

वैदिक-पदानुक्रम-कोषः
(A VEDIC WORD-CONCORDANCE)

संहिता-भागः (SAMBHITĀ SECTION)

१मः खण्डः (PART I)

अ

होशियारपुरे (भारते)
HOSHIARPUR (India)

विश्वेश्वरानन्द-वैदिक-शोध-संस्थानम्
VISHVESHVARANAND VEDIC RESEARCH INSTITUTE

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

OF THE

PHYSICS DEPARTMENT

CHICAGO

RECEIVED FROM THE PHYSICS DEPARTMENT

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

CHICAGO

RECEIVED FROM THE PHYSICS DEPARTMENT

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1955

वैदिक-पदानुक्रम-कोषः

स च

संहिताब्राह्मणोपनिषत्सूत्रवर्गीयोपचतुःशत [४००] वैदिकग्रन्थस्थ-सकलपदजात-संग्रहस्वरूपः
प्रतिपदप्रतियुक्त-श्रुतिस्थलसर्वस्व-निर्देशैः समवेतश्च यथासंगत-तत्तन्नावपुराणवेदाङ्गीय-

विचारसमन्वितटिप्पणैः सनाथितश्च

संभूय षोडशखण्डात्मकैः पञ्चभिर्विभागैर्व्यूढश्च

सन्

विश्वकन्धुना

प्रणीतः

अयं च तत्र

साहितिकस्य

षट्-खण्डात्मकस्य १मस्य विभागस्य

१मः खण्डः

स च

भीमदेवेन

संशोधितः परिवर्धितश्च

सन्

शिवशंकर-भास्करन्-नाथरेण

संपादितः

द्वितीयः प्रकाशः

(प्रस्तावना, भूमिका, अ)

(पृष्ठानि i-clxiv, १-६६८)

होशियारपुरे

विश्वेश्वरानन्द-वैदिकशोध-संस्थानेन प्रकाशितः

२०३३ वि०

अधिकार-सर्वस्वं सुरक्षितम्

प्रकाशकृत्

विश्वेश्वरानन्द-वैदिकशोध-संस्थानम्
साधुभाषमः (प. गृ.), होशिआरपुरम् (भारतम्)

प्रथमं संस्करणम्, लाभपुरम्, १९९९ वि०
संशोधितं परिवर्धितञ्च द्वितीयं संस्करणम्, होशिआरपुरम् २०३३ वि०

भारते होशिआरपुरे वि. वे. शो. सं. -मुद्रागृहे ।
शास्त्रिणा देवदत्तेन मुद्राप्येदं प्रकाश्यते ॥

A VEDIC WORD-CONCORDANCE

Being a ***universal vocabulary register*** of about **400** Vedic works,
with complete textual reference and critical commentary bearing on
phonology, accent, etymo-morphology, grammar,
metre, and text-criticism

In five Volumes, sub-divided into sixteen Parts

By

VISHVA BANDHU

Vol. I in Six Parts

Saṁhitās

PART I

SECOND EDITION

Revised and Enlarged

By

BHIM DEV

Edited by

S. BHASKARAN NAIR

Preface, Introduction, ३

Pages i-clxiv and 1—668

HOSHIARPUR

VISHVESHVARANAND VEDIC RESEARCH INSTITUTE

1976

अधिकार-सर्वस्वं सुरक्षितम्

प्रकाशकृत्

विश्वेश्वरानन्द-वैदिकशोध-संस्थानम्
साधुभाषमः (प. गृ.), होशिआरपुरम् (भारतम्)

प्रथमं संस्करणम्, लाभपुरम्, १९९९ वि०
संशोधितं परिवर्धितञ्च द्वितीयं संस्करणम्, होशिआरपुरम् २०३३ वि०

भारते होशिआरपुरे वि. वे. शो. सं. -मुद्रागृहे ।
शास्त्रिणा देवदत्तेन मुद्राप्येदं प्रकाश्यते ॥

A VEDIC WORD-CONCORDANCE

Being a *universal vocabulary register* of about **400** Vedic works,
with complete textual reference and critical commentary bearing on
phonology, accent, etymo-morphology, grammar,
metre, and text-criticism

In five Volumes, sub-divided into sixteen Parts

By

VISHVA BANDHU

Vol. I in Six Parts

Saṁhitās

PART I

SECOND EDITION

Revised and Enlarged

By

BHIM DEV

Edited by

S. BHASKARAN NAIR

Preface, Introduction, ॐ

Pages i-clxiv and 1—668

HOSHIARPUR

VISHVESHVARANAND VEDIC RESEARCH INSTITUTE

1976

All Rights Reserved

Publishers :

VISHVESHVARANAND VEDIC RESEARCH INSTITUTE
Sadhu Ashram (P. O.), Hoshiarpur (India)

First Edition, Lahore, 1942

Revised and Enlarged Second Edition, Hoshiarpur, 1976

Printed and published by DEV DATTA Shastri
at the V. V. R. I. Press, Hoshiarpur (Pb., India)

Prepared and published first in Lahore under the patronage of the Central Government of India, the Provincial Governments of the Punjab, the United Provinces, Bombay and Madras, the Hyderabad, the Mysore, the Travancore, the Baroda, the Indore, the Kolhapur, the Sangli, the Patiala, the Nabha, the Sirmur, the Keonthal, the Jammu and Kashmir, the Jodhpur, the Bikaner, the Alwar and the Shahpura States, the Awagarh, the Vijayanagaram and the Jammu Dewan Badri Nath Estates, the Panjab and the Calcutta Universities, the Vishveshvaranand, the Vishva Bandhu, the Moolchand Kharaitiram, the Mohini Thapar and the Chiranjit Lal Brothers Charitable Trusts and a large number of other donors and supporters, official as well as private.

भावना

ओं धीधामप्रचेतिन्यै शब्दब्रह्मस्वयम्भुवे ।
भगवत्यै सरस्वत्यै भूयो भूयो नमो नमः ॥ १ ॥

‘अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति ।
अप्रशस्ता इव स्मसि प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि ॥ २ ॥

यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर् येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि ।
यो रत्नधा वसुविद् यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धातवे कः ॥ ३ ॥

तव प्रवाहं प्रततं प्रवेगं शक्तोऽवगाढुं भवति स्वतः कः ।
प्रसादये तत् करुणावति त्वां निष्णापयेमां निजहस्तधारम् ॥ ४ ॥

तव प्रसादः खलु देवमातः सौजन्यसौशील्यसुधासुधावैः ।
पापप्रमुक्तानथ पुण्ययुक्ताञ् शुद्धान् पवित्रान् निपुणांस्तनोति ॥ ५ ॥

त्वदेकनिष्ठस्य नु यत्न एष त्वद्भक्तिरक्तेर्मम विश्वबन्धोः ।
संसारसर्वस्वविधानसारे स्यात् प्रीतये ते निगमाऽऽगमेशे ॥ ६ ॥

विश्व बन्धु

DEDICATED
TO
SARASVATĪ

The divine spirit of ever-progressive march of ever-unfathomable
and ever-unfordable eternal stream of knowledge

AND

Her sincere devotees of all times
and all climes

Vishva Bandhu

विषयाः (CONTENTS)

	<i>Pages</i>
PREFACE TO THE SECOND EDITION	v-vii
PREFACE TO THE FIRST EDITION	

I. Brief History and Prospectus of the work, II. Extent and Nature of the work, III. Academic Organisation, IV. Printing Arrangement, V. Financial Problem, VI. Obligation, VII. Conclusion	ix-xx
--	-------

INTRODUCTION

I. KINDRED LITERARY BACKGROUND—(a) Vedic Nighaṇṭavas, (b) Classical Lexicons, (c) Modern Dictionaries, (d) Vedic Anukramanīs, (e) Mono-textual Word-indexes, (f) Multi-textual Concordances	xxi-xxix
II. GENERAL AIM, SCOPE AND PLAN	xxix-xxxii
III. BASIC TEXTS	xxxii-xxxiii
IV. OUTLINES OF METHOD	
1. GENERAL—(a) Exhaustiveness of textual data, (b) Textual Correlation and Variation, (c) Textual Establishment, (d) Textual Interpretation, (e) Textual Metrics, (f) Textual Elongation, (g) Textual Pada-pāṭhas, (h) Scheme of Categorised Record, (i) Accent, (j) Etymo-Morphology, (k) Correlation of Systems, (l) Pāṇinian Studies, (m) Previous Authorities	xxxiii-li
2. TREATMENT OF VERBS—(a) Roots, (b) Stems, (c) Conjugative Forms	li-lx
3. TREATMENT OF DECLINABLES—(a) Distinctive Symbols, (b) Arrangement of Primary Bases, (c) Arrangement of Secondary Bases, (d) Arrangement of Composite Bases, (e) Arrangement of Feminine Bases, (f) Treatment of Verbal Declinables, (g) Treatment of Adverbial Declinables, (h) Treatment of Un-pedigreed Declinables, (i) Numerical Separation of Declinables, (j) Treatment of Declensional Forms, (k) Non-initial Componential Reference	lx-lxvii
4. TREATMENT OF INDECLINABLES	lxvii-lxix
5. TREATMENT OF ACCENT—(a) Textual Accentography, (b) The Indirect Lineal System, (c) The Direct Numerical System, (d) The First Direct Lineal System, (e) The Second Direct Lineal System, (f) The Concordance Direct Lineal System	lxix-lxxxiii
6. TREATMENT OF REFERENCES	lxxxiii-xc
7. SIGNS AND SYMBOLS	xc-xciv
8. TYPOGRAPHICAL SETTING	xcv-xcvi

प्रस्तावना

१. ग्रन्थस्य संक्षिप्ते इतिभूतमविष्यती, २. ग्रन्थस्येदन्ता चेयता च, ३. विद्वत्-संग्रहः, ४. मुद्रण-प्रबन्धः, ५. आर्थिकी समस्या, ६. आभार-प्रकाशनम्, ७. उपसंहारः ... xcvii-ci

भूमिका

१. सजातीयसाहित्य-भित्तिका—(क) वैदिका निघण्टवः, (ख) प्राकप्रतिष्ठाः कोषाः,

	Pages
(ग) अर्वाञ्चः कोषाः, (घ) वैदिक्योऽनुक्रमण्यः, (ङ) एकग्रन्थीयाः पदानुक्रमाः, (च) बहुग्रन्थीया अनुक्रमकोषाः	... cii-cvi
२. सामान्येन लक्ष्यं क्षेत्रं व्यवस्था च	... cvi-cvii
३. आधार-ग्रन्थाः	...cvii-cviii
४. विधानक-सारसंग्रहः	
१. सामान्य-प्रकरणम्—(क) सामग्र्याः संपूर्णत्वम्, (ख) अधिश्रुतिकौ संवाद-विसंवादौ, (ग) पाठ-प्रतिष्ठापनम्, (घ) पाठानामर्थतोऽनुसंधानम्, (ङ) श्रौतश्छन्दोविमर्शः, (च) साहित्यिकं दीर्घत्वम्, (छ) प्राक्तनाः पदपाठाः, (ज) वर्गिता-निर्देशिका, (झ) स्वरः, (ञ) व्युत्पत्ति-योगः, (ट) प्रक्रिया-संवादनम्, (ठ) अधिपाणिनीयमनु- संधानम्, (ड) पूर्वाम्यहितोऽयं निदर्शनम्	... cviii-cxvii
२. तिङन्त-प्रकरणम्—(क) घातवः, (ख) तैडान्यङ्गानि, (ग) तैडानि रूपाणि	... cxvii-cxxi
३. सुबन्त-प्रकरणम्—(क) वैशेषिकाः संकेताः, (ख) कृद्व्यवस्थापनम्, (ग) तद्धित- व्यवस्थापनम्, (घ) समास-व्यवस्थापनम्, (ङ) स्त्रीलिङ्गक-व्यवस्थापनम्, (च) कालिकलकारार्थक-सुबहृद्वृद्धि-निर्देशिका, (छ) क्रियाविशेषणभावुक-सुबहृत्प्रातिपदिक- निर्देशिका, (ज) अयोगिक-सुबहृत्प्रातिपदिक-निर्देशिका, (झ) विसंख्यात-सुबहृत्प्राति- पदिक-निर्देशिका, (ञ) सौपरूप-निर्देशिका, (ट) उत्तरपदत्व-निर्देशिका	... cxxi-cxxv
४. अव्यय-प्रकरणम्	... cxxv-cxxvi
५. स्वर-प्रकरणम्—(क) आधारग्रन्थीयं स्वराङ्कनम्, (ख) रेखीयो गम्यः प्रकारः, (ग) संख्याङ्कीयः सिद्धः प्रकारः, (घ) प्रथमः प्राक्तनो रेखीयः सिद्धः प्रकारः, (ङ) द्वितीयः प्राक्तनो रेखीयः सिद्धः प्रकारः, (च) एतत्कोषीयो रेखीयः सिद्धः प्रकारः	cxxvi-cxxxiii
६. स्थल-प्रकरणम्	... cxxxiii-cxxxvi
७. संकेत-प्रकरणम्	... cxxxvi-cxxxix
८. मुद्रा-प्रकरणम्	... cxxxix-cxl

संक्षेपाः (ABBREVIATIONS)

(क) ग्रन्थीयाः, (ख) लेखकीयाः, (ग) सामान्याः, (च) संक्षेपपाठ-प्रकारः	... cxli-cliii
---	----------------

आशुपरामर्शिका-चित्राणि (READY-REFERENCE CHARTS)

१. कौमुद-सामवेदीय-स्थलसंवादनम्, २. शंपा. RW. इत्याथर्वण-संस्करणयोः स्थलाङ्कन-संवादनम्, ३. प्रस्तुतकोषीय आधिपृष्ठिको व्युत्पत्तिक-स्तम्भविभागः, ४. मूलाऽऽयंभाषीयस्य भू इत्यस्य त्रिवृत्तविपरिणाम-प्रस्तारः	... cliv-clxiv
कोष-खण्डः—अ	... १-६६६
परिवर्धनं परिवर्तनञ्च	... ६६७
शोध-पत्रम्	... ६६८

अथ

प्रस्तावना भूमिका च

Preface and Introduction

	Pages
(ग) अर्वाञ्चः कोषाः, (घ) वैदिक्योऽनुक्रमण्यः, (ङ) एकग्रन्थीयाः पदानुक्रमाः,	
(च) बहुग्रन्थीया अनुक्रमकोषाः	cii-cvi
२. सामान्येन लक्ष्यं क्षेत्रं व्यवस्था च	cvi-cvii
३. आधार-ग्रन्थाः	cvi-cvii
४. विधानक-सारसंग्रहः	
१. सामान्य-प्रकरणम्—(क) सामग्र्याः संपूर्णत्वम्, (ख) अधिश्रुतिकौ संवाद-विसंवादौ,	
(ग) पाठ-प्रतिष्ठापनम्, (घ) पाठानामर्थतोऽनुसंधानम्, (ङ) श्रौतश्छन्दोविमर्शः,	
(च) साहित्यिकं दीर्घत्वम्, (छ) प्राक्तनाः पदपाठाः, (ज) वर्गिता-निर्देशिका,	
(झ) स्वरः, (ञ) व्युत्पत्ति-योगः, (ट) प्रक्रिया-संवादनम्, (ठ) अधिपाणिनीयमनु-	
संधानम्, (ड) पूर्वाम्यहितीयं निदर्शनम्	cvi-cvii
२. तिङन्त-प्रकरणम्—(क) घातवः, (ख) तैडान्यङ्गानि, (ग) तैडानि रूपाणि	cvi-cvii
३. सुबन्त-प्रकरणम्—(क) वैशेषिकाः संकेताः, (ख) कृद्व्यवस्थापनम्, (ग) तद्धित-	
व्यवस्थापनम्, (घ) समास-व्यवस्थापनम्, (ङ) स्त्रीलिङ्गक-व्यवस्थापनम्,	
(च) कालिकलकारार्थक-सुबर्हकृद्-निर्देशिका, (छ) क्रियाविशेषणभावक-सुबर्हप्रातिपदिक-	
निर्देशिका, (ज) अयोगिक-सुबर्हप्रातिपदिक-निर्देशिका, (झ) विसंख्यात-सुबर्हप्राति-	
पदिक-निर्देशिका, (ञ) सौपरूप-निर्देशिका, (ट) उत्तरपदत्व-निर्देशिका	cvi-cvii
४. अव्यय-प्रकरणम्	cvi-cvii
५. स्वर-प्रकरणम्—(क) आधारग्रन्थीयं स्वराङ्कनम्, (ख) रेखीयो गम्यः प्रकारः,	
(ग) संख्याङ्कीयः सिद्धः प्रकारः, (घ) प्रथमः प्राक्तनो रेखीयः सिद्धः प्रकारः,	
(ङ) द्वितीयः प्राक्तनो रेखीयः सिद्धः प्रकारः, (च) एतत्कोषीयो रेखीयः सिद्धः प्रकारः	cvi-cvii
६. स्थल-प्रकरणम्	cvi-cvii
७. संकेत-प्रकरणम्	cvi-cvii
८. मुद्रा-प्रकरणम्	cvi-cvii
संक्षेपाः (ABBREVIATIONS)	
(क) ग्रन्थीयाः, (ख) लेखकीयाः, (ग) सामान्याः, (च) संक्षेपपाठ-प्रकारः	cvi-cvii
आशुपरामर्शिका-चित्राणि (READY-REFERENCE CHARTS)	
१. कौथुम-सामवेदीय-स्थलसंवादनम्, २. शंपा. RW. इत्याथर्वण-संस्करणयोः	
स्थलाङ्कन-संवादनम्, ३. प्रस्तुतकोषीय आधिपृष्ठिको व्युत्पत्तिक-स्तम्भविभागः,	
४. मूलाऽऽर्ज्यभाषीयस्य मूँ इत्यस्य त्रिवृत्तविपरिणाम-प्रस्तारः	cvi-cvii
कोष-खण्डः—अ	cvi-cvii
परिवर्धनं परिवर्तनञ्च	cvi-cvii
शोध-पत्रम्	cvi-cvii

अथ

प्रस्तावना भूमिका च

Preface and Introduction

P R E F A C E

TO

THE SECOND EDITION

The importance of *Vaidika-Padanukrama-Koṣa* or *A Vedic Word-Concordance* as an essential book of reference towards carrying on the work of Vedic Research has since long been recognized both at the national and the international levels. Our Institute had undertaken, in 1930, the preparation of this *Concordance* as planned by our Founder Director, the late Acharya Dr. Vishva Bandhu. The project was duly completed by him and published in 5 volumes further divided into 16 parts, altogether, covering about 11,000 pages, during the years 1935-65. As is well known, it is an authentic universal Vocabulary-Register of about 400 Vedic and sub-Vedic works with complete textual reference and comparative-cum-critical notes and other useful data pertaining to phonology, accent, etymology, grammar, metre and text-criticism.

Out of the aforesaid 16 parts of the *Concordance*, the Institute first issued Parts 1 and 2 of the Volume II (*Brāhmaṇas* and *Āraṇyakas*) in 1935 and 1936, respectively, and then, in 1942, brought out Part 1 of the Volume I (*Samhitas*). At this stage of the work, some methodological changes in the matter of analysis, arrangement and presentation of both the textual material as well as the comments thereon in the footnotes were effected towards the preparation and printing of the remaining 13 parts. Therefore, when the whole work of the projected *Concordance* had been consummated with the issuance of its 16th Part in 1965, it was decided to take up the work of bringing out the revised second edition of the said previously issued three parts with a view to bringing them at par with the remaining five parts of the Volume I (*Samhitas*), and the Volumes III (*Upaniṣads*) and IV (*Vedāṅgas*) which were prepared and published during the years 1942 to 1965, thereby, giving all the 16 parts a uniform presentation,

Among the three parts which needed revision, the first two representing Parts 1 and 2 of the Volume II had been revised, and enlarged by incorporating additional textual material during the lifetime of Acharya Dr. Vishva Bandhu and issued, posthumously, soon after his sad demise in August, 1973. It may be noted here, in this context, that as against 20 basic texts included in the first edition, the second edition incorporated in its purview vocabularies drawn from as many as 55 relevant *Brahmaṇa* and *Āraṇyaka* texts. While the previous edition ran into about 1200 pages, the said enlarged edition extended to about 1800 pages.

In the circumstances created by the sudden exit of Acharya Dr. Vishva Bandhu from the scene, the Institute invited Pt. Bhim Dev Shastri, a close associate and main collaborator of Acharya Dr. Vishva Bandhu in respect of various academic programmes of the Institute including the *Concordance* project from its very inception in 1930 to its successful completion in 1965, to revise the remaining one, to wit, Part 1 of the Volume I (*Saṃhitas*). He readily accepted the invitation, purely as a labour of love. It is all the more creditable of him that, in spite of his advanced age of around 80 and acute physical ailments, he was able to complete the work pertaining to the revision of the concordance section of this Part within a reasonably short time. But as ill luck would have it, he is no more in our midst now to witness the issuance of the present edition, as he left for his heavenly abode on March 3, 1976. The Management of the Institute highly appreciates the labours of Pt. Bhim Dev Shastri and would ever remain indebted to him for the scholarly manner in which he endeavoured to discharge the task entrusted to his care. Thus, in the absence of both the author and the reviser, the present edition is being issued, posthumously.

Though this second edition of Part 1 of the Volume I is enlarged by 88 (X+78) pages, unlike the second edition of Parts 1 and 2 of the Volume II, it does not include any additional textual material; whereas, in the previous edition, the words of the *Paippalada-Saṃhita* of the *Atharvaveda* had been included, among other things, in the परिशिष्ट (३) appended to Part 6 of the Volume I, in the present edition, the relevant entries of the same have been incorporated

in the main concordance section itself in their proper alphabetical order. As other details regarding the lines on which the revision work on the present edition proceeded have fully been explained in the Preface to the second edition of the Volume II (*Brāhmaṇas* and *Āraṇyakas*) and also in the revised Introduction attached to the present Edition, they are not given here with a view to avoiding reiteration.

The Management of the Institute is glad to record here the names of Sarvaśrī Durga Datt, Pitambar Datta Vāsiṣṭha and the late Surya Narayan Sharma of the V.V.R.I., and also Munishwar Deo, Dev Raj Sharma and Bhadra Sen of the V.V.B.I.S. & I.S., who had extended their sincere co-operation in the editorial and press-processing work of the present edition.

Thanks of the Institute are due, in full measure, to its Deputy Director, Shri Dev Datta Shastri for the responsibility he has taken in respect of the quite cumbersome printing of this edition, which duty he has discharged carefully and promptly.

S. BHASKARAN NAIR
Officiating Director

*V.V.R. Institute,
Hoshiarpur,
June 17, 1976*

P R E F A C E

TO

THE FIRST EDITION

I. BRIEF HISTORY AND PROSPECTUS OF THE WORK

It may not come amiss briefly to recount the circumstances, in which the present work was undertaken. Svāmī Dayānanda Sarasvatī had breathed his last in 1883 after having carried on in North India for over eighteen years an altruistic and patriotic campaign of socio-religious regeneration of his countrymen. His dynamic personality, full of great enthusiasm and sincere fervour as it was, had produced a feeling of general regard for India's glorious past with special emphasis on the importance and sanctity of Vedas as being by virtue of their high teachings the panacea that ill-adjusted humanity so much needed.

It was against this background that Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda started, some ten years after his death, their joint, selfless mission of following in his footsteps in propagating Vedas and their teachings. Keen as they were on popularising the study of Vedas, they very much felt the need of a comprehensive Vedic dictionary being brought within the easy reach of those interested in this line. Seeing that there did not exist any previous work, which could satisfactorily serve this purpose, they announced in 1903 their decision to devote themselves to the task of producing a new one. They published in 1907-8 the four Vedic word-indexes (cf. Intro. I, e, 2, iiff), with a view to base their Dictionary on the same. After the death of Svāmī Nityānanda in 1913, Svāmī Viśveśvarānanda carried on the work alone till, two years before he passed away, the present writer, in compliance with his desire, took charge of it as a labour of love in 1923.

It so happened that a consolidated list of non-verbal entries in the four Vedic word-indexes, अ to ओ, had been prepared in the form of

basic reductions. In the portion relating to अ, meanings from the commentaries of Sāyaṇa, Uvaṭa, Mahīdhara and Dayānanda had been entered, interspersed with citations of etymological bearing from Aitareya, Śatapatha and Taittirīya Brāhmaṇas, an anthology of such citations up to the end of vowels having been compiled specially for this purpose. As the work had progressed further, details of Pāṇinian frame-work as well as meanings from Griffith's and Whitney's translations had also been added. It was felt that the situation demanded considerable overhauling both in the matter of completion and extension of the scheme. Accordingly, it was decided that the Dictionary should be re-written from the beginning so that it could include entire verbal, declinable and indeclinable vocabulary as relating to all available Samhitās along with meanings from all known commentators, ancient as well as modern and, also, such other useful side-help towards Vedic interpretation as could be culled from extant Brāhmaṇas, Āraṇyakas, Upaniṣads, Aṅgas and Upāṅgas. In view of this decision, previously collected materials began to be checked, amplified and supplemented. Besides, a programme was started, in accordance with which full use was to be made of the existing indexical reference books as mentioned in the Introduction to Vol. II of this work (pp. xxiii ff) as well as here in their proper place below (cf. Intro. I), and text-editions such as those of Maitrāyaṇa and Kāṭhaka Samhitās and many Śrauta-Sūtras that had been mutually correlated or supplied with vocabularies. When this scheme had been worked on these lines for about five years, its result was published in 1929 under the title, 'Vaidika-Śabdārtha-Parijāta', or, 'A Complete Etymological Dictionary of the Vedic Language as recorded in the Samhitās, Fasciculus I'.

But although this publication was welcomed and appreciated, it had been fully realised in the course of its preparation that it would be impossible to invest this work with the contemplated high measure of completeness in the absence of thorough-going word-indexes to the vast range of the source materials intended to be incorporated in it. Accordingly, separate word-indexes to several Vedic texts, mostly Brāhmaṇas and Śrauta-Sūtras, were planned and prepared to the end of their vowel portions. As the scheme advanced, it, however, became

evident that this partial equipment would not do. Discussions on indexed words would involve cross-references to those not yet indexed and this would naturally very much obstruct a clear view of the situation and check further progress of the work. In this way, practical experience as gained after many long years of hard work in this field, impressed on the mind, as nothing else could have done, the imperative need of a universal word-index, comprehending entire Vedic and sub-Vedic texts along with their auxiliary and dependent works as well as some other important offshoots as the *sine quo non* of Vedic lexicography. The present work is a direct outcome of the efforts that were subsequently made towards fulfilment of this need. At first when it was definitely undertaken, the idea was that it would be practicable to go on with the Dictionary and the Concordance simultaneously. But, gradually, the conviction grew that it would be in the interest of the Dictionary itself that the Concordance should be first completed; otherwise, it was feared, the former might again need considerable overhauling in the light of the new data supplied subsequently by the latter. Accordingly, after work had been going on in both the sections during the three years, 1930-32, purely literary considerations in addition to the financial and organisational aspects of the problem, led to the postponement of work in the Dictionary section.

It is now for a full decade that the Concordance had been receiving exclusive attention. Entire materials as needed for it have been almost completed, and editing and publication of the same are simultaneously going on apace. Out of the five volumes as projected (cf. Intro. II, c, 2), two parts of Volume II have already been issued (1935-36) and Volume III is in the press. If everything else goes all right, the present speed of work may be expected to place the entire Concordance, altogether consisting of twelve parts like the present one, in the hands of the reader by the middle of 1947.

Meanwhile, work in the Dictionary section is being presently restarted so that by the time the Concordance is completed, materials for it should have been compiled and made ready for being released to the press by instalments. Now that its superstructure will be raised on the basis of this Concordance, it may naturally be looked forward

basic reductions. In the portion relating to अ, meanings from the commentaries of Sayana, Uvāṭa, Mahīdhara and Dayānanda had been entered, interspersed with citations of etymological bearing from Aitareya, Śatapatha and Taittirīya Brāhmaṇas, an anthology of such citations up to the end of vowels having been compiled specially for this purpose. As the work had progressed further, details of Pāṇinian frame-work as well as meanings from Griffith's and Whitney's translations had also been added. It was felt that the situation demanded considerable overhauling both in the matter of completion and extension of the scheme. Accordingly, it was decided that the Dictionary should be re-written from the beginning so that it could include entire verbal, declinable and indeclinable vocabulary as relating to all available Samhitās along with meanings from all known commentators, ancient as well as modern and, also, such other useful side-help towards Vedic interpretation as could be culled from extant Brāhmaṇas, Āraṇyakas, Upaniṣads, Aṅgas and Upāṅgas. In view of this decision, previously collected materials began to be checked, amplified and supplemented. Besides, a programme was started, in accordance with which full use was to be made of the existing indexical reference books as mentioned in the Introduction to Vol. II of this work (pp. xxiiiff) as well as here in their proper place below (cf. Intro. I), and text-editions such as those of Maitrāyaṇa and Kāṭhaka Samhitās and many Śrauta-Sūtras that had been mutually correlated or supplied with vocabularies. When this scheme had been worked on these lines for about five years, its result was published in 1929 under the title, 'Vaidika-Śabdārtha-Parijāta', or, 'A Complete Etymological Dictionary of the Vedic Language as recorded in the Samhitās, Fasciculus I'.

But although this publication was welcomed and appreciated, it had been fully realised in the course of its preparation that it would be impossible to invest this work with the contemplated high measure of completeness in the absence of thorough-going word-indexes to the vast range of the source materials intended to be incorporated in it. Accordingly, separate word-indexes to several Vedic texts, mostly Brāhmaṇas and Śrauta-Sūtras, were planned and prepared to the end of their vowel portions. As the scheme advanced, it, however, became

evident that this partial equipment would not do. Discussions on indexed words would involve cross-references to those not yet indexed and this would naturally very much obstruct a clear view of the situation and check further progress of the work. In this way, practical experience as gained after many long years of hard work in this field, impressed on the mind, as nothing else could have done, the imperative need of a universal word-index, comprehending entire Vedic and sub-Vedic texts along with their auxiliary and dependent works as well as some other important offshoots as the *sine quo non* of Vedic lexicography. The present work is a direct outcome of the efforts that were subsequently made towards fulfilment of this need. At first when it was definitely undertaken, the idea was that it would be practicable to go on with the Dictionary and the Concordance simultaneously. But, gradually, the conviction grew that it would be in the interest of the Dictionary itself that the Concordance should be first completed ; otherwise, it was feared, the former might again need considerable overhauling in the light of the new data supplied subsequently by the latter. Accordingly, after work had been going on in both the sections during the three years, 1930-32, purely literary considerations in addition to the financial and organisational aspects of the problem, led to the postponement of work in the Dictionary section.

It is now for a full decade that the Concordance had been receiving exclusive attention. Entire materials as needed for it have been almost completed, and editing and publication of the same are simultaneously going on apace. Out of the five volumes as projected (cf. Intro. II, c, 2), two parts of Volume II have already been issued (1935-36) and Volume III is in the press. If everything else goes all right, the present speed of work may be expected to place the entire Concordance, altogether consisting of twelve parts like the present one, in the hands of the reader by the middle of 1947.

Meanwhile, work in the Dictionary section is being presently restarted so that by the time the Concordance is completed, materials for it should have been compiled and made ready for being released to the press by instalments. Now that its superstructure will be raised on the basis of this Concordance, it may naturally be looked forward

to as a complete and scientifically classified statement of entire ancient and modern contribution to Vedic interpretation, critically edited and assessed at its proper value in the light of etymo-morphological, grammatico-syntactical, metrico-phonetico-accentual and semasiological considerations with corroborative citations from and references to original texts, Vedic, sub-Vedic, auxiliary and extensional.

Moreover, a number of by-products are under contemplation, the present Volume being the indexical basis of one of these, namely, 'Catur-Veda-Koṣa', which is already in the press. On account of its limitation to the four principal basic texts, namely, ऋ. मा. कौ. and शौ. (cf. Abb. क), it may in a way be regarded as a corrected, consolidated and scientifically overhauled recast of the four Vedic word-indexes of Svāmī Viśveśvarānanda and Nityānanda, which, as indicated above, formed a sort of starting point of this scheme.

II. EXTENT AND NATURE OF THE WORK

This Concordance is a long-range and difficult experiment, having already involved incessant labour during the past twelve years with a further need of continuance of the same during the next five years. But considering the extensiveness of the undertaking and the intensive and laborious studies demanded by it, it is not surprising that it is so. As it is, it purports to record almost every word-form as used in about 425 texts, in scientifically standardised and pedigreed setting, accompanied by complete textual reference and critical apparatus bearing on phonology, etymology, grammar, accent, metre and textual situation from the points of view of uncertainty, obscurity, or emendability on the one hand, and textual repetition and correlation on the other. To this end, actual Pada-Pāṭhas of about 420 texts have had to be first prepared and then converted into etymological indexes, which, in their turn, have been consolidated volume-wise according to the plan as given in its proper place below (cf. Intro. 11, c, 2). These enormous textual materials have been copied out on cards, numbering about thirty lacs with another fifteen lacs or so as covered by the critical apparatus, evidently being the most voluminous data ever compiled in this line.

From among the topics constituting the critical apparatus, those relating to textual determination and Pāṇinian setting have demanded very careful and special consideration and sifting of previous contribution, ancient as well as modern, to those studies. While it may be left to the reader to form his own opinion about the intensiveness and complicated nature of studies instituted here in this behalf, an idea of the volume of the same may be indicated just by way of illustration. Thus, besides the symbolical machinery which has been specially introduced in relation to the entries in the body of the Concordance and is being described in its proper place below (cf. Intro. IV, 7), there are altogether 6408 footnotes to the 592 pages of the present part, giving an average of about 11 to a page. Out of these, 225, 271 and 511, are concerned with supplemental revision of the Pāṇinian system, textual emendation and textual variation, respectively. Unmanageable as the presentation of these vast materials would otherwise have been, it has been necessary to devise over 500 abbreviations, which, when occurring in the footnotes, will have to be completed and supplied with proper case-endings by the reader in order that the related passages may yield connected sense as intended.¹ The method of doing so is duly indicated in its proper place below (cf. Abb. ॠ). About 700 footnotes, directly, and a good many more, indirectly, are devoted to breaking the ground for a new technique in the contiguous fields of etymology, phonetics, morphology, semantics and accent. Some of the important postulations may be referred to here as under² :—

1. Ur-Aryan speech, which was non-synthetic, expanded through natural pronuncional variation, out of five primary, monosyllabic, accented, significant, composite sounds.

---

1. It will be observed that in the history of Sanskrit research in modern times, this is the first considerable attempt towards employment of Sanskrit itself as the medium of expression of entire critical accompaniment. A glossary of special words is being included among the contemplated constituents of the fifth and last volume of this work.

2. Cf. Intro., IV, 1, j, 5, iff.

2. The usage of its sounds was gradually differentiated so as to signify the primary parts of speech in the order of proper nouns, common nouns, adjectives, pronouns, abstract nouns, adnominal prepositions, conjunctions and interjections. Further tendency to convey related ideas through compositive juxtaposition of primary sounds constituted the origin of the entire later synthetic usage leading to the differentiation of the secondary parts of speech in the order of verbs, adverbs, and verb-governing prepositions.

3. The so-called suffixes are fossilised non-initial components of primary compounds.

4. A large number of the Pāṇinian verbal roots, being of composite nature, are further divisible.

5. A large number of the so-called homonyms are only apparently so in that they really represent entirely different original words, which in the course of phonetic decay have reached the stage of complete homo-phonology. The theory of multi-basic roots (cf. abb. बधा.) is advanced for the purpose of rendering this explanation consonant with the Pāṇinian setting.

6. Double accent had no place in Ur-Aryan speech.

7. The so-called independent Svarita is a late arrival, being based on the original Udatta.

8. All simple and composite vowel sounds are, in the last analysis, residual mechanical differentiations of the original rolling vowel as taken by itself, or in conjunction with a following व् or य् and deprived of its rolling accompaniment through phonetic decay and have regularly exhibited a markedly degradational tendency, ending in disappearance, when not under stress as caused by a following conjunct consonant.¹

1. Putting the original vowel as *ऋ in order that its variational transition into अर्, इर् and उर् may harmonise with the Pāṇinian conception in this behalf, the idea may be represented as under :

$$I. \quad *ऋ > \begin{cases} अर् > आ > अ > \dots \\ इर् > ई > इ > \dots \\ उर् > ऊ > उ > \dots \end{cases}$$

When viewed in the light of the above brief indication of the extent and the extremely complicated and very difficult technique of this work, it appears that about twenty years' time, which it is expected to take in all, is not very long. It may be interesting to note here that Jacob's and Bloomfield's Concordances, simple, alphabetic arrangements of verses without any complicated critical apparatus as they were, contained textual representation to the extent of hardly 15 per cent. and 30 per cent., respectively, of the textual strength of this Concordance, but occupied their authors for eight and sixteen years, respectively.

III. ACADEMIC ORGANISATION

The Viśveśvarānanda Vedic Research Institute was started in the beginning of 1924 for carrying on this work in an organised manner. During the first six years, two or three whole-time scholars and as many part-time ones used to assist the editor. Their number rose to a dozen or so during the next six years. After this, as the work grew in volume as in technique, the system of part-time scholars was practically dropped in favour of that of whole-time ones, whose strength has now for some years past been ranging from thirty to thirty-five. They have been specially trained to attend to the different stages of the several sections of the scheme. Each entry-card passes through about a dozen grades of checking and technical treatment before it reaches the editor for the purposes of final scrutiny and of the critical apparatus, which, besides his general function of planning the methodology to be followed in connection with the preceding stages, constitute his especially personal responsibility. The Planning Committee, consisting of the sectional

-
- II. अय् > { आय् > आइ > ऐ > ए > ऎ > इ > ...
 अय् > अइ > ए > ऎ > इ > ...
- III. अव् > { आव् > आउ > औ, ओ > ओ > उ > ...
 अव् > अउ > ओ > ओ > उ > ...

Similarly, while primitive इय्, इव्, उय् and उव् have given rise to a number of other composite vocalic sounds as present in later Aryan speech, the original sound इर् is additionally represented by its secondary alternative reversions, ऋ and लृ.

heads as well as some other senior members of the editorial staff meets every week to regulate the progress of work according to schedule and to consider fresh problems as they arise from time to time in connection with making necessary additions to and alterations in the scheme. Such outside scholars, Indians as well as foreign, as have been taking interest in the scheme in the past, are associated with the Institute as members of the Academic Advisory Board. It has not been practicable so far to hold a considerable number of meetings of this Board ; but, nevertheless, correspondence with the members has been a source of continuous and helpful contact with them.

IV. PRINTING ARRANGEMENT

The Institute had a legacy of valuable association with the Nirṇaya-Sāgara Press, Bombay. The four Vedic word-indexes of Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda had been printed by it and it had been contemplated that further work would as well be entrusted to it. And, accordingly, the first fasciculus of aforesaid Pārijāta was printed there in 1929. But it was realised in the course of that trial experiment that it would not be practicable to arrange satisfactory printing of such a complicated work from anywhere outside Lahore. Local arrangement was therefore tried in connection with the printing of the two parts of Volume II of the Concordance. That the collaboration of three printing concerns had to be sought for this purpose and that, even then, it had taken full four years (1933-36) to print off about 1250 pages, showed the insufficiency of the local resources in this behalf. Consequently, it was decided three years ago that the Institute should have its own printing department, which has since been organised, being known as the V.V.R.I. Press. Its initial success in respect of the present volume augurs well for its increased efficiency in the future. Printing of this work is being done on three different qualities of paper, the best one having been manufactured under definite specifications, ensuring its fairly long durability.

V. FINANCIAL PROBLEM

In entrusting this scheme to the present writer, eighteen years ago, Svāmī Viśveśvarānanda had taken upon himself the entire responsi-

bility of providing necessary funds for it and he saw to it during the first two years which, as Providence would have it, proved to be the last ones of his earthly life. Afterwards, the Viśveśvarānanda Sampat-Prabandhinī Sabhā Trust, which he had provided in his last will as made a couple of months before his death towards the end of 1925 to take charge of his estate, worth over a lac of rupees, continued to finance the Institute during the next decade. Towards the middle of 1936, the control, management and financial responsibility of the Institute were transferred to the present, independent, registered organisation, the V.V.R.I. Society, which had been specially brought into being on entirely non-denominational lines for the purpose of associating the Central and the Provincial Governments of India, Indian States and Universities, private and public trusts and business concerns and individual members of the public with this scheme.

During the years preceding this change of hands, there had been a constant feeling of discontent and disappointment because it was recognised to be entirely beyond the capacity of the above-mentioned Trust to cope with the growing needs of the Institute. Just to give an idea of how much the same have increased, it may suffice to mention that while an aggregate of Rs. 50,000 or so was spent in this behalf during the first twelve years, now about Rs. 30,000 has been the usual annual expenditure during the past five years, and the feeling is still there that much more is needed to secure the scheduled completion of the scheme satisfactorily. It is very encouraging to note that the Institute has recently succeeded in obtaining considerable recognition at the hands of the Government of India, some Provincial Governments, Indian States and Universities as well as some private and public trusts and a large number of members of the public and that it has been enabled on the basis of this valuable support to push the progress of the scheme as never before.

But it cannot be overlooked that this by itself does not go very far in solving the financial problem of the Institute. For, in the absence of dependable and liberal recurring grants-in-aid, the present writer, who feels himself to be under moral responsibility in this matter, must needs go on as before with the unavoidable daily process of

heads as well as some other senior members of the editorial staff meets every week to regulate the progress of work according to schedule and to consider fresh problems as they arise from time to time in connection with making necessary additions to and alterations in the scheme. Such outside scholars, Indians as well as foreign, as have been taking interest in the scheme in the past, are associated with the Institute as members of the Academic Advisory Board. It has not been practicable so far to hold a considerable number of meetings of this Board ; but, nevertheless, correspondence with the members has been a source of continuous and helpful contact with them.

IV. PRINTING ARRANGEMENT

The Institute had a legacy of valuable association with the Nirṇaya-Sāgara Press, Bombay. The four Vedic word-indexes of Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda had been printed by it and it had been contemplated that further work would as well be entrusted to it. And, accordingly, the first fasciculus of aforesaid Pārijāta was printed there in 1929. But it was realised in the course of that trial experiment that it would not be practicable to arrange satisfactory printing of such a complicated work from anywhere outside Lahore. Local arrangement was therefore tried in connection with the printing of the two parts of Volume II of the Concordance. That the collaboration of three printing concerns had to be sought for this purpose and that, even then, it had taken full four years (1933-36) to print off about 1250 pages, showed the insufficiency of the local resources in this behalf. Consequently, it was decided three years ago that the Institute should have its own printing department, which has since been organised, being known as the V.V.R.I. Press. Its initial success in respect of the present volume augurs well for its increased efficiency in the future. Printing of this work is being done on three different qualities of paper, the best one having been manufactured under definite specifications, ensuring its fairly long durability.

V. FINANCIAL PROBLEM

In entrusting this scheme to the present writer, eighteen years ago, Svāmī Viśveśvarānanda had taken upon himself the entire responsi-

bility of providing necessary funds for it and he saw to it during the first two years which, as Providence would have it, proved to be the last ones of his earthly life. Afterwards, the Viśveśvarānanda Sampat-Prabandhini Sabhā Trust, which he had provided in his last will as made a couple of months before his death towards the end of 1925 to take charge of his estate, worth over a lac of rupees, continued to finance the Institute during the next decade. Towards the middle of 1936, the control, management and financial responsibility of the Institute were transferred to the present, independent, registered organisation, the V.V.R.I. Society, which had been specially brought into being on entirely non-denominational lines for the purpose of associating the Central and the Provincial Governments of India, Indian States and Universities, private and public trusts and business concerns and individual members of the public with this scheme.

During the years preceding this change of hands, there had been a constant feeling of discontent and disappointment because it was recognised to be entirely beyond the capacity of the above-mentioned Trust to cope with the growing needs of the Institute. Just to give an idea of how much the same have increased, it may suffice to mention that while an aggregate of Rs. 50,000 or so was spent in this behalf during the first twelve years, now about Rs. 30,000 has been the usual annual expenditure during the past five years, and the feeling is still there that much more is needed to secure the scheduled completion of the scheme satisfactorily. It is very encouraging to note that the Institute has recently succeeded in obtaining considerable recognition at the hands of the Government of India, some Provincial Governments, Indian States and Universities as well as some private and public trusts and a large number of members of the public and that it has been enabled on the basis of this valuable support to push the progress of the scheme as never before.

But it cannot be overlooked that this by itself does not go very far in solving the financial problem of the Institute. For, in the absence of dependable and liberal recurring grants-in-aid, the present writer, who feels himself to be under moral responsibility in this matter, must needs go on as before with the unavoidable daily process of

canvassing help from everywhere from sheer fear of the failure of the scheme, of course, to the great detriment of the scheme itself because it cannot, possibly, under the prevailing circumstances receive that measure of his most exclusive and intensive attention which it so badly needs at this stage.

VI. OBLIGATION

After the above summary of the several aspects of this work, academic as well as organisational and financial, it is now my most pleasant duty to pay homage to the elders in this line and to acknowledge the help received so far. I salute the seers of yore who first saw the light of Vedas and the ancient Pada-kāras, Nighaṇṭu-kāras and Ācāryas, like Yaska, Pāṇini, Piṅgala and others, who formulated and promulgated Vedāṅgas to render Vedas easy to understand. I honour all the Bhāṣya-kāras, ancient, medieval and modern, who have kept the torch of Vedic lore ablaze, and all Vedic editors, translators, exegetists, philologists, prosodists and lexicographers of this age who through their long and laborious services have built up a new tradition in this line. A special reference is most thankfully to be made here to Bloomfield's work on Vedic repetitions and his and Edgerton's joint work on Vedic variants, both of which have been practically fitted into the critical apparatus of the present work. Setting as I do a high value on the sympathetic interest which the present-day scholars, in general, and members of the Academic Advisory Board, in particular, have been evincing in the progress of this undertaking, I specially and respectfully mention the name of Dr. Siddheśvara Varmā who through his own simple, retired and regulated life of ideal dedication to the eternal Śabda-brahman and his highly suggestive criticism of my work, accompanied by supply of useful information from time to time, has during all these years been a never-failing source of inspiration and instruction to me.

While thanking in general, the entire editorial staff, past and present, for their loyal and effective co-operation, I want to put on record my special appreciation of the ability and devotion with which Śrī Bhīma-deva Śāstrī, M.A., M.O.L. and Śrī Rāmananda Śāstrī, Vidyāvācaspati have been substantially facilitating my work and also to

mention the name of Śrī Raghunātha-candra Śāstrī, Vidyā-vācaspati for having afforded me considerable relief by efficiently attending to the general duties and Śrī Amara-nātha Śāstrī, Vyākaraṇācārya for having ably helped in the difficult task of inspection of press-copy and correction of proofs. In thanking the printing staff, in general, for satisfactorily seeing this volume through the press, I express my special appreciation of the work of the Manager, Śrī Dhanpatrai Sethi, the Head Compositor, Śrī Revat Rama and the Printer, Śrī Sirāja Din.

Coming to the financial organisation, so essential for the materialisation of a gigantic scheme like this, I have first gratefully to refer to His late Highness Maharaja Sir Sayaji Rao Gaekwad III of Baroda and His Highness Maharaja Śrī Tukoji Rao Holkar, formerly Ruler of Indore, who as prime patrons of Svāmī Viśveśvarānanda sanctioned generous grants of about Rs. 20,000/- each, in support of this work during the initial period of its pre-Lahore history. A similar reference is to be made to His late Highness Maharajadhiraj Sir Bhupendar Singh Bahadur of Patiala and His late Highness Raja Bije Sen Bahadur of Keonthal, whose joint gift of a valuable piece of land at Simla enabled the original headquarters of this scheme, known as Śānta-Kuṭī, being built there. It is very encouraging that the present enlightened Rulers of Baroda and Patiala are very worthily maintaining continuance of the past association of their worthy sires with the Institute by sanctioning further help for it. During the recent years, the Government of India, the Governments of the Panjab and the United Provinces, and of the Hyderabad, the Mysore, the Travancore, the Jammu and Kashmir, the Jodhpur, the Kolhapur, the Sangli, the Nabha, the Keonthal and the Shahpura States, and the Awagarh Estate have been pleased to sanction valuable, non-recurring grants towards completion of this scheme. The Panjab University has been very generously helping this scheme, since 1938 and the Calcutta University, also, from amongst the other Indian Universities, has sanctioned a grant to signify its interest in this work. The Viśveśvarānanda Trust continues to contribute to the funds of the Institute, and the Moolchand Khairatiram Trust, Lahore, also, has recently extended its patronage to it. The Governments of Bombay, Bihar and Madras have

canvassing help from everywhere from sheer fear of the failure of the scheme, of course, to the great detriment of the scheme itself because it cannot, possibly, under the prevailing circumstances receive that measure of his most exclusive and intensive attention which it so badly needs at this stage.

VI. OBLIGATION

After the above summary of the several aspects of this work, academic as well as organisational and financial, it is now my most pleasant duty to pay homage to the elders in this line and to acknowledge the help received so far. I salute the seers of yore who first saw the light of Vedas and the ancient Pada-kāras, Nighaṇṭu-kāras and Ācāryas, like Yāska, Pāṇini, Piṅgala and others, who formulated and promulgated Vedāṅgas to render Vedas easy to understand. I honour all the Bhāṣya-kāras, ancient, medieval and modern, who have kept the torch of Vedic lore ablaze, and all Vedic editors, translators, exegetists, philologists, prosodists and lexicographers of this age who through their long and laborious services have built up a new tradition in this line. A special reference is most thankfully to be made here to Bloomfield's work on Vedic repetitions and his and Edgerton's joint work on Vedic variants, both of which have been practically fitted into the critical apparatus of the present work. Setting as I do a high value on the sympathetic interest which the present-day scholars, in general, and members of the Academic Advisory Board, in particular, have been evincing in the progress of this undertaking, I specially and respectfully mention the name of Dr. Siddheśvara Varmā who through his own simple, retired and regulated life of ideal dedication to the eternal Śabda-brahman and his highly suggestive criticism of my work, accompanied by supply of useful information from time to time, has during all these years been a never-failing source of inspiration and instruction to me.

While thanking in general, the entire editorial staff, past and present, for their loyal and effective co-operation, I want to put on record my special appreciation of the ability and devotion with which Śrī Bhīma-deva Śāstrī, M.A., M.O.L. and Śrī Rāmānanda Śāstrī, Vidyā-vācāspati have been substantially facilitating my work and also to

mention the name of Śrī Raghunātha-candra Śāstrī, Vidyā-vācaspati for having afforded me considerable relief by efficiently attending to the general duties and Śrī Amara-nātha Śāstrī, Vyākaraṇācārya for having ably helped in the difficult task of inspection of press-copy and correction of proofs. In thanking the printing staff, in general, for satisfactorily seeing this volume through the press, I express my special appreciation of the work of the Manager, Śrī Dhanpatrai Sethi, the Head Compositor, Śrī Revat Rama and the Printer, Śrī Sirāja Din.

Coming to the financial organisation, so essential for the materialisation of a gigantic scheme like this, I have first gratefully to refer to His late Highness Maharaja Sir Sayaji Rao Gaekwad III of Baroda and His Highness Maharaja Śrī Tukoji Rao Holkar, formerly Ruler of Indore, who as prime patrons of Svāmī Viśveśvarānanda sanctioned generous grants of about Rs. 20,000/- each, in support of this work during the initial period of its pre-Lahore history. A similar reference is to be made to His late Highness Maharajadhiraj Sir Bhupendar Singh Bahadur of Patiala and His late Highness Raja Bije Sen Bahadur of Keonthal, whose joint gift of a valuable piece of land at Simla enabled the original headquarters of this scheme, known as Śānta-Kuṭī, being built there. It is very encouraging that the present enlightened Rulers of Baroda and Patiala are very worthily maintaining continuance of the past association of their worthy sires with the Institute by sanctioning further help for it. During the recent years, the Government of India, the Governments of the Panjab and the United Provinces, and of the Hyderabad, the Mysore, the Travancore, the Jammu and Kashmir, the Jodhpur, the Kolhapur, the Sangli, the Nabha, the Keonthal and the Shahpura States, and the Awagarh Estate have been pleased to sanction valuable, non-recurring grants towards completion of this scheme. The Panjab University has been very generously helping this scheme, since 1938 and the Calcutta University, also, from amongst the other Indian Universities, has sanctioned a grant to signify its interest in this work. The Viśveśvarānanda Trust continues to contribute to the funds of the Institute, and the Moolchand Khairatiram Trust, Lahore, also, has recently extended its patronage to it. The Governments of Bombay, Bihar and Madras have

extended their patronage to it in the matter of distribution of its publications. Sārvadeśika-Ārya-Pratinidhi-Sabhā, Delhi and the Panjab Ārya-Pratinidhi-Sabhā, Lahore have in recognition of the work of the Institute extended their moral support to it. Besides, a large number of other donors have shown their sympathy by becoming the Patrons or the Members of the V. V. R. I. Society. To every one of my abovementioned supporters, I owe a debt of deep gratitude. I pray that it may be given to me just to signify it by rendering some humble service to the cause of advancement of Vedic studies, in particular, and of philological studies, in general, through the medium of this work, for my feeling in this matter is too deep for any other formal way of expressing it.

VII. CONCLUSION

But to wind up, I feel like drawing back as I think of presenting this volume to the Vedic scholarship of the day. I am afraid, its defects are too glaring to be overlooked. In a complex, extensive and, may I add, progressive work like this which, being a result of necessary collaboration, has passed through so many hands, errors of entry and unevenness of treatment are more or less inevitable. But, as I feel, if my concern had been restricted only to the editorial aspect of my present many-sided charge and, especially, if the office routine and the financial organisation could have devolved on some other shoulders, it should have been practicable at least to reduce the proportion of these shortcomings. In the circumstances, without, however, intending to adduce either of these considerations as any justification for my failure to come up to the mark, I crave indulgence of every worker in this field to the extent of kindly apprising me of such mistakes and omissions as he may come across while using this work. Needless to add that the least help which will be rendered in this direction, will be most thankfully received and put to the right use in the further continuation of the work.

*V. V. R. Institute,
Lahore,
June, 1942*

VISHVA BANDHU

INTRODUCTION

I. KINDRED LITERARY BACKGROUND

(a) VEDIC NIGHAṆṬAVAS

Yaska, in a passage which has since assumed classic importance, succinctly indicates the process of advancement of Vedic lore in ancient days. Says he, "first came the Seers who had direct vision of reality (Dharma). They initiated their lesser associates, who themselves did not possess direct vision, in the secrets of their heart (Mantras) by means of word of mouth (Upadeśa). And, these, in their turn, feeling a strong urge further to impart knowledge, compiled Veda and Vedāṅgas that the same might be mastered in their fullness".¹ While Śikṣā and Chandas aided right pronunciation and recitation of Veda, Vyākaraṇa and Nirukta aimed at making it correctly understood. Vyākaraṇa, presupposing familiarity with the general import of a word on the basis of its radical element as quite discernible from its ordinary pronunciation, helped the determination of the exact value of a particular form of it as used in relation to other words in a sentence. Nirukta, on the other hand, concerned itself primarily with the task of determining the original radical element in a word, which had become obscure through the complicated working of the natural phenomenon of phonetic decay with a view to justifying its meaning, if known from tradition, and to guess it, if otherwise.

To facilitate a proper grasp of the teaching of Nirukta, which grew in importance as with the passage of time, the Vedic language became more and more unfamiliar, it seems, different Vedic schools prepared several lists of select words (Nighaṇṭavas).²

Only one of these, which bore the stamp of Yāska's editing³ and was used as the basis of his commentative thesis, since known as Nirukta,

---

1. Cf. Nirukta, I. 20.

2. Cf. Nirukta, VII. 13.

3. Cf. Nirukta, *op. cit.*

has come down to us, though in three recensions.¹ A triple arrangement was followed in these lists in that synonyms, homonyms and duonyms were separated from one another. While synonyms and duonyms offered easy and clear sub-grouping meaningwise and region-wise, respectively, homonyms remained mixed up with residual vocabulary of obscure origin and, therefore, uncertain signification. Having been designed as ready-aids to memorise only such Vedic words as seemed noteworthy on account of their obscurity or importance otherwise, these lists did not contemplate exhaustive inclusion of the entire vocabulary of even a single Vedic text. That the extant list of Nighaṇṭavas has to its credit only 24 entries from amongst the first 500 entries in the present volume may suffice to illustrate this point.

(b) CLASSICAL LEXICONS

Amara-sinha and other medieval masters of Sanskrit lexicography perfected the technique of the ancient Nighaṇṭavas in producing their well-known metrical works. Synonymic and homonymic arrangements were pointedly distinguished from each other by being treated in separate works. But these lexicons had no immediate function to perform in respect of the Vedic texts as such, classical Sanskrit alone being their primary concern. To illustrate from Amarakoṣa, which is admittedly the most popular work of this class, out of the 35 entries in it as corresponding to the first 500 entries in the present volume, while not one accounts for an exclusively Vedic word, the number of even those which are common to Veda and classical Sanskrit, does not exceed 25. It is interesting that towards the end of the seventeenth century, Bhāskaraśāstra seemingly made up this deficiency in the classical lexicons by adding to their number his Vaidika-koṣa, being a metrical rendering of Vedic Nighaṇṭavas as explained by Yāska.

(c) MODERN DICTIONARIES

So long as the ancient instructional method of learning the entire course of studies by heart remained in vogue, the classical metrical

1. Cf. PA. I. 305.

lexicons continued to render yeoman's service towards maintenance and advancement of Sanskrit studies. But when with the introduction of the printing press, the present system of instruction from books with its visual emphasis as contrasted with the auditory one of the oral system, gradually became the order of the day, compilation of new alphabetical dictionaries soon began to be felt as a great desideratum. The opening of the last century was hailed by the first production in this line by the Pandits on the staff of the College of Fort William. Wilson's dictionary, which first appeared in 1817, was based on it. The St. Petersburg dictionary by Böhtlingk and Roth (1852-75) was the most comprehensive of the many attempts that were subsequently made in this direction. The presence in it of 450 entries as against the corresponding first 500 entries in the present volume clearly indicates the fullness of its Vedic section. Grassmann's dictionary, though limited to R̥gveda, was characterised by neatness of method and thoroughness of execution. Monier-William's dictionary presented in a handy form the materials as well as conclusions of the above-mentioned and other scholars with occasional additions and alterations and casual references to Indian traditional scholarship. Tārā-Nātha's Vācaspatyam (1873-84), based mainly on tradition as it was, was the most extensive work produced in this line in India. But from the point of view of Veda, its utility was almost negligible. Thus, for instance, out of its first 800 entries as corresponding to the first 500 entries of the present volume, it refers only 40 of them to Vedic sources.

(d) VEDIC ANUKRAMAṆĪS

The practical need of the ancient days, instructional and ritualistic, led the way to the compilation of serial hand-books, called Anukramaṇīs, enumerating initial portion (Pratīka) and names of Ṛṣi, Devatā and Chandas as pertaining to each Mantra. They followed the order of the related texts and were composed in prose as well as verse. It seems that at first they had been compiled in the form of separate sets of four-fold enumeration, which were later on, in some cases, consolidated into composite lists, known as Sarvānukramaṇīs, enumerating all the four topics together. There is hardly any need of adding that the enumeration of Vedic Padas as aimed at by the present work was,

according to the ancient system, the object of Pada-Pāṭhas and not of these Anukramaṇīs.

(e) MONO-TEXTUAL WORD-INDEXES

1. Alphabetical word-indexes to Sanskrit texts may in point of time be said to have just preceded the above-mentioned alphabetical Sanskrit dictionaries which needed the same as their necessary basis. They have been published, generally, as appendages to several text-editions and, only occasionally, in the case of very important texts, separately also.

2. The following works of this class may be briefly noticed here on account of their special connection with the texts, which are being dealt with in the present volume :—

- (i) Max Müller's Word-Index to R̥gveda first appeared in two instalments in 1872 and 1874 as appended to the last two volumes of his first edition of that text and, afterwards, in a separate volume, as well, at the time of the second edition of the same (1890-92). It was designed merely as an unconsolidated, alphabetic arrangement of the Pada-text as such, omitting a considerable number of words, constituting refrains and repetitions, but repeating all compounds, verbal as well as non-verbal in a separate list, at the end, without referential accompaniment, in the alphabetic order of the non-initial components.
- (ii) Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda brought out in 1908 a further reprint of the above, without the repetitional list of compounds, under the title, 'A Complete Alphabetical Index of all the words in the R̥gveda'.
- (iii) Grassmann's 'Wörterbuch zum Rig-Veda', (1873), besides being a record of R̥g-vedic signification as acceptable to the author, can very well be used also as a word-index in that it enters every word-form with complete textual references, leaving out repetitions and refrains. According to its method of consolidation, only verbal and non-verbal

sections, both arranged base-wise, are distinctly treated, no attempt being made to consolidate and correlate the three columns of the non-verbal sections, namely, primary derivatives (Kṛts), secondary derivatives (Taddhitas) and compounds (Samāsas). The reverse index, given at the end, is a very useful accompaniment.

- (iv) 'A complete Index of all the words in the Yajurveda', by Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda (1908) is an alphabetical re-arrangement of the Pada-text of Mādhyandina-Yajurveda.
- (v) 'Word-Index to Taittirīya-Saṁhitā', by Mm. Paraśurama Śāstri, Fasc. I, (B. O. R. I. Poona, 1930) is a simple alphabetical re-production of the Pada-text, going even to the absurd extent of repeating compound words. Its system of referential notation is inconsistent in that Anuvākas are enumerated side by side with Khaṇḍas, which are continuously counted Prapāṭhaka-wise, besides being a motley combination of Roman and Devanāgarī numerals and abbreviated Sanskrit ordinals.
- (vi) Simon's 'Index Verborum' to Schroeder's edition of Kāṭhaka (Caraka)-Yajurveda-Saṁhitā (1912) follows the methods of grammatical consolidation, giving the verbal and nominal forms distinctly under verbal roots and nominal bases, respectively. Its process of consolidation has, however, remained incomplete and inconsistent in that it has not been applied to all those declinables which are represented by only one form each.
- (vii) In 'A complete Index of all the words in the Samaveda' by Svāmī Viśveśvarananda and Svāmī Nityānanda (1908), words have been taken directly from Saṁhitā-text of the Kauthumas as such and arranged alphabetically without their accent having first been converted into the Pada-accent. Moreover, it does not follow a consistent formula in respect of prepositionally composite verbs, which are

sometimes entered as compound words and sometimes as two separate words. As it is, it is often very misleading and, therefore, undependable. Thus, for instance, it makes, without any justification, seven and ten accentually distinct entries, respectively, in recording the two simple words, अग्निः and अग्नि.

(viii) Whitney's 'Index Verborum' to Śaunakīya-Atharvaveda-Saṁhitā (1881) is a work of very high order. It is a fine model of scientific consolidation and thoroughness of execution. Its value is further enhanced by having been supplied, at the end, with a reverse index and lists of feminine and verbal stems. As in Grassmann's work, the process of consolidation is limited to the differentiation of verbal and non-verbal sections only. From the point of view of the text, it does not include repetitions and refrains, and, practically, the whole of the last Kāṇḍa. Mere indication, of R̥gvedic resemblance or variation of entries, though useful by way of a notice, is not enough, it being still necessary to gather detailed information from elsewhere in order to make it yield some tangible result.

(ix) 'Index', as attached to Volume III of S. P. Pandit's edition of Śaunakīya-Atharvaveda-Saṁhitā (1898) with Sayana's commentary on the same, is mere alphabetical arrangement of the Pada-text. Where the Pada-Text is not available, words are entered exactly as found in the Saṁhitā-text as such, with the result that one and the same word is often entered more than once and falsely differentiated merely on the basis of its varying accentual notation as dependent on a preceding or a following word in the Saṁhitā-text, e. g., entries corresponding to अश्वस्य and अश्वस्यः.

(x) 'A complete-Index of all the words in the Atharvaveda' by Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda

(1907) is a reprint of the above as a separate, handy volume.¹

(f) MULTI-TEXTUAL CONCORDANCES

With the gradual recognition of the importance of comprehensive Vedic studies towards a right understanding of the texts as

1. Besides their structural limitations and short-comings, if any, as indicated here, the works, as a matter of course, also suffer, without exception, from all such other defects as are inevitably inherent in the very nature of indexical essays of this type and as could be detected and corrected exhaustively only by virtue of the many stages of graded checking, which all materials as complied for the present volume had to pass through. Just a few of these defects may be illustratively classified below, the related work or works out of the ten which are noticed here being referred to by the corresponding number or numbers of this list as enclosed inside terminal brackets :—

(a) *Reference missed*, e.g., अ॒श्वाः ऋ ५, ६१, २ (iii); अ॒श्वासः ऋ ५, ६२, ४ (i and ii); अ॒सप्त॒तुम् शौ १९, २७, १४, अ॒सतः शौ ५, ६, १ (viii); अ॒सि ऋ १, १४, ७; ५, १, ४; ८, ९२, २८; १३, ३३; १५, ३; १७, ५; १८, ५; ६ (iii); अ॒सित॒म् शौ १०, ४, ५; १३ असु॒तुपः शौ १०, ५, ४९; अ॒स्ताम् शौ १२, ४, ५२ (viii); अ॒स्तु ऋ १, १६२, ११; ८, १७, १० (iii); अ॒स्मत् शौ ७, २४, १; १८, ४, ६९; अ॒स्मि शौ ६, ५८, ३ अ॒स्मे शौ १८, ४, ४६, अ॒हानि शौ १८, १, २७; २८ (viii); आ॒ ऋ ८, ८१, ६; ९, ८१, ४ (i and ii); आ॒ह शौ १८, २, ३७, स्याम शौ ९, १५, २०; १८, ३, १७; ४, ६९ (viii).

(b) *Misprints*, e. g., अ॒शम् < अ॒शम्, अ॒शाय॑ < अ॒शाय॑, अ॒कृष्ट॑प॒च्या° < °च्या° (v); अव॒पति॑ < अप° (vi); अ॒भि॒-शाचः॑ < °साचः॑ (x); उ॒प॒त्नात् < °लान्, च॒क्रम् < च॒क्रम् मा १९, ५५, च॒र्यम् < च॒र्यम् (iv); ज॒जाय॑थाः < अ॒जाय॑थाः (v); त॒वसा॑ < त॒वसा॑ (iv); त॒तृपा॑णा < °पाणा (i and ii); श॒वसान॑म् < °नम् (ii); प्र॒विद॑म् < °द्य (iv); सु॒प्र॒शस्ति॑म् < सु॒प्र॒शस्त॑म् (ix and x), प॒चेत् < प॒चेत् (ii).

(c) *Wrong construction*, e. g., अनु॒वासि॑ < अनु॒वा । अ॒सि, अनु॒व्रताः॑ < °ता, अनु॒वृद्धि॑म् < मनुः । ऋ॒द्धिम् (vi); अ॒भिसं॑च॒रेण्य॑म् < अ॒भि । सं॑च॒रेण्य॑म् (iii); अ॒र्वाकः॑ < अ॒र्वा । अ॒कः (vi); अ॒वसः॑ < अ॒वसे॑ (iv); अ॒वान्तरा॑ < अ॒व । अ॒न्तरा॑ (vi); अ॒श्मन्व॑तीः < अ॒श्मन्व॑ती (iv); अ॒श्विना॑ < अ॒श्विनौ॑ ऋ १, ११६, ५; १८२, ७; ७, ७२, ४; ३, ७२, अ॒श्विना॑ (सं.) < अ॒श्विना॑ ऋ ४, ४५, ५ (iii); अ॒ह्नीत॑मुख्यस्या < अ॒ह्नीत॑मुखी । अ॒स्याः (vi); आ॒दित्याः॑ < आ॒दित्या॑ ऋ २, ४१, ६ (i and ii); आ॒सन् । इषून् < आ॒सन्नि॑(न्[न्]-इ)षून् । काठ ४५, २१, का

well as reconstruction of the history of growth and development of the ancient cultural heritage of India, it came to be realised towards the close of the last century that it was necessary to compile for this purpose on the basis of Vedic literature comparative reference books, collecting and correlating multi-textual data. A reference to the few works which have been compiled so far in this line may be made as under :—

1. Jacob's 'A Concordance to Principal Upanishads and Bhagavadgita' (1891) draws its materials from 56 (also counted as 66) texts. It is in the form of serial groups of citations from these texts, given under an alphabetically arranged list of select words, which are not intended to be provided with any kind of etymo-grammatical treatment or referential fullness.

2. Bloomfield's 'A Vedic Concordance' (1906) represents the materialisation of the last portion of the plan of a three-fold apparatus designed to facilitate and deepen the study of Vedas and consisting of a universal word-index to Vedas, an index of

---

<एका काठ २२, ८^१, गायत्र्यविभक्ता < गायत्री । अविभक्ता (vi); तत्तुऽअपसे < तत्तुऽअपसे (ii); तुरत < प्रतरत मा ३५, १० (iv); परिवृताः < परिवृता ऋ ३, १७, १ (i and ii); बहिष्कनीनिके < बहिः । कनीनिके, मत्सपत्नाः < मत् । सपत्नाः (vi) मा (<अस्मद्—) <मा शौ ८, १, ८ (viii); वाजिनः < वाजि । नः ऋ ६, १३, ६, सूनृता < सूनृताः ऋ ८, १३, ८ (i and ii).

(d) *Wrong analysis*, e.g., रनि-शित-<१ निशित- in अ-निशित (i and ii); ?अनु-द- <*आ-नुद- in अनानुद-, अनु-भूति- < *आऽनु-भूति- in अनानुभूति- (i, ii and iii).

(e) *Wrong reduction*, e.g., अहि-हन्->अहिघ्ने<अहि-घ्न-(vi); अ-निमिष्-<अनिमिषम् <*मिष-, अनेन->अनेनः <अनेनस्- (iii); ऋतु->ऋत्वा < ✓ऋ, ✓अस् (भुवि) > आसन्<>आसन्- (vi).

(f) *Wrong reference*, e.g., अण मा ५, ८६ < ५, ८^१ (iv); एति ऋ ४, ७, ४; ५ < ४, ६, ४; ५ (ii); खर्ववासिनीम् शौ ११, ११, ७, १६ < ११, ११, १६ (x); प्रु शौ २०, ७६, ७^१ < २०, ७७, ७^२ (ix and x); प्रत्नेन शौ १०, ११५, २ < २०, ११५, २ मृदन् शौ २, २८, ४ < २०, ८, ४ (x); युक्तः ऋ १, १५९, ३ < १, १५८, ३ यूथे ऋ २, ११०, ७ < २, ११०, ९, रुक्ष ऋ ७, १५, १ < ७, १५, १३ (ii); रोचनानाम् ऋ ७, ५, १० < ३, ५, १०, वितुर्य ऋ १०, ३, ३, < १०, ६८, ३ विरुघ्न ऋ ४, १९, ६ < ४, १६, १८ (i and ii); विष्ये ऋ २, २२, २ < ४, २२, २ (ii); श्रयन्ताम् ६०२, ६ < ८४४ (=ऋ १०, १८), १२ (iii).

Vedic subjects and ideas and a Vedic Concordance, which he envisaged and announced in 1892. It is a universal Vedic Pratīka-index and, as such, is to be distinguished from the present work which is a universal Vedic Pada-index. It gives every Vedic Mantra, or its every Pāda, when metrical, in a common alphabetic arrangement. Altogether, 119 texts have been drawn upon, out of which 56, forming the original corpus, have been fully utilised and the rest only on a restricted and selective basis according to the nature of each case. That even accented texts have been given unaccented is a serious drawback in this otherwise very useful major work of comparative Vedic reference.

3. 'Vedic Index of Names and Subjects' by Macdonell and Keith (1912), practically embodies the second portion of Bloomfield's scheme as indicated above, consisting of series of articles in the form of digests of previous and contemporary research as well as original conclusions based on and referred to Vedic sources in respect of a number of material and cultural aspects of ancient Indian life, so important for historical, geographical and general researches. These articles are given under an alphabetically arranged list of words, which were selected primarily to form appropriate titles for the same and not for the purpose of being referentially concorded or etymo-grammatically explained.

4. Hansarāja's 'Vedic Koṣa' (1926) gives serial groups of citations of philological and general interest taken, in the main, from 15 Brāhmaṇa-texts under an alphabetically arranged list of select words, not intended to be referentially fully concorded or further explained in any other way.

II. GENERAL AIM, SCOPE AND PLAN

(a) AIM

1. It will be observed that while most of the reference books referred to in the foregoing chapter have been and may continue to be useful in their own way, none of them was designed to be or could serve the purpose of a universal Vedic word-index, the definite

need of which was indicated by Bloomfield in 1892 as already alluded to. The chief object of the present work lies in the fulfilment of this long-felt need of Vedic scholarship.

2. Primarily designed as the basis of a universal Vedic dictionary, as already projected, varied accompaniments of the presentation of its indexical materials as described in detail in the sequel, are intended substantially to relieve the said dictionary of the burden of philological discussions so that it could address itself freely to the exegetical and semasiological data.

(b) SCOPE

1. The number of basic texts registered so far is 331 and is expected to rise further by the time the last instalment is issued.¹

2. Besides entire Vedic and sub-Vedic literature available in print, some other works of ancillary and extensional type, though outside these two classes, are also included in this enumeration on account of their considerable relationship of form or substance with the same.

3. The basic texts fall under the following main heads :—

(i) Saṃhitās, (ii) Khila-sūktas, (iii) Brāhmaṇas, (iv) Āraṇyakas, (v) Upaniṣads, (vi) Śrauta-sūtras, (vii) Ghṛya-sūtras, (viii) Mantra-pāṭhas, (ix) Dharma-sūtras, (x) Pitr-medha-sūtras, (xi) Śulba-sūtras, (xii) Paṇīśiṣṭas, (xiii) Anukramaṇīs, (xiv) Śikṣās, (xv) Pratiśākhya, (xvi) Sūtra-pāṭha, Uṇādi-pāṭha, Dhātu-pāṭha, Gaṇa-pāṭha, Pīṭh-sūtras, Vārttikas, Iṣṭis and Lakṣyaṇi of the Pāṇinian grammar, (xvii) Nighaṇṭavas, (xviii) Nirukta, (xix) Chands, (xx) Jyotiṣa, (xxi) Pūrva-mīmāṃsā, (xxii) Uttara-mīmāṃsā, (xxiii) Sāṅkhya, (xxiv) Yoga, and (xxv) Bhagavad-gītā.

---

1. Contrast this with 180, being the figure which represented the visualisation of the scope seven years ago (cf. Vol. II. [First Edition] p. XII).

(c) PLAN

1. These heads have for the purposes of this Concordance been grouped as under :—

- (i) Samhitās and Khila-sūktas, (ii) Brāhmaṇas and Āraṇyakas, (iii) Upaniṣads, Uttara-mīmāṃsā, Sāṅkhya, Yoga and Bhagavad-gītā, and (iv) the remaining sixteen heads.

2. In order that the distinct types of vocabularies, severally, pertaining to Samhitās, Brāhmaṇas, Upaniṣads and Sūtras, in general, could be presented in a form which should facilitate specialised researches into them, the vocabularies of the above-mentioned four convenient groups are arranged in separate volumes, which are designated as Volumes I, II, III, and IV, respectively and are being issued in parts like the present one. Volume V is intended to include consolidated indexes of initials as well as finals of all the vocabularies registered in Volumes I-IV along with some other contents of commemorative, referential and bibliographical utility.

III. BASIC TEXTS

(a) The following Samhitā-texts are dealt with in this Volume¹ :

1. Ṛgveda-Samhitā. (abb. ऋ.)
2. Ṛgveda-Khilasūktāni. (abb. खि., खिसा.)
3. Vājasaneyā-(Mādhyandina)-Śukla-Yajurveda-Samhitā. (abb. मा.)
4. Vājasaneyā-(Kāṇva)-Śukla-Yajurveda-Samhitā. (abb. का.)
5. Taittirīya-Kṛṣṇa-Yajurveda-Samhitā. (abb. तै.)
6. Maitrāyaṇīya-Kṛṣṇa-Yajurveda-Samhitā. (abb. मै.)

---

1. What follows is mere enumeration, consolidated bibliography to Vols. I-IV, having already been referred to above as a contemplated constituent of Vol. V. It is to be observed here that colophons to the basic texts are being treated as integral portions of the latter for the purpose of proper registration of their varied vocabulary.

7. Kāṭhaka-(Caraka)-Kṛṣṇa-Yajurveda-Saṁhitā. (abb. काठ.)
8. Kapiṣṭhala-(Kāṭha)-Kṛṣṇa-Yajurveda-Saṁhitā. (abb. क.)
9. Kauthuma-Sāmaveda-Saṁhitā. (abb. कौ.)
10. Jaiminiya-Sāmaveda-Saṁhitā. (abb. जै.)
11. Śaunakīya-Atharvaveda-Saṁhitā. (abb. शौ.)
12. Paippalāda-Atharvaveda-Saṁhitā. (abb. पै.)

(b) Ancient Pada-texts as available in relation to some of the afore-said Saṁhitā-texts and the technique of their exhaustive correlation with the Concordance entries are being indicated in the sequel (cf. Intro. IV, I, a ; g).

(c) As a further aid to the right undersanding and trustworthy analysis of the basic texts, an effort is made to lay under thorough contribution as wide a range of ancient as well as modern Vedic commentaries and other related treatises and dissertations as practicable at different stages of the work. It is unnecessary to enumerate the same here in view of the clear indication in this matter, title-wise as well as author-wise, being made in its proper place below (cf. Abb. क and ख).

IV. OUTLINES OF METHOD

1. GENERAL

(a) EXHAUSTIVENESS OF TEXTUAL DATA

This volume possesses characteristic fullness of basic record in that every word-form which is found used in the texts treated of here, is registered in it without any exception. These extensive materials are given here, for the first time, in a complete analytical setting, accompanied by a critical and commentative apparatus in the form of footnotes containing varied and exhaustive discussions on text-critical, etymological, phonological, grammatical, syntactical, accentual, metrical, semasiological and exegetical problems involved, taking due cognisance of and assessing at its proper value contribution of previous scholarship, ancient as well as modern, on the subject.

(b) TEXTUAL CORRELATION AND VARIATION

(1) The process of internal repetition in R̥gveda is dealt with, exhaustively and distinctively, from the point of view of each word-unit, both when it is read in the repetitive occurrence of the passage containing it as well as when it is not read in the same.

(2) The phenomenon of textual relationship between R̥gveda, the virtual fountain-head of Vedic text-tradition, and other Vedic texts is likewise fully treated. It is graphically differentiated according as the text containing a particular word-unit happens to be a mere repetition of the corresponding R̥gvedic passage, or has suffered some change, especially in respect of the word-unit in view.

(3) When this variation affects only the accentual or morphological aspects of a word-unit, the R̥gvedic reading is regularly indicated in footnotes, e. g. p. 414^k.

(4) Likewise, when the change consists of the use of quite another word, which may or may not be synonymous with the R̥gvedic reading, the latter is mentioned in footnotes, e.g. 18^e.

(5) But when the change involves such structural tampering with a passage as renders equation of the particular word-unit in view impracticable, due report to this effect along with numerical reference to the corresponding R̥gvedic passage is made in footnotes¹, e.g. 48^k.

(6) Other mutual textual variation outside R̥gvedic tradition is also generally referred to in footnotes, e.g. pp. 42^l, 78^h, 94^t, 445^l.

(7) Important variative suggestions as derivable from manuscript readings are in the same manner properly referred to in footnotes, e.g. pp. 57^{k'm}, 75^p, 421^g, 438^e.

(8) Ancient commentative tradition and modern scholarship have likewise been laid under contribution on this point, specially, towards clarification of obscure readings, e.g. pp. 82^{l'g}, 92^p, 509^d.

---

1. In the further continuation of the present volume, this and the other above-mentioned single-sided processes are being developed into double-sided referential tools which students of R̥gveda on the one hand and those of the remaining Vedic texts on the other will be able to use with equal facility.

(9) Vocabulary of the Brahmana portion of Black Yajurveda, as representing the oldest Vedic prose, is given a distinctive treatment to facilitate its special study.

(c) TEXTUAL ESTABLISHMENT

(1) The process of textual record in the Concordance has been preceded by and, indeed, based upon a thorough-going and manifold checking of each word-unit from the points of view of its accent, morphology, phonology and etymo-grammatical setting. While ancient Pada-pāṭhas have been fully utilised in the few cases in which they are available, it has been necessary to construct new Pada-pāṭhas on similar lines in the case of the remaining texts. Standard traditional commentaries and modern translational and exegetical works have likewise been exploited. And, these lengthy and laborious studies have revealed as never before that the utmost and most urgent need of future Vedic scholarship still lies in the matter of re-editing of these texts, without exception, towards securing a larger measure of correctness of their readings.

(2) This will be amply borne out by even a cursory reference to the several hundred footnotes, which are devoted to statement and solution, in so far as suggestible, of this most difficult problem and may be classified for the sake of affording a clear view of the point involved, in each case, into the following main types :—

- (i) Those indicating obscurity, but not attempting any solution, e.g. p. 10^p.
- (ii) Those embodying an effort to solve an obscure problem, e.g. pp. 236^f, 445^a.
- (iii) Those rendering dubious some readings which have hitherto been passing muster, e.g. pp. 8¹, 79¹.
- (iv) Those challenging previously established readings, e.g. pp. 9^a, 172^b.
- (v) Those justifying emendation actually introduced, e.g. pp. 9¹, 109^a, 201^{b, c}, 274^a, 369^a.

- (vi) Those supplementing previous deficient editings, e.g. p. 9^m.
- (vii) Those making proper assessment of ancient authorities, e.g. pp. 13^a, 44ⁱ, 209^d, 244^k.
- (viii) Those making proper assessment of modern authorities, e.g. pp. 13^e, 21^h, 268^m, 279^e.

(d) TEXTUAL INTERPRETATION

Even though continuous interpretation of Vedic texts lies outside the domain of the Concordance, exigencies of the process of textual determination have necessitated exegetical treatment in the case of a good many passages, e. g. pp. 13^a, 16ⁿ, 21^k, 47^a, 52ⁱ, 70ⁱ, 73ⁱ, 307^h, 309^e, 333^b.

(e) TEXTUAL METRICS

Occasionally, circumstances similar to those just alluded to above have rendered it unavoidable to undertake, of course, incidently, a critical study of the varied metrical aspects of a number of Vedic texts. The methodology of this process in respect of normalisation and restoration of original measures as developed and followed here, (e. g. pp. 545ⁱ, 572^e, 592ⁱ) will be found well worth a separate, exhaustive pursuit, being a very useful side-help towards necessary textual reconstruction.

(f) TEXTUAL ELONGATION

The phenomenon of textual elongation has demanded three-fold treatment as follows :—

(1) When a word is read (as in Maitrāyaṇī Samhita) as ending in अ, being a peculiar phonological resultant of original terminal अस् or ए before accented initial vowel of another word¹, the

---

1. The situation needs further consideration, for it may possibly represent a fossilised reminiscence of original long vowels, in which case the treatment referred to here will have to be modified.

said अ is converted into either of its above-mentioned respective bases accompanied, generally, by a footnote reference to this change, e. g. p. 640^v.

(2) When a word is read as ending sometimes in a long vowel and sometimes in a short one (as is the case with a few verbal forms and indeclinables) on account of historical or metrical reasons, this double aspect is indicated in juxtaposition, when entering the word at the head of the combined referential section against the practice of the Pada-texts of the uniformly reading a word of this type as ending in a short vowel¹, e. g. √अव् > अव > वा, अध > धा, अभि > भी, अभि √रक्ष् > अभि रक्षथ > था.

This rule essentially holds good also in the case of prepositionally compositive indeclinables of the above-mentioned type², e. g. १अनु > नू-राव्-, २अ(नु >) नू-राव्-.

(2) Initial syllables of reduplicative word-forms, mainly of the intenso-frequentative type, are sometimes read as ending in short vowels³, (e.g. ततृदान्-, ततृषाण्-, ववृत्त्वं), but more often as ending in long ones, (e.g. तातृषाण्-, अनु वावृत्तुः, वावृत्तुः, वावृत्तुः, वावृत्तुः). The Pada-texts do not observe a uniform rule in these cases, (e.g. ममहन्ताम्, ममृजे, ववसान्-, ववृषाण्- beside चाक्लृप्रे, चाक्लृषीति, चाक्लृनत्).⁴ Words of this class are entered here uniformly in accordance with the either aspect of the Samhitā-texts, (e.g. ततृषाण्-, beside तातृषाण्-).

1. Cf. Intro. IV, 2. (c). (11).

2. Accordingly, discrepancies here and there, (e.g. अ-कुत्र) merely represent the preliminary, incompletely developed stage of the application of this technique.

3. From the point of view of the Ur-Aryan philology, the practice of the Pada-texts in respect of reading long reduplicative syllables as short ones has hardly any justification.

4. For treatment of long vocalic finals of initial components of certain composite declinables, cf. Intro. IV, 3. (d). (8).

(g) TEXTUAL PADA-PĀTHAS

Ancient Pada-pāṭhas of five texts, namely, Ṛgveda, Mādhyandina and Taittirīya Yajurvedas, Kauthuma Samaveda and Śaunakīya Atharvaveda are available in print. Pada-pāṭha of Maitrāyaṇa Yajurveda is found frequently noted in the critical apparatus attached to its edition. A manuscript of this Pada-pāṭha is also locally available¹. A few points bearing on the relationship of this Concordance to these ancient records of separation of textual word-units may be given as under :—

(1) When the entries as made here agree with the Pada-texts, which holds good in the case of an overwhelming majority of them, no reference is made to the latter.

(2) In case of discord between the two, and there is a good crop of them, too, the Pada-texts are regularly noted and also discussed, if necessary, in footnotes, e. g. 100^a, 288^d, 349^o, 412^c, 524^e, 572^e, 660^d.

(3) In cases of doubtful entry, the Pada-texts are noted to the accompaniment of descriptive assessment of pros and cons, e. g. pp. 7^o, 174^b, 182^b.

(4) While Pada-texts, as a rule, do not put Avagraha between the negative particle and the next component in a compound word, the Concordance regularly supplies the requisite mark, thereby lining up negative compounds with all other compounds. The value of this departure will be apparent from cases like अ-पत्तिन्नी- (as against अपत्तिन्नी- according to the pada-text), where accent on the negative becomes more clearly understandable through it than it could otherwise be².

---

1. The so called Rāvaṇa's Pada-pāṭha of Ṛgveda, a manuscript of which, Aṣṭaka VII only, is deposited here, does not differ in any way from the familiarly known Pada-pāṭha as attributed to Śākalya.

2. It is, however, to be observed that this departure, useful as it is in cases like the one under reference, where the negative adjunct qualifies an entire following compound and not its initial component alone, has a barely mechanical

(5) In many other compounds of doubtful nature, in which Pada-texts avoid putting Avagraha anywhere, the mark is supplied here, often as a tentative measure and discussed as such in footnotes, e.g. p. 75^m.

(6) Where there is discord between a Concordance entry and the corresponding Pada-text in respect of the position of Avagraha, the subject is duly dealt with in footnotes, e.g. pp. 106°, 188^k, 194°.

(7) As against the practice of the Pada-texts of indicating a prepositional component of a composite verb as such only when the former is unaccented, the same is given here as such, irrespective of its being accented or otherwise. This device, affecting as it does thousands of entries, has, in its turn, necessitated close investigation towards determining real existence of mutual affinity between the two parts of each such case¹.

(8) As indicated above under the preceding head, the Concordance more often differs from than agrees with Pada-texts in its method of recording cases of textual elongation.

(b) SCHEME OF CATEGORISED RECORD

(1) Partly on morphological and partly on significative grounds, word-units are registered here, under three grammatical categories,

---

value of referential convenience as distinguished from a scientific and historical one. For, it seems, the Pada-texts had a very significant tradition at their back in refraining from separating the negative component from a following word in that the basic entry अ is a mere phonetically residual reduction from the original word-unit, *अर् of diminutive and negative signification and that, as such, it lacks independent *locus standi*, at least, from the point of view of the Ur-Aryan philology (cf. fnn. आ, न).

1. But, it is quite likely, that the Pada-texts are here keeping alive the memory of olden days when the so-called accented prepositions as understood by later grammatico-etymologists, were still adverbs, which could be used as unaccented prepositions only on entering into composition with immediately following accented verbs, the implication being that enclitic verbs did not possess compositive potentiality (cf. Intro. IV, 3. (a). (4).

namely, verbs, declinables and indeclinables, arranged in one, common, pedigree, alphabetical order.

(2) While detailed mechanism of the distinctive record of these categories follows in the separate sections on them, some general observations on the subject may be made here :—

- (i) The verbal section comprehends entirety of tense and mood formations from primary as well as secondary roots, both simple ones and prepositionally composite ones.
- (ii) Verbs signifying simple predication, are grouped in distinction from separate sub-groups, relating to those used in causative, desiderative or intenso-frequentative sense. The former, in their turn, are further separated in two sub-groups, one consisting of forms based on developed stems, (i.e. Sārvadhātukas) and the other of those based on undeveloped stems, (i.e. Ārdhadhātukas).
- (iii) Distinctive groups of declensional forms are pedigreed under connected verbal roots through corresponding declinable basic reductions, (i.e. Prātipadikas). In cases of obscure geneological connection, unpedigreed entries are made in their own, independent alphabetical order and the same are etymologically treated and discussed in footnotes.
- (iv) A clear, gradewise distinction is made in entering declinables of primary nature, (i. e. Kṛt) from those of secondary nature, (i.e. Taddhita).
- (v) Composite character of each declinable, whether primary or secondary, is distinctly recorded, both when it appears as a first component and when it is used as a subsequent one. Besides, exhaustive cross-references are made to facilitate a thorough-going study of each compound.

- (vi) Feminine formations are, likewise, arranged, gradewise, according as they are related to primary or secondary declinables or respective compounds of either of them.
- (vii) Semasiological differentiation in the use of declinables as different kinds of nouns; (i. e. proper nouns, common nouns, and abstract nouns), pronouns, adjectives, adverbs and, also, other parts of speech is indicated, generally, in footnotes.
- (viii) Unusual forms, whether conjugational or declensional are brought into prominence by being noted, a second time, in their own, independent, alphabetical order.
- (ix) Indeclinables both pedigreed ones, (e.g. absolutives and infinitives) and unpedigreed ones, (e.g. Nipatas) are entered as a separate category and, as such, clearly distinguished from the other two categories.
- (x) Separate categorisation of indeclinables, however, proceeds here from considerations of practical utility rather than scientific tenability in that, possibly, barring a few interjections, they are in the last analysis to be recognised as being mere fossils of so many old, phonetically decayed declinables, which had, it seems, especially developed adverbial, prepositional, conjunctive and, sometimes, interjectional usage. It is against the background of this recognition that almost all so-called indeclinables (Avyayas) of locative or temporal signification are, so to speak, reclaimed and entered as regular, though, in a way, new declinables and many others, though not³ carried to the length of complete reclamation, etymologically explained.
- (xi) Adnominal prepositions (Karma-pravacanīyas) are clearly distinguished from adverbial prepositions (Upasargas and Gatis).
- (xii) A new, graded distinction is brought out in the use of certain verb-connected indeclinables as (1) simple

adverbs, (2) prepositional adverbs, and (3) full-fledged prepositions, e.g. pp. 380^a, 385^a.

- (xiii) Significant classification of each composite word-unit forms a regular feature of footnotes and may along with the division into components be depended upon as the most helpful means of further exegetical efforts in this behalf.
- (xiv) Although symbolical distinction which is made between one category and another, has helped very much in dispensing with the general use of numerically differentiated entries of phonologically similar word-units falling under different categories, yet it is found useful and, accordingly, employed, in those cases where it is necessary to bring out accentual variation as well as in many others, in which this treatment is likely to afford a distinct view of separate semasiological aspects, (e.g. different kinds of nouns).

(i) ACCENT

While detailed treatment of accent in the Concordance forms the subject of a separate, subsequent section, the following observations, being of general nature, may be made here in this connection :—

(1) Every accentual entry is explained in footnotes, this along with etymo-grammatical and text-critical discussions being their most essential consituent.

(2) Inter-textual accentual variation is regularly indicated and correlated in footnotes, e.g. p. 440^k.

(3) Necessary emendation of accent is made and indicated as such, e.g. pp. 9^j, 45^m, 171^b, 262^l.

(4) Textually unavailable or uncertain accent is only occasionally supplied, e.g. pp. 76^e, 78^e.

(5) While Udātta and the so-called independent (Jātya) Svarita are regularly and distinctively marked, the former alone is recognised

as the original accent, ontogeny of the latter being explained on the basis of the same, thereby correlating it with the ordinary Kṣaipra phenomenon, e. g. pp. 625^a, 643^e.

(6) The phenomenon of double accent is admitted only as a fossilised representative of a very primitive condition of the Ur-Aryan morphology, in which the subsequently so marked synthetic characteristic of comparatively later Sanskrit had not yet advanced much beyond the initial stage of compositional repetition or juxtaposition of independently usable, accented word-forms, signifying varied case-relations and, also, tending to develop adverbial and prepositional values. Accordingly, the basic reductions like अग्नी-प्रेम-, अङ्गा-पुरुस्- which are more in accord with the Pāṇinian notion of them, (e.g. pp. 45^e, 60^e), than with the idea just being indicated here, had better been entered as अग्नि-(+)प्रेम-, अङ्ग-(+)पुरुस्-. The present ontogenetical conception of this phenomenon may also be said to have been responsible for the discovery of the three grades of combination of an indeclinable with a verb [cf. Intro. IV, 1. h. (2).(xii)]. This, coupled with the thorough-going discrimination which has been made as between the adnominality or adverbiality of each occurrence of an indeclinable, has necessitated a large number of verbs, which have been understood so far as being doubly accented and composite, being recorded here as two singly accented separate words in each cases, e. g. pp. 211^e, 218^b, 219^r, 378¹, 380^b, एतवै, वाव ब्रह्मपुत्ति-, etc.

(7) The system of marking Udātta and Svarita as followed here, is an eclectic innovation, which is based upon the traditional systems and, which by virtue of its directness, simplicity and suggestiveness, may well be worth consideration towards uniform adoption in future editions of the texts.

(j) ETYMO-MORPHOLOGY

(1) Yaska and Pāṇini were the brightest, though not the earliest, exponents and systematisers of the long line of ancient Indian school of grammatico-etymologists (Nairuktas), who enunciated the theory of verbal origin of noun and, for the matter of that, adjective and adverb,

which were regarded either as mere semasiologically differentiable aspects of or as secondary derivatives from it. They evolved the wonderful technique of verbal roots on the one hand and separate sets of conjugational, declensional, primary, secondary, feminine and denominative suffixes on the other and described every verbal, nominal, adjectival or adverbial form, primary or secondary, as a combination of some ultimate verbal root with one or more suffixes from the corresponding set or sets. While the entire significative range of a verbal root in its varied nominal transition remained exclusively centred upon itself, the suffixal machinery, though void of any meaning in itself, was supposed to possess the potentiality of lending the requisite, distinctive colouring to root-meaning at each stage of its said transition. Thus, for instance, the presence of the action of eating as found in the denotation of the words, अत्ता, अदनम् and अन्नम् was due to the presence in them of the common verbal root, √अद् to eat; but the active, abstractive and passive relationship of the action of eating as respectively denoted by these words was derived from the respective presence in them of the suffixes, तृच्, ल्युट् and क्त. A frame-work of indicatory letters (Anubandhas) as attached to suffixes was invented, specially by the grammarians as distinguished from the etymologists, readily to help a note being made of particular phonetic and accentual changes in the radical portion as attending suffixal contact.

(2) While this analytic treatment was the recognised province of Vyākaraṇa, Nirukta, as following it in principle, was in a way complementary to it in that by bringing to light, as its primary function the phonetic changes which language underwent in being spoken from generation to generation, it enabled obscure words being passed through a mental process of reversion to the original situation (Pratyakṣavṛtti), favourable to their right analysis into radical and suffixal elements.

(3) It is, however, noteworthy in this connection that their respective treatment of the phenomenon of phonetic change constituted the real line of demarcation between these two Vedāṅgas in that, as stated above, Vyākaraṇa sought codification of this phenomenon on

the basis of specially indicatable peculiarities as attaching to suffixal elements when coming into contact with particular basic elements, verbal as well as nominal, and Nirukta recognised the same as inherent in the very nature of the spoken word, both in its basic and suffixal portions and, therefore, admissible as such without attributing its incidence, whether in a base or in a suffix or in both, to either of them as a speciality belonging to it.

(4) The following points may be noted as bearing on the treatment followed here in this matter :—

- (i) The Concordance is presented in a thorough-going Pāṇinian setting, the above-mentioned etymo-morphological principle being strictly adhered to.
- (ii) In the case of regular, pedigreed entries, etymological aspect being self-evident, corresponding footnotes concern themselves mainly with the morphological side.
- (iii) In the case of etymologically obscure and, therefore, unpedigreed entries, corresponding footnotes are intended to afford a complete view of previous contribution, ancient as well as modern, to the subject, accompanied by its critical assessment as well as new suggestion, if any.
- (iv) In most cases, phonetic changes are explained both according to the Vyākaraṇa and the Nirukta sections of the ancient grammatico-etymological system and an attempt is made to correlate their respective terminologies.

(5) But while the Pāṇinian system forms the structural backbone of the Concordance on account of its remarkable intrinsic merit and firmly established universal recognition, another quite independent hypothesis in the Ur-Aryan philology is also envisaged in numerous footnotes. The following remarks are intended just to point out some of its salient features :—

- (i) The Ur-Aryan speech expanded out of accented, monosyllabic significant, basic sounds.
- (ii) Each basic sound was of a composite nature, beginning as an aspirated or sibilated consonant and finishing up as a rolling vowel, with a nasal tendency.
- (iii) These basic sounds, which do not seem to have been more than five, but may have been fewer, may be represented as *घृ, *झृ, *चृ, *भृ and *शृ¹.
- (iv) As a result of natural variation inherent in pronunciation from man to man, each basic sound was uttered in a number of ways in respect of both its elements, consonantal as well as vocalic².
- (v) Ur-Aryan was a non-inflective language.
- (vi) Originally conceived as nouns and used in series to convey connected ideas, the above-mentioned basic sounds gradually developed interrelated values of different parts of speech, still at the primitive uninflected stage, in the order of proper nouns, common nouns, adjectives, pronouns, abstract nouns, subsequently, though the inter-play of the compositional phenomenon, verbs, adverbs and adverbial prepositions³.
- (vii) Frequency and constancy of several serial types of the basic sounds were responsible for the development of compositive tendency in them. It manifested itself in a

---

1. For the elongated representation of the common vocalic aspect of these basic sounds, and for the devolutional phenomenon in the Aryan vocalic system, characterised, in pausa, by an elisional tendency (cf Pre. to First Ed. II, 8, fn.).

2. The general line taken by this phenomenon of variation is being illustrated hereafter in the form of a ready-reference chart in the case of one of the basic sounds (cf. Ready-Ref. Chart 4).

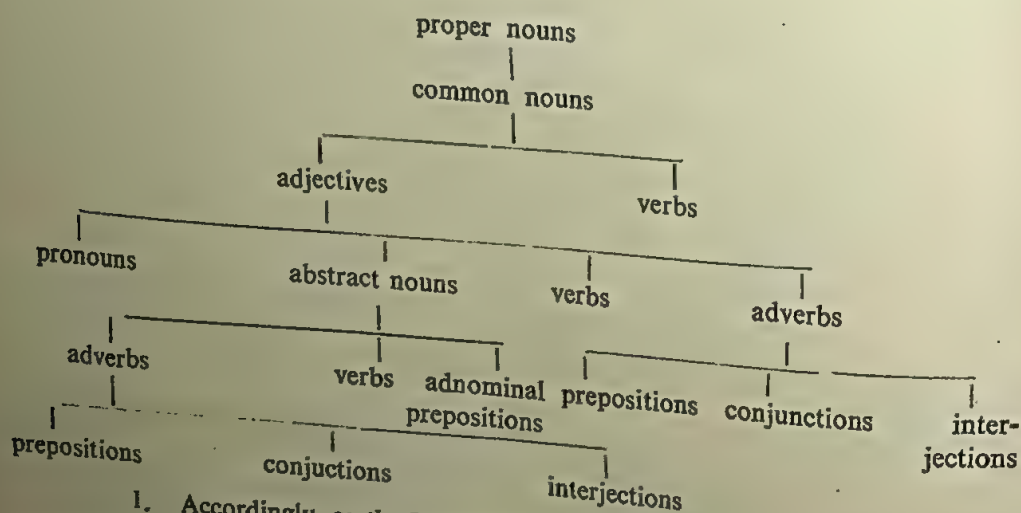
3. The following table is intended further to render this process clear :—

number of ways, starting with the primitive compound, consisting of loosely strung two components, which maintained their separate accents intact, and culminating in the rich variety of the several types of consolidated and single accented compounds of later usage. Accordingly, the doubly-accented particle, *वाच* [*<*मर-+मर-**] is of great historical importance, being the only surviving representative of the above-mentioned primitive compounds in the form of juxtapositive conjunction of two separate word-units.

(viii) Of the later compounds, oxytone Dvandva was the first to come into vogue, gradually followed by the other principal varieties, namely, oxytone Tatpuruṣa on the one hand and Prādi-cum-Bahuvrīhi, which maintained the accent of the first member, on the other¹.

(ix) Kṛt and Taddhita derivatives, consisting of more than one syllable, were so many compounds of original monosyllabic nouns.

1. Accordingly, as the Ur-Aryan terminology is gradually recognised and the close relationship between Prādis, on the one hand, and Bahuvrīhis instead of

- (x) Differentiation of feminine signification was accompanied, in the first instance, by terminal conjunction of a gradually specialised component, which originally signified diminutiveness or, may be, being a mate and was the direct ancestor of the later Sanskrit suffixal syllables. Subsequent bifurcation from it of feminine formations in अ on the one hand and ई and ऊ on the other was a merely phonetic phenomenon, e.g. p. 467^a.
- (xi) Verbal conjugation and nominal declension developed from juxtapositionally compositive tendencies of basic sounds, those getting uniformly tagged at the end of other sounds, assuming, in course of time, corresponding suffixal values. Accordingly, doubly accented forms ending in त्वै and doubly or singly accented Aluk compounds like वृत्तस्त्वै, अग्नीषोम-, अहस्तस्त्वै- and अग्ने- may be said to be fossilised reminiscences of the stage when terminal components had not yet fully assumed suffixal character.
- (xii) To sum up what has preceded, first, the basic monosyllabic sounds formed the common basis of nominal as well as verbal usage, though, in sequence of time, the latter emerged after the former had been already in the field and, secondly, out of the several morphological categories (Vṛttis) as recognised in the Pāṇinian system,

---

Tatpuruṣas, on the other, becomes patent, the Pāṇinian compositional technique will have to be considerably modified with a view to normalise the description of all compounds accent-wise. It is quite imaginable that while, on the one hand, no scope may be left for an oxytone compound, irrespective of its components (vs. Pāṇini, VI. 2.162 ff.) to be classed as Bahuvrīhi, all initially and medially accented compounds, likewise, on the other, may have to be treated as Prādi-cum-Bahuvrīhis (vs. Pāṇini, VI. 2. 2 ff.). This will naturally involve comprehensive application of the reversional process to arrive at the Ur-Aryan syllabaries, on the one hand, and change in the position of Avagraha in thousands of compounds, on the other—a work, which, it is clear, lies much beyond the limited scope of the present attempt.

namely, Sup, Tin, Kṛt, Taddhita, and Samāsa, the last mentioned formed the common origin of the rest. Therefore, there is no essential distinction between the primary verbs and the so-called denominative verbs, as understood at present, except that the latter came historically later than the former.

(k) CORRELATION OF SYSTEMS

Although from the point of view of the hypothesis of uninflected, monosyllabic origin of the Ur-Aryan speech, as adumbrated above, Pāṇinian basic as well as suffixal elements have no objective existence, (e.g. pp, 524^a, 528^b), yet, for reasons as already stated, this Concordance is set strictly in accordance with the Pāṇinian two-fold terminology. Accordingly, the following points may be noted as indicating how the new hypothesis is given in footnotes in correlation to the Pāṇinian system :—

(1) Basic monosyllabic sounds are represented as ending in ऋ, being the familiarly known, common, theoretical, starting point for the objective triple phonetic variation, namely, अर्, इर् and उर्¹.

(2) When a basic monosyllabic sound is referred to in respect of its verbal usage, it is prefixed by the familiar radical sign, e.g. p. 651¹.

(3) When a basic monosyllabic sound is referred to in respect of its nominal usage, it is put as a derivative and supplied with the familiar terminal hyphen, e.g. p. 661^b.

(4) Most of the Pāṇinian verbal roots are of a composite nature and, wherever necessary, they are explained as such, indicating their components, e.g. p. 568^a.

---

1. The implication is that but for this correlational consideration, it is unnecessary to represent the basic sounds with the long vowel, the short one being quite sufficient.

(5) A new semantic theory is introduced to explain how, e.g. $\sqrt{\text{अच्}} < \text{अक्}$ - could denote many unconnected things, e.g. hymn, the sun and the plant of that name. This is the theory of Bahu-prasthāna Dhātu (abb. बधा.) or verbal roots of multiple origin. In the light of this postulation, verbal roots of this kind are common, undifferentiable, phonetic descendants of entirely separate predecessors with different meanings¹, e.g. pp. 498^e, 521^h, 568^o.

(6) Pāṇinian suffixes are occasionally traced to their objective ancestors, e.g. pp. 193^a, 406^t, 455^a, 482^b, 507ⁱ, 509ⁱ, 513^d, 588^g, 592^{a,e}, 594^a, 597^a.

(7) Pronouns and other parts of speech, wherever possible, are brought within the fold of regularly pedigreed entries, e.g. अनु, अस्मद्-.

(I) PĀṆINIAN STUDIES

The main lines on which the Concordance serves the purpose of carrying on comprehensive and comparative studies in the Pāṇinian system may now be briefly indicated as under :—

1. As a corollary to this hypothesis, it is to be observed that when a root consisting of one of the basic sounds happens to be characterised by homonymic potentiality, the phenomenon is to be explained on the basis of the distinction to be made between the really basic sounds on the one hand and those only apparently so on the other, the latter being only phonetic remnants of primitive composite sounds. The residual process may be represented, e. g. as, $\sqrt{\text{वर}} + \sqrt{\text{भृ}} > \sqrt{\text{वभृ}} > \sqrt{\text{वाभृ}} > \sqrt{\text{वभृ}} > \sqrt{\text{वभृ}} > \sqrt{\text{हभृ}} > \sqrt{\text{भृ}} > \sqrt{\text{भृ}}$, which is obviously different from the original reduction, $\sqrt{\text{भृ}}$, responsible for the second component in the above-mentioned primitive compound. Just to indicate the potentiality of this theory as a useful tool for further researches, incidental reference may be made to the current theory of the Indo-Iranian clash in ancient time. It is supposed that as a result of it, Deva as a diefic term with Indians became a demonic one with Iranians and asura as a diefic term with Iranians became a demonic one with Indians. In so far as the philological aspect of the theory is concerned, it is obvious that it will fall to the ground if the present hypothesis of multiple origin of homo-phonological words is conceded. And, quite incidentally, the presence in the Ur-Aryan speech of this compositive tendency of its basic sounds, may be said to be additionally vouched for by the persistent use of auxiliary verbs in all Aryan languages, ancient as well as modern,

(1) Yāska's four-fold categorisation of words¹, namely, nouns, verbs, prepositions (Upasargas) and particles (Nipatas) was further consolidated by Pāṇini. He treated² prepositions under particles and grouped them together with certain other words listed in Gaṇa-pāṭha under स्वर as indeclinables³, all of which he put as a special subclass of declinable bases (Prātipadikas) with declensional suffixes dropped⁴. But this process, which seemed to reduce the number of the categories to two, failed to assume any objective value in that it served merely to side-track into the technical jumble the real problem of finding out the way to etymo-morphological correlation of indeclinables with the other two categories. The Concordance, as already observed, follows, in substance, only the non-technical aspect of the pāṇinian method in that indeclinables are treated here as a category apart to the accompaniment of adumbration of the fundamental principal of their intimate connection with declinables by virtue of their being recognizable as fossilised declensional forms.

(2) In correlating Pāṇinian enunciation with the Concordance entries, the scheme which is followed is as under :—

- (i) When any aspect of an entry is the subject of an Aṣṭādhyāyī-sūtra, Gaṇa-sūtra, Uṇādi-sūtra, Phit-sūtra, Varttika or Iṣṭi, the same is regularly cited, e.g. p. 3^{ab}.
- (ii) When an obscure aspect of an entry is not the subject of a specific Pāṇinian enunciation, an effort is made to explain the former on the basis of special utilisation of the frame-work of the latter, often involving lengthy and intricate discussions bearing on textual and technical interpretation, e.g. pp. 7^e, 50^e, 51^a, 91^e, 105ⁱ, 106^a.
- (iii) A large number of entries, hypothetical as well as textually preserved, are responsible for the introduction

1. Cf. Nirukta, i, 1.

2. Cf. Aṣṭādhyāyī, i, 4, 58.

3. Cf. *op. cit.* i, 1, 37.

4. Cf. *op. cit.* ii, 4, 82.

of a very comprehensive process of supplementation and corresponding enrichment of the Paṇinian tradition in respect of the Pada, the Gaṇa and the Set and Anit aspects of verbal roots and, also, in that of suffixes, Anubandhas, primary and secondary formations, conjugation, declension, composition, accent and other grammatical and phonological details. A substantial portion of the critical apparatus is devoted to proper registration of this process which is specified, in bold type, by the word, उपसंख्यान- or उपसंख्येय- (common abb. उत्सं.) so familiar to students of Kātyāyana and Patañjali or, in a few cases, by the word वृ. This device is intended to facilitate utilisation of the data which are recorded here, being, so to speak, a continuation of the contribution as made in this behalf by those ancient teachers, e.g. pp. 51^f, 270^f, 287^m, 560^a.

- (iv) When some aspect of an entry is explained on the basis of the principle of phonetic decay, an effort is often made to correlate the latter by rendering it into Paṇinian terminology, e.g. pp. 1^u, 560^a.
- (v) When an entry is discordant with a specific Paṇinian enunciation, the same is duly reported, e.g. pp. 13^a, 51^f, 105^m, 266^p, 535^a.

(m) PREVIOUS AUTHORITIES

Varied as the nature of discussions in footnotes is, an effort is always made properly to represent and weigh both pros and cons of a case, as viewed by previous authorities, being respectively headed by the comparative and differentiative abbreviations वृ. and वृवृ., e.g. pp. 198^h, 200^{i,k}, 205°, 207^{b,d}, 268^m, 377^{p,b}.

2. TREATMENT OF VERBS

(a) ROOTS

- (1) The radical sign, √ is uniformly prefixed to verbal roots as their characteristic graphic representation, e.g. √ अङ्, √ अह्.

(1) Yāska's four-fold categorisation of words¹, namely, nouns, verbs, prepositions (Upasargas) and particles (Nipātas) was further consolidated by Pāṇini. He treated² prepositions under particles and grouped them together with certain other words listed in Gaṇa-pāṭha under स्वर as indeclinables³, all of which he put as a special subclass of declinable bases (Prātipadikas) with declensional suffixes dropped⁴. But this process, which seemed to reduce the number of the categories to two, failed to assume any objective value in that it served merely to side-track into the technical jumble the real problem of finding out the way to etymo-morphological correlation of indeclinables with the other two categories. The Concordance, as already observed, follows, in substance, only the non-technical aspect of the Pāṇinian method in that indeclinables are treated here as a category apart to the accompaniment of adumbration of the fundamental principle of their intimate connection with declinables by virtue of their being recognizable as fossilised declensional forms.

(2) In correlating Pāṇinian enunciation with the Concordance entries, the scheme which is followed is as under :—

(i) When any aspect of an entry is the subject of an Aṣṭadhyāyī-sūtra, Gaṇa-sūtra, Uṇādi-sūtra, Phīṭ-sūtra, Varttika or Iṣṭi, the same is regularly cited, e.g. p. 3^{a, b}.

(ii) When an obscure aspect of an entry is not the subject of a specific Pāṇinian enunciation, an effort is made to explain the former on the basis of special utilisation of the frame-work of the latter, often involving lengthy and intricate discussions bearing on textual and technical interpretation, e.g. pp. 7^a, 50^a, 51^a, 91^a, 105^a, 106^a.

(iii) A large number of entries, hypothetical as well as textually preserved, are responsible for the introduction

1. Cf. Nirukta, i, 1.

2. Cf. Aṣṭadhyāyī, i, 4, 58.

3. Cf. *op. cit.* i, 1, 37.

4. Cf. *op. cit.* ii, 4, 82.

of a very comprehensive process of supplementation and corresponding enrichment of the Pāṇinian tradition in respect of the Pada, the Gaṇa and the Set and Anit aspects of verbal roots and, also, in that of suffixes, Anubandhas, primary and secondary formations, conjugation, declension, composition, accent and other grammatical and phonological details. A substantial portion of the critical apparatus is devoted to proper registration of this process which is specified, in bold type, by the word, उपसंख्यान- or उपसंख्येय- (common abb. उसं.) so familiar to students of Kātyāyana and Patañjali or, in a few cases, by the word तु. This device is intended to facilitate utilisation of the data which are recorded here, being, so to speak, a continuation of the contribution as made in this behalf by those ancient teachers, e.g. pp. 51¹, 270¹, 287^m, 560^a.

- (iv) When some aspect of an entry is explained on the basis of the principle of phonetic decay, an effort is often made to correlate the latter by rendering it into Pāṇinian terminology, e.g. pp. 1^u, 560^a.
- (v) When an entry is discordant with a specific Pāṇinian enunciation, the same is duly reported, e.g. pp. 13^a, 51¹, 105^m, 266^p, 535^a.

(m) PREVIOUS AUTHORITIES

Varied as the nature of discussions in footnotes is, an effort is always made properly to represent and weigh both pros and cons of a case, as viewed by previous authorities, being respectively headed by the comparative and differentiative abbreviations तु. and वैतु., e.g. pp. 198^h, 200^{1k}, 205°, 207^{bd}, 268^m, 377^{pb}.

2. TREATMENT OF VERBS

(a) ROOTS

- (1) The radical sign, √ is uniformly prefixed to verbal roots as their characteristic graphic representation, e.g. √ अङ्, √ अह्.

(2) In the Pāṇinian system, a verbal root generally consists of two parts, namely, the radical element proper and the indicatory portion, Anubandha. For the purposes of this Concordance, however, only the real radical element is given without the technical accompaniment, which has no significance outside the Pāṇinian system, but is, on the other hand, likely to cause serious embarrassment by interfering with the essential alphabetical order, e.g. $\sqrt{\text{अञ्ज}}$, $\sqrt{\text{क}} < \sqrt{\text{अञ्ज}}$, $\sqrt{\text{हुकुञ्ज}}$, respectively.

(3) The Pāṇinian 'Idit' roots, namely, those accompanied by the indicatory short इ as a mark of their prospective taking in of a nasal element in the process of their conjugational and derivative expansion, are entered here with their nasal potentiality made manifest, e.g., $\sqrt{\text{अंह}} < \sqrt{\text{अहि}}$.

(4) When a root exhibits this nasal element only in some of its conjugational or derivative forms and does not do so in others, it is recorded twice in the Pāṇinian system distinctly to bring out its duplicate character in this matter, which is done here by simply indicating the nasal aspect in juxtaposition with the preceding non-nasal one in the same entry, e.g. $\text{अभि} \sqrt{\text{वम्}}$, म् .

(5) Pāṇinian grammar records certain roots or the substitutes (Ādeśas) thereto as short-a-ending. But such roots are generally entered here as consonant-ending, e.g. $\sqrt{\text{कय्}}$, $\sqrt{\text{गण्}}$, $\sqrt{\text{धाव्}}$, $\sqrt{\text{यच्छ्}}$.

(6) It is included in the scheme which is being followed here that such roots as are essentially different on semasiological grounds, though phonographically needing identical representation, should in the last analysis be numerically differentiated. But at the present stage of the progress made in this matter, the treatment still remains, even if unavoidably, uneven and incomplete, for which a reference may be made to fnn. to $\sqrt{\text{ग्रह्}}$, $\sqrt{\text{अञ्}} > \sqrt{\text{अकुञ्}}$, $\sqrt{\text{अश्}}$ (वधा.), $\sqrt{\text{अश्}}$ (मोजने), $\sqrt{\text{अस्}}$ (मुवि), $\sqrt{\text{अस्}}$ (क्षेपणे). In the circumstances, the safest course as now emerging for being followed till, at least, the consolidated index stage, (cf. Intro.

II, c. 2) and, may be, the Dictionary stage (cf. Intro. II, a. 2) are reached, is to indicate, wherever specifically need, the particular significance in which a root of this type, designated here as a Bahu-prasthāna Dhātu (abb. बधा.), is intended, whether in the body of the Concordance or in the related footnote, e.g. √*अप्, √*अल्प्, √सन् *सरणे (p. 615^a).

(7) Prepositionally composite roots have been treated exactly on the same lines as the simple ones. Instead of entering them in subordination to the latter, they are given an equal status with the same in order that the primary and the secondary vocabulary as severally connected with and derived from them may the more clearly and independently be represented as each distinct family-group and, may the more easily be referable as such in its own alphabetic order, e.g. अति√पद्, अनु√पद्, अग्नि√पद्. But, in a way, centrifugal as this process is, it is regularly accompanied by its centripetal correlative in that the one or more prepositions, in composition with which it is found used, e.g. √अज्.....[अनु°, अप°, अग्नि°.....]. The employment of this duplicate system of record will naturally help in each root being studied comprehensively both in its simple state and in its prepositionally compositive usage. The characteristic utility of this referential apparatus becomes the more pointedly remarkable in the case of such roots as are available only in prepositional combination and as such are given in their alphabetical order merely for the purposes of cross-reference, e.g., √अङ्ख्. The following points deserve special attention in the matter of the record of these roots :—

- (i) The treatment of cases which do not offer any scope to crisis between the prepositional and the radical components, is quite simple in that the medial radical sign clearly differentiates them from each other in their juxtapository entry, e. g. अति √पत्.
- (ii) When there is crisis between the prepositional and the radical components, round brackets, containing the combining elements separated by the radical sign is put after the resultant syllable, embodying the said

phonetic phenomenon, e. g. अवा (व√अ) स् [क्षेपणे], अवे (व√इ), अम्य(मि√अ)ञ्ज्.

(iii) When there are more than one prepositions attached to a root, the same are divided from one another by means of one or more additional medial hyphens, according to the need of a case, e. g. अति-प्र√कित्, अनु-प्र√युत्, अनु-सं-प्र√या.

(iv) When there are more than one prepositions attached to a root and there is crasis between themselves, round brackets, containing the combining elements separated by a hyphen, is put after the resultant syllable, embodying the said phonetic phenomenon, e. g. अत्यु(ति-उ)द्√ग्रह्, √अन्वा(नु-आ)√म्, अनु-पर्या(रि-आ)√वृत्.

(v) When there are more than one prepositions attached to a root and there is crasis between themselves as well as between the root and the preposition immediately preceding it, the situation is represented by putting round brackets, containing, first, the combining prepositions mutually separated by one or more hyphens and, then, the root and the preposition next to it separated from each other by the radical sign, e. g. अभ्युदि(मि-उद्√इ), अभ्युदे(मि-उद्-आ√इ).

(vi) In entering a root preceded by more than one prepositions, the order in which the prepositions are arranged depends more on their comparative semasiological proximity to the root than merely on the sequence of the textual occurrence, e. g. उपा(प-आ)√गम् > आ...उप गन्तव्य.

(8) When an extra-Nipāta adverb is prepositionally attached to a root, the latter is treated here just like an ordinary prepositionally composite root, e. g. अन्तरि-आ√घा, अन्तरि(र्√इ), अस्तमि(म्√इ).

(9) Denominative roots are given as such in their alphabetical order under their respective nominal or adjectival bases. The follow-

ing special points relating to their somewhat varied entry are to be noted :—

- (i) Complete reductional stage is represented by a root derived by means of the Pāṇinian suffix क्त्विप् from a base ending in अ, being given as unaccented, consonant-ending one, e. g. √अव् > ओम- > √*ओम्.
- (ii) A denominative root tending to be employed in its conjugative or derivative expansion as one formed by adding the Pāṇinian suffix णिच्, is given unaccented and as one ending in इ, e.g. अन्त- > √*अन्ति, रअन्धु- > √*अन्धि (i.e., just like an ordinary Curādi root or a causative base and without following the general modern method of entering a root of this type as one ending in अच्).
- (iii) Denominative bases other than the foregoing two types are entered with proper accent, representing the stem-stage, preceding the personal or derivative endings¹, e.g. अंहस्- > √*अंहोय, अघ- > √अघाय, अन्न- > √*अन्निय.

(10) Our basic literature bears testimony to the presence of a number of defective roots, namely, those which in the course of their chequered fortunes through ages lost a measure of their self-sufficing entity in that while some of their forms remained popular in literary usage, the rest somehow dropped off, making room for the corresponding ones of certain other roots, which were often similarly defective in respect of their other forms. In the Pāṇinian system, they have generally been treated as synonymic pairs, one member of which is mentioned as the root proper and the other as a merely complementary substitute for it in certain conjugative and derivative forms. The following points may be noted in connection with the treatment of these roots here :—

---

1. It is to be observed that the limitations of the Pāṇinian technique have prevented the reductional representation being practicable in most of these cases.

phonetic phenomenon, e. g. अवा (व✓अ) स् [क्षेपणे], अवे (व✓इ),
अभ्य(भि✓अ)ञ्ज्.

(iii) When there are more than one prepositions attached to a root, the same are divided from one another by means of one or more additional medial hyphens, according to the need of a case, e. g. अति-प्र✓कित्, अनु-प्र✓युज्, अनु-सं-प्र✓या.

(iv) When there are more than one prepositions attached to a root and there is crasis between themselves, round brackets, containing the combining elements separated by a hyphen, is put after the resultant syllable, embodying the said phonetic phenomenon, e. g. अत्यु(ति-उ)द्✓ग्रह्, ✓अन्वा(नु-आ)✓मू, अनु-पर्या(रि-आ)✓वृत्.

(v) When there are more than one prepositions attached to a root and there is crasis between themselves as well as between the root and the preposition immediately preceding it, the situation is represented by putting round brackets, containing, first, the combining prepositions mutually separated by one or more hyphens and, then, the root and the preposition next to it separated from each other by the radical sign, e. g. अभ्युदि(भि-उद्✓इ), अभ्युदे(भि-उद्-आ✓इ).

(vi) In entering a root preceded by more than one prepositions, the order in which the prepositions are arranged depends more on their comparative semasiological proximity to the root than merely on the sequence of the textual occurrence, e. g. उपा(प-आ)✓गम् > आ...उप गन्तव.

(8) When an extra-Nipāta adverb is prepositionally attached to a root, the latter is treated here just like an ordinary prepositionally composite root, e. g. अन्तर्-आ✓घा, अन्तरि(र्✓इ), अस्तमि(म्✓इ).

(9) Denominative roots are given as such in their alphabetical order under their respective nominal or adjectival bases. The follow-

ing special points relating to their somewhat varied entry are to be noted :—

- (i) Complete reductional stage is represented by a root derived by means of the Pāṇinian suffix क्त्विप् from a base ending in अ, being given as unaccented, consonant-ending one, e. g. √अक् > ओम् - > √*ओम्.
- (ii) A denominative root tending to be employed in its conjugative or derivative expansion as one formed by adding the Pāṇinian suffix णिच्, is given unaccented and as one ending in इ, e.g. अन्त- > √*अन्ति, रअन्धु- > √*१अन्धि (i.e., just like an ordinary Curādi root or a causative base and without following the general modern method of entering a root of this type as one ending in अय्).
- (iii) Denominative bases other than the foregoing two types are entered with proper accent, representing the stem-stage, preceding the personal or derivative endings¹, e.g. अंहस्- > √*अंहोय्, अघ- > √अघाय्, अन्न- > √*अन्निय.

(10) Our basic literature bears testimony to the presence of a number of defective roots, namely, those which in the course of their chequered fortunes through ages lost a measure of their self-sufficing entity in that while some of their forms remained popular in literary usage, the rest somehow dropped off, making room for the corresponding ones of certain other roots, which were often similarly defective in respect of their other forms. In the Pāṇinian system, they have generally been treated as synonymic pairs, one member of which is mentioned as the root proper and the other as a merely complementary substitute for it in certain conjugative and derivative forms. The following points may be noted in connection with the treatment of these roots here :—

---

1. It is to be observed that the limitations of the Pāṇinian technique have prevented the reductional representation being practicable in most of these cases.

(i) When the members of a Pāṇinian pair of this kind happen on immediate¹ philological grounds to be separate from any independent of each other, they are treated as any other two unrelated roots, e.g. √अस् (भुवि) and √भू, √दा and √यच्छ्, √ब्रू and √आह्, √सृ and √धाव्, √दृश् and √पश्, इ and √गा.

(ii) When the members of a Pāṇinian pair of this kind happen on philological grounds to be interrelated as cognates and, also, readily recognizable as such, the less used of the two is simply entered in its alphabetical order, whence it is cross-referenced to be more used member, in juxtaposition to which it is given in round brackets and under which its entire forms are distinctly registered in a separate paragraph, e. g. √इच्छ्, √ऋच्छ्, √गच्छ्, √यच्छ् and √घम् in relation to √इष्, √ऋ, √गम्, √यम् and √ष्मा, respectively.

11. When the manifold reduction, on purely phonetic grounds, of one and the same root demands plural representation in different alphabetical orders for the purpose of independent record of its several types of conjugative or derivative forms, each type beginning with a different vowel, each radical entry is accompanied by a cross reference to its other correlated entry or entries in round brackets, e.g. √अच् (= √ऋच्), √अह् (= √*ऋह्).

12. New roots, simple, composite and denominative, are entered, generally accompanied by the usual top-asterisk, to meet the following situations :—

(i) When they are pre-supposed by certain conjugative and derivative formations, e.g. अहस्->√*अहोय्, अहुर->√*अहूरि, √*अप्, √*ऋह्.

---

1. The implication in the use of this adjective is that at least some of the roots, being referred to here, may ultimately come out to be interrelated cognatively on the basis of the Ur-Aryan philology.

(ii) When they are demanded by considerations of referential facility in the matter of alphabetical arrangement, e.g. √*अर्, √*अर्घ, √*अर्ध.

(iii) When they are indicated by etymological considerations, often of the Ur-Aryan character, e.g. √*ऋ (p. 475^a), √*मृ (p. 488^a), √*घृ, √*भृ (p. 579^d).

(13) According to the Pāṇinian system, such roots as expand into forms belonging to different conjugational types have been enumerated separately as so many different roots. Here, however, they are accorded a single, consolidated entry, under which the several types of their forms are distinctly arranged according to the general system to be presently described, e.g. √इ, √कृ.

(b) STEMS

(1) When there is some special phonetic transformation in a root in passing into the stem stage, whether on account of duplication or some other factor attendant upon the addition of a suffixal intermediary, the same is properly indicated alongside of the root, e.g. अति √ष्ठा (<स्था) > तिष्ठ, अग्नि-√हन् > जिघांस, अग्नि-सं√पद् > पादि.

(2) When such sub-stems happen to be rather too many, they are given at the head of their respective paragraphs containing their forms, e.g. अति√तृ > अति√तर, अति√तृ, अति√तुर्, अति√तारि.

(c) CONJUGATIVE FORMS

(1) In entering the conjugative forms as available, the primary ones belonging to the present and imperfect tenses and the subjunctive, imperative and optative moods related to them, are first given in the order, लट्, लेट्, लोट्, लङ् and विधिलिङ्, e.g. अनु√ब्रू, √अस् (भुवि).

(2) When the forms belonging to the above-mentioned tenses and moods are based on different conjugative varieties (Gaṇas), they are grouped stem-wise, in separate paragraphs, e.g. अति√तृ, अनु√भृ.

(3) Then, follow the remaining primary forms in the order, लिट्, लृट्, आशीलिङ्, लुङ् and लृङ्, e.g. अनु√वृत्, अनु√ष्ठा (<स्था), √अस् (भुवि), √अस् (क्षेपणे).

(4) When some लृट् forms are more akin to the लुङ् than to the लृट् stems, they are separated from the लृट् stem forms, if any, and treated along with the लुङ् forms, e.g. अति√तृ > अतितरः, अति...तारिषत्.

(5) Similarly, other modal forms are split up stem-wise and the different types are entered separately, e. g. अप√सू > अप...सवतु, अपसूतु; अपि√सू > अपि...सूतु; अपि√गम् > अपि...जगम्युः.

(6) The single, seemingly incipient, लृट् form is treated as a derivative ending in तृच्, e. g. अन्वा√गम् > अन्वा-गन्तृ-.

(7) In the case of the Ubhayapada roots, the Ātmanepada forms precede the Parasmaipada ones, e. g. अभि√मृश्, अभि√रक्ष.

(8) The forms are arranged person-wise and number-wise in the order, III, II and I and singular, dual and plural, respectively, e.g. अभि√रक्ष, √अस् (भुवि).

(9) When a form is to be recorded both accented and unaccented, its accented aspect precedes the unaccented one, e. g. √अव् > अवति, अवति; √अस् (भुवि) > अस्ति, अस्ति.

(10) Primary form having been exhausted, next come in order, arranged on the same lines, passive, reflexive, causative, desiderative and intensive forms, e. g. √अञ्ज्, अति√तृ, √अद्, अनु√शक्.

(11) When the final short vowel of a form is lengthened in the Sāmhita text, the same is shown by putting the original and the emergent aspects in juxtaposition¹, e.g. अप√हन् > अप...हत > ता, अपि√सू > अपि सूस > मा, √अव् > अव < वा.

(12) The conjugative treatment of a root is concluded by enumerating, inside square brackets, the prepositions which are used in combination with it, √अद् [...अपि°, आ°, वा°].

(13) Peculiar and unfamiliar forms are repeated in their alphabetical order also, whence they are duly cross-referenced to their proper entries, e.g. अप्सन्त < √अप्, अश्नन् < √अश्.

1. cf. Intro. IV, 1. (f). (2) ff.

(14) The following points deserve special attention in the matter of the record of the forms of positionally composite roots :—

- (i) The prepositional components of these forms are found used in two ways, namely, as their integral components and as separate entities. In both cases, extreme caution is needed in distinguishing between the use of a Nipāta as a genuine preposition from its use as a mere adverbial adjunct.¹ Indeed, this presents one of the most difficult practical exercises of the Vedic philology in that every individual case, according to its special situation, has to be determined on the basis of mainly semasio-syntactical and accentual, and sometimes, also phonological and metrical considerations.
- (ii) The treatment of positionally integrate forms is quite simple in that they have merely to be copied out, e.g. अति ✓कृ > अतिकरोति.
- (iii) When the prepositional component of a form is used in separation from it, the situation is represented by the typographical device of putting dots between the two components, e.g. अति ✓ तृ > अति...तरामसि.
- (iv) When after a positionally composite form has been read in a text, the preposition alone is repeated, implying similar repetition of the verbal form, the same is represented by making a separate entry, in which the implied form is supplied in distinct type in juxtaposition to the preposition and inside round brackets, e.g. अय ✓नुद् > अय³ (नुदस्व), where the additional device of the degree figure also represents repetitional triplication.
- (v) When the prepositional component of a composite verbal form occurs in a Pratika as quoted from elsewhere without

1. i. e. as envisaged by Pāṇini (1,1, 58) and as against enunciation of Yāska (1, 1), involving inherent isolation of Upasargas constituting as independent category [cf. Intro. IV, 1. j. (5). (i) ff. for the Ur-Aryan implication].

the verbal component as read in the original text, the latter is duly supplied in distinct type, inside round brackets [cf. Intro. IV, 4. (6). (ii)], e.g. अभी(भि√ई) > अभि(ईपहे).

- (vi) When the occurrence of a preposition in a text implies the contextually needed verbal form having to be supplied from imagination, the situation is represented either by putting the preposition juxtaposed by the empty radical sign followed by a hyphen mark as a head-entry and suggesting the radical component in the footnote to the same, e.g. अति√-, or by treating the case under the fully supplied root with this difference that at the particular reference, the implied form is given inside round brackets in distinct type, e.g. अप√गम् > अप (गमयन्तु).
- (vii) In giving prepositionally composite forms, crasis between one preposition and another and between a preposition and a root is fully maintained, e.g. अभ्यु(भि-उ) पा(प-अ)व √ह > अभ्युपावहरामि.

3. TREATMENT OF DECLINABLES

(a) DISTINCTIVE SYMBOLS

(1) All declinable bases are distinguished from verbal roots on the one hand and indeclinables on the other by being supplied with a terminal hyphen, which indicates that they enter into actual use only with proper declensional suffixes added to them, e. g. अंश-, अंशु-, अग्नि-, अग्नायो-, आपनेयु-, अग्नि-द्वय-.

(2) An asterisk is put on this terminal hyphen to indicate basic reduction in the case of a word, generally not recognised as pertaining to the category of declinables, e.g. रश्मि*.

(3) When it has to be indicated that a particular declensional form is used as a sub-base in that it enters as such into combination with other words, it is accorded a separate, un-accented and un-hyphenated entry at the head of its compounds, e.g. अय- > अये.

(4) A composite base, which is arrived at by combining the components as textually read in separation, is entered with the sign ϕ prefixed to it¹, e.g. ϕ अति-रोहत्-, ϕ अप-धनुत्-, ϕ अप-दुहत्-.

(b) ARRANGEMENT OF PRIMARY BASES

(1) Every primary declinable base is entered immediately under the verbal root from which it is derived, except when the conjugational forms related to the latter may have to intervene, e.g. अंहोयू-, अङ्कयूत्-, अभि-श्वसत्-, अपि-हीन-.

(2) When a primary declinable is derived from a verable sub-base treated along with its head-base, the foregoing general rule is followed in entering it only after the entire conjugational forms, whether belonging to the head-base or one or more sub-bases attached to it have been exhausted, e.g. अति $\sqrt{वृ}$ >अति $\sqrt{तर}$ >अति-तर-.

(3) Primary declinables, if many, are entered in the alphabetical order, e.g. $\sqrt{अव}$ >अव्-, अव-, ऊति-, ऊम-.

(4) In the case of group-bases, those treated as complementary bases are alphabetically arranged as sub-base under or along with the head-base, with which they are connected either on phonological grounds or as being its cognates², e.g. अदस्->अमी-, अमु-; अस्मद्->अस्म-, अस्मद्-, अहम्*, *आव्-; अहन्->अह-, अहन्-, अहर्-, अहस्-.

(5) Arrangement of primary declinables is occasionally liable to be interfered by the combined alphabetical entry of one or more cognate indeclinables, e.g. अनु-दृश्य-, अभि-दुह्य-, अभि-दुह्य-.

(c) ARRANGEMENTS OF SECONDARY BASES

(1) All secondary declinables are alphabetically arranged under the primary bases to which they may be related.

1. So far, only some prepositionally compositive participial bases as representing this type having come under observation, this phenomenon may be correlated to the parallel one in the verb section [cf. Intro. iv, 2. (c) (14) (iii)].

2. This treatment is being extended in the continuation to comprehend cases of textual cerebralisation, e, g. अनुर्. ष्, स्, :- पूषण्, न्- (vs. अर्यमन्- as registered here).

(2) Such of them as are homo-vocalic in that their initial syllables have not undergone any gradational change, are put in the columns which are separated by a single measure from those in which the related primary bases have been entered ; e.g. अग्नीषोम- > अग्नीषोमीय-
अघ- > १ अघिय-, २ अघिय-, अघच-.

(3) Such of them as are allo-vocalic in that their initial syllables have undergone some gradational change, are taken up before the other secondary or compositional entries, which are homo-vocalic and put in the columns which are separated by a double measure from those in which the related primary bases have been entered, e.g. अतिथि- > अतिथ्य-.

(4) But when an allo-vocalic secondary base is related to a primary base which is not used as the first member of a compound, the former is put in the column which is separated by a single measure from the one in which the latter has been entered, e.g. अग्रयण- > आग्रयण-.

(5) The arrangement of tertiary bases and those still further removed from their primary originals also follows the foregoing rules in that, in general, every derivative base, whatever its development-stage, is put under the base, which immediately precedes it in the order of development, in the column separated by a single measure from the one in which the latter has been entered, e.g. रञ्ज-दिति- > आदित्य-
आदित्य-वत्-.

(d) ARRANGEMENT OF COMPOSITE BASES

(1) Composite declinables are characteristically distinguished from simple declinables by being given an additional medial hyphen, e. g. अघ-रुद्-, अघ-शंस-, अघ-हार-.

(2) When a primary compound further enters into secondary composition with a simple declinable, the position of the medial hyphen shifts forwards, or backwards as the case may be, so as to lie between the primary compound on the one hand and the new component on the other, e. g. अघशंस-हुन्-, *अघ-कृष्णाजिन-.

(3) When two primary compounds further form a secondary compound, the latter alone is indicated by a single medial hyphen, e.g. अघशंस-दुःशंस-, अजात-पुत्रपक्षा-.

(4) Compounds are recorded alphabetically, if many, under their first components after the secondary derivatives of the latter, if any, have been entered, e. g. अतिथि->अतिथि-न्व-, अतिथि-पति-.

(5) A primary compound is put under its first component in the column next to the one in which the latter has been entered, e.g. १असुर->असुर-क्षयण-.

(6) A secondary compound is put under its first composite component in the column next to the one in which the latter has been entered, e. g. अघशंस-दुःशंस-.

(7) When the final syllable of the preceding component and the initial one of the following component of a compound are phonofusively affected, whether either of them or both, the situation is duly indicated inside round brackets introduced between them, e. g. अग्न्यु(ग्नि-उ)-पस्थान-, अक्षितो(त-ऊ)ति-, अत्तो(ति-इ)त्त्वरो- अनु-ष(<स)त्यु-.

(8) When a long vowel with which the first component of a compound ends, represents an ancient phonological phenomenon¹, the same has been indicated inside inter-component round brackets, but only in terms of familiar approximation², e. g. *अ(क्ष>)क्षा-न्वह्-, अ(जि>)ज्जी-गर्त-, अ(ति>)-ती-काश-, अ(नु>)नू-बृत्-.

(e) ARRANGEMENT OF FEMININE BASES

(1) Declinables which end in a long vowel and are, according to the Pāṇinian technique, derivable only in the feminine gender are entered as such without being accompanied by the

1. cf. Intro. IV, 1. (f) (2) ff.

2. According to the Ur-Aryan terminology, this long vowel represents the original अर्, इर् or उर् [cf. Intro. IV, 1. (j), (5), (i) ff.].

bracketed postulation of their pre-feminine aspect, ending in a short vowel, e. g. अहुणा-

(2) Declinables which, according to the Pāṇinian technique, though usable in different genders, are traceable in their feminine usage only are entered in juxtaposition to their pre-feminine aspect, which is indicated along with the angular or arrow-like pointer, inside round brackets, e.g. अश्विमा(न>)ना-, अति-चुर(त्>)न्ती-

(3) Declinables ending, gender-wise, in अ or आ but keeping the same accent intact, are grouped in a combined entry, a comma being put between the two aspects, to which the terminal hyphen is attached in common, e. g. अघृष्टा-, रज्जु, ज्ञा-, अञ्जान्, नां-

(4) Declinables ending in इ or उ, which is lengthened in the feminine gender without affecting the accent, are also grouped in a like manner, e. g. अराति, ती-, अभि-दिप्सु, प्सु-, अवस्यु, स्यु-.

(5) All other feminine declinables are put separately under their respective pre-feminine aspects in the columns next to those in which the latter have been entered, thus obviating unnecessary confusion of declensional forms. The main varieties may be noted as under :—

(i) Those ending in आ, when representing distinct semasiological and, may be, etymological aspects, e. g. अघा-, अघाढा-

(ii) Those ending in ई and representing their pre-feminine aspect with final अ or consonant, e.g. अ-देव->अ-देवी-, अ-सत्->असती-, अकिन्->अकिणी-

(iii) Those ending in ई and representing their basic aspect in इ with accent variation, e.g. अलि->अली-, अर्पणि->अर्षणी-

(iv) Those ending in ई and representing their basic aspect in इ without accent-variation, when subject to

further differentiation on various other grounds, e.g. अरुणि->अरुणी-.

- (v) Those ending in ई and representing their pre-feminine aspect with final, ऋ e.g. अवितृ->अवित्री- अनुष्ठातृ->अनुष्ठात्री-.

(f) TREATMENT OF VERBAL DECLINABLES

Verbal declinables, namely, participial bases, which are generally treated as a part of the verbal section in modern lexicons are here entered just like other regular, pedigreed declinables in common alphabetical order with the same, e.g. अप √रुध्>अप-रुद्ध-, अप-रुध्यमान-.

(g) TREATMENT OF ADVERBIAL DECLINABLES

No distinction is made in the treatment of those declinables; certain declensional forms of which are found adverbially used, from that of those without such usage except that the said peculiarity in the case of the former has been made the subject of special indication in the related footnotes, e.g. अ-विद्वेष->-चम्, रअनु-काम->-मम् .

(h) TREATMENT OF UN-PEDIGREED DECLINABLES

The following circumstances have called for a number of declinables being entered, outside the pedigreed arrangement, in their own, independent alphabetical order.

- (1) When in the case of a primary, declinable, etymology is unknown, obscure or uncertain or is proposed the terms of the the Un-Aryan speech, e. g. अमस्-, रअन्यु-.

- (2) All declinables, whether primary, or secondary or composite, which have suffered such phonetic change as is likely to offer some difficulty in their being readily referred to their proper place of occurrence in the geneological setting are treated in this way as well as duly cross-referenced, e. g. कृति-, कृम-, सुत्-, आप्नेयु-, आतिथ्यु-, अग्न्या-विष्णु-.

(3) When one or more components of a composite declinable, as proposed, are of dubious nature, e. g. अनीक-, अभीक-, अनविश-.

(4) Every sub-base of a group-base is treated in this way as well as duly cross-referenced, e. g. अमी-, अमु-, अह-, अहर्-, अहस्-.

(5) All primary negative compounds are treated in this way e. g. अ-पति-, अ-पतिष्णी- in contrast to अ-जात->अजात-शत्रु-.

(i) NUMERICAL SEPARATION OF DECLINABLES

(1) When a declinable is met with in more than one accentual aspect, the same has been differentiated into so many separate bases, e.g. १अपस्-, २अपस्-; १अ-मेनि-, १अ-मेनि; १अरुणी-, २अरुणी-.

(2) This treatment is likewise followed in bringing into relief certain other extra-accentual attendant factors, responsible for more than one semasiological aspects of an otherwise one and the same base, e. g. १अप्-, २अप्-; १अरति-, २अरति-; १अरत्ति-, २अरत्ति-; २असुर-, ३असुर-.

(i) TREATMENT OF DECLENSIONAL FORMS

(1) As a rule, only the last syllable of a base is repeated in conjunction with the declensional suffixes. The prefixed hyphen indicates that the initial residue is to be supplied from the basic entry to complete each from, e. g. अंश->-शः, -शम्, -शस्य,

(2) Declensional forms of monosyllabic bases which are fully repeated under the foregoing general rule, are therefore given without the accompaniment of the preceding hyphen, e. g. सत्->सत्, सन्तः, सन्तो.

(3) Generally, the position of accent in declensional forms being the same as in the related bases, it is not indicated. When however, there occurs declensional shift of accent, the same is duly recorded, e. g. सत्->सत्तुः, सत्ताम्, सद्भ्युः.

4. Declensional forms are arranged alphabetically and not casewise or genderwise, morphological considerations taking precedence of grammatical ones, even if only to facilitate ready

and consolidated reference, e. g. अंशु- > -शवः, -शवे, -शुः, अथ, प्रा- > -प्रम्, -प्रा, -प्राः, -प्रान्.

(5) In the case of group-basic entries with one or more sub-bases, the forms related to each sub-base are separately arranged according to the foregoing general rules, e.g. अद्स्- > असी- > -मी, -मीप्पः, -मीषाम्.

(6) Declensional forms used in duplication are separately indicated as such according to general rules, a medial hyphen being put between the doublets, e.g. अंशु- > -शुः, -शुः ; अद्स्- > -हसः-हसः ; अग्नि- > -ग्निम्-स-ग्निम् .

(k) NON-INITIAL COMPONENTAL REFERENCE

Each declensional section is concluded with the indication, inside square brackets and in distinct type, of the initial components of compounds, in which the respective declinable is used as a non-initial component, e.g. अंशु- ... [°शु- अन्°, उप°, तृप्त°].

4. TREATMENT OF INDECLINABLES

1. All indeclinables are entered without any distinctive mark and, as such, are easily distinguishable from verbal roots with prefixed radical sign on the one hand and from declinables with terminal hyphen on the other, e.g. अथ, अनु, √अद् > अत्त्वा, अत्तवे, अनु√दिग् > अनु-दिग्, अधरात्

2. Derivative indeclinables of the nature of absolutes and infinitives, which are generally treated in the verbal section in modern lexicons, are co-columned with their declinable cognates in common alphabetical order, e.g. √अद् > अत्तवे, अत्तुम्, अत्त्वा.

3. Derivative indeclinables of secondarily extensional nature are put under their respective, primaries in the column next to the one in which the latter have been entered, e.g. √अद् > अत्त्वा > अत्त्वाय.

4. Indeclinables, which are not far removed from their basic declensional ancestry, are put under the latter as sub-entries, e. g. अधर- > अधरात्.

(3) When one or more components of a composite declinable, as proposed, are of dubious nature, e. g. अनीक-, अभीक-, अनविश-.

(4) Every sub-base of a group-base is treated in this way as well as duly cross-referenced, e. g. अमी-, अमु-, अह-, अहर्-, अहस्-.

(5) All primary negative compounds are treated in this way e. g. अ-पति-, अ-पतिष्णी- in contrast to अ-जात->अजात-शत्रु-.

(i) NUMERICAL SEPARATION OF DECLINABLES

(1) When a declinable is met with in more than one accentual aspect, the same has been differentiated into so many separate bases, e.g. १अपस्-, २अपस्-; १अ-मेनि-, १अ-मेनि-; १अरुणी-, २अरुणी-.

(2) This treatment is likewise followed in bringing into relief certain other extra-accentual attendant factors, responsible for more than one semasiological aspects of an otherwise one and the same base, e. g. १अप्-, २अप्-; १अरति-, २अरति-; १अरतिन्-, २अरतिन्-; २असुर-, ३असुर-.

(i) TREATMENT OF DECLENSIONAL FORMS

(1) As a rule, only the last syllable of a base is repeated in conjunction with the declensional suffixes. The prefixed hyphen indicates that the initial residue is to be supplied from the basic entry to complete each from, e. g. अंश->-शः, -शम्, -शस्य,

(2) Declensional forms of monosyllabic bases which are fully repeated under the foregoing general rule, are therefore given without the accompaniment of the preceding hyphen, e. g. सत्->सत्, सन्तः, सन्तो.

(3) Generally, the position of accent in declensional forms being the same as in the related bases, it is not indicated. When however, there occurs declensional shift of accent, the same is duly recorded, e. g. सत्->सत्ः, सत्ताम्, सद्भ्यः.

4. Declensional forms are arranged alphabetically and not casewise or genderwise, morphological considerations taking precedence of grammatical ones, even if only to facilitate ready

and consolidated reference, e. g. अंशु- > -शवः, -शवे, -शुः, अग्र, प्रा- > -ग्रम्, -प्रा, -प्राः, -ग्रान्.

(5) In the case of group-basic entries with one or more sub-bases, the forms related to each sub-base are separately arranged according to the foregoing general rules, e.g. अदस्- > अमी- > -मी, -मीष्यः, -मीषाम्.

(6) Declensional forms used in duplication are separately indicated as such according to general rules, a medial hyphen being put between the doublets, e.g. अंशु- > -शुः, -शुः ; अदस्- > -हसः-हसः ; अग्नि- > -ग्निस-ग्निसम्.

(k) NON-INITIAL COMPONENTAL REFERENCE

Each declensional section is concluded with the indication, inside square brackets and in distinct type, of the initial components of compounds, in which the respective declinable is used as a non-initial component, e.g. अंशु- ... [°शु- अन्°, उप°, तृप्त°].

4. TREATMENT OF INDECLINABLES

1. All indeclinables are entered without any distinctive mark and, as such, are easily distinguishable from verbal roots with prefixed radical sign on the one hand and from declinables with terminal hyphen on the other, e.g. अथ, अनु, √अद् > अत्वा, अत्तवे, अनु√दिश् > अनु-द्विद्य, अघरात्

2. Derivative indeclinables of the nature of absolutes and infinitives, which are generally treated in the verbal section in modern lexicons, are co-columned with their declinable cognates in common alphabetical order, e.g. √अद् > अत्तवे, अत्तुम्, अत्वा.

3. Derivative indeclinables of secondarily extensional nature are put under their respective, primaries in the column next to the one in which the latter have been entered, e.g. √अद् > अत्वा > अत्वाय.

4. Indeclinables, which are not far removed from their basic declensional ancestry, are put under the latter as sub-entries, e. g. अघर- > अघरात्.

(5) Attention may be drawn to the following points in regard to the record of indeclinables in composition :—

- (i) When they are perpositionally attached, whether in conjunction or in separation, to verbs and declinables, the composite verbal roots and the declinable bases, as the case may be, under which the latter are arranged, are not treated as their subordinate compounds, but are, on the other hand, co-columned with them, the idea being that in these compounds, which are put in the alphabetical order of their prepositional components merely to facilitate reference, the right of priority as a semasiological factum rests with the non-prepositional components, explicit or implied, as the case may be, and that the same is helped, at least, partially, in being recognised by means of an independent entry in this wise, e.g. अनु√पत्, (गतौ) अनु-पय-; अग्नि√रुह्, अग्नि-रूप- in regard to अनु and अग्नि, respectively.
- (ii) When, as in the case of a citation from some other text, the indeclinable component of an originally composite word occurs in isolation, the same is entered according to its compatibility under the general rules, the other component being supplied [cf. Intro. IV, 2. (c). (14). (v)], e.g. अमो(ग्नि√इ) > अग्नि (ईमहे).
- (iii) When the prepositional component of a composite derivative indeclinable is textually read in separation, the latter is accorded an integrated entry, prefixed by the sign ϕ, [cf. Intro. IV, 2. (c). (14). (iii)], e.g. अग्नि-समे(म्-आ√इ) > ϕ अग्निसमेत्य.
- (iv) An originally enclitically compositive indeclinable is entered independently in its own alphabetical order, its peculiar usage being indicated in a general way¹, e.g. इव, उ, च, चित्.

1. Pada-pāṭhas of different schools have in common treated these

- (v) When, however, an enclitic indeclinable enters into composition with another indeclinable, it is not separated as an independent word, the compound being entered under the first component, e.g. अथ > अथो.
- (vi) But when an enclitic indeclinable enters into composition with another prepositionally compositive indeclinable, it is separated as an independent word so that it may help the main prepositional component stand out in bold relief, e. g. अपे(प√इ) < अप(एतु) < अपो (एतु), अप√म्यक्ष > अप...म्यक्ष < अपो...म्यक्ष, अपे(प√ई)ञ् < अप...अपेजते < अपो...अपेजते.
- (6) Indeclinables are numerically differentiated in the following cases :—

When they are found used accented as well as unaccented, e.g. कम् कम्, यथा यथा.

(7) In the case of composite indeclinables, the usual double entry system is followed in that they are treated in their own order and that their first components are also cross-referenced when their second components receive their proper entry, e.g. सम(म्√अ)ञि > समर्धयित्वा, अर्धयित्वा सम्?.

5. TREATMENT OF ACCENT

(a) TEXTUAL ACCENTOGRAPHY

Of the texts available for the purposes of this volume, seven, namely, R̥gveda, Mādhyandina-Yajurveda, Kāṇva-Yajurveda, Taittirīya-Yajurveda, Maitrāyaṇīya-Yajurveda, Kauthuma-Sāmaveda and Śaunakīya-Atharvaveda happen to bear accent marks throughout. In the case of the rest, while some of the Khila-Sūktas and a few sections of Kāṭhaka-Yajurveda and Paippalāda-Atharvaveda exhibit accent marks, the other two, namely, Kapiṣṭhala-Kāṭha-Yajurveda and Jaiminīya-Sāmaveda have so far been published without accentuation.

---

indeclinables except इव as separate words. Pada-pāṭha of the Taittirīyas differs from those of the other schools as available, in treating इव, also, as a separate word.

(b) THE INDIRECT LINEAL SYSTEM

1. In R̥gveda and Taittirīya-Yajurveda, along with its Brahmana and Upaniṣad, Udatta, which is really the accent proper, goes unmarked, being indirectly represented by a horizontal under-stroke below the preceding, preparatory Anudatta on the one hand and a vertical up-stroke on the following, enclitic Svarita on the other, e. g. अ॒ग्नये॑. One or more Anudattas are, however, also left unmarked when following a Svarita, except when followed by another Udatta or Svarita, in which case the immediately preceding Anudatta is necessarily marked, e. g. 'के as against पु॑ in 'अ॒ग्निर्मा॑के पु॒रोहि॑तम् (ऋ १, १, १). To obviate this kind of unmarked post-Svarita Anudatta being ever erroneously taken as Udatta, the latter is separated from the preceding Svarita by putting between them the sign १̣ with no mark on the Svarita vowel, when it is short, and ३̣ with an under-stroke below the Svarita vowel, when it is long, e. g. अ॒प्स्व॑न्तः (ऋ १, २३, १९), व॒त्रे॑ऽदानीम् (ऋ १, ३५, ७). An Anudatta preceding an Udatta or Svarita is always marked, e. g. अ॒ग्निम्, क॒न्या॑. When more than one Anudattas occur in the beginning of a sentence or a hemistich, all of them are marked, e. g. अ॒नु॒काम॑म् (ऋ १, १७, ३).

2. This system has been mainly followed in Atharvaveda of the Śaunakīyas as well as Yajurveda of the Mādhyandinas, the Kāṇvas, and, in so far as evident from the manuscript sources, of the Kapiṣṭhala-Kaṭhas. But while there is complete agreement between R̥gveda and Taittirīya-Yajurveda on the one hand and these texts on the other in the matter of denotation in them of Udatta and Anudatta, the latter show some peculiarities in their treatment of Svarita, which it may be useful just to indicate here as under :—

- (i) In Śaunakīya-Atharvaveda, the sign ५ is juxtaposed to represent a preceding Svarita, e. g. वी॒र्य॑म्, सर्वा॑ ह्य॒स्मिन् (११, ८, ३२), ज्येष्ठ॑व॒रोऽम॑वत् (११, ८, १). A post-Udatta Svarita,

whether enclitic or phono-fusive, is, however, marked, as in R̥gveda, by the usual up-stroke, e. g. तं व्यूर्णवन्तु सूतवे (१, ११, २). A post-Svarita Udatta is treated just as in R̥gveda, if the Svarita vowel be long, e. g. विकेश्यो रे वि दन्ताम् (१, २८, ४), but a little differently if the same be short in that up-stroke lies on the Svarita vowel as against on the intervening sign to make it look like १ as in R̥gveda; e. g. अ॒प्स्व॑न्तः (१, ४, ४).

- (ii) In Mādhyandina-Yajurveda, the detailed under-handle usually represents Svarita, e. g. वि॒वीच (६, ५), वी॒र्य॑मसि (१९, ९) आ॒स्येन (२, ११). The under-trident, is, however, employed to bring a post-Svarita Udatta into full relief, e. g. वी॒र्यं मयि॑ (१९, ९), अ॒प्स्व॑न्तः (९, ६), यु॒ज्मन् (१, २६). But when it occurs at the head of a new sentence or hemistich, the Svarita at the end of the previous sentence or hemistich is represented by the usual detailed under-handle, e. g. व॒रु॒ध्मः । व॒धुः (३, २५). When a Svarita heads a sentence or a verse, and, also, when, both as enclitic and phono-fusive, it follows an Udatta, it is denoted by the ordinary vertical up-stroke, e. g. द्य॒म्बकं यजामहे॑ (३, ६०), अ॒व दे॒वं द्य॒म्बकम् (३, ५८), जु॒ह्या द्य॒द्यौत् (१२, १).
- (iii) In Kāṇva-Yajurveda, the R̥gvedic and the Taittriya norm of denoting Svarita, in general, by a vertical up-stroke is strictly adhered to except in the treatment of pre-Udatta Svarita, which, whether short or long, is, to the contrary, always represented by the usual, preparatory, horizontal under-stroke, e. g. अ॒प्स्व॑न्तः (१०, २, ३), यु॒ज्मन् (१, ९, ४), प्र॒स॒वे॒ऽश्विनोः (१, ३, ६).
- (iv) Kapiṣṭhala-Kāṭha-Yajurveda, which, as evident from its somewhat defective manuscript material, falls in line with Kāṇva-Yajurveda, differs from the latter but in one minor detail, namely, that a pre-Udatta Svarita vowel, if short,

is lengthened, besides being under-stroked¹, e.g. उ॒व॒न्ति॒रि॒क्षम् (१, २), अ॒प्स्व॒न्तः (४८, ४).

(c) THE DIRECT NUMERICAL SYSTEM

In Sāmaveda, a quite different system of marking accent by means of numerals at the top is followed; The main features of this system may be described as follows² :—

(1) In general, the top-numerals १, २, and ३ stand for Udātta, Svarita and Anudātta, respectively, e.g. अ॒ग्नि॒ वैः (१, २१).

(2) The first alone among more than one initial Udāttas is marked, e.g. आ॒ तु (१, १६७), र॒षा॒हि॒ तद् आ॒ (१, २०७), न॒ हि (१, २४१).

(3) An Udātta in pausa is indicated by २ idstead of १, e. g. वै॒येम् (१, १४).

(4) The first alone among more than one Udāttas at the end is given the top-numeral २, e.g. म॒हो॒ २ हि॒ षः (२, १६), उ॒तै॒ चाम् (२, १५६), न॒ान्यं॒ त्वत् (२, ३३४).

(5) When an Anudātta intervenes between two Udāttas, the first one is represented by the top-numeral, २, e. g. अ॒ग्ने॒ आ॒ यो॒हि (२, १०).

(6) When an Anudātta follows a group of successive Udāttas, being followed by another Udātta, the first alone of the former is marked with २३ at the top, the other single Udātta taking the usual top-figure, १, e. g. श॒यो॒र॒मि॒ (१, ३३), व॒ना॒ त्वं॒ यन्मा॒तृः (१, ५३).

1. We have a manuscript, which seems at some stage to have passed through the hands of a scribe who, obviously through absent-mindedness, occasionally confuses the accentuation by introducing, haphazardly, the Mādhyandina-Yajurvedic detailed under-handle and under-trident, e.g. प्र॒सु॒त्रे (sic त्रे)॒श्चि॒व॒नोः (१, ८), सि॒न्धु॒स्या॒व॒ह॒ (२, ३), यु॒यो॒धु॒स्मत् (२, ८). But no evidence is available from it to support the report that a small under-ring, e. g. इ॒मानि॒, was sometimes used to denote enclitic Svarita (cf. Sch., ZDMG. II, 151).

2. References as supplied to some of the illustrations here are to Kauthuma-Sāmaveda (cf. RC. १).

(7) A Svarita following more than one successive Udāttas is given the top-notation २२, instead of २, e.g. नि^१ होता^{२२} (१, १), निर्ग^१ अकृन्तत्^{२२} (१, ५८५).

(8) A phono-fusive Svarita in pausa or when followed by an Anudatta is also indicated by २२, e.g. उक्थ्यम्^{३क २२} (२, १११६), मनुष्येभिः^{३ २२} (१, ७९), नीव^{२२} (२, १००६), देव्येतु^{३क २२} (१, ५६).

(9) A phono-fusive Svarita before an Udātta is marked by the original top-numeral २, and the vowel carrying it, whether short or long, develops Pluti as indicated by the juxtaposition of ३ after it (as against the practice in Rgveda of permitting Pluti only to a long vowel in this situation), e.g. पौष्टु^३ ३त् द्वितीयया^३ (१, ३६) अम्भ्या^३ ३दिशे^३: सूरे^३: (१, १२८).

(10) When more than one successive Anudāttas precede an Udātta or a Svarita, only the last of them is marked as in the indirect system, e. g. समुद्रम्, इन्द्रोम्भ्या^३ ३दिशे^३: (१, १२८).

(11) When more than one successive Anudāttas follow a Svarita, they are left unmarked as in the indirect system, e. g. चित्रं^३ राघो^१ अमर्त्य^{२२} (१, ४०).

(12) An Anudatta preceding a pre-Anudatta or an ultimate Svarita is indicated by ३क instead of ३ (for examples, cf. under 8 above).

(d) THE FIRST DIRECT LINEAL SYSTEM

In Maitrāyaṇīya-Yajurveda, Kāthaka-Yajurveda and Paipalāda-Atharvaveda, a distinct method of direct lineal denotation of the accent proper, namely, Udātta is followed and the same may be indicated here as under :—

(1) Maitrāyaṇīya-Yajurveda and Kāthaka-Yajurveda as represented by their manuscripts agree in representing Udātta by means of a vertical up-stroke as against the use of this sign to mark Svarita in the Rgvedic indirect lineal system, e.g. अग्निः.

(2) They also agree in denoting phono-fusive Svarita, in general, by means of an under-hook, द्विवीव^३ (मं १, २, १४), क्व, न्यसृषः (काठ ७, १२), शुण्डोऽधि^३ (मं २, ६, १३).

(3) While Maitrāyaṇīya-Yajurveda marks preparatory Anudatta with a horizontal under-stroke, e.g. अग्निः, Kāṭhaka-Yajurveda uses a vertical under-stroke for the same purpose¹, e.g. अग्निः.

(4) Their treatments of pre-Udatta Svarita, also, differ from each other in that while the figure ३ precedes it in Maitrāyaṇīya-Yajurveda, the ordinary horizontal under-stroke serves this purpose in Kāṭhaka-Yajurveda just as in Kāṇva-Yajurveda, e. g. प्रसु३वेऽश्विनोः (मै १, २, १५), as against प्रसुवेऽश्विनोः (काठ २, १).²

(5) But they again agree in not making any denotative distinction between short and long pre-Udatta Svaritas.

(6) Maitrāyaṇīya-Yajurveda employs a cross-stroke to represent post-Udatta Svarita, in general, e.g. धियः.

(7) It, however, marks it with a tri-lineal vertical up-stroke when it is followed by preparatory Anudatta³, e. g. प्रथमः, प्रसु३वेऽश्विनोः (मै १, २, १५).

(8) Kāṭhaka-Yajurveda denotes the same, in general, by means of an under-dot.⁴

(9) Paippalāda-Atharvaveda follows this system in the treatment of Udatta by a vertical up-stroke, but differs from it in that it uses a vertical under-stroke, as in Kāṭhaka-Yajurveda, to denote preparatory Anudatta, e. g. दाता.

(10) It also agrees with Kāṭhaka-Yajurveda in the use of an under-dot to mark off enclitic Svarita, e.g. कामः.

(11) It has also an under-handle to denote phono-fusive Svarita, in general, but that resembles the detailed variety as in use in Madhyandina-Yajurveda and not the under-hook as used in the

-
1. Sch., however, does not mark preparatory Anudatta,
  2. Sch. substitutes reversed under-hook (Λ) for this under-stroke.
  3. It may be interesting to observe that Pada-pāṭha of Maitrāyaṇīya-Yajurveda follows the R̥gvedic system of indirect accentuation.
  4. While Sch. leaves enclitic Svarita un-marked, सात. uses the under-handle (L) and the under-trident (≡) to signify the two situations, respectively.

above-mentioned twin texts, e. g. द्यक्, शरच्च्या, या (पै १४, २, ७), तन्वा, शतमया (पै १४, २, ८).

(12) Post-Svarita Udatta has the usual up-stroke to denote it, while pre-Udatta Svarita is not differentiated in any way.

(13) Post-Svarita Anudatta is treated as enclitic Svarita in that it is likewise marked off by an under-dot, e.g. आस्त्याय (१६, १०४, ६).

(e) THE SECOND DIRECT LINEAL SYSTEM

In Mādhyandina and Kāṇva Śatapatha-Brahmaṇas as well as in some other Brāhmaṇa texts¹, another distinct method of direct lineal denotation of the accent proper, namely, Udatta² is followed and the same may be indicated here as under :—

(1) These texts agree in marking Udatta² with a horizontal under-stroke as against the use of the same for denoting pre-Udatta Anudatta in R̥gveda and the other texts which follow it in this matter and in leaving Anudatta and enclitic Svarita unmarked, e.g. अग्निना.

(2) An Udatta preceding another Udatta loses its mark³, e.g. केतपूः केतम् (५, १, १, १६).

(3) Likewise, in a series of consecutive Udattas, the last one alone is Marked, e. g. अग्निहि वै धूर्य (१, १, २, ९).

(4) Phono-fusive Svarita is also represented by the same sign⁴ placed below the preceding vowel, e.g. वीर्यम्.

(5) When the preceding vowel happens to be Udatta, the mark below it serves two purposes in that it represents the following

1. Cf. C. काशिका. Intro. p. 9.

2. Cf. op. cit., 10 f. for notice and refutation of the view that the so-called Bhāṣika or Brāhmaṇa accent represents a historical development of progressive shift of accent and that, therefore, it is wrong merely to postulate the so-called direct system of accentography to explain away the real change that has gradually occurred in the situation of accent in a word.

3. The illustrative references as being made here are to माशका.

4. Web., however, uses a double horizontal under-stroke for this purpose.

Svarita as well as continues to indicate the Udatta accent inherent in that vowel. As a result of this duplicate function of this mark in this position, another preceding Udatta loses its corresponding mark, e. g. यज्ञो वै स्वः (१, १, २, २१), मानुषं नेद् व्युद्धम् (१, ७, २, ६) as against इति सैषा (१, ४, १, २६), where the pre-Svarita vowel having originally been Anudatta does not necessitate removal of the Udatta mark from beneath the preceding vowel.

(6) A Svarita preceding an Udatta or another Svarita does not lose its mark, e.g. यज्ञो वै स्वरहः (१, १, २, २१), देवा वै स्वरुगन्म (१, ९, ३, १४ where Svarita is pre-Udatta) and इति सैषेतम् (१, ४, १, २६ where Svarita is pre-Svarita).

(7) Similarly, final or pre-final Udatta (i.e. one occurring on the last or penultimate syllable of the ending word of a Kāṇḍikā-Pratīka, a Kāṇḍikā or a Brahmana) does not go unmarked before an initial Udatta (i. e. one occurring on the first syllable of the first word of the following text-division), but is indicated by three under-dots instead of the usual under-stroke, e.g. देवत्रा ॥ सुः (५, १, ४, ७३), इति ॥ अथा° (३, ४, २, ९३).¹

(8) The same treatment is accorded to a final syllable, whether with or without accent before an initial Svarita², e. g. इति ॥ तेऽविदुः (३, ४, ३, ७३), प्रतिप्रस्थाता ॥ सोऽध्व° (४, २, १, १३३).¹

(9) A pre-final syllable is also similarly treated towards preparation for a phono-fusive Svarita² expected to develop on account of the unavoidable combination of the final and the initial syllables separated by a minor division, e. g. एव । एतद् (३, ४, २, १३), गृहीत्वा । उपनिष्क्रम्य (४, २, ५, १). When an Udatta, which has its marks, is nasalised, the accent mark is also repeated beneath the attendant symbol of vocal nasalisation, e. g. शतुँशतुँह (३, ४, ३, १८) as against यज्ञुँसुमभरन् (३, १, ४, ४).

1. The application of this rule and the following one is limited to माशब्दा. (cf. C. काशब्दा. Intro. p. 9).

2. Web. naturally, uses two rows of three dots each to represent this situation.

(f) THE CONCORDANCE DIRECT LINEAL SYSTEM

(1) For the purposes of this Concordance in which entire word-forms constituting the integral units of all the above-mentioned texts possessing quite a mess of the accent-marks as used in the manuscripts on the one hand, and, often, with considerable alterations, in the printed editions on the other, are to be recorded side by side, it is extremely necessary to devise some uniform system of accentuation so that in the matter of instituting a comparative study of these texts from the historical point of view, it may be practicable to obtain at once a clear and panoramic view of their relative accentual situation.

(2) A good deal of intriguing complexity in the previous systems attaches to the changing position of a word-form from the beginning to the middle and from the middle to the end of a prose formula or of a Pāda or a hemistich of verse. In particular, each system is very much exercised in arriving at some ingenious method of indicating pre-Udatta Svarita. But it is not at all necessary to make any special provision here for this situation, simply because it does not arise within the compass of a separately registrable word-unit, which, by its very nature, carries only one of these, namely, either Udatta or phono-fusive Svarita, as its main, governing accent and is precluded from carrying both of them at one and the same time.

(3) The object of the accent-aspect of the Concordance being only to show in a clear manner the accent proper as carried by each word, it is deemed quite desirable, even if only to avoid confusion, entirely to eliminate marking in the case of Anudatta. For, Anudatta is no accent, being, in the strict sense of the term, rather negation of it. It has been described as a low tone¹ only in its contrast to Udatta, it being, as it is, neither a high tone nor a low tone. When immediately preceding the accent proper, i.e. either Udatta or phono-fusive Svarita, it definitely becomes a low tone by way of providing preparation for the following accent. Similarly, when it immediately follows Udatta, it

---

1. Cf. Pāṇini, I, 2, 30.

assumes the role of a relief or a glide-down and as such there is a sort of temporary, projective accession to its tone-value, causing it just to start as virtual Udatta and gently to settle down again to its normal position. Entirely accidental as both these aspects of Anudatta are, being always dependent on its position in relation to the accent proper of a word, the very sight of which, if properly marked, should as a matter of course lead to the right mode of its respective pronunciation in both the positions, any graphic representation for them in the presence of one for the accent proper would obviously be redundant.

(4) As already indicated, the accent proper of a word may be either Udatta or phono-fusive Svarita¹. Accordingly, the problem from the point of view of this Concordance resolves itself into fixing upon to most suitable signs to be distinctly used to indicate these two varieties of the accent proper. As already indicated in detail, out of the fifteen Vedic texts, which are available to us in a more or less accented state, seven, namely, R̥gveda, Taittirīya-Yajurveda, Taittirīya-Brāhmaṇa, Taittirīya-Āraṇyaka, Taittirīya-Upaniṣad, Kāṇva-Yajurveda and Kapiṣṭhala-Kaṭha-Yajurveda agree in representing Svarita always by a vertical up-stroke, which the other two, namely, Mādhyandina-Yajurveda and Śaunakiya-Atharvaveda, also, use quite frequently. Of the remaining six texts, three, namely, Mairāyaṇīya-Yajurveda, Kathaka-Yajurveda and Paippalāda-Atharvaveda have, instead of it, their two signs, namely, the under-hook and the detailed under-handle, while Mādhyandina and Kāṇva-Śatapatha-Brāhmaṇas have their pre-syllabic horizontal under-stroke and Samaveda has the two sets of

---

1. Of the three varieties of phono-fusive Svarita, namely, Abhinihita, Praśiṣṭa and Kṣaipra, obviously, the first two could very seldom get a chance of assuming the role of the accent proper of a word [as, e.g. परोऽङ्गु-(माशत्रा ३, ४, ४, २६), अर्धन्धताम् (मा ११.६१)], because both of them, generally, resulted from the fusion of the final and the initial sounds of two consecutive word-units, which would require separate registration. And, for the purposes of this discussion, Jātya-Svarita, the principal variety which occurs as the accent proper, is included here among the phono-fusive varieties of Svarita, because, in the last analysis, it can hardly be differentiated from Kṣaipra (cf. pp. 510¹, 625¹, 626^m).

its numerical sign. In other words, instead of having a one, common, alternative sign, these six texts have among themselves five distinct methods to be attended to. Besides the weight of overwhelming traditional support at its back, consideration of its denotative clearness and prominence coupled with typographical simplicity has led to the vertical up-stroke of the previously described indirect lineal system being adopted here as the Svarita sign. After this appropriation of the vertical up-stroke, the selection of the horizontal under-stroke of the second variety of the ancient direct lineal system as the Udatta-sign has been arrived at by simply eliminating the only other available alternative, namely, the triple set of the Samavedic numerical system as being unnecessarily cumbersome and confusing. In this way, out of over a dozen marks found previously used, the two which appeared to be the simplest and clearest have been chosen on an eclectic basis distinctly to denote the two kinds of accent proper in a uniform manner in all accented entries in this Concordance, irrespective of the original textual denotation according to the previous systems.¹

(5) The important points which have to be borne in mind towards clear comprehension of this system as actually applied in the Concordance may be summarised as under :—

- (i) Simple and prepositionally as well as adverbially composite primary verbal roots and such denominative verbal roots as, according to the Pāṇinian technique, end in चिच् or णिच् are as a rule entered without any accent-mark in order that their conjugational forms which immediately follow them, may the more markedly be represented with their respective and, often, varied accents, e. g. √अक्ष् (वेधने), √अक्ष् (व्याप्तौ) अति √मुच्, अखली √कृ, (√अव् >) √ओम्, (अन्त- >) √अन्ति.

---

1. Both of these signs as well as all the previously used lineal signs have to be taken as mere graphic symbols, without possessing any inherent power even indirectly to suggest the relative qualitative or quantitative value of the accent-bearing syllables. In consequence, it will be simply fanciful to the horizontal under-stroke as an automatic mark of a low-tone and the vertical up-stroke as that of a high-tone.

- (ii) The remaining denominative verbal roots, on the other hand, are given with their accent-marks¹, e.g. अघ- > √अघाय्.
- (iii) As indicated just above, conjugational forms are given with their accent properly marked, e. g. √अक्ष् (वेधने) > अक्ष्णुते. √अक्ष् (व्याप्तौ) > आक्षिषुः, √अघाय् > अघायति.
- (iv) When conjugational forms suffer loss of accent owing to their non-initial position or particular syntactical connections and situations, they are given unaccented², e.g. √अक्ष् (वेधने) > अक्ष्णुयात्.
- (v) Conjugational forms derived from unaccented texts are in common with the other vocabulary derived from them given unaccented, e.g. √अज् > अजामसि, अजन्.
- (vi) But when some verbal conjugational forms are derived from both, the accented as well as the unaccented texts, those relating to the unaccented texts are entered along with the accented ones³ taken from the accented texts, e.g. अनु√ह्व-(<ह्वं)स् > अनुदह्वसे.
- (vii) Derivative bases, whether declinable or indeclinable, are, when taken from the accented texts, given their accent-marks, e.g. √अत् > अतत्, अतिथि-; √अद् > अत्तवे, अत्तुम्.
- (viii) When a derivative base is taken from an unaccented text, it is given without an accent-mark, e.g. अग्नि-मेदिन्-, अग्नि-यानी-.
- (ix) When a derivative base is taken from both, the accented as well as the unaccented texts, it is given with the

1. Obviously, this differentiation owes its origin to the corresponding difference in the mode of registration of these roots, [cf. Intro. IV, 2. (a). (8). (iii)].

2. In such cases, the primary function of this work, namely, to record word-forms in their actual usage in reference to their textual occurrence, unavoidably takes precedence of its every other function, so as to obviate there being left any scope for referential confusion in this matter.

3. Naturally, this cannot rule out the possibility of original accentual variation, specially when the passages do not happen to be identical or, at any rate, syntactically parallel.

accent-mark as vouched for it by the accented texts¹, e. g. अंशु- .

- (x) When a derivative base is set up as a hypothetical postulate, being a step towards etymological approach to another text-grade derivative, its accent-mark, also, is, of course, of a hypothetical nature, e.g. *अन्तः-पशु-.
- (xi) When from an expository consideration, it is necessary specially to hypothesize the accent of a derivative base, the same is indicated by placing the asterisk on the particular accent-bearing syllable, e.g. अचञ्छरा-.
- (xii) When a definite evidence is not available for fixing upon the accent proper of a hypothetical derivative base, it is given without any accent-mark, e. g. √अट् > अट्णार-> आट्णार-.
- (xiii) The pronominal bases, which have entirely enclitical declensional usage, are entered without any accent mark, e. g. अस्मद्- > तः *ई-, एन-, त्व-, सम-, *सौ-.
- (xiv) The pronominal bases, which in certain syntactical situations have enclitical declension, are graphically repeated without an accent-mark, e. g. इद्म्- > अस्मात्, अस्मात् .
- (xv) Sub-basically used compositive declensional forms are entered unaccented, at the head of their compounds, e. g. अग्र- > अग्रे.
- (xvi) Certain composite bases, which carry two accents, are accordingly given with two accent marks, e. g. बृहस्पति-, वृनस्पति-, अग्नी-वृण-.
- (xvii) When declined, a derivative base generally continues to maintain its accent in its original position, rendering it unnecessary to repeat its graphic representation in the following case-forms, e.g. अंहस्- > -हसः (= अंहसः).

1. It is possible that a non-monosyllabic base relating to unaccented texts might originally have been homo-phonic, but with a different accent.

- (xviii) When the final vowel of an oxytone base is changed into a semi-vowel before a case-ending, shifting the accent to the latter¹, the same is not shown in the declensional entry, e.g. ऊति- > -त्या (=ऊत्या).
- (xix) When the final इ or उ, short or long, of an oxytone base is gradationally changed into अय् and इय् or अव् and उव् before a case-ending, the accent is not marked in the declensional entry, e.g. अग्नि- > -नयः (=अग्नयः), धी- > धियः (=धियः), अंशु- > -शवः (=अंशवः), अग्र- > -गृवः (=अग्रुः).
- (xx) When the final vowel of an oxytone base is changed into a semi-vowel, rendering the Anudatta initial of the case-ending Svarita, the same is properly recorded in the declensional entry, e.g. अरुणो- > -ण्यः, अश्वत्थो- > -थ्यः.
- (xxi) When, in declension, the accent is shifted to a case-ending, rendering the stem unaccented, the change is specifically shown in the declensional entry, e.g. अवायुन्- > -यते, १अप्- > अपः, २अप्- > अद्भिः.
- (xxii) When, in declension, the accent shifts to a case-ending as a result of a vocalic loss in the preceding base, the same is duly represented in the declensional entry², e.g. असन्- > -स्तुः, अस्थन्- > स्थन्.
- (xxiii) Vocative forms are either initially accented or entirely unaccented. Consequently, corresponding graphic representation is essential for clearly bringing out either of these accentual situations. For this purpose, the presence or the absence of the accent-mark below the characteristic

1. The wording of this rule, which is obviously fashioned after Pāṇini, 6, 1, 174, will have to undergo an essential change when the accentual situation indicated by it turns out after further historical consideration to be rather a fit subject of Pāṇini, 6, 1, 161, (cf. Rule xxii, below), the implication being that √*यु योने > *युर्- > *यु- represents the origin of the Pāṇinian suffix दा as ready for use in a case like this (cf. p. 661^a).

2. Cf. the footnote to Rule xviii above as purporting to extend the jurisdiction of this rule to comprehend certain other cases which have so far been otherwise classified and explained.

ring which follows the abbreviative hyphen before a vocative form, indicate, respectively, that a particular vocative form is accented or otherwise, e.g. १अक्ष- > -० क्ष, २अक्ष- > -० क्षाः, आदित्य- > -० त्य.

- (xxiv) Declensional forms connected with unaccented bases, whether taken from the unaccented texts or having enclitical usage, are as a matter of course left without any accent-mark, e.g. अ-कृतपूर्व- > -वंम् ; अस्मद् > नः, नो.
- (xxv) The occasional duplicate declensional entry is governed by the foregoing rules about the simple declensional entry in that the second member, as a rule, does not carry the accent, e.g. अंशु- > -शुः-शुः- (=अंशुः-अंशुः).
- (xxvi) Such indeclinables as are accented, whether initially or finally or doubly, no other variation being available, are given with proper accent-marks, e.g. अनु, अस्मि, एत वै, उ.
- (xxvii) When an indeclinable has the accented as well as the enclitic usage, it is entered in its both varieties separately, e.g. कम्, कम्, युथा, यथा.
- (xxviii) When an indeclinable is met only in its enclitical usage, it is entered without an accent-marks, e.g. इव (cf. intro.. IV. 4, 6, iv fn.), उ, च.
- (xxix) A compositive indeclinable is so entered that its accentual situation, both when it maintains its accent and when it loses it, is clearly shown, e.g. अति√पू > अतिपवते, अतिपुवते ; अप√गु(>गू)ह > अप-गूळह-, अप-गूहमान-.

6. TREATMENT OF REFERENCES

(1) Every pedigreed, conjugational or declensional, and unpedigreed, declensional or indeclinable, entry is accompanied by exhaustive reference to the textual passage or passages of its original occurrence. The following order of referential precedence is observed in respect of the texts which have been dealt with here :—

I. Rgveda-	(i) ऋ.	(ii) खि	(iii) खिसा,
II. Yajurveda-	(ii) मा.	(ii) का.	(iii) तै.
	(iv) मै.	(v) काठ.	(vi) क.

- III. Samaveda- (i) को. (ii) जं.
IV. Atharvaveda- (i) शौ. (ii) पै.

(2) The abbreviated textual names are followed immediately by referential figures, representing their major divisions and one or more sub-divisions of the latter, separated from one another by one or more commas according to the nature of each case and supplied with a dot at the end, e.g. अकन्तः पै १, ४३, २.

(3) But when a referential unit is followed by another unit, whether pertaining to the same text or a different one, they are separated from each other by a semi-colon, e.g. अंहस्-हः ऋ. १, ४२, १ ; २, २३, ४... अंशु- > -शुन् शौ ५, २०, १० ; पै...

(4) When in a group consisting of two or more homo-textual referential units, the figures representing the major divisions or medial sub-divisions are common, only the first unit is given with all the figures, the common ones being not repeated in entering the subsequent unit or units as the case may be, e.g. अक्षण्या तै ५, २, ७, ५^२; १०, ४; ५; ३, ५, ३^२; for ५, २, ७, ५^२; ५, २, १०, ४; ५, २, १०, ५; ५, ३, ५, ३^२.

(5) A series of consecutive referential units are represented by separating the last sub-divisional figure of the first unit in the series from the last sub-divisional figure of the last unit in the series, which alone is entered inclusively, by placing a hyphen between them, e.g. अग्नि- > -ग्निस् काठ १६, ८-११; १२, ३^२-५^२.

(6) The consecutiveness in respect of a few rare cases of equally sub-divided medial figures is also represented similarly by placing a hyphen between them, e.g. अंहस्- > -हसः शौ ४, २३-२९, १-७.

(7) Referential units or groups as pertaining to several conjugational or declensional forms are separated from one another by semi-colon, the terminal full stop being supplied only at the end of an article, e.g. अंशु- > -शवः...; -शवे...; -शोः...; ३, १२, ४.

(8) When two or more separate conjugational or declensional forms referentially concur, they are juxtaposed, followed by the common referential unit, e.g. अति^५(चर), (अति)चर पै ३, ३३, ६; अत्याशित- > -तस्य, -तेन पै ३, ६, २.

(9) When the same entry represents the repeated occurrence in relation to a single referential unit, the latter is provided with the appropriate top degree-figure, indicating the number of times a word is thus read, e. g. अंहरण- > -णम् काठ-१०, ९^२; अग्नि->-०म्ने काठ १८, ३^३; ४^८; १६^{१४}.

(10) According to the ancient practice, the number as well as the names of the textual divisions varied more or less from text to text. While the entire appellative appendage of divisions has been dispensed with, their separated numerical representation being quite sufficient, their number as in the case of each separate text is preserved with only a few modification here and there introduced towards increasing the measure of referential simplicity.¹ The following description is intended to supply necessary information in this matter :—

- (i) R̥gveda-Samhitā has two systems of division, namely, the Aṣṭaka-Adhyāya-Varga-Mantra one and the Maṇḍala-Anuvāka-Sūkta-Mantra one. The latter one with the elimination of Anuvāka sub-division by counting the Sūktas pertaining to each Maṇḍala continuously, is adopted and represented here by three corresponding figures, being the simpler and the more familiarly known of the two kinds.
- (ii) R̥gveda-Khilas are divided into five Adhyāyas, each of them being further sub-divided into Sūktas and Mantras. The Concordance follows this tri-partite division. The appendages, Samhitāranya and Pariśiṣṭa are treated for referential purposes as the sixth and the seventh Khila Adhyāyas, respectively, and this along with their internal bi-partite division brings them in line with the preceding five tri-partite Adhyāyas. In the second, the third and the fourth Adhyāyas, there are some separately sub-divided

1. References to the colophonical entries which are allowed on account of their traditional interest but do not belong to the texts proper, are distinctly indicated by the terminal addition of the abbreviation पुष्पि. (=पुष्पिका-) to the corresponding referential apparatus, e. g. इतिमिका-, ओरिमिका-.

bi-partite Śuktas. When an entry is to be referred to a Mantra in the second component of a particular Śukta of this nature, the corresponding Śukta figure is supplied with the top degree-figure २, e.g. √अस् (भुवि) > असि लि ४, ७^२, १^२. In the case of the penta-partite seventh Śukta of the fifth Adhyāya an additional figure is introduced between the Śukta figures and the Mantra figures as a substitute for the letters of the alphabet, which have been employed in the printed text, to denote the number of the part, in which the Mantra containing a particular entry is read¹, e.g. अ-दिति- > -ते: लि ५, ७, १, २.

- (iii) Mādhyandina-Yajurveda is divided into forty Adhyāyas, each of them containing a number of Mantras. Two figures are accordingly used here to represent this bi-partite division.
- (iv) Kāṇva-Yajurveda follows the four-fold Daśaka-Adhyāya-Anuvāka-Mantra division. It is rendered tri-partite by the continuous counting of the forty Adhyāyas as in Mādhyandina-Yajurveda and represented as such by three corresponding figures².
- (v) Taittiriya-Yajurveda follows the four-fold Kāṇḍa-Prapāṭhaka-Anuvāka-Khaṇḍa division, which is accordingly represented here by four corresponding figures³.
- (vi) Maitrayaṇīya-Yajurveda is divided into four Kāṇḍas, which are severally further sub-divided into Prapāṭhakas and Khaṇḍas. This three-fold division is here represented by three corresponding figures.

1. This method, however, is followed only in the present part of this volume and is being eschewed, in the continuation, in favour of the use of appropriate top degree-figures as in the case of the above-mentioned bi-partite Śuktas.

2. In Satavalekara's edition further consolidation has been made by the continuous counting of Mantras towards eliminating Anuvākas, the ancient four-fold division being also simultaneously retained.

3. The Mysore edition counts Khaṇḍas continuously, but the same has not been followed here in view of the textual *lacuna* of that edition.

(vii) Kāṭhaka-Caraka-Yajurveda follows the bi-fold Sthānaka-Khaṇḍa division and the same is represented here by two corresponding figures. The thirteen chapters of the Aśvamedha supplement, though not so designated, have also been counted continuously with the preceding forty main Sthānakas¹, which, in consequence, are denoted by numbers ranging from 1 to 53.

(viii) Kapiṣṭhala-Kaṭha-Yajurveda seems originally to have possessed two schemes of division, namely, the one, in which, as in Maitrāyaṇīya-Yajurveda, the text followed the tri-partite Kāṇḍa-Prapāṭhaka-Khaṇḍa splitting and the other, in which, as in Kāṭhaka-Caraka-Yajurveda, the major divisions, here known as Aṣṭakas, representing a mere mechanical grouping of equi-numerical Adhyāyas, were only nominal in that the Adhyāyas were continuously counted from Aṣṭaka to Aṣṭaka. The text as now available is after the latter scheme, which is represented here by only two figures, corresponding to Adhyāyas and Khaṇḍas, it being unnecessary to denote the nominal Aṣṭaka division. Adhyāya 34, which is not sub-divided into Khaṇḍas, is brought into line with the rest of the text by being treated as consisting of one, unbroken Khaṇḍa, uniformly represented by the number १.

(ix) Kauthuma-Sāmaveda has two main divisions, namely, Pūrvārcika with its two appendages, Āraṇya-Kāṇḍa or

---

1. The appellation of Pañcama Grantha as used at the head of as well as in the colophon to the Aśvamedha supplement, indicates that one time or, at least, in some particular redaction of it, the preceding main text of forty Sthānakas might have been arranged into four Granthas, the first three of them corresponding to the present three Granthas, namely, Iṭhimikā* (<Bhrithimikā*=Prathamikā), Mādhyamikās and Orimikā* (<Avarimikā*=Avaramikā), except that Yājyās and Anuvākyās as now included in the body of these Granthas, were taken out of them and grouped into a separate fourth Granth. As will be noted, this is incidently corroborated by a specific reference to Yājyās and Anuvākyās as Caturtha Grantha in the colophon to Sthānaka 40. Reference to this Grantha division has, however, been obviated here by counting Sthānakas continuously.

Āraṇya-Saṃhita and Mahānāmnyārcika, and Uttarārcika, also known as Chanda-Ārcika. Each of the two Ārcikas is sub-divided into Prapāṭhas, Ardhas, Daśatis (in Uttarārcika called Suktas) and Mantras. The Pūrvārcika head-division into three Kāṇḍas, each consisting of two Prapāṭhakas, is in name only, Prapāṭhakas being counted continuously throughout. There is, however, yet another scheme common to both Ārcikas, in which the text is split up into Adhyāyas, Khaṇḍas and Mantras. While both appendages of Pūrvārcika are excluded from the Prapāṭhaka scheme, the Adhyāya scheme takes cognizance of Āraṇya-Kāṇḍa which is counted as the sixth Adhyāya, possessing, like the other Adhyāyas, bi-fold sub-division. The scheme of representing Pūrvārcika and Uttarārcika by the numbers १ and २, respectively, and counting the Mantras as read in each of them continuously as employed in bloomfield's Concordance, is followed here. But while it indicates the first of the two appendages abbreviatively as Ārs. and the second one fully as Mahānāmnyah, here the number ३ stands for the former, which is further divided into Daśatis (or Khaṇḍas) and Mantras and the number ४ for the latter, which is sub-divided into Mantras only. In this way, Āraṇya-Kāṇḍa and Mahānāmnyah are here represented by three and two figures, respectively¹.

- (x) Jaiminīya-Sāṃaveda is referred to by means of three figures, the last two of which correspond to the ancient textual sub-division into Khaṇḍas and Mantras. Each of the four head-divisions, textually arranged in the order, Pūrvārcika, Āraṇya-cum-Mahānāmni Ūhagāna and Ūhya-gāna, the last two together representing Uttarārcika of Kauthuma-Sāṃaveda, is denoted by the first figure, which is one out of the first four numbers (१-४), in the

1. Cf. RC. १, for the correlation of the references as given here with their actual occurrences in the printed text, which still continues to be presented within the complex framework of both the above-mentioned old divisions.

textual order of the four head-divisions. In the first head-division, namely, Pūrvārcika, separate representation of its ancient division into three Parvans, including the further four-fold sub-Parvan-wise splitting of the second Parvan, has been dispensed with by counting its Khaṇḍas continuously, thus bringing it into line with the other head-divisions¹.

- (xi) Śaunakīya-Atharvaveda is referred to by three figures, standing for Kāṇḍa, Sūkta and Mantra; respectively. This division is followed on account of its simplicity in preference to the other four-fold division into Kāṇḍas, Prapāṭhakas, Anuvākas and Mantras. There is some difference in the Berlin and the Bombay editions, in the enumeration of Sūktas in Kāṇḍa VII and in respect of treating the eight Paryāya hymns, scattered over seven different Kāṇḍas, as one consolidated hymn or as so many separate hymns in each case as also in that of grouping the mantras of each Paryāya and thus reducing their number². The references here follow, as a rule, the Bombay edition³.

- (xii) Paippalāda-Atharvaveda is referred to by three figures as representing its three-fold Kāṇḍa-Sūkta-Mantra division in preference to its other four-fold division into Kāṇḍas, Anuvākas, Khaṇḍas³ and Mantras. Such Sūktas (e. g. III, 37) as need further editing towards being differentiated into their constituent Mantras, have been provided with an artificial Mantra sub-division, uniformly denoted by the number १. Also, when some still undifferentiated group-Mantra (e. g. IX, 12, 6-7) has to

1. This device is already used, alongside of the ancient method, in Raghuvīra's Devanāgarī re-issue of Caland's Roman edition.

2. Cf. RC. २, for its referential correlation with the other edition.

3. The manuscript reading, क. (=Kāṇḍa) for this sub-division, though copied as such in the printed editions, is obviously a mislection for *क., probably due to the loss of original aspiration in the Kashmirian dialect, followed by a conscientious, though wrong, effort at emendation (=क. > क.).

Āraṇya-Saṁhita and Mahānāmnyārcika, and Uttarārcika, also known as Chanda-Ārcika. Each of the two Ārcikas is sub-divided into Prapāṭhas, Ardhas, Daśatis (in Uttarārcika called Sūktas) and Mantras. The Pūrvārcika head-division into three Kāṇḍas, each consisting of two Prapāṭhakas, is in name only, Prapāṭhakas being counted continuously throughout. There is, however, yet another scheme common to both Ārcikas, in which the text is split up into Adhyāyas, Khaṇḍas and Mantras. While both appendages of Pūrvārcika are excluded from the Prapāṭhaka scheme, the Adhyāya scheme takes cognizance of Āraṇya-Kāṇḍa which is counted as the sixth Adhyāya, possessing, like the other Adhyāyas, bi-fold sub-division. The scheme of representing Pūrvārcika and Uttarārcika by the numbers १ and २, respectively, and counting the Mantras as read in each of them continuously as employed in bloomfield's Concordance, is followed here. But while it indicates the first of the two appendages abbreviatively as Ārs. and the second one fully as Mahānāmnyah, here the number ३ stands for the former, which is further divided into Daśatis (or Khaṇḍas) and Mantras and the number ४ for the latter, which is sub-divided into Mantras only. In this way, Āraṇya-Kāṇḍa and Mahānāmnyah are here represented by three and two figures, respectively¹.

- (x) Jaiminiya-Sāmaveda is referred to by means of three figures, the last two of which correspond to the ancient textual sub-division into Khaṇḍas and Mantras. Each of the four head-divisions, textually arranged in the order, Pūrvārcika, Āraṇya-cum-Mahānāmni Ūhagāna and Ūhya-gāna, the last two together representing Uttarārcika of Kauthuma-Sāmaveda, is denoted by the first figure, which is one out of the first four numbers (१-४), in the

1. Cf. RC. १, for the correlation of the references as given here with their actual occurrences in the printed text, which still continues to be presented within the complex framework of both the above-mentioned old divisions.

textual order of the four head-divisions. In the first head-division, namely, Pūrvārcika, separate representation of its ancient division into three Parvans, including the further four-fold sub-Parvan-wise splitting of the second Parvan, has been dispensed with by counting its Khaṇḍas continuously, thus bringing it into line with the other head-divisions¹.

- (xi) Śaunakīya-Atharvaveda is referred to by three figures, standing for Kāṇḍa, Sūkta and Mantra, respectively. This division is followed on account of its simplicity in preference to the other four-fold division into Kāṇḍas, Prapāṭhakas, Anuvākas and Mantras. There is some difference in the Berlin and the Bombay editions, in the enumeration of Sūktas in Kāṇḍa VII and in respect of treating the eight Paryāya hymns, scattered over seven different Kāṇḍas, as one consolidated hymn or as so many separate hymns in each case as also in that of grouping the mantras of each Paryāya and thus reducing their number². The references here follow, as a rule, the Bombay edition³.

- (xii) Paippalāda-Atharvaveda is referred to by three figures as representing its three-fold Kāṇḍa-Sūkta-Mantra division in preference to its other four-fold division into Kāṇḍas, Anuvākas, Khaṇḍas³ and Mantras. Such Sūktas (e. g. III, 37) as need further editing towards being differentiated into their constituent Mantras, have been provided with an artificial Mantra sub-division, uniformly denoted by the number १. Also, when some still undifferentiated group-Mantra (e. g. IX, 12, 6-7) has to

1. This device is already used, alongside of the ancient method, in Raghuvīra's Devanāgarī re-issue of Caland's Roman edition.

2. Cf. RC. २, for its referential correlation with the other edition.

3. The manuscript reading, का. (=Kāṇḍa) for this sub-division, though copied as such in the printed editions, is obviously a mislection for *क., probably due to the loss of original aspiration in the Kashmirian dialect, followed by a conscientious, though wrong, effort at emendation (=क. > का.).

be referred to, only the figure on the right side of the grouping hyphen is entered here.

7. SIGNS AND SYMBOLS

The following signs and symbols are used towards consolidation or clarification of record :—

(1) ✓ is prefixed to verbal roots as their distinctive mark, e.g. ✓अंह (गतौ).

(2) ✓- is, in a number of cases, juxtaposed to such composite prepositions as implicate their verbal correlate being syntactically supplied from outside the text, e.g. अति✓-.

(3) -(=full hyphen) is used at the end of declinable base as its distinctive mark and under a particular syllable of a word to denote the position of Udātta accent in the same, e.g. अंश-, अग्नि-.

(4) -(=half hyphen) is used before a shortened declensional form, immediately following a base, to indicate its initial *lacuna* अग्नि->-निः as against -निम्. It is also used as Avagraha between components of a compound, e.g. अघे-तु-.

(5) | (=vertical line) is put above a syllable to indicate the position of Svarita as the accent proper of a word, e.g. अ-कुल्युङ्च्-.

(6) = indicates 'is the same as', e.g. तथा गत्या (=तेन प्रकारेण), p. 130^a.

(7) + indicates formative or compositional contamination, e.g. ✓जन्+ङः p. 40^a, अ+ङ्वय- p. 588^a.

(8) → indicates 'becomes' e.g. अच्छे(र→)रा-.

(9) >=>, e.g. अभि>मी.

(10) ← indicates 'is derived from' or 'referable to'. e.g. अघो (<घस्)अश्च p. 161.

(11) <=<, e.g. रअप्स्- (>रअप्-)

(12) <> indicates 'derivation from' alternating with 'reversion to', e.g. अनङ्कुह <> घ- p. 195^a.

(13) s indicates inclusion in or loss of the following अ in the preceding phono-fusive आ, ए or ओ, e.g. वाज्यस्य p. 15¹, स्वरेऽविशेषः p. 5^b.
पूरि विमृश्योऽयम् p. 15¹.

(14) ss indicates inclusion of the following आ in the preceding phono-fusive आ, e.g. पञ्चम्यर्थस्याऽऽकाङ्क्षितत्वात् 6^b.

(15) , is used as a general separative mark, e.g. between (i) different portions or aspects of basic or formative entries, e.g., √अस् (भुवि), अस्ति; अनस् (> इ, क्) √वह् (प्रापणे); अध, अधा; अन्त,न्ता-; अनु,>नू-याजु-; and (ii) inter-unit referential divisions, e.g. अनुयजति तै ६, १, ११, ६; and (iii) in foot-notes, e.g. ... कुत्वाभावः, p. 250^a.

(16) ; is used as a separative mark between referential units, e.g. अंश->-शः २, १, ४; २७, १.

(17) . is used as a terminative mark at the end of separate paragraphs, e.g. अनु√दिश्...; १०, ५., अंश-... १७. It is also similarly employed in abbreviations, but is generally dropped when the same enter into composition with other abbreviations¹, e.g. नापू. against नापूटि., or are followed by referential figures which may or may not be put inside brackets, e.g. अंश->-शः ऋ २, १, ४; शौ (११, २, ११), p. 10^m.

(18) ‘ ’ are used generally to enclose quoted portions with इति appended at the end, e.g. ‘अक्षान् देवनसाधनभूतान् कामयते’, p. 13^a

(19) ° as a top-mark if used in the completive sense, following letter or letters standing for the complete basic entry, e.g. °शु-(=अंशु-) and preceding letter or letters being indicated as combinative with the basic entry. e.g. अंशु- > ... °शु- अन्° (=अनंशु-). When juxtaposed, accented or not as the case may be, between the abbreviating hyphen and a following declensional form, it indicates the vocative character of the latter, e.g. अंशु- > -०शो, अग्नि- > -० ग्ने.

(20) * indicates hypothetical nature of :

(i) a basic entry or a particular meaning of it, when it is placed at its left top-corner, e.g. *अप्, p. 307°.

(ii) accent, supplied or emended, when it is placed above the particular accent-carrying syllable, e.g. अप्सर-द्वै°, अ-संयाज्य-.

1. Cf. Abb. for the provision being made towards disuse of dispensable compound abbreviations in the continuation,

- (iii) declinability of a base, when it is placed on the terminal hyphen, e.g. अवस्^{*}
- (iv) compositional division, when it is placed on the medial hyphen, e.g. अन्तरि-क्ष-.

(21) ? precedes basic, conjugational and declensional entries abbreviated names of texts and follows referential units to indicate obscurity, uncertainty or undependability of the form in which a particular entry is made in general or in reference to certain passage or passages in the matter of the following as related to it :—

- (i) Textual postulation, (e.g. अक्षी- > -क्ष्यौ वै ६, ६, १ ?).
- (ii) Phonology, (e.g. ?अंहारि-).
- (iii) Intelligibility, (e.g. ?अकन्तः).
- (iv) Compositional division, (e.g. ?अप्-सरः).
- (v) Etymology, (e.g. ?३अर्थ-).

In foot-notes, it follows a topical abbreviation, (e. g. व्यु.?, मुपा.?) to signify the doubtful character of the subject.

(22) φ is prefixed to a prepositionally composite derivative entry to signify the separability of its prepositional component, e. g. φअप-शोशुचत्-. It follows a referential unit when a particular entry partakes of this nature only in that passage, e.g. अप-घ्नत्-> -घ्नन् ऋ८. ९३, २६φ.

(23) ‡ precedes a basic, conjugational or declensional entry or a textual abbreviation to signify variant character of the entry in reference to a corresponding reading in Rgveda or elsewhere as invariably indicated in a foot-note, e.g. अ-जर->‡-रस्य. It follows a referential unit if the signification of this character of a particular entry is to be delimited to that particular passage, e.g. अग्नि-मत्-> -मान् काठ २३, ११‡.

(24) † precedes a basic, conjugational or declensional entry to signify its occurrence in a Rgvedic verse, clause or phrase, which in being repeated in other texts has lent this entry also to them as its integral constituent¹, e.g. †अजम्-; अजम्->†-जम्. It is applied to the referential

1. Corresponding Rgvedic cross-references are also being added in foot-notes, or otherwise indicated, but only with effect from the next part of this volume.

apparatus initially or terminally, according to the extent to be covered, when it is intended referentially to delimit this signification of a particular entry, e.g. अच्युत-च्युत्->च्युत् शौ २०, ३४, ९†. When it is to be shown that an entry occurs in this repetitional manner only partially in a text in which it is read a number of times a degree figure is put above it to specify the number of the repetitional occurrences, e.g. अस्मद्->*नः मै ४, १२, १२††.

(25) ¶ precedes a basic, conjugational or declensional entry to signify its occurrence in the Brāhmaṇa portion of a Black Yajurvedic text. It is referentially applied initially or terminally according to the extent to be covered, when it is intended referentially to delimit this signification of a particular entry, e.g. ¶अपि✓सृज्, अव✓पद्>¶अवपद्यन्ते, २अरण्य->-ण्यम् मै ¶१, ९, ७. When it is to be shown that this characteristic of an entry is found only partially in a text in which it is read a number of times, a degree figure is put above it to specify the number of the occurrences, characterised as such, e.g. अग्नि मै ४, ४, ५^२; ¶.

(26) \$ is a prohibitive mark to exclude jurisdiction of the signification of † and ¶ from a conjugational or declensional entry or certain passage or passages in which it occurs¹, e.g. †अ-तन्द्र->\$-न्द्रम्¹, ¶अनायतनु->-नः \$शौ... , अपराह->¶ह्ले पै... १०, ६, ७\$.

(27) Three bracket-sets are used as under :—

- (i) ( ) Round brackets enclose inter-entry formative or phonetic indication, e.g. अ-का(ण>)ना-, अपि ✓ष्ठा(<स्या), अभ्या(भि-आ)✓वह्. In prepositionally composite conjugational forms, such of them as are textually implied are also put in these brackets, e.g. अति✓चर्>अति^२(चर).
- (ii) [ ] square brackets enclose colophons to basic entries, listing first components of compounds in which they are used as subsequent components, e.g. अंशु- ... [°शु- अन्°, उप°...], ✓अव>[अनु°].

1. The post-hyphen position of †, ¶ and \$ in abbreviated conjugational or declensional entries, wherever found in the Concordance, should be taken for their pre-hyphen position, being a more accurate representation of the situation, e. g. -\$न्द्रम्>\$न्द्रम्.

- (iii) [ ] el brackets enclose such referential units as refer to intertextual repetition, the first unit as indicating a R̥gvedic verse or a portion of it with the particular basic, conjugational or declensional entry as its integral constituent being repeated in the texts as indicated by the subsequent units, e.g. १अश्व्य->-श्व्यः ऋ [६,६०,१४;८,७३,१४].
- (iv) [( )] round brackets within el brackets enclose such referential units as refer to inter-textual repetition, indicating that a R̥gvedic verse or a portion of it as referred to by the referential entry inside the outer el brackets is repeated in the text or texts, referred to by the referential entry inside the round brackets with this difference that the particular basic, conjugational or declensional entry is not repeated, being replaced by some synonym or variant, e.g. अंशु->-शुः ऋ ९,[६२,४ (८२,१)]; अ-सप्तत्, त्ना- > त्तः ऋ १०, १७४, [(१५९, ४) ४]; -त्ता ऋ १०, १५९,[४, (१७४,४)].
- (v) In foot-notes, brackets have only a punctuative use, bringing into full relief authorities cited and comparisons and counter-comparisons made in the course of topical discussions. Round brackets are used when only a single set is needed. But when in the course of an involved discussion, brackets within brackets are called into service, their order of precedence and repetition may be represented as [(l l)].

8. TYPOGRAPHICAL SETTING

(1) The text section of the Concordance is presented in three columns to a page.

(2) The first and the last entries of words on a page are indicated on the top, to the left and to the right, respectively. But when a page ends or begins with an alphabetically discrepant secondary entry, the preceding primary entry followed by the sign >, is indicated at the top, to the right or to the left, as the case may be, e.g. अनु✓घा>दध्.

(3) In a divisional column, basic entries are made in distinct significant columns of their own, extending up to five grades according to the nature of the progressive stage of development, which may have to be indicated in the case of the derivatives entered therein in reference to their primaries. Each succeeding column is removed from the preceding one by a definite measure towards the right, e.g. $\sqrt{\text{अत्}}$, $\sqrt{*}\text{अप्}$, $\sqrt{\text{अश्}}$ (व्याप्तौ).

(4) Separate paragraphs are assigned to the Sarvadhātuka and the Ārdhadhātuka sections of verbal conjugation as well as to the different Sārvadhātuka conjugational types, (e.g. अनु $\sqrt{\text{गम्}}$, च्छ्; अति $\sqrt{\text{तृ}}$). Similarly, several declensional sub-groups entered together under a common basic entry, are given in separate paragraphs, e.g. अस्मद्-, अहन्-.

(5) In this way, the whole material is presented in the form of basic pedigrees, making it very easy for the eye to notice at once where one such series ends and the next begins as also the extent to which a particular base, verbal, declinable or indeclinable, has in actual vedic usage permitted itself to be affected by the phenomena of internal transformation and external accumulation. Thus, while prepositionally composite radical bases like अतो(ति $\sqrt{\text{इ}}$) and अप $\sqrt{\text{नुद्}}$ have hardly ever gone beyond the second column, simple radical bases like $\sqrt{\text{अत्}}$ and $\sqrt{*}\text{अर्}$ have freely travelled up to and, sometimes, even beyond the fourth column.

(6) The commentary section of the Concordance is presented in the form of alphabetically¹ headed, separate foot-notes, arranged as a rule, in two columns.

(7) Three different types have been used according to the following scheme, aiming at bringing out in full relief the several distinct features of each entry :—

I. The bolder black type is used in the following :—

- (i) Primary verbal roots, simple as well as composite.
- (ii) Un-pedigreed declinable and indeclinable bases as well as cross-referential entries of peculiar conjugational and declensional forms and the first members of alphabetically

---

1. English instead of Sanskrit letters are used for this purpose only with a view to adding to the visual effect towards referential readiness.

arranged cross-referential series of derivatives, (cf. II, v below).

(iii) The head figure of every referential unit.

II. The smaller black type is used in the following :—

- (i) Conjugational forms.
- (ii) Pedigreed declinable and indeclinable bases at all stages.
- (iii) Compounds of declinable and indeclinable bases.
- (iv) Declinable forms.
- (v) Members, beginning with the second, of an alphabetically arranged, cross-referential series of derivatives, e.g. अत्तुम् etc. against अत्तवे.
- (vi) Foot-notes, to indicate, (a) quoted words, (b) verbal roots and their conjugational forms, (c) derivative bases and their declensional forms, (d) indeclinable bases, (e) Pāṇinian suffixes, (f) the word, शोधः and, (g) the abb. उक्तं.

III. The white type is used in the following :—

- (i) The main body of the referential section.
- (ii) The main body of the foot-note commentary.
- (iii) The bracketed derivative or phonological analysis as given within the body of a basic entry, e.g. अ-तृष्य(त्→)न्ती, अत्यं(ति-अ) हस्, अत्य(ति✓अ)हं.
- (iv) The cross-referential indication of a principal entry, e.g. ✓अद् द्र. after अत्तवे.
- (v) Compositional cross-references, bracketed or unbracketed as the case may be, terminally supplied to articles, related to compositive basic entries, e.g. अन्न-[...अति....]

प्रस्तावना

१. ग्रन्थस्य संक्षिप्ते इतिभूतभविष्यती

साक्षात्सरस्वतीमथर्मेव सन् सत्वेप्रदायतः सरस्वतीपदसुभूषितस्वनामान्तः स्वामी दयानन्द उत्तरापथे किन्नाऽष्टादशे वर्षाणि यावत् जनतोपकारसारं च विश्वोद्धारप्राग्भारं च परमोदारधर्मप्रचारं कृत्वा पृष्ठयूनद्विसहस्रतमेऽब्दे (१९४०) परमं पदं प्राप्तवान् । तदीयायाः सत्योत्साहनिर्भरायाः प्रेरणायाः खल्वेतत् फलेप्रहित्वमिव समपद्यत, यल्लोके समुज्ज्वलायां भारतीयायां प्राच्यां संस्कृत्यां सामान्येन सामाजिकाऽसमन्वयजगत्याधिभारपरम्भौपधंभावुकेषु वेदेषु वैशेष्येण च महादरबुद्धिः प्रादुरासीत् ।

एवंविधे किल श्राद्धसौरमाऽऽवासिते सामाजिके वातावरणे महात्मनस्तस्य निर्वाणसंप्राप्तेर्दशम इव वर्षे संजाते तदीयपादपूतां पद्धतिमेवाऽनुसरन्तौ परमाऽर्थनित्यौ स्वामिनावानन्दपदोत्तर-विश्वेश्वरनित्याऽभिधेयौ वेदप्रचारार्थं सायुज्येन बद्धपरिकरावभवताम् । तौ तावत् वेदाऽध्ययनसौकर्यैकनिबद्धमनसौ दृढमेवमन्वभवतां यथा यथावदुपयोग-वदर्थसामग्रीकेण केनचिद् वैदिकेन कोषप्रवेकेण जनतासुलभेन सतैव तस्योद्दिष्टस्य विषये साफल्यं रयादिति । न च कोऽप्येवंविधो वेदैकाऽनुसंधानसौविध्यकरः कोषो विरचितपूर्व इति संप्रधार्य च तौ चत्वारिंशद्विसहस्रतमेऽब्दे (१९६०) आत्मीयमभिनववैदिकोषविरचनपरं निश्चयमुदघोषयताम् । तस्योद्घोषणस्य पञ्चमे वर्षे (१९६५) च तौ विरचयिष्यमाणकोषाधारभावुकश्चतस्र ऋग्वेदादित्रेदचतुष्टयीय-पदानुक्रमणिकाः प्रकाशमनयताम् । प्रवर्त्यमाने चैवं वैदिक-कोषीये कार्यकलापे सप्तत्युत्तरोनविंशतिशततमेऽब्दे (१९७०) यवीयानेव सन्नपि स्वामी नित्यानन्दो नित्यैकानन्दं पदं प्रापद्यत । अचिरायुषैव सताऽपि चिरसयुजा तैनेवमपरिहार्यतया वियुक्तोऽपि सन् स्वामी विज्ञेयवरानन्दस्तु तत् ऊर्ध्वमेकक एव दश वर्षाणि यावत् तं कार्यभारमुदबहत् । तत्पश्चादेव 'वयमतीव वृद्धाः संजाताः, सांप्रतमन्येन केनाऽपि कनीयसा कार्यभारोऽयं स्तोपरि प्रहीतुं सांप्रतम्' इत्यनया तदीयया सत्-प्रेरणयाऽयं जनः सद्भावैकाऽऽजीविकः सन्नशोत्युत्तरोनविंशतिशततमेऽब्दे (१९८०) सेवाकार्यमिदमूर्यकरोत् ।

तस्मिन् समये तावत् पदानुक्रमणिकाचतुष्टयीत ओकारादिपदावधिकोऽनाख्यातिको भागः प्रातिपदिर्भूतः सन् संगृहीतपूर्वोऽभवत् । तत्र चाऽकारादीर्थेऽंशे यत्र तत्रैतरेय-शतपथ-तैत्तिरीय-ब्राह्मणवचनैः प्रमाणितानां सतां सायणोऽटमहीधरदयानन्दीयानां शब्दार्थानां संप्रहोऽप्यविद्यत । तत् उपरितने क्रियतिचिदंशे च मध्ये मध्ये पाणिनीयानि सूत्रादीन्यपि प्रिक्रियहिन्नीयानि मतान्यपि प्रमाणत्वेनोद्धृतान्यासन् । एवं खलु स्थिते तदेदमन्वभूयत यद् व्याप्तिश्च पूर्तिश्च करिष्यमाणः कोषोऽयं सर्वशास्त्रीययाऽऽख्याताऽनाख्यातोभयविधया वैदिकपदसामग्रया च यथोपलब्धकवाह्यणाऽऽरण्यकोपनिषदङ्गोपाङ्गतया च तत्तद्भाषीयप्रागवर्कृततद्वेदभाषीयया च श्रौतार्थाऽऽबोधप्रयोजिकया सामग्रया चाऽवश्यं सनाथयितव्य इति । एतदनुसारमेव च पञ्चषाणि वर्षाणि यावत् कार्यकलापे प्रवर्तिते सति षडशीत्युत्तरोनविंशतिशततमेऽब्दे (१९८६) वैदिकशब्दार्थपारिजाताऽभिधेयस्य कोषस्य प्रथम आदर्शरूपः प्रखण्डः प्रकाशमनीत ।

यद्यपीदं प्रकाशनं दिष्ट्या सर्वत एव वर्धापनस्य च प्रशंसनस्य च पात्रतामभाज्यत, तथापीदं तावदेतद्-निर्माणसकालमेव निरवरोपणतया खलु निश्चयपदवीमारोप्यत, यथैवंप्रकारकस्य कोषस्य समुचितं संपादनमनन्यथा-सिद्ध-साङ्गोपाङ्गसंपूर्णवैदिकवाङ्मयीयसकलपदानुक्रमाऽऽत्मक-कोषान्तर-सव्यपेक्षमेव स्यादिति । एतस्याः प्रतीतिरनुपदम्

उक्तपूर्वप्रकारकस्याऽनिवार्यत्वेनाऽपेक्षमाणस्य च सतः साधनग्रन्थस्य महत्या आवश्यकतायाः पूर्त्यर्थं योद्योगततिर्व्यति, अयं प्रकृतः कोषस्तावत् तदीयसाक्षात्फलस्वरूपो भवति । एतत्कोषीयप्रारम्भिकप्रवृत्तौस्तृतीयवर्षान्ततः (१९८१) खल्वयं विनिश्चयोऽकारि यथा वैदिकशब्दार्थकोषस्य यथेष्टायाः संपूर्तनितरामेतदीयसंपूर्त्यधीनत्वादादौ तावत् सर्वथा शक्त्याऽयमेव कोषः संपादनीयः पश्चादेव चासावपर एतत्साध्यभूत इति । एवं तावदासाधारण्येन क्रियमाणस्य ग्रन्थस्याऽस्य दशम्य इमा वर्षा भवन्ति । अनया हायनदशत्या च यथापेक्षसामग्रीसंकलनस्य संपूर्तिश्चरम-संपादनप्रकाशनकार्याङ्गप्रयोजिका सती समासादिता भवति । अस्य च ग्रन्थस्य पञ्च विभागा भवन्ति (तु. भू. २, ग, २), ये चाऽपि साकल्येन प्रकृतखण्डसकायेषु सत्सु द्वादशसु खण्डेषु प्रविभक्ता भवन्ति । तत्र तावद् द्वितीयविभागीयं खण्डद्वयं प्रकाशितचरं भवति (१९९२-९३) । खण्डमात्रकः संस्तृतीयो विभागश्च मुद्रणस्थो भवति । भूयश्चेद-मपि संभाव्येत यदसति कस्मिन्नपि प्रत्यूहविशेष एतः पञ्चमीभ्यो वर्षाभ्यः (२००४) द्वादशाप्येतद्ग्रन्थीयाः खण्डाः प्रकाशिताः स्युरिति ।

अस्मिन्नेवाऽन्तरे च वैदिकशब्दार्थकोषीयं कार्यमपि पुनः प्रवर्तितं सत् तावता समयेन प्रकाशनाङ्गो-पान्यभावेन सुसंपादितं स्यात् । एतावतः प्रस्तुतसाधनग्रन्थसाधनैकप्रयोजितात् सतो व्यवधानादनन्तरं भूय इव प्रकरिष्यमाणे च तस्मिन् कोषे नितान्तं संकलनविषया च लक्षणविषया च सर्वाङ्गीणा संपूर्तिः स्यादिति कैमुतिकमिव संभाव्येत ।

एवमन्येऽपि बहवोऽवान्तरग्रन्थाः प्रकृतग्रन्थाऽऽधारेण विरच्येरन् । तेषां मध्ये तावदेकः प्रकृतविभागीय-प्रतिष्ठः क्र. मा. कौ. शौ. (तु. संक्षे., क.) इत्येनद्वेदचतुष्टयोपाश्रयेण प्रवर्तितत्वाच्च चतुर्वेदकोप इत्याख्यः सन् मुद्रणस्थोऽपि भवति ।

२. ग्रन्थस्येदन्ता चेयत्ता च

यावताऽस्य ग्रन्थस्याऽस्तीव महती व्याप्तिर्भवति काठिन्यं च वैचित्र्यं चाऽस्य स्वरूपस्य, तावता नात्र किमपि चित्रमिव स्याद् यदस्य संपाद्यमानस्य द्वादशाब्दी व्यतीतचरी यच्चास्य समाप्त्याशाऽऽदपञ्चकान्तरापेक्षिणीति । अस्मिन्स्तावत् कोषे हि संपादचतुःशतसंख्याकानाम् ऋग्वेदादीनां यथोपलब्धिकवैदिकवाङ्मयीयानाम् आधारग्रन्थानां यावन्मात्रशब्दरूपराशयो यथावद् व्यवस्थापितया सत्या यौगिक्या प्रक्रियया निर्देश्याश्च समग्रैः स्थलाङ्कनैः सना-ध्याश्च भवन्ति । तदुपरितन आलोचनात्मके टिप्पणग्रन्थे च यथापेक्षं प्रत्येकं शब्दरूपं वर्णतश्च व्युत्पत्तितश्च व्या-करणतश्च स्वरतश्च छन्दस्तश्च वाक्याऽन्वयतश्च विचार्य्य भवति । यत्रयत्र च पाठा अनिश्चितस्वरूपा वा दुरुहा वा शोधसपेक्षा वा भवन्ति, तत्रतत्र ते तथा प्रदर्श्या भवन्ति । यत्रयत्र च पाठानां स्थलवैशेष्येण पुनःश्रुतयो भवन्ति, तत्रतत्र तास्तथा सूच्या भवन्ति । यत्रयत्र च सधुतित्वे सत्यपि पाठानां विसंवादा भवन्ति, तत्र तत्र तेऽपि तथा संकेत्या भवन्ति । तदेवंव्यतिकरितस्याऽस्य महतः कार्यस्य संपादनार्थं प्रथमं तावद् येषां चतुः-पञ्चानां ग्रन्थानां प्राक्तनाः पदपाठा उपलभ्यन्ते, तान् विरह्य सर्वेषामपरेषाम् आधारग्रन्थानां नूतनाश्च संपूर्णाश्च पद-पाठा व्यरचिपत । त एव च यौगिकेन च यथावर्णमात्रिकेण चाऽनुक्रमेणोपनिबध्य यथाविधानकविशेषं (तु. भू. २, ग, २) व्यवस्थाप्य चेह समावेशित । सैवपाऽतिविशालकायाऽभूत्पूर्वग्रन्थमात्रकसंग्रहा च सामग्री पञ्चचत्वारिंशल्लक्ष-संख्याकामु निर्देशपृष्ठिकासु प्रतिलिपिं प्राप्तवती सती संप्रति चरमसंपादनप्रकाशनाङ्गान्तगतिर्भवति ।

टिप्पणाऽऽरम्भक आलोचनग्रन्थेऽपि च येऽनेके विषया उपनिबद्धा भवन्ति, तेषां मध्यात् तावत् पाठानां यावत्स्थित्यनिश्चयश्च निर्देशानां यथापाणिनीयविधानकीकारश्चोभावेवाऽनतिशयितमात्राऽवधानविशेषसव्यपेक्षौ च तत्परकप्रार्गवाग्दर्शनवैविध्ययथाव्यवस्थापनप्रयोजकौ च सन्तौ भूयिष्ठाऽचिन्त्यपरिश्रमैकसाध्यौ भवतः ।

एवं स्थितेऽत्र विषये यः प्रयत्नः कृतो भवति, तस्य साराऽसारतः परीक्षणे सदसती विवेक्तुं क्षमा विद्वांस एव प्रमाणं स्युः । तस्येयत्तामात्रं स्पर्शक इव कश्चित् परिचयरतु तावदिहाऽपि कार्येत । तथाहि । सालोचनाऽध्ययनसाचिव्यविशेषकरं विशिष्टस्वरूपं (तु. भू. ४, ७) निर्देशीयं साकेतिकं विधानकं विरहय्य प्रस्तुत-खण्डीयानां ५९२ पृष्ठानामुपरि साकल्येन ६४०८ टिप्पणानि भवन्तीति कृत्वा मध्यतस्तावत् प्रतिपृष्ठमिमानि ११ भवन्ति । एष्वपि यथाक्रमं २२५, २७१, ५११ पाणिनीयप्रक्रियानुबन्धिवातिकीकरणं च तत्तच्छ्रुतिपाठीय-शोधनं च तत्तच्छ्रुतिपाठभेदीयप्रदर्शनं च प्रयोजयन्ति । अपि चाऽपराणि ७०० इव टिप्पणानि स्वरसंस्कारौ चाऽर्थविचारं चाऽधिकृत्याऽयं यावत् परिचितपूर्वायाः सत्या धातुप्रत्यययोगीयायाः प्रक्रियाया नितान्तं विविक्ताया इव सत्या अपरस्या अभिनवायाः स्वोपज्ञायाः स्वतःसिद्धनाममात्रयोगीयायाः प्रक्रियायाः द्वारमिवोद्घाटयन्ति (तु. भू. ४, १, ज, ५) । एतद्ग्रन्थीययोग्यासिध्द्व्ययोरैवावतस्तावत् संक्षिप्तादेव सतोऽस्मात् संकेतमात्रादपीदं भूयः स्पष्टं प्रतीयेत, यथाऽब्दानां दशतिद्वयेनाऽपि चेदीदृशो ग्रन्थः संपादितः स्यात्तर्ह्यसावल्पीयसैवाऽनेहसा सिद्धः स्यादिति ।

३. विद्वत्-संग्रहः

उक्तपूर्वस्याऽस्य महतः कार्यस्य संपादनमनेकाऽभियुक्तजनीयव्यापारव्यवस्थयैव सुसाधं स्यादिति कर्त्तव्यकाशीत्युत्तरोनविंशतिशततमस्याऽब्दस्य (१९८१) प्रारम्भे श्रीविश्वेश्वरानन्दवैदिकशोधसंस्थानस्य किन्नाऽऽरम्भोऽभवत् । आदौ तावद् द्वित्राः सार्वकालिकास्तावन्त एव चाऽऽर्थकालिका विद्वांस इह कार्यं कुर्वन्ति स्म । प्रथमेन वर्षषट्केन तदीया संख्या द्विगुणिताऽभवत् । तत्पश्चाच्चोत्तरामुत्तरां समां कार्यमात्रावृद्धयनुरोधतः सहायकभूतानां विदुषां संख्याऽपि विवर्धमानैवाऽभूत् । आ च नान्तरीयाऽतीतपूर्वाद् वर्षपञ्चकात् संप्रति ते त्रिंशत्पञ्चविंशा एव सन्तस्तत्तत्कार्याङ्गीयनियोगाऽभ्यासविशेषवन्तो भवन्ति । कार्यव्यवस्थायाः सुसिद्धयर्थं च तत्तदङ्गीयनियोगो उपदशासु कक्षासु विभक्ता भवन्ति । एकैका निर्देशपृष्ठिका च यथाक्रममतिःसर्वकक्षा सती काले-नेनं जनं तत्प्रातिस्त्रिकनियोगयोः सतोश्च चरमनिरीक्षणस्य च टिप्पणीयसंपादनस्य च कृत उपधावति । एवं किन्नाऽनेन दैनंदिनेन विधानेन व्यवस्थीयमानं सत् कार्यमेतद् नियमेन चाऽप्रतिहतवेगेन च प्रवर्तते । एवं प्रवर्तमनस्याऽप्यस्य कार्यस्य नैषप्रत्यूहेकप्रगतिःसंभावनां तत्तदङ्गकार्याध्यक्षभूतकर्मिष्ठप्रवेकोपकल्पिता व्यवस्थापन-समितिश्च प्रातिसप्ताहिकस्य कार्यस्येतिभूतेन चेतिभविष्येण च परिचिता भवन्ती नैत्यिकां जागरूकतामिव भजते । ये चाऽप्यन्ये विद्वांसः संस्थानवाह्याः सन्तोऽस्मिन् कार्ये प्रीतिविशेषं प्रदर्शयन्ति च साहाय्यविशेषमातन्वन्ति च, तेऽपि विद्वत्परामर्शसमित्यङ्गतां भाज्यमानाः सन्तो बहुविधमिव किन्नास्य कार्यस्योपकुर्वन्ति ।

४. मुद्रण-प्रबन्धः

आदौ तावदनुसंधानविशेषीयाणां विशालकायानां ग्रन्थानां सुप्रतिष्ठित एव कार्स्मिन्विद् मुद्रागृहे समुचितं मुद्रणं संभवेदित्येवं खलु विचार्य वैदिकशब्दार्थपारिजातीयः प्रखण्डो मुंवापुर्या निर्णयसागराख्ये मुद्रागृहे मुद्रापितोऽभवत् । तदुद्भवस्वयमनुभवोऽभवद् यथैवविधानामतिक्लिष्टविधानकानां च बहुजनसाहाय्यकसव्यपेक्षाणां ग्रन्थानां समुचितं मुद्रणं तदीयनिर्माणक्षेत्रादतिदूरे क्वापि नैव संभवेदिति । तत्पश्चात् प्रकृतग्रन्थीयद्वितीयविभा-गीययोर्द्वयोः खण्डयोर्मुद्रणस्यैव त्रयाणां मुद्रागृहाणां सायुज्येन यथाकथंचित् प्रबन्धे संपन्नेऽपि सतीदमेव निरचयित यथाऽस्य संस्थानस्य ग्रन्थानां स्वक एव मुद्रागृहे साधु मुद्रणं स्यादिति । एतदनुसारं च संस्थानीयस्य मुद्रागृहस्य प्रतिष्ठापितस्य सत इदं वर्षत्रयं संपद्यते । यतश्च प्रस्तुतस्य खण्डस्य मुद्रणेऽनेन पर्याप्तं साफल्यं प्रत्य-लम्भि, तत एनेनास्मिन् विषय उत्तरोत्तरमपि भूयसी नैपुणी समासायेतेति सूचितं भवति । अन्यच्च । अस्य ग्रन्थस्य मुद्रणं संभावितमिन्नार्थस्थितिकेत्तृजनसौकर्यमुद्दिश्याऽर्घतो भिद्यमानेषु विप्रकारकेषु कागधेषु कृतं भवति । एषां यस्तावच् श्रेष्ठः प्रकारो भवति, तस्य सुचिरस्थिरत्वं लक्ष्यीकृत्य निर्देशविशेषाऽधीनतया निर्माणं भवति ।

५. आर्थिकी समस्या

यदा स्वामिनिवेश्वरानन्देनाष्टादशभ्योऽब्देभ्यः पूर्वमनेन जनेनाऽयं कार्य-भारो प्राहितस्तदा तेन द्वा-
पेक्षमर्थप्रबन्धमहमेव करिष्ये इति स्वीकृतमभवत् । एतच्च वर्षद्वयं यावत् सर्वथा सत्यापयन्नसौ द्वयशीत्युत्तरोनविंशति-
शततमस्याऽब्दस्य (१९८२) अन्ते देवेच्छया दिवंगतोऽभवत् । तदनन्तरं या तेन स्वरारोहणान्मामद्वयात् पूर्व
स्वीयाया अधिलक्ष्मिताः संपत्तेः संभारणार्थं निवेश्वरानन्दसम्पत्प्रबन्धिनी सभा सनियोगविशेषं संस्थापिता-
ऽभवत्, सा दश वर्षाणि यावदस्य संस्थानस्याऽर्थतो भरणमकरोत् । यथा तु तथा सभया सुकरस्याऽर्थवितरणस्य
मात्राऽतीवाऽपर्याप्ताऽभवत्, तथा तदीयसदस्यानुमत्या मध्येत्रिणवत्युत्तरोनविंशतिशततमाऽब्दं (१९९३) राजकीय-
जनतीयोभयविधसाहाय्यसंप्रापणेनाऽस्य संस्थानस्य संरक्षणार्थं समर्थभावुका निवेश्वरानन्दवैदिकशोधसंस्थानसभे-
त्याख्या सर्वसंप्रदायस्थसहायकसज्जनैः संभाव्यमाना च सर्वसंप्रदायसाधारणा च सत्यपि संस्थान्तरमात्राऽनधीन-
तया नितान्तं स्वतन्त्रा च सत्यसनातनसरस्वतीसंपूजनैकस्वधर्मा चाऽपरा संस्था तद्विषयकराजकीयनियमानुसारितया
संस्थापिता सत्येतत्संस्थानीयं समग्रं प्रबन्धमात्मसादकरोत् । एतेन प्राबन्धिकेन परिवर्तनेन च संस्थानस्याऽस्य
कार्यक्षमतायां खलु त्रैगुण्यविशिष्टमिवाऽन्तरं सुलक्षं भवति । तथाहि । यत्राऽऽदितः प्रथमैस्त्रयोदशैर्वर्षैरधिपञ्चा-
शसहस्ररूप्यकव्ययेनाऽष्टलक्षमिताः निर्देशवृष्टिका अक्रियन्त, तत्राऽधुनेवाऽप्रमितिमुपेयुषा वर्षपञ्चकेनैवाऽव्यर्थलक्ष-
रूप्यकव्ययेन च चतुर्विंशतिलक्षमिताः निर्देशवृष्टिका अकारिषत ।

परमेवं संपाद्यमानैषा खलु कार्यक्षमताऽर्थस्य भूयसी च स्थिराऽऽगमां च मात्रामपेक्षत । न च तदर्थ-
मद्यापि नैथिन्यकरः कश्चित् प्रबन्धो भवति । तदभावे तु गत्यन्तरादर्शनाद् यथापूर्वमनेनैव जनेन चरमसंपादकीय-
नियोगवनापि सताऽवश्यमहरह इतस्ततोऽर्थसंप्रहायाऽविरतायासेन भाव्यमित्येषा दुःस्थितिरन्यथा सुस्थितामपि
संस्थानीयां कार्यक्षमतां चैतद्ग्रन्थप्रकाशनीयां प्रगतिं च नितरां विद्वन्वादित्याशङ्कितमेव चेत् सदा भवति ।

६. आभार-प्रकाशनम्

एवं तावदस्य कार्यस्य तथा तथा शास्त्रीयया च सांस्थिकया चाऽऽर्थिकया च दृष्ट्या स्वरूपपरिचापने
समाप्तः कृते सत्येतत्-ग्रन्थप्रवृत्तत्वाऽभ्यर्हिताऽभिवादनस्य च यावत्प्राप्ततत्साहाय्यकयथासिद्धात्मोपकार्यतानिवेदनस्य च
संप्रति खल्वयं प्रीतिकरः शुभोऽवसरः समुपतिष्ठते । प्रथमं तदहं तांस्तान् प्राथमिकान् वेदमन्त्रब्रह्मन् ऋषींश्च तदनु
तांस्तान् पदकारांश्च निघण्टुकारांश्च तत्तद्वेदाङ्गोपज्ञानप्रकाशनमुगमितनिगमार्थमुक्तीन् यास्क-पाणिनि-पिङ्गल-प्रभृतीना-
चार्यवरार्थं भूयो भूयो नमामि । अथाभिवाद्येऽहं तांस्तानपि सर्वान् प्राग्मन्यागर्वाकालिकान् ब्राह्मशेमुषीज्योतिः-
शिखोत्सर्जनकृतान् वैदिकभाष्यकारांश्च तांस्तानपि च सर्वानर्वाचः स्वीयाऽऽग्रमहापरिश्रमसंप्रवर्तितस्वोपज्ञसंप्रदायविशे-
षान् सतः वैदिकान् शोधकांश्चाऽनुवादकांश्चाऽऽलोचकांश्च भाषाभाषासकांश्च छन्दोविवेचकांश्च कोषकारकांश्च । नामोद्देश-
विशेषतदेव द्वे षड्मफीलडस्य वैदिकपुनःपाठविवरणी च तत्सहकारितस्यैजर्जनस्य वैदिकपाठभेदविवरणी च कृती
साकल्येनैवैतद्ग्रन्थान्तःपातिते सत्या उपधारकभावेन संकीर्त्ये भवतः । यच्च गतनीयैरभियुक्तैः रामान्येन च विद्वत्-
परामर्शसमिनीयसदस्यैर्विशेषेण चाऽस्मिन् कार्ये प्रीतिमद्भिर्भूयते, तदहं बहु मन्यमानस्तदर्थं हृदा सर्वेषामपि तेषां
समाजनं करोमि । नित्यशब्दब्रह्मनिष्ठाऽऽदर्शोद्दिष्टमुनिजनोचितप्रभूततत्पस्काऽऽत्मभावस्य च समये समये प्रत्युद्भावुकसमा-
लोचनेन चोपयोगवद्ब्रह्मस्तुप्रदर्शनेन च ममोपकारातिशयं चोत्साहोदकं चातन्वतश्चात्मनः सुहृदः श्रीसिद्धेश्वरवर्मपरम-
विदुषस्तु मुनाम सादरविशेषमुक्तीर्वयामि । अथापि ये नाम विद्वांसः पुरा चाऽद्य च संस्थानीयकर्मिष्ठतयाऽस्मिन् सर्व-
शक्तिव्यवहारे कर्मणि भक्तिक्षमतोभयनिर्भरितसद्योगतो मम सयुग्वानोऽभूवन्, सर्वानपि तानहमद्य धन्यान् संभाव-
यामि । यच्च एम्. ए., एम्. ओ. एल्. इत्युपाधिधरः श्रीभीमदेवशास्त्री, विद्यावाचस्पतिः श्रीरामानन्दशास्त्री च
सर्वथाप्यभिन्नभावेन च योग्यतया च यथास्वं नियोगभारमुद्रहन्तौ मदीये संपादनकार्ये सौकर्यविशेषं सुतरामकार्षाम्,

तदेतद् विशेषमानार्हतयेहोल्लिखामि । यदपि विद्यावाचस्पतिः श्रीरघुनाथचन्द्रशास्त्री नियोगसामान्यस्य सम्भ्यग-
नुष्ठानतो व्याकरणाचार्यः श्रीधरमरनाथशास्त्री च मुद्रणमुद्रणपत्रिकयोर्व्युत्पत्तिसमाधानसहकृतावलेकतो मम
साहाय्यं समपीपदतां, तदपीदं विज्ञापयामि । मुद्रणगृहीयकार्षिष्ठवर्गस्य सामान्यतोऽधिष्ठातुः श्रीधनपतिराजश्रेष्ठिनश्च
मुद्रकस्य श्रीरेवतरामस्य च स्थापयितुः सिराजदीनस्य च विशेषतः प्रस्तुतखण्डीयस्य सुमुद्रणस्य कृते साधुत्वं वदामि ।

अथेद्वृहत्कार्यसिद्ध्येकनिमित्तभूतं सामग्र्यन्तरसंपत्त्येकाधारमिव च सन्तमर्थसंग्रहमधिकृत्याऽऽदौ तावद्
भूतपूर्वो बडौदानरेशो महामान्यो महाराजो गायकवाडः सरपूर्व-तृतीय-सयाजिरावसमाख्यश्च पूर्वमिन्दौरा-
ऽधिपतिर्महामान्यो महाराजो होलकरः श्रीतुकोजिराव-समाख्यश्च महत्या कृतज्ञतया संस्मर्तव्यौ भवतः,
यौ लाभपुरीयसांस्थिकप्रारम्भात् पुरा स्वामिचिद्वेदशरानन्दस्य प्रोत्साहकभूतावैतर्क्यसंपादनार्थं प्रत्येकमुपविंश-
सहस्ररूप्यकमितं परमोदारं साहाय्यविशेषमकुरुताम् । एवंमव भूतपूर्वः पटियालानरेशो महामान्यो महाराजा-
धिराजमहेन्द्रः सरपूर्वभूपेन्द्रसिंहसमाख्यश्च क्योथलनरेशो महामान्यो राजा विजयसेनश्च कार्तज्ञेनोक्तीर्यौ
भवतः, यौ शिमला-पत्तन एतत्कार्यायप्रवृत्त्युदयस्थानभूतायाः शान्तकुट्या निर्मापणार्थं तस्मा एव स्वामिवराय
महार्घं भूमिखण्डं सहैव प्रादत्ताम् । इदं च भूयो विशेषेणोत्साहं जनयति यद्वर्तमानौ बडौदानरेशश्च पटियाला-
नरेशश्च स्वपूज्यपितृपादपद्धतिं योग्यतया सुतरामनुसरन्तौ पुष्कलार्थप्रदानतः संस्थानेनाऽनेन सद्युक्तावेव भवतः ।
अथ सांप्रतिकेषु वर्षेषु तावद् अस्य कार्यस्य प्रार्थनं भारतीय-पञ्चापीय-संयुक्तप्रान्तीय-हैद्राबादीय-महेश्वरीय-द्रावन्-
कोरीय-जम्बुकाश्वीरीय-योधपुरीय-कोल्हापुरीय-सांगलीय-नाभीय-क्योथलीय-शाहपुरीय-राजकोषेभ्यश्च अवागडसंस्थानाच्च
पञ्चापीय-कालिकातीय-विश्वविद्यालयाभ्यां च विश्वेश्वरानन्दनिधानतश्च मूलचन्द्रखैरातीरामनिधानतश्चा-
स्थिरं सदपि महार्घं च महोपकारकं चार्थिकं साहाय्यकं संप्राप्तं भवति । मुंबई-विहार-मद्रास-प्रान्तीयराज्यैश्च
संस्थानीयानां कियतांचिद् ग्रन्थानां क्रयणं व्यवस्थापितं भवति । सार्वदेशिक-पाञ्चापिकाभ्यामार्यप्रतिनिधिसभाभ्यां
च प्रस्तावविशेषतोऽत्रत्यं कार्यं प्रमाणितं भवति । अपि च बहुभिर्बहुदायिभिः भ्रातृः सज्जनैः संस्थानीयायाः सभायाः
संरक्षकत्वं वा सदस्यत्वं वा स्वीकृतं भवति । एषां खलूक्तपूर्वाणां नानाविधानां सहायकप्रवेकाणां मध्य एकैकमपि
प्रति तथाविधं मम हृदयमाभारनिर्भरं भवति, यत् तदीयं किमपि वाचनिकं प्रकाशनं कथमपि कर्तुं नितान्तमशक्नुवानः
सजेतदेवाऽइं भावयेयं यथा कथंचिदप्यहमेतत्-कार्यायपरिश्रान्तेन तुच्छतुच्छेनापि सता वैदिक्याः शेषमुप्याश्च विशेषतो
भाषाशास्त्रीयायाः प्रवृत्तेश्च सामान्यतः कपि प्रकर्षलवं प्रयोजयेयमिति ।

७. उपसंहारः

यथा चेदं विभावयामि ग्रन्थमिमं संप्रति सांप्रतिकानां वैदिकविद्याविशारदानां करगतीकुर्यामिति, तथा
चैव मदनन्तर्महद् भयमिवोत्थितं भवति । जानाम्येव ह्यतिदुर्मर्षा एतदीया दोषा इति । एवं स्थिते वितर्क्येऽहं यद्-
स्मिन्नतिगङ्गे च विशाले चाऽजस्रं प्रगामुके च कार्यं सामान्यतोऽप्यनिवार्याऽनेकजनीयहस्तानुसंक्रमवशाच्च विशेषतो-
ऽपि निर्देशवैतथी च व्यवस्थापनवैषमी च दुष्परिहरे इव स्यातामिति । अपि चेदमनुभवाम्यहं प्रावन्धिके चाऽऽर्थिके
च भारेऽन्यत्र संक्रान्ते सत्यहं चेद् ग्रन्थसंपादनमात्रनियोगोऽभविष्यं तर्ह्यत्राऽवरतो दोषाणां मात्रा नूनमूनता-
मैष्यदिति । उभाभ्यामपि त्वेताभ्यां वितर्कानुभवाभ्यां मिथ्यात्मतोषेककराभ्यां सद्गयां प्रेक्षकाणां समाधानलेशस्याऽप्य-
संभावनादेतदेव तावत् तान् प्रार्थये यद् येऽपि दोषास्तेषां दृष्टिपथमवतरेयुस्तेऽपि तैर्यथावत् समाधाय विज्ञाप्ये-
रञ्जिति एतच्चात्राऽऽश्वासनमपि भूयः कैमुतिकीक्रियेत यथाऽस्मिन् विषये क्रियमाणोऽल्पाहरोऽपि सहयोगो मयका प्रहोत-
माज्ञतयोरीकरिष्यते चाऽऽगामुके कार्यशेषे सुतरामिवोपयोक्ष्यते चेति विदुषां वशंवदः कथिद्—

लाभपुरे वि. वै. शो. संस्थाने
श्रावणे, वि. १९९९ तमेऽब्दे }

विश्वचन्द्रशास्त्री

१. सजातीयसाहित्य-भित्तिका

(क) वैदिका निघण्टवः

येन क्रमेण गतेषु तेषु प्राचीनेषु दिनेषु वैदिकी सरस्वती भगवती विस्तरभरमुत्तरोत्तरं संवभार, तमेव नितरामुपचितप्रामाण्यनिर्भरेण वचःप्रवेकेण स्वेकेन यास्कः किल्लोद्धितः । तथाहि 'साक्षात्कृतधर्माणः ऋषयो बभूवुस्त्वेऽरेभ्योऽपाक्षात्कृतधर्मभ्य उपदेशेन मन्त्रान् संप्रादुः । उपदेशाय ग्लायन्तोऽवरे बिल्म-ग्रहणायेमं ग्रन्थं समाम्नासिषुर्वेदं च वेदाङ्गानि च (१, २०)' इति । एवं तेषु लक्षिताऽलक्ष्याऽऽर्षद्वय्यापारेषु प्राप्तश्रुतिशेमुषीजुट्परिचितसंचितप्रचारेषु षाट्संख्यसमन्वयेन सिद्धलोकप्रसिद्धिषु वेदाङ्गेषु तावच्च शिक्षायाश्च स्थान-प्रयत्न-स्वर-मात्राऽऽद्यानुगुण्यतस् तत्तद्वर्णसमुच्चारणस्य, कल्पस्य च श्रौत-गृह्य-धर्म-भेदतस्तत्तद्विधिसंगतविविधस-त्कर्मणः, छन्दसश्च प्रतिप्रस्तारविशेषं यति-पादाऽर्धविभागतस्तत्तद्गायत्र्यादिमितिमानस्य, ज्योतिषस्य च दिव्य-ज्योतिःसंचारतस्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तद्गायत्र्यादिमितिमानस्य, व्याकरणस्य च प्रकृति-प्रत्ययाऽऽगमाऽऽदेश-लोप-परिभाषातस्तत्तद्वाक्य-स्थशब्दप्रातिस्विकवृत्तिस्वस्वरूपपरिचापुकसूत्रस्य, निरुक्तस्य च वर्ण-लोपाऽऽगम-विपर्यय-विकार-सहकृताऽर्धवैशिष्ट्या-ऽऽत्मकषास्त्रियप्रमाणतः परोक्षाऽतिपरोक्षवृत्तिद्वयप्रत्यक्षतासंप्रयोगतश्च तत्तच्छब्दीयप्रकृतिसिद्धसदर्थमानस्य प्रवर्तनेन यथायथं चारितार्थ्ययोगः संपदे । यथा यथा च कालेन वाचिकमूलविकर्षप्रकर्षतो वैदिकानां शब्दानां परोक्षाऽतिपरोक्षता वृद्धिमुपजगाम, तथा तथा खलु निरुक्त-वेदाङ्गोपयोगाऽपेक्षाऽप्यधिकाधिकमनुवभूवे । तत्र सौकर्यार्थमेव च तैस्तैराचार्यैस्तत्तच्छास्त्रीया बहवो निघण्टुसमाग्रायाः सामान्निरे (या ७, १३) । तेषामेवाऽयमन्यतमो भवति, य एको यास्ककृतसंस्कारतः (तु. या. गू.) मुद्रितकायः संस्तदीयेन तदाप्रवृत्तिस्वायत्तीकृतनिरुक्तसंज्ञाधिकारण भाष्येण संगुप्तिमिबोपगतोऽधुनापि शाखात्रयेण (शौप १, ३०५) दृष्टगतो भवति । एतच्चिदर्शनत इदं विदितं भवति, यथा निघण्टुग्रन्था नैघण्टुक-नैगम-दैवत-प्रभेदतः काण्डत्रयया कियन्ते स्म । तत्राऽपि नैघण्टुके काण्डे यथार्थविभागत एकार्पाऽनेकाऽभिधानानाम्, दैवते काण्डे च यथालोकत्रयविभागतः प्राधान्यस्तोतव्यदेवतानां सरलः संग्रह इति च, नैगमे काण्डे त्वनेकाऽर्थैका-ऽभिधानानां चाऽनवगनार्थानां च व्यतिकरितः संग्रह इति चाऽपरः सुवेचो विशेष आधीयते स्म । यतश्चैतं समाग्राया अप्रत्यक्षसंस्कारदुरुहणां च संग्राह्यकिंचिद्वैशिष्ट्याऽन्तरवतां च सतां कतिपयानामेव शब्दानां संस्मारक-मात्रत्वेन प्रवृत्तिमुपगमन्, तत एव प्रकृतकोषीयप्रकारकः पारायणिकः पदसंग्रह एषामविषय इति कैमुतिकायते । तदेतदत्र निदर्शनं स्याद् यन् सांप्रतिकोपलब्धिष्विषये निघण्टुग्रन्थे प्रकृतकोषीयेषु प्रथमेषु ५०० शब्देषु केवलं २४ शब्दाः समाग्रायितेति ।

(ख) प्राक्-प्रतिष्ठाः कोषाः

अथोत्तरस्मिन्नेहसि बहवः परिषाधितपुरातननैषण्टवविधानकनैपुण्याका निषण्टकरमतद्विका अमरसिंह-
प्रमुखा यास्तास्तान् पद्यात्मकान् कोपोत्तमानकुर्वन्, तेषां क्रिष्टेषु प्रविभागो भवति यथैक एकार्थाऽनेकाऽभिधान-
स्वरूपा एके चाऽनेकाथैकाऽभिधानस्वरूपा इति । किन्तुमयविधानामप्येषां प्राधान्येनाऽवकाशव्ययीयसंस्कृतैकदृष्टीनां सतां

निगमाऽवबोधे न कश्चिदुपयोग इव संभवेत् । तथाहि । संकेत्यमानैतत्कोषग्रन्थराशिप्राथम्यभाज्यमरकोपे प्रकृत-
कोषीयेषु प्रथमेषु ५०० शब्देषु केवलं २५ शब्दाः समावेशमलप्सत । न त्वेष्वत्यल्पसंख्याकेष्वपि सत्सु शब्देष्वेको-
ऽपि वेदमात्रविषय इति खलु सुस्मरं स्यात् । यदप्येषां कोषाणां सुदुःखदं नेगमं नैयून्यं संपूरयितुकाम इव भास्कररायो
मध्येवैकमोनविंशऽब्दशतकं वैदिककोषाऽऽख्यं निबन्धमकरोत्, तदप्यकिञ्चित्करमिव स्यात् । ग्रन्थो ह्यसौ स्वरूपत
उक्तपूर्ववैदिकनिघण्टुपद्यीकरणमात्रत्वादननिरिच्यमानः सन्नैव कामपि वस्तुनिकाये नवर्द्धिमादर्थात् ।

(ग) अर्वाञ्चः कोषाः

यावत् प्राचीना पद्धतिमनु शिक्षणविधौ श्रवणस्य च कण्ठाग्रकरणस्य चाऽऽतिहतं प्रभुत्वमभवत्,
तावत् संस्कृतविद्याप्रचारौपयिकत्वेनोक्तपूर्वाश्छन्दोबद्धाः कोषा अपि महान्तमुपकारं खल्वकुर्वन् । परं यतःप्रभृति
मुद्रणयन्त्रोपयोगः समारम्भितः, तत एवाऽऽरभ्य नूतनं विधानकमन्वकारादिक्रमेणोपनिबद्धानां कोषाणां साऽवसरस्वस्य
प्रतीतिरप्युत्तरोत्तरं वृद्धिमगान् । सर्वप्रथमश्चाऽत्र विषये प्रयतः कलिकाता-पत्तनीयानां पण्डितानां स्मर्यते । तदाधारेण
विलसनेन विदुषा विरचितः कोषः (१८७४) प्रकाशं प्रपेदे । तदुपरिविततानां कृतिततीनां च मध्ये रोथ-बोहट-
लिङ्काभ्यां विरचितः सेंटपीटर्जर्ज-पत्तनीयः कोषः (१९०९-३२) मुकुटमणीयते । यत्र प्रकृतकोषीयेषु
प्रथमेषु ५०० शब्देष्विव ४५० अपाठित, तदस्य वेदाध्ययनौपयिकंभावस्य निदर्शनं स्यात् । प्रासमन्नस्य बाह्वृचः
कोषोऽपि तस्य विधानकगटवस्य च कृतिपारग्यस्य च प्रमापको भवति । मोनियरविलिअन्जस्य कोशश्च प्राधान्येन
कोषान्तरीयविषयस्य संप्राप्तुक्त्वेन च क्वचित् क्वचित् स्तोपज्ञवस्तुनः समर्पुक्त्वेन च विशेषतः सुग्रहकपुस्तकस्व-
रूपत्वेन चोपकारको भवति । तारानाथीयो वाचस्पत्याऽऽख्य-कोषः (१९३०-४१) आकारत एतद्वर्गाभारतीय-
कृतीनां मध्ये प्राधान्यं भजते । वेदाध्ययनौपयिकत्वेन त्वस्य न कश्चिदप्युपयोगसंकेतः सुकरः । तथाहि । प्रकृतकोषीयैः
प्रथमैः ५०० शब्दैः साऽत्रधिकेष्वेतदीयेषु प्रथमेषु ८०० शब्देषु केवलं ४० शब्दा एव वेदगोचरत्वेनोदाह्रियन्ते ।

(घ) वैदिकयोऽनुक्रमण्यः

पुरातने कालेऽध्ययनार्थप्रयोजिताश्च कर्माऽर्थप्रयोजिताश्च सत्यम् तत्तच्छास्त्रीयपाठानुक्रमेण मन्त्र-
प्रतीकानां चर्पिनाम्नां च देवतानां च छन्दसां च कण्ठाग्रकरणे साचिव्यं दधाना गद्यपद्याऽन्यतराऽऽत्मिका अनु-
क्रमण्यो ग्रन्थनं संप्रापुः । आदौ तावत् प्रतिशाखं मन्त्रप्रतीकादीनि चत्वारि वस्तुजातानि पृथक्त्वेन, कालेन च
क्वचित् क्वचित् सर्वाण्येतानि वस्तुनि समुह्य सार्वसाधारण्येनाऽनुचक्रमिर इत्येवमेतदीयो विकासक्रमः संभाव्यते । न
स्वेतासामनुक्रमणीनां व्यूढानां वा समूढानां वापि सतीनां पदगठायतया विविक्ते सति नेगमपदाऽनुक्रमणे किमपि
तात्पर्यमिति कृत्वा तदपेक्षयाऽपि प्रकृतकोषस्य विषयविवेकः स्पष्टो भवति ।

(ङ) एकग्रन्थीयाः पदानुक्रमाः

साकल्येन वैकाऽंशेन वा वर्णमात्राऽनुक्रमेण समूढानि सन्ति तत्तद्ग्रन्थीयानि पदजातानि खल्वुक्तपूर्वाणाम-
वैकिकोषाणां संपादन औपयिकतामभक्षतेति सहजं प्रतीयेत । एवं तावत् प्रवृत्तिकालतस् तत्तद्ग्रन्थीयपदानुक्रमसूचीना-
मुक्तपूर्वकोषानपेक्ष्य किञ्चिदिव पूर्वत्वमभूत् । तासां सूचीनां मध्ये कासांचिदेव पृथक् प्रकाशः समजनि । एतासां मध्ये
याः प्रकृतकोषप्रस्तुतविभागीयाऽभिसंबन्धास्तासामिह संकेतः क्रियते । तद् यथा—

१. मोक्षमूलरीया बाह्वृची पद-सूची (१९२९-३१, १९४९-५१), यस्यां योगतोऽसमूढमेव सत् पदपाठ-
मात्रं वर्णमात्रानुक्रमेण धृतं भवति । मन्त्राऽऽवृत्तीयानां च पदानामत्र समावेशो न भवति ।

२. इयमेव सूची स्वामिभ्यां विश्वेश्वरानन्द-निरयनान्दाभ्यामप्यभिनवं प्रकाशमनीयत (१९६५) ।

३. प्रासमन्नीये बाह्वृचे कोषे (१९३०) यथाऽऽवृत्तिपुनरुक्तभागीयपदवर्जं पदान्तरसर्वस्वस्य यथायोगं च यथास्थलं च समावेशो भवति, तथाऽनेन पदसूच्यर्थोऽपि सुसाधो भवति । इहाऽऽख्याताऽनाख्यातयोर्विभागो यथा स्फुटो भवति, न तथाऽनाख्याताऽजान्तरभेदानां सतां कृतद्वितसमासानां पारस्परिको विवेकः । एतदीयमन्याक्षरीयं परिशिष्टं प्रत्ययीययोगान्वीक्षणस्य बहूपकरोति ।

४. स्वामिनोर्विश्वेश्वरानन्द-नित्यानन्दयोर्जुर्वेदपदानामकारादिवर्णानुक्रमीयाऽनुक्रमणिकायां (१९६५) माध्यन्दिन-यजुर्वेदीयानि पदानि योगतोऽसमूहान्धेव सन्ति पदपाठमनु वर्णमात्रयाऽनुकान्तानि भवन्ति ।

५. महा. परशुरामीयाऽजादिपदखण्डमात्री तैत्तिरीय-संहितायाः पदानुक्रमणी (१९८७) वर्णमातृकं व्यवस्थापनं विहायाऽणुभात्रेणाप्यनुकृतेति कृतद्विरुक्तिपर्यन्तात् सतः पदपाठाद् न भियते । स्थलसंकेतोऽप्येतदीयो-ऽन्यतः शब्दसंख्याविमिश्रणादन्यनश्च रोमकसंख्यासंमिश्रणान् प्रेक्षकांणामप्रीतिकरः ।

६. सायमनीये काठकं चरकं यजुर्वेदीये पदानुक्रमे (१९६९) योगसमूहनमर्धजरतीयते । तथाहि । यथाधान्वाख्यातसमूहने च यथाप्रातिपदिकं नामिकपमूहने चैद्यमाणेऽपि सर्वेषामपि सकृच्छ्रुतीनां पदानां त्रिपये धानुप्रातिपदिकाऽन्यत्रभर्तने च यथायोगं प्रातिपदिकाऽनुक्रमणे चाऽनादर एव प्रादर्शि ।

७. स्वामिनोर्विश्वेश्वरानन्द-नित्यानन्दयोः सामवेदपदानामकारादिवर्णानुक्रमीयाऽनुक्रमणिकायां (१९६५) कौथुम-सामवेदीयानि पदानि स्वरतः प्रतिपदसमुचितपरिवर्तनेनाऽसनाधितानि यथासंहितापाठमेव धृतानि सन्ति बुधां क्लेशैककराणि भवन्ति । तथाहि । 'अग्निः' इति वस्तुतोऽभिज्ञस्वरोऽपि सन्नन्यायमेव सप्तधो-ल्लिखितो भवति । एवम् 'अभि' इत्यस्य दशधा-कृत्या न कोऽप्यर्थः । अन्यच्च । उपसृष्टस्याऽऽख्यातस्य त्रिपयेऽनियगो भवति । तद्वि क्वचिदेकपदनया क्वचिच्च द्विपदतयाऽकारणमेव भेद्यते । अतः शोधकार्यस्याऽनुपकुर्वणिमनुक्रमणिका-ऽकिञ्चित्करी स्यात् ।

८. द्वित्रि इत्यस्य शौनकाऽथर्वपदानुक्रमः (१९३८) ग्रन्थनविधानके प्रासमन्नीयां बाह्वृचीं कृतिमनुविदधानरतत्रत्येनैव संकेतेन गतार्थः सन् नितरामुपकुर्वाच्च शोधपराणाम् । एतदीया बाह्वृचसंमेलनविमेलन-प्रक्रिया तु बाह्वृचस्थलसंकेताऽभावेऽपर्याप्ता स्यात् ।

९. शङ्करपाण्डुरङ्गपण्डितीयः शौनकाऽथर्वपदानुक्रमः (१९५५) योगतोऽसमूहः सन् पदपाठस्य यथावर्णमात्रं प्रणयनमात्रं भवति । यत्त्रयुपलभ्यमानपदपाठेषु स्थलेषु यथासंहितापाठं स्वरसंकेतोऽकारि तन्नितान्त-मन्याय्यं च व्यामोहकं च स्यात् (तय. तु. अश्वस्य, मुंष्टिः इत्येतत्स्थानीयस्तत्संकेतभारः) ।

१०. स्वामिनोर्विश्वेश्वरानन्द-नित्यानन्दयोर् अथर्ववेदपदानामकारादिवर्णानुक्रमीयाऽनुक्रमणी (१९६५) नान्तरीयपूर्वस्थं मुद्रणाऽभ्यासमात्रम्^१ ।

^१ उक्तपूर्वैस्तेस्तेर्वैधानिकैर्दोषैश्चाऽपर्याप्तभावेऽव साकमेतेषु पदानुक्रमेष्वन्येऽपि सर्व एतद्वर्गीयग्रन्थन-स्वरूपसहजा दोषाः सामान्येनैव सुलभा भवन्ति । त एवैह प्रविभज्य निदर्शनमात्रार्थं संकेत्यन्ते । व्यावसानिक्यः कोष्ठवद्धाः संख्या उक्तपूर्वाणां दशानां पदानुक्रमणीनां वर्णनक्रमाऽनुप्राप्ताः संख्या एव संवादुका भवन्ति—

१. स्थलाऽसंकेतः, तय. अश्वस्यः ऋ ५, ६१, २ (३); अश्वस्यः ऋ ५, ६२, ४, (१, २); अ-सप्ततुम् शौ १९, २७, १४, अ-सतः शौ ५, ६, १ (८); असि ऋ १, १४, ७; ५, १, ४; ८, १२, २८; १३, २३; १५, ३; १७, ५; १८, ५; ६ (३); असितुम् शौ १०, ४, ५; १३, असु-तुपः शौ १०, ५, ४९; अस्तुम् शौ १२, ४, ५२ (८); अस्तु ऋ १, १६२, ११; ८, १७, १० (३); अस्तु शौ ६,

(च) बहुग्रन्थीया अनुक्रमकोषाः

अथ यथा यथा नवजागरितसंस्कृताऽभिरुचौ पञ्चापथे यथोपलभ्यग्रन्थराशिपारायणिकस्य वेदाऽध्ययनस्य वेदार्थोपदर्शनप्रयोजकत्वेन च प्रभारतीविकासैतिह्यक्रमप्रतिसंदर्भकत्वेन चोपयोगस्य प्रतिभानमभूत्, तथा तथा

२४, १; १८, ४, ६९; अस्मि शौ ६, ५८, ३, अस्मे शौ १८, ४, ४६, अहानि शौ १८, १, २७; २८ (८); आ ऋ ८, ८१, ६; ९, ८१, ४ (१, २); आह शौ १८, २, ३७, स्याम शौ ९, १५, २०; १८, ३, १७; ४, ६९, (८) ।

२. अप-मुद्रणम्, तय., अ०शम् < अ०शम्, अ०शाय < अ०शाय, अ०शुष्टप० < ०च्या (५); अववपति < अप (६); अभि-शाचः < ०साचः (१०); उप०लान् < ०लान्, च०कृम < च०कृम मा १९, ५५, च०र्यम् < च०र्यम् (४); जजायथाः < अजायथाः (५); तवसा < तवसा (४); ततृपाणा < ०पाणा (१, २); शवसानम् < ०नम् (२); प्रविदम् < ०म् (४); सुप्रशस्तिम् < सु-प्रशस्तिम् (१, १०), पुचत् < पुचत् (२) ।

३. मिथ्या-पदत्वम्, तय., अनुवासि < अनुवा । असि, अनुवताः < ०ता, अनुवृद्धिम् < मनुः । ऋद्धिम् (६); अभिसंचरेण्यम् < अभि । संचरेण्यम् (३); अर्वाकः < अर्वा । अकः (६); अवसः < अवसे (४); अवान्तरा < अव । अन्तरा (६); अश्मन्वतीः < अश्मन्वती (४); अश्विना < अश्विनौ ऋ १, ११६, ५; १८२, ७; ७, ७२, ४; ७३, २, अश्विना (सं.) < अश्विना ऋ ४, ४५, ५ (३); अहीतमुख्यस्या < अहीतमुखी । अस्याः (६); आदित्याः < आदित्या ऋ २, ४१, ६ (१, २); आसन् । इषून् < आसन्नि(न[न]-इ)षून् काठ ४५, २१, का < एका काठ २२, ८३, गायत्र्यविभक्ता < गायत्री । अविभक्ता (६); तत्तुअपसे < तत्तुअपसे (२); तुरत् < प्रतरत् मा ३५, १० (४); परिवृताः < परिवृताः ऋ ३, १७, १ (१, २); बहिष्कनीनिकं < बहिः । कनीनिकं, मत्सपत्नाः < मत् । सपत्नाः (६); मा (< अस्मद्-) < मा शौ ८, १, ८ (८); वाजिनः < वाजि । नः ऋ ६, १३, ६, सूनुता < सूनुताः ऋ ८, १३, ८ (१, २) ।

४. मिथ्याऽवग्रहः, तय. २न्ति-शित- < १निशित- अ-निशित- इत्यत्र (१, २); ?अनु-दु- < *आ-नुद- अनानुद- इत्यत्र, अनु-भूति- < *आऽनु-भूति- अनानुभूति- इत्यत्र (१, २, ३) ।

५. मिथ्या-प्रातिपदिकत्वम्, तय., अहि-दन्- > अहिघ्ने < १अहि-घ्न- (६); अ-निमिष- > अ-निमिषम् < ०मिष-, अनेन- > अनेनः < अनेनुस- (३); ऋतु- > ऋत्वा < √ऋ, √असु (भुवि) > आसन् < आसन्- (६) ।

६. मिथ्या-स्थलत्वम्, तय., अप मा ५, ८६ < ५, ८१ (४); एति ऋ ४, ७, ४; ५ < ४, ६, ४; ५ (२); खर्ववासिनीम् शौ ११, ११, ७, १६ < ११, ११, १६ (१०); प्र शौ २०, ७६, ७३ < २०, ७७, ७३ (१, १०); प्रत्नेन शौ १०, ११५, २ < २०, ११५, २, मृदन् शौ २, २८, ४ < २०, २८, ४ (१०); युक्तः ऋ १, १५९, ३ < १, १५८, ३ यूथे ऋ ९, ११०, ७ < ९, ११०, ९, रुक्ष ऋ ७, १५, ३ < ७, १५, १३ (२); रोचनानाम् ऋ ७, ५, १० < ३, ५, १०, वितूर्य ऋ १०, ३, ३ < १०, ६८, ३, विद्वध ऋ ४, १९, ६ < ४, १६, १८ (१, २); विव्ये ऋ ९, २२, २ < ४, २२, २ (२); श्रयन्ताम् ६०२, ८ < ८४४ (=ऋ १०, १८), १३ (३) ।

अधिपञ्चाशेभ्योऽब्देभ्य एदमन्वभावि, यथैतदर्थं बहून्पि वैदिकान् ग्रन्थान् संमेल्य तदीयं साधारण्यं समर्पुकाश्च वस्तु-
वैविध्यं संप्राहुकाश्च तुलनाऽऽत्मकपरामर्शौपयिकभावुका अनुक्रमकोषाः संकलनीया इति । अथ ये चैवमभिप्रायुका ग्रन्था
अथाऽवधि व्यरचिषत, ते संकेततः परिचाप्येरन् । तद् यथा—

१. जैकवीयेऽनुक्रमकोषे (१९४८) भगवद्गीतासहकृतानाम् उपनिषदां वाक्यानां प्रातिपदिकी-
भावेत-यथावर्णमात्राऽनुक्रान्त-तदीयमुख्यपदाऽनुपातिव्तेनाऽयौगिकश्चापूर्णस्थलीयश्च सन्नप्युपादेय एव संप्रहो भवति ।

२. न्यूमफील्डीयेऽनुक्रमकोषे (१९६१) ऋग्वेदादीनां ११९ ग्रन्थानां यथावर्णमात्राऽनु-
क्रान्तानां मन्त्रपादप्रतीकानां संप्रहो भवति । एषां ग्रन्थानां मध्ये ५६ एव मौलिका ग्रन्थाः साकल्येन संगृहीता भवन्ति ।
अन्येषां तु यथाऽपेक्षमंशत एव संकलनं व्यधायि । यत्विहाऽन्यथा सर्वथा बहूपकारके सति संप्रह उपलभ्यमान-
स्वराङ्कना अपि पाठाः स्वरराहित्येनैव प्रादर्शिषत, तदस्य गुरुदोषतामावहेत ।

३. कीयसहकृतमैकडानलीये वैदिकाऽनुक्रमकोषे (१९६९) वैदिककालिकसांस्कृतिकविकासं वा
प्राचीनेतिहासविज्ञानप्रभृतिविषयान्तरसामान्यं वाऽधिकृत्य संकेतनिर्भराश्च सतो यथावर्णमात्रमनुक्रान्तांस्तांस्ताञ्
छन्दाञ् शीर्षकीकृत्य विरचितानां स्वपरोभयोपज्ञमतवैविध्यसारं समर्पुकाणां च निबन्धानां संप्रहो भवति ।

४. हंसराजीये वैदिककोषे (१९८३) १५ ब्राह्मणग्रन्थानधिकृत्य प्राचीननिर्वचनप्रमुखकतिपय-
विषयप्रदर्शनरकाणि यथावर्णमात्रमनुक्रान्तानि संकेतितविशिष्टस्थलीयराशृश्यवाक्यावलिसनाधितानि सन्ति कति-
पयान्येव पदानि संगृहीतानि भवन्ति ।

२. सामान्येन लक्ष्यं क्षेत्रं व्यवस्था च

(क) लक्ष्यम्

१. तत्तत्प्रकारान्तरतत्परितार्थानामपि सतां नान्तरीयपूर्वाध्यायवृत्तोपवर्णनानामनुक्रमग्रन्थानां मध्ये न
केनचिदपि यावदुपलब्धनिःशेषवैदिकवाङ्मयीयपदसर्वस्वाऽनुक्रमकोषीया चिरादनुभूयमानाऽपि सती शोधाऽभियुक्ता-
ऽपेक्षा सुपूरा भवति । तस्याः सद्पेक्षायाः पूर्तिरेव तावत् प्रकृतस्य ग्रन्थस्य मुख्यं लक्ष्यं भवति ।

२. अन्यच्च । एकान्तरीयेत्तराध्यायसमर्पितया प्रक्रियेह प्रतिशब्दं विशेषेण योगचिन्ताप्रयोजकं सद्
विविधं वस्तुजातं तथा संगृह्यते, यथैतदाधारेण पुरा प्रक्रियमाणे वैदिकशब्दार्थकोषे साक्षाच्छुद्ध्यर्थपर्यालोचनमप्रतिहतवेगं
प्रवर्ततेति ।

(ख) क्षेत्रम्

१. अत्र तावद् अथ यावत् ४०७ आचार-ग्रन्था वृत्तसंप्रदाः समपत्सत । आऽन्त्यखण्डीयप्रकाशं चैषा
संख्या ४२५ भावुकेति संभावनीयम् ।

२. अस्यां तावत् संख्यायां मुख्यान् सतो वैदिकान् साहित्याद् बाह्यानां सतां स्वरूपतो विषयतश्च तस्य
संनिर्गमविशेषमादधानानां च तत्तदङ्गोपाङ्गसामस्याऽभिसंबद्धानां चाऽपरेषामपि बहूनां ग्रन्थानां समावेशो भवति ।

३. अथाऽऽधारग्रन्थाः स्वरूपविभागतः संकेत्यन्ते । तद् यथा—

(क) संहिताः, (ख) खिलसूक्तानि, (ग) ब्राह्मणानि, (घ) आरण्यकानि, (ङ) उपनिषदाः, (च) श्रौत-
सूत्राणि, (छ) गृह्यसूत्राणि, (ज) मन्त्रपाठाः, (झ) धर्मसूत्राणि, (ञ) पितृमेधसूत्राणि,
(ट) शुल्बसूत्राणि, (ठ) परिशिष्टानि, (ड) अनुक्रमण्यः, (ढ) शिक्षाः, (ण) प्रातिज्ञाख्यानि,
(त) पाणिनीये सूत्रपाठः, उणादिपाठः, धातुपाठः, गणपाठः, फिट्सूत्राणि, वार्तिकानि, दृष्टयः,

गतपूर्वतत्तद्विभागीयलक्ष्यसर्वस्वं च, (थ) निवण्टवः (द) निरुक्तम्, (ध) छन्दः, (न) ज्योतिषम्, (प) पूर्व-मीमांसा, (फ) उत्तर-मीमांसा, (ब) सांख्यम्, (म) योगः, (म) भगवद्गीता च ।

(ग) व्यवस्था

प्रकृते ग्रन्थ उपयुज्यमाना एते विभागा यथा समूह्यन्ते तथाऽधुना संकेतो भवति । तद् यथा—

१. संहिताः खिल-सूक्तानि च, २. ब्राह्मणान्यारण्यकानि च, ३. उपनिषद्-उत्तर-मीमांसा सांख्यं योगं भगवद्गीता च, ४. अवशिष्टाः षोडश विभागाश्च ।

२. यथैतेषां विभागानां सामान्येन संहिता-ब्राह्मणोपनिषत्-सूत्राऽऽत्मतया चतुर्व्यूढानां सतामन्योन्यविवेक-प्रयोजिततत्तद्ब्यूहीयवैशेष्यनिर्भरः स्वाध्यायाऽभ्यास उत्तरोत्तरं संप्रवर्तत, तथा प्रतिव्यूहं पार्थक्येन प्रवर्तमानाः प्रकृतग्रन्थीयाश्चत्वारो विभागा अकल्पसन् । तद् यथा । प्रथमो विभागः साहितिकः, द्वितीयो विभागो ब्राह्मणा-ऽऽरण्यकीयः, तृतीयो विभाग औपनिषद्, तुरीयो विभागः सौत्रश्च । अपर आबसानिकः पञ्चमो विभागोऽपि कल्पो भवति, यस्मिन् प्रथमेषु चतुर्ष्वपि विभागेषु संयुद्गीतानां सतां शब्दानामाद्याऽऽन्त्योभयवर्णाऽनुक्रमेण सकलपाठश्च संस्मरणीयः । अन्त्येति तत्क्षेत्रीयग्रन्थराशिपरिचयीयोपयोगवन्ति कानिचिद् विषयान्तराणि च समावेशाया-ऽभिप्रेयन्ते । एते पञ्च विभागाश्च यथाप्रकृतखण्डं प्रविभज्य प्रकाशयन्ते ।

३. आधार-ग्रन्थाः

(क) अथ प्रकृते विभागे येषां संहिता-ग्रन्थानां समावेशो भवति, त इम इह नामोद्देशमात्रतः कीर्त्यन्ते । तद् यथा—

१. ऋग्वेद-संहिता (संक्षे. ऋ.) ।
२. ऋग्वेद-खिलसूक्तानि (संक्षे. खि.) ।
३. वाजसनेय (माध्यन्दिन)-शुक्ल-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. मा.) ।
४. वाजसनेय (काण्व)-शुक्ल-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. का.) ।
५. तैत्तिरीय-कृष्ण-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. तै.) ।
६. मैत्रायणीय-कृष्ण-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. मै.) ।
७. काठक (चरक)-कृष्ण-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. काठ.) ।
८. कपिष्ठल (कठ)-कृष्ण-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. क.) ।
९. कौथुम-सामवेद-संहिता (संक्षे. कौ.) ।
१०. जैमिनीय-सामवेद-संहिता (संक्षे. जै.) ।
११. शौनकीयाऽथर्ववेद-संहिता (संक्षे. शौ.) ।
१२. पैप्पलादाऽथर्ववेद-संहिता (संक्षे. पै.) ।

(ख) कस्याः कस्याः संहितायाः प्राकृशोक्ताः पदपाठा इदानीमुपलब्धविषया भवन्ति, किंलक्षणश्च तदीयः प्रकृतग्रन्थीयाऽभिसंबन्ध इत्येतद्विस्तर उपरि उपादीयमानः द्रष्टव्यः (उ. भू. ४, क, ७) ।

(ग) आधारग्रन्थीयपरिशोधपरिज्ञानयोर्विषये तत्र तत्रोपयुक्तचरीणां चोपयोक्ष्यमाणानां च प्राग-
वर्गभाष्यटीकाटिप्पणनिबन्धादिप्रकारककृतीनां तन्नामतश्च तत्कर्तृनामतश्च संक्षेपेषूल्लेखे भवतीतीहापि तत्पुन-
वचनेऽभिरुचिर्न भवति ।

४. विधानक-सारसंग्रहः

१. सामान्य-प्रकरणम्

(क) सामग्र्याः संपूर्णत्वम्

एतद्ग्रन्थीये प्रकृते विभाग आधारभूतेषु श्रुतिग्रन्थेषु यावन्मात्रप्रयुक्तस्य सत एकैकस्य शब्दस्यैकैकस्य
रूपस्य स्थल-नैःशेष्येण समावेशोऽकारित्येतदीयं विशिष्टं लक्षणं भवति । एषाऽनतिशयितपूर्वकायविस्तरा सती
शब्दसामग्रीहैव तावत् सर्वप्रथमं सर्वाङ्गीणया यौगिकया प्रक्रियया व्यवस्थाप्य यथावद् निर्दिश्यते । अथ विश्वप्रागवर्ग-
विबुधीयतत्तद्वैदिकविषयीयतत्तन्मन्त्रसामस्त्योल्लेखाऽऽलोचनोभयनिर्भरैश्च तस्य तस्य पाठस्य स्वरूपं च तस्य तस्य शब्दस्य
व्युत्पत्तिं च तत्र तत्र विचारणीयतयोपतिष्ठमानास्तास्ताः साहित्यिकीर्वा वैयाकरणीर्वा वाक्यान्वयीया वा सौवरीर्वा
छान्दसीर्वाऽर्थमीमांसीया वा सांशयिकीः स्थितीश्चाधिकृत्य प्रवर्तमानैश्च प्रतिपृष्ठीयैष्टिप्पणैः समग्रोऽयं ग्रन्थो मूलार्थविशदी-
कृतिप्रयोजनिक्या वृत्त्येव सनाथ्यते ।

(ख) आधिष्ठितिकौ संवाद-विसंवादौ

१. यदा बाह्वृचे श्रावितपूर्वः सन् पाठः पुनः श्राव्यते, तदा तस्य तत्तच्छब्दविशेषीयपुनःपाठाऽपाठ-
विवेकतो यथायोगं प्रतिनियतस्वरूपः संकेतः क्रियते ।

२. यदा बाह्वृचः श्रुतिविशेषो ग्रन्थान्तरीयतया श्रुतिगोचरतामुपैति, तदा तस्य तत्तच्छब्दविशेषीय-
तद्गतपाठाऽपाठविवेकतो यथायोगं प्रतिनियतस्वरूपः संकेतः क्रियते ।

३. यदोक्तपूर्वस्य तत्तच्छब्दविशेषीयः पाठभेदः स्वर-प्रत्ययान्यतरमात्रीयस्वरूपो भवति, तदा बाह्वृचमूलपाठो
नित्यं टिप्पणे प्रदर्शितो भवति, तय. पृ. ४१४^४ ।

४. यदोक्तपूर्वस्तत्तच्छब्दविशेषीयः पाठभेदस्तत्पर्यायाऽपर्यायान्यतरभूतशब्दान्तराऽऽत्मको भवति, तदापि
बाह्वृचमूलः पाठो नित्यं टिप्पणे प्रदर्शितो भवति, तय. पृ. १८^० ।

५. यदा तूक्तपूर्वस्तत्तच्छ्रुतिविशेषीयः पाठभेदस्तत्तच्छब्दविशेषीयप्रातिस्विकस्थानाऽऽपन्नशब्दान्तरतया
व्यवस्थापयितुं दुःशको भवति, तदा बाह्वृचं मूलं स्थलाङ्कनमात्रेण विज्ञापितं भवति^१, तय. पृ. ४८^४ ।

६. बाह्वृचमिन्न-ग्रन्थान्तरीया अन्योन्याऽपेक्षया वर्तमानाः पाठभेदा अप्येवं यथायथं टिप्पणेषु प्रदर्शिता
भवन्ति, तय. पृष्ठ. ४२^१, ७८^४, ९४^१, ४४५^१ ।

७. तत्तद्ग्रन्थीयमूलकोपीया विशिष्टपाठभेदीयाः संकेता अपि यथासंभवं टिप्पणेषु प्रदर्शिता भवन्ति,
तय. पृष्ठ. ५७^४, ७५^७, ४२१^४, ४३८^० ।

८. प्रागवर्गभाष्योपलभ्या दुरूहपाठविमर्शीया विशिष्टसंकेता अप्येवं टिप्पणेषु प्रदर्शिता भवन्ति,
तय. पृष्ठ. ८२^१, ९२^७, ५०९^१ ।

^१ उपरितनात् खण्डात् प्रसृति बाह्वृचाऽपेक्षयाऽपि तुलनात्मकाध्ययनस्य सौकर्यसंपादनार्थं ग्रन्थान्तरी-
यास्तत्पाठभेदा अपि समानमेव टिप्पणेषु प्रदर्शयिष्यमाणा द्रष्टव्याः ।

१. कृष्णयजुर्वेदीयब्राह्मणभागीया शब्दावलिश्च श्रुत्यन्तरविवेकतोऽध्ययनप्रौकर्यार्थं संकेतपार्थक्येन निर्दिष्टा भवति ।

(ग) पाठ-प्रतिष्ठापनम्

१. इहत्यादेकैकस्माद् निर्देशाच्च प्राक् तद्विषये वर्णनः स्वरतो योगतोऽन्वयतश्चाऽसकृच्च निःशेषं च स्थितिसमीक्षणं व्यधायि । येषां ग्रन्थानां प्राचीनाः पदपाठा उपालप्सत, तदीयानां निर्देशानां समये तेषामुपयोगोऽकारि । येषां तु ग्रन्थानां प्राचीनाः पदपाठा नोपालप्सत, तदीयनिर्देशसौकर्यार्थं तेषां प्राग्विधयेव नवीनाः पदपाठा अकृषत । एवं यावन्मात्रं प्रागवर्गिभाष्यीय उपयोगः समभूत्, तावन्मात्रमग्नौ सम्यगाकारि । दीर्घप्रतत्तस्य नितरां परिश्रमसाध्यस्य चाऽस्य पर्यालोचनाऽऽसहस्य वैदिकग्रन्थाऽध्ययनकार्यस्य संपादनात्तावदयमनुभवः प्रापि यथा पाठपरिशुद्धिमुद्दिश्य सर्व एवैते ग्रन्थाः पुनःसंस्करणविशेषाऽपेक्षा भवन्तीति ।

२. अस्याश्चाऽऽधारग्रन्थीयाया अपेक्षया विषये खलु स्थले स्थले तां तां विकटां स्थितिमुद्देशतश्च यथासंभवं समाधानतश्चोदाहरन्ति टिप्पणानां शतानि साक्षीणि स्युः । एषां टिप्पणानां तावदेते मुद्याः प्रकारविशेषा भवन्ति—

(अ) यत्रादर्शितसमाधानं दुरुहमात्रं संकेतितं भवति, तय. पृ. १०^p ।

(आ) यत्र समाधानप्रयत्नसहकृता दुरुहता संकेतिता भवति, तय. पृ. २३६^f, ४४५^a ।

(इ) यत्र शुद्धतया प्रसिद्धपूर्वाणां पाठानां विषये सांशयिकत्वं प्रदर्शितं भवति, तय. पृ. ८ⁱ, ७९ⁱ ।

(ई) यत्र शुद्धतयोरीकृतपूर्वाणां पाठानां प्रत्याख्यानमिष्टं भवति ९^a, १७२^b ।

(उ) यत्र यथाऽभिप्रेतं शोधविशेषः समर्थितो भवति, तय. पृ. ९ⁱ, १०९^d, २०१^b, २७४^e, ३६९^a ।

(ऊ) यत्र ग्रन्थविशेषीयमूनमिव सद् यथोपलम्भ-संस्करणं पूर्तिमिव नीतं भवति, तय. पृ. ९^m ।

(ऋ) यत्र प्राचीनाः कृतयोऽर्धत आलोचिता भवन्ति, तय. पृ. १३^a, ४४^j, २०९^d, २४४^k ।

(ॠ) यत्राऽर्वाक्तन्यः कृतयोऽर्धत आलोचिता भवन्ति, तय. पृ. ११^e, २१^j, २६८^m, २७९^c ।

(घ) पाठानामर्थतोऽनुसंधानम्

यद्यपि श्रौतपदजातीयवैयाकरणव्यवस्थितिसहकृतनिर्देशमात्रोद्देशस्य सतोऽस्य ग्रन्थस्य श्रुतिपरंपरीयमर्थोऽनुसंधानं विषयो न भवति, तथाऽप्युक्तपूर्वपाठप्रतिष्ठापनशोधनप्रसङ्गाऽनुरोधतस्तत्र तत्र तदपि प्रसक्तं भवति, तय. पृ. १३^a, १६^a, २१^k, ४७^a, ५२^j, ७०^e, ७३^j, ३०७^b, ३०९^d, ३३३^b ।

(ङ) श्रौतश्छन्दोविमर्शः

तत्तत्पाठपर्यालोचनप्रतिष्ठापनीयप्रयत्नप्रयोजितश्चेह तस्य तस्य मन्त्रस्य यथातत्स्थितिविशेषविचारं छन्दोविमर्शोऽप्यानुषङ्गिकधर्मभाक् सन् समावेशं लभते । यच्चाऽस्मिन् विषये छन्दोऽनुलक्षणीकरणतत्त्वानुप्रापणोभय-प्रयोजनकं विधानकं प्रवर्तितं चाऽनुसृतं च भवति (तय. पृ. ५४५ⁱ, ५७२^e, ५९२ⁱ) तस्याऽपराङ्गभावेन च पूर्णभावेन च क्रियमाणोऽभ्यासकमो भूयिष्ठानां पाठानां यथायथं प्रतिष्ठापकः स्यादिति प्रतीयते ।

(च) साहितिकं दीर्घत्वम्

संहितापाठीयं दीर्घत्वं स्वरूपभेदतस्त्रेधाविशिष्टाया निर्देशिकायाः प्रयोजकं भवति । त इमे तावत् त्रयोऽपि विशेषा भवन्ति—

१. यत्र (यथा मै.) उदात्ताद्यच्चे पदे परतः पदान्त्याऽऽकारात्मिका श्रुतिर् अस्, ए इत्येतयोर्मध्ये-
ऽन्येनरेण समूला भवति, तदाऽसौ यथास्वमूलविवेकतो व्यवस्थाप्य प्रत्यापन्नतन्मूलस्वरूपतया निर्दिष्टा भवति, टिप्पण-
गतश्च तद्विस्तरो भवति, तय. पृ. ६४०^४ ।

२. कानिचित् तिङ्रूपाणि चाऽव्ययानि च ह्रस्वदीर्घोभयविधान्ततया श्रूयन्ते । तानीमानि प्राक्तनेषु
पदपाठेषु नित्यं ह्रस्वान्ततयैव प्रदर्शितानि भवन्ति । इह तावत्तदीयस्याऽस्थौभयविध्यस्य सूचनार्थं समूहस्य सतस्त-
दीयस्य स्थलाङ्कनस्य मूर्धन्यः संस्तदुभयप्रकारसाधारणभूत एव तदीयो निर्देशो भवति (तु. भू. ४, ४, ग), तय.
अध > धा, अभि > मी, अभि > रक्ष > अभि > रक्षथ > था, > अच् > अच् > वा ।

अथ यदा कश्चिदुपसर्गः पूर्वपदतां गतोऽन्यैव द्विविधतया श्रूयते, तदाऽसावपि तदुभयप्रकारसाधारणभूतमेव
निर्देशं भजते, तय. १ अनु, > नू-राध- ।

३. यच्च परतोऽभ्यासः प्रायेण दीर्घान्ततया श्रूयते, कचिदेव त्वपि ह्रस्वान्ततया वा ह्रस्वान्तमात्र-
तया वा । इहेतत् त्रैविध्यं यथायोगं संहितापाठमनु निर्दिष्टं भवति, तय. वावृद्ध्यै, ततृषाण- इति तातृषाण- इति च,
ततृदानु- (वैतु. पदपाठानां प्रायिकी ह्रस्वान्तता-मात्रीया क्वाचिन्क्येव च दीर्घान्ततामात्रीया प्रवृत्तिः, तय. ववसानु-
वृषाण-, चाकनत्, चाकशीति) ।

(छ) प्राक्तनाः पदपाठाः

१. ऋग्वेदस्य च माध्यन्दिनतैत्तिरीययोर्यजुर्वेदयोश्च कौथुमस्य सामवेदस्य च शौनकीयस्याऽथर्ववेदस्य
च प्राक्तनाः पदपाठा मुद्रिताः सन्त उपलभ्यन्ते । मैत्रायणीयः पदपाठोऽप्यंशतस्तत्संस्करणेषु टिप्पणेषु
समाविष्टो भवति^१ ।

२. अस्मिन् कोष एतेषां पुराणानां पदपाठानामुपयोगप्रकारमधिकृत्य तावदिमे केचिद् विशेषा
भवन्ति—

(अ) यदाऽत्रत्यो निर्देशः पदपाठादविशिष्टो भवति, तदा पदपाठविषया परामर्शिका नैव क्रियते ।

(आ) यदाऽत्रत्यो निर्देशः पदपाठाद् विशिष्टो भवति, तदा पदपाठो नित्यं टिप्पणगोचरीक्रियते प्रायेण
तत्त्वत आलोच्यते च, तय. पृ. १००^४, २८८^४, ३४९^०, ४१२^०, ६६०^४ ।

(इ) यदाऽत्रत्यो निर्देशः सांख्यिको भवति, तदा पदपाठटिप्पणे दीयते, तत्तत्पक्षोपवर्णनं चाऽपि तत्रैव
क्रियते, तय. पृ. ७^०, १०४^४, १८२^४ ।

(ई) नञ्समासेषु नञ उत्तरमवग्रहो न क्रियते इति पदपाठीया सामान्या प्रवृत्तिर्भवति । इह तावद्
यथापेक्षं नञ उत्तरमप्यवग्रहः क्रियते । ततः खल्व् अप्रतिघ्नी- इत्येवंप्रकारकाणां समासोत्तरपदानां
सतां नञ-समासानां स्वरः सुस्पष्टतरः स्यात् (वैतु. अप्रति-घ्नी- इति पदपाठीयो निर्देशः, यत
इह पृथग्भूतेन पक्षि-शब्देन नञः समासोऽनभिप्रेतो भवति, पक्षि-घ्नी- इत्येतेन समासेन
चाऽभिप्रेतो भवतीति दुर्वचमिव स्यात्) ।

(उ) यत्राऽप्यन्यत्र संदिग्धस्वरूपेषु समासेषु पदपाठीयाऽवग्रहाऽप्रवृत्तिर्भवति, तत्र सर्वत्रेहाऽवग्रहः
क्रियते च टिप्पणीयेनाऽऽलोचनेन सनाथ्यते च, तय. पृ. ७५^४ ।

^१ एतदीयः समग्रो मूलकोषोऽप्येकः पञ्चापविश्वविद्यालयपुस्तकालयीयतयाऽस्मत्पार्श्ववर्तितां भजते । यस्तु
रावणकर्तृत्वप्रसिद्धिबाहुचपदपाठीयसप्तमाष्टकमात्रीयोऽप्येको मूलकोष उक्तपूर्वं पुस्तकालये विद्यते, तस्य शाकलप्रसिद्धेः
पदपाठान्तरामभेदाद् रावण इत्यत्र प्रतिलेख एव कश्चिद् स्यान्नतु स्वतन्त्रपदपाठकारः कश्चिदिति स्पष्टम् ।

- (ऊ) यदाऽत्रत्यनिर्देशाऽवग्रहीया स्थितिः पदपाठाऽवग्रहीयायाः स्थितेर्मित्रा भवति, तदाऽयं स्थितिभेदष्टिप्णे सम्यगालोचितो भवति, तय. पृ. १०६^०, १८८^k, १९४^{a'c} ।
- (ऋ) श्रौता उपपत्तिर्गोपसर्ज्यतिष्ठपेक्षया व्यवहिताश्च भवन्त्यव्यवहिताश्च । ये तावद् व्यवहिता भवन्ति ते नित्यं सस्वरा भवन्ति, ये त्वव्यवहिता भवन्ति त उभयथा भवन्ति सस्वराश्च निःस्वराश्च । तद् ये निःस्वरा भवन्ति त एव पदपाठेषु पूर्वपदतया निर्दिश्यन्ते नेतरे । इह तु व्यवहिता अप्यव्यवहिता अप्यथ निःस्वरा अपि सस्वरा अपि येऽपि तिङ्-सापेक्षा भवन्ति, ते सर्वेऽपि पूर्वपदतया निर्दिष्टा भवन्तीत्येवमयं सहस्रशो निर्दिष्टिभेदकरः सुमहान् विशेषो द्रष्टव्यः ।
- (ॠ) संहितापाठोऽस्य दीर्घत्वस्य निर्देशस्य विषये च यथाऽस्य कोपस्य पदपाठेभ्यो विसंवादाऽतिरेको भवति तथोपवर्णितचरमेव भवति (तु. भू. ४, १, च) ।

(ज) वर्गिता-निर्देशिका

१. इह तावदाधारग्रन्थीयानि पदानि तिङन्तानि सुवन्तान्यव्ययानि चेति त्रैधा वर्गीकृत्य च यथासंभवं यौगिकीभाव्य च सामान्येन सतैकेन वर्णमात्राऽनुक्रमेण निर्दिष्टानि भवन्ति ।

२. यावत् प्रतिवर्गीया नैर्देशिका विशेषा उपरितनानां यथास्वप्रकरणानामेव विषयानां भजेरन्, सामान्यायाः सत्या निर्देशव्यवस्थाया विषये केचिद् विशेषास्तावदिहाऽप्युल्लिख्येरन्—

- (अ) तिङन्तीये वर्ग उपसृष्टाऽनुपसृष्टोभयविधानां सतां मूलधातूनां नामधातूनां च यथोपलम्भं सर्वलकारीयाणि रूपाणि समाविष्टानि भवन्ति ।
- (आ) शुद्धक्रियाख्याणि रूपाणि च णिच्प्रभृत्यर्थविशिष्टक्रियाख्याणि प्राक्रियिकाणि रूपाणि च पृथगुपवर्गकल्पनेनाऽन्योन्यतो विभज्यन्ते । एवं सार्वधातुकनिष्पन्नानि रूपाण्यार्धधातुकनिष्पन्नेभ्यो रूपेभ्यो निर्देशक्रमपार्थक्येन विविच्यन्ते ।
- (इ) सुवन्तानि रूपाणि यथास्वधातु-साक्षात्परंपरिताऽन्यतराऽभिसंबद्धप्रातिपदिकशिरस्कतया निर्दिश्यन्ते । अस्पष्टयोगत्वाद् धातवीयवंशपरंपरावाङ्निर्देशानां सतां प्रातिपदिकानां च योगपरीष्टिष्टिप्पणगता भवति ।
- (ई) तद्धिता यथास्वप्रकृतिभूतेभ्यः कृद्भ्यः श्रेणि-भेदेन निर्दिश्यन्ते ।
- (उ) कृतां च तद्धितानां च पूर्वपदतश्चोत्तरपदतश्च सकलं सामासिकं वृत्तं यथायथं निर्दिश्यते च तुलनात्मकाऽध्ययनविशेषप्रयोजनकेन प्रतिपरामर्शिकाभुक्षेण सनाध्यते च ।
- (ऊ) कार्तं वा ताद्धितं वा सामासिकं वा स्त्रीवृत्तं यथायोगप्रतिविविक्तेन सता श्रेणिबन्धेन पृथङ् निर्दिश्यते ।
- (ऋ) यथायोगे निर्दिष्टानां सतां सुव्योगिनां प्रातिपदिकानां वैयक्तिकसंज्ञात्वेन वा सामान्यसंज्ञात्वेन वा भावपदत्वेन वा सर्वनामत्वेन वा विशेषणपदत्वेन वा क्रियाविशेषणत्वेन वा कथंचिदन्यथात्वेन वा यथाश्रुति वृत्तिवैशिष्ट्यं यावदपेक्षं टिप्पणेषु निर्दिश्यते ।
- (ॠ) विलक्षणानि सन्ति तिङ्-रूपाणि वा सुब्-रूपाणि वा द्विर्निर्दिश्यन्ते, यौगिकेनाऽनुक्रमेण च प्रतिपरामर्शिकासनाथितेन सता यथाप्रातिस्त्रिकेनाऽनुक्रमेण च ।
- (ॡ) यौगिकत्वेन चाऽयौगिकत्वेन चोभयथाऽपि निर्देशभाजि सन्त्यव्ययानि सौपतैहाभ्यां वर्गान्तराभ्यां सुवेचानि भवन्ति ।

(ए) अव्ययीया पृथक्-कृतिस्त्वेषा यथाप्राक्प्रसिद्धिप्रेक्षणसौकर्यमात्रप्रयोजना भवति । व्याकृतिसीमान्त-
दृशा हि तत्तदव्ययं तत्तत्प्रातिपदिकीयतत्तद्विभक्तीयं रूपं क्रियाविशेषणत्वेन वोपसर्गत्वेन वा
समुच्चयपदत्वेन वा तत्तद्वृत्तिवैशिष्ट्ययुतं सद् भूयो भूयोऽभिन्नतयैव श्रूयमाणत्वात् कालेना-
ऽसौपमित्यस्याः प्रतीतिर्विषयोऽभूत् । एवं च तावदास्थायेहाऽनेकानि प्राक्प्रसिद्धितोऽव्ययाख्यानि
सन्त्यपि पदानि सुबन्ताऽन्तरसंन्यायतया प्रातिपदिकशिरस्कीकृत्य निर्दिष्टानि भवन्ति ।
अन्यानि चापि बहून्येवमनिर्दिष्टान्यपि सन्ति टिप्पणेषु तथात्वेन व्याख्यातानि भवन्ति ।

(ऐ) कर्मप्रवचनीयानामन्यत उपसर्गगतीनां चाऽन्यतो विवेक इह सम्यक् प्रदर्शितो भवति ।

(ओ) प्राक्प्रसिद्धित उपसर्गैतिसामान्यसंज्ञावतामव्ययवशेषाणामिह यथाश्रुतिलक्षणतः क्रियाविशेषणा-
ऽऽत्मकान्यव्ययानि, औपसर्गिकाण्यव्ययानि, उपसर्गात्मकान्यव्ययानि चेति त्रेधा विषयविभागः
कृतो भवति, तय. पृष्ठ. ३८०^९, ३८५^९ ।

(औ) प्रतिषमासं यथाश्रुत्यर्थालोचनमिह तत्पुरुषादिभेदनिर्देशः कृतो भवति यथायोगमत्रग्रहश्च ।
अनया विधया खलु तत्तत्समासवच्छ्रुतेभागीया वृत्तिरिव विरचिता भवति ।

(अं) यद्यपि सवर्णानां सती भिन्नवर्गाणां शब्दानां संकेतविशेषप्रयोजितो वर्गविवेक एव पर्याप्त इति
कृत्वा सामान्येन तदीयः सांख्यो विवेकोऽन्यथासिद्धत्वादुपेक्षितो भवति, तथापि यत्र यत्र स्वरतो
वाऽर्थतो वा वैशद्याऽर्थं सांख्यो विवेकोऽपेक्षितो भवति, तत्र तत्र सोऽपि कृतो भवति ।

(झ) स्वरः

यद्यप्युपरिष्टात् सौवरं प्रकरणं पृथग् विरचयिष्यमाणं भवति, तथाऽपि तद्विषयीयं यत् किञ्चित् सामान्यलक्षणं
भवति, तत्तावदिदं सूच्यते—

१. एकैकः सौवरो निर्देशष्टिप्पण उपपादितो भवति ।
२. यथाश्रुतिशाखाभेदमुपलभ्यमानः स्वरभेदष्टिप्पणे सूचितश्च व्यवस्थापितश्च भवति, तय. पृ. ४४०^६ ।
३. यथाऽपेक्षाविशेषं स्वर-श्लोचः कृन्श्च यथायथं सूचितश्च भवति, तय. पृष्ठ. ९^१, ४५^{१०}, १७१^{१०}, २६२^१ ।
४. अनङ्कितस्वरप्रन्धीयः स्वरः कचिदेवेहाऽङ्कितो भवति, तय. पृष्ठ. ७६^०, ७८^० ।
५. यद्यप्युदात्तश्च जात्यः स्वरितश्च यथाश्रुति सर्वत्राऽङ्कितौ भवतस्तथाप्युदात्त एव मौलिकः स्वर इत्या-
स्थाय जात्यस्य स्वरितस्य तन्मूलकतया प्रतिपादनेन तदीयः द्वैप्रस्वरितेनाऽभेदाऽन्वय इष्टो भवति, तय. पृष्ठ. ६२५^१, ६४३^० ।

६. यद्यप्येकपदाऽवच्छेदेन द्विस्वरत्वमपि यथाश्रुतीहाङ्किं भवति, तथाऽप्यस्मिन् विषय एवमास्थितं भवति,
यथा मौलिकस्थित्यनुदृष्ट्या सर्वत्राऽपि द्विस्वरवदेकपदताया विषय एकैकस्वरवतोर्द्वयोर्द्वयोः पदयोर्यथारूपयोश्च यथा-
स्वरयोरैव च सतोः प्रारम्भिकप्रमासस्वरूपभूतं पारस्परिकसंनियोगमात्रं भवतीति च तस्मिंश्च संनियोगे सति नैरुक्तिक-
वर्णलोप-विकाराभ्यां च तयोः पदयोर्द्वयोः सतोरप्येकतेवाऽखण्डरूपा संपन्ना भवतीति च (छ. यथोत्तरखण्डम् एतवै, वाव,
बृहस्पति- इह च पृष्ठ. २११^६, २१८^६, २१९^६, ३७८^१, ३८०^६ ।

७. अत्रत्य उदात्तस्य चोदात्तभूमिस्वरितस्य च यथायोगमङ्कनप्रकारो नूतन इव स्तीयमानोऽपि सन्
पुराणाऽऽधारप्रतिष्ठो भवति । अस्य प्रकारस्य प्रकारं सारल्याच्च साक्षादिव प्रतीतिरत्वाच्चेत ऊर्ध्वं करिष्यमाणेषु वैदिक-
प्रन्धीयेषु संस्करणेष्वपि तत्स्वराङ्कनसाम्यकरी सती महती खलुपादेयता स्यात् ।

(ज) व्युत्पत्ति-योगः

१. यास्क-पाणिनिमूर्धन्यानां प्राचां निरुक्तव्याकरणप्रधान-शब्दमीमांसायाः प्रवर्तकानामाचार्याणां मतेन प्रत्येकमाख्यातं च नाम च योगजं भवति । तत्र तावदाद्यः प्रकृत्यात्मको भागो धातुरित्युच्यतेऽन्त्यश्च तिङ्प्रबन्धनतर-विभक्त्याऽऽत्मकश्चाऽन्त्यतः कृच्छ्रिताऽन्त्यतरनाम हरणाऽऽत्मकश्चाऽन्त्यतः प्रत्यय इति । केवलौ सन्तौ धातुश्च प्रत्ययश्च न प्रयुज्येते । तदीय-योगसिद्धानि सन्ति शब्दरूपाण्येव तु वागव्यवहारं लभन्ते । प्रत्येकं चेदृक्-स्वरूपं शब्दरूपं तत्तत्प्रत्यय-याथेन काल-संख्या-कारकाऽऽदिभेदकोपाध्यात्मकेनाऽर्थेन युक्तं सन्तं क्रियामात्रस्वरूपं धात्वर्थमाह । तथाहि । 'अत्ता', 'अदनम्', 'अन्नम्' इत्येतेषु त्रिविधेषु शब्दरूपेषु समानधात्वर्थोयभक्षणाऽऽत्मकाऽर्थवाचकत्वसामान्ये सत्यपि यत्तदीयं यथाकर्म कर्तृपरत्वं च भावपरत्वं च कर्मपरत्वं च परिणतं भवति, तत्तद्वत्-तृज्-ल्युट्-क्त-प्रत्यययथायोगोपाधिसंभवं भवति । एवं तावद् धातूनां तत्तत्प्रातिस्विकाऽर्थवत्त्वं भवति प्रत्ययानां तु प्रातिस्विकाऽर्थवत्त्वाऽभावे सति धातवीय-तत्तत्प्रातिस्विकार्थोपाधायकमात्रत्वमिति विवेकः स्पष्टो भवति ।

२. यद्यप्यस्याः प्रकृति-प्रत्ययविभागीयायाः प्रक्रियाया निरुक्त-व्याकरणोभयवेदाङ्गीयं प्रामाण्यं प्रसिद्धं भवति, तथापि व्याकरणस्यैवाऽनया प्राधान्येन स-विषयता संपद्यत आनुषङ्गिकमात्रत्वेनैव तु निरुक्तस्य । तस्य द्वि-तावत् प्राधान्येन तत्तत्प्रकृतिकत्वेन तत्तच्छब्दार्थपरीक्षणनित्यत्वेन प्रवृत्तिर्भवति । एवमपि तदतिपरोक्षवृत्तीनां च परोक्षवृत्तीनां च सती शब्दानां वर्णविहराऽऽगम-लोप-विपर्ययाऽनुसंधानतः प्रत्यक्षवृत्तित्वस्य प्रत्यापादनेन तदीयप्रकृति-प्रत्ययविभागीयं सौकर्यविक्षेपसातन्वद् व्याकरणस्य कार्त्स्न्यमेव प्रयोजयति ।

३. अस्ति तावद् निरुक्त-व्याकरणीययोः प्रक्रिययोरन्योऽप्येको विशेषः । तथाहि । ये पदे पदे वर्णाऽऽगम-लोप-विकार-विपर्यया भवन्ति, ते वैयाकरण्यां प्रक्रियायां तत्तत्कार्यसूचकतत्तदनुबन्धवत्तत्तत्प्रत्ययसंनियोगेनाऽनुशिष्टा भवन्ति । त एव तु नैरुक्त्यां प्रक्रियायां तत्तत्प्रकृतिप्रत्ययगतिनियतसंनियोगनिरपेक्षं वागव्यवहारमात्रसिद्धेन सता तत्तद्विशेषधर्मकेण प्रातिस्वाभावेनोद्दिश्यन्ते ।

४. अथ शाब्दिकीं निष्पत्तिमधिकृत्य या प्रक्रियाऽस्मिन् कोषे चरितार्था भवति, तस्या अयं संक्षेपो भवति—

(अ) या नामोक्तपूर्वा पाणिनीयेति प्रसिद्धा सती प्रकृतिप्रत्यययोगनिर्भरा वैयाकरणी प्रक्रिया भवति, तन्मात्राऽनुसारीदृश्यं निर्देशसर्वस्वं भवति ।

(आ) त्रिस्पष्टव्युत्पत्तिकत्वाद् यौगिकवंशपरंपरीयत्वेन निर्दिष्टानां सती शब्दानां विषये धातवीयाऽशस्य निगदसिद्धत्वात् प्रत्ययीयांश्च एव टिप्पणीयस्य विचारस्य प्राधान्येन विषयतां भजते ।

(इ) ये शब्दास्तावद् दुरुहव्युत्पत्तिकत्वाद् यौगिकवंशपरंपरातो बाह्यत्वेन निर्दिष्टा भवन्ति, तेषां व्युत्पत्तेर्विषये यत् किञ्चित् पुरातनं वा नूतनं वा कल्पनारूपं समभूत्, तत् सकलमपि यावच्छक्येन स्वीयनोहापोहेन साकं टिप्पणेषु दीयते ।

(ई) बहुष्वपि शब्देषु लक्ष्यमाणानां वर्णविहरादीनां विषये व्याकरणाऽनुसारं च निरुक्ताऽनुसारं चोभयथाऽप्युपपत्तिः प्रदर्शिता भवति । एवं खलु द्वयोरपि तयोः प्रक्रिययोरधारभूतयोर्यथास्व-संज्ञारिभाषयोरितरेतरीयतयाऽनुवाद इव कृतो भवति ।

५. यद्यपि पाणिनीयायाः प्रक्रियायाः प्रातिस्विकगुणप्रकर्षाच्च सुप्रतिष्ठितचतुर्दिक्प्रामाण्याच्च तद्वित्तिक-विधानकत्वेनैवाऽयं कोषः प्रवर्तितो भवति; तथाऽपीहोपसप्तशतेषु टिप्पणैर्व्याख्यामाषीयां मौलिकीं स्थितिमुद्दिश्य स्वो-पज्ञतयोपकल्पिताया नितरां स्वतन्त्रायाश्च सत्या अपरस्या नवीनाया वैयुत्पत्तिक्याः प्रक्रियाया अप्युपयोगः कृतो भवति । तद्विषयोयास्तावदिमे कतिपये वादाः संप्रदेहेण सूच्यन्ते—

- (अ) मूलभूताऽऽर्थभाषा सार्थक-सखरैकाच्च-ध्वनीनामाधारेण प्रथमां प्रवृत्तिं लेभे ।
- (आ) त आधारभूता ध्वनयः स्वगताऽनेकखण्डा इव सन्त आदितो महाप्राणव्यञ्जनाऽऽत्मका अन्त-
तथाऽनुनासिकंभावुक-विलोलखराऽऽत्मकाश्च बभूवुः ।
- (इ) संख्यातस्तावते ध्वनयः पञ्चाऽनतिरिक्ततया संभाव्यमानाः सन्तो *धृ, *झृ, *धृ, *भृ, *भृ
इत्येवं निर्दिश्येरन्^१ ।
- (ई) उच्चारणविषये प्रतिवक्तृभेदप्रातिस्वाभाव्यादेव त एत आधारभूता ध्वनयो व्यञ्जनखण्डतश्च
स्वरखण्डतश्च प्रत्येकं बहुविधस्योच्चारणस्य विषयतां व्रजन्तः कालेन पश्चात्परिनिष्ठितप्रति-
विविक्तस्वरूप-तत्तत्स्वरव्यञ्जनाऽऽत्मतया परिणता बभूवुः^१ ।
- (उ) त एते बहुविधमुच्चार्यमाणः सन्त आधारभूता ध्वनयः प्रत्ययप्रकारकध्वन्यन्तरमंयोगनिरपेक्षा-
ऽव्ययप्रकारकनयैवाऽऽदिमं प्रयोगं लभिरे ।
- (ऊ) आधारभूता ध्वनयो मूलतो नामतयैरोपकल्प्यमानाः सन्तस्तस्य तस्येतेतरार्थसापेक्षतया संबद्धस्य
सतोऽर्थस्य बोधनार्थमादिमवाक्यभूततत्तत्स्वीयपरंपरारूपतां चाऽन्यतस्तत्तद्वृत्तिवैशिष्ट्यतश्च
समासतश्च व्यक्तिसामान्य-भाव-त्रितयपरकसंज्ञाऽन्यतमतया च विशेषण-सर्वनामाऽन्यतर-
तया च कर्मप्रवचनीयतया च संसर्गाऽन्तर्गान्यतरतया चाऽऽख्याततया च क्रियाविशेषणतया

^१ दीर्घताऽतन्त्रा भवति । अस्या ऋ > अर्, इर्, उर् इत्यस्य त्रैविध्येनाविर्भवतः परिणामस्य
पाणिनीयाया प्रक्रियायामेवमेव संभवात् तत्संवादनैकदृष्टिकत्वेनोपकल्पितमात्रत्वात् ।

^१ अस्योच्चारणीयस्य परिणामस्य प्रवृत्तिप्रकारसामान्यमुपरिष्ठाज्जिदर्थयिष्यमाणं भवति (तु. आचि. ४) ।
इहापि तावदाधारध्वनीयाऽऽयव्यञ्जनानि श्रुत्याऽवशिष्टाच्च *ऋ इत्येवं निर्देष्टव्याच्च सतो मौलिकात् स्वरात्
स्वरान्तरीयो निवृत्तिपर्यवसानः परिणामक्रमोऽयं निदर्श्यते—

१. *ऋ > { अर् > आ > अ > ...
इर् > ई > इ > ...
उर् > ऊ > उ > ...
२. अयं > { आय् > आइ > ऐ > ए > ऐ > इ > ...
अय् > अह > ए > ऐ > इ > ...
३. अव् > { आव् > आठ > औ > ओ > औ > उ > ...
अव् > अठ > ओ > औ > उ > ...

[विशेषः—ऐ, औ इत्येतयोः सांध्यत्वविलयाऽनुपाती द्विमात्रत्वस्यैकमात्रत्वेन परिणामो द्रष्टव्यः ।]

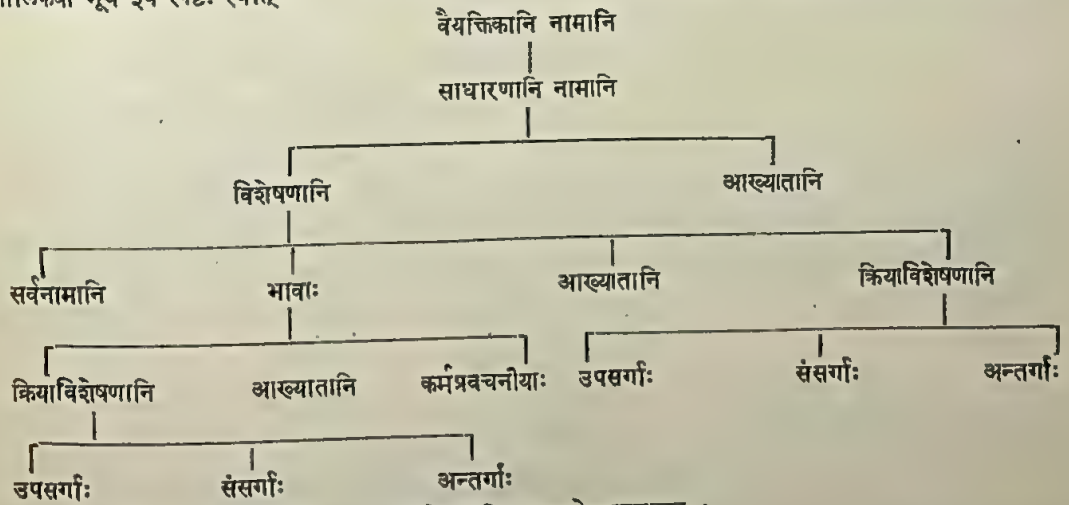
^१ संसृज्यते वाक्यीयो वा वाक्यप्रदेशीयो वाऽर्थोऽनेनेति कृत्वोपसर्ग-कर्मप्रवचनीयोभयभिन्नानां सतां
समुच्चयापादकानां निपातानामेषा संज्ञा द्रष्टव्या (=conjunction) ।

^२ अन्तर्गच्छन्तीति कृत्वा वाक्यीयपदैरन्वयाऽभावेऽपि वाक्यीयाऽर्थसामान्यस्य तदन्तःप्रवेशेनेव
प्रातेखि केनाऽऽश्रयादि-मानसमावपरेणाऽर्थेनोपाधायुकानां निपातानामेषा संज्ञा द्रष्टव्या (=interjection) ।

चोपसर्गतया चाऽऽर्थपरिणामवैविध्यं चाऽन्यतो भेजिरे^१ ।

- (ऋ) तस्य तस्य संबद्धस्य सतोऽर्थस्य वाचकभूताभ्यस्ताभ्य आधारध्वनीयपरंपराभ्यो भूयो-
नियतप्रयोगाभ्यः सतीभ्य आदौ यथावस्थितोऽवयवीयस्वरपार्थक्यं चाऽपरिनिष्ठितसमासधर्मं च
सत्^२ कालनैकस्वरतामापन्नं सकलं द्वन्द्वदिकं सानासिकं वृत्तं प्रादुर्बभूव । द्वन्द्व-तत्पुरुषावन्तोदात्तौ
प्रादि-बहुव्रीही चाऽऽद्युदात्तौ बभूवतुरित्येतया मौलिकसामान्यविवेकदृष्ट्या येऽप्यन्तोदात्ताः
समासा बहुव्रीहित्वेन च मथ्योदात्ताः समासास्तत्पुरुषत्वेन च पाणिनीयेऽनुशिष्टा भवन्ति^३,
तेऽवग्रहस्थितिपरिवर्तनेन यथायोगं तत्पुरुषत्वेन च बहुव्रीहित्वेन चोद्देश्याः स्युः ।
- (ऋ) अनेकाच्चाः सन्तः कृतश्च तद्धिताश्च तत्परकप्रसिद्धिकप्रत्ययाऽऽख्यानामभावाद् मौलिकस्थित्य-
नुरोधेनाऽऽधारध्वनीयाः समासविशेषा एव भवन्ति ।
- (लृ) स्त्रीप्रत्ययान्ततया प्रभिद्धानि शब्दरूपाण्यपि तत्परकप्रत्ययाऽभावसामान्याद् मूलतः समास-सवृत्त-
कान्येव भवन्ति (तु. पृ. ४६७^b) ।
- (ऐ) सुप्तिङ्ङन्यतरप्रत्ययान्ततया प्रसिद्धानि चाऽपि शब्दरूपाणि तत्प्रत्ययाऽभावसामान्यात् समास-
सवृत्तकान्येव भवन्ति^४ ।
- (ए) बहुवः पाणिनीया धातवोऽप्यनेकाऽवयवत्वात् समास-सधर्माणो भवन्ति (तु. पृ. ५६८^०) ।
- (ऐ) ये चाऽनेकार्था इत्येवं प्रसिद्धिभाजः शब्दा भवन्ति, ते स्वीयतत्तदर्थपरस्परवैशिष्ट्यात्मकत्वाऽभावे
सति मूलतस्तत्तदर्थवाचकत्वेन भिन्ना एव सन्तः कालेन वर्णविकाराऽऽदितः परिणतायाः
सवर्णताया वशादेकत्वमिवाऽऽपन्ना भवन्ति (तु. पृ. ४९८^०, ५६८^०, ६२५^४) ।
- (ओ) ये चाऽप्यभिन्नार्था इत्येवं प्रसिद्धिभाजः शब्दा भवन्ति, तेषामपि बहवो मूलतोऽन्योन्यमभिन्ना एव
सन्तः कालेन विवर्णतया परिणता भूत्वा परस्परं भेदतो व्यवहारमापन्ना भवन्ति (तु. पुनर्खं, भूयस्-) ।

^१ प्रथमसमस्तानां च कालेन समस्तानां च सतामाधारध्वनीनामयं तत्तद्वृत्तिवैशिष्ट्यकमस्तावदनया
तालिकया भूय इव स्पष्टः स्यात्—

^२ यत्तु. वाच इति *भृ-भृ- इत्येतदादिस्वरूपतयोपपाद्यमानम् ।

^३ तु. पा ६, २, २ उउ; १६२ उउ ।

^४ 'तवै' इत्यन्तानि द्विस्वराणि पदानि चान्यतोऽल्लक्समासाश्चान्यतोऽत्र ज्ञापकतां यान्ति (तु. एतवै.

बुहस्पति-) ।

- (ओ) उदात्त एव मौलिकः स्वरः सन् कालेन सामासिके वृत्त आविर्भूते सत्यनुदात्तं चान्यत् उदात्ताऽनुदात्ताऽन्यतरभूमिं स्वरितं चान्यतः प्रयोजयामास ।
- (औ) एवं तावत् समस्ताऽसमस्ताऽऽधारध्वनिमात्राऽऽधारेण प्रथमतो नामिके वाग्व्यवहारे परिनिष्ठिते सत्येव सकल आख्यातिको वाग्व्यवहारस्तन्मूलकतयाऽऽविर्भवूवेति च तत्तन्नाम्ना पश्चादेव तन्त्रमात्रतः प्रसिद्धिं गताः सत्यः सुप्तिङ्कृतद्धितवृत्तयश्चाऽपि स्वरूपतः प्रातिस्विकार्थहीनतत्प्रत्ययाऽऽख्य-शब्दरूपाऽन्तत्वाऽभावे सत्याधारध्वनीयसमासाऽऽत्मकतां न व्यभिचेरिति चाऽत्र संप्रहो भवति ।

(ट) प्रक्रिया-संवादनम्

मौलिकाऽऽर्थ्यमाधीयतत्त्वाऽनुसंधानतो वैयुत्पत्तिकस्य प्रकृतिप्रत्ययीयस्य विभागस्याऽनभ्युपेयत्वे (तु. पृ. ५२४^०, ५२८^०) स्थित्यपि कथमेतत्क्रोषोऽनिबन्धो यथापाणिनि प्राचीनयौगिकसंज्ञा-परिभाषानुसारित्वेनैव प्रवृत्तिमान् भवतीत्युपदर्शितपूर्वम् । यथा रीत्या त्वेवं सति नूतना मौलिकरिथतीया नाम प्रक्रिया पाणिनीयया प्रक्रियया संवाद्यमाना सती टिप्पणविषयतां भजते, सा खल्विदानीमत्र संक्षेपेणोच्यते—

१. अर्, इर्, उर् इत्येतेषां मौलिकाऽऽत्कानां त्रयाणामादेशानाम् ऋकार एव साधारणभूतः स्थानी स्यादिति कृत्वाऽऽधारध्वनयस्तदन्ततया निर्दिष्टा भवन्ति^१ ।

२. यदा कश्चिदाधारध्वनिराख्यातिकवृत्तिविशिष्टतया विवक्षितो भवति, तदाऽसौ पाणिनीयभ्रातृसामान्येन धातवीयसंकेतपुरस्कारतो निर्दिष्टो भवति (तु. भू. ४, २, क, १), तय. पृ. ६५९^० ।

३. यदा कश्चिदाधारध्वनिर्नामिकवृत्तिविशिष्टतया विवक्षितो भवति, तदाऽसौ विवक्षन्तीकृत्येव निर्दिष्टः सन् सुव्योगीयप्रातिगदिकाऽन्तरसामान्येनाऽऽवसानिकेन विच्छेदकाऽऽख्येन संकेतेन सनाभ्यते (तु. भू. ४, ३, क, १), तय. पृ. ६६१^० ।

४. परःसहस्राः पाणिनीया धातवः साऽवयवा भवन्तीति सूचितचरं वादमनुसृत्य ते धातवो यथा-ऽपेक्षमवयवप्रदर्शनपूर्वं टिप्पणेषूपयुज्यन्ते, तय. पृ. ५६८^० ।

५. एकः शब्दो वृत्तिवैशिष्ट्यमिन्नस्वरूपाऽनेकार्थवाचको न भवतीत्युक्तपूर्ववादेन पाणिनीयायाः प्रक्रियायाः संवादनार्थं धातूनां बहुप्रस्थानत्वमुपकल्प्य तज्जानां कृतामेकवृत्तगतताऽनेकफलन्यायतोऽनेकार्थवाचकत्वमुपपाद्यते, तय. पृ. ४९८^०, ५२१^०, ५६८^० ।

६. पाणिनीयायां प्रक्रियायां ये स्वतन्त्रप्रयोगाऽनर्हाश्च प्रातिस्विकाऽर्थरहिताश्च सन्तः प्रत्यया भवन्ति, ते मौलिकस्थित्यपेक्षया स्वतन्त्रप्रयोगाऽर्हप्रातिस्विकाऽर्थवदाधारध्वनिपरिणतशब्दीयवर्णविशेषाः पृथग्-निर्देश्याऽवयवधर्माणो भवन्तीत्युपवर्णितपूर्वं वादमनुसृत्य यत्र तत्र पाणिनीयानां प्रत्ययानां वास्तविकाऽऽधारभूतास्ते ते मौलिकाः शब्दा अपि निर्दिश्यन्ते, तय. पृ. १९३^०, ४०६^०, ४५५^०, ४८२^०, ५०७^०, ५०९^०, ५१३^०, ५८८^०, ५९२^०, ५९४^०, ५९७^० ।

७. सर्वनामान्यव्ययानि च प्रातिपदिकानि सन्ति नामाऽऽत्मकप्रातिपदिकाऽन्तरसामान्येन तत्र तत्र यौगिकवंशपरितेन सनाभ्यन्ते, तय. तु. अनु, अस्मद्— ।

(ठ) अधिपाणिनीयमनुसंधानम्

यथाऽयं कोषः पाणिनीयमनुशासनं साक्षादिवाऽधिकृत्य सर्वाङ्गीर्णं च तुलनात्मकं चानुसंधानं प्रयोजयेत्, तथेदानीं संप्रहोच्यते—

^१ पाणिनीयायाः प्रक्रियाया वहिरस्य दीर्घत्वस्यान्यथासिद्धत्वमित्यभिसंधिर्भवति ।

१. नामाख्यातोपसर्गनिपातात्मकतया चत्वारि पदजातानीति यास्कः (१, १) आह । उपसर्गान् निपातेष्वन्तर्भाव्य (पा १, ४, ५८) च निपातान् स्वरादिगणसामान्येनाऽव्ययीभाव्य (पा १, १, ३७) चाऽव्ययानि छुप्तपुष्कतामात्रेण (पा २, ४, ८२) प्रातिपदिकान्तरेभ्यो भिन्नानि सन्त्यपि प्रातिपदिकान्येवेति कृत्वा च पाणिनिस्तु धातवः प्रातिपदिकानि प्रत्ययादचेत्येतत् तत्तत्पदस्वरूपापादकं सद् लाक्षणिकमात्रस्वरूपपदार्थत्रितय-मित्याह । एवं तावत् प्रत्ययानां साक्षान्निर्देशानर्हत्वाद् धातवश्च प्रातिपदिकानि चेत्येतद् वर्गद्वयमेव निर्देश्यत्वमापद्यते । एवं स्थितेऽपि त्वस्मिन् कोषे छुप्तपुष्कान्यव्ययानि संगृहीतार्थवैस्पष्ट्यार्थं सुव्योगीयेभ्यः प्रातिपदिकान्तरेभ्यो विशेष्य पृथगेव निर्दिश्यन्ते ।

२. अत्रत्यानां निर्देशानां पाणिनीयाऽनुशासनीयसमन्वयस्य तावदयं प्रकारो भवति—

(अ) यदा कश्चिद् निर्देशः साक्षादिवाऽष्टाध्यायी-गणोणादि-फिट्पूत्र-वार्तिकेष्टि-सव्याप्तिकस्य सतः पाणिनीयाऽनुशासनस्य विषयो भवति, तदाऽसावनुशासनविशेषो नियमेन सूच्यते, तय. पृ. ३^{१०} ।

(आ) यदा कस्यचिद् निर्देशोयस्य दुरुहस्य शब्दस्वरूपैकदेशस्य विषये पाणिनीयमनुशासनं न भवति, तदा तदनुसारं तस्योपपादनार्थं तदीयस्य विधानकस्य परिष्कारविशेषनिर्भर उभयोर्गोऽस्मदीयस्य प्रयत्नविशेषस्य विषयो भवति, तय. पृ. ७^०, ५०^०, ५१^०, ९१^०, १०५^१, १०६^१ ।

(इ) येषां निर्देशानां विषये पाणिनीयाऽनुशासनस्य नितान्तमभावः स्यात्, तानधिकृत्य तत्र तत्र धातु-वीथ-परस्मैपदात्मनेपदविकरणेडागमान्यतमीये वा प्रत्ययीये वाऽनुबन्धीये वा तैङ् वा सौपे वा कार्ते वा ताद्वित वा सामासिके वा सौदरे वा सांहितिके वोच्चारणीये वा पाणिनीये प्रकरणे वार्तिकरीत्योप-संख्यानं (संक्षे. उत्सं.) क्रियते, तय. पृ. ५१^१, २७०^१, २८७^१, ५६०^१ ।

(ई) यदा कश्चिद् निर्देशो नैरुक्तिकया तत्तद्वर्णलोपाऽगम-विकार-विपर्ययाऽऽदिस्वरूपया प्रक्रिययोपपादितो भवति, तदा पाणिनीयया प्रक्रिययाऽपि तदनुवादः क्रियते, तय. पृ. १^१, ५६०^१ ।

(उ) यदा कस्यचिद् निर्देशस्य पाणिनीयेनाऽनुशासनेन विस्पष्टो विरोधो भवति, तदा तद्विषया स्पष्टैव सूचना क्रियते, तय. पृ. १३^१, ५१^१, १०५^१, २६५^१, ५३५^१ ।

(ङ) पूर्वाऽभ्यर्हितीयं निदर्शनम्

टिप्पणगतेषु तेषु तेषु नानाविषयेषु नानास्वरूपेषु चोहापोहेषु प्रवर्तमानेषु तत्तत्पञ्चबलावलभ्यालोचनसौकर्यार्थं सर्वत्र तु. इतिशिरस्कतया पक्षतः, वैतु. इतिशिरस्कतया विपक्षतश्च पूर्वेषामभ्यर्हितानां मतानि यथावद् निर्दिश्यन्ते, तय. पृ. १९८^१, २००^१, २०५^१, २०७^१, २६८^१, ३७७^१ ।

२. तिङन्त-प्रकरणम्

(क) धातवः

१. सर्वे धातवः प्रातिस्विक्ता गतेन √इत्येतेन संकेतेन पुरस्कियन्ते, तय. √अंश्, √अंह ।

२. मा गाद् व्यर्थं धातुवीथवस्त्वंश-वर्णक्रमो वैयाकुली-प्रासतामिति सर्वे धातवो निरनुबन्धा एव निर्दिश्यन्ते, तय. √अञ्ज्, √कृ (न्यक. अञ्ज्, डुकृञ्) ।

३. पाणिनीय इदितः सन्तो धातव इह कृतनुमागमत्वेन निर्दिश्यन्ते, तय. √अंह < √अहि ।

४. पाणिनीय इदितयाऽनिदितया चोभयथा निर्दिष्टिं भजमाना धातवः पार्थक्येन संख्यायन्ते । इह तु तदनुविधायि धातवोर्यं नुंभावाऽभावत्वं युगपदेव निर्दिश्यते, तय. अभि✓दम्, दम्म् ।

५. पाणिनीये केचिद् धातवस्तदादेशा वाऽदन्तत्वेनाऽनुशिष्टा भवन्ति । त इह धात्वन्तरसामान्येन हलन्ततयैव निर्दिश्यन्ते, तय. ✓कथ्, ✓गण्, ✓धाव्, ✓यच्छ् ।

६. सधृतयः सन्तो भिन्नार्था धातवः (तु. संक्षे. बधा.) तत्स्रष्टविवेचनाऽपेक्षितस्वशक्तिसमुचितमात्रा-सद्भावाऽभावविचारतः क्वचिदेव पृथक् संख्यायन्ते, प्रायेण तु तेन तेनाऽभिप्रेतेनाऽर्थेनैव सनाध्यन्ते, तय. तु. टिटि. ✓अर्, ✓अर्च् > अर्क्ते-, ✓अश् (वधा.), ✓अश् (भोजने), ✓अस् (भुवि), ✓अस् (क्षेपणे); वैतु. ✓सन् [सरणे] (पृ. ६१५^१) ।

७. उपसृष्टा धातवो धात्वन्तरसाकक्ष्यमारोप्यमाण। यथास्ववर्णमात्रं स्वातन्त्र्येण निर्दिश्यन्ते, तय. अति✓पद्, अनु✓पद्, अभि✓पद् । एवं स्थितेऽपि कस्को धातुः केनोपसर्गेणोपसृज्यत इत्यस्य समुदितपरिचयार्थमनुपसृष्ट-धातुनिर्देशाऽन्ते यथाश्रुति तदीया उपसर्गा अपि कोष्ठेऽन्तर्वध्यन्ते, तय. ✓अज् [अनु, ...] । अनयैव किल द्वैधप्रक्रिययोपसृष्टमात्रतया वर्तमानानां धातूनामपि यथातद्वर्णमात्रं परामृश्यत्वेन निर्देशः संभवति, तय. ✓अङ्ख् । ये चाऽध्यन्ते विशेषा इह वैशेष्येणाऽवघेयास्त इमे सूच्यन्ते—

(क) यत्रोपसर्गधात्वंशयोः संधिर्न भवति, तत्र तन्मध्यगो धातवीयः संकेत एव तद्व्यवच्छेदायाऽलम्, तय. अति✓पद् ।

(ख) यत्रोपसर्गधात्वंशयोः संधिर्भवति, तत्र सांहितिकाद् वर्णादनन्तरं वध्यमाने वर्तुलकोष्ठेऽन्तर्मध्यगेन सता धातवीयेन संकेतेन व्यवच्छिद्यमानौ विसंहितौ वर्णौ निर्दिश्येते, तय. अवा(व✓अ)स् [क्षेपणे], अवे(व✓इ), अम्य(मि✓अ)ज् ।

(ग) यत्र धातुरनेकधोपसृष्टो भवत्युपसर्गायः संधिश्च न भवति, तत्र सकृद्वा भूयो वा यथापेक्षं मध्यगेन विच्छेदकाऽऽख्येन संकेतेनोपसर्गायो व्यवच्छेदः प्रयोज्यते, तय. अति-प्र✓कित्, अनु-प्र✓युज्, अनु-सं-प्र✓चा ।

(घ) यत्र धातुरनेकधोपसृष्टो भवत्युपसर्गायः संधिश्च भवति, तत्र सांहितिकाद् वर्णादनन्तरं वध्यमाने वर्तुलकोष्ठे विसंहितयोर्वर्णयोर्मध्ये विच्छेदकाऽऽख्यः संकेतो ध्रियते, तय. अत्यु(ति-उ)द्✓ग्रह्, अन्वा(नु-आ)✓म्, अनु-पर्या(रि-आ)✓वृत् ।

(ङ) यत्र धातुरनेकधोपसृष्टो भवत्युपसर्गायश्चोपसर्गधातवीयश्च संधी भवतः, तत्र प्रथमं संहितस्वरूपो निर्देशो भवति, तदन्ते च वर्तुलकोष्ठे यथापेक्षमुक्तपूर्वयोः संकेतयोरुपयोगेन समुचितोऽन्योन्यं व्यवच्छेदः प्रदर्शितो भवति, तय. अयुदे(अमि-उद्-आ)✓इ ।

(च) यत्राऽनेकधोपसृष्टिर्भवति, तत्रोपसर्गक्रमनिर्देशास्याऽर्थकमनित्यस्य सतः क्वचिच्च श्रुतिक्रमेण विसंवादोऽपि प्रतीयेत, तय. उपा(प-आ)✓गम् > आ...उपगन्तन ।

८. यत्र किंचिद् अनैपातिकं क्रियाविशेषणं (=सुबन्तविशेषात्मकं) गतीयते, तत्र तद्युक्तो धातुरप्युपसृष्ट-धातुनिर्विशेषतया निर्दिश्यते, तय. अन्तर-आ✓धा, अन्तरि (र✓इ), अस्तमि (म्✓इ) ।

९. नामधातवो यथास्वनामिकप्रकृतिमनु यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते । तद्विषय एते विशेषाः सूचनीया भवन्ति—

- (क) येऽदन्तप्रकृतिकाः सन्तः क्विपि निष्पन्ना भवन्ति, ते स्वराङ्कनं विनैव निर्दिश्यन्ते, तय. ✓अब् > ओम- > ✓*ओम् ।
- (ख) ये णिचि निष्पन्ना भवन्ति, ते चौरादिक-हेतुमदन्यतर-णिजन्तधात्वन्तरवत् स्वराङ्कनमभजमानाः सन्त इकारान्ततया निर्दिश्यन्ते, तय. अन्त- > ✓*अन्ति, २अन्ध- > ✓*१अन्धि ।
- (ग) उक्तपूर्वद्वैविध्यविभिन्ननिष्पत्तीनि नामधात्वन्तराणि प्रायेण पाणिनीयप्रक्रियायाऽनभिमततत्क्लेश-नाऽतिरेकव्यतिरेकतोऽनुवादयितुमशक्यानीति कृत्वाऽङ्गरूपता^१मापाद्य सस्वराणि निर्दिश्यन्ते, तय. अंहस्- > ✓अंहोय, अघ- > ✓अघाय, अन्न- > ✓अन्निय ।

१०. पाणिनीये येषां धातूनामन्योऽन्यमादेशादेशिभावो विधीयते, तदीय इहान्ये निर्देश एते विशेषा भवन्ति—

- (क) यदैवंविधयोः कयोश्चिद् धात्वोरापात्तक्या^१ भाषाशास्त्रीयया दृष्ट्या पार्थक्यमेव प्रतीयते, तदा तयोरेकधात्वन्तरद्वयसामान्येन पृथक् निर्देशो भवति, तय. ✓अस् (भुवि), ✓भू च, ✓दा, ✓यच्छ च, ✓भू, ✓आह च, ✓सृ, ✓धाव् च, ✓इश्, ✓पश् च, ✓इ, ✓गा च ।
- (ख) यदैवंविधयोः कयोश्चिद् धात्वोरापात्तक्याऽपि भाषाशास्त्रीयया दृष्ट्या साजात्यसंनिकर्षः प्रतीयते, तदा तयोर्मध्ये यस्य भूयसी रूपसंपत्तिः स्यात्तदनुगततया चाऽवान्तरपार्थक्येन चाऽन्वीयोरूपसंपत्तेर्धातोर्निर्देशो भवति । एवं स्थितेऽपि परामर्शसौकर्योपयिक्ततया तस्य यथातद्वर्णमात्रं पृथगपि धातुमात्रीयो निर्देशो भवति, तय. ✓इच्छ > ✓इष्, ✓क्रच्छ > ✓क्र, ✓गच्छ > ✓गम्, ✓यच्छ > ✓यम् ।

११. यदा कस्यचिद् धातोस्तदीयाया रूपसंपत्तेरादिवर्णतो बहुविधत्वाद् विशदवैयुत्पत्तिकप्रतीत्यर्थं तदानुगुणेनाऽऽदिवर्णमेदतो बहुधा निर्देशः कृतो भवति, तदा प्रतिनिर्देशविशेषं निर्देशान्तरीयः परामर्शो वर्तुलकोष्ठे-ऽन्तर्बध्यते, तय. ✓अच् (= ✓क्रच्), ✓अह् (= ✓*क्रह्) ।

१२. नवोपकल्पिता धातवः प्रायेणाऽधितारकिता भवन्ति । अथ यैरपेक्षाविशेषैस्तदीयोपकल्पना प्रयोजिता भवति, त इमे स्मर्यन्ते—

- (क) यदा तन्मूलानि कृतिङ्गुपाण्युपलभ्यन्ते, तय. अंहस्- > ✓*अंहोय, अहुर- > ✓*अहूरि, ✓*अघ्, ✓*अङ्कय, ✓*अप्, ✓*अह् ।
- (ख) यदा तदीयेन यथावर्णमात्रेण व्यवस्थापनेन परामर्शे सौकर्यविशेषः संजायते, तय. ✓*अर्, ✓*अर्ध्, ✓*अर्ष ।
- (ग) यदा तद्द्वारा विशेषतो मौलिकीमार्ग्यभाषामपेक्ष्य योग-संपत्तिर्भवति, तय. ✓*क्र (पृ. ४७५^१), ✓*म् (पृ. ४८८^१), ✓*धृ, ✓*क्षृ (पृ. ५७९^१) ।

^१ अनभिमतस्तस्याः (= पाणिनीयायाः प्रक्रियायाः) क्लेशनाऽतिरेकस्तद्व्यतिरेकस्तामतितरामिवा-ऽक्लेशयित्वेत्यर्थः ।

^२ तिङि परतः सति नामधातवीर्यं यदङ्गं तद्रूपतामिति भावः ।

^३ मौस्थि. अपेक्षया तत्संबन्धसंभवविच्छेदो मा भूदित्यर्थमेतद् विशेषणं दीयते ।

^४ क्वचिदनवधानात् तारक्यं नापि प्रज्ञा भवतीत्येतत्सूचकमिदं विशेषणं द्रष्टव्यम् ।

१३. पाणिनीये विवरणभेदेन पृथक् संख्यायमाना धातव उपरिवक्ष्यमाणेन प्रकारेण तदीयेषु रूपेषु गणभेदतः पार्थक्येन संघटितेषु सत्त्विहंकत्रैव निर्दिश्यन्ते, तय. ✓इ, ✓क ।

(ख) तैडान्यङ्गानि

१. तिङि परतोऽङ्गीभविष्यति धातौ लक्ष्यमाणमवान्तरप्रत्यय-तत्प्रकारकोपजनाऽन्यतरप्रयोजितं द्विर्वचनं वाऽन्यत् किञ्चित् कार्यं वाऽवान्तराऽङ्गस्य प्रयोजकमिव सत् तेन साकं निर्दिश्यते, तय. अति✓ष्ठा (<स्था)>तिष्ठ (=ष्ठ), अभि✓हन्>जिघांस(=स्), अभि-सं✓पद्>पादि ।

२. यदैवमभिनिर्वर्तुकान्यवान्तराङ्गाणि भूयासीव भवन्ति, तदा तेषां यथास्वं रूपखण्डानामादौ निर्देशो भवति, तय. अति✓तृ>अति✓तर्, अति✓तृ, अति✓तुर्, अति✓तारि ।

(ग) तैडानि रूपाणि-

१. यथाश्रुतसंगृहीतानां सतां तैडानां रूपाणां मध्ये प्रथमं सार्वधातुकलकारीयाणि शुद्धवृत्तीयानि^१ रूपाणि लङ्-लेङ्-लोट्-लृङ्-विधिलिङ्गानुपूर्व्या निर्दिश्यन्ते, तय. अनु✓व्, ✓अस(भुवि) ।

२. यदैतानि रूपाणि गणतो भिद्यन्ते, तदा तानि प्रतिगणभेदं खण्डपार्थक्येन निर्दिश्यन्ते, तय. अति✓तृ, अनु✓भृ ।

३. तत्पश्चादवशिष्टलकारीयाणि शुद्धवृत्तीयाणि रूपाणि लिङ्-लृडाशीर्लिङ्-लृङ्-लृडामनुक्रमेण निर्दिश्यन्ते, तय. अनु✓वृप्, अनु✓ष्ठा (<स्था), ✓अस्(भुवि), ✓अस् (क्षपणे) ।

४. आर्धधातुकायमानस्य लेटो रूपाणि सार्वधातुकलेङ्-रूपेभ्योऽवच्छिद्य लुङ्-रूपैः साऽङ्गानि सन्ति तैः सदैव निर्दिश्यन्ते, तय. अति✓तृ>?अतितरः, अति...तारिषत् ।

५. अनयैव दिशा लोट्-रूपाणि विधिलिङ्-रूपाणि चाङ्गभेदवन्ति सन्त्यन्तरतमलकारान्तररीयरूपाण्यनु विविच्य विविच्य निर्दिश्यन्ते, तय. अप✓भू>अप...भवतु, अपभूतु, अपि...भूतु, अपि...जगम्भुः ।

६. वेदे लुङ्-दुर्भिक्षमिव भवति । तृच एवौत्तरकालिकी तदर्थताऽविरभूदित्यभिसंधायोपलभ्यमानेव सत्यैकैतदीया श्रुतिः कृत्यैव निरदेशि, तु. अन्वा✓गम्>अन्वा-गन्तु- ।

७. उभयपदीयानां रूपाणां मध्य आत्मनेपदीयानां पूर्वभावः परस्मैपदीयानां चोत्तरभावो भवति, तय. अभि✓सृश्, अभि✓रक्ष् ।

८. रूपाणां पुरुषतः प्रथममव्यमोत्तमक्रमेण वचनतश्चैकद्विवहुक्रमेण व्यवस्थापनं भवति, तय. ✓अव्>रक्ष्, ✓अस् (भुवि), ✓अस् (क्षपणे) ।

९. सस्वर-निःस्वररूपाणां मध्ये सस्वराणां पूर्वभावो निःस्वराणां चोत्तरभावो भवति, तय. ✓अव्>अवति, अवति, ✓अस् (भुवि) >अस्ति, अस्ति ।

१०. शुद्धवृत्तीयानि रूपाण्यनु तद्वदेव व्यवस्थापितानि सन्ति प्राक्रियिकाणि यग्-णिच्-सन्-यङन्तजातीयानि यानि रूपाणि निर्दिश्यन्ते, तय. ✓अव्, अति✓तृ, ✓अद्, अनु✓शक् ।

११. यत्र तत्रोपलभ्यमानस् तिङ्-रूपान्तीयः साहितिको दीर्घभावः साकं निर्दिश्यते (तु. भू. ४, १, च, २), तय. अप✓हन्>अप...हत्>ता, अपि✓भू>अपिभूम>मा, ✓अव्>अव>वा ।

^१ जिजाद्यभिव्यञ्जितहेतुत्वाद्यर्थविशेषानुपहितं सदप्राक्रियिकं यद् वृत्तं भवति तदेवेह शुद्धमिति विशिष्यते ।

१२. तिङ्-रूपाणि परिसमाप्य तेन तेन प्रकृतेन धातुना योगमाप्नुवानानामुपसर्गाणां संग्रहो वर्गकोष्ठे-
ऽन्तर्भव्यते, तय. ✓अद्...[अपि°, आ°, वि°] ।

१३. विलक्षणानि रूपाणि यथास्ववर्णमात्रमप्यनुकम्यन्ते च ततो यथास्वधातु प्रतिपरामर्श्यन्ते च, तय.
अप्सन्त < ✓*अप्, आश्नन् < ✓अश् (भोजने) ।

१४. अथोपसृष्टधातवीयरूपनिर्देशीयाः केचिद् विशेषा उल्लिख्येरन्—

(क) व्यवहितोऽव्यवहितोभयथाप्रयुक्तानामुपसर्गाणां विषये प्रतिस्थलं वाक्यान्वयीयायाः सौवर्याश्च
छान्दस्याः साहितिकयाश्च च स्थित्या भूयोभूय आलोच्यत्वाद् नितान्तं दुष्करोऽपि सन्नेष निर्णयो
दुर्वारो भवति यथोपसर्गत्वेन निर्दिश्यमानं पदं वस्तुतोऽतिक्रियाविशेषणभावं सदेव संसिद्धोपसर्गभावं
भवतीति (तु. भू. ४, १, अ, ५, अ उउ) ।

(ख) अव्यवहितोपसृष्टानां धातूनां रूपाणि यथाश्रुतमेव निर्दिश्यन्ते, तय. अति✓कृ>अतिकरोति ।

(ग) व्यवहितोपसृष्टानां धातूनां रूपाणि तु कतिभिश्चिद् माध्यमिकैर्विन्दुभिः सह निर्दिश्यन्ते, तय.
अति✓तृ>अति...तरामसि ।

(घ) यदोपसर्गमात्रस्य पुनःश्रुतेः श्रावितचरस्य तिङ्-रूपस्याऽध्याहारः साऽवसरो भवति, तदोपसर्गं भूयः
पृथग् निर्दिष्टे सत्यध्याहृतव्यं तिङ्-रूपं विभिन्नं मुद्रितं सद् वर्तुलकोष्ठेऽन्तर्भव्यते, तय. अप✓नुद्
>अप'(नुदस्व)¹ ।

(ङ) प्रतीकगताश्चोपसर्गनात्रश्रुतयस्तत्तन्मूलत आहारितैस्तद्युक्तपूर्वैस्तिङ्-रूपैर्विमुद्रितैश्च कोष्ठवद्भैश्च सद्भिः
सनाथीकृत्य निर्दिश्यन्ते, तय. अभी (भि✓ई)>अभि (ईमहे) ।

(च) यदोपसर्गमात्रश्रुतिः कल्पयितव्याऽऽक्षेप्ययोग्यतिङ्-रूपा भवति, तदा तदव्यवधानेन दक्षिणतो विच्छे-
दिकासनाथितं सद् धातवीयसंकेतमात्रं प्रदाय तदीये टिप्पणे तिङ्ङंशो निर्दिश्यते, तय. अति✓- ।
परं प्रायेण यदा साक्षाद् निर्दिष्टस्यैव सतः कस्यचिद् धातोः किञ्चिद् रूग्मुक्तपूर्वविधया प्राकरणीकीं
योग्यतामपेक्ष्याऽध्याहार्यं स्यात्, तदा तद् रूपमपि कोष्ठेऽन्तर्बद्धं सत् तद्धानुरूपान्तरसंख्या सह
निर्दिष्टमेव भवति, तय. अप✓गम्>अप (गमयन्तु) ।

(ज) रूपनिर्देशाऽवसर उपसर्गगतो वोपसर्ग-धातुगतो वा संधिः कोष्ठकान्तर्भव्यमानयथास्वविच्छिन्नरूपः
सन् यथाश्रुतं निर्दिश्यते, तय. अभ्यु (भि-उ)पा(प-अ) व✓ह्>अभ्युपावहरामि ।

३. सुवन्त-प्रकरणम्

(क) वैशेषिकाः संकेताः

१. सर्वेषां सुबर्हणां प्रातिपदिकानामन्ते तत्प्रातिस्विकसंकेततया दीयमानो विच्छेदसंकेतस्तेषामन्यतो
धातुभ्योऽन्यतश्चाऽव्ययेभ्यः पृथक्करणः सन् प्रयोगे तदीयस्य सुप्रत्यययोगस्याऽवश्यंभावित्वं सूचयेत्, तय.
अंश-, अंशु-, अग्नि-, अग्न्यायी-, आग्नेय-, अग्नि-दर- ।

२ यदा किञ्चित् सुबर्हतयाऽप्रसिद्धचरं प्रातिपदिकं तथात्वेन निर्दिश्यते, तदा तदन्यो विच्छेदकस्तारकया
सनाध्यते, तय. २अवस्- ।

¹ अत्र मूर्धन्या संख्याऽऽवृत्तिकं सूचयति ।

३. अलङ्-समासीयं पूर्वपदं पृथग्वान्तरप्रातिपदिकीकृत्य स्वरेण च विच्छेदकेन च विना निर्दिश्यते, तय. अग्र- > अग्रे ।

४. व्यवहितपदश्रुति सामासिकं प्रातिपदिकं ष इत्येतेन संकेतेन पुरस्क्रियते (तु. भू. ४, २, ग, १४, ग), तय. अप-च्नुद्- -च्नुद् ऋ ८, ४३, २६६, षअप-दुहत् ।

(ख) कृद्-व्यवस्थापनम्

१. धातोश्च तज्जस्य कृत्-प्रातिपदिकस्य च मध्ये सति तद्भावे तद्धातवीयतिङ्-रूपाणि विहाय नान्यत् किमपि व्यवधायकं भवति, तय. अहोयु-, अङ्कूयत्-, अभि-श्वसुत्-, अपि-हीन- ।

२. मुख्यधात्वनुगताऽवान्तरौकृतधातुजं प्रातिपदिकं मुख्याऽवान्तरौभयप्रकारकधातवीयरूपसर्वस्वं परि-समाप्य तदुपरि निर्दिश्यते, तय. अनु✓गम् > गच्छ > अनु-गच्छन्ती-, अति✓तृ > अति✓तर > अति-तर- ।

३. बहुत्वे सति धातुविशेषजानि कृत्-प्रातिपदिकानि यथास्ववर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय. ✓अव् > अव्-, अव-, ऊति-, ऊम- ।

४. गणभावेन निर्दिष्टानां सतां प्रातिपदिकानामवान्तरौकृताः प्रभेदा मुख्यैः प्रभेदैः साकं वा यथास्ववर्णमात्रं च यथाप्रातिस्विकरूपखण्डशीर्षण्यतया च वा निर्दिश्यन्ते, तय. अदस्- > अमी-, अमु-..., अस्मद्- > अस्म-, अस्मद्-, अहम्, आव-...; अहन्- > अह-, अहद्-, अहर-, अहस्- ।

५. यथावर्णमात्रमनुक्रमस्य कृन्मात्रसामान्यात् सुवर्हणां प्रातिपदिकानां सतां कृतां पार्श्वत एवाऽसुव-र्हणामव्ययानां सतां कृतमपि निर्देशो भवति, तय. अनु-दृश्य, अभि-दुह्य, अभि-दुह्य ।

(ग) तद्धित-व्यवस्थापनम्

१. तद्धितानि प्रातिपदिकानि यथास्वं नामिकप्रकृतीनामुपरिष्ठादव्यवधानेन यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय. अग्नि- > अग्नि-मत्-, आग्नेय-; २अ-दिति- > अदिति-स्व-, आदित्य-, आदित्य- ।

२. येषां तद्धितानां स्वनामिकप्रकृतिभिराद्यक्षरसामान्यं भवति, ते तत्पूर्वपदैः समासैः सस्थितयः सन्तस् तदीयस्तम्भाऽपेक्षया मात्रया व्यवहिते स्तम्भान्तरे निर्दिश्यन्ते, तय. १अग्नीषोम- > अग्नीषोमीय-; अग्र- > १अग्रिय-, २अग्रिय-, अग्रिय- ।

३. येषां तद्धितानां स्वकृत्प्रकृतिभिराद्यक्षरेण वैषम्यं भवति, ते तत्प्रकृतिकेभ्यः समासेभ्यः प्रागेव तदी-यस्तम्भाऽपेक्षया मात्राद्वयेन व्यवहिते स्तम्भान्तरे निर्दिश्यन्ते, तय. अतिथि- > आतिथ्य- ।

४. यदा तु विषमाऽऽद्यक्षरस्याऽपि सतस्तद्धितस्य नामिकी प्रकृतिः सामासिकी पूर्वपदतां नोपेयात्, तदा तन्निर्देश एक्या मात्रया व्यवहिते स्तम्भे एव क्रियते, तय. अग्रयण- > आग्रयण- ।

५. तद्धितानां तद्धितानां विषयेऽयं सामान्यो नियमो भवति, यथा यस्य या प्रकृतिस्तस्य तदपेक्षयैक्या मात्रया व्यवहिते स्तम्भे निर्देशः स्यादिति, तय. अ-दिति- > आदित्य- > आदित्य-वर- ।

(घ) समास-व्यवस्थापनम्

१. माध्यमिकविच्छेदकान्तरसमन्वितानि सन्ति सामासिकानि प्रातिपदिकान्यन्तमात्रविच्छेदकितसुवर्ह-प्रातिपदिकान्तरमात्रात् सुवेचानि स्युः, तय. अव-रुद्-, अघ-दांस-, अघ-हार- ।

१ उपरितनात् खण्डात् प्रकृति णत्व-तदभावाभ्यां च णत्व-तदभावाभ्यां च लक्षितानि प्रातिपदिकान्य-प्यनयैव दिशा मुख्याऽवान्तरौकृत्य निर्दिश्यन्ते, तय. अनुद्, इ, सः, पृष्ण, न- (वैद्. इह अर्थमन्-) ।

२. समासेऽसमस्तप्रातिपदिकान्तरेण समस्य समासान्तराऽवयवतामुपेयुषि माध्यमिकविच्छेदकस्तदीय-पूर्वोत्तरान्यतरपदताया अनुरोधात् तदन्त्यो वा तदाद्यो वा यथायोगं संजायते, तय. अघशंस-हन्-, "अधि-कृष्णाजिन- ।

३. समासद्वयेन समासान्तरे जन्यमाने तत्समासान्तरमात्राऽपेक्षया मध्ये विच्छेदको दीयते, तय. अघशंस-दुःशंस-, अजात-पुत्रपक्षा- ।

४. स्वपूर्वपदीयेष्वाद्यक्षरेण वैषम्यभाक्षु तद्धितेषु यथायथं निर्दिष्टेषु सत्सु समासा यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय. अतिथि- > अतिथि-ग्व, अतिथि-पति- ।

५. प्राथमिकः समासः स्वपूर्वपदापेक्षयैकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भे निर्दिश्यते, तय. १ असुर- > असुर-क्षयण- ।

६. समासजः समासः स्वसमस्तपूर्वपदापेक्षयैकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भे निर्दिश्यते, तय. अग्निष्टोम-प्रायण- ।

७. यदा समस्यमानयोः पूर्वोत्तरपदयोरन्त्याऽद्यवर्णयोरन्त्योरन्यतरस्मिन् वा साहितिको विकारो भवति, तदाऽसौ तन्मध्यप्रवेशिते वर्तुलकोष्ठे यथायथं निर्दिश्यते, तय. अग्न्यु(मि-उ)पस्थान-, अक्षितो(त-ऊ)ति-, अती(ति-इ)त्वरि-, अनु(स>)षत्यु- ।

८. यदा पूर्वपदाऽन्त्यो दीर्घः स्वरः पौर्वकालिकह्रस्वमूलो भवति (तु. भू. ४, १, च, २ उउ.), तदाऽसौ ह्रस्वो यथापरिचितपरिभाषे सुगमस्य निर्दिश्यते^१, तय. अ(क्ष>)क्षा-नह्-, अ(जि>) जी-गर्त-, अ(ति>) ती-काश-, अ(नु>) नू-वृत्- ।

(ङ) स्त्रीलिङ्गक-व्यवस्थापनम्

१. पाणिनीयायां प्रक्रियायां स्त्रीलिङ्गकमात्रतया सिषाधविध्यमाणानि सन्ति दीर्घान्तानि प्रातिपदिकानि तथैव निर्दिश्यन्ते, तय. अर्हणा- ।

२. यानि प्रातिपदिकानि पाणिनीये संभवल्लिङ्गान्तरतया शिष्यमाणानि सन्त्यप्युपलब्धस्त्रीलिङ्गकमात्रश्रुतीनि भवन्ति, तानि वर्तुलकोष्ठित-कोणपुङ्खान्यतरसरूपसंकेतसदृकताऽस्त्रीपरकपूर्वरूपोपकल्पनानि कृत्वा निर्दिश्यन्ते, तय. अश्युमा(न >) ना-, अति-चर(त् >)न्तो- ।

३. स्वराऽभेदेन लिङ्गपर्यायतोऽकाराऽऽकारान्यतराऽन्ततयोपलब्धश्रुतीनि प्रातिपदिकानि प्रार्धविराम-विविक्तोभयप्रकारसाधारणाऽन्त्यविच्छेदकतया समुह्य निर्दिश्यन्ते, तय. अघ्, घा-, २अज् जा-, अज्ञान्, ना- ।

४. इवर्णोवर्णान्यतराऽन्तानि प्रातिपदिकान्यपि नान्तरीयोक्तपूर्वयाऽवर्णान्तरपरया दिशैव निर्दिश्यन्ते, तय. अराति, "ती-, अभि-दिप्सु, प्सु-, अवस्यु, स्यु- ।

५. उक्तपूर्वव्यतिरिक्तानि सर्वाण्यपराणि स्त्रीलिङ्गकानि प्रातिपदिकानि यथास्वाऽनुगताऽस्त्रीपरकपूर्वरूपीय-स्तम्भापेक्षयैकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भान्तरे तत्तद्रूपपुद्गवारसंभेदनिवृत्त्यर्थं पृथग् निर्दिश्यन्ते । एतानि तावत् प्रविभज्य किञ्चित् सूच्येरन्—

(अ) यान्याकारान्तानि सन्त्यर्थतश्च योगतश्च विशिष्टानि स्युः, तय. अघ्ना-, २अवाढा- ।

^१ मूआ. परिभाषया त्वेतद् दीर्घत्वं यथायोगम् अर, इर, उर इत्येतदन्यतममूलकं भवति (तु. भू. ४, १, अ, ५, अ उउ.

- (आ) यानि दीर्घकारान्तानि सन्त्यकार-हलन्त्यतरान्ताऽस्त्रीपरकपूर्वरूपाणि स्युः, तय. १अ-देव- > अदेवी-,
असत्- > असी-, अर्किन्- > अर्किणी- ।
- (इ) यानि दीर्घकारान्तानि सन्ति भिन्नस्वर-हस्वेकारान्त-मौलिकपूर्वरूपाणि स्युः, तय. अक्षि- > अक्षी-,
अर्षणि- > अर्षणी- ।
- (ई) यानि दीर्घकारान्तान्यभिन्नस्वर-हस्वेकारान्त-मौलिकपूर्वरूपाणि सन्त्यन्यथा कथञ्चित् सुवेचानि स्युः,
तय. अरुणि- > अरुणी- ।
- (उ) यानि दीर्घकारान्तानि सन्त्यकारान्ताऽस्त्रीपरकपूर्वरूपाणि स्युः, तय. अवितु- > अवित्री-,
अनु-ष्ठातृ- > अनुष्ठात्री- ।

(च) कालिकलकारार्थक-सुवर्हकृद्-निर्देशिका

क-कसु-कानच्-शतृ-शानच्-स्थतृ-स्यमानाऽन्यतमाऽन्ताः सुवर्हाः कृतः सांप्रतिकेषु कोषेष्वारुण्यातिक-
प्रकरणे लकाररूपाऽनुपदं निर्दिश्यमानाः सन्त इह तावत् सुवर्हकृदन्तरसामान्येन यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय.
अप- > अप-रुद्-, अप-रुध्यमान- ।

(छ) क्रियाविशेषणभावुक-सुवर्हप्रातिपदिक-निर्देशिका

येषां सुवर्हणां रूपविशेषाः क्रियाविशेषणभावुका भवन्ति, तेषां सुवर्हान्तरनिर्विशेषं निर्देशो भवति,
प्रस्तुतवैशिष्ट्यं च तदीयं यथावत् टिप्पण्यते, तय. २अनु-काम- > -मम्, अ-विद्वेष- > -षम् ।

(ज) अयौगिक-सुवर्हप्रातिपदिक-निर्देशिका

यानि निमित्तान्यादाय कानिचित् सुवर्हाणि प्रातिपदिकानि कृद्वाह्याकृत्य स्वतन्त्रशब्दतया यथावर्णमात्रं
निर्दिश्यन्ते, तानीमानि सूच्येरन्—

१. यदा कृज्जातीयस्य सुवर्हस्य प्रातिपदिकस्य व्युत्पत्तिरज्ञाता वा दुरुहा वा संदिग्धा वा मूलाऽऽर्यभाषीया
सत्यप्रसिद्धा वा स्यात्, तय. अनुस्-, २अनु- ।

२. यदा कृतद्वितसमासाऽन्यतमजार्तायं सुवर्हं प्रातिपदिकं वर्णविकारतो यौगिकव्यवस्थितिकतया दुरीक्षमिव
संजायेत, तदैवविधे स्वतन्त्रनिर्देशे क्रियमाणे सति समुचिता प्रतिपरामर्शिकाऽपि क्रियते, तय. ऊत्ति-, ऊम-, सुन्-,
आग्नेयु-, आतिथ्यु-, अग्नौ-विष्णु- ।

३. यदा समासत्वेनोपकल्प्यमाने सुवर्हे प्रातिपदिकेऽवयवतः संशयो भवति, तय. अनीक-, अभीक-,
अनिर्विन्- ।

४. अथ गणतो निर्देशभाजां सुवर्हणां प्रातिपदिकानां येऽवान्तराः प्रभेदा भवन्ति, ते प्रत्येकं
प्रतिपरामर्शिकया सनाध्यैवं स्वतन्त्रतयाऽपि निर्दिश्यन्ते, तय. अमी-, अमु-, अह-, अहर्-, अहस्- ।

५. पूर्वपदतया समासान्तरमननुप्रविष्टः सन् नच्-समासश्च प्रथमस्तम्भीयतया स्वतन्त्रं निर्दिश्यते, तय.
अ-पति-, अ-पतिष्णी-, अ-जात- (वैतु. अजात-शत्रु-) ।

(झ) विसंख्यात-सुवर्हप्रातिपदिक-निर्देशिका

१. स्वर-भेदेन श्रूयमाणानि सवर्णानि सुवर्हाणि प्रातिपदिकानि विसंख्याय निर्दिश्यन्ते, तय. १अपस्-,
२अपस्-, १अ-मेनि-, २अ-मेनि-, १अरुणी-, २अरुणी- ।

२. अथ स्वरभेदव्यतिरिक्तकारणान्तरप्रयोजिताऽर्थभेदप्रदर्शनौपयिकतयाऽपि सुबर्हप्रातिपदिक-
विसंख्यानमाश्रियते, तय. १अप्-, २अप्-; १अरति-, १२अरति-; १अरति-, १२अरति-; २असुर-, ३अ-सुर- ।

(ज) सौपरूप-निर्देशिका

१. सुब्रह्मे प्रातिपदिकस्याऽन्त्यमेकाज्मात्रं तत्पूर्ववर्तिनः प्रातिपदिकावशेषस्य संग्राहकेण सता विच्छेद-
केन पुरस्कृतं सन्निर्दिश्यते, तय. अंश- > -शः, -शम्, -शस्य ।

२. एकाज्मात्रकाणां प्रातिपदिकानां सुब्रह्मे निदेशे तावद् विच्छेदकेन संग्राहस्य पूर्ववर्तिनः प्राति-
पदिकाऽशस्यैवाऽभावात् तत्प्रयोजनाभावाद् तत्प्रयोगाभावो भवति, तय. सत्- > सत्, सन्तः, सन्तौ ।

३. प्रातिपदिकाऽपेक्षया स्वरतो विशेषे प्रदर्शयितव्ये सत्येव सुब्रह्मे निदेशे स्वराङ्कनमाश्रियते, तय.
सत्- > सत्तुः, सत्ताम्, सद्भ्यः ।

४. सौपानि रूपाणि संघटितपरामर्शिकासौकर्याऽनुरोधेन यथावर्णमात्रं न तु यथाव्यक्ति वा यथाविभक्ति
वा निर्दिश्यन्ते, तय. अंशु- > -शवः, -शवे, -शुः; अग्र, ग्रा- > -ग्रम्, -ग्रा, -ग्राः, -ग्रान् ।

५. गणप्रातिपदिकाऽन्तरप्रातिपदिकीयानि सौपानि रूपाणि यथोक्तपूर्वसामान्यव्यवस्थं पार्थक्येन
निर्दिश्यन्ते, तय. अदुस्- > अमी- > -मी, -मीभ्यः, -मीषाम् ।

६. साऽऽप्रेडितानि सुव्-रूपाणि माध्यमिकविच्छेदकवन्ति सन्ति यथोक्तपूर्वसामान्यव्यवस्थं पार्थक्येन
निर्दिश्यन्ते, तय. अंशु- > -शुः-शुः; अहस्- > -हसः-हसः, अग्नि- > -ग्निम्-ग्निम् ।

(ट) उत्तरपदत्व-निर्देशिका

एकैकस्य सुव्-रूपीयस्य खण्डस्याऽन्ते वर्गकोष्ठेऽन्तस् तत्तत्प्रकृतप्रातिपदिकोत्तरपदाः समासाः पूर्वपदतो
विमुद्रं निर्दिश्यन्ते, तय. अंशु- ... [°शु- अन्°, उप°, वृत्त°] ।

४. अव्यय-प्रकरणम्

१. अव्ययमात्रं वैशेषिकपक्षेतिरहितं सद् यथास्ववैशेषिकसंकेताभ्यां धातोश्च सुब्रह्मे प्राति-
पदिकाच्च सुवेचं भवति, तय. अथ, अनु, ✓अद् > अत्ता, अत्तवे; अनु ✓दिश् > अनु-दिश्य, अधरात् ।

२. त्वान्त-तुमुन्नन्तप्रकाराणि कृज्जातीयान्यव्ययानि सांप्रतिकेषु कोषेष्वप्यात-सविषयीक्रियमाणान्याप
सन्तीह सजातैः सुब्रह्मेः कृदन्तरैः सस्तम्भीकृत्य तत्साधारण्येन यथास्ववर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय. ✓अद् >
अत्तवे, अत्तुम्, अत्ता ।

३. अनूपचितकायानि सन्ति कृज्जातीयान्यव्ययानि यथास्वप्रकृतिभूताऽव्ययान्यनु मात्रयैकया व्यवहिते
स्तम्भान्तरे निर्दिश्यन्ते, ✓अद् > अत्ता > अत्ताय ।

४. यान्यव्ययानि स्वप्रकृतिभूतेभ्यः सुव्योगीयेभ्यः प्रातिपदिकेभ्यः स्वरूपतो नाऽतिविप्रकृष्टानि स्युः, तानि तदुपरि तद्वान्तरप्रातिपदिकतया पृथक् निर्दिश्यन्ते, तय. अधर- > अधरात् ।

५. समासाऽव्ययवतां प्रपन्नानामव्ययानां विषय एते विशेषा अवधेया भवन्ति—

(क) तत्तदव्ययपूर्वपदतया विशिष्टानां धातूनां च प्रातिपदिकानां च तत्तदव्ययाऽनधीनतया यथास्ववर्णमात्रं निर्देशो भवन्ति, तय. अनु✓पत् (गतौ), अनु-पथ-, अभि✓रुह्, अभि-रूप- ।

(ख) मूलतः समासाऽव्ययवभूतानि सन्ति प्रतीकगतत्वेन पृथगिव श्रूयमाणान्यव्ययानि यथोक्तपूर्वसामान्य-व्यवस्थं वर्तुलकोष्ठेऽन्तःप्रदर्शितैः सङ्घिर् मौलिकैरुत्तरपदैः सनाध्य निर्दिश्यन्ते (तु. भू. ४, २, ग, १४, ङ), तय. अभो(भि✓ई) > अभि(ईमहे) ।

(ग) यदा समस्तस्य कृज्जातीयस्याऽव्ययस्योपसर्गाशो मूले व्यवहित इव श्रूयते, तदा तस्य निर्देशः षड्यतेन संकेतेन पुरस्कियते (तु. भू. ४, २, ग १४, ग), तय. अभि-समे(म्-आ✓इ) > षडभि-समेत्यं ।

(घ) मूलत उत्तरपदविधया समासाऽव्ययवतो भजदधि सद् निहतंभावुकमव्ययं यथास्ववर्णमात्रं स्वातन्त्र्येण निर्दिश्यते^१, तय. इव, उ, च, चित् ।

(ङ) यदा तूक्तपूर्वं निहतंभावुकमव्ययमव्ययान्तरस्याऽन्ते श्रूयते, तदा तद् यथासामान्यव्यवस्थं समासाङ्ग-भूतमेव निर्दिश्यते, अय > अयो ।

(च) एवं सत्यपि यदा तु निहतंभावुकमव्ययमुपसर्गभावुकस्याऽव्ययान्तरस्याऽन्ते श्रूयते, तदा तत् ततो व्यवच्छिद्य पृथगेव निर्दिश्यते येनोपसर्गोपसृष्टसंबन्धोऽव्यवहित इव प्रतीयेत, तय. अपे(प✓इ) > अप(एतु) < अपो(एतु), अप✓म्यक्ष > अप...म्यक्ष < अपो...म्यक्ष, अपे(प✓ई)ञ् > अप...अपेजते < अपो...अपेजते ।

६. अव्ययानां विसंख्यानेऽयं वक्ष्यमाणो निमित्तोद्देशोऽवधेयः—

यदा तानि सस्वर-निःस्वरोमयथा श्रूयन्ते, तय. कुम्, कम्, युथा, यथा ।

७. समस्तानामव्ययानां यथासामान्यप्राप्तिं द्वेधा निर्देशो भवति । यथास्ववर्णमात्रं च पूर्वपदीयप्रति-परामर्शिकासहकृतं यथोत्तरपदनिर्देशं च, तय. सम(म्✓अ)धि > समर्धयित्वा इति च अर्धयित्वा सम्^० इति च ।

५. स्वर-प्रकरणम्

(क) आधारग्रन्थीयं स्वराङ्कनम्

यथोपलम्भमेतद्ग्रन्थप्रकृतविभागीयाऽऽधारग्रन्थानां मध्ये सप्तसु तावत् सामर्थ्येण स्वरोऽङ्कितो भवति । त एव ऋग्वेदो माध्यन्दिन-यजुर्वेदः काण्व-यजुर्वेदस्तैत्तिरीय-यजुर्वेदो मैत्रायणीय-यजुर्वेदः कौथुम-सामवेदः शौनकीया-
^१ एतान्यव्ययानि सर्वाणि तैत्तिरीये पदपाठे, पदपाठान्तरेषु च इव-व्यतिरिक्तानि, पृथक्-पदतया पठ्यन्ते ।

ऽथर्ववेदश्च सन्ति । अपरेषां मध्ये तु खिलसूक्तेष्वंशतः काठक-यजुर्वेदे च कचित् कचित् स्वराङ्गनमुपलभ्यते । कपिष्ठल-कठ-यजुर्वेदस्य जैमिनीय-सामवेदस्य चाऽथावधि निःस्वरमेव संस्करणमभूत् ।

(ख) रेखीयो गम्यः प्रकारः

१. ऋग्वेदे तैत्तिरीय-यजुर्वेदे चोदात्तो नाम मुख्यः स्वरः स्वतोऽनङ्कितः सन्नन्यतोऽधोरेखितप्रागनुदात्ततोऽन्यतश्चोर्ध्वदण्डित-स्वरितितोत्तराऽनुदात्ततो विज्ञप्तो भवति, तय. अग्रये । स्वरितोत्तरवर्त्यनुदात्तमात्रमप्याऽधोरेखितोदात्त-स्वरितान्यतरोदयानुदात्तमनङ्कितं भवति, तय. अग्निमीळे पुरोहितम् (ऋ १, १, १) इत्यत्र पुं इत्येतद्वैपरीत्येन °के इति । अस्य खलु स्वरितोत्तरस्याऽनङ्कितस्य सतोऽनुदात्तस्योदात्ततयाऽऽभासो मा भूदित्यर्थं स्वरितस्य च तदुपरितनस्योदात्तस्य च मध्ये संकेतविशेषौ स्थाप्येते । तथाहि । यदा स्वरितो ह्रस्वो भवति, तदा १ इति, यदा चाऽसौ दीर्घस्तदा त्रिंशन् स्वयमप्यधोरेखिते सति ३ इति, तय. अप्स्रन्तः (ऋ १, २३, १९), क्वे ३ दानीम् (ऋ १, ३५, ७) । उदात्त-स्वरितान्यतरोदयोऽनुदात्तोऽधोरेखितो भवतीति सूचितमिवाऽधस्तात्, तय. अग्निम् कन्या । मन्त्राऽर्धादौ वा वाक्यादौ वा वर्तमानमनुदात्तमात्रमङ्कितं भवति, तय. अनुकामम् (ऋ १, १७, ३) ।

२. अयमङ्कनप्रकारः शौनकीयाऽथर्ववेदे माध्यन्दिन-यजुर्वेदे काण्व-यजुर्वेदे यथामूलकोशं कपिष्ठलकठ-यजुर्वेदे चाऽपि लब्धप्रचारोऽभूत् । एवमपि तावद् उदात्ताऽनुदात्तयोर्विषये सामान्ये सत्यपि स्वरितस्य विषये सन्त्येव बाह्वचतैत्तिरीयेतरग्रन्थीयाः केचिद् विशेषाः, तथाहि—

(अ) शौनकीयेऽथर्ववेदे स्वरितादुपरि ऽ इति संकेतो भवति, तय. वीर्यं ऽम्, सर्वा ह्यऽस्मिन् (११, ८, ३२), ज्येष्ठ्वरो ऽभवत् (११, ८, १) । उदात्तादुपरितनः स्वरितस्तु बाह्वचवत् साधारणेनोर्ध्वदण्डेनैव संकेत्यते, तय. तं ध्यूर्ण्वन्तु सूतवे (१, ११, २) । उदात्ते परतो ह्रस्वात् स्वरितादूर्ध्वदण्डितात् सत उपरि १ इति संकेतो भवति, तय. अप्स्रन्तः (१, ४, ४) । तस्यैव दीर्घस्य सतस्तु संकेतो बाह्वचनिर्विशेषो भवति, तय. विक्लेश्यो ३ विज्ञताम् (१, २८, ४) ।

(आ) माध्यन्दिन-यजुर्वेदे ऽ इत्येतेनाधो-दीर्घहस्तकेन स्वरितः साधारण्येन संकेत्यते, तय. द्विवीच (६, ५), वीर्यमसि (१९, ९), आस्थेन (२, ११) । उदात्ते परतस्त्वसावधस्त्रिशूलकेन संकेत्यते, तय. वीर्यं मयि (१९, ९), अप्स्रन्तः (९, ६) योऽस्मान् (१, २६) । यदा तावत् स्वरितोदात्तयोर्मध्ये विरामो व्यवधत्ते, तदाऽधोदीर्घहस्तकस्यैवोत्सर्गो भवति, तय. वरूथ्यः । वधुः (३, २५) । यजुरादौ वाऽर्धर्चादौ वा वर्तमानश्चोदात्तादुपरितनभूतश्च स्वरितस्तु साधारणेनोर्ध्वदण्डेनैव संकेत्यते, तय. ऋम्बकं यजामहे (३, ३०), अत्र देवं ऋम्बकम् (३, ५८), उर्व्या व्यद्यौत् (१२, १) ।

(इ) काण्व-यजुर्वेदे उदात्ते परतः स्वरितमात्रमधोरेख्यत इत्येव विशेषः^१, तय. अप्स्रन्तः (१०, २, ३), योऽस्मान् (१, ९, ४) प्रसवेऽश्विनोः (१, ३, ६) ।

(ई) कपिष्ठलकठ-यजुर्वेदेऽन्यथा सर्वथा काण्व-यजुर्वेदेन स-प्रक्रिय एव वर्तमान उदात्तोदयोऽधोरेख्यमाणो ह्रस्वस्वरितो दीर्घनामप्यपाद्यत इत्यस्यैवाऽणीयान् विशेषः, तय. उर्वान्तरिश्वम् (१, २), अप्स्रन्तः (४८, ४) ।

^१ अस्मदीये मूलकोषे माध्यन्दिनप्रकारीयः संभेदोऽपि लक्ष्यते । एतच्छास्त्रीयत्वेनाऽनुदात्तभूमिरवर्तीयस्याऽधोर्ध्वलक्ष्योपलम्भोऽपि परैः सूचितो भवति (ड. ZDMG ४९, १५१) ।

(ग) संख्याङ्कीयः सिद्धः प्रकारः

सामवेदे मूर्धन्यसंख्याऽऽत्मको विभिन्नः किल सिद्धः प्रकारः प्रवर्तते । एतदीया मुख्या विशेषा इमे सन्ति^१—

१. सामान्येनोदात्तस्वरितानुदात्ता यथाक्रमं मूर्धन्यस्थितिभिः १, २, ३ इत्येताभिः संख्याभिः संसंकेता भवन्ति तय. अग्निं वैः (१, २१) ।

२. परंपरिताऽनेकोदात्तमध्ये प्रथम एव लब्धसंकेतो भवति, तय. आ तु (१, १६७), स्पाहं^३ तद् आ (१, १०७), नै हि (१, २४१) ।

३. आवसानिक उदात्तः १ इत्यस्य स्थाने २ इत्यनेन संकेत्यते, तय. वैर्यम् (१, १४) ।

४. आवसानिकपरंपरिताऽनेकोदात्तमध्ये प्रथम एव नान्तरीयोक्तपूर्वया दिशैव च संकेत्यते, तय. मँहोश् हि षः (२, १६), उँतै चाम् (२, १५६), नौन्यं त्वत् (२, ३३४) ।

५. अनुदात्तव्यवहितयोरुदात्तयोर्मध्ये प्रथमः २ इत्यनेन संकेत्यते, तय. अँग्नै आ योहि (२, १०) ।

६. यदा परंपरिताऽनेकोदात्ताऽनुग उदात्तोदयोऽनुदात्तो भवति, तदा परंपरितप्रथम उदात्तः २उ इत्येवं संकेत्यते, परश्च १ इत्येवम्, तय. शंयोरेभिं (१, ३३) वना त्वं यन्मौतुः^{३ २उ} (१, ५३) ।

७. परंपरितानेकोदात्ताऽनुगः स्वरितः २ इत्यस्य स्थाने २र इत्येवं संकेत्यते, तय. नि होतोर (१, १), निर्गा अँरन्तत् (१, ५८५) ।

८. यदा उदात्तभूमिः स्वरित आवसानिको वाऽनुदात्तोदयो वा भवति, तदाऽसौ २र इत्येवं संकेत्यते, तय. अक २र उक्यम् (२, १११६), मनुव्येभिः^{अक २र} (१, ७९), नीव^{२र} (२, १००६), देव्येतु^{अक २र} (१, ५६) ।

९. उदात्तोदय उदात्तभूमिः स्वरितः २ इत्येवं संकेत्यते प्लुतिं चाऽऽपाद्यते, तय. पौह्यो^३ तं द्वितीयेया (१, ३६), अँभ्यो ३ दिशैः सूरैः (१, १२८) ।

१०. उदात्त-स्वरिताऽन्यतरोदयपरंपरिताऽनेकाऽनुदात्तमध्ये चरम एव संकेत्यते, तय. समुद्रं^३ इन्द्राभ्यो ३ दिशैः (१, १२८) ।

११. स्वरितस्याऽनुगतया वर्तमानमनुदात्तमात्रं न संकेत्यते, तय. चित्रं^३ राधो अमर्त्य (१, ४०) ।

१२. आवसानिकाऽनुदात्तोदयान्यतरस्वरितोदयोऽनुदात्तः ३क इत्येवं संकेत्यते (इह तु. अधस्तनम् ८मीयमुदाहरणम्) ।

(घ) प्रथमः प्राक्तनो रेखीयः सिद्धः प्रकारः

अथ यो मुख्यस्योद-त-स्वरस्य साक्षादिव संकेततः सिद्धंभावुकः प्राक्तनो रेखीयः प्रकारो मैत्रायणीय-यजुर्वेदे, काठक-यजुर्वेदे, पैण्डलादाऽथर्ववेदे चोपलभ्यते, स एवात्र संगृह्यते—

१. मैत्रायणीय-यजुर्वेदे काठक-यजुर्वेदे चोदात्त ऊर्ध्वदण्डयते, तयः अग्निः ।

२. उदात्तभूमेः स्वरितस्य कृते चोमयत्राऽधोभुजकः ८ इति सामान्यः संकेतो भवति, तय. द्विर्वीव (मै १, २, १४), व्यसृषः (काठ ७, १२), शुण्डोऽधिं^३ (मै २, ६, १३), वृ ।

^१. उदाहरणीयस्थलसंकेताः कौथुमसामवेदीया भवन्ति ।

३. मैत्रायणीय-यजुर्वेदे सन्नतरोऽधोरेख्यते (तय. अग्नि-), काठक-यजुर्वेदे चासावधोदण्डेन संकेत्यते^१, तय. अग्नि- ।

४. उदात्तोदयस्य स्वरितस्य विषयेऽपि चैतयोः शाखयोर्मध्ये भवत्येव कियानपि वि-संवादः । तथाहि । मैत्रायणीयाः ३ इत्यङ्कं ततः पुरस्तात् प्रयुज्यते, कठाश्च तं स्वरितमेव काण्वसाधारण्येनाऽधोरेखयन्ति^२, तय. प्रसु^३वे-
ऽश्विनोः (मै १, २, १५), वैतु. प्रसवेऽश्विनोः (काठ २, ९) ।

५. स्वरिनीयहस्व-दोर्ध्व-भेदप्रयोजितस्तु नेहोभयत्र कोऽप्यत्रान्तरविशेषो भवति ।

६. मैत्रायणीया अनुदात्तभूमेः स्वरितस्य कृते सामान्येन तिरोरेखा प्रयुज्यते, तय. धियः ।

७. सन्नतरोदयत्वे त्वस्याऽनुदात्तभूमेः स्वरितस्य कृते त ऊर्ध्वत्रिपुण्ड्रकं प्रयुज्यते^४, तय. 'प्रथमः', 'प्रसवे-
ऽश्विनोः (मै १, २, १५) ।

८. कठा अनुदात्तभूमेः स्वरितस्य कृते सामान्येनाऽधोविन्दुना निर्वाहं पश्यन्ति^५, तय. धियः ।

९. पैष्ठादाऽथर्ववेदेऽप्युदात्तीय ऊर्ध्वदण्डः प्रयुज्यते सन्नतरश्च काठक-यजुर्वेदवदधोदण्डेन संकेत्यते च, तय. दाता ।

१०. यत्तत्राऽनुदात्तभूमिः स्वरितोऽधोविन्दुना सनाध्यते तदपि काठकेन सामान्यमावहति, तय. कामः ।

११. माध्यन्दिन-यजुर्वेद-सामान्येन च मैत्रायणीय-काठकयजुर्वेद-भेदेन च तत्रोदात्तभूमिः स्वरितः साधारण्येनाऽधोदीर्घहस्तकेन बोध्यते, तय. न्यक्, शरव्या या (१४, २, ७), तन्वा संतमया (१४, २, ८) ।

१२. स्वरितादुपरितनस्योदात्तस्य यावदूर्ध्वदण्डप्रज्ञात् तस्य स्वरितस्य कृते विशिष्टतरं संकेतान्तरं नाऽपेक्ष्यते ।

१३. स्वरितादुपरितनस्याऽनुदात्तस्य त्वनुदात्तभूमिस्वरितवदुपचार इष्यते यावताऽसावधोविन्दुना सनाध्यते, तय. आस्याय (१६, १०४, ६) ।

(ङ) द्वितीयः प्राक्तनो रेखीयः सिद्धः प्रकारः

काण्व-माध्यन्दिनीयोः शतपथ-ब्राह्मणयोः केषुचिद् ग्रन्थान्तरेषु (तु. C. काशत्रा. भू. पृ. ९) चाऽपरः खलु रेखीयः सिद्धः प्रकारो लब्धप्रतिष्ठो भवति । इमे तार्वेदतदीया विशेषा भवन्ति—

१. अत्रोदात्तोऽधोरेख्यते^६ऽनुदात्तश्चाऽनुदात्तभूमिः स्वरितश्च नाऽङ्क्यते, तय. अग्निना ।

२. उदात्तोदय उदात्तो नाऽङ्क्यते, तय. केतः केतम् (५, १, १, १६)^७ ।

^१ सन्नतरो नामोदात्तस्वरितान्यतरोदयोऽनुदात्तः प्रसिद्धो द्रष्टव्यः ।

^२ Sch. त्वियमधोरेखा न प्राड्योजि । अत एवेहाऽप्युदाहरणान्तरेष्वेतदप्रयोगो द्रष्टव्यः ।

^३ Sch. त्वस्या अधोरेखायाः स्थान ऊर्ध्वद्विधितं काकपदकं (Λ) प्रयुङ्क्ते ।

^४ मैत्रायणीयानां पदपाठ उक्तपूर्वो बाह्वचः प्रकारो लब्धप्रतिष्ठोऽभूदित्यपरो विशेषोऽप्यत्र वैचित्र्यैक-
वृद्धिकरो भवति ।

^५ Sch. अनुदात्तभूमिं स्वरितं नैव संकेतयति । सात. तु मूलोक्तस्थितिद्वयनिर्वाहाय यक्, अधो-
हस्तकं (L) चाऽधस्त्रिशूलकं (∞) च प्रयुङ्क्ते ।

^६ तु. C. काश. भू. पृ. ९ यत्र भाषिकस्वरस्य स्वरूपत आलोचनायां प्रवृत्तायां पुरातन उदात्तः कालेना-
ऽनुदात्ततां गत इत्यभिप्रायः परकीयो वादः प्रयुक्तो भवति ।

^७ एतत्त्वण्डोदाहरणीयस्थलसंकेताः आश. द. ।

३. परंपरितानां सतां बहूनामुदात्तानां मध्ये चरम एवाङ्क्यते, तय. अग्निर्हि वै धूर्य (१, १, २, ९) ।

४. उदात्तभूमि-स्वरितस्य संकेतार्थं तदुदयमक्षरमधोरेख्यते^१, तय. वीर्यम् ।

५. एवं तावदुदात्तभूमि-स्वरितोदयेऽक्षर उदात्ते सति तृतीयाऽधोरेखा तस्य चोपरितनस्य स्वरितस्य च समानं ग्राहिका भवति । एवं च स्थिते तदुदयमुदात्तान्तरं चेद् भवति, तर्हि तच्चाङ्क्यते, तय. यज्ञो वै स्वः (१, १, २, २१), मानुषं नेद् व्यृद्धम् (१, ७, २, ९), वैतु. इति सैषा (१, ४, १, २६) यत्र तिकारोऽनुदात्तः सन्नात्मोदयोदात्तेकारीयाऽधोरेखाया अन्यथासाधने प्रयोजको न भवति ।

६. उदात्त-स्वरिताऽन्यतरोदयस्य स्वरितस्य तूक्तपूर्वः संकेतो न व्याहन्यते, तय. यज्ञो वै स्वरहः (१, १, २, २१), देवा वै स्वरगन्म (१, ९, ३, १४). इति सैषतम् (१, ४, १, २६) ।

७. कण्डिका-ब्राह्मणान्यतराऽऽवसानाय उदात्तः कण्डिका-ब्राह्मणान्यतराऽऽद्य उदात्ते परतस्त्रिभिरधोविन्दुभिः संकेत्यते^१, तय. देवत्रा ॥ सः (५, १, ४, ७७) ।

८. उदात्तो वाऽनुदात्तो वाप्यावसानिकः सन् स्वरिते परत एवमधोविन्दुत्रिकेण संकेत्यते, तय. इति ॥ तेऽविदुः (३, ४, ३, ७७) प्रतिप्रस्थाता ॥ सोऽध्व° (४, २, १, १३ उ) ।

९. यदाऽऽवसानिकस्याऽपि सतोऽक्षरस्य परेणाऽक्षरेण संहिते पाठे सति स्वरितः संभवति, तदा तदुदयस्योपान्त्यस्याऽक्षरस्यैवमधोविन्दुत्रयेण संकेतो भवति, तय. एव । एतन् (३, ४, २, १३) ।

१०. अङ्कितस्य सत उदात्तस्याऽनुनासिकतां प्राप्तावनुनासिकचिह्नमप्यधोरेख्यते, शत५-शत५ इ (३, ४, ३, १८); वैतु. यज्ञ५ समभरन् (३, १, ४, ४) ।

(च) एतत्कोषीयो रेखीयः सिद्धः प्रकारः

१. एवं तावद् यत्र कुत्रचित् किञ्चित् सामान्यमपि विभ्रणेषु प्रायेण त्वन्योन्यं नितरामिव विशिष्यमाणेष्वेव पुरातनेषु बहुषु स्वराङ्कनप्रकारेषु विद्यमानेष्वपि कयमिव सर्वशास्त्रीयसौवरस्थितिर् नाम केनाऽपि शास्त्रासर्वस्वसाधारणतां भजमानेन सता प्रकारविशेषेण युगपदेव हस्तामलकीक्रियेतेत्येवमभिप्राया खलु प्रक्रियमाणस्य सतोऽस्य समस्तवैदिक-वाङ्मयस्य प्रातिनिध्यमिव कुर्वाणस्य चैतिहासिकदृष्ट्या तदोपलब्धतामकाऽध्ययनमधिकृत्यौपयिकतां विभ्रणस्य च कोषस्य बलवत्यपेक्षाऽभूत् ।

२. अस्यादवाऽपेक्षायाः पूर्त्यर्थं यः सम्यग् विचारितः सन् पुराणानां प्रकाराणां सारायमाण इव प्रकार-विशेषोऽत्र लब्धप्रवेशो भवति, स सर्वेषां प्रेक्षकाणां प्रकाममभिमतः सन् सुकरत्वाच्च सुप्रहत्वाच्चाऽपि सर्वत्र भविष्यति प्रकाशमेध्यस्तु वैदिकप्रन्धीयसंस्करणेषु चरितार्थ्येत ।

३. अस्मिन्स्तावत् प्रकारेऽनुदात्तामात्रमनङ्कितं भवति । अनुदात्तो ह्यनुदात्ताऽभावस्य संज्ञा भवति । अस्य नीचैस्त्वं नामाऽऽपेक्षिको धर्मो भवति । उदात्त एव किल मौलिक आर्यमापीयः स्वरो भवति । तदपेक्षयाऽनुदात्तो नीचैरुच्यते । यदाऽयमुदात्तोदयो भवति, तदा भूयोऽपि नीचगत इव लक्ष्यमाणः सन् सन्नतर इत्युच्यते । यदा चायमुदात्ताऽनुगो भवति, तदाऽस्मिन् सोपानक्रमिकस्य सतः स्वराऽवरोदयस्य लक्ष्यमाणत्वादायंशत उदात्तधर्मतायाः समावेश इव भवति, तेन चाऽयं समाहाररूपः सन् स्वरित इत्युच्यते । छायारूपस्त्वर्थं भवति । न ह्यस्या-

^१ web. अत्राधोरेखाद्वयं प्रयुक्तं ६. ।

^२ web. तावदेवा स्थितिर्द्वाभ्यामधोविन्दुत्रिकाभ्यां संकेत्यते ।

ऽनुदात्तभूमेः सतः काऽपि प्रागुदात्तस्वतन्त्रा सती प्रातिस्विकी स्थितिर्भवति । तथा ह्युदात्तान्तरोदयत्वे सत्यमनुदात्त एव सन् सन्नतरनामुपगोऽनुदात्त एव पुनर्भवति । एवं तावच् शुद्धो वा सन्नतर-स्वरिताऽन्यतरत्वोपाधिको वाऽनुदात्तः पूर्वोत्तरान्यतरपार्श्ववर्तिनः सन्नतर-च्छायास्वरिताऽन्यतरव्यवहितस्य वा नान्तरीयतया स्थितस्य वोदात्तस्यैव स्थितिलक्षकमात्रतामनुप्राप्तः संस्तदीयाऽङ्कनत एव स्वतःसिद्धविज्ञप्तिव्यथायोगविभिन्नोक्तपूर्वावान्तरस्वरूप इति कृत्वैव नैतदीयाऽन्यथासिद्धाङ्कनगौरवमिहाऽऽद्रियते ।

४. यदधस्तादुदात्तो मौलिकस्वर इति कृत्वाऽङ्कनार्हत्वेन प्रत्यपादि, तत्र खलूदात्तभूमेः सतोऽमिनिहित-प्रश्लिष्ट-क्षेत्र-जात्याऽन्यतमन्वेन प्रातिस्विकस्थितिमतो वास्तविकस्य स्वरितस्याप्यङ्कनार्हत्वस्य समावेशोऽभिप्रेतो भवति^१ । एवं तावदुदात्तश्चोदात्तभूमिः स्वरितश्च द्वावेव स्वराविह पार्थक्येनाऽङ्कनमर्हत इति कृत्वा पुरातनानामुक्तपूर्वाणां संकेतानामेव मध्याद् ऋग्वेदे, तैत्तिरीय-यजुर्वेदे, तैत्तिरीय-ब्राह्मणे, तैत्तिरीयाऽरण्यके, तैत्तिरीयोपनिषदि, काण्व-यजुर्वेदे, कपिष्ठल-कठ-यजुर्वेदे चैकान्तिकतया, माध्यन्दिन-यजुर्वेदे, शौनकीयाऽध्वर्ववेदे च यथास्वोक्तपूर्वप्रक्रियं पर्याप्ततया, स्वरितसंकेतत्वेन प्रयुक्तपूर्वत्वादूर्ध्वदण्डः (= अ) एव चोदात्तभूमिस्वरितस्य, शातपथप्रसिद्धिरधोरेखा (= अ) चोदात्तस्य संकेतौ निर्धारितौ भवतः^२ ।

५. ये चैतद्ग्रन्थीय-स्वराङ्कनीया व्यावहारिका विशेषा भवन्ति, त इमे संगृह्योत्तिष्ठन्ते—

- (क) अगतिका वा सगतिका वा मूलभातवश्च, क्विप्-णिज्जन्तरान्ता नामधातवश्च तदीयविभिन्नस्वराणां सतां रूपाणामसंभिनं संकेतनं सुकरं स्यादिति स्वरतो नाङ्क्यन्ते, तय. ✓अक्ष (वेधने), ✓अक्ष (व्याप्तौ), अति✓मुच्, अल्ललो✓कृ, ✓अव् > ✓ओम्, अन्त-> ✓अन्ति ।
- (ख) नामधात्वन्तराणि तु स्वरतः संकेत्यन्ते (तु. भू. ४, २, क, ७, अ), तय. अघ-> ✓अघाय ।
- (ग) तिङन्तानि रूपाणि स्वरतः संकेत्यन्ते, तय. ✓अक्ष (वेधने) > अक्षणुते ।
- (घ) संनिहितपदान्तरनिमित्तप्रयोजितनिघातानि तिङ्-रूपाणि स्वरतो न संकेत्यन्ते^३, तय. ✓अक्ष (वेधने) > अक्षणुयात् ।
- (ङ) अनङ्कितस्वर-संस्करणेभ्यो ग्रन्थेभ्यः संगृहीतानि सन्ति तिङ्-रूपाणि तदीयशब्दान्तरसामान्येनाऽनङ्कितान्येव ध्रियन्ते, तय. ✓अज् > अजामसि, अजन् ।
- (च) यदाऽङ्किताऽनङ्कित-स्वरेभ्य उभयेभ्यो ग्रन्थेभ्यस्तिङ्-रूपाणि संगृह्यन्ते, तदाऽनङ्कितस्वर-ग्रन्थीयानि तिङ्-रूपाणि यथाऽङ्कितस्वरग्रन्थीयस्वरवच्छ्रुति^४ निर्दिश्यन्ते, तय. अनु✓अत्र(ध्वं)स् > अनुदध्वसे ।
- (छ) अङ्कितस्वर-ग्रन्थीयं सुव्योगीयं वाऽव्ययं वा कृन्मात्रं स्वरवद् निर्दिश्यते, तय. ✓अद् > अतद्-अतिथि-, ✓अद् > अत्तवे, अत्तुम् ।
- (ज) अनङ्कितस्वर-ग्रन्थीयः कृद् निःस्वरं निर्दिश्यते, तय. अँमि-मेदिन्-, अग्नि-यानी- ।

^१ मूलतो जात्य-क्षेत्रयोरेभेदो द्रष्टव्यः (तु. पृष्ठ. ५१०^१, ६२५^२, ६२६^३) ।

^२ तस्मिन्तस्मिन् पुराणे वा नूतने वा सौवरे संकेते प्रतिनियतायाः स्वरविशेषसंकेतनविषयायाः स्वाभाविक्याः शकेरभावाद् यथासमयं शक्तिविशेष उपाधीयत एव ।

^३ अस्य ग्रन्थस्य यथाश्रुनानुक्रमणस्वरूपताया एतदीयलक्षणशास्त्रस्वरूपताऽतिरेकत्वादित्यभिप्रायः ।

^४ अपि तानि स्वरतो वस्तुतस्तथा स्युर्न वा स्युरित्यस्य तत्तन्मूलीयवाक्यस्वतन्त्रविचाराधीनत्वादस्मिन् विषयेऽत्रत्यो निर्देशोऽप्रमाणं भवति ।

- (अ) अङ्किताऽनङ्कितस्वरेभ्य उभयेभ्यो ग्रन्थेभ्यः संगृह्यमाणः कृद् यथारवरवद्ग्रन्थीयश्रुति निर्दिश्यते,^१ तय. अंशु- ।
- (ब) व्युत्पत्त्यौपयिकतयोपकलितानां कृतां स्वरनिर्देश औपकल्पनिको भवति, तय. *अन्तः-पर्शु- ।
- (ट) यदा व्युत्पादनप्रयोजितः सन् स्वर उपकल्पनाया विषयो भवति, तदा स्वरवदक्षरं स-तारकं निर्दिश्यते, तय. !अच्छैरा- ।
- (ठ) यदौपकल्पनिकस्य सतः कृतो विषये सौवरी स्थितिर्दुर्विनिगमना भवति, तदाऽसौ निःस्वरं निर्दिश्यते, तय. ✓अट् > अट्णार- > आट्णार- ।
- (ड) निघातमात्रवन्ति सर्वनामानि निःस्वरं निर्दिश्यन्ते, तय. अस्मद्- > न., *ई-, *सी-, एन-, सम-, त्व- ।
- (ढ) निहताऽनिहतोभय-प्रयोगवन्ति सर्वनामान्युभयथा पृथग् निर्दिश्यन्ते, तय. इदुस्- > अस्माव्, अस्मात्- ।
- (ण) अलुक्-समासे पूर्वपदायमानानि चाऽवान्तरप्रातिपदिकीक्रियमाणानि च सन्ति सुव्-रूपाणि निःस्वरं निर्दिश्यन्ते, तय. अग्र- > अग्रे ।
- (त) द्वैस्वर्येण श्रूयमाणाः समासास्तथैव निर्दिश्यन्ते, तय. बृहस्पति-, वनस्पति-, अग्नी-वरुण- ।
- (थ) यथा प्रातिस्विकप्रातिपदिकस्वरवन्ति सुव्-रूपाणि निःस्वरं निर्दिश्यन्ते, तय. अंहस्- > -हसः (=अंहसः) ।
- (द) हल्पूर्वोदात्तयणभाव-प्रयोजितः^२ सुव्-उदात्तो न निर्दिश्यते, तय. ऊति- > -त्या (=ऊत्या) ।
- (ध) यदा सुपि परत उदात्तयोर् इवर्णोर्वर्णयोः स्थानेऽन्यतः अय् इति वा इय् इति वाऽन्यतश्च अुव् इति वा उव् इति वा भवतः, तदा सुव्-रूपं निःस्वरं निर्दिश्यते, तय. अग्नि- > -ग्नयः (=अग्नयः), धी- > धिवः (=धियः), अंशु- > -शवः (=अंशवः), अग्र- > -ग्रवः (=अग्रवः) ।
- (न) उदात्तयणभाव-प्रयोजितः सुप्-स्वरितो यथावद् निर्दिश्यते, तय. १अरुणी- > ण्यः, अश्वत्थी- > -यैः ।
- (प) यदा प्रातिपदिकनिघात-प्रयोजकः सुप्-स्वरः प्रवर्तते, तदाऽसौ यथावद् निर्दिश्यते, तय. अघायुत्- > -यते, १अप्- > अपः, २अप्- > अद्भिः ।
- (फ) उदात्तनिवृत्तिप्रयुक्तः सुप्-स्वरो यथावद् निर्दिश्यते^३, तय. असुन्- > -सुनः, अस्थुन्- > स्थुनः ।
- (ब) आद्युदात्त-निघातोभयविधमामन्त्रितं पदं स्वीयसंकेतविशेषभूत-वर्तुलकीयाया अधोरेखाया भावा-
प्मावाभ्यां यथायोगं विविच्य निर्दिश्यते, तय. १अक्ष- > -०क्ष, २अक्ष- > -०क्षाः, आदित्य- > -०स्य ।
- (भ) निःस्वरं निर्दिश्यमानानि प्रातिपदिकान्यनुवप्नन्ति रुव्-रूपाणि कैमुतिकेनैव निःस्वरं निर्दिश्यन्ते, तय. अ-कृतपूर्व- > -वंस्, अस्मद्- > नौ, नः ।

^१ अप्यस्वरवद्ग्रन्थीयोऽनेकाच् कृद् वस्तुतो यथानिर्दिष्टस्वरो मित्रस्वरो वेत्यप्राऽयं निर्देशोऽनैकान्तिको भवति ।

^२ वैट्. पृ. ६६१^० (तु. उपरिष्ठात् फ च) ।

^३ तु. पृ. ६६१^० यदन्वघस्ताद् (द) इत्यत्र प्रतमुदाहरणमप्यस्यैव नियमस्य विषयो भवति ।

- (म) सान्नेहितानां सुव्-रूपाणां नियताऽऽन्नेष्टितांशनिघातानां सतां निर्देश उक्तपूर्वसुव्-रूपीयनिर्देश-सामान्यदेव विभर्ति, तय. अंशु- > -शुः-शुः (=अंशुः-अंशुः) ।
- (य) अव्यय-मात्रं यथास्वरश्रुति निर्दिश्यते, तय. अनु, अभि, एतत्रै ।
- (र) सस्वरनिःस्वरोभयविधश्रुतिक्रमव्ययं यथायथं पार्थक्येन निर्दिश्यते, तय. कम्, कम्, युथा, यथा ।
- (ल) निहतमात्रस्वरूपमव्ययं तथैव निर्दिश्यते, तय. इव (तु. भू. ४, ४, च, ४), उ, घ ।
- (व) सस्वरनिःस्वरोभयविधश्रुतिकं समासाङ्गभावुकमव्ययं यथायथं विविच्य निर्दिश्यते, तय. भति-
✓पू > अतिपवते, भतिपवते, अप ✓गु (> गू)ह् > अप-गूह-दं, अप-गूहमान- ।

१. स्थल-प्रकरणम्

१. प्रतितिष्ठन्तपुवन्ताऽव्ययनिर्देशाऽनुपदं यथाश्रुति समग्राणि स्थलानि निर्दिश्यन्ते । तत्र तत्तद्-ग्रन्थोद्देशतस्तावदयं निर्देशक्रमो भवति—

(क) ऋग्वेदे—१. ऋ.,	२. खि. ।
(ख) यजुर्वेदे—१. मा.,	२. का.,
३. तै.,	४. मै.,
५. काठ.,	६. क. ।
(ग) सामवेदे—१. कौ.,	२. जै. ।
(घ) अथर्ववेदे—१. शौ.,	२. पै. ।

२. प्रत्युपस्थिते स्थलनिर्देशे प्रथमं तावद् यथाऽपेक्षं ग्रन्थनाम्नः संक्षेपो दीयते । तदनु नान्तरीयतया ग्रन्थीयप्रधानाऽन्तर्विभागप्रदर्शिकाः संख्या दीयन्ते । आसां च मध्ये या प्रथमा भवति सा प्रधानविभागीया भवति, अवान्तरविभागीयास्त्वितरा यास्ततश्चाऽन्योन्यं च प्रार्थविरामेण व्यवच्छिद्यन्ते । संख्यानामन्ते च विरामो दीयते, तय. अकन्तः पै १, ४३, २.

३. यदा स्थलविशेषनिर्देशमनु स्थलान्तरीयो निर्देशः क्रियते, तदा ययोः कयोरपि द्वयोः स्थलाङ्कनमात्र-योर्मध्येऽर्धविरामो दीयते, तय. अंहस्- > -हः ऋ १, ४२, १; २, २३, ४; अंशु- > -शू शौ ५, २०, १०; पै... .

४. ग्रन्थविशेषीयाऽनेकस्थलानामङ्कन उपस्थिते सति प्रथमायामेव तदीयमात्रायां सर्वास्तत्तद्विभागीयाः संख्या दीयन्ते । उत्तरासु तु तदीयमात्रासु समानाः सतीः प्रधान-मध्यमविभागीयाः संख्या नावर्त्य याश्चरमविभागीयाः सत्यो विभिन्नाः संख्याः स्युस्ता एव निर्दिश्यन्ते, तय. अङ्गया तै ५, २, ७, ५^१; १०, ४; ५; ३, ५, ३^१; < ५, २, ७, ५^१; ५, २, १०, ४; ५, २, १०, ५; ५, ३, ५, ३^१;

५. अनेकेषां परंपरितानां स्थलानां निर्देश उपस्थिते सति प्रथमचरमयोः सतोः स्थलयोरेव निर्देशः क्रियते, तन्मध्ये विच्छेदकश्च दीयते, तय. अग्नि- > -ग्निम् काठ १६, ८-११; १९, ३^१-५^१.

६. यदि कचिद् मध्यमानां संख्यानामपि विषय उक्तपूर्वप्रकारकं पारंपर्यं निर्दिश्यं भवति, तर्हि तासां मध्याद् अप्येवं प्रथमचरमयोः सत्योरेव निर्देशः क्रियते, तन्मध्ये च विच्छेदको दीयते, तय. अंहस्- > -हसः शौ ४, २३-२९, १-७.

७. यथा रूपविशेषाणां स्थलनिर्देशानामन्योऽन्यमर्धविरामेण व्यवच्छेदो भवति, तथैव विभिन्नरूपीयानां स्थलसंख्याङ्कव्यूहानामन्योऽन्यमर्धविरामेण व्यवच्छेदः क्रियते, चरमरूपीयचरमस्थलसंख्याङ्कादूर्ध्वं च विरामो दीयते, तय. अंशु- > -शवः'''; -शवे'''; -शोः'''; ३, १२, ४.

८. रूपविशेषाणां सस्थलानां सतां प्रथमं परंपरितो निर्देशो भवति, तदनु च तत्साधारणस्थलीयाः संख्या दीयन्ते, तय. अति''(चर), (अति) चर पै ३, ३३, ६; अत्याशित- > -तस्य, -तेन मे ३, ६, २.

९. यदा रूपविशेषस्य स्थलविशेषीया विशेषसंख्याकाऽऽवृत्तिः सूचनीया भवति, तदा तदङ्कः स्थलाङ्क-शीर्षण्यतया निर्दिश्यते, तय. अंहरण- > -णम् काठ १०, ९^१; अग्नि- > -ग्ने काठ १८, ३^१; ४^८; १६^{१४}.

१०. तत्तद्वर्णनीययाऽन्योन्यं प्रायेण भूगोचिशिष्टानि सन्ति तत्तत्प्रधान-मध्यम-चरमविभागीयानि प्राक्प्रपिद्वानि मण्डलाध्यायप्रभृतीनि नामान्युक्तपूर्वप्रकारेण संख्याङ्कनमात्रेण निर्वाहसंभवादन्यथासिद्धानीति कृत्वा नोपयुज्यन्ते^१. अयं तावत्तदीयः स्वरूपतश्च संख्यातश्च परिचयः संग्रहेणोच्यते—

(क) ऋग्वेदेऽष्टकाध्याय-वर्ग-मन्त्रात्मकश्च मण्डलानुवाक-सूक्त-मन्त्रात्मकश्च चतुर्व्यूहो सन्तौ द्वौ विभाग-प्रकारौ भवतः । एतयोर्द्वितीय एव प्रसिद्धतरत्वादिहोपयुज्यते, प्रतिमण्डलं सूक्तानां परंपरितात् संख्यानादनुवाकीयनिर्देशस्याऽन्यथासिद्धत्वात् प्रतिस्थलं संख्यावितयस्यैवाङ्कनं च क्रियते ।

(ख) ऋग्वेद-खिलानि सूक्त-मन्त्र-प्रविभक्ताऽध्यायश्चकात्मकानि भवन्ति । एत एव त्रयो विभागाश्चात्र संख्याप्यन्ते । संहिताऽरण्यं च परिशिष्टं चोभे अपि द्विधा प्रविभक्ते सती यथाक्रमं षष्ठ-सप्तमा-ध्यायतयाऽङ्क्येते । द्वितीय-तृतीय-चतुर्थेष्वध्यायेषु सन्ति कतिचित् सूक्तानि यानि पृथक् मन्त्रप्रवि-भक्त-खण्डद्वयात्मकानि भवन्ति । तदीयस्थलाङ्कन उपस्थिते सति सूक्ताङ्कीयशीर्षण्यभूतेन २ इत्यङ्केन द्वितीयखण्डोक्ततया विवेकेन परामर्शो भवति, तय. ✓अम् (भुवि) > असि खि ४, ७^१, १^१ । एवं पञ्चमाध्ययसप्तमसूक्तस्थ-खण्डपञ्चकस्य विविक्तः परामर्शः सूक्त-मन्त्राङ्कमधीयतया धृतेन सताऽङ्क-विशेषेण क्रियते^२, तय. अदिति- > -तेः खि ५, ७, १, २.

(ग) माध्यन्दिन-यजुर्वेदो मन्त्रप्रविभक्तचत्वारिंशदध्यायात्मकः सन् संख्याद्वयेन परामृष्टविभागद्वितयो भवति ।

(घ) काण्व-यजुर्वेदस्य दशकाध्यायाऽनुवाक-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूहो विभागश्चत्वारिंशतोऽप्यध्यायानां माध्यन्दिन-यजुर्वेदवत् परंपरितसंख्यापनेन त्रिव्यूहः सन् संख्यात्रयेण परामृष्टो भवति^३ ।

(ङ) तैत्तिरीय-यजुर्वेदीयो विभागः काण्ड-प्रपाठकाऽनुवाक-खण्डात्मकतया चतुर्व्यूहः सन् चतुर्धा संख्याप्याङ्क्यते^४ ।

(च) मैत्रायणीय-यजुर्वेदः काण्ड-प्रपाठक-खण्ड-प्रविभक्ताऽध्यायचतुष्टयात्मकः सन् संख्यात्रयेण परामृष्ट त्रिव्यूहविभागो भवति ।

^१ तत्तद्वर्णनीय-तत्तद्विभागीय-पुष्पिकीयाणां निर्देशानां स्थलाङ्कन उपस्थिते सति यथायोगं केवलान् प्रत्यनान्नो वा विभागविशेष-सहकृतप्रत्यनान्नो बोपरि पुष्पि. इति संक्षेपो दीयते, तय. तु. इडिमिका-, ओरिमिका- ।

^२ एतद्वर्णनीय-प्रकृतखण्डादप्रतस्तावदस्य सूक्तमन्त्राङ्क-मधीयान्नस्य सूक्ताङ्कीय-शीर्षण्यतयैव स्थितिः संपादयिष्यमाणा द्रष्टव्याः ।

^३ एतद्वर्णनीयसामग्रीसंस्कृतात् पश्चात् प्रकाशं नीयमाने सात. प्रत्यध्यायं मन्त्राणां परंपरितपाठेनाऽनुवाकीयो विभागोऽन्यथासिद्ध इव क्रियते ।

^४ मैस. त्रुटितपाठत्वात् तदीयः खण्डपरंपरितेन त्रिव्यूहोऽपि सन् विभाग इह नाऽनुक्षियते ।

- (छ) काठक-चाक-यजुर्वेदः खण्डप्रविभक्त-स्थानकात्मकतया व्यूढः सन् संख्याद्वयेन परामृष्टो भवति । आध्वमेधिकपरिशिष्टीयास्त्रयोदश प्रधानविभागा अपि स्थानकीकृत्य च चत्वारिंशता स्थानकैः परंपर-यिवा च परामृश्यन्ते । एवं तावत् संकलितानि सन्ति स्थानकानि त्रिपञ्चाशत्संख्याकानि संपद्यन्ते^१ ।
- (ज) कपिष्ठक-कड-यजुर्वेदेऽष्टकाऽध्याय-खण्डात्मकतया त्रिव्यूढो विभागोऽध्यायपरंपरितेनाऽन्यथा-सिद्धीभूताऽष्टकविवेकः सन् संख्याद्वयेनैवेह परामृष्टो भवति^२ । चत्वारिंशोऽध्यायोऽखण्डप्रविभक्तः सन्नैकखण्डात्मकतया सर्वत्र १ इत्येतेन खण्डाङ्केन सहैव निर्दिश्यते ।
- (झ) कौथुमसामवेदे प्रथमं तावद् द्वौ विभागौ भवतः । पूर्वार्चिकं चोत्तरार्चिकं च । आरण्य-काण्डं वाऽऽरण्य-संहिता वेति च महानाम्यार्चिकमिति च पूर्वार्चिकाऽनुगता परिशिष्टद्वयी भवति । पूर्वोत्तरार्चिकयोः प्रपाठकाऽर्ध-दशति-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूढो विभागो भवति । पूर्वार्चिकीया षट्-प्रपाठकी प्रतिप्रपाठकयुगले काण्डव्यवहारेण त्रिकाण्ड्यपि भवति । प्रपाठकानां परंपरितेनाऽन्यथासिद्धस्त्वयं काण्ड-विभागो भवति । यत्तुत्तरार्चिकं दशतेः स्थाने सूक्तं व्यवहियते तत्तदवान्तरविभागविशेषीय-संज्ञामात्रीयविशेषत्वात् विशिष्यते । अस्ति तावदुभयमुख्यविभागसाधारणोऽध्याय-खण्ड-मन्त्रात्मक-त्रिव्यूढोऽपि विभाग-प्रकारः । अस्मिन् प्रकारेण आरण्य-काण्डस्यापि षष्ठाऽध्यायात्मकतया व्यवहारो भवति । अपि चोत्तरार्चिके वचित् खण्ड-मन्त्रयोर्मध्यगामितया सूक्तविभागोऽप्युप-लभ्यते । इह तावदुक्तपूर्वयोः प्रकारयोः कतरेणचनापि विभागे सति परामर्शिका नितान्तं दुष्करा भवतीति च BC. इत्यत आंशिकं संकेतं गृहीत्वा च पूर्वोत्तरार्चिके यथाक्रमम् १ इति २ इति च संख्याप्य परामृश्येते च, तदुभयीया मन्त्राश्च माध्यमिकविभागाऽयथासिद्धयर्थं पृथक्-परंपराभ्यां संकल्यन्ते च । अनया दिशोभयार्चिकीयस्थलाङ्कनं द्वाभ्यां द्वाभ्यां संख्याभ्यां साध्यते । एवमारण्य-काण्डम् ३ इत्येवं महानाम्यार्चिकं च ४ इत्येवं परामृश्येते । आरण्य-काण्डे दशति-खण्डाऽन्यतरनामको मध्यमो मन्त्रगणात्मको विभागो भवतीति कृत्वा तदीयं स्थलाङ्कनं संख्यात्रिकेण संपाद्यते । मध्यमस्य कस्यविद् विभागस्याभावाद् महानाम्यार्चिकीयं स्थलाङ्कनं तावद् द्वाभ्यां संख्याभ्यामेव क्रियते^३ ।
- (ञ) जैमिनीय-सामवेदे पूर्वार्चिकमिति प्रथमः, आरण्यं च महानाम्यश्चेत्युभयात्मको द्वितीयः, ऊहगान-मिति तृतीयः, उहगानमिति चतुर्थः, इत्येवं चत्वारो मुख्या-विभागाः सन्तः प्रत्येकं खण्ड-मन्त्रात्मक-तया द्विधा प्रविभक्ता भवन्ति । एतदीयं स्थलाङ्कनं च त्रिभिः संख्याभिरभिनिर्वर्त्यते । पूर्वार्चिकीयः खण्डगणात्मकपर्वरूपोऽवान्तरविभागश्चैवं तद्गतद्वितीयपर्वगतोऽपर्वप्रकारकोऽपरो-ऽवान्तरविभागश्च मुख्यविभागान्तरत्रिकत्वं खण्डपरंपरितेनाऽन्यथासिद्धाविव क्रियते^४ ।

^१ मुख्यानां चत्वारिंशत्-स्थानकानां मूलत इतिमिका (< *त्रिधिमिका = *प्रथमिका), मध्यमिका, जोरिमिका (< *अवरिमिका = अवरमिका), याज्यानुवाक्याश्चेत्येवं ग्रन्थचतुष्कोऽपि विभाग आसीदित्यत्र तत्तद्ग्रन्थसंकेतवत्यः स्थानकीयाः पुष्पिका द्रष्टव्याः ।

^२ भावे क्तान्तं पदं द्रष्टव्यम् ।

^३ काण्ड-प्रपाठक-खण्डात्मकोऽपि विभागोऽस्यां शाखायां कदाचिदादरं लेभ इत्यत्रैतदीयमूलकोशीयं साक्ष्यं भवति ।

^४ इदृत्यस्य च मुद्रितसंस्करणमात्रीयस्य च स्थलाङ्कनप्रकारसर्वस्वसंवादनार्थं तु. आचि. १ ।

^५ र. पुरातनविभागीयः प्रकारश्चेद्वाऽनुस्रियमाणः प्रकारश्चोभावपि प्रदर्शितचरौ भवतः ।

७. यथा रूपविशेषाणां स्थलनिर्देशानामन्योऽन्यमर्धविरामेण व्यवच्छेदो भवति, तथैव विभिन्नरूपीयानां स्थलसंख्याङ्कव्यूहानामन्योऽन्यमर्धविरामेण व्यवच्छेदः क्रियते, चरमरूपीयचरमस्थलीयसंख्याङ्कादूर्ध्वं च विरामो दीयते, तय. अंशु- > -शवः'''; -शवे'''; -शोः'''; ३, १२, ४.

८. रूपविशेषाणां सस्थलानां सतां प्रथमं परंपरितो निर्देशो भवति, तदनु च तत्साधारणस्थलीयाः संख्या दीयन्ते, तय. अति''(चर), (अति) चर पै ३, ३३, ६; अत्याशित- > -तस्थ, -तेन मै ३, ६, २.

९. यदा रूपविशेषस्य स्थलविशेषीया विशेषसंख्याकाऽऽवृत्तिः सूचनीया भवति, तदा तदङ्कः स्थलाङ्क-शीर्षण्यतया निर्दिश्यते, तय. अंहरण- > -णम् काठ १०, ९'; अग्नि- > -ग्ने काठ १८, ३'; ४'; १६'.

१०. तत्तदग्रन्थीयाऽन्योन्यं प्रायेण भूशोचिशिष्टानि सन्ति तत्तत्प्रधान-मध्यम-चरमविभागीयानि प्राक्प्रतिष्ठानि मण्डलाध्यायप्रभृतीनि नामान्युक्तपूर्वप्रकारेण संख्याङ्कनमात्रेण निर्वाहसंभवादन्यथासिद्धानीति कृत्वा नोपयुज्यन्ते^१. अयं तावत्तदीयः स्वरूपतश्च संख्यातश्च परिचयः संप्रहेणोच्यते—

(क) ऋग्वेदेऽष्टकाध्याय-वर्ग-मन्त्रात्मकश्च मण्डलानुवाक-सूक्त-मन्त्रात्मकश्च चतुर्थ्यौ सन्तौ द्वौ विभाग-प्रकारौ भवतः । एतयोर्द्वितीय एव प्रसिद्धतरत्वादिहोपयुज्यते, प्रतिमण्डलं सूक्तानां परंपरितात् संख्यानादनुवाकीयनिर्देशस्याऽन्यथासिद्धत्वात् प्रतिस्थलं संख्यात्रितयस्यैवाङ्कनं च क्रियते ।

(ख) ऋग्वेद-खिलानि सूक्त-मन्त्र-प्रविभक्ताऽध्यायश्चकात्मकानि भवन्ति । एत एव त्रयो विभागाश्चात्र संख्याप्यन्ते । संहिताऽरण्यं च परिशिष्टं चोभे अपि द्विधा प्रविभक्ते सती यथाक्रमं षष्ठ-सप्तमा-ध्यायतयाऽङ्क्येते । द्वितीय-तृतीय-चतुर्थेष्वध्यायेषु सन्ति कतिचित् सूक्तानि यानि पृथङ् मन्त्रप्रवि-भक्त-खण्डद्वयात्मकानि भवन्ति । तदीयस्थलाङ्कन उपस्थिते सति सूक्ताङ्कीयशीर्षण्यभूतेन २ इत्यङ्केन द्वितीयखण्डोक्तया विवेकेन परामर्शो भवति, तय. ✓अम् (भुवि) > असि खि ४, ७', १' । एवं पञ्चमाध्य-ययसप्तमसूक्तस्थ-खण्डपञ्चमस्य विविक्तः परामर्शः सूक्त-मन्त्राङ्कमधीयतया धृतेन सताऽङ्क-विशेषेण क्रियते^२, तय. अदिति- > -तेः खि ५, ७, १, २.

(ग) माध्यन्दिन-यजुर्वेदो मन्त्रप्रविभक्तचत्वारिंशदध्यायात्मकः सन् संख्याद्वयेन परामृष्टविभागद्वितयो भवति ।

(घ) काण्व-यजुर्वेदस्य दशकाऽध्यायाऽनुवाक-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूहो विभागश्चत्वारिंशतोऽप्यध्यायानां माध्यन्दिन-यजुर्वेदवत् परंपरितसंख्यापनेन त्रिव्यूहः सन् संख्यात्रयेण परामृष्टो भवति^३ ।

(ङ) तैत्तिरीय-यजुर्वेदीयो विभागः काण्ड-प्रपाठकाऽनुवाक-खण्डात्मकतया चतुर्व्यूहः सन् चतुर्धा संख्याप्याङ्क्यते^४ ।

(च) मैत्रायणीय-यजुर्वेदः काण्ड-प्रपाठक-खण्ड-प्रविभक्ताऽध्यायचतुष्टयात्मकः सन् संख्यात्रयेण परामृष्ट त्रिव्यूहविभागो भवति ।

^१ तत्तदग्रन्थीय-तत्तद्विभागीय-पुष्पिकीयानां निर्देशानां स्थलाङ्कन उपस्थिते सति यथायोगं केवलान् ग्रन्थनाम्नो वा विभागविशेष-सद्वृत्तग्रन्थनाम्नो वोपरि पुष्पि. इति संक्षेपो दीयते, तय. तु. इटिमिका-, ओरिमिका- ।

^२ एतदग्रन्थीय-प्रकृतखण्डादग्रतस्तावदस्य सूक्तमन्त्राङ्क-मधीयाङ्कस्य सूक्ताङ्कीय-शीर्षण्यतयैव स्थितिः संपादयिष्यमाणा द्रष्टव्याः ।

^३ एतदग्रन्थीयसामग्रीसंस्कलनात् पश्चात् प्रकाशं नीयमाने सात. प्रत्यध्यायं मन्त्राणां परंपरितपाठेनाऽनुवाकीयो विभागोऽन्यन्यासिद्ध इव क्रियते ।

^४ मैस. त्रुटितपाठत्वात् तदीयः खण्डपरंपरितेन त्रिव्यूहोऽपि सन् विभाग इह नाऽनुक्षियते ।

- (छ) काठक-चरक-यजुर्वेदः खण्डप्रविभक्त-स्थानकत्मकतया व्यूढः सन् संख्याद्वयेन परामृष्टो भवति । आध्वमेधिकपरिशिष्टीयास्त्रयोदश प्रधानविभागा अपि स्थानकीकृत्य च चत्वारिंशता स्थानकैः परंपर-यिः च परामृश्यन्ते । एवं तावत् संकलितानि सन्ति स्थानकानि त्रिपञ्चाशत्संख्याकानि संपद्यन्ते^१ ।
- (ज) कपिष्ठल-कठ-यजुर्वेदेऽष्टकाऽध्याय-खण्डात्मकतया त्रिव्यूढो विभागोऽध्यायपरंपरितेनाऽन्यथा-सिद्धीभूताऽष्टकविवेकः सन् संख्याद्वयेनैवेह परामृष्टो भवति^१ । चत्वारिंशोऽध्यायोऽखण्डप्रविभक्तः सजेकखण्डात्मकतया सर्वत्र १ इत्येतेन खण्डाङ्केन सहैव निर्दिश्यते ।
- (झ) कौथुमसामवेदे प्रथमं तावद् द्वौ विभागौ भवतः । पूर्वार्चिकं चोतरार्चिकं च । आरण्य-काण्डं वाऽऽरण्य-संहिता वेति च महानाम्न्यार्चिकमिति च पूर्वार्चिकाऽनुगता परिशिष्टद्वयी भवति । पूर्वोत्तरार्चिकयोः प्रपाठकाऽर्ध-दशति-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूढो विभागो भवति । पूर्वार्चिकीया षट्-प्रपाठकी प्रतिप्रपाठकयुगले काण्डव्यवहारेण त्रिकाण्ड्यपि भवति । प्रपाठकानां परंपरितेनाऽन्यथासिद्धस्त्वयं काण्ड-विभागो भवति । यत्तुतरार्चिके दशतेः स्थाने सूक्तं व्यवहियते तत्तद्वान्तरविभागविशेषीय-संज्ञामात्रीयविशेषत्वाच्च विशिष्यते । अस्ति तावदुभयमुख्यविभागसाधारणोऽध्याय-खण्ड-मन्त्रात्मक-त्रिव्यूढोऽपि विभाग-प्रकारः । अस्मिन् प्रकारे आरण्य-काण्डस्यापि षष्ठाऽध्यायात्मकतया व्यवहारो भवति । अपि चोतरार्चिके क्वचित् खण्ड-मन्त्रयोर्मध्यगमितया सूक्तविभागोऽप्युप-लभ्यते । इह तावदुक्तपूर्वयोः प्रकारयोः कतरेणचनापि विभागे सति परामर्शिका नितान्तं दुष्करा भवतीति च BC. इत्यत आंशिकं संकेतं गृहीत्वा च पूर्वोत्तरार्चिके यथाक्रमम् १ इति २ इति च संख्याप्य परामृश्येते च, तदुभयीया मन्त्राश्च माध्यमिकविभागाऽन्यथासिद्धयर्थं पृथक्-परंपराभ्यां संकल्यन्ते च । अनया दिशोभयार्चिकीयस्थलाङ्कनं द्वाभ्यां द्वाभ्यां संख्याभ्यां साध्यते । एवमारण्य-काण्डम् ३ इत्येवं महानाम्न्यार्चिकं च ४ इत्येवं परामृश्येते । आरण्य-काण्डे दशति-खण्डाऽन्यतरनामको मध्यमो मन्त्रगणात्मको विभागो भवतीति कृत्वा तदीयं स्थलाङ्कनं संख्यात्रिकेण संपाद्यते । मध्यमस्य कस्यविद् विभागस्याभावाद् महानाम्न्यार्चिकीयं स्थलाङ्कनं तावद् द्वाभ्यां संख्याभ्यामेव क्रियते^२ ।
- (ञ) जैमिनीय-सामवेदे पूर्वार्चिकमिति प्रथमः, आरण्यं च महानाम्न्यश्चेत्युभयात्मको द्वितीयः, ऊहगान-मिति तृतीयः, ऊहगानमिति चतुर्थः, इत्येवं चत्वारो मुख्या-विभागाः सन्तः प्रत्येकं खण्ड-मन्त्रात्मक-तया द्विधा प्रविभक्ता भवन्ति । एतदीयं स्थलाङ्कनं च त्रिभिः संख्याभिरभिनिर्वर्त्यते । पूर्वार्चिकीयः खण्डगणात्मकपूर्वरूपोऽवान्तरविभागश्चैवं तदुगतद्वितीयपर्वगतोऽपर्वप्रकारकोऽपरो-ऽवान्तरविभागश्च मुख्यविभागान्तरत्रिकत्वं खण्डपरंपरितेनाऽन्यथासिद्धाविव क्रियेते^३ ।

^१ मुख्यानां चत्वारिंशत्-स्थानकानां मूलत इतिमिका (< *त्रिथिमिका = *प्रथमिका), मध्यमिका, ओरिमिका (< *अवरिमिका = अवरमिका), याज्यानुवाक्याश्चेत्येवं ग्रन्थचतुष्कतोऽपि विभाग आसीदित्यत्र तत्तद्ग्रन्थकेतवत्यः स्थानकीयाः पुष्पिका द्रष्टव्याः ।

^२ भावे क्तान्तं पदं द्रष्टव्यम् ।

^३ काण्ड-प्रपाठक-खण्डात्मकोऽपि विभागोऽस्यां शाखायां कदाचिदादरं लेभ इत्यत्रैतदीयमूलकोशीर्य साक्ष्यं भवति ।

^४ इहृत्यस्य च मुद्रितसंस्करणमात्रीयस्य च स्थलाङ्कनप्रकारसर्वस्वसंवादनार्थं तु. आचि. १ ।

^५ र. पुरातनविभागीयः प्रकारश्चेहाऽनुस्रियमाणः प्रकारश्चोभावपि प्रदर्शितचरौ भवतः ।

- (६) शौनकीयाऽथर्ववेदे द्वौ विभागप्रकारौ प्रवर्तते । काण्ड-सूक्त-मन्त्रात्मकस्त्रिव्यूढश्च प्रकारः काण्ड-
प्रपाठकाऽनुवाक-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूढश्च प्रकारः । एतयोर्मध्ये प्रथम एव तावदिहानुवर्त्यमानः सन्
संख्यात्रिकेण द्योत्यते^१ ।
- (७) पैपलादाऽथर्ववेदे च द्वौ विभागप्रकारौ प्रवर्तते । काण्ड-सूक्त-मन्त्रात्मकस्त्रिव्यूढश्च काण्डा-
ऽनुवाक-^२खण्ड-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूढश्च । एतयोर्मध्ये तावत् प्रथम एवेहानुवर्त्यमानः सन् संख्या-
त्रयेणाऽङ्क्यते । यत्र कचिच्च (तु. ३, ३७) सूक्तानि मन्त्रतोऽविभक्तानि भवन्ति, तत्र
तान्येकमन्त्रात्मकानीति कृत्वा १ इत्येतन्मन्त्रस्थानीयाऽङ्कप्रदानेन संख्यात्रयेणैवाऽङ्क्यन्ते । एवम-
विविक्तमन्त्रविभागस्थलीयाङ्कन उपस्थिते सति विच्छेदकव्यवहितयोः सतोर्द्वयोर्मुद्रितसंस्करणययो-
रङ्कयोर्मध्याद् द्वितीयो विच्छेदकदक्षिणपार्श्वयोऽङ्क एवेह प्रदर्श्यते (तु. २, १२, ६-७) ।

७. संकेत-प्रकरणम्

इह तावत् निर्देशस्य समूह्यर्थं वैशद्यार्थं वा ये केचन संकेताः प्रायुक्षत, त इमे भवन्ति—

१. ✓ इति धातुकः^३ प्रातिस्विक्चिह्नतया धातुमात्रेण पुरस्कियते, तय. ✓अह (गती) ।
२. ✓- इति स-विच्छेदको धातुकः प्रकरणत आक्षेप्याऽऽख्यातांशानामुपसर्गणामुपरिष्ठात् प्रयुज्यते,
तय. अति ✓- ।
३. - इति विच्छेदकः प्रातिपदिकभावान्ते प्रतः संस्तदीयमुच्योगीयतामुपदर्शयति । शब्दमात्रीयाक्षर-
विशेषस्याऽवस्ताद् दीयमानश्चायं धर्मान्तरमिव विभ्राणः संस्तत्रोदात्तस्य व्यवस्थितिं सूचयति ।
४. - इत्यर्थविच्छेदकः प्रातिपदिकादुपरि नान्तरीयतया निर्दिश्यमानात् संक्षिप्तात् सतो रूपविशेषात्
पुरस्तात् प्रतः संस्तदीयाद्यंशस्य पूरयितव्यतामुपक्षिपति, तय. अग्नि- > -भिः, वैतु. -भिम् । अयं समासेऽत्रग्रहत्वेना-
ऽपि प्रयुज्यते, तय. अग्ने-गु- ।
५. इत्यूर्ध्वदण्डो वर्णमूर्ध्नि दीयमानः सन् शब्दविशेषीयैकस्वरस्य सतः स्वरितस्य व्यवस्थितिं
प्रदिशति, तय. अ-कुर्ध्वञ्च- ।
६. = इति संतोलः स्वतः प्राग्वर्तमानस्य सतः स्वत उत्तरवर्तिना सता तुल्यत्वं सूचयति, तय.
'तया गत्या' (= तेन प्रकारेण), पृ. १३०^४ ।
- ७ + इति योत्रकः प्रकृतिप्रत्ययीयं वा समासावयवीयं वा योगं संकेतयति, तय. ✓जन्+डः
(पृ. ४०^५), अन्+श्च- (पृ. ५८८^६) ।
८. → इत्यभिपुङ्खः स्वतः प्राग्वर्तिनः सतः स्वोत्तरवर्त्यात्मकतया परिणामं संकेतयति, तय, अच्छे-
(र→)रा- ।
९. > इत्यभिकोणः = →, तय. अभि>भी ।
१०. ← इति प्रतिपुङ्खः स्वत उत्तरवर्तिनः सतः स्वप्राग्वर्त्यात्मकतया परिणामं संकेतयति, तय.
अघो (<घस्)-अश्च- पृ १६१ ।

^१ WB. शंपा, इत्येयोः काचित्कस्यलाङ्कनभेदवतोः सतोः संवादनार्थं तु. आचि. २ ।

^२ मूलकोषे खण्ड->कण्ड->काण्ड इति काश्मीरवाचनिकप्रवृत्तिमुलभविचारमण्डोपपाठो द्रष्टव्यः ।

^३ धातुं संकेतयतीत्यभिप्रायपरस्तद्विती भवति । एवमुपर्यपि तत्संकेतसंज्ञात्वेन प्रयुज्यमानाः शब्द-
विशेषा यथापद् बोद्धव्याः ।

११. < इति प्रतिकोणः = ←, तय. ३अप्- (< २अप्-) ।

१२. < > इति कोणयुगं स्वतः पूर्वोत्तरवर्तिनोरन्योन्यप्रकृतिविकृत्यन्यतरभावं संकेतयति, तय. अनुडुह < > ध्व- (पृ. १९५^d) ।

१३. ऽ इति वक्रकं संहिताविषय उत्तरवर्तिनोऽकारस्य पूर्ववर्तिनि साहित्यिक आकार एकार ओकारे वाऽन्तर्भावं संकेतयति, तय. वाऽन्यस्य (पृ. १५ⁱ); स्वरेऽविशेषः (पृ. ५^b); भूरिविमृश्योऽयम् (पृ. १५ⁱ) ।

१४. ऽऽ इति द्विवक्रकमुत्तरवर्तिन आकारस्य पूर्ववर्तिनि साहित्यिक आकारेऽन्तर्भावं संकेतयति, तय. पञ्चम्यर्थस्याऽऽकाङ्क्षितत्वात् (पृ. ६^b) ।

१५. , इति प्रार्ध-विरामो यत्र तत्र शाब्दिके वा स्थलीये वा निर्देशे यथापेक्षं लघिष्ठव्यवच्छेदकत्वेन प्रयुज्यते, तय. ✓अस् (भुवि) अस्ति; अँस् (> इ, ल्) ✓वह् (प्रापणे); अध, अधा; अन्त,न्ता; अनु, > न्, याज्- ।

१६. ; इत्यर्ध-विराम एकैकस्याः स्थलाङ्कनमात्राया व्यवच्छेदकतया प्रयुज्यते, तय. अंश- > -शः ऋ २, १, ४; २७, १.

१७. ... इति विराम एकैकस्य पदसंग्राहकनिर्देशखण्डस्य च समासाभिमुखे संक्षेपान्तरे वा स्थलाङ्के वा परतोऽसत्यैकैकस्य संक्षेपस्य चाऽवसाने व्यवच्छेदकतया प्रयुज्यते, तय. अनु ✓दिश्, ... १०५., अंश-... १७. । पा. (वैतु. पामे.) इति च, अंश- > -शः ऋ २, १, ४ (वैतु. ऋ.) इति च ।

१८. ' ' इति शीर्षण्यं प्रार्धविराम-प्रतियुगं स्वमध्यगतं प्रायेणेतिकारेणाऽनुगतं पाठं संकेतयति, तय. 'अक्षान् देवसाधनभूतान् कामयते' (पृ. १३^a) ।

१९. ० इति वर्तुलकं शीर्षण्यतया प्रयोगतः पूर्वोत्तरस्थित्यनुक्रमेणाऽधस्तनीं चोपरितनीं च पूरयितव्यतां संकेतयति तय, अंशु- ०शु- अन्^० (= अन्शु-), इदमेव च वर्तुलकं यदाऽर्धविच्छेदकस्य च संक्षिप्तस्य सतः स्वरूपस्य च मध्ये दीयते, तदा तस्य रूपस्याऽऽमन्त्रितभावः सूच्यते, तय. अंशु- > -०शो, अग्नि- > -०ग्ने ।

२०. * इति तारका यस्योपरि धृता भवति, तस्यौपकल्पनिकत्वं संकेतयति । तत्र ये विशेषा भवन्ति, त इमे सन्ति—

(क) वामपार्श्वतः शीर्षण्या सतीयं शब्दविशेषस्य तदर्थविशेषस्य चोक्तपूर्वं स्वरूपमाचष्टे, तय.

✓*अप् (पृ. ३०७^o) ।

(ख) सस्वरस्याऽक्षरविशेषस्योपरि धृता सतीयं तस्य स्वरस्योक्तपूर्वं स्वरूपमाचष्टे, तय. अप्सर-द्रु-
अ-संयाज्य- ।

(ग) आवगानिक-विच्छेदकस्योपरि धृता सतीयं तत्प्रतियोगिनः सुशोणीयताया उक्तपूर्वं स्वरूपमाचष्टे, तय. अवस्- (पृ. ५५३^b) ।

(घ) अवग्रहस्योपरि धृता सतीयं तस्योक्तपूर्वं स्वरूपमाचष्टे, तय. अन्तुरि-क्ष- ।

२१. ? इति प्रश्नकः शब्द-रूप-प्रन्थनामसंक्षेपाऽन्यतमीयाद् निर्देशात् पुरस्ताच्च स्थलाङ्कनिर्देशमात्राया

१ धातूनां च व्यासाऽव्ययोभयविधानां प्रातिपदिकानां चैषा सामान्यसंज्ञा द्रष्टव्या ।

१ तिङन्तं वा सुबन्तं वा तत्तत् पदमिह यथास्वप्रकृतिभूतशब्दपेक्षया तत्तद् रूपमित्युच्यते ।

उपरिष्ठाद्योपचर्यमाणो यथास्थितस्य तत्तन्निर्देशस्य विषये सामान्यतो वा तत्तद्विशेषतो वा दुरूहता-सांशयिकता-
ऽध्यवसेयकल्पतादिप्रकारकमर्थं संकेतयति । येष्वेतद्विषयभूतेषु तावदस्योपचारो भवति, तानीमानि संगृह्येरन्—

(क) पाठ-स्वरूपे, तय. अक्षी- > -क्ष्यौ पै ६, ६, ११ ।

(ख) वर्ण-स्वरूपे, तय. ? अंहारि- ।

(ग) तात्पर्य-स्वरूपे, तय. ? अकन्त- ।

(घ) अवग्रह-स्थितौ, तय. ? अप-सर- ।

(ङ) उपकल्पना-स्वरूपे, तय. ? ✓ *भराय ।

एवं टिप्पणेषु चायं व्यु. सूपा. इत्यादितस् तत्तद्विषयीयात् संक्षेपादुपरि ध्रियमाणस्तत्र तत्र निर्णयाभावं सूचयति ।

२२. ङ इति संकेतः कृतः पुरस्तादुपचर्यमाणस्तस्य व्यवहितोपसृष्टत्वं भवतीति च स्थलाङ्गीय-
मात्राविशेषादुपरि ध्रियमाणश्च तत्रैव स्थले व्यवहितोपसृष्टत्वं भवतीति च संकेतयति, तय. ङ अप-शोशुचत्-,
अप-न्नत्- > -न्नत् ऋ ८, ४३, २६६.

२३. ‡ इति संकेतः शब्द-रूप-ग्रन्थनामसंक्षेपान्यतमीयाद् निर्देशात् पुरस्तादुपचर्यमाणस्तदधिकृतायाः
पाठस्थितेर् नित्यं टिप्पणितस्थलस्य सतो बाह्वचादिग्रन्थान्तरीयश्रुतिविशेषस्याऽपेक्षया भिन्नाऽऽत्मकतां संकेतयति,
तय. अ-जर- > ‡-रस्य । स्थलविशेषीयपाठस्थितेरेवंप्रकारतायां सूचयितव्यायां सत्यां तु संकेतोऽयं तत्तत्स्थलाङ्का-
ऽवसानतः क्रियते, तय. अग्नि-मत्- > -मान् काठ २३, ११‡ ।

२४. † इति संकेतः शब्द-तद्गुणाऽन्यतरीयनिर्देशविशेषात् पुरस्तादुपचर्यमाणस्तद्वतः श्रुतिसामान्यस्य
बाह्वचमूलकतां सूचयति, तय. † अज्म-, अज्मन्- > †-ज्म । यदा तु निर्देशविशेषस्य श्रुतिविशेषीयतयैवंप्रकारकता
सूचयितव्या भवति, तदा तच्छ्रुतिविशेषीयव्याप्तिमात्रानुपाततोऽयं संकेतः स्थलाङ्गीयमात्राविशेषात् पुरस्ताद्वोपरि-
ष्ठाद्योपचर्यते, तय. अच्युत्-च्युत्- > -च्युत् शौ २०, ३४, ९† । यदा चाऽपि निर्देशविशेषस्य श्रुतिविशेषीया-
ऽऽवृत्तिबहुत्वविषयत्वे सति काचित्कतयैवंप्रकारता सूचयितव्या भवति, तदा शीर्षण्यावृत्तिसूचकसंख्यावतः स्थलाङ्क-
विशेषादनन्तरं यावदावृत्त्येवंप्रकारकता सूचयितव्या भवति, तावदावृत्तिसूचकशीर्षण्यसंख्यायुतोऽयं संकेत
उपचर्यते, तय. अस्मद्- > नः मै ४, १२, १२†; † ।

२५. ¶ इति संकेतः शब्द-तद्गुणान्यतरीयनिर्देशविशेषात् पुरस्तादुपचर्यमाणस्तस्य कृष्णयजुर्वेद-
विशेषीयब्राह्मणमागीयतां सूचयति । यदा च निर्देशविशेषस्य श्रुतिविशेषीयतयैवंप्रकारकता सूचयितव्या भवति,
तदाऽयं संकेतस्तच्छ्रुतिव्याप्तिमात्रानुपाततः पुरस्ताद्वोपरिष्ठाद्वा प्रयुज्यते, तय. ¶ अपि ✓ सज्, अव ✓ पद् >
¶ अवपद्यन्ते, अरुण्य- > -ण्यम् ¶ मै १, ९, ७... । यदा तु निर्देशविशेषस्य स्थलविशेषीयाऽऽवृत्तिबहुत्वे

सति काचित्कतयैवंप्रकारकता सूचयितव्या भवति, तदाऽऽवृत्तिसंख्याशिरस्कात् सतः स्थलविशेषीयादङ्कादनन्तर-
मेवंप्रकारकतापर्यायसंख्याशिरस्कृतयाऽयं संकेतो ग्रियते, तय. अ॒धि मै ४,४,५^२, ॥ ।

२६. § इति संकेतः † इत्यस्य च ॥ इत्यस्य चोक्तपूर्वप्रकारेण प्रवर्तमाने विषयोत्सर्गे रूपस्थलविशेषा-
ऽन्यतराऽपेक्षयाऽपवादभावं सूचयति, तय. †अ-तन्द्र- > -§'न्द्रम्, ॥अनायतन- > -नः §शौ... अपराङ्क-
> -॥हे... पै १०,६,७§.

२७. पृथकारेण वैशद्यमुद्दिश्येह प्रयुज्यमानानां त्रयाणां कोष्ठकानां तावदयं विषयविभागो भवति—

(क) ( ) इत्यर्धचन्द्रकोष्ठकेऽन्तर्निर्देशीया योगविषया वर्णविकारविषया वा सूचना क्रियते, तय. अ-का-
(ण>)णा-, अपि✓छा(<स्था), अभ्या(भि-आ)✓वह् । उपसृष्टतिङन्तप्रकरणे प्रकरणगम्य
आख्यातिकोऽशोऽप्यर्धचन्द्रकोष्ठके निर्दिश्यते, तय. अति✓चर, अति(चर) ।

(ख) [ ] इति दण्डकोष्ठके प्रतिशब्दीयखण्डान्त औत्तरपदिको निर्देशः क्रियते, तय. अंशु- ... [°शु-
अन्°, उप°...]; ✓अव्... [अनु°...] ।

(ग) [ ] इति नागदन्तकोष्ठके निर्देशविशेषीयस्तत्तच्छ्रुतिगत्वेनाऽन्तर्वाहृचीयः संवादो निर्दिश्यते,
तय. १अङ्ग- > -इवैः ऋ [६,६०,१; ८, ७३, १४] ।

(घ) यदा बाह्वचनिर्देशविशेषस्य स्थाने संवादेषु बाह्वचेषु वा ग्रन्थान्तरीयेषु वा श्रुत्यन्तरेषु तस्य
निर्देशविशेषस्याऽश्रवणे सति तत्पर्यायान्तरं श्रूयते, तदा तन्निर्देशविशेषीय बाह्वचे स्थले
नागदन्तकोष्ठके निर्दिष्टे सत्यंशतस्तत्संवादिश्रुत्यन्तरस्थलाङ्कनं नागदन्तकोष्ठकाऽऽभ्यन्तरिके-
ऽर्धचन्द्रकोष्ठके क्रियते, तय. अंशु- > -शुः ऋ ९, [६२, ४ (८२, १)], २असप्तन्, त्ना-
> -न्तः ऋ १०, १७४, [(१५९, ४) ४] ; -न्ता ऋ १०, १५९, [४ (१७४, ४)] ।

(ङ) टिप्पणेषु संवादि-विसंवादिमतान्तराणां चान्येषां पदार्थानां च वैशद्यविशेषेण समर्पणार्थमेतेषां
कोष्ठकानां व्यवच्छेदकमात्रतया प्रयोगो भवति । तथाहि । यदैक एव कोष्ठकोऽपेक्ष्यते, तदाऽर्ध-
चन्द्रकोष्ठक उपयुज्यते । यदा तु द्वाधीयसि विचारे प्रवर्तमाने सति कोष्ठकानामन्योन्यमाभ्यन्तर-
भावेन समावेशः सावसरो भवति, तदा [([ ])] इत्याकारकस्तदीय उपयोगक्रमो द्रष्टव्यः ।

८. मुद्रा-प्रकरणम्

१. अस्य ग्रन्थस्य मूल-भागः प्रतिपृष्ठं स्तम्भत्रयेण विभक्तो भवति ।

२. प्रतिपृष्ठमादिमः शब्दो वामतोऽन्तिमश्च दक्षिणतः शीर्षण्यतया निर्दिश्यते । यदा त्वेतयोरुभयो-
र्वाऽन्यतरस्य वा विभिन्नाऽनुक्रमाद्यक्षरत्वात् पृष्ठविशेषेयसामान्याऽनुक्रमविधातकत्वं भवति, तदैतयोरुभयोर्वाऽन्य-
तरस्य वा स्थाने कोणितान्तः सन् धात्वादिमूलभूतस्य शब्दस्य निर्देशो भवति, तय. अनु✓धा > दध् ।

३. प्रतिपृष्ठविभागीयस्तम्भं शाब्दिका निर्देशास्तावत् प्रातिस्विकेषु तत्तन्मूलाऽपेक्षया यौगिकपारंपर्यतः
प्रत्यवान्तरयोगमेकैकया मात्रया दक्षिणतो व्यवच्छिद्यमानेष्वन्योन्यसापेक्षोपरितनावस्थितिष्वापद्यमात् सहजसंभवो-
पयोगेषु वैयाकरणार्थनिर्भरेषु स्तम्भेषु क्रियन्ते, तय. ✓अत्, ✓*अप्, ✓अश् (व्याप्तौ) ।

१ प्रकृते खण्डे बाह्वचश्रुतिमात्रगतः संवादो भवति । इत ऊर्ध्व खण्डान्तरेषु त्वाधारग्रन्थमात्रगतः
संवादोऽपि प्रदर्शयिष्यते ।

४. सार्वधातुकाऽऽर्धधातुकविषयकतिङन्तानां च सार्वधातुकप्रकरणीयभिन्नविकरणरूपाणां च समूहप्रातिपदिकीयाऽवान्तरप्रातिपदिकीयरूपाणां चाऽन्योन्यविवेकार्थं प्रत्येकं खण्डपार्थक्यं क्रियते, तय. अनु✓गम्, ✓गच्छ, अति✓तृ, अस्मद्, अहम् ।

५. एवं तावत् सर्वे शब्दा इह वंशपरंपराभिरिव निर्दिश्यमाना उपक्रमोपसंहारविवेकतः सुलक्षा भवन्ति । कस्कः शब्दः क्रियतीं क्रियतीं वैदिकवाङ्मयीनां प्रयोगर्द्धिमाप्तवानित्यप्यनेन प्रकारेण समीक्षितुमुपलभ्यते । तथाहि । यावद् अती (ति✓इ), अप✓नुद् इत्येवंजातीयानामुपसृष्टानां धातूनामाश्चर्यमिव द्वितीयस्तम्भाऽतिक्रमो भवति, तावद् ✓अत्, ✓अर् इत्येवंजातीयाः शुद्धा धातवः प्रायेण चतुर्थे स्तम्भमभिव्याप्य प्रवर्तमाना उपलभ्यन्ते ।

६. अस्य ग्रन्थस्य वृत्तिभागस्तावद् टिप्पणमयो भवति । टिप्पणानि चैतानि स्तम्भद्वयेनोपनिबद्धानि भवन्ति । प्रत्येकं टिप्पणं च वैलक्षण्यप्रयोजिन-वृष्टिसौकर्यमुद्दिष्टाऽऽङ्गलक्षणशिरस्कतयाऽऽरभ्यते ।

७. एकैकस्य निर्देशस्य तत्तदङ्गमङ्गान्तरविवेकेन विस्पष्टं लक्ष्येतेत्यभिप्रायेण विभिन्नमुद्रात्रयी प्रयुक्ता भवति । इत्थं तावदस्मिन् विषये व्यवस्था कृता भवति—

(क) गुर्व्या कृष्ण्या मुद्रया तावदेतानि निर्देश्यानि भवन्ति—

१. शुद्धा उपसृष्टाश्चाऽनुसृष्टाश्च धातवः ।

२. यौगिकत्वेन निर्देशभाजि व्ययानि चाऽव्ययानि च प्रातिपदिकानि, प्रतिपरामर्शान्निर्देशभाजि विलक्षणानि सुप्-तिङन्त्यतरीयरूपाणि, यथावर्णमात्राऽनुकान्तानां प्रतिपरामर्शान्निर्देशभाजां प्रातिपदिकपरंपराणां मध्ये प्राथमिकानि च प्रातिपदिकानि च ।

३. प्रत्येक-स्थलाङ्गीयमात्रायाः प्रधानविभागीया संख्या ।

(ख) लघ्व्या कृष्ण्या मुद्रया तावदेतानि निर्देश्यानि भवन्ति—

१. तिङ्-रूपाणि ।

२. सुव्-रूपाणि ।

३. यौगिकनिर्देशभाजि व्ययानि वाऽव्ययानि वा कृत्तद्धिताऽन्यतरात्मकानि प्रातिपदिकानि ।

४. व्ययाऽव्ययाऽन्यतरप्रकारकप्रातिपदिकीयाः समाधाः ।

५. यथावर्णमात्रानुकान्तानां प्रतिपरामर्शनीयनिर्देशभाजां प्रातिपदिकपरंपराणां मध्ये द्वितीयप्रभृतीनि प्रातिपदिकानि, तय. अत्तवे इत्यत ऊर्ध्वम् अत्तुम् इत्यादीनि ।

६. टिप्पणेषु तावद्—१. उद्धृताः पाठाः, २. धातवस्तदीयानि तिङ्-रूपाणि च, ३. यौगिकतया निर्दिष्टानि प्रातिपदिकानि च तदीयानि सुव्-रूपाणि च, ४. अव्ययात्मकानि प्रातिपदिकानि, ५. पाणिनीयाः प्रत्ययाः, ६. शोधः इति पदं चैतदभिप्रायकं पदान्तरं च, ७. असं. इति संक्षेपवैतदभिप्रायकं संक्षेपान्तरं च ।

(ग) सितया मुद्रया तावदेतानि निर्देश्यानि भवन्ति—

१. उक्तपूर्वमुद्रान्तरनिर्देश्याशव्यतिरिक्तः स्थलाङ्कनात्मको भागः ।

२. उक्तपूर्वमुद्रान्तरनिर्देश्याशव्यतिरिक्तषु टिप्पणात्मको भागः ।

३. अन्तःशब्दनिर्देशीयो यौगिको वा साहितिको वाऽवान्तरनिर्देशः, तय. अनु-वृष्य(त>)न्ती- ।

४. प्राधान्यभाजो निर्देशस्य प्रतिपरामर्शिका, तय. अत्तवे इत्यतः पश्चाद् '✓अद् द्र.' इति ।

५. यथोपेक्षितप्रतिशब्दीयखण्डान्ते कोष्ठकीकृत्याऽन्यथा वा क्रियमाणौतरपदिकी प्रतिपरामर्शिका, तय. अत्त-...[अति-...]

संज्ञेपाः (Abbreviations)

(क) आधारग्रन्थीयाः (of Basic Texts, their Editions, Translations and Commentaries)

- ऋ. = ऋग्वेद-संहिता- संपा. मैक्स. एफ. मूलर (Müller, Max. F.), लंदन (London) ।
- संपा. सायण-भाष्य-युत-, नारायणशर्मन्-सोनटके, + चिन्तामणि-गणेशसूनु-काशीकर, पूना, १९३३-१९४६ ई. ।
- संपा. स्कन्दस्वामि-उद्गीथाचार्य-द्वैकटमाधव-, मुद्गलवृत्ति [=सायणभाष्यसंक्षेप-], विश्वबन्धु-, होशिआरपुर, १९६५ ई. ।
- संपा. सायण-भाष्यसमेत-, मैक्स. एफ. मूलर (Müller, Max. F.), लंदन, १८९०-९२ ई. ।
- संपा. दयानन्दस्वामि-संस्कृतहिन्दीभाष्ययुत-, अजमेर ।
- संपा. स्कन्दस्वामि-वैकटमाधव-भाष्य समेत-, त्रिवेन्द्रम्, १८९९ ई. ।
- संपा. मराठी-इंग्लिश-भाष्ययुत-, शंकरपाण्डुरंग-, पूना, १८७६-८३ ई. ।
- जर्मन-अनुवाद-, विविधविवरण-समेत-, ए. लुडविश (Ludwig, A.), प्राग-लाइपजिस् (Prag-Leipzig), १८७६-८८ ई. ।
- जर्मन-अनुवाद-, के. एफ. गैल्डनर (Geldner, K. F.), गार्टिजन-लाइपजिस् (Göttingen-Leipzig), १९२३ ई. ।
- [वैदिकसूक्तसंग्रह-] इंग्लिश-अनुवाद-, एच्. ओल्डनबर्ग- (Oldenberg, H.), आक्सफोर्ड (Oxford) SBE, १८९७ ई. ।
- जर्मन-अनुवाद-, एच्. ग्रासमान- (Grassman, H.) लाइपजिस् (Leipzig), १८७६-७ ई. ।
- इंग्लिश-अनुवाद-, आर. टि. एफ. ग्रिफिथ (Griffith, R. T. H.), १८८९ ई. ।
- [वैदिकसूक्तसंग्रह-] जर्मन-अनुवाद-, एच्. हिलेब्रान्ट (Hillebrandt, H.), गार्टिजन-लाइपजिस् (Göttingen-Leipzig), १९१३ ई. ।
- [वैदिकसूक्तसंग्रह-] इंग्लिश-अनुवाद-, एफ. एम्. मैक्समूलर (Maxmüller, F. M.), आक्सफोर्ड (Oxford), १८९१ ई. ।
- [Vedic Reader], इंग्लिश-अनुवाद-, ए. ए. मैकडानल- (Macdonell, A.A.), आक्सफोर्ड (Oxford), १९१७ ई. ।
- क. = कपिष्ठल-(कठ. कृष्णयजुर्वेदीय-) संहिता- ।
- का. = काण्व (वाजसनेय-शुक्लयजुर्वेदीय-)संहिता,
- संपा. सायण-भाष्ययुता-, रत्नगोपालभट्ट- + माधवशास्त्रिन्-, बनारस, १९०८-१५ ई. ।
- काठ. = काठक-संहिता-, संपा. एल. वी. श्रोडर (Schroeder, L. V.), लाइपजिस् (Leipzig), १९००; १९२२ ई. ।
- संपा. श्रीपादशर्मन्-, औध, १९४३ ई. ।

- [पदसूची-], आर. साइमन (Simon, R.), लाइपजिस् (Leipzig), १९१२ ई. ।
- कौ. = कौथुमीय-सामवेद-संहिता-
- संपा. जे. स्टीवनसन (Stevenson, J.), सोसाइटी ओरियन्टल टेक्स्टस् (Society Oriental Texts), १८९३ ई. ।
- संपा. सायण-भाष्यसमेता-, सत्यव्रतसामश्रमिन्-, BI. कलिकाता, १८७१-७८ ई. ।
- संपा. सायण-भाष्यसमेता-, जीवनन्द-विद्यासागर-, कलिकाता, १८७२ ई. ।
- संपा. [छन्द-आर्विक-] सायण-भाष्ययुता, इंग्लिश-अनुवादसंहिता-, भवभूतिभट्टाचार्य-, कलिकाता, १९३६ ई. ।
- संपा. जर्मन-अनुवादसंहिता-, थि. बेनफे (Benfey, Th.), लाइपजिस् (Leipzig), १८४८ ई. ।
- संपा. इंग्लिश-अनुवादसमेता-, जे. स्टीवनसन (Stevenson, J.), कलिकाता, १९०६ ई. ।
- संपा. इंग्लिश-अनुवाद-, आर. टि. एफ. ग्रिफिथ (Griffith, R. T. F.), बनारस, १८९३ ई. ।
- खि. = ऋग्वेदीय-खिलसूक्त-संग्रह- संपा. जे. शेफ्ट्लोवित्स (Scheftlowitz, J.), IF. ब्रेस्ला (Breslou), १९०६ ई. ।
- संपा. [ऋग्वेदीय-सायणभाष्य-परिशिष्ट-], नारायणशर्मन्-सोनटके, चिन्तामणिशर्मन्-काशीकर-, पूना, १९४६ ई. ।
- संपा. [ऋग्वेदसंहिता-परिशिष्ट-] श्रीपाददामोदर-, पूना, १९५७ ई. ।
- जै. = जैमिनीया-सामवेद-संहिता- संपा. डब्ल्यू. कालन्द (Caland, W.), IF. ब्रेस्ला (Breslou), १९०७ ई. ।
- संपा. रघुवीर-, सरस्वतीविहार-ग्रन्थमाला, लखपुरम्, १९९५ विसं.
- तै. = तैत्तिरीया- [कृष्णयजुर्वेदीया-] संहिता-, संपा. ए. वेबर (Weber, A.), लाइपजिस् (Leipzig), IS., १८७२ ई. ।
- संपा. सायण-भाष्ययुत-, आनन्दाश्रम-, पूना ।
- संपा. भट्टभास्कर-भाष्यसमेत- + ए. महादेवशास्त्रिन्-, पी. के. रंगाचार्य-, मैसूर, १८९४-९८ ई. ।
- संपा. श्रीपादशर्मन्-, औध, १९४५ ई. ।
- संपा. माधव-भाष्ययुत-, रोअर- इ. बी. कावेल- प्रभृ. (Roer, Cowell, EB., etc.), BI., १८५४-९९ ई. ।
- इंग्लिश-अनुवाद-, बी. कीथ (Keith, B.), कैम्ब्रिज मसेचुसट (Cambridge Mass.), HOS. १९१४ ई. ।
- पै. = पँपलाद- (अथर्ववेदीय-) संहिता- संपा. [१-१५ काण्ड-] एल. सी. बैरेट (Barret, L.C.), GAOS., १९०६ ई. ।
- [१६-२० काण्ड-] ...
- संपा. रघुवीर-, सरस्वतीविहार-ग्रन्थमाला, लाहौर, १९३६-४१ ई. ।

- मा. = माध्यन्दिनी-[वाजसनेय-शुक्लयजुर्वेद-]संहिता- संपा. उवट- +महीधर-भाष्योपेता-, वासुदेवलक्ष्मणशास्त्रिन्-, बम्बई, १९१२ ई. ।
- , —, —, रामसकलमिश्र-, बनारस, १९१२-१५ ई. ।
- संपा. दयानन्दस्वामि-संस्कृत-हिन्दीभाष्यसमेत-, अजमेर ।
- इंग्लिश-अनुवाद-, आर. टी. एफ. ग्रिफिथ (Griffith, R. T. F.), बनारस ।
- मै. = मैत्रायणी-संहिता- संपा. एल. वी. श्रोडर (Schroeder, L. V.), लाइपजिस् (Leipzig), १९२३ ई. ।
- संपा. श्रीपादशर्मन्-, औध, १९४३ ई. ।
- शौ. = शौनकीय-अथर्ववेद-संहिता- संपा. सायण-भाष्यसमेत-, शंकरपाण्डुरंग-, बम्बई, १८९५-९८ ई. ।
- संपा. सायण-भाष्यसमेत-, विश्वबन्धु-, होशिआरपुर, १९६० ई. ।
- इंग्लिश-अनुवाद-, डब्ल्यु. डी. हिले (Whitney, W. D.), कैम्ब्रिज (Cambridge), HOS., १९०५ ई. ।
- इंग्लिश-अनुवाद- आर. टि. एच. ग्रिफिथ (Griffith, R. T. H.), बनारस, १८९४ ई. ।
- [सूक्त-ग्रंथ-] इंग्लिश-अनुवाद-, एम्. ब्लूमफील्ड (Bloomfield, M.), SBE., आक्सफोर्ड (Oxford), १८९७ ई. ।
- संपा. हिन्दी-अनुवाद-, क्षेमकरणदास, इलाहाबाद, १९१२-२१ ई. ।
- संपा. संस्कृत-हिन्दी-अनुवादसमेत-, हरिशंकरदीक्षित, मेरठ, १९१६ ई. ।
- [१०० सूक्त-] जर्मन-अनुवाद-, जे. ग्रिल् (Grill, J.), ट्यूबिंजन (Tubingen), १८७९ ई. ।
- पदसूची- (Index-verborum), डब्ल्यु. डी. हिले (Whitney, W. D.), न्यूहावन, (New-Haven), १८८० ई. ।
- संपा. रु. राथ (Roth, R.) + डब्ल्यु. डी. हिले (Whitney, W. D.), बर्लिन, १८५५ ई. ।

ABI., ABORI. = Annals (of the) Bhandarkar (Oriental Research) Institute, (Poona),

AG. = Arnold., (E. V. Historical Vedic Grammar., art.

AM., AVM. = Arnold., (E.V. : Vedic) Metre (in its Historical Development).

A. O. = Acta Orientalia (ediderunt Societates Orientales Batava Danica Norvegica).

AR., Auf. = Aufrecht, (Th. : Die Hymnen des) Rgveda, art.

AVS. = Avery (John), : Verb (Inflection in Sanskrit).

B., BA. = Bloomfield, (Maurice : Hymns of) Atharvaveda, trans., art.

BB. = Bezenberge'r Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen.

BC. = Bloomfield, (Maurice : Vedic), Concordance.

BDG., Brug. = Brugmann, (K. +) Delbrück, (B.) : Grundriss (der vergleichenden Grammatic der Indo-Germanischen Sprachen), art.

BDI., BDCRI. = Bulletin (of the) Deccan (College Research) Institute (Poona).

Benfey, (Th.), art.

- Berg. BL. = Bergaigne (*Abel. : Etudes sur le Lexique du Rgveda ; Journal Asiatique*, 1883-84),
- BKA. [= वै.] = Barret, (*L. C. : The Kashmirian Atharvaveda (with critical notes)*), B.
- Böht. = Böhrtlingk, (*Otto*), art.
- Bollensen, (*F.*), art.
- Boyer, (*A., M.*), art.
- Bradke, (*P. V.*), art.
- Brown. (*G. W.*), art.
- BRR. = Bloomfield, (*Mourice*) : *Rigved Repetition*.
- BRV. = Bergaigne, (*A. : La*) *Religion Vedique*.
- BS. = Benfey, (*Th. : Die Hymnen des Sāmaveda*).
- BSG. = Benfey, (*Th.*) : *Sāmaveda Glossary*, art.
- Burrow = (*T. :*) *The Sanskrit Language* art.
- BSOS. = *Bulletin (of the) School (of) Oriental Studies (Landon)*.
- BV. = Bhāratīya Vidyā (*Bombay*).
- BW. = Böhrtlingk, (*Otto : Sanskrit*) *Wörterbuch (in kürzeren Fassung)*, art.
- C. = Caland, (*W.*), art.
- CA. = Choudhry, (*Tārāpāda : On interpretation of doubtful words in Atharvaveda*).
- Charpentier, (*J.*), art.
- DAS. = Delbrück, (*B.*) : *Altindische Syntax*.
- Debrunner, (*A.*) art.
- Delbrück, (*B.*), *Vedische Chrestomathie*.
- Dumont, (*L.*), art.
- Edgerton, (*F.*), art.
- Eelsingh, (*P. H.*), art.
- Eggling, (*J.*), art.
- Foy. (*W.*), art.
- Gaedicke, (*C.*), art.
- Garbe, (*R.*), art.
- GG. = Geldner, (*K. F.*), : *der Rgveda in Auswahl, ester Teil*) *Glossar*, art.
- Ghatage, (*A. M.*), art.
- GK. = Geldner, (*K. F. +*) Kaegi, (*A : Siebenzig Lieder des Rgveda und mit Beiträgen von R. Roth*).
- GR. = Grassman, (*H.*) : *Rgveda (übersetzt und mit kritischen und erläuterten Anmerkungen versehen)*.
- Grassman, (*H.*), ed. art.
- Gray, (*L. H.*), art.
- Gri. = Griffith, (*R. P. H. I. : trans. ऋ. मा. कौ. शौ.*).
- Grill, (*J. : Hundert Lieder der Atharva Veda, übers. und mit text-kritischen etc.*).
- GRV. = Geldner. (*K. F. : der*) *Rgveda (übersetzt und erläutert)*.
- GW. = Grassman. (*H.*) : *Wörterbuch (zum Rgveda)*.
- H., Hill. = Hillebrandt, (*A.*), art.
- Haskal, (*W. : On the accentuation of the Votive in RV. & Atharvaveda, IAUS 1873*).
- Henry, (*V.*), art.
- Hirt, (*H.*), art.

HL., HLR. = Hillebrandt, (A.) : Lieder
(des R̥gveda, übersetzt).
HM. = Hillebrandt, (A. : Vedische)
Mythology.
Hopkins, (F. W.), art.
IF. = Indogermanische forschungen.
IHQ. = Indian Historical Quarterly.
JAOS. = Journal (of the) American Oriental
Society.
Johansson, (K. F.), art.
K. = Keith, (A. B. : ed. trans.).
Kaegy, (A.), art.
Kirste, (J.), art.
Klug, (F.), art.
KZ. = Kuhn (A. + Aufrecht, Th.) :
Zeitchrift (für vergleichende
Sprachforschung).
L. = Lanman, (C. R. : Noun Inflection
in the Veda; JAOS. X 325-601).
Liden, (E.) art.
LRV., LR., Lud. = Ludwig, (A. : der) R̥g-
veda (order die heiligen Hymnen
der Brāhmaṇa zum erster Male
Vollständig ins Deutsche übersetzt
+ mit Commentar und Einleitung,
Vol. I.-VI.), art.
MGC. = Meillet, (A. + Vendryes, J. : Traite
de) Grammaire (Comparee des
Langues) Classiques.
Mac., MG., MVG. = Macdonell, (A. A. :
Vedic) Grammar, art.
MGS. = " " " "
(for) Students.
Max. = Muller, (F. M.), art.
MW. = Monier Williams, (Monier : A.
Sanskrit English Dictionary).

MWA = Manfred (Mayrhofer : Kurzge-
fasstes) Wörterbuch (des) Altin-
dischen.
MSL. = Mémoires (de la) Société (de)
Linguistique.
MST. = Muir, (J. : Original) Sanskrit Texts.
On the origin and progress
of religion and institutions of
India (etc.), 4 Vol.
MV., MVR. = Müllers, (F. M.) : Vedic
Hymns (R̥gveda, SBE xxx ii).
NIA. = New Indian Antiquary (Poona).
NW. = Neisser, (W. : zum). Wörterbuch
(des R̥gveda), art.
Neisser, (W.) " " "
OK., OKP. = Oertel, (H. : zur) Kapiṣṭhala-
kāṭha (Sāṃhitā).
Old. = Oldenburg, (H.), art.
ORN. = Oldenburg, (H.) : R̥gveda (Text-
kritische und Exegetische) Noten.
OO. = Orient und Occident.
OV. = Oldenburg, (H.) : Vedic (Hymns,
trans.).
PA. = (The) Pāriśiṣṭas (of) Atharva-
veda (Vols. I-III., Bolling, G. M.
+ Nagelein, J.).
PAOS. = Proceedings (of the) American
Oriental Society.
PG. = Pischel, (R. +) Geldner, (K. F. :
Vedische Studien).
Pischel, (R.), art.
PW. = (St.) Petersburg (Sanskrit) Wör-
terbuch (von Böhtlingk, Otto +
Roth Rudolph).

- R. = Roth, (R. : art.).
 Reuter, (J. N. : art.).
 RI. = Renou, (L.) : Index (*Vedique, Vedic Studies, Lahore.*).
 RN. = Rajawade, (*Vaijnath Kashinath*) : Nirukta Notes.
 RNI. = Rajawade, „ „ „ Index.
 RNM. = Rajawade, „ „ „ Marathi Translation.
 Ronnow, (K. : art.).
 RW. = Roth, (R. +) Whitney, (W. D. : ed., शौ.).
 S., St. = Stevenson, (J. : ed., कौ.).
 SBW. = Schmidt, (R. : *Nachträge zum* BW.
 Schmidt, (R. : art.).
 Sch. = Schroeder, (*Leopold : von., art, ed.*).
 SE., SEY. = Siddheshwar Varma : Etymologies of Yāska.
 SI. = Simon, (R.) : Index (*Verborum zum काठ.*).
 TV. = Thomas, (F. W.) : Vedic (*Hymns trans.*).
 VV. = (*Bloomfield, M. + Edgerton, F.*) : Vedic Variants.
 VVS. = Venkatasubbiah (A.) : Vedic Studies.
 W., Wh. = Whitney, (W. D.), *trans., art.*
 WAG., Wack. = Wackernagel, (J.) : Altindische Grammatik, *art.*
 Web. = Weber, (A.), *art. ed.*
 WG. = Whitney, (W. D. : *Sanskrit*) Grammar.
 WI. = Whitney (W. D.) : Index (*Verborum to शौ.*).
 Wil. = Wilson, (H. H.) : *Sāmaveda.*
 WIS. = Weber, (A.) : Indische Studien.
 Wolf, (F.), *art.*
 WSR. = Whitney (W. D.) : Supplement (*to WG.*) Roots, *etc.*
 WW. = Walde (Alois + Pokorny, Jullius : *Vergleichendes*) Wörterbuch (*der Indo-germanischen Sprachen*).
 WWA = Wüst, (W. : *Vergleichendes und Etymologisches*) Wörterbuch (*des Alt-indo-arischen*), Altindischen.
 WZKM = Wiener Zeitschrift (*für die*) Kunde (*des*) Morgenlandes.
 ZA. = Zimmer, (H.) : Altindische Leben.
 ZDMG. = Zeitschrift (*der*) Deutschen Morgenländischen Gesellschaft.

(ख) ग्रन्थान्तरीयाः (of Other Books)

अ. = अमरकोष- (अमरसिंहिय-)	अप्रा. = अथर्व-प्रातिशाख्य-	आग्निगृ. = आग्निवेद्य-गृह्यसूत्र-
अक्षी. = अमरकोषीया-क्षीरस्वामि- वृत्ति-	अप्राय. = अथर्वप्रायश्चित्त-	आनन्द. = आनन्दतीर्थ-भाष्य- (ऋ.)
अन. = अनन्ताचार्य (का. मूको.)	अभा. = अमरकोषीया-मानुदीक्षित- वृत्ति-	आपमं. = आपस्तम्ब-मन्त्रपाठ-
अप. = अथर्ववेद-परिशिष्ट- (=PA.)	अवे. = अथर्ववेद- (सामान्येन)	आपश्रो. = „ -श्रौतसूत्र-
	आ. = आत्मानन्द-भाष्य- (ऋ.)	आबो. = आनन्दबोध-भाष्य- (का. मूको.)
	आगृ. = आश्वलायन-गृह्यसूत्र-	आश्रो. = आश्वलायन-श्रौतसूत्र-

ईउ. = ईशोपनिषद्-
 उ. = उवट-भाष्य- (मा.)
 उद्गी. = उद्गीथ-भाष्य- (ऋ.)
 ऋग्रा. = ऋग्वेद-प्रातिशाख्य-
 (शौनकीय-)
 ऐरा. = ऐतरेयाऽऽरण्यक-
 ऐव्रा. = ऐतरेय-ब्राह्मण-
 कउ. = कठोपनिषद्-
 काभमा. = काठकब्राह्मणसंकलने
 अमात्राह्मण-
 काउ. = कातन्त्रीय-उणादिसूत्र-
 कागृ. = काठकगृह्यसूत्र-
 काल. = कालनाथ-भाष्य- (का.,
 मूको.)
 काश., काशत्रा. = काण्व-शतपथ-
 ब्राह्मण-
 काशि. = काशिका
 काश्रौ. = कात्यान-श्रौतसूत्र-
 कौउ. = कौपीतक्युपनिषद्-
 कौगृ. = कौपीतकिगृह्यसूत्र-
 कौनि. = कौत्सव्य-निघण्टु-
 कौसू. = कौशिक-सूत्र-
 खिसा. = खिलसूक्त-संग्रह-
 सातवलेकरीय-
 गोगृ. = गोभिल-गृह्यसूत्र-
 गोव्रा. = गोपथ-ब्राह्मण-
 छांउ. = छांदोग्योपनिषद्-
 जैउव्रा. = जैमिनीय-(तलवकार-)
 उपनिषद्-ब्राह्मण-
 जैव्रा. जैमि. = जैमिनीय-ब्राह्मण-
 जैश्रौ. = ,, श्रौतसूत्र-
 ता. = तारापादीय- (शौ.
 कतिपशब्दविचार- (CA.)
 तां., तांव्रा. = ताण्ड्य-ब्राह्मण-
 तैभा. = तैत्तिरीयाऽऽरण्यक-

तैभाभा. = तैत्तिरीयारण्यक- (आध्र-
 पाठ- 1१०, १-८० अनु-
 वाकपरिशिष्ट-1)
 तैव्रा. = तैत्तिरीय-ब्राह्मण-
 त्रिताउ. = त्रिपुरतापिन्धुपनिषद्-
 त्रिवि. = त्रिपादविभूतिमहानारा-
 यणोपनिषद्-
 द. = दयानन्द-भाष्य- (ऋ.
 प्रभृ.)
 दु. = दुर्गकृता- (निरुक्त-वृत्ति-)
 दे. = देवराजयज्व-कृता-
 (निघण्टु-वृत्ति-)
 देव- = देवयज्ञ-प्रदीपिका- (विश्व-
 बन्धु-कृता-)
 द्रागृ. = द्राह्यायण-गृह्यसूत्र-
 द्राश्रौ. = ,, श्रौतसूत्र-
 नाप्रप. = नागरीप्रचारिणीपत्रिका-
 (काशी-)
 नि. = निरुक्त- (या.)
 नि., निघ. = निघण्टु-
 निस. = निरुक्तसमुच्चय- (वररुचि-
 कृत-)
 निसा. = निर्णयसागरप्रेस-
 निसू. = निदानसूत्र-
 नृप. = नृसिंहपूर्वतापिनी-उप-
 निषद्-
 पपा. = पदपाठ- (सामान्येन)
 पा. = पाणिनीया- (अष्टाध्यायी-)
 पाउ. = (पाणिनीये) उणादिसूत्र-
 (शाकटायन-कृत-)
 पाउदु. = (पाणिनीये) उणादिसूत्र-
 वृत्ति- (दुर्गसिंहिया-)
 पाउना. = ,, (नारायणीया-)
 पाउमो. = ,, (भोजीया-)
 पाउवृ. = ,, -उणादिसूत्र-
 वृत्तिसमेत-

पाउश्वे. = ,, उणादिश्वेतवन-
 वासिवृत्ति-
 पाका. = पाणिनीय-काशिकावृत्ति-
 पाग. = ,, गणपाठ-
 पागम. = ,, गणरत्नमहोदधि-
 पागृ. = पारस्कर-गृह्यसूत्र-
 पाधा. = (पाणिनीये) धातुपाठ-
 पान्या. = ,, न्यास-
 (जिनेन्द्रबुद्धिकृत-)
 पापम. = ,, पदमञ्जरी-
 (हरदत्त-कृता-)
 पाभम. = ,, मनोरमा-
 (भट्टोजीदीक्षित-कृता-)
 पाम. = ,, महाभाष्य-
 (पतञ्जलि-कृत-)
 पामउ. = ,, (महाभाष्ये-)
 उद्योतवृत्ति-
 पामवा., पावा. = ,, महाभाष्यीय-
 वार्तिकदि-
 पामाधा. = ,, , माधवीया-
 धातुवृत्ति-
 पारि. = वैदिकशब्दार्थपारिजात-
 (विश्वबन्धु-कृत-)
 पावा. = (पाणिनीये) वार्तिक-
 (सामान्येन)
 पाश. = ,, शब्दकौस्तुभ-
 (भट्टोजीदीक्षित-कृत-)
 पासिकौ. = ,, सिद्धान्तकौमुदी-
 (भट्टोजीदीक्षित-कृता-)
 पासित. = ,, सिद्धान्तकौमुद्यास्तत्त्व-
 बोधिनीवृत्ति- (ज्ञानेन्द्र-
 सरस्वती-कृता-)
 पास्व. = ,, स्वरसिद्धान्तचन्द्रिका-
 (श्रीनिवासयज्व-कृता-)
 प्रा. = प्रातिशाख्य (सामान्येन)
 फि. = (पाणिनीये) फिट्सूत्र-
 (शान्तनवाचार्य-कृत-)

बा. = बालकृष्ण-भाष्य- (तै.
 मूको.)
 बृ. बृउ. = बृहदारण्यकोपनिषद्-
 बौगृ. = बौधायन-गृह्यसूत्र-
 बौपि. = „ -पितृमेघसूत्र-
 बौश्रौ. = „ -श्रौतसूत्र-
 भ. = भरतस्वामि-भाष्य-
 (कौ. मूको.)
 भव. = भवभूतिभट्टाचार्य- (कौ.
 सा. भाष्य-)
 भा. = भट्टभास्कर-भाष्य- (तै.)
 भागृ. = भारद्वाज-गृह्यसूत्र-
 भाशि. = „ शिक्षा
 भाश्रौ. = „ श्रौतसूत्र-
 म. = महीधर-भाष्य- (मा.)
 मउ., मना., मनाड. = महानारायण-
 उपनिषद्-
 मागृ. = मानव-गृह्यसूत्र-
 माप्रा. = माध्यन्दिन-प्रातिशाख्य-
 (कात्यायनीय-)
 माश., माशवा. = माध्यन्दिन-
 शतपथ-ब्राह्मण-
 माश्रौ. = मानव-श्रौतसूत्र-
 मु. = मुद्गल-भाष्य- (ऋ.
 मूको.)
 यं. = यजुर्वेद- (सामान्येन)

या. = (यास्कीय-) निरुक्त-
 र. = रघुवीर-संस्कृत- (क.)
 रा. = रावण-भाष्य- (ऋ.)
 ल. = लक्ष्मणसरूप-संस्कृत-
 (या. वें.)
 लशे. = लघुशब्देन्दुशेखर-
 लाश्रौ. = लाट्यायन-श्रौतसूत्र-
 वागृ. = वाराह-गृह्यसूत्र-
 वाच. = वाचस्पत्य- (तारानाथ-
 कृत-वृहत्संस्कृताभिधान-)
 वाश्रौ. = वाराहश्रौत-सूत्र-
 विव. = विद्ववन्धु- (लेख-)
 विव. = विवरण- (माधव-कृता-
 कौ. मूको.)
 वें. = वेंकटात्मज-माधव-भाष्य-
 (ऋ.)
 वेंकम. = „ „
 कृता- ऋ. अनुक्रमणिका-
 वैताश्रौ. = वैतान-श्रौतसूत्र-
 वैप. = वैदिकपदानुक्रमकोष-
 (अस्मदीय-)
 वैश. = वैदिकशब्दार्थकोष-
 (प्रचिकीर्षित-)
 वैश्रौ. = वैखानस-श्रौतसूत्र-
 शं. = शंकर-भाष्य-

शक. = शब्दकल्पद्रुम-कोष-
 (राधाकान्तदेव-कृत-)
 शचि. = शब्दार्थचिन्तामणि-कोष-
 (सुखानन्द-कृत-)
 शंपा. = शंकरपाण्डुरङ्ग-संस्कृत-
 (शौ.)
 शांभा. = शाखायनाऽऽरण्यक-
 शांश्रौ. = शाखायन-श्रौतसूत्र-
 शांगृ. = शाखायन-गृह्यसूत्र-
 शांवा. = शाखायन-ब्राह्मण-
 शुप्रा. = शुक्लयजुर्वेद-प्रातिशाख्य-
 शौच. = शौ. चतुरध्यायी- (प्राति-
 शाख्य-)
 शौप्रा. = शौनक-प्रातिशाख्य-
 श्वे., श्वेउ. = श्वेताश्वतर-उपनिषद्-
 ससा. = सत्यव्रतसामश्रमि-संस्कृत-
 (कौ. प्रभृ.)
 सा. = सायण-भाष्य- (ऋ. प्रभृ.)
 सात. = सातषलेकर-संस्कृत-
 (ऋ. प्रभृ.)
 सावे. = सामवेद- (सामान्येन)
 सिभा. = सिद्धभारती-
 स्क. = स्कन्दस्वामि-भाष्य-
 (ऋ. प्रभृ.)
 द्विगृ. = हिरण्यकेशि-गृह्यसूत्र-
 द्विश्रौ. = „ -श्रौतसूत्र-

(ग) लेखकीयाः (of Authors)

अमरसिंह- तु. अक्षी.
 अग्निवेद्य- „ अग्निगृ.
 आमानन्द- „ आ.
 आपस्तम्ब- „ आपमं., आपश्रौ.
 आश्वलायन „ आगृ., आश्रौ.
 उद्गीयाचार्य- „ उद्गी.

उवट- तु. उ.
 ऐतरेय- „ ऐआ., ऐत्रा.
 कठ- „ क., कउ.
 कण्व- „ का., काश.
 कपिष्ठल- „ क.
 कात्यायन- „ पावा.

कुथुमिन्- तु. कौ.
 कौत्सव्य- „ कौनि.
 कौशिक- „ कौसू.
 कौषीतक- „ कौउ.
 क्षीरस्वामिन्- „ अक्षी.
 गार्ग्य- „ गा. (या. पा. स्मृ.)

गोभिल-	तु. गोयु.	भट्टभास्कर-	तु. मा.	वामन-	तु. पाका.
छन्दोग-	,, छांउ.	भट्टोजिदीक्षित-	,, पाभम., पाश.	विश्ववन्धु-	,, देप्र., वैसं., वैसा., वैप.
जयादित्य-	,, पाका.		पासिकौ.		
जैमिनि-	,, जै., जैत्रा., जैमि.	भरतस्वामिन्-	,, भ.	वेंकटा(रमज)माधव-	,, वें.
ज्ञानेन्द्रसरस्वती	,, पासित.	भवभूतिभट्टाचार्य-	,, भम.	शंकर-	,, शं.
ताण्ड्य-	,, तां	भवस्वामिन्-	,, भव.	शंकरपाण्डुरंग-	,, शांपा.
तारानाथ-	,, वाच.	भानुदीक्षित-	,, अमा.	शाकटाथन-	,, पाउ.
तित्तिरि-	,, तै., तैत्रा., तैआ., तैआआ.	भारद्वाज-	,, भार.	शाङ्खायन-	,, शांगु., शांआ.
दयानन्द-	,, द.	मनु-	,, मनु.	शान्तनवाचार्य-	,, फि.
दुर्ग-	,, पाउदु.	महीधर-	,, म.	शौनक-	,, ऋप्रा., शौ.
देवराजयज्वन्-	,, दे.	माधव-	,, विव., दें.	श्रीनिवासयज्वन्-	,, पास्व.
द्राह्यायण-	,, द्रायु., द्राश्रौ.	मानव-	,, मायु., माश्रौ.	सत्यव्रतसामश्रमिन्-	,, ससा.
नारायण-	,, पाउना.	मुद्गल-	,, मु.	सातवलेकर-	,, सात.
पतञ्जलि-	,, पाम.	यास्क-	,, या.	सायण-	,, सा.
पाणिनि-	,, पा.	रघुवीर-	,, र.	सिद्धेश्वरवर्मन्-	,, सिभा.
पारस्कर-	,, पायु.	राधाकान्तदेव-	,, शक.	सूर्यकान्त-	काठकवाह्यणसंकलन-
पैप्पलाद-	,, पै.	लक्ष्मणसरूप-	,, ल.	स्कन्दस्वामिन्-	,, स्क.
वैधायन-	,, वैपि.	वाचस्पति-	,, वाच.	हिरण्यकेशिन्-	,, हिगु. हिश्रौ.
		वाजसनेय-	,, मा.		

Arnold, E. V. cf. AG.,AM.	Delbrück, B. cf. DAS.	Macdonell, A.A. cf. MG.,MGS.,
AVM.		MK.,MR.,
Aufrecht, Th. ,, AR.	Edgerton, F. ,, VV.	MVS.
Avery, J. ,, AVS.	Florenze, C.A. ,, F.	Meillet, A. ,, MGC.
Barret, L.C. ,, BKA.	Geldner, K.F. ,, G.,GG.,GK.,	Monier-
Benfey, Th. ,, BS.	PG.	Williams, M. ,, MW.
Bergaigne, A. ,, Berg., BL.	Grassmann, H. ,, GRV., GW.	Müller, Max. ,, M., MV.
Bloch, J. ,, BI.	Griffith, R.P.H. ,, Gri.	Negellein, J. ,, PA.
Bloomfield, M., B., BC., VV.	Grill, J. ,, GA.	Neisser, W. ,, NW.
Böhtlingk, O. ,, BW., PW.	Hillebrandt, A. ,, H., HI., HM.	Oertel, H. ,, OK.
Bolling, L. G. ,, PA.	Jacob, Col. G.A., ,, JC.	Oldenburg, H. ,, ORN., OV.
Brugmann, K. ,, BDG.	Keith, A.B. ,, K., MK.	Peterson, P. ,, PW.
Caland, W. ,, C.	Kuhn, A. ,, KZ.	Pischel, R. ,, PG.
Chatterjee, S.K., COB.	Lanman, C.R. ,, L.	Pokorny, J. ,, WW.
Choudhry, T. ,, CA.	Ludwig, A. ,, LR.	Rajwade, V.K. cf. RN.

Renou, L. cf. RI.	Thomas, F.W. cf. TV.	Walde, A. cf. WW.
Roth, R. „ R., PW., RW.	Varmā,	Weber, A. „ Web.
Schmidt, R. „ SBW.	Siddheshwara. „ SE, SEY.	Whitney, W.D. „ W., WG, WL,
Schroeder, L. „ Sch.	Vendryes, J „ MGC,	RW., WSR,
Simon, R. „ SI.	Venkatasu-	Wilson, H.H. „ Wil.
Stevenson, J. „ S.	bbiah, A. „ VVS.	Wüst, W. „ WWA.
	Wackernagel, J. „ WAG.	Zimmer, H. „ ZA.

(ग) सामान्याः (General)

१. = एकवचन-	उपप्रस्व. = उत्तरपदप्रकृतिस्वर-	क्रिड. = क्रियाक्षेप-प्रयोजक-
२. = द्विवचन-	उपु. = उत्तमपुरुष-	उपसर्ग-
३. = बहुवचन-	उभ. = उभयपद- (°दिन्-)	क्रिप. = क्रिया(परक)पद-
अङ्या. = अङ्यारसंस्करण-	उस. = उपपदसमास-	क्रिवि. = क्रियाविशेषण-
अदा. = अदादिगण-	उसं. = उपसंख्यान-, उप-	क्रया. = क्रयादिगण-
अध्या. = अध्याय-	संख्येय-	खं. = खण्ड-
अप. = अपभ्रंश- (मभा.)	एउ. = एकान्तरीय-उत्तर-	ग. = गति-
अभि. = अभिधानकोष-	एउउ. = (अनेकत्वे सति)	गपू. = गतपूर्व-
(सामान्येन)	एकान्तरीय-उत्तर-	गस. = गतिसमास-
अभ्य. = अभ्यस्त-	एपू. = एकान्तरीय-पूर्व-	गस्व. = गतिस्वर-
अभा. = अर्धमागधी- (नभा.)	एपूपू. = (अनेकत्वे सति)	गुज. = गुजराती- (नभा.)
अव. = अवधी- (नभा.)	एकान्तरीय-पूर्व-	च. = चतुर्थी- (विभक्ति-)
अव्य. = अव्यय.	एस्थि. = एवं स्थित-	चस. = चतुर्थीतत्पुरुष-समास-
अस. = अव्ययीभावसमास-	औभ. = औपसर्गिक-अव्यय-	चु. = चुरादिगण-
आचि. = आशुपराशिका-चित्राणि-	औप. = औपयिक-	जु. = जुहोत्यादिगण-
(प्रप्र.)	कं. = कण्डिका-	तना. = तनादिगण-
आत्म. = आत्मनेपद- (°दिन्-)	कण्ड्वा. = कण्ड्वादिगण-	तय. = तद् यथा (=c.g.)
आधा. = आर्धधातुकोदय-	कप्र. = कर्मप्रवचनीय-	तस. = तत्पुरुषसमास-
आन. = आनन्दाश्रम-संस्करण-	कस. = कर्मधारयसमास-	तु. = तुलनीय- (या=cf.)
आसा. = आसामी- (नभा.)	कसंग्र. = कलिकातासंस्कृत-	तुदा. = तुदादिगण-
उ. = उत्तरवर्तिन्-	ग्रन्थमाला-	तृ. = तृतीया (विभक्ति)
उठ. = (अनेकत्वे सति)	कश्मी., कश्मीरी. — काश्मीरी- (नभा.)	तृस. = तृतीयातत्पुरुषसमास-
उत्तरवर्तिन्-	कास. = कारकसमास-	त्रिड. = त्र्यन्तरीय-उत्तर-
उडि. = उडिया- (नभा.)	कृत्प्रस्व. = कृत्-प्रकृतिस्वर-	त्रिपू. = „ पूर्व-

दश.	= दशति-
दि.	= दिशा-
दिवा.	= दिवादिगण-
द्र.	= द्रष्टव्य- (,व्या-)
द्वस.	= द्वन्द्वसमास-
द्वि.	= द्वितीया (विभक्ति-)
द्विउ.	= द्वयन्तरीय-उत्तर-
द्वितस.	= द्वितीयातत्पुरुष-समास-
द्विपू.	= द्वयन्तरीय-पूर्व-
द्विव.	= द्विवचन-
द्विस.	= द्विगुसमास-
धा.	= धातु-
धास्व.	= धातुस्वर-
न.	= नपुंसक-
नभा.	= नवीना-भारती- (भाषा-)
नाउ.	= नान्तरीय-उत्तर-
नाउउ.	= (अनेकत्वे सति) नान्तरीय उत्तर-
नाधा.	= नामधातु-
नाप.	= नाम(परक)पद-
नापू.	= नान्तरीय-पूर्व-
नापूपू.	= (अनेकत्वे सति) नान्तरीय-पूर्व-
नि.	= निपात-
निसा.	= निर्णयसागर-संस्करण-
नैप्र.	= नैरुक्तिक-प्रक्रिया-
पं.	= पञ्चमी (विभक्ति-)
पंस.	= पञ्चमीतत्पुरुष-समास-
पंजा.	= पंजाबी- (नभा.)
पर.	= परस्मैपद- (दिन्-)
परि.	= परिशिष्ट- (प्रकृत- प्रन्थीय-)
पा.	= पाठ-
पाप्र.	= पाणिनीय-प्रक्रिया-

पाभे.	= पाठभेद-
पार.	= पारसी- (= ईरानी- भाषा-)
पाळी.	= पाली- (मभा.)
पुं.	= पुंलिङ्ग-
पुष्पि.	= पुष्पिका- (= colophen)
पू.	= पूर्ववर्तिन्-
पूप.	= पूर्वपद-
पूपू.	= (अनेकत्वे सति) पूर्ववर्तिन्-
पृ.	= पृष्ठ-
पृपृ.	= (अनेकत्वे सति) पृष्ठ-
प्र.	= प्रत्यय-
प्रथ.	= प्रथमा (विभक्ति-)
प्रधा.	= प्रकृतधातु-
प्रपा.	= प्रपाठक-
प्रपु.	= प्रथमपुरुष-
प्रभृ.	= प्रभृति-
प्रस्ता.	= प्रस्तावना- (पार्श्वधृत- ग्रन्थान्तरीय- संकेता- ऽभावे प्रप्र.)
प्रस्व.	= प्रत्ययस्वर-
प्राकृ.	= प्राकृत- (मभा-)
प्राति.	= प्रातिपदिक-
प्राभा.	= प्राचीना-भारती- (भाषा-)
प्रास.	= प्रादिसमास-
बंगा.	= बंगाली- (नभा.)
बधा.	= बहुप्रस्थान-धातु-
बस.	= बहुव्रीहिसमास-
बहु.	= बहुवचन (= ३)
भाप.	= भाव(परक)पद-

भू.	= भूमिका- (पार्श्वधृत- ग्रन्थान्तरीयाऽभावे (प्रप्र.)
भ्वा.	= भ्वादिगण-
मं.	= मन्त्र-
मपु.	= मध्यमपुरुष-
मभा.	= मध्यकालीना-, भारती- (भाषा-)
महारा.	= महाराष्ट्री- (मभा-)
माग.	= मागधी- (मभा-)
मुं.	= मुम्बापुरी- (संस्करण-)
मूभाभा.	= मूलार्थभाषा- (Ur-Aryan-)
मूको.	= मूल- (हस्तलिखित- ग्रन्थात्मक) कोश, °शीय- (,या-)
मैसू.	= मैसूर-संस्करण-
मौस्थि.	= मौलिकस्थिति-
यक्र.	= यथाक्रम-
यद्र.	= यथास्थानं-द्रष्टव्य- (,व्या-)
यना.	= यतोनावीय-
यस्थ.	= यथास्थल-
यस्था.	= यथास्थान-
यस्थि.	= यथास्थित-
योउ.	= योग्यक्रियाक्षेपक उपसर्ग-
रुधा.	= रुधादिगण-
वा.	= वाक्यान्वय-
वावि.	= वाचनिकविकार-
विप.	= विशेषण (परक) पद-
विशेवि.	= विशेष्यगर्भित-विशेषण-
विस्व.	= विभक्तिस्वर-
वैतु.	= वैपरीत्येन तुलनीय- (,या-)

व्यय. = व्यक्तिपरक-संज्ञापद-	संक्षे. = संक्षेपाः	सस्थ. = समानस्थल-
व्यु. = व्युत्पत्ति-	संदि. = संस्कर्तुःटिप्पण-	सस्व. = समानस्वर-
व्रज. = व्रजभाषा-	सना. = सर्वनामन्-	सास्व. = साधारणसमास-स्वर-
शौर. = शौरसेनी- (मभा.)	सप्त. = सप्तमीविभक्ति-	सां. = साहित्यिक-
श्रु. = श्रुति- (textual occurrence)	सपा., सश्रु. = समानपाठः, समान-श्रुति- (Co-textual)	सिं. = सिंधी- (नभा.)
ष. = षष्ठी (विभक्ति-)	संपा. = संहिता-पाठ-	स्थ. = स्थल- (textual-occurrence)
षड. = षडन्तरीय-उत्तर-	सप्र. = समान-प्रकरण-	स्वा. = स्वादिगण-
षस. = षष्ठीतत्पुरुषसमास-	सग्यु. = समानव्युत्पत्तिक- (Cognate)	स्वाभ. = स्वार्थप्रधान- अव्यय-
स. = समास-	सस. = सप्तमीतत्पुरुष-समास-	हिं. = हिंदी- (नभा.)
सं. = संबोधन-		
Abb. = Abbreviations (प्रप्र.)	fnn. = footnotes.	Op. cit. = Opere citato, 'in the work cited'
abb. = abbreviations.	Fr. = French.	p., pp. = Page, Pages.
Ar. = Arabic.	Germ. = German.	Pers. = Persian.
Arm. = Armenian.	Gk. = Greek.	Port. = Portuguese.
art. = article.	Goth. = Gothic.	Pre. = Preface.
BI. = Bibliotheca Indica.	Heb. = Hebrew.	Pruss. = Prussian.
Boh. = Bohemian.	H.G. = High German.	q. v. = quod vide, 'which see'.
Bret. = Breton.	IA. = Indo-Aryan.	RC. = Ready-Reference Charts (प्रप्र.)
cf. = confer, compare.	Ice. = Icelandic.	Rom. = Romane.
ch. = chapter.	id. = idem, 'the same'.	Russ. = Russian.
ed. = edited, edition, editor.	IE. = Indo-European.	Sax. = Saxon.
e.g. = example gratia 'for example'.	i. e. = id est, 'that is'	Sec. = Section.
Eng. = English.	Intro. = Introduction.	Slev. = Slavonic.
Eur. = European.	Ion. = Ionic.	trans. = translation, translator, translated.
f. = (and the) following.	Ir. = Iranian.	v. = vide 'see'.
ff. = f. (plural).	iri = Irish.	v. s. = vide sub voce 'see under the word'.
fn. = footnote.	Lat. = Latin.	Zd. = Zend.
	Lith. = Lithuanian.	
	Ms. = Manuscript.	
	Mss. = Manuscripts.	
	Nor. = Norse.	
	O. = Old.	

(घ) संक्षेपपाठ-प्रकारः (Method of reading abbreviations).

एते संक्षेपा इह कोपे मूलभागे च टिप्पणभागे चोभयत्र प्रयुज्यन्ते । मूलभागे तावद् ग्रन्थीया एव संक्षेपाः प्रयुज्यन्ते, टिप्पणभागे तु ते चापरे चेति सुलक्ष इव भवति कोपीयभागभेदेन संक्षेपीयभेदप्रयोगभेदः । अथ संबन्धार्थताप्रवाहाऽनुरोधत उभयत्र मूलभागे च टिप्पणभागे च संक्षेपा पूरयित्वा पूरयित्वा च यथाप्रकरणं विभक्तिभिर्योजयित्वा योजयित्वा च पठनीया भवन्ति । एवं स्थितेऽप्यस्मिन् संक्षेपमात्रसाधारणे तत्पाठप्रकारस्वरूपे, मूलभागीयानां संक्षेपाणां तावत् सर्वत्र सप्तम्येकवचनीययोग एव प्रयोगः प्राकरणिकतां भजत इति निर्विशेषस्तदीयो

विशेषो भवति, तय. अंश-> -शः (ऋ २, १, ४ = ऋग्वेदे द्वितीये मण्डले प्रथमे सूक्ते चतुर्थे मन्त्रे) ।
टिप्पणभागीयानां संक्षेपाणां तु यथा प्रकरणानुरोधतो नानाविभक्तियोगीयः प्रयोगोऽभीष्टः स्यात्, तथाऽसाविदानीं
टिप्पणद्वयीसंक्षेपीयेण तत्तद्विभक्तियोगेन, विस्पष्टबोधसौकर्यार्थं मध्येटिप्पणप्रयुक्ततत्संकेतीयशाब्दिकपर्याया-
ऽनुवादसनाथितेन सता, निर्दिश्येत—

पूर्तिविभक्तियोगात् पूर्वाऽवस्था

५३९^b) दकारादुत्तरमीकारोऽपि पठ्यते (तु. पाभे.)
उ. म. च (मा.) सा. च (का.) ✓अद् इत्यस्य
शुद्धं वा लुप्तगिच्छं वा वृत्तमाहुः [तु. PW.; वैतु. भा.
सा. ड. च (तै.) यनि. इति (तु. काथौ. [५,
१०, १२] प्रकृताञ्ज जपात् पूर्ववर्तिनो यजुषोऽवदान-
हमे विधानं कुर्वन्)] । यद्वा दकारस्य स्थाने धकार एव
मौलिकः स्यात् (तु. संदि. भै. क. च) इति कृत्वा
नेदं यनि. न वा ✓अद् इत्यस्य वृत्तं किं तर्हि <अव✓धा
इति द्र. ।

५९७^b) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।
नाउउ. व्यु. औप. द्र. । पूष. ✓अश् (वधा.) >
*अश्- इति अस्थि. इत्येतदीयस्य पूष. पर्यायः द्र. । उप.
च *स्थिर- [✓स्था + भावे किरिः प्र. (तु. पाउ १,
५३ [=मौस्थि- *स्थू इति भावे क्तिबन्तः])] इति
नैप्र. > *थिर- इति द्र. [एस्थि. यनि अस्थि तात्. र्य-
मिति भावः (तु. [*अष्टिर- >] पंजा. टिल्ला, हिं.
टीला [< *अष्टील-])] ।

पूर्वविभक्तियोगादुत्तराऽवस्था^१

५३९^b) × × × × × [तुलनीयाः पाठभेदाः
×] । उवटो महीधरश् × माध्यन्दिनशुक्लयजुर्वेद-
संहितायां) सायणश् × (काण्वशुक्लयजुर्वेदसंहितायां)
× × × × × × × × [तुलनीयः
(St.) Petersburg Wörterbuch (इति कोष-
विशेषः) ; वैपरीत्येन तुलनीयं मास्करस्य, सायणस्य,
कीथस्य × (तैत्तिरीयकृष्णयजुर्वेदसंहितायां [=तदीय-
भाष्यादिषु प्रकटितं मतम्]) यथानिर्दिष्टं × (तुलनीयः
कात्यायनः [=सामर्ध्यात् संक्षेपीयो योगविभागो भवति]
श्रौतसूत्रे [× × ×] × × × × × × ×)] ।
× × × × × × × (तुलनीये संस्कृत-टिप्पणे
मैत्रायणकृष्णयजुर्वेदसंहितायां × × × [च] कपिष्ठल-
कृष्णयजुर्वेदसंहितायां × × [च]) × × × × यथा-
निर्दिष्टं × × धातोर् × × × × × उपसृष्टाद् ×
धातोर् निष्पन्नम् × द्रष्टव्यम् ।

५९७^b) बहुव्रीहिसमासे पूर्वपदप्रकृतिस्वरम् (पाणि-
नीयसूत्रम् × × × [=इह द्रष्टव्यम्]) नान्तरीयोत्तरो-
त्तराणां व्युत्पत्ताव् औपयिकं द्रष्टव्यम् । पूर्वपदं धातोर् ×
इत्यतो निष्पन्नमौपकल्पनिकं प्रातिपदिकम् × × × ×
पूर्वपदस्य × द्रष्टव्यः । उत्तरपदं × औपकल्पनिकं प्राति-
पदिकं × [(भवति) धातुः × च (अत्र सामर्ध्यात् ×
इत्यस्य स्थाने चकारद्वयं प्रयुक्तं भवति) × × प्रत्यय-
श्च (तुलनीयं पाणिनीयव्याकरणगीयमुणादिसूत्रं × ×
[भवति मौलिकवस्तुस्थिताव् औपकल्पनिको धातुः ×
× × ×])] × नैरुक्तप्रक्रियायां विपरिणतं (सद्) ×
औपकल्पनिकं प्रातिपदिकं × × द्रष्टव्यम् [एवंस्थिते
यथानिर्दिष्टस्य × × × × (तुल्य [औपकल्पनिकात्
प्रातिपदिकाद् × इत्यतः विपरिणतं] पंजाबी-भाषायां ×
हिंदी-भाषायां × [औपकल्पनिकस्य प्रातिपदिकस्य ×
इत्यस्य विपरिणामः])] ।

^१ × इति चिह्नस्थानीयानि शब्दरूपाणि सुस्पष्टं पठितानि भवन्तीति कृत्वा तानि नेह अनिर्दिष्टं भजन्ते ।

व्यु.	= व्युत्पत्ति-
व्यु.	= व्युत्पत्ति-
व्रज.	= व्रजभाषा-
शौर.	= शौरसेनी- (नभा.)
श्रु.	= श्रुति- (textual occurrence)
ष.	= षष्ठी (विभक्ति-)
षड्.	= षडन्तरीय-उत्तर-
षस.	= षष्ठीतत्पुरुषसमास-
स.	= समास-
सं.	= संबोधन-

संक्षे.	= संक्षेपाः
संति.	= संस्कृतुःटिप्पण-
सना.	= सर्वनामन्-
सप्त.	= सप्तमीविभक्ति-
सपा., सश्रु.	= समानपाठः, समान-श्रुति- (Co-textual)
संपा.	= संहिता-पाठ-
सप्र.	= समान-प्रकरण-
सव्यु.	= समानव्युत्पत्तिक- (Cognate)
सस.	= सप्तमीतत्पुरुष-समास-

सस्थ.	= समानस्थल-
सस्व.	= समानस्वर-
सास्व.	= साधारणसमास-स्वर-
सां.	= साहित्यिक-
सिं.	= सिंधी- (नभा.)
स्थ.	= स्थल- (textual-occurrence)
स्वा.	= स्वादिगण-
स्वाश्व.	= स्वार्थप्रधान- अव्यय-
हिं.	= हिंदी- (नभा.)

Abb.	= Abbreviations (प्रप्र.)
abb.	= abbreviations.
Ar.	= Arabic.
Arm.	= Armenian.
art.	= article.
BI.	= Bibliotheca Indica.
Boh.	= Bohemian.
Bret.	= Breton.
cf.	= confer, compare.
ch.	= chapter.
ed.	= edited, edition, editor.
e.g.	= example gratia 'for example'.
Eng.	= English.
Eur.	= European.
f.	= (and the) following.
ff.	= f. (plural).
fn.	= footnote.

fn.	= footnotes.
Fr.	= French.
Germ.	= German.
Gk.	= Greek.
Goth.	= Gothic.
Heb.	= Hebrew.
H.G.	= High German.
IA.	= Indo-Aryan.
Ice.	= Icelandic.
id.	= idem, 'the same'.
IE.	= Indo-European.
i. e.	= id est, 'that is'
Intro.	= Introduction.
Ion.	= Ionic.
Ir.	= Iranian.
iri.	= Irish.
Lat.	= Latin.
Lith.	= Lithuanian.
Ms.	= Manuscript.
Mss.	= Manuscripts.
Nor.	= Norse.
O.	= Old.

Op. cit.	= Opere citato, 'in the work cited'
p., pp.	= Page, Pages.
Pers.	= Persian.
Port.	= Portuguese.
Pre.	= Preface.
Pruss.	= Prussian.
q. v.	= quod vide, 'which see'.
RC.	= Ready-Reference Charts (प्रप्र.)
Rom.	= Romane.
Russ.	= Russian.
Sax.	= Saxon.
Sec.	= Section.
Slev.	= Slavonic.
trans.	= translation, translator, translated.
v.	= vide 'see'.
v. s.	= vide sub voce 'see under the word'.
Zd.	= Zend.

(घ) संक्षेपपाठ-प्रकारः (Method of reading abbreviations).

एते संक्षेपा इह कोषे मूलभागे च टिप्पणभागे चोभयत्र प्रयुज्यन्ते । मूलभागे तावद् ग्रन्थीया एव संक्षेपाः प्रयुज्यन्ते, टिप्पणभागे तु ते चापरे चेति सुलक्ष इव भवति कोषीयभागभेदेन संक्षेपीयभेदप्रयोगभेदः । अयं संबन्धार्थताप्रवाहाऽनुरोधत उभयत्र मूलभागे च टिप्पणभागे च संक्षेपा पूरयित्वा पूरयित्वा च यथाप्रकरणं विभक्तिभिर्योजयित्वा योजयित्वा च पठनीया भवन्ति । एवं स्थितेऽप्यस्मिन् संक्षेपमात्रसाधारणे तत्पाठप्रकारस्वरूपे, मूलभागीयानां संक्षेपानां तावत् सर्वत्र सप्तम्येकवचनीययोग एव प्रयोगः प्राकरणिक्ता भजत इति निर्विशेषस्तदीयो

विशेषो भवति, तय. अंश- > -शः (ऋ २, १, ४ = ऋग्वेदे द्वितीये मण्डले प्रथमे सूक्ते चतुर्थे मन्त्रे) ।
टिप्पणभागीयानां संक्षेपाणां तु यथा प्रकरणानुरोधतो नानाविभक्तियोगीयः प्रयोगोऽभीष्टः स्यात्, तथाऽसाविदानीं
टिप्पणद्वयीसंक्षेपीयेण तत्तद्विभक्तियोगेन, विस्पष्टबोधसौकर्यार्थं मध्येटिप्पणप्रयुक्ततत्संकेतीयशाब्दिकपर्याया-
ऽनुवादसनाथितेन सता, निर्दिश्येत—

पूर्तिविभक्तियोगात् पूर्वाऽवस्था

५३९^b) दकारादुत्तरमीकारोऽपि पठ्यते (तु. पाभे.)
उ. म. च (मा.) सा. च (का.) ✓अद् इत्यस्य
शुद्धं वा लुप्तगिच्छं वा वृत्तमाहुः [तु. PW ; वैतु. भा.
सा. ड. च (तै.) यनि. इति (तु. काशौ. L ५,
१०, १२] प्रकृताज् जपात् पूर्ववर्तिनो यजुषोऽवदान-
हमे विधानं कुर्वन्] । यद्वा दकारस्य स्थाने धकार एव
मौलिकः स्यात् (तु. संटि. मै. क. च) इति कृत्वा
नेदं यनि. न वा ✓अद् इत्यस्य वृत्तं किं तर्हि < अव ✓धा
इति द्र. ।

५९७^k) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।
नाउउ. व्यु. औप. द्र. । पूष. ✓अश् (वधा.) >
*अश्- इति अस्थि. इत्येतदीयस्य पूष. पर्यायः द्र. । उप.
च *स्थिर् [✓स्था + भावे किरिः प्र. (तु. पाउ १,
५३ [=मौस्थि- *स्थृ इति भावे क्तिबन्तः])] इति
नैप्र. > *थिर्- इति द्र. [एस्थि. यनि अस्थिन् तार. र्य-
मिति भावः (तु. L *अष्टिर्- >] पंजा. टिल्ला, हिं.
टीला [< *अष्टील-])] ।

पूर्वविभक्तियोगादुत्तराऽवस्था^१

५३९^b) × × × × × [तुलनीयाः पाठभेदाः
×] । उवटो महीधरश् × माध्यन्दिनशुक्लयजुर्वेद-
संहितायां) सायणश् × (काण्वशुक्लयजुर्वेदसंहितायां)
× × × × × × × × [तुलनीयः
(St.) Petersburg Wörterbuch (इति कोष-
विशेषः) ; वैपरीत्येन तुलनीयं मास्करस्य, सायणस्य,
कीथस्य × (तैत्तिरीयकृष्णयजुर्वेदसंहितायां [= तदीय-
भाष्यादिषु प्रकटितं मतम्]) यथानिर्दिष्टं × (तुलनीयः
कात्यायनः L = सामर्थ्यात् संक्षेपीयो योगविभागो भवति]
श्रौतसूत्रे [× × ×] × × × × × × ×)] ।
× × × × × × × × (तुलनीये संस्कृ-टिप्पणे
मैत्रायणकृष्णयजुर्वेदसंहितायां × × × [च] कपिष्ठल-
कृष्णयजुर्वेदसंहितायां × × [च]) × × × यथा-
निर्दिष्टं × × धातोर् × × × × × °उपसृष्टाद् ×
धातोर् निष्पन्नम् × द्रष्टव्यम् ।

५९७^k) बहुव्रीहिसमासे पूर्वपदप्रकृतिस्वरम् (पाणि-
नीयसूत्रम् × × × L = इह द्रष्टव्यम्]) नान्तरीयोत्तरो-
त्तराणां व्युत्पत्ताव् औपयिकं द्रष्टव्यम् । पूर्वपदं धातोर् ×
इत्यतो निष्पन्नमौपकल्पनिकं प्रातिपदिकम् × × × ×
पूर्वपदस्य × द्रष्टव्यः । उत्तरपदं × औपकल्पनिकं प्राति-
पदिकं × [(भवति) धातुः × च (अत्र सामर्थ्यात् ×
इत्यस्य स्थाने चकारद्वयं प्रयुक्तं भवति) × × प्रत्यय-
श्च (तुलनीयं पाणिनीयव्याकरणीयमुणादिसूत्रं × ×
[भवति मौलिकवस्तुस्थिताव् औपकल्पनिको धातुः ×
× × ×])] × नैरुक्तप्रक्रियायां विपरिणतं (सद्) ×
औपकल्पनिकं प्रातिपदिकं × × द्रष्टव्यम् [एवंस्थिते
यथानिर्दिष्टस्य × × × × (तुल्य L औपकल्पनिकात्
प्रातिपदिकाद् × इत्यतः विपरिणतं] पंजाबी-भाषायां ×
हिंदी-भाषायां × [औपकल्पनिकस्य प्रातिपदिकस्य ×
इत्यस्य विपरिणामः])] ।

^१ × इति चिह्नस्थानीयानि शब्दरूपाणि सुस्पष्टं पठितानि भवन्तीति कृत्वा तानि नेह पुनर्निर्देशं भजन्ते ।

आशुपरामर्शिका-चित्राणि (Ready-Reference Charts)

१. कौथुमसामवेदीय-स्थलाङ्कन-संवादनम्

[illegible]

एतत् कोषीयो द्वयङ्कः प्रकारः		प्राचीनः पञ्चाङ्कः प्रकारः		प्राचीनस् चतुरङ्कः प्रकारः		एतत् कोषीयो द्वयङ्कः प्रकारः		प्राचीनः पञ्चाङ्कः प्रकारः		प्राचीनस् चतुरङ्कः प्रकारः	
आर्विक-	मंत्र-	आर्विक-	प्रपाठक- अर्ध- सूक्त-	मंत्र-	अध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-	आर्विक-	मंत्र-	आर्विक-	प्रपाठक- अर्ध- सूक्त-	मंत्र-	अध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-
२	१-२	२	१ १ १	१-२	१ १ १	२	१०५-१०७	२	१ २ १	१-२	२ ५ १
"	४-६	"	" " २	१-२	" " २	"	१०८-११०	"	" " १७	१-२	" " २
"	७-९	"	" " ३	१-२	" " ३	"	१११-११३	"	" " १८	१-२	" " ३
"	१०-१२	"	" " ४	१-२	" " ४	"	११४-११६	"	" " १९	१-२	" " ४
"	१३-१५	"	" " ५	१-२	" " ५	"	११७-११९	"	" " २०	१-२	" " ५
"	१६-१८	"	" " ६	१-२	" " ६	"	११९-१२१	"	" " २१	१-२	" " ६
"	१९-२१	"	" " ७	१-२	" " ७	"	१२२-१२४	"	" " २२	१-२	" " ७
"	२२-२४	"	" " ८	१-२	" " ८	"	१२५-१२७	"	" " २३	१-२	" " ८
"	२५-२६	"	" " ९	१-२	" " ९	"	१२८-१३०	"	" " २४	१-२	" " ९
"	२७-२९	"	" " १०	१-२	" " १०	"	१३१-१३३	"	" " २५	१-२	" " १०
"	३०-३१	"	" " ११	१-२	" " ११	"	१३४-१३६	"	" " २६	१-२	" " ११
"	३२-३४	"	" " १२	१-२	" " १२	"	१३७-१३९	"	" " २७	१-२	" " १२
"	३५-३६	"	" " १३	१-२	" " १३	"	१४०-१४२	"	" " २८	१-२	" " १३
"	३७-३८	"	" " १४	१-२	" " १४	"	१४३-१४५	"	" " २९	१-२	" " १४
"	३९-४१	"	" " १५	१-२	" " १५	"	१४६-१४८	"	" " ३०	१-२	" " १५
"	४२-४३	"	" " १६	१-२	" " १६	"	१५०-१५२	"	" " ३१	१-२	" " १६
"	४४-४६	"	" " १७	१-२	" " १७	"	१५३-१५५	"	" " ३२	१-२	" " १७
"	४७-४९	"	" " १८	१-२	" " १८	"	१५६-१५८	"	" " ३३	१-२	" " १८
"	५०-५२	"	" " १९	१-२	" " १९	"	१५९-१६०	"	" " ३४	१-२	" " १९
"	५३-५४	"	" " २०	१-२	" " २०	"	१६१-१६२	"	" " ३५	१-२	" " २०
"	५५-५७	"	" " २१	१-२	" " २१	"	१६३-१६४	"	" " ३६	१-२	" " २१
"	५८-५९	"	" " २२	१-२	" " २२	"	१६५-१६७	"	" " ३७	१-२	" " २२
"	६०-६२	"	" " २३	१-२	" " २३	"	१६८-१७०	"	" " ३८	१-२	" " २३
"	६३-६५	"	" " २४	१-२	" " २४	"	१७१-१७३	"	" " ३९	१-२	" " २४
"	६६-६८	"	" " २५	१-२	" " २५	"	१७४-१७६	"	" " ४०	१-२	" " २५
"	६९-७१	"	" " २६	१-२	" " २६	"	१७७-१७९	"	" " ४१	१-२	" " २६
"	७२-७४	"	" " २७	१-२	" " २७	"	१८०-१८२	"	" " ४२	१-२	" " २७
"	७५-७७	"	" " २८	१-२	" " २८	"	१८३-१८५	"	" " ४३	१-२	" " २८
"	७८-८०	"	" " २९	१-२	" " २९	"	१८६-१८८	"	" " ४४	१-२	" " २९
"	८१-८३	"	" " ३०	१-२	" " ३०	"	१८९-१९१	"	" " ४५	१-२	" " ३०
"	८४-८६	"	" " ३१	१-२	" " ३१	"	१९४-१९६	"	" " ४६	१-२	" " ३१
"	८७-८९	"	" " ३२	१-२	" " ३२	"	१९७-१९९	"	" " ४७	१-२	" " ३२
"	९०-९२	"	" " ३३	१-२	" " ३३	"	२००-२०२	"	" " ४८	१-२	" " ३३
"	९३-९५	"	" " ३४	१-२	" " ३४	"	२०३-२०५	"	" " ४९	१-२	" " ३४
"	९६-९८	"	" " ३५	१-२	" " ३५	"	२०६-२०८	"	" " ५०	१-२	" " ३५
"	९९-१००	"	" " ३६	१-२	" " ३६	"	२०९-२११	"	" " ५१	१-२	" " ३६
"	१०१-१०२	"	" " ३७	१-२	" " ३७	"	२१२-२१३	"	" " ५२	१-२	" " ३७
"	१०३-१०४	"	" " ३८	१-२	" " ३८	"	२१४-२१५	"	" " ५३	१-२	" " ३८

एतत् कोषीयो	प्राचीनः पञ्चाङ्गः प्रकारः	प्राचीनश	एतत् कोषीयो	प्राचीनः पञ्चाङ्गः प्रकारः	प्राचीनश
द्वयङ्कः प्रकारः		चतुरङ्कः प्रकारः	द्वयङ्कः प्रकारः		चतुरङ्कः प्रकारः
आर्चिक- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठक- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	अध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठक- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	अध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-
२ २१७-२१८	२ २ २ १२ १-२	४ ४ २ १-२	२ २४१-२४२	२ २ २ १० १-२	२ २ ४ १-२
२ २१९-२२०	२ २ २ १४ १-२	५ १ १-२	२ २४४-२४५	२ २ २ ११ १-२	२ ४ १ १-२
२ २२२-२२३	२ २ २ १५ १-२	२ २ १-२	२ २४७-२४८	२ २ २ १२ १-२	२ २ २ १-२
२ २२५-२२६	२ २ २ १६ १-२	३ २ १-२	२ २५०-२५१	२ २ २ १३ १-२	२ २ २ १-२
२ २२८-२२९	२ २ २ १७ १-२	४ १ १-२	२ २५३-२५४	२ २ २ १४ १-२	२ ५ १ १-२
२ २३०-२३१	२ २ २ १८ १-२	५ २ १-२	२ २५६-२५७	२ २ २ १५ १-२	२ २ २ १-२
२ २३३-२३४	२ २ २ १९ १-२	६ २ १-२	२ २५९-२६०	२ २ २ १६ १-२	२ ६ १ १-२
२ २३६-२३७	२ २ १ १ १-२	७ १ १-२	२ २६२-२६३	२ २ २ १७ १-२	२ २ २ १-२
२ २३९-२४०	२ २ २ २ १-२	८ २ १-२	२ २६५-२६६	२ २ २ १८ १-२	२ २ २ १-२
२ २४२-२४३	२ २ २ ३ १-२	९ २ १-२	२ २६८-२६९	२ २ २ १९ १-२	२ २ ४ १-२
२ २४६-२४७	२ २ २ ४ १-२	१० १ १-२	२ २७१-२७२	२ २ २ २० १-२	२ २ ५ १-२
२ २४८-२४९	२ २ २ ५ १-२	११ २ १-२	२ २७४-२७५	२ २ २ २१ १-२	२ ७ १ १-२
२ २५०-२५१	२ २ २ ६ १-२	१२ २ १-२	२ २७७-२७८	२ २ २ २२ १-२	२ २ २ १-२
२ २५३-२५४	२ २ २ ७ १-२	१३ २ १-२	२ २८०-२८१	२ २ २ २३ १-२	२ २ २ १-२
२ २५६-२५७	२ २ २ ८ १-२	१४ २ १-२	२ २८३-२८४	२ २ २ २४ १-२	२ २ २ १-२
२ २५९-२६०	२ २ २ ९ १-२	१५ २ १-२	२ २८६-२८७	२ २ २ २५ १-२	२ २ २ १-२
२ २६२-२६३	२ २ २ १० १-२	१६ २ १-२	२ २८९-२९०	२ २ २ २६ १-२	२ २ २ १-२
२ २६५-२६६	२ २ २ ११ १-२	१७ २ १-२	२ २९३-२९४	२ २ २ २७ १-२	२ २ २ १-२
२ २६८-२६९	२ २ २ १२ १-२	१८ २ १-२	२ २९६-२९७	२ २ २ २८ १-२	२ २ २ १-२
२ २७०-२७१	२ २ २ १३ १-२	१९ २ १-२	२ ३००-३०१	२ २ २ २९ १-२	२ २ २ १-२
२ २७३-२७४	२ २ २ १४ १-२	२० २ १-२	२ ३०३-३०४	२ २ २ ३० १-२	२ २ २ १-२
२ २७६-२७७	२ २ २ १५ १-२	२१ २ १-२	२ ३०६-३०७	२ २ २ ३१ १-२	२ २ २ १-२
२ २७९-२८०	२ २ २ १६ १-२	२२ २ १-२	२ ३०९-३१०	२ २ २ ३२ १-२	२ २ २ १-२
२ २८२-२८३	२ २ २ १७ १-२	२३ २ १-२	२ ३१२-३१३	२ २ २ ३३ १-२	२ २ २ १-२
२ २८५-२८६	२ २ २ १८ १-२	२४ २ १-२	२ ३१५-३१६	२ २ २ ३४ १-२	२ २ २ १-२
२ २८८-२८९	२ २ २ १९ १-२	२५ २ १-२	२ ३१८-३१९	२ २ २ ३५ १-२	२ २ २ १-२
२ २९०-२९१	२ २ २ २० १-२	२६ २ १-२	२ ३२१-३२२	२ २ २ ३६ १-२	२ २ २ १-२
२ २९३-२९४	२ २ २ २१ १-२	२७ २ १-२	२ ३२४-३२५	२ २ २ ३७ १-२	२ २ २ १-२
२ २९६-२९७	२ २ २ २२ १-२	२८ २ १-२	२ ३२७-३२८	२ २ २ ३८ १-२	२ २ २ १-२
२ २९९-३००	२ २ २ २३ १-२	२९ २ १-२	२ ३३०-३३१	२ २ २ ३९ १-२	२ २ २ १-२
२ ३०२-३०३	२ २ २ २४ १-२	३० २ १-२	२ ३३३-३३४	२ २ २ ४० १-२	२ २ २ १-२
२ ३०५-३०६	२ २ २ २५ १-२	३१ २ १-२	२ ३३६-३३७	२ २ २ ४१ १-२	२ २ २ १-२
२ ३०८-३०९	२ २ २ २६ १-२	३२ २ १-२	२ ३३९-३४०	२ २ २ ४२ १-२	२ २ २ १-२
२ ३११-३१२	२ २ २ २७ १-२	३३ २ १-२	२ ३४२-३४३	२ २ २ ४३ १-२	२ २ २ १-२
२ ३१४-३१५	२ २ २ २८ १-२	३४ २ १-२	२ ३४५-३४६	२ २ २ ४४ १-२	२ २ २ १-२
२ ३१७-३१८	२ २ २ २९ १-२	३५ २ १-२	२ ३४८-३४९	२ २ २ ४५ १-२	२ २ २ १-२
२ ३२०-३२१	२ २ २ ३० १-२	३६ २ १-२	२ ३४९-३५०	२ २ २ ४६ १-२	२ २ २ १-२
२ ३२३-३२४	२ २ २ ३१ १-२	३७ २ १-२	२ ३५२-३५३	२ २ २ ४७ १-२	२ २ २ १-२
२ ३२६-३२७	२ २ २ ३२ १-२	३८ २ १-२	२ ३५५-३५६	२ २ २ ४८ १-२	२ २ २ १-२
२ ३२९-३३०	२ २ २ ३३ १-२	३९ २ १-२	२ ३५८-३५९	२ २ २ ४९ १-२	२ २ २ १-२
२ ३३२-३३३	२ २ २ ३४ १-२	४० २ १-२	२ ३६१-३६२	२ २ २ ५० १-२	२ २ २ १-२
२ ३३५-३३६	२ २ २ ३५ १-२	४१ २ १-२	२ ३६४-३६५	२ २ २ ५१ १-२	२ २ २ १-२
२ ३३८-३३९	२ २ २ ३६ १-२	४२ २ १-२	२ ३६७-३६८	२ २ २ ५२ १-२	२ २ २ १-२

एतत्कोषीयो		प्राचीनः पञ्चाङ्गः प्रकारः		प्राचीनश्		एतत्कोषीयो		प्राचीनः पञ्चाङ्गः प्रकारः		प्राचीनश्	
द्वयङ्कः प्रकारः				चतुरङ्कः प्रकारः		द्वयङ्कः प्रकारः				चतुरङ्कः प्रकारः	
आचिक-	मंत्र-	आचिक-	प्रपाठक- अर्ध- सूक्त- मंत्र-	आध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-	आचिक-	मंत्र-	आचिक-	प्रपाठक- अर्ध- सूक्त- मंत्र-	आध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-	आचिक-	मंत्र-
२ ७५२-७५४	२ ६ २ ९	१-३		२२ ३ ३ १-३	२ ८६२	२ ७ १ ९	१	१४ २ ४ १			
२ ७५५-७५७	२ ७ २ १०	१-३		२ ४ १ १-३	२ ८६३-८६४	२ ७ १ ९	१	२ ३ १ १-२			
२ ७५८-७६०	२ ७ २ ११	१-३		२ २ २ १-३	२ ८६५-८६७	२ ७ १ ९	१	२ ३ १ १-३			
२ ७६१-७६२	२ ७ २ १२	१-२		२ २ ३ १-२	२ ८६८-८७०	२ ७ १ ९	१	२ ३ १ १-३			
२ ७६३-७६४	२ ७ २ १३	१-२		२ २ ४ १-२	२ ८७१-८७३	२ ७ १ ९	१	२ ३ १ १-३			
२ ७६५-७६७	२ ७ २ १४	१-३		२ २ ५ १-३	२ ८७४-८७६	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७६८-७७०	२ ७ २ १५	१-३		२ २ २ १-३	२ ८७७-८७९	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७७१-७७२	२ ७ २ १६	१-२		२ २ ३ १-२	२ ८८२-८८४	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७७३-७७५	२ ७ २ १७	१-३		२ २ ४ १-३	२ ८८५-८८७	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७७६-७७८	२ ७ २ १८	१-३		२ २ ६ १ १-३	२ ८८८-८९०	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७७९-७८१	२ ७ २ १९	१-३		२ २ २ १-३	२ ८९१-८९३	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७८२-७८४	२ ७ २ २०	१-३		२ २ ३ १-३	२ ८९४-८९५	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७८५-७८९	२ ७ २ २१	१-५		२ २ १ १-५	२ ८९६-८९८	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७९०-७९३	२ ७ २ २२	१-४		२ २ २ १-४	२ ८९९-९०१	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ७९४-७९९	२ ७ २ २३	१-६		२ २ १ १-६	२ ९०२-९०३	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८००-८०२	२ ७ २ २४	१-३		२ २ २ १-३	२ ९०४-९०५	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८०३-८०५	२ ७ २ २५	१-३		२ २ ३ १-३	२ ९०६-९०८	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८०६-८०७	२ ७ २ २६	१-३		२ २ २ १-३	२ ९०९-९१०	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८०८-८०९	२ ७ २ २७	१-२		२ २ ३ १-२	२ ९११-९१३	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८१०	२ ७ २ २८	१		२ २ ४ १ १	२ ९१४-९१६	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८११	२ ७ २ २९	१		२ २ २ १	२ ९१७-९१९	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८१२-८१४	२ ७ २ ३०	१-३		२ २ ३ १-३	२ ९२०-९२२	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८१५-८१७	२ ७ २ ३१	१-३		२ २ ४ १-३	२ ९२३-९२४	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८१८-८२०	२ ७ २ ३२	१-३		२ २ ५ १-३	२ ९२५-९२८	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८२१-८२३	२ ७ २ ३३	१-३		२ २ ५ १ १-३	२ ९२९-९३०	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८२४-८२६	२ ७ २ ३४	१-३		२ २ २ १-३	२ ९३१-९३२	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८२७-८२९	२ ७ २ ३५	१-३		२ २ ३ १-३	२ ९३३-९३४	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८३०-८३२	२ ७ २ ३६	१-३		२ २ ४ १-३	२ ९३५	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८३३-८३५	२ ७ २ ३७	१-३		२ २ ५ १-३	२ ९३६	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८३६-८३८	२ ७ २ ३८	१-३		२ २ २ १-३	२ ९३७-९३८	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८३९-८४१	२ ७ २ ३९	१-३		२ २ ३ १-३	२ ९३९	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८४२-८४३	२ ७ २ ४०	१-२		२ २ ४ १-२	२ ९४०-९४२	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८४४-८४६	२ ७ २ ४१	१-३		२ २ ५ १-३	२ ९४३	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८४७-८४९	२ ७ २ ४२	१-३		२ २ ४ १-३	२ ९४४	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८५०-८५२	२ ७ २ ४३	१-३		२ २ ५ १-३	२ ९४५	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८५३-८५५	२ ७ २ ४४	१-३		२ २ २ १-३	२ ९४६-९४८	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८५६-८५८	२ ७ २ ४५	१-३		२ २ ३ १-३	२ ९४९-९५१	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			
२ ८५९-८६१	२ ७ २ ४६	१-३		२ २ ४ १-३	२ ९५२-९५४	२ ७ १ ९	१	२ ४ १ १-३			

एतत्कोषीयो		प्राचीनः पञ्चाङ्गः प्रकारः		प्राचीनश्		एतत्कोषीयो		प्राचीनः पञ्चाङ्गः प्रकारः		प्राचीनश्	
द्वयङ्कः प्रकारः				चतुरङ्कः प्रकारः		द्वयङ्कः प्रकारः				चतुरङ्कः प्रकारः	
आर्विक-	मंत्र-	आर्विक-	प्रपाठक- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	अध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-	आर्विक-	मंत्र-	आर्विक-	प्रपाठक- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	अध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-	आर्विक-	मंत्र-
२	९५५-९५६	२	७ ३	१७ १-२	२	१०६१-१०६३	२	८ ३	१ १-३	२९	१ १ १-३
"	९५७-९५८	"	" "	१८ १-२	"	" २ १-२	"	" "	२ १-४	"	" २ १-४
"	९५९-९६०	"	" "	१९ १-२	"	" ३ १-२	"	" "	३ १-३	"	" ३ १-३
"	९६१-९६३	"	" "	२० १-३	"	" ४ १-३	"	" "	४ १-२	"	" ४ १-२
"	९६४-९६६	"	" "	२१ १-३	"	" ५ १-३	"	" "	५ १-२	"	" ५ १-२
"	९६७-९६९	"	" १	१ १-३	१७	१ १ १-३	"	" "	६ १-३	"	" २ १ १-३
"	९७०-९७२	"	" "	२ १-३	"	" २ १-३	"	" "	७ १-३	"	" २ १-३
"	९७३-९७४	"	" "	३ १-२	"	" ३ १-२	"	" "	८ १-३	"	" ३ १-३
"	९७५-९७७	"	" "	४ १-३	"	" ४ १-३	"	" "	९ १-३	"	" ४ १-३
"	९७८-९८०	"	" "	५ १-३	"	" २ १ १-३	"	" "	१० १-३	"	" ५ १ १-३
"	९८१-९८३	"	" "	६ १-३	"	" ३ १-३	"	" "	११ १-३	"	" ६ १ १-३
"	९८४-९८६	"	" "	७ १-३	"	" ३ १-३	"	" "	१२ १-३	"	" ७ १ १-३
"	९८७-९८८	"	" "	८ १-२	"	" ४ १-२	"	" "	१३ १-३	"	" ४ १ १-३
"	९८९-९९१	"	" "	९ १-३	"	" ३ १ १-३	"	" "	१४ १-३	"	" ५ १ १-३
"	९९२-९९४	"	" "	१० १-३	"	" २ १-३	"	" "	१५ १-३	"	" ६ १ १-३
"	९९५-९९७	"	" "	११ १-३	"	" ३ १-३	"	" "	१६ १-३	"	" ५ १ १-३
"	९९८-१०००	"	" "	१२ १-३	"	" ४ १ १-३	"	" "	१७ १-३	"	" २ १ १-३
"	१००१-१००३	"	" "	१३ १-३	"	" २ १-४	"	" "	१८ १-४	"	" ३ १ १-३
"	१००४-१००६	"	" "	१४ १-३	"	" ३ १-३	"	" "	१९ १ १ १-३	२०	१ १ १-३
"	१००७-१००९	"	" २	१ १-३	१८	१ १ १-३	"	" "	२ १-३	"	" २ १-३
"	१०१०-१०१२	"	" "	२ १-३	"	" २ १-३	"	" "	३ १-३	"	" ३ १-३
"	१०१३-१०१५	"	" "	३ १-३	"	" ३ १-३	"	" "	४ १-३	"	" ४ १-३
"	१०१६-१०१८	"	" "	४ १-३	"	" ४ १-३	"	" "	५ १-३	"	" ५ १-३
"	१०१९-१०२४	"	" "	५ १-६	"	" २ १ १-६	"	" "	६ १-२	"	" २ १ १-३
"	१०२५-१०२६	"	" "	६ १-२	"	" २ १-२	"	" "	७ १-३	"	" ३ १-३
"	१०२७-१०२८	"	" "	७ १-२	"	" ३ १-२	"	" "	८ १-३	"	" ३ १-३
"	१०२९-१०३१	"	" "	८ १-३	"	" ४ १-३	"	" "	९ १-२	"	" ४ १-३
"	१०३२-१०३३	"	" "	९ १-२	"	" ५ १-२	"	" "	१० १-३	"	" ५ १ १-३
"	१०३४-१०३६	"	" "	१० १-३	"	" ३ १ १-३	"	" "	११ १-३	"	" ६ १ १-३
"	१०३७-१०३८	"	" "	११ १-२	"	" २ १-२	"	" "	१२ १-२	"	" ७ १-३
"	१०३९-१०४०	"	" "	१२ १-२	"	" ३ १-२	"	" "	१३ १-३	"	" ४ १-३
"	१०४१-१०४२	"	" "	१३ १-२	"	" ४ १-२	"	" "	१४ १-३	"	" ५ १ १-३
"	१०४३-१०४५	"	" "	१४ १-३	"	" ५ १-३	"	" "	१५ १-३	"	" ६ १ १-३
"	१०४६-१०४८	"	" "	१५ १-३	"	" ६ १-३	"	" "	१६ १-३	"	" ७ १ १-३
"	१०४९-१०५०	"	" "	१६ १-३	"	" ४ १ १-३	"	" "	१७ १-३	"	" ४ १ १-३
"	१०५२-१०५४	"	" "	१७ १-३	"	" २ १-३	"	" "	१८ १-३	"	" ५ १ १-३
"	१०५५-१०५७	"	" "	१८ १-३	"	" ३ १-३	"	" २	१ १-६	"	" २ १-६
"	१०५८-१०६०	"	" "	१९ १-३	"	" ४ १-३	"	" "	२ १-२	"	" ३ १ १-३

एतत्कोषीयो द्वयकः प्रकारः	प्राचीनः पञ्चाङ्कः प्रकारः	प्राचीनश् चतुरङ्कः प्रकारः	एतत्कोषीयो द्वयकः प्रकारः	प्राचीनः पञ्चाङ्कः प्रकारः	प्राचीनश् चतुरङ्कः प्रकारः
आचिक- मंत्र-	आचिक- प्रपाठक- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	अध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-	आचिक- मंत्र-	आचिक- प्रपाठक- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	अध्याय- खंड- सूक्त- मंत्र-
२ ११७४	२ ९ २ ३ १	२० ६ २ १	२ ११९६-११९८	२ ९ २ १३ १-३	२० ७ ५ १-१
" ११७५	" " " ४ १	" " ३ १	" ११९९-१२०१	" " ३ १ १-३	२१ १ १ १-१
" ११७६	" " " ५ १	" " ४ १	" १२०२-१२०४	" " " ३ १-३	" " २ १-१
" ११७७	" " " ६ १	" " ५ १	" १२०५-१२०७	" " " ३ १-३	" " ३ १-१
" ११७८-११८०	" " " ७ १-३	" " ६ १-३	" १२०८-१२१०	" " " ४ १-३	" " ४ १-१
" ११८१-११८३	" " " ८ १-३	" " ७ १-३	" १२११-१२१३	" " " ५ १-३	" " ५ १-१
" ११८४-११८६	" " " ९ १-३	" " ८ १-३	" १२१४-१२१६	" " " ६ १-३	" " ६ १-१
" ११८७-११८९	" " " १० १-३	" " ९ १-३	" १२१७-१२१९	" " " ७ १-३	" " ७ १-१
" ११९०-११९२	" " " ११ १-३	" " १० १-३	" १२२०-१२२२	" " " ८ १-३	" " ८ १-१
" ११९३-११९५	" " " १२ १-३	" " ११ १-३	" १२२३-१२२५	" " " ९ १-३	" " ९ १-१

२. शंपा. RW. इत्याथर्वणसंस्करणयोः स्थलाङ्कनसंवादनम्

शंपा. <> RW.	शंपा. <> RW.	शंपा. <> RW.
काण्ड- सूक्त- मंत्र-	काण्ड- सूक्त- मंत्र-	काण्ड- सूक्त- मंत्र-
७ ६ १-२ } = ७ ६ १-४	९ ७ १-१३ = ९ ६ १८-३०	१२ १० १-१५ = १२ ५ ४७-६१
" ७ १-२ } = " ४५ १-२	" ८ १-९ = " ३१-३९	" ११ १-१२ = " ६२-७३
" ४६ १ } = " ४५ १-२	" ९ १-१० = " ४०-४४	" १० १-१३ = १३ ४ १-१३
" ४७ १ } = " ४५ १-२	" १० १-१० = " ४५-४८	" ५ १-८ = " १४-२१
" ७० १-२ } = " ६८ १-३	" ११ १-१४ = " ४९-६२	" ६ १-७ = " २२-२८
" ७१ १ } = " ६८ १-३	" १२ १-२६ = " ७ १-२६	" ७ १-१७ = " २९-४५
" ७५ १-२ } = " ७२ १-३	" १३ १-२२ = " ८ १-२२	" ८ १-६ = " ४६-५१
" ७६ १ } = " ७२ १-३	" १४ " = " ९ "	" ९ १-५ = " ५२-५६
" ८० १-४ } = " ७६ १-६	" १५ १-२८ = " १० १-२८	" १५ २ १-२८ = १५ २ १-४
" ८१ १-२ } = " ७६ १-६	११ ३ १-३१ = ११ ३ १-३१	" ४ १-१८ = " ४ १-६
" ८ १० १-१३ = ८ १० १-७	" ४ १-१८ = " ३२-४९	" ५ १-१६ = " ५ १-७
" ११ १-१० = " " ८-१७	" ५ १-७ = " ५०-५६	" ६ १-२६ = " ६ १-९
" १२ १-८ = " " १८-२१	१२ ५ १-६ = १२ ५ १-६	" १३ १-१४ = " १३ १-९
" १३ १-१६ = " " २२-२५	" ६ १-५ = " ७-११	" १४ १-२४ = " १४ १-१३
" १४ १-१६ = " " २६-२९	" ७ १-१६ = " १२-२७	" १५ १-१० = १५ ५ १-६
" १५ १-४ = " " ३०-३३	" ८ १-१० = " २८-३८	" ८ १-३३ = " ८ १-२७
" १६ १-१७ = १६ ६ १-१७	" ९ १-८ = " ३९-४६	

३. प्रस्तुतकोणीय आधिपृष्ठिको नैयुपानिक-स्तम्भविभागः

(THE PAGE-PLAN OF THE ETYMO-GRAMMATICAL COLUMNS IN THE CONCORDANCE)

THE CONCORDANCE OF THE MORPHOLOGICAL COLUMNS IN THE CONCORDANCE				
गुर्वी कृष्ण मुद्रा The bolder black type.	लघ्वी कृष्ण मुद्रा The smaller black type			
१मः स्तम्भः 1st Column	२यः स्तम्भः 2nd Column	३यः स्तम्भः 3rd Column	४थः स्तम्भः 4th Column	५म स्तम्भः 5th Col.
१. प्रतिपरामर्शीया निर्देशाः cross-referential entries	×	×	×	×
२. उपसर्ग-व्यतिरिक्ता निपाताः adnominal prepositions & particles	→ समासाश्च तद्धिताश्च compounds & secondary formations.	×	×	×
३. अव्ययिकनिर्देशानि व्य- यानि प्रातिपदिकानि unpedegreed declinables	→ १. नामधातवः deno- minatives → २. समासाः com- pounds → ३. समानादिवर्णास्त- द्धिताः homo-vo- calic secondary derivatives	→ कृतः primary derivative { १. समासाः compounds २. समानादिवर्णास्तद्धिताः homo-vocalic secondary derivatives → समासाः compounds. विभिन्नादिवर्णास्तद्धिताः { all-vocalic secondary derivatives	→ समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds	→ समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds
४. उपसृष्टानुपसृष्टा मूल- धातवः primary roots, simple as well as composite	→ १. व्ययाः कृतः decli- nable derivati- ves → २. अव्ययाः कृतः in- declinable derivati- ves	→ १. नामधातवः denominati- ves. → २. समासाः compounds → ३. समानादिवर्णास्तद्धिताः homo-vocalic secondary derivatives → उपचयात्मका अव्ययाः कृतः ex- tensional absolutes & in- finitives	→ कृतः Primary derivati- ves → समासाः compounds → विभिन्नादिवर्णास्तद्धिताः allo-vocalic secondary derivatives → समासाः compounds	→ समासाः com- pounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds

एतत्कोषीयो		प्राचीनः पञ्चाङ्कः प्रकारः		प्राचीनः		एतत्कोषीयो		प्राचीनः पञ्चाङ्कः प्रकारः		प्राचीनः	
द्वयङ्कः प्रकारः				चतुरङ्कः प्रकारः		द्वयङ्कः प्रकारः				चतुरङ्कः प्रकारः	
आर्चिक- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-	आर्चिक- प्रपाठ- अर्थ- सूक्त- मंत्र-
२ ११७४	२ ९ २	३ १	२० ६ २ १	२ ११९६-११९८	२ ९ २	१३ १-३	२० ७ ५ १-३				
" ११७५	" " "	४ १	" " २ १	" ११९९-१२०१	" " ३	१ १-३	२१ १ १ १-३				
" ११७६	" " "	५ १	" " ४ १	" १२०२-१२०४	" " "	२ १-३	" " २ १-३				
" ११७७	" " "	६ १	" " ५ १	" १२०५-१२०७	" " "	३ १-३	" " ३ १-३				
" ११७८-११८०	" " "	७ १-३	" " ६ १-३	" १२०८-१२१०	" " "	४ १-३	" " ४ १-३				
" ११८१-११८३	" " "	८ १-३	" " ७ १-३	" १२११-१२१३	" " "	५ १-३	" " ५ १-३				
" ११८४-११८६	" " "	९ १-३	" " ८ १-३	" १२१४-१२१६	" " "	६ १-३	" " ६ १-३				
" ११८७-११८९	" " "	१० १-३	" " ९ १-३	" १२१७-१२१९	" " "	७ १-३	" " ७ १-३				
" ११९०-११९२	" " "	११ १-३	" " १० १-३	" १२२०-१२२२	" " "	८ १-३	" " ८ १-३				
" ११९३-११९५	" " "	१२ १-३	" " ११ १-३	" १२२३-१२२५	" " "	९ १-३	" " ९ १-३				

२. शंषा. RW. इत्याथर्वणतंस्करणयोः स्थलाङ्कनसंवादनम्

शंषा.			<>		RW.	शंषा.			<>		RW.	शंषा.			<>		RW.			
काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-	काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-	काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-	काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-	काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-	काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-			
७	६	१-२	= ७	६	१-४	९	७	१-१३	=	९	६	१८-३०	१२	१०	१-१५	= १२	५	४७-६१		
"	७	१-२				"	८	१-९	=	"	"	३१-३९	"	११	१-१२	=	"	"	६२-७३	
"	४६	१	=	४५	१-२	"	९	१-१०	=	"	"	४०-४४	१३	४	१-१३	= १३	४	१-१३		
"	४७	१				"	१०	१-१०	=	"	"	४५-४८	"	"	"	"	"	"	"	"
"	७०	१-२	=	६८	१-३	"	११	१-१४	=	"	"	४९-६२	"	५	१-८	=	"	१४-२१		
"	७१	१				"	१२	१-२६	=	"	७	१-२६	"	६	१-७	=	"	"	२२-२८	
"	७५	१-२	=	७२	१-३	"	१३	१-२२	=	"	८	१-२२	"	७	१-१७	=	"	२९-४५		
"	७६	१				"	१४	"	=	"	९	"	"	८	१-६	=	"	"	४६-५१	
"	८०	१-४	=	७६	१-६	"	१५	१-२८	=	"	१०	१-२८	"	९	१-५	=	"	५२-५६		
"	८१	१-२				"	३१	१-३१	= ११	३	१-३१	१५	२	१-२८	= १५	२	१-४			
८	१०	१-१३	=	८	१०	१-७	"	४	१-१८	=	"	"	३२-४९	"	४	१-१८	=	४	१-६	
"	११	१-१०	=	"	"	८-१७	"	५	१-७	=	"	"	५०-५६	"	५	१-१६	=	५	१-७	
"	१२	१-८	=	"	"	१८-२१	१२	५	१-६	= १२	५	१-६	"	६	१-२६	=	"	६	१-९	
"	१३	१-१६	=	"	"	२२-२५	"	६	१-५	=	"	"	७-११	"	१३	१-१४	=	"	१३	१-९
"	१४	१-१६	=	"	"	२६-२९	"	७	१-१६	=	"	"	१२-२७	"	१४	१-२४	=	"	१४	१-१२
"	१५	१-४	=	"	"	३०-३३	"	८	१-१०	=	"	"	२८-३८	१६	५	१-१०	= १६	५	१-६	
९	६	१-१७	=	९	६	१-१७	"	९	९-८	=	"	"	३९-४६	"	८	१-३३	=	"	८	१-२७

(THE PAGE-PLAN OF THE ETYMO-GRAMMATICAL COLUMNS IN THE CONCORDANCE)

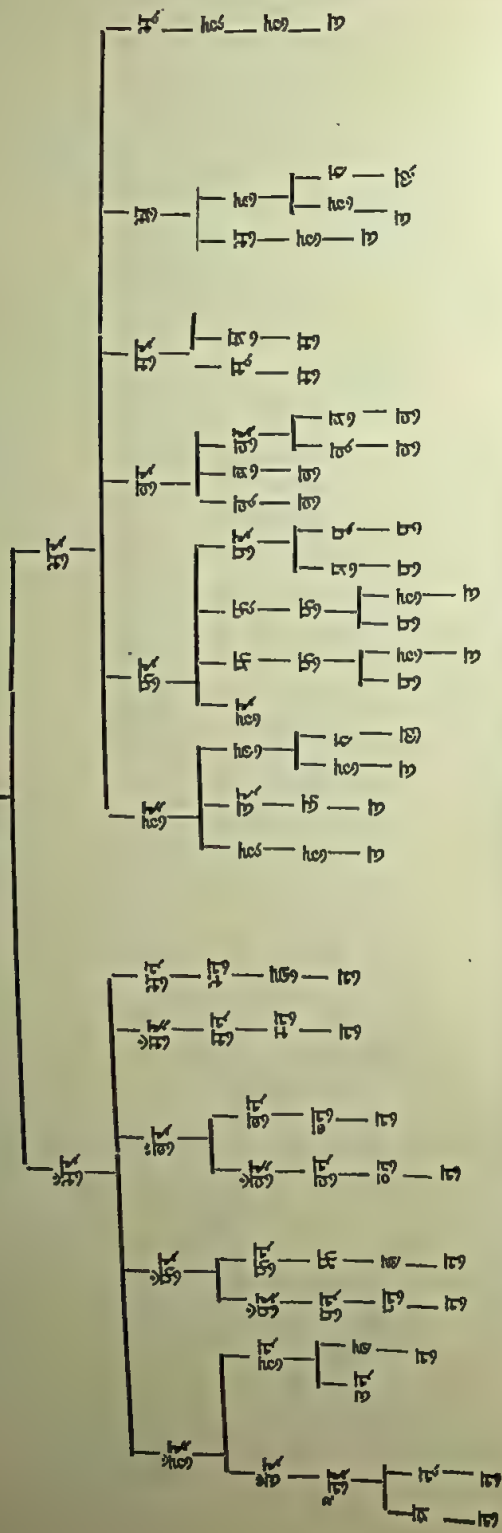
THE CONCORDANCE OF THE PRINCIPAL GRAMMATICAL COLUMNS IN THE CONCORDANCE)				
गुर्वी कृष्णा मुद्रा The bolder black type.	लघ्वी The smaller black type	कृष्णा black	मुद्रा type	
१मः स्तम्भः 1st Column	२यः स्तम्भः 2nd Column	३यः स्तम्भः 3rd Column	४यः स्तम्भः 4th Column	५म स्तम्भः 5th Col.
१. प्रतिपरामर्शोया निर्देशाः cross-referential entries	×	×	×	×
२. उपसर्ग-व्यतिरिक्ता निपाताः adnominal prepositions & particles	→ समासाश्च तद्धिताश्च compounds & secondary formations.	×	×	×
३. भयौगिकनिर्देशानि व्य- यानि प्रातिपदिकानि unpedegreed declinables	→ १. नामधातवः deno- minatives → २. समासाः com- pounds → ३. समानादिवर्णास्त- द्धिताः homo-vo- calic secondary derivatives	→ कृतः primary derivative { १. समासाः compounds २. समानादिवर्णास्तद्धिताः homo-vocalic secondary derivatives → समासाः compounds. विभिन्नादिवर्णास्तद्धिताः allo-vocalic secondary derivatives	→ समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds	→ समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds
४. उपसर्गाजुपसृष्टा मूल- धातवः primary roots, simple as well as composite	→ १. व्ययाः कृतः decli- nable derivati- ves → २. अव्ययाः कृतः in- declinable derivati- ves	{ १. नामधातवः denominati- ves. २. समासाः compounds ३. समानादिवर्णास्तद्धिताः homo-vocalic secondary derivatives → उपचय्यात्मका अव्ययाः कृतः ex- tensional absolutes & in- finitives	→ कृतः Primary derivatives → समासाः compounds → विभिन्नादिवर्णास्तद्धिताः allo-vocalic secondary derivatives → समासाः compounds	→ समासाः com- pounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds → समासाः compounds

एतत्-प्रश्रुति पूर्ववर्तिनौ रषौ निमित्ताङ्ग्याऽविभावुको न > ण इति विपरिणामस्तत्र तत्र यथासंभवं संगतो द्रष्टव्यः ।

(五)

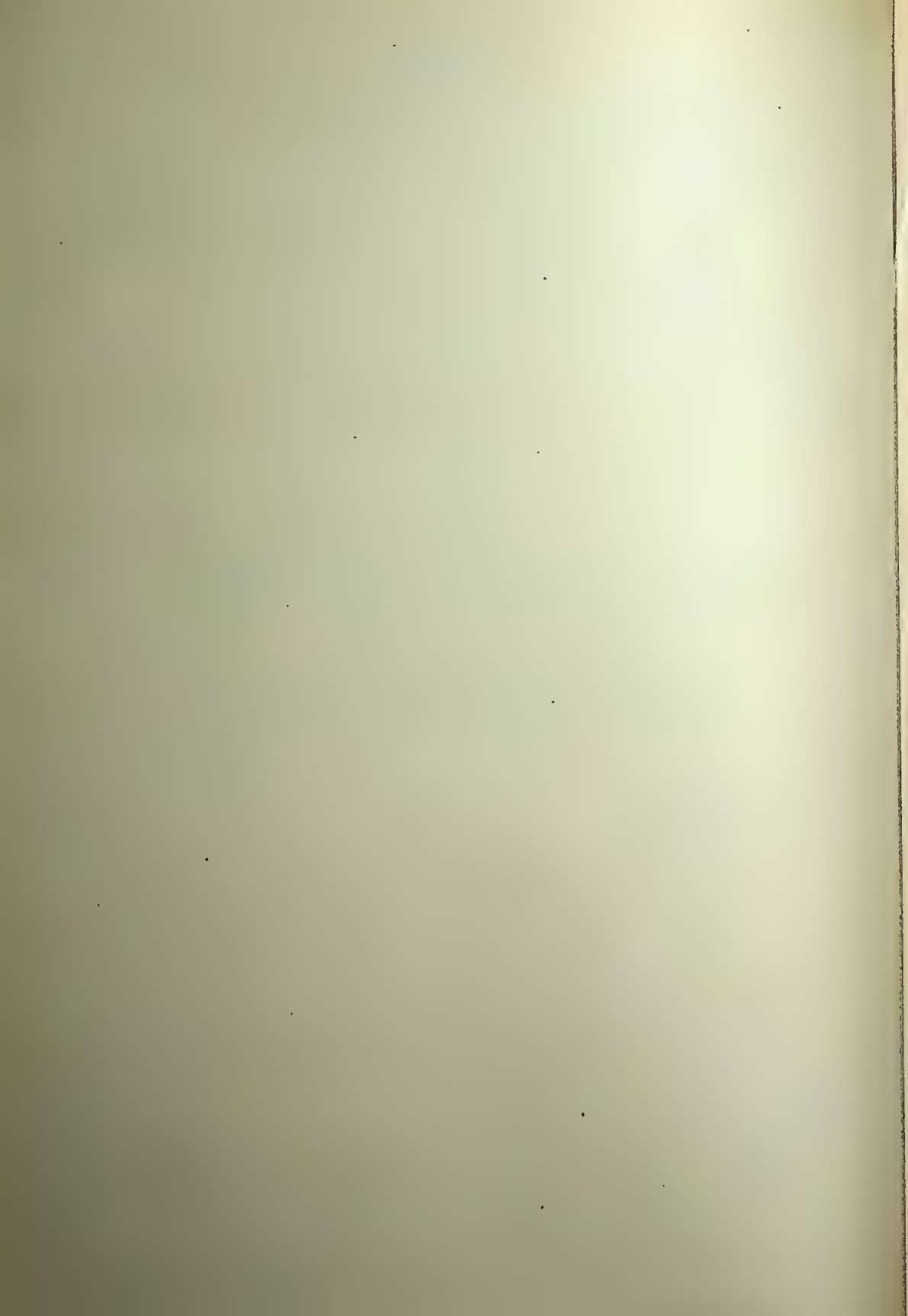
‘प्रस्तारणतेषु ध्वनिषु सर्वत्र स्वराङ्गनाऽभावेऽपि स्वाभाविकी सस्वरता सुस्थिता द्रष्टव्या ।

३ एतत्-अमृति पूर्वर्तिनौ रषौ निमिच्छीकृत्याऽऽविभद्भुको न० ण इति विपरिणामस्तत्र तत्र यथासंभवं संगतो द्रष्टव्यः ।

अथ

वैदिक-पदानुक्रम-कोषे सांहितिके प्रथमे विभागे

प्रथमः खण्डः

अ

अ^१, अन्^२.

अ- इदम्-एतद्- द्र.

✓अंश (वधा.)^०, अनुशामहै^१ क ८,
२७, २२; आनश्यताम्^० क ६,
२६, ७.

आनश^१ क ५७, ८; १०, १००,
२; तै २, ५, ४, ३१; शौ ६,
११३, १६; ३; आनश^१ क १,
८४, ६; ५, ८१, ५; ९, ४८, ५;
१०, ९६, ७; ११ मै १, ७, ३^४; २,
५, ५, ११; ३, २, ९; ११ काठ २०,
५; ११; ३०, ४; ११ क ३१, ७;
१३; ४६, ७; १ कौ २, १८९;
३००; १ जै ३, १७, ११; २४,
१६; शौ २०, ३१, २१; पै २०,
१५, ७^१; आनश^१ क ८, ६८,
८; क ४८, १३^६; शौ ६, ४९,

१^६; पै १९, ३१, १४^६; आनाश
काठ ३५, १४^६; आनाश क ६,
१६, २६; काठ २६, ११^१;
आनश^१ मै ३, २, ३; आनशुः
क १, ५२, १४; ६, २२, ४; ८,
३, १३; ९, १०८, ४^३; १०, ५३,
[१० (६३, ४)]; ६६, २; १४७,
३; तै ५, ७, २, २^३; मै २, ३, ८^०;
७, १२^३; काठ २१, १४^३; शौ
१२०, ३६, ४; ५०, १; आनशुः क
१, ११०, ४; १५१, ९; १६४,
२३; २, २३, २; ८, ३, १६^१; १०,
६३, [४ (५३, १०)] मै १, ३,
३९^१; काठ २२, १०^३; ३८,
१३^३; क ३५, ४^३; १ शौ ९,
१५, १; २०, १०, २; ५९, २; पै
१६, ६८, ११; आनश^१ क ३, ६०,
१; १०, ६२, १^६; आनश क ४,
३६, ४. [अनु^०, उद्^०, वि^०, सम्^०].

आनशान्त^१ -नः मै ४, १४, १७;

-नाः खि ४, १०, १, ३;
मा ३२, १०; का ३५, ३, ७;
तै ३, १, ९, २; काठ ३०, ६; शौ
२, १, ५; ६, ४७, ३; १९, ५६, ३;
पै २, ६, ३; ३, ८, ३; १९, ४३,
१२.

अंश^१ -शः क २, १, ४; २७,
१; ५, ४२, ५; ७, ३२, १२;
मा ३४, ५४^१; का ३३, २, १७^१;
मै १, ६, १२^१; काठ ११, १२^१;
शौ ६, ४, २; २०, ५९, ११^१; पै
६, १९, ४, १९, २, २१ -शम् क
१, १०२, ४; २, १९, ५; ३, ४५,
४; तै ७, १, ६, २^१; शौ ७,
५२, ४; ११, ८, २; पै २, २३,
१; ३, ३६, ५^१; ५, १३, ४; १६,
४; १२, ६, ७; १५, १३, २; १८,
२५, ११^१; -शस्य मै १, ६,
१२^१; -शा क ५, ८६, ५;
१०, १०६, ९; -शाः क १०,

^१) नलोपः (पा ६, १, ७३) । अ-क- अ-कनिष्ठ- प्रभृ. द्र. ।

^२) जुडागमः (पा ६, ३, ७४) । अन्-अक्त- प्रभृ. द्र. ।

^०) = ✓अश, ✓नश, ✓नश् (व्याप्तौ) । धा. व्याप्ति-
विभाजनादिषु वृत्तिः ।

^१) तु. पपा. प्रभृ. WSR. च; वैतु. GW. ORN. नशामहै
(< ✓नश) इति ।

^०) पाप्र. लिङि आद्याऽकारदीर्घत्वमुद्भवा संकेत्यमाना
लिट्-प्रकारताऽङ्गस्य उत्तं. (पा ७, ४, ७) ।

^१) एतदादिषु पाप्र. (७, ४, ७२) < ✓अश (व्याप्तौ) ।

^१) धा. प्रक्षणे वृत्तिः (तु. टि. मध्येहिन्) । सपा.
पै १९, ३३, ११ आ(आ-अ)हरत् इति पाभे. ।

^२) सपा. काठ ९, १ अश्नुते इति पाभे. ।

^१) सपा. शौ ७, ६६, १ अवीपतत् इति पाभे. ।

^१) प्रपु १ लिट्-स्वरः ।

^१) सपा. आनश < > आनाश (आपश्रौ १४, २९, ३ च)
इति, तैआ ६, १०, १ चकार इति, जैमि २, २२३ विवेद
इति च पाभे. ।

^१) सपा. तै ५, २, ३, १ पुरीषाय इति पाभे. ।

पै १-१

^३) सपा. कौ २, २८९ आशत इति पाभे. ।

^२) महिमानमानशुः > सपा. पै १९, ४०, १४ स्वरा-
रुहुः इति पाभे. ।

^०) सपा. शौ २, १५, १ आनुधुः इति, तै ३, २, ८, ३
आनुधुः इति पाभे. ।

^२) सपा. मा १९, ६१ का २१, ४, ११ मै ४, १०, ६
तैत्रा २, ६, १६, १ आशुः इति पाभे. ।

^१) सपा. कौ २, ७१३ आशत इति पाभे. ।

^१) मपु ३ ।

^०) सपा. तैत्रा ३, ७, ६, १४ आपश्रौ ४, ८, ४ अश्याम्
इति पाभे. ।

^१) कानजन्ते चित्स्वरः (पा ६, १, १६३) ।

^१) ब्रा. । नाप. पुं. ([विजित-द्रव्य-, सत्यकारलक्षण-मूल्य-,
रिक्धात्मक- प्रभृ. एतद्रूप-] भाग-, पक्ष-, सहाय-, पण-,
गल्ह- प्रभृ. ; व्यय. [आदित्यानामन्यतम-]) । व्यु. ?

अ(< ✓अश [व्याप्तौ] वा ✓अन् वा)-शम् [अव्य.]
इति या २, ५; < ✓अंश इति वाच. प्रसू., < ✓अश
(व्याप्तौ) इत्यर्वाङ्गः । पाप्र. घञन्ते वृषाद्याधुदातत्वं

३१,३; -नाय शौ ११, १, ५;
पै १६, ८९, ५; -नाय ऋ १,
११२, १; मा १०, ५; का ११,
४, २; तै १, ८, १३, ३; मै २,
६, ११; काठ १५, ७; -शेन मै,
३, ८, ४; काठ ८, १७; पै २०,
३५, १. [°श-भूत°].

अंश-ध्री- अंस-ध्री- टि. द्र.

अंश-प्रास- -स: मै १, ६, १२.

अंश-भू- -भुवा तै ६, ४, ८,
२; ३.

अंश- -शव: ऋ ८, ९, १९; ५३, ४;
खि ३, ५, ४; तै ६, ४, ४, ४; ५;
पै ३, ७, ४, ९, १; ४, ५, ४, ५;
पैकाठ २४, ५; २६, २; १०^२;
२७, ६; पैंक ३७, ६; ४०, ५;
४१, ८; ४२, ६; जै ४, १८, ८; ८;
शौ ९, ६, १४; ११, १, १८; १९,
६, १६; २०, १४२, ४; पै ९,
५, १४; १६, १०, ८; १११, १४;
-शवे ऋ १, ४६, १०; -शु: ऋ
३, ३६, ६; ४, २२, ८; ५, ४३, ४;
९, ६३, ४ (८२, १); ६८, ४;
७४, २; ५; ८९, ६; ९१, ३; ९२,
१; १०, १७, १२, १३; ९४,
१०; मा ७, २६; १८, १९;
२०, २७; का ७, ११, १; १२,
७, १; २२, २, ४; तै १, २, ६, १;
३, १, ८, ३; १०, १; ४, ७, ७,
१; ६, ६, १०, १; मै २, ११, ५;

३, ४, १^२; काठ १८, ११;
२१, ११; ३४, ३; ३५, ८^१;
क २८, ११; ४८, ९; तै १,
४७३; २, ३५८; ४, २; ५, ८;
जै १, ३१, ६; ४९, ७; ३, ३०;
१; शौ ५, २९, १२; १३; पै
६, ९, १; १३, ९, १५; १६; २०,
१२, ८; -शु: ५-शु: मा ५, ७;
का ५, २, ५; तै १, २, ११, १;
६, २, २, ४; मै १, २, ७; ३, ८,
२; काठ २, ८; २४, ९; क २,
२; ३८, २; -शुना ऋ ४, ५८,
१; मा १७, ८९; २०, २७;
का १९, १, ३; २२, २, ४; तै
१, २, ६, १; मै १, ६, २; काठ
४०, ७; कौ १, ३०५; जै १,
३२, ३; पै ८, १३, १; १;
-तुभि: ऋ १, ९१, [१७^८;
९, ६७, २८^८]; ९, १५, ५; मा १२,
११४^८; का १३, ७, १३^८; तै ६,
४, ५, ७; मै ४, ५, ५; काठ
३५, १३^८; कौ २, ६२०; जै
३, ५०, ७; पै १६, ७१, २४; २०,
५१, ५^८; -शुभ्याम् मा ७, १;
का ७, १, १; तै १, ४, २, १; ६,
४, ५, ३; मै १, ३, ४; काठ ४, १;
२७, १; क ३, १; ४२, १;
-शुम् ऋ १, १३७, १३ (९,
६५, १५); ३, ३६, ७; ४, २६,
६; ५, ३६, १; ६, १७, ११; २०,

६; ७, ९८, १; ८, ५, २६; ७२,
२; ९, ६८, ६; ७२, ६; ८६,
४६ [८५, १०] ९५, ४; ९७,
१४; १०, ९४, ९; ११३, २;
१४९, ५; खि १, २, ८; तै २,
३, ५, ३; ४, १४, १; १३, २,
२, १; ३, ४, ३; १६, ६, १०,
१; २; मै ४, ९, २७; १२, २;
काठ २९, ६^१; ३५, १४^१ ४०,
५; क ४५, ७^१; ४८, १३;
कौ १, २९८; २, १५७; जै ३,
१५, ५, ४, १०, ४; शौ ७,
८६, ६; २०, ८७, १; पै १,
१०२, ४; २०, ४१, ४; -शुषु
मा ८, ५७; का ९, ७, ४; -शु
तै ६, ४, ५, ३; -शुन तै ६,
४, ४, ४^१; ६, ९, २; मै ४, ७,
७^१; पैकाठ २६, १०; २७,
१^१; ३०, ७; पैकाठ ४१, ८; ४२,
१^१; शौ ५, २०, १०; ६, ४९,
२^१; ११, १, ९; १२, ३, २०; पै
१, ९६, २; ५, ३६, ६; ९, ६, १;
२४, १०; १६, ८९, ९; १७,
३७, १०; १९, ३१, १५; -शो
मा ७, ३; का ७, १, ३; शौ ७,
८६, ३; -शो: ऋ १, १२५, ३;
२, १३, १; ३, ४८, २; ४, १,
१९; २५, ३; ९, ९६, ८; १७७
१२; १०, ९४, ८; तै ६, ६, १०,
२; काठ २९, ६^१; क ४५,

(पा ६, १, २०३) द्र. । विस्तरस्तु वैश. अन्येष्वपि ।

^{a)} नाप. (पणप्रक्षेपक-] कितव-) । उम. उप. कर्तरि
अण् प्र. कृत्स्वरः प्रकृत्वा (वैतु. S.W. वस. इति) ।

^{b)} नाप. (अंशमाज्, संभूयक-रिन्, सह. य-) । उम. उप.
✓भू (प्राप्तौ) + क्तिप् प्र. धास्व. प्रकृत्वा (पा ६, १, १६२;
२, १३९) ।

^{c)} ब्रप्ता. । नाप. पुं. (सोम-, तदंश-, [सोम-] ग्रह-
प्रभ-), व्यप. (अधि- [ऋ ८, ५, २६]) । अंशुः अंशेन व्या-

ख्यातः इति या २, ५; १२, ३६ । उः प्र. तत्स्वरेण
चान्तोदात्तो भवतीत्येवह विशेषः (तु. पाठ १, २७; पा
३, १, ३) ।

^{d)} सपा. तै १, ४, ३२, १ तैत्रा ३, १७, १ आपथौ १४,
२९, १ उक्तिभिः इति पामे. ।

^{e)} सपा. अंशुम् (आपथौ १४, २९, ३ च) < > अंशु
(हिथौ १२, ७, १६ च) इति पामे. ।

^{f)} सपा. आपथौ १६, २४, ४ अंशुना इति पामे. ।

७°॥; †कौ १, ५१४; २, ११७;
†जै १, ५३, ४; ३, १२, ४.
[°शु- अन°, उप°, वृत्त°, सुमत°,
सोम°].

अंशु-मुत्^० - मत तै ३, २, २,
१°॥; -मन्तम् खि १, ७, ४;
शौ १३, २, ७; पै १८, २१, १;
-मन्ति तै ३, २, २, १°॥; -मान्
शौ ८, १, २; पै १६, १, २.
अंशुमती^० - स्ती: शौ ८, ७,
४; पै १६, १२, ४; -†तीम् ऋ
८, १६, १३; काठ २८, ४; क
४४, ४; कौ १, ३२३; जै १,
३४, १; शौ २०, १३७, ७;
-त्या: ऋ ८, १६, १४; १५;
खि ३, १, १; †शौ २०, १३७,
८; ९.

अंस^० - स: पै ४, १४, ७; -सम् पै
१३, १०, १०; -सयो: ऋ ५,

५७, ६; †मै ४, ११, ४; १४,
१८; पै १६, १४७, ६; -सा
मै ४, १३, ४; काठ १६, २१;
-सान् पै १७, २१, १; -साम्याम्
ऋ १०, १६३, २; मा २५, ३;
का २७, ३, २; तै ५, ७, १३, १;
७, ३, १६, २; मै ३, १५, ३; काठ
४३, ६; ५३, ३; †शौ २, ३३,
२; २०, १६, १८; पै ४, ७, २†;
९, ३, ११; -से तै ५, ३, १,
५°॥; शौ ८, ६, १३°; -†सेषु
ऋ १, ६४, ४; १६६, १; १०;
१६८, ३; ५, ५४, ११; ७, ५६,
१३; मै ४, १४, १८; -सौ ऋ
१, १५८, ५; मा २०, ८; का
२१, ७, ७; तै ५, ३, १, ५°॥; मै
३, ११, ८; काठ २०, १०°॥;
३८, ४; क३१, १२°॥; शौ ९, ४,
८; १२, ७; १०, २, ५; ९.

१९; ११, ३, ९; पै १५, १२, ४;
१६, २४, ७; ५३, १५; ५९,
५; १३७, ९; १३९, ७. [°स-
वि°, १शिति°].

†अंस-त्र^० - त्रम् ऋ ८, १७, १४;
कौ १, २७५; जै १, २९, ३;
-त्रा ऋ ४, ३४, ९.

अंसत्र-कोश^० - शम् ऋ १०,
१०१, ७.

॥अंस-दघ्न^० - घ्नम् मै १, ६, ६;
-घ्ने मै १, २, १०.

अंस-(द्वि >) द्वी^० - द्वीम्^१ शौ
११, १, २३; पै १६, ११, ३.

अंसे-पा(द >) द^१ - पात् मै २,
६, १३; काठ १३, ६; -पादम्
काठ १३, ६.

अंस्य^० - स्या: ऋ १, १९१, ७.

✓अहं (गतौ)^१ अहन्- द्र.

✓अहं^१ (संपीडनसंहननयोः)

०) विग. (रथ- सवन- सोम- प्रभृ.) । मतुप्र प्र. स
चोदातः (पा ६, १, १७६) ।

०) विप. (वी६ध्-शौ ८, ७, ४), व्यग. (नदी- [सोम-
रसात्मिका-कुल्या- इति G.W.]) । स्त्रियां ङीपः पित्वा-
न्निघाते स्वरेऽविशेषः ।

०) नाग. (भुजमूल- स्कन्ध-) । ✓अम् (गतौ) + सन्
प्र. निस्वरश्च (पा ५, २१, पा ६, १, १९७) । यत्तु शक.
< ✓अम् इत्याह तज्जेष्टम् । धातुरसौ नाधा. एतन्मूल
इत्यस्य सुवचतत्वात् ।

०) सपा. पै १६, ८०, ५ अहिम् इति पाठे ।

०) नाप. (कवच-) । बस. उप. घञर्थे कः प्र.
पूप. च प्रकृतिस्वरः । यद्वा उस. उप. ✓त्रै + कः प्र.
(पा ३, २, ३) । पूप. प्रकृतिस्वरार्थं दासीभारादित्वम्
उसं. (पा ६, २, ४२; १३९) ।

१) विप. [रथ- (तु. टि. द्रोणा [ण-आ]) हाव-; वैतु. या.
[५, २६] प्रभृ. = अवत- [कूप-] इति] । बस. पूप.
प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) ।

०) दघ्नच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५, २, ३७; ६, १,
१६३) ।

०) नाप. ([कोण-युक्ता- वा मुष्टि-युक्ता- वा] पाक-
स्थाली-) । उस. उप. ✓ध् (धारणे) कर्तरि क्तिः प्र. > °ध्रि-
> °धी- (तु. केचन मूको. P.W. प्रभृ. R.W. च) > वावि.
यनि. (तु. भूयांसः मूको. शंवा. सात, च) इति मतम् (तु.
वैप ४; वैतु. सा. विप. [वेदि-] इति मत्वा अंश-धी-
इति?) । यत्तु पै. अंश- इत्याह तच्चोच्चारणमात्रे प्रादेशिक-
विकारः द्र. ।

१) -ध्रियम् इति पै. मूको. तत् सम्यग् अवधेयम् ।

१) विप. > नाप. (अनङ्वाह्-) । बस. उप. = ककुद-
रूप- । पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) । पूप. सप्तम्या
अलुक् । उप. लोपा समासान्तः उसं. (पा ५, ४, १४०) ।

०) विप. (अष्ट- [सर्प-]) । तात्रभविकेऽर्थे यति प्र.
द्वयचक्रतादायुदातः (पा ४, ४, ११०; ६, १, २१३) ।

१) ✓अहं (संपीडन-संहननयोः) इत्यस्यैवाऽनुनासिकोपक्रमं
प्रकारान्तरमित्यर्वाचामभिसंन्धिर् भवति (तु. G.W.) ।
अयं च धा. ✓अह इति च यक. ✓अङ्घ् इत्यनेन
✓अघ् इत्यनेन च समानं समूलतया प्रतिपत्तव्यौ भवत
इति तु तत्त्वम् अवधेयम् ।

०) < ✓हन् इति या ४, २५ ।

अंह^० - अंह^० ऋ ६, ३, १; मै ४, १४, १५।

†अंहति^० - ति: ऋ १, १४, २; ८, ७५, ९; तै २, ६, ११, २; मै ४, ११, ६; काठ ७, १७; पै १२, १, २; -तिम्भः ऋ ५, ५५, १०; काठ ८, १७; -तिम्भ ऋ ८, ६७, २, २१।

अंहस्^० - हः ऋ १, ४२, १, २, २३, ४; ८, १९, ६; १०, १२६, १; २८, ६; १३३, २; ६, ४४, १६; ३४, १५; ३, १५, ३; ५९, २; ४, २, ९; ३, १४; ११, ६; ११२, ६; १०, १२६, ८; २०, ९; ५, ३१, १३; ४५, ११; ६, २, ४; ३, २; ४, ८; ११, ६; ३७, ४; ६७, ८; ७, ४०, ४; ६०, ६; ६६, ५; ८२, ७; ८, १९, ६; ९, १०४, ६; १०, ३५, १४; ३९, ११; ६३, ६; तै २, २, ७, ४१; ३, ४, ११, ५; ४, ७, १५, ७; †मै १, १०, ८; १०; १११; १२; १३; १४; १७; ३, १६, ५; †४,

१०, २; १४, ९; †काठ २, १५; २१, १३; २३, १२; †३६, ३; ५; ६८; ७; ८; ११; †कौ १, ३६५; ४२६; २. ७०२; †जै १, ३८, ४; ४१, ८; ३, ४६, ८; †पै ५, ३९, १; ८; १५, २०, २; -हः(ः)सु शौ ६, ३५, २१; -हसः ऋ १, १८, ५; ३६, १४; ५८, ८; ९१, १५; ९३, ८; १०६, ११-६; ११५, ६; ११७, ३; ११८, ८; १३६, ५; १८०, ५; २, २६, ४; ३३, १; ३, ३२, १४; ४, २, ८; ५३, ६; ५५, ५; ५, ५१, १३; ६, १६, १३०; ७, १५, १५; ३१; ४८, ८; ७, १६, १०; ७, १, १५; १५, ३; १३; ७१, ५; १०४, २३; १०, ५३, ५; ८, १८, ६; १०; २४, २७; ३१, २; ९, ५६, ४; १०, २४, ३; २५, ८; ३६, २; ३; ६५, १२; ६६, ५; ९७, १५; १२६, २; १३२, ७; १६४, ४; खि १, १२, ६; २, ६ १८; ५, ५, १०; मा ४, १०; १२,

९६; ४०६; ८९; १९, १०; २०, १४-१६; ३३, ४२; काठ ४, ४, ४; १३, १, १०६; ३, ११६; १५, २१, १, ९; २२, १, १-३; ३२, ३, १३; तै १, ५, ११, ५१; ६, १२, ३; ८, १, १; २, २, ७, ४१; ३, १३, १; ४, २, २-३१; ३, १, ४, ३; २, ४, ३; ४, २, ६, ४; ३, १३, ४; ५; ७; १५, १; २; ६; मै १, ७, १६; ४६; १०, २६; १०; ११; १२; १३; २, २, १०; ३; १; ५, ३१; ७, १३; ३, ११, ७; १०; १६, ५; ४, ८, ९; १०, १; १२, ३; १३, १; १; १४, ४; १७; काठ २, १४; ८, १४; १६; ९, ११; ११०, ९; १०; ११; ११; १५, १२; १६, ८; १३; २१, १३; २१, १३; २२, १५; ३५, ४; १३६, ५; ६; ७; ३७, १८; ३८, ५; ७; क ८, २; ४; ४८, ५; †कौ १, २४; ३९७; २, ७३१; ११८२; ३,

०) नाप. (=आहन्तृ-) इति वै., माप. (=अंहस्-) इति सा. G.W. प्रमु.।

०) प्रकरणतः पञ्चम्यर्थरथाऽऽकाङ्क्षितत्वात् किबन्तरय प्राति. पं१ इति (वृ. सा. G.W. ORN.)। सावेकाचः (पा ६, १, १६८) इति विभक्ति-स्वरे प्राति न गो- (पा ६, १, १८२) इति तन्निषेधः उक्तः। स्याद्वा अंहस्-इत्यस्यैव द्वि१। एवं तावद् द्वितीयायाः पञ्चम्यर्थतया श्रूयमाणत्वात् ✓पा (रक्षणे) इत्यस्य द्विकर्मकता उक्तः (वृ. पाम १, ४, ५१)।

०) माप. (आति-पाप- प्रमु.)। अतिच् प्र. चित्स्वरथ (पाठ ४, ६२; पा ६, १, १६३)।

०) माप., नाप.। असुच् प्र. निरस्वरथ (पाठ ४, २१३; पा ६, १, १९७)। [दे ४, २] <मा/हन् इति, सा. [का ७, १२, १] ? अंह (गतौ) इति, सा. तै १, ४, १४, १ अहन् > अंहस्- इत्यपि कल्पकः।

०) सकृत् पाभे. ? चित्स्वरथ टि. द्र.।

१) ✓वह > वाहस > -हः(ः) सु इति शोधः [वृ. सपा. पै १९, ९, ४ ? अहसः > वाहसा इति शोधितः पाठः (वृ. मा२६, ८ तै १, ५, ११, १ वाहसा [वृ१] इति पाभे.)]।

२) =सपा. दाश्री ९, १, ११ लाश्री ३, ५, ११ कौसू ७२, १४। तै १, ५, ३, ३; ४, २, १, ३; ३, ४ विश्वतः इति पाभे.।

३) सकृत् =सपा. माश्री २, ३, ७, २। पाय २, ६, ३० विश्वतः इति, अन्यतरत्र च सपा. शौ १६, ४, ४ अहः इति, तां १, ३, २; ६, ७, २ नाट्याभ्यः इति, जैमि १, ८३ रक्षोभ्यः इति च पाभे.।

४) सपा. शौ ७, ८२, ३ पुनसः इति पाभे.।

५) सपा. तै ४, ७, १५, २; ३, ४; मै ३, १६, ५; काठ २२, १५ आगसः इति। तै ४, ७, १५, ४ पुनसः इति पाभे.।

६) =सपा. तैत्रा ३, ७, १२, २। तैत्रा २, ३, १ कामा १२५ : १ पुनसः इति पाभे.।

४, ८; जै १, ३, ४; ४४, ७; २, २, १; ४, ६, १०; शौ २, ४, ३; २८, १; ४, १०, १; ३; २३-२९, १^०-७^०; ६, ३, २; ४५, ३^१; ९६, १^१; ७, ६६, १^०; ११७, १; ८, २, १८; ४, २३^१; ७, १३; १०, ५, २२^०; ११, ६, १-६; ८; १०-२१; १४, २, ४५; १९, ४४, ८; ९; पै १, १२, १; ४१, ४; २, ११, ३; २४, २-४; २६, १; २; ८५, ४; ४, २४, ७; २५, १; ५; २८, १-६; ३३-३९, १-७; ५, १७, ८; ३९, २^१; ७, ३, ८; १९, ९; ९, २२, ३-२३; १३, १३, ९; १५, ३, ८; ९; १३, १-५; ७-९; १४, १-९; ११; २०, ३^१; १६, २, ४; ४, ८; ८, ५^१; ११, ३^१; १३, ३; १४९, ११; १७, २३, २^१; १८, ११, ५; १९, १, १५; २, २^०; ९, ४^१; १२, ४^१; ३०, १; २; २०, ३६, २; ५०, ८; -हसः-हसः शौ १, ३१, २; पै

१, २२, २; -णहसा तै २, ४, २, ३; काठ १०, ९^१; १०^१; -हसि ऋ १, ५४, १; -हांसि ऋ ६, २, ११; १४, ६ (१५, १५); ७, २३, २; खि २, ६, १९; ७, ५; ८, ५; शौ २०, १२, २^१. [°हस्-अति°]. अंहसस्-पत्ति°- -तये^१ मा ७, ३०; २२, ३१; का ७, १२, १; २४, १८, १. अंहस-पत्ति- > अंहस्पत्य- -त्याय^१ तै १, ४, १४, १; ६, ५, ३, ४; मै ३, १२, १३. णअं(हस>)हो-गृही(त>)- ता^१- -ताः मै १, १०, ६; १०; काठ ३६, १; ५. अं(हस>)हो-मुच्- -णमुक् तै २, ४, २, १; मै २, २, १०; ४, ३, ९; काठ १०, ९; १०; -णमुग्भ्याम् तै ७, ५, २२, १; मै ३, १५, ११; काठ ४५, १९; -मुचः मा ४, १३; का ४, ५, ५; -मुचम् ऋ १०, ६३, ९; खि २, ४, २; तै १,

९, १२, ४; २, १, ११, १^१; २, ७, ४१; शौ १९, ४२, ४; -मुचा मै ४, १४, ६; -णमुचे तै १, ६, १२, ३; ८, ९, २; २, २, ७, ४, ४, २, २^१; ३^२; ५, १२, ५; ७, ५, २१, १; २२, १^१; मै २, २, १०; ६, ६; ३, १५, ११^१; ४, ३, ९; १२, ३; काठ ८, १६९; १०, ९^१; १०^०; १५, ४; ४५, १८; १९^१; शौ १९, ४२, ३९.

✓अं(हस>)हो-य^१->.

अंहो(यु>)यू^१- -युवः ऋ ५, १५, ३.

†अंहु^१- -होः ऋ १, ६३, ७ (४, २१, १०); १०७, १; २, २६, ४; ५, ६५, ४; ६७, ४; ८, १८, ५; ६७, ७; मा ८, ४; ३३, ६८; का ८, १, ३; ३२, ५, १४; तै १, ४, २२, १; २, १, ११, ४; मै १, ३, २६; काठ ४, १०; क ३, ८. णअंहीय(यस्>)सी^१- -सी^१ काठ २४, १; २५, १; क ३८, २; ४०, २.

^१) पाभे. अंहसः मै ३, १६, ५ टि. द्र. ।

^२) सपा. पै २०, १५, ४ एनसः इति, द्राश्रौ ४, २, २ लाश्रौ २, २, ११ विड्वतः इति च पाभे. ।

^३) सपा. शौ ६, ४, २ मरुतः इति पाभे. ।

^४) ✓वह > वाहस्-> -हसा इति शोधः (द्र. टि. अंहः)सु, सस्थ. टि. ?उषतीर्ण) ।

^५) नाप. (त्रयोदश-मास- [मल-मास-]) । पपा. नावग्रहः तस. ष१ वैकल्पिकः अलुक् च लुक् द्र. । पूष. प्रकृतिस्वरे प्राप्ते सामान्योऽन्तोदात्तः उस्. (यक्र. पा ६, ३, २१; २, १८-१९; १, २२३) । पत्ति-शब्दस्य मुख्यार्थ-बाधाद्वा विशेष इत्युह्यम् ।

^६) सपा. °पतये (माश ४, ३, १, २ काश्रौ ९, १३, १८ च) <> °पत्याय (तैत्रा ३, १०, ७, १; आपश्रौ ८, २०, ८; १२, २७, ५ प्रथ. च) इति पाभे. ।

^७) स्वार्थे यः प्र. उस्. (पा ५, ४, २५; वैदु. भा. [पक्षे] अंहस-पत्ति- = आदित्य- इति कृत्वा तत आगतीयः प्र. इति) ।

^८) विप. (प्रजा-)। तृस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

^९) विप. (अग्नि-, इन्द्र-, यावापृथिवी- प्रथ.) । उस्.

उय. कर्नरि किबन्ते प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १३९) ।

^{१०}) नाधा. । परेच्छायां क्यच् प्र. (पावा ३, १, ८) ।

^{११}) विप. (तनु-) । उः प्र. तत्स्वरश्च (पा ३, २, १७०) । ततः स्त्रियाम् ऊङ् (पावा ४, १, ६६) ।

^{१२}) नाप. । उः प्र. तत्स्वरश्च (द्र. पाठ १, ७) । < ✓हन् इति या ४, २५ ।

^{१३}) इयसुन् प्र. नित्स्वरश्च (पा ५, ३, ५७; ६, १, १९७) । स्त्रियां ङीप् ।

^{१४}) सपा. तै ६, २, २, ७ अन्तरतरा इति, मै ३, ७, १० अन्तरा (सात. अन्तरा) इति च पाभे. ।

अहु-भेदि^a - घा: ^b खि ५, २२,
१; मा २३, २८; का २५, ६,
८; शौ २०, १३६, १.

!अहुयवसे^c जे ३, १०, ५.

†अहुर^d - र: ऋ १०, ५, ६; शौ
५, १, ६; पै ६, २, ६.

✓अहु (<हु) रि^e > अहु-
रण, णा^f - णम् काठ १०,

१^g ण; -णा ऋ ६, ४७, १०;

शौ ९, २, ३^h; पै १६, ७६, ३^h;

-णाव ऋ १, १०५, १७; शौ

६, ११, १^h; -णम्भ्य: पै १९, १३,

१^h.

?अहारिⁱ - रि: क २, ७^j.

†✓अक् (=✓अच्) > १आक-
अर्वा^k.

णअ-क^l - कम् तै ५, ३, ७, १;
मै ३, ३, १; काठ २१, २;

३५, १८^m; क ३१, १७; ४८,

१६ⁿ.

अक: ✓कृ द.

अ-कनिष्ठ^o - घास: ऋ ५, ५९, ६;

६०, ५.

!अकन्त: ^m पै १, ४३, २.

?अकरत्तम: ⁿ खि ५, १०, २.

?अकरोत्तम: ⁿ शौ २०, १२७, ८.

ण१अ-कर्ण^o - णा: - णा^p तै
१, ८, ९, ३.

ण२अ-क(र्ण) ^q - णा^r तै ६,
१, ६, ७^s.

ण३अ-कर्ण^r - णा: मै ३, ९, ५.

णअ-कर्णक^t - काय तै ७, ५, १२,

१; काठ ४५, ३.

अ-कर्मन्^u - र्मा ऋ १०, २२, ८.

†अ-कल्प^v - ल्य: ऋ १, १०२, ६;

पै ३, ३६, ३.

^a) विप. > नाप. (खी-) । अहु यथा स्यात्तथा भिद्यत
इति कृत्वा उस. । उप. < ✓भिद+इञ् प्र. उसं. (पावा ३,
३, १०८) । चित्स्वर: । उप. इकारान्तस्य स्त्रियां श्रवणम्
(ड. जुनि-, रिबि-, वेदि- प्रभु.) । गतिकारक- (पा ६,
२, १३९) इति उप. प्रकृतिस्वर: द. (वैतु. उ. म. BW.
विवरणे विब्रुवन्तोऽपि भेद^g) दी- इति च वस.
चैत्याहुस्ताच्चिन्त्यम् पूष. स्वरस्य दुर्वारत्वप्रसङ्गात् । उप.
आद्युदात्तत्वसिद्धयर्थं घञन्तत्वेन प्रतिपत्तौ स्त्रीवृत्ते दापः
स्थाने ङीपः प्रवृत्तावपरमप्यलक्षणत्वं द. । म. समासावय-
वयोः पूर्वापरविपर्यायोऽपि चिन्त्य इति दिक् ।

^b) शोधः पाभे. च वैप ४ आश्रौ ८, ३, २८ ? अहुभेद्याः
टि. द. । अहु^o इति खि. स्वरः ? यनि. शोधः ।

^c) शोधः पाभे. च सस्थ. टि. अवसे द. ।

^d) पपा. अनवयुहीतः । मत्वर्थे रः प्र. तस्स्वरश्च
(तु. पा ५, २, १०७; या ६, २७) । यद्वा उरच् प्र.
चित्स्वरः स्याद् इति (तु. पा १, ४१; पा ६, १, १६३) ।

^e) निजन्तः नाधा. उसं. (तु. पा ३, १, २१) ।

^f) विप. (लुङ्प्रदान-] भूमि- [ऋ ६, ४७, २०]), भाप.
(विपत्ति-, संकेट-) । कर्नेरि वा भोवे वा युच् प्र. उसं. (पा
३, ३, १०७; GW.) । चित्स्वरः (पा ६, १, १६३); वैतु.
सा. [ऋ.] अहुर- (भाप.) + मत्वर्थे नः प्र. वा < आ ✓ इन्
वा अहु- + ✓ रम् वेति ?

^g) न. द्वि ३ ।

^h) सपा. परस्परं पाभे. ।

ⁱ) अहारि- > वावि. यनि. द. ।

^j) = सपा. आश्रौ ६, १२, २० । मा ५, ३२ प्रभु.

तां १, ४, ७ बौध्रौ ६, २९ : १२ प्रभु. च अहारि
इति पाभे. ।

^k) नाप. (दुःख- [तु. या २, ४]) ।

^l) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) ।

^m) अकान्तम् इति शोधः संभाव्येत (तु. अर्वाञ्चम्
इति नापू. मन्त्रे) ।

ⁿ) शोधः खि ५, १०, २ उत्तमः टि. द. । सपा. आश्रौ
१२, १७, २ अकः उत्तमे (तु. Gri. [शौ.]; वैतु. W.
उत्तमम् इति) इति पाभे. ।

^o) विप. (तण्डुल-) । तस. नञ्-स्वरः उप. = खण्डित- ।

^p) सपा. माश ५, ३, २, ७ अपरिभिन्नाः इति पाभे. ।

^q) विप. (सोमकयणी- [= गो-]) । तस. उप. = छिन्नकर्णा-
(तु. काश. पाभे.) ।

^r) उप. कर्ण- इति मत्वर्थीयः अच्-प्रत्ययान्तः (तु. पा
५, २, १२७) । अथवा वस. एव स्यात् । एवं सति उप.
आद्युदात्तम् । अन्तोदात्तप्राप्तौ (पा ६, २, १७२) नञ्-स्वरः
उसं. द. । अयं च सौवरो विशेषः तै. उपलभ्यते
न शाखान्तरे (वैतु. नाउ.) । शोधः सस्थ. टि.

^s) सपा. माश ३, ३, १, १६ अकर्णा इति, काश ४, ३,
१, १४ अनुपाठकर्णा इति पाभे. ।

कर्ण- > -र्णः द. ।

^t) विप. (कर्णरहित- वा विकलकर्ण- वा [अश्वमेधीया-
ऽश्व-]) । समासान्ते कपि हस्वान्तेऽन्यत्वात् पूर्व स्वरं प्राप्ते
कपिपूर्वत्वम् उसं. (पा ५, ४, १५४; ६, २, १७३; १७४) ।

^u) विप. (दास-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^v) विप. (असदश- [इन्द्र-]) । शेषं नापू. टि. द. ।

अ-कल्या(ण>)णी ^a - णी खि ५, १३, ३; शौ २०, १२८, ५८.	? अकशदश्चवैत्पुरातकः पै १, १४, ४.	॥ अ-कामप्रीत ^k - -ताः काठ ३५, १७; क ४८, १५.
अ-कव, वा ^b - -वा ऋ ५, ५८, ५; मै ४, १४, १८; -वाभिः ऋ १, १५८, १; ६, ३३, ४; -वेभिः ऋ ६, ९०, ३; मै ४, १३, ७; काठ ४, १५; -वैः ऋ ३, ५४, १६.	? अकश्चिचल ^c - -लम् पै २०, ८, ४६. ॥ अकस्य-विद् ^d - -विदः मै १, ५, १२. ॥ अ-का(ण>)णा ^e - -णया तै ६, १, ६, ७; -णा ^f मै ३, ७, ४.	अ-काय ¹ - -यम् मा ४०, ८; का ४०, १, ८.
अ-कवच ^g - -चः शौ ११, १२, २२.	अ-काम ^h - -मः काठ २८, ५१; क ४४, ५१; शौ १०, ८, ४४; -माः तै ३, २, ८, ३; काठ ९, १७ ^३ १; शौ ६, ११४, ३; पै १६, ४९, ३.	? अ-कारः ^m पै १, ८६, १.
अ-कवा(व-अ)रि, री ^a - -रिम् ऋ ३, ४७, ५; ६, १९, ११; मा ७, ३६; का ७, १८, १; तै १, ४, १७, १; मै १, ३, ११; काठ ४, ८; क ३, ६; -री ऋ ७, १६, ३.	अ-कामकर्शन ^o - -तनः ऋ १, ५३, २; शौ २०, २१, २; -नम् खि ५, ७, १, १०; मै ४, १३, २; काठ १५, १३.	अ-कार्य ⁿ - -र्यः खिसा ३३, १८.
अ-कवि ^o - -विषु ऋ ७, ४, ४.		अ-कितव ^o - -वम् मा ३०, ८; का ३४, १, ८.
		अ-कुत्र>त्रा ऋ १, १२०, ८.
		अकुध्रयच ^o - -ध्रयक् ऋ १०, २२, १२.
		अ-कुप्यत् ^o - -प्यन्तः ^p शौ २०, १३०, ८.
		अ-कुमार ^o - -रः ऋ १, १५५, ६.

^a) कल्याणी (तु. खि. शंपा. सात. शोधो १२, २१, २) इति पाठः? यनि शोधः (तु. RW. PW. प्रभ.) ।

^b) विप. (अकुत्सित-, प्रचुर- [राधस्- प्रभ.]) । तस. नञ्स्वरः । उप. कृते क्वा-तिथिञ्च्-, क्वा-सख- टि. द्र. ।

^c) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^d) विप. (इन्द्र-, सरस्वती-) । तस. नञ्स्वरः । उप. ?क्वारि- टि. द्र. ।

^e) तस. नञ्स्वरः (पा ६, २, २) । उप. यद्र. ।

^f) विप. (पुरुष-) । अगस्-चल- इति शोधः (तु. सपा. अप १, ३६, ७) ।

^g) सपा. पै २०, ४२, २ अकोविदम् इति, कौसु ४६, ५५ ? अगस्चलम् (शोधः वैपञ्च अगस्-चलम् टि. द्र.) इति पाठे. ।

^h) विप. > नाप. (यज्ञसर्वस्वेदिन्-, बहुश्रुत-) । उस. उप. क्तिबन्ते कृस्वरः प्रकृत्या (तु. पा ६, २, १३६ [वैतु. Sch. [तु. मूय. टि.], BW. SW. नञ् > विद् इत्यनेन संयोज्य = अनभिज्ञ- इत्यभिप्रेत्युत्तरत् स्वरतः प्रकरणतश्च विमशयिषम्]) । पूष. न कस्य (= अत्यलरय) = बहुविषयस्येति भावः । कर्मणि ष. अलुक् द्र. ।

ⁱ) विप. (सोमकयणी- [= गो-]) । तस. नञ्स्वरः (पा ६, २, २) । उप. यद्र. ।

^j) मूले अ-काणा- (तु. Sch. सात.) एतत्-प्रभृतिषु पै १-२

चतुर्षु पदेषु मुपा. चिन्त्यः (तु. ✓ की इत्यस्य क्रीयते इत्यत्र [मै ३, ७, ४] संटि.) । पूर्वस्मिन् नञि सस्वरे सति तद्वर्जमवशिष्टं पदं निहितं द्र. । अतस्ततोऽग्रे स्यात् इत्यस्य क्रियापदस्यापि निहितत्वात् । -गा इत्यत्र निहितः स्वरोऽ- शुद्धः द्र. । एवं ततोऽग्रे अखर्वा इत्यत्रापि (तु. संटि. १६) । एवमेतत् स्पष्टं भवति यत् पूर्वोक्तः पदचतुष्टयीस्वरः संपादकस्य स्वोपज्ञः पूर्वोक्तदिशा मिध्याभूतश्च भवति (तु. अ-काणा- माश ३, ३, १, १६ इति) । पूर्वपदस्य नञ् उदात्तत्वात् स्याद^o इत्यत्र वृ इत्यनेन सस्वरेण भाव्यम् । अन्ततश्च अससृक्षा इत्यत्र पूर्ववन् नञ् उदात्तत्वे प्तु इत्यस्य सस्वरत्वमलक्षणं द्र. ।

^k) तस. । उप. नृस. ।

^l) विप. (ब्रह्मन्-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^m) अकार्षुः इति मूलतः संभाव्यते ।

ⁿ) विप. (अनिष्पाय-, नित्य-आत्मन्-) । शेषे e टि. द्र.

^o) = लक्ष्यं विनैव इतस्ततः अटनशील- । पपा. अनवगृहीतः । नञ् > अ+ (कुह>) कुध्रि-> अकुध्रि- + (✓ अच्>) अच्-> उस. अकुध्रयच्- (तु. पावा ६, ३, ९२; BW. GW. ORN.; वैतु. वें. सा. कुध्रयच्- इतीव पाठं मन्वानौ) । द्वि१ सत् वा. क्वि. । अस्मभ्यच्- टि. द्र. ।

^p) सपा. खि ५, १५, ७ ? अञ्जन्तः [यत्र मूको. अकुभ्यन्तः] (< ✓ कुम् 'आच्छादने' [तु. संस्कृष्टः टि.]) इति पाठे. ।

अकुशली- लीः^० मै १, ११, १०.

अ-कू(ट>)टा^० - ट्या तै ६, १, ६, ७.

अ-कूपार^० - ऋ १०, १०९,

१; शौ ५, १७, १; पै ९, १५, १;

-रस्य क ५, ३९, ३; मा २४,

३५; का २६, ७, ५; तै ५, ५,

१३, १; मै ३, १४, १६; कौ २,

५२३१; जै ३, ४०, २०१.

अ-कृच्छ-च्छे पै १९, ३७, १.

अ-कृत^० - तः पै १९, ४४, ११-१५;

२०, ३१, २१; -तस्य क ६, १८,

१५; ८, ६६, ९; खि ३, १०, ८१;

२०, १; मै ४, १२, ३; काठ ८,

१६; शौ २०, १७, ३; पै २, २४,

३६; -ता क ४, १८, २; -तात्

क १०, ६३, ८; पै २०, ५९, ११;

-ते क १, १०४, ७. [त-कृत].

अ-कृतपूर्व^० - वंस पै १६, १२३, ३.

अ-कृत्तरुच्^० - रुक् क १०, ८४,

४; शौ ४, ३१, ४; पै ४, १२, ४.

अ-कृत्वा^० मै ४, ३, २.

अ-कृश^० - शासः तै ३, २, ८, ५.

अ-कृषीव(ल>)ला^० - लाम् क

१०, १४६, ६.

अ-कृष्ट^० - हम् तै ५, २, ५, २, ३;

काठ २०, ३, ३; क ३१, ५.

अ-कृष्टपच्य, च्या^० - च्यम् तै

२, ४, ४, ३; ४, ७, ५, २; मै २,

२, ४; ४, ३, २; काठ १०, ११;

१२, ७; १८, १०; क २८, १०;

-च्याः मा १८, १४; का १९,

५, २; तै ६, १, ३, ७; मै २, ११,

५; काठ २६, ५; क ४१, ३; च्ये

शौ ५, २१, ७; पै १३, ९,

८.

अ-कृष्ण^० - रणा मा २३, १३; का

२५, ४, २.

अ-कृत्त, ता^० - सस् तै ३, ४, ९,

३; मै ३, ७, १; काठ २९, १०;

३०, ३; क ४६, ३; ६; -सस्य तै

५, ४, ८, ५; मै ३, २, १, ४, १;

७, १; काठ २१, ११; -साः तै

३, ४, ८, ३; ७, २, ४, १; ४, ३, ६.

अ-कृत्ति^० - सिस् तै ७, २, ७, १,

अ-केतु^० - तवे क १, ६, ३; मा २९,

३७; का ३१, २, १; तै ७, ४, २०,

१; मै ३, १६, ३; काठ ४४, १;

कौ २, ८२०; जै ३, ५७, १०; शौ

२०, २६, ६; ४७, १२; ६९,

११.

अ-के(श>)शीः^० - श्यः पै १६,

१०५, १.

अ-कोविद- दम् पै २०, ४२, २.

अ-को(श>)शा^० - शाः^० मै २, ७,

१३; काठ १६, १३.

अ-क्त, अत्ता^०, अक्त, अक्त्वा

✓अञ्ज द.

अ-क्त(क्त>)क्ता^०, अक्न- ✓अच्,

ञ्च् द.

अकम^० पै ५, १०, १.

^०) नाप. (अन्तरालदिश-). पाठः? अङ्कु- (=अङ्कु-

[अन्तराल-], श्री- (भाप. [=श्रिति-]) > वस. अङ्कु-श्री-

(तु. मूको. कुं इति पाभे.) > -श्रीः (दि३) इत्यस्य वा

अङ्कु-श्री- इत्यस्य वा वावि. इति कृत्वा स्वरतः शोधः द्र.।

^०) सपा. तै २, ४, १, २ अत्रान्तरदिशाः इति, काठ

११, १०; १४, १० उपदिशाः इति च पाभे.। उप-दिशः

इति BO.।

^०) तु. टि. अ-क्राणा-।

^०) विध. (निःसीम- [इन्द्र-, सल्लि-]), नाप. (समुद्र-

[मा. प्रभृ.])। तस. नञ्स्वरः। उप. <कु+पार- [वस]

इति (तु. या [४, १८] प्रभृ.।)

^०) तस. नञ्स्वरः पा (६, २, २)।

^०) अत्र यस्थि. उवाहो कृतम् इति पदमिति संदेहः

(तु. अङ्गनाः इत्यत्र टि.।)

^०) तस. उप. यद्र. द्वि१ सत् वा. किवि. द्र.।

^०) विप. (मन्त्रु-). तस. नञ्स्वरः। उप. कृत्त-रुच्- इति

वस.। अथवा अङ्कुत्त-रुच्- इति वस. पूप. प्रकृतिस्वरः

(पा ६, २, १)।

^०) विप. [कृषि-रहिता- अङ्गुष्ठा- (अरण्यानी-), उपचारात्।

अङ्गुष्ठा- [देवता-] वा।]। तस. उप. कृषिरस्या अस्ती-

त्यर्थे तद्धितः (तु. वें. P.W. प्रभृ.; वैतु सा. वस. इति?)।

^०) विप. (भूमिकर्षणवीजवापादि-कर्माऽनिष्ठाद्य-स्वर्यमेव

पच्यमान- [नीचाराद्योषधि- प्रभृ.])। तस. कृत्योक्तयः

स्वरः (पा ६, २, १६० [वैतु. भा. पक्षे अन्यथावद

उपेक्ष्यः])।

^०) सपा. परस्परं पाभे.।

^०) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)।

^०) वस.। स्त्रियां ङीष् प्र. (पा ४, १, ५४)। सपा. शौ

११, २, ११ विकेशी इति पाभे.।

^०) पाभे. पै २०, ८, ४ अकश्चिदम् टि. द्र.।

^०) सपा क १०, १७, १५ अपुष्पाः इति पाभे.।

^०) विकारभूयः पाठो नैकान्तिकपर्यवसानः। तक्म-

सकक्षस्य अकमन्- इत्यस्य वा रूपं रयान् तक्म- इत्येव

वा मूलतः पाठः स्यादित्युत्प्रेक्षामात्रमिह द्र.। प्रकरण-

संगतिपरीष्टिपरो विमर्श-विशेषस्तु वैश. अन्वेष्टव्यो

भवति।

अ-क्र^० - क्रः क्र १, १४३, ७; १८९, ७;
३, १, १२; ४, ६, ३; -क्राः क्र
१०, ७७, २.

अ-क्रतु^० - ण्तुः क्र १०, ८३, ५; शौ,
पै ४, ३२, ५; -तुम् शौ ३, २५,
६; -तुन् क्र ७, ६, ३.

अ-क्रन्, अक्रन् ✓कृ द्र.

अ-क्रविहस्त^० - स्ता क्र ५, ६२, ६.

अ-क्रडया (व्य-अ) द्^० - -व्यात् शौ
१२, २, ३; ४२; पै १७, ३०, ३;
३४, ३; -व्यादा पै १६, ७१, १.

? अ-क्रि^० - क्रौ क्र १, १२०, २.

अ-क्रीलत्^० - लन् क्र १०, ७९, ६.

अ-क्रीत^० - तः तै ६, १, १०,
५; काठ २६, ३; क ३७, २;
-तम् काठ ३४, ३; -?ता^० काठ
२४, १.

अ-क्रुद्ध^० - द्धः मै २, ९, ९^१.

अ-क्रूर^० - ण्रम् मै ३, २, ३; ८, २; ५;
१०, १; ४, १, १०; -रेण पै ६,
९, ८.

अ-क्रूरंकार^० - राय^१ तं ५, १, ७,
१; काठ १९, ७; क ३०, ५.

? अक्रोडादा पै ९, ६, ६.

अ-कृ(स्त) > स्ता^१ - स्ताः मै ४,
२, ९.

अ-कृष्ट^० - ष्टः पै ५, २८, ३.

✓ अक्ष^१ (वेधने लक्ष्मकरणे च)

अक्षणुते, अक्षणुयात्, अक्षणुयात्

मै ४, २, ९. [निर^०].

अक्षस- निर^०.

१ अक्षि(त) > ता^१ - ताः मै ४, २,
९^१. [०^१त- अन^०].

अक्षित(व्य) > व्या^१ - व्याः मै
४, २, ९^२.

अष्ट- निर^०.

१) नञ्-पूर्वस्य आङ्-पूर्वस्य वा ✓क्रम इत्यस्य रूपमिति
या ६, १७। डः प्र.। प्रथमे कल्पे भावे वा कर्मणि
वा यक्र. वस. तस. च। स्वरार्थं तु. यक्र. पा ६, २, १७२;
१९०। उत्तरे च कर्तरे प्र. पूष. ह्रस्वत्वम् उप. प्रकृत-
स्वरत्वं (पा ६, २, १३९) चेति विवेकः।

२) विप.। वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)। उप. यद्र.।

३) विप. (मित्रावरुण-).। तस. नञ्स्वरः। उप. वस.।
क्रवि- = क्रूर-, हिंसक- (वैतु. सा. = कृष्ण-, BL. = आममास-).।

४) विग. (अग्नि-).। ०) तस. नञ्स्वरः। उप. यद्र.।

५) विप. (अकर्तृ-, अकर्मण्य- [मर्त-])। तस. उप.
✓कृ इति (तु. द. GG. ?GRV.; वैतु. विप.
[अधिन्-] इति च ०क्रौ [प्र२] इति च कृत्वा PW. GW.
प्रभ. अ-क्र- [✓कृ] इति, वै. सा. <नञ् + ✓क्रम
इति, स्क. <आ✓क्रम इति च मन्वानाः अक्रा- इति;
LR. अक्रतौ इति शोधुकः?)।

६) पाठः? -तः इति शोधः द्र. (तु. सस्थ टि. सोम->
-मः [तु. सस्थ. क ३७, २])।

७) सपा. मा १६, १३ प्रभ. शिन्ः इति पाभे.।

८) सपा. मै ३, १, ८ अर्दिसौयै इति पाभे.।

९) मूलकोशभूयिष्ठसाक्ष्याद् अल्लस्ता- इति भवति।

१०) शप्- श्नुतयोपदिष्टस्य ✓अक्ष 'व्याप्तौ' इत्यस्य
(पा ३, १, ७५ द्र.) न तिङ् रूपोपलब्धिः।
आक्षिपुः इति लुङि यद्रूपं भवति तद्विषयेऽभियुक्ताः
✓अक्ष(वधा.) इत्यस्य वेदम् ✓अक्ष (व्याप्तौ) इत्यस्य वेद-
मित्युभयथा संस्कारसंभवाच्च व्याप्त्यर्थसाम्याच्च विनिगम-
कान्तराभावाच्च विवेकतुमक्षमाः संदिह्यत एव। एवंभूतेऽपि

आक्षाण- इति कृद्रूपस्य ✓अक्ष इत्यनो व्युत्पत्तिः सुलभेति कृत्वा
तस्य धातोः सङ्ख्योऽनुमन्तव्यो भवति। अनुमते च तस्मिन्
अक्ष-, अक्ष-, अक्षि- प्रयुक्तिशब्दानामपि व्युत्पादनमस्मादेव
धातोः ✓अक्ष (वेधने) इत्यस्यापि ✓अक्ष(वधा.)
कर्तव्यम् इति भवत्येव पन्था ऋजीयान्। ननु मूलतः
इत्यनेन स्यात् कोऽपि विस्मृतप्रायः सन्नतप्रकारकः पुरा-
तनः संबन्धस्तेन च प्रसिद्धतराद् ✓अक्ष(वधा.) इत्य-
स्माद् एव यथाकथंचिद् आक्षाण- इत्यस्याप्य अक्षादि-
शब्दान्तरवद् व्युत्पत्तिः द्र. इति चेन्न। एवं सति मौलिका-
भेदाश्रयेण बहूनामपि धातूनां पृथक् संख्यानानुपपत्तेः।
नन्विष्टापत्तिरिति चेन्न। ✓अक्ष (वेधने) इत्यस्य दुरुप-
पादापत्तेः। तस्य हि ✓अक्ष(वधा.) इत्यस्मात् पृथग्भूतानि
तिङ् रूपानि कृद्रूपाणि च ध्रौतान्युपलभ्यन्ते। असौ चापि
केवलमर्थवशात् प्रयोगविशेषवशाच्चैव पृथक् निर्देशमर्हन्
✓अक्ष (व्याप्तौ) इत्यस्य तन्मूलभूतस्य सत्ताऽनङ्गीकारे
कैमुतिकत्वेनैव विभ्रष्टसत्ताक आपद्यत। उक्तदिशोभयोर्
वेधनव्याप्त्यर्थयोः ✓अक्ष इत्यनोर निर्देशो दुष्परिहरो वेदि-
तव्यः। ननु कथम् ✓अक्ष(वेधने) इति ✓अक्ष(व्याप्तौ)
इतीमम् आश्रितो भवतीति चेदुच्यते। तथाहि, व्याप्ति-
मात्रे वर्तमानः ✓अक्ष(व्याप्तौ) इत्येव व्यतिवेधनरूपाति-
शयितव्याप्तिविशेषं यदाह तदा ✓अक्ष(वेधने) इति
जायमानोऽर्थविवेक-सौकर्याय पृथक् निर्देशमर्हति। वेट्
चासौ उभयपदी च।

१) विप. (गो-)। पाप्र. धा. ऊदित्। ततो निष्ठायां
विकल्पित इटि प्र. स्वरः (पा ३, १, ३; ७, २, ४४)।

२) तद्वयत् प्र.। तित्त्वः (पा ६, १, १८५) शेषं नापु. टि. द्र।

षष्ठ-कर्णी- अष्टम- द.
✓ अक्ष (व्याप्तौ), १ अक्षतु^१ पै १०,
२, ३.
आक्षिप्तुः^२ ✓ अक्ष (व्याप्तौ) द.
अक्ष- अक्षोः मै ३, ११, ५६.
[अक्ष- अन्].
१ अक्ष- -० अक्ष क्र ३, ५३, १९; -क्षः
क्र २, १६४, १३; १६६, ९; ३,
५३, १७; ६, २४, ३; ८, ५, २९;
१०, ८५, १२; ११ तै २, ६, ३, ३;
६, २, ९, १; ११ मै ३, २, २, ४, ६, ८;
काठ २५, ८१; क ४०, ११; शौ
९, १४, १११; १४, १, १२१; १९,
५३, २; पै १२, २, २; १६, ६७,
३१; १५१, ३; १८, २, ११;
-क्षम् क्र १, ३०, १४; १५; ७,
३३, ४; ११ तै ३, १, ३, १; ६, २, ९,
४; काठ १०, ५१; १० क्र २,

४३५; ४३६; १ जै ३, ३३, १०;
११; १ शौ २०, १२२, २; ३;
-क्षाः^३ मै ४, ५, ९१; -क्षात्
शौ २, १४, २६; -१ क्षाय^४ खि
५, १४, १; -क्षे क्र ८, ४६, २७;
मै ३, ६, ८१; -१ क्षेण क्र १०,
८९, ४; कौ १, ३३९; जै १;
३५, ८. [० क्ष- अधस्, रथ^५].
१ अक्ष-सङ्गा^६ - क्रम् तै ६, ३,
३, ४; मै ३, ९, २. [० क्ष- अन्].
अक्ष > क्षा-नृह^७ - नृहः क्र
१०, ५३, ७.
२ अक्ष (वप्रा.)^८ - क्षः क्र १०, ३४,
४; -क्षस्य क्र १०, ३४, २;
-क्षाः क्र १०, २७, १७; मै ३,
६, ३१; शौ ६, ७०, १; ७, ११४,
६; १४, १, ३६; पै २, ३५, ३;
४, ९, १; १०, ७; १८, ४, ४; १९,

३७, ५; -० क्षाः शौ ७, ५२, ९;
पै १, ४९, २; -क्षानाम् मै ४,
१४, १७; शौ ६, ११८, १; ७,
११४, ५; पै ४, ९, ४; १६, ५०,
३; -क्षान् १ मै १, ६, ११; ४, ४,
६; १ काठ ८, ७; ११ क्र ७, ४; शौ
४, १६, ५; ७, ११४, ७; पै ४,
९, ६, ५, ३२, ५; -क्षासः क्र
१०, ३४, ६; ७; -क्षेभ्यः शौ ७,
११४, २; पै ४, ९, ३; -क्षेषु काठ
३६, १५; शौ ४, ३८, ४; ५, ३१,
६; ६, ३८, ३; ७, ११४, १; १२, १,
५२; १४, १, ३५; पै २, १८, ४;
२६, २; ४, ९, २; ९, २२, १६;
१०, ६, ५; १६, १४९, ३; १७, ५१,
२; १८, ४, ५; -क्षैः क्र १०, ३४,
१३; मै ३, ६, ३१; शौ ७, ५२,
१; पै १९, ९, ८; -क्षौ^९ शौ १९,

१) एवमिवाभिप्रयन् मुपा. चिन्त्यः । प्रत्यक्षकृते
मन्त्रे युष्मच्छ्रुतिप्रधाने प्रपु. योगस्यासंगतेश्चास्यतो-
ऽन्वयकेश्चाच्च । अक्षतोदकः (ः) इत्येवं किलाऽत्र साधीयान्
मूको. द. । युष्मदभिधेयस्योपमेयभूतस्याऽक्षतोदकेन
समुद्रेण साम्यप्रदर्शनेऽन्वयपर्यवसानसमुपलम्भादिति यावत् ।
अन्यच्च, यथा मूको. समुद्रैव^१ इत्येवमुपलभ्यते तथैतत्
प्रतीयते यद् अत्र समुद्र इव > समुद्रैव इत्याकारकः
सन्धिः श्रुत्यभिप्रेतो भवतीति । तथा च सति छन्दश्चर-
णस्य यथालक्षणत्वमुपजायमानम् अप्येनमेव श्रुत्यभिप्राय-
मुपवृहयेद् इत्यलं मुपा. संस्करणान्तरसापेक्षत्वोपवर्णन-
विस्तरेण ।

२) < ✓ अक्ष (व्याप्तौ) इत्यपि सुकल्पं भवेत् (तु.
पाथा.) ।

३) नाप. = अक्षन्, अक्षि-, अक्षी- ।

४) विभक्तिस्वरः (पा ६, १, १६८) । सपा. खि १,
११, ८ शौ १९, ६०, १ माश्रौ ५, २, १५, २० वैताश्रौ ३,
१४ पाण्ड १, ३, २५ अक्षणोः इति, मा २१, ४८
का २३, ६, १ अक्षयोः इति, तै ५, ५, ९, २ तैआआ १०, ७२
वौश्रौ ३, २५, ८ वाश्रौ १, १, ५, १९ अक्षयोः इति पाभे. ।

५) = रथाङ्ग-विशेष- । अन् प्र. (तु. पाठ ५, ३३)

नित्स्वरश्च (वैतु. या [१३, १२] प्रभृ. < ✓ अक्ष इति
[तु. SHY ८५] ; पाठ ३, ६५ < ✓ अक्ष [व्याप्तौ]
इति) ।

१) नाप. (कपोलाऽस्थि-विशेष- [तु. टि. वैप ४ अक्षतालः
पकश्रोणिफलेषु]) ।

२) तु. W.; वैतु. सा. < अक्ष- (यूतशाला-) इति ।
सपा. पै २, ४, ४, योनेः इति पाभे. ।

३) पाठः? यक्षाय इति पाण्डु. मुपा. (शौ २०, १२८,
१२) तत्र युक्षमाय इत्येवं W.R. । सपा. शाश्रौ १२,
१५, ५ यक्षमाय इति । यज्ञाय इत्येवमपि केषुचित् शौ.
मूको. ।

४) कारकोपपदे ✓ सञ्ज् + अधिकरणे घञ् प्र. ।
यादिन्स्वरः (पा ६, २, १४४) । द्वि१ सत् वा. किवि. द्र. ।

५) कारकोपपदे ✓ नह् + क्तिप्र प्र. । कृत्स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, २, १३९) । पूष. संहितायां दीर्घः (पा ६,
३, ११६) ।

६) नाप. । अत्र अः प्र. तत्स्वरश्चेति १ अक्ष- इत्यतो
विशेषः द्र. ।

७) अत्र मूको. अक्षयो इत्यपि भवति (तु. टि. अक्षी- >
-क्षयौ मै १, ६, ७) ।

५०, १. [°क्ष-अन्°, अधि°, अपि-
नद्ध°, आक्त°, आयत्त°, १कृष्ण°,
चतुर°, १धूम°, पद्म°, २परस्°,
पर्यस्त°, १पिङ्ग°, प्रति°, भूरि°,
विरूप°, ३शुष्क°, ३श्वेत°, षष्°,
स°, सनिस्रस°, सम°, सहस्र°,
हरि°, हिरण्य°].

अक्ष-का(म>)मा^१-मा शौ
२, २, ५; पै १, ७, ५^२.

अक्ष-द्गुध^३-ग्धः शौ ५, १८,
२; पै ९, १७, २.

अक्ष-पराजय^४-यम् शौ ४,
१७, ७.

अक्ष-राज^५-जाय मा ३०,
१८; का ३४, ३, ५.

अक्ष-वृत्त^६-त्तम् मै ४, १४,
१७; शौ ६, ११८, २; पै १६,
५०, ४.

अक्ष(क्ष-आ)वपु^७-पस्य
काठ १५, ४^८.

अक्ष(क्ष-आ)वापु^९-पस्य^{१०}
तै १, ८, १, २; मै २, ६, ५, ४, ३, ८.

अक्षन्^{११}-क्षणि मै ४, ४, ३^{१२};
-अक्षन् तै ६, १, १, १; -क्षमिः
ऋ १, ८९, ८; १२८, ३; १३९,
२^{१३}; २, २, ४, ९, १०२, ८; १०,

२१, ७; ७९, ५; १२७, १; मा २५,
२१; का २७, ११, ८; मै ४,
१४, २; काठ १३, १६; ३९,
१५, कौ २, १२२४; -क्षणि ऋ
७, ५५, ६; पै ४, ६, ५; -क्षः^{१४}
ऋ ८, २५, ९; खि ५, ७, ४, ७;
मा ४, ३२; का ४, १०, ३; तै १,
२, ४, १; ६, १, ७, ३; मै १, २,
५; काठ २, ६; क १, १९; पै
१९, ३६, १२; -अक्षणा मै २,
३, ६; -क्षः^{१५} खि १, ११, ८^{१६};
शौ १९, ६०, १^{१७}.
अक्ष(न>)ण-वृत्^{१८}-ण्वते तै

१) 'अक्षान् देवनसाधनभूतान् कामयते' इत्यभिप्रायवन्तः
PW. BW. MW. W. प्रभृतयोऽर्वाञ्चः २अक्ष- इत्यु-
पपदम् इत्याहुः । तच्चिन्त्यं भवति । देवन-प्रकरणाऽभा-
वाच्च सामान्येन रूप-यौवन-संपद्विशेषलक्षणभूतस्याऽ-
प्सरः-कर्तृक-मनोमोहन-श्रेष्ठसाधनभूतस्य कामयुक्तत्वस्य
तस्या नेत्रयोः श्रुत्या प्रतिपत्तिसत्त्वाच्च । अतोऽक्षि-पर्याय-
भूतः २अक्ष- एवेह प्रकृतः द्र. । व.प. पू. प्रकृतिस्वरः
यद्वा सा. उ.स. पू. प्रकृतिस्वरः (तु. पावा ३, २, १) ।
उभयथापि नार्थे भेदः (तु. टि. अन्न-काम- प्रभृ.) ।

२) अर्वागभियुक्तप्रतिपादित-यूतप्रकरणाऽऽभासाऽभि-
भवजनितश्च अक्षिकामाः इत्याकारक-मूलकोशसाक्ष्य-
विरुद्धश्च मुपा. चिन्त्याः । यत्सत्यमेतच्छास्त्रीयो मूल-कोश-
प्रदर्शितः पाठः शास्त्रान्तरीयस्य अक्षिकामाः इति पाठस्या-
ऽपेक्षया विशेषणोपरिष्ठाद् उक्तस्याऽभिप्रायस्य समर्थनाय
प्रभवेद् यथा नेह देवनस्य प्रकरण-सांगत्यं किमपि भवतीति
च यथा चेह अक्ष- शब्दो नेत्रवाचक इति च ।

३) अर्वाञ्च आभिधानिका व्याख्यातारश्च (PW. BW.,
MW., W. प्रभृ.) देवन-प्रकरणकम् २अक्ष- इति पूर्वपदं
ब्रुवाणाश्चिन्त्याः स्युः । तादृशस्य प्रकरणस्याभावात् ।
तदपेक्षयाऽक्षिपर्यायभूतस्याऽपरस्य तस्यैव शब्दस्याऽत्र
प्रहणं साधीयः स्यात् ।

४) स.स. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १४४) ।

५) नाप. (कलि-). ष.स. समासांतः टच् प्र. चित्स्वरश्च
(पा ५, ४, ९१; ६, १, १६३) ।

६) स.स. पू. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, २) ।

७) नाप. (कितव-). कर्मण्युपपदे आ ✓वपु + अच् (तु.
पा ३, १३४) । आधादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

८) सपा. °वपुस्य < > °वापुस्य इति पाभे. ।

९) अण् प्र. उप. प्रकृतिस्वरः (पा ३, ३, १; ६, २,
१३९) । शेषम् ट् टि. द्र. ।

१०) = अक्षि- । ✓अक्ष(वधा.) + सनिः प्र. औणादिकः
तत्स्वरश्च (पा ३, ३, ११, ३) । यद्वा ✓अक्ष(व्याप्तौ) + अनिः
प्र. (तु. पाउ १, १५९) इत्यस्यां निष्पत्तौ सकारः प्रकृत्युपजनः
स्यात् । पाणिनीयास्तु अक्षि- इत्यतः कृताऽनङ्ङादेशादु-
दात्ताद् व्युत्पादयेयुः (पा ७, १, ७६) । प्रथमे कले समाने-
ऽर्थे समानाद् धातोः कृतप्रत्ययमुभिक्षजः किञ्चिन्मात्रं भिन्नानां
बहुंशेन सरूपाणां बहूनां नाम्नां मौलिक आविर्भाव
आस्थीयेत । उत्तरे तु मूलत एकस्य तथानिष्पन्नस्य प्रधानी-
भावितस्य नाम्नः सत इतराणि नामानि नैसर्गिक-विकार-
मात्राणि स्युरिति विवेके सुदर्शे तारतम्य-प्रामाण्ये त्रिविधां
विमर्शः शरणायाताम् ।

११) सपा. शौ ४, ५, ५ अक्षोणि इति पाभे. ।

१२) उदात्तनिवृत्तिस्वरः ।

१३) पाभे. अक्ष- > अक्षोः टि. द्र. ।

१४) अत्र पाणिनीया मनुपि प्रातिपदिकस्य नकारलोपं ततो
नुटं च कृत्वा नुड्-उत्तरस्य पिङ्गितस्य मनुपः स्वरं साध-
येयुः (पा ८, २, १६; ६, १, १७६) । स्यादत्रैवं वाच्यम् । अन्तो-
दात्तादेव परो नुड् इष्टो भवति (तु. अस्थन्-वृत्-, आत्मन्-
वृत्-, उदन्-वृत्-, दधन्-वृत्-, ध्वस्मन्-वृत्- प्रभृ.) ।
अतः अइमन्-वृत्-, ओमन्-वृत्-, प्रभृ. मनुपः स्वरो न

७, ५, १२, १; काठ ४५, ३;
-ष्वन्तः ऋ १०, ७१, ७;
-ष्वन्सम् खि १, ५, ७; -ष्वान्
ऋ १, १६४, १६; शौ २, १४,
१५; पै १६, ६७, ६.

१ अक्षर- -रः पै १२, २, १०; -रम्
ऋ १, १६४, ४२; ३, ५५, १; खि
५, ३, २; ३; -रा ऋ १, ३४,
४०; ७, १, १४; -राः शौ १३, ३,
६६; -राणि मा २३, ५७, ५८;
का २५, १०, ५, ६; णै २, ४, ११,
१३; ५, ८, ३, ६, १, ५; ३, २, ९,
१३; २; ३; ४; ६, १, ६, ३, ६,
११, ५; णै १, ७, ३; ११,
१०६; २, ३, ७; ४, ४३; ३, ६,
५, ४, ७, ५; णै काठ ९, १, १०,
७; १२, ५; १४, ४१; २३, १०;
३४, १२; णै क ८, ४; ३७, १;
-णै राव तै ५, १, ९, १, ६, १, २,
७; -णै ऋ १, १६४, ३९, ६,
१६, ३५; तै ६, १, ६, २, १; काठ
२३, १०३; क ३७, ११; कौ

२, ७४७; जै ३, २२, २; शौ ९,
१५, १८; पै १६, ६९, ८; -णै
ऋ १, १६४, २४; १०, १३, ३;
शौ २, १५, २; १८, ३, ४०; पै
१६, ६८, २. [र- अशीति°,
अष्टन्°, अष्टाचत्वारिंशत्°,
१८, णहा°, एक°, एकादशन्°,
चतुर°, चतुर्दशन्°, चतुर्विंशति°,
चतुश्चत्वारिंशत्°, त्रयोदशन्°,
त्रि°, त्रिंश°, त्रिंशत्°, दशन्°,
द्वात्रिंशत्°, द्वादशन्°, द्वि°, नवन्°,
पञ्चन्°, पञ्चदशन्°, रोहित°, शत°,
षोडशन्°, सप्तन्°, सप्तदशन्°,
सहस्र°].

अक्षर-पङ्क्ति- - णै ङ्क्तयः
काठ ९, २३; क ८, ५१; -ङ्क्तिः
मा १५, ४; का १६, १, ६; तै ४,
३, १२, ३; मै १, ११, १०; २, ८,
७; काठ १४, ४१; १७, ६; क
२६ ५; -ङ्क्तिम् मै १, ११,
१० णै; -ङ्क्तीः तै ५, ३, ८,
-णै.

१ अक्षर-शस्त्रः (ः) तै २, ५, ६,
३; मै ३, १, १, ७, ७.
१२ अक्ष (र) रा- -रा ऋ ७,
१५, ९; ३६, ७; -राणाम् क ३,
३१, ६; मा ३३, ५९; का
३२, ५, ५; मै ४, ६, ४; काठ
२७, ९.

अक्षि- -क्षि ऋ ९, ९, ४; णै
५, ३, १२, १, २; ६, ४, १०, ५;
णै काठ २७, ८१; शौ १, ८, १;
१५, १८, २; पै ४, ४, ९; २०,
५०, ६; -क्षिभ्याम् पै १९, ७,
९; ३२, १७; -क्षिणी शौ १०,
९, १४; ११, ३, २; -क्षिभिः
काठ ३५, ११; -क्षीणि शौ ४,
५, ५१. [क्षि- अन्°].

अक्षी- -क्षी ऋ १, ७२, १०;
[११६, १६; ११७, १७]; १२०,
६; २, ३९, ५; १०, ७९, २; पै ६,
६, २; १७, २९, ९; -क्षीभ्याम् ऋ
१०, १६३, १; खि ४, १०, ३;
तै ७, ३, १६, १५; णै काठ १२,

भवति (तु. पाशे.) ।

१) ✓ अक्ष (व्या.) यद्वा ✓ अक्ष (व्याप्तौ) + सरः प्र. ।

प्र. आयुदात्तत्वेन मव्यस्वरः (पाउ ३, ७०; पा ३, १, ३

[तु. पाप्रवा ८]) । अ-क्षर- इत्येवं नञ्-पूर्वत्वाभ्यु-

पगमपक्षे नञो ज्ञर- (पा ६, २, ११६) इत्यत्र उस्सं. द्र. ।

२) सपा. शौ १९, ५३, १ अक्षरः इति पाशे. ।

३) B (ZDMG ४८, ६८१) णैः इति शोधः ?

४) णैः (णैः इति W. टि.) इति मूको. ?

५) नाप. (छन्दो-विशेष-, इष्टका-भेद- [तै.]) ।

वस. पूर. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) ।

६) सपा. मै १, ७, ५ पङ्क्तयः इति, तै १, ५, २, १

पङ्क्तयः इति च पाशे. ।

७) सपा. काठ १४, ४ पङ्क्तिम् इति पाशे. ।

८) वीप्पायां शस्त्र प्र. तत्स्वरश्च ।

९) असमस्तः कृत = अक्षर-द्र. । स्वरमात्रे विशेष इत्येकः

कल्पः । अस्मिन् कल्पे प्र. निद् भवत्यायुदात्तकरणः (पाउ ३,

७०) । तस. अयं नञ्स्वरः (पा ६, २, २) इत्यपरः कल्पः ।

स्त्रियाम् अर्थविशेषनिरुद्धौ विशेष्यगर्भविशेषणत्वेनैकस्य

प्राति. अवान्तर-विशेष इव समजनि । तद्विस्तरः वैश. द्र. ।

१) ✓ अक्ष (व्या.) + सिन् प्र. नित्स्वरश्च (तु. पाउ ३,

१५६; पा ६, १, ११७) । यद्वा ✓ अक्ष (व्याप्तौ) + इन्

प्र. स्यात् [तु. टि. अक्षन्- (वैतु. या [१, ९] प्रमृ.

< ✓ चक्ष वा < ✓ अक्ष् वेति)] ।

२) अक्षी इति पठन् SIM. चिन्त्यः । एकवचन-सङ्ख्या

ह्रस्वत्वं साधीयः स्यात् ।

३) सपा. शौ ६, २४, २ अक्षयोः इति पाशे. ।

४) सपा. ऋ १, ८९, ८ अक्षभिः इति पाशे. ।

५) सपा. ऋ ७, ५५, ६ अक्षानि इति पाशे. ।

६) द्विवचनमात्रे श्रूयते । तथात्वे ई इत्यादेशः स चोदात्तः

(पा ७, १, ७७) । यद्वा ङीष् प्र. उस्सं. (पावा ४, १, ४५)

लक्ष्येऽविशेष उभययापीति दिक् ।

७) सपा. काठ ४३, ६ चक्षुभ्याम् इति पाशे. ।

१०; शौ २, ३३, १†; ११, ४, ३†; २०, १६, १०†; पै ४, ७, १†; १६, ५५, ३; ५६, ३; ५७, ३; -क्ष्योः^{१)} मा २१, ४८; का २३, ६, १; -क्ष्योः^{२)} तै ३, २, ५, ४^०; ५, ५, ९, २^०; शौ ५, ४, १०; ६, २४, २^१; १२७, ३; पै १, ३१, ४; १९, ३२, १९; २०,

३६, ७, ८; -क्ष्यो^{३)} मै १, ६, ७†; काठ २०, ६; क ३१, ८; शौ १, २७, १; ४, ३, ३; ५, २३, ३; २९, ४; ६, ९, १^२; ७, ३७, १; पै १, ५५, ३; २, ८, ३; ३३, २; ३; १०, २^३; ४, २०, २; ६, ६, १^४; ७, २, ३^५; ८, ३, ८^१; १०, ७^२; १३, ९, ५^३; १४, १७^४;

१६, ५३, २^५; १६, ८^६; १३७, ३^६; १९, ३१, ४; ४३, १; २०, ३०, ८; ६०, ८. अक्षि-^[क]- अन्^०. †अक्षि-पत्^१- पत् क्र ६, १६, १८; १०, ११९, ६; काठ २०, १४; कौ २, ५७; जै ३, ६, ३.

१) उदात्तस्वरितयोः (पा ८, २, ४) इति स्वरितोत्सर्गे उदात्तचयणः (पा ६, १, १७४) इति व्यवस्थापको नियमोऽनुशिष्टो भवति । तस्य नियमस्य विद्यमानेऽपि चारिताभ्यां स्वसरेऽस्मिन् प्रवृत्त्यभावः शुक्रयजुर्निघ्नः द्र. । शाखान्तरीयायास्तत्प्रवृत्तरूपलम्भात् (तु. नाउ. रूपम्) ।

२) पाभे. अक्ष- > अक्षोः टि. द्र. ।

३) सपा. माश्रौ १, ३, ४, २३ अक्षोः इति पाभे. ।

४) पाभे. अक्षिभ्याम् पै १९, ७, ९ द्र. ।

५) स्वरितत्वं विभक्तेः सर्वनामस्थानत्वाद् उदात्तविषयत्वाभावाद् द्र. (तु. नापुटि.) ।

६) इह मूको. अश्रौ इति च अक्षौ इति चापि भवतः । तेन मूलतः २अक्ष- इत्यस्य अक्ष्यर्थे सद्भावः द्र. ।

७) पाठः? अक्षो इति मूको. ? अक्षौ (<अक्ष-) इति स्त्रीवृत्तः मौलिक-पाठः संभाव्येत (तु. तत्रत्यं विप. मधु-संहरी इति) ।

८) अक्षौ इति मूको. । अत्र सन्नियोग-पटितात् स्त्री-विषयाद् हलन्ताद् नास् इति शब्दाद् भवेद् एतत् सुकलं यथा अक्ष- इति शब्दस्य अक्षौ इति रूपं विवक्षितं न तु अक्षौ->अक्ष्यौ इति । भवत्येव तादृशः शाखान्तरे पाठः (तु. शौ ५, २३, ३) । परं तत्र नास् इत्यस्यापि स्थाने नासा इति रूपं प्रयुक्तम् उपलभ्यते । अत उभयोः शब्दयोर्विषये तत्तच्छास्त्रीयः पाभे. इति वक्तुं पार्येत । यद्येवमभ्युपगमः स्यात्तर्हि नास् इति शब्दवत् अक्ष- इत्यपि शब्दः स्त्रीविषयः स्यादित्यपि संभाव्येत (तु. नापु. टि.) ।

९) अक्षौ इति मूको. न तु तत्तच्छान्दसमानुकूल्यमिव जायते । मुपा. अपि चिन्त्यः प्रमाणाभावात् । शौ ४, ९, १

इत्यत्र हि अक्षम् इति भूयष्टकोशानुमतः पाठो भवति । सा. तु तत्र अक्षम् इति पपाठः । प्रकरणाच्च ह चक्षुरर्थ एवाऽपेक्ष्यते न तु तदाश्रितम् तादृशतः कोऽप्यन्योऽर्थः । यथा पूर्वम् आज्ञनस्य वृत्र-कनीनिकया साम्यमुक्तमेवमधुना तदीयं पर्वत-नेत्रत्वमुत्प्रेक्षितुमिष्टमित्यस्य सुवचत्वात् । अतो द्वौ विकल्पौ भवतः । अक्षौ इत्यप्रामाणिकः पाठ एव समीचीन इत्येकः । कोशीयः अक्षौ इत्येव मौलिकः पाठस्तदनन्तरं च त्वम् इत्यस्य वाऽन्यस्य वा कस्यचिच्छब्दस्य प्रमादज्ञो भ्रंश इत्यपरः । तद् भूरिविमुञ्च्योऽयं विषयः ।

१) अश्रौ इति मूको. स्पष्टं पठ्यते । तद्विशेषणतया पार्श्वधृताद् दुरुहाद् नकरणी इति शब्दादेतत्तावत् सूत्रं स्याद् यदत्र स्त्रीविषयस्य हलन्तस्य अक्ष- इत्यस्याऽभीष्टं रूपम् अक्षौ इति । पै १३, ९, ५ इत्यत्र मोक्षौ इति मूको. अश्रौ इत्यस्यैव समर्थको भवेत् तु कथमपि अक्ष्यौ इत्यस्येति सुवचम् । पै १३, १४, १७; १६, ५३, २ इत्यत्र च स्पष्टम् अक्षौ इत्युपलभ्यते । पै १६, ९६, ८ इत्यत्रत्यः अक्षम् इति पाठोऽपि पूर्ववद् अश्रौ न तु अक्ष्यौ इति संकेतयेत् । तत्रत्यो लेखकप्रमादश्च पठ्यत्ववसान-मुलभाऽऽलस्य-कारित इत्यपि संभाव्येत । पै १६, १३७, ३ इत्यत्र चान्ततः स्पष्टमेव अक्षौ इति पठितं भवति । प्रकरण-संगमनं च तत्रत्यम् अक्ष- इत्यस्य स्त्रीविषयत्वे पर्यवस्येदित्यप्यनुसंधेयम् (तु. यद्-> शौ इत्यत्र पै १६, १३७, ३ टि.) ।

२) अक्षौ इत्येव पाठः संभाव्येत । विमर्शः नापु. टि. द्र. ।

३) उस. उप. ✓पत् (गतौ) + क्तिप् प्र. । कृत्स्नरः प्रकृत्या (पा६, २, १३९) । अत्यल्पमित्यर्थे वा. क्वि. द्र. ।

अक्षि-भू^a - भुवः^b मा २३,
२९; का २५, १, ९; शौ २०,
१३९, ४.

अक्षि-वेप^c - एम् पै २०, ५०,
७.

? अक्षी-भग- - गः खि ५, २२,
४^b.

अक्षया(क्षि-आ)मथ^d - यः
काठ २७, ८.

अक्षु^e - क्षुः क १, १८०, ५; - क्षुम्

शौ ९, ३, ८; पै १६, ३९, ८.

अक्षु-जाल^f - लाभ्याम्^g शौ
८, ८, १८.

अक्षु-माला- - लाभ्याम्^g पै
१६, ३०, ६.

अक्षण^h -

अक्षण-यावन्ⁱ - वानः क ८,
७, ३५.

अक्षणया^j तै ५, २, ७, ५^३;
१०, ४, ५; ३, ५, ३^३; ४, ५, १^३;

६, २, ८, ३^३; ३, ६, ३; १०, १^३;
मै ३, २, ८^३; ९, ६, ३; ८, ९, १०,
३^३; काठ २०, ९^३; २१, ७; क
३१, ११^३.

अक्षणया-द्रुह^k - धुक् क १,
१२२, ९.

अक्षणया-स्तोम^l - >

अक्षणयास्तोमी(य) > या^m -
याः तै ५, ३, ३, १^३.

? अक्षयⁿ - क्षयम् शौ ४, ९,

१) उस. क्तिवन्ते उप. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १३९) । °भू इति ह्रस्वान्तं प्राति. अनुमन्वानः म. चिन्यः । अत्र च बाह्वृचानां पाप्मे. अवधेयः । तद् यथा । काश्मीरीये मूको. अक्षीभगो इति पाठः । स एव च खि ५, २२, ४ इत्यत्र मुपा. । तदीयमूलकोशान्तरीयोऽपरः पाठः सत्यसाक्षीवगो यथा इत्यपि भवति (तु. खि ५, २२, ४ टि.) । पूर्वमिन् पादे सक्थना प्रमाणभूतेन नार्या देशनस्य धावितस्थोपमानमुखेनोपबृंहणे मन्त्रस्वारस्यात् सक्रिय-साक्ष्य-स्थापनाय सत्यस्याक्षिभुवा यथा इति तृतीयान्तः पाठो मूलतः प्रवृत्त इति संभाव्यते । तच्चिन्ध-यस्तु भूयस्तां याजुय-मूलकोशान्वेषणपेक्ष इति तत्परा अभियुक्ता लब्धसंकेताः स्युः । शौ. तु सकुला इति नारी-विशेषणं श्रावयति । भूयिष्ठ-मूलकोशीय-साक्ष्यादपि स एव पाठो लब्धप्रतिष्ठो भवति । अतस्तच्छास्त्रीयः पाठः अक्षिर्भुवः इति प्रथमान्त एव साधुरितं विवेकोऽवधेयः । अर्थः शोधश्च विष्टोमिन्- टि. द्र. ।

२) सपा. अक्षिभुवः (शांथौ १२, २४, २ लाथौ ९, १०, ६ प्रभु.) < > ? अक्षीभगः इति पाप्मे. ।

३) भाप. (अक्षि-स्फुरण-) । षस. ।

४) षस. ।

५) नाप. । उन् प्र. (तु. पाठ १, ९ पा ६, १, १९७) ।

✓ अक्ष (व्याप्तौ) इत्यस्य व्युत्पत्तिपक्षे तु कसुन् प्र. उत्सं. (पाठ ३, १५७) । नित्स्वरः ।

१) जालदण्ड-याशयोः द्रस. । सामान्यः समासस्वरः ।

२) सपा. परस्परं पाप्मे. ।

३) विप. । नन् प्र. (तु. पाठ ३, १०; वैतु. पाठ ३, १७) ।

✓ अक्ष (व्याप्तौ) + वनः प्र. इति ।

४) विप. (अक्ष- [मरुताम्]) । उस. उप. ✓ वा + वजिप्

प्र. कृत्स्वरः प्रकृ-या । अक्षण- इति न. वा. क्विवि. द्र. । (? WAG. २, २८ b; ५५ d) अक्षणया-यावन्- > नैप्र. यनि. इति, सा. [पक्षे] पूप. अक्षणः [ष १] इति ? ।

१) इह अक्षण- इत्यस्य भावप्रधानो निर्देशो वक्तव्यः । ततश्च तिरोभावेन कौटिल्येनाऽसारल्येनेत्यादि-तृतीयान्त-सकक्षीभूत-शब्दान्तरवत् क्रियाविशेषणतायोगः सुवचः । पाप्र. (७, १, ३९; ६, १, १६३) याच् प्र. तृतीयार्थे चित्स्वरेणान्तोदात्तश्च । विशेषस्तु ? अक्षणया- टि. द्र. ।

२) वि^१. (जन-) । उस. क्तिवन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

३) = मन्त्र-भेद- । वस. पूप. प्रकृतिस्वरः ।

४) = [मन्त्रविशेषरूपधीयमान-] इष्टका-विशेष- । तस्येद-मित्यर्थे > इयः प्र. उत्सं. (पा ४, २, १३८) तत्स्वरश्च (तु. भा.) ।

५) तु. पै ६, ९, १ यत्राऽतिशयोक्तिमुखेनाऽऽजनस्य वृत्र-कनीनिकात्वं च त्रिककुत्-पर्वताऽक्षित्वं च धावितं भवति । इह तु तस्य केवलमुत्तरं विशेषणमभिप्रेत्य पर्वताऽक्षित्वं श्रूयते । तद्वद्वति विमर्शः किमेतद् अक्षयम् इति । उच्यते । अक्षि अक्षे अक्षिणि वा भवं तदर्थं द्वितं वाऽक्षयम् इति यत् प्र. (पा ५, १, ५) । प्रथमे कल्पे दृष्टिशक्तिपर्यायो भवेद् वाक्याऽन्वयश्च वृत्र-कनीनिकात्वं दिशा दृष्टिशक्तिवाऽऽरोपपूर्वकमतिशयोक्त्यैव साध्यः । द्वितीये कल्पे तु वाक्यभेदेनाऽन्वयः द्र. । तद् यथा पर्वतस्याऽसि इति तत्-प्रभवत्वात्तदीयोऽसीत्याजनाऽभि-जनोपवर्णनपरमेकं वाक्यं कर्तव्यम् । अक्षयमसि इति नेत्ररोगाऽग्रहत्वात् तदर्थं द्वितमसीत्युक्तविशेषणाऽन्त-रोपवर्णनपरं चापरं वाक्यं कर्तव्यमिति । यद्वा भाव एव प्र. स्यात् । एवमप्यक्षणे दर्शन-साधकता-द्वारा तद्वद्वयम्

१ ^a . आक्षाण ^b - -णे ऋ १०, २२, ११. अक्षणवृत्- ✓अक्ष (व्याप्तौ) द्र. अक्षत् ✓क्षा द्र. ?अक्षत् ^c पै १३, ७, १७. अक्षत, ता ^d - -तः ऋ ५, ७८, ९ ^e ; १०, १६६, २ ^f ; शौ १२, १, ११ पै १, ४५, २; ४, ६, ७; ५, ३०, ४ ^g ; १२, ६, ५ ^h ; १३, ३, ११ ⁱ ; १६ ३४, ५; १७, २, २; १९, २१, ९; ४०, १५; -तम् पै ५, ३०, ४; १४, १, १०; -ताः पै १६, १००, १२; -तानाम् पै १४, १, १०; -तौ पै १०, ९, ३.	अक्षतो(त-उ)दक ¹ - -कः पै १०, २, ३. अक्षति ¹ - -तिम् पै १६, १००, २; १७, २८, ७ ² ?; २९, १०. अक्षतु ^k - -तुः पै १४, ३, २१. अक्षत्र ¹ - -त्रम् पै १९, ३६, १२. अक्षन्- ✓अक्ष (व्याप्तौ) द्र. ?अक्षय ^m - -ये शौ १९, ५२, ३; पै १, ३०, ३. ॥अक्षय्य ⁿ - -य्यम् मै १, ८, ६; काठ ३१, १५. अक्षर-, अक्षरा- ✓अक्ष (व्याप्तौ) द्र. अक्षस्- ✓अक्ष (वेधने) द्र.	अक्षि- ✓अक्ष (व्याप्तौ) द्र. अक्षित ^o - -क्षित मै १, ८, ६. अक्षित- ✓अक्ष (वेधने) द्र. अक्षित, ता ^p - -तः तै १, ६, ३, ३ ^q ; ७, ३, ४ ^r ; मै १, ४, ७ ^s ; काठ ५, ५ ^t , ८, १३ ^u ; क ८, १ ^v ; शौ ४, ५, ७ ^w ; ६, १४२, २; ९, १, ६; ११, १, २०; पै १६, ३२, ७; ९१, १ ^x ; २०, ४४, ३ ^y ; -तम् ऋ १, ९, ७; ५८, ५; १६४, ६; ९, ७२, ६ ^z ; १३०, ५; ५, ५३, १३; ७, ६५, १; ८, ७, १६; ७२, १०; ९, २६, ३; ३१, ५; ६८, ३; ७८, ३; ११०, ५;
--	--	--

दृष्टिस्त्यव्यभिचारात् पूर्वोक्त एवार्थसामान्ये पर्यवसान-
मिति कृत्वा तृतीयः कल्पो नेह दिवेचनायोपलभ्येत ।
यतोऽनावः (पा ६, १, २१३) इत्याद्युदात्तत्वं चेह द्र ।
यत्तु कचित् (तु. w. इत्यस्य OP.) तैत्तं स्वरतमिव
प्रादर्शितदपलक्षणं च समस्तकल्पेन मूको. विसंवादि च द्र ।
यदपि काचित्कं मूलकोशीयं सायणीयं च साक्ष्यम् अक्षम्
इति पाठं प्रत्युपस्थापयितुमुपलभ्यते (तु. w. पाण्डु. टि.)
तदप्यसत् । अक्षर-नैयन्यस्य दुर्वारत्वाच्छन्दोवाधात् ।
यथास्थिने तु यणः स्थान इयादेशकरणेन तस्य सुवारत्वं द्र ।
यच्चाप्यन्ततः कश्चिद्वर्णाकनः (तु. w. संकेतः) अक्षय्यम्
इति वा अक्षरम् इति वा शोधमाह तत्तु प्रमाणाभावाच्चा-
ऽन्यथा निर्वाहे संभवति सर्वथानपेक्षितत्वाच्च नितरां
सुल्यजमिति दिक् (तु. अश्री-> -क्षयौ इत्यत्र पै ६,
६, १ टि.) ।

^a) सपा. पै ८, ३, ८ ?अक्षौ इति पाभे. (तु.
तत्रत्यं टि.) ।

^b) लिटि कानचि चित्स्वरेणान्तोदात्तः (पा ३, २, १०६;
६, १, १६३) ।

^c) सपा. शौ २०, ३४, १६ अस्मत् इति पाभे. ।

^d) तस. नञ्स्वरः (पा ६, २, २) । उप. <✓क्ष्ण ।

^e) सपा. आपमं २, ११, १७, १८ अक्षितः इति पाभे. ।

^f) सपा. अक्षतः <>अक्षितः इति पाभे. ।

^g) सपा. शौ ३, २४, ४ अक्षितम् इति पाभे. ।

^h) ओषधि-प्रकरणे -ताः इत्येव पाठः संभाव्येत ।

¹) वस. । अक्षतूदकम् इति पाठः? (✓अक्ष(व्याप्तौ)>)
? अक्षतु इत्यत्र टि. द्र. ।

²) तस. । उप. भाप. <✓क्ष्ण ।

^k) विप. ([क्षतिरहिता-] शतौदना-) । वस. उप.

✓क्ष्ण + भावे क्तुः प्र. उंसं. (पाठ १, ७१) ।

¹) विर. (स्थामन्- [=स्थान-]) । वस. ।

^m) तस. नञ्स्वरः (पा ६, २, २) । उप. <✓क्षि
(क्षये) । सा. w. अ + १क्षय- [भाप.] इति । <अक्षि-
(अक्षि-रूप- [काम-]) इति मतम् (तु. टि. ?प्रतिपाणाय) ।
सपा. तैआ ३, १५, १ मृत्पुत्रे इति पाभे. । पपा. मूको.
आ-क्ष^o इति ?

ⁿ) तस. शक्यार्थे यति यान्तादेशं नञ्स्वरं बाधित्वा
कृत्योकीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

^o) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप.

✓क्षि (क्षये) + भावे क्ति प्र. ।

^p) तस. नञ्स्वरः । उप. <✓क्षि (क्षये) ।

^q) = सपा. गोत्रा २, १, ७ माश्रौ १, ४, २, १२ प्रभृ. ।
तै १, ६, ५, १ मै १, ४, २; ७ आपमं २, २०, १ प्रभृ. च
अक्षितम् इति, का २, ३, ८ काठ ५, ५ आश्रौ १,
११, ६ प्रभृ. अक्षितः इति पाभे. ।

^r) मुपा. शाखान्तरात् (तु. शौ ११, १, २०) इह धृतः ।
मूको. पाठस्तु अक्षतः इति भवति । तात्पर्यं विशेषाभावात्
तु. अक्षति-> -तिम् इत्यत्र टि. यत इहापि कौशः पाठ
एव मौल इति विनिगमनयाप्युपलभ्येतेति दिक् ।

१०, १०१, ६; मा १८, १०^३;
३८, २६^{१०}; का १९, ४, ३^१; ३८,
६, १^{१०}; तै १, ६, ५, १०^२; २, ४,
१४, १^{१०}; ३, १, १०, ३, ११, ७^१;
४, २, ५, ५^१; मै १, ४, २^{१०};
७^{१०}; काठ ३८, १४^{१०}; ४०, ११;
† कौ २, ८५७; ९५४; शौ ३,
२४, ४^{१०}; ७, २९, ४, ५; ४, २७,
२; ७, ८६, ६^{१०}; १८, ४, ३६^{१०};
१९, ५४, ४; २०, ७१, १३^१;
पै १, १०२, ४^{१०}; ४, ३५, २, ५, ४०,
८; ११, ५, ४, ८; १२, २, १४; १६,
७०, २; -तस्य शौ ७, ८०, ४;
-† ता क्र ३, ४०, ७; ९, ६८, ३;
शौ २०, ६, ७; -ता: काठ ४०,
१३^१; शौ १, १५, ३; ६, १४२,
३^१; ७, ८६, ६; १०, ६, १४; पै १,
२४, ३; १६, ४३, ७^१, ७०, १०;
-ताम् तै ३, ३, ११, ३^१; मै ४,
१२, ६^१; शौ ७ १७, २^१; ८५, २;
१८, ४, ३२; पै २०, २, ४^१;

-ते क्र ९, ११३, ७; मै ३, २,
६^१; -तौ शौ ९, १, ७; पै १६,
३२, ६. [°त-अन°].

अक्षित(ता-वसु^१) -सुम् क्र ८,
४९, ६; खि ३, १, ६.

† अक्षितो(त-ऊ) ति^१ - तयः क्र
८, ३, १५; मै १, ३, ३९; कौ १,
२५१; २, ७१२; जै १, २६, ९;
३, ५८, ९; शौ २०, १०, १, ५९
१; -ति: क्र १, ५, ९; ६ २४,
१; शौ २०, ६९, ७; -तिम् क्र
४, १७, १६.

अक्षितव्या- ✓ अक्ष (वेधने, लक्ष्म-
करणे) द्र.

१अक्षिति^३ - तयः तै २, ४, १४, १;
मै ४, ९, २७; १२, २; काठ १०,
१२; पै १, १०२, ४; -ति क्र ११,
४-४ (५, ३४, ७); १ (३, ९,
१) ८, १०३, ५; ९, ६६, ७.

२अक्षिति^१ - तये पै १६, ७०, २, १०;
२०, ४१, ४; -ति: का २, ३, ८०;

तै ४, ७, ४, २^१; मै २, ११, ४^१;
काठ ५, ५^१; १८, १^१; क २८, १^१;
शौ ११, ९, २५; १०, ४; २६; पै ५,
४०, ७; १६, ८४, ४; ८५, ४;
८७, ६; -तिम् खि ४, १२, २;
१ तै १, ७, १, ६; ३, ४; मै ४, ९,
२७^१; १२, २; काठ १०, १२;
शौ १८, ४, २७; पै ५, ८८, ८^१;
४०, ४, ५; -त्यै मा ६, २८; का
६, ७, ६; तै १, ३, १३, २, ६, ३,
३, ७, ३, ४; ६, ४, ३, ४; मै १, ३,
१; ४, ५, २^१; कठ ३, ९, ५, ५;
८, १३; क २, १६; ८. १.

अक्षियत्^१ - यन्तम् क्र ४, १७,
१३.

अक्षी- ✓ अक्ष (व्याप्तौ) द्र.

अक्षीयमाण, णा- णम् क्र ३, १६,
१; तै ३, ३, ११, ४; शौ ७,
२१, ३; पै ५, ४०, ४; २०, ४, १;
-णस्य तै १, १, १०, २; काठ, क
१, १०; -णा क्र १, १५, ४; १;

- अ) सपा. अक्षितम् <> अक्षितिः इति पामे. ।
- ब) सपा. तै ३, २, ६, २ अक्षितम् इति पामे. ।
- ग) पामे. अक्षितः तै १, ६, ३, ३ द्र. ।
- द) सपा. शांश्रौ ५, ८, ४ या ५, १६ अक्षितिम् इति पामे. ।
- ए) सपा. ऋ १०, १०१, ५ अनुपक्षितम् इति पामे. ।
- १) पामे. अक्षतः पै ५, ३०, ४ द्र. ।
- २) सपा. अक्षितम् <> अक्षितिम् इति, पै २०,
४१, ४ महान्वम् इति पामे. ।
- ३) सपा. आपश्रौ ४, ११, ३ प्रष्ट. अक्षीयमाणः इति,
तेवा ३, ७, ११ अक्षिल्लपयाः इति च पामे. ।
- ४) अक्षितः इति BKA. शोधः ।
- ५) सपा. आपश्रौ ६, १४, १६ आपनं २, ११, ३ या
११, ११ । शांश्रौ ९, २८, ३ शौष्ट १, २२, ७ अक्षितिम्
इति पामे. ।
- ६) विप. (इन्द्र-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) ।

अथवा तस. नन्स्वरः स्यात् उप. च वस. स्यात् । उभयथापि
स्वरं च तात्पर्यं च सामान्यं द्र. । पूष. साहितिको दीर्घः
(तु. पपा. °त-वसु- इति) ।

१) विप. (इन्द्र-, रथ-) । समास-स्वरार्थं नापू.
टि. द्र. ।

३) विप. (आदित्य-, श्रवस्-) । तस. नन्स्वरः । उप.
क्षिति- < ✓ क्षि (क्षणे) + कर्त्तरि क्तिच् प्र. औणादिकः ।
एवं किल नाउ. किञ्चन्तोत्तरपदात् सुभेदेऽस्मिन् प्राति.
सा. (ऋ १, ४०, ४) वस. (तु. [अर्थोपयन्तः] स्क.
वै. P.W. प्रष्ट.) इति च नन्सुभ्याम् (पा ६, २, १७२)
इत्यनुशिष्टः स्वरश्च छन्दसि सर्वविधविकल्पाच्च भवतीति
चाह, तन्निष्प्रयोजनप्रयासमात्रं द्र. ।

५) उग. भा० किञ्चन्तम् इतिमात्रम् नापू. विशेषः
द्र. ।

०) ण्ति इति शोधः (तु ? वाच्यतम् टि.) ।

१) तस. नन्स्वरः । उप. < ✓ क्षि (निवासे) ।

-णाः मा १७, ३; का १८, १, ४; तै ४, ४, ११, ४; मै २, ८, १४; काठ ४०, १३; -णे पै २, २३, ५.	१०, ३२, ७. ? अक्षेम ^० - मम् पै १४, २, ३. ॥ अ-क्षोद्युक्त, का ^१ - कः मै १, ४, ११; ६, ४; ५; ११; ३, २, ७; ४, १, १३; काठ २०, ७; २५, ५; २८ १; ३१, १०; क ३१, ९; ३७, ७; ३९, २; ४४, १; ४७, १०; -काः तै ७, ४, ११, २; ५, ९, १; मै ३, ८, ६; ४, २, १४; काठ ३३, ३.	११. अ-खर्व, वी ^० - त्वम् ऋ ७, ३२, १३; शौ २०, ५९, ४; -वी ^१ मै ३, ७, ४१; -र्वण तै २, ५, १, ७१. ॥ अ-खलति ^० - तिः काठ २८, ८; क ४४, ८. अ-खात ^० - तम् शौ ५, १३, १; पै १९, ५४, ९. अ-खि(द्र >) द्रा ^० - द्राः ^१ तै ३, ५, ८, १; काठ २९, ५ ^३ ; ३९, ३ ^३ ; क ४५ ६. अखिद्र-यामन् ^० - मभिः ऋ १, ३८, ११. अ-खिल ^० - कः पै ५, ३, ८. ? अखल > अखल-ल ^१ - >
अक्षु- √ अक्ष् (व्याप्तौ) द. अ-क्षुध ^१ - क्षुत् मा १८, १०; का १९, ४, ३; तै ४, ७, ४, २; ५, ४, ८, २; मै २, ११, ४; ३, ४, ११, काठ १८, ९; क २८, ९. अ-क्षुध्य ^० - ध्याः शौ ७, ६२, ४; ६; पै ३, २६, ३. अ-क्षुध्यत् ^० - ध्यताम् मै १, ६, ३; ५; -ध्यन् तै ५, ४, ४, १; काठ २१, ७. अ-क्षेत्रचिद् ^१ - वित् ऋ ५, ४०, ५;	अक्षौररंसमलंपतु ^० पै २, ८१, २. अक्षण्या प्रम्, अक्षण-यामन्- ? अक्षय- √ अक्ष् (व्याप्तौ) द. ? अक्षिल्ली ^१ शौ २०, १३४, ६. अ-खनत् ^० - नन्तः ^१ ऋ १०, १०१,	

०) तस. नञ्स्वरः । उप. √ क्षुध् + भावे क्तिप् प्र. ।

०) वस. । नञ् उत्तरं क्षुध् + यत् प्र. अन्तोदात्तश्च
(पा ५, १, ६७; ६, २, १७२) । उप. गृहविशेषणं
समासश्च गृहविशेषणक्रियामिसन्धिः । तस. उप. गृह-
विशेषणं सद् गृहविशेषणतयोपचरितमिति दवीयांसमिव
मार्गं संकेतयन् सा. चिन्त्यः । तदुक्तदिशा ययतोश्च
(पा ६, २, १५६) इत्यन्तोदात्तोऽविशेषः । यदपि उप.
य-प्रत्ययान्ततया तेन प्रत्यपादि, तदप्यलक्षणं रयात् । यद-
प्रत्ययौत्सर्ग्यदर्शनात् । सया. हिथौ ६, ७, ८ हि११, १९, १
अनइयाः इति पाभे. ।

०) तस. । नञ्स्वरः ।

०) विप. > नार. (अपरिचित-) । तस. नञ्स्वरः । उप.
यइ. ।

०) पाठः? √ क्षिप् > क्षेप- > -पम् इति शोधः (तु.
मूको. सस्थ. वाजीकार- इत्यस्य श्रुतिश्च) ।

०) कृत्योक्त- (पा ६, २, १६०) इति नञ् उत्तरस्य
उक्-प्रत्ययान्तस्यान्तोदात्ताऽनुशिष्टेरपवादः उस्. । नञ्स्वरः
सामान्यः द्र. ।

०) पाठः? अक्षोर् अरसम् (? अलसम्) अपलुम्पतु
इति शोधः । (अक्ष- >) अक्षोर् [ष१] तत्रत्यं टि.
द्र. ; वैतु. BKA. अक्षोर् अरसम् उपलिम्पतु इति
शोधः ?

०) कौन्तापान्तरसामान्येन वैकृतभूयस्त्वयुतः पाठः ।

अ-शिष्टिक्षु- इति प्राति. अत्र स्यादिति RW. ।

? पुच्छिलीयते टि. द्र. ।

०) यत्तु GW. अखलन्त इति मुभा. इति मन्प्रमानो
लङि रूपमाह तच्चिन्त्यम् ।

०) मुपा. स्वरः? तु. टि. अकाणा- ।

०) विप. (अदीना- [प्रजा-]) । उप. < √ खिद् + रक्
प्र. (पाउ २, १३) ।

०) °खिद् इति तै. ।

०) अच्छिद्राः इति सात. ।

०) सपा. मै २, ७, १६ अच्छिन्नपत्रः इति, मा १३, ३०
का १४, ३, ४ माश ७, ५, १, ८ अच्छिन्नपत्राः इति,
वैथौ १८, १८ : १ अघोर इति, आपथौ १६, २५, २ हिथौ
११, ७, ४२ अघोरः इति च पाभे. ।

०) विप. (अच्छिन्नगमन- [अश्व-]) । वस. उप. √ या +
मनिन् प्र. ।

०) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. यइ. ।

०) इष्टजन-संदर्शनाऽऽदि-जात-प्रमोदविशेषसूचकतया
क्रियमाणस्य शब्दविशेषस्याऽनुकरणम् अखल- इति,
तल्लातीत्यर्थाद् विशेषणतावचनोऽयं शब्दः द्र. ।
यत्तु सा. अनुसरद्भिः कैश्चित् (तु. PW. BW.
GW. MW.) समग्रस्याऽस्य अखलक- इति शब्दस्य
शब्दविशेषाऽनुकरण-स्वरूपता प्रत्यपादि तदसत् । उदा-
ह्रियमाणायाम् श्रुतौ हि पुत्रदर्शनेन पितुरनखलरयाऽ-

अखली ✓ क, अखली-कृत्य^१
क ७, १०३, २.

अ-गत^२ - गतः तै ५, ५, ८; ६.
१, १, ५; काठ १९, ५; क ३०,
३; -तम् तै २, ६, ३, ५१;
-तस्य शौ ११, १२, १६;
१४, २, ७४; पै १८, १४, ४.

अ-गतध्री^३ - ध्रीः तै २, ५, ४, ४१.

अ-गता (त-अ) सु^४ - सुः मै ४, ७,
२१.

अ-गदु, दा^५ - दः शौ ४, १७, ८; ५,
२९, ६-९; पै १, ५८, ४; २, २६,
५, ५, ९, ५; १७, ६; १८, ५, १;
१३, ९, ७; ८; ११; १५, १५, ९;
-दम् क १०, १६, ६६; १७, २;
मा १२, ७६; का १३, ६, २; १;
तै ३, ४, ९, ३१; ४, २, ६, १; १;
५, ७, १३, १; मै २, ७, १३; १;

काठ १६, १३; ५३, ३; क २५.
४; शौ ५, ४, ६; ६, ९५, ३;
१८, ३, ५५; पै २, २६, ३; ११.
६, २; २०, १४, १; -दाम्
पै १९, ४४, २; -दे पै २०,
५५, ३.

? अगम्^१ पै १९, ३६, १२.

? अगमानजिमपय पै २०, १३, ६.

अ-गर्तमित्^२ - तम् काठ २५, १०;
२६, ५; क ४०, ३; ४१, ३.

अ-गव्युति^३ - ति क ६, ४७, २०.

अगु (ऽ) स्ति^४ - स्तिम् शौ ४, २९,
३; पै ४, ३८, ३.

अगस्य^५ - -स्य क १, १७०, ३;

-स्यः क १, १७९, ६; १८०, ८;

७, ३३, १०; खि २, १, ७०; मै २.

१, ८१; काठ १०, १११; शौ

४, ३७, १; १८, ३, १५; पै १३,

४, १; -स्यम् क ८, ५, २६;
-स्यस्य क १०, ६०, ६; खि ५,
३, ६; तै ७, ५, ५, २१; ११ मै २,
१, ८; ४, २, ९; ११ काठ १०, ११;
३४, ४; शौ २, ३२, ३; ५, २३,
१०; पै २, १४, ५; ९, ७, ७;
२०, ५८, ८; -स्ये क १, ११७,
११; १८४, ५; -स्येन पै १०,
१२, ५.

आगस्य^६ - -स्यः पै ८, १५, २.

अगस्ती^७ - -स्तीः पै ८, १३,

७.

अ-गिरौ (रा-ओ) कस्^८ - -कसः क १,
१३५, ९.

अ-गुत्^९ - -सम् तै ५, ६, ६, २.

अ-गृभी (<ही) त^{१०} - तः क ८, ७९,
१.

अ-गृभीत-शोचिस्^{११} - -विषः क ५

खलीभावा निदर्शितो भवति । एवं तावद् अखलेत्येतद्-
विकिष्टत्वे तस्य तात्पर्य-पर्यवसानाद् विशेषणतावचनोऽयं
शब्दः द्र. । एवं च सति कामं शब्दाऽनुकरणमात्रः
अखलेति शब्दोऽव्ययतया प्रयोगमर्हति । यथा खाटकरोति
इति खाडिति करोतीति वा भवत्येवं स्यान्नाम अखस्-
करोतीति अखलेति करोतीति वा । अखल- शब्दस्तु
अखलेति शब्दाऽनुकरणयुक्तत्वमुखेन पितृविशेषणता-
वचनतामापादितस्ततोऽन्यो नाऽव्ययमिति युवचम् ।

^{१)} अनखलम् अखलं करोतीत्यर्थे च्विः प्र. (पा ५,
४, ५०) । एवं चैनं प्रत्ययार्थं शब्दाऽऽभासकल्पनया तिरो-
भावयन्तः सा. तदनुगताश्चार्वाकानां केचित् (वृ. P.W.
M.W. प्रमु.) नितरां शोच्या भवन्ति । ^{२)} कृत्या इति
ल्यबन्तस्य साहित्यिको दीर्घः ।

^{३)} तस. नखरः ।

^{४)} उप. वस. ।

^{५)} वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^{६)} विप., माप. (आरोग्य- [तै ५, ७, १३, १
प्रमु.]) ।

^{७)} सपा. क १०, १३७, ५ अरपाः इति पाभे. ।

^{८)} सपा. तै ६, ४, २ अनृणम् इति पाभे. ।

^{९)} सपा. शौ ६, ७१, १ सुहुतम् इति पाभे. ।

^{१०)} = सपा. काश्रौ २५, ९, १५ आपश्रौ २, १८, १२ माश्रौ
३, ५, १४ । तै ३, ७, ३, ६ आश्रौ ३, १०, ३१ आपश्रौ
२, ४, १ अगदुम् इति पाभे. ।

^{११)} अघ- > -घम् इति ?

^{१२)} विप. पुं. स्त्री. (औदुम्बरी-, गृप-) । तस. उप.
गर्त- + ✓ मि + क्ति प्र. ।

^{१३)} सपा. मै ३, ८, ९ अनिखाता इति पाभे. ।

^{१४)} = कषि-विशेष- । पपा. अनवग्रहः । अग- + ✓ अस
(क्षेपणे) + तिन् प्र. (पाउ ४, १८०) नित्स्वरश्च ।
शकन्धादिस्वापररूपे उप. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
१९७; २, १३९) । विस्तरस्तु वैश. द्र. ।

^{१५)} = अगस्ति- । स्वार्थे यप् प्र. । स्वरश्च पूर्वावस्थः ।

^{१६)} सपा. खिसा २, १० अगस्तिः इति पाभे. ।

^{१७)} व्यप. । अपत्येऽर्थे अण् प्र. (पा ४, १, ११४) ।

^{१८)} स्त्री. बहु. < आगस्य- (वृ. पा २, ४, ७०) ।

^{१९)} विप. (वात-) । तस. नखरः उप. वस. गिर- >

रु१ इति वै. सा. G.W.; गिरि- > स१ इति LR ORN.

HL. GRV. । विभक्तेः अलुक् द्र. ।

^{२०)} विप. (अग्नि-, एत-, नाक-) । उप. वस. ।

५४, ५; -चिषम् क ५, ५४,
१२; ८, २३, १; कौ १, १०३;
जै १, ११, ७.
अ-गृहीत, ता^० -तः काठ ३५, १०;
क ४८, १२; -गृताः तै ३, २,
१, २; ६, ४, २, १; मै ४, ५, १;
-तेभ्यः तै ७, ३, १९, १; २०, १;
काठ ४३, ९, १०.
अ-गृहीत्वा^० तै ३, २, १, २; ५, ७,
९, १; मै ३, ९, १.
अ-गो^० -गोः^० क ८, २, १४; कौ १,
२२५; २, ११५५; जै १, २४, ३.

अगो-ता^० -ताम् काठ ३८, १३;
शौ ४, १७, ६; वै ५, २३, ८;
-तायै क ३, १६, ५.
अ-गोअर्ध^० -धम् तै ६, १, १०, १.
अ-गोपा^० -पाः क २, ४, ७; ७, १८, अगध^१ -> अगधा(गध-अ)द^२ -गधात्
१०; -पाम् क ३, ५७, १.
अ-गोरुध^० -धाय क ८, २४, अग्रापवमानै- प्रमृ., अग्रायी-
२०; जै ४, १७, ८; शौ २०,
६५, २.
अ-गोह्य^० -०ह्य, > ह्या क १, १६१,
१३; कुं १, ३९३; २, ५९७;
जै १, ४४, १; ३, ४८, १३;

-ह्यः क ८, ९८, ४; शौ २०,
६४, १; -ह्यम् क १, ११०, ३;
१०, ६४, ३; -ह्यस्य क १,
१६१, ११; ४, ३३, ७.
तै ३, ३, ८, २.
अग्नि- द्र.
अग्नि (वप्रा.)^१ -प्रयः क १, ५०,
३, ५९, १; १२३, ६; १२७, ५;
१६४, ५१; २, २८, २; ३४, १; ३,
२२, ४; २६, ४; ४, ४५, ५; ५, ६;

०) तस. नञ्स्वरः ।

१) तस. नञ्स्वरः । अत्र यस्था. व्युत्पाद्यमानस्य उप.
स्तुतिस्तोत्रन्यतरस्मिन् अथैव चाचारिकी वृत्तिः (तु. निघ १,
११; ३, १६) । यत्तिह सा. गो- इति प्राति. ✓ गौ
इत्यस्मान् निषादयज्ञपरमिव गो-शब्दं बोधयामास तद्
मौलिकप्रमाणान्तराभावे विमर्शविशेषादपेक्षमिव वाच्यम् ।
भूयानप्येतद्-विस्तरः वैश. अनुसन्धेयः । यदिह वस.
इतीवामिसन्धाय PW. प्रमृ. अर्वाब्धः (तु. ORN.) अगु-
इति (GW. अगो- इति वापि) प्राति. आहुस्तच्चिन्त्यं
भवति । तथात्वे ह्यन्तोदात्तः स्यात् (पा ६, २, १७२) ।
यथा स्वरतस्तत्-सकक्षे सुगु- इति श्रूयते (तु. क १,
१२५, २) ।

०) तु. सस्थ. टि. रयि- > -यिः ।

०) भावे तलि लिट्स्वरः (पा ६, १, १९३) ।

०) विप. (सोम-) । तस. उप. वस. ।

१) विप. (पशु-, धेनु-, गो-) । *सु (<सह)-गोपा-
इति मूलतः वस. सतो नञ्-पूर्वत्वे तस. स्याद् नञ्स्वरः ।
अजमध्यसकारलोपश्च प्राकृतिकः द्र. । यद्वा नञ्सुभ्याम्
(पा ६, २, १७२) इत्यत्राऽऽवाद्मुपसंख्याय वस. एव स्यात् ।

०) विप. (इन्द्र-) । तस. नञ्स्वरः (पा ६, २, २) । उप.
उस. गो- + ✓रुध् + कर्तरि कः प्र. (पावा ३, ५) । पूष. गो-
=स्तुति- इति प्राञ्चः, GRV. [पक्षे]; =धेनु- इति अर्वाब्धः ।

१) विप. ([अगृहनीय-] अग्नि-, इन्द्र-, सवितु- [या ११,
१६]) । तस. कृत्योक्तस्य प्राप्तस्य अन्तोदात्तस्य (पा ६, २,
१६०) अपवादः उसं. (तु. अ-जोष्य- प्रमृ.) ।

१) सपा. परस्परं पाभे. ।

१) हेमिनागम् अग्नमित्यभिप्रायेण सा. व्याचष्टे ।
एवं चात्र अग्नि-ध- इत्यस्यैव मन्व्यवर्तिनो नि इत्येतस्य
लोपात्मको विकारः स्यात् । अग्नौ धीयते इति चास्य
व्याख्यानं सुलभम् । अनुपदम् अहुताद् इत्यस्य शब्दस्य
श्रवणाच्च हुताद् इत्यर्थे अगधात् इत्यस्य प्रयोगः सुकलः ।
यत्तु MW. सायणीयं व्याख्यानं दग्ध- इत्यस्माद्
अनर्थान्तरमित्याह, तत्र । दग्धमात्रात् सायणोक्तदिशा
हुतपर्यायभूतस्य अगधस्य भेद-दर्शनात् । अथवा, गध-
इति ✓घम् इत्यस्य छान्दसं कान्तं रूपं भवेत् (तु. MW.
अगधाद्- इत्यत्रैव) । यथा सुगिधश्च मे (मा १८.९)
इत्यत्र क्तिनि भाव-वचनस्य गिध इत्यस्य श्रवणं भवति ।
एवं च न गधम् अगधम् इति कृत्राऽन्येन केनाप्यजगध-
पूर्वम् अग्रेरेव कृते प्राथम्येन समर्पितमित्यर्थपर्यवसानाद्
हुतेत्यर्थलाभः सुलभः । प्रथमे सायणीये क्लेशोदात्तता
द्वितीये चाऽऽद्युदात्ततेत्यर्थसाम्येऽपि भूयान् विशेषः । निहत-
पूर्वपदमात्रतया श्रवणोपलम्भाद् विनिगमनाऽन्तरस्य
चाऽऽदर्शनात् कतरो योगः साधीयानिति विवेक्तुं नोपलभ्यते ।

१) विप. (अग्नि- [तु. वै ४ ? अद्वाद्-, ? अद्वाद्- टि.
च]) । उस. उप. विदन्ते कृत्स्वरः प्रहृत्या (पा ३, २,
६८; ६, २, १३९) । सपा. माथ्री २, ५, ५, २०.
? अद्वात् इति पाभे. ।

१) व्यु ? <अग्नि- [<अग्र-] इति माश २, २, ४, २
प्रमृ.; अङ्ग- वा अग्र- वा + ✓नी इति या ७. १४; अ
(< ✓इ) + ग् (< ✓अञ्ज् वा ✓ < दह् वा) + नि-
(< ✓नी) इति शाकपूणिः (तु. या.), अ (< नञ्) +
✓न्यू इति स्थौलाष्टीविः (तु. या.) ।

६; ८७, ३; ६; ७; ६, ६६, २; ७, १.
 ४; ७२, ४; ८, ३, २०; १९, ३३;
 २८, २; ४३, ४; ५; १०, ३५, १;
 ६; १३; ४६, ७; ८८, १८; मा ८,
 ४०†; १२, ५०†; १३, २५†; १४,
 ६†; १५†; १६†; २७†; १५, ५७†;
 १८, ३१; ६७; ३३, १†; २†; ५२;
 ३५, ८; का ८, १५, १†; १३,
 ४, ६†; १४, २, ११†; १५, १,
 ५†; ४, ३†; ८, ५†; १६, ७, १†;
 २०, १, २; ४, ९; ३२, १, १†; २†;
 ४, ९; ३५, ४, ७; तै १, ७, ७, २;
 २, ५, ८, ६†; ३, २, ८, ३; ४, २,
 ४, ३†; ४, ११, १; २; ७, १२, १;
 ५, १, ८, २†; ५, ७, ४; ९, १†; ७,
 ८, २†; ९, ३†; ६, २, ७, ३; ३, १,
 ३; मै १, ३, ३३†; ६, २†; ७†; २,
 ३, ८; ७, ११†; ८, १२†; १२, १; १३, २,
 ६; ८, ५; १०; ९, १; ४, १, १४†;
 १४, ११†; काठ ४, ११†; ७, १४†;
 १६, ११†; १७, १०†; १८, १३; १९,
 ८†; २०, १†; २१, ४†; २२, १०; क
 ३, १†; ६, ३†; २५, २†; २६, ९†; २९,
 २; ३०, ४; ६†; ३१, ३†; १९†; ३५,
 ४; कौ ३, ५, ८†; कौ २, ३, ५, १; ३,
 २१, १; ७, ६९, १; ८, १, ११; ९, ४, १८;
 १०, ५, २१; १२, १, १९; ३, ३, ५०;
 १३, २, १८†; १६, १, १; १८, ४, १२;
 १३; १९, ९, ११; १२; १६, २; २७,
 १५; २०, ४७, १५†; पै १, ८८, ३; २,
 ४०, ४; ३, १३, ६; २३, ४; ६, १८,
 २; ९, २३, ६; १०, ८, ५; ९, १; ६;

१२, ७, १३; १३, ३, १६; १२, १;
 ११; १६, २, १; २५, ८; १२९, ९; १७,
 २, १०; ४, ७; ६, ९; ४०, १०; १८,
 २२, ३; २८, १; १९, ५०, ११; २०,
 २८, ५; ६; ३३, ५; -०मयः मा ५,
 ३४; का ५, ८, ५; -०मयः मा ५
 ३४†; का ५, ८, ५†; -मयः क १, ७४,
 १; ७७, १; ७८, ५; ७९, १०; १२७, ४;
 १०†; १४०, १; १४३, १; ३, २, १; ६,
 १; १०, ५; १३, १; ४, ५, १; ८, ५, ५,
 ५, १; ११; ७, १; १२, १; १६, १; २५,
 ७; ६, ३, २; ८, १; १०, ३; १६, २२;
 ४८, १; ७, ३, ७; ४, १; ५, १; ८, ६;
 १३, १; १४, १; १५, ४; ६२, २;
 ८, १९, ५; २२; २३, १५, १२३;
 ४३, ११†; २४; १०३, ६; ८;
 १०, ८०, ७; ८५, ४१; १८७, १;
 खि ४, ९, ३; ५, ७, २, ११†; ४, १५†;
 मा १, १०; १३; २, १; २०; २९; ३,
 २†; ११; ४, ७†; ५, १; ६, ३२; ७, ४७;
 ८, ३८†; ४७; १०, ५; २३; ११, ५९;
 ६६; १४, ७†; १५, २९†; २०, ७८†;
 २२, ६; २७; २३, १३; २४, १६; २३;
 २४; २६, ९†; १२†; २७, ४२†;
 २९, ५९; ६०†; ३०, २१; ३८, ११;
 ३९, १; का १, ३, ७; ४, ३; २, १, १;
 ५, २; ७, १; ३, १, २†; २, ५†; ३, १;
 ४, ३, १†; ५, १, १; ६, ८, ३; ८, १२,
 १†; १३, १†; २२, १; ९, २, ७; ११, ४,
 १; ७, ३; १२, ५, १०; ७, १; १५, २,
 १†; १६, ५, १०†; २२, ७, १२†;
 २४, २, १; १३, १; २५, ४, २; २६, ४,

१; ५, ३; ४; २९, ५, ११†; ३१, ५,
 १†; ७, १; ३४, ४, ३; ३८, २, ५; ३९,
 १, १; तै १, १, ३, १; ४, २; ५, १; ८,
 १०; ११, १; १४, ४†; २, २, १†; १०,
 १; ३, १४, ७†; ४, १३, १†; २९, १†;
 ५, ५, १†; १०, १; ८, ४, १†; ७, २;
 १०, १†; १३, ३, १५, २; १६, २;
 १२, २, २, १†; ३†; ४; ५†; ३, १-३†;
 ४; ४, १†; २†; ३†; ४†; ५†; ६;
 ७†; ८; ११, ६; ३, २, ८; ८, १†; ४, १,
 २-४†; ३, ३; १०, २; ५, ४, ५; ५,
 २; ६, २, १; ३, ३†; ६, ५†; ११, ४†;
 ३, २, ४, १; ३; ११, १†; ४, १, ५, ४;
 ९, १; २, ५, ६†; ३, ४, ३; ४, ४, ४†; ५,
 ३, १०, २†; १४, ५, ४†; ९, १, ५,
 १९, १; २४, १; ६, १५, १; ६, १, २,
 १७; २†; २, १, ३; ७†; ३, ५, १†; ३;
 ७, १; ७, १, १२, १; १४, १; १६, १;
 १७, १; २०, १; १७, २†; १४, १†; ११,
 २१, १†; २२, १†; २३, १; २४, १;
 मै १, १, ३; ५; ६; ११; २, २†; ६; ३,
 ३; ३१†; ३६; १४, ११; १३; १५†;
 ५, १†; ६, २†; ७; ८†, ७, २†; १८, १;
 २६; ७†; ८†; ९†; ९, ४†; १०, १;
 ८†; १५†; ११, १०; २, १, २†;
 ३†; १०†; ११; २, ६; १३†; ३, १;
 ५; ६†; ४, ८; ५, ६; ९; ११†; ६, ३;
 ४†; ६†; ११; १२; १३†; ६, ७; ७;
 १४†, ६, १†; १३, ९; १३; ३, १, १,
 १; ९†; १०†; १३, १०; १४, ९†; ६,
 ४†; ७, १†; ९; १०†; १०, ३†;
 ११, ४†; १२, २; ७; १३, १४; १४, ४;

०) =सपा. तां १, ४, १५ आश्रौ ५, ३, १५ प्रमृ. च ।
 तै १, ३, ३, १ मै १, २, १२ प्रमृ. अमे इति पामे. ।

०) =सपा. माश ३, १, ४, ६; ११; १२ आपश्रौ १०,
 ८, ५ प्रमृ. । मा ११, ६६ का १२, ७, १ प्रमृ. माश ६, ६,
 १, १५ आपश्रौ १६, ८, १३ प्रमृ. अग्निम् इति पामे. ।

०) =सपा. तैत्रा ३, २, ८, ३ माश्रौ १, २, ३, १८ । मा

१, २२ का १, ८, २ माश्रौ १, २, ४ काश्रौ २, ५, १५
 आपश्रौ १, २४, ५ अग्नेः इति पामे. ।

०) सपा. मा १२, ७२ का १३, ५, ११ काठ १६, १२
 माश्रौ ७, २, २, १२ अग्निभ्याम् इति पामे. ।

०) अग्नयः इति शोधः (तु. सपा. आपश्रौ ५, १८, १†
 पामे.) ।

५; १५, १०; ११; ४, १, ५^३; ६^३; ११;
 १३; ४, ६; ७; ५, ४; ७, ७; ९, ८; ११;
 १; १३, ९^३; १४, ३^३; काठ १,
 ३-५, ८; ११; २, २^३; ८; १५; ३, १०;
 ४, ११^३; ६, २^३; ६^३; ८, ९; ७, ५, ६^३;
 १२^३; १४^३; १६^३; ८, १; ६; ८^३; ९^३;
 ११; १५; ९, ५; ६; ९; ११; १०, ३^३;
 ४^३; ५^३; ६^३; ७^३; ११; १^३; ३, ८;
 १०; १२, १; १५; १३, १; ३^३; १३^३;
 १५, २; ३; ५; ७; ८^३; ९; १६, ५; ७;
 १७, १^३; १९, ८; ९^३; १०; १२^३; २१,
 ८; १०^३; २३, २^३; ५; ८; २४, ८;
 २९, ७; ३०, ६; ७; ३१, २; १०;
 ३३, ७^३; ३६, २; ९; ३७, ३-५;
 १३; १४; ३८, ९; १२^३; १४;
 १५; ४०, १४; ४१, १; ३; ५; ७;
 ८; ११; ४५, १०^३; १८^३; १९^३;
 २०; ४७, ९; ४८, ३; ४९, ५; ५१, १;
 ६; क १, ३-५, ८; ११; १४^३; २, २;
 १७; ३, ९; १४, १^३; ५^३; ७; ८^३; १५,
 ४; ५^३; ६, २^३; ३^३; ६, १७, २; ३^३;
 ५^३; ८; १८, ३; ८; ९; १२^३; २५,
 १०^३; १३, ७, ८; १३, २^३; ३५,
 ८^३; १३, २; ३८, १; १४, ८; ४७,
 २; १०; १८, १, ३, ४; ८६; ८८;
 ९८; १०४; १०७; २, ५३; २२८;
 ७२९; ९३३; ३, ३, ८; १३, ४, १;
 १०; ९, ६; ८; ११, २; ८; १२, १; २,
 २, ३; ३, ५, ११; २०, १२; ३२, १;
 ४, ११, ६; २८, २; ४, ३९, १^३; ६,
 १०, १; ३४, १; ७, १२, १०; ९, ३, १२;
 ११, १०, ३१; १२, ३, ५५; ४, ३४^३;
 १४, २, ४; १८, ४, ७, १; १९, ४, १;
 ४३, १, ५५, ५, २०, १, ३^३; पै १, ३५,
 १, २, ३६, ४; ५४, १, ५, ३५, १^३; १६,

४०, ४; ८८, २; ११८, ५; १२४, ६; १७,
 १९, ४^३; ४१, ५; १८, ७, ४^३; १९,
 २७, ५; ४५, १^३; ५१, ४; ५२, ६; २०,
 ४१, ९; - १३ १, ५९, ३; ४, ८, ६;
 ५, ३७, १५; १०, ४५, १०; ६, १४,
 १; ७, ९४, ४; (४, १, ३) ८, २७, ३;
 ७२, १५; खि ३, १५, १९; मा १२,
 २७; का १३, २, १०; तै ४, २, २, ४;
 मै ४, १०, २; काठ २०, १४; कौ २,
 १५०; ८३२; जै ३, १४, १०; - ०१ ३३
 मा ८, १०^३; तै १, ४, २७, १^३;
 ६, ५, ८, ४^३; मै १, ३, २१^३; ४, ७, ४^३;
 काठ ४, ११^३; २८, ८; ३०, १^३; क ३,
 ९^३; ४४, ८; ४६, ४^३; - ०१ ३३
 ५, ४, १०; - १३ ३, १, २; ५;
 १२, ६; २७, १२; ३६, १७^३; १८;
 ५९, २; ६; ७; १६०, ४; ७२, १; ६५,
 ४; ६९, २; ३; ७०, १; १३ (७, १०,
 ५); ७१, ८; ७४, ३; ७७, २; ४; ५,
 ७७, ५; १०, ११८, ३; ११०; ७,
 १५, १०; ९३, ५; १९८, २^३; ७, ५,
 २ (१०, ८७, १) १९, १; ११०५,
 १४; १४२, ११; १८८, १०; १०७,
 ३; ११२, १७; १२४, ११; १२७, ७;
 १२८, १; ३; ४; १६; ८, (१९, १) ३९,
 ६; ७; १३६, ७; १४१, १२; १३;
 [१४३, २; ६, ८, २; (७, ५, ७) १५;
 ६; १४५, ५; १४८, २; १५७, १;
 १६१, ९; १४, १६२, १५; १६९, ३;
 १८८, ११; २, १२, ८ (१०, ११, ५);
 ३, ११^३; १०, २, २; १०; ४, २; ७, ९,
 १; १०, १; २; ३; ५; ३, १, ११; १०;
 १८; २, १२; ५, ४, २; १८; १०, ११०,
 ११; १५०, ४; ३, १; २; ४; ६; ९;
 ११; ४, २; ८; ७, २, ८; ११०; ७, २

१०; ५, १-३; १४ (५, ३, १) १५;
 १०; १ (१, १, ५) १०, ४; ११, १-३;
 ५; ६; ५, २५, ५; १३, ४; १४, १;
 १६, १; १७, १; २०, ४; २२, १; २३,
 १; २५, २; ३; २६ [३ (८, १२, ३३)];
 ७; २७, १४ (७, १५, १०); ५; १३;
 १४; २९, २; ७; ९; ३१, ३; ५३, ४;
 ५४, १; ५५, १०; ५७, १; ४, १, १०;
 २०; २, १; ३, १०; ५, २; ३; ४; ६, २;
 ४; १५; ७, ७, ४; ७; ७, ७; ११; ९, ४;
 [१२, ३ (७, ६०, ११)]; १३, १; १५,
 १; २; ३; २५, ३; ४; २८, ३; ५५, ४;
 ८^३; ५, १, १; २; ३; १५; ६; २, ९; ३;
 १०; १२; ६, २; ३^३; ९, २; ११, १;
 ४^३; १३, ३; १४, ४; १५, १; १६, २;
 १७, ४; १८, १; २४, २; २५, ४^३; ६^३;
 २८, १; २९, ७; ४१, ४; ११० (६, १२,
 ४); ४४, १५^३; ४९, ३; ५१, १३;
 १४; ५८, ३; ६०, ७; ७५, ९; ७६, १;
 ६, १, ६; ४, २; ४; ६, २; ९, १; १२,
 १; १४; ७, १२, २; १४, २^३; ४; ५, १५,
 १०; १३; १६, १९; १२८ (१०,
 ८७, २३; १८७, ३); ३४; १८, १०;
 ४९, ११; ५१, १० (१०, १५, ५);
 ९; ५२, ६; ६३, ४; ७, १, १४; १५;
 १६; ४, १२; १०, ११५, २; ३; १४;
 १०, ४५, ७; ५; ६; ५, २; ६, ३;
 ५; ६; ७; ७, ३; ५; ८, १; ४; १०, २;
 ११, ४^३; १५, ३; ६; १०; १६, १२
 ३०, ३; ३४, १४; १२५, ५६, २५ (१०,
 ६६, ९); ३५, ४; ३६, १; ३९, १;
 ७; ४०, ७; ६२, ३; ४०, ३; ४२, ४;
 ४४, ५; ४९, ४; ५०, २; ५१, ३; ६७,
 २; ७७, १; ७८, २; ८, ७, ३६; १२, ९,
 १८, ९; १९, ८ (८४, १); ११; १९;

१) पाभे. अग्नये मा ४, ७ द. ।

२) शोषः अग्नये मै १, ६, २ टि. द. ।

३) सपा. पै २०, ३२, ६ अघ इति, काठ ४०, ५ आपश्चौ १६,

३४, ४ देवाः इति, माश्रौ ६, २, ४, ६ देवा इति च पाभे. ।

४) सपा. माश ४, ४, २, १५ । अग्नान् ३३ पुलीवन् >

का ८, ६, ३ काश ५, ४, ४, ११ अग्ने वाक् पुलि इति पाभे. ।

२२; २३; २३, १३; २५ १९; २७, १;
 ३९, १; ४; ५; ६; ७; ८; ९; ४०, १;
 ४३, ६; ७; ८; २२; ४४, १२; १६;
 २१; ५६, [५^१; (२. ४५, ४)] ५८;
 २; ६०, १३; ६९, ११; ७१, १३;
 ७५, ४; १४; १०२, ९ (९, ४५, ४)];
 १०३, २; १२; ९, ५, ११; ६६, २०;
 ८८, ५; १०, १, १; ६; २, ३; ५; ३;
 ३; ७, ५, ७; ६; २; ४; ८, १; १६, ६;
 १०; ११^१; १७, ३; १९, २; २१, ५;
 ३१, ९; ४५, १; ४; ८; १२; ४६, ८, ५१;
 ४; ५२, ४; ६१, १४; ६५, १ (९)]
 ६९, ७, ११; १२; ७०, ७; ७८, २; ७९.
 ४; ८०, १^१; L (३. ६१, ७) २^१; ३^१;
 ४^१; ५; ६; ८४, २; ८५, ८; ३९; ४०;
 ४१; ८७, १; ८८, ४; ६; ९०, १३;
 ९५, १२; १००, ६; १०६, ३; १०९,
 २; ११०, १०; ११३, ८; ११५,
 ५^१; ७; ११८, ४; १२२, १; १२४, ४;
 १२८, २; १५०, ५; १५१, १; १५८, १;
 १६२, १; ३; १६४, ३; १६५, २; १६९,
 ३; १७३, ५; १७६, ४; १८७, ५^१;
 खि १, ४, ९; ५, २; ३^१; ४; २,
 ६, १, १८; ६^१, २०; ११, १; २;
 ३, ८, ५^१; १५, २०; २९; १६, ३; १८,
 १; ४, २, ८; ५, ११; २३; २७; २९^०;
 ८, ११९, १^१; २-४; ६^१; ७; १०^१, ४;
 ११, १३^०; ५, १, १; ५, १^१; ८^१; १०^१;
 ७, ३, १; १०; ३, ११; ४, १८; ५, १२;
 ७, ७, १^१; खिसा ३, ३; २६, २०; २७,
 ११; २९, ८; मा १, २२; २^१; १०;

११; ३०; ३९^१; १०; १२^१; २५^१;
 ३९; ४०; ४, ११^१; १५; ५, ४; ९^१;
 ३७; ६, १६; १८; २६; ७, १४; ४४;
 ८, १७; ५६; ९ ३१; ३९; १०, ९;
 २९^१; ११. १७; २४^१; २५^१; ३६^१;
 ६८; १२, १^१; ६^१; १३^१; १८^१; २१^१;
 २४; २५^१; २९; ३३^१; ३४; ४७^१;
 १०३; ११७; १३, १४^१; १९; २४;
 ३०; ४०, ४५; १४, २०; १२५, १०६;
 २०; २१; २४; २७; ३६; ३८; ४२;
 ४८; ५१६; ५२६; १७, १६^१; ६२;
 १८, १४; १६; २२; ३८; ५७; ६४; ६५;
 ६६^१; ७२; ७३^१; ७६; १९, १७; ४८;
 ६५^१; २०, १४; ५५; २१, १२;
 १४; १५; ४०; ४७; ५८^१; २२, १६^१;
 २३, १०; १७^१; ४६; २५, ३७; ४७;
 २६, १; ८; ९^१; २७, २१; २८, २२;
 ४५; २९, ३; ३५^१; ३६^१; ३१, १२^१;
 ३२, १; १५; १३३, ९; ११; १६; ९२६;
 ३४, ९; ३७, १५^१; ३९ ६; का १, ८,
 ३; २, १, ४^१; २, ७; ८; ७, २; ३, २, १^१;
 ३; ३, २^१; १७^१; ४, ३; ४, ५, १^१; ७;
 ५, १, ४; ९, ३; ६, ३, ७; ४, १, ७
 ३; ७, ६, ३; ७, ४; ९, २, ४; ३, ३; ७, ४;
 १०, ६, १; ११, ३, १; ४, ६; ८, ६^१; १२,
 २, ६, १३^१; १४^१; ३, ९^१; ७, ३;
 ११३, १, १; ७; १४; २, १; ४; ७; ८;
 १२; ३, ४; ५; ४, ३; ६७, २; १६;
 १४, १, १४^१; २, ४; १०; ३, ४; ४,
 ३; ८; १५, ५, ६; १६, ३, १; १५,
 १; २; ५; ८; १८; २०; २४; ३०,

६, ३; ४; १८, २, १^१; ५, १३; १९,
 ५, २; ६, १; ७, ४; २०, २, १; ३, ७;
 ४, ७; ८; ५, ५; ६^१; ९; २१, २, ६;
 ३, १९; ४, १५^१; २२, १, १; ६,
 १; २३, २, १; ३; ४; ४, १२; ५, ५;
 ६, ११^१; २४, ४, ८^१; २५, ३, ७; ४,
 ६^१; ९, २; २७, १३, ६; १५, २^१; २८,
 १, १; ६, १; १०, १^१; २९, २, ११;
 ५, ३^१; ३०, २, ११; ४, ११^१; ३१,
 १, ३; १४, ११; १२; १३२, १,
 ९; ११; १६; ३५, १, १२; ३, १;
 ३७, ३, २^१; ३९, ४, १; तै १, १,
 ८, १; १०, ३; १२, १; १४, ३; ४;
 २, १२, १^१; १४, ६; ७; ३, ४, १; ७,
 २; १०, १; १३, १; १४, १; ३; ४^१; १;
 ५^१; ६-८; ४, ४४, १; ४६, ३^१; ५,
 १, ११^१; २१^१; ४; २, २१^१; १५, १; ३;
 ६, ३^१; ७, १^१; ३१^१; ८, २१^१; ११,
 १; ५; १०, २^१; ११, १^१; १^१; ४^१; ६,
 ३, १; ४, ३; ४; ७, २^१; ११, ५^१;
 ७, ४, ३; ५; ११, १; ८, ५, ३; १०, १;
 ११, २; १३, १; १२, १, २, ८^१; ४,
 ६^१; ११, २^१; २, ४, ४; ६^१; ७;
 ८^१; ५, १; २; ४; ५^१; ६, १; २^१;
 ३; ४^१; ९, १; ३; १०, ३^१; ४^१;
 ११, ५; १२, २; ६^१; ३२, ८; ३,
 १; १०, ३६; ११, २; ५; १४, २^१; ४;
 ५, २६; १०, २; ५, ४, ५; ५, २; ८;
 १; ५; ९, १; ४६; ५; ११, ८^१; १२,
 २^१; ४; ५; ६, ५, ६; ६, १; ४-६;
 ९, ४; ६६; ८^१; ११, १; ३; ३, १,

*) = सपा. आश्रौ २, १९, २९। तै २, ६, १२, ४
 तैत्रा २, ६, १६, २ आपश्रौ १९, १, ११ अग्ने इति
 पांमे.।

५) सपा. तै ४, २, ५, २ तैत्रा ३, ७, ८, १ ज्योतिः इति
 पांमे.।

६) सपा. खिसा २९, २९ अग्निम् इति पांमे.।

७) सपा. मै ४, १०, ३ अग्ने इति पांमे.।

५) अ इति स्वरः? सपा. खिसा ३३, १६ अग्रयम् इति
 पांमे.।

१) = सपा. माश्रौ ५, १, ३२ काश्रौ ५, ३, २३। मै १,
 २, ८ प्रष्ट. माश्रौ १, ७, ३, १९ वाश्रौ १, ६, १, २१
 अग्ने इति, का ५, ३, २^१ काश्रौ ४, ६, १, २० अग्ने
 इति पांमे.।

६) सपा. ऋ २, ३५, ४ अस्मे इति पांमे.।

१;२;४;५; ६;८; ९; १०; ११;
 १२; १३; १४; १५; १६;†;
 १७;८; १; २;४; ५; ६;८; ९;
 १०;†; १२; १५; १६;†; ९;
 १;२;३; ६;८; १०; ११; १३;
 १६;१०, १;२; ३; ४; ५; ६;
 ७; १२;१३; ११,१;२; ३; ५;
 ७; ८;१०; १२, १;५; ७; १४;†;
 १३,१; ३;५;६; ९;१२; १३;१५;
 १४, ४;१५,५;६; ७;१२;†; १६;
 २;†; ३;†; ७; ८;†; ९;†; १०;†;
 ११;†; १२; १४; १५;†; १६; १७;
 २०;†;२१;†; १७,३;८; १०; १८;
 १;†; ३;१०;११; १४; १६; १७;
 १८; १९;२०;२१; १२, १;२;
 ३;†;४;५; ६;७; ८; ९; १०;
 ११;†; १२;१३; १४;१४;†; २०;
 १;†;३;४; ५;६;७;८;९; १०;
 ११; १२; १४;†; १५; २१, १;
 ३;४;५;६;७; ८;९; १०;†;
 ११; १२; १०;†; २२, १;२;४;
 ६;७; ८;†; ९;†; १०; १३; १४;
 २३,२;५; ६;१२; २४, ६-८; ९;
 २५,२;†; ६; २६,१; २;३; ५;
 ७;९;२७,५-८; २८,१; ४;६; ९;
 २९,२;४; ७;८; ९; ३०, ६-८;
 ३१, २; ३; ७; ८; १०; ११;
 १५;†; ३२, १;३;४;५;६; ३४.

८;१५;१९; ३५,१; २; ३; ४;†;
 ५;९;१७;२०; ३६,४;८;९; १३;
 ३७, ९; १०;११; ३८, २; ५; ८;
 १०;१२; ३९,१;४; ७;८;१३;†;
 १०;†; १५;†; ४०, ३;†; ६;
 १०;†; †; १२;१३; १४;†; ४४.
 ६ ७; ४५, ४;१३; १७; २०; ४६
 २;५; क १,८; १२; १४; २, ३०;
 ११;१४; १६;३,३; ७; १०; १२;†;
 १४,१;२; ३;४; ५; ६; ७;†;
 ८;५;१;२; ३;†; ४;†; ५;†;
 ८;९;१;६,२;†;४;५;६; ७;†;
 ९;†; १७,१; २; ३; ५; ६;†;
 ७; १८,३; ४; ५; ६; १०;†;
 ११;†;२५,१;†; २; ३;५;६;†; ८;
 २६, ७; १२, २;†; ३; १०;
 ११; २९,३-५; ६; ७; ११; ८;†;
 १३०,१;†;२;३;४; ५-८; १३१.
 १;†;२;†;३;†; ५; ६;७; ८;
 ९; ११; १२; १३; १४; १६;
 १८; १९;२०; २१; ३४, १;†;
 १३५,१;२; ३;४;५,८; ३६,२;†;
 १३७,७; ८; १३८,१;२;६; ३९,
 ३; ४;†; १४०, ४; ५; १४१, ३;
 ५;७; १४२, ५; ६; १४४, ४; ६;
 ९; १४५, ३; ५; ८; १४७, २;
 ३;७;†; ८; ११;†; ४८, १;†;
 २;३; ४-६; १५;†; १८;†; †

१, ४;२२; २७; ३०; ४८; ४९;†;
 ५१; ६०;७०, ७१; ७३; ७९; ८५;
 ९०; ११०; १११; ११४; ४४७;
 ४४९, २, १९४; २५७; २९८; ४५८;
 ६५५; ७३१; ७३२; ७४६; ७५६;
 ८५;†; ८६४; ८६७; ८६९; ८८२;
 ८८८; ८८९; ८९८; ९०६; ९०८;
 ९०९; ९१२; १०१५; १०६०;†;
 १०६१; १०८८; १०८९; १०९६;
 १०९७; १०९८; ११०२; ११०८;
 ११७५^m; ११७७; ११८१;
 १२१५; ३, ३, १२; १३;†; †;
 † १, १, ४; ३, २; ७; १०; ५, ४;
 ५;†; ७; ६, ६; ७ ८; ९; ८, १;
 ७; ९, ५; १०;†; १२, ४; ५ ८; ९;†;
 ४७, १; ३; २, २, ७; ८;†; ३, १८;
 १;२२, १;४;२४, १४; २८, २; ३४,
 १६, ३३८, १; २, ५४, ५; ५६, १६;
 ४, ४, ३; ८; ९, ६; १२, ८;
 १२; १३, ३; ४; ११; १४, ८;†; १५,
 १; २; ५; २१, २; ५; शौ १, ७, ४;
 ९, १; २; १६, १; २; २५, १; २८, १;
 ३३, १०, २, १, ४; १०, २; १२, ८;
 २५, ४; २८, २; २९, १; ३४, ३; ३;
 १, १-३; ६; २, १; २, ४, ३; ८, १; ३;
 ११, ४;†, १५, ६; २१, ९; १०; २६;
 १; २७, १; ३१, ६; ४, ११, ७; १५,
 १०; ३१, २; ३६, १; ३९, २; ९;

१) सपा. मै १, ६, ११; ३, १, १; २, ९ अन्नम् इति पामे. । २) पामे. अग्निः क्र १०, १६ ११ द्र. ।

३) पामे. अग्निः मा ५, ९ द्र. ।

४) पामे. अग्निः काठ ४, १४ द्र. ।

५) = सपा. आश्रौ ५, १९, ३ आश्रौ १४, १७, १ । मै ४, १२, ४ शौ २, १३, १ आश्रौ २, २, १ हृष्ट १, ३, ५ क्रे इति पामे. । १) सपा. क ४८, ५ वायुः इति पामे. ।

२) सकृत् = सपा. तैत्रा २, ७, ८, २ । ऐवा ५, १, १ वादेवी इति पामे. ।

३) पामे. अग्निः तै ४, ७, १४, २ द्र. ।

४) सपा. मा १८, ५० का २०, २, १३ मात्रा ९, ४, २, २२ ज्योतिः इति पामे. ।

५) सपा. तै ७ ५, १६, १ आदित्यः इति पामे. ।

६) पामे. अग्निः काठ १, १२ द्र. ।

७) सपा. क्र ८, ७१, १४ शौ २०, १०३, १ अग्निम् इति पामे. ।

८) सपा. क्र ९, १०१, ५ इन्द्रः इति पामे. ।

९) सपा. क्र ३, ५, ५; ४, ५, ८ प्रियम् इति पामे. ।

१०) सपा. वै १, २५, १; १४, १, २ कामा १३३ : १३ इन्द्रः इति पामे. ।

१२, ७; १०^३; १२, १३, १४^१; १५, १२; १८, १३^०; २१, १२^०; १५^१; २३, १५; २५, १; २; १२^१; १३^१; १४; २६, १; २८, ४; २९, १; ३०, १; ३३, ६; ३५, ४; ६; ११; ३६, ५^१; ३७, ११; ३८, १४; ३९, १०; ४१, ७; ८; १०; ४३, १०; ४४, २२; २३; ४४; ४५, ४^१; ४७, ५^१; ६^१; ४८, १२; ४९, ३; ५१, ६^१; ५५, ५२, ७; २०, २, ६; ३, ९; ६, १; ८, ६; १०, ४^१; ६; ७; ११, ६; ७; १२, ५; १३, २; १४, १; १५, ६; ८; १७, २; ६; १९, २; २२, ५; २६, ५; ३२, ८^१; ३६, १०; ३७, ६^१; ४२, १; ४३, ७; ४७, २; ४९, १^०; ५१, २^१; ५३, ७^१; ११; ५४, १०^१; ५६, ४; ७; १०; ६०, ७; ८; १०; ६१, २; ९; -मिना ऋ १, १, ३; १२, ६; ३६, १८; १६२, ११; ५, ४३, ७; ८, ३५, १; ४३, १४; मा १०, ३०; १७, ६५; १९, १७; २०, २५; २१, ५८; २५, ३४; २९, १०; ३७, १५; का ११, ९, २; १८, ६, १; २१, २, ६; २२, २, २; २३, ६, ११; २७, १३, ३; ३१, १, १०; ३७, ३, २; तै १, ४, ४६, ३^१; ऋ २, ५, ९, ५; ६, २, १; ३, १, ११, १^१; ४, ३, ३; ऋ ५, ३, १; ११, ५^१; ४, ३, ३, ५^१; ४, ८, १; ६, ५, १; ८, ४^१; ऋ ५, १, ११, ४; ३, ९, १^१; ४, ७, १८; ५, ५, ४^१; ६, १^१; ८, २, ७, ९, ३; ऋ ६, १, ५, २; ११, ६; ३, ७, १; ८, २; ९, ४; ७, १, ५, २; ३, ११, २; १४, १;

॥ मै २, ६, ६^१; ८, ४; ८; १०, ५; १४^१; २, १, ११; ३, ४८; ५, ३^१; ८, ११८; १०, ६८; ३, १, ६^१; २, ६; ३, १; ७^१; ९८; ८, १^१; ९, १^१; ४; ५; ७^१; ११, ५८; १६, १^१; २८; ४, १, १४८; २, २; ८, १; ९, ३^१; ६८; १०, २^१; ३^१; ४, १४, १६^१; काठ ६, ५-७; ७, ११^१; १३; ८, ४^१; १०; १०, १^१; ७; १३, ४^१; ६; १२; १५, १२^१; १८, ४; १९, ५; २०, १४; २१, ८; ९; २२, २; ५; ७; २४, ७; ९; १०^१; २६, २^१; २८, ८; ३४, १९; ३५, १५; २०; ३६, ८^१; ३९, ११; ४०, ३; ४३, १; ४; ४६, २; ५; ऋ ४, ४-६; ६, १^१; ७, ६^१; २८, ४८; ३०, ३; ३५, १; ३७, ८; ३८, २; ३^१; ४०, ५^१; ४४, ८; ४८, १^१; १३८; १८; कौ २, १९, ४^१; जै १३, १८, १; ४६, १; शौ ३, १२, १४, १४, २; ३, ५; ३९, २; ५, २३, १३; ६, ८५, ३; ८८, १७; ९, ३, २३; ५, ५; ११, २, २६; १३, १, २९; १९, ३७, १; ४५, ६; पै १, २७, २; ५४, २; २, ३६, १; ३, ३, २; ४, १८, २; ३०, १; ३३, ५; ५, १३, ७; ७, २, १०; ८, १६, ७; ९, ७, १; १५, ४, ६; ३२, ५; १६, ३०, ८; ४१, ३; ५७, ५; ५; ९७, ४; १०६, ६; -मिमि: ऋ २, २६, १०; ३, २४, ४; ६, १०, २; ८, ११, ६; १२, ६; ७, ३, १; ८, १८, ९; १९, ७; ६०, १; १०, १४१, ६; खि ३, ८, ५; काठ ९, १०८; ३५, १; ३९, १५; क ४८, २; कौ २, ५६९; ८५३; ८५४८; ८५५; ९०२; ९६७; जै ३,

४६, ४; ४८, २४, ९; २५, ४; शौ ३, २०, ५; २०, १०३, २; पै ३, ३४, ८; ३८, २८; १६, १०३, ९८; १७, २४, २; १८, १७, ९; १९, ६, ३; ४१, ८; ९; २०, १४, ६; ४७, ९, ५०, ३; ५२, ४; -मिभ्य: ऋ ७, १, ४; ऋ ५, १, ८, २; ५, १, १; मै २, १३, १३^१; ३, १, १०; काठ १९, ८^१; ४०, ३^१; ५; क ३०, ६^१; शौ ३, २१, १-७; पै ३, १२, १-७; ७, ११, ३; -मिभ्याम् तै ३, ३, ८, १; मै १, ८, ६; काठ ८, १२; क ७ ७; -मिम् ऋ १, १, १; १२, १; ७; १३६, ६; ९; १४, ३; १२३, २०८; १०, ९, ६^१; २७, १; ३५, १; ३६, १; २१७; ११^१; ३८, १३; ४४, ३; ४; ८; ४५, १४ (८, ५६, ५); ५८, ७; ७१, ७; ७२, ४ (२, ३५, १४); ८४, १८; १९६, १-७; १०६, १; ११२, १; ११३, १; ११६, ८; १२७, ८; ८, ७१, ११; १२८, ८; ५, १, ७; ६, १४, २, ७, १६, १); १३९, १; १४३, ४; ७; १४६, १; १५७, ५; १६१, ३; १६४, ४६^१; १७०, ४; १७४, ३; १८१, ९; १८६, ३; ८, (१९, ८), ८४, १^१; २, २, १; ३; ४, १; ३; ८, ५ (८, ६, ३५; ९५, ६); १०, ४; ६; १२, ३; २४, ७; २५, १; ४१, १९; ३, १, २-४; ११; १४; २, ३; ४; ८, ५; १०, १४०, ६; १३; १४; ३, ३; ५; ९, ५; ८; १०, ५२, ६; १०, ६; ११, ४; १२, २; १३, ३; ५; १७, ४; १९, १; २०, १; ८, ५; १०, ११; २३, २; ३; २६, १; २;

- अ) सपा. शौ ६, २०, १ अग्ने: इति पाभे. ।
 ब) सपा. शौ ६, १०३, १ अर्यमा इति पाभे. ।
 c) सपा. शौ ६, ११२, १ अग्ने इति पाभे. ।
 d) सपा. ऋ १०, १८७, ३ वृषा इति पाभे. ।
 e) सपा. शौ १४, १, ५१ अहुम् इति पाभे. ।

- १) सत्य. १इन्द्रारोहो टि. द. ।
 b) =सपा. तैत्रा २, ५, ८, ६ आपश्चौ ८, ८, ७ । मै ४, १०, ४ आप: इति पाभे. ।
 d) सपा. कौ १, ५; २, ५९४ प्रसू. अग्ने इति पाभे. ।

२७, २; ६; ११; १२; २९, १; ५;
१५; ३१, १५^०; ४, १, १९; २, १७;
१९; ३, १; ६, ८; ११; ५, ३, ४;
३९, २; ४; ५८, ८; ५, १, ४; २, १२;
४, ३; ६, १; १०; १९, ३; ६, १६;
४०; ११, २; १०, १२२, ४; ४^२;
१४, १; ३; ५; ६; १७, १; २१, ४;
१२२, २; २६, ७; २५, १; ४; ८;
१०३, ३; ९; १२८, ६; ८, ७१, १२;
४३, ७^०; ६०, १; ८५, २; ६, १, ३; ८;
७, १; ८, ४; ११०, १ (३, १०,
२); १५, ४; ७; १७; १६, ४६; ४८;
२१, ९; ४९, २; ५०, १; ६०, १२; ७,
१, १^०; २२, ३; ३, १; ५; ६, ४; ७, १;
१०, ३; ५; १६, १; ३; ३९, ५; ४१,
१; ४२, ६; ४४, १; ३; १७८, ३; ८०,
२; १९, ४; ८, ७, ३२; ११, ६; १०,
१४१, ३; ९; १९, २; ४; ४४, १३;
१३; २३, २; १ (१, १२७, २) ७;
(६०, २; १७); २०; १२२; ३९, ८;
६०, २; १०२, १०; २५; ३९, १^२;
४३, १९; १२४; ४४, ६; १५; ३१;
४४, १; ३; ७; १५; २६; ४५, १; ४८,
६; ६०, १७; ७१, १ (५, २१, ४),
१२^०; १३; १४^{१०}; १५^१; ७३, ८; ७४,
१; ४; ६; ११०२, ४-६; ७; २२^२;
१०३, १; १०; १०, १, ५, ६, ५, ७, ३^३;
५; ११, ३; ४; १६, ९; १४; २०,
२; ६-८; २१, १; ३५, ३; ४५, ६;

४६, ९; ५२, ६; ६१, ९; १६; १ (३५,
१०), ६३, ९; ६४, ३; ८; ६८, ९;
१ (७, ११, २) ७०, ३; ८०, ५^१; ६^१;
७; ८८, ३; ८-१०; १२-१४; ९१,
६; ८; ९२, २; ११८, ६; १२१, ७^०;
१२६, ५^१; १३६, १; १५०, ४^१; ५;
१५५, ५; १५६, १; खि ४, ९, १; ३;
४; ७; १४, १, ५, ७, १, १; ४; १२; २,
२; १०; ११; ७, ४; १५; १७^{१०}; ५, ४;
१२; ७, १, २; ७, २; ६; मा १, १७;
३, १; ५; ४, ३१^१; ६, २१; १७, २४;
३२, २, २६^१, ११, ९; १०; १३; १६^१;
१८; १९; २१; २२; २८^२; ३०; ३१;
४६^२; ४७^२; ५७; ६६^{१०}; ७६; १२, २;
२३; ३०; ६१; १११^१; १३, १; ४३;
११५, ३२; ४१; ४७; ४९^१; ११७
७०; ६९; १८, ५१^१; १९, ३३; २१,
२९; ४०^१; ४७; ५८; ५९; २२, ३;
१५; १७^१; २५, ३; २७, १४^१; २५^१;
२८, २३; २४; ३४; ४६; १३३, ७;
८; ४५; ३४, ३४^१; ३५, १८^१; १९;
३९, ८; का १, ६, १; १०, ५^१;
३, १, १, ५; ४, १०, २^१; ६, ५, १; १७,
१०, १; १४, १; १०, ५, ५^१; १२, १,
९; १०; २, २, ५^१; ७; ८; १०; ११; ३,
१^१; ३; ४; ९, १०^१; ११; ५, ८; ७,
१^{१०}; ११; १३, १, २; २, ६^१; ३,
१^१; ४, १७; ७, १०^१; १४, १, १; ४,
६; १६, १५, १४; २३; २९; ६, १^१;

१८, ६, ६^१; १९, १, ९^१; २०, ३,
१^१; २१, ३, २, २३, ४, १; १२^१; ५,
५; ६, ११; १२; २४, १, ३; ४, ७;
१०^१; २७, ३, २; २९, २, ४^१; ४, ३^१;
३०, २, १२; ३, १; ११; ४, १२;
१३२, १, ७, ८; ४, २; ३५, ४, १८;
३९, ६, ११ तै १, ७, १; २, ८, २^१;
३, ११, १; १४, १^१; ४, १३, १^१;
३६, १; १५, १, २; २, १^१; ३; ५; ३,
१६; ४, ३; ४^१; ८, ५; ९, २; ३^१; ४^२;
५; ७^१; १०, ३६^१; ६, १७, १३; ८,
३६; ७, ९, ४१^१; १०, ३^१; ८, २२, ३^१;
११२, १, २, ७; ११, १^१; २, २, १;
२^१; ३, १^२-४^१, ४, १^१; २; ४; ५; ६^१;
५, ५^१; ९, ३^१; ३, ८, २; ११, १; ५, ८,
२; ३^१; ४; ५^१; ६, ४^१; ५; ६, ५,
६; ६, ४; ९, ४; १०, ३; ३, १, ३, ११^१;
११, ८^१; २, ३, १; ३, ८, ६१^१; ५,
११, ४^१; ४, १, १, १; ४^१; २, १; २^१;
३^१; ४^१; ५^१; ३, १^१; २^१; ३^१; ४; ५, २;
३; ८, १^१, ६^१; १^१; ९, १^१; १०, २^१;
५^१; ११, ४^१; २, २, ३^१; ३, १^१; ५, २;
७, ३^१; १०, २; ३; ११३, ३; ८; ४,
१८, ३-३; ८; ६, ५, २^१; ७, १२, ३^१;
१३, १^१; ३^१; १५, १; १५, १, २, ३;
४^१; ५^१; ३, २^१; ४, २; ५, ७^१; ६;
९; ८, ५; १०, १; ४^१; २, १, १, २, ४^१;
५; ३, १^१; २^१; ३; ६; ५, ३^१; ६; ६,
२; ४; ५^१; ७, २; ५; ८, १; २; ७^१; ३,

^{a)} = सपा. तैत्रा २, ७, १३, ३। ऋ ६, २०, ५ मै ४, १४
१४ तु विशिष्टः पामे।

^{b)} पामे. अग्निः मै ४, ९, ३ द्र।

^{c)} सपा. जैश्रीका १९ अग्निः इति पामे।

^{d)} पामे. अग्निः कौ १, ४९ द्र।

^{e)} सपा. शौ ४, २, ६ ऋतज्ञाः इति, पै ४, १, ७ मातरः
इति, ऋ १०, १२१, ८ मा २७, २६; का २९, ४, ४ यज्ञम्
इति, तैआ १, २३, ८ स्वयम्भुम् इति च पामे।

^{f)} सपा. पै ५, ३९, ५ आदित्य इति पामे।

^{g)} (अग्निध-→) अग्निव (सं१) इति ८. शोध-
प्रस्तावः (तु. शाश्री १०, १, ११ टि.)।

^{h)} पामे. अग्नये मा ४, ७ द्र।

ⁱ⁾ = सपा. माश ९, ४, ४, ३ काश्री १८, ९, १६ आपश्री
१४, १७, १; १७, २३, १। शौ ४, १४, ६ अजम् इति पामे।

^{j)} पामे. अग्निः शौ ५, २७, ५ द्र।

^{k)} पामे. अग्निः काठ ४, १४^१ द्र।

^{l)} सकृत् सपा. मा ११, ७६ का १२, ७, ११ माश ६,
६, ३, ९ अग्नौ इति पामे।

२, २; ५, २; ५, ७, ४; ९, १; २; १०,
 २-४; ११, २; ४, १, १; २; २, २;
 ४, ३; ५, ३; ७, ४; ५, १; १०, १९;
 ३; ५, ५, १, ६; ७, २, १; ३; ४; ३,
 १; ४, ३; ४; ६, १९; ७, १; २; ८, १;
 ३; ९, ३; १०, ३; ६; ६, १, १९; ३,
 १; ४; ४, ३-५; ५, ३; ६, १; ३; ४;
 ७, ३; ८, ३; ४; ९, २; ३; १०, १; २;
 ७, १, १; २; २, २; ७, ३; ४; ३, ५,
 ७; ६, १; ४; ५; ६; ८, २; ९, १९;
 २; ३; ४; १०, १; १६, १, ४, ६; ११,
 ३; १; २, १, ७; २, ६; ७; ३, १; ५,
 ५; ६, १; ८, ६; ३, ४, ८; ५, १;
 २-४; १०, ५; ४, १, ४; ५, २, १;
 ६, ३, ५; ७, १, ५, २; ११, १; ५, ८,
 १; ११, १; मै १, १, ८; २, ६;
 १८; ३, १, ५; ४, १, ५; ५; १०; १;
 ५, ४; ७; १; ११; १२; १३; १;
 १४, १, ६, १; २; ३; ४; ६;
 ७; ८; ९; १०; ११; १२; १३;
 १७, ४; १; १८, १; २; ४; ५; ६;
 ७; ८; ९; १०, ७; १२; १७-१९;
 ११, ४; २, १, ३; १०; ११; ३,
 ५; ४; ६; १, ५; ७, १; २; ३;
 ४; ५; ७; ८; ९; १०; ११; १४;
 १६; १७; १२, ३; ४; ६; १३,
 १; ७; ८; १; १३; १५; २३;
 ३, १, १; २; १; ३; १; ६;
 ९; १; १०; १; १२, १; १; २;
 ३-५; ७; १०; १; ३; ६; ९;
 १०; १; १; ३; ४; ५; ६; ७;
 ८, ९; १०; ५, ५; १, १; २;
 १८, १; ४; ६; १; १, २; ५;

६; ७; १०, १; ४; ६; ७; ११,
 २; ५; ७; १२, १; १५, ३; १६, ५;
 ४, १, ८; २, १०; १२; १५, १; २;
 १, १२; २३; २५; १०, १;
 २; ३; ९; ५; ६; ११, १; २; ४;
 १२, ५; ६; १३, २; ४; ५; ६;
 ७; १; १४, ३; ५; १०; ११; ९;
 काठ १, ७; २, ६; १४; १५; ३, ८;
 ४, ५; १; २; ४; ६; ७; ८; ७;
 २; ४; ५; ६; ७; ८; ९; १०; १२;
 १५; १६; ८, १; २; ३; ४; ५; ६;
 ८; १०; ११; १२; १३; २; ३;
 १०, ४; ५; ११, ८; १२; १३, १५;
 १४, २; १५, ११; १२; १३; १६, १;
 २; ३; ४, ५; ७; ८; ९-११; १४;
 १७; २१; १८, ४; १५; १७;
 १८; १९; २०; २१; २२, २;
 ३-५; ९; १०; ११; १२; १३;
 १४; २०, १; ४; ५; ६; ७; १०;
 १४; १५; २१, २; ३-५; ७; ९;
 १३; १४; २२, १; २; ४; ६; ७;
 ८; ९; १०; १५; २३, ५; ६; ८;
 ९; २४, ८; २५, १; ३; २६, २; ३;
 ५; ७; ११; २७, ८; २९, ८; ३१;
 ६; १५; ३४, ६; १९; ३५, १; २०;
 १७; १८; ३६, २; ६; १२; १३;
 ३७, २; ३८, २; ३९, ३; १३; १४;
 १५; ४०, १; ३; ७; १४; ४१, २;
 ४५, १५; क १, ७; १९; २, १५; ३;
 ५; १, १; ३; ५; ६; ७; १५,
 २९; ३; ४; ५; ८; ९; १६, १;
 २९; १; ६; ७; ८; ९; १७, १;
 २; ३; ६; ७; ८; ९; १८, ४; ५;

६; २५, १; २; ५; २९, ४; ५; ६;
 ७; ८; ९; ३०, १; १; २; ३;
 ७; ८; १३, १; १; २; ३;
 ९; ७; ८; ९; १२; १७;
 १८-२०; ३४, १; १; १३, १;
 २; ४; १३, ५; १३, १; २; ४;
 ६; १४, ५; १४, ३; ५; ४७, ६;
 ४८, १; २; ३; १५; १; १६, १;
 १; ३; १७; १८; १९; २१; २२;
 ४५; ४७; ४९; ५९; ६७; ६९; ७२;
 ८२; ८७; ८९; ९१; १३३; ४२०;
 ४२५; ४६१; ४६५; २, २१; १९;
 १४०; १९६; २५९; २९६; ३३४;
 ४९०; ५०१; ५१८; ५६५; ६८८;
 ७२३; ७२४; ७६४; ८६५; ८६६;
 ८७७; ८९३; ९०३; ९०५; ९१४;
 ९१७; ९८४; १०३८; १०६२; १०८७;
 ११६३; ११७१; ११७४; ३, ३, ४;
 १; १, ३; २, ७-९; ३, १; १२; ५;
 १; ३; ५; ६, ५; ७, ५; ७; १०; ९;
 ७; ९; १०, १; १४, ९; ४१, २; ७; ४८;
 ७; १०; २, १, १०; ३, २, १२; १०;
 १; १४, १; १८, ३; २२, ६; २४;
 १२; २८, ६; ३८, ४; ४०, १४; ४६;
 ४; ५७, १३; ५९, १५; १७; ४, १, ८;
 १२, ११; १३, ८; १४, ७; ८; ९;
 १५, ७; १०; १७, ४; २१, ३; ४; २४;
 ५; २५, ५; २८, ४; २९, ४; ३०, १;
 २१; ३३, १-३; ३, १६, १; २०;
 ४; २१, ८; ३०, ६; ४, २३, ३; ४;
 ७; ४०, १; ५, १८, ५; ३०, १२;
 ६, १८, १; २८, २; ७, ४७, २;
 ५२, ३; ६५, १; ८७, २; ११५,

०) पांमे. अग्निम् मा १८, ५१ द्र.।

०) पांमे. अग्निः काठ ४, १४ द्र.।

०) पांमे. अग्निं मा ४, ७ द्र.।

०) पांमे. अग्निम् तै ४, १०, २ द्र.।

०) पांमे. अग्निः कौ ५, २७, ५ द्र.।

१) पांमे. अग्निम् क १०, १२१, ७ द्र.।

०) सपा. तैआ ४, २०, २ रुद्रः इति पांमे.।

०) सपा. तैआ २, ४, ५, ७ अग्नी इति पांमे.।

१) पांमे. अग्निम् क १, २३, २० द्र.।

१) सपा. वै १९, ७, १४ सत्यम् इति पांमे.।

२३; ८, २, ४ ^b ; ९; ८, २; ९, ३, १४; १५, २८ [†] ; १०, २, २०; २१, ७, ३३; ८, १७; ११, ८, १; १२, १, ६; १९, २०; २, ८ [†] ; ९; १०; ५४; १३, १, २५, ४०; ५२; ५७; १४, १, ३९; २, १८; २०; २३-२५; १५, ४, १४; १०, ९; † १८, १, २०; २१; ३, २२; ६०; ५४, १४; ४०; १२, १८, १; २७, ७; † २०, १६, ९; ३४, ३; ६७, ३; १०१, १; १०३, १ ^{३०} ; ३; पै १, २५, १-३; १५, ३; २, ५०, १; ५१, १; ५७, २; ८२, १; ३, १२, ८ ^३ ; १६, ४; ३४, २; ६ [†] ; ३८, ५ ^d , ४, १८, ६; २८, १ [†] ; ३१, १ [†] ; ३३, २; ४; ७; ५, ५, १; १२, ६; ३६, ४; ८; ३८, १ [†] ; ६, १०, ६; ७, १७, १; ८, १३, ८ [†] ; ९, १, ४; ७, १०; १२; १४, २; १७, ५; ७; २५, ११; १०, १, १३ [†] ; ७, ७; १२, ७, १; १३, ३, ४; १३; ४, १५, ७, ३ [†] ; १०, १; १४, १, २; ३ [†] ; ४; ३, २६; १५, १३, १; १६, ३, ४; ८; २९, २; ४०, १; ६१, २; ५; १७, ७; १०३, ८; १४९, १०; १७, १, ६; २, १०; ३, १; १०, ४; १४, १; ३०, ८; ९ [†] ; १० ^० ; ३१, ५ [†] ; ३३, ५; ३५, २; १८, ४, ८; ८, ८ [†] ; ९, १; ३; ५ ^३ ; १७, ५; १८, १०; २०, १; १२, १, १०; ८, ९ ^b ; ४६, ४; २०, १३, ५; १४, ७ [†] ; ८; ९; १८, ३ [†] ; २२, ८; २३, ४; २६, १; २७, ३-५; ३०, २ [†] ; ३२, ३ [†] ; ८; ५१, ३ [†] ; ५७, ५; -† गिनऽ-गिनऽ ऋ १, १२,	२; ६, १५, ६; ८, ६०, [१, १२७, २; ८, २३, ७; ६०, ३] १७; तै ४, ३, १३, ८; मै ४, १०, १; ५; कौ २, १४१; जै ३, १४, ०; शौ २०, १०१, २; -गिनऽ ऋ १, १०८, ४; ५, ६, ६; ७, १, २२; शौ १५, १२, १; -ग्री ऋ ५, [४५, ४; ६, ५९, ३]; ६, ६०, १; तै ११, ५, ९, ५; ६, ७, १; ४, २, ११, १ [†] ; ११ [†] १, ४, ८; १०; ५, ११; ३, ९, १; ४, १०, ५ [†] ; काठ ४, १५, ७, ७; २२, १; २६, ७; २७, ६; ३२, ६ ^३ ; ७; ११ [†] ४२, ५; ४२, ६; शौ ११, ७, ११; १३, १, ४६; ४७; ४९ ^३ ; ५०; ५१; पै १६, १५४, १; १८, १९, ६; ७; ९ ^३ ; १०; ११; -ग्रीः तै १, ५, ९, ६; काठ ८, १२; क ७, ७; -ग्रीऽ ऋ ७, १, १४; तै ३, ५, १, २ ^१ ; ५, ६, १, २; ६, ३, १, २ ^१ ; मै २, ६, ६ ^१ ; २, १३, १; ३, ८, १० ^३ ; ११ ^३ ; कौ १२, २, ४; १६, १, १३; पै १, ३३, ४; १७, ३०, ४; -ग्रीनाम् ऋ १०, ७८, ३; तै ५, ६, ९, १ ^१ ; ११ ^१ १, ६, ११; ३, १, ९; २, १; ३, ४, ३; ८, १०, ९, ७; ११ ^१ काठ १२, १०; ११; २०, १; २१, १२; ११ ^१ क ३०, ८; ३१, १; -०मे ऋ १, १, ४; ६; ९; [१२, ३; १०; १५, ४]; ५; [१२; ८, ४४, १४; १०, २१, ८]; १३, ४; १४, ७; १०; ११; २२, ९; २६, २; २७, ४; ३६ [५; ४४, ९]; ४४, १; [२; ८, ११, २]; ५; ७; १०; ११; ४५, [६; ३, २९, ४]; ८ (८४, ७; ८, १, २२;	२, ९८, ४); १०; ५८, ८; ७३, ४; ७५, २-५; ७६, ५; ७९, ४; ६; [९४, १-१४]; ९७, १; १०५, १३; १२७, ११; १४४, ७; १४७, ५; १६१, १; १८८, ३; १८९, १-३; २, १, १५; [१६; २, १३]; २, २; ६; ७, १; ४; ५; ९, २; ४; ६; ३, १, १६; [२२; १०, ८०, ७]; [२३; ५, ११; ६, ११; ७, ११; १५, ७; २२, ५; २३, ५; २, ६; ३, ७; १०; १०, [२; (६, १४, २); १०, २१, ७; ११८, ७]; ७; ११, ९; १३, ६; १४, ३; ४; १५, ५; १६, ६; १९, ३; ४; २०, २; ३; २१, ३; २२, २; ३; २३, २; २४, १; २; ३; ८, १९, २५ (१७, १; ७५, ३); ४; ५; २५, १; ४; ५; २७, ३; १०; १५, २८, १; ३-६; ०९, ८; १२; ५७, ५; ४, [१, ३ (८, २७, ३)]; ४, ३; १२; ६, १; ७, २; ९, [१, ३६, १२] १; १०, १; ३-५; ७; ८; ५, १, ११; ३, ७; ९; ४, ९; ७, ९; [९, ४; ६, २, ९]; १०, १; १३, १; ६; १६, ५; २०, ३; २१, १; २; २२, ४; २३, १; ४; २४, १; २५, ३; २६, १; ३; [४; ५, १]; ६; २७, २; २८, ३; ४; ४६, २; ५६, १; ६०, ६; ८; १, १३; ०, १; ८; १०, [११] १४, ६; ३, १; [१, ११] ४, ६; ८, ५; १०, २; ५; ११, १; २; ४; १३, १-३, ५; ६; १५, १४; १५ ^१ ; १६; १९; १६, ३; १९ ^१ (५, ५१, ५); १०; (७, ९०, २); १६; २१; ३३; ३६-३९; ४३; ४८, १०; ५१, ५; ६०,
---	---	--

१) पामे. अग्निम् मै ४, १२, ६ द्र. ।

२) अग्निम् इव इति पाठः > छन्दस्तः ०ग्निम् व इति

यद्वा ०ग्नीव इति स्यादिति BAG. [३, ७१] ।

३) पामे. अग्निः कौ १, ४९ द्र. ।

४) पामे. अग्निम् मा १८, ५२ द्र. ।

५) सकृत् सपा. शौ १२, २, १० उक्थ्यम् इति

पामे. ।

१) पामे. अग्निः शौ १२, २, १६ द्र. ।

२) सपा. ऋ १०, ३५, ४४ शौ १४, २१७ विभे. ।

३) सपा. शौ ६, ३९, २ इन्द्रम् इति पामे. ।

४) सपा. शौ ७, ११५, १ अग्ने इति पामे. ।

५) सपा. ता ५, ८, ९; १४, ५, १८ इति पामे. ।

३; ७, ३, ३; ९, ५, १४, ३; १५, १३;
 ८, ४४, ११; १६, ९; १७, १; ३; ४३;
 ३; ८, ११, ७; १९, ९; २९; २३,
 ६; ११; २६; २८; १३० (९०, ५);
 १९, ३; ४३, २; १२; १५; १६;
 १८; २३; २६; २७; ४४, २; ४; ५;
 ८; २२; २५; २९; ६०, १; ३; ५;
 ७; १६; १८-२०; ७१, ५; ६; ८; ७४,
 ७; ७५, ११; १३; १६; ८४, ९
 १०२, १६; १८; १०३, १३; ९, ६६,
 १९; ११; ६७, २३; २४; २६; १०,
 १, २; १२, ६; २१, १६ (१, १६, ३; ८,
 ३, ५); ७९, ५; ६; ८७, ५; ७; २१;
 १३३ (६, १६, २८); ९१, ३; ९८,
 १२; ११८, १; १२२, ६; १२८,
 ६; १४०, १; १४१, १; १५०, ३;
 १५६, ४; ५; १ (९, ६१, ११); १९१,
 १; खि १, २, ७; ५, ५; २, ६, १;
 १३; ७, ४; ५; ३, ८, ५; १६, ८; ४, ८,
 ९; ९, ५; ६; ५, ७, १, १२; मा १,
 ५; ११; १८; २, ४; ७; ९; १४; १७;
 २०; २७; २८; ३, १७; १८; २४;
 २५; ३८-४०; ४, १४; ५, ६; ९;
 ३६; ४०; ७, ४३; ८, २०; ३८;
 ९, २८; ३७; ११, ३५; ४३;
 ४६; ७५; १२, ७; ८; १०; ३१;
 ३७; ४१; ४८; ४९; ५१;
 ५८; ५९; १०४; १०६; ११५;
 ११६; १२, १; ११; २६;
 ४२; ४४; ४९-५१; ११५,
 १६; ३०; ३१; ३५; ३७; ४४;
 ४६; ४८; ५३; १७, ४-६; ८;
 ९; ५०; ५३; ६९; ७१; ७३;

७७; १२, ३८; ४१; २०, २४;
 २५, ४७; १२६, १३; २०; २७, २२;
 ३२, १४; ३३, ३; १०६; १२; ४८;
 ३४, १५; ३५, १६; ४०, १६;
 का १, ३, १; ८; ६, ३; २, १, ५; २,
 १; ४; ९; ४, ४; ५, १; ६, ६;
 १०; ३, ८; ९; १६; १७; ४, ३;
 ४; ४, ६; ९, ५; ५, २, ३; ३, २;
 ९, २; ७; ८, ६, ३; १२, १; ३;
 १३, १; २; ९, २, ३; ३, ६; ४, २;
 १०, ५, ४; ११, १, ३; १२, ३, ८;
 ४, ६; १०; ७, ७; १०; १३, १, ८; ९;
 ११; ३, २; ८; १२; ४, ४; ५; ७;
 १४; १५; ७, ३; ५; १४; १५;
 १४, १, ११; ३, १०; ४, ५; ७, ५;
 ३; ४; १६, १, १; १५, ११; १३; १७;
 १९; २६; २८; ३०; ६, ५; १८, १,
 ५-७; ९; १०; ५, १; ४; ६, ५;
 ७; ९; १३; २०, ४, ४; २१,
 ३, ९; ११; १२; २२, २, १; २७,
 १५, २; २९, २, १२; ५, १; २;
 १३२, १, ३; १०; १२; ४, ५;
 ३३, १, १; ३५, ३, ११; ४, १४;
 ४०, १, १८; तै १, १, ४, २; ८, १;
 १०, २; ११, २; १२, १०; १३, २;
 ३; १४, ३; ४; २, ३, १, १,
 १; १२, १; १४, २; ५; ३, ४, ३;
 १४, ३; ५; ६; ७; ८; १४, २९,
 १; ४३, १; ४४, २; ४६, २; ५, ३,
 १५, २; ३; ४; ६, २; ४;
 ७, ५; ८, ५; ६, २, २; ६, २; ३; ७,
 २; ७, ६; ४; ९; १०, २; २, १२, १२,
 १; ६; ४, ५, १; २; ८, १; ११, २;

१५, ७, ३; ४; ८, १; २; ९, १६; १६;
 ११, ३; ४; ३, १, ४, ४; ११, ६;
 २, ११, १; ३, १, १; ५, ६, १,
 ११, १; २; ३; ४, १, ३, ३; १४,
 २; ३; ८, ३; ९, ३; १०, १; ११, १;
 २, १, २; ३; ३, १; ३; ४; १४, २;
 ३; ५, १; २; ७, १; २; ९, ५;
 १०, १; २; ३; ११, ३; ३, १२, १;
 ११३, २; ४; १४, ४, ३; ४; ५; ७;
 ८; ७, २; ६, १, १, २; ३; ५;
 ३, १; २; ५, २; ३; ७, १३, ४; ५,
 १, ५, ८; २, २, २; ६, १; ३, ५,
 १; ११, ३; ४, २; ७, १; २; ५, ३,
 ११, ६, १; ९, ११, ७, ४, ११;
 ३; ७, २; ६, ३, २, ६, १; मै १, १, ८;
 ९, २, ३; ७; ८; १३; ३, ३, १;
 ३८; ४, १; ५; ७; १४, ५, १, १;
 २; ३; ४; ९; १०; ११; १४; ६,
 १; २; २; ७; १, १; ४; ८, ५;
 ६; १०, २; ३; २, ४, ४; ७; ८; ९;
 ३; ७, ३; ४; १; ७; ८; १०;
 ११; १; १४; १; १५; १७; १;
 ८, ७; १०, १; १; ४; ६; १२, ४; ९;
 १३, ७; ८; ११; १२; ३, १,
 ५; ६; २, १; २; ४; ५; १०; ३,
 ८; ९; १; ४, ५; ८, ५; ९, १; ११,
 १०; १; ४, १, ५; ७, ३; ९, २४;
 २६, १०, १; २; ६; १; १;
 ३; ४; ५; ११, १; २; ४; ६;
 ५; ६; ११२, १; २; ४; ५; ६;
 ११३, ५; ६; ७; ९; ११४, ३;
 ११; १५, १६; काठ ४, १२;
 २, १२; १; १; १६, १७; ३०, ८;

०) पामे. अग्निः तै ४, ७, १४, २ द. १

०) पामे. अग्निः तै ४, ७, १४, २ द. १

०) पामे. अग्निः काठ १, १२ द. १

०) सपा. माश्री १, ८, ४, २५ अग्निः इति

पामे. १

०) सपा. ऋ ३, २९, १६ होतः इति पामे. १

०) पाठः? अग्नि इति शोधः (व. सपा. ऋ १०, १, १ प्रसू. [वैप ४, २६ W] द.) १

कौ †१, १; ५†^a; ७; ८; १०६; २३-२५; २८; ३९; ४०; ४२६; ६६; ७६; ८१; ८४; ९९; १००; ४३४; ४४८; २, १०; २५; १४०; ४१५; ४१६; ४५७; ५१६; ५७१; ५९४†^a; ७००; ७३३; ७४८; ८१४; ८२६; ८४७; ८५३; ८६८; ८७०; ८७१; ८७३; ८८०; ८८१; ८८५-८८७; ८९०-८९२; ९०२; ९११; ९१३; ९७४; ९९९; १०५५-१०५७; १०६३; ११२७; ११२९-११३१; ११६६; ११८३; ३, ५, १६; †जै १, १, १; ५†^a; ७; ८; १०६; ३, ३-५; ४, ५; ८; ७, ४; ८, ४; ९, ०; ४; ११, ३; ४; ४२, ८; ४७, २; २, ६; २; ३, १; ६, १६; १४, ३; २२, ३; २८, ४†^b; ३२, ५; ६; ३४, १५; ४०, १२; ४६, २; ३; ६; ४८, १०†^a; ५४, १-३; ५७, ४; ७, १, ९; ३, ९; १०; ४, ७; ११, ८-१०; १२, ७; ९; १०; १४; १५; १३, १; २; ५-७; १५, ४; ६; १८, १; ३; १९, ३; २४, ९; १०; २५, १; ४; २८, ८; शौ १, ७, २; २, १६, ४; १९, १-५; ३, ३, १; १५, ५; २०, २; २२, ३; ७, १४, ५; ३३, १; ५, ३, २†^c; ८, १†; १४; ८; २७, १२; २९, १; ४; १३; ६, ५, १; ६३, ४; १०८, ४; १३०, ४; ७, ३५, १; ६३, २; ७७, १०; ११५, १^d; ८, ३४; ७; २०; २३; २, २, ४; ९; १०, ६, ३५†^e; ११, १, १; ३; ६; १६; ३६; १२, ४, २; १३, १, ३१; १८, १,

३४; २, ३६; ३, ५; ४, ३०; १९, ३, २; ३; २७, ५; ६४, १; २०, १३, ३; १०१, ३; १०२, ३; १०३, २; पै १, ४१, ३; †१८, ७, १^f; †१९, ७, १; †२०, ८, ७; ४८, १; -०मे ऋ १, १, ७; १२, [४; ७४, ७]; ८; १३, १; १४, १; २; ८; [१९, १; ९]; २२, १०; २३, [२३; १०, ९, ९]; २४; २६, १०; २७, ७; ३१, १-१८; ३६, ४; ६; ९; [१५; ७, १, १३]; १९; ४४, १३; ४५, १; २; ७; ५८, ४; ६; ९; ५९, १; ६०, ५; ६७, ३; ७१, ६; १०; ७२, ३; ७; १०; ७३, ५; ७-९; [१०; ७, २, २०]; ७४, ८; ९; ७६, १-३; ७९, ७-९; ११; ९४, १६; ९५, ९; [११; ९६, ९]; ९७, ४; १२७, ९; १३९, ७; १४०, [१०; ६, ८, ६]; ११-१३; १४१, ९; १०; १४२, १; [४; ५, ५, ३]; १४३, ८; १४४, ६; १४७, १; २; [३; ७, ४, १३]; ४; १५०, १; २; १६४, ११; १८९, ४-७; २, १, १; [२; १०, ९१, १०]; ३-१४; [२, २ (८, ८८, १)]; ७; ९-१२; ३, ३; ४, ८; ९; [५, ८; ८, ४४, २८]; ६, १; २; ७; ९, ३; ५; ३५, १५; ३७, ६; ३, १, १; १७; २०; [२३; ५, ११; ६, ११; ७, ११; १५, ७; २२, ५; २३, ५]; ४, १; [११; ७, २, ११ (५, ११, २; १०, १५, १०; ७०, ११)]; ६, २; ५; ७; ७, १०; ९, २; ७; १० [१; ८, ४४, १९ (१०, १३४, १)]; ३;

१३ [३, १०, ८), ७]; १४, ५-७; १५, २-४; १६, ३; ५; १७, २; ३; [५; ५, ३, ५]; १८, १-५; १९, २; ५; २१, १; ४; २३, ४; २८, २; २९, १०; ५४, ३; २१; २२; ५५, २; ५७, ६; ६१, ६; ७, १, १; २; ४; ५; २, २; ४-६; ९; १०; १२-१४; १६; ३, ४; ५; ६^g; ७; ९; १२-१६; ४, २; ४; ५; ७; १०; [१५; ७, १४, २]; ५, ६; १४; ६, ६; ९; १०; १०, २; ११, १-४; [५; ५, ८, १]; ६; १२, १; २; ४; ५; [६; १०, १२६, ८]; ५, १, ८; ९; १०^h; २, ७; [८; १०, ३२, ६]; ११; ३, १; ६; ८; ११; ४, १; ४-६; [७; ७, १४, २]; [८; ६, ५२, १२; ७, ४२, ५]; १०; ११; ६, ४; [५; ६, १६, ४७]; ७; ८; ७, १०; ८, २-७, ९, १; ६; [७; २३, २]; १०, २; ४; ६; ११, ३; ५; ६; १२, ३; ४ⁱ; ५; ६; १३, ४; ५; १६, ४; १८, ५; २०, १; २; २६, ५; २७, [१; ८, १, ३३]; ३; २८, २; ५^j; ३०, १२; [१३; १५; ३४, ९; ४३, ६; १५; ४७, ७; ५१, ८; १०]; ६, १, १; ७^k; ९; [१० (७, ६३, ५)]; ११; १३; २, ५; ४, १; ७; ८; ५, ४; ६; ७; ६, ३; ७, ३; [५, ८, ६] ५; ८, ७; ९, ७; १०, ६; [११, ६; १२, ६]; १३, ४; १४, ३; १५, ८; ९; ११; [१२; ७, ४, ९]; १६, १; [७; ८, १९, १७; ४३, ३०]; १२; १३; २५; २७; ३१; ४५; २७, ८; ४८, ३; ४; ७-९; ५०, ९; ५१, १३; ६०, २^l;

a) पामे. अग्निम् ऋ ८, ८४, १ द्र. १.

b) सपा. कौ २, ३३२ अग्नेः इति, ऋ १०, ९१, ५ चित्राः इति च पामे. १.

c) पामे. अग्निः तै ७, ७, १४, २ द्र. १.

d) पामे. अग्निम् पै २०, १४, ७ द्र. १.

e) पाठः ? तु. केचन मूको., ऋ १०, १२२, २ च

अग्ने इति सर्वनिघातः पाठः १.

f) वैतु. शंपा. अग्ने इति शोधापेक्षम् १.

g) =माय १, ११, १२ (यत्रापि शोधः द्र.) सकृत्

अग्ने इति शोधः (तु. सपा. ऋ १०, ८५, ३८) अन्यत्र

अग्ने शौ १७, २, ६९ टि. द्र. १.

h) पामे. अग्निः काठ ७, १४^k टि. द्र. १.

३; ७, ३, ३; ९, ५; १४, ३; १५, १३;
 ८, ४४, ११; १६, ९; १७, १; ३, ४३;
 ३; ८, ११, ७; १९, ९; २९, २३;
 ६; ११; २६; २८; १३० (९०, ५);
 ३९, ३; ४३, २; १२; १५; १६;
 १८; २३; २६; २७; ४४, २; ४; ५;
 ८; २२; २५; २९; ६०, १; ३; ५;
 ७; १६; १८-२०; ७१, ५; ६; ८; ७४,
 ७; ७५, ११; १३; १६; ८४, ९
 १०२, १६; १८; १०३, १३; ९, ६६,
 १९; २१; ६७, २३; २४; २६; १०,
 १, २; १२, ६; २१, ६ (१, १६, ३; ८,
 ३, ५); ७९, ५; ६; ८७, ५; ७; २१;
 १२३ (६, १६, २८); ९१, ३; ९८,
 १२; ११८, १; १२२, ६; १२८,
 ६; १४०, १; १४१, १; १५०, ३;
 १५६, ४; ५; १ (९, ६१, ११); १९१,
 १; खि १, २, ७; ५, ५; २, ६, १;
 १९; ७, ४; ५; ३, ८, ५; १६, ८; ४, ८,
 ९; ५, ६; ५, ७, १, १२; मा १,
 ५; ११; १८, २, ४; ७; ९; १४; १७;
 २०; २७; २८; ३, १७; १८; २४;
 २५; ३८-४०; ४, १४; ५, ६; ९;
 ३६; ४०; ७, ४३; ८, २०; ३८;
 ९, २८; ३७; ११, ३५; ४३;
 ४६; ७५; १२, ७; ८; १०; ३१;
 ३७; ४१; ४८; ४९; ५१;
 ५८; ५९; १०४; १०६; ११५;
 ११६; १२, १; ११; २६;
 ४२; ४४; ४९-५१; ११५,
 १६; २०; २१; ३५; ३७; ४४;
 ४६; ४८; ५३; १७, ४-६; ८;
 ९; ५०; ५३; ६९; ७१; ७३;

७७; १९, ३८; ४१; २०, २४;
 २५, ४७; १२६, १३; २०; २७, २२;
 ३२, १४; ३३, ३; १०६; १२; ४८;
 ३४, १५; ३५, १६; ४०, १६;
 का १, ३, १; ८; ६, ३; २, १, ५; २,
 १; ४; ९; ४, ४; ५, १; ६, ६;
 १०; ३, ३, ८; ९; १६; १७; ४, ३;
 ४; ४, ५, ६; ९, ५, ५, २, ३; ३, २;
 ९, २; ७; ८, ६, ३; १२, १; ३;
 १३, १; ३; ९, २, ३; ३, ६; ४, २;
 १०, ५, ४; ११, १, ३; १२, ३, ८;
 ४, ६; १०; ७, ७; १०; १३, १, ८; ९;
 ११; ३, २; ८; १२; ४, ४; ५; ७;
 १४; १५; ७, ३; ५; १४; १५;
 १४, १, ११; ३, १०; ४, ५; ७; ५,
 ३; ४; १६, १, १; ११, १३; १७;
 १९; २६; २८; ३०; ६, ५; १८, १,
 ५-७; ९; १०; ५, १; ४; ६, ५;
 ७; ९; १३; २०, ४, ४; २१,
 ३, ९; ११; १२; २२, २, १; २७,
 १५, २; २९, २, १२; ५, १; २;
 ३२, १, ३; १०; १२; ४, ५;
 ३३, १, ९; ३५, ३, ११; ४, १४;
 ४०, १, १८; तै १, १, ४, २; ८, १;
 १०, २; ११, २; १२, १०; १३, २;
 ३; १४, ३; ४; २, ३, १, १,
 १; १२, १; १४, २; ५; ३, ४, ३;
 १४, ३; ५; ६; ७; ८; १४, २९,
 १; ४३, १; ४४, २; ४६, २; ५, ३,
 १५, २; ३; ४; ६, २; ४;
 ७, ५; ८, ५; ६, २, २; ६, २; ३; ७,
 २; ७, ६; ९; १०, २; २, १२, १२,
 १; ६; ४, ५, १; २; ८, १; ११, २;

१५, ७, ३; ४; ८, १; २; ९, १६; १६;
 ११, ३; ४; ३, १, ४, ४; ११, ६;
 २, ११, १; ३, १, १; ५, ६, ११
 १११, १; २; ३; ४, १, ३, ३; १४,
 २; ३; ८, ३; ९, ३; १०, १; ११, १;
 २, १, २; ३; ३, १; ३; ४; १४, २;
 ३; ५, १; २; ७, १; २; ९, ५;
 १०, १; २; ३; ११, ३; ३, १२, १;
 ११३, २; ४; ४, ४, ३; ४; ५; ७;
 ८; ७, २; ६, १, १, २; ३; ५;
 ३, १; २; ५, २; ३; ७, १३, ४; ५,
 १, ५, ८; २, २, २; ६, १; ३, ५,
 १; ११, ३; ४, ६, २; ७, १; २; ५, ३,
 ११; ६, १; ९, ११; ७, ४, ११;
 ३; ७, २; ६, ३, २, ६; मै १, १, ८;
 ९, २, ३; ७; ८; १३; ३, ३१;
 ३८; ४, १, ५; ७; १४; ५, १, १;
 २; ३; ४; ९; १०; ११; १४; ६,
 १; २; २; ७; ७; ७; ७; ८, ५;
 ६; १०, २; ३; २, ४, ४; ७; ८; ६;
 ३; ७, ३; ४; १; ७; ८; १०;
 ११; १; १४; १; १५; १७; १;
 ८, ७; १०, १; ४; ६; १२, ४; ६;
 १३, ७; ८; ११; १२; ३, १,
 ५; ६; २, १; २; ४; ५; १०; ३,
 ८; ९; ४, ५; ८, ५; ९, १; ११,
 १०; ४, १, ५; ७, ३; ९, २४;
 २६, १०, १; २; ६; १; १;
 ३; ४; ५; ११, १; २; ४; ६;
 ५; ६; ११२, १; २; ४; ५; ६;
 ११३, ५; ६; ७; ९; १४, ३;
 ११; १५, १६; काठ ४, १२;
 ९, ११; १; १६, १७; ३०, ८;

१) पामे. अग्निः तै ४, ७, १४, २ द्र. ।

२) पामे. अग्निः ३६ मा ८, १० द्र. ।

३) पामे. अग्निः काठ १, १२ द्र. ।

४) सपा. माश्रौ १, ८, ४, २५ अग्निः इति

पामे. ।

१) सपा. ऋ ३, २९, १६ होतः इति पामे. ।

२) पाठः? अग्ने इति शोधः (व. सपा. ऋ १०, १, १ प्रस. [वैप ४, २६ W] द्र.) ।

कौ ११, १; ५१^३; ७; ८; १०६;
 २३-२५; २८; ३९; ४०; ४२६;
 ६६; ७६; ८१; ८४; ९९; १००;
 ४३४; ४४८; २, १०; २५; १४२;
 ४१५; ४१६; ४५७; ५१६; ५७१;
 ५९४^३; ७००; ७३३; ७४८; ८१४;
 ८२६; ८४७; ८५३; ८६८; ८७०;
 ८७१; ८७३; ८८०; ८८१; ८८५-
 ८८७; ८९०-८९२; ९०२; ९११;
 ९१३; ९७४; ९९९; १०५५-१०५७;
 १०६३; ११२७; ११२९-११३१;
 ११६६; ११८३; ३, ५, १६; १जै
 १, १, १; ५१^३; ७; ८; १०६; ३,
 ३-५; ४, ५; ८; ७, ४; ८, ४; ९, १; ४;
 ११, ३; ४; ४२, ८; ४७, २; २, ६;
 २; ३, २, १; ६, १६; १४, ३; २२, ३;
 २८, ४^३; ३२, ५; ६; ३४, १५;
 ४०, १२; ४६, २; ३; ६; ४८, १०^३;
 ५४, १-३; ५७, ४; ७, १, ९; ३, ९;
 १०; ४, ७; ११, ८-१०; १२, ७; ९;
 १०; १४; १५; १३, १; २; ५-७;
 १५, ४; ६; १८, १, ३; १९, ३; २४, ९;
 १०; २५, १; ४; २८, ८; शौ १, ७,
 २; २, १६, ४; १९, १-५; ३, ३, १;
 १५, ५; २०, २; २२, ३; ७, १४,
 ५; ३३, १; ५, ३, २^३; ८, १^३; १४;
 ८; २७, १२; २९, १; ४; १३; ६, ५,
 १; ६३, ४; १०८, ४; १३०, ४; ७,
 ३५, १; ६३, २; ७७, १०; ११५, १०;
 ८, ३४; ७; २०; २३; २, २, ४; ९;
 १०, ६, ३५^३; ११, १, १; ३; ६; १६;
 ३६^३; १२, २, ४२; १३, १, ३१; १८, १,

३४; २, ३६; ३, ५; ४, ३०; १९, ३,
 २; ३; २७, ५; ६४, १; २०, १३, ३;
 १०१, ३; १०२, ३; १०३, २; पै १,
 ४१, ३; ११८, ७, १^३; ११९, ७, १;
 १२०, ८, ७; ४८, १; -०मे ऋ १,
 १, ७; १२, ४; ७४, ७; ८; १३, १;
 १४, १; २; ८; ११९, १; ९; २२, १०;
 २३, १२३; १०, ९, ९; २४; २६,
 १०; २७, ७; ३१, १-१८; ३६,
 ४; ६; ९; ११५; ७, १, १३; १९;
 ४४, १३; ४५, १; २; ७; ५८, ४; ६; ९;
 ५९, १; ६०, ५; ६७, ३; ७१, ६; १०;
 ७२, ३; ७; १०; ७३, ५; ७-९; ११०;
 ७२, २०; ७४ ८; ९; ७६, १-३;
 ७९, ७-९; ११; ९४, १६; ९५, ९;
 १११; ९६, ९; ९७, ४; १२७, ९;
 १३९, ७; १४०, ११०; ६, ८, ६;
 ११-१३; १४१, ९; १०; १४२, १;
 ४; ५, ५, ३; १४३, ८; १४४, ६;
 १४७, १; १४३; ७, ४, १३; ४; १५०,
 १; ३; १६४, ११; १८९, ४-७; २,
 १, १; १२; १०, ९१, १०; ३-१४;
 १२, २ (८, ८८, १); ७; ९-१२; ३,
 ३; ४, ८; ९; १५, ८; ८, ४४, २८;
 ६, १; २; ७; ९, ३; ५; ३५, १५; ३७,
 ६; ३, १, १^३; १७; २०; १२३; ५, ११;
 ६, ११; ७, ११; १५, ७; २२, ५; २३,
 ५; ४, १; ११; ७, २, ११ (५, ११,
 २; १०, १५, १०; ७०, ११); ६, २;
 ५; ७; ७, १०; ९, २; ७; १०१;
 ५; ७; ८; ७, १०; ९, २; ७; १०१;
 ८, ४४, १९ (१०, १३४, १); ३;

१३ (३, १०, ८), ७; १४, ५-७;
 १५, २-४; १६, ३; ५; १७, २; ३;
 १५; ५, ३, ५; १८, १-५; १९, २;
 ५; २१, १; ४; २३, ४; २८, २; २९,
 १०; ५४, ३; २१; २२; ५५, २; ५७,
 ६; ६१, ६; ७, १, १; २; ४; ५; २, २;
 ४-६; ९; १०; १२-१४; १६; ३,
 ४; ५; ६^३; ७; ९; १२-१६; ४, २;
 ४; ५; ७; १०; ११५; ७, १४, २; ५,
 ६; १४; ६, ६; ९; १०; १०, २; ११,
 १-४; १५; ५, ८, १; ६; १२, १; २;
 ४; ५; ६; १०, १२६, ८; ५, १, ८;
 ९; १०^३; २, ७; ८; १०, ३२, ६;
 ११; ३, १; ६; ८; ११; ४, १; ४-६;
 ७; ७, १४, २; ८; ६, ५२, १२; ७,
 ४२, ५; १०; ११; ६, ४; १५; ६, १६,
 ४७; ७; ८; ७, १०; ८, २-७, ९,
 १; ६; ७; २३, २; १०, २; ४; ६; ११,
 ३; ५; ६; १२, ३; ४^३; ५; ६; १३, ४;
 ५; १६, ४; १८, ५; २०, १; २; २६,
 ५; २७, ११; ८, १, ३३; ३; २८,
 २; ५^३; ३०, १२; १३; १५; ३४, ९;
 ४३, ६; १५; ४७, ७; ५१, ८; १०;
 ६, १, १; ७^३; ९; ११० (७, ६३, ५);
 ११; १३; २, ५; ४, १; ७; ८; ५, ४;
 ६; ७; ६, ३; ७, ३; ८ (५, ८५, ६)
 ५; ८, ७; ९, ७; १०, ६; ११, ६;
 १२, ६; १३, ४; १४, ३; १५, ८;
 ९; ११; १२; ७, ४, ९; १६, १; १७;
 ८, १९, १७; ४३, ३०; १२; १३;
 २५; २७; ३१; ४५; २७, ८; ४८, ३;
 ४; ७-९; ५०, ९; ५१, १३; ६०, २^३;

५) पामे. अग्निम् ऋ ८, ८४, १ द्र. ।

६) सपा. कौ २, ३३२ अग्नेः इति, ऋ १०, ९१, ५
 चित्राः इति च पामे. ।

७) पामे. अग्निः तै ७, ७, १४, २ द्र. ।

८) पामे. अग्निम् पै २०, १४, ७ द्र. ।

९) पाठः ? वु. केचन मूको., ऋ १०, १२२, २ च

अग्ने इति सर्वनिघातः पाठः ।

१) वेतु. शंपा. अग्ने इति शोधार्थेक्षम् ।

७) =माष्ट १, ११, १२ (यत्रापि शोधः द्र.) सकृत्

अग्ने इति शोधः (वु. सपा. ऋ १०, ८५, ३८) अन्यत्र

अग्ने शौ १४, २, ६९ टि. द्र. ।

५) पामे. अग्निः काठ ७, १४^३ टि. द्र. ।

१; ६६, ९; ७, १, ३; ५; ७-९; ११;
 १७-१९; [२०-२५]; २, १; ३, ३;
 ७; १०; ४, १० (६०, ६); ४, ७;
 ५, ३-६; ८; ९; ७, २; १७; ८, ७;
 ८, ३; ५; ९, ६; १०, ४; ११, १-३;
 ५; १२, ३; १३, २; ३; १५, ७; १२;
 १६, ५; ७; १७, ६; १८, २२; ३४,
 ८; ३९, ४; ४२, २; ४३, ५; ५९,
 १; ९३, ७; ८; १०४, १०; १४; ८,
 ११, १; ३; १०; १९, १५; १७; २५;
 २६; २८; ३०; ३३; २३, १४; २९;
 ३९, २; १०; ४३, ३; ९; १०; १३;
 १४; १७; २०; २८; ३२; ३३; ४४,
 १७; १८; २३; २४; ३०; ६०, ९; ११;
 १४; १६; ७१, ४; ७४, ८; ११; ७५,
 १; १०; ८४, ४; १०२, १; २; २०;
 १०३, ४; १४; १०, १, ७; २, १; ७;
 ४, १; ४; ६; ७; ७, ७; ६, ६; ७; ७,
 १; २; ४; ८, ६; ११, (२, २, ८)
 ५; ७; ८; १९; १२, ९; १५, ९; १२;
 १६, १; ५; ८; १३; १९, ३; २०, १०;
 २१, २; ४; ७; ४५, २; ३; ९-११;
 ४६, १०; ५१, १; ३; ५; ७; ९; ६९,
 ३; ४; ६; ८; १०; ७०, ११; ८५, ३८;
 ८७, ४; ६; ८-१४; १६; १७; १९;
 २०; २२; २४; २५; ८८, ५; ९१, ४;
 ७; ९; १५; ९८, ८; १०; ११; ११०,
 ३; ११५, ९; ११८, ८; १२२, २७,
 १; ७; ८; १२४, १; १२८, १; १४०,

४; १४२, १-३; ५; ६; १५६, २; ३;
 खि १, ४, ८; २, १, १; ८, ५; ११,
 ५; १३, ४; ५; ३, १५, ९; १६, ७; ४,
 २, ४; ९, ५; ७; ५, ५, १०; ७, ३, ११;
 ५, १२; ६, ३, ४; खिसा २९, ४५, ४८;
 मा १, १७; २, ८; १४; १६; २७;
 ३, ४; १४; १७; १९; २२; २४;
 ४, १६; २८; ५, ८; ६, २९; ८
 १९; २४; २१, २६; २७; २८;
 ३२; ३७; ४०; ४१; ७२;
 ७३; ७७; १२, ९; १५; १६; १७;
 १९; २०; २६-२८; ३२; ३६;
 ३८-४०; ४२; ५१; ५२; १०९;
 ११३, १०; १२; १३; १५; २०;
 ३७; ४५; ४७; ४८; ११५, २२; २३;
 २८; ४५; ५४; ५५; ५६; १७,
 २; ५२; ६६; ७५; ७६; ७९;
 ८७; १८, ३५; ४६; ५२; ६१; ६२;
 ७४; ७५; १२, ११; ४०; ६४;
 ६६; ६९; १२०, २२; ७९; १२१,
 ३; ४; २७, १; २; ३; ४; ५; ६;
 ७; ९; १३; ४३; २९, १; ११; २८;
 १३३, ३६; ४; १३-१५; १३४, १२;
 १३; ३५, १७; ३८, १७; का १, ६,
 १; २, २, ३; ९; ५, ८; ३, १, ४; २,
 ८; ३, ४; ७; १०; १४; ४, ५,
 ८; ५, २, ८; ६, ७, ७; ९, २, ५;
 १२, १२, १५; १६; ३, १; ४; ५;
 १०; ४, ३; ४; ७, ८; १२; १३,

१, १०; १६; १७; १८; १२, २;
 ३; ९-११; ३, ३; ७; ९-११; १३;
 १४, ७; ८; ७, ८; १४, १, १०;
 १२-१४; २, ७; ३, ११; ४, ८; ५,
 १६, १६, १५, ३; १२; २७; ६, ६;
 ७; ८; १८, १, २; ३; ५, ३; ६, ११;
 १२; १५; १२, १, १; २०, १, ६; २,
 ९; ३, २; ४, ५; १५, ७; ८; २१, १,
 १०; १४, १४; १६; १९; १२२, १,
 ७; ७, १३; १२३, १, ३; ४; २९, १,
 १; २-४; ५; ६; ७; ९; २, ३;
 ३२, १, १; ११; ४, ४; १३२, १, ४;
 १३-१५, ३३, १, ६; ७; ३५, ४, १५;
 ३८, ४, १; १, १, ७, १; १०, ३;
 १२, १; १३, २; १४, ४; २, ३,
 १; ११, २; १४, १; २; ३-९;
 ३, ३, १४; १३, २; १४, १,
 ३; ४; ७; ८; ४, ४, २; ४४, ३;
 ४५, २; ३; ४६, १; २; ३; ५,
 २, ४; ३, २; ३; ४, ३; ५, २; ३;
 ४; १६, २; ४; ७, ४; ६; ८, ५;
 १०, १६, २; ३; ११, २; ३; ६;
 २, १; २; ६, २; ४; १०, २; ७,
 १, ४; ७; २, २, १२, ६; ३, १०;
 ३; ११, ५; ४, १४, ४; १५, ८, १;
 २; ६; १, ३; ४; १२, १६; ३;
 ४; ५; १६, ११, १; २; १२, ४; १;
 ५; ३, १, ४, ११; ११, १; १२, ११,
 १; २; ३, ८, १; २; ११, १; २; ४

०) सपा. आपमं १, ५, ३; ८; १३ पाण्ड १, ७, ३ कौस
 ७८, १० । माण्ड १, ११, १२ अग्नेः इति पासे ।

०) पासे. श्रौ १०, ६, ३५ द्र. ।

०) सपा. ऋ १, १८९, १, माश ३, ६, ३, ११; ४, २, ४,
 १२ तैत्रा २, ८, २, ३ तैआ १, ८, ८ देव इति पासे ।

०) = सपा. माश ७, ५, २, ३२ । तै ४, २, १०, १ मै
 २, ७, १७ नु विकिष्टः पासे ।

०) पासे. अग्निः मै २, १२, ६ द्र. ।

०) = सपा. माश १३, ८, ४, ९ तैत्रा १, २, १, ११ तैआ

२, ५, १ आश्रौ २, १०, ४ काश्रौ २१, ४, २५ आपश्रौ ५,
 ६, ३; ६, १६, १०; १३, १९, १०; १४, १७, १ श्राण्ड १,
 २५, ७ हिर्य १, ३, ५; ६, २ । मै ४, १२, ४ काठ ११, १३
 माश्रौ २, ५, ४, २०; ५, २, २, १४; ११, ९, २० आपमं २,
 २, १ आपण्ड ४, १०, ९ हिर्य १, ३, ५ देव इति पासे ।

०) पासे. अग्नयः मा ५, ३४ द्र. ।

०) सपा. माश्रौ १, ६, ३, ९ । आश्रौ २, ५, ३ अग्ने इति
 पासे ।

०) पासे. अग्निः काठ ४, १४ द्र. ।

०) पासे. अग्निः ऋ १०, १६, ११ द्र. ।

१०, ५; ११, १; ५, ३, २; ४, २; ५, ३;
६, ३; ११, ३; ५, ४, १, २, ५; ३, १;
२; ४; ४, १; ३; ७, १; २; ३; ४; ८,
१; ९, ३; ३; १०, १; २; ११, ४; २, १,
३; ५; ३, १; ३; ४; ३, १; २;
३; ४; ३; ३; ४, ३; ४; ५, १; ७, २;
९, ४; ५; १०, ४; ११, ३; ३; ३, १, ३,
१; २-४; ६; ४, १; २; ६; ७; ७,
२; ११, ३; ४; ६, ३, १; ५, १, ४; ३;
५, ७, १२, ३; १३, १; ४; ५; ३; १४,
१; १५, ७; ५, १, ४, १; ३; ४; ३;
५, ४; ८, ५; १०, १; ११, १; ४;
३, ११, ३; ४, २, ४; ७, ३; ४; ७;
५, ५, ७, ५; १०, ६; ७, २, १; ४,
१; ६, ३; ७, ३; ८, १; ६, १, ४, ६; ३;
२, २, ७, ७, ३; ६, १, २; मै १, १,
३; ८, २, ३; ७; ८, १०; १२, ३, १;
३; ७; ३; ३; ४, १; २; ३; ३; ५;
८; ३; ५, १; ३; ३; ३; ८; ९;
१०; ६, १; ३; २; ७; ७, १; ४;
११, ४; २, ३, ४; ७, ३; ३; ३;
४; ३; ७; ३; ८; ३; ९; १०; ३;
११; १०; १४; १५; १६;
१७; ३; ८, १४; १०, ४; ६; ३;
१२, १; ४; ५; १३, ७; ३; ८;
२२; ३, १, ५; ९; २, २, ३, ४;
९; ३; ४, ६; ७; ६, ९; ७, १०;

८, ५; ११, ४; १६, २; ५; ३; ४, १,
८; १४; ३, ४; ८, २; ९, ३; १०,
१; २; ३; ३; ३; ३; ३; ३; ३; ३;
११, १; २; ४; ३; ५; ६; १२,
२; ३; ४; ३; ५; ६; १३, ३; ५;
६; ७; १४, ९; १५; १६; १७;
काठ १, ४; ७; १०; ११; १२;
२, ४; ८; ९; १३; १४; १५;
३, १; ९; ४; ११; १२; १३; १४;
१५; १६; ५, ४; ५; ६; ६, ८; ९;
१०; ११; ७, १; ३; ६; ८; १२;
१३; १४; १६; १७; ८, ३; १४;
१६; ९, १; २; ३; ५; ६; १९; २०.
१२; १३, ७-९; १३; १२, ४; १४;
१३, १४; १५; १६, २; १५, ३; १२;
१३; १६, २; ३; ४; ७; ८; ३;
९; १०; ११; १२; १४; १५;
१६; १७; २०; २१; १७, ६; १०;
१७; १८, ३; १५; १६; १७;
१८; २०; २१; १०, ३; ४; ५;
१०-१३; १४; २०, ४; १४;
१५; २१, २; ६; ८; ९; १३; १४;
२२, १; ५; ६; १०; १२; २३, ५;
१२; २४, ९; २५, ६; २६, २; ११;
२८, ४; ३०, ८; ३१, ३; ६; ११;
१२; १४; १५; ३२, ४; ५; ६; ३४
२; १९; ३; ३५, १; २; ४; ९;

१२; १४; १७; ३६, १०; १५;
३८, २; ५; ९; १२; ३९, २; ३;
१३; १४; १५; ४०, १; २; ३; ५;
६; १०; १२; १३; १४; ४६, २;
क १, ४; ७; ८; ११; १२; १६;
३; २, २; ३; ७; ८; ३; १६; ३,
७; ९; १०; ११; १२; ७, ७; ८;
५, १; २; ३; ५; ६, १; २; ८;
८, २; ४; ५; ८; २५, १; ३;
२; ३; ३; ५; ६; ६; ८; २६,
५; ९; २८, १; ३; ४; ३; २९,
२; ३; ५; ६; ३०, १; २; ३;
३; ८; ३; ३१, १; २; ३; ६; १७;
३४, १; ३५, ४; ३६, २; ३८, २;
३९, ३; ४०, ५; ४४, ४; ४७, ३; ६;
११; ४८, १; २; ३; ३; ५;
१०; १२; १३; १४; १५; १६;
१. २; ६; ९; ११; १४; १६; २६; २९;
३६-३८; ४१; ४३; ५०; ५४; ५८; ६१;
६८; ७६; ८०; ९३; ९५-९७;
१०५; १०६; १०८; ११३; ४१९; २,
१२; १९५; २५८; ३३३; ३७२; ३७३;
४१४; ५७१; ६५६; ६९७; ७२५;
७३५; ७५७; ७६५; ८२४; ८५५;
८७४-८७६; ८७८; ८७९; ८८३;
८८४; ८९४; ८९९; ९१८; ९१९;
९६७; ९७३; ९९८; १०००;

१) पामे. अग्निः मै २, १२, ६ द्र. ।

२) पामे. अग्ने मा १२, १५ द्र. ।

३) पामे. अग्निः मा ५, ९ द्र. । ४) वैतु. पवा. अग्नेः इति ।

५) पामे. अग्नेयः मा ५, ३४ द्र. ।

६) सपा. मा १२, ४४ का १३, ३, १५ तै ४, २, ३, ४
काठ ३८, १२ माश ६, ६, ४, १२ यज्ञः इति पामे. ।

७) पामे. अग्निः खि ४, ९, ६ द्र. ।

८) = सपा. तैत्रा ३, ६, २, २ । मा २८, ११ का ३०, १, ११
तैत्रा २, ६, ७, ६ इन्द्रः इति पामे. ।

९) पामे. अग्निः काठ ३५, १ द्र. ।

१०) पामे. अग्ने मा १३, ४७ द्र. ।

११) = सपा. माश्रौ १, ८, ४, ३६ माश २, ४, ५ कौसु ४५,
११ । ऋ १०, ५९, ५ प्रथ्. माश ६, ६, ४, १२ आपश्रौ
७, ६, ५ माश्रौ १, ७, ३, ४० या १०, ४० त्वम् इति पामे. ।

१२) सपा. ऋ २, ७, ३ उतु इति पामे. ।

१३) सपा. माश ९, ५, १, ४७ माश्रौ २, ५, २१ तैत्रा
३, ७, १३, ३ वृकाः इति पामे. ।

१४) सपा. ऋ ५, २६, ३ काठ १, ११ कवे इति पामे. ।

१५) सपा. ऋ ३, २९, १६ होतः इति पामे. ।

१६) सपा. ऋ ६, १४, ६ इन्द्र इति पामे. ।

१७) सपा. ऋ ८, ८५, १२ ऐत्रा ७, ७ माश १२, ४, ४, ३
आश्रौ ३, १३, १२ शाश्रौ ३, ५, ४ अस्मिन् इति पामे. ।

११२८; ११६९; ११७२; ११८२।
 ३, ४, १^३; ४, १०; जै १, १, २;
 ६; ९; २, १; ४; ६; ३, ६; ८; ९;
 ४, २-४; ६; ७, ९; ५, ६; ९; १०; ६,
 ४; ७; ७, ६^३; ८, ४; ८; १०, ३६;
 ५; ६; ११, १; ९; १०; १२, २; ७;
 ४, १, १; ६२, २, ९^३; ७, ४; ३, २, ३;
 १८, २; २२, ५; २८, ३; ५; ३०,
 १५^३; ३२, ४; ३८, ३६; ४६, १, ६;
 ५४, ६; ५७, १; ५९, १६; ४, ४, ५;
 ६, ४; ८, ५; १०, ३६; १२, ६; १३;
 १४, १; ३; १६, १; २; १८, २; १९,
 ४; २४, ८६; २९, ५; शौ १, ७, १;
 ३; ६; ७; ८, ४^३; ९, २; ४; २, ६, १;
 २^३; ३^३; ४^३; ५; १३, १^३; २८, ५;
 ३६, १; ३; ३, १५, ३; ४; ८६; २०,
 १; ५; ३१, १६; ४, ४, ६; ३३, ४^३;
 ५, ३, १^३; ६, १०; १२, ३^३; २५,
 ७; २८, ४; २९, २; ३; ५; १०; ११^३;
 १४, १५; ३०, १४; ६, ५, ३; ३२,
 १; ४९, १; १०३, २; ३; १०४, २;
 ११०, १^३; १११, १; ११२, १०; २;
 ११७, १; २; ११९, १; १२२, ४;
 १२४, १^३; ७, ५५, १; ६३, १; ७४,
 १^३; ७७, ९^३; ८३, १; २; ८७, ३^३;
 ६^३; ८९, १; ९४, १; २^३; १०२, ३;
 १११, १^३; ११३, १^३; ११४, २; १;
 १८, ३, ३^३; ५; ६; ८-१३; १५;
 १७-१९; २०^३; २१; २०६; ४, १०;

१४; ९, १, १४; १५; ५, १७; १९;
 १४, १३^३; १०, ५, ४६-४९; ११,
 १, ४; १२, २, ३; ५; ६^३; १७;
 १८^३; ४५; ४६; १३, ३, २१; ३३;
 १४, २, ६९^३; १६, ६, ११; १८,
 १, २२; २४-२६; २, ४; १०; ३४६;
 ३, ६६; २१; ४२; ४७; ४८; ५३;
 ६४, १-११; ८८; १२, ३, ४; ७,
 २; ८, ३; ११, ६^३; ५५, १; २; ६^३;
 ५९, १^३; ६४, ३^३; ४; २०, १३,
 ४^३; पै १, १९, ३; ३३, १; २; ३९, १;
 ४१, १; २; ४; ४२, १-४; ५१, ४;
 ५३, १; ५४, १; ७६, २-४; ९६,
 १-३, २, २१, १; २; २५, १; २९,
 १-६; ३०, ४; ३६, ३; ३७, १; ४३,
 ५; ४४, १-५; ४८, १-५; ५९, २;
 ६०, १; ६२, १-३; ६६, १; ७४,
 १; ३, १८, ३; ४; ३१, २; ३३, १;
 २; ३^३; ४; ५^३; ६; ७; १३४, १; ३;
 ८; ३८, ३; ३९, २-४; ४, ४, १-३;
 ६; ७; ५, ८; ९, ३; २४, ६; २९, १;
 ४; ५, १४, १; २^३; १६, ८; १७, ३;
 ६; २७, ८; ३९, ८^३; ६, ८, ६; ११,
 १३; १७, १-१०; १९, १-७; ७,
 १, ३; ३, १^३; २; ३; १८, १; १९, १०;
 ८, १४, ९^३; ११; २, १, १२; ६, १२;
 ७; ४; ८; ११; १५; १४, ४; २५,
 १२; १४; १०, ७, ५; १०, ११^३; ११२,
 १, १-१४; १६; १३, २, ६; ३, १;

२; ८; ८, १६; ९, २-६; १०; १३;
 १४; १६; १०, ३; ९; १४, ४; १४, ३,
 ७; १५, २, ७; ४, ३; ५, १; ३; २२,
 २; २३, ११; १६, १६, ३^३;
 ४-१०; १७, १-३; ५-७; ९;
 १०^३; १४; १८, १; २; ५; ७-९; १०६;
 ९, १०^३; १०, ४^३; १७, ४; ३३, ४;
 ५; ४५, ४; ४९, १०; ५०, ६; ६७, १^३;
 ७१, १; ७६, ८; ८९, १; ३; ४; ६;
 ९०, ६; ९२, ६; ९९, ५; १३२,
 १२; १७, १४, १; ३०, ३; ५; ६; ३१,
 ७^३; ८; ३४, ३; ६; ७; ४०, ३^३; १८, ७,
 ७; १३, ९; १७, १०; १२, १, १३;
 १५; ११, ६; १८, १०-१२; २१,
 १३^३; २६, ४; ८; १२; २७, ३^३; २८,
 १२; २९, १२; ३१, १४; ३५, ५; ३६,
 १६; ३९, १२^३; १३; ४०, २; ४; ५;
 ४३, ७; ४७, ४^३; २०, ६, ४; ७, १०;
 ८, ८, ९, १; ३; १४, ३; २२, ६; २३,
 ४; २५, ८; २६, ९; ३१, ८; ९; ३३,
 २^३; ३४, ३; ३६, २; ३७, ७; ४०, ४;
 ५; ४३, ६; ४७, १०; ४८, १^३;
 २-४^३; ४९, २; ५१, ७^३; ६१,
 १०; -मै: क्र १, २४, २; ३६, ६०;
 ४४, २; ७२, २; ९७, ५; ११५, १;
 १२२, ५; १२८, ५; १४३, ३; २, ८,
 १; ६; २५, ३; ३८, ५; ३, २, ९; ११,
 ८; १५, १; २६, ६; ३५, ९; १०; ४,
 १, ७; १५, ५; ४०, १; ५५, ७; ५, २,

१) पाभे. अग्ने शौ १, ६८ द्र. ।

२) पाभे. अग्निः काठ ३५, १ द्र. ।

३) पाभे. अग्निः पै १९, २१, १२ द्र. ।

४) सपा. आपमं २, २२, १३ प्रमृ. समू... आगाम् इति पाभे. ।

५) सपा. पै २०, ७, ९ लेन इति पाभे. ।

६) सपा. क्र १०, ८७, ३ राजन् इति पाभे. ।

७) सपा. क्र १०, ८७, २१ राजन् इति पाभे. ।

१) पाभे. अग्ने मै १, ७, १ द्र. ।

२) पाभे. अग्निः काठ ४, १४^३ द्र. ।

३) पाभे. अग्ने क्र १०, ८५, ३८ द्र.; वृत्त. शंपा. अग्ने इति ।

४) =सपा. शौ १२, ५५ १ अस्मै इति, मा ११, ७५ का १२, ७, १० तै ४, १, १०, १ मै २, ७, ७ काठ १६, ७; १२, १० अस्मै इति. शौ ३, १५, ८ जातवेदः इति पाभे. ।

५) पाभे. अग्निः तै ४, ७, १४, २ द्र. ।

६) पाभे. अग्निः शौ १२, ३, ४३ द्र. ।

१०; १३, २; ५१, २; ६, ६, ५; ६६,
 १०; ७, ६, २; ८८, २; ८, ६, ७; ४३,
 १; ४४, २०; ७३, ९, ७५, ७; ९, २२,
 २; ९६, ५; १०, ३, ४; ६, १; ७, ३;
 १६, ७; ३४, ११; ३६, १२; ५१, २;
 ६; ८; ६२, ५; ६; ६९, १; २; ७६,
 ५; ८०, २; ४; ६; १३०, ४; १८१,
 ३; खि ४, ६, ५; ५, ७, २, ८^३; १०^३;
 मा १, १५; २२^३; ३०; २, ११; १७;
 ४, ३२; ५, १; २; १३; ६, २४; ७,
 ४२^३; ८, २४; ५०; १०, १७; ११,
 १; ११; २९; ४४; ४९^३; १२, ४६^३;
 १३, २; १३; २५; ३८^३; ३९; ४५;
 ४६^३; ५१; १४, ६; १५; १६; २४;
 २७; १५, ३; ५७; १७, ६६; १८, ३७;
 २१, ४६^३; ४७^३; २५, ४; २७, ११;
 १५; १६; १८; ३३, १७^३; ६०; ३५,
 ३; ३७, १२; का १, ५, ३; ८, २^३;
 १०, ३; २, ३, ५; ४, ५; ४, १०, ३;
 ५, १, १२; ३, १०^३; ४, ४^३; ६, ६, २;
 ८, १७, १^३; २२, ४; ९, २, २^३; ४,
 २; ११, ६, १; १२, १, १; ११; ३, २;
 ४, ७^३; १३, ४, २^३; १४, १, २; १४^३;
 २, ११; ४, १^३; २; ८; ९^३; ५,
 ५; १५, १, ५; ४, ३^३; ८, १; ५; १६,
 १, ३; ७, १; १८, ६, २; २०, १, ७; २३,
 ५, ४^३; ५^३; २७, ४, १; २९, २, १; ५;
 ६; ८; ३२, १, १७^३; ५, ६; ३५, ४,
 ३; ३७, २, २; तै १, १, ५, २; १०,
 १^३; ३; १३, ३; २, ४, १; १०, १; १२,
 ३^३; १४, ७^३; ३, ७, १; १२, १; ४,
 ४३, १^३; ४५, १; ५, ४, ४^३; ६, २,
 ३; ४; ४, १^३; ३; १०, १^३; ११, ५; ७;
 ७, ४, १; २; ४; १०, ३; ८, ११, १; १४,

१; १२, १, २, ७, २, ५, ६; ९, ३;
 १०, ४; १२, ६^३; ३, ७, २; ८, १;
 १०; ३६; ११, १; ४६; ४, १२, २; १४,
 ४^३; ५, २, ७; ६, ६, १; ८, ६^३; ९
 ८६; ११, २^३; १३, १, ५, २^३; ६३, ३,
 १; २; ४, ३, १^३; २; १०, ५^३; ४, १,
 ४, २; ५, १^३; ८, १^३; २^३; २, ४, १^३;
 ८, १; ९, ६; १०, ४^३; ३, ४, २; ९, १;
 ४, ६, २; १०, १; ११, १; २; ६, ५,
 १; ७, १५, १; १५, १, १, २; ३; ४, २;
 २, ५, ३; १०, ६, २; ८, ४; ९, ५, १०,
 २; २, १, २^३; ६^३; ३, २, ४^३; ४, १; ५,
 २; ३; ६, १; ५^३; ८, ७; ९, १; १०, २;
 ६; ३, ४, १^३; १०, २; ३; ११, २; ३;
 ४, २, १; ७, ५; ५, १, १; ५; ७; ३,
 २; ४, ४; ६, १^३; ७, ५; ८, २^३; ३^३; १०,
 ७; ६, २, १^३; ३, ३^३; ४, २^३; ६, ३; ४;
 ७, १; ८, १; ६; ७, ३, ४; ४, २; ४;
 ६, ५; ८, १; २; ९, २; २१, १६; ६, १,
 १, ३; १७, १; ३^३; २, १, २; ७, १^३; ११;
 १८, ४; ६^३; ३; ५, २^३; ४^३; ७, ५,
 ७, २^३; मै १, १, ६; २, ५-७; ८^३;
 ३, १; ३५^३; ३६; ३७^३; ३९; १४,
 ५; ६^३; ८; १०६; १२; १५, २६;
 ६^३; ८^३; ९^३; १०; ११; ६, १; २^३;
 ३^३; ४^३; ५^३; ७^३; १०^३; ११; ७,
 २^३; १८, २^३; ६; ९, २; १०, १८^३;
 २, ११, ३; १०^३; ३, ४^३; ५; ६^३;
 ७^३; ४, ३^३; ६, ११; ७, ३; ४; ५^३;
 ११^३; १२; १५; १७^३; ८, ५; ११^३;
 १२^३; १३^३; १२, ६^३; १३, २०^३; १३
 १, १; ३^३; ५^३; ६^३; १०^३; २, १^३;
 २^३; ३^३; ६^३; ४; ५^३; ६^३; ७^३; १०६;
 ३, १^३; २^३; ३^३; ६^३; ६^३; ९^३;

४, २; ३-७; ८^३; १०^३; ५, २; ६, ९;
 ७, ५^३; ९^३; ८, ५^३; ९^३; ५^३; ९, १५,
 ४६; १६, ५६; ४, १, ६^३; १३^३;
 १४^३; २, ११^३; ४, ५; ५, २^३; १६,
 २; ९; ७, ३; ८, ३^३; ९, ३; १०, २;
 ५; ११, ६^३; १३, ७^३; ९; १४, ११;
 १५; काठ १, ५; १०^३; १२; २, ६;
 ८; ९^३; ३, ४; ९; ४, ९; १३; ५, १; ३;
 ५; ६, १; ७; ९; ७, ४^३; ५; ६^३; ८; १३^३;
 १५; १७; ८, १; ३^३; ५^३; ६; ११;
 १५; ९, १०; १२; १०, १; ६^३; ११, १;
 ७^३; ८^३; १०; १२, ५; १३, ४; १५, ७;
 १६, ३; ४^३; ११^३; १५^३-१७^३;
 १७, १; ४; १०^३; १८, ४; १३; १७^३;
 २१^३; १२, २; ४^३; ५^३; ८; ९^३; १०^३;
 ११^३; १२^३; २०, १^३; ३; ५; ७^३; ९;
 १०; १२^३; १४; २१, १; ३; ६; ८; ९;
 ११; १२; २२, १; ५^३; १०^३; १५; २३,
 १; ५; २४, ५; ८; २५, ६^३; २६, १^३;
 ६^३; ७^३; २७, ४; ६; २९, २; ३^३;
 १०; ३०, ६; ३१, ४^३; १५; ३२, १^३;
 ३; ४; ५^३; ७; ३३, ७; ३६, १३; ३९,
 १; १३; ४०, ३; ९; १४; ५३, ११;
 क १, ५; १०; १९; २, २; ३^३; ११;
 १६; ३, ७^३; ११; १२^३; ४, ६^३;
 ८; १५, ३^३; ४; ५^३; ६; १६, १; ३^३;
 ६; ५; ६; ८^३; १७, १^३; २; ८; ८, २^३;
 ३^३; २५, २^३; ६; ८^३; १०; २६, ३;
 ९^३; २९, ५^३; ८^३; ३०, २^३; ३^३;
 ८^३; १३१, १^३; २^३; ३^३; ५; ६;
 ७^३; ९^३; ११; १२; १४^३; १८; २१;
 १३^३; ४^३; ७; १३^३; ६; ३८, १;
 १३^३, ३^३; ४^३; ६; ४०, ४^३; ४१,
 ४^३; ५^३; १३; १४^३, ४; ४५, ३^३;

अ) पामे. अग्निंये तै १, ९, ८, १ द्र. ।

ब) सपा. क्र ४, ५८, ५ मा १७, ९३ पै ८, १३, ५
 आसाम् इति पामे. ।

ग) पामे. अग्निः मा ५, ९ द्र. ।

द) सकृत् = सपा. तैत्रा ३, ३, २ माधौ १, २, ५, १२
 आगमे १, २, ७। पै २०, ३४, १० इन्द्राण्याः इति, नौ
 १४, १, ४२ पुत्युः इति पामे ।

०) पामे. अग्निः तै ५, २, २, ४ द्र. ।

४। ४६, ३१; ४७, ४^१; १। १०१;
 †कौ १, ५२७; २ २९३; ३३२†^१;
 ७५५; ३, ५, ३; जि १, ५४, ९; २,
 ४, ६; ३, २४, ९; २८, १; ४, ८, ६;
 शौ ३ १, ५, २, ३; १९, ४; ४, १४, १;
 २३, ४; ३, ५; ३६, २; ५, २७, १;
 ५; ८; ९; २८, ६; ६, २०, १^०; ७६, २;
 ४; ७, ४७, २; ७३, ४; ५; ८, १, ४; २,
 १३; २७; २८; ७, ८; १५; १६; ९,
 १, १; ३; १०; १, ६; ५, ६; १३; १०,
 ५, ७; ११, १, २५; ४, ५; १०, ९;
 १२, १, २०; २, ४०; ३, ३४; १३,
 १, ३०; २, ३५; ७, ८; १५, ६, ३;
 १८, २, ५८; ४, ८; १९, २६, १;
 २७, ५; ४५, ३; †२०, १०७, १४†;
 पै २, ३८, २; ५९, ४; ६८, १; ३, ५,
 ३; ६, ५; १९, ३; ३८, १; ४, २९, ५;
 ३३, १; ५, १५, ३; १६, ३; २०, १;
 २; ५; ६, १०, ७, ७, ५, ३; ४; ९; १५,
 ३; ९, १, १; ४; ६; ८; ३, ५; १७, ८;
 १०, ७, ५; १०, ३-५; १२, ७; ११,
 १, १३; १३, ९, ११; १३, २; १४,
 ९; १६, १, ४; ४, ३; ५, ८; १२, ८;
 १३, ५; ६; ३२, १; २; १०; ७२, ४;
 ७६, ५; ८५, ७; ९१, ५; ९७, ५; ९८,
 ३; १२४, ६^३; १२८, १; १५२, ४;
 १७, ३, १; २७, ३; ३४, १; ३९, ५;
 १८, १८, १; २४, २†; १९, १५, १३;
 १५; १६, ३; ४१, ६; २०, १३, ४;
 ३६, ३; ४८, ७; ५५, ७; -मौ ऋ १,
 १२४, १; १६२, १९; १८९, ८; २,
 १५, ४; २६, १; ३, ३०, २; ५५, ३;
 ५९, ५; ४, ३, [११; १०, ८८, २];
 [६, ४; ६ ५२, १७]; २५, १; ३९, ३;

५, १, १९; ६, [११, ५; ७, २, ४];
 ४०, ३; १०, ६, ३; ८८, १; ७; १६५
 ४; १७९ ३; खि ४, ९, ७^१; ७, १, १;
 ४, २; मा ५, ४; ११, ७६^०; १५, २५†;
 १७, ५५; २३, ४; २५, ४२; ३४,
 १९†; ३८, १६; का ५, १, ४; १२
 ७, ११^०; १६, ५, ६†; १८, ५, ६; २५,
 २, २; ३३, १, १३†; ३८, ३, २;
 तै १, ३, ७, २; ५, १, ११; १२,
 १, १, ४; २, ४, ६; ३, २, ९^१; १३, १;
 ३; ४, १, २; ६, ५, ६; ८, २; ३, ५, ५,
 २१; ४, ४, ४, २†; ६, ३, २; ९,
 ३†; १५, १, ८, ४; २, ८, १६; २; ९,
 ५; ५, ५, २; ७, १; ९, ३६; ४; ७, ५
 ३; १६, २, १, ७; ३, ४, ८; ५, १; ४,
 ९, २; १७, १, १, १; ५, १५, १^१;
 ११ १२, ७६; ४, ६^३; ८^३; ५, १०;
 ७, २; ८, १^१; २; ८^१; ११, ५; २, १, ८; ३
 १; ९; ४, ३^१; ५, ५; ७, ९; १०, ५६
 १३, ७†; ३, २, ५^३; ४, ९; ५, २; ७, ९^१;
 ९, २^३; ४, ५^१; ४, ५, २; ६, २; ८, ६;
 ६९, ९; १०; ११काठ ३, ४६; ६, १^१;
 २; ५^१; ६; ९^१; ७, ७; १४६; १५;
 १६; ८, २^१; १०; १५; १०, २; ७; ११,
 १; २; १२, १; ११^१; १५; १३, १२;
 १४, ५; १६, ९; १८, ३; १९, ८; २०,
 ३; ५; २१, ७; ८; २२, १; २३, ६;
 २५, ३; २६, ३; ७; २७, ४; २९, ९;
 ३४, ७; १४^१; ३५, १७; ३६, १५;
 ४०, ५; ४६, ५; १क २, ११६
 ३, १२^१; ४, १; ४^१; ५; ६^१; ६,
 १; ३६; ५; ७^१; ७, ६; ८, ३; २८, ३६;
 ३१, ५; ७; ३८, ६; ४१, ५; ४२,
 ४; ४८, १५; शौ ४, ३९, ९; ५, ३१,

९; ६, २९, १†; ३८, १; १२१,
 ३; ७, ७६, ३†; १२, १; ९, ५, ५; १०,
 १, १८; ४, २२; ११, १, २९; ७, १३;
 १२, २, १३; १९^१; ३, ७; ५४;
 १७, १, १३; पै २, १८, १; ३४, ३;
 ५, १६, ६; ४०, ३; १०, ३, ४; ११, ५,
 २; १३, ५, २; ९, १; १४, ३, ९; १५,
 २२, ३; १६, १७, २; ३६, ८; ५१, ७;
 ९१, ९; १५४, ४; १७, १४, ५; ३१,
 ३; ४१, ४; १९, १८, १६; २७, ११†;
 ४४, २; ३; ४८, ३†; २०, ३२, ६; ४३,
 ७. [अग्नि- अन्^०, अनाहित^०,
 अन्तर्^०, आहित^०, इक्ष^०, इन्द्र^०,
 ईति^०, केवल^०, चन्द्र^०, जमत^०,
 १दक्षिण^०, दीदि^०, देव^०, परि^०,
 पुरस्^०, १पूर्व^०, विधुस्^०, समिद्ध^०,
 सु^०, सूर्य^०, सोम^०, स्वर्ण^०].
 †अग्न्यायी^० - यी ऋ ५, ४६,
 ८; मै ४, १३, १०; शौ ७, ५१,
 २; -यीम् ऋ १, २२, १२.
 १आग्नेय^० - यः ६मा २४,
 १४; २९, ५८; ५९; ३९, ५;
 ६का २६, १, १४; ३१, ६, १; ७;
 १; ३२, ३, १; तै २, १, २, ८^१;
 ९; ५, ६^१; ३, २, ४; ५; ३, २-४;
 ५, ३, २; ६, ३, ३; ३, ५, १, ४;
 ५, २, ५, २; ५, १, ५; २३,
 १६; २४, १६; ६, ४, ५; २२,
 १६; ७, ५, २१, १; मै १, ६,
 ८; ९; १०, १^१; ११, ९; २, १;
 ३^१; ४; ६; २, ७; १३; ३, १; ५;
 ६; ५, ५^१; ६, १६; ३, ५; १३^१ ६;
 ३, ६, १; ९, ५^१; १०, ३; १३,
 २६^१; ४, ३, १^१; ८; ४, ७; ८; ७,

*) पामे. अग्ने जै ३, २८, ४ द्र. ।

७) पामे. अग्निः पै १९, १२, १० द्र. ।

८) पामे. अग्निम् तै ४, १०, २ द्र. ।

९) पामे. अग्निः पै १७, ३१, ९ द्र. ।

०) स्त्रियां ङीप् उदात्तः ए आदेशः (पा४, १, ३७) ।

१) इदमर्थे देवतासम्बन्धार्थे वा ढक् < एयः प्र. आदिबुद्धिः

द्विस्वरश्च (पा ४, २, ३३; ७, २, ११८; ६, १, १६५) ।

२) सपा. तं ५, ५, २३, १ काठ ४८, २ आग्नेयी इति पामे. ।

३; ८; ९; ८, ३; ६; काठ ८,
१०; २, ४; ५; १३; १०, २; ५;
९; ११, १; २; ५; ८; १२,
१; १३, २; ४; ५; १२; १४,
९; १५, १; २; ४; ९; २२,
९; १३; २९, ७-९; १०;
३४, १६; ३७, २; ३; ४५, १८;
४८, १; ३; ५०, २; क ७, ६;
८, ७; ८; ३५, ३; ४५ ८;
४६, ३; पै १६, ७२, ९६;
-यम् तै १, ५, २, २; ८, १, २;
२, १; ४, २; ७, १; ९, १; १७,
१; १९, १; २०, १; २, १, २, ७;
८; ९; ४, ६; २, ५, ५; ३, २,
३-५; ३, १; २; ११, १; ५, ३,
१; ३, २, ३; ४, ३, १; ५,
४, ३; ५, ६, ५, १; ६, ६, ८,
३; मै १, ७, २-४; १०, ७; २,
१, ३; ११; २, ७; १३; ३, १;
५; ६; ४, ६; ५, २; ३; ५; ९;
३, १, ८; ६, १०; ७, ५; ४,
५, ९; ८, २; काठ ८, १; १०;
१५, २, १-३; १०, ७; ९; ११,
१; २; ८; १३, २; ३; ४; ५;
२२, ३; २३, ७; २९, ४; ७;
१०; ३२, १; ३४, १; १६; ३६,
२; क ६, ६; ७, ६; ८, ३-६;
३१, १९; ३६, ४; ४५, ५; ८;
४६, ३; -यस्य तै २, ३, ३.

२; मै १, ५, १२; -याः ङम
२४, ६; ९; १४; ङका २६, २,
१; ४; ३, ४; तै १, ५, १, ३; ५,
५, १, १; मै ३, १३, ७; १०;
१२; १३; १५; १६; काठ १३,
३; २३, ८; २४, ८; २६, ७; २८,
४; क ३८, १; ४१, ५; ४४,
४; -यात् काठ ८, ३; क ६,
८; -यान् काठ १३, १३;
-यानि मै २, ५, २; काठ ८,
१०; १३, २; क ७, ६; -याय
मै ४, ७, ८; -येन तै २, ४, ६
१; ६, ६, ५, १; ८, १; ३; मै २,
५, २; काठ १०, २; -यी तै २,
१, २, ९; ३, ८, २; ५, ५, २३,
१^५; काठ ४८, २^५. [°य- अन्°
नाना°].

॥आग्नेयी^{१०}- -यी मा २४,
३१६; का २६, ७, १६; तै १,
५, ९, ३; २, २, ४, ५; ५, ४,
३, २; मै १, ७, ४; ८, ५; २,
५, २; ३, २, ८; १०, १^२; १४,
१२; ४, ३, ४; काठ ६, ५;
७; ८, ३; ११; ९, २; १३, १;
६; क ४, ४; ६; ६, ८; ७, ८;
८, ५; -यी तै ५, ५, १, १^२;
मै १, ६, ९; ३, २, २; ७; ४, ६;
काठ १९, ८; २१, ४; २२,
१२; क ३१, ११; ३५, ५

-यीत् तै २, ०, २, ४; ५; मै २,
५, २; काठ १३, १; -यीषु
तै ७, २, ५, ५; -य्या तै ३, १,
६, १; ५, ७, १, १; मै २, ३, ५;
३, ९, १; ४, ६, ५; ८, २, ३; ५;
काठ ८, ११; २१, ८; २६, २;
२८, ४; २९, २; क ७, ८; ४०,
५; ४४, ४; ४५, ३; -य्याः मै
३, १, १; ४, ७.

॥आग्नेय-पावमान(न>)नी^०-
नीभिः मै १, ५, ६^१; ६, ५;
-न्याम् मै ३, ३, ५^०.

॥आग्नेयी-त(म>)मा^१-
मा काठ १९, १; ७; क २९, ८;
३०, ५.

अग्ना-विष्णु^{१०}- -ष्णू तै २, ३, ११,
१॥; -०ष्णू तै १, १, १२, १;
८, २२, १; १^१; २, ५, १२, १;
१^१; ४, ७, १, १; ५, ७, ३, २;
मै १, १, १३; ४, १०, १^१; ११,
२^१; १^१; काठ ४, १६^१; १^१;
११, १३^२; १^१; शौ ७, २०,
१^१; २; पै २०, ७, १; ३^१.
आग्नाविष्णव^१- मैपुषि ३, ६;
काठपुषि १०; -वः तै २, २,
९, १॥; मै २, ६, १; ४; ३, १,
१०॥; ४, ३, १॥; काठ १५,
१; ३; -॥वम् तै १, ८, १, १;
८, १; २, २, ९, १-३; ५; ६^२;

१) पामे. आग्नेयः मा २४, १ द. ।

२) द्वित्रयां ङीप् प्र. । उदात्तनिवृत्तिस्वरः (पा ६, १, १६१)।

३) विप. [(पवमानरूपाऽग्निदेवता)- ऋच्- (ऋ ९, ६६,
१९-२१ [तु. तांवा १६, ५, ९])]. कस. सामान्यः समास-
स्वरः । पूष. च. पुंवद्भावः [पा ६, १, २२३; ३, ४२ (वैतु.
सा. [तांवा.]) अग्निः पवमानश्च द्वे देवते इति?]] ।

४) सपा. तै १, ५, ७, ३ आग्निपावमाननीभिः इति पामे.

५) सपा. काठ २१, ५ क ३१, २० आग्निपावमानान्याम्
इति पामे. ।

१) आतिशायनिकः तमप् प्र. (पा ५, ३, ५५) ।

२) देवताद्वन्द्वे पूष. आनङ्ग-आदेशे पूर्वोत्तरपदपङ्क्ति-
स्वरः (पा ६, ३, २६; २, ४१) ।

३) =सपा. तैत्रा ३, ११, ९, ९ शाश्रौ २, ४, ३ आपश्रौ
१२, १३, ४ वेताश्रौ ८, १ कौसु ३२, ३; ५९, १९ । अद् ६,
७२, १ इन्द्रासोमा इति पामे. ।

४) सास्यदेवतीयः अण् प्र. तत्स्वरः, उभयपददृष्टिर्
इत्त्वप्रतिषेधश्च (पा ४, २, २४; ७, ३, २१ पावा ६,
३, २८) ।

३, ११, १, ५, ४, २; ३, ५, १,
४; ५, ५, १, ४; मै १, ४, १४४;
६, ८; २, १, ७; ३, ५; ३, ६,
१; काठ १०, १^८; ११, ८; १९,
१; २२, १३^१; -बा: मा २४,
८; का २६, २, ३; तै ५, ६,
१८, १; मै ३, १३, ९; काठ
४९, ८; -वेन तै २, ५ ४,
२१.

॥आग्नावैष्णवी^१- -वीम्
मै ३, ६, ८; -व्या तै ५, ७, ३,
२; ६, ६, ७, ३, मै ४, ७, २^२.

अग्नि-केतु^२- -तु: तै ४, ३, ११, ५;
काठ ३९, १०.

अग्नि-गृह^३- -दानाम् खि ५, २,
२^४.

॥अग्नि-चिन्^४- -चित् तै ५, २,
५, ७; ४, ५, २; ७, ४; ५; ९, २^५;
५, १०, ५; ६, ३, १^६; ७, ६, १;
मै ३, ३, ९^७; ४, ३; ५; काठ २०,

३; २१, ७; ९^८; १२; २२, २;
६; क ३१, ५; ३४, १; -चित:
तै ५, ६, २, १; ३, ४; मै ३, १,
९; ४, ३; काठ १९, १०; २२,
७; क ३०, ८; ३५, १; -चितम्
तै ५, ४, ७, ४; ९, ४; काठ २०,
५; २१, ९; १२; क ३१, ७;
-चिता मै ३, ३, १; ४, ८; -चिते
मै ३, ४, ३; काठ २२, ६; क
३३, १.

अग्नि-चोर->अग्निचोर-निपात^१-
-तेषु खि ४, २, ९.

अग्नि-जु^२- -जम् मै ३, ७, ५१^३.

अग्नि-जा^३- -जा: ॥काठ ११, ८^४;
२४, ६; क ३७, ७१; शौ १०,
४, २३; पै १६, १७, ५.

१अग्नि-जिह्व^४- -ज्हा: क्र १,
[४४, १४ (५, ५१, ८) ७,
६६, १०; १०, ६५, ७]; ८९, ७;
३५४, १०; ६, २१, ११; ५०,

२; ५२, १३^५; मा २५, २०; ३३,
५३^६; का २७, ११, ७; ३२, ४,
१०^७; तै २, ४, १४, ५^८; मै
४, १२, १^९; काठ ३५, १;
-ह्येभ्य: तै ३, ५, ८, १; ९, २;
काठ २९, ५; क ४५, ६.

२अग्नि-जिह्वा^३- -ह्वा: शौ ११,
११, १९; पै १६, १५०, ७.

अग्नि-जूत^४- -ता: खि ५, ५, ७.

अग्नि-ज्योतिस्(>ष्)^५- -तिषम्
का ३, २, १.

अग्नि-तप्^६- -तप: क्र ५, ६१, ४.

†अग्नि-तपस्^७- -पोभि: क्र १०,
६८, ६; शौ २०, १६, ६.

†अग्नि-तप्त^८- -प्तेभि: क्र ७,
१०४, ५; शौ ८, ४, ५; पै १६,
९, ४.

अग्नि-तेजस्^९- -जा: शौ १०, ५,
२५; पै १६, १३१, १.

॥अग्नि-तेजस्^{१०}- -जसम् काठ ८,

१) स्त्रियां ङीप: उदात्तनिवृत्तिस्वरणोदात्तत्वम् (पा ४,
१, १५; ६, १, १६१) ।

२) विर. । वस. पूष. प्रकृतिस्वर: (पा ६, १, १) ।

३) तस. उप. कर्षणि कान्ते पूष. प्रकृतिस्वर:
(पा ६, २, ४८) ।

४) सपा. खि ३, २१, २; ५, २, २ अग्निदग्धानाम् इति,
कौ २, १२२१ अग्निनुजानाम् इति, शौ ६, ६७, २ अग्नि-
मृद्धानाम् इति, खिसा २४, १; ३६, ६ अग्निमृद्धानाम्
इति, पै १९ ६, १४; ४१, ८ अग्निमृद्धानाम् इति पाभे. ।

५) उस. उप. √चि + क्विप् प्र. धा. स्वरश्च प्रकृत्या
(पा ३, २, ९१; ६, १, १६२; २, १३९) ।

६) वस. पूष. द्रस. । अग्निचोरनिपातेषु इति सुपा.
स्वर: ?

७) उस. उ. √जन् + ड: प्र. (पा ३, २, ९७) । तत्स्वर: ।

८) सपा. अग्निजम् <> अग्निजा: इति पाभे. ।

९) विप. । उस. उप. विदन्ते कृत-प्रकृतिस्वर: ।

१०) विप. (मरु- प्रभु- देव-) । अग्निना हूयते इति
कृत्वा कर्षणि कृत उप. प्रकृतिस्वरश्च । तात्स्थ्यात्ताच्छब्द-

श्रुतिरिति कृत्वा तस. सामान्य: सामासिकस्वर इति भा. ;
वैतु. अन्ये वय. इति ।

१) अग्नि-जिह्व- (अग्नि-लोक- + (√वा L*निवासे) >)
वा- (=वासिन्-) > सस. अग्निजिह्व- > (प्र३) इति
मतम् ।

२) =सपा. बौध्रौ ७, ४: १४ । मै १, ३, ३५ अग्नि-
ह्येभ्य: इति पाभे. ।

३) वस. । सामान्य: समासस्वर: (पा ६, १, २२३) ।

४) सपा. बौध्रौ ८, २१, १ अग्निदूता: इति पाभे. ।
अग्निहूता: इति मूको. ।

५) वस. पूष. प्रकृतिस्वर: (पा ६, २, १) ।

६) विर. (मरु-) । उस. उप. √तप् + कर्तरि क्तिबन्ते
कृत-प्रकृतिस्वर: (पा ६, २, १३९) ।

७) विप. (अर्क- L=रश्मि-) । वस. उप. भाष. । आद्यु-
दात्तत्वम् उंसं. (पा ६, २, ११९ तु. उरु-चक्षस्- प्रभु-) ।

८) विर. (अग्निमन्-) । सस. अन्तोदात्त: उंसं.
(पा ६, २, १४७) ।

९) वस. समासान्त: डच् प्र. । चिस्वर: ।

१२; क ७, ७.

अग्नि-त्रा- अन्°.

१ अग्नि-दग्ध^१ - गधानाम्^२ खि

३, २१, २; ५, २, २.

२ अग्नि-दग्ध^३ - गधाः^४ ऋ १०,

१५, १४; शौ १८, २, ३५.

[ग्ध- अन्°].

१ अग्नि-दाह^५ - ह्यम् काठ २३,

९. [ह्य- अन्°].

अग्नि-दूत^६ - तः ऋ १०, १४,

१३; शौ २, १२, ७; १८, २,

११; पै २, ५, ८.

अग्नि, गनी (<मि-इ)ध^७ - गिनत्

ऋ २, १, १२; १०, ११, १०;]

१ काठ ९, ८१; ९९; ११३;

१०; १५; २८, ८३; - गिनधम्

ऋ १०, ४१, ३; काठ २६, ९१;]

क ४१, ७१; - गिनधे काठ ३५,

१८; क ४८, १६; - गनीत्

मा ७, १५; तै ६, ५, ८, ५; ६;

७, १५, ७; मै १, ६, ४; ९, १३;

४; ५; ८; ४, ५, ४; ७, ४; ८, ३;

क ८, ११; १२; ४४, ८;

- गनीत् तै ६, ३, १, २; ५,

८, ५; मै ४, ९, २; - गनीत्

खि ५, ७, ५, ४; तै २, ६, ५,

६; मै ३, ८, १०; क ३९, २;

- गनीत् काठ २५, ५;

- गनीधः मै ४, ४, ८ १;

- गनीधम् मै १, ४, १३; ३, ९,

८; - गनीधे तै १, ८, १८, १;

२, ६, ९, १; ६, ६, १, ५; ७, १,

५, ६; ७, ७, २; मै १, ४, १३; ६,

४; ९, ८; ४, ८, २; ३; क ४४, ४;

आग्नीध^८ - गीधः मै ४, ५,

९; काठ २६, १; २; क ४०,

८, ५; - गीधम् मा १९, १८;]

वा २१, २, ७; तै ३, १, ६, १;

२, ४, २; ४, ७, ८, १; ५, ४, ६,

४; ६, ३, १, १; ६; ४, २, ६;

७, १, ६, ६; ७, २, १, ३; मै

१, ९, ८; ३, ४, ४; ८, १, ८;

९; १०; ४, ५, ९; ६, ५, ८,

२; २; काठ ९, १५; २१, ८;

१२; २४, १०; २५, १०; २६,

१; २८, ४; क ३८, ३; ४०,

३; ४; ४४, ४; - गीधस्य मै ३,

८, ९; - धात् ऋ २, ३६, ४;

खि ५, ७, ५, ४; मा २, १०;

११; का २, २, ७; ८; तै ४, ४,

९, १; ६, ३, १, १; १; मै ३, ३,

८; ८, १०; ९, ४; १ काठ २१,

८, २६, १; २८, ४; १ क ४०,

४; ४४, ४; शौ २०, २, २;

६७, ५; - धे मा ८, ५६; ३८,

१८; का ९, ७, ४; ३८, ५, १;

तै ३, १, ३, २; ४, ४, ९, १; ५,

४, ६, ४; १; १; ३, १; ३;

६; ४, २, १; ६; ६, १, १; १ मै

३, ४, ४; ९, १; ४, ५, १; ८,

२; ३; ९; १ काठ २१, ८; २६,

२; २८, ४; ३४, १४; १५;

१७; १ काठ ४०, ५; ४४, ४;

- धेण मै ३, ९, १; काठ २६,

२; क ४०, ५.

आग्नीध^९ - यः तै ६, ३,

^१) तृष. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, ४८) ।

^२) पाभे. अग्निगूढानाम् टि. द्र. ।

^३) विप. (पितृ-) । सप्त. अन्तोदातः (पा ६, २, १४७) ।

^४) सपा. मा १९, ६० का २१, ४, १० अग्निष्वात्ताः इति पाभे. ।

^५) विग. (सोम-) । तृष. उप. ✓ दह् + कर्मणि ण्यत् प्र. ।

^६) विप. (यज्ञ-, शत्रु-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरः ।

^७) = ऋत्विग्-विशेष- । तै. पपा. अवग्रहो नान्यत्र । उस. उप. ✓ इध् + कर्तरि क्तिप् प्र. कृदुत्तरपद-प्रकृतिस्वरश्च (पा ६, २, १३९) । अपि च अग्निध्-इत्ययं छन्दोऽनुरोध्युच्चारणभौकर्य-प्रयोजितः शकन्ध्वादि-पररूपात्मको भेदः द्र. । अयमेव च भेदो बाह्वृच एव मूलतोऽधीत इत्यपि संभाव्यते । यत् ऐत्रा ५, २५ शान्ना ३०, १ खि ५, ७, ५, ४ इत्यत्र न्याय्यं पैप १-६

दीर्घमर्थ्य रूपमुपलभ्यते ततो नैवास्य मतस्य किमपि हीयेत । ऋगुपेक्षात्वेन हि तस्योपलम्भात् । यज्ञाङ्गताया तस्य मुख्यत्वेन यजुर्विषयता न तृग्विषयता स्यात् । यदि याजुर्वि किमपि प्रकरणं बाह्वृचैः स्वीये ब्राह्मणादौ परिशिष्ट-धिया धृतमुपलभ्येत तर्हि प्राधान्येन यजुःशाखास्त्रेन श्रूयमाणस्य तस्य बाह्वृचेऽप्रधानैव श्रुतिरिति निरवयम् ।

^८) सपा. काठ २८, ४ ग्रन्थपात इति संदि. ।

^९) विग. [अग्नीत्संबन्धिन्- (याग- [ऋ. १]), नाप. (अग्नीत्सदन- [मा ८, ५९ प्रभृ.], [आग्नीध्रकुण्डस्थ-] अग्नि- [मै ३, ९, १ प्रभृ.]) । शरणेऽर्थे रणि प्र. पुनः स्वार्थे अञ् प्र. (पावा ४, १, २०; ५, ४, ३६) । अिस्वरः ।

^१) आ आग्नीध्वा इति छेदः द्र. (तु. सपा. होत्राद् आ, पोत्राद् आ प्रभृ. ; वैतु. पपा. प्रभृ. एकमेव पदमिति) ।

^२) नाप. । तात्रजातिकेऽर्थे छ > ईयः प्र. (पा ४, २, ११४) तत्स्वरश्च ।

१,३.
अग्नि-धान^१ - अग्निम् मै १,८, २;
काठ ६, २; क ४, १; -नाव
शौ १२, ३, ३५; पै १७, ३९,
४; -नानि पै २०, ३३, ५;
-नि ऋ १०, १६५, ३; शौ ६,
२७, ३; पै १९, १३, १५.
अग्नि-नुज^२ - खानाम्^३ कौ २,
१२२१.
अग्नि-नेत्र^४ - त्राः मा ९, ३६;
का ११, १, २; तै १, ८, ७, १; मै
२, ६, ३; ४, ३, ४; काठ १५, २;
पै २, ५३, १; -त्रेभ्यः मा ९,
३५; का ११, १, १.
अग्नि-पवमान^५ - > अग्नि-
पावमा(न^६) नी^७ - नीभिः
तै १, ५, ७, ३; -नीभ्याम् तै
१, ७, ६, ४; -न्याम् काठ
२१, ५; क ३१, २०.
अग्नि^८ - प्रतिष्ठान^९ - नः काठ
१४, ९.

अग्नि-आजस^{१०} - जसः ऋ ५, ५४,
११.
अग्नि-मत्^{११} - मत् मै ४, १, ३;
काठ २७, ५; ३१, २;
क ४२, ५; ४७, १; -मति मै
१, ६, ११; ३^{१२}, १, ४, ४, ४; ७,
७; ४^{१३}, ५, २, ८, ५; काठ ९,
१६; १९, ३; २४, ४; २५, ८;
२९, ३; क ३०, १; ३७, ५;
४०, १; -मते मै १, ८, ८^{१४};
-मन्ति काठ २४, १०; क
३८, ३; -मान् काठ ८, १२;
१९, २; २३, ११^{१५}; क ७, ७;
२९, ८; शौ ८, ४, २^{१६}.
अग्नि-मरुत्^{१७} - > अग्नि-
मारुत्^{१८} - अग्निम् मै २, १, ८;
क ४५, १; -ताः मा २४, ७;
का २६, २, २; मै ३, १३, ८.
[^{१९}त वैश्वदेव^{२०}].
अग्नि-मारुती^{२१} - ती, -तीम्
मै २, ५, ७.

अग्निमि(म्-इ)न्ध^{२२} - न्धः ऋ
१, १६२, ५; मा २५, २८; का
२७, १२, ५; तै ४, ६, ८, २; मै
३, १६, १; काठ ४६, ४.
अग्नि-मुख, खा^{२३} - खा काठ ३७,
३; -खाः काठ ३५, १८; क
४८, १६; -खात् तै २, ६, ९,
१; ६, ६, १, ५; ७, ३, ११, ३६; मै
३, ३, १०^{२४}; काठ २१, ४; १०, ४३,
१६; क ३१, १९.
अग्नि-मृद, लृद^{२५} - लृदनाम्^{२६} शौ ६,
६७, २; -लृदनाम्^{२७} खिसा २४,
२; ३६, ६.
अग्नि-मेदिन्^{२८} - दी पै १६,
७३, ५.
अग्नि-या(न >)नी^{२९} - नी काठ
२२, ५.
अग्नि-रुद्ध^{३०} - रुद्धनाम्^{३१} पै १९, ६,
१४; ४१, ८.
अग्नि-रूप^{३२} - पाः ऋ १०,
८४, १; शौ ४, ३१, १; पै ४,

^{१)} नाप । उस. उप. अधिकरणे ल्युट् प्र. स्वरः प्रकृत्या
(पा ३, ३, ११७; ६, १, १९३; २, १३९) ।

^{२)} कर्मणि कान्ते पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, ४८) ।

^{३)} पाभे. अग्निगूढानाम् द्र. ।

^{४)} विप. (देव-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६,
२, १) । उप. 'नेतृ- + समासान्तः अप् प्र. (पावा ५, ४,
११६) ।

^{५)} मलो. कस. (तु. टि. आग्नेयपावमान्ती-; वैतु. भा.
देवताद्वन्द्व इति) ।

^{६)} अण् प्र. तत्स्वर उभयपदद्विर् इत्वं च (पा ४,
२, २४; ७, ३, २१; ६, ३, २८) ।

^{७)} = आग्नेयपावमान्ती- ।

^{८)} स्त्रियां ङीप् : उदात्तनिवृत्तिस्वरेणोदात्तत्वम् (पा ४, १,
१५; ६, १, १६१) ।

^{९)} पाभे. आग्नेयपावमान्तीभिः द्र. ।

^{१०)} पाभे. आग्नेयपावमान्याम् द्र. ।

^{११)} विप. । बस. पूष. प्रकृतिस्वरः ।

^{१)} मनुब् उदात्तः (पा ६, १, १७६) । ऋ. तै. पै.
तच्छाखीयानि ब्राह्मणानि च वक्तरादि प्र. ध्रावयन्ति (तु.
यस्था.) । शौ. याजुषाणि शाखान्तराणि तु मकारादिमिति
विवेकः (तु. वैप२ अपि) ।

^{२)} सपा. तै ५, १, ३, २ प्रभृ. अग्निवृत्ति इति पाभे. ।

^{३)} सपा. तै २, २, ९, ६; ७ अग्निवृत्ते इति पाभे. ।

^{४)} सपा. ऋ ७, १०४, २ अग्निवृत्त इति पाभे. ।

^{५)} = अग्नीध्- । उस. उप. √इन्ध् + कर्तरि अण् प्र. ।
कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरः पूष. सुमागमश्च (पा ३, २, १;
६, २, १३९; पावा ६, ३, ७०) ।

^{६)} कर्मणि निष्ठाया पूष. प्रकृतिस्वरः । उप. < √मुद् ।

^{७)} उस. उप. √मिद् + ताच्छीलिकः णिनिः प्र. ।

^{८)} उस. स्त्रियां ङीप् प्र. (पा ४, १, १५) । तु. टि.
अग्ने-यानी- ।

^{९)} 'श्री रुद्धा' (अग्निर् अवर्त् इति BDA) इति व्यस्त
इव पाठः यनि. शोधः (तु. मूको. पूर्व स्थलं च) ।

१२, १०.

अग्नि-वत्^० पै २, ७८, ४.

अग्नि-वत्^० - ण्वति^० तै ५, १,
३, २; ६, १, ८, ३; २, ९, ३; ६,
३, २; - ण्वते^० तै २, २, ९,
६; ७; - वान् ऋ ७, १०४, २०;
ण्वतै ५, ५, ७, १; २; पै १६, ९,
२१.

अग्नि-व(णं) ण्वि^० - ण्वि^० खि
४, २, ८६; १२.

अग्नि-वासस्^० - सा: शौ १२,
१, २१; पै १७, ३, २.

अग्नि-विद्^० - विद्: मै ३, १,
९; - विदा मै ३, ४, ८.

अग्नि-विमोचन^० - नम् पै ९, ७,
२.

अग्नि-वीक्षिका- काठपुष्पि १६.

अग्नि-वेक्ष^० - > आग्निवेक्षि^० -
-क्षिम् ऋ ५, ३४, ९.

अग्नि-श्रौमन्^० - नम् पै ९, ७, १३.

अग्नि-शाल^० - लम् शौ ९, ३, ७;

पै १६, ३९, ७.

अग्नि-श्री^० - श्रियः ऋ ३, २६, ५.

अग्नि- (स्तु) ष्टुत्^० - ष्टुत्
तै ७, २, ५, ५; ४, ३, ३; - ष्टुता
तै ७, ३, ७, १.

अग्नि- (स्तो) ष्टोम^० - म:

तै १, ६, ९, १; ३, १, ७, ३; ५,
४, १०, २; ६, ४, ३, ४; ७, १, ४,
२; ५, ४, १०, ४; २, १, २;
२, १; २; ३, २; ५, ५; ६; ३
१३, १६; ४, २, ५; मै ३, ४, ४;
८, १०; ९, ५; ४, ४, १०; ५,
२; ७; काठ १४, ९; १५, १०;
२२, १; २५, १०; २६, १;
२८, १; ३३, ६; ३४, ८; १६;
३७, ७; ४३, ३; क ४०, ३; ४;
४४, १; शौ ११, ९, ७६; ष्टुपै
८, १९, ७; १६, ८२, ७; - मम्
तै १, ६, ९, १; ७, २, ९, २; ४,
१०, १; मै १, ११, ९; ४, ४,
१०; ५, २; ६, ६; काठ १४, ९;

२६, १; २८, १; ३३, २; ३७,
११; क ४०, ४; ४४, १; शौ
१०, ९, ८६; ष्टुपै १४, १, २६;
१६, १२६, ८; - मस्य मै ३,
८, २; ४५, २; काठ २४, १०;
२६, १; क ३८, ३; ४०, ४;
- मा: तै ७, ४, ७, १; काठ
३३, ४; पै १७, २९, १४;
- मात् मै १, १०, ५; काठ
३५, २०; क ४८, १८; - मान्
ष्टुपै ११, ५, ३; - मे तै ६, ६,
८, २; ११, ४; मै ३, ८, ९, ९, ५;
४, ५, ४; ७, ६; काठ २९, २;
३७, ११; क ४५, ३; - मेन तै
१, ६, ९, १; ७, १, १, २; ३;
३, १, ५, ३; मै १, ८, ६; ३,
८, १०; ४, ४, १०; काठ १४,
९; शौ ९, ९, २६; ष्टुपै ५, १४,
२; १६, ७१, ९; १४, १; - मै:
शौ १२, ३, ३३६; पै १७, ३९, ३;
- मौ तै ७, २, ५, ६; ९, १; २, ४,

०) तुल्यार्थे वति: प्र. ।

०) यथा चास्मिन् प्राति, काश्चिच्छाखा वकारादि
काश्चिच्चापरा मकारादि प्र. आमनन्ति (तु. अग्नि-मत्-
टि.) । तत्र यथा प्रत्ययाङ्गभूत-मकारवकारविकल्पः
शाखाभेदेन प्रादिशि तथा भूयसे विवेकाय (तु काठ २३,
११ शौ ८, ४, २) विशेषमेन विरह्योभयत्र बाह्वृच्याः
श्रुतेरभिज्ञैव श्रुतिर्भवतीत्यपि द्र. ।

०) पांमे. अग्निमत्ति मै ३, १, ४ द्र. ।

०) पांमे. अग्निमते मै १, ८, ८ द्र. ।

०) पांमे. अग्निमान् काठ २३, ११ द्र. ।

०) वस. पू. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) ।

०) अग्नि-वर्णांश्च इति मुण. स्वरः शोषापेक्षः ।

०) विप. (पृथिवी-) । पू. प्रकृतिस्वरः ।

०) विप. । उस. उप. ✓ विद् + कर्तरि क्प् प्र. । कृद्-
उत्तरपदप्रकृतिस्वरः (पा ३, २, ६१; ६, २, १३९) ।

०) तस. ल्युङन्त-कृत-प्रकृतिस्वरः (पा ३, ३, १२५;
६, १, ११३; २, १३९) ।

०) व्यप. । अग्नेर्वैशः स्वरूपमिव स्वरूपं यस्यैवेति कृत्वा

वस. पू. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) ।

०) तस्यापत्येऽर्थे इङ् प्र. जित्स्वरश्च (पा ४, १, ९५;
६, १, १९७) ।

०) तस. न. उत्तरपदाद्युदात्तत्वम् (पा २, ४, २५; ६, २,
१२३) ।

०) विप. (महत्-) । उस. उप. ✓ श्रि + कर्तरि क्प्
दीर्घः कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरश्च (पावा ३, २, १०८;
पा ६, २, १३९) । GW. प्रष्टु < ✓ श्री [दीर्घो] इति ।
यत्तु सा. इह संप्रसारणाऽभावमिवापश्यत् तद्-
संबद्धमित्युपेक्ष्यम् । यदपि MW. वस. च उप. पू.
निरपेक्षं प्राति. चेत्याह तदपि निर्मूलं भवति । तथाहि सति
पू. प्रकृतिस्वरत्वप्रसंगादिति दिक् ।

०) = एकाह-विशेष- । उप. घातोर् ह्रस्वादुत्तरं तुगागमे
पत्वे (पा ८, ३, ८२) च विशेषः । उस. उप. अधिकरणे
कृत ।

०) = यज्ञायज्ञिय-सामविशेष-, (उपचारात्) क्रतु-विशेष- ।
वस. सामान्यः समासस्वरः (पा ६, १, २२३) ।

११,२; काठ ३३,३; ३४,८.

अग्निष्टोम-प्रायण^१ - णः काठ

३४,८; -णाः तै ७,२,९,१.

अग्निष्टोम-संमित^२ - तः

काठ ३३,४.

अग्निष्टोम-साम^३ - मम् तै

१, ८, १८, १; मै ४, ४, ९;

-मानि^४ तै ७,२,५,५.

अग्निष्टोम-स्तोत्र^५ - त्राणि

काठ ३३,४.

अग्नि-(स्थ>) ष्ट^६ - ष्टः

काठ २९,८; -ष्टम् मै ३, ३,

१०^७; काठ २१, १०; -ष्टस्य

मै १, ५, १३; -ष्टा तै ६, ३,

४, ३; -ष्टाः मै ४, ७, ९^८; काठ

२९, ८^९; -ष्टाव मै ४, ७, ९;

काठ २९, ८^९; -ष्टाम तै ६, ३,

४, ३-५; काठ २६, ५^{१०}; क

४१, ३^{११}; -ष्टेन काठ २९, ८.

अग्नि-ष्टा^{१२} - ष्टाः मै ३, ९, ३;

४; काठ २६, ५^{१२}; क ४१, ३^{१२}.

अग्नि-(ष्वा>) ष्वात्^{१३} - ताः

मा १९, ५८; १०^{१४}; का २१,

४, ९; १०^{१५}; -तः ऋ

१०, १५, ११; मा १९.

५९; का २१, ४, ८; तै २, ६,

१२, २; मै ४, १०, ६^{१६}; काठ

२१, १४^{१७}; शौ १८, ३, ४४;

-तान् मा १९, ६१; का २१.

४, ११; मै १, १०, १८^{१८}; ४,

१०, ६; काठ २१, १४; ३६.

१३^{१९}; -तानाम् खि ५, ७, २;

६; मा २१, ४३-४५; २४, १८;

का २३, ५, ३^{२०}; २६, ४, ३; मै

४, १३, ७; काठ १८, २१;

-तै १, ८, ५, १; काठ

९, ६; क ८, ९. [०त-अन्].

अग्नि-सव^{२१} - वः तै ५, ६, २, १.

अग्नि-हुत्^{२२} - तः मा ३८, २८;

का ३८, ७, १.

अग्नि-होत्र^{२३} - तारः ऋ १०, ६६,

८.

अग्नि-होत्र^{२४} - त्राः शौ ६, ९७, १;

पै १९, १२, ७.

अग्नि-होत्र^{२५} - त्रम् तै १, ५,

२, ४; ९, १; ६, ९, १^{२६}; १०, २^{२७};

२, ५, ६, ३; ३, २, २, २^{२८};

१०, १; ५, ७, ४, २; मै १, ५,

५, १२; ६, १०^{२९}; ११; ८, १^{३०}; ४;

४; ५, ६^{३१}; ७^{३२}; ८; ९^{३३}; ५^{३४};

३, ३, ९; ६, ६; १०^{३५}; ४, १, ३;

४, ९; काठ ६, १^{३६}; ३^{३७}; ४^{३८};

५^{३९}; ६^{४०}; ७^{४१}; ८, ११; ८, ११;

९, १३^{४२}; २३, ७^{४३}; ३१, २;

३९, ८; क ३, १२^{४४}; ४, २^{४५}; ३^{४६};

४^{४७}; ५^{४८}; ६^{४९}; ७, ८; ३६, ४^{५०};

४७, २; शौ ११, ९, ९; ङै

६, १०, २; १६, ८२, ९; १३४,

३; -त्रस्य मै १, ८, १; ४-६;

७^{५१}; काठ ६, ५^{५२}; ८^{५३}; ७, ५;

२३, ७; क ४, ४^{५४}; ७^{५५}; ५, ४;

३६, ४; -त्रात्रम् मै १, ६, १०;

८, ७; -त्राय मै १, ८, ६; ८;

-त्रे तै २, २, ४, ७; मै १, ५, ५;

७; ८, १^{५६}; ४, ६; ७; ८^{५७}; काठ ६,

४; ६^{५८}; ७^{५९}; ७, ४^{६०}; क ४, ३;

५^{६१}; ६^{६२}; ५, ३^{६३}; शौ १०, ३,

२२; १५, १२, १; ङै १६,

६४, ९; -त्रेण मै १, ८, ७^{६४}; ८;

१) विप. (यज्ञ-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरः ।

२) वस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, ४८) ।

३) वस. समाप्तान्तः टच् प्र. (पा ५, ४, १०३) चित्-स्वरश्च ।

४) समाप्तान्तभावाऽभान्यतरस्य दुर्वचत्वेऽपि नापू. टि. दिशा तै. तद्वावानुगमाद् एतद् रूपं कृत्स्नसमाप्तान्तस्य प्राति. इति संभाव्येत ।

५) वस. सामान्यः स्वरः ।

६) विप. (अग्नि-प्रम्.) । उष. उप. √स्था + कः प्र. षत्प्रम् अन्तोदात्तश्च (पा ३, २, ४८; ३, ९७; ६, २, १४४) ।

७) विच् प्र. । शेषं f टि. द्र. ।

८) विप. (पितृ-) । √स्वद् इति ह्रस्वोपधाद् विविच्य √स्वाद् (तु. ऋ९, ६८, २) इत्यतः कर्मणि कान्ते पू. प्रकृति-स्वरे (पा ६, २, ४८) प्राति परत्वाद् थायादि-स्वरः (पा ६, २, ११४) इहाऽवसरं लभेत । ननु नैवमसावुत्सर्गो विशिष्टः

पूर्वविप्रतिषेधेन चारिताथ्याहं पूष. प्रकृतिस्वरं बाधेतेति चेत् । सत्यमेवैतत् । तदप्यभ्यहितसमादरपरत्वेनैवं व्याख्यायि (वृ. सा.) । लक्षणानुकूल्यमात्रार्थं तावद् भावे के वस. । तद्वति ताद्विः अच् प्र. चेत्यादिसंकेतो ग्राह्यः । वाच्यविशेषपञ्चाद्योतनार्थोऽयं विशिष्टः स्वरः स्याद् इति तु संभाव्येत ।

१) पामे. २अग्निदग्ध->ग्धाः टि. द्र. ।

२) मत. थायादि-स्वरः (पा ६, २, ११४) । खिपः संवृक् इत्येतेन समानाधिकरणं विप. द्र. । उ. म. PW. प्रम्. हुत्- इति खिपन्तस्य वृ इत्याहुः । तत्र विभक्तिस्वरो नोपपद्येत । अन्तोदात्तात् (पा ६, १, १६९) इत्युक्तदिशा स उपपद्येतेति चेत् । न । तथात्वे हि निलयः उष. स्यात् (तु. अग्निचित्-, सर्वहुत्-, सुकृत्- प्रम्.) । निलयसमासं चोक्तलक्षणाप्रवृत्तेरिति यावत् ।

३) वस. पूष. प्रकृतिस्वरः ।

३, ३, ९; काठ ६ ६; ८, ११; क
४, ५, ७, ८.

॥अग्निहोत्र-तप(न>)नी^१-

-नी, -नीम् काठ ६, ३; क ४, २.

॥अग्निहोत्र-त्व^२- -त्वम् मै १,
८, १.

अग्निहोत्र-ब्राह्मण- मैपुष्पि १,
८; काठपुष्पि ६.

॥अग्निहोत्र-हव(न>)गी^३-

-गी तै १, ६, ८, ३; -णीम्^४,

-ण्याम् मै १, ८, ५.

अग्निहोत्र-हुत^५- -हुताम् शौ
३, २८, ६.

अग्निहोत्र-हुत^६- -ताः पै १४,
३, २८.

॥अग्निहोत्रिन्^७- -त्रिणः मै १,
८, ६; -त्रिणा मै १, ५, ७;

-त्रिणि मै १, ५, ११; -त्रिणे

मै १, ८, ४; ७; काठ ६, ५;

६^८; क ४, ४, ५^९; -त्री मै १, ५,

१२; ८, ७; काठ ६ ८; क ४, ७.

॥अग्निहोत्रो(त्र-उ)च्छेषण-

-णम् तै २, ५, ३, ६.

अग्नि-ह्व^{१०}- -ह्वः मै १, ३, ३५^{११}.

अग्नी^{१२} क ५, ४५, ४; ६, ५९, ३; ६०,

१; तै ४, २, ११, १^{१३}; ३, १३, ८;

मै ४, १०, ५^{१४}; काठ ४, १५^{१५}.

अग्नीध्- अग्निध्- द्र.

अग्नी(मि-इ)न्द्^{१६}- -न्द्वाभ्याम् मा

७, ३२^{१७}; का ७, १४, १^{१८}.

अग्नी-पर्जन्य^{१९}- -न्यौ ऋ ६,

५२, १(२, ४०, ५). १६.]

॥अग्नी-वृक्ष^{२०}- -णाभ्याम् काठ

२९, ३; -णौ तै ६, ६, ३, ३; मै

४, ८, ५^{२१}.

॥आग्निवारुण^{२२}- -णम् तै १,

५, २, ५; मै २, १, ४.

॥आग्निवारुणी^{२३}- -णी मै

२, ३, १; काठ १२, १; १३, ६;

-णीम् काठ १३, ६.

१अग्नी-(सो>)पोम^{२४}- -मयोः

खि ५, ७, २, ८; १०; मा १,

२२; २, १५; २५, ५; ६; का १

८, २; २, ४, १; २७, ५, १; ६,

१; तै १, ६, २, ३, ४; ४, १;

११, ५, ६॥; २, ५, २, ७॥; मै

३, १५, ४; ६; ॥काठ ७, ५;

३२, १^{२५}; ॥क ५, ४; -मा ऋ

१, ९३, ८; १०, ६६, ७; शौ ६,

९३, ३९; पै १०, २, ९; १९, १४,

१५^{२६}; -^{२७}मा ऋ १, ९३,

२; ३; १४ (३, १२, ९); ६,

७; ९; १२; १०, १९, १;

तै २, ३, १४, १; २^{२८}; मै ४, १०,

१; ११, २; १४, १८^{२९}; काठ ४,

१६^{३०}; शौ १, ८, २; १८, २,

५३; पै ४, ४, १०^{३१}; १९,

२१, १४^{३२}; -माभ्याम् खि ५,

७, २, ११^{३३}; मा १, १०; १३; ६,

९^{३४}; २४, २३; का १, ३, ७;

४, ३; ६, २, ३^{३५}; ६६, ५, ३; तै १,

१, ४, २; ५, १; ८, १; ६, ॥११,

५; ६; ६, १, ११, ६॥; ॥मै २,

१, ३^{३६}; ४; ३, ७, ८; १४, ४^{३७};

४, ३, १^{३८}; काठ १, १२^{३९}; ५,

१; २३, ८; २४, ७^{४०}; ३१, ११^{४१};

^१) नाप. (स्थाली-) । कास. ।

^२) भावे त्वः प्र. तत्स्वरश्च (पा ५, १, ११९; ३, १, ३) ।

^३) = यज्ञोपकरण-विशेष- । कास. । सत. लिट्स्वरः
प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २, १३९) । उप. <√हु +
करणे ल्युट् प्र. । पूर्वपदात् (पा ८, ८, ३) इति णत्वं
स्त्रियां ङीप् च (पा ४, १, १५) द्र. ।

^४) सोपपदे क्तिन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^५) विप. । वस. ।

^६) नाप. । मत्वर्थीयः इनिः प्र. (पा ५, २, ११५) तत्स्वरश्च ।

^७) उस. उप. √हु + कर्तरि अच् प्र. याथादि-स्वरश्च
(पा ३, १, १३४; ६, २, १४४) ।

^८) अग्निजिह्वेभ्यः इति तै. पाभे. ।

^९) हुन्वा टि. द्र. ।

^{१०}) द्रस. आनङ्ङ्-आदेशाभावश्चान्दसः । साधारणः
समासस्वरश्च (पा ६, १, २२३) । विस्तरस्तु अग्नीषोम-
इत्यत्र टि. द्र. ।

^{११}) यत् सोमवहणयोरग्नेर् ईद्व-आदेशमाचार्योऽन्वशात्
तदव्याप्तमनुशासनं द्र. । पर्जन्येऽप्यग्नेर् ईद्व-आदेश-
ध्रवणोपलम्भात् । अतः पा ६, ३, २७ सूत्रे तस्यापि उसं.
कर्तव्यमिति दिक् । देवताद्वन्द्वीयस्य उभ. स्वरस्य प्रतिषेधे
(पा ६, २, १४२) अन्तोदात्तः ।

^{१२}) देवताद्वन्द्वे आनङ्ङ् बाधित्वा ईद्व-आदेश उभय-
पदप्रकृतिस्वरश्च (पा ६, ३, २६; २, १४१) ।

^{१३}) *ग्नीव इति मुपा. स्वरः शोधाहः (तु. सपा. तै. पाठ-
साहित्येनोभयपदप्रकृतिस्वरस्यैव यथार्थत्वात्) ।

^{१४}) सास्यदेवतीयः अण् प्र. तत्स्वरः उभयपदवृद्धिः
इत्वं च (पा ४, २, २४; ७, ३, २१; ६, ३, २८) ।

^{१५}) क्षियाम् उदात्तनिवृत्तिस्वरेण ङीपः उदात्तत्वम् (पा ४,
१, १५; ६, १, १६१) ।

^{१६}) मूर्धन्याऽऽदेशो विशेषः (पा ८, ३, ८२) ।

^{१७}) सपा. शौ ५, २२, १ सोमो ग्रावा इति पाभे. ।

३२, १^१; क १, १२^१; ३७,
८^१ ७; ७७, ११^१; शौ १२, ४,
२६; पै १७, १८, ६; -मौ खि
५, ७, २, ४; ५; ६^१; मा २, १५;
का २, ४, १; १^१ तै १, ६, ९, २^१;
२, ३, ३, १; ३; ४, १२, २; ५,
२, २^१; ४; ६; ६, २, २; ५, ६,
१, ३^१; ६, १, ५, २^१; ३; १^१ मै २,
१, ४^१; ४, ३; १३, १^१; ३, ७,
१^१; ८^१; काठ ५, १; ७, ५; ८,
१०^१; १०, २^१; २३, ८; २४, ७^१;
३२, १^१; ३५, ३; ३९, २; १^१ क
५, ४; ७, ६^१; ३७, ८^१; शौ ३,
१३, ५; ८, ९, १४^१; पै ३,
४, ५; १६, ११, ४; १९, १४,
१; -^१ मौ ऋ १, ९३, १; ५;
१०; ११; तै २, ३, १४, २^१;

३, ५, १, २; मै १, ५, १; ४, १०,
१; १४, १८; काठ ४, १६^१;
-मौ शौ ६, ५४, २; पै ६,
११, ७^१; ८; ९; १९, ८, ५; २८,
११^१.
१^१ अग्नीषोमीय, या^१ - यः
तै ७, ५, १५, १; मै १, ५, ७;
२, १, ४; ६, १^१; ३, ७, ८; काठ
१५, १; २४, ७^१; २९, १; ३४,
१४; ३७, २^१; क ३७, ८^१; ४५,
२; १^१ शौ ९, ६, ६; १^१ पै १६
१११, ६; -यम् तै १, ८, १,
१; ८, १; २, ३, ३, ३^१; ५, २, ३;
३, २, २, २; ६, १, ११, ६^१;
मै १, ६, ८; २, १, ३; ४^१; ३, ६,
१०^१; ८, २; काठ ८, १०^१; १०,
२^१; २३, ७; क ७ ६^१; ३६, ४;

-यथा मै १, ५, ६; ७; काठ ७,
५; क ५, ४; -यस्य मै ३, ४,
६; ७, ८; -या तै ३, ४, ३, २;
-१^१ या: मा २४, ८; का २६,
२, ३; मै ३, १३, ९; ४, ३, १^१ १;
-यात् मै ३, ८, २; -याम् तै
३, ४, ३, ३; काठ १३, १२;
-याया: मै १, ५, १२; -ये मै
३, ७, ८; काठ १०, २; -येण
काठ १०, २^१.
२ अग्नीषोम^१ - मौ शौ ६, ६१, ३.
अग्ने (मा-इ) न्द्र- > १^१ आग्ने-
न्द्र^१ - न्द्रम् मै २, ६, २; ४, ३,
२; काठ १२, ७; ३४, १; -न्द्रा:
तै ५, ६, १७, १; काठ ४९, ६.
१^१ आग्नेन्द्री - न्द्रीम् काठ
१३, १२.

- १) सपा. तै ४, ३, ११, २ चतुष्टोमः इति, मै २,
१३, १० काठ ३९, १० चतुष्टोम इति पामे. ।
२) सपा. ऋ ६, ७४, ४ सोमार्द्धौ इति पामे. ।
३) सपा. आपश्चौ ६, २३, १ अग्नीषोमा इति
पामे. ।
४) विप. (अष्टकपाल- प्रश्न.) । सास्यदेवतीयः छ >
ईयः प्र. तत्स्वरश्च (पा ४, २, ३२ ।
५) देवताद्वन्द्वीयह कथं सामान्य-समाप्रस्वरो न च
देवताद्वन्द्वीयमुभयपदीयं द्वैस्वर्यम् (पा ६, २, १४१) इति
विमर्शविशेषापेक्षमिव भवति । स्यादेतत् । नात्राऽग्निश्च
सोमश्च देवतात्वेन श्रूयते इति । कथमिति । उच्यते ।
तयोरत्र ब्रह्मात्मभावभावितस्य निखिलजगदुत्पादन-वैभव-
स्यैवेजुष्यत्वद्वारेण साधनता-मात्रत्वेन हि श्रवणं भवति ।
यदि तयोरिह कामना-विशेषविशिष्टस्य कस्यचिद् क्रपे-
राश्रयपत्यमुखेन स्तुत्यताऽभविष्यत् तदा प्राधान्य-गुति-
भाकया किञ्च तयोर्मुख्यं देवतात्वमप्यभविष्यत् । इह ह
पूर्वोक्तदिक्षा स्तोताऽऽत्मनः सर्वशक्तिसमन्वितत्वमेव
प्राधान्येन स्तौति तच्छेषतामात्रतयाऽग्नीषोमयोश्चापि
संकेतं करोतीति तयोर्देवतात्वमिहोपसर्जनीभूतमिति-
वार्थः साधारणसमासस्वरेण समर्पयितुमिष्टः स्यात् । एव-

मपि तद्देवतात्वस्य विहतत्वात् कथं तदुपाश्रयस्यानेर
ईद-आदेशस्येह लब्धावकाशतोपपद्येतेति पुनरपि संदेहः
संजायते । तत्रापि खल्वेवमुच्यते । नात्र देवतात्वस्य
नितरामुपधातो भवति । स्तोत्राऽऽत्म-वैभवमहिमवैतन
गीयते यद् देवते अप्यग्नीषोमो तत्र साधनतामात्रतो भजत
इति श्रूयते । तेन शब्दस्वारूप्यविषये तद्देवतात्वस्य
तद्वस्थितत्वे सति. अत्रत्यतात्पर्यार्थतस्तद्विधातो नाम
तदुपसर्जनीभाव इत्यापद्यते । सा चार्थी गौणता तावद्-
देवतात्वाश्रितस्वरस्य साधारणसमासस्वरेण बाधितत्वेन
प्रदर्श्यते । निगदमात्रेण स्तोतृणां श्रोतृणां च तथात्व-
व्यक्तीभावस्य समर्पयितुमिष्टत्वात् । सौवरेऽर्थस्यानेन
प्राधान्यं प्रदर्शितं भवति । अथ यच्छब्दस्वारूप्यनिघ्न-
मथवा प्रातिस्विकं तदीयं देवतात्वं भवति तस्याविहत-
त्वात् तदाश्रयो देवताद्वन्द्वस्तवदशो वक्तव्यः ।
तदिदमुपसर्जनीभूतं देवतात्वमुपजीव्याग्नेर ईद-
आदेशोऽपीह चरितार्थो भवत्विति सर्वं चतुरस्रमनवद्यं च
भवति ।

- १) तु. अग्नीन्द्र- । द्वस. आनङ्ङ-आदेशे सास्यदेवतीयः
अण् प्र. तत्स्वरः उत्तरपदद्विनिषेधश्च (पा ४, २, २४;
६, ३, २६; ७, ३, २२; ३, १, ३) ।

अग्ने-या(न>)नी^a- नी तै छ,

४, ६, २; मै २, ८, १३

॥अग्न्या(मि-आ)धेय^b- यस्मै

१, ६, १२; १३; काठ ८, १०¹;

९, १५; क ७, ६¹; शौ ११, ९,

८६; प १६, ८२, ३६; -यस्य

मै १, ५, ६¹; काठ ७, ४; क

५, ३; -याय काठ ८, ११;

क ७, ८; -ये मै १, ६, ४¹; ५;

काठ ९, १५; -येन तै ५, ४, १०,

४; काठ २२, २.

॥अग्न्यु(मि-उ)पस्थान^c- मैपुष्पि

१, ५; -नस्म मै १, ५, ८, ६, १०;

काठ ७, ५, ६; क ५, ४, ५.

अग्न्ये(मि-ए)ध^d- धस्म^e मा

३०, १२; का ३४, २, ४.

१अग्नेष्ट पं २०, ५३, ७.

अग्र, ग्रा^f- ग्रस्म^g ऋ १, २८,

६; ११२, १८; ३, ५, ८५; छ,

५, ८; ३०, १७; ३१, ६; ३९, ३;

५५, ७; छ, १३, १; २७, ५;

४६, १; ४७, १; ६, ६५, २; ७,

९१, ५; १०, ८, ४; ७१, १;

७५, ७४; ८३, ८, १००, २)

७; ८५, ११^h; १००, १२; १०३,

८¹; १०७, ५; १११, ८; १३५,

६; खि छ, ९, ४; मा ११, १७;

१३, ५१; १७, ४०¹; २३,

२४; २७, ३०¹; ३३, ५९¹;

का १२, २, ६; १४, ५, ५; १८,

४, ८¹; २५, ६, ४; २९, ३,

८¹; ३२, ५, ५¹; तै १, ७, १२,

२; ॥२, ३, ४, ३¹; ४²; १४,

५¹; ६³; ३, ५, ६, २; छ,

१, २, ३; ५, १, २, ५; २, १, ५¹;

॥६, ३, ९, ५¹; ४, ११, १¹; ६,

११, २; ३; ७, २, ७, २¹॥; ४,

१९, ३; मै १, १, ४¹; ८, ९;

१०, ३; २, ५, ६¹॥; ७, १६¹;

१७; ३, १, ४; १०, १¹॥; १३,

१; १४, ३, ५¹; ६, ४¹; १, ९;

८, ९¹; १२, २¹; काठ ९, ६;

- १०, १२¹; १३; ११, ४¹; १२,

७¹; ८; १३, ७¹; १४, ३; १६, २;

१७; १९, ३; २५, ५¹; २७, ९¹;

३०, ३¹; छछ, ८; छ५, १२;

क ८, ९; २५, ८; ३०, १; ३९,

२¹॥; छ६, ६¹॥; कौ १,

७०¹; २, ९७, ८; १२०६¹; ३,

३, १३; जै १, ७, ८¹; २, २,

८; छ, २३, ९¹; शौ २, २६,

२; छ, १, ५; १९, ३; ३२,

७¹; ६, १३७, ३; ७, १, १; ३,

१; ८६, २¹; ८७, ४, ५; ८, ७,

३; १२; १०, ८, ८; १२, ३, १०;

१४, १, २४¹; १६, १, ६; १८,

१, २७; २८; पै १, १३, ४;

३८, ४; ५१, १; २, १२, २;

छ, ३२, ७; ५, २, ४, ८; १५, १;

५, २८, ५; ९, ११, ८; १६, १२,

^a) अग्ने इत्यामान्त्रितं पदे तदवस्थमत्र पूर्वपदाभूतं

द्र. (तु. वायो-यानी-, अन्तरिक्ष-यानी-)। एभिः पूर्व-

पदैस्तन्मुख्यो वैदिक्यः स्तुतयः संकेत्यन्ते । अग्ने इत्ये-

वमारभ्यमाणस्तुतिकलापद्वारेण यानी शकटिवाऽभीष्टप्रा-

पिकेनीष्टकाविशेषणतायां तात्पर्यपर्यवसानं भवति ।

एवमेव वायो-यानी-, अन्तरिक्ष-यानी- इति चेष्टकाविशेषण-

पदे व्याख्यातव्यं भवतः । सर्वत्र देवानामिति संवन्ने

षष्ठी भवति । तत्संवन्धिन्त्यसीत्यर्थः । यत्तु सा. यानी-

इति पदमग्न्यादीनां विशेषणदाह प्राःकोऽसि इति,

तन्मन्दमव भवति । करणे ल्युङ्नात् स्त्रियां ङीष्ना-

देतस्मात् तथाविधसंबन्धस्यानौपधिकत्वापत्तेः । न ह्यत्र

इनिः प्र. मत्वर्थीयः शङ्कितव्यो भवति । तथा

सत्यन्तोदात्तत्वरय दुष्परहरत्वात् । अपि चोरिष्टाच्छूय-

माणम् अन्तरिक्ष- इत्यस्य विशेषणत्वं नितरां दुर्वटं

स्यात् । भूयानप्यत्र विस्तरः वैश. द्र. ।

^b) नाप. । उ.स. कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, २१३; २,

१३९) । उ.प. < आ > धा ।

^c) नाप. । उ.स. ल्युङ्नात्-कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ३, ३,

११५; ६, १, १९३; २, १३९) ।

^d) = अग्नीध्- । उ.स. उ.प. < इध् + कर्मणि अण्

प्र. (तु. [अंशतः] भा. [तैत्रा ३, ४, ८, १]; वैतु. म.

< < इध् > धि इति) ।

^e) सपा. तैत्रा ३, ४, ८, १ आग्नेध्म् इति पाभे. ।

^f) विप., नाप. (अग्रम.ग-, मुख- [ऋ ३, १०, १७

प्रभृ.] । < < आ > गम् इति या [६, ३] प्रमृ.,

< < अङ्ग + रम् प्र. (पाठ २, २८) ।

^g) कश्चित् वा. क्रिवि. द्र. ।

^h) = सपा. या ११, ६ । तै २, ४, १४, १ अग्ने इति

पाभे. ।

ⁱ) सपा. तै ४, ६, ४, ३ अग्ने इति, मै २, १०, ४ काठ

१८, ५ क २८, ५ शौ १९, १३, ९ पै ७, ४, ९ मुखे इति

पाभे. ।

^j) सपा. ऋ २, १५, ८ मै ४, १४, ५ बलम् इति

पाभे. ।

^k) सकृत् सपा. तै १, १, ५, १ अग्ने इति पाभे. ।

^l) सपा. ऋ ७, ८, १ अग्ने इति पाभे. ।

३; १३, २; १०१, ३; १७, ३६,
१०; १८, ३, ३^१; २०, १, १;
२, १; -ग्रम्-ग्रम् क्र १,
१२३, ४; -ग्रामा क्र १०, ८७,
१०; शौ ८, ३, १०; पै १६,
६, १०; -ग्रामा पै २, २५, १^१;
-ग्रामाय मै ३, १०, १; -ग्रो^०
क्र १, ३१, ५; १२६, ४; १२७,
१०; १६४, ८; २२, २, १७,
३; ३४, ८, २; ५८, ४; ४५, ७;
५, १, ४; ५, ८०, २^१; ७, ८, १; ९,
३; १५, ५; ३३, १४; ४४, ४;
६८, ९; ८०, २; ८, ६, २४; ५३,
८; ५९, ६; १००, २ (१०,
८३, ७); ९, ६९, ११ ७३, ९;
८६, १२^१; ४२, १६, १; ९९, १;
१०६, १०; १०, १, १; १८, ७;
४५, ५; ६९, १; ८५, ३८;
१०७, ९; ११०, ४; १२१, १;
१२९, ३; २; खि १, ४, १०;
६, ६; २, ९, ३; ३, ५, ८; २२, २;
५, ७, ४, ५; ७, ७, ६; मा १,
१२^१; ८, ३७; ९, ७; २३;
† १२, १३; २२; १०६; १३, १;
४†; ५१; १९, ८७; २३, १†;
२५; २५, १०†; २९, २९†;
३१, १७^०; २१; ३७, ५; का १,
४, २; ८, ११, ३; १०, २, ४; ५,

१; † १३, १, १४; २, ५; १४, १,
१; ४†; ५, ५; २१, ६, ८; २५,
१, १†; ६, ५; २७, १०, १†;
३१, ४, ५†; ३५, २, १^२; ५; ३७,
१, ५; तै १, १, ५, १^०, ५,
१०, १; ६, ९, २१; ७, ७, २;
१०, १; २, ४, १४, १†^१; ६,
७, ४१; ३, १, ४, २^२; १०, २;
५, ४, २; † ४, १, ३, ४, ८, ३;
२, १, ४; २, ३; ८, २; १०, ४^२ ६;
६, ४, ३†; १५, १, २, ४; ४,
५ ६; ६, ३; ७, २; २, १, ५†; २,
६; ४, ३, ३; ५, १, २†; ६, ४,
२; ७, ४, ३ ६^१; ५, ३; ६९, १;
२; १६, २, ३, ५^२; ४, ४; ५, २;
३, १०, ४; ४, ३, २; ५, १; ५, ६,
१^२; १७, १, १, ४; ५, १; २,
१०, २; ४, २, १; ५, १; ५, ४,
१; ११ मै १, १, ४ ६; ६, ३^२;
१५ ६ ४, ३; ६, १ ६; ३^१; ७^०;
८; ९; १३^०; ७, २; ८, १^१; ४^२;
९, ४; १०, १८; ६११, १; ४; २,
२, ७^५; ५, ५^१; ७, ३†; ८†; १ ६;
१५^१ ६; †; १७ ६; १३, २३†;
३, १, १^१; ३^१; ५; ६; ८^१; २, ४;
३, ९; ४, ८^१; ९; ६, ५; ७^२;
७, २; ४; ८-१०; ८, ३^१; ९,
३; ४^१; १०, ३; ११, १ ६; १२,

१६†; ४, ६१, २; ८; १२^२;
१३; ६२, ५; ३, २; ४, २; ९; १०;
५, २^१; ६; ६, ८; ७, २; ८, ३;
८; ९, १ ६; १२, ६ ६; १३,
३†; १४, १ ६; काठ ५, ६; ६,
४^२; ६; ७, ३; ४; ५; ८; १२^२;
८, २; ४^१; १०^०; ९, १२; १२, ३;
६; १३, १४; १४, २; † १६, ३;
८; ९; १५, १ ७ ६; २०; १८,
१९^२; १९, २; ४^१†; ५; ७^१;
११†; २०, ५†; २१, ४^१; ६;
२२, ४; २३, ८; २४, ६; २५, ५;
२७, ६^२; २८, ४; ६; ३०, २;
८^१; ३१, १; ६^१; ९^१; ३६, ६;
१३; ३७, ९^२? १; ३८, ३; ४०,
१४†; ४५, ११†; ११ ६, ३^१;
५; ६५, २-४; ६६, २; ७; ९^१;
७, ६^१; २५, ६†; ८ ६; २९, २ ६;
७^१; ८; ३०, २^१†; ३; ५; ३१,
१†; ७†; २१; ३७, ७; ३९,
२; ४२, ६^२; ४४, ४^१; ६; ४६,
४; ४७, १; ६^१; ९^१; † की १,
५३३; ५५१; ५७२; २, २९०;
३८३^१; † जै १, ५५, १; ५६,
३; ५८, ७; ३, २४, ६; ३१,
३^१; शौ १, ३४, २; २, २९, ७;
३४, ३; ४; ३, ४, ४; ९, ६; १२,
५; २२, ३; ४, १, २; २, ६†^२;

अ) पामे. अग्रम् क्र १०, ८५, १९ द. ।

ब) क्वचित् वा. क्वि. द. ।

८) =सपा. आपमं १.५, ३; ८; १३ पाठ १, ७, ३ कौसू
७८, १० । पै १८, ७, १ माठ १, ११, १२ अग्ने? इति
शोधयः पामे. ।

९) सकृत् सपा. मै २, ७, १५ काठ ३९, २ पै १९, ४६,
३ तैआ ३, १३, १ काठपु १९ आपथौ १६, २९, २ अग्नि
इति पामे. ।

१०) पामे. अग्रम् मै १, १, ४ द. ।

११) पामे. अग्रम् क्र १०, १०३, ८ द. ।

अ) =सपा. तैआ ३, ११, ९ । शार्आ १२, ४ आगात्र
इति पामे. (व. टि. वैप२) ।

ब) सपा. काठ ११, २ अग्ने? इति शोधयः पामे. ।

१) पाठः? (व. सपा. तैआ २, ७, १५, २^२ अग्ने इति
पामे. [व. VV २, ८६३]) ।

२) सस्थ. काठ २८, ४ ग्रन्थपात इति सेंटि. ।

३) सपा. क्र १०, १२१, ७ मा २७, २५; ३२, ७ का
२९, ४, ३ तै ४, १, ८, ५ मै २, १३, २३ काठ ४०, १ तैआ
१, २३, ८ विभे. ।

७; ८; १४, १; १९, ४; २८,
४; ५, १२, ४; २८, ११; ६,
११६, १; ७, ८७, २; ११५, २;
८, १०, १; ९, ४, २; ५, २०;
† १४, ८; २१; १०, ७, २८; ८,
२१; ११, १, २३; १२, १५;
१२, १, ८; २४; २, ३१; ३,
१; ६; ४, २४; १३, २, ३९;
१४, २, १†; ३२; ५०; १८,
३, ५७; १९, ६, ९; २२,
२१; २३, ३०; ३१, ९; ३५,
१; ४१, १; ५२, १; ५३, १०;
५६, २; पै १, ३०, १; ५३,
३; ९२, ४; २, ९, २; २५, २; ५२,
३; ५५, १; ५९, ९; ७३,
१; ३, १, ४; ८, ९; २०, ५; ३२,
४-६; ३८, १; ४, १, १; ८;
९; ३, २; ३; ५, १०; १०, २;
११, १; १३, ५; १४, ६; १७, ३;
५, २, १; ७; २५, ३; ४; ६, ६,
४; ९, ५; १४, ४; ८, ९, १; ९,
५, ७; १०, ५, ९; ६, ८; ११,

४, १; ५, १३; १२, २, १०; १३,
३, ३; ५, ३; १४, १४; १४, ३,
७; १६, २४, २; ४९, ७; ५६,
१-१८; ६०, ८; ६६, ८; ६७,
१; १; ११, ३; ९६, ४; ५;
१०२, ८; १३३, १; १७, १,
९; ९, ९; १८, ४; ३३, १; ३६,
१; ६; १८, १०, २; १३, ७; २४,
७; २७, १; १९, २४, १९; ४६,
३; १३; २०, १४, ९; १८, ३; ३;
२०, ३; २४, ४; ३३, ३;
३५, ३; -प्रेण^१ खि ५, ७, ३,
९; सा ६, २; २८, २०; का
६, १, २; ३०, २, ९; तै १, ३,
५, १; २, ३, १४, ५; ६, ८,
४; ६, ३, ३, ३; ९, ५; मै
१, २, १४; १३, ८, ४; ९, १;
३; ५; १०, १; ६, १४, १,
१२; ८, ३; १३, ८; काठ ३,
३; १९, १३; २५, ५; २६, ५;
७; क २, १०; ३९, २; ४१,
३; ५; पै १, ८६, ७; -प्रेषु

क ८, ६, ७. [°ग्र- अति°,
२अन्य°, अयस्°, अशुष्क°,
आग्रयण°, आग्रायण°, आरा°,
२आश्विन°, १इष्ट°, उक्थ्य°,
२उपांशु°, ऐन्द्रवायव°, गो°,
चन्द्र°, जिह्वा°, ज्योतिस्°, तपस्°,
नख°, १मद्°, मन्थिन्°, मैत्रा-
वरुण°, यद्°, यूप्°, १वात°,
वायु°, शुक्र°, १शुष्क°, स°, सम्°,
१सायक°, हृदय°].

अग्र-ज्वा^२ - ज्वा^२ क ९, ५, ९.

अग्र-जिह्व^३ - ह्रस्व^१ मा २५,

१; का २७, १, १; मै ३, १५, १.

अग्र-(नी>)णीति^१ - तिम

क २, ११, १४.

अग्र-तुसः^(३) क १०, ९०, ७; १;

खि ३, १६, ४; मा ३१, १, १;

का ३५, १, १; मै १, ८, ७; २,

५, ३; काठ १३, ३; शौष्ठ, १०,

२; ५, १७, १४; पै ४, २५, ३.

अग्र(<ग्र-अ)य(न>)ण^३ -

आग्रयण^३ - णः मा ७,

^१) सपा. पै ४, ३७, ४ उग्रौ इति पाभे. ।

^२) पाभे. अग्रे क १०, ८५, ३८ द्र. ।

^३) सपा. क १०, ९०, ५ तैआ ३, १२, २ तुस्मात्
इति, मा ३१, ५ का ३५, १, ५ कौष्ठ, ७ जै २, ३, १० तुतः
इति च पाभे. ।

^४) पाभे. अग्रे तै ५, ७, ४, ३ द्र. ।

^५) कचित् वा. क्रिवि. द्र. ।

^६) सपा. क २, १५, ३ विनिष्टः पाभे. ।

^७) विप. (वृष्ट-) । उप्त. उप. विडन्त-कृत-स्वरः प्रकृत्या
(पा ३, २, ६७; ६, १, १६३; २, १३९) ।

^८) वस. सामान्यः समास-स्वरः (पा ६, १, २२३) ।

जिह्वायाः पर-प्रयोगो ह्रस्वश्च (पा २, २, ३१; १, २, ४७) ।

^९) सपा. तै ५, ७, ११, १ काठ ५३, १ जिह्वाग्रेण इति
पाभे. ।

^{१०}) विप. > नाप. । वस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) ।

उप. > नी + स्त्रियां क्तिन् प्र. (पा ३, ३, ९४) णत्वम् ।

पै ११-७

^{११}) आद्यादेराकृतिगणत्वात् तसिः प्र. (पावा ५, ४, ४४)
तत्स्वरश्च ।

^{१२}) सपा. तैआ ३, १२, ३ । शौ. १९, ६, ११ पै ९, ५, ९
अग्रशुः इति पाभे. ।

^{१३}) उप्त. उप. < √ ह + कर्मणि ल्युट् प्र. लित्-स्वरश्च
प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २, १३९) । शकन्धादेराकृति-
गणत्वात् पररूपत्वं णत्वं च (पावा ६, १, ९४ पा
८, ४, ३) । अथवा कस. उप. भावे प्र. द्र. । अस्मिन्
पक्षे ण- इत्येवं प्राति. अन्तोदात्तम् (पा ६, १,
२२३) । असंज्ञा-विषयत्वाद् णत्वं चापीह उप्तं ।
कल्पद्वये समानमपि सत् पररूपत्वं शाखाविशेषनिध्ने
द्र. । तथाहि यावदुपलब्धि मा. का. तै. च तद्
भवति मै. काठ. क. च न भवति (तु. आग्रयण इति
आग्रायण- इति च) ।

^{१४}) > ग्रह-विशेष- । नापू. टि. दिशा प्रथमे कल्पे स्वार्थिकः
अण् प्र. उप्तं. (तु. भा. तै १, ४, १०, १) । द्वितीये च

२०; १३, ५८; १८, २०; का
 ७, ८, २; १४, ७, १०; १९,
 ७, २०; णितै १, ४, १०, १; ११,
 १; ४, ३, २, ३; ७, ७, १^३;
 ६, ४, ११, ३; ४^३; ५, ७, १^३; ८,
 १; १०, १^३; २^३; ७, २, ७, ४; ८,
 १^३; २^३; ४^३; ६; ७; क ३, ४^०;
 २८, ११^३; -णम् णितै ५, ७,
 २, ५^३; ६, ४, ११, २; ३^३; ७, ५,
 ४, १; पै ४, ४०, १; ४; -णस्य
 णितै २, ३, १०, ३; ३, १, ६,
 ३६; ६, ४, ११, २; ७, २, ८, ६;
 ७; -णात् मा १३, ५८^०; का
 १४, ७, १०^०; णितै ३, १, ९, १;
 ४, ३, २, ३^०६; ६, ५, ७, १^३; ८,
 १; १०, २^३; -णे तै ६, ४, ११,
 ३॥. [०ण- सु०].

॥माप्रयण-त्वं^d- -त्वम् तै
६, ४, ११, २.

॥ आग्रयणा (ण-अ) प्र०-

-प्राः तै ६,४, ११,१^१; -ग्रान्
तै ६,४,११,१;७,२,७,३.

अग्र-यावन्- -वा ऋ १०,
७०, २.

॥अग्र-व(त् >)ती^h- -ती तै
२,३,४,३^१;४.

अग्र-शस्त्रः) ^१ शौ १२, ४, ३३;
१९, ६, ११ $\frac{1}{2}$; पै ९, ५, ९ $\frac{1}{2}$;
१७, १९, ३; २०, २५, ६.

?अग्रानि- -निः पै १५, १२, ६.

अत्रा (प्र-अं) द्वन्^k - -२३३
३६, ६९, ६.

अग्रौ (ग्र-अयन >) यण^१—

॥ आश्रायण- णः मै १,
३, १३^b; २, ७, १९; ११, ५^a;
४, ३, २^a; ५, ९; ६, १; ४^a; ७,
१; ४; ८, ७६; ८^a; ९^a; काठ
४, ५^b; १६, १९६; १८, ११^a;
२७, ९^a; १०; २८, १; ७; ९;
१०; ३०, २^a; ३; क २५, १६;
४४, ७; ९; ४५, १; ४६, ५^a;
६; -णम् मै ४, ३, २^a; ६, ४^a;
९; काठ १२, ७^a; २७, १^a;
१०; -णह्य काठ १२, ७; २७,

१; -णात् मै २, ७, ११°; ४, ६, ४; ७, १; ८, १; काठ १६.११°; २७, १; २८, ७; १; क २५.१°; ४४, ७; १; -णेन काठ ८, १; १२, ७^३ क ६, ६. ['ण-सु'].

॥ आग्रायण-त्व- -त्वम् काठ
१२, ७; २७, ९.

॥ आश्रायण-पात्रम् - -त्रम्
काठ २८, १०^२; क ४५, १^१.

॥ आग्रयणा(ण-अ)ग्र-
-प्राः^१ काठ ३०, २^२; क ४६,
५^३; -प्रान् मै ४, ६, ४, ८, ९;
काठ ३०, ३; क ४६, ६.

अग्रि(म>)मⁿ- -मा क्र ५,
४४,९.

१अग्रिय, या^० - ऋ १, १६,
७; ८, २६, २५; ९, ७, २; ३;
६२, २५; २६; ८३, ३^०, ८६,
१२; १०, १२०, ८^१; कौ २,
१२५; १२६; २२७; ३८३;
४७१; ४८०; ३, २, २; ४, २,

कल्पे सत्त्वर्थे अणु प्र. (पावा ५, २, १०३ [तु. वाच.]) ।
उभयथापि प्र. स्वरत्वेनाऽन्तोदात्तत्वं समानमिति दिक् ।

*) सदा. आग्रयणः <> आग्रायणः इति पाठे. ।

b) सपा आग्रयणः <> आग्रयणः (माश्रौ २, ३, ५, ९ च)
इति पाठे ।

०) सपा. आग्रयणात् (मास ८, १, २, ८) <>
आग्रयणात् इति पाभे. ।

१) भावे त्वः प्र. तत्स्वरश्च ।

९) विप. (ग्रह-) । वस. पूष. स्वरः प्रकृत्या ।

१) सपा. आग्रयणाग्राः <> आग्रायणाग्राः इति
पामे. ।

४) उस. उप. ✓या + वनिप् प्र. । पित्त्वाजिघाते
कृत-स्वरः प्रकृत्या भवति (पा ३,२,७४; ६,२,१३९) ।

^{b)} मत्तुप् प्र. । पितृवान्निघाते स्वरेऽभेदः ।

1) शास्त्र प्र. तत्स्वरश्च (पा ५, ४. ४२) ।

१) पाभे. अग्रतः क्र १०, १०, ७ द्र. ।

क) विप. (इन्द्रविष्णु-) । उस. उप. ✓ अद् +
वनिष् प्र. । पितृत्वान्निघाते धा. स्वरः तदवस्थः (पा ३,
२, ७५; ६, २, १२९) । इह पदे पादादाव् आमन्त्रित-
स्वरः षाष्टिकः द्र. (पा ६, १, १९८) ।

१) तु. टि. अग्रयण-, आग्रयण- ।

iii) कस, ।

५) तात्रमविकेर्थे हिमच् प्र. चित्स्वरश्च (पावा ४, ३, २३ पा ६, १, १६३) ।

०) विप. (अग्नि-, सोम- प्रमृ.) । घञ्छौ च (पा ४, ४, ११७) इत्यत्र तत्रभववीर्यौ सानुबन्धः घच् > ह्यः उरसं. प्र.; निरनुबन्धः घ > ह्यः प्र. चाभिप्रेतौ भवतः (तु. यति. च वैप२ अग्नि- इति च) । २ अग्नि-य, अग्नी-य-टि. अपि द्र. ।

४) सपा. जैमि १.८१ अग्रयुः इति पाठे ।

प) सपा. पै ६,१,८ अग्रयः इति पामे. ।

५, १०; ३, १३, १; २, २०, ११;
३१, ३; ३६, ४; ५; शौ ५, २,
८; २०, १०७, ११; -यम् ऋ
१, १३, १००; ४, ३७, ४^०; ६, १६,
४८; ७, ९२, २^०; ९, ७१, ४^०;
तै ३, १, ११, १^०; मै ४, १३,
१०^०; शौ ११, ८, ३; -या ऋ
४, ३४, ३^०; १०, ९५, २^०.
२अग्रिय^० -याय^० तै ४ ५, ५,

२.
अग्रिय^० -यम् मै २, ७, १३;
-याय^० मै २, ९, ५.
अग्रे^० > .
[अग्रे-गु^० -गा: ऋ ९, ८६, ४५;
कौ २, ९६६; जै ४, २०, ९.
अग्रे-गा^० -गा: खि ५, ६,
१; मा २७, ३१; का २९, ३, ३;
तै १, ३, ६, १; ३, १, १०, २;

मै १, २, १४; काठ ३, ३; १०,
१२; २१, १४; २६, ५; क २,
१०; ४१, ३; -गाम् खि ५, ७,
४, ५.
अग्रे-(गु >) गु^० -गुव: मा
१, १२; का १, ४, २; तै १, १,
५, १; मै १, १, ४; ४, १, ४; काठ
१, ११^०; ३१, १०^०; -गुव: ^०
क १, ११; ४७, १०.

^०) नाप. न. (श्रेष्ठ-भाग-, मुख्य-हविस्-) ।

^१) तु^१ क्वि. (अग्रगमनेन वा अग्रगणनेन वा अग्रम्
वा) इति या [६, १६] प्रभृ. (वैतु. °योतु > °या: , उतु
इति कृत्वा या. [पक्षे], वै. सा. Gw. प्रभृ. विप. =अग्र-
संपादिनः, अग्रपाथिनः, अग्रार्हाः इतीव मन्वाना अन्यथा-
वदाः) ।

^०) सपा. माश ११, ५, १, ७ अग्रिया इति पाभे. ।

^१) घन् प्र. उत्सं. (पा ४, ४, ११७) । अथवा यत्प्रत्य-
यान्तस्य अग्रय- इत्यस्य यतोऽनावीयायुदात्तभाजः स्थाने
अग्रिय- इत्यायुदात्ता प्रातिभासिकी श्रुतिर्भवति (तु. अघ्न्यु-
= तै. अग्रियु-) ।

^०) सपा. अग्रियाय < > अग्रियाय < > मा १६,
३० प्रभृ. अग्रियाय इति पाभे. ।

^१) अत्र छन् > ईयः प्र. उत्सं. (पा ४, ४, ११७) ।
नित्-स्वरः । शेषं १अग्रियु- टि. द. ।

^१) अग्र इत्येतस्मिन्नुपपदभूते सप्तम्या अलुग् द. ।

^१) विप. (राजन्- [सोम-]) । उत्स. उप. ✓गम् + ङः प्र.
(पावा ३, २, ४८) इति प्रायोवादो भवति । वस्तुतस्तु
सुपि स्थः (पा ३, २, ४) इत्यत्र सुपि इति योग-
विभागः दाकारान्तधातुमात्रादनुपसृष्टात् सुपि के प्र. सुसाधे
✓गाम् + ङः इति सुलभ ऋजीयान् पन्थाः । थायादि-स्वरः
(पा ६, २, १४४) ।

^१) विप. (वायु-) । सोपपदाद् ✓गा + विच् प्र. (पा ३, २,
७४) । यद्वा ✓गम् + विद् प्र. अनुनासिकस्य चात्त्वम्
(पा ३, २, ९७; ६, ४, ४१) इत्येवं संप्रदाये लब्धप्रतिष्ठं
भवतीति द. । उप. प्रकृतिस्वरश्चोभयत्र समानः (पा ६, १,
१६२; २, १३९) ।

^१) विप. (२अप्-) । अत्र दीर्घान्तं प्राति. इति संप्रदायो
भवति । तथाहि । गमः कौ (पा ६, ४, ४०) इति ✓गम्

इत्यतः क्विपि अनुनासिकलोप ऊङ्-आदेशः (पावा ६, ४, ४०) ।
यद्वा औणादिकप्रकरणे अग्रेश्च ङ्ः (२, ६८) इत्यनेन चका-
रात् ✓गम् इत्यतः अपि ङ्ः प्र. इष्यते । 'अग्रे गच्छति' इति
कृत्वा सेवकपरं व्याख्यानं चास्याभियुक्ता वदन्ति । तद्
एवमुभयथा दीर्घान्तं प्राति. भवतीत्यविशेषः । । अत्र
विमर्शविशेषापेक्षेव भवति । सहोदाहृताद् अ- शब्दादस्य
विषयविवेकात् । तथाहि भू-शब्दो नेत्रयोरुपरि विराज-
मानायां वालरेखायां चरितार्थो भवति नित्यस्त्रीलिङ्गश्च ।
अग्रे-गु- शब्दस्तु यावदुपलभ्यं स्त्रियां सन्नपि विशेषणतया
प्रयुक्तो भवति पदार्थविशेषवाचकश्च न भवति । तत् स्त्रीत्व-
मप्यस्य विशेष्यभूताऽङ्-अधीनं न तु प्रातिस्विकमिति त-
द्विषयोऽपि भूयान् विशेषो भवति । एवंभूते यद्यपि नाद्य
यावच्छिन्नान्तरीया एतद्विशेष्यभूताः शब्दा उपलब्धास्तथापि
तथाविधाः शब्दा वैदिके प्रयोगे भवेयुरित्यत्रैतच्छब्द-
स्वाहृत्वं न कथमपि विधातकतामुपेयात् । एवं च संभा-
व्यमाने तादृशि प्रयोगे मूलतः अग्रे-गु- इति ✓गम्
इत्यतो वा ✓गा इत्यतो वा ङ्-प्रत्ययान्तं (तु. पाठ १, ३३)
निष्पन्नं प्राति. अभूत् तस्य च स्त्रियां पा ४, १, ६६ इति
प्रकरणे ऊङ् प्र. उत्सं. (तु. गु- इत्यन्ताः अग्रि-गु-
वनर्-गु- प्रभृ.) । अग्रि-गु- [विप. इन्-] इति (तु. ऋ १,
६१, १; ६, ४५, २०; ८, ९०, १) । एवं तु. ऋ ८, ९३, ११
यत्र जुन- इत्यनेन समानाधिकरणः श्रूयते । एवं वनर्-गु-
इति बाह्वृचे सृग्- इत्यस्य सामानाधिकरण्यं भजते (तु.
ऋ १, १४५, ५) । अनेनापि ह्रस्वान्तं गु- इत्यन्तं प्राति.
अभ्युपेयतामेवोपेयात् । एवं स्थिते संप्रदायस्यैतद्विषयकं
प्रामाण्यं चिन्त्यम् । पाणिनीयां प्रक्रियामनुसृत्य क्विपि
अनुनासिकलोपे, ऊङ्-आदेशं वदन् म., औणादिकीं प्रक्रियां
चानुसृत्य ङ्ः प्र. इति उ. च नितरामप्रमाणं स्याताम् ।

^१) सपा. अग्रेगुवः < > अग्रेवः इति पाभे. ।

अग्ने-णी^a - णीः मा ६, २; का
६, १; २; पै १९, ३४, १;
-०णीयः^b मै १, १, ४.
अग्ने(ग्र-हृत्वा^c) त्वरी^d - री
शौ १२, १, ५७; पै १७, ६, ६;
-याः मै ४, २, १०.
॥ अग्ने-दधुस्^e - धुः, -धुवि^f मै
४, १, ९.
॥ अग्ने-दिधिषु^g - धुः, -धौ^h
काठ ३१, ७; क ४७, ७.
अग्ने-पाⁱ - पाः ऋ ४, ३४, १०;
-पाभिः ऋ ४, ३४, ७.

अग्ने-पू^j - ० पुवः^k मा १, १२;
का १, ४, २; तै १, १, ५, १.
अग्ने-यावत्^l - वा मै ४, १४, ९;
-वानम् खि ५, ७, ४, ५.
अग्ने-वधु^m - धाय मा १६, ४०;
का १७, ६, ४; तै ४, ५, ८, १;
मै २, ९, ७; काठ १७, १५; क
२७, ५.
अग्ने-प्लाⁿ - प्लाः पै २०, ४३,
४.
अग्रय^o - अग्रयः पै ६, १, ८⁺; ०;
-अग्रयम् खि १, ३, ७; पै १८, ६,

९; -अग्रयम् मा १६, ३०; का
१७, ४, ४; काठ १७, १४; क
२७, ४,

अ-अग्रभण- -णे ऋ १, ११६, ५.
अग्रयण- , अग्रयण- अग्र- द.
॥ अ-अग्रहृ^p - हः काठ ३०, ७.
॥ अ-अग्रहण^q - णौ मै १, ४, ७; ५, १४,
८, ४.
? अग्राग्नि- , अग्राद्वत्- अग्र- द.
॥ अ-अग्राहयित्वा^r मै ४, १, ९.
अग्रिमा- , १ अग्रिय- , २ अग्रिय- ,
अग्रिय- अग्र- द.

^a) विप. (२अप्- , यूपशकल-) । उस. उप. ✓ नी +
क्विच् पठत् कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, ६१; ६, १,
१६२; २, १३९; ८, ४, ३) ।

^b) णीयः इत्यत्र छान्दसः ईयङ्-आदेशः द. (तुः
पपा. सर्वे मूको. च) ।

^c) सपा. अग्नेणीयः < > अग्नेपुवः (मा १, १, ३, ७⁺
का २, १, ३, ५ तै ३, २, ५, ३, ३, ६, १ च) इति पाभे. ।

^d) विप. (गो- , भूमि-) । उस. उप. ✓ ह + क्वनिप् प्र.
कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरः स्त्रियां ङीप् रेफान्तादेशश्च
(पा ३, २, ७४; ६, १, १६३; २, १३९; ४, १, ७) ।

^e) नाप. (द्विरुभार्या-पति-) । तस. [पा २, १, ७१
(तु. अग्र-दिधिषु - [वैप२] , अग्ने-दिधिषु - [नाउ.]
च)] कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १३९) ।
उप. ✓ धा + उसिः प्र. (पाठ १, ११५) कित्त्वं लिङ्गवच्च
उसं. (पा ३, २, १७१) । तेनाऽऽतोलोपो द्वित्वं च द.
(पा ६, १, ८; ४; ६४) ।

^f) सपा. °दधुः < > °दिधिषुः < > तै ३, २, ८,
१२ अग्रदिधिषुः इति पाभे. ।

^g) सपा. अग्नेदधुवि < > अग्नेदिधिषौ < > तै ३,
२, ८, १२ अग्रदिधिषौ इति पाभे. ।

^h) विशिष्टादपि सन्नन्ताद् उः प्र. (पा ३, २, १६८) ।

ⁱ) सोपपदात् ✓ पा (पाने) + विच् प्र. कृद्-उत्तरपद-
प्रकृतिस्वरश्च (पा ३, २, ७४; ६, १, १६२; २, १३९) ।

^j) विप. (२अप्-) । ✓ पा (पाने) + हः प्र. इति उ. । म. च
✓ पा (पाने) + क्विप् प्र. ऊङ्-आदेशश्च ✓ पू + क्विच् वेति ।
पूर्वपक्षपातिन इवावाञ्छो भवन्ति (तु. P.W. M.W. प्रभृ.)

न त्रिवह ✓ पा (पाने) इत्यस्य कोप्यकाशः संभावनायोपल-
भ्यते । तथाहि अपां हेतुद् विशेषणं भवति 'अग्ने प्रामुख्येण
पुनन्ति' इति सुवचं च तद्व्याख्यानं भवति । अप-कर्तृकस्य
पानस्याप्रसिद्धेस्तत्कर्मके च पाने तत्प्राधान्यविधातात् तत्-
कर्तृक्यज्ञानप्रयत्नाशंसनस्य सुतरामपार्थत्वात् प्रकरणासंगति-
प्रसङ्गात् सुत्यज इव ✓ पा (पाने) इत्यस्य विकल्पो भवति ।
अन्यच्च ऋ १०, १७, १० इत्यात्राप्यपामेव विशेषणं श्रूयते
घृतपक्वः इति । पुनन्तु इत्याशंसनमप्यनुपदमेव तत्र श्रूयते ।
यथा तत्र 'घृतेन पावयिष्य आपः' इत्येव प्राकरणिकं
व्याख्यानं न; तु घृतं पिबन्ति इति वा घृतं पाययन्ति
इति वा । एवमिहापि ✓ पू इत्येव लङ्धावकाशः स्यान्नैव
धात्वन्तरं किञ्चित् । अथापि कन्त-पू- इति प्राति. अङ्ग-पू-
इति प्राति. चेमेमेवाभिसन्धिं द्रढयितुं प्रभवतः स्वरस्तु
नापू. द. ।

^k) विप. (त्वष्टु, वायु-) । उस. उप. ✓ या + वनिप् प्र.
तस्य पित्वात् निघाते कृद्-उत्तरपदधातुस्वरश्च प्रकृत्या
(पा ३, २, ७४; ६, १, १६२; २, १३९) ।

^l) नाप. (रुद्र-) । उस. उप. ✓ वध् + अच् प्र.
थायादि-स्वरश्च (पा ३, १, १३४; ६, २, १४४) ।

^m) विप. । उस. उप. < ✓ ह्या + विच् प्र. ।

ⁿ) ताग्रभविकः यत् प्र. आशुदात्तत्वश्च (पा ४, ४,
११६; ६, १, २१३) ।

^o) पाभे. १ अग्रियुः ऋ १०, १२०, ८ द. ।

^p) पाभे. अग्रियाय तै ४५, २, २ द. ।

^q) पाठः ? ग्रहः इति शोधः ।

^r) तस. नञ्-स्वरः ।

अग्र^a - अग्रः ऋ ७, ९६, ४; कौ
२, ८१०†; शौ १४, २, ७२†;
१८, २, ४७; पै १८, १४, २†;
-ग्रुः ऋ ५, ४४, ७.

अग्र^b - †ग्रुवः ऋ १, १४०,
८; १९१, १४; ३, २९, १३;
४, १९, ७; ९; ३०, १६; ७, २,
५; ९, १, ८; ६६, ९; काठ
३८, १३; जैष्ठ, ४, ८; पै १, ५९,
५^३६; ४, १७, ६; पै १९, ३४,
८; -ग्रुवै शौ ६, ६०, १; ३; पै
१९, १४, ४; ६.

अग्रे प्रभुः, अग्रय- अग्र- द्र.

✓अघ^c > अघ, घा^d - घः ऋ १,
४२, २; -घम् ऋ १, ९७, ११^३;
२-८; २, ४१, ११; ५, ३,
७; ६, ६२, ८; ७, १०४, २; ८,
१८, १४; ४७, १; १०, ३५,
३; खि २, ११, १०; ४; मा
३५, ६†; ११; २१†; का ३५,
४, १०; २०†; २१†; मै १,
५, १२ ॥; काठ २३, ११†;

शौ १, २८, ३; ४, १७, ३;
†३३, १^३; २-८; ८, ४, २†;
६, २६; १०, १, ५; १२, ३, १४;
८, ५; १४, २, ५९-६२; †२०,
२०, ६; ५७, ९; पै ४, ८,
१-१३; †२९, १^३; २-८; ५,
२३, ३; ७, १, ५; १४, ३, ६; १६,
९, २†; ८१, ७; १४४, ७;
१७, ३७, ४; १८, १२, ७-९;
१०^३; १३, १; १८, २†; १९,
२, १०; १४; १६, ७; २०, ५५,
४-७; -घस्य ऋ १, १२३,
५; ८, ७९, ४; ८३, ५; १०, ८९,
१४; पै १५, १६, ४-९; १७,
१-३; -घा ऋ ८, ४७, ५; १०,
१०२, १०; खि ५, ७, ३, ४;
मा २८, १५; का ३०, २,
४; मै ४, १३, ८; काठ १९, १३;
-घाः ऋ ६, ४८, १६; ५९,
८†; -घात ऋ १, १२८, ५;
१६६, ८; शौ १२, १०, १३;
पै १६, १४६, ८; -घानाम् ऋ

८, ४७, २; †घाति ऋ २, २९,
५; ७, ८३, ५; मै ४, १२, ६;
-घाम्यः पै १९, ३, ८†; -घाम्
पै १, ८६, ६; †घाय ऋ १,
१८९, ५; ७, १९, ७; तै १, ६,
१२, ६; मै ४, १२, ३; शौ २०,
३७, ७. [°घ- १आर>आरे°,
केवल°, ताष्टि°, पुष्टि°].

अघ-कृत^e - कृतम् पै १९, २,
१०; -कृते शौ १०, १, ५; पै
७, १, ५; -कृत्तिः शौ १४, २,
६२; पै १८, १३, १.

?अघ-घाति(न>)नी- नी
पै १७, १५, २^b.

अघ-द्वि(घ>)घा^f - घा शौ
२, ७, १; पै १९, १५, ११.

अघ-मार^g - रः शौ ६, ९३,
१; पै ३, १०, २; १९, १४, १३;
-रम् पै २०, ३८, ९.

अघ-मेनि^h - निः पै १०,
१२, ८.

अघ-रुद्ⁱ - रुदः शौ ८, १,

^a) नाप. पुं. [अविवाहित- (तु. सा. [शौ ६, ६०, १]
अर्वाञ्चदच; वैतु. वै. सा. [ऋ] अन्यथावादिनी)] ।
व्यु. ? < ✓अज्ञ (क्षेपणे) वा ✓अग्र (गतौ) वेति सा.
[ऋ ९, ६६, ९], अग्र-+✓गम् इति पक्षे दे. [२, ५], नञ्
+✓गृ [शब्दे] इति G.W. प्रभुः, अ-ग्रु (<गुरु-) इति
WAG. [१, २१६] ।

^b) नाप. [कुमारी-, [उपचारात्] अङ्गुलि- (ऋ
१, १४०, ८ प्रभु. [तु. निघ २, ५]), नदी- (ऋ १,
१९१, १४; ४, १९, ७ [तु. निघ १, १३])] । स्त्रियाम् ऊङ्
प्र. (पा ४, १, ६६) तत्स्वरश्च ।

^c) ✓अह (संपीडन-संहननयोः) ✓अह इत्येताभ्यां
समूल इत्यर्वाचीनोऽभिसन्धिः (तु. G.W. अघ-
इति) ।

^d) विप. (हिंसक-, वृक- प्रभु.), भापः = अहस- ।
पचाश्वाद् अच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ३, १; १३४; ६. १,

१६३) । <आ✓ह इति या L ६, ११ ।
प्रभु. ।

^e) = सपा. मंत्रा १, १, १० आपमं १, ४, ७ आय १,
१३, ६ पाय १, ५, ११ आग्नि १, ५, २ : ५. १ हिय
१, १९, ७ । अघं नु > माय १, १०, १० अगन्म इति
पाभे. ।

^f) सपा. शौ १, २६, ४ तनुभ्यः इति पाभे. ।

^g) उस. उप. क्विन्त-कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
१६२; २, १३९) ।

^h) °घातिनी इति BKA. शोधः ।

ⁱ) तृस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, ४८) ।

^j) कर्मण्युपपदे ✓मृ > मारि + अण् प्र. तत्स्वरश्च
प्रकृत्या (पा ३, २, १; १, ३; ६, २, १३९) ।

^k) कप्र. । उप. यद. ।

^l) विप. > नाप. ([अभद्रोदनशीला] राक्षसी-) ।

१९, ११, २, ११; पै १६, २, ८;

१०५, १०.

अघ-लृ- -ला: शौ ८, ८, १०;

पै १६, २९, १०.

अघ-वि(ङ>) ला- -दाम् पै
१७, २२, १२.

अघ-वि(प>) वा- -वा

शौ ५, १८, ३; १२, ७, १; १५;

१०, १३; पै ५, २२, १-९;

९, १७, १०; १५, १६, ४-९;

१७, १-३; १६, १४२, १; १४३,

६; १४६, ८; -वा: शौ ६,

९३, २; पै १९, १४, १४;

-वाभ्य: शौ ६, ९३, ३; पै १९,

१४, १५.

अघ-शंस- -स: क्र १,

१२९, ६; २, ४२, १३; ६, २८,

७; ४, ४, ३; ६, ७१, १३; ७५,

१०; १०, १८५, २; †मा १,

१६; ३, ३२; १३, ११; २९,

४७; ३३, ६९; ८४; †का १, १,

२६; ३, ३, २४; १४, १, ११;

३२, ५, १५; ६, १५; †तै १, १,

१, १६; २, १४, १; ४, २४, १;

४, ६, ६, ४; †मै १, १, १६; ३,

२७; ५, ४; २, ७, १५; ३, १६, ३;

४, १, १६; काठ १, १; ५; ४,

१०†; ७, २†; १६, १५; ३०, १०;

३१, ४†; ३५, ५†; ४६, १†;

क १, १; ५; ३, ८†; ५, २†;

२५, ६†; ४६, ८; ४७, ४†; १॥

४८६; शौ ४, २१, ७; ७, ७९,

१; १९, ४७, ६; पै ३, १०, २;

६, २०, ६; १५, १०, १०†;

१९, ३९, ४; -सम् क्र ६, ८,

५; ७, १०४, २; १०, ८७, २०;

खि ५, ५, ४; ७, ४, १४; मै

१, ५, १; काठ २३, ११†; शौ

८, ३, १९†; ४, २; पै ४, ८,

१-१३; †१६, ७, ९; ९, २; १९,

२९, १; २०, ३८, ९; -सस्य क्र

१, ४२, ४; -सात् तै १, ६,

३, १; -†साय क्र ७, १०४,

४; ८, ६०, ८; १०, १८२, १;

शौ ८, ४, ४; पै १६, ९, ५;

-से क्र ५, ३, ७. [°स- हत°].

अघशंस-दुःशंस-

-साभ्याम् शौ १२, २, २; पै १७,

३०, २.

†अघशंस-हन्- -हा क्र

२, २४, १७; २८, ६; ६१, १९;

कौ १, ४७०; २, १६५; ३१७;

६४१; जै १, ४९, ४; ३, १६, १;

२६, ३; ५१, ६.

अघ-हार- -र: कौ २, १२१४;

शौ ६, ६६, १; पै १९, ११,

१०.

✓अघायु^१, अघायुति क्र १,

१३१, ७. [°य अभि°].

अघायुत्^१ -†यत्: क्र १,

९१, ८; ४, २, ६^२; ५, २४, ३

६, १६, १३०; ७, १५, १५;

१०, ६३, १२; मा ३, २६;

का ३, ३, १८; तै २, ३, १४,

१; मै १, ५, ३; ४, १०, १;

काठ २, १४; ७, १; क ५,

१; जै ४, ६, १०; -यत्ताम् शौ

१०, ९, १; पै १६, १३६, १;

-यत्ते^१ क्र ६, ५१, ६; ८, ७१,

७; पै ४, ८, १-१३; -यन्तम्

शौ १०, ४, १०; पै १६, १५,

१०.

१) कर्मण्युपपदे ✓ला + क: प्र. (पा ३, २, ३)। अथवा
सिध्मादिभ्यश्च (पा ५, २, ९७) इत्यत्र अघ-
इत्यस्योपसंख्यानं परविषयत्वेन मत्वर्थो लृच् प्र.
रयात् । प्रथमे कल्पे धाय- (पा ६, २, १४४)
इत्यनेन द्वितीये च चित्संज्ञेणान्तोदात्तः द्र. (पा ६ १,
१६३) ।

२) विप. (ब्रह्मगर्भी-)। बस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६,
२, १) ।

३) विप. > नाप. (तस्कर- प्रमृ. [तु. निघ ३,
२४; वेतु. P.W. G.W. प्रमृ. विप. एवेति]) । बस. उप.
भाप. । नाप. टि. दिशा समासस्वरौ द्र. । यद्वा
कर्मण्युपपदे ✓शंस + णः प्र. उंस. पूष. प्रकृतिस्वरः
च (पावा ३, २, १) ।

४) सया. क्र २, २३, १० अभिदिप्सुः इति पाभे. ।

५) द्रस. सामान्यः सामासिकः स्वरः (पा ६, १,
२२३) ।

६) उस. । क्विन्त-कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६२;
२, १३९) ।

७) नाप. ([अत्याचारिन्-] शत्रु-) । उस. उप.
✓हृ + अण् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, १;
१, ३; ६, २, १३९) ।

८) अघ-यु^१ इति पपा. । परेच्छायां क्वचि पूष.
आकारान्तादेशः (पावा ३, १, ८ पा ७, ४, ३७) ।
धा. स्वरणान्तोदात्तः (पा ६, १, १६२) ।

९) शत्रुः अदुपदेशाभिधाते शपः पित्वाभिधाते च
शिष्टः धा. स्वरः ।

१०) शत्रुशुभः (पा ६, १, १७३) इति विभक्तेरुदात्तत्वम् ।

११) ORN. छन्दस्तः अघ^१ इति ?

अघायु^१ - यवः मा ४, ३४;

११, ७९; का ४, १०, ५;

१२, ७, १४; तै १, २, ९, १;

४, १, १०, ३; मै १, २, ६; २,

७, ७, ३, ७, ८; काठ २, ७; १६,

७; क २, १; शौ १, २७, २;

३; १९, १८, १-१०; पै १, ४२,

३; २, ३१, २; ५; ७, ३, २७^२;

५; १७, १-१०; १९, ३१, ५;

-युः ऋ १, १४७, ४; खि ४,

५, १८; तै ५, ७, ३, १; शौ ४,

३, २; ५, ६, १०; १०, १-७,

१९, ४७, ७; ४९, ९; पै ६, ११,

१२; १२, ९-११; १३, १-३;

२०, ७; ८, ६, ९; १४, ४, ९;

१९, ३१, ६; २०, १७, ५;

-युना पै ७, ८, ७; -यून् पै १९,

३१, २^०; -यूनाम् शौ १,२०, २^०; -यूनि खि ४, ५,३^०; -योः ऋ १, २७, ३; १२०;

७; ४, २, ९; १ (१, ३६, १५),

७, १, १३]; १०, ४२, [११;

४३, ११; ४४, ११]; मा १६,

५०^१; तै ३, ३, ११, १; ४,५, १०, ४^१; मै २, ९, ९^१;काठ १०, १३^१; १७, १६^१;क २७, ६^१; कौ २, ९८६^१;जै ४, २४, ७^१; शौ १, २७,१; ७, ५३, १^१; १२०, १७, ११;

८९, ११; ९४, ११; पै १५,

११, १; १६, ८, ११; १९, ११, ४,

अघा(घ-आयिन्>)यिनी^२--०नि खिसा २९, ३^०.अघा(र>)रा^३ - रा पै १,

८६, ६.

अघा(घ-आरिन्>)रिणी^४-

-णीः शौ ११, ११, १४; -णीम्

पै १७, २२, १२.

१अघा(घ-अ)इव^५ - इवाय

ऋ १, ११६, ६.

२अघा(घ-अ)इव^६ - इवस्य

शौ १०, ४, १०; पै १६, १५,

१०;

?अघासार- रम् पै १, ५८, २.

?अघमवत् पै १६, १०३, १^१.अघा^७ - वासु^८ ऋ १०, ८५, १३.

?अघां पै १, ३६, ४.

१अ-घात- -ताय काठ २९, १; क

४५, २.

१अ-घातक^९ - कः^{१०} काठ ८, ६.१अ-घातुक^{११} - कः मै १, ४, ७^२;

११, १; १६, ८, ११; १९, ११, ४.

६, ४; ८, ५^३; ३, १, ३; काठ२७, ६^४; ३०, १०; ३२, ५; क७, २^५; ४२, ६^५; ४६, ८.

१अ-घात्य- -त्येन काठ २६, १०;

क ४१, ८.

✓अघाय, अघारा-, अघारिणी-,

१अघाश्च-, २अघाश्च-?अघा-

सार- ✓अघ द.

अ-घोर, रा^{१२} - ०० मै २, ९, १०^{१३};

-रा मा १६, २; का १७, १, २;

तै ४, ४, १२, ५, ५, १, १; मै २, ९,

२; ३, १६, ४; काठ १७, ११; २२,

१) विप. (मर्त्य-, वृक- प्रभृ.) उः प्र. (पा ३, २, १७०)

तत्-स्वरश्च ।

२) अघायव- (नाप. [अघायु-])> -वान् [द्वि३] इति

शोष इति मतम् ।

३) सपा. शौ ४, २०, ६ पिशाचान् इति पाभे. ।

४) सपा. शौ ६, ९९, २ जिघांसन्तः इति पाभे. ।

५) सपा. खिसा २९, ३ अघायिनि इति, शौ १०, १, ७

पै १६, ३५, ७ उदाय्यम् इति, R.W. प्रभृ. [शौ.] उदा-

य्यम् इति च पाभे. ।

६) सपा. ऋ २, ३३, १४ विशिष्टः पाभे. ।

७) विप. (कृत्या-) । उस. ।

८) उस. उप. ✓ऋ + अच् प्र. (तु. पा ३, १, १३४) ।

९) पपा. अनवग्रहीतः । उस. उप. आ✓ऋ इत्यतो

वा अनुपसृष्टाद् ✓ऋ इत्यतो वा ताच्छीलिकः णिनिः

प्र. (तु. सा. आर्ता- इत्येवं व्याचक्षाणः) कृत-स्वरश्च प्रकृत्या

(पा ३, २, ७८; १, ३; ६, २, १३९ [वैतु. P.W. प्रभृ.

✓घ>घारिन्- इति मन्वानाः स्वरतदिचन्त्याः]) ।

१) विप. [दुष्टाश्च- (पेटु- [तु. सा. P.W. G.W. GRV. प्रभृ.; वैतु. वें. स्क. व्यप. इति]) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १; वैतु. सा. पूष. = अहन्तव्य- इति) ।

२) = सर्पजाति-विशेष- । व्यु. ? B.W. अघ- + ✓इवस् इति ।

३) सपा. शौ १०, ८, २४ एष एतन् इति पाभे. ।

४) = मघा-नक्षत्र- । व्यु. ?

५) सपा. शौ १४, १, १३ पै १८, २, २ कौसू ७५, ५

मघासु इति, आपय १, ३, १ मघाभिः इति पाभे. ।

६) तस. । उप. <✓हन् ।

७) सपा. अघातकः <> अघातुकः इति पाभे. ।

८) तु. टि. अ-ओधुक- ।

९) तस. नस्वरः (पा ६, २, २) । उप. <✓घुर ।

१०) अघोरघो^१ इति पाठः. (तु. सपा. मना २, १९व ४६२ : २२ [वैप ३, १९० द्र.] घोरघो^२ इति तत्रा

१०, ४५, १ च)? अनुपज्ञात् छन्दस्तः सर्वस्य मन्त्रस्यैव

१४; क २७, १; पै १४, २, ८;
१५, २, ४; १६, ७३, २; -रेण
काठ ३८, १३; शौ ७, ६२, १;
१४, २, १२; पै ३, २६, १;
१८, ८, ३; -रेभ्यः मै २, ९,
१०; -रौ पै १९, ४९, ११९.

अ-घोरचक्षुस्^० - क्षसः पै ७, ८, ६.

†अ-घोरचक्षुस्^० - क्षुः क १०,
८५, ४४; शौ १४, २, १७.

अ-घनत्^० - घनतः क ७, १०, ८;
-घनता क ५, ५१, १५; -घनते
क ८, २५, १२.

१अ-घन्य, घन्या^० - घन्यः शौ ९,
४, १७; -घन्यस्य क १, ३०,
१९; -घन्या क १, १६४, २७;
७, ६८, ९; १०, ६०, ११;
शौ ३, ३०, ११; ६, ९१, २१;
७, ७७, ८१; ९, १५, ५१; -घन्याः
क ९, ८०, २; मा^{१६} ६, २२;
२०, १८; का^{१६} ६, ५, ३; २२,

१, ४; शौ^{१६} ७, ८८, २; ८, ७,
२५; १९, ४४, ९; -घन्यानाम्
मै २, ५, १०; ४, २, १०; शौ
९, ४, २; ४; १९; -घन्याभ्यः क
५, ८३, ८; -घन्याम् क ७,
६८, ८; -†घन्यायाः क १०,
८७, १६; शौ ८, ३, १५;
-घन्यासु मै १, २, ६१^{१६}; -घन्यौ
क ३, ३३, १३; शौ १४, २,
१६१; -०घन्यौ शौ १८, ४,
४९.

१अ-घ्निय(य>)या^१ - यानाम्
तै ३, ३, ९, २; -†यासु^१ तै १,
२, ८, १; ६, १, ११, ३९.

†२अ-घ्न्य, घन्या^१ - घ्न्यम् क १,
२७, ५; -घ्न्या क ७, ८७, ४;
८, १०२, १९; -घ्न्याः क
८, ७५, ८; ९, १, ९; मै ४, ११,
६; काठ ७, १७; जै ४, ४, ९;
-घ्न्यानाम् क ८, ६९, २; १०,

१०२, ७; कौ २, २६२; जै ४,
२५, २; -घ्न्यायाः क ४, १,
६; ९, ९३, ३; १०, ४६, ३; कौ
२, ७७०.
†२अ-घ्निय(य>)या^१ - याः तै
२, ६, ११, २.

३अ-घ्न्य, घन्या^१ - घ्न्यः पै १६,
२५, ७; -घ्न्या क ४६, ८; पै
१, १११, ११; ५, १९, ११;
१०, ८, ५; १३, ३, १६; १६,
६८, ५१; १९, १८, ८१;
२०, ११, २१; -घ्न्याः स्त्रि
२, ८, ३; पै २, २०, २; ३३, ५;
४, २२, ७; ७, १३, ११; १५, १९,
१०; १६, १४, ४; २०, ३२,
५१६; -०घ्न्याः क २, १५१६;
-घ्न्यानाम् काठ १३, ९; पै
१६, २४, २; ५; २५, ९;
-घ्न्यायाः पै १६, ७, ६१;
-†घ्न्यासु^१ काठ २, ६; ४, ९;

सु-गोघत्वात् । तथाहि—

अघोरेभ्यो अथ घोरेभ्यो अघोर घोरतरेभ्यश्च ।

सर्वतः शर्ध शर्धेभ्यो नमस्ते रुद्र रूपेभ्यः ॥

(वैतु. अघोरघोरत^० इति पपा., भा. सा. च [तैआ.]
अन्यथाव्याख्यानौ) ।

१) सपा. शौ ६, १४०, ३ उपह्रसौ इति पाठे ।

२) विप. । तस. उप. घोर-चक्षुस्-द्र. ।

३) विप. (वधू-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. वस. ।

४) तस. उप. <✓हन् ।

५) विप., नाप. (L अहन्तव्य, व्या-] गो-) ।

✓हन् इत्यतो मात्रे घञर्थे कः प्र. (पावा ३, ३, ५८)
ततस्तद्वर्तीत्यर्थे यति प्र. घञ- इति । तस. नञ्-
स्वरं बाधितान्तोदात्तः (पा ५, १, ६७; ६, २, १५६) ।
अथवा कृत्यस्य प्र. एवार्थतो मुख्यत्वात् कर्मणि क्यप् प्र. ।
ततो नञ्-स्वरमप्योयान्तोदात्तत्वम् (पा ३, ३, ११३; ६, २,
१६०) । पक्षान्तरे या [११, ४३] प्रभृ. <अव-+घनी-
इति ? [तु. प्र. ६१, १००] । सपा. अघिनया- इति
पाठे । यत् सा. 'अहननम् अजः' ततोऽर्धार्थे यः प्र.

तत्स्वरैरान्तोदात्त इत्याह । तत्र । प्र. स्वरस्य नञ्-स्वरं
बाधे प्राप्ते नञो गुणप्रतिषेधीयत्वात् तत्स्वरबाधकान्तो-
दात्तत्वस्यैव सुवचनरत्वात् ।

१) सपा. ऋ ९, १००, ७ धेनुवः इति, कौ २, ३६७ जै
३, ३०, १० मातुरः इति पाठे ।

२) तु. सपा. मै १, २, १८ काठ ३, ८; ३८, ५ अघ्न्याः
[सं३] इति, तै १, ३, ११, १ तैत्रा २, ६, ६, २ अघ्नियाः
[सं३] इति पाठे., भा., सा. [शौ.] W. च; वैतु. पपा.
अनु सा. [का.] उ. म. यनि. प्र३ इत्येवेति ।

३) सपा. ऋ ५, ८५, २ उल्लिशासु इति पाठे ।

४) १अ-घ्न्य-, २अ-घ्न्य- इत्येतयोरेव शाखान्तरीय
उच्चारणभेदः ।

५) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) । उप. अघ्न्या-
व्यश्च (पाठ ४, ११२) इति यक् प्र. । यद्वा कृत्योक- (पा
६, २, १६०) इत्यस्याऽन्ताऽपवादः उत्तं. । अर्थविशेषयो-
तकोऽयं भेद इति ।

६) स्वराङ्कानुपलम्भात् तदाश्रयप्रथमद्वितीयान्यतर-
विवेको दुःशक इति कृत्वा पृथक् निर्देशः द्र. ।

क १, १९; -०ह्रस्वे पै २०, ११, ४†; -ह्रस्वौ पै १८, ८, ७.
४अ-ह्रस्व, ह्रस्वा- -०ह्रस्वाः मै १, २, १८; काठ ३, ८; ३८, ५; -०ह्रस्वाः मा १, १; १२, ७३; का १, १, २; १३, ५, १२; मै १, १, १; २, ७, १२; ४, १, १; काठ १, १; १६, १२; ३०, १०; क १, १; २५, ३; पै १५, ३, ९; -०ह्रस्वे शौ १२, १०, १२; १४; -०ह्रस्वे ऋ १, १६४, ४०; मा ८, ४३; का ९, ६, २; शौ ६, ७०, १-३; ७, ७७, ११†; ९, १५, २०; १०, ९, ३; ११; २४; १०, १; १२, ११, ३; ४; १८, ३, ४; पै १६, ६९, १०; १०७, १; १३६, ३; १३७, १; १३८, ४; १४६, १२.

३अ-त्रि(य>)पा- -०याः तै १, ३, ११, १; -०याः तै १, १, १, १; -०ये तै ७, १, ६, ८.
॥अह्रस्वा-त्व- -त्वम् मै ४, २, १२.
अ(ह्रस्व-आस्य>)ह्रस्वास्या- -०ह्रस्वे खि ४, ५, २६†; -०ह्रस्वे खि ४, ५, ३२.

✓अङ्क
अङ्क- -ङ्कः पै २, ७९, ४; -ङ्कम् पै १९, ३२, १८; -†ङ्काः ऋ १, १६२, १३; मा २५, ३६; का २७, १३, ५; तै ४, ६, ९, १; मै ३, १६, १; काठ ४६, ४; -ङ्कान् शौ १, १२, २; पै १, १७, २; -ङ्के पै ५, ९, ६; -ङ्केन शौ ७, १२०, १; पै २, ७९, ५६; २०, १७, ७; -ङ्कौ तै १, ७, ७, २५; पै

२०, ३३, ४†. [०ङ्क- उद्, नि°, परि°, बाहु°, सम्०].
अङ्का(ङ्क-अ)ङ्क- -ङ्कम् मा १५, ५; का १६, १, ८; तै ४, ३, १२, ३; काठ १७, ६†; क २६, ५.
? अङ्कावङ्क- -ङ्कम् मै २, ८, ७६.
अङ्किन्- -ङ्किनः शौ १९, ६६, १; पै १६, १५०, ५; -ङ्किनम् पै ७, १२, ९; २०, ४०, १०, -ङ्की ऋ ३, ४५, ४.
†अङ्कस्- -ङ्कांसि ऋ ४, ४०, ४; मा ९, १४; का १०, ३, ७; तै १, ७, ८, ३; मै १, ११, २; काठ १३, १४.
†अङ्कस- -सम् ऋ ४, ४०, ३; मा ९, १५; का १०, ३, ८; तै १, ७, ८, ३; मै १, ११, २; काठ १३, १४.

१) आमन्त्रितत्ववशात् सौत्रो विवेको दुःशक इति कृत्वा पृथक् निर्देशः द्र.।

२) भावे त्वः प्र. तत्स्वरश्च (पा ५, १, ११९; ३, १, ३)।

३) विप. (कृत्या-).। बस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १)। पादादावामन्त्रिताद्युदात्तः। ०ह्रस्वाह्रस्वे इति मुषा. स्वरो मुद्रणप्रमादजः स्यात्।

४) सपा. खिसा २९, २६ अह्रस्वास्या इति पाभे.।

५) सपा. खिसा २९, ३३, शौ १०, १, २० अज्ञाते(सं१) इति पाभे.।

६) नाप. (अङ्कुश-, [वितसमय-] अङ्कनसाधन-, रथावयव- [तै.] प्रमृ.).। करणाधिकरणयोः घः प्र. तत्-स्वरश्च। या [२, २८] पाम [८, २, ४८] प्रमृ. <✓अञ्च् इति।

७) सपा. शौ ७, ३९, ५ बद्ध्वेव इति पाभे.।

८) =सपा. तैब्रा १, ३, ५, ४; २, ७, ८, १; १६, १; आपश्रौ १८, ४, ६; २२, २६, १७; २८, १८ बौश्रौ ११, ७; २६; १८ १०; २०, १७; १९ वाश्रौ ३, १, २, १ वैश्रौ १७, १२; १२ द्विश्रौ १३, १, ४४; २३, ४, ३१; ५७ आपमं २, २१, १७ पाय ३, १४, ६ द्विगु १, १२, २ अङ्कौ न्यङ्कौ इत्यस्य स्थाने तांब्रा. १, ७, ५ द्राश्रौ ५, ४, ६ लाश्रौ २, ८, १ तु अङ्कान्यङ्क इति, काय २६, २ अङ्कन्यङ्कौ पै ११-८

इति, माय १, १३, ४ अङ्कन्यङ्कौ इति च पाभे.।

१) सपा. पै १९, १६, १ अश्वाः इति, शौ ६, ७७, १ अश्वान् इति, शौ ७, १०१, १ वृक्कौ इति च पाभे., सर्वत्र अक्कौ इति शोधः एवेष्टः।

२) =छन्दो-विशेष-, २अप्- [तु. माश ८, ५, २, ६]। उस. उप. ✓अङ्क + अण् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, १; १, ३; ६, २, १३९)।

३) सपा. अङ्काङ्कम् <>? अङ्कावङ्कम् इति पाभे.।

४) अङ्कङ्कम् इति पाठः? यनि. शोधः (तु. क.)।

५) -ङ्कौऽङ्क- इति पपा.। मा. प्रमृ. तु अङ्काङ्क- इत्येवामनन्ति।

६) विप., नाप.। मत्वर्थीयः इनिः प्र. तत्स्वरश्च (पा ५, २, ११५; ३, १, ३)।

७) आप.। असुन् प्र. (पा ४, २, १६) नित्स्वरः। यद्वा <✓अञ्च् (पा ४, १८९) इति, अथवा <✓अक् (कुटिलगतौ) इति।

८) नाप. ([अश्वस्य] पार्श्व-, कक्ष्या-, सज्जा- वा [तु. वें. सा. P.W. प्रमृ. च])। असच् प्र. उसं. (पा ३, ११७ [तु. भा.])। यद्वा अङ्कस् + अर्श आदेराङ्कतिगणत्वान् मत्वर्थे अच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५, २, १२७; ६, १, १६३)।

†अङ्क^१- इकुम् काठ ४०, ११०.

अङ्क-प^०-पम् मा १५, ४; का १६, १, ५; तै ४, २, १२, २; मै २, ८, ७; काठ १७, ६; क २६, ५.

†अङ्कुरा^१-शः क्र ८, १७, १०; मै ४, १२, ३; काठ ६, १०; शौ ६, ८२, ३६; २०, ५, ४; पै १२, १७, ६; -शम् क्र १०, ४४, ९; १२४, ६; कौ २, ४४१; जै ३, ३३, १६; शौ २०, ९४, ९; पै ७, १२, ९६; २०, ४०, १०. [°श-अयस्तर°].

अङ्कशिर^०-शिनः क्र १०, ३४, ७.

✓अङ्कय^१>अङ्कयत्^२-

-यन्तम् क्र ६, १५, १७.

अङ्क(ति)>ती^१-तीषु पै ८, १२, ६.

✓अङ्ख परि^०

✓अङ्ग वि^०

†अङ्गा^१ क्र १, १, ६; ८४, ७-९; १९; १११८, ३; ३, ५८, ३; १६४, ७; २, ४१, १०; ३, ३३, ११; ५, ३, ११; ६, ४४, ११०;

८, ८०, ३; ५०, १०; ५२, ३; ७२, ५; ७, २०, ९; ५६, २; ९१, १; ८, ८६, २६; ७, २; २४, १२; १५; ९६, १०-१२; ९, १०८, ३; १०, ४, ४; ४२, ३; ५४, ४; ६४, १३; ७९, ४; ८६, ७; १२९, ७; १३१, २; १४६, ४; १४९, ३; खि ४, ७; १०; मा ६, ३७; १०, ३२; १२, ६; २३, ३८६; का ६, ८; ८; ११, १०, २; २१, १, ५; २५, ७, ६६; तै १, ८, २१, १; ३, १, ३, २; ५, २, ११, २; मै १, ४, १२; ११, ४; २, ३, ८; ३, ११, ७; १२, २१; ४, ८, ९; १२, १; १४, २१; काठ १२, ९; १४, ३; ३७, १८; ५०, ५; कौ १, २००; २४७; ३८९; ५८३; २, २८८; ६९१-६९३; ८६१; १०७३; जै १, २१, ७; २६, ५; ४३, ९; ५९, ६; ३, २४, ४; ५६, १८-२०; शौ

९१, १६, २; ९२, ३, २; ९५, ११, ५; ७, १४, ५; ९११, ६, २१; ९१३, ३, २१; २०, २०, ५; ५७, ८; ६३, ४-६; ८९, ३; १२५, २; १२६, ७; पै १, ८, ३; ६, ४, १०; ८, १, ४; ५, ७; १६, ६६, ७†.

अङ्गो(ङ-उ)† पै १२, १४, ५.

१अङ्ग^१-ङम् क्र १०, ८५, ३०; १०९, ५; शौ ५, १७, ५†; ६, ७२, १; १०, ७, २; ९; २५; २६; १४, १, २७†; १८, २, २६; ४, ६४; पै ९, १५, ५; १७, ७, २; ४; १०; ९, ६; ७; १८, ३, ६†; १२, २७, १४; -†ङम्-ङम् क्र १०, ९७, १२; मा १२, ८६; का १३, ६, १२; शौ ४, ९, ४; ९, ३, १०६; पै ८, ३, ११; ९, ९, २६; १३, ६; ९१६, ३९, १०, ८८, ५; २०, २५, ४; ६१, २-४; -ङस्य पै १२, २६, १५; -ङा शौ ६, ६६, ३; ११, १०, १२; १२, ९, ४; ११,

१) विप. (कुटिलगन्तु-रुद्र-), १. अङ्कवन्निष्पत्तिः द्र. १. अत्रौणादिकः उः प्र. उंस. इत्येव विशेषः ।

२) सपा. क्र १, ११४, ४ वङ्कुम् इति पामे. ।

३) पपा. पूर्वोत्तरपदविभागादर्शनात् मुणा. तदनुसारी द्र. । उंस. उप. ✓पा (रक्षणे) इत्यतो वा ✓पा (पाने) इत्यतो वा के प्र. याथादि-स्वरे च (पा ३, २, ३; ६, २, १४४) निष्पत्तौ सुलभायामप्यनुसंधानतो भूयान् विमर्शविस्तरः वैश. अन्वेष्टो भवति ।

४) नाप. (सणि-). पपा. नावग्रहः । उशच् प्र. (पाठ ४, १०७) । चित्स्वरः ।

५) विप. (रअल-). शेषम् अङ्कुर- टि. द्र. ।

६) कण्डवादेराकृतिगणत्वाद् यक् प्र. दीर्घत्वञ्च ।

७) अदुपदेशाल् लघ्वर्वाधातुकस्य शतुः निघाते शपः च पित्वाभिघाते धा. स्वरस्तदवस्थः (पा ६, १, १८६; १६२) ।

८) ण्ति- इति मुपा. ? वङ्गादिभ्यश्च (पाठ, १, ४५) इत्यत्र

गणे अङ्कति- शब्दस्य साक्षात् पठितत्वोपलब्धेः ङीष्न्तस्य तस्य न्याय्यत्वात् यनि. शोधः (तु. मूको.) ।

१) आभिमुख्यार्थे (तु. सा. [क्र. १, १, ६]), क्षिप्रार्थे [तु. या ५, १७], पादपूरणार्थे (तु. स्क. [या ५, १७]) वा नि. (तु. वैप ४, ५६ ७) । <✓अञ्च् इति SBY [२४२] । अम् इति स्वरादिठितम् । तत्पूर्वकात् ✓गम् इत्यतो डे प्र. निष्पन्नस्य शब्दरूपस्याव्ययत्वेनोपचारः द्र. । गस. उप. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १३९) ।

२) अङ्गा इत्यस्योत्तरेण उ इति निपातेन निहतेनैकीभाव इवात्राऽऽज्ञः । अथवा अङ्गा इत्यस्य अर्थमन् इत्यनेन, वञ्चश्च तदुत्तरेण लु-निपातेनाऽऽर्थः संबन्धः द्र. । अत्र यत् सा. उजः उत्तरम् अनुम् पपाठ तदसत् (तु. टि. तु.) ।

३) नाप. (गात्र-, अवयव- प्रम्.) । व्यु. ? ✓अङ्ग + घञ् प्र. (पा ३, ३, १९) याष्ठ, २ प्रम्., पक्षे च या. ✓अञ्ज (तु. अङ्गम्- [पाठ ४, २१६]) + घञ् प्र. कुर्वन् चित्स्वरश्च (वैतु. MW. <✓अम् इति ?) ।

१०, पै २, ३९, २; ६; ३, ३७, १;
 १६, ८६, १; १४५, ४; १७, २९,
 ४; १९, ११, १३; -ज्ञात् शौ
 १०, ७, २; पै १, ५९, १; १७, ७,
 ४; -ज्ञात्-ज्ञात् क्र १०,
 १६३, ६; खि ५, ७, २, ६; मा
 २१, ४३-४५; का २३, ५, ३; मै
 १, ११, ६; ४, १३, ७; काठ १४,
 ६; १८, २१; शौ ५, २५, १०;
 ८, ७, ३; १०, ४, २५; १४, २, ६९;
 पं ४, ७, ७; ११, १, १४; १६,
 १२, ३; १७, ३; १८, १३, ९; १९,
 २०, १५; २०, ५०, ८; -ज्ञानाम्
 ११, ३, १०, ३; ४; ११, ३, ३;
 १०; ३४, ९; शौ १८, २, २४; पै
 ९, ७, ४; -ज्ञानि क्र १०, १०३,
 १२; मा ६, १०; ८, २९; १२, ४;
 १७, ४४; १८, ३; १९, ९३; २०,
 ६; ८; का ६, २, ५; ९, ५, ३; १३,
 १, ५, १८, ४, २१; १९, २, ३; २१,
 ६, १४; ७, ५, ७; तै १, ३, ८, १;
 ३, १, ८, १; ३, १०, १; ४, १, १०,
 ५; ७, १, २; १५, २, ७, ५; १०, ५;
 ३, ५, ३, ४, ५, १; ५, ६, २, ९, २६;
 ६, ९, २; ७, २५, १६; १६, २, ८,
 ३; ३, ७, ४६; १०, ६; १७, ४,
 ११, ३; ५, ८, २, ५; २५, १; मै १,
 २, १५; ११, ६; २, ७, ८; ११, २;
 १३, २, ८; ५, १; ८, ९; ९, ६६;

१०, १; ३; ११, ८; ६; १४, ३,
 ८; ५, ५, ९; ६, ५; ८, ७; काठ
 ३, ५, ६, ७; १३, ९; १०; १४, ६;
 १६, ८; १८, ७; २०, ९; २१, ३;
 २६, ८; २७, १०; २८, १; ३८,
 ३; ४; ४०, ६; ४५, ५; क २, १२;
 ४, ६; २८, ७; ३१, १८; ४१,
 ६; १४, १; १४, १; १४, १;
 १२, ११; शौ ३, २, ५; ११, ६; ४,
 ५, ४; १२, ७; ६, ९, २; ९, ४,
 ११; १३, १९; १०, ५, ५०; ७,
 १८; ११, ९, ६; २०, १३, ६, ८; पै
 १, ६, १, ३; ३, ५, ५; ४, ६, ४; १३,
 १४, ८; १२; १६, २५, १; ७५, ९;
 १२; ८२, ६; १७, ८, ९; १९, ९,
 १२; १८, १; ४८, १५; -ज्ञे शौ
 १०, ७, १; ३; १३; २७; पै १७,
 ७, १; ३; ३; ८, ४, ९, ८; -ज्ञे-ज्ञे
 मा ६, २०; का ६, ४, ४; तै १,
 ३, १०, १; ६, ३, ११, २; मै १, २,
 १७; ११, ६; काठ ३, ७; १४,
 ६; क २, १४; शौ १, १२,
 २; २, ३, ७; ६, ११, २; २०,
 ९६, २३; पै १, १७, २; ७०,
 ४; १९, ३३, १०; -ज्ञे मा
 २३, ५०; का २५, ९, ६; शौ ६,
 ७२, १; पै १९, २७, १४; -ज्ञेभिः
 क्र १, १४१, ८; ३, ७, ४; -ज्ञेभ्यः
 तै ३, १, ४, ११; २, ३, २, ४; ७,

३, १६, २; काठ ३०, ८; ४३, ६;
 शौ १, १२, ४; २, ३४, ५; ३, ७,
 ३, ५, ३०, ८; ९, ०, १; ९, १३,
 ७-९; ११, २, ६; १९, ४४, २; पै
 ३, २, ३; ३२, ७; ९, १३, ८; १५,
 ३, २; १६, ७४, ७; ८; ९; १०४,
 ६; १९, १८, २; २५, ८; २०, १९,
 ५; ६; ६०, ११; -ज्ञेषु मा २०,
 १०; का २१, ७, १०; काठ ३८,
 ४; पै १, १०९, ४; २, ७९, २; १५,
 २०, १०; १६, ८८, ४; १९, ३४, ९;
 -ज्ञेषु-ज्ञेषु पै १६, १४९, १; -ज्ञेः
 क्र १, ८९, ८; २, ३३, ९; ३, १,
 ५; १०, ४, ६; मा १९, ९३; २५,
 ९; २१; का २१, ६, १४; २७,
 ९, १; ११, ८; मै १, ४, ७; ११;
 ३, २, ११; ११, ९, ६; ११, ९०;
 १५, ८; ४, १४, २; काठ ३५, १;
 ३८, ३; ११, २, २४; शौ ४,
 १४, ९; ६, १२०, ३६; ७, ५, ५, ८,
 २, ३; पै ८, ८, ४; १६, ३, ३; ५१,
 १; १९, ३; १९, ४८, १० [१-
 अन्, चतुर्, त्रि, त्रिंशत्,
 यथा, १यावत्, रथ, वि,
 १विश्व, वीडु, स, सम्,
 सम्भृत, १, ३सर्व, सहस्र, सु,
 स्थिर].

अङ्ग-ज्वर- -रः शौ ५, ३०, ९;
 -रम् शौ ५, ३०, ८; ९, १३,

१) सपा. अङ्गात्-अङ्गात् (आपमं १, १७, ६ च)
 <> अङ्गे-अङ्गे इति पाठे ।

२) सपा. पै ३, ३९, ५; १३, २, २ गात्रात्-गात्रात् इति
 पाठे ।

३) सपा. अङ्गानि (त्रिंशत् २, ६, ४, ६ च) <> अङ्गे
 इति पाठे ।

४) सपा. पै १६, १३२, ११ पर्वाणि इति पाठे ।

५) चतुर्भ्यः अङ्गेभ्यः इति सतः पाठस्य स्थाने सपा.
 पै १, १७, ४ पृष्ठिभ्यः मज्जभ्यः इति पाठे ।

१) सपा. शौ २, ३३, ५; २०, ९६, २१ ? भासदम् इति,
 क्र १०, १६३, ४ आपमं १, १७, ४ च भासदात् इति
 पाठे ।

२) अङ्गोणा अङ्गैः > सपा. तैआ २, ६, २ ? अङ्गो-
 णाङ्गैः इति पाठे ।

३) नाप. (रोग-) । वस. सामान्यः समासस्वरः । यद्वा
 उस. उप. √ज्वर > ज्वरि + अण् प्र. (पा ३, २, १)
 कृत्स्वरश्च प्रकृत्या ।

४) सपा. पै ९, १३, ९ अङ्गरोगम् इति पाठे ।

५४; पै ९, १३, ८.
 अङ्ग-मेतु^१ - दः शौ ५, ३०, ९०;
 १९, ४४, २; पै १५, ३, २; -दम्
 शौ ९, १३, ५०; २२; पै ३,
 १७, ५.
 अङ्ग-रोग- -गम् पै १, ९०, ४;
 ९, १३, ९०; १६, ७४, ५४;
 १९, २८, १४.
 ? अङ्गरोग^२ - गात् पै ७,
 १५, ७.
 अङ्ग-वत् - वते^३ काठ ४५,
 ३.
 ? अङ्गा-पुरुष^४ - रुंषि तै २,
 ५, ६, १९.
 अङ्गिन्^५ - ङ्गिने^६ तै ७, ५,
 १२, २०.

अङ्गे-गु^७ - ष्ठाः शौ ६, १४, १;
 पै १९, १३, ७.
 अङ्गय^८ - ङ्गयः शौ ६, १२७,
 ३; -ङ्गयाः ऋ १, १९१,
 ७.
 २अङ्ग^९ - ङ्गेभ्यः^१ शौ ५, २२, १४.
 ? अङ्गरः पै १९, २६, १४.
 ? अङ्गार^{१०} - रः खि ३, १५, २०६;
 काठ ३५, १८; क ४८, १६; -रम्
 तै ६, ३, ९, ५^१; मै ४, १, ८; काठ
 ३१, ६; क ४७, ६; -राः ऋ १०,
 ३४, ९६; तै ३, ४, ८, ४; मै १,
 ८, ६; काठ ६, ७; २१, १०; क ४,
 ६; -रान् काठ २६, १; क ४०,
 ४; -रेण मै ४, १, ९; काठ ३१,
 ७; क ४७, ७; -रेषु तै ५, १, ९,

२^१; मै १, ४, १२; ८, ६; २, ५, ५;
 काठ ६, ७; १९, १०^२; क ४, ६;
 ३०, ८^३; -रैः तै ६, ३, १, २.
 [१- अन्^४].

अङ्गारि^५ - -रे मै ३, ७, ७०.
 अङ्गिर^६ - रस्य पै ५, ३०, ९; -राः
 ऋ १, ८३, ४; शौ २०, २५, ४;
 -रे ऋ ४, ५१, ४; -रेभ्यः शौ
 १९, ३९, ५; पै ७, १०, ५.
 अङ्गिरस्^७ - -रः ऋ १, १, ६; ३१,
 १७; ७४, ५; ११२, १८; २, २३,
 १८; ४, ३, १५; ९, ७; ५, ८, ४;
 १०, ७; ११, ६; २१, १; ६, २,
 १०; १६, ११; ८, ६०, २; ७४,
 ११; ७५, ५; ८४, ४; १०२, १७;
 खि २, १३, ४; ५, ५, २०, ४^८; मा

१) सपा. अङ्गाज्वरम् <> अङ्गरोगम् इति पाभे. ।
 २) नाप. । कर्मण्युपपदे √भिद् + अण् प्र. कृत्स्वरः
 प्रकृत्या (पा ३, २, १; ६, २, १३९) ।
 ३) यक. सपा. पै ९, १३, ९; १६, ७४, ५ शीर्षरोगम्
 इति पाभे. ।

४) पाभे. अङ्गाज्वरः शौ ५, ३०, ९ द्र. ।
 ५) जत्रव्याद् अङ्गरोगात् इत्येवं मूलतः सतः पा. स्थाने
 अत्रव्या आङ्गरोगात् इत्याकारकः प्रामादिकः सुपा. द्र. ।
 ६) सपा. अङ्गावते <> अङ्गिने इति पाभे. ।

७) द्वस. न दधिपयवादीनि (पा २, ४, १४) इत्युक्त-
 गणस्य तदाकृतिव्यापकत्वे इध्मा-बहिषी इतिवत् पूष. दीर्घं
 उभयपदप्रकृतिस्वरश्च (पा ६, २, १४०) । यत्तु भा. परादिस्-
 (पा ६, २, १९९) इति शिष्टिमानुस्मरन्निवोत्तरपदाद्युदात्तत्व-
 मात्रमाह तच्चिन्त्यम् ।

८) मत्वर्थायः इतिः प्र. (पा ५, २, ११५) तत्स्वरश्च ।
 ९) विप. (बलास- [= इलेष्म-रोग-]) । उस. उप.
 √स्था + विच् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, ७४;
 ६, २, १३९) । पूष. सप्त. अलुक् ।

१०) तात्रमविकं यत् द्वयच्छक्त्वादाद्युदात्तत्वम् (पा ४, ४,
 ११०; ६, १, १११) ।

११) = जनपद-विशेष- ।

१२) बहु. < आङ्गा- (पा ४, २, ६९; ८१) ।

१३) नाप. (उल्लुक्-, [उपचारात्] २अक्ष-[ऋ.]) ।
 व्यु. ? < √अङ्क् वा √अञ्च् वेति या ३, १७ । √अङ्ग+
 आरन् प्र. नित्स्वरश्च (पाठ ३, १३४ पा ६, १, १९७) ।
 अथवा अग्नि-गार- इत्येवं मूलतः सतः प्राति. अपभ्रंशः ।
 तत्र च उप. < √गर् (ल्) द्र. । < १अङ्ग- + √अ
 इति पक्षे अभा. ।

१४) = अङ्गारि-, = अङ्गारि- (तु. मै १, २, ५; १२; ३, ८,
 १०) ।

१५) सपा. मा ४, २७ प्रष्ट. माश ३, ३, ३, ११ बौध्रौ
 ६, १५ : १५ वैश्रौ १२, १९ : ८ अङ्गारि इति, तं आ १, ९,
 ३ अङ्गारिः इति च पाभे. ।

१६) = अङ्गिरस्- । किरन् प्र. नित्-स्वरश्च (तु. पाठ १,
 ५२; पा ६, १, १९७) ।

१७) नाप. (अभि- [ऋ १, १, ६ माश १, ४, १, २५
 प्रष्ट.], प्राण- [माश ६, १, २, २८ प्रष्ट.]), व्यप.
 (ऋषि-) । व्यु. ? < अङ्गार- इति ऋ १०, ६२, ५ ऐत्रा ३, ३४
 या [३, १७] प्रष्ट.; अङ्गा-रस- इति गोत्रा १, १, ७ प्रष्ट. ;
 'अन् (=अवम्) गिरति' इति उ. म. (मा १२, ११६) ।
 √अङ्ग+असुन् प्र. (तु. पाठ ४, १८९) इङ्-रूटावागमौ
 नित्स्वरश्च । यत्तु पाठ. (४, २३६) असिः प्र. उपादेशि
 तच् चिन्त्यमिव भवति । प्र. स्वरणात्तोदात्तत्वापत्तेः ।

१८) अं इति स्वरः ? यनि. शोभः ।

३, ३; ५, ९; ११, ४५; १२, ८५;
 १५, २८; का ३, १, ३; ५,
 ३, २; १२, ४, ८; १३, १,
 ९; १६, ५, ९; तै १, २, १२,
 १; १२, ५, ८, १, ४; ६, ११, २;
 ४, १, ४, ३; २, १, ३; ४, ४, ३;
 ५, १, ५, ६; ६, २, ७, ३; मै १, २,
 ८; ७, १; २, ७, ४, ८; १३, ७; १;
 ३, ८, ५; ४, ११, ६; काठ २, ९; १;
 ७, १३; १७; १६, ४, ८; १९, ५;
 ११; २२, १२; २५, ६; ३९,
 १३; १४; ४०, ११; क २, ३; ३०,
 ३; ३१, १; ३९, ३; १ कौ १, २९;
 २, ११; २५८; ८९९; ९०३; १ जै
 १, ३, ९; ३, २, २; २२, ५; ४, १४,
 ३; २५, ५; ५; शौ २०, १०३,
 ३; १३५, ९; -रसः^b ऋ १,
 ६२, २; ७१, २; ३, ५३, १७ (७,
 १०३, १०) १०, ६७, २; ४, २,
 १५; ३, ११; ५, ११, ६; ४५, ८;
 ६, ६५, ५; ७, ४२, ११; ५२, ३;
 १०, १४, ६; ६२, ५; ७८, ५; १०८,
 ८; १०; १६९, २; खि ४, ८, १;
 खिसा २९, ९; १ मा १५, २८;
 १९, ५०; ३४, १७; १ का १६, ५,
 ९; ३३, १, ११; १ तै २, ६, ३, २;
 १२, ६; ३, १, ९, ४; ५, १, २;
 ४, ४, ४, २; ५, १, २, ४; २, ८,
 ४; ४, २, ३; ३, २; ७, २, २; ६, १,
 १, २; ३, ३; २, ६, २; ७, १, ४,
 १; ४, १७, १; मै १, ४, १;
 २, ७, १२; १३, ७; १ ३, १, ३;
 ३, ४; ६, ७; ८, ४; १ ४, ८, ३; ५;

काठ ४, १४; ५, ४; ८, ४; ९, १६;
 १९, २; २१, ६; २२, १०; १३, २३,
 ४; २८, ३; ३१, १५; ३२, ४; ३८,
 १३; ३९, १४; ४०, ५; ४४, ६;
 १ क ६, ९; २९, ८; ३१, २१; ३५,
 ४; ३६, १, ४४, ३; कौ १, १२;
 २, २५८; जै १, १०, २; ३, २२,
 ५; शौ ३, २१, ८; ८, ८, १३; ९,
 ५, १६; १०, ६, २०; ७, १८; ३४;
 ११, ८, १३; १२, ३, ४३; ४५;
 १८, १, ५८; ६१; ३, २०; ४, ३;
 २०, ९१, २; पै ३, १२, ८; ३८,
 ९; ५, ११, ४; १४, ८; ११,
 २, ६; १५, १४, ६; १६, ३०, ३;
 ४४, ३; ९८, ७; १४०, ४; १७, ८,
 ९; १०, ५; ४०, ३; ५; १९, ४०,
 १४; ५१, ६; -रसः शौ २,
 १२, ५; -रसः^b ऋ १०, ६२,
 ११-४; पै २, ५, ५; -रसम् शौ
 ४, २९, ३; पै ४, ३८, ३; १७, २८,
 ४; १९, ३०, १६; ३८, ७; -रसाम्^b
 ऋ १, ६२, ३; १०७, २; १२१,
 १; ३; १२७, २; २, २०, ५; ६, ११,
 ३; १०, ७०, ९; खि ३, १५, ३०;
 ३२; ५, १, ३; मा १, १८; का १,
 ६, ४; तै १, १, ७, २; ३, ५, १, २; १;
 ५, ६, १६, १; ७, १७, १; मै १, १,
 ८; ६, १; २; ५; ४, १, ८; काठ
 १, ७; ७, १३; ८, ४; ३१, ६; ३९,
 १५; ४२, ६; ५३, ७; क १, ७; ६,
 ९; कौ २, ११६४; शौ ६, ३५,
 ३०; १६, ८, १४; १८, ४, ८; पै
 १९, १९, ७; -रसौ मै ३, ४,

२१^d; -राः ऋ १, ३१, १; १३९,
 ९; ३, ३१, ७; ५, ४५, ७; १०, ९२,
 १५; मा ३४, १२; का ३३, १,
 ६; शौ १९, ३४, ६; ५४, ५; पै
 ११, ३, ६; १२, २, १५; -रोभिः^b
 ऋ १, ६२, ५; १००, ४; २, ९५,
 ८; ४, १६, ८; ६, १८, ५; ७, ४४,
 ४; १०, १४, ३-५; १११, ४; तै
 २, ३, १४, ५; ६, १२, ५; ६; ७, १,
 १८, २; मै ४, १४, ५; १६;
 काठ ४१, ९; शौ २, १२, ४; १८,
 १, ४७; ५९; ६०; २०, ७७, ८; ६;
 पै २, ५, ४; १९, ९, ६०; -रोभ्यः^b
 ऋ १, १५१, ३; २, ८६, २३;
 १३२, ४; १३९, ७; ८, १४, ८; ६३,
 ३; ९, ६२, ९; खि ५, २०, १; तै
 ७, ५, ११, २; काठ ४५, २; १ कौ
 २, ३३१; ९९१; जै ३, २७, ७;
 शौ १२, ३, ४४; १९, २२, १८;
 २०, २८, २; ३९, ३; १३५, ६;
 पै १६, ९४, ५; १७, २२, ४; ४०,
 ४. [०स्-अथर्वन्^d, आदित्य^d,
 रुद्र^d].

आङ्गिरस- -सः ऋ ६, ७३,
 १; १०, ४७, ६; ६८, २; १४९, ५;
 १६४, ४; मा १९, ७३; का २१,
 ५, २; मै १, ६, ५; ३, ११, ६;
 काठ ३८, १; शौ ६, ४५, ३; ८,
 १३, १५; १०, १, ६; ११, १२,
 १०; १२; १३; १९, ४, ४; १२०,
 १६, २; ९०, १; पै ७, १९, १; १६,
 ३५, ६; ९६, ८; १३५, ५; १९, २४,
 ९; ३६, ६; -सम् खि १, २, ९;

^a) = सपा. मास ६, ७, ३, ६ आपश्चौ १६, १२, २ प्रश्न. ।

कौस ७२, १३; १४ जातवेदः इति पाभे. ।

^b) बहु. <आङ्गिरस- (पा २, ४, ६५) ।

^c) सपा. अङ्गिरसाम् (शौ १०, ९, १७ च) <>
 अङ्गिरोभिः <> आशौ ८, ११, ४ अङ्गिरोभ्यः इति

पाभे. ।

^d) रसः इति शोधः ।

^e) सपा. बौध ३, ९, ४ अथर्वभ्यः इति पाभे. ।

^f) विप., व्यप. [ऋ ६, ३५, ५ प्रश्न.] । अपत्य-दृष्ट-
 कृताऽन्यतमेऽर्थे अण् प्र. तत्सर्वश्च (पा ४, १, ११४; २, ७;
 ३, ११६) ।

२,४,२; शौ ५,१९,२; पै ९,१८,
८; -सस्य क ४,४०,१; काठ ९,
१२॥; -सान क ६,३५,५; पै
१७, २८,४; -सानाम शौ १६,
८,१५; १९,२२,१; -साय मै १,
१, ९, ४॥; काठ ९, ९; ११॥;
-सेभ्यः पै १७,२२,४.

आङ्गिरसी^१ - ०सि शौ १२,
१०,६; पै १६,१४६,२; -सी मा
४, १०; का ४, ४, २; तै १,२,
२, २; मै १, २, २; काठ २,३;
क १, १५; पै ३, २२,१; -सी:
शौ ८,५,९; ७, १७; २४; ११,
६, १६; पै १६,१३,९; १४,३;
२२,६; २७,९.

अङ्गिरस-तम, मा^२ - ०म क १,
७५, २; ८,४३, १८; २७; ४४,
८; मा १२, ११६; का १३, ७,
१५; तै १,३, १४,३; काठ ३५,
१७; क ४८,१५; कौ १,५१९,१०;
जै १, ५३, ९,१०; -मः क १,
३१,२; १००, ४; १३०,३; ९,
१०७,६०; १०,६२,६; -मम क
८, २३,१०; -मा क ७,७५,१;
७९,३.

अङ्गिरस-वृत्^३ क १, ३१, १७;

४५, ३; ६२, १; ७८, ३;
२,१७,१; ३,३१, १९; ६, ४९,
११; ८, ४०, १२; ४३, १३;
खि ४,९,३; मा ११, ९^४; १०;
११; १६^५; २८^६; ४७; ५८^७;
६०^८; ६१^९; ६५^{१०}; १२,
५३^{११}; १३,१९; २४; २५; १४,
६; १२; १४ १६; २७; १५,
५७; ५८; ६४; २७, ४५; ३४,
१६^{१२}; का १२, १,९^{१३}; १०;
११; २,५^{१४}; ३,१^{१५}; ४, १०; ५,
९^{१६}; ११^{१७}; ६,१; २^{१८}; ५^{१९}; १३,
४, ९^{२०}; १४, २, ४; १०; ११;
१५, १, ५; ४, २; ३^{२१}; ८, ५;
१६,७,१^{२२}; ६; २९, ६,२; ३३,
१,१०^{२३}; तै ४, १, १, ३; ४^{२४};
२, २^{२५}; ३, १^{२६}; ५,२; ३^{२७}; ४^{२८};
६,१८; २^{२९}; ३^{३०}; २,४, ४^{३१}; ७, ४;
९, २; ३, ६, २; ४, ३, ३;
६, २; ५, १, २, ४^{३२}; ५^{३३};
२, ४^{३४}; ५,४॥; ६, ३; मै २,
७, १; २^{३५}; ४; ६^{३६}; ११^{३७}; १५^{३८};
१६^{३९}; ८, ७; १४^{४०}; १३, १४^{४१};
२०^{४२}; ३, १, ३^{४३}; ७॥; ८^{४४};
४,९,१^{४५}; १५,१६; काठ १, ९^{४६};
१६, १^{४७}; ३^{४८}; ५^{४९}; ११^{५०};

१६; १९,२^{५१}; ३८, १३; ३९, १;
३^{५२}; ४^{५३}; १३; ४०, ३^{५४};
क २५, २^{५५}; २९, ८^{५६}; ३०,
४^{५७};

अङ्गिरस-वृत्^६ - वृत्तः मै ४, ९,
९; -वृत्ते मा ३८, ९; का
३८, २,३; मै ४, ९,८; -वृत्तौ
क ८, ३५, १४; -वान क २,
११,२०; ६,१७,६.

अङ्गुगरोधा (रस्-धा) मन्^७ -

-मानः मै ३, २, ९; काठ २०,
११^८; क ३१, १३^९.

अङ्गुग्नि- १अङ्गु- द्र.

अङ्गु^{१०} -> अङ्गु-पठ^{११} - पठम् तै ६,१,
९, ५॥; मै ४,५,८॥; शौ २०,
१३६,१६^{१२}; -पठाम् मै
४, ६, ३; -पठेन मै ४, ५, ८;
काठ १३,७; २४, ५; क ३७,६.

अङ्गुगि^{१३} - रिम् शौ ४, १८, ६^{१४};
५,३१,११; २०,१३६,१३.

[रि- अन^{१५}, पञ्चन^{१६}, सु^{१७}].

अङ्गुलि^{१८} - दशन^{१९}, द्वि^{२०}.

अङ्गुलि, ली^{२१} - लयः मा १८,
२२; का १९, ७, ४; तै ४,
७,९,१; ॥६,१, १, ८; ९, ५^{२२};
७,३,९,२॥; ॥मै १, १०, १३;

१) स्त्रियां ङीप्: उदात्तनिवृत्तिस्वरणोदात्तत्वम् (पा ४,
१,१५; ६,१,१६१)।

२) आतिशायनिकः तमप् प्र. तस्य पित्त्वान्निघाते च स्वरः
पूर्वावस्थः।

३) सपा. ०तम<>०तमः इति पाभे.।

४) क्रियातुल्यत्वे गम्ये, इवार्थे वा वसिः प्र. भत्वश्च
(पा ५,१,११५; ११६ पावा १,४,१८)। प्र. स्वरः।

५) मनुषो मस्य वत्त्वे भत्वम् (पा १, ४,१९)। स्वरस्य
कृते अङ्गिरससप्तम- टि. द्र.।

६) विप. (प्राण-). बस. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१)।

७) तु. व्यु. अङ्कु- इति।

८) सोपपदात्. √स्था+कः (पा ३,२,४)। याथादि-

स्वरः पत्वं च (पा ६,२,१४४; ८,३,९७)।

१) तु. R.W.; वैतु. शंपा. सात. आ^१ इति।

२) =अङ्गुलि- =अङ्गुलि- (वैप २; ४ द्र.)।

३) सपा. पै ५,२४,५ अङ्गुलिम् इति पाभे.।

४) औणादिकः उ(र>)लच् प्र. (तु. पाठ १,३८)।

५) नाप.। व्यु. ? <अम + √गम् वा √गृ वा

√कृ वा √सृ वेति; <√अङ्क् वा √अञ्ज वा

अञ्च् वेति च या [३, ८] प्रथ. S.B.Y. [२०,

३९] च द्र.। √अङ्ग् + उलिः प्र. (पाठ ४, २)

तत्स्वरश्च। यत्तु शाक. प्र. चितमनुमेने तत् संस्कारच्युत-

मिव स्याद् अन्तस्वरापत्तेः। रल्योरभेदे अङ्गुलि- इति

गद.।

२, ११, ६६; ३, ६, ३; काठ
१८, ११; २३, १; ३३, ३, ८; ३६,
७; ३८, ४; क २८, ११; ३५,
७; -लिभिः तै ६, १, ९, ५॥;
शौ ४, १४, ७^०; -लिभ्यः शौ
२, ३३, ६; २०, ९६, २२; पै
४, ७, ४; -लिभू में ४, ५, ८॥;
पै ५, २४, ५^०; -लीः मा २०,
६; का २१, ७, ५; मै ३, ११,
८; काठ ३८, ४; शौ १०,
२, १; पै १६, ५९, १; १४७,
८; १४९, १; -लीभिः पै
१६, ९८, १०^०; -लया॥ मै १,
८, ५; ४, ५, ८. [लि-अनु,
पञ्चन्^०, मृदु^०, सु^०]

अङ्गुलि-काण्ड^० - ण्डम् काठ
२६, ४; क ४१, २.

अङ्गुलि-मात्र^० - मात्र मै ३, ९, ४^०.

अङ्गे-ष्टा^० - १ अङ्ग-द्र.

? अङ्गोनमो पै ४, २०, ७.

अङ्गोपि^० -

अङ्गोपिन्^० - पिणम् कौ १,
५२८^०; २, ४६७^०; ७५८^०;

जै १, ५४, १०८; ३, ३५,
२५.

अङ्गोपि^० (य >) या^० - याः पै ६,
३, ११.

अङ्गु- १ अङ्ग-द्र.

✓ अङ्गु^०

अङ्गुभि^० - अङ्गुभिणा मा २, ८;
का २, २, २; काठ १, १२;
३१, ११; क १, १२; ४७,
११^०.

अङ्गारि^० - रिः^० मा ५, ३२; का ५,
८, २; तै १, ३, ३, १; मै १, २,
१२; काठ २, १३; -०३^०
मा ४, २७; का ४, ९, ४; तै १,
२, ७, १; मै १, २, ५; ३, ८, १०;
काठ २, ६; क १, १९.

अङ्गार-
? आङ्गारि^० - रः काठ २२, ३.

✓ अच^०, अप^०, आ^०, उद्^०, उप^०,
परि^०, वि^०.

✓ अच, अच अनु^०, अप^०, अपि^०,
अभि^०, अव^०, आ^०, उद्^०,
१, २ तिरिस्^०, नि^०, परा^०, प्र^०,

प्रति^०, वि^०, सम्^०.

१ अ(क्त >) क्ता- उद्^०.

अक्न- नि^०.

अच, अच- अधर^०, अनु^०,
२ अन्ध^०, अ^०, अपि^०, अभि^०,
अर्वा^०, अव^०, २ असित^०,
अस्मन्ना^०, अस्मद्भि^०, उद्^०, उरु^०,
ऋतु^०, कदि^०, कुभि^०, तदि^०,
तिरि^०, दक्षिणा^०, २ दधि^०,
देव^०, देवद्भि^०, नि^०, परा^०, पुरु^०,
प्र^०, प्रति^०, मदि^०, मद्रथद्भि^०,
यदि^०, १ विश्व^०, विषु^०, विष्वद्भि^०,
दिवति^०, सत्रा^०, सध्रि^०, समि^०,
सु^०, स्कन्दि^०.

अच > च्या आ^०, अच- अप^०.

अच्यमान- वि^०.

अचचन- उद्^०, नि^०.

अचचस- सु^०.

१ आक- अप^०, आ^०, उप^०, परा^०.

च- च- १ तिरिस्^०.

चि- २ तिरिस्^०.

अ-चक्रवर्त्स^० - क्रुषे शौ ५, १४, ९;
पै २, ७१, १.

^० सपा. लिभिः < > लीभिः इति पाभे. ।

^० पाभे. अङ्गुरिम् शौ ४, १८, ६ द्र. ।

^० पस. । ^० प्रमाणे मात्रच् प्र. चित्स्वरश्च

(पा ५, २, ३७; ६, १, १६३) ।

^० आङ्गुप- इत्यनेन सन्धायत^० द्र. (तु. पाभे.) ।

^० = सोम । मत्वर्थीयः इतिः प्र. (पा ५, २, ११५)

तत्स्वरश्च ।

^० सपा. ऋ २, १०, २ आङ्गुपाणाम् इति पाभे. ।

^० सपा. ऋ २, १७, ८ आङ्गुप्यम् इति पाभे. ।

^० विप. (२ अप-) । इदमाद्यर्थेषु च > इयः प्र.

(तु. पा ४, ४, ११७ [तु. स्तोत्रिय-]) । अङ्गोप-, अङ्गोपिन्-,

आङ्गुप-, आङ्गुप्य-, अङ्गोपि- इत्यादिषु प्र. कृतभेदे

सुभेदेऽपि मूलत एक एव धातुरभिकल्प इति संभाव्यते ।

^० तु. टि. ✓ अह, ✓ अघ, ✓ अह ।

^० नाप. । किन् प्र. नित्स्वरश्च (पाठ ४, ६६; पा ६,

१, १९७) ।

^० १) अङ्गुभि विष्णु इति मुपा. (तु. मा २, ८) । एवं
विष्णु- > -०० गो इत्यत्र टि. च ।

^० २) = सोमकृयण- [देव-] । व्यु. ? पपा. नावग्रहः । 'अहंसः
अरिः' इत्येवं व्याचक्षाणाः भा. सा. उ. म. Pw. प्रभृ.
पूप. प्रकृतिस्वरमधिकृत्य चोद्या भवेयुः । तन्मताभ्युप-
गमस्तु दासीभारादित्वाच्च शक्योऽभिसंधातुम् । वस्तुतस्तु
संशीतिबहुलत्वाच्चेदमित्यमिति वक्तुं पार्येत । भूयान्
व्युत्पत्तिविस्तरः वैश. द्र. । अपपाठान्तरयोः कृते तु.
? अंहारि- इति अङ्गारि- इति च ।

^० ३) पाभे. ? अंहारिः क २, ७ द्र. ।

^० ४) पाभे. अंहारे मै ३, ७, ७ द्र. ।

^० ५) सस्थ. अङ्गार- इत्यत्र वैयुत्पत्तिकं टि. द्र. ।

^० ६) ✓ अच्व इत्यनेन समानार्थकः ।

^० ७) तस. नःस्वरः (पा ६, २, २) । उप. ✓ क ।

अ-चक्र, क्रा^a - क्रम् क १०, १३५,
३; -क्रया क ४, २६, ४; १०,
२७, १९; -क्रे क १, १२१,
११; -क्रेभिः क ५, ४२,
१०.

अ-चक्र-वृत्त, ता^b - तम्^c, -ताम्
काठ ६, ३; क ४, २.

अ-चर्क्षस्^d - क्षुः खिपा २६, २२.

अ-चरत्^e - रत् क ३, ५६, २.

अ-चरन्ती^f - न्वी क १, १०५, २;
मै ४, १४, ७^g.

अ-चरम^h - माः क ५, ५८, ५;
मै ४, १४, १८.

अ-चराच(र>)रा - रा काठ
१२, २.

अ-चर्मकⁱ - काय तै ७, ५, १२, २;
काठ ४५, ३.

अ-चारुक - > अचारुका(क-अ)-

सु^j - रता शौ २०, ३४,
१२.

अ-चिकित्वस्^k - त्वान् क १,
१६४, ६; शौ १, १४, ७; पै १६,
६६, ६.

अ-चित्^l - चितः क ७, ८६, ७;
१०४, १; ९, ९७, ५४; काठ
२३, ११; कौ २, ४५६; जै ३,
३४, १४; शौ ८, ४, १; पै १६,
९, १; -चितम् क १०, ८७,
१२; शौ ८, ३, २१; पै १६, ८,
१; -चिते क ७, ६१, ५.

अ-चित^m - तम् काठ ४०, ५.

अ-चित्ⁿ - तम् क १, १५२,
५; ६, ४६, १२; -चात् क ४,
३, १; तै १, ३, १४, १; मै ४,
११, ४; काठ ७, १६; कौ १,
६९; जै १, ७, ७; -चात् क

३, १८, २; काठ ३५, १४; क
४८, १३.

अ-चित्^o - तम् खि १, ९, ४.

अ-चित्त-पाजस्^p - जाः मै १, ९,
१^m; ५; काठ ९, ९^m; १२^q;
क ८, १२^q.

अ-चित्त-मनस्^r - नाः मै १, ९,
१; ५^q; काठ ९, ९^m; १२^q;
क ८, १२^q.

? अचित्तानेकम्^s पै १९, २०, १.

अ-चित्ति^t - तितः क ७, ८६,
६; -त्तिभिः^u क ४, १२,
४; मै ३, १६, ५; काठ २,
१५; -त्तिम् क ४, २, ११; मा
२७, ६^r; का २९, १, ६^r; तै ४,
१, ७, ३^r; ५, ५, ४, ४^r; मै
२, १२, ५^r; काठ १८, १६^r;
४०, ५; क २९, ४^r; -त्ति

^a) विप. (रथ-); [चकाऽनेक्षा-] यावाक्षामन्, स्वधा- ।

वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^b) विप. (अग्निहोत्र-अग्निहोत्रतपनी-) । तस. उप. तृस. ।

^c) विप. । अ^o इति स्वरः? । गति. शोधः ।

^d) विप. (मरुत्-) । तस. नन्स्वरः (पा ६, १, १) ।

^e) विप. । वस. समासान्तः कप् प्र. वसं. (पाण ५, ४,
१५१) । कपि उपान्यस्वरे प्राप्ते (पा ६, २, १७४)
कपि पूर्वम् (पा ६, २, १७३) इत्युक्तः स्वरः पूर्वविप्रति-
षेधेन लब्धावसरः ।

^f) नाप. (अविचलित-मुख-) । वस. सामान्यः
समास स्वरः । पूष. तस. नन्स्वरः ।

^g) तस. नन्स्वरः । उप. <✓चित् + कसुः प्र. ।
✓चित् ✓चित् इत्येतयोर्देव्यभिवातिष्ठमानाः पाश्चा-
त्याः ✓चित् इत्यस्मादेव मौलिकत्वेन प्रतिपन्नादत्र
चान्यत्र चैवंजातीयेषु प्राप्ति. निष्पत्तिमाहुः ।

^h) विप. । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप.
✓चित् + मावे कप् प्र. । यत्तु कैचित् ✓चि इत्यतोऽपि
निष्पत्तिरुक्ता भवति तद्विस्तरः साक्षेपः वैश. द्र. । एवं तु.
२चित्- इत्यत्रयं टि. अपि ।

ⁱ) तस. उप. भाव. <✓चि (चयने) ।

^j) विप. (ब्रह्मन्, तन्मृदु- प्रमृ.) । तत्पुरुषबहुव्रीहि-
समासाभ्याम् औभयविध्येन विग्रहे संभवति क्रमशः
तस. परादिश्छन्दसि (पा ६, २, १९९) इत्यनेन, वस. च
नञो-जर^o (पा ६, २, ११६) इत्यत्रोपसंख्यानाद् वा स्वरो
व्याख्यातव्यः ।

^k) विप. । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^l) व्यप. (कषि- [तु. BW. प्रमृ.]) । तस. नन्स्वरः
(पा ६, २, २) । उप. वस. ।

^m) = सपा. शांश्री १०, १८, ४ । तैआ ३, ५, १ वैष्ट ५,
४ : १२ अच्युतपाजाः इति पाभे. ।

ⁿ) = सपा. शांश्री १०, १८, ४ । तैआ ३, ५, १ वैष्ट ५,
४ : १२ अच्युतमनाः इति पाभे. ।

^o) अर्थेन नेषत् (एनम्, अति...नेषत्) इति शोधः
(तु. शौ ६, ११०, २ BAK. टि. च) ।

^p) भाप. (क ४, २, ११, मा. प्रमृ.), नाप. (तद्वति
वृत्तिरिति क्वा) विक्षिप्तपुरुष-) । तस. नन्स्वरः (पा ६,
२, २) ।

^q) सपा. तै ४, ७, १५, ६ अविद्वांसः इति पाभे. ।

^r) सपा. अचित्तिम् <> अचित्तीः <> अरातीः
पै ३, ३३, ६ इति पाभे. ।

क्र ४, ५४, ३; ७, ८९, ५ ^० ; तै ३, ४, ११, ६ ^० ; ४, १, ११, १; मै ४, १०, ३; १२, ६ ^० ; काठ २३, १२ ^० ; -त्ती ^० शौ २, ६, ५; -स्या शौ ५, १७, १२-१७; ३०, ३; ३१, १०; ६, ५१, ३ ^० ; १२, ४, ५१; ५२ ^० ; पै ९, १३, ३; १५, ८; १६, ३७, ७; १७, २०, ११; १९, ४३, ५ ^० ; २०, ५०, ४.	१५, १३. ? अचिष्याम ^० मै ४, १२, ४ ^० . अ-चेतुस् ^१ - तसः क्र ७, १८, ८; पै १७, २०, १२ ^० ; -तसम् क्र ७, ६०, ६; ७; -ताः क्र १, १२०, २. अ-चेतान ^१ - नस्य क्र ७, ४, ७. अ-चोदत् ^२ - इते क्र ५, ४४, २; खि ४, ९, ५. अ-चोदस् ^१ - दसः क्र ७, ७९, १; कौ १, ५५५; जै १, ५७, २. अच्छ, अच्छा ^३ क्र १, २, २; ६, ६ ^० ; ४४, ४; १०१, ८; १०५, १४; १२९, ५; १३०, १; ५; १३२, ८५; १३९, १; १६३,	१३; १६५, ४; १३; १४; १६७, २; १७३, ११; १८६, ६; २, १९, २; ३; ३९, १; ३९, १; ४, ३; १५, ५; १९, २; ३३, ८५, ५५, ३ ^० ; ६, ४९, ४; ३९, १५, ५४, ५; ६१, ५; ४, १, २; १४, १; २०, २; २१, ४; २४, ८; २९, ४; ३४, १; ३; ३८, ५; ४४, ५; ४५, ७; ५, १, १; ४; २५, १ ^० ; ४१, १४ ^० ; ४२, १५; ४५, ९ ^० ; ५२, १४; १५, ५९, ६ ^० ; ७४, ३; ७६, १; ६, ६, १; १६, १२ ^० ; ४४ ^० ; ३०, ४; ३२, ४; ४१, १; ४४, १५; ८४, ७; ८, ७१, ६; १०, ४५, ९; ५१, ३; ६७, २; ७, १, १८; १८, ४ ^० ; २४, ३; ३४, २० ^० ;
--	---	---

अचित्र^० - त्रम् क्र ६, ४९, ११; -त्रे
क्र ४, ५१, ३.

अचिष्ट^० - ष्टुः^१ मा २०, ४४;
का २२, ४, ९; मै ३, ११, १;
काठ ३८, ६; -ष्टुम्^१ खि ५,
७, १, १०^०; मै ४, १३, २; काठ

०) सपा. अचिच्छी <> अचिच्छा इति पाठे ।

०) पाठे. अचिच्छिम् मा २७, ६ द्र. ।

०) सपा. अचिच्छा <> अचेतुसः इति पाठे ।

०) नाप. (अचायनीय-] तमस-) । वस. अन्तोदात्तः
(पा ६, २, १७२) ।

०) परोक्षनिष्पत्तिकं प्राति. । <✓अच् इत्यर्वाञ्चः ।
नञ्-पूर्वाच्च + ✓चि इति वा <✓अच् इत्यस्माद् वेति
उ. च म. च । अ-पाक- इति नञ्-तत्पुरुषस्य साहचर्या-
दत्रापि अ-चि^० इति तस. एव तु संभाव्येत ।

०) सपा. परस्परं पाठे. । ०) अचिष्टम् इति मुपा. ।

०) अभिष्याम इति शोधः (तु. सपा. क्र १, १०५, १९) ।

०) विप. । शेषम् d टि. द्र. ।

०) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) ।

०) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) प्राति अन्तोदात्तः उंसं.
(पा ६, २, १९०) । उप. <✓चुद् । ? ORN. [पक्षे] वस.
उप. माप. इति ।

०) विप. (इन्दु- [=सोम-विन्दु-]) । उप. <✓चुद् ।
शेषम् अ-चेतुस- टि. द्र. । = अच्छो (च्छ-ऊ) अच्- इति
कृत्वा उप. कर्तरि <✓अच् [सुतौ] इति मतम् ।

०) अभिमुख्यर्थे प्रत्यर्थे च अव्य. (द्र. या [५, २८]
प्रश्नः) । आधुदात्तत्वं साहित्यिको दीर्घश्च (फि ४, १२, पा ६,
१, १३९) । ०) आप्तुमिष्यर्थे अव्य. (द्र. स्क. सा.; वैतु.

वै. अनुषत्- इति क्रियया योगमाह) ।

०) तु. सा. PW. ; वैतु. या [२, २५], वै. GW. प्र^०
अच्छा^० अह्ने इति ।

०) अच्छा > पपा. अच्छ इति । पूर्व्याणि इति द्वि.
युक्तः कप्र. इति वै. सा. PW. प्रश्नः । अच्छ- [=स्वच्छ-]
> छा (द्विरे) इति मतं भवति (तु. सस्थ. टि. १ शुमि-) ।

०) आ^० जिगाति इति क्रियया योगं बध्ति PW. । किन्तु
मतेरागमनस्य, इन्द्राभिमुख्यार्थविशिष्टत्वस्यात्र प्राधान्येन
श्रावयितुमिष्टत्वात्तथात्वस्य चासमासाङ्गभूतेनैव सुतरां
वक्तुं योग्यत्वात् कर्मवचनीयता समुचिता द्र. ।

०) देवम् इति द्वि. युक्ता कप्र. (वैतु. सा. GW. प्रश्नः.
च अच्छा^० गासि इति) । ०) २अप- > अपः इति
द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. आ^० बोचम्) ।

०) तु. g टि. । अत्राप्याभिमुख्यार्थस्य श्रावणे मन्त्र-
स्वारस्यात्तस्य च कर्मप्रवचनीयतायोगेन सुसाधत्वात्तथात्वं
निरदेशीति दिक् (वैतु. PW. GW. प्रश्नः. गतिरिति) ।

०) तु. शत्रा १, ४, १, २७; तैत्रा ३, ५, २, २; वैतु. सा.
GW. च उत्तरेण विवाससि इति क्रिप. योग इति ।

०) तु. सा.; वैतु. GW. याहि इति क्रिप. योग इति
चिन्त्यम् । तस्य तदुत्तरेणाऽऽह्ना विशिष्यान्वयप्रतीतिः ।

०) आ^० गन्तु इति क्रियया योग इति GW. ।

०) आ^० गन्मन्ति इति क्रियया योग इति GW. ।

५७, ७; ९०, ११^० (१, १३५,
२; ८, ८२, ५); ९२, २; ८, २,
२८, ५, ३३; १६, १०; २२, ४;
३३, १३^०; ४८, ६; ९३, २३;
१०२, १७ (५, ७, १); १०३,
२०; ९, १, १८, १) ५७, १;
६४, १६; ६६, १११; १०७,
१२; ११२ (६४, १७); ६८,
१; ६९, ९; ८१, २६; ९१, १;
९५, ३; ९७, ८; २५; १०८, २;
१०, १, ७; २६, १; ३०, १; ५;
३२, ५; ४३, १^०; ४५, ९;
४७, ६; ११२, ४; १४३, ५; खि
१, ४, ८; २, ७, ४; ३, १०, १, ६;
† मा १२, २६; १५, २४; २०,
४९; २७, २७^०; २९, २४; ३३,
५५; ७८; † का १३, २, ९; १६,
५, ५, २२, ५, ३; २९, ३, ४^०; ३१,
३, १३; ३२, ५, १; ६, ९; † ति
१, १, २, १६; २, २, १२, ८; ४,
२, २, ३; ३, १३, ६; ४, ४, २;

६, ७, ५; मै १, १, २; ६, ४१;
२, ७, ९; १३, ७; ३, ९, २१;
† ४, १, २; १०, १; ६^०; ११, २;
३^०; १४, १८; काठ १, २; २,
१५; ९, १८†; १०, १२; १६, ९;
३१, १; ३५, २; ३८, ७; ४६,
३; क ४७, १; † कौ १, २१;
७३; १५१; ३७५†; ४५९,
४६१; ५१४; ५४३; ५४४; ५६३;
२, ८; ९; १२; ४३; ११७;
२२९; २९६; ४६७; ७३४†;
१०९६; ११०२; ११११; † जै
१, ३, १; ८, १; १६, ७; ३९, ६†;
४८, ३; ७; ५३, ४; ५५, १०;
१२; ५७, ८; ३, १, १०; ११; २,
३; १२, ४; २०, १३; २४, १२;
३५, २; ५३, ७; ८; ५९, २;
४, ५, ३; ७, ५; शौ ६, ३९, २;
११, १, २; १३, २, ४६; २०,
१७, १; ४६, १; ७०, २†; १४३,
५†; पै १, ५१, ३; १६, ८९,

२†; १८, ३, ६†^०; २५, ६†; १९,
१०, ८†; २०, १८, ३†; ५१,
२†.

अच्छ✓द्रु, अच्छ...द्रुवताम् क
३, १४, ३.

अच्छ✓धन्व, अच्छ...धन्वाति
क ३, ५३, ४.

अच्छ✓नक्ष, † अच्छ...नक्षते
क ६, २२, ५; शौ २०, ३६, ५.

अच्छ, अच्छा✓नी, † अच्छा...
नयन्ति क ९, ८७, १; कौ १,
५२३; २, २७; जै १, ५४, १; ३,

३, ६; अच्छा...नयतु क ४,
१, १०; † अच्छा...नयन्तु क

१, ४०, ३; मा ३३, ८९; ३७,
७; का ३७, १, ७; मै ४, ९, १;

कौ १, ५६; जै १, ६, २; अच्छ
...नयतम् क २, ३९, ५;

अच्छा...नयत^१ क ५, ५५,
१०; काठ ८, १७†.

† अच्छा...नेषि क ८, १६, १३;

१) सूरी इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वै.; वैतु. सा. PW.
GW. प्रमृ. आ...जिगाव इति क्रियया गतित्वयोगेऽप्यः ।
पार्थक्येनान्वयवादी सा.) ।

२) पूर्वेण बाहि इति क्रियापदेन युक्तमिति वै. सा. । तद्
विमृश्य भवति । तथात्वेऽप्याहपूर्वेत्वतोऽर्थस्य प्रकरणा-
पेक्षितस्याक्षेपसाध्यत्वाद् व्यर्थप्रयासादित्यर्थः (तु. क ६,
१६, ४४) ।

३) दाहनासम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वै.; गति पूर्वेण
बासि इति क्रियापदेनाभिसंबद्धं सा. आह; प्र इति स्पष्टं
श्रावितमुपसर्गं तु स विस्मरतीति चित्रम्) ।

४) वैतु. उत्तरेण शृणव इति क्रियया योग इति वै.
सा. GW. च ।

५) सपा. कौ १, ५१; २, ८६७ जै १, ५, ७; ४, २१, ५
इन्द्रः इति पाठे ।

६) प्र✓स्वम् इत्यनेन गतित्वेन योग इति GW.
प्रमृ. च । शीघ्रगमनमात्रे वेनुमिरोपम्यस्य ध्रुवमाणत्वात्
प्रत्यन्दाऽऽस्यन्दनयोरेया मन्त्रस्वारस्वं भवति न तथा ।

देवम् अच्छ प्रत्यन्दने, अथवाऽच्छाऽऽस्यन्दने । अतो
धात्वर्थमात्रशोक्तिः कायामकर्मिकायामिव क्रियायां तद्द्वारा
कर्तुं शीघ्रतलक्ष्यसमर्पणार्थं देवं प्रति सा क्रिया प्रवर्तत
इत्यात्मको वाक्यवृत्तिविशेषकरो नूतन इवाऽऽकारविस्तरः
द्र. (तु. सा.) ।

७) तु. नापू. टि. । तत्रोक्तदिशाऽत्रापि मुख्यायाः
सोमकर्तृकायाः क्रियायाः शीघ्रगतिमात्रसमर्पणे निदर्शनं
ज्ञापकोक्त्याऽऽकर्मको योगः द्र. । ततश्च कलुषान्...अच्छ
इत्याकारक आनुषङ्गिको विस्तर इत्युक्तं भवति (तु. सा.) ।

८) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. उद्गी. वै. सा.
अनूषत इति योगमिच्छन्तः) । १) तु. टि. क ६, १६, ४४ ।

२) अच्छा नः > सपा. पै १९, १०, ८ अच्छा वयम्
इति, पै १९, ८, ९ ह्यन्ता इति च पाठे ।

३) सपा. क १०, ८५, १० विसे. ।

४) अभिनयननिर्णयनयोर्द्वययोऽहतिविषययोः प्रति-
योगित्वेन श्रवणे मन्त्रस्वारस्याद् गतिस्वरूपना साधीयती
(वैतु. वै. सा. GW. प्रमृ. कर्मप्रवचनीयतायोग इति) ।

शौ २०, ४६, ३; अच्छ...नेषत्
क्र १, १४१, १२.

अच्छ, अच्छा✓या, णाच्छयाति
तै ६, १, ९, ३; ४; अच्छ...
याति क्र १, १२३, ४; ९, ९६,
२; अच्छा...याथः क्र ३, ३३,
२; अच्छयाहि क्र १, ३१,
१७; अच्छ...याहि क्र ३, ३५,
१४; ऽअच्छा...याहि क्र ७,
९, ५; २३, ४; मा ३३, १८;
७०; का ३२, २, १; ६, १; मै ४,
१४, ११; शौ २०, १२, ४;
अच्छा...याहि क्र २, १८, ७;
९, ९७, ६.

अच्छा...अयासम् क्र ३,
३३, ३.

अच्छा✓गम्, अच्छागच्छति क्र
१, ४१, ६.

अच्छागमेम् क्र ४, ५, १३.

अच्छा...गन्तु क्र ५, ४३, ८;

अच्छा...गन्तम् क्र १, १५१, ७.

अच्छा✓गा, अच्छा...जिगाति क्र
१०, ६, ४; ऽअच्छाजिगासि क्र ३,
२२, ३; मा १२, ४९; का १३, ४,
५; तै ४, २, ४, २; मै २, ७, ११;
काठ १६, ११; क २५, २; अच्छा

...जिगातम् क्र २, २४, १२.

†अच्छा...गात् क्र १, १०४,
५; ३, ३१, ६; मा ३३, ५९;
का ३२, ५, ५; मै ४, ६,
४; काठ २७, ९; ऽअच्छागुः
क्र ३, ४२, ३; शौ २०, २४, ३;
अच्छा...गाः क्र ४, १६, ९.

अच्छा✓चर, अच्छा...चरन्ति
क्र ३, ५७, ३; ऽअच्छा...
चरन्ति क्र ८, ६०, २; कौ २,
९०३; जै ४, २५, ५; शौ २०,
१०३, ३; अच्छाचरामसि क्र ९,
१, ५.

अच्छा✓नश्, ऽअच्छानक्षि क्र
५, २४, २; मा ३, २५, १५,
४८; २५, ४७; का ३, ३, १७;
१६, ५, ३०; २७, १५, २; तै
१, ५, ६, ३; ४, ४, ४, ८; मै १,
५, ३; काठ ७, १; कै ५, १; कौ
२, ४५८; जै ३, ३४, १६.

अच्छा✓वच्, अच्छा...विवक्ति
क्र ७, ७२, ३; अच्छाविवक्ति
क्र ३, ५७, ४; ४, २०, ५०;
अच्छा...विवक्ति क्र ७, ६७,
१; अच्छा...वोचेः क्र ७, ९३,
७; अच्छा-वोचे क्र ६, ५१,

३; अच्छा-वोचेय क्र ४, १,
१९; ऽअच्छा-वोचः क्र ८,
७५, २; तै २, ६, ११, १; मै
४, ११, ६; काठ ७, १७;
अच्छा...वोचः क्र ६, २, १११;
१४, ६ (१५, १५); खि २, ६,
१, १९, ७, ५; ८, ५; अच्छा...
वोचम् क्र ५, ४१, १४.

†अच्छा...कषिषे क्र ३, २२,
३; मा १२, ४९; का १३, ४, ५;
तै ४, २, ४, २; मै २, ७, ११; काठ
१६, ११; क २५, २.

अच्छा...वयुते^० क्र १,
१४२, ४.
णाच्छा-वाक्^० -०क खि ५,
७, ५, १०५; -कः तै ७, १, ५, ५;
-कम् मै ३, ९, ८; काठ २६,
९; क ४१, ७; -कस्य मै ४, ४,
८; काठ ३४, १६; -काय तै १,
८, १८, १; मै ४, ६, ५.^१

णाच्छावाक-साम^० -सम्^१
तै ५, ४, १२, ३.^१

णाच्छावा(क्य>)क्या^१ -क्या
मै ४, ४, ८; काठ २६, ९; क ४१,
७; -क्याः मै ३, ९, ८,
†अच्छो(च्छ-उ)क्ति^१ -क्तिभिः

^०) तु. सस्थ. टि. आ...तिष्ठ।

^१) तु. PW. GW. प्रष्ट.; वैतु. वें. सा. इन्द्रम्
इत्यन्वितः कप्र. इति।

^०) कर्मणि यक् प्र. (पा ३, १, ६७)। यश्चात्र संप्रसार-
णभाव इव प्रतीयते तदर्थं पात्र. संप्रसारणे कृते वाच्छन्दसि
(पा ६, १, १०६) इति पूर्वरूपविकल्पे यण् (तु. सा.)।
मतेरच्छोक्तिसाहचर्येयं श्रुतौ प्रसिद्धत्वात् (तु. क्र १, ६१,
३ प्रष्ट.)। अच्छा-वञ्चनस्य चाश्रुतपूर्वत्वाद् अच्छा✓वञ्च्
इति याऽर्वाक्ती कल्पना भवति (तु. GW. प्रष्ट.)
साऽक्षोदक्षमैव भवति। सुजिह्व- इत्येतदप्याऽऽराध्य-
विशेषणत्वेन श्रूयमाणम् अच्छोक्तैर्वाऽऽराधनोपयिक्तौ
संकेतयेद् आराध्यप्रियत्वादिति दिक्। अच्छा इति कप्र. इति

वें. सा. इहानुसंधेयौ।

^१) = ऋत्विग्-भेद-। गत्युत्तरकृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
२, १३९)। उप. अण् प्र.। कुत्वार्यं च न्यङ्कादिगणे
उत्सं. (पा ७, ३, ५३)। यत्तु भा. (तै १, ८, १८, १)
घः प्र. इत्याह तन्मृग्यमूलम्। करणाधिकरणयोरिव
तद्भावात्।

^०) नाप. ([अच्छावाकमभिगीयमान-] संकृत्याख्य-साम-
विशेष-). तस.। शेषम् अग्निष्टोम-साम- इत्यत्र टि. प्र.।

^१) सपा. माश १३, ३, ३, १^२ साम इति पाप्मे।

^०) विप.। तस्येदमीयः यत् प्र.। तित्स्वरः।

^१) गतिस्वरः (पा ६, २, ५०)। यत्तु सा. (क्र १, ६१, ३)
कष. इत्येवं विवृणोति, बस. इत्येवं च पूष. प्रकृतिस्वरं

क्र १, ६१, ३; १८४, २; ८, १०३,
१३; शौ २०, ३५, ३; -कौ क्र
५, ४१, १६२.

१ भच्छा/वद्, अच्छावदामसि
मा १६, ४; का १७, १, ४; तै
४, ५, १, २; मै २, ९, २; काठ
१७, ११; क २७, १; शौ १९,
२, ३; पै ८, ८, ९; १४, २, ६;
१५, १५, ४; १७, १३, १०;
२०, २७, ७; अच्छा...वदामसि
क्र ८, २१, ६; अच्छावदामः
क्र १०, ८८, १४; †अच्छावद
क्र १, ३८, १३; ५, ८३, १;
८, ५१, ३; १०, १४१, १; सि
३, ३, ३; मा ९, २८; का १०,
५, ४; तै १, ७, १०, २; मै
१, ११, ४; काठ १४, २; क
२९, २; शौ ३, २०, २; पै ३,
३४, ३; अच्छा...वद् पै ७,
१२, ७,

२ भच्छा(च्छ-आ) /वद्,
भच्छा(च्छ-आ)वदामि शौ ६,
५९, ३; पै १९, १४, १२;
भच्छावदामसि शौ ६, १४२,
२; अच्छा(च्छ-आ) वदामसि
शौ ७, ३९, ३; ८, ७, १; १०,
१०, ४; १२, १, २७; पै १, २९, १;

३, २९, १; ५, १, ६; ७, १२,
१; १६, १२, १; १०७, ४; १७,
३, ८.

भच्छा/वह, अच्छा...वहेयुः क्र
६, ३७, ३०.

भच्छा/वृत्^b, अच्छा...ववृतीय
क्र १, १८६, १०.

भच्छा/स, अच्छा...असरत्
क्र ९, ९२, २; †अच्छा...
असरः^c क्र ९, ११०, ४; कौ
२, ८५८.

भच्छा/ह्ये > ϕ अच्छा-हृत- -तः
क्र ४, १५, ७.

१ भच्छे(च्छ, च्छा/इ), अच्छैति
तै २, ४, ९, ३; १०, ३; ५,
२, ६; ५, १, ८, १; ६, ३, ३,
१; ४, ३; ३; मै २, १, ८; ४,
८; ४, १, २; ५, २; काठ १०,
११; ११, १०; २४, ३; २६,
३; ३१, १; क ३७, ४; ४७, १;
†अच्छैति मै ३, ७, ६;
४, ५, २; †अच्छ...एति क्र
१०, ३०, ६; काठ १३, १६;
अच्छा...एति क्र २, ३६, ६;
७, ३, ३^d; अच्छ...एति^e मा
२७, १४; का २९, २, ४; तै ४,
१, ८, १; मै २, १२, ६; क २९,

५; शौ ५, २७, ४; पै ९, १, ३;
अच्छयन्ति मै ३, ७, ८^२; काठ
२४, ६^३; क ३७, ७^३; अच्छ...
यन्ति क्र ५, ४७, ६; काठ १८,
१७^०; †अच्छा...यन्ति क्र
१, ७१, ३; ७, १०, ३; मै
४, १४, ३; अच्छा...एति^f
कौ २, ५७१; जै ३, ४६, ६;
अच्छ...एमि तै २, २, १२,
३^१; अच्छेमः मा ११, १६; का
१२, २, ५; तै ४, १, २, २; ५, १,
२, ४; मै २, ७, २; ३, १, ३;
काठ १६, १; १९, २; क २९, ८;
अच्छा...एतु क्र ७, ३६, ९;
†अच्छा...यन्तु क्र ८, २३,
१०; ७१, १०, कौ २, ९०४;
जै ४, १४, ६; †अच्छ...यन्तु
९, १०६, १; कौ १, ५६६; २,
४४; जै १, ५८, १; ३, १६, ५;
५९, ३; शौ ३, ४, ३; पै ३, १,
३; अच्छेहि मा ४, २०; का ४,
६, ५; तै १, २, ४, २; ४, १, २,
२, ५, १, २, ४; ६, १, ७, ७; मै
१, २, ४; ३, ७, ६; काठ २, ५;
२४, ३; क १, १७; ३७, ४;
अच्छा...इत क्र १०, ३०, २;
अच्छ...इतन^g क्र ३, २९, ९;

समादधाति तद् व्याहृतत्वाच्चाऽलक्षणात्वाच्च दुरन्वयत्वा-
च्चातीवाऽप्रमाणम् ।

१) सस्थ. टि. अभि. द्र. ।

२) अभिप्राप्तौ तात्पर्यम् ।

३) तु. क्र ९, ६८, १; ८१, २ टि. यद्-वैपरीत्येनेह
गतिव्ययोग आस्थीयते । सनिष्यदत् सोमः सदा वाजाभि-
मुख्येन सरतीति वाजस्य कर्मणः साक्षात् क्रिययेप्सितत-
मत्वेन श्रवणं प्रतिभाति । ततश्चाभिमुख्यार्थस्य गुणभाव-
स्तद्वाचकस्य गतित्वाङ्गीकाराद् आपततीति किमु वक्तव्यम् ।
कर्मप्रवचनीयतादर्शा सा. द्र. । अच्छा सनिष्यदत् इति
योगमुद्यन्तः वै. G.W. प्रमु. दु. नोया भवेयुः । मृशार्थस्य

पदवृत्तिसमर्पितत्वात् ✓स्थन्द इत्यत्र गतिव्ययोगस्यान्य-
थासिद्धत्वाद् वाजप्राप्तावाभिमुख्यार्थस्य च विशेषाधाय-
कत्वात् ✓स इत्यनेन गतिव्ययोगस्य चरितार्थत्वादिति
दिक् ।

४) सपा. अच्छा...एति <> अच्छा...एषि इति
पाठे. ।

५) सपा. अच्छ...एति <> अच्छ...यन्ति इति
पाठे. ।

६) अच्छ...एमि इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. क्र ८,
४८, १० एम्यायुः इति पाठे. ।

७) अद्रोषाविता टि. द्र. ।

अच्छ...अयाम ऋ ५, ४५, ५; अच्छैताम् मै ४, ८, १. अच्छे(च्छ-इ)त ^० -तः मा ८, ५४; का ९, ७, १; तै ४, ४, ९, १; काठ ३४, १४. ॥अच्छे(च्छ-इ)त्य ^० -त्यः मै ३, ९, २. २अच्छे(च्छ-आ ✓इ), अच्छा- (च्छ-आ)यन्ति शौ १२, ४, १४; १५. ?अच्छवषट्कार ^० -रम् क ३५, ७. ॥अ-च्छन्दस्क ^० -स्कम् मै ४, ७, ५; ६. ॥अ-च्छन्दोस्म ^० -मस् तै ७, ३, ६, २; ८, २; ४, १, २; २, ३; ६, २. ॥अ-च्छम्बदूकार ^० -रम् तै १, ५, ७, ६; २, ३, ६, २; ४, ११, ५; ५, ११, ४; ६, २, ५; ७, ६; ५.	४, ७, ४; मै १, ५, ५; काठ १२, ४; १३, १०; २३, १; -राय मै २, ४, ५; ३, १०, १; ४, ५, १. ?अच्छै(र >) रा, ला ^० -राभिः काठ ५३, ३५; -लाभिः तै ५, १३, १. अच्छा अच्छ द्र. अ-च्छाय ^० -यः ऋ १०, २७, १४. अ-च्छिद्यमा(न >) ना ^० -नया ऋ २, ३२, ४; तै ३, ३, ११, ५; मै ४, १२, ६; काठ १३, १६; शौ ७, ५०, १; पै २०, १०, ८; -ना शौ ८, २, १; पै १६, ३, १. अ-च्छिद्र, द्रा ^० -न्द्रम् ऋ २, ३, ८; ५, ६२, ९; ६, ४९, ७; ८, २७, ९; खि ५, ७, १, ९; तै ४, १, ११, २; मै ३, ६,	३॥; ४, ४, २॥; १३, २, १४, ३; १०; काठ १५, १३; १७, १८; ३१, १४९; पै १९, ४२, १४; -द्रस्य ऋ ६, ४८, १८; -न्द्रा ऋ १, ५८, ८८ (४, २, २; ६, ५०, ९); १६२, १८; २, २५, १५; ३, १५, ५; मा २५, ४१; तै ४, ६, ९, ३; ५, ६, ८, ६९ ^५ ; काठ ४०, ६९९; ४६, ५; -द्राः ऋ १, १५२, १; तै ५, ६, ८, ६ ^५ ; मै १, ३, ३५; ३, २, ८॥; ४, १४, १०१; -द्राम् तै १, ५, ११, ५; मै २, ३, ८ ^१ ; १३, २; काठ १२, ९ ^१ ; पै २, २०, १; -द्रे खि ५, ७, ५, ३; मा ११, ३०; का १२, ३, ३; तै ४, १, ३, २; मै २, ७, ३; ४, १३, ४; काठ १६, ३; २१; १९, ४ ^१ ; क ३०, २ ^१ ; -द्रेण मा १,
---	--	---

०) अनन्तरगतेः स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, ४९)। उप.
कर्मणि क्तः।

०) क्यपः पितृवान् निघाते उप. धास्व. प्रकृत्या (पा
३, १, १०९; ६, २, १३९)।

०) समानार्थकप्रकरणसाक्षात् मुग. चिन्त्यः स्यादिति
प्रतिभाति (तु. सस्थ. काठ २३, १)। एवंप्रकारकाय
पामे. तु. गोत्रा २, १, ११ यत्र छम्बद् कुर्यात् इत्यस्य
अच्छवषट् कुर्यात् इति पामे. उपलभ्यते (तु. टि. वैप२
छम्बद् ✓कृ)।

०) विप. (लोक-)। बस. समासान्तः कप् प्र. (पा ५, ४,
१५४)। कपि पूर्वम् (पा ६, २, १७३) इति स्वरः द्रः।

०) बस. अन्तोदात्तः (६, २, १७२)।

०) छम्बद् ✓कृ > भावे ०कार- इति मूलतः सतः
क्रियाविशेषणत्वेन योगाद् द्वितीयैकवचने प्रयोग उताहो
णमुलन्तं रूपमव्ययमिति विवेक्तुं दुःशकम्। नञ्-समास-
तत्स्वरविशिष्टतयैव श्रुत्युपलम्भात्। नञ्-समासाभावपक्षे
अच्छम्बद् इत्यव्ययमुपपदीकृत्य प्रयोगं निष्पादयतां
(तु. P.W. प्रमु.) तु प्रथमे कल्पेऽन्तोदात्तः (पा ६, २,
१४४) स्याद् द्वितीये चोपोत्तमोदात्तः (पा ६, १, ११३)

स्यादिति विवेकः सुलभः द्रः।

०) ✓अच्छ + अरः प्र. (पाउ ३, १३१) तत्स्वरश्च।
अत्रैतत्-सदृशं प्रातिपदिकत्रितयमपरमपि द्रः। तद्
यथा अच्छ (ल >) ला- इति, ऋक्ष- (ल >) ला- इति
अच्छ (र >) रा- इति च। सर्वाणि चैतानि चत्वारि
स्वरूपाणि ऋक्षर- > रा- इति मूलतः सतः पञ्चमस्य प्राति.
प्रादेशिकविकारमात्राणि द्रः। भाषासंक्रमे ऋक्ष- > अच्छ-
ऋक्ष- > अच्छ- इत्याकारकस्य, र- > ल- इत्याकारकस्य
च परिवर्तनस्य सुप्रसिद्धत्वाज्ज्ञेह बहु वक्तव्यं स्यात्।
एतानि प्राति. यस्या. द्रः।

०) सपा. मै ३, १५. ६ अस्तराभिः इति, मा २५, ३
का २७, ३, १ ऋक्षलाभिः इति च पामे.

०) तस. नञ्स्वरः (पा ६, २, २)।

०) =सपा. ऐत्रा ८, २७^१। मंत्रा २, ८, ३; ४ अच्छिद्राः
इति पामे.

०) द्राः इति पाठः? ०द्रो (द्रा-उ) शि^० इति शोधः
(तु. सस्थ. टि. उशिजः; वैतु. भा. [पक्षे], सा. च उशिजः
इत्यस्य विशेषणमिति कृत्वा पपा. एव साधीयान् इति
मन्वानौ)।

१२; १६; २०; ३१; ४, ४; १०,
६; का १, ४, १, ५, ७; ७, ४; १०,
३; ४, २, ३; ११, ४, २; तै १,
१, ५, १; १०, ३; २, १, २; मै १,
१, ६; २, १; २, ३, ८; ६, ८;
३, ६, २; ४, ४, २; काठ
१, ५; २, १; १२, ९; १५, ६;
२३, १; क १, ५; १३; ३५, ७; पै
२०, ४३, ५.

अच्छिद्र-तनु^१-तु मै १, १, ३.

अच्छिद्रे(द्र-ड)ष्टका^२-का मै ३,
२, ८.

अच्छिद्रो(द्र-ऊ)ति^३-ति: ऋ १,
१४५, ३.

अच्छिद्रो(द्र-ऊ)घ्नी^४-घ्नी ऋ १०,

१३३, ७.

अ-च्छिद्रत्व^५-त्वाय मै २, ४, ३;
३, ८, ७; १०, ४; काठ १२, १२;
२२, १३; २३, १; क ३५, ७.

अ-च्छिन्न^६-न्न: तै १, ३, ५,
१६; ९, २; ६, ३, ९, ३; मै १, ४,
२; ७; काठ ७, २; ९; क ५, २;
८; शौ १९, ५८, १; पै १,
११०, १; -न्नम् मा २०,
४३; का २२, ४, ८; तै १, २,
३, ३; ६, १, ४, ९; मै १, ४, ६; १;
३, ११, १; ४, ८, ८; काठ २३,
८; ३८, ६; क ४८, १; शौ
६, १२२, १; पै २, ६०, २;
१६, ५१, ५; -न्नस्य मा ७,

१४; का ७, ६, ३; ७, ४; तै ३,
२, ३, १; मै १, ३, १२; काठ
४, ४; क ३, ३; -न्ना: शौ
१९, ५८, १; पै १, ११०, १.

अ-च्छिन्नपत्र,त्रा^७-त्र: मै २,
७, १६; काठ १, ११; २, ७;
क २, १; -त्रा^८ काठ, क १,
११; -त्रा: ऋ १, २२, ११;
मा ११, ६१; १३, ३०; का
१२, ६, २; १४, ३, ४; मै २, ७, ६;
३, १, ८; काठ १६, ६; १९,
७; क ३०, ५; पै १९, १, ११.

अ-च्छिन्नपर्ण^९-र्णेन शौ १९, ३२,
२; पै १२, ४, २.

अ-च्छिन्नरै^{१०}-राय: क २, १;

^१) विप. (पवित्र-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वर: (पा ६,
२, १) ।

^२) कस. सामान्य: सामासिक: स्वर: (पा ६, १, २२३) ।

^३) विप. (शिशु- [=अग्नि-]) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम्
(पा ६, २, १) ।

^४) विप. (गो-) । समासस्वरौ नापू. टि. द्र. ।
उप. कृते तु. टि. ऊधन्- इति ऊधन्, ऊधस्- इति च ।

^५) तस. नस्वर: (पा ६, २, २) । उप. भावे स्व: प्र. ।

^६) तस. नस्वर: (पा ६, २, २) ।

^७) अ-च्छिन्नरै- इत्यत्र टि. द्र. । पाभे. च यथायथ-
मनुसंधातव्यो भवति ।

^८) तस. नस्वर: उप. च वस. ।

^९) पाभे. अखिद्रा: काठ ३९, ३ द्र. ।

^{१०}) अदितिरच्छिन्नपत्रा > सपा. आपथौ २, ६, १
माथौ २, ५, १३ वैथौ ५, ३: १० अदितिरस्यच्छिन्नपत्रा
इति, माथौ १, २, ३, २४ ? अदितिरशनाच्छिन्नपत्रा इति,
वाथौ १, ३, १, २४ वाथ १, १२ अदितिरसि नाच्छिन्नपत्रा
इति, द्विथौ १, ७, २८ अदितिरस्यनाच्छिन्नपत्रा इति
च पाभे. ।

^{११}) वस. अन्तोदात्त: (पा ६, २, १७२) । उप. कस. ।

^{१२}) अत्र शाखाभेदेन पाभे. द्र. । तथा । तै १, ३, ५, १

अ-च्छिन्न: । राय: इति पदद्वयं श्रूयते । क २, ९ इत्यत्र
काठ ३, २ इत्यत्र च समस्तमेकं पदे यथानिर्देशं श्रूयते
यूपच्छेदनानन्तरं तत्परिवासनकाले यजमानाशीरभि-
प्राया श्रुतिरेषा द्र. । पदद्वये तावद् यथाऽयं यूयो
मन्त्रवलेनाऽच्छिन्नो भवति तथाऽस्माकं यजमानं राय
उपपद्यन्तां सुवीरश्वासौ भवेद् इत्याकारिकाऽऽशीर् द्र. ।
यसु सा. अत्र राय: इति द्वितीयावहुवचनान्तं पदमभि-
प्रयन् 'रायो' बनानि यजमानाय देहि' इत्येवं व्याख्यत ।
तदविचारसहम् । ऊडिदम् (पा ६, १, १७१) इति
विभक्तिस्वरापतेर्दुर्वारत्वात् । एवमैकपदे क २, ९ इत्यत्र
'अच्छिन्ना राय इमं यजमानमुपपद्यन्ताम्' इत्याद्यर्थ: द्र. ।
काठ ३, २ इत्यत्र तु भवति कश्चिद् अपरो विशेष: ।
पूर्वोक्तशाखाद्वये, अच्छिन्न- इत्यारभ्य नवं वाक्यं भवति ।
अत्र काठ. त्वासानिक्यो: पदयोर्द्वयोरपि पूर्वयैव
त्रिष्टुप्माऽथवा तस्या उत्तरार्धेनैकवाक्यताऽन्वय: द्र. ।
एतस्माच्च भेदाद् द्विव्याख्यानम् एतत् प्राति. द्र. ।
तथाहि क. वाक्यपार्थक्यकल्पे नञ्-तस. (छिन्ना राय-
श्छिन्नरायस्त द्विजा इत्यर्थ:) अत्र छिन्न-रै- इत्यन्तोदात्तं
प्राति. उप. भवेत् । काठ पूर्वान्वितवाक्यकल्पे तु छिन्ना
रायो यस्माद् इति प्रथमं वस. छिन्न-रै- इत्याकारकं
प्राति. भवेत् ततश्च पूर्ववद् नञ्-तस. अव्यय-पूष. प्रकृति-
स्वरो भवेत् (तु. पा ६, २, २) । वस. पक्षे उपसर्जनहस्व-
त्ववारणार्थम् ईयसो बहुव्रीहे: (पावा ५, ४, १५६) इत्यत्र

-रायम्^१ काठ ३, २.

अच्छ^२ - अच्छवः पै २, ९१, २.

१ अच्छे^३ पै १, ११२, १२.

१ अच्छे, २ अच्छे, अच्छेत-, अच्छेय-

अच्छ ✓ इ द्र.

अच्छेदन- नम् पै २०, ४९, ८.

॥ अच्छे (र >) रा^४ - राः मै ४, ४, १.

अच्छोक्ति- अच्छ ✓ वच् द्र.

अच्य, अच्य-, अच्यमान- ✓ अच्, ञच् द्र.

१ अच्युत^५ - अत लि ७, ३, १;

-तः क्र १, ५२, २; १०,

१११, ३; मा २०, २७; का

२२, २, ४; तै १, २, ६, १; काठ

३४, १॥; शौ ६, ८८, ३; १९,

३३, २^६; पै १२, ५, २^६; -तम्

क्र १, ५६, ५; २, ३, ३; ६,

१५, १; १७, ५; १०, १७०, ३;

मै २, ७, १६; काठ ३९,

३; कौ २, ८०५^१; जै ४, ३,

१^१; शौ ५, २८, १४; १२, ३, ३५;

पै ५, ४०, ४; १७, ३९, ४; -ता

क्र १, ८५, ४; १६७, ८; २, २४,

२; ६, २, ९; २२, ६; ३१, २; ८,

२०, ५; १०, ६१, १०; तै ३,

१, ११, ६^१; शौ ९, २, १५;

२०, ३६, ६^१; पै ६, ७, ४; १६,

७७, ५; -ता क्र १०, ११५,

४; -तानाम् क्र ८, ९६, ४;

मा ७, २५; का ७, १०, २;

तै १, ४, १३, १; मै १, ३, १५;

काठ ४, ५; २८, १; क ३, ५;

-तानि क्र ३, ३०, ४; -॥तेन

काठ ६, ६; क ४, ५,

अच्युत-तम^६ - तम् काठ २८, १.

अच्युत-वल्ल(भ >) मा^७ - ताम् लि

२, ६^१, २५.

२ ॥ अच्युत^१ - तः तै २, ६, ३, ३.

अच्युत-क्षित्^{११} - क्षित् मा ५,

१३; का ५, ४, ४; तै १, २, १२,

३; मै १, २, ८; ३, ८, ५; काठ २,

९; क २, ३.

अच्युतक्षित्-तम^६ - तमः मा ७,

२५; का ७, १०, २; तै १, ४,

१३, १; मै १, ३, १५; काठ ४,

५; क ३, ५.

अच्युत-च्युत^{१२} - च्युत क्र २, १२,

९; शौ ५, २०, १२; २०, ३४,

९^१; पै ९, २४, १२; १३, ७,

९^१; -च्युत क्र ६, १८, ५.

✓ अञ् (वधा.), अजति क्र ६, ६६, ७;

अजन्ति^१ क्र ९, ९१, १;

अजामसि पै ११, २, १०;

अजन् पै ९, १९, २; अजन्तु

शौ ८, ६, १९; पै १६, ८०,

१०; अजताम् पै २०, ३८, ९;

अजन्तु शौ ८, ५, ५; ६; पै १६,

२७, ५; ६; अज (> जा) क्र १,

१७४, ३; शौ ४, ३७, २; पै १३,

४, २; १५, २०, ६; १७,

१३, २; अजध्वम् क्र ६, ४८,

११^{१३}; अजाव क्र १, १७९, ३^{१३};

आजः क्र ७, ५, ६; आजतम् क्र

१, ११२, १६.

अजुः^{१४} क्र ५, ६, १०.

उसं. द्र । विवेकभूयिष्ठापेक्षो विषयः पुनरपि वैश. प्रमु. द्र ।

१) सपा. *रायः इति शोधः (तु. क २, ९) ।

२) = यातुधानाधिपति-। व्यु. ? तु. सप्र. शौ २, २४ पै २, ४२ ।

३) पाठः? यथानिर्देश वा इति ते इति पृथक् पदे इव भवतः । तत ऊर्ध्वं तानि इति अच्छे इति द्वे पदे स्याता-मुताहो एषां चतुर्णां पदानां स्थाने वाते तान् यच्छे इति पदत्रयी स्यादिति संदेहो भवति । प्रथमस्य कल्पस्या-पेक्षया द्वितीयः साधीयान् प्रतीयते । अर्थस्य स्फुटत्व-विशेषधौक्यात् । एवं च सति मुपा. यथावत् संशोधनीयः कल्पद्वयापेक्षया ✓ अच्छ, इति ✓ यच्छ इति च विकल्पकल्पने तत्त्वं द्र. ।

४) विप. (२अप्.) । उस. । यनि. अञ्जुरा- इति शाखीयः वावि. द्र. (तु. Sch. भू २९, २) । = अच्छर- इति SBW. । व्युत्पत्तिस्तु विस्पष्टतरत्वाद् विमर्शमपेक्षते ।

५) विप., स्वप्. (विष्णु- [खि.]) । तस. अव्ययपूष.

प्रकृतिस्वरः ।

१) सपा. शौ ५, २८, १४ अच्युतम् इति, खि ४, ६, ९ धरुणम् इति च पाभे. (तु. टि. धरुणम् खि.) ।

२) तमपः पित्वाजिघाति स्वरस्तदवस्थः ।

३) विप. (लक्ष्मी) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरः । °त-वु° इति स्वरः? यनि. शोधः (तु. तत्रैव माधव-प्रिया-) ।

४) विप. (पुरोडाश-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. भावे क्रः प्र. । आद्युदात्तत्वात्तोदात्तत्वयोस्तात्पर्यं तावदेव साम्यं यावत् अप्रतिहत-प्रतिघातरहितेत्येतयोस्तत्पर्यायभूतयोः शब्दयोर्मध्ये भवति । एवं तयोः सामान्येनाऽ-नर्थान्तरभूतार्थवाचकत्वे सत्यपि सूक्ष्मो भेदो भवति ।

५) उस. ✓ क्षि (निवासे) + क्तिप् प्र. ।

६) क्तिवन्त-कृत्स्वरः प्रकृत्वा (पा ६, २, १३९) ।

७) सपा. कौ १, ५४३ जै १, ५५, १२ सृजन्ति इति पाभे. ।

८) सस्थ. उप...आ...सृजध्वम् टि. द्र. ।

९) तु. सस्थ. टि. अञ्जि. १०) तु. टि. अजुर्ध्वम् ।

अज्यसे ऋ ६, २, ८. [अनु°, अप°, अमि°, अभ्या°, अव°, आ°, उद्°, उप°, उपा°, निर्°, प्र°, वि°, सम्°].

अज्-पूतना°, १अज-निर°.

अजत्-अप°

अजन-गो°.

अजनी-अश्व°, वा°, मन्त्र°.

अजिरा^१-रः ऋ ६, ६४, ३; ८,

१०१, ३; १०, ९८, २; शौ ३,

४, ३०; -रम् ऋ १, १३८, २, ३;

९, ८; ४, ४३, ६; ७, ११, १२;

(१०, ७०, ३); १०, १०२, ४;

खि ४, ११, ६°; मा ३४, ६°;

काठ ९, १; १३, १२; २१, ८°;

क ८, ४; शौ ८, ८, ३; पै १६,

२९, ४°; -रा ऋ १, १३४, १३;

५, ५६, ६; ३, ३५, २; काठ ३१,

१४; -राः ते २, ४, ७, २;

काठ ११; ९; -राय मा १६,

३१; का १७, ४, ५; तै ४, ५,

५, २; मै २, ९, ५; काठ १७,

१४; क २७, ४; -रासः ऋ १,

१४०, ४; ५, ४७, २; ८, ४९, ८;

खि ३, १, ८. [०र-खदिर°].

अजिर-शोचिस्^२-चिषः ऋ

९, ६६, २५; कौ २, ६६०;

जै ३, ५५, १; -चिषम् ऋ ८,

१९, १३.

अजिरा(र-आ)चरिणु^३-ः णुः

खि ४, ८, ६.

अजिरा(र-अ)धिराज^४-जौ

शौ ७, ७२, ३.

✓अजिराय^५, अजिरायते ऋ

८, १४, १०; शौ २०, २८, ४;

३९, ५,

अजे निर°.

अजम्^६-जम् ऋ १, १६३, १०;

३, २, १२; मा २९, २१; का

३१, ३, १०; तै ४, ६, ७, ४;

काठ ४६, ३; -जम् ऋ ४,

५३, ४; -जम् ऋ १, ३७, ८;

१०^७; ८७, ३; ५, ८७, ७; ८, ४३,

२०; तै ४, ३, १३, ७; मै ४,

११, २.

अजम्^८-जम् ऋ १, १५८, ३;

६, ४, ४; ८, ४६, २८; १०,

१०३, ६; मा १७, ३८; का १८,

४, ६; तै १, ३, १४, ७; ४, ६,

४, २; मै २, १०, ४; क २८, ५;

कौ २, १२०४; शौ ६, ९७, ३;

१९, १३, ६; पै ७, ४, ६; १९,

१२, ९; -जम् ऋ १, ६५,

३; ११२, १७; १६६, ५; ६,

३१, २; ८, २०, ५; -जम्,

-जम्नि शौ ११, १२, २२;

-जम्भिः ऋ ८, ४६, १८; -ज्मा

काठ १८, ५.

१अज्यमान^९-नः ऋ ५, ३०, १४.

अज्^{१०}-ज्माः ऋ ६, २४, ८;

१) विर. (मनस्-रुद्र-प्रभृ.)। किरच् प्र. (तु. पाउ १, ५७; भोउ २, ३, ४७)। यश्च काउ १, २४ इत्यत्र निरनुबन्धः प्र. शिष्टो भवति स स्वराजुरोधरहितलोक-मात्रगोचरः द्र.। वेदे त्वन्तस्वरतश्च चिदनुबन्धः सुवच एवेति किमु वक्तव्यं भवति। चित्स्वरः (पा ६, १, १६३)।

२) सपा. पै ३, १, २ जरसे इति पामे.।

३) सपा. काशि १३४ः १२ अजरम् (तु. उ. म.।मा.) इति पामे.।

४) चिर- इति शब्दसाहचर्यात् अचिरम् इति शोधः।

५) अचिरम् इति मूको.।

६) सपा. मै २, ४, ७ अज्माः इति पामे.।

७) विप. (अग्नि-चन्द्र-।=सोम-रश्मि-।)। नस. पूष.

प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

८) स्वरः प्राति. चेत साधु स्यात्तर्हि तस्य. तत्स्वरश्चान्य एव द्र.। मूको. तु भूयस्तेन जरिणु- इत्येव उप. समर्थयन्ति (तु. MW.)। अजिराजरिणुः, अजराजरिणुः, अजराजरिणु, इत्येतेषां मध्यमो वोटमो वा पाठः स्याद् आदिस्वरश्चेति विग्रहान्तु विग्रहः।

१) द्रस. सामान्यः समासस्वरः (पा ६, १, २२३)।

२) नाधा. आचारार्थे क्यङ् प्र. दीर्घश्च (पा ३, १, ११)।

३) भाप., नाप. [मार्ग-चर्या-अजि- (तु. या ४४, १३) प्रभृ., WW. [१, ३५] SBY [३९]]। मन् प्र. (तु. पाउ १, १४०) नित्स्वरश्च।

४) सपा. तैआ ३, १०, ४ आपश्चौ १४, १२, १ अज्मा इति, तां १, ७, ६ अजम् इति च पामे.।

५) सपा. कौ १, २२१ जै १, २३, ८ यज्ञेषु इति पामे.।

६) मनिन् प्र. (तु. पाउ ४, १४५)। शेषे ८ टि. द्र.।

७) शानचो निघाते यक्-स्वरः (पा ६, १, १८६)।

८) नाप. (सम-भूभाग-)। औणादिकः रन् प्र. उंस. नित्स्वरश्च (पाउ २, २८; पा ६, १, १९७)। एतच्च एप्. इति च प्रत्यय-मात्रमिन्ने सती अप्यर्थतः समाने भवत इत्येतदर्थं तु. अजिर- इति पामे. तै २, ४, ७, २ काठ ११, ९। यत्तु सा. (क ४, १, १७) <अ-जर- (<✓ज्) इत्येवं व्युत्पत्तिं व्यकल्पयत् तद् निदिष्टशास्त्रान्तरीयव्यवहारविरोधाद् अप्रामाणिकम्। यदसौ तत्रैव गमनशीलतया व्याचक्षाणः ✓अज् इत्यस्माद् व्युत्पादयत् तत् साधु।

-०ज्राः^१ मै २,४,७; -†ज्राव
ऋ ४,१,१७; १९, ७; ५,५४,
४;६,६२, २; ८, १५, २; १०,
४४,८; ५९, ३; शौ २०, ६१,
५;६२, ९; ९४,८; -ज्रे ऋ ८,
२७,१८. [†ज्र-? उरु°, वासे°].

अज्रय^२ - ज्रया ऋ १०,६९,६.

आज- उद्°, निर°.

आजि^३ - †जयः ऋ १,८१,३; ७,
३२, १७; कौ १, ४१४; २,
३५४; जै १, ४०, ६; ३, २९,
११; शौ २०,५६,३; -जा ऋ
१, ६३, ६; १०२, ३; १०;
११६,२; १५; ७, ८३, २; ९,
६६,८; पै ३, ३६,२†; -जिम्
ऋ १, १७९, ३; ४, २०, ३;
२४, ८†; ४१, ८; ४२,५; ५८,
१० (९, ६२,३); ५, ४१, ४;
६, २४, ६; ७५, २; ७, ९८,
४; ८,४५, ७; ५३, ८; ९,३२,
५; १०, १०२, १२; खि ३,
५, ८; †मा १७, ९८; २९,

३९; †का १९,१, ११; ३१,२,
३; तै ४, ६, ६, १†; ५, ३,२,
३†; ७, ५, ९, २†; १मै १,
११,५; ७†; ३,१६, ३†; ४,३,
२; १काठ १०, ५; १२,७; १४,
५; ७; ८; २१, १२; २३, ३;
४०,७†; ४६,१†; कौ १,६८†;
जै १, ७, ६†; शौ ६, ९२,
२०; ७, ८७,१†; १३, २, ४†;
५; २०, ८७,४†; †पै ८, १३,
१०; १५, १०, २; १८,२०,८;
९; १९,३४,११; १२; -†जिपु
ऋ १, ८१, १; १३०, ८†; २,
३४, ३; ४, १७, ९; ५, ३५,
१७; ८, ८४, ८†; ७, ८३, ६;
१०, १५६, १; तै ३,५,११,५;
मै ४, १०, ३; १२, ४; काठ
१५, १२; कौ १, ४११; २,
३५२; ८७७; जै १, ४०, ३;
३, २९,९; ४, ११,२; शौ २०,
५६,१; -जीव ऋ ६, ३५, २;
शौ २, १४, ६; पै २, ४, ३;

१०, १, ६; -(जि>)जीम्
१मै २, १, ११; ३,४,३;-जेः
ऋ ४,४१, ११; १०, १०२,
५; -जौ ऋ १, ५१, ३; ५२,
१५; ११२, १०; १७६,५; ३,
३२,६; ५३, २४; ४, १६, १९;
६, १९, ३; २०, १३; ८,९६,
१४; ९, ९१, १; ९७, १३;
२०; १०, ६१, १; ८; ६८,२;
७५,९; १०२, १; काठ ७, १२†;
३८, १२†; †कौ १, ५४३; २,
१५६; †जै १,५५,१२; ३,१५,
४; शौ २०,१६,२†; १३७,८.

आजि-कृत्^४ - कृत् ऋ ८, ४५,
७.

आजि-तुर^५ - तुरम् ऋ ८,५३,
६; खि ३,५,६.

आजि^६-पति^१ - ०ते ऋ ८,५४,
६; खि ३,६,६.

अञ्ज- १अज- ✓अञ्ज द्र.

२अञ्ज,जा^१ - ०ज शौ ९,५, ९; १६;
-०ज काठ ७, १३; शौ ९, ५,

*) विप. (२अप्-).

१) यदत्र यतोऽनावीयः स्वरो न भवति भवति च
तित्-प्रयोजितः स्वरितः (पा ६,१,१८५) । तदेतद् अञ्ज-
अजिर्- इत्यत्रैव भूयो ज्ञापकं स्यात् । कथमित्युच्यते ।
मूलतस् अञ्ज-इतिमञ्च शब्देऽभ्युपेयमाने (अजिर्->
अञ्ज-) ततश्चाऽञ्जकात् सतः प्रत्ययोत्पत्तौ सत्याम्
(अजिर्->अञ्जर्-य) यतोऽनावीयस्वरनिमित्ताभावात् (पा
६,१,२०५) नैमित्तिकाऽभाव इत्यर्थात् । यद्वा अनावः
(पा ६,१,२१३) इति यदुक्तं तदल्पमिति द्र. । अन्येषां
अञ्जकत्वे सत्यप्यनाद्युदात्तानां सतां तत्र उक्तं. (तु.
उक्त्यर्थ- कर्त्या- धान्य-).

०) नाप. [धावन-प्रतियोगिता-, युद्ध- (तु. निघ २,१७
या [९,२३] प्रभृ.), पुरस्कार-प्रतियोगिता-] । अधिकरणे
इण् प्र. (पावा ३, ३, १०८ यद्वा पाठ ४, १३१)
तत्स्वरश्च । या. प्रभृ. <आ✓जु वा आ✓जि वेति? तु.
SBHY [१३,७४] ।

वैप-१०.

१) नाप. (संग्राम- इति सा. प्रभृ.; धावनप्रदेशावधि-भूमि-
विशेष- इति PW. प्रभृ.) ।

०) आजिं जय इत्यस्य स्थाने सपा. मा ९,९ वाजजित्
च भव इति, का १०,२,६ वाजजित् च एधि इति पाभे. ।

१) =सपा. माश्रौ १,५,२,१७ । त्वाऽजौ> आपश्रौ
५, ९, ८ त्वा ये इति पाभे. ।

०) विप. (इन्द्र-) । उस. उप. ✓कृ+किप् प्र. । कृद-
उत्तरपदप्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१३९) ।

१) उप. <✓तुर<✓त्वर । शेषं नापू. टि. द्र. ।

१) नाप. (इन्द्र-) । तस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१८) ।

१) नाप. (†अद्भुतमाय-] विशिष्टदेव-, ब्रह्मन्-, पशु-भेद-) ।

✓अज+कर्तरि अच् प्र. (पा ३,१,१३४) चित्स्वरश्च, <अ-ज-
इति वा । अपशु-प्रकरणे तत्रतत्र तत्तद्देवतादिविशेषणतया
बहुयः श्रुतयो भवन्ति । तत्र कंचित्-कंचित् अ-ज (<✓जन्)-
इत्येवमपि भाष्यकारैर्व्याकृतं भवति । तत्र तेषां पारस्परि-
कस्य भूयसो वैमल्यस्य सम्रावाद् विमर्शविशेषतो भूयिष्ठे

१५; पै ३, ३८, ९; १६, ९७,
१०; ९८, ७; -जः ऋ १, ६७,
३; १६२, २; ४; १६३, १२;
२, ३१, ६; ३, ४५, २; ६, ५०,
१४; ७, ३५, १३; ८, ४१,
१०; १०, १६, ४; ६४, ४; ६५,
१३; ६६, ११; १३४, ६; खि
५, ३, ५; खिसा २९, ८^०; मा ५,
३३; १३, ५१^०; २१, २९; २४,
३२; २५, २५; २७; २९, २३^०;
५९; ३४, ५३^०; का ५, ८, ३;
१४, ५, ५^०; २३, ४, १; २६, ७,
२; २७, १२, २; ४; ३१, ३, १२^०;
७, १; ३३, २, १६^०; तै १, ३, ३,
१; १२, १, १, ४, ५; ४, ४, १०, ३;
६, ७, ५^०; ८, १, २, ५, ५, १, २^०;
१२, १, २, ४, १; ७, १, १, ४^०;
मै १, २, १२; ६, २^०; ४^०; २, ५,
१^०; ७, १७; १३, २०; ३, ११, २;
१४, १३; १६, १^०; ४, ८, २^०;
काठ २, १३; ८, ८; १२^०; १३,
१; १६, १७^०; २४, ७^०; ३९,
१३; ४६, ३, ४^०; ४७, २; ४८,
३; क २, ७; १^०; २; ७^०; २५,
८^०; ३७, ८^०; १^०; १^०; २, ४४१;
१०६९; १^०; ३, ३३, १६; शौ
४, १४, १^०; २, ५, १; ३; ७^०;

१०; ११; १३^०; १६; १८; २०;
२१; ३१-३६; १०, ७, ३१; ८,
४१; १३, १, ६; १८, २, ८^०;
१९, ११, ३^०; पै ३, ३८, १; ९;
८, १९, १-३; ८; १३, ८, १३^०;
१६, १७, १; ७-९; ९८, २; ३; ७;
९९, ६; ८; १७, १०, २; १८, १५,
६; -१^० जम् तै २, १, १, ५; मै १,
६, ४; २, ५, २; ३^०; ५; ११^०; ३,
१०, २^०; ४, ८, ३; काठ १२,
१२; १३^०; १३, १; २; ४^०; ५;
१३; १८, १; शौ ४, १४, ६^०; ९;
९, ५, ७^०; ११; १२; २२; २४;
२८; ३१; ३७; १८, २, ९; पै ३,
३८, ११^०; ८, १९, ४; ७; १०;
११; ९, ७, २; १६, ९७, ७^०; ८;
९८, १; ९^०; १००, २; ४; १७, १३,
५; -१^० जया तै ६, १, ६, ३; १०,
१; मै ३, ७, ७; काठ २३, १०;
२४, २; ६^०; क ३७, १; ३; ७^०;
-१^० जस्य ऋ १, १६४, ६; १०,
८२, ६; मा १७, २०; का १८,
३, ६; तै ४, ६, २, ३; मै २, १०,
३; काठ १८, १; क २८, २; शौ
४, ४, ८; १४, ७; ८; ९, ५,
१९६, १४, ७; पै १६, ६६,
६; ६९९, १-२; ५; -जा ऋ २,

३९, ३; मा १४, १९; २३, ५६;
का १५, ५, ५; २५, १०, ४; तै २,
२, ४, ५^०; ३, ४, २, २, १३,
२; ६; ४, २, १०, ४^०; ३, ७, १;
१५, १, ६, २; ४, ३, २; १६,
१, ६, ३; ५, १०, १; मै ११,
५, १०; ८, १; २, ६, १३;
८, ३; १३, १४; ३, ७, ७^०;
४, ४, ९^०; काठ ६, २; ७,
७; १३, ११; १२^०; १७, ३;
१९, ५; २३, १०; ३४, ७;
३९, ४; ११, १; २६, २६;
३०, ३; ३७, १; ७; -जाः ऋ
६, ५७, ३; १०, २६, ८; तै ५,
६, १९, १; ७, ३, १४, १; मै ४, २,
१४; काठ १३, १; २४, ६; २८,
१०^०; ३५, १५; ४३, ४; ४९, ९;
क ४५, १^०; पै १, ४०, ४; -जान्
मै २, ५, ११^०; काठ १३, ३^०;
पै १२, ६, १०; -जानाम् १^० तै
२, १, १, ५; ५, ५, १, ३; पै २,
३७, ४; ६, १५, ८; -जाम् ऋ
८, ७०, १५; १^० मै २, ५, २^०; ३,
७, ७; ४, ८, ८^०; १^० काठ १३,
१; २८, ५; क ४४, ५^०; शौ ६,
७१, १; पै २, २८, २; २०, १४,
१; -जाय पै ६, ३, ११; -१^० जायाः

तत्प्रकारकेषु स्थलेषु तथाविधायाम् व्युत्पत्तेर अप्राकरणिकत्वा-
वभासाच्च । तत्तद्वाच्यविमर्शविस्तरतः करिष्यमाणस्याऽ-
स्मदीयस्य विवेचनस्य वैशः एव विशेषेण युक्तावसरत्वाच्चैह
व्युत्पत्तिविभागतः शब्दद्वैविध्यनिर्देशो नाकारितीति मर्षयन्मु
युक्तयुक्तविचारिणः । एस्थिः अपि द्वित्रैरुदाहरणैरेषा
भौनमुद्रा किञ्चिदुपपाद्यत इव । तथया । ऋ १०, ८२, ६
इत्यत्रोपस्थाप्यमाना द्वितीया व्युत्पत्तिः (तु. ७७.) ।
विश्वकर्मेणोऽपि गर्भस्त्वेन श्रूयमाणत्वाद् अजन्मनस्तथा-
विधविशेषणस्यानुपपत्तेर अप्रामाण्यमिवाऽऽपत्तेत् । एवम्
ऋ २, ३१, ६ प्रष्टः पुक्-पाद्- इति विशेषणाच्च लुप्यत्व-
विशिष्टस्याऽऽहः साहचर्याच्च तत्र साहाभारयाद् एकेनैव

पादेन सर्वत्र प्राप्तुमलम्बुष्णुर अतश्च चातुष्पाद्यं प्रति
नितरां निरपेक्षः कश्चिद् अद्भुतमायोऽजाऽन्तरविशिष्टोऽज
एव शिश्नावधिषितः स्याद् इति संभ्रम्यते (तु. ऋ १०, ११७, ८
यत्राऽस्मदभिप्रायत एकद्विचतुष्पदां पारस्परिका उत्कर्षापकर्षौ
सम्यक् स्पष्टं च ध्यायेते) । यत्तु ७. ऋ १०, ९०, ३ प्रष्टः
स्वपक्षसमर्थनमपश्यत् तदपि व्यर्थमिव भवति । तत्र सर्वत्र
पाद-शब्दस्य सामान्येनाशपथीयत्वदर्शनाद् इति दिक् ।

*) अ^० इति मुपा. स्वरः ? यनि. शोधः ।

७) सपा. अजुः (माश ७, ५, २, ३६ वेताश्रौ २९, ३
कौसू ६४, २३ च) <> अजा (आपश्रौ १६, २७, १८ च)
इति पाठे. । १) पाठे. अजिन्मा मा १८, ५१ टि. द्र. ।

तै ६, १, ६, ३; काठ ८, २, २३,
१०; क ६, ७, ३७, १; -जायाम्
तै ५, ४, ३, ३; मै ३, ३, ४;
काठ २१, ६; क ३१, २१;
-जायै तै २, १, १, ६; -जासः
ऋ ६, ५५, ६; ७, १८, १९;
-जे शौ ५, ३१, २; पै ९, ११,
४; -जेन शौ १८, २, २२.
[°ज, जा- गो°, चरम°].

॥अ(जा>)ज-क्षीर- -रम् तै ५,
१, ७, ४; मै ३, १, ८; -रे तै २,
२, ४, ४; ५; -रेण तै ५, १, ७,
४; ४, ३, २; मै ३, १, ८; काठ
१९, ७; क ३०, ५.

अज-गरु- -रः खि २, १४, २; ३;
मा २४, ३८; का २६, ८, ३;
तै ५, ५, १४, १; मै ३, १४, १९;
काठ ४०, ५; ४७, ४; शौ २०,
१२९, १७०; पै १, ९६, ४; -राः
शौ ४, १५, ७; ९; ११, २, २५;

पै ५, ७, ६; १६, १०६, ५; -रेण
तै ७, ३, १४, १; काठ ३५, १५;
४३, ४.

म(जा>)ज-त्त्व- -त्त्वम् तै ६, १,
६, ३.

अज-पाल- -लम् मा ३०, ११;
का ३४, २, ३.

अज-मायु- -युः ऋ ७, १०३, ६;
१०.

अज-मीळह- > आजमीळह-
-ळ्हासः ऋ ४, ४४, ६; शौ २०,
१४३, ६१.

॥अज-लोम- -मैः तै ५, १, ६, २;
काठ १९, ५; क ३०, ३.

अज-लो(मच>)झी- -झी मै ४,
२, १४.

अज-शुङ्ग- > शुङ्ग- -ङ्गि
शौ ४, ३७, २; पै १३, ४, २; -ङ्गी
शौ ४, ३७, ६; पै १३, ४, १०;
११; १५.

अजा-त्व- -त्त्वम् काठ २३, १०;
क ३७, १.

अजा(जा-अ)वि- -वयः ऋ १०,
९०, १०; मा ३, ४३; ३१, ८१;
का ३, ४, ६; ३५, १, ८१; तै ६,
५, १०, ११; काठ २९, ९१; शौ
५, २१, ५; ७, ६२, ५; ८, ७, २५;
११, २, ९; १९, ६, १२; पै ३,
२६, ५; ९, ५, १०१; ७, १;
२३, ९; १६, १४, ४; १०४,
९; -विभिः शौ १०, ६, २३;
पै १६, ४४, ५; -विषु शौ ११,
२, २१; १२, २, १५; पै १६,
१०६, १; १७, ३१, ६.

†अजा(ज-अ)श्- -श्च ऋ १,
१३८, ४; ६, ५५, ३; -श्चः ऋ
६, ५८, २; ९, ६७, १०; मै ४,
१४, १६; -श्चम् ऋ ६, ५५, ४.

‡अजक- -कः खि ५, १५, ५.

अजकाव- -वम् ऋ ७, ५०, १.

*) षस. सामान्यः समासस्वरः पूष. ह्रस्वश्च (पा ६, १,
२२३; ३, ६३) ।

*) = सर्प-विशेष- । उस. उप. ✓गृ + अच् प्र.
थायादि-स्वरश्च (पा ३, १, १३४; ६, २, १४४) ।

*) तु. टि. ‡अजक- ।

*) भावे त्वः प्र. तत्स्वरश्च । पूष. ह्रस्वः (पा ६, ३, ६४) ।

*) नाप. । उस. ✓पा (रक्षणे) > पालि + कर्तरि
अण् प्र. उप. प्रकृतिस्वरश्च (पा ३, २, १; ६, २, १३९) ।

*) विप. (मण्डूक-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
२, १) । उप. < ✓मा (शब्दे) ।

*) उप. < ✓मिह ।

*) व्यप. (मन्त्रद्वष्ट-कवि-) । अण् प्र. ताद्वितः (तु. पा
४, १, ११२ यद्वा पा ५, ४, ३८) तत्स्वरश्च ।

*) षस. । अत्र उप. मूलतो नकारान्तं सत् समासा-
न्ताऽन्तम् उताहोऽकारान्तमिति विमृश्यम् (तु. वैप२) ।
यतो मौलस्याऽकारान्तप्रकारकस्य प्राप्तिः अपि सद्भावः
प्रत्यक्षमापद्यते । प्रथमे कल्पे समासान्तदेशितः स्वरः
(पा ५, ४, १०३; ६, १, १६३) । उत्तरे च सामान्यः समास-

स्वरः (पा ६, १, २२३) इति विवेकः ।

*) विप. (गो-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरं स्त्रियं ङीप् च
(पा ६, २, १, ४, १, २९) ।

*) = ओषधि-विशेष- । बस. परादिस्वरः (पा ६, २,
११५) । स्त्रियां च ङीषि (पा ४, १, ५५) प्र. स्वरः ।

*) = अज-त्त्व- । ह्रस्वाभाव इतीह विशेषः ।

*) ऋ. मा. च पपा. अनवयद्गीतः । शौ. तु. °ज-अ°
इति । बस. सामान्यः समासस्वरः (पा ६, १, २२३) ।

*) विप. ना नाप. (पूषन्-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

*) अजक- इति विगतस्वरोऽपि मूलो. भवति न
त्वसौ कोऽपि वास्तविकः पाभे. । सपा. शौ २०, १२९,
१७ यत्र अजागारः इति मुपा. अजगरः इति च मूलो.
पाभे. । वस्तुतोऽत्र पदद्वयी वा भवति पदत्रयी वेति
पदविभागं प्रति भवत्येव संदेहः । उभयथा संभवाद्
उभयथाऽपि तादर्थ्यस्याविस्पष्टत्वाद् विनिगमकान्तरा-
भावाच्च । इह अरुक्-, अविक्रा- इत्यत्रत्ये टि. अपि द्र. ।

*) नाप. (जन्तु-विशेष- [अजशब्दयुक्त- इति वै., विष-
धर- इति P.W. G.W. प्रम्. J.; विष-भेद- [रोगविशेष-वत्-]

अ-जगध-पाप्मन्- -प्मा शौ ९, ७,
९; पै १६, ११२, ३.

अ-जगधिवस्- -वास्सम् तै २, १,
१०, २; काठ १०, ६; १२, ५;
१३, ६.

अ-जघ्नुषी- -षी ऋ ८, ६७, १५.

अजत्, अजन, नी- ✓अज् द्र.

?अजना^१- -नाम् पै २, ४०, २.

?अजन्य- -न्यात् पै २०, ७, १०.

?अज-व(भु>)भू- -भु शौ ५,
५, ८; पै ६, ४, ८.

अ-जय^२- -यः पै १५, ६, ५०.

१अ-जुर, रा^३- -जुर ऋ १, ५८, ८४;
(४, ७, ९); १२७, ९; ६, २, ९;
५, ७; ८, ५; १६, ४५; ८, २३,
११; १०, ११५, ४; मा १८,
७४; का २०, ५, ७; तै १, ३,
१४, ३; ३, १, ११, ६; कौ २,
७३५; -जुरः ऋ १, ५८, २;
१४४, ४; १४६, २; ३, २, १२;
५, ४, २; २३, १; ४, ४५, ७;
५, ७, ४; ४४, ३; ६, ४, ३;
१५, ५; २२, ३; ४८, ३; ६८, ९;

७, १५, १३; १०, ५०, ५; ८७,
२१; खि ४, ९, ५; ५, ५, ८;
मा १७, १०; का १८, १, ११;
तै ३, ४, ११, १; ४, ६, १, २;
मै २, ७, ८; १०, १; ४,
१०, १; ११, ४; १२, ६, १४,
१५; काठ २, १४; १७, १७;
२३, १२; ३५, १४; क २८,
१; ४८, १३; कौ १, २४; जै
१, ३, ४; शौ ८, ३, २०; ११९,
२४, ८०; ५३, १५; २०, ३६, ३;
पै १८, १६, ८; ११, ५, ५६;
१६, ७, १०; ८, ५; -जुरम् ऋ
१, १२६, २; १६४, २; १४; ३,
८, २; ३२, ८७; ६, १९, २;
४९, १०; ५, ६, ४; २७, ६;
६, ५, ७; ८, ६; २१, १; ३८, ३;
४९, १५; ७, १८, २५; ८, ६,
३५; २३, ४; २०; ९९, ७; १०,
५१, ७; ८८, १; ३; १०६, ६;
१५६, ४; मा १८, ७४; का २०,
५, ७; तै १, ३, १४, ३; ५, ४,
११; ७, ३१; ११, २; ४, ४, ६;

५, ७, ८, २६; मै २, १३, ७; ४,
११, १; १२, २६; १३, १; १४,
१५; काठ २, १४; १५; ४, १६;
८, १७; ९, ६; १५, १२; कौ १,
२८३; ४१९; २, ३७२; ८८०;
जै १, ३०, १; ४१, १; ३, ३०,
१५; शौ ३, १९, १; ५; ६, ९८,
२; ९, १४, २; १४; १०, ८, ४४;
१३, ३, १८; १८, ४, ८८; २०,
१०५, ३; १६ पै ३, १९, ५; १३,
५, २८; १०, १; १६, ६६, २;
६७, ४; १९, १२, १४; २२, ४;
-जुरस्म^४ कौ २, ३३३; जै ३,
२८, ५; -रा ऋ १, ११३, १३;
५, ३४, १; शौ १०, ८, २६;
पै १६, १०३, ३; -जुराः ऋ
१, ६४, ३; १२७, ५; १४३, ३;
३, १८, २; ७, ३, ३; १०, ९४,
११; काठ ३५, १४; क ४८,
१३; कौ २, ५७१; जै ३, ४६,
६; पै ९, ११, ८; -जुराणि
ऋ १०, ९१, ७; मै ४, ११, ४;
-राम् शौ २, २९, ७; १२, २

इति सा., रोग-भेद- इति [पक्षे] GRV.) । व्यु?
अजका-च- इति पपा. । तमेवानुसरति सा. । अर्णवा-
दिवद् मत्वर्थे वः प्र. द्र. (तु. पावा ५, २, १०९) । एतदु-
त्तरसूत्रे अजगव- इति प्राति. धनुर्विशेषसंज्ञापरमितोऽन्य-
दिव भवति । न चासौ संज्ञात्मकोऽर्थ इहाप्यभिप्रेतः
स्यादिति वचनायोपलभ्येत । तस्यार्थस्याऽत्रत्यपरिहर्तव्य-
विषाद्यनिष्ठवस्तुवर्णनपरकप्रकरणेन नितान्तमसंगतत्वात् ।
ये अपि ष ४, १, ५, १९ इत्यत्र, तां २५, १५, ३ इत्यत्र च
यक. अजकाव-इति अजगाव- इति च प्राति. श्रूयते
ततोऽप्येतद् भिन्नार्थवाचकत्वाद् अन्यदिव भवति ।

^१ विप. ('यजमान-') । तस. नञ्स्वरः । उप. वस. ।

^२ गाम् इत्यनेन सामानाधिकरण्यमिति कृत्वा प्राति.
संकेतोऽक्षरि । वस्तुस्थितिः संदेहकवलितैव द्र. ।

^३ सौवरः संकेतः तम. इति कृत्वा कल्पनामूलः द्र. ।

वा. पादादित्वाद् षाष्टिकम् आधुदात्तत्वम् (पा ६, १, १९८) ।

क्वचिद् अजबभ्रुः इति प्र१ अपि रूपमुपलभ्यते (तु. पाण्डु-
टि.) । तथात्वं उत्तरं श्रूयमाणेन पिता इति पदेनास्य
समानाधिकरणता स्यात् । एवमेव PW. प्रभृ. च व्याचक्षते ।
स्वरस्तु दुरुपपादः स्यात् । क्वचिद् अजबभ्रु- इत्यविभक्ता-
वयवः पपा. अपि दृश्यते (तु. पाण्डु. टि.) । सपा खि ४,
७, ८ १ न बभ्रु इति पाभे. । अथ । बभ्रु [सं१] इति
शोधो भवेदिति विव. [सिमा १, २११] ।

^४ परकर्तृकस्वजय-रहित- इत्यर्थे वस. द्र. ।

^५ सपा. 'जयः <> जुरः इति पाभे. ।

^६ विप. (अभि- रथ- प्रभृ.) । वस. उप. आधुदात्तत्वम्
(पा ६, २, ११६) । उप. <✓जू ।

^७ सपा. ऋ १०, ४५, ८ प्रभृ. माश ६, ७, २, २ आपमं
२, ११, ३१ अमुतः इति पाभे. ।

^८ पाभे. अक्षरः पै १२, २, १६. ।

^९ सपा. ऋ १०, ९१, ७, अजुराणि इति पाभे. ।

३२; पै १५, २, ८; -तरासः ऋ
७, ५४, २; १०, ४६, ७; ८७,
२०; मा ३३, १; का ३२, १,
१; शौ ८, ३, १९; पै १६, ७,
९; -रे ऋ ३, ६, ४; ६, ७०, १;
१०, ३१, ७; मा ३४, ४५; का
३३, २, ८; तै ४, ३, ११,
१; मै २, १३, १०; ४, ११,
१; काठ १३, १५; ३९, १०;
कौ १, ३७८; जै १, ३९, ९;
शौ ८, ३, २५; ९, १२; पै १६,
८, ६; १९, २; -०रे तै ४, ३,
११, ५; काठ ३९, १०; -रेण
पै ३, १, ८; -तरमिः ऋ १,
१६०, ४; ६, ५, ४; ६, २; ७,
१०४, ५; तै १, ३, १४, ४; काठ
३५, १४; क ४८, १३; शौ ८,
४, ५; पै १६, ९, ४; -रेभ्यः ऋ
१०, ९४, ७; -रैः ऋ २, ८, ४;
-रौ मा १८ ५२; का २०, ३,
२; तै ४, ७, १३, १; मै २, १२,
३; काठ १८, १५; क २९, ४;
पै ३, ३८, ६; -०रौ ऋ १,
११२, ९.

? २अ-जर^d - राय मै ४, १४, १७.

अ-जर(त>)न्ती^० - न्तीम् मा २१,
५; का २३, १, ५; तै १, ५, ११,
५; मै ४, १०, १; काठ ३०, ४;
५; क ४६, ७; शौ ७, ६, २;
पै २०, १, ८.

अ-जरयु^१ - यु ऋ १, ११६, २०.

अ-जरायु^२ - युः पै ११, ५, ७.

अ-जवस्^३ - वसः ऋ २, १५, ६.

अ-जस्, स्ना^४ - तंस् ऋ ८, ६०, ४;
काठ ३५, २; जै ४, २८, ९;
-स्वः ऋ २, ३५, ८; ३, १, २१;
२६, ७; ५४, १; ७, १, १८; १०,
६, २; मा ११, ५४; १८, ६६;
का १२, ५, ५; तै ४, १, ५, २;
३, १३, ६; मै २, ७, ५; तं ४,
१०, १; १२, ५; १४, १५; काठ
१६, ५; शौ ७, ८, १; १९, ३, २;
पै २०, ३१, ९; -स्वम् ऋ १,
१००, १४; ९, ११३, ७; १०,
४५, १; १३९, १; १८५, ३;
खि ५, ५, ८; मा ३, ३३; ११,
३१; १२, १८; १३, ४३; १७,
५८; २६, ६; का ३, ३, २५;
१२, ३, ४; १३, २, १; १४, ४, ६;
१८, ५, ९;

२८, ४, १; ५, १; तै १, ३, १४,
५; ५, ११, १; ४, १, १, ४; ३,
२; २, १; १०, २; ६, ३, ३;
मै १, ५, ४; ६, २; ७; २, ७,
३; ९; १७; १०, ५; ३, ३, ८;
९; ४, ११, १; काठ ४, १६;
७, २; १४; १६, ३; ९; १७;
१८, ३; १९, ४; १; क ५, २;
६, ४; २८, ३; ३०, २; १;
कौ २, १०५; ३, १, २; जै २,
२, ७; शौ ६, ३६, १; १३, २,
३६; १६, २, ५; पै १८, २४, ३;
१९, ४, १; -तंस्मा ऋ ७, १,
३; मा १७, ७६; का १८, ६,
१२; तै ४, ६, ५, ४; मै २, १०,
६; काठ १८, ४; ३५, १; ३९,
१५; क २८, ४; कौ २, ७२५;
जै ३, ५९, १६; -तंस्मा ऋ १०,
१२, ७; शौ १८, १, ३५; -स्नाः
ऋ ४, ५५, २; -स्वाम् तै १, ४,
३४, १; मै २, १३, १९; काठ
४०, ४; -स्वेण ऋ ६, १९६,
४५, ७, ५, ४; ४८, ३; खि १,
४, ६; मा ११, २८; का १२,
३ १; तै ४, १, ३, १; मै २, ७,

^a) सपा. पै १७, २३, ३ अमृतम् इति पाठे. ।

^b) शोधः वायुवः ऋ १०, ४६, ७ टि. द्र. ।

^c) सपा. ऋ १०, १०३, ६ विशिष्ट इह पाठे. ।

^d) प्रामाणिकी स्याच्चेच्छ्रुतिस्तर्हि जर- इति भावे अप् प्र.
(पा ३, ३, ५७) व्युत्पाद्य नञ्-तत्पुरुषः समासः द्र. । एवमा-
कारिकाश्रुतिं पवा. प्रमाणयेत् । निधिरज्जुराय इति साहि-
तिकं मूको. साक्ष्यं तु अधिरज्जुराय (त) इत्याकारक-पद-
विभागे ज्ञापकं स्यात् । अन्यत्र निधि- इत्यस्यान्तोदात्त-
त्वेन प्रसिद्धेः यस्थि. अधि- इत्यस्यैव विकारमात्रत्वेन
सुवचत्वात् । तु. सपा. शौ ६, ११८, २; तै आ २, ४, १ चयनो-
भयत्र अधिरज्जु- इति प्राति. एव श्राव्यते तच्च यद्र. ।

^e) विप. (अदिति-). तस. । एवं च सत्यपि वस. प्रकृते
नञो जर- (पा ६, २, ११६) इत्यत्र उसं. द्र. । शोधम् उप.

जुरत्- टि. द्र. ।

^१) विप. (अदित्-). वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १०२) ।
यत्तु कैश्चित् तस. इत्युक्तं भवति (तु. PW. प्रभु.) । तन्न ।
नञ्स्वरप्रसङ्गात् ।

^२) वस. । उप. जरोपपदे ✓इ+ञ्ण प्र. (पा ३, ४) ।

^३) नाप. (सेना-). वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,
१०२) । उप. <✓ञ् ।

^४) विप. (अग्नि-, ज्योतिस्- प्रभु.) । तस. नञ्स्वरः
(पा ६, २, २) । उप. <✓जस् (उपक्षये) + रः प्र. (पा
३, २ १६७) ।

^५) सपा ऋ ८, १८, ५ विशिष्टः पाठे. ।

^६) वा. किवि. (तु. G.W.; वैतु. वें. सा. विप. [शोचिस्-]
इति) ।

२; काठ १६, ३; कौ २, ७३५; -सं: ऋ १, १८९, ४.
अ-जात, ता^१ - जात: तै १, ५, ८, ५;
७, ६, ५; २, १, ५, ४; मै १,
६, ४; ३, ६, ७; -ता: जै २,
१, २, ३; ७, १, १, ३; शौ ११, १०,
५; पै १६, ८५, ५; -तान् ऋ ५,
१५, २; मा १५, १, २; का १६,
१, १; २; तै ४, ३, १२, १;
मै २, ८, ७; ३, २, १०; काठ
१७, ६; क २६, ५; शौ ६,
१३६, २; ७, ३५, १; ३६, १;
पै १, ६७, २; २०, ८, ८, ९.

अजात-पुत्रपक्ष^२ - क्षा^३ - क्षाया:
खि ७, ७, २.

अजात-शत्रु^४ - शत्रु: ऋ ८, ९३, १५;
तै ४, ४, १२, ४; मै ३, १६, ४;
काठ २२, १४; पै १५, २, २;
-शत्रु ऋ ५, ३४, १.

अ-जानि^५ - नये शौ ६, ६०, १; पै

१९, १४, ४.

अ-जामि^६ - मय: ऋ ६, २५, ३; -मि
ऋ ५, १९, ४; १०, १०, ९; १०;
जै ६, ३, १०, ५; ७, ४, २, ३;
१०, २; जै ४, ६, ८; काठ
६, ५, ७; ३३, २; जै ४, ४, ६;
शौ १८, १, १०, ११; -मिभि:
ऋ १, १००, ११; -मिमि ऋ १,
१११, ३; १२४, ६; ४, ४, ५;
६, ४४, १७; ७, ८२, ६; मा १३,
१३; का १४, १, १३; तै १, २,
१४, २; मै २, ७, १५; काठ १६,
१५; क २५, ६; -मीन् ऋ ६,
१९, ८; १०, ६९, १२.

अ-जामित्व^७ - स्वाय तै २, ६, ६, ४;
१०, ४; ५, ५, ६, २; ७, २, ५, ५;
काठ १०, ८; १२, ४; २१, ७.

अ-जायमान^८ - न: मा ३१, १९;
का ३५, २, ३. [०न- सु०].

अ-जित् - जित: खि ५, ५, ११६.

अ-जित(त >) ता - ताम् पै १, १३,
४^९.

अ-जितमनस्^{१०} - नसे: काठ १०,
१०.

अजिन^{११} - नम् शौ ६, ६७, ३; पै १९,
६, १५; -नेन शौ ५, २१, ७; -नै:
शौ ४, ७, ६; पै २, १, ५.
[०न- अधिकृण^{१२}, रकुण^{१३},
वस्त^{१४}].

अजिन-संघ^{१५} - धम् मा ३०, १५;
का ३४, ३, २.

अजिन्, अजिराय ✓ अज् द्र.

*अ(जि >) जी-गर्त^{१६} - >

आजीगर्त^{१७} - तित: काठ १९, ११;
क ३१, १; -तिम् तै ५,
२, १, ३.

अ-जीत, ता^{१८} - त: शौ १२, १, ११;
पै १७, २, २; -ता शौ १, २७,
४^{१९}; पै १९, ३१, ७; -ता: तै
५, ७, २, ४^{२०}; काठ १३, १५^{२१};

^१) तस. नस्वर: (पा ६, २, २)। ^२) वस.। उप. तस.।

^३) विप. (इन्द्र-ऋ.), सवितृ-प्रमृ.)। तस. उप. जात-
शत्रु-इति वस.। अथवा वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।
एवमौभयविवेये संभवत्यपि द्वितीयः कल्प एव साधीयान् द्र.।
जातशत्रुत्वाऽभावाऽपेक्षयाऽजातशत्रुत्वस्य व्यवहारेऽभीष्टतर-
त्वेनोपलम्भादिति दिक्।

^४) नाप. (जन-)। वस. उप. आशुदात्तत्वम् उंस. (पा
६, २, ११६)। जाया-(> जा-) + समासान्तो निङ्ङ-
आदेशः (पा ५, ४, १३४)।

^५) पदविभागस्य सस्व. च कृते अ-च्छिद्रस्व- टि. द्र.।

^६) = सवा. तै आ. १३, १ हिश्री १४, ४, ३८ काठ १०१:१।
शौ १०, ८, १३ पै १६, १०२२. अट्टयमानः इति पा. मे.।

^७) सपा. वाश्री ८, २५, १ अपितः (तु. सा. [ऋ ७, ८२, ३])
इति पा. मे.। ^८) अजताम् इति मूको.। सपा. शौ २,
२९, ७ अ-जुराम् इति पा. मे.।

^९) तस.। उप. जित-मनस्- इति वस. द्र.।

^{१०}) अज-इत्यतस् तादितमिति MW.। प्राश्नस्तु ✓ अज् +
इन् प्र. इत्याहुः (तु. काठ २, २२)। यत्तु (पाठ २, ४८) इत्यत्र

(भोउ २, २, १९४) इत्यत्र च इन् च प्र. इत्युक्तं भवति तल्लक्ष्या-
ननुविधायित्वादलक्षणं द्र.। न ह्यन्तस्वरा श्रुतिर्भवति यतश्च
चानुबन्धश्च चरितार्थतामियात्। प्र. स्वरेण मध्योदात्तत्वम्।

^{११}) नाप. (चर्मकार-)। उस. उप. सम् ✓ धा + मूलविभुजा-
दित्वात् कः प्र. अन्तोदात्तश्च (पावा ३, २, ५ पा ६, २, १४४)।

^{१२}) सग. तै आ. ३, ४, १३, १ अजिनसंघायम् इति पा. मे.।

^{१३}) व्यप. (ऋषि-)। 'अजौ गर्तो यस्य' इति वस. पू. दीर्घः
(तु. पा ६, ३, १३७)। पू. हः प्र. (पाठ ४, १४०) तत्स्वरश्च।
अत्र अ-जी^{१४} इति मन्वानः MW. विमर्शविशेषापेक्षः।

^{१५}) व्यप. (शुनःशेष-)। अपत्येऽर्थे इज् प्र. जित्-स्वरश्च
(पा ४, १, ९६; ६, १, १९)।

^{१६}) तस. नस्वर: (पा ६, २, २)। उप. < ✓ ज्या इति
भा. PW. प्रमृ.; < ✓ जि इति भा. [पक्षे], सा. च।

^{१७}) सा. अजिता इति ?

^{१८}) ज्योग्जीताः (वाश्री १, ५, ५, ७ पाठ ३, २, २ जै २,
३, ६) > माश्री १, ६, ४, २१ ज्योग्, जीवाः इति द्विपदः
पा. मे.। मंत्रा २, १, १२ पाठ ३, २, २ (गुजसं.) ? ज्योग्
जीवाः (यत्र यनि. शोषः) इति पा. मे.।

-तान् तै ५, ७, २, ३^६.
अ-जीति^{७१८} -तये ऋ ९, ९६, ४;
-तिम् ऋ ९, ९७, ३०; तै ५,
७, २, ३^६.

अ-जीमूतवर्षिण^७ -धीं मै ४, ८, ८.
अ-जी(र्ण>)णी^७ -र्णति ४, २, ११,
५; मै २, १३, १०; काठ ३९, १०.

अ-जीवन^७ -नः शौ १८, २, ३०.
†अजुष्ट^१ -रम्^६ ऋ ८, १, २; शौ
२०, ८५, २.

अ-जुयं, यु^७ -†०यं ऋ ६, २२, ९;

शौ २०, ३६, ९; -यः ऋ २,
८, २, ६, ३०, १; -यम् ऋ १, ६७,
१; १४६, ४; २, १६, १; ३. ७, ४;
५३, १५; ५, ६९, १; ६, १७,
१३; १०, ८८, १३; शौ ५, १,
४; पै ६, २, ४; -यस्य ऋ ८,
१३, २३; -यां ऋ २, ३९, ५;
-याः ऋ २, ३, ५; ३, ७, ७; ४, ५१,
६; -यासः ऋ १०, ९४, १२.

?अजुयमुः^१ ऋ ५, ६, १०.

अ-जुष्ट, प्रा^७ -ष्टम् ऋ ५, ७७, २^१;

७, ७५, १; ७८, ६; मै ४, १२,
६^१; पै १६, ६३, ६^६; -†ष्टा
ऋ २, ४०, २; तै १, ८, २२, ५;
मै ४, ११, २; काठ ८, १७;
शौ ७, १२०, २९; पै २०, १७,
८; -ष्टाः पै १९, ३६, १५;
-ष्टात् ऋ ७, ८ (१, ३६, १५);
१, १३^१; -ष्टान् ऋ ९, ७३,
८; -†ष्टानि ऋ १०, १६४, ३;
शौ ६, ४५, २; पै १९, ३६, ५^१;
-ष्टाम् शौ १०, ३, ६^६.

५) =सपा. तैप्रा ११, १७ । पाठ ३, १, २ अजीजान्
इति पाठे, मंत्रा २, १, ९ ?अजीजात् इत्यत्र च यनि. शोधः ।

६) तस. नञ्स्वरः (पा ६, २, २) ।

७) भाप. । तस. उप. <✓जि इति (तु. वें. भा. सा.
PW.; वैतु. PW. GW. प्रभृ. <✓ज्या इति? स्थ.
अज्यानिमजीतिम् इति पाठे अज्यानिम् इत्ययं व्यति-
रिक्तवोपलम्भात्) ।

८) =सपा. वीध २, ६, १३ । मंत्रा २, १, १० पाठ ३,
१, २ अजीजिम् इति पाठे. ।

९) विप. (पर्जन्य-) । तस. ।

१०) विप. ([जरा-रहित-] इन्द्र-) । बस. अन्तोदात्तः
(पा ६, २, ९७२) । उप. हलन्तं भाप. । PW. तु
अकारान्तमाह । तदपि विमृश्यं भवति ।

११) सपा. कौ २, ७११ जै ३, ५, ८ जुवम् इति पाठे.

१२) तस. कृत्योक- (पा ६, २, १६०) इत्यन्तस्वरः । उप.
<✓जू>जुर् + क्यप् प्र. । यत्विह सा. ण्यता प्र.
(जार्थ->जुर्थे इति कृत्वा) व्यु. आह, तदसत् । गुण-
वृद्धयविषये (त्रिद्विषये) एव ✓जू>जुर् इत्यस्याऽच्-
परिणामस्य श्रुतिप्रसिद्धेरिति यावत् (तु. ऋ १, १८२, ३
प्रभृ. यत्र श-विकरणतयेव श्रुतयो भवन्ति) ।

१३) एकमेव पदं सर्वं निहतं चेति पपा. भवति । आख्यात-
माख्यातेन क्रियासारत्वे (पा २, १, ७०) इत्यन्तर्गणसूत्रो-
क्तदिशा मयूरव्यसकादिष्वन्तःपातमिव सा. वष्टि (तु. वें.;
[पक्षान्तरे] द्वे पदे इति च द्वितीयस्यापि निघात इति च
मन्वानः?) । न त्वेवं सत्यपि समासावयवयोः अजुः इत्यस्य यमुः
इत्यस्य च स्वरूपपरिच्छितिः सुलभा संभाष्येत । यस्मिन्
कस्मिन्नपि लकार ईदृग्-रूपाप्रसिद्धेः । सर्वेषां योगानां

तच्छेषाणां च छन्दोविषये बाहुल्यदर्शनमत्राशरण्यानां
शरणं भवत्वित्यपि न सुवचं भवति । तथाविधागतिकत्वा-
भावात् । तर्हि का सा गनिरिति चेदुच्यते । अत्रेयं
कल्पना विचार्यतां यथाऽऽदितस एवाग्निमजुयमगुर् इत्येवं
सतः प्रथमस्य पादस्य कालान्तरे तत्तत्प्रभावजो यनि.
प्रकारकः पाठः प्रचलित इति । एवं हि सम्यक्प्रकारेणा-
नुष्टुप्-पादः संजायते । यस्थि. तु तत्सिद्धयर्थम् एव
इत्याकारकः पाठो दीर्घत्वानुनासिकत्वाभ्यामायासविशेष-
साध्य इवाभाति । अजुर्थ- इत्येतेन विशेषणेन योगश्चाग्ने-
स्तत्र तत्र दाशतप्यां सुलभ इव द. । अत्र समस्तं पद-
मित्यास्थाय GW. (तु सा.) ✓अज् इत्यस्य च ✓यम्
इत्यस्य च योगमाह । तच्चिन्त्यं भवति । तदुक्तदिशा
अजुर् इत्याकारको वा अजुयम् इत्याकारको वा पूर्वभागः
स्यात् । उभयथापि छन्दोवैषम्यमापतेत् । तन्निवारणार्थ-
मवश्यं तेनापि मन्त्रारम्भे एवाग्निम् इत्याकारकः पाठोऽ-
भ्युपेयः । भूयानप्यत्र विमर्शविस्तरोऽन्यत्रानुसंधेयः ।
AJP ३८, १ इत्यत्र BL. इत्यनेनोक्तमनुसरन् PW.
अजुर्थं यमुः इत्यादित इव सतः पाठस्य हसनमभ्युपैति ।
पूप. अस्मद्भ्युपगतमेव, नातस्तत्र किमपि चोद्यमिव
भवति । यमुः इति प्रस्तावितम् उप. ✓यम् इत्यस्य
किं रूपं भवतीति नालं परिच्छेत्तुमिति सुत्यजम् । तदपेक्षया
अगुः इत्यस्य न्याय्यतरत्वात् प्रसिद्धतरत्वाच्च ग्रहणं
सुगमतरमिव भवेत् । अभ्युपगते च तस्मिन्स्तदीयाच्म-
ध्यस्थस्य गकारस्य गीर्भेः इत्यस्मिन् परतः सति
ज्व.नेसाम्यप्रयोजितो लोपोऽपि सहो भवेदिति दिक् ।

१) शोधः ? वि. धावः टि. द्र. ।

२) सपा. °ष्टम् <> °ष्टाम् इति पाठे. ।

अ-जुष्टि^a - छिः क ६, ३, ३; -छौ ।

क १, ६३, ५.

अ-जू^b - जुवः खि ५, ५, ११.अ-जूय^c - यौ^d तै ३, २, २, १.†अ-जूयत्^e - र्यतः क ३, ४६, १;

५, ४२, ६; मै ४, १४, १४.

अजे ✓अञ्ज द्र.

?अजैश्रवस्^f शौ २०, १२८, १६.?अजैपस्^g पै ५, १४, १.अ-जो(ष>)षा^h - वाःⁱ क १, ९, ४;

शौ २०, ७१, १०.

अ-जोष्य^j - ष्यः क १, २८, ५.अ-ज्ञात.ता^k - तः खि ४, ५, १०; शौ

१०, १, ८; पै १६, ३५, ८,

-तम् शौ ६, १२७, ३; पै १,

९०, ४; १७, ३१, ५^l; -ताः

क ४, २३, ७; ७, ३२, २७; कौ

२, ८००⁺; जै ४, ३०, ७⁺; शौ८, ७, १८; २०, ७९, २⁺; पै १६,

१३, ७; -०ते शौ १०, १, २०;

पै १६, १६, १०; -तेषु क १०,

२७, ४; [०त-अन^m].अज्ञात-केतⁿ - ताः क ५, ३, ११.अज्ञात-यक्ष्म^o - तक्ष्मात् क १०,

१६१, १; शौ ३, ११, १; २०,

९६, ६; पै १, ६२, १.

अं-ज्ञान^p - > अज्ञान-तुस्^q (:) खि ३,१०^r, ८.अ-ज्ञास्^s - ज्ञाः क १०, ३९, ६.

अञ्जम-अञ्जम्-अञ्ज्यमान-✓अञ्ज द्र.

२अञ्ज्यमान-✓अञ्ज द्र.

अ-ज्यानि^t - निम् तै ३, ३, ८, ३, ४,७, २; ५, ७, २, ३^u; काठ १३,

१५; शौ ६, ५५, १; पै १९, ९,

२; -नीः तै ५, ७, २, ५^v.अ-ज्येय^w - यः मै ४, ४, ५.अ-ज्येष्ट^x - ष्टाः क ५, ५१, ६;

-ष्टासः क ५, ६०, ५.

अञ्ज-अञ्जय-✓अञ्ज द्र.

✓अञ्च् ✓अच् द्र.

?अञ्जन-नम् पै १९, ४०, ११.

✓अञ्ज (वधा.)^y अङ्के क १, १२४,

८; ५, १, ३; ८, २९, १; मै ४, ८;

५^z; †कौ २, १०९८; अनक्ति

क १, १५३, २; †तै २, ६, ५,

३; ६, ३, ४, २⁺; †मै ३, ९, ४;६; १०, २⁺; अनक्ति क ४, ६,

३; १०, ६८, ३; †तै २, ६, ५,

३⁺; ६, २, १०, ५⁺; ३, ३, २, ४,२; ३⁺; ९, ३; ११, ३⁺; †मै ३,९, ३⁺; ४, ५, २; †काठ ७,१५⁺; १८, १७⁺; २१, ८; २६,५⁺; ३७, १६⁺; †क ६, ५⁺; ४१,३⁺; शौ ५, २७, २⁺; २०, १६

*) तस. नञ्स्वरः (पा ६, २, २) ।

b) दीर्घ एव विशेषः (पा ८, २, ७६) । अन्यद् अ-जुयं-
इत्यत्र टि. द्र. ।

c) सपा. जमि १, ५ अचयौ इति पामे. ।

d) पाठः? सपा. खि ५, १२, ५ उच्चैःश्रवसम् इति
पामे. । PW. (तु. पाण्ड. टि.) उच्चैःश्रवसम् इति ।e) विप. ([अस्तृप्ता-सस्पृहा-] गिर-) । तस. उप.
कर्तरि कृत् (तु. पामे. NW.; वैतु. OBN. प्रभृ.
अन्यथावादिनः) ।

f) सपा. कौ १, २०५ जै १, २२, २ सज्जोषाः इति पामे. ।

g) विप. (जरित्-) । तस. नञ्स्वरः । अत्र उप. ✓खृष
> जोषि इत्यतः कृत्यप्रत्ययान्तं भवेद् यदि वा जोष-इत्य-
तस् तादहिकप्रत्ययान्तं भवेत् । उभयथाऽपि स्वरोऽन्त्यः
स्यात् (पा ६, २, १६०, १५५) । सोऽयं तदपवादः द्र. । यद्वा
नञोऽगुणप्रतिषेधोऽस्ति सति तत्पूर्वस्याऽयं प्राति. जोष्येतर-
द्वेऽप्येतत्पर्यायत्वेन कृतोरुक्तस्याऽन्त्यस्वरस्य प्राप्त्यभावः द्र. ।

h) सपा. शौ १२, २, १६ अन्वेय्यः इति पामे. ।

i) विप. (जन-) । तस. गर्भितः बस. । अथवा
तस. एव । तथात्वे ज्ञात-केत-इति उप. बस. । उभयथा-
ऽपि नञ्स्वरो न विद्वेयत ।j) तस. गर्भितः कस. द्र. । तेन च साधारणः सामा-
सिकः स्वरः (पा ६, १, २२३) ।k) अज्ञानतो कृतम् इति सुपा. । स च अज्ञानतः कृतम्
इत्यस्य विकारमात्रमुताहो अज्ञानतः अकृतम् इति वास्तविक
पदविभाग इति विवक्ष्यम् । तसिः प्र. (पावा ५, ४, ४४)
तत्स्वरश्च ।l) =ज्ञाति-भिन्न- । तस. नञ्स्वरः (तु. वें.; वैतु. PW.
प्रभृ. बस. इति मन्वाना विमृश्याः) । उप. ✓ज्ञा +
कर्तरि असिः प्र. ।

m) उप. < ✓ज्या । शेषं a टि. द्र.

n) =सपा. मै २, १, १० पाठ ३, १, २ बौध २, ६, ११
तैप्रा ११, १७ । माश्रौ १, ६, ४, २१ अज्यानम् इति पामे. ।o) तस. । उप. < ✓ज्या + यत् । नञ्स्वरापवादोऽ-
न्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।

p) विप. (महत्-) । बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

q) अञ्जनम् वा आञ्जनम् वेति बोधः ?

r) धा. व्यञ्जन-अक्षण-कान्ति-नात्यादिषु वृत्तिः ।

s) सपा. तै ६, ३, १०, २ अभिघातयति इति पामे. ।

t) सपा. तै ४, १, ८, १ आनक्ति इति, पै ९, १, २
अयुक् इति च पामे. ।

२†; अञ्जते ऋ ९, १०२, ७^०;
 †अञ्जते ऋ ९, ८६, ४३; कौ
 १, ५६४; २, ९६४; जै १, ५७,
 ११; ४, २०, ८; शौ १८, ३, १८;
 †अञ्जते ऋ १, ९२, १; १५१, ८;
 ८, ७२, ९; ९, १०, ३; कौ २,
 ४७१; ११०५; जै ३, ३५, ६;
 †अञ्जन्ति ऋ १, ९५, ६; ३,
 ८, १; १४, ३; ५, ३, २; ४३,
 ७; ६, ११, ४; ९, १०९, २०;
 मै ४, ९, ३; १३, १; १४, १५;
 काठ १५, १२; पै ८, १४, ६;
 अनक्षि पै १६, ३३, १०;
 अङ्घ्रि^० ऋ १०, १००, १०;
 अञ्ज पै १, ११२, १; अनजिम
 शौ ४, १४, ६०; पै १, ६६, २;
 अञ्जमः ऋ ९, ४५, ३; अन्कु
 शौ ५, २८, ३; अनकु ऋ ८,
 ३९, १; खि ५, ७, १, २; मा ६,
 २; २७, १२^०; ३७, ११; का ६,
 १, २; २९, २, २^०; ३७, २, १;
 तै १, ३, ५, १; ६, १; ६, ३, ३,
 २; ४, २; मै १, २, १४; २, १२, ६^०;
 ३, ९, ३; ४, ९, ३; १३, २†;
 काठ ३, २; ३; १५, १३; २६,
 ३; ५; क २, ९; १०; २९, ५^०; ४१,
 १; ३; पै २, ५९, १; अञ्जन्तु शौ

१८, ३, १०^०; अञ्जन्तु मा २३,
 ८^०; का २५, ३, ४^०; तै ७, ४,
 २०, १^०; काठ ४४, ९^०; शौ ३,
 २२, २; पै ३, १८, २; अङ्घ्रि^०
 ऋ १०, १५६, ३; कौ २,
 ८७९†; पै २०, २७, १^०;
 अङ्कम् शौ ६, ६९, २; ९,
 १, १९; पै १६, ३३, ९;
 १९, ३२, १४; अनक्तन ऋ १०,
 ७६, १; अनजन्तु ऋ ३, १९,
 ५; आञ्जन् मै १, ८, ४^०†;
 अञ्जीत मै ४, ८, ५^०†; अनज्यात्
 ऋ १०, ३१, ४.
 †आनजे ऋ १, १०२, १; ८,
 ६३, १; मा ३३, २९; का ३२,
 २, १२; कौ १, ३५५; जै १, ३७,
 ४; †आनजे ऋ ८, ६३, १; कौ १,
 ३५५; जै १, ३७, ४; पै १, ५५,
 १९; आनज मा ८, ३०; का ९,
 ५, ३; तै ३, २, १०; २; काठ ३३, ९.
 अज्यते ऋ ८, २०, ८; ५१,
 ९; ९, ३२, ३; ७६, २; १०, ११८,
 ३; खि ३, ३, ९; मा ३३, ८२†;
 का ३२, ६, १३†; †कौ २, १२०;
 ५७९; ९५९; †जै ३, ४७, ५;
 ४, १९, १; २७, ५; अज्यसे ऋ
 ९, ६६, ९; †अज्यसे ऋ ३, ४०,

६, ९, ७८, २; ८५, ५; कौ १,
 १९५; जै १, २१, २; शौ २०,
 ६, ६. [अनु°, अन्तर्°, अभि°,
 आ°, उद्°, उप°, नि°, परि°,
 प्र°, प्रति°, वि°, सम्°].
 अक्, क्ता- -क्तः ऋ ४, ३, १०; ६,
 ४, ६; ५, ६; ९, ९६, २२; तै ४,
 १, ४, २††; मै २, ७, ४††;
 काठ १६, ४††; -क्तम् ऋ २,
 ३, ४; ४, २७, ५; ९, ७४, ८; १०,
 १७७, १; मा २, १६^०; २०, ३९;
 का २२, ४, ४; तै १, १, १३, १^०;
 मै ३, ११, १; १६, २^०; काठ ३१,
 ११^०; ३८, ६; ४६, २^०; क १,
 १२^०; ४७, ११^०; पै १६, ५०,
 ३^०; -क्ता ऋ १, ६२, ८^०; मै ३,
 ९, ६^०†; -क्ते तै १, ३, ७, १;
 ६, ३, ५, ३; -क्तौ मा ६, ११;
 का ६, २, ६; तै १, ३, ८, १; ६,
 ३, ७, ५; मै १, ७, १५; काठ ३,
 ६; क २, १३. [°-अनु°,
 अभि°, आ°, १आल°, उप°, घृत°,
 नि°, वि°, सम्°, स्वा(सु-आ)°].
 अक्तु(वप्रा.)°- -क्तवः ऋ १०, ३, ४;
 ८९, १५; -क्तवे ऋ १०, ४०,
 ५; -क्तुः ऋ १, १४३, ३; २, ३०,
 १; -क्तुना ऋ २, १०, ३; १९, ३;

- ०) प्रपु३३>अच् प्र. उंस. चित्त्व(श्च(तु. कृण्वते प्रष्ट.)।
 १) <अङ्घ्रि (तु. शौ ४, १५, ६ सुमङ्घ्रि प्रष्ट.)।
 ०) सपा. मा १८, ५१ का २०, ३, १ तै ४, ७, १३, १ मै २,
 १२, ३; ३, ४, ४ काठ १८, १५ क २९, ४ युनजिम इति पाभे।
 ०) पाभे. अनक्ति काठ १८, १७ प्र.।
 ०) खरः? अञ्जन्तु इति शोधः (तु. W.)।
 १) सपा. मै ३, १२, १९^१ आञ्जन्तु इति पाभे।
 ०) तु. टि. अङ्घ्रि।
 १) सपा. तैवा २, ५, ८, ६ अङ्घ्रि इति पाभे।
 १) सपा. काठ ६, ५ क ४, ४ अलिम्पत् इति पाभे।
 १) =सपा. शौ १०, ४; ११। ऋ १०, १, २ मा ११, ४३

का १२, ४, ६ माश ६, ४, ४, २ अक्तुन् इति पाभे।

१) =सपा. माश १, ८, ३, १४ तैवा ३, ९, ३ आपथौ
 ३, ६, १ प्रष्ट.। का २, ४, ३ काश २, ८, १, १३ रिप्तः (तु. टि.
 रिप्तः) इति, मै १, १, १३; ४, १, १४ माथौ १, ३, ४, १५
 अप्तुभिः इति पाभे। १) सपा. मा २९, ४ का ३१, १, ४
 तै ५, १, ११, २ युक्तुम् इति पाभे।

१) सपा. शौ ६, ११८, १ गत्तुम् इति, मै ४, १४, १७ वग्नुम्
 इति, तैवा २, ४, २ कामा १२६: ८ वग्नुम् इति पाभे।

१) निशावाचि विशेष्यनिष्प्रम्।

०) नाप. (तेजस्, तमस्, रश्मि, रात्रि- प्रष्ट.)।

कुः प्र. (तु. पाठ १, ७१) तत्-खरश्च।

-क्तुभिः^a क १, ३४, ८; ३६,
१६; ४६, १४; ५०, २; ७४,
५; ११२, २५; ३, १७, १; ३१,
१६; ४, ५३, १; ३; ५, ४८, ३;
८४, २; ६, ६९, ३; ९, ५०, ५;
१०, १४, ९; ३७, ९; मा ३४,
३०; ३५, १; का ३३, १, २४;
३५, ४, २; तै २, २, १२, ३; कौ
२, ५५९; ३, ५, ७; १२; जै ३,
४४, ५; शौ १३, २, १७; २२;
१७, १, ९६; १८, १, ५५; २०,
४७, १४; १९; पै १२, १, ६;
१८, २२, २; ७; ३१, ४६;
-क्तुभ्यः क १०, ८९, ११;
-क्तुम् क ७, ६६, ११; १०,
६४, ३; ९२, २; -क्तुषु क ८,
९२, ३१; कौ १, १२८; जै १,
१४, ४; -क्तव् क १, ६८, १;
५, ५४, ४; ६, ४, ५; ३९, ३;
६५, १; ७, ७९, २; ८, ५, ८;
१०, १, २^b; १२, ७; मा ११,
४३^b; का १२, ४, ६^b; शौ
१८, १, ३५; -क्तोः क ३, ७,
६; ३०, १३; ४, १०, ५; ५,
३०, ११३; ६, २४, ९; ६, ३, ३;

५; ३८, ४; ७, ११, ३; ३९, २;
१०, ९२, १; १४; खि ५, ७, ३,
१; मा २८, १२; ३३, ४४[†];
का ३०, २, १; ३२, ४, १[†];
मै ४, १३, ८; १४, १५[†]; काठ
१९, १३; -क्तौ क ६, ४९,
१०.

॥ भक्त्वा तै ६, ३, ९, २; मै १, ८,
७; काठ ६, ८^०; १९, १०; १२;
२२, १०; २५, ५; ७; क ४, ७;
३०, ८; ३१, २; ३५, ४; ३९,
२; ५.

रञ्ज्यमान, ना^c - नः क ९, ९७,
३५^d; १०, ३१, ९^e; -ना क
१०, ३१, १०.

॥ भज्त्वा^e शौ १९, ५३, २६.

भञ्जत्^h - भञ्ज क १, ९२, ५ⁱ;
मा २९, १; का ३१, १, १; पै
१२, २, २६; -भञ्जतः पै ९, १२,
८. [°भज्-प्रति°, सम्°]

भञ्जनⁱ - नम् पै २०, ४९, ७; -ने
खिसा २९, ४३. [°न-अभि°,
आ°, प्र°, वि°, सम्°].

॥ भञ्जन-गिरि- -रिणा काठ
२३, १; क ३५, ७.

॥ भञ्जलि^k - लिना तै २, ५, १, २;
७; ३, ३, ८, ४; ५, ४, ९, ४; मै
३, ४, ३^l; काठ २१, १२.

अञ्जस्^m - अञ्ज^m क १, ३२, २;
१९०, २; मै ४, १४, १३; शौ २,
५, ६; पै १३, ६, २; -अञ्जस्^m क
१, १३९, ४; ६, १६, ३; ५४, १;
१०, ७३, ७; मा ५, ५; का ५, २,
३; तै १, २, १०, २; ॥ ५, २, ३,
५, ८, ५ⁿ; मै १, २, ७; ३, ४, ७^o; ॥
काठ २, ८; ६, १०[†]; ॥ २०, १;
७; क २, २; ॥ ३१, ३, ९; कौ २,
८२६[†]; जै ४, ४, ७[†]; -असि
क १, १३२, २[†]; -असिभिः खि
५, ७, २, १; मै ४, १३, ४; काठ
१६, २१.

॥ भञ्ज(सा-अयन >) सायनी^p -
नी तै ७, २, १, २; ३, ५, ३;
७, ३; ९, ३; ४, १, ३; २, ४;
४, ३.

अञ्जस्-पा^q - पाः क १०,
९४, १३; -पाम् क १०, ९२,
२

अ(ञस् >) = अञ्ज-यान^r - नः
शौ १८, २, ५३.

^a) प्रायेणास्य रूपस्य तत्तत्क्रियाव्यापकाक्तुः शब्दार्थभूत-
कालविशेष-वाचकतया क्रियाविशेषणत्वेन प्रयोगा उपलभ्यन्ते ।

^b) पामे. भक्तुः तै ४, १, ४, २ द. ।

^c) शानचः निघाते (पा ६, १, १८६) अक्-स्वरः ।

^d) सपा. कौ २, ११० जै ३, १९, ५ पृथुमानः इति पामे. ।

^e) सग. शौ १८, १, ३९ युज्यमानः इति पामे. ।

^f) पाठः ? सा. शतरि रूपमाह । पाण्डु. यनि. निघात

एव दृश्यते । कोशान्तरसाक्ष्यतः सस्वररूपसद्भावोऽपि प्रमा-

प्यते । W. त्वत्र नान्तरीयोत्तरं मन्त्रमादशोर्कुर्वन् अवर्द्ध

इति पिपठिषति । तदेवं रूपपरिच्छेदो भूयोविमर्शापेक्षः द. ।

^g) सपा. कौ १९, ५३, ३ पै १२, २, ३ प्रयुह इति पामे. ।

^h) अथा प्र. (पा ३, २, १२४) तत्स्वरश्च ।

ⁱ) तु. P.W. Q.W. प्रश्न; वैतु. स्क. वें. सा. क्रि. इति ।

^j) = अञ्जनद्रव्य-विशेष- । करणे ल्युट् प्र. ।

^k) नाप. । अलिच् प्र. चित्स्वरश्च (पाठ ४, २; पा ६, १,
१६३) ।

^l) नाप. । अणुन् प्र. नित्स्वरश्च (पाठ ४, १८९ पा ६,
१, १९७) ।

^m) वा. क्रि. वि. द. ।

ⁿ) विप. (सुति-) । उप्त. उप. ✓ इ + ल्युट् प्र. लिच्-

स्वरश्च प्रकृत्या पूष. विभक्तेरल्लुक् च (पा ६, १, १९३;
२, १३९ पावा ६, ३, ३) । स्त्रियां ङीप् (पा ४, १, १५) ।

^o) विप. (अभि-, अद्भि-) । उप्त. उप. ✓ पा(पाने)+विच्

प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, ७४; ६, २, ३९) ।

^p) विप. (पथिन्-) । उप. < ✓ या + ल्युट् प्र. ।

समासस्वरौ नाप. टि. द. ।

!अञ्ज(सु>)सी^a- -सी ऋ१,
१०४,४.

अञ्जसी(न>)ना^b- -नाम् ऋ
१०,३२,७.

†अञ्जान्,ता^c- -नः ऋ २, ८, ४;
३, १०, ४; ९, ५०, ५; १०३,
[२; १०७, २२]; कौ २, ४३०;
५५९; जै ३, ३३, ५; ४४, ५;
-नाः ऋ ४, ५८, ९; मा १७,
९७; का १९, १, १०; काठ ४०,
७; पै ८, १३, ९. [°न-अभि°,
आ°, सम°].

अञ्जि(वपा.)^d- -अयः ऋ १,
१६६, १०; ७, ७८, १; १०, ९५,
६; -ञ्जये तै ७, ३, १७, १;
काठ ४३, ७; -†ञ्जि ऋ १,
१२४, ८; ४, ५८, ९; ७, ५७, ३;

८, २०, ११; २९, १; मा १७,
९७; का १९, १, १०; काठ ४०,
७; पै ८, १३, ९; -ञ्जिः मै ४,
२, १४॥; -ञ्जिभिः ऋ १, ३६,
१३; ३७, २; ६४, ४; ८५, ३; ८७,
१; ११३, १४; २, ३४, १३;
५, ५२, १५; ५६, १; १०, ७८,
७; मा ११, ४२; का १२, ४, ५;
तै ४, १, ४, २; मै २, ७, ४;
काठ १५, १२; १६, ४; कौ १,
५७; जै १, ६, ३; -ञ्जिम् मा
२३, २१; का २५, ६, १; तै ७,
४, १९, १; ॥मै २, ५, ९; काठ
४४, ८; -†ञ्जिपु ऋ २, ३६, २;
५, ५३, ४; शौ २०, ६७, ४;
-ञ्जीन् ऋ १०, ७७, २ [°ञ्जि-
अल्प°, उद्°, १कृष्ण°, महत्,

१रोहित°, वृषद्°, स्वेद°].

अञ्जि-मुत्^e- -मन्तः ऋ ५,
५७, ५.

!अञ्जि-वृ^f- -वम्^g शौ ८, ६,
९; पै १६, ७९, ९.

अञ्जि-(स>)पृक्थ^h- -क्थः मै
३, १३, ५; -क्थाय काठ ४२, ७.

अञ्जि-सक्थⁱ- -क्थः मा २४,
४; का २६, १, ८; -क्थाय तै
७, ३, १७, १.

अञ्ज्ये(ञि-ए)त्^j- -ताय तै ७,
३, १७, १, काठ ४३, ७.

आनजान्^k- -ना ऋ १, १०८, ४.

✓अट् > अट्णार^l- > ॥आट्णार^m-
-रः तै ५, ६, ५, ३.

✓अण् (वधा.)

१अणुⁿ- अति°.

^a) अर्श-आदेर् आकृतिगणत्वाद् मत्वर्थीयः अच् प्र.
चित्स्वरश्च (पा ५, २, १२७; ६, १, १६३)। स्त्रियां
ङीप् प्र. उसं. (पा ४, १, ४०) तत्स्वरश्च। तु.
अञ्जसीना- टि.।

^b) विप. (सुति-)। अञ्जस् + ख > ईनः प्र. (तु. पा
४, २, ९३) तत्स्वरश्च (तु. सा. ० W. प्रभृ.; वैतु. वें.,
सा. [पक्षे] °सीनाम् [१३] इति)।

^c) शानचि चित्स्वरः (पा ६, १, १६३)।

^d) विग. (व्यञ्जक-) वाघत्., सूरि-), नाप. पुं. स्त्री.
न. [कान्ति-, रूप- [ऋ ४, ५८, ९ प्रभृ.]; आभरण- [ऋ
१, ३७, २ प्रभृ.]; सर्वाङ्ग-श्वेताश्व- (तै ७, ३, १०, १ [तु. भा.
सा.]), पुंव्यञ्जन- [मा २३, २१ प्रभृ.] प्रभृ.। कर्त्रार्थे
इः प्र. (तु. पाउ ४, १४१) तत्स्वरश्च।

^e) मतुपः स्वरः (पा ६, १, १७६)।

^f) मत्वर्थीयः चः प्र. (तु. पावा ५, २, १०९) तत्स्वरश्च।

^g) कमलमस्त्रिवम् इति पाठः? भृगम् अलंघुवम्
(<°अलं-घू-) इति शोध इति मतम् (तु. पै. मूको.
कमलवन्धुवम् इति च, सस्थ. टि. ३कमलम् इति च)।

^h) अत्र शाखाभेदेन शब्दस्वरूपे क्रियानपि भेदः द्र.।
सुशामादिषु च (पा ८, ३, १८) इत्युक्तदिशा परादौ नति-
भवति। नाउ. टि. उक्तायाः प्राप्तविभाषाया इह

सविषयतोदाहार्या भवति। शेषं नाउ. टि. द्र.। काठ. तु
स्वराङ्कनाभावस्थलम्।

ⁱ) विप. ([अश्वमेधीय-] पशु-). वस. समासान्तः पच्
(पा ५, ४, ११३)। चित्-स्वरेण (पा ६, १, १६३) निले-
ऽन्तोदात्ते प्राप्ते सक्थं चाकान्तात् (पा ६, २, १९८) इति
विभाषा द्र. (तु. लोमशसक्यौ मा २४, १)।

^j) वर्णलक्षणसमासः (पा २, १, ६९)। वर्णो वर्णेष्वनेते
(पा ६, २, ३) इति पर्युदासवचनाद् एतशब्दे उप. सति
पूप. प्रकृतिस्वरो न भवति। साधारणः सामासिकः स्वर
एव च भवति (पा ६, १, २२३)।

^k) लिटः कानच् (पा ६, १, १६३) चित्स्वरश्च।

^l) व्यप.। औणादिकः कर्तरि नारच् प्र. ष्टुत्वश्च (तु.
तु १, १४)।

^m) गोत्रापत्येऽर्थे अण् प्र. (पा ४, १, ९२) तत्स्वरश्च।

ⁿ) उः प्र. (पाउ १, ८) तत्स्वरश्च। धा. सूक्ष्मार्थे वृत्तिः
द्र. (तु. या [६, २२] प्रभृ.)। यत्तु P W. प्रभृ. आधुनात्-
माहुः। तत्र प्रामाण्यं चिन्त्यं भवति। सत्यम्, माश १४,
७, २, ११ इत्यत्र तथात्वे दृश्यते। न तु तत्काण्डगतस्य
स्वराङ्कनस्य काण्डान्तरवत् प्रामाण्यं भवतीत्यसकृत् तत्तत्-
प्रकरणेष्ववोचाम। यच्च २अणु- इति किंवि. उपलभ्यते
ततोऽप्येतदेव ज्ञापितं भविष्यतीति यथाऽन्तोदात्त एवात्र

१†अण्वी^० - ण्व्या ऋ ९,
१५, १; २६, १; कौ २, ६१६;
जै ३, ५०, ४.

२अण्वी^० - ण्वी: ऋ ९, १,
७; -†ण्वीभि: ऋ १, ३, ४; मा
२०, ८७; का २२, ८, ८; कौ २,
४९६; जै ३, ३८, १०; शौ २०,
८४, १; -ण्व्या ऋ ९, १४, ६.

†अणिमन्^० -

‡अणिम-तुस(:)^d मै ३, ९,
४^२; १०, ४.

‡अणिष्ठ, षा^० - †इम्^f काठ
२५, १; क ३८, ४; -षा: तै २,
५, ५, २; काठ २५, १; क ३८, ४.

‡अणीयस्^० - यांस: काठ ६,
७; क ४, ६; -यान् काठ २०,
१०; क ३१, १२.

अणीयस्कु^० - स्कम् शौ
१०, ८, २५.

२अणु^१ - णु काठ १२, १३^१‡.

३अणु^१ - णूनि शौ ११, ९, १०; पै
१६, ८२, १०,

४अणु^१ - णव: मा १८, १२; का
१९, ४, ४; तै ४, ७, ४, २; मै २,
११, ४; काठ १८, ९; क २८, ९.

५अणु^१ - णू^m खि ५, २२, २; -णौ^m
शौ २०, १३६, २.

†अण्व^० - ण्वम् ऋ ९, १०, ५; ९१,
३; कौ २, ४७३; जै ३, ३५, ८;
-ण्वानि ऋ ९, ८६, ४७; १०७,
११; कौ २, १०४०; -ण्वेषु ऋ
९, १६, २०.

आणि^० - णि: ऋ ५, ४३, ८; -णिम्
ऋ १, ३५, ६; -णी मै ४, ८,
४^१‡; -णी: खि ४, ८, ५; -णौ^०
ऋ १, ६३, ३.

✓अण्ड > १आण्ड- मानि^०.

अण्व, १, २ अण्वी- ✓अण् द.

✓अत् (वधा.) वि^०, सम्^०.

अत्त^१ - तन् ऋ ६, ६१, ९.

अत्तमान^१ - तम् ऋ २, ३८, ३;
-ना: ऋ ६, ९, २.

अति- वि^०.

अतिथि^० - धय: शौ २, ७, ६; पै
१६, ११६, १; -‡थये तै ५, २,
२, ४; मै १, ५, ७; काठ ७, ५;

१९, १२; क ५, ४; ३१, २; -थि:
ऋ १, ७३, १; १२८, ४; २, २, ८;

३, २, २; ४, १, २०; ४०, ५; ५, १,
८; ९; ३, ५; ४, ५; १८ १; ६, २, ७;

४, २; ७, ८, ४; ९, ३; ४२, ४, ८,
[१९, ८ (८४, १)]; १०३, १२६;

१०, ९१, २; ‡मा १०, २४; १२,
१४; ३४; ३३, २६; ‡का ११, ७,

४; १३, १, १५; ३, ५; ३२, १,
१६; ‡तै १, ६, १२, २६; ८, १५,

२; २, ५, १२, ४; ४, २, १, ५; ३, २;

प्रमाणं नागुदात्त इति (तु. ३अणु-अपि)। कथमित्युच्यते।
यदा हि किञ्चित् विप. क्वि. भावयितुमिच्छते तदा तस्य
स्वस्वरूपस्थस्यैव नपुंसकवचने रूपं प्रयुज्यते। अतो न विप.
इत्यत्र क्वि. इत्यत्र च सौवरः कोऽपि त्रिवेकः कर्तुमिष्टः
स्यादिति भूयो विविचन्तु विविचः।

१) विप. (धी-)। स्त्रियां लीन् प्र. नित्स्वरश्च (तु.
पा ४, १, ७३; ६, १, ११७)।

२) अङ्गुल्यात्मकविशेष्यविशेषवाचकं द्र.। शेष नापू.
टि. द्र.।

३) ग्रन्थान्तर आद्यन्तोभयस्वरोपलब्धिवशात् हमनिन्-
हमनिचौ प्र. यथायोगं द्र. (तु. वैप२)।

४) तसि: प्र. तत्स्वरश्च (तु. पावा ५, ४, ४४)।

५) विप. (प्रीवा-, तण्डुल-)। आतिशायनिकः इष्टन् प्र.
नित्स्वरश्च (पा ५, ३, ५५; ६, १, ११७)।

६) पाठः? †षा: इति शोधः।

७) विप. (अङ्गार-, [पुरस्ताद् हृषीयस्-] पशु-)।
ईयसुन् प्र. (पा ५, ३, ५७)। स्वरः एपू. टि. द्र.।

८) प्रकृत्यर्थवैशिष्ट्ये कः प्र. (तु. पा ५, ४, २८)।

९) वा. क्वि. द्र.। १) नाप. (सुद्धम-रूप-)।

क) = धान्य-विशेष-। उन् प्र. नित्स्वरश्च (पाठ १, ९;
पा ६, १, ११७)।

१) नाप. (स्त्री-योनि-)। °णू इति सप्त १ द्र.। शेषं नाउ. टि. द्र.
म) रुपा. °णू < > °णौ (शांश्रौ १२, २४, १) इति
परस्परं पाठे। २अणू वैप४ द्र.।

न) = पवित्रस्य सूक्ष्म-च्छिद्र-। औणादिकः वन् प्र.
(पाठ १, १५२) नित्स्वरश्च।

०) वैतु. वें. सा. अङ्गुलि- इति ?

प) नाप. ([चक्रस्याऽक्षान्निर्गमननिरोधार्थ-] कील-)।
इण् प्र. (पावा ३, ३, १०८)। तत्स्वरः।

१) = (उपचारतः) शकट- इति G.W. प्रभृ.; संग्राम-
इति स्क. वें. सा. (तु. निघ २, १७)।

२) यक्र. शतृ-शान्तचोः शपश्च निघाते (पा ६, १, १८६)
धास्व. पूर्ववस्थः।

३) नाप. (अभ्यागत-)। कर्तरि इधिन् प्र. (पाठ ४, २) नित्-
स्वरश्च। पक्षान्तरे या ४, ५ प्रभृ. < अ (< अभी [मि ✓ इ])

+ तिथि- इति (वैतु. लोकमात्ररो वादः नन्-पूर्वो बस. इति।
नासौ वेदे चारितायैयितुमलम्। स्वराणुपपत्तेः)।

४) सपा. कौ १, ११० जै १, १२, ४ अतिथिम् इति पाठे।

†मै २,६,१२;७,१०; ४,११,१;
१२, २६; १४, १५; †काठ २,
१५; ८, १६६; १५, ८; १६, ८;
१०; ३४, १४॥; †क २५, १; कौ
१, ८५†; ३७२; जै १, ९, ५†;
३९, ३; शौ ७, २२, १; ७७, ९†;
९, ७, ४; ८, ७; १०, ६, ४; १५,
१०, १; ११, १; १२, २; १३, १;
३; ५, ७; ९; ११; पै १६, ४२, ४;
११२, १०; ११३, १०; १९, ४१,
७; २०, ५, २; -†थिम् क्र १, ४४,
४; ५८, ६; १२७, ८; २३, २५; १;
१८६, ३; ८, (१९, ८) ८४, १;
२, ४, १; ३, ८; २६, २; ४, २, ७;
५, ८, ३; ६, ७, १; १५, १; ४; ६;
१६, ४२; ७, ३, ५; ८, ४४, १; ७४,
१; १०३, १०; १०, १, ५; १२, १;
१२२, १; १२४, ३; मा ३, १; ७,
२४; १२, ३०; ३३, ८; का ३, १,
१; ७, १०, १; १३, ३, १; ३२, १,
८; तै १, ४, १३, १; ३, ५, ११, ५;
४, २, ३, १; मै १, ३, १५; २, ७,
१०; ३, ७, ९॥; ४, १०, ३; काठ
४, ५; ७, १२; १५, १२; १६, १०;
३९, १४; क ३, ५; ६, २; कौ १,
५; ६७; ८७; ११०†^१; २, ४९०;
५९४; ९१४; जै १, १, ५; ७, ५;
९, ७; १२, ४†^२; ३, ३८, ४; ४८,
१०; ४, १५, ७; -थिन् क्र ५,

५०, ३; शौ ९, ६, ३; १०, ८;
११, ५; पै १६, १११, ३; ११५,
४; ११६, ९; -थिनाम् तै ५, २,
२, ३॥. मै ४, ८, १॥; काठ १९,
१२; क ३१, २॥; शौ ९, ७, १३;
पै १६, ११३, ६; -थे क्र ८,
७४, ७; -थे: मा ५, १; का ५,
१, १; तै १, २, १०, १; ६, २, १,
२; मै १, २, ६; ३, ७, ९; काठ २,
८; २४, ८; ३०, १॥; क २, २;
३८, १; ४६, ४॥; शौ ९, ८,
१-६; पै १६, ११३, ७-९; -थो
शौ ९, ८, ८. [०थि- १प्रिय०,
मित्र०].

आतिथ्य^३- -थ्यम् क्र १,
७६, ३; ४, ४, १०; ५, २८, २; मा
५, १; का ५, १, १; ॥तै १, २,
१०, १६; १४, ४†; २, २, ५, ५;
५, २, २, ४; ६, २, १, १†; २†; ४;
७†; ७, ५, १५, १; ॥मै १, २, ६६;
९, ८; ३, ७, ९†; ६, २; ९, १; ४,
११, ५†; ॥काठ २, ८६; ६,
११†; २१, ८†; १०; २४, ८†; ६;
क २, २; ३८, १†; पै ९, १२,
३; -॥थ्यस्य तै ६, २, १, ३; ४;
मै ३, ७, ९; -॥गात् मै ३, ९,
१॥; -॥थे क्र ४, ३३, ७; काठ
३४, १४॥.

आतिथ्य-रूप^४- -पम् मा

१९, १४; का २१, २, ३.
†अतिथि-ग्व^५- -ग्वम् क्र १, ५३,
१०; ११२, १४; ४, २६, ३; ६, १८,
१३; ८, ५३, २; १०, ४८, ८; खि
३, ५, २; शौ २०, २१, १०;
-ग्वस्य क्र १, ५३, ८; २, १४,
७; ६, ४७, २२; शौ २०, २१, ८;
-ग्वाय क्र १, ५१, १६; १३०,
७†; ६, २६, १३; ७, १९, ८; शौ
२०, ३७, ८.

आतिथिग्व^५- -ग्वे क्र ८,
६८, १६; १७.

अतिथि-पति^६- -ति: मै ४, ८,
१॥; काठ ३०, १॥; क४६, ४॥;
शौ ९, ६, ३; ७, १; ११, ५; पै १६
१११, ३; ११२, ५; ११६, ९.

†अतिथि(न् >)नी^७- -नी: क्र
१०, ६८, ३; शौ २०, १६, ३.

†अत्क^८- -त्क: क्र ८, ४१, ७;
-त्कम् क्र १, ९५, ७; १२२, ३; ४,
१६, १३; १८, ५; ५, ७४, ५; ६,
२९, १३; १०, १२३, ७; ९, ६९, ४;
१०, ४९, ३; ९५, ८; ९९, ९; कौ
२, ७२३; ११९३; ११९७; जै ३,
५९, १४; पै ८, १४, ७; १५, १२,
५; -त्कान् क्र ५, ५५, ६; -त्के
क्र ९, १०१, १४; १०७, १३; कौ
२, ११८; ७३७; जै ३, १२, ५; ४,
२६, २; -त्के: क्र २, ३५, १४; ६,

१) पासे. अतिथि: क्र ८, १०३, १२ द्र. ।

२) तादर्थ्ये षयः प्र. उसं. (पा ५, ४, २६) । तत्स्वरः ।

३) सकृत् सपा. तै ५, ४, ६, १ भागधेयम् इति पासे. ।

४) षस. सामान्यः समासस्वरः (पा ६, १, २२३) ।

५) व्यय. (दिवोदास-) । उस. उप. < ✓गम् वा

✓गा वा (वैतु. एत-ग्व-, नृव-ग्व- प्रभृ. बस. इति
विवेकः द्र.) ।

६) तस्यापत्यमित्यर्थे अण् प्र. (पा ४, १, ९२) तत्स्वरश्च ।

७) तस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १८) ।

८) अतिथि- इत्यनेन समानार्थं प्राति. प्र. भेद इति सा.

(तु. MW.) । अतिथि- इत्यनो मत्वर्थे प्र. इत्यपरो वादः

(तु. GRN. NW.) । पूर्वे कल्प औणादिकः इति निच

प्र. चित्स्वरश्च । उत्तरे तु मत्वर्थीयः इति: प्र. तादृष्टिम्

तत्स्वरश्चेति विवेकः । स्त्रियां ङीप् प्र. तस्य च पितृवान्

निघाते स्वरस्तदवस्थ इति दिक् ।

१) =रूप-, वज्र-, आयुध- [क्र ६, ३३, ३], व्यप. [क्र १०,

४९, ३ प्रभृ.] । इण्भी- (पाठ ३, ४३) इति कन् प्र.,

नित्स्वरश्च (पा ६, १, १७) ।

३३, ३.

अत्य- -त्यः ऋ १, ५६, १; ५८, २;
६५, ३; १४९, ३; १९०, ४; २, ४;
४; ३, २, ७; ३८, १; ५, ३०, १४;
६, २, ८; ४, ५; ७, २४, ५; ८, ५०,
[४९, ५] ५; २, ३२, ३; ४३,
१; ५; ६६, २३; [७६, १; ७७, ५];
८०, ३; ८१, २; ८२, २; ८५, ५;
८६ [३(७०, १०)]; २६; ४४; ९३,
१; ९६, १५; २०; ९७, १८; ४५;
१०, ६, २; ७६, २; ९६, १०;
१४४, १; खि ३, २, ५; मा २२,
१९; ३३, ७५; का २४, ६, १;
३२, ६, ६; तै ७, १, १२, १;
मै ३, १२, ४; ४, १४, १५; काठ
४१, ३; कौ १, ५३८, ५५८;
२, १२०; ५७८; ६६८; ९६५;
११२४; जै १, ५५, ६; ५७,
५; ३, ४७, ४; ५५, ९; ४, २०,
१०; २७, ५; शौ २०, ३१, ५;
-तित्यम् ऋ १, ५२, १; ६४, ६;
१, १२९, [२; १३५, ५]; १३०, ६;

३, १, ३; २२, १; ५, २५, ६; ४४,
३; ७, ३, ५; ९, ६, ५; ८५, ७; मा
१२, ४७; का १३, ४, ३; तै ३, १,
११, ७; ४, २, ४, २; मै २, ७, ११;
४, ११, १; काठ २, १५; १६, ११;
क २५, २; कौ १, ३७७; जै १,
३९, ८; -त्यस्य ऋ १, १८०, २;
-त्या ऋ ४, २, ३; -तित्याः ऋ
१, १६३, १०; १७७, २; १८१,
२; ३, ५६, २; ५, ३१, ९; ५९, ३;
६, ४४, १९; ९, १३, ६; ८७, ५;
मा २९, २१; का ३१, ३, १०; तै
४, ६, ७, ४; काठ ४६, ३; कौ २,
५४१; जै ३, ४२, ८; -तित्यान
ऋ १, १२६, ४; २, ३४, ३; ३, ३२,
६; ३४, ९; शौ २०, ११, ९;
-त्याय ऋ ३, ७, ९; -तित्यासः
ऋ ७, ५६, १६; ९, ४६, १; ९७,
२०; तै ४, ३, १३, ७; मै ४, १०,
५; काठ २१, १३; -त्येन ऋ २,
३४, १३; -त्यैः ऋ ६, ३२, ५.
भाति, ती^० -तयः ऋ १०, १५, ९;

-तिः^० मा २४, ३४; का २६,
७, ४; मै ३, १४, १५; -ती^०
तै ५, ५, १३ १; काठ ४७, ३.

?अत एतः^० पै १६, ५२, २.

?अतःकर्तुः^० पै ४, ११, ५.

?अ-तण्डाल^१ - लम् पै १५, १८, १.

अतत्- ✓अत् द्र.

?†अ-तथा^० -थाः ऋ १, ८२, १; कौ
१, ४१६; जै १, ४०, ८.

†अ-तन्द्र, न्द्रा^० -न्द्रः ऋ १, ७२, ७; ७,
१०, ५; ८, ६०, १५; कौ १, ४६;
जै १, ५, २; शौ ११, ६, २४;
१३, २, २८; ४२; पै १६, २३,
४६; १८, २३, ५; -न्द्रम् पै ९,
१२, ९; १०, २, ९; -न्द्राः ऋ ८,
२, १८; कौ २, ७१; जै ३, ७, ९;
शौ २०, १८, ३; -न्द्रासः ऋ १,
९५, २; ४, ४, १२; तै १, २, १४,
५; मै ४, ११, ५; काठ ६, ११;
पै ८, १४, २.

†अ-तपस्विन्- -स्वी काठ ३४, ९.

अ-तत^१ -सः शौ ९, ५, ६; पै १६,

१) विप. (।गमनशील- वेगवत्-। सत्ति- प्रभृ.), नाप.
(अश्व-।तु. निघ १, १४ या ४, १३ प्रभृ.)। कृत्यस्वरूपः कर्तय
औणादिको यत् प्र.। अगवा अत्- इत्यस्मात् क्तिवन्तात्
ताद्धितः यत् प्र.। उभयथाऽपि यतोऽनादीयः स्वरः।

२) =पक्षि-विशेष-। कर्तरि इण् प्र. (पावा ३, ३, १०८;
यद्वा पाठ ४, १३१) तत्स्वरश्च। कृदिकारात् (पाग ४, १,
४५) इति ङीप्।

३) सपा. अतिः <> तीः इति पाप्मे.।

४) यत् पृथय इति शोधः (तु. सपा. शौ १०, १, २८
पै १६, ३७, ९)।

५) येनेमे द्यावापृथिन्यतः कर्तुः इति सतः पाठस्य स्थाने
यिषी यतः क्रतुः इति शोधः द्र.।

६) कदाचिद् उप. ✓तण्ड + आलच् प्र. (पाठ १,
११६; मोड २, ३, १०० उड.) स्यात्। अथवाऽसमस्तं
प्राप्ति. स्यद् ✓अत् इत्यस्मात्। तद् विभृश्यम्।

७) तथा > तथा नाथा. भवति क्तिवन्तः। ततः कृद्-वृत्ते

पुनः क्तिपि तथा- इति प्राप्ति. भवति। तस्य तस. नञ्-
पूर्वत्वे नञ्स्वरः (पा ६, २, २) इतीवाऽनुसंधानः सा.
व्याचष्टे। अर्वाचामशीदक्ष एवाऽभिप्रायो भवति; वैतु.
वै. स्क. विव. तथाः (<✓तन् + लुङि मपु१) इति
व्याचक्षते। अस्मिन् कल्पे माङ्-योगेऽडागमाऽभावश्च
तिङ्ङित्तिङः (पा ८, १, २८) इति निघातश्च
विभृश्यौ द्र.।

८) विप. (अग्नि-देव- युवति- प्रभृ.)। तस. नञ्स्वरः। उप.

<✓तन्द्। -न्द्रम् इति द्वि१ सत् वा. किवि. द्र.।

९) समासस्वरौ नापू. टि. द्र.। १) अत्रान्नायवचनादेव तप्य-
मानस्याऽपि तापाऽभावात्समाऽऽर्श रभिप्रेता स्यात्। परि
कप्र. पार्थक्यवचनः अतः इति पञ्चम्यन्तेनाऽभिसंबद्धः।
w. त्वन्यथामनाः सन् पाठविकृतिं शङ्कमानः परि चेद्
अतथाः इत्येवं परि ✓तप् + लुङि रूपं वष्टि। तत्र
अतताः इति दीर्घाऽकारवत्पाठं प्रदर्शयत् कियञ्चित्
मूको. साक्ष्यमपि प्रोद्धलकं भवेत् (तु. पाण्डु. टि.)। 'ततान्'

१७, ५.	†अ-तव्यस् ^{h1} - व्यान् ^h क ५, ३३,	१, ५८, २, ४; ४, ७, १०.
†अजस-तन् ^h - नः क १, ८३, १;	१; ७, १००, ५; मै ४, १०, १;	अतस्सी ^h - सीनाम् क ८, ३,
कौ १, ५६५; २, २२५; जै १,	काठ ६, १०; कौ २, १७६;	३१; शौ २०, ५०, १.
५७, १२; ३, २०, ९.	जै ४, २३, ६.	१✓अतसाय > अतसाय, यया ¹ -
अ-तव्यमा(न >) ना ^b - ने क १,	अ-तस्(ः) एतद्-द्र.	-ययः क २, १९, ४; -यया क
१८५४.	१अतस् ^h - से क १, १६९, ३? ¹ .	१, ६३, ६
?अ-तमत् ^c - मत् पै १०, ६, १०.	२अतस् ¹ - सम क ४, ४, ४; ८,	अ-तस्कर ^m - रम् शौ १२, १, ४७;
अतमान- ✓अत् द्र.	६०, ७; मा १३, १२; का १४, १,	पै १७, ५, ५.
अ-तमेह ^{h1} - रुः मा १, २३ ^२ ; का १,	१२; तै १, २, १४, २; मै २, ७,	अति क १, ८१, [५ ⁿ]; १०२,
८, ४ ^२ .	१५; काठ १६, १५; क २५, ६;	८ ^m]; १३५, ६ ^१ ; १४१, १३०;
?अतहि ^h पै ११, ५, ११.	-सस्य क ३, ७, ३; -सा क	१४३, ३; १८३, ४ ^p ; २,
अ-तवीयस् ^{h1} - यान् तै २, २, १२,	१०, ८९, ५; तै २, २, १२, ३;	२, १० ^p ; [११, २१; १५,
५ [†] ६.	-सानि क २, ४, ७; -सेषु क	१०; १६-२०, ९ ^p ; २३,

चरोरप्यतः सन्नुत्कामत् अजः' इत्यत्र चमत्काराऽऽधि-
क्यस्य तु संभाव्यमानत्वाद् यनि. एव साधीयसी मौलिनी
श्रुतिः स्यादिति मतं भवति ।

^a) = [अपरिपक्व-]क्षेम-। बस पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा. ६, २, १)।

^b) तस. नञ्-स्वरः (पा. ६, २, २) ।

^c) पाठः? ङप < ✓तम् ।

^d) विप. (यज्ञ-, प्रजा-) । उप. < ✓तम् + एहः प्र.
उसं. (पा. ३, ३, १) ।

^e) उतर्षीन् इति BKA. शोधः (तु. सर्पा. शौ ८, ९, २४
उतु कृषीन् इति पाभे.) । ¹) ङप. < ✓तु ।

^h) रुपा. °वीयान् < > °यान् इति पाभे. ।

^h) नाप. (गुल्मादि-) ।

¹) पाठः? अतस्तेः इति शोधः (तु. सस्य. टि. शुशुक्वान्) ।

¹) भाप. (अभ्यर्थना-, स्तुति-, प्राप्ति-) । ✓अत्
[प्रापणे, याचने] + असच् प्र. चित्स्वरश्च (पाठ ३,
११७ पा. ६, १, १६३) ।

^h) गौरादित्वात् स्त्रियां ङीष् प्र. (पा. ४, १, ४१) तत्-
स्वरश्च । अतस्ति- इति स्वतन्त्रम् अक्षिच्-प्रत्ययान्तम् पुं.
प्राति. इत्येवमपि मतं भवति (तु. PW. प्रभृ., वैतु. ORN.) ।

¹) विप. (समाश्रयणीय, यः-, अभ्यर्थनीय, या-] इन्-उत्ति-) ।

नाथा. कश्ङ्कन्ताद् भावकर्मणोः कृत्यसजातीयो यल् प्र. ।
अकारलोपे (पा. ६, ४, ४८) प्र. पूर्वस्वरः (पा. ६, १, १९३) । यद्वा
सर्वप्राप्तिपदकेभ्यः (पावा ३, १, ११) इत्याचारार्थे क्विपि

✓अतस इति नाथा. भवेत् । ततः पूर्ववद् भावकर्मणोः
कृत्यसजातीयः (पा. ६, ४, ५५) इत्यत्र लब्धसंकेत आर्यः

प्र. इति । इह तावद् अतो लोपे प्र. स्वरः । यतु PW.
GW. ✓अतसाय इत्येवं लुप्तान्त्याकारतया निर्देशमन्व-
मन्येता तद् आर्धधातुकविषयत्वप्रवेशात् प्राक्कारायां प्राकृत-
दशायामपलक्षणमिव स्यात् । केचिद् अतस्सी- इत्यस्य
तद्धिनष्ट्याऽपि व्याचिख्यासवो भवेयुः (तु. ORN. MW.
NW.) । एवमपि ताद्विते आर्ये प्र. प्राति. पुंवद्भावे
निष्पादनप्रकारः स्वरसंकेतश्च । अथापि सा. ✓अत् +
अः (उपजनः) + सार्यः प्र. इत्येवमनुसंधान आगमा-
दातत्वं चादाय आदिस्वरतया सौवरीं स्थितिं समाधानः
प्रौढयेत (तु. स्क. वें; वैतु. स्क. [पक्षे] < नञ् +
✓तस् इति?)

^m) विप. (पथिन्-) । बस. अन्तोदात्तः (पा. ६, २, १७२) ।

ⁿ) विद्वम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. सा.
अति...ववक्षिष इति, स्क. किउ. इति च) ।

^o) 'यथा सूरौ मिहम् अति यथा स्यात्तथा निस्तनुयात्
तथा वयमपि विद्वान् अति यथा स्यात्तथा निस्तनुयाम्'.
इति मन्त्रस्वारस्ये कप्र. । यद्वा 'यथा सूरः अति
(तराम्) मिहं निस्तनुयात्तथा वयमपि विद्वान् अति
(तरां) निस्तनुयाम्' इत्यर्थे अव्य. क्वि. (वैतु. GW.
MW. प्रभृ. अतिनिष्ठतन्युः इति द्व्युपसृष्टावपलक्षण-
स्वरायामाग्रहोऽप्रशस्तः द्र.) ।

^p) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सरथ. टि. भृगः;
वैतु. PW. प्रभृ. गतिरिति) ।

^q) अन्यान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. PW. प्रभृ.;
वैतु. सा. GW. अति...चित्तयेम इति) ।

१५; २८, १; ३९, ३; १०;
७७; ४, ३६, ९९; ५, १, ९९;

६, १०, ५०; १२, ५१; १९,
२०८ (४५, २०)] १८,

७५; ७, ३३, २; ८२, ११;
८, १, ३३; २, ३४; २४, २;

*) अन्यान् इति (आक्षिप्तया) द्वि. युक्तः कप्र. (तु. एवा [४, १], भा. [तै १, ८, २२, २] सा. च; वैतु. वै. उ. म. P.W. G.W. प्रभृ. अति... अर्हान् इति) ।

७) अतिविराजनाऽऽत्मकया पिण्डीभूतया क्रिययाऽभेः कर्तृतया संबन्धे संभवत्यपि स्त्रिधा कर्मावभूषितानां तया-ऽकर्मिकया क्रियया संबन्धस्याऽसंभाव्यमानत्वात् तदंशेना-ऽतिक्रमणमात्रेण तत्संबन्धस्य स्फुटत्वाच्च कप्र. योग इत्येव साधीयो भवति । तेन कर्तृकर्मणोर् उक्तसंबन्धयोर् यथायथं सुसाधत्वात् (वैतु. G.W. पूर्वेणाख्यातेन गतित्वेन योगमिच्छन् चिन्त्यः) ।

८) जनान् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

९) सस्थ. प्र... एषि टि. द्र. ।

९) अति... अमिसन्ति इति द्व्युपसृष्टो योग इति सा. । तत्र । अतश्चाऽभेदोभयोरपि पृथगन्यसौलभ्यात् तथात्वे एव च श्रुतिस्वरूपप्रतीतिः । एताऽभावोऽभेदपसर्गोत्तरत्वे ज्ञापको मधेदित्युक्तचरम् ।

१०) अन्तानि इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सस्थ. ध्रुव टि. यत्र [१] नि आ-आराद् इति शोधः; वैतु. G.W. प्रभृ. अति... राद् इति) ।

११) विश्वपार्थिवपदार्थातिक्रमणकर्तृ रयेर्दाशनक्रियाया न त्वतिदाशनक्रियायाः कर्मभावो विवक्षितो भवति (तु. वै. सा.; वैतु. G.W. अति... दाशत् इति योऽम् इत्याह तच्चिन्त्यम्) ।

१२) अत्रोत्तराऽऽख्यातेनोपसर्गतया अति प्रसर्गे इति योगं यत् वै. सा. G.W. प्रभृ. च आहुस्तत्र । तथात्वे गतिद्वये प्रथमगतिनिघातेन भाव्यम् । लक्षणेन लक्षणा-विधायिना भाव्यमिति कृत्वोक्तलक्षणस्य काचित्कोऽपवादो-ऽप्यनुज्ञेय इति चेत् । सत्यं, गत्यन्तराऽभावे यथोक्तं तथैव कर्तव्यम् । इह त्वन्वयस्याऽपरस्य सुलभत्वादपार्थ-स्तादृशः प्रयासः स्यात् । कोऽसावपरोऽन्वय इति चेद्, उच्यते । अतिः अत्र कप्र. । 'मानुषाणां जनिम (जनिमानि) अति अतिक्रम्य यथा स्यात् तथा (किवि.) इन्द्रो मज्जना-ऽमत्येन च नास्ति (अन्वयः देवानां जनिमस्त्वित्यर्थः) प्रसर्गे प्रसृतो बभूव' इत्याकारकेऽन्वयेऽतिक्रमणात्मकमर्थमति-रिच्याऽन्यत्र प्रसरणाऽऽत्मकस्याप्यर्थस्य सद्भाव-विशेषः द्र. ।

१३) शोधः सपा. वनुव्यति (<✓वन्) इत्यत्र टि. द्र. ;

वैतु. या [५, २] वै. प्रभृ. अति... वनुव्यति इति । P.W. G.W. प्रभृ. अति इत्यस्य गत्यभाव इति ।

१) यदत्र वै. सा. तावनुसर्तारश्च प्राञ्चोऽथार्वाञ्चः अति-दासत् इत्युपसृष्टां क्रियामाहुस्तत्र । छायोगेरासङ्गस्य दानस्तुतावेतच् छाव्यते यथाऽन्यकर्तृक-दानमात्रामति-क्रम्य तत्कर्तृकं दानं प्रवर्तत इति । अन्यान् इति कर्म-पदमतिक्रमणक्रियाया विषयतामापनुमर्हति न त्वतिदान-क्रियायाः । आसङ्गो ह्यन्यान् सकलान् दातृनतिक्रम्य ततो-ऽन्येभ्यो दानपात्रेभ्य एव ददाति । अनया विधया सत्य-प्यत्रातिदानस्य प्राप्तिक्रमे तस्य सामान्याश्रुतेश्च तदव-यवभूताया अतिक्रमण-क्रियायाः कर्मपदस्य विस्पष्टभूतेश्च पूर्वपदीभाववशाद् गोणीभूतादतिक्रमणार्थात् कर्मप्रवच-नीयतया प्रयोगेऽनेद् मुख्य एवातिक्रमणार्थः साधीयानिति प्रतिभाति ।

२) विश्वा इति द्वितीय-पादस्थं पदम् एतानि इत्यनेन प्रथमपादस्थेन पदेन समानाधिकरण्येन निनीषुः सा. अति = अतिशयित इत्येवं व्याचष्टे । तदरुचिरं भवति । अतः तत्सजातीयानामपरेषां च शब्दानां यथास्वं विशेषणतया प्रयोगानर्हत्वात् । यदपि G.W. अतिशृण्वे इति योगमाह तदप्यपलक्षणं भवति । यद्योगे तिह-निघाताभावे अतिना निहतेन हि भाव्यम् (पा ८, १, ६६; ७१) । तर्हि काऽत्र गतिरिति चेत् । उक्तपूर्वति । कासाविति । 'विश्वा (=विश्वानि) अति (=अतिशयितो यथा स्यात् तथा)' इत्येवमेतद् अवान्तरवाक्यं सत् किवि. भवेदिति । इन्द्रस्य विश्वातिशयित्वश्रावणे मन्त्रस्य स्वारस्यात् तस्य च प्रकारान्तरेण दुःसाधत्वाद् गतीयुतुमिष्टस्य अतः गतीतरत्वं विरह्य गत्यन्तराऽभाव इति यावत् ।

३) अति... दाशति इत्युपसर्गभावमपरे वदन्ति । तथात्वे मघोनामतिदाशनकर्मताऽऽपद्येत । न चेष्टाऽऽपति-रिति वाच्यम् । अन्यथात्वात् । तथाहि मघवान इह दाशन-कर्तृतया न तु दाशन-संप्रदानतया श्राव्यन्ते । किन्तु इत्युच्यते । तत् एतदेवाऽऽगच्छति यदत्र सर्वेषा-मिन्द्रभिन्नानां दातृणामपेक्षेयस्य दानं गरीय इत्ये-तदर्थस्य विवक्षितत्वात् तेषां सर्वेषामिन्द्रभिन्नानां दातृ-णामतिक्रमणक्रियाया एव न तु पराभिप्रेताऽतिदाशन-क्रियायाः कर्मता स्यादिति । तेन च अतः प्राधान्येन

६२, २^a; ६९, १४⁰; ९,
८, ५; १७, ५⁰; ६३, ४^a; ६६,
२६^३; ८६, ३१^f; ४७^६; २०,
३३, ९; ४४, १^h; ७५, १; ७७,
२; ८६, २; ९३, ६; १२६,
१-३^b; ४, ५^३; ६^३; ७; खि २, १४,

९; ४, २, ८; ५, ७, ३, १^१; १०, १;
१५, ९^१; १९, १^k; मा २०, १७;
२६, ३^f; का २२, ६, १;
२८, २, १^f; तै २, ८, १४, २;
२२, २^f; २, २, ९, २^m; १०, २;
४, १२, ४ⁿ; ५ⁿ; ७^m; ५,

४, ४^१; १२, ३^f; ४, २, ११, १^f;
५, १, ५, ५^p; १०, ३^३; ४, ७, ७^१, ७,
२, ३; ६, १^१; ६, १, ८, १^१; १^१, ७,
२, ७, ४^f; ५; मै २, ८, ६^१; ७^१?^१;
२, ५, १^१; ६, ११; ३, २, ५;
५, १; ७, ६^१; ४, ४, ५; ६,

निर्देशस्याऽपेक्षितत्वाद् गतिर्वेनोपसर्जनीभावो नाऽऽदर-
णीय इति तत्त्वं द्र. ।

१) सा. वर्णकद्वयेन व्याचक्षाणः प्रथमे वर्णके अति
गतिमह । तत्र । तथात्वे हि गतेर्गतौ निघातोऽभवि-
ष्यत् (पा ८, १, ७०) । अपरं च । प्रवर्धनं नामाऽकर्म्म-
का क्रिया भवति । तत्कर्त्तुः श्रुतिगोचरकर्म्मभूतपदार्था-
न्तराऽतिक्रमण-कर्त्तुश्च समानत्वेऽप्युक्तपदार्थान्तरजात-
स्याऽतिवर्धनक्रियायाः कर्मभावस्याऽनभिप्रेतत्वाद् उप-
सर्गवर्त्तनाऽऽर्म्माऽऽख्यातस्य सकर्मकत्वं स्याद् इत्यपि
वक्तुमशक्यं द्र. । अतः अतः कप्र. अन्ये तस्यार्थेन
तत्कर्म्मभूतादर्थं संपिण्डीभाव्य क्रिवि. वाक्येऽन्वयो
द्र. । अनया दिशैव G.W. अप्यत्र गतिवमुशन्नुपेक्ष्यः ।
एवंविधासु गतिद्वयाभासवतीषु श्रुतिषु सर्वत्रैवमेव अत्या-
दयः कप्र. गते-प्रतिहपकमात्राः सरवराच्च भवेयुरिति
यथायथं न्यायसामान्यं चरितार्थयितव्यम् इति दिक् ।

२) द्विषः इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

३) रोचना इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु सा.; वैतु. G.W.
M.W. अति... रोदन् इति) ।

४) अभि इतीव सा. पपाठेति संभाव्यते ।

५) पवित्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

१) पवित्राऽतिक्रमणस्य प्रयाणे कारणतामुपेयुषो मुख्य-
त्वेन समर्पणमुचितमिति कृत्वाऽपेक्षितार्थं चनः कप्र. द्र. ।
गतिर्वेन समस्तक्रियाङ्गतामस्य प्रतिपिपादयिषुस्ततो-
ऽतिक्रमणस्य प्राधान्येन संप्रत्ययं च तिरोदिधापयिषुः
सा. चिन्त्यः । यथाकथमपि गतिवपक्षेऽभ्युपगम्यमानेऽपि
प्रत्येति इत्येवं व्याचक्षाणोऽसौ विपर्यस्त-पदक्रमः द्र. ।
सोमकर्त्तृकस्य प्रयाणस्य पवित्राऽतिक्रमणाऽनुवर्तित्व-स्वा-
भाव्याद् अतिप्रैति इत्येवं वक्तुमुचितत्वादिति दिक् ।

२) नापू. टि. दिशा यनि. न्याय्यत्वे सिद्धे गतिर्वा कप्र.
वेत्यत्र चिन्त्यत्वमापन्नः सा. । यच्च स्वव्याख्यान इह
प्र. इत्युपसर्गस्य समावेशमेव न करोति तत्प्रत्ययौ भूयस्चोद्य
इति । वै. प्र... अति... यन्ति इति मन्वानो नितरामुपेक्ष्यः ।

वैप-१२

३) अति (=अत्यन्तम्) ... प्रवक्षणाः इत्येवं पृथग्
अव्ययं स्यादित्येकः कल्पः । अति(कामेश्च)... प्रवक्षणाः
चेत्यर्थोऽनुगमाद् अति-प्र... वक्ष इति द्वितीयः कल्पः ।
विश्वा सहांसि... प्रवक्षणाः (तानि) अति(कम्प)...
आयातु इत्येवम् अति-आ/या इति तृतीयः कल्पः
(तु. उद्गी.) । तदेवं श्रूयमाणपदसंभवाविकल्प-युमिक्षे
यत् वै. सा. अति (गच्छति) इत्याक्षेपान्तरं बाह्यमुद्देशताम्,
तद् अन्यथा-सिद्धं मन्त्रस्वारस्यविरुद्धं च द्र. ।

४) अति, मदेम (तैत्रा ३, ६, १३, १ च) > सपा. मा
२८, १२ का ३०, २, १ तैत्रा २, ६, १०, १ अत्यगात्
इति पाभे. ।

५) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. । सपा. शौ २०, १३०, १४
?अभि इति पाभे. (तु. टि. विद्वत् शौ २०, १३०, १८) ।

६) तु. सरथ. टि. *खिदुसः, *खुदुसः ।

७) तु. टि. क्र २, २३, १५ ।

८) अत्यन्तं वाऽतिक्रमणं वा यथा स्यात्तथेति प्र... युज्
इत्यस्य विशेषणतायामव्ययतया प्रयोगः द्र. । परकृताऽभिचारा-
पेक्षया चाऽयं कप्र. अस्ति । तस्य च कर्मणो गम्यत्वाद्
अतः अव्ययत्वं न तु कर्मप्रवचनीयत्वमुक्तं भवतीति
विवेकः द्र. ।

९) तु. मै २, ४, ३^१ इत्यत्र समानप्रकरणे अति इति
प्र इति चोपसर्गद्वययुक्तमुत्तरमाख्यातं श्रावितं भवति ।
अत एव तत्र प्रथमो गतिनिहतः (तु. पा ८, १, ७० [तु.
सस्थ. टि. प्र... यम् > यच्छ]) ।

१०) तु. टि. क्र ७, ८२, १ ।

११) अन्याऽतिक्रमणे वृत्तेर्मुख्यत्वात् कप्र. भवति (वैतु.
भा. गतिर्वेन संबन्धमिच्छुः यदत्र ✓मिद् = ✓मिह
इतीवाऽभिप्रैति तद् भ्रान्तमिव द्र.) ।

१२) विशम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

१३) सपा. अति प्रयुङ्क्ते > काठ ३०, ३ अतिप्रयुङ्क्ते
इति पाभे ।

१४) शोधः सस्थ. जिनाति टि. द्र. ।

८^०; १२, ४^०; १३, ८^०; १४, ४^०; काठ ४, १६^०; ११, ५^०; १२, ५; १५, ७; १९, ३^०; १०^०; १३^०; २०, १४^०; २१, १०^०; ४०, ११^०; क १३०, १; ८^०; ४८, ४; †कौ १, १००; ३१२^०; ४२६^०; २, ५३२; †जै १, ११, ४; ३२, १०^०; ४१, ८^०; ३, ४१, ८; ४, ६, १^०; शौ ४, ३४, ४; ८, ५, ९^०; १०, १, १६^०; १८, १, ३८^०; †२०, ९२, ११^०; ९४, १^०; १०७, १३; १२६, २; १२७, ७^०; पै ५ ३१, ६^०; †३९, १-३^०; ४; ५^०; ६^०; ७; ६, २२, ४; १५^०; २०; १३, ५, १४; १६, २७, ९; २६, ६^०; ५१, ६^०; १७, १५, ४^०; १९, ३९, ८^०.

अति ✓ काश > अ(ति >) ती-

काश^० - शा: तै ६, १, १, ४^०;

पै ४, ४०, ३; -शात् तै १, २, २, २; मै १, २, २; काठ २, २; क १, १५; -शात् तै ६, १, १, ११^०.

अति-कु, कूल्व^० - कुल्वम्^० मा ३०, २०; -कूल्वम् का ३४, ४, ४.

अति ✓ क, अतिकरोति तै ६, ६, २, ११^०; †अति^० चक्रम > मा ऋ १०, १२, ५; शौ १८, १, ३३.

? अतिकृत्वम्^० पै १, ५५, ४.

अति-कृश^० - शम् मा ३० २२; का ३४, ४, ४.

अति-कृष्ण^० - णम् मा ३०, २२; का ३४, ४, ४.

अति ✓ क्रम, > क्राम्, †अतिक्रामति तै ७, २, ७, १; मै १, ५, ११; ३, ८, १; ४, १, १४; काठ ६, ४; ८, ८; ३०, २; क ४, २; ७, २; ४६, ६; †अति^० क्रामति तै २, ४, १, ४; काठ ७, ९; १०, ७; क ५, ८; अतिक्रामामि पै ९, २२, २६;

अति^० क्रामामि तै ३, ५, ३, १; अति^० क्राम शौ २, ११, १-५; पै १, ५७, ५; †अत्यक्रामत् तै ६, २, ४, २; मै ३, ८, ३; काठ ८, ५; २५, २; क ७, १; ३८, ५; †अति^० अक्रामत् काठ ६, ६; क ४, ५; अतिक्रामत् पै २०, १९, ४; अति^० क्रामेत् मै १, ६, ८; अतिक्रामेत् ऋ १, १०५, ६. अत्यक्रमीत् ऋ ९, ६९, ४; खि ४, ९, ४^०; तै ५, ७, २४, १^०; ६, २, ४, २^०; काठ २५, २^०; क ३८, ५^०; †कौ २, ७२२; †जै ३, ५९, १४; अति^० अक्रमीत् ऋ २, ४५, ४; †मै १, ६, ७; १०, १७^०; †अति^० अक्रमुः ऋ १०, ९७, १०; मा १२, ८४; का १३, ६, १०; तै ४, २, ६, ३; मै २, ७, १३; ४, १४, ६^०; काठ १६, १३; क २५, ४; पै ११, ६, ११; अति-

१) अति-दीयन्ते इति यः प्रोपसृष्टा क्रियेति केषांचिदभि-
प्रायो भवति । तत्र । परिधिस्थान् य-मस्त्वतीयऽति-
क्रमणार्थस्य प्रसह्य विवक्षितत्वात् । तथा विधा च विवक्षा
प्राधान्येन कप्र. एव अत्रे: निर्दिष्टौ सुसाधा द्र. । इहाऽति-
क्रमणक्रियाया विषयाय दानकर्तृसंप्रदानोभयविलक्षण-
तयातिक्रान्तभावसमर्पणद्वारा क्वि. अन्वये द्र. ।

१) तु. टि. ऋ ७, ८२, १ ।

१) तु. टि. खि ५, ७, ३, १ ।

१) तु. टि. ऋ २, २३, १५ ।

१) अतिशयेऽर्थे स्वात्र. ।

१) विशम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

१) तु. टि. ऋ १, ८१, ५ ।

१) तु. टि. ऋ ८, ९९, १४ ।

१) सपा. ऋ १. ८०. ८ अनु इति पाभे. ।

१) तु. टि. ऋ ८, २४ २ ।

१) तु. टि. ऋ १०, ४६, १ ।

१) सपा. शौ ६, १२२, २ काक् १३२ : ९४ तैआ ३,

६, २ अनु इति पाभे. ।

१) पर्वतान्, गिरीन् इति द्वि. युक्तः कप्र. द्र. ।

१) नाप. [प्रकाश- (तु. सा. C. [आपश्चो १०, १, ८] प्रश्न.), रन्ध्र- , द्वार-] । गस. उप. घञन्ते कृति थायादि-
स्वरः पूष. च दीर्घः (पा ६, २, १४४; ३, १२३) ।

१) सपा. काठ २३, १ क ३५, ७ अतीरोकाः इति पाभे. ।

१) सपा. मै ३, ६, १ काठ २२ १३ अतीरोकान् इति पाभे. ।

१) विप. [लोमरहित-] पशु-] । प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम्
(पा ६, २, २) । उप. = अ-केश- ।

१) सपा. तैआ ३, ४, १९, १ अतिबलक्षणम् इति पाभे. ।

१) सा. व्रतम् इत्येतेन पदेनैकपथमिच्छन् स्वरतश्चिन्त्यः ।

१) पा ठ? इत् किल त्वम् इत्याकारकाय मूलतः पद-
प्रत्यय सतोऽर्थे विकारः स्यात् (तु. शौ १, ३४, ४) ।
शोधः सत्य. वाचनः टि. द्र. ।

१) समासखरौ अति-कृ, कूल्व- टि. द्र. ।

१) सपा. मा ११, २२ प्रश्न. उदक्रमीत् इति पाभे. ।

१) सपा. काठ ४५, १६ अम्यक्रमीत् इति पाभे. ।

१) सपा. काठ ३६, ११ अति^० अगात् इति पाभे. ।

क्रमिष्टम् क्र १, १८२, ३.	श्रामत् शौ ७, ६५, ११ ^क .	अत्यगात् ^प मा २८, १२; का ३०,
अति-क्रमे ^१ क्र १, १०५, १६.	अति✓क्षर्, अतिक्षरन्ति क्र ५,	२, १; अति...अगात् ^प काठ ३६,
॥अति-क्रम्य ^२ तै ६, २, ३, ३; मै	६६, ५; अत्यक्षरत् ^१ मै २, ५, ७ ^१ ;	११; अतिगाः तै ३, २, ५, ४ ^१ ;
१, १०, १८; ३, ८, १; काठ २५,	अत्यक्षरन् क्र ९, ६३, १५	अति...अगाम् मा ५, ४२; का
१; ३६, १२; क ३८, ४; पै १४,	अति...अक्षाः ^३ क्र ९, ४३, ५.	५, १०, २; तै १, ३, ५, १; ६, ३, ३,
३, २७९. [क्रम्य अन् ७].	अति-क्षि(प्र>) प्रा ^४ - -प्रा तै २, १, १,	१; मै १, २, १४; ३, ९, २; काठ
१॥अति-क्रान्त ^० - -न्तः काठ ७, ९;	१॥.	३, २; २६, ३; क २, ९.
१०, ७; २०, ६ ^{१०} ; २१, २, ४ ^१ ; २२,	अति✓खन्>अति-खा(त >) ता ^१ -	अति✓गाह्, अतिगाहेत क्र ९, ६७,
१० ^२ ; ३१, ११; क ३१, ८ ^२ ; १७;	-ता तै २, ६, ४, २॥.	२०; ८६, २६; काठ २३, ६ ^{१०} ;
१९ ^३ ; ३५, ४ ^२ ; ४७, ११; -न्ताः	॥अति-खे(य>) या- -या काठ २५,	अतिगाहेत काठ २३, ६ ^{१०} ; †अति
काठ २१, ४; क ३१, १९	४; क ३९, १.	गाहेमहि क्र २, ७, ३ (३, २७,
२अति-क्रान्त ^० - -न्तः खि २, १४, ५.	अति✓ख्या, अत्यख्यत् शौ १०,	३); काठ ३५, १२; क ४८, १२.
अति-क्रामत् ^१ - -मन्तः शौ १२, २,	१०, १५; पै १६, १०८, ५;	अति✓गुर, अति...अगुर्पात् क्र १,
२८; २९ ^{१०} ; पै १७, ३२, ८;	अतिख्यः क्र १, ४, ३; ८, ६५, ९;	१७३, २.
-॥मन्तम् काठ ८, ५; क ७, १.	कौ २, ४३९; जै ३, ३३, १३; शौ	अ-तिग्म ^१ - -ग्मम् पै ५, २७, २.
अतिक्रामन्ती ^२ - -न्ती खि ५,	२०, ५७, ३; ६८, ३; अतिख्यतम्	अति✓ग्रह > ॥अति-ग्राह्य ^४ - -ह्यः
२२, ७; शौ २०, १३६, ६.	क्र ८, २२, १४; ७३, १५.	काठ ३३, ४ ^१ ; -ह्याः तै ४, ७, ७, २;
अति✓कुञ्ज>अति-कुष्ट ^१ - -ष्टाय मा	अति✓गा, अति...जिगाति ^० क्र ९,	६, ६, ८, १ ^१ ; २ ^१ ; ७, ५, १, ६; मै
३०, ५; का ३४, १, ५.	१४, ६.	१, ११, ९; ४, ७, २ ^१ ; काठ १४, ९;
अति✓क्षम्>क्षाम ^१ , अति.....	अतिगेष्म पै ५, ६, ८.	२९, ७ ^१ ; ३०, ५, ७; ३३, ४ ^१ ; क

^१) गस. केनन्त-कृत्य प्रकृतिस्वरः (पा ६, १, १९७, २, १३९)।

^२) गस. उप. ल्यदन्तं प्रकृतिस्वरम् (पा ६, १, १९३; २, १३९)।

^३) इह पूर. प्रादिदेशेऽपि नोपसर्गत्वम् । उप. वर्तिन्या कियया साक्षात्तर्तिबन्धाभावात् । अत एव गतिरनन्तरः (पा ६, २, ४९) इति न प्रवर्तेत । अत्र उप. कर्तरि क्तः । एनम् इति पदं च पूर्वः इत्यनेनान्वितं द्र. इति दिक् (तु. तथैव अस्य पश्चाद् इति एनेन सङ्घ इति च)।

^४) सपा. मै ३, २, ६ अति...स्यात् इति पाभे. ।

^५) गस. उप. कर्तरि क्ते प्रबुद्धादित्वादान्तोदात्तः (पा ६, २, १४७)।

^६) गस. उप. शता प्र. स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।

^७) सपा. पै १७, ३२, ९ अपक्रामन्तः इति पाभे. ।

^८) अतिक्रामन्ती इति [खि] मुपा. स्वरश्चिन्त्यः गतिकारक- (पा ६, २, १३९) इति स्वरेण तद्-बाधात् । स्त्रियां ङीपः पितृवाजिघाते स्वरेऽविशेषः ।

^९) कर्मणि कान्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ४९)।

^{१०}) वैतु. सा. ✓क्षे > क्षाम-> ✓क्षामि इति ।

^{११}) =सपा. वउ ४६१ : १५ मना २, १ । पै २०, ३२, ८ अधि...क्षामत् इति, तैआ १०, १, १६ अति... अति...क्षामत् इति च पाभे., क्र १, १९, १, च विभे. ।

^{१२}) सपा. तै २, १, ७, १ परापतत्, परापतत् इति काठ १३, ८^१ अस्रवत् इति च पाभे. ।

^{१३}) तु. वें. ; वैतु. सा. गतिमनादायैव व्याचष्टे ।

^{१४}) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २)।

^{१५}) तु. वें. ; वैतु. गव्या इति संनिहितसुलभं कर्म परित्यज्य अंशुम् इत्यव्याहरन् सा. चिन्त्यः ।

^{१६}) तु. टि. अति खि ५, ७, ३, १ ।

^{१७}) पाभे. अति...अक्रमीत् मै १, १०, १७ ।

^{१८}) =सपा. काश्रौ ९, १२, ४ माश्रौ २, ४, १, ३५ ।

वैताश्रौ १९, १८ अभिगाः इति पाभे. ।

^{१९}) सपा. मै ३, ६, ९ अवगाहेत^१, अवगाहेत इति पाभे. ।

^{२०}) पाठः ? यनि. वा स्याद् अति-न्मम् इति वा स्यात् किमप्यन्यद् वा ।

^{२१}) गस. उप. ण्यत् प्र. तित्स्वरः स च प्रकृत्या (पा ६, १, १८५; २, १३९)।

४५, ८^२; -ह्याणाम् तै ६, ६, ८,
१; -ह्यान् काठ ३०, ७.
॥ अतिग्राह्य-त्व^१ - -त्वम् तै ६,
६, ८, १.

अति-घातम्, अति-घर्ष- अति-
✓ हन् द्र.

अति ✓ चर्, अति...चरति मै ४, २,
१; अति^२ (चर)^३, (अति) चर
पै ३, ३३, ६; ॥ अत्यचरन् काठ
८, ७^४; १३, २^०; क ७, ४^४;
अति...अचरन् मै १, १०, १०;
काठ ३६, ५.

अति-चर (तु >) न्ती^४ - न्ती: मै
१, १०, १०^०; काठ १३, २;
३६, ५.

॥ अति-चरितवै^५ मै १, १०, १;
काठ ३६, ५.

अति ✓ चृत्, अतिचृतामसि शौ ५,
२८, १२; पै २, ५९, ११.

अति-च-छन्दस्^६ - -?न्दः^७ काठ
३८, १०; -न्दसम् मा २८, २४;

का ३०, ३, ११; तै ५, ३, ८, ३१;
मै ३, ९, ८१; काठ २६, ९१; क
४१, ७१; -न्दसा मा २८, ४५;
का ३०, ४, ११; ॥ तै ५, २, १,
५, २, २; ६, १, ९, ४^३; ॥ मै ३,
७, ४; ४, ८, ५; ॥ काठ २४, ५;
२६, ४; ॥ क ३७, ६; ४१, २;
-न्दसे^८ मा २४, १३; का २६,
३, ३; -न्दा: मा २१, २२; का
२३, २, ११; ॥ तै ४, ४, १२, ४;
५, २, १, ५; २, २; ३, ८, ३^२;
६, १, ९, ४^३; मै ३, ७, ४१;
११, ११; १६, ४; ४, ८, ५१;
काठ २२, १४; २४, ५; क ३७,
६१.

आतिच्छन्दसु^९ - -साय^{१०} तै ७, ५,
१४, १; मै ३, १५, १०; काठ
४५, १०.

अति ✓ जन्

अति-जन्^{११} - -नम् मै ४, ४, ९, १०.

अति ✓ जि, अत्यजैषीन् शौ १४, २,

७४; पै १८, १४, ४.

अति ✓ जीव् > अति-जीव्^{१२} - -वः
शौ ८, २, २६; पै १६, ५, ६.
अति-जी(व्य >) व्या^{१३} - -व्या: पै
१६, ५, ८.

अति ✓ तप्, अत्यतपत् शौ १३, २,
४०; पै १८, २४, ८; अतितपः
शौ १८, २, ३६.

अति-तर-, अति-तार्या^{१४} -, अति-
तितिवृद्धं अति ✓ तु द्र.

अति ✓ तृद्, अत्यतृणत् शौ १९,
३२, ४०^{१५}; पै १२, ४, ४.

अति...ततर्द, अति (ततर्द)
शौ ७, ४१, १९; पै २०, १०, १.

अति-तृण^{१६} - -णम् मा ३६, २;
का ३६, १, २.

अति ✓ तृ > तर्, अतितरति^{१७} पै २,
२७, २; † अति...तरामति^{१८}
ऋ ७, ३२, २७; कौ २, ८०७;
जै ४, ३०, ७; शौ २०, ७९, २;
अतितर पै २, ८९, ३; अति-

^{१)} भावे त्वः प्र. तत्-स्वरश्च ।

^{२)} पूर्वार्धगतैर् निहादिमिथ्यभूमिर् अतिचरणविपयी-
भावयितुमिष्टैरन्वयार्थं चर इति चतुः अतिना योजयित्वा
पाठ्यम् । तदनु तृतीये पादे दुरिता इत्येतदनिष्टसा-
मान्यवचनं भवति । तेन पूर्ववद् अन्वयसिद्धये पूर्वार्धे
श्रावितः अतिः पुनरत्र चर इत्यनेन योजयित्वा पाठ्यो
भवतीति दिक् (तु. अति ✓ तु > अति...तर मै २, १२, ५;
अति...तर काठ १८, १६ इति च अति ✓ सह > अति...
सहस्व तै ४, १, ७, ३ इति च यत्रैतत्-समानोऽन्वयः द्र.) ।

^{३)} सपा. मै २, ५, ६ अत्यमन्यन्व इति पाठे ।

^{४)} स्त्रियां ङीप्: पितृवाञ्छिताते स्वरेऽविशेषः ।

^{५)} सपा. मै २, ५, ६ अतिमुन्यमानाः इति पाठे ।

^{६)} तवै-प्रत्ययान्तस्याऽन्तोदात्तोऽनन्तरस्य गतेश्च प्रकृति-
स्वराः (पा ६, २, ५१) ।

^{७)} प्रास. पृष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

^{८)} न्दाः इति शोधः (तु. मा २१, २२ प्रभृ. तैत्रा २,
६, १८, ४ च) ।

^{१)} सपा. मै ३, १३, १८ जगत्स्ये इति पाठे ।

^{१)} विप. (सवितृ-) । इदमर्थे अण् प्र. (पा ४, ३, १२०) ।

^{५)} सपा. मा २९, ६० का ३३, ५, १ औष्णिहाय इति
पाठे ।

^{१)} गम. उप. भावे घञ् प्र. । धायादि-स्वरः (पा ६,
२, १४४) । वृद्धयभावश्च यद्वा प्रास. उप. जन्- इति
निष्पन्नः शब्दः । तथात्वे अतेर्धातुलोपे (पावा ६, २,
१९१) इत्यन्तोदात्तः ।

^{३)} समासार्थं स्वार्थं चतु. टि. अति-जन्- । उप. कर्तरि
अच् प्र. इतीह विशेषः ।

^{४)} विप. (नाष्ट्वा-) ।

^{५)} सपा. शौ ८, २, २७ अतितार्याः इति पाठे ।

^{६)} वैतु. सा अत्यतृणः इति ।

^{७)} व. सा. Pw; वैतु. सा. (एकतरत्र), W. WI.
च अतिः कप्र. इति ।

^{८)} कर्मणि केऽनन्तरगतस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

^{९)} सपा. शौ १९, ३६, २ अतितरति इति पाठे ।

(तर), (अति) तर^१ मै २, १२,
५; शौ २, ६, ५; अति^२ (तर),
(अति)तर^३ काठ १८, १६^४;
क २९, ४; अति...तर पै २,
८९, २; अतितराणि शौ ४, ३५,
१-६; अति...अतरन् शौ ४,
३५, २; †अति...तरेम क्र ३, २७,
[३(२, ७, ३)]; मै ४, ११, २;
काठ ४०, १४; †अति...तरेम
क्र ८, ४२, ३; तै १, २, २, २;
मै १, २, २; क १, १५; जै ४,
१, ९.
अतितरुष्व पै २, ८९, १.
अतितत्रति^० शौ १९, ३६, २.
अति...तुतुयाम क्र ५, ४५,
११.

अति...तारिषत् क्र ८, १९, १४;
अति...अतारीत् शौ १३, २,
३४; २०, १०७, १३; पै १८, २४,
१; अति...अतारिम क्र ८, १३,
२१.
अति-तर^१ -र: पै २, ८९, १; ३; ५;
५, २१, ४.
अति-ता(र्थ>)या^० -र्या: शौ ८,
२, २७.
अति-तितिर्विस्^१ -बांस: क्र १,
३६, ७.
अतिथि-प्रभृ., अतिथिनी- ✓ अत् द्र.
अति ✓ दम्भ > अति-दम्भ - अन्.
आतिदम्भ^१ -म्भ: पं १६, ७२,
५.
अति ✓ दस् > दासि, अतिदासय पं

१६, १४६, २^१.
१) अति ✓ दह्, अत्पदहत् तै ५, २,
५, २; १०, ३.
अतिधक्षति तै ५, ५, २, ४;
अतिधक्षति मै ३, २, ४; ६; ८;
काठ ८, २; क ६, ७; अति...
धक्षति तै ५, ५, २, ३; मै १, ६,
३; अतिधाक्^१ तै १, १, ८, १.
अति-दष्टमा(न>)ना- ना तै ५,
५, २, ३.
अति-दाह^१ -हात् तै ५, २, ५, २;
१०, २; काठ २०, ३; ९; क ३१,
५; ११. [०व- अन्].
अति ✓ दा, अतिदद्यात्^१ मै ४, ६, ८१.
अति ✓ दिव् > अति-द्विव्य > व्या^१
क्र १०, ४२, ९^१.

*) यमु. शाखाभेदेन स्वरभेदः सुबचः । तथाहि, मै.
आख्यातं सस्वरं भवति । शौ. च तदेव निहितमिति
विवेकः । शौ. अपि निघात एकेषां मूळकोशानामभिमतो
नैकेषामित्यपरो विवेकः । तदत्र कतरे कतरोपपत्तिरिति
विचारः । हि च (पा ८, १, ३४) इति हिना योगे
तिङ्ङन्तं न निहन्येतेति मै. निघाताभावे पूर्वोपपत्तिः ।
पूर्वसूत्राद् अप्रातिलोम्ये इत्यस्यानुवृत्तेर् अत्र हेर् अव-
धारणार्थत्वात् तस्य च प्रातिलोम्य-भित्त्वाद् हि-योगे न
निघात इति यावत् । अथ विश्व-दुरिताऽतितरणार्थमुद्यो-
ज्यमानत्वाद् अग्नेरतेन तदूर्जितं कर्माऽमर्ष-विशेषयुक्ते-
नैव क्रियेततरामिति अत्राऽमर्षवचन इति कृत्वा प्राति-
लोम्य-विषयस्य सद्भावाच्च पूर्वोक्तस्य सूत्रस्य प्रत्युदाहरण-
विषयता द्र. । असावेत्र चाऽपरोपपत्तिः शौ. पाक्षिके
निघाते वाच्येति दिक् (तु. अति ✓ चर > अनिचर) ।
तर इति शंपा. सात. पाठः ? यनि. शोधः (तु.
मै २, १२, ५) ।

१) SIM. अति कप्र. आह । तच्चिन्त्यम् । पूर्वार्थे
निहादीनां पार्थक्येन निर्दिष्टानामुत्तरार्थे सामान्येन
तस्या एवाऽतितरणक्रियाया विश्वोभावयितव्यत्वेन विश्वा
दुरितौ इत्येवं श्रावितत्वात् सैवोपसृष्टा क्रियाऽवश्यमत्र
पुनरुपादेयेति तत्त्वम् । अनुपसृष्टस्य ✓ तु इत्यस्याऽभीष्टा-
ऽतितरणार्थेऽशक्तत्वादिति भावः ।

०) इल्लश्च शब्देति विकरणद्वयमाह सा. ।

१) विप. (तकमन्, मणि-) । गस. कर्तरि अच् प्र. (पा ३,
१, १३४) ।

०) गस. उप. ण्यदन्ते स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

१) पामे. अतिजोच्याः द्र. ।

०) समासस्वरौ नापू. द्र. । उप. लिटः कसुः । तरणेऽतिक-
मणार्थस्य स्वरूपत एव विद्यमानत्वात् तदर्थोतिशय इह
गत्यर्थ इति कृत्वा सा. तमर्थमाह ।

१) प्रज्ञादित्वात् रवार्ये अण् प्र. (पा ५, ४, ३८) ।

१) सपा. शौ १२. १०, ६ उपदासय इति पामे. ।

१) =सपा. तैत्रा ३, २, ८, ६ आपश्चौ १, २५, ९ ।
माश्चौ १, २, ३, २८ विनैत् इति काश २, २, १, ९ हिनस्ति
इति, मा १, २२ का १, ८, ३ काठ १, ८; ३१, ७; क १, ८;
४७, ७ माश १, २, १२ हिंसीत् इति च पामे. ।

१) गस. उप. घञन्ते कृति धायादि-स्वरः ।

१) अत्राऽतिक्रमणात्मकस्याऽत्यर्थस्य सामान्येन विव-
क्षितत्वाद् अतिक्रमणीयविशेषस्य गम्यमानत्वाद् आख्या-
तार्थेन च पिण्डीभावेन प्रदर्शितत्वाद् अन्ते गतित्वं सुस्थमिव
भवति (तु. टि. अति क्र ८, १, ३३) ।

१) गस. उप. ल्यबन्तकृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
१९३; २, १३६) । साहितिको दीर्घः ।

१) सपा. शौ ७, ५२, ६; २०, ८९, ९ अतिदीवा इति पामे. ।

अति-दिग्- -दिग्ः पै १६, १९, ७.
अति-दीर्घ- -वंम् मा ३०, २२; का
३४, ४, ४.

अति-दीर्घन्- -वा शौ ७, ५२, ६;
२०, ८९, ९.

? अति-दुष्पा पै १७, १५, ८.

अति-दूर- -रम् पै २, २४, १, ५; २०,
१८, ६; -पै काठ ८, १०; क ७, ६.

अति / दृग् > अति-दृग्- -अन्.

अति-दभुत- -अन्.

अति / द्र, अति-द्रव क १०, १४, १०;
शौ १०, ९, ८; ९; १८, २, ११;
पै १६, १३६, ८; ९.

अति-द्रवन्- -चात् काठ २७, ७.
[०व-अन्]

अति-द्रुत- -तः मा १९, ३; का
२१, १, ३; तै १, ८, २१, १; मै
३, ११, ७; काठ १२, ९; शौ ६,
५१, १६; -तस्य काठ १०, ५.

[०त-अन्]

अति / धा > अति-हित- -तम् क
१०, १८१, २; शौ ७, ५५, ३;
१८, २, २६; पै २०, १०, ६.

अति / धाव्, अति-धावति क
९, ३, २; कौ २, ६११; जै ३, ४९,
५; अति-धावत् शौ ५, ८, ४; पै
७, १८, ४.

अति / ध्वस्, अति-ध्वस्न् क ८,
५५, ५; खि ३, ७, ५.

अति / निद्, अति-नेदन्ति, अति-...

नेदन्ति तै १, ६, ८, १; मै १,
४, १०; कठ ३२, ७; अत्यनेदत्
मै ३, १०, ४.

अति-नेद- -अन्.

अति / नी, अति-नयति काठ २६, २;
क ४०, ५; अति-...नयसि क
६, ४५, ६; अति-नयत् क १०,
६३, १३; अति-...नयाति शौ
३, ११, ३; २०, ९६, ८; पै १,
६२, ३; अति (नयत्) क ६,
६१, ९; अति-...नय क १, ४२,
७; १०, १३३, ६; अत्यनयन् पै
१४, १, ९; अति-...अनयन् मा
१०, १; का ११, २, १; तै १, ८,
११, १; काठ १५, ६; अति-...

१) प्रास. पूष. स्वरः (पा ६, २, २).

२) समासस्वरौ नाप्. टि. द्र. । यत्किं सा. गस.
इति कृत्वा अति / दिव् इत्यतः कृत्-प्रत्ययमुत्पादेयत् ।
तन्मन्मिव भवेत् । तथात्वे हि गत्युत्तरकृत्-प्रकृतिस्वरं
भाव्यम् (पा ६, २, १३९) । यत्र खलु गत्यर्थधात्वर्थयोः
संविण्णितयोरेव सतोर् नामीभावः कृतोत्तिपादयिषिणो
भवति तत्रैव गस. गत्युत्तरकृत्-प्रकृतिस्वरश्च भवति । यत्र
तान् धात्वर्थमात्रस्य नामीभूतस्य सतः प्राथम्यविशेषैर्
अनुरजनमियते तत्र प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरश्च द्र. ।
इत्येवं प्रकारकः प्रतिपदं स्वराबुधोधान् सुलभानुमानो विवेकः ।

३) सपा. अप ११, १, ५ बिद्वरम् इति पाभे. ।

४) गस. उप. भावे अप् प्र. । थायादि-स्वरः (पा ६, २,
१४४) ।

५) गस. उप. कर्मणि कान्ते गतिस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

६) सपा. माश १२, ७, ३, ९; १० तैत्रा २, ६, १, २
आपथो १९, १, १९ प्रष्ट. । मा १०, ३१ का ११, १०, ८
प्रष्ट. माश ५५, ४, २२ अति-द्रुतः इति, पै १९, ४३, ४
अचिन्तुतः इति च पाभे. ; BC. PW. अति-द्रुतः इति?

७) तु. सा. ; वैतु. मुपा. पपा. च अति-द्रुतः इति
द्रे. पदं इति सन्धानौ चिन्तयौ भवतः ।

८) सपा. पै ७, १८, ५ अतिस्य इति पाभे. ।

९) अत्रैकस्य चकारस्य लोपः । उत्तरत्र चन् इत्यत्र च
इति नु इति च पदद्वयं द्र. । तथा च सति अतिध्वस्न्

इत्यस्याः क्रियाया निघाताभावः (पा ८, १, ६३) । ननु
तत्र प्रथमायाः क्रियाया विषयः (पा ८, १, ५९) प्रकृते
चैकैकाद्वितीया क्रियोपलभ्यत इति चेत् । सत्यम् । एका
क्रियोपलभ्यतेऽपरा च गम्यते । चक्षुषा च संनृशे न
(भवन्ति) इत्याक्षेयस्य सुलभत्वादित्यर्थः । तां गम्यमानां
किल क्रियामपेक्ष्यं प्रथमा क्रिया निष्प्रत्युहं निघाता-
भाववती स्यादिति किमु वक्तव्यम् । ननु पा ८, १, ५७
इत्यत्रोच्यते च-न-योगे तिङो निघाताभावस्य शिष्टत्वात्
कथमसौ सरलः पन्था नामिहचित इति चेत् चोदनायाः
पुनः प्रसृतिस्तदुच्यते । प्रथमं तावत् चन् इत्यस्येह तिङो
नास्त्येव योगः । चक्षुषा इति पदेन तत्संबन्धस्वारस्यात् ।
अन्यच्च । गतिपूर्वश्चात्र तिङ् वर्तते तत्र चागतित्वविशेषणं
प्रादायि । अतो नायं तच्छासनविषय इति संक्षेपः । अयं
च धातुः ल-विकरणो विकरणस्वरः (तु. GW. MW. प्रष्ट.) ।

१) पृथिव्या उपरि नेतव्यमिति कृत्वा पूर्वस्मिन् वाक्ये
अति / नी इति श्रूयते । यत उत्तरं च वाक्येऽन्तरिक्षस्य
मज्यतो नेयमिति कृत्वा अपि / नी इति श्रूयत इत्येवं
यथाश्रुति विवेकः सुगमः द्र. (वैतु. उभयत्रोपरिभाववैशिष्ट्यो-
जयनक्रियायास्तन्मात्रिकः पाभे. क ४०, ५; संटि. च) ।

२) सपा. क १०, १६१, ३ शतं, नृयाति इति पाभे. ।

३) अर्द्धनिमित्तभूताभिरुदेवा इन्द्रं तथा समर्थयन्ति यथासौ
शत्रून् अतिगच्छतीत्यर्थेयं श्रुतिस्वारस्यसंगतः उ. अन्यथा-
वादित्वाद्वा हेयः स, चाऽन्ते गतित्वं विस्पष्टमनुबद्धं

अनयन् मै २, ६, ८; ॥ अतिनयेत् ॥
 काठ ३५, १६; क ४८, १४.
 अति...नेषत् तै ५, ७, २, ३^३; शौ
 ६, ११०, २; पै ५, ६, ६; अत्यनन्त,
 अत्यनैषम् मै १, ८, ७^३ ॥
 ॥ अति-नीय^३ मै ३, ६, ६.
 ७ अति-नेष^३ - तारः क १०,
 १२६, ६; पै ५, ३९, ६.
 अति-नेनीयमान^३ - नः क ६, ४७,
 १६.
 अति ✓ जु, नू > नावि, अतिनावयेत्
 तै ६, ३, ४, ४ ॥
 अति ✓ नुद् > अति-नुत्त^३ - तः शौ
 ८, ७, १५.
 अति ✓ पत् (गतौ), † अति...पत्तिम,
 > मा^३ क ९, १०७, २०; शौ २,
 २७३; जै ३, २३, ५.

॥ अति ✓ पद्, > पादि, अतिपद्यते
 मै २, १, १०; काठ १०, ५; अति-
 पद्यते मै २, १, १०; काठ ६ ८^३;
 १०, ५^३; क ४, ७^३.
 अतिपादयति तै २, २, २, १, ५,
 ४; अतिपादयति मै २, १, १०;
 अतिपादयेत् तै २, २, २, १^३.
 अति-पत्तोस्(ः)^३ मै २, ४, ५.
 अति-पत्त^३ - ज्ञे तै ६, ३, ४, ८.
 [°न - अन्°].
 अति-पाद - दान् काठ ३३, ६
 [°द - अन्°].
 अति-पाद्य^३ तै २, २, ५, ४.
 अति ✓ पशू, अतिपश्यति शौ ४, ५, २;
 १३, १, ४, ५; पै ४, ६, २; १८, १९,
 ५; अतिपश्यन्ति शौ ४, १६, ४;
 पै ५, ३२, २; † अति...पश्यसि ऋ

१, ९४, ७; पै १२, १, ७; अति-
 पश्यामि शौ १८, २, ३२; अति-
 पश्य^३ पै ८, ११, ७.
 अति-पश्य^३ - श्यः पै १०, ६, १३;
 -श्यम् शौ ११, २, १७; पै १६,
 १०५, ७.
 अति-पश्यत् - श्यन् पै ८, १९, १.
 अति-पारय - अति ✓ पू द्र.
 अति ✓ पू, ॥ अतिपवते तै ६, ५, ११, ४;
 ॥ अतिपवते मै २, ४, १; काठ १२,
 १०; † अति...पवते क ९, १०६,
 १३; कौ १, ५७६; २, १२३; जै १,
 ५८, ११; ३, ५, ५; १२, ७; अति
 ...पवाते^३ क ९, १७, ४; † अति
 ...पवताम्^३ कौ १, ५३५; जै १,
 ५५, ३; † अति...पवस्व क ९, २,
 ११; ३६, २; कौ २, ३८७; जै ३,

प्राह इति विवेकस्तद्वत्तद्विनीनां सुलभः स्यात् ।

^३) = सपा. मेन्ना २, १, ९ पाण्ड ३, १, २ । काठ १३, १५
 अनयत् इति, माथौ १, ६, ४, २१ नयत् इति पाभे ।

^४) गस. ल्यबन्त-कृत-स्वरः ।

^५) गस. उप. कर्तरि लृन् प्र. । कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा
 ६, १, १९७; २, १३९) । 'देवा अस्मान् दुरितानि द्विष-
 श्वातिक्रमस्य नयन्तु' इत्याकारकस्यान्वयस्य ध्रुतिस्वारस्य-
 संवादित्वात् सुलभत्वं द्र. । यत्किं सा. 'दुरिता...अस्मान्
 अतिनयन्तु' इत्याह । तत्र दुरितान्य् अतिनयन्त्य प्रधानं
 कर्मोतास्मान् इत्येतदाकारकः संदेहोपि जायते । तत्र
 विपरीता प्रतीतिर्माभूद् दुरितान्येव प्रधानकर्मतयाऽति-
 नीयेरन्वित्यत्र तस्यैवोत्तरपाठस्य द्विङ्-विशेष्य विनगम-
 कत्वात् । यत्तु मन्त्रस्य पूर्वार्धे सा. नः इति अस्मदः
 शसि रूपम् ष इत्येवं कल्पयाञ्चकार तद् असमर्थत्वाद्
 हेयम् । न ह्येकं शब्दरूपं पूर्वार्धे षष्ठीरूपतयोत्तरार्धे च
 द्वितीयारूपतयाऽनुगमयितुमुपलभ्येत । ननु भाष्यकर्तृसादृग्-
 वलात्कारमनुमन्यमानस्यावश्यं केनापि हेतुविक्षेपेण भाव्य-
 मिति चेत् । सत्यम् । अत्र तेन भाव्यम् । परं बुभूषतापि
 तेन सद्धेनुनैव भाव्यमित्यपि त्वावश्यकं द्र. । यथा च नासौ
 सद्धेनुरित्यत्र ति(रस् >)रो ✓ नी इत्यस्यैतदेव स्थलं द्र. ।

^६) यङि उप. नानजन्त-कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,

१८६; २, १३९) ।

^७) कर्मणि क्ते अनन्तरगतस्वरः । रदाभ्याम् (पा ८,
 २, ४२) इति धात्वन्तदकारस्य निष्ठातकारस्य च नत्वप्राप्तौ
 नुदविदोन्द- (पा ८, २, ५६) इति विकल्पः द्र. ।

^८) अतिक्रमण-विषयोऽपि सन् सूर्यस्तदतिक्रमणाऽनन्तरं
 प्राप्तव्यात् सोमादभिन्न इतीव यत् सा. अभिप्रेति, तत्र ।
 अन्याऽतिक्रमणेनाऽन्यस्य प्राप्तेर्दर्शनात् । ननु नैव सा.
 अति गतिमतिक्रमणं जग्राहेति चेत्, तर्हि तथाऽकुर्वाणो
 नैव शोभनं चकारेति वचनः । अतिक्रमणाऽर्थादन्यत्राऽन्ते-
 र्गतिर्वे प्रमाणाऽभावात् । न चैतदेव प्रमाणं भवेदिति
 वाच्यम् । सूर्यमतिक्रम्य ततोऽपि परस्तात् पतनस्य संगत-
 तरत्वात् तेन चाऽर्थान्तरस्याऽनेपक्षितत्वाद् अप्रमाणिकाऽ-
 र्थकल्पनाया वैयर्थ्यात् । एवं नाऽत्र परः इत्येतत् सूर्यस्य
 विशेषणपदं भवितुमर्हत् । यथा च क्विचि. एवैतद् भवेत्तथा द्र. ।

^९) सपा. अतिपद्यते < > अतिपादयेत् इति पाभे. ।

^{१०}) गस. तोसुजन्तो कृति पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०) ।

^{११}) समासस्वरयोः कृते लृ. टि. १ अति-क्रान्त- ।

^{१२}) गस. ल्यबन्ते कृति उप. प्रकृतिस्वरम् ।

^{१३}) 'श्यो > 'श्य, उ इति पदच्छेदः द्र. ।

^{१४}) गस. उप. शा. प्र. उलं. (पा ३, १, १३७) । कृत्स्वरः
 प्रकृत्या । ^{१५}) सपा. परस्परं पाभे. ।

३१,७; अतिपवेत् काठ १२, १०॥
अत्यपविष्ट मै २, ३, ९॥; अति
...अपाविषुः ऋ ९, ६०, २.
अति-पुवमान^० - नः ऋ ९,
३०, ४.
अति-पवित - तस्य काठ १२, ९॥.
अति-पुपुवान्^० - नम मै २, ४, १९.
अति-(पु >) पूरुष^० - यः पै १३, ३,
१४.
अति ✓ पू, पू > पारि, अतिप्रिति
ऋ ७, ६६, ५; कौ २, ७, २; जै
३, ४६, ८; अति...पिष्टु ऋ १०,
३५, १४; अति...पिपुर्तु ऋ २,
२७, ७; अति...पिपुर्तु ऋ ८,
१८, १७.
अति...परिवत् मै ३, २, ४;
अति...पुषत् ऋ ३, २०, ४;
५, २५, ९; ७, ९७, ४; १०, ६३,
६; खि ४, २, ७; जै ४, २८, ४१;

अति...पर्वत् ऋ ८, ६७, २;
१०, १८७, ११-५॥; खि ४, १४,
१; ५, ४, ६०; ७; तै ४, २, ५, २;
मै २, ७, १२; ४, १०, ६; काठ
१६, १२; १७, १६; १८१; २१,
१३१; क २५, ३; जै २, ७, २;
३; १३, ३१, १-३; शौ १६,
३४, १-५; ७, ६५, १; पै ५, २७,
८१; १९, ४५, १-४१; २०, ३२,
८१; ४०, ४; अति...पर्वत्
ऋ १, ९९, १; अति (पर्वत्) खि
४, २, ७; अति...पारिषत् ऋ
१०, ९६, ८; शौ २०, ३१, ३१;
अतिपर्वत् ऋ ७, ४०, ४६; अति-
...पर्वत् ऋ ४, ३९, १; अतिपर्वः
पै ४, २९, ८१; अतिपर्व^० ऋ १,
९७, ८; शौ ४, ३३, ८; अति-
पर्वि ऋ ५, ३, ११; ४, ९१; ७, २३,
२; ८, ९७, १५; ९, ७०, १०; मै

४, १०, ११, शौ २०, १२, २;
अति...पर्वि ऋ ३, १५, ३;
अ (? अ) तिपर्वथः ऋ ५, ७३,
८१; अति...पर्वथः ऋ ८, २६,
५; अति...पर्वथ ऋ ८, ८३, ३.
अति...पारयाति ऋ ८, १९,
१११ (६९, १४)]; जै ४, ५,
४; शौ २०, ४६, २; अतिपारय, या
ऋ ९, ७०, ९; शौ १७, १,
२५; २६; पै १८, ३२, ८; ९;
अति...पारय ऋ १, ९७, ७;
११८९, २ (१०, ५६, ७)]; तै १, १,
१४, ४; मै ४, १०, १; शौ ४, ३३,
७; १९, ५०, २; पै ४, २९, ७; १४,
४, १२; (अति) पारय मै ४, १४, ३१
अति...पारयथ ऋ २, ३४, १५.
अत्यपीपरत्^० पै १८, ३२, ८; ९;
अत्यपीपरः^० शौ १७, १, २५; २६.
अति-पारय^० - यः ऋ ६, ४७, ७.

^{a)} सपा. अतिपवेत् <> अतिपुपुवान् इति पाभे. ।

^{b)} गम. शानन्त-कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^{c)} गम. कानन्त-कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १३३;
२, १३९) ।

^{d)} प्रास. (पावा २, १, १८) इति ।

^{e)} सपा. कौ ४, ६, ७^a अति...स्वत् इति पाभे. ।

^{f)} यद्युयोगे तिष्ठो निघाताभावः । तु. वें. ; वैतु. सा.
यद् अनुसृष्ट मारुपातसंबन्धं व्याचष्टे तत्र संस्कार-
च्युतिरेव बीजं स्यात् ।

^{g)} व्याख्याने शाब्दिक-सामान्यात् परस्तरानुबद्धौ
वें. सा. चेति प्रतीयेत (तु. ऋ १०, ९६, ८ इत्यत्रापि
तद्भाष्ये) ।

^{h)} सपा. अतिपर्वः <> अतिपर्व इति पाभे. ।

ⁱ⁾ तु. वें. ; वैतु. सा. अस्मद्वाच्यानां दुरिताऽतिक्रमण-
प्रयोज्यकर्तृतया विवक्षा-स्वारस्याद् यत् दुरितानामेवाऽ-
तिक्रमण-प्रयोज्यकर्तृत्वमाह, तत्राऽवश्यं तदीयः प्रमादः ।
दुरिताऽतिक्रम्य-पदार्थाऽन्तराऽश्रुतेरिति दिक् ।

^{j)} यत्तु वें. सा. 'अतीत्य पारय' इत्येवं व्याचक्षते, तत्र निच-
मन्तर्भाव्याऽतियाप्यातिगम्य पारयेत्याकारकोऽर्थः द्र. ।

अत्येवः पारं गन्तुश्चैकव्यक्तित्वाद् अत्ययनपारगमनोभय-
भावैकाग्र्यस्य प्रयोज्यकर्तृत्वमिमायादिति दिक् ।

^{k)} तु. वें. ; वैतु. सा. 'दुरिताऽतीत्य पारय' इति यथा
व्याचष्टे, तथा विपरीतार्थप्रतीतिर् जायेत । येषां पारणं
विवक्षितं, तेषामेव दुरिताऽतिगमनस्य विवक्षितत्वात्
काश्चित् दुरिताऽतिक्रमणं कृतवान् अन्यान् काश्चित्
पारयेदित्यस्याऽयुक्तत्वाद् दुरिताऽतिगमनं चिकीर्षतां तत्-
प्रयोजकतया देवतायाः शिवाय विषितत्वं द्र. ।

^{l)} समुद्राति पूर्वथः इत्यत्र समुद्रा । अति इत्येवं यत्
पपा. भवति, तत्र तत्-साधुत्वं प्रति संदेहो भवति । उदात्त-
वन्ति तिष्ठि परतो गतेर्निघातस्य संभाव्यमानत्वात् तथा-
त्वाऽनुवादिनि पदविभागे बाधकाऽभावाच्च (पा ८, १,
७१; २, ५) ।

^{m)} सपा. अत्यपीपरत् <> अत्यपीपरः इति पाभे. ।

ⁿ⁾ गम. उप. सोपसर्गादपि शः प्र. डसं. (पा ३, १,
१३८) छ. पपा. स्क. वें. द. G.W. प्रभृ. ; वैतु. सा.
आख्यातमिति । तत्र 'तथास्वे तिष्ठो निघातस्य प्राप्तत्वात्
तदभावे प्रमाणाऽभावाच्च]' । गत्युत्तरकृत-प्रकृतिस्वरः
(पा ६, २, १३९) ।

अति-प्र ✓ कित् (राने)^a, प्र... अति...
चेकिते क्र १, ५५, ३.

अति-प्र ✓ क्षर्, अति... प्र... अक्षाः
क्र ९, ६६, २८.

? अति-प्र खिदसः^b खि ५, १९, १.

प्र अति-प्र ✓ च्यु, अतिप्रच्येवत काठ
८, ८; क ७, २.

? अति-प्र ✓ त्वक्ष > अति-प्रत्व-
क्षण^c -णः क्र १०, ४४, १.

अति-प्र ✓ दा, अति... प्रादात् मै १,
१०, १८१.

अति-प्र ✓ पृ, प्र... अति... पूर्वि^d क्र
१, १७४, [९; ६, २०, १२].

अति-प्र ✓ यम् > यच्छ^e, अतिप्राय-
च्छत् मै २, ४, ३^f.

अति-प्र ✓ युज्, प्र अतिप्रयुङ्क्ते काठ

१०, १; ३०, ३; क ४६, ६^g;

अति... प्रयुङ्क्ते मै २, १, ७१;

प्र अति... प्रयुक्त मै ४, ३, ११,

४^h; मै २, १३, १०; काठ ३९,

१०ⁱ; अति... प्रायुक्त मै २, १, ७.

अति-प्र ✓ रिच्, प्र अति... प्र... रि-
चाथे^j क्र १, १०९, ६; तै ४, २,

११, १, मै ४, १०, ४; काठ ४,

१५.

अति-प्र ✓ श्छ > शर्धि, अतिप्रश-
यत् क्र ८, १३, ६.

अति-प्र ✓ श्रु > श्र, प्र अति... प्र श्रुवे

क्र १०, ११, ७; शौ १८, १, २४.

अति-प्र ✓ स्र, प्र अति... प्र स्रुते^k क्र

२, २५, १; मै ४, १४, १०.

अति-प्र ✓ स्था, > तिष्ठ, अति... प्र...

तिष्ठ क्र ८, ६०, १६^l.

अति... प्र... तस्थौ क्र १, ६४,

१३^m.

अति-प्र ✓ स्यद्, न्द्, प्र... अति...

असिष्यदत् क्र ९, ३०, ४.

प्र अति ✓ पु, अत्यप्रवत् तै ७, १, १, २;

अति... अप्रवत् तै ७, १, १, ३.

अति-प्र (प्र ✓ इ), प्र... अत्येषि क्र ५,

१, ९ⁿ.

प्र अति-चहु^o -हु मै २, ४, ५.

अति ✓ भा, अतिभाति शौ १०, ३,

१७; पै १६, ६४, ७; अतिभादि

पै १६, ६४, ७.

^a) कोऽत्र धातुः कतमत्तदीयं रूपमित्यत्र मत-वैविध्यं भवति । ✓ कित् इत्यस्य यङि कर्मणीति सा । < ✓ चित् इत्यर्वाङ्गः प्रत्ययः ।

^b) प.ठः? अति प्राक् खिदसो महत् इत्येवं शोधयित्वा पादः सुपठः द्र. (तु. संटि.) । एतदनु सपा. शौ १२, १३, ४ पाठोऽपि शोधार्हः ।

^c) तु. सस्थ. टि. अति ।

^d) द्र. वें. सा. G.W.; वैतु. M.W. प्र इति पृथक् अन्य. इति ।

^e) तै २, ४, १२, ४; ५; ७^२ इत्यत्र समानप्रकरणे अति इति पृथक् पदमिव सस्वरं धावितं भवति । तथा चापि 'आदरेण' इति सा. ध्याचष्टे । अव्य. क्रिबि. अन्वय इत्यर्थः । एवं तु. अति इत्यत्र प्र ✓ यम् > च्छ इत्यत्र च संकेतितस्थलं टि. ।

^f) पाभे. अति तै ७, २, ७, ४ टि. द्र. ।

^g) प्रोपसर्गवशाद्वातोर्विरेचनाद् अभिधेयाद् भिन्ने-
धिकमावात्मकेऽर्थे प्रयोगं यत् सा. आह, तत्र । तस्मि-
न्नेवाऽर्थेऽतिपूर्वस्य ✓ रिच् इत्यस्य कर्मणि प्रयोगस्वाभा-
व्यात् । अति ✓ रिच् इत्यस्य चाऽत्र प्रयोगे द्वितीयायाश्च
पञ्चम्याश्च समानः संबन्धः । भाष्यीयाऽन्वयतो द्वितीय-न्त-
कर्मपदानां त्रयाणाम् अतिना कप्र. योगाद् अवाप्तचरितार्थ्ये
सति कस्यचिद् अन्यस्य पञ्चम्यन्तस्य पदस्याऽऽकाङ्क्षा
भवति यदपेक्षया भाष्यकाराशयेन प्ररिक्तीभावस्याऽऽव-
वैप-११३

सानिकी श्रुतं तर्ह्यवती स्यात् । तादृशस्य पदस्याऽऽदर्श-
नात् पूर्वोक्तेन प्रकारेणाऽत्वे गतिव्योगतः पञ्चम्यन्तद्विती-
यान्तपदानां समानम् अनायासेनाऽन्वयः साध्यः । अत-
इह G.W. प्रभृ. अपि अति गतिमकुर्वाणाः समानमुपेक्ष्या
इति किमु वक्तव्यमिव भवति ।

^h) सपा. तैत्रा २, ८, ५, २ अति... प्रसंसते इति
पाभे. ।

ⁱ) तु. P.W. G.W. प्रभृ.; वैतु. वें. सा. कप्र. इत्याहु-
स्तन्मन्दम् (तु. नाउ. टि.) ।

^j) तु. वें. P.W. G.W. प्रभृ.; वैतु. स्क. सा. [तु. मुद्रलः]
जुनात् इति द्वि. युक्तः कप्र. अतिरित्याहुस्तत्र । वस्तु-
तस्तु य एव पूर्वं जनानामतिक्रमणं करोति तस्यैव तदनु-
प्रस्थातृत्वेन श्रूयमाणत्वात् प्रस्थानक्रियायाश्च कर्मान्तराऽ-
नपेक्षयाऽऽकर्मकत्वेन समर्थ्यमाणत्वाद् अतेः च प्रस्य च समानं
गतिभावः । प्र ✓ स्था इत्यस्य च क्र २, २५, १ इत्यत्र
प्र ✓ स्र इत्येतेन गमनार्थवाचकत्वेन सामर्थ्यं द्र. ।

^k) सा. अं प्रत्युपेक्षावान् भवति । तथाकुर्वाणोऽसावु-
पेक्ष्यः । श्रुतिक्रमेण प्रं पृथक्कारं पठन् वें. अपि चिन्त्यः ।
अत्यर्थाऽपेक्षया प्राऽर्थस्याऽन्यनक्रियया सन्निधानाऽऽधि-
क्यात् तस्य प्रथमं संबन्धः कल्पनीयो भवति । ततः
पिण्डीभूतेन प्रायणार्थेन कामनत्यर्थो युज्यतामिति यनि.
प्रदर्शने बीजम् (तु. G.W.) ।

^l) प्राप्त. पूष-स्वरः (पा ६, २, २) । वा. क्रिबि. द्र. ।

॥ अति ✓ भू, अतिभवति मै १, ५, ११.

अति... भूयासम् काठ ३५, १५.

अति ✓ भृज्, अतिभृज्: पै १२, ३५, १४.

अति ✓ मन्, अतिमन्यते ऋ १०, ११, २; अति... मन्यते ऋ ६, ५२, २; शौ २, १२, ६; पै २, ५, ६; अति... मन्यते^१ मै १, ८, २; अतिमन्यन्ति^२ पै १८, २६, ३; अतिमन्यसे ऋ १, १७०, ३; अतिमन्ये ऋ १, १३८, ४; ॥ अतिमन्याते मै १, ६, १२; ॥ अत्यमन्यत मै ४, २, ७; ३, १; ६, ८^३; काठ २८, ३; क ४४, ३; ॥ अत्यमन्यन्त तै ६, ३, ४, ८; मै २, ५, ६^४; ३, ३, १; अत्यमन्यन्त ॥ मै ३, ७, ९; ९, ४; शौ १०, ८, ३५^५; ॥ अतिमन्यत तै ६, ३, ९, ५; ४, २, ३

अति... मनामहे ऋ ९, ४१, २^६.

अति-मति^७ - -तिम् ऋ १, १२९, ५.

॥ अति-मन्यमान(न >) ना^८ - -ना: मै २, ५, ६^९.

अति-मात्र^{१०} - -त्रम् शौ ५, १९, १^१; ८,

६, १३; पै १६, ८०, ५; -त्रा: पै २, १८, ७^१.

॥ अति ✓ मुच्, अतिमुच्यते मै १, ४, ६; काठ ३२, ५; अति... मुच्यते तै ६, ६, ९, २; अत्यमुच्यत तै ६, ४, २, ३; काठ १३, ८; अत्यमुच्यन्त मै ४, ५, १; काठ ३७, १४.

अति-मुक्ति^{१२} - -क्त्यै तै ६, ६, ९, २१.

अति-मुच्यमान(न >) ना - -ना: काठ ३२, ५१.

अति-मुसुचा(न >) ना^{१३} - -ना: मै ४, ५, ११.

अति-मोक्ष > अति-मोक्षि(न >) - -णी^{१४} - -णी तै ६, ६, ९, २; मै ४, ७, ७; काठ ३०, ७.

अति ✓ मृज् > ॥ अति-मृजान^{१५} - -ना: मै ४, १, ९; काठ ३१, ७; क ४७, ७.

अति ✓ यज्, ॥ अतियजते तै २, ५, ४, ४.

अति-याज्^{१६} - -जस्य ऋ ६, ५२, १.

अति ✓ यत्, अत्ययतम् मै ३, ८, ३१.

अति ✓ या, अतियाथ: ऋ ५, ७७, ३; अतियाथ: ऋ ६, ६२, २; अतियाहि शौ १३, २, ५; पै १८, २०, ९; अति... याहि ऋ १, १३५, ७.

अतिषेष्म^{१७} ऋ २, २७, १६.

अतियापयन्ति पै १६, ७५, ७.

अति-ययिष्वस्^{१८} - -दान् ऋ ९, १५, ६; कौ २, ६२२; जै ३, ५०, ९.

अति-योजन^{१९} - -ना पै २०, २४, १.

अति-रात्र^{२०} - -रात्र: तै १, ६, ९, १; ५, ४, १२, ३; ६, ४, ३, ४; ७, १, ४, २, ५, ४; १०, ४; २, २, २; ३, २; ५, ६; ६, २; ९, १; २; ३, २, १; १३, १; ४, २, २; ३, २; ६, १; १०, १; ५, १, ३^२; मै ४, ५, २; काठ २५, १०^३; ३३, २; ३४, ८^४; ४३, ३; क ४०, ३^५; पै ८, १९, ७^६; -त्रम् ॥ तै १, ६, ९, १; २, ४, ७, १^७; ३, १, ७, ३; ७, ३, ३, २; ४, १०, १; मै २, ४, ७; काठ ११, ९; ३३, २^८; ३४, ७; शौ १०, ९, ९; पै १४, ३ २६; १६, ७१, ९;

१) सपा. अति: इत्यस्योत्तराऽन्वयः । तथात्वं चिन्त्यम् ।

२) प्रकृतेऽतिमननस्य भ्रान्त्यर्थेऽपेक्षितत्वादुत्तरवाक्ये च अते: संबन्धविशेषाऽचारितार्थादिति दिक् ।

३) सपा. ?अतिमन्यन्ति <> अत्यमन्यन्त (जैष्ठ १, ११, २, ६ च) इति पाठे ।

४) पाठे. अत्यचरन् काठ १३, २ द्र. ।

५) सपा. कौ २, २४३ जैष्ठ २, १, ८ अति... वनामहे इति पाठे ।

६) गस. गदौ (पा ६, २, ५०) इति पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

७) गस. कर्तरि शानजन्ते कृत्स्वरः ।

८) पाठे. अतिचरन्ती मै १, १०, १० द्र. ।

९) विप. । वस. (पावा २, २, २४) । अतर्थाऽुलोपे (प वा ६, २, १११) इत्यन्तोदात्तः । उप. मात्रा- < ✓ मा (माने) ।

१) सपा. परस्परं पाठे ।

२) गस. कानजन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

३) विप. (प्रजाऽन्ते: तन्-) । मत्वर्थीयः हनिः प्र. तत्-स्वरश्च ।

४) गस. उप. शानजन्तम् । शेषं एप्. टि. द्र. ।

५) गस. उप. कर्तरि णः प्र. असं. (पावा ३, १, १४०)

कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

६) Foy (KZ ३४, २७४) अत्येषम् (<°तिये° लिं च. वा वाक्. वा.) इति शोधः ।

७) गस. उप. लिटः कसुः प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या ।

८) प्राप्तः ।

९) =सोमयाग- । प्राप्त. रात्रि-शब्दात् समासान्तः अच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५, ४, ८७; ६, १, १६३) ।

१०) सपा. मै ३, ८, ९ अतिरात्रे इति पाठे ।

१३६, ९; -त्रा: पे १७, २९, १६;
-॥त्रात् मै १, १०, ५; काठ
३३, २; ३५, २०; क ४८, १८;
-त्रे ऋ ७, १०३, ७^४; तै ६, ६,
११, ४^५; ॥मै ३, ८, ९^६; ५, ५;
४, ७, ६; -त्रेण ॥तै १, ६, ९, २;
७, १, ५, ३; ४, ५, ४^७; मै १, ८,
६^८; काठ १४, ९^९; शौ ९, ९,
४; पे १६, ११४, ३; -॥त्रौ तै
७, २, ६, ३; ९, १, ३; ३, ४, २; ५,
३, ६, २, ७, ४; ८, २; ९, ३; १०, ५;
४, १, ३; २, ५, ३; ६, ४, ३; ५,
४; ६, ३; ७, ३; ५, १, ३;
काठ ३४, ८^१. [°त्र- त्रि°,
साह°].
॥अतिरात्र-चर(म>)मा° -माम्
काठ २९, १०; क ४६, ३.
अति ✓ रिच्, ॥अतिरिच्यते^१ तै ३,
४, १, १; ४; ७, १, ५, ६; ५, ५, २;
अति...रिच्यते तै २, ३, ६, १.
अतिरिच्यते ऋ ८, ९२, ११४;
२२; तै १, ४, ४६, १^२; ७, ५, ५,

२१^३; मै २, २, १३^४; †कौ १,
१९७; २, १०१०; †जै १, २१, ४;
शौ ८, ९, २६; पे १६, २०, ४;
॥अतिरिच्यते मै १, ११, ९;
२, २, ८; ४, १, २; ६, ४; ७,
४; ९; ८, ५; काठ १४, १०;
२६, ४^५; २८, ९^६; ३४, ४;
क ४१, २; ४४, ९^७; ॥अतिरिच्यते
काठ २९, ३^८; ३१, १^९; क ४५,
४^{१०}; ४७, १^{११}; ॥अतिरिच्यते तै
७, ४, १०, २; ११, २; मै ४, ७, ५;
काठ ३३, २; ४; अति(रिच्यते) मै
४, ७, ५; ॥अतिरिच्यन्ते मै ४,
३, ३; ६, ४; ७, ५^{१२}; ९^{१३}; अति-
रिच्यसे पे ८, १८, १०; अत्य-
रिच्यत ऋ १०, ९०, ५; मा ३१,
५^{१४}; का ३५, १, ५^{१५}; तै २, ३, ६,
१^{१६}; ॥मै १, ११, ५; २, २, ८;
॥काठ १०, १०; ॥क ३६, १;
कौ ३, ४, ७^{१७}; जै २, ३, १०^{१८};
शौ १९, ६, ९; पे ९, ५, ७; अत्य-
रिच्यत मै २, ४, ३; ३, ६, ८^{१९};

॥काठ १४, ५; २३, ४; ३०, ७;
अतिअति...अरिच्यत काठ १०,
१०^{२०}; अतिरिच्येरन् काठ ३४,
१.
अति...रिचि ऋ ६, २१, ३;
अति...अरेचि मै ४, ७, ४^{२१}.
॥अति ✓ रिच्, अतिरेचयति तै
७, ३, १, २; मै ४, १, २^{२२}; ८, ९;
काठ ३१, १; क ४७, १; अति...
रेचयत: मै ४, ६, ७; अतिरेचय-
न्ति तै ६, ६, ११, ५^{२३}; अति
रेचयत मै ३, ६, ८^{२४}; ४, ८, ९; काठ
१३, १०; २६, ४^{२५}; २७, ५; २८,
१^{२६}; २९, ८^{२७}; क ३६, २; ४१, २^{२८};
४२, ५; ४४, १; अति...रेचयत्
तै २, ५, ११, ४; ३, ४, १, ३.
अति-रिक्त, का^{२९} - ऋ: ॥तै ७,
१, ५, ६; १०, ३; ४, १०, २; ११, ७;
॥मै २, २, ११; ४, ७, ४^{३०}; ॥काठ
२४, १; २८, ९^{३१}; ३३, २; ३;
॥क ३७, २; ४४, ९^{३२}; शौ ८,
९, १७; पे १६, १९, ७;

^{१)} वैतु. PW. GW. प्रवृ. विप. (सोम-) इति ।
^{२)} पांसे. अतिरात्र: काठ २५, १० ।
^{३)} क. -मम् इत्येवं मूको. । ततो लब्धसंकेतः काठ.
संस्कृता -मम् इत्याकारकं मूको. -माम् इत्याकारतया शोध-
येत् । उभयथापि साधु भवति । कथमिति । काठ. तावद्
एकादशिनी विशिष्यते (तु. अनुपदं श्रूयमाणं सत्रिया इति
पदम्) । सेवं यथा स्यात् तथेति कृत्वा क च क्वि.
श्रूयत इत्येष विवेकः द्र. । यत्तु क. संस्कृता -मे इत्येवं
भावयितुमिच्छति, तत्र मूको. प्रामाण्यमनुपलभमा-
नोऽसौ आपथौ १४, ७, २० इत्यत्र प्रयुक्तस्य तादृशस्य
शब्दस्य साक्ष्यमुदाहरति । निष्प्रयोजनस्त्वयमुपक्रमो
भवति । अन्या हि काठकी कापिष्ठली च शाब्दी प्रवृत्ति-
रन्या च श्रौतसूत्रीया शाब्दी प्रवृत्तिः । प्रथमा तावद्
एकादशिनी-विशेषण-द्वारिकेत्यवोचाम । उत्तरस्यां च
अतिरात्राणां चरमः इति कृत्वाऽऽवसानिकोऽतिरात्र
एकादशिन्युपलक्षितकर्मविशेषस्य कृत औपयिककाल-लक्ष-

णतयोऽस्थाप्यते । तद् एवमुभयोः प्रयोगयोः साधुत्वाऽव्य-
भिचारसामान्येऽपि शब्दप्रवृत्तिभेदानुरोधेन सौत्रात् पाठात्
सांहितिकः पाठः विवेक्तव्य इति दिक् ।

^{४)} दिवा. कर्त्तरि प्रयोगः । मै १, ११, ९ इत्यत्र
श्रूयमाणम् एतत्-समानमपि रूपं स्वरभेदात् कर्मणि
यगन्तं यक्-स्वरं चेत्येवमतो विवेक्तव्यं भवति (तु. नाउ.
रूपम्) । कर्त्तर्यकर्मार्थयोर् भिन्नयोरपि सतीरिह तात्पर्य-
तोऽभेदः द्र. ।

^{५)} अभि, अतिरिच्यते (तु. पपा.) > सपा. काठ ३४, ४
अभ्यतिरिच्यते इति पांसे. ।

^{६)} सकृत् सपा. मै ४, ८, ५ अतिरिक्तम् इति पांसे. ।

^{७)} सकृत् सपा. °रिच्यते < > °रेचयति इति पांसे. ।

^{८)} सपा. अतिरिच्यन्ते < > अतिरेचयन्ति इति पांसे. ।

^{९)} सपा. काठ २८, ९ अतिरिक्ताः इति पांसे. ।

^{१०)} सपा. काठ २३, ५ ? अभिरेचयेत् इति पांसे. ।

^{११)} कर्मणि के अनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

-कम् क्र ८, ५८, ३^१; लि १, ४,
१; तै १, ८, ६, ३, २, ३, १२, २;
३, ४, १, २-४; ६, ३, ४, ७; ८^१; ७,
५, ५, २^१; तै १, ४, ११^१; २, २,
११^१; ३, ७, ९; ४, ८, ५^१; काठ
१३, १०^१; १४, १०^१; २३, ४; २४,
१; २६, ६; २८, ९^१; ३०, ७^१; ३४,
४^१; ४०, ५^१; का ३६, १; ३७, २^१;
४१, ४; ४४, ९^१; -कास्य तै ३,
४, १, ४; -का तै ७, १, ५, ६;
-का तै ७, ४, ७, ३; मै ४, ७,
३; काठ २९, ८^०; ३०, ७;
-का तै ७, ४, ७, ३; मै २, २,
११; -का तै ३, ४, १, ४; ७, ५,
५, २; काठ १३, १०^१; ३४, ४;
-का तै ७, ५, ५, २; काठ १३,
१०^१; १४, १०^१; २४, १; २८, ९; ३०,

७; ३४, ४; क ३७, २; ४४, ९.
[°क्त-ऊन्].
अति ✓ रुच्, अतिरोचते क्र १०,
१८७, २; जै ३, ३२, २; शौ ६,
३४, ३; पै १९, ४५, २^१; अति-
रोचते क्र १, ९४, ७^१; शौ १३,
१, ३६; पै १२, १, ७; १८, १८, ६.
अति, ती-रुच्^० - रुभ्याम् मा २५,
३; का २७ ३, २; मै ३, १५, ३.
अति, ती-रोक्^१ - का^१ काठ
२३, १; क ३५, ७; -कान्^१
मै ३, ६, १; काठ २२, १३.
अति-रोचमान^१ - नम् क्र १०,
५१, ३.
अति ✓ रुह्, अतिरोहति^१ क्र १०,
९०, २; मा ३१, २; का ३५, १,
२; कौ ३, ४, ६; जै २, ३, ९; पै

२, ८१, २; अति... अरुहत्^१ शौ
१९, ४९, २.
अति ✓ रेज्, अति... रेजन्ते क्र १,
१४३, ३.
अति-लोमश^१ - शम् मा ३०, २२;
का ३४, ४, ४.
अति ✓ वद्, अति... वदति मै ४,
२, १; अतिवदत् शौ ११, ३,
२५; पै १६, ५४, ११.
अति-वाद्^१ - दे^० तै ६, ४, ५, २.
[°द-अन्]
अति-वादन-, अति-वादुक-अन्.
अति ✓ वन्, अति... वनामहे^१ कौ
२, २४३; जै ३, २१, ८.
अति-वरेण्य^१ - ण्यः काठ २४, १;
क ३७, २.
अति ✓ वह्, अति... वक्षत् क्र ६,

- १) अति । रिक् इति पया. मुद्रापकप्रमाददुष्टः द्र. ।
२) पामे. अतिरिच्यते काठ २९, ३ टि. द्र. ।
३) पामे. अतिरिच्यन्ते मै ४, ७, ९ टि. द्र. ।
४) = संदश्यसे इति या ३, ११ ।
५) = जातु-देश- । गत्युत्तर कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९) । मै. उपसर्गस्य दीर्घः (पा ६, ३, ११६) ।
६) उस. घञन्ते कृति थायादि-स्वरः (पा ६, २, १४४)
उपसर्गस्य च दीर्घः (पा ६, ३, १२२) । मै. दीर्घाभावः ।
७) पामे. अतीकान्ताः तै ६, १, १, ४ द्र. ।
८) पामे. अतीकान्ताः तै ६, १, १, १ द्र. ।
९) गस. आनजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९) ।
१०) अश्वेन, अति, रोहति इति सतः पाठस्य स्थाने सपा.
शौ १९, ६, ४ पै ९, ५, ४ अन्येन, अभवत्, सह
इति पामे. ।
११) वैतु. केचित् सूको. अति... अरुहत् इति च सा.
अत्यर्हति इति च । सपा. पै १४, ४, २ अभि... अर्हत्
इति पामे. ।
१२) यदत्र अक्षतुः > -क्षतुम् इति विभक्तिं विपरिणमय्य
सा. तत्संबन्धेन कप्र. अपश्यत्, तद् भ्रान्तम् । अक्षतु-
इत्यस्योपमानमावेन श्रूयमाणत्वप्रतीतिं रात्रिपर्याय-

त्वाऽभावात् । अस्य च योर्ध्वः क्र २, ३०, १ इत्यत्राऽपां
गतिमतीनामभिसंबन्धेनाभिप्रेतो भवति स एवह सिन्धु-
त्वेन विशिष्टः सन्नेः सिन्धूनां सतां त्वेषाणां स्यन्दन-
शीलत्वमुखेनौपग्र्यौपयिकतामापद्यमानः द्र. । एवं चाग्नेः
आनवोऽतिशयेन रेजन्ते गतिमन्तो भवन्तीति सा.
अनभिप्रेतोऽपि सन् प्रकरणेन संगततर इति सदर्शः
द्र. (तु. वै. GW. प्रसृ.) । 'न' इत्य यासिन्निधार्थयत्वा-
दिति दिक् ।

१३) प्रास. पूष. स्वरः (पा ६, २, २) । धातुलोप-विषयाऽभा-
वादिह अतः (पा ६, २, १९१) इत्यन्तोदात्तो न भवति ।

१४) गस. उप. घञन्ते कृति थायादि-स्वरः (पा ६, २,
१४४) प्राप्ते परादि-स्वरः उसं. । न च गस. मा भूत्
प्रास. भवति त्रिति वाच्यम् । तथात्वेऽप्यव्यय-पूर्वपदस्वरे
प्राप्ते (पा ६, २, २) परादि-स्वरस्य उसं. कृते निर्वाहा-
संभवादिति यावत् ।

१५) नायत्री... नातिवादे (भवति) इत्येवम् एकं वाक्यं
पपा. द्र. (तु. मा.) । K. तत्र वाक्यद्वयं वष्टि । गायत्री
(भवति) इत्येकं नातिवादे (भवति) इत्यपरम् इत्येवं
तन्मते प्र१ इति विवेको विमृश्यः ।

१६) पामे. अति... सनामहे क्र ९, ४१, २ द्र. ।
१७) विप. (वर-) । प्रास. ।

२२,७; शौ २०, ३६,७; अति- वक्षम्, अति ^२ (वक्षम्) पै १९, ३१,१.	का २४,८,१. अति-व्याध्य- अन् ^० अति✓वी, अति...वेति ऋ ५, ४४, ७. ?अति...वेत्यत् ^१ पै २,६१,१. ?अति-वृद्धि ^२ पै १६,६०, २. अति✓व्यथ् अति-व्यथ- दुः ^० अति✓वज्ज् > अति-वृजत् ^३ -जङ्घिः ऋ १,११६,४. अति✓शद् > शीय्. अतिशीयन्ते मै २, ६, १ ^४ ; ४, ३, १; काठ १५, १ ^५ . अति-शर्वर ^५ -रे ^१ शौ ४, ५, ४; -रेषु शौ ७, ८५, ४ ^१ . ?अति-शस् ^६ -शसा ^७ खि ५, ५, ७. ॥अति✓शिष्. अत्युशिष्यत तै २, ४,	१२, १; ५, २, १; ६, १, ३, ३; ४, २, १; ६, ८, १. अति-शिष्ट ^८ -ष्टाय तै ७, ३, २०, १; काठ ४३, १०, अति-शुक्ल ^९ -ऋष मा ३०, २२; का ३४, ४, ४. अति✓शुच् (संतापे) > अति- शोचन- नौ पै १९, २६, ११५. अ(ति >)ती-शोक ^{१०} -कः पै १, ३२, ३. अति✓शो > शा > अति...शिशीते ऋ १, ३६, १७. अति✓श्रा > श्र > अति-श्रुत ^{११} - -तम् मै १, ८, २. अति✓(स >) वज्ज् > अति- व(क्त >) का ^{१२} -का शौ १२,
--	---	---

^१) सपा. पै ४, ६, २ उद्वाति इति पाभे. ।

^२) कर्मणि केऽनन्तरगतस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

^३) नाप. (पिप्पली-) । षस. साधारणः समासस्वरः
स्त्रियो ङीप् च (पा ६, १, २२३; ४, १, ३०) । यत्तु
सा. प्रथमवर्णके षस. इत्याह । तत्र । तथावे हि पूष
प्रकृतिस्वरः स्यात् । यद्ध्युत्तरवर्णके अतिविद्ध- इति कर्त्तरि
कान्तमित्याह । तदपि न । अप्रसिद्धरसामर्थ्याच्च
साहसमात्रताऽव्यभिचारादिति । न चेहामीष्टः षस.
तदविदित इति क्षेपः । तद्विद्वानपि क्षिसभेषजी- इत्यत्र
तत्रैव द्वितीये वर्णके तथा व्याचक्षाणोऽपि यदनायासेनो-
ल्लक्षणं व्याकरणविद्वारमभिरोचयते न च तत्र दोषत्वमपि
शङ्कते तेनैव चित्रीयते चेत्तः ।

^४) केनन्त-कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७; २, १३९) ।
=सपा. शोत्रा १८, १३ । तैत्रा २, ८, ६, ७ अतिविदे
इति पाभे. ।

^५) विष. (राजन्-) । ताच्छील्ये णिनिः प्र. कृत-स्वरश्च
प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^६) अति...विश्वा (ऋ १, १८९, २) इति सतः पाठस्य स्थाने
यनि. अ१पाठो भवत्युताहो ✓वी इत्याद्याऽप्युपसृष्टस्या-
ऽन्तर्भावित-प्यर्थे तिङ्-वृत्तमित्यत्र विमृङ्भिः प्रततप्रयत्नै-
र्भाव्यम् ।

^७) पाठः! तु. टि. अ-व्युद्धि- ।

^८) गस. शत्रन्त-कृतस्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^९) =सपा. वाथौ ३, ३, १, ४ । तै १, ८, १, १ अवशीयन्ते
इति पाभे. ।

^{१०}) =सपा. वाथौ ३, ३, १, ११ । काठ १५, १ अवशी-
यन्ते इति पाभे. ।

^{११}) =तमोभूयिष्ठ-मध्यरात्रकाल- । प्रास. अहःसर्व- (पा ५,
४, ८७) इत्यत्र समासान्ताऽच्प्रकरणे शुर्वरी- इति उंसं.
तेनाऽकारान्ततातिश्च चित्स्वरश्च (पा ६, १, १६३) ।

^{१२}) अति-श^० इति पाठस्य स्थाने सपा. पै १, १०२, १;
४, ६, ४ उत-श^० इति पाभे. ।

^{१३}) अतिशया इति मुपा. चिन्त्यः । असंगतः (तु. तत्रैव
संदि. यतः साऽद्याऽन्तरवलेन दन्त्यसकारान्तं प्राति. मूल-
तोऽभिप्रेतमिति सुलभं भवति) ।

^{१४}) पाठः! तु सपा. वाथौ ८, २१, १ अविशसा इति पाभे. ।

^{१५}) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

^{१६}) शोचनौ अतिशोचनौ > सपा. शौ ७, १००, १
उच्छोचनप्रशोचनौ इति पाभे. ।

^{१७}) गस. उप. भावे घञ् प्र. । पूष. दीर्घः (पा ६, ३,
१२२) । सपा. शौ १, २५, ३ अभिशोकः इति पाभे. ।

^{१८}) उपसर्गात् (पा ८, ३, ६५) इति षत्वम् ।

३, २३ ^१ ; -क्ताः काठ २५, ११; क ३८, ४१; पै १७, ३८, २ ^२ ; -क्ताभिः काठ २५, १; क ३८, ४.	अति-ष्टिघम् ^१ मै १, ६, ३. अ-तिष्ठत् ^१ -ष्ठन्तम् क्र १०, ८९, २. †अतिष्ठन्ती ^३ -न्तीनाम् क्र १, ३२, १०; पै १३, ६, १०.	५; पै १२, ५, ५. अति-ष्टाय ^१ -यः, -यम् ^१ काठ १३, ४. अति-सर्ग- अति ✓ सृज् द्र. अति ✓ सह, अति ^१ (सहस्व) ^२ ; (अति) ... सहस्व तै ४, १, ७, ३; अति ^१ (सहस्व); (अति) ... सहस्व मा २७, ६; का २९, १, ६.
अति ✓ (सि >) षि ^१ > †अति-षित ^१ - -त्सु क्र १०, ७३, ९; कौ १, ३३१; जै १, ३४, ९.	†अ-तिष्ठमान, ना ^१ - ना तै ६, १, ४, १; ४, ११, २; -नाः तै २, २, ११, ५; ६, २, २, १; -ने तै ६, १, ३, १.	अति ✓ सृ, अतिसरः पै ५, ३१, ७. अति-सर ^१ - राः शौ ५, ८, २ ^५ ; -राः शौ ५, ८, ४; पै ७, १८, ४; ५; -रान् शौ ५, ८, ७. [°र- इन्द्र°]. अति-सृत्य पै ७, १८, ५ ^१ .
अति ✓ ष्कद्, ष्कन्द ^१ , अतिष्कन्दति काठ ६, ३; क ४, २; अति- ष्कन्दन्ति क्र ५, ५२, ३. अति-ष्कदस् ^१ (°) क्र १०, १०८, २. अति-ष्कदस् ^१ क्र ८, ६७, १९. अति-ष्कु (इन् >) द्वरी ^१ -रीम् ^१ मा ३०, १५; का ३४, ३, २.	अति ✓ (स्था >) ष्ठा, > तिष्ठ, अति- तिष्ठति काठ १३, ४; †अत्य- तिष्ठत् क्र १०, ९०, १; मा ३१, १; का ३५, १, १; कौ ३, ४, ३; जै २, ३, ६; शौ १९, ६, १; पै ९, ५, १. अतितस्थौ क्र १०, ६०, ३. अति-ष्ठा ^१ > अतिष्ठा-वत् ^१ - -वान् शौ ३, २२, ६. अति-ष्ठावत् ^१ -वा पै २, ६९, ५. अति-ष्ठाव, > या ^१ शौ १२, ३३,	अति ✓ सृज्, अतिसृजति काठ २४, ७ ^१ ; अतिसृजामि शौ १०, ५, १५, -२१; १६, १, ४; पै १०, ९, १; १६, १२९, १-१०; १८, २८,

- १) सग. अतिषका <> अतिषकाः इति पाठे. ।
२) परिनित्रिभ्यः (पा ८, ३, ७०) इत्यत्र अतेः पत्वम्
उसं. द्र. ।
३) कर्मणि केऽनन्तरगतित्वरः ।
४) परेश्व (पा ८, ३, ७४) इत्यत्र अतेः उसं. द्र. । तेनेह
शास्त्राभेदेनाऽतिपरस्य ✓स्कन्द इत्यस्य पत्वविकल्पः
मुसाधः स्यात् ।
५) गस. कसुबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७; २,
१३९) ।
६) उप. तुमर्थे केन् प्र. । समासस्वरी नापू. द्र. ।
७) नाप. [(गर्भपरिणामान् प्रागेव ध्वस्तगर्भा-) स्त्री- [तु.
भा. तैत्रा.]] । गस. कनिबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
२, १३९) । स्त्रियां छोप प्र. रैफान्तादेशश्च (पा ४, १, ७) ।
८) सग. तैत्रा ३, ४, ११, १ अपस्कृद्वरीम् इति पाठे. ।
९) पत्वम् उसं. (पा ८, ३, ६५) ।
१०) सखन्नात् शता प्र., गत्युत्तरपद-कृत्स्वरः प्रकृत्या ।
सनो नित्वादादात्तत्वे प्राप्ते (पा ६, १, १९७) अभ्यासात्
परस्य स्वरः उसं. (पा ६, १, १९२) ।
११) गप. उप. कसुल् प्र. छित्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,
१, १९३; २, १३९) ।
१२) तस. नन्ववरः (पा ६, २, २) ।

- १३) स्त्रियां छोपः पित्त्वान्निघाते स्वरैऽभेदः ।
१४) गस. उप. भावे अङ् प्र. स्त्रियां टाप् कृत्-प्रकृति-
स्वरश्च (पा ३, ३, १०६; ६, २, १३९) ।
१५) मनुपः पित्त्वान्निघाते स्वरैऽविशेषः (वैतु. सा.
[पक्षे] वनिबन्ततया व्याचिख्यासति, तच्चिन्त्यम् । पपा.
वान् इत्यवयवस्याऽजगृहीतत्वाद् मनुपस्तदास्या-विषयस्त्वस्य
स्वरैः वाद् वनो नलोपाऽभावस्य च छान्दसत्वेन व्याख्ये-
यस्य व्यर्थप्रयासाऽनर्थान्तरत्वात्) ।
१६) गस. उप. वनिष् प्र. (पा ३, २, ७४) ।
१७) गस. उप. ल्यबन्त-कृत्-स्वरः प्रकृत्या (वैतु. पपा.
शेपा. अतिष्ठाय इति च सा. अधिष्ठाव इति च) ।
१८) गस. उप. इयाद् (पा ३, १, १४१) इत्यत्र सोप-
सर्गादपि ✓स्था कर्तरि णः प्र. उसं. । युगागमः
(पा ७, ३, ३३) ।
१९) अति...तर इति पाठं तै. मा. काठ. शौ. पठन्
BC. उपेक्ष्यो भिन्नपाठदर्शनादिति (तु. टि. अति ✓ चर >
अति...चर, अति ✓ तृ > अति...तर, अति...तर च) ।
२०) पचाद्यचि याथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।
२१) ऐन्द्रा अतिसराः > सपा. पै ७, १८, २ इन्द्रातिसराः
इति पाठे. ।
२२) सपा. क ३७, ८ अपिसृजति इति पाठे. ।

४; अति...सृजामि शौ १६, १, ७; पै ५, ३२, १ ^० ; अतिसृजामः शौ १०, ५, १५ ^० -२१ ^० ; अति... सृजन्तु शौ ४, १६, ६ ^० ; अति- सृजस्व पै ५, २४, ८; अतिसृज शौ १५, १२, २, अतिसृजेत् शौ १५, १२, ३. अतिसृज्यन्ते मै १, ४, ६. †अति...असृक्षत क्र ९, १०७, २५ ^० ; कौ १, ५२२; जै १, ५३, १०. अति-सर्ग ^० -गम् मै २, १३, २२; काठ ४०, १२. अति-सृष्ट ^० -ष्टः मै १, १, २; शौ १५, १२, ४; ७; १६, १, १; -ष्टाः शौ १६, १, १, पै १८, २८, १. [†ष्ट-अन् ^०]. अति✓सृप्, †अतिसृपति क्र ८, १०२, २१; मा ११, ७४; का	१२, ७, ९; तै ४, १, १०, १; मै २, ७, ७; काठ १६, ७; शौ ४, २०, ९ ^१ ; †अतिसृपति क्र ९, ८६, ४४; कौ २, ९६५; जै ४, २०, १०; अतिसृपात् शौ ४, १६, ४; अतिसृपेत् तै ६, ३, १, ५ ^१ ; काठ २६, १; क ४०, ४. अति-सृपे ^० मै ३, ८, १०. अति✓स्कन्द अति✓स्कन्द द. अति-स्थूल ^१ -लाः मै ३, ९, ४१; -लम् मा ३०, २२; का ३४, ४, ४. ?अति सृजः ^१ क्र ८, ५६, ३. अति✓स्रस् ^१ , अतिस्रसेम क्र ६, ११, ६. अति✓स्रु, अत्यस्रवत् मै ४, २, १२. अति-स्रुत- -तः ^१ मा १०, ३१; का ११, १०, १; मै २, ३, ८; ३, ११, ७. अति✓स्वृ, अति...स्वर्वत् ^१ कौ ४,	६; ७ ^१ . अति✓हन्, अतिहन्वात् ^१ मै २, २, ११. अति-घातम् ^० मै २, ४, ५. अति-घ्न ^० - > अतिघ्न्य ^० -घ्न्यः शौ ११, ९, १६; पै १६, ८३, ६. अति-द(त>)ता- -ताः पै १३, ५, २. अति✓हा(गती) > अति-हाय ^१ क्र १, १६२, २०; मा २५, ४३†; १† तै २, ६, ६, ४; ४, ९, ४†; ६, ३, १, ३; १† मै १, ८, ५; ३, ८, १०; काठ ६, ५; ४६, ५†; क ४, ४. ?अतिहायति ^१ पै ५, २१, २. अति-हित-अति✓धा द. अति✓ह, अतिहरेत् तै ६, २, ९, ५१; १† अतिहरेत् तै २, ६, ८, ४; ६, ३, ९, ५; मै ३, १०, १ ^१ ; काठ २८, १. †अतिजअघे ^१ क्र ९, ८६, १२९;
---	---	--

१) सपा. अति...सृजामि <> अति...सृजन्तु इति पामे. १

२) सपा. पै १६, १२९, १-१० अत्यासृजामि इति प मे.

३) ✓सृज् इत्यस्य ण्यन्तेन ✓गम् इत्यनेन समान-
तात्पर्यपर्यवसानकत्वात् कर्माभूतानां सोमानां पवित्राडिति-
क्रमेण तत्पूर्वकं धारया सृज्यमानत्वेन च समानम-
न्वितत्वाद् गतित्वमभ्युपेयम् (तु. वें. G.W.; वैतु. सा.
अन्यथाऽऽरथ उक्तादेव हेतोरुपेक्ष्यः) ।

४) गस. उप. घञन्ते कृति थायादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

५) कर्मणि णेऽनन्तरस्य गतेः स्वरः (पा ६, २, ४९) ।

६) अतिसृपति इति सा. । सपा. पै ८, ६, १० उपसर्पति
इति पामे. १

७) सपा. मै ३, ८, १० प्रभृ. अलीयात् इति पामे. १

८) केनन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७; २,
१३९) ।

९) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, २) ।

१०) पाठः? अधि-सृज्- (*अधिगत-वयतासूचक-बलय-;
वैतु. ORN प्रभृ. = सतिवन्- [दास-]) > -सृजः इति शोधः
द्र. (तु. सपा. खि [३, ८, ३], ORN. GRV. प्रभृ.) ।

११) तु. टि. अति✓ध्वस् इति ।

१) पामे. अतिद्रुतः मा १९, ३^१ प्रभृ. टि. द. १

२) पामे. अति...पर्वत् खि ५, ४, ६ द्र. १

३) सपा. काठ ११, ६ उपहन्ति इति, तै २, ३, १, ५
उपहन्त्यात् इति पामे. १

४) आभीक्ष्ये णमुल् प्र. लिट्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, ४,
२२; ६, १, १९३; २, १३९) । सपा. तै २, ४, ११, ५
अभिगम्यन् इति काठ १२, ४ अभिघातम् इति पामे. १

५) घञर्थे टक् प्र. उंस. (पा ३, २, ५३) । उपधालोपः ।
कृत्यञ्च (पा ६, ४, १८; ७, ३, ५४) ।

६) तस्येदमित्यर्थे यत् प्र. तित्स्वरश्च (पा ४, ३, १२९;
६, १, १८५) ।

७) अतिक्रमेणऽतिलङ्घने इत्यर्थः । त्यागार्थस्याऽसंगतेर्
अति✓हा (त्यागे) स्यादित्येवं भ्रमो न स्यात् । ल्यबन्ते
कृत स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २, १३९) ।

८) पाठः? अत्य् अंहतिम् अति नो हिनुष्व इद् इति
त्रैष्टुभः पादो मूलतः संभाव्यते ।

९) केवलं मौलिकस्य धात्वादेर् हकारस्य भ्रमस्तथा
दर्शनं भवति । अभ्यासाऽऽशस्य जकारतया ध्रुतेर् वकार-
तयाऽभ्युपगमाभ्यासाद् ✓भृ इत्यस्माद् विवेकः सुकरः द्र. १
(वैतु. PW. GW. प्रभृ. अन्यथाऽऽशा विवृद्ध्याः) ।

१००, ९; कौ २, ३६८; जै ३, ३०, ११.

अति-ह्रस्व- -स्व मा ३०, २२, का ३४, ४, ४.

अति ✓ हे, अतिह्वे पै ५, ४, ९.

अती(ति ✓), अत्येति क्र ६, ४, ५;

९, ७२, ३; ८५, ९; ८६, ७;

१९६, ६; १७; १०, ३१, ९; मा

४०, ४; का ४०, १, ४; तै ३, ४,

११, २; ६, १, ४, ९; मै ४, १

९; १२, ६; काठ ३२, १२, २

३१, ७; क ४७, ७; फौ २,

२९४; ५२५; फौ ३, २४, १०;

४१, १; शौ १०, ८, १६; पै १६

१०२, ५; अत्येति तै ६, ६, २

१; मै ४, १, ३; काठ ३१, २

३७, १२; क ४७, २; अत्येति

काठ १२, ३; ११; पै २०

२७, ३; अति... एति मा ३१,

१८; का ३५, २, ३; तै ६, ३, ३,

११; काठ २६, ३; शौ १२, २,

११; पै १७, ३१, १; अती

($\checkmark$ ति)... एति मै ३, ९, २; १;

अतियन्ति क्र १, ३२, ८; ९, ६९,

९; तै ३, २, २, १; २; मै ४, ५,

२१; शौ १८, ३, १७; पै १३, ६,

८; अत्येति क्र ९, ९७, ३१;

कौ १, ५३४; जै १, ५५, २; शौ

१३, १, ५७९; अत्येति फौ १०

१, ५६३; २, ६६६; फौ १, ५७,

७; ३, ५५, ७; शौ १८, १, ३९, १०;

१९, ३३, ३; पै १२, ५, ३;

अति... एतु- शौ ६, ७५, ३; १०,

पै १९, ४६, ४; अतीताम् क्र

१०, ८५, ३२; शौ १४, २, ११;

पै १८, ८, २; अतीहि क्र ८, ३२

२१; मा ३, ६१; का ३, ८, ६;

तै १, ८, ६, २; मै १, १०, ४; २०;

काठ ९, ७; ३६, १४, क ८, १०;

कौ १, २२३; जै १, २४, १; १;

अति... इहि क्र ३, ४५, १; ९,

१०७, १९; मा २०, ५३; का

२२, ५७; कौ १, २४६; ५५६;

२, २७२; १०६८; जै १, २६, ४;

५३, ६; ३, २३, ४; शौ ७, १२२,

१; अति... इहि क्र ८, ३२, २२; १;

अति... अयाम शौ १२, ३, १८; पै

१७, ३७, ८; अत्यायन् काठ १२,

३१; अतीयात् तै ६, ३, १, ६;

४, २, ३; मै ३, ८, ९; १०;

अतीयात् तै ६, ४, २, ३; मै ३, ८,

१०; ४, ९, ४; काठ २६, ११;

३१, ३; क ४०, ४; ४७, ३;

अतीयाम क्र ५, ५३, १४.

अति... एषः शौ ९, ५, ९; पै

१६, ९७, १०.

अति(ति-इ) - -ता: पै १३, ५, १५.

अती(ति-इ)त्य^१ काठ ३२, ६.

अती(त-इ)त्व(त्व^२)री^३ -रीम्

मा ३०, १५; का ३५, ३, २.

अती(ति-ई)यि^४सम् - वांसम्,

अति(ईयिवांसम्) क्र ३, ९, ४.

अत्या(ति-आ)यु^५ - यम् शौ १०,

८, ३; पै १६, १०१, ६.

अत्या(ति-आ)यम् क्र ८, १०१,

१४.

अत्ये(ति-ए)तवै^६ क्र ५, ८३, १०.

अत्येतु- दुर्^७.

अती-काश- अति ✓ काश द.

^१) प्रास. पू. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, २) ।

^२) सपा. अत्येति <> अत्येति इति पाठे. ।

^३) सपा. तैत्रा ३, २, ८, १२ अत्यच्यवत् इति पाठे. ।

^४) सपा. मै २, ३, १ अत्येति इति पाठे. ।

^५) सपा. अत्येति <> अत्येति इति पाठे. ।

^६) अतिमृत्युमेति (श्वेत् ३, ८; ६, १५ च) > सपा.

तैत्रा ३, १२, ७; १३, १ अमृतः इह अमृति इति पाठे. ।

^७) सपा. क्र ९, ८२, १ पुन्येति इति पाठे. ।

^८) अति... एतु (तैत्रा ३, ३, ११, ३ आपथौ ३, १४,

२ प्रथ. च) <> अति... इहि इति, पै १२, १५, ८

अनु... इहि इति च पाठे. ।

^९) सपा. आथौ १, ३, २४ आपथौ २४, १२, ७ अति...

एति इति, आथौ १, ९, ३ अति... एमि इति च पाठे. ।

^{१०}) पाठे. अत्येतु^१ तै ६, ३, १, ५ द. ।

^{११}) डेटि तिवि अति मयु^१ द. । यतु P.W. प्रथ.

✓ एष (गतौ) इत्यत एतद् रूपम् इत्याहुस्तद्विमृश्यम् ।

^१) सपा. मै १, ४, ८ तीर्त्वा इति पाठे. ।

^२) गघ. उप. करप् प्र. पित्वाविघाते धास्व. प्रकृत्या ।

^३) व्यु. कृते तु. टि. अति ✓ या > अतिययि^४सम् ।

^५) समानायां श्रुतौ शाखाभेदेन भिन्नस्वरपर्यवसायिनी भिन्ना शब्दप्रवृत्तिः द. । तथाहि, उभयत्र क्विप्. एतदित्येवं सत्यपि क्र. उप. णमुलन्तम् अव्य. लिति प्र. तत्पूर्व-चातुस्वरविशिष्टम् (पा ६, १, १९३) भवति । शौ. च ण-प्रत्ययान्तस्य (पा ३, १, १४१) प्र. स्वरेणाऽन्तोदात्तस्य प्राति. द्वि^१ भवतीति विवेकः सुलभः । उभयत्र तावद् गत्युत्तरकृत-प्रकृतिस्वरो भवतीति स्पष्टम् (वैतु. P.W. G.W. अथ. प्रथ. तथा भिन्नां शाब्दीं प्रवृत्तिमविविधानां चिन्त्याः स्युः) ।

^६) तु. टि. अतिचरितवै ।

अती(ति/ई)क्ष, अतीक्षेत काठ ३४,
१८.

अ-ती(क्षण>)क्षणा- -क्षणम् काठ
२५, १; क ३८, ४.

अती-रुच्-, अती-रोक्- अति/रुच्
द्र.

अ-तीर्ण- -र्णम् क ८, ७९, ६.

॥अ-तीर्ति^b- -र्ति^b काठ १९, २; क
२९, ८.

॥अ-तीर्थ- -र्थम् काठ २६, ८; क ४१,

६; -र्थेन काठ २६, ७^a; क ४१, ५.

अती-शोक- अति/शुच्(संतापे) द्र.

॥अती(ति/ई)प् (गतौ), अत्यैषन् मै
१, १०, १४; काठ ३६, ८.

?अतीह^c पै ४, २७, ६.

अ-तुर, रा^f- -रः पै ५, १३, ७;
-राणाम् शौ ७, ५२, २; पै १९,
९, ९.

?अ-तुर्मुह्य^g- -ह्यम् मै २, १, ९^h॥

अ-तूतुजि^h- -जिम् क ७, २८, ३.

१अ-तूर्तⁱ- -र्तम् क ८, ९९, ७;
कौ १, २८३; जै १, ३०, १;
शौ २०, १०५, ३.

२अ-तूर्त^j- -र्तः क १, १२६, १; खि
५, ५, १; तै २, ५, ९, २; -र्तम्
क ५, २५, ५; मै ४, ११, १;
काठ २, १५; -र्तं क १०, १४९,
१^k.

अ-तूर्तदक्ष^l- -क्ष्मा क ८, २६, १.

अ-तूर्तपथिन्^m- -न्थाः क ५, ४२,

^a) विप(आयुस्-). तस. नञ्-स्वरः। उप <√तृ।

^b) तस. उप. √तृ + भावे क्तिन् प्र.।

^c) सपा. नै ३, १, ३ विजिल्यै इति पाभे.।

^d) तीर्थेन इति मुपा. मुद्रणप्रमादजः (तु. क.)।

^e) अती(ति/ई)>अतीहि इति शोधः।

^f) विप. (विमृश्यकारिन्, 'रिणी'-जन-, विश-). तस.
नञ्-स्वरः। उप. <√तुज् यद्.।

^g) तस. गुणप्रतिषेधञ्च अन्तोदात्तः (पा ६, २,
१५६)। उप. *तुर्मुह->तुर्मुह्य-। यतु (अन्तर्मुह->)
अन्तर्मुह्य- इतीव ऋ. पाठः चिक्लृप्सते (तु. SBW.),
तदपि विमृश्यम्। तथा सति *अन्तर्मुह- इत्यतो भावे
यः प्र. उंसं. (पा ५, १, १२६) तत्स्वरश्च द्र.।

^h) तस. नञ्-स्वरः। उप. <√तुज् यद्.।

ⁱ) विप. (इन्द्र-). तस. उप. यद्.।

^j) विप. (पुत्र-, राजन्-). वस. उप. भावे क्ते प्र.
आयुदात्तत्वम् उंसं. (पा ६, २, ११६)।

^k) अर्थः? अतूर्णे वा अस्वरभावे वा (अन्तरिक्षे) इति
या १०, ३२।

^l) विप. (अश्विन्-). तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २)। उप.
वस. द्र.। अतूर्त-दक्ष्मा इति पपा. भवति। ततो न मन्येत
यथाञ्च नञ्-पूर्व शब्दरूपं वस. भवतीति च अतूर्त- इति
तत्र वस. पूष. भवतीति च। प्रवृत्तिर्होषा पपा. भवति यथा
निषेधाधीनो नञ् नाडवगृह्यत इति। ततः किमिति।
ततोञ्च तूर्त- इत्येतद् मूलतो नञा पुरश्चिकीर्षितं भवति
तूर्त-दक्ष- इति वेति विनिश्चयो दुष्कर इति। कथमिति।
उभयथापि स्वराडविशेषे सामान्यार्थाडविशेषे च सति दिशे-
षणतायोगसामान्यादिति। तथाहि। यदा तूर्त- इत्यनेन
नञ्-मूलतः समस्यते तदा प्रथमं नञ्-स्वरः तस. जायते।

पै १-१४

पश्चाच्चासौ दक्ष- इत्यनेन समस्यमानः वस. पूष. प्रकृति-
स्वरम् उपजनयति। कल्पान्तरे तस. उक्तः स्वरः। एवमर्थे-
ऽपि तात्पर्यतः सामान्यं भवति। तद् यथा। यदा तस.
तदा भावविशेषविशिष्टेन पदार्थविशेषेण विशिष्टो नञा
विशिष्येत। यदा च वस. तदाऽसौ नञ्-विशिष्टभावविशेषेण
विशिष्टेन पदार्थविशेषेण विशिष्येत। अत एवविधेषु
निगमेषु तैस्तैर् व्याख्यातृभिः कचिद् वस. इति कचित्
तस. इति कचिच्च वस. वा तस. वेति ताटस्थेन
विकल्पभूयस्त्वमिव यदभाजितेन नैव कापि चित्रीया सावसरा
स्यात्। एस्थि. अपि यथा श्रौती शब्दी प्रवृत्तिः तस.
विशेषेण पुङ्गती दृष्टिपथमवतरति तथा नाड. टि. द्र.।

^m) विप. (अविहतगति-] अर्थमन्-, अयुर-). समासस्वरौ
नापू. टि. दिशाद्र.। अत्र तूर्त-पथिन्- इति उप. समासान्तः
अः प्र. (पा ५, ४, ७४) सामान्येनाऽनिवार्यप्रवृत्तिरपि
सन् यल्लब्धावसरो न भवति तेनैतज् ज्ञापितं
भवति यथा नञ्-संनियोगेन समासान्ताभावोयं यदनु-
शासनं (पा ५, ४, ७१) भवति तस्याऽयं विषय इति।
स च समासान्ताऽभावो नञ्-पूर्वशब्दान्तात् तस. एवाऽनु-
मतो भवति। अत्र पथिन्- इति स्वस्य च तदन्तस्य च
समस्तशब्दरूपस्य समानं ग्राहको भवतीति तन्त्रसमयः
त्रिदुषां सुविदितः। यच्च पथो विभावा (पा ५, ४, ७२)
इति पथिन्- इत्यस्याऽस्मिन् नञ्-संयोगेन समासान्ताऽभाव-
प्रकरणे विकल-विषयत्वमवशासि तस्य तावद् अ-पथ- इत्यत्र
यथा. निदर्शनं भवति। तद् विनिगमनाऽन्तरस्य नितान्ता-
ऽभावेऽत्रत्यः समासान्ताऽभाव एव विनिगमको भवति
यथैतत्प्रकारेषु नञ्-पूर्वपदेषु समस्त-शब्दरूपेषु सर्वत्राऽसति
बाधकाऽन्तरे तस. भवतीत्येवमेवाऽभ्युपेयमिति। अतो
यत् सा. 'अतूर्तस्वरारहितः पन्था यस्य' (क १०,

१; १०, ६४, ५.	-॥जा: काठ ३५, १७; क ४८, १५.	का १८, ७, १; तै १, ८, १३,
अनुदिल ^१ - भासः ऋ १०, १४, ११.	१। तैषैता पै ५, ३१, ५.	३; ४, ६, ५, ५; मै २, ६, ६॥; ११,
अनुप ^२ - भासः ऋ ४, ५, १४.	? अतो द्रोवपायच नावग्लायः ^३ पै	१; काठ १८, ६; क २८, ६.
अनुपण्वत् ^४ - नन्तम् ऋ ४, १९, ३.	४, ५, १०.	॥ अत्यन्ति-अग्र ^५ - अग्रम् तै २, ६, ५,
अनुपित ^६ - ता: ऋ १०, १४, ११.	अतोऽधि एतद्- द.	४ ^६ ; काठ २५, ५ ^७ ; क ३९, २ ^८ .
अनुपण्वज् ^८ - प्पाजः ऋ १०, १४,	? अतो ह मैतो (ह) मात्मा ^९ पै २०,	अत्यन्ति-अणु ^{१०} - णुः मै ३, ९, ४.
११.	५३, ९.	अत्यन्ति-अन्त- न्तः पै १५, २३,
अनुपण्व ^{११} - प्याः शौ ७, ६२, ४; ६;	अत्क- ✓ अत् द.	१३.
- प्यासा पै ३, २६, ३.	? अत्तगम् पै १९, २५, ५.	अत्यन्ति-अप ✓ हन्, अति... अप-
अनुपण्व(त>)न्ती ^{१२} - न्तीः ऋ १,	अत्तवे, अत्तुम्, अत्तु-, अत्त्वा, अत्त्वाप	हन्ति मै २, १, ५; काठ ११, ५.
७१, ३.	✓ अद् द.	† अत्यन्ति-अवि ^{१३} - विः ऋ ९, १३,
अन्तेजस ^{१४} - जसम् शौ २, १९, ५ ^{१५} ;	अत्य- ✓ अत् द.	१; कौ २, ५४७; जै ३, ४२, ३;
२०, ५; २१, ५; २२, ५; २३, ५;	अत्यन्ति-अहस् ^{१६} - हा: मा १७, ८०;	- विम् ऋ ९, ६, १५; ४५, ५;

६४, ५) इत्वेन व्याचक्षाणोऽत्र बस. इत्यातरथे तन्मन्मिव
भवति । तथात्वे नन्-पूर्वत्वाऽभावे तत्पुरुषाऽभावे च
समासान्ताऽभावस्य दुष्पपादत्वात् । अपरं चाप्यत्र दूषण
भवति । तद् यथा । त्वरा-रहितत्वेन व्याख्यायमानं पूष.
बस. भवेत् । तेन च तद् अतुर्- इत्याकारकं स्याज्ज तु
१ अतुर्- इत्याकारकम् । एवं चाऽभ्युपगते सति प्रकृते
बस. पूष. प्रकृतिरवरेण नन्-स्वरो नैवोपपद्येत ।

१) विप. (प्रावन्-) । तस. नन्-स्वरः । अर्थस्य व्यु. च कृते
वृद्धि-टि. द्र. १) विप. > नाप. (जन-) । तस. नन्-स्वरे
प्राप्तेऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १५७) । गुणप्रतिषेधे चाऽशक्त्य-
र्थपर्यवसानके समासः । उप. कः प्र. (पा ३, १, १३५) ।

२) तस. नन्-स्वरः (पा ६, २, २) ।
३) उप. नन्तम् < ✓ वृष (स्वा.) ।
४) विप. (अद्रि- = प्रावन्-) । समासस्वरौ एप्. टि. द्र. १
उप. कृते तु. टि. वृण्व- इति अ-स्वप्न- इति च ।

५) तस. नन्-स्वरे प्राप्ते ययतोः (पा ६, २, १५६)
इत्यन्तोदात्तः । उप. वृष- + अर्द्धत्यर्थे यद् प्र. (पा ५, १, ६७) ।
६) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

७) अन्तेजसं कृणु इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. मै १,
५, २ आपथौ ६, २१, १ प्रतिवित्तिग्वि इति, काठ ६, ९
प्रतिवित्तिग्वि इति च पाठे ।

८) निरंतरामधिरचपरिष्कारः सुपा. पादचतुष्टयेऽपि
सुशोचः स्यात् । तद् यथा :—
उत्तिष्ठान्ने विधुनुष्व, वि ते श्वायन्तु नाड्यः ।

अथो ब्रह्मस्व पापायवाद् अवग्लयाऽधि मुक्कयोः ॥

१) आयत्तोऽहमायत्तो म आत्मा इति शोधः (तु.
सस्थ. टि. ऐमन्तम्) ।

२) नाप. ([अंशोऽतीत्य वर्तमान-] मरुद्-विशेष- [वैतु.
Pw. प्रसू. विग.]) । प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

३) अतिक्रान्तमग्रं यथा स्यात्तथेति कृत्वा क्वि. भवति ।
समासस्वरौ नापू. टि. द्र. १ ।

४) विप. (यूप-) । शेष एप्. टि. द्र. १ ।

५) विप. (।सा. अविलोमनिमित्त-पवित्रम् अतिक्रान्त- ।
सोम-, इन्दु- । वैतु. Fw. प्रसू. नाप. इति ?) ।
इह च अल्यहसू- इत्यत्र च प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरस्य
अपवादरूपोऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १९१) किमिति न
प्रवृत्तिं लभत इत्युपपादनाऽर्हो विषयः । ननु तत्र
कृद्धिन्नविषयत्वमुपात्तं भवतीह च कृदन्तर्भूतोणादि प्र.
साधितविषयस्य कृद्धिष्यत्वाऽव्यभिचारात् तद्विषयत्वमिति
चेत् । तर्हि नैवं वाच्यम् । अत्यन्ताद्- इत्यत्राऽकृद्धिर्ने
विषयेऽन्तोदात्तप्रवृत्त्यभावाऽऽप्रसङ्गात् । न चाव्याप्यति-
व्याप्तिपरिहाराय अन्तेर्धातुलोप इति वक्तव्यम्
(पावा ६, २, १९१) इत्युक्तं भवतीति वा चोद्यपरिहाराय
स्यादलमिति मन्तव्यम् । लक्ष्ये धातुलोपाऽनुगमदर्शन-
सामान्यात् । कस्तावत् समाधिरिति । यत्र मौलिकः
क्रियांशः प्रधानो भवत्यप्रधानश्च नामीभावस्तत्र तावद्
धातुलोपनिरपेक्षमन्तोदात्तः प्रवर्तमानः द्र. । तदेवंविधेषु
निगमेषु प्रास. अपेक्षया गस. आस्थेयतरः । तद् यथा
अति-जीव-, अति-वाह-, अति-याज-, अति-मान-,
अति-सम्- प्रसू. गस. सुलभो भवति । एवम् अत्यन्ताद्-

१०६, १११; कौ २, २९१; जै ३, २४, ७.	कृष्ण ^० तै ६, २, ३, ३.	॥अत्या-सारि(न>)णी ^१ - -णी तै २, ६, ५, ४; -णी: क ३२, २ ^१ .
अत्य(ति/अ)श् (भोजने) > अत्या- (ति-आ)शित ^२ - -तस्य, -तेन मै ३, ६, २.	अत्या(ति/अ)ए > अत्या(ति-आ)- सि ^१ - -सि: शौ ११, ९, २२; पै १६, ८४, ७.	अत्या(ति-आ)✓सुज्, अत्यासुजामि ^५ पै १६, १२९, १-१०.
अत्य(ति/अ)स् (भुवि), अत्यस्तु ^३ ऋ ७, १, १४; अति...स्यात् ^० मै ३, ३, २ ^१ ; अति...स्यात् मै ३, २, ६ ^० ; ३, २ ^१ ; ४, ५, ८; अति... स्याम शौ ११, १, १२; २१; पै १६, ९०, १; ९१, २.	अत्याय- , अत्यायम् अती(ति/इ) द. अत्या(ति-आ)✓या, अति...आयातु ऋ १०, ४४, १ ^६ ; अत्यायाहि क ३, ३५, ५; अति...आयाहि क ३, ४३, २; अत्यायातम् ^४ क ५, ७५, २; कौ २, १०९४.	अत्या(ति-आ)✓हृ > अत्या-हृत्य खि ४, ५, २९ ^१ .
अत्या(ति-आ)✓कम् > ॥अत्या-	अत्या(ति-आ)✓सु, अत्यासरत् पै ५, ३१, १.	॥अत्या(ति-आ)✓हे, अत्याह्वयति मै ४, २, ६ ^१ ; ७ ^० ; अत्याह्वयन्ति मै १, १०, १६; अत्याह्वयत् मै ४, २, ६; अत्याह्वयन् काठ ३६, ९; अत्याह्वयेत् मै ४, २, ७. अत्याह्वयिष्यामि मै ४, २, ६ ^१ .

इत्यत्र ✓अद् इत्यनेन नेदीय इव संबद्धः सन् गतीयमा-
नोऽतिर् भिन्नक्रमः । गस. चोत्तरकृत-प्रकृतिस्वरः । यद्वा,
एपू. टि. दिशा अत्यन्तमिति प्रशस्ताऽज्ञार्थे प्रास. पूष.
प्रकृतिस्वरः स्यात् तत उच्यते च तथाप्युत्तरकृत-प्रकृति-
स्वरत्वादिति यावत् । अथ यत्र वैयुत्पत्तिकः क्रियांशो
गुणतामुपैति प्रवृत्तिविशेषानुरजितो नामीभावश्च प्राधान्ये
भजति तत्र खलु सत्यपत्यपि धातुलोपे प्रास. अव्ययस्य
पूष. प्रकृतिस्वरश्च । यथाऽपि धातुलोपे तावद्
अति-कृश-, अति-कृष्ण-, अति-दृक्-, अति-शुक्ल-,
अत्यगु- प्रभृ. । यथा च सति धातुलोपे अति-
पूष-, अत्यहस्-, अत्यवि- प्रभृ. । अत्यग्र-, अति-
कृन्दस्- प्रभृ. धातुलोपे सत्यसति चोभयथापि सुवच
इत्यपरो विवरणविषयो विशेषश्च द्र. । अन्ततश्च यत्राऽतेर्
उत्तरवर्तिनो नामीभावपूर्तावपि मौलिकभावात्मकता नैव
विद्वन्तेतत्र धातुलोपविषयत्वे सति गस. असंभवत्यप्य-
अन्तोदात्त एव प्रवर्तमानः द्र. (तु. शत्रा. अति-नाष्ट-). ।
तस्मादस्याऽन्तोदात्तानुशासनस्य कृद्विषयत्वे सति धातु-
लोपस्याऽन्यथासिद्धायमानत्वात् साक्षाद्-धात्वर्थप्राधान्येन
विशेषणीयत्वं द्र. । अथाऽकृद्विषयत्वे तस्य श्रौतनिदर्शनाभावे
प्राक्तनाचार्यवचनप्राप्त्याद् धातुलोपे संतीति विशेषण-
मुपादेयम् । तेन हि अत्यङ्कुश- प्रभृ. उक्तः स्वरः
प्रवर्तते । [शोभनो गार्ग्यः >] अति-गार्ग्यः इत्येवमादिषु च
न प्रवर्तते । एवं तावत् सूत्रे यथान्यासम् अकृतपदे इति
ध्रुवमार्गेण सदेव धातुलोपे सति इत्येवं पुनर्विशेषण-
मुपाददीत । दिशा चानयाऽकृन्मात्रविषयत्वमस्यानुशासनस्य
मूलत आचार्यस्याभिप्रेतमित्यादिनिष्कर्षः सम्यग् अवधेयः ।

^१) गस. अनन्तरस्य गतेः स्वरः (तु. टि. अव-गत-
इति) । उप. कर्तरि क्तः प्र. धा. दीर्घत्वञ्च निपात्यते
(पा ६, १, २०७ [तु. लशे. ; वैतु. पाम. प्रभृ. आङ्-
पूर्वत्वमुपकल्पयमानाश्चिन्त्या अनन्तरस्य गतेः आहः स्वरा-
पत्तेः]) ।

^२) =सपा. ऐत्रा १, १० आश्रौ ४, ३, २ । तैत्रा २, ५, ३,
३ अत्येति इति पाठे. ।

^३) इवाऽर्थाऽनुरजितोपसर्गाध्वविशिष्टत्वं क्रियार्थस्याऽभि-
प्रयती श्रुतिर् इव इत्यस्य गतेश्च क्रियायाश्च मध्ये श्रावण-
मनुरुन्धाना द्र. । व्यवहितगतिप्रयोगमननुमन्वाने लोके नैव-
विधाऽतिसूक्ष्मा शाब्दी प्रवृत्तिरनायासेनाऽभिव्यञ्जयितुमल-
मिति दिक् ।

^४) पाठे. अतिक्रान्तः काठ २०, ६ द्र. ।

^५) गस. उप. ल्यबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३;
२, १३९) ।

^६) गस. अनन्तरगतिस्वरः (पा ६, १, ५०) ।

^७) तु. सत्य. टि. अति ।

^८) मन्त्रादावपि सतः क्रियापदस्योपसृष्टत्वाद् अतिङ्
उत्तरत्वे तिङ्शस्य निघातो गतिद्वये च प्रथमस्य
गतेर्निघातः (पा ८, १, २८; ७०) ।

^९) विप. (अतिवृष्टिः, जनि-) । गस. उप. णिनिः प्र.
कृत्स्वरश्च प्रकृत्या । स्त्रियां ङीपः पित्वाभिघाते स्वररतद-
वस्थः । ^१) सपा. काठ २५, ५ अभ्यासारिणीः इति पाठे. ।

^५) पाठे. अतिसृजामः शौ १०, ५, १५-२१ द्र. ।

^१) अत्या^० इति स्वरः? यनि. शोधः । सपा. खिसा २९,
२९ अत्राह्वय इति पाठे. ।

अत्याहूयन्ते मै ४, २, ६.
अत्युत् (<ति-उद्) ✓ पत् > पाति,
अति***उत्पातय पै ६, २२, २४.
अत्युत् (ति-उद्) ✓ अह, अत्युद्गृही-
याव मै १, ६, ६; अत्युद्गृहीयाव
काठ ८, १२; क ७, ७,
अत्युद्-गृही- -वा: मै १, ६, ६.
अत्युत् (ति-उ) प ✓ धा, अत्युपदधाति^१
मै ३, २, ४१.
अत्युत् (ति-उ) ह (गतौ)^२, अति***आहते
क ८, ६९, १४; शौ २०, ९२, ११.
अत्युत् (ति-उ) ह मै ४, ३, ८, ७, ८.
अत्युत् (ति-ऊ) मि^३ - मि: क ९, १७, ३.
अत्युत् (ति-✓) कृ, अति***अर्षति कृ
९, ८६, ४४; १०७, १७; शौ १,
५३०; २, ९६५; जै १, ५३,
१२; ४, २०, १०.
अत्युत् (ति-आ-✓) इ, अत्यायन्ति^४ शौ

११, १२, १४; अत्यायन्तु^५ शौ
११, १२, १५; अत्येहि पै ४, १४,
२; ४.
अत्येतवै, अत्येतु- अती (ति-✓) इ द्र.
अत्र एतद्- द्र.
अत्र- २, अत्र- ✓ अद् द्र.
अत्र-पु- -पु मै १, ८, २^६; क ४, २^६.
अत्र-पु-अयस्-यः-पात्र- -त्रम्
काठ ६, २^६.
अत्र-सु- > स्तु^७ - स्तु मै ४, १३, ९.
अत्रात्र पै २०, ६१, ४.
अत्रासुक^८ - का: मै ४, २, ३१.
अत्रि^९ - त्रयः^{१०} कृ ५, २२, १४^१; ३९,
५^१; ४०, ९; खिसा २९, ९; शौ
१८, ३, २०; पै ११, २, ६; -त्रये कृ
१, ५१, ३; ११२, ७; १६; ११८,
७; ११९, ६; १८०, ४^{१२}; ७, ६८,
५; ८, ७३, ३; ७; ८; १०, ३९,

९; १४३, ३; -त्रि: कृ १, १३९,
९; १८३, ५; ५, ७, १०; ४०, ६;
८; ७३, ६; ७; ७४, १; ७८, ४;
८, ४२, ५; पाति ७, १, ८, १; २;
पात्र मै ४, ८, ३; पाकाठ २८, ४;
पाक ४४, ४^{१०}; शौ १३, २; ४;
१२; ३६; ३, १५; १८, ३,
१५; १६; पै १४, ३, २३;
१८, २०, ८; २१, ६; २४, ३;
-त्रिणा पै ५, २८, ३; -त्रिभिः^{१३}
पै १, ९३, ४^{१३}; -त्रिभ्यः^{१४} कृ ५,
६७, ५; -त्रिम् कृ १, ११६, ८;
११७, ३; २, ८, ५; ५, १५, ५;
६, ५०, १०; ७, ७१, ५; ८, ५, २५;
१०, ८०, ३; १४३, १; २; १५०,
५; खि १, १२, ६; तै ७, १, ८,
२१; शौ ४, २९, ३; ४; पै ४,
३८, ३, ५; -त्रीणाम्^{१५} कृ ८, ३६,

^१ गस. उप. क्यप् प्र. (पा ३, १, ११९) । तस्य
पित्वाभिधाते धास्वः प्रकृत्या ।

^२ सपा. काठ २०, ३ उपदधाति इति पाभे. ।

^३ ✓ ऊह (आदरे) इत्यत्रोपसृज्येतेति P.W. G.W. प्रभृ.
अभिप्रयन्ति । तत्र । तथात्वे लघूपधत्वाभावाद् गुणवाचः
प्रसज्येत (पा ७, ३, ८६) ।

^४ समासस्वरयोः कृते तु. टि. अत्यप्रवि- ।

^५ अभ्यर्षति इति सा. ।

^६ सपा. अत्यायन्ति <> अत्यायन्तु इति पाभे. ।

^७ विप. (अयस्, अयःपात्र-) । वस. अन्तोदात्तः (पा
६, २, १७२) ।

^८ सपा. अयः अत्रपु [मै.] <> अत्रपु, अयस्पात्रम्
[क.] <> अत्र-पु-यःपात्रम् [काठ.] इति वैयाकरण-
सौक्ष्म्यनिदानभूताः शास्त्रान्तरीयाः पाभे. (तु. नाठ. टि. च) ।

^९ नाप. (त्रपुमिश्रस्याऽयसः पात्र-) । अयस उत्तर-
पदत्वात् तत्-स्थस्य विसर्जनीयस्य अतः (पा ८, ३, ४६)
इति प्राप्तस्य सकारादेशस्याऽभावो भवति । शास्त्रान्तरीये
(क ४, १) मूपा. सकारादेशस्याऽयस्य सद्भावस्तत्र पद-पार्थक्यं
ज्ञापयेत् । तथाच अत्रपु । अयस्पात्रम् इति । तथात्वे
एतत्तत्पदस्थस्य विसर्जनीयस्योक्त आदेश उपपद्येत । अहो

सूक्ष्मेक्षिकाऽऽचार्यास्य यदेवंविधानि तत्तच्छ खीयानि
शाब्दानि प्रवृत्तिरहांस्यप्यलक्ष्यदिति । एरिथ. क ४, २
इत्यत्र काटकीयपात्रभेदमेतन् सुसूक्ष्ममनाद्वियमाणेन संस्त्रात्रा
टि. अपार्थमेव शोधपास्ताविकमुदङ्कनमकारीति दिक् (तु.
सत्य. टि. अत्रपु, अयस्-पात्र-) । B.W. प्रभृ. अत्र
अत्रपु अयःपात्रम् इति पदद्वयमनुमेनिरिति चिन्त्यम् ।

^{१०} तस. नञ्-स्वरः । उप. <✓त्रस् + कनुः प्र. (पा ३,
२, १४०) ।

^{११} व्यु. स्वरस्य च कृते तु. टि. अत्रातुक- । उप.
<✓त्रस् ।

^{१२} व्यप. (कृषि-) । व्यु. ? ✓ अद् + त्रिप् प्र. (पाठ
४, ६८), पित्वाभिधाते धातुस्वरतदवस्थः । <अत्रायत
(<✓त्रै) इति ऐआ २, २, १; अत्र + त्रि- इति वा
अ + त्रि- इति वेति या १३, १७ प्रभृ. ।

^{१३} बहु. <आत्रेय- इति ।

^{१४} भाप. इति मतम् (तु. सत्य. टि. एषे) ।

^{१५} द्विः मुपा. चिन्त्यो भवति (तु. टि. अत्रि-द्वरण्य-) ।

^{१६} अद्या- > नैप्र. *अकत्रा- > *अत्रा- >
-त्राभिः इति शोधः (तु. मूको. अत्रभिः इति, सकक्षं तीक्ष्णा-
भिः इति विप. च, सपा. पै ५, ९, २ अत्रिभिः इति पाभे. च) ।

६; ३८, ८; -०त्रे ऋ ५, ४०, ७;
-त्रे: ऋ ५, २, ६; ८, ३५, १९;
[३६, ७; ३७, ७]; खि ३, १७, ५.
आत्रेय^८ -य: पै ८, १५, १;
-यम् खि २, ४, २; काठ २८,
४॥; क४४, ४॥; -याय मै ४,
८, ३॥.
अत्रि-वृत्^९ ऋ १, ४५ ३; ५, ४, ९;
७, ८; २२, १; [५१, ८-१०],

७२, १; मै ४, १०, ११; शौ २, ३२,
३०; ५, २३, १०; पै २, १४, ५.
अत्रि-हिरण्य^{१०} -ण्यम् काठ २८,
४.
अत्रिन्- ✓अद् द.
?अत्रिरिक्षतयूते पै १३, ३, ५.
?अत्रैमुतद् पै १९, ३२, १५.
अ-त्त्व(च्)>क^{११} -क्काय तै ७, १२,
५, २; काठ ४५, ३.

?अत्वाभ^{१२} पै १६, ७२, ४.
अ-त्स्(र>)रा^{१३} -राभि: मै ३,
१५, ६.
अत्स्थत्- ✓अद् द.
✓*अथ^{१४}
*अथ^{१५}-
*अथ-रु^{१६}-
*अथर^{१७}-
?अथरि^{१८}-

१) गोत्रापत्येऽर्थे ढक्>एय: प्र. कित्वादन्तोदात्तश्च
(पा ४, १, १२२; ६, १, १६५) ।

२) तुल्यार्थे वति: प्र. तत्स्वरश्च ।

३) सपा. तैआ ४, ३६, १ मंत्रा २, ७, १ आपधौ १५,
१९, ५ गोष्ट ४, ९, १८ अत्रिणा इति पाभे. ।

४) अत्रिर् हिरण्यम् इति शाखान्तरे (क ४४, ४)
मूको. भवति । यत्तु स एव पाठः अप्युरीकृतो भवति
तत्रेष्टं भवति । संप्रदान-कारकस्य प्रकरणे कर्तृ-कारकस्य
अत्रि-शब्दस्य संगतेरसंगतेश्च । तथा हि । दक्षिणा-दाने
प्रकृतोऽत्रिगोत्रापत्यात्मकाय ब्राह्मणाय हिरण्यं यथा
दीयेत तथा यजमानो (न त्व अत्रि:) दद्यादिति विधीयते
एवं तावद् अत्र अत्रिभ्यो हिरण्यम् इति कृत्वा चस.
भवति । क्वि. कृत्वा च न द्वि१ भवति । अथ प्रकरणे
कस्मैचिदेकस्मा एवाऽऽत्रेयाय दातुमिष्टत्वेन हिरण्यस्य
विवक्षितत्वात् संप्रदान-कारकस्यैकविषयत्वे सत्यपि
जात्याख्यायाम् (पा १, २, ५८) इति विकल्पितं बहुत्वं
च बहुत्वे च अत्रिभ्यु- (पा २, ४, ६५) इति गोत्रप्रत्ययस्य
लुक् च द्र. (तु. गते विग्रह-वाक्यम्) । यत्तु क. संटि.
काठ. 'आत्रिहिरण्यम्' इत्यभिप्रायः प्रादर्शि तन्नितरामु-
पेक्षम् । नितान्तसंस्कार-मान्यनिर्दर्शनमात्रत्वात् । इत्-
श्चानिजः (पा ४, १, १२२) इत्यत्र आत्रेय- इत्यस्यैव
लक्षयान्तमत्वेन विहितत्वाद् आत्रि- इत्यस्य च सर्वथाऽ-
प्युक्तपूर्वत्वात् । न च श्रुतिरेव स्वयमिह प्रामाण्ये
निकषायशामिति वा सुवचम् । तत्र 'अप्रतिनोदायात्रि०'
इत्यत्र अप्रतिनोदायेत्यत ऊर्ध्वं ह्रस्वस्य वा दीर्घस्य वा
अकारस्य पदादित्वेन समानं विसंधेयत्वे संभवत्यपि
यदत्रि^१ इत्यत्र यद् द्वितीयं तदेव शब्दरूपं श्रूयते तत्र
यद् इत्यत ऊर्ध्वं पदादित्वेन ह्रस्वस्यैवाऽऽकारस्य विसं-
धेयत्वेनोपगमादिति यावत् । अन्ततश्च यद् आत्रेय-

इत्यस्य विषये तत्रैव संटि. श्रुतिसंवाद इव प्रादर्शि तदपि
सर्वथाऽन्यथासिद्धमिव भवति । उक्तया दिशा केवलम्
आत्रेय- इत्याकारकस्या शब्दरूपस्य प्रकरणेऽभिप्रेतत्वात्
तद्विषये जागरूकसंस्कारवर्ती संशयाऽपेक्षावेति दिक् ।

५) तु. टि. अ-चर्मक- ।

६) अन्नाभवः (<अन्ना ✓भू) इति शोधः स्यात्
(तु. सस्थ. टि अनु च) ।

७) नाप. । वस. उत्तराऽऽदिस्वरः उसं. (पा ६, २, ११६) ।
उप. <✓त्सर+घञर्थे कः प्र. (पावा ३, ३, ५८) ।
पपा. अनवगृहीतः । सपा. तै ५, ७, १३, १ अच्छलाभिः
इति, काठ ५३ ३ अच्छराभिः इति च पाभे. । त्स>छ
इत्याकारस्य प्राकृतिकस्य विकारस्य निदर्शनं भवति (तु.
पंजा. उत्सर, हिं. उच्छल प्रभु.) ।

८) पाभे. अच्छराभिः काठ ५३, ३, ३ ।

९) उत्तरवर्तिनो निष्पत्तावौपयिक्यवार्त्तानी क्वाथिकी
कल्पना द्र. (तु. MW. WW [१, ४२]; ?अथन-
[या ११, १८] इति च) ।

१०) उत्तरवर्तिनो निष्पत्तौपयिक्यवार्त्तक कल्पना भवति
(तु. टि. अथ-रु, ✓अथर्थे) । पचादित्वाद् अच् प्र.
चित्स्वरश्च (पा ३, १, १३४; ६, १, १६३) ।

११) नापू. >ताद्धितः र-प्रत्ययान्तः उत्तरवर्तिनो निष्प-
त्तौपयिकः द्र. (तु. टि. अथरी-, ✓अथर्थे) ।

१२) नाउड. मूलभूतमेतद् < नापू. यद्वाऽन्यथा
निष्पन्नम् अत्रिपर्यायभूतभाषान्तरीयसज्जनाभिसंबद्धं प्राति.
भवतीत्यर्वाञ्चः (तु. Gw. MW.) । एतत् ७१ भवति
*अथ + अस् (>अर्) इतीवाऽप्यभिसन्धिर् भवति च
(तु. WW १, ४२). । नाउड. ७१ कथं बत मूलनामिया-
दिति कृत्वाऽभिसंधिरयमनादराहः ।

१३) एपू. यद्वा नापू. >अस्य नाउ. निष्पत्तौपयिकी

अथरी^० - यै^० ऋ ४, ६, ८.✓अथर्यु^०अथर्यु^० - ०. यं^० मा ३, ३७.†अथर्यु^० - युं^० ऋ

७, १, १: काठ ३४, १९; ३९, १५.

अथर-वन् (वप्रा.)^० --†वणः ऋ ६, १६, १४; १०,
४८, २; मा ११, ३३; का १२,
३, ६; तै ३, ५, ११, ४; ४, १, ३,

कल्पना भवति (तु. G.W. MW.) । अनुमन्वाना अप्य् अस्म्य
सत्ताम् ✓अत् इत्यस्माद् एतत् प्राति. इतीव प्राञ्चस्त्वा-
तस्थिरे (तु. दे २, ५) ।

^१) अर्थः व्यु. च? नाप. (अङ्गुलि- इति निघ १२, १४),
अथरी- [स्त्री-] इति वै. सा., अविस्- इति P.W.
MW., इष्प्र- वा भङ्गाऽप्र- वेति B.W.) ।
कृदिकारात् (पाग ४, १, ४५) इति नापू. ङीष्
प्र. । यद्वा *अथर- इत्येव मूलं प्राति. तस्य च ✓अस् (क्षेपे)
>अस्- + तर- इत्येवं निष्पन्नस्य सतोऽन्याय वा कस्य-
चित् सरूपप्रायस्य सतः प्राकृतिकविकारात्मकं स्यात् (तु.
पा ५, १, १० प्रभृ.; उद्धृतपर्यायभूतं पंजा. अथरा इति च) ।
एवं च अथर- इत्यतः स्त्रियां ङीष् उदात्तनिवृत्तिस्वरः
(पा ६, १, १६१) ।

^२) प्र३ । उदात्त- (पा ८, २, ४) इति स्वरितः ।
युतु ७१ इतीवाऽर्वाञ्चो (G.W. प्रभृ.) मन्वन्ते तज्जेव सत् ।
उदात्तयणः (पा ६, १, १७४) इत्युदात्तत्वदुर्वारत्वप्रसङ्गात् ।

^३) कण्ठवादीनामाकृतिगणत्वात् (पा ३, १, २७) नाधा.
यगन्तः द. (तु. निघ २, १४ [तत्र ✓रथर्यु इति सूको.
पासे. । अये च तावत् पासे. प्रामाणिकतरः स्याद्
अस्यैव तिङ्कृद्वृत्तस्य गत्यर्थे वाह्वृचश्रवणोऽगल्भ्याद्
✓अथर्यु इत्येतस्य च तिङ्कृत्स्याऽश्रवणात् कृद्वृत्त-
स्याऽपि गत्यर्थेन संबन्धाऽभासभावनाच्चेति दिक्) । यक् प्र.
चेद् *अथर- इत्यतो वा स्याद् *अथर- इत्यतो वा (तु.
G.W. प्रभृ.) अथापि *अथ- इत्यतो वा । उत्तमे कले
रेफो मध्योपजनः द. (तु. रथ-> ✓रथर-यु) ।

^४) ना१. (दक्षिणाप्रि-) । पचादि- (पा ३, १, १३४) इति अच्
प्र. । चित्स्वरः । एतत् प्रभृ. सजातपु पपा. अवग्रहाऽभावो
भवति । अये चेद् विवेकः सुवचः । कथञ्च-प्रकारकेण प्र.
निष्पन्नस्य नाधा. तिङ्मु च कृत्तु च रूपेषु पपा. अवग्रहो
भवतीति च (तु अघायुषि, अघायुष- प्रभृ. *वड्यु^० इति)
यका निष्पन्नेषु च तेषु तेषु रूपा पपा. अवग्रहो न
भवतीति च (तु. ✓हरज्यु, ✓हरस्यु, ✓हृषुष्यु, ✓दुबस्यु
प्रभृ.) । यद्विद् ✓वल्गु-यु इत्येवं पपा. अवग्रहमागः
नाधा. कण्ठवादिषु (पा ३, १, २७) आचार्यैरपाठि
तत्रोक्तविवेकतः पुनर्विमर्शादित्वं द. । ✓अत् इत्येतत्-

संबन्धसंकेतार्थं नाड. टि. द्र. ।

^०) =सपा. शांश्रौ २, १४, ३ शुअ १, २०३ । तैत्रा १,
१, १०, २; ४; २, १, २५; आश्रौ २, ५, २ आपश्रौ ५, १८, २
अथवं इति पासे. ।

^१) विप. (अग्नि-) । उः प्र. । क्यात् (पा ३, २, १७०) इत्यत्र
यकोऽपि उस्. द्र. । प्र. स्वरः । एतच् च नापू. च नाड. च
प्राविभर् मूलतः < ✓अत् इत्येवमभिसमधायि (तु. या
५, ११; सा. उ. म. च यस्था.) ।

^२) =सपा. आपश्रौ १४, १६, १ प्रभृ. । कौ १, ७२; २,
७२३; जै १, ७, १०; ३, ५९, १५ अथर्युम् इति पासे. ।

^३) नाप. (अग्नि- [ऋ ८, ९, ७] प्रभृ.), व्यप. (ऋषि- प्रभृ.) ।
व्यु. ? < अथ अर्वाङ् इति गोत्रा १, १, ४ । वनिन् प्र.
उस्. (पा ३, ११३) । अतो लोपे यकारलोपः (पा ६, ४,
४८, १, ६६) । नित्स्वरः । यद्वा माध्यमिक-रेफोऽजन-
पूर्वकम् *अथ- इत्यतः उस्. *अथर्यु- इति तद्धितात् सतस्त-
द्धितः वनिन् प्र. । अथापि वा *अथर- इत्यतो वनिप् प्र.
स्यात् । प्रथमे पूर्ववद् नित्-स्वरः । उत्तरे च प्र. पित्त्व-
निघाते प्रकृतिस्वरः द्र. । युतु या. (११, १८) अथनवन्तः
इत्याह तद् विमर्शविषमहेतुः । तद् यथा । सरूपतोऽर्थ-
तश्च किमेतद् अथन- इति जिज्ञास्यते । सरूपप्रायस्य नापू.
निर्वचने अतन-वत्- (नि ५, ११) इति इति यदुपलभ्यते
तदेवेह लेखक-प्रमादतो वर्गद्वितीयमध्यतयोपलभ्यतेति
प्रथमः कल्पः । ✓अथ इत्यस्य प्राक्-प्रसिद्ध्यभावाद्
इति यावत् *अ-थर्वण-वन्तः इत्यस्य वा *अथर्व-वन्तः
इत्यस्य वा मूलतो यास्कनोक्तस्य लिपिकारितो विकार
इति वा स्यादुत्तरः कल्पः । अयमेव च सदर्थस्य नेदी-
यानिव भवेत् । थर्वतिश्चरतिकर्मा तत्-प्रतिषेधः
इत्युत्तरस्य तथाविधपाठस्यैव अ-गन्तिमद्वाचकस्य व्याख्यान-
तयोपयुक्तत्वात् । अन्यथा च पूर्वोत्तरयो पाठभाग-
योगतिमत्त्व-गतिराहित्याऽऽत्मक परस्परविरुद्धाऽर्थकयोः
संगोच्यैव तत्त्वदोषप्रसङ्गात् । अतः पूर्वभागे ✓थर्व >
*थर्व- इति वा *थर्वण- इति वा नञ्-पूर्वश्च मनुवन्तश्च
मौलिकः सत्-पाठ इति मतं भवेत् । अनया च दिशा
अ-थर्वन्- इति तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) नापू.
अतनवद्-वाचकाद् विपरीतार्थ इतीव या. मेने इत्यर्थो

३; मै २, ७, ३; काठ १६, ३;
शौ १०, २, २७६; पै १६, ५९,
१०६; -वणा ऋ १०, २१, ५;
-वणाम् शौ १६, ८, १६; -वणि
ऋ ८, १, ७; शौ २०, १४०, २१;
पै २०, १, ३९; -वणे शौ ७, १०९,
१; पै २०, ३, ६; -वन् शौ
५, ११, २; पै ८, १, २; -वमिः^b
काठ ५, ४; १८, १८; क २९, ६;
-वम्यः ऋ ६, ४७, २४; मा ३०,
१५; का ३४, ३, २; पै १६, ९४,
६; -वा ऋ १, ८०, १६; ८३,
५; ६, १६, १३; १०, ९२, १०;
१२०, ९; मा ८, ५६; ११, ३२;
†; १५, २२†; का ९, ७, ४; १२,
३, ४; ५†; १६, ५, ३†; तै ३, ५,
११, ३†; ४, १, ३, २†; ४, ४,
१†; ९, १; १५, १, ४, ३†; ६,
६, ३; मै २, ७, ३†; ३, १, ५१;
काठ १६, ३†; १९, ४†; १; ३४,

१५†; क ३०, २†; १; कौ १, ९†;
जै १, १, ९†; शौ ५, २, ९†; १०, २,
२६; १०, १०; १७; १८, ३, ५४;
१९, ४, १; ५४, ५; †२०, २५, ५;
१०७, १२; पै ५, २, ७†; ६, १,
९†; १२, २, १५; १६, ५९, ९;
१०८, २; ६; -वाणः ऋ ९, ११,
२; १०, १४, ६; मा १९, ५०†;
तै २, ६, १२, ६†; †कौ २, २;
जै ३, १, ४†; शौ ४, ३७, १;
१०, ६, २०; ११, ८, १३;
१८, १, ५८†; पै ५, ११, ४;
१३, ४, १; १५, १४, ६; १६,
४४, ३; -वाणम् शौ ४, १, ७†;
५, ११, ११; ७, २, १†; पै ८, १,
११.

आथर्वण^c - -०ण खि १,
९, ४; शौ ६, १, १; -०ण कौ
१, १७७; जै १, १९, ३; पै १९,
१, १; -णः ऋ १, ११६, १२;

१† तै ५, १, ४, ४; ६, ६, ३; काठ
१९, ४†; क ३०, २†, पै १, ८,
४; -णम् शौ ४, ३७; पै १, ८,
४; ३८, ४†; २०, ३६, ८; -णाः
शौ १०, ६, २०; पै १६, ४४, ३;
-णान् पै १७, २८, ४; -णानाम्
शौ १६, ८, १७; १९, २३, १;
-णाय ऋ १, ११७, २२.

आथर्वणी^d - -णीः शौ
११, ६, १६; पै १६, २२, ६.

अथर्वण^e - -णम् पै १७, २८, ४
†अथर्व-वृत्त^f ऋ ६, १५,
१७; १०, ८७, १२; शौ ८, ३,
२१; पै १६, ८, १.

अथर्वा^g (वै-अ) ऋिस्^h - -रसः
शौ १०, ७, २०; पै ९, २३, ११;
१६, ८४, ७.

✓अथर्व्यⁱ

†अथर्व्य^k - -व्यम् कौ
१, ७२; २, ७२३; जै १, ७, १०;

निर्गलेत् । तन्मतेन उप. *थर्वन् (<✓थर्व + वनिप्)
इत्येवं निष्पन्नं च भवेदित्यपि द्र. । यत्त्वत्र दुर्गः 'किमिद-
मथनमिति' प्रश्नमुत्थाप्याऽपि साकाङ्क्षीकृत्येव विरमति
तद् अतीव खेदकरम् । यच्चाऽपि स्कन्दमहेश्वरीये ततो
विशिष्टतरं किंचिद् व्याख्यानमुपलभ्यते तदपि संस्करण-
दोषभूयस्त्वग्रस्तं सन् नितराम् अस्पष्टमिव भवति । एवं
दिङ्मात्रमिह प्रादर्शि विस्तरस्त्वन्यत्राऽनुसंधेयः ।

^a) सपा. अथर्वणि<> अथर्वणिम् इति पाभे. ।

^b) सपा. मा १८, ५६ मै १, ४, १ वृत्तुभिः इति पाभे. ।

^c) अथ वा-इति पाठः? यनि. शोधः (तु. सपा. तै ४,
४, १, १ अप्राय ३, २; सोमादित्यः (वैताथौ १६, ६), O.
[WZKM २६, १२६] च) ।

^d) सपा. अथर्वा<> अथर्वणिम् इति पाभे. ।

^e) विप, नाप. (अथर्ववेद- [शौ १९, २३, १]), व्यप.
(अभि- [ऋ १, ११६, १२ प्रष्ट.]) । इदमाद्यर्थे अण् प्र.
(पा ४, १, ११४) । तत्स्वरः ।

^f) विप. (ओषधि-) । त्रियां ङीपः उदात्तनिवृत्ति-
स्वरणोदात्तत्वम् (पा ४, १, १५; ६, १, १६१) ।

^g) =अथर्वन्- । स्वार्थे अच् प्र. उसं. (पा ५, ४,
३८) ।

^h) दुल्याथे वतिः प्र. तत्स्वरश्च ।

ⁱ) द्वस. सामान्यः समास-स्वरः (पा ६, १, २२३) ।

^j) ✓अथर्व्य इत्यनेन समानन्यायः नाधा. द्र. ।

कथे प्र. पदत्वान्नलोपस्ततोऽकारलोपश्च (पा १, ४, १५; ८,
२, ७; ६, ४, ४८) ।

^k) विप. (अग्नि-) । ताच्छीलिकः उः प्र. (पा ३, २, १७०) ।

तत्स्वरश्च । अथर्व्य-इति बाह्वृचः पाभे. यद. । यत् अथर्व्य
इति क्वचिन् मुदापतं भवति (तु. BI., कंसप्र. च) तन्
मन्दमिव भवति । बाह्वृचे पाभे. तत्सङ्गवसाक्ष्योपलम्भात्
मूको. तद्दर्शनाच्च (तु. SI.) । सा. अपि मध्ये रेफं
पपाठेति तदीयात् <✓थर्व इति विकल्पकथनात् सुल-
भानुमानं भवेत् । यदिह सा. <अथर्व इतीवाऽनुमन्य-
मानः प्रादर्शि (तु. कंसप्र.) । तन्न । आद्यस्य नञ्
> अकारस्याऽनपेक्षितत्वाद् गतिमिति तात्पर्योक्तेरङ्गनि-
दर्शनाच्च । ✓थर्व गत्यर्थो भवति न तु ✓अथर्व इति
भावत् । तेन च आगन्त्यम् इति व्याख्यानमपि अगन्त्यम्

३, ५९, ५५	१; २; १६३, १३; १६४, १२; २	४८, ६; ८९, २; ८९६, ७; १०, ५२,
अथ-जी- नर्वम् क १, ११२,	१३, ९ (३, ८, ९; ७, ४७, ३);	५१; १०२, १९; ९, ८४, १-१०१;
१०.	३६, ३; ३७, ५; ३८, १; ३९, ३, १;	८१, २; ८६, २८; ८७, ६; १०, १,
अथ ^० , अथा ^० क १, ४, ३; १०,	६, ६; ९, ३; १३, ३; १७, ३; ५;	७; १४, १००; ८१५, ४ ^० (३७,
३; १६, ७; २४, १५; २६,	२८, ५; २९, १० ^० ; ३१, ७; ३२,	११) १११; १६, १; २; २३, ३; २७,
९; ४७, ३ (६) १; ५४, ९;	१०; ३४, १०; ४७, २; ५३, ३;	२२; ५१, ७; ८५, १६; ३३; १०७,
५९, २; ७५, २; ७६, ३; ८१,	११; ४, १८, ५; ११; २०, ९; २४,	३; १०८, ३; ८; १११, ६; १२७, ६;
८ (९१, ९; ७, ९६, ५); ८७,	१०; ३५, ३; ४; ३६, ४; ४२, ९;	१२९, ६; १४३, ३; १४५, ३; ५;
४; ९२, १५; ९३, ७; ९४, ९ ^० ;	५, ३०, ९; ६, १६, १८; ४०, १;	८१८, १, ३; खि १, ५, ९; ७, २;
१०२, ६; १०९; ८१०८, १ (५)	४; ८३, ५-७; ५४, ७; ७, ८११,	२, ६, १, ६; ३, १५, ४; ४, ५, २७;
६-१२; १०९, २; ११४, ९;	४; १०, ५२, ३; ९८, ५; ८, ९,	२९; मा ३, १४ ^० ; ७, २५; ३० ^० ;
११७, १९; ११९, ९; १३६,	१४; १०, ५; ४०, २; ४६, १५, १६;	८, ३४ ^० ; १२, १२ ^० ; ५२ ^० ; ६५ ^० ;

इत्येवं शोधपूर्वकं पठितव्यं भवेत् (तु. BI.) ।

*) स्वरूपपरिच्छिन्तः संदेहप्रसूता भवति । स्त्री. विग. भवति । अ+ (✓यव् + अच् [ट्] > यव्- >) यवो- इतीवा- ऽमिसंघानः सा. गमनपर्यायभूत-यवणाऽभाववत्यां तात्पर्य- माह । एवं तावत् तस. नन्-स्वरेण (पा ६, २, २) भाव्यम् । त्रिंशो नयन्तत्वे द्वि१ अमि पूर्वत्वेन (पा ६, १, १०७) च भाव्यमिति चोद्यद्वयमापद्यमानं दुष्परिहरं स्यात् । एतद् एवाऽनुवदन् GBI. अप्येतेन प्रत्युक्तः द्र. । एतद्वैपरीत्येन < ✓अत् इतीव नापू टि. दिशा प्राक्तनैक- देशिकान्वचनसामान्येनाऽनुमन्यमानः वै. गमनवत्यां तात्पर्यमाह । एवं तावद् ✓अ(त् >) य्वे > *अथ- + इ + (व >) वी- इत्येवं माध्यमिकरेफोपजनवति तद्धिते वे प्र. स्त्रियां गौरादित्वोपसंख्यानतः (पा ४, १, ४१) ङीष् प्राति. संभवत्यपि द्वि१ अमि पूर्वत्वप्राप्तेः पूर्ववद् दुर्वारत्वं द्र. । एवमपि स्त्रियाम् > अथर्वन्- इति वा < ✓अयरि + व > वी- इति वा यद् अर्वाचनम् अपरं मतद्वयं भवति (ड. P.W. G.W. M.W.) तदप्युक्तेन चोद्येन समानं प्रसं द्र. । एस्थि. अपि पपा. तदोर्थे तद्विषयक-प्रक्रियाऽनुशोधनाऽव- प्रहाऽभावेऽपि तस. इति मतं भवति । पू. तावद् अथ- इति वा रेफोपजनवद् *अथर्- इति वा स्यात् । उप. च < ✓वी + क्ति प्र. द्र. । स्वरश्च सामान्यः सामासिकः (पा ६, १, २२३) वा स्यात् उस. इति कृत्वा गतिकारक- (पा ६, २, १२९) इत्युको वा । द्वि१ रूपं च पुरनेकाचः (पा ६, ४, ८२) इति यणि उदाच- (पा ८, २, ४) इति स्वरान्तं द्र. । वाच्यविमर्शस्तु वैश. विस्तरणीय इति दिक् ।

*) मूलतः अ-था, त-था, क-था, इव-था इत्येतैः

सकृत्तया व्युत्पन्नमिदम् अव्य. संभाव्येत । तस्मिन् दर्शने इदम्- > अ- इति यत् सना. भवति ततः थालि प्र. लिन्-स्वरः (पा ६, १, १९३) । अथवोक्तैः शब्दैः संपूर्ण-साकक्ष्यार्थं था इत्येव प्र. इत्यास्थाय कस्मिंश्चिदति- प्राचीने काले कथमपि स्वरपूर्वसंकेतपूर्वकोऽन्त्यस्याऽचो हस्वीभावेन परिणामः समजनीत्युच्येत । यत्तु भाषान्त- रीय-साज्ञातयद्विभरय 'and', 'und' प्रभृ. समानार्थैः शब्दैः संवन्ध उत्प्रेक्षि (P.W १, ६७) तदभितिकमिवे- त्युद्भाव्येत । एवं यत् कचिद् अस्मदीयैर् एतद् < ✓अथ इति संभावितं भवति (तु. वाच.), तदपि धातुवर्णान्वयाभावेऽवबद्धप्रलापाद् अविशिष्टं द्र. ।

०) छन्दस्तः साहित्यिको दीर्घः द्र. ।

१) सपा. पै १२, १, ९ अधा इति पाभे. ।

०) सपा. पै ३, २६, २; ३ सः त्वम् इति पाभे. ।

१) सपा. शौ ३, २०, १ अधा इति, मै १, ५, १; ६, १ तुतः इति पाभे. ।

०) = सपा. तैआ ६, ३, १ । शौ १८, २, ११ अधा इति पाभे. ।

५) सपा. शौ १८, १, ५१ अधा इति पाभे. ।

१) सपा. शौ १८, ३, ४४ च नः इति पाभे. ।

१) = सपा. आरमं १, १५, ३ । शौ १३, १, ३० अधा इति, शौ ३, १८, ४ अथः इति पाभे. ।

५) सपा. अथैतम् (माश ७, २, १, १५ च) > तै ४, २, ५, ३ मै २, ७, १२ अथा जीवः इति, शौ ६, ६३, १ अप्रा ३, ४ १ मद्योमद्वय इति, काठ १६, १२ क २५, ३ अधा विधितः इति, पै १२, ११, ४ अनमीवम् इति च पाभे. ।

१५, ५६†; १७, ३१; †१९,
 ५५; ५९; २३, २६; २७;
 २६, २४; २७, ६; २९, २४†;
 ३०, २२; ३३, ९५†; ४०, १५;
 का ३, ३, ४†; ७, १०, ३; २०, १†;
 ८, ८, १†; १३, १, १३†; ४,
 ८†; ५, ४^१; १६, ६, ८†; २१, ४,
 ५†; ८†; २५, ६, ६; ७; २९, १, ६;
 ३१, ३, १३†; ३४, ४, ४; ४०, १,
 १७; तै १, १, १३, १^१; १४, १†;
 २, ३, ३; ४, ४२, १†; ५, १,
 २१; ५, २†; ९, १; ६^१ १, १,
 ३†; ६, ४, २^१; १०, ४^१; ७,
 १२, २, ४; १३, ४†; ८, ५, २†^१;
 १२, १, २, १; ३; ४, ७; ५, २;
 ८, ४; २, ६, ४; ८, ३; ११, ३; ३,
 ३, ४; ५, १; १३, २; १४, ३†; ४,
 २, १; ४, १; २, ६, २; १०, २; १२,
 २; ५, ११, ३; ६, १, ५; ३, ५^१; ९,
 ३; ४; ६; १२, २†; १३, १, २,
 २; ३, १; ४, ४^१; ९, ६; ११, २†;
 २, १, २; २, १; ८, ४^१; †११, २;
 ३; ३, ७, ३; ८, १; ४, १०, ४; ११,
 ६†^१; ५, १, २^१; २, १; ६, १^१;
 ४, १, ७, ३; २, १, ४†; ४, ४†; ५,
 ३^१; †६, १; २; ६, ३, ४^१; ७, ५†;
 ७, १३, ५; १५, १, ३, ५^१; ५, ४;
 ४, २, २; ३, ४^१; १०, २; ७, २, ५;
 ३, २; ४, २; ९, २; ३; २६, १^१;
 १६, २, १, १; ३, १^१; ५^१; ४, २, ५,
 १^१; २^१; ११, ४^१; ३, १, ३^१; ६, २, १;
 १०, ४^१; ४, ५, ६; ७, २; ५, ८, ६^१;
 १०, १; ११, ४; ६, ४, २^१; ४; ६, २;
 ११, १, ३, १, ४; ३, ५, ३; ४; ५, ६^१;

७^१; ६, ५; १०, ३; २, १, ४^१; ४, १;
 ३; ७, ३; ४; ९, १; ३, १, १; ३; ४^१;
 ४, १०, १^१; १९, २^१; ५, १, १^१;
 २, १; ३, १; ६, ३; १५, १; १^१ २,
 १, ६; १३^१; २, १०^१; १८†; ३,
 २३†; ३९^१; ४, ५^१; ६; १०;
 १२^१; १३^१; १५; ५, ५; ८; ११;
 १२; १३; ६, ४; ५^१; ६^१; ८^१; ९^१;
 १०^१; ११; १२; १३^१; ७, १^१;
 ३^१; ४; ५; ८, १; २; ४^१; ५^१; ६; ७^१;
 ८^१; ९^१; ९, ४^१; ६; ७^१; १०, ५^१; ६;
 ८^१; १०; ११^१; १२; १३; १४;
 १६^१; १७^१; १८^१; १९; २०; ११,
 ५^१; ७; ८; ९^१; २, १, १; २^१; ३^१;
 ८; ९; १२; २, ४^१; ७^१; ९; १३^१;
 ३, १^१; २^१; ३^१; ६^१; ९^१; ४, २^१; ३;
 ४^१; ५^१; ५, १; २; ३^१; ४^१; ५; ६; ७;
 ८; ९^१; ६, १; ६^१; ७, ८; १२^१;
 १३^१; †; ८, १^१; ९, १०^१; १२,
 ५^१; ३, १, १^१; ३, ५; १०^१; २, १^१;
 २^१; ४^१; ५^१; ६^१; ७^१; ८^१; ९^१; १०;
 ३, १^१; २^१; ३^१; ५; ७; ८; १०; ४,
 ३; ६; ८; ५, २; ३; ५; ६, २; ५^१;
 ६^१; ९^१; ७, २; ३; ४^१; ८; ९^१; १०;
 ८, १; २; ३^१; ४^१; ६^१; ७; ८; ९;
 १०^१; ९, १^१; २^१; ४; ५^१; ६^१; ७^१;
 ८^१; १०, १^१; २; ३^१; ४^१; ५^१; १३,
 १^१; ४, १, १^१; ६; ८^१; ११; १२^१;
 २, १^१; २^१; ७; ९; ११; १२^१;
 १३^१; १४^१; ३, १^१; २^१; ३^१; ४; ५;
 ६^१; ७^१; ८^१; ९^१; ४, १^१;
 २; ५; ८; ९; १०^१; ५, १^१; २^१;
 ४; ५^१; ६^१; ८; ९; ६, १^१; २; ३^१;
 ४^१; ५; ७^१; ९^१; ७, २^१; ३^१; ४; ५;

६^१; ७; ८^१; ९^१; ८, १^१; ३^१; ५^१; ७^१;
 ८^१; ९^१; १०, ६^१; ११, १†; †१२,
 १; ५; ६; १४, ३†; ५†; ६; १२;
 १३^१; १५†; १७†; १८†; काठ १,
 १२^१; २, १५; ३, ८; ५, ६; ६, १;
 ४^१; ६^१; ८, ४^१; ६; ७; १३, ९, ३;
 १४; १५^१; १०, २; १०^१; ११, १^१;
 २; ३^१; ६^१; १०^१; १२, १; ३^१; ४^१;
 ७; ८^१; १०^१; १२; १३^१; १३, ३^१;
 ४^१; ५^१; ६; १४, ५^१; ९^१; १५,
 ५^१; १०; १६, ८; १८, २^१; १६;
 १९, ८^१; ९; १०; १२; २०, २; ५;
 ६^१; ७-११; १४; २१, २^१; ३^१;
 ४^१; ६^१; ८; १०^१; १२; १३; १४^१;
 २२, १; ६^१; ११^१; २३, १; ३; ६;
 ९; २४, ८; २५, २; ६; ७; १०^१;
 २६, ९; १०; २७, १; ३^१; ४^१; १८;
 २८, ३; ६^१; ७; ९; २९, ३; ४^१;
 ७^१; ९^१; १०; ३०, १^१; २^१; ३^१;
 ८; १०^१; ३१, ४; ६^१; ९^१; १३;
 ३२, २^१; ३; ७; ३३, २^१; ६^१; ८^१;
 ३४, ३; ५; ८^१; ११; १५; ३५, १६;
 १७; १८^१; १९^१; २०^१; ३६, ३; ५^१;
 ६^१; ७; १०^१; ११^१; १२; १३; १४;
 ३७, २; ३^१; ४^१; ५^१; ९; ११; १६^१;
 १७^१; ४०, ११; १२^१; ४४, ४;
 ४५, ४^१; ४६, २; ११८, १५†;
 ३, १२; ४, ३^१; ५^१; ८, ९^१; ७,
 ४; ८, १; ६; २८, ३^१; २९, ४^१;
 ३०, ६; ३१, २; ४; ७; ८^१; ९-१३;
 १७^१; १८^१; १९^१; २१^१; ३४, १८;
 ३५, ५^१; ७; ३६, ६; ३८, १; ५;
 ३९, ३; ४^१; ५; ४०, २; ३^१; ४१,
 ७; ८; ४२, १^१; ३^१; ४^१; ४४, ३;

१) पामे. मा १२, ६५ टि. द्र. १) पामे. क्र १०, १४, १० टि. द्र. १)

२) सपा. क्र ५, ८५, ८ अध्या इति पामे. १)

३) सपा. मा १२, ८ का १३, १, ९ काठ १६, ८ कौसु
 ७२, १४ अध्या इति, तै ४, २, १, ३ तासां इति च पामे. १)

४) सपा. क्र १०, ९७, २ अध्या इति पामे. १)

५) = सपा. तै २, ४, २, ६ आपथी ९, ८, ६। मै २,
 १३, २२ तै ३, १, १, ८ यत्र इति ३, १२, ३, २ यथा
 इति च पामे. १)

४;५;३, ९, ३; ११, ५; १३,
 ३; ४, ६, २; ९, ३; १०, ३;
 ५, १, ४; ६; ३, ७; ५, १; ७;
 २; ८, ७; ११, २; ३; ६; ७;
 ६, १, ६; ६, ४; ९, १; ४;
 १०, ४; ३, १, ५, २; ९, ३; २;
 ९, ३; ४; ६; ७; ३, ९, २६;
 १०, १६; ४, १, ३; ९, ७; १०,
 २; ५; ५, ५, २; ७, २; ३; ६;
 १, ९, ३; २, १, ५; ४, ४; ५,
 १, ३; ४; ५, १, १, २; ४, १;
 ६, २; ४; ८, ५; ९, ५; ६; २,
 १, ३; ३, २; ५; ४; ६; ७; ३;
 ८, १; ९, ६; १०, ६; ३, १, २; २,
 २; ४, ७; ७, २; ४; ९, १; २;
 १०, ४; ४, १, ९; २; ३; २, ३;
 ४; ३; २; ४; ४, १; ५, ५; ६, ४;
 ८, १; ४; ९, १; १०, ३; ५; ५, १,
 ६; ५, ३; ७, २; १०, ५; ६, २, १;
 ३; ४, २; ६, २; ७, ३; ८, ४; ६;
 ९, १; १०, १; ३; ७, २, २; ४,
 १; ५, २; ७; ६, ३; ८, ३; ९,
 ३; ४; १०, २; ६, १, १, ३;
 ३, ३; ५, २; ६, ५; ६; ७, २;
 ११, ३; ६; २, १, १; ७; २, २;
 ५, १; २; ३; ७, २; ८, ६; ९
 २; १०, ४; ११, ३; ३, १, २;
 ५, २; ४; ७, २; ३; ८, १; ३;
 ९, ४; ५; १०, १; ११, ३; ४,
 ३, ३; ४; ४, ३; ५, २; ५, ९,
 २; ६, २, २; ६, २; ७, २; ४;
 ७, १, १, २; ३; २, १; १०,
 ३; ४; २, १, २; ३; २, २;
 ३; ३, २; ५, ५; ६; ८, २;
 ४-७; ३, १, २; ५, ३; ७, ३;

४; ८, १; ९, ३; १०, ४; ५; ४, १,
 ३; २, ४; ५; ३, ३; ४; ५; ४,
 ३; ५, २-४; ७, २; ९, १; ५, १,
 ५; ४, २; ५, १; २; ८, ३; ५; ९,
 ३; १५, २; ११, १, ४, ५; ७; ८;
 १०; १३; १५; ५, ५; ६; ८; १०;
 ११; १२; ७, २; ४; ८, २; ३;
 ४; ५; ६; ७; ८; १०, ४; ५;
 ६; ७; ९; १४; १६; १७;
 २०; ११, ६-९; २, १, ३; ७;
 ११; २, २; ८; ३, १; ५; ६; ७;
 ४, १; २; ३; ४; ५; ५, २-५; ७;
 ८; १०; ६; ७, ७; १२; ९, २; ६;
 १०, १६; ३, १, १; २; ५; ७;
 ९; १०; २, १; २; ३; ४;
 ५; ६; ७; ८; ९; १०; ३,
 १; ६; ८; ९; १०; ४, ३; ४;
 ५-७; ६, १; २; ३; ५; ६;
 ७; ८; ९; ६; ७, २; ४; ५; ७;
 ९; १०; ८, ४; ६; ७; ९; ९, २;
 ३; ५; ७; १०, १; २; ३; ४;
 ४, १, ५; ६; ८; १०; १२; १४;
 २, १, २; ९; १४; ३, २; ८; ४,
 २; ५; ८; ५, १; २; १, ५; ६,
 ३; ५; ८; ९; ७, १; ४; ८; ९;
 ८, ३; ५; ६; ८; ९; १४, ११; ६;
 काठ ७, ७; ८; १५; ८, ४; ५;
 १२; ९, १; ७; १०, ५; ७; १२,
 १०; १२, ३; ६; १२; १३, ९;
 १०; १४, ६; ८; १६, ७; ८; १३;
 १९; १७, ११; १९, १; ५; ७;
 १०; २०, ३; ४; ५; २१, ३;
 ७-९; १२; २२, १०; १३; २३,
 १; ४-६; २४, ३; ४; ६; ७;
 ८; ९; २५, १; ५; ६; ७; ८;

९; १०; २६, ५; ७; ९; २७, १;
 २; ४; २८, १; ७; १०; २९, ८;
 १०; ३०, २; ७; ३१, ८-११;
 ३२, १; ५; ७; ३३, २; ३४,
 २; ५; १६; २०; ३५, २०; ३६,
 १; २; ५; ७; ९; १०; १२; ३७,
 १; १६; ४०, १३; ११, ६, ५;
 ९; ७, १; ७; ८; १; ४; १०; ६;
 २५, ४; ९; २७, १; ६; २९,
 ८; ३०, ३-५; ८; ३१, ५; ६;
 ७; १०; ३५, ४; ३६, १; ३७,
 ४; ५; ७; ८; ३८, १; २; ४;
 ३९, २; ३; ५; ४०, १; २; ३;
 ४१, ३; ५; ७; ४२, १; २; ४;
 ४४, ७; ४५, १; ४६, ३; ५;
 ४७, ९-११; ४८, १४; १८;
 कौ १२, २५२; ६५१; ३,
 ३, १; ४; ७; जै १, १८, ८; २,
 १, ४; ३, १०; ३, २१, १७; १;
 शौ १, १४, २; २१, २; ४; २,
 ४, ६; ९, १; ३१, २; ४; ३२, ५;
 ३६, ७; ३२, ४; १८, ५; २१,
 ९; २४, १; २५, ५; ४, ३, ४; ४,
 ५; ६, ६; ९, ३; १३, ५; १७,
 ७; १९, ३; २०, ५; ३६, १; ५,
 १४, २; २१, ४-६; २२, १०;
 २३, १२; ३०, १३; ६, १३, १;
 १४, ३; १९, २; २१, ३; ६९,
 ३; ७४, २; ९६, २; १०३,
 २; १०९, ३; १२८, ४; १३३,
 ४; १३८, २; १३९, २; ४; १४०,
 २; ७, ५८, २; ५; ६२, ५; ७८,
 ३; ८०, २; १००, ३; ११७, २;
 ८, २, २८; ५, १२; ७, ५; १०;
 २२; २८; ९, ३, १; ४, ४; २०;

*) अथो इति पाठस्य स्थाने सपा. मै २, ५, १०; ४, २,
 १० बलायम् इति पाठे ।
 *) सपा. मै १९, १३, ९ अथो इति पाठे ।

*) सपा. क्र १०, १७, ६ मा १२, ८० का १३, ६,
 ६ तै १, ४, ४६, २; ४, २, ६, २ मै २, ७, १३ काठ
 १६, १३ क २५, ४ शौ १, २८, १; १९, ४४, ७

१३, ७; १५, २८; १०, २, २७;
 ३, ७; ८, २३; ३८; ९, १२-२४;
 १०, १७; ३३; ११, २९; ६;
 ३; ९; १७; ८, २; ६; ७; ९, ८;
 १०, ५; १४; १५; २३; ११,
 १०; २२; १२, ३; १२, १, ७;
 ९; २, १९; ४, १८; ३०; ३९;
 ४०; ४६; १४, १, २; २८; २८;
 २, ४; १९, ४, ३; ६, ९;
 ३४, ४; ३९, २, ३; ४; ४६, ३;
 ४८, १; ४९, ३; ५०, ५; १२०,
 २०, ४; ३२, ३; ५७, ७; १२८,
 ५६; ६१३०, १७-१९; पै १,
 १५, २; २८, ४; ३७, १; ३८, ३;
 ४३, २; ४८, १; ६०, २; ६६, ३;
 ४; ६८, ३; ७९, १; १०७, १;
 २८, ५; १०, १; १४, ४; १५,
 २; ४; २०, २; २१, ६; ३२,
 ३; ४१, ३; ५२, ५; ५८, ५;
 ६२, १; २; ६७, १; ४; ८५,
 २; ८७, २; ३, ५, ४; १२, ९;
 १७, ४; २६, ५; २८, ६; २९,
 ३; ३७, १; ४, ५, ५; २०, १;
 २३, ५; २६, ६; ५, १, ३; ३;
 ८, ५, ९, १; १७, ८; १८, २;
 २०, ८; २६, १; ९; ३०, १; ३१,
 ३; ३३, १०; ३४, ३-६; ३८,
 ५; ६, ६, २; ९, २; ४; १४,

४; १५, ३; २१, १; २२, २०; ७,
 १, २; १०, २-४; १२, ५; १३, ३;
 १९, ९; ८, ११, १; ९; १२, ३;
 १८, ९; २, ४, ११; ५, ७; १०,
 २; ४; १४, ३; २२, २५; २३, ३;
 ७; ९; २५, ६; १०, १, २; ७;
 ३, ४; ११, २, ५; ३, ४; ५, २;
 १२, ६, ११; १३, १, १०; २, ९;
 १४, २, ११; १६; ४, १५; १५,
 १३, २; ४; ६; १८, ४; २०, १०;
 २१, ६; ८; १६, १२, १०; १४,
 १; २१, ३; ९; २२, ७; २४, ५;
 २५, १०; २८, २; ३९, १; ५९,
 १०; ६३, ७; ६९, १०; ७४, ७;
 ८२, ८; ८६, ४; ५; ८७, ३; ९१,
 ९; १०२, ९; १०८, ६; ११०, ३;
 १३७, २-१०; १३८, १-४;
 ५; १४९, ६-८; १५५, ५;
 १७, १, ७; ८; १२, ७; १३, ७; ८;
 १९, १०; २३, २; ३; ३१, ९;
 ११८, १, २०; ३, ७; ७, ४;
 १९, ५, १; ८, ५; १२, ५; १;
 १४, ४; १५, ३; १८, १२;
 १९, ४; ५; ८; २४, ८; १८;
 २७, १०; २८, १४; ३०, १५;
 ३२, ५; ९; ३३, ३; ३५, १३;
 ३६, १४; ३७, १; ३८, ३; १५;
 १७; ४६, ६; ४७, १५; ४९, १०;

५१, ९; १६; २०, ६, ५; ५, ११;
 ४; १०; १३, १; ८; २१, ३; २५,
 ४; ३४, १०; ४९, ७; ५४, ३;
 ५८, २.

अथ- ✓ अथ द्र.

? अथनत्य पै १७, २३, ४.

अथोत तस्य^१ लि ४, ८, १.

अथोतकुस्स्यांसे^१ पै ६, १५, ४.

✓ अद्, अत्ति क्र १, १६४, २०; ६,

४, ५; ८, १०२, २१; मा ११,

७४; २२, ८; २३, ३०; ३१;

का १२, ७, ९; २४, ३, ६; २५,

६, १०; ११; तै २, २, ६, २१;

४, १, १०, १; १५, ३, ४, ६;

७; ६, १०, २; ७, १, १९, ३;

२, १०, ४; ४, १९, २; मै

११, ६, ५; ८, ७; १०, ९;

११, ५; २, १, २; ७, ७;

३, ६, ७; १२, ३; १३, १;

काठ २०, ९; शौ ९, १४,

२०; अत्ति क्र १, ६५, ४;

१४३, ५; २, १३, ४; ३५, ७;

६, १५, १; १०, २७, १३; १४;

७९, २; ४; १२५, ४; तै २, २,

६, २; ५, २, ९, २; ३, ४, १;

४, १०, ४; ५, ४, २; ६, २, ३;

७, ९, ४; ७, २, १०, २; ४;

११ मै २, १, २; २, २; ३, २,

पै ७, ५, ८; १०, १, १२; १५, ३, ७; आपथ्रौ १६, ६, ७ इति पामे. ।

रक्षोहा इति पामे. ।

^१ सपा. पै १७, १९, ९ ततः इति पामे. ।

^२ सपा. पै १७, २०, ६ च इति पामे. ।

^३ पामे. अथो क्र १०, ८५, २ टि. द्र. ।

^४ पामे. अथो क्र १, १६४, ४० द्र. ।

^५ अथम् इति शोधः (द्र. मूको.) ।

^६ रुपा. शौ ६, ५४, २ इत्यम् इति पामे. ।

^७ सपा. शौ ६, ६०, १ उतु इति पामे. ।

^८ सपा. क्र ६, ६८, १० शौ ७, ६०, १ युवोः

इति पामे. ।

^१ सपा. शौ ७, ११, २ के च इति पामे. ।

^२ सपा. तै १, १, १०, १ शौ १४, १, ४२ विभे. ।

^३ पाठः (द्र. खिसा ३१, १०)? सपा. मा १२, ९७

का १३, ६, २१ अथो कानुस्य इति पामे. ।

^४ अथोतकुक्षी आदत्से इति त्रिपदः शोधो विमृश्यः ।

तत्र प्रथमम् अथ+उत इति समस्तं पदं द्र. ।

^५ अत्यनन्तम् इति पाठः अत्यनन्तम् इति शोधः ।

^६ सपा. काठ ११, १ क ३१, ९६ अस्यायच्छति इति

पामे. । ^७ रुपा. काठ ११, ४ अद्याम् इति पामे. ।

६; ४, ७, ५; ८, ३; ॥काठ ७,
६; ८, ६; ११; १०, ३; १३, १२;
१४, ५; १६, ७; २०, ३; २१;
७, १२; २१, १६; ४; २२, २; ४;
७; २३, ६; २४, ७; २८, ५; ३४,
८; ११; ३५, ३; ३६, ३; ४१,
१०; ४४, ८; ॥क ५, ५; ७,
२; ८; ३०, ८; ३१, ५; ८;
९; ११; १४; १६; १९; ३५,
१; ३७, ८; ४४, ५; ४८, ४; ४;
शौ ४, ३०, ४; १२, ९, ३; १५,
१४, २; ४; ६; ८; १०; १२; १४;
१६; १८; २०; २२; २४; २६;
६७, १०; १४५, ३; १४९, ९;
अत्तः ऋ १०, ७९, १; अदन्ति
तै २, ३, ७, ४; ॥मै २, ३, ७; ॥
काठ १०, ५; शौ ७, ५८, ७; ८,
६, २३; अदन्ति ऋ १, ९४,
[३; २, १, १३]; १४; १०, २८,
११; १४६, ३; मै ३, ६, ६; ॥
॥काठ ८, ४; ११; १२, ५; ७;
२३, २; ९; ३४, ११; ॥क ६,
९; ७, ८; ३५, ८; ३६, ६; कौ २,
४१६; जै ३, ३२, ६; पै १,
४८, ४; ४, २१, २; १२, १, ४;
१६, ८१, ५; १७, १५, ३; अस्ति
ऋ १०, २८, ३; अस्मि शौ ६,
७१, १; ३; अस्मि ऋ १०, ८६,
१४; कौ ३, १, ९; शौ ५, १८,

७; १४, १, ५७; २०, १२६, १४;
पै २, २८, २; ९, १७, ६; १८,
६, ५; २०, १४, १; ॥अदन्
तै ५, २, १०, ३; ४, २, २; काठ
२०, ९; क ३१, ११; अदन्त शौ
१०, ८, २२; पै ८, ९, १२; १६,
१०२, ९; अदन्त शौ ६, ५०,
१; अस्तु ऋ १०, १५, ८; खि
५, ७, ४, १-३; मा १९, ५१;
मै ३, १०, ६; काठ २९, १; क
४५, २; शौ १, २८, ३; ४; ४,
१७, ३; १८, ३, ४६; पै ५,
२०, ८; २३, ३; १७, २१, १;
अदन्तु ऋ १०, ८७, ७; ११०,
११; मा २९, ११; ३६; का
३१, १, ११; ४, १२; तै ३,
१, ४, ४; ५, १, ११, ४; मै ३,
१६, २; ४, १३, ५; काठ १६,
२०; ४६, २; शौ ५, १२, ११;
८, ३, ७; ११, १२, २३; २४;
पै ५, १६, २; १६ ६, ७; १९,
४६, १३; अदन्तु शौ ११, १२,
२६; अस्ति ऋ १, १६४, ४०;
१०, १५, १२; ११६, ७; ८; मा
१९, ६६; का २१, ४, १६; तै २,
६, १२, ५; शौ ७, ७७, ११; ९,
१५, २०; १८, ३, ४२; ४,
६५; अस्ति ऋ ३, ३५, ३; ५२,
[४७, २]७; खि ५, ७, ४, १६;

२२, ९; मा १२, ६५; २३,
८; का १३, ५, ४; २५, ३,
५; तै ४, २, ५, ३; ७, ४, २०,
१; मै २, ७, १२; ३, १२, १९;
काठ १६, १२; ३७, १३; १४;
४४, ९; क २५, ३; शौ ४, २२,
७; ५, २२, ८; ६, ६३, १; १२, २,
३; २०, १३६, ११; १२, १३;
पै १६, ६९, १०; १७, ३०, ३;
१९, ११, ४; २०, ११, ४; अत्तम्
शौ ६, १४०, २; पै १, ८७, २;
१९, ४९, १०; अत्त > त्ता
ऋ १०, १५, ११; मा १९, ५९;
का २१, ४, ८; तै २, ६, १२,
२; मै ४, १०, ६; काठ २१,
१४; अत्त मा २३, ८; का २५,
३, ५; तै ७, ४, २०, १; मै ३, १२,
१९; काठ ४४, ९; शौ २, २४,
१-८; पै २, ४२, १-८;
११, १-५; १७, १४, १०;
अत्तन ऋ १०, १००, १०;
अत्तो(त-उ) शौ १८, ३, ४४; ६;
॥अदानि काठ २२, ७; क ३५, १;
॥आदत्त ऋ १०, ६८, ६;
शौ २०, १६, ६; ॥आदन्
तै ६, २, १, ५; ७, ५; काठ ११,
१०; २०, ५; २५, ६; ३६, ७; क
३१, ७; ३९, ४; ॥अद्यात् मै १,
८, ८; २, १, २; अद्यात् ऋ २,

१) अत्यन्नादः इति पाठः? अस्ति, अन्नादः इति द्विपदः
शोधः (तु. सपा. काठ २०, ६) ।

२) सपा. तै ३, ४, ३, ३ अवस्थे इति पाठे ।

३) अन्नम् अत्ति > सपा. मै २, १, १०; ३, २, ४ अन्नादो
भवति इति पाठे ।

४) अत्ति अन्नम् > सपा. मै ३, २, ६ अन्नादः इति
पाठे ।

५) सपा. तै ५, २, ९, २ अद्यात् इति पाठे ।

६) सपा. तै ५, ३, ३, २ मै ३, २, १० अद्यत् इति पाठे ।

७) अन्नम् अत्ति > सपा. मै ३, २, १० अन्नादो भवति
इति पाठे ।

८) इव, अदन्ति > इवावदन् इति L.R. शोधः? सपा.
तैव्रा २, ५, ५, ६ आदन् इति पाठे ।

१) अद्वि इति B.W. स्वरः ।

२) तु. B.W. ।

३) उजा निपातेन समुदितशब्दरूपस्य ओदन्तनिपात-
वद् व्यवहारः पपा. च प्रगृहीभाव इति-करणयोगश्च द्र. ।

४) आदत्त इति < आ ✓ दा द्र. ।

५, १, ६; ५, २, १, २; ७, ६, १^b;
 ॥काठ १०, ३; ११ ४^c; १२, ५;
 ७, २, ६; २२, २; क ४५, ३^f;
 शौ ५, १८, २; पै २, १७, २; १६,
 ११३, १^g; अद्युः क्र १०, १५,
 १४.

अत्स्यन्ति नै २, १, ३^h.

॥अद्यते तै ५, ६, ३, २ⁱ;

॥अद्यते तै ५, ३, २, २^j; ३, ४, ४,

२; ३, ५; ६, २, ३; ६; ६, ५, ३;

मै १, ६, ९^k; ३, २, १०^l; ४, १;

७; ७, ६; काठ ८, ४; २१, ४; क

६, ९; ३१, १९.

आदयति काठ १२, ५; आदयत्

पै ५, ८, २^m. [अपि°, आ°, वि°,

सम्प°].

अत्तवेⁿ क्र ३, ३५, ७; ८, ४३, २९;

७७, ८; १०, १६, १२; ७९, ६;

८५, ३४; १२, ३; मा १९, ७०^o;

का २१, ४, २०^p; तै २, ६, १२,

१^q; मै १, १०, १८^r; काठ २१,

१४^s; शौ १, ११, ४; ५, १८, १;

१२, २, ३७; १४, १, २९; १८, १,

५६; ५७; २, ३४; पै २, ५, ४; ९,

१७, १; १७, ३३, ७; १८, ३, ८^t.

अत्तुम^u शौ १८, ४, ६३

अत्तु^v - तारः शौ ६, १४२, ३;

-तारम् खि ५, ७, ४, १०.

॥अत्री^w - त्री तै ६, ४, १०,

५; -त्री तै ६, ४, १०, ४; ५;

मै १, १०, १३^x; ४, ५, १^y; ६, ३^z;

काठ २७, ८^{aa}; २८, १०^{ab}; ३६, ७^{ac};

क ४५, १^{ad}; -त्रीषु काठ २७, ८.

अत्ताय^{ae} मै १, ८, ५.

१अत्र (<त्व)^{af} - त्राणि क्र १०,

७९, २.

२अत्र (<त्व)^{ag} - त्रम् क्र ५, ३२,

८; -त्राः शौ ९, १२, १६; १०,

१०, २१; पै १६, १०९, १; १३९,

१४; -त्रैः क्र १, १२९, ८.

अत्रि (<त्वि)^{ah} नृ^{ai} - त्रिणः क्र १,

२१, ५; ९४, ९; ७, १०४, १; ५;

९, ८६, ४८; काठ २३, ११^{aj};

शौ १, ७, ३; १६, १; ३; २, ४, ३;

४, १०, २; ६, ३२, ३९; †८, ४,

१; ५; पै १, १०, २; ३; †४, ४, ३;

२५, ३; ४; १२, १, ९^{ak}; †१६,

९, १; ४; -†त्रिणत्र क्र १, ३६,

१४; २०; ८६, १०; ६, १६,

२८; ५१, १४; ८, १२, १; १९,

१५; २, १०४, [६; १०५, ६]; १०,

३६, ४; ११८, १; मा १७, १६;

का १८, २, १; तै ४, ६, १, ५; मै

२, १०, २; ४, १३, १; काठ १५,

१२; १८, १; ३९, १५; क २८,

२; कौ १, २२; ११३; ३९४; २,

९६३; जै १, ३, २; १२, ७; ४४,

४; ४, ६, ८; ८, ६; शौ २०, ६३,

७; -त्रिणाम् शौ १, ८, ४.

अत्स्यत्^{at} - स्यन् मै २, १, २^{au}.

१अद् - अगध°, अन्त्र°, अहुत°, १आ-

ण्ड°, १आम°, ककुम्भ°, १कय°,

कर्मम्°, १कव्य°, पुरुष°, पुरुष°,

१मधु°, १यव°, यवस°, १विश्व°,

१विष°, १समसन°, सुहुत°,

२सूयवस°, सोम°, हविस°,

a) पामे. अत्ति काठ २०, ७ द्र. ।

b) रुपा. मै ३, ४, ८ अइनीयात् इति पामे. ।

c) पामे अत्ति मै २, २, २ द्र. ।

d) सपा. मै ४, ३, २ अइनीयात् इति पामे. ।

e) न, अद्यात् > मै ३, ६, ७¹ अन्ना (ना)यत् इति पामे. ।

f) सपा. अद्यते <> अद्यते इति पामे. ।

g) पामे. अत्ति काठ २०, १२² द्र. ।

h) सपा. शौ ४, ६, ३ आनयत् इति पामे. ।

i) तुमर्थे सवेन् प्र. नित्स्वरश्च (पा ६, १, १९७) ।

j) तुमुन् प्र. तत्स्वरश्च ।

k) कर्त्तरि नृन् प्र. चित्स्वरश्च (पा ६, १, १६३) ।

l) स्त्रियां छीपि उदात्तयणः अन्तोदात्तत्वम् (पा ६, १, १७४) ।

m) क्त्वो यगागमः (पा ७, १, ४७) । आगमाज्जु-

दात्तत्वस्य सुप्तत्वात् क्त्वः स्वरस्तद्वत्स्यः द्र. ।

n) नाप. (अज्-) । कर्मणि नृन् प्र. (पाठ ४, १६८) ।

नित्त्वाद् आयुदात्तत्वम् । स्वरभेदात् (तु. नाउ.) कर्तृकर्म-
 विवेकैनाभिधेयव्यवस्था । वृत्तिविशेषविशिष्टतायां यथेत-
 स्तादितं मातुर्वर्थिकं वृत्तं संभाव्येत तथा अत्रिन्- इत्यत्र
 टि. द्र. ।

o) नाप. ([अदनशील-] अमुर-) । कर्त्तरि त्रः प्र. उंसं
 (पाठ ४, १६७) तत्स्वरश्च (तु. वें.; वैतु. सा. अमत्र- इति
 पाठं मत्वा = अमात्र- [परिमाणरहित-] वृत्र- इति ?) ।

p) =रश्चस्- । कर्त्तरि त्रिनिः प्र. (पाठ ४, ६८)
 तत्स्वरश्च । १अत्र- इत्यस्य भावार्थे वृत्ति-विशेषे
 संभाव्यमाने ततो मातुर्वर्थिकः इनिः प्र. स्यात्
 (तु. ? Gw.) ।

q) सपा. आयु ३, १०, ११ शयून् इति पामे. ।

r) लटः शत्रादेशः (पा ३, ३, १४) तस्य च स्थानिवत्त्वात्
 स्यतासी ललुटोः (पा ३, १, ३३) इति स्यः प्र. । सति-
 शिष्टत्वाच्च तत्-स्वरः द्र. ।

s) सपा. तै २, २, ६, २ जग्ध्वा इति पामे. ।

३ह्व०, हुत०.

अद्- अन्, अवध्य०, १आण्ड०;

१गर्म०, छागल०, पुत्र०, हविस्.

१अदत्- -दत् क्र १०, ३७, ११; पै

२०, ६, २१; -दत् क्र १०, ४, ४;

पै २, २, ३; ९, १०, १; -दन्तम्

कौ ३, १, ९; पै २०, ३८, ९?

[°दत्- अन्]

अदन- अन्.

अदान- -नम् क्र ४, १९, ९.

अदन्- -अ क्र १, ५८, २.

अद्-सुद्- -सत् क्र १, १२४,

४०; ८, ४४, २९; -सदः क्र ६,

३०, ३; -सदाम् क्र ७, ८३, ७.

अद्-सुद्- -द्याय क्र ८, ४३,

१९.

†अद्-सुद्- -द्वा क्र ६, ४, ४;

तै १, ३, १४, ७.

अद्(नि >)नी- दुर्.

? अद्यः^h

अद्य- -अन्, हविस्, हुत०.

॥ अद्यमान, ना- -नम् मै १,

११, ५; -ना मै ४, ८, ८; -ना: त

६, ४, ३, ४; काठ २७, ८; २८, ६;

क ४४, ६; -नानाम् तै २, ४, ९,

२; काठ ८, ५; क ७, १.

अद्- -? क्र¹ पै १०, १, ७; -जम्

क्र १, १४०, २; २, २४, १२;

३५, ५; ७; १०; ११; १४; ३, ४८,

३; ४, २, ७; ११, १; १२, १; ६,

४, ४; ५; ४१, ३; ७, १८, २; ८,

४, १२; १०, ५१, २; ६१, ४; ६९,

२; ७९, ५; ९१, ५; ९९, ५; १०७,

१) शता प्र. तत्स्वरश्च ।

२) शानजन्ते चित्-स्वरः (पा ६, १, १६३) ।

३) नाप. (भोजन-). कर्मणि मनिन् प्र. नित्स्वरश्च (पाउ ४, १४५; पा ६, १, १९७) ।

४) नाप. {भोजनार्थम् उपविष्ट- [पुरुष- (तु. सा. दु. या ४, १७) प्रभृ.]} । उस. उप. ✓सद् + कर्तृरि किए प्र. । धा. स्वरः प्रकृत्या ।

५) अर्थः? = पाचिका-स्त्री- इति या [४, १६] वें. प्रभृ., [पक्षे] स्क. दु. =मैक्षिकः- इति [तु. Pa २, १७९]; पूष. =ग्रह- इति कृत्वा =जननी- इति सा. ।

६) एपू. टि. दिशा भावे क्यप् प्र. उसं. (पा ३, १, १०६ उ) । प्र. पितृवाजिघाते धा. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १३९) ।

७) कर्त्तरि वनिप् प्र. । शेषं नापू. टि. द्र. ।

८) क्र २, १३, ९ इत्यत्र आद्यः > आ । अद्यः इति पपा. भवति । वें. सा. च ततो द्वितीयं परस्मिन्परस्वेन पर्यन्तात् एतद् = ✓अद् + कर्मणि यत् प्र. इत्येवं चाभिसंदधानाद् 'उपजीव्य-' इति 'पानीय-' (=सेव्य-?) इत्येवं च व्याचक्षते । अस्मिन् कल्पे यदन्ते आदि-स्वरः द्र. (पा ६, १, २१३) । आ ✓दो > आ- अद्यः इत्याकारकमेकमुपसृष्टमनिहतं च (पा ८, १, ६६) क्रियापदमिह भवतीति चाऽर्वाग्निरुपस्थाप्यमानं कल्पान्तरं द्र. (तु. ORN. QW. प्रभृ.) । प्रथमे कल्पे युक्ता ह्यस्त्र हरयः शता दश (क्र ६, ४७, १८) इति मन्त्रवर्णाद् इन्द्रस्य च हरिनिस्त्रहणस्य चाऽक्षेप इष्यते । एवं तावत् साकम् इति पदमनुपयुक्तं भवति । इन्द्रस्ययुक्तानां

हरीणां बहुत्वस्य श्रुतिप्रसिद्धस्य सतो गुणविशेषाधानार्थं दश शता इति विशेषणस्योपपत्तौ सत्यामपि तेषां हरीणां रथे युक्तानां सतां साक-भावस्य स्वतःसिद्धत्वात् तद्विपरीतभावस्य चाभवात् साकमिति किञ्चि. ह्यन्वयादिभिमिति किमु वक्तव्यम् । अपि चैवमाक्षेपसिद्धया क्रियया प्रथमे वाक्ये परिसमाप्ते सति युद्ध इति द्वितीये वाक्ये चोपरिष्ठादास्यमाने आ अद्यः इति यत् पदद्वयी स्वाभाविकात् संबन्धादुद्भूतयमानाऽपि सती स्वतन्त्र-वाक्यनिर्वाहार्थमन्तर्गद्ध्यतिमिवेष्यते, तत्रैव रुचिरम् । असुलभान्वयप्रतीतिरिति यावत् । एवं द्वितीये वाक्ये युद्ध इति कालवचनं सना. सद् यद् इन्द्रसामानाधिकरण्येन व्याख्यातं भवति तदपि नितरामुपेक्ष्यमित्यत्र नैव बह्विव वक्तव्यमस्ति । कल्पान्तरे तावत् प्रतिपादं वक्तव्यपरि-समाप्तौ दृश्यमानायाम् आद्यः इति किए. सदन्ययो भवति । अथ दशशतोपलक्षितवहुसंख्याका दस्यव इन्द्रेण साकं सपदि विनाशयेन्निति भवत्येव कोऽपि चमत्कारा-तिरेकः । भवन्त्यपि च दस्युसंख्याबहुत्वसंवादिनक्षेत्र-कर्तृकतद्वधसंवादिनश्च बहवो मन्त्रवर्णाः (तु. क्र १, १३३, ८; २, १४, ६; ३, १०, १५; ७, ९९, ५; शौ ६, १०४ १ प्रभृ. । तु. यस्था. आ ✓दो(बन्धने) > आद्यः इति) ।

१) सोपपदाद् भावे क्यप् प्र. उसं. । पितृवाजिघाते च प्र. धात्व. प्रकृत्या भवति (पा ६, २, १३९) ।

२) शानचो निघाते (पा ६, १, १८६) यकः स्वरः ।

३) नाप. । कर्मणि क्तः प्र. । निघाच (पा ६, १, २०५) इत्या-नुदात्तत्वमिति प्रायोवादः । या [३, ९] पक्षान्तरे < आ ✓नम् इति; पाम [५, १, १९९] < ✓अन् [प्राणने] इति च ।

४) दुष्पठ एतदादि मन्त्रार्थः संस्करणान्तरसापेक्षः द्र. ।

७; ११२, ४; ११३, ८; ११७, ६;
 १२५, ४; खि १, ९, १; ३, १०,
 ७; मा १६, ६६; १८, १०; १९,
 ५; ४८; २३, ८; का १७, ८,
 १८; १९, ४, ३; २१, १, ५; ३, १९;
 २५, ३, ५; त्त १, ३, १४, ७; त;
 ५, २, १; ७, २, २; ३; ३,
 ४; ४, २; २, १, ३, ३; ६, १;
 २; ४; ७, ५; ९, १; २; २, ५, १, ५;
 ६; ६, २; ७, २; ३; ३, ६, २, ७,
 ४; ५, १, ६; ७, २; १०, ३; ६;
 १, २; ३, ३, ५, ५; ६, ३; ४, ३, ३;
 ५, १६; ५, ७, २; ४, १, २, ५; त;
 ३, १३, २, ५, ११, २६; ७, ४,
 २६; ५, १, २, २; ३, ३, ५, ५;
 ९, ४; २, २, १; ३, ७; ५, ५;
 ८, ६, ७; ९, २; ३; १०, ३; ३, ३,
 २-४; ४, १; २; ३; ५; ६;
 ७; ४, २, ३; ४, १; ४; ५; ५, २;
 ६, ३; ४, ५; ६; ७, २;
 ८, २; ६; ३; ९, २; १०, ४; ११,
 २; ५, ६, ३; १०, ५; ७; ६, २,
 २; ३; ५; ६; ३, २; १०, २;
 ३; ७, २; ४, २; ९, ४; १०,
 २; ३; ६, १, ९, ६; १०, २; २,
 ४, ५; ३, ५, ४; ४, ४, २; ६, ४, ५;
 ५, ३; ७, १, ९, १; २, १०,
 २; ३, ३, २; ५, ३; ७, ४, ९,

१; १२, १६; ४, ३, ६; ४, ३;
 २०, १; ६; ५, ८, ४; १५, २; १ मै
 १, ५, १४; ६, ५; ८; ९; ११;
 ७, ३; ८, ८; ९, ७; १०, ११;
 ११, ५; ७ ९; २, १, ३; ११;
 ३, ७; ९; ४, १; ५, ७; ७,
 २; ९; ९, ९; ११, ४; १३, १;
 ३, १, १; २; ३, २, २; ४; ५;
 ६; ८; ९; १०; ३, ६; ४,
 १; २; ३; ७; ६, ७; ९; ७, ६;
 ८, ९; ९, ३; ४; १०; ७;
 ६ ११, ७; १०; १२, १९; ४, २,
 १; ६; १३; ५, ४; ९; १०; ६;
 ११, १; १; काठ ६, ५; ७, ३;
 ६; ११; ८, २; ४; ६; ७; ८;
 ११; १२; ९, १; १५; १०, ३;
 ५; ६; ८; १२, ५; ७; १०;
 ११; १३, १२; १४, ५; ६;
 १०; १६, २; १७, १६; १८,
 ९; १९, १; २; १०; १२;
 २०, १; ३; ४; ५; ६; ७; ९;
 १२; १३; २१, १; ३; ४;
 ७; ८; १०; ११; १२; २२,
 ३; ४; ७; २३, २; ५; ६; ८;
 २४, २; ५; २५, १; २; १०;
 २६, ५; २९, २; ३०, ५; ३१,
 १२; ३४, ५; ३५, ३; ३६, २;
 ६; ३७, १; १८; ३८, २; १२;

४३, २; ४४, ९; १ क ६५, २;
 ५; ६६, १; ७; ९; ७, २; ३;
 ४; ७; ८; ४; ६; २७, ६; ६२८,
 ९; २९, ८; ३०, १; ६; ३१,
 २; ३; ५; ६; ७; ८; ९; ११;
 १४; १५; १६; १८; १९;
 ३५, १; ८; ३७, ३; ६; ३८, ५;
 ४०, ३; ४१, ३; ४५, ३, ४७,
 ११; ४८, ४; कौ १२, ३३२;
 १२१४; ३, १, ९; जै ३, २८, ४;
 शौ ३, २७, ३; ४, ३०, ४; ५,
 १८, ४; ७; ६, ६३, १०; ७, १;
 ३; ११६, १; ७, १०६, १; ८,
 २, १९; ७, १२; ९, ७, ७-९; १०,
 २, २७; ५, ४५; ८, २२; १०, ८;
 ११, ७, २५; १२, १, ३; ४; २; ६,
 ४; १३, ५, १; ६, १; १५, ७, ४; ५;
 ८, २; १४, २; ४; ६; ८; १०; १२;
 १४; १६; १८; २०; २२; २४;
 १९, ७, ४; २०, ८७, २; पै १,
 ६३, १; २, २८, १; २; ४; ३, ११,
 ५; २३, १; ५, २८, २; ४; ७; ६,
 २२, २०; ८, १५, १३, ९, १७, ४;
 ६; २०, ९; २२, ९; २२; १०, ११,
 ८; १२, ३, १४; १६, ४, ९; ४८,
 १; ५९, १०; १०२, ९; १०७, ८;
 ११२, १-३; १३२, ७; १४१, ४;
 १५५, ४; १७, १, ५; ४, ११;

*) विद्विषाणयोः, अक्षम् > सपा. मै २, १, २ काठ
 १०, ३ अनन्तम् इति पामे. ।

*) सपा. ऋ २, १०, ४ मा ११, २३ प्रमृ. माश ६, ३,
 १, १९ अक्षैः इति पामे. ।

*) सपा. मै ३, ४, ४ अक्षम् इति, काठ २१, १२ अक्षम्
 इति पामे. ।

*) पामे. अक्षिः काठ १८, १९ द्र. ।

*) सक्तम् अक्षमावयत् > सपा. तै २, ५, १, १; २ काठ
 १२, १० अक्षानम् इति, अन्यत्र अक्षम् ... आवयत् >
 तै २, ५, १, १ अक्षानम् इति पामे. ।

*) सक्तम् सपा. काठ २६, ५ क ३१, २ अक्षे इति पामे. ।

*) = सपा. आपश्चौ ७, २८, २ माश्चौ १, ८, ६, २२ । शौ
 १९, ५५, २ अक्षम् इति पामे. ।

*) सपा. पै २०, ३६, १ अक्षम् इति पामे. ।

*) सक्तम् अक्षं क्रियते > सपा. मै ३, १, ९ अक्षकुरणम्
 इति पामे. । १) पामे. अक्षि काठ २०, ६ द्र. ।

*) पामे. अक्षि काठ २१, १ द्र. ।

*) सपा. पै ३, २४, १ मित्रः इति पामे. ।

*) सपा. पै १९, ११, ४ माश ७, २, १, १५ पितुम् इति
 पामे. । २) सपा. शौ ३, २६, ५ ओषधीः इति पामे. ।

१९, ३५, ८; ५५, २; २०, १४, १;
२६, ३; ३५, ५; ३६, १^०; -अम्
ऽ-अम् शौ १०, ६, ५; ३३; पै १६,
४२, ५; ४५, ३; -अस्य खि २,
६, १, १०; मा ३, ४३; ११, ८३;
३४, ५८; ३९, ४; का ३, ४, ७;
१२, ७, १८; ३३, २, २१; ३९, २,
२; तै १२, १, ३, ३; ६, २^१; ४,
२, ३, १; ५, २, २, १; ४, ८, ३^१;
मै २, १५, ४^०; ७, ९, ३^०; १०, १;
१३, १, १; ३, २, ४, ५; ४, १^०; ३;
९, ४; ४, १४, १६; काठ ५, १^१;
७, ११; १४, ६^१; १६, १०; १९,
१^०; १२; २१, ११^१; ३२, १; क
२५, १; २९, ८^१; ३१, २; शौ ५,
२८, ३; ७, ६२, ५; १५, ८, ३;
१९, ३१, ८; ५५, ५^०; पै २,
५९, १; ३, २६, ५; ५, १५, १;
२८, ५; १०, ५, ८; २०, ४१, ९;
-अस्यऽ-अस्य तै ५, २, ५,
५^१; ४, ९, २^१; ६, ३, २^१; मै १,
११, ८; ३, २, ५, ४, ३; काठ १४,
८; २०, ३; २१, १२; क ३१, ५;
-अस्य १, ६१, ७; १२२, १३;
१२७, ४; ३, ३६, ८; ४, ७, १०;
११; ५, ८, ५; ७, ३, ४, २; १०,
११, ७; मै ४, ११, ४; काठ ७,

१६; कौ २, ३३३, जै ३, २८, ५;
शौ २०, ३५, ७; -आत् मा २,
२५; १९, ७५; का २, ६, ४; २१,
५, २; मै १, १०, ११^१; ३, ८,
९^१; ११, ६; काठ ३६, ६; ३८, १;
पै २, २८, ३; -आनाम् मा १६,
१८; का १७, २, २; तै ४, ५, २,
१; काठ १७, १२; क २७, २; शौ
१८, ४, ५४; -आनि तै ७, ३,
१४, १; काठ ८, २; ३५, १५; ३७,
१^१; ४३, ४; क ६, ७^१; शौ १९,
३१, ४; पै १०, ५, ४; -आय तै
१, ७, ९, २; मै १, ११, ३; ८; २,
११, ६; १३, १, ३; ६, ९; काठ
१४, १; शौ १२, ३, ५७^१; -जे १
१०, २९, ४; का २, ६, ९; मै २,
३, १; ३, ८, ९^१; काठ ७, १४; ८,
२; ११, २^१; ११; २०, ५; २५,
१०^१; २६, ५^१; ११ क ६, ७; ३१,
७; ४०, ३^१; ४१, ३^१; शौ १०,
५, ४४^१; १२, १, ४^१; २०, ७६,
४^१; पै ८, १०, २; १६, १३२, १०;
-जेन १०, ९०, २^१; मा ३१,
२^१; का ३५, १, २^१; ११ तै ४,
४४, ५, १; ८, १; ५, ४, ४, ४; ६,
२, ५, ४; ७, ३, ९, १; मै १, ६,
९^१; २, ८, १४; ३, ३, ६^१;

काठ १४, ६; २९, २; ३९, ३;
११; क ४५, ३^१; कौ ३, ४,
६^१; जै २, ३, ९^१; शौ १०,
६, २३; १२, १, २२; पै १३,
१४, ४; १६, ४४, ५; १७, ३, ३;
-जेषु १२, २३, १६; मा १६,
६२; का १७, ८, १६; तै ४, ५,
११, १; मै २, ९, ९; काठ १७,
१६; क २७, ६; -अस्य १२,
१०, ४^१; ३५, १२; ३, ५०, १;
१०, १, ४; ५, ४; २८, ११; २९,
३; ५; मा ११, २३^१; का १२,
२, १२^१; शौ २०, ७६, ३; ५.
[अ- १, ७४, २०, कृत, घृत,
रतक, तद, दग्ध, दीक्षित,
१२, २९, ४; का २, ६, ९; मै २,
३, १; ३, ८, ९^१; काठ ७, १४; ८,
२; ११, २^१; ११; २०, ५; २५,
१०^१; २६, ५^१; ११ क ६, ७; ३१,
७; ४०, ३^१; ४१, ३^१; शौ १०,
५, ४४^१; १२, १, ४^१; २०, ७६,
४^१; पै ८, १०, २; १६, १३२, १०;
-जेन १०, ९०, २^१; मा ३१,
२^१; का ३५, १, २^१; ११ तै ४,
४४, ५, १; ८, १; ५, ४, ४, ४; ६,
२, ५, ४; ७, ३, ९, १; मै १, ६,
९^१; २, ८, १४; ३, ३, ६^१;

- अ) सपा. मै ४, ११, १ आयत् इति (तु. तत्रत्यं टि.) पामे. ।
ब) सपा. काठ १३, ७ अनायस्य इति पामे. ।
ग) सपा. अस्य < अज्ञानाम् इति पामे. ।
घ) अस्यऽकस्य > सपा. मै ३, १, २ अनायस्य इति पामे. ।
ङ) पामे. अस्य मै ३, ९, ४ द्र. ।
च) सपा. पै १७, ४१, ७ मित्राय इति पामे. ।
छ) अमे इति शोधः (तु. सपा. मै २, १, ७) ।
ज) पामे. अस्य मै ३, ९, ३ द्र. ।
झ) सपा. पै १, ६३, ३ अद् इति पामे. ।
ञ) वैतु. सूको. अन्ये इत्यपि; तदर्थम् १ अन्य- > न्ये? दि. द्र. । सपा. पै १७, १, ३ विमे. ।

- क) पामे. सस्थ. अतिरोदति द्र. ।
ल) पामे. अस्य तै ४, १, २, ५ द्र. ।
म) नाप. (दक्षिणामि, आप्ट-) । उस. उप. ✓ कृ +
करणेऽधिकरणे वा ल्युट् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, १,
१९३; २, १३९) ।
न) यो अज्ञकरणः > शौ ९, ७, १३ यस्मिन् पुचन्ति
इति पामे. ।
प) पामे. अस्य काठ १९, १० द्र. ।
फ) बस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । यद्वा
उस. उप. ✓ कम् > कामि + णः प्र. पू. प्रकृतिस्वर-
त्वं च (पावा ३, १, १) ।

१०, ३; ५, १, ९, ४; ६, ४, ३, २;
काठ ८, १२; १९, १०; २०, ४;
क ७, ७; ३०, ८; ३१, ६; -माय
-क १०, ११७, ३.

✓ अक्ष-काम्य^१

अक्ष-काम्य^१ - स्या^० पै ९,
२२, २२.

अक्ष-वेजस्^१ - जा: शौ १०, ५,
३४; पै १६, १३१, १०^१.

अक्ष-धान^१ - नाय तै ७, १,
१, ५.

अक्ष-प^१ - प: पै १९, २५, ८.

अक्ष-पति^१ - सये का ३, २, ५;
तै २, २, ४, २१; मै २, १, १०॥;

काठ १०, ६॥; शौ १९, ५५,
५; पै २०, ४१, ९; -ति: ॥तै
२, २, ४, २^१; ५, २, २, १; ॥मै
२, १, १०^२; काठ ५, १^२; १०,
६^२; ३२, १; शौ १३, ३, ७; पै १,
५०, ३; १९, ३५, ८; - ॥तिम
तै २, २, ४, २^१; मै २, १, १०;
काठ १०, ६^२; - ॥ते^१ मा ११,
८३; ३४, ५८; का १२, ७, १८;
३३, २, २१; तै ४, २, ३, १; ५
२, २, १; मै २, १०, १; ४, १४,
१६; काठ १६, १०; १९, १२;
क २५, १; ३१, २.

अक्षपत्न^१ - स्याय^१ मै १,

६, १; २; काठ ७, १३^१; ८, ६^१;
क ६, ४; ७, २^१.

अक्ष-भाग^१ - ग: शौ ३, ३०, ६;
पै ५, १९, ६; -गम् शौ १२,
१, २९; पै ५, ३१, २; १७, ३,
१०.

अक्ष-मुय^१ - येन खि ३, १५,
७^१.

अक्ष-योग^१ - गै: पै १६, १२७,
३.

अक्ष-वत्^१ - वत् काठ ४०, ५१;
पै १, ९६, ३; - ॥वत् तै २, २,
४, १; मै २, १, १०; काठ १०,
६; - ॥वन्तम् तै २, २, ४, १^१;

१) पात्र. काम्यच (पा ३, १, ९) इति सुवन्तादिच्छायां
नाथा. उन्तोदात्तः । अथवा कण्ठवादीनामाकृतिगणत्वात्
काम्य- इत्येतत् तन्वान्तर्भाव्य यक् प्र. स्यात् (पा ३, १,
२७) । ननु धात्वधिकारे प्राति. प्र. नेष्टो भवतीति चेत्
तर्हि नायमनेकान्तिकोऽभ्युपायो यथोभयथा संभवे धा.
यक् प्र. भवति प्राति. च न भवतीति मतं भवति ।
मनस्- नुमस्- प्रथ्. सन्ति हि तावदपराण्यपि कतिपयानि
प्राति. येभ्यो यक् प्र. विहितो भवति । अथापि सुख-,
दुःख- प्रथ्. च यत् पावा. चु. पाठ-मात्राद् धा. इति
प्रहीतुमिष्टेरस्तदपि सम्मूलनिव न भवेत् । तादृशानामपि
धात्वन्नेन जिघृक्ष्यमाणानां वस्तुतो मूलतो धात्वन्तरजत्वे
सति कृतो प्राति. सताभेवाऽणिजन्तानाम् उधातुद्वया व्यव-
हारलामस्य सुवचनत्वादिति यावत् । एवं च यका प्र.
लक्ष्यसिद्धौ संभवन्त्यां काम्यचः प्र. कल्पनाऽप्यन्यथा-
भिप्रायतामिति दिक् ।

१) अ प्रत्ययात् (पा ३, १, १०२) इति लौत्ववि-
नदायाम् अ-प्रत्ययात्त्वतो टाप् प्र. (पा ४, १, ४) । काम्यचः
पक्षे च अ-प्रत्यय-स्वरेण प्राति. स्वरो भवति यक्-पक्षे च
पस. समावस्वरः (पा ६, १, २३३) भवतीति विशेषोऽप्य-
वश्यमवधेयः ।

१) छान्दसं तु १ द. (तु. मू. को.) । प्रकृते च अक्ष-
काम्योद^१ इत्येवं सुपठमिति दिक् ।

१) वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

१) सपा. पै १६, १३१, १ पुरुषतेजाः इति पाभे. ।

१) सपा. शौ १०, ५, ३५ पुरुषतेजाः इति पाभे. ।

१) उस. उप. ल्युङन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
१९३; २, १३९) । १) विप. । उप. < ✓ पा (रक्षणे) ।

१) वस. पू. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १८) ।

१) = सपा. माश ६, ६, ४, ७ तैत्रा ३, ११, ४, १; १, ९
प्राउ १, १; ४ काश्रौ १६, ६, ८ आपश्रौ ६, १३, ५; १६, ११,
३; १९, १३, ५ वौश्रौ १०, १६ : १३; १९, ५ : ४ माश्रौ
६, १४, ६ माश्रौ १, ६, १, ५२; ६, १, ४, २१; २, ४, १९
आय १, १६, ५ कांय १, १७, ७ मांय १, २०, २ आपमं २,
१५, १५ । तां १, ८, ७ अक्षपतिः इति, कौसू १०६, ७
आशये इति प मे. ।

१) भावे ब्राह्मणादेराकृतिगणत्वात् व्यञ्जि जित्स्वरो
वृद्धभावाच्च (पा ५, १, १२४; ६, १, १९७) ।

१) = सपा. आश्रौ ३, १२, २३ आपश्रौ ५, ११, ६; ९,
१, १ कौसू ७०, ६ । मा ३, ५ का ३, १, ५ तै १, ५, ३, १
अन्नापाय इति पाभे. ।

१) वस. समासान्तः स्वरः (पा ६, १, २२३) ।

१) अ^० इति स्वरः यनि. शोधः (१. गो-मुय-प्रथ्.) ।
सपा. भेवा १, ३, ८ गोय २, ३, २१ द्राय १, ४, १०
अक्षपातेन इति पाभे. ।

१) मत्तुपः पित्वाजिपाते स्वरेऽविशेषः ।

१) अक्षवद् धेहि > सपा. आपश्रौ १६, ३४, ४ द्विश्रौ
११. ८, १५ १ मक्षमध्यं हि (तु. BO.) इति पाभे. (यत्र
अक्षवद् धेहि इति शा. धः । तु. सपा. वौश्रौ १८, २१ : ३६) ।

मै २, १, १०; काठ १०, ६^१;
-वान् १०, ११७, २; ११तै
२, २, ४, १^१; ३, ४, ३, ३^१; ११मै
१, ९, ७, २, १, १०^२; ११काठ ४,
१४; ९, १५; १०, ६^१; शौ १८,
४, २१.

११अलवती-ती: तै ५, ३,
४, ६; काठ २१, १; क ३१, १६;
-तीमि: मै ३, ३, ६; -तीम्याम्
मै ३, १, ४.

अल-विद्^१-विद: शौ ६, ११६,
१; पै १६, ४९, ७.

अल-सि(त>)ता^१-ता पै
७, ६, ८.

अन्ना(ज-अ)दु^०-११द: तै १,
६, २, ३^१; ११, ५^१; ६^०, ७,
२, ३; ४; २, १, ३, ३; ६, २^१; ४;
७, ५; ९, १; २, २, ४, १^१; ५, ४, ७,
३; ३, ६, १; २; ६, ६, ५; ३, २, ९,
६, ४, ३, ३^१; ४, ४, ८, १६; ५, ३,
४, ६; ७; ५, ४, २; ६, २, २, ४, २;
७, १, ९, १; ३, ८, १^१; मै १, ४,
१५^१; ६, ९^१; ११^१; २, १, १०^१;

११; ३, १, ९^१; २, १; ४^१; ६^१;
८; १०^१; ४, २; काठ ६, २; १०,
६^१; १३, १२; २१, १; ११; ३२,
१^१; ३२, ११; क ४, १; ३१, १६;
शौ १३, ३, ७६; ६, ९, २, १, १;
५, ७; -दम् मा ३, ५; का ३, १,
५; ११तै १, ५, ३, १६; ८, ५, ७, ६,
५; २, २, ४, १^१; मै १, ६, १; २;
५१; २, १, १०१; काठ ७, १३^१;
८, ६^१; १०, ६^१; क ६, ४; ७,
२^१; शौ १५, १४, १; ३; १३;
१५; १७; २१; २३; -दा: तै
१७, ३, ८, १; ९, १; २; ४,
७, ३; मै ४, २, ८; -दान् मै ४,
२, ८; -दाय का ३, २, ५; तै २,
२, ४, ११; मै २, १, १०१; काठ
१०, ६१; शौ १२, ५५, ५;
पै २०, ४१, ९; -दे काठ ३०, ५;
-देन शौ १५, १४, २; ४; १४; १६;
१८; २०; २२; २४.

अलादी^१-११दी काठ ८,
१२; क ७, ७; -दी: शौ १५,
१४, ५; ११; -दीमि: शौ १५.

१४, ६; १२; -दीम् शौ १५, १४, ७;
९; -द्या शौ १५, १४, ८; १०.
अन्ना(ज-अ)दन^१-नम् तै
२, ५, १, १; २; काठ १२, १०.
११अन्ना(ज-अ)द्य^१-द्यम् तै १,
५, ४, १; २; ६, ११, ६; २, १, ९,
१^१; २, ५, ३; ३, ६, १; २, ५, १०,
३; ६, १, २; ६, ५; ३, ४, ३, ३; ८,
५; ६^१; ५, ४, ४, ५; ६, ८, १; २^१; ९,
२; ३; ६, ३, ३; ६, १, ९, ६; १०,
२; २, ४, ५; ४, ४, २; ६, ४, ५^१;
७, १, ८, २^१; ३, २, १; ५, ३; ७,
४, ४, ३, १; २; ६, ४, ३, ५, ८, ४^१;
९, ३; १०, १^१; मै १, ६, ३, ५, ९^१;
११; ८, ४^१; ९, ७; १०, ६; १२;
११, ८^१; ९; २, १, २^१; ११^१; ४,
११^१; ८^१; ५, ४; ७^१; ३, १, ९, २, २;
५^१; ३, १^१; २^१; ४, १^१; ३; ३^१; ७;
८^१; १०; ६, ७^१; ४, १, ११; ३, ३^१;
४, २; ९^१; ६, ९; ७, ३; काठ ५, १;
६, २; ४; १०, ३^१; ८^१; १२, १०^१;
१३, ७; १४, ६^१; ८^१; ९; १२, १०;
२०, ५; २१, ७; ११^१; १२; २५,

^१) उस. क्तिबन्ते कृत्स्वर: प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।

^२) विप. (शाला-)। तुस.। उप. <?/सि वा ✓सो
वा; यद्वा -चिता- (<✓चि) इति पाठ: संभाव्येत।

^३) उस. उप. अच् प्र. थायादि-स्वरश्च (पा ३, १,
१३४; ६, २, १४४)। स्त्रियां ङीबर्थम् उप. नदद्-भषद्-
प्रभृ. उस. (तु. अथर्-वृ-)। अथवा नदद्-प्रभृ.
अच्-प्रत्ययान्तत्वे सति टकारानुबन्धसापेक्षा: सन्तोऽपि
ट-प्रत्ययैर्नैव निष्पन्ना: द्र.। एवं हि लाघवं स्यात्। एस्थि.
अपि श्वपचु-प्रभृ. स्त्रियां ङीपूटाबन्धनप्रत्ययवतां पर्याये-
णोभावपि अचं च टं च प्र. अपेक्षमाणानामुभयतोमुखी
काऽपि विलक्षणता गतिरिति भूयोऽपि प्रस्तावितविषय-
विभागलक्षणविमर्शः सावकाशः द्र.।

^४) =सपा. आपश्चौ ४, ९, १३ माश्चौ १, ४, २, ३।
आपश्चौ ४, ९, ११ माश्चौ १, ४, २, १ चक्षुष्मान् इति पाभे.।

^५) सपा. माश्चौ १, ४, २, ६ वीर्यवान् इति पाभे.।

^१) पाभे. अत्ति काठ २०, ३ द्र.।

^२) पाभे. अत्ति काठ २०, ६ द्र.।

^३) पाभे. अत्ति काठ २१, १ द्र.।

^४) स्त्रियां ङीपि उदात्तनिवृत्तिस्वर: (पा ४ १, १५; ६, १,
१६१)।

^५) =त्रिशोर्णः शिरोविशेष-। उस. करणे ल्युङन्ते उप.
प्रकृतिस्वरम् (पा ६, १, १९३; २, १३९)।

^६) पाभे. अन्नम् मै २, ४, १ द्र.।

^७) भाप. वानाप. (अञ-) वा। व्यु. कृते ✓अद् > २अञ-
टि. द्र.। यत् तै १, ५, ३, १ इत्यत्र भा. एतत् प्राति. साव
एव यत्ति सिसाधयिषेत्. तदपि समानलक्ष्यत्वादनवर्थं द्र.।
उभयथाऽपि च सामर्थ्यविशिष्ट इह भावोऽभीष्ट इति विवेकः।

^८) सपा. तैत्रा १, ७, १, १ अन्नम् इति पाभे.।

^९) पाठः? अना(न्-आ)द्यम् इति शोधः।

^{१०}) शोधः अद्यात् काठ २३, ६ द्र.।

२, २८, ६; २९, २; ३२, १; ३४,
१०; ३६, १; ६; क ४, १; ३; ३०,
८; ३१, ७; ३८, ५; ४४, ६; ४५,
३; श्रौ १२, ६, ४; १३, ५, १; ६,
१; १५, ७, ४; ५, ८, २; श्रौ ९,
२०, ९; १६, ४, १; १४, १, ४;
-घस्य तै १, ५, ४, २; २, ५, ७, २;
११, ७; ७, १, १०, ४; २, १, ३, २;
२; ३, २; ५, ५; ३, ८, २, १, ३;
४, ३, ४; ५, ३; ७, २; ३, ५, ८, ३;
मै १, १०, १२; ११, ७; ८; १, २;
१, २, ४, ८; ३, १, २; ४; ३, १;
६, ४, १; ३; ६, ९; ४, ३, २; ३;
काठ १०, ३; ६; १३, ७^{१०}; १४,
८; १०; २१, ११; १२; २३, ५;
३४, ५; ३६, ६; श्रौ १५, ८, ३;

पै १९, ५३, ७-९; ५४, ६-९;
-घात् तै १, ६, ६, १; ५, ४, ४,
४; ९, २; काठ २१, ७; १२;
-घाय डमा ३, ५; ६३; २०, ३;
डका ३, १, ५; २१, ७, २; तै ११,
५, ३, १; ७, ९, २; २, १, ९, १; मै
३, ११, ८; ४, ३, ८; ४, ६; ६, ९;
काठ ७, १३^{१०}; ८, ४; ६^{१०}; ९, १५;
२१, ७; २२, २; ३७, १; ३८, ४;
क ६, ४^{१०}; ९; ७, २^{१०}; ४५, ३;
-घे तै २, २, ७, ३; ३, ३, ५, ५, ५,
२, ३, ७; ३, ३, ३; ४, ६, ४; ६, १०,
३; ७, ३, ३, १; २; ५, १५, २; काठ
२०, १; ४; १३; २१, १०; २३,
८; २४, २, ५; ३६, २; क ३१, ३;
३; ६; ३७, ३; ६; -घेन तै २, ६,

६, ४; ७, २; ६, ६, ४, ५; मै १, ११;
८; काठ १४, ८; श्रौ १३, ८,
४-६; ९, १; ३; ५.

अ(ज) > न्ना-वृध्- -धम् क्र
१०, १, ४.

अ(ज) > अन्नियत्-
-यते क्र ४, २, ७.

आद(क) > काठ- -काम् तै ५, ७,
११, १; काठ ५३, १.

आदन- -ने क्र ६, ५९, ३.

आदयितु- -स्तु लि १, ९, १.

आदिन्- केवल°.

आदिनी- १आम°, पुरुष°.

१भाष, चा- -घः मै ३, १०, ३^६;
-घम् तै २, २, ५, १; ६; मै १,
६, ५; श्रौ ८, २, १९; पै १६, ४,

१) सकृत् पामे. अक्षस्य काठ १९, १ द. ।

२) पामे. अक्षस्य मै २, ५, ४ द. ।

३) पामे. अक्षपत्याय द. ।

४) सपा. कौसु ७०, ६ अक्षादाय इति पामे. ।

५) विप. (अग्नि-). उ.स. उप. कर्तरि क्विबन्ते कृत्स्वरः
प्रकृता (पा ६, २, १३१). । पू. सदी. द. ।

१) आत्मेच्छायाम् उ.सं. क्यनि प्र. नाधा. नित्स्वरश्च
[पा ६, १, १९७ (वैतु. सा. क्यजन्तमाह तच्चिन्त्यं
तथास्ते चित्स्वरेणाऽन्तोदात्तापतेः वा. विमकिस्वरापतेश्च
[उ. अघायुत्- > -यतुः. -यते प्रष्ट.]. अतो नित् प्र.
उ.सं. एवेति दिक् [उ. ORN, WG १०६७A च.]] । पाप्र.
क्यचि च (पा ७, ४, ३३) इत्यवर्णस्य यो दीर्घ ईकार
आदिदयते तं क्यनि अप्यतिथिश्च छान्दसो हस्वः द. । यद्वा
हस्तेकारादेशस्यैव मूलतः सतः अङ्गुसार्वधातुकयोः (पा ७,
४, २५) इति सर्वत्रान्यत्रेकारादेशस्थलेषु चारितार्थमाप्नुवानो-
ऽपि दीर्घ इहाऽचरितार्थः द. । आदेशाभावस्थलेषु चापि
कचिद् दीर्घो न भवति (उ. मित्र-यु-, सुन्न-यु-, ✓रघुयु,
✓गातुयु प्रष्ट.). । तस्मात् अङ्गुसार्वधातुकयोः (पा
७, ४, २५) इत्यत उपरिष्ठाच् छन्दसि बहुलम् इति च
ई घ्राष्मोः (पा ७, ४, ३१) इत्यत्र इ घ्राष्मोः इति च
क्यचि च (पा ७, ४, ३३) इत्यत उपरि पुनः छन्दसि
बहुलम् इति च पठ्येत । तेन वेदे क्ये परतः कचिद्

अकारस्य स्थान इकारादेशो भवति, कचिच्च न भवति,
कचिद् अजन्ताङ्गस्य दीर्घो भवति कचिच्च न भवतीत्युभयमपि
लाघवात् सिध्येत् ।

४) ण्वुल् > अकः प्र. लिट्स्वरश्च (पा ६, १, १९३) । प्रत्यय-
स्थकात् पूर्वस्याऽकारस्येत्वाभावः उ.सं. (पावा ७, ३, ४५) ।

५) ण्यन्ताद् अधिकरणे ल्युट् प्र. लिट्-स्वरश्च (पा ६, १,
१९३) । कर्मणीति वै. सा. आहतुः । अत्र प्रयोज्यकर्तृत्वसमर्प-
णस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाद् ण्यन्तात् प्र. उत्पत्तिः द. (उ.
पपा.; वैतु. GW. MW. प्रष्ट. आदन- [=अज-] इति पाठम् आति-
ष्ठमानाश्चिन्त्याः स्युः) । आद्येते यस्मिन् क्षिति कृत्वाऽश्वकर्तृकाऽ-
दनक्रियाधिकरणात्मके पात्रविशेषे वृत्तिः द. [उ. स्क.]. यथा
तस्मिन् पात्रेऽश्वौ सहप्रवेशितमुखौ भवत एवमिन्द्राग्नी देवौ
सुते सोमपात्रे भवत इत्याद्यर्थविस्तरः पुनः वैश. विशेषण-
उपादेयः (उ. स्वादन- ऋ ५, ७, ६ यत्र सा. अपलक्षण-
भेव कर्तरि प्र. पश्यति चमत्कारविशेषकरं करणार्थं च न
पश्यति) । कर्मर्थे (यु >) अन-प्रत्ययान्ताः प्रायेणाऽन्तो-
दात्ता भवन्तीत्यपि सुस्मरं द. ।

१) ण्यन्ताद् ह्रस्वुच् प्र. चित्स्वरश्च (उ. पाउ ३, २९;
पा ६, १, १६३; ४, ५५) ।

२) ण्यत् प्र. तित्स्वरश्च (पा ३, १, १२४; ६, १, १८५) ।

३) ना [न-आ] णः इति सूको. ना [न आ] णः इति च
सुपा. भवति । कस्ययाऽपि स्वरो दुरुपपदः द. ।

९५; -द्या तै ६,४,१०,५; -द्याः
तै ३,४,३,७; ६,४,१०,४; ५,७;
१,१,५; मै १,५,१०; ११; १०,
१३; २,३, २; ३,७,१; ४,५,१;
६,३; काठ २७ ८; २८,१०;
३६,७; क ४५, १; -द्यान् मै
१,५,११; -द्यासु काठ २७, ८.
[°द्य-अन्].

अद् पै १२,३२,१६.

अद्, अद्- ✓अद् द.

अदक्षिण^० - णः मै २, ४, ५; ३;

काठ १२,३; -णम् काठ ३७,

१२॥; -णाः काठ ३७,१२॥; पै

५, ६, ६; -णासः क १०, ६१,

१०; -णेन मै १, ४, १३॥॥.

अदक्षिणीय^० - यः मै ४, ८, २॥.

॥अदक्षिण्य^० - ण्यम् तै १,५,१,२.

१अदत्- ✓अद् द.

२अदत्^० - दत्ते क १, १८९, ५;

-दन् क १०,७९,६.

अदत्त, ता^० - तः शौ ५, ११, ९;

१०; -त्तम् पै ८, १, १०; १०,

६,४,९; -त्ता शौ १२,४,१३.

अदत्त्वा^० शौ १२,४, १९; २३; ४५;

पै १७,१७,८; १८,३; २०,५.

१अदन्नया^० क ५,४९,३.

अददत्^० - दत्त शौ १२,४,२०,२१;

२६; ३४; पै १७,१७, १०; १८,

६; १९,४; -दत्ते मै १,१०; २.

अददिवस्^० - दुषः शौ १२, ४,

४८; पै १७, २०, ८; -दुषे शौ

१२,४,३९; पै १७,१९,९.

१अददिष्ट^० कौ १,१३१; जै १, १४,

७.

अदन- ✓अद् द.

अदन्तक^० - कः तै २, ६, ८, ५॥;

-काय तै ७, ५, १२, १; काठ

४५,३.

१अदन् तिद् पै २०, ७, ५.

॥अदन्दशूक^० - काः तै ६, १, १०,

४.

अदब्ध, द्धा^० - द्धः क १,२४,१३;

७६,२; ८९,५; १२८,१; २,९,६;

२७,१३; ४,४,३; ५,१९,४; ६,७,

७; ७,३६,२; ८,५९,३; ७८,६;

९,७७,५; ८५,३; ९७,१९; १०७,

२; १०, १२८ ६; खि १ ६,३;

४,९,५; मा ४, १५; १३, ११॥;

२५, १८॥; का ४, ५, ७; १४, १,

११॥; २७, ११, ५॥; तै १२, २,

१४, १; ३६, २, ४; ११, ६; २, १,

११, ४; ४, ३, १३, २; ६, १, ५, ७,

१४, ३; मै १, २, ३; ७, १५॥;

३, १६, ४; ४, १०, ५॥; ११, ४; १

१४, १४; काठ ५, १६, १५॥;

२१, १३॥; २२, १४; ३२,

१; ४०, १०॥; क २५, ६॥; तौ

२, ६६४; जै ३, ५५, ५॥; शौ ६,

५३, २; १७, १, १२; पै १८, ३१,

७; १९, ८, २; -तब्धम् क ४,

५०, २; ६, ५१, १; १०, ८७, २४;

खि ६, ३, २; शौ २०, ८८, २; पै

१६, ८, ८; -तब्धस्य क ७, ६६,

६; ८, ४४, २०; १०, ७५, ९; काठ

४०, १४; कौ २, ७०३; जै ३,

४६, ९; -द्व्या क ३, ५४, १६;

१०, ७५, ७; -तब्धाः क १,

१७३, १; २, २७, ९; ३, १, ६; ४,

२, १२; ७, ६०, (२, २८, ३) ५;

*) विप, (अधुर, नवम्ब-, यज्ञ-प्रभृ.)। बस. अन्तोदात्तः

(पा ६, २, १७२)। उप. इदक्षिणा- द्र.।

*) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५५)।

*) अर्थात् यति प्र. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६)।

*) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)। उप. पात्र.

दन्त- इत्यस्य दन्तु > त् आदेशः (पा ५, ४, १४२)। प्र १

उगिदचाम् (पा ७, १, ७०) इति नुमागमः द्र.।

*) तस. नञ्-स्वरः।

*) सपा. पै ८, १, ९; १० °त्तम् इति, R.W. आद° इति

शोधः? ण. तत्त्वम् इति शोधः [तु. टि.]।

*) अर्थः? अदन्न-या इति पपा.। जिह्वार्थे अद(त्र) > त्रा-

(< ✓अद् + अन्नः प्र.) > तु १ इति वै. सा.; [पक्ष] सा.

वार्थाणि इत्यनेन सामानाधिकरण्याऽऽपादकं याच् (पा ७,

१, ३९) इति सुप्र. आह (= अदन्नाणि अनानि इत्यर्थः)।

G.W. प्रभृ. नञ्-पूर्वम् (✓दा[दाने] >) दन्न- [यद्र.] इति

प्राति. इत्यातिष्ठमानाः या इति तृतीयार्थकः प्र. प्रयोगतश्च

किवि. इति। आ ✓अद् (प्रदाने) > भाप. आ-दन्न- >

इच्छार्थे ✓आदन्नय > (भाप.) *आदन्नया- > (तु १)

*आदन्नयया > नैप्र. आदन्नया > यनि. (= प्रदाने-

च्छया) इति तु मतं भवति।

*) सपा. क ८, ४५, २६ अदेदिष्ट इति पाप्मे.। तत्रत्यं टि. द्र.।

*) बस. समासान्तः कप् प्र. (पा ५, ४, १५४)।

स्वरायम् अ-चर्मक- इत्यत्र टि. द्र.।

*) सपा. काठ ४०, १० शौ ५, ३, २ पै ५, ४, २ विश्वतः इति

पाप्मे.।

*) सपा. तै ४, १२, १ आश्रौ ४, १२, २ अदाभ्यः इति पाप्मे.

*) = सपा. ऐत्रा ७, ८ आश्रौ ३, १२, ४। तैत्रा २, ४,

१, ११ शाश्रौ ३, ५, ९ आपश्रौ २, ४, १७ शाश्रु २, १३, ५

अदाभ्यः इति पाप्मे.। ण्) °द्व्याः इति पाठः?

यनिः शोधः (तु. सस्य. टि. ? उपस्यन्ति)।

८, १८, २; १०१, ६; ९, ९७, ५७;
मै ४, १२, १; काठ ३१, १२॥
-०ब्धाः ऋ २, २८ [३ (७, ६०,
५)]; -ब्धान ऋ ६, ५१, ४; ९;
-ब्धानि ऋ १, २४, १०; ३;
५४, १८ [३] -ब्धासः ऋ १, ८९,
१; २, २७, ३; ६, ६७, ५; ८, ६७,
१३; मा ३, १८; २५, १४; का
३, ३, ९; २७, ११, १; तै १, १,
१०, २; ३, ५, ६, १; काठ २६,
११; -ब्धे ऋ ४, ५५, ३;
-ब्धेन मा १, ३०; का १, १०,
२; तै १, १, १०, ३; मै १, १,
११; काठ १, ६; १०; ३१, ५;
क १, ६; १०; ४७, ५; शौ १७,
१, १२; पै १८, ३१, ७;
-ब्धभिः ऋ १, ९५, ९; [१४३,
८; ६, ८, ७]; ६, ७१, ३; मा ३३,
६९; ८४; का ३२, ५, १५; ६,
१५; तै १, ४, २४, १; मै १, ३,
२७; काठ ४, १०; क ३, ८;
शौ १७, १, ९६; पै ८, १४, ९;
-ब्धैः ऋ ६, ४८, १०; कौ २,

१७४; प १८, ३१, ४.

अद्व-क्षत्र- -त्रम् काठ २२, १४.

अद्व-चक्षुस्^a -क्षुः शौ १३, २,
४४; पै १८, २५, ४.

अद्व-धीति^a -तीन् ऋ ६, ५१, ३.

अद्व-व्रत-प्रमति^b -तिः ऋ २,

९, १; मा ११, ३६; का १२,

३, ९; तै ३, ५, ११, २; ४, १, ३,

३; मै २, ७, ३; काठ १६, ३.

अद्व-व्य-आ^a यु^a -०यो मा २,

२०; का २, ५, १; तै १, १, १३,

३; काठ १, १२; ३१, १२; क

१, १२; ४७, ११.

अद्व-व्य-अ^a सु^a -सुः शौ ५,

१, १; पै ६, २, १.

अ-द्व-भ- -मा ऋ ५, ८६, ५.

अ-द्व-भायु^a -युः पै ५, २, ७.

अ-द्व-भ्र- -भ्रम् ऋ ८, ४७, ६.

अ-द्व-यु^a -यः^a ऋ १०, १०३, ७;

मा १७, ३९; का १८, ४, ७; काठ

१८, ५; क २८, ५; कौ २,

१२०५.

अद्व-^b

अद्व- -दः ऋ १, १०५, ३; १८७,
७; ६, ५६, ३; ८, १०, १; २६,
१७; २, ६५, २२; १०, ७२,
६; १२०, ३; १५५, ३;
१८६, ३; खि २, १४, ९;
५, १४, १; खिसा १५, ९;
मा २६, १; २; का २८, १, १;
३; तै ४, २, ८, ३; ५, २, ३,
३^a॥ ६, १, २; ॥ ६, १, ६, ४;
११, ५; २, १, ३; ॥ मै १, ३,
२६६; ४, १^a६; ६, ३; ५;
१०^a; ८, १; १०, ५; ८; ९;
११, ९; २, १, २; ५, ५; १३,
१६; ३, १, २; ३, ४; ६, ७^a; ७,
७-९; ८, ३; ५^a, ७^a; ९, १; ४, २,
२; ६; ४, ९; १०; ५, ३; ७, १-४;
८, २; ६; काठ ५, ३; ७, १२, ८,
१०; ११, ४; १०; १४, ९; १६,
१५; २३, १०; २४, ६; २५, ५;
६; २६, २; २; ३५, २०; ३९, २;
४०, ८; ॥ क ७, ६; २५, ६६;
३७, १; ७^a; ३९, २; ४;
४०, ५^a; ४१, ७; ४८, १८६;

^a) वय. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^b) विप. (अग्नि-) । समानस्वरौ नापू. दिशा द्र. ।
समानाधिकरणः वस. इति सा. G.W., [पक्षे] MW.;
तथा वा व्यधिकरणो वेति बें. MW. ।

^c) विर. (इन्द्राग्नि-) । वस. उप. आयुदात्तम् उलं.
(पा ६, २, ११६) ।

^d) तस. । उप. <√दभाय । सपा. शौ ४, १, ७
न दुभायव इति पाभे. ।

^e) तस. नञू-स्वरः । उप. यद्र. ।

^f) विप. (इन्द्र-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।
उप. दया- (<√दय्) ।

^g) सपा. तै ४, ६, ४, २ शौ १९, १३, ७ अदायुः इति,
मै २, १०, ४ आदायुः इति पाभे. । अ-दायु- इत्यत्रत्यं
टि. च द्र. ।

^h) सना. व्यु? अ-द्व- (<√दस्+कर्मणि क्प् प्र.)
इतीव व्युत्पादयन् शक. स्वरतश्चिन्त्यः । आद्योऽकार
उत्तरस्य मौलिकस्य दकारध्वनिर्विशिष्टस्य सना. गुण-
विशेषाऽऽधायकम् आगममात्रं भवतीति भावाविज्ञानच-
णानां दृष्टिरत्र भवति (वृ. WW १, ९८) ।

ⁱ) =सपा. ऐआ १, ३, ४; ५, १, ६ । तै ३, ५, १०, १
अतः इति पाभे. ।

^j) सपा. मा १३, ८ का १४, १, ८ पै १९, २२, २ अमी
इति पाभे. (वृ. वैप ३) ।

^k) =सपा. आपश्चौ १३, १६, १० । वैश्चौ १६, २० : ८
इष्टम् इति पाभे. ।

^l) सपा. आपश्चौ ५, ९, ११ । माश्चौ १, ५, २, १२ अतः
इति पाभे. ।

^m) अप्राप्तम् अद्वः > सपा. मै ३, ९, ७; १०, १ काठ
२४, ६; २६, २ अप्राप्तम् अमुत्र इति पाभे. ।

†कौ २, ५१३; ८३५^a; ११९२;
†जै ३, ४०, ९; ४, ५, ७^a; ३०, ४;
शौ २, ३, १; ३, ७, ३; १३, १; ४,
२, ४; १९, ४; ५, २, ३^a; ६, १८,
३; १०, ९, ५; ११, १०, ३३^१;
१२, १, ५५^b; १२, ५२, ४^०; २०,
१०, ७^a; १२८, १२; पं ३,
२, ३; ४, १; ५, २५,
४; †दि. १, ३; ८, ७; १६, ७;
१२, ३, १५; १३, १, १५; १४,
३, १६; १५, २३, ८; १६, १३६,
६; १७, ६, ३; १९, ५, ४^d, ५^d;
६^d; ४६, ९[†]; २०, २५, ८; २६,
१; ४३, १; २; -दः-दः शौ १६,
७, ९.

अमी-मी क्र १, २४, ६; १०;
१०५, ५; ९; १०; १२७, ८;
१४१, १३; ४, १८, ११; मा १३,
८^०; १७, ४७, का १४, १, ८^०; १८,
४, १५; †तै ३, २, ११, ३[†]; ३,
७, १; ६, १, ५, ४; मै १, १०,
८[†]; २, २, १[†]; २, ६; ७, १५;
४, ७, ३[†]; १२, ५[†]; काठ ७, १२;

१०, १२; †कौ १, ३६८; †जै १,
३८, ९; शौ ३, ८, ५; २९, १; ५,
८, ५; २१, ८; ६, ९४, १; १०३,
३, ७, ८५, ४; ८, ८, १०; २४;
९, १५, १८[†]; १३, २, १३; पै
१, १०२, १; ५, ६, ८; २६, ८; ७,
१८, ६; १६, २९, १०; १८,
१२, ८^०; २१, ७; १९, १८, १०;
१२, २^०; २०, २४, ९; -०मी^b मा
९, ४०; १०, १८; -मीम्यः शौ
८, ८, २४; -मीषाम् क्र ६, ७५,
१६[†]; १०, १०३, १२; खि ३, २१,
१; †मा १७, ४४; ४५[†]; †का
१८, ४, १२; १३[†]; मै २, ५ १[†];
†कौ २, १२११; १२१३; शौ
†३ २, ५; १९, ८[†]; ८, ८, १९[†];
११, ११, २०[†]; १२, १९[†]; १२
२, ५५; १९, ५२, ४; पै १, ३०, ४;
५६, ४; ३, ५, ५[†]; १६, ३०, ९;
१७, ३५, ४.

अमु[†]-मुना मा २६, १; का २८,
१, २; तै ६, ४, १०, २[†], १[†], १[†]
१, ८, ९; २, १, २; ४, ५, ४; काठ

२६, ४[†]; पै १३, ६, ८[†]; -मुम्
क्र १, ७, ६; ८, १२, ३०; खि ३,
१०, १, २; मा ९, ३८; ३१, २२;
का ११, १, ४; ३, २; ६, २; ३५,
२, ६; †तै १, ५, ४, ४, १, ४^३; १६,
२, ४; ६, १; ११, ६; ७, ६, २६;
२, १, ४, १; ८, १; १०, ३; ३, १,
३६; २, ३; ५, ३; १२, २; ५, ७,
२; ३, ३, ६, १; ५, १, ३; ४; ४, ६,
१, १६; ५, २, १, ७; ९, ५६; ४,
४, १; ६, ५, ३; ८, ३; ६, १, ५, ५;
४, ५, ६; ५ ११, १; ६, १, १; ७,
१, ५, ३; २, १, ४; ४, २; ३, ४, २;
१० ३; †मै १, ५, ५, ६, १३^०;
८, १; ६, ९^१; ६; १०, १९^१; ११,
७^१-९^१; २, १, २; २, १ ६; ५ ६;
७^१; १३; ३, १^१ ६; ५, ११; ६, ६;
३, १, ४ ६; ४, ४^m; ६; ७; ५, १; ६,
१०; ७, ८; ८, ४^१; ९, १^१; ३^१; ४,
३, ४; ४, ८; ६, २ ६; ३ ६; ६ ६;
८; ७, २; ६; ७; ९^१; ६; ८, १०; ९,
१^३ ६; काठ १, १२^m, ५, १; ६, १^१;
३^१; ७, ८; १५; ८, ८; ९^१; १२, ९,

^a) पामे. अदः क्र १०, १२०, ३ द्र. ।

^b) पाम. अदः काठ ७, १२ द्र. । ^c) सपा. पै १, ३०, ४
कामदः (शोधार्थं यस्था. वि. द्र.) इति पामे. ।

^d) रुपा. शौ ६, २५, १-३ इतः इति पामे. ।

^e) पामे. अदः खिषा १५, ९ द्र. ।

^f) सपा. क्र १, १६४, ३९ इमे इति पामे. ।

^g) सपा. शौ १४, २, ५९ इमं इति पामे. ।

^h) = रुपा. मासा ५, ३, ३, १२; ४, २, ३; ९, ४, ३, १६ ।

का ११, ३, ३; ६, ३ कासा ७, २, ३, १२; ३, २, ३ आपश्रौ

१८, १२, ७ कुरवः इति, तै १, ८, १०, २; १२, २ तैत्रा १,

७, ४, ३; ६, ७ आपश्रौ १८, १२, ७; १४, १० भरताः इति

मै २, ६, ९; ४, ३ काठ १५, ७ जनते इति, आपश्रौ १८,

१२, ७ जनताः इति कुरुपञ्चालाः इति च, कासा ७, २,

३, १२; ३, २, ३ पञ्चालाः इति पामे. ।

ⁱ) सपा. तै ४, ६, ४, ५ तैत्रा ३, ७, ६, २३ आपश्रौ ३,

१४, ३ एषाम् इति पामे. ।

^j) अ- [< इडम्- वा, एतद्- वा] > अम् (द्वि१) +
उ (अपरं सना.) इतीव समस्तं सना. स्यादित्युत्पक्षते
ww १, १८७ । अनयैव दिशा नापू. अवान्तरयोः
प्र ति. अपि कश्चिदतिप्राचीनः सार्वनानिकः समास उत्तो-
भयत्र अ (< नञ्) + म (= अस्मदर्थं मौलिकं सना.) + (वल-
विशेषाऽऽधायकमात्रः) उ (इति. नि.) इत्यपि विवृत्तयम्
(तु. ww १, १८८) ।

^k) सपा. तैत्रा १, १, १, ५ आपश्रौ १२, २२, २ । मै १,
३, १२; ४, ६, ३ काठ ४, ४; २७, ८ तेन इति पामे. ।

^l) सपा. क्र १, ३२, ८ अमुया इति पामे. ।

^m) असुम् इति शोधः (तु. काठ २१, १२ सपा. तै ५,
४, ६, ५ अञ्जम् इति पामे. च) ।

ⁿ) असुम् इति पाठः यनि. शोधः (तु. सपा. काठ ३१,
११ तु. क १, १२ संस्कृतः वि.)) ।

३; ११, ३; ४; ६; १२; १४,
२; ७; ८; १०; १२, ९; २०, ८;
२१, २; ६; ७; २२, ३; ६; १३;
२३, १; ८; ९; २६, १; २; ६; २७,
५; २८, १०; २९, ७; ३; ३१,
११; ३२, १; ३३, ८; ३४, ६; १८;
३६, १३; १५; ३७, १३; ४०,
९; ११ १, १२; ३; १२; ४,
२; ६, ५; ७, ३; ५; ७, ८, ६;
३१, १०; १५; २१; ३४, १;
३६, ५; ६; ४०, ४; ५; ४१, ४;
४२, ५; ४; ४५, १; ८; ४७, ११;
१६, २, ६५; १७, १; शौ २,
१२, ४; ३; ३, १; ५, ८, ७; २२,
१२; ६, ७, १; १३, ५, २; ३;
८, ६, १२; ९, ११, १३; १०, ५,
४४; १६, ८, २; ५-२९;
३१; २०, ७०, १२; पै १, ४, ३,
२; ५०, ४; ५९, ३; ६३, ३; २,
५, ४; ३७, ५; ६४, १; ७४,
११; ८५, १; ४, २०, ६; ५,
१७, ३; २५, ७; २७, २; ७,
१८, ५; ९; १६, ३८, ३; ७७,
३; ८०, ३; १३२, १०; १७,
१४, १०; २१, २-९; २२, १-११;
१३; १४; १८, ३, १०; १९,
९, ८, १५, ७; ३०, १३; -सुप्तात्
४४, २६, ६; तै २, ३, १,
४; ५; ७, ३, ११, १; मै १, १०,
१७; ३, ३, ५; ४, ८, ८; काठ
७, १, ८, ४; २४, १; ६; ८; १०;
२६, ६; ३६, १२; ४३, १; ११ ६,
९; ३७, २; ७; ३८, १; ३; ४१,

४; शौ १२, ८, ११; पै ५,
२६, २४; १६, १४४, १०;
२०, ५२, १३; -सुप्तिन् मा
१७, २; का २, ३, ८; १८, १, ३;
११ १, ५, ४, ४; ६, ३, ३; ७,
३, ४; २, ५, ८, १; २; ६, २,
४; ३, ४; ६, ४; ३, २, ८, ४; ५; ४,
४, ११, ४; ५, २, १; ६; ७, ५;
३, ५, २; ६, ३; ७, २; ४, १, २, २,
४; ४, १; ८, १; ९, ४; ११, १; ६;
५, १, ५; २, ३; ४, ३; ४; ८,
३; ६, ६, ३; ९, २; ७, २,
२; ३, ४; १०, २; ६, १, १, १, ८,
५; १०, ५; २, ३, ५; ३, १, २;
४, २, ५; ५, ९, २; ६, ८, ३; ७, १,
६, ४; ३, ४, १; ५, १; २;
१०, १; ४, ११, १; ११, १, ५, ५;
६, १२; ७, ५; १०, १७; २, ५,
११; ८, १४; ३, १, ५; १०; २,
६; ७; ३, १; ४; ४, १; ६, २;
७; ७, १०; ८, ७; ९; ९, ४; ४, १,
८; ११; १३; २, १; ३, १; ४, १०;
८, २; १०; काठ ८, ८; १३; ९,
३; १२; १४, ६; २१, २; ४; ६;
११; १२; २२, १३; २३, ९;
२४, ६; २६, १; २७, १; २;
२८, ४; २९, २; ३०, ५; ७; १;
३१, ६; १०; ३३, ५; ३४, ८; ३६,
११; १२; ११ ७, ३; ८, १; ६;
३१, १७; १९; ३६, ६; ३७, ७;
४०, ४; ४२, १; २; ४४, ४; ४५,
३; ४७, ६; १०; शौ ११, ६, १८;
१२, १०, ११; पै २, ४, ५; ९, २१,

८; ११, ५, ४; ८; १६, २२, ८;
१४६, ७; -सुप्तिन् पै १७, २५,
१; २०, १३, ६; ५०, २; -सुप्ति
४५, ४४, ४; मा १०, २; ३;
४; का ११, २, २; ३; १; तै १,
५, ६, ४; ८, ५; ६, ६, ३; ७, ६, ५;
८, ११, १; १६, १, ८, ५; ४, २,
५; ७, ५, १३, १. मै १, १, ५; ६;
२, १५-१७; ५, १०; १; २, ३, ४;
५; ६, ७; ३, ३, ४; ८, १०; १;
९, ६; १०, १; १; ४, ८, ८; १;
काठ ३, ५; ६; ७, ७; ११, ७; २१,
४; २४, ३; १०; २५, १०; २६,
५; ८; ३१, ३; ४; ७; ३६, १५;
४५, ९; ११ ८, १२; १३; ३१,
१९; ३७, ४; ३८, ३; ४०, ३;
४१, ३; ६; ४७, ३; ४; शौ
७, ११, ८, १; १६, ६, ७; ११; पै
२०, ७, ५-७; १६, १; -सुप्ति ४
१, १६४, १०; ८, ३४, १-१५;
मा ९, ४०; १०, १८; २०; का
११, १, ४; ३, २; ६, २; तै ३, ४,
८, ६; ६, ४, ५, ६; मै १, ४, २;
७; ११; १८, २; ५; ६; २, १, १;
९, २, १; १५, १०; ११; ६, १;
१२; १३, २, १; ३; ४; ३, ५; ६;
६, १; ७, ७; १०, १; ४, ३, १;
४, ६; ५, ५; ६, ३; ७; ६; १;
१८, २; ३, ५; १०; काठ ८, २;
११, ६; १५, १; ८; २१, ७; ३०,
५; ३२, ५; ३४, १८; ३७, १३;
१४; १६, १, ३४८; २, ११५;
११५८; ११५९; ११ १, ३६, ७;

*) आमुं नय इति साः पाठस्य स्थाने सपा. ऋ ६,
११, ४ मै ४, १४, १५ आमुं, न, युस् इति पासे ।

*) गुण्णामुस् > सपा. पै ५, २१, ३; १३, १, ११ नश्यतः
इति पासे । *) सपा. पै ५, ३३, ८ पिबस् इति विभे ।

*) सपा. पै ५, ३३, ९ गिरस् इति पासे ।

*) सपा. शौ १०, १, ३१ अमुन् इति पासे ।

*) सपा. शौ ७, ५२, १ अय इति पासे ।

*) अमुप्यात् इति संस्कारान्तरसंक्षेपः सुपा. नितरा
प्रष्टः । अमुप्यात् (लोकात्) इति शोधः सुलभः द्र. ।

*) पाठः अमुप्याः इति शोधः (द्र. क ६, ७) ।

शौ ६, १३०, ३; १३५, १-३; ९,
१, १०१; पं ३, २९, ३; ३७, १;
५, ९, ८; ३३, ७-९; ७, १८, ४;
१०, १०, ४; ५; १६, ६६, १०१;
१७, २१, १; २६, १-२१;
१९, २६, १५; २०, २८, ३;
६१, १; -मुष्याः का ११, ३, २;
६, २; गौतै ३, २, ९, ६; ५, २, ३, ३;
गौ मै १, ६, ३; २, ४, ५; ६, ६;
१६; ३, २, ३; ६४, ४, ३; ६, २;
३; ७, ९; काठ ११, ६; ११, १४,
२; ८; १५, ७; २१, ६; २७, ५;
२८, १; २९, ८; ३४, १८; ३६,
१५; ४०, ९; गौ ६, ७; ३१,
२१; ४२, ५; शौ ६, १३८, ४;
५; ८, ८, १६; १०, ५, ३६; ४४;
१६, ७, ८, ८, २; ५-२९; ३१; पं
१, ६३, ३; ६८, ५; २, ३७, ५; १०,
१०, ४; ५; १६, ३०, ७; ७७,
३; १३२, १०; १७, २१,
१-९; २२, १-११; १३; १४;
२५, १; ८; २६, १-२१; २९, ३९,
१०; २०, ५०, २; -मुष्याः शौ
४, १६, ९; -मुष्याम् गौतै ५, २,

३, ३; ४, ७, ३; ७, १, ४, ३; मै १,
१०, १८; २, ६, ६; १०; ३, ३,
५; ४, ४, ३; ६, २; ३, ६; काठ
११, ६; १५, ७; २१, ९; १;
२७, ५; क४२, ५; -मुष्यै मा ९,
४०; १०, १८; तै २, ३, १, ४; ५;
मै ४, १, ११; काठ ३१, १३; १;
अमु-तसः (ः) १, १७९, ४;
९, ८१, २; १०, ८५, २५; १५५,
२; खि ४, ३, १; मा ३, ६०;
का ३, ८, ५; तै ३, ३, ६, २; १;
५, ५, ३; ४, ७, १४, ४; १५, १,
१, ४; ४, ७, ३; ७, ५, ७, ४;
गौ मै १, ५, ५; ११; ८, ४; ६;
१०, १२; २, १, ८; ४, ८; ५, ७;
३, ३, ४; ७, ३; १०, १, ४,
३, ७; ५, ५; ६, ३; ९; ७, ३; १४,
१७; काठ १२, १३; १३, ७;
२१, ६; ९; २५, ५; १०; २६, ५;
२७, १; २९, ७; ३०, ४;
३३, २; ७; ३४, ५; ४०,
१०; गौ ३१, २१; ३९, २;
४०, ३; ४१, ३; ४२, १; ४६,
७; शौ १, २०, ३; ५, ३, ११; ८,

३; ७, १२०, १; ८, ९, ६; ११,
१२, ९; १४; १४, १, १०; १;
१८; १८, ३, ३८; पै ७, १८,
३; १६, १८, ९; १८, २, ७;
८; १९, १६, ७; ३८, १६;
४१, ११; २०, १७, ७.

गौ अमुतः-प्रदान- नम्र तै
३, २, ९, ७; -नात् मै १, १०,
६; काठ २, ३, १२; २६, ९;
३६, १; क ८, २; ४१, ४.

अमु-त्र मा १७, २; का २, ३,
८; १८, १, ३; तै १, ६, ३, १, ७;
३, ४; ४, ११, ४; ५, ४, २, ४;
६, ६, १, ४; मै १, ४, ७; ८; २, ८,
१४; ३, ३, ४, ३; ७, ८; ९,
१७; ८; १०, १, २; २-४; ४, २,
९; ७, २; ८, २; गौ काठ २२, ६;
२४, ६; २६, २; २७, १; ३२
६; गौ ३४, १; ४२, १; शौ ८,
१, १८; ९, ३, १०; १३, १, ३९;
पै १६, २, ७; १९, १०; १८, १८,
९.

अमु-भय- -यात् मा
२७, ९; का २९, १, ९; तै ४, १,

१) आमन्त्रिते पराङ्गवज्जिघातः (पा २, १, २; ८, १,
१९) ।

२) सपा. तै १, ८, १२, २ अस्याम् इति पाभे. ।

३) पञ्चम्यर्थे तसिक्तन्ते लिट्-स्वरः (पा ६, १, १९३) ।

४) बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । तस. पूष.
प्रकृतिस्वरम् उस्. (पावा ६, २, २ [तु. भा.]) इति
तु न वक्तव्यं बस. इत्येव च वक्तव्यम् । अन्यथा
हि पञ्चम्यर्थप्रत्ययान्तस्य पूष. कारकत्वाऽभ्युप-
गमात् गतिकारक- (पा ६, २, १३९) इति कृत-स्वरः
स्यात् । यथा चात्र पूष. कारकतया गृह्येताव्ययतया च न
गृह्येतेति तथा अमुत्र-भय- इत्यत्रत्यं टि. द्र. । यदपीह
भा. सर्वविभक्तिं तसिम् प्र. अ-लितमाह, तदापि
नोपादेयम् । तथाहि हि अमु-तुः इत्येवं प्र. स्वर आपद्येत
(तु. तत्र इतुःप्रदानम् इति) । तस्मात् लिट् प्र. इह
पै १-१७

सुवच इति दिक् ।

१) इह SIM पूष. च उप. च पृथक् पदे इत्यादिष्ठते ।
तत्र, उभयाभिनिर्वृत्तस्य संपिण्डितार्थस्य हेतुत्वेन श्रावणे
श्रुतिस्वारस्यप्रतीतिः (तु. नाप्. नै. स्थ.) ।

२) -प्रजानात् इति मूको. अत्र भवतीति नाप्. काठ.
स्थ. संटि. संकेतितं भवति ।

३) सप्तम्यर्थे ब्रलन्ते लिट्-स्वरः (पा ६, १, १९३) ।

४) पाभे. अदः क ३७, ७ द्र. ।

५) तस. उप. भावे क्यप् प्र. (पा ३, १, १०७) तस्य च
पितृवाज्जिघाते धास्व. । ब्रलन्तस्य पूष. सत्यप्यव्ययत्वे
कारकार्थीयत्वात् कारकवदुपचारः । तेन च कारकोत्तरकृत-
स्वरः प्रकृत्या भवतीति सुपपदं द्र. (पा ६, २, १३९) ।
अन्यथा हि साधारणः समासस्वरः (पा ६, १, २२३)
स्यादित्यभिसंधिः ।

७,४; मै २, १२, ५; ३, ४, ६;
काठ १८, १६; क २९, ४; शौ
७, ५, ५, १; पै २०, ६, ४.

अमुया^१ क १, २९, ५; ३२,
८^०; ४, १८, १; ५, ३४, ५; १०,
८, ३; ८९, ११४ (१, ३२, ५);
१३५, २; काठ ३१, १४^०;
शौ ५, २२, १; ७, ५८, ६; १०४,
१^०; १४, १, १०^०; २०, ७४, ५^०;
पै १, ४८, २; १३, १, १; १८,
३, ६^०; १९, ४२, १५.

अमुय्य>आमुप्यायण^२--०ण शौ
४, १६, ९; -ण: तै १, ८, १२, २;

मै २, ६, ९; ३, ६, ९; ४, ४, १;
काठ १५, ७, २३, ५; क ३६, २;
-णम् तै १, ८, १०, २; मै १,
८, ९; २, १, १; ६, ६^०; ३, ३,
५; ४, ६, २^०; ३^०; ७, ९; १, १^०;
काठ ११, ६; ११^०; १४, २; ८;
२१, ७; २७, ५^०; २९, ८; ३४,
१८; ३६, १५^०; ४०, ९; क ४२,
५^०; शौ १०, ५, ४४; १६, ८,
२; ५-२९; ३१; पै १, ६३, ३; २,
३७, ५; १६, ७७, ३; १३२, १०;
१७, २१, २-९; २२, १-११;
१३; १४; -णस्य तै ३, ४, ८, ६;

मै २, १, ९; ६, १^०; ४, ३, १^०; ५,
५^०; ६, ६; काठ ११, ६; १५, १;
३४, १८; शौ १०, ५, ३६;
पै १०, १०, ४; ५; पै १७, २१,
१; २६, १-२१; -णाय काठ
३६, १५^०; पै १७, २५, ८; -णे
शौ १६, ७, ८; पै १७, २५, १;
२०, ५०, २.

अमु-मू खि ५, १२, १^०; काठ
२२, ७^०; क ३५, १^०; शौ ३,
७, ४^०; १३, ६, ७, २०, १२८, १^०;
पै १, ४९, ४; १८, १२, १०;
-मू: क १, २३, १७; ६, ४७,

*) अमु-या (<✓या) -> -यया > -या
इत्येवं प्राकृत्यायित-सहकृतं च सौवरोतरसंक्रम-
विशिष्टं च तृ१ द्र.। पपा. अवग्रहाऽभावो भवति
तत एतद् रूपं यानि. समस्तस्य प्राति. इति मा शङ्कि।
पपा. अवग्रहस्य भावाऽभावयोः सामान्येन समासोऽसमास-
विानगमकत्वे सत्यप्य एकान्तेन तथात्वाऽभावात्। तथा
हि। पाप्र. प्राति. समं समासितरत्वे सति घृणु-या इत्यस्य
च अमुया इत्यस्य च रूपस्य सुवादेशान्ततायाम्
इष्टायामपि पपा. पूर्वोऽवग्रह उत्तरे च तदभावः। तेन
पदकारमतेनैवावग्रहस्य समासमात्रसंकेतात्मकतावादो
निहन्तेत। यदर्थाहाऽऽचार्याः या इत्यंशस्य सुवादेशमात्र-
तामाहुः (पा ७, १, ३९; G.W. प्रभृ.)। तथाङ्गीकारेऽस्य
रूपस्य श्रुतिप्रकारद्विविध्यं बाधकं भवति। तद् यथा।
वाहृच्चे त्रिः पापया इति रूपस्य समानाधिकरणं विप.
भवति (१, २९, ५; १०, ८५, ३०; १३५, २)। अन्यत्र च
सर्वत्रैतत् किञ्चि. भवति। पूर्वस्मिन् प्रकारे तावद् एतत्
किञ्चि. न भवति नाप. च भवतीति सुलभम्। एस्थि.
अप्येतद् सना. रूपम् इति कृत्वा यत् सा. बाधो बुद्धेः
कृत्यायाश्चाऽऽपे सादरो भवति तच्चिन्त्यम्। यच्च
सर्वत्रैतद् रूपं किञ्चि. भवतीत्यवचामभिमतं भवति तत्र
तावत् समानाधिकरणं विप. मृग्य-समाधानं द्र.। अथवैवमत्र
द्र.। उक्त्या दिशाऽतिप्राक्काळे अमु-य->अमुया (तृ१)
इत्याकारिकायां निष्पत्तौ न्यवहारे सिद्धायां सत्यामस्य
शब्दरूपस्य तात्पर्यतः स्या गत्या (=तेन प्रकारेण)
इति पर्यवसानात्तस्यैव चार्यस्य ✓या->उप. अभावेऽपि

अमु- इति सना. स्त्रीप्रकारकस्य या इत्यस्य तृ. प्र.
उत्पत्त्या समर्थमाणत्वात् अदस->अमु- इत्यस्य सना.
स्त्रियां तृ१ एतद् रूपं भवतीति प्रतीतिः संजाता। पपा.
च अवग्रहाभाव एतत्-प्रतीतिजन्मा द्र. (वैतु. या इत्यंशस्य
सुन्विशेषमात्रत्वाऽभावं प्रति जागरूकतायां पपा अदत्र-
या, अघृणु-या प्रभृ. अवग्रह-सङ्कावः। अस्मिन् दर्शने
तावद् यत्रैतद् रूपं समानाधिकरणेन विप. युक्तं भवति
तत्र वस्तुतः *अमुया (तृ१), पापया = *यया (>या)
इत्येवं प्रयोगस्य मौलिकस्य सतः पापया (अमुया) इति
स्मारकं भवतीति सुवचम्। तात्पर्यसादर्याच्चान्ततः
*अमुया इति मौलिकस्य सना. तृ१ रूपस्य चान्यतः
अमुया इति समस्तस्य प्राति. च तृ१ रूपस्य अन्यतः
संभेदे प्राप्तेऽन्तोदात्तं चैतद् रूपम् अभिभवुक्तं सद्
एकमात्रमवशिष्टं प्रयोगतः किञ्चि. च समजनीति
निष्कर्षः।

०) पामे. अमुना पै १३, ६, ८ द्र.।

०) =सपा. तैत्रा ३, ७, ५, १३ आपश्चौ ३, १३, ५।
माश्रौ १, ३, ५, २६ अनु या इति पामे.।

०) अमुय्य + अपत्येऽर्थे फक् > जायनः प्र. प.
अलृक् कित्-स्वरश्च (पा ४, १, ९९; ६, ३, २१; १,
१६५)।

०) पाठः! अमु इति सात, अमुम् इति B.W.
पामे.।

०) सपा. तैत्रा २, ९, १ अम्री इति पामे.।

३१; ९, ११३, ८; खि ५, १५, २;
 †मा ६, १४; २९, ५७; का ६, ६,
 ३†; ॥ २, ४, १०, ३; ४, ६,
 ६, ७†; ५, ३, ९, १; ॥ २, ४,
 ८†; ३, २, ३; १६, ३†; ॥ काठ ७,
 ८; ११, १०; ४६, १†; शौ १, ४,
 २†; १७, ११ २७, १; ६, ६७, १;
 ९, ४, ६; ११, ११, १८; १२, २०†;
 २०, १२९, ७; पै १, ४७, ३; १६,
 २४, ६; १९, ४, १५; ६, १३;
 -मून् खि ३, १, ८†; शौ ५, ८, ८;
 ६, २९, १; ८४, २; ८, ८, ३†; ४;
 ८-११; २४; १०, १, ६; ३१†;
 ११, १, २०; पै २, १६, १; ९, २५,
 १४; १६, २९, ३; ४†; ८-१०;
 ३०, १; ३५, ६; ९१, १; १९,
 ४२, ११; २०, ४८, ७; ६१, १०;
 -मूम क ८, ५१, ८; १०, १२५,
 ७; ॥ ३, २, ९, ७; ५, ३, ७, ४;
 ३, ११, ११ ६, ८, ५; ८, ६; मै २,
 १, ८, ॥ शौ ४, ३०, ७†; ६, ९, ३;
 १२६, ३; १३९, ३; ७, ११८, १;
 ८, ८, ३; १४; १५; १७; १८; ११,
 १२; १३; १९, ५३, ५; पै २, ९०,
 ४; ३, २५, १; १२, २, ५; १५,
 १२, १; १६, ३०, ४; ६; ८; १०२,
 ३; १५३, १; १७, १०, ७†; २२,
 १२; २०, १६ १; २९, ४; ६१,
 ११.

असौ^१ - सौ क १, १०५, १६;

१९१, ९; ५, १७, ३; ८, ९१, २; ६;
 १०, १३२, ४; १४६, १; १५९,
 १; खि ३, २१, १; ४ ८, ५, ५, १,
 ४; मा ७, ३; ९, ३८; १०, २०†;
 १६, ६; ७; १७, ४७; ३५, २२;
 ४०, १७†; का ७, १, ३; १७, १,
 ६; ७; १८, ४, १५; ३५, ४, ५; २१;
 ४०, १, १६†; ॥ १, ७, ६, ३;
 ८, १२, २६; २, १, २, ४; ४, १; ८,
 १†; २, ९, ७; १०, १; ३, २, २, ४,
 १†; २; ६, २; ४, १०, २; ५, २, ५†;
 ५, ५; ७, २; ६, ९, ७; ३, १, ७, २;
 २, ९, ६; ७; ३, ८, ६; ४, ५, ६, १,
 २; ३; ५, १, ४, ३; ५, ८; ८, ६; १०,
 ३; २, ५, ४; ७, ३; ४; ३, ३, ५, ७;
 ४; १०, ३†; ४, ६, ६; ७, ३; १२,
 २; ५, ४, १†; ६, ८, ३; ५†; १०,
 २; ७, १, ३; ४, २; ५, २; ५; ६;
 ६, १, ६, १; ३, ११, ३; ४, १०,
 २; ५, ४, १†; ११, १; ६, ४, ४, ७;
 १, १, ६; ४, ३; २, १, २; ४; २, ३;
 ४, २; ७, २; ३, ५, २; ३; ६, २, ७,
 ३†; ९, २; ३; १०, १†; ५†; ४, १, १;
 २; २, ४; ४, २; ३; ११, १; ५, १,
 ३; २०, १६; ॥ मै १, १, ३†; ५,
 ५†; ७; ९; ११†; ६, ३; ६; ८; १०†;
 ८, १; ६; १०, १६; ११, ७; २, १,
 २†; २, २†; ३, ३†; ६; ९; ४, ५†;
 ८†; ५, ४; ७; ९†; १०†; ११; ६, ६,
 ९, १२†; ९, २†; ३, १, १; ३; ६;

२, ६†; ८; ९; ३, ३; ४†; ५; ८†; ६;
 ६, १; ९; ७, ७; ८, ३; ९, १; ३;
 १०, ४; ११, ८; ४, १, ३; ५; ८;
 ११†; १२; १३†; २, १; २; ३, २;
 ४, ३; ४; ६†; ७; ५, ३; ५†;
 ६, ३†; ६; ८; ७, ३†; ९; ८;
 २; ५; ८; १०†; ९, १०; १९;
 काठ ६, ३; ४†; ७, ४†; ६;
 १४; ८, ४†; ८†; ९, १५; १०,
 १; ५; ८†; ९; ११, ४†; ५; ७†;
 १०; १२, ४; ६; ७; १०; १३,
 ७; ८; १२†; १४, ७; १५, ७;
 ८†; १७, ११†; १८, १९; १९,
 २; ४; ५; २०, ५†; ६†; १३†;
 २१, ५; ८; ९; २२, ८; १३†;
 २३, ५; ८; २४, ६; ९; २६,
 १; ४; २७, १; ८; २८, २†;
 १०†; २९, ७†; ३०, ३; ४; ५†;
 ३१, २; ६†; ९; १०; १३†;
 ३२, २†; ३३, ३; ८; ३४, ८;
 ९; ३६, १०; १५†; ३७, १०;
 ११; १३; ४३, १†; ४५, १७;
 ॥ क ४, २; ३†; ५, ३†; ६, ४; ६;
 ९†; ७, ३†; २७, १†; २९,
 ७; ८; ३०, २; ३; ३१, ७†;
 ८†; २०; ३४, १; ३५, २; ५;
 ३६, २; ३७, ७; ३८, २; ४०,
 ४; ४१, २; ४२, १; ४३, २†;
 ४५, १†; ८†; ४६, ६; ७; ४७,
 २; ६; ९; १०; †कौ २, १२१०;

*) अमूम इति शोधः (वृ. क ८, ५१, ८)।

*) पांमि. अमुम् पै १६, ३८, ३६.।

*) सपा. शौ १० ७, १५ इमे इति पांमि.।

*) पाप्र. एतदेवान्तरं प्राति. < *अदौ < अदस्, ततः
 प्र१ सुलोपश्च (पा ७, २, १०६; १०७)। अर्वाच्या दृष्ट्या
 तु त्रिवृदिदं प्राति. अदस्- इत्येतत्-समानतन्त्रम् अ-तत्तन्त्रं
 च द्र.। तद् यथा। अ-स-औ इत्येते त्रयोऽत्रांशा भवन्ति।

अ इत्यागममात्रमादौ भवति। औ इति अथो प्रष्ट. उप-
 लभ्यमानस्य उ इत्येतत्तय वृद्धमिव रूपम् अन्ते भवति।
 मध्यस्थं च स इति वास्तविकं सना. भवति त (<तद्-)
 इत्येतत्पर्यायभूतमिवेति (वृ. WW १, ८८; १८८; २, ५०९)।
 यद्वा प्रथमोऽवयवोऽपि अ- (<इदस्-) इत्येतत् सना.
 एव स्यादथान्ते च मूलतः समस्तस्य सतः सना. द्वित्व-
 सूचनः औ प्र. इति।

*) सपा. क १०, १२१, १० विशिष्टः पांमि.।

१२१४; शौ १,२६, १; २; २९,
५; २; १४, ३; ३, २, ६; ४, २,
३; ४; १६, ३; ५, ८, ३; ५; ६;
१३०, १; २; ३; ४; १३१,
१; २; ७, ३, १; २; ११, १२;
११; १२, ३, २०; १३, १, २३;
१५, १०, ७; १५, ४, ५; १८, २;
१६, ८, २; ५; २९; ३१; १८, ४,
३६; पै १, १०, ३१; ११, ४;
१०६, १; १२, ३५, १; ४१, १;
३, ५, ६; ४, १९, १-६; १०;
१२६, ३, ६; १५, ३, १; २; १२,
१; ७, २, ७; १८, ३; ८, २०,
१; ९, २५, १६; १४, ३, ९; १६

४३, ९; १७ ३७, १०; १८,
१२, ७०; १७, ३; २५, ९; १९,
१, ७; २, ११; २७, १; २; २९,
८; ३७, १३; ३८, ३; ५३, ७;
२०, ३७, ८; ४९, २; ३; ५२,
१३; ५८, ६; ६०, ९; ६१, ८;
-सौ मा ३८, २; का ३८,
१, २२; तै २, ४, ९, ३१; मै १,
४, २; ४, ९, ७; काठ ११, १०;
-सौ मा ९, ३०; ३५, ६; का
३, ९, ६; काठ ७, २; क ५, २;
शौ ४, १६, ९; ५, ६, ५-७;
१८, ४, ३३; पै ६, ११, ७ ९.
असकौ मा २३, २२; २३;

का २५, ६, २; ३; मै ३, १३, १.
असौसूक्ता पै १७, १२, ४.
अ-दस्त- -स्तम् तै ४, २, ५, ५, ५;
मै ४, १, ३; १; काठ १, ३; ३१,
२; १; ३८, १४, ५; क १, ३;
४७, २; १; -स्ता: काठ
२७, ५; क ४२, ५.
अ-दाति- -तिम् पै १६, ४२, ४.
अदान- ✓अद् द.
अ-दान- -नम् पै १९, ३९, १२;
-नाय शौ १२, ४, ५१; पै १७,
२०, ११.
अ-दानीय- -याय मै ४, २, ८.
अ-दान्य- -न्याय शौ २, ३५, ३५.

१) सपा. शौ १, १६, १ स: इति पामे. ।

२) सपा. ऋ १, १११, ११ विविष्ट: पामे. ।

३) सपा. शौ १४, २, ६० इत्यम् इति पामे. ।

४) इह संबोध्यव्यक्तिविशेषनामस्थानीयत्वाद् आमन्त्रित-
वदुपचारे षाष्टिक आशुदातः (पा ६, १ ११८) ।

५) प्राग्वीयः अक्ष प्र. चित्स्वरश्च (पा ५, ३, ७१;
६, १, १६३) । असौ इत्यत्र टि. द्र. ।

६) =सपा. माहा १३, २, ९, ६; ५, २, ४ । तै ७, ४, १९, ३
तैवा ३, ९, ७, ३ इत्यम् इति पामे. ।

७) तस. नञ्-स्वरः । उप. < ✓ दस् ।

८) सपा. ऋ १०, १०१, ५ विविष्ट: पामे. ।

९) तस. उप. < ✓ दा < दो । नितरां संस्करणाऽन्तरा-

ज्येष्ठ इह मुपा. द्र. । आदौ तावद् हिरण्यशृङ्ग- > ऋ
इति हिरण्यशृङ्ग- > सग्न इत्येवं शोधयः (तु. शौ १०,
६, ४) । ननु शाखाभेदादुभयत्र प्रातिस्विकः स्वतन्त्रः
पाठो यथोपलब्धि समादरणीय इति । ओमिति । तत्
कथमिति यमु. मूको. न समादरणीय इति । मूको. अन्य-
याल्लिङ्गादिति । कथमिति । उच्यते । तत्र हि हिरण्य-
शृङ्गं मणिः इति पाठे 'शृङ्ग' इत्युत्तरवर्तिन्या ओकार-
मात्राया अभावो लिङ्गं भवति यथा मूलतः स्रगयम् इत्येवं
सतः 'अगयं' > 'शृङ्गयम्' इत्येवं वर्णविकारः समजनीति ।
प्रकरणाच्चैतत् स्पष्टं भवति यथाऽत्र 'स्रग्' इत्येव मौलिकं
प्राति. भवति नापरमिति । तथाहि । खादिरफालकृतस्य
मणेः अनुसृतं हिरण्यशृङ्गकण्डेनाऽनुगमनं कृत्वा नन्वनं

प्रकृतं भवति (तु. पै. तत्र २; ६; ७; शौ १०, ६, २; ६ प्रभु.
कौसूरे, २) तद् हिरण्यानुसूत्रण-क्रियासादाय हिरण्यस्रक्तयो-
पचारे स्वाभाविकश्चमत्कारो भवति हिरण्यशृङ्गतयोर्वर्णने
च न काप्युपपत्तिरुपलभ्यते । एवं शब्दभेदघटनसाम्याच्च
छान्दससंघटनसाम्याच्च पूर्वोक्त एवाशयो लब्धप्रतिष्ठो
भवति (तु. त. २, १ इत्यत्र वर्ममह्यमयं मणिः इति) । अतः
पाठस्य सर्वकारिका संगतिम् अनुरूप्यैव शाखासु तत्र तत्र प्राति-
स्विकी नवताऽन्वेष्टव्या नाऽन्यथा यथेह मुपा. इति दिक् ।
अथापि द्वितीयस्य पादस्याऽऽदितः मूको. (इ) द्राहम्
(यद्) इति केवलम् उकारांशोऽस्पष्टेऽन्यथा सुस्पष्टे सत्यपि
तत्स्थाने तृतीयस्य पादस्य साम्यनो यद् दधद् इति
पठित्वा मुपा. छन्दोभङ्ग इव क्रियते श्रुतिस्वरस्य च विहन्यते
तदतीवाऽन्याय्यं द्र. । वसुनोऽदितिं प्रत्युद्वाहो हि यथा
सार्थक इव भवति न तथा तद्वानम् असामर्थ्यादिति
यावत् । १) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद् ।

२) तस. नञो गुण- (पा ६, २, १५५) इति अन्तोदातः ।
उप. अर्हयि छ > इयः प्र. । यत्तु उप. अनीयद् प्र.
कृत्यो- (पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्तश्चेति केचित् सा-
ध्येयुस्तद्विमर्शहिम् । प्र. मौलिकत्वाऽभावप्रसङ्गात् सर्वत्रैव
ल्युबन्तादहार्थं छ-प्रत्ययेनेष्टाऽऽपत्तिदशनाच्च ।

३) विप. (सोम-) । तस. यथतोः (पा ६, २, १५६) इत्युक्तः
स्वरः ।

४) सपा. तै ३, २, ८, २ अनन्यान् इति, मै २, ३, ८
अयज्यान् इति च पामे. ।

अ-दाभ्य-भ्या^{१०} -०भ्यः क १, ३१,
१०; उ, १५, १५; काठ ६, ८;
क ४, ७; -भ्यः क १, २२,
१८; ३, ११, ५; ४, ५३, ४;
५, ५, २; ९, ३, २; २८, ६;
३७, ५; ५९, २; ७५, २; ८५,
६; १०३, ४; १०, ११, १;
२५, ७; २६, ७; मा १८, १९;
३४, ४३; का १९, ७, १;
३३, २, ६; तै ४, ४, १२, १;
७, ७, १; १६, ६, ९, १; २;
मै २, ११, ५; १३, १३; ३,
४, १; ४, ७, ७; काठ १८, ११;
३०, ७; ४०, ३; क २८, ११;
कौ २, ५१; २७०; ६११;
६३५; ६४१; ६४६; ९०६;
१०२०; त्रै ३, ५, १०; २३,
२; ४९, ५; ५१, ६; ५३, ४;
४, ९, १; १५, १; शौ ३, २१,
४; ७, २७, ५; १८, १, १८;
पै ३, १२, ४; -भ्यम् क ३,
६२, ६; उ, १०४, २०; ८, ५,
१२; ८५, ५; ६१, १२; १०१,
१२; २, २६, ४; १०, ११८, ६;

मा ३, १८; उ, २; ८, ४९;
१७, ७८; ३३; १०; का ३,
३, ९; उ, १, २; ८, २२, ३;
१८, ६, १४; ३२, ३, ११;
तै १, १, १०, २; ४, १, २; ५,
५, ४; ३, ३, २, २; ४, २;
५, ६, १; ६, ४, ४, ३; मै १,
३, ४; ५, २; २, १०; ६, ४, ५,
७; काठ ४, १६; ६, ९; २७,
१, ३०, ६; ७; ३९, ३; क ४, ८;
४२, १; कौ २, ११३९; जै ४,
३, ३; त्रै ८, ४, २०; २०,
५८, ४; पै १६, १०, ९; -भ्यस्य
क ८, ७, १५; तै ६, ६, ९, १;
मै ४, ७, ७; -भ्या क १,
१५५, १; तै ५, ७, ४, १;
मै ३, ३, ९; -०भ्या क ५,
७५, ७; ७, ६६, १७; -भ्या:
क ३, २६, ४; -०भ्या: क २,
३४, १०; -भ्यानि क १०,
५४, ४; -भ्यास: क ९, ७०,
[(२, २, ४) ३]; कौ २, ७७५;
-भ्ये तै ६, ६, ९, १; २; -भ्येन
क १०, ११८, ७; तै ६, ६, ९, १;

अ-दाभ्य-स्व^{११} -स्वम् तै ६, ६, ९,
१; मै ४, ७, ७; काठ ३०, ७.
अ-दामन्^{१२} -मान: क ६, ४४, १२.
अ-दामन्^{१३} -मान: क ६, २४, ४.
अ-दाय^{१४} -य: तै ४, ६, ४, २;
शौ १२, १३, ७; पै ७, ४, ७.
अ-दायाद्^{१५} -यात् मै ४, ६, ४.
अ-दाया(य-अद>)दी^{१६} -दी: तै ६,
५, ८, २.
अ-दायिन्^{१७} -यी काठ ६, ६; क ४, ५.
अ-दारस्वत्^{१८} -स्वत् मै ४, २, १४;
शौ १, २०, १; पै १२, १६, ५.
अ-दाशु^{१९} -शु क १, १७४, ६.
अ-दाशुर्^{२०} -रि: क ८, ४५, १५;
खि ५, १२, ४; शौ २०, १२८, ४.
अ-दाश्वस्^{२१} -दाशुष: क ७, १९,
१; २, २३, ३; शौ २०, ३७, १;
-दाशुषाम् क [(१, ८१, ९, ५,
६, ६; ८, ४५, १५; १०, १३३,
२)] शौ २०, ५६, ६.
अदा(श्वस+तर>)शुष्ट^{२२} -रस्य
क ८, ८१, ७.
अ-दास^{२३} -स: पै १, ६४, १.
अ-दास्यत्^{२४} -स्यन् मै ४, ५, १;

१) विप., नाप. (ग्रह-विशेष-).।

२) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्र. ।

३) सपा. अ-दाभ्यः<>अ-दाभ्यम् इति पामे. ।

४) =सपा. माश ९, २, ३, ४२ वागृ १५, १० । तै ४,
६, २, ६; ५, ५, ४, ३ अमर्थम् इति, शांशु ४, १४, २ दसम्
इति पामे. । ५) भावे त्वः प्र. तत्स्वरेणान्तोदात्तश्च ।

६) नाप. (अदात्- [मघवन्-]) । नस. अन्तोदात्तः उप.
१दामन्- (<√दा [दाने]) ।

७) विप. ([अबद्ध-] शाक-). उप. ३दामन्- (<√दा
[<√दो 'बन्धने']]) । शेषं नाप. टि. द्र. ।

८) सपा. क १०, १०३, ७ अ-दयः इति पामे. ।
आ-दायः इति मै. पामे. । सस्व. एपू. टि. दिशा द्र. ।
उप. <√दा [दाने] ।

९) विप. (स्त्री-). तस. उप. व्यु. ? (तु. टि. ?दायाद्-).।

१) सपा. 'यात् <> 'यादीः <> या ३, ४
अ-दायादा इति च पामे. ।

२) विप. (स्त्री-). तस. । उप. कृने तु. टि. अन्नाद्- ।

३) तस. नञ्-स्वरः । उप. <√दा [दाने] ।

४) विप. । उप. दार-सुन्- [विप. =गताविपतित-
पीडित- (तु. तात्रा १५, ३, ७ तु. PW., MW., O
आपश्रौ २, २०, ६) प्रभृ., पत्नीलंसयितृ- इति भा. सा.
[तात्रा ३, ७, ५, १२]. =स्वस्त्रीगमन-समर्थ- इतीव सा.
[शौ.]) ।

५) अर्थपेक्षया नञ्-समासात् तरप् प्र. । तस्मिन्
संप्रसारण-दीर्घाऽऽदिकार्यजातं द्र. । पिच्चाच्च तस्य निघाते
स्वरेऽविशेषः द्र. ।

६) तस. उप. √दस् + भावे घञ् प्र. । एतदादिमन्त्रा-
र्थमात्रमत्र वैकृतभूयिष्ठे सूक्ते सुपठसिब भवति. ।

कौ ६, ७, १, ३, ११९, १, १; प २,
२८, २, १६, ५०, ६.

अ-दाहक- - कः मै १, ८, ९१.

अ-दिग्घ- - गव्य प १९, ५४, १०.

अ-दिति (वप्रा.) - - त्तयः क ७,

५२, १; काठ ११, १२; - त्तये

क १, २४, १; २; १५; ४, ३, ८;

५, ८२, ६; १०, ८७, १८; ११०,

४; मा १२, १२; २९, २९; का

१३, १, १३; ३१, ४, ५; तै १,

५, ११, ४; ४, २, १, ४; मै १,

२, १८; ४, १३, ३; १४, १७;

काठ ३, ८; १६, ८; २०; ४०,

११; क २, १५; कौ ३, १, ४;

जै २, ५, १; शौ ५, १२, ४;

७, ३५, १६; ८८, ३; ८, ३, १६;

१८, ४, ६९; पै १६, ७, ८;

- ति: क १, ४३, २; ७२, ९;

८९, १०^१; १४४, १६; ९५,

११; ९६, ९; ९८, ३; १००,

१९; १०१, ११; १०२, ११;

१०३, ८; १०५, १९; १०६,

७; १०७, ३; १०८, १३; १०९,

८; ११०, ९; १११, ५; ११२,

२५; ११३, २०; ११४, ११;

११५, ६; ९, ९७, ५८; ११०६,

७; ४, ५५, ७; ११०७, २;

४, ५४, ६; १०, ६६, ३; १५३,

३; ११६२, २२; ४, ३९, ३;

१११, ६; २, १, ११; २७, ७;

४०, ६; ७, ४०, ४; ३, ४,

११; ७, २, ११; ५४, १८; २०;

४, १, २०; २५, ५; ५, ३१, ५;

४२, २; ४४, ११; ४६, ६;

४९, ३; ५१, ११; ५९, ८; ६,

५१, ११; ६७, ४; ७५, १२;

१७; ८, ४७, ९; ७, ९, ३;

३५, ९; ३८, ४; ४०, २; ५१,

२; ६०, ८; ६६, ६; ८, १२,

१४, १३, ७; ८, १८, ६^१; ७;

२५, ३; १०; ४७, ९; ४८, २;

९, ८१, ५; १०, ११, २; १२,

८; ३६, ३; ६३, ३; ६४, १३;

६५, १; ६६, ४; ७२, ४; ५;

९; ९२, ११; १३२, ६; खिसा ३,

६; मा १, १४^१; १९^१; ४, १९;

२१; ९, ३४; १०, ९; ११, ५७;

५९^१; ६१; १३, १८; १४, २९;

१७, ४८^१; १८, २२; २५,

२३^१; ४५; २८, २५; २९, ४;

४९^१; १३३, १६; ४२; ३४,

३०; का १, ५, १^१; ७, १^१; ४, ६, ३;

७, १; १०, ६, ४; ११, ४, ६;

१२, ५, ८-१०; ६, १; १४, २,

३; १५, ९, २; १८, ४, १६^१;

१९, ७, ४; २७, ११, १०^१;

३०, ३, २; ३१, १, ४; १३२, १,

१६; ३, १३; ३३, १, २४^१;

तै १, २, ४, २; ५, १, ५, ३, ३०;

११, ५^१, १; ६, १२, ६^१;

७, ११, २७; ८, १२, २; १२,

२, ६, १; ३, १, २; ३, १, ४, ४;

२, ५, १; ३, ११, ३; ४, ११, २^१;

५, ६, २^१; ४, १, ५, ३; ४^१; ६, १;

२, ९, १; ३, १०, १; ४, ९, १; १०,

१; १२, ५^१; १६, ६, ४; ९, ४;

७, ९, १; १५ १, ७, १^१; ११,

२; ३, ४, ४; ५, १, ६; १६,

१, ५, ३; ७, ५^१; ४, ७, २; ५,

६, १; ७, ५, ४, २^१; मै १, २,

४^२; १५; ६, १२^१; ९, २;

१०, २०^१; ११, ६^१; १०^१; २,

१, १२^१; ३, ५; ५, २^१; ६,

९; ७, ५; ६^१; ८, ६; १४, ११,

५; ६; १३, २०; १३, १, ७^१; ६;

८^१; ६; २, ६; ७, १^१; २, ५; ६;

९, १; १६, २^१; ३^१; १४, १,

१^१; २^१; ५-७; १३; २, ३; ३,

८; ४, ३^१; ९; ८, १०^१; ९, १^१;

११, ४^१; १२, १^१; ६; ०; ४;

६; ११४, १; ४^१; काठ १, १०;

११^१; २, ५^१; ७, २; ९; १५;

१६; ८, २; १०; १६; १७; ९,

१०; ११, ६, ८^१; १२, १४^१;

१३, १; ३^१; १४, ४^१; ६; १५,

७; १६, ५^१; ६; १६; १७,

५; १८, ११; १९, ६; ७^१;

२१, १; २२, १४^१; २३, ८^१;

९; १२; २४, ३^१; ४; ६; २६,

२; ३०, ४; ५; ८; ३१, १; ४;

५; १४; ३२, १; ३३, १; १४;

३६, १४; ३९, ३; १३; ४०, ९;

४६, १; २; ५; क १, ११^१; १७;

१) सपा. तैत्रा ३, ७, १२, ३ तैत्रा २, ६, २। तैत्रा
२, ४, १ कामा १२६: ६ अ-दिस्सन् इति, मै ४, १४,
१७ अ-दिस्सन् इति च पामे.।

२) व्यु. कृते वृ. टि. अ-क्षोषुक-।

३) वप्रा.। नाप. व्यप. च। तस. नल्-स्वरः। उप. कृते
द्वि-वि- टि. उच. च द्र.।

४) =सपा. माण १, १, ४, ५; १, १, १४। तै १, १, ५, ०; ६,

१ काठ, क १, ५; ६; तैत्रा ३, २, ५, ६; ६, १ पृथिवी इति
पामे.।

१) सपा. मै १, ७, १; ५ काठ ८, १४; ९, ३ क ८, २; ६
आदिष्य इति पामे.।

२) सपा. माथ्रौ २, ३, २, १३ वायुः इति पामे.।

३) सपा. मै ३, १६, ४ माथ्रौ ४, १२, २ अदितेः इति
पामे.। ४) पामे. सत्य. अच्छिन्नपत्रा द्र.।

१८; ५, २; ६, ५; ७, १; ७, ६; १;
 २६, ४; २८, ११; ३०, ४; ५;
 ३६, ५; ३७, ४; ५; ७; ७;
 ४०, ५; ४६, ७; १४, १;
 ४, ५; १, १; १०२; २९९;
 २, ७०३; १२१६; ३, १, २;
 १, १, १, ६; ३१, ७; २;
 ५, २; ३, ४६, ९; शौ ३, २२,
 १; ५, २६, ६; ६, ३, १; ४, १;
 २; ७, १; ६८, २; ८१, ३;
 १२०, २; ७, ६, १; १८, ३;
 ८, ९, २१; ९, १२, ३०; ११,
 १, १; ११; ३, ४; १२, १, ६१;
 १५, ६, २०; १८, ४; १८, १, १,
 १९; ३६; ३, २७; १९, १०,
 ९; पै २, ३६, ४; ६६, ५; ८०,
 ३; ३, १५, ३; १८, १, २३, ३;
 ४, २८, ७; ५, ११, ५; ३७,
 ७; ४०, २; ६, १०, ३; ८, १४,
 ११; ९, २, ६; १२, २; १०,
 ६, २; १२, १, १६; १३, ८,
 ९; १६, १९, ९; ४७, ५; ५०,
 १०; ५३, ९; ८९, १; ९०, २; १३९,
 ११; १७, ६, १०; १९, २, १; २;
 ७; १७, ३; १५; ४०, १५; २०,
 १, ५; २, ५; २४, ८; -तिम् क्र
 १, ८९, ३; १०६, १; १३६, ३;
 १५२, ६; ४, २, ११; २५, ३;
 ५५, ३; ५, ४२, १; ४६, ३; ६२,
 ८; ६९, ३; ६, ५०, १; ५१,

३; ४; ७, १०, ४; १८, ८; ३९,
 ५; ८, १९, १४; १०१, १५; ०,
 ६३, ५; १०; ६५, ९ (६६ ४);
 १२, १४; ११००, १-११;
 मा ९, ५; १०, १६; १३,
 ४३; ४९; १८, ३०; २१, ५;
 ६; २५, २; १६; ३३, ४९;
 का १०, २, १; ११, ५, ७;
 १४, ४, ६; ५, ३; २०, १, १;
 २३, १, ५; ६; २७, २, २;
 ११, ३; ३२, ४, ६; तै १,
 ५, ११, ५; ७, ७, १; ८,
 १२, ३; ४, २, १०, २;
 ५, ५, ४, ४; ७, १३, १;
 ६, १, ५, ३; मै १, ११, १;
 २, ६, १; ७, १७; ३, ७, १;
 १५, २; ४, १०, १; काठ २,
 ३; ७, २; १३, १४; १५, ७; १६,
 १७; २३, ८; ३०, ४; ५; ४०,
 ५; ५३, ३; क ५, २; २५, ८;
 ४६, ७; शौ ३, ८, २; ७, ६, ३;
 ७, १२; १८, ४, ३०; पै २, ३०,
 २; ३, ९, ४; ४, २८, १; ११,
 ५, २; ७, ११; १३, ५, २; २०,
 १, ७, ८; ९; -ते क्र २,
 २७, १४; ८, २७, ५; मा ३,
 २७; ८, ४३; ३८, २; का ३, ३,
 १९; ९, ६, २; ३८, १, २;
 तै १, ६, ३, १; २, ३, १, २; ७, १,
 ६, ८; मै २, १, १; ४, २, ५, ९, ७;

-ते क्र १, ९४, १५; २, २९,
 ३; ४, ५५, १; ७, ६२, ४; ५,
 ५१, १४; ६, ५१, १५; १०, ६२,
 १७; ६४, १७; ७, ६०, १;
 ८, १८, ४; ६७, १०; १४; १८;
 १०, ३९, ११; ६४, ५; मा ११,
 ५६; का १२, ५, ७; तै १, ५,
 ३, १०; २, ३, १०, ३; ४, १,
 ५, ३; मै १, ६, १०; २; २, ३,
 ४; ७, ५; १४, १२, ४; १४,
 ११; काठ ७, १३; ८, ६;
 ११, ७; ८; १६, ५; ३६, १५;
 क ६, ४; ७, २; शौ २, २८,
 ५; १२, ३, ११; पै १२, १,
 १५; १५, ५, ३; १७, ३७, १;
 -ते क्र १, ११३, १९; १६६,
 १२; १८५, ३; ४, १२, ४; ४२,
 ४; ७, ४१, २; ६०, ५; ८२, १०;
 ८३, १०; ८७, ७; ८८, ७; ८,
 १८, ५; ९, २६, १; ६९, ३; ७१,
 ५; ७४, ३; ५; ९६, १५; १०, ५,
 ७; ११, १; ६३, २; ७०, ७;
 ७२, ४; ८; १८५, ३; खि ५,
 ७, १, २; १५, ३, ३; ३४,
 ३५; का ३, २, २५; १५, ८, ४;
 ३३, २, ३; तै ४, ७, १५,
 ७; मै १, ३, ९; ५, ४; ३,
 १६, ४; ५; १४, ६, ९; १३,
 २; काठ २, १५; ७, २; १;
 १५, १३; ३१, १४; क ५, २;

१) सपा. पै १९, १, १४ वरुणः इति पाभे. ।

२) सपा. आपमं २, १, १ प्रभु. । पाठ २, १, ६; ७
 अदिति इति पाभे. ।

३) विर. (परुष्णी-। लु. वें. सा. G.W. प्रभु.) ।

४) पाठः ? उद्गी. सा. च = अदिति (सं२) अश्विनौ
 इतीव. । P.W. G.W. प्रभु. यनि. एवेति. ✓ अर्द्ध [द्विषायाम्]

> [भावे] अदितिः इति शोध इति मतं भवति ।

५) वेद्यदिति > सपा. मा ३, ५ का ३, १, ५ पृथिवि

देवयजनि इति पाभे. ।

१) सपा. तैत्रा २, ७, ७, ५ तैत्रा २, ५, १ आपमं २,
 ४, २ कौश १. १९, १० शागृ १, २७, ७ अदितिः इति पाभे. ।

२) सपा. मै २, ८, ५ माश्रौ ६, २, १, २४ अदित्याः इति,
 मा १४, २५ तैत्रा ३, ९, १; ५, ३, ४, २ माश्रौ ८, ४, २, ९ अदित्यै
 इति पाभे. । ३) पाभे. अदितिः काठ २, १४ द्र. ।

४) = सपा. माश्रौ १, २, ७ । का २, ५, ३ तै १, ६, ५, १
 माश्रौ ४, ११, १ माश्रौ ३, ३, १२ अदित्याः इति पाभे. ।

शौ २, २८, ४; ३, १६, २; ७, ८, १; ११, १, २४; १३, ३, ९; १५, ६, २१; १८, १, १८; १६, ३१, २; ६, २, ९; १५, २, ३; १६, ११, ४; २०, १, ६; १०, २; -०त्तेः क २, २८, ३; -त्त्या तै ५, १, ७, १; ६, १, ५, २; काठ १९, ७; क ३०, ५; -त्याः मा १, ११; १४^१; १९^१; ४, २२^d; ३०; १४, ५; का १, ३, ८; ५, १; २, ३; २, ३, ४; ५, ३; ४, ७, २^d; १०, १; १५, १, ५; तै १, १, ४, २; ५, १; ३, ६, १; २, ८, १^१; १०, १^१; ३, ४, २^१; ६, ५, १०; ६, १, ११, २^१; ३, २, ४^१; मै १, १, २^१; ३; ५, ६; ७^१; २, ६^१; १३^१; २, ७, ६; ८, १; ५^१; ३, १, ७^१; ७, ८^१; ९, १^१; १५, ४; ७^१; ४, १, २^१; ५, ६^१; ७^१;

१३; २, ३^१; ३, ८^१; ९, ७^१; काठ १२; ५^१; ६^१; ९; २, ६^१; ७^१; ३, १^१; ५, १; १६, ५; १७, १; ४^१; १९, ६^१; २०, १०; २१, १^१; २४, ६^१; २६, २^१; ३१, १; ४; ५^१; ३२, १; ४७, १०^k; ५३, १२^१; क १, २; ५^१; ६^१; ९; १९^१; २, १^१; ८^१; २५, १०; २६, ३; ३०, ४^१; ३१, १२; ३७, ७^१; ४०, ५^१; ४७, १; ४; ५^१; शौ ३, २२, १; ५, १, ९^१; १३, १, ३८; २, ३७; पै ३, १८, १; ९, १२, ३^m; १८, १८, ८; २१, ३^f; २४, ४; -त्याम् तै ५, १, ७, १; ६, १, ५, १; काठ १९, ७^१; क ३०, ५^१; -त्यै मा १, ३०; २, २; ४, ३०^१; ११, ५९; १४, २५^१; २२, २०^m; २४, ५^१; २५, ४; ८^१; २९, ६०; ३८, १^१; ३, का १, १०, २; २, १, २; ४, १०,

१^१; १२, ५, ९; २४, ७, २^m; २६, १, ९; २, ४; २७, ४, १; ८, १^१; ३१, ५, १; ३८, १, १^१; ३^१; तै १, १, २, २; ४, १, ५, ४; ३, १, १^१; ५, ३, ४, ३^m; ५, २०, १; ६, १८, १; ७, १६, १^१; २२, १^१; ७, ३, १५, १^m; ५, १४, १^१; मै १, ११, १०; २, ५, २^१; ६, १३; ३, १२, ५^m; १३, ६; १०; १५, १०; ४, ९, ७^१; काठ ८, १०; ११, ८; १२, १३^१; १३, ३; १५, ४; ९; ३०, ४^१; ५^१; ३६, १४; ४३, ५^m; ४५, १०; ४७, १०; ४९, ८; ५३, ६^१; क ७, ६^१; ४६, ७^१; पै २०, १७, १^m.
† आदित्ये^१ - यस्म क १०, ८८, ११; मै ४, १४, १४.
आदित्य, त्या^१ - ०त्त्य^१ मै १, ७, १; ५; शौ ५, २१, १०; ११, १२, ४; १७, १, २५; -०त्य क १, २४, १५; ३, ५९, २; ८, ५२,

^a) सपा. अदिते: <> अदित्या: इति पामे.।

^b) अदिते: <> अदित्या: इति पामे.।

^c) षष्ठ्यन्तस्य पूर्वामन्त्रिताङ्गवद्भावे निघातः (पावा २, १, २ पा ८, १, १९) द्र.।

^d) = सपा. माश ३, २, १, ४ काश ४, ३, १, ४ काश्रौ ७, ६, १८। तै १, २, ५, १; ६, १, ८, २ मै १, २, ४; ३, ७, ६ काठ २, ५; २४, ४ आपश्रौ १०, २३, २ माश्रौ २, १, ३, ४ पृथिव्याः इति पामे.।

^e) पामे. अदिते: काठ ३१; १४ द्र.।

^f) सपा. अदित्या: (आपश्रौ १०, २७, १० प्रभु. च)

<> अदित्यै (माश ३, २, ४, १ काश्रौ ७, ६ च) इति पामे.।

^g) = सपा. माश्रौ १, २, २, २० माश्रौ १९ काश्रौ ७, २ तै १, १, ६, १ माश १, २, १, १६ तैत्रा ३, २, ६, २ आपश्रौ १, २, १, ३ दिवः इति पामे.। ^h) पामे. अदिते: काश्रौ १५, ८, ४ द्र.।

ⁱ) सपा. अदित्या: <> अदित्यै इति पामे.।

^j) सकृत् सपा. अदित्या: <> अदित्यै इति पामे.।

^k) सपा. तै ५, ५, २०, १ दिव्याः इति पामे.।

¹) सपा. अदित्या: <> अदित्यै इति पामे.।

^m) शोधितः पाठः (तु. टि. ? निविष्ट-वह्निः)।

ⁿ) = सपा. माश १३, १, ८, ४^१ तैत्रा ३, १, ४, ५, ६, ६; ८, ११, २^१। शांश्रु २, १४, ४ सकृत् अदित्ये इति पामे.।

^o) = सपा. तैत्रा ४, ८, २; ५, ७, २ आपश्रौ १५, ९, ५ माश्रौ ४, ३, ५। मा ३८, ३ माश १४, २, १, ८ इन्द्राण्यै इति पामे.।

^p) सपा. शौ १, १८, २ अस्मभ्यम् इति पामे.।

^q) नाप. (स्ये- [तु. या २, १३; ७, २९])। शुभ्रादे- राकृतिगणत्वाद् अपत्येऽर्थे ढक्-पुण्यः प्र. आदित्यद्विद्वन्तो- दात्तश्च (पा ४, १, १२३; ७, २, ११८; ६, १, १६५)।

^r) वप्रा.। विप. (शर्मन्- प्रभु.), नाप. (देव-विशेष- [यह.] देवगण-विशेष- प्रभु.)। विप. पक्षे < आदित्य- इति, नाप. च पक्षे < अदिति- इति। < आ ✓ दा (दाने) वा आ ✓ दीप् वेति या १, २, १३ प्रभु.। प्राग्दीव्यतीया येऽर्थास्तेषु ण्यः प्र. (पा ४, १, ८५)।

^s) पामे. अदितिः तै १, ५, ६, ३ द्र.।

७; १०१, ११; खि ३, ४, ७;
 तमा ८, ३; ५६; १२, १२;
 ३३, ३९; तका ८, १, २; ३६;
 १३, १, १३; ३२, ३, १०; तै
 १, ४, २२, १; ५, ११, ३; ३,
 ४, ११, ५; ४, २, १, ४; ६,
 ५, ६, ५॥; तै १, २, १८; ३,
 २६; ४, ६, ९६; १०, २; १४,
 १७; काठ ३, ८; ४, १०; ८,
 १४; ९, ३; १६, ८; २३, १२;
 २८, ६; ४०, ११; क २, १५; १;
 ३, ८; १; ८, २; ६; ४४, ६;
 तिकी १, २७६; २, ११३८; ३,
 १, ४; जै १, २९, ४; २,
 ५, १; ४, ३, २; शौ ७, ८८,
 ३; ९, १३, २२; १३, २, ३;
 २८; २९; १; १८, ४, ६९;
 २०, ५८, ३; पै ४, १६, ८; ५,
 ३९, ५१; १६, ९०, ९०; १५१,
 ४; १५२, ७; १८, २०, ७; २३,
 ५; ६; १; १; ३२, ८; -त्यः
 क १, २५, १३; ५०, १३, १०५,
 १६; १६३, ३; १९१, ९; २, २८,
 ४; ३, ५९, ५; ७, ८४, ४; खि ७,
 ७, ८; मा २६, १; २९, १४; १;
 ३२, १०; ३९, ६; का २८, १, १;
 ३१, ३, ३; ३५, ३, १०; ३९,
 ४, १; ॥ तै १, ५, ९, ४; ७, ६,
 ३; २, १, २, ४; ४, १; ८, १;

२; २, १०, १; ३, २, ४, १;
 २; ४, १०, २; ५, ८, १; ६, ६,
 ३; ३, ३, ८, ५; ६; ५, ५, २;
 ४, ६, ७, १; ७, ७, २६; ५, १,
 ८, ६, १०, ३; २, ५, ४४; ३, ३,
 ५; १०, ३; ४, ६, ६; १२, २;
 ५, १, ६; ७, १, ३; ४, २; ५, २;
 ५; ७; २६, १; ६; ६, १, ५, १;
 ७, ५, २; १, ६; ४, १०, २; ५,
 ३, ४; ४, १; ६, २; ३; ४; ५;
 ७, १, १, ६; २, ७, २; ३, १०,
 १; ५; ५, ४, १; १६, १६;
 १९, २६; ॥ तै १, ५, ७; ११;
 ६, ३; ६; १२; ८, १; २; १०,
 १६; १६; २०; ११, ७; २, १, २;
 २, २; ३, ३; ६; ५, ७; ९-११;
 ६, ५; ३, १, १०; ३, ८; ६;
 ६, १, ७, १; २; ५; ७; ८, ४;
 ९, १; ३; ४, १, ५; ८; ११;
 १२; १३; २, १; २; ३, ८; ५,
 ५; ६, ३; ८; ९; ७, ३; ८,
 ५; ८; १०; ६; २३; २५;
 १४, १४; ६; काठ ६, ३; ७, ६;
 ८, ४; ८; २, ३; १५; १०,
 ८; ११, ४; ५; ६; १०; १२,
 ६; १३; ७; ८; १२; १४, ७;
 २०, ५; १३; २१, ८; २२, ८;
 १३; २३, ८; २४, ६; ९; २६,
 २; ४; २७, ८; २८, २; ६;

१०; २९, ७; ३०, ३; ५;
 ३१, ६; १०; १३; ३२, २; ३३,
 ८; ३४, ९; ३६, १०; ३७, ९;
 १०, ११; १३; १४; ४०, ६; ४५,
 ४; ११; १५; ॥ क ४, २; ६,
 ९; ७, ३; ८, ६; ३१, ७; ३५,
 २; ५; ३७, ७; ३८, २; ४०, ५;
 ४१, २; ४४, २; ६; ४५, १; ८;
 ४६, ६; ४७, ६; १०; जै १, १२,
 १०; शौ २, ३२, १; ४, २९, ६;
 ६, ५२, १; ९, २, १५; ११,
 ११, २५; १२, ११; १६; १५,
 ४, १८; १०, ७; १५, ४; १८,
 २; १७, १, २४; १९, ९, १०;
 पै २, १४, १; ३, १७, ५; ४,
 १६ १; ७; ८, २०, १; ९,
 १२, ७; १२, ७, २; १५, १३,
 ६; १६, ७५, १२; ७७, ५;
 १५०, १०; १५२, ४; १६, ७,
 ५; -त्यम् क १, २४, १३; ४,
 १, २; १०, ३६, ४; मा १३, ४१;
 का १०, ५, ५; १४, ४, ४; ॥ तै
 १, ८, १, १; ९, १; २०, १;
 २, १, ४, १; ८, १; १०, ३;
 २, ६, १; ३, १, ३; ५, २, ३;
 ५, ३; १२, २; ५, ८, २; ३,
 ३, ८, ६; ५, ५, २; ४, २, १०,
 १६; ५, ३, ६, १; ६, २, ६, १;
 ५, ६, ५; ॥ तै १, ६, ८; १०,

१) पामे. अदितिः तै १, ५, ३, ३ द्र. ।

२) सपा. क ८, १०१, ११ देव इति पामे. ।

३) पामे. अग्निम् क १०, १२६, ५ द्र. ।

४) मुपा. आदित्य देवा इत्यत्र द्वितीये पदे साहितिको
 दीर्घः द्र. ।

५) सपा. तैआ १०, १, २ मना १, ७ सूर्यः इति पामे. ।

६) सपा. मै २, ४, ८ सूर्यः इति पामे. ।

७) सपा. काठ २०, ३ सूर्यः इति पामे. ।

८) सपा. काठ २२, ६ क ३५, १ आदित्याः इति पामे. ।

पै १-१८

१) सपा. काठ २९, ९ सावित्रः इति पामे. ।

२) सपा. मा २३, १७; का २५, ४, ६ सूर्यः इति
 पामे. ।

३) सपा. काठ २३, ८ आदित्यम् इति पामे. ।

४) पामे. अग्निः काठ ४५, १३ द्र. ।

५) सकृत् आदित्यो देवः > सपा. तैआ ३, १, २, ८
 अज्ज एकपाव इति पामे. ।

६) सपा. श्र १०, १४१, ३ मा ९, २६ तै १, ७, १०, ३
 मै १, ११, ४ माश ५, २, २, ८ आदित्यान् इति पामे. ।

२०; २, २, १; ३, ५, ५, ११;
७, १७; १३, १५; ३, ६, १०;
८, ४; ४, ३, ४; ४, ८; ६, ९;
८, १०; ६, २३; २५; काठ ६,
१; ३; ८, ९; १०, १२; १४,
२; १६, १७; २२, १३; २३,
८, १; २४, ३; २८, ६; ३०,
५; ३३, ६; ८; १३, १२;
४, २; ७, ५; ३६, ५; ६;
३७, ४; ४४, ६; कौ १, ११;
जै १, १०, ११; ५; कौ ३
२०, ४; १०, ८, १७; १५,
४, १७; १०, ११; १७, ९;
पै ३, ३४, ६; २, १२, १;
१२, ७, ३; १४, ३, २६; १६,
१०, ८; -त्या क्र २, २८,
१; ३, ५, ३; ११, ७, ६,
३; २, १, ३, ५; ४, २, ५, १,
८, ६; २, १, ३, ५, ४; ६, ३,
८, ३, ४, ५, ५; १३, ४, ७,
८, ३, ५; ६, २, १, २, ५,
१०; ३, २, १, ४; ६, १, ७,
७; १०, १; ४, ६, ९, ८, २;
३, ५, १०, २; १४, १४; काठ
१२, १३; २३, १; २६, ७;
२७, २; ३२, ५; ३३, ६; ३४,
५; १३, ३५, ७; ४१, ५; ४२,
३; कौ १३, २, १; पै १८,
२०, ५; -त्या क्र ५, ६७,
१३; -त्या क्र ७, ८५, ४;
-त्या क्र १, १३६, १३; २,
४१, ६; ५, ६९, ४; मा ४,
२१; का ४, ७, १; तै १, २, ५,
१; २, ३, १, ३; मै १, २, ४;
२, ५, २; १३; १४, ३, १;

४, ९; काठ २, ५; १३, १; ३४,
१; क १, १८; कौ २, २६, २१;
जै ३, २२, १; पै १९, २, १५;
-त्या: क्र १, ४१, ५; २, २९,
१, ८, १८, ११३; ६७, १८; १९;
२३; ४७, ११, ६७, ७; १५; १६;
२०; १०; ६६, १२; मै १, ३,
१; २, २, १; कौ ६, ११४, १;
२०, १३५, ६, ९, ९; -त्या:
क्र १, ११०६, २; १०, ३५, ११;
१८८, ४; २, ३, ४, २७, ५, ६;
८, ११; १६; ६, १५१, ५; १०,
६३, १७; ६४, १७; ६२, ८;
८, २७, २२; ४७, १; ६; ८३,
५; १०, ३५, १२; ६३, ७; लि
५, २०, १; ४; तै २, १,
११, ५; मै १, ६, १२, १; १४,
१४, ११; १४; काठ ३, ९; ११,
६; १३; क २, १६; कौ १, ३०,
१, ५, २८, ४; ६, ११४, २; पै
१, १४, १; २, ५९, २, ७०, ५;
४, २८, २; १६, ४९, १;
२; पै १९, ५१, १५; -त्या:
क्र ३, ८, १८; ७, ३५, १४;
(१०, ६६; १२); ७, ५१,
३, ६०, ४; ८, ४७, ४; ९, ११४,
३; १०, १६५, १ (६६, ४);
८५, १; ३; १२८, १; लि ५,
७, १, ५; ४, १३; २०, १; ४;
मा २, ५, ९, ३४; ११, ५८;
६०; ६५; १२, ४४; १४, २०;
३०; १५, १२; २१, २५; २३,
८; ३४, ४६; का २, १, ७;
१०, ६, ४; १२, ५, १; ११, ७,
१९; १३, ३, १५; १५, ५, ६;

९, ४; १६, ३, ७; २३, ३, ३;
२५, ३, ४, ३३, २, १; तै १,
१, ९; ३; ५, ३, २; ३; ४, ४, १;
७, ११, २; २, १, ११, ३; १३,
१, १; ४, ५; ५, ३; ४, १४, १;
१३, ३, ३, १६; ४, ९, ७, ५,
१, २; २, ३; ४, १, ५, ४, ६,
१; ३; २, ३, ४; ३, ७, २, १०, ३;
४, २, २, ५, २; ७, १४, ४; ५,
२, २, ५; १३, ४, ३; १०, २;
१५, २, ६; ९, ४; ६, ७, ३; ११,
१, ७, २, २; ६, ५, ६, ११; १७,
१, ५, २, ३, ४, १; ५, १; १३,
१६; ४, ६, १, २०, १६; मै १, १,
१०; २, ८; ४, ३, ६, १२, १; ७,
१; ५; १; १, २, ११, १०;
२, २, १; ७, ६; १२, ८, ३;
९; ११, ५; १३, १, ७; १०;
४, २; ६; ७, १; ११, १२, ६;
१२, १९, ६; १४, १, १०; ३,
१; ४, ३; ५, ५, ४, ६, ८, ९;
२७, ६; १२, २, ६; ४; १३, २;
१४, १७, ६; काठ १, ९; ७, ६;
१५; ८, १४; ९, ३; १०;
१६; १०, १२; ११, ६; १४,
४; १५, १३; १६, ५; ६; १७,
३; ८; १९, ९; २१, १; ५;
२२, ६; ७; १०; २४, ४, २५,
५; ६; २६, ९; २८, ३; ६;
३१, ८; ३४, ७; १६; ३५, ७;
३७, १७; ३८, ११; १२; १३;
४०, ५; १०; ४३, ३; ४४, ९;
४९, ९; १३, १, ९; ५, ५; ६;
५; ८, २, ६, ६; ६; ६, २६, २;
४, ७; ३१, २०; ३४, १; ३५, १;

१) पामे. आदित्यम् का १०, ५, ५, ५.
२) पामे. आदित्यः तै ६, १, ५, १ द. १.

(व. सरप. टि. देव-निष्कृत-).
१) R.W. 'त्या' [प्र.] इति.
२) पामे. आदित्यः तै ५, ३, १०, ३ द. १.

३) रूपम् (व. पपा. प्रवृत्ति) - व्यासः [सं.] इति कोषः

४५; ३७, ५; ३९, २५; ४; ४१,
 ७; ४४, ३; ६; ४७, ८; ४८,
 १५; शौ १, ९, १; ३, २७ १;
 ५, १३, ९; १०; ६, ६८, १; ७४,
 ३; ८, १, १६; १०, ७, २२, ९,
 ८; ११, ८, १३; १२, २, ६;
 ३, ४३; ११४, १, १; २; १५,
 २, २; १८, ३ १२; ४, ३; १९,
 ९, ११; ११, ४; १६, २, २७,
 १५; पै १, १९, १; ५०, २, १०१,
 २; १०२, ४; २, २५, १; ८०, ३;
 ३, २४, १; ५, ४, १४; १४, ८;
 ६, ७, ९; १८, २; ८, ९, २;
 १०, ३, ५; ८, ५; ११, २, ३;
 १३, ३, १६; ५, १७; ८, १४; १;
 १४, १, १; १५, १४, ६; १६,
 २६; ७०, ५; ७२, २ १३६,
 ८; १७, ९, ३; ३०, ६; ४०, ३;
 १८, १, १; २; १९, १५, ६;
 १७, १३; ४०, १४; ५१, ३; २०,
 २८, ८; -११५ पै ९, १२, ३;
 -११५ पै १, १०, १७;
 ४, ८, ८; काठ ३६, १२;
 -११५ न १, ११४, ३; ६, १६,
 २४ (१०, १४१, ४); ४५,
 १; १४, ३; ३, २०, ५; ४,
 २५, ३; ६, ५१, ४; १७, ४४,
 १; १०, ३६, १; ८, ६७, १;
 १; १०, ३६, ३; ५; १६५, ९;
 ६६, ४; १४१, ३; खि ५, ७, ४,

१३; मा २, २६; १५, ६०; २५,
 १; ३३, ४५; का १६, २, ३०; २७,
 १, २; ३२, ४, २; तै १, ७,
 १०, ३; २; १, २, ४; ११,
 ५; ३, १, १; ५, ५, ३; ३, ५,
 १, २; ४, ४, १, २; ५, ३६,
 १; ७, १२, १; ६, ५, ६, ३; १;
 १७, १, ५, १; ३; मै १, ६, १२; १;
 ११, ४; २, २, १; १; ८,
 ८; ३, १५ १; ४, १२, १; १;
 काठ ९, १६; ११, ६; १७, ७;
 २८, ३; ३७, १०; ५३, २; क
 २६, ६; ४४, ३; १; १, ९, ६;
 २, ४१६; जै ३, ३२, ६; शौ
 ३, ८, ३; १०, ९, १०; ११,
 ८५; १३ ३; १७; पै १२, १,
 ४; १३, ५; १८; १५, १३, ५;
 १६, १३६, १०; -११५ न १
 २ २७, १३; ३, ५६, ४;
 ७, ५१, १; ८, १८, १; २; ३१,
 १२; ४७, ५; ६७, ३; १०१,
 १५०; १०, ३५, ९; ४८, ११;
 १०३, ९; मा १४, २५; १७,
 ४१; २२, १९, २४, ६; ३९;
 २५, ६; का १५, ८, ३; १८,
 ४, ९; २४, ६, १; २६, २,
 १; ८, ४; २७, ६, १; तै १,
 १, ११, २; १२, १, ११, ४; ६;
 ४, ३, ९, २; ४, ११, ३; ६,
 ४, ३; ५, ३, ४, ३; ६, १६,

१; ७; १७, १; ६; १, १, ४;
 ७, १, १२, १; मै १, १, ८;
 १२; ३, १; ३६; ९, २; २, ८,
 ५; १०, ४; ३, १२, ४; १३,
 ७; १४, २०; १५, ६; ४, १, ८;
 १३; ९, १२; १४, १४; काठ
 १, ११; ३, ९; ७, १३; ९,
 १०; १७, ४; १८, ५; १९, ९;
 २१, १; २२, ५; ३१, १०;
 ३९, १; ४१, ३; ४९, ६;
 ५३, ७; क १, ११; २, १६;
 २६, ३; २८, ५; ४७, १०;
 १, १२, ०; शौ ९, १, ४; १;
 ४, १३; १५, २, ४; १८, ४, ८;
 १९, १३, १०; पै ७, ४, १०;
 १६, २५, ३; ३२, ४; १२४,
 १; -११५ मै ३, ८, ५;
 -११५ तै १, ८, १९, १; काठ
 १३, १; ३४, १; -११५ काठ
 २४, ३; ३३, ६; ४१, १; क
 ३७, ४; शौ ४, ३९, ५;
 १२, ३, ५५; पै २, ३६, ४;
 १३, ५, १९; १६, ११८, ७; १७,
 ४१, ५; -११५ न १, ४१,
 ४; १०७, १; ८, १८, १०, ११;
 १८; ४७, २; ७; ६७, ५; १४; १९;
 २१; मा ८, ४; ३३, ६८;
 का ८, १, ३; ३२, ५, १४;
 तै १, ४, २२, १; २, १, ११,
 ४; मै १, ३, २६; काठ ४,

१) शोधः सस्थ. दि. ? निविष्ट-वह्निः द्र. ।

२) पामे. आदित्यम् का १०, ५, ५ द्र. ।

३) सपा. तै ४, ४, १, २ रुद्रान् इति पामे. ।

४) सपा. पै १, १८, ३ देवान् इति पामे. ।

५) = सपा. तैआ ६, १२, १ - मंत्रा २, ८, १५ आपमं २,

१०, ९ पाण्ड १, ३, २७ माण्ड १, ९, २३ हिण्ड १, १३, १२ ।

कौस ९२, १४ रुद्राणाम् इति, शौ ९, १, ४ पै १६,

३२, ४ मज्जानाम् इति पामे. ।

१) = सपा. कौस ९२, १४ । क ८, १०१, १५ तैआ ६,
 १२, १ - मंत्रा २, ८, १५ - शाश्वी ४, २१, २४; ९, २८, १५
 आपमं २, १०, ९ आण्ड १, २४, ३२ पाण्ड १, ३, २७ माण्ड १,
 ९, २३ हिण्ड १, १३, १२ गोण्ड ४, १०; २० रुद्राणाम्
 इति पामे. ।

२) = सपा. मैत्रि ६, ३५ । शौ २, २४, १४ आदित्येभ्यः
 इति, तै ७, ५, २४, १ सूर्याय इति पामे. ।

३) सपा. पै ५, १५, ३ सूर्याय इति पामे. ।

१०; क ३, ८; कौ १, ३९५;
 ३९७; जै १, ४४, ५; ७;
 शौ १९, ५६, ४९; पै ९, १२,
 ९; १९, ३५, १; -०त्यासः ऋ
 ८, १९, ३४; १०, ६३, १३;
 -त्यासः ऋ २, १, १३; २७,
 २-४; ३, ५४, १०; ५, ५१, १२;
 ७, ५१, २, ५, १०; ८, २७, ६; ६७,
 ३; १०, ७७, २; १२६, ५; ७;
 मै ४, १२, १; काठ ११, १२;
 पै ३, ८, ४६; ५, ३९, ४; ५;
 -त्ये मा ४०, १७; मै ३, ७,
 १०॥; काठ ८, ८; २७, १; २;
 ३४, ५; ॥क ७, ३; ४२, १;
 २; शौ १०, ३, १८; पै १६,
 ६५, २; -त्येन ऋ १०, ७७, ८;
 लि १, १, १; ॥मै १, ८, ९; ४,
 ८, १०; काठ १३, ५; २६, ४;
 ३०, ५; क ४१, २॥; शौ ४,
 ३९, ६; -त्येभिः ऋ १, २०, ५;
 ७, १०, ४; ३५, ६; ४४, ४;
 ८, ९, १२; ९, ६१, ७; तै ७,
 १, १८, १; काठ ४१, ९; कौ
 २, ४३१॥; जै ३, ३३, ६॥; शौ
 २, १२, ४; १९, १०, ६॥;
 २०, १४१, २॥; पै २, ५, ४;
 ५, ३७, ६; १३, ८, ६॥; -त्येभ्यः
 ऋ २, २७, १; लि ५, ७, ४, १७;
 मा २, १६; ८, १-४; १५,
 ६०; २२, २८; २४, २७; ३४,
 ५४॥; का २, ४, २; ८, १,
 १-३; १६, २, ३०; २४, १४,

२; २६, ६, २; ३३, २, १७॥;
 तै १, १, १३, १; ४, २२, १;
 २, १, २, ३॥; ३, १, १॥; ४;
 ३, ५, ६, २; ४, ४, १, २; ६,
 २; ५, ५, २, ७॥; ६, ५, ६, १॥;
 ७, १, ५, २॥; मै १, ३, २६;
 ३६; ६, १२॥; ७, १; ५; ११,
 १०; २, २, १॥; ६, १; ८, ८;
 १३; ३, ७, १०॥; १२, ७; १४,
 ९; ४, ३, १॥; काठ ४, १०॥;
 ८, १४; ९, ३; ११, ६॥; १२॥;
 १२, १३॥; १५, १; १७, ७;
 १९, ९; २२, ५; ७; ३०, ६;
 ३७, १७; ५१, ३; क ३, ८॥;
 ८, २; ६; २६, ६; ३५ १॥; शौ
 १२, ३, ४४; १५, २, ३; १९,
 ३९, १; पै १, ९३, १; ७,
 १०, ५; १६, १२४, १-११;
 १७, ४०, ४; -त्येषु ऋ ८, २७,
 ३; पै २, १८, ५; -त्यैः ऋ ११,
 १०७, २; ४, ५४, ६; १०, ६६,
 ३; १२, ३१, १; ८, ३५, १; ३,
 ५४, २०; ४, ३४, ८; ५, ५१,
 १०; ८, १३५, १३; १४; १५॥;
 १०, ९८, १; १२५, १; १५०, १;
 १५७, २; ३; लि ५, ७, ३, ७;
 मा २, २२॥; ५, ११; १४, ७;
 २०, ३९; २५, ४६॥; २८,
 ४; २९, ८; का २, ५, ५॥; ५,
 ४, १; १५, २, १; २२, ४, ४;
 २७, १५, १॥; ३०, १, ४;
 ३१, १, ८; तै १, २, १२, २;

२, १, ११, २; ३; २, ११, ५॥;
 ४, ३, ४, ३; ५, १, ११, ३॥;
 ॥६, २, २, १; ७, ५; मै १, २, ८;
 २, २, ६॥; ८, १; ३, ७, १०॥;
 ११, १; १६, २; ४, ९, ५, १२,
 २॥; १३, ८॥; काठ २, ९;
 १०, १२॥; ११, ३; १७, १;
 १९, १३; २४, ९; ३८, ६; ४६,
 २; क २, ३; २५, १०; ३८, २॥;
 कौ २, ४६१; ४६२; जै ३,
 ३४, १९, २०; शौ ४, ३०, १॥;
 ८, ८, १२; १०, १०, ९; १८,
 ३, २७; १९, १७, ४; १२०, ६३,
 १; २; १२४, ४; ५; पै ७, १६, ४;
 १५, ५, ४; १६, ३०, २; १०७,
 ९; १९, ३३, २; ३७, ११;
 -त्यौ शौ ८, २, १५; पै १६,
 ४, ५. [°त्य-सु°].

आदित्य-ग्रह^० -हः, -हस्
 तै ६, ५, १०, १॥.

आदित्य-जूत^१ -तः ऋ ८,
 ४६, ५.

॥आदित्य-धामन्^२ -मानः
 मै ३, २, ९; काठ २०, ११॥; क
 ३१, १३॥.

॥आदित्य-नामन्^३ -मानि
 मै ४, ४, ५.

॥आदित्य-पात्र^४ -त्रस्य मै
 ४, ८, ८; काठ २८, १०॥; क
 ४५, १॥.

आदित्य-रथ^५ - > आदि-
 त्यरथ-वेग^६ -नोन लि २, १, २.

*) पाठः °त्यासः [प्र३] इति शेषः (तु. सपा. पै ३,
 ८, ४, w. च.)।

*) ORN. -०त्यासः इति शोधकः ?

*) सपा. तै ४, ४, १, २ मै २, ८, ८ काठ १७, ७; ३७,
 १० तौ १, १, १० तैत्राश्रौ २२, ४३ रुद्रेभ्यः इति पाठे।

*) =सपा. मास १, १, २, ३१ तैत्रा ३, ७, ५, १०

आपश्रौ ४, ११, ३। ऋ ४, ३४, ११ इन्द्रेण इति पाठे।

*) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३)। उप. यद्र.।

*) कर्मणि कान्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८)।

*) विप. (उत्तर-प्राण-)। बस. पूष. प्रकृतिस्वरम्।

*) तस. सास्व.। -वेग- इति मुपा. स्वरश्चिन्त्यो
 भवति (तु. पा ६, १, २२३)।

आदित्य-वृत्^a- वृत्तः खि

५,७,४,१७; -वृत्ते मा ६, ३२;
३८,८; का ६, ८, ३; ३८, २,
२; तै १,४, १, १; २, २, ११,
६२॥; मै १,३,३; २,२, ६॥; ४,
५, ४; काठ ३, १०; ११ ३;
क २, १७; -वृन्तम् शौ १९,
१८,४; पै ७,१७,४.

आदित्यवृद्-गण^b-

-णस्य तै ३,२,५,३.

आदित्य-वृत्ति^c- निः सा ५,

१३; का ५,४,२; तै १, २, १२,
३; ६,२, ८, २; मै १,२,८; ३,
८,५; काठ २, ९; २५, ६; क
२,३; ३९,४.

आदित्य-वर्ण,ण^d- णम्

खि ४,११, ९; खिसा ३३, १५;

मा ३१, १८; का ३५, २, २;

-०णं^e खि २,६, ६.

आदित्या (त्य-अ) त्रिरस्-

-रसः पै १३,५,२०.

॥आदित्या (त्य-अ) न्त-

-न्तम् काठ २८,६; क ४४,६.

॥आदित्ये (त्य-इ) ष्टका^f-

-काः तै ५, ३, १०,२; ३; काठ

२२,६; क ३४,१.

†अदिति-त्वं^g- -त्वे ऋ ७,११,१;

तै २,१,११,६; मै ४,१४,१४.

॥अदिति-देवता->अदितिदेव-

त्य^h- -त्याः तै ६,४,७,३.अ-दित्सत्ⁱ- -सन्तम् ऋ ६, ५३,

३; मा ९,२४; का १०, ५, ३;

तै १,७,१०, १; मै १, ११, ४;

काठ १४, २; शौ ३, २०, ८;

पै ३,३४,४.

?अदित्सदम्^j पै ५,२७,१.अ-दिष्टत्^{k,l}- -पस्यः शौ ४,३६,२;

-पसन्तम् पै १०,१२,७.

अदिष्ट^m ऋ ५,३६,६.अदिष्टⁿ ऋ ८,९३,१५.॥अ-दीक्षित^o- -तः तै ६, १, २, १;

काठ २३, २; क ३५, ८; -ताः

काठ ३४,९.

अ-दीन^p- -नाः^p मा ३६, २४.?अदीप^q पै १६,५०,२.अ-दीव्यत्^r- -व्यन्^r शौ ६,११९,१;

पै १६,५०,६.

†अ-दुग्ध>ग्धा^s- -ग्धाः ऋ ७,

^a) मनुप्-स्वरस्य (पा ६,१,१७६) न गोश्चन्- (पा ६,
१,१८२) इति निषेधे स्वरेऽविशेषः ।

^b) विप. (सोम-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

^c) कर्मण्युपपदे ✓वृत् + कर्त्तरि इन् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या
(पा ३,२,२७; ६,१,१९७; २,१३९) ।

^d) विप. (पुरुष-, श्री-) । शेषं ८ टि. द्र. ।

^e) 'त्यं' इति स्वरः? पादादित्वात् यनि. शोधः द्र. ।

^f) तस. सास्व. (पा ६,१,२२३) ।

^g) भावे ल्वः प्र. (पा ५,१,११९) । तत्स्वरः ।

^h) तादर्थ्ये यन् प्र. तित्स्वरश्च (पा ५,४,२४; ६,१,
१८५) ।

ⁱ) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्र. ।

^j) अकृतसंस्कारः मुपा. भवति । निर्भृतिर् म आदित्
सदम् इत्येवमनुष्टुप्पादस्य नैर्ऋतप्रकरणाऽनुकूलतया
मूलतः पठितत्वेन संभाव्यमानत्वे प्रकृते कूटे आत् इति च
इद् इति च सदम् इति च त्रीणि पदानि परस्परमन्वितानि
द्र. (तु. ?तरिः इत्यत्र च सद->-इम् इत्यत्र च सस्थ. टि.) ।

^k) उप. <✓दम् ।

^l) सपा. परस्परं पाप्मे ।

^m) =अदिष्ट (तु. नाउ. टि. ; वैतु. सा. <✓दा
दाने) वा ✓दिश् (तु. वै. वा) ।

ⁿ) लुङि प्रपु. । घा. ? ✓दा (I=✓घा] *कृतौ) इति

कृत्वा सिज्जोपाभावः उसं. (पा ८, २, २७) । तु. टि.
अदे दष्ट, अददिष्ट, सपा. ऋ ४,३०,८; ३०,८,२,२०; ७,
२३; ८, ५१, ४; ९३, १५; १०, ७६, २ प्रष्ट. पौंस्य-
इत्येतत्-कर्मवत्तया ✓कृ, ✓जन, ✓विद् (*कृतौ) प्रष्ट.
धा. प्रयोगः (वैतु. सा. <✓दिश् इति) ।

^o) तप्त. नञ्-वरः । उप. <✓दा [<✓दो] ।

^p) सपा. तैआ ४,४२,५ आपमं २,५,२० आगिन्य १,
१,४; १३ माय १,९,१८ अजीताः इति, हिगु [तु. आन.]
१,७,१० अजिताः इति च पाप्मे । सपा. ऋ ७,६६,१६
विशिष्टः पाप्मे ।

^q) पाठः! [अनृणः] आदीय (<आ, ✓दा [दाने]) इत्येवं
शोधः द्र. । एकत्र बहुवच्येभ्यः प्रकृते स्थले स्तोतृनिग-
मानामुपलम्भादिहैकवदुपचारः । अनृणा आदीय>
अनृणादीय इत्येवं सतश्च सूको. इहापि स्तोतृनिगमे
मन्त्रपूर्वार्धदिशा बहुवदुपचारः स्यादिति कृत्वा अनृणा
अदीप इत्याकारकोऽन्त्याक्षरेऽनुद्धवर्णतर्कश्च मिथ्यासंधि-
विश्लेषणे भ्रान्तश्च मुपा. संभाव्येत । सपा. शौ ६,११७,३
आक्षिपेयम् इति पाप्मे ।

^r) =सपा. तैआ ३,७,१२,३ तैआ २,४,१; ७,१ काअमा
१२६ : ६ बोध ३, ७, १११ मै ४, १४, १७ द्वैव्यम् इति
पाप्मे ।

^s) विप. (धेनु-) । शेषं ८ टि. द्र. ।

१०; क ३, ८; किौ १, ३९५;
 ३९७; जि १, ४४, ५; ७;
 औ १९, ५६, ४९; पै ९, १२,
 ९; १२, ३५, १; -०त्यासः ऋ
 ८, १९, ३४; १०, ६३, १३;
 -त्यासः ऋ २, १, १३; २७,
 २-४; ३, ५४, १०; ५, ५१, १२;
 ७, ५१, ३, ५, ११; ८, २७, ६; ६७,
 २; १०, ७७, २; १२६, ५; ७;
 मै ४, १२, १; काठ ११, १२;
 पै ३, ८, ४६; ५, ३९, ४; ५;
 -त्ये सा ४०, १७; मै ३, ७,
 १०॥; काठ ८, ८; २७, १; २;
 ३४, ५; णिक ७, ३; ४२, १;
 २; शौ १०, ३, १८; पै १६,
 ६५, २; -त्येन ऋ १०, ७७, ८;
 लि १, १, १; णिमै १, ८, ९; ४,
 ८, १०; काठ १३, ५; २६, ४;
 ३०, ५; क ४१, २॥; शौ ४,
 ३९, ६; -त्येसिः ऋ १, २०, ५;
 ७, १०, ४; ३५, ६; ४४, ४;
 ८, ९, १२; ९, ६१, ७; तै ७,
 १, १८, १; काठ ४१, ९; कौ
 २, ४३१॥; जै ३, ३३, ६॥; शौ
 २, १२, ४; १९, १०, ६॥;
 २०, १४१, २॥; पै २, ५, ४;
 ५, ३७, ६; १३, ८, ६॥; -त्येभ्यः
 ऋ २, २७, १; लि ५, ७, ४, १७;
 मा २, १६; ८, १-४; १५,
 ६०; २२, २८; २४, २७; ३४,
 ५४॥; का २, ४, २; ८, १,
 १-३; १६, २, ३०; २४, १४,

२; २६, ६, २; ३३, २, १७॥;
 तै १, १, १३, १; ४, २२, १;
 २, १, २, ३॥; ३, १, १॥; ४;
 ३, ५, ६, २; ४, ४, १, २; ६,
 २; ५, ५, २, ७॥; ६, ५, ६, १॥;
 ७, १, ५, २॥; मै १, ३, २६;
 ३६; ६, १२॥; ७, १; ५; ११,
 १०; २, २, १॥; ६, १; ८, ८;
 १३; ३, ७, १०॥; १२, ७; १४,
 ९; ४, ३, १॥; काठ ४, १०;
 ८, १४; ९, ३; ११, ६०; १२॥;
 १२, १३॥; १५, १; १७, ७;
 १९, ९; २२, ५; ७; ३०, ६;
 ३७, १७; ५१, ३; क ३, ८;
 ८, २; ६; २६, ६; ३५ १॥; शौ
 १२, ३, ४४; १५, २, ३; १९,
 ३९, १; पै १, ९३, १; ७,
 १०, ५; १६, १२४, १-११;
 १७, ४०, ४; -त्येषु ऋ ८, २७,
 ३; पै २, १८, ५; -त्यैः ऋ ११,
 १०७, २; ४, ५४, ६; १०, ६६,
 ३; १२, ३१, १; ८, ३५, १; ३,
 ५४, २०; ४, ३४, ८; ५, ५१,
 १०; ८, १३५, १३; १४; १५॥;
 १०, ९८, १; १२५, १; १५०, १;
 १५७, २; ३; लि ५, ७, ३, ७;
 मा २, २२॥; ५, ११; १४, ७;
 २०, ३९; २५, ४६॥; २८,
 ४; २९, ८; का २, ५, ५॥; ५,
 ४, १; १५, २, १; २२, ४, ४;
 २७, १५, १॥; ३०, १, ४;
 ३१, १, ८; तै १, २, १२, २;

२, १, ११, २; ३; २, ११, ५॥;
 ४, ३, ४, ३; ५, १, ११, ३॥;
 णि ६, २, २, १, ७; ५; मै १, २, ८;
 २, २, ६॥; ८, १; ३, ७, १०॥;
 ११, १; १६, २; ४, ९, ५, १२,
 २०; १३, ८॥; काठ २, ९;
 १०, १२०; ११, ३; १७, १;
 १९, १३; २४, ९; ३८, ६; ४६,
 २; क २, ३; २५, १०; ३८, २॥;
 किौ २, ४६१; ४६२; जि ३,
 ३४, १९; २०; शौ ४, ३०, १॥;
 ८, ८, १२; १०, १०, ९; १८,
 ३, २७; १९, १७, ४; १२०, ६३,
 १; २; १२४, ४; ५; पै ७, १६, ४;
 १५, ५, ४; १६, ३०, २; १०७,
 ९; १९, ३३, २; ३७, ११;
 -त्यौ शौ ८, २, १५; पै १६,
 ४, ५. [त्य- सु].

आदित्य-ग्रह^० - ह; - हम्
 तै ६, ५, १०, १॥.

आदित्य-जुत^१ - तः ऋ ८,
 ४६, ५.

आदित्य-धामन^० - मानः
 मै ३, २, ९; काठ २०, ११॥; क
 ३१, १३॥.

आदित्य-नामन^० - मानि
 मै ४, ४, ५.

आदित्य-पात्र^० - त्रम् मै
 ४, ८, ८; काठ २८, १००; क
 ४५, १॥.

आदित्य-रथ^० - आदि-
 त्यरथ-वेग^० - नेन लि २, १, २.

*) पाठः १०॥ १०॥ १०॥ इति शेषः (सु. सपा. पै ३,
 ८, ४, w. च)।

*) OBN. - ०त्यासः इति शोधकः ?

*) सपा. तै ४, ४, १, २ मै २, ८, ८ काठ १७, ७; ३७,
 १७ तै १, ९, १० वैताश्री २२, ४३ रुद्रेभ्यः इति पाठे।

*) = सपा. मासा १, ९, २, ३१ तैत्रा ३, ७, ५, १०

आपश्री ४, १२, ३। ऋ ४, ३४, ११ इन्द्रेण इति पाठे।

*) तस. साख. (पा ६, १, २२३)। उप. यद्र.।

*) कर्मणि कान्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८)।

*) विप. (उत्तर-प्राण-)। बस. पूष. प्रकृतिस्वरम्।

*) तस. साख.। -वेग- इति मुपा. स्वरश्चिन्त्यो
 भवति (सु. पा ६, १, २२३)।

आदित्य-वत्^a - वत्: खि
५,७,४,१७; -वत्ते मा ६, ३२;
३८,८; का ६, ८, ३; ३८, २,
२; तै १,४, १, १; २, २, ११,
६३॥; मै १,३,३; २,२, ६॥; ४,
५, ४; काठ ३, १०; ११ ३;
क २, १७; -वन्तम् शौ १९,
१८,४; पै ७,१७,४.

आदित्यवद्-गण^b -
-णस्य तै ३,२,५,३.

आदित्य-वृत्ति^c - नि: मा ५,
१२; का ५,४,२; तै १, २, १२,
३; ६,२, ८, २; मै १,२,८; ३,
८,५; काठ २, ९; २५, ६; क
२,३; ३९,४.

आदित्य-वर्ण,र्णा^d - -र्णम्

खि ४,११, ९; खिसा ३३, १५;
मा ३१, १८; का ३५, २, २;
-०र्णे^e खि २,६, ६.

आदित्या (त्य-अ) त्तिरस्-
-रस: पै १३,५,२०.

॥आदित्या(त्य-अ)न्त-
-न्तम् काठ २८,६; क ४४,६.

॥आदित्ये(त्य-इ)ष्टका^f -
-का: तै ५, ३, १०,२; ३; काठ
२२,६; क ३४,१.

†अदिति-त्व^g - -त्वे क ७,५१,१;
तै २,१,११,६; मै ४,१४,१४.

॥अदिति-देवता - > अदितिदेव-
त्य^h - -स्या: तै ६,४,७,३.
अ-दित्सत्ⁱ - -सम्तम् क ६, ५३;
३; मा ९,२४; का १०, ५, ३;

तै १,७,१०, १; मै १, ११, ४;
काठ १४, २; शौ ३, २०, ८;
पै ३,३४,४.

?अदित्सदम्^j पै ५,२७,१.

अ-दिप्तत्^{k,l} - -प्लग: शौ ४,३६,२;
-प्लन्तम् पै १०,१२,७^l.

अ-दिष्ट^m क ५,३६,६.

अदिष्टⁿ क ८,९३,१५.

॥अ-दीक्षित^o - -त: तै ६, १, २, १;
काठ २३, २; क ३५, ८; -ता:
काठ ३४,९^o.

अ-दीन^p - -ना: मा ३६, २४⁺.

?अदीप^q पै १६,५०,२.

अ-दीव्यत्^r - -व्यन् शौ ६,११९,१;
पै १६,५०,६.

†अ-दु(ग्ध>)ग्धा^s - -ग्धा: क ७,

^a) मनुष-स्वरस्य (पा ६,१,१७६) न गोश्चन्- (पा ६,
१,१८२) इति निषेधे स्वरेऽविशेषः ।

^b) विप. (सोम-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

^c) कर्मण्युपपदे ✓वन् + कर्त्तरि हन् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या
(पा ३,२,२७; ६,१,१९७; २,१३९) ।

^d) विप. (पुरुष-, श्री-) । शेषं ८ टि. द्र. ।

^e) 'त्यं' इति स्वरः? पागदित्वात् यनि. शोधः द्र. ।

^f) तस. सास्व. (पा ६,१,२२३) ।

^g) भावे स्वः प्र. (पा ५,१,११९) । तत्स्वरः ।

^h) तादर्थ्ये यन् प्र. तित्स्वरश्च (पा ५, ४, २४; ६,१,
१८५) ।

ⁱ) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्र. ।

^j) अकृतपंस्कारः मुपा. भवति । निर्धृतिर् म आदित्
सदम् इत्येवमनुष्टुप्पादस्य नैर्ऋतप्रकरणाऽनुकूलतया
मूलतः पठितत्वेन संभाव्यमानत्वे प्रकृते कूटे आत् इति च
इद् इति च सदम् इति च त्रीणि १दानि परस्परमन्वितानि
द्र. (उ. १तरि: इत्यत्र च सद-> -इम् इत्यत्र च सस्थ. टि.) ।

^k) उप. <✓दम् ।

^l) सपा. परस्परं पाभे. ।

^m) =अदिष्ट (उ. नाउ. टि. ; वैतु. सा. <✓दा
दाने वा ✓दिश् (उ. वै. वा) ।

ⁿ) लुङि प्रपु. । धा. ? ✓दा (=✓धा] *कृतौ) इति

कृत्वा सिज्जलोपाभावः उस्. (पा ८, २, २७) । उ. टि.
अदे दष्ट, अदादष्ट, सपा. क ४,३०,८; ३०; ८,३,१०; ७,
२३; ८, ५१, ४; ९३, १५; १०, ७६, २ प्रष्ट. पौंस्य-
इत्येतत्-कर्मवत्तया ✓कृ, ✓जन्, ✓विद् (*कृतौ) प्रष्ट.
धा. प्रयोगः (वैतु. सा. <✓दिश् इति) ।

^o) तप्र. नञ्-वरः । उप. <✓दा [<✓दो] ।

^p) सपा. तैआ ४,४२,५ आपमं २,५,२० आपिनश् १,
१,४: १३ माय १,९,१८ अजीता: इति, हिष्ट [उ. आन.]
१,७,१० अजिता: इति च पाभे. । सपा. क ७,६६,१६
विशिष्टः पाभे. ।

^q) पाठः? [अनृणः] आददीय (<मा, ✓दा [दाने]) इत्येवं
शोधः द्र. । एकाच बहुवचैत्युभयथा प्रकृते स्थले स्तोत्रनिग-
मानामुपलम्भादिहैकवदुपचारः । अनृणा आददीय >
अनृणादीय इत्येवं सतश्च मूको. इहापि स्तोत्रनिगमे
मन्त्रपूर्वार्धदिशा बहुवदुपचारः स्यादिति कृत्वा अनृणा
अदीप इत्याकारोऽन्त्याक्षरेऽनुद्वर्णतर्कश्च मिथ्यासंधि-
विश्लेषणे भ्रान्तश्च मुपा. संभाव्येत । सपा. शौ ६,११७,३
आक्षिपेयम् इति पाभे. ।

^r) =सपा. तैआ ३,७,१२,३ तैआ २,४,१; ७,१ काअमा
१२६ : ६ बौध ३, ७, १११ मै ४, १४, १७ द्वैव्यम् इति
पाभे. ।

^s) विप. (धेनु-) । शेषं ८ टि. द्र. ।

३२, २२; मा २७, ३५; का २९, ५, ४; तै २, ४, १४, २; मै १, ४, ५ ^१ ; २, १३, ९; काठ ३२, ३१; ३९, १२; कौ १, २३३; २, ३०; जै १, २५, १; ३, ४, १; शौ २०, १२१, १.	पै १८, ८, ७. अ-दुष्ट- ^१ -ष्टम् पं २०, २४, १. अ-दृ ^१ -दुवः ऋ ७, ४, ६. अ-दून ^१ -नाः शौ २, ३१, ३; पै २, १५, ३. अ-दृपित ^१ -ताय ऋ ४, ३, ३; -तेभिः ऋ १, १४३, ८ (६, ८, ७). अ-दृप्त ^१ -सः ऋ १, ६९, २; -सम् ऋ ८, ५९, ७; खि १, ६, ७. अ-दृप्त- ^१ क्रु ^१ -तुः ऋ ८, ७९, ७; -तुम् ऋ ६, ४९, २. अ-दृप्यत् ^१ -प्यता ऋ १, १५१, ८. अ-दृद्यमान ^१ -नः शौ १०, ८, १३;
---	---

पै १६, १०२, २. अ-दृष्ट. एा ^१ -ष्टः शौ ५, २३, ७; पै ५, ३, ६; ७, २, ८; -ष्टम् शौ २, ३१, २; पै २, १५, २; १६, १४९, ८; -ष्टाः ऋ १, १९१, १; ३; ४; शौ ६, ५२, २; पै ५, ३, २; १५, ९; ९, ६, २; ७; ९; १२; १९, ७, ७; २९, ४; -ष्टाः ऋ १, १९१, ८; ६; ७; -ष्टान् ऋ १, १९१, २; ८; शौ ५, २३, ६; ६, ५२, ३; ८, ८, १५; पै ५, ३, ८; ७, २, ७; १६, ३०, ५; १९, ७, ६; २९, ५; -ष्टानाम् पै ५, ३, ५; ९, ६, ५; ८; -ष्टेभ्यः पै ९, ६, ११.
---

^१ विप. (सोमस-). बस. अन्तोदातः (पा ६, २, १०२)। उप. दुच्छुना- यद.।

^२ तष. नन्-स्वरः (पा ६, २, २)।

^३ विप. (मुमङ्गली-] वधू-).।

द.। उप. व. व. डीप् प्र. उंसं. (पा ४, १, ३०)।

^४ सपा. °ली<>°लीः (मंत्रा १, २, १८ आपमं १, ११, ५ जैष्ट १, ११ : ११ च) इति पाभे.।

^५ विप. (कल्याणकारिणी-] विपाटशुद्धी-).।

^६ विप. (अपरिचारक-] अस्मद्-).। तस. नन्-स्वरः। उप. ✓दु>दू [परिचरणे] + कर्तरि क्तिप् प्र.।

^७ विप. (अलगाण्डु-).। तस. नन्-स्वरः प्रकृतः द.। उप. ✓दु>दू [उपताये] + क्तः प्र. (पावा ८, २, ४४; ४५)।

^८ विप. (अप्रमत्तप्रज्ञ-] अविन- सोम-).। बस. पू. प्रकृतिस्वरम् (व. सत्य. टि. अवायु-क्रुतु-).।

^९ पाभे. अजायमानः द.।

^{१०} विर. (कृमि-, सर्प- प्रभृ.). नाप. (कृमि-, रोप-).। तस. नन्-स्वरे प्राप्ते पराशुदात्तम् उंसं. (पा ६, २, ११६)। ननु कथं बस. प्रकृते तस. उंसं. इति। उभय-विधं खल्विदं उंसं. भवति समासस्य च प्राप्ति. चेति। किं तत इति। तेन बस. अन्यत्रापि नवोऽनन्तरवर्तिनामपरि-गणितानामपि सतां प्राप्ति. आशुदात्तत्वं सिद्धयेदिति।

एवं चेह संभाव्येत, यथा नञ उत्तरं पराशुदात्तात्मिका सौवरी प्रवृत्तिरादौ समासावैशेष्येण केषुचित् प्राप्ति. प्रवर्तमाना सती कालेन व्यवस्थितिमिवाऽऽप बस. अयं स्वरो भवतु न तस. इति (तु. वैप२ अदृष्ट-).। एवं च सति पुरावर्तिनामसतामपि तस. केषांचिदेवंविधस्वराणां प्राप्ति. विषय उपपत्तिं मार्ग्यमाणानामाचार्याणामियं दृष्टिः संजाना यथा तादृशेष्वपि सर्वेषु प्राप्ति. बस. एव यथा भवेत् तथा तद्व्याख्यानं कर्तव्यमिति। एस्थि. यथा भावे निष्पन्नानि उप. इति कृत्वा अजूर-, अमूर-, अमुव- इत्यत्र बस. इति सुवचमेवं भावे क्तान्तम् उप. इति कृत्वा अ-दृष्ट- इत्यत्रापि कामं बस. इत्युच्येत। न वेवंविध उत्तरकालीनस्थितिमात्रसंवादिनि व्याख्यान-कौशल उक्तप्रकारकप्रवृत्त्यन्तरवत्याः श्रुत्याः स्वारस्यमि-वाऽनुभूयेत। तद् यथा। दृष्टमदृष्टमवृद्धम् (शौ २, ३१, २) इत्यत्र प्रथमं क्तान्तं कर्मणि धाव्यते तदनुपदं च तद्विजमात्रसमर्पकं द्वितीयं च तदेव क्तान्तं शब्दरूपम् उक्तपूर्वया प्रक्रियया 'दृष्टं दर्शनं तद्वहितम्' इत्येवं भावे निष्पन्नमिति कृत्वा धाव्येनेति प्रतिपत्तौ दवीय इति नैव श्रद्धेयमिव भवेत्। एस्थि. उक्तदिशा समासोऽपि प्राप्ति. अपि च उंसं. इति वा बस. एवेति वेति भूयोऽपि विमृश्यम्।

^{११} सपा. पै ४, १६, ४ घ्राणाः इति पाभे.।

^{१२} सपा. पै ४, १६, ३ घ्राणान् इति पाभे.।

अदृष्ट-दहनी(न>)नी^० - नीम् पै ९,
६, १.

अदृष्ट-वीथी^० - नीम् पै २०, ४९, ८.

अदृष्ट-हृन्^० - दा क्र १, १९१,
८; ९; शौ ५, २३, ६; ६, ५२,
१; पै ५, ३, १; २; ७, २, ७;
१९, ७, ५.

अदृष्ट-हन(न>)नी^० - नी पै ५,
३, ४.

अदृष्टि^० क्र ८, ४५, २६.

अदृष्टि-व^० - वः क्र ६, १७, ८, १८,
११; २२, ११; ८, ४६, २१; ७०,
७; ७१, ८; १०, ३७, ३; ३८, ३;
कौ १, २६८; जै १, २८, ६; शौ
६, ६, १९; २०, ३६, ११;
पै १७, २५, ६; १९, ३, १०;
-वम् क्र ३, ३२, ६; ९, १०४, ६;
१०५, ६; कौ १ ४६६; २, ९६३; २अ-देव^० - वः शौ ५, ८, ३; पै ७,

जै १, ४८, ६; -वस्य क्र १,
१७४, ८; २, १९, ७; १०,
१११, ६; -वात् क्र १०, १२४,
२; -वान् क्र ३, १, १६; १०,
१२८, ४; -वानि क्र ६, ४८,
१०; कौ २, ९७४; -वेन क्र
२, २३, १२; काठ ४, १६.

अदृष्टि-नी^० - नी^० क्र १, १७४, ८;
३, ३१, १९; ५, २, ९; १०;
६, २५, ९; ४९, १५; ७, १,
१०; ९८, ५ ८, ११, ३ ६१,
१६; ९६, १५; लि १, ११, ३;
तै १, २, १४, ७; काठ २, १५;
शौ ८, ३, २४; २०, ८७, ५;
१३७, ९; पै १६, ८, ३; -व्याः
काठ ३७, १५; १६; पै ६,
१२, ८.

अदृष्टि-व^० - वः शौ ५, ८, ३; पै ७,

१८, ३; -वाः क्र ८, ९६, ९.

अदृष्टिजन^० - वः तै १, १, ९, २;
-नम् तै ३, ४, ३, ७; मै १, १,
१०; ४ १, १०; काठ १, ९;
२५, ४; ३१, ८; क १, ९; ३९, १;
४७, ८.

अदृष्टि^० - वात् क्र ५, ६१, ६.

अदृष्टि^० - यन्तम् क्र २, २६, १.

अदृष्टि^० - युः क्र ८, ९७, ३;
-युम् क्र ७, ९३, ५; ८, ७०,
११; ९, ६३, २४; कौ १, ४९३;
२, ५८७; जै १, ५१, ६; ३, ४८,
३; -यून् क्र १०, २७, ३; ३;
-योः क्र १, १५०, २.

अदृष्टि^० - च्नीम् पै २०, १९, ३.

अदृष्टि^० - च्नी^० शौ १४, २, १८;
पै १८, ८, ९.

? अदृष्टि^० - ह्यम् पै २, २, ५.

१) विप. (ओषधि-) । उ.स. उप. कर्तरि ल्युट् प्र. सिद्ध्या
होष च (पा ३, ११३; ४, १, १५) । २) विप. । वस. ।

३) विप. (आदित्य-) । उ.स. उप. किरन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, २, १३९) । ४) विप. (वोहृ-) । शेषे a टि. द्र. ।

५) सपा. कौ. जै. अदृष्टि[गद] इति पाप्मे. (तु. पपा.
सात. S BS. BC. ; वैतु. सा. भ. विव. अतथेति) ।

उभयथाऽपि क्रि० सत् लुङि प्रपु० (वैतु. S. मपु०
इतीव?) । धा. ? क्र. ✓*दृद् (कृतौ), अन्यत्र पक्षे

✓दृद् 'कृतौ' (तु. अदृष्टि-, वैतु. सा. त्रिव., भ. [पक्षे],
GRV. प्रभृ. S. च वधा. सत् ✓दिश् इति, सा. [पक्षे])

✓दृद् [दीप्तौ] इति, भ. [पक्षे] ✓दीप्तौ [दीप्तौ] इति च
✓दृद् [दाने] इति च, BS. ✓दृद् [धारणे] इति च) ।

६) विप. (देवेतर-) मनुष्य- वा असुर- वा, [अपवित्र-,
अदिव्य-] मनस्- प्रभृ.), नाप. (असुर- [तु. वें. सा.

GW. GRV. प्रभृ. [क्र ६, १८, ११]) । तस. नञ्-स्वरः ।

७) विप. (असुर-) । वस. अन्तोदात्तः ।

८) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्. ।

९) विप. (पुंस-) । उप. 'देवास् त्राः, देवानो
(=तत्कृता) वा त्राऽस्य' इति कृता मथ्योदात्तो वस.
(तु. सा.; वैतु. वें. प्रभृ. व्यु. भिन्नक्रमाः, PW. प्रभृ.

तद्धितः त्रा प्र. इति) ।

१) =अ-देवृष्टी- । तस. ।

२) विप (वधू-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. देवृ- (हृन्>)
च्नी- इति ।

३) सपा. क्र १०, ८५, ४४ अधोरचक्षुः इति पाप्मे. ।

४) स्पष्टमपि सन्तं मूको. कथं संस्कर्ता कचिदतिवेल-
संस्करणोत्साहोऽस्य मथ विपरीतार्थः च कुर्यादित्यत्र
मन्त्रोऽयं निदर्शनं द्र. । तद् यथा । औपसंहारिकेऽस्मिन्
मन्त्रेऽरसीभावयितुं संक्रयमानस्य विपश्य प्रथमं पिष्टात्म-
तयाऽपिष्टात्मतया च तदनु (गृहे भव->) गृष्ट- इत्येतदा-
त्मतया च (देहे भव->) देष्ट- इत्येतदात्मतया च विशेषाः
श्राव्यन्ते यतः सर्वेऽपि ते ते विशेषा देवैः स्तुयमानैश्च
अरसीक्रियेरिति । एवं मूको. च मन्त्रसंगतेश्च संवादे
सत्यपि यन् नञ्-पूर्वत्वमिष्टं भवति तदनिष्टमेवेति ।
उत्तरार्धेऽप्येवमेव देवास् सर्वस्य विद्वांसो (अ)रसं
कृणुता विषम् इत्यस्य मूको. स्थाने देवस्य सर्वस्य विद्वाञ्
सोऽरसं कृणुतां विषम् इति यदेकवचनतामापाद्य वारत-
विकं कर्तृपदं कर्मता नीयते काल्पनिकं कर्तृपदं च प्रलया-
न्त-कल्पनाजाल-विषयीभावात् प्रहेलिकायत इव तत् सर्वं
व्यर्थाऽऽयासकरं श्रुतितात्पर्यतो दूराऽपेतं च द्र. ।

१अदोमद^१ - दस शौ ६, ६३, १^०.
 १अदोमध^२ - शौ ८, २, १८^०.
 पै १६, ४, ८^०.
 अद^३ - शौ १, २७, ३.
 १अद-धा^४ क १, ५२, १३; १३, ५४,
 ५; १०, १२९, ६ (१०, ११४,

२); ८, १९, ९; १०१, ११^०;
 १०, १११, ७; मा ३३, ३९^०;
 का ३२, ३, १०^०; मै २, १, ८^०;
 ४, १२, १; शौ २०, ५८, ३^०; पै
 २०, ५५, १.
 ✓*अद^५

अद्वान्ति^६ - तयः क १०, ८५,
 १६; शौ ११, १०, ७; १४, १,
 १६^०; पै १६, ८५, १०; १८, २,
 ५^०; -तिः शौ ६, ७६, २; पै
 १९, १५, १३.

१अद-भुत^७ - तं क ५, १०, २;

१) विप. (अन-) । व्यु. ? पया. नावग्रहः ।
 अदु + मधु- (<✓मदु) इत्येवं विभज्य सा. व्य. चष्टे ।
 अतः किञ्चिद्विवैव मित्रेण नाउ. सकक्षमिव साहचर्येण
 श्राव्यते, अ-बलासौ इति (सा. १अ-बलासौ
 इति यद.) । ततस्तद्वद् अ-दोमद- इत्यत्र च नाउ.
 अ-दोमध- इत्यत्र च न-पूर्वत्वे संकेत्यमाने उप. (✓दु
 [उपताप] >) दोमन्- + (✓दा वा ✓धा वा >) दु-
 वा ध- वेत्येवमनुस्येष्टे (तु. PW. MW. प्रमृ. च WW
 १, ७६७ च) । अत्र पै (१९ तमे काण्डे [तु. W.]) अनमीव-
 इत्येतत् प्राति. श्राव्यमाणमस्यामुत्प्रेक्षायां गमकं द्र. ।
 अस्मिन्धोत्तरे दर्शने वस. अन्तोदात्तः द्र. (पा ६, २, १७२) ।

२) पाभे. अथ सा १२, ६५ द्र. ।

३) विप. (ग्रीहि-, यत्र-) । नापू. टि. दिशा व्युत्पाद्येऽत्र
 प्राति. अदुस्- इति च मधू- इति च समासाज्यवतया वा-
 ऽसमासाज्यवतया वा श्रावयन् सा. चिन्त्यः । पै. हि
 नापू. स्थाने अनमीव- इत्यस्येह यनि. स्थ. चास्यैव
 श्रवणादुक्त्या दिशा शौ. उभयत्र न-पूर्वत्वं समस्तत्वं
 च प्राति. सुदृढतरं स्थानम् ।

४) सा. अदोमधु [उपयोगानन्तरं मधुरी] इति शोधुकः ।

५) अधोमधौ इति मूको. विहृतपूर्वभागा श्रुतिः द्र. ।

६) नाप. पाठः अर्थश्च ? सा. उद- इति पाठं मत्वा,
 BW., WAG [१, १५५ b] Barh [ZDMG ४६,
 ३०५] यनि. च = शाखा-, काण्ड-, दण्ड- इति, W.
 = अङ्कुर- इति ।

७) स्वरादिषु चादिषु च (पाग १, १, ३७; ४, ५७)
 पठितत्वाद् अभ्य. एतद् इत्युक्तं भवति । नानाप्रकृतीनि
 तावद् अभ्य. भवन्ति । कानिचिद् मूलतः समस्ताऽसमस्त-
 शुल्परतया व्याख्यानाय सुलभानि भवन्ति कानिचिच्च न
 भवन्ति । प्रकृते तावद् अ (<इदम्-) > *अव (>दु)
 इत्येतत् प्रथमाज्यवत्वेनोपलभ्यमानं सार्वनामिकं शब्दरूपं
 सत् प्रयोगवशाद् गतिमात्रत्वेनोपचरितं भवति (पाग
 १, ४, ११) । पठदुत्तरं च धा- (<✓धा) इति प्राति.

कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरविशिष्टं (पा ६, २, १३९) भवति ।
 तस्यैतत्स्यैव परिणतस्य गस. प्राति. यत् तृ१ भवति
 तदेवेह पूर्ववत् प्रयोगवशादव्ययत्वेनोपचरितं सत् स्वरादिषु
 च चादिषु चाऽऽचार्यैः पठितं भवति । एतज्जातीयध्व-
 व्ययत्वारिणामेषु सुविविशेषाणां क्रियाविशेषणार्थसमर्पक-
 तया प्रयोगसौलभ्यं च मौलिकप्रवृत्तिनिमित्ततयाऽवधेयम् ।
 अस्मिन् दर्शने (*अत् [दु] >) + ✓धा इत्यतः नाउ.
 सरूपाद् नाधा. भिन्नादिव सतः धा. >) *अद-धा-
 इत्येवं मूलं प्राति. कलनीयमिति दिक् (वैतु. वाच. पूष.
 <✓अत् + र्मणि किप्, उप. च <✓धा + कर्तरि
 किप् प्र., इत्येवं यद् अभिप्रेयात् तत् प्राति.
 कर्तृपरत्वाऽभावाद् न यथार्थमिति द्र.) । सत्यार्थे
 नि. । तु. निघ ३, १०] । आवे. अजुदा, मेधा-
 < मज्झा <✓*मेध् (ज्ञाने) इति WAG [१,
 १५२ b] ।

८) सग. कौ १, २७६; २, ११३८ जै १, २९, ४; ४, ३, २
 महना इति पाभे. ।

९) नाउ. व्युत्पत्त्यौपयिकः क्तिबन्तः नाधा. मुकल्पः ।

१०) नाप. [मेधाविन्- [तु. निघ ३, १५], महर्षि-, दैवज्ञ-
 (वैतु. सा. [शौ ६, ७६, २] व्यप. इति)] । कर्तरि तिः प्र.
 (तु. पाउ ४, १८०) । तत्स्वरेणान्तोदात्तः । उप. *अति-
 (<✓अत्) इति मतान्तरं भवति (तु. दे३, १५) । तथात्वे
 पग. अवग्रहाऽभावस्तु दुरुपपदः स्यादिति ।

११) = अ-भूत्- इति कृत्वा अ > *अव (>दु) + भू
 (>मु)त- इति (तु. या १, ६) । पग. अवग्रहामावोऽपि
 पूष. *अत् इत्यस्य नन्मूलकतामिमामां संकेतयेत् । *अत्-
 (<✓अत् + भा >) भुत- इति यद् वाच. उक्तं भवति ।
 तज्ज । अन्तोदात्ते २अदभुत- इत्यत्र कथंचित् तत्संभवे-
 ऽपीहाऽऽशुदाते प्राति. तस्य नितरामप्रवृत्तेः । यदपि GW.
 WAG [२, २५६] प्रमृ. पूष. = अति इत्येतल्ल-लघित-
 भित्याहुस्तदपि न । अ-वृक्ष- (यत्र.) इत्यत्र तथात्वस्य
 नितरामसंगतिदर्शनात् । तस्मान्मूलतोऽतिशयविशेष-

६, १५, २; ८, २६, २१; ९,
२०, ५; मा २७, ३४; का २९,
३, १०; कौ २, ३२३; जै ३,
२६, ८; -तः क्र १, ९४, १२;
१३; १४२, १३; ८, १३, ११;
९, २४, ६ (७); २, ७, ६; २६,
४; ५, २३, २; ६, ८, ३; ९, ८३,
४; ८५, ४; १०, १५२, १९; खि
१, ५, १; मा ११, ७०†; २१,
२०; का १२, ७, ५†; २३,
२, ९; तै १, ३, १४, ७; ४,
१, ९, २; मै २, ७, ७†; ३, ११,
११; ऋ १६, ७†, ३८, १०;
कौ २, ३१६†; जै ३, २६,
२†; शौ २, १२, १; पै २, ५,
१; ८८, १†; †१२, १, १२; १३;
-तम् क्र १, १८, ६; १४२,
१०; १७०, १; ८, ४३, २४;
१०, १०५, ७; खि ४, ५, २६;
२९; ८, ७; मा २७, २०; ३२,

१३†; का २९, २, १०; ३५,
३, १०†; तै ४, १, ८, ३; मै २,
७, १६; १२, ६†; काठ १८,
१७; ३९, ३; क २९, ५†; कौ
१, १७१†; जै १, १८, ७; शौ
५, २७, १०; पै ९, १, १०;
-तस्य क्र १, ७७, ३; -ता क्र
१, २५, ११; -०ता क्र ५, ६६,
४; -तान् क्र ४, २, १२.

अद्भुत-कतु^० - तम् क्र ८, २३,
८; -०त् क्र ५, ७०, ४.

अद्भुतै(त-ए)नस्^० - ०नसः क्र
८, ६७, ७; -नसाम् क्र ५, ८७,
७.

२अद्-भुत^० - तस्य क्र १, १२०, ४.

श्रवन् - ✓अद् द्र.

अद्य, द्या^० क्र १, १३, १२ (६, ५३,
१०)† ६; २३, १२३†; १०, ९,
९†; २५, १९; २८, ८; ३४, १;
३; ३५, ११; ३६, २; ६; ४४, १;

३; ९; ४५, ९; ४७, १३ (६)†;
४८, १५; ४९, २; ५०, ११;
५४, ५; ५८, ८; ४, २, २; ६,
५०, ९†; ७६, ५; ८४, १६; ९२,
१४; १५; ९३, २; १००, १०;
११३, ७; १२; १३; १७; ११५,
६; १२०, ३; १२३, ३; ८; १३;
१२५, ३; १३६, ४; १४२, १;
१८; २, ४१, २०; ५, १३, २†;
१५९, ५; १६१, ११; १३; १६३,
१३; १६७, १०; १८०, ११०; ४,
४४, १†; १८२, ८; १८४, १;
१८८, १; २, ३, ३; १३, ८; २७,
२; २९, २; ६; ३२, ५; ३७, ५;
४१, ३; २१; ३, १४, ५; १७, २;
१९, ४; २९, १६; ३६, ३; ५३, २१;
४, १०, १; ४; १६, २; २४,
७; २५, १; ३; ३०, २३; ३७, २;
४४, ३; ५१, ३; ४; ५, १, ११;
२२, १२; २६, ८†; ४५, ५; ४९,

योतनार्थम् *अति-अ-भूतम् > अद्-भुतम् इत्येवं परिणति-
क्रमः कार्ये संभाव्येत न तु नयं विना निर्वाह इत्यभि-
सन्धिः । WW. (१, ८५०) अ- + (✓दभ् >) द्भुत-
(=दध्-) इत्येवं यदुत्प्रेक्षते तदपि अ-द्भुत- इत्यत्रत्ये
पूप. व्यञ्जनभक्तिमिवाऽऽपतन्ती न स्पष्टयितुं क्षमम्
(तु. टि. अनतिद्भुत-) । स्याद्वा अ-द्भुत- इत्यस्य स्वतन्त्र
एव कश्चिदपरो निष्ठातिप्रकारः (यद्.) । तेन तदिहृत्ये
निष्ठातिप्रकारे साधकवाधकाऽन्यतरत्वेन नैवोदाहार्यमिति
निष्कर्षः भूयोविमर्शापेक्षाऽवशेषः द्र. ।

*) सपा. शौ १, २०, ४ अस्तुतुः इति पाभे. ।

*) विप. (।अद्भुत-कर्मन्-। अग्नि-, मित्रावरुण-) ।
बस. पूष. श्वरः प्रकृत्या (वा ६, २, १) ।

*) विप. (।अपा१-। आदित्य-, मरुत-) । सस्व. नापू. टि. द्र. ।

*) = १ अद्-भुत- । *अत् > द् + ✓भू + हुतच् प्र.
(पा ५, १) इति ततो विशेषः ।

*) प्राग्भिः अ- (<इदम्-) इत्यतः छे प्र. तत्स्वरेण निपा-
त्यते (पा ५, ३, २२) । एवं नामाऽसमस्तं प्राति. इदमिति
इत्वा १पा. अनवरुद्धोतमवतिष्ठते । अव्य. चेतत् प्रयोगतः

१९१-१९

द्र. । अथाऽर्वाचामीदृशी धारणा भवति यथाऽस्य छ
इत्युत्तरांशः दिव्- > द्यु- इत्येतदेव मूलतः सद्
अकारान्तयाऽऽपत्तं भवतीति (तु. MW.) । कचिद्
एवमप्युत्प्रेक्षि यथा १*अद्य- > अ-द्यवि इति सप्त१ मूलतः
सतोऽन्त्यांश-लोपाऽऽत्मको विकार इति (तु. GW.) ।
अथ कचिदप्ययं विशेषः प्रत्यपादि यथाऽस्याऽऽर्तो योऽकारो
भवति स उत्तरांश-वाच्यगुणविशेषसद् आगममात्रं भवति
यथा अदस्- इत्यत्रेति (तु. WW १, ९८) । एवं चतु-
र्वन्तेषु कल्पेषु त्रिषु पूर्वेषु पूर्वांशे, उत्तरेषु च निष्पृच्छांशे
साम्यं द्र. । एवमपि पराभिप्रायतोऽकारान्ततयाऽऽपाद्य-
मानम् -द्य इति किवि. इति न. द्वि१ सच्च अव्य.
इत्युपचर्येत विभक्तिलोपानुत्पत्त्योः फलतोऽभेदादित्यभि-
सन्धिः । वस्तुतस्तु *अ-दिव्- > *अदिव्वा (तृ१) इत्यस्य
प्राकृत्यायितं संभाव्येत अद्या (>अद्य) इति ।

*) = सपा. माश १२, ९, २, ९ आश्रौ ३, ६, २७ काश्रौ १९,
५, १८ माश्रौ १, ७, ४; ४७ लाश्रौ २, १२, १३ आपमं
२, ६, ९ माश्रु १, १, १७; ११, २५; २, २, २६ ।
शौ ७, ९४, १ दिव्याः इति पाभे. ।

१; ५१, १३; ५३, १३; ५६, १;
 ५८, ३; ७३, १; ७४, १; ७; ७९,
 १; ३; ८२, ४; ७; ६, ४, १; १५;
 १४; १६, २६; १८, १३; २१,
 ९; २४, ५; ३०, ३; ३७, १; ५०, ४
 (१५); ५२, १७; ५६, ४; ६;
 ६३, १; ६५, ३; ६८, १; ७१, ३;
 ६; ७, १; १७, ५; ३५, १५;
 १०, ६५, (१४) १५; ६६,
 १५; ४०, ११ (५, ४२,
 ३); ४३, ४; ४७, १; २, ५१, २;
 ५७, २; ५९, ३; ६०, १; ६६,
 ४; ८, २७, १९; २१; १२;
 ६९, ६; ७५, २; ७८, ५; ९३,
 १; १००, ५; १०४, १५, ८, १,
 १०३, २०; ३, ८; ५, १८; ९, ९;
 १३; १०, ५; १५, ६; २०, २;
 २२, १; २६, ३; ८; २७, ५;
 १४; ३३, १५; ४७, १८; १०,
 १६४, ५; ६४, १२; ६६, ७; ७३,
 १५, (५, ४७, १०); ९३, ४; ९४,
 ८; १०१, ४; ९, ४४, ६; ६५,
 २८; ६७, २२; ८४, १; १०,
 १४, १२; १५, २; १८, ३; २२,
 १; २; ३०, २; ३; ३२, ८; ३५,
 १; २; ३; ५; ७; ९; ११३ (५, ४३,
 १०); ३६, १२-१२; ११;
 ३७, ५; ३८, ४; ४०, १४; ४५,
 ९; ५३, ३; ४; ५४, २; ५; ५५,
 ५; ६३, ८; ८१, ७; ८७, १३; १५;
 ९२, ९; ९५, १४; ११०, १; ९;
 ११३, १०; १२७, ४; १३५, ५;
 १४२, ६; १६०, २; १६७, ३;

खि १, १, २; ३, १५, ३२; ४,
 ५, २; ८, ९; ५, १, ३; ७, १; २;
 ५; ८; ९; ११; २, ६; ११; ४,
 १५; खिसा ३, ३; मा १, १२;
 २, ८; ५, ३; ७, ४६; ८, ६; १;
 ४५; १२, २६; ६०; १३, २२;
 १५, ४४; ११७, २३; ७७;
 ८४; १८, ३१; ३३; ४६;
 ७५; ११९, ४२; ६८; २०,
 २२; २१, १; ४३ ४५;
 ५९-६१; २७, ७; २८, २२;
 २३; ४६; १२९, २४; २५;
 ३४; ३२, १४; १३३, १७; २०;
 ३५; ४२; ५१; ५२; ६९; ८४;
 ९४; ९७, १३४, ९; २७; ३७,
 ३-६; का १, ४, २; २, २, २;
 ५, १, ३; ८, ३, १; १९, १, ९,
 २, ६; १०, १, १; १३, २, ९;
 ४, १६; १४, २, ७; १६, ५, २६;
 १८, २, ७; ६, १३; ७, ५; २०,
 १, ३; ४, २, ९; ५, ८; १२१,
 ३, १३; ४, १७; २२, १, ७;
 २३, १, १; ५, ३; ६, १२-१४;
 २९, १, ७; ३०, २, ११; १२;
 ३१, २, १३; ४, १, १०; १३२,
 १, १७; २, ३; ३, ६; १३; ४, ८;
 ९६; ५, १५; ६, १५; ३३, १, २१;
 ३५, ३, ११; ३७, १, ३-६;
 तै १, १, १३, ३; १४, १; ३,
 ७, २; १४, २; ४, २, ११;
 २४, १; ४३, २; ४४, २; ७,
 ७, १; २, १, ११, ६; २ ११२,
 २; ५; ५, ३, ७; ५, ४; ६;

१२ ४; ३, १, ४, ११; ७, २१;
 २, ४, ४; ६, १; ३, ११, ३; ५;
 ४, ११, २; ५; ६, १०; ४, १, १,
 ३ ७, ३, ११, ४; २, २, ३; ५, २;
 ११, ३; १३, १३, ३-५; ४, ४,
 ७; १२, ५; १५, ५; ६, २, ६;
 ७, ५, ७, १२, १; ५, ७, ४, १;
 ६, ६, १, ३; ७, ५, २४, १; मै
 १, १, १३; २, ७; ३, २७; ३७;
 ३८; ३९; ५, १२; ६, ६;
 १०, ३; ११, १; २, १ ८;
 २, १; ७, ९; १२; १६; १०,
 २; ६; १२, १; ५; १३, ८;
 ३, ३, ९; ८, ७; १६, ४;
 ५; ४, ६, ११; ७, ४; ८, २;
 ९, १; १०; १२; ११०, १;
 २; ४; ६; ११, १; २;
 १२, १; २-४; ६; १३, २;
 ३; ७; ८, ९; १४, ४;
 ६, ११; १७; १८; काठ २,
 १५; ३; ४, ९; १०; १२;
 १३; १६; ६, १०; ७,
 १०; १३; १०, १३; १३, १४;
 १५; १६; १५, १३; १६,
 ९, ११; १६; २०; १७,
 १९; १८, २; ६; १३; १;
 १६; २१; १२, १३; २०,
 १४; २१, १३; २६, ७; ११;
 २८, ४; २९, ३; ३०, ५;
 ३४, १७; ३७, १३; ३८,
 ५; ४०, ११; ४१, १;
 ४५, २१; ४६, ३; ४७, ११;
 ३, ७; ८; १०; ११; ५, ९;

१) सपा. मै ३, ११, १० काठ ३८, २ स्वर्जुनः इति पाठे।
 २) सपा. तै ४, ६, ५, ६ मै २, ११, १ कतुये इति पाठे।
 ३) पाठे. अष्टा क १, २३, २३ द।

४) सपा. अष्टाष्टः (आपश्चौ १२, २०, १ वौत्रौ ३, २३ :
 ५; ७, १० : १६ द्वित्री २१, १, २ क) <> कौस् १३७,

४१ अष्टाष्टः (गोधः वैपष्ठयः) इति पाठे।

५) अष्टम् अष्ट > सपा. ६१ १४, २, ७० अनेन
 इति पाठे।

६) सपा. मा १९, ३५ का २१, ३, ४ मै २, ३, ८ अष्ट
 इति पाठे।

२८, २१; ६; २९, २; ४; ४१;
 ५; ४४, ४; †कौ १, ४०; १२६;
 १४१; २४१; २७२; २९५;
 ३२५; ३४१; ४२१; ४३४;
 ४९८; २, २३२; ४८७; ६९८;
 ७०१; ७५५; ९२४; ९३५;
 ९७६; १०४१; १०८२; १०८३;
 १०९०; १०९२; ११२७;
 ११३०; ११३२; †जै १, ४, ६;
 १४, २; १५, ७; २५, ९; २८, १०;
 ३१, ३; ३४, ३; ३५, १०; ४१,
 ३; ४२, ८६; ५२, २; ३, २०,
 १६; २८, १; ३७, २; ४६, ७; ५७,
 २; ४, ८, ७; ११, ८; १९, ४;
 २३, ६; शौ १, १, १; २०, २;
 ३२, ३; ३, २, ४; २२, ३; ४, ३,
 ५; ४, ६; ५, ७, ५; ६; १२, १; ९;
 १८, २; ६, ६६, २; ६७, १; ९०,
 १; ९९, २; १०८, ४; ११८, १;
 १३८, १; ७, २१, १; ३२, १†;
 ४९, २; ५०, २†; ५२, १९; ८७,

६; ८९, १; १०२, १†; ८, †३,
 १२; १४; ४, १५; ९, १५, ९;
 १०, ५, ४८; ७, २३, ८, २३;
 २९; १०, ११; ११, ६, २१; १०,
 ३; १६; १२, २; १२, २, २२†;
 १३, १, ५८; १६, ४, ६; १३;
 †१८, १, ६; ४६; २, १३; ३,
 ५९†^१; १९, ११, ५; ४७, ५; ६;
 ४९, ९; ५०, २; ६; †२०, ६१,
 ३; ७७, २; ९६, २; ९७, १; ९९,
 २; ११२, १; १४०, ४; १४१, ३;
 १४३, १; ३; †१, २३, ३; ३३,
 १; ११, ४; २, १३, २; ३०, २†;
 ३७, ४; ३, ५, ४; १८, ३; ३३,
 ७; ३७, १†; ४, ५, ८†; १४, ८;
 २२, ६; ६, २०, ५; ६; ७, ९, ८;
 १०; ८, ८, ६; ११, ११; ९, १७,
 २; १०, ६, ३; ९, १०†; १०, २†;
 १३, ५, ९; ८, १५†; १४, ४, ९;
 १२; १६; १६, ७, २; ४; १०, ५;
 २३, १; ५०, ३; ६८, ८†; ८५

३; ८६, ६; १०२, १०; १०८, १;
 १५२, १०; १७, ९, ४; ३२,
 २†; १९, २, १०; ६, १३; ११,
 १२; १३, २; १६, ६; १८, २; १४;
 १९, ७; ४२, ४; २०, ३, ९; १०,
 १†; २०, ४; २७, २; ३२, २; ६०;
 ३३, ९†; ४०, १; ४२, २†^१;
 अद्यामद्या ऋ ८, ६१, १७; कौ
 २, ८०८†.

अद्या-(श्चम् >) ३३० - स्वात् तै ३,
 १, ७, २.

? अद्यः अद्य - ✓ अद् द्र.

? अद्यनृथि पै १७, २५, ७†.

अद्यमान - ✓ अद् द्र.

अद्यु- - द्युम् ऋ ७, ३४, १२.

अद्युत- - द्युतः ऋ ६, ३९, ३.

अद्युत- > १ अद्युत्- - ल्ये ऋ १
 ११२, २४.

† २ अद्युत्- - ल्ये मा ३४, २९; का
 ३३, १, २३.

? अद्र्धोभ्यः पै १७, २४, १०.

१) पाभे. अमुम् पै १९, ९, ८ द्र. ।

२) सपा. ऋ १०, १५, १४ मा १९, १६ का २१, ४, १०
 एताम् इति विशिष्टः पाभे. ।

३) पाभे. अग्नये शौ ७, ९२, १ द्र. ।

४) ? अष, अयसि > सपा. पै २०, ८, ४ अभि... अयसि
 इति पाभे. (तु. टि. बभ्रुणा पै २०, ८, ४) ।

५) दस. । अच् इति योगविभागात् समासान्तः अच्
 प्र. चित्स्वरष् टेलोपश्च (पा ५, ४, ७५; ६, १, १६३;
 पावा ६, ४, १४४) ।

६) सपा ऋ १०, ३७, ४ उदियुषि इति पाभे. ।

७) विप. (शंस-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. ✓ द्यु 'दीप्तौ'
 [दाहे इति GRV.]† कर्तरि कृत् (तु. वें., सा. ३; वैतु. BL.,
 GRV. [तत्रत्ये टि. द.] बस. कृत्वा उप. = द्वि- इति, PW-
 GRV. < ✓ दो 'अवखण्डने, हिंसायाम्' इति) ।

८) विप. (अक्तु- [= रात्रि-]) । बस. अन्तोदात्तः (पा ६,
 २, १७२) । उप. यद्र. ।

९) तस. नञ्-स्वरः । उप. < ✓ दिव् यद्र. ।

१) स्थायें यत् प्र. उसं. (पा ५, १, १२५) । तस्माच्च
 स्वरसिद्धयर्थं नञ्-समासस्य पूर्वविप्रतिषेधः उसं. (पावा
 ५, १, ११९) । तेन तित्-स्वरितत्वं द्र. (पा ६, १, १८५) ।
 यत् सा. इह बस. चाह उप. च ✓ द्युत् + भावे
 ण्यत् प्र. इति चापश्यत् तदुपेक्षम् । ✓ दिव् इत्यस्य
 तत्रतत्र वृत्तं द्यु इत्याकारिकाया वर्णव्यापक्याः प्रसिद्धेः
 (यद्र.) ✓ द्युम् इत्यस्य च वृत्तमात्रे तस्या अप्रसिद्धेरिति
 यावत् । यथा च तन्मते स्वरः सर्वथाऽपि नोपपद्येतेति
 तस्य तत्राऽवशं व्यत्ययशरणायातितात् स्पष्टमिति वचोऽन्तरं
 माऽपेक्षि । यथा च शास्त्रान्तरे नञ्-समासाद् भावे प्र.
 पूर्वविप्रतिषिद्धं स्यादित्येष विषयः नाउ. द्र. ।

२) नापू. समानेऽपि मन्त्रे शास्त्राभेदेन शाब्दी सौवरी
 च प्रवृत्तिभिन्ना भवति । तद् यथा । उक्तपूर्व्या दिशा
 बाह्वृचे नञ्-समासात् सिद्धात् सतः प्र. उत्पद्येतेह मा. च
 का. च सति सिद्धे तद्धिते नञ्-समास उत्पद्येतेत्यनेन
 प्रवृत्तिभेदेन तावत् स्वरे मेद आपद्येत । तथाहि । यथा
 बाह्वृचे प्र. स्वरः प्रधानो भवति, एवमिह समासस्य

अदि- -द्रयः ऋ १, १४९, १; २, १६, ५; ३, ३२, १६; ४, १, २; ४, ११, ५; ५, ८७, २; ६, ४८, ५; ६३, ३; ८, ४, १३; ५३, ३; ६३, २; ७२, ११; ८८, ३; ९, ७९, ४; १०, ७६, ७; ७८, ६; ८९, ६; ९४, ८; ११; १३; १४; १००, ८; १०४, २; लि ३, ५, ३; तै ६, १, ११, ४; †कौ १, २९६; २, ४९, ४; १५३; †जि १, ३१, ४; ३, ५, ८, ४; ४, १८, ७; †शौ २०, २३, २; ३३, १; -०द्रयः ऋ १०, ७६, ४; ८; ९४, १; -दिः ऋ १, १६५, ४; ३, ३१, ७; ५, ४५, ७; ६, ४०, २; ७, २२, १; ३५, ३; ६८, ४; १०, ७६, २; लि ३, १५, ३१०; मा १, १४; ३३, ७८; का १, ५, २; ३२, ६, ९; तै १, १, ५, २; २, ४, १४, ३; ३, ३, ९, २; मै २, ५, १०; ४, ११, ३; काठ १, ५; ९, १८; १३, ९; १६, ९; ३१, ४; का १, ५; ४७, ४; †कौ १, ३९८; ५२९, ३; २, २७७; ६०३, ३; †जि १, ४४, ८; ५४, ५; ३, २३, ९; ४९, १; १९, १; शौ ५, २०, १०९; ९, ४, ५; १९,

१०, ३; २०, ११७, १; पे ९, २४, १०; १३, ८, ३; १६, २४, ४; -दिणा ऋ १, १६८, ६; १०, २८, ३; -दिमिः ऋ १, १२१, ८; १३०, २; १३५, १२; ८, ८२, ५ (७, १०, १); ५; १३७, १; [३, ९, ६५, १५]; २, ३६, १; ३, ४४, ५; ५३, १०; [४, ४५, ५; ९, १०७, १]; ५, ४०, १; [८६, ६; (८, १२, ४; १३, १२)]; ८, ११, १७; ९, ३४, ३; २२, ८; ३५, २; [३८, ३; ६५, ८]; ९, ११, ५; २४, ५; [२६, ५; ३०, ५; ३२, २; ३८, २; ३९, ६; ५०, ३; ६५, ८]; ५१, १; ६३, १३; ६६, २९; ६७, ७; ६८, ९; ७१, ३; ७५, ४; ८०, ५; ८६, २३; ३४; १०१, ३; ११; १०७, १०; १०९, १८; मा १९, २; २०, ३१; का २१, १, २; २२, २, ८; मै ३, ११, ७; काठ ३७, १८; †कौ १, ४९९; ५१२; ५१३; २, १२१; २५३; ३१४; ४२५; ४५३; ५१२; ५५७; ५७५; ६२५; ६६३; ६७५; ७९५; १०३९; †जि १, ५२, ३; ५३, २; ३;

३, २१, १८; २५, १०; ३२, १४; ३४, ११; ४०, ८; ४४, ३; ४७, १; ५२, ५; ५५, ४; ५६, ३; ४, २७, ६; -†दिम् ऋ १, ७, ३; ५१, ३; ६१, ७; ६२, ३; १०, ६८, ११; ४; ७१, २; ७३, ६; ८५, ५; ८८, ३; ३, १, १; ४, १, १४; १५; २, १५; ३, ११; १६, ८; १८, ६; २१, ६; ४३, ४; ४५, १; ५२, ९; ६, १७, ५; ३२, २; ३९, २; ६२, ७; ८, ६०, १६; ९. ९७, ३९; १०, २८, ९; ४५, ६०; ११२, ८; ११३, ४; लि १, ५, १०; २, ३, १; मा १२, २३; का १३, २, ६०; तै ४, २, २, ३; मै २, ७, ९; १३, ६; ४, ११, २; काठ २ १५; कौ २, १४९; ७०९; ज ३, ५८, ६; शौ २०, १६, ११; ३५, ७; ३८, ६; ४७, ६; ७०, ९; ७७, ८; -द्वी ऋ १, १०९, ३; ७, ३९, १; ४२, १; -†द्वेः ऋ १, ९३, ६; ११७, १६; [११८, ३; ३, ५८, ३]; १३९, १०; ३, ३१, ६; ५, ४१, १२, ७, ६, २; २२, ४; ७९, ४; ९, ८७, ८; १०, २०, ७; मा ३३, ५९; का ३२, ५, ५; तै २, ३, १४, २; मै ४, ६, ४; १४, १८; काठ ४,

स्वरः प्रधानो भवतीति । एस्थि. चेह ययतोः (पा ६, २, १, ५६) इत्यन्तोदात्तः प्रातस्य नञ्-स्वरस्य (पा ६, २, २) बाधकः द्र. । यत्चिह्न उ. च म. च सत आगतः इत्यर्थे वा तत्र भवः इत्यर्थे वा प्र. आहतस्तदसत् । तल्लक्ष्य-स्याप्यर्थत्वादिति यावत् । तौ हि अत्रसे इत्युत्तरं पदम् अवस- इत्यस्य प्राति. रूपम् इति भ्रान्तौ सन्तौ तस्य प्रकृतं प्राति. विप. इत्यन्वयमिच्छतः (वृ. सस्थ. टि. ✓अन् > अवसे) ।

*) नाप. (अभ्रमन्, अभिपवभावनन्, पर्वतन्, वज्रन्, मेघ-प्रभृ.) । व्यु. ? < ✓अद् (†क्रिन् प्र. १।५।३४, ६५) नित्-स्वरश्च) वा वा ✓वृ (विदारणे) वेति या [४, ४] प्रभृ. (वृ. WW १, १८१) । < अ(नञ्) + दि- (< ✓वृ 'विदारणे' इति,

या. [९, ९], G.W. प्रभृ.), < अत् + ✓हृह् (वृद्धौ) इति BS. 1. ७) सपा. अद्रयः <> अदिमिः इति पाभे. ।

९) अद्रिः इति मुपा. विमृश्यः ।

९) सपा. मा १, १५ काश्री २, ४, ११ वृहद्भावा इति, मै १, १, ६; ४, १, ६ वृहद्भावा इति, काठ १, ५; ३१, ४; का १, ५; ४७, ४ वृहद्भावा इति, का १, ५, ४ वृहद्भावा इति च पाभे. ।

९) सपा. अद्रिः <> अदिम् इति पाभे. ।

९) सपा. ऋ ९, ९७, ४० तैआ १०, १, १५ मना १, १५ या १४, १६ इन्द्रुः इति पाभे. ।

९) सूको. अद्रिः इत्यपि समर्थयति । तथात्वं च प्रामाणिकतयोद्भूतं केचित् (वृ. PW. MW.; वृह. RW.) । तद् विमर्शविशेषापेक्षं द्र. ।

१६; २७, ९; कौ २, ११४८;
-†द्रौ क्र १, ७०, २; ५, ८५, २;
९, ९६, १०; मा ४, ३१; का ४,
१०, २; तै १, २, ८, २; ६, १, ११,
४; मै १, २, ६; काठ २, ६; ४,
९; क १, १९.

†अद्रि-जा^१ - जा: क्र ४, ४०,
५; मा १०, २४; १२, १४; का
११, ७, ४; १३, १, १५; तै १, ८,
१५, २; ४, २, १, ५; मै २, ६, १२;
काठ १५, ८; १६, ८.

अद्रि-जूत^२ - त: क्र ३, ५८, ८.

†अद्रि-दुग्ध^३ - गध: क्र ९, ९७,
११; कौ २, ३७०; जै ३, ३०,
१३; - गधा: क्र १, ५४, ९; ४,
५०, ३; शौ २०, ८८, ३.

†अद्रि-बर्ह^४ - र्हा: क्र १०, ६३,
३; मै ४, १२, १.

†अद्रि-बुध^५ - द्रुम तै ४, २, १०,
१०.

अद्रि-बुधन^६ - धन: क्र १०, १०८,
७; खि १, ७, १; - धनम्
मा १३, ४२; का १४, ४, ५; मै
२, ७, १७; काठ १६, १७.

†अद्रि-भिद्^७ - भित् क्र ६,
७३, १; शौ २०, ९०, १.

अद्रि-मातृ^८ - तरम् क्र ९, ८६, ३.

†अद्रि-वत्^९ - व: क्र १, ८१०,
७; ८, ६४, १; ११, ५, ८०,
७; १४; १२१, १०; १२९, १०^१;
१३३, २, ६^२; ३, ३७, ११; ४१, १;
४, ३२, ५; ५, ३५, ५; ३६, ३; ३८,
३; ३९, १; ३; ६, ४५, ९; ४६, २;
७, २०, ८; ८९, २; ८, १, ५; १३;
२, ४०; ६, २२; १ (५, ८६, ६);
१२, ४ (१३, १२); १३, २६;
१५, ४; २१, ७; २४, ६; ११; ३६,
६; ४५, ११; ६१, ४; ४६, २;
११; ४ (४९, १०); ५०, १०; ६२,
११; ६८, ११; ७६, ८; ८०, ४;
९२, १८; २७, १७, ९; ९८, ८; ९,
५३, १; १०, १४७, १; खि ३, २,
१०; ५, ४, ८; मा २७ ३८; का
२९, ५, ७; तै ७, ४, १५, १; मै २,
१३, ९; काठ ३९, १२^३; ४४, ४;
कौ १, १९४; २९१; ३४५; ३७१;
३८३; ४१३; २, ६१; १६०; २३०;
५२२; ५२४; ६०१; ७०४;
१०६४; ४, ८; जै १, २१, १; ३०,
९; ३६, ४; ३९, २; ४०, ४; ४३, ३;
२, ७, ३; ३, ६, ७; १५, ८; २०,
१४; ४०, १८; १९; ४८, १७; ४,
७, १; ९; २७, १०; शौ २०, २०,
४; २३, १; ५७, ७; ६१, १; ९३,

१; ९८, २; १००, २; ११६, १.
†अद्रि-सु^{१०} - पुत^१ - त: क्र ९,
७२, ४; - तास: क्र १, १३९, ६;
†अद्रि-संहत^{११} - तम् क्र ९, ९८,
६; कौ २, ६८०; जै ३, ५६, ८.
अद्रि-सानु^{१२} - नो क्र ६, ६५, ५.
†अ-द्रुह^{१३} - ध्रु क्र ६, ५, १;
११, २; ६२, ४; १०, ६१,
१४; - ध्रु क्र ६, ५१, ५;
मै ४, १४, ११; - द्रुह: क्र १,
३, ९; ११९, ३; ९, १०२, ५; १;
१५९, २; २, १, १४; ३, ९,
४; २२, ४; ८, ४६, ४; ६७,
१३; ९७, १२; ९, ९, ४; ७३,
७; १००, १; ७; १०, ६६, ८;
मा १२, ५०; का १३, ४, ६;
मै ४, १०, ३; कौ १, २०६; ५५०;
२, २८१^{१४}; २८७^{१५}; ३६७;
जै १, २२, ३; ५६, ८; ३, २३,
१३; २४, २^{१६}; ३०, १०; शौ ६,
७, १९; २०, ५४, ३; पे ६, १७,
३; १९, २, ७; - द्रुह: क्र ८,
१९, ३४; २७, ९, १५; - द्रुहम्
क्र १६, १५, ७; ८, ४४, १०;
कौ २, ९१७; जै ४, १५, १०;
- द्रुहा क्र ३, ५६, १; ४, ५६,
२; ५, ६८, ४; ७, ६६, १८; कौ

^१ विप. (हंस-) । उस. उप. विडन्ते कृतस्वरः
प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^२ विप. (लश्चिनोः] रथ-) । तुस. पूष. प्रकृतिस्वरम्
(पा ६, २, ४८) ।

^३ विप. (अवत-इन्दु-चमस-] = तस्थ-सोम-) । शेषं नाउ.
दि. द्र. ।

^४ विप. (यो-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

^५ पाठः ? अद्रिबुधनम् इति शोधः (तु. सपा. मा १३,
४२ प्रष्ट., माश ७, ५, २, १८ च) ।

^६ विप. (वृहस्पति-) । उस. क्विबन्ते कृतस्वरः ।

^७ विप. (दिवःकोष-] उदक-) । शेषं द दि. द्र. ।

^८ मतुषः पितृवाणिषाते पूर्वविस्थः स्वरः ।

^९ आमन्त्रितमतुष सोर इति रुद्र आदेशः (पा ८, ३, १) ।

^{१०} विप. (इन्दु-) । उप. < ✓ सु (अभिषेवे) । सकारस्य
मूर्धन्यादेशः (पा ८, ३, ६५) । शेषं नाउ. दि. द्र. ।

^{११} विप. (सोम-) । तुस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८)
उप. < सम् ✓ हन् ।

^{१२} विप. (उषस्-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । अद्रिसानु-
गतप्रथमप्रकाशत्वादित्यर्थः ।

^{१३} विप. (अग्नि- आदित्य- पितृ- प्रभृ.) । बस.
अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. यद्र. ।

^{१४} सपा. क्र ९, ९, २ अद्रुहे इति पाठे. ।

२, ८१६; जै ३, ५५, ६; -द्रुहा

पै १६, ४, ६.

क्र २, ४१, २१; मै ३, ८, ७;

१) अ-द्रोघ- -घम् क्र ८, ६०, अ-द्रोघवाच्-

-घण क्र ३, १४, ६; काठ ६, १०.

-द्रुहे क्र ९, १, २.

४; जै ४, २८, ९.

१) अ-द्रुहण- -हणम् क्र ५, ७०, २;

२) अ-द्रोघ- -घ क्र ३, ३२, ९;

१; २२, २; शौ ६, १, २; २०,

कौ २, ३३६; जै ३, २८, ८.

-घः क्र ६, १२, ३; मै ४, १४, १;

१) अ-द्रोघा (घ-अ) विता शौ ११,

अ-द्रुहण- -हणम् शौ ८, २, १६;

१५; -घम् क्र ५, ५२, १;

१, २; पै १६, ८९, २.

१) पामे. अद्रुहः कौ २, २८१ द.

२) विप. (मित्रावरुण-). तस. नल्-स्वरः । उप. यद. ।

३) AB. अ-द्रुहाणा इति पाठं पृषाठ । मृग्यप्रामाण्यस्याऽपि सतस्तस्य पाठस्यापेक्षया उप. ज्ञानजनन्तं स्यादिति विवेकः द्र. ।

४) 'वस्त्रं शिञ्जं च स्यात् संप्रशोऽद्रुहम् च' इति प्रकरणं भवति । RW. प्रमृ. मध्यतो दकारमपाकृत्य अरुहणम् इति शिञ्जावयिषन्ति । तत्त्वप्रमाणमित्युपेक्ष्यम् ।

उक्तप्रकारकं वस्त्रं रुहणं न स्यादित्यस्याऽर्थस्य स्वाभाविकत्वेनाऽभीष्टत्वात् पूष. नल् भवति च उप. रुहण- भवति चेति स्पष्टम् ।

माध्यमिको दत्तास्तावत् कुत इति समाधानमपेक्षते । अ > *अत् (द्) इत्येकः कल्पः (तु. टि. १ अद्-भुत-). अ + द्रुहम्- (<√द्रु> [द्रु]ह + वस्त्रः प्र.) इति च द्वितीयः कल्पः (तु. ता.) । अ +

[√द्रु>] *द्रु- + रुहण- [माध्यमिकसमानञ्चनिर्देश-वस्तु] > द्रुहण- इत्येवं च स्याच्चरमः कल्पः प्राकृतिक-वर्णलोपसहकृतः । अस्मिन् कल्पे 'यज्ञ इणाति न च रुहणं भवति' इत्युभयथा वस्त्रं विशिष्येतेति विशेषः । अस्मिन्

द्रु- इति प्राति. छेन्नार्थस्तथैव प्राधान्येन द्र. यथासौ वृक्षपर्यायतां गते पदार्थविशेषपरे २द्रु- इत्यत्रापरे प्रसिद्धे प्राति. भवति (वैतु. मोर. यत्र √द्रु>द्रु- इतीव शिष्टं भवति) । अयं तावद् भेदोऽत्र द्र. यथा वृक्षवाचिनि २द्रु-

इत्यत्र कर्मणि प्र. भवति *द्रु- इत्यत्र च कर्त्रीणि दिक् । १) सस्व. कृते तु. टि. अ-द्रुहण- । उप. च १ अ-द्रोघ- (<√द्रुह>) यद. । प्रयोगतः क्वि. । वै. सा. Gri.

च २ अ-द्रोघ- इति उप. भवतीति कृत्वा माम् इत्याक्षिपन्ति तस्येदं निप. च साक्यन्ति । यथा तु २ अ-द्रोघ- इत्यस्य पृथग् अवस्थितिः संदिह्यते तेन च सा. उक्तं व्याख्यानं विप्रतिष्ठं स्यादित्येतद्विस्तरः २ अ-द्रोघ- इत्यत्र यद. । यदपि P.W.

RW. च यदा २ अ-द्रोघ- इति क्वि. भवति तदा १ अ-द्रोघ- इत्येतत् संपद्यत इतीवासि संसंधीयानां तद् निर्मूलं द्र. । इह स्वरभेदे समासस्यैव नियामकत्वात् क्वि. भवतीति न वा भवतीत्यस्याऽन्यथासिद्धत्वात् । तथाहि ।

यदा अ-द्रोघः (=द्रोहाऽभावः) यथा स्यात्तथेत्यर्थात् क्वि. भवति तदा १ अ-द्रोघम् इत्याद्युदात्तः तस. वर्तयितव्यो भवति । यदा च (कश्चिद्) २ अ-द्रोघः (=द्रोहरहितः) यथा स्यात्तथेत्यर्थात् क्वि. भवति तदा २ अ-द्रोघम् इत्यन्तोदात्तः वस. वर्तयितव्यो भवतीति विवेकः सुगमः ।

१) GW. अन्तोदात्तत्वं साक्ष्याऽन्तरसर्वस्व-विस्वादादुपेक्ष्यं द्र. ।

२) वस. अन्तोदात्तः । उप. एपू. टि. द्र. ।

३) क्वि. इति GW. । विप. (श्रवस्-.) इति वै. सा. प्रमृ. ।

४) विप. (अग्नि-., इन्द्र-.) । तस. नल्-स्वरः । यथा उप. द्रोघ-वाच्- इति कास. भवति वस. च न भवति तथा यद. (वैतु. सा. प्रमृ.). इह प्रकृतेऽपि नापू. पूष. इति कृत्वा वस. एवाभिमतो भवति परेषाम् (तु. सा. प्रमृ.).

एस्थि. अपि स्वरतस्तात्पर्यतश्चाऽविशेषेऽपि च यदत्र तस. एव भवतीति भवत्याग्रहस्तत्राप्युक्तो मतभेदः (=द्रोघ-वाच्- इत्येतद्विषयकः) बीजं द्र. ।

५) *अविता इति (क्वचिद् *अविताः इति च) समसं शब्दरूपं पपा. भवति । प्रथमां दिशमनुसरन्नेव च सा. *अवितृ->*अविता इत्युपकल्पयति । एवं तन्मते तस. भवति १ अ-द्रोघ- इति वा २ अ-द्रोघ- इति वा पूष. च भवति । उभयथाऽपि तस. स्यादन्तोदात्तश्चेत्याद्युदात्ता श्रुतिस्तु दुरुपपदा द्र. । *द्रोघावितृ- इति उप. स्यात् तेन च तप. नल्-स्वरश्चेत्येवं यथाकथं पि स्वर-संगतौ सत्यामपि सा. अनुमतेन प्रकारेण मध्येऽादं वाक्यमङ्गो नितरामचरिः द्र. । यच्च परा. द्वितीयां दिशमनुरुन्धानाः P.W.

प्रमृ. *अविताः इत्येवं पाठम् इच्छन्ति तत्राप्युक्तपूर्वं सौवरं चोर्थं सामान्येन चरितार्थयितव्यम् । √अव् इत्यस्य क्त प्र. अवित- इति रूपं चाऽश्रुतिगोचरतया तदीयविलिष्ट-कल्पनामात्रत्वमुपक्षिपेत् । अन्नेधनत इतन व्रजमृच्छ (क्र ३, २९, ९) इति विशिष्टपाठभेद-युतायाः सत्य. मौलिक्याः श्रुतेरपेक्षया च छन्दोऽनुसारेण चैतत् संभाव्येत यथेदं प्रथमात् प्रपु ३ उपरि पारमात्रवाक्यपरसमाप्ति-

!अद्र्यु^० - द्र्युः जै २, ७, ३।

अद्र्यन्-अप्र^०.

अद्र्यत्^० - यन्तम् ऋ ३, २९, ५.

†अद्र्यस्^० - याः ऋ १, १८७, ३०;

८, १८, ६; खि ५, ४, ९०; काठ ४०, ८०.

अद्र्याविन्^० - विनः ऋ १, १५९, ३;

-विनम् ऋ ३, २, १५; ५, ७५, ७; -वी ऋ ७, ५६, १८.

अद्र्यु^० - युः कौ ४, ९, १०^१; -युम् ऋ ८, १८, १५.

¶अ-द्वितीय^० - यम् मै ४, ७, ४; काठ २८, ९^१; क ४४, १^१.

†अ-द्विषेण्य^० - ण्यः ऋ १, १८७, ३;

काठ ४०, ८; पै ६, १६, ३; -ण्यम् ऋ १०, १२२, १.

?अद्र्युध स्वधो निहतः^१ पै १६, ७२, ६.

†अ-द्वेप. प्रा^१ - षः ऋ १, १८६, १०^१;

-वे^१ ऋ ९, ६८, ११० (१७, ३६); १०, ४५, १२; मा १२, २९; का १३, २, १२.

अ-द्वेपस्^० - षः ऋ १, २४, ४^०; ५, ८७, ८; १०, ३५, ९.

अ-द्वे(ष्य>)ष्या^० - ष्ये^१ मै २, ७, ९^१.

✓अधु^०

अध्वन्^० - ध्वन् ऋ १, ३७, १३;

६ १२, ३; २९, ३; ५१, १५; ८, ८३, ६; १०, ३७, १०; मै ४,

१४, १५^१; -ध्वनः ऋ १, ४२, १; ७१, ९; ७२, ७; १०४, २;

१४६, ३; ३, ३०, १२; ४, ५, १२; १६, २; ५, ५३, ७; ५४,

करणे केनापि क्रियापदेन (लोटि मपु३) भाव्यमिति । एवं तावद् अद्र्योधा(ः) भवता वाचमच्छ इत्याकारिकाया मौलिक्यासाधर्वणश्रुत्या सत्यां मध्यवर्तिनि क्रियापदे साहितिको दीर्घः (तु. ता.) ।

^{a)} एवं पठन् मुगः दूषितः द्र. । अर्थत आसंगस्याच्चन्दस्तश्च वैषम्यात् । प्रथमेषु त्रिष्वपि पादान्तेषु (sis) इति गणकमे सिद्धे सतीहाऽकस्माद् अक्षरश्रुतेश्च (sss) इति पादान्त-क्रमस्य चाऽनभीष्टत्वं द्र. (तु. कौ ४, १ यत्र अद्र्यु- > -युः इति शुद्धः पाठो भवति) । अपि च अद्र्योधाः (<अ-द्र्यस्-) इति बाह्वृचः पाभे. ।

^{b)} विप. (कवि- [अग्नि-]) । तस. नञ्-स्वरः । उप.

✓द्वय (<द्वय- <द्वि-) + शता प्र. ।

^{c)} तस. नञ्-स्वरः ।

^{d)} विप. (अदिति-सखिन्-) उप. ✓द्वय+कर्तरि असिः प्र. ।

^{e)} सपा. अद्र्योधाः (ऐआ ४, १, १ च) <> अद्र्युः इति पाभे. । ^{f)} ? अद्र्युः इति जै. पाभे. द्र. ।

^{g)} विप. (सोम-) । बस. अन्तोदात्तः ।

^{h)} विप. (सखिन्-) । तस. नञ्-स्वरं प्राप्तेऽन्तोदात्तः

(पा ६, २, २; १६०) । उप. केन्यः प्र. (पा ३, ४,

१४) कृत्याधत्वात् कृत्यवदुपचारादित्यभिसंधेरि त यावत् ।

ⁱ⁾ पाठः? अद्र्युध-स्वधो नि-हितः इति शोधः ।

^{j)} बस. अन्तोदात्तः । उप. ✓द्विषु + भावे घञ् प्र. ।

^{k)} विष्णवादीनां त्रयाणामुत्तरेषां पर्यायेणैकैकस्य संबन्धः

द्र. (तु. वै.; वैतु. सा. २) विष्णुनैव संबन्धमाह, G.W.

प्रभृ. च यदन्विह नाउ. प्राति. शिश्रावयिषेन भवति) ।

^{l)} सपा. परस्परं पाभे. ।

^{m)} सस्व. / दि. दिशा द्र. । उप. द्वेषस्- ।

अन्वयतः किवि. द्र. (तु. G.W. M.W.) ।

ⁿ⁾ भृग- इत्यस्य विप. सद् नापू. प्राति. अत्र भवतीति वै. सा. अभिप्रेतः ।

^{o)} विप. (यावापृथिवी-) । तस. उप. ✓द्विषु+ण्यत् प्र. । कृत्योकीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

^{p)} अनुमध्यश्च सनुमध्यश्चेति द्विधा धातुरयं प्रतिपत्तव्यः । अतुं तावद् नाउ. व्यु. औपयिको भवति । सनुं च ✓अअन्ध इत्येवं लब्धसंकेतः यद्. (तु. २अन्धम्-टि.; G.W. अधर्- इत्यत्र; W.W. १, १३०) । ✓अम्+✓घा इत्याकारको मौलिकधातुद्वययोग्वास्मिन् पारिणामिके धातौ संभावनीयो गत्यर्थपुष्टिपर्यवसानः । एतद्वैपरीत्येन च ✓अधु, ✓अङ्घ्र इत्यत्र ✓अम्+✓ह (<घ) इत्याकारको मौलिधातुद्वययोगो गत्यधनरोधपर्यवसानः द्र. । एवं नाम ✓अह, ✓अंह इत्याकारको योऽनुं च सनुं च द्विधा भिन्नो धातुर्भवति (यद्. पाधा १२७३, ६१५) तत्र धकारान्तस्य मूलतः सतो हकारान्तताऽऽपत्तिः प्राकृतिकी संभाव्यते । अन्यैव दिशा ✓अंह इत्यत्र च हकारो मौलिक-धकारस्थान इत्येवं प्रतिपत्तव्यम् (तु. गत्या-क्षेपीयः ✓अङ्घ्र पाधा १०९) । अत इतः पूर्वम् ✓अंह इत्यस्य च ✓अह इत्यस्य च यद् धकारान्ताभ्यां सरूपाभ्यां समूलता समकेति (तु. ✓अधु) तद् यथावत् छे. घाह द्र. । गत्यर्थस्य ✓अंह इत्यस्य हकारो धकारमूल इत्यत्राऽपरोऽपि भवति संकेतः (तु. भोउ २, ३, ३० अन्ध- इत्यस्य व्यु.) ।

^{q)} नाप. (मार्ग-) । वनिप् प्र. (पा ३, २, ७५) । तस्य च पित्वाजिघाते धात्व. (भाषान्तरीयसजन्मसंकेतार्थं तु. W.W. १, १३०) । नापू. टि. दिशा मूलतो धकारान्ते

१०; ६, १६, ३; ७, ६०, ४; ८,
२७, १७; ५९, २; १०, २२, ४;
११५, ३; १७९, २; खि १, ६, २;
मा ४, १९; ९, १३; २६, १;
का ४, ६, ४; १०, ३, ६; २८,
१, २; तै १, २, ४, ३; ७, ८, १^०;
४, १, २, ३^०; ५, १, २, ६^०; ६, १,
७, ६; मै १, २, ४; ३, ७, ६^०;
४, १२, ४^०; काठ २, ५, ६, १०^०;
१३, १४^०; २४, ३; क १, १७;
३७, ४; कौ २, ८२६^०; जै ४,
४, ७^०; शौ ४, ११, २; ७, ७५,
२; २०, ७७, २^०; पै ३, २५, ३;
५, ३५, १२; -ध्वनाम् ॥ तै २,
५, ११, २; ५, १, २, ४; काठ १९,
२^०; क २९, ८^०; -ध्वनाम्
मा ५, ३३^०; -ध्वनि ऋ ६,

४६, १३; ५०, ५; खि १, २,
१^०; -ध्वने ऋ १, ४२, ८;
-ध्वनिः ऋ १, २३, १६; ९,
५२, २; शौ १, ४, १; -ध्वसु
ऋ १०, १८५, २; मा ३, ३२;
का ३, ३, २४; मै १, ५, ४; काठ
७, २; क ५, २; -ध्वऋ १,
११३, ३; १७३, ११; २, १३, २;
७, ४२, २; ५८, ३; ८, ३१, ११;
१०, ६१, २६; १०८, १; का ११,
१, ४; कौ २, ११०१^०; शौ १३,
२, १४; पै १८, २१, ८; -ध्वानः
तै २, ५, ११, २^०; -ध्वानम् ऋ
१, ३१, १६; १०, ५१, ६; ११७,
७; खि ४, ९, १^०; मा ११, १८^०;
२५, ३; का १२, २, ७^०; २७, ३,
२; मै १, ११, २^०; २, ७, २^०;

३, १, ४^०; ७, ६; १५, ३; काठ
१६, २^०; १९, ३^०; २०, ५^०;
क ३०, १; ३१, ७; शौ ३, १५,
४^०; पै १, ५१, ४. [ध्वन्-अभि,
१कृष्ण, प्र, वि, समया].
अध्व-गु^०-गौ ऋ ८, ३५, ८.
अध्व-ग-धातिन्^१-तिना
पै १६, १०४, ७^०.

अध्व-गुत्^२-गतः शौ १३, १,
३६, ४३^०.

अध्व-पति^१-०ते मा ५, ३३^०.

अध्व-गु^३-मैपुष्पि १, २; काठपुष्पि
२; -रः ऋ ८, १९, १९; २७, ३;
९, ७, ३; मा २, ८^०; ६, २३;
१५, ३८^०; का २, २, ३^०; ६,
६, १; १६, ५, २०^०; तै १, १,
१२, १; ३, १२, १; ३, १, ९, ३^०;

धातौ सुवचतरेऽपि यत् प्राप्तिमः ✓अत् इत्यगो धकारा-
ऽऽपत्तिपूर्विका व्यु. उक्ता भवति (पाठ ४ ११६; भोट २,
१, २८३) तत्र प्राकृतयित्तिरोधापितवस्तुस्थितिवमेव
बीजं द्र. ।

^०) सपा. अध्वनः (माशत्रौ ५, १, ५, १७ च) <> अध्वान-
नम् इति पासे. ।

^०) सपा. अध्वनः (आपथौ १६, २, ९ च) <> अध्वान-
नम् (माशत्रौ ६, ३, ३, ८ माथौ ६, १, १, १५ च) इति
पासे. ।

^०) = सपा. तां १, ४, १ आथौ ५, ३, १४ प्रमृ. ।
अध्वनाम् अध्वपते > सपा. शौथौ ६, १३, २ अध्वनः
अध्वपतिः इति पासे. ।

^०) सपा. ऋ १, ११६, ५ विमे. ।

^०) उस. उप. ✓गम्+कर्त्तरि ऋः प्र. कृत्स्वरख प्रकृत्या
(पा ६, २, १३९) ।

^०) कर्मण्युपपदे ✓हन्+णिनिः प्र. (पा ३, २, ७८) । शेषं
नाप. टि. द्र. ।

^०) = सपा. काय ११५ : ६ । शौ ११, २, ७ अर्धक-
धातिना इति पासे. ।

^०) उस. उप. ✓गम्+क्विप् प्र., अनुनासिकछोपे सुगागमथ

(पा ६, ४, ४०; १, ७१) । कृत्स्वरः प्रकृत्या ।

^१) सपा. पै १८, १९, ३ घृतं पिबन्तम् इति पासे. ।

^१) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १८) ।

^१) विप., नाप. (याग-, [प्राधान्येन] सोमयाग- [मै १, ९,
५ प्रमृ.]) । व्यु. ?*अधति व्याप्नोति कर्तव्यभावेन जीवनम्
इति कृत्वा वरच् प्र. उसं. (पा ३, २, १७५ [तु. WW
१, १३०, GW.]) । यथा ऋतु- इत्यत्र समानप्रकरणके
प्राप्ति. गत्यर्थो धानुर्मूलं भवति तथाऽत्रापीत्यभिसन्धिः ।
अु+(✓धृ >) ध्वर- इत्येवं वस. अन्तोदात्तः (पा
६, २, १७२) इत्यपराऽपि प्राक्-सानान्या व्यु. द्र. (तु. तै ३,
२, २, ३) । यतु तत्र भा. उप. कर्त्तरि वा कर्त्तणि वा अच्
प्र. इत्याह, तत्र । कौटिल्यहिंसाऽन्यतराऽऽत्मकध्वरण-
रहितत्वेऽध्वरस्य तात्पर्याद् भावे अच् प्र. इत्यस्य सुवच-
तरत्वादिति दिक् (एवं तु. मै ३, ६, १० काठ २३; ७) ।

^१) सपा. काठ ९, ५ क ८, ८ आपथौ ८, १२, ४ द्विथौ ५,
३, ४५ अध्वरे इति, ऋ ६, ६३, ४ अध्वरेषु इति, आथौ
८, १४, ५ अध्वराय इति पासे. ।

^१) सकृत् = सपा. आपथौ १४, २७, ७ । काठ ३५, ७ क
४८, ९ माथौ २, १, ८, ४ ध्रुवः इति पासे., अन्यत्र = सपा.
अपथौ १४, २७, ७ । काठ ३५, ७ क ४८, ९ माथौ २, ३,
८, ४ अध्वर्युः इति च पासे. ।

मै १, १, १३; ३, १; ९, ५^१॥;
 १०, २^१॥; ४, १, १४; १२, ५^१;
 काठ १, १२; ३, ९; ९, १३^१;
 १२, ३; ३१, ११^१; ३९, १५;
 क १, १२; २, १६; ४७, ११^१॥;
 †कौ १, १११; २, ४८०; ९०९;
 †जै १, १२, ५; ३, ३६, ५;
 ५६, १६; शौ ४, २४, ३; ७,
 ६०, १^१॥; ११, ९, ७; १८, २,
 ३२; पै ४, ३९, २; १६, ८२,
 ७; -रम् ऋ १, १, ४; ११४,
 ११; २६, १; १८, ८; १९, १; २३,
 १७; ४४, १३^०; ७४, १; ४; ९३,
 १२; १०१, ८; १३५, १३; ७,
 ९२, ५; ७^१; १५१, ३; ७; २,
 २, ५; ३, १७, ५; २०, १; २४,
 २; २८, ५; ५४, १२; ४, २,
 १०; ९, ६; ७; १५, ०; ३७, १;
 ५, ४, ८; ६, ५२, १२; ७, ४२,
 ५; ५१, २; ७१, १; ६, ६८,
 १०^०; ७, २, ७; ५६, १२; ८२,
 ७; ८, ३५, ६; ४३, २०; ६३,
 ६; ७२, ९; ९, ४४, ४; ८३, ५;
 १०, ३०, ११; ६३, ६; ८५,
 १८^०; ९२, १५; ९४, १०;
 ११०, २; खि १, १२, ८; ३,
 २२, १०; मा ३, ११; ५, १७;
 ६, २४^१; २५; ३०; २७, १७;
 १८; २८^१; २९, २६^१; ३३,

१५^१॥; ३७, १९; का ३, ३, १;
 ५, ५, ४; ६, ६, ३^१; ७, १;
 ८, १; २९, २, ७; ८; ३, ९^१;
 ३१, ४, २^१; ३२, १, १५^१॥;
 ३७, ३, ५; तै १, २, १३, २;
 ३, १३, १; ४, १, १; †५, ५,
 १; ७, १; ४, १, ८, २^१; ११,
 १^१; ६, २, ९, ३; मै १, ३, १;
 ३; †५, १; ५; ९, ५^१; २, १२,
 ६^१; ४, ५, ४^१॥; ९, ६; १०,
 ३^१; १२, २^१॥; †१३, ३; ४;
 †१४, २; १८; काठ २, १४^१;
 ३, ९; १०; ६, ९^१; ७, ४^१;
 †१६, २०; २१; १८, १७^१;
 २३, ७^१॥; ३८, १२; क २, १६;
 १७; ४, ८^१; ५, ३^१; २९, ५^१;
 ३६, ४^१॥; †कौ १, १६; २,
 ७२९; जै १, २, ६; ४, १८,
 ५; शौ १, ४, २^१; ५, १२, २^१;
 २७, ८; ९; १४, १, ४६^१;
 †पै ६, १७, १; ९, १, ७; ८;
 १८, ३, २^१॥; ५, ३^१॥; २१,
 ५^१; १९, ४६, ५; २०, ६, ५^१;
 -†रस्य ऋ १, १२८, ४; ३, ८,
 ८; ११, १; २३, १; ६०, ७;
 ४, ३, १; ७, ८; ५, ४९, ४;
 ६, ६६, १०; ७, ७, १; ११,
 ११; १०, १०४, ६; ४; १६,
 १२; ४२, १; ८, १०, ४; १०,

१, ५; ७, ५; ६६, १; १४०, ५;
 मा १२, ११०; का १३, ७, ९;
 तै १, ३, १४, १; ३, २, २,
 ३^१॥; ४, २, ७, ३; मै २, ७,
 १४^१; ३, ६, १०^१॥; ४, ११, ४;
 १४, ११; काठ २, १५; ७, १६;
 १६, १४; २३, ७^१॥; क २५, ५;
 ३६, ४^१॥; कौ १, ६९; २, ८६४;
 ११७०; जै १, ७, ७; ४, २१, २;
 -†रस्य ऋ ४६, १; ६, १५,
 १४; ७, १४, २; तै ४, ३, १३,
 ४; मै ४, १०, १; -रा ऋ ३, ६,
 १०^१; खि ५, ५, १; ७, २, १०;
 मा २१, ४७^१; का २३, ५, ५^१;
 -राणाम् ऋ १, १, ८; २७, १;
 ४५, ४; ३, १२, २; ८, ८, १८;
 १४४, २; ८, ११, २; ९; ३, ३,
 ८; १०, ४; ४, ७, ३; ६, ७, २;
 ८, ४४, ७; १०२, ७; १०, २,
 ६; ४६, १ (७, १०, ५) ४; ६६,
 ८; खि ५, ५, १; मा ३, २३^१;
 का ३, ३, १५^१; तै १, ५, ६,
 २^१; ६, १२, ३; २, ५, ९, २;
 मै १, ५, ३^१; काठ ७, १^१; ८;
 १२; क ५, १^१; †कौ १, १७;
 २१; २, २९६; ४९२; १८४;
 ११३१; जै १, २, ७; ३, १; ३,
 २४, १२; ३८, ६; ४, ११, ९;
 २४, ५; शौ १९, ४२, ४;

१) पामे. अध्वरुः मा २, ८ द्र. ।

२) सपा. अध्वरुः <> अध्वरुम् इति पामे. ।

३) = सपा. तैत्रा २, ७, १२, ५। कौ १, ५० जै १, ५, ६ अध्वरे इति पामे. ।

४) = सपा. तैत्रा २, ७, १२, २; ८, ९, ३। शौ ७, ८६, १; १३, १, ११; १४, १, २३ अर्णवम् इति पामे. ।

५) सपा. मै ३, ६, १० यज्ञम् इति पामे. ।

६) सपा. ऋ १०, ४०, १० आपमं १, १, ६ प्रष्ट. अध्वरे ११-२०

इति पामे. ।

७) षष्ठ्या आमन्त्रिते पराङ्गवत्स्वरः (पा २, १, २) ।

८) अध्वरेव > रा [द्विव.] इव इति पपा. (तु. वें. सा. प्रष्ट. GRV. MVH. [तु. ऋ १, १८, ८; २, २, ७ प्रष्ट.] वैतु. LB., R [ZDMG ४८, ६८३] ऐ [सप्त१] अ्व इति, GE. OV. छन्दस्तः ऐ [द्विव.] इत्येव) ।

९) = सपा. ऐत्रा २, ३४ माश १, ७, ३, १५ का २, ७, १, १२ तैत्रा ३, ५, ७, ६; ६, ११, ४; १२, २ आश्रौ १, ६, ५। मैष्ठ, १३, ७ काठ १८, २१ अध्वरान् इति पामे. ।

-राणाम्^a लि ५, ३, १; -तरा
 क १, ४८, ११; १३५, ५; ८,
 ३५, २१; १०, २, ३; ३२, २;
 ७६, ३; तै १, १४, ४; मै ४,
 १०, २; १३, ७९^b; काठ २, १५;
 १८, २१९^b; शौ १९, ५९, ३;
 पै १९, ४७, ११; -तराय क ३,
 २, ७; ४, ७, ७; ७, २, ३; ४१,
 ६; ४३, २; ८२, १; ८, १९, २;
 १०; मा ३३, ७५; ३४, ३९;
 का ३२, ६, ६; तै २, ५, १२, २;
 मै ४, १२, ४; १४, ६; कौ २,
 १०३८; जै ४, २९, ४; शौ ३,
 १६, ६; पै ४, ३१, ६; -रे क
 १, ११२, ७ (१३६, ६); १५,
 ७; ११६, ३; ८, ३, ५; ४७, २;
 ५७, ३; १४, १३; १२१, १, ७;
 १४२, १३; १६५, ३; ३, ४, ४;
 ८, १; १०, १; ७; १४, ७; १६, ६;
 २७, ४; १२; २८, ३; ५३, १०;
 ५७, ४; ४, ९, ४; १५, १; ५५,
 १; ५२६, ३; १३८, ६; ८, ७१,
 १२; ४४, ५; दै २, ३; १०,
 १; १५, ७; १६, २; ४६, ५०,
 ९; ७, ३, १; ७, ४; १६, ५;
 ३३, ४; ८४, १; १०४, १८;
 ८३, ५; ७, ६; १२, ३१-३३;
 १३, ३०; २७, १; ३५, २३; ४६,
 १८; ५०, ५; ११० (४९, १०);
 ६०, २; ६६, १; ९३, २३;
 ९, ६७, १; ७२, ५, ८२, ३; ९८,

३; १०२, ६; ६; १०, ८, ३; ११,
 ४; १७, ७; २१, ६; ३०, १५; ४०,
 १००; ७७, ८; ९४, १४; १२२,
 ७; लि ३, २, १०; ४, ९, २; ७;
 ५, ६, ६; मा २, ४; ४, ५; २१,
 ५७; का २, १, ५; ४, २, ३; २३,
 ६, १०; तै १, १, ११, २१; २, १,
 २; मै १, २, २; २, १३, ८१; ३,
 ११, ५; † ४, ११, ३; १२, १;
 १३, १; ४; काठ १, ११; २, ५^d;
 १८; १०, १३; १२, ४^o; १५,
 १२; १६, २१; १७, १८; ३५,
 १; ३८, १२; ३९, १४; क १,
 ११†; ८, ८†^d; ४८, २†; † कौ
 १, ३२; ४८; ५०†; ६१;
 १००; १५१; २३७; २४९; २,
 ३७; ५६९; ५९०; ६६७; ६७३;
 ८२५; ८७३; ९०३; ९१७;
 ९३७; जि १, ३, १२; ५, ४;
 ६†; ६, ७; ११, ४; १६, ७;
 २५, ५; २६, ७; ३, ४, ८; ४६,
 ४; ४८, ५; ५५, ८; ५६, १;
 ४, ४; ६; १५, १०; २३, ४;
 २५, ५; २९, ५; शौ ८, ४, १८†;
 १८, १, २१†; ४१†; ४, ४५;
 १९, ३३, ३; † २०, १५, ३;
 १०३, ३; ११८, ३; पै १२, १,
 १३†; ५, ३; १६, १०, ८†;
 -रेषु क १, ५८, १७; १०, ३०,
 ४; ७७, २; १६२, १७; २, १,
 १३; ३, २७, ८; २९, ७; ५३,

१; ६२, ५; ४, १७, १; ८, ६०,
 ३; ५१, २; ५, १, ७; ४, १;
 १४, २; २२, १; २८, ४; ६,
 ४९, २; ६३, ४^d; ७, १, १६; १०,
 ५ (१०, ४६, ४); ९२, २; ८, ११,
 १०; १०, ३०, ८; ७६, ३; ९८,
 ९; ११४, ५; मा ३, १५†; १५,
 २६†; २५, ४०; २७, १४; ३३,
 ६†; का ३, ३, ५†; १६, ५, ७†;
 २९, २, ४; ३२, १, ६†; † तै १,
 ४, ४६, ३; ५, ५, १; ४, १, ८,
 १९; ६, ९, ३; मै १, † ५, १; ५†;
 १†; २, १२, ६; काठ ६, ९; ७,
 १६; १८, १७; २३, ११; ४६, ५;
 क ४, ८†; २९, ५; † कौ १,
 ३३८; २, ८२८; † जै १, ३५,
 ७; ४, २६, ९; २८, ८; शौ
 ५, २७, ५; ६, ११०, १†;
 १४, १, ३७†; पै ९, १, ४;
 १८, ४, ६†. [र- जीर^o,
 दाशु^o, वितत^o, सु^o]

॥ अध्वर-क (ल्प >) ल्पा^b -
 -ल्पा मै २, १, ७; काठ १०, १;
 -ल्पाम् तै २, २, ९, ४.
 अध्वर-कुत्¹ - कुत्¹ तै १, ४, १,
 १; मै १, ३, ३; ४, ५, ४ ॥ काठ
 ३, १०; क २, १७; -कृतम्¹
 मा १, २४; का १, ९, १.
 अध्वर-त्स्व¹ - त्स्वम् तै ३, २, २,
 ३; मै ३, ६, १०; काठ २३, ७;
 क ३६, ४.

^a) -राणाम् इति सुपा. स्वरस्त्वलक्षणः। केवं -० रस्य
 टि. द्र.।

^b) पामे. अध्वरा मा २१, ४७ द्र.।

^c) पामे. अध्वरम् शौ १४, १, ४६ द्र.।

^d) पामे. अध्वर- मा २, ८ द्र.।

^e) सुपा. मै २, ४, ५ यञे इति पामे.।

^f) पामे. अध्वरम् क १, ४४, १३ द्र.।

^g) ईषदसमाप्तौ कल्पप् प्र. (पा ५, ३, ६७)। तस्य च
 पित्वाजिघातो स्वरेऽविशेषः।

^h) उस. कर्तरि क्तिबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या।

ⁱ) सुपा. कृत् (माश १, २, ४, ४ च) <> कृतम्
 (तैमा ४, २, १; ५, २, ६ आपश्रौ १२, ९, २ च)
 इति पामे.।

^j) मावे त्वः प्र. तत्स्वरश्च।

अध्वरु-व(तु>)ती^१- तीम् तै
२, ५, ८, ५१।

अध्वर-श्री^१- -श्रियः ऋ १, ४७,
१८ (९२, ३; ८, ४, १४; ८७, २;
४)। १०, ७८, ७; -श्रियम्
ऋ १, ४४, ३; १०, ३६, ८.

✓अध्वरीय^१, अध्वरीयसि^१ ऋ
१०, ९१, ११; अध्वरीयसि ऋ
१२, १, २; १०, ९१, १०।

अध्वरीयत्^१-यताम्^१ ऋ १,
२३, १६; १४, ९, ५; ६, २, १०;।
शौ १, ४, १†; -यन्तः^१ काठ
१८, ३; २१, ८.

अध्वरे-(स्था>)ऋ^१- -छाः ऋ
१०, ७७, ७.

✓अध्वर्य^१ > अध्वर्युत्^१-
-यन्तः^१ मा १७, ५६; का १८, ५,
७; तै ४, ६, ३, ३; मै २, १०, ५;
क २८, ३; -र्यन्ता ऋ १,
१८, १, १.

अध्वर्यु^१- -र्यवः ऋ १, १५३,
१; ३, ४६, ५; ५, ३१, १२; ७,
१२, २; १०३, ८; ९, ९७, ३७;
१०, ३०, ६; मा २३, ४२;
का २५, ८, ४; तै २, ६, ७, ४;
५, २, १२, १; मै ४, १३, ५;
काठ १३, १६†; ५०, ६; कौ

२, ७०७†; जै ३, ५८, ४†;
पै २, ७३, ५; -† र्यवः ऋ २,
१४, ११; १०, ३०, १५। १२, ३७,
१ (७, १६, ११)। ३-११; ५,
४३, ३; ७, २, ४; ९, ८, १; १०, ३०,
२; ३; १४; मै ४, १४, ५; शौ
२०, ८७, १; -र्यवः ऋ ८, ४,
१३; -र्यवे तै १, ८, १८, १;
६, ६, १०, २; ७, १, ७, २; मै १,
६, ४; काठ ८, ८; ३५, १६; १८;
क ७, २; ४८, १४; १६; -र्युः
ऋ १, ९४, ६; १६२, ५; २, ५,
६; ३, ५, ४; ४, ६, ४; ५, ३७,
२; ६, ४१, २; ८, ७२, १; १०१,
१०; मा २५, २८; का २७, १२,
५; णै २, ६, ५, ६; ३, १, २,
४; ७, १†; १०, २; २, ९, २, ५;
६†; ३, २, १; ७, २; ५, ९, १; ४,
६, ८, २†; ५, १, ३, १†; २; ४;
५, ९; ४, ३, १; ५, ९, २; १०,
३; ६, २, ४; ७, ८, १; २; ९, १;
६, १, ८, ३†; ४; ९, १; १०, ३;
२, ९, २†; ३; ४; १०, ७; ३, १,
५†; ६; ८, ३; ४, ३, १; १०, ६;
११, ३; ५, १, ४; ३, ४; ९, ३†;
६, १०, २; ७, ५, ८, २; ५; णै
१, ४, १०६; ६, ११; ९, ११६;

४; ५; १०, १३; २, ३, ९; ३, १,
४; २, ८; ४, ४; ६, ८†; ७, ४†; ७†;
८; ८, ७; ८†; १०†; ९, ६†;
१६, १†; ४, १, २; ५†; ९†;
१४†; ४, ८; ५, २†; ६†; ६, १†;
६; ८; ७, ४†; ८; ५; काठ ९, ८†;
९; ११†; १२; १२, १०; १२,
३†; २०, ६; ८†; २४, ४; २५,
५; ८; २६, १†; ६; २७, १; ५†;
६†; १०†; ३१, १; ३†; १०; ११;
१३†; ३२, ७; ३५, १६†; ३६,
७; ४६, ४; णै ८, ११६;
१२; ३०, १†; ३१, ८; १०†;
३७, ५; ३९, २; ४०, १; ४†;
४१, ४; ४२, १; ५†; ६†; ४७,
१; ३†; १०; ११; १४†; णै ४,
१६, ४; शौ ७, ७७, ५; १८, ४,
१५; १९; ४२, १; पै ४, ४०,
६; ८, ९, ५; १२, १, ५†; १२,
४६, ५; २०, ११, ९; -र्युणा
णै ३, ८, १०; ४, ८, ८; -र्युभिः
ऋ १, ११३५, ३; ६। २, ३७,
२; ३, ७, ७; ४, २७, ५; ७, ९०,
१; ९, १०, ९; १०, ३०, १३;
मा ३३, ७०; का ३२, ६, १;
†कौ २, ४७७; णै ३, ३६, २;
शौ २०; ६७, ७†; -र्युभ्याम्

^१) विप. (अध्वरशब्दवती-] ऋच्-। शेषम् आदिगुवत्-
टि. द्र. ।

^२) विप. (अग्नि-, सोम- प्रभृ.) । उस. उप. ✓अभि +
क्विप् प्र. दीर्घः कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पावा ३, २, १७८;
पा ६, २, १३९) ।

^३) क्यचि प्र. अवर्णस्य ईत्वे नाधा. द्र. (पा ३, १, ८;
७, ४, ३३) ।

^४) अस्य च नाउ. च रूपस्य श्रग्विषयत्वेऽपि अध्वर-
इत्यस्य क्यचि लोपाऽभावः उसं. (पा ७, ४, ३९) ।

^५) शतुर्निघाते धा. स्वरेऽविशेषः (पा ६, १, १८६) ।

^६) शतुर्लुमः (पा ६, १, १७३) इति विभ. स्वरः द्र. ।

^७) सपा. अध्वरीयन्तः <> अध्वर्यन्तः (माश ९, २,
३, १० च) इति पाभे. ।

^८) विप. (मानुष-) । उष. विजन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या । पूष.
सप्त. अलुङ् द्र.

^९) नाधा. । द्विपू. टि. दिशा तद्वैपरीत्येन ऋगनुत्सामान्ये-
नेह अध्वर- इत्यस्य क्यचि लोपः द्र. (तु. पा ७, ४, ३९) ।

^{१०}) कयात् (पा ३, २, १७०) इति उः प्र. तत्स्वरश्च ।

शेषं नापू. टि. द्र. । या [१, ८] <अध्वर-यु- (<युञ्
+ कर्तरि प्र. इति वा अधोयाने यु इत्युपबन्धो वेति) इत्य-
धिकम्प्यत्र द्र. ।

^{११}) सपा. तै ६, २, १०, १
अध्वर्यु इति पाभे. ।

काठ २८, ५; क ४४, ५; -युम्
 क्र १०, ४१, ३; जै ३, २, १, १;
 ४; ५; ५, १, ५, ८; ४, ३, १;
 ५, १, ३; १०, ३; ६, २, ४; ६, १,
 १०, १; मै ३, ३, ४; ७, ७;
 ९, ८; १०, ५; ४, ६, ५; काठ
 १९, ५; २१, ६; जै ३०, ३;
 ३१, २१; ४१, ७; -युम् क्र
 २, १६, ५; लि ५, ७, ५, ११;
 मा १४, १-५; ७; का १५,
 १, १-५; २, १; तै २, ६,
 ४, ११; ४, ३, ४, १-३;
 जै २, १०, १७; ३, ६, ३; ४, ४,
 १; मै १, ९, १; ११; २, ८, १;
 जै ४, ५, ४; ६, ८; काठ ९, ८, ११;
 १७, १; २६, १; २८, ५;
 ३४, ५; क ८, ११; २५, १०;
 ४४, ५१; -युम् लि ५, ६, ४;
 ७, ५, ११; मा ३३, ३३; ७३; का
 ३२, १, ४; ६, ४; -युम् जै ३,
 २, ९, ६१; -युम् क्र ६, ४२, ४;
 ४४, १३; ८, ४, ११; ३२, २४, ९,
 ५१, १; मा २०, ३१; २३, २३;
 का २२, २, ८; २५, ६, ३; तै ६, ४,
 ३, ४; मै ४, १, ११; जै १, १,

३०८; ४९९; २, ५७५; ७९३;
 जै १, ३२, ६; ५२, ३; ३, ४७, १;
 शौ २०, १३५, ४०; -युम् क्र ३,
 ५३, ३; ८, २४, १६; १०, ३०, ५;
 लि ५, १९, १०; तै २, ५, ९, ६१;
 काठ ३१, १३१; जै १, १,
 ३८५; २, १०३४; जै १, ४३, ५;
 शौ ११, १, ३१; २०, ६४, ४; पै
 १६, ९२, १; १९, ४६, ४०; -युम् ३
 मै ४, ५, २१; -युम् क्र ३, ३५,
 १०; १०, १७, १२; मा ७, २६; १;
 काठ ११, ११; जै २, ६, ५, ४; ३
 १, २, ३; १०, ११; २, १, ३; जै
 ३, ८, १०; ४, ४, ८; ५, ६; ६, ५;
 काठ २६, १; २७, ५; ६; १०;
 ३५, ८; जै ४०, ४; ४२, ५;
 ६; पै २०, १२, ८; [युम्-
 अम्, चमस, सु].
 अध्वर्यव- -चम क्र
 १०, ५२, २; लि ५, ७, ३, ८; मा
 २८, १९; का ३०, २, ८; मै ४,
 १३, ८; काठ १९, १३१; -वात्
 लि ५, ७, ५, ११.
 अध्वर्यु-पात्र- -चम
 मै ४, ६, २१.

अध, अधा क्र १, १५, १०; ३८,
 १०; ४२, ६; ५५, ५; ५७, २; ७२,
 १०; ९४, ११; १०१, ९;
 १०२, ७; १०४, ५; ७; ११४,
 १०; १२०, १२; १२१, ६;
 १२२, ११; १२७, ६; ९;
 १२९, ११; १३२, ३; १३९,
 १; १०; १४०, १०; १४४, २;
 १५१, २; १५३, १; १५६, १;
 १६७, २; १६९, ६; १७०, ५;
 १८०, ७; १८६, ९; २, १३,
 ५; १७, ३; १४; ९, ११०, ९;
 २२, २; २८, ९; ३०, ३; ३१,
 २; ४; ३, १४, ९; ७, २, ९;
 ६, २; ३२, ११; ३८, २; ४२,
 ६; ८, (४५, १३) ७५, १६;
 ९८, ११; ५५, १; ६; ४, २;
 १४-१६; ५, १०; १४; ६, ७,
 ७, २; १०, २; १६, १७; १७,
 ७; १०; १८, ९; १३; २२, ६;
 २७, १; ३-५; ३१, ६; ५, ९,
 ५; १६, ४; १७, ४; २९, ५;
 ३८, १; ४०, ६; ४६, २; ५२,
 ३; ११; १६; ५४, ६; ६६, २;
 ४; ८५, ८; ६, ११, २; (६; ५,

- १) सपा. अध्वर्युम् <> अध्वर्यु इति पामे.
- २) पामे. युं: मै ३, ८, ८ द्र.
- ३) तु. Bw; वृत्. शपा. सात. अध्वर्यु इति स्वरश्रेयः द्र.
- ४) यो: इति पाठः यनि. शोधः (तु. शौ.)
- ५) सपा. आपथो २४, १२, ७ आपथो १, ३, २४।
 आपथो १, ६, ३ युं इति पामे.
- ६) सकृत् सपा. अध्वर्योः पात्रम् <> अध्वर्युपात्रम्
 इति पामे.
- ७) नाप. (अध्वर्यु-कर्मन्-)। तस्येदमित्यर्थे अञ् प्र.
 (पा ४, ३, १२३)। चित्-स्वरः।
- ८) तस. साख. (पा ६, १, २२३)।
- ९) अय, अया इत्यत्र वर्णव्यापसिमात्रेण किञ्चिद्वि
 विरुपं सद्येतदेव प्राति. मूलतः द्र. नि. च अय. चेति

तत एव स्पष्टम् । यद्वा भिन्नैव ततोऽस्य व्यु. । तद्
 यथा । उभयो भुक्तिर्भवति । ह्रस्वान्ता च दीर्घान्ता च ।
 दीर्घान्ते च रूपं मूलतः *अ-ध- (वस., अ-ल < इदम्-) +
 भावे (ल/धा >) धा- इत्यस्यात्र व्यु. औपयिकतया
 सुकल्पस्य तु सत् किञ्चि. च (तु. *अद्य- > -या
 इत्यत्र टि., [अध + उ] > अधो > अधु > अधुना इति
 च) छन्दोऽनुसारेण ह्रस्वान्ततया परिणतं चेति च
 अध- इति व्युत्पन्नं वाऽव्युत्पन्नं वेति च विमृश्यम् (तु.
 Bw १, ९९; कथा, तुया, युया, कृध इत्यत्र टि. च
 यद्र.) । एस्थि. ह्रस्वान्ताश्च दीर्घान्ताश्च निगमा इह
 सहाऽवस्थिताः सन्तश्च तत्तदाम्नायतो विवेकार्थमनुसंधेयाः ।
 १) पामे. अध कौ १, ३६६ द्र. ।
 २) पामे. अय तै ३, ४, ११, ६ द्र. ।

१, ५; १०, ५२, २); २, ७;
 ६, ४; ५; १०, ४; १२, ५; १५,
 ९; १६, ४; १७, ८-१०; १८,
 १४; १९, १२; २५, ७; ३०,
 ९; ३१, ३; ३६, १; ४६, १०;
 १२; ६६, ६; ८; ७, ३, २; ४,
 ८; १५, १४; १८, १२; २१;
 २०, ३; ५; २१, ६; २९, ३; ४;
 ३४, २^१; ३८, ६; ४५, ३; ५६,
 १; ७; २२; २४; ७४, ५; ८२,
 ९; ८३, ५; ८८, २; ९०, ३;
 ९१, ५; १०४, १५; ८, १, १६;
 १८^१; २८; ३३^१; १२, १९;
 १३, २४; ४६, २९; ३१^१; ३३;
 ६२, ९; ६९, १६; ८३, ८; ९;
 ८४, २; ६; ९२, २९; ९३, १२;
 १४; ९६, १५; ९८, ७^१; ११०;
 [१००, २; १०, ८३, ७]; १०१,
 १०; ९, ४८, ५; ६१, २; ९७, ११;
 ९९, २; १०२ १; २; १०, १,
 ६; ६, ७^१; १०, १४; ११, ४^१;
 १२, ६; २५, १०^१; २; ३०, १०;
 ३३, १; ३; ४५, ६; ५९, १;
 ६१, २०-२४; ८५, २७^१; ९२,
 १४; ९५, १२; १४^१; ९७, २^१;
 १११, ९; ११३, ८; ११५, १;

१३२, ३; १३३, ५^१; खि १, ८,
 ३; ४, ९, ४; ५, ७, ५, १२;
 मा ८, ५; १२, ८^१; ७६^१; †१५,
 ४५; ६२; १७, ६३; ६४;
 १९, ६९^१; २७, ९^१; २४^१;
 ३३, ४८^१; का ८, २, १; १३,
 १, ९^१; ६, २^१; †१६, ५, २७;
 ७, ५; १८, ५, १४; १५, २१,
 ४, १९^१; २९, १, ९^१; ३, २^१;
 ३२, ४, ५^१; तै २, ६, ११, ४;
 १२, ४; ३, १, ११, १; ४, १,
 ७, ४९^१; ४, ३, ३; ४, ७; ५,
 १०, ३; ७, ४, १५, १; मि २, ७,
 १६९^१; ८, १४; १२, ५९^१; १३,
 ८^१; ३, ४, ६९^१; ४, १०, २; १२, ३;
 १३, ६; १०; १४, २; ६; ८; ९;
 १२; काठ ४, १३; १५; ८, १६^१;
 १७; १६, ८^१; १२^१; १३; १७, १०;
 १८; १८, १६; २०; २०, १४; २३,
 १२; ४४, ८; क २५, ३^१; ४^१;
 २६, ९^१; २९, ४; कि १, ५२^१;
 ६४; ४०६; ४६१; ५७०; २, ६०^१;
 १७५; १८९; ३६३; ३६४;
 ३७०; ५६१; ५७०; ८३८;
 ८४६; ९०१; ९१९; ९८१;
 ११२८; जि १, ५, ८^१; ७, २;

४५, ८; ४८, ७; ५८, ५;
 ३, १६, १३; १७, ११; ३०,
 ६; ८; १३; ४५, ३; ४६, ५;
 ५८, २; ४, ११, ३; १४, ५,
 १६, २; ४; २४, २; शौ १, २८,
 ४; ३, ४, ४; २०, ११^१; ४, ३२,
 ७^१; ५, २२, २^१; ६, ६५, १^१; ७,
 ७७, ११^१; ८८, ३; ८, ४, १५^१;
 ९, १५, २०; १०, २, ७; ४,
 २५; १२, ३, २; ९; १३, १,
 ३०^१; १४, २, २०; १८, १, १६^१;
 २१^१; ५१^१; २, ११^१; २३; ३,
 १७; २१^१; ४, ४८; ६३; ६९,
 ७०; १९, ३३, ५^१; ४७, ८; ५०;
 १; †२०, १५, २; २४, ६; ६०,
 २; ८३, २; ९२, १३; १००,
 १; १०८, २; १३७, ९; पै १,
 ४१, २; ६८, २; २, २०, ५;
 ३२, २; ४, ३२, ७; ५, २, ६;
 ६, २; १०, ६, ३; ११, ६, २^१;
 १२, १, ९^१; ११^१; १३, २, ९;
 १६, १०, ५^१; १७, ३; ५९, ८;
 १७, ३६, २; ९; ४१, ५-१०^१;
 १८, ९, १; १८, १; १९, १२,
 १२^१; ३६, १५; ३७, ८-१०;
 ३८, १४; ५०, ५; २०, ६,

^{a)} सपा. तां १, २, ९; ६, ६, १७ अधः इति पामे. ।

^{b)} पामे. अथ जै ३, ६, ६ द्र. ।

^{c)} पामे. अथ कौ २, ५२० द्र. ।

^{d)} पामे. अथ कौ १, ४२२ द्र. ।

^{e)} पामे. अथ शौ १४, १, २१ द्र. ।

^{f)} पामे. अथ मै २, ७, १३ द्र. ।

^{g)} पामे. शोधश्च वधत्सुन्- टि. द्र. ।

^{h)} पामे. अथ मै १, ७, १ द्र. ।

ⁱ⁾ = सपा. तैत्तिरीया १०, ४८ । शौ ७, ५५, १ अधि इति पामे. ।

^{j)} सपा. ऋ १, २८, ६ उत्तु इति पामे. ।

^{k)} पामे. अथ मा १२, ६५ द्र. ।

^{l)} पामे. अथ ऋ ३, २९, १० द्र. ।

^{m)} = सपा. कौट ७२, १४ । मा १२, ८ का १३, १, ९ तै ३, ३, ८, ३; ४, २, १, ३ मै १, ७, १ काठ १६, ८ पुनर इति पामे. ।

ⁿ⁾ पामे. अथो ऋ १, १६४, ४० द्र. ।

^{o)} पामे. अथ ऋ १०, १४५, ३ द्र. ।

^{p)} पामे. अथ ऋ १०, १५, ४ द्र. ।

^{q)} पामे. अथ ऋ १०, १४, १० द्र. ।

^{r)} सपा. पै १२, ५, ५ अधि इति पामे. ।

^{s)} पामे. अथ ऋ १, ९४, ९ द्र. ।

^{t)} पामे. अथ शौ १२, ३, ५५ द्र. ।

४, २४, १०; २५, ९; ५०, ४.

अधो (ध+उ) पै १९, १३, ९०.

अध-प्रिय- -०या क ८, ८, ४.

?अधद्रा: कौ १, ३२३१०.

अधम्-, अधर- अधम्- द.

?अधराकासी० पै २, ७४, ५.

अधर्म- -माय मा ३०, १०; का ३४, २, २.

अधस्- -ध: क ७, १०४, ११; ८, ३३, १९; १०, ११९, ११; १२९, ५; १६६, ३; मा १६, ५७; ३३, ७४; का १७, ८, ११; ३२, ६, ५; तै ४, ५, ११, १;

५, ६, ९, ११; ११, १, ६, ६, ९, ६; ११, ७; २, २, ५; ४, १; ९, ९६; ३, २, १; ४, १, २६; काठ १, २६; ८, १२; ९, १४; १२, १०; १७, ६; १९, ११; २५, ४३; ६; २६, ६३; ३१ १६; क १, २६; ७, ७१; २७, ६; ३१, ११; १३९, ११; ३; ४१, ४३१; ४७, १६; कौ १, १७२; शौ ३, १८, ४३; ६, ४२, २; ८, ४, ११; पै १, २९, १; २, ८९, ५; ३, १९, ४; ७, १२, ३३; ६; ८, ११, ३; १०, २, १०; १३, ३.

११; १६, १०, ११.

अध-ईप्- -धम् तै ६, ३, ३, ४१.

अधम्, मा- -तम: क ७, १०४, १६, ३२, ७; १६; शौ ८, ४, १६; पै १६, १०, ६; -मम् क १, २४, १५; ५, ३२, ७ (७, १०४, १६); मा ६, १६; १२, १२; का ६, ३, ६; १३, १, १३; तै १, ३, ९, २; ५, ११, ३; ४, २, १, ३; ६, ३, ९, २; ३; मै १, २, १६; ३, १०, १; ४, १४, १७; तै काठ ३, ६६; ८;

१) सपा. तैआ १०, ४८ । शौ ७, ५५, १ अधि इति पाभे ।

२) पाभे. अयो शौ ६, १४, ३ द्र. ।

३) तस. निपाते पूष. प्रकृतिरवरम् (पावा ६, २, २) । स्याद्वा अध-श्री- (उस.) इत्येतत् प्राति. किवन्तम् । ततोऽपीष्टनिगमप्रमानसिद्धेरिति यावत् (तु. कध-श्री-य्नापि GW. कध-प्रिय- इत्येवमेव ग्राहयितुकामो भवति) । सा. इह पूष. अधस् > अध इत्येवं स्यात् (कया >) कध > अध इत्येवं (वर्णलोपतः) वा स्यादिति ब्रुवाणः कध इत्यस्य अध इत्येतस्य च सना. विवेकं विहम्पेदित्युपेक्ष्य ।

४) पाठः? तु. टि. अप✓आ > अप...अधत्, त्रुअप... अदधाम् ।

५) पाठः? अधराब्- > अधराभासीत् इति शोधो विमृश्यः ।

६) अ + धस् (✓धा + भावे असुक् प्र.) इत्याकारक-मोलिकाऽवयवरय च वंस. अन्तोदात्तस्य (पा ६, २, १७२) प्रयोगतः क्वि. च सतः न. द्वि १ रूपम् एतद् वस्तुतो भवति यत् स्वरादिषु (पाग १, १, ३७) पठ्यत इति कृत्वा अव्य. इदमित्युच्यते । एस्थि. अधो वसति इत्यत्र 'अधाः' (=आत्मनोऽपेक्षयाऽऽधारीकृतमुचितस्य बुध्न्याऽवस्थिति-मतोऽन्यस्य कस्यचिदभावाद्) अनाधारः आधाररहितो 'यथा स्यात्तथा' < उपरिस्थितपदार्थान्तराऽपेक्षया नीचै-स्तरां वसवीत्यर्थः द्र. । प्रयोगतः क्वि. एवोपलभ्यते विप. सतो रूपान्तरं च किमपि नोपलभ्यते इत्येतन्मूलै-

तदव्ययत्वप्रसिद्धिः खलु द्र. । यत्तु प्राग्भिः अधर- > अध + अधिः प्र. तादितः (पा ५, ३, ३९) इत्युक्तं भवति तत्रोपपद्येत । अपर- अधर- प्रमृ. समानप्रकारक-निष्पत्तीनां शब्दान्तराणां साम्यानुसंधानतः अधर- इत्यस्यैतन्मूलकत्ववचनस्यौचित्यदर्शनात्तैतन्मूलं स्यादिति यावत् (तु. अधर- टि.) । यच्च भाषान्तरीयेषु सजन्मस्व अनुनासिकांशः श्रूयते (तु. WW १, ३२३) तत्राऽऽथा-ऽकारस्याऽनुदात्तत्वे सिद्धे सति तत्प्रोद्गलनविषयकस्य तत्तत्प्रदेशस्थवक्तृप्रवृत्तिविशेषस्य तथाविधाऽऽनुनासिक्या-त्मकपरिणामतया समाधानं सुवचम् ।

७) सपा. तै १, १, २, १ तैत्रा ३, २, २, ५ अन्वक् इति पाभे ।

८) पाभे. अध क १०, १४५, ३ द्र. ।

९) सपा. शौ ३, १९, ३ नीचैः इति पाभे. ।

१०) 'अध ईषयोः' इति अस. (पा २, १, ६) । गोस्त्रियोः (पा १, २, ४८) इति ह्रस्वाऽऽपत्त्याऽदन्तत्वे संपन्ने नाव्ययीभावात् (पा २, ४, ८३) इति अम्-भावे (सुम्मात्रस्य) द्वि १ रूपम् इदं क्वि. चेति द्र. । वैतु. भा. 'अध ईषे सति' इत्यर्थे तृतीयासप्तम्योः (पा २, ४, ८४) इति अम्-भावं ब्रुवन् विमृश्यः । सास्व. (पा ६, १, २२३) । भूयानपि सामासिको विमर्शः अधस्पद-इत्यत्राऽनुपदमिव द्र. ।

११) अवोधसोः (पावा ४, ३, ८) इति मः प्र. तत्त्वरः अन्त्यलोपश्च (तु. टि. अवम्-) ।

१६, ८; ४०, ११; क २, १३;
१५†; कौ ३, १, ४†; जै २,
५, १†; शौ १, २१, २१†; २,
८, १; ३, ७, ४; ७, ८८, ३†; ८,
२, २४†; ९, २, १७; १८; १०,
३, ९; १३, १, ३२; १८, ४, ६९;
पै २, ८८, ३†; १०, १०, २;
१५, २३, ९; १६, ६३, ८; ७७,
६; ७; १५२, १०; १८, १८, २;
-मा शौ ९, २, ४; ९; पै १६,
७६, ८; -मा: शौ ६, १२१, १;
७, ८८, ४; पै १६, ५१, २;
-मान् क ४, २८, ४;
-†मानि क १, २५, २१; काठ
२१, १३; -माम् पै १९, ७,
१४; -माया: पै ३, १५, ५.

अधर, रा^० -र: क १, ३२, ९;
३, ५३, २१; मै १, २, १५; ३,
४, १०^०†; काठ २०, ११†;
३०, ८, ९; क ३१, १३†; ४७,
११; शौ ७, ३२, १†; १९, ४६,
५; पै १, ७८, १; ४, २३, ४; ५,
३३, ५^०; १३, ६, ९†; -र: -र:
शौ ६, १३४, २; -रम् क २,
१२, ४; १०, ९८, ५; १५२, ४^०;
१६६, ३; †मा ८, ४४^०; १८,
७०^०; †का ८, १८, १^०; २०, ५,
३^०; तै १, ३, २, १; ३, १, ४, ४;

२, १०, २; मै १, १०, ७†; ४,
५, ८; †काठ २८, ७; २९, ८^०;
३१, १४†; ३२, २; ३४, १८;
३६, १; †क ४४, ७; कौ २,
१२१८†; शौ २०, ३४, ४†;
पै ७, १८, ९^०; १३, ७, ४†; १६,
५, ४^०; १७, ५, १†; १८, १७,
१०; १९, ३९, ७; २०, ९, १; ३;
-†रस्मै काठ २८, ७; क ४४,
७; -रस्या: शौ ८, २, १५; पै
१६, ४, ५; -रा क १, ३३,
१५; १०, १४५, ३; शौ ३, १८,
४; पै ७, १२, ३; २०, ३५, ३;
-†रात्र क १०, ४२, १११; ४३,
११; ४४, ११; तै ३, ३, ११,
१; काठ १०, १३; शौ ७, ५३,
१; २०, १७, ११; ८९, ११; ९४,
११; पै १५, ११, १; १६, ८,
११; -रान् क १, १०१, ५;
खि २, ११, ५; ४, ६, ९; मा १७,
६३; का १८, ५, १४; तै १, १,
१३, १; ६, ४, २; ३, २, ८, ५;
५, ३, १; ४, ६, ३, ४; मै १, १,
१३; २, १०; ४, १२, ३; काठ १,
१२; ५, २; १८, ३; ३२, २; क
२८, ३; शौ २, २९, ३; ३, ६,
६; ५, ८, ८^०; २८, १४, ६, ८८,
३; १०, ३, ३; ६, १९; ३०; १३,

१, ३१; १९, ३३, २; पै १, १९,
२; ४, २७, २; १२, ५, २; १३,
३, ८; १६, ४४, १; ४५, १; ६३,
३; १९, १७, १२; ३२, १०;
-राम्य: क १०, १४५, ३; शौ
३, १८, ४; पै ७, १२, ३^०†; ४;
-रे मै १, ६, ९†; ३, २, ९†; ४;
४, १२, ३; काठ २६, १०†;
३१, १४^०; क ४१, ८†; शौ १,
९, २; ४; ३, १९, ३; ४, २२, ६;
१३, १, ३१; पै १, १९, ४; २,
४, ५; ३, १९, ४; २१, ६; १८, १७,
१०; २०, ९, ३; १४, ६; -रेण^१
मा २५, २; का २७, २, १; तै
५, ७, १२, १; मै ३, १५, २;
-रौ शौ १०, २, २; पै १६, ५९,
२.

अधर-कण्ट^१ -पठेन मा २५,
२; का २७, २, २; मै ३, १५,
२.

†अधर-कृष्ण^२ -क्षमाणम्^१
तै ५, ३, ८, ३; ४; काठ २०, ६; क
३१, ८.

†अधर-सप्त^३ -रत्न: -रत्नम्
मै ३, ४, १०.

अधर-हनु^४ -लु: शौ ९, १२,
२; पै १६, १३९, २.

अधरा(र-अ)ञ्ज^५ -०राक्, ग

^१ सपा. अधुस् <> अधुस् (माश ४, ६, ४, ४
आपथी २०, २०, ७) इति पाठे. ।

^२ सपा. अधुस् <> अधुस् इति पाठे. ।

^३ विप. । या [२, ११] = अधोऽरः इति ।

^४ अधरोऽधुस् अधरोऽधुस् > सपा. शौ ६, १३४, २
अधराऽधुस् उच्यते इति पाठे. ।

^५ सपा. अधुस् <> अधुस् इति पाठे. ।

^६ सपा. शौ १२, १, ४१ विभे. ।

^७ सपा. क १०, १४५, ३ उत्तराभ्यः इति पाठे. ।

^८ एकतर सपा. काठ २०, ११ क ३१, १३ अन्ये,

काठ. अन्यतरत्र पञ्चात् इति पाठे. ।

^१ सपा. अधुस्, अधुस् > काठ ५३, २ अधरोऽधुस्
इति पाठे. ।

^२ तस. सास्त्र. (पा २, २, १; ६, १, २२३) ।

^३ बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^४ सपा. मै ३, २, ७ अवस्ताल्लक्षमाणम् इति पाठे. ।

^५ वि. (अग्नि-) । शेषं & टि. द्र. ।

^६ उस. कृद्-उत्तरपदं प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १३९) ।

उप. ✓अञ्ज+विचित्र प्र. ।

^७ प्रयोगतः न. द्वि१ सदपि क्विचि. द्र. ।

खि ५, १२, २; १७, १^a-४^b;
मा ६, ३६; १०, १९^b; का
३, २, ६^०; ६, ८, ७; ११, ६, ४^b;
तै १, ४, १, २; ८, १४, २; ६, ४,
४, ३; मै १, ३, ४; २, ६, ११;
४, ४, ५, ५; १४, ११; काठ
३, १०; १५, ७; ३७, १०^०; ३९,
१; क २, १७; शौ २०, १२८,
२; १३४, १^a-६^a; -राह
शौ ५, २२, २, १२, ३, १; पै १७,
३०, १, १९, १२, १२; -त्रावः^०
क्र १०, १३१, १; १३३, २; कौ
२, ११५३; जै ४, १, ५; कौ
२०, ९५, ३; १२५, १; पै १९,
१६, ८^१; -रावः शौ ३, ६, ७;
९, २, १२; पै २, ५५, ५; ३, ३,
७; १६, ७७, २; -रावः शौ
५, २२, ३; ४; ६, १२७, ३;
१०, ५, ३६; १६, ८, ४-२९; ३३;
१९, ३९, १०^१; पै १, ९०, ४;
५, २१, १; ७, १०, १०; १३, १, ४;
५; १७, २३, ४. [०न्व-भूमि^०].
अधराची^१- -ची: मा

१६ ५; का १७, १, ५; मै २,
९, २; काठ १७, ११; क २७,
१; पै १, ५९, ५^{१b} -चीम् पै
६, २२, १५; १६.

अधराचीन^१- -नम् क्र २,
१७, ५.

अधराचीन-प्रवण- -णः
काठ ३४, १८^१.

अधराच्य^१- -च्यम् शौ ४,
७, २; पै २, १, १.

अधराक्^१ क्र ६, १९, ९^१; ८७,
७२, ५; ७३, ५; ८१, १९;
१०, ८७, २१; ८, ६१, १६;
१०, २७, १५; ८७, २०; मै ४,
११, ४^१; काठ ९, १९^१;
शौ २, १४, ३; ६, ४०, ३^०; ८, ३,
१९^१; २०; ४, १९^१; ५, १७;
११, २, ४; १२, १, ३१; ३२, २,
४१^b; १८, ४, ११; १९, १५, ५;
४८, ४; पै १, ३६, ३; ५२, १;
३, ३५, ५; ६, २१, ४; ८, ११,
८; १५, ११, १^१; १९, ३; ११६,
७, ९; १०; ८, ११; १०, १०;

२८, ७६; १०४, ५६; १७, ४,
१; २; ३४, २; १९, ११, ८; ३०,
२; ४१, १४.

अधरात्तात्^१ क्र १०, ३६,
१४.

अधरो(र-उ)त्तर^१- -रम् काठ
१२, ४.

अधरो(र-ओ)ष्ठ^०- -ष्ठेन^० काठ
५२, २.

अधुस्- >

अधुस्तात्^१ क्र ३, ३०, १६; खि
२, २, ३; मा २४, १; का २६,
१, १; पै २, ६, ३, ४; ५, ५, ९,
५; ६, २, १; ६, २, ११, १^१; ३, ६,
४; ४, ११, ४; ५, २, १; पै २,
१, ९; २, २, ४, १; ३, १०, ३; १३,
२६; ४, १, ८६; १३^२; ४, ४, ५,
६; ८, ८; काठ ९, १७; ११, ४;
१३, ३^१; २५, ८; ९; २६, ८;
२७, ५; २८, १०; ३१, ६;
११ ३१, ५^१; ४०, १; २; ४१,
६; ४२, ५; ४५, १; ४७, ६;
८; शौ ४, ४०, ५; पै १५, १९, ६.

^१) सपा. शौ २०, १३४, १-६। शेषम् ८ द्र.।

^२) सपा. अधराक् <> अधरात् इति पाठे.।

^३) सपा. अधराक् <> अधरात् इति पाठे.।

^४) तु. B.W.; वैद्य. शंपा. सात. अधराक् इति ?

^५) चौ (पा ६, १, २२२) इति पूर्वपदस्यान्तोदात्तः
द्र.।

^६) सपा. रावः <> राचीः इति पाठे.।

^७) स्त्रियां ङीप् उदात्तान्वृत्तिस्वरं बाधित्वा चौ पूष.
अन्तोदात्तः (पा ६, १, २२२)।

^८) ०ची इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. टि. ? ग्लावमधु-
मासम्)।

^९) स्वार्थे ख > ईनः प्र. (पा ५, ४, ८) तत्स्वरश्च।

^{१०}) ङीष्कः यत् प्र. तित्स्वरश्च (तु. पा ४, २, १०१;
६, १, १८५)।

^{११}) स्वार्थे जातिः प्र. (पा ५, ३, १४) तत्स्वरश्च।

^१) सपा. तैत्रा २, ५, ८, १; ८, ५, ८. अधराक् इति
पाठे.।

^२) स्वार्थिकः प्र. तदन्तादपरः स्वार्थिकः तात्तिल् प्र.
उसं. स च स्वरं ङीष्कः (पा ६, १, १९३)।

^३) द्रस. एकवद्भावो नपुंसकत्वञ्च (पा २, ४, १२;
१७)।

^४) तस. साख. (पा २, २, १; ६, १, २२३)।

^५) पाठे. अधरेण टि. द्र.।

^६) पाप्र. अधर- > अधु+अस्तातिः प्र. (पा ५, ३,
३१ उ)। यथा त्वत्र स्वयम् < अधुस् इति कृत्वा अधर-
इति स्वतः पूर्ववर्तिनः प्राति. मूलत्वेन न व्यवहियेते-

त्यादिविषयः संकेतितपूर्वः (अधुस्- इत्यत्र द्र.)। तदन्वि-
हापि अधुस्- + तात्तिल् (तु. अधरात्तात्) उसं. इत्येव
सुवचम्। लिट्-स्वरः (पा ६, १, १९३)।

^७) सपा. काठ २०, ३. अधस्तात् इति पाठे.।

अधस्ता(त>) न-नाभि^a-
-भि मै ३, २, ६.

॥ अधस्ता(त>) न-नि-
बिबि^b-धम मै ३, २, १; -धान
काठ २०, ५; क ३१, ७.

॥ अधस्ता(त>) ल-
लक्ष्मन्^c-दमाणम् मै ३, २,
७^d.

अधस्पद^e-दम् ऋ १०, १३३,
१४; १३४, २; खि ४, ५,

१९; मा १५, ५१; का १६, ६,
३; तै १, ६, १२, ४१; ४, ७,
१३, ३; ५, १, २, ६१; मै २, १२,
४; ४, १२, ३१; काठ १८, १८;
क २९, ६; कौ २, ४४२; शौ
२, ७, २; ५, ८, ५, ८; ७, ३५,
१; ६४, १, ११, १, १२; २१;
पै ५, २३, ५; २६, १; २९, ८;
७, १८, ६, ९; १६, ९०, १; ९१,
२; २०, ८, ६; -दा^f पै ७, १५,

८; -दा^h ऋ ८, ५, ३८;
-दाⁱ ऋ १०, १६६, ५; पै
१९, ४७, १४; १५; -देन
शौ १०, ४, २४; पै १६,
१७, ६.

अधो(<धस्)-अश्रु^j-क्षा^k
ऋ ३, ३३, ९.

॥ अध(धस्)> धो-नाभि^l-
-भि मै ३, २, १; काठ १९, ११;
क ३१, १.

^a) वि. (पुष्करपर्ण-। तु. माश्री ६, १, ७, ११)।
वस. (तु. संस्कृतः टि.; वैतु. SW. क्रिवि. इति कृत्वा
नाभि इति स्वरः)।

^b) विप. (हम-).। वस.। अधस्ताञ्जिब्रा- इति
स्वरः ? यनि. शोधः द. (तु. सपा. माश ७, ५, १, १०)।

^c) विप. (इष्टका-).। वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
१, १)।

^d) पाभे. अधरलक्षमाणम् टि. द.।

^e) विप.। अस. साख. (पा ६, १, २२३)। वा. क्रिवि.
इति कृत्वा अध-ईप- इत्यनेन सन्यायं द.। पाप्र. पू.
स>: >स इति पुनः प्रकृत्यापत्तिः (पा ८, ३, ४७)।
शेषे अधोअश्रुः टि. द.।

^f) सपा. ऋ १०, १५२, ४ अधरम् इति विभे.।

^g) नाव्ययीभावात् (पा २, ४, ८३) इति सुबुको-
ऽभावेऽभावे प्राप्ते तृतीयासप्तम्योः (पा २, ४, ८४)
इति तृ१ असोऽभावः प्राकृतिकः टा-प्रत्ययः इन-भाव-
रहितश्च।

^h) एतद् रूपम् (प्र३) ज्ञापकं भवति यथा प्रकृतकारकः
अस. मूलतः विप. भवतीति (तु. अधोअश्रु->-क्षाः)।
एवं सत्यपि क्रियाविशेषणतयैव ध्रुतिमुभिर्भवेति। तथा-
वेन च न. द्वि१ रूपम् एव प्राधान्येन प्रयुज्यते कश्चित्
कश्चित् तृ१, पं१, सप्त१ च। अदन्तानां प्राप्तिः द्वि१
अमन्तलोपलब्धेर्देवैतदुक्तं भवति यथाऽदन्तेभ्यः अस.
सुबु-लुक् न भवति सुपोऽभावश्च भवतीति। अदन्तानां
प्राप्तिः च न. द्वि१ असुबुवतयोपलब्धेरेवमप्युक्तं भवति
यथाऽदन्तेभ्यः अस. सुपो लुक् भवतीति।

ⁱ) सपा. हिट् १, १५, ६ अधस्तात् इति पाभे.।

^j) सख. अधस्पद- इत्यत्र द.। पूर्वह्रस्वकादेशे प्राप्ते
पै१-२१

(पा ६, १, १०९) प्रकृतिभावः उत्तं.।

^k) विप. च प्र३ च द. (तु. टि. अधस्पद->-दाः)। एवं-
विवे प्रयोगे विशेषणभावे सत्यपि तस्य क्रियापरत्वाभावात्
कानम् अव्ययीभावभावात्कः समासविशेषो भवतीत्युच्येत न
तु सम्यङ् निश्चयः अस. भवतीति वक्तुमुपलभ्येत।
सुसिद्धे हि अस. पूर्वपदभूताऽव्ययार्थस्याऽधिकरणविशेषा-
ऽऽत्मकस्य प्राधान्येनेह भाव्यम्। न तु प्र३ रूपम् प्रकृते तद्
भवति। तदधिकरणविशेषवर्तिवृत्त्युपलब्धेरिति यावत्।
स्यद्विहाऽधोवर्तित्वं नामाऽधोभावश्च भवतीति कृत्वा
पूर्वमुक्तप्रकारकादभिनिष्पन्नात् अस. मन्थार्थप्रकारक-
रुद्धितः अच् प्र. वक्तव्यस्तत्त्वरेण चान्तोदात्त-
रुद्धवस्थः द.। एस्थि. १ अधस्पद- (अस.) इत्येका
निर्दिष्टिः स्याद् यदीयानि न. द्वि१, तृ१, पं१, सप्त१ च
रूपाणि भवेयुः। तज्जन्यतः २ अधस्पद- इत्यस्य तादृशस्य
विप. सतः पृथक् च गौणी च निर्दिष्टिः स्याद् यदीयं च
प्रकृतं प्र३ रूपं भवेत्। अथाऽन्ततः तस. वा स्याद् मयूर-
व्यंसकप्रकारकः (तु. पा २, १, ७२)। अस्मिन्स्तु कल्पे
पू. अधो-वर्तिनि वृत्तिरिति विशेषः सुलभो भवति।
साख. चेह भवतीत्यपि वचोऽन्तरं नापेक्षेत। यत्तु
प्रकृते रूपे सा. कृद्-उत्तरप्रकृतिस्वरत्वमिव मन्यमानो-
ऽन्तोदात्तं समर्थयामास। तन्न। रतिहारोपपक्षदेव
तस. तत्प्रवृत्तेस्तस्य चेहाऽर्थनात् तदधीनस्य कार्यस्य
नितरामनुपत्तेरिति यावत् (वैतु. नाउ. अधो-नाभि- यत्र
सा. भाष्य उक्तां दिशमनुगृह्य पराऽऽबुधात्ताऽऽत्मकप्रकृति-
स्वरप्रसङ्गः स्यात्)।

^l) अधर्हप- प्रसृ. टि. यदुक्तं तदिहापि संगतं द.।
अदन्तत्वात् पाप्र. अस. सुबु-लुक् च द. इत्यपि संकेतित-
चरमेव स्मारितं भवति।

अ(धस्>)घो-भाग- - नो पै
९, १०, १२.

अ(धस्>)घो-राम, मा^० - नः
मा २९, ५८; का ३१, ६,
१; तै ५, ५, २२, १; मै ४, ७,
८॥; काठ ४८, १; -माम् काठ
१३, १; -मौ मा २४, १; २९,
५९; का २६, १, २; ३१, ७, १;
तै ५, ५, २४, १; मै ३, १३, २;
काठ ४८, ३.

अ(धस्>)घो-वचस्^० - चसः
शौ ५, ११, ६; पै ८, १, ६.

? अधस् र्म्य तां म ध ने भ
वान्वे न^० पै २, १९, ४.

? अधायत् पै ५, ६, २.

अधि^० ऋ १, ६, १९; ४९, १; ५, ५६,
१; ८, ८, ७; १०^१; १६, ६;
१९, ६; २१, ६; २५, १८^२;
२८, ९^३; २९, ६; ३२, ७; ३३,
३; ४; ३६, ११; ३९, ४; ४२,

३; ४३, ७^४; ४६, ३; ४७, ७;
८, ८, १४^५; ४८, ७; ५१, ५; ७३,
१०; ८०, ४; ६; ८३, ३^६; ८५, ३^७;
७; ८८, ३; १२३, ४; १२५, ५;
१२६, १; १३९, २^८; १३; ८,
९२, २०^९; ४; ११; १४०,
११; १४४, ५; १४६, ३; १५५,
३; ९, ५५, २^{१०}; १६४, २^१; ५;
१८; २२^{११}; २३; २९^{१२}; ३९^{१३};
४२^{१४}; १६६, १०; २, २, १०; १३,

१) क३. । वर्णातिमध्यमपदलोपः (पावा २, १, ६०) ।

२) विप. (अज-, अत्रा-, [तै.] मेव-, मेपी-) । वस. पूप.
प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । उप. राभे- (<✓रम्) इति
सौन्दर्येक्षणविशेषपरं द्र. ।

३) विप. (पणि-) । सस्व. नापू. टि. द्र. ।

४) अधस् पयन्ताम् अपरे भवन्तु ये नः इति शोधः
(तु. सपा. पै ३, १९, ४ शौ ३, १९, ३ [यत्र नीचः इति-
मात्रः पामे.]) ।

५) प्रायेण पं. सप्त. च अर्थे कप्र. । क्वचिद् उपर्यर्थे
अधिकार्थे च स्वाभ. अपि ।

६) तु. स्क. वें. G.W. प्रमृ.; वैतु. सा. अधि... ईमहे
इत्येवम् अभिसंयुञ्जानदिचिन्त्यः । अपादानविकल्पस्य
प्राधान्येन शिश्वावधितत्वात् तदनुवादी कप्र. एवेति वादः
साधीयान् । प्राप्तिमात्रार्थविवक्षायाम् अधीत्यर्थस्य प्रास-
ङ्गिकत्वाच्चेति दिक् ।

७) अधि... दुर्गम् इति सा. गतियोगमभ्यमन्यत । तन्त्र ।
देवताया रथस्याऽधिकदर्शनस्याऽभेदाया पृथिव्यधिकरण-
तया धावणे श्रुतिस्वारस्य-विशेषप्रतीतेरधिकरणाऽर्थस्य
प्राधान्येन समर्पयितुमिष्टत्वाच्च तदनुवादी कप्र. एवाय-
मिति (तु. स्क. वें. G.W. प्रमृ. च) ।

८) निषेहि इत्युत्तराख्यातेन योगं व्याचक्षाणः सा.
चिन्त्यः । सुनिपुणं चिन्तयताऽपि तेन त्रिवेचयितुमिष्टयोः
सोमधिकरणताबल्येदकत्वेनाऽप्यारोपणस्थापनक्रिययोर्मैद-
प्रदस्य दुर्ग्रहत्वाद् निधाननिगदेनैवाऽप्यारोपणस्यापि काम-
र्थ्याद् गतार्थत्वाच्चेति यावत् (तु. स्क. वें. G.W.) ।

९) अधि निषेहि इत्यत्र यत् सा. G.W. प्रमृ.
उत्तरवर्तिनः न्युपसृष्टस्य सतः क्रियापदस्य गत्यन्तरतया
व्याख्यातं कृतं तन्मन्दम् । तथात्वे हि गतिर्गती (पा ८,

१, ७०) इत्युक्तदिशा निघातप्रसङ्गात् । ननु द्वैस्वर्य-
मनुमन्यताम् अन्यत्र तथाऽनुदर्शनादिति चेद् नेत्युच्यते ।
अलिङ्गसंख्याकानि न्यायसंगतद्विस्वरयुक्तानि कानिचि-
देव पदान्यतिरिच्याऽन्यत्र सर्वत्राऽविवेकेन योऽयं केषां-
चिदभियुक्तानामेकपदावच्छेदेन द्वैस्वर्यवादो नाम प्रवर्तते
तस्याऽऽमाभिः साध्यसमत्वाऽव्यभिचारमात्रतयैवाऽङ्गी-
कारात् । तर्हि काऽत्र गतिरिति । सप्तम्यर्थानुवादी कप्र.
इति (तु. स्क.) । प्रकृते हि शतसंख्याकानां नृणां या श्रीर्भवति
तस्या अस्मद्वाच्याऽधिकरणकमात्रताया आशंस्यमान-
त्वादस्मद्वाच्याऽधिकरणार्थे विशिष्य विवक्षिते सति
तत्प्रधानतामियादयं कप्र. इति दिक् ।

१) सप्तम्युपबृंहणः कप्र. (तु. स्क.; वैतु. सा. P.W.
प्रमृ. अधि... अदधा. इति योजुकाः) ।

२) सप्तम्यर्थानुवादकतया कप्र. द्र. (तु. वें. G.W. प्रमृ.;
वैतु. सा. अधिचक्रिरे इति योजुकाः) ।

३) अधितस्थुः इत्येवमभिसंयोज्य गतिरिति वें. सा.
G.W. प्रमृ. आहुस्तत्र । विश्वभुवनकर्तृकपरम-
व्योमाऽधिकरणकाऽऽश्रयप्राप्तिमात्रवत्स्य विवक्षितत्वाद्
गतिभावे चाऽधिपदार्थभूतस्याऽधिकारोपरिभावाद्यर्थविशे-
षस्य परमव्योमविषयकतयाऽन्यथानौचित्यादिति दिक् (तु.
सपा. तैआ ३, ११, ९ यत्र अधेरभावः) ।

४) अधिकरणस्य विशेषेण त्रिविधातस्तदुपबृंहणः कप्र. द्र.
(वैतु. G.W. अधि... सुवते) । ५) वैतु. या [२, ९]
P.W. G.W. प्रमृ. च अधिभ्रिता इति योजुकाः ।

६) इह अधि... निषेदुः इत्येवमभिसंयुञ्जानाः सा.
G.W. प्रमृ. द्विपू. टि. दिशा चिन्त्याः स्युः ।

७) या [११, ४२] G.W. अधि विक्षरन्ति इत्येकं पदमा-
तस्थाते । न त्वेवं द्वैस्वर्यं सूपपदं स्यात् । अतः पञ्चम्यर्था-

७; ३, २९, ४; १३, ७; १६,
२; २९, ५; ३०, ३; ४०, ४;
३, ३, ३०; ५, ९; ८, ३; ७;
२१, ५; ५३, १६; ४, ४, ५;
५, ७; ९; १८, १२; २७, ४;
३०, १२; १४; १५; ३५,
८; ३८, ७; ४५, १; ५८,
११०; ५, ३६, ३; ५२, १७;
५७, ६; ६०, ७; ६१, १२;
६२, ५; ७८, ९; ८३, ९; ८,
४९, ७ (५०, ७); ८७, ४;

६; ७, ६; १६, १३; २०, ९;
३४, १०; ३५, २०; ३८, ३०; ४५,
३१; ४८, ५; ५९, ८; ७५, ३;
७, १८, १४; २७, ३; ३३, ११;
३६, १; ७६, २; ५; १०३, ५;
८, १, १८; २, ८; ४, १३; ७,
७; १४; ९, १४; १०, १; १३;
(१, १०५, १३); ४; १२, १७;
१७, ११; १९, ३७; २०, ११;
१२; २३, २६; २५, १७; (४,
२, १८; ७, ६०, ३); ३०,

३५; ३२, ४; ३४, १३; ९७,
५; ९, १२, ६; १०७, १४;
४१, ४; ४५, ३२; ४७, ३; ११;
६४, ११; ६५, ११; ६८, १९;
६९, ५; ७२, २; ७; ७५, १५; ९,
८, ८; १२, ३; १४, १; १९, ३; ४;
१२५, ३; २८, ३; २६, १;
३; ५; २७, १; ९, २७, १५
(२८, ५); ३१, २; ५; ३७, ४;
५७, ४; ६३, ८; ६५, १६;
२७; ६५, २५; ६६, ९; २९; ७३,

नुवादकतामात्रत्वं द्र. । यत्तु. सा. अधिकार्थे अव्य. इत्याह
तदपि न । उपयोगाऽभावात् । समुक्तकृतस्य क्षरणस्य
पूर्वत एव विशेषार्थेन व्युपसर्गेण विशिष्टत्वादिति यावत् ।
प्रकरणच सामुद्रिक-क्षरणक्रियाया अपेक्षया प्रकृततद-
पादानभूतगौर्या एव संज्ञेतस्य बलवत्तया विवक्षितत्वोपगमाद्
अपादानार्थानुवादकः कप्र. इत्येवाऽत्र साम्प्रतमिति द्र. ।

१) अधि संदधुः इत्यत्र सा. भिन्नकम इवाभाति ।
यस्मिन् इत्यस्याधिकरणतावच्छेदकतया तत्सन्निधान-
स्यापेक्षितत्वात् । गतिर्ब्रुवाणाः PW. GW. MW.
प्रभृ. अपि चिन्त्याः । स्वराऽनुपपत्तेर् अर्थे चमत्कारा-
ऽभावाच्च (तु. वें.) ।

२) यत् सा. च GW. च पदमिदम् श्रितम् इत्यनेन
समन्वितमुक्तम्, तदर्थिर्द्र. । कर्मप्रवचनीयतयैवात्राऽर्थ-
संगतेः ।

३) सामान्येन ऋ २, ९४, १ इत्यत्र गतार्थत्वं द्र. ।
इह सा. किं. अव्य. एतद्वितीवान्वयं प्रदर्शयतीति
विशेषत्वमुद्धेयः ।

४) गोषु इत्यत्राऽधिकरणवचनत्वेनान्वय-प्रदर्शने कप्र.
एव स्यात् । विशेषेण वक्तुमर्हस्य सप्तम्यर्थस्याऽनुवादक
इति यावत् । गो-जेतन्तरस्याऽप्रकृतत्वात्तदपेक्षाकृता-
धिकभावस्य नितरामभावात् तादृग्भावसमर्कस्याधुपसर्गस्या-
नोक्षितत्वमिह भवतीत्यगोऽभिसन्धिः (तु. स्क.; वैतु. सा.
GW. MW. अधिजयासि इति योगमुशन्तः) ।

५) पूर्वस्मिन् पादे ब्रह्मणा गिरामाधारत्वेन विशिष्य
श्रवणादधिकरणप्रवचनः कप्र. द्र. (वैतु. सा. GW. प्रभृ.
अधिब्रुव इति गतिव्यति) ।

६) यत् सा. GW. प्रभृ. च (तु. ऋ ९, ८५, १२

टि.) गतिवमाहुस्तच्चोद्यं भवति । दशतयीष्व अधि-
पूर्वस्य ✓स्था इत्यस्य सकर्मकत्वोत्सर्गात् तदपवादा-
ऽनुपलम्भाच्च (तु. ऋ १, ४९, २; १६३, ९; ३, ३५, ४;
५, ३९, १; ८, १०, ६; १०, ८१, ४) । अतः कर्माऽभावे तथा-
त्वस्य प्रकृतेऽसंभवात् सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. द्र. (तु. ऋ
१, १६४, २ टि.) ।

७) बृहत्तुः द्विषः इत्यभ्युन्नताऽपादानार्थसमर्पके पदे
सती भ्रान्त्या कर्मतामापाद्य यदत्र वें. सा. अधि...पुद्गलः
इति साक्षेपं गतिवमीषतुः, तन्न । उक्तस्या-
ऽपादानार्थस्यैव प्राधान्येन विवक्षोपगमात् तदनुवादिनः
कप्र. सावसरत्वात् ।

८) अधि...नैष्ट (<✓नी) इति गतियोगं मन्वानाः
PW. प्रभृ. चिन्त्याः । अनुष्टुप्मध्यवर्तिन्य् अध्यन्ते जागते
(त्रैष्टुभे वा) पादे त्यक्तुमनभीष्टस्याऽपादानां बुभूषितस्य
पदार्थस्य विशेषेण विवक्षातस्तन्मात्रगमितया कप्र. एव द्र. ।

९) वाजबन्धुत्वविशिष्ट-युष्मदभिधेयाऽधिकरणतयाऽव-
य-धारणस्य नितान्ते दुःशकवेऽभिप्रायवती श्रुतिरिति
कप्र. द्र. (वैतु. वें. सा. PW. GW. प्रभृ. अधि✓ष्ट>
धारि) ।

१०) सप्तम्यर्थानुवचनः कप्र. द्र. । स्वन- इत्यत्रोत्तरत्र
धात्वर्थविशेषणीभूतं पृथग् अव्य. इति सा. आहिति विशेषो
विमृश्यः । यत्तु PW. MW. च अधि✓(स्वन >)
व्यण् > अधिव्यणि इतीव पठतः चिण्-प्रत्ययान्त-
क्रियापदतया व्याचक्षाते च तदतीवोपेक्ष्य द्र. (तु. GW.) ।
सस्वरस्योपसर्गा-बुभूषितस्याऽधीत्यस्य निघातप्रदर्शनस्य
च चिण्णन्तस्य रूपस्य निघातविषयस्य सतोऽनिघात-
प्रदर्शनस्य चाऽनिघातानुमतौ सत्यामपि चित्स्वरविषयस्य

२,५;६;७,५,१^०;२^०;३;७९,४;
८२,४;८५,१२^०;१०,१२३;
७ (८);८६,१३;९७,४०;६;

२५^०;२७;९१,११;९२,४;२^१;
९४,१^०;९६,१३;९७,४०^०;
५३^१;१०१,११;१६;१०५,

४^१;१०,१,२;४,३;१०,१^१;
१३,३^१;४३,२;४८,२;४९,१^०;
६४,२^०;१२;६५,११;७१,

सतो धातुवरप्रदर्शनस्य च णिति प्र. परत उपधाऽकारस्य वृद्धिविषयस्य सतोऽवृद्धिप्रदर्शनस्य च सर्वथाप्यपलक्षणः वा-
दिति दिक् ।

१) सपा. पै ६,११,३ पुषि इति पामे. ।

२) यथा कश्चित् प्रयमाणः स्वेषां प्रियाणां प्रियचि-
कीर्षया तानुद्दिश्य दवीयांसमप्यन्वानमनुवर्तत, एवं सोमो
नः प्रियाणि नामानि (=प्रियनामभाञ्जि>[लक्षणया]
पर्यासि [तु. निघ १, ११]) अभिमुख्य पवमानः सन्
तेषु पयःसु अधि (=तेषामुपरिभागे) वर्धमानः (=मण्डं
दधानः) तानि स्वच्छन्नायेव गोपायतीत्येवमधिकरणार्थस्य
विशेषेण शिश्रावविधितत्वात् तदुपबृंहणः कप्र. द्र. (वैतु. वै.
सा. P.W. प्रभृ. च गति मन्वानाः) ।

३) रोचने इति सप्त. युक्तः कप्र. ।

४) तु. टि. ऋ ६, ४५, ३१ । यथा तत्र वृषसंज्ञ-
कयोपरिभावविशिष्टायां स्थित्यां सत्यामपि तस्योपरि-
भावस्य पणिसंज्ञकीयवर्षिष्ठमूर्धात्मकविशिष्टाधिकरणविशि-
ष्टतया विवक्षितत्वे सति तस्याधिकरणविशेषस्यौत्कृष्ट्येन
रुमर्पयितुमिष्टत्वात् तत्पाघनभूतः सप्तम्यर्थानुवादी कप्र.
इत्युक्तं भवति, एवमिहापि गन्धर्वस्यौर्ध्वविशिष्टस्योर्ध्व
एवाधिकरणविशेषे स्थित्या भाव्यमित्याकृतयन्त्येव श्रुत्या
तदीया स्थितिर्नाकात्मकौर्ध्वविशिष्टाधिकरणकतयोप-
वाणिता भवति तस्याधिकरणविशेषस्य संकेतवैशेष्यार्थं
च तदर्थानुवादी कप्र. नियुज्यत इत्युभयोः स्थलयोः कप्र.
प्रयोजनसामान्यं द्र. ।

५) अद्देशत इत्युत्तरेण क्रियापदेन गतित्वेन युक्तमिति
यदाह सा. तदयुक्तं द्र. । उपसर्गार्थस्य प्रकरणे श्राव-
यितुमनिष्टत्वेपगमादिति दिक् (वैतु. G.W. प्रभृ.) ।

६) उपसर्ग इति कृत्वा योग्यक्रियाऽध्याहार-पक्षपातिनौ
वै. सा. भवतः । उत्तरेण सुवान् इत्येतेन गतित्वेना-
ऽन्वयद्वयमाः P.W. प्रभृ. भवन्ति । तच्चिन्त्यम् । तथा
सत्यैकपदे द्वैवर्षानुपपत्तेः उपसर्गात् (पा ८, १, ६५)
इत्युत्तरादेः षत्वप्रसङ्गाच्च । वस्तुतस्तु 'यः सोमोऽध्यादि-
मिर् (उत्तरार्धश्राविताभिः) साघनभूताभिः प्रष्टो भवति
स एव दिव्यस्य जनस्य वीरी (=वीतौ) अधि (=वीत्यहो)
भवतीति कृत्वा सृजते' इत्याकारकेऽन्वये सप्तम्यर्थाऽनु-

वचनः कप्र. एवेति तत्त्वं स्यात् (तु. ऋ. ८, ५४, ६ यत्र
वाजे इति सर्त १ सकृत्तया वीतौ इति श्रूयते) ।

७) अधिकरणस्य विशेषेण विवक्षायां मन्त्रस्वारस्य-
प्रतीतिस्तदुपबृंहणः कप्र. द्र. । यतु वै. सा. च G.W. प्रभृ.
अर्वाञ्चश्चोत्तरत्र स्पृधन्ते इति व्यवहिते क्रिप. गति-
त्वेनाऽन्वयमाहुस्तन्निःसारमिव भवति । प्रतीयमानस्यार्थस्य
तादृश-गतित्वसंबन्ध-राहित्येऽपि प्रतीयुपलम्भात् (तु. ऋ
१, ३३, ५;६१, १५;२, १९, ४;६, १४, ३; ७, १८, ३; ८५,
२) । प्रकृते च गत्युपाश्रयेणाऽर्थविशेषाऽऽधानस्य प्रती-
त्यनुपलम्भादिति दिक् ।

८) अधि...वावृधे इति यदाह तु. वै. सा. तत् नाउ. टि.
दिशा चिन्त्यम् ।

९) अन्यथादर्शां सा. चिन्त्यः (तु. ऋ ९, ९७, ५२) ।
तत्र हि प्रथमेऽर्थे वै. सोमस्य मांश्चत्वसरोऽधिकरणकं
पवनमत्र च तद्विशेषेण श्रावयतीत्याऽधिकरणकं पवनं
श्रूयते । अतोऽधिकरणत्ववचनमात्रः द्र. (तु. G.W.) ।

१०) सोमस्य वर्णस्य शुचिनामवस्य ख्यापनार्थं तं गोषु नाम
तद्विकारेषु पयःसु श्वेनश्चेत्तद्विषयि सत्तु तदभिभावकत्वेन
स्थापयाम इति कृत्वा गवात्मकाधिकरणवैशेष्यप्रवचनः
सप्त. युक्तः कप्र. द्र. (वैतु. वै. सा. P.W. G.W. प्रभृ.
अधि...दीधरम् । <✓ष्ट> धारि) इति योगं मन्वानाः ।

११) सपा. कौ १, ३२० जै १, ३५, ९ अस्मिन् इति
पामे. ।

१२) सपा. कौ १८, ३, ४० अभि इति पामे. ।

१३) सकृत्पृथित्यधिकरणतयाऽपि द्रवत्-स्रवन्तीनां नदी-
नाम् यदप्रतिहतो भवति प्रवाहसन्नेद्रस्य वृषखं नाम
नितान्तं वर्षणशीलत्वमेव निदानमित्यर्थे श्रुय-भ्रमेते सत्य
अधिकरणार्थप्रवचनः कप्र. द्र. (तु. उद्गी. ; वैतु. सा.
P.W. G.W. प्रभृ. अधि...धारयम् इति सप्तस्तमाख्यात-
मिच्छन्तः) ।

१४) अधि...अयंसस इति संबन्धमाह G.W. । तच्चि-
न्त्यम् । बन्धनाऽर्थस्य प्रकृतत्वाद् अधिना योगे तद्विपरी-
तोत्सर्गात्मकार्य-प्रतीतिरिति यावत् (तु. ऋ १, ८५, १२;
वैतु. क १०, ४०, १२ यत्र निना योगे सत्यापि बन्धनार्थः
प्रकृतो न विद्वन् इति कृत्वा नेरु गतित्वं सुवचं भवति) ।

२; ७३, ५; ७५, २; ७७, २;
(३, १४, ५; ६, १६, ४६);
८२, ६; ८५, १; ४६, ९०, ५;
९८, ३; ९८, १४; ९८, ६;
१०४, ९; १२१, ६; ८; १२३,
२; ३; १२९, ४; १३०, २;
१३३, १-६; १३८, ६; १५३,
२; १६३, १; ३; १७३, १;
१९०, १; २; लि २, ६, ६; ३, १, ७;
८, ३; १५, १; १६, १; ४, ६, ५;
९, १; ४, मा १, २, २; ७, १९; १;

८, ५२; ११, १; ११, १२;
३२; ४३; ७१; १२,
११; ६३; १३, १३; ३४;
४५; १५, २२; ५०; ५४; १६,
५४; ५५; १७, १; १४; ३०;
५४; ५५; ७३; ९१; १८, ५१;
५५; ६१; ६७; १९, ३४; २०,
१७; ३२; २७, ४; २६; २८ १;
१२९, ४०; ३१, ५; ३२, २;
७; ३३, ४०; ३४, १५; ३५,
२०; का १, ८, ३; ७, ८, १; २, ६,

४; १२, १, १; ११; २, १; ११;
३, ५; ४, ६; ७, ६;
१३, १, १२; १३; ५, २;
१४, १, १३; ३, ८; ४, ८;
१६, ५, ३, ६, २; ६; १७,
८, ८; ९; १८, १, १; १४, ३, ६;
५, ५; ६; ६, ९; १९, १, १२;
२०, ३, ५; ४, ४; ९; २१, ३, ३;
२२, १, ४; ३, १; २९, १, ४;
४, २; ४; ३०, १, १; ३१, २, ५; ३२, ४, ४; ३३, १,

अतः सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. एवाऽत्राऽयं स्यादिति दिक्
(तु. ऋ १, १३५, ३; ६ प्रभृ.) ।

१) = सपा. मंत्रा १, २, २० आपमं १, ६, ६ । शौ १४, १,
४४ पै १८, ५, १ उतु इति पाभे. ।

२) सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. इत्येव सुवचः (वैतु. G.W.
अध्यासते) । ०) सपा. शौ ४, २, ४ विभे. ।

३) अत्रे इत्यन्वितः कप्र. ।

४) द्युवि इति सप्त. युक्तः कप्र. (तु. सा. G.W. प्रभृ.) ।

५) अत्र G.W. उत्तरेण ✓अंश इत्यनेन गतियोगमनु-
मुते (वैतु. P.W. प्रभृ.), तन्न । ✓अंश इत्यस्याऽधःपतने
निष्ठत्वदर्शनाद् उपर्यर्थस्य अधेः कुतश्चिदधःपतने विशेषण-
तायोगो नितरामयुक्तः स्यात् । अतः पञ्चम्यर्थानुवादित्व-
मात्रेण चरितार्थ इव भवत्यन्यथाऽनर्थक इति । सपा.
अधि, अशत् > पै ४, २, १, ४ प्रभृ. अधिश्रय (तु. टि.
अशत्) इति पाभे. ।

६) अति इति सपा. ऋ ८, ५६, ३ पाभे. ? यनि. शोधः
(तु. टि. ? अति स्रजः) ।

७) नाके इति सप्त. युक्तः कप्र. द्र. (तु. टि. मा १२, ६३) ।
= सपा. मा ११, २२ प्रभृ. माश ६, ३, ३, १४; ९, ४,
४, ३ । शौ ४, १४, ६; ११, १, ३७ अभि... आरोहन्तः
इति पाभे. ।

८) अध्याभरत् इत्युदात्तगतिमिति क्रियापदे सस्वर-
गत्यन्तरानुप्रवेशमीहमानाश्चिन्त्याः P.W. प्रभृ. । अन्व-
यान्तरसङ्कावसंभवे सति परेष्टद्वैस्वर्थादस्य साध्य-
समत्वान्वयभिकारादिति यावत् । पृथिव्या अग्निदेवता-
कृत्वादनज्योतिषः पृथिव्याः सकाशादाहरणश्रुतेः स्वाभा-
विकत्वोपगमात् पृथिव्या अपादानभावस्य विशेषेण श्रावणार्थं

तदनुवचनस्य कप्र. सावसरत्वं भवति । यदिह प्रथमोक्ते
स्थले (मा ११, १) गतिरयमुक्तान्वय इति द्वितीये च
स्थले (मा ११, ११) कप्र. इति व्याहृतमिव ब्रूतः उ. च
म. च ततस्तयोरनवधानतैव प्रतीयेतेति दिक् ।

१) शाखाभेदेनोभयोह प्रवृत्तिर्भवति । तद् यथा । मा.
(वैतु. १८, ५१) का. (वैतु. २०, ३, १) मै. काठ. क.
चाधिकरणत्वोपबृंहणतयाऽस्य ध्रुतिर्भवति उत्तमे नाके
अधि इति । 'इतो रोहन्तं तथा रोहय यथा तस्य
रोहणपर्यवसानमुत्तमनाकाधिकरणकं भवति' इत्येवं चात्र
व्याख्येयम् । इह रोहणक्रियाया अपेक्षया तत्समाप्त्यधि-
करणस्य विवक्षा मुख्येत्यर्थः । तै. शौ. पै. त्वपादानो-
परिभावविशिष्टस्य क्रियार्थस्य प्राधान्येन श्रावयितुमिष्टत्वा-
दयं गन्तिस्त्वेन श्रूयते उत्तमं नाकम् अधि-रोहयैतम्
इति । 'इत उपरि यथा स्यात्तथा रोहन्तमधिरोहन्तं सन्त-
मुत्तमनाकाप्त्यधिकत्वेनाधिरोहय' इत्येवं चेदं व्याख्ये-
यम् । इह रोहणसमाप्त्यधिकरणास्याऽपेक्षयोक्तप्रकारेणो-
परिभावविशिष्टक्रियाया विवक्षा मुख्येत्यर्थः सुवेचः द्र. ।
एस्थि तै. शौ. पै. चाधिकरणभावापेक्षयोक्तया क्रियार्थ-
प्लिततमत्वस्य मुख्यत्वेनोपलम्भात् उत्तमं नाकम् इति
कर्म श्रूयते (तु. ✓रुह > रोहय इति रूपस्य सस्य. संकेताः,
अधि ✓रुह > अधिरोहय इति रूपस्य च शाखान्तरीयाः
संकेताः) ।

२) जातवेदोजनिमधिकृत्याऽरण्यादिकारणान्तराऽपेक्ष-
योखायाः प्राथम्यस्य स्तवने मन्त्रस्वारस्यादनन्तरपर्यायो-
प्यर्थे अधिः गतीतरतया स्वातन्त्र्येणाऽन्वयमर्हति ।

३) = सपा. माश १२, ९, २, ३ तैत्रा २, ६, ६, २ । मै १,
१०, २ काठ ९, ४ अपि इति पाभे. ।

९; ३५, १, ५; ३, २, ४, २, १;
तै १, १, ८, १, २; १४, २; ४,
१०, १; ४३, २; ५, ५, ४, ९,
३१; ७, १३, ५; ८, ३, १;
१२, १, ५, २; २, १, ४, ८;
८, ६, ३, ९, ३, ४, ६, १; ११, १;
१२, २, ५, ३, ३, ४, ५, ६, ६, ६,
११, ३; ३, ३, ३, ३; १४, ३,
१; २, ५, १, १; १५, १;
२, ३, ५, ३; ११, १, ३; ४,
१, १, १, २, १, ४; ३, २, ४,
२; ७, २, १, ८, ५, ६, ९, २; ११,
३; २, १०, ४, ४, ४, १; १;
१२, ३, ५, ११, १, ६, १, १,
४; २, ३, १; ३, २, ५, ३;
६, १; ७, १३, १, २-४, ५, १,

४, ४; ५, ४; १५, १, ६, ५,
४, ६, ४, ४; ७, ७, २, १६,
१, १०, ५, २, १०, ५; ११,
४; ३, १, २; ९, १; १०, ४;
५, ५, ३; १०, २; ७, १, २०,
१; १२, ८, ५, १०, १-३; ३, १,
३; ११, १, ४, २, ५, १; मै १, १,
९; १२, २, ८; १५, ३,
१३; ३; ४, ३; ३; ४, ५;
६; ९; ६, १; २; ३; १;
७; १०; १५, २; ३; ४;
१८, ८; ९; १, ७; १०,
१; ८; १०; ११, ६; ७;
२, १, १०; १२, १; ३; ५; ११;
३, ५; १४, ३, ४; १५, ४, ९;
७, १; २, ३; ४; ७; १२;

१५; १७; ९, ९; १०, १;
३; ५; ६; १२, ३; ४, ५, १३,
७; २३; ३, १, १; ३, ५, १;
१२, ४; ७; ३, १, १; १६, २;
३; ७; ९; ७, २; ७; १८, ३;
५; १०; ११, १; ३; ११०, ३;
४; ११, ७; १६, ३; ४;
४, १, १; ९; ११; १३,
२; ३; ४; ५, ३; ४; ५; ५;
७; १; ५, ५, ६, ४, ६;
७, ४; ९; ८, ९; ९, ११;
१०, ३; ११, ४; १२, ४;
६; १३, १; ५; १४, १;
१४; १५, १८; काठ १, ८,
११; ४, ३; ५; ५; ९, ६;
६, १; २; ७, १२; १३; १७.

१) 'अध्याहृत्य' इति वदन् क्रियाऽर्शं प्रवेशयितुमिच्छति सा. । उपर्यर्थः पर्यवसानवचनः कप्र. इत्येव तु सुवचम् । अनर्थकत्वं समर्थयन् भा. तावद् उपेक्ष्य इति किमु वक्तव्यम् । १) पामे. अधि मा २०, १७ द्र. ।

२) सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. । अधि संवसन्तः इत्येवं गतित्वं मन्वानाः P.W. प्रष्ट. चिन्त्याः । = सपा. तैत्रा ३, १, १, १२ आपश्रौ ७, ५, १ प्रष्ट. । माश्रौ ६, २, ३, ८ अभि इति पामे. । १) पामे. अधि खि ४, ९, ४ द्र. ।

३) इदम् विश्वं भुवनमधि श्रितम् इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. क्र १०, ८२, ६ विश्वानि भुवनानि तस्थुः इति पामे. ।

४) अधि, निदधाति > सपा. मै ३, ८, ९ अभिनिदधाति इति, काठ २५, १० क ४०, ३ अभि संमुखानि कुर्यात् इति पामे. ।

५) अतः इति पं. युक्तः कप्र. (वेद. भा. सप्त. युक्त इति) ।

६) पञ्चम्युपवृंहणः कप्र. (वेद. भा. सा. अधि... संक्रामतु इत्येवं गतित्वं मन्वानौ चिन्त्यौ) ।

७) अधि । आसत्वे इत्यत्र पपा. उत्तरस्तिङ् यजिहत इव प्रादशि तत् प्रामादिकं द्र. । यद्योगीयस्वरस्य तत्राऽवश्यं भावित्वादिति यावत् । एवं तावद् अयं स्वरः कप्र. एव सुवचः । गतित्वे सति त्रिङ् चोदासवति (पा ८, १, ७१) इति निघातप्रवृत्तादिति दिक् ।

१) सकृत् सपा. तैत्रा १, १, ३, ७ विभे. ।

२) अपादानत्वस्य विशेषेण शिधावधिषितत्वात्तदुपवृंहणः कप्र. द्र. । यतु केचिद् (एवा [व, अ] धि वतु - >) व, अधि-वतु- इति समस्तं प्राति. प्रतिपेदिरे (तु. BW. MW.) तदसत् । तथात्वे हि पू. प्रकृतिस्वरं स्यात् ।

३) अधि, विनाशयति > काठ ११, ४ अनुविनाशयति इति, तै २, ३, ३, ५ विनाशयति इति च पामे. ।

४) पामे. अग्रे मा ३१, १७ द्र. ।

५) उपरिभावेन क्रियाया विशेषणस्याऽपेक्षयाऽधिकरण-विशेषस्य विवक्षाविशेषप्रतीतिः कारकोद्बलनः कप्र. द्र. । सपा. तै ५, २, ४, ३ अभि इति पामे. ।

६) अपस्वृध्यहन् > सपा. तै ६, १, १, ७; ४, २, ३ अपो-ऽभ्युन्नियत इति पामे. ।

७) सपा. तै ४, ४, १२, २ आश्रौ ४, १२, २ इहु इति पामे. ।

८) अद्भ्युः, आत्मनः इति पं. युक्तः नाके इति सप्त-युक्तश्च कप्र. (तु. सपा. काठ ३१, ७ क ४७, ७ पाठाऽभावः) ।

९) तु. क्र ५, ४४, १ यत्र अनु इति श्रूयते । दुरूहाया इव सत्या अयाः श्रुतेः पाठे यथा काऽपि वैकली संभाव्येत तयोक्तवाङ्मयस्थलीये अनु इत्यत्रत्ये टि. द्र. ।

१०) सपा. क्र ५, ४४, १ प्रष्ट. माश ४, २, १, ९ अनु इति पामे. ।

८, ४^०; ८; १०^१; १२; १५; ९;
 १^१; ३; १०, ५; ७^२; ९;
 ११, ८^{१०}; १२, २^{१०}; ७^{२०};
 ८^१; ११^१; १३, २^{१०}; ३; ४^{१०};
 १२; १५; १४, ७; ८; १०;
 १५, ११; १२^१; १६, १; २^१; ३;
 ४; ७; १२; १५^{१०}; १७; २०,
 २१; १७, १६^१; १७^१; १८,
 ११^{१०}; २^१; ३^१; ४; १५^१; १६^१;
 १८; १२, ५^१; १^१; १०; २०, २^१;
 ४; २१, ६; ७; २२, ९^१; १४;
 २३, १^१; २; ५^१, ८^{११}; २४, ६;
 ७; ८^१; २५, ५^{११}; २६, १०; २९,

७; ८^{११}; ९^१; ३०, ८^{११}; ३१, ७;
 ९^१; ३२, ६^१; ३४, २^{११}; ३; ६^१;
 १२; ३५, ७^{११}; १६; २०; ३६,
 २; ३^१; ५; ३७, २^१; ३; ५; ९^१;
 १६; ३८, २; ५^१; १२^१; ३९,
 २^{११}; ३^१; १४; ४०, १; ३^१; ५^१;
 ७^१; ४१, ११^१; ४३, १; ४६,
 १; क १, ८; ११; ३; ४^१; ७;
 ११^{११}; १२; ४, १^१; ६, ९^{११};
 १७, ३; ६^१; ७; १८, ३; ४^१; ६;
 २५, ३; ६^{११}; ८; २७, ६^१; २८,
 १^१; २^१; ३^१; ४; २९, ४^{११}; १^१; ६^१;
 १३०, ३; ३१, ४; २११; १३५,

३१; ७; ८; १३६, २; ६^१; १३७,
 ७; ८; ३८, १^१ ११; ३९, २१;
 ४१, ८१; ४५, ८१; ४७, ७; ४८;
 ९१^१; १४; १८^१ ११; १^१ १,
 ९; ५२; १२०; १५९; २९८९^१;
 ४८६; ५१८; ५२९; ५३३; ५३९;
 ५४३; ५५४; ५७४^२; २, ५०;
 ५११^{११}; ५२; ७३; ७५; १८३;
 २०६; २३१; २३७; २७०;
 ३५०; ४५३; ४५५; ५३६; ५३९;
 ५४८; ५५१; ५६७; ६०३; ६३२;
 ६३४^{११}; ६३६; ६४५; ८४०;
 ९६१; १०२४^{११}; १०५०;

१) एकतरत्र सप्त. युक्तः, अन्यत्र च पं. युक्तः कप्र. ।

२) अधि (सजातेषु इति सप्त. युक्तः कप्र.) भूया-
 सम इति द्वे पदे द्र. (तु. सपा. मै २, ३, २) ।

३) पं. युक्तः कप्र. (तु. सपा. मै ४, ३, २) ।

४) पञ्चम्यर्थानुवादकः कप्र. द्र. । यत्तु SIM अधि-
 निष्कीय इत्येवं गतित्वमाह । तन्न । प्रकरणोऽध्यर्था-
 ननुरञ्जितनिष्क्यमात्रस्य विवक्षितत्वात् (तु. नियुञ्च्य मै
 २, ५, ६) ।

५) अधि (पं. अर्थे कप्र.) जायते, जायेत इति च
 द्विपदः शोधः ।

६) पामे. अधि खि ४, ९, ४ द्र. ।

७) सपा. खि २, ४, १० प्रष्ट. माश ७, ४, १, २८ आपमं
 २, १७, ५ नी १८ अनु इति पामे. ।

८) अधि...अर्पितम् इत्येव व्यवहितेन निष्ठान्तेन समा-
 समिच्छुः SIM चिन्त्यः । अधिकरणार्थस्यौत्कट्येन प्रका-
 शयितुमिष्टत्वात्तदनुवचनस्य कप्र. एव संगतत्वात् (तु.
 तस्यैव स्वयमनुपदम् अधि श्रितम् इत्यत्र तथानुगमादिति
 दिक्) । इह द्वितीये स्थले तिष्ठसि इत्येवं योगं मन्वानः
 SIM चिन्त्यः (तु. ऋ ६, ४५, ३१ टि.) ।

९) एकतरत्र अधिप्रणयति इत्येवं योगमुशन् SIM
 चिन्त्यः । पञ्चम्यर्थानुवादित्वस्यैव प्रकरणानुरोधात् (तु.
 मै ३, १, ५) ।

१०) इष्टकासु इति सप्त. युक्तः कप्र. ।

११) पामे. अधि मै ३, ६, ३ ।

१२) सपा. मै ३, ७, १ विभे. ।

१३) सपा. मै ३, ८, ६ उपरिष्टात् इति पामे. ।

१४) यूपे इति. सप्त. युक्तः कप्र. । अधि, न्यस्येत् >
 सपा. मै ४, ७, ९ अभिनिदध्यात् इति पामे. ।

१५) सपा. तै ३, १, ४, १ शौ २, ३४, ५ पुरि इति
 पामे. ।

१६) सपा. तैत्रा १, ४, ६ पुरि इति पामे. ।

१७) पामे. अधि ऋ १०, १७३, १ द्र. ।

१८) पामे. अधि मा २०, १७ द्र. ।

१९) पामे. अग्रे मा ३१, १७ द्र. ।

२०) सप्त. युक्तः कप्र. ।

२१) सपा. मै १, ३, ३९ काठ ४, १३ अभि इति पामे. ।

२२) अभ्यर्थे अधिः इह श्रावित इति द्र. (तु. काठ ४, १३;
 मै १, ३, ३९) । एवम् ऋ १, ३१, १८; १४१, १२
 यत्राभ्यर्थे अच्छ इति श्रूयते ।

२३) एकतरत्रापादानभूतरथ विशेषेण विवक्षातस्तदुप-
 बृंहणः कप्र. भवति । तदेवं सुपा. अधिस्तृज्यते इति
 चिन्त्यम् ।

२४) सपा. काठ २३, ९ अभि इति पामे. ।

२५) यत् सा. गतिरित्याह तच्चिन्त्यम् (तु. टि. ऋ ९,
 ७५, १) ।

२६) तु. टि. अधि ऋ ९, १०५, ४ ।

२७) तु. टि. अधि ऋ ९, ७५, २ ।

२८) अधि द्यवि > सपा. ऋ ९, २८, ५ विचर्षणिः इति
 पामे. ।

२९) सपा. ऋ १, २२, १६ विभे. ।

१०८०; १११४; ११५१-
११५३; ११९४; ११९७;
३, १, २; ४, ७; जि १, १, ९, ५;
८; १३, ६; १७, ५; ३१, १९^१;
५०, १०; ५३, ८; ५४, ५;
८; ५५, ८; १२, ५७, १; ५८, ९^२;
२, १, १; ३, १०; ३, ५, ९; १००;
११; ७, ११; ८, १; १७, ४;
१९, १; २१, २; २३, १; २९,
७; ३४, ११; १३; ४२, २; ४३,
४; ७; ४९, १; ५१, २; १०; ५२,
२^३; ५३, ३; ४, १, ४-६; ७, ८;
१०, १; १६, ९; २८, ६; शौ १, ३,
६; ९; १४, १; २८, ४; ३२, ४;
३४, १; ३५, ३^४; २, १, ५^५; ३,
१; ४; ५; ७, १; ३; ९, १;

४; १०, ८^६; ३०; १; ३३, १;
४; ३, ६, १^७; ७, १; ४, २,
६^८; ४, ७; ६, ४; ७, १;
८, ४; १०, २; ६; १९, ४;
७; २८, ६^९; ३४, १; ५,
४, ७; ६, ४^{१०}; २१, ४; ६,
२१, १; ३०, १; ७०, १; २; ३^१;
७३, ३; ७६, १; ८७, १^{१२};
१०१, ३; १०९, २; १११, १;
१२४, ३; १३३, ४; १३६, १;
१३८, ४; ५; ७, ९, १^{१३}; ५५, १^{१४};
६७, १; ८७, ३^{१५}; १२०, ३; ८, २,
२७; ६, २४^{१६}; ७, २; ७; १३; १४;
१६; १९; ९, ४^{१७}; ५; ९, १;
१००; १६; १७; ३, २०; ५, ४;
६^{१८}; ८; १५; १३, १२; १४, २^{१९};

६; १८; २१; १५, १; ७; १८;
२१; १०, २, ५; १३^{२०}; १४;
१७; २६; ७, १^{२१}; २; १२;
१५^{२२}; २९; ३०; ४३; ८, १९;
४१; ९, १२; १०, ५; १९;
२१; ११, १, २०^{२३}; २६; ३६;
६, ४; ७; ७, ११; १५;
२४; ९, ८; ९; १४; १८; १०,
१; ३०; ३४; ११, १०; १२,
१, ८; ५२; ५६; २, ४१; ३,
२६; ३६; ४७^{२४}; १३, १,
११^{२५}; १४; २५; ३७^{२६}; ४२;
३, २; ६; १८^{२७}; ७, ५; १४, १,
१, २, ९^{२८}; २३; ४३; ४८^{२९};
४९; १८, १, १^{३०}; २, ३२; ४७;
४, ३; ४; १९, ३, १; ५, १; ६,

१) तु. टि. अधि कौ १, २९८। २) तु. टि. अधि क्र ९,
१०५, ४। ३) तु. टि. अधि क्र ९, ७५, २।

४) तु. टि. अधि कौ २, ६३४।

५) इन्द्रियाधिकरणभूतेन्द्रियायमाणस्वेदसा परामृश्य-
मानस्याऽधिकरणतावैशिष्ट्येनाऽऽप्यतेजःप्रवृत्तीनां धार-
णस्य सिध्दावयिषितत्वादुक्ताऽधिकरणाऽर्थप्रवचनः कप्र.
द्र. (तु. सा.)। शेषम् क्र ८, ६८, १९ टि. द्र.।

६) अन्धैरयन्त > सपा. खि ४, १०^१, ३ अन्धैरयन्त
इति, सा ३२, १० का ३५, ३, ७ अन्धैरयन्त इति, खि ४
१०, ३ तैआ १०, १, ४ अन्धैरयन्त इति पामे.।

७) सपा. तैआ २, ५, ६, ३ आपमं २, १२, १० हिष्ट २,
३, १० युक् इति पामे.।

८) अधि...आसीत् इति योगं वदन् सा. चिन्त्यः।

९) तु. टि. नि...यहतम्।

१०) पाठः तु. टि. कणयाः क्र ९, ११०, १।

११) पामे. अधि क्र १०, १७३, १ द्र.।

१२) मद्रात् इति पं. युक्तः कप्र.। = सपा. कौसु ४२,
१। तै १, २, ३, ३; ३, १, १, ४ ऐआ १, १२ शौआ ७, १०
आश्री ४, ४, २ अभि इति पामे.।

१३) पामे. अधि सा २७, ९ द्र.।

१४) वैतु. WI. अधिधारय इति।

१५) सपा. शौ ९, १, २० विवि इति पामे.।

१६) एकतरत्र सपा. पै १६, ९७, ५ अधि इति पामे.।

१७) अङ्गे इति सप्त. युक्तः कप्र.।

१८) अत्र अधितिष्ठति इत्येतं योगं वदन् WI. चिन्त्यो
भवतीत्यत्रानुपदनेव पुनः श्रूयमाणः कप्र. प्रमाणं द्र.।
तत्र हि यथयं कप्र. नाऽभविष्यद् गतिश्चाऽभविष्यत् तर्हि
प्रथमस्य ऽस्य गतेः सतोऽस्य निघातोऽभविष्यत् (पा ८,
१, ७०) इति तर्कणा साधु भवति।

१९) सकृत् सपा. पै १७, ८, ७ च इति पामे.।

२०) दर्शिकर्तृकमोदनगात्रवेदितृत्वं नाम यथागात्रं यथा
तत्तद्गात्रोचिः वेदिमां चौदनचयनौ गतिकं स्यादिति कृत्वा-
ऽधिक्रियमाणापेक्षयेवाऽधिकरणापेक्षयाऽपि समानं तन्महत्त्वं
भवतीत्यधिकरणार्थप्रवचनः कप्र. द्र. (वैतु. WI. MW.
अधि...चिनोतु इति गतित्वमिति)।

२१) सपा. पै १७, ४०, ८ अधि इति पामे.।

२२) नाके इति सप्त. युक्तः कप्र. (वैतु. WI. अधि...
अस्यात् इति)।

२३) अधि, सस्युः > सपा. आपमं १, ७, ८ आसते इति पामे.।

२४) व्याणौ इति सप्त. युक्तः कप्र. (तु. सपा. कौसु ७९,
२२ एतदभावः; वैतु. MW. अधि आसजामि इति
योगं सन्वानश्चिन्त्यः, एकस्मिन् पदे द्वैस्वर्यस्याऽनुपपत्तेः
[तु. पदद्वयार्थक्यदर्शी WI.]।

२५) पामे. अधि क्र १०, १०, १ द्र.।

९; १६; २४, २; ३; २६, १;
 २७, १०; ३१, १२; ३४,
 ६; ४५, ३; ४८, ६; ५३, ३;
 ५६, १-३; ५; १२०, ५, ५;
 १७, २; २२, ५; २५, ३; ७०, ५;
 ६; ७४, ६; ९२, २; ९३,
 ५; ९५, २-४; ९६, १७; २०;
 ११०, २; १११, २; १४१, ४;
 वै १, ८, ३; ४; १५, १; २३, ४;
 २९, ४; ३८, १; ५५, ३; ६७,
 १; ६८, ५; ७९, १; ८९, १; २,
 ६, ३^०; ९, १; १०, ३; १७, १;
 २६, ४; ३२, १; ६५, ३; ३, २,
 १; ३, १; ५, ३^०; ८, १; २; ३;
 ५; १३, ५^०; १५, २; ३; १७,
 १; २२, १; २८, ३; ३३, ४;
 ३८, ५; ७; ४, १, ५; ७; २,
 ५; ३, १^०; ५, १०; ७, ३; १६,
 १; २१, २; २५, २; ३; ३७, ६;

५, ८, ३; १०, १०; १२, ७;
 १३, ८^१; १७, ६; २०, ३;
 २५, ४; २९, ३-५; ३३, १०;
 ३६, १; ७; ३७, ४; ४०, ३; ६,
 ६, ३; ८^२; ७, ४; ८, ९;
 १७, ६^१; २१, ६; २२, १; १४;
 ७, ५, ३; १०; ६, ८; ८, ३; ८,
 १०, २; ४; १३, ११^१; ९,
 ३, ४; ५, ७^१; १४; ६, २; ५;
 ७, २; ८, २; १२, ७; २३, २;
 १०, १, ४; २, ७; ८; ७,
 १०; ११, ३, ६; १२, २, ३;
 ४, ३^०; ५, ५^१; १३, ३, १६;
 ६, ७^१; १४, २, २; ३, ९; १२;
 १५, १, ८; ४, ३; ५, ९; १०;
 १०, ३^१; ११, ३^१; २१, ४; ९;
 २२, ७; २३, ५; १६, ५, ८;
 १२, २; ७; १३, ३; ४; ६; ८;
 १८, ४^१; ५; २१, ४; ३२,

१०^०; ३३, ७; ८; ४०, १०;
 ५१, २; ५२, १; ५९, ५;
 ९; ६०, २^१; ५; ७^१; ८; १६६,
 २; ५; १६७, ८; ११; १६८,
 १; ७; १६९, ८; ११;
 ७०, ९; ७५, २; ८०, ४^१;
 ८२, ८; ९; ८३, ४;
 ८; ८५, १; १०^१; ८८, १; ३;
 ९१, ४; ६; ९२, ६; ९७, २-५;
 ९८, ५; १०२, ६; १०४,
 १०^१; १०७, ५; १०८,
 ९; १०९, १; १३७, २; १५२,
 ४; १५४, १^१; ५; १५५, ३;
 १७, १, १^१; ५, १०^१; ६,
 ४^१; ७, १^{०१}; ४^१; ८, ३^१; ९,
 १०^१; १०, १^१; १५, २^०; १४,
 १^१; ४^१-११^१; ३३, २^१; ३४,
 २^१; ३८, ३^{१०}; ५^१; ३९, ६^१;
 १८, १, १^{११}; ७, १०^१; ९, ३^१;

१) पामे. अधि शौ २, १, ५ टि. द्र. ।

२) सपा. शौ ३, २, ३ चर इति पामे. ।

३) तृतीयपाद उत्तर-शब्दध्रुतेऽचतुर्थे पादे अधेः उभयोः
 पार्श्वयोर्दधेऽभयोत्तरत्वमभिकाम्यते तद्वाचकयोः पञ्चम्य-
 न्तयोः पदयोरवस्थितिर्मूलतः सती समयेन विकृतपाठतया
 परिणेतव्यमात्रं सुलभम् (तु. शौ ३, ५, ५ यत्र अधि-स्थानिन
 उपेत्यस्योभयोः पार्श्वयोः पञ्चम्यन्ते पदे भवतः) । एवं
 स्थिते मनुष्याः इति संशयतः इति च पदे विकृतपाठ-
 संशोधनपूर्वकं मानुष्याः इत्येवं संवतः इत्येवं च कथं सुपठे
 इत्यस्य कृते तु. तत्तत्पदगते टि. ।

४) पूर्वपादत्रये तथा तथा विशिष्टत्वेनोपवर्णितस्या-
 ऽधिकरणविशेषस्य विशेषेण श्रावयितुमिष्टत्वात्परः
 कप्र. द्र. ।

५) सपा. शौ १९, ३२, ३ असि इति पामे. ।

६) पामे. अधि शौ १९, ३३, ५ द्र. ।

७) पं. युक्तः कप्र. ।

८) पामे. अधि शौ २, १, १० द्र. ।

९) सपा. शौ १०, २, १० नु इति पामे. ।

वैप-२२

१) सप्त. युक्तः कप्र. ।

२) सपा. शौ ११, २, १० अनु इति पामे. ।

३) मूको. च सा. (शौ ११, ७, ११) च "अति
 इतीव श्रूयते । यत्तु सा. "इडाः इत्येवं रुमासमाह
 ततस्तदीये पुस्तके स्वराङ्गणे कश्चिद् भेदोऽभवदिति
 प्रतीयत । अथवा धृथक्-स्वरयोः सतोरपि समासं वदत-
 स्तस्य प्रमाद एव स्यात् । अथ मूलतः अधि इत्यस्मिन्न-
 भ्युपगम्यमाने कप्र. एवायं सप्तम्यर्थानुवादीति सुवचम् ।
 एस्थि. च तयोः इति पदम् नमसोः इति विशेष्यसा-
 बाङ्गुक्षं द्र. न तु मन्त्रोक्ततामिन्द्रयसंवेतकमिति (वैतु.
 सा.) । तेन च सप्तम्यर्थानुवादिना कप्र. अनेन भूयः-
 प्रोद्बलितार्थेन सता श्रयन्ते इत्यस्य कप्र. अन्वयः द्र.
 (तु. शौ १०, ७, ३८; ११, ३, ५१; १२, ३, ३८ प्रसृ.) ।

४) अधि शौ १०, ७, १ टि. द्र. ।

५) अधिकार्थे स्वाअ. ।

६) अधि, धारयामि > सपा. शौ १२, ३, २२ आदे-
 शयामि इति पामे. ।

७) पामे. अधि शौ १४, २, ९ द्र. ।

११, ३^a; ८^b; १६, ११^c; ४^d;
 १७, ५^a; १८, ७^b; १९, २^c;
 २१, ८^d; १९, ६, ५^a; १०, १०^b;
 ११, २^a; ५^b; १३, १२^c; १५,
 १०-१२^d; २३, ३^a; २४, ४^b;
 १४^c; २७, ८^d; २८, ७^a; ९^b;
 २९, १०^c; ३०, १३^d; ३४;
 १२^a; ३६, ११^b; ४० ६^c;
 ४२, ८^d; ४३, ३^a; ७^b; ४६,
 ३^c; ५१, १५^d; २०, ३, २^a;
 १३, ६^b; १६, ३^a; १८,
 ४^c; १०, १^d; २५, २^a; ३०,
 ८^b; ३६, ८^c; ३७, ४^d; ६, ८^a;
 ४८, ७^b; ५०, ५^c; ५२, १२^d;
 १३^a; ५४, २^b; ८^c; ५५, ४^d;

१०^d.

अधिक- -कम् पै १२, २५, ५.

[°क- १उपस्थ°].

अधि✓क, अधिक्रियते मै ३, ७, ७;

४, ५, ५.

अधि-करण- स्वप्न°.

अधि-कृष्णाजिन^m- -नः काठ

३४, ५.

अधि✓कल्प् > अधि-कल्पन्^m--ल्पिन्स^o मा ३०, १८; का३४,

३, ५.

अधि✓क्रन्द, अधिक्रन्द पै १३, २,

१५^p.

अधि✓क्रम, अन्धिक्रामति तै ५,

४, ४, ३; ५, ३; ५, ७, ९; ९, ३, ७;

६, ४; अन्धिक्रामति तै ५.

४, ४, ५; ७, २; काठ २१, ७^a; २२,अधि-चङ्क(स>)मा^a- -माम्

शौ ११, ११, १६; पै १७, १२, १.

?अधिक्रम्य^r पै ११, ७, ४.

अधि✓क्रीड्. अन्धिक्रीडन् मै १,

१०, १६; काठ ३६, १०.

अधि✓क्षम् > क्षामि, अधि...

क्षामत् पै २०, ३२, ८^a.

अधि✓क्षि(निवासे), अन्धिक्रियति

ऋ १, १५४, २; ७, ९६, २; मा

५, २०; का ५, ५, ८; मै १,

२, ९; काठ २, १०; क २, ४;

शौ ७, २७, ३; पै २०, ६, १०^a.अधिक्रितः^r ऋ ८, ४०, ३; ४१,

*) पं. युक्तः कप्र. ।

b) तु. डि. अधि शौ १४, २, ४८ ।

c) सप्त. युक्तः कप्र. ।

d) तु. डि. अधि ऋ १, १६४, ४२ ।

e) सपा. शौ १३, २, १४ अनु इति पाठे. ।

f) तु. डि. अधि क ९, ७५, १ ।

g) तु. डि. अधि लि ४, ९, ४ ।

h) सस्थ. भाषीयान् टि. द्र. ।

i) सपा. मा ८, ३७ अनु इति पाठे. ।

j) पाठे. अमे मा ३१, १७ टि. द्र. ।

k) सपा. शौ ७, ११९, १ तेऽहम् इति पाठे. ।

l) स्वार्थिकः कन् प्र. (वैतु. पाम. प्रमृ. [५, २, ७३]

अध्याख्य- + कन् प्र. इति ?) ।

m) विप. (दीक्षित-) । गस. (पावा २, २, २४) पूष.

प्रकृतस्वरम् ।

n) नाप. (कुशाग्रमनि-] कितव-) । गस. उप. गिनि:

प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

o) सपा. तैषा ३, ४, १६, १ बहिरसुदम् इति पाठे. ।

p) सपा. शौ ५, २५ ८ अधि-क्रन्द इति, शाय १, १९, ११

अभि-क्रन्द इति, कौष्ट १, १२, ६ अभि-क्रन्द इति पाठे. ।

q) विप (शिक्षी-) । गस. उप. अच् प्र. यायादि-स्वरश्च

(पा ६, २, १४४) । यत् सा. सप्त. अर्थे अधिः कप्र.

इसाह तत् स्वरतन्त्रिन्सम् ।

*) प्राकृतिकसन्धिपरिणतोऽपपाठः द्र. । अधिकाः(>)य
 अस्य इत्याकारके (विसर्गलोपे पुनस्तत्पूर्वोत्तरस्वरसन्धि-
 निरोधक-यकारवति) पाठे मूलतः सत्यनुपदं श्रूयमाणस्य
 याः(ः) इत्यत्रत्यस्य यकारान्तरस्य समानध्वनितिरस्कार-
 केणैव प्रभावेण यकारनिवृत्तौ सस्यां पुनस्तन्निरुद्धः स्वर-
 सन्धिः प्रावृत्तत् पाठकप्रमादतो ह्रस्वभावं चोपागमन् (पाप्र.
 भेभगो- [पा ८, ३, १७] इत्यत्र लोपः शाकल्यस्य
 [पा ८, ३, १९] इत्यत्र चायं विषयः संकेतितः द्र.) । ननु
 माध्यमिक्यकाराऽनुप्रवेशलोपाऽऽत्मकार्यद्वयगौरवं किमि-
 त्यनुपदं भवति तदपेक्षया विसर्गलोपानुपाती प्राकृतिकः
 स्वरसन्धिरित्येवं लाघवं किमित्यादरविषयो न भवतीति
 चेद् । उच्यते । मूको. एतद्विषये संकेतलाभादेवैवं गुरु-
 त्वमनुमतं भवति लघुत्वं चोपेक्षितं भवतीति । तथाहि ।
 प्रकृत एव मन्त्रार्थे ताः(ः) इतः इत्यस्य स्थाने ताधितः
 इति मूको. भवति (एतददर्शकः मुपा.?) । "अधिका-
 (गस. उप. <✓क्रम (तु. वधि-क्रा-)] > -क्राः (स्त्री.
 प्र३ रूपम् रोपीः इत्येतत्-समानाधिकरणं द्र.) ।

*) पाठे. अन्ति...क्षामत् द्र. ; *क्षामात् इति मूको. ।

*) यक. हि-योगेन, यद्-योगेन च प्रयोजितो निघाताभावस्
 तिष्ठः द्र. ; (सु. वं. [१मे स्थ.], Pw. Gw. प्रमृ.) ।
 यत्तु वं. [२ये स्थ.], सा. च यस्य इत्यनेन समाना-
 धिकरणमिति क्त्वा षण् इदमित्यभिदधाते, तन्नितरां
 प्रामादिकमित्युपेक्ष्य द्र. । तथात्वे हि कृदुत्तरपदप्रकृति-

९; अधिक्षितः ऋ ८, २५, ५
अधि ✓ क्षि (ऐद्वयं) > अधिक्षित^a -
क्षितम् ऋ १०, ९२, १४.

अधि ✓ गम्, > गमि, अधि गच्छे^b
पै १६, ८९, ८.

अधि... गहि ऋ ८, २४, ७; ९,
७२, ९.

अधि... अगन् शौ २, ९, ३०.
अधि गम्यते^d शौ ७, १०६, १; पै
२०, ३५, ५.

अधि... गमयामसि^e पै ३, १;
८.

अधि-गार्त्य^f - र्थस्य ऋ ५, ६२, ७.

अधि ✓ गा, अधि... गात ऋ ८, २०,
२३; (५, ५५, ९) १०, ७८, ८;

अधि... गातन ऋ ५, ५५, ९
(१०, ७८, ८); अध्यगात् शौ

२, ९, ३; पै २, १०, ५; अधि...

अगात् पै २, १०, ५^g.

अधि ✓ गृ (शब्दे) > अधि-
गृणान् - नः मै ४, ९,
११^h.

अधि गो- > अधि-गव^h - वम् शौ
९, ८, ९.

अधि-चङ्कमा - अधि ✓ कम् द्र.

अधि ✓ चर्, अधि... चराव ऋ ७,
८८, ३.

अधि-चरण - सु^o.

अधि ✓ जन्, अधिजायते मै ३, ९,
२.

अधिजज्ञेⁱ ऋ ८, ५८, ३; सि
१, ४, १; पै ८, ९, १; अधि-

जज्ञिरे पै १३, ५, ११.

अधि-जरायु - युः पै ११, ५, ४;
-युम् पै ११, ५, २; ३, ५, ८;

१०.

अधि-ज्य^j > अधिज्य-धनुस्^k -
नुः काठ ३४, ५.

अधि ✓ दिव् > अधि-देवन^l - नम्

मै ४, ४, ६; -ने तै ३, ४, ८, २^m;

शौ ५, ३१, ६; ६, ७०, १; पै २,
३५, ३; १३, १०, ५ⁿ; १६,

१४९, ३; १९, ३७, ५. [°न-
मध्य^o].

अधि ✓ दिश्, अधि... दिदिष्ट^p ऋ
१०, ९३, ९५.

अधि-देव^q - -वाः पै १५, ९, ५.

अधि-द्यौ^r - -द्यौः तै ४, ४, ५, २; मै
२, ८, १४.

? अधि-द्रुत् - -द्रुतः पै १, ७८, १.

अधि ✓ धन्व्. अधि... धन्व ऋ ९,
९७, १६० (१९)].

अधि ✓ धा, अधि... दधाति कौ २,
५१; जै ३, ५, १०; अधिधत्थः

ऋ १, १५७, ६; अधि... धत्थः
ऋ ७, ६८, ६; अधिदधामि पै

५, ४०, ३; अधिधेहि ऋ ६,

स्वत्वेन धास्व. भाव्यम् । नन्वेकाजन्तस्य समासस्यापि
सुवपेक्ष्यैकाचकृतमाश्रित्य सावेकाचः (पा ६, १, १६८) इति
रुमः उदात्तत्वे स्यादिति कथं भाष्ये प्रमादः शङ्क्यत इति
चेन्न । अतो दातादुत्तरपदात् (पा ६, १, १६९) इत्यत्रा-
ऽनित्यसमासविषयकविकल्पशासनस्य नित्यसमासे सर्वथा
तद्विषयत्वाभावस्य सूचकतया व्याख्यातत्वात् तदनुगत-
मात्रनिर्गोपगमाच्च (तु. टि. अग्नि-हुत्-) । अत्र मन्त्रे
पदान्तरभाष्येऽपि प्रमादो भवतीत्यपरा चैतत्-समर्थिनी
दिक् (तु. सत्य. टि. ✓ पृ. > प्रतुः) । इह Gri.
अपि प्र३ भुवाणः समानं चोद्य इति वचोऽन्तरं नापेक्ष्येत ।

^a नाप. । गस. उप. क्विबन्तो कृत्स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, २, १३९); वैतु. वें. सा. < ✓ क्षि [निवासे] ।

^b पाप्मे. अथ शौ ११, १, ८ द्र. ।

^c सपा. अधि... अगन् < > अधि... अगात् इति
पाप्मे. ।

^d सपा. आपत्रौ १०, १३, ११ बौत्रौ २८, ९ : २३
हिर १, १७, ४ क्षुधोऽवति इति पाप्मे. ।

^e सपा. ऋ १०, १७३, ९ अभि... मृशामसि इति,
शौ ७, ९९, १ अवि... नयामसि इति च पाप्मे. ।

अथ मूको. (अधि त्वा... >) अद् त्वा... इतीव तकारे
परतो धकारस्य दकारापतावसंभाव्यमानायां सत्यामेव-
मुत्प्रेक्ष्येत यथा अद्य त्वाऽऽगमयामसि इत्याकारिकी
मौलिकी श्रुतिर्बभूवेति ।

¹) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

²) सपा. ऋ १०, १३९, ५ तैआ ४, ११, ७; ५, ९, ९
अभि... गृणानु इति पाप्मे. ।

³) प्रास. समासान्तः टच् प्र. (पा ५, ४, ९१) । चित्स्वरः ।

⁴) यद्योगे निघातानुपपत्तेः मुपा. निघातः शोधयः (तु.
GW.) ।

⁵) प्रादिभ्यः (पावा २, २, २४) इति बस. ।

⁶) बस. पाक्षिकः समासान्ताऽभावः (पा ५, ४,
१३३) ।

⁷) = यूतक्रीडास्थान-विशेष- । गस. उप. अधिकरणे
ल्युट् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

⁸) अधि कप्र. मन्वानः GW. उपेक्ष्यः ।

⁹) = अधिष्ठातृ-देव-विशेष- । प्रास. ।

¹⁰) तु. नाड. स्थ. यत्र परिणा समानोऽन्वयः श्रूयते (वैतु.
GW. MW. बोभयत्राऽन्यथा पश्यन्तौ चिन्त्यौ) ।

३५, ४; ६५, ६; अधि^a...धेहि
 क्र ३, १९, ५; ४, १७, २०; ७,
 २५, ३; काठ ८, १४; क ८, २;
 अधि^a...दधात क्र ५, ३, ७;
 अध्युधत्तस क्र १, ११७, ८.
 अधि^a...धिये क्र १०, ११, ३.
 अधि^a...दधे क्र २, ८, १५;
 (१०, २१, ३; १२७, १)।
 अधि^a...दधिर क्र १, ८५, २;
 अधि^a...धिये क्र ८, २८, ५;
 अधि^a...अधित क्र ९, ७१, ९;
 १०, १(२, ८, ५; १०, २१, ३);
 १२७, १; † काठ १३, १६;
 † अधिधा: क्र १, ५४, ११; मै
 ४, १४, १८; काठ ३८, ७; अधि
 ...धा: क्र ७, २४, ५.
 † अधिधायि क्र ४, ३६, ७; १०,
 ९६, ४; शौ २०, ३०, ४.
 अधि^a...धा(न>)ना^a- -ना^a क्र
 १०, ११०, ६; मा २९, ३१; का
 ३१, ४, ७; मै ४ १३, ३; काठ

१६, २०; शौ ५, १२, ६.
 अधि-धीयुमा(न>)ना^a- -ना^a शौ
 १२, ८, ३.
 अधि-हि(त>)ता^a- -ता^a शौ
 ११, ३, १४.
 अधि✓धू, अध्यधूनुत प ११, ७,
 १२.
 अधि✓धृ>धारि, अधिधाय पे
 २, ७३, १.
 अधि✓ध्वन्>अधि-ध्वन्- -ध्वन्: ?
 शौ २०, १२७, १४^b.
 अधि-नि✓धा, † अधिनिदधाति
 काठ २५, ८^१; अधिनिदधमसि
 शौ ६, १३८, ३^१; अधिनिधेहि
 शौ २, २९, २; पे १५, ५, २; १२,
 १७, ११.
 अधि^a...निदधु: क्र १, ७२, १०;
 ७३, ४.
 † अधिनि-धाय^k तै ६, ५, ९, ३; ७,
 ५, १०, १.
 अधि-निर्णिज^१- -णिज: क्र ८, ४१,

१०.
 अधि-निर्✓मा(माने)>अधिनिर्-
 मित- -न: पे ९, २३, ८; १२.
 अधि✓नी, † अधिनयति काठ १०,
 १०.
 अधिनीयते पे १६, ५४, ८६.
 अधि-नीयमान^a- -न: क्र १०,
 ८९, ६.
 अधि✓नृत्, अधिनृत्यतु शौ १०,
 ९, २; पे १६, १३६, २; अधिनृत्य
 शौ ५, २०, १०; पे ९, २४, १०.
 अधि-पति^m- -तय: मा १४, २९^b;
 ३०^०; ३१^०, १५, १०-१४; १६,
 ५९; का १५, ९, २^b; ४^{३०}; १६,
 ३, १; ४; ७; १०; १३; १७,
 ८, १३; तै ३, ४, ५, १^b; ४, ४,
 २, १^a; २^a; ११, ३; ५, ११, १;
 † ५, ५, १; १०, ४; मै २, ८,
 ६^{१००}; ९^a; ९, ९; काठ १६ १३;
 १७, ५^{१००}; ८^a; १६; २२, ५^a;
 ३३, ६^a; क २६, ४^{१००}; ७^a;

^a) गतित्वकर्मप्रवचनीयत्वान्तरत्वस्य समत्वेन संभ-
 वात् संनिहिततरान्वयस्य वरीयस्त्वमिति गतित्वं निर्दिष्टं
 सदपि पुनर्विमर्शसांपक्षे द्र.।

^b) पदपूर्णत्ववादी वै. चिन्त्यः। श्री-धारणविषयकस्य
 उपरिभावस्याऽन्योपपत्तेर्गतित्वं सार्थकं द्र.।

^c) गस. शानजन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या।

^d) उप. कर्मणि शानचः निघाते यक्-स्वरः प्रकृत्या (पा
 ६, १, १८६; २, १३९)।

^e) सपा. पे १६, १४४, ३ निधीयमाना इति पाभे.।

^f) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः (पा ३, २, ४९)।

^g) सपा. अधि-हिता <> अधिनीयते इति पाभे.।

^h) पाठः? B.W. वृनादधिध्वनो गिरः इत्यस्य स्थाने
 चुनो दधिष्व नो गिरः इत्यामूलचूलपरिवर्तितं पाठम् उच्यते।
 वस्तुतस्तु प्रथमे मन्त्रार्थे प्रत्यक्षकृतेन स्तुतपूर्वं इन्द्रोऽधुना
 परोक्षकृतेन स्तुयते वृनाद् अधि-ध्वनो *गिरः इति।
 एवं च संभाव्यमाने स्वरत एव शोधो लब्धवासरः स्यात्
 पदत इति विशेषः द्र.। अत्र प्रथमं पदं ✓वन्>

लटि रूपम् (=वनात्ति) द्र.। द्वितीयं च प्रकृतं पदं *गिरः
 इत्यस्य विप. कृत्वा क्विबन्तोत्तरपदस्य गस. प्राप्ति. तसि
 रूपं द्र.। ^१) सपा. मै ३, ८, ७ अभिनिदधाति इति पाभे.।

^१) सपा. पे १, ६८, ५ अवनिदधमसि इति पाभे.।

^k) गस. रूपवन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या।

^१) =परिधानेयवासम्- [रदिम- वै.]। प्रास. उप.
 न प. (वैतु. P.W. प्रभृ. विप. इति मन्वाना विमृश्याः)।
 यत्तु सा. अधिः इत्यस्योत्तरक्रियया योगम् आह
 तच्चिन्त्यम्। तथा सति उप. पृथक् सता निर्णिजः
 इत्येवं स्वरवता हि भाव्यम् (वैतु. पपा.)। यच्चासौ
 अधिचके इति क्रिया प्रसाध्य पुनः चके इत्यनुपदमं व व्य-
 हरति, तदपि नितान्तं विषमं द्र.।

^m) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम्।

ⁿ) सपा. तै ४, ३, १०, १ अधिगतिः इति पाभे.।

^o) =सपा. मास ८, ४, ३, १६^a। तै ४, ३, १०, ३
 आधिपत्यम् इति पाभे.। ^p) =सपा. पाठ १, ५, १०।
 तैत्रा ३, ११, ४, २ पुष्यः इति पाभे.।

-तिना मा १५, ९; का १६, २, ७; मै २, ८, ८'; -तिभ्यः शौ ३, २७, १-६; पै ३, २४, १-६; १७, २२, २; -तिम् खिसा २०, २; ६; तै ७, ४, १६, १; मै ३, ६, ९॥; काठ ११, ५; २०, १'; ३४, ५; क ३१, ३९॥; पै ६, ९, ६; १२, ७, १; २; ४-७; ९; ११-१४; १९, ४८, १७; ५३, ७-९; -ती शौ ५, २४, ५; पै १२, ७, १०'; -तीन् तै १, ६, ६, ४; ३, २, ७, २; पै १२, ७, ८. [०ति-पराजन्०].
अधि-पत्नी^D -त्नी मा १४, १३; २९'; ३०; १५, १४; का १५, ४, ३; ९, २'; ३; १६, ३, १३; तै ४, ३, ४, २; ६, २; १०, १'; २; ४, २, २; ५, ५, १०, २॥; मै २, ८, ३; ६; ९; १३, २१; काठ १७, ३; ५'; ८; २०, ११'; क २६, २; ४'; ७; ३१ १३' शौ ५, २४, ३; पै १२, ७, ३; -त्नीः तै ५, ४, २, ३॥; -त्नीम् मा १४, ५; का १५, १, ५; मै २, ८, १; काठ १७, १; क २५, १०; पै १२, ७, ३.

८) प्रास. । स्त्रियां ङोपि नकारान्ततापत्तिः (पा ४, १, ३४) ।

1 (28)

आधिपत्य^१-त्यस्य ऋ १०,
१२४, ५^१; लि १, ४, ९; ३, १६,
७; मा १४, २४^२; २५^३; २६^४;
१८, ४; का १५, ८, १^५-५^६;
१९, २, ४; तै ४, ३, ९, १^१; २^२;
१०, ३^{१०}; ७, २, १; १^१५, १, ८,
२; २, ३, १; मै २, ५, ११^११;
८, ५^१; ११, २; ३, ३, ३^१; १०;
काठ १७, ४^१; १८, ७; २०
१२^१; २१, १^{१०}; ३, २९, ७^३; ३३,
६; क २६, ३^१; २८, ७; ३१,
१४; १८^१; ४५, ८^११; शौ
१८, ४, ५४; १९, ५६, ३; पै ३,
८, ३; -त्याय मा १८, २८;
का १९, ९, २; तै १, ८, १०,
२५^१; १२, २^१; काठ १५, ५; १८,
१२; २७, १; ४०, ९; क २९, १;
४२, १^१; -त्य मा ३७
१२^१, का ३७, २, २^२; तै ३, ३,
५, १^२; मै ३, १६, ४^१; ४, ९,
३^१; काठ २२, १४^१; पै १५,

१, ८; -त्येभ्यः पै १७, २२, २;
-त्यैः तै ४, ४, १२, ३; ५^१; मै
३, १६, ४^२६; काठ २२, १४^२६; पै
१५, २, १.

अधिपतिक- स^०, सु^०.

आधिपति-व(तु>)ती^१- -तीः
काठ २१, ३; क ३१, १८.

अधि✓पद्, अधिपदे पै १९, ५१,
३^१.

अधि✓पा(रक्षणे), अधिपाहि पै ५,
१७, २.

अधि-प^१- -तः पै ५, ७, ८^१;
१०, २, १०; -त्येभ्यः पै १६,
१००, १३. [प- वृक्ष^०].

अधि-पा^१- -पा काठ २२, १५^१;
-पाः ऋ ७, ८८, २; १०, ८४,
५; मा १२, ५८; का १३, ४,
१४; तै ४, २, ५, १; मै १, ५
४^१; ११^१; २, ७, ११; ४, १४,
१२; काठ १६, ११; क २५,
२; शौ ४, १५, १०^१; ३१, ५^१;

६, ११९, १; ७, ५५, २; १०, १,
२२; १२, ३, ९; १९, ३१, २;
६; ११; ५६, ६; पै ३, ८, ६;
२७, ६; ४, १२, ५^१; १०, ५, २;
६; ११; १५, २२, ५; १६, ३७,
१; ५०, ६; १५०, ६; १७,
३६, ९; १९, २८, ४; ५०, १०;
२०, १०, ७; २०, ८^१, ५५, ८;
-पाध तै ५, ६, २; ६, १, ४, ६;
७, ६; मै २, २, ४; काठ १०, ११;
पै ४, १८, ६९.

? अधिपालेः पै १७, १२, ९.

अधि-पूर्व^१- -वर्ष^१ काठ २२, २; ६.

अधि-प्र✓च-च्छिद्, अधिप्रच्छि-
न्दि पै १६, १४६, ११.

अधि✓ब्र, अधिब्रवत् ऋ १, ८४,
१७; १०, १७३, ३^१; शौ १,
१६, १; ६, ५, ३^१; ८७, ३^१;
१४१, १; अधिब्रवत्^१ काठ
३५, ७; क ४८, ९; पै १९, ३,
१५; ६, ७; २२, ७९; अधि-

^१) पर्यन्त-(पा ५, १, १२८) इत्युक्तदिशा यदि प्राप्ते
कर्मणि भावे वा व्यञ्ज प्र. (पा ५, १, १२४) । अित्-स्वरः
(पा ६, १, १९७) ।

^२) पपा. (वृ. वें. सा. प्रमृ.) आद्यवृद्धिर्न प्रादशीति यन्-
प्रत्ययान्तमपरमेवैतत् प्राति. स्यादित्येवं मा विप्रतिपादि ।
समाननिष्पत्तिकस्य लक्ष्यान्तरमात्रस्य बाह्वृचे च संहिता-
न्तरे चाऽनुपलम्भाद् एवमस्यापि लक्ष्यभूतस्यान्वयस्य सर्वत्र
श्रुतिभावे वृद्धोपक्रमत्वेन श्रुतिगोचरत्वात्, प्रकृते च
सर्वणदीर्घसन्धिस्थले वृद्धाऽवृद्धाभ्यतरोपक्रमतयाऽस्य समानं
पठितुं शक्यत्वात्, पपा. यद् ह्रस्वोपक्रमतया प्रादक्षिं
तस्य तत्परोपक्रमविनिगमकान्तराभावे सति पुष्ट्यभावतयो-
पेक्ष्यत्वं द्र. (तु. श्रौतपर्य- , गार्हपत्य- प्रमृ. (तु. ORN.)) ।

^३) पामे. अधिपतयः मा १४, ३० द्र. ।

^४) =सपा. तैत्रा १, ७, ४, २; ६, ७ । मा ९, ४० का ११,
३, १ ज्यैष्ठ्याय इति पामे. ।

^५) सपा. मा १०, १८ का ११, ६, २ ज्यैष्ठ्याय इति
पामे. ।

^१) सपा. आधिपत्ये (आश्रौ ४, १२, २ च) <> आधि-
पत्यैः इति पामे. ।

^२) पामे. अधिरतिः तै ४, ४, १२, १ द्र. ।

^३) मनुषो मकारस्य वकारादेशः (पा ८, २, १५) ।

^४) सपा. कौल ४२, १७ अतिपदे इति पामे. ।

^५) =अधि-पति- । उप. कः प्र. (पा ३, १, १३६) ।

^६) सपा. अधिपः <> अधिपाः इति पामे. ।

^७) गम. विजन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^८) प्र२ । सपा. शौ ४, २५, १ पै ४, ३४, १ परिभू इति
पामे. । ^९) पामे. अधिपतिः काठ ७, २ द्र. ।

^{१०}) पासि इति पाठे पाः अ^० इति छेदः द्र. ।

^{११}) वस. । वा. किवि. द्र. ।

^{१२}) सपा. मै ३, ४, ५ क ३४, ७ काठ १७ : १ अभि-
पूर्व इति पामे. ।

^{१३}) सपा. अधिब्रवत् <> अधिब्रवत् <> अधिब्र-
वत् (तैत्रा २, ४, २, ९ च) <> अधिब्रवन् (आपश्रौ ४, २७,
७ च) इति पामे. ।

ब्रुवन् मा १७, ५२^१; का १८, ५, ३^१; मै २, १०, ४^१; काठ १८, ३^१; ३७, ९; क २८, ३^१; शौ ४, ८, २; पै ३, २, २; अधि-ब्रुवन् तै ४, ६, ३, १^१; अधि-...ब्रुवाथः मै ३, १६, ५^१; अधिब्रवीतु ऋ ६, ७५, १२; मा २९, ४९; तै ४, ६, ६, ४; मै ३, १६, ३; काठ ४६, १; शौ १२, ९, ५९^१; ङै १, ७८, २; ६, ९, ३; १७, ६, ७; अधि-...ब्रवीतु मै ४, १४, १; अधिब्रुवन्तु ऋ १०, १५, ५; ६३, १; मा १९, ५७; ५८^१; का २१, ४, ६; ९^१; तै २, ६, १२, ३; मै ४, १०, ६; काठ २१, १४^१; शौ १८, ३, ४५; पै १९, २०, ३^१; अधि-...ब्रुवन्तु तै ४, ७, १५, ४; ५; मै ३, १६, ५^१; काठ २२, १५^१; शौ ४, २७, १; पै ४, ३५, १; अधि-ब्रूहि शौ ८, २, ७; ८; पै १, १५, ३; १६, ३, ७; ९; ४६,

१-१०; ४७, १-१०; ४८, १-५; अधि-...ब्रूहि ऋ १, ३५, १११; ११४ १०; मा १५, १०; २; ३४, २७^१; का १६, १, १०; २; ३३, १, २१^१; तै ४, ३, १२, १; ५, १०, ३^१; ७, ५, २४, १^१; मै २, ८, ७^१; काठ १०, ११; १७, ६^१; ४०, ३; ४१, १; क २६, ५^१; शौ २, २७, ७, ११, २, २०; पै २, १६, ५; १६, १०५, १०; २०, ८, ८; अधिब्रूतम् पै १५, २१, २; अधि-...ब्रूतम् शौ ४, २८, ७; पै ४, ३७, ७; अधिब्रूत शौ ३, २६, १-६; पै ३, ११, १-६; अधिब्रूयात् तै २, ५, ११ ९^१; अधि-...ब्रूयातम् तै ४, ७, १५, ६^१.

॥ अधि ✓ भू, अधिभवति मै १, १०, ११; २, ३, ३; ४, २; काठ १२ ६; १२; ३६ ६; १४. अधि ✓ भूष^१ > अधि-भूषत्^१-पन् ऋ १, १४०, १.

अधि-भोजन^१-ना ऋ ६, ४७, २३.

अधि ✓ मन्थ^१ > अधि-मन्थन^१-नम् ऋ ३, २९, १.

अधि ✓ यत् > याति, अधियेतिरे ऋ ११, ६४, ४ (५, ५४, ११). अधि-यातयमान^१-नः ऋ ६, ६, ४.

अधि ✓ यम् > यच्छ, अधि-...यच्छत ऋ १, ८५, १२; तै १, ५, ११, ५; मै ४, १०, ४; काठ ८, १७.

अधि ✓ या, अधि-...याति ऋ ९, १०७, ८; कौ १, ५१५, २, ३४७; जै १, ५३ ५; ३, २९, ४.

अधि-रज्जु^१-ज्जुः^१ शौ ६, ११८, २; पै १६ ५०, ४; -ज्जू काठ ३०, ९१.

अधि-रथ^१-थम् ऋ १०, ९८, ४; १०२, २; -था ऋ १०, ९८, १०; -थानि ऋ १०, ९८, ९.

? अधिरस्थाः^१ खि २, ८, २.

^१) पामे. अधिब्रुवन्तु ऋ १०, १७३, ३ द्र. ।

^२) सपा. अधि-...ब्रुवाथः < > अधि-...ब्रूयातम् < > काठ २२, १५ अधिवोचतम् इति पामे. ।

^३) सपा. तै ४, ३, १२, १ तैआ २, ५, २ दोदिहि इति पामे. । ^४) धा. सतायां वृत्तिः ।

^५) यत् सा. G.W. प्रथ. अधि-...नुग्नते (< ✓ नम्) इति योगमाहुः । तन्न । स्वारस्यविवातादिति दिक् । वें. अधिः अनग्नित इव ।

^६) नाप. । प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) । उप. ✓ भुज् + कर्षणि ल्युट् (पा ३, ३, ११३) । अर्थतो वस्त्र-इत्यस्य विप. भवति (तु. वें.) । तत एव किल सा. उप. धनपर्यायत्वेन ग्राहयित्वा माध्यमिकस्य कस्यचिद् धातुजस्य लोमपश्यन्नपि (तु. पावा २, २, २४) बस. अयमिति दिद^१यिषयाऽपार्थं भूयः-प्रयास इव भवति ।

^७) नाप. [मन्थनसाधन-] दण्डरज्ज्वादिक- । गस. उप.

करणे ल्युट् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^८) विप. (अम- । तु. G.W. प्रथ.; वैतु. सा. भिजे पदे इति) । गस. शानजन्ते स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^९) विप. (उत्तमर्ण- पशु-, यजमान-) । बस. पूष. धातुजस्योत्तरांशस्य लंपे पूष. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २४; पा ६, २, १) ।

^{१०}) अधिरज्जुरायत् (कामा १२६ : ११ च) > सपा. मै ४, १४, १७ निधिरजराय (सात. निधिर^१) इति?, तैआ २, ४, १ अधिरज्जुराय? (शोधस्य कृते तु. टि. वैप२) इति पामे. ।

^{११}) नाप. [रथाधुह्यमान-] वस्तुसंभार- । प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् [पा ६, २, २ (तु. सा. P.W. G.W. प्रथ. च; वैतु. वें., [पक्षान्तरे] सा. बस. इति)] ।

^{१२}) ? अधिरस्था- > -स्थाः इति शोधाभ्युपाये 'अधरे स्थाः स्थितिर्बस्य' इति बस. पूष. स्वरः प्रकृत्या द्र. ।

अधि-राज- -जः तै १, ३, ७, २०;
२, ३, ६, २१; ४, १४, २; मै
१, २, ७; २, २, १११; ४,
३, २१; १२, १; ३; काठ ३,
४; ८, १७; १२, ७१; २४,
२१; क २, ११०; ३७, ३१;
शौ ६, ९८, १; २; ९, १५,
२४; १९, ४६, ४; पै १३, ९,
१०; १५, २२, ३०; १९, १२,
१३; १४; १५१; २०, ४३, ७;
-जम् ऋ १०, १२८, ९;
मा ३४, ४६; का ३३, २, ९;
तै २, ३, ६, ११; ४, ७, १४, ४;
काठ ४०, १०; शौ ५, ३, १०; पै
५, ४, १४; १४, ३, २५६; -जाः तै
७, ३, ४, २१; -जाय तै २,
३, ६, २१; ५, ६, १७, १; मै २,
२, ८; ११; काठ १०, १०१;
४९, ७; -जौ तै ७, ३, ४, २;
पै १९, २७, ४१^०. [०ज-अजिर].

अधि-राज्य- -ज्यम् मै २, २,
८, ११.

अधि-रु(कम्) कमा- -कमा ऋ
८, ४६, ३३.

अधि✓रुप्, अधिरुषात् पै १९, ३६,
८.

अधि✓रुह्, > रोहि, अधिरोहति शौ
१३, ३, २६; पै १३, ३, १,
अधिरोहन्ति कौ २, २२६^१;
अधिरोहतु शौ १०, ६, ३१^२;
३२; अधिरोह ऋ १, ५६, २;
शौ ३, ११, ६; ११, १, ७; पै १६,
८९, ७; २०, २२, ३.

अधि...रुहेयम् मै १, २, २;
काठ २, ३; क १, १५; अधि...
रुहेम् ऋ ८, ४२, ३; तै १, २,
२, २

अध्यरुक्षत् शौ ११, १, १३; १६;
पै १६, ९०, ३; ६; १५०, १०;
२०, ५६, १.

अधिरोहय तै ४, २, ५, ३; शौ
१, ९, २; ४; ६, ६३, ३; ८४,
४; ११, १, ४; ३०; १४, २, ३७;
१८, ३, ४; पै १४, ३, ४; १६,
८९, ४; ९१, १०; १८, १०,
७.

अधि-रुहाण- -णाः^३ मा ११,
२२; १८, ५१; का १२, २, ११;
२०, ३, १; पै ३, ३८, ५.

अधि-रुह्- > अधिरुहा-कूर्ण-
र्णः मै २, ६, १३; ३, १३, ५.

अधि-रोहण- -णम् पै १७, १७, ५,
अधी-(रोह >) लोघ- > अधी-
लोघ-कूर्ण- -र्णाः तै ५, ६, १६,
१; काठ ४९, ६.

अधीलोघकर्ण- -र्णा काठ
२४, १; क ३७, २.

अधिर्यता पै ५, ६, ४.
अधि✓वच्, अध्यावोचत् मा १६,
५; का १७, १, ५; तै ४, ५,

^०) प्राय पूष. प्रकृतिस्वरे समाजन्ते टचि चित्-स्वरः ।

^१) =सपा. मंत्रा २, २, १२ आश्रौ ८, १४, ४ या ८,
२ । मा ५, ४ का ५, १, ४ माग ३, ४, १, २५ अभि-
शस्तिपुत्रा इति, शौ ४, ३९, ९ तैसा २, ७, १५, १ अभि-
शस्तिपुत्रा व इति पामे. ।

^०) इन्द्राधिराजोत् इति पाठे इन्द्र, अधिराजः (संधि-
राजः), उव इति त्रिपदच्छेदः । यद्वा इन्द्रासि राजोत्
इति सुशोचः पाठः (सु. शौ ६, ९८, ३) ।

^०) तु. सपा. शौ ७, ७३. ३ अजिराधिराजौ इति
पामे. ।

^०) ब्राह्मणादित्वाद् भावे वा कर्मणि वा व्यञ्ज प्र. (पा
५, १, १२४) । जित्-स्वरः ।

^१) विप. (योषणा-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (प रा २,
२, २४; पा ६, २, १) ।

^०) सपा. ऋ ९, ८३, २ अधितिष्ठन्ति इति पामे. ।

^०) सपा. पै १६, ४५, ३ अधिरोहतु इति पामे. ।

^१) सपा. 'हेयम् <>' हेम् इति पामे. ।

^१) वैतु. सपा. मा १२, ६३ मै २, ७, १४ काठ १६, १२

क २५, २ माश ७, २, १, १० अधि [कप्र.], रोहय इति
(स्पष्टप्रतिपत्त्यर्थं तु. टि. अधि मा १२, ६३), तैसा ६, ४, २
आनिगु ३, ६, १; २६ अधिरोह इति च पामे. ।

^१) पामे. अधि खि ४, ९, ४; मा १२, ६३ द्र. ।

^१) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १४७) ।

^०) विप (आश्वमेधिक-गशु-) । वस. उप. आयुदात्तत्वम्
लक्षणवाचकस्य पूष. दीर्घत्वञ्च (पा ६, २, ११२; ३, ११५) ।
=अधोलोघ-कूर्ण- =अध्यालोह-कूर्ण- इति यद्र. ।

^०) सपा. शौ १२, ४, १५ निरोधनम् इति पामे. ।

^०) गस. उप. घञन्ते उपसर्गस्य दीर्घत्वम् (पा ६, ३,
११२) । र > ल इति ह < ध इति च प्रादेशिक-
प्राकृतिकविकारतया द्र. ।

^०) सस्व. द्विपू. टि. दिशा द्र. । लक्षणस्य सतोऽपि पूष-
दीर्घाऽभावात् तद् विष्ठादिषु वसं. (पा ६, ३, ११५) ।
तु. अध्यालोह-कूर्ण- ।

^०) स्त्रियां विक्षलितो ङीष् प्र. पा ४, १, ५५) ।

^१) पाठः अधि-यन्त्- > न्ता इति शोधः द्र. ।

^०) सपा. पै २, २, ४ अपावोचत् इति पामे. ।

१, २; मै २, ९, २; काठ १७,
११; क २७, १; अधिवोच ऋ
१, १३२, १; अधिवोच: पै १, ७६,
२; अधि...वोच: मा ६, ३३;
का ६, ८, ४; तै १, ४, १, २;
मै १, ३, ३; काठ ३, १०; क
२, १७; अधिवोचतम् ऋ ७,
८३, २; काठ २२, १५^१;
अधिवोचत, > ता ऋ २, २७,
६; ८, १२०, २६; ९७, ६; ३०,
३; ४८, १४; १०, १२८, ४^२;
तै ४, ७, १४, २^३; शौ ६, ७,
२^४; पै १९, ३, १२^५.
अध्युच्यते शौ ११, १०, ३४^०.
अधि-वक्तु^१ - -क्ता ऋ ११,
१००, १९; १०२, ११; ८, ९६,
२०; मा १६, ५^६; का १७, १,

५^७; तै ४, ५, १, २^८; मै २,
९, २^९; ४, १२, ४^१; काठ १२,
१४^२; १७, ११^३; क २७, १४;
पै ९, ३, १^४; १६, ५, ७; -कारम्
ऋ २, २३, ८.

अधि-वाक्^१ - -क: पै १२, ४, ९^१;
-काय ऋ ८, १६, ५; शौ ६,
१३, २; पै १९, ५, २; -के पै
१९, ८, ९^१; १०, ८^१.

अधि ✓ वद्, १^१ अध्यवदन् मै ३, २, २.
१^१ अधि-वादु^१ - -दम् मै ३, २,
२^१; काठ १९, १२^१; क ३१, २^२.

अधि ✓ वप्, अधि...वपते ऋ १,
९२, ४; १^१ अधि...वपते तै १, ६,
९, ३; अधिवपामि तै १, १, ६, १.

? अधिवम्^१ पै १४, ३, २५.

अधि ✓ वस् (आच्छादने), अधिवस्ते

ऋ १०, ७५, ८.

अधि > धी-वास^१ - -१^१स: मै २,
५, १; काठ १३, १; -१^१सम् ऋ
१, १४०, ९; १६२, १६; १०, ५,
४; मा २५, ३९; का २७, १४;
१; तै ४, ६, ९, २; मै ३, १६, १;
काठ १३, १; ४६, ५.

अधि-व (स्त्र >) स्त्रा^१ - -स्त्रा ऋ
८, २६, १३.

अधि-वि ✓ कृत् (छेदने) > १^१ अधि-वि-
कृतेन^१ - -नम् ऋ १०, ८५,
३५; शौ १४, १, २८; पै १८,
३, ७^१.

अधि-वि ✓ राज्^१, अधि...विराजतः
ऋ १, १८८, ६.

अधि ✓ वृत्, > वृत्ति, अधि...वृत्तयुः^१
ऋ १०, २७, ६.

- ^१) पामे. अधि...वृवाय: मै ३, १६, ५ द्र. ।
^२) सपा. काठ ४०, १० अनुतिष्ठन्तु इति, शौ ५, ३, ४
पै ५, ४, ४ अभिरक्षन्तु इति पामे. ।
^३) सपा. पै १९, ३, ११ अविता भुवः इति पामे. ।
^४) सपा. शौ ६, ७, ३ शुभं यच्छत इति पामे. ।
^५) अत्र पूष. पृथक्पदतया निर्दिशति WI. । एवमपि
क्रि. इव तद् भवेदित्यविशेषः द्र. ।
^६) गस. उप. वृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।
^७) सपा. पै २, २, ४ अपवक्ता इति पामे. ।
^८) गस. उप. घजन्ते कृति थाथादि-स्वरः (पा ६, २,
१४४) ।
^९) शौ १९, ३२, ९ अवसाने वृरुणो दिवा कः इति
सपा. सुपा. सा. च = धरुणोऽधिवाकः इत्येवं पै. ध्रुत्या
संभेद्य शोधनीयौ (द्र. RW.) ।
^{१०}) सपा. शौ ६, ३९, २ यशसः इति पामे. ।
^{११}) भाप. [निन्दा- (द्र. Sch [ZDMG ३३, १९११])
प्रभु; वैतु. भा (तैत्रा ३, १२, ५, ४) कर्तरि प्र. इति] ।
^{१२}) पतिमस्या अधिदिवम् अहिनवम् इत्येवं मूलतः
सतः पाठस्य छुप्तमाध्यमिकपञ्चमाक्षरो विकारः प्रमाद-
जनित इति संभाव्यते । तदनुसंधानोचितः शोधः द्र. ।
एवं तावद् *अधि-दिक्- इति सप्तम्यर्थे अस. सति
पै ११-२३

समासान्तः टच् प्र. ततोऽम्भावाश्च (पा २, १, ६; ५, ४,
१०७; २, ४, ८३) ।

^{१३}) = प्रावरण-वासस्-१ गस. उप. कर्मणि घजन्ते कृति
थाथादि-स्वरः । पूष. दीर्घः (पा ६, ३, १२२ [वैतु. मै.
°धि° इति पाठः]) ।

^{१४}) विप. (उपरिनिहितवस्त्रा-१ वधू-) । वस. पूष.
प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४; पा ६, २, १) ।

^{१५}) भाप. । गस. लुङ्जन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
१९३; २, १३९) ।

^{१६}) सपा. आपमं १, १७, १० अधिविचर्तनम् इति पामे. ।

^{१७}) निपातानामुभयौ गतिः । प्राथिकी च गतिरूपा
वजाचित्की च कर्मप्रवचनीयरूपा । प्रकृतेऽनपेक्षितत्वाद्-
तरस्याः पूर्व्या क्रियार्थवैशिष्ट्यं द्र. (द्र. वें. PW. GW.
प्रभु.) । सा. अधि इति पृथक् पदम् अव्य. क्रि. च ।
तथापि तात्पर्यतः सामान्योपलब्धेरिति यावत् ।

^{१८}) एवं किल GW. MW. प्रभु. । यत्तु उद्गी. वें.
सा. च उपर्यर्थे अव्य. अधिम् आहुः, संभवदपि तद्धेतुम् ।
उपर्यर्थस्य विभक्त्याऽपि वक्तुं क्षमत्वात् । साधि-
कारवर्तनक्रियायां पविर्कर्तृकायां मन्त्रस्वास्यात्, तस्या-
र्थस्य च शुद्ध्या क्रियया वक्तुमक्षमत्वात् साधीयः अधेः
गतिस्त्वमिति दिक् ।

अधि-वर्तयति^१ काठ ३१, ६;
का ४७, ६.

अधि-वर्तमान^२ - नम् का ४,
२८, २.

अधि-शाखा^३ > अधिशाख्य^४ -
रुयः मै ३, १, २.

अधि ✓ शी, अधिशेमहे शौ १२, १,
३४; पै १७, ४, ५.

अधि ✓ धि, अधिध्रवति^५ तै १,
६, १, ४; मै ४, १, १२; अधि-

श्रयति तै १, ६, १, ३; २, २,
५, ६; ११, १; ३, ६, २, ७, ३; मै

४, १, १२; काठ १२, ५; ३१,
१; क ४७, १; अधि.....

श्रयामि शौ ९, ५, ५; पै १४,
३, १; अधिश्रय मुँतै^६ ४, २, १,

४; ५, २, १, ४; मै ४, १,
२; काठ^७ १६, ८; १९, ११; क

३१, ११.^८

अधिशिष्यश्च शौ १०, २, ७; पै
१६, ५, ८.

अधि-श्रित^९ - तम् मै १, ८, ३;

१०; ४, १, ९; काठ ६, ३; ३१,
७; क ४, २; ४७, ७; पै २०, ५, ५,
५; -ते मै १, ५, ७; ८, ४; शौ
१५, १२, १.

अधि-श्रित्य^{१०} मै ४, १, १२; काठ
६, ३; ४; ६; ८; २३, ६; क ४,
२; ३; ५; ७.

अधि-श्रीयमाण- नम् काठ
६, ३.

अधि ✓ (स >) षद् > अधि-पृष^{११}
मै २, २, २२.

अधि-पादम्^{१२} काठ ११, ४.

अधि ✓ (सु >) पु > अधि-पुवण^{१३} -
नम् तै १, १, ५, २; मै ३,

८, ८; ४, ५, ९; ८, ५;
काठ १, ५; २५, ९; ३१, ४; ४;

क १, ५; ४०, २; ४७, ४;
-गे मा १८, २, १; का १९, ७, ३;

तै ४, ७, ८, १; १६, २, ११, ३;
४; मै २, ११, ५; १३, ८, ८;

अधि-पुष^{१४} ९; ८, ५; काठ १८,
११; २५, ९; २९, ३; क २८,

११; ४०, २, ११; ४५, ४, १;
शौ ५, २०, १०६.

अधि-वपण्य^{१५} - पया क १,
२८, २.

अधि ✓ अकन्द^{१६}, स्कन्द^{१७}, अधिस्कन्द^{१८}
शौ ५, २५, ८; अधिस्कन्द^{१९}

मै २, ५, ६, १०; शौ १०, १०,
१६; पै १६, १०८, ७.

अधि-कुर क १०, ६१, ७.

अधि-कक(ल >) का^{२०} - का तै २,
२, ८, २. [क-अन^{२१}].

अधि-पिण^{२२} पै १९, २८, २.

अधि ✓ (स्था >) ष्टा^{२३}, > तिष्ठ,
अधितिष्ठति क १, ५१, ११; काठ

३८, १२; अधितिष्ठति शौ
१०, ८, १; पै ९, ६, ४; अधि-

तिष्ठतः शौ १९, ५४, ५; पै १२,
२, १५; अधितिष्ठन्ति क ९,

८३, २; जै ३, २०, १०१; पै
१६, १५१, ४; अधितिष्ठसि क

१०, १३५, ३; अधितिष्ठथः क
८, १०, ६; अधितिष्ठथः क ५,

१) सपा. मै ४, १, ८ उपवर्तयति इति पाठे ।

२) गस. उप. शानजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९) ।

३) प्राप्त. पु. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, २) ।

४) विप. (यूप-) । मत्वर्थे यप् प्र. उसं. (पा ५, २,
१२०) । तस्य च पित्वाविधौ स्वरैः विशेषः द्र. ।

५) सपा. क १०, १७३, १ मा १२, ११ का १३, १, १२
काठ ३५, ७ शौ ६, ८७, १ तैत्रा २, ४, २, ८; ७, १४, ४
अधि नशब्द इति, मै २, ७, ८ धारय इति पाठे ।

६) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः (पा ६, २, ४९)

७) ल्यबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

८) सस्य मूर्धन्यादेशः (पा ८, ३, ६१) । शेषं नापू.
ति. द्र. ।

९) गमुकन्तं सत् क्वि. (पा ३, ४, २४) ।

१०) नाप. (लोभाभिषव-साधन-) काष्ठफलक-प्रमु.) ।

गस. उप. करणेऽधिकरणे च वयुद प्र. क्लिष्टारद्व

प्रकृत्या । उप. आदौ मूर्धन्यापत्तौ सत्यां नः > णः द्र.
(पा ६, १, १९३; २, १३९; ८, ३, ६५; ४, २) ।

११) सपा. पै ९, २४, १० वृषणे इति पाठे ।

१२) अधि-पुवण- । स्वार्थे यत् प्र. तित्स्वरश्च ।

१३) उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य सस्य मूर्धन्यादेशः उसं.
(पा ८, ३, ७३) । यद्वा पूर्वपदात् (पा ८, ३, १०६) इति
पत्वम् ।

१४) पाठे. अधिस्कन्द पै १३, २, १५ द्र. ।

१५) सपा. काठ १३, २ आप्रवत् इति पाठे ।

१६) विप. (गो-) । कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः (पा
६, २, ४९) ।

१७) सपा. शौ ६, ३३, २ व्यथिः, श्रुवः इति पाठे ।

१८) उपसर्गात् (पा ८, ३, ६५) इति पत्वम् ।

१९) सपा. माश्रौ ६, १, २, २६ । तैत्रा ६, ५, २ आपश्रौ
१६, ६, ४ अधितिष्ठति इति पाठे ।

२०) पाठे. अधिरोहन्ति कौ २, २२६ द्र. ।

६३, १; १०, ४१, २; मै ४, १४, १२; †अधितिष्ठत् ऋ ८, ६९, १५; शौ २०, ९२, १२; †अधितिष्ठति ऋ १, ८२, ४; कौ १, ४२४; जै १, ४१, ६; अधितिष्ठत् शौ २, १४, ४; पै ५, १, ४; अधितिष्ठ शौ १२, ३, १; १३, २, ७; पै १६, ९६, १; १७, ३६, १; १८, २१, १; अधि... तिष्ठ>छा ऋ ५, ३३, ३; मा १०, २२; का ११, ७, २; अधितिष्ठत् खि १, ७, ४; †अध्यतिष्ठत् ऋ १, १६३, २; मा २९, १३; का ३१, ३, २; तै ४, ६, ७, १; †अध्यतिष्ठत् ऋ १, १६३, ९; १०, ८१, ४; मा १७, २०; २९, २०; का १८, २, ५; ३१, ३, ९; तै ४, ६, २, ५; ७, ४; मै २, १०, २; काठ १३, ३१; १८, २; क २८, २; ४०, ६; ४६, ३. अधि... तस्थौ ऋ ६, ६३, ५;

अधि... तस्थौ ऋ १०, १०५, ५; अधितस्थुः^५ ऋ १, ३५, ६; †अधि... तस्थुः ऋ १, १६४, ३; शौ २, १४, ३; पै १६, ६६, ३; अधिष्ठास्यति काठ ३, ३; क २, १०; अधि... स्थास्यति मा ६, २; का ६, १, २; तै १, ३, ६, १; मै १, २, १४; अध्यष्ठात् शौ १०, १३; अध्यस्थात्^६ ऋ २, ८६, ८; अध्यस्थात्^६ ऋ ५, ३१, १; काठ १२, १३१; पै १५, १२, २; अधि... अस्थात् ऋ ९, ८५, ९; मै २, ७, १६; काठ ३९, २, ३; अधि... अस्थुः ऋ १०, १२३, ४; अध्यस्थाः ऋ १, ४९, २; अध्यष्ठाम् शौ १२, १, ११; पै १७, २, २. अधि-तिष्ठत्^७ -ष्ठत् ऋ ३, ३५, ४; शौ १३, २, ११; २०, ८६, १; पै १८, २३, ८. अधि-ष्ठा^८ -ष्ठाः पै ६, ३, ७. अधि-ष्ठात्^८ -त्ता शौ ४, १६, १.

अधि-ष्ठान^९ -नम् ऋ १०, ८१, २; मा ७, १३^१; १८; १७, १८; का ७, ६, २^१; ७, ३; १८, २; ३; तै ४, ६, २, ४; मै १, ३, १२^१; २, १०, २; ४, ६, ३^१; काठ ४, ४^१; १८, २; २७, ७^१; क ३, ३^१; २८, २; पै १६, ३१, ३; -नात् शौ १२, ४, ४, ५; पै १७, १६, ४; ६; -ने काठ ३४, ५; शौ १२, ४, २३; पै १७, १८, ३. [न-खं]. अधि-ष्ठाय खि ३, १६, ५; ४, ५, २०; काठ ३४, ५. अधि-ष्ठायमान- -नः काठ १३, ३. अधि-सं✓हन्, अधिसंजहि पै ४, २४, ६. अधि-सं✓भू, अधिसंबभूव पै १९, २८, १३; अधि... संबभूव शौ १२, ३, ३; पै १७, ३६, ३; अधिसंबभूवः पै १, १०१, २. अधि-सर्पिस्^{१०} -र्पिः पै १५, ११, ३.

१) सपा. मै २, ५, ३ प्रत्यतिष्ठत् इति पाभे. ।

२) एवंविधेषु सोपसर्गेषु क्तिप. पदकाराणामुभयौ प्रवृत्तिर्भवति । यत्रोपसर्गांशे स्वरो भवति तिङ्शे च निघातो भवति, तत्र समस्तैकपदत्वे सत्यपि तेऽवग्रह-मनाद्रियमाणा उभौ तावन्शौ पार्यकथेन निर्दिशन्तीति । यत्र च गत्यंशे निघातो भवति तिङ्शे च स्वरो भवति, तत्र ते सामान्यसामासिकलक्षणमनुरुन्धाना इवा-वग्रहं प्रदिशन्तीति च । तत्र तावत् प्रथमप्रकारिकया प्रवृत्तौ पाठतः स्वरवतो गत्यवयवस्य प्राधान्यानुभवो निर्दानं स्यात् । एवं सत्यपि वैयाकरणदृष्ट्या त्वर्थत एवाऽनुसंधेयत्वाद् गतित्वभावाऽभावविवेकस्य ततः सिद्धे सति सगतिवध्वन्धे पदकाराणां प्राथमिकीं प्रवृत्ति-भेदोपजीव्य गत्यंशस्य पृथक्पदत्वं मा संभावि । तथात्वे गतित्वलक्षणस्यैव बाधप्रसङ्गादिति दिक् (तु. माप्रा ५, १९) ।

३) प्राक् सितात् (पा ८, ३, ६३) इति अङ्ग-व्यवायेऽपि

पदत्वे प्राप्ते शाखाभेदेन तद्विकल्पः द्र. (तु. नापू. रूपम्) ।

४) अध्यस्थात् इति मुपा. स्वरो मुद्रणप्रमादजः द्र. ।

५) गस. शत्रन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

६) कर्तरि विच् प्र. (पा ३, २, ७४ [तु. वि-ष्ठा-]) ।

७) गस. वृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

८) नाप. अधिकरणे ल्युट् प्र. । शेषं नापू. टि. द्र. ।

९) =सपा. माश ४, २, १, २१ काश्रौ ९, १०, ११ माश्रौ २, ४, १, १८ हिश्रौ ८, ७, २०^१ । तैत्रा १, १, १, ५ आपश्रौ १२, २३, ३ समित् इति पाभे. ।

१०) सपा. मै २, ५, ३ तिर्यङ् इति पाभे. ।

११) विप. (सुपर्ण-) । वस. (पावा २, २, १४) । नापू. मन्त्रस्य प्रथमे पादेऽत्रत्यो विषयः कियच्चिदुक्तपूर्वः द्र. । अधि इति पृथक्-पदभिव प्रदर्शयश्च प्रथमपादान्त-भात्रिनः आसाम् इति पदस्य (तु. मूको.) अन्यं मकारं द्वितीयपादादौ श्रूयमाणस्य अनः इत्यस्याऽऽद्यवर्णतया पठित्वा मनः इत्येतत् पदमविर्भावयश्च मुपा. नाऽदरणीयः ।

अधि/सृज्, अधिसृजस्व पे ८, ११, ६^२।

अधि/स्कन्द > अधि-स्क (ल >) सा- अन^०।

अधि/स्पृज् > स्पर्शि, अधिस्पृज्- येत् ते ६, २, ६, १।

अधि/स्रु > अधि-स्रुत^१ -तः पै १९, ४३, ४।

अधि-हित- अधि/धा द्र।

अधि/हृ > अधि-हियमाण- -णः काठ ३४, १४^०।

अधी (धि/इ), अध्येति ऋ ४, १७, १२; ५, ४४, १३; णि ३, ३, ६^{१०}; अध्येति ऋ ९, ६७, १३१; ३२; मा ३, ४२^०; का ३, ४, ५^०; तै २, ३, १२, २१^१; मै ३, ३, ६^{१०}; ४, ८; ऋ २, ६४८; ६४९; शौ ७, ६२, ३; १४, १, ३०; अध्येति पै ३, २६, ४; १८, ३, ९; अधि...एति पै १, ७०, ३; अधियन्ति काठ १२, ६^१; १४, ६^१; अ(धि >) धीयन्ति खिसा ३३, २४; अधीय् ऋ ७, ५६, १५; अध्येति ऋ ३, ५४, ९; अधीमसि ऋ १, ८०, १५; अधि...इमसि ऋ ८, ९१, ३; अधी(धि/ई)र्, अधीरयन्त^२ खि

पै ४, २६, ४^१; अध्येतु ऋ १०, १००, ४; अधीहि ऋ १, ७१, १०; अधि...इहि ऋ १०, ३३, ७; शौ ५, ३०, ६; पै ९, १३ ६; १५, १७, ८; अधीतम् शौ ६, ११८, ३; पै १६, ५०, ५; अधि...इत् ऋ ८, ८३, ७; मा ३३, ४७; का ३२, ४, ४; अध्यैत् मै ३, ६, ५^१; ४, २, १२^१; अधीयात् मै ३, ३, ६; अधीयाम् पै १९, ५२, १०।

अधी(धि-इ)त् -तम् खि ३, १५, २७; ७, १, १, ४, १. [त-दुर^०].

अधी(धि-इ)ति- -तिम् पै २, १०, ५; -तीः शौ २, ९, ३; -तौ ऋ २, ४, ८।

अध्य(धि-अ)यन- -तम् खि ७, १, १, ४, १।

अध्या (धि-आ) य- खिपुष्पि. मापुष्पि. कापुष्पि. कपुष्पि. कौपुष्पि. -यः ऋपुष्पि.

अधी(धि/ई [गतौ]), अधी(धि-ई)- यति^१ ऋ १०, ३२, ३; अध्यै- यन्त मै १, १०, १४; काठ ३६, ८।

४, १०^१, ३; अध्यैरयन्त^२ मा ३२, १०; का ३५, ३, ७. अधीर, रा- -रः शौ ५, ३१, १०; -रा ऋ १, १७९, ४; -राः शौ ११, ११, २२।

अधी-लोभकर्ण-^३ कर्णी-अधि/रहृ द्र.

अधी-वाल्- अधि/वस् द्र.

अधुना^४ पै १९, २८, १३; १५।

अ-धृत, ता- -तः काठ १०, १; ११, १^०; ६; -ता तै ५, ३, २, १; ४, २, १; मै २, ५ १; -ताः तै ७, २, ४, ३; मै ३, २, १; काठ २५, ६७।

अ-धृष्ट, ष्टा- -ष्टः ऋ १०, १०८, ६; -ष्टम् ऋ ६, ६७, २; ८, ६१, ३; ७०, ३; कौ १, २४३; २, ५०५; जै १, २६, १; ३, ३९, ४; शौ २०, ९२, १८; -ष्टाः ऋ ६, १५०, ४; १५; ६६, १०; ७, ३, ८; ८, ६६, १०; १०, १००, १२; १०१, ८; मै ४, १४, ११; काठ ३८, १३; शौ १२, ५८, ४; पै १, ११०, ४६; -ष्टाय शौ २०, ४९, २^१; -ष्टासः ऋ ५, ८७, २।

^१) मुष्टिर्ध्वस् इति सति पाठे संदिग्धे मुष्टी अधिरु^० इति शोधः संभाव्येत (तु. सत्य. मुष्टि->-धी टि. यत्रा-ज्यं विशेषः द्र.)।

^२) विप. (सोम-) । पामे. अति-दुतः टि. द्र. ।

^३) सपा. तै ४, ४, ९, १ पृथमानः इति पामे. ।

^४) सपा. तै ५, ४, ४, ३^१ काठ २१, ७^१ विकर्षति इति पामे. ।

^५) = सपा. काठ १, ४, २, १० आपथौ ६, २७, ३ प्रमृ. । हिथौ ६, ७, ८^१ अभ्येति इति पामे. ।

^६) सपा. अध्येति <> अधियन्ति <> मै २, ३, ३ उपस्मरति इति पामे. ।

^७) सपा. काठ २१, ७ चिनुवे इति पामे. ।

^८) सपा. मै १, ११, ६ क्रियते इति पामे. ।

^९) सपा. ऐत्रा ३, १३ अभ्यधायत् इति पामे. ।

^{१०}) सपा. ऐत्रा ३, ३३ अभ्यैत् इति पामे. ।

^{११}) सपा. °तिम् <> °तीः इति पामे. ।

^{१२}) दिवा. निरस्वरः (तु. सा. ऋ १, १३३, ६; ORN.; वैतु. पपा. प्रमृ. °धिऽइ^० इति विमृष्टम्) ।

^{१३}) पामे. अधि शौ २, १, ५ टि. द्र. ।

^{१४}) अव्य. । व्युः? <इदम्- इति पाम ५, ३, १७ ।

^{१५}) सपा. मै २, २, १३ शिथिरः इति पामे. ।

^{१६}) आश्रुताः इति पाठः? यनि. शोधः द्र. (तु. सा. क ३९, ४ अविष्टाः इति पामे.) ।

^{१७}) B.W. अभिष्टुहि इति ?

अधृष्णत्^a - णतः पै २,४०,३.
अधृष्णहि^b शौ २०, ४९, २; ३; पै
१९, ४५, १५.

अधेनु^c - नवे शौ ६, ५९, १; पै १९,
१४, १०; -नुम् ऋ १, ११७,
२०; -न्वा ऋ १०, ७१, ५.

अधो अध द्र.

अधो-अक्ष- प्रष्ट. अधस- द्र.

अध्य (धि-अ) क्ष, क्षा^d - -क्षः ऋ
१०, १२९, ७; मै २, २, ५१; ४,
१, १^e; ५; ९, ११०^f; १२,
१; काठ ३०, १०१; क ४६,
८१; शौ ९, २, ७; १०, १, ६;
पै ५, २६, ७; १५, ७, २६; ३६;
५९; ८६; १०६; ८, १-७, ९; ९,
१-३; १६, ३५, ६; ७६, ६; २०,
७, १०; ५६, ७; -क्षम् ऋ ८,
४३, २४; १०, ८८, १३; तै १,
६, १, १; ६, १, ७, ६; मै ३,

७, ६१; काठ २४, ३१; क
३७, ४१; -क्षा पै १५, ८, ८;
-क्षान् खि ५, ७, ४, १३;
-क्षाम्याम् तै ३, २, १०, १^g;
-क्षाय मा ४, १९; का ४, ६,
४; तै १, २, ४, २; ६, १, ७, ६^h;
मै १, २, ४; ३, ७, ६; काठ
२, ५; २४, ३; क १, १७; ३७,
४; -क्षिण ऋ १०, १२८,
१; तै ४, ७, १४, १; मै १, ४,
१; काठ ४, १४; २७, ४१; ४०,
१०; क ४२, ४१; शौ ५, ३,
१; पै ५४, ३०, १-९; ५, ४,
१; -क्षेभ्यः शौ १, ३१, १;
पै १, २२, १; १६, ९५, ६.
[°क्ष- सु°].

आध्यक्षⁱ - क्षाय^j का ३४, २, ३.

आध्यक्ष्य^k - क्षाय^l मा ३०, ११.

अध्ययन- ✓ अधी (धि ✓ इ) द्र.

अध्यर्ध^m - धःⁿ शौ २०, १३१,
२२ⁿ; -धम् खि ५, १५, १५ⁿ.
अध्यर्धे (धि-इ) ड^o - डम् काठ ३४,
६.

अध्य (धि-अ) व ✓ सो, अध्यवस्यति
तै ५, २, १, ७^p; काठ १९, १२^p;
२०, १^q; २३, ६^q; क ३१, २^q;
३^q; ३६, ३^q.

अध्यवसाययति^r, अध्यवसा-
ययति तै ५, २, ३, १.

अध्यवसान- सु°.

अध्यवसाय^s तै ६, १, ५, १.

अध्यवस्यत्^t - -स्यन् मै २, १, ११.

अध्य (धि-अ) स्थ^u - -स्थात् तै २,
१, २, २; मै २, ५, २^u; काठ
१२, १३.

अध्या^v पै १, ६, १.

अध्याय- अधी (धि ✓ इ) द्र.

अध्यायतु पै १७, २८, २.

^a) तस. उप. ✓ धृष् [कया.] + शता प्र. ।

^b) पाठः (तु. मूको.) ? उरुवाचो (=उरु। उवाच। उ
[शक्रो वाचम्]) अधृष्णहि इति शोधः स्वारसिकश्च
मुलभवेति मतम्। अभिष्टुहि इति R.W. मन्वाताम्।

^c) विप. [विन्ध्या-, निष्फला-] गो-, माया- प्रष्ट.) ।
तस. नञ्-स्वरः ।

^d) नाप. । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, ४;
पा ६, २, १) । उप. २अक्ष- (वैतु. पाप्र. अक्षि- + अन्
प्र. उंसं. [पा ५, ४, ११३]) ।

^e) मुपा. अन्तोदात्तः ? यनि. शोधो विमृश्यः ।

^f) सपा. तैआ ४, ११, ५ अध्यक्षाः इति पाभे. ।

^g) पाभे. यथायथं अधिपतिः शौ ५, २४, १; २; ४; ९; १० द्र. ।

^h) अञ् प्र. उंसं. इति विशेषः । शेषम् एउ. टि. द्र. ।

ⁱ) सपा. परस्परं पाभे. ।

^j) भावे. ब्राह्मणादित्वात् ष्यञ् प्र. उंसं. (पा ५, १,
१२४) । आदिबृद्धिश्च वित्-स्वरश्च (पा ६, १, १९७) ।

^k) सपा. तैआ ३, ४, ९, १ अध्यक्षाय इति पाभे. ।

^l) विप. [अधर्धाधिक-] देव-, स्तोत्र- प्रष्ट.) । प्रास. पूष.
प्रकृतिस्वरम् । माश १४, ६, ९, ९ प्रष्ट. <अधि ✓ ऋध्

इति विमृश्यम् ।

^m) अत्यर्धचः इति पाठः यनि. R.W. शुशोधयिषतः ।
वस्तुतत्त्वमन्वेष्टम् ।

ⁿ) सपा. °धः <> °धम् इति पाभे. ।

^o) =साम-विशेष- । वस. । उप. डुडा- (=स्तोत्रभाग-
[तु. द्वीड-, परि-स्तुधेड- प्रष्ट.]) ।

^p) सपा. मै ३, २, २ अभिप्रयाति इति पाभे. ।

^q) सपा. परस्परं पाभे. ।

^r) लयवन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २, १३१) ।

^s) गस. उप. शतुर्निघात उदात्तनिवृत्तिस्वरेण विकरण-
स्वरः (पा ६, १, १८६; १, १६१) ।

^t) विभक्त्यर्थे अस. (पा २, १, ६) । पाप्र. उप.
अस्थि- > अस्थन्- (पा ७, १, ७६) । वस्तुतस्तु पृथक्
प्राति. यद्र. । समासान्तः टच् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ५, ४,
१०९; ६, १, १६३) ।

^u) अध्यस्ताद् इति मुपा. शोधापेक्षः ।

^v) अद्या इत्यस्य मूलतः सतः लैवि. द्र. (तु. शौ १,
१, १ मै ४, १२, १) । यतु मुपा. अधि आ इति पदद्वयं
स्यादितीव संदेह उदपादि, तन्न तथेत्युपेक्षम् ।

अध्या(धि-आ) ✓रुह, †अधि...
आ...रुहत् क्र १, ७५, १;
कौ १, ५५४; २, ५०; जै १,
५७, १; ३, ५, ९; अध्यारुहन् प
११, २, ७.

अध्या-(रो >) लोह^१-

अध्यालोह-कूर्ण- र्णः मा २४,
४; का २६, १, ७.

अध्या(धि-आ) ✓वृत् > अध्या-
वर्तन- नम् प १९, १६, ३.

अध्या(धि ✓आ)सू, अध्यास्ते काठ
२३, ३; अध्यास्ते क्र १, २५, ९०.

अध्या(धि ✓आ)ह, अध्याह तै २, ५,
११, ९; अध्याह तै २, ५, ११, ९;
शौ १, १६, २०.

अध्या(धि-उ)प ✓धा, अध्यापदधाति
म ३, ३, १.

? अध्या(धि-उ)प ✓स्था^१, अध्यापति-
ष्ठासि पै ५, ३७, १.

अध्या(धि-ऊ)क्षी^१ - क्षीम मै ३, १०,

४.

अध्या (धि ✓ऊ) ह् [प्राप्तौ], अध्या-
हते मै ४, ४, ४^१; अध्याहति
तै ३, ५, ७, ३^१; काठ २८, २; क
४४, २; अध्याहामि^१ काठ २७,
५; क ४२, ५; अध्याहत्^१ काठ
२७, ५; क ४२, ५.

? अ-अधि^१-

†अ-(?)अधि-(?)गु^१ - गवे क्र
१, ६१, १; शौ २०, ३५, १;

१) अची-(रोह >) लोह- इत्यत्र अधिलोह-
कूर्ण- इत्यत्र च टि. व्युत्पत्त्याद्यर्थः द्र. । इह आङ्
इत्यस्याधिक्यमात्रतो भेदेऽप्यभेदादित्यर्थात् । एस्थि.
अदया^१ इति यद् दकारद्वितीयवर्णत्वम् अभिमतं (तु.
PW. प्रमु.) तदयुक्तम् । अर्थात् आर्यशस्य अद्वा इत्यभि-
निर्वर्त्यत्वाऽनुमाने दकारवत्ता संगच्छेतेति चेत् । न । पर-
दृष्टार्थसंबन्धस्याऽसंभाव्यमानत्वात् । भूयानप्येतद्विस्तरस्तु
वैश. द्र. ।

२) वातम् इति कर्मपदस्याऽऽक्षेपः पूर्वार्थात् सुकरः द्र. ।

३) सपा. पै १, १०, १ अन्वाह इति पाभे. ।

४) 'अधिपति' इत्येवं मूको. वर्णविन्यासाद् अधि-प्र
✓स्या इति संभाव्यविमुचिततरं द्र. ।

५) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, १, १) । पाप्र. उप.
स्त्रियां ङोपि ऊधस्- > ऊधस्- > ऊधस्- द्र. (पा ४,
१, २६; ५, ४, १३१; ६, ४, १३४) । वस्तुनस्तु पृथक्
प्राति. यद्. ।

६) सपा. तैत्रा १, ७, ८, २ अधि, निदधाति इति पाभे. ।

७) यक. सपा. मै ४, ६, २ सादयामि, सादयेत् इति
पाभे. ।

८) नाठ. एतत् पूष. भवति केवाञ्चिन्मतेन (तु. तत्रत्यं
टि.) । शौ ५, २०, १० इत्यत्र च अद्रिः इत्येवं मूलतः
सः स्थाने कञ्चिच्छोधाभिप्रायेण पठ्यते (तु यस्या. टि.) ।
वस्तुतस्तु नेह शोधापेक्षिणी श्रुतिः । सोमाभिषेक
उपसामुखेन प्रकृते प्रावसामानाधिकरण्येनाऽद्वैत्यस्य प्रास-
ङ्गिकत्वात् । ननु सोमप्रकरणे प्रावपययितयाऽद्रिस्त्वत्र
तत्र मन्त्रवर्णेषु प्रसिद्धो भवति न समानाधिकरणतयेति ।
मैवं वाचि । सामान्येन प्रावपययित्वप्रसिद्धावप्यद्वैतत्-
समानाधिकरणत्वेनापि श्रुतिवर्णोपलम्भात् (तु. क्र १०,

७६, २) इत्यत्र ग्राव-शब्दो बहुवचं श्राव्यमाणः सन्नेक-
वत् परामृष्टो भवति अद्रि-शब्देन; ७८, ६) । एस्थि.
प्रकरणसंगतत्वात् मूको. च पपा. च प्रमाणितत्वाच्च
अद्रि- इत्येवेहाऽऽद्रियेत न तु तच्छोधतथोपस्था-
पितमश्रुतपूर्वं यनि. प्राति. इति तत्त्वम् । ग्राव-शब्देन
विवक्षितार्थवचने सिद्धे तत्पर्यायभूतस्य शब्दान्तरस्य
श्रवणं मा भूदिति पुनरप्याग्रहश्चेत् तर्हि शब्दान्तरस्य
वैयुत्पत्तिकम् आदरणाख्यं गुणविशेषमादाय तन्मुखेन ग्राव-
शब्दस्य विशेषणमभौष्ट स्यादिति सुवचम् । यथा-
कथमपि शोधप्रस्तावस्योचित्येऽभ्युपगम्यमानेऽपीह अधि-
गव्यन् इति पदद्वयपेक्षया (✓'अधिगव्यन् >') 'अधि-
गव्यन् > -व्यन् इत्येकं पदं साधीयः स्यात् । कल्पना-
मात्रसारत्वं चास्यापि समानमिति विमृशामतिरोहितम् ।

१) अधि-गु- इत्येवं पपा. भवति । तत्र अ-अधि-
इत्याकारकं समस्ते पूष. इति सा. । इदं पर एव
च तदनुसारिणामर्वाचा प्रायोवादः (तु. PW. GW.
MW. WW.) । एतन्मतानुसारं तावद् यथाऽवयवम्
अ इत्यस्य च (✓धृ + किः प्र >) ध्रि- इत्यस्य
च पूष. समावेशो भवति । द्वितीये चेहावयवे कर्मणि
प्र. ध्रियेते धृतो भवतीत्यर्थः (तु. यस्थ. सा.) । अथ
गु- इति उप. <✓गा द्र. (तु. टि. अग्ने-ग-). एवं
च ध्रिर् यथा स्यात्तथा गाति इति कृत्वा 'अधि-गु-
(दुर्गत- इत्यर्थे) तस. स्यात् तद्गर्भमञ्चात्र प्राति. नञ्-
पूर्वं नञ्-स्वरञ्च द्र. । अथ पक्षान्तरं भवति, यथाऽत्र
तस. नञः उत्तरे ध्रिगु- इति उप. भवतीति (तु. NW.
तत्र संकेतितो भाषान्तरीयसज्जन्मशब्दरूपसंवादश्च) ।
अस्मिन् पक्षेऽत्रत्यमपि सादयप्रति भवति । तद् यथा । यो नाम
✓धृ इति भौवादिकः पठ्यते गत्यर्थकः (पाधा २१९),

-गुः क्र ६, ४५, २०; ८, ७०,
१; ९२, ११; मै ४, १३, ४६;
कौ १, २७३; २, २८३; जै १,
२९, १; ३, २३, १५; शौ २०,
९२, १६; १०५, ४; -गुम्
क्र १, ११२, २०; ८, १२, २;

२२, १०; ६०, १७; शौ २०,
६३, ८; -गू क्र ५, ७३, २;
८, २२, ११; -०गो मै ४, १३,
४२६; -०गो क्र ३, २१, ४; ५,
१०, १; ९, ९८, ५; मै ४, १३, ५;
काठ १६, २१; कौ १, ८१; २,

५८९; जै १, ९, १; ३, ४८, ६.
? अ-ध्रि-गो- -गावः^१ क्र १, ६४,
३०; ८, २२, ११^१.
अ-ध्रि-(-?) ज (ज?)^१ -जः
क्र ५, ७, १०.
॥ अ-ध्रुव- -वः काठ २८, १; -वम्

तथैव ✓ध्रिज् इत्याकारतया स्वरूपपरिणामः
(तु. MW.) कुत्सितगतपरस्त्वेन चार्थपरिणामः द्र. ।
ततः घुकि प्र. दुगर्त- इत्येतद्-वचनं *ध्रिगु- इति
प्राति. निष्पद्येत (तु. भृगु-, वरुगु- प्रभृ.) । काममस्यैव
प्राति. (*ध्रिगु->*ध्रिग्>) धिक्, र् इति अव्य. प्राकृतिक-
परिणामतया द्र. । अद्यापि खलु पंजा. ध्रिग् जीवन इत्या-
कारके प्रयोगे ध्रिक्कार इत्यत्र शब्दे चोक्तपूर्वा परिणाम-
प्रक्रिया निगम्यमाना लक्ष्यते । अपरं च । पंजा. ध्रिगी-
इति खट्वा- इत्यस्य विप. भवति । तच्च वान-दाम-
शैथिल्यवचनम् । एवं तु. नाउ. उप. *ध्रिज्- इति
च पंजा. ✓ध्रिक्, हिं. ✓धर्क्, ✓वह्क् प्रभृ.
कम्पनार्थायाः ।

१) *अध्रिगु- गो- इत्येवं मूलतः सतः स्थानेऽन्त्ययो-
र्द्वयोः पदाऽवयवयोरु ध्वनिस्माभ्यप्रयोजिते प्रथमस्य प्राकृ-
तिके लोपे सति यनि. प्राति. आविर्भात्र इत्यामसन्धि-
भवति । एस्थि. च वस. पूष. प्रकृतिस्वरञ्च द्र. । उप.
उपसर्जनस्यापि सतो ह्रस्वाऽभावश्च उंसं. (पा १, २, ४८) ।
भूयानपि विशेषः नाउ. टि. द्र. ।

२) सा. अर्वाञ्चद्वयं नापू. एव प्राति. एतद् रूपम्
इत्याऽऽतिष्ठन्ते । अतस्तदीयाऽत्रत्या व्याख्या नापू.
निर्विशेषा द्र. । कुतोऽस्मिन्नेव रूपे सुपो णिद्वद्भावे-
नेव प्रयोजितो वृद्धिराकस्मिन्नीवाऽऽजायत इति प्रश्नस्तु
प्रायेण व्यगणि । यत्रापि क्वचिदयमालोचि, तत्र गु-
इत्यन्तं प्राति. अविधायैव मिथ्यालक्षणदीर्घभावतया
(=गावः>°गावः इति) वाऽविस्पष्टनिमित्तकगोवद्भाव-
तया वा समाधायि (तु. ORN. [क्र ८, २२, ११], NW.
च) । यथा त्वस्य रूपस्योभयोः स्थलभोः परस्परविविक्तं
नापू. च विशिष्टं व्याख्यानं सावसरं भवतीति नाउ. टि.
संकेतिता द्र. ।

३) प्रकृते पर्वतौपम्येन मरुता वोढृत्वं स्तूयते ।
जलमारवाहका मरुतः किमाकारा भवन्तीत्यपेक्षायां
तदुपमानभूताः पर्वता अधृतगमनत्वेन वा (तु. सा.

प्रभृ.) प्राशस्त्यादिगुणवतया वा (तु. NW.) विशेष-
यितुं नोचिताः स्युः । उभयथाऽपि वोढृत्ववैशेष्याऽजा-
विर्भावप्रतीतिरिति यावत् । यथाऽऽत्मन उपरि संचा-
रिणोऽध्रिगु-गवादिपशून् वहन्तः पर्वताः शोभन्स्तथा
संक्षरणशीला वर्ष्या अपो वहन्तो मरुत इत्येवं विवि-
यमाणे तावदुभयोः पर्वतानां च मरुतां चोपमानोपमेयभाव-
स्तदुद्बोधनसंकेतेन सुस्पष्टः स्यात् । एस्थि. अत्र रूपम् गो-
इति उप. तत्संज्ञकप्रसिद्धपशुपरमिति तत्तमवधेयम् ।

४) नापू. टि. दिशा अत्र प्रकृते स्तूययोरध्रिगु-या
विशिष्टयोः स्तोत्राऽध्रिगुना भाव्यमुताध्रिगु-वाचेत्येवं विचा-
र्यमाण उत्तरः कल्प एव साधीयान् स्यादिति कृत्वाऽस्य
रूपस्य अपि व्याख्यानार्थं नापू. प्राति. भिन्नस्य प्रस्तावः
द्र. । एवं सत्यप्यर्थं विशेषो भवति यथा नापू. स्थलाद्
विशिष्टतयेह स्थले गो- इति उप. बाक्-परं भवति न
पशुपरमिति निष्कर्षः ।

५) व्यु. अर्थश्च ? वस. नञ् पूष. । उप. ✓ध्रिज्+भावे
क्वप् प्र. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) च । वा. ११ इतीव
मते द्र. । सा. तु अ-ध्रि- + ज- इति द्विविभक्तं प्राति.
आह । तत्र च समस्ते पूष. नञ् उत्तरं ध्रि- (<✓ध्रि तु.
टि. अध्रिगु-) इति वा <✓ध्रि इति वेति निजा-
निप्रायं विकल्प्य तत उत्तरं ज- (<✓जन् इत्याह ।
तन्न । (✓जन्>) ज- इत्येतद् यत्र कुत्रापि उप. भवति
तत्र सर्वत्र पपा. अवगृह्यते । अत्र चाऽवप्रहादर्शनान्नैत-
दत्र पपा. अभिमतमित्यस्य स्पष्टत्वात् । यनि. रूपं
च सा. मतेन प्र१ इत्यत्रापरो विवेकः द्र. । GW. MW.
चाप्येवंवादिनौ सन्तौ बह्वंशेन सा. अनुवादकौ भवतः ।
वै. तु अ (त्रि- [व्यप.]> ध्रि-ज- [तद्गोत्रापत्य-] > -जः
इत्याह । ORN. तदनु NW. च प्राति. जकारान्ततया
प्रतिपद्यते । प्रकृतं रूपञ्च ११ वा प्र३ वेत्यत्र तद्विवेक
आकरोत एव प्रतिपत्तव्यः ।

६) सकृत् सपा. मै ४, ६, ६ आपश्रौ १२, १६, ८ ध्रुवम्
इति पाप्मे ।

काठ २८, १; क ४४, १; -वाः
काठ १२, २; -वाणाम् काठ
२८, १.

॥अध्व-तम- -सम् काठ २८, १.

॥अध्व-त्व- -त्वम् काठ २८, १;
क ४४, १.

अध्वन्-, अध्वर्-, ✓अध्वरीय
✓अध्व द्र.

॥अ-ध्वर्तव्य- -व्याः तै ३, २, २, ३^b.

अ-ध्वर्त्य- -र्थः^a काठ ३५, ७; क ४८,
१.

अध्वर्त्यन्-, अध्वर्त्य- ✓अध्व द्र.

अ-ध्वस्मन्- -स्मभिः ऋ २, ३४, ५;
३५, १४; ९, ११, ३; -स्मानः
१, १३९, ४.

॥अ-ध्वत्- -त्तः मै ३, ६, १०^b.

✓अन्(प्राणने), अनति^१ शौ ४, ४,
३; पै ४, ५, ४.

अनीत् ऋ १०, १२९, २;

अनीत् ऋ १०, ३२, ८. [अनु-

प्र°, अप°, अभि-वि°, अभ्यप°,

अव°, उद्°, प्र°, वि°, व्यव°, सम्°]

१अनु-

१अनिल^१ -लम् मा ४०,

१५; का ४०, १, १७.

१अन्य, न्या^१ -न्याम् ऋ ८,

१, १०; २७, ११; कौ १, २९५;

जै १, ३१, ३; -न्ये^१ शौ १२,

१, ४; -न्येभ्यः शौ १२, २, १६;

-न्येषु शौ ११, ६, २३; पै

१६, २३, ३.

†अनु^१ -नत् ऋ १, १६४, ३०;

शौ २, १५, ८; पै १६, ६८, ९.
[नर्- अप°, प्र°, वि°, व्यव°].
अनत्सी, न्ती- प्र°.

अनन्-, अनितुम् प्र°.

२अनितु^१ -लः खि ४, ५, २७;
२९^m.

†अनु^१ -नवः ऋ ५, ३१, ४;

७, १८, १४; तै १, ६, १२, ६;

मै ४, १२, २; १४, १३; काठ

८, १६; कौ १, ४४०; जै १,

४६, ४; -नवि ऋ ८, १०, ५

-नुषु ऋ १, १०८, ८.

†आनव^१ -वम् ऋ ८, ७४,

४; कौ १, ८९; जै १, ९, ९;

-वस्य ऋ ७, १८, १३; -वाय^१

ऋ ६, ६२, ९; -वे ऋ ८, ४,

^a) सख. एउ. टि. द्र.। उप. ✓ध्व + तव्यन् प्र. इति
विशेषः।

^b) सग. अध्वर्तव्याः <> अध्वत् <> काठ २३, ७
क ३६, ४ न^१ अध्वर्तव्य इति पामे.।

^c) तज. नल्-स्वरं वाधित्वा अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०)।
उप. ✓ध्व + यत् प्रत्ययान्तनिपातनम् उस्. (पा ३, १,
१२३)। ^d) पामे. अध्वर्तः तै ३, १, १, ३ द्र.।

^e) विर. (पथिन्-, रथयुज्-), नाप. (लघ्वसनरहित-)
तेजस् [वै. सा. ऋ २, ३५, १४]। बस. अन्तोदात्तः

उप. ✓ध्वस् + भावे मनिः प्र.।

^f) तस. नल्-स्वरः (पा ६, २, २)। उप. < ✓ध्व।

^g) छविकरणे लेटि अडागमो द्र.। तिप्-शपोः पित्वाद्
अटश्वाऽङगमस्वामाव्याद् निघोते धातुस्वरो भवति। यद्-

योगे तिक्-स्वरः (पा ८, १, ३०)।

^h) = वायु-। भावे निवन्तात् तद्वितः इलन् प्र.
उस्. (पा ५, २, ११७)। निस्वरः। एतत् प्राति.

२अनितु- इत्यस्मात् इलच्-प्रत्ययान्तात् प्राक्तरतया
श्रूयमाणात् कृतः पूयन् द्र. (तु. तिक्- > तिक्वि-)

ⁱ) तत्रसाञ्चिति वा तस्मैहितमिति वेत्यर्थे यत् प्र. (पा ४,
४, ८९; ५, १, ५)। द्वयचकत्वादायुदात्तः (पा ६, १, २१३)।

क्वचिद् विप. क्वचिच्च विशेषि. इत्यस्य यक्ष. विवेकः परा-
मितविमर्शसंविदः वैश. अनुसंधेयः। यत्तु सा. G. (तु. मन्.)

च एतत् प्राति. २अन्य- इत्यतोऽभिन्नत्वे सति तदर्थ-
विशिष्टवैशिष्ट्यवृत्तितया व्याधिख्यासतस् तद्विचिरमिव
भवति। स्वरपूर्वसंक्रमाऽनुपपत्तेरिति यावत्। अथ
यत् PW. GW. प्रमृ. अ + नि + (✓या >) या-
(=अ-निया-) इत्येवं तस. सतो माध्यमिकाऽज्जो-
पमिवाऽऽस्थाय तदाश्रयमर्थं विवृणुयुस् तत्र लक्षणतोऽ-
दोषो भवति। आध्या तु दृष्ट्या तावत् कुत्र कः कल्पः
कथमुपकल्पतामित्यत्रापि पुनः वैश. एव शरणम्।

^१) मूको. अन्ने इत्यपि पाठः साधीयान् स्यात्।

^२) तास्यनुदात्तेत् (पा ६, १, १८६) इत्यस्याऽलन्धाव-
वसरत्वाच्च शतृ-स्वरः।

^३) = १अनिल-। इलच् प्र. (पाउ १, ५३)। चिस्वरः
(तु. तृदिल-, सलिल- प्रमृ. ; वैतु. खिसा २९, २७; २९

अनिल- इति स्वरः?।

^४) सपा. खिसा २९, २९ °लम् इति पामे.?

^५) कर्तार उः प्र. (तु. पाउ १, ७)। तस्य च निस्वादा-
युदात्तः (पा ६, १, ११७)। व्युत्पत्तिः प्राणिसामान्य-

परं सत् प्रवृत्तितो मनुष्यकुलविशेषपरं प्राति. एतद् द्र.।

^६) प्राग्दीव्यतो येऽर्थस्तेषु अन् प्र. (पा ४, १, ८६)।
चित्-स्वरः (पा ६, १, ११७)।

^७) सामान्यविशेषातिरिक्तत्वादिहास्य रूपस्यार्थप्रवृत्तेः
मूलभूतस्य प्राति. अनु- इत्यस्य मौलिक्याः प्रवृत्तेः

१; कौ १, २७९; २, ५८१; ज १, २९, ५; ३, ७, ७; शौ २०, १२०, १.	अन(न-अ)क्षक ^१ - काय काठ ४५, ३. अनक्षत्र- -त्रा: काठ ३७, १२. ॥अन(न-अ)क्षसङ्ग ^२ - ऋ: काठ २६, ३; क ४१, १; -ङ्गम् ^३ तै ६, ३, ३, ३; मै ३, ९, २.	१, २; काठ १२, १; १९, ३०; २४, ४ ^३ ; २५, ८; क ३०, १०; ३७, ५ ^४ ; ४०, १.
अनु-यातु ^५ - तु: पै २०, १२, ४. अन्य अप ^० , प्र ^० . १आन- अप ^० , अभ्यप ^० , उद् ^० , वि ^० , सम् ^० . आनम् अव ^० , व्यव ^० .	"अन(न-अ)क्षिक ^४ - काय तै ७, ५, १२, १. अन(न-अ)क्षि(त>)ता ^५ - ता: मै ४, २, ९. अ-नश्न, ग्ना ^६ - ॥ग्न: मै ३, १, ५; -ग्नम् मै ३, ९, ३; -ग्ना: ऋ ३, १, ६; शौ १२, ३, ५१; पै १७, ४१, १; -॥ग्ने काठ २५, ९; क ४०, २.	†अन(न-अ)ग्नि(त्र>)त्रा ^७ - त्रा: ऋ १, १८९, ३; मै ४, १४, ३. †अन(न-अ)ग्निदग्ध ^८ - दग्धा: ऋ १०, १५, १४ ^९ ; शौ १६, २, ३५. अनग्निदग्धा(ग्ध-आदिन्>) दिनी ^{१०} - नी: पै १७, १४, १०.
अन<नन् १अन्- ✓ १अन् द्र. ✓ २अन् ^१ २अन् ^२ - ३अन् ^३ ✓ ३अन् ^४ अन्, ना- इदम्- द्र. अन(न-अ)शु ^१ - शु तै ३, २, २, १. अन(न-अ)क्ष ^२ - नक्ष ऋ २, १५, ७. अन(न-२अ)क्ष, क्षा ^३ - क्षा ऋ १०, २७, ११; -†क्षास: ऋ ९, ७३, ६; पै ६, ११, ३.	॥अ-नग्नभायुक ^{११} - क: काठ २५, ५; ३१, १०; क ३९, २; ४७, १०. ॥अन(न-अ)ग्नि ^{१२} - ग्न: काठ ८, १२; क ७, ७; -ग्नौ तै ५, १, ३, १०; ४; ६, १, ८, ३; २, ३, १०; ४; ६, १, ८, ३; २, ३.	॥अन(न-अ)ग्निदाह्य ^{१३} - ह्यम् काठ २३, ९. †अन(न-अ)ग्निष्वात्त ^{१४} - ता: मा १९, ६०; का २१, ४, १०. अन(न-अ)घ- -घ: पै २०, ३८, ५. अन(न-अ)ङ्गा ^{१५} - ङ्गाय तै ७, ५, १२, २. अन(न-अ)ङ्गाक ^{१६} - काय काठ ४५, ३. ॥अन(न-अ)ङ्गार- -म् काठ २४,

सामान्यपदत्वमनुमीयेति दिक् ।

^१) = मनुष्यरूप-राक्षस-विशेष- । मलो. कस. (तु. सस्थ.)

देव-यातु- , ब्रह्म-यातु-) ।

^२) मूलतः स्थगनात्मकप्रतिबन्धसामान्ये प्रवृत्तस्य सतो

अथैव धा. शब्दविशेषत्वेन परिणामे मूर्धन्यान्तत्वं

द्र. (तु. पाधा. ✓अण् । शब्दे=शब्दप्रतिबन्धे ?)

पंजा. ✓अङ्, आङ्-प्रभृ.) । अनुस्- , अन्त- , अन्ति,

प्रभृ. तद्भवार्थैतन्-प्रकृतिः कृतेनोपदर्शमानाः ।

^३) भावे क्तिबन्ति प्राप्ति. भवति (तु. टि. अनु) ।

^४) अभ्यन्तरार्थीयः नि. । ३अन्तम- , अन्तर- , अन्तर्- ,

अनीक- प्रभृ. चैतत्-प्रकृतिः कृतेनोपदर्शमानाः द्र. ।

^५) कान्त्यर्थः धा. । अनीक- , आन- (तु. अभि

पै १, १७, २; ३ टि.) लोके आनन- इत्यपि) प्रभृ. शब्दा-

चैतन्निष्पन्नाः द्र. ।

^१) विप. (तृतीयसवन-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,

१७२) । उप. यद्, ।

^२) सत्व. नापू. टि. द्र. । उप. (=अक्षि-)<✓अक्ष(व्याप्तौ)

द्र. ।

पै १-२४

^३) विप. (अर्न्, दुहितु-) । सत्व. एपू. टि. द्र. ।

^४) तु. टि. अ-चर्मक- ।

^५) सपा. °क्षिकाय<>°क्षिकाय इति पाभे. ।

^६) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्. ।

^७) वा. क्विप्. द्र. ।

^८) समासान्ते कपि हत्वान्तेऽन्यात् पूर्वे स्वे प्राप्ते
कपि पूर्वे स्वरः उब्रं. (पा ५, ४, १५४; ६, २, १७३;
१७४) ।

^९) विप. (अङ्गु-) । उप. नग्नोपपदाद् ✓भू
(सत्तायाम्) + खुकञ् प्र. सुमागमश्च (पा ३, २, ५७;
६, ३, ६७) ।

^{१०}) विप. । सत्व. अनंशु- टि. द्र. ।

^{११}) सपा. मै १, ६, ११ प्रभृ. अनायवने इति पाभे. ।

^{१२}) विप. (कृष्टि-) । उप. वस. वा उस. वा । तत्रापि पूर्वं
कल्पे उप. ✓त्रा + भावे कः प्र. । उत्तरे च कल्पे सोपपदाद्
✓त्रा + कर्तरि कः प्र. (तु. टि. अ-देवत्र-) ।

^{१३}) सपा. अनुग्निदग्धाः<>अनुग्निष्वाताः इति पाभे. ।

^{१४}) विप. (सदान्वा-) । उप. ✓अद् + क्विप्. प्र. ।

६; क ३७, ७.
 अन(न-अ)ङ्गुरि^० - रं: शौ ८, ६,
 २२^b.
 अन(न-अ)ङ्गुलि^० - के: पै १६,
 ६१, ४^b.
 अनङ्गुह- अनस्-ङ्.
 अन(न-अ)तिक्रम्य^० मै ३८, १.
 अन(न-अ)तिदाह^० - हाय तै ५,
 २, ५; ३; १०; ३५, २, ४; ५;
 मै १, ६, ३; ३, २, ४; ६; ८^b;
 काठ २०, ३; ९; क ३१, ५; ११;
 ४०, ४^०.
 अन(न-अ)तिदहन^० - ननस् तौ २,
 ६, ५, २^a.
 अन(न-अ)तिदभुत^० - ता ऋ ८,
 १०, ३.

अन(न-अ)तिद्वव^० - चाय काठ
 २७, ७.
 अन(न-अ)तिनेद^० - दाय मै ३,
 १०, ४^a.
 अन(न-अ)तिपन्न^० - ननस् काठ
 ६, ८^a; क ४, ७^a.
 अन(न-अ)तिपाद^० - दाय काठ
 ३३, ६^a.
 अन(न-अ)तिरेक^० - काय काठ
 ३१, १; क ४७, १^a.
 अन(न-अ)तिरेच^० - चाय मै ४,
 १, २.
 अन(न-अ)तिवाद^० - दाय मै ३,
 १, ७^a.
 अन(न-अ)तिवादन^० - ना: ५
 काठ ३१, १२.

अन(न-अ)तिवादिन^० - दिन: ५
 मै ४, १, १३..
 अन(न-अ)तिवादुक^० - क: तै ६,
 ४, ५, २..
 अन(न-अ)तिव्याघ^० - अनति-
 व्याघर^० - धयस् शौ ९, २, १६;
 पै १६, ७७, ११.
 अन(न-अ)तिसृष्ट^० - ष्ट: शौ १५,
 १२, ८; ११.
 अन(न-अ)त्युद्य^० - धयस् शौ १०,
 ७, २८; पै १७, ९, ११.
 अन-नद^० - द: खि ३ ३३, १८.
 अन(न-अ)दत्त^० - दन्त: शौ ६,
 ५०, २^a; पै १९, २०, ६.
 अनदती^० - ती: ऋ ३, १, ६.
 अन(न-अ)धिरस्क(न>)न्ना^०

०) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

०) सपा. १: <> ०: इति पाभे. ।

०) तस. नञ्-स्वरः । यद्. ।

०) सपा. क ३१, १८ अनिर्दाहाय इति, काठ २१, १
 अनुद्दाहाय इति च पाभे. ।

०) सपा. काठ २६, १ अनभिदाहाय इति पाभे. ।

०) तस. नञ्-स्वरः । उप. प्रास. । तथापि उप. ✓दश
 +भावे नञ् प्र. उसं. (पा ३, ३, १०) ।

०) उप. कृते तु. टि. १ अनुद्भुत- ।

०) उप. अति ✓निद् + भावे घञ् प्र. ।

०) तस. उप. अति ✓पद् + भावे घञ् प्र. ।

०) स्वचित् मूको. - चाय इत्यपि पाठो भवति (तु. नाउ.) ।

०) उप. कृदंशे कुलभावे एव नापू. विशेषः ।

०) ०न् इति सुपा. स्वरः शोषापेक्षः ।

०) तु. नाउठ. समानप्रकरणके शाखान्तरीये प्राति. ।

उप. अति ✓वद् + ताच्छीलिकः कर्तरि ण्यच् प्र. उसं.
 (पा ३, २, १४८) । ०) सपा. परस्परं पाभे. ।

०) उप. अति ✓वद् + भिन्ने प्र. ।

०) कथनिह तस. नञ्-स्को भवति (पा ६, २, २)

भावता नम उत्तरवर्तिनि उक्त-प्रत्ययान्ते कृत्य
 अन्तोदात्तः सिद्धो भवति (पा ६, २, १६०) इति ।

उच्यते । उक्तोऽन्तोदात्त उक्तकृदर्थप्रवृत्तिनिमित्ततच्छी-

लादि-प्रतिषेधविषयत्वेनैव सिद्धः । तेन यत्र नञ् सिद्ध-
 समप्रकृदन्तायाद् भिन्नार्थोपस्थापनार्थो भवति तत्रो-
 क्तस्यान्तोदात्तस्यानवसरत्वं सामान्यस्य नञ्-स्वरस्य च
 सावसरत्वं द्र. । एवम् अत्रास्य नञादेः प्राप्ति. अतिवादु-
 कत्वेतरगुणवति वृत्तिर्भवतीति तत्त्वमनुसंधेयम् ।

०) उप. माप. अति ✓व्यध् + घञ् प्र. ।

०) विप. (ब्रह्मन्-) । तदहर्तृत्वर्थे यत् प्र. (पा ५, १, ६७) ।
 तित्स्वरः । ननु किमिति नञ्-सहितात् प्राति. प्र. उच्यते न
 नञ्-योगः पश्चाद्विध्यत इति । लक्ष्यस्वरसिद्धयर्थमिति ।
 तथाहि । नञ्-योगात् पूर्वमुत्पद्यमाने तद्विते तदर्थत्वे
 वा प्र. अगुणप्रतिषेधीयत्वे वा नञः समानं नञ्-रवरेण
 भाव्यमथाऽऽदर्थत्वे च प्र. गुणप्रतिषेधीयत्वे च नञो-
 ऽन्तोदात्तेन भाव्यम् (पा ६, २, १५६) । उभयथाऽपि नैवं
 तित्स्वरितत्वस्य लक्ष्ये विद्यमानस्याऽऽदर्शनं स्यात् । यनि.
 प्रकारेण व्याख्यायमाने तु निरवद्याऽभीष्टसिद्धिरित्यनु-
 मन्यताम् ।

०) तस. नञ् उत्तरे गस. ✓वद् इत्यस्मात् क्यवर्तं
 प्राति. भवति । तेन कृत्योक्त- (पा ६, २, १६०) इत्युक्तः
 स्वरः । ०) विप. । वस. उप. = शब्द- ।

०) सा. अनुवद् -> दन्तः इति ?

०) विप. (यद्दी-) । स्त्रियां ङीप् पित्त्वान्निघाते स्वरोऽभेदः ।

वै. उप. < ✓नद् इति ?

नन् ^० मै २, ५, २.	१२ ^० ६; २०, १२३, २; पै २, ८१, ३६; १३, ४, ६६; १६, १०, ७१ ^० ; १०१, ८ ^० ६; -न्तान्	३७, ६; क ३५, ९.
अन(न-अ)ध्वयु ^० - ध्वयु मै ३, १०, ५.	क ७, १०४, १७ ^० ; -न्ताय मा ३०, १९; का ३४, ४, १; -न्तासः ऋ ५, ४७, ९; -न्तेः ऋ १, १३०, ३; ४, १, ७; -न्तैः ऋ १, १२१, ९.	अन(न-अ)न्तर्हित ^० - न्यै ^० मै १, ४, १३; ३, २, ५.
अन(न-अ)नुकशाति ^० - न्यै मै ४, ७, ५ ^० ; काठ ३७, १३.	अनन्त-नामन् - मानि खि ७, ३, ३.	? अनेत्रश्रव्या - न्यै ^० पै ६, ८, ५.
अन(न-अ)नुगति - न्यै काठ ८, ४; क ६, ९.	अनन्त-शुभ ^० - समाः क १, ६४, १०.	अन(न-अ)न्ध ^० - न्यः खि २, १०, २; तै ५, ६, ४, २१; पै ११, १, ८.
अन(न-अ)नुध्यायिन् ^० - यिनम् मै १, ८, ५ ^० ; काठ ६, ४ ^० ; ८; क ४, ३; ७; -यी मै १, ६, ३; ११.	अनन्त-नामन् - मानि खि ७, ३, ३.	अन(न-अ)न्ध ^० - न्यः खि २, १०, २; तै ५, ६, ४, २१; पै ११, १, ८.
अन(न-अ)नु, नूयाज् ^० - जम् तै ६, १, ५, ३; मै ३, ७, २; काठ २३, १; २४, ८; क ३६, ६; ३८, १.	अन(न-अ)न्तर ^० - रः, -रम् खि ३, १५, १२; -राः पै १, ६५, १.	अन(न-अ)न्ध ^० - न्यः खि २, १०, २; तै ५, ६, ४, २१; पै ११, १, ८.
अन(न-अ)नुशस्त ^० - स्तम् मै १, ९, ७; काठ ३४, २.	अन(न-अ)न्तरय ^० - याय काठ ८, १६; क ८, १.	अन(न-अ)न्ध ^० - न्यः खि २, १०, २; तै ५, ६, ४, २१; पै ११, १, ८.
अन(न-अ)नुसर्ग ^० - गर्ग्य तै ७, ५, ७, ४; काठ ३३, ७ ^० .	अन(न-अ)न्तराय ^० - यम् तै ६, १, ८, ४; २, १०, २; -याय तै ५, ४, १२, ३.	अन(न-अ)न्ध ^० - न्यः खि २, १०, २; तै ५, ६, ४, २१; पै ११, १, ८.
अन(न-अ)न्त ^० - नन्त खि ७, ३, १; -न्तः ऋ १, ११३, ३; ६, ६१, ८; कौ २, ११०१; -न्तम् ऋ १, ११५, ५; १०, ७५, ३; मा ३३, ३८; का ३२, ३, ९; मै १, ८, ७१; ४, १४, ४; कौ ८, ४, १७१ ^० ; १०, ८,	अन(न-अ)न्तरित ^० - तः मै ४, ४, १०.	अन(न-अ)न्ध ^० - न्यः खि २, १०, २; तै ५, ६, ४, २१; पै ११, १, ८.
	अन(न-अ)न्तरिति ^० - न्यै तै ५, २, ५, ३ ^० .	अन(न-अ)न्ध ^० - न्यः खि २, १०, २; तै ५, ६, ४, २१; पै ११, १, ८.
	अन(न-अ)न्तर्हित ^० - तः ^० मै १, ८, १; ३, ६, ६ ^० ; काठ २३, ३ ^० ;	अन(न-अ)न्ध ^० - न्यः खि २, १०, २; तै ५, ६, ४, २१; पै ११, १, ८.

०) सपा काठ १२, १३ अनास्कन्ता इति पाठे ।

१) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) ।

०) अनुध्यायिनम् इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. सपा. क ४, ३) ।

०) विप. । बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

०) तै. °नू इति दीर्घः (पा ६, ३, १२२) ।

१) विप., नाप. (देवता-विशेष- [मा ३०, १९]), व्यप. (विष्णु- [खि ७, ३, १; ३]) ।

०) सपा. अनन्तम् < > अनन्तान् इति पाठे ।

१) विप. (तु-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । सप. यद्. ।

१) तस. सप. अन्तरम् / इ + भावे अच् प्र. (पा ३, ३, ५६) ।

१) घञ् प्र. नृसं. (पा ३, ३, ३८) इति नापू. विशेषः ।

१) तु. स्थाने द्वि१ सद् वा. क्वि. भवति ।

१) = अनुन्तराय- ।

३) सपा. अनुन्तरित्यै < > अनन्तर्हित्यै < > काठ २०, ४ क ३१, ३ नान्तरिति इति पाठे ।

२) उप. < अन्तर / घा ।

०) सपा. तैत्रा २, ७, ६, ३ अनुन्तर्हितम् इति पाठे ।

१) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६१) । सपा. माश १४, ९, २, १४ अ० इति स्वरः ।

०) पाठे. अञ्जम् तै २, ६, ६, २. ३. ।

१) पाठे. अदान्यान् शौ २, ३५, ३. ३. ।

०) मूको. उप. गकार-स्वलनं संदि. संकेतितं द्र. । उप.

अन्तर-भावे- [भाप.] इति ।

१) उप. अन्व (नु-अ)न् / जि + भावे अच् प्र. ।

४०, १; ४७, १०.

¶अन(न-अ)न्वारब्ध^a - वधस् तै
६, ३, ८, २.¶अन(न-अ)न्वारब्ध^a तै ३, १, २,
४^१.अन(न-अ)पक्रमिन्^a - मिणः मै
२, ३, २; ५.¶अन(न-अ)पक्रामत् - -मन्तः;
-मन्तौ^१ काठ ७, ५०.अन(न-अ)पक्रामुक्^१ - काः मै ४,
२, ४.अन(न-अ)पक्षे (यु>)या->
अनपक्षेयु-त(म>)मा^d -
-मा मै ३, ७, २.¶अन(न-अ)पगगा^a - गाः तै १,
५, ८, २; २, १, १, २; -गात्र
काठ ११, ८; ३७, १६.अन(न-अ)पगामि(न>)नी^१ -
-नीम् सि २, ६, २; १५.¶अन(न-अ)पच्युत^a - -तः क ४,
३१, १४; ८, ९३, ९; ९, ४,
८; १०, २६, ८; मै २, १३,
६; काठ ३९, १२; कौ २, ४०४;५७४; जै ३, ३१, २४; ४६,
१२; शौ २०, ४७, ३; १३७,
१४; -तम् क ४, १७, ४; ५,
४४, ६; ८, ९२, ८; १०, ९३,
१२; कौ २, ९९३; जै ४, २७,
२; -ता क ८, २६, ७; ९,
१११, ३^१; कौ २, ९४१^१;
जै ४, १, २^१.¶अन(न-अ)पच्छेद^a - दाय मे ४,
६, ५.¶अन(न-अ)पज्य^d - -ज्यम् तै
१, ७, ५, ४^१; ५, २, १, १^१; मै ३,
२, १^१.अन(न-अ)पत्य^१ - -त्यम् शौ १२,
४, २५; पै १७, १८, ५; -त्यानि
क ३, ५४, १८.अनपत्य-ता^a - -ताम् शौ ४, १७,
६; पै ५, २३, ८^१.अन(न-अ)पत्यवत्^a - -वन्तः शौ
१८, २, ४७.¶अन(न-अ)पदोष्य^m - -ष्यम् मै
२, १, ४^३.

¶अनपराधिन् - -धिना पै १७, १५,

२५.

¶अन(न-अ)परुध्य^d - -ध्यः तै २,
२, ८, ५; ३, १, २^d; -ध्यम् तै २,
३, १, ५.¶अन(न-अ)परोधुक^a - -काः मै
४, ४, २.¶अन(न-अ)परोध्य^d - -ध्यः मै २,
२, १^d; काठ ३८, १२^१.अन(न-अ)पवाच(न>)ना^a - ना
शौ ८, ८, ९.अन(न-अ)पवृज्य^d - -ज्यान् ऋ १,
१४६, १.¶अन(न-अ)पव्ययत्^a - -यन्तः ऋ
६, ७५, ७; मा २९, ४४; तै ४,
६, ६, ३; मै ३, १६, ३; काठ
४६, १; पै १५, १०, ७.अन(न-अ)पस्पृञ्^a - -स्पृक् शौ १३,
१, २७; पै १८, १७, ७.¶अन(न-अ)पस्फुर^a - -स्फुरः ऋ
८, ६९, १०; शौ २०, ९२, ७.अन(न-अ)पस्फुरत्^a - -रन् शौ
१०, १०, २७; पै १६, १०९,
७; -रन्तः पै ५ ६, १; १०; १६,

*) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) ।

b) उप. अप✓कृप्+इनिः प्र. (तु. पाठ ४, ६) ।

यद्वा तद्वितः इनिः प्र. (पा ५, २, ११५) ।

c) सपा. मै १, ५, ७ अनपक्षम् इति, क ५, ४ ? अनुप-
क्रामन्तः, ? मन्तौ इति च पामे. ।d) तस. नञ्-स्वरापवादः कृत्योक्तयोऽन्तोदात्तः (पा ६,
२, १६०) त्रैटु. अनुधोक, अनपरोधुक, अनिर्दाहिक-
प्रमृ.) ।e) उप. अप✓क्षि(क्षये) + यच् प्र. (तु. पाका ६, १,
८१) ततश्च आतिशायनिकः तमप् प्र. ।

f) तस. नञ्-स्वरः । उप. क्व✓गम्+णिनिः प्र. ।

g) उप. <अप✓व्यु ।

h) उप. अप✓चिद्+मावे यच् प्र. ।

i) उप. कृत्यः प्र. शक्यार्थे द्र. तन्मात्रेण घातो-
रयोदेशस्य निपातनात् (पा ६, १, ८१) ।

j) विप. । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

k) अनप-त्यताम् इति पपा. भवति । तत्राऽवग्रहो
भिन्नकमः द्र. । न हि अपत्य- इत्येतत् अनपत्य- इत्येत-
द्वाऽवग्रहन्ति (तु. प.) । भावे तल् प्र. लिट्स्वरश्च (पा
५, १, ११९; ६, १, १९३) ।

l) अनुपश्यताम् इति मूको. ।

m) उप. अप✓दुप् + ण्यत् प्र. ।

n) अनपरोधिना (वज्रेण) इति शोधो विमृश्यः ।

o) उप. अप✓रुप् + क्यप् प्र. ।

p) सपा. अनपरुध्यः <> अनपरोध्यः इति पामे. ।

q) सस्व. कृते तु. टि. अनुधोक- ।

r) उप. ण्यदन्तं द्र. ।

s) वस. अन्तोदात्तः । उप. <अप✓वच् ।

t) विप (अधन्) । उप. अप✓वृज् + क्यप् प्र. ।

१; -रन्तम् शौ १८, ४, ३६^३;
पै ५, ४०, ८; -रन्तौ शौ ९, १,
७; पै १६, ३२, ६.

अनपस्फुरन्ती- न्ती शौ १२,
१, ४५; पै २, ७३, २: १७, ५,
३; -न्ती: शौ १८, ४, ३४^३;
-न्तीम् ऋ ४, ४२, १०; मा
७, १०; का ७, ४, २; पै १९,
५२, १.

अन(न-अ)पस्फुर(र>)ता^३- रास्
ऋ ६, ४८, ११.

अन(न-अ)पायिन्^३- यिनः का २,
५, ८.

अन(न-अ)पावृत्^३- वृत् ऋ ६,
३२, ५; १०, ८९, ३.

अन(न-अ)पिगृह्य^३ काठ २७, ८१.

अन(न-अ)पिधाय^३ मै ४, ६, ३^३.

अन(न-अ)पिनद्ध^३- द्ध ऋ ६,
७२, ४.

अन(न-अ)पिमन्त्र- नन्त्रः काठ १३,
११.

अन(न-अ)पेक्ष^३- क्षम्^३ मै १,
५, ७.

अन(न-अ)पेक्षमाणा^३- णाः^३
मै १, १०, १३; २०; ३, २, ४; ४,

८, ५; काठ ३६, ७; १४.
अन(न-अ)पे(त>)ता^३- ताः मा
१८, ६५; का २०, ४, ८; तै ५,
७, ७, ३.

अन(न-अ)पोद्ध^३- द्धः तै २, ४,
१३, १^३; काठ ११, ४^३.

अनपत्^३- प्तम् ऋ ९, १६, ३.

अन(न-अ)प्नस्^३- प्नसः ऋ २,
२३, ९.

अन(न-अ)भिक्रम्य^३ तै ३, १, २,
३१.

अन(न-अ)भिगत^३- तम् मै २, २,
७^३; ४, ६, ४.

अन(न-अ)भिधारित^३- तम् तै
२, ६, ३, ५.

अन(न-अ)भिघृत^३- तम् मै
१, १०, २०; ३, १०, ५; काठ
२३, १; २५, ८; ३६, १४; क
३५, ७; ४०, १.

अन(न-अ)भिचरत्^३- रत् मै ४,
५, ५.

अन(न-अ)भिजित^३- तः मै ३,
८, १; काठ ३०, ५; -तम् तै
३, ४, ३, ४^३; ५, ४, ६, ४; मै
३, ८, १०; ४, ५, १; काठ ८, ७;

९, १५; क ७, ४; -तस्य तै ७,
५, ९, ३; मै ३, ४, १; काठ २१,
११.

अन(न-अ)भिदाह- द्हाय^३ काठ
२६, १.

अन(न-अ)भिदुह^३- दुहा ऋ २,
४१, ५; कौ २, १६१; जै ३,
२२, ८.

अन(न-अ)भिद्रोह^३- द्हाय मै ४,
३, ४^३.

अन(न-अ)भिधृष्णुवत्^३- वत्
मै १, १०, १४; काठ ३६, ८.

अन(न-अ)भिध्वंसयत्^३- यत्
काठ २७, ८.

अन(न-अ)भिप्रपाद- द्वाय काठ
२९, २; क ४५, ३.

अन(न-अ)भिमालुक्^३- कः मै १,
४, १३; ३, १०, १^३; ५.

अन(न-अ)भिमृत्^३- तम्^३, -ते^३
मै १, ६, ३.

अन(न-अ)भिस्लातवर्ण^३- णः ऋ
२, ३५, १३; काठ ३५, ३; क
४८, ४.

अन(न-अ)भिविद्ध^३- द्धम् तै २,
६, ८, ४.

^३) 'स्फुर' इति शंपा. सात. पाठः? यनि. शोधः द्र. ।

^३) तस. नञ्-स्वरः ।

^३) उप. अप ✓वृ 'आच्छादने' + क्विप् प्र. ।

उपसर्गस्य दीर्घः (पा ६, ३, ११६ [तु. वें. BW. प्रमृ.,

वैतु. सा. GW. अप ✓वृत् इति?]) । वा. क्वि. द्र. ।

^३) सपा. 'गृह्य<>' धाय इति पाभे. ।

^३) उप. <अप✓ईक्ष ।

^३) वा. क्वि. द्र. । पाभे. अनपक्रामन्तः टि. द्र. ।

^३) सपा. तै ६, ६, ३, ५ अप्रतीक्षम् इति पाभे. ।

^३) व्यु.? पपा. नावप्रहः । अन्-अप्त- इति

पदविभागः प्राग्वर्क-संमतो भवति । तत्र तावत्

वें. सा. च उप. आप्त- (<✓आप्) इत्यस्य

हसितादिरूपान्तरमिति मन्वाते । PW. प्रमृ. च २अप्-

इत्यनेनास्याऽभिसंबन्धं संभावयन्ति । वस्तुतस्त्वेतद्
✓आप् इत्यस्य सगोत्राद् २अप्- इत्यस्य च मूल-
भूताद् ✓अप् इत्यस्मात् के निष्पन्नं सन् नञ्-
पूर्वत्वे प्रवाहाऽभाववद्-वाचकं च सद् अपामपेक्षया दुष्ट-
इत्यतत्-सकक्षतया सोमस्य समुचितं विप. भवेदिति
विचारयन्तु तत्त्वतः सुधियः ।

^३) बस. अन्तोदातः (पा ६, २, १७२)

^३) सपा. काठ ११, २ अनुपगतम् इति पाभे ।

^३) पाभे. अनुतिदाहाय टि. द्र. ।

^३) सस्व. कृते वृ. टि. अ-क्षोषुक- ।

^३) सपा. काठ ८, २ क ६, ७ जीवं यज्ञियम् इति पाभे. ।

^३) सपा. काठ ८, २ क ६, ७ जीवे यज्ञिये इति

पाभे. ।

अन(न-अ)भिज्ञा(स्त>)स्ता-
स्ता ऋ १, ८८, ७; कौ २,
८२३; जै ४, ४, ४.

१ अन(न-अ)भिज्ञास्ति- -स्ति^० मा
५, ५; का ५, २, २.

२ अन(न-अ)भिज्ञास्ति^० -स्ति^० मै
१, ४, ३; ८; काठ ५, ४; ३२, ४;
३४, १९; क ४८, १.

अन(न-अ)भिज्ञास्तेन्यु^० -न्यः
मै १, २, ९; -न्यस् मा ५, ५;
का ५, २, २; तै १, २, १०,
२; ६, २, २, ४^१; मै १, २,
७; काठ २, ८; क २, २; -न्याय
मै १, ४, १४^१.

१ अन(न-अ)भिपुत- -तस्य तै
६, ६, ९, २; मै ४, ७, ७; -तान्
काठ २७, १; ३०, ७; क ४२, १.

अन(न-अ)भिहित- -ताय तै
७, ४, २२, १; काठ ४५, १.

अन(न-अ)भीशु^० -शुः ऋ ११,
१५२, ५; ४, ३६, ११; ६,
६६, ७.

१ अन(न-अ)भीष्ट- -ष्टः मै ३, १०,
४; -ष्टाः मै १, १०, १७, २०;
काठ ३६, ११; १४.

अन(न-अ)भ्यक्त, क्ता^० -क्तः लि
५, १३, १; मै १, ८, २१;
शौ २०, १२८, ६; -क्ताः
तै ७, १, १, ३; मै १, ८, २;
काठ ६, २; २५, १०; २६, ५;
क ४, १; ४०, ३; ४१, ३.

१ अन(न-अ)भ्यवचारु(क>)का^०-
-का मै ३, ८, ७.

अन(न-अ)भ्यारूढ- -ढम् शौ

११, ७, २३; पै १६, १५५, ४.
१ अन(न-अ)भ्यारोह^० -हय^०
काठ ३६, ७.

१ अन(न-अ)भ्युदित^० -तम् मै
४, ६, ४.

अन(न-अ)भ्रि^० -भ्रयः शौ १९,
२, ३; पै ८, ८, ९; १२, ९, ९,
११, ९.

अन(न-अ)भ्रिखा(त>) ता- ता
पै ९, ९, ५.

अनमस्यु^० -स्युः ऋ १०, ४८, ६.

१ अन(न-अ)मिञ्ज^० -जम् मा १८,
६; का ३, २, ६^१; १९,
४, २; तै ४, ७, ३, २; मै २,
११, ३; काठ १८, ९; ३७,
१०^१; क २८, ९; शौ ६, ४०,
३^१; -त्राय तै १, ८, १०, २^१.

१) तस. नव-स्वरः ।

१) न. द्वि१ सत् रूपं वा. किवि. भवति । यत्
उ. तदनु म. च MW. चैवं वस. इति कृत्वा
आज्यम् इत्यस्य विप. इत्याहुः । तन्न । तथा सति
छान्तोदात्तं नाम प्राति. (द्व. नाउ.) एतत् स्यात् (पा
६, २, १७२) । एतदादीनि त्रीणि पदानि प्र१ सतः
आज्य- इत्यस्य कर्मप्रसङ्गाऽऽक्षेप्यस्य सामान्येन विप.
भवन्तीति चापि द्रवाणावेतौ व्याख्यातुरौ (उ. म. च)
साहसतिष्ठयं कुर्वाणौ भवतः (तु. अभिशस्तिपा-, अन-
भिज्ञास्तेन्यु-) । = सपा. आश्रौ ४, ५, ३ प्रष्ट. । वैताश्रौ
२, ३, १८ अनभिज्ञास्तिः इति पाभे. ।

१) वस. अन्तोदात्तः (६, २, १७२) ।

१) = सपा. शोश्रौ ३, १९, ३ । आश्रौ १, ११, १३ प्रष्ट
अनभिज्ञास्तीः इति पाभे. ।

१) तस. नवो गुणप्रतिषेधोयत्वादनन्तोदात्तः उसं. (पा
६, २, १५५) । उप. २ अनभिज्ञास्तु- + स्वार्थे पुन्यः
प्र. उसं. (पा ५, ३, ११५) । यत्तु भा. (तै ६, २,
२, ४) कृतया तुडागमपूर्वकम् पुन्य-प्रत्ययेन न्यु.
विकल्प्याऽन्तोदात्तं छान्दसत्वेन व्याचष्टे । तदयुक्तम् ।
अर्थतः प्रस्ताव्यमानस्य प्र. कृत्याऽन्तर्भाव्यत्वात् कृत्योक्त-
(पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्तस्य सुलक्षितत्वादिति

भावः । यदपि उ. म. च (मा ५, ५) °शस्ते-नी-
(< ✓ नी) इति कृद्-उत्तरप्रकृतिस्वरलक्षणं प्राति.
वदन्तौ लिङ्गव्यत्ययं च विभक्तिव्यत्ययं चाहतुः । तदप्य-
सत् । तथा हि सति उदात्तस्वरितयोः (पा ८, २, ४) इति
विभक्तिस्वरितत्वाऽऽपत्तेः ।

१) विप. (अर्वन्- याम-, रथ-) ।

१) उप. अभि-अव- ✓ चर + उक्तम् प्र. । शेषम्
अक्षोधुक- टि. द्र. ।

१) उप. अभि-आ- ✓ रुह + भावे घञ् प्र. ।

१) सपा. मै १, १०, १३ न-... अन्वभ्यारोहयत् इति
पाभे. ।

१) उप. < अभि- ✓ वद् ।

१) विप. (विप्र-, सुरा-) ।

१) वस. अन्तोदात्तः । भावप्रधानो निर्देशो भवति ।
अथवा अन्यथं विभक्ति- (पा २, १, ६) इत्यर्थाभावे नव
अव्य. उप. सुपा समस्तं स्यात् तेन च अस. सार्व.
इति दिक् ।

१) सपा. शौ ८, ५, १७^१ पै १६, २८, ७^१ असपत्नम्
इति, पै १६, २८, ७^१; १९, ११, ८^१ अपिशाचम् इति च
पाभे. ।

१) सपा. मा ९, ४० प्रष्ट. असपत्नम् इति पाभे. ।

अन(न-अ) मित्र, त्रा^१ - त्रम् शौ
१२, १, ४७; पै १७, ५,
५; -त्रा: काठ ३७, १०;
-त्राम् शौ १२, १, १०;
पै १७, २, १; -त्रै: काठ ३७,
१०.

अन(न-अ) मीव, वा^१ - त्रिव: क
७, ४६, २; ५४, १; मा ३३,
८६; तै ३, ४, १०, १; मै १,
५, १३; शौ २, २९, ६५; पै
१, १३, ३५; ५, २८, ७५;
७, ६, १०; २०, २२,
२५^०; -त्रिवम् क १०, १४,
११; शौ १८, २, १२; पै १९,
११, ४५; -वस्य क ३, १६,
३; मा ११, ८३; का १२, ७,
१८; तै ४, २, ३, १; ५, २,
२, १; मै २, १०, १; काठ १६,

१०; १९, १२; क २५, १; ३१,
२; -वा शौ ११, १, २२; -वा:
क ३, २२, ४; ६२, १४;
१०, १७, ८; १८, ७; ३५, ६;
३७, ७; लि २, ८, ३; मा १,
१; ४, १२; १२, ५०^१; का १,
१, २; ४, ५, ४; १३, ४,
६^१; तै १, १, १, १; ४, २,
४, ३^१; मै १, २, ३; २,
७, ११^१; काठ १, १; १६,
११^१; ३०, १०^१; १^१; क १,
१; २५, २^१; ४६, ८^१; १^१;
शौ २, ३०, ३; ३, १४, ३^०;
१२, १, ६२; २, ३१^१; १८,
१, ४२^१; ३, ५७; ४, ४६;
पै १७, ३३, १^१; २; १९,
२२, १४; -त्रिवाम्^१ शौ १२,
२, २६; पै १७, ३२, ६;

-वाम् क १०, १८, ३; पै
१४, ३, २; -वास: क १३,
(५४, २) ५९, ३^१; मै ४, १०,
२^१; १२, ६.

? अनय^१ - यम् पै ५, १८, २^१.

अन(न-अ) राति^१ - ति: पै ९, ३,
९-१३.

अन(न-अ) र्पण^१ - णम् शौ १२,
४, ३३; पै १७, १९, ३.

अन(न-अ) र्मन्त्र^१ - र्मणाम्^१ शौ
७, ८, १; पै २०, १, ६^१.

अन(न-अ) र्त्त, र्त्त^१ - र्त्तम् क १,
१६४, २; १८५, ३; शौ ९,
१४, २; १३, ३, १८; पै
१६, ६६, २^१; -वा^० क २,
४०, ८६; ७, ४०, ४^१.

अन(न-अ) र्त्तन्^१ - र्त्तन्^१ क ५, ५१,
११^१; ८, ३१, १२^१; -र्त्तन्म्

१) वस. प्रयोगतः विप. इति नापू. विवेकः ।

२) विप. (रोगरहित, ता-) रुद्र-, अघ्न्या- प्रभृ.),

माप. (रोग-राहित्य-) । वस. अन्तोदात्तः । उप. यद. ।

३) सपा. कौमु ३३, ४३ । क ७, ५५, १ मै १, ५, १३
माशौ १, ६, ३, १ प्रभृ. अमीवहु इति पाभे. ।

४) पाभे. अथ मा १२, ६५ द्र. ।

५) सपा. मै ४, २, १० पै २, १३, ५ स्वविज्ञाः इति पाभे. ।

६) सपा. क १०, ५३, ८ माश १३, ८, ४, ३ तैआ ६, ३,
२ आग्निरु ३, ६, १, २५ प्रभृ. शिवाम् इति पाभे. ।

७) मीमांसः इति मुपा. सु-शोधः ।

८) पाठः ? आमयम् इति शोधः (तु. सपा. पै १९,
५५, ४-७) । सपा. क १०, १३, ४ युक्षम् इति
पाभे. ।

९) ओषधिलेखनसमकालमेवाऽरातिभ्यो रोगरूपेभ्यो मुक्त
इत्यभिप्रायात् वस. द्र. (तु. सहौषधि-) ।

१०) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद. ।

११) वस. अन्तोदात्तः । यच्च सपा. क १०, ३६, ११
अनर्त्तणाम् इति पाभे. स उप. वकारमकारान्यतरमध्यत्वे
प्राकृतायित इव संभाव्येत ।

१२) सपा. मै १, ३, ९ वरुथिनाम् इति पाभे. ।

Garbe [KZ २३, ५१२] अमर्मणाम् इति सुवचम्
इति? ११) अनृम्णाम् इति मूको. ।

१२) वि. (अप्रत्यु, ता-), अदिति-, चक-, दात्र-) ।

वस. अन्तोदात्तः । उप. <✓अर्त्त(> १अर्त्त-द्र.) ।

<✓अर्त्त(=✓क) 'हिंसायाम्' इति वा (तु. G.W.) ।

१३) यनि. वा स्त्री. रूपम् एतद् अनर्त्तन् इत्यस्य वेति
विवेकं दुष्करमिव भवति ।

१४) विप. (इन्द्र-, बृहस्पति-, वाजं- प्रभृ.) । तस. नञ्-
स्वरः । उप. यद. । १५) वै. ष१ इति विपृश्यम् ।

१६) इह सा. एतद् रूपम् प्र१ चोत्तरार्धे पूषा इत्यनेन
समानाधिकरणं चेति प्रतिपद्यते । प्र१ च नाप. चा-
ऽदितिसकृदेव विशेषपरमित्यर्वाञ्चः (तु. BW. G.W.
MW.; वैतु. NW. ORN. च यत्र यनि. प्र३ इति
व्यवस्थापयितुमिष्टं भवति) । तथा अन्-अर्त्तन् इति
पृथक् प्राति. यत् कल्प्यते तत्रोपोत्तमस्वरोऽलक्षण आप-
द्येतेति तस्य प्राति. स्वरूपतश्चिन्त्यत्वमुपक्षिपेत् । अत
इह द्विः नः इत्येतत्समानाधिकरणमिति विमृष्टमि-
र्विचार्यताम् ।

१७) नापू. टि. दिशा प्र१ रूपम् विप. चेति यत् G.W.
प्रभृ. उपतर्कितं भवति तत्र सौवरी विप्रतिपत्तिः ।

क्र १०, १२, १४^a; -वर्णाम्
क्र १०, १६, ११; ६५, ३; -वर्न
क्र १, ११६, १६; -वर्वा क्र
१, १४, २; ४, १७, २०; ५, ४९,
४; ७, २०, १ (६, १८, २) ३;
१०, ६१, ५५; १३; ९९, ३; मा
६, १२; का ६, ३, १; तै १,
३, ८, २; ६, ३, ८, ४^a; मै १, २,
१६; ४, १४, १^a; काठ ३, ६; ९,
४; पै १२, १, २^a; -वर्णः
क्र १, १९०, ६; ८, १८, २;
-वर्णाम् क्र १, ३७, १; ५१,
१२; १३६, ५; १९०, १; २, ६,
५; ६, ४८, १५; ७, ९७, ५;
८, ९२, ८; तै ४, ३, १३, ६;
मै ४, १०, ५; काठ १७, १८;

२१, १३; कौ २, ९९३; जै ४,
२७, २.
?अन(न-अ)वर्क्^० मै ३, १०, १; क
२, १३; ८, ७.
अन(न-अ)वर्ग-इष्ट^d -ष्टः मै ३,
१०, ४.
?अनर्विञ्^० -र्विञ् क्र १, १२१,
७.
?अन(न-अ)र्श- > †अनर्श-राति^f-
-तिम्^g क्र ८, ९९, ४; शौ २०,
५८, २.
अन(न-अ)र्शनि^h -निम् क्र ८,
३२, २.
¶अन(न-अ)वक्लृप्तⁱ -प्तः तै ७,
१, १, ३; ६.
¶अन(न-अ)वक्काम^j -माय मै ४,

१, १४.
*अन(न-अ)वक्लेश^k -शाय काठ
२३, ६.
अन(न-अ)वक्षाम^l -मः पै १६,
१२४, ७.
¶अन(न-अ)वगत^m -तम् तै २, ३,
१, ४; मै २, २, १.
अन(न-अ)वग्लायत्ⁿ -यत्ता^o
शौ ४, ४, ७; ६, १०१, ३; पै १९,
१३, १२.
¶अन(न-अ)वच्छित्ति^p -त्यै तै ६,
१, ११, ५; २, १, २; ९, २.
¶अन(न-अ)वजय^q -याय काठ
२६, ७; क ४१, ५.
¶अन(न-अ)वत्त, त्ता^r -तम् मै ३,
१०, ३; -त्ताम् मै ४, ८, १.

^a) इह रूप उपधाया दीर्घभावश्चन्दः-प्रयोजितः ।
एतदपि नाप. देवविशेषपरमिति यत् केचिद्वर्णञ्च
आस्थिषत तत्र चोद्यम् (तु. एपू. टि.) ।

^b) अनर्त- इत्यस्य स्त्री. रूपमिति P.W. । तच्चि-
न्त्यम् । प्रकरणेऽस्त्रीविषयत्वाच्च पुं-सामानाधिकरण्या-
च्चेति दिक् ।

^c) पाठः? अनर्वा इति शोधः (तु स्वरः, सपा. मा ६, १२;
K. NW. AVL. च) ।

^d) तस. । उप. तस. तत्र च उप. < ✓यज्ञ इति ।

^e) अर्थः? व्यु. च पाग. नावग्रहः । नाप. । अनुस- + विश-
इत्येवं कास. इति वै., सा. [पक्षान्तरे], P.W. प्रमृ. केचित् ।
तथा सति गतिकारक- (पा ६, २, १३९) इति
स्वरेण भवितव्यं पूष. प्रकृतिस्वरेण च न भवितव्यमिति
चोद्यम् । अतः अनु+अर्-विश्- इति यत् २६., सा.
[पक्षान्तरे] भावयतः तत् स्वरतः साधीयः (=तस.
नञ्-स्वरः) । उप. अपि कास. भवति प्रकृत्या
स्वरश्च । तत्र च पूष. ✓क्र + भावकर्मणोः विच् प्र.
इति संकेतितमार्थं द्र. (तु. अनुस- टि.) । अथवा वस.
पूष. प्रकृतिस्वरम् । तत्र च 'अनो विद् विद्यत इति कृत्वा
निवासो यस्य' इति वा (तु. G.W.), 'अनोयुक्ता विशो
यस्य इति वा (इह मध्यमपदलोपः), 'अनासि च विशदच
यस्य' इति वा विग्रहः । अनुस > अनुर इत्यत्र तु. उप. अनु-

(उपस् > उप्र) ।

^f) विप. (इन्द्र-) व्यु. ? पूष. उप. सद् अर्श- इति भाववचनो
वा विप. वेत्येतद्विवेचनमुपाश्रितं भवति यथेह वस. स्यादुत
तस. इति । प्रथमं भावपक्षे तावद् नापू. प्राति. वस.
अन्तोऽस्तिन भाव्यम् (पा ६, २, १७२) । अत्रापि च
वस. पूष. प्रकृतिस्वरेण सता 'र्शु' इत्येवं स्वरसंकेतेन
भाव्यम् । न चैवमुपलभ्यते । अतः नापू. प्राति. तस.
नञ्-स्वरः (पा ६, २, २ वैतु. अर्शु- इत्यत्र G.W.) ।
अथवा नापू. प्राति. मा निर्देशि । *अर्शु-राति- इत्ये-
तद् मौलिकं प्राति. स्यात् । तस्य च वस. सतः प्रकृते
तस. नञ् पूर्वत्वेन परामर्श इति मतं स्यादिति दिक् (तु.
*अर्शु-राति-) ।

^g) =सगा. या ६, २३ । कौ २, ६७० जै ३, ५५, ११
अलर्पिरातिम् इति पामे. ।

^h) व्यप. (अधुर-) । पवा. नावग्रहः ।

ⁱ) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्र. ।

^j) उप. अव ✓कै + क्त > मः (पा ८, २, ५३) ।

^k) उप. < अव ✓ग्लै । शेषम् एपू. टि. द्र. ।

^l) सा. अनुवल्गुयता इति ।

^m) सस्व. त्रिपू. टि. द्र. । उप. अव ✓छिद् + कित् प्र. ।

ⁿ) तस. । उप. अव ✓जि + भावे अच् प्र. ।

॥अन(न-अ)वदानीय^१-यस्^२ काठ
१३, ५; -यानि^३ मै २, ५, ५.
अन(न-अ)वद्य, द्या^४- -०द्य ऋ १,
३१, ९; १२९, १; १७४,
२; १०, १४७, २; -द्यः ऋ ९,
६९, १०; -द्यम् ऋ १, ७१,
८; मा ३३, ११; का ३२, १,
११; तै १, ३, १४, ६; मै ४,
१४, १५; -द्यस्य ऋ १, ३३,
६; -द्या ऋ १, ७३, ३; -द्याः
ऋ १, १२३, ८; २, ३७, २;
३, ३१, १३; ६, १९, ४; मै ४,
१२, ११^५; -द्याभिः ऋ ४,
३२, ५; शौ २, २, ३; पै १,
७, ३; ७, ९, ३; -द्यासः ऋ ७,
५७, ५९; ९१, १; मै ४, १४, २;
-द्यैः ऋ १, ६, ८; शौ २०, ४०,
३; ७०, ४.

॥अनवद्य-रु(प>)पा^१-पाः ऋ
१०, ६८, ३; शौ २०, १६, ३.
अन(न-अ)वद्राण^२- -०ण काठ ३७,
१०; -णः काठ ३७, १०^३; शौ
८, १, १३; पै १६, २, ३.
अन(न-अ)वधर्ष्य^४- -र्ष्यम् शौ ८,
२, १०; पै १६, ३, १०.
॥अन(न-अ)वपाद-दाय काठ
३३, ६.
अन(न-अ)वपृण^५- -णा ऋ १,
१५२, ४.
॥अन(न-अ)वव्रवृ^६- -वः ऋ १०,
८४, ५; शौ ४, ३१, ५; पै ४,
१२, ५.
अन(न-अ)वध्वै^७- > अनवध्व-
राधस्^८- -धसः ऋ १, १६६,
७; २, ३४, ४; ३, २६, ३; ५,
५७, ५.

॥अन(न-अ)वरुद्ध, द्वा^१- -द्धः मै
३, ९, ४; काठ २४, ८; क ३८,
१; -द्धम् मै १, ५, ७; ९, ७;
११, ९; ४, ७, ३; काठ १४, ९;
२२, ७; क ४५, ८; -द्धस्य तै
५, २, ५, ६; मै ३, ४, १; काठ
२१, ११; -द्धा तै १, ७, ६, ७;
काठ ८, १२; क ७, ७; -द्धाः
तै ५, १, ८, २; काठ ९, १५;
१९, ८; २२, ७; क ३०, ६;
३५, १.
॥अन(न-अ)वरुध्य^२ काठ १०, १.
अन(न-अ)वसृ^३- -सः ऋ ६, ६६,
७.
॥अन(न-अ)वस्तीर्य^४ तै ६, २, १०;
४; ३, ४, २.
अन(न-अ)वस्यत्^५- -स्यन्तः ऋ
४, १३, ३.

१) तस. उप. कृत्यप्रत्ययान्तत्वेऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०)। तद्धितप्रत्ययान्तत्वे पा ६, २, १५५ इत्येतेन निर्वाहः।
२) सपा. °यद् <> °यानि इति पाभे।
३) विग.। तस. नञ्-स्वरं प्राप्ते कृत्योक्तं (पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्तः। उप. यद्।
४) सपा. ऋ २, २७, ९ अनिमिपाः इति विभे।
५) सपा. तै ५, ६, १, १ मै १, २, १; २, १३, १ शौ १, ३३, १ पै १, २५, १ तैवा २, ८, ९, ३ आपश्चौ १०, ६, १; १६, ३३, २ बौश्चौ ९, २२ : १ माश्चौ २, १, १, ३० वैश्चौ १२, ६ : १२ हिश्चौ १०, १, ३४; ११, ८, ११ आर्मं १, २, १; २, ७, १६; आर्मिण्य १, २, २ : ४ हिण्य १, १०, २; २१, ५; २, १८, ९ कोष् ९, १, ४; ४१, १४; ५४, ५; १२१, १; १३६, ८ गौष २६, १० बौष २, ५, ८ हिरण्य-वर्णाः इति पाभे।
६) विप. (गो-). बस. पूष. प्रकृतिस्वरम्।
७) = देव-विशेष-। बस. अन्तोदात्तः। उप. भाप.
<अव/व्रै> द्रा (°स्वप्ने' [तु. वैप २])।
८) विप. (।मृत्तोः। नियान-). कृत्योक्तीयस्वरऽभावः
उसं. (पा ६, २, १६०); वैतु. सा. °ध्वस्यम् इति।
९) विप. (।संयुक्त-, अवियोज्य-) वितत- [नाप.]।
वैप १०, २५

तस. उप. = अपपृक्त-, विपृक्त- इति कृत्वा <अव
(=अप)/पृञ् [=पृञ्] इति (तु. वें. BW. GW. WAG [१, ६३ a, १३९ a]; वैतु. GRV. प्रान्त-,
दशा- [तु. ऐत्रा ३, १० अवपञ्जन-])।
१) विप. (मन्यु-). बस. अन्तोदात्तः। उप. <अव/वृ
(तु. या ६, २९ सा. ऋ १०, ८४, ५; वैतु. सा. शौ.
तस. इत्याह तत् सुवेचं द्र.)।
२) अत्र उप. <अव/वृ> [भावे कः प्र.] अव-अ-
इति द्र.। यत्तु विप. इति कृत्वाऽस्य उप. भावे निष्पत्तिमपरे
नेव समर्थयेयुः (तु. सा. GW. प्रभृ. च) तच्चोद्यं स्यात्।
अ-भाव-निष्पत्तौ हि तस. नञ्-स्वरः स्यान्न तु बस. अन्तो-
दात्त इति यावत्। यदपि सा. ऋ २, ३४, ४ अव-अ-
<अव/वृ> + कः प्र. उसं. (पा ३, २, ४८) इत्याह, तन्न।
गुणविशेषेऽसति गौरवमात्रत्वात्।
३) विप. (मरुत-). बस. अन्तोदात्तः।
४) तस. नञ्-स्वरः। उप. यद्. ५) तस. उप. ल्यबन्तम्।
६) विप. (।मरुताम्। याम-)। बस. अन्तोदात्तः।
उप. °अव् + असच् प्र. (पाठ ३, ११७) इति वा
(तु. सा. NW. च); अव/वृ (लो>) सा + कः प्र. इति वा
(तु. GW. MW.)।

अन(न-अ)वहाय^१ तै १, ४, ४३, २;
मै १, ३, ३७; ४, ८, २; काठ ४, ९;
क ३, ७.

†अन(न-अ)वह्वर^२ - रम् क २,
४१, ६; कौ २, २६२; जै ३,
२३, ९.

‡अन(न-अ)वानम्^३ तै ६, ६, १०,
२; काठ २६, ८; ९; ३६, ४^४; क
४१, ६; ७.

†अन(न-अ)वाय^५ - यश् क ७,
१०४, २; काठ २३, ११; शौ ८,
४, २; पै १६, ९, २.

‡अन(न-अ)वार^६ - रम् तै ७, ५, ३,
२; काठ ३३, ५.

‡अन(न-अ)वेत^७ - नः, -तौ तै २,
६, ३, ५.

‡अन(न-अ)वेष्ट^८ - -ष्टम् मै १, १०,

११^९; १३; काठ ३६, ७.

?अनव्याधात्^१ पै ७, १५, १,

१अन(न-अ)शन- १अशन^{१०}.

२अन-अशन- साशन^{११}.

अन(न-अ)शनि^{१२} - -नि^{१३} तै २, ४,
७, १^१.

अनशामहै ✓अंश् (वधा.) द्र.

‡अन(न-अ)शित^{१४} - -तम् तै १, ६,
७, ४.

‡अन(न-अ)शनत्^{१५} - -शनत् क १,
१६४, २०; शौ २, १४, २०; पै
१६, ६७, १०.

?अनश्यतः^{१६} काठ ३८, १२.

अन(न-अ)श्रु^{१७} - -श्रवः क १०, १८,
७; शौ १२, २, ३१†; १८,
३, ५७; पै १७, ३३, १†;
२†; -श्रू^{१८} मा ४, ३३; का ४,

१०, ४; तै १, २, ८, २^{१९}.

†अन(न-अ)श्च^{२०} - -श्चः क ११,
१५२, ५; ४, ३६, ११; ६, ६६,
७; -श्चम् क १, ११२, १२;
१२०, १०; -श्वासः क ५, ३१,
५; तै १, ६, १२, ६; मै ४, १२, २;
काठ ८, १६.

अन(न-अ)श्चदा^{२१} - -दाम् क ५,
५४, ५.

?अनश्शु^{२२} - -श्शु काठ २, ७.

अन(ष्ट>)ष्टा^{२३} - -ष्टाः मै ४, १, १.

†अनष्ट-पशु^{२४} - -शुः^{२५} क १०, १७,
३; शौ १८, २, ५४.

अनष्ट-वेदस्^{२६} - -दलम् क ६, ५४,
८.

अनस्^{२७} - -नः क २, १५, ६; ४,
३०, ११; १०, ५९, १०; ७३,

१) तस. नञ्-स्वरः ।

२) उप. अव✓ह्व + अच् प्र. (पा ३, १, १३४) ।

३) उप. अव✓अन् (प्राणने) + णमुल् प्र. । यत्तु मै. पपा.

अनवा-अनम् इत्येवं निरदेशि, तच्च शोचनीयम् । पूष. नञ्
उत्तरमेकस्य उपसर्गस्य अव इत्यस्यैवाम्युपगमाद् द्वितीयस्य
उपसर्गस्याऽऽडोऽनभ्युपगमाच्चाऽय उप. णिति प्र. परे
वृद्धेर्निर्वायेत्यादिति । ननु पूष. एक एवोपसर्गो न द्वावि-
त्यत्र विनिगमकं ब्रूहीति । उच्यते, तु. शत्रा १, ३, ५, १४
यत्र अवाभ्यात् इति पदे श्रूयते अन्यथा गतिर्गती (पा ८,
१, ७०) इति सतीर्हि द्वयोरुपसर्गयोः पूर्वस्य निघाते
अवाभ्यात् इत्यनेन भाव्यमित्यभिसंधेः । ननु भोः कथम्
अवानिति (शत्रा ४, ३, २, ६) इति समाधित्सेरिति ।
यद्-योगीये तत्र त्रिन्निघाताऽभावे चास्व. सामञ्जस्यादिति ।

४) सपा. मै १, १०, ९ अव्यवानन् इति पाभे. ।

५) वव. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

६) उप. अव✓इ + भावे अच् प्र. (पा ३, ३, ५६) ।

७) प्रयोगतः क्विप्. द्र. ।

८) तु. टि. ?विष्वकम् ।

९) तु. पै २, ८५, ३ यत्र समानेऽपि मन्त्रे अनन्व-
चात् इत्यस्य प्रामादिकस्य मू. नो. स्थाने एते च् अथात्
इति प्रामादिकशोधमुखः सुपा. भवति । उभयत्र मन्त्रस्य

तृतीये पादे प्रमादतः पातु इति पादस्य भिन्नकमत्वं

संभाव्य पातु पश्चाद् अनुव्याधात् इति शोधः पर्येष्टव्यः ।

१) सपा. मै २, ४, ७ काठ ११, ९ ?नशनि इति पाभे. ?

अनशानि इति शोधः ।

२) =सपा. आपश्चौ १६, ६, ४ हिश्रौ ११, १, ९९ । तैआ
६, ५, २ BO. ?अनःशतः इति, माश्रौ ६, १, २, २६ वाश्रौ
२, १, २, १ अनश्च(=श्च)तः इति पाभे. ।

३) =सपा. माश ३, ३, ४, १२ प्रमृ. । क २, १ ?अनाश्रौ
इति पाभे ।

४) अनःश्रुत्- इत्यस्य वा अनःश्रिन्- इत्यस्य वा मूलतः
प्राति. सतः यनि. विकारमात्रमितीवाभिप्रयन् भा. विमृश्यः ।

५) अनश्च - > वावि. यनि. इति AVL. ।

६) विप. (पूषन्-). व३. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

७) सपा. पै १, ९७, ४ अरिष्टपशुः इति पाभे. ।

८) नाप. (शकट-). वृ. ? < ✓अन् वा आ ✓नह
वेति या[११, ४७] प्रमृ., ✓अन् (शब्दे) + कर्तरि असु प्र.

नित्वादाद्युदात्तश्च (पाठ ४, १८९ पा ६, १, १९७) ।

अथवा मूलतः अनु-अन्- इति तस. नञ्-स्वरः (तत्र च
उप. ✓क + कर्तरि विच् प्र.) । एवं चास्य स्वतोऽगति-

मति (= मारुत्तेऽन्येनोद्धे) पदार्थमात्रे सामान्यायाः
प्राथमिक्या वृत्त्याः सत्या वदने भारो यद्विकरणत्वेनोद्धते

६; ८५, १०; १२; ८६, १८;
१३८, ५; तै ५, २, २, ३५;
॥ मै १, ८, ९; ४, ८, २; ३;
॥ काठ १९, १२^१; २४, ६;
२६, २; २८, ४; ५: ॥ क ३१,
२^१; ३७, ७; ४०, ५; ४४, ४; ५;
† शौ १४, १, १०; १२; २०,
१२६, १८; पै १५, ११, ३^१;
१८, १, १०†; २, १†; -नसः
ऋ ४, ३०, १०; ८, ९१, ७; १०,
१०२, ६; शौ १२, १, ४७;
१४, १, ४१†; पै ४, २६, ७†;
१७, ५, ५; -नसा ऋ ३, ३३,
९; १०; ॥ तै ५, २, २, ३; ६,

१, ९, ३^१; ॥ मै ३, ७, ८^{१०};
॥ काठ १९, १२; २४, ६^१; ॥ क
३१, २; ३७, ७^१; -॥ नसि तै
५, ४, १०, २; -॥ नसे तै
६, २, ६, १; -॥ नांसि तै ३,
१, ३, १; ६, ३, २, ३. [°नस्-
अर्वन°].

*अनस्(>इ, ङ) + √वह^०>

अनडु(इ-उ)ह<>ङ्^१-

-डुत्सु ऋ ३, ५३, १८;
-डुद्भिः मै २, ७, १२; पै २,
२२, ४; -डुद्भ्यः शौ ६, ५९,
१; पै १९, १४, १०; -॥ डुहः
तै २, २, ९, ४; मै १, ६, ४; ८;

२, १, ७; ३, ६, १; काठ ६, ३;
१०, १^३; २२, १३; क ४, २;
‡ शौ ४, ११, ३, ८; ९; ११;
‡ पै ३, २५, ५, ७; ९; १०; १७,
२७, ४; २९, १७; -॥ डुहा तै
६, १, १०, २; मै ३, ७, ७; काठ
२४, २; क ३७, ३; -डुहाम् पै
१२, ३, ९^०; -डुहि शौ ४,
११, ७.

आनडुह^१-हे मै ३, ७, ४.
अनडु-वाह^१-इवान् मा १४,
१०; १८, २७; २१, १८; २२,
२२^१; २९, ५९; का १५, ३, ४;
१९, ८, ४; २३, २, ७; २४, ८,

तस्मिन् छन्दे वैशिष्ट्यं समजनीति सुवचम् (तु. WW १,
११२ SEY २४; ८५; Lat. onus, Eng. onerous) ।
मूलतो रेफान्तत्वेऽस्य प्राति. अनर्-विश्- इत्यत्रयं पूष.
विनिगमकं द्र. । एवम् अनङ्-वाह- इत्यत्र पूष. अनर्->
*अनल्->अनङ् इति प्राकृत्यायिनं सुलभम् । अथापि वा
अ + नृन् (>प् >द्, इ, इ) इत्येषा मौलिकी स्थितिः
स्यात् । एस्थि. अस्मिन् कल्पे नापू. कल्पाद् उप.
प्रकृत्यन्मात्रे भेदः द्र. । तथाहि तत्र उप. <√क इह
च उप. <√नृन् (व्याप्तौ) इति सुवेचम् । उभयत्र
विनिगमिका सामग्री तु समानेति दिक् ।

१) मनः इति मुपा. चिन्त्यः (तु. टि. अधिपतिस्-) ।
२) मनसा इति मुपा. चिन्त्यः (तु. क. [पृ २०१
संदि. ७]) ।

३) एकार्थवृत्तीनां सतामपि प्रत्ययभेदतः किञ्चिन्मात्र-
विरूपान्तानां नाउउ. कृतां व्यु. औपयिकोऽयं धा. द्र. ।
पूष. स्>इ इत्येतद्विवरणार्थं तु. माप्रा ३, ४५ वस्तुतः
स्>इ द्विपू. टि. च । यत्तु नाउ. कृति उप. वृह-
इत्याकारकमिच्छेयुः केचित् (तु. GW. प्रभृ.), तद्-
युक्तम् । क्विब्-मिन्नप्रत्ययान्तरे निष्पन्नस्य सतो-
ऽसर्वनामस्थानेऽजादिप्रत्यये परतः संप्रसारणं स्यादि-
त्यस्य प्राचीनसः पथोऽपेक्षया क्विपि निष्पत्त्यैव निर्वाह-
लघीयस्त्वदर्शनाद् उपधावृद्धभावे सति संप्रसारणवद्-
पाभावान्ननुपपत्त्यदर्शनाच्चेति दिक् । यदपि तदेव
उप. वाह- इत्येवमात्रम् PW. इच्छति । तदप्य-

युक्तमेव । तथा सति वाह ऊद् (पा ६, ४, १३२)
इत्यस्य प्रपञ्चाद् हि अनडुहः प्रभृ. उदुपथत्वम् अनङ्-
वाही- इत्यत्र संप्रसारणेत्तरोपथत्वं च नोपपेद्यत । एस्थि.
यनि. तत्तत्-प्रत्ययपरत्वं नाउउ. कृत्सु यथाकार्थं साध-
वधेयमिति दिक् ।

४) नाप. (वृषभ-) । उस. उप. क्विबन्ते उसं. कृत्स्वरः
प्रकृत्या, कित्वात् संप्रसारणं च (पा ३, २, ६१; ६, २,
१३९; १, १५) । म-संज्ञायां परिणतहकारान्तता चरि-
तार्था भवति । ततोऽन्यत्र (=पदान्ते) मौलिकवर्ण-
तृतीयान्तता सुप्रतिष्ठिता द्र. (तु. टि. √वह ; वैतु.
पा ८, २, ७२ यदनु ह्>द् इत्याकारको वर्णपरिणामो
भवति) । यथेह उप. वृद्- इति वा वाह- इति वा
पराभिमतं सदपि नैव युक्तं भवति, तथा नापू. टि.
गतार्थं द्र. ।

५) -डुहान् इति पाठः ? यनि. शोधः द्र. ।

६) विप. (चर्मन्-) । तद्वेदमित्यर्थे अन् प्र. जित्-
स्वरश्च (पा ४, ३, १२३; ६, १, १९७) ।

७) उप. णिवः प्र. (पा २, २, ६४) । सस्व. द्विपू. टि.
अन्वेष्ट्यौ । मौलिकोपधाभूतोऽकारः सानुनासिकः सन्नपि
वृद्धिविषयः द्र. (वैतु. पा ७, १, ९८; ८२ यदनु सौ परे एप्.
प्राति. आम् च नुम् चेष्ट्येते) ।

८) =सपा. माश १३, १, ९, ४ तैत्रा ३, ८, १३, १ काआ
७४ : ५; ६ कागा १२४ : ८ । शांशौ ८, १८, १ अनङ्-
वाहम् इति पाभे. ।

२, ३१, ७, १; तै १, ५, २,
४; १२, २, १, १०, ५, ६,
२, ३, ४; ४, ३, ५, १; ७, १०,
२; ५, ५, २४, १; १६, १, १०,
२; २, १, १; ७, ५, १८, १०;
१ मै १, ६, ४, ३; ७, २; ८, ९;
२, १, १०; ५, ४; ६, १, ३; २, ८,
२३; ११, ६३; ३, ७, ४; ९, ११,
११३; १२, ६३; ४, ३, १, ३;
४, ८, ८, ६; काठ ६, ३, ८, ८;
१५; १३, ६; १५, १, १; १७,
२; १८, १२; २४, ८; २९, ४;
३८, १०; ४५, १४; ४८, ३;
१ क ४, २; ८, ३; २६, १३; २९,
१३; ३८, १; ४५, ५; शौ ४,
११, १, १०; २, ४; १०; ५, १७,
१८; ८, ५, ११; ९, १, २२;
११, ६, १३; ७, १८; १२, ३,
४९; १९, ३९, ४; पै ३, २५,
१, १, ३; ८; ११, १२; ५,
१, ५, १५, ५; ६, ५, ५, ७, १०,
४; ८, १२, ११; ९, १६, १;

१६, २२, ३; २८, १; १५४, ८;
१७, २९, ६; ८; ११; १६;
४०, ९.
अनङ्-वाह^d - द्वाहः मा
२४, ८; १३; का २६, २, ३; ३.
३; तै ५, ६, १८, १; मै ३, १३,
९; १८; काठ ४९, ८; शौ १९,
५०, २; पै २, २२, ३; ८, १८, २;
९, १०, ११; १४, ४, १२;
-द्वाहम् ऋ १०, ५९, १०;
खि ५, ५, ४; मा २८, ३०; ३५,
१३; का ३०, ३, ७; ३५, ४,
१२; तै १, ८, १८, ११; १ मै
१, ६, ४, ३; २, १, ६; काठ ११,
५१; क ७, २१; शौ ९, ५,
२९; १२, २, ४८; पै ५, ३१, ६;
१७, २९, ६; ३५, ५; -द्वाहौ
ऋ १०, ८५, १०; तै ५, ६,
२१, १, ३; मै ४, ४, ९१; काठ
५०, १, ११; शौ ३, ११, ५; ७,
५५, ५; १४, १, १०; पै १, ६१,
३; ८, ११, ३; १८, १, १०.

१ अनङ्-वाह-> वाहौ^d - ही
मै २, ६, ३, ३; ४, ३, ४; काठ
१३, ६; १५, २; -हीम् काठ
१३, ६.

अनस्-वत्^d - वन्तः ऋ १, १२६,
५; -वन्ता ऋ ५, २७, १.
अनस्वती - ती^d शौ १०, १,
१५.

१ अनस्-विन्^d - वी तै ५, २, २,
३; काठ १९, १२; क ३१, २.
अनस्विनी - नी^d पै १६, ३६,
५.

अ(नस्)>नो-वाह^d - हो तै ५,
६, २१, १; काठ ५०, १.

१ अ(नस्)>नो-वाह^d - हम् तै
६, १, ९, ४; मै ३, ७, ८; काठ
२४, ६; क ३७, ७.

?अनसव्यम् पै ७, १३, ३.

?अनस्(प्त)>प्ता^m - प्ताम् पै ८,
१६, ५.

अन(न-अ)स्थ^m - स्थः ऋ ८, १,
३४; -स्थाः शौ ४, ३४, २; पै

१) पामे. अनङ्वाह मा २२, २२ द्र. ।

२) सपा. °द्वाह<>°द्वाहम् इति पामे. ।

३) =सपा. कौस् ६६, १२ । मै ४, १४, ७ इन्द्रः इति,
ऋ ३, ५९, १; तै ३, ४, ११, ५ काठ २३, १२; ३५,
१९ तैत्रा ३, ७, २, ४ आपश्चौ २, २, ६ माश्चौ ३, २, ८ या १०,
२२ मित्रः इति, शौ १०, ७, ३५ एकम्भः इति च पामे. ।

४) नापू. उपधायाः निरनुनासिकत्वमात्रत्वे विशेषः (वैतु.
पा ७, १, ९८ येन नापू. प्राति. आम् सवति न तु भिन्नं
प्राति. क्रियते) ।

५) उष. कर्मणि अण् प्र. तत्स्वरस्ततः स्त्रियां छीपि
उदात्त-निष्ठित्स्वरः (पा ३, २, १; ४, १, १५; ६,
१, १६१) । व्यु. कृते तु. अनोवाह- (वैतु. पाप्र.
गौरादिषु पाठाद् छीपन्तता च अनङ्वाह- इत्यत्र आम् च
[पाग ४, १, ४१ पावा ७, १, ९८]) ।

६) सपा. तै १, ८, ७, १ वहिनी इति पामे. ।

७) विप. (नो-, पञ्ज-). मनुषो वत्वे मत्वम् (पा १, ४,

१९) । प्र. च पितृत्वान्निघाते स्वरस्य विशेषः ।

८) अत्र अनस्- =रथ- च प्राण- चेति कृत्वा श्लेषः द्र. ।

९) सपा. अनस्वती<>अनस्विनी इति पामे. ।

१०) मत्वर्थे विनिः प्र. (पा ५, २, १२१) तत्स्वरश्च ।

११) विप. (अनङ्वाह-) । उस. उप. ✓वह् + अण् प्र. ।
कृत्स्वरः प्रकृत्या (तु. सस्थ. टि. पश्चिष्- > -द्विषे
[भाप.]) । वैप ४ °वाह- इति शोधपेक्षम् ।

१२) विप. ([समे] जीवन-) । उस. उप. ✓वह् + ण्यत्
प्र. । तित्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १८५; २, १३९) ।

१३) पाठः ? अनुस(स)>सा-> -प्ताम् इति शोधः
द्र. । अनुपदं ध्रुयमाणस्यांशस्य शोधार्थं यस्या. तु.
टि. ? २ महत्-?, ? प्रक्षन्-?, ? पापी(यं)>या-, ? शमिद्ध-
(तै)>ती- ।

१४) वस. । अस्थि- इत्यस्मात् विकल्पेन समासान्तः
अच् प्र. उस. (पा ५, ४, १२१) । चित्स्वरः । मूलतः उप,
कृते तु. नाउ. टि. ।

६, २२, २.	१.	१७; तै ४, ७, १५, ७१; -गान्
अन(न-अ)स्थक ^a - णिकम् मं ३, ३, ५; काठ २१, ५; क ३१, २०; -णिकात् मै ३, ७, ५; काठ २४, ५; क ३७, ६; -काय काठ ४५, ३ ^b .	†अना ^c ऋ ४, ३०, ३६; ८, २१, १३ ^d ; ४७, ६६; १०, ९४, ३१; ४१; कौ १, ३९९; २, ७३९; जै १, ४५, १; शौ २०, ११४, १.	३, ५४, १९९ (१, ९४, १५); ४, १२, ४०; १०, १२, ८; मै ३, १६, ५; काठ २, १५; शौ १८, १, ३६; -गाम् ऋ ८, १०१, १५.
†अन(न-अ)स्थन् ^e - स्था ऋ १, १६४, ४; शौ ९, १४, ४; पै १६, ६६, ४.	?अना पै २०, ३६, १०.	¶अना(न-आ)गत ^f - सत् तै २, ५, ५, १; -ताय तै ६, २, १, १.
अन(अ-न)स्थिक ^g - काय ^h तै ७, ५, १२, २; -केन तै ६, १, ७, १ ⁱ ण.	अना(न-आ)कृत ^j - तः ऋ १, १४१, ७.	अना(न-आ)गमिष्यत् ^k - ष्यतः शौ १६, ६, १०.
¶अन(न-अ)स्थिचित् ^l - चित् मै ३, ५, १.	अना(न-आ)क्ताक्ष ^m - क्षः खि ५, १३, ११; शौ २०, १२८, ६ ⁿ .	१अना(न-आ)गस् ^o - गसः ऋ १, २४, १५; १२३, ३, २, २३, ७; ४, ५४, ३; ५, ८२, ६; ७, ६२, २; ८, १४७, १८; १०, १६४, ५; ६७, ७; १०, ३५, ३;
अनह्यमान - नस्य पै १६, १२०,	¶अना(न-आ)कम् ^p - माय मै ४, १, १४.	
	†अना(न-आ)ग, गा ^q - गाः ऋ ७, ८७, ७; ९७, २; १०, ३६, १२; मा ३३, १७; का ३२, १,	

^a) समासान्तः कर् प्र. उखं. (पा ५, ४, १५४) । तस्मिन् परे उपान्त्यस्वरः (पा ६, २, १७४ [तु. वैपर अनुस्थिक-]) । मूलतः अस्थि- इत्यतो विवे-
च्यस्य *अस्थ- (यद्र.) प्राति. उपाश्रयेण सर्वं चतुरस्रं
स्यादिति दिक् ।

^b) सपा. अनुस्थकाय <> अनस्थिकाय इति पाठे. ।

^c) पाप्र. उप. (अस्थि->) अस्थन्- इत्यत्र अनङ्
समासान्तः उखं. (पा ७, १७५) तत्त्वरेण चान्तोदात्तः ।
मूलतः अस्थन्- इति च अस्थ- [एप्. टि. द्र.] इति च अस्थि-
इत्यतः पृथक् प्राति (यद्र.) इति कल्पे तावद् अन्तोदात्तः
(पा ६, २, १७२) इत्युक्त इति विवेकः सुलभः ।
पाप्र. समासान्तप्रत्ययाऽभावे विकल्पः (तु. त्रिपु. टि.) ।
अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^d) समासान्तः कर् प्र. (पा ५, ४, १५४) । यत् कपि
परे उपान्त्यस्वरः (पा ६, २, १७४) न भवति कपि-
पूर्वीयः (पा ६, २, १७३) एव च स्वरो भवति, तत्र
शाखाविशेषनिघ्नविशेषत्वेन सपाधानमनुसंधीयेताऽन्यथा
वेति विमृश्यम् (तु. अनुस्थिक-, वैपर अनुस्थिक-) ।

^e) तस. नञ्-स्वरः ।

^f) अव्य. । अर्थः व्यु. च? इदं-वृत्तेन अनेन इत्येतेन
सजातं तु १ सत् वा. किवि. (तु. एना) इति PW. प्रभृ. ।

^g) वैतु. वें. सा. विप. सत् <अन्- (<√अन्)
इति ।

^h) वैतु. वें. सा. विप. सत् <अन्- इति ।

ⁱ) वैतु. वें. सा. नाप. सत् नैप्र. = आसन्->°स्ना
इतीव?

^j) उप. < आ/कृ ।

^k) उप. वस. । तत्रापि पूष. < आ/अञ्ज्,
उप. च २अक्ष- यद्र. ।

^l) °क्षयः इति पाठः? यनि. शोधः (तु. शौ., शोधो
१२, २१, २ च) ।

^m) अनाक्ता- इति शौ. मुपा. स्वरः शोधापेक्षः
तु. B.W.) ।

ⁿ) उप. *आग- (< आ/हन् । < घन्>)
गन् + कर्तरि डः प्र.) इति वा (L = √अङ्घ्र
+ कर्तरि अच् प्र.) > अङ्घ्र-) > *आघ- इति वा
प्राकृतिकवर्णपरिणामभागे द्र. । व्यु. २आगस्-
इत्यस्मात् प्रत्ययमात्रे भिन्नम् । यत्वेतद् = १आगस्- इति
कृत्वाऽपरे (तु. G.W. प्रभृ.) वस. इह भवतीति
प्रतिपन्नास्तच्चिन्तयम् । वस. सत्यन्तोदात्त आपद्येति
दिक् । भूयानपि विस्तर इह नाउ. वैश. च द्र. ।

^o) सपा. °गाः <> °गान् इति पाठे. ।

^p) = अनाग- । उप. २आगस्- इति असुचा
प्र. निषण्णं द्र. । यदणीहाऽन्ये PW. प्रभृ. १आगस्-
इत्येतद् उप. इति कृत्वा वस. इत्याहुस्तद् एप्. टि.
दिशा चिन्त्यम् ।

३६, ९; ३७, ७; ६३, ४; खि ४,
५, ३^०; मा ४, १२; १२, १२^०;
का ४, ५, ४; १३, १, १३^०;
ति १, ५, ११, ४; ४, १, ११, २;
२, १, ४; मै १, २, ३; १८^०; ४,
१०, ३^०; १४, १७^०; १ काठ
३, ८; १६, ८; ४०, ११; क
२, १५^०; कौ ३, १, ४^०; जै २,
५, १^०; शौ ७, ७, ३^०; ३५, १;
८८, ३^०; ९, ५, २^०; १६, ६,
१^०; १८, ४, ६९; पै २, ३९, २;
१४, ४, १७; १६, ३५, ७;
-गसम् ऋ १ (१, १६२, २२)
४, ३९, ३; १०, ६३, १०^०; मा
२१, ६^०; ७; का २३, १, ६^०;
७; तै १, ५, ११, ५^०; मै ४,
१०, १^०; काठ २, ३^०; ७, १६^०;
शौ १९, ४४, ३; पै २, ३,

१; १५, ३, ३; १६, ३६, ८;
२०, १, ९^०; -†गाः ऋ ५,
८३, २; ७, ६०, १; ६६, ४; ८६, ७;
मा ३३, २०; का ३२, २, ३; मै
४, १२, ४; कौ २, ७०१; जै ३,
४६, ७.

†अनागास-त्व^०- त्वम् ऋ १,
९४, १५; १६२, २२ (३, ४५,
१९; ४, ३९, ३); १०, ३५, २;
मा २५, ४५; तै ४, ६, ९, ४;
काठ ४६, ५; पै १२, १, १५;
-त्वे ऋ १, १०४, ६; ६, ५०,
२; ७, ५१, १; तै २, १, ११, ६; मै
४, १४, १४; -त्वेन ऋ १०,
३७, ९.

अना(गस्>)गो-इत्या^०- -त्या शौ
१०, १, २९; पै १६, ३७, १०.

२अना(न्-आ)गुस्^०- -गसः शौ

१०, १, ७^०; १९, ५०, ७; -गसम्
शौ २, १०, १-८; १०, १, १८;
-†गाः ऋ १०, १६५, २; शौ ६,
२७, २; पै १९, १३, १४^०.

१अना(न्-आ)ग्नेय^०- -यम्^० मै
१, ७, ३^०; ४^०; काठ ९, १^०; २^०;
१८, १९; क ८, ४^०; ५^०; २९, ७.

१अना(न्-आ)च्छिन्नस्तुक^०-
-कत्य^० मै ३, ८, ५.

१अना(न्-आ)च्छृण्व^०- -णम्^० तै
५, १, ७, ४; काठ १९, ७; क
३०, ५.

अना(न्-आ)जानत्^०- -नन् शौ ६,
११९, ३; पै १६, ५०, ७.

१अना(न्-आ)ज्ञात^०- -तम्^० तै २, १,
६, ५^०.

१अनाज्ञात-यक्ष्म^०- -क्ष्मः काठ
१३, ६.

१) सपा. अनागसः < > अनागसः इति पाठे. ।

२) = सपा. तै आ २, ४, १ । कौ १२, २, १४ सुवेदसः
इति, पै १७, ३१, ४ सुवेदसः इति च पाठे. ।

३) सपा. °गसः < > °गसम् इति पाठे. ।

४) सपा. पै १६, १००, ३ अरिष्टाः इति पाठे. ।

५) भावे त्वः प्र. तत्स्वरश्च । प्र१ रूपस्य व्यवहार-
प्राचुर्यात् प्राति, तत्स्वरूपतायामिव प्रतिभातायां तत् एव
भावे प्र. उत्पत्तिर्जातेति सुतर्कं सच् छान्दसमिति वा
प्राकृतिकमिति बोधवर्ण्याताम् ।

६) वस. सास्व. । उप. ✓ हन् + भावे क्यप् प्र. ।

७) = १अनागस- । विप. (अस्मद्-, युष्मद्-, कपोत-) ।
वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. १अनागस- इत्यत्र
हसुर् प्र. (पा ७, १८९) । यत्त्विह तस. इति B.W. आह,
तन्न । तथात्वे नञ्-स्वरापत्तेरिति यावत् । यदपि B.W. इह
आ ✓ गा > आगा- इति कर्मणि निष्पन्नं प्राति. उप.
भवतीति च नञ्-पूर्वत्वे च तस. भवतीति चाह तदु-
भयमवत् । -गसः, -गसम् इत्येतयो रूपयोः व्याख्या-
नार्थमस्य यनि. प्राति. अवश्यमभ्युपेयत्वात्, अभ्युपेते
चास्मिन्-नाः इत्यस्य रूपस्याप्येतदीयत्वेन सुवचत्वे सिद्धे
परामिषेतस्य प्राति. अन्यथा सिद्धयितमात्रत्वाच्च, यत्.

रस्मिन् कतरस्मिन्नसि च प्राति. अभ्युपगते सति गप्.
दिशा स्वरतः तस. अनुपपन्नत्वाच्चेति (तु. B.W.) ।
एवं तावत् अस्य प्राति. अर्थतः गप्. अतिसूक्ष्ममिवा-
ऽन्तरं भवति (गप्. = आगसोऽकर्तु- इत्येतच्च
= आगसा रहित- इति) । अस्य चातिसूक्ष्मस्याऽर्थ-
न्तरत्वस्य स्वरभेद एव लक्षणं भवतीति किमु वक्तव्यम् ।
एस्थि. अपि गप्. एव निगमसुभिर्क्षे भवत्यस्य तु प्राति.
ऋ. दशममण्डलमात्रे च शौ. च यस्थ. विरलमेव श्रवणं
भवतीति विविचामनुसंधानाय कल्पताम् ।

८) तस. नञ्-स्वरः ।

९) यत् नानाग्नेयम् (= न । अना°) इत्यत्र सुपा.
नानाऽग्नि- > नानाग्नेयम् (तु. B.W. SB.W.) इतीव
वा नाना । आग्नेयम् (तु. SIM) इतीव वा पदकृत्यं
प्रास्तावि, तदसत् (तु. तैत्रा १, ३, १, २; ६) ।

१०) उप. वस. द्र. ।

११) सपा. तै ६, २, ८, ४ ऐत्वस्य इति, काठ २५, ६ क
३९, ४ वृणोः इति च पाठे. ।

१२) उप. आ ✓ छृद् + कर्मणि क्तः प्र. ।

१३) वस. पूष, प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

॥ अनाज्ञातयक्ष्म-गृहीत- -तः
काठ १३, ६२.

अना(न-आ)तत^१- -तस्य खि ५, १५,
१७; शौ २०, १३२, ७; -ताय
मा १६, १४; का १७, १, १४;
तै ४, ५, १, ४; मै २, ९, २; काठ
१७, ११; क २७, १; पै १४, २,
१२.

१ अना(न-आ)तुर^२- -रः पै २०,
५९, ४; -रम् १० तै ४, २, ६, ५;
५, १०, २; -रान् शौ १२, २,
४९; पै १७, ३४, ९.

२ अना(न-आ)तुर, रा^३- -रम् ऋ
१, ११४, १०; ८, ४७, १०; १०,
९७, २०; मा १२, ९५; १६,
४८; का १३, ६, २२; १७,
८, २; मै २, ९, ९; काठ १७,
१६; क २७, ६; पै १५, ५, २;
-रस्य पै १, ९७, ३; -राः ऋ
१०, ९४, ११; -०रे पै ४, २२,
६; -रेण पै २, ६१, १.

अना(न-आ)त्मक^४- -काय काठ
४५, ३१.

अना(न-आ)त्मन्^५- -त्मने तै ७, ५,
१२, २१.

† अनाधृ^६- -थम् ऋ १०, १०, ११;

शौ १८, १, १२.

अना(न-आ)दि(ध<)>ष्टा^७- -ष्टाम्
शौ १५, ६, १६,

॥ अना(न-आ)दृष्य^८ तै २, ५, ३, ५;
५, ३.

अना(न-आ)द्या, द्या^९- -द्यम् तै
५, ७, ९, २१; शौ ८, २, १९;
पै १६, ४, ९; -द्या शौ ५, १८,
३; पै २, १७, १०; -द्याम् शौ
५, १८, १; पै २, १७, १.

अना(न-आ)धृष्य^{१०}- -धरः शौ ६,
२१, ३१.

अना(न-आ)धृष्ट, द्या^{११}- -ष्टः ऋ
७, १५, १४; तै ४, ४, ८, १; काठ
३९, ११; पै २०, ३६, ५१;
-ष्टम् ऋ ८, २२, १८; खि ४,
१, १; मा १, ३१; ५, ५; ९;
१४, ९६; का १, १०, ४; ५, २, २;
३, २३; १५, ३, २; तै १, २,
१०, २; १२, १; ४, ३, ५, १६;
४, १२, २१; ६, २, ३, ३; मै १,
१, ११; २, ७; ८; ४, ४; ९; ३,
१६, ४१; ४, १४, १७; काठ
१, १०; २, ८; ९; ५, ६; ७, १४;
२२, १४; ३२, ६; क १, १०;
२, २; ३; ६, ४; पै २, ३०, ५;

-द्या मा ७, १२; १७; ३७,
१२; का ७, ६, २; ७, ३; ३७,
२, २; मै १, ३, १२; ४, ९, ३;
काठ ४, ४; २७, ८; क ३, ३;
-द्याः मा १०, ४; ७; का ११,
२, ४; ४, ३; तै १, ८, १२, १;
मै २, ६, ८; ४, ४, २; काठ
१५, ६, १०, पै १, ३८, ३१; १६,
१५१, ५; -द्यानि ऋ १०,
१३८, ४; खि ५, ५, २, १०;
-† द्याभिः ऋ ४, ३२, ५; ८,
१०२, १५; कौ २, ९२२; जै ४,
६, ७; -द्याय तै १, ५, १०,
१; -† द्यासः^{१२} ऋ १, १९, ४; पै
६, १७, ५.

* अनाष्ट-रथ^{१३}- -थाः खि ५, ५, ९.

अना(न-आ)धृष्य पै १३, १०, १०.

अना(न-आ)धृष्य, द्या^{१४}- -ष्यः
मा २७, ७; का २९, १, ७; तै ४,
१, ७, ३; मै १, ९, १; ५, १; २, २
१२; १२, ५; ४, १४, १३; काठ
९, ९; १२; १८, १६; क ८,
१२; २९, ४; शौ ७, ८९, १;
१; पै ३, ३३, ७; -ष्यम् ऋ ४,
१८, १०; मा ५, ५; का ५, २,
२; तै १, २, १०, २; ६, २, २,

१) तस. नञ्-स्वरः ।

२) शाखाभेदात् तस. नञ्-स्वरः ।

३) सपा. अनातुरम् <> अनातुरम् इति पाठे ।

४) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. यद्र. ।

५) वु. टि अ-चर्मक- ।

६) सपा. अनात्मकाय <> अनात्मने इति पाठे ।

७) तस. उप. कृत्योक्तीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

८) विप. (ओषधि-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. आ ✓ धृष्य
+ क्विप् प्र. ।

९) सपा. अनाधृष्यः <> अनाधृष्टाः इति पाठे ।

१०) ? अनाधृष्टश्च > अनाधृष्टस्य इति शोषो विमृश्यः

(वु. सपा. ऋ ८, ६८, ४ अनातस्य इति) ।

११) = सपा. माश ८, २, ४, ४^१ । मै २, ८, २ काठ १७,
२ क २६, १ °ष्यम् इति पाठे ।

१२) सपा. पै १५, १, ५ आशौ ४, १२, २ °ष्यम्
इति पाठे ।

१३) = सपा. तैआ २, ३, १ । तैत्रा ३, ७, १२, २ अना-
ज्ञातम् इति पाठे ।

१४) = सपा. माश १४, १, ३, १९ काशौ २६, ३, ५ माशौ
४, २, २० । तैआ ४, ५, ३ आपशौ १५, ७, ६ प्रष्ट. अना-
धृष्या इति पाठे ।

१५) = सपा. माश ५, ३, ५,
१९ । तै १, ८, १२, १ अनाधृष्टाः इति पाठे ।

१६) सपा. °द्यानि <> °द्यासः इति पाठे ।

१७) वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

३; मै १, २, ७; ६^{१०}; २, ८, २^०;
 ४, ४, ११; काठ २, ८; ९^{१०};
 ७, १४^{१०}; १७, २^०; क २, २; ३^{१०};
 ६, ४^{१०}; २६, १^०; पै १५, १, ५^{१०};
 -व्यस्य पै १९, ३३, १३; २०,
 ३६, ५; -प्या ऋ १०, ४४,
 ५; शौ २०, ९४, ५; -प्याः
 ऋ २०, १०३, १३; १५४, २;
 मा १७, ४६; का १८, ४, १४;
 तै ४, ६, ४, ४; मै ४, ४, १; कौ
 २, १२१२; शौ १८, २, १६;
 पै १, ५६, १; -व्याय मा ३८,
 ७; का ३८, २, १; मै ४, ९,

८; -व्यौ कौ २, १२१९५.

अना (न-आ) नत^० -०त ऋ
 ६, ४५, ९; -तः ऋ ८, ६४,
 ७; १०, ४; कौ १, १४२; जै
 १, १५, ८; -तम् ऋ १७, ६,
 ४; १०, ७४, ५; -तस्य ऋ
 ८, ६८, ४; कौ १, ३६४; जै
 १, ३८, ३; -ताः क १, ८७, १.

अना (न-आ) नीत^० -ताः काठ ८,
 ११^१; क ७, ८^१.

अना (न-अ > आ) नुक्त्यु, त्या^१-
 -त्यम् ऋ १०, ६८, १०; शौ
 २०, १६, १०; -त्या ऋ १०,

११२, ५.

अना (न-अ > आ) नुजा^{१०} -जाम्
 तै ४, ३, ११, ३^{१०}; काठ ३९,
 १०.

अना (न-आ) नुद^१ -दः क १, ५३,
 ८; २, २१, ४; २३, ११; कौ
 २०, २१, ८; -दम् ऋ १०,
 ३८, ५.

अनानुदिष्ट (? < ष) -ष्टः
 (? < षः) ऋ १०, १६०, ४;
 शौ २०, ९६, ४.

अना (न-आ > नु) नुभूति^{१०} -तीः ऋ ६,
 ४७, १७.

१) सपा. मा ५, ९^१ का ५, ३, २^१ तै १, २, १२, १; २
 यज्ञियम् इति पामे.।

२) पामे. अनाष्टम् मा १४, ९ द्र.।

३) पामे. अनाष्टम् तै ४, ४, १२, २ द्र.।

४) सपा. शौ १९, १३, १ पै ७, ४, १ विभे.।

५) तस. ननु-स्वरः।

६) अननु^१ इति पपा.। तस.। ननु-स्वरापवादः कृत्यो-
 कीयः स्वरः (पा ६, २, १६०)। उप. अनु✓कृत्यम्
 प्र.। सांद्दी द्र. (तु. WAG. [२, २९ b] प्रमु.)।

७) नाप. स्त्री.। उप. [सकलं वैपरीत्येन] अनुजा- इति यद्र.।

८) सा. पुं. यजमानपरतयाऽन्वयमिच्छति। तथा सति
 प्राकरणिकानामनेकेषां पदानामर्थानामपार्थं क्लृष्टकल्पनमिव
 द्र. (तु. सक्. टि. अनु✓जन > अनु-जा- > -जाम्,
 ✓वद > वदत्- > न्ती- > न्ती)।

९) वस. अन्तोदात्तः। उप. आ✓नुद+ (इगुपध-
 लक्षणः) कः प्र. (पा ३, १, १३५)। पपा. तु अननु-दु-
 इत्याकारको भवति। ततः अनु-दु- (< अनु✓दा

‘दाने’) इति उप. भवतीति कृत्वाऽन्धैरेतत् प्राति.
 व्याख्यायि (वैतु. सा. क १, ५३, ८ यत्र तेन उप.
 < जानु (< अनु) ✓दा (< दो ‘अवखण्डने’) इत्या-

ख्यायि)। यदत्र यनि. उप. भवति तत्र क १०, ३८, ५
 इत्यत्र स्व-वृज्- इत्यत्रत्यस्य स्वेति. विशेषणस्य च
 रश्च-चोदन- इत्यत्रत्यस्य भोदनपर्यायभूतक्रियार्थवचनस्य
 च साहचर्यं शापकं भवेद् यथा स्तुयमान इन्द्र आनुदाऽन्त-
 रहितः स्वत एव दुष्टदमने च दानाभिमुखतया धनवत्-

प्रेरणे च प्रवृत्तो भवतीति यावत्। अन्यच्च। यदपि
 GW. MW. चेह तस. इतीव पश्यन्तौ व्याचक्रु-
 स्तदपि भ्रान्तमिव भवति। तथा सति नञ्-स्वरः
 स्थानान्तोदात्त इति। एस्थि. यत् पपा. अनुसारिभिः
 प्राक्तनैरभियुक्तैः उप. साहितको दीर्घ इवाऽऽस्थापि तत्
 सारतो विमृश्यम्।

१) पाठः पपा. व्यु. च? अना (न-आ) नुद [तु. नापू.
 टि.] + आतिशायनिकः इण्डन् प्र. नित्स्वरश्च (तु. चोदिष्ठ-
 प्रमु.) इति मतम्। यमु. प्राति. ष > ष इत्यतिप्राचीनो
 विकारः संभाव्येत। अत्र अननु-दिष्ट- इति पपा. तदनु
 अनु✓दिशेः क्तान्तं कृतसाहितिकदीर्घप्रथमाऽच्छम् उप.
 इत्येवं च प्रागभ्यर्हितानां व्याख्यानं द्र. (तु. नापू. टि.)।
 एस्थि. अपि नापू. दिशा सर्वेषु वीर्योपलक्षितेषु कर्मषु
 परप्रेरणां प्रत्यसहिष्णुरिन्द्रो ब्रह्मद्विडननेऽतितमामिव
 तथा भवतीति प्राकरणिकस्वरस्यैवादनसहचरीवोक्त-
 पूर्वाऽऽतिशायनिकी संभावनाऽनुसंधीयतां विविग्भिः।

२) उप. (आ [= आप्त-] अनुभूति^१ इति
 कृत्वा) *आनुभूति- इति प्राप्त. (तु. पावा
 २, १, १८)। यद्वा (आ [= आप्त-] *अनु-भूति-
 आसामिति कृत्वा) *आऽनुभूति- इति वस. (तु. पावा
 २, २, २४)। उभयथाप्य अननुभूतपूर्वाः शरदः
 इत्यर्थतोऽभिसंबन्धः समानः। यावता पूर्वैरनुभूतपूर्वाः
 शरदोऽवधून्वान इन्द्रोऽननुभूतपूर्वा अपि तास्तर्त्तरीति,
 अतः स पूर्वाणि सख्यानि परिवृज्याऽपराण्यभ्येतीति
 यत् पूर्वार्धे श्रुत्यभिप्रेतं भवति तत् सत्यमिति निर्दशनालङ्कारः

अना(न-आ)पि^१ - पि: ऋ [(१, १०२, ८) ८, २१, १३ (१०, १३३, २)]; १०, २९, ६; कौ १, ३९९; २, ७३९; जै १, ४५, १; शौ २०, ११४, १.

अना(न-आ)पत्, पत्ता^२ - प्त: ऋ १, १००, २; तै ७, १, १०, ३१; काठ ८, ७१; क ७, ४१; -णत्तम् तै २, ५, ११, ४५; १, ९, १३; ६, १, २, ७३; मै १, ४, ११; ५, ७३; ११, ९; २, २, १२; ५, २; काठ १०,

८; -णत्तस्य तै ७, १, ५, ६; -पत्ता काठ ३८, १४०; -पत्ता: शौ ४, ७, ७; ५, ६, २; पै ६, ११, २; -पत्ताम् तै ७, ४, ५, ३१; -पत्तेन मै ४, २, ११.

अना(न-आ)प्य^३ - प्यम् ऋ ७, ६६, ११.

अना(न-आ)व [व] यु^४ - यो शौ ६, १६, १; पै १९, ५, ७.

अना(न-आ)भयिन्^५ - यिन् ऋ ८, २, १; कौ १, १२४; २, ८४; जै १, १३, १०; ३, ८, १०.

अना(न-आ)भव^६ - वः काठ ६, ७; क ४, ६.

अनाभि^७ - भि: पै २०, ४१, २; -णभिम् काठ २०, ७; क ३१, ९.

अना(न-आ)भु^८ - भो मै १, ८, ५५.

अना(न-आ)भुव - वः, -वे पै २०, ५९, ४.

अना(न-आ)भू^९ - भुवः ऋ १, ५१, ९.

अनामग^{१०} - गः शौ १९, ४५, २.

(तु. नाउ. अप्यपरस्यै व्यु.) । अत्र अनुनु-भूति - इति पपा. तदनुवर्तिनी चोभयी प्रागर्वाचामभिप्रवृत्तिः द्र. । तद् यथा । वस. (= अनुभूति-रहित^१ - [प्रजा-]) इति वै. सा. । उक्तः वस. वा तस. [तु. स्क.] वेति विकल्पिनोऽर्वाञ्चद्वय (तु. GW. MW. NW.) । उभयत्र अनु^२ > आनु^३ इति दीर्घाभेदे च सां हेनिकं निपातनं द्र. । यथा चैन्यत्तरतोऽपि साध्वन्वयाभावो भवतीत्यत्र भूयः वैश. अनुसंधेयम् ।

१) विप. (अस्मद्-इन्द्र-) । वस. नञ्-पूर्व इति प्रागर्वा-गम्यहिता आहुः । तत्कथं नामतोदात्तः (पाद्, २, १७२) इति चोद्यम् । तत् साध्यं कथमिति । तस. भवतु न वस. इति । तेन तावत् सौवरी चातुरक्षी कामं निष्पद्यताम् (पा ६, २, २) न त्वाऽऽधीति (आपि-रहिते वृत्तेर्नाऽऽपि-भिन्न इत्यभिसन्धेः) । उच्यते । इह उप. वस. भवति । सोऽपि कल्पनामूलत्वाद् विवक्षितविग्रहः द्र. । तद् यथा । नञ् उत्तरस्य (बहु >) *साऽऽपि- इति मूलतः सतो नैकविक्रमः सकारलोपो नकारोपजनश्च स्यातामिति प्रथमः कल्पः (तु. अगोपा-) । 'आ(ऽऽपत्ताः) आपुयो-ऽनेनाऽनया वा' इति माध्यमिकधातुजलोपे रति *आऽऽपि- इति उप. इति द्वितीयः कल्पः (पावा २, २, २४) । 'अन्- (आपत्ताः) आपुयोऽनेनाऽनया वा' इति नञ्मात्रा-तिरिक्तस्य धातुजाऽज्ञस्य पूष. लोपे सति वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् इति कृत्वा नञ्मात्रस्य पूष. स्वरः प्रकृत्येति च तृतीयः कल्प इति दिक् (चरमश्चायं प्रकारः नापू. अपि द्र.) ।

२) तस. नञ्-स्वरः ।

वैप १-२६

०) सपा. अनापत्ता (आपधौ १६, १८, ७ वैश्वौ १८, १५ : २० हिश्रौ ११, ६, २९ च) < > अनापत्ताः इति पाभे. ।

१) विप. (क्षत्र-) । तस. नञ्-स्वरपवादः कृत्योकीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

२) नाप. । आबय्यं सन्नेव तदुयवशमनायेव नञ्-पूर्वत्वेन ध्राव्येत । °व इति पै. पाठः ।

३) विप. (इन्द्र-) । उप. आ ✓भी + कर्तरि इनिः प्र. (तु. पा ३, २, १५७) इति वा *आ-भय- (प्रास.) + मत्वर्थे इनिः प्र. (पा ५, २, ११५) इति वा ।

४) विप. (मृद- [रुद्र-]) । उप. आ-भञ्- (आ ✓भू + अच् प्र.) । एस्थि. माध्यमिकरेफोपजनः सुपा. । चन्त्यः ।

५) सपा. अनाभव < > अनामो (माश्रौ १, ६, १, ४। वाश्रौ १, ५, २, ४० च) < > आपश्रौ ६, ११, ३ भाश्रौ ६, १३, २ हिश्रौ ३, ७, ८६ ? अनाभव इति पाभे. । १) विप. (अग्नि-) । वस. ।

१) वै. BW. MW. °भू- इति ।

२) तस. नञ्-स्वरः । उप. १ आ-भू- यद्र. ।

३) विप. । उप. ? नाम-ग- ('नाम्ना गच्छति' नाम-मृदित्यर्थः) इति तत्त्वतः पर्येष्ट्यम् । कथमिति । मूको. बहुविकृतत्वेनो-पलम्भात् (तु. शोपा.) । यत्तु सा. अनामक- इति पठित्वेव वस. उप. = नाममृद- इति व्याचष्टे, तदसत् । तथा सति कपिपूर्वीयः स्वरः स्यात् (पा ६, २, १७३) । सपा. पै १५, ४, २ साम् अगतस्य इति पाभे. यच्छ्रूयते तेनापि सुगमो निर्वाह इति । Lanman अनास्माक- इति शोधप्रस्तावो विवृश्यः ।

अनामन^१- नाव शौ १२, ४, ५;
८; पै १७, १६, ६; ८.

अना(न-आ)मय^२- -?यः पै १६,
५, ७.

अना(न-आ)म(यु>)या^३- -वा खि
५, १५, ५?; शौ २०, १२९,
२०; -याः शौ ९, १३, १३-१८;
पै १६, ७५, ३-८.

अना(न-आ)मयत्^४- -यत् मा १८,
६; का १९, ४, २; तै ४, ७,
३, २; मै २, ११, ३; काठ १८,
९; क २८, ९; पै १०, १२, १;
१९, २२, १४.

अना(न-आ)मयित्नु^५- -स्तुभ्याम्
क १०, १३७, ७; शौ ४, १३,
७; पै ५, १८, ८.

अना(मक>)मिका- -काम् पै १७,
१५, ९.

अनामिन्^६- -मि क ३, ६२, ५१;
६, ८, ६; तै १, ५, ११, २;
मै ४, ११, १; काठ ४, १६.

अना(न-आ)मृण^७- -णः क १, ३३,
१.

अना(न-आ)मृत^८- -तम् तै ५,
२, ३, १; काठ ७, १२^१; २०,
१; २२, ६^१; क ६, २^१; ३१,
३; ३४, १^२; -तै तै ५, २, ३,
२; काठ २०, १; क ३१, ३.

अना(न-आ)यत्^९- -तः क ४४,
१३, ५; १४, ५.]

अना(न-आ)यतन्, ना^{१०}- -नः मै
३, ४, १०; ४, ७, ६; काठ
१०, ३^१; २६, ३; २८, ३;
३०, ७; ३४, ९; ३५, १८;
क ४१, १; ४४, ३; ४८, १६;
शौ ११, ४, १८; पै १६,
५८, ४; ५; -नम् मै ३, ४,
१०; ४, ७, ६; काठ २१, ८;
२६, ३; क ४१, १; -नाः तै ३,
१, १, २; ३; ७, १, ५, ४;
मै ३, ८, १; १०, ५^२; काठ
२४, १०; २९, १^३; क ३८, ३;
४५, २^४; -नानि काठ १२, ५,
-ने^५ मै १, ६, ११; ३, १, ४;
४, ४; ७, ७; ४, ५, २; ८, ५;
काठ ३५, १८; क ४८, १६.

अना(न-आ)युध^{११}- -धातः क ४,
५, १४; ८, ९६, ९.

अना(न-आ)रब्ध^{१२}- -ब्धः तै ६,
४, २, १.

अना(न-आ)रभ्य^{१३} तै १, ६, ८,
१^१; काठ ३२, ७५; ३६, ११.

अना(न-आ)रभ्यण^{१४}- -णः तै २,
६, ५, ६; -णः काठ २१,
८^१; -+णे क १, ११६, ५;
११८२, ६; ७, १०४, ३;
खि १, २, १; शौ ८, ४, ३; पै
१६, ९, ३.

अना(न-आ)रुद्ध- -द्धः पै १६, ७२, ६.

अना(न-आ)र्त, तर्ता^{१५}- -र्तः तै ३,
४, ३, ६; काठ १२ १०^२;
-तैम् पै ९, २२, २४; -र्ताः
तै ७, ५, १, ३; -ताम् काठ
३५, १९; क ४८, १७; -तैन
मै २, ४, १२.

अना(न-आ)र्त्ति^{१६}- -र्त्तै तै २, ६,
९, ३; ८; ३, १, ७, १; २,
४, २^३; ५; ७, ४, २, ४.

अना(न-आ)र्त्विजीन^{१७}- -नः काठ
२, १६०.) ।

^{१८} विप. (ओजस्- क्षत्र-) । उप. ✓नम् + ताच्छ्लिकः
णिनिः प्र. ।

^{१९} सपा. तैत्रा २, ४, ६, ४ अनामि इति पाभे. ।

^{२०} विप. (इन्द्र-) । वस. अन्तोदात्तः । उप. आ
✓मृण् + कः प्र. (पा ३, १, १३५) ।

^{२१} नाप. (मृशुनाऽनाक्रान्तः) देवयजन-देश-) । उप.
आ✓मृ + वतः प्र. ।

^{२२} सपा. तै ५, ६, ४, २ अमृतम् इति पाभे. ।

^{२३} उप. आ✓यम् + वतः प्र. ।

^{२४} सपा. मै २, १, २ आयुतनवत्तरः इति पाभे. ।

^{२५} पाभे. अनन्तो तै ५, १, ३, १ द्र. ।

^{२६} सपा. मै ४, १, ४ अनालभ्य इति पाभे. ।

^{२७} सपा. मै १, ५, १० अनालभ्य इति पाभे. ।

^{२८} सपा. अनातः <> अनातैन इति पाभे. ।

^{२९} पाठः? पपा. नावग्रहः । अ + (भावार्थे)
आ-मन्- (<आ✓मन्) इति वस. अन्तोदात्तः
(पा ६, २, १७२) इतीव च W., अ + आमन-
(✓अम् [रोगे] > आमि + भावे ल्युट् प्र.) इतीव च
L.R. द्र. ।

^{३०} तस. नन्-स्वरः ।

^{३१} अयं मुपा. अनामयन् इति मूको. स्थाने संस्कारमा-
न्नाद् धृनः । -यम् इति अस. द्वि१ सत् क्रि. द्वि२ इत्येवं
सुपठम् ।

^{३२} वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^{३३} अनामया इति मुपा. स्वरः शोधोपेक्षः ।

^{३४} नाप. (नैज्य- [१=अनामय-]) । उप. कृते तु. टि.
(✓आम् >) ✓आमि इति ।

^{३५} विप. (हस्त-) । तस. उप. इत्युच् प्र. (तु. पाठ ३,
१९) । नन्-स्वरापवादः कुर्योकीयः स्वरः तसं (पा ६

१३, ४. अना(न-आर्य>)र्या- -र्या प २, ३१, २. अनार्य- -र्यम् पै २० ६१, ७ अना(न-आ)र्यै ^१ - -याणां शौ ११, १, ३३; पै १६, ९२, ३; -याय मै ४, ८, ३१. अना(न-आ)लब्ध, ब्या ^२ - -ब्धम् तै ६, ३, ५, २; -ब्धा ^३ काठ २४, ३; क ३७, ४. अना(न-आ)लभ्य ^४ मै १, ४, १००; ४, १, ४ ^५ ; ५, ६; काठ २७, ६; ३१, ३०; क ४२, ६; ४७, ३०. अना(न-आ)लम्बु(क>)का ^६ - -का काठ ३५, १८४. अना(न-आ)लम्भु(क>)का- -का क ६८, १६४.	? अना(न-आ)लेष्ट ^७ - -शे तै ५, १, ५, ५. अना(न-आ)वयस् ^८ - -याः शौ ७, ९५, ३. अना(न-आ)वि(ठ>)द्धा ^९ - -द्धया क ६, ७५, १; मा २२, ३८; का ३१, २, २; तै ४, ६, ६, १; मै ३, ११, ३; काठ ४६, १; पै १५, १०, १. अना(न-आ)वृत् ^{१०} - -वृत् क १०, ९५, १४. अना(न-आ)वृत्(त्त>)त्ता ^{११} - -त्ताम् शौ १५, ६, १९. अना(न-आ)व्या(ध>)ध्या ^{१२} - -धाम् शौ १४, १, ६४; १८, १, १२. अना(न-आ)वस्क ^{१३} - -स्काय	तै ३, १, ५, १; ६, १, १०, ३; ३, ८, ३. अना(न-आ)वस्क ^{१४} - -स्कः शौ १२, ४, ४७; पै १७, २०, ७. अना(न-आ)शस्त ^{१५} - -स्ताः ११, २९, १; २, ४१, १६; शौ २०, ७४, १. अना(न-आ)शीर्क ^{१६} - -क्षेण तै १, ६, १०, ४. अना(न-आ)शीर्दा ^{१७} - -र्दाम् क १०, २७, १. अना(न-आ)शु ^{१८} - -शवः क १, १३५, ९; ८, १, १४; शौ २०, ११६, २; -शुः लि ५, १३, ६; -शुना क ६, ४५, २; -शोः क १०, ३९, ३. अनाशुमवन्ति ^{१९} काठ २३, ३ ^१ .
--	---	---

^१) तस. नञ्-स्वरः ।

^२) सपा. तै ६, १, ७, ५ अयद्धा इति, मै ३, ७, ६ अय-
दया इति च पाभे ।

^३) पाभे. अनारभ्य काठ ३२, ७ द्र. ।

^४) पाभे. अनारभ्य तै १, ६, ८, १ द्र. ।

^५) सपा. तैत्रा ३, २, ४, ३ अनुपस्पृश्य इति पाभे ।

^६) सरव. कृते तु. डि. अ-क्षोभुक- । उप. <आ
(र>)क(म्भु>)म्ब द्र. ।

^७) सपा. °लम्बुका<>°लम्भुका (तैत्रा ३, ७, १, ९
च) इति पाभे ।

^८) अन्-आ° (वैतु. पपा. अना-ले°) इति कृत्वाऽर्थ-
भावे अस. (=प्रासाऽभाव-) अन्तोदात्तश्च । उप. आ
✓(रि>)ञिश् (प्रसने) + कर्मणि घञ् प्र. यादि-स्वरश्च
(तु. BW; वैतु. भा. वि. सत् अत्पोभावे धा. वृत्ति-
रिति, सा. पपा. अनु अना- [अन्न-] + लेश- [षस.] इति) ।

^९) विप. (शेप-) । उप. आ-वयस्- इति विप. वय. यत्र
उप. इवयस्- (भाप. [प्रजन-] <✓वी) इति ।

यतु WI. आकारान्तं प्राति, निरदेशि तदप्रमाणम् ।

^{१०}) वस. अन्तोदात्तः ।

^{११}) उप आ ✓व्यध् + भावे घञ् प्र. ।

^{१२}) अन° इति पाठः ? यनि, दोधः (तु. मूको.) ।

^{१३}) उप. आ+वश् + भावे घञ् प्र. कुत्वञ्च (पा ७,
३, ५२) ।

^{१४}) विप. ([आशीरहित-, निष्कल-] यज्ञ-) । सस्व. कृते
अ-चर्मक- डि. द्र. । अयस्मपादित्वञ्च डसं. (पावा १,
४, २०) तेन पदत्वाद्भुत्वं भत्वादिसर्जनीयाभावश्च ।
यतु भा. नञ्सुभ्याम् (पा ६, २, १७२) इत्यन्तोदात्तत्वमाह
तद् भ्रान्तमिव स्यात् ।

^{१५}) विप. उप. आशिर्- + ✓दा 'दाने' (तु. षष्ठो मन्त्रः,
अ ८, ३१, २ प्रमृ., वै [=आशिर्-], सा. WAG [१. ३८]
BL GRV.; वैतु. PW. प्रमृ. आशिस्- इति) ।

^{१६}) अर्थः व्यु. च ? तस. चार्वादित्वम् डसं. तेन नञ्-
स्वरापवादोऽन्तोदात्तो भवति (पा ६, २, १६०) । उप. =क्षिप्र-
इति च =अश्व- (क १, १३५, ९) इति च कृत्वा GW. प्रमृ.
अन्-आशु- इत्यवग्रहः । उप. आशु- = अशन- [भोजन-]
इति कृत्वा < ✓अश्व 'भोजने' इति वै., [पक्षे] सा.
(क १, १३५, ९); अ-नाशु- (नाश-रहित-) इति सा.
(क १०, ३९, ३) ।

^{१७}) पाठः ? अनु (पश्चात्) + *आ-शुच्- > प्रास.
*अन्वा(नु-आ)शुच्- (पश्चात् तापग्राहिन्-) > *अन्वाशुग्
✓अ- > *अन्वाशुग् अवर्- > -वन्ति > नैप्र. यनि. इति
मतम् ।

?अनाशुरश्चायामी^१ शौ २०,
१२८,१०.

?अनाशुरश्च आयामी^२ खि ५,१३,
६.

अना(न-आ)श्चस्^३ - -श्चान् तै १,
६,७,३;४^४.

अनाष्ट- -ष्टः प १०,२,५; -ष्टम्
पै ५,२८,२.

अना(न-आ)स्^५ - -नासः ऋ ५, २९,
१०.

अनासिक्^६ - -काय तै ७, ५,१२,१;
काठ ४५,३.

अना(न-आ)स्क(न्)न्ना-
न्ना^७ काठ १२,१३.

?अनास्त^१ पै ७,८,९.
अना(न-आ)स्थान^२ - -ने ऋ १,
११६,५.

?अना(न-आ)स्माक्^३ - -कः शौ
१२,५७,५; -कम्^४ शौ १२,
५७,४.

?अनास्य^५ - -स्यौ क २,१.
अना(न-आ)स्त्राव^६ - -वम् शौ २,
३,२; पै १,८,२; १२,३३, १४;
५७,१६;२०,३३,८.

अना(न-आ)हत^७ - -तः पै २, ३१,
४.
अनाहत-शी(र्विन्)र्णी^८ - -र्णी
तै ३,२,५,१.

अना(न-आ)हित^१ - -तः मै १,
६,४.

अनाहिता(त-अ)ग्नि^२ - -ग्निः
काठ ६,७;८, ११; क ४ ६; ७
८; -ग्नेः काठ २,१५.

?अना(न-आ)हुत^३ - -तम् पै ६,
१४,१.

अना(न-आ)हुति^४ - -तिः तै ५,
४,३, २; -तिम् ऋ १०, ३७,
४;६३,१२; पै १७,२५,७;८.

अनिखात, ता^५ - -तः काठ ३७,
१६; -ता^६ मै ३,८,९.

अनितभा^७ - -भा ऋ ५,५३ ९.

अ-निधाय^८ मै १,६,६.

१) अना(न-आ)शुर अश्वः (।सु-आयाम->।
स्वायामिन्->) स्वायामी (प्र१) इति त्रि-पदः शोधः
(तु. टि. ?श्वाशुरश्चायामी ; वैतु. BW. अनाशुरश्चो-
श्यामी इति)। सपा. शोधौ १२,२१,२ अनाशुरश्चायामी
इति पाठे।

२) तस. नञ्-स्वरः। उप. ✓ अश(भोजने) + क्वसुः प्र.
(पा ३,२,१०१)।

३) विप. (।मूक-। दस्यु-)। बस. अन्तोदात्तः। उप.
आस्- [=आस्थ- (तु. ।सकक्षम्) मृध्वाचः इति; वैतु.
वै. अनु- (<✓अन् 'प्राणने') Gri. अ-नास्- इति]।

४) विप.। वप. अन्तोदात्तः (पा ६,१,१७२)। उप. यश.।

५) पाठे. अनुधिक्षका द.।

६) पाठः ? अना(न-आ)स्त- > -स्तम् (यज्ञम्) इति
शोधः संबन्धश्च द.।

७) विप. (समुद्र-).।

८) तस. नञ्-स्वरे प्राप्ते चार्वादिषु उंसं. अन्तो-
दात्तः (पा ६,२,१६०)। उप. (अस्मद्->) अस्माक-
+अणप्र (पा ४,३,२)। यद्वा अस्माक- (यज्ञ-) इत्यतः प्राति.
भावे अणि प्र. उप. निष्पन्ने सति बस. अन्तोदात्तः (पा ६,
१,१७२) इत्येवं सुवचतरं द.।

९) सपा. पै ३, ३०, ४; ५ ?सास्माकम् इति
पाठे.।

१०) वास्तविकः पाठे. वा अनश्रु- इत्यत्र (यद.) प्रामा-

दिक्रविकारमात्रं वेति विमृश्यताम् (तु. संटि.)। प्रथमे
कल्पे अ-नाम्य- इत्येवं पदविभागः स्यात् अन्-आस्थ-
इत्येवं वेत्यपरो गवेषणाहो विषयः।

११) विप. (।आस्त्रावाणाम् अतीसारादीनां निवर्तक-।
उत्तम-भेषज-)।

१२) तस. नञ्-स्वरः। उप. यश.।

१३) विप. (।अप्रतिबद्धप्रारम्भा-। वाच्-)। बस. पूष.
प्रकृतिस्वरम्। उप. शीर्विन् + ङीप् प्र. उपधालोपश्च
(पा ४,१,२८; ६,४,१३४)।

१४) बस. पूष. प्रकृतिस्वरः। अनु-आहि^१ इत्येवं तस. नञ्-
स्वरं (पा ६,२ २) स्वरतः समाने संभवत्ययि यदसौ नोररीकृतम्
तत्र नञः क्रियायैरूपगुणप्रतिषेधे वर्तमानाया मुख्याया वृत्तेः
क्रियावतः पशवयवस्याऽऽहितेत्यस्य समासान्तरोपसर्जनीभावे
सति बाधो मा भूदित्येतद् बीजं द.। अर्थनित्यत्वेन
परीक्ष्यगाल लक्ष्यलक्षणानामित्यभिसन्धेः।

१५) पाठः ? अना(न-आ)हतम् इति शोधः। स्वयमना-
हतः सन्नन्यस्य सर्वस्याऽवध्यस्यापि सनो भक्षकः (तु. पै
३,२७,२) इत्येवं प्रकरणसंगतेः।

१६) पाठे. अगर्हमितम् काठ २५, १० द.।

१७) ननदी-विशेष-। पपा. नावग्रहः। तस. नञ्-स्वरः।
उप. हत-भा- (बस.) इति पदविभागकल्पना व्यु-
त्तिमत्तमात्रतया शृण्वेत।

१८) उप. नि ✓धा + क्त्वा > ल्यप् प्र.।

†अनि(न-इ)धम्^१ - धमः क २.
३५, ४; १०, ३०, ४; तै २, ५, १०,
२; शौ १४, १, ३०; पै १८, ४, ६;
-धमाम्? मै ४, १२, ४†^२.

अनि(न-इ)त^३ - तस्य क १, १५०,
२.

अ-निन्दा^४ - न्दाः शौ ११ १०, २२;
पै १६, ८७, २.

अ-निन्दा^५ - न्दाः क २, ८२, ४;
-न्दा क १, १८०, ७.

अनि(न-इ)न्द्, न्दा^६ - न्दम् क ७,
१८, १६; -न्दाः क १, १३३,
१; ५, २, ३; १०, ४८, ७;
-न्दान् क १०, २७, ६; -न्दाम्
क ४, २३, ७.

अनि(न-इ)न्दिग्र- -याः पै १६,
७६, ९†.

†अ-निपद्यमान^७ - नम् क ११,

१६४, ३१; १०, १७७, ३; मा
३७, १७; का ३७, ३, ४, मै ४, ९,
६; शौ २, १५, ११९; पै १६,
६८, १०.

अ-निवद्ध^८ - द्दः क १४, १३, ५;
१४, ५।

अ-निवाध^९ - धे क ३, १, ११;
[५ ४२, १७; ४३, १६]।

अ-निभृष्ट, घा^{१०} - ष्टः क १०, ११६,
६; शौ १९, ६०, २; -ष्टम् मा
१०, ६; का ११, ४, २; तै १,
८, १२, १; मै २, ६, ८; ४,
४, २†; पा; काठ १५, ६; -ष्टाः
तै १, ८, १२, १†.

?अनिभृष्ट-तविषि^{११} - षिः क २,
२५, ४; ५, ७, ७.

अनिभृष्ट-तेजस् - जाः काठ १८,
१६; क २९, ४.

†अ-निमान^{१२} - नः क १, २७, ११; ६,
२२, ७; कौ २, १०१४; जै ४, ९,
५; शौ २०, ३६, ७.

अ-निमिष^{१३} - मिषा^{१४} क ३, ५९, १;
७, ६०, ७; तै ३, ४, ११, ५†;
काठ २३, १०; ३५, १९; क ४८,
१७.

१अ-निमिष^{१५} - षम्^{१६} क ५, १९, २;
७, ६१, ३.

†२अ-निमिष^{१७} - षः क १०, १०३,
१; मा १७, ३३; का १८, ४, १;
तै ४, ६, ४, १; मै २, १०, ४;
काठ १८, ५; क २८, ५; कौ २,
११९९; शौ १९, १३, २; पै ७,
४, २; -षम्^{१८} क १, २४, ६;
-षाः क २, २७, ९; -णेण क
१०, १०३, २; मा १७, ३४;
का १८, ४, २; तै ४, ६, ४,

१) विप.। बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)।
उप. यद्,।

२) पाठः? धम् इति शोधः (तु. सपा. क २, ३५, ४)।
अस्मै इति पपा. (तु. संटि.) यः पाभे. भवति सोऽपि
शोधः।

३) तस. नञ्-स्वरः। उप. यद्,।

४) विप. (अश्विन- सोम-)। तस. उप. ण्यदन्ते
कृति कृत्योक्त्यः स्वरः (पा ६, २, १६०)।

५) विप. [(इन्द्रमगणयत्- तु. या ३, १०), अनैश्वर्य-
द्रुहः, शत्रु- प्रभृ.]। बस. अन्तोदात्तः।

६) सपा. शौ ९, २, १० निरिन्द्रियाः इति पाभे.।

७) अनिपद्य^१ इति मुपा. स्वरतः शोधार्हः (तु. सपा.
क प्रभृ.)।

८) विप., भाप. [बाधाराहित्य-, स्वातन्त्र्य- (तु. सा.
[क ५, ४३, १७], GW. प्रभृ.; वैत. वै. सा. विप. इति
च उरु- इति नाप. इति च [तु. स्वरः, Ksauer KZ
२७, १५])। बस. अन्तोदात्तः। उप. नि✓बाध्+भावे
घञ् प्र.।

९) विप. (इन्द्र- प्रभृ.)। उप. < नि✓भृप्

‘द्विसायाम्’ (वैतु. PW. GW. प्रभृ. < नि✓अंग,
इति, उ. म. < नि✓अभृज् इति च)।

१) पाभे. अनाष्टाः मा १०, ७ द्र.।

२) विप. (क्रमु-, ब्रह्मणस्पति-)। बस. पूष. प्रकृतिस्वरम्
(तु. टि. अनाहिताग्नि- यत्रयया दिशा तस. नेह लब्धादरः)।
?अनिभृष्टविषिः इति शोधः संभाव्येत।

३) विप. (अभि-, इन्द्र-)। बस. अन्तोदात्तः। उप.
नि✓मा (माते) + ल्युट् प्र.।

४) तृ१ सत् प्रयोगतः क्रिवि. द्र. (तु. GW. MW.
वैतु. PW. < १अ-निमिष- (=नाउ.) इति मन्वानो विश्वश्यः
[तु. NW.)।

५) उप. कर्तरि कः प्र. इति तृ१ = द्वि३ इति च कृत्वा
देव-पर्यायत्वेन यद् भा. विकल्पेन व्याचष्टे तत् किल्लक-
लनाऽव्यभिचरितं द्र.।

६) द्वि१ सत् वा. क्रिवि. द्र.। °मिष्- > एतद् रूपम्
इति प्रतिपन्नौ GW. NW. च विन्त्यौ द्र.। प्रयोगतः
एतत् क्रिवि. भवतीत्यभ्युपगमसामान्ये सति नापू. न.
द्वि१ अनुमिद् इत्याकारकं स्यान्न यनि. इत्यनुपपत्ति-
दर्शनादिति दिक्।

१; मै २, १०, ४; काठ १८,
५; क २८, ५; कौ २, १२००; शौ
१९, १३, ३; पै ७, ४, ३.

अ-निमिषत्- -वदभिः ऋ ११,
१४३, ८ (६, ८, ७); -वन्तः
ऋ १०, ६३, ४.

†अ-निमेष- -वद् ऋ १, ३१, १२;
१६४, २१; मा ३४, १३; का
३३, १, ७; शौ ९, ९, २२; पै १६,
६७, १२.

१अ-नि(रुइ)र- -रेण ऋ ४, ५, १४.

२अ-नि(रुइ)रा- -राः ऋ ८,
४८, ११; मा ११, ४७; का १२,
४, ११; मै २, ७, ५; काठ १६, ४;
-राम् ऋ ७, ७१, २; ८, ६०, २०;
१०, ३७, ४; खि ५, २१, ३; मा
१२, १०५; का १३, ७, ४; तै ४,
२, ७, २; मै २, ७, १४; काठ १६,
१४; क २५, ५; शौ २०, १३५, १३;
पै १७, २५, ७; ८.

अ-निराधान- -नाय काठ ८, १०; क
७, ६.

अ-निरा(र-आ)हित- -तः शौ १२,
२, ३५; ३६; पै १७, ३३, ६.

अ-निरुक्त, क्ता- -क्तः तै ७,
४, २, ३; मै १, १०, ५; ११,
९^{१५}; ३, ६, ५; ४ १, १०^१;
काठ १२, ९; १४, १०^२; २०,
५^१; २४, ८; २६, १^६; २८, १०;
३३, ४; ३५, २०; क ३१, ७^१;
३८, १; ४०, ४; ४५, १; ४८,
१८; -क्तम् तै ६, २, ७, ३; मै
३, २, ५^१; ४, ६; ८, ९; ४, ८,
६; काठ ६, ५; ९, १५^१; १६;
२९, ४; ३२, १^३; क ४, ४; ४५,
५; -क्तया मै ३, ६, ५; ४, ८,
६; -क्ता काठ १२, ९^{१५}; -क्ताः
मै ३, ४, ६; ८, १०^{१६}; काठ १४,
१०^{१७}; -क्तानि काठ २१, २^१;
क ३१, १७^३; -क्ताम् तै २, ५,
७, ३; काठ ३६, १३.

?अ-निरुक्तसामन्- -मा काठ
१४, १०.

अ-निर्कृतिगृहीत- -तम् मै ४,

३, १.

अ-निर्घात- -ताय तै ३, १, ८, ३;
२, ४, २; मै ४, ४, ४.

अ-निर्दाह- -हाय तै २, ३, ६, २;
७, ४; मै २, ३ ७; ३, ३, ३;
४, १, ९; काठ १२, ५; ३१, ७;
क ३०, २१; ३१; ३१, ७१, १८१.

अ-निर्दाहक- -कः मै १, ४, ८; काठ
३२, ४.

अ-निर्दिष्टभाग- -गः तै २, २,
४, ६.

अ-निर्मर्ति- -गाय मै १, ८, ५, २,
३, १^२; ४, ३, ६^३; ४, १; काठ १२,
५; ८; १३; २४, १०; क ३७, ७^१;
३८, ३.

अ-निर्याच्य- तै ५, २, ३, १; मै ३,
१, ३, २, ३; काठ २०, १; ३०, ९;
क ३१, ३.

अ-निर्वाह- -हाय मै ४, ८, ५.

अ-निर्वर्त्य- -र्त्यः काठ २८, ८;
क ४०, ८.

अ-निर्हृत-> आनिर्हृत- -तेभ्यः

१) तस. नन्-स्वरः । उप. यद. ।

२) अनिमिषत् टि. द्र. ।

३) विप. (वचम्-). वस. अन्तोदात्तः । उप. <इरा-
यद. ।

४) उप. भाप. (अन्न-बलायभावः, आर्ति-). ।

५) अनिरा अमीशः (माश ६, ४, ४, १६ च) >
सपा. तै ४, १, ४, ४; ५, १, ५, ९ अमतीः, अरातीः इति
पामे. । १) उप. = अनिराधान-यद. ।

६) उप. <निर- आ/या ।

७) सपा. अनिरुक्तः <> अनिरुक्ताः <> तां १८,
६, ८; ९ अनिरुक्तम् इति पामे. ।

८) निरुक्तः इति पाठः यनि. शोधः ।

९) सपा. अनिरुक्तः <> अनिरुक्तम् इति पामे. ।

१०) सपा. अनिरुक्तः <> अनिरुक्ताः इति पामे. ।

११) सङ्गत सपा. मै १, ९, ७ अप्रयुक्तम् इति पामे. ।

१२) सपा. तैत्रा १, ८, ५, ५ अनिरुक्तया इति पामे. ।

१३) यनि. मुपा. चिन्त्यो भवति । निरुक्त-सामन्-यद.।
इत्यस्याऽनलः प्राति. एव प्राकरणिकत्वात् (तु. मै १,
११, ९) ।

१४) उप. तृस. निर्कृति-गृहीत- इति ।

१५) उप. निर्/वृह + भावे घञ् प्र. ।

१६) यक. सपा. काठ १९, ४; ५; २०, ५; २१, ३
अनुदाहाय इति पामे. । १७) तु. टि. अ-क्षोषुक- ।

१८) उप. निर्/मृज् + भावे घञ् प्र. ।

१९) सपा. मै ३, ७, ७ अप्रदाहाय इति, काठ २४, ६
अनुदाहाय इति पामे. ।

२०) उप. निर्/वृह + भावे घञ् प्र. ।

२१) सपा. मै ४, ७, ४ इन्द्रियवान् इति पामे. ।

२२) विप. > नाप. (हृद-). स्वार्थे अण् प्र. (तु.
PW. प्रमृ.; वैतु. सा. [का.], उ. म. च गस. <आ-निर
✓हन् [गती] इति १, सा. [तै.], धा. हिंसायै वृत्तिरिति
कृत्वा वस. इति ?) ।

मा १६, ४६; का १७, ७, ५; तै ४, ५, ९, २; मै २, ९, ९ ^५ ; काठ १७, १६; क २७, ६.	क १०, ८९, ४; कौ १, ३३९; जै १, ३५, ८.	काठ ३५, १८; क ४८, १६.
१ अनिल-, २ अनिल- ✓ अन् द्र.	अ-निःशस्त ^१ - -स्ताः ऋ ४, ३४, ११ ^६ .	॥अनि(न-इ)ष्टक ^२ - -कं तै ५, ४, १०, ३ ^१ ; मै ३, ४ ५; काठ २२, २.
अ-निविशमा(न>)ना ^३ - -नाः ऋ ७, ४९, १.	अ-निषङ्ग ^४ - -ङ्गाय क १, ३१, १३.	अ-निष्टक ^५ - -क्यम् काठ २४, ५; क ३७, ६.
अ-निवीर्य ^६ - -र्यः काठ २७, ९.	अनि(न-इ)ष(व्य>)व्या ^७ - -व्याः क १०, १०८, ६	अ-निष्टृत ^८ - -तः ऋ ८, ३३, ९; मा २७, ४; ७ ^६ ; का २९, १, ४; ७ ^६ ; तै ४, १, ७, २; ३; मै २, १२, ५ ^१ ; काठ १८, १६ ^२ ; क २९, ४ ^३ ; कौ २, १०४८†; शौ ७, ८७, ३ ^४ ; †२०, ५३, ३; ५७, १३; पै ३, ३३, ७.
अ-निवृत ^९ - -तः ऋ ३, २९, ६.	? अ-निषिञ्चनः ^{१०} पै १५, १५, ९	॥अ-निष्टय- -ष्टयः काठ ७, १३ ^१ ; क ६, २ ^१ .
†अ-निवेश(न>)ना ^{११} - -नाचाम् ऋ १, ३२, १०; पै १३, ६, १०.	अ-निषित ^{१२} - -तत् मै ३, १६, ५; काठ २२, १५.	॥अनि(न-इ)ष्टवा ^{१३} काठ १२, ७ ^१ ; ३५, १७; क ४८, १५.
अ-निशित, ता ^{१४} - -तः मा १, २९; का १, १०, १; काठ ३१, १४; -तम् ऋ २, ३८, ८ ^० ; २, ९६, २ ^१ ; तै ४, ७, १५, ४ ^२ ; -ता ^{१५} मा १, २९; का १, १०, १; -ताः ^{१६} मै ४, १, १२ ^३ ; काठ १, १०, ३१, ९ ^४ ; क १, १०; ४७, १ ^५ .	अ-निष्कृत ^{१७} - -नः पै ३, ३३, ४ ^६ ; -†तत् ऋ ८, ९९, ८; ९, ३९, २; कौ २, २४९; जै ३, २१, १४.	?अनिस्तूषामि पै १७, १४, १.
†अ-निशित-स(र्ग>)र्गा ^{१७} - -र्गाः	॥अनि(न-इ)ष्ट, ष्टा ^{१८} - -ष्टः काठ ३५, १७; क ४८, १५; -ष्टम् तै ६, ६, २; -ष्टाः तै २, ६, १, ५; -ष्ट्यः काठ ५, ४; ३२, ४; -ष्ट्य	अ-निहत्य ^{१९} शौ १२, ३, ४८; पै १७, ४०, ४.

१) आनुह^१ इते पाठः? यनि. शोधः ।

२) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद. ।

३) विप. (काष्ठा-) । बस. अन्तोदात्तः । उप. नि

✓विश् + अधिकरणे ल्युट् प्र. ।

४) उप. कृते निशिता- टि. द्र. ।

५) शोधः सस्थ. वरुणः टि. द्र. ।

६) न. द्वि सद् वा. किवि. द्र. ।

७) तु. टि.? अ-निषित- ।

८) सपा. °ता (काथौ २, ६, ४१ शुअ १, ९० च)

<> °ताः (आथौ २, ४, २ प्रभृ. च) इति पाठे. ।

९) विप. (२अप्-) । बस. पूष. प्र. प्रतिस्वरम् । उप. यद. ।

१०) विप. (कभु-) । उा. निर(<>म्) ✓शेस्

+ षतः प्र. ।

११) इह श्रूयमाणं रूपम् प्र३ (तु. सजोषसः सूरयः

क ४, ३४, ९ प्रभृ.; वैतु. GW. सं३ इति निःसारं द्र.) ।

१२) विर. (यज्यु-) । बस. अन्तोदात्तः । उप. नि

✓(स>)षञ् + घञ् प्र. कुलं च ।

१३) विप. (तन्-) । तस. उा. तत्रसाधवीयः यन् प्र. नञ्-

स्वरपवादोऽन्तोदात्तः (पा ४, ४, ९८; ६, २, १५६) ।

०) पाठः? वस्तुतः पूर्वमन्त्रस्य यः एषा इत्युत्तरार्धौ भवति सोऽस्य मन्त्रस्य पूर्वाथं रयात् । अनि-षेचनं चक्रुषी इत्यनेन शोषितपाठेन तृतीयेन पादेन च तस्य मन्त्रस्य गायत्र्या छन्दसा पूर्तिः स्यादिति विचार-यन्तु सुधियः । एवं तावदिह तस. नञ्-पूर्वः । उा. <नि✓(सि)>षिच्>नि-पेचन- इति यद. ।

०) पाठः? अ-निशित- >-तम् इति शोधः (तु. सपा. तै ४, ७, १५, ४ संदि. च) ।

५) सपा. °ष्कृतः <> °दृतः इति पाठे. ।

५) विशेवि । बस. अन्तोदात्तः । उप. इष्टका- ।

१) तस. । कृत्योक्तीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) उप. निट्बर्थ- यद. ।

१) विप. (अग्नि- इन्द्र-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. <नि + ✓रुट् 'हिंसायाम्' [तु. प१। (मा., शंपा. [शौ ७, ८७, ३], W. GW., WAG. [१, २१], ORN. प्रभृ. [तु. टि. नि✓ष्टु>नि-ष्टुर-] ; वैतु. प१। [ऋ; शौ. च], अप्रा. २, ८६ : नि-स्तु° इति ?)] ।

६) सपा. शौ ७, ८९ १ अमर्त्यः इति पाठे. ।

५) उप. <नि✓इन् ।

अनीक- -कः पै ४, २४ ७; -कम्
 क १, ११३, १९; ११५, १;
 १२१, ४; १२४, ११; १६८, ९;
 २, ३५, ११; ३, ३०, १३; ४, ५, ९;
 १५; ११, १; १२, २; ५, २;
 १; ४८, ४; ७६, १०; ६, ४७,
 २८; ५१, १; ७, १, ८; ९;
 ८८, ३; ८, ९६, ९; १०, २;
 ६; ३, ३; ४३, ४; ४८, ३;
 ६९, ३; मा ७, ४२; ८, २४६;
 १२, ४६; २९, ५४; का ८, १७, १;
 ९, २, ३; ४, २६; १४, ४, ९;
 तै १, ४, ४३, १; ४५, १६; २,
 ३, ८, २, ४, १४, ४; ४, ३, १३, १;
 ६, ६, ६; ६, २, ३, ११०; मै
 १, ३, १७, २११; २, १, १०१; ३,
 १६, ३१; ४, १४, ४; काठ ४,
 १; १३; २२, ५; ६; ८, २९, ३;
 ४६, १; क ३, ७; ११६; ३४, १;
 ४५, ४६; कौ २, ११०२; ३,
 ५, ३; जे २, ४, ६; शौ ४, २७,
 ७६४; ६, १२५, ३; ७, ३७,
 १६; १३, २, ३४६; ३५; २०,
 १७, ४; १०७, १३; १४; पै

४, ३५, ७; १५, ११, ७; १२,
 ४०; १६ १५१, ५; १८, २४,
 १; २; २५, ७; -का ३,
 १९, ४; ४, २३, ७; -कात् पै
 ८, १३, १११; -कानि मै २, १,
 १०१; -कै ४, ५८, ११; ६,
 ४७, ५; ७, ४, ३; ८, ७४,
 ४६; १०२, १३; ९, ९७, २२;
 खि ५, ५, ८०; मा १७, १९१;
 २०, ३६; का १९, १, १२१;
 २२, ४, १; मै ३, ११, १; काठ ३८,
 ६; ४०, ७; १४; फौ १, १३;
 ५३७; २, १२०; फौ १, २, ३;
 ५५, ५; ४, ३, ४; ६, ५; -कै न
 ४ २, ९, ६; मा ५, ३४; का
 ५, ८, ५; तै १, ३, ३, १; फौ
 ३, १३, २; ६, १, ५; मै १,
 २, १२; १००, ५०; १४ ५; ३,
 ९, ५१; फौ १०, ५; ११,
 ४; काठ २, १३; २१, १३; ३५,
 २००; ३६, ८०; क २, ७; ४८,
 १८१; -कै ७ ४ ८, २०,
 १२; -फौ: क १३, १, १५;
 ५४, १; ४, १०, ३; ७, ८,

५; मा १५ ४६; का १६, ५,
 २८; तै ४, ४, ४, ८; मै ४, १०,
 २; ५; ११, ४६; काठ २०, १४;
 कौ २, ११२९; पै ४, २७, ६.
 [क-चतुर्, ज्योतिष्, तिम्, शत, ४].
 नि, द्वि, पुर्, चहत्, शत, ४].
 पानीक-त्वा- -त्वाय मै १, १०,
 १४; काठ ३६, ८.

अनीक-व- -वते मा २४, १६;
 २९, ५९; का २६, ४, १; ३१,
 ७, १; तै १, ८, ४, ११; ५, ४,
 ५, ४०; ५, २४, १; मै १, १०,
 १; २, १, १०१; ३, १३, १४;
 काठ ९, ५; ४८, ३; क ८, ८१;
 -वन्तम् खि ४, १४, १; -वान्
 तै ५, ४, ५, ४०.

अनीक-शस् (:) शौ ५, २१, ८;
 ९; ६, १०३, ३; पै १९, १८,
 १०.

पानीक-न-ई जान- -न: मै १, ४, ६;
 ४, ८, ६; -नम् तै ६, ६, ७, ३;
 -ने मै ४, ८, ६.

अनीड(क) - -ड: क १०, ५५,
 ६; कौ २, ११३३.

१) नाप. पुं. न. (मुख, गण, ज्योतिष्, रूप,
 आयुध-प्रम्.)। व्यु: ? <✓ अन् + ईकन् प्र (पाउ ४,
 १७)। नित्स्वर: (पा ६, १, १९७)। यदा तस. रयाद् नप्-
 स्वर: (पा ६, २, २)। उप. च (नि)नी + क- (<अक-
 <✓ अक्, न्च (तु. प्रतीक-प्रम्.))। अथवा, नाप. कल्पे
 नञोऽभावे सति नि इत्यस्य स्थाने अन् इति द्र.। तथा
 च सति समाननिष्पत्तेः अन्क- इत्यस्मात् प्राति.। विवेचन-
 प्रयोजनः ऊ>ई इति वर्णपरिणामः। अथापि वा
 नाप. एव कल्पे नञभावे सति नि इत्यस्य स्थाने
 ३°अन् (यद्र.)। माध्यमिक ईकार उपजनः (तु. सम्-
 ई-कु-)। अन्तःस्तदेव उप. ✓अक् (दशने)
 इत्येतानामिसंबद्धं स्यात् पूष. च सप्तमीप्रकारकम्
 (२°अन्->) अन् इति रूपं सद् दीर्घा-भूतं
 स्यादित्यपीहानियुक्तानामूहः द्र. (तु. WW. १, १२, ६,

१६९)।

१) सपा. अनीकम् <> अनीके इति पामे.।

१) सपा. मै ३, ८, १ काठ २५, १ शूङ्गम् इति पामे.।

४) =सपा. वैताश्री ९, २। तै ४, ७, १५, ४ मै ३, १६, ५
 काठ २२, १५ आयुधम् इति पामे.।

१) सपा. शौ ९, ४, ८ ककुत् इति पामे.।

१) सपा. °कात् <> °के इति पामे.।

१) सपा. वृहन्, अनीके इत्यस्य स्थाने कौ १, ८९ जै
 १, ९, १ वृहदनीकः इति पामे.।

५) सपा. तैत्रा १, ६, २, ७ मुखेन इति पामे.।

१) भावे त्वः प्र. तत्स्वरथ।

१) तस. नम्-स्वरः। उप. यद्र.।

५) =सुपर्ण-। यत्तु वै. सा. प्रम्. उप. आश्रयपर्यायतया
 पर्यन्तः वस. अत्राहुः, तन्न। तथा सत्यन्तोदात्तापत्तेः

अनी(न-ई)शान^१ - नः तै ६, २, ५, १; मै १, ७, १.

अनी(न-ई)द्वार^२ - राः शौ १२, ३, ४२; पै १७, ४०, २.

?अनीहतम् पै २०, ३८, ३.

अनु^३ ऋ १, ६, ४०; १०, १२^४; १५, ५; २५, १६; ३३, ११०; ३७, ९; ३८, ११^५; ४४, १०; ४६, १४^६; ४९, ३^७; ५०, ३^८; ६^९; ५७, २^{१०}; ७१, ६; ८०, ११-१६^{११};

८^{१२}; ९; ८२, ३^{१३}; ८४, १०-१२^{१४}; ८८, ६; ९५, ३^{१५}; ११३, १३; १२०, ११^{१६}; १२१, ३; ७; १२६, ३; ५; १२८, १^{१७}; १३६, ५; १३८, ३^{१८}; १४१, ३^{१९}; ९^{२०};

(पा ६, २ १७२) । यथा त्वेतत् उप. सरूपादाश्रयपर्यायात् नाप. विविक्तं सत् सुपर्ण- [आदित्य-] इत्यस्य विप. इति संभाव्येत । तस्मिन् उप. विप. सतीह तस. भवतु न वस. इति तु तत्त्वम् ।

^१) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्. ।

^२) = २*अनु- इति रूपं प्रयोगतः द्वि१ किवि. च सद् उवा नि. योगमुपेत्यैकत्वमिवापन्नमिति मतं भवति ।

^३) स्वधाम् इति द्वि. युक्तो लक्षणे कप्र. (पा १, ४, ९०) ।

^४) अत्र उ. म. (तु. मा ५, २९) यद् अनु-बुद्धयः इत्येकं पदमित्याहुतुस्तत् स्वरदोषादुपेक्ष्यम् । अन्वये-ऽशक्त इव सन् स्क. पदपूरणतामादेति संभाव्यते । इन्द्रमभिलक्ष्य तदनुगतास्तदुद्देश्यकाः सर्वा बृद्धयश्च सर्वा लुप्तयश्च भवन्तु इत्याकारकस्यान्वयस्य न केवलं संभवादपि त्वभीष्टत्वात् (तु. वें. सा. PW. प्रभ.) । तथा ह्युत्तरस्यामुचि पुनरिन्द्रस्य स्तुतिभिरभिवर्धनं श्रूयते ।

^५) कप्र. इति वें. सा. GW. च ; वैतु. MW. यत् ✓क्षर इत्यनेन गतित्वेन योगम् वष्टि । तन्न । स्वधामनुलक्ष्य न तु तां कर्मतया विषयीकृत्य क्षरणस्य विवक्षितत्वात् ।

^६) रोधस्वतीः इति अनुलक्ष्येयर्थतः कप्र. (तु. वें. सा. ; वैतु. GW. अनु...यात् इति) ।

^७) उषस उपाचरणमकर्मकमाख्यातमभिप्रेतं द्र. । आश्विनश्रीरनुलक्षणस्य विषयो न त्वनूपाचरणस्येति विवेकाद् गतिवदशी वें. चिन्त्यः (तु. सा.) ।

^८) लक्षणे वेत्यभूतलक्षणे वा कप्र. (तु. स्क. वें. सा.) ।

^९) सा. एव केवलम् अनु...वि...अद्वैतम् इत्याख्यातयोगमाह । तत्र चाऽऽख्यातिक्रम्य प्र. कर्तरि भ्रान्तदृष्टत्वं बीजम् । रूपं चेदं कर्मणि न तु कर्तरीत्यस्य कृते तु. ✓दश । ऋ १०, ३०, १३ इत्यत्र स्वयमसौ माष्यकारोऽपि द्र. ।

^{१०}) उत्तरमन्त्रेण प्रकरणसामानाधिकरण्ये सति वरुणस्य पृथिव्यादिलोकत्रयदर्शकत्वे तात्पर्यं द्र. । तत्रापि जनान् अनु इत्यतः पृथिवी संकेतिता (पृथिव्यामित्यर्थः) ।

✓सुरण्य इत्यस्य चोभयथा वृत्तं भवति सकर्मकं च (तु. पै १-१७

ऋ १, १५५, ५; ५, ७३, ६ प्रभ.) अकर्मकं च (तु. ऋ ४, २७, ३; ८, ९, ६) । तदिहाकर्मकत्वं द्र. । यत्तु सा. PW. च अनु...पुद्गलसि इति योगमाहुतुस्तन्न । उत्तरेण मन्त्रेण तात्पर्यसमन्वयदर्शनात्तद्विहाऽप्यनुप-सृष्टस्य ✓पश् इत्यस्थोपयुक्ततरत्वादित्यभिसन्धेः (तु. स्क. वें. GW. W.) ।

^{११}) स्वाभ. द्र. (तु. वें. ; वैतु. सा. PW. GW. प्रभ. अनु...असत् इति) ।

^{१२}) वैतु. या १२२, ३४ अनु (उपास्ते) इति ।

^{१३}) नाभ्याः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. स्क. वें. सा. GW.) । पामे. शौ ८, ५, ९; १०, १, १६ अति द्र. ।

^{१४}) प्रत्यर्थे कप्र. (तु. स्क. वें. सा.) ; वैतु. PW. GW. उद्दिश्य प्रयोगेऽभिप्रायाद् अनुप्रमाणं यद् आहुतुस्तन्न । तस्यानुगमनपर्यायत्वात्तस्य चेहाऽसंगतत्वात् ।

^{१५}) दिशम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. स्क. वें.) । यत्तु सा. अनुष्टु...अनु...विदधौ इत्यन्वयं वष्टि । न त्वसौ सुवचः । अनुष्टु इत्यनेनैवाऽनोरनुकमाध-र्थस्याऽऽगतत्वाद् व्यर्था पुनरुक्तिर्नवेदिति । समग्रश्च तदीय उत्तरार्धवर्षीयोऽन्वयो व्यत्यस्तः । न हि ऋतुन् प्रशासता सूर्येण पार्थिवानां पूर्वा दिग् अनुविधीयते । पूर्वा दिशमनु (= तस्यामित्यर्थः), प्रशासता तु तेन-तैवोऽनुष्टु विधीयन्ते । इहैतावतैवाऽलं विस्तरः वैश. अनुसन्धेयः ।

^{१६}) जनान् इत्यनेन च सोम-पेयम् इत्यनेन च पर्यायेणाभिसंबन्धुमनोरेकस्याऽव्याहारः (तु. स्क. सा.) ।

^{१७}) नियुतम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें.) । यत्तु सा. अनुसृष्टेति व्याचष्टे तदनुलक्ष्येत्यर्थे द्र. ।

^{१८}) अनु...मथायति इतीवाभिप्रयन् सा. चिन्त्यः (तु. ऋ ३, ४३, १; ५०, २ प्रभ. वें. GW. च) ।

^{१९}) सीम् इत्यनेनान्वितः कप्र. भवति । यत्तु सा. इममन्वयं व्यभिचार्य्य अजायथाः इत्यस्य क्रि. विप. अव्य. (= गतिभिन्नत्वे सति तत्-सकक्षम्) इतीव संबन्धमभाषन्, तच्चिन्त्यम् । गतिप्रकारके संबन्धेऽपि

१४८, ४; १६१, ३^०;
१६३, ८^०; १६४, २८^०;
१६५, ५^०; १६६, १०^०;
१६७, १०; १७५, ६^०; १७६,

६१; १७६, २^०; १८०, ८;
१८१, ५; १८३, ३^०; १८७,
४^०; १९१, १५^०; २, १,
१५^०; २, १४; ९, ७०, ३१;

५^०; ८; ८, ५^०; ११३, १३; १४,
१२३; २१, ३^०; २४, १३०;
२८, २; ३०, २; ३६,
६०; ३७, १; ३८, ३; ५०;

सोम इत्यस्य रूपस्य कर्माकाङ्क्षापूरकत्वेन दर्शनादिति यावत् । लक्षणार्थप्राधान्यात् कप्र. एव स्यादिति तु स्थितिः (तु. वें. GW.) ।

*) वः इति युक्तो लक्षणे कप्र. (वैतु. सा. पश्चादर्थे अव्य. इति भाषुकः) ।

*) त्वा इति द्वि. युक्तो लक्षणे कप्र. द्व. (तु. वें. सा. प्रभृ.) ।

*) अनु...अमीमेत् इति गतियोगवादिनः पार्श्व-
त्या भवन्ति । तत्र हि तेऽभिप्रेतमनुलक्षणात्मकमर्थ-
मन्तर्भावयन्ति । तदयं वादश्चिन्त्यो भवत्यप्रामा-
णिकत्वादन्यथाप्रसिद्धश्च । तथाहि । अनुगमनाऽनु-
शब्दनाऽनुमोजनादिप्रयोगेषु योऽनोरर्थो भवति तेनैव
तत्सदृशेनैव वाऽर्थेनेहापि भाव्यम् । स चाऽऽनन्तर्य-
सादृश्यादिविशिष्टो नितरां लक्षणार्थविलक्षण इत्यभि-
युक्तानामतिरोहितमिव भवति । अतो यथाऽभिमत-
व्याख्यानं लक्षणोद्देशार्थः कप्र. एव प्रकाशयताम् ।
सामर्थ्यात् प्रसिद्धश्च (तु. वें.) । सा. च कप्र.
अभिप्रयन्नप्यर्थस्य विषये न साधुवादी । तद्विस्तरस्तु
वैश्व. द्व. ।

*) 'स्वभावात् अनुलक्ष्य (=तद्विषय इति यावत्) त्व-
मिन्द्राऽस्माकं भवसि' इति तुरीयपादस्याऽर्थः पूर्वा पादत्रयीं
प्रति हेतुतथोपन्यस्तः (तु. GW. ; वैतु. वें. सा. अनु...
बभूय इति योगमाहस्तद् विप्रश्यम्) ।

*) सा. स्वाभ., वें. अनन्वित इव च ; वैतु. PW. GW.
प्रभृ. च । येषां वि-अनु...धिरे इत्याख्यातयोगोऽभिमतो
भवन् गतिर्गतौ (पा ८, १, ७०) इत्युक्तं पूर्वगति-
निघातमुपक्षिपेद् अथ श्रियः इति द्वि३ अनन्वित-
मिव कुर्यादिति नैवाद्रियेत ।

*) निविदम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा. ; वैतु. सा.
[पक्षे] अनु...जोहवीमि इति मन्वानस्त्विन्यः, निविदामनुद्व-
नस्य हवनस्य वा श्रुत्याऽप्रसिद्धत्वाद् निविद्द्वारकस्य हवनस्य
च प्रसिद्धत्वात् (तु. क्र १, ८९, ३; १६, २; २, ३६, १६) ।

*) लक्षणे कप्र. (तु. वें. सा.) । यत्तु PW. GW. MW.
क्रमेण प्रयोगमाहुः । तच्चिन्त्यम् । युम् इति कर्मपदस्य

तथा सति संबन्धविलुप्तत्वात् ।

*) GW. अनु. कप्र. इति । वें. सा. PW. च अनु...वर्तते
इति योगमाहुः । तथापि विमर्शसहं स्थले द्व. ।

*) रुजांसि इति द्वि. युक्तः कप्र. । गतिस्वेऽपार्था
द्वैस्वर्यापत्तिरित्यसकृदवोचाम ।

*) संबतः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा. GW. ;
वैतु. PW. MW. अनु...प्रवावृते इति योगमाहुः) ।
तथा सति प्राधान्येनाभिप्रेतो लक्षणार्थो गौणो भवेत् ।
अनुपूर्वकगत्यर्थानामाख्यातानामर्थे लक्षणार्थाऽन्तर्भावश्चा-
प्रसिद्धः ।

*) पूर्वेण भुवत् इत्याख्यातेन गतितया युयोजयिषुः वें.
चिन्त्यः ।

*) चित्रमेतद् यत् सा. कर्मप्रवचनीयतयोक्तस्य गतित्वे
पर्यवसाययति । ✓चित् इत्यस्याऽकर्मकः प्रयोगः द्व. (तु.
क्र २, ३४, २) ।

*) सा. इहाऽर्थजर्तीयनीव । स्वराज्य-पदे कर्तरि
प्र. चेद् भवेत्तर्हि का गतिः अनोः इति नासौ स्पष्टमाह ।
अनु...वावृषुः इति योगश्चेदभिमतः स्यात्तर्हि णिज-
र्थान्तर्भावेऽपि सति न कोऽपि प्रसिद्धोऽन्वर्थान्वयः संभवे-
दिति दिक् ।

*) लक्षणे इति सा., आनन्तर्ये इति वें. । उभययाऽपि
कप्र. एव ।

*) वें. सा. पश्चादर्थे स्वाभ. इति (तु. सस्थ. टि. वृश-
> -शः ?) । सा. [पक्षे] आनुगुण्येऽर्थे च्युतस्वरसंस्कार
एव आदिस्वरं वृशा- इति पदं गवार्ये पश्यन्न-
गतिक्रमादुर्गोर्गतिविकल्पमाचष्ट (तु. अनु वृशान्
इति प्रयोगः [क्र १, ८२, ३ प्रभृ.]) । विस्तरस्तु वैश्व. द्व. ।

*) पुर्या निविदः इति द्वि. युक्तः लक्षणे कप्र. (तु.
वें. ; वैतु. सा. ✓शंस इतीममध्याहरति गतित्वेन
अनु च तेन योजयति । श्रुतिस्वरस्यविरुद्धत्वर्थं योगो
भवति) ।

*) वें. अनु...इषितम् इति केतमिति चोभयं भाग्यम्
इत्यनेन समानाधिकरणमित्याह । अन्वादि वाक्यान्तरं
तु द्व. । केतमनुलक्ष्य सविशेषितमित्यन्वयः ।

६१; ७^b; ४२, २; ३, ४, ७; ७, ८¹⁰; ७, ६¹⁰; १२, ७⁶;

१५, ३¹; १७, १⁸; ५; २३, २; २६, ८^h; ३३, ३¹; ४;

३५, ८¹; ४३, १^k; ५१, १०¹; ११; ५५, ४; ४४, १^m;

१) लक्षणे कप्र. । सा. जायते इति पदमिति शेष इत्येवं सुप्रहं द्र. ।

२) सप्तमीवचनः कप्र. (वैतु. PW. GW. अनु-आ' ध्रुव इति योजुको) ।

३) प्रतुम् इति द्वि. युक्तः लक्षणे कप्र. (तु. सा., वै. अनन्वित इव; वैतु. GW. अनु दीध्यानाः इति योजुको) ।

४) तृतीयार्थे कप्र. । एवं धास्तेति मन्त्रांशस्वरसः (तु. GW. । एकतरत्र अनु 'ववृक्ष इति योगं यत् वै. सा. आहतुस्तच्च चिन्त्यम् (तु. सस्थ. टि. परि✓'वृक्ष [=✓'उक्ष 'वृद्धौ') । अन्यत्र च वै. अनु 'अनयन्त इति, सा. च अनुषोषम् इति ब्रुवाणौ विमृश्यौ भवतः ।

५) सपा. का ६, ३, १ उप इति पाठे. ।

६) वै. सा. अनु 'विभाहि इत्याख्यातयोगमाह तु. । तत्कर्मतया च ज्वालाशब्दोऽध्याहियते पूर्वो-शब्दस्य च पुष्पशब्दात् स्त्रियां रूपापत्तिरुच्यते । परमेतावतः क्लेश-वतः पथः सरलतरः कप्र. मार्गः । 'पूर्वोः (कृष्णाः) अनु (अनुसृत्य तद्वद् इत्यर्थः) वर्तमानासु कृष्णासु त्वम् जने 'विभाहि' इति सुदिलष्टोऽन्वयः ।

७) प्रथमा धर्मा इति द्वि. युक्तः अनुः कप्र. इति वै. । अनु 'समिधमानः इति गन्तिववादी वा पक्षे सप्तम्यर्थ-कर्मप्रवचनीयत्ववादी वा सा. उभयथाऽप्युपेक्ष्यः (तु. समानाभिप्रायाः श्रुतीः ऋ १, १६४, ४३; ५०; १०, ५६, ३; १०, १६ प्रभृ.) । अथेह प्रथमे कल्प आदिस्वरं धर्म-शब्दम् अग्निविशेषणतया कर्तरि व्याचक्षणः सा. नितरां च्युतसंस्कारः । सपा. तैत्रा १, २, १, १० आपथौ ५, ६, ३ नु इति पाठे. ।

८) वै. सा. PW. GW. MW. अनुप्रजानन् इति द्रष्टुदात्तमेकपदमाहुः । मत्ति- शब्दश्चाऽर्लं वरूपो ज्योतिः इत्यस्य समानाधिकरणतया व्याख्यायते । वस्तुतस्तु मत्तिम् अनु इति तृ. अर्थे कप्र. द्र. (तु. हृदा मनीषा मनसाऽभिकल्पः [कउ ६, ९]) ।

९) योनिम् इति सप्तम्यर्थे कप्र. (तु. वै. सा. ; वैतु. GW. अनुसंचरन्तो इति द्रष्टुपसर्गयोगं ब्रुवाणः स्वर-द्वयीं प्रति बोधो भवति) ।

१०) वै. अनु 'आगत्य इति सा. च अनु...

प्रजानन् इति योगवाहतुः । समानश्रुतिस्वारस्यं तु कप्र. इव द्रष्टव्यं (तु. ऋ ३.१२, ७; ७, ९ प्रभृ.) ।

११) सोम-पेयम् इत्यनेन संबन्धाल्लक्षणे कप्र. (तु. ऋ १, १४१, ३; ३, ५०, २; ७, १०, ४; १०, ३७, ३) ।

१२) लक्षणे कप्र. । हवमाऽस्याऽन्वयः । नापू. मन्त्रे कृतां प्रार्थनामुद्दिश्येत्यर्थः (वैतु. सा. य इहाऽसंगत-मिवाऽनुक्रमाऽर्थमाह) । यतु वै. एतदन्वयार्थं त्वाम् इति पदमिन्द्रपरमाक्षिप्सति तदप्ययुक्तम् । तथा हि सतीदमः सुतम् इतिपदेन विशेषणत्वेन संबन्धे सिद्धे उत्तरार्थे अस्य इत्यस्य पदस्याऽन्वादेशीयेन सर्व-निघातेन भाव्यम् (पा २, ४, ३२) । ननु त्वदमीष्टि-ऽन्वयेऽपि समानं चोद्यमन्वादेशसामान्यादिति चेद् । नेति ब्रूमः । सुतम् इत्यत्र क्तस्य भावेऽभिप्रायात् पूर्वार्धेन च प्रथमस्य वाक्यस्य परिसमाप्तिदर्शनाद् (वैतु. सा.) उत्तरार्धयनेदमा सुतस्य सतः सोमस्य प्रथमत एव उपस्थापनाद् अन्वादेशविषयाभावाद् ऊङिदम्- (पा ६, १, १७१) इति स्वरस्य चारि-ताध्यादिति ।

१३) प्रथमे कल्पे प्रसिति-शब्दं सेनापर्यायीकुर्वन् सा. अनु 'द्रुणानः इति योगमाह (तु. वै. GW.) । आस्तां तावत् तच्चिन्ता तस्य नितान्तं निर्मूलत्वात् । प्रसितेकतोऽर्थो व्युत्पत्तिमात्रावष्टम्भः प्रवृत्तिप्रामाण्यशून्यः । गत्यर्थो ✓द्रु (स्वा.) ✓द्रु (क्या.) इत्यस्माद् विविकत इत्यलं विस्तरान्तरेण । द्वितीये च कल्पे जनोः कोऽर्थो भाष्य-कृतोऽभिमत इत्येव-न स्पष्टमुक्तं भवति । यदि नाम तृतीयार्थः कर्मप्रवचनीययोग इत्युच्येत तर्हि तृत्वम् इति तृतीयार्थे द्वितीयेति तद्वचांस्यपार्थान्यापधेरन् । उक्तयोगत एव तत्सिद्धेः । न चापीह निरुक्तप्रामा-ण्यात् (या ६, १२ द्र.) तृतीयार्थे अनुः अभिसंमतस्तस्येति वक्तुं पर्येत । तदुद्धृते निरुक्तोऽंशे तृतीयारूपयोर्मध्ये अनोः पाठोपलम्भात् । यदि हि नाम द्वितीयायास्तृतीया-त्वेन परिणतिः अनुना कारिता निरुक्तकारस्या-ऽभिप्रेताऽभविष्यत् तदोक्तप्रकारेणोक्तपरिणामकारितया परिसमाप्तशक्तित्वात् जनोः पुनः पाठमसौ नाभ्यरोचि-ष्यतेत्यभिसन्धिः ।

८; ९; १६, १८; २०, २०; २२, २०; २९,

३०; ४०, ४१; ५२, ६; ५, २९, २०; ३२, १०१;

३३, २४; ४४, १५१; ३; ५२, ६१; ५३, ६६;

*) लक्षणे कप्र. (तु. सा. [यत्त्वसौ भावे निष्पन्नं प्रमति- इत्येतत् स्त्री. प्राति. लक्षणया तद्वद्वृत्तिर्वे- पचारेण पुंसा सामानाधिकरण्यं भजत् सद् बस. भवतीति कृत्वा स्वत एव पुं. भावयति, तद् यथा दाशतप्या वाचो- युक्त्या विरुध्यते तथा यद्.] ; वैतु. वें. GW. च लक्षणार्थम- लक्षयन्तौ अनु...आजगन्म इति द्वुपसृष्टाऽऽख्याता- ऽऽख्यायिनौ) ।

*) यज्ञस् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

*) सीम् (पूर्वार्धभाव्यमाणाः स्वसूः) अनुलक्ष्यति संबन्धः (तु. वें. सा. च) । यश्चेहाऽपरः अनुः श्रूयते तदर्थं अनु✓बन्ध् > अनु...बद्धवधान- इति द्र. (वैतु. सा. या षद्धवधानाः इति पदं सीम् इत्येतत्-समानं प्रकृतेन कप्र. अनुनाऽन्वितमिच्छति) । एवं यश्चेह प्रः श्रूयतेऽसौ गतितया ✓स्यन्द > स्यन्दयुध्य इत्यत्रान्वितः द्र. (वैतु. सा. यो द्वितीयमुक्तपूर्वम् अनुं स्यन्दयुध्य इत्यनेन प्रं च सुचः इत्यनेन गतितया योजयितुमिच्छन् प्रमुचः इत्येकस्मिन् पदे द्वैस्वरी कथं, तिङि चोदातवति गति- निघाताभावश्च कथमिति चोद्यं नैव पश्यति । नापू. मन्त्रे च समानप्रकरणे प्र✓सु इत्यस्य प्र✓कम् इत्यस्य च ये श्रुती भवतस्ते च नितराभिरोपेक्षते) । यत्तु PW. GW. प्रष्ट. अनुप्रमुचः इति द्विगतिकं त्रिस्वरमश्रुतपूर्वं क्रिप. धावय्युस्तदतीव निस्सारं द्र. । निपातद्वयप्राकरणिकसंबन्धाऽविभावनदुर्विपाकमात्रत्वात् स्वरसंचारसौक्ष्मीं प्रत्य् अक्षम्यसाहसमात्रत्वाच्चेति टिक् ।

*) विशम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. ; वैतु. वें. अनु...आवृष इत्याह तच्चिन्त्यम्) ।

*) कप्र. । ईम् इत्यनेन सना. वा युदित्येनच्छिरस्केन पूर्वार्धमितेन वाक्येन वाऽन्वयः । प्रथमे कल्पे ईम् इत्यनेन नापू. मन्त्रे श्रावितचरोऽर्चनप्रकारः परामृश्य- मानः द्र. । उत्तरे तु ईम्...इन्द्रम् इति समानाधि- करणः संबन्धः । प्रथमे कल्पे लक्षणार्थं उत्तरं तु पश्चादर्थे अनुः इत्यग्रे विवेकोऽपि द्र. (तु. [उत्तरे कल्पे] वें.; वैतु. सा. PW. प्रष्ट. अनु...आर्चन् इत्येवं योजका) ।

*) पादादौ युद् इत्यादिप्य पश्चादर्थे वा लक्षणे वा

तदभिसंबद्धः कप्र. (वैतु. सा. सर्वथोत्तन्त्रमिव क्षितयः इत्यस्य विप. इतीव भाषमाणः, PW. प्रष्ट. च अनु... नमन्त इत्यनपेक्षिताऽन्वर्थोपसृष्टिमाख्यातिकं योगं हुवाणाः) ।

*) याः (धियः) अनु इत्था जोष वृक्षः इत्येवमन्वयः (वैतु. वें. जोषम इत्यन्वितः प्रत्यर्थे कप्र. मन्वान- दिचन्त्यः । सा. अनु...वृक्षः इति योगोऽस्पृष्टान्वितार्थः) ।

*) लक्षणे कप्र. । सामान्येन द्वितीयायां प्राप्तायामिह यासु इति सप्तमी द्र. (वैतु. वें. GW. अनु...वृक्षे इति योगं मन्वाते तौ चात्र प्रत्याख्येयौ द्र.) ।

*) पामे. काठ ४, ३ अधि द्र. ।

*) एनान्...विद्युतो मरुतो...अनु...अह अनुगच्छ- न्येव इति सा. ✓गम् इतीममध्याहरन् अन्- गतित्वं प्रतिपिपादयिषति । न चासौ यत्नस्तदीयः शोभनः । लक्षणार्थे कप्र. सुवचत्वे नैनेव च विद्युन्मरुत- सान्निध्यात्मकस्य श्रुत्यर्थस्त्वारस्यस्य सुवेदेऽध्याहारस्य तदुपाश्रयस्य गतित्वकल्पनस्य वा सुतरामजागलस्त- नायमानत्वं न व्यभिचरेत् । यच्च वें. सा. एनान्... मरुतः इत्यन्वादेशस्य चाऽन्वादिष्टस्य चोभयोः सपदि योगमेकस्मिन्नेव वाक्येऽन्वयं च वभाषाते तदपि तथोर- सदशमिवापतेत् । अन्वादेशस्याऽन्वादिष्टस्थानित्वेनैव सावकाशत्वादित्यस्य निगदसिद्धत्वात् । न चेहैवोपरि- ष्टाद् दिवः इति षष्ठी न च तत्संगत्यर्थं 'मरुद्गणस्य' इत्यथ्रौतोऽध्याहारोऽपेक्ष्यत इत्यादिविस्तरस्त्वस्मदीये वैश. द्र. । उक्तादेव न्यायाद् अन्वादिष्टाऽन्वादेशविषयकाद् उत्तरार्धमात्रव्यापकैकावक्यकल्पनामुपाश्रित्य प्रवर्तमानयोः GW. MW. अनु...अर्त इति योगोऽपि सुत्यजः स्यादिति न बहु वक्तव्यमिवास्ति ।

*) अनु...यन्ति इति योगं भाषमाणः PW. उपेक्षः (वैतु. GW.) । तथा सति रोदसी इत्यस्या- ऽन्वयस्य स्वारसिप्तस्य दुर्लभत्वप्रसङ्गात् । यनि. तु पर्जन्यविसर्जनानन्तरं मरुनामुभयलोकसंसर्जकेन सतेन्द्र- धनुषा यावापृथिव्योर्मध्ये गतिः सुवचेति तदुपपत्तिः । यदपि सा. पर्जन्यविमोचनस्य यावापृथिवीविषयत्व- मनुमन्येन तदपि चिन्त्यम् । दिवः पूर्वार्धे पर्जन्यकोशच्या- वनाऽपादनत्वेन श्रावितत्वे सति तस्याः सपदि पर्जन्य-

१०^a; ५९, १^b; ६९, १९^c; ७३, ।४^d; ७८, २^e; ८१, २^f६; ।३^g; ८६, ५; ६, १५, ९:

विमुक्तजलाधारत्वस्य दुर्घटत्वाच्चायुक्तत्वाच्चेति दिक् । अपि च अनु... वि...सृजन्ति इत्येवं योगमातिष्ठमानः MW. चिन्त्यः । ...यः इत्यनेन च वि...सृजन्ति इत्यनेन चैकरथं अनोर्युगपद्योगमुक्तान् PW. विमृश्यः ।

१) पूर्वार्धगतं शुद्धम् इति गणम् इति च पदे अनु-लक्ष्यत्वेनानेन कप्र. सताऽन्विते भवतः (तु. वें.) । सकलमन्त्र-मयेऽत्रैकरिम्न वाक्ये सति यत् सा. पूर्वार्धोत्तरार्धभेदेन वाक्यभेदं चकार । तन्मन्दम् । तदीययोजनाद्वयेऽपि अनु-प्रयन्ति इत्येकपदे द्वैस्वर्यप्रसङ्गादिति दिग् (अस्मदीय-योजनायां तु. ऋ ५, ५३, ५) । PW. प्रय. गतित्वं मन्त्रानास्तथैवोपेक्षयाः ।

२) इह श्रथयन्ते इत्यकर्मकमाख्यातम् (तु. टि. अनु ✓श्रथ्, श्रथ् > शिश्रथः ; वैतु. तप. य इहाप्युप-सृष्टमाख्यातमाह, वें. सा. च यौ उपसृष्टिं च समर्थयतः ✓श्रथ्=✓इलिप् इति धात्वन्तरसाम्यं च [तु. सा. ऋ ४, ३२, २२ अपि]) । एवं तात् त्वं भानुमुनु इयेयं यनि. कप्र. एव द्र. (तु. स्क.) ।

३) लक्षणे कप्र. (तु. वें. स्क. सा. GW.) । गतिरेव वा स्यात् । तदा गोमतीः... अनु...क्षेति इति सकर्मकतया-ऽन्वयो वक्तव्यः । प्रायेण तु ✓क्षि (निवासे) इत्यस्या-ऽकर्मकतयैव ध्रुतयो भवन्ति । क्वाचित्कमेव सकर्मकमपि श्रवणं भवति (तु. ऋ ५, ३७, ४) ।

४) वाम इत्येतेनाऽन्वितः पश्चदर्थे कप्र. द्र. (तु. GW. ; वैतु. वें. सा. PW. यदनु अनुष्टुप् इति समस्तमाख्याते भवन्ति न्यायदेतरद्वैस्वर्यं च प्रसज्यते) । यथा च स्तव->वे इति स१ स्थानं चाऽऽख्यातमिति ।

५) लक्षणे कप्र. द्र. ।

६) पाश्चात्यास्तु प्रथमे मन्त्रे अनु... विराजति इत्याख्यातं द्वितीये मन्त्रे च अनु...यथुः इत्याख्यातं पश्यन्ति । तदेतत्तदीयं दर्शनमदर्शनमिव भवति (तु. सा., वें. [२ये मन्त्रे]) । उभयत्र लक्षणादिकर्मप्रवचनी-यार्थविशेषोपपत्तेः । तथाहि । उपःकर्तृकया प्रयाण-क्रियया सवितृकर्तृकाया विराजनक्रियाया लक्ष्यलक्षण-संबन्धो वा पौर्वापर्यसंबन्धो वा मन्त्रस्वारस्यानुगोहेन काममुपपद्येत । स एव च कर्मप्रवचनीयार्थ इत्यभि-प्रायः । गतित्वे प्रयाणविराजनक्रियोरभिधेयार्थस्वरूप-सामान्ये सत्येव तयोः क्रिययोर्गतिद्वारा पौर्वापर्य-

संबन्धो भवेन्नम वाच्यः । न तु 'पत्युर्मरणमनु म्रियते पत्नी' इतीह प्रयुक्तमरणद्वयवत् प्रयाणविराजन-क्रिययोः काऽप्यभिधेयार्थस्वरूपसमता संभवति येन प्रयाणाऽपेक्षया विराजनस्याऽऽनन्तर्यद्योतकत्वेन अनोः गति-त्वमुपपद्यताम् । समानवाच्यार्थस्वरूपतायामानन्तर्य-साहचर्यसजानीयोऽनोर्यो गतित्वद्योत्यो भवति विभिन्न-वाच्यार्थकक्रियाप्रयोगे चाऽसावेवाथः कर्मप्रवचनीयत्वं प्रयो-ज्यनीत्याकारको विवेक इहाभिप्रेतो भवति । अथो-त्तरस्यापृच्छयमपरो विवेकविषयोऽवधयः । तद्यथेह सवितृकर्तृकदेवान्तरकर्तृकयोः प्रयातियाति क्रियोरभिधेय-स्वरूपं प्रति भेदाभावो भवति, तथा पूर्वोक्तदिशा तदीयाऽऽनन्तर्याद्यो गतिगोचरीक्रियेत्येवं प्रत्यवस्थीय-माने उच्यतेऽयमपि नैव गतिविषय इति । कर्मान्तर-सद्भावात् । को भावः । उच्यते । यत्र कर्तृविशेष-कर्तृकक्रियामपेक्ष्य कर्त्रन्तरकर्तृकायास्तज्जातीयया अप-रायाः क्रियाया आनन्तर्याद्यो गतिद्योत्यो भवति तत्र पूर्वा क्रिया कृद्वृत्तिं वाऽऽपाद्यते कर्तरि वाऽऽनर्भा-स्यने । सा चैव कृद्वृत्तिमापाद्यमाना वा क्रिया तदन्त-र्भावविशिष्टो वाऽसौ कर्ताऽनूपसृष्टाया उत्तरस्याः क्रियायाः कर्मतया निर्दिश्यते । तद्वति वाक्ये कर्मान्तरं च न संभवति । यथा 'रामो गच्छति' इति रामकर्तृकेका क्रिया 'लक्ष्मणो गच्छति' इति लक्ष्मणकर्तृकाऽपरा क्रिया । तयोः परस्परसंबन्धावच्छेदो द्विविधः संभ-वति । 'रामस्य गमनमनुगच्छति रामं' वाऽनुगच्छति लक्ष्मणः' इति । न तु रामस्य वनगमनमनु लक्ष्मणः कीर्त्तिं जगाम' इत्यत्र गतित्वं संभवति । उभयोः क्रिययोर्गत्यर्थसामान्येऽपि द्वितीयस्य कर्तुराप्सिततमत्वे-नाऽपरस्य कर्मणः प्रदानात्तदपेक्षया प्रथमकर्तुर्वा कृद्वृत्तिमापन्नायास्तत्कर्तृकायाः क्रियाया वा द्वितीयकर्तु-रीप्सिततमत्वाभावेऽनुगतविषयत्वाभावात् । अनुना कर्मप्रवचनीयेन तयोर्मध्ये वर्तमान आनन्तर्यसंबन्धस्तु द्योत्यत एव । तद्वादिहाऽपि (ऋ ५, ८१, ३) सवितृ-कर्तृकप्रयाणक्रियां कृद्वृत्तिमापन्नाम् अनु (अनुलक्ष्या-ऽनुसृत्य वा) अन्ये देवाः स्वीयमीप्सितमकर्मभूतं महिमानं ययुर्नैतनुययुरिति विवेकः कर्तव्यः ।

७) अनु प्रयाणम् > सपा. शौ ७, ७७, ६ अनुप्रयाणम् इति पाभे ।

१७, १२^a; २३, ८; २८,
४^b; ३६, २०; ४६, १४^d; ५४,

६०; ६३, ६^f; ७; ६४;
५; ६७, ६; ७५, ६४;

७, ७, २^h; १८, १२ⁱ;
२५^j; ३१, ९^k; ७०,

*) 'तासां नदीनां संबन्धिनः पुन्यां पथो मार्गान् प्रवृत्तः प्रवणान् अन्वकार्षीः' इति शेष इत्येवम् अनु इत्युपसर्गयोग्यक्रियाध्याहारं च तत्प्रकारकमन्वयं च तदभाष्यं च सा. अनुमेने । अत्र प्रत्येकस्मिन् पदे क्षोदक्षमे सत्यपि न विस्तारणार्थं इति संकेतमात्रमुच्यते । प्रवृत्तः इति शसि रूपस्य नीचीः इत्यस्य च अप्रसः इत्यस्य च समानाधिकरणभूतस्य तद्वद् अपाम् विशेषणत्वेन सहजेन चारितार्थमुपागतस्य पुन्याम् इति अस्मि रूपेणैकवचनेन विगतिगतीयमानं वचनव्यत्ययमुपाश्रित्य सामानाधिकरण्येन योजयितुं मनीषाऽनीशा तदीयेत्यवधेयम् । प्रवृत्तः इत्यस्योक्तात् स्त्रियां शसि सामर्थ्यात् (तु. ऋ ७. ३२, २७ प्रभृ.) । अन उक्तो वचनव्यत्ययप्रस्तावो निरर्थकः । एवं च अनोः कर्मप्रवचनीयतया पुन्याम् इत्यनेनाऽन्वयः ऋजूयत्युत्तरार्धमात्रव्यापकमेकमेव वाक्यं च भवेदिति ।

b) उरुगायाम् अमयम् अनु...विचरन्ति इत्याकारिका योजना GW. MW. प्रभृतीनां पाश्चात्यानामभिमतता भवति । तत्र विमर्शो भवति । किमिह तासां गवामभयविशिष्टलोकविशेषं प्रति संक्रमणं शिश्वावयिषिणं भवत्युताहो तासामिदं वाऽभयेन विचरणमिति । सूक्तगानि लिङ्गानि तावद् द्वितीयमेव विकल्पं दृढयन्ति । ओपक्रमाशेषसंहाराद् हि समग्रं सूक्तमेतद् गवामाप्यायने सुखविशेषाधाने पालने पोषणे च सुपठे भवति । अतः कप्र. उरुगायेनाभयेन इति नृतीयार्थे योगः । अमयस्य सिद्धवच्छावितत्वान् नाऽयं साध्याभिप्रायोद्देशादिलक्षणपदार्थवचन इति विवेकश्च सुकरः । तदकुर्वन् सा. तु चिन्त्यः ।

c) अनुप्रवेजे इति योगं स्क. वं. सा. GW. चाहुः । तदनभिमतं भवति । यत्र ऐन्स्वयौजसो लक्ष्यत्वेन समर्थयितुमिष्टत्वात्तदर्थः अनुः कप्र. एव स्यात् । अन्यथा द्वैस्वर्यमप्यनुपपन्नं भवतीत्यपरं चोद्यं स्यात् । स्क. [पक्षे] पश्चादर्थे अव्य. इत्यपि नेष्टम् ।

d) अनुः सहाय्ये कप्र. (पा १. ४. ८५) ।

e) लक्षणार्थः कप्र. । यत्र यत्र यथा यथा च गावः प्रायुस्तत्र तत्र तथा तथा च प्रेहीत्यर्थः (एवं नाम ताः संरक्षन् संस् ताभिः सह गत्वा तासां प्रत्यायनसमये-

ऽरिष्टाभिस्ताभिः प्रत्यागन्तुमर्हेरित्यभिसन्धेः [तु. नाड. मन्त्रः]) । एस्थि. अपलक्षणामपि सतीं द्वैस्वरीमनुमन्वानाः अनुप्र...इहि इति योगं च श्रुवाणाः PW. प्रभृ. उपेक्ष्याः ।

f) अनु-प्र✓पन्(गतौ) इतीवेह कल्पयन्तः सा. प्रभृ. नाद्रियेरन् । लक्ष्यमात्रभूतयोरश्विनोः प्रपतनक्रियया कर्तृत्वसंबन्धाभावे सति कस्यचिदपि तदनुप्रपतनकर्तृत्वेन वक्तुमनुपलभ्यमानत्वात् लक्षणार्थः कप्र. पृथगन्वयः स्यादित्यभिसन्धेः ।

g) पूर्वार्धे यथाऽभिलषिते पुरोनयने श्राविते सत्युत्तरार्धे इह तत्प्रत्यनीकतया मनोऽनुसारि पश्चाद् यमनं श्रावितं द्र. । एवं सति अनोः कप्र. मूनः इत्येतेन कर्मपदेन पश्चाद् इत्यस्य क्विप्. च यच्छन्ति इत्येतेन संबन्धः; वैतु. या ९. १६ यदन्विब सा. पश्चात् इत्येतत् पदं रश्मयः इत्येतेन योजयन्नपि मनोऽनुकूलमित्युक्त्याऽनोऽस्मिन्परि समापयन्नपि तदीयं पुनः प्रसवमिवेच्छन् अनुयच्छन्ति इत्यपि भाषते, GW. च यः अनुयच्छन्ति इति योगं समर्थयन् पश्चात् इत्येतद् अनोः अर्थे कप्र. इतीवाऽभिसंदध्यात् ।

h) तृतीयार्थे कप्र. इति सा. साध्वाह (तु. वं.) । अनु...आयाहि इत्यत्र योगं पश्यन् GW. चिन्त्यः स्यात् ।

i) साहय्यार्थे कप्र. (द्रुह्यम् अनु इति संबन्धः) । प्रथमे पादे श्रूयमाणे श्रुत- इति वृद्ध- इति च कृष्ण- इत्यस्य विप. असती व्यप. भवत इति कृत्वा वं. सा. आनुपूर्व्ये अव्य. इत्यातिष्ठेते । PW. GW. प्रभृ. च द्रुह्य-कवचयोः सामानाधिकरण्यमिव पश्यन्तः अनुं नि वृणक् इत्येतदव्यवहितं क्रिप्. गतीकृत्याऽनुप्रवेशयन्ति । तदेतत् सर्वं सार्थविमर्श द्र. ।

j) पाठः (तु. पपा. प्रभृ. ग. इति) ? "अनु-[($\sqrt{2}$ अन् L = $\sqrt{अन्}$, अन्द् 'बन्धने')]) विप. ('बन्धु- [पैजवन-सुदास-]) > अनुम् इति शोधः । शोधं वृषभ ऋ १. १६७, ४ टि. द्र. ।

k) कृष्टिकर्तृकसंनमनस्य सोमकर्तृकोर्ध्वभावस्य च समानं देवताराधनमुद्दिश्य कृतत्वेन श्रावण एव मन्त्रस्वरसः (तु. वं. सा. ; वैतु. GW, अनु भुवन् इति योगमुक्तं चिन्त्यः) ।

४०; ७७, ३; ८७, ७०; ८, १, १४०; २, ३३०; ४, ८०; १०;

२०१; ६, ३८२६; ९, २; १०, ६; १११, ८; ४२,

२११; १७, ५४; १९, ३५; २०, ७; २१, १८; ३२, १९१;

*) अनु... चरुयथः इति संबन्धं वै. सा. प्रभृ. उच्युः । उपसृष्टधातुवाच्यभूतस्याऽन्वेषणविशिष्टदर्शनार्थस्य प्रसङ्गाऽभावात् कप्र. सतः अनोः सदृशार्थस्य च प्रासङ्गिकत्वान्न तथेति दिक् (तु. क्र ९, ९७, ५) । यथा च ✓ख्या इत्यस्योपसृष्टस्यानुपसृष्टस्य च सतोऽकर्मकमपि वृत्तं भवति (तु. मा ११, १७ इत्यत्रत्यं टि.) ।

५) गतिरिति वै. सा. PW. प्रभृ. च । तथा च सति व्रतानि इत्येतत् सर्वमकत्वेनाऽर्भीष्टस्याऽन्तर्भावितव्यर्थस्य अनु-ऋधत्- > -धन्तः इति शत्रन्तस्य कर्मतया योजयितुमिष्यते । यथा चेदमाख्यातं न सकर्मकं न चाऽन्तर्भावितव्यर्थं भवितुमर्हेत् तथा बाह्वृच्य एवास्याऽपराः श्रुतयो विस्पष्टं दर्शयन्ति (तु. क्र ६, २, ४; ३, ३; ८, ४६, २३ यत्र ऋधत्-वार- वीत-वार- शब्दयोश्च विवेकोऽप्युक्तमेवार्थं द्रष्टव्यं) । एस्थि. मध्यमयोः पादयोर्हेतुहेतुमद्भावः द्र. ।

६) 'अमन्मही (हि, इ) च (यथा वयं) शूर ! ते महता राधसा स्तोमम् अनु सकृत् सु सुदीमहि' इत्येवमन्वयः स्वरतः । अनुः अत्र तृतीयार्थे कप्र. भवति । स्तोतृणां स्तोमसहकृतानामेन्द्रेण महता राधसानिमित्तभूतेन वा साधनभूतेन वा (सिध्यमानस्य) मोदातिशयस्याऽन्तर्विच्छिन्नपर्यायराहित्याऽऽत्मकसकृद्भावविशिष्टस्याऽनुभवस्य प्रार्थ्यमानत्वेन समर्पणे तारपर्यवती भगवती श्रुतिः द्र. (वैतु. वै. सा. प्रभृ. यैः पूर्वार्थेन वाक्यमेकं परिसमाप्योत्तरार्थेन तदसंबद्धमिव वाक्यान्तरं कर्तुं कृतोत्साहैः सद्भिर्व्यलाकारेणैव अनु... सुदीमहि इति योगमुरीकुर्वाणैः अनु✓मुद् = अनु✓बू इतीव बाभाष्यते) । उक्तपूर्वैऽस्मदीयेऽन्वये स इति अव्य. क्वि. सुदीमहि इत्यनेन क्वि. संगच्छेतेति दिक् ।

७) 'मघं हविलेक्षणं धनं तद्वतो यजमानान् अनु-मन्थनुमोदको भवति' इति प्रथमे कल्पे सा. गतिव-माह । अत्र तावत् शसन्तस्य मघोनः इत्यस्य अनु...मन्दी इत्येव कृताऽन्वयो दुर्घटश्चिन्त्यः । न च स्यान्नाम मघोनः इति षष्ठी किमतो न सिद्ध्यति इति वाच्यम् । अनुपसृष्टस्य मन्दी इति शब्दस्य बाह्वृचे प्रसिद्धत्वात् (तु. ९, ५८, १ प्रभृ.) । उत्तर-

स्यामृचि वाजदावा मघोनाम् इत्युपस्थिताच्छ्रौता-ल्लिङ्गादिहापि बहुत्रविशिष्टमघवद्विषयताऽनुमानाच्च । मध्यमे कल्पे तावदसौ मन्दी रतुन्यः इति नितान्त-मसमर्थमर्थमिच्छन् वाक्यपूर्तावशक्तः 'तान् अनुगृह्णातीति शेषः' इत्यन्येक्षिताऽध्याहारमुपाश्रयति । ततोऽपि सन्तोषमानानुबन्निव चरमे कल्पे 'यस्य मघोनः धनवतः इन्द्रस्य मन्दी रतोता (अनु) अनुकूलो भवति' इत्यु-त्तमसंबद्धमनोरनुकूलार्थे प्रयोगं वाञ्छति । तेनाप्यथ प्रस्तुतमन्त्रावधिकामर्थपरिसमाप्तिमपश्यच्च एष पृतानि इत्युत्तरत्रैकवाक्यतामाह ।

८) तु. सा. यः क्र ३, ३२, ११ इति श्रुत्यन्तरसंवादानेन तृतीयार्थतामस्य कप्र. सतः प्रतिषेदे (तु. वै. ; वैतु. GW. अनु...वावसे इति योजुकाः) ।

९) लक्षणे कप्र. । यत्तु सा. पश्चादर्थतामस्य पश्यन् पृतानि इत्यनेन कर्मणाऽस्य संबन्धं मन्वानश्च निर...अजे इति क्वि. अकर्मकमाह, तन्न (तु. निर✓अज्) ।

१०) इह पा. वर्ति ? वर्ति इति शेषः द्र. (इन्द्र-मनुलक्ष्य यावाध्विभ्यौ वर्तनशीले भवत इन्द्रवश्च वर्तनशीला भवन्ति यथाऽइवमनुलक्ष्य तदनुसारितया चक्रं वर्तनशीलं भवत्येवं मन्त्रान्वयस्य सुदिल्लत्वात्) । एस्थि. ✓वृत् > वर्ति इत्यस्य वा लुप्तप्रत्ययकारं वै. GW. प्रपु (वर्ति इति) त-र्ति > र्ति इति यदन्ये प्रतिपद्यन्ते (तु. वै. सा. GW.) । तदसंगतम् । निदर्शन-वाक्ये तिङ्छन्तोपक्षया कृदन्तस्य सतश्च चक्रस्य वि. नेदीय इवाऽऽकाङ्क्षितत्वादिभिसन्धिः । एवं च तावदत्र मन्त्रे अनुः द्विः श्रूयमाणतया सकृच्चाऽऽक्षिप्यमाणतया कप्र. द्र. ।

११) सकलगान्नाऽनुलक्षणस्य प्राधान्येन समर्पणे श्रुति-स्वारस्यप्रतीतिस्तत्र च लक्षणे कप्र. एव द्र. (तु. टि. शौ २०, ४, २; वैतु. वै. सा. GW. अनु...विधावतु इति योजुकाः) ।

१२) स्वधाः आहुवः चानुलक्ष्य यत्रैव तास्तत्रैवेत्यर्थे कप्र. । यत्तु सा. द्वितीयम् अनुं पूरणमाह । तन्न । आहुवः इत्ये-तेन द्विः तस्याऽन्वयस्य सुवचतरत्वात् ।

४१, ३^a; ७^b; १०; ४८, १३; /
५८, २^a; ६३, ५^a; ६९,

१८¹⁰; ८८, ५¹; १०३, २; /
९, २, ४४; २२, ६^b; २९,

१¹; ५४, १; ६३, ६; ७०,
३¹; ४^k; ९२, ३¹; ९७, ५^m;

०) लक्षणे कप्र. । 'तस्य वरुणस्य वतुम् अनु तिस्र उपो वेनीरवर्धयन्' इत्यन्वयः । यत्. वें. सा. च तिस्र उपः इति द्वि३ इनीवामिसन्धाय कालायन्त-संयोगार्थतयैव व्याचक्षते । तत्त्विचन्यम् । तिस्रभ्यः (पा ६, १, १६९) इत्युक्तदिशा तिस्रः इत्येतद् रूपम् प्र३ स्यात् । एतत्-समानाधिकरणं सद् उपः इत्येतदपि च तथेत्यमिसन्धेः (उपसः > उपः इत्येवं सकारलोपश्च संजात इत्यपरो विशेष इह समवधेयः । न तु क्विपि उष्- इति मिन्नं प्राति. स्यादिति । तथा सति जसि अन्तोदात्तानुपपत्तेरिति दिक्) । उवते चान्वये वेनीः इति द्वि३ रूपम् (वैतु. सा. प्र३ रूपम् इति प्रतिपन्नः (यथा चैतद् रूपम् ✓वी > वृष [न >] नी- > वेनी- इत्यस्य प्राति. भवति न च पराभिमतस्य ✓वेन् इत्येतन्निष्पन्नस्याऽन्तोदात्तस्य सतः सरूप-कल्पस्यान्वयः प्राति. इत्येतद्विस्तरः यद्.) । एस्थि. उषस्त्रिकोपलक्षिताः सर्वेऽपि काला वरुणव्रतानुसारिणः सन्तः वेनीः नाम नदीः वर्धयन्ति इति तत्तन्मन्त्रवर्णप्रसिद्धेः सोत्यानां वरुणाज्ञानुसारित्वे तात्पर्यं द्र. ।

१) इत्थंभूताख्यान इह कप्र. । वरुणव्रताधीना देवा इत्यर्थः । व्रतस्य देवकर्तृकानुवर्तनक्रियायाः कर्माभावेन विवक्षितत्वेऽनोर्गतिर्त्वे वा वत्त्ये तःप्रयोग-सामर्थ्याच्च योग्यक्रियाऽध्याहारो वक्तव्यः (तु. वें. सा. GHI. प्रभृ.) । उभयोः कल्पयोरियानेव भेदो भवति यत् कर्मप्रवचनीयकल्पे देवानां वरुणव्रताधीनतामुखेन गतिकल्पे च तेषां तद्व्रताऽनुगमनाऽऽख्यानमुखेन वरुणः स्तूयते । प्रथमे तद्व्रताऽनुसागित्वं फलत्वेन हेतुवैकिकं द्वितीये प्रधानतया शाब्दस्मिन्निर्देश इति दिक् ।

०) लक्षणे कप्र. (तु. ऋ ८, ११, ८; ४३, २१) । यतु GW. MW. च अनुप्रभृतः इत्येकं पदमिल्यादतुः । तदसत् । स्वरद्वयोपपत्तिविरहात् ।

१) कृतम् इति द्वि. युक्तो लक्षणे कप्र. । ते इत्यस्य चोत्तरार्धे संबन्धः । क्वि. अव्य. इति सा. आह । तदीयेऽन्वये अनूपस इत्यनेन क्वि. गतिभावेन संबन्धवचनं साधीयः स्यादिति ।

०) एकतरत्र पश्चादर्थे अव्य. क्वि. (वैतु. सा. GW. अनु...आशत इत्येवं योजुको । एस्थि. प. अन्वय आप-

येत न त्वसौ सुगोप इति चिन्त्यत्वं द्र.) । अन्यत्र लक्षणे कप्र. द्र. (तु. सा.) ।

१) स्वधाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । अनु...ववक्षिष इत्येवं योग इति कृत्वा वें. सा. अनु✓वह इत्यस्य रूपम् आहतुः । तन्न । अकर्मस्य ✓वक्ष् (=✓उक्ष 'वृद्धौ') इत्यस्याऽनुसृष्टस्येह संगततरत्वादिति दिक् (तु. GW.) ।

०) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. ; वैतु. वें. GW. प्रभृ. अनु...अर्धति इति गतिरिति) ।

१) प्रवृत्तः (द्वि३) इत्येतदनुगतः कप्र. (तु. ऋ ६, १७, १२ प्रभृ. ; वैतु. वें. सा. [यस्य प्रवृत्तः इति प्र३, अनु...आशत इत्युपसर्गवर्ती क्रिया चेति चिन्त्योऽन्वयः । पूर्वमन्त्रानुवर्तितबहुत्वविशिष्टसोमातिरिक्तकश्चेन्तरानुपपत्तेरिति दिक्) ।

१) लक्षणे कप्र. अनुप्रभृतः इति द्वैस्वर्थेऽप्युत्तरेण शत्रन्तेनैकपदतां भुवन्तः GW. प्रभृ. चिन्त्याः ।

१) उत्तरार्धर्व-दिग्-विशिष्टाः सन्तः केतव उभय-लोकप्रसिद्धाः सन्तु इत्यस्मिन् मन्त्रस्वारस्ये निर्जागल्यमाने जनुद्वित्वस्य प्राधान्येन शुभावयिषितत्वात् तत्साधकः कप्र. द्र. (तु. सा. ; वैतु. वें. PW. प्रभृ. च अनु...सन्तु इति) ।

१) लक्षणे कप्र. (तु. टि. प्र...पश्यते) ।

१) सप्तम्यर्थे कप्र. द्र. (तु. नापू. सप्त. सकक्षा श्रुतिः । एवं तु. ऋ १, १८, १; १८६, ११; ३, १६, ४; ५, ३७, १; ९, १११, ३; १०, ७५, ३ प्रभृ. यत्र ✓यत् इत्यस्य वृत्तम् अकर्मकं सत् तु. वा सप्त. वा सहकृतं श्रूयते) । एस्थि. अनु...यत्तते इति योग-मिच्छवः सा. प्रभृ. चिन्त्याः स्युः । अपरं च । वें. सा. अनु✓यत् इत्यस्य सकर्मकतामभिप्रयन्तो कर्मपद-वाच्यस्याऽनुगमनरूपे यतने गदस्य वृत्तिमाहृतुस्तद-समर्थनिव द्र. । अनोः यतनक्रियाथननुरञ्जकत्वात् प्रति गतिभावाभावाच्चोक्ततायाः क्रियायाः कर्मपदवाच्यानु-गमनसप्रयोजनतायाम् अनोः लक्षणार्थवाचकत्वेन पर्यवसाना-च्चेति दिक् ।

१) धाम इति इन्द्रम् इति च पर्यायेण कर्मकारकतां नयन् यत् सा. अनुष उपसर्गाभावयन्नप्युभयत्र तथा

३२^a; १०३, ५; १०९, २, ३^d; ६^o; ७; ११, १२^e; १७, ११^h; १८,
७^o; १११, ३^o; १०, ३; १४, १ⁱ; २ⁱ; १ⁱ; २७, ५; ३७, ५; ४०,

न करोतीत्यर्थः तन्मतेनापि नितरामजोष्यम् ।

*) गतित्वमनुष्ठान इव सा. (तु. MM.) 'अभिक-
निकदत् पुनः पुनः शब्दायते' इति चेदभगत्,
तदासौ चिन्त्यः । एवं हि सति पुन्याम् इति कर्म-
पदमन्वितमिवापदेते । अन्तर्भावितप्रधानकर्मणः कथङ्-
ङन्तस्य ✓शब्दाय इत्यस्य कर्मन्तरापेक्षाभावात् ।
अतस्तदपितक्रियाया अधिकरणलक्षणतया अनुना कप्र.
द्वितीयान्तं पुन्याम् इति पदं समन्वितं स्यात् (तु. वं.
GW.) ।

*) पृथः (<पूर्वी-) इति द्वि३ इति कृत्वा तदन्वितः
कप्र. (तु. GW. गत्यभावः ; वैतु. वं. सा. अनु...पवस्व
इति योजुः) । ०) लक्षणे कप्र. द्र. ।

*) देवानां मार्ग उमाश्रयि । तत्र किं लक्ष्यमिति ।
उच्यते, युच्छक्नवाम (=यावती शक्तिर्भवति)
तदनु (तावतो शक्तिमनुलक्ष्य = यथाशक्ति) प्रबोद्धम्
(=प्रकर्षेण क्रमितुं चलिनुं = साफल्यं प्राप्तुम्) इति ।
एवं तावदस्मिन् अन्वये प्र✓वह इत्यस्याकर्मकतया
प्रयोगः (तु. क्र ५, ३०, ३; ४४, ८; ८, ४६,
२६ प्रभृ.) । प्रबोद्धम् इत्यनेन (भावप्रधानेन
नाम्नेव सता द्वि१) लक्ष्यभूतेन अनोः अन्वय इतीवा-
भिप्रयन् भा. भवति (तु. तै १, १, १४, ३) । अस्या-
पेक्षया तावद् यच्छक्नवाम तत् प्रबोद्धम् अनु
(शक्नवाम) इत्येवं सकर्मकस्य अनु✓शक् इत्यस्य
प्रयोगतः साधीयानन्वयः संभवेत् । यत्त्वसौ तदनु
(=तं पुन्यामनु) इति लिङ्गव्यत्ययं विकल्पयति तत्
संभवत्युक्तप्रकारके वाक्ययोजनान्तरे नाऽऽक्षिपेत् । वं.
सा. अनुकर्तार्ये अनुम् अव्य. (प्रबोद्धम् इत्येतत्-संबद्धं)
किञ्चि. चेच्छतः । तदपि विमृश्यम् । यत्तु GW.
प्रभृ. अनुप्रबोद्धम् इति योगमाहुस्तदसत् । एकस्मिन्
पदेऽपलक्षणस्वरद्वयाऽनुपपत्तेः । ननु लक्षणस्य लक्ष्यानु-
विधायित्वोपगमाद् अत्रत्यं द्वैस्वर्यमनुलक्ष्य लक्षणान्तरं क्रिये-
तेति चेत् । न । सति संभव उपपत्त्यन्तरस्य सामान्य-
लक्षणापगमादनौचित्यादिति दिक् ।

०) लक्षणे कप्र. (वैतु. वं., सा. [पक्षे] अनु...आयजस्व
इति मन्वानौ) ।

*) अत्र पूर्वेषां पितॄणां स्वाः पथ्या अनु (=स्वैः
वैप१-२६

पथिभिः [तृतीयार्थे कप्र.] परायणं यत्र इति सप्त-
म्यर्थेन पदेनाधिकरणमुखेन श्रावितं भवति । अनयैव
दिशा परायणमार्गविवेकेन परायणाधिकरणनिर्देशः क्र
१०, १४, ७ इत्यत्र विस्पष्टः कृतो भवति । अत एव
कारणाद् क्र १०, १४, १ इत्यत्र प्रवृत्तो महीरनु इत्यत्र
सप्तम्यर्थेऽर्थवसानकलक्षणः अनुः वक्तव्यः । प्रवृत्तु
महीषु परेयिवानिति यमस्तुतौ तात्पर्यम् (वैतु. उद्गो.
प्रत्यर्थे कप्र.) । एवं स्थिते समानाधिकरणे प्रवृत्तो
महीः इति पदे व्यधिकरणतया व्याचक्ष्णः अनुं च
गतितया योजयितुकामः सा. चिन्त्यः । एवम् क्र
१०, १४, २ इति मन्त्रेऽपि सा. सप्तमीतृतीययोर्मध्ये-
ऽव्यवस्थया भ्रान्तचित्त एव अनोः मन्त्रस्थं संबन्धमपश्यन्-
ध्याहारमुखेन नवीनं वाक्यमुपकल्पयति । क्र १०, १४, ७
इत्यत्र त्वधिकरणविवेकस्य निगदितद्वत्वात् सा. अपि साधु
भाष्यमाह ।

*) जुनान् इति युक्तः कप्र. (तु. सा. ; वैतु. वं. GW.
अनु...चरतः इति योजुः) ।

*) प्रथमान् इति च युन् इति च समानाधिकरणे
पदे अन्यथा विवृण्वन्तौ वं. सा. चिन्त्यौ । तद्विस्तरस्तु
वैश. द्र. । तात्पर्यीकपादस्थश्च अनुः कैश्चिदुत्तरत्र शत्रन्ते
कृत्य अनुगमयितुमुपलक्षितं भवति । तन्न । स्वरविरोधा-
देव । पूर्वोक्तदिशाऽत्र कर्तृभिन्नकारकान्तराऽनपेक्षया
भावस्वरूपस्य प्रधानस्य क्रियार्थस्य समर्पणमात्रेणाऽऽत्मवती
श्रुतिर्भवति । अतः प्रधानकर्मतयाऽनाकाङ्क्षितत्वाद् योनि-
शब्दः क्रियालक्षणाऽधिकरणाऽन्यतरार्थस्यैवसायितया तद्-
वचनप्रमर्शेन अनुना कर्मप्रवचनीयेन योगाद् द्वितीयायां
श्रावितो भवति । अथ तुरीये पादे सा. अकारणमेव चैतीम-
व्यवस्थितिमुपागतो विकल्पभूयिष्ठं भाष्यमभाषत । शात-
पथेनोपसंहारिकेणोद्धारेण (७, ४, १, २०) तु सप्तम्यर्थपथवसा-
यित्वदिशा अनोः कर्मप्रवचनीयत्वस्यैव प्रदर्शितत्वाद् वचन-
व्यत्ययाद्यर्थप्रयासपरुस्फुटाऽनुजुहोमीत्याद्यनेक-विकल्प-वि-
कल्पकर्मकल्लायमानोऽसौ न कस्य दयनीयः स्यात् ।

*) तु. टि. क्र १०, १४, १; २; ७ योक्तदिशा-
ऽत्रापि तृतीयार्थे कप्र. । परेण पथा परेहि दूरं
गच्छेत्यर्थः । तद्दूरगमनाधिकरणभूतदेशविशेषार्थवच्चैह
तुरीयपादस्थयाऽस्मदीयप्रजादिनिवासाधिकरणभूताऽस्मत्-

९; १०^a; ४५, ११; १२^b; ७२, ३; ५;
५१, ६^b; ५६, ३०^c; ११, ७; १७, १९; १०३;
६१, २१^d; ६८, ६३; १०५, २७^e;

११५, ६^h; १२२,
२ⁱ; १२४, ९^j; १२५,
७^k; १३५, ४^l; १४२,

संनिहितप्रस्तुतदेशव्यतिरेचनमुख्यया प्रार्थनया संकेत्यते ।
अनुपरेदि इति योगमिच्छवस्तु GW. MW.
प्रभृ. सौवरीमनुपपत्तिमधिकृत्याऽनुयोज्यता भवेयुः
(तु. सा.) ।

*) लक्षणे कप्र. । यत् उद्गी. वें. सा. GW. प्रभृ.
च अनु...दीधियुः इति क्रियायोगमाहुस्तच्चिन्त्यम् ।

*) अनुवाचम् इत्येतदनुवद्धः कप्र. । यथा कश्चिद्
रथी मार्गप्रस्थितः सन् कस्यचिदन्यस्य नियोगनुरीकृत्याद्
अज्ञानं प्राप्यैतदप्यन्वाचयेनेव संपादयिष्यामीति, तथा-
जनेस्ते पूर्वं आतरो देवान्तरौद्दिष्टहविर्वहनात्मकं नियोग-
नुरीकृतवन्त इत्यर्थः । एस्थि. तृतीयार्थे वा स्यात् सप्त-
म्यर्थे वा (वैतु. उद्गी. वें. सा. PW. प्रभृ. अनुवाचरीयुः
इति द्वयुपसृष्टमाख्यातं स्यादिति कृत्वा व्यर्थमलक्षणं
द्वैस्वर्यम् अभिलाषुकाः) ।

*) प्रथमा...सत्या...धर्म (=धर्माणि) अनु इत्ये-
कतरत्र पुत्रम् अनु इत्यन्यतरत्र यथाश्रुतमन्वयः । सा. तु
विहायैतन्मृज्यासमन्वयं गाः इत्यनेन किप. गतित्वेन
योगमपश्यत् । तस्य मन्ददर्शनस्यैतत् फलं यत् साधन-
तया श्राव्यमाणयोः धर्मपत्रमनोः (तु. ऋ १, १६४,
४३; ५०; ६, ३, ७; ८, ८, २३ प्रभृ.) साध्याऽनुप्रवेशः
समजनीति दिक् ।

*) कनायाः...उपमातिम्...अनु इति संबन्धे सादृश्येऽर्थे
कप्र. (वैतु. वें. सा. GW. ये अनु...परेयुः । <अनु
परा✓ह। इत्यातिष्ठन्ते) ।

*) पूर्वीः इत्येतेनाऽभिर्बद्धः कप्र. (तु. उद्गी. ; वैतु.
PW. प्रभृ. अनुवाचनरीति इति योगं ब्रुवाणाः द्वैस्वर्यं
प्रत्यनुयोज्यताः स्युः) ।

*) अत्र लक्षणे कप्र. (तु. अनुपदेमेव मन्त्रे
श्रुमाणम् अनु संरमध्वम् इति । यत्रेन्द्रस्य प्रामुख्येना-
ऽऽदर्शोऽस्त्य शिश्रावशिथितत्वात् तल्लक्षणः कप्र. भवति ;
वैतु. वें. सा. PW. GW. प्रभृ. च येषाम्
अनुवीर्यध्वम् इति अनुसंरमध्वम् इति च योगाव-
भीष्टाविव भवतः । मै. त्वेवंविधेषु स्थलेषु सामान्यतः
प्रथमं कप्र. अपि निहततया लक्षयन्ती गतिर्भावं प्रापयन्ती
च प्रतीयते) ।

*) तु. अनु✓वी>अनु...वेः इत्यत्रत्यं सस्थ. टि. ।

*) अस्य मन्त्रस्य 'युः...वरम्... अनु...तृषु...
च्यवानः...अनुद्...चिद्...धृषता...धृन्वना...इद्
(अविध्यति तस्मै=) अविध्यते (वाजिन्तमत्वादिविशि-
ष्टाय) जातवेदसे सुपिन्ध (स्तुतिपरो भवेति शेषः)
इत्येवमन्वयः स्यात्तत्र च वरम् इत्यनेनाऽन्वितो
लक्षणार्थः कप्र. अनुः इति सरलः पन्थाः (वैतु.
सा. LR. Gri. यन्मतेन अनु✓च्यु> अनु-
च्यवान- इत्येकं समस्तं प्राति. भवति । एवं तु. ORN.
यदीयविमर्शविस्तरानुविमर्शः वैश. अनुसन्धेयः) ।

*) अनु...अजनयन् इति क्रियायाऽन्वयं ब्रुवाणाः
वें. PW. प्रभृ. चिन्त्याः । देवानां (विश्व-) जनन-
व्यापारस्याऽनेस्तादृशव्यापारात्मकं घटम् अनुलक्ष्या-
ऽभिनिर्वृत्तत्वेन समर्पणे श्रुतिस्वारस्यप्रतीतेर्लक्षणाऽर्थो
गतित्वे सति समासाङ्गीभावाद् गुणतां मा गादिति
कृत्वा कप्र. इत्यभिसन्धेः (तु. सा.) । एस्थि. किप.
भावसामान्ये प्रयुक्तत्वात् सकर्मकस्य सतोऽपि कर्म-
निराकाङ्क्षत्वं द्र. । अथवा समुचितं कर्माऽऽक्षिप्येत
(तु. सा.) ।

*) उत्तरेण कृता ज्ञानजन्तेन चर्चुर्यमाणम् इत्यनेन
गतित्वमुख्येनैकपदमिच्छन्तः GW. MW. प्रभृ. सौवर्वा
अनुपपत्तेर्विषये चोद्याः भवेयुः (तु. सा.) ।

*) भूरा इति अधिकरणानुलक्षणः कप्र. (तु. ऋ
१, १८७, ४; १०, ९७, ७; १९ GW.; वैतु. PW. MW.
अनु...वित्तिष्ठे इति युञ्जानौ) ।

*) यः कुमार-मानसोपज्ञो रथः नापू. मन्त्रेऽप्रावि
यद्विषये च तदतिरेषो विप्राणां प्रभृत्यभाव इह सम-
केति, तम् अनुलक्ष्य (तदाधारेणेत्यर्थः) इतः अग्रे
साम तथाऽनभिच्छ्रवां संप्रवृत्तिमलब्ध, यथा नावि
आहितं सत् किञ्चिद्भस्त्रु मध्येसागरमपि सुरक्षितं
भवेदिति श्रुतिस्वरसे प्रतीयमानेऽपि यत् सा. GW.
प्रभृ. सर्वे व्याख्यातारः अनुप्रावर्तत इति द्विस्वरं
द्वयुपसर्गं च योगमनुमन्वीरंस्तत्राऽऽस्थाऽभावः साऽर्थः
स्यात् । वें. सम...अनुप्रा° इति योजुको
विश्वस्यः ।

७^६; १४५, ६^६; १४९,
३; १५९, २०; १६८,
२^०; खि २, ४, १०^०; १०,
३; १४, १०; ३, १५, १;
२६^१; १८, १^६; ५, ४,

४; ११; ६, ३, १^६;
खिसा १५, १०^१; मा १,
२०^०; २, १५^१; २६^६;
२७^६; १३, १६; ५२^०;
४, २८^१; ५, ९^३; २९^१;

६, १२^१; ७, १२^०; ८,
१९^०; ३७^०; ४०^१; ९,
१४^१; १०, १९^१; ११,
६^१; १२^०; १७^०; १; १२,
३^१; ५^५; २८^१; ९३^१;

१) लक्षणे कप्र. द्र. ।

२) अनुप्र...धावनु इति योगं ब्रुवाणाः PW. GW. प्रभृ. चिन्त्याः । प्राधान्येन विवक्षितस्य लक्षणार्थस्य तथात्वे गुणताप्रसङ्गादिकपये सति द्वैस्वर्यानुपपत्तेश्च (गतिद्वयं समस्तं सदकपिण्डोभूतमेकस्वरं च स्यादित्यभि-सन्धिर्भवति [तु. W. शौ ३, १८, ६]) ।

३) सपा. पै २, ४१, २ अप इति पाभे. ।

४) वातस्य इति षष्ठ्या सह अनुं कप्र. गुयोजयिषु संबंधोत्तन्त्रौ वे. सा. उपेक्ष्यौ भवनः । द्वितीयान्तेन वि-ष्टाः इत्यनेन पदेनास्याऽन्वयः द्र. (तु. GW.) ।

५) पाभे. अधि काठ १६, १५ द्र. ।

६) पाठः खण्डितोऽतो विवेको दुःशकः ।

७) तु. टि अनु ऋ ८, ५८, २ ।

८) सप्तम्यर्थे कप्र. द्र. । सपा. मागृ १, ३, १ अथो यथेम, हिगृ १, १७, ४ अथैवे, आगृ ३, ६, ८ इमे ये, शौ ७, ६९, १ प ३, १३, ६ मागृ १४, ९, ४, ५ वृउ ६, ४, ५ शाश्रौ ८, १०, १ पुनः इति पाभे. ।

९) सपा. वनस्पतीन् अनु (शुप्रा ३, ४१ च) > मै २, ७, १५ वनस्पतीनाम् इति पाभे. ।

१०) अनुज्जैशम् इति द्वगुपलटं द्विस्वरं च योगमुशन्तौ PW. MW. च चिन्त्यौ भवतः । अनुः लक्षणे कप्र. द्र. । तथाऽन्वस्य स्वारसिकत्वात् ।

११) सूर्यस्याऽऽवृत्तमनु (=उद्दिश्य) आवर्ते इति वाक्यार्थस्य सुस्पष्टत्वात् लक्षणार्थे कप्र. (वैतु. यस्था. अन्वावर्ते इति तै. काठ. शौ. पै. सौवरः पाभे. यतस् तत्र अनोः उपसर्गना स्पष्टा भवति । सूर्यस्याऽऽवृत्तः कर्मतया विवक्षितत्वे सति अन्वा✓वृत् इत्यनस्य सकर्मकता चेति दिक्) । सपा. अन्वावर्ते (मागृ १, ९, ३, १७; २० च) <> अन्वावर्ते (शाआ ४, ८; ९ कौउ २, ९ शाश्रौ १, ६, ५ प्रभृ. च) <> मंत्रा १, ६, १९ कौगृ २, २, १२ गोपृ २, १०, २३ अन्वावर्तस्व इति पाभे. ।

१२) अमुतान् इत्येतत्संबद्धो लक्षणे वाऽऽनन्तर्यार्थे वा कप्र. द्र. । =सपा. मागृ ३, ३, ३, १४ तैआ ४, ४२, ५ आश्रौ

१, ३, २३ आपमे २, ५, ११ । शौ ३, ३१, ११ हिगृ २, १७, ११ विभे. ।

१३) तु. उ. म. च यावनु ✓ह इहाऽऽक्षेप्यो भवति । वस्तुतस्तु 'त्वया (=अग्निना द्वाभूतेन)' इति युक्तः तु. कप्र. एव स्यात् ।

१४) सपा. का ६, ३, १ उप इति पाभे. ।

१५) पाभे. अधि काठ ४, ३ द्र. ।

१६) तृतीयार्थे कप्र. द्र. ।

१७) पाभे. अधि पै १९, ४३, ७ द्र. ।

१८) लक्षणार्थे समन्विते सत्यपि अनुरीयमाणाः इत्येकपद्यावच्छेदेन द्विस्वरं योगमनुमन्यमानौ PW. MW. च चिन्त्यौ द्र. ।

१९) सा. तै ४, १, २, २, म. च व्यवहितेन अख्यत् इत्यनेन क्रिप. गतित्वेन योगमाहनुः । तन्न । अनूप-सृष्टधातुवाच्यार्थस्य प्रकरणाभावादिति यावत् (तु. टि. ऋ ७, ७०, ४) । प्रथमयोर्द्वयोः पादयोश्चतुर्थे च पादे लक्षणार्थस्तृतीये च पादे सहसार्थः कप्र. (तु. ऋ ५, ८१, २ यत्र सवितृ-संबन्धेन समानं वर्णनं भवति) । ननु ✓ख्या सकर्मकोऽकर्मको वेति । उभय-मिति । कथमिति । उच्यते । यदा कर्मविशेष-निरपेक्षं सामान्येन दर्शनप्रकाशनाद्यर्थो भवति तदा-ऽयमकर्मकः (तु. ऋ १, ४६, १०; १२३, २; ४, १३, १; १४, १; १९, ९; २४, ८; १०, १२७, १ प्रभृ. शौ ७, ८२, ५ प्रभृ. च । एषु स्थलेषु क्वचित् क्वचित् प्रतिः अनोः स्थाने भूयते । तत्र यदि प्रतिः कप्र. न स्यात्तर्हि प्रासङ्गिकार्थाद् विपरीतस्याऽर्थस्य प्रतीतिः स्यात् प्रतिख्यानात्मकस्य । न च तदुपयुज्येतेति यथा प्रतिः तथा अनुः प्रकरणग्रामान्ये कप्र. एव स्यादित्यभिसन्धिः) ।

२०) पाभे. अनु ऋ ५, ८१, २ द्र. ।

२१) कप्र. (तु. टि. तै १, ६, ५, २; वैतु. मै २, ७, ८ यत्राऽनुगतत्वाद्यर्थैर्विक्रमणक्रियाया एकपिण्डी-भावेनेव विवक्षायाः संभाव्यमानत्वाद् अनोः गतिभावस्त-दर्थानुप्राणितक्रियायाः सकर्मकत्वं च भवति) ।

१३, ५^१; ६^१; ७^१; ९^१;
१७, ३८^१; ६६^१; १९, ४०^१;
५४^१; २०, ४९^१; २७,
१६; २९, १९^१; ४३^१;
३२, ४; ३३, ३२^१; ३५,
७^१; ३७, १८^१; का १,
७, ४; १०, ५^१; २, ४,
१^१; ६, ५^१; ७^१; ७,
५^१; ३, ३, ६^१; ७, २^१;
४, ९, ५^१; ५, ३, २^१;
७, ५^१; ७, ६, १^१; ८,

११, २; १५, १^१; ९,
३, ५^१; १०, ३, ७^१;
११, ६, ४^१; १२, १, ६^१;
२, १; ६^१; १; १३,
१, ३^१; ६^१; २, ११^१;
६, १९^१; १४, १, ५^१;
६^१; ७^१; ९^१; १८, ४,
६^१; ६, २^१; २१, ३,
११^१; ४, ४^१; २२, ५,
३^१; २९, २, ६; ३१, २,
१०^१; ३, ८^१; ३२, ३, ३^१;

३५, ३, ४; ४, ६^१; ३७, ३,
५^१; तै १, १, ६, १^१; १०, ३^१;
१४, ३^१; २, ६, १^१; ८,
१^१; १४, १^१; ४^१; ३, १,
२^१; ७, १^१; ८, २^१; ४, ९,
१^१; ४४, ३^१; ५, १,
३^१; २, २^१; ३, २^१; ५^१;
५, १^१; ७, १^१; ८, ३^१;
१०, ४^१; ६, ४, १^१; २^१;
५, २^१; १७, १, १^१;
६^१; ४, २^१; ५, १^१;

१) पामे. अधि काठ १६, १५ द. ।

२) पामे. अनु खिसा १५, १० द. । ०) लक्षणे कप्र. द. ।

३) =सपा. तैत्रा १, ४, ८, १ । शांश्रौ १५, १५, ६
अभि इति पामे. । ०) यज्म इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

४) वाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. [तैआ.]) ।
अनु वाम् (तैआ ४, ७, १ च) > सपा. मै ३, ९, ६ मधु-
मान् इति पामे. ।

५) सप्तम्यर्थे कप्र. [तु. पूर्वमिन् पादे पशुषु श्रविष्टः
इति; वैतु. सा. अनु...वितस्थे इति द्रुपसृष्टमाख्यात-
मिच्छन् (तथा संभवत्यपि वि-ष्टाम् इत्यत्राऽनुव्याप्य-
त्वमभिप्रेतमिति कृत्वा कालाध्वनोः [पा २, ३, ५] इति
द्वि. द. । सा. तु 'अनुसृत्य' इति भाषमाणः कर्मणि द्वि.
इतीवाभिप्रेति)] ।

६) तु. टि. अनु मा २, १५^१ ।

७) तु. टि. अनु मा २, २६ ।

८) तु. टि. अनु मा ४, २८ ।

९) तु. टि. अनु मा ५, ९ ।

१०) पामे. अधि काठ ४, ३ द. ।

११) तृतीयार्थे कप्र. द. । १२) तु. टि. अनु मा १०, १९ ।

१३) तु. टि. अनु मा ११, १७^१ ।

१४) तु. टि. अनु मा १२, ५^१ ।

१५) तृतीयार्थे वा लक्षणार्थे वा कप्र. द. ।

१६) अनु. प्राणन्तु, अनु. प्राणिहि इत्यस्य स्थाने सपा.
मा ४, २५ प्रमृ. अनुप्राणन्तु, अनुप्राणिहि इति, मै
१, २, ५ पाहि इति च पामे. ।

१७) लक्षणे कप्र. (तु. मा. सा. च ; वैतु. MW. गतिरिति
श्रुवन्धिन्यः) ।

१) सपा. मा. ६, १२ का ६, ३, १ माहा ३, ८, २, ३
उप इति पामे. ।

२) आनन्तर्ये वा (तु. मा. सा. च) लक्षणे वा
कप्र. द. । प्रथमे कल्पे वनोर्धर्मस्य च द्विवश्चा-
ऽऽस्थानक्रियासामान्याऽपेक्षया तत्पूर्ववर्तिन्या देवगण-
कर्तृकाया क्रियाया अपेक्षयाऽऽनन्तर्यं द. (वैतु. मा.
सा. च वसुधर्मविषयस्याऽऽस्थानस्यापेक्षया गुविषयस्या-
ऽऽस्थानस्याऽऽनन्तर्यमिति) । द्वितीये कल्पे वसुधर्म-
मनुलक्ष्येति संबन्धः (तु. शौ ७, १०२, ४ पामे.) ।

३) अनु. दध्वसे > मै १, ७, १ प्रमृ. अनुदध्वसे (तु. टि.
अनुदध्वसे) इति ।

४) लक्षणार्थे कप्र. (वैतु. PW. K. प्रमृ. अनुसंचरन्ति
इत्यपलक्षणद्विस्वरं योगमसत्यप्यनिवार्यत्वेऽनुमन्यमानाः) ।

५) लक्षणे कप्र. । पृथिव्यन्तरिक्षगुदिशा विक्रमणाधि-
करणतया लक्ष्यत्वेनाऽनुभूयमाणत्वात् (तु. K. ; वैतु. मा.
यः पदचार्थे कप्र. इच्छन् वि ✓ क्रम इत्येतम् आत्म. सन्तं
सकर्मकतां प्रापयिष्यन् भवति) ।

६) लक्षणे कप्र. (तु. मा. ; वैतु. K. अनुम् उप-
तिष्ठन्ते इत्येतेनाऽऽख्यातेनाऽनुगमयति) । पशूनां पाक-
यज्ञमनुलक्ष्योपस्थानस्य विवक्षितत्वात्तस्य च गतित्वे गौणता-
पत्तः कप्र. एव साधीयानित्यभिप्रेतः ।

७) दक्षिणाया यत्तद्विशेष्यं युक्तायाः पश्वन्तरसंक्रमण-
लक्ष्यत्वेन शिष्रावयिषितत्वात् तदर्थीयः कप्र. द. ।

८) मा. सा. च लक्षण- (पा १, ४, ९०) इति
कप्र. । तृतीयार्थे (पा १, ४, ८५) इति च
K. । यथा तु MW. आनन्तर्यार्थं ग्राहयितुं गतित्वं
संप्रधारयामास, नैतत् तथा संभवेत् । गतित्वं ह्युपगतः

३ ^a ;	६,	३ ¹ १ ⁰ ;	७,	५,	१ ¹⁰ ;	१४,	२१ ⁰ ;	५,	१६;	६ ¹ ;	२,
२ ⁰ ;	८,	३ ² १ ¹ ;	८,	१२,	१,	४,	५ ¹ ;	१,	४ ¹ ;	५ ¹ ;	९,

अनुः यदा भवति, तदैतदुपसृष्टस्याऽऽख्यातस्य द्विधा प्रवृत्तिर्भवति । कस्यचिदपरकर्तृकस्य स्वजातीयस्य स्वामिन्नस्य वा भावस्यापेक्षयैतद्वाच्यस्य भावस्य भौतिके वा दिक्कालादिलक्षिते बौद्धे वा चित्तिसंस्कारलक्षिते पञ्चादुभावित्वविशिष्टे सादृश्य-सामीप्याद्यर्थबोधने तात्पर्यमित्येकम् । प्राक्ताविशिष्टस्य भावस्य वा नामी-भूतस्य वा तत्कर्तुर्वा तैनाऽनूपसृष्टेनाऽऽख्यातेन कर्म-संबन्धाद् उपसृष्टस्तस्याः पूर्वमकर्मकस्यापि सतः सकर्म-क्ता भवतीत्यपरम् । एवं च सत्य अनुः चेद् उपसर्गः स्यात्तर्हि यजमानकर्तृका देवकर्मिका वा देवोज्जितिकर्मिका वा तदनुपातिन्युज्जितिरवगम्येत । देवाः पूर्वं विजयिनः सन्तो यजमानेन पञ्चाज्जिता इत्यर्थः । न चेयमिष्टापत्तिः, तात्पर्यविरोधात् । देवकर्तृकेण विजयेन तत्साधनकस्य तदनुलक्षितस्य वा यजमानकर्तृकस्य विजयस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वात् । देवविजयस्य पूर्व-सिद्धत्वात् तत्प्राक्ता यजमानकर्तृकस्य विजयस्य च पश्चात् तद्द्वारा च सिद्धत्वात् तदनन्तरता स्वत एव सिद्धा सती शाब्दै वाचनं नापेक्षेत । एवं खलु कर्मप्रवचनीयवाद एवेह सुस्थितः । स एव च सौवरलक्षणानुकूलः (तु. टि. मा २, १५^२) ।

४) लक्षणवचनः कप्र. न गतिः (वैतु. K. अनु. [तु. उ.] पयन्ति इति) । नाउ. मन्त्रे तु अनूपयन्ति इति गतिर्न कप्र. इति स्वरविवेकेन विज्ञाप्यमानोऽसाधुभयोः प्रयोगप्रकारयोर्विषये विवेचनीयः । तद् यत्र लक्षणार्थः कर्मकारकाद्यनुबद्धतया प्राधान्येन शिष्टावयिष्यते, तत्र तद्वाचकाः प्रातिस्विकस्वराः कप्र. प्रयुज्यन्ते । अथ यत्र त एव नि. अर्थान्तरवाचकाः सन्त आख्याताऽङ्गभूतास्तदर्थविशेषणपरत्वेन शिष्टावयिष्यन्ते, तत्र त उपसर्गधर्मिण आख्यातस्वरभावाभावव्यवस्थितस्वरा भवन्तीति । अन्यथैतावता संनिकर्षेणाऽपार्थस्वरभेदश्रुतेरनुपपत्तेरिति दिक् ।

५) अनु-पर्यावर्तते इत्येवमत्र प्रथमोत्तमस्वरवत् श्रुपस-र्गयोगमिवाऽऽतस्थिवान् MW. (तदनु K. च) चिन्त्यः स्याल्लक्षणार्थस्य विस्पष्टं श्राव्यमाणत्वात् ।

६) तृतीयाथे कप्र. इति K. । लक्षणेऽपि सुगमः (वैतु. मा. द्विह गतिवमुशन् चिन्त्यः स्वराऽनुपपत्तेः) ।

=सपा. तैत्रा २, ७, १६, १ पाठ ३, १४, ६ आपम २, २१, १७, १ तां १, ७, ५, वाश्रौ ३, १, २, १ प्रभृ. अभि इति पामे. ।

७) प्रथमो द्वितीयश्च अनु इत्थंभूतलक्षणे, तृतीयश्च लक्षणे इति विवेकः (तु. ऋ १, ८२, ३; वैतु. भा. अनु. "प्र...यासि इति योगे कुनाऽऽस्थः चिन्त्यः) । वश-शब्देन तत्त्वतोऽपरिचयात् । अथाप्यसाविह मुधैव विकल्पप्रस्तः द्र. ।

८) गतिरिति भा. K. च । द्वैस्वयं त्वनिष्ठं तथा ऽऽपद्येतेति लक्षणे कप्र. एव द्र. (तु. टि. तै १, ६, ५, २) ।

९) जघनतः इत्यर्थे जघने (द्वि२) इत्यनेन संबद्धः कप्र. भवति । भा. K. च जघने इति स१ पश्यन्तौ अनुदैत् इति द्रुपसृष्टत्वे सति द्विस्वरं योगं ब्रुवाणौ चिन्त्यौ, तन्मतेनैव पश्चादर्थस्य जघन-शब्देनोक्तत्वात् । प्रकरणे तन्मात्रतया संभवस्याऽनर्थस्य चारि-तादर्थ्यभावं प्रति, सत्यैकपथे द्वैस्वयस्याऽपलक्षणतां च प्रति तौ चोद्यतां ब्रजतः । ननु जघन- इति प्राति. पुं. ध्रूयते (तु. ऋ १, २८, २ प्रभृ.) इति चेत् । सत्यमेतद् अंशत एव । न. अपि ध्रुत्युपश्रम्भात् (तु. तैत्रा २, ४, २, ७ [यच्छाखासाम्याद् नेदिष्ठतया प्रामाण्यमर्हेत्] ।) । नन्वेवमपि मुपा. पपा. च प्रणुहत्वलक्षणाऽनुपलम्भश्चोद्यः रयादिति चेत् । ओमिति ब्रूमः । अस्मद्व्याख्यानेऽऽंशस्य प्रामादिकविकारतयाऽनभ्युपाये सति मुख्यसमाधानान्तरत्वादिति दिक् । अनु, उदैत् > सपा. मै २, ५, ३ अनूदैत् इति, काठ १३, ४, अनूद्यन्तम् अमन्यत इति पामे. ।

१०) लक्षणे कप्र. । अनुदायन् इति गतित्वं मन्वानौ MW. K. च स्वराऽनुपपत्तेः चिन्त्यौ द्र. । अनु, उदायन् > सपा. काठ १३, ३ अनूदैत् इति, मै २, ५, ३ उदैत् इति पामे. ।

११) भा. K. चाऽत्र लक्षणार्थमपश्यन्तौ अनुसंतनोति इति रूपं प्रतिपन्नौ न्यायेतरद्वैस्वयंपक्षपातिनौ सन्तौ चिन्त्यौ ।

१२) पञ्चादर्थे अव्य. (तु. नाउ. स्थलं यत्र उपरिष्टान् इति प्रयुज्यते; वैतु. MW. अनुनिर्वपेत् इति) ।

१३) आनन्तर्यार्थबोधकम् अव्य. क्वि. संबन्धश्च (वैतु. मै २, १, १ यत्र समाने प्रकरणे अनुः पृथग् अव्य. क्वि. असन् नाउ. क्तिप. गतिभावोनाऽनुप्रविष्टो भवति

५^०; ३, ३, १^{२०};
५, ३^०; ७, १^०; १२,
२^०; ४, २, १^०; २^०;
४^०; ८, १^०; २^०; ५, ३,

२; ३; ४, २^{२०}; ५, ३^०;
६, २^०; ८, ७^०; ६, ५, ६^०;
१०, ४^०; १२, २^०; १३,
१, ३, १^०; ४, २^०; ८,

३^०; २, १, ३^०; ४, ५^०;
५, ५^०; ६^०; ९, १^०;
३, ६, ३^०; ७, १^०; २^०;
४, ८, ३^०; ९^०, ५, १,

[तु. सस्थ. टि. अनु-प्र✓यम् 'दाने' > अनुप्रयच्छति]।

१) प्रधानभूतां वाचमनुलक्ष्याऽन्या वाचः प्रवदन्तीति वाक्यार्थप्रतीतिः अनुः कप्र. (वैतु. MW. अनुप्रवदन्ति इत्यन्याप्यो योगः)।

२) लक्षणार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाद् द्वयपसृष्टिश्च तामनु द्विस्तरता चाऽनभोष्टा सुवारा द्र. । प्राक्षेवमेव विवृण्वत्सपि गतित्वमेवाऽनुमन्वानाः MW. K. प्रभृ. चिन्त्याः । अनुरैव, अनुपरैव > सपा. मै २, १, ४^० अन्व-गच्छत् इति, काठ १५, २^० अन्वागच्छन् इति पामे. ।

३) आ✓प्याय् इत्यस्य शुद्धस्याऽकर्मकत्वाद् भिन्नकर्तृ-काऽऽप्यायनयोर्द्वयोर्मध्ये लक्षणलक्षितसंबन्धस्थवोपपन्नत्वात् कप्र. एव सुवचः । अन्वाप्यायति > सपा. काठ ११, ३ अन्वाप्यायते मै २, २, ७ अन्वाप्यायते इति पामे. ।

४) लक्षणे कप्र. । अन्यथादर्शी MW. चिन्त्यः । अनु, अपाकामत् > मै २, ३, ७ अन्वपाकामत् इति पामे. ।

५) लक्षणे (हीने वा [तु. भा.] कप्र. (वैतु. PW. प्रभृ. अनु-सम्-आ-रभामहै इति त्र्युपसृष्टं द्विस्तरं योगमनुमन्यमानाः सन्नश्चिन्त्यतामुपगताः । तथा हि सति गतिगतौ [पा ८, १, ७०] इत्युक्तदिशा निहतः स्याद् अनुः [तु. नाउ. नि. सम् इति; एवमपि तु. टि. क्र १०, १०३, ६]) । १) अनोः कप्र. सप्तम्या योगः समवधेयः ।

२) अन्तर इत्यर्थेऽन्तर्भागमुलक्षणवचनः कप्र. (वैतु. अनु-वि✓विश्र मै २, ४, ७; ८ यत्राऽयं कर्मण्येव कार-कान्तरसंबन्धस्याऽन्तर्भावादिव गुणभावाद् गतिभावं प्रापितो भवति) ।

३) पश्चादर्थे अभ्य. द्र. ।

४) सप्तम्यर्थपर्यवसानकः कप्र. द्र. ।

५) एषू. टि. दिशा कप्र. द्र. (वैतु. PW. प्रभृ. अनुप्रपिपते इति योगम् आहुः । तन्मन्दम् । एकपदे स्वरद्वयस्याऽपलक्षणत्वात्) ।

६) तु. नै २, ६, ५, ५ यथा तत्र प्रस्तरस्याऽऽहव-नीये प्रहरणं श्रावितं भवति तथाऽत्र तत्सकक्षतया तदु-त्तरविधितया च प्रस्तरस्य तदेकांशस्येत्यर्थे बाहिरनु

(बहिषि) प्रहरणं श्राव्यते । एवं चेह सप्तम्यर्थपर्यवसानो लक्षणे कप्र. एव वक्तव्यः । गतित्वाऽध्यवसानः MW. विस्पष्टतरान्वयः K. च चिन्त्यौ भवेताम् ।

१) हेतुवचनः कप्र. इति भा. अभिप्रैति । तथात्वं लक्षणवाचकताद्वारकमेवाऽनुवेदितव्यम् । पञ्चत्वसंख्यामनु-लक्ष्य तत्पूर्तिहेतुना प्रायणवत्-समिष्टयजुः संकलनेनोदयन-पञ्चकस्योक्तत्वात् । ३) तु. टि. अनु तै २, १, ५, ६ ।

४) लक्षणे वा तृतीयार्थे वा कप्र. । यतु मा. एक-पयमिबोत्तरेण कर्मणि शानजन्तेन कृताऽभ्युवाह 'अनु-रज्यमानाः' इत्येवं च व्याचक्षे, तत्रोपपद्यते । प्रथमा खल्वा-पतिः सौवरी सुविदिता विमृशां भवति । कर्मणि प्रवृत्ति-मतः पदस्य कर्तरि व्याख्यानं दुर्बलमित्यत्र । उपेक्षित-अनु-पदः K. तूपेक्ष्यः । ५) लक्षणे कप्र. द्र. ।

६) यतु MW. अनुप्रसर्पन्ति इत्य् आख्यातिकं योग-माह । तदसत् । स्वरविरोधात् । अत एव विधेषु लिङ्गान्तरैः सामान्येन गतितया वा कर्मप्रवचनीयतया वा सुवहेषु स्थलेषु स्वर एव विनिगमकः स्यात् । लक्षणाद्यर्थस्य प्राधान्ये द्वैपये द्वैस्वर्यं च । तस्याऽऽख्यातान्त-भविण गौणत्वं ऐक्यपदैकस्वर्यं चेति दिक् ।

७) इत्थंभूतलक्षणे कप्र. । यथाऽनु विष्णुं भक्तस्त-द्रदित्यर्थः । वस्तुतस्त्वं अनुगतत्वाऽऽदिबोधकाऽऽख्या-तस्य गम्यत्वमिह द्र. । एवं च गर्भाकृताऽऽख्यातानु-प्राणितार्थवचनसामर्थ्यमित्थंभूतलक्षणार्थ इति सुवचं भवति । ८) हीने कप्र. इति भा. सुवचः ।

९) हेत्वर्थनिर्यान्तरभूते लक्षणे कप्र. ।

१०) नापू. टि. दिशा कप्र. । गतित्ववादी MW. चिन्त्यः ।

११) इह द्वयोः कल्पनाऽऽख्यभावयोर्मध्ये प्रथमोक्तमनु-लक्ष्य पश्चादुक्तस्य संभावितया श्रावितत्वाच्चाऽनुकल्पना-ऽऽख्यशेषोपसृष्टाभावस्याऽप्रासङ्गिकत्वाच्च यथाकथमप्यभ्यु-पगमे सति लक्षणविषयभूतवाचकस्य द्वितीयान्तपदस्या-ऽन्वयविघातकत्वाच्च गतिवपक्षपातिनी मतिरर्वाक्तनी (तु. PW. प्रभृ.) नाऽऽश्रियेतेति दिक् ।

१२) आनन्त्ये गतित्वकर्मप्रवचनीयत्वव्यतिरिक्तं प्राति-स्विकाऽन्वययोग्यमव्ययमनुमन्तव्यमिति ।

३^a; ४^a; २, ३^b; ४^b; ६,
२^c; ३^c; ४, १, १, २^d;
२, १^a; २^b; ३^c; ८, २^d;
१०, ४^d; २, १, १^e; २^e;

२, ४^d; ६, ५; ८, २^d; ३^d;
९, ५^d; ३, १०, ३^d; ११,
१^d; ४^d; ४, ४, ८^d; ६, ४,
२^d; ५, १; ६, ३^d; ७, ३^d;

१५, १, १, ४^d; २, ५; ३,
१^a; ७, ४^a; ८, ६^a; २, १,
३^a; ३, ६; ५, ४^a; ६, १;
७, ३^a; ८, ४^a; ७^a; ९

१) लक्षणे कप्र. द. ।

२) आनन्तर्य इति भा., तृतीयार्थ इति K. । सप्त-
म्यर्थसामान्येऽथवा वक्तव्यः कप्र. अनुपदमोष्यादिवु
पश्वादीनां प्रतिष्ठापनात्मकाच्छ्रुतिलिङ्गात् । सर्वथाऽपि
कर्मप्रवचनीयतामात्मनस्तु न जहातीति । अनु-सं✓तन्
इत्येवं वितथाऽनुमानोऽपि प्रतीयमानः MW. चिन्त्य एव
स्यात् ।

३) लक्षणे कप्र. (वैतु. भा. अनन्तरपर्यायं स्वतन्त्रम्
अव्य. इति) ।

४) अनु, आतिष्ठत > सपा. काठ ३, ९ अन्वातिष्ठत
इति, मै १, २, १ क २, १६ अन्वातिष्ठत इति पाठे ।

५) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा ११, १७^v; वैतु. सा. अनु...
आततान इति) ।

६) तु. टि. अनु✓दद् > अनु...ददन्ते ।

७) तु. टि. अनु मा १२, ५^v; वैतु. मै २, ७, ८^v अनु-
वि✓क्रम > अनु-विक्रमस्व इति ।

८) पाठे. अधि काठ १६, १५ द. ।

९) स्वार्थप्रधानम् अव्य. । अनु, व्यायन् > सपा. मा १४,
३० अनुव्यायन् इति पाठे ।

१०) इह अनुसंचरन्ती इति पदं ब्रुवाणः सा. चिन्त्यः ।
एकस्मिन् पदेऽनेकस्वरानुपपत्तेः । अतः सप्तम्यर्थपर्यायज्ञानके
योनिम् इति लक्षणे कप्र. प्रथमः अनुः । अथ ऋतुस्य
पुन्यामुनु इत्यत्र तृतीयार्थे वा लक्षणे वा द्वितीयः
अनुः क. एव । ऋतस्य मार्गेण वा मार्गमुद्दिश्य
वाऽऽगमनमात्रस्योपसां विवक्षितत्वात् । कुतः । उच्यते ।
अनुपदं ज्योतिषा त्रयाणां घर्माणामन्वागमनस्य श्रूयमाण-
त्वात् । आगमनमेव अनु अन्वागमनस्योपसन्त्वात्
(तु. रेतः शौ ८, ९, १३) । एवमस्यां कण्डिकायां
त्रयो अनवः भवन्ति । तेषां द्वौ कर्मप्रवचनीयावादिमौ
चरमस्तु गतिरिति विधिकः । अन्यथेवाभिप्रयन्तौ सा. K.
चोक्तदिशा चोद्यो भवतः (तु. टि. सस्थ. अन्वा [नु-आ]
✓गा > अनु...आगुः) ।

११) इहेत्यंभूतलक्षणे वा हेत्वात्मकलक्षणे वा कप्र. द. ।
बाहूश्चेत्तु गतित्वमुपागतः (तु. ऋ.) । अनु, शुक्रशोचिवः

> सपा. ऋ १, १२७, १ मा १५, ४७ का १६, ५, २९,
काठ २६, ११; ३९, १५ शौ २०, ६७, ३ अनुवृष्टि
शोचिवा इति पाठे ।

१) तृतीयार्थे वा हेत्वर्थतात्पर्यको वा कप्र. द. ।

२) लक्षणे कप्र. । अनुत्सृजति इति अनुपर्यावर्तन्ते
इति च द्रष्टुपसृष्टं द्विस्वरं च योगं पश्यन्तौ PW. MW.
चाऽयथार्थदर्शिनौ भवतः । नाउ. टि. अपि च द. ।

३) अनु, उत्सृजति > सपा. मै ३, २, ४ अनुत्सृजन्ति
इति, अनुपर्यावर्तन्ते इति च पाठे. द. ।

४) वैतु. तै ५, २, ७, २ यज्ञत्याद् अनु-उप✓धा
इति योगादिहृत्ये पृथक्कृताऽनुके प्रयोगे सूक्ष्मेक्षिकया-
ऽवश्यं विशेषः कश्चन भवति । तदपश्यन्तः MW. K.
प्रसृ. चिन्त्याः ।

५) एकतरत्र गतिमद्विरोभिः प्रसर्पतः पुरोडाशस्य
केवलं गच्छन्तमनुगच्छति इत्याह्नः (कः पौर्वापर्यात्मकोऽनु-
सार्थानुसरणविशिष्टः संबन्धो न भवति । किन्तु स्वर्ग
यतोऽङ्गिरस उद्दिश्य (=तत्-प्रहभावप्राप्तये) स्वभाव-
तश्चलितुमशक्नुवन्नपि कूर्मत्वमुपगच्छन् पुरोडाशः
आत्मनः प्रसर्पणमकारयदिति तात्पर्यात् कूर्माभूतस्य पुरो-
डाशस्योद्देशविशेषसाधनतामुपगतायाः प्रसर्पणाक्रयायाः
श्रावणे मन्त्रस्वारस्यात् कप्र. अनुः न गतिरित्यभिसन्धिः ।
अन्यत्र लक्षणे कप्र. (तु. टि. तै ६, ५, ११, १; वैतु. उभयत्र
PW. प्रसृ. अनु-प्र✓सृच च अनु-परा✓भू च) ।

६) तृतीयार्थे (पा १, ४, ८५) इति चांयमानान्वेद-
दिप्रवेशे करणं समर्पयितुमिष्टं द. । उल्लखलमुपधेय-
मिति विधिर्भवति । नाभिर्हि तद् अनेनैवायमानस्य
भवति । तदुपधाने सति खनाभ्येवासावगिनर्वेदिं प्रवि-
शति । तदनुपधाने खनाभिमपश्यन् यजमानस्य प्रावा-
दुकस्य नाभ्या द्वाराऽसौ वेदिप्रवेशं कुर्वाणस्तं वह्णी-
यात् । मैवं भूदित्युपधेयमुल्लखलमिति श्रुत्यर्थो भवति ।
अथवाऽधिक्रणात्मकः सप्तम्यर्थोऽभिप्रेतः स्यात्तद्वचनश्च
कप्र. द. (तु. मै ३, २, ७ काठ २०, ७ क ३१, ९
यत्र नाभि- इत्यस्य स१ श्रूयते) । उभयथाऽपि नाभि-
पदार्थस्य मुख्यत्वस्यत्वेन समर्पणे सति स्पष्टे प्राकरणिके

५^a; ३, १, ३^b; ४,
७^o; ५, २^d; ७, ४^e;
४, २, १; ६, २; ७, १९;
६^f; १०, ३^g; ५, २, १^h; ५,

२^b; ७, ५^g; १०, ६^h; ६,
४, १ⁱ; ७, ४, ४^j; ७,
१९^j; ९, २^k; १६, १,
५, ३^l; ४^m; ८, १^m; ९,

५ⁿ; ११, २^o; ३, ४,
७^p; ५, ३^q; ७, १; ८,
४^r; ४, १, २^s; २,
६^t; ५, १^o; ६, ३^u; ७

तात्पर्यं यदेतदपश्यन्तः केचिद् अनुप्रविशति इत्येकपदा-
त्मकं द्विखरं योगं प्रतिपद्यन्ते (तु. MW. K.) तन्नाऽऽद्विषे-
तेति दिक् ।

^a) तु. टि. अनु तै ५, २, ५, ४ । अनु, उत्सृजति >
सपा. मै ३, २, ७ प्रमृ. अनुत्सृजति इति पाभे. ।

^b) तृतीयार्थे कप्र. (तु. K.; वैतु. भा. लक्षण इति) ।
अनु, आवरीवर्ति > सपा. मै ३, २, ९ अन्वावरीवर्ति
इति पाभे. ।

^c) अर्क्यम् (= अर्कभवं) साम शस्त्रं चाऽनुलक्ष्याऽर्के.
तदाधारेण विधा विधीयत इत्येव श्रुतिस्वारस्यं स्यात् (तु.
तै ४, ३, ८, ९ च तदुपरि सा. भाष्यं च [K. टि. च];
वैतु. MW. K. च गतिनया योजयन्तौ चिन्त्यौ
भवतः) ।

^d) प्रणुदितान् भ्रातृव्यान् उद्दिश्येत्येवंप्रकारकेऽर्थे
कप्र. द. । अनु, प्रहरति > सपा. काठ २१, २ क ३१,
१७ अनुविशति इति, मै ३, २, १० प्रहरति इति
पाभे. ।

^e) तृतीयार्थे कप्र. ।

^f) लक्षणे प्रकरणस्य मुख्यं तात्पर्यमिति कृत्वा
तदुद्बलनप्रयोजनः कप्र. (वैतु. भा. PW. प्रमृ. अनुप्रा-
विशति इति । ऐकपथे सति द्वैस्वर्यानुपपत्तेश्चिन्त्याः) ।

^g) लक्षणे कप्र. ।

^h) पश्चादर्थे अव्य. वा लक्षणार्थे कप्र. वा । प्रथमे
कल्पे प्रथमायाः स्वयमातृणाया उपधानं कृत्वा (पश्चात्)
प्राणनक्रिया कुर्यादित्यन्वयः स्यात् । द्वितीये कल्पे
प्रथमा स्वयमातृणामुपश्रयमानामनुलक्ष्य प्राण्यादिति
संबन्धः । एवं चाऽन्यतरार्थकोऽनुरूपरयोरुपधान-
योरनुवर्तयितव्यो भवति । ननु अनुप्राणसात् इत्येका
लुपपृष्टा क्रिया स्यादिति । नेति । कथम् । यावता
सकक्षे उत्तरे ध्वन्यात् इति च अपान्यात् इति चोभे
अपि क्रिप. अद्वयपक्षे सती प्राण्यात् इति क्रियाऽपि
तदन्व अद्वयपक्षेऽप्युपक्षिपेतामिति । अन्यथात्वं ऐकपथे
रुति द्वैस्वरी नोपपद्यते ।

ⁱ) अनु, प्रजायन्ते > सपा. काठ २२, ६ प्रमृ. अनु-

प्रजायन्ते इति पाभे. ।

^j) अनु, प्रेहि > सपा. मा १८, ५८ का २०, ४, १
माश ९, ५, १, ४५ अनुप्रेत इति पाभे. ।

^k) लक्षणे कप्र. । यत्राग्निर्भवति तत्रैव पशव उप-
तिष्ठन्त इत्यर्थः । अनुपतिष्ठन्ते इति सकर्मको द्व्युपसृष्टो
योग इति यद् भा. च K. चोष्टस्तत्र । तदभिप्रेतस्य पश्चादर्थस्य
प्रकरणेऽनभिप्रेतत्वाद् ऐकपथे सति द्वैस्वर्यस्याऽनुपपत्तेश्च
(वैतु. मै ३, २, ३; ७; ९, २; ४, ७, ९ यत्र लक्षणार्थस्या-
ऽगकरणिकत्वात् साकल्यार्थस्य च स्वारसिकत्वादिहाऽसंगतः
पराभिप्रायः संगतो भवति) ।

^l) तु. टि. अनु तै ३, ४, ८, ३ ।

^m) लक्षणे कप्र. । निष्कमणक्रिया पदपङ्कपरिमित्य-
स्यैवार्थस्य न त्विहाऽनुनिष्कमणार्थस्य प्राधान्येन
विवक्षितत्वात् । अत एव अनौ पृथक् स्वरोऽप्यत्रैव
ज्ञापको भवेत् (वैतु. भा. MW. K. प्रमृ. चिन्त्या
गतित्ववादिनः [तु. टि. अनु-नि ✓कप्र > अनुनिका-
मति इति]) ।

ⁿ) सप्तम्यर्थे कप्र. (तु. ततः किञ्चिदिव प्राक् श्रूय-
माणं सुर्वासु उप इति ; वैतु. भा. प्रमृ. अनु-
संचरति इति योगमनुजानानादिचिन्त्याः स्युः । अपलक्षण-
द्वैस्वर्यापत्तेः) ।

^o) अन्तरिक्षमुद्दिश्य वाऽन्तरिक्षेण वाऽयनस्य विवक्षित-
त्वसंभवाल्लक्षणे वा तृतीयार्थे वा कप्र. ।

^p) आनन्तर्यार्थे स्वार्थप्रधानम् अव्य. ।

^q) छन्दोभिरेवैनं प्रजनयतीत्यानुपदिशाल्लिङ्गात् तृती-
यार्थे कप्र. इति जिह्मिव । वितथवादी MW. चिन्त्यः ।

^r) पाभे. अनु तै १, ३, ८, २ द. ।

^s) लक्षणे कप्र. । न त्वनुपदम् अनुन्ववचार- इति
शब्दश्रवणादिहापि अनु-अव ✓चर इति भ्रमः स्यात् ।
इह लक्षणार्थस्यैव विवक्षितत्वात् । तस्मिन् शब्दे च
हेतुमानिति वाऽऽनुपङ्गिक इति वा अनोः अर्थः ।

^t) यतः प्राणो न्यृतस्तत एवाऽपानोऽपि न्यृतोऽपि
इत्यस्यार्थस्य विवक्षातो लक्षणे कप्र. इत्येव युक्तम् ।
अतः K. अत्र वैस्पष्ट्यमर्हेत् ।

१^a; १०, ४^b; ५, ३, १; ३^c;
८, १^b; ३^a; १०, १^c; ११,
१^a; २^a; ६, ४, २^b; ६,
१^a; १७, १, १, ५^a; ५,
५^a; ६, ८^a; ७, ४^b; २, ४,
१^a; ७, १^a; ८, २; ४; ५;

३, ७, २; ४, ४, १^m; ८,
३^a; ९, १^m; ११, ४^m;
५, ६, २^a; २५, २^a;
मै १, १, ७^a; २, ६^a;
११^a; १५^a; १६^a; ३,
११^a; ३३^a; ३८^a; ३९^a;

४, ७^a; ५, १^a; ५^a; ६^a;
६, २; ८, ५^a; ९^a;
१^a; ९, ६^a; १०, ३^a;
१७^a; ११, २^a; २, १,
१०^a; २, २^a; १०; ४,
७^a; ५, ३^a; ७^a;

१) 'वाचमनु वाचातया सहायभूतया' इति कृत्वा तृतीयार्थे कप्र. द्र. (वैतु. द्र. प्रष्ट. अनुप्रयन्ति इति योगं मन्वानाः चिन्त्याः) ।

२) तृतीयार्थे कप्र. ।

३) गतित्वकर्मप्रवचनीयत्वाऽन्यतरसद्भावापेक्षया स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. इत्येव साधीयः द्र. । अनु, प्रपद्यते इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. मै ४, ६, ७ अभिप्रपद्यते, अभीयात् इति, काठ २८, २ क ४४, २ अभ्यायुकः स्यात् इति च पाभे. ।

४) सप्तम्यर्थे कप्र. ।

५) लक्षणे कप्र. ।

६) लक्षणार्थस्यैव प्राकरणिकत्वाद् अनुः अत्र कप्र. भवति । परा✓भू इत्यस्य चाऽकर्मकं वृत्तं भवति (वैतु. MW. यः अनु-परा✓भू इति कल्पयन् सकर्मकं किप. इच्छति) ।

७) हेत्वात्मके तृतीयार्थे कप्र. (तु. भा.; वैतु. PW. प्रष्ट. अनु...परा [आ वा] भवन्ति इति) ।

८) तु. टि. अनु तै ५, ७, ९, २ ।

९) अनुकमार्येऽव्ययमित्यभिप्रेति भा. । अथापि खलु अधि-परि-वत् (तु. पा १, ४, ९३) अनुप्रयुक्तवि-भक्त्यर्थाऽनुवादकतामात्रेण सार्थकोऽप्यनर्थक इव स्याद् अन्यथा सिद्धेः ।

१०) लक्षणे कप्र. । एनमनुलक्ष्याऽस्य विषय इति यावत् (वैतु. भा. आनन्तर्यार्थे अव्य. इति) ।

११) तु. टि. अनु तै १, ७, ६, ३ ।

१२) तु. टि. अनु तै ३, ४, ८, ३ ।

१३) प्रजापतिकर्तृकस्तुतिप्रयोगाऽभावे देवान्तरकर्तृक-तदनुसारित्वप्रयोजितस्तुतिप्रयोगाऽसंभवाच्चाऽपलक्षण-द्वैतार्थप्रसङ्गाच्च गतिभावेन अनुः उत्तरां प्र-पूर्वा क्रियां नानुपवेशयितव्य इति ।

१४) तृतीयार्थे कप्र. । तत्र सत्रे केशवपनं सशिल्वं कुर्या-
वैप १-२९

दिति विधेरभिप्रेतत्वात् । अतः सशिल्व-विशिल्व-वपनवि-वेकाऽननुदर्शी द्र. विन्त्यः ।

१५) एकतरत्र तृतीयार्थे कप्र. (वैतु. MW. अनुप्राणन्ति इत्येवं योगमुशंश्चिन्त्यः) ।

१६) तु. टि. अनु मा ४, २८ ।

१७) लक्षणे वा तृतीयार्थे वा कप्र. ।

१८) पाभे. अनु तै १, ३, ८, २ टि. द्र. ।

१९) पाभे. अधि काठ ४, ३ टि. द्र. ।

२०) पश्चादर्थे अव्य. द्र. ।

२१) तु. टि. अनु मा २, २९ । अनु, पर्यावर्तते > सपा. काठ ३२, ५ अन्वावर्तते इति पाभे. ।

२२) तु. टि. मा ११, १२; १७^a । अन्यत्र 'यज्ञमनुलक्ष्य दम्पती अम्राताम्' इत्येवं प्रकरणसंगत्या कप्र. द्र. (वैतु. MW. अनु...अम्राताम् इति) ।

२३) अनु, मुन्येत > सपा. काठ ९, १४ अनु, स्यात् इति अनु, भवति इति च पाभे. ।

२४) एकतरत्र तान् अपिपद्यमानान् अन्वपिपद्यते इत्यत्र तावद् अनुः गतिर्गती (पा ८, १, ७०) इति गतिलक्षणं निरातमनुभवन्नपि सत्रातीयप्रयोगान्तरसाम्येन सस्वरः कप्र. स्यादित्यपेक्षा बलवतीव भवति । कदाचिन्मूलतो विद्यमानः स्वरः प्रमादाच्च्युतिं गमित इतीव चोत्प्रेक्ष्यते । अन्यतरत्र अनुपदमेवोपरिष्ठात् तान् प्रजायमानान् अनु प्रजायते यत्र अनुः इति पृथक् कप्र. प्रजायते इति च पृथक् किप. भवति । सपा. काठ ३६, ११ अनुप्रजायते इति च पाभे. ।

२५) तु. टि. अनु तै १, ७, ४, २ ।

२६) एकतरत्र यत्तु मुपा. अनुवर्षति इत्येवमुपसृष्टमा-ख्यातं शिश्रावयिषितं भवति तदसङ्गतत्वाच्चिन्त्यं द्र. । अन्यतरत्र अनु, प्रजायन्ते > सपा. काठ ११, २; १३, ८ अनुप्रजायन्ते इति पाभे. ।

१०^१; ६, ११^२; ७, ११^३;
२^१; ६^१; ९^१; १५^१; १^०;
१०, ४^१; ६; १२, ४^२;
१३, ८^१; १०^१; ३, १,
४^१; १^१; ५^१; २, १^१;

५१^१; ६^१; १^१; १०; ११^३,
५; ६^१; ८; ४, ५^१; ६^१;
१६, ४; ८; ७, १^१; ६^१;
७; ८^१; ८, ४^१; ७; ९, ७^०;
१०, १^१; २^१; ७^१; ११,

१०^१; १६, ३^१; ४, १,
७^१; १०^१; २, ११^१; ३,
११^१; ३^१; ४, ५^१; १५,
१; ३^१; ४^१; ७; ८^१;
६, २^१; ३^१; ५^१; ६^१;

१) लक्षणे कप्र. । २) पश्चादर्थे अव्य. द्र. ।

३) पाभे. अघि काठ १६, १५ टि. द्र. ।

४) कप्र. (तु. टि. अनु-सम्-प्र✓वा > अनुसंप्रयात) ।

५) तु. टि. अनु तै ४, ४, ८ ।

६) तु. टि. अनु मै १, ८, ९ ।

७) सकृत् अनुप्रतिष्ठति इत्यत्र गतिभूत्वाऽथ त्रिः
कप्र. द्र. । यदा द्वयोः समानभावयोर्लक्ष्यलक्षणसंबन्धो
विवक्षितो भवति पौर्वोत्तर्यप्रकारकस्तदा तद्वचनः अनुः
कप्र. वा स्याद् गतिर्वैलुभयथाश्रुतेर्विकल्पः । यदा
चैकस्मिन् वाक्ये प्रयुक्तायां गतिभूताऽनुविशिष्टायाः
क्रियायां अर्थो वाक्यान्तरेऽनुपदिन्यनुवर्तयितुमिष्टो
भवति तदा तदर्थं प्रकारद्वयमुपयुज्यमानं द्र. । तद्
यथा । अनुः पश्चादर्थकः कप्र. एव पुनः श्राव्येन
तस्य चाऽऽक्षेपेणाऽनुवर्तनीयया मूलक्रियया क्रिबि.
संबन्धः स्यादिति प्रथमः प्रकारः यथेह । अथ लक्ष्य-
लक्षणभूतसमानभावाभ्यां कर्तृत्वसंबन्धविशिष्ट-पूर्ववाक्य-
गतपदद्वयसकक्षतया समर्प्यमाणे स्वं र्वं भावं प्रति
कर्तृभूते पदान्तरे एवोत्तरे वाक्ये श्राव्येयाताम् ।
पश्चादर्थकगतिभूताऽनुसहिता समग्रैव च क्रियाऽऽक्षेप्या
स्यादिति द्वितीयः प्रकारो भवति (तु. मै ३, ३, १०;
काठ २२, २) ।

८) हीने कप्र. (पा १, ४, ८६) । अधिकशक्ति-
हीनशक्तिप्रातृव्ययोः प्रणोदनस्य सममभीष्टत्वात् तयो-
स्तत्ता अति-अनुभ्यां द्योतिता भवति ।

९) तु. नापू. टि. । न चेह स्यात् इत्याख्यातस्य
विद्यमानत्वात् तेन गतित्वेन योगः स्यादित्युच्येत ।
प्रतिवाक्यं क्रियान्तराभावे भवतिरूपस्य क्रियासामान्यस्य
विद्यमानत्वदर्शनात् नेह किमपि विवेकविनिगमकं
विशेषान्तरमुत्पद्यामः । पूर्ववदेव च सदृक्-पदस्य अति
इति कप्र. सान्निध्याद् विषयविवेकार्थं हीनार्थवचनोऽयं कप्र.
एव द्र. ।

१०) तृतीयार्थवचनः कप्र. । तादृक्-सकक्षपदसाहचर्यात् ।

११) प्रायिकसामान्यवस्तु सत्तवापि बहुषु स्थलेष्वेव तावत्

परस्परं विशेषो भवति यथा कश्चिद् निपातोऽन्यत्र गतिर्
भवत्यन्यत्र च कप्र. इति । प्रकृते एकतरत्र अनु प्रतिष्ठति
> तु. सप्र. मै ३, ३, १०; ४, ४ अनुप्रतिष्ठति इति यत्र
अनुः गतिर्भवति । एस्थि. यथोपलब्धि सौवरी स्थितिरेवाऽत्र
नियामिका स्यादिति दिक् । अन्यतरत्र अनु, सुवर्त (तु. यस्था.
टि.) > सपा. तै ५, ४, १०, ३ पुराभवति इति, काठ २२, २
पराभवति इति च पाभे. । उभयतरत्र अनुः कप्र. द्र. ।

१) तु. टि. अनु तै ३, ४, ८, ३ ।

२) सपा. अनु, निष्कामति < > तै ६, १, ८, १
अनु, निष्कामति इति च यत्रोभयत्र कप्र. भवति
अनुः अकर्मिका च तदुत्तरा (वैतु. इहत्या तदुक्ता
सकर्मिका) क्रियेनि दिक् । सपा. काठ २४, ४ अनुनिष्कामति
इति च पाभे. ।

३) एतद्-अनुकृतिम् इति Sch. च, एतद् अनु-
कृतिम् इति सात. च पाठः? एतत् अनु कृतिम्
इति पृथक्-पद-त्रिकः शोधोऽत्र द्र. (तु. ऐत्रा. १,
२७; २, ३७) । अनुः प्रकृते कप्र. इति द्र. (तु. सा. ऐत्रा
२, ३७) द्र. ।

४) तु. टि. अनु मै १, २, १५ ।

५) पाभे. अनु तै १, ३, ८, २ मै १, ४, ७ द्र. ।

६) लक्षणार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाद् अनु-
प्रजायन्ते इत्येवं योगं पश्यन् तदन्तर्धापकः MW. चिन्त्यः ।
कप्र. इत्येव साम्प्रतम् ।

७) पाभे. अनु मा १९, ४० टि. द्र. ।

८) मूलम् इत्यनेन संबन्धो लक्षणार्थे वा तृतीयार्थे वा
कप्र. द्र. ।

९) हेत्यर्थपर्यवसानके लक्षणे कप्र. । वितथदर्शी
MW. चिन्त्यः । अकर्मकस्य जागरणस्य कर्मभिसंबन्ध-
नैरेक्ष्यात् ।

१०) तृतीयार्थे कप्र. । १) तु. टि. अनु मै २, ५, ७ ।

११) चतुः हीने वारद्वयं तु लक्षणे कप्र. ।

१२) हीने कप्र. द्र. । १) तान् इत्येतदुक्तः कप्र. ।

१३) आनन्तर्यार्थे अव्य. वा लक्षणे वा कप्र. द्र. ।

७, ४^{१०}; ८, ९^१; ९,
१०^{११}; १०, १^१; ६^१;
११, २^०; ३^१; ४^१; ५^१;
१२, ४^१; १४, १२^१;
१४^१; १६^१; काठ १, ६;
२, ६^१; १२^१; १५^१;
३, ४^१; ६^१; ४, ११^१;
१२^०; १३^०; १६^०; ६,
८^१; ९^१; ११^१; ७, ४^१;

५^१; १३^०; १४^{१०}; ८, ३;
७^१; ८^१; १५^१; १७^१; ९,
१^१; ३^१; ४^१; ६^१;
१^१; ११^१; १४^{१०}; १८^१;
१०, ४^१; १०^१; ११, २;
३^१; ४^१; ८^०; ९^१;
१०; १२, ५^१; १३, ८^१;
९^१; १४^१; १६^१; १५
७^१; ११^१; १६, १;

२^{१०}; ८^{१०}; ९^१; १५^१;
१७, १९^{१०}; १८, ४; ५^१;
१९^१; १९, ३^१; ५^१;
९^१; १२^१; २०, १; ३^१;
६^१; ७; ९^१; १०^१; १२^१;
२१, १; ३; ७; ८^१; ९
१०^१; १४^१; २२, १^१;
२^१; १०; २३, ८^१; ९;
२४, ६^१; २५, ४^१; ५;

१) लक्षणे कप्र. ।

२) अनु, परिक्रामाम इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. मा ३८, १९ का ३८, ५, २ तैसा ४, ११, २^१ अनुक्रामाम इति पाभे. ।

३) तु इति (तु. पपा. संदि. नाउ. काठ ४, १६ च) सुपा. ? यनि. शोधितो लक्षणे कप्र. (तु. प्रति तै १, ८, २२, १ मै ४, १०, १ शौ ७, २९, १; वैतु. SIM. अनुच्चावण्यात् इति) ।

४) एकतरत्र तु. डि. मा ४, २८ अन्यतरत्र लक्षणे कप्र. द्र. । ५) तृतीयार्थे कप्र. द्र. ।

६) पाभे. अनु तै १, ३, ८, २ द्र. ।

७) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. SIM. गतिर इति श्रुवाणः द्वैत्यर्थं प्रति चोद्यो भवति) ।

८) सप्तम्यर्थे कप्र. द्र. ।

९) सपा. मै १, ७, २; ३^१ अमि इति पाभे. ।

१०) तृतीयार्थे वा लक्षणे वा कप्र. द्र. ।

११) पाभे. अनु मै १, ९, ६ द्र. ।

१२) तु. डि. अनु तै २, ४, २, १^२ ।

१३) अनुच्चाप्यायत < > सपा. मै २, २, ७ अनुच्चाप्यायत इति पाभे. ।

१४) पाभे. अनु तै २, ३, ५, ३ डि. द्र. ।

१५) सपा. मै २, ३, ५ आलभ्य इति पाभे. ।

१६) तु. डि. अनु मा ११, १७^१ ।

१७) कप्र. (वैतु. डि. मै २, ७, ८ अनु-वि ✓ कम् > अनु विक्रमस्व इति) । स्वराङ्गणाभावादिह काठ. श्रुति-स्तत्र मै. संकेतित कतरं वर्गमनुबद्धा स्यादित्यथ्यसा-नुमशक्यमित्येवं सत्यपि यदेव मौलिकी वाक्-प्रवृत्तिः स्यादित्वा कृत्वाऽत्र गतीतरपक्ष उरीकृतस्तत्र सदसद्विविचः प्रमाणम् ।

१) स्वार्थप्रधानम् अव्य. वा स्याल्लक्षणवचनः कप्र. वा योग्यक्रियाऽप्याहारो वेति भूयोऽपि विमृश्यं द्र. ।

२) सयोनेरनेश्चयनं कर्तव्यं तद्द्वारा वेदिं प्रविशेद् नेद् यजमानस्य योन्या द्वारेति कृत्वा तृतीयार्थे कप्र. द्र. ।

३) तु. डि. अनु मै ३, ७, ८ ।

४) अनु, विधीयते > सपा. मै ३, २, ४ अनुविधी-येत इति पाभे. (तु. डि. तै ५, ३, ४, ७) ।

५) तु. डि. अनु तै ६, ५, ११, १ ।

६) आनन्तर्यार्थे कप्र. (वैतु. मै ३, २, ९ यत्र पश्चा-दर्थेनाऽऽख्यातार्थो नेदीय इवाऽनुरञ्जितो भवति । तेनाऽकर्मकस्याप्याऽऽख्यातस्य सकर्मकत्वाऽभिनिर्वृत्तौ सत्यां तस्य च तदीयस्य कर्मपदस्य चाऽन्तरा तदीयं कर्तृपदं श्रूयते [वैतु. प्रकृतेऽस्य कप्र. सतो व्यवधापनीव श्रुतिः]) ।

७) पाभे. अनु तै ५, ३, १, ३ डि. द्र. ।

८) लक्षणे कप्र. (तु. मै ३, २, १० यत्रत्या समानप्रकरणिका सौवरी स्थितिरिहापि विनिगमनी भवति) ।

९) तु. क्र १०, १४५, ६ शौ ३, १८, ६ यदन्वि-हापि माम् अनु इतीव लक्षणाऽभिप्रायः संबन्धो भवति ।

१०) प्रेत्य समारोहस्य स्वर्गस्य मानं सम्प्रति क्रियमा-णस्य यज्ञस्य मानमन्वित्यर्थविवक्षाप्रामुख्यात् कप्र. द्र. (तु. तैत्रा २, १, २, १० यत्रत्यः स्वरसंकेतोऽप्ये-तत्समर्थकतां भजति [तु. वैप२ यस्या. डि.] ; वैतु. PW. प्रध. अनुसमारोहति इति त्र्युपसृष्टौ वम्भ्रम्यमाणा-दिचन्त्याः स्युः) ।

११) तु. डि. अनु तै ५, ७, ९, २ ।

१२) लक्षणे कप्र. (वैतु. SIM. अनु ✓ खद् > अनुखनेत् इत्येवं योजकश्चिन्त्यः) ।

२६, ७^a; ८^a; २७, १^b; २; ३^c;
८¹⁰; १०¹⁰; २८, १¹¹; ९¹¹;
२९, ८¹²; १०¹²; ३०, १¹³; २;
३¹⁴; ७¹⁵; ८¹⁶; ९¹⁷; ३१, ५¹⁸;
८¹⁹; ३२, ५²⁰; ३३, ३²¹;
३४, ७²²; १३²³; ३५, ८²⁴;

१६²⁵; १७²⁶; १८; ३६,
७²⁷; ११²⁸; ३७, ११²⁹; १७³⁰;
३८, २³¹; १२³²; ३९, १०³³;
४०, ८³⁴; १५³⁵; १३³⁶; १४³⁷;
३³⁸; क १, ६; १९³⁹; २, ११⁴⁰;
१३; ३, ३⁴¹; ९⁴²; १०⁴³; ११⁴⁴;

४, ७⁴⁵; ८⁴⁶; १५, ३; ४;
६, ३⁴⁷; ८; ७, २; ३⁴⁸;
४⁴⁹; ८, ३⁵⁰; ४⁵¹; ६⁵²;
७⁵³; ९⁵⁴; २५, ६⁵⁵; २८, ४;
५⁵⁶; २९, ७⁵⁷; ३०, १⁵⁸;
३⁵⁹; १३१, २⁶⁰; ३⁶¹; ५९⁶²;

*) लक्षणे कप्र. ।

b) तु. टि. अनु मै ३, ७, ८ ।

b) उपांश्वन्तर्णामौ इति युक्तः आनन्तर्ये कप्र. ।

c) तु. टि. अनु मै ४, ६, ३ । d) आनन्तर्येऽर्थे कप्र. ।

e) तु. टि. अनु मै ३, १०, २ ।

f) सप्तम्यर्थे कप्र. ।

g) लक्षणे वा तृतीयार्थे वा कप्र.

1) एकतरत्र तु. टि. काठ १६, ८ । अथंह विंश-
षोऽप्यस्ति । तथा हि । असुरस्य लोहितं पृथिवीं
साकल्येनाऽपूरयदित्येवं श्रुतिर्नाभिप्रैति येन गतिभाव-
मनुप्रविश्य अनोः अर्थो विधावनार्थमनुरज्ज्येदिति गति-
पक्षानादरः द्र. (वैतु. PW. MW.) । अन्यतरत्र तु. टि. मै
४, १, १० ।

1) तु. टि. अनु तै १, ७, ६, ३ ।

*) सप्तम्यर्थे कप्र. भवति (तु. तत्रैव श्रूयमाणं पूर्व-
पक्षे इति) ।

1) भावलक्षणस्य विषयस्य प्रामुख्येन श्रावयितुमिष्ट-
त्वात् तस्य च यथा कप्र. न तथा ग. गमयितुं शक्य-
त्वात् कप्र. एव द्र. । अथ कप्र. एतदपरं लक्षणम् ।
तद् यथा । यत्र लक्ष्यभूतो भावश्चान्यतः पृथक्
क्रियापदेनोच्यते लक्षकभूतो भावश्चाऽन्यतः पृथक्
क्रियापदान्तरेणोच्यते तत्र सामान्येन कप्र. अनुः द्र.
इति । तस्माद् यथा 'डिम्भस्य मरणमनु मरणं
खिम्भस्य' इत्यत्र कप्र. अनुः भवति तथैव डिम्भं
प्रियमाणमनु प्रियते खिम्भः' इत्यत्राऽप्यर्थे कप्र.
इति । यत्र तु लक्ष्यलक्षकयोर्भावयोः समानत्वे वा
सजातीयत्वे वा सति लक्षकभूते भावे गम्ये सति लक्ष्य-
भूतो भावोऽनुपूर्वेण सकर्मकेण सता क्रियापदेनोच्यते
तत्र ग. अनुः भवतीति । यथा 'डिम्भमनुप्रियते
खिम्भः' इति । एवं तावत् प्रकृतं कलशस्योपवानं
पृथक् शस्त्रन्तेन क्रियाप्रधानेन पदेनोच्यते तदनुलक्ष्य
प्रवर्तमानश्च प्राणोपदसनभावः पृथक् क्रियापदोच्यते

इति कृत्वा कप्र. अनुः अत्र भवतीति निर्विवादं सद्
अन्यत्र च सकक्षासु वाचोयुक्तिषु निदर्शयितव्यमिति दिक्
(तु. अनु क्र ५, ८१, ३ टि., प्राण- > -णेन इत्यत्र क ४८,
१४ टि. च) ।

*) प्रयास्यद्यजमानकर्तृकाऽन्यन्वाधानादिक्रियाविशे-
षाधीनप्रीतभावाः कामास्तेन तस्या क्रियायां कृताया-
मेव तं प्रति कामप्रीताः सन्तस्तेन प्रयाता सह प्रयासु-
नान्यथेत्येवं लक्षणार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वात् कप्र.
अनुः न गतिरितोत्र कृत्वा पृथक् स्वरो भवति (वैतु.
काठ ९, १७ यत्र समानकल्पया श्रुत्या तत्-सजातकर्तृकं
प्रयातोऽनुपयाणं सूचिनं भवति । अयं तु तत्र विशेषो
भवति यथा प्रयाता क्रियमाणायाः क्रियाया इन्द्राग्नी-
देवताकृत्वं न तु प्रयात आत्मीयं कमपि विशेषमुप-
जोष्याऽकामानामपि सतां सजातानां तदनुपयाणे प्रवृत्तिः
संजायत इति कृत्वा प्रयात्रनुपयातृमध्ये लक्ष्यलक्षकसंबन्धा-
ऽभावे सति लक्षणार्थस्य वाच्यत्वेनाऽप्राप्तत्वाद् न कप्र.
अनुः इति) ।

b) एकस्थायम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सपा. मै १,
१०, १३ पश्चात् इति पाठे.) ।

c) पाठे. अनु मा १९, ४० टि. द्र. ।

d) तु. टि. अनु तै ४, ३, ११, १ ।

e) सपा. शौ ६, ६१, १ उतु इति पाठे. ।

f) पाठे. अनु तै ५, ७, ७, १ ।

g) तु. टि. अनु मा ४, २८ ।

h) तु. टि. अनु तै १, ३, ७, १² ।

i) पाठे. अधि काठ ४, ३ टि. द्र. ।

j) तृतीयार्थे कप्र. । k) तु. टि. अनु काठ ४, १३ ।

l) तु. टि. अनु काठ ७, १४³ ।

m) पाठे. अनु काठ ८, १५ द्र. ।

n) तु. टि. अनु मा ११, १७⁴ ।

o) पाठे. अनु काठ २०, ३ द्र. ।

८५^a; ९^b; १०^c; ११^d;
१२^e; १४^f, १६; १८;
३५, ४; १३६, ३४^g; ६;
३७, ५^h; ७^h; १३९.
१^d; २^d; ४१, ५; ६१^d;
४२, १; २१ⁱ; ३ⁱ; ४३,
११^k; ९; ४६, ३^d; ४;
५; ६ⁱ; ४७, ५^h; ८^h;
१४८, १५^l; १६; कौ १,
५१; १६५; २२९; ३६७;
४०९; ४१०; ४१२; ४१३;
४३६; ४६५^m; २, ८७;
८८; १०५; २०१; ३३३;

३५५; ३५६; ३५७; ५१७;
७७५; ९१९; ९२७^o; ९४१^d;
९५६; १०४४^o; १११५;
११६३ⁿ; १२०४ⁱ; ३, ४, २;
५, ८; ११; ५४, १; १जै१,
५, ७; १८, १; २४, ५; ३८.
८; ४०, १; २; ४; ५;
४२, १०; ४८, १०ⁿ;
२, ३, ३; ७, २; ३.
९, १; ३; ११, १; १८,
८; २८, ५; २९, १२;
१३; १४; ४०, १३; ४, १,
२^d; २, ८^o; १६, २; २०,

२; २१, ५; २२, १०^o;
शौ १, २२, १^p; २, १३,
५; ३४, ३^q, ३, ७, २^r;
८, ६^h; ९, ६ⁱ; १८,
६ⁱ; २३, ३; ४, १५.
४^u; ७^u; ८^v; ९, १२;
२१, ४ⁱ; ५, १, ३;
२७, ७; ६, १७, १-४^w;
२६, २^x; २९, ३; ३९,
१ⁱ; ६९, २; ७२, १;
९०, २; ९४, २^h;
९७, ३^y; १०५,
१-३; १२१, ४^z; १२२,

१) तु. टि. अनु तै ६, ५, ११, १।

२) तु. टि. अनु काठ १९, ९।

३) तु. टि. अनु तै ५, २, ९, ५।

४) लक्षणे कप्र.।

५) पामे. अनु तै २, ३, ५, ३ द.।

६) सपा. काठ २३, ६ अभि इति पामे.।

७) पामे. अनु मै ३, ७, ६ टि. द.।

८) तु. टि. अनु तै ५, ७, ९, २।

९) तु. टि. अनु मै ३, १०, २।

१०) तु. टि. अनु मै ४, ६, ३^१।

११) तु. टि. अनु तै ३, ४, ८, ३।

१२) तु. टि. अनु मै ४, १, १०।

१३) तु. टि. अनु काठ ३५, १७।

१४) पामे. अनु तै ४, ४, ४, ८।

१५) सपा. का ६, ३, १ उप इति पामे.।

१६) तृतीयार्थे वा लक्षणे वा कप्र. (वैतु. PW. MW. अनु... उदयताम् इति योगं पश्यन्तावुपेक्ष्यौ)।

१७) अन्वैक्षन्त इत्येवं क्रिप. अन्वयाद् द्वीध्यानाः इत्यनेन तद्गतस्याऽनुपदार्थस्य पारस्परिकसंबन्धस्य सिद्धत्वं सत्यपि यदन्यैः अनुदीध्यानाः इतीव संबन्धोऽपरम् अनुम् कप्र. सन्तम् बध्यमानम् इत्यनेन ज्ञानजन्तेन नापू. अन्वितं व्यर्थं गतीकारमिष्यते (तु. सा. WI. च) तन्नाऽऽद्वियेत। आर्थस्य संबन्ध-स्थोक्त्या दिशा सुसंगतत्वे सत्यप्यनुपपन्नद्वैस्वर्यप्रसङ्गा-

दिति दिक्।

१) तृतीयार्थे कप्र. (तु. नापू. मन्त्रे स्रु श्रेत्रियं विपाणया इति; वैतु. WI. अनु... अक्रमोत् इति योग-परधिन्यः)।

२) सपा. पै १९, १०, १३ उप इति पामे. (तु. तत्रत्यं टि.)। ३) सप्तम्यर्थे कप्र.।

४) लक्षणे कप्र. (तु. W.; वैतु. सा. यस्य अनुगतम् इति भाष्यमव्ययपरतया नेयनुतोपसर्गतेति विमर्शमपेक्षेत)।

५) कप्र. अयमिह भवति। अत्र पूर्वार्धार्थं प्रत्याशं विद्योतनस्य च प्रतिदिशं वातस्य वानस्य चाऽऽशंसनं ज्ञापकं स्यात्।

६) लक्षणे कप्र.। आनन्तर्ये इति W.। अनुसूतम् (-त्रम् इति शेषा.) इत्याकारकमेकं पदं सा. पपाठ।

७) सा. अनुन्यावृत्तेने इत्येकं पदं पठेन्नित्यः। तृतीयार्थे कप्र.। अन्येन पथा पाप्माऽनुपयनामिति यावत्। अथवाऽनर्थिका गतेर्द्विक्लिप्तः। अनुपयताम् इति क्रियायामेव विवक्षापर्यवसानात्। सपा. पै १९, १९, ३ अभि इति पामे.।

८) कप्र. भवति (तु. क्र १०, १०३, ६ इत्यत्रत्यं टि., सस्थ. च टि., वीरयध्वम्, संभरध्वम्, हर्षध्वम् इत्यत्र च यस्या. टि.)।

९) नापू. टि. दिशा निवासक्रियाया अपेक्षया प्रकृतद्वितीयाऽन्तपदवाच्यस्य तदभिव्याप्य तदधिहरण-तया समर्पणे श्रुतिस्वारस्यप्रतीतेस्तत्साधनभूतः कप्र. द. (वैतु. MW. गपू. दिशा गतिपक्ष्यः मिध्याप्रत्ययं

१^a; २^b; ७, ४४, १; ५९;
१; ८७, ४^c; १०२, ४^d;
८, ९, ८; १२^e; १३^f; १५^g;
१६; १७; २, १, १९; २४^h;
४, २४ⁱ; १०, २, २२; २३^j;
४, ६^k; ५, २५-३५^l; ३७^m;
१०, ७ⁿ; ११, २, १०^o;
७, १२; १०, ११^p; १९^q-२२^r;

२४^s; २७^t; १२, २, २१^u;
३, १७^v; १३, १, १०^w;
२, १४^x; १८^y; २१^z; ४०^{aa};
३, १^{ab}; २०^{ac}; ६, ५^{ad}; १४,
१, ४६^{ae}; ६०^{af}; २, १०^{ag};
७४^{ah}; १५, २, १^{ai}; ९;
१५; २१; ६, १; ४; ७; १०;
१३; १६; १९; २२^{aj}; २४;

९, १; १४, १; ३; ५;
७; ९; ११; १३; १५;
१७; १९; २१; २३; १८,
१, २०^{ak}; २७^{al}; ५०^{am};
२, ९; १३^{an}; ३, ४०^{ao};
४, २८^{ap}; ७५^{aq}; ७६^{ar};
८६^{as}; ८७^{at}; १२, ६, २१^{au};
१३, ६^{av}; २६, ३९; ४९,

प्रति चोद्यः) । अनु क्षिय इति सतः पाठस्य स्थाने
पै १६, ५१, ४ अनु गच्छ इति, तैआ २, ६, १ अनुष्व (तु.
तत्रयं टि.) इति, काकू १३२:११ अनुष्यान् इति च पाभे ।

^a) तृतीयार्थे कप्र. (तु. सा. नापू. मन्त्रे कप्र. श्रूयमाण-
स्तथैव व्याख्यायमानश्च ; वैतु. सा. PW. प्रभृ. अनु-
संवेरेम इति योगं वदन्तस्मिन्त्याः) ।

^b) तृतीयार्थे कप्र. (तु. शौ ६, ११२, १ सौवरी
स्थितिस्तत्र चेह च यनि. विनिगमिका स्यात् । एस्थि.
तत्र ग. इतीह च कप्र. [सोऽपि च लक्षणार्थीयः] इति
सा. तद्व्यत्ययेन तत्र कप्र. इतीह च ग. इति
W. च व्याहतवाचाविव स्यातामिति दिक् । तु. तैआ.
२, ६, २ यत्रत्ये पाभे. स्वरो भूयोऽपीह यनि. एव पुष्टिं
विदध्यात्) । ^c) तु. टि. अनु मा ११, १७^v ।

^d) तु. टि. अनु तै १, ४, ४४, ३ ।

^e) तु. टि. अनु तै ४, ३, ११, १^h ।

^f) वृशान् अनु > सपा. तै ३, ३, ९, १ शांय ३,
११, १४ पाय ३, ९, ६ विध ८६, १६ प्रियेण इति पाभे ।

^g) द्वितीयान्तं स्वविपरीभूतमधिकरणार्थकतयाऽऽपा-
दयन् कप्र. द्र. । पुरुष-कर्तृकस्य निवासस्य देवाधि-
करणकतायां तन्मध्यगतत्वपर्यवसानरूपायां प्रकृतस्य
प्रश्नस्योत्तरस्य च स्वारस्यप्रतीतिः । एस्थि. उत्तरेण
✓क्षि (निवास) इत्यस्य तिङ्प्रत्ययेन यद् MW. गतित्वानु-
संबन्धमाह तच्चिन्त्यम् । द्वितीयान्तपदवाच्यकर्तृक-
निवासस्याऽपेक्षया तदनुगतस्य वा तत्पञ्चादमवस्य वा
पुरुषकर्तृकस्य निवासस्य समर्पणे प्रकृतप्रश्नोत्तरयोः स्वारस्या-
ऽभावादिति दिक् ।

^h) पञ्चादर्थे कप्र. । ⁱ) तु. टि. अनु मा १२, ५ ।

^j) 'दक्षिणां दिशमनुलक्ष्य या सूर्यस्याऽऽवृत्तं तामहमन्वा-
वने' इत्यन्वयाल्लक्षणे कप्र. द्र. ।

^k) प्रवेशनक्रियायाः कर्मणोऽनिर्देशात् साक्षा-

ऽन्वयं रचयन् W. चिन्त्यः । वशायाः प्राधान्येन
प्रतिष्ठापनेऽभिप्रायवत्यां श्रुत्यामभ्युपगतायां संभवे सत्यपि
गतिष्वे क्रियायाः प्राधान्यविशेषाऽऽधानेन कर्मणो
भूयस्तेरां गौणीभावापत्तेस्तथाधान्यविशिष्टप्रतीत्यर्थं तद-
धिकरणताऽऽपत्तौ विवक्षितायां सत्यां सप्तम्यर्थे अनुः
कप्र. । ^l) सप्तम्यर्थे कप्र. द्र. । पाभे. अधि
पै १६, १०४, १० द्र. ।

^m) गतिरिति सा. अभिप्रयन् प्रतीयते । तथा तु
सति द्वैस्वर्यापत्तिः स्यादित्यसौ चोद्यो भवेत् । शरीरस्य
प्राधान्येनोपस्थापनेन श्रुतिसफलतायामभ्युपगतायां लक्षणे
कप्र. । न तु पञ्चादर्थे (तु. W., द्विपू. टि. च) ।
अनु, प्राविशन् > सपा. पै १६, ८६, २ अनुप्रावि-
शन् इति पाभे. ।

ⁿ) सपा. शौ ११, १०, २५ सर्वे इति, अनु,
प्राविशन् > सपा. पै १६, ८६, ९ प्रभृ. अनुप्रावि-
शन् इति ।

^o) तृतीयार्थे कप्र. ।

^p) लक्षणे कप्र. ।

^q) तु. टि. अनु मा ८, ४० । पाभे. अधि पै १८, २१, ८ द्र. ।

^r) अनु-वि-चाकशीति इति योगं द्रष्टुमसृष्टं पश्यन्तौ
PW. MW. उपेक्ष्यौ । अनोलक्षणे कप्र. सतः
संगत्वात् ।

^s) जनान् इति द्वि. युक्तः कप्र. । युन्ति जनान् अनु
(सपा. आपमं १, ६, ९ बौय १, ५, २ भाग्य १, १८, ५ च)
इति सतः पाठस्य स्थाने ऋ १०, ८५, ३१ युन्ति जनान्
अनु इति पाभे. ।

^t) सपा. पै १८, १४, ४ अभि इति पाभे. ।

^u) अनु ✓ इ > अन्वेह इतीवेह संभाव्यते । सा. तु.
✓रू इतीमेव पूर्ववद् आचिक्षिप्तति (तु. शंपा. टि.,
W. टि. च) ।

^v) सपा. ऋ १०, ९०, ४ प्रभृ. अभि इति पाभे. ।

२०; ६०; ५८, ३^{१०}; १२०.
 ४, २०; १५, २^१; ४०, ३;
 ४७ १५; १८; ६९, १०;
 ९२, १५^१; १०९, १-३;
 ११६, २; १३१, २^३;
 १३९, २; पै १, २८, १;
 ५९, ४^०; ९२, १^१; १०७,
 २^१; २, ३३, २^०; ६०,
 २^१; ८६, १-६; ३, २
 २^१; ७, १; १४, ३;
 २८, ४; २९, १^१; ३२,
 ४^१; ४, १७, ५^१; २०,

७^१; २४, २^१; ५, ६,
 २; ७, ५^१; ६^१; ९,
 ११; १५, ५; १७, ४^१;
 २६, ३; २७, ७^०; ४०, २^१;
 ६, १६, ४^१; २२, १९; ७,
 ४, ६^१; १; ८, १, ४^०;
 १४, ३^१; १६, १-३^१;
 ९, १, ६; ५, २^१; २१,
 १-१२; १०, ९, १०^१; ११,
 ७, ९, १२, ७, १०^१;
 १४, ४, ६^०; १५, ६, ९;
 १०, ६^१; १२, १०^१; २३,

८; १६, १५, ६^१; १८, ८^१;
 १९, २^१; ३^१; ५^१; ६^१;
 ७^१; २६, ३^१; ३३, ९; ३४, ९;
 १०^१; ५१, ४^१; ५^१; ६१, १^१;
 ७२, ४^१; ७४, ७^१;
 १०७, ७^१; ११९, १-३;
 १३१, १^१-१०^१; १३२,
 २^१; १४७, ७; ८; १४८,
 ३; १४९, १; १५४, २^१;
 १७, ७, २^१; ३२, १^१;
 १८, ५, ३^१; ८, १^१;
 १५, १०^१; १८, ८^१; २२,

१) तु. टि. शेषा. W. च । वैकृतभूयिष्ठे पाठे अनुः
 कप. (अनु मा) इति संभाव्यते ।

२) लक्षणार्थे कप्र. ।

३) आधारलक्षणः कप्र. । एवं किल सा. इहाभिप्रयन्
 संभाव्यते । बाह्वृचे ८, १७, ५ तु गतितामेवाऽस्या-
 साविच्छति ।

४) द्वितीयायां प्राप्तायां ते इति प. छान्दसी वक्तव्या
 भवति ।

५) वातस्य प्ल(प्र)वानम् अनु प्रवानमनुलक्ष्येयर्थ इति
 लक्षणे कप्र. । एवं द्वितीयोऽपि अनुः स्यात् तथैव मध्ये च
 अथ इति शोधः संभाव्यते ।

१) पूर्वमनु, आनुपूर्व्येणेत्यर्थः ।

२) तु. टि. अनु शौ ६, १२२, १ ।

३) तु. टि. अनु शौ ३, ७, २ ।

४) सपा. शौ ७, ३९, ३ उतु इति पाप्मे. ।

५) तु. टि. अनु शौ २, ३४, ३ ।

६) तु. टि. अनु काठ २१, ८ ।

७) पाठस्य व्यवस्थाऽभावाद् अविस्पष्टान्वयः अनुः ।

८) पृथिवीम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

९) तु. टि. शौ ४, १५, ७; ८ ।

१०) मध्याश्लक्ष्मा टि. द्र. ।

११) लक्षणे कप्र. (तु. मद्रम् इत्यमाणः इति पूर्वस्या-
 ष्टि सक्तुः श्रुतिः) ।

१२) पाठः? तु इत्यस्य स्थाने अनु इत्युपात्ताऽकारः
 संभाव्यते ।

१३) सपा. शौ ६, २५, १-३ अमि इति पाप्मे. ।

१) पश्चात् पूरितः पाठः (तु. ऋ १०, ९०, ४) ।
 किमिति अभि-स्थाने अनुः अनुपूरित इति चिन्त्यम् ।

२) तु. टि. अनु ऋ १०, १४, १२ ।

३) शोधः सस्थ. टि. मन्तोः ।

४) पश्चादर्थे कप्र. ।

५) तु. टि. अनु तै ४, ३, ११, १ ।

६) पाप्मे. अनु शौ ९, ४, २४ ।

७) तु. टि. अनु शौ ६, १२१, ४ द्र. ।

८) तु. टि. अनु शौ ६, १२२, १ ।

९) तु. टि. अनु शौ १०, २, २३ ।

१०) सूर्यस्याऽग्नेश्चन्द्रमसोऽनु भूति वातस्याऽऽभू-
 तिम (? अत्वाभ) अनु त्वम् आऽभवः इत्येवं
 शोध-सुपठमिदं बहुविकृतं त्रैष्टुभमर्थं द्र. । एस्थि.
 कोष्ठगोऽत्यन्तदुष्पठः सुपा. संस्कृतं शोध-व्यूद्धिमेव
 विज्ञापयेत् ।

११) चेऽनु > सपा. शौ ९, १३, ७ पुति इति पाप्मे. ।

१२) तु. टि. अनु शौ १०, १०, ७^१ ।

१३) तृतीयाथे कप्र. प. अभिसंबद्धः द्र. । सूको.
 शोध-सापेक्षो भवति (तु. सस्थ. टि. अप✓कम् >
 अपक्राम) ।

१४) तु. टि. अनु शौ १०, ५, ३७ ।

१५) सप्तम्यर्थे कप्र. ।

१६) तु. टि. अनु ऋ १०, १८, १ ।

१७) पाप्मे. अनु शौ १४, २, १० द्र. ।

१८) सपा. शौ १३, १, ३८-द्विषाः इति पाप्मे. ।

३†^a; ६†^b; २४, ८; २७,
१; २९, २^o; १९, ४, ७-९^d;
८, ७; ९, २^o; १०, १४^f; १२,
१४^g; १८, १; ५; २२, १^b;
२३, १२; २७, १४; २९, ६;
३२, १४^f; ३६, १७^f; ४१,
२¹-४¹; ४७, ८¹; ४९, ४^{ka};
५२, १†^m; ५५, १५-१८^k;
२०, १, २ⁿ; ११, १०†^o; १२,
२^p; ७†^q; १४, २^m; २१, १^{ra};
२४, ७†^r; २७, ८; २८, ४¹; ५¹;
३३, ३; ४९, ४†^s; ५१, २†^t;
५२, १०†.

अनु- ✓अन् (प्राणने) द्र.

अनु-क, का^u - -कम् म ४, ३, ८^v;
-का: मै ४, ३, ७¹; ७, ८^w;
-कान् तै २, २, ८, १^x; ५, १०,
१; मै ४, ३, ७; -काम् मै २,
१, ९; ५, ८; ३, ३, १०^w; ४, ७, ८.

अनु✓कम् > कामि > १अनु-
काम^y - -म: मा १८, ८; का १९,
३, ४; तै ४, ७, ३, १; मै २,
११, ३; काठ १८, ८; क
२८, ८.

†अनुकाम-कृत्^z - -कृत् ऋ ९,
११, ७; कौ २, ७९७.

अनुकामि(न् >) नी^{al} - नी^{al} तै ३,
५, ६, १.

२अनु-काम^{al} - -मम् ऋ १, १७,
३; ८, ४८, ८; ९, ११३, ९.

३अनु-काम^{al} - -मा ऋ ८, १२, १३.

अनु✓काश् > अनु, > नू-काशु^{al} -
-शस्¹¹ तै ५, ४, १, ३; ७, १२,
१४¹; काठ ५३, २; -शेन¹¹

मा २५, २; का २७, २, १;
मै ३, १५, २. [°श-१श्वेत°].

अनु✓कि, अनु...चिकिते^{bl} काठ
३७, ९; अनु...चिकिताम्^{bl}
शौ ६, ५३, १; पै ४, ३, ७.

- a) तु. टि. अनु ऋ १, ५०, ३।
- b) तु. टि. अनु ऋ १, ५०, ६।
- c) तु. टि. अनु शौ १०, ५, ३७।
- d) तु. टि. अनु शौ ६, १७, १-४।
- e) सपा. शौ ६, ५५, १ अन्तरा इति पामे।
- f) अनु, वातेभिः > सपा. शौ ३, ८, ६ अनुवर्तमानः
इति पामे।
- g) तु. टि. अनु ऋ १०, १०३, ६।
- h) पामे. अधि काठ १६, १५ टि. द्र.।
- i) लक्षणे कप्र.।
- j) यावत् सूर्यमरीचयस्नावत् सदान्वा नाशयेति कृत्वा
मरीचीः इति द्वि. युक्तः कप्र.।
- k) स्वाअ.।
- l) सपा. शौ ३, १५, २ अन्तरा इति पामे.।
- m) तु. टि. अनु ऋ १०, १४, १२।
- n) सर्वम् इति द्वि. युक्तः लक्षणे कप्र.।
- o) तु. टि. अनु ऋ ५, ८१, २।
- p) तु. टि. अनु तै १, ४, ४४, ३।
- q) तु. टि. अनु ऋ १०, १७, ११¹।
- r) पश्चादर्थे कप्र.।
- s) तु. टि. अनु ऋ २, ३८, ६।
- t) तु. टि. अनु ऋ ८, १०३, २।
- u) विप. (कमित्- °त्री-] राष्ट्र- विश- प्रष्ट-)।
- v) अनुक- इति कन् प्र. (पा ५, २, ७४)। नित् स्वरः।
- w) अनुकं करोति > सपा. तैत्रा ३, ७, ३, २, अन्त्या-

रम्भयति इति पामे.।

w) यक. अनुकाः करोति, अनुकां करोति > सपा.
काठ २९, ९ अनुनियुनक्ति इति पामे.।

x) सपा. मे ३, २, १० काठ १०, ९ अन्वृजूर् इति पामे.।

y) गस. उप. भावे वञ्जि थायादि-स्वरः।

z) विप. ([अभिलिखित-कर्तृ-] सोम-)। उस. उप.

✓कृ+कर्तरि क्विप् प्र.। कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।

al) गस. उप. णिनिः प्र.। शेषं ४ टि. द्र.।

bl) =सपा. आपश्चौ ११, १६, १०। माश्चौ २, २, ४, १९

अनुगामिनी इति पामे.।

cl) अस. सामान्यः समास-स्वरः (विस्तरार्थं तु.
सा. [क्र १, १७, ३])। अदन्तस्य अस. रूपतः नाव्ययी-
भावात् (पा २, ४, ८३) इति कृत्वा विभक्त्यर्हतया
निर्देशः।

dl) प्रास. अनोः (पा ६, २, १८९) इत्य् अन्य-
प्राधान्ये सत्पुपसर्जनता गतस्य उप. अन्तोदात्तः द्र.।
यत्तु P.W. प्रष्ट. नापू. अस्मात् प्राति. समासतो न विविच्यु-
स्तदसत्। अर्थतोऽन्वये सूक्ष्मभेदोपगमादिति दिक्।

el) नाप. (त्रिचित्-प्रकाश-, प्रतिबिम्ब- प्रष्ट.)।
मै. विरहय्य सर्वत्रोपसर्गस्य दीर्घः (पा ६, ३, १२२)।

fl) सपा. °शुम् <> °शुन इति पामे.।

gl) नाप. ([धावापृथिव्योर्मध्य-] अन्तरिक्ष-) इति
मा. सा.।

hl) सपा. अनु...चिकिते <> अनु...चिकिताम् (तैत्रा
२, ७, ८, २; १६, २ च) इति पामे.।

अनु-कूल^१ - लम् शौ ५, १४, १३;
पै २, ७१, ५; १२, १८, ५.
[ल- १विश्वमनस्^०, विष्णु-
मनस्^०].

अनु✓क > अनु-करु^२ - रेण^० शौ
१२, २, २; पै १७, ३०, २.
आ (<अ)नुकृत्य, त्या- अन्^०.

अनु✓कृप् (दैन्ये), अनु...कृपते^३
क १, ११३, १०; †अनु...
अकृपेताम् क ८, ७६, ११०;
शौ २०, ४२, २.

अनु✓कृश > अनु-कृश^४ - शः पै
१७, २८, ३^१.

अनु✓कल्प, अनुकल्पयाति पै
५, १५, ४.

अनु✓कृ, अनुकिरामि शौ १८, ३,
६९, ४, २६, ४३.

?अनुक्चूता^५ पै १६, ७३, ४.

अनु(न-उ)कथ^६ - कथः काठ ३०,
७१; -कथाः क ५, २, ३.

†अनु✓कन्द्, अनुचकदे ऋ ८, ३,
१०; शौ २०, ९, ४; ४९, ७.

?अनुकन्दय^७ पै २०, २८, ८.

अनु✓कम्, > काम्, अनुकामाम^८
मा ३८, १९; का ३८, ५, २;
अनुकामेम ऋ ५, ५३, ११.

अनु...अकमीत् क ९, ११४,
१; †अनु...अकमुः ऋ ९,
२३, २; कौ १, ५०२; जै १,
५२, ६.

अनु✓कृश, अनुकोशन्ति क ४,
३८, ५.

अनु✓कशा^९ > †अनु-कशाति-
-कशात्यै मै ३, १, १; ३^१; ९, ४;
४, ८, ३^२; काठ ७, ७; ८; १०^३;
१९, २^१; २०^०, ६; ११; २१, ३^०;

२२, ७. [०ति- अन्^०].

अनु-कशात्^४ - त्रे काठ २६, १२९.

†अनु-कशात्य^५ मै १, ८, ९.

†अनु-कशाति^६ - कशात्यै^७ मै ३,
१, ४; काठ १९, ३.

अनु-क्षत्तु^८ - तारम् मा ३०, ११;
१३^१; का ३४, २, ३; ५^२.

†अनु✓क्षर्, अनुक्षरन्ति क ८, ६९,
१२; मै ४, ७, ८; शौ २०, ९२,
९; अनुक्षर क ९, १७, ८; जै
४, २१, ६.

?अनुक्षमाहि^९ पै १६, १४९, १२.

अनु✓ख्या^{१०}, अनु...अख्यद् काठ
७, १०; क ५, ९.

†अनु-ख्याति- -ख्यात्यै तै २,
५, ११, ३; ६, २, १; ५, १, ८, ६;
२, ८, १०; ३, २, २; ७, ४, ४,
१, ४; ६, ३, ७, २; ५, ४, १; ६,

^१) अथ. उत्तरपदाद्युदात्तः (पा ६, २, १२१) । यनि.
विभक्त्यर्हतायं तु. टि. २अनु-काम- ।

^२) नाप. (सहायक-) । गस. उप. कर्तरि अच् प्र.
(तु. २कुर-) ।

^३) सपा. मै ४, १४, १७ अनुघनेन इति तैआ २, ४, १
०णेन इति च पाभे. ।

^४) कप्र. इतीव च रूपम् < अनु✓कृप् इतीव च
व्याचक्षणः सा. व्याहृतश्च चिन्त्यपक्षश्च द्र. ।

^५) सपा. कौ २, ३३९ अनु...अददेताम् इति जै ३, २८,
११ अनु...अददाताम् इति च पाभे. ।

^६) विप. (व्रतचारिन्-) । गस. उप. कः प्र. ।

^७) पाठः? अनु(न-उ)प-क्षितः इति शोधः द्र. ।
सपा. मा १८, ५९ का २०, ४, २ प्रभु. अन्वागन्ता
इति पाभे. । BKA. अन्वक्षुता इति ?

^८) वस. अन्तोदात्तः ।

^९) शोधः सस्थ. प्रजापतेः टि. द्र. ।

^{१०}) पाभे. अनु मै ४, ९, १० द्र. ।

^{११}) ✓कशा <> ✓क्षा [यद्र.] <> ✓ख्या इति
प्राकृतिकस्य परिणामस्य शाखाविशेषनिष्पन्नो व्यवहारविवेको
व्यायोगं द्र. (तु. पाभे.) ।

पै १-१०

^१) सपा. क २९, ८ °ख्यात्यै इति पाभे. ।

^२) सपा. तै ७, २, ६, २ °ख्यात्यै इति पाभे. ।

^३) सपा. क ५, ९ °ख्यात्यै इति पाभे. ।

^४) सपा. तै ५, २, ८, १; क ३१, ८ °ख्यात्यै इति पाभे. ।

^५) गस. वृजन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^६) सपा. गो २, १, १९ काणा १२२ : २ आपथौ
२०, १, १७ वैताथौ १८, १५ अनुख्यात्रे इति पाभे. ।

^७) गस. ल्यबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या ।

^८) प्रास. पूर. स्वरः (पा ६, २, २) । उप. कितन् प्र. ।
प्रथमसंख्याके सखे प्राति. अनुपसष्टादातोः प्र. तेन
च गस. उक्तो भवति । इह च अनुपसष्टादातोः प्र. सति
प्रास. इति विवेकः स्पष्ट इति दिक् । यद्यपीह स्वरयोर्द्वयोः
स्वरतोऽभेदो भवति तथाऽप्यर्थतो भवत्येव क्रिया-
दिचत् सूक्ष्मो भेद इति कृत्वोभयोः पार्थक्येन निर्देशः ।

^९) सपा. तै ५, १, २, ६ क ३०, १ °ख्यात्यै इति पाभे. ।

^{१०}) नाप. (सारथ्यजुचर- तु. म. PW. प्रभु. J) ।
प्रास. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १८९) । उप. यद्र. ।

^{११}) सपा. तैत्रा ३, ४, ७, १ संप्रह्रीतारम् इति पाभे. ।

^{१२}) पाठः ? अव✓रुध् > अव...अरुस्महि इति
शोधः द्र. ।

१, ५, ७, २, ६, २^३; ४, २, २;
३, २; ६, २; ५, १, ३; क ५,
१^०; २९, ८^०; ३१, ८^०; १३; १८;
३५, १.

॥अनु-क्यात०- ता तै ३, ३,
८, ५; -तारम् तै ३, ३,
८, ५.

॥२अनु-क्याति०- क्वात्यै तै ५,
१, २, ६; क ३०, १.

अनु✓गम् > च्छ, गमि, ॥अनु-
गच्छति मै १, ८, ९; ४, ५, ५,
काठ ६, ६; क ४, ५; ॥अनु-
गच्छति मै १, ८, ८; ३, ४, ७;
अनुगच्छन्ति पै २०, २८, ८;
अनुगच्छ्य क्र १, १६१, ११;
अनुगच्छ पै १, ५१, ३; १६, ५१, ४;
॥अनुवगच्छत् मै २, १, ४^३;
॥अनुवगच्छन् मै १, ६, ३;
॥अनुगच्छेत् मै १, ८, ८^१; ९^३;
३, ४, ७; काठ ६, ६^३; क ४,
५^३; अनुगच्छेत् मा १५, ५०;
का १६, ६, २; तै ४, ७, १३.

३; मै २, १२, ४^२; काठ १८,
१८; क २९, ६; शौ ११, १, ३६^१;
अनु...गमन्तु क्र ४, ३५, १;
अनु...गमानि क्र ४, १८, ३;
अनु...जग्मुः क्र ४, ३३, ६;
॥अनुगमन् क्र १, ६५, १; ५,
४९, ४; ६, १, २; ३; १०,
४६, २; मै ४, १३, ६^१; काठ
१८, २०^३; अनुगमन् क्र ३, २९,
५^१; अनु...अगमन् क्र ६, ६३,
८^५.

अनु-गच्छ(त>)न्ती- न्ती शौ
१२, ७, १६; पै १६, १४३,
७.

॥अनु-गत०- तौ मै १, ८, ७.
अनु-गति- अन्०.

अनु-गत्य० तै ६, ४, ५, ६॥; शौ
१९, ४४, १०; पै १५, ३, १०.

॥अनु-गमयित्वा० काठ ६, ६; क
४, ५.

अनु✓गा, अनुगानि क्र ४, १८, ३.
अनुवगात् शौ १०, ४, २६;

१२, २, ४३; पै १६, १७, ७, १७,
३४, ४; १९, २६, ८; अनुगात्
पै २, ५२, ४; ॥अनु...गुः क्र
१, ६५, २; १०, १२, ३०; शौ
१८, १, ३२; अनु...गुः क्र ३,
७, ७; अनुगाः शौ ५, ३०,
१; ६; ८, १, ७; १०; पै ९,
१३, १; ६; १६, १, ७; १०;
अनुगात् क्र १०, १९, १; शौ
७, ६२, ७^०; पै १९, २१, १४^१;
अनुगेवम् तै १, २, ३, ३; ६, १,
४, ९.

अनु-गायस्- -यसम् क्र ८, ५,
३४.

॥अनु✓गृ > गृ (स्तुतौ), अनु...
गृणाति क्र १, १४७, २^३; मा
१२, ४२; का १३, ३, १३; तै
४, २, ३, ४; काठ १६, १०; क
२५, १.

१अनु(न-उ)ग्र- -ग्रः क्र ७, ३८, १.
२अनु(न-उ)ग्र- -ग्रासः क्र ८,
१, १४; शौ २०, ११६, २.

अ) पाभे. १अनुक्शात्यै मै ४, ८, ३ द्र. १

ब) पाभे. १अनुक्शात्यै काठ ७, १० द्र. १

ग) पाभे. १अनुक्शात्यै मै ३, १, ३ द्र. १

द) पाभे. १अनुक्शात्यै काठ २०, ६ द्र. १

०) व्यु. अनुक्शात्- टि. द्र. १

१) व्यु. २अनुक्शाति- टि. द्र. १

२) पाभे. १अनुक्शात्यै द्र. १

३) पाभे. अनु तै २, ३, ३, १ द्र. १

४) सपा. पै १६, १२, ६ अनुप्रगेष्म इति पाभे. १

५) तु. वें. १, PW. GW. GBV.; वैतु. सा. अनु-

मस्- > -मन् इति मन्वानो विमर्शपेक्षः ।

६) तु. स्क. वें.; वैतु. सा. रातिसनु इत्यन्वायुक्श् चिन्त्यः ।

क्रियायाः सकर्मिकायाः सत्यास्तथा सत्यध्याहारमुखेन
निराकारक्षीकरणमुष्माप्रयासस्याऽनिवार्यत्वप्रसङ्गात् ।

७) विप. (अग्नि-) । गस. अनन्तरस्य गतिस्वरः ।

८) गस. क्यभक्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या ।

९) लयबभावः उंसं. (पा ७, १, ३८) ।

१०) वैतु. वें. सा. <अनु✓गा (स्तुतौ) इति ।

११) सपा. मा ३, २१ का ३, ३, १३ तै १, ५, ६, १; ८, २
माश २, ३, ४, २६ अपगात् इति पाभे. १

१२) बस. पूष. स्वरः प्रकृत्या (पावा २, १, २४ पा
६, २, १) । उप. ✓ गै+असुन् प्र. (पाठ ४,
१८९) । यत् अनुगात्- इत्येवं व्याचक्षाणः सा.
एतत् प्राति. <अनु✓गै इतीवाऽभिसंदधीत, तन्न ।
तथा सति तस. गत्युत्तरत्वात् उप. कृत्-स्वरः प्रकृत्या
प्रसज्येत ।

१३) =सपा. माश ६, ८, २, ९ या ३, २० । मै २, ७, १०
अनु...ववन् इति पाभे. १

१४) तस. नञ्-स्वरः ।

१५) तस. उप. कृद्भूतत्वे (पाठ २, २८) सति चार्वा-
दिषु उंसं. द्र. । कृत्प्रभृतिनिमित्तात्मकगुणप्रतिषेधी-
यनपूर्वत्वे नञ्-स्वरं बाधित्वाऽन्तोदात्तो भवतीति

अनु / ग्रह > ग्रह, > भ, ^a अनु-
गृह्णाति ऋ ७, १०३, ४;
॥ अनुगृह्णाति तै १, ७, २, ४;
॥ अनुगृह्णाति तै १, ७, २, ३;
† अनु...गृभाय ऋ २, २८, ६;
मै ४, १४, ९.

॥ अनु-गृह्णत - क्तन्तः मै ३,
८, ७; काठ २५, ८; क ४०, १.

अनु-घन- अनु / हृत् द्र.

अनु / घुप् > † अनु-घुष्य > घ्या^b ऋ
१, १६२, १८; मा २५, ४१; तै ४,
६, ९, ३; काठ ४६, ५.

अनु / घ्रा > जिघ्र > अनु-जिघ्र^c-
-घ्रम् शौ ८, ६, ६; पै १६, ७९, ६.

अनु / चक्ष, अनु...चक्षत ऋ १,
१२१, २; अन्वचष्ट ऋ ४,
१८, ३.

अनु...चक्ष ऋ [५, २, ८; १०,
३२, ६].

अनु / चर्, ॥ अनुचरति तै ५, ५,
६, २; अनु...चरति ऋ ३,

५५, ७; ॥ अनुचरन्ति काठ १२,
१३ ५; अनु...चरसि ऋ ३,
६१, १; अनुचरामि पै २०, ४८,
५०; अनु...चरामसि ऋ ८,
२५, १६; † अनु...चरामसि
ऋ ८, ६१, ५; कौ १, २५३, २;
९२९; जै १, २७, १; शौ २०,
११८, १; अनुचरः ऋ ८, १,
२८; अनुचरन्तु पै ५, ६, ३; ७,
६, २; ॥ अन्वचरत् काठ १२,
५; १९, १; क २९, ८; अन्व-
चरन् शौ १२, १, ८; पै १७, १,
९; अनुचरेम ऋ ५, ५१, १५;
शौ १२, १, १७; पै १७, २, ८;
अनु...चरेम ऋ ४, ५७, ३;
मै ४, ११, १; शौ २०, १४३, ८.
† अन्वचारिषम्^d ऋ १, २३,
[२३; १०, ९, ९]; मा २०,
२२; का २२, १, ७; तै १, ४,
४५, ३; ४६, २; मै १, ३, ३९;
काठ ४, १३, २९, ३; ३८, ५; क ३

११; पै १, ३३, १.

अनु-चर्, रा^b-रम् मा ३०, १३;
का ३४, २, ५; -॥ रा काठ २१,
३; क ३१, १८; -राणि, -रैः तै
६, २, १, २॥.

॥ अनुचर्-व(त् >) ती^c-ती तै
५५, ६, २.

अनु / चित्, अनु...चेतयः ऋ ४,
४५, ६.

अनु...चेति ऋ ४, ३७, ४.

१ अनु(न्-उ)चित^d-

अनुचित(त्)व्यादय^e-द्वयम् पै ७,
८, ९.

२? अनु(न्-उ)चित(त् >) ता^f-ताम्
पै ६, २, २.

अनु / च् / छो > ह, अनुच्छय
शौ ९, ५, ४; पै १६, ९७, ३.

अनु / जन् > जा, अनुजायते ऋ ६,
४८, २२; मै १, ९, ६॥; काठ ९,
१४॥.

अनु-जा^g-जाम् तै ४, ३, ११,

(पा ६, २, १६०) । नान्. सल्लपात् तस. सतोऽपि
विवेकचोपपाद्यताम् । उप. मूलतः उस. तत्रत्यं च
उप. < / रा इति सत् काऽन्तमिति वा कृत्वा-
ऽशक्त्यर्थे नञ्-पूर्वत्वेऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १५७) ।
शिष्टं गप्. कल्पेन समानम् । एस्थि. उप. व्यु. इह
सौवरे विनिगमकत्वात् तद्विस्तरः यद्. । यद्वा उग्र-
इति विप. च भवति नाप, च (तु. उद्ग-). उप. संज्ञा-
प्राधान्ये वृत्तिं विकल्प्य बस. नञ्-स्वरः सुबचः स्यात् ।
एवमपि यथायोग्यं श्रुतयस्तु मृग्याः ।

^a) ह्रस्वोः (पावा ३, १, ८४) इति ह्रस्व भाः ।

^b) गस. ल्यबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या ।

^c) उप. शः प्र. (पा ३, १, १३७) स्वरश्च प्रकृत्या ।

^d) सपा. मै २, ५, १ नेनीयते इति पाभे. ।

^e) सपा. कौस् १०८, २ अनुसंचराणि इति पाभे. ।

^f) सपा. मै ३, १, २ समचरत् इति पाभे. ।

^g) नसपा. माश १२, ९, २, ९ तैत्रा २, ६, ६, ५ ।

जैमि २, ६८ अन्वचारिषम् इति पाभे. ।

^h) पचादित्वात् अच् प्र. । थाथादि-स्वरः (पा ६, २,
१४४) । ⁱ) तु. टि. आदित्य-वच्- ।

^j) उप. / उच् + क्तः प्र. इति एउ. त्रिविक्तं नाड.
व्यु. औपधिकं च प्राति. द्र. ।

^k) मूको. मध्ये तकारलोपः प्रामादिक इतीव कृत्वा
यनि. शोधः द्र. । एस्थि. बस. स्यात् । उप. च
✓ व्यध् > व्याध- + तात्कर्मिकः तद्धितः यत् प्र. ।
तद् व्याधय- > व्यादय- इति दकारोपजनद्वोक्त-
पूर्ववर्णान्तरलोपऽनुप्रयोजितमात्रः प्रामादिक एव स्यात् ।

^l) सपा. शौ ५, १, २ अनुदिताम् इति पाभे. । तदिह
मूको. वर्णविकारो वा स्यात् प्रामादिकः, उप. / वच्
(> उच्) + कितच् प्र. (पाउ ४, १९३) इति
वा सेट्कृतान्तप्रकारकत्वं वाऽभ्युपेयम् ।

^m) गस. उप. कंतिरि विद् प्र. धातोरान्वं कृत्-
स्वरश्च प्रकृत्या च (पा ३, २, ६७; ६, ४, ४१; २,
१३९) । ङान्तत्वेन संभवन्त्यामपि व्यु. (पा ३, २,
१०१) नाऽऽदरः । नाड. दिशा एव चेहापि / जन्

३; काठ ३९, १०.

आनुजा^१ - अनू.

? अनुजहिरे अनु ✓ हा द.

* अनु-जावर^० -॥ आनुजावर^१ - रः तै २, ३, ४,

२; ३, ४; ६, ६, ११, २;

७, २, ७, २; मै २, ५, ६; ४

१, ४; ६, ९; काठ ११, ४;

१३, ७; २७, ९; ३०, ३;

क ४६, ६; -रम् मै २, ५, ६;

पै ४, २७, १९; -रस्य तै ७,

२, १०, २; -रौ तै ७, २, ७, २;

मै २, ५, ६; काठ १३, ७; ३०, ३;

क ४६, ६.

॥ आनुजावर-तर- -राः काठ

२७, ९.

? अनुजास्वन्वा^१ खि ४, ५, ३४.

अनु-जिघ्र- अनु ✓ प्रा द.

अनु ✓ जीव, अनुजीवति खि ७, ७,

१; अनुजीवान् मै १, २, ९;

अनुजीवाय तै ५, ७, ४, ४;

अनुजीव पै २, ८०, १; अनुजी-

वाम^१ तै १, २, १२, १.अनु ✓ जुष्, अनु जुषन्वा^१ पै

२०, ८, ९.

अनु ✓ ज्ञा, > जा, अनुजानन्ति पै

१६, १३२, ११; अनुजानन्ति

शौ ६, ११२, १; १०, ५, ५०;

† अनु... अजानन् क १०, ८५,

१४; शौ १४, १, १५; पै १८,

२, ४१.

अनुज्ञास्यन्ति तै ६, ३, १,

६॥.

इत्यस्यापेक्षया ✓ या इत्यस्याऽर्थसंगतेर्विशिष्टतरत्वेनो-
पगमाद् अनु-या->अनु-ज्ञा- इत्याकारकं प्राकृतार्थितं
स्यादिति विमर्शार्हं द. । एस्थि. विचि प्र. निष्पन्नमेतद्
द. (पा ३, २, ७४) ।

१) यद् इहका-परं तदेतद् रूपम् यजमान-परतया
सा. निनीषति, तदयुक्तमिव भवति । अपार्थे स्वारसि-
काऽन्वयपीडनप्रसङ्गादिति यावत् (तु. वदन्->वदन्ती
इति रूपम् प्र १ सत् प्र ३ इति कृत्वा तेनाऽनुपदं
विनियमाणम् । एतत्तदीयमपथानुधावनमेव च अनुष्ठान-
परतयाऽस्य प्राति. नितरामप्रविद्धे तदीये व्याख्याने
बोद्धं द.) ।

२) स्वार्थिकः अण् प्र. उंसं. (पावा ५, ४, ३६ [तु.
आनुजावर-]) । यत् सा. अनू (यद्.) इत्येतद् व्याख्याने
आ च अनु च इत्युपसर्गविपपदीविभावात्पति तच्चिन्त्यम्
बन्-विमुक्तस्य उप. स्वयं श्रुत्याऽनुपदमेवाऽदीर्घाऽकारा-
दितयोपकल्पितत्वात् । यथा चाऽर्थतोऽपि सा. चिन्त्यो
भवति, तथा नापू. टि. द. ।

३) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् । उप. मत्वर्थीयस्तद्धितः
वरच् प्र. उंसं. (पावा ५, २, १०९) । यद्वा जा-
इत्येतद्भावनिष्पन्नोपपदात् ✓ इ + कर्त्तरि अच् प्र.
इत्येवं व्याख्याने उंस. सति कृत्-स्वरः प्रकृत्येति
विमृशां विचाराय कल्पताम् । गत्यर्थस्य च प्राप्तङ्गि-
त्वाद् उप. ज्ञा- इत्यवयवः या-<✓या इत्यस्य
प्राकृतिको विकारो वा स्याद् ✓जन् इत्यतो निष्पन्नः
सन् प्राप्त्यात्मकं प्रादुर्भावाय वा दूयात् । अन्यच्च ।
परस्वेवाऽर्थे पुन्येताम् (तै ७, २, ७, २) इत्येतच्छ्रौ-
तायां पर्वहणं च यथाकथमपि पद्विमस्य सतोऽप्येसरत्व-

परत्वेनैतत् प्रकरणमवसाययत् । तत्रच द्विपू. टि.
दिशा अनुः प्रातिस्विकं पद्वार्थं दूयात् । एस्थि.
नेह अवर- इति उप. भवति किन्तु जावर- इत्ये-
तत् उप. भवतीति । अपरं च । यस्य इन्द्रस्य
वाऽद्विनोर्वाभिसंबन्धेनाऽस्य प्राति. आर्थवादिकी श्रुति-
भवति । न इन्द्रस्य वाऽद्विनोर्वा कस्यचिदनुजसा-
पेक्षयाऽवरत्वं नामापकृष्टतरत्वं श्रुतिप्रमाणितमिव भवति ।
यत्तु यस्य सा. भा. चोभावपि अनुज्ज-, अवर- इत्ये-
तयोः प्राति. तस. इत्यास्थितौ, तच्चिन्त्यम् । यद्येवम-
भविष्यतीति आनु-जावर- इत्याकारकः पपा. न ह्यभविष्य-
दिति । कथङ्कारमभविष्यदिति । आनुज-अवर- इति (तु.
भृत-अंश-, उप-अंश-, उप-अयन-, उप-अरण-, उप-
अर- प्रभू.) ।

४) स्वार्थे अण् प्र. (पावा ५, ४, ३६) । तत्-स्वरः
(तु. अनु-ज्ञा->आनुज्ञा- [पपा. आनु-जावर- इति]) ।

५) सपा. मै ४, ७, ६ अवमतमः इति पाठे ।

६) अनु ✓ जन् (> जा) > अनुजायस्व स्वम् इत्येवं
मूलतः पाठः संभाव्येत । यद्वा द्वितीयस्य पदस्य
स्थाने नु + आ > न्वा इति पदद्वयी स्यात् । एवं
तर्हि आ इत्यस्य जायस्व इत्यनेनैव गतित्वेनाऽन्वय-
स्तुरीये पाद उपयोगश्च द. । अनुजसूत्वा इति शोधः
(उ. संटि.) त्वशोध एव द. । अनन्वितत्वाव्यभिचारादिति
दिक् । सपा. खि २९, ३५ अनुजान् पूर्वान् इति पाठे ।

७) जु(न?) जीवति इति खि ३०, १२ पाठे ।

८) सपा. ॥ जीवान् <> ॥ जीवाम इति पाठे ।

९) सपा. शौ ७, ३६, १ अनुमदन्त इति पाठे ।

१०) सपा. परस्परं पाठे ।

अनु-ज्येष्ठ^१ - ष्टम् मे १८, ४^१;
काठ ६, ४^१; क ४, ३^१; पै २,
२३, १.

अनु/तक्ष, अनु^१ अतक्षत ऋ १.
८६, ३.

अनुतक्षः तै ५, ६, ८, ६^१; अनु-
तक्षिपुः^२ काठ ४०, ६०.

अनु/तन्, अनुतन्वन्ति शौ ९,
१३, १४; पै १६, ७५, ४;
अनु^१ तनुहि का २, ६, ९^१;
अनु^१ तनु^० मे १, ४, २; काठ
७, २; क ५, २; अन्यतनुत
शौ १०, २, १६; पै १६, ६०, ९.
?अनुतन्तुनाम्^१ पै ३, २९, २

अनु/तप्, अनुतप्यन्ताम् पै २, ५,
१^१; अन्यतप्यन्त तै ३, २, ८,
३; मे २, ३, ८; शौ २, ३५, १;

पै १, ८८, ३.

१अनु-तप्यमान^२ - नाः मे २,
३, ८^१.

२अनु-तप्यमान, ना^१ - नम् शौ
२, ३५, २^१; - नाः तै ३, २, ८,
२^१; पै १, ८८, १.

अनु/तृद्, अनुतृन्धि क ५, १२, २;

अनु^१ अतृन्तम् ऋ ७, ८२, ३.

अनु^१ ततदं क १, ३२, १;
कौ ३, ३, ११; जै २, ३, १; शौ
२, ५, ५; पै १३, ६, १.

१अनु/तृ>तद्, अनुतरति^१, अनु-
तरन्ति मे ३, ६, ९.

१अनुत्त, ता^१ - त्तः^१ कौ १,
२४८; २, ७६१; जै १, २६, ६;
- त्तम् क १, ८०, ७; १६५
९; ७, ३४, ११; मा ३३, ७९;

का ३२, ६, १०; मे ४, ११, ३;
काठ ९, १८; कौ १, ४१२; जै
१, ४०, ४; - ता^१ ऋ ८, ९०,
५^१; - ताः क ३, ३१, १३; पै ८,
१६, १-३^१.

१अनुत्त-मन्यु^० - न्युः क ८,
९६, १९; - न्युम् क ७, ३१,
१२ (८, १२, २२^१); ८, ६, ३५;
कौ २, ११४५; जै ४, २९, ९.

१अनु(न-उ)त्तरवेदिक^१ - कम्
काठ ३७, ४.

१अनु(न-उ)त्पूत^१ - तम् मे १, ४,
१३; काठ २९, १; क ४, ३^१;
४५, २.

१अनु(न-उ)त्सर्ग^१ - र्गम् तै ७, ५,
३, २; काठ ३३, ५.

१अनु(न-उ)त्सह्य^१ मे १, ८, ८.

१) अस. सास्व. (पा २, १, ६; ६, १, २२३) ।
अदन्तत्वात् सुवर्णतया निर्देशः द्र. (तु. दि. अधस्पद-) ।
यद्वा प्राप्त. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १८९) । वा. किवि.
चैलेवं सुवर्चम् ।

१) सपा. अनुतक्षुः (वौश्रौ १०, ४९ : १९ च)
<> अनुतक्षिपुः < > शौश्रौ ७, ९, १ अनुत-
क्षिपुः <> ऐत्रा २, ३८ आश्रौ ५, ९, १ शंसन् इति
पाभे. ।

१) पदाऽनुतक्षिपुः > BC. पदानि तक्षिपत् इति ?

१) = सपा. काश्रौ ३, ८, २५ । शाश्रौ २, १२, १० अनु^१
सेतनुहि इति पाभे. ।

१) = सपा. आपश्रौ ४, १६, ४ । माश्रौ १, ४, ३, १५
अनु^१ तनुतम्, अनु^१ तनुत इति, लाश्रौ २, ११, ३
अनु^१ तनुहि इति पाभे. ।

१) अनु-तन्तन (√तन् > तन्तन् + भच् प्र.) > °ना-
> नाम इति शोधः द्र. (तु. अभि-नोरुदु- [शौ ७,
३९, ११]) ।

१) सपा. शौ २, १२, १ इह तप्यन्ताम् इति पाभे. ।

१) गस. उप. कर्तरि इयन् प्र. ।

१) सपा. °तप्यमानाः <> °तप्यमानम् <> °तप्यु-
मानाः इति पाभे. ।

१) उप. कर्मणि यक् प्र. ।

१) विप. (क्षत्र-, तविषी-, वीर्य-) । तस. नञ्-स्वरः ।
उप. <√नुद् ।

१) सपा. °त्तः <> °त्ता इति पाभे. ।

१) विप. [इत्र- (तु. वें. सा. PW. GW. प्रभृ.; वैतु.
Auf. [KZ २६, ६१०] ORN. GRV. अनु-त्त-
[<√दा 'दाने'] > -त्ता इति ?)] ।

१) पाठः? (आ/नुद् >) आ-नु (त >) ता- > -त्ताः
इति शोधः द्र. ।

१) विप. (इन्द्र-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । यद्वा तस.
स्याद् नञ्-स्वरः, उप. च बस. ।

१) बस. समासान्ते कपि ह्रस्वान्ते- (पा ६, २,
१७४) इत्युपान्यस्वरः (वैतु. तैत्रा २, ७, ५, २ यत्र
उप. दीर्घान्तत्वाद् °वेदिक- इति कपि-पूर्वायः स्वरः [पा
६, २, १७३]) । १) तस. नञ्-स्वरः ।

१) उप. उद् √पू + क्तः प्र. ।

१) सपा. काठ ६, ४ अपूतम् इति पाभे. ।

१) उप. उद् √सृज् + घञ् प्र. । वा. किवि. द्र.
(वैतु. भा. उप. णसुलन्तमिति व्याख्यत) ।

१) उप. उद् √सह् + न्यप् प्र. ।

१०; काठ ३९, १०.

आनुजा- अन्.

? अनुजहिरे अनु ✓ हा द्र.

* अनु-जावर-

॥ अनुजावर- -रः तै २, ३, ४,

२; ३, ४; ६, ९, ११, २;

७, २, ७, २; मै २, ५, ६; ४

९, ४; ८, ९; काठ ११, ४;

१३, ७; २७, ९; ३०, ३;

क ४६, ६; -रम् मै २, ५, ६;

पै ४, २७, १६; -रस्य तै ७,

२, १०, २; -रौ तै ७, २, ७, २;

मै २, ५, ६; काठ १३, ७; ३०, ३;

क ४६, ६.

॥ अनुजावर-तर- -राः काठ

२७, ९.

? अनुजास्वन्धा^१ खि ४, ५, ३४.

अनु-जिघ्र- अनु ✓ घ्रा द्र.

अनु ✓ जीव, अनुजीवति खि ७, ७,

९; अनुजीवान् मै १, २, ९४;

अनुजीवाथ तै ५, ७, ४, ४;

अनुजीव पै २, ८०, १; अनुजी-

वाम^२ तै १, २, १२, १.अनु ✓ जुष्, अनु जुषन्ताम् पै
२०, ८, ९^१.

अनु ✓ क्षा, > जा, अनुजानन्ति पै

१६, १३२, ११; अनुजानन्तु

शौ ६, ११२, १; १०, ५, ५०^१;† अनु^३ अजानन् क १०, ८५,

१४; शौ १४, १, १५; पै १८,

२, ४^१.

अनुज्ञास्यन्ति तै ६, ३, १,

६१.

इत्यस्यापेक्षया ✓ या इत्यस्याऽर्थसंगतेर्विशिष्टतरत्वेनो-
पगमाद् अनु-या->अनु-जा- इत्याकारकं प्राकृत्यायितं
स्यादिति विमर्शाहं द्र. । एस्थि. विचि प्र. निष्पन्नमेतद्
द्र. (पा ३, २, ७४) ।

१) यद् इष्टका-परं तदेतद् रूपम् यजमान-परतया
सा. निनीषति, तदयुक्तमिव भवति । अपार्थे स्वारसि-
काऽन्वयपीडनप्रसङ्गादिति यावत् (तु. वृद्ध- > वृद्धन्ती
इति रूपम् प्र१ सत् प्र३ इति कृत्वा तेनाऽनुपदं
विव्रियमाणम् । एतत्तदीयमपयानुधावनमेव च अनुष्ठान-
परतयाऽस्य प्राति. नितरामप्रसिद्धे तदीये व्याख्याने
बीजं द्र.) ।

२) स्वार्थिकः अण् प्र. उस्सं. (पावा ५, ४, ३६ [तु.
आनुजावर-]) । यत्तु सा. अन् (यद्.) इत्येतद् व्याख्याने
आ च अनु च इत्युपसर्गविपपदीविभावयिषति तच्चिन्त्यम्
नञ्-विमुक्तस्य उप. स्वयं श्रुत्याऽनुपदमेवाऽदीर्घाऽकारा-
दितयोपकल्पितत्वात् । यथा चाऽर्थतोऽपि सा. चिन्त्यो
भवति, तथा नापू. टि. द्र. ।

३) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् । उप. मत्वर्थीयस्तद्धितः
वरञ् प्र. उस्सं. (पावा ५, २, १०९) । यद्वा जा-
इत्येतद्भावनिष्पन्नोपपदात् ✓ वृ + कर्त्तरि अच् प्र.
इत्येवं व्याख्याने उस्सं. सति कृत्-स्वरः प्रकृत्येति
विमृशां विचाराय कल्पताम् । गत्यर्थस्य च प्रासङ्गिक-
त्वाद् उप. जा- इत्यवयवः या- < ✓ या इत्यस्य
प्राकृतिको विकारो वा स्याद् ✓ जन् इत्यतो निष्पन्नः
सन् प्राप्त्यात्मकं प्रादुर्भावार्थं वा ब्रूयात् । अन्यच्च ।
पञ्चैवाऽग्रं पृथैताम् (तै ७, २, ७, २) इत्येतच्छ्रौ-
ताम्योपबृंहणं च यथाकथमपि पश्चिमस्य सतोऽग्रेसरत्व-

परत्वेनैतत् प्रकरणमवसाययत् । तत्रच द्विपू. टि.
दिशा अनुः प्रातिस्विकं पञ्चादर्थं ब्रूयात् । एस्थि.
नेह अवर- इति उप. भवति किन्तु जावर- इत्ये-
तत् उप. भवतीति । अपरं च । यस्य. इन्द्रस्य
वाऽश्विनोर्वाभिसंन्धेनाऽस्य प्राति. आर्थवादिक्की श्रुति-
भवति । न त्विन्द्रस्य वाऽश्विनोर्वा कस्यचिदनुजस्या-
पेक्षयाऽवरत्वं नामापकृष्टतरत्वं श्रुतिप्रमाणितमिव भवति ।
यत्तु यस्य. सा. भा. चोभावपि अनुज- , अवर- इत्ये-
तयोः प्राति. तस. इत्यास्थितौ, तच्चिन्त्यम् । यथेवम-
भविष्यत्तर्हि आनु-जावर- इत्याकारकः पपा. न ह्यभविष्य-
दिति । कथङ्करमभविष्यदिति । आनुज-अवर- इति (तु.
भृत-अंश-, उप-अंश-, उप-अयन-, उप-अरण-, उप-
अर्- प्रभृ.) ।

४) स्वार्थे अण् प्र. (पावा ५, ४, ३६) । तत्-स्वरः
(तु. अनु-जा->आनुजा- [पपा. आनु-जावर- इति]) ।

५) सपा. मै ४, ७, ६ अवमतमः इति पाभे. ।

६) अनु ✓ जन् (> जा) > अनुजायस्व स्वम् इत्येवं
मूलतः पाठः संभाव्येत । यद्वा द्वितीयस्य पदस्य
स्थाने नु + आ > न्वा इति पदद्वयी स्यात् । एवं
तर्हि आ इत्यस्य जायस्व इत्यनेनैव गतित्वेनाऽन्वय-
स्तुरीये पाद उपयोगश्च द्र. । अनुजस्त्वा इति शोधः
(तु. संटि.) त्वशोध एव द्र. । अनन्वितत्वाभ्यभिचारादिति
दिक् । सपा. खिसा २९, ३५ अनुजान् पूर्वान् इति पाभे. ।

७) जु(नं) जीवति इति खिसा ३०, १२ पाभे. ।

८) सपा. °जीवान् < > °जीवाम इति पाभे. ।

९) सपा. शौ ७, ३६, १ अनुमदन्तु इति पाभे. ।

१०) सपा. परस्परं पाभे. ।

अनु-ज्येष्ठ^१ - -ष्ठम् मै १ ८, ४^२ण; काठ ६, ४ण; क ४, ३ण; पै २, २३, १.

अनु√तक्ष, अनु...अतक्षत ऋ १. ८६, ३.

अनुतक्षुः तै ५, ६, ८, ६^३; अनु-तक्षिपुः^४ काठ ४०, ६०.

अनु√तन्, अनुतन्वन्ति शौ ९, १३, १४; पै १६, ७५, ४; अनु...तनुहि का २, ६, ९^५; अनु...तनु^६ मै १, ४, २; काठ ७, २; क ५, २; अनुतनुत शौ १०, २, १६; पै १६, ६०, ९.

अनुतन्तुनाम्^७ पै ३, २९, २

अनु√तप्, अनुतप्यन्ताम् पै २, ५, १६; अनुतप्यन्त तै ३, २, ८, ३; मै २, ३, ८; शौ २, ३५, १;

पै १, ८८, ३.

१ अनु-तप्यमान^८ -नाः मै २, ३, ८^१.

२ अनु-तप्यमान, ना^९ -नम् शौ २, ३५, २^१; -नाः तै ३, २, ८, २^१; पै १, ८८, १.

अनु√तद्, अनुतन्वि ऋ ५, १२, २;

अनु...अतन्तम् ऋ ७, ८२, ३.

अनु...ततदे ऋ १, ३२, १;

कौ ३, ३, ११; जै २, ३, १; शौ २, ५, ५; पै १३, ६, १.

१ अनु√तृ > तर, अनुतरति^१, अनु-तरन्ति मै ३, ६, ९.

अनु-नुत्त, ता^२ -नुत्तः^३ कौ १, २४८; २, ७६१; जै १, २६, ६; -तम् ऋ १, ८०, ७; १६५ ९; ७, ३४, ११; मा ३३, ७९;

का ३२, ६, १०; मै ४, ११, ३; काठ ९, १८; कौ १, ४१२; जै १, ४०, ४; -ता^४ ऋ ८, ९०, ५^१; -ताः ऋ ३, ३१, १३; पै ८, १६, १-३^२.

अनुत्त-मन्यु^५ -न्युः ऋ ८, ९६, १९; -न्युम् ऋ ७, ३१, १२ (८, १२, २२^१); ८, ६, ३५; कौ २, ११४५; जै ४, २९, ९.

अनु(न-उ)तरवेदिक^६ -कम् काठ ३७, ४.

अनु(न-उ)त्पूत^७ -तम् मै १, ४, १३; काठ २९, १; क ४, ३^८; ४५, २.

अनु(न-उ)त्सर्ग^९ -र्गम् तै ७, ५, ३, २; काठ ३३, ५.

अनु(न-उ)स्सह्य^{१०} मै १, ८, ८.

^१) अस. सास्व. (पा २, १, ६; ६, १, २२३) । अदन्तत्वात् सुवर्णतया निदेशः द्र. (लु. टि. अधस्पड-) । यद्वा प्रास. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १८९) । वा. किंवि. चेल्लेवं सुवर्चम् ।

^२) सपा. अनुतक्षुः (शौश्रौ १०, ४९ : १९ च) <> अनुतक्षिपुः <> शौश्रौ ७, ९, १ अनुतक्षिपत् <> ऐत्रा २, ३८ आश्रौ ५, ९, १ शंसन् इति पाभे. ।

^३) पदाऽनुतक्षिपुः > BC. पदानि तक्षिपत् इति ?

^४) =सपा. काश्रौ ३, ८, २५ । शौश्रौ २, १२, १० अनु... संतनुहि इति पाभे. ।

^५) =सपा. आपश्रौ ४, १६, ४ । माश्रौ १, ४, ३, १५ अनु...तनुतम्, अनु...तनुत इति, लाश्रौ २, ११, ३ अनु...तनुहि इति पाभे. ।

^६) अनु-तन्तन (√तन् > तन्तन् + भञ् प्र.) > °ना- > -नाम् इति शोधः द्र. (लु. अभि-नोरुड- । शौ ७, ३९, ११) ।

^७) सपा. शौ २, १२, १ इह तप्यन्ताम् इति पाभे. ।

^८) गस. उप. कर्तरि इप् प्र. ।

^९) सपा. °तप्यमानाः <> °तप्यमानम् <> °तप्यमानाः इति पाभे. ।

^१) उप. कर्मणि यक् प्र. ।

^२) विप. (क्षत्र-, तविषी-, वीर्य-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. <√नुद् ।

^३) सपा. °तः <> °ता इति पाभे. ।

^४) विप. [वृत्र- (लु. वें. सा. PW. GW. प्रभृ.; वेंतु. Auf. [KZ २६, ६१०] ORN. GRV. अनु-त- [<√दा 'दाने'] > -ता इति ?)] ।

^५) पाठः ? (आ/√नुद् >) आ-नु (त >) ता- > -ताः इति शोधः द्र. ।

^६) विप. (इन्द्र-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । यद्वा तस. स्याद् नञ्-स्वरः, उप. च बस. ।

^७) बस. समासान्ते कपि ह्रस्वान्ते- (पा ६, २, १७४) इत्युपान्त्यस्वरः (वेंतु. तैत्रा २, ७, ५, २ यत्र उप. दीर्घान्तत्वाद् °वेदीक- इति कपि-पूर्वायः स्वरः [पा ६, २, १७३]) । ^८) तस. नञ्-स्वरः ।

^९) उप. उद् √पू + क्तः प्र. ।

^{१०}) सपा. काठ ६, ४ अपूतम् इति पाभे. ।

^१) उप. उद् √सज् + घञ् प्र. । वा. किंवि. द्र. (वेंतु. भा. उप. णमुलन्तमिति व्याख्यत) ।

^२) उप. उद् √सह् + ल्यप् प्र. ।

अनु(न-उ)द(क>)का^१- काः क
७, ५०, ४.

? अनु-दक्षि^२- -क्षि क २, १, १०.

अनु ✓ दद्, अनु...ददन्ते^३ मै २, १२,
६; काठ १८, १७; क २९, ५; पै ९
१, ६; अनु...अददेताम् कौ २,
३३१^४.

अनु ✓ दह, अनु...दहन्ति क १०,
२८, ८^५; अनुदह क १०, ८७,
११; कौ १, ८०; जै १, ८, ८;
शौ ५, २९, ११; ८, ३, १८;
पै १६, ७, ५; अनु...अददहत् मै
१, ८, २^६.

अनु-दहत्- -हत् शौ २, २५, ४.

अनु ✓ दा(दाने) > दद्. ददा,
अनुददाति क २, १२, १०;

शौ २०, ३४, १०; पै १३, ७,
१०; अनुददाति क १, १९०,
५; अनुदताम् मै ४, १४, १७८;
शौ ६, ११८, १; पै १६, ५०,
३; अनुदत्ताम् मै ४, १४, १७;
शौ १, ११८, २; पै १६, ५०,
४; अनु...अददताम् जै ३,
२८, ११९; अनु...अददुः क ५,
२९, ५.

अनु...ददुः क २, १३, १०;
अनु...ददुः क ८, ६२, ७;
अनुदात् अ ७, ४५, २; पै १९,
४८, १७; अनुदुः क १, १२७, ४.
अनुदायि क १, ६१, १५;
२, २०, ८; शौ २०, ३५, १५.
अनु...दायि क ६, २५, ८;

तै १, ६, १२, १; ७, १३, १;
२, ५, १२, ५; मै ४, १२, २; काठ
८, १६.

अनु-द्वेय^७- -यम् क ६, २०;
११.

अनुद्वेयी^८- -यी क १०, ८५,
६; १३५, ५^९; ६; शौ १४,
१, ७; पै १८, १, ७.

१ अनु(न-उ)द-इ)दित- -ते काठ
८, ३^{१०}; क ६, ८^{११}; -तेन काठ ८,
३; क ६, ८.

२ अनु(न-उ)दित, ता^{१२}- -ताम् शौ
५, १, २^१; -तासः क १०,
९५, १.

अनु ✓ दिश, अनुदिशति तै १,
५, ४, ३; ७, १, ५; मै ३, २,

^१) विप. (नदी-). वस. अन्तोदात्तः ।

^२) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४; पा ६,
२, १) । उप. < ✓ दक्ष । क्वि. च सामान्यं
(=विप.) च भवतीति कृत्वा द्वि च न. च रूपम् द. ।
एतत् क्वि. मपु १ न नाप. इतीव कृत्वा चाऽन
अनु-धक्षि(✓दह>) इति पपा. भवति (तु. ऋप्रा ४,
१८; १०, ७ तदनु वै. सा. GW. प्रभृ. च) । यथा त्विह
यनि. व्यु. साधीयस्त्वं संभाव्येत यथा चापरेषाम्
उप. सारूपाणां निगमानां संहितायां ✓दह इत्यतो
निष्पन्नभ्यो धकारविशिष्टतया श्राव्यमाणभ्यः सारूप-
प्रायनिगमान्तरेभ्यो विवेचयन्त्यामिव दकारविशिष्टतया
श्राव्यमाणानामपि व्यु. एतत् समानैव संभाव्येत्येतद्-
विमर्शः ।

^३) शाखाभेदेन मन्त्रे यत् कियच्चिदन्तरं भवति
तदनु पद-योजनायामपि कियश्चिद् भेदः द. । तद्
यथा । प्रकृते शाखात्रये तावद् द्वारः इति प्र३
सद् वाक्ये कर्तृतयाऽन्वितं भवति । विश्वा इति
च न. द्वि३ सद् व्रता इत्यनेन न. द्वि३ सता
सामानाधिकरण्यं भजद् वाक्ये कर्मतामुपैति । शाखा-
न्तरेषु (तु. मा २७, १६; का २९, २, ६; तै ४, १,
८, २; शौ ५, २७, ७) तु द्वारः इति द्वि३ सत्
लक्षणार्थेन अनुना कप्र. योगमुपैति प्रधानवाक्ये च

विश्वे इति प्र३ रूपम् कर्तृतां भजति । पूर्वोऽन्वये दिव्या-
त्मनां द्वारामग्निव्रताऽनुधारकतया मुख्यः संकेतो भवत्युत्तरे
चाऽग्निभिन्नानां विश्वेषां देवानां तद्द्वारपालाना-
मिव सतां तद् व्रतधारकत्वस्य संकेतो भवतीति विवेकः
सुलभः । शौ. ✓दद् इत्यस्य स्थाने ✓रक्ष श्रूयत इत्यपि
भेदान्तरं द्र. ।

^४) पाभे. अनु...अकृपेताम् क ८, ७६, ११ द्र. ।

^५) अत्र कप्र. अनुः इति ब्रुवाणः सा. चिन्त्यः (तु.
नाउ. रूपम्) ।

^६) सपा. काठ ६, २ क ४, १ दग्धुम् उपाक्रामत
इति पाभे. ।

^७) मूको. अनुदत्तान् इतीव पपा. च अनुदत्तानि
इतीव यत् प्रादर्शि (तु. संटि.) तदुभयं विकृतं द्र. (तु. शौ
६, ११८, १) ।

^८) विप. (नववाल्स्व-) । गस. यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

^९) नाप. ([अनुदीयमाना-] वच्चाः वयस्या- अनुसखी-
इति वै. सा. GW. प्रभृ.; परिचारिका- इति GBV.;
दाय- इति BW.) । स्त्रियां ङीप् प्र. (पावा ४, १, २०) ।

^{१०}) =स्वसृ- इति वै. ; सा., ?MVR. = अनुदातव्य-
संभार-दाय- इतीव ।

^{११}) तस. नञ्-स्वरः । उप. < ✓वद् ।

^{१२}) पाभे. अनुचिताम् द्र. ।

६; ६, १०; ७, ७; काठ १४,
७; २३, ६; २४, ६; क ३७,
७; ॥ अनुदिशति तै ६, १, ४,
८; १०, ५; ३, १, ६; अनु...
दिशामि मा १३, ४८-५१;
का १४, ५, २-५; तै ४, २,
१०, १-३; ४^३; ५, २, ९, ५;
मै २, ७, १७^५; काठ १६, १७^५;
२०, ८; क २५, ८^५; ३१, १०;
॥ अनुदिशेत् तै ६, १, ४, ८;
१०, ५.
अनु-दिश्य^{१०} मा १, २८; का १, ९,
१; मै १, १, १०.
॥ अनु-दिष्ट- -ष्टैः मै १, ११, ७^५;
काठ १४, ७^५.
अनु/दृष्ट, अनु...दृष्टे क ८, १,
३४.
अनु-दृश्य^{१०} क १०, १३०, ७; मा
३४, ४९^५; का ३३, २, १२^५;
तै १, १, ९, ३^५; काठ १, ९^५; क
१, ९^५.
अनु-द्रष्टु^{१०} - -ष्टैः काठ २६, १२.

॥ अनु(न-उ)द्वाह^{१०} - द्वाय काठ
१०, १०; १९, ४^०; ५^०; २०, ५^०;
२१, ३^०; २४, ६^०.
॥ अनु(न-उ)द्धत^{१०} - ते काठ
३७, ६.
॥ अनु(न-उ)द्धृत^{१०} - तम् मै १,
८, ७.
अनु(न-उ)द्भ^{१०} - द्वे क १०, ११५, ६.
अनु/द्व, अनु...द्वस्व पै १६,
१००, ३^५; ॥ अनुद्वेत^{१०} मै १,
८, ७; क ४, ५.
॥ अनु-द्वस्य^{१०} तै ५, १, १, २; ४,
५, ५^५; ७, ७^५; मै १, ६, १०, ८,
४^५; ३, १, १; ९; काठ १८, १९,
क ४, ३^५; २९, ७.
अनु(न-उ)द्वृत्त- -तम् पै १६,
१२१, ५.
॥ अनु/धन्व, अनु...धन्वे क
२, ५, २; तै ३, ३, ३, ३; मै २,
१३, ५; कौ १, ९४; जै १,
१०, ४.
अनु/धम्, अनु...धमन्ति क ८,

७, १६.

अनु/धा > दध, धि, अनु...दधाते मै
४, १४, ९; अनु...दधे क ५,
३५, ५; अनुदधमसि पै ६, २२,
१८.
अनु...दधिरे क ६, ३६, २.
अनु...धिषीय^{१०} तै ३, ५, ६, ३;
काठ ३, ९^५; क २, १६;
अनु...धिषीय^{१०} मै १, ३, १;
(अनु)धिषीय^{१०} मै ४, ५, ४.
अनु...धाया क ६, २०, २.
अनु-हित^{१०} - तम् मै १, ६, ४.
अनु/धाव(गौ), अनुधावति लि-
५, २२, ९; शौ २०, १३६, ११;
॥ अनुधावन्ति मै १, ६, ३;
अनु...धावति क ९, ९७,
५५; ॥ अनु...धावताम्^{१०} कौ
१, ३७१; जै १, ३९, २; अनु-
धावत शौ ५, २१, १०; ११,
१२, १.
अनु/धूप > अनु-धूपित^{१०} - तासः
क २, ३०, १०.

^{१०} गस. ल्यङ्गन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

^{१०} सपा. अनु-दिश्य (माश १, २, ५, १९ काश २,
२, ३, १८ च) <> अनुदृश्य (तैत्रा ३, २, ९, १४ च)
इति पाभे ।

^{१०} गस. वृजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३;
२, १३९) । ^{१०} तस. उप. उद्/दह + भावे घञ् ।

^{१०} पाभे. अनिर्वाहाय क ३०, २ प्रश्न. द. ।

^{१०} तस. उप. उद्/दह + क्तः द. ।

^{१०} तस. नञ्-स्वरः । उप. </ह ।

^{१०} = नितदक-देश- । बस. अन्तोदात्तः । उप. २ उद्-
यद् ।

^{१०} सपा. शौ ९, ५, २ अनु...रभस्व इति पाभे ।

^{१०} सपा. काठ ६, ६ अनुद्ववेत् इति पाभे ।

^{१०} सपा. यथास्थलम् काठ ६, ४; २१, ८; १० अनुद्वद्वत्
इति पाभे ।

^{१०} घ. वें. ; वैतु. सा. (क.), भा. (तै.) अनुवोचत् ।

इत्येवं संवन्धमनुजानानौ चैकपथाऽऽस्थायां द्वेस्वरी प्रति
चोद्यौ स्याताम् । प्राकृगिकस्याऽन्वयस्याऽपेक्षयापि यनि.
संवन्ध एव वरीयानिति पूर्वार्थोत्तरार्थे संगमितवता-
मतिरोहितं स्यात् । एस्थि. सा. च विव. [कौ.] च अनुः
कप्र. वा पादपूरणो वेति वादयोरपि निःसारत्वं
कैमुक्तिकं द. ।

^{१०} कप्र. इति सा. । ✓धा इत्यस्य सकर्मकत्वा-
च्चासौ 'सामर्थ्यात् स्तुतिरिति लभ्यते' इति यद् बाह्य-
कर्माऽऽक्षेपमाह तच्चिन्त्यम् । तदपेक्षयोपसृष्टाऽऽख्यातेन
रुथान् इत्यस्यैव कर्मणोऽभिसंवन्धः सुवचन इति यावत् ।

^{१०} पाप्र. सोयुटः इडागमो निपात्यते, आतो लोपश्च
(पा ७, ४, ४५; ६, ४, ६४) । यनि. तु सोयुटः शास्त्रा-
भेदेन कित्त्वभावाभावौ यथापेक्षम् वसे. (पा ३, ४, १०४
[तु. सपा. 'धिषीय < > धिषीय इति पाभे.]) ।

^{१०} कर्मणि क्तेऽनन्तरगतस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

^{१०} सपा. क १०, १४७, १ अनु...भवतः इति पाभे. ।

॥अनु✓ध्यै, > ध्या, अनुध्यापति
तै ३, १, ३, १; अनु...ध्यापति
काठ ६, ४, ८; क ४, ३, ७; अनु-
ध्यायान्त काठ ३०, ९.

अनु-ध्या^१ - ध्या: शौ ७, ११९,
२; पै २०, १७, ६.

॥अनु-ध्यायिन्^२ - यिनम् मै १,
८, ४; -यी मै १, ६, ४; ५; ११;
८, ५. [यिन्-अन्].

अनुध्यायिनी - नी: मै ३, ६,
६.

अनु✓ध्वस्, अनुध्वसे^३ मै १, ७,
१; काठ ८, १४; क ८, २.

॥अनु✓नश् (ध्याप्ता) अनु...
आनश्^४ ऋ १, १६३, ७; १०,
७, २; मा २९, १८; का ३१,
३, ७; तै ४, ६, ७, ३; काठ
४६, ३.

अनु✓नह्

॥अनु-नह- -ह: मै ४, ५, ७.

॥अनु-नहि^५ - -हय मै ३, ९, ४;
काठ ३०, ५.

॥अनु-नि✓क्रम्, अनुनिक्रामति^६
काठ २४, ४.

अनु✓निक्ष्, अनुनिक्षन्ति शौ ९,
१३, १५; पै १६, ७५, ५.

अनु-नि✓धा > ॥अनुनि-हित-
न्ता: मै ४, ६, ७.

अनु-नि✓भञ्ज् > ॥अनुनि-
भञ्जन^७ - नम् सि ५, १५,
११; शौ २०, १३१, २.

॥अनु-नि✓युज्, अनुनियुनक्ति^८
काठ १०, ११; ११, १; १२, ३;
२१, १०; २२, ९; १०; १;
क ४६, ३.

अनु-निर✓दह्, अनुनिर्वह शौ
९, २, ९; पै १६, ७६, ८.

अनु-निर✓द्रु, अनुनिर्द्रव पै १५,
२३, ८.

॥अनु-निर✓वप्, अनुनिर्वपति
काठ ८, ८; १०; १०, १; क
७, ३; ६; अनुनिरवप्^९ काठ
८, १३; क ८, १; अनुनिर्वपेत्
मै १, ६, ८; काठ ८, ८; १०; ३;

११, ५; क ७, ३; ६.

अनुनिरु(इ-उ)प्य^{१०} - -प्यम् काठ
८, ८; -प्याणि क ७, १.

अनुनिर-वाप्य^{११} - -प्य: तै २, ५,
३, १; ४, १; -प्यम् तै २, ५,
३, १.

॥अनु-नि✓(सि >)षिच्
अनुनि-षिच्चत् - -ञ्चन् काठ
३६, ४^{१२}.

॥अनु-नि(स् >)प्✓क्रम्
अनुनिष्-क्रम्य मै १, ६, १०.

अनुनि-हित- अनु-नि✓धा द्र.

अनु✓नी, अनु...नय: ऋ ४, ३०,
१९.

॥अनुनेषि ऋ १, ९१, १; ६,

४७, ८; मा १९, ५२; का २१,

४, २; तै २, ६, १२, १; मै ४,

१०, ६; काठ २१, १४; शौ

१२, १५, ४; पै ३, ३५, ४;

१२, ४६, ४; अनुनेषथ > या ऋ

५, ५४, ६; अनु...नेषथ > या
ऋ ८, ४७, ११.

१) अनुम् अगति मन्यमानः SIM. उपेक्ष्यो भवति ।

२) निचन्ता- । गस. उप. स्त्रियां भावे अङ् प्र.
(पा ३, ३, १०६) । ततः टाप् कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

३) गस. णिन्यन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

४) सपा. तै १, ५, ३, २ अनुध्वसे इति पाभे. भवति ।
तेन तत्र कप्र. अनुः इति कृत्वा पृथिवीम् इत्यनेन
नाप्. अस्य संबन्धः शास्त्राभेदेन व्यवस्थेयः । तद्
यया । मै. प्रघ. अनु✓ध्वस् इति सकर्मको धातुर्भवति ।
तै. तु ✓ध्वस् इत्यस्य कर्मको धातुरपसृष्टो भूत्वा सकर्मकता
नोरीक्रीति ।

५) आहागमः (तु. वि✓वृ > वि...आवः) ।

६) भावे क्लिजन्ते गतिस्वरः (पा ६, २, ५०) ।

७) पाभे. अनु मै ३, ७, ६ द. ।

८) पाठः? शंपा. 'नि' इति स्वरः प्रादर्शि । तत्र यनि. प्रथमः
शोधः गत्युत्तरकृत-प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, ११९ [तु. सि.]) ।
यच्चोभयत्र (सि. च शौ. च) अनु^९ इत्येवं मुपा. भवति,

तदसाधु स्यात् । पूर्वोत्तरवाक्यसाध्वन्वयार्थं लक्षणार्थस्य
कप्र. इहाड्वसरः द्र. । ततश्च अनुः इति नाड. रूपाद्
वियुज्य पृथक् श्राव्यतामित्युभयत्र द्वितीयः शोधः द्र. ।
यत्तु B.W. अनोः स्थाने ✓कृ > कर्त इति शोध-
माहृतस्तस्य तावत्तैव चाडनवसरत्वं भवतीति किमु
वक्तव्यम् ।

१) सपा. एकतरत्र पाभे. यक. मै ३, ३, १०; ४, ७, ८
अनुकाम्, का: टि. द्र. । अन्यतरत्र सपा. तै ५, ४, ७,
७ अनुबध्नाति इति, मै. [गतपूर्वयोः स्थ.] निधुनक्ति
इति च पाभे. ।

२) सपा. तै १, ७, ३, ३ अन्वाहरन्त इति पाभे. ।

३) गस. ण्यति प्राप्ते क्यप् प्र. वा उलं. (पा ३, १,
१२६ [तु. नाड.]) संप्रसारणं च द्र. ।

४) गस. ण्यदन्ते तित-स्वरः प्रकृत्या ।

५) सपा. मै १, १०, ९ अनुविञ्चन् इति, तैव्रा १, ६,
३, ९ विविञ्चन् इति च पाभे. ।

अनु...नीयते पै ६, ६, ६.
 अनु✓तु > नोनु, अनुवनोननुः क
 १, ८०, ९.
 अनु-नोनुवत् - वतः क ८, ९२,
 ३३.
 अनु(न-उ)न्मदित^a - तः शौ ६,
 १११, १-४; पै^b ५, १७,
 ६; ७.
 अनु(न-उ)न्माद^a - दाय तै ५,
 ५, १, २; ७, ३, १०, ४; मै ३, १,
 १०^c; काठ १९, ८.
 अनु(न-उ)न्मुक्त^a - क्तः मै ३,
 ७, ८; - क्तम् मै ४, ६, २^c;
 - काः मै ३, ९, ७.
 ? अनु(न-उ)पक्रामत्^d - मन्तः,
 - मन्तौ क ५, ४.
 अनु(न-उ)पक्षित^e - तम् क ३,
 १३, ७; १०, १०१, ५; मै ४,
 ११, २; काठ २, १५; - तौ^f
 शौ ६, ७८, २; पै १९, १६, १०.

अनु(न-उ)पगत - तम् काठ
 ११, २^g.
 अनु(न-उ)पग्रथ्य^a तै ६, १,
 १०, ४.
 अनु(न-उ)रजीवनीय^h - यः
 तै ५, ४, ४, ३; - यानि तै ५, १,
 ६, २.
 अनुपजीवनीय-तम्^k - मः मै ३,
 १, ३^l; ५.
 अनु✓पत् (गतौ), ? अनुपात्यति^m
 पै ५, ३३, ७ⁿ; अनुपात्य शौ
 ६, १३४, ३; पै ५, ३३, ६.
 अनु-पथ^o - याः क ५, ५२, १०.
 अनु✓पद्, अनुपद्यते मै ३, १,
 ९; काठ ३०, ४; क ४६, ७;
 अनुपद्यताम् शौ ६, २६, २;
 अनुपद्यत मै ४, ८, १^r;
 अनुपद्यते तै ७, १, ४, ३.
 अनु-पद्^p - पद् मा १५, ८; का
 १६, २, ५; - पदे मा १५, ८;

का १६, २, ५.
 अनु-पदसः (ः) काठ ७, ८.
 अनु(न-उ)पदस्यत्^q - स्यत्^r
 तै ५, २, ९, २^s; क ३१, ९;
 - स्यत्^t पै ३, २५, ८; ९.
 अनु(न-उ)पदस्वत्^u - स्वत् काठ
 २०, ७^v; - स्वतः शौ ४, ११, ९;
 १२.
 अनुपदस्वती^w - तीम् शौ २, ३६,
 ५^x; ७, ८५, २; पै २, २१, ५.
 अनु(न-उ)पदासु(क>)का^y -
 का तै ६, १, ७, ८; ७, ३, ३, २.
 अनु(न-उ)पद्रष्टु^z - ष्टा मै ४,
 ६, ९; काठ २८, ६; क ४४, ६.
 अनु(न-उ)पयामगृहीत^{aa} - तः,
 - तम् मै ४, ५, ५.
 अनु-परा✓गम्, अनुपरागच्छति
 अनुपरागच्छेत् मै १, ८, ९.
 अनु-परा✓पत्, अनुपरापतति^{ab}
 काठ २६, ३; क ४१, १.

^a) तस. नञ्-स्वरः ।

^b) तु. शौ.; वैतु. मूको. BKA. अनु Renou [वाक्
 ५, ७६] अनुन्मुदितः इति पाठश्चिन्त्यः स्वोपज्ञार्थ-
 विरोधान् ।

^c) उप. उद्✓मद् + माधे घञ् प्र. ।

^d) उप. उद्✓मुच् + कः । मुपा. 'नु' इति स्वर-श्रेणः ।

^e) सपा. काठ २७, ५ क ४२, ५ अविमुक्तम् इति
 पाठे. ।

^f) पाठः ? अन(न-अ)पक्रा^o इति शोधः (तु. सपा.
 काठ ७, ५) ।

^g) सपा. आपसं १, ८, ७ अनपेक्षितौ इति पाठे. ।

^h) पाठे. अनुभगतम् मै २, २, ७ द्र. ।

ⁱ) उप. उप✓ग्रथ् + ल्यप् ।

^j) तु. टि. अनवदानीय - ।

^k) तमपः पितृवान्निघाते स्वरविशेषः ।

^l) सपा. काठ १९, २ जीविततमः इति, क २९, ८
 जीविततमः इति पाठे. ।

^m) प्रकरणतः 'यन्' इति वा 'यामि' इति वा
 पै ११-३१

शोधः द्र. ।

ⁿ) सपा. शौ ६, १३५, १ आददे इति पाठे. ।

^o) विप. (अनुकूलमार्गः) मरुत्- [तु. सा. GW. प्रम. ;
 वैतु. वै. नाप. इति] ।

^p) विप. (इष्टका-) । गत. किंवन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या
 (पा ६, १, १३९) ।

^q) उप. <उप✓दस ।

^r) सपा. अनुपदस्यत् <> अनुपदस्वर इति पाठे. ।

^s) तु. मूको. BKA. Renou [वाक् ५, ७६]; वैतु.
 शौ. पाठे. अनुसृत्य र. 'स्वतः' इति ?

^t) विप. (क्षयरहिता-] अन्न-, अनडुहो-दोह-) ।
 (म>) वतुपो भवे (पा १, ४, १९) तित्त्वान्निघाते
 स्वरविशेषः ।

^u) विप. (क्षयरहिता-] नौ-, रयि-[स्त्री.]) ।

^v) सपा. मंत्रा २, ५, १४ अपरिषादिनीम् इति पाठे. ।

^w) विप. (क्षयरहिता-] वाच्-) । सस्व. कृते
 अ-शोधक- द्र. । उप. उप✓दस+उकञ् प्र. ।

^x) सपा. मै ३, ९, ३ अन्वपक्रामति इति पाठे. ।

॥ अनु-परा ✓ हा (त्यागे) > अनुपरा-
हाय^१ मै १, ६, १२.

॥ अनु-परि ✓ क्रम् > अनुपरि-
क्रामस्^२ तै ५, ४, ३, ४^३; ५, १०,
६; मै ४, ३, ४.

॥ अनु-परि ✓ चर > अनुपरि-चा-
रस्^४ तै ५, ४, ५, ३; काठ १२,
१; २०, ५; क ३१, ७.

॥ अनु-परि ✓ लिख्, अनुपरिलि-
खति मै ३, ७, ७.

॥ अनु-परि ✓ वृत् > वर्ति, अनुपरि-
वर्तयेयुः मै १, ६, ६.

॥ अनु-परि ✓ पि (< सि) च्, अनु-
परिपिचति मै ३, ९, ३.

॥ अनु-परि ✓ ह् > अनुपरि-हारस्^५
तै ५, ३, १, ३; १०, १; ४;
काठ २०, ८; १०; क ३१, १०;
१२.

अनु-परी (रि/इ), अनुपरियन्ति
शौ १५, १७, ८.

॥ अनु-परे (रि/इ), अनुपरैति मै ४,
१, ८; काठ ३१, ६.

॥ अनु-पर्या (रि-आ) ✓ वृत् > वर्ति,
अनुपर्यावर्तन्ते मै ३, २, ४.
अनुपर्यावर्तयति मै ३, ९, ३.

अनुपर्यावर्तमान- -नम् मै ३,
१०, १.

॥ अनु (न्-उ) पलाम^६ - भाय तै ६,
३, २, १; २.

अनु-पलाल- पलाल^७.

अनु ✓ पश्, ॥ अनुपश्यति तै २.

५, ६, १; ६, २, १; ६, १, ५,
२^८; ३^९; अनुपश्यति मा ४०,
६; का ४०, १, ६; मै १, ५,
१२; अनुपश्य शौ १८, ४, ३;

॥ अनुपश्यत् तै ५, १, ४, ३;
मै २, ३, ४^{१०}; ३, १, १; ३;
४, ८, ३^{११}; काठ ११, ७^{१२}.

१२, २; क २२, ८; अनुपश्यत्
तै ५, १, ४, ४^{१३}; ॥ अनु...

अपश्यत् ऋ १, १६४, ९; शौ
९, १४, ९; पै १६, ६६, ९;

॥ अनुपश्यन् तै २, ५, ११,
३^{१४}; ६, ३, ७, १; २; मै १, ५, १२;
३, ७, १^{१५}; काठ ७, १०; ३७,
१६^{१६}; क ५, ९; पै १३, ५,
१९^{१७}; अनुपश्येत् ऋ १०,
११०, ५; अनुपश्येत् काठ ३७,
१६.

अनु-पश्यत् - श्यत्: मा ४०, ७; ॥ अनु-पूर्व^{१८} - वम् ऋ १, ११७, ३;

का ४०, १, ७.

अनु-पश्यमान- -नः, -ना: मै २,
१३ २२; काठ ४०, १२.

अनु (न्-उ) पसेचन्^{१९} - नः शौ ११,
३, २४; पै १६, ५४, १०.

अनु-परुपशान् - अनु ✓ स्पश् द.

॥ अनु (न्-उ) पहूत^{२०} - -तः काठ ११,
१^{२१}; -तेन मै २, ४, १; काठ ११,
१; १२, १०.

॥ अनु (न्-उ) पहूयमान^{२२} - नः मै २,
२, १३^{२३}.

अनु ✓ पा (रक्षणे), अनुपाहि पै २,
८०, १.

॥ अनु (न्-उ) पाक्त^{२४} - -क्तः तै २,
६, ३, ३^{२५}.

॥ अनु ✓ पालि^{२६} > अनु-पालय (त्) >
न्ती^{२७} - -न्ती शौ १८, ३, १.

अनु ✓ पिष्, अनु... पिपेश शौ १४,
१, ६०^{२८}; पै १८, ६, ८.

अनु ✓ पुष्, अनुपुष्यास्म^{२९}, अनु-
(पुष्यास्म)^{३०} मा २६, १९; का
२८, ११, १.

अनु ✓ पू, अनु... पवन्ति पै १४, १,
१७.

॥ अनु-पूर्व^{३१} - वम् ऋ १, ११७, ३;

^{१)} गस. ल्यबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

^{२)} णमुलन्तम् । सस्व. कृते नाप्. टि. द्र. ।

^{३)} तस. नञ्-स्वरः ।

^{४)} उप. उप ✓ लम् + घञ् प्र. ।

^{५)} सपा. काठ २३, ८ अनुसमपश्यताम् इति, मै ३,
७, १ अनु... समपश्यन् इति पामे. ।

^{६)} सपा तै २, ३, १०, २ पूर्वपश्यत् इति पामे. ।

^{७)} सपा. काठ २८, ४ क ४४, ४ अन्वविन्दत् इति
पामे. ।

^{८)} विप. (भोदन-) । वस. अन्तोदात्तः । उप. उप-
सृचन- (क्षीराज्यदध्यादि-पदार्थ-) । करणे लुट् प्र. ।

^{९)} सपा. अनुपहूतः < > अनुपहूयमानः < > तै २,
३, २, ६; ५, ११, ३ अभीपृहा इति, मै २, ४, १ काठ १२,

१० प्रासुहा इति पामे. ।

^{१)} विप. ([अञ्जन-रहित-] अक्ष-, पुरोडाश-) ।

तस. नञ्-स्वरः । उप. < उप ✓ अञ्ज् ।

^{२)} व्यु. कृते तु. टि. ✓ पा (रक्षणे) > पा- > पा-ल- >
✓ पालि ।

^{३)} गस. शत्रन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९) ।

^{४)} अनु मध्यतुः इतीव योगं पश्यन् कप्र. अनुः इति
कृत्वा यद् W. व्याचष्टे तन्न । तसि-प्रत्ययान्तेनोक्तस्य
योगस्याऽयुक्तत्वात् ।

^{५)} सपा तै ३, ७, १०, २ आपश्चौ ९, १४, १ अनु-
राध्याम्, अनु (राध्याम्)^{३२} इति पामे. ।

^{६)} अस. साधारणः समासस्वरः । वा. क्रिवि. द्र. ।

१०, १८, ५; ६; १३१, २;
मा १०, ३०; १२, ६; २३,
३८६; का ११, १०, २; २१,
१, ५; २५, ७, ६६; तै १, ८,
२१, १, ५, २, ११, २; ७, ४,
१०, ११; मै १, ११, ४; २, ३,
८; काठ १२, ९; १५, ३; ३४,
११; ३७ १८; शौ १२ २, २४;
२५; २०, १२५, २; पै १७, ३२,
४; ५.

अनुपूर्व-व(त्सा) - त्सा^१ - त्साम्
शौ ९, ५, २९.

अनु✓(पृ)पृ, अनु...पृणन्ति^२
क ८, ४९, ३; खि ३, १, ३.

अनु(न-उ)पेयमान, ना^३ - ना
काठ ११, ३; -ना: मै २, २, ७;
-नानि काठ ११, ३.

अनु(न-उ)पोस्त^४ - प्ते तै ६,
५, २, २; मै ४, ६, ६; काठ
२८, १.

अनु(न-उ)पौष्य^५ तै ३, ३, ८,
३६.

अनु-प्र✓गा, अनुप्रगेष्म पै १६,
१२, ६^६.

अनु-प्र✓चित्, अनु...प्र...चेत्-
यते^१ क ९, ८६, ४२.

अनु-प्र✓जन् > जा, अनुप्रजा-
यते मै ३, २, ९; काठ १०,
३; २०, १०; १२; २६, ७;
३६, ११^१; क ३१, १२; १४;
४१, ५; अनुप्रजायन्ते मै १,
१०, ७; १३^२; ४, ५, १^३; ६, ३^४;
काठ ६, ५; ११, २^५; १३, ८^६;
२२, ६^७; २६, १; २७, २^८;
२८, २^९; १०^{१०}; ३४, १^१; ३६,
२; ७^{१२}; क ४, ४६; ३४, १^१;
४०, ४; ४२, २^१; ४३, २^१; ४५,
१^१; अनुप्रजायन्ते मै २, ३, ७;
३, ९, ५.

अनु-प्र✓ज्ञा, > जा, जिज्ञास, अनु-
प्रजानात् काठ २३, ८^१; क ३६,
५^२; अनुप्रजानीयात्^३ काठ
२६, ६; क ४१, ४.
अनुप्रज्ञेयम्^४ पै ३, ३८, ९; १६,
९८, ७.

अनुप्रज्ञिज्ञासन्त काठ २१,
२; २३, ८; क ३१, १७; ३६, ५.
अनुप्रज्ञषु पै ६, २२, १२.

अनु-प्रति✓(स्था) > ष्ठा >
तिष्ठ, अनुप्रतिष्ठति^१ मै ३,
१, ५; ३, १०; ४, ४; पै १७, २९,
९; अनुप्रतिष्ठन्ति मै १, १०,
७; काठ ३६, १.

अनु✓प्रथ्, अनुप्रथताम् तै ३, ३,
१०, २; अनुप्रथन्ताम् मा ८,
३०; का ९, ५, ३; काठ १३, ९.

अनु-प्र✓दा(दाने) > अनुप्र-
दातु^२ - ता तै २, २, १, ४; मै २,
१, १^३; काठ ९, १७^४.

अनु-प्र✓पत्(गतौ) > पाति,
अनुप्रपातय^५ पै ६, २२, १७;
१९, ३६, १७; ४७, ८; २०, ५२,
१०.

अनु-प्र✓पद्, अनुप्रपद्येत तै ६,
५, ३, ३^२.

अनु-प्र✓पा(पाने), अनुप्रपिबन्त
मै १, १०, १८; काठ ३६,
१३.

अनु-प्र✓यम्(दाने) > च्छ, अनु-
प्रयच्छति मै २, १, १^६; काठ
९, १७^७.

अनु-प्र✓या, अनुप्रयान्ति काठ ९,

^१) विप. (धेनु-)। वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

^२) अनुपूर्तिश्च सरसो रचनानुपातिनी भवतीति द्र.।

^३) तस. नञ्-स्वरः। ^४) उप. <उप✓ई (गतौ)।

^५) उप. उप✓वप् + क्तः प्र.।

^६) उप. उप✓उष् (दाहि) > ओषि + क्त्वा > ल्यप्
प्र. (तु. भा. ५.)।

^७) सपा. गोत्रा २ ४, ८ अनुपोष्य इति पाभे.।

^८) पाभे. अनुगच्छेम शौ ११, १, ३६ द्र.।

^९) तु. वें. सा.; वैतु. F W. प्रष्ट. अनुः कप्र. इतीवाऽऽति-
ष्टमानादिचिन्त्याः। शुभिः इति हि वृ३ सत् कप्र. विनैव
तथोगजिजनयिषितार्थवाचकं स्यादिति कृत्वाऽन्यथा
प्रसिद्धस्य तादृशस्य योगस्याऽपार्थत्वात्।

^{१०}) पाभे. अनु मै १, १०, १७ द्र.।

^{११}) पाभे. अनु मै २, ५, ७ द्र.।

^१) पाभे. अनु तै ५, ६, ४, १ द्र.।

^२) सपा. मै ३, ९, ४; ४, ७, ५ अन्वारोक्ष्यन्ति इति
पाभे.।

^३) सपा. शौ ९, ५, १६ प्रज्ञेयम् इति पाभे.।

^४) यथेहाऽऽक्षेपविषयत्वं भवति तथा अनु मै ३, १, ५
इत्यत्रत्ये टि. उत्तरे कल्पे निदर्शयमानं द्र.।

^५) गस. नृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३; २,
१३९)।

^६) 'प्रपततो मृगान्' इत्यभिसंधाय अनोः गतित्व-
मास्थायि। अरण्योपलक्षणाऽधिकरणार्थविवक्षायां तु
लक्ष्यमात्रे तात्पर्याद् अनुः कप्र. द्र.।

^७) सपा. मै ४, ६, ७ अभिप्रपद्यते, अभिप्रपद्यते
इति, काठ २८, २^१ क ४५, २^२ अभिप्रपद्येयाताम् इति
पाभे.। ^८) तु. दि. अनु तै २, २, १, ५।

१७^२; क ४८, १५.

? अनुप्र-याण^० - णम् शौ ७, ७७, ६३.

॥ अनुप्र-याण^० काठ ३५, १७; क ४८, १५.

अनु-प्र✓युज्, अनुप्रयुङ्क्षे^० शौ ११, २, १३; पै १६, १०५, ३; अनुप्रयुङ्क्षताम् शौ १२, १, ४०; पै १७, ५, ८.

अनु-प्र✓वह > † अनुप्रवोढम्^० शौ १९, ५९, ३; पै १९, ४७, ६.

अनु-प्र✓विश, अनुप्रविशतु पै ८, २०, ४; अनु... प्रविश^० शौ ६, ११३, २; पै १९, ३३, १२; ॥ अनुप्रविशतु मै ३, ४, ८; काठ २२, ७; ३६, १६; क ३५, १; पै १६, ८६, २६; ॥

अनुप्रविशताम् मै २, ५, ९॥; अनुप्रविशन्^० पै १६, ८६, ९; १०; ८७, १; २; ४; ७; ८८, ४-६; अनुप्रविशथाः शौ १०, १०, २२; पै १६, १०९, २.

अनुप्र-विष्ट- -ष्टा पै १, १०६, २; -ष्टा: कौ ४, २, ६, ५३; पै ५, ६, १.

॥ अनु-प्र✓वृत् > वर्ति, अनु... प्रवर्तयन्ति तै ३, १, ३, १; ६, ३, २, ३.

अनु-प्र✓सृ > सारि, अनु... प्रासा-रयन्त^० क १०, ५६, ५.

अनु-प्र✓सृज्, अनुप्रसृज्यते पै १६, १३५, १०^१.

॥ अनु-प्र✓ह, अनुप्रहरति काठ ६,

८^२; २५, ५; क ४, ७^२; ३९, २; अनुप्रहरेत् मै १, ८, ७.

अनु-प्रा(प्र✓अ)ण, ॥ अनुप्राणन्ति मै ३, ९, ३; अनुप्राणन्तु^० मा ४, २५; का ४, ८, ४; मै १, २, ५; ३, ७, ४; ४ २, ५; काठ २, ६; २४, ५; क १, १९; ३७, ६; पै २०, ४, ६; अनु-प्राण मै ४, २, ५; अनुप्राणिहि^० मा ४, २५; का ४, ८, ४; काठ २, ६; पै २०, ४, ६.

॥ अनु-प्रा(प्र✓अ)न्(क्षणे), अनु-प्रास्यति मै ३, १०, १^१.

? अनुप्रास्य^० पै १५, १२, ११.

॥ अनु✓प्री, अनुप्रीणाति मै ३, ९, ८^०.

अनु-प्रे(प्र✓इ[हागती]), अनुप्रायाथ मै ३, ७, १

*) तु. टि. अनु (काठ ३५, १७^१) यदन्वापातिके सत्यपि प्रकरण-साम्ये किञ्चित् सूक्ष्मतरमन्तरमुपजीव्य त्राक्ययोजने परस्परं वेभिद्येते ।

*) गस. ल्युडन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या । वस्तुतस्त्व-पपाठ इवायं भवति । यनि. गतिभावेऽनोरर्थाऽऽसंगत्यात् । सवितृकृतं कविराजनक्रियया तत्कर्मिभूमिपित्तस्योपसः प्रयाणस्यैव संबन्धविशेषाऽभावात् । अनुपूर्वत्वे सति तस्य निरर्थकस्यैव सतो नितरामेव संबन्धाऽभव इत्यभिसन्धिः । एस्थि. अनु प्रयाणम् इत्याकारके पदद्वयात्मके पाठे मूको. च सा. च समर्थमानेऽप्यथ बाह्वृचे मूले (५, ८१, २) विद्यमानेऽपि यत् शोपा. R.W. च तथा नाऽपाठि तत्र हेतुर्मृग्यो भवति (तु W. टि. च तत्संवादी तदीयोऽनुवादश्च) । न चापि अम. स्यादिति कृत्वा समाधानं संभवति । तथात्वे समाप्रस्वरः स्थानं तु यनि. उप. प्रकृतिस्वरम् इत्यलम् । पाभे. अनु क ५, ८१, २ द्र. ।

*) गस. ल्यप्रन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।
*) सपा. काय ११५:१४ प्रयुङ्क्षते इति पाभे. ।
*) तुमुनि प्रः तादौ (पा ६, २, ५०) इत्युक्तः स्वरः । सपा. क १०, २, ३ प्रष्ट. अनु । प्रवोढम् इति पाभे. ।
*) तु. सा.; वैतु. W.I. अनुः कप्र. इति ।

४) सपा. मै १, १०, ५ प्राविशतु इति पाभे. ।

५) पाभे. अनु शौ ११, १०, ११ द्र. ।

१) पाभे. अनु शौ ११, १०, १९ द्र. ।

१) सपा. क १०, ९७, १९ अनु... विष्टिताः इति पाभे. ।

*) यदिह वै. सा. च कप्र. अनुः प्रजाः इत्येतदनु-वद्ध इतीव वदन्तौ प्र✓सारि इत्यस्य स्वाभाविकी कर्मपदाकाङ्क्षा, वाह्यपराक्षेपेण पिपूरयिषेतां न च अनुं यनि. गन्तां नीत्वा प्रजाः इति पदं समस्तायाः क्रियायाः कर्म भावयेतां तच् चिन्त्यं द्र. (तु. P.W. G.W. M.W.) ।

१) 'जज्य' इति पुनरुक्तविह्वलः मूको. भवति । अनुविष्यते सपा. शौ ८, १५, ४ इत्येतदनु अनु-प्रविच्यते इति यद् मुपा. भवति तत् संस्कृतः साहसमात्रम् । मूको अदेतुको विरोध इत्येको हेतुः । पत्वं चाऽपलक्षण-मित्यपर इति । ५) पाभे. अनु तै १, २, ६, १ द्र. ।

*) अनु प्राणिहि इति द्विपदः पाठः? यनि. शोधः (तु. सस्य अनुप्राणन्तु, सपा. पूर्वाणि स्थलानि च) ।

*) अनुप्रास्यवान् इति मुपा. ? तत्र 'स्यै' इति शोधमनुसंधाय [गम. ल्यवन्तं] 'स्य इत्येकम्, (>१पुव->) एवान् (दि३) इत्यपरं च पदं स्यादिति संभाव्यते ।

*) सपा. क ४१, ७ अन्वाप्रीणाति इति पाभे. ।

अनुप्रयन्ति मै ३, ७, १^१॥
पै १, ७८, १^३; अनुप्रेमः शौ
५, ७, ३; पै ७, ९, ४; ॥ अनुप्रे^{१०} ह^{१०}
मै ४, ९, ७; अनुप्रे^{१०} मा १८,
५८^{१०}; का २०, ४, १
अनुप्रेयतुः शौ १९, ४४, १०; पै
१५, ३, १०.

अनु-प्लव^{१०} - वम् पै ७, ७, ४

अनु✓वध्, वन्ध्, ॥ अनुवध्नानि
तै ५, ४, ७, ७^१; ६, ६, ५, ३;
अनुवध्नन्ति शौ ५, १९, १२.
॥ अनुवध्यते^{१०} काठ २९, ४;
क ४५, ५; ॥ अनुवध्यन्ते मै ३,
९, ७.

अनु-वद्वधा(नै >) नाना^{१०} - ना:
क ४, २२, ७.

॥ अनु, > नै-व-ध्या^{१०} - न्ध्या
तै २, २, ९, ७; ५, ५, ४, ५;
मै ३, १०, ५^१; ४, ८, ५, ६;
काठ १०, १; २९, १; ४^१;
क ४५, २; ५^१; - न्ध्या: तै ५,
६, २२, १; काठ २२, ४; ५०,

२; क ४५, ५; - न्ध्याम् मै २,
१, ७.

अनु✓वुध्, ॥ अनुवुध्यते काठ ६,
६; क ४५; अनु...वुध्यन्ताम्
पै २०, ५२, ७; ॥ अन्ववुध्यन्त
काठ ३०, ७; ॥ अनुवुध्येत काठ
१२, १०.

अनु - अनुस्सत शौ १२, ८, १;
पै १७, १६, १.

अनु-वुद्ध- -द्धम् शौ ४, २४, ६;
१० १, १९; पै ४, २९, ६; १६.
३६ ९.

अनु✓वृ, अनुवृवे खि ४, ८, ४;
अनुवृह तै २, २, ११, २^१॥;
६, ३, ५, ३^१; ४; ७, १; १०,
३१^१; ११, ४; मै १, ४, ११;
२, ३, ७^१; ४, ५, ३; ९, ९;
काठ १२, ५^१; २७, ३; क ४२,
३; ॥ अन्ववृवीन् मै ४, ६,
४; ॥ अन्ववृवन् काठ १३, ३;
॥ अनुवृवीत् काठ ११, १०.
॥ अनुवृयात् तै २, ५, १०,

१^१; २^१; ३^१, ४^१; ६, १, ४, ४;
मै १, ९ ८; ३, २, २^१; ८, १८^१;
४, ५, ३^१; काठ १०, ११;
११, ५; १२, ४^१॥; २३, ५^१॥, २५,
३^१; २६ ८^{१०}; क ३६, २^१॥; ३८,
६^१; ४२, ६^{१०}.

॥ अनु-वृवत् - वत्तः^{१०} मै ४, ५, २;
- वन् तै ६, २, ६, १; मै ३, ८,
४; ७; काठ ३४, २.

अनु-वृवाण - णः क ५, ४४, १३.

अनु✓भा, ॥ अनुभाति मै १, ८, ७;
काठ ६, ६; क ४, ५; अनुभासि
क ३, ६, ७^१.

॥ अनु✓भिद् > अनु-भिद्य काठ १२,
१^१.

अनु✓भू, अनु...भवतः क १०,
१४, ७, १^१; ॥ अन्वभवत् तै ७,
३, १४, १^१.

॥ अनु...भूयासम् काठ ३५,
१५; अनुभूत् क ३, ३२,
११; अनु...भूत् क १, १७, ३,
८^१; अनु...भुवत् क १, ५२,

१) खण्डितः मूको. इति कृत्वाऽऽनुमानिकः मुपा. द्र. ।

२) पपा. अनु । प्र । इहि इति । कप्र. अनुः इति विवेकः ।

३) पामे. अनु तै ५, ७, ७, १ द्र. ।

४) तु. पपा. सात. ; तु. निसा. अनु प्रेत इति द्वे
पदे इति ?

५) विप. । गस. उप. वर्तति अन् प्र. ।

६) पामे. अनुनिमुक्ति काठ २१, १० द्र. ।

७) सपा. तै ६, ६, ७, ३ आलभते इति पामे. ।

८) विप. (स्वल्) । गस. कानजन्ते कृत्-स्वरः
प्रकृत्या । शेषं सस्थ. टि. अनुः द्र. ।

९) गस. ण्यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १८५; २,
१३९) ।

१०) एतदन्तेषु स्थ. पूष. ह्रस्व उकारोऽन्त्र दीर्घः उंस.
(पा ६, ३, ११६) ।

११) सपा. काठ १९, १२ अनुमन्त्रयेत् इति पामे. ।

१२) सपा. काठ २६, १ क ४०, ४ संचरेत् इति पामे. ।

१३) सपा. तै २, ४, ११, १ अन्वाह इति पामे. ।

१४) द्विः सपा. मै ३, ६, ८ अनुच्य इति पामे. ।

१५) सपा. मै ३, ९, ५ अनुच्य इति अन्वाह इति च
पामे. ।

१६) शत्रन्ते विमक्ति-स्वरः (पा ६, १, १७३) ।

१७) वैतु. वै. अनुः कप्र. इति ?

१८) सपा. तै २, ३, १३, ३ आन्निद्धम् इति, मै २, ३, १
त्रिकुच्य इति च पामे. ।

१९) सपा. कौ १, ३७१ जै १, ३९, २ अनु...धावताम्
इति पामे. ।

२०) सपा. काठ ३५, १५ प्रभृ. अन्वाभवत् इति पामे. ।

२१) स्तोतृषु प्रीतिबुद्धि कुर्वतीन्द्रे गवा (वाचा)
विश्वानि जोग्याण्यनुभूतान्येवेत्यभिप्रायवती श्रुतिः द्र. ।

अनुः अव्य. क्विवि. पदार्थ इति वै., अनुक्रमार्थ इति सा.
इत्येवं मिन्नाऽन्वयं पक्षान्तरं भवति । तदनु वाक्ययोजना-
द्वयेऽपि परस्परमन्तरमनुसंधेयम् ।

११.

अनु ✓ मृ, अनु...भरामि मा २,
१७; का २, ४, ५; तै १, १.
१३, २; मै ४, १, १४; काठ १,
१२; क १, १२; अनु...अभरत
क ९, ७२, ३९.
अनुविभर्ति काठ १२, १०; क
३०, ८; अनुविभर्ति मै ३, ४,
३; काठ ३७, ११; अनु-
विभृताम् काठ ३६, १०;
अनुविभृताम् मै १, १०, १६.
अनु-भर्तु^० - तरि: काठ ३७,
११.

अनु-भर्तु^० - त्रीं क १, ८८, ६.

अनु-भृत् - तम् क १०, ६१, ५.

अनु-भृत्^० - मान् मै १, २, १५; ३,
९, ६.

अनु-भृत्, अनु-भृत्- अनु ✓ मन् द्र.

अनु ✓ मद्, अनु...मदति^० क
८, १५, ९; कौ २, ९९७; शौ
२०, १०६, ३; अनु...मदति
क ४, ३८, ३; अनुमदन्ति
क १, १७३, ७; ३, ४७, ४;
१०, १२०, ४; मा ३३,
६३; का ३२, ५, ९; शौ ५, २, ४;

२०, १०७, ७; पै ६, १, ४; २०,
६, ३; अनु...मदन्ति क १,
१६२, ७; ३, ३४, ८; ४, १७, ५;
१०, ७३, ८; मा २५, ३०; ३;
का २७, १२, ७; तै ४, ६, ८,
३; मै ३, १६, १; शौ २०,
११, ८; अनु...मदन्ति क
१, १८४, ४; १०, १२०, १;
मा ३३, ८०; का ३२, ६,
११; कौ २, ८३३; जै ४, ५,
५; शौ ५, २, १; २०, १०७,
४; पै ६, १, १; अनु...
मदामसि क २, ११०, २;
कौ १, ४३२; २, ७१६; जै १,
४, ६; ३, ५९, ८; अनु...
मदन् क ६, १८, १४; मै ४,
१२, ३; काठ ८, १६; अनु...
मदत्तु, अनु^०(मदत्तु) काठ ३७,
९; अनु...मदताम् क १,
१२१, ११; अनुमदन्तु मा २७,
८; का २९, १, ८; तै ३,
३, २, २; ४, १, ७, ४; ६, ४,
५; मै २, १२, ५; ४, ९, २;
काठ १८, १६; क २९, ४;
शौ ७, १७, १; ३६, १;

अनु...मदन्तु क ६, ७५, १८;
मा ६, २०; १७, ४९; का ६,
४, ५; १८, ४, १७; तै १, ३,
१०, १; ६, ३, ११, ३; मै १,
२, १७, काठ ३, ७; ४६, ४; १;
क २, १४; कौ २, १२२, ०; १;
शौ ७, १२३, १; अनु...
मद > दा क १०, ६३, ३;
अनुमदात् मै ४, १२, १; १;
अनुमदाम क १, १०२, ३;
अनु...अमदन्त मै ४, १४, १३;
अन्वमदन् खि ५, ५, २;
अनु...अमदन् क १, ५२, १, ७,
१८, १२; अनु...अमदन् क
१, १५२, १५; १०३, ७ (७,
१८, १२); १०२, १; २, ८६,
२४; मा ३३, २९; का ३२,
२, १२; अनु (अमदन्) क १,
१०३, ७; अनुमदेम क १,
९१, २१; १०, ६७, ९; मा
३४, २०; का ३३, १, १४; मै
४, १४, १; शौ २०, ९१, ९;
अनु...मदेम क ५, ३६, २;
अनु...अमादिपु: क ९, ८,
४; कौ २, ५३१; जै ३, ४१, ७.

*) वेतु. PW. GW. च यथा जोषम् इत्येतदनुवद्धं कप्र.
अनुम् आहनुस्तथा निराकाङ्क्षं वाक्यं न पूर्येन सकर्मक-
त्वाद् ✓ मृ इत्यस्येत्यभिसन्धे: ।

*) गस. तृजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३;
२, १३९) । ०) विप. (वाणी-) । स्त्रियां ङीप् प्र. ।

०) = अनुमति-युक्त- (तु. माथौ ५, २, १३, १ ऊह-
प्रक्रियया अनुमन्तौ, अनुमन्तः इति [वैपथ कृतः शोधः
नेष्टः] ।)

०) तु. वं. सा. ; वेतु. मा. [पक्षे] , Gri. लक्षणं कप्र. इति
मन्त्रानो चिन्त्यो भवतः । मारुतस्य शर्धसो मदितृत्वस्या-
पेक्षया मदयितृत्वेनोपवर्णनस्य योग्यतरत्वात् ।

१) सपा. अनु...मदन्ति < > अनु...मदन्तु इति
पामे. ।

*) = सपा. तैत्रा २, ७, ८, १; २; १६, २ । पै ४, ३, ५
अनु...अवतु. अनु (अवतु)^१ इति, ऐआ ५, १, १ अनु
(आवीत्)^२ इति पामे. ।

*) सपा. अनुमदन्तु < > अनु...मदन्तु इति पामे. ।

१) पामे. अनु...जुषन्ताम् पै २०, ८, ९ द. ।

१) सपा. 'मदा < > दात् इति पामे. ।

*) 'त्वा त्वामनु त्वया सह' इति वा. अनुः कप्र.
इति सा. । तच्चिन्त्यम् । तथा सति तदभि-
प्रेतरयाऽन्वयस्यैव दुःसाधत्वात् । तथा हि 'गीर्भिः...'
हिन्वन् हिन्वन्तस्त्वा प्रीणयन्तः सन्तो मदेम' इति
वदता तेन विस्मयते यथा त्वेत्यस्य कप्र. योगे सति क्षीण-
शक्तः पुनः 'हिन्वन्तः' इति शब्दन्तस्य कर्मतयो-
पलम्भो न संभवतीति । तदभावे च 'त्वया सह

अनु-मदित- विप्र०.

†अनु-मद्यमान- -नः ऋ ७, ६३.
३, १०, ९८, ८; मै ४, ११, २;
काठ २, १५.†अनु-माद्यद्या- -द्यः ऋ ६, ३४,
२, ९, २४, ४; ६; ७६, १; १०७,
११; कौ १, ५५८; २, ३१५;
३१६; ५७८; १०४०; जै १,
५७, ५; ३, २६, १; २; ४७,
४; -णस्य ऋ ७, ६, १; कौ
१, ७८; जै १, ८, ६; -ऽद्या शौ
१४, १, ४७; पै १८, ५, ४;
-द्यासः ऋ १, ११५, ३; मै ४,
१०, २.अनु-मध्यम^b -माः पै २० २४,
१०.अनु✓मन्, अनुमन्यते मा २३,
३१; का २५, ६, ११; णैतै २,
३, १, २; णैअनु...मन्यते तै
३, ४, ९, १; २, अनुमन्ये ऋ
६, ५२, १; अनु...मन्यासै^c
मा ३४, ८; का ३३, १, ३; तै
३, ३, ११, ४; मै ३, १६, ४;काठ १३, १६; अनुमन्यताम्
खि २, ११, १; तै ३, १, ४, ११,
३, ११, ४; काठ ३०, ८;
३७, ९; शौ ४, ८, १; ५, २८,
११; ७, २१, ३; १८, ३, ६९;
४ २६; ४३; पै २, ५९, ९;
३, ३२, १; ४, २, १; ५, ४०, २;
१९, ५४, १; २० ४, १;
अनु...मन्यताम् मा ५, ६^d;
का ५, २, ४^d; मै १, २, ७^d; १५;
३, ७, ६; ९, ६; अनु...मन्य-
ताम् खिसा ३, ३; मा ४, २०;
६, ९; ३४ ९; का ४, ६, ४; ६,
२, ३; तै १, २, ४, २; १०,
२^d; ३, ३, ११, ३^e; ६, १, ७,
७; २, २, ४; मै ३, १६, ४^e; ४,
१३, ४; काठ २, ५; ३, ५; १६,
२१; २४, ३; २६, ८; क १,
१७; २, १२; ३७, ४; ४१, ६;
शौ ७, २१, १^e; पै ५, ११, १^e;
४०, २^e; अनु (मन्यताम्) मा
५, ६; का ५, २, ४, तै १, २,
१०, २; ४, ४, १२, ५; ७, १५,५; ६, १, ७, ७; मै १, २, ७;
१५; ३, ७, ६; ९, ६; १६, ५;
४, ९, १०; १२, ६; काठ २४,
३; २६, ८; क ३७, ४; ४१,
६; पै ५, ४०, २; अनु^f (मन्य-
ताम्) मा ४, २०; ६, ९; का
४, ६, ४; ६, २, ३; तै १, २,
४, २; मै १, २, ४; १५; ४, ९,
१०; १३, ४; काठ २, ५; ३,
५; १६, २१; क १, १७; २,
१२; अनुमन्यताम् तै ३, १,
८, २; शौ १, ३५, ४; ८, २,
२१; ९, ४, २०; पै ५, ३७, ८;
१६, ५, १; २५, १०; अनु-
मन्यस्व खि ३, १५, ३; तै
२, ३, १, २; ३, १, ४, ११; ३,
९, १; मै २, २, १; काठ ३५,
१२; क ४८, १२; अनु...
मन्यस्व शौ ६, १३१, २;
अनु^g...मन्यस्वम्^d काठ २,
२; क १, १४; अनु...मन्यत
ऋ ६, ७०, ३; †अनु...मन्यत
ऋ ४, १७, १; मै ४, ११, ४;

गीर्भिः...।हन्वन्तः' इत्याकारकस्य वाक्यस्याऽऽविर्भावो
नामाऽपराऽऽपत्तिः । असंगनेरनभीष्टत्वादित्यर्थः । तद्
यथा । ✓दि इत्यस्य सकर्मकत्वात् कर्मपदस्य चोक्त-
दिशाऽनुपलम्भात् साक्षाद्भूतत्वं दुर्भारम् । क्रियायाः
कर्मकारकाऽभावे गीर्भिः इत्यस्य करणकारकस्यापि
प्रयोगे प्रयोजनाऽभाव इवाऽऽस्तते । साध्यसद्भाव
एव साधकतमस्य करणस्यापेक्षितत्वात् । अथाऽयम-
परोऽपि दोषो यद् उपमानोपमेयकक्षत्वं विधातो भव-
तीति । तथाहि । उपमानवाक्ये कश्चिद् अर्वातो-
ऽस्वान् गीर्भिर्हिन्वन् प्रेरयन् उक्तो भवति, तद-
न्वेषोपमेयवाक्येऽपि कस्यचित् कर्तुः कस्यचित् कर्मण-
श्चाऽवश्यंभावित्वं वक्तव्यम् । अनयाऽवश्यंभवि-
तव्यतयेव बाधितः सा. च्युतसंस्कार इव त्वेति
कर्मपदं पुनः पिपठिषुरिव भवति । अनोः गतिवयोगे
तन्वयः सुलभः सुदिलष्टश्च भवति । तदुपमानवाक्यं

तावद् 'यथा अर्वातो हिन्वन् तान् गीर्भिरनुमदेत्'
इति । अथोपमेयवाक्यम् । 'तथा पुरुहूत राजन् विश्वे
(वयं) गीर्भिस्त्वा अनु...मदेम' इति । क्रियायाश्चास्याः
सकर्मकत्वं निदर्शनार्थं तु. ऋ १, १७३, ७; ३, ४७, ४; १०,
१२०, ४ ।

^a) गस. उप. कृत-स्वरः प्रकृत्या । उप. पयति प्र.
आद्युदात्तत्वम् उस्. (पा ६, १, २१४) । ^b) विप । प्रास. ।

^c) = सपा. आश्रौ ४, १२, २ शश्रौ ९, २७, २
आग्निष्ट २, १, ५ : ७ या ११, ३० । शौ ७, २१, २ अनु...
मंससे इति पाभे. ।

^d) सपा. अनु...मन्यताम् (माश ३, ४, ३, ९ गो २,
२, ३ बौश्रौ ६, ११ : ५ प्रसृ. च) <>अनु...मन्यताम्
<>अनु...मन्यस्वम्<> माश ३, ६, ३, २१ अनु...
अमंस्त इति पाभे. ।

^e) सपा. पै २०, ३, ९ अनु...यच्छताम् इति पाभे. ।

काठ ६, १०; ॥अन्वमन्ये-
ताम् मै २, १, ३; काठ ३७,
२; अन्वमन्यन्त क्र १, ११६,
१७; ॥मै २, २, १०; काठ ३७,
४॥; ॥अनुमन्येत् काठ २४,
२; क ३७, ३.

अनु...मंसीष्ट क्र ७ ३८, ६;
अनुमंसीरत क्र १०, ३७, ५;
अनुमंसते क्र ५, ४६, ४;
† अनु...मंसते क्र ८, ६२,
११०; काठ ४४, ४; अनु...
मंसते तै ७, ४, १५, ११; ०;
अनु...मंसते शौ ७, २१, २०;
६; पै २०, ३, १०; ४, ४;
अनु (मंसते) तै ४, ४, १२,
५; ७, १५, ५; मै ३, १६,
५; ४, १२, ६; काठ २२, १४;
१५.

अन्वमंस्त पै १६, १२, ३०;
अनु...अमंस्त, अनु (अमंस्त)
मा ५, ४०; का ५, ९, ७;
॥अन्वमंसाताम् मै २, १, ३;
अनु...अमंसाताम् मा ३८,
१३; का ३८, २, ७; मै ४, ९,
९; अनु...अमंसायाम् मै ४
१, १.

अनु-मत, ता- - ॥तः मै ३, ७,

६; ९, ६; -तम् ॥तै ६, २१,
१; ३, ११, ३; ॥मै ३, ७, ९;
४, २, १; काठ १३, १६;
१६, १२; २४, ८॥; क २५,
३; ३८, १॥; शौ ६, ७१, २;
७, २१, ४; पै २०, ४, ५;
-॥तया तै ६, १, ७, ७; -ता^h
मा १२, ७०; का १३, ५,
९; तै ४, २, ५, ६; मै २, ७,
१२; शौ ३, १७, ९; -ताम्
मै ४, ९, २; -तेन ॥काठ
३०, ९.

॥अनुमत-वज्र- -जः मै २, १,
१; काठ ३७, २.

अनु-मति^k - -तिः खि ३, १५,
२; मा ३४, ९; तै ३, ३, ११,
३; ॥४, ९, १; २; ६; ४, ४,
१२, ५, ७, १५, ५; मै ३, १६,
४; ५; ४, ॥३, १; ५; ८;
१२, ६; काठ १२, ८॥; शौ
१, १८, २; ६, ११, ३०; ७, २१,
१; ५; ६; २५, १; पै २, १२,
२; १३, ५, २१; २०, १, ९;
४, ३; ४; ६, १; १७, ९; -तिम्
तै ३, ३, ११, ४; शौ ५, ७,
४; पै ४, ११, ३; ११, १, ६;
२०, ३, ८; -ते ऋ १ (८,

४८, ८); १०, ५९, ६१; खि ३,
१५, ३; शौ ६, १३१, २; ७, २१,
४; ६; -ते खि २, ९, ३;
मा ३४, ८; का ३३, १, ३; तै
३, ३, ११, ३; ४, ४, १२, ५; ७,
१५, ६; मै ३, १६, ४, ५; ४, १२,
६; काठ १३, १६; २२, १४;
१५; ३५, १२; क ४८, १२;
शौ २, २६, २; ७, २१, २;
पै २०, ३, १०; ४, ३;
४; ५; -त्याः ऋ १०, १६७,
३; मै ४, ३, १॥; शौ ९, ४,
१२; पै १६, २५, २; -त्ये मा
२४, ३२; २९, ६०; का २६, ७,
२; ३१, ५, १; तै ॥१, ८, १,
१; ८, १; ५, ५, १७, १; ॥७, ५,
१४, १; २२, १; मै ॥२, १, ३;
६, १; ३, १४, १३; १५, १०;
११; ४, ३, १; काठ १५, १; ३;
४५, १०; १९; ४७, ७. [°ति-
मिनीवाली°].

॥अनु-मन्त- -न्तारौ काठ २४, ३;
२६, ८; क ३७, ४; ४१, ६.

अनु-मन्यमान, ना- -नः^m शौ ७,
२१, ३; -ना^m तै ३, ३, ११,
४; पै २०, ४, १; -नौ शौ १४,
२, ४२ⁿ.

१) सपा. तैत्रा-२, ७, ५, १ प्रायश्चिन् इति पाभे. ।

२) विवेतश अनुमन्येत् > सपा. मै ३, ७, ४ विचिनु-
याम् इति पाभे. ।

३) सपा. परस्परं पाभे. ।

४) पाभे. अनु...मन्यासौ मा ३४, ८ व. ।

५) सपा. अन्वमंस्त < > अनुमतिः इति पाभे. ।

१) = सपा. माश १४, २, २, २६ तैआ ४, ९, ३, ५, ८, ३
शौ ८, १५, १३ प्रष्ट. । तैआ ४, ९, ३, ५, ८, ३ अनु...
मंसताम् इति पाभे. ।

२) कर्मणि क्तेऽनन्तरगनिस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

३) सपा. *तम् (तैआ ४, ४, १ च) < > ता (माश ७,

२, २, १० च) इति पाभे. ।

४) -ताम् इति पाठः? यनि. शोधः (तु. पपा.) ।

सपा. तैआ ४, १, १ शुश्रूषेण्याम् इति पाभे. ।

५) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

६) नाप. (न्यूनैन्दुकला-) पौर्णमासी-; तदभिमानिनी-
देवता-; देवपत्नी- इति या. [११, २९] प्रष्ट.) ।

गस. वितन्नन्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०) ।

१) सपा. अनुमतिः < > अनुमते इति पाभे. ।

२) सपा. नः < > ना इति पाभे. ।

३) सपा. पै १८, ११, १ इदं मन्यमानौ इति
पाभे. ।

अनु-मान^१ - नः काठ ३७, २^b.
 १ अनु✓(मन्त्र->)मानं, अनुमन्त्र-
 यते काठ २५, ७; २८, १०;
 ३१, २०; क ३९, ५; ४५
 १; ४७, २०; अनु...मन्त्रयते
 तै ५, १, ६, ४; काठ १९, ६;
 क ३०, ४; अनुमन्त्रयन्ते मै
 २, १, ९^d; काठ २५, ७; क
 ३९, ५; अनुमन्त्रयते मै ४,
 ३, ४; अनुमन्त्रयेत तै २, ६, ६,
 ४^e; काठ १९, १२^f; २५, ७^g;
 क ३९, ५^h.
 अनु✓मन्द्, अनु...मन्द् नः ३,
 ५१, ९.
 १ अनुमस्त्वाभानो पै २०, ४, २.
 अनु✓मा (माने), १ अनु...ममे^१,
 क १, ५७, ५; शौ २०, १५,

५; १ अनु...ममिरे क १,
 १६३, ८; ७, २१, ७; मा २९,
 १९; का ३१, ३, ८; तै ४, ६, ७,
 ३; काठ ४६, ३.
 अनु-मेय^१ - यः पै १, ६७, ४; -याः
 शौ ६, १३७, २.
 अनु✓मुञ्च, अनुमुञ्चामि, अन्व-
 मुञ्चत प २०, ५७, ८.
 अनु✓मृच्, अनुमृक्षीष्ट^१ क १,
 १४७, ४.
 अनु✓मृच्, १ अनुमार्ष्टि मै ४, २,
 १०; क ४७, ८; अनुमार्ष्टि मै
 ४, २, १०; अनुमार्ष्टि मा २,
 २४; ८, १४; १६; का २, ६, १;
 ९, ३, २; तै १, ४, ४४, २;
 अनु...मार्ष्टि मै १, ३, ३८;
 ४, १४, १७; काठ ४, १२; क

३, १०; शौ ६, ५३, ३; पै १९,
 ८, ३; २०, ३४, १; १ अनु-
 मृज्यात् मै ४, २, १०.
 अनु-मृज्जान- नः क १०, १४२,
 ५.
 अनु✓मृश्, >मर्शि, १ अनुमृशति
 मै ३, ८, ८.
 १ अनुमर्शयन्ति काठ २५, १;
 क ४०, २.
 अनु-मृश्य क १०, ६८, ५; तै ६, १,
 ३, ६१^१; शौ २०, १६, ५^१.
 अनु✓म्ना, अनु...मन्नाते^१ क ७,
 ३१, ७.
 अनु✓मुच्, म्लुच्
 अनु-म्लोच^१ - ० क शौ २, २४,
 ३; पै २, ४२, ४.
 अनु-म्लोच(त्>)न्ती^१ - न्ती^१

१) घनन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।
 २) सपा. तैशा २, ७, ३, ३ नाथ इति पाभे. ।
 ३) सपा. मै ४, १, ३ अभिमन्त्रयते इति पाभे. ।
 ४) सपा. काठ १२, ११ अभिमन्त्रयन्ते इति पाभे. ।
 ५) सपा. मै ३, ८, ६ अभिमन्त्रयेत इति पाभे. ।
 ६) पाभे. अनुमृज्यात् मै ३, २, २ द्र. ।
 ७) यनि. योगो वा स्याद् हीने (पा १, ४, ८९) इत्युक्त-
 दिशा कप्र. अनुर्वा स्यादित्यत्रैवं संभाव्येत यद् बाहुवृच्
 तावद् द्वितीयकल्पासुरिणी सती शाब्दी प्रवृत्तिः
 कालान्तरेण प्रथमकल्पात्मतया पर्यणस्तेति । सा. यः
 खलु क ७, २१, ० इत्यत्र द्वितीयमेव कल्पनादाय सम्यग्
 व्याचक्षाणोऽप्यन्यत्रोभयोरपि यान. क्र. स्थलयो(साधु-
 परय इव संजायते । तथाहि । क १, ५७, ५ इत्यत्र
 'अन्वमेत' इत्येवं भाषमाणः किल अनु...मने इत्या-
 कारकमिव स्वकीये मूलं पाठं संभावयेत् । एस्थि. च
 क ७, २१, ७ इत्यत्र भाष्य उक्तं भवति यथा क १, ५७,
 ५ इत्यत्र अनु...ममे इति श्रुतौ अनुः कप्र. भवतीति ।
 तत एतदपि संभाव्येत यथा द्वयोरेतयोः स्थलयोर्भाष्ये
 भिन्नवृत्तं स्यातामिति । एवम् क १, १६३, ८ इत्यत्रयं
 भाष्येऽपि 'त्वा' इति पदं पूर्वतोऽनुश्राव्य तदनुबद्धः
 अनुः कप्र. उक्त इति च धीर्धम् इत्यनेन च पदेन अनाः न
 पै ११-११

कोऽपि संबन्ध उक्त इति च प्रथममण्डलीयो भाष्यद्वयो-
 ऽन्यश्च सप्तममण्डलीय इत्येतां संभावना भूयोऽपि
 पुष्णीयाताम् ।

४) गस. यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, २१३; २,
 १३९) ।

५) <✓मृच् इति यदाह सा. तद् विमृश्यम् ।

६) सपा. काठ २३, ४ अनुदाय इति, क ३६, १ अवबृज्य
 इति च पाभे. ।

७) 'अनुमन्येते' इति भाषमाणः सा. यनि. रूपम्
 <अनु✓मन् इत्युपक्षिपेत् (तु. G.W. ✓मन् >मन्) ।
 मूलतः ✓म्ना इत्यस्य ✓मन् इत्यनेन संबन्धाभ्युपाये
 सत्यपि यथा वृत्तिविशेषवैशष्ट्यमवश्यमुपादेयं तथा यस्या.
 संकेतितं द्र. । प्रकृते चोक्तवृत्तिविशेष-प्रयोजितेऽनुमनन-
 मात्रात् पृथगिव भूतेऽभ्यास-सातत्य उक्षणे तात्पर्योपदर्शनात्
 सा. प्रवृ. भाष्यं चिन्त्यमिति किमु वक्तव्यम् ।

८) = यातुधानाधपति-विशेष- । गस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या
 (पा ६, २, १३९) । उप. कर्तरि घः प्र. उप्तं. (पा ३, ३,
 ११८) ।

९) = अप्परो-विशेष- ।

१०) = सपा. माश ८, ६, १, १८ । मै २, ८, १० आम्लो-
 चन्ती इति पाभे. ।

मा १५, १७; का १६, ४, ५; तै
४, ४, ३, २; काठ १७, ९; क
२६, ८.

अनु/यज्, अनुयजति तै ६, ३,
११, ६; मै १, १०, ९; ४, ६,
७; ९, ७; १, १; ४, ३; काठ २७,
५; २८, ८; ३६, ४; क ४२,
५; ४४, ८; अनुयजेत् मै ४, ६,
७; ७, १; ४; काठ २८, ८; क
४४, ८.

अनु, > नू-याज्- -जः ऋ
१०, १८२, २; मै ४, ६, ९१;
-जाः ऋ १०, ५१, ९; तै २,
६, १, ६; ६, १, ५, ४, ३; ३, ११
६; तै १, १०, ८; ३, ७, ९, ३;
१, ८, ३; १०, ४; ४, ७, २;
काठ १२, २; २३, ९; २४, ८;
२५, १, २६, ९, ३; ३६, २;
१, १४; क ३६, ६; ३८, १;
४, ३; ४१, ७, ३; शौ १, ३०, ४;
पै १, १४, ४; -जात् ऋ १०,
५१, ८; मा १२, ११; का २१,

२, ८; तै २, ६, ९, ४; ६, १,
५, ४; ३, ११, ६, १; तै १, १०,
१५; ३, ७, २; ४, ८, ५;
-जानाम् मै १, ७, ४; ९, ५;
काठ ९, १; १४; क ८, ४; ४१,
७; -जेषु तै २, ६, ९, ४; मै
१, १०, ९, ३; काठ ३४, १६; ३६,
३, ३; -जैः क ४१, ७, १; -जौ तै
६, ६, ३, ३, १ [°ज-अन्,
प्रयाज°].

अनुयाज-स्व- स्वम् क
४१, ७.

अनु, > नूयाज्-वत्- -वत्
तै ६, १, ५, ३; ५, ३; मै ३, ७,
२, ३; -वतो काठ २३, ९; क
३६, ६.

अनुयाजा(ज-अ)ङ्- -ङ्गे पै १६,
५२, ३०.

अनु/यम्, > च्छ(यमने), अनुयच्छन्
ऋ ४, ५७, ७०.

अनु...येमाते ऋ [३, ३१,
१७], ४, ४८, ३; अनुयेमुः ऋ

६, २१, ६.

अनु-यच्छमान, ना- -ना ऋ १,
१२३, १३; -नाः ऋ १,
१०९ ३.

अनु-यत्- -तम् ऋ ५, ४१,
१३

अनु/यम्, > च्छ(दाने), अनुयच्छे
काठ ३९, १०; अनु...यच्छ-
ताम् पै २०, ३, ९.

२० अनु-यच्छपान- -नाः ऋ ७,
५६, १३, ३; मै ४, १४, १८.

अनु/या, अनुयाति ऋ ६, ६,
२; १२, ५; तै १, ३, १४, ४;
अनु...याति ऋ ३, १, १७.

अनु-यावर- -राः काठ ३४, ९.

अनु-या- -या मा १५, ६; का १६,
२, २.

अनुयाताम् पै १९, ४८, १९.

अनु-यातु- -यान् (पाणने) द्र.

अनु/रक्ष्, अनुरक्ष पै १६, ७३, ३.

अनु-रक्षमाण- -णा ऋ ५, ६२, ५,
-णौ ऋ ५, ६९, १.

१) = प्रधानयाजान्तरमाविन्- त्रिरनुष्ठीयमान-
यज्ञाङ्ग-भेद-। गस. घञन्ते कृति कुत्वाभावः, याथादि-स्वरः
(पा ७, ३, ६२; ६, २, १४४)। °नू° इति तै. पाठः स च
वाहुलकात् द्र. (पा ६, ३, १३२)।

२) ह्रस्व- (पा ६, १, १७६) इति प्राप्तस्य मतुपः स्वरस्य
न गोष्मन्- (पा ६, १, १८२) इति बाधे स्वरेऽविशेषः।

३) अनु० याजाङ्गे इति पाठः? यनि. शोधः।

४) सपा. शौ ३, १७, ४ अमिरक्षन्, पै २, २२, ५ महं
रक्षन् इति च पाठे।

५) सग. तै ४, ३, ११, ३ अन्विच्छे इति पाठे।

६) पाठे. अनु...मन्वताम् शौ ७, २१, १ द्र.।

७) यथा विद्युतो वृष्टिप्रदानतो विशेषेण रोचन्त एवं
महत आयुधवन्तः सन्तः स्वधायाः अनुदानार्थं तान्यायु-
धानि प्रयुज्य शोभेरभितीव धृतिस्वरसः द्र. (तु. वें सा. ;
वैद्य. OW. प्रथ. अनुः इत्यस्य गत्यभाव इति मन्वानाः)।

८) विप. (मास-)। गस. उप. शुद्धादातोः वरच् प्र-

(पा ३, २, १७५)।

१) पाठः? अनु-वा- (भावे अङ् प्र.) > -वया (तृ१
तु. प्रत्राय मे २, ८, ८ टि.) इति शोधः। सपा. तै ३,
५, २, ३ धैताश्री २२, ४ अनुवा इति, मै २, ८, ८
अनुवाय इति, तां १, ९, ८ अन्वा (=अनु-वा इति MW.)
इति पाठे।

२) शोधः मातरिश्वा सस्थ. टि. द्र.।

३) शुद्धादातो यत्ति निष्पन्नं सद्बुधत् इति द्वि१ वृद्धिः
इत्येव तत्समान विकरणं भवति। तदेव <अनु/वृध्>
वृद्धि इति प्रतिपिपादयिष्यत् सा. 'अनुवर्धयन्तौ मित्रा-
वरुणौ' इत्याकारकं संवन्धनाद् तन् निरारामुपेक्ष्यम्।
यथा च OW. MW. च अनु० इह क० आहवस् तथा
रक्षमाणा इत्यस्य कर्मसाकाङ्क्षत्वमन्यथा पूरणीयं स्यात्।
वरमेव ततोऽयं यनि. सरलः स्वन्वितो योगो येन दासत-
व्याप्तसङ्गद् रक्षणवर्धनसजातीयक्रियायाः कर्मतया आवृत्तिं
मध्यस्वरम् अस्ति- इति पदं मित्रावरुणकर्तृकाऽनुरक्षण-

अनुरक्त^१ पै ४, २७, १.

अनु✓रम्, अनु.....रभस्व^२ शौ
९, ५, २.

अनु✓रम्, अनुरमन्तु पै ८, १८,
३.

अनु✓राज्, अनुगजति क्र २, ४३,
१; ९, ९६, १८; कौ २, ५२६; जै
३, ४१, २.

अनु✓राध्, अनुराध्यास्म शौ १९,
१५, २; पै ३, ३५, २; २०,
२४, ६.

१(अनु>)नू-राध्^३- -धस् शौ
१९, १५, २; पै ३, ३५, २; २०,
२४, ६.

२अनु, > नू-राध्, धा^४- -धा
शौ १९, ७, ३; -धा: ते ४,
४, १०, २; मै २, १३, २००;
काठ ८, १५१; ३९, १३; क
८, ३१; -१धासु मै १, ७.

२; क ८, ३; -१धेषु काठ
८, १५.

अनु✓री, अनुरीयते क्र १, ८५, ३.

अनु✓रुध्, अनुरुधसे क्र ८,
४३, ९; मा १२, ३६; का
१३, ३, ७; तै ४, २, ३, ३; ११,
३; मै २, ७, १०; काठ १६, १०;
क २५, १.

अनु, >नू-रुध्^५- -नुरुधम् मा
३०, ९; का ३४, २, १; नूरु
क्र ३, ५५, ५.

अनु-रोधन^६- -नम् शौ ६, १०२,
३; पै १९, १४, ३.

अनु✓रुह्, अनुरोहते क्र २, ५,
१४; ८, ११, ६१; अनुरोहति
काठ ३८, १३१; अन्व-
रोहन् शौ १८, ३, ४०१; १
अन्वरोहन् काठ ३७, १४;
अन्वरोहम् क्र १०, १३, ३१.

अनु.....अरुहत् क्र १, १४१,
५.

अनु, >नू-रोह^७- -ह: तै ४, ४,
१, ३; काठ १७, ७; ३७, १७; क
२६, ६; -हम्, -हाव, -हेण
मै २, ८, ८.

अनु-रूप^८- -प: मा १९, २४; का
२१, २, १३; -१पम् मै ३,
१, ४३; काठ १९, ३; क ३०,
१; -१पा: तै ५, १, २, ६;
३, १; काठ १९, ३; क ३०,
१; -१पाभ्याम् तै ५, १,
२, ६; ३, १; काठ १९, ३; क
३०, १; -पाय तै ७, ३, १८, १;
काठ ४३, ८; -१पेण मै ३, १,
६; ४, १, ७.

१अनुरूप-त्त्व- -त्वाश् तै ५, ५, १,
२; मै ३, ४, ७.

अनुरोतिः^९ पै ९, ३, १३.

क्रियायाः कर्मतया निनोषितं भवतीति (तु. क्र ५, ६९, १;
७, ३८, २)।

१) पाठः? अनु । रन् + ते (>रंस्त इति वा
रंस्त इति वा) इति त्रिपदात्मकः शोधः द्र. (तु.
१२५)।

२) पाभे. अनु.....द्रवस्व पै १६, १००, ३ द्र. ।

३) भवे घञ् प्र. । आधादि-स्वरः पूष. दीर्घत्वञ्च
(पा ६, २, १४४; ३, १०२) । वा. क्रिवि. (वैतु.
सा. य इन्द्रस्य विप. इति कृत्वा कर्मणि प्र. इति
भाषते)।

४) नक्षत्र-विशेष- । 'अनु (गत-) राधाम्' इति कृत्वा
प्रास. अन्ते दातः (पा ६, २, १८९) । इहापि नापू. स्वरूपे
इव उप. धात्वर्थ एव प्रधानः स्यादित्यपि श्रुत्या संके-
त्यते (तु. मै १, ७, २; काठ ८, १५) । नक्षत्रीयं
व्यय स्त्री. च न. च (तु. विद्याखं नक्षत्रम् मै
२, १३, २०; काठ ३९, १३) भवति । शौ. एक-
वचन पूष. अदीर्घत्वञ्च । अन्यत्र सर्वत्र (यनि. याजुषीषु
शाखासु) बहुवचन पूष. दीर्घत्वञ्च इत्येवं निगमा भव-
न्तीति विवेकः ।

०) पपा. [तु. संटि.] °धा (१प्र) इति ।

१) अनु° इति यद् मुपा. पूष. दीर्घान्तं न प्रादर्शि,
तच्च विन्यम् । मूको. दीर्घान्तसाधयस्यापि सद्-
भावात् सकक्ष-श्रुत्यन्तर-संवादाथ दीर्घान्तत्वस्याऽक्षित-
त्वाच्च ।

२) गस. क्विपि कृत-स्वरः प्रकृत्या । दाहातय्या पूष.
दीर्घत्वम् उस्. (पा ६, ३, ११६) ।

३) उप. भवे ल्युट् प्र. ।

४) सपा. अनुरोहते<>अनुरोहति<>वैश्रौ १८,
१३; १ °हस् इति पाभे. ।

५) सपा. °रोहत्<>°रोहम् इति पाभे. ।

६) सस्व. कृते तु. टि. १अनु, >नू-राध्- । मै. काठ.
च पूष. दीर्घत्वम् उस्. (पा ६, ३, १२२) ।

७) विप., नाप. (स्तोत्रियाऽनन्तरं पठ्यमान-] तुच-
विशेष, प्रगाथ-विशेष-तु. ऐत्रा ३, २४ आश्रौ ५, १०, १८;
७, २, ७) । प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) । -पम्
इति द्वि१ सद् वा. क्रिवि. द्र. ।

८) पाठः? अनुरोतिः इति शोधः (तु. नापूष.
मन्त्राः) ।

अनु ✓ लम्ब, अनुलम्बत मे ३,
६, ७.

अनु-लोम्ब- गमम ते ३, ५, १,
३, ४; ६, १, १, ५; -मौ खि २,
१२, १.

अनु(नु-उ)ल्वण- गम् क्र
१०, ५३, ६; ते ३, ४, २, २; ३,
६, १; काठ १३, ११; १२; १;
-गेन क्र ८, १५, १; खि
५, ७, ४, ७.

अनु ✓ वच्, अनुवाच् ते ५,
६, ३; काठ २८, ४; क ४४, ४.
अनूच्यते ते ७, १, ५, ५; ५;
मे ३ १०, १; अनूच्यते
ते २, ५, ८, ४; काठ १०, ५;
११; अनूच्यते त २, ५, २,
५; अनूच्यते काठ ९, १; १२,
४. क ८, ४.

अनु-वक्ष्यत्- वक्ष्यत् ते १, ६,
१०, ४.

अनु-वचन- काठपुष्पि ४३.
[न-अलिन्द- इन्द्र, जीमूत].

पन्था. पेव. मेप. १रोहित,
१शाठ, १सित, सोम].

अनुवाक्- कपुष्पि, तैपुष्पि,
काठपुष्पि, कौपुष्पि, पपुष्पि;
-के पे २, २०, ३; -के: शौ
१९, २२, १. [क- प्रथम,
प्रातर, याज्या].

अनु-वा(क्य >)क्या- -क्या
मे २, १, ८; काठ १०, १०;
११; १२, ५; -क्या: मे
२, २, ८; ३, ७, २; ८, १; १;
काठ १०, १०; ११, १०;
२३, ९; क ३६, ६; ६;
-क्याम् काठ ८, १०; क
७, ६; -क्याया: मे २, ३, ७;
काठ १२, ५; -क्याये मे १,
४, ११; काठ १८, १९; क
२२, ७; -क्ये काठ ३६, १३.
[क्य. क्या- २अरण्ये, पुरस्,
३याज्या].

अनु-वाच्- -वाच: मे ४,
५, ३.

अनु(नु-उ)क्त. क्ता- कम्
खि ४, ८, ४; -क्ता मे ३,
१, ९; ८, ३; ४, ४, ६, १;
७, ८; -क्ते काठ २८, ३; क
४४ ३.

अनु(नु-ऊ)वान्- -न: क्र ८, ५८,
१; खि ३, १८, २; -नम् मे १,
९, ७.

अनु(नु-उ)च्य ते २, १, २, ६;
५, ७, ४; ११, ३; ६, २, २;
१०, ४; ३, ४, १०, ४; ५,
३, ३, १; ६, ३, ७, १; मे
१, ८, ३; २, १, ९; २, ८,
३, ७; ३, ६, ८; १, २;
काठ २, १६; १०, १०; ११;
१२, ५; २०, १३; क ३१, १५

अनु(नु-उ)च्य, क्या- -क्यम्
ते २, ५, ११, १; -क्या मे
३, ९, ५; -च्यानि ते २, ४,
११, १.

अनु(नु-उ)च्यमान ना- नाप्
मे ३, ८, ७; काठ २, १४; -ने

१) सपा. काठ २३, ३ क ३५, ९ अन्वेष्ट इति पाठे. ।

२) प्राप्त. सपामान्नः अच् प्र. चित्-स्वश्च
(पा ५, ४, ७५; ६, १, १६३) । सपामान्येन विप. सद्
यत्र सामर्थ्यात् क्रिवि. भवति तत्र द्वि१ भवतीति
यथायं द. ।

३) विप. ([अनतिरिक्त-] असः, [अदुस्मह-] चक्षस्-
तेजस्-) । वय अन्नोदात्तः ।

४) अम्बु (भि-अम्) इति पाठः ।

५) सपा. मे २, ४, ५ प्रयुज्यन्ते इति पाठे. ।

६) =अनुवाक्- ।

७) =अन्य-भाग-विशेष- । कर्मणि घञ् प्र. । पुंस्त्वे कृत्वं
च (पा २, ४, २९; ७, ३, ५२) ।

८) अनुवाक् इति मुपा. ? यनि. शोधः ।

९) = (अध्वर्युणा आश्राव्य हल्युच्चारणानन्तरं हेत्रा
पठ्यमान-) आहवनीय-मन्त्र- । गस. कृत्-स्वरः (पा ६, २,
१३९) । उप. पयदन्ते तित्-स्वरः ।

१) एकतरत्र सपा. ते २, २, ११, ४ मे २, १, ८ याज्यानु-
वाक्ये इति, अन्यतरत्र ते २, २, ११, ५ मे २, १, ८ च पुरो-
नुवाक्या इति पाठे. ।

२) सपा. ते ६, १, ५, ५; २, ३, ४ पुरोनुवाक्याः इति
पाठे. ।

३) सपा. ते ५, १, १, १ पुरोनुवाक्याः इति पाठे. ।

४) = (देवेभ्यः प्रातर्वाचभ्योऽनुब्रूहि इत्याकारक-)
अनुवचन- । कर्मणि प्र. ।

५) सपा. खिसा ३१ ४ नोक्तम् इति पाठे. ।

६) सपा. मे ४, ६, ८ नु ऋते इति पाठे. ?

७) विप. (आग्र-) । गस. कानजन्ते कृत्-स्वरः
प्रकृत्या (पा ६, १, १६३; २, १३९) ।

८) पाठे. अनुव्यान् काठ २३ ५ द. ।

९) गस. क्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

१०) पाठे. अनुव्यान् काठ २६, ८ द. । मुपा. स्वरभ्रंशः
स्यादिति कृत्वा नानुव्या इति स्वर-द्वयवतया शोधः द. ।

तै २, २, ५, ७; ११, १; काठ १०, ११.

अनु ✓ वञ्च् > अनु-वञ्चत्-

-ञ्चते तै ७, ४, २२, १; काठ ४५, १.

अनु-वत्सर्- -रः काठ ४०, ६;
-राः पै १७, २९, १५;
-राय काठ १३, १५; -रे काठ ३९, ६.

अनुवत्सरी(य >) या^१ - या काठ १३, १५.

अनु ✓ वद्, अनुवदति मै १, ११, ६;
काठ १४, ६; १९, ३;
४; क ३०, १; २; अनु...वदति
क २, १३, २.

अनु-वन^० - नर खि ३, १५, १०.

अनु ✓ वन्द्, अनु...ववन्द् मै २, ७, १०^१.

अनु ✓ वप्, अनुवपते शौ १२, २, ५०; पै १७, ३४, ११.

अनुवपन्ते पै १६, १११, १४.

अनु-वर्तयत्, अनु-वर्ति-
अनु ✓ वर्त्त द्र.

अनु-वर्तमन्^० - र्म मै ३, ३, १०;
काठ ११, १; २१, १०^२;
-र्मनः काठ ११, १; -र्मना
काठ २१, १०; -ऽर्मनिः मा
१७, ८६^१; का १८, ७, ७^२; तै
४, ६, ५, ६^१; मै २, ११, १^१;
३, ३, १०; काठ १८, ६^१;
२१, १०; क २८, ६^१; शौ ३,
८, ६^१; ६ १४, २^१; पै १९, १०,
१३; -र्मनिम् तै २, २, ५, ७;
११, २^१; ५, ४, ७, ७; -र्मनौ मै
३, ३, १०.

अनु-वर्षत्- अनु ✓ वर्ष द्र.

अनु ✓ वश्, अनुवष्टि^१ क १,
१२७, १; मा १५, ४७; का १६,
५, २९; काठ २६, ११; ३९, १५;
शौ २०, ६७, ३.

अनु-वषद् ✓ क, अनुवषदकरोति^१,
अनुवषदकुर्यात् तै ६, ५, ६,
५; ७, १; ८, ५^१; काठ २७, ५; क
४२, ५.

अनु ✓ वस् (आच्छादने), अनुवस्ते
शौ ११, ६, १०^१; १३, ३,
११; † अनुवस्ताम्^२ क ६,
७५, १८; खि ३, ११, १;
मा १७, ४९; का १८, ४,
१७; कौ २, १२२०; शौ ७,
१२३, १.

अनु ✓ वह्, अनुवहरे^१ क १०, १५,
८; मा १९, ५१.

अनु-वाह^३ - हः मै १ ५, १३.

^१) = प्रभादि-षष्टि-संवत्सराणां पञ्चशः पञ्चशो
विभागेन वाग्रात्मक-चतुर्थवत्सर्वविशेष- (तु. सा. तां १७,
१३, १७)। प्रास. अनोः (पा ६, २, १८९) इत्यन्तोदात्तः।

^२) छ > ह्यः प्र. (पा ५, १, ९१)।

^३) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २८ तु. उद्-न-
सु-वन- १)।

^४) पामे. अनु...गुणाति क १, १४७, २ द्र.।

^५) विर., नाप.। प्रास. वा वष. वा भवति। यत्र
न. श्रुतिभेदोऽस्ति तत्र पूर्णः, यत्र चाऽन्यथा तत्रोत्तर इति
विशेषः। उभयत्रापि पूष. प्रकृतिस्वरं भवति (पा ६, २,
१; ७)। यस्तु अनोर- (पा ६, २, १८९) इत्यन्तोदात्तो-
ऽनुशिष्टो भवतीह तत्प्रवृत्त्यभावः सर्वशास्त्रसाधारणः
उत्तरे।

^६) पामे. अनु पै १९, १०, १४ द्र.।

^७) सपा. मै २, १, ९; ५, ८ अविशदिनोम् इति
पामे.।

^८) ✓ वश् इत्येषाऽऽर्ककमिव वृत्तं आत्रिन्तुमेच्छ
PW. MW. च कर. अनुः इति प्रतिपशमानो
विद्युस्यो द्र.। पामे. अनु तै ४, ४, ८ द्र.। Bonfay
[BB ७, ३०१] WAG १, ५३४ *अनुवष्टि। तु. न्वै

प्रष्टुः] इति।

^१) अत्र यत् पग. नानु^० इत्यत्र नु इति च अनु^०
इति चोदात्तयोगेकादेश इव प्रादशि। तन्न। उदात्ता-
नुदात्तयोरैकादेशोऽपि परिणामेऽविशिष्टात्। अन्यथैक-
पथे स्वरद्वयमाये। उक्तकारणेन च स्वरलक्षणस्य
संगतिसंभवेऽप्येकपथे मुग. अलक्षितमपि स्वर्गद्वयमभ्यु-
पेयम्, एतज्ज्ञानोपेक्षो निदर्शनभ्यश्च तत् समर्थनीय-
मिदमाप्रहश्चेत्तर्ह्यसावन्त्यायः साध्यसमाव्यभिचरितश्च
(तु. पपा. तै ६, ५, ८, ५ यत्र युनानुवषदकुर्यात् इत्यस्य
युत्। न। अनु^० इत्येवम् अनोः अनुदात्तत्वविशिष्टः
पदविभागो भवति)।

^१) सग. पै १६ २१, १० अनूरास्ते इति पामे.।

^२) सग. तै ४, ६, ४, ५ अभिवस्ताम् इति
पामे.।

^३) तु. क १, १२०, ११; वै. सा. G.W. प्रष्टुः, वेतु.
Baunack [KZ ३५, ५०२] < ✓ ऊइ 'आर' इति?
सग. शौ १८, ३, ४६ अनूजहरे (< अनु ✓ हा [गतौ])
इति पामे.। शोधस्य कृते तु तत्रत्यं टि. द्र.।

^४) नाप. (अनुकोढव्य-] भोजनादिसंभार-, पाथेय-)।
गस. कर्मणि घञन्ते थाथादि-स्वरः।

अनु ✓ वा, † अनुवाति क ११,
१४८, ४; ७, ३, २; ४, ४०,
३; मा ९, १५; १५, ६२^०;
का १०, ३, ८; १६, ७, ५;
तै १, ७, ८, ३; ४, ४, ३, ३; मै
१, ११, २; २, ८, १४; काठ
१२, १३^१; १३, १४; १७,
१०; क २६, ९; कौ २, ५७०;
जै ३, ४६, ५; शौ १२, १, ५१९;
पै १२, ६, १९; अनुवाति
क ४, ७, १०; १०, १०२, ४; पै

१७, ५, १; ११ अनुवातु तै ५, ५,
७, ३^१; ४^१.
? अनु-वृ- -वाय मै २, ८, ८^०.
अनु-वा- -वा^० तै ३, ५, २, ३;
४, ४, १, १; ५, ३, ६, ११;
काठ १७, ७; २७, १७^१; क २६, ६.
अनु-वाक- , अनु-वाक्या- , अनु-वाच्-
अनु ✓ वच् द.
अनु-वि ✓ कम्, अनुविक्रमते शौ ९,
७, १२; अनुविक्रमस्व मै २,
७, ८^{१०}.

अनु-वि ✓ चल्, अनुव्य (वि-अ)
चलत् शौ १५, १४, १; ३;
५; ७; ९; ११; १३; १५-१७, १९;
२१; २३; अनुव्यचलन् शौ
१५, २, २; १०; १६; २२; ६, २;
५; ८; ११; १४; १७; २०; २५;
९, २.
अनु ✓ विद् (ज्ञाने), † अनुवेद क
१०. १७, ५; मै ४, १४, १६;
काठ २९, १; क ४५, २; शौ
७, १०, २; अनुवेद क १,

*) कप्र. अनुः इति सा. । अथाऽर्थे क्रियान् भेदः ?
उच्यते । शोचिषः अनुलङ्घनतया वा तदनुगततया
वा वातस्य वानमेकं भवति; यत्र शोचिषः कर्मणः क्रियया
साक्षात् संबन्धमावः । तस्य कर. द्वाग वानस्य
वानक्रियायां लक्षणसादृश्यानुकूलादि-विशेषणाऽऽधान-
निमित्तभावेन चारितार्थ्यं भवति । गतिरित्ये तु गर्भी-
कृतलक्षणायां चारितार्थ-विशेषणाय अनुवानक्रियायाः
साक्षाद्वि तत् कर्म प्राधान्येन निर्देशवत् सदीप्ति-
तन्मत्वेन विषयो भवति । अत एव कप्र. योगे
कर्मणा विप्रकृतसंबन्धाद् याऽकर्मिका क्रिया भवति
सैव सगर्तकनायां कर्मणोऽतीव अनिष्टत्वात् स-
कर्मिका भवति । उभयया समवे काऽत्र गतिरिति
उच्यते । अत्र हि वातः कस्यां दिशि किं कुर्वन् वा वानी-
त्यत्राऽनभिप्रायवती सती श्रुतिः प्रस्तुतमन्त्रदेवताया
अग्नेस्तच्छोचिरनुवानेन (स्ववानेन तत्प्रमर्शकारणेन तत्-
प्रोद्गलनेत्यर्थाद्) वानेऽपि तत्सायुज्यं वितनोतीति
संकेनेन तत्श्रुतिपरैव भवति । अस्य प्रतिपिगाद्यधि-
तस्य चाऽर्थस्य गतिर्यैव अनोः साधोयसो निर्वाहात्
तथास्तमेव तस्य भवतु । यथा चैतदेवमेव साध्विति
तच्छिरस्काऽपरा बाह्वृच्येव श्रुतिः स्वयमुपदर्शयति (तु.
क ४, ७, १०) ।

*) अनु ✓ वा इत्यस्य सकर्मकत्वे स्थिते (तु. ऋ
१. १४८, ४) 'अस्याग्नेः वातः अनुवाति' इति
यद् उ. आह तदनुवचम् । यच्च तस्योपरि म.
'वानो वायुरस्य अग्नेरनुवाति अग्निमनुलक्ष्य प्रसरति'
इत्याह तदपि तथैव निःसारम् । प्रधानकर्माऽभावे
तत्कर्मैव निवर्तमानेन न्वादेशमात्रेण षष्ठीस्थेन सकर्मि-

कायाः क्रियायाः कर्माऽऽकाङ्क्षापूर्त्यसंभवात् । तस्य
शोचिः इति प्रधानकर्मणश्चाऽग्निसमानाधिकरणतद्-
विशेषणतया व्याख्यानकौशलादाभ्यामहो महती खल्वा-
त्सोया वैदुषी प्रदर्शिता । यच्च चित्ताव्यवस्थेयव
म. अनुपदं कप्र. अनुः इति तदन्विनं शोचिः
इत्येवञ्च कर्मपदमिति पक्षान्तरमवतारयति, तस्या-
ऽऽलोचनमुक्ते बाह्वृचे नापू. टि. द्युतमिति नेह
पुनरुच्यते ।

०) गस. उप. कः प्र. अथादि-स्वरश्च । मुपा. तु.
विकृत इवाऽऽभाति (त. मा १५ ६ यदन्व इहापि नाउ.
तृ १^० अनुवया इति शोधः स्यात् [तु. प्र ✓ वा > प्र-व-]) ।

०) पाप्मे. ? अनु-या- > -या मा १५, ६ द्र. ।

०) गस. उप. स्त्रियां भावे अङ् प्र. । कृत्-स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, १, १६२; २, १३९) ।

१) अनु-वा । असि इति पदद्वयमजानानः अनु-
वासि इति चैकं पदं संकेतयमानः SI. नितरा
भ्रान्त इव ।

२) तु. टि. अनु मा १२, ५ का १३, १, ६ तै १,
६, ५, २ यदनु शाखाभेदप्रवर्तकानामृषीणां विवक्षा-
भेदप्रतीतिः शब्दतः समानास्वपि श्रुतिषु भिन्नाः पद-
विभागा अनुकल्प्येरन् ।

३) सपा. तै १, ६, ५, २^१ शौ १०, ५, २५-२८ पै १६,
१३१, १-४ बौध्रौ ३, २१ : २ च अनु विक्रमे इति, मा
१२, ५^१ प्रष्ट. अनु विक्रमस्व < > मा २, २५^१ प्रष्ट.
माश १, ९, ३, १०^१; १२^१ शाश्रौ ४, १२, २-५ माश्रौ
१, ४, ३, ११^१ वाश्रौ १, १, ४, २२^१ च व्यंकस्त
इति पाप्मे. ।

१६४, १८०; पै १६, ६७, ८;
अनुविदुः ऋ ७, ३३, ७;
अनु...विदुः ऋ १, ३४, २;
अनु...अवेदम् ऋ ४, २७, १.
अनु-विद्वत्^१ - द्वान् काठ ७,
१४; ८, ३ १८, ४; ३४, १९;
क ६, ८०; शौ १२, २, ३८;
५२; पै १७, ३३, ८; ३४, १०.

अनु-वेद-दुर^२.

अनु ✓ विद् (लभे), अनु...विदे ऋ
१, १३२, ३.
अनुविन्दति तै २, ५, ३,
६; अनुविन्दन् ऋ १०,
१०९, ५; णै १, ५, ९, ७;
५, १, २, २०, ७, १, ६, १; णमै
१, ८, २; णकाठ २५, ७; २८,
४०; ३१, १४; णक ३९, ५;
४४, ४०; शौ २, २७, २; ५,
१४, १; १७, ५; पै २, १६,
२; ७, १, १; ९, १५, ५; १;
१०, ७, ९; १८, १५, ४; १;
अनुविन्दत् ऋ २, १२, ११;
शौ १९, २७, ९; २०, ३४,

११; पै १३, ७, ११; १;
अनुविन्दन् ऋ ४, ५८, ४;
५, ११, ६; ४०, ९; ७, ७६, ४;
१०, ७१, ३; † मा १५, २८;
१७, ९२; † का १६, ५, ९;
१९, १, ६; णै २, ५, ३, ६;
६, ६, २; ९, ४; ४, ४, ४, ३; १;
६, २, ८, ४; ११, १; मै २, १३,
७; ३, ८, ८; ण; काठ
२५, ९; २६, १०; ३१, १०;
३२, ६; ३२, १४; ४०, ७; १;
णक ४०, २; ४०; ४७, ११;
† कौ २, २५८; † जं ३, २२,
५; शौ १३, १, ४; १४, ७; पै
४, ३३, ६; ७, ९, १; ८, १३, ४; १;
१५ ७; १७, १, ३; १८, १५, ७;
अनुविन्दन् शौ ४, २३, ६;
३५, २; अनु...अविन्दन् ऋ
३, ९, ४; † अनुवाविन्दः ऋ ८,
९६, १६; कौ १, ३२६; जं १,
३४, ४; शौ २०, १३७, १०;
अनु...अविन्दः ऋ १, ६, ५; कौ
२, २०२; जं ३, १८, ९; शौ २०,

७०, १.

अनुविदाम शौ १०, १, १९; पै
१६, ३६, ९.

अनुविद्यते शौ १९, ५०, ४; पै
२, ३, ५; १४, ४, १४.

अनु-विस्^३ - सः ऋ ४ १८, १.

अनु-विस्ति^४ - रथै तै ५, १,
२, २; काठ २५, २; ६; ९; ३१,
१२; ३२, ६; क ३८, ५; ३९, ३;
४०, २; ४७, ११.

अनु-विघ काठ २५, ७; ९; २६, १,
क ३९, ५; ४०, २; ४.

अनु-वि ✓ घा, अनुविधीयते^५ मै ३,
२, ४, १०.

अनु-वि ✓ नश् (अदशने), > नाशि,
अनु...विनश्य^६ शौ ६, ११३;
२; अनुव्यनश्यन् मै १, ६,
६१.

अनुविनाशयति^७ काठ १६,
४.

अनु-वि ✓ मृज्, अनु...विमृद्^८
शौ ११, १, ३१; पै १६,
९२, १.

१) सपा. शौ ९, १४, १८ वेद इति पाभे. ।

२) गस. । कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

३) = सपा. तैत्रा ३, ११, ५, १ । मै १, ६, २ अनु विद्वान्
इति पाभे. ।

४) सपा. अनुविन्दत् <> अनुविन्दन् इति
पाभे. ।

५) पाभे. अनुपश्यत् मै ४, ८, ३ द्र. ।

६) सपा. अनुविन्दत् <> अनुविन्दन् <> तैत्रा
२, ५, २, १ अविदत् इति पाभे. ।

७) पाठः ? (द्र. पाभे., अनुविन्दत् इति WI.
ब) ।

८) कर्मणि वत्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

९) वितन्तन्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०) ।

१०) पाभे. अनु काठ २०, ३ द्र. ।

११) वैतु. WI. यत्र कप्र. अनुः इत्युक्तं भवति ।

तदपि विमृश्यम् । नदीफेनानां विनाशक्रिययाऽधि-
करण-संबन्धस्य विवक्षितत्वादसौ संबन्धः प्रधानभावेन
समर्पयितुमिष्ट उत वा गुणभावेनेयेतद्बोकाधीनत्वाद-
त्रापेक्षितस्य निर्णयस्य । इहाऽनवस्थाय यत्र कुत्राऽपि
विनाशोऽभिप्रेत इत्याशयेन यन्नि. द्र. (द्र. MW.) । सा इह
अनु (!नि) विविध इतीव भ्रावयन् यद् व्याचष्टे तदा-
ऽऽकरादेव यथावद्गुणसंघाय तस्य प्रथमस्य गतेः स्वरूपतः
परिच्छेदः कर्तव्यः । सपा. पै १९, ३३, १२ अव...
विनश्य इति पाभे. ।

१) अत्र अनुः सप्तम्यर्थानुवादी गतिर्वा यन्नि.
साकल्याद्यर्थे इति भूयो विमर्शपक्षीमारोप्यम् ।
उभयथा संभवान् सौवरमात्रविनिगमकान्तरस्य चाऽनुप-
लब्धेरिति दिक् । पाभे. अत्र मै २, २, ३ द्र. ।

२) W. अनुः इतीव कप्र. मन्थते यदनु वि ✓ मृज्
इत्यस्याऽकर्मकवृत्तस्य मृग्यत्वं द्र. ।

अनु-वि ✓ विश, अनुविशन्तु काठ
११, ९; अनुविशत^३ मे २,
४, ७, ८.

अनु-वि ✓ वृत् > वर्ति, अनुवृत्त-
यन्त शौ १५, ७, २.

? अनु ✓ विश, अनुविशताम्^३ पै
१६, ९, १०.

अनु-वि ✓ (सि >) षिच्, अनु-
विषिच्यते शौ ८, १५, ४०.

¶ अनु-वि ✓ (स्था >) ष्ठा > तिष्ठ,
अनुवृत्तिष्ठते मे २, ५, २.

¶ अनु-वि ✓ सृज्, अनुविसृजति^३
काठ २१, २; क ३१, १७.

अनुवि-सृज्य काठ ३०, १; ३४, ३;
क ४६, ४.

¶ अनु-वि ✓ ह, अनुविहरति मै २,
५, २.

¶ अनु ✓ वी, अनुवेति मे ३, ८,
९; अनुवेत्^३ पै ९, १८, ४;

? अनु...वेत्^३ ऋ १०, १०५, २.

अनु-वी (वि ✓ इ), अनुव्यायन्^३
मा १४, ३०; का १५, ९, ४;
मै २, ८, ६; काठ १७, ५; क
२६, ४.

अनु-वी (वि ✓ इ) ह्, अनुवीक्षस्व^३
मा १३, ३०; का १४, ३, ४; मै
२, ७, १६.

अनु ✓ वृज्, > अनु, > नू-वृज्^३-
-वृज्याम् तै ५, ७, २३, १; काठ
५३, १३; -वृजौ शौ ९, ४, १२;
पै १६, २५, २.

अनु ✓ वृत्, > वर्ति, अनुवर्तते ऋ
५, ६१, ४; १०, ३७, ३;
अनुवर्तते शौ १२, २, ३७;
अनुवर्तते पै १७, २५, ६†;
३३, ७; ¶ अनुवर्तताम् शौ ११,
११, २१; अनुवर्तते^३, अनुव-
वर्तते मे ४, ३, ४¶.

अनुवावृते कौ १, ३७२; जै
१, ३९, ३; शौ ७, २२, १;

पै २०, ५, २; अनु...वावृत्तः
ऋ ४, ३०, २; † अनु...अवृ-

त्सत ऋ [५, ५५, १-९];
तै २, ४, ८, ३; मै २, ४,

७; काठ ११, ९; ३०, ४; क
४६, ७६.

अनुवर्तयामहे पै १९, ४१, ९;
अनुवर्तयामसि खि ३, १५,

१९; अनुवर्तयतु पै १९, ४१, ८.
अनु-वर्तयत्^३ - यन् शौ ११, १०,
१८.

अनु-वर्ति^३ - तयः पै २, ७५, ४†;
५†; -र्तिः पै २, ७५, १†-३†;
-र्तिम् पै २, ७५, १-५.

अनु-वर्ति(न् >) नी- नीम् पै २०,
१९, ८.

अनु(नु >) नू-वृत् - वृत्^३ मै
२, ८, ८; काठ १७, ७;
३७, १७; क २६, ६; -वृत्ता
मै २, ८, ८; -वृत्ते^३ मै २, ८,
८; काठ १७, ७; ३७, १७; क
२६, ६.

अनु ✓ वृध् > अनु-वर्धत्^३ - धत्
ऋ ५, ६२, ५.

अनु ✓ वृष् > अनु-वर्षत्^३ - र्ति
तै ७, ५, ११, २; काठ ४५, २.

† अनु ✓ वेन्, अनुवेनते ऋ १०,
१३५, १; अनुवेनत ऋ ४, १८,
११; तै ३, २, ११, ३; मै ४,
१२, ५.

अनु-वेनत्^३ - नन्तम् ऋ १०,
१३५, २.

*) छ. टि. अनु तै २, ४, ८, २।

*) क्रियादिभ्यो विप्रयोगार्थीयो ✓ विप् अभिप्रेतः स्यादिति
कृत्वा तदनुसारी शोधः द्र. रुपा. (छ. [नि ✓ हा त्यागे >]
नि...हीयताम् [ऋ ७, १०४, १० शौ ८, ४, १०]
इति पाठे.)।

*) पाठे. अनुप्रसृज्यते पै १६, १३८, १० द्र.।

*) पाठे. अनु तै ५, ३, ५, २ द्र.।

*) मुपा. प्रदनचिह्नमर्थं द्र.। यस्थि. संगतिसंभ-
वात्।

*) पाठः? एवं किल सा. योगमाह। Pw. प्रसृ. तु
कप्र. पृथग्, वि- > वेः इति ११ च पृथगित्याहुः।

*) पाठे. अनु तै ४, ३, १०, ३ द्र.।

*) सपा. काठ ३९, ३ अभिविपश्य इति पाठे.।

*) = शरीरावयव-भेद-। काठ. पूष. इत्यः पाठः।

गस. क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।
भा. तु < अनु ✓ वृत् > ज् इति।

*) शुभम् > शुभे इति पाठे. सत्यनन्वित इवाऽर्थता
अनुः द्र.।

*) त्सत् पाठः? यनि. शोधः द्र.।

*) गस. कात्रन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९)।

*) गस. उप. कर्तरि इन् प्र. (पाठ ४, ११९)।

*) सगा. मा १५, ९ का १६, २, ६ तै ४, ४, १, ३
विबृत् इति, तां १, १०, ९ वैताश्रौ २६, ८ अनुवृत्
इति च पाठे.।

*) सपा. मा १५, ९ का १६, २, ६ विबृते इति,
तां १, १०, ९ वैताश्रौ २६, ८ अनुवृत्ते इति च
पाठे.।

¶ अनु ✓ वेष्ट, अन्वेष्टत काठ १२,
४, २३, ३^३; क ३५, ९^३.

अनु ✓ व्यघ्र > ? अनु-व्याघ्र^३ - धात्
पै २, ८५, ३; ७, १५, १.

¶ अनु-व्यु(वि/उ)क्ष, अनुव्यौक्षत^३
मै २, ५, ७.

अनु-व्रत, ता^३ - तः ऋ ८, १३,
१९; शौ ३, ३०, २; पै ५,
१९, २; -तम् पै १९, १०, १४;
-ता तै १, १, १०, १; ६,
३, १; काठ १, १०; शौ ३, २५,
४; १३, १, २२; १४, १, ४२;
पै १८, १७, २; २०, ३४, १०;
-ताम् ऋ १०, ३४, २; -ताय
ऋ १, ५१, ९; -ते ऋ १,
३४, ४.

अनु ✓ शस्, ¶ अनुशंसति तै ५,
६, ८, ६; मै १, ९, ७; काठ
३४ ५^३.

अनुशंसिपः लि ५, ४, १; कौ ४,
१; जै २, ७, १.

अनु-शंस- दुःशंस^३.

अनु-शसे^३ ऋ ५, ५०, २.

अनु-शस्त- अन्^३.

† अनु ✓ शक्, अनु...शक्त^३ ऋ
१०, ४३, ५; शौ २०, १७, ५.

अनु ✓ शास्, अनुशासति ऋ ६,
५४, १; अन्वशासत् लि १,
९, ४.

अन-शासत् - -सता ऋ १,
१३९, ४.

अनु-शासन- -नम् पै २०, ३७,
९; -नस्य ऋ १०, ३२, ७.

अनु-शिष्ट- -ष्टः ऋ १५, २, ८;
१०, ३२, ६; ७; -ष्टाः शौ १९,
५६, ४; पै ३, ८, ४.

अनु ✓ शिक्ष, अनुशिक्ष^३ पै ५,
२७, ६.

अनु ✓ शी, अनुशेरते शौ ८, ६, १९;
पै १६, ८०, १०.

अनु ✓ शुच्, अनुशोचतु शौ ६,
१३०, १-४; १३१, १; २.

अनु ✓ शुप्, अनुशुष्यात्^३ लि ४,
५, ३८; पै २०, १७, ३;
अनुशुष्यतु^३ लि ४, ५, १७; शौ
७, ६१, १.

अनु ✓ श्रथ्, श्रथ् > श्रथ्, अनु-
श्रथ्यति तै ६, १, ९, ७^३.

अनुशिश्रयः^३ ऋ ४, ३२, २२.

अनु ✓ श्रु, > श्रु, अनुश्रुण्वन्ति ऋ २,
२४, १३.

अनुशुश्राव शौ ११, ६, २५; पै
१६, २३, ५.

¶ अनु-श्लोक^३ - -केन तै ७, ५,
८, २.

अनु ✓ (स >) पञ्ज > ¶ अनु-
षक्त- -क्तः मै ३, ८, ४;
काठ २५, ३; क ३८, ६;
-क्ताः मै १, १०, १९; काठ
३६, १३.

* अनु-पञ्^३ -

† आनुपञ्^३ - -षक्^३ ऋ १,
१३, १५; ३, ४१, २; ८, ४५, १;

^३) पामे. अन्वल्म्वत मै ३, ६, ७ द्र. ।

^४) भावे घञ् प्र. । ? अनव्याधात् इत्यत्रत्यं टि. द्र. ।

^५) पूर्वागते द्वयस्य निधातः (पा ८, १, ७१) ।

^६) विप. (अनुकूलाचरण, पा-] पुत्र-, पत्नी- प्रभृ.) ।

वस. वा प्राप्त. (पावा २, २, २४) । पूष. प्रकृतिस्वरम्
(यक. पा ६, २, १; २) ।

^७) सपा. तैत्रा १, २, ६, ६ शंसति इति पामे. ।

^८) गस. उ. केनन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^९) वाक्पूर्यथम् अनुकर्तुम् इति क्रियाक्षेपं वें.
सा. चाऽऽहतुः । तन्न । ✓ शक् इत्यस्य स्वशक्त्यैव
सकर्मकप्रयोगार्हत्वात् (तु. ऋ १, १०, ६; ७३, १० प्रभृ.) ।

^{१०}) सपा. तै ४, २, ५, ४ अन्वेषि इति, मा १२, ६२ प्रभृ.
अन्विहि इति च पामे. ।

^{११}) सपा. अनुशुष्यति <> अनुशुष्यतु <> खिसा
२९, १७ अनुशोषय इति पामे. ।

^{१२}) छान्दसं संप्रसारणम् (तु. भा.) ।

^{१३}) अनुः कप्र. नोपसर्ग इत्यपि विधुयताम् (तु. सा.
पै १, ११)

यद्यन्यसी विहतान्वयो भवति । अन्तिम् पक्षेऽकर्मकमा-
ख्यातं न सकर्मकमिति विवेकः (तु. ऋ ५, ५४, १०; ८५, ४;
९, ६८, २ प्रभृ.) । एवं तावदेतच् शुद्धायाः प्रकृतेस्वीरादिकं
कर्तरि रूपं न तु ष्यन्तात् प्रयोगकर्तरीति (वैत. GW.) ।

^१) प्राप्त. अव्ययं पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

^२) गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६२; २,
१३९) ।

^३) अत्र मूलतः पादान्त उच्चारण-सौकर्यप्रयोजितः पूर्व-
पदादौ छान्दसो दीर्घः (तु. दे. PW. प्रभृ.) । शब्दानुशासन-
तस्तस्य न्यग्येतरत्वात् पपा. अवग्रहाऽभावः समाधेयः
स्यात् । दीर्घो न भवति प्रत्युत आ अनु इत्येतद् गति-
द्वयं भवतीत्यापि मतं भवति (तु. सा. ऋ १, १३,
५) । उप. अपि < ✓ सच् स्यादित्येवं भूयाभिमश-
सहोऽयं विषयः द्र. ।

^४) = अनु-षक्त- । वा. क्वि. [आनुपूर्वम्, अनवरतम्
(तु. या ६, १४) प्रभृ. PW. GW. WAG[१, ७२३]
PG[२, १२५-१२८] प्रभृ.) ।

५२, १४; ५८, ३; ७२, ७; २,
६, ८; ३, ११, १; ४, ४, १०।
७, २; ५, १२, ३; ५, ६, ६;
१०; १, १; १६, २; १८, २;
२१, २; १२२, २; २६, ८;
६, ५, ३; ४८, ४; ८, ९, १७;
११२, ११; ५३, ६; १३, २०;
२३, ६; २६, ६; २७, ७;
४४, ८; ९, १०२, ७; १०, ४९,
५; ६; ८३, १; १७६, २; सि
३, ५, ६; मा ७, ३२; का ७,
१४, १; १६, ५, १२; तै १,
२, १४, ४; ३, ५, ११, १; मै ४,
१०, ४; ११, ५; १२, ६; काठ
२, १५। ६, ११; १३, १५;
१५, १२; ३९, १४; कौ १,
८२६; १३३; २, ४२११;
६८८; जै १, १, २६; १४, ९;
३, ३२, १११; ४, १७, ४; शौ ४,
३२, १; २०, २३, २; १४२, २; पै

४, ३२, १.

अनु-(स>)पत्य^१ - स्वम् क्र ३,
२६, १.

अनु✓(सि>)पिच्, अनुषिच्यते मै
३, २, ११; शौ ६, ११, २०; पै
१२, १२, २०.

अनु-षिक्त- घृत°.

अनु-षिञ्चत् - -ञ्चन् मै १,
१०, १९.

अनु✓(सि>)पिध्, अनुषिधयते°
पै ९, २५ २.

अनु-सेषिधत् - -धत् क्र १, २३,
१५.

अनु✓पू(<सू[प्रसेव])> अनु-पू->
अनुपू-कु-> अनुपू-कु->
-कः तै २, ३, ४, ४२; -कम्
तै २, ३, ४, २; ३; ४; -काः,
-कानाम् काठ ११, ४.

?अनुष्टा^१ पै १६, १११, १.

अनु✓(सु>)प्लु^१, अनुप्लुवन्ति

क्र ८८, ३, ८; १५, ६; मा
३३, ९७; कौ २, २३२; १२४;
जै ३, २०, १६; शौ २०, ६१, ३;
९९, २.

अनु-प्लुति- -तिः क्र ८, ६३, ८;
-तिम् क्र ८, ६८, ७६.

अनु✓(सु>)प्लुम्^१

अनु-प्लुम्^१ - अनुप्लुम्^१, ग
तै २, ५, १०, ३२; ५, १, ३, ५;
२, ११, १; ४, १२, १; ६,
१, २, ५; ४, २, ५; ७, ४,
४, १; २; -प्लुए मा ८,
४७; १०, १३; १३, ५७;
१४, १०; १८; १५, ५; २१,
१४; २३, ३३; का २, १, २;
८, २२, १; ११, ५, ४; १४,
७, ७; १५, ३, ५; ५, ३;
१६, १, ७; २३, २, ३; २५,
७, १; तै १, ८, १३, १; २,
५, १०, ३१; ३, १, ६, २; १४,

*) सपा. क्र ८, ४५, ४२ विद्वन्-मानुषः इति विभे. ।

*) प्रास. (पा २, २, १८) वा बस. (पावा २, २,
२४) वा । प्रथमे कल्हेऽपि उप. द्वि. वा स्यात् वृ.
वा (तु. सा.) । सर्वथापि उप. अध्यायत्वात् अनोः
(पा ६, २, १८९) इत्यन्तोदात्तः । यत् तु सा. निरुद-
कादित्वम् (पा ६, २, १८४) उपचर्य्य स्वरं समाधि-
त्सति तच् चिन्त्यम् । समाविष्टपञ्चम्यर्थानां प्रास.
वा बस. वा तस्मिन् गणेऽन्तःप्रवेशस्य न्याय्यत्वात् ।
इह तदप्रसङ्गात् अनुः यत्र पूष. भवति तत्कृते पृथग-
नुशासनसद्भावे तदपेक्षाऽभावाच्च । मूर्धन्यादेशे सुषामा-
दिर्ब (पा ८, ३, १८) द्र. ।

*) सपा. शौ १, १९, ८ अनुषिञ्चतु इति, कौ १,
१९, ६ अनुषिञ्चतु इति च पाभे. ।

*) पाभे. अनुषिञ्चन् काठ ३६, ४ द्र. ।

*) अनुपेयिष्यते इति मूलतः सतो विकारः खलु
सुपा. स्यात् । एवं तावत् स्थाविषु (पा ८, ३, ६४)
इति च उपसर्गात् (पा ८, ३, ६५) इति वानुशासनद्वयोक्ते
मूर्धन्यस्य द्र. ।

१) = [खल्लेभ्यो व्रीहिस्तम्बेभ्यः पुनःप्ररोहत्-] व्रीहि-
विशेष- (तु. भा. सा. तै २, ३, ४, २) ।

*) विप. [अनुपू-विकार-] एकादशकाल-पुरोडाश-
चक्र- (व्रीहि-) । क्विपा (पा ३, २, ६१) निष्पन्नात् कृतः
प्राग्विधेन केन प्र. (पा ५, ३, ७०) साधितात्
ताद्विताद् विकारार्थे अण् प्र. उंसं. (पा ४, ३, १५२) ।
तत्-स्वरः ।

*) अनु-प्लु इति वा अनु-प्लुवा (=प्लु । आ) इति वा
शोधः (तु. शौ १२, ४, ४५) ।

१) मूर्धन्यादेशः (पा ८, ३, ६५) ।

१) गस. कितञ्चस्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०) ।

*) अनुस्तुतिम् इति LR. शोधः ।

१) = [व्रीहिस्तम्बेभ्यः पुनःप्ररोहत्-] व्रीहि-विशेष- । गस. विद्वन्ते
कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६२, २, १३९) ।

*) तै. प्र१ कुत्वमप्य-मनन्ति । तेनैतद् <अनु-
प्लुच्- (<अनु✓[सु>प्लुच्) इत्येवं सुक्वं स्यात् ।

*) =पगा. तैत्रा १, ७, ५, ५ । मै ४, ३, १० प्लुच्
इति पाभे. ।

१, ६; ७; ४, ३, १, १; २, २;
 ५, १; १२, २; १५ १३. ५^३;
 ५, २; ९, १; ३, ८, २; ५, ६,
 २; १६, १, २, ५; ६, ११, ६;
 १७, १, १, ५; ४, ३; ४, ४,
 २; मै १, ४, ११ ११; ९ २;
 १०, १८ ११; २, ३, ७ ११; ६, १०;
 ७, १९; २०; ८, २; ३; ७;
 १३, १४; १३, १, २; ४; ९; २,
 ८^३; ३, २; ८; ६, ५^३; ८,
 ३; ९, ५; ११, ११ ११; १२,
 २१ ११; १४, ३, ५; १०^३; ४, ९;
 १०^३; ५, १; ३; ७, ५^३; ६;
 काठ १७, ४; ९, १० ११; १२,
 ५^३; ८; १५, ७; १६, १९;
 १७, २; ३; ६; ११ १२, १; ३^३;
 ५; १०^३; ११ २१, ३^३; ८;
 १२ ३, २^३; १२ २६, ९; १३ २,
 ४; १३ ३, १२^३; १३ ३, १२^३;
 ३८, १०; ३९, ४; ७; ५०,
 ५; ११ ५, ३; २५, ११; १२ २६,
 १; २; ५; २९, ८; ३०, १^३;
 ३८^३; ३१, १८^३; ३५, ८^३;
 ४१, ७; शौ ८, ९, २०; १९,
 २१, १; -ण्डम् मै ४, ४,
 ९^३; काठ ३३, ६^३; -ण्डम् मि:
 मै ३, ३, २; काठ २१ ४;
 क ३१, १९; -ण्डम्: मा १३,
 ५७; का १४, ७, ८; तै ४, ३,
 २, २; १५, ३, ८, २; ४, १२,
 १^३; ६, २, १, ३; ७, १, ४, ३ ११;

५, ५, १; मै २, ७, १९; ३,
 ६, ५ ११; ४, ४, १० ११; काठ
 १६, १९; ३३, ६ ११; ३७, १३;
 क २५, ९; -ण्डम् अ १०,
 १२४, ९; मा २८, २६; का
 ३०, ३, ३; तै ४, ३, ११,
 २०, ५, ७, ९, ४ ११; ६, ६, ११,
 ६; मै १, १०, १८ ११;
 ११, १०^३; २, ३, ७ ११; ३, ७,
 ९ ११; ४, ५, ३; ७, ५^३ ११;
 ९, २; ११ काठ १४, ४^३; १९,
 ११; ३३, ६; ३६, १२; ३८
 १४ ११; क ३१, १ ११; शौ
 ८, ९, १४^३; १६, १९, ४^३;
 -ण्डम् अ १०, १३०, ४;
 मा १३, ३४^३; २८, ३७; का
 १४, ३, ८^३; ३०, ४, ३; तै ४,
 ४, १२, ३; १५, १, ३, ५^३; ५,
 २; ९, १, ५, ६, २; ७, १, १;
 १६, १, २, ५; ४, २, ५; ३,
 २; मै १, ५, ५ ११; ६, १; ८,
 ८; १३, १, ४^३; ९; ३, ८^३;
 ६, ५; १६, ४ ११; १४, ५, १;
 ११ काठ ३, ४ ११; ७, ४; १३ ११;
 १९, ३^३; १०; २१, ८; २२, ८ ११;
 १४; २३, २; २४, ८; ११
 ५, ३; ३०, १^३; ३; ८; ३५,
 २; ८; ३८, १; १५, १, ८;
 १६, १० ३, १०; -ण्डम् मा
 २४, १२; का २, ३, २; २६,
 ३, २; तै ६, २ १, ३ ११; मै

३, १३, १७; काठ ३४ ४ ११;
 ३५, १०; ५१, ४; क ४८, १२;
 -ण्डम् मै १, ६, ८ ११.

अनुण्डम् - णमः तै ७,
 ४, ४, १^३; मै ४, ४, १०; ७,
 ५^३; ६; -मम् मा १२, ५;
 का १३, १, ६; तै ४, २, १, २;
 मै २, ७, ८; काठ १६, ८;
 -मस्य अ १०, १८ १, १; मै
 २, ८, ११; कौ ३२, ५; जै २,
 ५, ७; -भाष्याम् मा २९,
 ६०; का ३१, ५, १; तै ७, ५,
 १४, १; मै ३, १५, १०; काठ
 ४५, १०; -मेन मा ११, ११;
 ५८; ६०; ६५; १३, ५३; का
 १२, १, ११; ५, ९; ११; ६, ५;
 १४, ६, १; तै १, ६, ५, २; ४,
 १, १; ४, ५, २; ४; ६, १; ३; १५,
 ५, ८, ३; ७, १, १८, १; मै २,
 ७, १; ६^३; १८; ८, ११; ४, २,
 ११; काठ २, ११; ५, ५; १६,
 १; ५^३; ६; १८; २२, ५^३; ३६,
 १५; ३८, १२; ४१, ९; क २, ५;
 २५, ९.

अनुण्डम् - मी मै
 ३, ८, ९; ९, ५; काठ ६, ८; क ४,
 ७; -मी: तै १, ७, ५, ४; ५, २,
 १, १.

अनुण्डम् - न्दा: मै २,
 ३, ३; काठ १२, ६; १७,
 १९.

१) पाभे. अनुण्डम् तै २, ५, १०, ३ द्र. ।

२) सपा. मै २, १३, १० विराजम् इति काठ ३२, १०
 विराट् इति पाभे. ।

३) सपा. मा २, ३२ का १०, ६, २ तै १, ७, ११, १
 गायत्रीम् इति पाभे. ।

४) सपा. मा ७, ५, १, ३० । तै २, २, ४, ८ मै १,
 ६, १; ८ काठ ३, ४; ७, ११ तैत्रा १, ४, ४, ८ आश्रौ ३,

१२, २२ कौसू १३३, ६ जुगत्वा इति पाभे. ।

५) विप. (छन्दसः, प्रजापतिः, मित्रावरुणः, हविस्-) ।

तद्धिते अलि तत्स्वरः (पा ४, १, ८६; ६, १, १९७) ।

६) विप. (दिशः, रात्रिः) । स्त्रियां ङीपः (पा ४, १,

१५) पितृत्वान्निघाते स्वेऽभेदः ।

७) विप. (पाशः) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
 २, १) ।

अनुष्टुप्-प्रतिपत्क-स्कानि
मै ४, ५, ३.
अनुष्टन अन्व(नु✓अ)स (भुवि) द.
अनु✓(र्य>)ष्ठा, >तिष्ठ,
अनुतिष्ठते शौ ९, ११, ६;
अनुतिष्ठति शौ १५, ५, २;
५; ७; ९; ११; १३; १५;
पै १६, ११६, १०; अनु-
तिष्ठतः शौ १५, ४, ३६; ९;
१२; १५; १८; अनुतिष्ठन्ति
शौ ११, १२, २७; १९, ४८.
४५; पै ६, २१, ५; ८; ९, ४;
अनुतिष्ठमे शौ १७, १, १६०;
अनुतिष्ठयः काठ ३७, १०;
अनुतिष्ठतु शौ ११, ६, २४०;
अनुतिष्ठतु क्र १,
१३४, १; अनुतिष्ठतु काठ
४०, १०१०; अनुतिष्ठ पै १०,
१५, १-१०; १६, १-१०;
अनुवतिष्ठत तै ६, ५, १, २;
मै १, १०, ५; अनुवतिष्ठत तै
२, ४, १२, ७; ६, ५, १,
३; काठ १२, ३; ३५, २०; ३७,

११; क ४८, १८; अनु...
अतिष्ठत मै ३, १, ५.
अनु...स्थाति क्र २, ३१, ३.
अनुतस्थुः क्र १, ५२, ४;
अनु...तस्थुः क्र ३, ३०,
४; अनु...तस्थिम क्र ९,
११२, ३; अनु...अस्थित मै
३, १, ५.
अनु-तिष्ठत्- -ष्ठत् पै ८, १५, ४.
अनु-ष्ठा- -ष्ठाः क्र १, ५४,
१०.
अनु-ष्ठातु- -ष्ठतः पै १०, १५,
१-१०; १६, १; ६-१०;
-ता शौ १५, ५, २; ५; ७; ९;
११; १३; १५; -तारम् शौ
१५, ५, १; ४; ६; १०; १२; १४;
-तारौ शौ १५, ४, २; ५; ८; ११;
१४; १७.
अनुष्ठात्री- -ष्ठ्रि पै १०, १६,
२-५.
अनु-ष्ठान- -नस्य पै १९, ३६,
१२.
अनु-ष्ठित- -तः पै २०, ४२, २;
-तम् क्र १०, ६१, ५ [त-

विष्णु].

अनु-ष्ठु- -ष्ठु क्र १, १५, ३; शौ
१२, ४, ४५; पै ८, १४, ३१; १७,
२०, ५.
अनुष्ठु-ता- -गम् पै २०, २७,
१०.
अनुष्ठुया- -या क्र ४, ४, १४;
तै १, २, १४, ६; मै ४, ११,
५; १३, ४; काठ ६, ११; १६,
२१०.

अनु✓(र्य>)ष्यन्द्>अनु-ष्यन्द्
क्र २, १३, २.
अनु-(स्व>)ष्वध- -धम् क्र
१, ८१, ४; २, ३, ११; ३, ६,
९; ४७, १; ५, ५२, १; ९, ७२,
५; मा ७, ३८; १७, ८८; का
१९, १, २; २८, ८; १; तै १,
४, १९, १; मै १, ३, २२;
काठ ४, ८; क ३, ६; शौ १, ४२३;
जै १, ४१, ५०, शौ २०, १३, ४.
अनु✓(स्व>)ष्वप्>अनु-ष्वाम्
क्र ८, १७, ३.
अनु-सं✓रम्, अनुसंरभयाम् शौ
६, १२२, ३; पै १६, ५१, ७; १७,

- ०) विप. (छन्दस-). वस, पूष, प्रकृतिस्वरम् । समासान्तः
कप प्र. (पा ५, ४, १५४) ।
०) सपा. पै १८, ३१, ८ अभितिष्ठसि इति पाभे ।
०) कय. इति वै. वष्टि, तज्ज । तथा सत्य् अस्त्यर्थत्वात् ।
०) सपा. पै १६, २३, ४ अभिरक्षतु इति पाभे ।
०) पाभे. अधिवोचता क्र १०, १२८, ४ द्र. ।
०) तु. पपा.; वैतु. LR. अनुवताय, तस्थुः इति ।
०) विप. (नदी-). गस. विजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, १, १६२; २, १३९) ।
०) गस. वृजन्तम् । शेषं नापु. टि. द्र. ।
०) सपा. °तः<>°त्रि इति पाभे ।
०) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ४९) ।
०) =अनुक्रमेण स्थापन- । गस. उप. भावि कुः प्र.
उसं. (पाठ १, २५) तत्स्वरस्व प्रकृत्या । वा. किवि.

- (अनुक्रमेण, अनन्तरम्, सयः [=अनुष्ठुया।) ।
१) विप. (वत्स-). तस. उसं. (पा २, १, ७२) ।
३) तु१ याजादेशः (पा ७, १, ३९) । वित-स्वरः ।
शेषं एपू. टि. ।
४) सपा. ऐत्रा २, ६ तैत्रा ३, ६, ६, ३ अनुष्ठ्या
इति पाभे । वैप २ टि. द्र. ।
०) गस. केन-ते कृत-स्वरः प्रकृत्या । अनुवि- (पा ८,
३, ७२) इति पत्वम् ।
०) अस. साधारणः समासस्वरः (पा ६, १, २२३) ।
उप. ह्रस्वत्वं धाव च (१, २, ४८; ८, ३, १०६) । वा.
किवि. द्र. ।
०) अनुष्वधः इति मुपा. प्रमादजन्यः द्र. ।
०) गस. णमुलन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३;
२, १३९) । पत्वम् (पा ८, ३, १०६) ।

३७, १०६.

अनु-सं ✓ वह, अनुसंवहन्ति शौ
१०, ८, ८; पै १६, १०१, ३.अनु-सं ✓ विद् (ज्ञानं), अनुसंविदुः
शौ १०, ७, १७; २६; प १७, ८,
८; १, ७.अनु-सं ✓ विष्, अनुसंविशस्व शौ
१८, ३, ९.अनु-सं ✓ क्रम्, अनुसंक्राम शौ १८,
२, ५७७.अनु ✓ सच्, सश्च्, अनु...सचन्ते
ऋ १, १४०, ९; अनुसचन्ते
तै ६, ३, १०, ३; अनु...
सचन्ते ऋ ९, ८२, ५; अनु...
सचन्ताम् मा १३, ३०; का १४,
३, ४; मै २, ७, १६; काठ ३९
३; अनु...सचन्ताम् मा २९,
२; का ३१, १, २; तै ५, १,
११, १; मै ३, १६, २; काठ
४६, २.
अनुसंचिरे शौ ८, ९, २३; पै १६,
२०, २; अनु...सचिचम् ऋ

८, २५, १७.

अनु-सं ✓ चर्, अनुसंचरति
मै ३, २, ८^३; काठ २१, ३;
२३, ८; क ३१, १८; अनु-
संचरेते^१ मै २, १३, १०;
अनु...सुम्...चरतः सि ३,
२२, ८; अनुसंचरन्ति शौ ३,
२१, ७; ४, ३८, ५^१; पै २,
५७, ४; ३, १२, ७; अनु...
संचरन्ति शौ ४, ३८, ५६;
अनु (संचरन्ति) शौ ३, २१,
७; पै ३, १२, ७; अनुसंचरेम^२
शौ १९, ५८, ३^३; पै १, १०, ३^३.
अनुसं-चुर (त >) न्ती^४ - न्ती शौ
१८, ३, ४.अनु-सं ✓ तन्, अनुसंतनोति
मै ३, १, ४; ४, ५, २^१; काठ
७, ९; १३, ५; ३१, ११; ३२, ५;
क ५, ८; ४७, ११; अनु-
संतनोतु^१ का २, ६, १०; अनु-
संतनु मै २, १३, ३^५; अनु-
संतनुया^२ मै ३, ९, ४.अनुसंतत^१ - तः मै ४, ६, ५^३.अनुसंतति^२ - त्यै मै १, ८,
७; १०, १३; १५०; १८; २, २,
८०; ४, ५; ३, ७, २०; ४, ४, ९; १०;
काठ ७, ९; १२, ३; ४; २२, २; ३६,
७; १३; क ५, ८.अनु-सं ✓ तृ, अनुसंतरति मै ३,
६, ९.अनु-सं ✓ दह, अनुसंदह शौ १२,
११, २; पै १६, १४६, १२.अनु-सं ✓ दिश, अनुसंदिशामि शौ
४, १६, ९.अनु-समि (म ✓ इ), अनुसंयुज्जि^१
जि ४, ११, १०; अनुसंयुज्जि
शौ ११, ७, २; अनुसंयुज्जि
कौ २, १२१४; पै १६, १५३,
३.अनु-सं ✓ पश, अनुसमपश्यताम्
काठ २३, ८^२; अनु...समपश्यन्
मै ३, ७, १^२.अनु-सं-प्र ✓ या, अनुसंप्रयाहि^३
शौ ११, १, ३६; पै १६, ९२, ६;

१) सपा. शौ १२, ३, २० अन्वारभेयाम् इति पाठे ।

२) सपा. तत्रा ६, १, १ अनु, संग्रह्य इति, कौष ५, १,
१४ प्रष्ट. अनुसंपश्य इति पाठे ।

३) वैतु. सा. अनुकरोषेऽर्थे अन्य. इति ।

४) अभ्यस्तीभूतायाः प्रकृतेः रूपम्; वैतु. दे २, १४ यत्र
छान्दसः शकारोपजन इत्युक्तं भवति ।

५) सपा तै ४, ३, ११, १ अनु, संचरन्ती इति पाठे ।

६) लक्षणाऽर्थे कप्र. अनुः इतीव व्याचक्षाणः सा. स्वरत-
दिचन्त्यः ।७) तु. नाप. सस्थ. वृथुपसृष्टं रूपं तत्रत्यं टि. च, यदनु
सम्यग् व्याख्यः तुमशकनुवन् सा. इहाप्युपेक्ष्यः । उभयत्रा-
ऽर्थतः प्रयोगसाम्यात् ।८) तु. R.W.; वैतु. पपा. शंपा. सात. च अनुसंचरेम
इति पठन्ति : तत्र अनुः सप्तम्यर्थे कप्र. द्र. (तु. सा.) ।९) विप. (अप्या-) । गस. शत्रन्ते कृत-स्वरः
प्रकृत्या ।१) = सपा. काश १, ४, १, ३०; २, ८, ४, १३; ७,
३, २, ८ काश्री ३, ८, २२; १५, ६, १० शुभा ३, ८१ ।
माश १, ९, ३, २१; २, ३, ४, ११; ५, ४, २, ८ अनुसंतनवत्
इति पाठे ।२) सपा. काठ ३९, ८ तैत्रा १, ५, ७, १ आपश्री १६,
३२, ३ संतनु इति पाठे ।

३) कर्मणि क्ते अनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ४१) ।

४) सपा. काठ २७, १० भमिसंततः इति पाठे ।

५) भावे क्तिनि अनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ५०) ।

६) यक्र. सपा. काठ ३६, ९; १०, १० संतत्ये इति
पाठे ।

७) सपा. काठ २३, ९ क ३६, ६ प्रतिपदत्वाय इति पाठे ।

८) अनुसंयुज्जि इति त्रिस्वरः मुपा. नितरामशुद्धः ।

९) पाठे. अनुपश्यति तै ६, १, ५, २ द्र. ।

१०) सपा. मै २, १२, ४ समनुप्रयाहि इति पाठे.
(तु. नाउ.) ।

<p>१ अनु संप्र-यात० तै ४, ७, १३, ४; ५, ७, ७२. अनु-सं / भिद्, अनुसंभिन्दन्ति० काठ ३६ ७. अनु-सर्ग- अनु / सूज् द. अनु-सर्प- अनु / सूज् द. १ अनु-सवन्- नम् तै ६, ५, ११, ४; ७, ५, ६, ४; मै १, ९, ५; ३, १०, ५; काठ ९, १४; २३. ७; २९, १; ३७ ७; क ३६, ४; ४५, २१.</p>	<p>२. १ अनु-सीत०- तम् तै ५, २, ५, ५; ६, २, ५; काठ २०, ३; क ३१, ५. १ अनु-सूर्य- -यम् शौ १९, ४९, ५. अनु / सू, अनु-... असरन् क्र २, ६, ४. अनु-... ससुः क्र ५, ५३, २६; ७ १०, ४८.</p>	<p>अनु / सूज्, १ अनुसृजति काठ १३, ६; अनु-... असृजन् क्र १०, ६६, ८. १ अनुवसृज्यत तै ७, १, १, ४३; ६१; काठ ८, ११; क ७, ८; १ अनुवसृज्यन्त मै १, ६, ११; १ अनुवसृज्यन्त मै २, ५, ५. अनु-सर्ग- अन्. १ अनु-सृष्ट- -ष्टः मै २, ५, ५१.</p>
--	--	--

१) यथे परम्भं व्युपसृष्टिश्च त्रैस्वयं च श्रूयते । तद् भवत्येव मौलिकं प्रति सुपा. संदेहः । अनन्तरार्थे अनोः पृथक्काराभ्युपायऽपि (तु. मा. ; वैतु. सा. माश ८, ६, ३, २२ यतः उपसंप्रयात । मा १५, ५३ इत्यस्य व्युपसृष्टस्यैव पाठस्य प्रामाण्यं भवति) सुम् इत्यस्य निधानप्राप्तेर्दुर्वारत्वात् (पा ८, १, ७० । न. मा १५, ५३ यतः सुम् इत्यस्य मूलतो निघात एवानुमीयेत) । तत् का गतिरिति ? शास्त्रान्तरीय-मेवाऽपरमपि साक्ष्यं मौलिकस्थितिपरिच्छित्यर्थमुप-युज्यतामिति (तु. शौ ११, १, ३६ यदाधारेण अनु इत्यस्यापि सुम् इत्येतद्वदिह निघातोऽनुमातुं सुलभः) । यत्तु शौ. एकवच्छुनिर्यजुःषु च बहुवदिति तत्र कतग मौलि-कतरा स्यादिति भूयो विमृशां विमर्शमर्हत् । स्यादतद् गतित्रयमपि स्वत्वं मूढतो यजुःष्विति प्रतिगति विरामो दातु मिष्टः । एवमपि त्रिस्वरं त्रिगति क्रिप. न सिद्ध्येत् । प्रतिगति यात इत्याख्यातस्य पृथगन्वयस्याऽभ्युपेयत्वादकैकगतिमुक्ता-ऽऽख्यातत्रिन्यस्य लाभादिति । शोधः तै ४, ७, १३, ४९; ५, ७, ७२ सुम् टि. द. । सपा. मा १५, ५३ प्रसृ. ? उपसंप्रयात, मै २, १२, ४ ? उपसंप्रयात, शौ ११, १, ३६ प्रसृ. अनुसंप्रयाहि इति पाठे ।

२) पश्चादर्थे वर्तमानः अनुः (तु. मै १, १०, १३) अव्य. भवत्युत गतिरिति स्वराङ्कानुपलम्भाद् विवेक्तुं दुर्लभं द. ।

३) अस. साख. । वा. क्वि ।

४) पाठः [तु. पपा.] ? अवसान-भट्टा (वप. राज्ञो, वि इति शं धो विमृश्यः (तु. सपा. पै १४, ४, २ [तु. यस्या. टि.] W. WI, सा. च वि ह्यलंशमात्रे) ; वैतु. BW. अनु मा [? सा] भट्टाभिः । वि इति) । ✓ स्यात् > तिष्ठते

इत्यत्र प्रकृतं स्थ. नेष्टं द. ।

०) सस्व. कृते तु. टि. अनुप्वध- च एप्, टि. च ।

१) पाठ-याथार्थ्यं प्रति भवति संदेहः । यनि. स्वर-विरोधाद् मूको. व्यवस्थाऽभावाच्च । स्वरविरोध-स्तावत् । अत्र प्राप. वा स्याद् अस. वा वस. वा । प्रथमोत्तमयोः कलायोः पूष. प्रकृतिस्वरम् स्याद् मध्यमे च साधारण-समासस्वरः न तु कथञ्चदपि परादिस्वर इति । अथ मूको अपि द्वैविध्यमुपलभ्यते । भूयश्च अहिसूर्यम् इति पठ्यतेऽल्पीयश्च अनुसूर्यम् इति । प्रथमे प्रकारे अह्नि । सूर्यम् इति पदद्वयी संभाव्येत (तु. पै १४, ४, ५; वैतु. सा. शंपा. च) । द्वितीये प्रकारे अनु । सूर्यम् इति पदद्वयी संभाव्येत (वैतु. W. अनुसूर्यम् इति [तु. ओत्सूर्यम् शौ ४५, ७] । प्रकारद्वयेऽपि यनि. स्वरः सूर्यम् इत्यस्य पृथक्-पदतां सूचयंस्ततः पूर्वम् अन्वहम् इत्यस्य मौलिकं श्रवणमुपस्थापयेत् ।

२) मरुतः (द्वि३) इत्येतदाक्षेपेण प्रकरणमुलमेन कर्मिकाङ्क्षा पूरणीया (वैतु. सा. यस्य वृष्टि- इत्येतत् कर्तृप्रत्ययान्ततया मरुतरतया च विबुवाणस्य कर्मनैराका-ङ्क्ष्यं दुर्लभं [तु. सस्थ. टि. वृष्टि-]) ।

३) यज्ञकर्मानुराधितेन्द्रवायुकृतवृत्रविनाशम् इति शेषः । अनोः गतित्वाभावाभिच्छतः GW. अन्वयश्चिन्त्यः ।

४) एतदादिषु स्थलेषु अनोः गतिरिव द. (तु. मै १, ६, ११; वैतु. भा. यस्तृतीयार्थे कप्र. अनुः इत्याह) ।

५) अनन्तरगतिस्वरे (पा ६, २, ४९) सुलभेऽप्यन्तो-दातनिगमान्तरसर्वस्वविरोधात् प्रामाण्येऽस्य संदेहो भवति (तु. संटि.) । सपा. तै २, १, ५, ६ पुनरुत्सृष्टः इति पाठे ।

२ अनु-सृष्टि^१ - -ण्टः मै २,
५, ५; काठ १३, ५^२; -ण्टम्^३
मै २, ५, ५; काठ १३, ५;
-ण्टस्य मै ४, २, १४; -ष्टान्
मा २४, १६; का २६, ४, १; मै
३, १३, १४.

१ अनु-सृष्टि^२ - -ष्टः मै ४, २,
१४.

अनु ✓ सृष्ट्, अनुसृष्टि शौ ९,
१३, ७; अनुसृष्टि शौ ९, १३,
१७; पै १६, ७५, ७; ८; अनु-
सृष्टि, अनु (सृष्टि)^४ पै १६,
७४, ७.

अनु-सृष्टि^५ - -०पं शौ २, २४, ४;
पै २, ४२, ३.

अनु-सृष्टि^६ - -प्ता - -प्ताम् पै २०,
४७, ७.

अनु-सृष्टि पै १६, ११, ५^१.

अनु-सेषिद्यत्- अनु ✓ पिष्ट् २.

अनु ✓ स्तृ (आच्छादने), १ अनु-
स्तृणाति^१ काठ २५, ५; क
३९, २.

अनु ✓ स्तृ, स्तृ (हिसायाम्) >

१ अनु-स्तृ (ण >) णी^२ - -णी

तै ६, १, ६, ७; ७, ५; मै ३,
७, ४^३; ४, ७, २^४; काठ २९, २;
क ४५, ३; -णीम् तै ६, ६, ७,
१; ७, १, ६, ४^५.

अनु ✓ स्पृश > अनु-स्पृशान्^१ -

-नूनः^२ शौ ६, २८, ३; पै १९,
२७, १३^३; -नूनम्^४ ऋ १०,
१४, १; मै ४, १४, १६; शौ १८,
१, ४९.

१ अनु-स्पृष्ट - -ष्टः क १०, १६०,
४; शौ २०, १६, ४.

१ अनु ✓ स्पृश, अनुस्पृश क ४,

४, २; मा १३, १०; का १४,
१, १०; तै १, ३, १४, १; मै २,
७, १५; काठ १६, १५; क
२५, ६.

अनु ✓ स्फुर, अनु स्फुरान् क ६,
६७, ११.

अनु-स्फुर^१ - -रम् शौ १, २, ३.

अनु ✓ स्फूर्ज > स्फूर्जि, अनुस्फूर्ज-
यति पै १६, १४२, ८^२.

अनु ✓ स्मृ, अनु स्मरायः क १०,
१०६, ९.

१ अनु-स्मरम्^३ लि २, १४, ९.

१ अनु-स्मरः पै २०, ३३, ६.

अनु (र-उ) स्मयामन्^४ - -म्ने क ४,
३२, २४.

अनु ✓ हन्, अनुहताम् पै १०,
१२, ४.

१ अनुजिघासि^५ पै ५, २७, ७.

१) विर. (अज-, सोमपीथ-) । अनन्तरगतिस्वर
प्राप्ते (तु. नापू. टि.) प्रवृद्धादित्वम् उस्मं. (पा ६,
२, १४७) ।

२) सपा. तै २, १, ५, ५ पुनस्तृष्टम् इति पाठे ।

३) गस. कितन्नन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९) । ननु निरुप्रत्ययान्तत्वाद्वाद्युदात्तेन उप. भाव्य-
मिति । सत्यमेतत् । सामान्येन तथैव भवति ।
एवं सत्यं अपि कानिचिदुक्तप्रत्ययनिष्पन्नानि सन्त्यपि
प्राप्ति. अन्तोदात्तानि श्रूयन्ते (तु. वृष्टि-, साति-
प्रभ. [पा ३, ३, ९६; ९७]) । प्रकृतस्य तु प्राप्ति.
अथमारो विशेषो भवति । यथैः सामान्येनाऽऽद्यु-
दात्तत्वेनैव श्रूयमाणं सन् कश्चिदिवाऽन्तोदात्तेन
श्रूयते (तु. माश. ११, २, १, ३) । ननु गस. तादौ
(पा ६, २, ५०) इति पूष. प्रकृतिस्वरं स्यादिति ।
नेति । निति इति विशेषेणाऽद्युदात्तनिगमपरतथैव तस्या-
नुशासनस्य चरितायांयुमौचित्यादिह च प्र. नित्वस्य
वर्युतोऽन्तत्वात् ।

४) सपा. शौ २, १३, ७ एति इति पाठे ।

५) =याद्युधानाधिपति-विशेष- [सा.], सर्पुत्य-जन्तु-
विशेष- [पू. प्रभ.] । पचादि-अजन्ते थायादि-स्वरः

(पा ६, २, १४४) ।

१) सपा. शौ ११, १, २ निःसृष्ट इति पाठे ।

२) सपा. मै ३, ८, ६ स्तृणाति इति पाठे ।

३) नाप. ([मृते दीक्षितम् अनु स्तोत्रमाणा-] गो-) ।

गस. कर्मणि ल्युङन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

४) गस. कान्तन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । या [१०, २०]

प्रभ. =अनुपसराशयमान- इति ।

५) सपा. ०नुः <> नम् (या १०, २० च) <> तैआ
६, १, १ ? अनुपसराशयमान इति पाठे ।

६) अनुस्पृशानः इति सूको. ।

७) वीप्सायां वा (तु. सा.) तृतीयाथे वा अस.

सात्व. (पा ६, १, २२३) । उप. भावे कः प्र. उस्मं.

(तु. सा.) । वा. क्विप्. यद्वा गस. थायादि-स्वरः

(पा ६, २, १४४) । अस्मिन् कले उप. इगुपञ्चक्षणः कः

प्र. । शरु- इत्यत्र विशेषेणत्वेन चाऽन्वयः (तु. MW.) ।

८) सपा. शौ १२, ७, ९ अभिस्फूर्जति इति पाठे ।

९) पाठः? अनु-स्मरत्- > -रत् इति शोधः (तु.
सं. टि.) ।

१०) विप. (इन्-) । उस्मं = उप्सम् । तस. नञ्-स्वरः ।

११) पाठः? ०वांसति इति शोधः स्यात् ।

अनु-घन^१ - जेन मै ४, १४, १७
अनु ✓ हा(गौ), अनु^२... जिहाते
क्र १३, ३१, १७ (४, ४८, ३);
† अनु^३... जिहाते क्र ६, १८,
१५; मै ४, १२, ३; काठ ८,
१६, अनु^४... जिहाताम् क्र
७, ३४, २४; † अनु^५... अजि-
हत क्र १०, ८९, १३; तै १, ७,
१३, १.

? अनूजहिरे शौ १८, ३, ४६†^१.

अनु-हाय तै ३, २, २, ३; ७, १, १,
२१; † मै २, ५, ६; † काठ ११,
४; २३, ४; शौ ५, १८, ९; पै ९,
१८, २.

† अनु ✓ हूच्छ, अनुहूर्च्छन्ति मै १,
१०, ७; काठ ३६, १.

अनु ✓ हे, > ड, ह, † अनु^६... हुडे
क्र ११, ३०, ९ (८, ६९, १८);
शौ २, ९४; जै ३, ३, ९; शौ

२०, २६, ३; अनुह्वयामसि
शौ ५, ३०, १७; ८, १, १५०;
पै ९, १४, ७, अनुह्वय क्र ५,
५३, १६.

अनु^७... अह्वत पै १९, १०,
१०†.

अनु^८... जोहवीतु शौ ६, ७३,
३†.

अनु-हव^९ - वम् शौ १८, ८, ४; पै
२०, ४६, १.

अनु-हूत - तः शौ ५, ३०, ७, पै
९, १३, ७.

अनूक^{१०} - कम् शौ ४, १४, ८; पै
१६, ९९, २; - कात् शौ ९, १३,
२१; पै १६, ७५, ११.

अनूक्य^{११} - क्यम् शौ ९, ६, १;
पै १६, ५३, १६; १११, १;
- † क्यात् क्र १०, १६३, २;
शौ २, ३१, २; २०, ९६,

१८; पै ४, ७, २; ९, ३, १०
- क्ये शौ ११, ३, ९; पै १६,
१४७, ५.

आनूक^{१२} - कम् क्र ५, ३३, ९.

अनू-काश - अनु ✓ काश् द.

अनूकृत - अनु ✓ वच् द.

अनू(नु ✓ उ)श् > † अनू(नु-उ)

क्षमाण^{१३} - गाः क्र ६, ६६, ४.

अनूचान - अनूच्य, १ अनूच्य-
अनूच्यमान - अनु ✓ वच् द.

अनूचीन - २ अनूच्य - अन्व-
(नु ✓ अ)च् द.

† अनूचिच्छ (नु-उद् ✓ थि), अनुद्-
अयत मै २, २, ८; काठ १०,
१०.

? अनूच्यायनी^{१४} पै २०, १८, ९.

? अनूजहिरे अनु ✓ हा(गौ) द.

† अनू(नु-उद्)जू ✓ जि, अनुद्चय
मै ४, ३, २; काठ १२, ७†.

^१) गस. पचादि-अजन्ते याथादि-स्वरः (पा ६, १, १४४)।
उक्ते च प्र. वर्णविकाराश्च अन्यद् यद् अयुत्पत्तिकं वैशेष्यं
भवति तद् घन- इत्यत्र द.। पामे. अनुकरणे शौ १२,
२, २ द.।

^२) सपा. क्र १०, १५, ८ अनूहिरं इति पामे.।
मन्त्रस्य पूर्वार्धे पादद्वयम् क्र. त्रेष्टुभं भवति।
तदेव शौ. जागतं श्रूयते। तेन शौ. प्रतिपादमेकम-
क्षरमधिकं भवति। एस्थि. जकार-मध्यस्तेन शौ. मूलतः
प्रामाण्यं भजद् एतत् परम् (अनु ✓ ह >) अनुजहिरे
इति सति पाठे (हि >) हि इत्यस्मिन्तंशे विकृतमिति
संभाव्यते (तु. सा.; पैतु. शंपा.)। गत्यंशे दीर्घस्य
प्रामाण्यं तु संदिग्धं भवति मूको. उभयथोपलब्धेः।

^३) सपा. काठ १३, २ अभिहाय इति पामे.।

^४) पामे. अनुमुद्य तै ६, १, ३, ६ द.।

^५) सपा. पै १६, २, ५ निह्वयामसि इति पामे.।

^६) सपा. परस्परं पामे.।

^७) गस. मावे अप्र. प्र. उसं. (पा ३, ३, ७२)। याथादि-
स्वरः।

^८) = पृष्ठवंशाऽस्थि-। व्यु. ? सख. कृतं तु. टि. प्रतीक-
यतु GW. MW. < अनु ✓ अच् इति आहनुस्तत्र स्वरो
दुर्घटः (तु. पा ६, १, २२२)। यद् अपि सा. उप.
< ✓ उच् (समवाये) इतिमात्रं ततो विशिष्टमाह (तु.
प्रतीक- [शौ २, ३३, २]), तत्रापि पूर्ववच्चोद्यम् (तु. पा ६,
२, १३९)।

^९) स्वार्थे यत् प्र. उसं. (पा ५, ४, २५)। तित्-
स्वरितः। पं. स्थाने द्वि. सुश्रवतरा स्यात् (तु. दोष-
ण्यम् इत्युत्तरार्धे)। यतु सा. अनु ✓ उच् (समवाये) +
ण्यत् प्र. इत्याह (तु. शौ २, ३३, २ च) तत्र लघूधगुणा-
ऽभावो दुर्घटः (पा ७, ३, ८६)।

^{१०}) तस्येदमित्यर्थे अण् प्र. (पा ४, ३, १२०)। तत्स्वरः।
वा. किति. इति BW. यदाह, तच्चिन्त्यम्। प्रकरण-
तोऽस्य विप. असतः नाप. च सतस्तथात्वावृत्तेः (तु. सा.
वा. एव नार्थे ?)।

^{११}) विप. (महतः)। गस. शानजन्तम् (तु. PW. GW.;
पैतु. स्क. वं. सा. अनुः गत्यभाव इति)।

^{१२}) ? अनूच्यायनीं प्रतिसरां > अनुच्यायिनीं प्रति-
साराम् इति शोचः (तु. मूको.)।

अनू(न-ऊ)ति^१ - तो^२ ऋ ६, २९,
६.

अनूत्था(नु-उद्/स्था), अनु... उत्ति-
ष्ठतु खि ६, १, २; अनूदतिष्ठन्
मै ४, ८, ५.

अनूत्स्थाय तै ३, ४, १०,
३; ६, २, ५, ५; मै १, ९, ८;
काठ ९, १५; २२, ११; क
३५, ५.

अनू(नु-उद्)त्/स्त्वज्, अनु-
त्त्वजति^३ मै ३, २, ७; काठ
२०, ८; क ३१, १०; अनूत्स्-
जन्ति^४ मै ३, २, ४; अनूत्स्जत्
काठ १३, ३.

अनू(नु-उ)दक्^५ - कम् मै ३,
१०, ७.

अनू(नु-उ)द्/अय् > अनूद(द-अ)
य्य काठ २४, ४; क ३७, ५.

अनू(नु-उ)द्/इ, अनुदयाथ मै
३, ७, १.

अनूदेति काठ ८, ५; क ७, १;
अनूद्यन्ति मै १, १०, १८; ३,
७, १^२; काठ ३६, १३; अनु-
देत् मै १, ६, १२^३; २, ५, ३^४; काठ
१३, ३^५.

अनूद्-यत् - यन्तम् काठ १३,
४^६.

अनूदे(नु-उद्-आ/इ)

अनूदेत्य काठ २२, ११; क ३५, ५.

अनू(नु-उ)द्/द्, अनूद्दवन्ति
काठ ८, ११; क ७, ८; अनूद्द-
वेत् काठ ६, ६^१.

अनूद्-द्वत्य काठ ६, ४^२; ९, १६^३;
१०, ५; २१^४, ८; १०.

अनू(नु-उ)द्/(>)>धृ

अनूद्-धृत्य^५ - त्यः तै २, २,
४, ७.

अनू(न-ऊ)धस्^१ - धाः ऋ १०,
११५, १; कौ १, ६४; जै १, ७, २.

अनू(न-ऊ)न, ना^२ - नः खि २,

१०, २; शौ ७, ८६, ३; पै
११, १, ८; -नम् ऋ १, १४६,
१; २, १०, ६; ४, २, १९;
६, १७, ४; खि ३, ७, ५^३;
मै ४, १३, ४^४; काठ १६,
२१^५; शौ ७, ८६, ३; १२, ३,
४८; पै १७, ४०, ७; -नस्य
ऋ ८, ५५, ५^६; -ना ऋ ७, २७,
४; -नाः ऋ ३, १, ५, ८, १६, ४;
-नेन ऋ ४, ५, १.

अनून्-वर्चस्^१ - र्चाः ऋ १०,
१४०, २; मा १२, १०७; का
१३, ७, ६; तै ४, २, ७, ३; मै २,
७, १४; काठ १६, १४; क २५,
५; कौ २, ११६७.

अनू(नु/उ)न्द, अनून्दन्^२ काठ
२७, ५; क ४२, ५.

अनूप^३ - पाः ऋ १०, २७, २३;
-पे ऋ ९, १०७, ९; कौ २,
३४८; जै ३, २९, ५.

^१) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्. ।

^२) स१ द्र. (वैतु. सा तृ१ इति ; G.W. प्रभ. च१ इति
[कथं वत रक्षाया अभावमप्युद्दिश्य देयतायाः सुहृद्वत् काम्ये-
तेति त्वत्राऽवर्चिः प्रष्टव्याः स्युः]) । सा. व्यु. ? (तु.
सत्य. टि. ऊती) ।

^३) पाभे. अनु तै ५, २, ९, ५ द्र. ।

^४) पाभे. अनु तै ५, २, ५, ४ द्र. ।

^५) उदकस्य समीपे इति कृत्वा समयाऽर्थे अस. (पा २,
१, १५ [तु. सपा. तै ६, ४, १, ५ शुष्कस्य वार्द्धस्य च
संज्ञौ इति]) । अन्तोदात्तः ।

^६) सपा. काठ ८, १० क ७, ६ अन्वागच्छत् इति
पाभे. । ^७) पाभे. अनु तै २, १, ४, ५ द्र. ।

^८) पाभे. अनु तै २, १, ५, १ द्र. ।

^९) पाभे. अनुदवेत् मै १, ८, ७ क ४, ५ द्र. ।

^{१०}) O.W.B.K.M २६, १२६] "नुद्" इति शोधितः पाठ
इति । पाभे. अनुद्वत्य तै ५, ४, ५, ५ प्रभ. द्र. ।

^{११}) गस. क्यचन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^{१२}) विप. [(ऊचोवर्जिता-] यावापृथिवीरूपा-वा अरणीरूपा-
वैप१-३४

वा) मातृ-] । बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२ [तु. वै. सा.
Gri.]) । पाप्र. अनङादेशाभावः उस्. । उप. ऊधस्- (तु.
अध्वधस्- [काष्ठा ४, ८, ३, ११]) । सकारान्तमस्वीरनेतद्
भवति (तु. पावा ५, ४, १३१) एतदभ्युपायेऽपि यत् सा.
लोकशब्दयोजनेन यावापृथिव्योरस्त्रीत्वं सिषाधायपति,
तन्मन्दम् । पूर्वार्धे तयोर्मातृत्वेनोपचारस्य तेन स्वयम-
भ्युपेतत्वात् ।

^{१३}) सपा. °नम् <>° नस्य इति पाभे. ।

^{१४}) विप. (अग्नि-) । बस. पृप. प्रकृतिस्वरम् । यद्वा
तस. नञ्-स्वरः । उप. ऊन-वर्चस्- इति बस. द्र. ।

^{१५}) सपा. मै ४, ६, १ अभ्यधावन् इति पाभे. ।

^{१६}) =आदित्यं, पर्जन्यं, वायु- । तस. उप. <अनु
✓वप् इति या [२, २२] प्रभ. (तु. SBY १५७) इति च;
जलप्रधान-निम्नदेश-, जलाशय- । बस. इति च ।
पाप्र. अनु-ऊ (<२अ) ए- [तु. या. प्रभ.] + अः
प्र. (समासान्तः) इत्येवं व्याकृतौ सत्याम् उप. आदि-
विकारः (पा ५, ४, ७४; ६, ३, ९८) । प्र. स्वरः ।
यत्तु सूत्रे ऊद् इत्यस्य स्थाने उद् इत्यनेनापि पठितेन

अनु(प्य>)प्या- -प्याः काठ
२, १०; क १, १३; शौ १, ६,
४०; १२, २, ३; पै ८, ८, ८.

॥ अनु(नु-उ)प/जीव्, अनुपजीव-
न्ति मै ३, १०, ४.

॥ अनु(नु-उ)प/धा, अनुप-
दधाति काठ २१, ४; अनुप-
दध्यात् तै ५, २, ७, २; क
३१, १९.

अनुपधीयन्ते मै ३, २, ९१.

॥ अनुपनमति° मै ४, २, ९.

॥ अनु(नु-उ)प/स्था>तिष्ठ,

अनुपतिष्ठन्ते° मै ३, २, ३;
१, २; काठ ६, २; २२, ८; क
४, १; अनुपतिष्ठन्ते° मै ३, २, ७;
७, ७; ४, ७, ९.

? अनुपास्ते° पै १६, २१, १०.

॥ अनुपे(नु-उप/इ), अनुपयन्ति°
तै १, ७, ५, ४.

अनूराध- अनु/राध् द.

अनू-रोह- अनु/रुह् द.

अनु(नु-ऊ)र्ध्व->अनूर्ध्व-भास्-

-भासः क ५, ७७, ४.

॥ अनु(नु-ऊ)र्ध्वभासुक्- -कम् तै
२, ६, ५, ३.

॥ अनु(नु-ऊ)र्मि- -र्मि क ८, २४,
२२; शौ २०, ६६, १.

अनू-वृज्- अनु/वृज् द.

अनू-वृत्- अनु/वृत् द.

॥ अनु(नु-ऊ)परिह- -रिहः मै
१, ६, ३.

॥ अनु(नु-ऊ)क्षर, रा- -रः क १,
४१, ४; २, २७, ६; -रा

सता पूर्वसवर्णदीर्घत्वेनाऽभीष्टरूपसिद्धिप्रस्तावे प्रत्युप-
स्थाप्यमानेऽवग्रहदोषः पाम. अचोदि, तद् यावदु-
पलब्धि पपा. अवग्रहस्यैवानुपलम्भाद् उप. ह्रस्वदीर्घा-
न्यतरादित्वस्य विनिर्णेतुं दुःशकत्वात् तद्विषयस्यो-
ट्टङ्कनस्य नितरामनवसरत्वाद् भग्नमितिकत्वं द. ।
पामउ. च दीर्घोच्चारणस्याऽस्यावश्यकत्वाभावाऽव-
ग्रहाभावे हेतुत्वमिव प्रदर्श्यमानमपि नादरणीयम् ।
यथाकामह्रस्वदीर्घान्यतरोच्चारणसद्भावस्याभीष्टमाणस्य
सतो नितान्ताऽवग्रहामात्रं प्रति कारणतानुपपत्तेरिति
यावत् । वस्तुतस्त्वत्र नैयाकरणे प्रकरणे पूर्वसवर्णदीर्घा-
त्तिकैव मौलिकी शान्दी प्रवृत्तिः । तन्मूलश्चाप्यव-
ग्रहाभावः । पूर्वोत्तरयोश्च पूर्वोर्णयोः स्थान एकस्य समानस्य
सत आदेशस्य विभागानर्हत्वात् । एवं च अनूप-
अभीर्प- , द्वीप- , नोर्प- , प्रतीर्प- इत्ये-
तान्येव प्राति. मौलिकानि सन्तीतरेषां सजातीयनिष्पत्तीनां
वृत्तिसामान्योपजनितप्रवृत्तीनां सताम् अन्तरीर- , समीप-
प्रवृ. आदर्शस्थानीयानि द. । अनूप- इत्यस्माच्च
च देशात्मकवृत्तिविशेषवतः सतो विवेककरणीव अन्वीप-
इत्यस्य साम्यप्रवृत्तितो द्वितीयवर्गानुपातिनी प्रवृत्तिः द. ।
इह च सर्वत्र उप. विषये २अप- इति स्याद्/भाप्
इति चेत्यस्य विनिर्णयः २अप- इत्येतत्-प्रसङ्गेन यद. ।
अन्ततः, अन्तर् इत्यादिविषयोपनिबन्धः अन्ववर्ण-
निपातेभ्योऽपः पूर्वसवर्णदीर्घः, समन्तभ्यामीप्, अनो-
रदेशे इत्याकारकः स्याद् इति विमृशां विमर्शां कल्पताम्
(तु. पा ६, ३, १७, १८) ।

१) विप. (जलाढ्यदेशे भवा-] २अप-) । तात्रभबिको
पप्र प्र. (पा ४, ४, ११०) । तित्स्वरः ।

१) =सपा. माश्रौ ६, १, ५, २२ । तैआ ६, ४, १ अनूक्याः
इति पाभे. ।

१) पाठः? । स्वरोऽलक्षणो योगश्च विपरीतार्थकरः ।
अ-सू (सु-उ)पनमति इत्याकारकः शोधः विचारकोटौ द. ।

१) वैतु. सपा. तै ५, ७, ९, २ अनु टि. । यदनु तत्रासौ
नि. कप्र. इष्टो भवति गतिश्च नेष्ट इति ।

१) पाभे. अनुवस्ते शौ ११, ६, १० द. । (अ)नूपस्ते
इति पै. सूको. ज्ञापयति यथा मूलतस्तत्रापि
शौ. अभिन्नैव सती ध्रुतिः प्रामादिकम् (अनूवस्ते-
>°नूपस्ते>) °नूप इत्याकारं वर्णविकारमुपगतेति ।
एस्थि. सुपा. चिन्त्यकोटिप्रनुप्रविष्टः सच् शोधार्हः
स्यान्न तु वास्तविकस्य कस्यचित् पाभे. सूचक इति ।

१) वैतु. सपा. तै १, ७, ५, ३ अनु टि. यत्रासौ नि. कप्र. ।

१) विप. > नाप. ([अनुच्छित्ततेजस्क-] शशु-
[तु. वै.]) । पदविभागस्य-सर्व. च कृते तु. टि.
अजात-शशु- । यतु सा. उर्ध्व-भास्- इत्यस्य उप.
अग्निपरत्वमपि विकल्पयति, तच्चिन्त्यम् । नन्पूर्वत्वे बस.
अन्तोदात्तत्वप्रसङ्गात् (पा ६, २, १७२) ।

१) तु. टि. अनु-नमंभावुक- ।

१) विप. (इन्द्र-) । उप. विप. = हिंस्य- इति सा.,
हिंसक- इति वै., =चल- इति GW. OBN., = अवक
इति NW. । १) तस. नम-स्वरः ।

१) विप. (पशु-) । उप. ऊव- + √रि (=लि)इ +
क्विप् प्र. ।

१) विप. (पन्था-, पृथिवी-) । बस. अन्तोदात्तः । उप.
=कण्टक- । √कृप् + कसरन् प्र. (पाउ ३, ७५) ।
नित्स्वरः ।

क्र १, २२, १५; मा ३५,
२१; ३६, १३; का ३५, ४,
२०; ३६, १, १३; मै ४, १२,
२; काठ ३८, १३; शौ १८,
२, १९; -रा: क्र १०, ८५, २३;
शौ १४, १, ३४; पै १८, ४, ३.
अनु(न-क्र)च^a - नृच: क्र १०,
१०५, ८.

अनु(न-क्र)च^a - चम् मै ३, ३,
५; काठ २१, ५; क ३१, १०.
[च- एक^०].

अनु(न-क्र)च्छ(त>)न्ती- न्ती: पै
१, ३६, १-३.

अनु(न-क्र)जु^a - जो: क्र ४, ३,
१३.

अनु(न-क्र)ण^a - ण: मा १९, ११;
का २१, १, १०; तै ३, ३,
८, २; ४१; द, ३, १०, ५१;
मै ३, ७, ८१; ४, १४, १७;
काठ १३, २; २६, २; क ४०,
५१; शौ ६, ११७, १; २; पै
१६, ४९, १०; १९, ३९, १२;
-णम् पै १६, ५०, १; ८; -णा:
मै १, १०, २०१; काठ ३६,
१४१; शौ ६, ११७, ३; पै
१६, ५०, २; -णन काठ १३,
३१.

अनु(न-क्र)त, ता^a - तम् क्र

१, २३, [२२ (२३)]; १०, ९,
८ (९); १०५, ५; १३९,
२; १५२, ३; ७, २८, ४; ८,
६२, १२; १०, १०, ४; १२४,
५; तं मा ६, १७; तं का ६, ५,
५; तै २, ४, १, २; ५, ५,
१; ६; तामै १, ९, ३, १०, ११;
२, १, ४, ४, २, ४, ७, ५,
१४, १७; ६; काठ ६, ७;
८, ७; ९, ११; १०, ७; १२, ५;
११; १४, ५, २३, १; ६;
२७, ४; ७; ८; ३४, ११;
३६, ५; ३७, १; काठ ४, ६;
७, ४; ३५, ७; ४२, ४;
शौ १, १०, ३; २, १५, ५; ४,
९, ७; १६, ६; ६, ६१, २; ३;
७, ९४, ३; ९, १५, २३;
१०, २, १४; ५, २२; १२, ३,
५२; १८, १, ४; १९, ४४,
८; पै १, ९, ३; ३३, ३; २, २६,
१; ५, ३२, १; ३६, ४; ५; ८;
६, ५, १२; ८, ३, १३; ९,
२२, ४; १२; १६; २३; १५, ३,
८; १६, ६०, ८; ६९, १२;
१३०, १; १७, ४१, २; १९,
१४, ८; २१, ४; २०, १५,
४; -तस्य क्र ५, १२, ४;
७, ६०, ५; ६५, ३; ८६,

६; १०, ६७, ४; १००, ७; मै
३, ७, ३१; शौ २०, ९१,
४; -ता क्र २, २४, ६; ७;
६१, ५; ८४, ४; पै १९, २१,
७; -ता: पै २, ५५, ३; ४;
-तात् मा १, ५; का १, ३, १;
तामै १, १०, १२; २, ४, २;
काठ १२, ११; ३६, ६; पै
७, ८, ८; -तं तानि क्र १,
१५२, १; २, ३५, ६; मै ४,
१४, १०; -ते मा १९, ७७;
का २१, ५, ४; मै ३, ११, ६;
काठ ११, ३; ३८, १; -तेन
क्र १०, ८७, ११; तामै १, ९,
३; ११, ५; २, ४, २; काठ ९,
११; १२, ११; १४, ५; शौ
६, ७१, ३; ७, ७३, २; ८, ३,
११; पै २, २८, २; ५, ३२, ६;
१६, ७, १; १९, २७, २;
-तं तैभि: क्र ७, १०४, ८; शौ
८, ४, ८; पै १६, ९, ८. [त-
सत्य^०].

अनुत-देव¹ - व: क्र ७, १०४,
१४; शौ ८, ४, १४; पै १६,
१०, ४.

अनुत-द्विष² - द्विष: क्र ७, ६६,
१३.

अनुत-पशु¹ - शू मै १, १०, १२;

^a) तस. नञ्-स्वर: ।

^b) समासान्ताभाव: उस्सं. (वैतु. नाउ.) ।

^c) वस. समासान्त: अ: प्र. (पा ५, ४, ७४ [वैतु. नापू.]) ।
तत्सरेणान्तोदात्त: ।

^d) वस. अन्तोदात्त: ।

^e) अनुण: इति पाठ: ? यनि. शोध: (तु. तै ३,
३, ८, २) ।

^f) एकतरत्र पाठ: ? अनुण: इति शोध: (तु. सस्थ.
दि. ? अदीप) ।

^g) विप. (वचस्- प्रभु.), भाप. (असत्य-) ।

^h) सपा. तै ६, ४, ८, १ क्रूरम् इति पाठे ।

ⁱ) अनुतं वृद्धन्तम् > सपा. आश्रौ १, ३, २४ आश्रौ १,
६, ३ आपश्रौ २४, १२, ७ पाकम् इति पाठे ।

^j) विप. (अस्यद्-) । वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
२, १) ।

^k) उस्सं. विवबन्ते कृत्-स्वर: प्रकृत्या (पा ३, २, ६१; ६,
२, १३९) ।

^l) तस. मध्यमपदलोप: सात्व. च (तु. अनुतेष्टका-
माश ६, २, १, ३८) ।

काठ ३६, ६ ^१ .	११; १२.	११, ३; काठ ९, १८; -घा: क्र ६, १९, ४.
अनुत-वाच्- -वाक् काठ ४, १६,	? अनेक: पै २०, ३९, १.	? अ-नेद्य: ¹ क १, १६५, १२.
शौ ४, १६, ७; पै ५, ३२, ८.	? अनेकवत्- -वन्तम् काठ २१, १३६.	अने(न-ए)नस् ² -न: ² क्र ६,
अनुत-वादिनी- -नम् पै ९, १९, २.	¶ अने(न-ए)कादशि(न>)नी-	६६, ७; -नसम् तै १, ८, ५,
¶ अनुतवादिनी- -नी मै ४,	-नीम् ³ काठ २२, ७; क ३५ १.	३; -ना: क्र १, १२९, ५;
५, १.	? अनेकाम् ⁴ पै ६, २, ६१.	७, २८, ४; ८६, ४; मै ३, १०,
२ अनु(न-श्च)तु ⁵ -ता: क्र ४, ५, ५.	अने(न-ए)जत् ⁶ -जत् मा ४०, ४;	११.
अनु(न-श्च)तुपा ⁷ -पा: क्र ३,	का ४०, १, ४.	अने(न-ए)वम्-उत्सृष्ट ⁸ -द्यौ
५३, ८.	? अने(न-ए)जित ⁹ -त्त: पै ९, ६,	काठ १३, ३.
? अनुतभि: क्रम्यम् ¹⁰ मै ३ ६, ७.	१२.	? अने(न-ए)वा ¹¹ शौ १६, ७, ४.
¶ अनु(न-श्च)त्विज् ¹² -त्विजे काठ	† अ-नेद्य ¹³ -०द्य क्र ८८, ३७, १-	† अने(न-ए)हस् ¹⁴ -ह: क्र १,
२८, ५ ^१ ; क ४४, ५ ^१ .	६; -घ: क्र १, ८७, ४ (२,	१८५, ३; ६, ५०, ३; ८, १८,
अ-नृष्ण ¹⁵ -ष्णम् पै १९, ५०, १०;	२३, ११) ५; ६१, १३; मै ४,	

१) उस. ताच्छीलिके क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या उप. दीर्घश्च (पावा ३, १, १७८; पा ६, २, १३९) । यद्वा अन्-श्चत-वाच्-इति नञि पूष. वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । अस्मिन् कल्पे उप. तस. मध्यमपदलोपः (तु. नाप. टि.) ।

२) विप. । वस. अन्तोदात्तः । वाक्यान्वये द्वि१ सत् क्रिवि. ।

३) विप. (मघवन्-) । ४) तस. नञ्-स्वरः ।

५) पाठः? अनुतु, निष्क्रम्यम् (दीक्षितेन दीक्षित-विमितात् न) इति शोधः । ६) तस. ।

७) पाठः [तु. BC.] ? अनीकवन्तम् इति शोधः (तु. खि ४, १४, १ आश्रौ २, १८, ३ च) ।

८) अनेकादशिनीं कुर्यात् > सपा. तै ५, ५, ७, १ एकादशिनीं नु मितुयात् इति पाभे. (तु. सपा. मै ३, ४, ८) ।

९) °मिदेकाम् (> °मदे° > °मने°) इत्याकारो विकारः मूको. प्रत्येतव्यः (तु. पाभे.) । अन्यथा-ऽनभीष्टार्थ-प्रतीतिकरत्वे मर्षितेऽप्यवरतो रूपं द्वित्ववद्-बहुत्ववद्वा स्यान् त्वेकत्ववदिति दिक् । एस्थि. शोधः सावसरः द्र. । सपा. क्र १०, ५, ६ एकामिद् इति, शौ ५, १, ६ इदेकाम् इति च पाभे. ।

१०) पाठः (तु. मूको., २. °जातः इति)? अने (न-ए) जत्- (विप. [क्रिमि-]) > जत् इति शोधः (तु. BKA, Renou l' vāk ५, ७६.) ।

११) विप. (इन्द्र-, जरित्-) । उप. < √ नेद् (कुत्सायाम्) ।

१) विप. (श्वस्-) । उप. नेद्यस्- = निन्दनीय- इति (तु. वें. सा. ; वैतु. सा. [पक्षे], HLR. < नदीयस्- इति ; ORN. [मरुतां गण-] इति ; GW. °घा: [मरुतः] इति शोधः MVH. °घम् इति शोधश्च) । GG. अ-नेदी-> [द्वि३] °घ: [इषः] इति ।

२) विप. (अस्मद्-, इन्द्र-, वरुण-) । वस. अन्तोदात्तः ।

३) विप. (मरुतां याम-) । वा. इदं रूपम् प्र१ < अने (न-ए)न- इति, उप. च पुन- इति पुनस्- इत्येतत्-सजन्मेतीवामिप्रेति GBV. (तु. NW.; यत्तु तत्र सा. अप्ये-वमिप्रेतीति सम्प्रेति, तदसत् । यनि. द्वि१ क्रिवि. चेत्येवमेव तस्यामिप्रेतत्वात् । यदपि PW. GW. MW. चेह उप. पुन- (=पुत-हृदिण-) इत्यनुपदं श्रूयमाणस्य अनश्च- इत्यस्य संस्कारसाम्यादास्थितं तदपि चिन्त्यम् । अनश्च- प्रभृ. पदानामन्वयान्तरस्य प्राकरणिकतरत्वात् (तु. सा.) ।

४) तस. > तस. ।

५) पपा. अनेव इति ह्रस्वान्तं रूपं भवति । तच्चिन्त्यम् । एवम् इत्येवन्-पर्यायभूतस्य दीर्घान्तस्य तु१ सतः क्रिवि. संगततरत्वप्रतीतिः (तु. सस्थ. एव. वा) ।

६) विप. (अप्रतिम-, अप्रतिद्वत-, अहिंसित-) इष्टा-, द्यावापृथिवी-, पथिन्- प्रभृ.; भाप. (निरा-पति-, पाप-राहित्य- [श्र ६, ५०, ३; ८, ३१, १२; ६७, १२]) । वस. अन्तोदात्तः उप. < √ हृन् > एह इति पाठ [४, २१८], < √ ईह (इच्छायाम्) इति PW. GW. प्रभृ. ।

२१; २१, १२; ६७, १२;
-हसः ऋ ३, ५१, ३५, ६५,
५; ८, ४७, १-१८; ८, ८(५,
६७, ४); १८, ५; ४५, ११; १०,
६१, २२; मै ४, १२, ३;
-हसम् ऋ १, ४०, ८४; ३, ९,
१ (५, ३४, ७; ८, १०३, ५; ९,
६६, ७); ६, ६, ५१, १६; ८,
६९, १६; ८, २२, २; ४९,
४१; ५०, ४; १०, ६३, १०;
खि ३, १, ४; २, ४; सा ४, २९;
२१, ६; का ४, ९, ६; २३, १,
६; तै १, २, ९, १; ५, ११, ५;
मै १, २, ५; ४, १०, १; काठ
२, ३; ६; क १, १९; कौ १,
६२; जै १, ६, ८; शौ ७, ७, १;
२०, ९२, १३; पै २०, १, ९;
-हसा ऋ १, १२९, ९; ६, ७५,
१०; मा २९, ४७; तै ४, ६, ४;
काठ ४६, १; पै ४, २४, ७; १५,
१०, १०.

?अनेहा ऋ १०, ६१, १२^b; शौ ६,
८४, ३०.

?अनोहितास् पै १७, १२, ५.

अन्त, न्ता^a -न्तः ऋ १, ५४,
१; १६४, ३५^०; ६, २९, ५;
१०, १११, ८; मा १७, २; २३,
६२^१; का १८, १, ३; २५,
१०, १०^१; णै ४, ४, ११, ४;
७, २, ७, २; ८, ५; ३, १, ४;
णमै १, ९, ७; १०, १८^२; २,
२, ९^३; ८, १४; ३, ६, १^४; ४, ३,
१; ४, ३^५; ६, ६; णकाठ ११,
४; १२, ४; १७, १०; १९, ९;
२६, १; ३०, ३; ३२, ३; ३६,
१२^६; णक २६, ९; ४०, ४;
४६, ६; शौ ९, १५, १४^७;
पै १६, ६९, ४^८; -न्तम् ऋ
१, ३३, १०; ३७, ६४; ५२,
१४; ८१००, १५; १६७, ९;
१६४, ३४; १७९, २; ५, १५
५; ६, ४३, २; ७, २१, ६;
९९, २; ८, ४६, ११; १०, ५४,
३; ११४, १०; मा २३, ६१^९;
का २५, १०, ९^१; णै २, ४,
११, २^२; ३; ७, २, ७, ३; ३;

८, ६; ४, १५, १^३; १८, २^४;
५^५; ८, १^५; २; णमै १, ६,
१३; ९, ७; १०, १६; १९; २,
२, ९^१; १३; ४, ४^२; ५; ३, ६,
६; ४, ४, ३; ५^३; ६, १; ७, ७;
८, १०^४; णकाठ १०, ८^४;
९; ११, ४^५; १२, ४^५; २६, १;
२७, १; २९, ४; ६^६; ३०, २;
३^६; ५; ३६, १०; १३^७; ४४,
४; ७^८; १^९; णक ४०, ४;
४२, १; ४४, १; ४५, ५; ७^९;
४६, ५; ६^{१०}; जै २, २, ४^{१०};
शौ ९, १५, १३^१; १०, ७,
४२; १२, ३, ३४; १५, ७, १;
पै १६, ६९, ३^१; १७, ३९,
५; -न्ता ऋ ४, १, ११;
-न्ताः ऋ ७, ६७, २; ८३,
३; १०, ८२, १; मा १७, २५;
का १८, ३, १; तै ४, ६, २,
४; मै २, १०, ३; काठ १८,
२; क २८, २; शौ १, १७,
३^१; १४, २, ५१; पै १८, १, १
१०; १९, ४, १३; -न्ताम् ऋ

^a) अनेहसु (क्रि.वि.), त्वम् इति द्विपदः शोध इति मतम् ।

^b) कार्त्तः इत्येतदन्वितं सत् प्र३ द. वैतु. सा.
प्र१ (इन्द्रः) इति । उभयथापि पपा. विसर्गान्त-
त्वाऽभावः समानं दुर्घटः । प्र३ इति पक्षे ? *अने
(न.ए.)ह- > -हाः इति वा स्यात्, अनेहस्- > (मौलिके
संपा.) *अनेहासः > (उत्तरे संपा.) *अनेहा (=अन्त्या-
धिकाक्षरच्युतिः) > (उत्तरतरे संपा.) *अनेहा इति वा
(वैतु. GW. L ५५१ b, ५५९ b अनेहसः > *अनेह
सः > अनेहाः इति)] ।

^c) निर्मति- इत्यस्य विप. इति प्र१ सद् < *अने
(ह >) हा < अनेहाः (विसर्गच्युतौ) इति वा
< अनेहस्- इति वा (तु. NW. टि. अनेन इति) ।
सपा. पै १९, ५, १३ विश्ववारे इति पाठे ।

^d) नाप. (पर्यवसानं, सीमन्तं, पर्यन्तभागं, संख्या-
विशेष- [मा १७, २ प्र५.]), भाप. (समीपं, अन्तिक-

[ऋ १, ३०, २१ प्र५.]) । व्यु. ? ✓अम् (गतौ) + तन् प्र.
निस्वरश्च (पाउ३, ८६) । या [४, २५] प्र५. < ✓अन्
इति । यत्वेतत् प्राति. < ✓अन् इति MW. आद ।
तन्न । तदपेक्षया नाधा. असावित्यस्य मतस्य तत्त्वस्य
नेदीयस्त्वप्रतीतिः (तु. GW. NW. WW [१, ६७ उ३.])
यतो मूलतः ✓अन् (यद्.) इति प्रत्ययशतया त इति
च प्रत्ययांशतया निर्धार्येनोपतिष्ठेयाताम् ।

^e) संपा. *न्तः (माश १३, ५, २, २१ आश्रौ १०, ९, ३
प्र५. च) < > *न्तम् इति पाठे ।

^f) *न्तः इति पाठः ? स्वरः शोधपेक्षः ।

^g) =वस्त्रं-सन्धिं, सीमन्तं-इति ORN. ।

^h) अन्तम् आः इति पाठः ? अन्तमाः इति शोधः
(तु. ऋ ६, ५२, १४ कौ ३, ३, ९) ।

ⁱ) विप. : [अन्तिमा-] नाडी- इति (तु. पै १९, ४,
१३; सा. ; वैतु. W. अन्त्याः इति पाठः श्रेयाच् इति) ।

१, ३०, २१; ३, ६१, ४; १०,
८९, ११; तै ७, २, ७, ३१;
॥काठ ११, ४; ३०, ३;
क ४६, ६१; कौ १, ७१^१;
जै १, ७, ९^१; शौ १८, ३,
६५^१; -न्तान् क्र १, ९२,
११; ४, ५०, १; ५, ४७, ४;
५९, ७; ६, ६२, १; ७, ४५,
२; ६९, ३; ८, २५, १८; १०,
८, १^१; २०, ४; ८९, १; १०८,
५; १^१ मै ४, १२, ५; १४, १०;
॥काठ ९, १९; ११, १३; २५,
६; १^१ क ३९, ३; शौ १४, १,
४५^१; २०, ८८, १^१; पै १५,
५, ६^१; १६, १०३, ६; १५०,
६; १८, ५, २^१; -न्ताय मा
३०, १९; का ३४, ४, १; तै
७, २, २०, १; काठ ४२,
१०; -न्ते क्र ४, १६, २;
१०, ३४, ११; ॥तै १, ७, ६,
४; ६, १, ९, ३^१; ७, १, ६, ६;
५, ८, १^१; ॥मै १, ९, ७; २,
२, ९^१; ३, ९, २; ४, २, १;
४, २; ६, २; ॥काठ ७, ११;
१०, ८; ११, १०; २४, २^१;
२६, ३; २७, ४; ३९, ६; ॥क

३७, ३; ४२, ४; शौ २०,
७७, २^१; पै १९, २५, १;
-न्तेन ॥मै २, २, ९^१; ४, ४,
३; -१न्तेभ्यः क्र १, ४९, ३;
८, ८८, ५^१, काठ १६, १३^१;
क २५, ४^१; कौ १, ३६७;
जै १, ३८, ८; -न्तेषु क्र ७,
७९, २; तै ५, ७, १०, ३१;
काठ ३७, १६१; -१न्तौ क्र
५, ४७, ३; खि ३, २२, ६;
मा १७, ६०; का १८, ५, ११;
तै ४, ६, ३, ४; मै १, १०,
१४ ॥; २, १०, ५; ३, ६,
११^१; ४, ३, १^१॥; काठ १८,
३; ॥१९, ९; ॥२२, १३;
॥२८, १; ३६, ८; क २८, ३;
४४, ११; ॥शौ ६, ८९, ३; १३,
२, ६; १३; पै २, ३५, ५६;
३, १५, ६६; १६, १०३, ७,
१८, २०, १०; २१, ७.
[न्त- अति°, अन्°, आ°,
आदित्य°, १इडा°, १इमं° उप°,
तीव्र°, त्रिष्टुभ्°, दूरे°, बहुल°,
भस्मन्°, भिन्न्°, मण्डल°,
यज्ञ°, १ विष्ट°, २ वेद°, वेदि°,
१संहिता°, समा°, सूक्त°].

॥अन्त-ग(त >) ता- -ता: तै
१, ५, ९, १.

॥अन्त-तुसः (:) तै १, ७, ४, ४;
२, २, ७, ५; ५, ४, ३, ३;
१०, २; ७, १०, ३, मै ११०,
५^१; ३, १, १^१; ४, २; ८, ५^१; ४,
३, ८; ८, ३^१; ६^१; काठ १८, १९^१;
२१, ११^१; २२, १; २३, ९; २४,
४; २५, १०; ३२, ३; ३४, १; ३५,
२०^१; क २९, ७^१; ३६, ६; ३७, ५;
४०, ३; ४८, १८^१; शौ १४,
१, ६४६; पै १८, ६, १२६.

॥अन्त-नामन्- -मानौ तै ७, ४,
८, १^१.

१अन्त-स, मा- -॥मस् तै
५, १, १, ३; ६, ३, १, ५;
मै १, ५, १३; काठ ३५, १६;
क ४८, १४; -मस्य क्र ३,
५५, ८; -॥मा: तै ६, ४, २,
३^१; मै ४, २, ७; -॥मास् तै ५,
१, १, ३; -१मेभि: क्र १, १६५,
५; मै ४, ११, ३; काठ ९, १८.

अन्त-वत्- -वत् शौ १०, ८, १३;
पै १६, १०१, ८.

✓अन्ति^क

अन्तक^१- -क: शौ ६, ४१;

^१) सपा. ०न्तान् (तैआ ६, ३, १ च) <> न्तान्
इति पाठे. ।

^२) सपा पाठ १, ४, १३ तन्तान् इति पाठे. ।

^३) अपामन्ते > सपा. मै ३, ७, ४ अपसु इति पाठे. ।

^४) सपा. कौ १, ३१२ जै १, ३२, १०; ४, ६, १ सुदोभ्यः
इति पाठे. ।

^५) सपा. क्र १०, ९७, १७ ओषधयः इति पाठे. ।

^६) अन्तौ इति मुपा. अन्तोदात्तश्चिन्त्यः ।

^७) सध. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

^८) वसि: प्र. (पावा ५, ४, ४४) । तत्स्वरः ।

^९) विप. (क्रतु-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

^{१०}) पपा. अवप्रहामावः (तु. चरम्-, परम्-, मध्यम्-

प्रम्.) । मः प्र. उत्सं. (पावा ४, ३, ८) । तत्स्वरः ।
भा. तु अन्तिम्->अन्तम्- इति च्छान्दसः
(शाकृतिकः) वर्णविकारो वा स्यात् प्र. (डिमचः) आदि-
लोपो वा स्यादिति विकल्प्य अन्तिक- + तमप् प्र. इत्येवं प्राति-
तादिलोपमुपाश्रित्य विकल्पान्तरं ब्रुवाणोऽपार्थगौरवश्रद्धः
स्याद् अन्ति- इत्यस्य प्राति.(यद्.) मः प्र. च यनि. पृथक्
सुकल्पत्वात् । अन्तर- इत्यनेन सन्यायमिति BL. ।

^क) तत्करोतीत्यर्थे निजन्तः नाथा. ।

^१) विप., नाप. (मृत्यु-, यम-), व्यप. (राजन्- [क्र १,
११२, ६]; मात्यव- [शौ ८, १३, ७]) । ण्वुल् प्र. लिस्वरश्च
(पा ६, १, १९३) । वैप २ १अन्तक-, २अन्त-कु-
द. ।

२; ८, १३, ७; १६, ५, २;
४-७; ९; १९, ९, ७; पै १६,
१३५, ३; -कम् क १, ११२,
६; -काय मा ३०, ७; १८^१;
३९, १३; का ३४, १, ७; ३, ५^१;
३९, ९, ३; शौ ८, १, १; पै १६,
१, १.

अन्तक-द्रुह^१ - ध्रुक् क १०,
१३२, ४.

१अन्त्य, न्त्या^१ - न्त्यः त^१ १,
७, ९, १; ४, ७, ११, २; मै
१, ११, ३; काठ १८, १२;
क २९, १; -न्त्या काठ १०,
८; -न्त्याय काठ १४, १;
-न्त्ये तै २, २, ७, ५; काठ
१०, ९^{१०}.

१आन्त्य^१ - न्त्याय^१ मा ९,
२०^१; १८, २८; २२, ३२; का

१०, ४, १^१; १९, ९, १; २४,
१९, १.

आन्त्यायन्^१ - नः^१

तै १, ७, ९, १; ४, ७, ११,
२; -नाय^१ मा ९, २०; १८,
२८; का १०, ४, १; १९, ९, १;
२४, १९, १.

२आन्त्य^१ - न्त्यः^१ मै १, ११,
३; काठ १८, १२; क २९, १;
-न्त्याय काठ १४, १^१.

१अन्तसु- अन्त- द्र.

१२अन्त (न्-तं) म, मा^१ - -मः

क ३, १०, ८; ५, २४, १; ६,
[४५, ३०; ८, ५, १८]; ४६,
१०; ८, १३, ३; ४५, १८;
६४, ९; १०, १००, ६; मा ३,
२५; १५, ४८; २५, ४७^१;
का ३, ३, १७; १६, ५, ३०;

२७, १५, २४; तै १, ५, ६,
३; ३, १, १०, ३४; ४, ४, ४,
८; मै १, ५, ३; १०; २, १३,
८; काठ ७, १; ८^१; क ५,
१; कौ १, ४४८; २, ९८; ४५७;
जै १, ४७, २; ३, ९, १२;
३४, १५; शौ २०, ८३, २;
-मम् क ८, ३३, १५; -मस्य
क १, २७, ५; कौ २, ८४९;
जै ४, १२, १; -मा क ७, २२,
४; कौ १, ११४८; -माः क
६, ५२, १४; कौ ३, ३, ९;
-मानाम् क १, ४, ३; कौ २,
४३९; जै ३, ३३, १३; शौ २०,
५७, ३; ६८, ३.

अन्तःकोश- प्रश्न. अन्तर द्र.

अन्त (न्-तं) र (>:, श)^१ क १,
२३, १९; १२०; १०, ९, ६;

^१) सपा. तैत्रा ३, ४, १६, १ निर्कृत्ये इति पाभे. ।

^२) विप. (हिंसक-द्रोघ- वरुण-) । उस. कर्तरि क्विब-
न्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १२९) ।

^३) विप., नाप. (संवत्सर- इति भा., मार्गशीर्ष-मास-
इति सा. [तै १, ७, ९, १ प्रश्न-] । तात्रभविकेऽर्थे यदन्ते
श्रुतदातत्वम् (पा ६, १, २१३) ।

^४) सपा. अन्त्यः <> आन्त्यः इति पाभे. ।

^५) सपा. मे २, २, ९ यज्ञिये इति पाभे. ।

^६) = [संवत्सराभिमानिन्-] प्रजापति- [= भौवन] ।
अपत्येऽर्थे यज्ञ प्र. उभे. (पा ४, १, १०५) । जित्स्वरः ।
समानार्थो भिन्नशास्त्रीयोऽन्तोदातः एव. द्र. ।

^७) रूपा. आन्त्याय (माश ५, २, १, २ काश ६, २, २, १
च) <> आन्त्याय इति पाभे. ।

^८) अत्र पपा. उ. म. च अन्त्याय इत्येवमुशान्तः
शुक्ल्यजुःसंप्रदायानुराधाद् भग्नभित्तिका एव (तु. सा.
का.] BO. च) ।

^९) नाप. [मास-(तै १, ७, ९, १ तु. भा. वैतु. पक्षे च
<अन्त्य- इति]] । यजन्ताद् गोत्रापत्येऽर्थे फक् > आयनः
प्र. कित्-स्वरश्च (पा ४, १, १०१; ६, १, १६५) । यत्तु म.
(मा १८, २८) अन्त्य-अयन- इति समुदितशब्दद्वयात्

तात्रभविकेऽर्थे प्र. इत्याह तत् पपा. विरोधाच्चिन्त्यम् ।

^१) सपा. परस्परं पाभे. ।

^२) = १आन्त्य- । अपत्येऽर्थे अण् प्र. उभे. (पा ४, १,
११२) । तत्स्वरः ।

^३) व्यु. ? पपा. नावप्रहः (वैतु. शं-तम-) । अत्र ३^१अन्
इत्यस्य स्थाने अन्तिक- इति पूष. भवति तादिलोपश्चेति
प्राञ्चः (पावा ६, ४, १४९) । अन्त- इति पूष. भवती-
त्यर्वाञ्चः (तु. PW. प्रश्न-) । तमप् प्र. इति तु सर्वसंमतम् ।

^४) ३^१अन् + (✓तु >) ^१तुर- इत्येवं गत. विज्ञन्ते
कृत-स्वरः प्रकृत्या [पा ६, २, १३१ तु. WW १, १२६; वैतु.
✓अम् + (न) अर् (अन्) प्र. (पाउ ५, १०) । नित्स्वरश्च] ।

व्यु. कृते तु. टि. अनुोक्त-, अन्तम-, अन्तर- । वाच्यस्या-
ऽधिकरणताऽनुरञ्जितत्वाभावात् क्रियया तदत्यन्तसंयोग-
प्रयोजनार्थं मूलतः द्वि. प्रयोगस्य सावसरत्वे सति (पा
२, ३, ५) वस्तुतः द्वि एव सतो रूपस्य सामान्ये-
नैतत् किं. इति अभ्य. इति ग. इति कप्र इति चोत्तरो-
त्तरं बुद्ध्यः समजनित (तु. पाम १, ४, १५) । एस्थि.
अन्तरा एतदीयं प्राचीनं तु एव सद् अभ्य.
इत्य् एतद्वद् दिक्कालाधिकरणताऽनुरञ्जितवाच्य-
प्रधान-शब्दान्तरवत् प्रसिद्धिमगात् (तु. ^१पुर- > पुरा,

२४, ७; ५४, १०; ६२, ९^a;
६७, ५; ७०, २; ९५, १०^b;
९६, ५^c; १०५, १; ११६,
२४; १३०, ३; १३२, ३^d;
१३५, ९^e; १५७, ५;
[१५९, ४; १०, १०७, १];
१६१, ४; १६३, ४; १६४,
९; १७^f; [३१; १०,
१७७, ३]; ३२^g; ३३; १६८,
५; १७३, ३^h; १८०, ३; १८२,

६१, २, १२, ३; २७, ३^d;
८; ३५, ७; [४०, २; ६,
७२, ४]; ३, १, ३; १४;
६, ४^b; ३८, ३ⁱ; ४४, ३^j;
५४, ९; ५५, २; ५; [९^k;
१०, ४, २]; १२; १५; ५८,
१; ४, १, ७^k; [१३; ५, ३१,
३]; २, २ⁱ; ३ⁱ; ७, ८; १३,
४; १६, १७^m; १८, ४;
२७, ४^m; [१, १२४, १०);

५१, ३]; ५८, ६; ११ⁿ; ५,
५९, २; ६२, ५; ६; ६, ४,
४; ९, ५; ११, २; २७, ७;
४३, ३; ४४, २४; ५८, ३;
६६, ४; ७२, ४ⁿ; ७, २, ३;
११, ३; १२, १; १८, २४;
७१, ५ⁿ; ८६, २^o; ८७,
२; ५; १०४, ३; ८, २, ४;
२९, २; ३; ३९, १^p; ४८, ३;
६८, १८; ७२, ३^q; १००, ९;

दक्षिण->दक्षिणा; *पश्च->पश्चा, उत्तर->उत्तरा,
मध्य->मध्या। एवम् द्विज. टि. अप्यस्यैव स१ इति
द्र. (वैतु. GW. *अन्तरि>अन्तर इत्यन्त्यलोभत इव
परिणामं संभावयन् सन् वस्तुतो जातकमात्रं जनकीयमान
इत्युपेक्ष्यः)।

^a) आसासु इति सप्तम्यर्थवचनः कप्र. (तु. स्क.
सा.; वैतु. वें. GW. अन्तः...दक्षिणे इति)।

^b) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (वैतु. सा. GW. प्रभृ.
अन्तश्च/चर इति)।

^c) यावाक्षामा इत्येतदभिसंबद्धम् अव्य. (वैतु. GW.
SI. अन्तर्विभाति इत्येवमपलक्षणतां सौवरीमवगण-
न्योपसर्गोपमानौ)।

^d) अनुपदध्यावितादर्शनक्रिया प्रत्य् अधिकरणत्वस्य
विवक्षकः द्र. (तु. वें.; वैतु. सा. प्रथमे स्थले द्विताऽन्तर
इत्येवं संबन्धुकः, PW. GW. च अन्तःपश्यन्ति इत्येवं
योजुकौ। इह कर्मणोन्तर्दशनं नेष्टमिष्टं च कस्यचिदन्य-
स्याऽन्तस्तत्कर्माभूतवस्तुदर्शनमिति विवेकः यनि.
विनिगमकः।

^e) वैतु. GW. अन्तः पतुयन्ति इति योजुकः ?

^f) सपा. श्रौ ९.१४.१०; १३, १; ४१ पे १६, ६७, ७;
१८.१९.१ अस्मिन् इति पाठे।

^g) सप्तमीवचनः कप्र. (वैतु. GW. अन्तः...परि-
वीतः इति)। ^h) यावा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि.
क्र १०.१६.११ आ)।

ⁱ) अन्तर्धापनार्थस्य प्रसङ्गाऽभावाद् अन्तर...धुः इत्येवं
योजुकः GW. चिन्त्यः।

^j) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. PW.
प्रभृ. अन्तश्च/चर इति)।

^k) सप्तमीवचनः कप्र. (वैतु. GW. अन्तः परिवीतः
इत्येतदीयाऽयुक्तत्वं स्वरतोऽपि सुवेदमिव)।

^l) द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. GW.
[प्रथमे स्थले] अन्तर...ईयसे इति, अन्यत्र अन्तरी-
यसे इति [तु. सस्थ. टि. आ...ईयसे] च योगः इति)।

^m) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (तु. वें. सा. PW.; वैतु. वें.
GW. अन्तः✓पत्[गतौ] इति योजुकौ)।

ⁿ) निधानक्रियाधिकरणोपबृंहणार्थम् अव्य. (तु. सा.
PW.; वैतु. GW. अन्तः...नि...धातम् इति)।

^o) सुवान इत्युत्तरेण व्यवहितेन क्रिप. गति-
योग इति PW. प्रभृ. आहुः। तन्न। अन्तर्भावस्य
गस. सतोऽन्तर्भावस्य सत्तायामन्तर्भाविकस्य सत्तायाः
पार्यक्येनाऽभिव्यक्त्यभावे सति विलयानर्थान्तरत्वेन
प्रतिदेरिह च तथाविधस्य स्तोत्र-सत्ताया देवता-
सत्तायां विलयस्य प्रसङ्गाऽश्रुतेः। यदपि सा. स्तोत्र-
देवताभिसंबन्धेनाऽऽन्तरिकीं सतीमपि पृथग्भूतां स्थितिं
स्पष्टं भाषमाणोऽप्यन्तर्वर्तित्वमात्रे गस. अनुमन्वान
इव लक्ष्यते, तदपि तदुपस्तम्भकश्रौतप्रामाण्यानुपलम्भादेवा-
ऽप्रमाणं द्र.।

^p) उभे विदुथे इत्येतदन्वयी कप्र. (वैतु. सा.
विदुथे इत्येतत् स२ इत्येवं भ्रान्तः सन् यावापृथिव्या-
क्षेपकारणः; PW. प्रभृ. च अन्तश्चरति इत्येवमनु-
पान्नस्वरमाख्यातं साधुकाः सन्तो दृश्यं✓चर इत्यस्या
साध्या वाचोयुक्त्याः स्थाने पुनरुक्तदुष्टानिव सतीं
दृश्यं अन्तश्च/चर इत्याकारिकां वाचोयुक्तिं प्रवर्त-
यितुकामाः)।

^q) जुने इत्यधिकरणार्थोपबृंहणः कप्र. (तु. सा. PW.;
वैतु. GW. अन्तरिच्छन्ति इति मन्वानौ)।

१०१, ९; १३; १४^०; ९, १२,
५; ७; १५, ३; ६७, २३^०;
६९, २; ७२, ७; ७३, ८^०;
७८, ३^०, ८२, ४; ८६, ४^०;
८७, ८; ८९, ५; ९६, ७^०;
१०७, १^०; १०८, ६; १०,
५, ५^०; ८, ७; २७, ९;
१०^१; ३०, ४; ३९, १३;
४२, ८; ४५, ३; ४^१; ४६,
६^०, ४८, १०^०; ६१, १; ७९,
३; ८०, ३; ८६, १५; १०१,
११^१; १०६, ११; १२४, ४;
१२५, ७; १६२, ४; १७३,
१; १७७, २; १८३, ३; १८९,
२^१; लि ४, ४, ३; ५, ३५;

११, २; ३; ५, १६, ६; मा
३, ७^१; ४, १२; ८, २५;
३०^१; ९, ६^१; १०, ७; ११,
३१; १२, २^१^०; ६^१; ११^०;
१५^०; १६; २०^१; २१^१; ३३^१;
३९; १३, ३८^१; ११७, ७^०;
१४; १९^१; १९, २^१^०; ८७;
१४; २०, १९; २३, ५१^१;
५२^१; ६३; २९, १५^१; ३१,
१९; ३२, ४; १३३, ८५; १०;
३४, २; ३; ३७, १७^१; ४०, ५;
का २, ३, ५, ३, १, ७^१; ४, ५, ४;
९, ४, ३; ५, ३; १०, २, ३^१;
११, ४, ३; १२, ३, ४; १३, १,
२^१^०; ७^१; १२^०; १६^०; १७; १२,

३; ४; ३, ४^१; १०; १४, ५, १^१;
१८, ६, ६^१; ११९, १, ७; १२^१;
२१, १, २^१^०; ६, ८; १५; २२, १,
४; २५, ९, ७^१; ८^१; १०, ११;
३१, ३, ४^१; ३५, २, ३; ३, ४;
३७, ३, ४^१; ४०, १, ५; तै १,
३, १४, २^१; ७; ४, ४५, २;
५, ३, १^१; ७, ७, २^१, ८, १२,
२; २२, ५^१; २, १, ११, ५^१;
४, १३, ११^१; ५, २, ३^१;
४, १, ३, २; ९, ३^१; १०, ५;
२, १, २^१; ४; ५^१; १२, १;
२, ३, ३; ९, ६^१; ३, ११, १^०;
६, ५, २; ७, २^१; ७, १२, ३;
१३, २^०; ५, ७, ९, १; ६, १,

०) = सपा. ऐआ २, १, १ माश २, ५, १, ५। शौ १०,
८, ३; ४० विभे।

०) अन्तर आ > सपा. मा १२, ४१ प्रभृ. कापा २४ :
१ तैत्रा १, ४, ८, २ ? अन्तरा [सस्थ. ϕ आवि-
तसम टि. द.] इति, लाश्रौ ५, ४, १४ अन्तरम् इति
पाभे।

०) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (वैतु. PW. GW.
MW. अन्तरादधे इति स्वरतोऽनिष्टमर्थतोऽसंगतं च
ब्रुवन्तः)।

०) अव्य. किवि. (वैतु. GW. MW. च अन्तर
✓आस > अन्तः... आसीनाः इति)। अन्तरसा
सोमाभिमुख्येन क्षरणे तदीयस्य मध्यवर्तित्वस्य
तन्मुख्यसाधकत्वेन शिभ्रावयिषितत्वान् मध्यात्मकस्या-
र्षस्य प्राधान्येनैव श्रुतिरुपयुज्येतेति (वृ. सस्थ. टि.
अभि)।

०) अन्तर कृषयः > सपा. कौ २, २३६ अन्त-
रिक्षा इति पाभे. ? तुरीयपादे ये इति पदश्रुतेस्तु कौ.
पाठः शोभ्यः द्र. (वृ. ORN.)।

०) वृ. टि. क्र १, १३२, ३ (वृ. सा. PW.; वैतु. GW.
अन्तः पुत्र्यन् इति विफलद्वैस्वर्यानुमानः)।

०) वृ. सस्थ. टि. आ।

०) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (वैतु. GW. अन्तर्थेमे
इति)।

वैतु १-३५

१) वृ. टि. अन्तर क्र ३, ४४, २।

१) आधेयप्रधानम् अव्य. (वृ. माश ६, ७, ३, २
प्रभृ. PW.; वैतु. GW. अन्तर-आ ✓ भा इति द्वयुप-
सृष्टयभिमानः)। इह आ ✓ भा सकर्मकः (वृ. क्र १,
४९, ४; २, ४, ६; ३, २५, ३; ४४, ४ प्रभृ. माश. उद्गी. वै.;
वैतु. भा. सा. उ. म. च)।

५) नापू. टि. दिशा. अव्य. (वृ. सा. PW.; वैतु. GW.
अन्तः... नि... सीदत् इति)।

१) आनञ्ज इत्याख्यातिकं योगं मन्यमानाः PW.
प्रभृ. चिन्त्याः (वृ. सपा. तै ३, ३, १०, २ यत्र तदेवाऽऽख्या-
तमनुपसृष्टं कियताचित पाभे. अन्वितं भवति)।

३) वृ. टि. अन्तर क्र १, ९६, ५।

०) अन्तर्भाविकस्य चाऽन्तर्भाव्यस्य च सप्तथोः पृथक्
सत्योरेवाऽन्तर्वर्तित्वमात्रस्य विवक्षितत्वादुत्तरेण अभूः
इति क्रिप. गस. न भवति (इह वृ. टि. क्र ७,
९६, २)।

०) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र.।

०) = सपा. आपमं २, २०, ३० शांष्ट ३, १२, ३।
अन्तर अस्याम् > शौ ३, १०, ४; ८, १, ११ आस्वितरांस्तु
इति पाभे.।

०) सपा. मा १८, ५५ का २०, ३, ५ अप्सु
इति पाभे.।

२, ११; ६, ३, ४; ७, ५, ८,
११; मै १, ३, २९; ६, १; १;
१२१; १११, १; ६, २, १, ९;
१२१; ४, ३१; ६, ८; ७,
३; ८; १; ९; १०; १७; १२,
३; १३, ५; १००; १३;
१३, २, १; १; ६, ६; ८, ३;
८; ११, ७; ४, ५, ८; १;
९; ६, ५; ८, ५; ९, ६;
१२; १०, ४; ११, २;
१२, ५; १३, ४; १४, ५;
९; १४; १६; काठ २, १४;
४, १३; ५, ३; ७, १२; १३;
८, १७; ११, ६; १२; १३;
१३, १४; १४, ६; १५,
६; १६, ३; ८; १; १०;
१६; २१; १८, ४; १५; १९,
४; २८, १; २९, ३; ३१,

१४; ३५, ३; ४; ७; ३६,
१५; ३७, ९; १४; १८;
३८, ३; ५; १३९, १००;
१३; ४०, ३; ६; ७; क ३,
११; ६, २; ४; ९; २५, १;
२९, ४; ३०, २; ४८, ४; ५;
९; १०१, ४१७; ५१२;
५८५; २, २९५; ५५०; ५५२;
६१९; ६५४; ६६३; ७२१;
७२७; ३, ४, १, ५, ५; १
१, ४०, ९; ५३, २; ५९, ८;
२, २, ९; ६, ४; ३, २४, ११;
४०, २; ४३, ६; ८; ५०, ६;
५४, ४; ५५, ४; ५९, १३;
१९; ४, १६, ३; ५; शौ १, २,
४; ४, ४; ६, २; १३, ३;
३०, ३; २, १०, ५; ३१, ५; ३२,
१; ३, ६, ३; १०, ४; २०,

८; २१, १; २; ७; २२,
३; ४, ८, ७; १०, ७; ११, ३;
२६, ५; २८, ५; ३०, ७;
५, ११, ८; ९; ३०, १६;
६, १, २; ३१, २; ७३, २;
८०, ३; ८७, १; १३२, १-५;
७, ३७, १३; ४४, १; ९२, १;
८, १, ११; ४, ३; ९, ११;
९, ३, ६; २२; १३, ७; ९;
१४, ९; १५, १०; ११; १२;
१०, २, ७; ५, १५-२१; ७;
१०; ८, १३; २८; १०, २५;
२८; ११, २, ११; २४;
६, २०; ७, ३; ९, १; ६;
१०, २; १२, १, ११; ३७;
६०; २, ३३; १३, १, १; ३;
४०; २, ३०; ३, १५; २०;
१४, १, ३७; १७, १, ८; १३;

१) पामे. अन्तर १६, ७, १३, २ द्र. ।

२) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. ।

३) सपा. अपस्वन्तर (मै. पै.) <> आस्वन्तर (काठ. वैतु. BC. अपस्वन्तर इति) <> शौ ३, १०, ४; ८, ९, ११ आस्त्रितरासु इति पामे. ।

४) तु. टि. आ. क्र. ९, १०७, १ ।

५) तु. संटि. यत्र मै. तै. च सूको. विवृते परिच्छिन्नं भवति । इह मो. स्वस्त्यमस्मात्स्वस्त्यन्तराधाद् [=मा । उ । स्वस्त्यं (स्वस्वं वा [तु. संटि. पपा.]) । अस्मान् । तुमसि । अन्तः । आधात् इति पदानि] इत्येवं मूलतः सतस्त्रैष्टुमस्य पादस्य भूयानये स्वरूपतिरोधापको विकारः द्र. ।

६) समुद्रे... अन्तः इति संबन्धः (तु. मा १८, ५५; वैतु. SI. अन्तः... देहि इति नितरामुपेक्ष्यः) ।

७) पाठः? तु. क. ४४, १ (तु. संटि. च), मै ४, ६, ६ यदनु अन्तम् इत्येव प्राकरणिकमाभाति न यति. ।

८) सप्तम्यर्थे कप्र. । सपा. क्र. २, ३५, १३ विभे. ।

९) इह द्वि. = प., तदभिसंबद्धश्च कप्र. (=मध्ये, तु. सा.]) । यत्तु W. MW. अन्तस्तिष्ठति इति योगमाहृतः, तन्न । एकपदे युथा-योगे तिङ्-

निधाताभावे गतीयितस्यास्य निघातप्रसङ्गात् (पा ८, १, ३६; ७१) । न चात्र पराभिमतस्तिरोधापनार्थः संगच्छेत । मध्यवर्तित्वस्य शक्यमानस्याऽर्थस्य प्राकरणि-
कत्वादुपपत्तेः । सपा. पै २०, ३३, ६ अन्तरा इति पामे. ।

१) सपा. क्र. ९, ११०, ९ कौ २, ८४६ जै ३, ५८, २ मज्जना इति, मा ९, २४ का १०, ५, ३ तै १, ७, १०, १ काठ १४, १ माश ५, २, २, ६ सम्राट् इति, मा ९, २५ का १०, ५, २ तै १, ७, १०, १ मै १, ११, ४ काठ १४, २ माश ५, २, २, ७ सर्वतः इति पामे. ।

२) आधिकरणिकवृत्ति अव्य. (वैतु. WI. अन्तर्व-
दति इति) । ३) तु. टि. अन्तर मा १२, ११ ।

४) हृदोऽधिकरणत्वस्य प्राधान्यश्रुतेस्तत्प्रत्ययकः कप्र. ।
स्वानभिमतः पराभिप्रायः द्वि. टि. दिशा द्र. ।

५) सप्तम्यर्थोपबृंहणम् अव्य. (वैतु. WI. अन्तर-
दीयति इत्युत्सर्गमावमाख्यायुक्तः) ।

६) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (वैतु. WI. अन्तर ✓ चर) ।

७) उत्तरेण ✓ इत्यस्य तिङ्बुक्तेन युयोजयिष्या
गतीभावः पराभिमतः (तु. WI.) नेष्टः । गर्भीकरणे न
तु गर्भस्याऽन्तःकरणे श्रुतिस्त्वारस्याऽनुगमात् । एस्थि. वा.
क्रि. द्र. ।

१८, ४, ८९; १९, ३, २; २७,
१०; ४८, १; ७२, १; १२०,
३४, ३; १२६; ४८, ५; ८९,
८; ९६, १४; १२६,
१५; १३३, ६६; पै १,
८७, ३; १०४, ४; १०९, ४^१;
२, १४, १; १५, ५; ३१,
६; ७७, ३; ३, ३, ४; १२,
१^२; २^३; ७^३; १५, ४; १८, ४;
२५, ५; ३४, ९; ४, २, ४; २५,
७; ३६, ४; ३७, ३; ५, १०,
९०; १५, ३; २२, ३; ६, ७, २;
५; १०, ८; १२, ६; २१, १;
७, ३, ११^३; ११, ५^१; ८, १,
८; ९; ११३, ६; ११^३; ११४,
१०; ९, १४, ६; २५, २; ९;
१०, ७, १०; ९, १^१; १३,
४, ४; १७, ३; १२; १५,

२२, ४; १६, २, १; ९, ३^१;
१९, १^१; २२, १०^१; ३९,
६; ४१, ४; ६२, ४^१; ६६,
९^१; ६८, १०^१; १६९, १; २;
७४, ७; ९; ७५, २; ८२, १;
६; ८५, २; ६; १०२, २०;
१०३, ५; १०५, १; १०६, ४;
१०९, ५; ८; १२९, १-१०;
१५०, ७; १५१, ५; १०; १५३,
२; १५४, ४; १७, २, १०;
४, ७; ६, ९; ८, १; १२,
१०; २९, १३-१६; ३३, ४;
१८, ४, ६^१; १५, १; २; १८,
१०; २३, ७; ३१, ३; ३२,
१४^१; १९, १, २; ३, ५, ६,
५^१; ८, २; १०, ११; २९, १३;
३५, ३; ३७, ६; ४४, ३; ४५,
१२^१; ४६, १३; २०, ४, २;

२०, ९; १०; ३२, ६.

अन्तः-कोश- -शम् शौ १, १४,
४; पै १, १५, ४.

अन्तः-✓ख्या^१, अन्तः-...अखयत्
श्र ५, ३०, ९; अन्तः-...खयः
श्र १, ८१, ९; शौ २०, ५६, ६^१.

अन्तः-परिधि^१ - -धि काठ ३५,
१८; क ४८, १६.

अन्तः-पशु^१ > अन्तःपशु^१-
-न्येन^१ मा ३९, ८; का ३९,
६, १.

अन्तः-✓पा (पाने)
अन्तः-पेय^१ - -यम् श्र १०,
१०७, ९.

अन्तः-पात्र^१ - -त्रे शौ ११, ११,
१५; पै १७, १२, १.

अन्तः-पाद^१ - -न्येन^१ तै १, ४,
३७, १६.

१) पाभे. अन्तर् काठ ३९, १० द्र. ।

२) अस्मास्वन्तः > सपा. श्र ६, ७४, ३ तै १, ८, २२, ५
मै ४, ११, २ काठ ११, १२ एतान्यस्मे इति, शौ ७, ४, ३,
२ एतान्यस्मत् इति पाभे. ।

३) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. ।

४) तु. टि. अन्तर् शौ ५, ३०, १६ ।

५) तु. टि. अन्तर् शौ ११, ६, २० ।

६) सपा. शौ १०, २, ३२ यश्च इति पाभे. ।

७) मलो. कप्र. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

८) गतिरिति वें. PW. प्रभृ. (वैतु. सा. यन्मते अव्य.
किवि. इवाऽन्वितम्) ।

९) अस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । पात्र.
अस्माद् अनदन्तात् अस. यनि. सुबर्हता-चिह्नस्या-
ऽनुप्रयोगः सुब-ल्लगविषयत्वात् । एवं तावदर्ध-
जर्तायत्वमापतेद् अनन्तस्य अस. सुबर्हत्वं स्थान्ना-
ऽपरस्येति । मा भूदेवम् । इह सर्वस्य अस. सुबर्हत्वं
समानमास्थाय किवि. अन्वय इति कृत्वा तस्य न.
दि१ रूपं संपाद्यते । तेन यथायथं सुपोऽम्भावश्च लुक्
च (पा २, ४, ८२ उउ.) प्रवर्तते । एस्थि. अपि यद-

दन्तस्यैव अस. तु. पं. सप्त. च रूपसंपत्तिर्भवति नापरस्येति
तत् प्राग्वक्तृप्रवृत्त्यधीनं वाचोयुक्तिवैशिष्ट्यं यथोपलम्भं
निर्देष्टव्यं न पर्यनुयोज्यम् ।

१) = [अन्तःस्थित-] पाश्वर्स्थि-विशेष- । तात्रजातिकेऽर्थे
यः प्र. उत्सं. (पा ४, २, ९४) । तत्स्वरः ।

२) सपा. °शब्देन (BC. °पाश्वर्थेन इति) <> °पाश्वर्थेन
(तैआ ३, २, १, १ च) इति पाभे. ।

३) = [सुरायाः] अन्तःस्थित-रस-, अन्तःपान- ।
गस. यदन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, २१३; २,
१३९) ।

४) अस. सास्व. । इह तृतीया- (पा २, ४, ८४)
इति सप्तम्या अम्भावाऽभावविकल्पो भवतीति विशेषः ६ ।
(वैतु. सा. द्वे पदे इति मन्वानः स्वरतश्चिन्त्यः) ।

५) यथा अन्तर्-धा- प्रभृ. समाधेयु अन्तर्
इत्यस्य निपातभावोऽभिनिष्पन्नतमो भवति तथेहापि
भवतीत्यभिसंधाय अन्तर्गतार्थं तत्-प्रयोग इति कृत्वा
मध्यमपदलोपः प्राप्तः वा स्यात् तदभिनिर्गुणपदार्थान्तरार्थ-
प्राधान्ये समानाधिकरणः वस. वा स्यात् । एवं चोभयथा
पूप. प्रकृतिस्वरं समानमुपपद्येतेति दिक् ।

२^a अन्तः-पाश्च्य^a-अन्तःपाश्च्य^b-इत्यम् मा ३९,

१; का ३९, ७, १.

१^a अन्तर-अग्नि^a- -ग्नः काठ ८,४^०; क ६, ९.१^a अन्तर-अवधारिन्^a- -णम् तै ५,

४, ३, ४.

१^a अन्तर-आत्मन्^a- -त्मन् मै १,

९, ३; काठ ९, ११.

१^a अन्तर-आत्मन्^a- -रमस् काठ

२८, ५; क ४४, ५.

१^a अन्तर-आधान^a- -नाम्नाम् तै

६, ५, ९, २.

अन्तर-आभर^a- -रः ऋ ८, ३२,

१२.

१^a अन्तर-आहित^a- -तः ऋ ९, ७०,

५.

१^a अन्तर-इ, अन्तरिति तै २,६, ९, ८; ३, १, ७, २^a;३^a; २, ३, ४; ५, १, १०.

४; २, ८, ४; ७, ८, १; २; ६,

१, ८, ५; ४, ६, ३; ६, ३, ३;

मै १, ८, ७^a; ४, ८, ४; काठ९, २^a; १४, ९; २०, ४^a;

२३, ९; २५, ९; २९, ३;

३७, ११; क ८, ५^a; ३१, ६^a;

३६, ६; ४०, २; ४५, ४;

अन्तरिति तै ५, ७, ८, १;

६, १, ५, ५; मै १, ११, ९;

अन्तरितः तै ३, ५, ९, १;

अन्तर्यन्ति तै ६, ४, ११, २;

७, १, ३, १^a; २^a; ३; मै १, ७.

४; काठ २७, ९; ३१, १२;

क ४७, ११; अन्तर्यन्ति तै ५,

३, १, १; ७, १, ३, १^a; २^a;

३; मै ३, ७, १; ४, ५, १;

अन्तः...यन्ति मै ४, ६, ४;

अन्तरायन् तै २, ६, ८, ३; ६.

५, ६, ३; मै ३, ३, ४; अन्त-

रियात् तै ५, ६, १०, २; ६.

१, ४, ५; ५, ४^a; मै १, ७,३^a; ४^a; ३, ७, २; १०; ४, ६,१; काठ ९, ११^a; २१^a; २२,

४; २३, ९; २६, ३; २७, ५;

२८, ८^a; क ३६, ६; ४२, ५;

४४, ८; अन्तरियात् तै ६, १,

५, ४; मै १, ७, ३^a; ४; ३, ७, २.

अन्तरेष्यामि तै ५, ७, २६, १;

मै ३, ७, ८; अन्तरेष्यामि मै

३, ७, ८.

अन्तर-अय- , अन्तर-माय-

अन्.

१^a अन्तर-इत, ता- -तम्¹, -ता:

का १, ८, ३; तै १, १, ८, १.

[^०त- अन्^०].अन्तर-इति^a- -स्य मै ३, ७,८; ८, ८^a; १०, १^a; ४, ३, ४.[^०ति- अन्^०].अन्तर-इ^०, †अन्तरीयत् ऋ

१, ३५, [९; १६०, १]; ३, ३,

१) मलो. कस. सास्व. (पा ६, १, १२३) ।

२) =अन्तः-पश्च्य- टि. द्र. ।

३) विसर्गारहिते मुपा. शोधोऽपेक्षितः ।

४) गस. कृत-स्वरः प्रकृत्या । उप. अव/चर +

ताच्छोलिकः गिनिः प्र. ।

५) समासान्ते टचि टेलोपः अमादेशश्च (पा ५, ४, १०८;

६, ४, १४४; २, ४, ८३) ।

६) विप. (अन्तःखलीन-] अश्व-) । वस. उप.

नाप. ।

७) विप. (इन्द्र-) । प्रथमम् उप. गस. <आ/भृ इत्य-

स्मात् कर्तरि अजन्ते थायादि-स्वरः । ततः यनि. पूप. तस.

सास्व. च (तु. सं-भर-; वैतु. पपा. अन्तर-आभर-

इति यदनु किवि. पूप. मा भूत् कर्म च पूप. स्यादि-

त्यत्र तु. सजातीयान्तराणि वृष-भर-, वाज-भर-, सुत-

भर-, सहस्र-भर-, पुष्टि-भर-, हर्षि-भर- प्रभृ.) ।

यत्तु वै. सा. एतदनुवादिनौ सन्तावपि उप. आच्छादनार्थे

✓भृ इतीवाऽऽहृतुः, तन्न । अर्थासङ्गतेश्च, ऋ२, ९, १ प्रभृ.

अन्यत्र तदीयाऽन्यथोक्तेश्च ; अन्तरा-भर-] इति F.W.

GW. ORN. प्रभृ. [यत्राऽर्थभिदे सति यनि. अपेक्षयाऽऽ-

डम्बरायिनमिव प्रतीयेत] ।

८) कर्मणि क्ते अनन्तरगति-स्वरः (पा ६, २, ४९) ।

गतिद्वययोगा द्र. (वैतु. वै. सा. अन्तर-...हितः इति

आ-...हर्षते इति च; GW. आ-...हितः इति, अन्तर-

अव्य. इति च) ।

९) पाभे. अनन्तरित्यै तै ५, २, ५, ३ द्र. ।

१) सपा. क ८, ४^a; ५^a? अन्तर्यात् इति पाभे. ।

२) सपा. मै ४, ७, ४ अपिद्वन्त्यात् इति पाभे. ।

३) पाभे. पुराणतम् टि. द्र. ।

४) भावे क्तिनि पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०) ।

५) सपा. काठ. २५, ९ अपहृत्यै इति पाभे. ।

६) पाप्र. ✓ई(गतौ) इति दिवा. आत्म. पृथक् निरदेशि ।

✓इ इति वा स्यात्, तस्यैव इयनि सार्वधानुके सत्यपि

दीर्घः उसं. (पा ७, ४, २५ [तु. WSR.]) ।

✓इ इत्यस्य यङ्-वृत्तमिति GW. MW. च, तच्चि-

न्यम् । आनुदात्तत्वानुपपत्तेः (तु. ऋ १, ३०, १८;

१४४, २ [यदपीह कर्मणीति, तदपि तत एव हंतोर्दुर्वचम्];

६; ४, ८, ४; ९, ८६, ४२; मा
३४, २५; का ३३, १, १९;
काठ १२, १५; अन्तः... इयते
अ ३, ३, २; अन्तः... इयसे अ
२, ६, ७.

अन्तर-उच्च- दशन्°.

अन्तर-गा, †अन्तः... जिगाति
अ ७, ४, १०; मै ४, १४, ३; काठ
७, १६.

अन्तः... गात् अ ३, ३१, २१;
‡अन्तरगाम् मै ४, ७, ६; काठ
८, १३; २९, ७; क ८, १; ४५, ८.

‡अन्तर-गो(ठ>) ष्ठा°- ष्ठासु
मै ४, २, ११.

अन्तर-दाव°- वे शौ ६, ३२, १; पै
१९, ११, ६.

अन्तर-देश°- -शाः काठ ३३,
४ ‡; शौ ८, ८, २२; १०,
६, १९; पै १६, ३१, २; ४४,
१; -शाव शौ १५, ५, १;
२; ४-१३; -शान् शौ १५,
६, २४; १४, २३; -शेभ्यः
शौ ४, ४०, ८; ५, १०, ७;
१५, ५, १४; १५; पै १७, २२, १.

[श- स°].

अन्तर-धा, > दधा, ‡अन्त-
धत्ते तै ३, २, १, १; २; ५,
१, १०, ३; ४, ४, ४; ६, ४,
६, १; २; मै १, ४, ६; ३, २,
१; ३, ६; ६, ३; ४, ४, ४; ५,
६; काठ १९, ११; २१, ७; २६,
१०; २७, १२; ३२, ५; क ३१,
१; ४१, ८; ४२, २; ४७,
८; ‡अन्तः... धत्ते तै ५,
४, ४, ४; काठ २१, ७; ‡
‡अन्तः (धत्ते) तै ५, ४, ४, ४;
काठ २१, ७; ‡अन्तर्धत्ति
तै २, ६, ५, ३; ३, ५, ५, २;
६, ५, ६, ४; मै १, ४, १३;
३, ६, २; ९, ३; १०, १; ४,
६, ९; काठ २६, १; २८, ६;
क ४०, ४; ४४, ६; ‡अन्त-
र्धत्ति तै ५, ५, ७, १; मै
३, ८, ६; ४, ४, ४; काठ २८,
६; अन्तः... दधाति पै १८,
२५, ७; ‡अन्तर्धत्तः काठ
२७, ७; ‡अन्तर्धत्ति मै ३,
६, १; अन्तर्धत्ते शौ ८, ५, ६;

१७, १, २९; पै १६, २७, ६;
१८, ३२, १२; अन्तः...
दधे मै १, २, १; ३, ६, ३;
काठ २, १; क १, १३; अन्त-
र्धामि मा ७, ५; का ७, २,
२; मै १, ३, ५; काठ ४, १;
क ३, १; अन्तः... दधामि मा
७, ५; का ७, २, २; मै १, ३,
५; काठ ४, १; क ३, १;
अन्तः... दधामि तै १, ४, ३,
१; ६, ४, ६, २; ‡अन्तः...
दधताम् अ १०, १८, ४; मा
३५, १५; का ३५, ४, १६;
अन्तर्धेहि शौ ११, १२, ४;
अन्तः... धत्तम् पै १, १०९,
४; ‡अन्तर्धाम काठ ७,
१०; क ५, ९; ‡अन्तरधत्त
तै ६, ४, ६, १; काठ २३, १;
क ३५, ७; ‡अन्तः... अदधात्
अ ६, ४४, २३; अन्तः...
अदधात् अ १०, ५४, ६।
‡अन्तरदधत्त मै ४, ५, ६;
काठ २०, ५; २६, १०;
क ४१, ८; ‡अन्तरदधुः काठ

११७, ७; २. ६, ७; प्रभ.) । यनि. उपसृष्टत्वे सा.
त्व अव्यभिचरिताऽनभिमतविमृश्या भवति । देशमात्रतो
मध्यभवत्वेन √इ(ई) इत्यस्यार्थो न विशेष्येन दूत-
क्रियाप्रकारकत्वेन चासौ विशेष्येति दर्शनात् तस्य
चायं विशेषस्योपसर्गधर्मिणैव अन्तर इत्यनेन सुयोतितत्वाद्
यनि. तूपपन्नं द्र. ।

°) तु. वें. G.W. ; वैतु. सा. गत्यभावः ।

°) कृष्णान् इत्येतेन पदेनास्याऽऽख्यातस्य शुद्धस्य
सतः सकर्मकता द्र. (तु. वें. F.W. प्रभ. ; वैतु.
सा. निजर्थमन्तर्भाविकृत्वाऽन्तर इत्येतत् पृथग् अव्य.
इतीवाभिधायुकश्च [तदभिमेतेऽस्मदनभिमेते चाऽन्त-
र्धानाऽर्थे तथा अव्य. सतोऽस्य सामर्थ्याभावादित्य-
मिसन्धः] । °) विप. (गो-) । बस. पू. प्रकृतिस्वरम्
(पावा २, २, २४; पा ६, २, १) ।

°) पारे मध्ये (पा २, १, १८) इत्यत्र पू. डसं.
अस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । इह तृतीया- (पा २,
४, ८४) इति सप्तम्या अम्भावाऽभावविकल्पो भवति ।

°) मल्ले. कष. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

°) पूर्वेण कुर्वति इत्याख्यानेन संबन्धमिच्छुः प्राकरणिकम्
यनि. योगं तिरस्कुर्वन् SI. उपेक्ष्यः ।

°) सपा. अ ५, २, १ विमे. ।

°) तु. उद्गी. वें. सा. G.W. प्रभ. । = सपा. माश १३,
८, ४, १२ आष्ट ४, १, १० । शौ १२, २, २३ पै १७,
३२, ३ तैवा ३, ७, ११, ३ तैवा ६, १०, २ आपथौ
९, १२, ४; १४, २९, ३ आपमं २, २२, २४ तिरो... दधताम्
इति पाठे. ।

°) सपा. अ ६, ७४, ३ विमे. । °) सपा. तै ६, २,
१, ६ मै ३, २, ६ क ३१, ७ अपावन्त इति पाठे. ।

२८, ६; क ४४, ६; ॥अन्त-
वंधीत तै ६, ४, ९, ४; ॥अन्त-
वंध्यात् तै ५, ५, ७, १०;
काठ ८, १०; २६, १; क ७, ६;
४०, ४.

॥अन्तर्धीयते मै ३, ९, ४; काठ
३४, ५; ॥अन्तर्धीयत काठ ३५,
१६; क ४८, १४.

अन्तर-दुधान- ना: शौ ५,
२८, ८; पै २, ५९, ६.

अन्तर-धां- -धा: पै १,
१०२, ३.

अन्तर-धि- -धि: मै ४, ९,
४; शौ १२, २, ४४; पै १७,
३४, ५.

अन्तर-हित, मा- -॥त: तै
६, १, १, १; मै ३, ६, १;
६; काठ २२, १३; २३, ३;
पै १३, १२, ३; ४; ६;

-तम् ॥काठ ८, ५; ३५, १६;

॥क ७, १; ४८, १४; शौ
१९, ४२, १; पै १३, १२, १;

३; ८; १३; -ता: ॥मै १, ८,
३; १०, १७; ॥काठ ३६,

१२; शौ ११, ११, १६; पै १३,

१२, १; ५; ७; ८; ९; १२; १३;
-ते पै ८, ९, ५; १. [०त-अन्
संवत्सर].

॥अन्तर-हित- -स्यै तै ५, २,
४, ४; ६, ६, ३, ५; काठ १०, ५;
२०, ५५; २३, १; क ३१, ७५;
३५, ७. [०ति-अन्].

॥अन्तर-मांस- -सं काठ २३, ३.

अन्तर-यम्, > यच्छ (यमने),

अन्तर्यच्छ ॥१०, १०२, ३; मा
७, ४; का ७, १, १; तै १, ४,
३, १; २, २, १२, ४; मै १, ३, ५;
काठ ४, १; २७, २; क ३, १;
४२, २.

अन्तर-याम- -म: मा १३,
५५; १८, १९; का १४, ७,
४; १९, ७, १; तै ४, ३, २,
१; ७, ७, १; ॥६, ४, ६, १;
३; मै २, ७, १९; ११, ५; ॥४,
५, ५; ७, १; काठ १६, १९;

१८, ११; ॥२७, २; ३; २८,

७; क २५, ९; २८, ११;

॥४२, २; ३; ॥४४, ७;

-॥मम् मै २, ७, १२६; ४, ५,

६; काठ २७, १; क ४२, १;

-मस्य तै ३, १, ६, २; ६,
४, ६, ११; -मात् मा १३,
५५; का १४, ७, ४; तै ४, ३,
२, १; मै २, ७, १९; काठ १६,
१९; क २५, ९; -मे मा ७,
५; का ७, २, २; तै १, ४, ३,
१; ६, ४, ६, ३; मै १, ३, ५;
काठ ४, १; क ३, १; -॥मेण
तै ६, ४, ६, १; क ४१, ८; -मेन
मै ४, ५, ९; काठ २६, १०. [म-
२उपांशु].

॥अन्तर्यामि-त्व- -त्वम् तै
६, ४, ६, १.

॥अन्तर्यामि-पात्र- -त्रम्
मै ४, ८, ८; काठ २७, २; २८,
१०; क ४२, २; ४५, १;
-त्रेण तै ६, ५, ७, १; मै
४, ७, १; काठ २८, ७; क
४४, ७.

? ॥अन्तर्यात् क ८, ४; ५.

॥अन्तर-लोम- -मम् मै ३, ६, ६;
काठ २३, ३.

अन्तर-वत्- -वन्त: मै ४, २, १३१;

-वान् मै ४, २, ११; शौ ९, ४,
३; पै १६, २४, ३.

१) सपा. मै ३, ४, ८ अवगृह्णीयात् इति पाभे. ।

२) गस. वानजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

३) गस. कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

पू. उपसर्गबद्धमात्रे उप. स्त्रियां भावे अह् प्र. (पावा
१, ४, ६५; पा ३, ३, १०६) । प्र. स्वरः । टापि
स्वरेऽविशेषः ।

४) उप. कि: प्र. (पा ३, ३, ९२) शेषं नापू. टि. द्व. ।

५) अन्तर (पा १, ४, ६५) इति गतित्वे गस. कर्मणि
करोऽन्तरगतित्वः (पा ६, २, ४९) ।

६) पाठः? तु. सपा. शौ १९, ४२, १ °द्वितम् इति पाभे. ।

७) तु. टि. अन्तरिति- ।

८) सपा. मै ३, २, ६ अपहस्ये इति पाभे. ।

९) विप. (कृष्णाजिन-) वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

१) =ग्रह-विशेष- [तात्स्थयात्] सोमरस- [काठ २७, १];
अवलम्ब-साधन- (कृष्युपकरण-विशेष- [मै २, ७, १२; ८.
आपधौ १६, १८, ४]) । गस. उप. करणाधिकरणयोः
घञ् प्र. । थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

२) कस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

३) मूलतः अन्तरियात् इत्यस्य रूपस्य सतः (तु.
पाभे. संटि. च) अन्तर्यायात् इत्यस्य वा रूपस्य सतो
लिपिविकारमात्रमेतद् इति कृत्वा मुपा. शोधाऽवकाशः ।
सपा. मै १, ७, ४ अन्तरियात् इति पाभे. ।

४) वस. पू. प्रकृतिस्वरम् । उप. समासान्तस्य
अपः प्र. (पा ५, ४, ११७) पित्त्वान्निघाते स्वराऽभेदः ।
अकारान्तं वेह उप. (तु. टि. अज-लोम-) तेन च
समासान्ताऽनपेक्षा स्यात् ।

अन्तर्वर्ती^१ - णीत्वी काठ ७,
१२^१, ८, १०; क ७, ६; - णीत्वी:
क ३, ५५, ५; १०, ९१, ६; कौ
२, ११७४; पै १४, १, १७;
- तीम् काठ ११, २१।

अन्तर्वर्त्नी^२ - र्त्नी मै ४, २,
९.

अन्तर^३ √ वा > ?* अन्तर-वा- >

? अन्तर्वा-वत्^४ - वत् ऋ

१, ४०, ७; ६, ८, ३.

अन्तर^५ √ विद्(ज्ञाने) > अन्तर-

विद्^६ - दान् ऋ १, ७२,
७.

ण अन्तर^७ √ वृत् > अन्तर-वर्त्नी^८ -

- र्तः काठ २५, १०; क ४०, ३;

- र्तान् तै ६, २, १०, ७.

ण अन्तर-वेदि^९ - दि तै १, ७, ५,

३; २, ४, ९, २; ५, ११, २;

६, ६, ४, १; ७, ५, ९, ४;

मै २, २, १; ३, ८, ९; ९,

४^{१०}; ४, १, ९; काठ २८, ६^१;

३१, ७; ३४, ५; क ४४, ६^१;

४७, ७.

अन्तर-वर्त्नी^{११} - स्तम् शौ ७, ५२,
२^{१२}.

अन्तर्हस्त्य^{१३} - स्तयम् पै १९,
९, ९^{१४}.

अन्तश् √ चक्ष^{१५}, अन्तः ... चष्टे
ऋ १, १९०, ७.

अन्तश् √ चर्, अन्तः ... चरति
क ३, ५५, ८.

अन्तश् √ छद् > छादि, अन्तश्छा-
दयसि शौ ९, ३, १४; पै १६,

१) स्त्रियां डीपि (पामवा ४, १, ३२) छन्दसि वैकल्पिको
मुग्-आगमः (तु. नाड.) ।

२) = सपा. माथौ १, ५, २, ३ प्रभृ. । तैत्रा १, २, १, १३
आपश्रौ ५, ८, ६ प्रभृ. अन्तर्वर्त्नी इति पाशे. ।

३) व्यु? अन्तर-वावत्- इति पपा. । तेन तत्र गस. उप.
प्रकृतिस्वरः अभिप्रेतः स्यादिति कृत्वा उप. < (√ वावद्
< √ वद्) इति वा (तु. सा. ऋ १, ४०, ७), < (√ वावा
< √ वा) इति वा (तु. रक. ऋ १, ४०, ७ सा. क ६, ८,

३) यङ्लुग्-वृत्तं सद् आद्युदात्तं (पा ६, १, १८९)
स्यात् । वस्तुतस्तु अन्तर्वा-वत्- इत्येवं विभक्तु-

महं सत् पपा. उक्तप्रकारेण विभक्तं स्यादिति सुवचम्
(तु. पपा. वातु-भावत्- इति) । अस्मिन् च यनि.

विभागे अन्तर्वा- इति गत्युत्तर-कृत-स्वरः प्रकृत्या
द्वितीये स्थले √ वावाद् इत्यस्यार्थसंगतेस्ततो निष्पत्ति-

र्नाऽऽदिष्येत । एवं √ वावा इत्यतोऽपि निष्पन्नस्य
सतो ह्रस्वोपधत्वं नोपपद्येतेति कृत्वा मृग्य एव सति

मार्गान्तरे विजन्ते वृत्ति प्रकृतिस्वरे सति पिनि-

हतेन रवराऽविशेषकेण मनुपा युक्तत्वं द्र. (तु.
सा. क १, ४०, ७) । प्रथमस्थलीयं रूपं क्रिवि.

द्वितीयस्थलीयं च रूपं तुमः इत्येतत्-समाना-
धिकरणमिति कृत्वैतत् संगमनीयम् । एतत् प्राति.

= अन्तर-वत्- (यद्) इत्येवं कृत्वा यद् उप. प्रकृत्य-
शमन्यथासिद्धित्वेव क्वचिद् स्याख्यानं कर्तुमिष्टं

भवति (तु. ORN.), एवं च यदन्यत्र क्वचिद् (तु.
GW. MW. NW.) उप. प्रकृतिप्रत्ययोभयोपेक्षापुर-

स्सरमिवैतद् अन्तर- इत्यतो निष्पन्नं सदपि ततो-
ऽभेदेनैव प्राहयितुमिष्टं भवति, तदश्चिरं भवति ।

प्रकृतिप्रत्ययोभयसार्थकत्वे सत्येव प्रथमे स्थलेऽन्तःप्रद्व-
सितगतिमद् यथा स्यात् तथेति कृत्वाऽन्तर्विशालत्व-

पर्यवसानकस्य स्वारधिकस्यार्थस्य च (तु. PG २,
२१४) द्वितीये स्थले तथैवान्तर्भिन्नत्वपरिणाम्यर्थस्य

च (तु. गप्.) लाभदर्शनात् (तु. पंजा. वाञ्छदा-
< * वावन्त इति) अप्रतिबद्धः, विशालः, असंहत इत्या-

वर्थ इति दिङ्मात्रमिह समकेति । विस्तरस्तु वैश. द्र. ।
१) गस. कृत-स्वरः प्रकृत्या (तु. वें.) । यतु सा. पूष.

'शावापृथिव्योर्मध्ये' इत्येवं व्याचक्षाणः समासं विभजतीव,
तच्चिन्त्यम् । उप. आख्यातांशस्य कर्माभिसंबन्धसौचित्य-

प्रसङ्गाद् द्वि. अनुपयोगात् ।
०) गस. उप. कर्त्तरि अच् प्र. (पा ३, १, १३४) ।

अन्तरालच्छिद्रपूरकपदार्थवृत्तित्वं द्र. (तु. सा. ; वैतु.
भा. अन्तर्वर्त्तनप्रयोजककर्तृ-वृत्तित्वं पश्यण् णिजन्तात्

प्र. इच्छुः, MW. च अन्तर्वर्त्तनभाववृत्तित्वं पश्यन्
चञा प्र. निष्पादुकः । वस्तुतस्तु अन्तरालवर्दि-

पदार्थोपयोगफलमात्रत्वस्य पराभिमतस्य भावस्य द्र.
[तु. K.J.] । सर्वथाऽपि थाधादि-स्वरः (पा ६, २,

१४४) यथायोगं चरितार्थयितव्य इति (तु. समानार्थ
सप्रक्रियं च पंजा. चर [< * अपि-चर-]) ।

१) असं. साख. (पा ६, १, २२३) । वा. क्रिवि. द्र. ।
२) सकृत् सपा. काठ २६, ६ वेद्याम् इति पाशे. ।

३) सपा. * हस्तम् < > * स्तयम् इति पाशे. ।
४) स्वार्थं यद् प्र. ।

५) कर्मान्तश्चक्षणमभिप्रेतं स्यादिति कृत्वा गतिभावः
(तु. GW.; वैतु. वें. सा. PW. प्रभृ. च चष्ट-स्थित्यभि-

प्रायतः अभ्य. इति) ।

४०, १.

॥ अन्तः-शरु^१ - राः तै ५, २, ६,
२; ६, १, ६, ५.

अन्तः✓विलुप

अन्तः-इलेषु^२ - वः मा १३,
२५; १४, ६; १५; १६; २७;
१५, ५७; का १४, २, ११;
१५, १, ५, ४, ३; ६, ५; १६,
७, १; तै ४, ४, ११, १; मं २,

६, १२; ३, २, ३; काठ १७, १०;
क २६, ९.

॥ अन्तः-इलेषण^३ - णम् तै ५,
४, २, १; मै ४, ६, ५; -णाय काठ
२७, १०.

अन्तः-कोशु^४ - शः पै २०,
२१, ४.

॥ अन्तः-सदसु^५ - सात् तै ७, ३,
१, ३.

अन्तः ✓स्था, > तिष्ठ, अन्त-
स्तिष्ठाति^६ शौ ६, ५३, २५;
अन्तस्तिष्ठासि पै १२, ८, २५;
अन्तस्तिष्ठतु^७ शौ १२, ४.
अन्तःस्थुः शौ १३, १, ५९;
अन्तःस्थुः ऋ १०, ५७, १;
पै १७, २५, २.

अ(च-तै)न्तर, रा^८ - रः ऋ १,
३१, १३; ४४, १२; १२, ४१,

१) मलो. कस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

२) यत्तु भा. < अन्तः ✓शृ इच्छति, तन्न । प्रधानखण्ड-
पातनार्थं शरणक्रियायां प्रवृत्तायां मध्येऽनायासेनेव पततां सकला
नामभिप्रेतत्वाचाहभिन्वच तैः शौर अन्तर इत्यस्य साक्षात्-
संबन्धाभावे सति तेषां पतनक्रियायास्तद् विप. स्यादित्येवं
सुवचत्वात् । एस्थि. तस. सति मध्यमपदलोप एव
न विह गस. कश्चिदप्यवसरः स्यादिति । यदपि BW.
प्रसू. इह रश्चर- (यद्र.) इति उप. भवतीत्याहुस्तत्र तेषां
प्रकरणाऽनवबोधजनितो भ्रम एव बीजम् ।

३) गस. भावे घञन्ते थायादि-स्वरः । यत्तु उ. तस. इति
कृत्वा उप. < कर्त्तरि ✓विलुप इत्याह, यच्च म. एतदनु-
विबदिषन्ति उप. कर्मणि प्र. इति सा. भाष्यासमनु-
ब्रुवाणः (तु. सा. तै ४, ४, ११, १) व्यानिश्रणामिव
करोति, तन्मन्दम् । इह सास्व. इति कृत्वा स्वरोपगतौ
संभवन्त्यामपि नाठ. समानप्रक्रियत्वेन व्याख्यानाहं प्राति.
तदसंगतदर्शनात् (तु. नाठ.) । अर्वाञ्चोऽपीह तस.
च गस. च विवेकमकुर्वाणाः समानं बोधाः स्युः ।

४) गस. ल्युङ्गे कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
१९३; २, १३१) । यत्तु भा. वस. इतीव कृत्वा
व्याचष्टे, तन्नाऽऽक्षिपेत् । पूष. प्रकृतिस्वरस्य दुर्वारत्व-
प्रसङ्गात् (तु. नापू.) ।

५) अस. समासान्तः टच् प्र. वसं. (पा ५, ४, १०७) ।
चित्स्वरः ।

६) नाभ्ययीभावात् (पा २, ४, ६३) इति सुञ्छ-
गभावः पं. अमादेशाऽभावश्च । विवेच्यमानस्य शब्द-
स्याऽपक्रमणक्रियामपेक्षयाऽपादानकारकतामान्ये. पं. द्र. (तु.
पाम.; वैतु. भा. यन्मते व्यञ्जोपे कर्मणि पं. भवति) ।

७) नः (अस्माकम्) अन्तर इति संबन्धमा-

स्थायाऽसंबद्धे इवाऽऽपद्यमाने दुरितानि विद्वा इति
पदे 'विनाशयन्' इत्यस्या आक्षिप्तायाः क्रियायाः कर्म-
भावयन् सा. चिन्त्यः । परिग्रहणार्थान्तरभूते तिरो-
धापनार्थे अन्तर इत्यस्य गतिभावस्य (पा १, ४, ६५)
प्रागनुमतत्वात् ।

८) सपा. परस्परं पामे.; शौ १२, २, २८ अति-
क्रामन्तः इति, पै १३, ९, १२ अपत्तिष्ठान् इति च पामे. ।

९) रोगस्य चाऽऽस्त्रावस्य चोभयस्याऽधःकारकत्वेन
मुञ्जस्य तन्मध्यवर्तिनी स्थितिराशंसिता भवतीति यत्
सा. आचष्टे, तन्न । मध्यवर्तिनो मध्यवर्तयितव्ययोः
परस्पर-संस्पर्धाधरत्वेनैवोपयोग-परिसमाप्तिदर्शनात्-
दुभयाधः-कारकत्वेनोपयोगासंभवात् । न चेह मुञ्ज-
स्योक्तचरी रोगसामान्यविशेषमध्याऽवस्थितिराशंसिता
भवत्य् अपि तु तदुभयञ्चान्यतः स्तोतृदृशान्यतोऽपेक्ष्य
मध्येऽवस्थानमभीष्टं भवति येन मुञ्जप्रभावात् स्तोतृनपेक्ष्य
रोगस्य चाऽऽस्त्रावस्य च तिरोधापनं संक्षिप्येत् । एस्थि.
'अस्माकं स्तोतृणां दृशो रोगं चाऽऽस्त्रावं चाऽन्तःस्थाय
तिरोधापय' इति तात्पर्यं द्र. । ततः अन्तर इत्यस्य गति-
भावश्चेति दिक् (तु. व.) ।

१०) अत्र नः इति द्विः न तु षः (वैतु. सा.) । तु. टि.
अन्तस्तिष्ठाति ।

११) १*अन्+आतिशयनिकः तरप् (=३*अन् [गत] तर-
इत्येवं मध्यमपदलोप इव द्र.) । प्र. च पिन्निहतत्वं द्र.
(व्यु. ठ. "अव-तर-, उव-तर-, प्र-तर-, वि-तर-") ।
यत्तु GW. अन्त- + (तरप् >) र इत्येवं व्यु. आह,
तच्चिचक्ष्यम् । तत्र तत्र श्रुतौ तेनोपदिदर्शयिषितस्यान्त-
गतत्वपरिणत-समीपवर्तित्वस्वरूपस्याऽर्थस्याऽपेक्षयाऽन्तर-
भावाऽनुरञ्जितस्याऽर्थस्य प्राकरणिकतरत्वेन प्रतीतिरिति
भावः । वा. विप. द्र. ।

८; ६, ६३, २ (८, १८, १४); ६, ५, ४; ८, १८, १९; १०, ५३, १; मा १९, १६; २०, ८२; का २१, २, ५; २२, ८, ३; काठ ३५, १४; क ४८, १३; पै २, ५८, २७; ३; ६, २२, २१; २२; -रम् १, १०, ९; ६, ७५, १९; ७, १०१, ५; १०, ८२, ७; खि ३, १५, १२; ४, ५, ३७; ४०; मा १७, ३१; १९, ८२; २५, २७; का १८, ३, ७; २१, ६, ३; २७, २, १०; तै ४, ६, २, २; ५, १, १०, ३; मै २, १०, ३; ३, ११, ९; १५, २०; ४, ८, ८; काठ १८, १; २०, १५; ३८, ३; क २८, २; कौ २, १२२२; शौ १, १९, ४; २, ३०, ४; ७, १०५, १; पै १, २०, ४; ५८, २; ७०, २; २, १७, ४; ७३, ५, ५, १३, ६; ९, ७, १२; १९, २९, ११; २०, ३५, ४; -रस्य क ६, १५, ३; १०, ११५, ५ (६, १६, ३३); -रा क १०, ९१, १३; मै

४, ३, ५; -रा: खि २, ६, ६; -रा: क ३, १८, २; काठ ३५, १४; क ४८, १३; -राम क १, १०४, ६; तै ५, ७, १४, १; काठ ५३, ४; -गरे तै ७, २, ९, २; ३; मै ४, ८, ८; काठ २७, ५; ३४, ८, क ४२, ५; -रेण क १०, ३३, १; खि ५, ७, ४, ८; तै ५, ७, १२, १; काठ ६, ७; ५३, २; पै १, ६५, २; -रै: क ६, ६२, १०; -रौ काठ ३४, ८. [१-अन्, अव°]
 अन्तर-कोश- -शे तै ३, ४, १, ४; काठ १३, १०.
 अन्तर-त(र>)रा- -रा तै ६, २, २, ७.
 अन्तर-तुस(ः) तै ६, १, १, ३; २, ११, २; ३; ३, ६, ४; ४, ९, ३; ५; ७, २, १०, ४; मै ४, १, १२, ५, ४; काठ २५, ९; १०; २६, १; ८; २७, १; ३४, ११; क ४०, २; ३; ४; ४१, ६; ४२, १.
 अन्तरा क २२, १३;

२३, ३.
 अन्तरा क ३, ४०, १; ९, ८६, १३; १०, ८६, १६; १७; ८८, १५; १३९, २; १६२, ४; मा १३, २५; १४, ६; १५; १६; २७; १५, ५७; १७, ५९; १९, ४१; ४७; २९, ६; का १४, २, ११; १५, १, ५; ४, ३; ८, ५; १६, ७, १; १८, ५, १०; २१, ३, १२; १८; ३१, १, ६; तै ११, ६, ७; १; ७, १, १; १२, ५, ११, १; ६, २, २; १, ४; ३, ५, ४, २; ४, ४, ११, २; ६, ३, ४; ५, १, ११, २; ७, २, ३; १६, १, १, ५, २, ६, २; ३; ७, १; ३; ८, ४; ३, १०, ३; ५, १, ४; ५; मै १, ४, ८; १०; १२; ५, ११; ६, ७; ८, ६; ७; ९; ९, ८; १०, १७; २, १, ११, २, ५; ३, ६; ८; ५, ९, ८, १२; १०, ५; ३, २, ७; ३, ४; ७, १०; ८, ४; ५; ८; १०; ९, ४; १०, ४; ६; ११, १०; ११; १६, २; ४, ५, ६; ६, ३; ५; ८, ३; १२, ३; काठ ७, ७;

- १) अन्तरा (अव्य.) इति शोधः (तु. सूको.) ।
 २) सपा. तै ५, ७, १२, १ काठ ५३, २ ब्राह्मम् इति पाभे ।
 ३) पाठः सपा. पै १४, ३, १० अन्तरिक्षम् इति पाभे ।
 ४) अन्तरा इति शोधः (तु. प्रकरणम्) ।
 ५) या: अन्तरा: > यान्तरा: इति संधिरार्थः । मा यान्तरा यावच्च > सपा. काठकब्राह्मणसंस्कृतने लक्ष्मीसूक्ते १०७:६ सामान्तरायच्च इति विवृतः पाभे ।
 ६) मलो. कस. साख. (पा ६, १, २२३) ।
 ७) भातिशायनिकस्य तरप: त्वान्निघाते स्वरे-विशेषः । पाभे. अंहीयसी- > स्त्री टि. द्र. ।
 ८) तसि: प्र. उंसं. (पावा ५, ४, ४४) । तत्स्वरः ।

- १) सपा. आपश्रौ १२, ११, १ मध्यमे परिधौ इति पाभे ।
 २) स्वार्थे भाति: प्र. उंसं. (पा ५, ३, ३४) । तत्स्वरः ।
 ३) मध्येऽर्थे च वितार्थे च अव्य. (तु. टि. अन्तरा इति) । पाप्र. तु अस्तातेरर्थे आच् प्र. उंसं. (पा ५, ३, ३६) । चित्स्वरः ।
 ४) पाभे. अन्तरा क ९, ६७, २३ द्र. ।
 ५) सपा. अन्तरा, शुद्धे <> राशुद्धम् इति पाभे ।
 ६) अन्तराऽऽहुति- इति पदमेकमुद्दिश्य संदिहानः SBW. चिन्त्यः (तु. मै १, ४, १०; ५, ११) । तु. द्विज. टि. ।
 ७) सपा. काठ ६, ६ क ४, ५ मध्ये इति पाभे ।

१०, ५०; ११, १; १२, २^०;
 १३, १०; १५, १४, ४^०; १७,
 १०^०; १९; २८, ३; २०, ८; २१,
 ६; २४, १^०; २५, ३; २६^०;
 २७, १०^०; २८, ४^०; ८; ३१, ६^०; ७; ३४,
 १६; ३६, १२; ३८, २^०; ४६,
 २; १ क ४, ६; २६, १^०;
 २८, ३^०; ३१, १०; २१; ३७,
 २^०; ७; ३८, ५; ३९, ३^०; ४०,
 २^०; ४१, ७^०; ४४, ४; ८; शौ ३,
 १५, २^०; ४, १६, ५; ५, २०, ७;
 ६, ५५, १^०; ७, ११४, ३; ८, ६, ३;
 ९, ३, १५; १३, ९; १०, ७, २८;
 ८, ३९; ११, ६, १४; ७, ११;
 १०, ३४^०; १२, २, ४४; १३,
 १, ५७; ५८; ३, ६; १४, २,

३४; १९, ५६, ४; १२०, ६, ९;
 १६, ९४; १२६, १६; १७; पै १,
 ६५, २; ९३, ३; २, ७२, २; ३,
 ८, ४; ४, ९, ५; २१, ४; २२,
 ३; ५, १२, ३; ३२, ५; ६, २०,
 १९; ७, ११, ५^०; ८, ९, ११^०;
 ९, ७, ५; २४, ८; ११, ५,
 ६; १६, २२, ४; ४०, ५; ७९,
 ३; १०३, ७^०; १५४, १; १७,
 ९, ९; ३४, ५; १८, १०, ४; १९,
 २५, १; २; ४६, ४; २०, २६, ५;
 २७, २-५; ३३, ६^०; ३६, ६.
 १ अन्तरा-शृङ्गा^१ - ऋक् मै ३, ८,
 ५; काठ २५, ६; क ३९, ४.

अन्तरात्मन्- प्रसू. अन्तर द्र.

अन्तरात्मिका^१ क ४०, २.

अन्तर^२ इ अन्तर द्र.

अन्तरिक्ष^३ - ०० क्ष मा ४, ७; का
 ४, ३, १; तै १, ३, ८, १; मै १,
 २, २^०; १५; ३, ६, ४; ९, ७^०;
 काठ २, २^०; ३, ६; क १, १४;
 २, १३; शौ ६, १३०, ४; - क्षम्
 क्र १, ५२, १३; ८, १३, ८; १०,
 १३९, २^०; ८९, १०; ९१, २२;
 १११५, १; ४, १४, २ ७,
 १०१, ६^०); २, १२, २; १५, २;
 ३, ८, ८; २२, २; ३०, ९^०; ३४,
 १०; ५४, १९; ४, ५२, ७; ५३,
 ५; ५७, ३; ५, १, ११; ४२,
 १६; ५४, ४; ५५, २; ८५, २;
 ३; ६, ८, २; ४७, ४; ६१, ११;
 ६९, ५; ७, ३५, ५; ९८, ३;
 १०४, २३; १०, ५३, ५;
 १८, १४, ७; १०, १५३, ३;

०) वैतु. SI. अन्तरा(रा-इ)ष्टि-इति (तु. टि. एपू. नाउ. च)।
 ०) वैतु. एकात्र अन्तराऽऽहुति- इत्येकं पदं कुर्वन्
 SI. चिन्त्यः (तु. टि. द्विपू. नापू. च)।

०) अन्तरातिष्ठत् इत्येवं योगं ध्रुवाणः SI. नितरा
 चिन्त्यः (तु. स एव काठ १०, ७^० इत्यत्र)।

०) सपा. मै ३, ९, ८ मध्यतुः इति पाभे.।

०) अन्तः... नयति इत्याख्यातिकं योगमिच्छुः SI.
 चिन्त्यः। १) पाभे. अन्तरु ऋ ९, ६७, २३ द्र.।

०) पाभे. अनु पै १९, ४९, ४ द्र.।

०) पाभे. अनु पै १९, ९, २ द्र.।

०) पाभे. अन्तरु शौ १, २, ४ द्र.।

१) अन्तरा द्वितीयया वा इत्येवम् उच्यते. (पा२, १, १८; ३, ४)
 अस. सास्व. (पा६, १, २२३)। मूलतः द्वि१ सत् वा.
 क्रि. वि. द्र.। ५) पाभे. अन्तरा तै ६, २, ८, ४ द्र.।

१) शोधस्य कृते नाका मै ३, ८, ८ टि. द्र.।

३) =यावापृथिव्योर् अन्तरालवर्ति-प्रदेश- (=आकाश-)
 भ्यु. ? पपा. दुरूहावयवत्वात् नावग्रहः। अन्तरा
 (वा, इकारोपपत्यर्थम् अन्तरा इमे [यावापृथिव्यौ] वा)
 क्षान्तम् इति या (२, १०) द्वि-प्रस्तारः प्रथमः कल्पः।
 तत्र अन्तर इति वा तस्य अन्तरा इति रूपं वा घृप.
 अभिप्रेतं स्यादिति प्रतीयते। एवं क्षान्तम् इत्युभय-

कोटिसाधारणम् उप. <✓क्षम् इति च प्रतीयते
 [=शान्तं स्पन्दनशून्यम् (तु. स्क. [या २, १०])]। न त्वर्थः
 कश्चितेनार्थेनेति कृत्वा उप. क्षा- अन्तम् इतीव वा
 विभज्येत (=पृथिव्यन्तमिति तु. [या २, १०])।
 क्षान्तम् इति द्वितीयकोटिं न स्पृशेदिति क्ष- इति उप.
 <✓क्षि 'निवासे' (एवं पुनः या [२, ६]) संनिर्गः
 द्र. इति वा, क्षोणी- इत्येतदाद्याऽशाऽवशेषमात्रं वेति
 स्क. आह। अथ (शरीरेषु) अन्तरक्षयम् इति वेति
 द्वितीयः या. (गद.) कल्पो भवति। तदेतद् अन्तर इति
 अक्षय- (=क्षय-रहित-) इति वा विभज्येत (तु. स्क.;
 ✓क्षि 'निवासे' इत्येतदर्थानुगतितादवस्थार्थम्) अन्तर-
 इति क्षय- इति वेति। अथापि उप. <✓ईक्ष इत्यपरः
 कल्पो भवति (तु. अक्षी. अभा. PW. च)। अथान्ततः
 यनि, अन्तरु^२ रि इति स१ पूव. स्यात्, (✓क्षि निवासे)
 + अधिकरणे ङः प्र. उच्यते. [पा ३, २, ९७] > ईक्ष- इति
 उप. च (तु. GW.; गपू. या. अन्तरिक्ष-क्षयम् इति मूको.
 पाभे. च [तु. ल.])। एवं तावच्च चरमे कल्पे तप्त. पूव. सप्त.
 इति कृत्वा पूव. प्रकृतित्वम् (पा ६, २, २), सप्त. अष्टकं
 च (वैतु. शु-क्ष- [यत्र उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या])।
 ५) =सपा. माश ३, ३, ४, २। क्र ८, ४२, १ काठ २, ९
 क १, १९ प्रसू. विश्ववेदाः इति पाभे.।

१, ८१, ५; १०, ५९, ७; ६५,
२; ६६, ९; ११; ८८, ३; ८९,
६; ९०, १४; १२४, ६; १२८,
२; १४९, १; १९०, ३; लि ४,
११, १२; ५, ५, ७; ८; ११;
७, ३, ९; मा १, ७; ११; १८;
४, ३०, १; ३१; ५, १३; २७;
४३; ६, २; २१; ७, २; ५;
४२; ४५; ८, ९; ६०; ११,
१५; २०; ४५; ५८; १२, ५;
४८; १३, ४६; १४, ११;
१२; १९; १५, ६; ६३; १७,
५१; ६७; ७२; १८, १८; २३,
४३; ५९; ६०; २५, ८; २३; १;
२६, १; २८, २०; ३१, १३;
३४, २२; ३५, ९; ३६,
१७; ३८, ५; का १, ३, ३; ८;
६, ३; ४, १०, १; २; ५, ४,
४; ७, २; १०, ४; ६, १, २; ५,
१; २; ७, १, २; २, २; ८, ६,
२; १७, १; २, २, २; ६; ७,
१; १२, २, ४; ९; ४, ८; ५, ९;
१३, १, ६; ४, ४; १४, ४,
९; १५, ४, १; २; ५, ४; १६,
२, १; ७, ६; १८, ५, १०; १;
६, ३; ८; १९, ६, ३; २५, ८,
५; १०, ७; ८; २७, ८, १; ११,
१०; २८, १, १; ३०, २, ९;
३३, १, १६; ३५, १, १३;
४, ८; ३६, १, १७; ३८, १, ५;
तै १, १, २, २; ४, २; ७, १;
२, १, ८, १; १; १२, ३;
३, १, २; ५, १; ६, १; ९, २;
११, १, ४, १, ३, १; १३, ३;
१; २; ५, ३, १; ६, ५, २; ७;

५, ४; ८, ५, ३; २, २, १२,
१; ४, १४, ४; ३, ३, ५, ४;
६, १; ११, ४; ४, २, २; ५, ५,
१; ४, १, २, २; ३; ४, ३; ५,
३; २, १, १; ४, ३; ३, ६,
१; ७, १; ४, १, १; ५, २; ६,
२; ६, ३, ३; ५, १; ३; ७,
६, २; १४, १; १५, १, ५, ६;
२, १, १; ७, २; ३, २, १; ६, १;
३; ११, १; ४, २, १; ६, ४; ७, १;
६, ५, ३; ७, ३; ८, १; २; ३;
५; १०, २; ७, ५, ४; ६, २;
१६, १; २५, १; ६, १, २, ३;
११, २; ३; २, १०, ४; ३, ३, ३;
४, ३; ९, ४; १, २; ५, ५; ६, २; ६,
१, ४; १७, १, ५, ३; २, ४, २;
३, ५, २; ६, १; ७, २; ९, २; १२,
१; ४, १, १; ४, २; ११, १; ५,
१९, १; २०, १; २५, २; मै १,
१, २; ४; ५; ८; १२, २; ६; १;
८; १३; १४; १६; १८; २, ४;
५; २६; ३७; १; ४, ८; ५, ११;
१०, ३; ११, १०; २, २, १३;
४, ५; ७, २; ४; ६; ८; ११;
१५; ८, ३; ८; १४; १०, ५;
६; ११, ५; १३, २; ३; १४;
१५; १८; २३; १, २;
३४; ४; ७; ७; २, १; ६; १;
३, ३; ५; ९; ४, ६; ६, ४;
८; ७, ८; १; १; ८, ५; ६;
७; ९; ९, १; ३; ४; ७; ७;
१०, १; ४; ७; १५, ७; ४, १,
२; ३; ४; ५; ८; ११; १२;
२, २; ५, ५; ६; ७, १;
८, २; ३; ९, २३; २५; २७;

११, १; १३, ४; ८; १४,
१; १; ५; ७; १७; काठ १,
२; ४; ७; ११; २, ६; ९;
१२; ३, १; २; ३; ६; ८; ४,
१; १; ५, ५; ६, ७; ८; ७, ७;
९; १४; ८, ६; १२; ९, ६;
१२, ४; १३, ११; १२; १५;
१४, ४; १६, १; २; ४; ५; ८;
११; २१; १७, ३; ७; ८;
१९; १८, ३; ४; १०; १६;
१९, १; २; ५; ११; १३; २०,
११; २१, ३; ५; ८; ९; २२,
३-५; २४, ६; १०; २५, १०;
२६, २; ३; ५; ६; १०; २७,
१; २; २८, ४; २९, ७; ३१,
१; २; ३; ६; ९; १३; ३२,
६; ३३, ३; ३४, ५; ६; १४;
३७, १७; ३९, १; २; ४; ८;
९; ४०, १; ३; ५; १०; ४३,
२; ४; ४५, ५; १२; १५; १७;
५३, ६; क १, २; ४; ७; ११;
११; १; २; ३; ९; १०; १३;
१५; ३, १; ७; १; १४, ६; ७;
५, ८; ६, ३; १७, २; ७; ८,
१०; २५, २; २६, २; ६; ७;
२८, ३; ४; १०; २९, ४;
८; १; ३०, ३; १३, १; १३;
१८; २०; ३७, ७; १; ३८,
३; ४०, ३; ५; १; ४१, १;
३; ४; ८; ४२, १; २; १; ४४,
४; ४५, ८; ४७, १; २; १;
३; ६; १; ९; १; १; २, १९०;
३, ३, २; ५; ३; ३, १, ३; ४,
६; शौ २, १२, १; ३, २१, ७;
२९, ८; ४, २, ४; ११, १; १४,

*) पासे. अन्तरिक्षम् क्र ३, ३०, ९ द्र. ।

७) = सपा. काश ४, ७, १, २५ आपश्चौ ७, २७, ४ । मा ६,
२१ माश ३, ७, १, ३२ स्त्रः इति पासे. ।

७) सपा. क्र १०, १२१, ५ अन्तरिक्ष इति पासे. ।

७) सपा. काठ ३५, १५ प्राणाः, तै ७, ३, १४, १
प्राणान् इति पासे. । ७) "वा३न्त" इति सपा. ।

३; २०, १५; ३५, ३; ३९, ४;
 ५, ३; ३१; ९, ७; २८, २; ६,
 ४०, १; १००, १; २; ७, १,
 २; ६, ११; ७, २; ८, १, १२;
 ४, २३१; ८, ५; २१; २२; ९,
 १, २१; ३, १५; ५, २०; १२,
 ५; १५, २४; १०, २, २४; २५;
 ५, २६; ७, ३; १२; ३२; ३५;
 ८, ३६; ९, १०; ११, २, १०;
 २७; ७, ४; ८, ६; ११, ४; १२,
 १, २०; ५३; ३, २०; २६;
 १३, १, ७; ९; १६; ३३; २,
 ३२; ३५१; ४५; ७, ३; १४,
 २, ६९; १५, १७, २; १७, १,
 १३; १८, २, ९; ४९; ३, ५९;
 ४, ५; ६; १९, ६, ८१; ९, १;
 १४; १०, ५१; १५, ५; ३२, ९;
 ५८, २; १२०, ११, १०; २८, १;
 ३४, २; ३९, २; ४९, १६; ८७, ३;
 ९३, ६; १०७, १४; १४३, ८; पै
 १, २३, २; २७, १; ४०, ३;
 ९३, ३; ११०, २; २, ३, २, ५,
 १; ७२, १; ७६, ५; ८०, ५; ८२,
 ४; ३, १२, ७; २३, ३; २५, १;
 ३५, ५; ३८, ८; ४, १, ४१^०;
 ११, ५; ५, ४, ३१; ५, २; १३,
 ३; २२, २; ३२, ३; ४०, २;
 ६, ५, २; १८, ५; २२, १२; ८, ६,
 १; १९, ३; ९, ११, ३; २३, २;
 १२, ४, ९; १३, ७, २१; ८,
 ५१; १२, १; १४, ३, १००;
 १५, १३, ४; १६, २, २; ११,
 ३१; २९, ५; ३०, ११; ३१, १;

३४, १; ४०, ६; ५०, ९; १०;
 ६१, ३; ४; ७०, १; ७१, ४;
 ९६, २; ८; ९८, ६; ९९, ६;
 १०४, १०; १०५, ४; १०६, ७;
 १३१, २; १३६, १०; १३९,
 ६; १५०, २; ९; १५१, १; १५३,
 ४; १७, ३, १; ६, १; ७, ३; ८, ३;
 १०, ३; ७; ३७, १०; ३८, ५; १८,
 १३, ९; १५, ७; ९; १६, ६; १८,
 ३; २३, १०; २४, २१; २५, ५;
 ९; २६, ४; १९, १, १२; १९,
 १३; २९, ३१; ३३, २; ४१, २;
 ४४, २; ४५, १४; ५०, १; २०, १,
 २; ५१; ३, ८; -क्षरय क्र १,
 ११०, ६; खि ५, ७, ४, १३;
 मा ६, १९; १४, ५; १२; १४;
 का ६, ४, ३; १५, १, ५; ४,
 २; ३; तै १, ३, ६, २^०; १०, २;
 २, ४, ११, ५१; ३, ४, ५, १;
 ४, ३, ६, १; ४, ६, १; २; ७,
 १; मै १, २, १७; २, ४, ५१;
 ७, १६; ८, १; १४; १३, १८;
 ३, ८, ९१; ४, ११, १; ३०;
 ९, ४; ६; १०; काठ ३, ३^०; ७;
 ७, १२; १७, १; १०; २२, ५^१;
 २६, ६^०; ३०, १०; ३७, ११;
 ३९, ९; ४०, ३; क २, १०^०;
 १४; ६, २; २५, १०; २६, ९;
 ४१, ४^०; ४६, ८१; शौ ५, २४,
 ८; पै २, ६१, १; १५, ७, ३;
 १९, ५३, ८; -क्षा क्र ६, २२,
 ८; ७, ७५, ३; शौ २०, ३६,
 ८; -क्षाणि क्र १, ३५, ७; ८,

[६, १५; १२, २४]; १०, ४४, ८;
 ६५, ४; शौ १९, २७, ३;
 १२०, ९४, ८; पै १०, ७, ३;
 १८, २५, १०; १९, ४१, ४;
 -क्षार क्र १, ४८, १२; ६१,
 ९; ३, ३०, ११; ४६, ३; ५,
 ५३, ८; ८, ३, २०; ८, ३; ४;
 ९, ६३, २७; १०, ६८, ५;
 ७०, ११; ८९, ११; १५८,
 १; खि ५, ७, ४, ९; मा ४, ६;
 ५, १९; ६, ११; १७, ६७;
 १८, ५५; का ४, २, ४; ५, ५,
 ७; ६, २, ७; १८, ६, ३; २०,
 ३, ५; तै १, २, २, ३; १३,
 २; ६, ६, १; २, ४, ८, १;
 १४, २१; ३, १, १०, २; २, ४,
 ३१; ३, ३, ३; ५, ५, १; ३;
 ४, ६, ५, १; ७, १३, २; ५७,
 ६, २; ६, १, ४, २१; मै १,
 २, २; ९; २, ४, ७^१; ७, १५;
 ८, १४; १०, ६; १२, ३; १३, ३;
 ३, १, ४१; ३, ४१; ९; ६,
 ८; १६, ३१^०; ४, ३, ४१; ६;
 ६; १२, २१; काठ २, ३; १०;
 ७, १३^१; १४; ८, १७; ११,
 ९^१; १८, ४; १५; २१, ६; १;
 २४, १०^१; ३४, ४; ३५, ७;
 ३९, ८; क १, १६; २, ४; ६,
 २; ३; २८, ४; २९, ४; ३१,
 २११; ३८, ३१^१; ४८, ९;
 को २, २३६^१; १०५०^१; जै
 ३, २१, ११^०; शौ ४, १०, १;
 १४, ३; ४०, ६; ५, १०, ८;

१) सपा. शौ १३, २, ४१ समुद्रम् इति पामे. ।

२) पामे. अन्तरिक्षम् क्र ३, २०, ९ द्र. ।

३) पामे. अन्तरिक्षम् पै ५, १३, ६ द्र. ।

४) = सपा. आपथ्रौ ७, ११, ९ । मै १, २, १४; माथ्रौ
 १, ८, २, २८ दिवः इति पामे. ।

५) सपा. तैत्रा ३, २, ३, १ पृथां लोकानाम् इति पामे. ।

६) सपा. ता १, ३, २; ६, ७, २ ? अन्तरिक्षाभ्यः (यत्र
 'द्व्याभ्यः' इति शोधः [उ. BO.] इति, जैमि १, ८३
 आन्तरिक्षेभ्यः इति पामे. । ७) सपा. ऋ ६, ४७, २७ ओजः,
 उद्भूतम् इति विभे. । ८) पामे. अन्तरिक्षम् ९, ८६, ४ द्र. ।

६, १२४, १; २; ७, २७, ८;
 ९, १, १; १०, १, १३; ५, २६;
 १२, ११, ११; १३, ७, ३;
 १६, ४, ४; ७, ६; १८, ४, ९;
 १९, ३, १; ३५, ४; १२०, १६
 ५; ३५, ९; ५२, ५७, १;
 ३, ३१, १-८; ३८, ८; ४, २५,
 १; ७, १३, ३; १०, ६, ८;
 ११, ४, ४; १३, १४, १४;
 १५, २२, ८; १६, ३२, १;
 ३६, ३; ९८, ६; १३१, २;
 १९, ४०, ५; २०, ६, ८; २०,
 १-क्षाय मा ५, २६; ६, १;
 २२, २७; २९; २४, २६; ३०,
 २१; ३९, १; का ५, ७, १; ६,
 १, १; २४, १३, १; १६, १;
 २६, ६, १; ३४, ४, ३; ३९,
 १, १; तै १, १, ११, १३, १,
 १; ६, १; १०, २, ८, १३, ३;
 २, ६, ५, ११; ३, ५, ८, १;
 ४, ४, १, १; २, ३; ६, २;
 ६, २, १०, २१; ३, ४, १;
 ७, १, ११, १; १५, १; १७,
 १; ५, ११, १; २३, १; मै
 १, २, ११; १४; ३, ३५; २,
 ८, ८; ३, ८, ९; ९, ३; १२,
 ७; १०; १२; १४, ७; ४, १,
 ११; काठ १, १२; २, १२;
 ३, ३; १५, ३; १७, ७; २६,
 ५; २९, ५; ३०, ५; १०; ३१,
 ११; ३४, ५; ३७, १५; १६;
 १७; ४०, ४; ४१, २; ६; ८;
 ४५, २; २०; ५१, ६; क १,

१२; २, ६; १०; २६, ६; ४१,
 ३; ४५, ६; ४६, ८१; ४७,
 ११; शौ ५, ९, ३; ४; ६, १०,
 ३; ७, १०७, १; ११, २, ४;
 पै ६, १३, ११; १६, ९३, ८;
 १०४, ४; ११८, ६; १९, २७,
 ६; २०, ३९, ४; -क्षे ऋ १,
 ३५, ११; १६५, २; २, १४,
 ३; ३०, ३; ४०, ४; ३, ६, ८;
 ५, ५२, ७; १७३, १; ८, ९७,
 ५; ८५, ५; ६, ४६, ११; ५२,
 १३; ५८, ३; ७, ३९, ३; ८,
 ९, २; १०, ६; ९, २७, ६;
 १०, ५, ५; ८०, ५; ८७, ३;
 ६; १२१, ५; १६८, ३; लि १,
 १२, ३; २, १४, १०; ४,
 ११, ११^०; मा २, २५; ६,
 ३३; ११, १२; १३, ६; १५,
 १०-१४; १६, ५५; ६५;
 १८, ३६; २३, २; ३२, ६;
 ३३, ५३; ३४, २७; ३८,
 १८; का २, ६, ३; ६, ८, ४;
 १२, २, १; १४, १, ६; १६, ३,
 २; ५; ८; ११; १४; १७, ८,
 ९; १८; २०, १, ७; २५, १, ३;
 २९, ४, १; ३२, ४, १०; १;
 ३३, १, २१; ३८, ५, १; तै
 १, ४, १, २; १२, ४, १२, ३;
 ४; १४, ५; ६, १, ३; ३, २,
 ८, ६; ५, ४, १; ३१; ४, १, २,
 १; ८, ५; २, ८, ३; ४, ७,
 १; ५, ११, १; २; ७, १२, २;
 ५, १२, ७, १; २; १३, २, १;

११, १; ६, १, १; ४; १६, १,
 २, ३; ४, २; ३, २, १; ६, १,
 १; ८, ३; ७, ४, ११, ११;
 ५, २४, १; मै १, ३, ३; १५;
 ४, २; ३; ८१; ११, ५१;
 २, २, १३; ४; ३, ३; ७,
 २; १५; ८, ९; १३; ९,
 ९; १२, १; १३, १; १६; ३,
 १, ३; २, ६; ८, १; १;
 ४, १, ८; ३, ४; ६, ६; ९,
 १०; ११, ३; १२, १;
 १४, १; ५; १६; काठ ३, १;
 १०; ५, ६; ७, १३; २, १८;
 १४, ५; ९; १६, १; १३; १५;
 १७, १६; १८, १३; २०, ५;
 २१, ३; २२, ५; २३, २; ५;
 २५, ८; २६, २; २७, २;
 २८, १; ४; ३१, ६; १४; ३२,
 ६; ३३, ३; ५; ३४, ५; ३५, ७;
 ४१, १; क २, ८; १७, ६, २;
 २५, ६; २७, ६; २९, २; १३,
 ७; १८; ३५, ८; ३६, २; १;
 १४, १; ५; ४२, २; ४४, १;
 ४१; ४७, ६; ४८, ९; कौ २,
 ६४०; ११९४; १३, ५, ७;
 शौ १, ३०, ३; ३२, २; ३३, ३;
 २, १०, ३; ४, ८, ५; १४, ८; २५,
 २; ३९, ३; ७, ६, ८; १०, ८;
 ८, १३; ३, ५; ११, १; ९, ४,
 १०; ११, ८; ११, २, ३; १२,
 २; ८; १३, २, ३; ३, २२; १५,
 १३, ४; १७, १, १२; १८, ३,
 ६३; १९, ८, १; २७, १२; १;

१) सपा. मै १, २, १७ काठ ३, ७, क २, १४ वाताय इति पाठे ।

२) सपा. काशि १३५: ७ अन्तरे इति पाठे ।

३) सपा. मै ४, ५, ६ प्रजापु इति पाठे ।

४) सपा. काठ ३७, ९ अन्तरिक्ष्याः इति पाठे ।

५) लु. W. Gri.: वैतु. अन्तरिक्षे, न (लु. पपा.) इति सतः पाठस्य स्थाने सा. RW. अन्तरिक्षेण इति ?

१) सपा. ऋ १, १३९, ११ प्रसू. माश ४, २, २, १ अमुक्षितः इति, तै १, ४, १०, १ काठ ४, ५ अमुक्षितः इति च पाठे ।

२०, १३९, २; पै १, १४, ३;
 २५, ३; ८४, ४; ९१, १; ४;
 १०५, ४; ५; २, ७६, ६; ४, २, ६;
 ३४, २; ५, १३, २; २६, ८;
 ३६, २; ७, १३, ४; ८, ८, २;
 १०, ८, २; १४, १, ४; ११;
 १५, १९, ८; २१, ८; २२, ४;
 १६, १६, ३; २४, १०; ९९.
 २; १०६, ३; ११७, २; १३३,
 ८; १८, २३, ७; ३१, ७; १९, २.
 १२; २२, १; २०, १५, ९; ३२,
 ९; -क्षेण ऋ १, १२५, ७; ८,
 ७, ३५, १०, १३६, ४; १६१,
 १४; ९, ५, २; १६३, ८; ६५,
 १६; मा १५, ६; ३८, ६;
 का १६, २, १; ३८, १, ६;
 तै २, ६, ७, २; ३, १, ६,
 १; ५, २, १२, २; ६, ४,
 १, २; ७, ५, २३, १; मै
 ४, ९, ७; काठ ६, ८; १२, ४;
 २२, ७; २६, १०; ४५, २०;
 ५०, ६; क ४, ७; ३५, १; १;
 ४१, ८; १; १; २, १८३;
 ५६७; १; ३, १७, ४; ४, २८,
 ६; शौ ४, २०, ९; ३८, ५-
 ७; ६, ८०, १; ११, ४, ८;
 १३, ३, १३; १९, १७, २;
 १९, २; पै ५, ३५, २; ३८,
 ४; ७, १४, २; १६, २; ८,

६, १०; १७, २; १६, ५७, १०;
 १९, १६, १२; २०, ११; -क्षेण
 काठ ३९, ५.
 अन्तरिक्ष-क्षित्- -क्षिते तै ७,
 ५, २४, १; काठ ४१, १.
 अन्तरिक्ष-दा- -दा: काठ ३९,
 ९.
 अन्तरिक्ष-देवता- > ॥ अन्त-
 रिक्षदेवत्य- -त्य: तै ६, १,
 ११; २; २, २, ६; ४, ५, ५; मै ३,
 ७, ८; ९, १; ७; १०, १; काठ १९,
 २; २३, ५; २४, ६; २६, २; ६;
 २७, १; २; क ३७, ७; ४०, ५;
 ४१, ४; ४२, १; २; -त्या: मै
 ४, १, १; काठ ३०, १०; क
 ४६, ८.
 अन्तरिक्ष-प्रा- -प्रा: ऋ ७,
 ४५, १; ९, ८६, १४; मै ४,
 १४, ६; काठ १७, १९; -प्राप्
 ऋ १, ५१, २; १०, १५,
 १७.
 अन्तरिक्ष-प्रुत्- -प्रुद्धि: ऋ १,
 ११६, ३.
 अन्तरिक्ष-भाग- -गा: तै २,
 ४, ८, २; मै २, ४, ७; ८; काठ
 ११, ९.
 अन्तरिक्ष-यानी- -नी तै ४,
 ४, ६, २; काठ २२, ५.
 अन्तरिक्ष-वत्- -वन्तम् शौ १९,

१८, २; पै ७, १७, २.
 अन्तरिक्ष-संक्षित- -त: शौ
 १०, ५, २६; पै १६, १३१,
 २.
 अन्तरिक्ष-सुद्- -सत् ऋ ४,
 ४०, ५; मा १०, २४; १२,
 १४; का ११, ७, ४; १३,
 १, १५; तै १, ८, १५, २; ४,
 २, १, ५; ४, ७, १६; ५, ३,
 ११, १; मै २, ६, १२; ८,
 १३; ३, १, ६; २, १; ४,
 ४, ६; काठ १५, ८; १६, ८;
 २२, ५; -सद: शौ १०, ९,
 १२; ११, ८, १२; पै १५,
 १४, ७; १६, १३७, २;
 -सदम् मा ९, २; का १०, १,
 ३; तै १, ७, १२, १; मै १,
 ११, ४; ३, २, १; काठ
 १४, ३; -सद्भ्य: शौ १८, ४,
 ७९.
 अन्तरिक्ष-स्पृश- -स्पृक् मै ४,
 ९, ७.
 अन्तरिक्षात्- > अन्तरिक्षात्-
 सद्- -सद: पै २, ५३, ६;
 -सदे पै २, ५४, ६.
 १ अन्तरिक्ष्य, क्ष्या- -क्ष्या ऋ
 ९, ३६, १५; ६४, ६; कौ २,
 ३८६; जै ३, ३१, ६; -क्ष्या: ऋ
 ५, ५४, ९.

१) पाप्मे. अन्तरिक्षे शौ १९, २७, १२ द्र. ।

२) उस. कर्तरि विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
 १, १६२; २, १३९) ।

३) विप. (इष्टका-) । कर्मण्युपपदे ✓ दा (दाने) + विच् प्र. ।

४) तादर्थ्ये यच् प्र. (पा ५, ४, २४) । तिस्वरः ।

५) कर्मण्युपपदे विजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

६) बस. पूष प्रकृतिस्वरम् ।

७) दु. टि. अग्ने-यानी- ।

८) विप. (उद्वज्ज-) । सस. पूष. प्रकृतिस्वरम्

(पा ६, २, २) ।

१) उस. कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप.

✓ स्पृश+विबन् प्र. (पा ३, २, ५८) ।

१) नाउ. व्यु. औपयिकः द्र. । अरतात्तरथे आतिः प्र.
 उसं. (पा ५, ३, ३४) । तत्स्वरः ।

५) विप. (पथ्या-, वधु-) । तस्येदमित्यर्थे पिन्निहतत्वात्
 खराऽविशेषकरः यच् प्र. उसं. (पा ४, ३, १२१) । मत्वर्थ-
 प्रसिद्धो ह्यसौ प्र. भवति (दु. पावा ५, २, १२०) । तस्येदमी-
 योऽर्थद्वयं व्यायासेन मत्वर्थतः प्रति भवतीत्यभिसन्धिः ।

२ अन्तरिक्ष्य, क्षया ^० - क्षयाः काठ ३७, १७; -क्षयान् ^० मै १, ३, १५; ४, ६, ६; काठ ३५, ७; क ४८, ९; -क्षयण काठ ७, १३ ^१ ; क ६, ३; -क्षयैः काठ ३५, २; क ४८, ३. आन्तरिक्ष्य ^० - क्षः मा २४, ३४; का २६, ७, ४; तै ५, ५, २०, १; मै ३, १४, १६; काठ ४७, १०; -क्षाः मा २४, १०; का २६, २, ५; मै ३, १३, ११. [क्ष- पार्थिव ^०]. अन्तर ^० ✓ ई, अन्तर ^० ✓ गा, अन्तर- गोष्ठ, अन्तश् ^० ✓ छद् प्रभृ. अन्तर ^० द. अन्-तस् ^० अन्तस्-पथ ^१ - याः ऋ ५, ५३, १०.	† अन्ति ^० ऋ १, ७९, ११; ८४, १७; ८९, ९; ९४, ९; १६७, ९; १७६, १; २, २७, ३; ४, १२, १८ (७, ६०, ३; ८, २५, ७); ४, ३; ५, १०; ५, ४४, ११; ७६, २; ८, ११, ४; १७३, १-१८; ९, १९, ७; ६७, २१; ९१, ४; मा १३, ११; २५, २२; का १४, १, ११; २७, ११, ९; तै १, २, १४, २; ६, ३, १६; मै २, ७, १५; ४, १४, २; काठ १६, १५; ३५, १; क २५, ६; कौ २, ११०३; शौ ६१०, ४, ९; ८, ३२ ^१ ; १८, १, २३; पै १२, १, ९; १६, १५, १६. अन्ति-कु ^१ - कम् ऋ १०, १६१,	२; तै ६, २, २, ४॥; मै ३, ८, २१; काठ २४, ११; क ३८, २१; † शौ ३, ११, २; २०, १६, ७; पै १, ६२, २; -कात् शौ ४, १६, १; १२, २, ३८; ५०; ५२; पै १७, ३३, ८; ३४, १०; ११; -के ऋ १ (७, ७७, ४) ९, ७८, ५; मा ४०, ५; का ४०, १, ५. अन्तिक-स्थ ^१ - स्थः खि ४, ५, १४. अन्ति-गृह ^१ - हात् ऋ १०, १५, ४. ? अन्ति-तम् ^१ शौ ६, ४, २; ८, ५, ११ ^१ ; पै १९, २, २. † अन्ति-तम् ^१ (ः) ^१ ऋ १,
---	--	---

^० विप. (२अप्, ज्योतिस्, देव-प्रभृ.) । तात्रमाविक
यति प्र. (पा ४, ४, ११०) तित्-स्वरः ।

^१ पाभे. अन्तरिक्षे शौ ४, ८, ५ द्र. ।

^२ सपा. तै ३, २, ८, ६ वृयांसि इति पाभे. ।

^३ विप. (अलज-, धूष्- [= धूष्प्रवर्ण-गुण-]) । साऽस्य-
देवतीयः अण् प्र. (पा ४, २, २४) । तत्स्वरः ।

^४ ३अनु-तसिस् प्र. लिट्स्वरश्च ।

^५ तु. डि. अनु-पथ- । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । उप. यद्र. ।
पाप्र. तु समासान्तः अण् प्र. (पिङ्गितः) उंसं. (पा ५, ४, ७४) ।

^६ ✓ *अन् (प्रतिबन्धे) + भावे कितन् प्र. ।
नित्स्वरश्चेत्येवं निष्पन्नं सत् क्विप्. इव वा प्रादि-
वद् वा समस्तं चाऽसमस्तं चोपलभ्यते । तेन न.
दि^१ इतीवोपलभ्यमानं सत् अव्य. इतीवोपलभ्यते ।
एवं तावदेतत् प्राति. अन्ति-कु- इत्येतत्-प्रकृतिकं
सत् (PW १, ६७) पाप्र. तद्विकृतितया (पावा ६, ४,
१४९) प्रतिपाद्यमानं मूलतो विमृश्य भवति । उभयोरपि
प्रकारयोर्मौलिकः ✓ *अन् (प्रतिबन्धे) इति वा, एतदभि-
निर्ज्ञेयं कृदन्तं वाऽव्यभिचारितः प्रथमोऽवयवो यथा भवति
तथा नाड. भूय उपपाद्यमानं द्र. ।

^७ स्वार्थे कः प्र. उंसं. (पा ५, ४, २८) । तत्स्वरः
(तु. दूर-कु- ऋ ९, ७८, ५) । मूलतः अन्त->
अन्तिक->अन्ति- इत्यस्मिन् संक्रमकल्पे तु अन्तो-

दात्त्वार्थम् इवार्थे ठच् प्र. उंसं. (पा ५, ३, १०९) ।
उभयथाऽप्यर्वास्तनस्य विप. सतस्तु निष्पत्त्यर्थं चातुर्य-
कः ठच् प्र. उंसं. (पा ४, २, ८०) स्यात् । आ/नी>
अन्तिकु- इति या (३, ९) मतं भवति ।

^१ उंस. कान्ते थाथादि-स्वरः (पा ३, २, ४; ६, २, १४४) ।

^२ अधिकरणार्थप्रधान-निगात-भूतं पूष. इति कृत्वा
प्रास. पूष. स्वरः प्रकृत्या (पा २, २, १८; ६, २, २) । 'अन्ति-
गतं गृहम्' इति विप्रहेऽभिसन्धिः ।

^३ रूपम् ? अनेककोटिमत्तया विवृतिविषयत्वादिति ।
तथाहि । अन्ति, *तम् इति द्वे पदे इति सा.
प्रथमः कल्पः [वैतु. आद्युदात्तस्वरमात्रतयोपबृंह-
माणं पपा. ऐकपथम् (सा. द्विस्वरः पाठः स्यादित्यपि
मा कलिर । तथा सति तदभिमतस्य द्वितीयस्य कल्पस्य
[अद्र.] दुष्कल्पत्वात्] । <अन्ति-तम्>-मम् इत्येवं
तमपद्वान्दसो मकारलोप इति सा. द्वितीयकल्प-विकल्पः
(२ये स्थले) द्र. । अन्तिकम् इति मौलिकः पाठः
इति W. ३यः कल्पः । तत् कः पन्थाः । मध्यम
इति । यस्थ. अनुष्टुप्पादमानातुरोधतः अज्मथ्यस्थस्य
सतः समानवर्णान्तरानुगतत्वात् नेप्र. प्रथमस्य मकारस्य
खलोपतरत्वात् ।

^४ सपा. पै १६, २८, १ अनुवन् इति पाभे. ।

^५ पाप्र. इह तसि (प) प्र. उंसं. (पा ५, ३, ७ उडः,

१७९, ५; २, २७, १३; ३,
५९, २; ५, १, १०; ८, २७,
९; १०, ११४, ४; तै २, १, ११,
४; ३, ४, ११, ५; मै ४, १०, २;
११, ४; १४, १४; काठ ७, १६;
२३, १२.

अन्ति-देव^० - नम्र ऋ १, १८०,
७.

अन्ति-मित्र^० - न्रः मा १७, ८३;
का १८, ७, ३; मै २, ६, ६; ११,
१; काठ १८, ६.

अन्ति-वा(म>)मा^० - मा ऋ
१७, ७७, ४ (९, ७८,

५)].

अन्ति-सु(म्न>)म्ना^० - म्ने शौ
७, ११७, १; १४, २, ४५; पै
१८, ११, ५.

अन्त्यु(न्ति-ऊ)ति^० - तिम्र ऋ १,
१३८, १.

? २अन्त्य^० > अन्त्य-मित्र^० -
-न्रः तै ४, ६, ५, ६; क २८, ६.

अन्तिका^० - का^१ खि ७, ७, २.

? अन्ते^० मै ४, २, ५.

१अन्त्य- अन्त- द.

अन्त्र^० - न्रम् पै १९, १८, ५; -न्रेषु
पै १६, १४८, ७.

आन्त्र^१ - न्रम् शौ १०,
९, १६; -न्त्राणि ऋ ४, १८,
१३; मा १९, ८६; का २१,
६, ७; मै ३, ११, ९; काठ
३८, ३; शौ ९, १२, १६;
१३, १७; ११, ३, १०६; पै
१६, ७५, ७; १३७, ६; १३१,
१४; -न्त्राभ्याम् पै १९, ३०,
४?; -न्त्रेभ्यः ऋ १०, १६३,
३; शौ २, ३३, ४†; १०,
१, २१; २०, ९६, २०†; पै
४, ७, ४†; १६, १०९, १;
-न्त्रेषु शौ १, ३, ३; -न्त्रे:

वैतु. पावा ६, ४, १४९ [यदनुशिष्टिरितिर्दार्धेति सुत्यजा]].
पित्वाग्निघाते स्वरस्तद्वरधः ।

१) नाप. । निपातायमाने पूष. व्यधिकरणः प्रास.
(तु. अन्ति-गृह-) वा समानाधिकरणः बस. वा (पावा २,
२, १८; २४) । उभयत्र चाऽन्तिशेषात् पूष. प्रकृतिस्वरम्
(पा ६, २, ३; १ [वैतु. PW. GW. °व- इति?]) ।

२) विर. । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

३) तत्रभवयि यति यतोऽनावीयः स्वरः (पा ४, ३,
५४; ६, १, २१३) । यद्वा, अन्त- इत्यस्यापि
सामीप्यवृत्तित्व-संभवे सति स्यादस्य प्राति. गपू.
तन्निष्पन्नात् सरूपाद् निष्पत्तावमेदः । एवमप्यर्थतो
वैचित्र्ये सति यनि. मेद आदरणीय एव । एवमपि
अन्त- इत्यत्र निर्देश्यमेतदिह वेति स्यादेव विमर्श-
विषय इति ।

४) यत्तस्य मरुतां गणस्य विप. सतः अन्ति-अमित्र- इति
पपा. भवति (तु. म्.), तत्र नादरः स्यात् । नितान्तविपरी-
तार्थप्रतिपत्तिप्रसङ्गात् (तु. सपा. मा. प्रभृ. अन्ति-मित्र-
शाखान्तरीयः पाभे.) ।

५) नाप. (हसन्ती- [चुल्ली-] [तु. वैजयन्ती १, ४, ३,
५४]) । व्यु.?

१) -काम् इति मुपा. ? यनि. शोधः द. (तु. संटि.) ।

२) पाठः? रुन्ति->रुन्ते [सं१] इति शोधः (तु. काश्री
१३, ४, १८ प्रभृ.; वैतु. BC. यनि. एवेति) ।

३) =आन्त्र- । एतद्वाच्यस्य जठराऽनुबन्धस्वरूपतामा-
दाय^१स्य तद्वाचित्वमुपलभ्य ✓ नन् (प्रतिबन्धे) + न्रः प्र.

इत्येषा व्यु. स्यात् । तदभ्यन्तरवर्तित्वमादाय तद्वाचि-
तयाऽस्य प्रवृत्तौ तु ३^१अन् इत्यस्य (✓तु>)वृ-
इत्यनेन समासः । यत्तु क्वचिद् अन्तर- इत्यस्या-
ज्मध्यजोप-परिणाम इतीवाऽऽस्थीयते (तु. PW.
प्रभृ.), तच्चिन्त्यम् । मूलतः ऋ इत्यस्याऽणवर्ण-
न्यतमाद्यन्तान्यतरत्वविशिष्ट-रेफपरिणामित्वेन सुवच-
तरत्वात् परामिप्रायतः ३^२अन्/तृ+कः इत्येवंप्रकारि-
कायाः व्यु. युक्ततरत्वाच्चाऽस्मदीय-नान्तरीयपूर्वविकल्पा-
नर्थान्तरत्वाच्चेति यावत् । यत्तु ✓अम् (रोगे) +
कत्रः प्र. (पाठ ४, १६४) इति व्यु. उच्यते, तदु-
पेक्ष्यम् । तत्राऽर्थसंबन्धाभावे सति ध्वन्यनुद्धारमात्रत्वा-
ऽव्यभिचारात् ।

१) =उदरस्थनाडी-विक्षेप- । स्वार्थे अण् प्र. उसं. (पा
५, ४, ३८) । तत्स्वरः ।

२) अन्त्राणि इति मुपा. भवति । तदाद्यज्जुस्व-
स्वदीर्घत्वे प्रति संदेहः स्यात् । एतत्-स्थलान्तर-
साम्यं (८, १) च शाखान्तरसाम्यं (मा १९,
८६ प्रभृ.) चादाय संस्कृतं प्रमाद इति प्रथमा
कोटिः । शाखान्तरवदौभयविध्यं वेत्यपरा (तु. पै ४, ७,
४; १६, १४८, ७ प्रभृ.) । तत् का गतिः । भूयान्
विमर्श एवेति ।

३) सपा. पै १६, ५३, १६ युगानि इति पाभे. ।

४) आत्राति इति पाठः? यनि. शोधः द. (तु. शौ ९,
१३, १७) ।

५) शोधस्य कृते तु. सत्य. टि. ?मुष्यन्ताम् ।

मा २५, ७; का २७, ७, १; मै
३, १५, ९; काठ ८, ११; क ६,
६१. [°न्त्र-अनु].

अन्त्र-गुद^१ - दम् पै १७, २९, १०.

अन्त्रा(न्त्र-अ)द्^२ - न्नादम् पै ४,
३०, १-८.

✓अन्द्(बन्धने) > १°अन्नु^०-

आन्द्^१ - न्दम् मा ३०, १६;

का ३४, ३, २.

२अन्द्, न्दा- इला^०.

?अन्द्यविणकिलिद्धिर्मुम् पै ५,
२७, २.

?१°अन् ✓ धा^०

१अन्ध, न्धा^१ - न्धः ऋ १,
१६४, १६; ४, १९, ९; ८,
७९, २; ११ तै २, २, ४, ४, ५,
१, ३, १; २; ६, १, ८, ३^२;
२, ९, २; ३; ४, १०, ६; ११ मै
१, ६, ४; ११; ३, १, ४, ४,
४; ७, ७; ४, ५, २; ८,
५; ११ काठ १९, ३^२; ११ क
३०, १^२; शौ ६, १२९, ३;

९, १४, १५†; ११, ४, ३; पै
६, २०, ८^२; १४, ४, ११^२;
१६, ५६, ३; ६७, ६†; १९,
३२, ३; -न्धम् ऋ १, ११२,
८; [११६, १६ (११७, १७)];
[१४७, ३; ४, ४, १३]; २,
१३, १२; ४, ३०, १९;
१०, २५, ११; खि १, ५, ७;
१२, ७; मा ३०, १०; ४०, ९;
१२; का ३४, २, २; ४०, १,
९; १२; तै १, २, १४, ५†;
मै ४, ११, ५†; काठ ६, ११†;
शौ ९, १३, ४; पै १६, ७४,
३; -न्धस्य ऋ १०, ३९, ३;
पै ८, १२, ५; -न्धा ऋ ४,
१६, ४; मै १, ४, १२१; शौ
९, २, १०; २०, ७७, ४†;
पै १६, ७६, ९; -न्धाः ऋ १,
१४८, ५; खि ३, २१, २^२;
काठ ३४, ८१; कौ २, १२२१^२;
-न्धाम् ऋ १०, २७, ११;
-न्धाय ऋ १, [११६, १६];

११७, १७; १८; -न्धे ऋ १,
१००, ८; मै १, ६, ६१; पै
१९, ३८, ११; १२; -न्धेन
ऋ १०, ८९, [१५†; १०३,
१२†]; मा १७, ४४†; ४०,
३; का १८, ४, १२†; ४०,
१, ३; कौ २, १२११†; शौ
१८, ३, ३; पै १०, १२, २; १५,
१९, ४. [°न्ध-अन्].

११अन्धम्-भावुक^१ - कः काठ
२७, ८.

अन्धा(न्ध-अ)न्न्- > अन्धा-
ची- -चीम् पै १५, १८, ३.

अन्धा(न्ध-आ)यु- -यून् पै ८,
७, ७.

अन्धा(न्ध-अ)हि^१ - हीन् मा
२५, ७; का २७, ७, १; मै ३,
१५, ९; -हेः तै ५, ७, १७, १;
काठ ५३, ७.

✓१°अन्धि > १अन्धस्^१ -

-न्धः ऋ १, ६२, ५; १४, ७;
७, ८८, २; मै ४, ६, ७१; पै

१) समाहारे द्वस. ।

२) कर्मण्युपपदे ✓अइ+विद् प्र. (पा ३, २, ६८) ।

३) पचादित्वाद् अच् प्र. । नाउ. व्यु. औप. द्र. ।

४) नाप. [मत्स्यबन्ध-] धीवर- । तेन जीवतीत्यर्थे
अणू प्र. इति ।

५) नाउउ. व्यु. औप. द्र. । तत्र पूर्वाऽशः
नाउउ. वाच्यसामान्ये चाक्षुषप्रवृत्ति-प्रतिबन्धसामान्य-
मादाय ✓अन्(प्रतिबन्धे) > १°अन्- इति कारको-
पपदरूपः स्यात् । यद्वा, तत्रैव प्रतिबन्धमानस्य
सतो दर्शनस्य बाह्यत्वविशिष्टत्वसामान्यमादाय ३°अन्-
इति गतिरूपः स्याद् यनि. । पूर्वाऽशब्दव्यवहारेण सूचकञ्च
शिरशि प्रश्नबिहं द्र. । उभयथापि समानमर्थं समस्तः
धा. सुकल्प इति तु तत्त्वम् । यश्च पाधा. चु. ✓अन्धि
पश्यते, अतौ नाउ. > नाधा. सन्नेव तत्र कारणतामियादि-
त्यपरा दिक् (सु. टि. २अन्धस्-) ।

६) विप. [तमस्, दुहितु- (प्रकृतिरूपा- इति उद्गी. वें.
वैप १-३७

सा. [ऋ १०, २७, ११]] । नाप. । गस. वा कास. वा
स्यात् उप. कः प्र. याथादि-स्वरश्च (पा ३, २, ४; ६, २,
१४४) । या. (५, १) त्वत्राऽत्रयवद्वयमाह, जुंमध्यम्
अ इति च ✓ध्वे > १°ध्व- इति च । तदेवं तन्मते
वस. स्यादन्तोदात्तश्चेति विशेषः । कलनातारतम्यं
त्ववर्धयं विमृद्भिः ।

७) सपा. यक. शौ १९, ४७, ८; ५०, १ अथ इति पाभे. ।

८) सपा. पै १९, ६, १४ मुग्धाः इति, शौ ६, ६७, २
मूढाः इति च पाभे. ।

९) =सपा. या ९, ३३ । शौ ३, २, ५ पै ३, ५, ५ ग्राह्या
इति पाभे. ।

१०) विप. (यजमान-) । उस. ✓यु+युक्त् प्र. सुमा-
गमश्च (पा ३, २, ५७; ६, ३, ६७) ।

११) कस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । उप. यद्वा. ।

१२) नाप. [अन्धकार- (वैतु. स्क. [पक्षे ऋ १,
६२, ५], वें. सा. [ऋ ७, ८८, २] = २अन्धस्-

१२, १, ७; -^१अन्धसः काठ ७,
६; क ५, ५।

२अन्/धा > २अन्ध-
✓ २अन्धि

२अन्धसः -^१अन्धः ऋ

१, १२२, १; १५३, ४; २, १४,
१; ३, ३५, १; ४, १, १९;
१६, १; २३, १; २७, ५; ५, ३०,
६; ४५, ९; ६, ६३, २; ६८,
११; ७, २१, १; ९२, १; ८,
२, १; ९, ६३, ५; ६८, ६;
८६, ४४; १०, ११६, ४; मा
३, २०३; ७, ७, ८, ५४३;
का ३, ३, ११३; ७, ३,
१; ९, ७, १३; तै १, ४, ४,
१; ३, ४, २, १; ४, ४, ९,
१३; मै १, ३, ६; काठ ४, २;
१३, ११; ३४, १४; क ३, २;
कौ १, १२४; ३१३; २, ८४;
३५१; ९६५; जै १, १३, १०;
३३, १; ३, ८, १०; ३०,
२; ४, २०, १०; शौ ७, ६०,
२; २०, ७७, १; पै २०, ६, ६;
-अन्धसः ऋ १, ९, १; ५२,

३; ८०, ६; ८२, ५; ८५, ६;
१३५, ४; १५५, १; २, १४,
५; १९, १; ३६, ३; ३७, १;
३, ४०, १; ४१, ६; ६, ४५,
२७; ४८, १; ४, ३१, २; ३२,
१४; ५, ३४, २; ४१, ५ (६,
१६, १०) ७, ९०, १; ६,
४२, ४; ४३, ४; ६३, ३; ७,
२१, १; ९०, १; ८, १, २५;
१३, १५; २१; १७, ४; ८; २४,
१६; ३२, २८; ३३, ४; ७;
३५, २४; ४६, १४; ६१, ३;
६५, २; ६६, २; ७८, १; ८८,
१; ९१ १; ४; ९५, २; ९, १८,
२; ५१, ३; ५५ २; ५८, १; ६१,
१०; १०१, १; १३; १०, २५,
१; ३२, १; ५०, १; ७; ९४,
८; ७६, ६; ९६, ९; ११५,
३; १४४, ५; १३७, २; मा
१९, ७२-७९; २६, ११; १६; १;
२४; २७, ४०; ३३, २३; १;
२५; ७०; ३६, ५; का २१,
५, १; २; ३; ४; ५; २९,
५, १; ३२, २ ६; ८; ६,

१; ३६ १, ५; मै २, १३,
९; ३, ११, ६; ४, १, २७;
काठ ३८, १५; ३९, १२; १; कौ
१, १४५; १५५; १८०; २३६;
२६५; २८९; २९७; ३१३; ३८५;
४२२; ४६७; ५००; ५४५;
५५३; २, २२; ३३; ३५; ३८;
४७; ६३; १२४; ३२६; ४०७;
४४४; ५७६; ७३६; ७४२; ७९३;
१०३४; १०४६, जै १, १६,
१; १७, १; १९, ६; २५, ४;
३०, ७; ३३, १; ५२, ४;
५६, १; ९; ३, ४, ४; ६; ९;
५, ६; ७, १; १२, ८; २७,
२; ३१, २७; ३४, २; ४७, २;
४, २६, १; शौ ६, २; १२०,
१, १; ४, १; ५, २; ६, १; ९,
१; १३, २; २३, ६; ३१, ४;
४९, ४; ५३, १; ५७, ११; ६४,
४; ७१, ७; १२४, २; पै १९,
१, ६; -अन्धसः मा १६, ४७;
का १७, ८, १; तै ४ ५ १०,
१; नै २, ९, ९; काठ १७, १६;
क २७, ६; -अन्धसा ऋ १, ५२,

इति (तु. BL.) ?]। नित्रन्तात् औप. नाधा. करणे
ना अधिकरणे वा अगुन् प्र. (पाठ ४, २०६)।
नित्स्वरः। यतु या. (५, १) ✓ध्वै नन्-पूर्व इति च
बस. इति नाऽऽइ, तन्न। तथा सस्य अन्तोदात्तो नाम
हि स्यात् (तु. टि. २अन्ध-४)।

०) द्विज. व्यु. औप. भवति (तु. टि.)।

०) निष्पत्त्यर्थम् १अन्ध-द्र.।

०) नाड. व्यु. औप. भवति (तु. ✓१अन्धि)।

०) नाड. (सोम-)। करणे अगुन् प्र. (पाठ ४, २०६)।

अन्धोऽन्धः कियते अन्धीयते [=अन्ध धीयते प्राण्येन (तु.
दे ४, २, ६ [उद्धृतः अक्षी.])] अनेनेति। नित्स्वरः
(पा ६, १, १९७)। किमिति नापूर. कल्पनावहुलो
द्वीयादिव पन्थाः स्वीकृतो न च २अन्-+✓धा इत्यत
एव प्र. उक्त इति। कृत्-स्वरः प्रकृत्या मा भूदा-

शुदात्तद्व स्यादियर्थमिति। भवतु वा १अन्-+
*वस्- (✓धा+भावे कसुन् प्र.) इति बस. पूष.
प्रकृति-स्वरम् एवेति। ✓अद्+अगुन् प्र. इत्येषाऽपि
व्यु. उच्यते (पाठ ४, २०६; दे २, ७, १)। एवमपि
स्वेऽरोपः स्यात्। यद्वा <✓अन्ध (तु. टि. अथस्-)
इत्येषाऽपि व्यु. विवक्ष्येत। यतु या. (५, १) आ✓ध्वै
इत्यतः कर्षणि निष्पत्तिमाह, तत्र वर्णागमविकारादि-
सामञ्जस्यसंभवेऽपि गत्युत्तरकृत्यकृतिस्वरस्य दुर्बलताद्
आगुदात्तस्य नोपपद्येतेति चिन्त्यम्।

०) =सप. माश २, ३, ४, २५ काश्रौ ४, १२, ५। तै
१, ५, ६, १; ८, १ मै १, ५, २; ९ काठ ६, ७; ७, १ क ५,
१२ पै १७, २२, ६ शाश्रौ २, ११, ६ प्रथ. अम्भः इति पाभे.।

०) सपा. जैमि १, ८१ प्रथ जैश्रौ ९, २४ (स्तोवि)
अन्धसा इति पाभे.।

२; ५; ४, २०, ४; ५, ५४, ८;
 ७, २०, ४; ९, १, ४; १६,
 २; ५२, १; ५५, १; ३; ६१,
 १९; ६७, २; १०७, २; मै ४,
 १२, ३; कौ १, ४७०; ४९६;
 २, १६५; ३२५; ३२७; ६६४;
 जै १, २८, ३१; ३१, ५१; ४१, ४१; ४३, ५१; ४९,
 ११; ४; ५१, १०; ३, ३,
 ११; १६, १; २७, १; ३; ५५,
 ५; -नवसी^१ क ७, ९६, २;
 -नवांसि क १, २८, ७; ५,
 ४१, ३; ६, ६९, ७; ७, ५९,
 ५; ६८, २; ७३, ४.

अक्ष-, अक्षकरण- प्रसू. ✓ अक्ष द्र.

?अन्नेऽतः^२ काठ ११, २.

१अन्य- ✓ अक्ष (वधा.) द्र.

२अन्य, न्या^३- न्यः अक्ष १, ५२,
 १३; ५७, ४; ८४, १९; ८, ६६,
 १३; १२५, ७; १६१, ९; १६४,
 २०; १८१, ४; २, ४०, ४;

[५^४; ६, ५२, १६^३; ३, ३१,
 २^३; ५, ३२, ३; ७७, २; ६
 २१, १०; ३०, ४; ४८, २२;
 ५२, १६^३; ५७, २^३; ६८, ३^३;
 ७, १ (१, ८१, ५) ३२, २३;
 ३६, २; ५६, १५; ८२, २^३;
 ५; ६^३; ८३, ६^३; ८५, ३^३;
 १०३, ३-५; ८, ५, ३९; १५,
 ११; ७८, ४; १०, १०, १४;
 २८, १; ३४, १४; ४३, ५; ६४,
 २; १ (२ ३५, २; ४०, ५) ८५,
 १८^३; ११९, ११; १२१, १०;
 १३२, ४; १३७, २^३; १४१, ५;
 खि ३, १५, ९; २१, १; २२,
 १०^३; ५, ७, १, ८^३; मा ६,
 ३७; ८, ३६; १०, २०^३;
 १७, ४७; २३, ६५^३; २७, ३६^३;
 ३१, १८; ३५, ७^३; का ६,
 ८, ८^३; ८, ११, १; ११, ६, ५^३;
 १८, ४, १५; २५, १०, १३^३;
 †२९, ४, ४; ५, ५; ३५, २, २;

४, ६^३; जै १, ५, ८, २^३;
 ७, ४, ३^३; ८, १४, २^३; २, २, ४,
 ६^३; ११, ५; ४, २, ३; ५, ११, २^३;
 ६, ८, १; ३, २, ५, ६^३; ५, ६,
 ९, ३; ६, १, ५, १; ६, ७; ७, ६;
 २, १, १^३; २, १; २, ४, १०, १;
 ५, ३, ३^३; ७, २, ८, ६; ७; ५,
 ९, ३^३; जै १, ५, १२; ६, ८;
 ९, ५^३; १०, ८^३; २, २, ६; ६,
 १२^३; १३, ९^३; ३, ६, ८^३; ७,
 १; ९^३; १०^३; ९, ६^३; १०,
 २; ४, ३, ४; ४, १^३; ८; ६, ७^३;
 ७, ७; †१२, २^३; ४^३; ६; १३,
 २^३; †१४, १^३; १८; काठ
 ६, १; ४; ७, १०; ८, १३; ९,
 ११^३; १२; १३; १३, ३; ४; १५,
 ८; १३^३; १७, १९^३; २०, ७^३;
 २३, ८^३; २४, ८^३; ९^३; २६,
 ६; ७^३; २८, २; २९, ५; ३४,
 ३; ५^३; ३६, ३^३; ३७, १६;
 ३८, ७^३; ३९, १२^३; जै ३,

^१) सपा. यक. अक्ष ८, ४६, १४; ३३, ७; १०, २५, १; ८, २४,
 १६; ९, ६१, १० २अन्धसः इति पाठे. ।

^२) द्विः । अर्थः? [कृष्टाऽकृष्टपच्य-रूप-] अन्न-
 इति वै. ; [सोम-मुरारूप-] पेय- इति ORN.
 GRV. (तु. माश ५, १, २, १०; १२, ७, ३, ४ जैमि
 ३, २२८ ता १४, ११, २७ O. च); [सोम-पयोरूप-] पेय-
 इति [पक्षे] GRV. ; [नदीतटवर्तिन्-] शाद्वल- इति
 PW. GW. ।

^३) न, इतः इति द्विः शोधः (तु. सपा. मै २,
 १, ७) ।

^४) २अन्- (< ✓*अन् [प्रतिबन्धे]) + तादर्थ्ये यः प्र.
 वसं. [पा ५, ४, २४] । तत्स्वरः । अने प्रतिबन्धानुपातिने
 पार्थक्याय भवतीत्यर्थश्च द्र. । एवं तावदस्य अरण-
 १अरिः, अरुस्- प्रसू. मौलिक्येकस्रोतस्ता स्यात् (वैतु.
 PW १, ६७; ८६; २, १३७ यत्र *अल्- इति च *अन्-
 इति च सना. आस्थीयमाने सतो एतन्मूलतयाऽन्विष्येते
 (तयोः सना. अपि सतोः ✓*अन् [प्रतिबन्धे] इत्यनेन

कश्चिज् जन्यजनकसम्बन्धः स्यादिति परमशचीनं मूल-
 मन्विच्छतां नाऽत्र कोऽपि विसंवाद इव स्यादिति
 त्वमिसन्धिः) । यत्तु या १, ६ इत्यत्र अ + आनेय-
 (आ ✓नी + यत् प्र.) इति सद् > २अन्यु- इत्याह तदपि
 विमृश्यम् । तथात्वेऽपि कृत्पोक- (पा ६, २, १६०)
 इत्यन्तोदात्तत्वं द्र. ।

^५) सकृत् = सपा. तैत्रा २, ८, १, ६ । अक्ष २, ३५, २ काठ
 १२, १५ अर्थः इति पाठे. ।

^६) = सपा. माश १३, ८, ३, ४ मंत्रा १, १, १५ । शौ १२,
 २, २१ एषः इति, क १०, १८, १ स्वः इति च पाठे. ।

^७) सपा. तै ६, १, ३, ६ प्रसू. अपरः इति पाठे. ।

^८) एकतरत्र स्वरितद्वयार्थं ३इति द्र. (तु. तै ६,
 २, २, २) ।

^९) एकतरत्र ? नान्योऽन्युम् > नान्योऽन्युम् इति
 माध्यमिकसंख्याङ्कनात्मकः शोधो विमृश्यः (तु. द्वितीयः
 पाठः उभयोः पाठयोः तात्पर्याभिप्रायदिति) ।

१२; ४, ३; ५, १; ८, १; ३१,
९; ३६, ५; ३८, १; २; ४१,
४; ५; ४४, २; ४५, ६; †कौ१.
२४७; ३७३; २, ३१; १०७३;
१२१०; †जि१, २६, ५; ३९, ४;
३, ४ २; शौ २, ४, ५; ३,
२, ६; ३०, १; ५; ४, १३,
२; ५, ११, ४; ७, ८४, ४; ८५,
३; ८६, १; ८, ९, १९; ९,
१४, २०; १५, २६; १०, ८,
२३; ११, ६, २६; ७, १०; ११;
१२, ३, ५०; १३, १, ५०; २,
११; १४, १, २३; १८, १,
१६; १९, ३५, ५; †२०, १५,
४; १७, ५; १२१, २; १२, ११, ५;
५२, २; ५, ६; १४; ४, १४, ३, ५,
१०, ६; १०; १८, २; १९, १;
५; ८, १, ४; १६, २३, ६; ६७,
१०; १०१, १०; १५३, १०;
१५४, १; १७, १७, ३; ४०,
१०; १८, ३, २; १९, १०;
२१, ५; २०, २६, ४; ३१, १०;
५५, १०; -न्यः-न्यः तै ७,
५, ४, २, मै ४, ६, ७; पै २,
३९, ५; -न्यत् १, १३०,
१९; ५, ७३, ३; ५२, १४; १०३,
१; ११५, ५; १२३, ७; १४०,
७; ३, ५५, ११; १५; ५, २९,
१०; ३१, २; ६, २४, ५; ५८,
१; ६६, १; ७, ३२, १९; ८, १,
१; २, १७; २२, ४; १०, १२७,
२१; ३१, ८; ३७, २; ३; ८२, ७;
१२९, २; १४२, १; १४९, ३;

खि ३, १०, २, १; मा १७, ३१;
३३, ३८; ४०, १०; १३;
का १८, ३, ७; ३२, ३, ९;
४०, १, १०; १३; तै २, ५, १,
६; ३, ४, १, ३; ४, १, ११,
२; ३, ११, ५, ६, २, २; १६,
२, ३, ३; ३, ५, १; ११, १, ९,
३; २, १०, ३, १, १०;
३, ६, ३; ८, ४; ७; ९, १; ४,
६, ८; ८, ८; १०, ३; ११,
१; †१४, ४; १६; काठ ४,
१५; ६, ३; ८, २; १०; ११;
९, ११; ११, २; १३, १०;
१८, १; २०, १५; ३४, ७; ३७,
५; ३९, १०; ४२, ४; ११, २;
६, ७; ७, ६; ८; २८, २;
†कौ १, ७५; २४२; २, ७०;
७१०; ११४७; †जि १, ८, ३;
२५, १०; ३, ७, ८; ५८, ७;
शौ ५, ११, ५; ६; ६, १२, १;
१०, २, २२; २३; ७, ३१; ११,
१०, २३; १३, २, ४३; १८,
२, ३१; ५१; १९, ५३, ४; †२०,
१८, २; ८२, २; ८५, १, १२३,
२; पै १, ३७, ४; ५; २, २८,
१०; ८, १, ६; १२, २, ४; १३,
१, ३; १६, ६१, १; ८७, ३;
१७, १७, ५; २५, ५; ६; १८,
२५, ३; १०; १९, ४, ४; -न्यत्
-न्यत् २, २४, ५; ३, ३८,
७; †तै ५, ४, १२, २; ७,
५, ४, १; मै १, ५, १०; -न्यम्
१, ९३, ६; १२९, १०;

१६४, ३८; २, २२, २; ३३,
११; ५, ३४, ८; ६, ४७, २१;
७, १०३, ३; ४; ८, २४, १२;
७५, १३; ८०, १; ९६, १९;
१०, १०, १०; १४; ४९, ८; ९१,
८; ११७, ४; ११९, ७; ११;
१४२, ७; खि ३, २१, १; मा
१२, ६२; १६, ५२; १७, ४७;
३३, ६०; का १३, ५, १; १७,
८, ६; १८, ४, १५; ३२, ५, ६;
तै १, ७, १, २; †२, ३, १४,
२; ६, ११, ३; ३, २, २, १; ३;
४, २, ५, ४; ५, १०, ४; ५;
६, १, ३; ५; १५, १, १०,
३; ४, ४, ५; १६, १, ५, १;
६, ७; ७, ६; ४, १०, १; ५, ३,
३; मै २, ७, १२; १३, ६, ९;
८, ७; ४, ३, ४; ६, ७; ११,
६; १४, १८; काठ ४, १६;
६, ४; १६, १२; २५, ८; २८,
२; ३९, १३; क ४, ३; २५,
३; २७, ६; ४०, ११; ४४,
२; †कौ २, ३३४; ८३८;
१२१०; †जि ३, २८, ६; शौ
३, २, ६; ३०, १; ४, १८, ३; ६;
२०, १; २६, २; ९, ५, २७, १५,
१६; १२, ३, ५०; १३, २;
११, १; †१८, १, ११; १६;
४०; पै ३, ५, ६; ५, १९, १;
२४, ३; २७, ६; ७, ३, १;
८, १९, १०; १३, २, १; १६,
६९, ७; १७, २८, ६; ४०, १०;
१८, २१, ५; १९, ४१, १६; ४२,

१) सपा. क्र १, १६४, ४४ पुः इति पाठे ।

२) पाठे. ? बिभृतेत्या व. । अन्ये इति सा. ?

३) स्वयम् अवद् इत्यादेशः (पा ७, १, २५) ।

४) सपा. तेषा २, ७, ४, १ कृते इति पाठे ।

५) सपा. अन्यद् आयत् > सपा मै ४, ११, १ अन्य-

मन्यत् इति पाठे ।

१) सपा. शौ १२, ४, १५ अन्यस्मिन् इति पाठे ।

२) सपा. मै ३, ७, १ अन्यस्मिन् इति, काठ २३, ८

इवम् इति च पाठे ।

३) सपा. क्र १०, ८५, १८ विभे. ।

१; २०, ३८, १; -न्युम्ऽभ्युत्
मै ४, ११, १^१; -न्युम्ऽभ्युत्
क ५, ४४, ११; द, ४७, १५;
१६; १०, ११७, ५; जै ७, ५,
१, ६; ४, १; जै ४, ८, १०;
काठ ३०, ५^१; -न्यया ऋ ३, ३२,
११; तै ६, ३, ९, ३^१; जै १, २,
८, ३; १०, १८^१; ४, ८, ३;
जै १, ३; ११, १०; ३६,
१३^१; क ४, २^१; शौ ११, ४,
५; १८; पै १६, ५६, ६; १७;
-न्यस्मात् पै ५, १०, ६;
-न्यस्मिन् क ३, ५५, १७; खि
३, १५, २६; तै ७, २, १, ४^१; जै
१, ६, ९; ३, ७, १^१; ४, ४,
३^१; शौ ८, ९, १९; १२, ४,
१५^१; पै १२, २, १४; २८, १३;
१५; -न्यस्मै जै २, २, ११,
५; ५, ४, ३^१; द, २, २, १; २;
७, २, ८, ७; जै १, ७, ५^१; ९,
५; ३, ७, १०^१; १०, २; जै १, ८
९, १२; २४, ९; ३४, १८^१; जै
३८, २; शौ ३, ३०, ५; १२, ३,
४६; पै ५, १९, ५; ९, ४, ७;
१७, १८, ३; ४०, ६; १२, ३, २;
-न्यस्य ऋ १, १४०, २; १७०,
१; १८१, ५; ६; २, ३५, १३;
६, ५७, ३^१; ७, १०३, ५; ८,
३३, १६; जै २, ५, १, ५; ३,
२, ४, ४^१; ५, ६, ८, ३; ७, ०,
८, ६; जै १, ४, ११; ५, १२;
२, २, ६; ३, ४, ७; ७, १०^१; ९,

४; १०, ३; ४, ७, ७; जै १, ४, ७,
१०; ८, १३; १०, ४; ११, ५;
१३, ३^१; २४, ९; २६, ४; २९,
५; ३१, १५; ३५, ३^१; जै
५, ९; ८, १; ४१, २; ४५, ६;
४८, ४^१; शौ १०, ८, ०, ३; पै ५,
१०, १०; १२, ३, ५; ६, ७; १६,
१०२, १०; -न्यस्यऽभ्युत् न्यस्य
तै ६, ३, ११, ४; -न्यस्याः
क २, १८, २; ३, ५५, १३;
१०, २७, १४; ९, ७९, ३; १०,
९७, १८; १२४, ३; मा १२,
८८; का १३, ६, १४; तै ४, २,
६, ३; मै २, ७, १३; ४, ५, ८^१;
काठ १६, १३; क २५, ४; पै १,
६५, ४; १३, ७; १९, ३९,
५^१; -न्यस्याम् ऋ १, ९५,
१^१; जि ३३, ५^१; जि ३२,
१, ५^१; शौ १, ३२, ४^१; पै १,
२३, ४; ८, १४, १^१; -न्यस्यै
मै ३, १०, ३; काठ ९, २^१;
क ८, ५^१; -न्या ऋ १, १०९,
१; ६; १२३, ७; १६१, ५; २,
३५, ८; ३, ३३, २; ५५, ४;
५, ७३, ३; ६, ४९, ३^१; ७,
२६, ३; ९, ७०, १; १०, १०,
१३; ८२, ३^१; ९७, १४^१; खि
५, ७, ३, ४^१; ५^१; १०; मा १२,
८८^१; १७, २०^१; २८, १५^१;
१६^१, २१; का १३, ६, १४^१;
१८, ३, ३^१; ३०, २, ४^१;
५^१; १०; तै २, ४, १२, ३^१; ४

१२, ६, ३^१; ११, १; ३, ११,
४^१; ६, २, २^१; जै ५, ३, ७, ४;
७, ३, ३^१; जै १, ७, ३; ८,
३; २, ४, ३; ७, १३^१; १०,
३^१; १३, १०^१; ३, ९, ५; ४,
५, ८; ७, ७; १०, ४^१; १३, ८^१;
१४, ६^१; काठ ४, १५; ९, १;
१०, ११; १३, ४; ५; १६, १३^१;
१८, १^१; १९, १३^१; २७, ४;
२२, ५; ३४, ५^१; ३५, ३; ३९,
१०^१; क ८, ४^१; २५, ४^१;
२८, २^१; ४२, ४^१; ४५, ६^१;
४८, ४; जि १, ५६०; २,
७७३; जि १, ५७, ९; शौ १,
३२, ४^१; ६, ३०, २; १०, ७,
४२^१; १८, १, १५^१; पै १, २३,
४; ६५, ४^१; ९, ३, ४^१; १२, ३,
६^१; १३, १३, ७^१; १९, ३९,
५^१; २०, १९, ९; २०, ४; ४२,
१०^१; -न्याऽभ्युत् ऋ १, ६२,
८; ९५, १; ११३, ३; मा ३३,
५; का ३२, १, ५; कौ २,
११०१; पै ८, १४, १; -न्याः
क १, १२३, ११; २, ३५,
३^१; ६, ६१, ९; १३^१; ७, ९५,
१; ८, १०१, १४; जै २, २,
९, ५; १२, २^१; ३, १, ९, २^१;
५, ४, १, ४^१; ५, ६, २; ६, २, ५;
६, ३, १, ४, १०, ४; ५, २, २^१;
जै १, १०, ५^१; २, ५, १^१; १३,
१^१; ३, २, २^१; ६, १०^१; ८, ४^१;
४, १, ९^१; ३, २^१; ४, ९^१; ५, २^१;

*) पामे. अभ्युत् पै २, २८, १ द्र । शोधः मै ४, ११, १
? लायुत् टि. द्र. ।

*) पामे. अभ्युत् तै ६, १, ५, २ द्र. ।

*) पामे. अभ्युत् पै १७, १७, ५ द्र. ।

*) सपा. शौ २, १, ३ सुर्वा इति पामे. ।

*) सस्थ. ? अभ्युत् (तु. मै. पपा.) > मनि. (तु. शोधः

सपा. तै ४, ३, ११, ४ प्रसू.) ।

*) °न्याम् इति पाठः? यनि. शोधः (तु. ? अभीवार-
सस्थ. टि., पै १, २३, ४ तैत्रा ३, ७, १०, ३ आपत्री
९, १४, २८) । *) शोधः महिनासु टि. द्र. ।

*) सपा. मै ४, ६, ६ प्रसू. अभ्युत् इति, पुरुषः इति च
पामे. ।

४; ८, ६; ९; १२, ४; १४,
७; काठ १२, ७; २३, ६;
२६, १; २७, २; २८, १; ३१,
७; ३३, ७; ३५, ३; १८;
२०; १॥ ४०, ४; ४२, २;
४८, ४; १६; १८; कौ ३,
३, ६; जै २, १, ६; शौ ६,
६०, २; १०, ८, ३; पै १, १७,
१; २, ८७, १; ४, २०, ७; ५,
१०, ७; १५, २२, ७; १६, १०, १,
६; १२, १४, ५; ३७, ६;
-१॥ न्याऽन्याः तै ६, २६, ३;
७, ५, १, ६; मै ३, ३, १; ८, ४;
काठ २५, २; क ३८, ५; -न्यान्
ऋ ३, ४६, २; ४८, ३; ४, ३६,
९; ५, १, ८; १०, २; ६, १०
५; ७, १, १४; ८, १, ३३; ५,
१३; खि २, १४, १; ५, ७, ३,
१; मा ५, ४२; १७, ७; ११;
१५; ३६, २०; ४०, ४; का ५,
१०, २; १८, १, ८; १२, १५;
३६, १, २०; ४०, १, ४; तै १,
३, ५, १; ३, २, ८, ५; ५, १,
५, ५; ६, ३, ३, १; मै १, २,
१०; १४; २, ५, १॥ ९, ९;
१०, १; ३, ३, ६; ९, २;
१॥ १४, ३, १, ६, ३; ८; ११,
३६; १३, ८; काठ ३, २; ५,
२; १७, १७; १२, १०; १३;
२०, ७; २६, १; ३; २७,
७; ८७; २८, ३; ३२, २; क २,
९; २८, १; ३०, ८; ३१,
१॥ ४०, ४ ॥ ४४, ३; शौ
१, १०, २; ३०, ३; २, २९, ३;

४, ५, ७; ३६, ३; ७, ३६, १; १२,
१, ५८; १२, ३३, ५; ५०, ६;
पै १, १४, ३; १९, २; ४, ६, ७;
८, १० ८; २, १, ३; १२, ५, ५;
१४, ४, १६; १७, ६, ५; १२,
१७, १२; २०, ८, ९; -न्यान्-
न्यान् मै ३, ३, १॥; -१॥ न्यानि
तै २, ६, ३, १; ६, ५, ११, १;
२; ७, ४, ११, ४; ५, ८, २;
मै १, ५, १३; ८, ७; २, ५, ७; ४,
१, १२; ५, ६; ६, ३; ७, ५; ८,
८; काठ ६, ४; १३, ८; १२,
१०; २३, ३; २८, १०; ३३
३; ३४, ७; क ४, ३; ३०, ८;
४५, १; -न्यानि-न्यानि
काठ ३३, ७; -न्यामिः ऋ १,
११३, १०; १॥ तै ५, १, ६, ४;
६, १, ९, ५, ६, ८, ३; ७, २, ५, २;
३, ६, १; मै ३, १, ७; पै १२,
३६, १०; -१॥ न्याम्यः तै ५, ७,
२, ५; पै १२, १९, ११;
-न्याम्याम् शौ ११, ४, २, ३;
१३-१७; पै १६, ५६, ३; ४;
१४-१६; १८; -न्याम् ऋ ३,
३३, २; १०, ८५, २१०; २२;
१७, १४; मा १२, ८८; का
१३, ६, १४; १॥ तै २, ६, ६, ३;
४, २, ६, ३; ३, ११, ४; ५,
३, ७, ३; ४, ४, ४; ५, ४, २;
६, २, १, ६; ३, २; ७, १, ६,
५; १॥ मै २, १, ९; ७, १३; १३,
१०; ३, १, १; २, ६; ३, १;
८, १; ४, ३, ५; ७, ७; १४, ६;
काठ ६, ३; १०, ११; १२,

८; १३; १३, ५; १६, १३;
१२, ७; २०, ६; २७, ४; २९,
५; ३५, ११; ३९, १०; १॥
४, २; २५, ४; ३०, ५; ३१,
८; ४२, ४; ४५, ६; ४८,
१७; शौ १२, ४, १३; पै १,
६५, ४; २, २५, ६; १३, १३,
७; १५, २३, ७; १७, १७, ३;
१२, ३९, ५; -न्याम्-न्याम्
ऋ १, १३, १, ५; काठ २६, १॥;
क ४०, ५॥; शौ २०, ७५, ३;
-न्यासाम् ऋ १०, १५१, ५;
तै ५, २, १, ७; काठ १२,
१२; क ३१, २; शौ
६, ६०, २; ७, ३८, १; ३९, ४;
पै २, ४१, ५; ३, २९, ५; १२,
१४, ५; ३७, ६; -न्यासु ऋ ३,
५५, १७; खि ३, १५, १७; १॥
५, ४, २, १; ६, ५, ५, ३; -न्ये
ऋ १, ३६, २; ५९, १; १६४, १२;
२, १८, २; ३; ३, ३५, ५; ३, ९,
३; ४, १, १४; ४४, ५; ७, ६९, ६;
५, ४०, ९; ४७, ५; ८१, ३; ७, ५७,
३; ८, २, ६; ३, २३; ८, ८; १९,
३३; १०, १४, ३; ३४, ४; ८१, ६;
११४, ७; १६०, १; मा ११, ६;
१७, २२; २७, २; १॥ का ८,
२०, १; १२, १, ६; १८, २, ८; २९,
१, २६; १॥ तै १, ७, ३, १; २,
५, १०, १; ६, १२, ५; ३, १,
५, २; ४, १, १, २; ७, १६;
६, २, ६; ५, २, ९, ३; ४, ५, ५,
१; २, ५, ९, ३; ४; १०, ५; ६, ६,
१; ६, ३, १, ६; ४, ५, ३; ५, २,

५) सपा. तै ६, ३, १, ४ मै ३, ८, १० ये पुरस्ताद्
आसंस्तान् इति, ये पश्चाद् आसंस्तान् इति च
पाठे. ।

६) = सपा. आपमं १, १०, २। शौ १४, २, ३३ पै १८,

१०, २ जामिम् इति पाठे. ।

७) सपा. काठ २१, ७ अन्यतराम् इति पाठे. ।

८) सपा. आपमं १, १६, ५ सर्वासां इति
पाठे. ।

१, २^१; २२, ३^१; ६, ४, ४; १^१ मे
 १, ४, ६^१; २, ३, ३; ७, १^१; १०;
 २^१; १२, ५^१; ३, ४, ७^१; ७, ३;
 ८, १०^१; ९, ४^१; १०, १^१; २; ४,
 १, १; ३, १^१; ६^१; ५, ५, ७^१; ८;
 ६, ५^१; ६^१; ८; ७, ५, १४,
 १६^१; काठ ८ १; १३^१; १२,
 ८^१; १५, २१; १७, २६; १८,
 २; २६; २०, ८; ११^१; २१,
 ४^१, ७^१; १३; २२, ६; २६, १^१; ४;
 २७, ७^१; २८, २^१; १^१ क ६ ६;
 ८, १^१; २८, २^१; २९, ४^१; ३१,
 १०^१; १३^१; १९^१; ३४, १;
 ४०, ४^१; ४१, २; ४४, २^१; १^१ कौ
 १, ५^१; २, ९, ३९; १^१ ज १, ६, ५;
 ४, १६, ७; शौ २६, २; २८, २;
 ३, ११, ५; ७; ९, १४, १२^१; १२
 ३, ४२; ५१; ४, २२; १२०,
 १६, १; १४३, ५; पै १, १२, १;
 ६१, २; ५; ३, २१, ६; ३३, २;
 ५, १०, ७; १५, १^१; ९, ४, ८;
 १६, ६७, १^१; ७७, ८; १७, १८,
 २; ४०, २; ४१, १; १^१-न्येन्ये
 तै ५, ४, १२, २; -न्येन ऋ १,
 १४०, २; ६, ९, ३; ७, ३३, ८;
 १०, १०, ८; १२; ३७, ३; मा
 २३, १५; का २५, ४, ४; १^१ तै
 ७, २, ८, ५; १^१ मै ३, २, ६^१; ४,
 ८, ८; १०^१; १^१ काठ २३, ६;
 २९, १; ३०, ५^१; १^१ क ४५, २;
 शौ ११, ४, १; ४; ८-१२;

११८, १, ९; १३; १९, ६, ४^१; १३;
 पै २, २४, १-५; ७, १५, ५;
 ८, १५, ३; ९, ५, ४^१; १६,
 ५६, १; २; ५; ९-१३; १२४,
 १-११; १७, २५, ६^१; -न्येन
 -न्येन मै ३ ८, ९^१; -न्येभिः
 ऋ २, १८, २; शौ ८, ५, ९; पै
 १६, २७, ९; -न्येभ्यः १^१ तै ७,
 १, १, ५; १^१ मै २, ५, १; ४, ३,
 २; ४, ३; ५, ६; शौ १२, ४,
 २३; -न्येषाम् ऋ ८, ३३,
 १४; १०, ३४, १०; ११; १^१ तै
 ५, ३, १२, २; ६ ५, २, २; १^१ मै
 १, ४, ११; ११, ९^१; ४, ४, ५^१;
 १^१ काठ ८, ११^१; २२, ७; १०;
 १^१ क ७, ८^१; ३५, १; ४; शौ
 १२, २, ५१; १४, २, ८; पै ३,
 ४०, ४; १२, ७, १-१४; १७,
 ३५, १; १८, ७, ९; २०, ४१, ५;
 -न्येषु ऋ १, ३०, ६; लि ३,
 १५, १४; १६^१; ५, ४, ९; १^१ तै
 ५, ४, ११, ४; कौ २ १५१^१;
 शौ २०, ४५ ३^१; -न्येः ऋ १,
 १६१, ५; लि १, ९, ४; तै ५,
 १, ६, ४^१; १^१ मै १, १०, ११;
 ३, १, ३; १^१ काठ १९, ६^१; १^१;
 ३६, ५; ३७, १७^१; क ३०, ४^१; १^१;
 शौ ११४, ६; ७; पै १६, ५६,
 ७; ८. [°न्य-अन्].
 १^१ अन्यकु^०- के ऋ ८, २१, १८;
 १३९, १-१०; ४०, १-११;

४१, १-१०; ४२, ४-६१; तै
 ३, २, ११, ३; -केषाम् ऋ
 १२०, १३१, १-६१; तै १, ७,
 १३, ५; मै ४, १२, ४; कौ २,
 ११५१-११५३; जै ४, १, ४-६;
 शौ २०, १५, २-४.
 अन्य-कृत^१- तम् ऋ १६, ५१, ७;
 (७, ५२, २१); मै ३, ९, १^१; काठ
 ३०, ३^१; क ४६, ६^१; पै २,
 २४, ३; ३०, ५^१; -१^१ तानि तै
 ६, ३, २, २; -१^१ तेन ऋ २ २८,
 ९; मै ४, १४, ९; -१^१ तेभ्यः ऋ
 ८, ७९, ३; मा ५, ३५; का ५,
 ९, १; तै १, ३, ४, १; ६, ३, २,
 २; मै १, २, १३; काठ ३, १;
 क २८.
 अन्य-क्षेत्र^१- -त्राणि शौ ५, २२ ८;
 पै १३, १, ६; १३; -त्रे शौ ३,
 ३, ४; ५, २२, ९; पै २, ७४, ४;
 ५, २१, ७; १३, १, १४.
 अन्य-जन^१-> १^१ अन्यजन-ता^१- -ता
 मै ३, ८, १०.
 अन्य-जात^१- -तम् ऋ ७, ४, ७;
 १५२, २ (६, ५१, ७)]
 १^१ अन्य-तु^१- -रत् काठ २७, ८;
 -रम् काठ २५, ८; क ४०, १;
 -रस्य तै ७, १, ४, ३; -रात्
 तै २, ४, ३, १; मै २, १, ११;
 ३, ८, ५; काठ १०, ७; -राम्
 काठ २०, ६; २१, ७^१; क ३१,
 ८; -रेण मै २, ३, ६.

१) सपा. काठ २८, १ इतराम् इति पाभे. ।

२) सपा. काठ २७, १० इतरे इति पाभे. ।

३) सपा. मै ३, १, ९ उत्तरे, अधरे इति च पाभे. ।

४) पाभे. अतिरोहति द्र. । ०) प्राग्वीयेष्वर्थेषु डेः
 प्राग् अकच् प्र. (पा५, ३, ७१) । चित्स्वरः ।

५) तुस. पूष. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, ४८) ।

६) सपा. मै ४, १४, १७ देवकृतम् इति पाभे. ।

७) वस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

८) नाप. (परराष्ट्रिय-वर्ग-) । समूहार्थे तल् प्र. लिट्-
 स्वरश्च (पा ४, २, ४३; ६, १, १९३) । पूष. कय. ।

९) विप. (एनस्-रोषस्-) । सप्त. पूष. स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
 २, २) । ५) द्वयोरकस्य निर्धारणे कर्ताव्ये इतरच् प्र.

उसं. (पा ५, ३, ९२) । चित्स्वरः ।

१) पाभे. अन्याम् तै ४, ४, ४, ४ द्र. ।

अन्य-तसः(ः) ऋ १,४,५; णितै २,
४, १, १^२; ५, १, १, ४; ७, ३,
५, ३; ७, ३; ९, ३; णिमै १, ६,
१२; १०, १७; ३, ४, ५^३; ४,
२, १०; १३; ५, ५; णिकाठ १०,
७^३; १२, १०; २२, २^३; णिक
३०, ८; शौ १३, ३, १२^३; २०,
६८, ५^३; पै १, ८६, ६; ५, २०,
३^३; २०, ३७, १, ५२, १.

१ अन्य(तः>)त-ए (त>)नी^०-
नीः मै ३, १३, ९; -न्यः मा
२४, ८; का २६, २, ३.

२ ण अन्य(तः>)त-ए (त>)
नी^०- नी तै ७, १, ६, ५.

१ अन्यतः-क्षुत्^०- -क्षुत् मै
३, १, २^३; -क्षुत्ता काठ १२,

१; क २९ ८.

अन्यतः-शित्तिबाहु^० - -हुः मा
२४, २; का २६, १, ४; तै ५,
६, १३, १; मै ३, १३, ३; काठ
४२, ३.

अन्यतः-शित्तिरन्ध्र^० - -न्ध्रः
मा २४, २; का २६, १, ४; तै ५,
६, १३, १; मै ३, १३, ३; काठ
४२, ३.

१ अन्य(तस्>)तो-दन्^० -
-दन्तः तै २, ६, २, २^३; काठ १२,
३; क ३०, १; -दन्तयः तै ५
१, २, ६; -दन्त तै २, १, १, ५, ५,
५, १, ३.

अन्य(तस्>)-अ)नोरण्य^०-
-ण्याय मा ३०, १९; का ३४,

४, १.

१ अन्य(तस्>)तो-वैश्वानर^०-
-रः तै ७, २, १०, १.

अन्य-त्र, > ऋ ७, ५१, ५;
८, २४, ११; १०, ८६, २; खि २,
११, ३; णितै ३, ३, ८, १; णिमै
३, ६, ६; १०, ४; ४, ५, ६; ६, ९;
णिकाठ ६, ६; २३, २^३; २७,
६; २८, ६; ३७, १; णिक ४,
५; ३५, ८^३; ४२, ६; ४४, ६;
शौ ३, २३, १; ६, ११, ३^३; २६,
३; ४०, २; ९३, २; १४०, ३;
७, ११६, १; १२०, २; ९, २,
२५; १०, १, १६; १२, २, ११;
२१; २६; २०, १२६, २^३; पै १,
२७, ३; ६४, ३; ५, २२, १-१;

*) पदम्यर्थे तसिल् प्र. लिस्वरश्च (पा ५, ३, ७; ६, १,
११३) ।

*) परश्च चरण्य अतः इत्येवं सुधा. अनेपुणमिव
संस्कृतः । चर, अन्यतः इत्येवमत्र प्राप्तिके पदे शोचपरैः
द्र. ।

*) वि. १. (शुक्र-पार्श्वी) वशा- । कः समासः? तस.
पूप. स्वरः न स्याद् अन्य- इत्यस्य नञ्-कु-निपातत्वेन
परिगणितत्वात् (पावा ६, २, २) । बस. तु स्वयमेव न
स्याद् उप. विप. सतो वर्णविशेषविशिष्टतत्वादिति ।
अन्यतरयाऽपि स्यात् । कथमिति । तस. तावत् परिगणन-
परिभाषाया इह शाखाभेदेन चारिताध्याऽचारिताध्ययोर्
व्यवस्थेयत्वात् । तथा हि । मा. का. मै. परिगणनाऽभावे
सति पू. स्वरः स्यात् । तै. च तद्भावे सति सास्व.
स्यादिति (तु. नाठ.) । अथ बस. अपि उप. विशेषकर्ण-
विशेष-वृत्तिदर्शनाद् उपपद्येत । उप. स्त्रियां न-आदेश-
सहकृतस्य स्त्रीपः (पा ४, १, ३१) पिस्वाभिघाते खराऽभेदः ।

*) पाक्षिकः स्त्री. स्त्री प्र. (पा ४, १, ४१) तस्वरश्च ।
उप. एतवर्णविशिष्टवृत्तिर्द्र. । शेषं नापू. टि. ऊहम् ।

*) विप. (पार्श्वे संक्षिप्त, ता-] अत्रि-, फाल-) । उस.
कृत्स्वरः प्रकृत्या । उप. ✓ क्षुत् (तेजसे) + कर्मणि क्तिप् प्र. ।

*) सपा. आपश्चौ १६, १, ७ अन्यतरतः क्षुत् इति,
हिथौ ११, १, ११; १७, १, १३ अन्यतरतः क्षुत्ताम् इति

च पाभे. ।

*) बस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

*) उप. २^३ शित्ति-बाहु- द्र. । यथा अन्यतः शित्ति-
बाहु- इत्येवमवजिघृक्षू भा. सा. च शित्ति- इत्येतद्भाव-
प्रधानमिति कृत्वा पू. बस. भावयित्वा बाहु- इति उप.
पुनः बस. इच्छन्तौ पपा. विरुध्यैयातां तथाऽऽकरो द्र. ।
यनि. २^३ शित्ति-बाहु- इति तस. सास्व. तत्रैव नापू.
श्रूयमाणात् १ शित्ति-बाहु- इत्यस्मात् बस. उत्तरपदायुदात्तात्
(तु. पा ६, २, १३८) सुवेचं भवति । यत्तु यनि. एवा-
ऽवग्रहे म. तस. इति कृत्वा उप. बस. इच्छेत् तत्र परिगण-
नपक्षं परिख्याय अव्य. पू. प्रकृतिस्वरः स्यादिति तन्मतं
द्र. (तु. १ अन्यत-पनी-) । अन्ततो यत् स्वव्याख्यानीया-
ऽवग्रहविरोधमपनुत्सुः भा. १ शित्ति-बाहु- इत्येतदेव
भावप्रधानं सत् उप. स्यादिति पक्षयति, तन्न तथा सुभव-
मिति कृत्वा नादराहमिव भवति ।

*) उप. २^३ शित्ति-रन्ध्र- ।

*) उप. पाप्र. तु दन्त- > दन्- इति समासान्तः
(पा ५, ४, १४२) ।

*) सप्तम्यर्थे ऋ प्र. लिस्वरश्च (पा ५, ३, १०; ६, १,
११३) ।

*) सपा. शायि १, ११, ९ ? अन्याम् (अन्यासु इति
BC. शोचः) इति पाभे. ।

७, ३, ५; १६, ३६, ६; ७८,
७; १०५, ९; १०६, १; ६; १९,
१२, ३; १४, १४; १९, २;
४९, ११; २०, ९, ९; १७, ८;
५२, १.

?अन्यत्र-दीक्षित^०- -तस् मै
३, ६, ९॥

अन्यत्रो(त्र-उ)त^०- -तस् मै
४, ५, ७॥

अन्य-था^० क ४, ३२, ८; ६, ३५,
५; मा ४०, २; का ४०, १, २;
॥तै ५, ३, १^५; ४, ९, ४; ॥मै
३, ६, ९; ७, २; १०; ४, २, ८;
॥काठ २०, १३^१; ॥क ३२,
१५^१; कौ १, ३०५^१; जै १,
३२, ३^१.

अन्य-देवतो^०-> ॥अन्यदेवत्,
त्वा^१- -तस् मै ३, ८, ९; -त्वा:

मै २, ४, २^१; काठ १२, १२^१;
-तस् मै ३, ४, ३, १; -त्वा मै
४, ६, ३.

अन्य-नामि^०- -मि: शौ १, ३०,
१; पै १, १४, १.

अन्य-वन्धु^०- -न्धु: काठ ३५, ५;
क ४८, ६.

†अन्य-रूप, पा^०- -प: क ७, १००,
६; तै २, २, १२, ५; मै ४, १०, १;
कौ २, ९७५; जै ४, ३३, ७;
-पा: क १०, १, ४.

॥अन्य-लोको^०- -के मै ३, ७, ७.

अन्य-व(णं)> ॥नामि शौ
१२, ३, ५४; पै १७, ४१, ४.

अन्य-वापु^१- -प: मा २४, ३७; का
२६, ८, २; तै ५, ५, १७, १;
मै ३, १४, १८; काठ ४७, ७.

†अन्य-व्रत^१- -त: क १०, २२,

८; -तस् क ८, ७०, ११;
-तस् क ५, २०, २; मा
३८, २०; का ३८, ५, ३; मै ४,
९, १०.

॥अन्य-शृङ्गा^०- -ङ्गे मै १, ४,
१५^१.

॥अन्य(न्य-अ)प्र^०- -प्रात् मै ४,
८, ९.

अ(न्य>)न्या-दृश^०- -दृश् मा
१७, ८१; का १८, ७, २; तै १,
८, १३, २; ४, ६, ५, ५; काठ
१८, ६; क २८, ६.

*अन्ये>*अन्ये-द्यु^०->अन्ये-
द्युस् (:)^० मै ३, २, २^२ ॥^५;
शौ १, २५, ४, ७, १२१, २; पै १,
३२, ४.

अन्येद्युस्-क^०- -कस् पै
१, ४५, १.

१) पाठः अन्यत्र, दीक्षितम् इति द्विपदः शोधः
(तु. सपा. काठ २३, २) ।

२) उस. थायादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) । उप. ✓वे +
कर्मणि कः प्र. । तु. टि. अनुत्र-भूय- ।

३) प्रकारवचने थाल् प्र. लिस्वरश्च ।

४) तु. सस्थ. टि. आत् ।

५) क. सस्थ. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

६) तादर्थ्यं यत् प्र. (पा ५, ४, २४) तिरस्वरश्च ।

७) वस. पू. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) ।

८) विप. (तन्-) ।

९) =कोकिलाख्य-पक्षिविशेष- । कर्मण्युपपदे ✓वप् +
अण प्र. कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप.
१वापु- <✓वापि (नाधा.) <१वाप- (=हिं. वाप.
[यत्-सजन्मानौ ✓वाप्, ✓वप् यद्.]) ।

१) विप. च, नाप. च (दस्थु-) ।

२) =सपा. माश १४, ३, १, १९ । तैआ ४, ११, ४
अन्यद्वतस्य (वैतु. सा. द्वे पदे इति?) इति पाभे. ।

३) सात. अन्यः, श्रु^० इति द्विपदः पाठः?

४) उस. उप. ✓दृश् + क्विन् प्र., पू. आत्वं
कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, ६०; ६, ३, ९१; २,
पै ११३६

१३९) ।

५) उप. <✓दिव् । पू. स१ सुव्-अलुग्विधया
ओप. सुकल्पं भवति ।

६) नापू. सुच् प्र. वसं. (पा ५, ४, १८) । पाप्र.
तु अन्य- + एद्युस् प्र. निपात्यते (पा ५, ३, २२) ।
ननु क्रियाभ्यावृत्तिगणनाऽर्थेऽयं प्र. इष्यत इह च तदभावे
कथम् उच्यते इति । उक्तार्थद्वयमुपलक्षणमात्रं भवति ।
क्रियावृत्तिविशेषणतासामान्ये तु तात्पर्यं प्रतीयते । नापू.
यनि. पदविभागे च पपा. अपि प्रामाण्यमुपलभ्येत (तु.
उभय-द्युः शौ १, २५, ४; ७, १२१, २) । ननु
अस्मिन्स्तावत् प्राति. नाऽवग्रहो भवतीति । सत्यम् ।
तत्र पू. सुवलुगिति कृत्वाऽवग्रहाभावः (वैतु. अग्ने-पाः
[अ ४, ३४, १०] यत्र पू. सुपोऽलुकि सत्यप्यवग्रहः
पपा. भवति तत्र पदकारमतेन पू. विभक्तिप्रतिरूपकम्
अव्य. इति कृत्वा विवेकः सुलभः प्र.) ।

७) सपा. तै ५, २, १, ७ उत्तरेद्युः, पूर्वद्युः इति, काठ
१९, १२ क ३१, २ अपरेद्युः, पूर्वद्युः इति च पाभे. ।

८) कन् प्र. षत्वं च (पा ५, २, ८१; ८, ३, ५९) ।
यद्वा ?अन्येद्युक् इति पाठः स्यात् (तु. सूको. अन्येद्युक्
इति) ।

?अन्मो(न्य-उ)दृ^१->अन्यो-
दृ^२-यः ऋ ७, ४, ८.

?अन्योऽन्य-श्रैष्ठ्य^३->अठयाय क
३८, २.

?अन्यघट्ट^४ पै ५, ३१, ६.

अ-न्यस्त^५->स्ते? मै ४, ५, १.

?अन्यात् पै १७, ४०, ९६.

?अन्येन^६ पै १०, ४, ८.

?अन्येषु पै १६, २३, ३.

अ-न्यो(नि-ओ)कस्^१-काः शौ
१२, २, ४; पै १७, ३०, ४.

अन्वं(नु✓अं)श्, अन्वानशे शौ
४, २५, २; †अनु...आनशे
ऋ १, ८४, ६१; कौ २, ३००; जै
३, २४, १६; पै ४, ३४, २;
अनु...आनशः ऋ १, ५२,

१४^क.

अन्वक्त-अन्व(नु✓अ)ञ्च् व.
अन्व(नु✓अ)ञ्, अन्वज^१ तै ७, ४,
१९, १; काठ ४४, ८.

अन्व(नु✓अ)च्, ङच् > अन्वच्,
ङच्^३ - नृच्^२ ऋ ३, ३०,
६; -नृच्^० काठ १५, ७; शौ
३, १, ४; पै ३, ६, ४; -नृच्

१) कस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

२) तत्रशायितीयः यत् प्र. ओकारश्चोदात्तः उस्.
(पा ४, ४, १०८) । यद्वा, उदुर-> उदर्य- इति
तत्रभवयि यति प्र. निष्पन्नं भावप्रधानं सद्
उप. स्यात् (पा ४, ३, ५५; तु. पा ५, १, १२४) ।
एवं तावद् बस. पूष. प्रकृतिस्वरं स्यात् । 'अन्यद्
मिन्नम् उदर्यम् उदराभिसंबन्धः प्रभवो यस्य' इत्येवं
च व्याख्यानं सुवचम् । एस्थि. समान- (पा ४, ४,
१०८) इत्यनुशासनमन्यथासिद्धायताम् । समानो-
दर्य- इत्यस्यापि समाननिष्पत्तेः संभवादिति । यत्
अ^० इत्याद्युदात्तम् P.W. आह, तन्नितान्तमप्रमाण-
मित्युपेक्षम् ।

३) पाठः? शाखान्तरीयविस्वादात् (तु. मै ३, ७, १० अन्यो-
न्यस्य श्रैष्ठ्ये इति; तै ६, २, २, १ अन्योन्यस्मै श्रैष्ठ्याय
इति) । अत इहापि अन्योऽन्यम् इत्येवं सतोऽनुस्वार-च्युतिः
संभाव्येत । एस्थि. च स्वराङ्कितानि निगमान्तराण्यनु
अन्यः । अन्यम् इति पदद्वयीव निर्दिश्येत (वैतु. BA.
यनि. इति) । सपा. काठ २४, ९ अन्योऽन्यस्य श्रैष्ठ्याय
इति पाठे ।

४) अत्यू अन्यं (ययौ क्रममित्) इत्येवं सुपा. सु-
शोधः द्र. ।

५) तस. नृच्-स्वरः ।

६) अत्र सुपा. -स्तोऽस्य इत्येवं मूलतः सतः -स्तोऽस्य
इति यनि. प्रमादमूलं विकारमात्रं संजायमानमनुपदं
मूलतः यज्ञः इत्येवं श्रूयमाणस्य सतः यज्ञे इत्येवं
विकारान्तरनिमित्तमभूदिति संभाव्येत । अन्यथा हि
सुपा. अपा परिहरणान्निष्ठादयितुमिच्छमाणो निश्चेदेवा-
त्मिकाभ्योऽदृश्यः संप्रतपूर्वस्य यज्ञस्याऽन्यासलक्षणो लाभ
प्राप्त्यष्टप्रत्ययः संजायतेति (तु. उपरि श्रूयमाणं
नभृ-पुरस्कृतमेवाऽपू-परिहरणस्य रक्षोऽनन्यायलक्षणमपरं

फळम्) । एस्थि. इह च सस्थ. यज्ञ-> -ज्ञे इत्यत्र च
यथावत् शोधः द्र. ।

७) वयोवद् अन्यात् > सपा. शौ १२, ३, ४९ वयोवय
आयदेव इति पाठे ।

८) *मन्थ-> -न्धेन इति शोधः (तु. १मः मन्त्रः
[यत्र मन्धेन इति पाठः]) । सस्थ. ?इरया> इरायाः
इति शोधः ।

१) तस. नृच्-स्वरः । उप. बस. यद्र. ।

२) सा. साहस्ये कप्र. इति कृत्वा ✓अस् (भुवि)
इतीममाक्षिप्य तृतीयचरणान्तेन प्रथमं वाक्यमाह, तुरीय-
चरणस्थे वाक्यान्तरे च केवलं त्वा इति पदमनुवर्त-
यति न तु त्वा । अनु इति पदद्वयम् । तच्चिन्नन्त्यम् ।
तथाहि, साहस्यार्थः खलु अनोर अस. गतिर्वेना-
ऽऽख्यातयोगे च प्रसिद्धो भवति न तु तथा तस्य
लक्षणावर्धनतः कप्र. सतः । अतोऽध्याहारमुखेनाऽपि
गतित्व एव पर्यवसानाद् वरमेव ततः आनशे
इतस्योभयोरपि वाक्यथोरन्वयस्तेन चानोर्गतित्वेन
योगः (तु. ऋ २, १६. ३ यत्रत्या सक्क्षा श्रुतिरिम-
मेवाभिसिद्धि निःसन्देहतामापादयति) । एवमपि P.W.
अनोर गतित्वमदर्शकश्चिन्नन्त्यः ।

३) अनेवंदर्शी G.W. अन्यथाऽर्थवादी भवति गतित्व-
मिन्नगतेरभावात् अनोर इति यावत् ।

४) सपा. मा २३, २१ का २५, ६, १ सुम्...चारय
इति पाठे ।

५) गस. विगन्तते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, ३,
५९; ६, २, १३९) । विग. कचित् वा. किवि. अपि द्र. ।

६) मस्याऽङ्कारस्य लोपे दीर्घत्वं विभक्तिस्वरद्वयं (पा ६,
४, १३८; ३, १३८, १, १७० [वैतु. नाउ. रूपम्]) ।

७) पूष. अन्तोदात्तः (पा ६, १, २२२ [वैतु. नापू.
रूपम्]) ।

तै १, १, २, १^a; -ण्वच् मै
२, ४, ३^a; काठ २३, १^b;
२५, १०; क ३५, ७^b;
-ण्वच् तै २, २, २, ५;
७, ४, २, ३; -ण्वच् तै १,
८, १२, ३; मै २, ६, ९; ४.
४, ३; काठ २३, १^c; क
३५, ७^c; शौ ६.१३४, ३;
पै ५, ३३, ६; -ण्वच् तै २, ६,
१, ४^d.

१^aअन्वच्- -ची न १,
११३, २; कौ २, ११००.

२अन्वच्- -ची तै ५, ५,
७, २^e; शौ १०, १०, १०; पै
१६, १०७, १०.

अन्वच्-गत- -गतः काठ ३२,
१^f.

अन्वच्-भावे- -अन्

१^aअन्वच्- -नम् तै ६, ३, ९,
२; मै ३, ८, ९.

२^aअन्वच्- -ना क ४,
५४, २; मा ३३, ५४; का ३२,
४, ११.

१^aअन्वच्(न-अ)ह-
-हम् तै ७, १, ५, ४.

२अन्वच्- -च्ये शौ १५,
३, ५.

अन्व(नु/अ)ञ्च् > अन्वत्-
वृत्^g.

? अन्वत्: ^h पै ९, ४, १०, १२.

१^aअन्व(नु-अ)ति/मुच्, अन्व-
तिमुच्यते मै ४, ७, ७ⁱ.

१^aअन्व(नु-अ)ति/सि > षिञ्च्,
अन्वतिषिञ्चति मै १, ८, ९;
४, ८, ९.

१^aअन्व(नु-अ)त्या(ति-आ)वृत्
> वति, अन्वत्यावर्तय मै १,
८, ९.

१^aअन्व(नु-अ)प/क्रम् > क्राम्,
अन्वपक्रामति मै ३, ९, ३०;

अन्वपक्रामन्ति मै ४, २, ८;
अन्वपाक्रामत् मै २, ३, ७^j;
अन्वपाक्रामन्, अन्वपक्रामेयुः
मै ४, २, १२.

१^aअन्व(नु-अ)भ्य(भि-अ)व/चर्,
अन्वभ्यवचरति मै १, १०^k,
२०.

अन्वभ्यव-चारम् ^l मै १, १०, २०^m.

१^aअन्व(नु-अ)भ्या(भि-आ)वृह
> रोदि, अन्वभ्यारोहयत् मै १,
१०, १३ⁿ.

अन्वय- अन्व(नु/इ)द्र.

अन्व(नु/अ)ञ्च् अन्व(नु/अ)ञ्च्
द्र.

अन्वर्तित- अन्व(नु/अ)त् द्र.

अन्व(नु/अ)व्, अनु...अवत् काठ

३७, ९; पै ४, ३, ६; अनु...

अवत्, अनु^o (अवत्) पै ४, ३,

५^p; अनु...अवताम्^q, अनु

(अवताम्)^r काठ ३७, ९;

^a) पाभे. अधः मै ४, १, २ द्र. ।

^b) सपा. मै ३, ६, ३ अवाङ् इति पाभे. ।

^c) सपा. मै ३, ६, ३ अवाञ्चम् इति पाभे. ।

^d) स्त्रियां ङीप् प्र. उदात्तनिवृत्तिस्वरान्तोदात्तः
(पा ४.१, ६; पा ६, १, २६१) । सौवरः प्रवृत्तिभेदः (तु.
नाउ.) ।

^e) उदात्तनिवृत्तिस्वरं बाधित्वा पूष. अन्तोदात्तः (पा ६, १,
१२२) सौवरः प्रवृत्तिभेदः शाखाभेदेन व्यवस्थापनीयः
(तु. नापू.) ।

^f) विप. । उस्. उप. < √ गम् ।

^g) अन्वगतः इति पाठः? यनि. शोधः । सपा. आपञ्चो
१६, ३२, ५ प्रष्ट. अथगतः इति पाभे. ।

^h) उस्. भावे घञ्भ्यो थाथादि-स्वरः ।

ⁱ) स्वार्थे ख > ङ्नः प्र. (पा ५, ४, ८) । तत्स्वरः ।

^j) विप. (जीवित-) । शाखाभेदेन स्वार्थे खच् प्र.
उस्. । चित्स्वरः ।

^k) कस्. समासान्तः टच् प्र. (पा ५, ४, ९१) ।

चित्स्वरः । उप. < अङ्च्- द्र. । वा. किवि.

भवति ।

¹) तत्रभवीयः यत् प्र. (पा ४, ४, ११०) तित्स्वरश्च
(तु. टि. अपीच्य-) ।

²) पाठः? अनु । अतः इति पदद्वयं वा स्यात्,
(अनु/इ >) अन्वितम् इत्येवं मूलतः सतो विकारो
वा स्यात् ।

³) सपा. काठ ३०, ७ अभ्यतिमुच्यते इति पाभे. ।

⁴) पाभे. अनुपरापतति द्र. ।

⁵) पाभे. अनु तै २, ३, ७, १ द्र. ।

⁶) गस्. णमुल्लङ्घे कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १९३;
२, १३९) ।

⁷) अन्वभ्यवचरं प्रजाः शमायते > सपा. काठ ३६
१५ अभ्यवचरति इति पाभे. ।

⁸) पाभे. अन्भ्यारोहाय द्र. ।

⁹) पाभे. अनु...मदत्तु काठ ३७, ९ द्र. ।

¹⁰) = सपा. ऐआ ५, १, १ । तैत्रा २, ७, ८, २

? अनु...अवतम्, ? अनु (अवतम्) इति पाभे. (यत्र
यनि. शोधः द्र.) ।

प ४, ३, ६; अनु.....अन्व
काठ ३७, ९; प ४, ३, ५;
अनु...भावताम् ऋ १०, ११३,
१^०; अनु...भावन् ऋ ८, ७, २४;
अनु...आवः ऋ ३, ५०, २.
अनु...भावीत् काठ ३७, ९^१;
प ४, ३, ५, ६.

¶ अन्व(नु-अ)व ✓ कृ, अन्ववाकरोत्
मै १, ८, ४.

¶ अन्व(नु-अ)व ✓ गम् > जिगांस,
अन्ववाजिगांसन् तै ३, २,
२, ३.

¶ अन्व(नु-अ)व ✓ चर्, अन्वव-
चरति काठ ३६, १४; अनु...
अवचरन्ति तै ६, ४, ९, ५.
अन्वव-चार- अन्.

¶ अन्व(नु-अ)व ✓ जि, अनु...अन्व-
वजयेयुः मै ३, ९, ५, १०, ६.
अन्वव-जय- अन्.

¶ अन्व(नु-अ)व ✓ नी, अन्वव-
नयति^१ काठ २४, १०; क
३८, ३; अन्ववनयेत् मै १, १०,
२०; ३, ४; ४, ८, ३; काठ ३६,
१४^{२०}.

¶ अन्व(नु-अ)व ✓ सृज्, अन्वव-
सृजति तै ६, ५, ८, ५; अन्वव-
सृजति मै १, ६, ६; अन्वव-

सृजतात् खि ५, ७, ३; मै ४,
१३, ४; काठ १६, २१; अन्व-
वासृजन्, अन्ववासृजन् मै १,
६, ६; अन्ववसृजेत् तै ६, ५,
६, ५, ७, १; ८, ५; मै ४ ६, ७.

अन्व(नु-अ)व ✓ सो > सा
अन्वव-साय^१ मै १, ८, ८, ९; ३,
४, ५^२; काठ ६, ६; २२, २^३; क
४, ५.

अन्वव-सायिनी- पश्चात्.
¶ अन्व(नु-अ)व ✓ स्था > तिष्ठ,
अन्ववातिष्ठत् मै ३, ९, ४.

¶ अन्व(नु-अ)व ✓ स्तु > स्तावि,
अन्ववस्तावयति तै ५, ६, ३, २;
६, २, १०, ५; क ४०, ३०.

अन्व(नु-अ)वार् (व ✓ ऋ) > छ्,
अन्ववाच्छति मै ३, ९, ६^१.

¶ अन्व(नु-अ)वा (व ✓ अ)स् (क्षपणे),
अन्ववाक्ष्यति तै ६, ६, ७, ४; काठ
२९, ४; क ४५ ५; अन्ववाक्ष्यति
मै ४, ८, ६.

¶ अन्ववे (नु-अव ✓ इ), अन्ववैति तै
६, ६, ३, १; मै ३, ८, १^०;
अन्ववैति मै ४, ८, ५; अन्व-
वैत् ऋ १०, १३९, ४^१; मै
४, ८, ५; अन्ववैताम् तै २, ४,
४, १; २; अन्ववायन् तै ३, २,

२, ३; ५, ३, ३, १; मै १, १,
८; ३, ६, १०; ८, १; ४, १,
११^{१५}; काठ १३, ५; २०, ६;
१३, २४, १०; क ३१, ८; १५;
३८, ३; अन्ववायन् तै ६, ३,
१, २.

अन्ववा(व-अ)यै- अन्.
अन्ववा(व-आ)यिन्^१- -यिनः खि
३, १६, ५६.

अन्ववे(व-इ)त्य काठ २२, ७; २५,
८^२; क ३५, १; ४०, १^१.

अन्ववे(व-ए)तुम् काठ २४, १०; क
३८, ३.

¶ अन्व(नु ✓ अ)श् (व्याप्तौ), अन्व-
श्नोति ऋ २, १६, १; अन्व-
श्नुवन्ति ऋ ७, ९९, १; मै ४,
१४, ५.

अनु.....अष्ट ऋ ८, ७०, ५;
तै २, ४, १४, ३; काठ १२, १५;
कौ १, २७८; २, २१२; जै १, २९,
८; ३, १९, ७; शौ २०, ८१, १;
९२, २०^१.

अन्व(नु ✓ अ)स् (भुवि), अनुस्यन्^१
मै २, १३, १; काठ ३९, ३;
शौ ३, १३, २; प ३, ४, २;
अनुस्यन् तै ५, ६, १, ३;
¶ अनु...असत् ऋ १, ५७, २;

१) तु. GW. ऋ ८, ७६, ११ इति संवादिनी
श्रुतिश्च (वैदु. सा. प्रभु. शुष्मम् इति कर्मपदम्
अनुना कप्र. अनुगमयन्तः ✓ अच् इत्यस्य कर्मान्तर-
मध्याहारकाश्च) ।

२) सपा. अन्ववनयति < > अन्ववैति इति पाठे. ।

३) सकृत् सपा. मै १, १०, २० अपिदध्यान् इति
पाठे. ।

४) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

५) सपा. माश्रौ २, २, ३, २१ अवस्तावयति इति
पाठे. ।

१) सपा. काठ २६, ८ क ४१, ६ गमयति इति
पाठे. ।

२) = सपा. तैआ ४, ११, ७ । मै ४, ९, ११ इन्द्रस्य
वै इति विभे. ।

३) सपा. ऋ १०, १३९, ४ तैआ ४, ११, ७ न्यायन्
इति पाठे. ।

४) गस. गिन्त्यन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।
-वा- इति सुपा. स्वरो अष्टः ।

५) नतिः उस्. (पा ८, ३, ८७) । शाखाभेदेन
व्यवस्था स्यात् । पात्र. चेह शाखाविशेषमाश्रानुसारिणीति
तु तत्त्वहक् (तु. नाज. रूपम्) ।

शौ २०, १५, २; अनु.....
आसन् ऋ १०, २७, १७; अनु-
व्यात् ऋ १, १६७, १०^४;
१८२, ८; ३, ३९, ८^५; अनुव्यात्
काठ ३५, १४^६; कौ १, ८२^७;
जै १, ९, २; अनुव्यात् ऋ १,
१८५, ४.

अन्व(नु/अ)स्(क्षेपणे), अन्व-
स्थिति, अन्वस्थिति तै ७, २, ४, २.

अन्व(नु-अ)ह^० - हस् खि २, ६^१;
१६; तै २, ४, १०, १; ५, ५, ६,
२; मै २, ४, ८; काठ ११, १०^१.

अन्वा(नु-आ) ✓ छ, अन्वाकुर्व
काठ २४, ७; क ३७, ८.

अन्वा(नु-आ) ✓ क्रम्, अन्वाक्रमत
तै ६, ५, ६, ३.

अन्वा(नु-आ) ✓ कशा > अन्वा-
कशाग्र^१ मै १, ९, ८^४.

अन्वा(नु-आ) ✓ क्षि(निवासे),
अनु...आक्षिप्यति शौ १०, ५,
४५^२; पै १६, १३२, ७^३.

अन्वा-क्षित- -तम् पै १, ६३,
१४^४.

अन्वा(नु-आ) ✓ गम्, > च्छ.

अन्वागच्छत् काठ ८, १०^१;
१०, २^२; ११, ३; क ७, ६^३;

अन्वागच्छन् काठ ८, ७^४; क
७, ४^५.

अन्वागमन् तै ७, ३, ५, १;

अनु...आगन् पै १६, ७१, ८.

अन्वा-गन्तु^१ - गता मा १८, ५९;

का २०, ४, २; तै ५, ७, ७, १;

काठ ४०, १३; शौ ६, १२३,
१; २.

अन्वा(नु-आ) ✓ गा, अन्वागात्
पै १९, ५२, ३; अनु...आ-

(आ-अ)गु: तै ४, ३, ११, १^३;
मै २, १३, १०; काठ ३९, १०;
शौ ८, ९, १३; पै १६, १९, ३.

अन्वा(नु-आ) ✓ चक्ष, अन्वाचष्टे
मै १, १०, १८; ४, ४, ७; काठ
३६, १३.

अन्वा(नु-आ) ✓ तन्, अन्वाततान
मा ८, ६^१; शौ १८, २, ३२;

पै ११, ५, ३; अन्वातांसीत् मा
१५, ५३; का १६, ६, ७; तै ४,

७, १३, ५; काठ १८, १८;

क २९, ६; अन्वातांसु: मै २,
१२, ४.

अन्वा(नु-आ) ✓ तप्, अन्वातपन्ति
पै ५, ३१, ७^२.

अन्वा(नु-आ) त्म^० - त्मस् काठ २३,

१; क ३५, ७.

अन्वाहशाकर्म^२ पै १२, २, ५.

^१) गतिवमूला नति: (पा ८, ३, ८७)। कप्र. इतीव सा.
अभिप्रयस्तां नतिं प्रति पर्यनुयोक्तव्यः।

^२) गतिवमपश्यन् G.W. मन्त्रस्थां नतिं प्रति चोद्यो
भवति (तु. नापू. टि.)।

^३) सपा. ऋ ६, ५, ४ वनुव्यात् इति पाभे।

^४) वैतु. सर्वत्र सपा. पपा. च अनु, व्यात् इति द्वे पदे।
पादपूर्तिः करः अनु: इत्यभिप्रायो विव. गतिमूला नतिं
प्रति चोद्यः। ^५) अस.। शेषम् अनुचीनाहु- टि. द्र.।

^६) गस. णमुलन्ते लिट्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
११३; २, १३९)। -क्षा- इत्यप्येकस्मिन् मूको. पाठः
(तु. टि. अनु/कशा)।

^७) सपा. काठ ९, १५ प्रचरिष्यन् इति पाभे.।

^८) सपा. पै १, ६३, १ अन्वाक्षितम् इति पाभे.।
छन्दस्तः आक्षेति (तु. पै ५, ३८, ५) इति पाठः स्यात्।

^९) यनि. < आक्षीत (तु. पै १६, १३२, ७ मूको.)

आक्षीति (तु. पै ५, ३८, ५ मूको.) < आक्षेति इति
मौलिको विपरिणामः संभाव्यते।

^{१०}) पाभे. अनुदैव मै १, ६, १२ द्र.।

^{११}) पाभे. अनु तै २, ३, ३, १ द्र.।

^{१२}) गस. वृजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३;

२, १३९)। अस्य व्याख्यानं द्विवर्णकं भवति। यनि.

कृदन्तमिति प्रथमं वर्णकं (तु. व. WI. च)। लुटि

प्रपु१ इत्यपरं (तु. भा. सा. म. PW. प्रमु.)। इह

न लुट् (पा ८, १, १९) इति तिङो निघाताऽभावे

सति गतिद्वयस्यानुदात्तत्वं द्र. (पा ८, १, ७०; ७१;

[तु. भा.])। ननु किमिति नेह भूयोमनमन्वमा-

नीति। उच्यते। लुङ्-वृत्तमपि मूलतः ✓ अस (भुवि)

इत्येतल्लुङ्-वृत्ताऽनुप्रयुक्तात् वृजन्त-कृतोऽनर्थान्तर-

मित्यभिवन्धेरल्पीयोऽभिमतपक्ष्यत्वमेवोरीकृतमिति दिक्।

^३) अत्र आगुः इत्येकं पदम्। यनि. अपरं पदमिति

विवेकः द्र. (तु. टि. अनु तै ४, ३, ११, १^३)।

^४) पाठः? (पत्- > -ती- >) -तीः (द्वि३) इति

शोषो भवेत्। अन्यथा हि वाक्याऽसंभवत्वप्रसङ्गः स्यात्।

नाउ. पदं च मूलतः ईंमस् इति सदेव ईरिमस् इति

मध्य इकारोपजनवतया मूको. व्यकाराति संभाव्यते (तु.

सस्थ. टि. ईर्म-)

^५) अस. समासान्तः टच् प्र. (पा ५, ४, १०८)। चित्-

स्वरः। वा. किवि.। उप. < आत्सन्-।

^६) पाठः? अनु, ईदशा (ईदशानि), अकर्म (< ✓ कृ)

यद्वा अकृ, मे इति शोषः द्र.।

॥अन्वा(नु-आ)✓धा > अन्वा-
धाघ काठ ३५, १७^१; क ४८,
१५^१.

॥अन्वा(नु-आ)✓धाव्, अन्वाधा-
वन्ति काठ १३, ४.

अन्वा(नु-आ)✓(ध्वि>)धी>
दीधी, अनु...आदीधीयाम्^१
शौ २, १२, ५; अनु...आदी-
ध्यायाम् पै २, ५, ५?^२.

*अन्वा(नु-आ)न्त्र^०->?अन्वान्त्रय^१-
न्त्रयम्^० शौ २, ३१, ४; पै २,
१५, ४.

॥अन्वा(नु-आ)✓प्यै, अन्वाप्या-
यते^१, अन्वाप्यायत^२ मै २, २,
७.

॥अन्वा(नु-आ)✓प्री, अन्वाप्रीणाति
क ४१, ७^१.

अन्वा(नु-आ)✓भञ्, ॥अन्वा-
भजति तै ६, १, ९, ६; ४, ६, ३;

५, १, ३; ॥अनु...आभज तै
६, ४, ६, २; ॥अन्वाभजत् तै ६,
४, ६, ३; अनु(आभजन्)^१ ऋ३,
४७, ३.

अन्वा(नु-आ)✓भू, अन्वाभवत्^१
काठ ३५, १५; ४३, ४; क ४८,
१३.

॥अन्वाभविष्यन्ति तै ६, ३, ४,
७; १०, २; ५, ३, १.

अन्वा-भूति^१- -ति: काठ ३५,
१५.

॥अन्वा(नु-आ)✓यत् > अन्वा-यत्-
-त्तः, -त्तम् तै १ ६, ११, १;
मै १, ४, ११.

अन्वा(नु-आ)✓रक्ष, अन्वारक्षत् पै
१६, १३, ३^१.

अन्वा(नु-आ)✓रभ्, > रभि,
॥अन्वारभते तै ३, १, १, ४;
६, २, १, १; ३, ८, २; ९.

४; मै ३, ६, ६^१; ८, ९; ९, १;
७; ४, ६, ८; काठ १०, ५;
११, ४^१; १३, ७; २४, ८; ३०,
३; क ३८, १; ४६, ६; ॥अन्वा-
रभते तै ६, ३, ९, ४; मै ३, ९, ७;
॥अन्वारभन्ते मै ४, ६, ३^१;
अनु...आरभे तै ३, २, १, १^१;
७, ५, १९, १^१; २; काठ ३५, २;
६; ९; ३८, १२; ४५, १५^१;
क ४८, ३; ७; १०; शौ ६, ४८,
१-३; पै १९, ४४, ४-६;
अन्वारभामहे मा९, २६, १^१; ३५,
१३; का १०, ५, ५, १^१; ३५, ४,
१२; तै १, ७, १०, ३, १^१; मै १,
११, ४, १^१; काठ १४, २, १^१; २१,
१४; शौ १, ९, १, १^१; जै १, १०,
१, १^१; अनु...आरभामहे^१ शौ ५,
८, ९; पै ७, १८, ८; ॥अन्वारभ्व^०
पै ४, १८, ६; अन्वारभेताम् पै

*) 'अपकामस्य कर्त्ता माऽभिभूद् माम् इत्यस्य
कृते दावापृथिव्यौ मम विस्मरणमकुर्वणि ममाऽन्वा-
लम्भनं नाम पृष्ठपोषणं वितन्वीयाताम्' इत्यस्य मन्त्र-
स्वारस्यस्याऽतिरोहितत्वेऽपि यत् सा. W. च मा अनु
इत्यन्वयमिच्छतस्तन्निःसारं द्र. । तदभिसतस्य ✓दीधी
इत्यस्य च ✓दीधी इत्यस्य पर्यायभावस्याऽप्रामाणिकत्वादिति
दिक् (तु. सस्य. अनु...आरभध्वम् इति) ।

०) पाठः? दीध्यताम् इति मूको. हि पर.
लिङि मपु२ रूपम् दीधी-यातम् > दीध्यातम् इति
संज्ञयेत् ।

०) प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) । उप. यद्र. ।

०) तत्रमवीधे यत्ति प्र. तिस्वरः (पा ४; ३, ५, ५;
६, १, १८५) । सा. यस्वतौ आन्त्र- इत्यतः
यम् प्र. इत्याह, तन्न । तथा सति अनुवा प्रास.
पूष. प्रकृतिस्वरं हि स्यात् । अर्थतोऽस्य प्रास.
असंगदेश्च । सा. समये स्वरितस्वरः मूको. वम्वेत्यस्य
तत्-प्रमाणतः सुवचत्वाच्च नापू. इह मूलभूतस्य प्राति-
सद्भावः सङ्गः द्र. । एस्थि. संप्रत्याद्युदात्ततया
यस्य प्राति. मूको. उपलम्भो भवति तत्र समाधानं

मृग्यम् ।

०) सपा. संवा २, ७, २ आन्त्रानुचारिणम् इति पाभे. ।

१) पाभे. अनु तै २, ३, ५, ३ द्र. ।

०) पाभे. अनु काठ ११, ३ द्र. ।

०) पाभे. अनुप्रीणाति मै ३, ९, ८ द्र. ।

१) सामर्थ्यच्छ्रुतचरी क्रिया पुरुषवचनपरिणामपूर्वक-
मव्याहता द्र. (तु. सा. अनु-मात्रमुपसर्जकः; वैतु.
PW. प्रभृ. त्वानु इति योगतः अनुः कप्र. इत्यभि-
प्रायुकाः) ।

१) पाभे. अनुभवत् तै ७, ३, १४, १ द्र. ।

०) गस. वितनि तादौ- (पा ६, २, ५०) इत्यनु स्वर-
शोधं सति °भूति- इति मुपा. स्वरश्चिन्त्यः ।

१) सपा. शौ १०, ३, ३ अयं मणिः इति पाभे. ।

०) =सपा. मास ५, २, २, ८ आपञ्चौ ३४, १२, ७ ।
क ८, १९, ६; १०, १४१, ३ आश्रौ २, १८, ३ आ
१४, ३२ गोभिर्हिवामहे इति पाभे. ।

०) वैतु. WI. अनुः कप्र. इति ।

०) पाठः? अन्वारभि इत्यस्य वा अन्वारब्धः इत्यस्य वा
मूलतः सतो विकारः स्यादिति विमर्श-सापेक्षो विषयः ।

१७,४०,८^{१०}; अन्वारभेथाम्
शौ ६,१२२,३^१; १२,३,२०^{१०};
४७^{१०}; पै १६,५१,७^{१०}; अन्वा-
रभध्वम् शौ १२, २, ४७; ४८;
पै १७,३४,८; ३५, ५; अनु...

आरभधाम् काठ ३५, २; ६; ९;
क ४८,३; ७; १०; शौ २, १२,
५^१; पै २, ५, ५; १५, ९, ६;
॥अन्वारभन्त काठ ७, ६; क
५, ५; ॥अन्वारभेत तै ३, १, ५,
१; ६, ३, ८, १; २.

॥अन्वारभन्त तै २, ६, २, ५;
मै २, १, २; ४, १, १२.

॥अन्वा-रब्ध- -ब्धम् तै ६, ३,
८, २. [°ब्ध- अन्°].

॥अन्वा-रभ्य तै २, २, ५, ५; ३, ११,
४; ५, ३, ९, २; ६, १, ११, १;
७, ३, १, १; काठ २४, ८; क
३८, १. [°भ्य अन्°].

॥अन्वा-रभ्य- -भ्यः, -भ्याः
तै ६, ३, ८, १.

॥अन्वा-रभ्म्- -रभः तै ६, १, ११,
५; २, १, २; ९, २; मै १, ४, ८;
११, ८; ३, ७, ९; ८, ७; ४ १,
१२; ४, ५; ८, २; काठ १४, ८;

२४, ४; ८; २५, ८; ३१, ९;
३२, ४; क ३७, ५; ३८, १;
४०, १; ४७, ९; -रभाय मै ३,
७, ९; ८, ७.

॥अन्वा-रभ्यित्वा^१ काठ ११, १०;
१२, २; २४, ८; क ३८, १.

॥अन्वा (नु-आ) ✓रुह, > रोहि,
अन्वारोहति तै ५, ४, १०, २; ६,
८, १; मै १, ८, ६; ३, ५, ५;
अनु...आरोहति तै ३, २, १, १;
२; अन्वारोहन्ति तै ७, २, १, २;
४; ६, २; ४, ३, २; ७, २;
मै ३, ९, ४; ५अन्वारोहामि
मै २, ७, १६^२; काठ ३९,
३; शौ ६, १२२, ४; पै २,
६०, १; अन्वारोहत् मै ४, ३,
४; अन्वारोहेत् तै ५, ६, ८, १.
अन्वारोहयन्ति मै ३, ९, ४^१; १०,
२, ४, ७, ५^१; ५अन्वारुहन्ति
१, ११, ४^१.

अन्वारोहयति मै ३, १०, ४;
अन्वारोहयेत् तै ३, ४, १०, ४;
अन्वारोहयेयुः मै ३, ९, ४.
अन्वा-रोह^१ -हः तै ५, ६, ८, १;
मै ३, ८, १; -हाः तै ३, २,

१, २; -हार तै ३, २, १, १;
मै ३, ५, ५.

अन्वा-रोहयितव्य^१ -व्यम् मै ३,
१०, ४.

॥अन्वा(नु-आ)✓लभ, अन्वालेभिरे
क १०, १३०, ७, मा ३४, ४९;
का ३३, २, १२.

॥अन्वा(नु-आ)✓वह, अनु...
आवहत् क १०, २९, २; शौ
२०, ७६, २.

अन्वा(नु-आ)✓वृत्, ॥अन्वावर्तते
काठ ३२, ५; अन्वावर्तते^१ तै १, ६,
६, २; ७, ६, ३; काठ ५, ५;
३२, ५; शौ १०, ५, ३७; पै
१०, १०, ३; १६, १३२, २; १८,
२९, २.

अनु...आवर्तत ऋ ५, ६२, २;
मै ४, १४, १०.

॥अन्वावरीवर्ति^१ मै ३, २, ९.

अन्वा(नु-आ)✓शी, अन्वाशये शौ
१०, ७, ९; पै १७, ८५, ३१.

॥अन्वा(नु✓आ)स्, अन्वास्ते तै
५, ३, ७, ३; मै १, ४, ८; काठ २१,
२; क ३१, १७; अन्वास्ते मै ३,
३, १; अन्वासीत^१ मै १, ४, ८.

^१) पठः! उभयत्र भेत (पुत्रः) इति वा. इति कृत्वा
तत्परः शोधः ?

^२) सपा. शौ १२, ३, ७ तै आ २, ६, २ काकू १३३ : १
विभे. ।

^३) पाभे. अनुसंरभेथाम् पै १७, ३७, १० द्र. ।

^४) तु. PW.: वैतु. सा. WI. च अनुः कप. इति (तु.
सत्प. टि. अन्वा✓दीधी>°थाम्) ।

^५) गस. यदन्ते (पा ३, १, ९८) कृत-स्वरः प्रकृत्या ।
-भ्याः ३ इति प्लुति द्र. (पा ८, २, ९७) ।

^६) गस. भावे घञि याथादि-स्वरः (पा ६, २,
१४४) ।

^७) छन्दसि ल्यब्-अभावः पाक्षिकः ।

^८) पाभे. अनुप्रजानीयात् द्र. ।

^१) मुपा. सन्नपि स्वरो त्रेधात्मकत्वादुपक्षितः द्र. ।

^२) गस. करणे घञ् प्र. याथादि-स्वरश्च । बहु. सोमयागे
मन्त्रविशेष- ।

^३) गस. तन्वदन्ते तित्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
१, १८५; २, १३९) इत्येव मौलिकः स्वरः
स्यात् । यत्तु मूको. मुपा. च गत्येवोऽपि स्वरो भवति
तदनुपदे श्रूयमाणेन अन्वारोहयति इत्यनेन दृग्दोषतः कारितः
स्यादिति शोधो यथावत् सावधः द्र. ।

^४) तु. वै. PW. प्रमृ. च; वैतु. सा. यः अनुभू
निपातमात्रमनुचरपरतया व्याचक्षाणोऽसमर्थमिव वभाषे ।

^५) पाभे. टि. च अनु सा २, २६ द्र. ।

^६) पाभे. अनु तै ५, ३, १, ३ द्र. ।

^७) सपा. काठ ३२, ४ आसीत इति पाभे. ।

अन्वा(नु-आ)✓सद्, अन्वासदेम
पै १९,४१,९.

अन्वा(नु-आ)✓सृष्, आ'अनु-
सर्पत मै ४,२,५^१.

अन्वा(नु-आ)✓स्था > तिष्ठ, अन्वा,
तिष्ठथ^१ काठ३,९; अन्वातिष्ठत^१
मै १,३,१; क २,१६.

अन्वा(नु✓आ)ह^१, अन्वाह तै २,
३, ६, २; ७, ४; ५, ७, १, १^१;
३^१; ४; ८, २; ४; ५; ११, १^१;
२; ५, १, ८, ५^१; ६; २, २, ३;
४, ७, २; ६, १, ५, ३; ३, ५, ३;
४, ७, १^१; ४, ३, २; मै १, १०,
१५, १८^१; ११, ७; २, ४, ४; ५;
३, २, ५; ३, ७; ४, ६^१; ८, ७; ९,
५^१; ४, ५, ३^१; काठ १४, ७;
२०, ५^१; २६, ८^१; २९, ६; ३६,
९; १२^१; १३; १४; क ३१,
७^१; ४१, ६^१; ४५, ७; ६पै १,
१०, १^१; अन्वाह तै १, ५, ८,
३; २, ४, ११, १^१; ५, ८, १; ३;
५; ११, १; ५, २, १, २; ४, ६,
४; ६, १, ५, ३; मै १, १०, १८;
१९; २, ४, ४^१; ३, १०, २^१; ४,

५, ३^१; अन्वाहु: मै ४, ५, ३;
अन्वाहु: मै ३, २, ५.

अन्वा(नु-आ)✓ह, अन्वाहरति तै
१, ७, ३, २; अन्वाहरति मै १,
४, ६; अन्वाहरन्त तै १, ७, ३,
३^१; अन्वाहरेयु: मै १, ५, १३;
अन्वाहरेयु: मै १, ५, १३.
अन्वा-हर्तवै^१ मै १, ५, १३.

अन्वा-हार्यै^१ -र्य: तै १, ७, ३, २^१;
३^१; -र्यम् तै १, ७, ३, १; २^१;
३; मै १, ४, ६; काठ ८, १३;
क ८, १; -र्यस्य तै १, ७, ३, २;
-र्येण तै १, ७, ३, १; काठ ८,
१३; क ८, १.

अन्वाहार्य-त्व- -त्वम् तै १, ७,
३, २.

अन्वाहार्य-पूचन^१ -न: तै १,
६, ७, १; काठ ३२, ७.

अन्वि(नु✓इ), अन्वेति क १, ११३,
८; ११२४, ३ (१०, ६६, १३);
५, ८०, ४; ७, ६३, ५; ११०, २७,
१३ (१४२, ५); तै ५, १,
२, ३; ५, १, २; ६, ४, ५; ६, ३,
९, ५; ५, १, ४; तै ३, १, ३;

१०; ४, ४, ५^१; १४, १४;
काठ १४, ७; १९, २; ८^१;
२२, ९; काठ २९, ८; ३५, ३;
शौ १०, २, १९; पै १२, ६,
१३^१; अन्वेति मै ४, ६, ५^१;
कौ १, ६४^१; जै १, ७, २^१;
अन्वेति तै ७, १, ७, ४;
अनुयन्ति तै ६, ५, १, ४; मै
४, ६, ५; काठ २७, १०;
अनुयन्ति क १, १६३,
१२; ४, १३, २; ८, ४०, ८;
१०, १३६, २; मा २९, २३;
का ३१, ३, १२; तै ४, ६, ७, ५;
काठ ४६, ३; अनुयन्ति क
१०, ८५, ३१०; अन्वेति तै ४,
२, ५, ४^१; शौ १२, २, ४९; १७,
१, १६; पै १७, ३४, ९; १८,
३१, ८; अन्वेति क १०, १२७,
१३; १४२, ५; अन्वेति क
१०, १ (१, १२४, ३; ५, ८०, ४);
१३, ३१; ६६, १३; मा १, ७;
११^१; ७, २; ३८, ५; का १,
३, ३; ८^१; ७, १, २; २, २; ३८,
१, ५; मै ४, १, ५^१; शौ ११, ११,

१) पुमासनुसर्पत > सपा. कौ २, १००५ जै ४, १७, १०
ताविमा उपसर्पत: इति पासे. ।

२) पासे. अनु तै ३, ५, ६, ३ द. ।

३) यथा दीर्घादिरयं धातुरिष्येत न तु पराभिमतदिशा
हस्तादिरित्यस्य कृते तु. टि. ✓आह ।

४) पासे. अनुदूषात् काठ २६, ८ द. ।

५) सकृत् सपा. तै ६, ४, ३, २ उपाकरोति इति
पासे. । ६) पासे. अध्याह शौ १, २६, २ द. ।

७) पासे. अनुदूषात् काठ १२, ४ द. ।

८) पासे. अनुनिरवपन् द. ।

९) तवै-प्रत्ययान्तस्य द्वैस्वर्य भवति (पा ६, २, ५१) ।

१०) गस. षयदन्ते कृत्-स्वर: प्रकृत्या (पा ६, १, १८५;
२, १३९) ।

११) व्यप. (अग्नि-विशेष-) । कास. उप. अधिकरणे

लुपद् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २, १३९) ।

१) सपा. पै २, २२, ३ अन्वेतु इति, शौ ३, १७, ५ अनुयन्तु
इति, क ४, ५७, ८ प्रभृ. माश ७, २, २, ९ अभियन्तु इति,
मै २, ७, १२ अभ्येतु इति पासे. ।

२) सपा. क १०, ११५, १ अन्वेति इति पासे. ।

३) वाक्यस्य टेड उदात्तच्छ्रुतः (पा ८, २, ८२; ९७) पद-
स्वरात् पृथग्भूतः द. ।

४) पासे. अनु शौ १४, २, १० द. ।

५) पासे. अनुशिक्ष द. ।

६) सपा. शौ १८, ३, ४० अन्वेतु इति पासे. ।

७) सपा. तै १, १, २, २ प्रभृ. अन्विहि इति, काठ १,
४; ३१, ३ क १, ४; ४७, ३ प्रेहि इति, मा ११, १५ प्रभृ.
माश ६, ३, २, ८ आशौ ४, १३, ४ प्रभृ. विहि इति
च पासे. ।

४; अन्वयत् पै २०, ६०, ७;
अन्वयः पै ४, २२, ६; †अन्वेतु
ऋ ६, ५४, ५; तै ४, १, ११, २;
मै ४, १०, ३; ११, १; काठ ४,
१५, २०, १५; †शौ ६, ८९, २;
१९, ४, ४०; पै २, २२, ३०;
५, ६, १६; १९, २४, ९;
अनुयन्तु कौ २, १२१४; शौ ३,
१७, ५१; अनु...यन्तु खि ६,
३, १; पै ५, ३८, २०; अन्विहि
ऋ १०, ५३, ६; मा १२, ६२;
२२, १९; का १३, ५, १०;
२४, ६, १; तै १९, १, २, २;
४, २; २, ८, १; ३, ९, २;
४, २, १; ३, १; †३, ४, २,
२; ३, ६; ४, १, २, २; ६, १, ११,
२४; ३, ९, ४, ५, ५; ७, १, १२,
१; मै २, ७, १२; ३, १२, ४;
काठ †१३, ११; १२; १६, १२;
क २५, ३०; पै १९, २६, ८;
अनु...इहि मै ४, ९, ११; पै
१९, १५, ८; †; †; †; †; †; †;
२, १, २, १; ३, ५, १; ५, २, १,

२; काठ १०, ११; †अन्वे-
ताम् मै २, २, ४; काठ १०,
११; अन्वायत् †तै १, ५, १,
१; ७, ३, ५, १; †मै ३, ८,
६; †काठ २४, ६; २६, १;
†क ३७, ७; ४०, ४; शौ
११, ७, २; पै ३, ३८, ७;
†अन्वायत् मै ३, ८, १०;
अनु...आयत् ऋ १४, २६, २;
१०, ६, ७; अन्वायम् ऋ ५,
३०, २; अनु...आयम् ऋ १०,
९५, ५; †अन्वियात् तै ७, १,
७, ४.
†अन्वियाय ऋ ४, ४, ११; तै
१, २, १४, ५; मै ४, ११, ५;
काठ ६, ११; †अनु...ईयतुः
क ८, ९९, ६; मा ३३, ६७;
का ३२, ५, १३; कौ २, ९८८;
शौ २०, १०५, २; †अनु...ईयुः
क १, १६३, ८; मा २९, १९;
का ३१, ३, ८; तै ४, ६, ७, ३;
काठ ४६, ३.

अन्व(नु-अ)य- स°.

†१अन्वि(नु-इ)त^१ - -तम् मै ३,
१०, ४.

†२अन्वि(नु-इ)त^२ - -तम् मै १, १,
१५.

अन्वि(नु-इ)ति^१ - -ति: तै ३,
५, २, २; ४, ४, १, १; ५,
३, ६, ११; काठ १७, ७; ३७,
१७; क २६, ६; -त्या मा १५,
६; का १६, २, १; मै २, ८, ८.

†अन्वि(नु-इ)त्य तै ६, २, १, २;
६, ३, १.

अन्वे(नु-ए)तवे^३ ऋ ७, ३३, ८.

†अन्वे(नु-ए) तवे^३ ऋ ११, २४,
८; ७, ४४, ५; मा ८, २३;
का ९, ४, १; तै १, ४, ४५, १;
मै १, ३, ३९; काठ ४, १३; क
३, ११.

अन्वि(नु✓इ)न्ध, अन्वेन्ध शौ १०,
२, १६; पै १६, ६०, ९.

?अन्विये^० प १३, ५, १५.

अन्वि(नु✓इ)प्, >च्छ, †अन्वि-
च्छति तै १, ५, ९, ७; अन्विच्छे
तै ४, ३, ११, ३; अन्विच्छ शौ

१) सांशयिकत्वेन संकेतयन् संस्कृतां चिन्त्यः । लेटः मपु १
इत्येवं सुवचः ।

२) अन्वेतु इति पाठं मन्वानः सा. ।

३) पाभे. अन्वेति पै १२, ६, १३ द्र. ।

४) सपा. ऋ १०, १३६, २ अनु...यन्ति इति पाभे. ।

५) पाभे. अनुशिक्ष द्र. ।

६) सपा. काठ ४१, ३ अन्वेहि इति पाभे. ।

७) पाभे. अन्वेमि मा १, ११ द्र. ।

८) पाभे. अति...एतु शौ ६, ७५, ३ द्र. ।

९) अनु त्वा इत्यनुवर्तयन् सा. पर्यनुयोक्तव्यो भवति ।
वैयर्थ्याद् वैरीत्याच्च ।

१०) वा. अनुबद्धं तृतीयान्तं पदं कर्तरीति कृत्वा यनि.
धा. सकर्मकात् संतः कर्मणि क्ते प्र. अनन्तरगतिस्वरः
(पा ६, २, ४९) । सहार्थस्य वा निपातस्य अनोः
गतिस्वरकर्मवचनीयत्वोभयोदासीनस्य सतोऽनुपसृष्टेन हतु-

११-३१

इत्यनेन कर्तरि क्तान्तेन 'अनुगत इतः' इति कृत्वा
प्राप्त. पूप्. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) । एत्थि. उपसृष्टेभ्यो
गत्यर्थेभ्यः क्ते प्र. उभयार्थं विधा संभवन्ती यस्या.
प्रकरणतोऽनुसंधेयेति ।

११) पाठः (तु. आपश्रौ ९, ७, १०) ! इन्वितु- इति शोधः
द्र. (तु. सपा. तै ३, १, ४, ४) ।

१२) गप्र. भावे क्तिनि अनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २,
५०) ।

१३) गप्र. तुपार्थीयः तवेन् प्र. प्रकृतिस्वरत्वम् (पा ३, ४,
९; ६, २, ५०) ।

१४) तवे-प्रत्ययान्तस्य द्वैस्वरी द्र. (पा ६, २, ५१) ।

१५) पाठः ? शोध-सापेक्षः । ...अन्वयी ब्रह्मा इति वा
...अन्वये ब्रह्मणाम् इति वाऽप्यक्षरः पादः स्यादिति ।

१६) =सपा. पाय ३, ३, ५ । काठ ३९, १० अनुयच्छे इति
पाभे. ।

६, १३४, ३; पै ५, ३३, ६;
 १३, १, १; ॥ अन्वैच्छत् मै
 १, ८, २; अन्वैच्छत् शौ १२, १,
 ६०; अन्वैच्छत् पै १७, ६, ९.
 ॥ अन्वैच्छन् मै १, ७, ३; ४, २, ६,
 ४, ७^१; काठ ८, १५; २५, २; क
 ८, ३; ३८, ५.
 अन्वि(नु-इ)च्छत्^१ - च्छत् शौ ६,
 ३७, १; पै २०, १७, १.
 अन्विच्छती^२ - ती लि ४, ५,
 २१.
 ॥ अन्वे(नु-ए)ष्टम् काठ २४, ७, ३०,
 ४; क ३७, ८; ४६, ७.
 अन्वी(नु✓ई), अनु...ईयते ऋ ५,
 ३४, १.

॥ अन्वी(नु✓ई)क्ष्, अन्वैक्षत् काठ ७,
 १; ॥ अन्वैक्षन्त^१ मै १, २, १५; ३,
 १, ७; काठ ३०, ८; शौ २, ३४,
 ३; पै ३, ३२, ४; अन्वीक्षेत तै ६,
 ५, ६, ५; काठ ७, ९; अन्वीक्षेत
 तै ६, ५, ६, ५.
 अन्वीक्ष्य^२ - क्ष्यः तै ६, ५, ६, ५.
 ॥ अन्वीप^३ - पम् तै ६, ४, २, २; मै
 ४, ४, १^३; काठ २८, १; क
 ४४, १.
 अन्वु(नु✓क्र), अनु...अर्त^४ ऋ ५,
 ५२, ६.
 ॥ अन्वु(नु✓क्र)ञ्, अन्वर्जेयुः तै ७,
 ५, ३, २^५; काठ ३३, ५.
 अन्वुज^६ - जम् पै ५ २१, ६.

अन्वु(नु-क्र)जु^१ - जये तै २, २,
 ८, १; मै २, २, १०; काठ
 १०, ९; -जुम् तै २, २, ८, १;
 -जुन्^२ मै २, २, १०; काठ
 १०, ९.
 अन्वु(नु✓क्र)त्^३, ? अन्वर्तिष्ये^४ शौ
 १४, १, ५६; पै १८, ६, ४.
 † अन्व(नु-अ)र्तित^५ - ता ऋ १०,
 १०९, २; शौ ५, १७, २; पै ९,
 १५, २.
 अन्वु(नु✓क्र)तीय^६, अन्वृतीयामहे^७
 मै ३, ७, ३; अन्वर्तीयन्त
 मै ३, ७, ३०; काठ २४, १;
 क ३७, २.
 अन्वु(नु✓क्र)ध्, अन्वानुधुः पै ५,

*) गम. शान्त-कृद-विकरण-स्वरः (पा ६, १, १८६) ।

*) -न्वि- इति मुपा. स्वरो नितराभुतन्त्रः शतुर-
 नुमः (पा ६, १, १७३) इति नदीस्वरस्याऽनिवार्यत्वात् ।

*) सपा. तै ३, १, ४, २ अन्वैक्षन्त इति पाभे. ।

*) गम. कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, २१३; २, १३९) ।
 उप. यत् प्र. उर्त्त. (पा ३, १, १७) ।

*) तु. टि. अनुप- ।

१) उत्तरार्धमात्रैकवाक्यत्वे सति यनि. भानु-कर्तृको-
 ऽन्वयः सुलभः स्वारसिकश्च द्र. (घ. PW. GW.
 प्रभृ.) । सा. यत् 'अनु गच्छन्ति' इत्याक्षेपेण
 क्रियान्तरं चिकीर्षति विद्युतः इति द्विः मरुतः
 इत्येतत्-समानाधिकरणं सत् प्र३ इति कृत्वा
 तत्-कर्तृतया च युयोजयिषति, तदसत् । तथाऽन्वयस्य
 हि तस्याऽविशिष्टैः पदैर्वाक्रियान्तरं चिकीर्षतस्तुर्दर्थं
 च दिवः इति प१ सत् प१ इत्येवं मन्त्रस्वारस्य
 विरुद्धमनुजिगमयिषो नितरां दयनीयत्वप्रसङ्गात् ।

*) = प्रतिश्याय-रोग- (तु. पार. रेजुश, ✓रेशीदन
 जुकाम, Eng. ✓rain) । <अनु ✓रज्ज् 'खवणे'
 (तु. मूको., उद्युग- इति पर्यायश्च; वैतु. BKA. र.,
 Benou [Vāk ५, ७६] च अन्वु [नु-क्र] जु- > -जुम्
 इत्यसङ्गत-कल्पनाः ?) ।

*) प्रास. अव्य. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।
 अनु (= सन्ततस्) ऋज्जु- (= प्रापणशील-) इत्येवं

तात्पर्यं च द्र. (वैतु. भा. गस. इति वा बसः इति
 वा भ्रुवाणः । तथा हि व्याख्यायमानं सदेतत् काम-
 मिन्द्रपरतया साध्वन्वितं स्यान्न तु शास्त्रान्तरोपरधापित-
 सजात-परतया । तु. नाउ. यनि. मै. काठ. स्थले ।
 न हिं कोऽपि यजमानः सजातानभिभावुकः सन् तानेवा-
 ऽऽत्मविधेयीकरणसमर्थत्वाऽऽत्मकविपरीतार्थप्रतीतिकरत्वेने-
 च्छेत् । अत इन्द्र-सजातोभय-सम्यगन्वयः प्रास. एव सुव-
 चतर इति दिक्) ।

१) पाभे. अनुकान् तै २, २, ८, १ द्र. ।

१) यनि. ✓क्रत् (= ✓क्र [बधा.]) > *अर्त्त- >
 ✓*अर्त्त यद्र. ।

*) यनि. पपा. अनुवर्तत इव (वैतु. नाउ. टि. BW.
 प्रभृ.) ।

१) गम. वृजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३;
 २, १३९) । वें. सा. चैतत् प्राप्ति. <अनु ✓क्रति इतीका-
 रान्तधालुमूलतां प्रतिपन्नौ भवतः (वैतु. BW. प्रभृ.
 एतद् <अनु ✓वृत् इति कृत्वा मध्यतो वर्णलोपमा-
 स्थिताः । तु. ORN.) ।

*) तु. टि. क्रुति- इति च ✓क्रतीय इति च ।

*) मूको. शोधितो भवति (तु. संटि.) ।

*) शोधनप्रवणः मुपा. स्वरतः स्वयं शोध-सापेक्षः
 द्र. । अन्यथा ह्यनुपपन्नद्वैस्वर्ग्यं प्रसज्येतेति (तु. तत्रैव
 व्युत्पत्ति इति) ।

२९, ७; अनु... कथा: क ८,
४८, २^६.

अन्वे(नु-आ ✓इ), आन्वायन्ति तै
६, ५, १, ४; मै १, ६, ११; ३,
७, ९; काठ २४, ८^३; २७,
१०; क ३८, १^३; अन्वायन्ति
मै ३, ७, ९, ४, ६, ५; अन्वा-
यति पै २, ९, २; अन्वेतु पं
१७, ३७, ७; अन्वेहि^६ काठ
४१, ३; अन्वेत पै ५, १३.
१५^०; अनु... एत पै १९, १०,

१४.

आन्वे(न्वा इ)त्य मै २, १, ३.
अन्वेतवे, अन्वेतवै अन्वि(उ ✓इ) द.
अन्वेण्डुम् अन्वि(नु ✓इ) प. द.
अन्वेतुद्वतेन^१ औ १८, ३, ४०^१.
✓अप्(वधा)^२, अप्सन्त^३ क १,
१००, ८.

१अप्^४- अपः^५ क १, १५१, ४; ९,
६३, ७.

अप्-तुर्^६- -तुरः क १३, ८;
११८, ४; २, २१, ५; ९, ६३,

५; -तुर्^७ क ३, २७,
११; ५१, २; ९, ६१, १३;
६३, २१; १०८, ७; कौ
१, ४८७; ५८०; २, ११०;
६८५; ७४४; जै १, ५१,
१; ५९, ३; ३, ११, ८; २०, ४;
५६, १३.

अप्-तुर्^८- -यम् क ३, १२,
८; कौ २, ९२८; १०४५; जै ४,
२, ७; -यै क ३, ५१, ९; खि
५, ५, २.

१) अन्वेपदयन्तौ PW, MW. च यथार्थदर्शिनौ न भवतः
अनोः गतित्वमिन्नगतेरसंभवात् ।

२) पामे. अन्विहि मा २२, १९ द. ।

३) सपा. क १०, १८, २ युद् एत इति, तैआ ६, १०, २
युद् एत इति च पामे. ।

४) अनु, एतत्, व्रतेन इति पगा. ? अनु एत तद्व्रतेन
इति त्रिपदः शोधः द. (वैतु. शंपा [टि.] ? W. L. अन्वेत्
व्रतेन इति [तु. मूको.] । पामे. अन्वेमि क १०, १३, ३
द. ।

५) करणादिषु धा. वृत्तिः । नाउउ. व्यु. औप. धा.
मूलतः (✓क >) अर-+प- (< ✓पा [रक्षणे.] >
अप् > ✓अप् > ✓अप् = ✓अप् > ✓अप्,
✓आप् यद्. (तु. ✓जल्प् > [पंजा. ✓जप् >]
✓जप्) ।

६) लेटि. सिब्-अटौ (पा ३, १, ३४; ४, ९४) । स्क.
< ✓भस् (दीतौ) इति । अन्ये तु ✓आप् इत्येतस्य
सगोत्रस्य सतो हसिताऽच्छक्ते सतीदं रूपम् इत्याहुः । तद्
यथा । लङि कसः इति सा., सन्नन्तप्रकारकमिति च
PW. प्रभृ. (भूयसेऽपि विकल्पाय तु. ✓अप्स) ।

७) व्याप्तिविशिष्टकर्माऽऽख्यायां विविपि निष्पन्नं सद्
यति. सद्भावतः संदिह्येत । एतदभिसंबन्धेन व्याचि-
ख्यासितानां निगमानां परैः प्रायेण प्रागर्वाक्सामा-
न्येन (वैतु. BW. MW.) नाउ. २अप्- इत्येतदभि-
संबद्धतयैवाऽनुगमयितुमिष्टत्वात् (तु. NW.) । एस्थि.
अपि सर्वेषां तेषां निगमानां भूयोविमर्शहत्वाऽभ्युप-
गमत्वाद् यति. प्राति. पृथग् उपपद्येत । वस्तुतश्च
२अप्- इत्येतद्वाच्यभूतोऽर्थः १अप्- इत्येतदीय-

वाच्यभूतार्थवैशिष्ट्यमात्रां संश्रयमणो मूलतः २अप्-
इत्यस्य सिद्धयपेक्षयाऽपि १अप्- इत्येतत् तत्पूर्वजभूतं
प्राति. उपकल्पयेदित्यपि मौलिकशब्दप्रवृत्तिगोचरेण सह-
कारिणी दिक् ।

८) यनि. रूपं द्विः इति कृत्वा 'युवं बृहतो द्विवो
(धुरि गां न, अपः उप) आभुवं दक्षं युञ्जथे'
इति वा. द. (वैतु. सा. अपः=१अप्स- इत्येवं स्वर-
विवेकाभावाद् नितरां आन्तः सन् वर्णवैविध्येन पदा-
न्तराप्यप्येतत्-सामानाधिकरण्यं निनीषुर्वैधर्म्यप्रयासः) ।
यनि. तु उप इति कप्र. इति कृत्वा 'यथा गामनङ्-
वाहं शकटस्य धुरि युञ्जीरंस्तद्द्वारा सायं कर्मजात
च साञ्जयुः, एवं मित्रावरुणौ बृहतो दिवः (पुं. पं१
तत् आगत्येत्यर्थः) यजमानमनोरथसंश्लिषाधयिषयेव तेन
क्रियमाणेषु कर्मसु आभुवं नाम सर्वसाधकं दक्षमुत्साहं
युञ्जाते इत्यहो सत्कर्षप्रवृत्तिषु दैवोऽनुग्रहः इत्येवं
व्याख्यानं सुवचं द. ।

९) विप. (अग्नि-, देव-, सोम- प्रभृ.) । उस. उप.
✓तुर् + क्विप् प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९) । निर्देश-याथार्थस्य भूयोविमर्शस्य एप्. टि.
गतम् (एवं तु. W. L. ३, १६६ यत्र २अप्- इति पू.प.
आस्थापि) ।

१०) उस. कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।
उप. ✓तुर् > तुर् + भावे क्यप् प्र. उसं. (पा ३,
१, १०७) । तस्य च पितृत्वान्निघाते स्वरैऽविशेषः ।
सा. २अप्- तुर्- (✓तुर् + भावे यत् प्र.) इति कृत्वा
पस. कर्मणि ष. कारकभावादप्रच्युता भवतीति दर्शनादिव
कृत-स्वरः प्रकृत्या आह (तु. वै., द्विप्. टि. च) ।

*अप्-सु- > ✓*अप्सु- >

अप्सुस(वप्रा.)^० -प्सः ऋ
[१, १२४, ७; ५, ८०, ६]; ८, ४५,
५; मा १४, ४; १५, ३; का
१५, १, ४; १६, १, ३; ते ४,
३, १२, २; मै १, १०, २^०;
२, ८, १; ७; काठ ९, ४^०; १७,
१; ६; क ८, ७^०; २५, १०; २६,

५; शौ ६; ४९, २^०; पै १९,
३१, १५^०; -प्ससा^० शौ ६,
४९, २; पै १९, ३१, १५.
[°प्सस्- दीर्घ^०, सहस्र^०].

२अप् (वप्रा.)^१-

*अध् > द- अद्भिः^० ऋ १,
९५, ८; १२२, ६; १६१, १४;
४, ५४, ६; ६, ४९, १४; ८, ३५,

३; ९, ६५, ६; ६८, ९; ७४, ९;
९१, २; ९३, २; ९७, ४५; १०९,
१७; १०, १४, ९^१; ६१, २६;
मा ६, २८^१; १८, ३५; का ६,
७, ६^१; २०, १, ६; तै १, १, ८,
१५; २, ४, ८, २; १०, ३; १६,
५, १^१; ८, ३; ७; १५, ६, २, ३;
७, ९, २^१; ३; ६, ६, ३, ४^१; ७,

१) उस. उप. ✓सन्+डः प्र. उसं. (पावा ३,
१, ४८)। स्वरः नापू. द. (तु. नाउउ, च यस्थ.
अप्सस्-अप्स(रु>)रा- च यदीयाया व्यु. अस्यौ-
पयिकता स्यात्)।

२) नाउ. व्यु. औप. इति सुकल्पो नाधा. (तु. टि.
✓अप् > अप्सस्त यत्रायमवान्तरभूतः धा. अपि
विकल्पयेत्)।

३) असुन् प्र. (पाठ ४, १८९)। निस्वरः।
✓अप् (<✓आप्)+ससुन् प्र. (तु. या ५, १३
[यस्य. स्क. दु., दे ३, ७ च] इतीव प्राचामध्वा
दवीयानित्युपैक्षि। एतत्-सरूपं मिन्ननिष्पत्तिकम् (<अ
+✓प्सा) अपरमपि प्राति. प्रागभिमतं भवति (तु.
गपू. या. [तु. मै १, १०, २; काठ ९, ४; क ८, ७;
म. [मा १५, ३])। तत्रापि यनि. प्राति. एव
स्यादिति तु संभाव्येत। विशिष्टावृत्तित्वे सत्य् अत्या-
चरणप्रकारकपापपर्यायत्वपयंवसानादिति दिङ्मात्रमिह
स्याद् विस्तरश्च वैश. द्र.। एस्थि. भक्ष्याऽभक्ष्यप्रसङ्गा-
ऽकल्पनायां ✓प्सा इत्यस्मात् व्यु. विकल्पस्याऽनव-
सरः। यच्चापि मा १४, ४ इत्यत्र उ. म. च २अप्-
इत्युपपदे सति ✓सन् इत्यस्य कर्त्रेण कृद्वृत्तमात-
स्थिते, तन्न। स्वरानुपपत्तेः। तथात्वे हि उप.
कृत-स्वरः स्यात्। किञ्च यद् मा १५, ३ इत्यत्र
म. अकारान्तमेतत् प्राति. इतीव प्रतीतिं कारयेत्,
तदपि सकारान्तत्वविनिगमकरूपान्तरसंगमनाभावफल-
मित्युपेक्ष्यम्।

४) सपा. मा ३, ४५; २०, १७ का ३, ५, २; २२, १, ४
पुनः इति पाभे।

५) सपा. काठ ३५, १४ क ४८, १३ जेष्ठ. १०, ४ आपश्चौ
१४, २९, ३ वृक्षः इति पाभे।

६) सपा. आपश्चौ १४, २९, ३ वृक्षसा इति पाभे।

७) १अप्- इत्येतत्-नमानां व्यु. द. (वैतु. ✓आप्
[> ✓अप्]+क्विप् प्र. [पाउ २, ५८])। यथा तुभा-
वपि ✓आप् इति च ✓अप् इति च <✓अप्
इति सगोत्रौ सन्तौ स्वाधीनत्वेन धा. भवत इत्यर्थम्
✓अप् इत्यत्र संकेतितपूर्वोऽर्थः द्र.। अथ पाप.
यदस्य प्राति. सुव-वृत्ते सर्वनामस्थानीये रूपे आपः
प्र३ इत्यत्र दीर्घत्वमनुशिष्यते (पा ६, ४, ११) तद्
भूयोविमर्शसहं द्र.। अपर्षनामस्थानविषयत्वेऽपि
द्वि३ दीर्घत्वस्योपलम्भात् (तु. ऋ १, २३, २३;
शौ १०, ७, १०)। एस्थि. मूलतः *आप्- इत्येतद्
दीर्घादेः ✓आप् इत्यतो निष्पन्नं स्वाधीनं प्राति.
सदपि कालेन २अप्- इत्येतेनाऽर्थभिदवशात् सम-
भित्तेति कृत्वा स्वतन्त्रानुक्रमगार्हस्थ्य सनोऽपि तस्य
यदिहैवाऽवान्तरस्य प्राति. इव निर्देशो भवति तत्र
पूर्वागत-प्रसिद्धिमात्रानुरोधो बीजं द्र.। एवमपि २अप्-
इत्यस्यैव भादौ प्र. परे तकारादेशो (पा ७, ४, ४८)
भवतीति यदुक्तं भवति तदपि नैव रुचिरम्। भकारे
परतः सति ए>व इत्यस्य वर्णसंक्रमस्य स्वाभा-
विकत्वेऽपि ए>त् इत्यस्याऽतथात्वात् (तु. अब्-दु-
अब्-भ्र- प्रभृ.)। तदेवं सर्वथाऽपि ✓अध् > *अध्-
इत्यस्य भिन्नव्युत्पत्तिकत्वेन संभाव्यमानस्य सतोऽपि
समानप्रवृत्तिकत्वाद् २अप्- इत्यनेन संभिद्यमानस्येहावान्तर-
भावेन निर्देशः द्र.।

८) पाप्र. सुप्-स्वार्थम् ऊट्- (पा ६, १, १७१)
इत्यत्र २अप्- इत्यनुसृत्य *अध्- इत्यस्याऽपि उसं. द्र.।

९) सपा. तैश्चा १, २७, ५; ६, ६, १। मा ३५, १ का ३५,
४, २ माश १३, ८, २, ३ द्युभिः इति पाभे।

१०) =सपा. माश ३, ९, ३, २९ तैश्चा ३, २, ८, १ शांश्चौ ८,
९, २ आपश्चौ १, २४, ५। मा १, २१ प्रभृ. माश १, २,
२, २ माशौ १, २, ३, १३ ओषधीभिः इति पाभे।

५, २३, २; णि १, ४, ६, ८, ३;
 २, ४, ७, ८; १२, १६; ३, ७,
 १०; १०, १^३; ४, ३, १०; ५, ५;
 काठ ६, ३; ११, ७; १०; १८,
 १३; २१, ७; २२, १३; २५, ५;
 ७; १; २६, ८; २९, ६; ३०, १;
 ३२, ५; ३५, १५; ४३, ४; ४५
 २०; णक ४, २; २९, २६; ३९,
 २; ५; ४०, २; ४१, ६; ४५, ७;
 ४६, ४; णौ २, १३५; ५११;
 ७६९; णै ३, १३, ११; ४०, ७;
 शौ २, १०, २; ४, २७, ४; ५;
 १२, ३, ३०; १५, १४, ६; १८,
 १, ५५^{१३}; पै २, ३, २; ४, १०, ४;
 ५, १४, ७; ३५, ४; ५; ५, ३४,
 ५; ७; ८, ८, ५; १४, ८^१; १४,
 १, ८; १४; १७, ३८, ९; १९,
 ५२, ७^१; २०, ५२, ९; अद्भ्यः^b
 ऋ १, ३४, ६; ८०, २; ११२, ५;
 २, १, १; ३८, ११; ५, ३१, ९; ७६,

४; ६, ६२, ६; ९, ५९, २; १०, ३९,
 ४; ६३, २; ८०, ३; मा ६, ९;
 ७, २१; ११, २७^१; १७, १; १९,
 ७३; ७४; २२, २५; २९; २४,
 २१; ३१, १७; ३२, २; का ६, २,
 ३; ७, ८, ४; १२, २, १६^१; १८,
 १, १; २१, ५, २^३; २४, ११, १;
 १६, १; २६, ५, १; ३५, २, १;
 ३२, १, १; तै १, १, ८, १; ३, ८,
 १; ९, १; ११, १; ५, १, ४^१;
 ८, १३, ३; २, ४, ९, २^१; ३, ३,
 १६, २; ३^३; ५, ८, १; ४, १, २,
 ५^१; ६, १, १; ६, १, ७, १^१; ३, ६,
 ३; ४^१; ७, १, ११, १; ४, १४,
 १; ५, २३, १; मै १, २, १५, १६;
 ३, ३५; ७, २^१; २, ७, २^१; १५;
 १०, १; ३, ९, ६^३; १०, १^१; ११,
 ११, ६^३; १२, १०; १४, २; १४,
 १, ९, ५, १; ३^३; काठ ३, ५; ६;
 ८, ८; १५; ११, १०^३; १५, ३;

१६, २; १७, १७; १९; २१, ४;
 २६, ६^१; ८^१; ३०, ५^१; ३१, ७;
 ३८, १^३; ३९, २; ४१, २; ४४, ३;
 ४५, २०; णक ६२, १२; १३;
 ७, ३; ८, ३; २८, १६; ४१, ४^३;
 ६^१; ६; ४७, ७; शौ ३, ३, ३; १०,
 ५, ३३; १३, ७, ९; १५, २, १७;
 १९, ४३, ७; पै २, ७, ४, ३; १६,
 १२४, ८; १७, २१, ९; १९, ४६,
 ३; २०, ८, ३.
 २अप-! *अपः (!) शौ २, ३, ६०;
 ६, २३, ३^१; अपः ऋ १, ८१०,
 ८; ८, ४०, १०; ११; २३, १८;
 ३२, १; ३६, ८; ५१, ११; ५२,
 ६; ८; १२; ५५, ६; ५६, ६; ५७,
 ६; ६४, १; ६; ८०, ३-५; ९१,
 २२; ९६, २; १००, १८; १०३,
 २; ५; १०५, ११; १२२, ९;
 १३१, ४^३; १५७, ५; १६१, ११;
 १६४, ४७^३; १६५, ८; १७४, २;

१) पाप्मे. अद्भिः ऋ १०, १४, ९ द्र. १ १) तु. टि. अद्भिः ।
 ०) यनि. प्र३ (=आपः [तु. सा. यस्य पाठः 'भव-
 न्त्वाप ओष' ...] इति संभाव्येन] तु. W.,
 L ४८१ d उउ.) । एस्थि. सौवरो विरोधस्त्वपरिहायः
 स्यात् । सर्वनामस्थानविभक्तिस्वरानुपपत्तेरिति यावत् ।
 स्यादेतेद् यथा मुपा. विकृत इति । तथाहि शं नः
 इति इन्द्रस्य वृजः इति च जागतपादद्वयात्मके
 पूर्वार्धे सति आरात् इत्यारभ्य गायत्रपादद्वयतया
 मूलतः संभाव्यमान उत्तरार्धे पतन्तु इत्यतः पूर्वम्
 अस्मन् इत्यस्य (तु. शौ १, १९, १ प्रभृ.) वा
 परः इत्यस्य वा (तु. शौ ८, २, १२) च्युतस्यैव सतः
 पदस्य सुपूरता द्र. । अथ प्रथमस्य जागतस्य पादस्य
 यतिभङ्गभङ्गाय शं नो भवन्तु, *अपौषधयः शिवाः
 इति वा शं नो भवन्तु, *अप ओषधीः शिवाः
 (तु. नाउ. टि.) इति वा मौलिकी स्थितिः स्यात् ।
 प्रथमे कल्पे अप इत्युपसर्गश्रुतेः *धन्तु इति क्तिप.
 हन्तु इत्यतः परिणमन्याप्याहार्यम् । ओषधयः इत्ये-
 तत्-कर्तु-शिरस्कं शं भवन्तु इति च रक्षतोऽप

धन्तु इति च वाक्यद्वयं क्रियते । द्वितीयोऽपि कल्पे तावद्
 वाक्यद्वयान्तरं भवति । (२अप->) *अपः (प्र३)
 शं नो भवन्तु इति च ओषधीः शिवाः (भवन्तु) इति च ।
 १) नापू. टि. दिशा शं नो भवन्तु, *अप ओषधीः
 शिवाः इति मौलिक्यां स्थितौ संभाव्यमानायाम् *अपः
 इति कर्तृपदस्याऽऽर्थसन्निकर्षानुरोधतो यतः पूर्वं पाठ-
 प्रवृत्तेराविर्भावाद यतः (५, ७ > ७, ५) इत्युत्तरसंक्रमः
 समजनि, तज्जः *अप > अप इति स्वरपरिणामश्च ।
 एस्थि. अपि भवन्तु इत्यत्रान्ते यण्-सन्धिरनिष्टः
 स्यात् । गायत्रेणार्धेन जागतपादस्यैव सुयोजत्व-
 प्रसिद्धेः [तु. शौ २, १, ९ (यत्र द्वितीये कल्पे [तु.
 टि.] जागतपादपूर्त्यर्थकतयैव ओषधीः > ओषधयः
 इति पाठस्य परिणामः सुवचः)] । एस्थि. नेह अपः >
 अपः इत्येवं परिणामो निर्देश्यः (तु. W., गप्. L.
 च) किं तर्हि *अप > *अप इत्येवमविसर्जनीयान्तं
 च सयतिकं चेत् । यतिनाशाधीनतया परिणामस्य पर्यव-
 सेयत्वादिति दिक् ।

०) सपा. तै ३, १, ११, ४ मिहः इति पाप्मे. ।

१९; ६, २०, १२; १८०, ४; ५;
 २, ११, ५, १३, १; १४, २; २०,
 ७; २२, ४; २७, १३; ३६, १;
 ३, ६, ७; ९, ३; ३१, १६; ३२,
 ५; ६; ३४, ८; ४, १६, ६-८; २६,
 २; २८, १, ३६, १०; १०, १७८,
 ३; ४२, ४; ५, २, ११; १४, ४;
 २९, ३; ३०, ५; ६; ३१, ६; ८;
 ४१, १४; ४६, ३; ७, ४४, १;
 १०, ३६, १; ४८, १; ८३, ६; ६,
 २०, २; २२, ८; २८, ७; ३०, ४; ५;
 ३२, ५; ३६, ५; ४७, १४; ५७,
 ४; ६०, २; ११; ६२, २; ६४, ४;
 ६८, ८; ७, ६५, ३; ७२, ३; ७३,
 ३; ७, ९, ५; ८, ११, २) २१,
 ३; ३२, २७; ५६, २४; ६८, ८;
 ९५, १; ८, ३, १०; ६, १३; १६;
 ७, २२; २८, १२, ३; १५, २; ६;
 २६, २५; ३२, २; २९, १०९, २२;
 ७६, ३; ८३, ३; ९६, १८; १७,
 १५; ९, २, ३; ३, ६; ८७, २; ९९,
 ७; १६, २; ४२, १; ६१, २२; ६२,
 २६; ६८, ४; ७०, २; ७८, १;
 ८५, ४; ८, ९, ८, ५) ८६, ४०;
 ९०, ४; ९१, ६; ९४, १; ९६, ३;
 १३; १०७, ४; १८; १०९, २१;
 १०, ९, ५; १६, ३; ३०, १-५; १०;
 ३६, १; ४३, ८; ५१, १; ५८, ७;
 ६१, १६; ६४, ८; ६५, ७; ११; ६६,
 ८; ७६, ३; ८९, ४; ९५, १०; ९८,

५; १०४, ३; ११३, ६; १२१, ९;
 १२४, ७; १३८, १; १४७, १;
 खि ५, ५, २; ७; १४, ३; मा ४,
 १३; ६, २२; ८, २४; १०, १; ११,
 ३८; १२, ३८; ३९; १०२†;
 १४, ८; १८, ५५; २०, २२†;
 २३, ७; १७†; २५ १; २; ७; ९;
 ३३, ४९†; ३४, २२†; ४०, ४;
 का ४, ५, ५; ६, ५, ३; ९, ४, २;
 ११, २, १; १२, ४, १; १३, ३, ९;
 १०; ७, १†; १५, २, ३; २०, ३,
 ५†; २२, १, ७†; २५, ३, ३, ४,
 ६†; २७, १, १; २, २; ७, १; ९, १;
 २९, ४, ४†; ३२, ४, ६†; ३३,
 १, १६†; ४०, १, ४; तै १, ४,
 ४५, १; ३†; ४६†; २०; ५,
 ११, ४†; १६, ७, ४; ८, १; ८, ११,
 १; १८, ११; १२, १, ११, ४†; ३,
 १२, २; १४, ६; ४, १०, ३; ६, ५,
 १†; २; ६, १; ३, १, १, ७†; ३,
 ४, ३१; ११, ५†; ५, ६, १†; ४, १,
 २, ४; २, ३, ३†; ७, १†; ३, ४,
 ३; ७, १२, २; १५, १, ३, १†;
 ५, १; ६, १; २, २, २; ३, १, ३; ६,
 २, १; ४†; ७, १२, १; २०, १;
 १६, १, १, ३; ७†; २, ६, १; १०,
 ३; ११, २; ३, ४, १; ४, १, ५; २, ३,
 ४†; ३, २†; १†; ५, ८, ६; ६, ३, १;
 ७, १, २०, १; ४, २०, १; मै १११,
 ३, ३९†; ४, ४; १०†; ६, ३†;

७, २; ८, २; ३; ९; ९, २; १०, ५;
 १९; २, १, ५†; २, १३†; ४,
 ७†; ८†; ६, ८; ७, ४; १०†;
 १८†; ८, २; १२, ३†; १३, १,
 ५†; ६; ६†; २, ४; ९; ३, ५; ६,
 २; ७; ९†; ७, ७; ८, ४; ९, ३; १०,
 १; ७; १२, १८; १५, १; २; ८;
 ९; १४, १, १†; ३; ४†; ९; २, २†;
 ३, ४; ४, १; ३; ५, १†; २†; ६†; ३;
 ४†; ७, ७; ८, ५†; ९; ९, २०†;
 † १०, २; ६†; ११, २; ३; १२,
 ३; ५†; ६; † १४, १; ७;
 ११; १३; १४†; १८; काठ ४,
 १३†; †; १५†; १६; ५, ६;
 ६, २; ३; ८, २; ९†; १५; ९,
 १०; १८; १९; ११, ५; १†;
 १३†; †; १२, १४; १३, १५;
 १५, ६; १६, ४; १०†; १४;
 १७, १; १९, ५†; २०, १०;
 २१, १४; २३, १; ६; ११; २४,
 १; ४†; २५, २; ३†; ७†; २६,
 १†; ८; २७, ४; २९,
 ३†; †; १†; ५†; ३१, ३†; ७†;
 ३२, ५; ७†; ३४, १८; ३६,
 १; १३; ३७, १२; ३८, ५†; ७;
 ४०, ११; ४१, ११; ४४, ९;
 ५३, २; १०; ११, ११†; †;
 ४, १; २; ६, ७; ७, ५†; ८ ३;
 २५, १†; ५†; १०; २९,
 ४; ३०, ३†; ३१, २; १०†

अ) सपा. तै २, ४, ८, १ प्रष्ट. उद्भिः इति पामे. ।

ब) सपा. ऋ १, २३, २३ आपः (द्वि ३) इति पामे. (यत्र सौ । पा ६, १, १६८) इत्यस्य च ऊद् । पा ६, १, १७१) इत्यस्य च समानः प्रष्टव्यभावः द्रः ।

ग) अत्र मा. 'कर्माणि' इत्येवं व्याचक्षाणश्चिन्त्यः । कर्मवाचिनो हि १ अपस- इत्यस्य भिन्नस्वरत्वाद् बहुषु रूपान्यथाऽऽपत्तेः । एवं चेदनिष्टः कर्मार्थमिदं बन्ध- स्तर्हि १ अप- इत्यस्यैतद् रूपं गृह्णाणेति । न हेतुदपि

सुवचं भवेत् । तदर्थं समप्रवाहवृत्तप्रकरणसंगमनसापेक्षता द्रः । ततो हेतुतत् स्पष्टं भवितुमर्हति यथा कथमत्र २ अप- इत्येतदेव प्राति. सावकाशं न किमप्यन्यत् कर्मवाचीति दिक् । भूयांसु विस्तरः वेशः द्रः ।

द) सपा. माथौ २, १, २, ७. प्रष्ट. अद्भिः इति, शौ १४, २, ७० पृथसा इति च पामे. ।

०) पामे. अधि मै ३, ६, ३ द्रः ।

१) पामे. अपः ऋ १, १६४, ४७ द्रः ।

१२; ३५, ७; ३७, २; ५; ३८,
 ५; ६; ३९, ५; ४०, ४; ४२,
 ६; ४२, ४; ४५, ४; ६; ३;
 ४७, ३; ७; † कौ १, ५३;
 १४८; ३३९; ३७१; ४१३;
 ४६६; ४७८; ४९३; ४९४;
 ५११; ५३२; ५३९; २, २५;
 ११४; १२६; २३२; ३६२;
 ३८९; ४७९; ५००; ५६६;
 ६०७; ७६०; ७७४; ८०७;
 ३, ३, ३; ११; † जै १, ५, ९;
 १६, ४; ३५, ८; ३९, २; ४०,
 ५; ४८, ६; ५०, २; ५१, ७;
 ८; ५३, १; ५४, ८; ५५, ८; २,
 १, ३; ३, १; ३, ३, ४; १२, १;
 १३, २; २०, १६; ३०, ५;
 ३१, ९; ३६, ४; ४४, ६; ४९,
 ९; ५७, १२; ४, २८, ५; २९,
 १; ३०, ७; कौ † १, ४, ३; ५,
 ४; २, ५, ५; ४, १५ १२;
 २१, ७; २७, ४; ६, २२, १;
 २; २३, १; ७, ४२, १; ७९,
 १; ९४, १; ११४, २; ८,
 ९, २३; ११, ८; १०; ९, ६, ४;
 १५, २२; १०, २, ७, ५,
 ३३; ४६; ९, २७; १०, ८;
 ११, १, १५; १८; ७, ७, ११;
 १०, २८; १३, १, २; २१; ३,
 १; १४, १, ३७; २, ६९;
 १५, १४, ५; ११, ४; १८, २,
 ७; १९, २, ५; १८, ६;
 १२०, ९, ४; ११, ८; १५, ६;
 १७, ८; ३६, ८; ४९, ७; ६१, ३;
 ५; ६२, ९; ६३, ९; ७५, २; ७७,

६-८; ७९, २; ९०, ३; १२८,
 १४; १६, ९; २, ८३, १;
 ३, ३१, १-८; ४, ९, ३; २४, १;
 ३५, ४; ५, २, ८; ७, १०; ११; ६,
 ३, १; १०, २; ७, १७, ६; ८, ८,
 ४; ५; ११; १०, ८; १३, ६, १;
 १४, १, १; ६; ८; ३, ९; १५, १४,
 ४; २२, २; १६, २०, २; ५९, ८;
 ६०, ९; ६९, १३; ८७, ९; ९०,
 ५; ८; ९१, ७; १०७, ८; १११,
 ४; ११०, ८; १३१, १-१०;
 १३३, ११; १३८, ८; १५०, ९;
 १५३, ७; १७, २८, ५; १८, ४, ६;
 १३, ९; १५, २; १७, १; १९, १,
 १२; १, ९; १०; १२; २२,
 १०; ११; २०, १०, ९; ४६, १;
 ६१, ९; † अप् ८, ४, ३; कौ
 १, २५२; २, १०७; जै १, २६,
 १०; अप् ३; † तै ६, ४, ३, ४;
 अप् १, २३, १९; ३२, ११;
 ४६, ४; ५१, ४; ५४, १०; ५६,
 ५; ८५, ९; ५७, १; ६१, १२; ६७,
 ५; ७०, २; ११००, ११; ६, ४४,
 १८; १२२, ३; १३४, ५; १४४,
 २; १४९, ४; १५८, ६; १६४,
 ५२; ३, १; १३; १६८, २; १८१,
 १; १८७, ८; २, ४, २; १०, ४६,
 २; १२, ७; १७, ५; १९, ३; २३,
 १८; ३०, १; ३, १, ५; १२, ५,
 ३; २५, ५; ४५, २; ४, २१, ८;
 ४०, १; ५८, ११; ५, ४६, ७;
 ६, ८, ४; १३, १; १७, १२; ४७,
 २७; ५२, १५; ६४, १; ७, ९, ३;
 ८२, ३; ८८, ३; ८९, ४; १०१, २;

१०३, ४; ८, १४, १०; १३; १६,
 २; ११८, १६ (३१, १०); १९,
 ४; २५, १४; ४४, १६; ९३, २०;
 ९, ३३, १; ४९, १; ७२, ७; ८६;
 ८ (२१); ७४, ३; ७६, ५; २५,
 ३६; ९५, ३; ९६, १९; १७, ४१;
 ५७; १०८, ५; १०९, १३;
 १०, ८; ११; ४५, ३, ५; १७, १४;
 ३६, ८; ४६, १; ४९, २; ५१, ८;
 ७७, ४; ८९, १०; ९३, ५; ९८,
 १२; १२३, १; १२४, ९; १४२,
 ७; १६८, ३; लि ४, ७, १, ७, २,
 ६; ५, ५, ३; ११; मा ३, १२;
 ६, १०; ७, १६; ९, ३; ६; १०,
 ३; ७; ११, २९; ४६; १२, २०;
 ३७; १३, २; १४; १७; ३०;
 ३१; ५३; १४, ५; १५, २०;
 १७, ६; ७; ३२; ८७; ९१; १८,
 ५४; १९, ७; १४; २२, ६; २४,
 ३७; २५, ५; २९, ५; का ३,
 ३, २; ६, २, ४, ७, ७, १; १०,
 १, ४; २, ३; ११, २, ३; ४, ३;
 १२, ३, २, ४, १०; १३, २, ३; ३,
 ८; १४, १, २; १४; २, ३, ४;
 ५; ६, १; १५, १, ५; १६, ५, १;
 १८, १, ७; ८; ३, ८; १९, १, १;
 १२; २०, ३, ४; २१, ४, २, १;
 ६, १५; २४, २, १; २६, ८, २; २७,
 ४, १; तै १, ३, ८, १; १०, २;
 १३, २; ४, ८, १; † ५, ५, १;
 १०, ३; ७, ७, २; १२, २; ८;
 ११, १; १२, १; २, १, १, २;
 ३; ११, १; ४, ७, १; ९, ३; ३;
 १, ११, ३; ३, १, २; ४, १;

१) सपा. यक. ऋ ९, ३३, १; १०८, १० अप् १ इति

(अप्राकाम) ।

पा. १) पा. अप् १, १६४, ४७ द्र. ।

०) सपा. शौ. ६, १७, ३ गिरिन् इति पा. १ ।

०) पा. अप् १, २०, २२ द्र. ।

१) प्रदान्त उदात्तपि षुक्तिः बसं. (पा ८, २,

०) अप् १ इति पाठः ? यनि. शोधः (सु. टि.

१००) ।

५, १; ११; १, १; ४, ५, १; ४, १.
 ३, १; ४, ३; २, ३; ६, १; ३, १,
 १; ४, ३; ११, ५, ४, ४, १; ६,
 १, २; ३; २, ४; ६, १; ७, १३,
 २; ५, १, ४, १; २१; ५, ७; ८१;
 २, ६, ५, १; ४, ४, २, १; ५, १०,
 ६; ७; २०, १; २१, १; १६, २, १;
 ४; ४, ३; ५; ७, २१, १; १६, १, १,
 ३; ३, ६, ४, ३; ४, ३, ३; ४, २;
 ६, ५, ४; ७, १, १४, १; १६,
 १; मे १, २, १; १५; १७; ३,
 १०; १; ५, १; ५; ११, १; ४;
 २, ४, ८; ५, १०; ६, ३; ७;
 ८; ७, ३; ४; १०; १६; १८; ८,
 १; १०, १; ३; १२, ३; १३,
 १०; ३, १, ५; ६; ३, ६, १, ६,
 २; १; ७, २; १; १, ६; ११, ६;
 ९; १२, २; १४, १८; १५, ४; १६,
 ३; १४, ३, ४; १०; ४, १;
 ५, १; ४; ७, ७; १, १०; ११,
 २; १२, ३; १३, १०; काठ
 २, १; १५; ३, ५; ७; ४, ३; ६, १;
 ८, ५; ११; १६; ११, १०; १३,
 ९; १४; १५; १४, ३; १५, २;
 ६; १६, ३; ४; १०; १५; १८;
 १७, १; १७; १८, १; १५; १९,
 ४; ५; १४; २०, ५; ७; २१,
 ७; २२, १; १३; २३, १; ११;
 २४, २; २६, ८; २९, ३; ५;
 ३०, ७; १०; ३५, ३; ४; ३६,
 १५; ३७, १; ३८, ३; ३९, १;
 ३; १०; ४०, १-८; ११; ४१,
 ५; ७; ४६, १; ४७, १०; ११; ५३,
 ११; क १, १३; २, १२; १४; ३,

३; ४, ८; १७, १; ८; २५,
 १; ६; ९; १०; २८, १; २;
 २९, ४; ३०, २; ३१, ७;
 ९; ११; १३, ३; ६; ७; १३, ७,
 ३; ४१, ६; ४५, ६; ४६, ८; १;
 ४८, ५; १; ५७; ७१; ७७;
 २११; ३३, ७; ४३१; ५४२;
 ५४४; ५८४; २, ५२७; ६०५;
 ७८५; ८८२; १०६९; ११२५;
 १३१, ३, ७; ९, ८, ५; २२,
 ८; ३५, ६; ४२, ५; ५५, ९; १०;
 ५९, ७; ३, ४०, १; ४१, ३; ४९, २;
 ४, २२, ६; शौ १, ४, ४; ३५,
 ३; ४, ४, ५; ८, ५; १५, २; ३;
 १०; १२; ३७, ३; ५, ५, ७; १९,
 १३; १४; २४, ४; २८, ६; २९, ८;
 ६, २०६, २; १२४, १; १२५,
 २; १७, ४०, १; ५१, १; ८, ७,
 ८; ९, ४, २; ५; १०, ५, ७-२१;
 ५०; ८, ३४; ३५; ११, १, १३, ६,
 २६; १५, २, १८; १६, १, १; ६;
 १८, ३, ५; ५६; ६५; १९,
 २, ४; ३१, १; ४२, ४; ४५, ३;
 १२०, १५, १; २८, ४; २९, ३; ३४,
 ७; ३५, १२; ३९, ५; ४४, २; ५;
 १, ८३, ३; १०७, ४; २, ३२, ३;
 ३६, ३; ५९, ४; ७६, १; ८७, ३;
 ३, २१, ४; ४, २, ६; ५, ५, ७,
 २; ४; ८; ११; १०, ५; ६, ४, ६;
 १६, ९; ८, ८, १०; १३, ११;
 ९, १६, ५; २२, १०; २३, १९;
 ११, १, १०; १२, ३, १०; ५, १;
 ७, १४; १३, ३, ७; ४, ३, ६,
 ११; ७, ७; ९, ७; १५, ४, ३, ७,

२; ११, ६; १३, ८; १३, १;
 २३, ६; २४, २; ४; १०, ३; १२४,
 ८; १२८, १-९; १२९, १-१०;
 १३१, १-१०; १३२, ११; १५०,
 ९; १५२, १; २; १७, ३५, ७;
 १८, २८, १; १९, २४, १५; ३३,
 ४; ४०, ४; ४७, १२; २०, ९, ८;
 २९, ७; ५९, २; अष्टौ १, २, ३,
 १९; १२०; १०, ९, ६; १५९,
 ३; ९१, ४; ६५, ५; ९५, ३; १०४,
 ६; १०५, १; १०८, ११; १०९, ४;
 ११६, २४; ११७, ४; १३५, ६;
 १५१, १; १६३, ४; १८२, ६;
 १८४, ३; २, १११, ५; ३, ३९, ६;
 १०, १४८, २; ३५, ४; ५; ७;
 ८; ३८, ७; ३, १, ३; ९, ४; १३, ४;
 २२, २; ४, १३, ४; ५, ४४, ६;
 ४५, ११; ८५, २; ६, १९, १३;
 १२५, ४; ६६, ८; २९, ५; ३१, १;
 ४६, ४; ७, १८, १२; ७०, ४; १०३,
 ५; ८, १, १७; ९, ५; ४३, ९; ६८,
 ९; ८२, ८; ९, २, ५; १६, ३; २०,
 ६; १२४, १; ६५, २६ (६७, ७;
 १०१, ८); ३०, ५; ४२, १; ६२,
 ४; ५; ७१, ३; ७९, ४; ८०, ५;
 ८५, १०; ८९, २; ९६, १०; २४;
 ९७, ४७; ४८; १०७, १; २; १०,
 १०, ४; २७, १७; ३०, ४; ३२, ६;
 ४५, १; ३; ५; ५०, २; ३; ५१, ३;
 ६३, १५; ६५, ९; ७३, ९; १०४,
 २; १२५, ७; खि १, १२, २; २;
 १४, ९; मा ८, २५; ९, ६; १;
 २३; १२, १८; २०; २२;
 ३५; १; ३६; ४८; १३, ८; १८,

१) पामे. अन्ते तै ६, १, ९, ३ द्र. ।

२) सपा. काठ ३६, १५; ३७, ९ तैत्रा २, ७, ७, ९; १५,
 ४ रुचा इति पामे. । ३) सपा. शौ ३, १२, ८ विमे. ।

४) सपा. मै १, २, ६ दिक्षु इति, मा ४, ३१ का ४,

१०.२ तै ६, १, ११, ३ काठ २, ६; ४, ९ क १, १९ माश ३,
 ३, ४ ७ विक्षु इति च पामे. ।

५) शोधस्य कृते तु. सस्थ. टि. विभृता । सपा. क ६,
 ७, ५, ४ प्रसू. विमे. ।

५५^१; १९, २; ९४; २०, १९, २३,
१४; २९, १५^१; ३३, ९०^१; का
२, ३, ५; ९, ४, ३; १०, २, ३^१; १;
५, १; १३, २, १; ३; ५; ३, ६^१; १;
७, ४, ४; १४, १, ८; २०, ३, ५^१;
२१, १, २; ६, १५; २२, १, ४;
२५, ४, १; ३१, ३, ४^१; ते १, ३,
१४, ५^१; ४, ४५, २; ७, १७, १; २;
१०, १; २, ३, १२, २^१; १३, १;
१४, १^१; ५, १, ६^१; १२, २^१; ३,
२, ५, ७; ४, ३, ८^१; १^१; १४, २, २,
१^१; ३; ३, २; ४, ३, ८, ३; ११,
३; ६, ७, २; १५, २, २, ४; ५^१; ३,
१०, १; ५, ९, ३^१; १६, १, १, २^१;
४, १, ५^१; २, १; ४, २; ९, २; ६,
३, १; ४^१; १७, १, ६, २-४;
मे १, ३, ३^१; ८, २^१; ११,
१^१; ४; ६^१; २, १, ९, ३, १; ७,
९^१; १०^१; ११^१; १५^१; १३, १०^१;
१३; १३, २, २; ६; ६, २^१; ३^१;
१०; ७, ४^१; ११, ७^१; ९^१; ४,
१२, ३; ९; १६, २^१; ८, ५; ९, ६;
११०, ३; ४^१; ११२, ४; ५; काठ
२, १४^१; ४, १३^१; ६, २; ७, १३^१;
१४^१; ८, ८; ९^१; १०, ११^१;
११, १०; ११; १३; १३, १२; १४^१;
१५; १४, २; ६^१; १६, ९^१; १०;
११; १५; १९, १२^१; २२, १३; २३,
१^१; ६; २७, ४; २९, ३^१; ३५, ३;

४; १२; १४; ३७, ९; १८; ३८,
३; ५; ३९, ५; ४०, ३; ५; ६; क ३,
११^१; ४, ११^१; ६, ३^१; १७, ३; ५^१;
२५, १^१; २; ६; ३१, २^१; ३५,
७^१; ४२, ४^१; ४८, ४^१; ५; १२;
१^१ १, ३३१; ४१७; ४७३;
५१२; ५६४^१; २, ३११; ३२३;
३५८; ३५९; ३९१; ६६३; ६६४;
९६४^१; ११९४; १^१ १, ३४, ९;
४०, ९; ४९, ७; ५३, २; ५७,
११^१; ३, २५, ७; २६^१; ९; ३०,
१; २; ३१, ११; ५५, ४; ५;
४, १९, ८; २०, ८^१; शौ १,
४, ४^१; ६, २^१; ३०, ३; २,
३१, ५; ३, २१, १; २२, ३; ४,
८, ७; १०, ७; ३०, ७^१; ३७,
१०; ६, ३८, २^१; ८०, ३; १३२,
१-५; ७, ८८, १^१; १२, १;
८, १, ११; १०, ५, १५-२१;
८, ४०; ११, २, २४, ४, १२,
७, १३; ८, २३; १०, ३४; १२,
१, ३७; १३, १, १; २; ५०;
२, ३०; ३, १५; १४, १, ३७^१;
१६, १, ७; १७, १, ८; १३; १८,
१, ४^१; ३, ६०^१; ४, ८९^१; १९,
३, २^१; ८, १; २७, १०; १२०,
३३, १; १३९, ५; पे १, १४, ३;
७०, २; ११, २; १०४, ४^१; २,
१५, ५; ३१, ६; ३४, ३; ३, १२,

१; ४, २, ४; २५, ७; ८, १०, ७;
१४, ३^१; ९, ३, ४; १०, ७, १०;
९, १; १३, ४, ४; १५, २१,
९; २२, ४; १६, २, १; १९, १०;
५६, १३; १०६, ४; १२९,
१-१०; १५०, ७; १५१, ५;
१५४, ४; १७, ४, ७; ६, ९;
१५, ६; १८, ४, ६^१; १५, १;
२; १९, १०; २३, ७; ३१, ३;
३२, १४^१; १९, १६, १३; २२,
३; ४८, ७; २०, ४, २; २७, १;
३२, ४; ६.
१आप्- आप: क १, ८, ७; २३,
२०; १२३; १०, ९, ९^१; २४,
६; ३२, २; ८; १०; ११;
३३, ११; ५७, २; ६३, ८; ६५^१
२; ८३, १; २; ९६, १; ११००,
१५ (१६७, ९); ११६, ९;
१२५, ५; १५३, ४; १६१, ९;
१६९, ३; १७३, ८; १७५, ६;
१७६, ६; १७८, २; १९०,
७; २, २४, १२; ३०, १; ३५,
३; ४; १४; ३८, २; ३, १,
११; ५, ८; २२, ३; ३०, ९;
३३, ७; ३५, ८; ३६, ६; ५१,
५; ५४, १९; ५६, ४; ७; ४,
३, १२; १७, २; ३; १८, ६-८;
३३, ७; १४७, २ (५, ५१, ६);
८, ३२, २३^१; ५७, ३; ५, ३४,

^१) पामे. अन्तुड तै ४, ७, १३, २ द्र. ।

^२) छ. टि. अप्सु मा १२, ३५ ।

^३) सपा. मै ३, १०, ७ उदकम् इति पामे. ।

^४) वैद्य. केचन मूको. सात. BW. MW. प्रवृ. च अप्सु-
प्रवृ. इति मिथ्याभूतम् अनिर्देश्यं प्राति. आहुः । वस्तुतः
पपा. अनुरोधतः स्वरतोऽर्थतश्च अप्सु । सुदांसि इत्येवं
द्वैपयस्यैव सद्भावात् । उप. नतिरेवात्र भ्रमरूपीति
(छ. सपा. काठ १६, १५ यत्र द्वैपयं नत्यभावश्च) ।

^५) पामे. अन्तुड मै २, १३, १० द्र. ।

१११-४०

^१) पामे. अञ्जि मै ३, ६, ३ द्र. ।

^२) पामे. अन्ते तै ६, १, ९, ३ द्र. ।

^३) सकृन् सपा. मै १, ६, २ वनस्पतिषु इति पामे. ।

^४) सपा. ऋ ९, ८६, ४३ आसु इति विशिष्टः पामे. ।

^५) सपा. काठ ३६, १५ तैत्रा २, ७, ७, १ अञ्ज्वेषु
इति पामे. ।

^६) =सपा. वैताथी १०, २२; २३, २० कौसू ३२,
१४; १२७, ४ । काठ ३, ८ क २, १५ आथी ३, ६, २४ द्वीपे

इति पामे. । ^१) सपा. ऋ १०, १६, १४ विभे. ।

९; ४१, ११; १२; ४५, १०;
 ४७, ५; ५३, १४; ५४, २; ५८,
 ६; ६०, ३; ६१, ४; ६३, ४;
 ४०, २; ४८, ५; ६६, ११; ७,
 १८, १५; २३, ४; ३४, २; ३; २३;
 [२५; ५६, २५; १०, ६६, ९];
 ३५, ८; ४९, [१-४]; २; ८५,
 ३; ९०, ४; १०१, ४; १०३, २;
 १०४, ८; ८६, [३४]; १३, ८;
 ९, ६, ४; २४, २; १५, ८; ३३,
 १; ३९, १०; ४९, ३; ५०, ३;
 ५४, ४; ५९, २; ६९, ११; ८९,
 ४; ९४, ७; ९६, १; १०२, १४;
 ९, २, [४]; ६६, १३; ८२, ३;
 ५; ८८, ७; ११३, ८; १०, २,
 ७; ४, ५; ९, ४; १७, १०;
 २७, २०; ३०, ६; १३; १५;
 ३७, २; ६; ४३, ७; ४६, ९;
 ६४, ९; ६५, १३; ६६, १०;
 ७८, ५; ८२, ५; ६; ८५, ४७;
 ८८, २; ८; १८; ८९, १३; ९१,
 ६; ९८, ६; १०४, ८; १०९, १;
 १११, ८; १२१, ७; ८; १३७,
 ६; १३९, ४; खि १, ६, २; २,
 ६, १, १२; १५, १; ३, १, ३, २, ३;
 ६, ४; ९, १; १०, २, ९; ४, ५,
 २७; २९; मा १, २१; ४, १; २; १;
 ६, १०; १७; १८; २२; २३;
 २६; २८; ८, २५; १०, ७; १२,

४९; १३, २५; १४, ६; १५;
 १६; २७; १५, १८; ५७; ११७,
 २९; ३०; १८, १४; ४१; २०,
 १८०; १९; २०; २६, १;
 १२७, २५; २६; ३२, १; ७;
 ३३, १८; ३४, ५५; ३५, ९;
 १२; ३६, १२; १७; २३; ३८,
 २३; का १, ८, १; ३, ९, ३; ४,
 १, २; १; ६, २, ४; ४, १; ५, ४;
 ६, १; ७, ३; ६; ९, ४, ३; ११, ४,
 ३; १३, ४, ५; १४, २, ११;
 १५, १, ५; ४, ३; ८, ५; १६,
 ४, ७; ७, १; ११८, ३, ५; ६;
 १९, ५, २; २०, २, ४; २२,
 १, ४; ७; ५; २८, १, १; १२९, ४,
 ३-४; ३२, २, १; ३३, २,
 १८; ३५, ३, १; ४, ८; ११; ३६,
 १, १२; १७; २३; ३८, ५,
 ६; तै १, ८, १; १३, १; २, १,
 १३; १; १०, १; १२, १; १३,
 १; ४, ४५, २; ६, ५, २;
 ७, १५, २; ३; १३, १; १२,
 १, ५, ४; ९, २; २, १२, १;
 ३, २, ८; १३, ३, ५, १२, २;
 ६, ४, ४; ८, ३; ७; ३, १, १, २;
 ११, ३; ६; ८; ३, ४, ३;
 ४, ७, २; ४, १, ८, ५; ६; २, ४,
 २; ४, ३, २; १०, २; ११, १;
 ६, २, ३; ७, ५, १; १५, १, ३,

१; ५, १; ६, १, ३, १०, २, ४,
 ४, ३; ८, ३; ५, ४, १, १०,
 ४; ६, १, १; २; ३; २, १;
 २; ४; ४, २; ५; ७, ५, ३, ९, २;
 ३; १६, १, १, ७; १, २, ३;
 ४, २, ३; ४; ३, २; ४; ६, ३,
 ४; ७, १, ५, १, १; ३, १३, १;
 मै १, १, ९; २, १; १५; १७;
 १८; ३, १; ३९; ४, २; ६;
 १०१; ६, २; ३; ७, २, १, ८;
 ३; १, १, ५; ९; १५, ४;
 ६; ७, ११; ८, १०; १२; १०,
 ३; १, ५; १२, २; १३,
 १; १; १५; २०, २, ३; १, १,
 ६; २, २; ३; ४, १; १०;
 ६, २; १; ३; ४; ९; ७, ४; ८,
 ४; ६; ९, २, ३; ६; १०, १; १४,
 १, २; ३; ४; ९; १; १; २;
 ३; १०; ३, ४; ९; १०; ४, १;
 २; ३; ४; ५, १, १; २; ३; ४;
 ८, ५; ९; १, १; २; ७; १०,
 १; ४; १; १, १; १, १;
 ३; ४; ५; १४, १२; १३;
 काठ १, ८; २, १; ३, ७; ८;
 ९; ४, १३; ५, ५; ६, २; ३;
 ७, १४; ८, २; ५; ८; १०; १५;
 १६; ११, २; ५; १३, २; ४;
 १६; ११; १७, १; १०;
 १८, १; १०; १४; १९, ५;

*) = सपा. तैत्रा १, २, १, १; २, ५, ८, ५ तैत्रा ४, ४२,
 ४ आपथ्रौ ५, ४, १ प्रम. । कौ १, ३, ३ औ १, ३, १३ नः
 इति पामे. ।

*) सपा. तै १, ८, १२, १ मै २, ६, ८; ४, ४, २ काठ १५,
 ६ ऊर्जः इति पामे. ।

*) = सपा. माश १२, ९, २, ४ । तै १, ३, ११, १
 प्रम. तैत्रा २, ६, ६, २ आपथ्रौ ३, ६, २४ शाश्रौ ८, १२,
 ११ लाश्रौ ५, ४, ६ आपः [सं३] इति, मा ६, २२ का

६, ५, ३ माश ३, ८, ५, १० आहुः इति पामे. ।

*) = सपा. माश १२, ९, २, ७, तैत्रा २, ६, ६, ४ ।
 मै ३, ११, १० कौ ६, ११५, ३ तैत्रा २, ४, ४, ९ विस्ने
 इति पामे. ।

*) एकतरत्र तु. सस्थ. टि. अपो(प-उ)व/कम् >
 १ अपोदकामत् ।

*) पामे. अग्निः तै ५, २, २, ४ प्र. ।

*) पामे. अग्निम् का १, २३, २० प्र. ।

१२१^१; १४, २०, १०; २१, ७^१;
 ११; २२, ९^१; ११; २३, २; ५^१;
 ६^१; ८^१; २४, ९^१; २५, २^१; ३^१;
 ५; ७; ९; २६, ८^१; २८, १; २९,
 ३; ५^१; ६; ९; ३०, १; ३१, २^१;
 ३^१; ७^१; १०; ३२, २; ७; ३४, ८;
 १८; ३५, ३^१; ४१^१; ११; १५;
 १६^१; ३७, ९^१; ३८, ५^१; १२;
 १३^१; ३९, २^१; १३; ४०, १; ९;
 १४; ४३, ३; ४५, १२; पाक ६१,
 ८; १३^१; १^१; ६२, १४; १५;
 १६^१; ३, ११^१; ६; ४, १; २^१;
 ६, ३६; ७^१; ७, १; ३; ६; ८, ३;
 २५, २^१; ६२६, ८; ९^१; २८,
 २^१; १०६; २९, ३६; ३०, ३;
 ३१, २^१; १२; ३५, ३^१; ५; ८;
 ३८, २^१; ५^१; ६^१; ३९, २; ५; ४०,
 २; ४१, ६^१; ४४, १; ४५, ४; ६;
 ७; ४६, ४; ४७, २^१; ३^१; १०;
 ४८, ४६; ११६; १४^१; १६, १;
 ६८; २६१; २, २१४; ३१२;
 ३१०; ६६७; ८२३; ९२१; ९७९;
 ९९६; ११७४; ३, ३, ६; ४, १२६;
 १६, १, ७, ६; २७, ९; २, १, ६;
 ८; ३, १९, ९; २५, ८; ३१, १०;
 ५५, ८; ४, ४, ४; ६, ६; २३, ३;
 १०; २८, १०; शौ १, ६, ११^१;
 ४^१; १५, १; ३३, १-४; २५,
 ६; ७, १; २९, ५; ३७, ५^१; १२,
 १; १३, २; ५^१; २१, १०; २६,
 ३; ३१, ३; ४, २, ६^१; ८; ८,
 ४-६; १५, १; ५; ९०; ११; ५,
 १७, १^१; २८, २; ६, २३, २; २४,
 १; २; ५१, २^१; ५८, २; ६१, १;

६८, ३; ८५, ३; ९१, ३^१; १२४,
 २; ७, १९, २; ४१, १; ६६, १;
 ११२, १; ११७, १; ८, १, ५;
 २, १४; ४, ८; ७, ३; ९, १, ९^१;
 २, २०; ३, २२; ६, ५; १६; १०,
 २, ११; १६; ५, २२; २३; ६, ३;
 १४; ७, ६; १०; ११; ३७; १०,
 ४; २९; ११, १, १७; २, ८; २४;
 ७, १३; ९, २; २०; १०, २९; ३०;
 १२, १, ३; ९; १९; २३; ३०; ५३;
 २, ४०; १३, १, ४५; ३, ६; ७, ९;
 १४, १, ३९; ४०^१; २, ४५; १५,
 २, १६; ७, २; ३; १५, ७; १६,
 १, १०; १८, १, १७; ३, ११; ४,
 ३९^१; १९, २, १^१; २^१; ३; ९, १;
 १४; १०, ८^१; १७, ६; २७, ३; ९;
 ४३, ७; ४८, ११६; ९; ५४,
 १; १२०, १२, ४; १५, २; १७,
 ७; २५, १; २; ५२, १; ५७,
 १४; ७१, ३; ९२, ८; १०६,
 २; १४३, ८; पै १, १३, २;
 २५, १-३; ४^१; ३२, १; ३३,
 १^१; ४०, ३; ४७, २; २, ४०,
 ४; ५६, २; ७५, ४; ८५, ४;
 ३, २, ७^१; ४, २; ५^१; ११, २; १७,
 ६; २३, ४; ४, १, ७^१; ८; २, ५;
 ६; ३, ३; १८, ७; २०, ४; २७, ५;
 ४०, ७; ५, ७, १; १०; १४, २;
 १८, ६; ९^१; ६, ३, ३^१; ४; ५;
 ८-१०; १८, ९; ७, ३, ९; ११,
 १; १६, ६; ८, ८, २; ४; ६; ७^१; ८^१;
 ९; १८, ३; ९, ३, १; ११, ५; १५,
 १^१; २१, ८; २३, ३; १०, ४, ७;
 ७, ३; ९; ९, ४; ९; ११, ७, १०;

१२, २, ११; ७, १^१-१४^१; १३,
 ३, ८; १६, २; ८; १०; ११; ८,
 ८^१; १०, १०; १४, ४; १४, १,
 १-१७; १५, ३, ११६; १५, ५;
 १६, १, ५; ४, ४; ९, ८^१; १२, ३;
 ३२, ९^१; ४१, ३; ४; ४२, ३; ४३,
 ८; ६०, ३; ७०, १; ७१, ३; ७२,
 ७^१; ७८, २; ४; ८२, २; ८३, १०;
 ८७, १०; ८८, १; ९०, ७^१;
 १०३, ११; १०४, ८; १०६, ४;
 १०७, ४; १०९, ९; १११, ५;
 ११२, ३; ११०, १; २; १४९, ९;
 १७, १, ३; ७; २, १०; ३, ४; ११;
 ६, १; ७, २; ६; ८, १; २; १०, ८;
 २३, २; २५, ५^१; ३४, १; १८,
 ४, ८; ९; ११, ५; १९, ५; १९, ४,
 ११; ६, ३; ७, ८; ९; १०, ७; १४,
 ७; १७, १५; १८, ९^१; २८, ७;
 ८; ३०, २; ३१, १०; ३३, १५;
 ४३, ६^१; ४७, ३^१; ५०, १-३;
 २०, ३, ७; ९, ६; ११, ५^१;
 १५, ४; ७; १९, २; २२, ५; २५,
 १; ३०, १; ३७, १; ४०, १;
 ४८, ९; ५६, ९; ५७, ४;
 आपः ऋ १, २३, १२१;
 १०, ९, ७; (५७, ४)^१;
 ३, ३३, १३; ७, ४७, १; १०,
 ९, १; ३; ८; ३०, ८; १२;
 १११, ८; मा ४, ७; १०, ३^१;
 ४; १११, ५०; ५२; १२, ३५;
 १३६, १४; १६; का ४, ३, १;
 ११, २, ३^१; ११२, ५, १;
 ३; १३, ३, ३; ६; १३६, १, १४;
 १६; तै १, १, ५, १; २, १, २;

१) पामे. अग्निः तै ५, २, २, ४ द्र. । ७) सपा. ऋ १०,
 १७, १४ प्रश्न. पाठाऽभावः । ८) पामे. आपः मा २०, २० द्र. ।
 ९) पामे. आपः ऋ १०, ९, ४ द्र. ।
 १०) सपा. पै ५, ७, ७ वातः इति पामे. ।

१) सपा. लाश्रौ ३, ५, १५ विमे. ।
 २) प्रश्न (तु. B.W. आपः [सं३] इति) ।
 ३) सक्त सपा. शौ ११, १, १७ पूताः इति पामे. ।
 ४) सपा. ऋ १, ७२, ५ स्वाः इति पामे. ।

२, १; ३, ८, १; २; ११, १०; ४,
१, ५, १†; २, ३, २; ५, ६, १,
३?; ४†; ६, १, २, २; ३; ३,
६, ४; ८, ४; ७, ४, १९,
४†; मै १, १, ३; २, १; २†;
१८†; २, ७, ५†; १०†; १३,
११†; ३, १, ६†; ६, ४; ४, ९,
२७†; काठ १, ३; ३, ८†;
१२, १५†; १६, ४†; १०; ३५,
३†; ३८, ५†; ३९, २; कौ २,
११८†; ११८†; जै ४, २९,
२†; शौ १, ५, १; ३; ६, ३;
२, २३, १-५; ७, ८, २; ११, ८,
२३†; १२, ३, ४†; १४, २,
१६†; १८, ४, ४०; १९, ४०,
२१†, पै १९, ४५, ८†; १०†;
आप: ऋ १२, २३, २२; १०,
९, ८; ६, ५०, ७; ७, ४७, २;
८, ७४, १५; १०, ३०, ७;
११; ७५, १; मा १, १२; ४,
१२; ६, १३; १७†; २७; ८,
२६; ९, ६; का १, ४, २; ४,

५, ४; ६, ३, २; ५, ५†; ७, ४;
९, ४, ४; १०, २, २; तै १, २, ३,
३; ३, १३, २; ४, ४५, ३; ८,
१२, १; ५, ६, १, २; ६, १,
४, ९; ४, ३, ३; ३, ४; मै १, १,
४; ११; २, ३†; १६; ३, १; २,
६, ७†; ८; १३, १; ३, ६, ९;
१०, १; ४, १, ४; ४, २; काठ १,
११; २, २†; ४; ३, ६; ९; ४,
१३; १५, ६†; १९, ५; १२; २३,
२; ६; २९, ३; ३१, २; १०;
३८, ५; ३९, १; ४४, ८;
क १, ११; १४†; १६; २, १३;
१५; १६; ३, ११; २५, १; ३०,
३†; ३१, २; ३५, ८; ४७, २;
१०; ४८, ४†; शौ १, ३३, ४;
३, १३, ७; ७, ९४, ३†; १०,
५, ६-२१; १२, ३, १३; २७†;
२९; १६, १, ८; १२; ४, ६; पै
१, ३३, ३†; ४; ५; २, ४०, ५;
६, ३, ६; ७; १२; ८, ८, १;
१४, १, ५; १५, ३, ९; १६,

७०, १०; १२७, १-५; १२८,
१-९; १२९, १-१०; १७, २३,
१†; २६, १२; ३६, ४; ३७, ३;
३८, ७; ८; १८, ८, ७†; २०, ३२,
५; ५७, २.

आप- -पस्य कौ २,
१००६; जै ४, १७, ११. [°प-
सम्].

आपीयै- -यानाम्
काठ ३१, ७†.

आपीय-स्व-
-त्वम् काठ ३१, ७†.

आपेय- -यानाम्
मै ४, १, ९; क ४७, ७†.

आपेय-त्व-
-त्वम् मै ४, १, ९; क ४७, ७.

† आप- -पस्य ऋ
२, ६२, १०; कौ १, ५०८; जै १,
५२, १२.

१°अप्-
अप-वत्- -वात् शौ
१८, ४, २४.

१) पामे. आप: मा २०, १८ द्र. ।

२) आप: इति शोध: (तु. सपा. शौ ३, १३, २
प्रश्न.) । ०) स्वररहितो मुपा. चिन्त्य: ।

३) आप: इति शोध: (तु. BW.) ।

४) तु. सस्थ. टि. अभि-समे(म्-आ✓इ)>अभि
समेत्य ।

५) आप: [सं३] इति शोध: । पादादावामन्त्रितायु-
दातत्वस्य दुर्वारत्वात् ।

६) समूहायै अजि प्र. जित्-स्वर: (पा ४, २, ३७; तु.
लोके आप-ना-) ।

७) =देव-विशेष- । शैषिक: छण् > इय: प्र. उंसं. (पा
४, २, १३८) । तत्-स्वर: (तु. आत्मीय-) ।

८) सपा. आपीयानाम् <> आपेयानाम् <> तैत्रा
३, २, ८, ११ आप्यानाम् इति पामे. ।

९) मावे त्व: प्र. (पा ५, १, ११९) । तत्-स्वर: ।

१०) सपा. आपीयत्वम् <> आपेयत्वम् <> तैत्रा ३,

२, ८, ११ आप्यत्वम् इति पामे. ।

१) =देव-विशेष- । शैषिक: छण् > इय: प्र. उंसं. (पा
४, २, १३८) कित्-स्वरश्च (पा ६, १, १६५ [तु. आत्मेय-]) ।

२) °प्रेया° इति MW. (तु. मूको.) ।

३) =अपां समूह- । यञ् प्र. उंसं. (पा ४, २, ४०
वैतु. विप. इति कृत्वा वें. सा. MW. तत्रभायै प्र.
इति, म. ✓आप् + कृत्य: प्र. इति, GW. <आपि-
इति) ।

४) कृतद्धितोभयविलक्षणमुच्चारणसौकर्यसहकृतच्छन्दो-
मानपेक्षाप्रयोजित-स्वरभक्त्यवधानमिव सदिदं प्राति.
ऐतिहासिक्या दशा नाउ. प्रकृतिमद् द्र. (=अव-वत्-
> नाउ.) ।

५) विप. (चह-) । अप्प-वत्- इतीव प्राति. पुनरा-
वर्त्य पिपठिषु: सा. चिन्त्य: । यावदुपलभ्येषु तद्-
भिन्नेषु मूको. यनि. एवोपलब्धेस्व छन्दोऽनुरोधे-
श्चेति । मनुषि प्रकृतिभूतस्य प्राति. मूलतो ह्यन्तले

अपां-योग^० - गौः पै १६,
१२७,५.

अपां(नपात्-)^० ऋ १, २२,
६; १२२,४; १४३, १; १८६, ५;
२, ३१, ६; ३५, १-३; ७, ९; १०;
१३; १३, ९, १ (८, १९, ४);
५, ४१, १०; ६, ५०, १३; ५२,
१४; ७, ३४, १५; ३५, १३; ४७,
२; १०, ८, ५; ३०, ३; ९२, १३;
मा ८, २४; का ९, ४, २; तै १,
६, १२, ४; २, ५, ११२, १, २; मै
१, ३, ३९; २, १३, ११; ४, ५, २;
१२, ४१; काठ ४, १३; १२,
१५१; ३५, ३१; क ३, ११;
४८, ४१; तौ १, ६२; २, ७६४;
३, ३, ६; जै १, ६, ८; २, १, ६;
२, ४; शौ १९, ११, ३१; पै १३,
८, १३१; ०अपां(नपात्) ऋ
१०, ३०, ४; १४९, २; तै १, ४,
४५, १; ७, ७, २; २, ४, ८, १; मै
१, ११, १; ६; २, ४, ७; शौ
६, ३, १; ३; १४, १, ३७१;

०अपां(नपात्) मा ६, २७, का
६, ७, ४; १०, २, २; तै १, २, ३,
३; ३, १३, २; ६, १, ४, ९, ४, ३,
३; मै १, २, ३, ३, १; २, ६, ७;
३, ६, ९; काठ २, ४; ३, ९; १२,
९; १३, १४; १४ ६; १५, ६; २३,
६; क १, १६; २, १६; पै ३, ३१,
५; १८, ४, ६१; १९, १, १४;
१६.

अपां(नपात्-)^० ऋ २, ३५,
११; ६, १३, ३; १०, ३०, १४; तै
१ ८, १६, २; ५, ५, १३, १; मै २,
६, १३; ४, ४, ७; काठ १५, ८;
४७, ३.

०अपां-नपात्-^०

॥अपांनपत्रीय, या^०-

-यः, -ये काठ १२, ६.

१*अ(पः>)पो-(नपात्)-^०

२*अ(पः>)पो-(नपात्)-^०

॥अपोनपत्रीय, या^०-

-यः मै २, ३, ३; -यम् तै २, ३,
१२, २; -याम्भ्याम् मै २, ३, ३.

अप्प, प्या^० - प्यः ऋ १, १४५,
५; ९, ८६, ४५; कौ २,
९६६; जै ४, २०, ९; -प्यम्
ऋ २, ३८, ७; ८; १०, ८६, १२;
तै १, ७, १३, २; काठ ८, १७;
शौ २०, १२६, १२; -प्या ऋ
१०, १०, ४; ११, २; ९५, १०;
शौ १८, १, ४; १९; -प्याः ऋ
३, ५६, ५; ६, ५०, ११; ७, ३५,
११; ९, १०८, ६; मै ४, १४, ११;
शौ १९, ११, २; पै १३, ८, १२;
-प्याति ऋ ६, ४९, ६; -प्येभिः
ऋ ४, ५५, ६.

†अपि(य>)या^० - याः

कौ १, ५८५; जै १, ५९, ८; ३,
४०, २.

अप्सु^१

अप्सवर्ष^१ - ॥अप्यः मै

२, ३, ३; -व्याः^१ काठ ३५, १५;

-व्यौ काठ १२, ६१॥

†अप्सु-क्षित^१ - -क्षितः^१

ऋ १, ११९, ११; मा ७, १९;

सत्य अहस्वान्तत्वाच्च स्वरभक्त्यन्तत्वे सत्यप्यन्तोदात्तत्व-
भावाच्च न ह्रस्व- (पा ६, १, १७६) इत्यस्य प्रवृत्त्यवसर
इति दिक् ।

^१ घ. अलुक् (तु. इह षोडशात् प्रमु. मन्त्रेष्वसकृद्
योगोत्तरपदस्य समस्तस्य प्राति. श्रुतिः । सपा. शौ १०,
५, ५ अप्सु-योग- इति च पाठे.) ।

^२ द्वैपये सत्यप्यार्थस्य संबन्धस्यैक्यश्रुतिकरत्वप्रद-
नानार्थमेव सामासिक इव निर्देशः ।

^३ नाड. व्यु. औप. द्र. । षस. साख. द्र. ।

^४ साडस्यदेवतीयः छ> ईयः प्र. (पा ४, २, २८) ।
तत्-स्वरः । सपा. अपांनपत्रीय- <> अपोनपत्रीय- इति
पाठे. ।

^५ एवंविधायाः श्रुतेरभावेऽपि द्विपू. सकक्षतया
नाड. च मूलतया सुकल्पमेतत् स्वरूपतो द्वित्वविभक्तं
सदप्यर्थत ऐक्यमागन्मिव प्राति. द्र. । एस्थि.

२अप्- इत्यस्य लोकविलक्षणतयैकवदप्युपचारो वेदानुमतो
भवति ।

^१ विप. । तत्रभवीयायर्थेषु यत्ति यतोनावीयः स्वरः
(पा ४, ४, ११०; ६, १, २१३) ।

^२ सा. इह आप्यः इति दीर्घादितया पठति (वैतु. पपा.
सा. अपि च स्वयं बाह्वृचऽस्मिन्नेव निगमे) ।

^३ नाप्. प्राति. य>इय इत्येवं प्रादेशिकमुच्चारण-
मात्रं द्र. ।

^४ स३ सद् नाड. सुब्-अलुक्कतया पूप्. भवतीति
कृत्वा पृथक् निर्देशः (तु. पा ६, ३, १४ उड.) ।

^५ तत्रभवीये यत्ति तित-स्वरः (पा ४, ३, ५४) ।

^६ सपा. तै ७, ३, १४, १ सपान् इति पाठे. ।

^७ विप. (। अन्तरिक्ष-वासिन्-। देव-) । उड. उप.

✓क्षि (निवासे) + क्त्रिप् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,
२, १३९) ।

^८ पाठे. अन्तरिक्षे शौ १९, २७, १२ द्र. ।

का ७, ८, १; मै १, ३, १३; ४, ६, ४.

अप्सु-व(र>)रा- -रा
पै १६, ७३, १.

अप्सु-ख^० -ज: तै ५, ३,
१२, २१; पै १, ४५, २; -जम्
पै १, ४५, १.

अप्सु-जा^० -जा: ऋ ८,
४३, २८; मा २३, १४; का २५,
४३; मै १, ११, ६; २, ३, ३;
काठ १२, ६; १४, ६; शौ १०,
४, २३०; पै २०, ५७, २.

†अप्सु-जित्^० -जित्
ऋ ८, १३, ०; [३६, १-६]; ९,
१०६, ३; कौ २, ४६.

‡अप्सु-मत्^० -मत् मै
२, १, १.

‡अप्सु-मती- -ती:
मै ३, ४, ६; -तीभ्याम्^१ मै ३, ४,
४; -तीम् मै ४, ५, ३^१.

अप्सु-योग^० -गै: शौ
१०, ५, ५^१.

‡अप्सु-योनि^१ -नि:
तै २, ३, १२, २^१; ५, २, २, ४^५;
३, १२, २^१.

अप्सु-वाह^१ -वाह: ॥
कौ १, ३४१; जै १, ३५, १०.

अप्सु-पद^० -पत् तै ४,
४, ७, १; ५, १, ११, २; मै २,
१३, १८; ३, ५, २; काठ ३९,
९; -षद: तै १४, १०, ११^०; ११,
१; ५, ६, १, २; मै २, १३, १;
काठ ४, ५^१; क ३, ४^१; शौ
१२, २, ४; १६, १, १३; पै १, ३३.

४; २, ४०, ४; १६, १५०, ८;
१७, ३०, ४; -०षद: पै ३, ३१,
५; -षदम् ऋ ३, ३, ५; मा ९,
२; का १०, १, ३; तै १, ७, १२,
१; मै १, ११, ४; काठ ७, १२;
१४, ३; -षदे मा १७, १२; का
१८, १, १२; तै ४, ६, १, ४; मै
२, १०, १; काठ १७, १७; क
२८, १.

अप्सु-षद^० -दाष पै
१६, ११८, ३; १२१, ३; १२२, ३.

? अप्सु-पदस्^० -

अप्सु-संशित^१ -त: शौ
१०, ५, ३३.

†अ(प्-जा)ञ्जा^० -ञ्जा: ऋ
४, ४०, ५; मा १०, २४; १२,
१४; का ११, ७, ४; १३, १, १५;

*) उस. उप. स्त्रियां ङीप्-उदर्शनाद् ट-प्रत्ययान्ताच्च
टिदनुबन्धाद् अच्-प्रत्ययान्ताच्चान्यत् प्राति. उसं. (पा
३, १, १३४; २, १६) ।

०) उस. उप. यक् ✓जन् + उ: प्र. विट् प्र. च ।
कृत-स्वर: प्रकृत्या ।

०) सपा. पै १६, १७, ५ अञ्जानाः इति पाभे. ।

०) उस. उप. ✓जि + क्विप् प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या ।

०) इह प्रकृतिभूतस्य शब्दानुकृतौ वृत्तिः द्र. । मनुपः
सरः (पा ६, १, १७६) ।

०) सपा. काठ २२, १ अपस्वतीभ्याम् इति पाभे. ।

०) उस. घञन्ते याथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

०) पाभे. अपांयोग- द्र. ।

०) विप. (अपिन्-, अश्व-, वरुण-) । बस. पूष.
प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

०) सपा. मै २, ३, ३ काठ १२, ६ अयोनिः इति
पाभे. ।

०) पाभे. अग्निः तै ५, २, २, ४ द्र. ।

०) उस. उप. ✓बह् (बधा-) + कर्तरि णिबः प्र. । कृत-
स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । प्राति. ह्रस्वोपधमुपह्रस्व-
यन् ऋ. चिन्त्यः (तु. अनङ्-वाह-) ।

०) सपा. ऋ १, ८४, १६ तै ४, २, ११, ३ प्रष्ट. या १४,

२५ ह्रस्वसः इति पाभे. ।

०) उस. उप. ✓सद् + क्विप् प्र. श्वत् च (पा ३, २,
६१; ८, १, १०६) । कृत्स्वरश्च प्रकृत्या ।

०) पाभे. अन्तरिक्षे शौ १९, २७, १२ द्र. ।

०) विप. (वरुण-) । उस. उप. कर्तरि अच् प्र. (पा ३, १,
१३४) ।

०) तु. टि. अप्सु मै २, ७, १५ ।

०) सस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) । उप.

सं✓शो + क्तः यद्र. । पूष. सप्तमी विषयार्थे भवति

नाऽधिकरण इति । किं तत् इति । तेन कास. न

भवतीति । कथमिति । सं-शान-क्रियां प्रत्यु अपाम-

धिकरणत्वाभावे सति संशितस्यैव सतो विषयत्वे-

ऽभिप्रायादिति (वैतु. अग्नि-तप्तु-, अग्नि-दग्ध-

यत्राऽग्नेस् ताप-दाह-क्रिये प्रति तत्साधकताद्वारिका-

ऽधिकरणता भवति) । एतदुक्तं भवति, यत्र अग्नि-

तप्तु- प्रष्ट. सप्तम्यन्तस्य पूष. उप. कृदन्ते मूलभूतां

क्रियां प्रति तत्साधकताद्वाराऽधिकरणता भवति, तत्रैव

कास. इति कृत्वा उप. प्रकृतिस्वरस्य वा याथादि-स्वरस्य

वा सावसरत्वं द्र. । यत्र तु प्रकृत इव पूष. सप्तमी

वैषयिकी भवति, तत्र अक्ष-शौण्ड-, पाम-शौण्ड- प्रष्ट.

इव पूष. प्रकृतिस्वरम् एव स्यादिति ।

तै १, ८, १५, २; ङ २, ४, ८, २;
१०, ३; छ, २, १, ५; मै २, ६,
१२; काठ ११, ९; १५ ८; १६ ८;
-ञाम् ऋ ७, ३४, १६.

अ(प् >)ञ-जित्^१ -जित्
ऋ ९, ७८, ४; -जिते ऋ २,
२१, १.

अञ्^२ -अः णितै ३, ४, ३,
७; ८; शौ ९, १०, ६; पै १६,
११५, ३; -अम् ऋ १०, २०,
४; ६८, ५; णितै १, ६, ११, ३;
शौ ४, १५, ९; ८, ६, १९; ११,
५; ९, १२, १८; १०, १, १३;
११, ३, ६; २०, १६, ५; पै ५,
७, ७; ३३, ५; ९, ११, ६; ११, २,
८; १३, १४, ३; १६, ३६, ३;
५४, २; ८०, १००; १३३, १०;
१३९, १९; १७, २९, ११; २०,
५८, ७; -अस्य ऋ ५, ८४, ३;
खि २, ५, १; ६, ३, २४; काठ १०,
१२; -अत्रा ऋ १, ७९, २; ५,
६३, ६; ९, ७६, ३; तै ३, १, ११,
५; मै ४, १२, ५; १४, १२; काठ
११, १३; कौ २, ५८०; जै ३,

४७, ६; -आणि ऋ ६, ४४, १२;
शौ ४, १५, १; ११, ९, २१; पै
५, ७, १; १६, ८४, १; -अत्रा
ऋ ७, १४, १; १०, ७५, ३;
७७, ३; काठ १३, १५; कौ २,
२६६; जै ३, २२, १३; शौ १२,
३, २५६; पै ८, १२, ३६; १७,
३८, ६; १९, ३२, ५; -आय
सा २२, २६; का २४, १२, १;
-ओ ऋ ५, ४८, १; शौ ११, ७,
१३; पै १६, १५४, ४; -ओण ऋ
५, ६३, ४; ८५, ४; पै ५, ३३, ५०;
-ओ. ऋ ४, १७, १२; ५, ६३,
३; ९, ८७, ८; मै ४, १४, १२.

अञ्-जा^३ -जाः शौ १,
१२, ३; पै १, १७, ३; १६, १७,
५; १९, २०, ९.

अञ्-प्रुप्^४ -प्रुप्ः ऋ
१०, ७७, १.

अञ्-वर्ष^५ -वर्षाः ऋ ९,
८८, ६.

अञ्-सुनि^६ -निः तै ४,
४, ६, १; नै २, ८, १३; काठ
२२, ५.

✓अञ्^१ > अञ्ज(त >)

न्ती -न्ती तै ४, ४, ५, १; मै
२, ८, १३; काठ ४०, ४.

१) अञ्जि^२ -याय
ऋ १०, ६८, १२; शौ २०, १६,
१२.

२) अञ्जि^३, या^३ -यः

ऋ १०, ९९, ८; -यस्य ऋ १०,
६८, १; तै ३, ४, ११, ३; मै ४,
१२, ६; काठ २३, १२; शौ २०,
१६, १; -या ऋ १, ११६, १;
-याः ऋ २, ३४, २; -याम् ऋ
१, १६८, ८; -ये शौ २, २,
४; पै १, ७, ४.

१) अणप्^१ -पः ऋ १, ११०,
१^३; २, १४, ११; १७, ५; २२, ४;
३२, ४; ३८, ६; ४, ३३, ९; ५, ७९,
१; ६, २३, ५; ३०, ३; ७, २०,
१; ४०, ४; १०, १३, ४; ३५, १;
५३, ६; ८८, ६; खि ५, ७, १,
९^३; तै ३, ४, २, २; ३, ६; मै
४, १२, ६; १३, २^३; काठ १३,
११; १२, १६; १५, १३^३; १७,
१८; कौ १, ४६६; जै १, ४८,

१) विप. (इन्द्र-सोम-)। उस. उप. ✓जि + क्विप्
प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या।

२) नाप.। उस. उप. ✓भृ (बधा.) + कर्तरि कः प्र.
उसं. (पावा ३, २, ५) थाथादि-स्वरश्च। नैप्र.
*अ(प् >)ञ-ञ- इत्येवं सतः पूष. अन्त्यलोपः द्र. (तु.
श्रुतिलिङ्गोपवृद्धितः या ५, ५; शं. [छाउ २, १५, १];
वैतु. दे. [१, १०] ✓अञ् + अच् प्र. इति वा,
<२अप् + ✓रा इति वा, अ + L✓अस् >] अ-
[वस.] इति वा, अ + L✓आज् >] अ- [तस.] इति
वेत्येवं नाना व्यु. प्रदर्शकः सन्नपि मुख्यभूतमिव गुणं
तिरस्कारकः)।

३) अञ्म् इव इति पाठः ? > अञ्मेव (°आ इ°)
इति शोधः। १) पामे. अञ्धरः पै ५, ३३, ५ द्र.।

२) तु. डि. अण्-जा-।

१) पामे. अण्-जाः शौ १०, ४, २३ द्र.।

२) =जल-विन्दु-। पस. अन्तोदात्तः। उप. <✓णुप्
(प्रवर्णणे)।

३) विप. (सोम-)। उप. कर्तृ-वचनं वा स्याद् भाव-
वचनं वा। प्रथमे, तस. पूष. तृतीयान्तं सत् प्रकृतिस्वरम्
भवति (पा ६, २, २)। उत्तरे, वस. पूष. प्रकृतिस्वरम्
भवति (पा ६, २, १)।

४) उस. इन्नन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

५) गिजन्ता वृत्तिर् भवति।

६) तु. डि. १) अण्प्रिय- , २) अण्प्रिय-।

१) नाप. (कर्मन्- [तु. या ७, २७])। अणुन् प्र.
निस्वरश्च (पाउ ४, २०८ पा ६, १, १९७)।

२) =सपा. शान्ना २०, ३; २१, ३। तैत्रा ३, ७, १२, ६
आपथौ ३, ११, २; ९, १२, २ प्रमृ. आपः इति पामे.।

६; शौ ७, ५०, १९; १८, १, ३१;
पै २०, १०, ८; १९, ६१; -पसः
क्र ३, १२, ७; ६, ६१, १; तै ३,
२, ११, २; मै ४, १२, ५; काठ
१२, १४; कौ २, १२७, १०४४;
जै ४, २, ८; २२, १०; पै २०,
१, ६१; -पसा क्र १, ५४, ८; ४,
२, १४; -पां स क्र १, ६८, ३;
७०, ४; ८५, ९; १७४, ३; २, ३,
६; १७, ८; ३, ३, ३; ४, १९, १०;
५, ४७, ६; ७, १(४, १६, ६) २१,
४; ६३, ४; ८, ९६, १९; २१;

काठ १०, १३; [पस्-, आशु°,
तद्°, नर्य°, विज्ञर°, सु°].

१अपस्य^b - स्यम् क्र १०,
८९, २. [°स्य- सु°]

२अपस्य^c - स्याः^d मा १०,
७; का ११, ४, ३; मै २, ६, ८;
काठ १५, ६. [°स्य- सु°].

✓अपस्य^e, अपस्यात् क्र १,
१२१, ७.

१अपस्या^f - स्यया क्र ५,
४४, ८; -स्याम् क्र ७, ४५, २.

†अपस्यु, स्यु^g - स्यवः क्र

९, १४, २; -स्युभिः क्र ९, ७६,
२; कौ २, ५७९; जै ३, ४७, ५;
-स्युवः क्र १, ७९, १; ९, १२, ७;
३८, ३; ५६, २; १०, १५३, १;
तै १, ८, १२, १९५^h; ३, १, ११,
५; कौ १, १७५; २, ३९३;
६२९; जै १, १९, १; ३, ३१,
१३; ५२, ६; शौ २०, ९३, ४.

२अपस्यⁱ - पसः क्र १, ७१, ३;
९२, ३; २, २८, ५; ३, १, ७; ८,
५; ६०, ३; ४, ३३, १; ५, ४२,
१२; ६, १७, १२; ८, २, १७;

०) सपा. शौ ७, ८, १ नमसा इति पामे. ।

०) तत्रसाधवीये यति (पा ४, ४, ९८) तित्-स्वरः ।
यत् P.W. प्रभु. ३अपस्- (<२अप्-) इत्यतः प्र.
उत्तिमाहुः, तद् मन्त्रस्वरस्य निबद्धचेतोभिर् विमृश्यम् ।

०) यनि. नापू. प्राति. अमिन्नमितीव उ. च म.
चाभिप्रयन्ताव् अपां विशेषणतया चाऽन्वयमुशन्तौ

जसः सुमादेशमाचक्षते । का. मै. काठ. इत्यत्र
शाखान्तरेष्वपि समानः पाठ इति समानो न्यायः

प्रवर्तते । छन्दोऽनुरोधान्तु मा. प्रभु. यः पाठो भवति स
एकेनाऽक्षरेणोः द्र. । यद् माश ५, ३, ५, १९

इत्यत्र व्याचक्षाणः सा. अपस्युवः इत्येवमाकारकं पाठं
पपाठ, ततः किमेतत् सिद्धयेद् यथा तादृशस्यैवाऽक्षर-

पूर्तिकरस्य मूलतः सतः पाठस्य संप्रति मा. प्रभु. उपलभ्य-

मानः पाठश्रेयमात्रमुताहो तै. शाखया विशेषेणाऽभि-

संबद्धत्वात् तदीयसंस्कारवशात् सा. उक्तपूर्वं पाठम्
इह पपाठेत्यादिर् विषयो विमृश्यः । अपस्युवः इति

पाठो मूलतो विद्यमानश्चेत् स्वीकियेत तर्ह्यैव शाखा-

सपिक्षो विवेकः द्र. । तै. स्त्रियामिह ऊङ् भवति मा.
प्रभु. शाखान्तरेषु च न भवतीति । तै. अपि न

माने तासां स्वाच्छादकत्वमनुपयुक्तं स्यादिति । अन्यद्
हि सदन्वयद् वसत इत्यत्र ध्रुतिप्रामाण्यमुभिक्षं द्र. (तु.
क्र १, १६४, ४७; ९, १६, २ प्रभु.) । यच्चास्मा-

भिरिहैव द्वितीये ब्राह्मणारण्यकीये विभागे प्रथमैकवचन-

तया वरुणपदेनोत्तरार्धवर्तिना सामानाधिकरण्यमुखेन

व्याचिख्यासितं तदपि मन्त्रपदयुक्तिस्वरस्यविसंवाद-

भिया सुत्यजमिति शोधः द्र. । अत्राऽर्वाक्तनैः (P.W.
प्रभु.) ? ४अपस्य- इत्यतः ? अपसी- इति स्त्रीलिङ्गं

शब्दरूपं संभाव्यते । एतच्च ? ४अपस्य- इति प्राति.
१ अपस्य- इत्यतः सर्वथा पृथक् सद् ३अपस्-

(<२अप्-) इत्यतो यत्-प्रत्ययान्तं द्र. । तत्र कियत्
तत्त्वं भवतीत्यत्र विमर्शो सुधिय एव शरणं स्युः । तथात्वे

आपोऽस्या उक्ता भवेयुरित्युक्तोऽन्वयः पूर्ववद् भविष्य-

तीति दिक् ।
०) सपा. -स्वः (माश ५, ३, ५, १९ काश ७, २, ४, १४)

<> -स्युवः इति पामे. ।
०) १अपस्- इत्यतः कयन्तो नाधा. द्र. ।
१) स्त्रियां भावे अः प्र. (पा ३, ३, १०२) तत्-स्वरश्च ।
२) विप. (वात-, मनीषिन्- उपस्- प्रभु.) । उः प्र. (पा
३, २, १७०) । तत्-स्वरः । स्त्रियां ऊङ् प्र. उसं. (पा ४,
१, ६६) ।

३) छान्दसः उवङ् इत्येवं वदन् भा. ह्रस्वान्तं प्राति.
मेन इति विमृश्यम् ।
४) विप. (कर्मण्य-, प्या-) दक्ष- ऋभु-, देव-, नारी-
प्रभु.), नाप. (कर्मिष्ठ-) । कर्तरि असिः प्र. उसं.
(पा ४, १२३) । तत्-स्वरः ।

९, ७२, ६; १०७, १३; खि ४, ११,
२; मा २१, ३७; २८, ८; ३३,
७५; ३४, २; का २३, ४, ९;
३०, १, ८; ३२, ६, ६; तै १,
२, १०, २; मै १, ९, ४; ३, ११,
२; १४, १३, १; १४, ९; काठ
९, ९; क ८, १२; १कौ २, ७०;
११८; ११०७; १जै ३, ७, ८;
१२, ५; शौ १९, २, ३^{१०}; २०,
१८, २; पै ८, ८, ९^{१०}; ९, ११,
९^{१०}; -पसम् ऋ १, २, ९; कौ
२, १९९; जै ३, १८, ६; -पसा
ऋ १, ३१, ८; ६, ६७, ३^{१०}; १०,
१०६, १; तै ७, १, १८, १; १मै
४, ११, १; १४, १०; काठ ४१,
९^१; -पसाम् ऋ १, ९५, ४;
१६०, ४; ३, २, ५; ६, ६१, १३;
१०, ५३, ९; ७५, ७; खि ५,
७, १, ९; मै ४, १३, २; काठ

१५, १३; ३५, १२; क ४८, १२;
पै ८, १४, ४; -पसि ऋ ३,
१, ३; ११; -पसु^८ क ८, ४,
१४.
अप्स-तम, मा- -मः ऋ १,
१६०, ४; १०, ५३, ९; ११५,
२; -मा ऋ ६, ६१, १३; १०,
७५, ७; काठ ३५, १२; क ४८,
१२; -मा: खि ५, ७, १, ९; मै
४, १३, २; काठ १५, १३.

३अप्स-(< २अप्-)^८

अप्स-व (त >) ती^{१०}-

-ती: -तीभ्याम्^१ काठ २२, १.

३अपस्य-

२अपस्य^{१०}-स्या: तै ५,

२, १०, १^१; ३^१; ३, १, ४^१;

मै ३, २, ८; ९; काठ २०,

९^{१०}; १०^१; क ३१, ११^८;

१२^६.

अपस्य-व (त >) ती^{१०}-

-तीभ्याम् तै ५, ४, ४, ५.

? ४अपस्य- तु. टि. २?अपस्य-।

अप्त->अप्य^१- -पस्यस्य ऋ १,
१२४, ५.

अप्तु^१- -प्तु: मा ५, ३५; का ५,

९, १; तै १, ३, ४, १; ६, ३,

२, २; मै १, २, १३; काठ ३,

१; २६, २^१; ३४, १५; क २, ८;

४०, ५^१; -प्तुभि: मै १, १, १३;

४, १, १४; -अप्तुम् तै ६, ३, २,

१; २; मै ३, ९, १^१; काठ २६,

२; क ४०, ५.

अप्तु-म (त >) ती^{१०}- स्या

मै ३, ९, १^१.

अप्तु-शस् (:)^{१०} खि ५, ५, १०.

अप्न^{१०}-

अप्न-राज्ञ^{१०}-राज्ञौ ऋ १०,

१३२, ७.

^{१०} गम्भीरे अप्सः (तु. पपा.) > गम्भीरपसः इति
RW. BO. WJ. शोधः (वैतु. W. न तथेति) ।

^{१०} वै. सा., [ORN. =अपसा इति? । R LDZMG
४८, ६८१] अप्सः (कर्मकराः) इति शोधुकः (तु.
GRV.), ORN. [पक्षे] विप. प्र२ इति ।

^{१०} अप्- इति प्राति. रूपम् इदं मन्वानः PW.
भ्रान्त इव । तादृश्याः कल्पनाया अनवसरत्वात्
(तु. शौप्रा ३, ११, ४; ORN. [तु. अंदस->अंदसु
प्रश्न.]) ।

^{१०} ? ४अपस्य->? अपसी- इत्यत्र द्वयोः प्राति. मूल-
शब्दतयाऽभ्युपेतमर्वाक्तनानामिदं भवति । तद् यथायथं
विमृश्यम् ।

^{१०} विप. (ऋच्-) । मतुबन्ते स्त्रिषो ङीप् प्र. ।

^{१०} पामे. अप्सुमतीभ्याम् मै ३, ४, ४ द्र. ।

^{१०} असुगन्तत्त्व-परिणाम्य-अप्-शब्दवन्मन्त्रोपधेय-
यशियेष्टकाविशेषवचनं स्त्री. प्राति. द्र. (तु. पा ४, ४, १२५;
भा. च) ।

^{१०} विप. (ऋच्-) । २अप्->-पः [=१अप्स-] तै १,

पै १-४१

४, ४५, ३; ४६, २ इत्यत्र भा. द्र. । अत्र पूर्वोक्तं
स्वार्थिक-पत्-प्रत्ययव्याख्यानपरं (पाम ४, ४, १४०; ५,
४, ३०) इत्यत्रत्यं व्याख्यानमप्यनुसंधेयम् ।

^{१०} विप. (रजस्-) । चातुरर्थिको यः प्र. बसं. (पा ४,
२, ८०) । तत्-स्वरः । अनुस- टि. अपि द्र. ।

^{१०} कर्तारे तुः प्र. उषं. (पाउ १, ७५) । तत्-स्वरः ।

^{१०} सपा. का ११, १, ४ अुध्वा इति पामे. ।

^{१०} पामे. अक्तम् मा २, १६ द्र. ।

^{१०} = [अप्तु-शब्दवती-] ऋच्- । मतुपः स्वरः (पा ६, १,
१७६) ।

^{१०} सपा. शांश्रौ ८, २४, १ अस्तुशः इति पामे. ।

^{१०} नन् प्र. उषं. (पा ३, ३, ९१ L तु. अुवने-
श्वित्-न-, स्त्रुप्-न- प्रश्न.]) । यत्तु केषांचित् (तु. भा.
तै १, ५, ५, १; MW.) अुप्स- इत्येतदेव लुप्ता-
न्त्यसकारतया भूयत इति मतं भवति, तच्चिन्त्यम्
(यनि. > ✓*अप्न् > अुप्स- इति वस्तुस्थितेः [पाप्र.
वृत्ते तु. अुप्स-]) ।

^{१०} विप. (मित्रावरुण-) । उष. भिवबन्ते कृत-स्वरः
प्रकृत्या (पा ३, २, ६१; ६, २, १३९) ।

†अपुनवान्^a - वानः ऋ ४,
७, १; मा ३, १५; १५, २६;
३३, ६; का ३, ३, ५; १६,
५, ७; ३२, १, ६; तै २, ५, ५,
१; मै १, ५, १; ५^१; काठ ६,
९; क ४, ८.

*आपुनवान्^a -

अपुनवान्^b > †अपुनवान्

वृत्^c ऋ ८, १०२, ४; खि ४,
९, ३; तै ३, ११, ८; मै ४, ११,

२; काठ ४०, १४; कौ १, १८;
जै १, २, ८.

†अपुनस्^d - पुनः ऋ १, ११३, ९;
२०; १०, ३६, १३; १०६, ९; मै
४, १४, ११; -पुनसः ऋ १०,
८०, २८. [पुनस् - अन्,
पदान्, सु०].

†अपुन(स् >) - स्थ^e - स्थः
ऋ ६, ६७, ३; मै ४, १४,
१०.

†अपुनस्-व(त् >)ती - ती
ऋ १०, ४२, ३; कौ २०,
८९, ३; -तीम् ऋ १, ११२,
२४; मा ३४, २९; का ३३, १,
२३; -तीषु ऋ १, १२७, ६.
अपु ऋ १, ११३, १६६; ५, २०,
२^१; १०, ८४, ७; १०५,
३^१; तै ६, ६, ८, २०६; कौ ४,
३१, ७^१; १२, १, ३७^१; १९,
२०, १^१; पै १, १०८, १^१;

^a) बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)। अपुन - =कर्मन् - ।
उप. ✓वान् (=✓वन् [तु. ✓अप्, ✓आप् च])
+भावे क्विप् > *वान् - इति (तु. उ. म. च [मा ३,
१५]; वैतु. मा. [तै १, ५, ५, १] अपुनस् - [> ?])
अपुन - + मत्वर्थीयः वनिप् प्र. (पावा ५, २, १०९)
तस्य च पितृवाद् निघाते स्वरः प्रकृत्या भवति। अपुन-
वान्नामा कश्चिद् मृगुणामन्वये जातस् तदवान्तर-
कुलप्रवर्तक ऋषिर बभूव। तदपश्यभूताः (= *आपुनवान् -)
अपत्येऽर्थे अण् प्र. (पा ४, १, १२४) बहुषु अपुनवानः
इत्युच्यन्ते [तु. पा २, ४, ६५]। मृगुत्वसामान्याच्च ते
मृगवः इत्येवंविशिष्टा अपि श्रूयन्ते (तु. मै १, ५, ५; वैतु.
[पक्षे] भा., सा. प्रभृ. च मृगुभ्योऽन्यः कश्चिद्विधिः
अपुनवानः [=एउ. > प्र१])।

^b) नाउ. व्यु. औप. भवति। सस्व. नापू.
टि. द्र.। उप. ✓वन् + भावे घञ् प्र.। यद्वा नाउ.
स्प. उन्तोऽनुवृद्धोऽन्त्याऽकारोपजनः द्र. [=एपू.
इत्यभिसन्धिः (तु. टि. २ अप् - > *१ अप् - , और्व -
[=ठरु -] > और्व - इत्येवं सुपठे द्र.)]। यत्तु क्वचित्
(तु. GW.) शान्तजन्त-प्रकारकतया व्यु. समकेति, तद्
✓*अप् > *अपुनमान - > यनि. इत्यन्यतो निरवद्यं च
✓*अप् > *अपुनवान् - > यनि. इत्यन्यतः स्वरविसंवादा-
तद्विचित्र्यं च द्र.। सर्वथापि एपू. चैतच्चोभे प्राति.
एकार्थश्रुतिर्ना भवत इति तत्सम्भवधेयम्।

^c) तुल्यार्थे वतिः प्र.। तत्-स्वरः।

^d) = १ अपुनस् - । प्राप्र. असुन् प्र. तुडागमश्च (पाउ ४,
२०८)। नित-स्वरः। वरतुस्थित्यर्थं तु. अपुन - ।

^e) विप. (अग्नि -)।

^f) नाप. (कर्मण्यधिकृत -] पुरुष -)। उष. उप. कान्ते

थायादि-स्वरः (तु. WAG [३, ६५]; वैतु. R.
[तु. ? अपुसा], ORN. [पक्षे] यनि. °स्था - > -स्थः
[द्वि३] इति)।

^g) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. पपा.; वैतु. वें. सा. प्रभृ.
अपप्रागान् इति कृत्वाऽनिष्टद्वैस्वर्यं प्रसञ्जुकाः)।
सपा. माट् २, ७, ५ ? अपः इति पाप्मे. शोषार्हः।
तु. टि. निलयन्ताम्। ^h) तु. टि. अप ✓सञ्च >
अप...सञ्चिम, अप (सञ्चिम)।

ⁱ) अप इति स्वाअ.।

^j) वर्जने कप्र. योः (?अयोः [तु. ORN.]) इत्ये-
तदन्वितः। यत् तन्निषीवान् इन्द्र आ-युयुजे, (तद् असौ)
अप योः पापजे (L ✓पज् > पापज् + केन् प्र.) अभूत्
इति द्र. (वैतु. सा. अप-योः [=अपयोजिता?] इति
व्युत्पत्तितः स्वरतो रूपतश्च मिथ्याभूतं प्राति. प्रतिपादकः;
GW. प्रभृ. च अप...पापजे इत्याख्यातमास्थायुकाः
सन्तस्तिङ्स्वरप्रामाण्यं प्रति पर्यनुयोज्याः)।

^k) वर्जने कप्र. तनुः (=द्वि. उसं. [पा २, १, १२])
इत्येतदन्वितः (वैतु. भा. अपन्धभक्त L < अप-नि ✓आ
इति न्याय्येतद्वैस्वर्यद्वितीर्थतोऽसंगतश्च योग इति।
देवानामग्रे तस्य तस्य यज्ञस्य निधान एव प्रजापते-
स्तत्तद्व्यादेशनस्य तात्पर्यस्वाभावाद् विचारपूर्वकं कस्यचिद्
यज्ञस्य गोपने तदसंभवाच्चैत्यभिसन्धेः)।

^l) तु. टि. विजुमाना - ।

^m) अपि इति शोधः (तु. सस्थ. टि. न्यधुः)। यद्वा
अपो (प-उ) इति शोधः (तु. पै १, १०८, १)
मूको. अपां इति लेखि. सद्भावं संकेतुकः पाठः; वैतु.
सा. WI. अन्यथावदौ)।

२, ४१, २^१; ३, २९, ४^१; ५, ३४, ४^०; ९, ७, १०^१; १७, ४, ७^०; १४, ९^१; १९, ३२, ४^१; १२^१; २०, ५४, १^१.

अप/कप्, अपाकप् शौ १०, ७, २०; पै १७, ९, १.

अप-काम^१ - मस्य ऋ ६, ७५, २; मा २९, ३९^१; का ३१, २, ३^१; तै ४, ६, ९^१; ५, ६, १, ३^१; मै २, १३, १^१; ३, १६, ३^१; काठ ३९, २^१; ४६, १^१; शौ ३, १३, ३^१; पै ३, ४, ३^१; १५, १०, २^१; २०, ५०, ९; -मस्य शौ २, १२, ५; पै २, ५, ५; २०, २३, १; -मात् शौ ९, १३, ८; पै १६, ७४, ८.

अप/कि अप/चि(ज्ञानं) द.

अप/कित् > चिकित्स, अपचिकि-
त्सति शौ १३, २, १५; पै १८, २१, ९.

अप/कृ, अपकरोमि पै १९, ३३, ११^१; †अप(करत्)^१ ऋ ८, १८, ७; कौ १, १०२; अप(करात्) जै १, ११, ६^१.

अपकृणुव > ता^१ शौ ३, ९, १; पै ३, ७, २.

अप...अकरत् पै १९, २६, ३.

अप-क्रियमा(ण>)णा- -णा^१
काठ २७, ९.

अप/कृत्(छेदने), अपकृन्तत् पै ७, १३, १-१२; अपा-
कृन्तत् मै २, ५, २^१; अपा-

कृन्तत् तै २, १, २, २; काठ ११, ६.

?अपकृतश्छिद्यः^१ पै १, ८९, २.

अप/कम्, > काम्, अ^१अपकामति
तै २, ३, १३, २; ३, १, १, २; ५, २; ६, ३, १०, ३; मै १, ९, ४^१; २, ४, ८; काठ ९, १२^१; १२, १३; १३, १२^१; २५, १; २९, ४; क ३८, ४; ४५, ५; शौ १२, ५, ६६; अ^१अपकामति तै २, ३, ३, ४; १३, २; ६, ५, १०, ३; मै ४, ८, ६; काठ १२, १३; अ^१अप...
कामति तै २, २, १, २; ४; ३, १, १, २; ६, ६, ७, ३; काठ १३, १; २०, ८; क ३१,

१) पामे. अनु क्र १०, १५९, २ द. । यत्रत्यः अनु...
उपाचरेत् इति साधुरन्वयः सुलभो भवति । इह तु अप
इति पदं दुरन्वयं द्र. ।

२) अयं मन्त्रार्थः पै २, ७७, १; ९०, ३ इत्यत्र
श्रुतपूर्वो भवति । यत् त्रिष्वपि स्थलेषु मूको. अप
इत्येवं समानं ध्रुपमाणेऽपि स्थलद्वये शाखान्तराऽनु-
कृतिमात्रपरेण संस्कृता अह इत्येवमपाठि (तु. शौ १,
३४, २) । वस्तुनस्तु सर्वत्रेह अपि इति शोधः द्र. ।
एवं हि नाम समानश्रुतिमताऽन्तिमेन पादेन साम-
ञ्जस्यं भवेत् । सपा. शौ १, ३४, २ अह इति पामे. ।

३) वर्जनार्थीयः कप्र. (पा १, ४, ८८) ।

४) अयम् इति शोधः सुलभः द्र. ।

५) तु. टि. विजृम्भाना- । १) स्वाभ. ।

६) तु. मूको. अपि इति ।

७) उर्वराभ्यः इति पं. युक्तः कप्र. ।

८) कतमस्तावदिह समासः ? अर्थाभावे अस.
इति (तु. सा. [अ ६, ७५, २]; उ. म. च
[मा २९, ३९]) । नेति । किमिति । अत्यन्तीयस्य
वा संसर्गीयस्य वाऽन्योग्योयस्य वाऽपि विशिष्टस्य
सतोऽभावस्याऽप्राकरिणत्वात् । न हि प्रकृतायां
श्रुतो शत्रोः कामाऽभावो धनुःसाध्यत्वेन शुभ्रावयिषि-
ष्यते । किं तर्हि, तदीयानां कामानां वैपरीत्यं नाम

नैष्कल्यमिति यावत् । न चासावप्यव्ययार्थ एव
भवति, अतस्तत्प्राधान्येऽपि अस. एवेति कृत्वेष्टापत्ति-
रिति । तथा स्थिते अ^१कृ इत्यस्य साक्षात् कर्मा-
ऽनुपलम्भानुपपत्तेः श्रुत्यन्तरे (शौ २, १२, ५) च कर्म-
वष्टया अमृत्वाऽभावानुपपत्तेरिति । एवं तावत्
प्रास. स्यादिति (तु. सा. [शौ २, १२, ५]) । नेति ।
कुतः । तथा सति पूष. प्रकृतिस्वरं स्यात् (पा ६,
२, २) । तर्हि का गतिः । विशिष्टप्रकारकोऽव्यय-
भविष्युः तस. इति कृत्वा वैपरीत्यलक्षणाव्ययार्थप्रधानः
सास्व. इति । भवतु वा विशिष्टप्रकारकः 'अपगतं
[भावे क्तः] कामात् कामस्य वा' इति प्रास. एव यत्र
पूष. प्रधानं भवति स्वरदान्तोदात्तः उंसं. (पा ६, २, १८७
[तु. भङ्गयन्तरेणैतदभिप्रयन्तः PW. प्रमृ.] ।

१) वा. किवि. द्र. ।

२) सपा. शौ ६, ११३, १ नाशयन्तु इति पामे. ।

३) सपा. परस्परं पामे. ।

४) सपा. पै २, ६४, १ अभिकृणुता इति पामे. ।

५) सपा. तै ६, ४, ११, ४ अपाकृतम् इति पामे. ।

६) 'न्तन्' इति शोधः (तु. तै २, १, २, २; सपा. काठ
१२, १३ अपालुम्पन् इति पामे. च) ।

७) अपचितः, शिरं, याः (पतन्ति) इति शोधः (तु.
BKA.) ।

१०; अपक्रामतः तै २, १,
१, ३; काठ २७, २; क
४२, २; अपक्रामन्ति तै ५,
७, ९, २; ६, ४, ८, २; मै १,
४, ५, ६; २, १, ३; ४, ८, ६;
काठ ७, ७; ८, १३; २९, ४;
३२, ३; ३४, २; काठ ८, १;
४५, ५; शौ १२, ६, ५; पे
१६, १४१, ५; अपक्रामन्ति
मै ४, ५, ६; अपक्रामन्ति
तै २, ६, ८, ७; ३, ५, ४, ३;
५, ५, ९, ३; ६, १, ४, ७;
अपक्रामः पै ३, ३६, १; अप-
क्रामतु पै १६, १४०, ६;
अपक्राम ऋ १०, १६४, १;
शौ १०, १, १४; १२०, ९६,
२४; पै १६, ३६, ४; १९, ३८, ४;
अपक्रामत पै १३, ४, १२०;
अपक्रामत तै १, ५, १, १;
२३, ७, १०; ३, ३, ७, १; ५, ४,
१, ३, ९, १; ७, ४, १; ६, १, ४,
१; ४, ११, २; ७, ५, ८, १; मै १,
९, ४; २, २, १; ४, ८, ५, ५;
३, १, २, ९; ३, १; ६, ६; ८,
५; १०, २; ४, १, १३; ३,

९, ४, २; ५, ९; ६, ४; काठ ८,
२; ९, १२; ११, ६; १२, ३;
५; १९, १०; २, २३, ३; २५,
६; २६, १; २७, १; ९; ३०,
४; ३१, १०; १२; ३२, ६; ३६, १;
क ६, ७; २९, ८; ३९, ४;
४०, ४; ४२, १; ४६, ७; ४७,
१०; ११; अपक्रामताम् मै
३, १०, ६; काठ २३, ३; २९, १;
क ४५, २; अपक्रामन् तै २,
६, ३, २; ३, ३, ७, २; ५, १, १,
१; ६, ४, ८, १; मै १, ८, १; २,
३, ७; ३, ६, १०; १०, ६; ४,
५, ८; काठ १०, ११; १२, ५;
१८, १९; २३, ३; २९, १; ९;
३७, १; क २२, ७; ४५, २;
अपक्रामन् काठ २७,
४; क ४२, ४; अपक्रामन् काठ
८, १२; १२, १३; १३, १२; २५,
१; क ७, ७; ३८, ४.
अपचक्राम पै १६, ७३, १;
अपक्रामन्ति तै ६, ४, ८,
२; अपक्रामन्ति काठ २८,
७; क ४४, ७; अपक्रामन्
शौ ८, १, २१; पै २, २७, ४; ३,

२, ६; १६, २, ११; अप-
क्रामन् तै ६, १, ६, ६; अप-
(अक्रामन्) पै ३, २, ६.
अप-क्रामन्- -मः काठ ८ १२; क
७, ७; -मम् काठ १८ १९;
क २९, ७; -मात् काठ २९, ९.
अप-क्रामन्- अन्.
अप-क्रामन् तै २, ४, ३, १; १;
६, १, ३, १; ६, ६; २, ७, १; ३;
काठ १८, १९; क २९, ७.
अप-क्रान्तन्ता- -न्तः खि ५, १८,
१; मै २, ५, १; शौ २०,
१३५, २; -न्तम् पै ८, १०, ९;
-न्ताः काठ १०, ११; -न्तानि
तै २, १, ८, ३; -न्ताम् पै १७,
१४, ३; -न्तायाम् तै ६, ४,
११, २.
अप-क्रान्ति- -न्तिः मै १, ८, ४.
अप-क्रामन्- -मन् शौ ७, ११०,
१; पै १८, १६, १०; २०, ७, ४;
-मन्तः काठ २३, ७; क ३६, ४;
पै १७, ३२, ९. [मन्- अन्].
अपक्रामन्ती- -न्ती मै १, ४,
१२.
अप-क्रामम् मै १, ४, १२.

- १) सपा. मै ४, ५, ६ जहीतः इति पामे. ।
२) सपा. शौ ४, ३७, १२ अपघावत इति पामे. ।
३) पामे. अनु तै २, ३, ७, १ द. ।
४) सपा. माश ६, ३, १, ३१ उदक्रामत् इति पामे. ।
५) सपा. तैत्रा १, १, ३, ९ निलायत इति पामे. ।
६) सपा. मै २, २, ४ पुराण्व आयन् इति पामे. ।
७) सपा. शौ १९, ३६, ५ अव-...अक्रामन् इति पामे. ।
८) सपा. शौ ३, ७, ७ अप-...उच्छतु, अप (उच्छतु) इति पामे. ।
९) गस. उप. भावे अप प्र. उस्. (वैतु. पात्र. तु वञ्जि वृद्धभावः [पा ७, ३, ३४]) । थाथादि-स्वरः ।
१०) गस. । पूर. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, १, २) ।

- उप. कर्तरि क्ते प्र. उपधाया दीर्घत्वम् (पा ३, ४, ७२; ६, ४, १५) ।
१) सपा. शौ २०, १३५, ३ शांशौ १२, २३, २ अभि-
ष्ठितः इति पामे. ।
२) अपक्रान्तः इति पाठः? यन्नि. शोधः (तु. BW.) ।
=सपा. शांशौ १२, २३, २ । खि ५, १८, १ अभिष्ठितः
इति पामे. ।
३) °क्राताम् इति पाठः? यन्नि. शोधः ।
४) सपा. शौ १३, १, २० अवक्रामन् इति पामे. ।
५) पामे. अतिक्रामन्तः शौ १२, २, २९ द. ।
६) अन् यन्नि. णमुलन्तः (तु. सस्थ. अभिक्रामम्) पाठः
समीचीन उत वा अप-क्रामन् इति शत्रन्त इत्यत्र
मूलकोशीयविवेचार्थं तु. संदि. ।

अप-क्रामुक^१ - का: तै ५, ७, ९,
२. [क- अन्].

अप-क्रियमाणा- अप/कृद्र.

अप/क्री>अप-क्री(तु>)ता^२ - ता
पै ३, २२, ६; -ता: शौ ८, ७,
११; पै १६, १३, १.

अप-क- -कम् पै २, २२, २१.

अप-कृ^३ - अ: तै ५, २, ५, ११;
-क्षा: शौ ११, ७, २१; पै १६,
१५५, १.

अप/क्षि(क्षेय), अपक्षीये^४, अप(क्षीये)
पै ५, १४, ६^०; अपक्षीयेत^० तै ३,
५, १, ३१.

अप-क्षित् - क्षित: पै २०, ५४, ६.

अप-क्षीयमाण^० - णम् तै ३, ५,
१, ३.

अप-क्षेय->अपक्षेय-तम- अन्^०.

अप-क्षुध^५ - धम् पै १६, ९३, १-१०;
९४, १-७; ९५, १-९.

अप/क्षै, अपक्षायति मै १, ८,
९^६; काठ ३५, १७; क ४८, १५;

अपक्षायेत् मै १, ८, ९^६; काठ
३५, १७^६; क ४८, १५^६.

अप/गम्, >गमि, अप...गमेत्

शौ ६, ४, २.

अप (गमयन्तु) ऋ ८, १८, १;

अप...गमयेत् पै १९, २, २.

अप-ग- अगगामिनी- अन्^०.

अप/गल्भ>अप-गल्भ^७ - गल्भ:

तै २, ५, १, ६, ५, ३; -लभम् मा
३०, १७; का ३४, ३, ४; -लभाय
मा १६, ३२; का १७, ५, १; तै
४, ५, ६, १; मै २, ९, ६; काठ
१७, १४; क २७, ४.

अप/गा, अपगातम् शौ ३, ११, ६;

अपगात^८ मा ३, २१; का ३, ३,

१३; तै १, ५, ६, १; ८, २; मै १,

५, २; ९; काठ ७, १, ७; क ५, १.

अप-गा^९ - गा: शौ १, ३४, ५, २,

३०, १; ६, ८, १-३.

अप/गुर् (उद्यमेने), अपगुरातै,

अपगुरेत पै २, ६, १०, २.

अप-गुरमाग - गाय^{१०} तै ४, ५, ९,

२; मै २, ९, ८; काठ १७, १५;

क २७, ५.

अप-गूर्ति^{११} - ति: मै ४, ६, ८^६;

-त्य^{१२}, -त्यै काठ ७, १५^{१३}; क

६, ५^{१४}.

अप-गूर्ति ऋ ५, ३२, ६; तै २, ६,
२, ५१.

अप/गुह>गुह. अपगूहत: तै २,

२, १, १; मै २, १, १; काठ ९,

१७; अपगूहन्ति मै २, ५, ४;

अपगूह: ऋ ७, १००, ६;

१०, २७, २४; तै २, २, १२,

५; मै ४, १०, १; कौ २, ९७५;

जै ४, २३, ७; अपगूहया: शौ

४, २०, ५; पै ८, ६, ११;

अपगूहताम् तै २, २, १, १;

मै २, १, १; काठ ९, १७;

अपगूहन् ऋ १०, १७, २; शौ

१८, २, ३३.

अप...अगुहन्त ऋ ५, ४०, ८;

अपगुहक्षताम् तै २, २, १,

१; काठ ९, १७.

अप-गूह(ड)- ऋहम् ऋ १,

२३, १४; ११६, ११; ४, ५, ३;

१०, ३२, ६; ८८, २; -ऋहा

ऋ १, १२३, ६.

अप-गूहमान, ना- न: शौ १९,

५६, २; पै ३, ८, २; -फना ऋ

७, १०४, १७; शौ ८, ४, १७^{१५};

^१) गस. उकजन्ते कृन्-स्वर: (पा६, १, १९७) प्रकृत्या ।

^२) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरे प्राप्ते प्रबुद्धादिस्वम् उंसं.

(पा ६, २, १४७) । ^३) वस. अन्तोदात्त: (पा६, २, १७२) ।

^४) ^०क्षीय इति पाठः? यनि. शोधः ।

^५) कर्तरि यक् प्र. ।

^६) वस. उप. क्षुधा- यद्र. (तु. सस्थ. क्षतु-धर-) ।

^७) गस. उप. पचाष्-अजन्ते याथादि-स्वर: (पा ६,

२, १४४) । उ. च म. च (मा १६, ३२) वस.

आहतः, तन्न । पूष. प्रकृतिस्वरस्य दुर्वारत्वप्रसङ्गाच्चा-

ऽनौचित्याच्च । न चापि यद् उ. उप. गुर्भ- शब्दा-

ऽनर्थान्तरत्वेन व्याचष्ट म. च यद् विकल्पतोऽन्वयमन्यत

तच्छेभनं भवति । गुर्भ- शब्दस्याऽऽयुदात्तत्वादन्य-

स्वरस्य प्राकृतस्याऽऽसंभवात् (तु. भा. MW. च यावस्मद-

भिप्रायसमर्थकाविं भवतः) ।

^८) पाभे. अनुगात शौ ७, ६२, ७ इ. ।

^९) वस. (=अप/गत]- L + भावे क्तिवन्ते] *गा-

इति [पावा२, २, २४] । पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^{१०}) सपा. मा १६, ४६ का १७, ७, ५ षड्गुरमाणां

इति पाभे. ।

^{११}) सपा. काठ २८, ३ क ४४, ३ अषायसि: इति पाभे. ।

^{१२}) अत्राऽपि -त्यै इति संकेतयमानः SI. चिन्त्यः ।

^{१३}) सपा. गो १, २, १५ अवगूर्त्या, *त्यै इति पाभे. ।

^{१४}) अत्र सा. अप इत्यस्य स्थाने उप इति पपाठ । अप

इति वा स्याद् उप इति बोधयथापि नक्तंचारिण्यास्तचन्त्र-

पगूहनोपगूहनान्यतरसंकेतमुखेन विशेषणतापर्यवसानकः वा-

च्छ्रुतितात्पर्यस्य यत् सा. उपसर्गश्रुतेर् गमनार्थं योग्य-

क्रियान्तराध्याहारं सावसरं पश्यति तद्वस्तुतोऽनवसर आयास

इत्युपेक्ष्यम् ।

पै १६ १०, ७।

अप-गोह^a - हन् ऋ २, १५, ७.अप/गृ (शब्दे) > अप-गर-
अभिरगः.

अप/गृ (निगरणे)

अप-जुगुराण^b - णः ऋ ५, २९, ४.अप/ग्रह, > गृह, अपगृह्णाति तै
५ १, १, २; ६, ४, ४, ४.

अपाग्रहीत् मै १, ६, ८; ३ ८, ९.

अप-ग्रहण- सव्या^c.

अप-ग्राह - हम् काठ ११, १; २६,

१०; क ४१, ८.

अप-घ्नत्, अप-घ्नु- अप/हन् द्र.

अपघ्नोः पै १४, ३, ५.

अप/चत् > चाति, अप^d...चातया-
मसि पै ७, ७, ३; अप^e...चातयान्
पै १३, १३, १०.अप/चाय् < > चि^f

अप-चित - > अपचित-तम-

-मौ तै ५, २, २, ३; काठ १९,

१२; क ३१, २.

अप-चिति, ती^g - ति: मा २०, ९;

का २१, ७, ८; मै ३, ११, ८; काठ

३८, ४; -तिम् ऋ ४, २८, ४;

मा २१, ५८; का २३, ६, ११;

॥ तै ५, १, ३, ३; २, २, ३; मै

३, २, २^h; ११, ५; काठ १९,

३१; क ३०, ११; -तीम् तै ५,

७, ४, ३.

अपचिति-मत - -मान् तै ५,

१, ३, ३; २, २, ४.

अप/चि(चयने), अप...चये काठ

३८, १३.

अप-चित् - -चित् शौ ६, ८३ ३;

पै १, २१, ४; १९ ४१-१६; ४२,

१; -चित् पै १, २१, ५; -चित:

॥ काठ २५, १ⁱ; ॥ क ३८, ४;शौ ७, ८०, २^j; -चित: शौ

६, ८३, १; पै १, २१, ३; -चिताम्

शौ ६ २५, १-३^k; ७ ७८, १;

पै १९, ५, ४-६; ३६, २.

अप/चि(ज्ञाने) < > कि^l, अपचि.
कोहि^m शौ १, १०, ४; पै १, १, ५.

अप/चित् > चति, अपचेतुयाते मा

२, १७; का २, ४, ५; तै १, १,

१३, २; मै ४, १, १४; काठ १,

१२; क १, १२.

अप-चित - प्रभृ., अपचिति, ती-

अप/चाय् द्र.

अप/च्छिद् > अप-च्छेद- अन्ⁿ.

अप/च्यु, अपच्योष्ठा: ऋ १०,

१७३, ०; काठ ३५, ७; क ४८,

९; शौ ६, ८७, २; पै १९, ६, ६^o.

अपच्युच्यवत् ऋ २, ४१, १०;

कौ १, २००; जै १, २१, ७; शौ

२०, २०, ५; ५७, ८.

अप-च्यवत्^k - -वम् ऋ १, २८, ३.अप-च्युत- अन्^p.

अप-जुज्वनत् - अप/हन् द्र.

अप-जुगुराण- अप/गृ(निगरणे) द्र.

a) गस. भावे घञन्ते याथादि-स्वरः ।

b) विप. (इन्द्र-) । गस. उप. शानजन्ते कृत्-स्वरः
प्रकृत्या (वैतु. MGS. अन्तोदात्तस्वरः शोधापेक्षः) ।c) चापश्चिमात्रो निपात्यते इति (पाप ७, २,
३०) । अन्ततो गत्वा यदि अप/चाय् < अप/चि इत्येवं
रूपान्तरतया संभाव्येत तर्हि अप/चि इत्यस्य निष्ठायां
चाय्-भावो विकल्पेन स्यादित्येवं पात्र. व्यत्यासेन
योजनीयम् ।d) उप. बह्नादिवन्तर्भाव्य ङीषन्तं द्र. (पा ४, १, ४५
[तु. चित्ती-, अराती-, व्याहृती- प्रभृ.; वैतु. भा.
वर्गव्यत्ययमात्रतामुपजीव्य दीर्घान्तत्वं व्याख्यातुमुपचक्रमे
तदगतिक्मात्रंगतीयताम् J) ।e) =उप-चिन्- । उस. कर्मिन्-विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, २, १३९ [तु. सा. J) । अप/चित् इत्यस्य
कृद्गतमिति वदन् MW. चिन्त्यः, रोगविशेषात्मक-
वाच्यार्थस्वरूपस्याऽपचेतनापेक्षयाऽपचयनेन सन्निहिततर-
संबन्धदर्शनादिति ।

f) अपरिचितः इति मुपा. ? यनि. शोधः ।

g) इह पूजितपर्यायभूतम् आयुदातं प्राति. ब्रुवाणः
सा. वभ्राम । अन्यत्र सर्वत्र यथा रोगविशेषवाच-
कत्वेन अप/चि(चयने) इत्येवं प्राति. सा. व्याचष्ट
तेनैष षष्ठकाण्डपूर्वभागस्य भाष्यकारस्तन्नाम्नाऽपर एव
कश्चिदासीदिति संभाव्येत ।h) मूलतः कुचोः विवेको विमृश्यः । पाप्र. कुत्वं
पौलमभ्यासे चुत्वापत्तिश्चेत्यनवीनो विषयः । यत्तु शौ
१, १०, ४ इत्यत्र सा. अप/चि इत्यनेन योगं वदन्निव
प्रादर्शितं तत् अप/चि इत्यस्य स्थाने मुद्रणाऽनवधानमात्रं
स्यात् । तथाविधस्यैव धा. जु. दर्शनात् तथात्वेन च
तत्र संकेतितत्वात् ।i) यदप्यु अत्र सा. अप इति गतिमधिकृत्य योग्य-
क्रियाध्याहारमाह तद् अनपेक्षितमिव भवति । गति-
त्वमात्रेण योग्यार्थसंनिवेशपूर्वकमुपसृज्य क्रियया योगा-
न्नीकारात् ।j) सपा. आपश्रौ १४, २७, ७ । तैत्रा २, ४, २, ८
व्यधिष्ठाः इति पाप्मे. । k) गस. भावे अग्रन्ते
(पा ३, १, ५७) याथादि-स्वरः ।

अप/जि, अप...जयते पै २, ७३, ३;

॥अपजयति मै ३, २, २; ४, ८,

३; काठ १२, १२; ३०, ९; क

३१, २; अप...जयाम पै २

३८, १; ॥अपाजयत् मै ३, २,

२; काठ १२, १२; क ३१, २;

॥अपाजयन् तै ६, २, १, १;

काठ २६, १; २८, ४; ३०, ९;

क ४०, ४.

आजैत् शौ १२, ३, ५४; पै १७,

४१, ४.

अप-जय- अन्.

अप-जि-य तै ६, ३, १, २.

अप/तक्ष्, अपातक्षन् शौ १०, ७,

२०; पै १७, ९, १.

अप-तक्षण- -णम् पै ४, १७, १.

॥अप तनात् पै ६, २२, १४.

॥अप-तर- -रम् मै १, ४, १२;

६, ८; ३, ८, ६^०.

॥अप-तर-सन्ती- -न्ती ऋ १०,

९५, ८.

अप-तस्थिवस्- अप/स्था द्र.

अ-पति^१- -ति: शौ ८, ६, १६; पै

१६, ८०, ७.

अ-पति(द्व>)घ्नी^१- -घ्नी ऋ १०,

८५, ४४; शौ १४, २, १७†;

१८; पै २, ६६, ३; †१८, ८, ८;

९; -घ्नीम् शौ १४, १, ६२; पै

२०, १९, ३.

॥अप-तुरीय^k- -यम् मै ४, ५, ८^१.

॥अप-त्(ल>)लाम- -लया तै ६, १,

१, ६^३; मै ३, ६, ३.

अप/तृ>तिर्, अप...तिर शौ ६,

६, ३†^०; पै १२, २, १†^०.

॥अप-तेजस्- -जसौ तै २, ५, २, ६.

अ-पत्य^१- -त्यम् ऋ १, १७४, ६;

१७९, ६; ८, ४९, ८; २, १०,

८; खि ३, १, ८; कौ २, ४७६†;

जै ३, ३५, १०†; शौ ७, ११३,

१; -त्याय ऋ ७, ५, ७; मा

१३, ३५०; का १४, ३, ९०, मै १,

८, ८०; पै १८, १४, ७†; -त्ये ऋ

१.६८, ४. [त्य- अन्, सु].

॥अपत्य-ता- -ता पै १६, १४९, ७.

अपत्य-वत्- -वत् शौ १२, ४, १;

पै १७, १६, १. [वत्- अन्].

अपत्य-साच्- -साचम् ऋ ११,

११७, २३; ६, ७२, ५; २, ३०,

११.

अप/त्वर्, अप...त्वंरी: पै १, २१, ५.

अ-पथ^१- -थम् शौ ६ ७३, ३; १०,

१) अपि इति मूको. च सुपा. च ?यनि. शोधः ।

२) सपा. तै ५, २, १, ७ अभिजयति इति पाठे. ।

३) सस्थ. निन्नु दैनौ स्वानि टि. द्र. ।

४) *अव-तर- इत्यत्र सन्यायानामेतादृशानामपि प्राप्ति.

अवस्था द्र. (तु. टि. अन्तर-). ।

५) सकृत् अपतरुं करोति > सपा काठ २५, ७ क ३९,

५ अपनुदते इति पाठे. ।

६) सस्थ. मुज्यु: टि. द्र. ।

७) तस. नञ्-स्वरः ।

८) वैतु. सा. वस इति वृक्, णः स्वरविरोधात् प्रकरण-
विरोधाच्च चिन्त्यः ।९) उप. कर्मण्युपपदे √हृन् + वक् प्र. स्त्रियां ङीप् च
(पा ३, २, ५२; ४, १, १५) ।

१०) सपा. आपमे १, १, ३ अमुत्रघ्नीम् इति पाठे. ।

११) विप. (वायो:पात्र-). । वस. बहुव्रीहौ (पा ६, २,

१६१) इत्यत्रेषु पूष. अप इत्यस्यापि उसं. द्र. यथा

तस्मादपि परस्य पूरणप्रत्ययान्तस्य उप. अन्त्य उदात्तः

स्यादिति ।

१२) सपा. काठ २७, ३ क ४२, ३ अपि, तृतीयम् इति

पाठे. ।

१३) विप. > नाप. (शलाका-). । वस. पूष. स्वरः

प्रकृत्या ।

१) सपा. ऋ १०, १३३, ५ अव...तिर इति पाठे. ।

२) विप. (अग्नीषेम्-). । वस. पूष. स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, २, १) ।३) उप. √पत् (बधा.) + क्यप् (भोउ २,
३, ४) । यक्-इत्ययान्तमिदमित्यपि मतं भवति
(तु. पाठना ४, १२१) । उभयथा लक्ष्येऽभेदः ।
यत्तु पक्षान्तरे या ३, १ अप इति पूष. नामीभूतम्,
उप. त्य- (<√तृ) इति चेत्याह । तथात्वे तस.
अव्ययं पूष. प्रकृतिस्वरं बोध्यम् ।४) =सपा. आधौ ३ १२, २३२, ९, १ नौश्रौ २७, १०:११
प्रभ. । तैत्रा १, ४, ४, ८ पत्याय इति पाठे. ।

५) सपा. शौ १४, २, २७ पुष्टाय इति पाठे. ।

६) नापू. मन्त्रे अमुत्रता इति श्रवणाच्च नाउ.
अपश्रुता इति श्रुतेश्च हपसिता इति मूको. साक्ष्या-
च्च श्रुतिस्वरस्यैवादी अपति-ता इति शोधः द्र. ।

७) म(>व)तुपः पितृत्वान्निघाते स्वरस्तदवस्थः ।

८) विप. (तरु- ।=धन- तु. वें., रयि-) । उस.
उप. √सञ् + ण्वि: प्र. उसं कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,
२, ६३; ६, २, १३९) ।

९) उप.(√पथ>)पथ्-[यद्र.] इत्यत्रावान्तरप्रकृतितया

१, १६; पै १६, १६, ६; १९, १०, १०; -ण्धात् तै २, २, २, १; ७, २, ८, ६; -थे खिता २६, १९; -येन ण्त्तै २, २, २, १; ७, २, ८, ५; ३, १, १; शौ ५, ३, १, १०. †अ-पुद्- -पदे क्र १, २४, ८; मा ८. २३; का ९, ४, १; तै १, ४, ४५. १; मै १, ३, ३९; काठ ४, १३; क ३, ११. †अपुद्- -दी क्र १, १८५, २; १०, २२, १४; मै ४, १४, ७. अ-पुद्- -दम् शौ ६, २९, २; पै १९	२७, १२. ? अपदन्ती: पै १७, १२, ६. अप/दश्, अपादशत्, अप- अदशत् पै १९, ४१, १६; ४२, १. अप/दस्, अपदस्थन्ति ऋ १, १३५, ८. ? अपदस्त्रत् पै १९, ४१, १६. अप/दह, अपदह क्र ७, १, ७. अप-दग्ध, रघा- -ग्धम्, -ग्धा: पै ७, ७, ८. अप-दुहत्- -हन् शौ १, २८, १९. अप/दिश > अप-देशन- -न: पै	२०, ५५, ३. अप/दुप् > अप-दोष्य- -अन्. ? अपदुष्पदा° क्र १०, ११, ३. अप/दृ (विदारणे), अपदण् पै १५, ४, १६. अप-दुर्दत्- -द्वैत् क्र ६, १७, ५. अ-पद्यमा(न >) ना- -ना° तै ४, १, ६, ३; ५, १, ७, ३. ? अपदयोरपाउतनद् पै २, ७०, १. अप/द्रा, †अपद्रान्तु क्र १०, ८५, ३२; शौ ६, १२९, १-३; १४, २, १११; पै १८, ८, २; १९ ३२, १; २; ३; अपद्राहि शौ ६, १४,
--	---	---

निर्दिश्यमानं *पथ- इति द्र. । पाप्र. तु तस. पथिन्-
इत्यतः अः प्र. समासान्तः (पा ५, ४, ७२; ७४)
इति कृत्वा सतिष्ठितया प्रत्ययस्वरेणान्तोदात्ते प्राप्ते
नञ्-स्वरवलीयस्त्वं यथाकथमप्युपपाद्येत (तु. पाम ६,
१, १५८) । इह यतरस्यां प्रकृतौ लाघवं स्याद् असावा-
स्थेया विविग्भिरिति दिक् । यच्चैतत् न. प्राणि. भवति
(पा २, ४, ३०) तत्रापि सामासिकीये प्रवृत्तिर्भवति
मूलनो ननुत्तरप्रकृतिनिष्ठा वा भवनीत्यपि भूयोविमर्श-
सह द्र. ।

*) विप. (सूर्य-) । बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १०२) । पुद्-
इत्येतद् उप अ-पाद्- इत्यस्य श्रवणात् (तु. यस्थ.) तस्यैव
प्रत्यय-विशेषेण पाप्र. भाऽऽह्वयस्य हस्वीभावात्मकमा-
देशमात्रं भवति (पा ६, ४, १३०) । अनया दिशा
अ-पाद्- इत्येतद्व प्राप्ति. न अ-पुद्- इति ।
नञ्-उत्तरस्य पाद्- इत्येतस्य बस. अन्त्यलोपो यद्यपि
साक्षान्न शिष्टस्तथापि तथाविधनिगमबलात्तस्य संरुधा-
सुपूर्वस्य (पा ५, ४, १४०) इत्यत्र उक्तं. कर्तव्यम् ।
अथवा पुद्- इत्येतन् मूलतः √पद् इत्यतः
करणे क्विबन्तं सद् वर्गीकरणव्यापृतैर् वैयाकरणैः स्वीय-
प्रक्रियानुरोधात् पाद् > पाद् > पुद्- इत्याकारक-
परिणाम-विषयतयान्वशासि । अस्मिन् दर्शने अ-पुद्-
इत्येतन्मात्रं प्राप्ति. निर्देष्टव्यं भवति (तु. GW.) ।
बस. स्वरद्वोक्तपूर्वेण गतार्थ इति षिष्टं मा पेधि ।
यत्तु मा. सा. उ. म. प्र. च तत्रतत्र स्वव्याख्यातायां
शास्त्रायां (यस्थ. द्र.) अ-पुद्- इत्येवमकारान्तं प्राप्ति.

इष्यते बस. इति सप्तमीनि च ंधाचिख्यास्यते तद्
मन्दमिवाऽऽपतति । तथावेऽन्तोदात्तत्वप्राप्तौ मध्योदात्तत्वा-
नुपपत्तेः । अन्वयपौर्वापर्यानुरोधाच्च अपुदे इत्येषा चतुर्थ्याः
श्रुतिर्भवतीति दिक् ।

०) विप. (क्षा- यावापृथिवी-) । पाप्र. पुद्- > पुद्-
इति दर्शनाद् वैकल्पिकः ङीप् (पा ४, १, ८; ६, ४, १३०) ।
यनि. नैप्र. <अपदिका- इति । शेषं नापू. डि. द्र. ।

०) विप. (गृह-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. <√पद् ।

०) सपा. काठ ३८, १२ आपश्चौ १६, ६, ७ अमपसेधन्
इति पाभे. ।

०) व्यु. ? *अ+*पदुष्पुद्- (शनैर्गमनम्) >
तस. । *पदुष्पुद्- इत्यत्र *पदु- (पद-) > पं१ *पदोः >
नैप्र. यनि. । पुद्- इति चापि पद-पर्याय इति कृत्वा
समास एकैक-पद-गमनेऽभिप्रायः । इन्द्रस्तु तथा न
याति, अपि तु महता वेगेनेति भावः । अपदुःपदा
इति पवा. च =*अ-पदुःपदा इति ? द्र. (वैदु. वै.
सा. PW. GW. प्रभृ. <अप-दुष्पद- इति) ।

१) पाप्र. अत्र श-विकरणोऽपि उक्तं. (पा ३, १, ८५) ।
तथा च विकरणद्वये, आकारलोपे सति हेलोपः (पा ६, ४,
११२; १०५) ।

२) रुपा. शौ २, ७, ५ अपिश्रुमीमसि इति, शौ १९,
४५, १ अपिश्रुग इति पाभे. ।

३) =सपा. आपश्चौ १६, ५, ११ प्रभृ. । तैआ ४, ३, ३;
५, ३, ६ आपश्चौ १५, ४, ७ प्रभृ. अपद्यमानः इति, मा
११, ६३ प्रभृ. अपद्यमाना इति पाभे. ।

३; अप...द्राहि पै १९, १३, ९.
? अपद्राः
अप/धु, अपाद्रवत् मै ३, ८, ६.
अप/धम्, अप...धमन्तु^b पै १३,
१, १.
अप/धा, अपधामसि पै ७, ७, ७.
†अप...दधातु ऋ १०, १६४,
३; शौ ६, ४५, २; पै १९, ३६,
५; अप (धत्स्व) पै १०, ४, ५;
†अप...अधत्त^c ऋ ८, ९६, १३;

शौ २०, १३७, ७; †अप...
अदधाम^a काठ २८, ४; क
४४, ४.
अप...धायि ऋ १४, २८, २;
६, २०, ५।
†अपधापयते मै ४, २, ७.
अपधित्सामि^d पै १६, ५०, ७.
†अप-द्रा^e -धा ऋ २, १२, ३; मै
४, १४, ५; शौ २०, ३४, ३; पै
१३, ७, ३.

अप/धाद्, अपधावत् शौ ४, १७,
१२^g; †अपाधावत् मै ३, ८, ३.
? अपधुः^f पै १, ९८, २.
अप/ध्मा > धम्, अपधमन्ति ऋ
२, ७१, ५; अप...धमन्तु पै
१३, १, १; †अपाधमत् ऋ ८,
८९, २; मा ३३, ९५; अप...
अधमः ऋ १, ५१, ५.
अप/ध्वंस > अप-ध्वंस^h -सेन शौ
४, ३, ५.

*) वं. सा. अधत्त इति पाठं संभ्राव्याऽर्थतोऽभिन्नं
सन्ते सपा. कौ १, ३२३ अधद्राः इति पाभे.
वर्णविकारमात्रतयेव समादधाते । कौ. (तु. कासंय.)
तु सा. अपद्राः इति पाभे. उपध्राव्यमाणः
अप/द्रा इत्यस्य तिङ्शततया व्याचिख्यासुर्भवति ।
तदेवं शाखाभेदेन व्यवस्था द्. । तथा हि । बाह्वृच-
भाष्ये संकेत्यमाना छान्दोगी शाखा कौ. अपरा सती
मिन्नपाठवती बभूवेति स्यात् । एवमपीहायमन्तः-
सामुपलभ्यमानः पाभे. एतज् ज्ञापयितुमलं स्याद्
यथा अध । द्राः इत्येवं वा अप । द्राः इत्येवं वा मूलतः
पदद्वयात्मके सामवेदिनां पाभे. सति द्राः इति द्वितीयं
पदं द्रा- (<✓द्रा) स्यादिति । एस्थि. च यत्
सा. अधद्राः इत्यमुं पाभे. बाह्वृचेन पाभे. संमेलयितु-
काम इव ✓धा इत्यस्यैव किञ्चित्तिङ्शतविशेषतया प्रति-
पिपादयिषति तन्निर्मुलं द्. । अथ वाक्यान्वये तावदयम-
परो विवेकः द्. । यथा बाह्वृचे तुरीये पादे अप...
अधत्त इत्येषा श्रुता सती क्रिया वाक्यकरी भवति ।
कौ. तु अप इत्युपसर्गश्च तवलेनोन्नीयमानाऽऽक्षेऽर्हा
तत्-पूर्वा चकार इत्येषेति व । बाह्वृचे वाक्ये स्नेहि-
तिष इत्येकं कर्म कौ. तु तच्च द्राः चेति द्वे । अथ
काठ. क. च अदधाम् इति पाभे. भवति ।
स च बाह्वृचस्य पाभे. नेदीयानिति कृत्वा ✓धा
इत्यस्य रेफोपजनाऽऽदिमतिङ्शतविशेषः स्यादिति वा कौ.
पाभे. अपि नेदीयानिति कृत्वा अधद्राम् >
अदधाम् इत्येवं माध्यमिकवर्णव्यत्यासमात्रं वेति
समानं सह सद् विमृश्य द्. । कौ. अधद्राः इति पाभे.
अपि क्वचित् संहितायां ध्राव्यते (तु. सं. BI. BS.
भा.) । यत्त्वमुं पाभे. तदीयम् अधत्त । राः इति
पै ११-४३

पपा. चोपजीव्य LR. राद् (<राज्-) इत्यस्य
सतोऽन्त्यविकारतया द्वितीयं राः इति पदं प्रतिपद्यते
तत्तथा स्यान्न वा स्यादिति । कयमुत्तरः कल्प इति ।
अधत् (>द्) द्राः इत्येवं मूलतः सति माध्यमिकं
दकारद्वयम् अनचि च (पा ८, ४, ४७) इत्यनुशासनीय-
त्वाद् वैकल्पिकमितीवाभिसंधायैकदकारवत्तया श्रुति-
प्रवृत्त्युपागमस्यापि संभवादिति । एवमन्युतरे कल्पे
प्रथमं पदम् अधत् (<✓धा) इति स्यान्न अध् इति
तु वचः सावकाशो भवत् पुनरपि भूयोविमृश्यत्वमस्य विषयस्य
प्रख्यापयेदित्यलम् ।

*) सपा. शौ ५, २२, १ अप...भवन्तु इति पाभे. ।
*) सपा. शौ ६, ११९, ३ अप...सुवामि इति पाभे. ।
*) स्त्रियां टाडुत्तरः भावे अङ् प्र. (पा ३, ३, १०९) तत्-
स्वरच् । तृ १ आ प्र. द्. (तु. P.W. G.W. G.G. ; वैतु. सा.
यस्यैतत् पं १ स्यात् ; अप-धि-> -वां [स १] इति O.B.N.
N.W.) । ऐतिहासिकं पक्षमवलम्ब्यमानस्य सा. बलो नाम
कश्चिद् गवां निरोद्धाऽपुरो भवतीति कृत्वाऽयं शब्दस् तत्-
कर्तृकनिरोधमाह पं. विभक्तिश् चेन्कर्तृका योदजनक्रिया
भवति तस्या अपादानत्वमात्रमाह । वस्तुतस्तु ✓वृ(बधा.)
इत्यस्मात् सतः > बल- इत्यस्य निरोधमात्रस्वरूपत्वात्
तन्निवारणमात्रफलस्वरूपत्वाच्चोऽल्लक्षणानां गवामुदजनस्य
‘इन्द्रो बलस्य निवारणेन गा उदाजत्’ इत्यर्थाद् हेतौ सुब
द्. । एस्थि. इह तृ १ भवति न च पं १ । उत्तरस्यां विभ.
आ प्र. अप्रसिद्धेरिति यावत् ।

*) पाभे. अपक्रामत् पै १३, ४, १२ द्. ।
*) पाठः? अ-बन्धुः इति शोधः (तु. सत्य. टि. २ जुन-
>-नम्) ।
*) गस. बजन्ते थाधादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

अप-ध्वंसमान- नम् काठ ९,
११.
अप-नम्, अप-जनमत् ऋ ६,
१७, ९.
अप-नत्- उदीचीन°.
अप-नम् (अदर्शने), अप-नशि-
व्यति पै १९, ४१, १६; ४२, १.
अप-नाभि- -मिस् तै ५, २, ८, ७.
अप-नि-धा, अप-निदधमसि शौ
३, २३, १; ८, १, २१; १४, २,
६९; पै ८१, १; १६, २, ११; ५२,
१; १९, ३०, ३; अप (निदधमसि)
शौ ८, १, २१; पै १६, २, ११;
५२, १; १९, ३०, ३; अप-
निधत्तन पै १८, १३, ९;
अप-न्यधत्त काठ २९, ७; क
४५, ८; अप-न्यदधाताम् काठ
२४, ७; क ३७, ८.
अप-नि-धाय तै ६, १, ३, १.
अप-नि-धाय (स) पद् > अप-नि-
पाद् (क) का- -का: मै ४,
२, १४.
अप-नी, अप-नयामसि पै १, २६, ४.
अप-नी (त) वा- -वा° शौ ५,
१७, ६; पै ९, १५, ६.
अप-नुद्, अप-नुदते तै १, ७, ४,
१; २, ४, १, ४; ५, ७, ३, १;

६, ४, १०, २; मै ४, ६, ३;
काठ ६, ४; १०, ७; २०, ६;
२१, २; ४; २२, १०; २५, ७,
२८, १; ३१, ११; क ४, ३;
३१, ८; १७, १९; ३५, ४;
३२, ५; ४४, १; ४७, ११;
अप-नुदति तै ५, १, ८, ६;
अप-नुदे पै १९, २३, ४;
अप-नुदाम: शौ १०, १, १, २; पै
१६, ३५, १; अप-नुदताम् मा
२, १५; का २, ४, १; अप-
नुदताम् मै १, ५, १; अप-
नुदेताम् काठ ३१, १४;
अप-नुदन्ताम् मा २८,
१३; का ३०, २, २; अप-
नुदन्तु शौ १२, ३, ४९; पै १७
४०, ९; अप-नुदस्व ऋ ३,
४७, २; ६, २१, ७; १०, १३१,
१; मा ७, ३७; का ७, २०,
१; तै १, ४, ४२, १; मै १, ३
२३; शौ २०, १२५, १; अप-
(नुदस्व) ऋ १०, १३१, १;
शौ २०, १२५, १; पै १९, १६,
८; अप-नुद म १, २, ९;
३, ८, ७; अप-नुदत तै ६,
२, ७, ५; काठ ८, ४; २७, ८; क
६, ९; अप-नुदत पै १, ७१, २;

अप-नुदन्त तै १, ७, ४, ३; २,
४, १, २; ३; ५, ७, ३, १; ६, ३,
१, ४; ४, १०, ४; ६, ४, ४; मै १,
९, ८; ३, ६, १०; ८, १०; काठ
१०, ७; अप-नुदन्त ऋ १, १६, ७,
४; अप-नुद: ऋ १०, १८०,
३; तै १, ६, १२, ४; काठ ८,
१६; शौ ७, ८१, २; पै १, ७७, १.
अप-नुदतु पै ७, ८, १.
अप-नुत्त- -त्त: पै १६, १३१,
१-१०; -त्ता काठ ४, ४; २७,
८; क ३, ३; -त्तौ तै ६, ४,
१०, २; मै १, ३, १२; ४,
६, ३.
अप-नुत्ति- -त्यै काठ ८, ४;
२७, ८; क ६, ९. [ति-
भ्रातृव्य°]
अप-नुदत्- -दत् पै १९, ३२, १२.
अप-नुद्य तै ६, ४, १०, २; मै
४, ६, ३.
अप-नुद- -देन मै ४, ६, ३.
अ-पञ्च- > अप-पञ्च- -हस्प
मा ६, २४; का ६, ६, २; तै १,
१, १३, ३; ३, १२, १; मै १,
३, १; काठ ३, ९; क २, १६.
अप-पञ्च-दत्- -दत् मै ३, ९,
५.

- १) बस. (पावा २, २, २४) पूष. प्रकृतिस्वरम् ।
२) विप. (गो-) । गस. उप. कर्तरि उक्त् प्र. कृत-
स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, १५४; ६, १, १९७; २, १३९) ।
३) सपा. ऋ १०, १०९, ४ उपनीता इति पामे. ।
४) सपा. मै ३, २, १० प्रणुदते इति पामे. ।
५) पामे. अप-नम् मै ३, ८, ६ द्र. ।
६) सपा. माश १, ८, ३, १ । शौ ४, ९, ५ अप-नुदन्त
इति पामे. ।
७) सपा. ऋ ६, २८, ४ अहनुते इति, मै ४, १३, ८
काठ १९, १३ मा-प्रणक् इति, तै ३, ६, १३, १
मा-प्रणक् इति, सि ५, ७, १, २६ प्रणक् इति च पामे. ।

८) उपनद्यातु इति सूको. पाठः? यनि. वाऽन्यथा वा
शोधः ।

१) निष्ठा-तकारस्य वैकल्पिको नकारादेशाऽभावः (पा ८,
२, ५६) ।

२) अन्विति- टि. द्र. ।

३) ग. घञ्ते यायादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

४) तस. नस्-स्वरः । उप. < ✓ पद् इति ।

५) विप. (अतिन-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

६) विप. (पञ्च-) । उप. व्यु. ? सु. टि. दत्- । पाप्र.

दत्त > दत् इति समासान्तः (पा ५, ४, १४२) ।

॥अपञ्जदती^१- -ती तै २, १,
२, ७; मै २, ५, २; काठ १२,
१३.

अप✓पत्, > पाति, ? अपपपात^२ पै
५, ३६, ५; अप...पत्त^३ पै २०,
५९, २.

अपपातय पै ४, १३, ५; अप-
(पातय) शौ १९, ५०, ५; पै १४,
४, १५^०.

अप✓पद्, अपपयते शौ ४, २८, ५;
पै ४, ३७, ३; ५, २२, ३.

अप-परे(रा✓इ), अप...पुरेत्^४ ऋ
१०, ९१, ८.

॥अप✓पश्, अपापश्यन्^५ मै १, १०,
१६.

अपपापुम्^६- -पम् शौ १९, ८, ५;
पै २०, ४६, २.

अपपित्व^७- -त्वम् ऋ ३, ५३, २४.

अ-पपिष्व^८- -पुषः शौ ६, १३९, ४.

अप✓पू, अप...अपुनत् पै ५,
१९, ७.

अप✓पृ> पर, अपपरि ऋ १, १२९,

५.

अप-प्र✓गा, अपप्रगाः पै ५, ३६,
४८.

अप-प्र✓वह् (वहने), अप...प्र...
वहन्तु शौ १०, ५, २४; पै १६,
१३०, २; अप(प्र...वहन्तु) शौ
१६, १, १०; (अप)प्र...वहन्तु
शौ १६, १, ११^९; (अप)प्र(वहन्तु)
शौ १०, ५, २४^१; पै १६, १३०,
२^९.

अप-प्रा(ण>)णा^१- -णाः तै ५, ३,
६, २१.

अप✓प्रुथ्, अपप्रोथ^१ ऋ ६, ४७,
३०; मा २९, ५६; तै ४, ६, ६.
७; मै ३, १६, ३; काठ ४६, १;
पै १५, ११, १०.

अप-प्रोथत्^२- -यन्तः ऋ ९, ९८,
११.

अप-प्रे(प्र✓इ), अप...प्रेयात् ऋ १०,
११७, ४.

॥अप✓प्लु> प्लावि, अपप्लावयति तै
६, ४, ३, ४; मै ४, ५, २^३; अप

(प्लावयति) तै १, ३, १३, २१^१.

॥अप-वर्हिस्^१म- -र्हिषः तै ६, ६, ३,
२; मै १, १०, १८; ४, ८, ५;
काठ २९, ३; ३६, १२; -र्हिषम्
काठ २५, १०; २६, ५; क ४०,
३; ४१, ३; -र्हिषौ तै ६, ६,
३, ३.

अप✓बाध्, > बाधि, अपबाधते^२ पै
२, ११, ३; अप...बाधते ऋ
१, ३५, ९; मा ३४, २५; का ३३,
१, १९; अप...बाधन्ते ऋ १,
८५, ३; अपबाधे पै ५, २०, १;
अपबाधताम् ऋ ७, ५०, २;
१०, ३५, ३; मै १, २, ३; शौ
५, २२, १; पै १, ४६, ५; ७,
५, १२; १३, १, १; २०, ४२, १;
अपबाधस्व ऋ १०, ४२, ७;
मै ४, १४, ५; शौ २०, ८९, ७;
अप...बाधस्व ऋ ६, ६, ६; पै
७, १९, २; अपबाधस्वम् ऋ
७, ५६, २०; अपबाधत^३ पै ७,
१९, ७; अपबाधाम पै ५, ४,

^१) सिक्वा डीपः (पा ४, १, ६) पित्तवान्निघाते स्वरे-
ऽभेदः ।

^२) मूको. '(अ)पपापाथ<(अ)प-पपाथ' (? < त)
इति पाठः प्रतीयते । तथात्वे ✓पत् इत्यस्य छान्दसीम्
अनिदृताम् आधित्य तल्लिटि मपु१ स्यात् । संदिग्ध-
स्थलीयत्वाद् भूयसी विमर्शापेक्षापीह द्र. ।

^३) पूर्वमन्त्रत आख्यातपूर्तिः द्र. ।

^४) आ इत्यस्य पुरा इत्यस्य च गत्यर्थेन धा. प्राति-
योगिकोऽभिसम्बन्धः श्रुतिप्रसिद्धः (तु. ऋ १, १२३, २२;
१६४, ३१; १९१, २) । इह अप इति पुरा इत्यस्याऽर्थस्य
भूयोऽप्युपवृद्धिं करोतीति विशेषः (तु. PW. GW;
वैतु. व. यः स्मृत् । यद्.] = अस्मत्तः इतीव कृत्वा आ इति
पञ्चम्यर्थानुवादी कप्र. इतीवाभिप्रेयात्, सा च आ-अप-
परे-रा✓इ इति त्र्युपसृष्टः धा. इति [कथं तस्य आ इति
पुरा इति चाऽव्यवहितावपि गती युगपत् स्वरभाजौ
स्यातामिति कृत्वा त्वसावनुयोक्तव्यः स्यात्] ।

^५) सपा. काठ ३६, १० अपश्यन् इति पाठः ।

^६) पाठः? अप [किञ्.], पापुम् इति द्विपदः शोधः
(तु. सा. BW. कतिपयं मूको. च) । अथवा अप इति वर्जने कप्र.
तस्य च छान्दसः पापुम् इत्यनेन द्वि. योगः इति च ।

^७) = अपगमन- । व्यु. कृते तु. टि. २. आपिस्व- ।

^८) तस. नृ-स्वरः । उप. < ✓पा (पाने) द्र. ।

^९) तस. (पावा २, २, २४) पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

^{१०}) सपा. शौ ६, १२६, २ पै १५, २०, ३ अपसेध
इति पाठः ।

^{११}) तस. शत्रन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

^{१२}) तु. तै ६, ४, ३, ४ ।

^{१३}) विप. (प्रयाज-, अनुयाज-, एतद्- [= औदुम्बरी-]) ।

^{१४}) सपा. शौ २, ४, ३ बाधते इति पाठः ।

^{१५}) अपबाधयाः पश्यमानः इत्यस्य मूलतः सतः पाठस्य
स्थाने अपबाधता पश्यमानः इति प्रामादिको विभ्रंशः
संभाव्यते ।

१४१ ^१ . अपबाधय शौ १२, १, ४९; पै १७, ५, ७; अपबाधयः पै २०, १८, १.	अपाबुवन् मै १, ५, १२. अप✓भज्, अपभजन् पै ५, २१, २; अप...भजाम क्र १०, १०८, ९.	५; मै ४, १०, ५; काठ २१, १३; अपाभूतं क्र ४, ३४, ११; †अपभूः क्र १०, ११, १; १२, ९१; शौ १८, १, २५. ¶अप-भूत- -तः तै ३, ४, ८, २; ७.
अप-बाधमान, ना- -नः क्र १, ३५, ३४; ९, १७, ४३४; १०, १०३, ४; मा १७, ३६; का १८, ४, ४; तै ४, ६, ४, २; मै २, १०, ४; काठ १८, ५; क २८, ५; कौ २, १२०२; शौ १२, ३, १५६; १९, १३, ८; पै ७, ४, ८; १२, ६, ८६; १५, ११, ४१ ^२ ; १७, ३७, ५; -ना क्र ५, ८०, ५४; ७, ७८, २४; तै ४, ३, ४, २४; मै ४, १४, ६; -कृताः क्र १, ९०, ३; मा १७, ५४; १९, ८४; का १८, ५, ५; २१, ६, ५; तै ४, ६, १, २; ५, ४, ६, २; मै २, १०, ५; ३, ११, ९; काठ १८, ३; ३८, ३; क २८, ३.	अप-भरणी-, अप-भर्तवै, अप-भर्तु- अप✓भृ द. †अप✓भिद्, अप...भिन्धि ^३ क्र ८, ४५, ४०; कौ १, १३४; २, ४२०; जै १, १४, १०; ३, २३, १०; शौ २०, ४३, १. अप✓भू, †अप...भवतु क्र २, ८५, १; कौ १, ५६१; जै १, ५७, १०; †अपभवन्तु क्र १०, ६७ ११; शौ २०, ९१, ११; †अप ...भवन्तु क्र १०, १२८, ९; मा ३४, ४६; का ३३, २, ९; तै ४, ७, १४, ४; काठ ४०, १०; शौ ४, ३५, ७; ५, ३, १०; २३, १६०; पै २, ३८, १; ५, ४, १४. अपभृषु क्र १, १३१, ७ ^४ ; अप- भूत क्र ४, ३५, १; †अपभूतन क्र ७, ५९, १०; तै ४, ३, १३,	¶अप-भूत- -तः तै ३, ४, ८, २; ७. अप-भूति ^५ -तये शौ ५, ८, ५. अप✓(ह >) भृ, अप...भरताम् क्र १०, ५९, ८-१०; अपाभरत् क्र १, १६१, १०. अप-भर(ण >)णी ^६ -णीः ^६ तै ४, ४, १०, ३; काठ ३९, १३. †अप-भर्तवै ^७ क्र १०, १४, २; मै ४, १४, १६; शौ १८, १, ५०. †अप-भर्तु ^८ -र्ता क्र २, ३३, ७; पै १५, २०, ५. ¶अप✓अंश, अपअंशते, अपाअं- शन्त, अपाअंशन्त मै १, ६, १; अप...अअंशन्त मै ४, ६, १; काठ ९, १६. १अपस ^९ -मस्य क्र १०, ३९, ३. २अप-स ^{१०} -मा ^{१०} शौ १०, ४, १; पै १६, १५, १.
अप✓भू, अपभूवत् ^१ शौ ६, ५७, १; अपभूवत् पै १९, १०, ३; अपभूत पै १९, २३, ८.		

१) सपा. क्र १०, १२८, ९. अवबाधामहे इति पामे. ।

२) सपा. क्र ६, ७५, १४ परिबाधमानः इति पामे. ।

३) लट् अङ्-आगमे (पा ३, ४, १४) आगमानुदात्त-
त्वसामान्ये धात्व. । यत्तु सा. उपभूवत् इत्येवं पपाठ
तच्च चिन्त्यम् ।

४) अप-साह्वान् टि. द्र. ।

५) पामे. अप...धमन्तु पै १३, १, १ द्र. ।

६) तु. उद्गी. वं. प्रभृ.; वैतु. सा. कृद्-वृत्तमेतदिति
भाषमाणः स्वरशास्त्रं चोपेक्षमाणोऽश्रद्धेयः स्यात् ।

७) अन्तर्भावितपर्यन्तया सकर्मत्वोपाचारादिव कर्मणि
निष्ठायां मन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

८) क्विनि तादौ (पा ६, २, ५०) इत्युक्तः स्वरः ।

९) सपा. पै ७, १८, ६ अभिभूतये इति पामे. ।

१०) = नक्षत्र-विशेष- । गस. ह्युदन्ते कृत-स्वरः

प्रकृत्या । यत्तु कर्तरि ल्युः प्र. ततश्च गौरादित्वाद्
ङीष् (पा ४, १, ४१) इति शक. मन्येत, तन्न । अन्तो-
दात्तत्वप्रसङ्गात् ।

५) सपा. मै २, १३, २० भरणीः इति पामे. ।

१) तत्रै-प्रत्ययान्तस्य द्वैस्वर्यं भवति (पा ६, २, ५१) ।

२) गस. वृजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

३) वैयुत्पत्तिको विमर्शः पाठशोधश्च नाउ. टि. द्र. ।

४) शौ. मूको. तदीये च पपा. अप-सा इत्याकारकः
सावग्रहो विभागश्च प्रदर्शयते । पै. (मूको.) उपमा? इत्याकारकः
च शब्दरूपमुपलभ्यते । तत्रैवं क्रियानपि विमर्शः सावसरः
स्यात् । प्रथमं तावद् यनि. भिन्न-संख्ययोद् अव-
गृहीतोऽनवगृहीतयोः प्राति. मध्ये सूक्ष्मेक्षिकया विवेकः
द्र. । प्रथमेऽनवगृहीते प्राति. अप इति निपातोऽनुपसर्गो-
ऽगतिसंज्ञो निरूप्यसामान्यवाचकः । तस्मात् तावभाविकस्य
तद्वितस्य सामान्येन शैषिकस्य वा म-प्रत्ययस्योत्पत्तिः ।

अप ✓ मा (बधा.), अप...मिमीमेहे
शौ १८, २, ४०.

अप-माय^० पै ३, ३०, ६.

५७, ५.

अप ✓ मि, अपमयाः^० शौ १९. अप-मित्य, अप-मित्य- अप ✓ मे द.

इत्थं निकर्षे भवो निकृष्ट इत्याद्यर्थोऽस्य प्राति-
संजायते (तु. उद्गो. वं. सा.) । ननु नाम्नस्तद्धितो-
त्पत्तिः प्रसिद्धा न निपातमात्रादिति चेद् न । नायं
नियमो यत् तद्धितो नाम्न एवाऽऽगच्छति न निपाता-
दिति । तद् यथेहैव समानमनवग्रहीता बहवः शब्दा
म-प्रत्ययान्ताः भवन्ति । तेषु प्रथम्-, मध्यम्-, परम्-,
आदिम्- प्रभृतयो नामभ्यः प्रत्ययोत्पत्त्या संभूताः ।
अथान्ये अवम्-, अपम्-, उपम्- प्रभृतयो नामे-
तरेभ्यो निपातेभ्यः प्रत्ययोत्पत्त्या संभूताः । अथापि
अधम्- इति शब्दो नामनिपातोभयेतरभूतादव्य-
यात् अधस् इत्यस्मात् प्रत्ययोत्पत्त्या संभूतः ।
अत आख्यातविलक्षणत्वे स्य आख्यातार्थनिर्भरः सस्व-
भूतो मूर्तिमानिव भावः संख्याकालाद्यधिकृतः । तस्मात्
सामान्येन नामीभूतेभ्यः शब्दरूपेभ्यः क्वचित् क्वचिद्
अव्ययात्मकेभ्यः स्वरदिभ्योऽतिविरलतथोपसर्गप्रति-
रूपकेभ्यो निपातेभ्योऽभिव्यक्तिं लभमानात् तद्धितो-
त्पत्तिर् भवतीत्येवं सुवचम् । तादृशचार्थो निकर्ष-
प्रकारक इह अप इति निपातगम्य इति कृत्वा
तस्मात् तद्धितोत्पत्तिर् निर्वाधा भवेत् । ननु कैश्चिन्न-
वीनरभियुक्तैः (तु. PW. GW. MW. प्रभृ.)
एवंविधेषु संकेतितचरेषु स्थलेषु निपातेभ्य एभ्य
आतिशायनिकम् तमप् प्र. उच्यते स एव स्वीक्रियताम्
इति चेत् । सत्यं, शक्नुयाम चेद्वयं तद् अङ्ग
स्वीकुर्याम । का बाधेति चेद्, उच्यते । नेह
कोऽपि नवीनानामेव प्रतिभाया अयं प्रकाशो यन्नि-
पातेभ्यः आतिशायनिकः प्र. उच्यते । प्राक्तनैरपि
स्वीयया प्रक्रियया सोऽनुमतः । तथाह्यर्थतो निपात-
विशेषस्य गतिर्वेऽध्यवसिते तादृकप्रयोगबलेना-
ऽध्याहृतयोग्यक्रियाया निष्ठान्ताया घ-संज्ञकस्य प्रत्ययस्यो-
त्पत्तेः सुवचत्वसंभवात् । तेन यथा ऋ (१०, १७,
१८) इत्यथौषधन्तरापेक्षयौषधिविशेषस्य श्रेष्ठत्वापाद-
नार्थम् उत्तमा- इति शब्दः श्रूयते । तत्र 'उद्गततमा
उत्तमा' इति मध्यमपदलोपविशिष्टः प्रयोगः द्र. अन-
यैव दिशाऽत्र (शौ.) इन्द्रादीनां प्रथमत्वादि-
विशिष्टेषु त्रिषु रथेषु श्रान्तिष्व अहीनां चतुर्थस्य
रथस्य रथान्तरापेक्षया अपगततमस्य भूयस्तमा निकृष्टस्य

धृतिर्भवति । तत्र प्रकरणतोऽर्थतो हीनताविशेषप्रयो-
तनार्थं तमपः सावकाशता भवति । तथा च उत्तम-
शब्दे मध्यमपदस्य गतेत्यस्य लोप उक्त एवमिह तस्य
प्रत्ययाद्यक्षरसहितस्य लेपः द्र. । एवम् उपम्- शब्दे-
ऽपि समानो न्यायः । नन्वेवं निपातेभ्यः स्वीकृत
एवाऽऽतिशायनिकः प्र., किमित्यवोचः स्वीकृतं न
शक्यत इति चेत् । नैतदुक्तं निपातेभ्य आतिशाय-
निको न भवतीति । एतदेवोक्तं यत् पूर्वोक्तेषु
दाहरणेषु सर्वत्राऽऽतिशायनिक एव प्र. इति या केषां-
चिदभिरुचिः सा न प्रशस्येति । यत्र यत्राऽऽतिशाय-
निकः प्र. संगतः स्यात् तत्र तत्रैव स सुवचः । अन्यत्र
पूर्वोक्तस् तात्रभक्तिम् तद्धितो मः प्र. इति ।
प्राक्तनानां पदकाराणां यशोवर्धिन्येषां विवेकदृष्टिर्
भवति यत् ते तमबन्तेषु प्रयोगेष्व अवगृह्णन्ति ना-
ऽवगृह्णन्ति च तद्विरत्या प्रक्रिययाऽवगतेषु प्रयोगेषु ।
तदवग्रहभावाऽभावाभ्यां शब्दराशिद्वयपार्थक्यं संजायते ।
तेन ऋ (१०, ३९, ३) इत्यत्राऽऽतिशायनिकार्थस्या-
ऽभावे म-प्रत्ययान्तम् अवग्रहनिरपेक्षम् १अपम्-
इति प्राति., शौ. चाऽऽतिशायनिकार्थस्य सद्भावे
तमप्- प्रत्ययान्तं सावग्रहं २अपम्- इति
प्राति. द्र. । एवम् १उपम्- इत्यस्य २उपम्-
इत्यतो विवेकः द्र. । अतः शौ. प. च यमु.
W. BW. MW. प्रभृ. च प्रस्तावितः अपम्-
इत्याकारकः शोध एव सुवचः स्यात् (वैतु. पक्षान्तरे
W. अपमा- इति दीर्घान्तस्य रूपस्य क्रियाविशेषणतया
निर्वाहं यत् प्राप्तौ तत् निर्मूलमिव भवति । साक्षाद्
रथविशेषणस्यापक्षितत्वात् मन्त्रपूर्वार्धपठितरथान्तरविशेषणी-
भूतप्रथमादिशब्दांन्तरसकक्षत्वापादनत्वस्य युक्ततरत्वा-
दित्यर्थः) ।

१) रूपस्य रूपम् (तु. नाउ. टि.) ।

२) रूपे च धा. च? । रूपम् तावत् । यनि.
उत अप-माय इति । कथमिति । मूको. परा.
सा. च यनि. आहुस्तेन पूर्वः कदाः । यनि. नापू.
मन्त्रे श्रूयमाणस्य स्वप्न इत्यामन्त्रितस्याऽऽक्षेपपुरःसरं
पूर्वार्धेनैव परिसमाप्यमाणस्य वाक्यस्य नापू. मन्त्रेण
संहिततरामिसंबन्धस्य प्रतीतिचोत्तरार्धवाक्य-

अप✓सृ > *अप-मा- > *अपमा-
रिन्- नी तै २, ५, १, ७.

अप✓सृज्. अपसृज्महे^१ शौ ४, १७,
६; ७; १८, ८; ७, ६७, २; ३;
पै ५, २३, ८; अपमा^२, अप^३
(मा^४) शौ ४, १८, ७; पै ५,
२४, ७; अपसृज्महे शौ ११, १,
२९; पै १६, ११, ९; अप^५ *सृजे-
याम् शौ १८, ४, ४९; *अपा-
सृष्ट काठ ६, १; क ३, १२.

अप-सृज्य^६, अप (सृज्य) शौ ४,
१८, ८.

अप-सृष्ट- -ष्टः मा ७, १२; १७०;
का ७, ६, २; ७, ३०; -ष्टम् शौ ६,
११३, ३.

अ(प>)पा-मार्ग^७- -०गं मा

३५, ११; का ३५, ४, १०; शौ ४,
१७, ६; ७; १८, ८; ७, ६७,
१; २; ३; पै २, २६, ४; ५, २३,
८; २४, ८; १९, १५, १०; -गं:
शौ ४, १७, ८; १८, ७; १९, ४;
पै २, २६, ५; ५, २३, ४; २४, ७;
२५, ४; १६, १४७, १-८; १४८,
१-१०; १४९, १-८; -गान्
मै २, ६, ३; ४, ३, ४; काठ
१५२.

अप-सृत्यु^८- -त्युः लि ७, ७, १०;
-त्युम् पै १७, १४, ९. [त्तु-
पाप^९].

अप✓*सृप्, अपसृप्^{१०} पै १, ६४, ३.
अप✓मे(पणिशने)>मि^{११}, अपमयेत
मै ४, २, ७.

अप-मित्य^{१२} शौ ६, ११७, २; पै १६,
५०, १.

अप-मित्य^{१३}- -त्यम्^{१४} शौ ६, ११७,
१; पै १६, ४९, १०.

अप✓स्यक्ष, अपो(प-उ)स्यक्ष क
२, २८, ६; मै ४, १४, ९.

अप✓स्रुच् > अप-स्रुक्- -क्तम्
क १०, ५२, ४.

अप✓यज्, अपयजामसि पै १९,
२३, ५; ?अपयजामहि^{१५} पै ४,
१८, २.

अप✓या, ?अपा^{१६} *यान्ति पै १७,
१३, ८; अपयाहि शौ १९, ५६,
६; पै ३, ८, ६; अपयात शौ ६,
७३, ३; पै १९, १०, १०.
अपययौ पै १७, २९, २

मात्रत्वेन पृथक् मन्त्रयाऽवस्थितेरुचिरत्वेन प्रतीतिश्च
पूर्वाधोचरार्थयोः समानमन्त्रावयवत्वे मपु. प्रारभ्य उपु.
पर्यवसितरनुपपत्तेश्च पै. अन्यथाश्रुतेश्चोत्तरः कलाः (तु.
पै ३, ३०, ६ W. च)। अथ पूर्वं कल्पे धा. संदेहः।
कथमिति। अप✓मय् (तु. पाथा.) इत्यु उत तन्मूलतया
मुकल्पः अप✓*मि(गतौ) इतीति। उभयथाऽपि लेटि
मपु१ हपं द्र.। यत्तु सा. अपसारय इति लोटा
व्याचष्टे, तत् लेटश्च लेटश्चार्थसंनिर्कर्षनिज्जं द्र.।

^१) विप. ([अपसृत्युमत्-] व्रतरहित- रजस्वलाप्रसव-)
घनन्तात् इति. प्र. मत्वर्थायः (पा ५, २, ११५)। तत्-
स्वरः।

^२) =सपा. द्राश्रौ ६, ४, ११ लाश्रौ २, १२, १२।
काठ ३८, १३ आपश्रौ १६, १६, १ अपहम्मे इति पाभे.

^३) गस. क्यवन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (वैतु. सा. लोटि
मपु१ इति मन्वानश्चिन्त्यः)।

^४) =सपा. माश ४, २, १, १४ काश्रौ ९, १०, ४^१ शुभ
१, ४५५^२। आपश्रौ १२, २२, २ अपनुत्तः इति
पाभे. (वैपठ आपश्रौ. टि.) मा ७, १७ इति शोधः)।

^५) =शोध-विशेष-। सा. शौ. पपा. नावग्रहः;
वैतु. P.W. < अपा(प-आ)^३ इति ? गस. करणे
घञन्ते पूष. दीर्घत्वं याथादि-स्वरश्च (पा ३, ३, १२१;
६, ३, १२२; २, १४४)।

^१) =अकाल-मृत्यु-। प्रास.।

^६) उपसृष्टस्य धा. विस्मरणे इतिः।। ✓कृप्, ✓तृप्,
✓इप्. ✓सृप् इत्येतेषु ऋदन्तेषु धा. मूले सति ✓पा(रक्षणे)
इत्येन्मूला पकारो जन इति द्र. (तु. टि परा✓सृप्)।

^७) लुङि मपु१ द्र.। पाप्र. लृटित्कारतः अह् उंसं.
(पा ३, १, ५५)।

^८) यनि. आश्वं च तत इत्वं च (पा ६, १, ४५; ४,
७०) न प्रादर्शिषाताम्। तद्वच्छ्रुत्यनुपलम्भात्। इत्वमपि
यत् प्रदर्शितं भवति, तदपीत्वविषयभूते हलादौ किति
लिति ल्यब्-मात्रे विकल्पितमेव (पा ६, ४, ७०) भवति। ततः
किमिति। कथपि न्याय्यत्वे संभवति व्यत्ययसाध्यत्वम्
इत्वस्य सा भूदिति (वैतु. सा.)।

^९) गस.। अत्र यत् सा. उदीचाम् (पा ३, ४, १९) इति
कवाम् आह तत्र चोपं भवति। समानकर्तृकयोः (पा ३,
४, २१)। इत्युक्तदिशा पूर्वकाले यथान्यायं प्र. सुसंगत-
त्वाच्च न्याय्यपैर्वाप्यविपर्ययाऽस्याविषयत्वे सस्य
औदीच्यविकल्परयाऽवसराम्भावाच्चन्ति दिक्।

^{१०}) विप. (ऋण-). गस. क्यवन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या।
एप्. टि. द्र.।

^{११}) तु. टि. ? २ अरत्ति-। पाभे. कुसीदम् तै ३, ३,
८; १ प्रमृ. द्र.।

^{१२}) *मसि इति शोधः (तु. मूको. सपा. पूर्व स्थलं च)।

अप✓यु. अपायुवर्ष पै १८, २१, ३०.

अप...युयोति ऋ १, १२,

११; अप...युयोधि ऋ २.

१०४, ६; अप...युयोधि ऋ

८, ११, ३; अप...युयोतन ऋ

५, ८७, ८; १०, ६३, १२; अप

(युयोतन) ऋ १०, ६३, १२;

अप(युयुयाताम्) ऋ ८, १८,
८७.

१अ-पर, रा० -रः ऋ १, ७४, ८;

१२०, २; ६, २७, ५; १०, १८, ४;

५; २७, ७; १३६, ५; मा ३५,

१५†; का ३५, ४, १६†; ऋते

१, ६, ७, २; २, २, ५, ४, ७;

६, १, ३, ६०; म १, ८, ४, ८; ९,

६; ३, ७, ४; ९, १; काठ ६, ६;

८, ३, ४; ९, १४; १३, ४; २३,

४०; २५, २०; ३; ऋक ४,

५; ६, ८; १०; ३६, १; ३८, ५;

६; शो ९, ५, २८; १०, १, २७;

४, १; †१२, २, २३; २५; १३,

०) सपा. शो १३, २, ९ अपावृक् इति पामे. । अपा-
यवृ इति मूको. ।०) सपा. तैत्रा ३, ७, १०, ५ आपश्चौ १४, २९. १ अप
(युयाताम्) इति पामे. ।

०) प्रथमं प्राति. आशुदात्तं विर. द्वितीयं च प्राति.
अन्तोदात्तं वा. किंवि. भवतः । तदिह किमेकमेव
शब्दरूपं विशेषणतया क्रियाविशेषणतया वा प्रयोग-
भेदाद् भिन्नस्वरमुताहो भिन्नव्युत्पत्तिकं सरूपं
शब्दद्वयमित्यादिर् 'वमर्शविशेषापेक्षोऽन्यत्रविस्तरो विषयः
द्र. । संक्षेपस्त्वेवमवधेयः । आशुदात्तं प्रथमं प्राति.
पक्षद्वयान्यतरमुसाधं भवति । अ + पर- इत्येवं तस.
नञ-स्वरः (पा ६, २, २) इत्येकः पक्षः । इह पर-
शब्दस्य मुख्यतया वर-पर्यायतायां सत्यामवराणां
स्वाभाविकीमनुयायिनीं वृत्तिमुपादायाऽवरपर्यायभूत-या-
ऽपाशब्दस्यापि तथाविधां वृत्तिं कल्पयित्वाऽनुयायं
कालिकतया परिणम्य भाक्त उत्तरभावेऽपि पाक्षि-
कमर्थपर्यवसानं द्र. । एवं तावन्मुख्यामुख्यार्थद्वयमुनि-
दर्शनः प्रथमः पक्षः । अथ द्वितीयः । यथा अपम-
, अवम-, उपम- प्रभृ. अपाऽऽदिभ्योऽव्ययेभ्यो म-
प्रत्ययेन तद्धितेन निष्पन्ना उक्तपूर्वाः (तु. टि. २अप-
म-) तथैवेह निकर्षसामान्यवाचिनः अप इत्यव्ययात् तद्धितो
मत्वर्थो यो रञ् प्र. नित्-स्वरेणाशुदात्तश्च द्र. । कालिहो-
तरमवरपरिणामप्रक्रिया चापि प्रथमपक्षविहापि
प्रवर्तनीया भवति । एतयोर् द्वयोः पक्षयोर् मध्येऽपि
किञ्चित् तारतम्यमिव भवति । तथाहि वैयाकरण-
कुलाचार्यप्रवृत्तिर् ज्ञापयति यथा द्वितीय एव पक्षः
साधोयान् स्यादिति । कथमिति चेद् उच्यते । सर्वा-
दिषु (पा १, १, १७) हि पर-शब्दे पठ्यमाने ततो
नञि तस. सर्वनामकार्यकलापस्य पूर्ववद् अवाधितत्वात्
पुनर यद् अपर-शब्दः पठितस्तेन ज्ञायते यथाऽयं
शब्दो नञ्-पूर्वात् पर-शब्दाद् भिन्न एव स्याद्.

अत्रोक्तद्वितीयपक्षगतप्रक्रिया निष्पन्न इति । न च
बहुव्रीहौ सर्वनामताया वधितत्वात् (पा १, १, २९)
तस्याः पुनः प्रसवार्थम् अपर-शब्दः पठ्यमानो-
ऽत्र २अपर- इत्यस्य ग्राहक इति सुवचम् । तस्य
क्रियाविशेषणतया प्रयोगभूयस्त्वाद् विशेष्यगर्भतया
भविष्यत्सामान्यवाचकत्वात् सर्वनामतयोदाहर्यत्वासंभ-
वात् । अथ तृतीयः पक्षः । अपरः 'अपगततरः'
इति कृत्वा अप इत्यव्ययाद् घः प्र. स्यादातिशयं न क इत्येव-
मभिप्रयन्तः P.W. प्रभृ. अवग्रहाभावविषये चोद्या
भवेयुः । कामं सावग्रहनिदर्शभावाच्च चोद्यपरिहारे प्रयत्नः
क्रियेत न त्वतौ चरितार्थः स्यात् । समानप्रक्रियया
घान्ततया व्याख्यातेषु १अपम- प्रभृ. शब्देषु सावग्रहत्वस्य
वियमानत्वमिति दिक् । अथ द्वितीयं प्राति. अन्तो-
दात्तम् । तत्र विमर्शसंक्षेपः । इह पर-शब्दस्य
वर-पर्यायताऽनवकाशा भविष्यदर्थपर्यवसानकालिक-
विप्रकर्षार्थवाचकता च सावकाशा भवति । किमिति भेदोऽयं
विधीयत इति चेत् । नायं विधिरपि तु यथाश्रुत्यन्वा-
ख्यानमात्रमिदं भवतीति । एवं च सति पूर्ववदत्रापि
पक्षत्रयपुपस्थाप्य 'न परमुत्तरभवे यतस्तद् यथा स्यात्
तथा' इति कृत्वा भविष्यत्-सामान्ये क्रियाविशेषण-
तया वस. सत्यन्तोदात्ततया च (पा ६, २, १७२)
निगमा यथायथं व्याख्येयाः । निकर्षस्य च श्रुतिषु
निदर्शनाऽभावाद् द्वितीयस्य तद्धित-र-प्रत्ययान्ततया
व्याख्यानवतः पक्षस्य, घान्ताच् छान्दसे अमु-प्रत्यये-
ऽन्तोदात्ततायां स्यपदायामपि पूर्वोक्तदिशाऽवग्रहा-
भावान्च अपराय, अपरीभ्यः, अपरीषु इति निगमानाम्
अमन्त-घान्ततया व्याख्यातुमलभ्यमानत्वदर्शनात् तत्-
प्रधानस्य तृतीयस्य चापि पक्षस्य P.W. प्रभृ. सूक्ष्मेति
सतः सुत्यवता निर्वाधा द्र. ।

०) पामे. अन्यः सै ३, ९, ८ द्र. ।

२, १४; १४, २, ३१^१; पै ५, २०,
१; ८, ११, ११; १६, १५, १;
३७, ८^१; १७, ३२, ३^१; ४^१;
१८, ७, ३१^१; २१, ८; १९,
५१, ११; २०, २४, ४; -रम्
ऋ १, ११, ४; १४५, २;
६, ४७, १५; १०, १३९, २;
मा १७, ५९^१; का १८, ५,
१०^१; णै २, २, २, ५; ३, १२,
२; ४, ६, ३, ४^१; ६, २, ४, १;
णमै १, ४, १०; ६, १२^१; ८, ४;
९^१; २, १, ११^१; ५, ४; १०, ५^१;
३, १, ३^१; १०, ४; ४, ५, ६^१;
णकाठ ६, ६^१; ११, ६; १२, ६^१;
१३, ४; १८, ३^१; १९, २, ३२, ७;
णक ४, ५; २८, ३^१; २९, ८; शौ
९, ५, २७; १३, १, ५६^१; ५७^१;
१४, १, ६४; १८, २, ३८-४५;
५०; ५१^१; ४, ४४; पै ५, ३८,
५^१; ८, १९, १०; ९, ७, ४; १६,
१०३, ७^१; १५३, ६^१; १८, ६,
१३; १९, २६, १०; २०, २७, ५^१;
-णस्या काठ ११, ६; -रस्मात्
मै १, ८, ४^१; -णस्मिन् मै १,

८, ४; काठ २३, ६; -णस्य मै
४, २, ८; -रस्याः ऋ १०, २९,
२; शौ २०, ७६, २^१; पै १९,
३९, ६; ८; -णस्याम् मै २, ५,
९; -रा ऋ १, १२४, ९; १८५,
१; मै ३, ८, ७^१; -राः ऋ ३,
५५, ५; ५, ४८, २; शौ १०, १०,
८; पै १६, १०७, ८; -रान् ऋ
७, ६, ३; शौ १०, ३, १३-१५;
पै ३, ३, ३; १६, ६४, ३-५;
-णस्याम् तै ७, ५, ३, १; काठ
३३, ५; -राम् णकाठ २०, १०;
२८, ४^१; णक ३१, १२; ४४, ४^१;
शौ ६, १८, १; -राय ऋ ७, २०,
७; पै १, १७, ४^१; -रासः
ऋ ५, ४२, ६; शौ १८, १, ४६^१;
पै २, ३०, ३^१; -रे ऋ १०,
४४, ७; शौ ९, ११, ३; १८, ३,
७२; २०, ९४, ७^१; पै ८, १९,
५; १६, ५२, २^१; -रेण ऋ २,
२९, ३; मै १, ८, ६^१; क २,
१०^१; ४१, ३^१; शौ १०, ४,
३; पै १६, १५, ४; -रेभिः ऋ
६, ४७, १७; -णरौ मै २, ५, १;

३, ९, १; काठ १३, १; -रौ पै
२०, २८, ७. [०२-१पूर्व,
शिव^०].

अपर-ज^१ -जः काठ ३६, ७;
-जान् तै ३, ५, ३, २; पै १६,
१३१, ३-१०; -जाय मा १६,
३२; का १७, ५, १; तै ४, ५,
६, १; मै २, ९, ६; काठ १७, १७;
क २७, ४.

अपर-पश्च^१ -क्षः तै ३, ४, ९, ६;
मै १, ५, ७^१; ९, ३; काठ ९,
११; -क्षाः तै ५, ७, ६, ९;
-क्षान् काठ ३४, १३; -क्षाय
मै १, ५, ७; काठ ७, ५; क ५,
४; -क्षे काठ ७, ५; क ५, ४;
-क्षौ पै १७, २९, ९.

अपर-पाद- -दौ पै १७, २९, ९.

अपरा(र-अ)ह्ण^१ -ह्णः शौ ९, १०,
५; पै १६, ११५, २; ३^०; -ह्णम्
मै ४, २, ११; -णह्णै तै २, १, २,
५^१; ४, २^१; मै २, १, ७^१; काठ
१०, १०; ३३, ७^१; ३४, ३^१;
पै १०, ६, ७^१; -ह्णेषु पै ९,
१२, १२.

१) सपा ऋ १०, ८५, ४० विभे. ।

२) सपा. काठ १०, ५ द्वितीयम् इति पाभे. ।

३) शोचार्य तु. सस्य. टि. आहुरित्यति ।

४) सकृत् सपा. क ४, ५ पश्चा इति पाभे. ।

५) वैतु. पाम ६, १, ७६ प्रभृ. अपराम् इति पाभे. ?

६) सपा. ऋ १०, १३६, ५ अपरः इति पाभे. ।

७) सपा. शौ ११, ७, ६ उत्तरम् इति पाभे. ।

८) सपा. शौ १, १२, ४ अवराय इति, मा २३, ४४
का २५, ८, ६ तै ५, २, १२, २ काठ ५०, ६ अवरैभ्यः इति
पाभे. ।

९) सपा. ऋ १०, १५, २ प्रभृ. उपरासः इति पाभे. ।

१०) अपरे इति प्र२ इति एकः इत्याख्यातेन कर्तृत्वा-
ऽन्वितमुदाहो अपरा । इह इत्येवं पदविभागः साधीया-
मिति विभृन्नु भूयस्तदा विभृषाः ।

११) पाठः ? उपरेण इति शोधः (तु. सपा. खि ५, ७,
३, ९ मा ६, २ प्रभृ.) ।

१२) विप. (भ्रातृव्य-, रु- प्रभृ.) । उस. उप. ✓ जन्
+ ऋः प्र. । कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

१३) = कृष्ण-पक्ष- । कस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

१४) = मध्याह्नोत्तर-भाग- । कस. उप. अहन्- + समा-
सान्तः टच् प्र. अह्नादेशश्च (पा ५, ४, ८८; ९१) ।
चित्-स्वरः ।

१५) सपा. शौ ९, १०, ७ विद्योतमानः इति पाभे. ।

१६) सपा. तै २, २, ९, ६ तृतीयसवनस्याऽऽकाले इति
पाभे. ।

१७) यक. सपा. तै ७, ५, ६, ४; ७, ३ तृतीयसवने इति,
तृतीयसवनम् इति च पाभे. ।

१८) सपा. तैमा १, ४, ७, ६ तृतीयसवने इति पाभे. ।

॥अपरे-युस् (:)^० मै ३, ७, ८;
काठ १९, १२^b; क ३१, २०.

१अ-पर^०- भ्रम क १, ३६, ६; १८४,
१; १८९, ४; २, २८, ८; २९, २;
८, १७, १४; १०, ८६, ११; मा
३३, ९४; तै १, ७, १३, १; काठ
८, १७; जै ४, १९, ४; शौ २०,
११६, ११; -राय ऋ ६, ३३, ५
†अपरी^०- -रीभ्यः ऋ १, ३२,
१३; पै १३, ६, १३; -रीषु ऋ
१, ११३, ११; १०, ११७, २;
१८३, ३^०; तै १, ४, ३३, १.

॥अप-रज्जु^०- -ज्जुः काठ ३०, ९.

अपर-पक्ष-, अपर-पाद- १अ-पर- द्र.

॥अ-परशुवृक्कण^{०b}- -क्कणम् तै ५, १,
१०, १^०; मै ३, १, ९; काठ १९,
१०; क ३०, ८.

॥अपरस्कम् पै १९, ४२, १.

अ-परागत^०- -तम् तै ६, ६, ७, २; मै
४, ७, २; काठ २९, २; क ४५, ३.

॥अप✓राज्, अपाराह^० मै १, ६, ३;
४ ८, ३.

अ-पराजित, ता^{०b}- -तः खि ५, ५,
१०^० ६; मै ४, १२, ५; शौ ५,
३०, १७; ८ ५, २२; १०, ४, १५;
पै ९, १४, ७; १६, १६, ५; २८,
११; २०, २८, १०; -तम् क
[१, ११, २; ५, २५, ६]; १०, ४८,
११; खि २, १०, ७; ५, ४, ६, ७;
मा २८, २; का ३०, १, २; ॥तै
६, ३, १, १^०; ४, २, ६^०; मै ४,
११, १^०; काठ २, १५^०; शौ
२, १०८^०; ४, ६, ७; जै २, ७,
२; ३; ३, १६, १६^०; पै १,
११२, ३; १६, ८८, ५; ६; -ता
क [३, १२, ४; ८, ३८, २];

तै ४, ४, ५, २; मै २, ८, १४;
काठ ४०, ५; †शौ २, ४२४;
१०५२; †जै ३, ३२, १५; ४,
२३, १; -ताः तै ५, ७, २, ५^०;
-ताम् शौ १०, २, ३३; पै १६,
६२, ५; २०, २०, ६.

॥अपराणुत्वा^० पै ७, ६, ३.

अप✓राघ्, अप^०राघ तै ३, २, ८,
२; मै २, ३, ८; पै १, ८८, २;
अप^०राघ शौ २, ३५, २;
॥अपरास्वामि तै ६, ४, ११,
३; अपरास्वीः तै ७, ५, १०, १;
अप^०रास्वीः शौ ५, ६, ७;
पै ६, ११, ९; ॥अपाराधम् तै २,
५, ३, ६; ६, ५, ५, २.

अप-राद्ध- -द्धः शौ ६, ११६, २;
पै १६, ४९, ८.

॥अ-परानंश^०- -शाय^० काठ २४, ३;

*) सद्यस्- (पा ५, ३, २२) इत्युक्त-निपातनमात्र-
परिवर्धितकृत्यतिभिः पाणिनीयैर् यद् अहन्यभिधेये
अपर-शब्दाद् एषुसुच प्र. उच्यते तद् वस्तुस्थिते-
स्तिरोभावायैवाऽलं भवेत् । उप. द्विव्- इत्यस्यैवास्मिन्
शब्दविशेष रूपान्तराऽऽपत्तितया सुवचत्वात् । तथात्वाद्
ऋते केवलम् अपर-शब्दस्य प्रत्ययमात्र-योगतो निर्बोजस्य
दिर्नार्थावकत्वस्य निराधारत्वाद् अनुपपन्नत्वादित्यलमभियु-
क्तानां क्वाचित्कच्छिद्राऽन्वेषणेन ।

*) पाभे. अन्ये-युस् (:) मै ३, २, २^० द्र. ।

*) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । व्यु. कृते
१अ-पर-, अपरी- च टि. द्र. ।

*) केवल- (पा ४, १, ३०) इत्यत्र दापं (पा
४, १, ४) बाधित्वा छान्दसमित्यनिपातनतया यो
ऋप् शिष्टस्तत्र न केवलमयमेव विवेको यस्मिन्नेके टापा
निर्वाहश्छन्दसि च ऋपा इति । किमित्येवमुच्यते ।
अव्याप्तिपरिहारायैवमुच्यते । तद् यथा । टाबन्त-
स्यापि छन्दसि सुभिक्षं वर्तते । तद् एवं किलेह विवेको
वक्तव्यो यथा बस. अन्तोदात्ताद् २अ-पर- इत्यस्माद्
नित्यं छन्दसि ऋप् भवति, अपरस्माद् आगुदात्ताद्
१अ-पर- इत्यस्मात् टाप् इति । एतच्चैवं विविच्यमान-

मेतद्-भिन्नस्वर-सहस्रशब्दद्वयनिष्पत्तिसंकेते पूर्वोक्ते ज्ञाप-
कान्तरतयापि सुग्रहं द्र. ।

*) सपा. काण्ड ३०, ३ अवरीषु इति पाभे. ।

*) विप. (विगत बन्धन-] यजमान-) । बस. (पावा-
२, २, २४) ।

*) तस. नञ्-स्वरः ।

*) उप. परशु-वृक्कण- इति तृस. ।

*) अकर्मकस्य सतः सकर्मकतापत्तौ सत्यां लुङि लेट् लृक्
उत्सं. (पा २, ४, ८०) ।

*) विप. (अग्नि-, इन्द्र- प्रभृ.), नाप. (इष्टका-विशेष-
[मै २, ८, १४]) ।

*) सपा. ऋ १०, ११६, ५ विभे. ।

*) ॥अ-पराणुत्ति- > म-पराणुत्त्या इति मूलतः सतो
श्रेषः सुशोभः स्यात् ।

*) तस. उप. परा✓नंश (व्याप्तौ) + भावे घञ् प्र.
[=मैव सोमकयणी पराची गात् इत्यर्थमेतद् यदुरिति
(तु. तै ६, १, ७, ७ मै ३, ७, ६; पैतु. BW. च
? ॥अ-परातंस- इतीवाऽपशोधुकः [तु. ? BW. उप.]; SI.
अपताम् । अंशाय इति द्वे पदे इति मन्वान उपेक्ष्यः)] ।

*) सपा. तै ६, १, ७, ८ आबुल्यै इति पाभे. ।

क ३७, ४.

अ-परापरण^० - णः शौ १२, १, ७;
पै १६, १४५, ७.अ-परापात^० - ताव मै ३, ६, ७.अ-पराभाव^० - ताव मै १, ५, २,
१; ५, ७, २, ५; ६, ६, २, ३.अपरावता^० पै १, ९८, ४.अ-परावप- > अपरावपिष्ठ^० - ठम्
तै ४, १, ३, १.अ-परावाप^० - पाय मै ४, १, २;
काठ ३१, १; क ४७, १.अ-पराहत^० - तः शौ १८, ४, ३८.

अपराह- १अ-पर- इ.

अ-परिगृहीत^० - तः काठ २६, १०;
क ४१, ८; -तम् काठ २०, ४;
क ३१, ६; -ते तै ५, २, ६, ३.अ-परि(त>)त्ता^० - ता मै ३,
१, ८.अ-परिपर^० - रेण शौ १८, २,
४६.अ-परिपर^० - रः मै ३, ७, ७, ७, ८,
५; काठ २४, ६; क ३७, ७.अ-परिमित, ता^० - तः तै १, ७,
३, २; ५, १, ८, ४; मै ४, १,
१०; ७, ४; काठ ८, १३; ९,
१२; २६, ४; ३४, ९; क ८ १;
४१, २; शौ ९, ५, २१; १५,
१५, १; श्वै १६, ३४, ५; ९९,
८; -तम् तै २, ५, १०, ४; ११,
२; ३, १, ७, ३; ६, १, १, ६;
मै १, ६, १०; ८, ६; ७; ३, २,
५; ६, ३; ७, ४; ८, ७; काठ
८, ३; १३; १३, १; २४, ५;
३१, १५; क ६, ८; ८, १; ३७,
६; शौ ९, ५, २२; श्वै -तस्य
तै २, ५, १०, ४; ५, १, १, ४;
२, ६, ३; मै ३, १, २, ६, ९; ७,
४; ४, ५, ३; काठ ८, ३; १९,
१; ६; २६, ६; ३४, ९; क ६, ८;
२९, ८; ३०, ४; ४१, ४; -तातै ५, १, १, ४; मै ३, १, २; काठ
२५, ६; क ३९, ३; -ताः मै १,
१०, १७; ३, २, ५; ९, ५; ४,
५, ३; काठ २०, १; ३४, ९; ३६,
११; क ३१, ३; शौ १५, १३,
९; १०; -ताव तै २, ६, ४, २;
३, १, ७, ३; मै ३, ८, ६; काठ २५,
४; क ३९, १; -ताम् तै ६, १,
४, ८; -ताभिः तै ५, २, ६, ३;
-ताम् काठ १९, १; ६; क २९,
८; ३०, ४; -ते मै १, ६, १०;
काठ ८, ३; क ६, ८.अ-परिमित-उन्दस^० - न्दसः तै
५, १, ८, ४.अ-परिमित्य^० तै ५, १, ६, ३;
काठ २०, ४; क ३१, ६.अ-परिमोष^० - षाय तै ६, १,
११, ५.अ-परिवर्ग^० - गम् तै ३, ४, १०,
४; ५, ३, १०, ४; ४, ३, ४; ५, ३;

१) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप.

परा- पुरण- (<परा/पृ। तु. परा-पुर-, परि/पृ>
परि-पर-।) यद्. (तु. ?W., MW.; वै. PW. अ+पर-
+ १अपर- + नः प्र.?, ता. अपरै- > *अपरा- +
*अपरण-?) ।

२) तस. नन्-स्वरः ।

३) उप. परा/मृ + भावे घञ् प्र. ।

४) पाठः? आ परावतः इति शोधः (तु. पै २०, ६१,
११) ।५) विप. ([विनाश-रहित-] पुष्कर-) । परा/वप
इत्यस्माद् घ-प्रत्ययेन निष्पन्नस्य नन्-पूर्वस्य बस. अन्तो-
दात्तस्य यनि. सत इच्छन्नन्तत्वे (पा ५, ३, ५५। तु. १वृत्ति-
प्रसू.) नित्-स्वरः । पात्र. तु परावप- इत्येनस्यैव प्रथमं
मनुबन्तत्वे तत् आतिशायनिके इच्छन्नि प्र. विन्मतोः (पा
५, ३, ६५) इति मनुषो लुकि अ+परावपिष्ठ- इत्येव तस.
नन्-स्वरः स्यात् ।

६) उप. परा/वप + भावे घञ् प्र. ।

७) विप. ([असमर्पिता-] उच्चा-) । उप. परि/वा

(दाने) + कर्मणि क्तः प्र. तकारादेशश्च (पा ७, ४, ४७) ।
अत्र दस्ति (पा ६, ३, १२४) इत्युक्तस्य गतिदीर्घत्वस्याभावे
मौलिको वा प्रामादिको वेति निगमान्तरस्यापेक्षया
विमर्शसहोऽयं विषयः इ. ।८) वि. १. ([परिपन्थि-रहित-] पथिन्-) । तस. नन्-
स्वरः (वै. सा. बस. इत्याह तत्-स्वरानुपपत्तिप्रसङ्गा-
चिन्त्यम्) । उप. विप. परि-पर- ([<परि/पृ 'हिंसायाम्'
+ कर्तरि क्तः=परि-परिन्-]) तद्वति वृत्तिः ।९) = १अ-परिपर- । बस. अन्तोदात्तः । उप. भाप. ।
अ^० इति पठन्तः BW. प्रसू. चिन्त्याः ।१०) सपा. तै ६, १, ७, ३ आक्षोऽतः इति, मै ३, ७, ७;
४, ८, ५ अरक्षस्युः इति च पामे. ।११) सपा. काठ २५, ८ क ४०, १ असंख्यातम् इति
पामे. ।

१२) बस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

१३) वा. किवि. इ. । भावे घञन्तं यद्वा णमुक्तम्
(तु. भा. [तै २, १, १०, ३ प्रसू.], सा. MW.
च; वै. भा. [तै ३, ४, १०, ४] बस. इति ?) ।

५, १०, ६; ६, १, १, ८; ३, ४, ३.

अ-परिविष्ट^१ - ष्टम् ऋ २, १३, ८.

अ-परिविष्ट^२ - तम् काठ २६, ६^३;
क ४१, ४^४.

अ-परिविष्ट^३ - मै ३, ५, ३^४.

अप✓रिप्, अप...रिप्त् पै ४, २२, ५.

अ-परिविष्ट^४ - ञ्चन मै १, १०,
१९^५; ३, ३, ५^६; काठ २१, ७^७;
३६, १३.

अ-परिविष्ट^५ - ता: मै ४, १२, ४^८.

अ-परिविष्ट^६ - त: ऋ १०, ६,
२; मै ४, १४, १५; ता ऋ ८, ७, ८,
८; ता: ऋ १, १००, ११९^९;
१०२, ११०^{१०}; १०, ६३, ५; काठ
१२, १४.

अपरी- २अ-पर- द.

अ-परीत^१ - त: ऋ ५, २९, १४;
-तम् ऋ ८, २४, ९; -ता: ऋ
१, १००, ३; -तास: ऋ १, ८९,
१; मा २५, १४; का २७, ११,
१; काठ २६, ११.

अ-प(रि>)रीवृत्त^२ - त: ऋ २;
१०, ३.

अप✓रुध्, > रुध्त्स, अप...अरोधम्
ऋ १०, ३४, २.

अपवृणद्धि काठ २७, ५; २८,

१; क ४२, ५; अप...वृणद्धि

ऋ १०, ३४, ३; अपवृ-

णद्धि^३ काठ १०, ८; अप-

वृणद्धि: शौ १२, ३, ४३^४;

अपवृणद्ध्यु: काठ २७, ५; २८,

१; क ४२, ५.

अप...अरुधन् शौ १८, २,

२७.

अपवृणद्ध्यते तै ६, ६, ५, ४;

अपवृणद्ध्यताम् तै ६, ६, ५, ३.

अप-रुद्ध- -णद्ध: तै २, १, ४,

७^५; ८; २, ८, ४; ३, १, १;

६, ६, ५, ३; ४; काठ १०, ८^६;

९; ११, ६; २७, ५^७; २८,

१^८; क ४२, ५^८; -दम् णकाठ

२७, ५, २८, १^९; णक ४२, ५;

शौ ३, ३, ४; पै २, ७४, ४.

[^{१०}द- ज्येक्^{१०}]

अप-रुध्य काठ ३५, १८; क ४८,

१६.

अप-रुध्य- अन्^{११}.

अप-रुध्यमान- -न: तै २, २,

८, ५; ३, १, १; २.

अप-रुद्धस्यमान- -न: काठ १०,

९; ११, ६; ३७, ११.

अप-रोद्ध- -द्धा मै २, २,

१०; काठ १०, ९; -द्धार: तै

२, ३, १, १; मै २, २, १; काठ

११, ६.

अप-रोद्ध- -ध्वत् मै २, १,

१०.

अप-रोद्धक, का^{१२} - का: मै २, १,

१; ४, ४, २. [क- अन्^{१३}].

अप-रोध्य- अन्^{१४}.

अप-रुद्ध^{१५} - रुध् मै ३, ९, २.

अप-रुद्ध- -रम् णतै ३, ५, ७,

३; णकाठ २२, ८^{१६}; ३५, १९;

णक ३५, २^{१७}; ४८, १७; शौ १२,

४, ९; पै १७, १६, ९.

अपरेद्युस् १अ-पर- द.

?अपरेहि^{१८} पै १६, ३७, ९.

अ-पर्ण, णी^{१९} - णं: काठ २६, ३;

क ४१, १; -णम् तै ६, ३, ३,

४; डपै २, ७०, ५; १२, ३४,

१६; -णा मै ४, १, १; काठ २६,

७; क ४१, ५.

अप(प-क्)र्तु^{२०} - तुं: शौ ३, २८, १.

अ-पर्ण^{२१} - वर्ण ऋ १४, (१७, ७),

१९, ३१.

अप(प-क्)र्ष, अप...अर्षत् पै १९,

३१, ६^{२२}.

अ-पलाश^{२३} - त: ऋ १०, २७, १४.

^{१)} तस. नञ्-स्वर: ।

^{२)} अत्रैकतरत्र यद् विकरण-स्वरस्तादवस्थेन प्रादक्षि
तदपलक्षणत्वाच्चिन्त्यम् ।

^{३)} सपा. °हृता: < > °हृता: इति पामे. ।

^{४)} उप. परि✓हृत्+कत: प्र. ।

^{५)} यक्. सपा. मै २, २, ९ निरुद्धा इति, निरुद्धम् इति
च पामे. ।

^{६)} सपा. पै १७, ४०, ३ अवर्धन: इति पामे. ।

^{७)} गस. वृजन्ते कृत-स्वर: प्रकृत्या (पा ६, १, १६३) ।

^{८)} गस. घञन्ते आधादि-स्वर: (पा ६, २, १४४) ।

^{९)} गस. उकञन्ते कृत-स्वर: प्रकृत्या (पा ६, १, १९७) ।

^{१०)} वध. अन्तोदात्त: (पा ६, २, १७२) ।

^{१)} प्रास. अव्ययं पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)

अथवा बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, १, १) स्यात्

(तु. भा.) तत्फलभूतं विप. च विशेष्यगर्भं द्र. ।

अपि वा बस. सत: किवि. द्र. ।

^{२)} पाठ: ? परा✓इ > परेहि इति सुपठं छन्दो-

ऽमुवृच्च द्र. (तु. शौ १०, १, २८ अथेहि इति पामे.) ।

^{३)} विप. (अपकृष्टाऽऽतवर्जोपेता-जयमिनी- [गो-] ।

बस. वा प्रास. वा । उभयथाऽपि गत्यादौ स्वरे प्राप्ते

(पा ६, २, १; २) उपसर्गादुत्तरस्य समासमात्रेऽन्तोदात्त-

प्रकरणेऽस्य उत्सं. द्र. (पा ६, २, १८७) ।

^{४)} अप...अर्षत् > शौ ४, ३, २ पुरेण...अर्षत्

इति पामे. ।

अप/लिख, अप...लिखात्, अप
(लिखात्) शौ १४, २, ६८; पै
१८, १३, ८.

अ-पलित- -ता: शौ १९, ६०, १.

अ-पलितंभावुक- -क: मै ४,
१, ९.

अप/लुप्, म्, अ-पलुम्पति मै
१, ६, ५; अ-पलुम्पेते मै
१, ६, ४; अपलुम्पतु पै २, ८१,
२०; ५, १४, १; १६, १४७,
१-८; १४८, १-८; १४९,
१-८; २०, ५९, २; अपलुम्पन्तु
पै १९, ३२, १८; अपलुम्पत
पै १९, ४५, १४; अ-पलुम्पत्
मै १, ६, ५; अपलुम्पन् काठ
१२, १३; अपलुम्पन् काठ १२,
१३; २७, २; क ४२,
२.

अपलुम्पत् पै ८, १५, १२.

अपलुम्पते शौ ५, १७, ७; पै ९,
१५, ७.

अ-पलुम्पम् मै १, ६, ५.

अप/वच्, अपावोच्त् पै २, २, ४.

अप-वक्तु- -क्तता ऋ १, २४,
८; मा ८, २३; का ९, ४, १;
तै १, ४, ४५, १; मै १, ३,

३९; काठ ४, १३; क ३, ११;
पै २, २, ४४; १९, ९, १९;
-क्तार: शौ ५, १५, १-११;
पै ८, ५, १-११.

अप-वाचन- अन्.

अप-वत्- २अप्- द्र.

अप/वद् > अप-वादि(न् >) नी-
नी पै १९, २३, ८.

अप/वध्, अप...वध्यासम् मा
१, २६; का १, ९, ४; अप-
(वध्यासम्) मै १, १, १०;
४, १, १०; अपावधोत् ऋ १०,
१४६, ४; मा ५, ८; का ५,
२, ८; काठ २, ८; क २,
३; अ-पावधोत् मै ४, ३,
४; अपावधी: मै १, २, ७;
कौ १. ३५३; जै १, ३७, २;
अपावधीम् तै १, २, ११,
२.

अप/वप्, अपवपति काठ १०,
५; अप...वपामि पै १७, ३८,
३; अपवपत् ऋ ८, १६, ९;
अपावपत् शौ ८, ८, ५; १९,
३६, ४; पै २, २७, ४; ९, ६,
८; ११, ७, ९; १६, २९, ५;
अपावपत् ऋ २, १४, ६; तै

३, ३, ७, ३; अपावप: ऋ १,
१३३, ४.

अप-वर्त्तु-, अप...वम् अप/वृ द्र.
अप/वस् (वधा.), > अप-वाल्-
-से शौ ३, ७, ७; पै ३, २,
६.

अप-वास्यमा(न् >) नाक्- -ना पै
१३, ५, १६.

अप/वह् (वधा.), अ-पवहति काठ
३७, ११; अपावहत् शौ २०,
१३०, १; अपवहे: पै ३, २५,
१३.

अप-वाहु- > अ-पवाह-
तुस् (:) तै ६, ६, ५, ४;
मै ३, २, ८.

अप/वा, अ-पवाति ऋ १, १६३,
१०; मा २५, ३३; का २७,
१३, २; तै ४, ६, ८, ४; मै ३,
१६, १; काठ ४६, ४.

अप-वात्- -वान् शौ १९, ५०,
४.

? अपवाचिराम् पै १६, २९, ९.

अप/विच्, अप...विन्तु शौ १२,
१, १९; पै १७, ३७, ९; अपा-
विन्क् शौ ११, ३, ४; पै १६,
५३, ९.

१) अ-नग्नंभावुक- इत्यत्रत्यं टि. द्र. ।

२) अपलुम्पतु इति पाठः यनि. शोधः (ह. टि.
? अशौद्र; वृत्त. BKA. उपलुम्पतु इति शोधः ।

३) सपा. तै २, १, २, २ प्रायश्चित्तमैच्छन् इति पाठे. ।

४) एकतरत्र पाठे. अपाकृन्तत् मै २, ५, २; अन्यत्र
सपा. तै २, १, २, २ प्रमृ. अपाकृन्त इति पाठे. ।

५) गस. शक्त्यर्थे णमुल् प्र. । कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

६) पाठे. यक. अध्वोचत्, अधिवक्तु मा १६, ५
द्र. ।

७) अव इति संकेतयमानः SI. विप्रत्ययः । सपा. मै
२, १, ११ अपहते इति पाठे. ।

८) सपा. शौ १२, ३, २२ अपि...वपामि इति पाठे. ।

१) वैतु. GW. -पः इत्येवमुक्तं चिन्त्यः प्रकरणे लोटः
प्रयोगस्य दर्शनात् ।

२) गस. वजन्ते यायादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

३) विप. (वशा-) । उप. < वश > स इति MW. ।

४) ह. RW. । शिष्टं सत्य. ? बहुलिमा टि. द्र. ।

५) सपा. पै १७, २९, १७ संबर्ह इति, विवर्हः
इति च पाठे. ।

६) अनपवाचन (शौ ८, ८, ९) इत्यस्य स्थाने
चावपवाचिराम इति दुःश्लेषा संहिता द्र. । यमु. छेदे चाव
इत्यस्य चाऽऽत् इत्याकारिका व्यवस्था भवित्री काव्यन्या
वेत्यादि सर्वं भूरिविमशपिक्षमेव ।

७) सपा. तै १, १, ५, २ विविनक्तु इति पाठे. ।

१अ-पवित्र- -त्रम् मे ४, ५, ७.

२अ-पवित्र- -त्रौ तै ६, ४, ६, ३.

३अ-पवित्रपूत^{१०} -तः, -तम् मे ४, ५, ५.

अप-विद्ध- अप/व्यध् द्र.

अप/विशू > वेति, अपवेशय > या
शौ २, २५; पै १६, ७८, ७.अप/वी^१ अउवेति ऋ ५, ६१, १८;
१०, ४३, २; शौ २०, १७, २.अपवीरव^{११} -वान् ऋ १०, ६०, ३.अप/वृ(आच्छादने), अप^{१२} वरम्
ऋ ६, ४५, २४; कौ २, १०१८;

जै ४, ९, ९; शौ २०, ७८, ३.

अप^{१३} वर्षयः^{१४} ऋ ८, ५, २१;

अ(प>)पावृधि ऋ १, ७, ६;

२, २, ७; ४, ३१, १३; ७, २७,

२; ८, २३, २९; तै २, २, १०,

६; मे ४, १२, २; कौ २, ९७१; शौ

२०, ७०, १२; अप^{१५} वृधि ऋ १,

१०, ७; अपावृत्त ऋ ५, ४५, १.

अपो^{१६} वृणुते^{१७} कौ १, ३०३;

२, १०१; जै १, ३२, १; ३,

१०, ३; अपावृणोति^{१८} काठ १३,३; अ(प>)पावृणु^{१९} का ४०,

१, १५; अपावृणोत् ऋ १, १३०,

३; ३, ४४, ५; ४, २८, १; १०,

१३९, ६; मे २, ५, ३१; १४, ९,

११; ११, २; काठ ९, १९१; १३,

३१; अप^{२०} वृणोत् ऋ ३,

३१, १२१; १०, १२०, ८; ८,

६३, ३; पै ६, १, ८; अप^{२१}

वृणोत् ऋ २, ३४, १; अपावृणो:

ऋ २, ११, १८; अपावृणो: ऋ

८, १००, ६; अप^{२२} वृणो: ऋ

१, ५१, १३; २, ८६, २३; ४;

अप^{२३} वृणो: ऋ १, १३२, ४.अप^{२४} ववार ऋ १, ३२, ११;पै १३, ६, ११; अप^{२५} वर्षयः ऋ३, ४३, ७; अप^{२६} भावः^{२७} ऋ

१, ११३, १४; ३, ५, १; ७, ७५,

१; अप^{२८} वः ऋ १, १२१, ४;अप^{२९} वः ऋ २, १४, ३;

अपवन् ऋ ४, २, १६; ५५,

६; ५, २९, १२; मा १९, ६९;

का २१, ४, १९; तै २, ६, १२,

४; काठ १६, ९१; शौ १८, ३,

२१; अप^{३०} वन् ऋ ४, ५, ८;

अपावः ऋ १, ११, ५; कौ २,

६०१; जै ३, ४८, १७; अप^{३१}वम्^{३२} ऋ १०, २८, ७.अप-वर्तु^{३३} -र्ता ऋ ४, २०, ८.अपा-वृत्- अन्^{३४}.अ(प>)पा-वृत्^{३५} -तम् ऋ १,

५७, १; शौ २०, १५, १.

अ(प>)पा-वृत्^{३६} -तम् ऋ ८,

६६, ३.

अप/वृज्, अपवृत्तं ऋ १०, ११७,

७; अपवृत्ताते शौ १०, ७, ४२;

अपवृत्तव^{३७} शौ ३, १२, ६; पै २०,२२, ३; अपावृक्^{३८} शौ १३,

१) तस. नञ-स्वरः । २) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १०२) इति । ३) उप. तुस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

४) सस्थ. पुवीर-व- टि. द्र. ।

५) लेटि सिब्-अदौ द्र. । वर्षप्रतिबन्धवशाद् इषश्च

सिन्धवश्च पिहितद्वारतिरोधापितवस्तुवन्नैव दृष्टिपथ-

मवतरेयुः । तत्तिरोधापकस्य द्वारापिधानस्यैव सतस्

तन्निरोधनस्याऽपवरणमाशंसितं भवति [तु. वें. PW.

प्रथ; वस्तु. सा. यन्मते अप इत्यस्य योग्यक्रियायाश्च

योग्यकर्मणश्चाऽऽक्षेपेण 'मेधावपकृष्य' इति कृत्वा पृथग-

न्यो भवति । वर्षयः (<वृष्) इति क्रिप. च

सैचनार्थकस्य सतः इषः इत्येतैनैव कर्मणाऽन्वय इष्यते

(न सिन्धूश्च इत्येतानापीत्यभिसिन्धिः) । चिन्त्यं त्वेत-

न्मतं भवति । आक्षेपबहुलत्वस्य स्वारस्यविघातकत्वा-

व्यभिचाराद् द्वारा इत्यस्य द्वि ३ सतः वृ १ एतदिति कृत्वा

व्याख्यानस्य समानप्रकरणान्तरसर्वस्वविरोधाच्च (तु. ऋ

१, १२८, ६; ३, ५, १ प्रथ.) ।

१) सपा. तैत्रा ३, १, ३, २ । ऋ ७, ८१, १ अपो(प+उ)

व्ययति इति पाठे ।

६) अप, भा इति द्वयुपसृष्टं क्रिा. संकृतयमानः SI.
चिन्त्यः । मुपा. वैपरीत्यदर्शनात् ।७) अपा^{३९} इति मुपा. स्वरः १ यनि. शोधः । छान्दसं
दीर्घत्वम् ।८) छान्दसः आङ्-आगमः (तु. वि/वृ 'आच्छादने' >)
व्यावः, वि^{४०} भावः इति) ।९) सपा. ऋ ४, १, १५; १६, ६; १०, ४५, ११ प्रथ.
आपमं २, ११, ३० धिवबुः इति पाठे ।१०) अप^{४१} वः इति शोधः (तु. सस्थ. टि. ० इन्द्र) ।

११) गस. वृजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

१२) कर्मणि क्तेऽन्तरगतित्वात् पूष. दीर्घत्वं च (पा
६, २, ४९; ३, १३७) ।१३) गस. कित्वि सावौ (पा ६, २, ५०) इत्युक्तः
स्वरः ।१४) सपा. माय २, ११, १४ उपसेध इति, आपमं २,
१५, ५ हिए १, २७, ७ अपसेध इति च पाठे ।

१५) छुक्ति प्रपु १ । अपावर्क इति प्राप्ते गुणाभावे यनि. ।

सपा. पै १८, २१, ३ अपावृक् इति पाठे ।

२,९.

अप-वृत्त्य- अन्°.

अप/वृत् > वीर्ते, अप...वर्तय क
२,२३,७.

अपवृत्प्राणिमज्जह्य पै ५,१४,५

अप/वृश्च, अपवृश्चामि पै ७, २,
६°; अप...वृश्चतु पै ४,४,७०.

अप/वे, अपवय ऋ १०,१३०.१.

अप/वेन, अपवेनः° शौ ४, ८, २.

?अपव्यक्ता पै ५, १३, ६; १४, ३,
१०.अप/व्यध् > विध्, अप...विध्यतः
मै ३,१६,३१°; †अप...विध्य-

ताम् ऋ ६, ७५, ४; मा २९,

४१; का ३१, २, ४; तै ४, ६,

६, २; काठ ४६, १; पै १५,

१०,४.

अप-विद्- अन्°.

अप/व्ये, अपो...व्ययति ऋ ७, ८१,

१°; अपव्यये शौ ६, ११, १°.

अप-व्ययत्- अन्°.

१अप-व्रत°- -तम् मै ४ २, १२.

२अप-व्रत°- -तान् ऋ १, ५१, ९, ५,

४२, ९; -तेन ऋ ५, ४०, ६;

खि ३, २१, १; मा १७, ४७;

का १८, ४, १५; कौ २, १२१०;

शौ ३, २, ६; पै ३, ५, ६.

अप/शत् > शाति°, अप...शातय
शौ १९, ३४, ३६.

१अ-पशव्य- -व्यः तै ६, ३, ३, ४;

काठ २६ ५; क ४१, ३; -व्यम्

तै ६, १, १, २; काठ ६, ३; क

३, २.

१अप/शास्, अपाशासुः मै ३, ८,

५, ६; ४, ५, ८; ६, ३.

१अप-शीर्षिन्¹- -र्षि, -र्षाणम् तै

५, ५, ४, ३.

१अ-पशु²- -शवः तै ५, २, ९,

४.

१अ-पशु³- -शवः काठ १२, २; -शुः

तै १, ७, १, ३; ६; २, ६, ६, ६, ८,

२; ५, २, ६, ३; १, ३; ४; ३, १,

४; ६, १, ९, २; ३, २, ५, ३,

४; ११, ५; ६, ३, ५, ४, ४;

मै १, ८, ९; ३, २, ७; ४, ८; ७,

७; ४, १, ११; काठ ८, ८; १०,

११; १२, १; २; ५; २०, ३, ४;

८; १०; २४, ४; ६; २६, २;

२७, ६; २८, ३; २९, ३; ३०, १;

३१, १; ३५, १८; ११; क ७,

३; ३१, ५; ६; १०; १२; ३७,

५; ७; ४०, ५; ४२, ६; ४४, ३;

४५, ४; ४८, १६; १७.

अपशु-ता°- -ता पै १६, १४१, ८;

-पाताम् मै २, १, ८.

अ-पशु(हन् >)घ्नी°- -घ्नी शौ

१४, १, ६२.

अप/शुच् (दीप्तौ) > शोशुच् >

†अप-शोशुचत्- -चत् ऋ

[१, ९७, १; २-८]; मा ३५, ६;

१) सपा. शौ २, ३२, २ अपिष्टृश्चामि इति पामे. ।

२) सपा. शौ १, ७, ७ अपि...वृश्चतु इति पामे. ।

३) सा, अपवेनः <> सपा. पै ४, २, २ व्रीडयस्व इति,
काठ ३७, ९ तैत्रा २, ७, ८, १; १६, १ वीर्यस्व इति च पामे. ।

४) सपा. ऋ ६, ७५, ४ अप...विध्यताम् इति पामे. ।

५) पामे. कौ १, ३०३ अपो...वृणुते द्र. ।

६) सपा. पै १९ १८, ७ अपप्लवताम् इति पामे. ।

७) प्रास. अव्ययं पूर. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

मै. संकेतिते स्थले कर्तृतया योगः कर्मतया वाऽथापि

क्रियाविशेषणतया वेत्यत्र भूयान् विमर्शोऽद्यापि सावकाशः

द्र. । क्रियाविशेषणतया इति चेदव्यवर्थायेत तर्हि

स्वरूपतः बस. इत्येव सुवचम् । तथात्वे स्थलान्तरीय-

निगमान्तरैः संगतत्वसामान्यात् । कर्तृत्वकर्मत्वा-

न्यतरपक्षे तस्य. इत्येव सुवचम् । तथात्वे प्राति.

एतद् निगमान्तरीयात् प्राति. बस. इत्येवं व्याख्येयाद्

भिन्नं वाच्यम् । एतत् सर्वं यस्य. सुधीभिः सुधी-

विषयीक्रियेत ।

८) बस. पूर. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । नाप्. समान-

स्वरं किञ्चिद्-भिन्नार्थयोगं प्राति. वस्तुतो भेदेन प्रदर्शनाहं

न वेत्यत्र नाप्. टि. द्र. स्वयं च विविग्भिर् विवेच्यम् ।

१) धा. *चातने वृतिः (तु. Eng. ✓shoot लगने) ।

२) तु. ✓शत् (हिंसायाम्) । पाप्र. तु < ✓शद्

(पा ७, ३, ४२) ।

३) सपा. पै ११, ३, ३ अप...साधय इति पामे. ।

४) बस. (पावा २, २, २४) पूर. प्रकृतिस्वरम् ।

५) तस्य. नञ्-स्वरः ।

६) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

७) सपा. अपशुः स्यात् > तै ५, ५, ७, १ पशुन् इयधं-

येत् इति पामे. ।

८) मावे सङ्गन्ते लिट्-स्वरः (पा ६, १, ११३) ।

९) तु. टि. अ-देवृघ्नी- ।

१०) गस. शत्रन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । वा. अघुम् इति

कर्मपदमेनान्वितं द्र. (तु. सस्थ. आ ✓शुच् [दीप्तौ] >

आ...शुशुगिध्) । अत्र सा. कल्पद्वयं भवति । प्रथमे कल्पे

तावद् अप इति कप्र. नः (द्वि ३) इत्यतदभिसंबद्धो भवति

तद्धीनमाख्यातं च सकर्मकत्वे सति कटि साऽदकै त्रिपि

२१; का ३५, ४, २०; २१; शौ ३५-पश्चा-दध्वन्- -ध्वने^० कौ १, ४, ३३, १; २-८; पै ४, २९, १; २-८.

अप/शुष्, अपशुष्यति शौ ६, १३९, ४.

अप-शुष्क, प्का^० - प्का, -प्का: तै २, १, ४, ८.

?अ-पश्चा-दध्वन्- -ग्धा शौ १९, ५५, ५०; पै २०, ४१, ९.

अ-पश्चा(तु>)द-दध्वन्- -ध्वने^० क ६, ४२, १; -प्वा मै ३, ९, ४^{२०}, १.

अप/शुष्, अप-अधिष्टन क ९, १०१, १; कौ १, ५४५; २, ४७; जै १, ५६, १; ३, ५, ६.

अ-पश्य^० - इया: क १, १४८, ५.

अ-पश्यत्^१ - इयवे तै ७, ५, १२, १; काठ ४५, ३; -इयन् ऋ १०, १३५, ३; -इयन्त: तै ३, २, २, १.

?अ-पश्यमान^२ - न: पै ७, १९, ७.

अप/श्रि

अप-श्रय^३ - च: शौ १५, ३, ८.

अप-श्रित^४ - त: ऋ १ (१, ८४, १४); ५, ६१, १९; ८, २४, ३०;

रूपम् (तु उ. मा ३५, ६) । अथोत्तरे कल्पे सगति-
कमुक्तपूर्वमेवाऽऽख्यातमकर्मकत्वेनाऽनितं भवति ।
उभयत्र अघम् इति च कर्तृपदम् । अथापीह सा.
आ...शुशुभिः इत्युत्तरे क्रिप. √शुच्(दीप्तौ) इत्य-
स्माच्च शोकाऽर्थकतयाऽभिसंभतात् प्रथमाद् धा. दीप्त्य-
र्थं सन्तमपरं धा. विवेचयिषति । तदेतत् सर्वं
चिन्त्यं भवति । अग्निकर्तृकाऽऽशोचनाऽपशोचनक्रिययो-
र्द्विषयीभावेनाऽभिन्नप्रतियोगिकयोः सतो रयेश्च अघस्य
चोपस्थाप्यमानत्वप्रतिमानाद् अपाऽऽडोः उपसर्गयोश्
भिन्नार्थद्योतकत्वचमत्कारसमर्पणे श्रुतिस्वारस्यस्योपपन्न-
तरत्वादिति यावत् । एस्थि. पराभिमतस्य भिन्न-
धातूपकल्पनस्य च प्रथमे वाक्ये अघ- इत्येतत्कर्तृत्वस्य
च क्रिप. सःकर्मकत्वाऽकर्मकत्वान्यतरत्वं प्रत्यौदासी-
न्यस्य च समानं वैयर्थ्यं द्र. । ननु यदुक्तं सा.
नः इति द्विः इति अप इति च कप्र. तद्युक्त इति
चाहेति, तन्न । भाष्ये नः इति प३ इत्येवम् उक्त-
त्वाद् अप इत्याय गतित्वेन प्रदर्शनाच्चेति । सत्यं,
वचसंमेव तत्र भवति तात्पर्यतस्त्वन्यथेति । तत् तु
कपमिति । अप इत्यस्य गतित्वे पर्यवसन्ने सति तद-
र्थस्याऽऽख्यातमात्रानुरज्जकत्वे चरितार्थत्व-स्वाभाव्याद्
'अस्मत्तो निर्गम्य' इत्याकारकस्य पञ्चमीस्थेन सना.
योगतः प्रवर्तयितुमिष्ट्यमाणस्य ध्य ख्यानस्य नितान्त-
मन्शाप्यत्वे सत्यप्यस्मत् प्रस्तावितचोद्यप्रकारत एव
सूपलम्भत् (तु. उ. नः = अस्मान् इति स्पष्टं
भाषमाणः) । अथाऽन्ततो यच्च म. अनु स्रियमाणं
लेटि रूपम् इत्याकारकं कल्पान्तरमाह, तदप्यसत् ।
अपङ्गतया व्याख्यायां कथंचित् सिध्यत्यपि
निषाताभावे (तु. सा.) तदभीष्टे यजुरङ्गतामात्रेण व्याख्याने
तदनुपपत्तेरिति दिक् ।

^१ विप. (लोक-, विष्-) । गस. अनन्तरगति-स्वरः
(पा ६, २, ४९) । पू. निन्दायामिति ।

^२ सपा. ?^०दग्धा [तु. सा.] <>^०द-दध्वा (आपश्रौ
७, २८, २ माशौ १, ८, ६, २२ अप्राय २, ७ अअ १९,
५५ प्रसृ. च [तु. BW. BW]) इति पाभे. । यत्तु
पपा. अपश्चा । दग्धुऽअन्नस्य (तु. शंषा.) इति प्रादर्शि
तदसत्, अन्नस्य इत्यस्य कर्मभूतस्य पदस्य नितान्तपा-
र्थक्यस्याऽनिवार्यत्वात् (तु. पाभे. मै ३, ९, ४) ।

^३ विप. (तु., अस्मद्- [मै.]) । तस. नञ्-स्वरः ।
एकतरत्र उप. पश्चा इति पू. भवति (तु. [सरूपे] क १,
१२३, ५ प्रसृ.) । अन्यतरत्र पश्चात् इति । वस्तुत एनयोर-
भेदः । उप. √दृश् गतौ [तु. निघ २, १४] + वनिप् प्र. ।

^४ सपा. ^०दध्वने<>^०द-दध्वने (तैत्रा ३, ७, १०, ६
आपश्रौ १४, १९, २ च) इति पाभे. ।

^५ तस. उप. पाप्र. √इश्+तः प्र. (पा ३, १, १३७)
अचकौ (पा ६, २, १५७) इत्यत्र श-प्रत्ययस्यापि डसं.
अन्तोदात्तत्वं द्र. । अथवा स्वतन्त्रात् सतः √पश् इत्यतः
कर्तरि वा भवे वा कृत्षः प्र. । नञ्-पूर्वत्वे च पूर्वे
कल्पे कृत्योकीयोऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) । उत्तरे च
कल्पे तावद् वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) इति
विविक् ।

^६ तस. नञ्-स्वरः ।

^७ शोधः अप/बाध्>?अपवाचत टि. द्र. ।

^८ नाप. (उपघाल-नभा. तक्रिया) । उप. अधि-
करणे अच् प्र. थायादि-स्वरश्च । W. उप-श्रय- इति
शोधुकः (तु. कौट.) । सपा. कौट १, ५ उपश्रीः इति,
शांआ ३, ५ अपरश्च यः इति च पाभे. ।

^९ सस्व. कृते तु. टि. अप-शुष्क- ।

-तम् ऋ ११, ८४, १४;
(५, ६१, १९); मै २, १३, ६;
काठ ३९, १२; कौ २, २६४; जै
३, १२, ११; शौ २०, ४१, २;
-तौ शौ ६, १२७, २१.

१अपस- २, १अपस- ✓अप द.
अप-सं✓विश्व, अपसंविश्व^० पै
१६, ७८, ७.

†अप-सं✓वृत्त>वर्ति, अप...सेव-
तयति ऋ १०, १७२, ४; कौ
१, ४५१; जै १, ४७, ५; शौ
१९, १२, १.

१अप-सत्य^०- स्यम् क ३५, २;
-त्या३म् काठ २२, ८५.

अप✓सश्च, †अप...सश्चिम्^०,
अप(सश्चिम्)^० मा ३८, २०; का
३८, ५, ३; मै ४, १, १०.

अप✓सह, अप...सहताम् पै ४, ८,

१-१३.

०अप-साहस्-†हान् ऋ ९,
१०५, ६; कौ २, ९६३.

अप✓साध्>साधि, अप...साधय
पै ११, ३, ३६.

अप✓सिध्, अपसेधति शौ २०,
१३५, १३^०; अपसेधन्ति शौ ५,
१९, ९; अप...सेधसि शौ ६,
८१, ११^१; पै १९, १७, १;
अपसेधामि शौ ८, २, ११; पै
१६, ४, १; अपसेधतु खिसा २९,
८; अप...सेधतु ऋ १०, ३६, ४;
पै ७, ५, ७; अपसेधन्तु ऋ १०,
१००, ८; †अपसेध ऋ ६, ४७,
२९; मा २९, ५५; का ३१, २,
१२; तै ४, ६, ६, ७; मै ३, १६, ३;
काठ ४६, १; शौ ६, १२६, १;
२१^१; पै १५, ११, ९; २०,

३१^१; अप...सेध ऋ ८, ६०,
२०; १०, २५, ७; अप...सेध
ऋ ८, ७९, ९^१; †अप...सेध
ऋ १०, ९८, १२; मै ४, ११, २;
काठ २, १५; अप...सेधतम् मै
४, १४, ६; शौ ४, २५,
४^१; पै ४, ३४, ६; अप
(सेधतम्) शौ ४, २५, ४^०; पै
४, ३४, ६; अपसेधत ऋ १८,
१८, १०; १०, १७५, २^१; खि ५,
२१, ३^०; कौ १, ३९७^१; जै १, ४४,
७^१; †अप(सेधत)ऋ ८, १८, १०^१;
१०, १७५, १^१; १०; कौ १, ३९७^१;
जै १, ४४, ७^१; अप...असेधत्
ऋ ६, ४७, २१; अप...असेधः
ऋ ५, ३१, ७.
अपसेधिरे; अपसेधिमि खिसा २९,
९; अपसेधम् पै १९, १, १०.

१) सपा. पै १, १०, २ अपाकृतौ इति पाभे. ।

२) सपा. शौ ९, २, २५ अभिसंविशस्व इति पाभे. ।

३) विप. (अग्नि-) । मलो. वस. ।

४) अवेष्टा३अपसत्या३म् इत्येवं मूलतः सति पाठे
प्लुतेः प्रथमाया उर्यु आयकारस्य स्थाने शु इत्येव-
माकारो श्रेषः द्र. ।

५) तु. माश १४, ३, १, १९ यतो वाक्यद्वयस्य मिध्या-
ऽऽभासमिव गृहीतवन्तौ उ. म. च द्वेः इति द्वरः
इति च द्वि१ सती प्र१ इति कृत्वा अप (=अ१ग-
च्छत्) इति च अन्यवृत्त-इति देवतापरमिति च व्याचक्षाते
तद् विमर्शोऽस्ति द्र. । सपा. °सश्चिम्, अप(Lसश्चिम्)
माश १४, ३, १, १९ तैत्रा ४, ११, ४ च <> ऋ ५, २०, २
अप^१(यद्र.) इति सश्चिरे इति च पाभे. ।

६) गस. क्वस्वन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १२) ।
सहस्-इति पपा. । हे इन्दो! कंचिद्(=अपि सर्वम्) अदेव-
मत्रिणम् आ-साहान्(भव [तु. नापू. ऋक्]) बाधश्(च) परि
(-साहान् भव) द्रयुं (च) यनि. (भव) इति वाक्यत्रयात्मकः
वा. द्र. [तु. ऋ ८, ४५, ४० यत्र अप इति परि इति
च नि. यक. मिमिष, जहि>ही इत्येते क्रिप. उपसृजन्तौ
विश्रुपयेता यथा प्रकृतेऽपि ली नि. च आ इति च

क्रियार्थप्रधानं साहान् इति पदमुपसृज्युरिति
(अस्मत् इति पं. च वारणार्थेऽस्तवचना द्र. [पा १,
४, २७]) । यद्वै ने नि. कप्र. एव स्युः यक. द्वयम्,
त्राघः, अस्मत् इत्येभिः पदैर्युक्ताः [तु. सत्य.
? ०आ(साहस्->हान्), ? ०परि-साहस्->हान्
(यत्रापि वैतु. PW. प्रष्ट. भिन्नप्रकारकस्य वा. आलो-
चनम्); वैतु. वें. सा. साहान् इति चाध्याहृताऽऽख्याता-
ऽशं क्रिप. (=अप[युयोधि-]=अयगमय)] इति च (नितान्तमर-
चिरा सती तदीयाऽवान्तरवाक्यकृतिराकरतः द्र.)] ।

७) पाभे. शौ १९, ३४, ३ अप...ज्ञातय द्र. ।

८) सपा. आगृ २, १, ४ अपबाधताम् इति पाभे. ।

९) सपा. तैत्रा २, ४, १, ६ आश्रौ २, १२, ३ प्रष्ट. सेधति
इति पाभे. । १) प.भे. ऋ ६, ४७, ३० अपप्रोथ द्र. ।

२) सपा. ऋ २, ३३, ३ रुपसो युयोधि इति विभे. ।

३) वैतु. सा. अप+इतुः (<✓इ) इति । नितरां
चिन्त्यं स्वेतत् । इतुः इत्यस्याऽनिहतस्य सतः क्रिप.
एतदित्यस्य वचसः संस्कारच्युतिमात्रेण सति मपुः इति
कृत्वा व्याख्यानप्रवृत्तेः साहसमात्राऽनतिरिक्तत्वादिति ।
इतुः इति तसि-प्रत्ययान्तं द्र. ।

४) सपा. पै ४, ३४, ७ परा (सेधतम्) इति पाभे. ।

अप-सिध्य^१ शौ ८, २, ७.
 अप-सेधत्- धा क १, ३५,
 १०; ९, ८२, २; ११०, १२४;
 मा ३४, २६†; का ३३, १,
 २०†; काठ ३८, १२४^१; कौ
 २, ६६८†; जै ३, ५५
 १†; पै १०, १, १२४.
 अप/सू (प्रेरणे), अप...सुवे काठ
 ३८, १३; अप...सुवामि शौ
 ६, ११९, ३^१; अप...सुव
 ऋ १०, ३७, ४; मा ३५, ११; का
 ३५, ४, १०; अप (सुव) क १०,
 ३७, ४; मा ३५, ११^{१०}; का ३५,
 ४, १०^{१०}; पै १७, २५, ७.
 अप...साविषत् ऋ १०, १००,
 ८; अप (साविषत्) पै २०, १७,
 १^१.
 अप/सू, अप...सारत् क ४, ३०,
 १०.
 अप/सूज, अपसूजामि पै १६, १३०,
 ३४.
 अप/स्कन्द, > स्कन्दि, अपस्कन्दयत्
 पै २, २४, १; ४; अपस्कन्दयन्तु
 पै २, २४, २; ३; ५.

अप-स्कन्द- न्देन पै २, २४, ५.
 अप-स्कन्दय पै २, ७०, १.

अप/स्कम्भ > अप-स्कम्भ^१-
 न्मस्य शौ ४, ६, ४; पै ५, ८, ३;
 ११, २, ४.

अपस्तम- ✓*अप > २अपस्- द.
 अप/स्था, > तिष्ठ, अपतिष्ठत् पै
 १३, ९, १२; अप...तिष्ठन्तु पै
 १, ९४, ३; अप...अतिष्ठन् क
 १०, १२४, ८.

अपस्थातम् ऋ १०, १०६, २;
 †अपस्थात > ता ऋ ८, २०, १;
 कौ १, ४०१; जै १, ४५, ३.

अप...अस्थुः^१ क ८, ४८, ११.
 †अप-तस्थिवत्^१-स्थिवः ऋ १९,
 ६; कौ २, १११; जै ३, ११, ७.

अ-स्थापन- > अपस्थापन-
 भेपज- -जम् पै १, ५८, ४.
 †अपस्थाप^१ पै २०, ४८, १०.

अप/स्पृ, †अपस्पृण्वते^१ ऋ ८, २,
 ५; जै ४, १६, ६; †अपस्पृणुत
 काठ २४, १; क ३७, २.

अप-स्पृश- अन्^१.

†अप/स्फुर, अपस्फुरीः क ६, ६१,

१४; मै ४, ११, २; काठ १७,
 १८; ३०, ३; क ४६, ६.

अप/स्फाय > स्फा

अप-स्फान- नस्य पै १, ५८, १.

अप/स्फुर

†अप-स्फुर^१- स्फुरम् ऋ ८, ६९,
 १०; शौ २०, १२, ७. [°स्फुर-
 अन्^१].

†अप-स्फु(र >) रा^१- रा मै २,
 ६, ५; ४, ३, ८; काठ १५, ४.
 [°र- अन्^१].

†अप-स्फुर(त >) न्ती^१- न्ती पै
 १४, ३, १.

१-४अपस्य^१, ✓अपस्य, १अपस्या-
 २अपस्या- अपस्य, स्य-
 ✓*अप द.

अप/हन्, > जङ्घन्, †अपहते
 तै २, ४, २, ४; ५, ३, १; ३, २, ९,
 ५; ५, ३, ४, ७; ७, ५, २^१; ६,
 १, १, ५; मै २, १, ११^{१०}; ५, ५;
 ६^१; ८, १^१; ३, ६, २; ६, ४, ३,
 ४; ८, २; काठ १०, ९^१; १०, १^१; १३;
 २; ३; ६^१; ७^१; १४, ६; १९, ३^१,
 ११; २२, १; २३, ४^१; ३१, ११;

१) सपा. पै १६, ३, ७ उपजित्य इति पाठे.।

२) पाठे. †अपदुहन् शौ १, २८, १ द.।

३) अप-सेधम् इति मुपा. ? यनि. शोधः।

४) पाठे. अपधित्सामि द.।

५) एकतरत्र अपो(प-उ) इति समुदितो निपातः द.।

६) सपा. शौ १, १८, २ निः (पाविष्क्। < ✓सू 'प्रेरणे')
 इति पाठे.।

७) सपा. शौ १०, ५, २३ पै २०, २६, ७ पाठ १, ३, १४
 ग्रहिणोमि इति पाठे.।

८) गस. घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४)।

९) वै. 'अपतिष्ठन्तु' इति यदाह तद् यथा-धातुस्थिति-
 वचः। यत्तु 'अपपच्छन्तु' इति वै. च सा. चाहतुस् तत्
 तात्पर्ये प्राप्तेः शेषेति ताडनुषङ्गपरं वचः द.।

१०) गस. क्वस्वन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।
 पै ११-१४

११) °स्थात इति शोधः (तु. सपा. ऋ ८, २०, १)।

१२) प्रपु ३ झच् आदेशः उंसं. (पा ३, ४, ७८)। चिद्-
 अन्तोदातः (तु. MGS. ४६० टि. ४)। यत् सा.
 पक्षान्तरे अप इत्यस्य धात्वर्थानुवादकरम् आह
 तदक्षोदक्षमतयोर्व्यं श्रुतिस्वारस्येतरत्वात्।

१३) विप. (सोम-). गस. क्बन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या।

१४) विप. (धेनु-). गस. इगुपघलक्षणः कः प्र. (पा ३,
 १, १३५) थाथादि-स्वरद्वच।

१५) अनपस्फुरान्ती इति शोधः (तु. शौ १२,
 १, ४५)।

१६) सकृत् पाठे. अपवपति द.।

१७) सपा. मै २, २, १० विहते इति पाठे.।

१८) सपा. मै ३, १, ४ व्यास्थत इति पाठे.।

१९) सपा. मै ३, ६, ७ प्रहरति इति पाठे.।

३४, १२; क ३०, १^१; ३१,
१; ३६, १^१; ४७, ११;
॥अप...हत्वे तै २, १, १०,
३; २, ५, १; ॥अपहन्ति तै २,
१, २, ८; १०, १; ३; २, २,
२; ७, ५; ६, ४, २; ६, ३^०;
५, १, ३, ४; ८, ६; १०, २;
२, १, ५; ३, २; ७, ४^१; ५^२;
१०, १^०; ६, २, १, ६^०; ४, ५, ९,
२; ६, ३, २; मै २, ५, ९; ३, १,
९; २, ६, ७, ४; ८, ७; ९, ७; ४,
१, १३^०; ३, ४^१; ८, ५^१; काठ
१०, ४; ५; ११, ५^{१०}; १३, ७;
१९, ३; २०, ५; २५, ४^१; ८;
३१, १; ३; ७; ६^१; १०; ३४, ५;
क ३०, १; ३१, ७; ३२, १;
४०, १; ४७, १; ३; ८^{१०}; ९;
१०^१; ३शौ ९, ५, ७; ११;
३पै १६, ९७, ८; ९; ॥अपहन्ति
तै २, ६, ६, ३; ६, २, १, ६;
मै २, १, ५^{२४}; काठ ११, ५;
अप...हत्तुः^१ क ६, ६०, ६^१;
अपहन्ति मै २, १, ५^१; अपहंसि
मा १८, ५२; का २०, ३, २; तै
४, ७, १३, १; मै २, १२, ३;
काठ १८, १५; क २९, ४; पै ३,
३८, ६; ॥अप...हत्तुः^१ कौ २,

२०५; जै ३, १८, १०; अपहन्महे^१
काठ ३८, १३; अपहन्मः शौ १,
१८, ३; ८, ६, ४; पै १६, ७९, ४;
अपहन्ममि शौ ८, २, १२; ६, ५;
पै १६, ४, २; ७९, २; ५; ८१, ५;
अप...हन् क १०, १८०,
[१-३]; अप...हन्त तै ४, १,
४, ४; ५, १, ५, ९; अप...
हनाथ शौ १४, १, ५९; पै १८,
६, ७; अपहन्तु शौ २, ३, ६;
६, १३४, १^१, ८, ७, १४; १२, ३,
१४; पै ५, ३७, २; १६, १३, ४;
९७, ७; १५०, २; १७, ३७, ४;
१९, ५०, ४; अप...हन्तु पै १९,
५०, ५; अप...जहि क १, ४२,
२; १४, ९; २, ४, ३; ११३, ८;
६१, २८; मा १, १७; ११,
४७; का १, ६, १; १२, ४,
११; तै १, १, ७, १; ३, ५, ८,
१^११; मै १, १, ८; २, ७, ५;
४, १, ८; काठ १, ७; ९; १६,
४; २५, ४; ३१, ६; ८; क १,
७; ९; ३२, १; ४७, ६; ८; ॥कौ
१, ४७९; २, १२८; ३९९;
५४४; ॥जै १, ५०, ३; ३, १३,
४; ३१, १९; ४२, १०; ॥अप...
जहि क ९, ८, ७; ६३, २८;

कौ २, ५३४, जै ३, ४१, १०;
॥अप(जहि) क १०, १५२, ५^१;
तै ३, ५, ८, १; ९, २; शौ १,
२१, ४^१; पै २, ८८, ५^१; ॥अप...
हत्तु क १, १३२, ६; १०, ४०,
१३; मा ८, ५३; का ९, ६,
५; शौ १४, २, ६; पै
१८, ७, ६; ७; अर (हत्तु) पै
१८, ७, ७; (अप) हत्तु क १,
१३२, ६; मा ८, ५३; का ९, ६, ५;
अपहत्तु क [७, १०४, ७] १०,
७६, ४^१; शौ १२, २, ४७;
पै १७, ३४, ८; ॥अप...
हत्तु > ता क ९, १०१, १३; कौ
१, ५५३; २, ७३६; जै १, ५६, १;
३, १२, ८; ४, २६, १; ॥अप:हत्तु
तै २, ५, ३, १; ५, १, १०, २,
मै २, १, ११^१; ३, १, ९; ४, १;
१३; ३, ४; काठ ८, ५; १०,
९^१; १३, ७; क ७, १; ॥अपाहत्तु
मै २, ५, ५^१; अपाहन् क ३,
३३, ६; ॥मै २, ५, ९; ४, १,
९; १०; ८, ५; ॥काठ १०, ५;
२७, ३; ३१, ७; ८; ॥क ४२, ३;
४७, ७; ८; अपाघाताम्, अपा-
घाताम् ॥मै २, ५, ९; ॥अपाघ-
हताम् मै २, १, ५; ॥अपाघन्त

१) पांमे. अपहत्वे काठ १९, ३ द्र. ।

२) पांमे. अपहत्वे काठ २३, ४ द्र. ।

३) सपा. काठ ३१, १० हन्ति इति पांमे. ।

४) सपा. मै ४, १, १० काठ ३१, ८ हन्ति इति पांमे. ।

५) हु. टि. अपहन्ति मै २, १, ५ ।

६) सकृत् सपा. तैत्रा ३२, २, ५ क ३१, १ निर्भजति इति पांमे. ।

७) एकतरत्र समुच्चयार्थस्य च इत्यस्य लोपे सति एव इत्यस्याञ्चकारणार्थे प्रयोगे भवतीति कृत्वा तिङो निघाता-

ऽमावे गतिर्निहतः (पा ८, १, २८; ६२; ७१) ; वैठ-
सपा. काठ [११, ५ गद्र.] यत्र स्वरसामग्रीसामान्येऽपि गती
स्वरो न तिङीति कृत्वाऽद्यापि शाखाभेदेन वा केनापि
प्रकारान्तरेण वा प्रवृत्तिभेदे व्यवस्था-सापेक्षः द्र. ।

८) सपा. अप...हत्तुः <> अप...हत्तुः इति पांमे. ।

९) इदं अप्रं गतीतरतयाऽभिप्रयन् G.W. विनत्यः ।

१०) पांमे. अपमृज्महे द्र. ।

११) सपा. पै ५, ३३, ४ अवहन्तु इति पांमे. ।

१२) सपा. क १०, १५२, ५ शौ १, २१, ४ अप, दधम् इति पांमे. ।

तै १, ५, ४, १; २, ४, २,
३; ६, २, १, ६; मै १, ४, १०;
३, २, ६; ३, ५; ७; काठ १०,
१०; २२, ७; ११; २४, ८; क
३१, ७; ३५, १; ५; ३८, १;
शौ ११, ७; १९, ७; अपाघ्नम्
मै २, ५, २; ४, ५, ७; काठ
११, ५; १९, १०; ३२, ७; क
३०, ८; अपाघ्नम् तै २, १,
१, २; मै २, ५, २; ४, ५, ७;
अपघ्नीत मै ३, ९, १; अप-
हनीत तै ३, २, १, ५.

अप...जघान क्र ४, १८, ९.

अप-ल्लन- -ल्लन क्र ८, ४३,
२६, २, २७, १७; ६१, २५^{१०};
६३, २४; २९; ९६, २३; अपै
३, १, १^१; ४, १२, ३; काठ ३९,
१५७; कौ १, ४९२; ५१०^{१०}; २,
५६३^{१०}; ५८७; ६३६; जै १,
५१, ६; ५२, १४^{२०}; ३, ४४, ९^{१०};
४८, ३; ५१, २७; -घनन्तः क्र ६९,
१३, ९ (३९, ६); ४१, १७; ६३,
५; २६७; कौ १, ४९१७; २,
२४२७; ५४५; १०५१७; जै
१, ५१, ५७; ३, २१, ७७; ४३, १;
-घनन्तम् क्र ८, ४३, २३७.

अप-जुलनत् - नत् क्र २, ४९,
५; कौ २, ७८९.

अप-ह- रोगमृत्युमय^०.

अप-हत्, ता- -तः तै १, १, ९, १^१;
२; -तम् मा १, १; १६; का
१, ३, ६; ५, ७; मै ४, १, ६; काठ
१, ५; ३१, ४; क १, ५; ४७, ४;
शौ १०, ७, ४०७; पै १७, ११,
१७; -ता काठ १, ५; ३१, ४;
क १, ५; ४७, ४; -ताः मा २,
२९; का २, ७, १; -पते मै २,
५, २.

अप-हत्ति- -त्यै तै २, २, २, ४;
५, ७, २; ११, ७; ६, ४, ४; ६,
२; ३, ४, १, १; ५, १, ३, ३; ४;
५, ९; २, २, ३; ४, ६, २; ३; ६,
१, ४, ६; ८, ३; ११, ३; ४; २,
१, ६; १०, १; ३, २, २; ७, २;
८, १; २; ९, ४; १०, ३; ४, २,
६; १०, ३; ६, ३, १, २; मै १,
४, १०; ३, १, ९४; २, ५^{११};
३, ५; ७; ७, ९; ८, ७; ९, ७^१;
१०, १; ४, १, २, ३; ४^१; ५, ६^१;
७-९; १२^१; ३, ४; ८, ५^१;
काठ ८, ५^{१०}; १३, १२; १९,
३^१; १०; २०, ५; ११; २१, ८;

२२, ७; ११; २४ ४; ८; २५, १;
४; १^{११}; २६, १; ८; २७, ५^१;
२८, ४; २९, ८^१; ३१, २; ३^१; ४^१;
१; ७; १०; क ७, १^{११}; ३०,
१^१; ८; ३१, ७; ३५, १; ५; ३७,
५; ३८, १; ४; ३९, १; ४०, २^{११};
४; ४१, ६; ४२, ५^१; ४४, ४; ४७,
२; ३^१; ४^१; ५-७; १०.

अप-हृत्य तै ६, १, १, २; ३, २,
१; ७, ४, २, १^१; २; मै २, १, २;
५, ७-९; ३, ४, ६; ४, १, ८;
काठ १३, ३; २२, १३; ३१, ६;
क ४७, ६.

अप-हन्तोस् (ः) मै ४, ८, २.

अप✓हा (गतौ), अप...हासते^{११} क्र
१०, १२७, ३.

अप...जिहीते क्र ७, ७१, १.

अप...अहासत क्र २, ७३,
६; पै ६, ११, ३; अपहास्याः शौ
१८, ३, ७३.

अप✓ह, > ष्ट, अप...भरताम् क्र
१०, ५९, १८-१०.]

अप...जभार^{११} क्र ४, २७, २.

अप...हरेत काठ २४, ६^१; क
३७, ७; अपहरेयुः काठ ३४, ३^१;

अप... (अ)हृष्ट^{११} पै १९, २०, १५;

^{a)} पाभे. अन्तरदधत काठ २०, ५ द्र. ।

^{b)} सपा. पै १६, १५४, ९ उपाजयन् इति पाभे. ।

^{c)} एकतरत्र अप इत्युत्सर्गश्रुतेः अपगन्तु इत्यतः
अपगन्तव्याऽप्याहारः ।

^{d)} सपा. काठ १९, २ क २९, ८ उल्लस्य इति पाभे. ।

^{e)} पाभे. पुरापूतम् टि. द्र. ।

^{f)} गस. क्तिन्नन्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०) ।

^{g)} सपा. काठ १९, १० क ३०, ८ अभिमृत्यै इति
पाभे. ।

^{h)} रुक्षसाम् अपहत्यै > सपा. मै १, ६, ४ अभिजित्यै
इति पाभे. ।

ⁱ⁾ पाभे. अन्तर-दित्यै काठ २०, ५ द्र. ।

¹⁾ एकतरत्र रुक्षसाम् अपहत्यै > सपा. तैत्रा ३, ३, ४, ३
यज्ञस्य संतरत्यै इति पाभे. ।

²⁾ सपा. मै ३, ८, ८ अत्रायै, अन्तरित्यै इति पाभे. ।

³⁾ रुक्षसाम् अपहत्यै > सपा. मै ४, ६, २ अतिरक्तवाय
इति पाभे. ।

⁴⁾ ...हास्महि इति पठन् G.W. विमृश्यः ।

⁵⁾ अभ्यापयितुं ज्ञापकं भवति यथेह मूलतः ✓ह
इति कण्ठ्यादिर्भवति ✓ष्ट(बधा.) इत्य् ओष्ठपादित्व
न भवतीति (लु. पामवा ८, २, ३२) ।

⁶⁾ उप...हरेत इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. सपा.
क ३७, ७ आपशौ १०, २६, १६ [तु. O.]) ।

⁷⁾ लुङि प्रपु १ सिञ्ज-लोपाऽभावः उस्. (पा ८, २, २७) ।

॥अप-हृत- तम् काठ ११, २^a.

॥अप-हृत्य^b काठ १२, १०.

अप✓हनु, ॥अपहनुते तै १, ५, ४,
२; अपहनुवे ऋ १. १२८, ४;

॥अपहनुवीत काठ ३७, १४.

अप✓हे, अपहृत्यसाम् पै १२, १८, ७०.
?अपा पे २०, १९, ६.

१अ-पाक^d -कः ऋ ६, ११, ४^{१०}; मा
२०, ४४^१; का २२, ४, ९; मै ३,
११, १; छ, १४, १५^{१०}; काठ
३८, ६; -कम् लि ५, ७, १, १०;
मै ४, १३, २; काठ १५, १३;
-काः ऋ १, ११०, २; -किं^०
ऋ ६, १२, २.

॥अपाक-चक्षस्^e -क्षसः ऋ ८,

७५, ७; तै २, ६, ११, २; मै
४, ११, ६; काठ ७, १७.

२अपा(SS)क- अपा(प✓अ)च्,ञ्च्
द्र.

अपा(प-आ)✓क, अप...आकृधि ऋ
३, १६, ५; १०, १४२, १; कौ
१, २, २^१; अप...आकृतम् ऋ
६, ५९, ८.

॥अपाकरोति तै २, ५, ५, ५;
मै ४, १, १^१; काठ ३०, १०;
क ४६, ८; ॥अपाकुर्वति मै ४,
२, ७; ॥अपाकुर्यात् मै २, २,
१३; ॥अपाकुर्यात् मै ४, २,
१२.

॥अपा-कर्तोस्(ः)^b मै १, ४, ५;

काठ ३१, १५.

अपा-कृत- -॥तम् तै ६, ४, ११,
४^१; -ताः काठ ३५, १७; क

४८, १५; -तौ पै १, १०, २^१.

अपा-कृति^e -तिम् ऋ ८, ४७, २.

॥अपा-कृ(त्य>)त्या^१ -त्या मै
४, २, १२.

अपा(प✓अ)च्, ञ्च्, ॥अप...अच,
॥अप(अच) ऋ ९, १७, ५४;
कौ २, ४५६; जै ३, ३४,
१४.

२अपा(SS)क^m -

अपाका ऋ १, १२९, १^a.

अपाकात्^० ऋ ८, १, ३५.

अपा(प-अ)च्,ञ्च्^p -पाक^q ऋ ३,

^a) सपा. मै २, २, ७ नश्येव इति पाभे. ।

^b) सपा. तै २, ४, १२, १ यज्ञवेशसं कृत्वा इति, मै
२, ४, १ आदाय इति च पाभे. ।

^c) पाभे. अपव्यये शौ ६, ९१, १ द्र. ।

^d) तस. नञ्-स्वरः । उप. पाकूँ - इति विप. (तद्भवचन
ऐदपर्यं द्र.) । यत्तु MW. तदुपजीव्याश्चेहाऽन्यथादर्शना
भवन्तो यत्र यत्रास्य श्रुतयो भवन्ति, तत्र तत्रैव न २अपा-
(SS)क- इत्येतदेवेति प्रतिपन्ना भवन्ति तन्न । तथात्वे
हि सति उपाक, पराक- इत्यादिवद् अन्तोदात्तस्याऽनि-
कार्यत्वेन प्राप्तत्वात् । अत्र यदुक्तप्रकारतो द्वे भिन्नस्वरे
प्राति. एवाऽभ्युपेये भवतः (तु. GG.) । यदपि मा २०, ४४
इत्यत्र उ. च म. च बस. इत्याहुतः, तद् निस्तत्त्वम् ।
नञ्सुभ्याम् (पा ६, २, १७२) इत्यन्तोदात्तस्य तथात्वे
दुर्वारत्वप्रसङ्गादिति यावत् ।

^e) स्त्र(कु-अ)पाक- इति मतम् (वैतु. पपा. सु । अ^०
इति) । पाभे. पै २, ७४, १ भवत् द्र. ।

^f) यथेह उ. च म. च सौवरं तत्त्वमप्रतिपन्नौ भवतस्तथा
नापू. टि. गतार्थं द्र. ।

^g) विप. (अनल्प-तेजस्-अभि-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।
यद्वा तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, ०) । उप. पाक-चक्षस्- इति
बस. । अस्य प्राति. विषयेऽपि १अ-पाक- इत्यत्रत्ये टि.
संकेतितः २अपा(SS)क- इत्यत्रत्ये टि. च गतार्थो मतभेदः
पञ्चप्रतिपक्षसमानन्यायश्च बोधपरिहारविवेकः द्र. । उपाक-

चक्षस्- इत्यपि तत्सापेक्षतया चेह कश्चित् सूक्ष्मो विवेको
भूयोऽन्वेष्यो येनात्र पू. २अपा(SS)क- इति न भवति
१अपाक- इत्येव च भवतीति सुतरां विशदीभवत् ।

^h) गस. तोसुनि प्र. अनन्तरगति-स्वरे प्रथमो ग.
निहन्यते (पा ६, २, ५०; ८, १, ७०) ।

ⁱ) पाभे. अपक्रियमाणा द्र. ।

^j) पाभे. अपश्रितौ शौ ६, १२७, २ द्र. ।

^k) गस. उप. कितन् प्र. । स्वरस्य कृते तु. टि.
अपा-कर्तोस्(ः) ।

^l) गस. कर्मणि क्यबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

^m) गस. घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

ⁿ) नापू. किवि. भाविनि सति (=द्वि. वा तु. वा
सप्त. वाऽर्थे [न तु पं.]) सुप्प्रतिरूपकः (पाप्र.
अन्यत्र परामर्शसौकर्यार्थं चित्त्वविशिष्टः उःसं. [५
३, ३६]) आ प्र. तत्-स्वरश्च (तु. उत्तरा, पश्चा, मध्या) ।

^o) नापू. दिशा एपू. किवि. भाविनि सति [=द्वि.
च (?वैतु. पाप्र. प्र. इति) तु. च (वैतु. पाप्र. परामर्श-
ऽभावः) पं. च सप्त. चार्थे सुप्प्रतिरूपकः आतिः प्र. उःसं.
(पा ५, ३, ३४ [तु. अधरात्, उत्तरात्, पश्चात्; वैतु.
पाप्र. निपातनमात्रसंकेतः]) ।

^p) गस. विवन्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ३, २, ५९;
६, २, ५२) ।

^q) न. द्वि. सत् वा. किवि. द्र. । पाप्र. देशवृत्तेरस्मात्

५३, ११; ८, १४, १५, १६, १७; १०, ५; १०, ४४, ७; खि ५, १२ ४; १७, १-४; मा ६, ३६; का ६, ८, ७; तै १, ४, १, २; ६, ४, ४, ३; मै १, ३, ४; ४, ५, ७; काठ ३, १०; ३९, १; क २, १७; †कौ १, २७९; २, ५८१; †जे १, २९, ५; ३, ४७, ७; शौ २०, ९४, ७†; १२० १†; १२८, ४; १३४, १-६; -पाङ्ग क्र १, १६४, ३८; म^१ १, ५, ४; ११; शौ ९, १५, १६†; पै १६, ६९, ७†; -पाचः क्र १०, १३१, १; †काठ ८, ४; ११, ४; †क ६, ९; शौ २०, १२५, १†; पै १९, १६, ८†; -पाञ्चः काठ ४०, १०†^२; शौ ५, ३, २†^३; पै ५, ४, २†^३; ७, ८, ७; -पाञ्चम् शौ ३, ३, ६; पै २, ७४, ६; -पाञ्चौ शौ ७, ७३, ४; पै १३, १३, १.

†अपाची-चीः क्र ५, ४८, ३; -चीम् क्र १०, ६७, ५; मै ४, १२, ५; काठ ९, १९; शौ १८, ३, ३०; २०, ९१, ५; पै

४, १७, ५†^४; ६, २२, १५; १६.

†अपाक्-तुस(ः)^१ शौ ८, ४, १९; पै १६, १०, १०.

अपाक्-तात्^२ क्र ७, १०४, १९९(१०, ८७, २१)।

अपाचीन^३-नम् क्र ७, ७८, ३; शौ ६, ९१, १५; -ने क्र ७, ६, ४.

अपाच्य^४-च्यः क्र ८, २८, ३.

अपा(प✓अ)ञ्, अपाज पै ९, ११, ४; अप...अज क्र १, ४२, ३; †अप...आजत् क्र १०, ६८, ५; शौ २०, १६, ५†; †अपाजन् मै १, ६, ३.

†अपा(प-अ)जत्-जन् क्र १०, ३, १; कौ २, ८९६; जे ४, १३, ९

अपा(प-अ)त्सन्^५-त्मा, -स्मानम् तै ५, ५, ८, ३.

अ-पाद्^६-पात् क्र १, ३२, ७; १५२, ३; ४, १, ११; ६, ५९, ६; मा ३३, ९३†; मै ४, ५, २†; कौ १, २८१†; जे १, २९, ९†; शौ

९, १५, २३†; १०, ८, २१; पै १३, ६, ७†; १६, ६९, १२†; १०२, ८; पै १९, १९, ४; -पात् क्र १०, ९९, ४; -†पादम् क्र ३, ३०, ८; ५, ३२, ८; मा १८, ६९; का २०, ५, २.

अ-पादुक^७-काय तै ७, ५, १२, १; काठ ४५, ३.

†अपा(प-आ)✓धा, अप...आद-ध्यात् मै १, ६, १३^८.

†अपाध्वम्^९ पै १९, ५३, २.

अपा(प✓अ)न्, अपानति शौ ११, ६, १४; पै १६, २२, ४; †अपानत् मै १, ९, ३; †अपान्द मै १, ९, ६.

†अपानिति काठ २९, ६; क ४५, ७; †अपानीत् काठ ९, ११; †अपान्यात् तै ५, ५, ५, ३; काठ २९, ६†; क ४५, ७†.

अपा(प-आ)न्^{१०}-नः मा १८, २; २२, ३३; का १९, २, २; २४, २०, १; †तै ११, ३, १०, १; ७, ९, १; २, १, १, २; ३;

सप्त. पं. प्रथ. चाऽर्थे अस्तातिः तस्य च लृक् (पा ५, ३, २७; ३०)।

^१) सपा. आपथौ ६, १९, १ अवाङ् इति पाभे.।

^२) सपा. क्र १०, १२८, ६ प्रस्यञ्चः इति पाभे.।

^३) सपा. तैआ ६, १२, १ अवाचीम् इति पाभे.।

^४) सपा. क्र १, १९१, १५ पुराचीः इति पाभे.।

^५) तसिः प्र. (पावा ५, ४, ४८) तत्-स्वरश्च । सपा. अपाक्त्स<>अपाक्तात् इति पाभे.।

^६) पाप्र. अस्तातिः प्र. एव विषये तात्तिल् प्र. (तु. पा ४, ४, १४२ उउ; ५, ४, ४१) च तस्य लृकोऽभावश्च उसं. (पा ५, ३, २७; ३० [तु. प्राक्-तात्])।

^७) स्थाथे ख>ईनः प्र. (पा ५, ४, ८) तत्स्वरश्च ।

^८) सपा. पै १९, १८, ७ प्रतीचीनम् इति

पाभे.।

^१) विप. (तद्- [वरुणादि-देव-]) । यः प्र. उसं. (पा ४, २, १०१) तत्स्वरश्च (तु. G.W. प्रस्यः; वैतु. वं. सा. <अपाची- इति ?)।

^२) वैतु. सा. उद्...आजत् इत्याह तद् विग्रह्यम् ।

^३) विप. (अग्नि-, यद्- [जन-]) । बस. पूष. प्रकृति-स्वरम् (पा ६, २, १)।

^४) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)। उप. कृते तु. टि. एक-पाद्-।

^५) तु. टि. अचमुंक्-।

^६) उपाध्वम् इति शोचः स्यात् (तु. मूको.)।

^७) नाप.। गस. उप. कर्तरि णः प्र. उसं. (पावा ३, १, १४०) तत्स्वरश्च (वैतु. भा. [तै १, १, ६, १;

५, २, ४; ३, ४, १, ४; ६४, ७,
१, १; १०, २; ५, ३, ४, २; ५, ५,
२; ६, ३, १, ५; ११, २; ४, ६,
३; ७, १, १, १; ३, ३, १; १२, १६;
५, १, ३; मै १, २, १७; २, ११,
२; १३, ४, ४; ६, ३; १४,
५, ५; ६, ३; काठ ३, ७; ११,
२; १३, १०; १८, ७; १९, ११;
२१, १; ११; १२; २२, ८; २३,
१; २६, १; २७, ०; ३; ३१,
६; ३४, ६; ८; ३५, ५; ३७,
१; १५; ४०, ५; ४३, २; १क
२, १४६; २८, ७६; ३१, १; ३५,
२; ७; ४०, ४; ४२, २; ३;
४७, ६; ४८, ६६; शौ २, २८,
३; ५, २०, १५; ७, ५५, ३; ४;
११, ६, १३; १२, ६, ३; १५,
१६, १-७; १६, ४, ३; १८,
२, २६; ४६; १९, ५१, १; पै
१, १२, ४; २, २६, ४; ६, ५, १०;
९, १४, ५; १६, २२, ३; १४१, ३;
२०, १०, ६; ७; ५३, ९; -नम्
मा १४, ८; १७; का १५, २,
२; ५, १; तै १, १, ७, १; २, ५,
७, ५१; ३, १, ८, १; २, १०, २;
३, ५, १; ४, ३, ४, ३; ६, २, ४,
१, ३; ७, १; १५, २, १०, ६;

३, ६, २; ५, ५, ३; ६, ५, ५,
३; १; ७, ५, १९, २; म १, ३,
२; २, ८, २; ३; ८; १३, ३;
१३, २, ४; १४, १, ७; ७, ७;
काठ ३, १०; १७, १; ३; ७;
२१, ३; २७, २; ३; ३१, ५;
३७, १७; ३९, ८; ४५, १५;
क २, १७; २५, १०; २६, २; ६;
१३१, १८; १४२, २; ३; १४७,
५; शौ १०, २, १३; १९, २७,
६; पै २, ८०, १; १०, ७, ६;
१२, ४; १३, ९, १३; १६, ६०,
७; -नस्य तै ६, ४, ६, ३; मै
३, १०, ३; -ना: तै ४, ६, ५
३; मै १, ५, १४; १५; काठ
१२, २ १; शौ ६, १०४, १;
८, १, १; ११, ३, २९; १५,
१५, २; पै १६, १, १; १७,
२९, १६; १९, ४९, १४; -नात्
मै २, १३, ३; काठ ३९, ८;
-नान् पै २, २०, ७; १०, १२,
१०; -नाय मा १३, १९; २४;
१४, १२; १४; १५, ५८;
६४; २२, २३; २३, १८; का
१४, २, ४; १०; १५, ४, २; ३;
१६, ७, १; ६; २४, ९, १; २५,
५, १; तै १, १, ६, १०; ४, ३,

१०; ३, २, ३, १; ५, ८, ११;
९, २०; ४, २, १, १; ३, ६, १;
४, १, ३०; ३, ३०; ६, १; १५,
५, ५, ४; ७, १, १९, १, ४, २१,
१; ५, १३, १०; मै १०, १, ७;
३, ५; ३५; २, ७, १६; ८,
८; १४; ३, १२, ९; २०; ४,
१, ७; काठ १, ६; ४, १०; १७,
७; १०; २७, २०; ३१, ५०; ३७,
१७; ३९, ३; ४०, ३; ५; ४१,
१०; ४४, १०; ४५, १०; ५१, १;
क १, ६; ३, १; २६, ६; १;
४२, २; ४७, ५; शौ ६, ४१, २;
१९, ४५, ६-१०; पै १५, ४,
६-१०; १९, ११, २०; -नै तै
६, ३, १, ५; मै १, ९, ६; काठ २६,
१; क ४०, ४; -नेन मा २५, २;
का २७, २, १; १ तै १, ७, २, १, २;
५, ५, ५, ३; मै ३, १५, २, ४,
५, ६१; क ६, ११; शौ १३,
३, ४; -नै: काठ ७, ११. [न-
अभि°, १प्राण°].
अपान-दा^{१०} -दा: मा १७, १५;
का १८, १, १५; तै ४, ६, १, ५;
५, ४, ५, ३; मै २, १०, १; ११,
१६; ३, ३, ६; काठ १७, १७;
२१, ७; ३९, ९; क २८, १.

७, १ प्रभृ] घञन्ते थाथादि-स्वर: इति?। उप. अन-
इति ह्रस्वाद्यचकमिति यत् तै. पपा. प्रादर्शि (तु. उद्-अन-
[व्यान्->] वि-अन- [तु. तैप्रा ३, १४] इति) तत्तत्रत्य:
प्रकार: १; नैतु. मा. पपा. आन्- इति सार्वत्रिक:
प्रकार: १ यत्तु वाच. उप. <आ/नी इत्याह तत्
विमृश्यम्।

०) सपा. काठ २७, १ प्राण: इति, मै ४, ५, ५ प्राणम्
इति च पामे. १

०) सकृत् सपा. तै ६, ४, ५, ४ मै ४, ५, ५ प्राणम् इति,
सकृच्च तै ६, ४, ५, ४ प्राणा इति च पामे. १

०) सपा. मै २, १३, ३ तैप्रा १, ५, ७, १ आपथौ १६,
१२, ३ सुष्ठु: इति पामे. १

०) =सपा. आपथौ ६, २५, १०। मा १७, ७१ का १८,
६, ७ काठ ७, १ प्रभृ. व्यान्तः इति पामे. १

०) पामे. उदानाय मा १, २० द. १

१) सपा. आपथौ १२, १८, १०। मा ७, २७ का ९,
१, १ माहा ४, ५, ६, १ उदानाय इति पामे. १

०) सपा. शौ ५, ४, ७ व्यान्तः इति पामे. १

०) विप. (अग्नि-)। उस. उप. √दा(दानं)+विप् प्र.
कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।

अपान-दृष्ट ^१ - धृक् त ७, ५, १९, २; काठ ४५, १५.	अ-पापकाश(न>)नी- -नी ^१ पै १४ २, ८.	३; क ४४, ३.
अपान-पा ^१ - पा: मा २०, ३४; का २२, ३, ३; तै ३, २, १०, २.	अ-पापकाशि(न>)नी ^१ - नी ^१ मा १६, २; का १७, १, २; तै ४, ५, १, १; मै २, ९, २; काठ १७, ११; क २७, १.	अपायिन्- अपे(प/इ) द.
अपा(प-अ)तृत् ^१ - -तृत्: ^१ ० मै १, ६, १; शौ ६, ३१, २; २०, ४८, ५; -तृत् ^१ मै ४, ७, ७१; -नत्तै शौ ११, ६, ८; पै १६, २१, ७.	अ-पापत ^१ - ता: प १३, १२, ५.	अपा ^१ (प/क गतौ), अप...
अपानती ^१ - -ती ^१ ऋ १०, १८९, २; मा ३, ७; का ३, १, ७; तै १, ५, ३, १; काठ ७, १३ ^१ ; क ६, ४; कौ २, ७२७; रे, ५, ५; जै २, ६, ४; रे, ५९, १९; पै १९, ४५, १२; -ती: तै ५, ३, ६, २.	अ-पापचिद्ध ^१ - दम् मा ४०, ८; का ४०, १, ८.	ऋण्वन्ति ऋ ९, १०, ६; कौ २, ४७४; जै ३, ३५, ९; अप...
अपा(प-अ)न्य मै ४, ७, ७; काठ २७, ३; क ६, १; ४२, ३.	अ-पा(प>)पा- -पा खिपा ३१, १० ^१ .	ऋणुत ऋ ५, ४५, ६; अप...
अपा(प-अ)न्य मै ४, ७, ७; काठ २७, ३; क ६, १; ४२, ३.	अ-पापमंभविष्णु ^१ - णव: मै ३, ६, ८.	ऋणो: ऋ ९, १०२, ८.
अपा(प-अ)न्य मै ४, ७, ७; काठ २७, ३; क ६, १; ४२, ३.	अपा-मार्ग- अप/मृज् द.	अ-पा ^१ , रा ^१ - र: ऋ ५, ८७, ६; ८, ६, २६; -रम् ऋ ४, १७, ८; तै ७, ५, ३, २१; काठ ३३, ५१; कौ १, ३३५; तं १, ३५, ४; ४, ११, १; पै १६, ५२, ३; -राम् ऋ ३, ३०, ९; -रे ऋ ३, १, १४; ३०, ५; ४, ४२, ६; २, ६८, ३; -रेण ऋ १०, ४४, १; कौ २०, १४, १.
अपा(प-अ)न्य मै ४, ७, ७; काठ २७, ३; क ६, १; ४२, ३.	अपा(प-आ)/मे>मि ^१	अ-पा(ल>)ला ^१ - लाम् ऋ ८, ११, ७; शौ १४, १, ४१; पै ४, २६, ७.
अपा(प-अ)न्य मै ४, ७, ७; काठ २७, ३; क ६, १; ४२, ३.	अपा-मित्य ^१ - त्यम् मै १, १०, २; काठ ९, ५.	
अपा(प-अ)न्य मै ४, ७, ७; काठ २७, ३; क ६, १; ४२, ३.	अपा(प-आ)/यम् (यमने) >	
अपा(प-अ)न्य मै ४, ७, ७; काठ २७, ३; क ६, १; ४२, ३.	अपा-यति - ति: काठ २८,	

- १) उस. उप. दृष्ट + कृप् प्र. । कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । पदान्ते धत्वं भृत्स्वरञ्च (पा ८, २, ३२; ३७) ।
- २) विजन्तम् । सस्व. नापू. द्र. ।
- ३) शत्रन्ते अन्तोदात्ते शाखायज्ञादिविभक्तिरुदात्ता (पा ६, १, १७३) ।
- ४) इह तसि: प्र. इति कृत्वा अगान-तु: इत्येवमवग्रहे सति 'अग्ने: प्राणाऽनाभ्यां सूर्योऽर्णवेऽन्तश्चरति' इत्यन्वयस्य शुशक्तवेऽपि यनि. एवाऽऽदरो वाहृचमूलसंवादनौ धित्यात् पपा. तथात्वाच्च (वृ. संदि.) । एस्थि. अपि शाखाद्वयोर्वा वा. अन्योऽन्यतो नितरां विविकौ भवत इति यथायमकारत एवाऽनुसन्धेयमिति दिक् ।
- ५) सपा. °नतु: <> °नती (माश २, १, ४, २९ काश १, १, ४, २६ च) इति पांमे. ।
- ६) °पा^१ इति स्वर. ? यनि. शोधः ।
- ७) स्त्रियां ङीप् प्र. स चोदात्तः (पा ४, १, ६; ६, १, १७३) ।
- ८) आख्यातिकं रूपमिति मन्वानः SI. चिन्त्यः ।
- ९) अ-पापान- (भाप. <√पा 'रक्षणे') >-नम् इति मतम् (वृ. सस्थ. टि. व्ययते) । वा. क्रि. वि. द्र. ।

- १) सपा. °काशनी <> °काशिनी इति पांमे. ।
- २) विप. (रुद्र-तनु-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. पाप- + √काश + ताच्छीलिकः णिनि: प्र. ।
- ३) तस. उप. √पत् (बधा.) > पापत् + कर्तरि अच् प्र. । वा. प्र. सत् साध्याः इत्येतदीयं विप. द्र. ।
- ४) तस. नञ्-स्वरः । उप. तृप्त. ।
- ५) पांमे. ३पाक->पाका(क-अ)रु->-रो: टि. द्र. ।
- ६) सस्व. कृते तु. टि. अ-शोषुक- । उप. <उस. पामायद.]-√भू (बधा.) + स्विण्युच् प्र. ।
- ७) अप/मे > मि इत्यत्रत्यं टि. द्र. ।
- ८) = (आहरणीय-लुल्यमूल्य-वस्तु-तु. टि. २अरत्ति-)] । यदेतत् प्राति. = अप-मित्य- इतीव प्रत्यपादि (वृ. MW. SBW.), तत् प्रकरण-संगतस्य मध्यस्वस्य आङः सार्थाऽप्रहनिदानमित्युपेक्ष्यम् ।
- ९) पांमे. अपगूर्ति: मै ४, ६, ८ द्र.
- १०) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।
- ११) = अत्रि-दुहितृ- । वस. उप. नाप. (पालक-) ।
- १२) = सपा. जैमि १, २२१ आपमं १, १, ९ काय २५, ९ माय १, ६, ११ । त्राय १४, १ ? अबाकाम् इति पांमे. ।

अपावः अप✓वृ (आच्छादने) प्र
?अपावकीय पै १५, १७, ८.
?अपाव(न>)री° -रोः पै १,
८९, ३.

अपा(प-आ)✓वृज् > अपा-वृक-
-काः ऋ ८, ८०, ८

अपा(प-आ)✓वृत्, > वर्ति, अपा-
वर्तन्त मे १, ९८१^०.

॥अपावर्तयेत्° काठ ३५, १७;
१८^१; क ४८, १५; १६^१.

॥अपा-वृत्त° -सतः मै ३, ९, २.

अपा-वृत्त्य शौ १२, २, ३४; पै १७,
३३, ५.

अपा-वृत्, अपा-वृत्ति- अप✓वृ
(आच्छादने) व.

॥अ-पाव्य° -न्यानाम् काठ ३० ९.

॥अपाव्य-स्व- स्वम् काठ ३०,
९.

अपाष्टि- अयस्°.

१अपाष्टि° -ष्ठात् शौ ४, ६, ५; मै ५,
८, ४; ११, २, ४. [°ष्ठ- शत°].

†अपाष्टि-वत्° -वत् ऋ १०, ८५,
३४; शौ १४, १, २९; पै १८, ३, ८.

२अपाष्टि° > अपाष्टि° -ष्ठेः मै
३, ४, ६१.

†अपा(प✓अ)स् (भुवि), अप...
अस्मि° ऋ १०, ८३, ५; शौ ४,
३२, ५; पै ४, ३२, ५.

†अपा(प✓अ)स् (क्षपणे), अपास्यति
तै ६, ३, ९, २१; अप...अस्यतु

पै १२, २९, १; अपास्य ऋ ३,
२४, १; मा २, ३७; का ११, १, ३;
जै ४, २५, १; अप...अस्य ऋ
६, ५१, १३; कौ १, १०५; जै
१, ११, ९.

॥अ(प>)पा-सङ्ग° -ङ्गः काठ २५,
२; क ३८, ५.

॥अपा(प-आ)✓ह, अपाहरन्ति,
अपाहरत्, काठ ३४, ३.

अपि ऋ १, १६४, ६; २, ५, ८;
३४, १०; ३, ११, २१; ५९,
४; ६, ४७, १३; १०, १४, ६;
१३१, ७१; ३८, ६५; ३१, ९, ४६,
७; ६, ५९ ९; ७, १६, ८; १८, ६;
३१, ५; ३८, ३^३; ८, १९, ८^३; ४४,

१) पाठः? वनिवन्तस्य प्राति. ओषधीनां विप. सतः
स्त्री. वा. सं३ रयादिति संभाव्यते ।

२) सपा. काठ ९, १५ पुनरावर्तन्त इति पाभे. ।

३) सपा. तैत्रा ३, ७, १, ६ अपाकुर्यात् इति पाभे. ।

४) प्रास. उप. कर्तरि क्तः प्र. । पूष. अपाऽऽहोः
अव्य. सतोः समस्तीभावे सास्व. भवति, स एव चेद
शिष्यते (पा ६, १, २२३; २, २) ।

५) अवग्रहः? प्रकृतायां श्रुतावेव व्यु. द्वैधदर्शनात् ।
तथा हि । अपाव्यानाम् अप्रतपावनत्ववचनात् तावत्
अु+पाव्य- (<✓प) इति संकेतो गृह्येत । तेन
च पावकाऽन्तरेणाऽपाव्यत्वे सति स्वतः पूतत्वे च तात्पर्यं
स्यात् (तु. भा. [तैत्रा.]) । अथाऽनुपदमेवाऽऽव्याऽपजय-
वचनाद् 'अपगतम् आभ्यम् (<आभ्य- यद.) एभ्यः'
इति कृत्वा संकेताऽन्तरं च गृह्येत । वस. आव्या-
ऽपकारकत्वे च तात्पर्यं स्यात् । अथ सा. [तैत्रा.] ?अव्य-
इति उप. इत्याह । तदेवं पूष. च उप. चोभयत्राऽपि
भूयान् विमर्शः साऽवसरः प्र. ।

१) नाप. (शल्य-पुङ्ग- इति PW. GW. प्रभृ.;
विषोपादान- इति सा. [शौ.]; ऋजीष- इति वै. सा.
[ऋ.]) । व्यु. ? अप✓अष्ट+थः प्र. थायीयस्वरश्च
(पा ६, २, १४४) । नैप्र. *अपाष्टि- > यनि.
इति कृत्वा रेफ-लोपः (तु. टि. अयोपाष्टि-, ऋष्टि-
। <✓अष्ट; वैतु. सा. प्रभृ. अपष्ट- [पा ८, ३, ९७]

इत्यतोऽपसंकेत्यमाना इव सन्तः यनि. <अ(प>)पा
✓स्था इति प्रतिपादुकाः) ।

४) विप. (एतद्- [वधू-वस्त्र-]) । स्वरस्य कृते तु. टि.
आदित्यु-वत्- ।

५) =ऋषि-विशेष- ।

१) अपत्येऽर्थे इन् प्र. (पा ४, १, ९५) ।

१) तु. GW.; वैतु. वै. सा. च अपपुरैतः इति योगं
वदन्तौ चोदयौ भवत ऐकपथे द्वैस्वर्याऽनुपयोगात्,
तद्वपरीत्येन यनि. नाशार्थं तात्पर्यात् प्रकरणे संगतत्वात् ।

५) विप. ([अपगत-सङ्ग-] विष्णु-) । वस. ।

१) संभावनायां समुच्चये वा कप्र. (तु. ऋ १, ९८,
१; ३, ५९, ३; ७, १८, ३ प्रभृ. यत्र प्रकरणसाम्ये
सत्यनुपसृष्ट एव ✓अस्[भुवि] इति श्रूयते; वैतु.
GW. प्रभृ. अपि...र्याम् इत्येवं योजुकाः सन्तद्विद्यन्त्याः
न ह्याराधको देवतायाः सुमतावात्मनोऽन्तर्भावं वष्टि,
किन्तु हिं तस्या विषयभावमिति) ।

५) अन्ववसर्गे कप्र. 'स्तूयेतैव' इत्यर्थः (वैतु. सा. समु-
च्चय इति; PW. प्रभृ. अपि...अस्तु इति च) ।

५) 'यतस्त्वं रयीणां राजाऽतः संभाव्यते यथा त्वयि
साधवः क्षेमासः स्युः' इत्येवं वा. सांभावनिकः कप्र. ।
नाड. ✓अस्[भुवि] > सन्ति इत्यत्र यच्-परे सत्यपि
(पा ८, ३, ८७) षत्वाऽभावोऽप्यत्र लिङं स्यात् वैतु. GW.
अपिसिद्धि इति ।

२४, ४५, १९; ५६, ४; ११, १;
 ९७, १२; १०, २, ३^०; १९,
 ४^०; ५; ४४, ४; ७१, ५^०; ६^०;
 ७७, ७^०; ८६, ४; ९५, १८; १०४,
 १०; १६७, ४; खि १, ११, ४;
 ६; १२, ३; २, १, ९^०; १०, ५, ३,
 ८, ४; १०^०, १; ३; १७^०, ४, ५^०; ४,
 ४, ३, ५, १४; ११, १३; ५, ७, ३, ३;
 ७, १, १; खिसा २, ९; ढा १९,
 ५०; २०, ५२; २३, ५०^०; का
 २२, ५, ६^०; २५, ९, ६^०; णि १,

१, ७, २६; १४, ३^०; ४, ४६, २^०;
 ५, १०, ४६; ७, १, २; १३,
 ५^०; २, ४, १२, २; ६, ३, १; ७,
 १; १२, ६^०; ३, ४, ३, १; ५, १,
 ५, ५; २, ५, ६^०; ३, १२, १;
 ७, ९, १; ६, १, ६, ६; ९, ६; २, ४, ४;
 ३, ३, २; ५, ६, ३; ७, ३; ८,
 २; ४; ६, २, १^०; ८, २; ११, ४;
 ७, १, ६, १; २, १०, ४^०;
 णि २, १, ८^०; २, १५^०; ६,
 ९; १०, २^०; १५, २०; २,

१, ४; ७^०; ८-१०; २, १;
 २; ४; ५^०; ३, १^०; ७^०, ५,
 ७; ३, ४, ४^०; ५; ७, ९; १०; ९,
 १; ५; ७^०; १०, १; ४; ४, १,
 ८^०; ३, ६; ४, १०; १^०, २;
 १२, ५^०; १३, ८^०; १०^०;
 १४, १२^०; णि १, ७^०; २,
 १५^०; ७, ८; ११; १२^०; ८,
 १; १६^०; ९, ४^०; १०, ७; ११;
 ११, ५^०; ९; १०; १२, १; १; ४;
 ५^०; १९, १३; २१, १२; २२,

*) सांभावनिकः कप्र. (वैतु. PW. प्रष्ट. अपि...स्याम इति)।

०) 'दुर्गमत्वेन प्रसिद्धमपि सन्तम्' इत्येवं देवानां पथोऽप्युक्तेनापि सता पदार्थेन विशेषणार्थको यद्वा भिन्नकमः सन् द्वितीयपादगतस्य पदार्थस्य संभावनया विशेषणाऽर्थकः कप्र. । यत्तु सा. (श्री १९, ५९, ३), GW. च. अपिः ग. इति कृत्वा 'पथोऽप्यागमनम्' गमयो-चक्रमुत्तन्मन्दम् । पथो गत्यागतिविषयत्वे सति प्रवेश-विषयत्वाऽभावात् तद्गमकाऽपिगमनार्थयोगाऽयोग्यत्वात् । न हि लोकः पन्थानं प्रविशति, किन्तु हि गच्छति वा-ऽगच्छति वेत्यभिप्रायः । एस्थि. यत् PW. WI. MW. च आङ्गे पृथग् मर्यादार्थकं कप्र. मन्यमाना इव अपि...अगन्म इत्येकोपसृष्टं कपि. आहुस् तन्मिन्तरां मन्दायताम् । पथो मर्यादाभावेन समाप्तशक्तित्वे सति कर्मान्तराऽभावात् सकर्मकस्य अपि/गम् इत्यस्य साकाङ्क्षत्वाऽऽतिरिक्तिरिति यावत् ।

०) यच्छब्देन प्रसङ्ग प्रत्युपस्थापितस्य तच्छब्द-वाच्यस्य संभावनविषयत्वेन युक्ततरत्वात् कप्र. (तु. WI. [श्री ६, ७७, २]; वैतु. PW. अपि...हुवे इति)।

०) सा. अन्वर्थे गतित्वमपि विकल्पेनाऽऽह, तद्विमर्श-सापेक्षमिव भवति ।

०) तु. सा.; वैतु. PW. प्रष्ट. अपि...अस्ति इति गतित्वपक्षपातिनः । 'यो ज्ञानं त्यक्तवानस्ति, तस्य ज्ञानेऽभावात् स्वतः सिद्धा सती तस्य वाच्यप्य-भावात् 'प्रयोजयेत्' इत्यर्थः सामुच्चयनिकं कप्र. आकाङ्क्षेदिति कृत्वा यनि. उपपन्नतरत्वं द्र. ।

अपि च भाग-शब्दस्य साक्षात् श्रुतत्वात् तत्तासम-पकत्वेनेष्टमाणे गतित्वे चमत्काराऽभावः स्यात् (वैतु. क्र १, १६२, ८ यत्र भागात्मकस्याऽर्थस्य गम्यत्वे सति गतित्वमास्थायीति) ।

०) भागतया न तु भागवतया संभाव्यमानस्यैव 'अभिभावः' इष्ट इति कृत्वा गतित्वाऽप्रसङ्गः द्र. (अपि तु. नाप्. टि.) ।

०) सपा. खिसा २, ८ अमि इति पाठे. ।

०) यदिह सांभावनिकं सन्तं कप्र. गतितयापि PW. विकल्पयेत्, तदनव्यवसायत इत्युपेक्ष्यम् (तु. टि. एप्. च द्विरु. च) ।

०) अपि, प्रोक्षेत् > सपा. मै ३, २, ५ अपिकुर्यात् इति पाठे. ।

०) समुच्चयमात्रयोतकः कप्र. (तु. पपा. भा.; वैतु. PW. MW. अपिकरोति इति मन्वानौ द्वैस्वयं-दोवाच् चिन्त्यौ) ।

०) पाठे. अपि मा २०, १७ द्र. ।

०) तु. टि. अपि/क > अपिकुर्यात् मै ३, २, ५ यदुक्तदिशा अपिः इह गतिर्न भवति । अपि स्युः > सपा. काठ १०, १०^० अपिभवन्ति इति, तै २, २, ८, १ प्रष्ट. अपि...संनष्टे इति च पाठे. ।

०) नञर्थ-पुष्टिप्रदानम् अव्य. ।

०) अन्ववसर्गे कप्र. (वैतु. SI. अपि/युज् > अपि-युनक्ति इति चिन्त्ययोगः) ।

०) अन्तरर्थे सप्त. युक्तः कप्र. उस्. (पा १, ४, १६) ।

०) सपा. तैत्रा १, २, १, ८ आश्री २, १, १७ प्रष्ट. सत्त्वा इति पाठे. ।

१; २३, ३; २४, ५; २५, ४, २६,
१, ३; २७, ३^०; २८ ३^०; ३०,
४^०; ७; ३१, ६६; ७; ३२, ०;
४; ३५, १३६^०; ३६, ९; १४;
३७, ४; ११^०; ३८, १३६. ॥ क
६, २^०; ६; ८, ७^०; ३१, ५^०; ३६,
१; ३७, ६; ३९, १; ४०, ४; ५;
४२, ३^०; ४४, ३^०; ४६, ७^०;
४८, १३६^०; को १, ३६१; २,
२८१; ज १, ३८, २; ३,
२३, १३१; शौ ६, ४५, ३१;
५५, ३१; ७७, २१; १७,
५१, १; ९७, १; ९, ५, १४;
१४, ७१; १०, १०, ३३; ११,

- a) ल. टि. म ३, ४, ४ ।
- b) पामे. अपतुरीयुम् मै ४, ५, ८ इ. ।
- c) संभावने कप्र. (वैतु. SI. अपि...वर्षति इति) ।
- d) संभावनायां कप्र. (वैतु. SI. अप्येति इति) ।
- e) अपिकार्यम् इति समस्तमेति यत् SI. आह, तत् स्वरतदन्वाऽर्थतश्च चिन्त्यम् ।

१) पाभे. भुवि काठ ७.१२ द्र.-१

४) पामे. अ. ध. मा २०, १७ द. ।

b) पाभे. अ॒पि तै ५, २, ५, ६ द्र. ।

१) अमित्रोद्दु चरामसि अ १०, १६४, ४ इति
पामि. विशाषयद् यथा प्रकृतेऽपि 'मृषा चरणम्' एवा-
ऽभिधेते स्यान् 'मृषाऽपिचरणम्' इति । एत्थि. गहर्-
विशिष्टसंभावनायामयं कव. इति तत्त्वम् (वु. सा. W;
वैवु. WI. अपि चद् इति) ।

१) अ०पि, सं०ज > स०पा. पै १७, ३, ६ अ०मि०सं०ज
इति पा०मे. ।

४) सपा. पे १७,३०,४ अभि इति पाठे ।

१) शोकः सत्यः ? वाप्यासि टि. प्र. ।

म) = स्या. भ्रा १.१, १३ काथो ८, ११, १५ प्रष्ट. ।
 पै १८, २१, १० माण्ड १. १८, ८ अभि इति,
 पाण्ड १, ८, १० इह इति, अपठौ ९, १०, १ आपयं
 १.१, १ रायः इति, खि ५, ११, २३ ऐत्रा ८, ११ वीरः
 इति च पाठे. ।

²⁾ सपा. धौ ४,११,११ रुप इति पाप्मे. ।

- ०) अन्ववसर्ग कप्र. द्र. । पामे. अधि शौ ९, ५, ६ द. ।
 १) सपा. शौ १२, १, ३४ अमि इति पामे. ।
 २) पामे. अधि शौ १२, ३, ४७ द. ।
 ३) सपा. शौ ७, ८७, ६ नक्त्यः (सा. नक्त्यः) इति पामे. ।
 ४) समुच्चयासर्थस्य द्योतकाद् भावे स्वः प्र. तत्-
 स्वरश्च । WAG. [१, २४१ a] < *अपि-पितृ- इति ।

१) कक्षस्याऽवयविनः सतस्तद्विपगतप्रदेश-विशेष वृत्ति-
रिति कृत्वा नायं प्रास. वा बस. वा अस.
वा किन्तु तस. एव सुप्सुपीयः प्रकारविशेषः सास्व-
सन् पाप्र. निरुद्धकादिषु (पा ६, २, १८४) उक्तं.
[तृ. भा. (ते १, ७, ८, १); वैतु. [पक्षे] भा. समुच्चये अपि
कप्र. च तस्य समासान्तः प्रवेष्टं च युगपदभिसंद्धानं
सन्नसमर्थमिव पदयोगं ब्रुवाणः, उ. (मा ९, १४) एकरवर-
त्वेन स्पष्टं संकेतितेऽप्येकसमस्तपदस्त्वे अपि इति च कक्षे
इति च पृथगिव सती द्वे पदे ब्रुवाणः, म.
सामीप्यार्थे अस. इति ब्रुवाणः (स्वरतः साधुत्वे-
ऽप्यर्थतः सूक्ष्मेवानुपपत्तिरिवह द्र. । कक्ष्याबन्धना-
ऽधिकरणतया कक्षाऽपिगतत्व विशिष्टस्य कक्षाऽवयवत्वं
न तु यस्य कस्याचित् तत् समीपवर्तिनः दारीरावयवान्तरस्या-
भिप्रेतत्वादिति दिक्] ।

५) = यथा मास ५, १, ५, १२ काश ६, २, १, १० मा २, २८ । मै १ ११, २ अ. प. पक्षे इति पाठे ।

*) सपा. तै ५, ५, ८, २ अपिपञ्चम् इति, भै ३, ३, ५
अपिपञ्चे इत च पाप्मे ।

क ३१, २०^१॥^१; -क्षेमिः ऋ
१०.१३४७.
अधिकश्य^१ - द्यम् ऋ १, ११७,
२२.
अपि-कर्ण^१ - ओं ऋ ६, ४८, १६.
अपि ✓ कृ, अपि कृणोतु शौ ९, ४.
२; पै १६, २४, २; ॥ अपिकुर्यात्
मै ३२, ५६.
अपि ✓ कृत् (छेःने), ॥ अरिहन्तति
काठ २३, ४; २५, ९; १०; २६,
५; क ३७ ५; ४०, २; ३; ४१, ३;
अरिहन्तामि मा ५, २२; २६;
६ १; का ५, ६, १; ७, १; ६,
१, १; तै १, २, ५, १; २; ३,
१, १; ६, १, ८, ४; २, १०, २;
मै १, २, १०^१; ३, ८, ८^१; काठ
२५^१; १^१; १२^१; ३, ३^१;
२४, ४; २५, ९^१; १०; २६, ५;
क १, १८; २, ३; ५^१; ६; १०;
३७ ५; ४०, २^१; ३; ४१, ३.

अधिकृता पै १६, १४६, ११.
अपिकर्त्ता म खि ४, ५, ३०;
शौ १०, १, २१; पै १६, ३६,
१०.
?अपि ✓ क्षे > भागि, अपिक्षापयति,
शौ १२, ९, ६; ?अपिक्षापयतु
पै १६, १४५ ६; अपिक्षापय शौ
१२, १०, ५; पै १६, १४६, १.
अपि ✓ गच्छ, गम् अपि गच्छति शौ
१२, ४, ३१; पै १७, १९, १;
अपि गच्छन्ति मा ४०, ३४; अपि-
गच्छतु शौ २, १२, ८^१; ९, ५,
१; पै १४, १, ३; १६, १७, १;
अपि...गच्छतु शौ १२, २, ४^१;
अपि गच्छन्तु शौ १२, २, ४५;
अपि गच्छ शौ १२, ३, ५३; पै
१७, ४१, ३; अपि...गच्छ खि
२, १, ९^१; अपि गच्छताम् क
१०, १५४. [१-५]; शौ १८,
२, १४-१८; पै २०, ४०, ८.

अपि...जगन्मुः क १ १७१, १.
अपि गम् ऋ ५ ३३, १०;
अपि...जगन्महि^१ क ६,
५१, १६; मै १, २, ५; काठ २, ६;
२४, ६; क १, १९; ३७, ७;
अपि...जगन्महि^१ तै १, २,
९, १.
अपि-गण^१ - ण, -णम् पै १९,
५४, ४.
अपि ✓ गा, अप्यगा शौ २, ९, २;
पै २, १०, ४; अप्यगुः शौ १०,
३, ९; पै १६, ६३, ८; अपिगुः
क ७, २१, ५.
अपि ✓ (गु >) गृह, अपि गृह्णात्
१९, ४१, १७.
अपि ✓ गृह, अपि...गृह्णीत मै ४,
५, ८.
अपि गृह्णाते तै ६, ५, ८, ५;
अपि गृह्णाताम् तै ६, ४, ९, १०;
काठ २७, ३^१; क ४२, ३^१;

^१) पामे. अपिकक्षे काठ २१, ५ द्र. ।

^२) तात्रभविष्ठे यति प्र. तित्-स्वरः (पा ६, १,
१८५) ।

^३) कुर्णे इत्यनेन सप्तम्यन्तेन कर्मप्रवचनीयतया-
ऽभिसंबन्धप्रवणात् (सु. ऋ ५, ३१, ९; ८, १७,
१२; १०, ८६, ४) समासे अपेः उत्तरवर्तिनोऽन्तोदात्तः एष-
उक्तयौगसंख्यानिकया दिशा सुसाधः द्र. । अथवा सप्त-
विमकोरर्थे अस. द्र. तेन च सास्व. स्यादिति कोऽपि
विनेकः स्यात् ।

^४) अन्तर्भावयेदित्यर्थः (वैतु. मै २, २, ५ यत्रा-
ऽन्तर्भाव्यानां बन्धजातां प्रविशक्षिततया तत्समु-
च्चायकः कप्र. अग्निः भवति न तु अपि...द्युः इतीव
गतिरिति) । पामे. अपि तै ५, २, ५, ६ द्र. ।

^५) सग. खिसा २२, ३२ अभिकर्त्तामि इति
पामे. ।

^६) अपेः इति यनि. निगमेषु गतिः स्यादुन पद-
संभावनायर्थेषु कप्र. इति भूयोविमर्शसहत्वमनाहतं द्र. ।

^७) = सपा. मास १४, ७, २, १४ । का ४०, १, ३; ईउ ३
वृत् ४, ४, १४ अभिगच्छन्ति इति पामे. ।

^८) तु. PW.; वैतु. सा. समुच्चये कप्र. अपिः इति ।
अतुं वागपि गच्छतु > सपा. पै २, ५, ७ इमं गच्छतु ते
वसु इति पामे. ।

^९) सग. पै १७, ३०, ४ अभि...गच्छति इति पामे. ।

^{१०}) सपा. खिजा २, ८ अभि...गच्छ इति पामे. ।

^{११}) संभावनार्थः कप्र. इति सा. । गतिरित्यवकितनाः
(तु. ऋगुतरा यत्र समानयोगः सुम् इत्युपसर्गो विनि-
गमयन्निव भवति) ।

^{१२}) पामे. प्रुति...अपद्महि द्र. ।

^{१३}) = नापू. हपं विगतनासिक्यं च रक्षितसिचकं
च । अपिः कप्र. चार्थ इति भा. तद् विमृश्यं (सु.
न.पू. टि.) ।

^{१४}) नाप. । प्राप्त. ।

^{१५}) सग. काठ २७, ४^१ क ४२, ४^१ गृह्णाताम् इति
पामे. ।

अपिगुह्यताम् तै ६, ४, १०, १^०.
अपि-गुहा तै ६, १, ३, ८; ४, १०, २^०;
काठ २७, ८^०. [१४ अन्.]

अपि-गुहा^० - ह्यस् काठ २७, ३; क
४२, ३.

अपि✓घस्^०, अपिघ ऋ १, १५८,
५.

?अपिच्छेनेवशंगुणी^० पै ३, २८, ५.

अपि✓जन् > अपि-जन् - जः तै
१, ७, ९, १; ४, ७, ११,
३; काठ १८, १२; क २९, १;
-जाय मा ९, २०; १८, २८;
२२, ३२; का १०, ४, १; १९, ९,
१; २४, १९, १; मै १, ११, ३;
काठ १४, १.

अपि✓जू > अपि(>)पी-जू - जूवा
ऋ २, ३१, ५.

अ-पित्^० - पितः ऋ ७, ८२, ३.

अ-पित्देवत्य- - त्यस् काठ २४,
८; क ३८, १.

अपिन्व- अपि द्र.

अपि✓दह, अपिदहति तै २, १,
४, ७; ५, ४, ५, ४; अप्यदहत्
तै २, १, ४, ६; ५, ४, ५, ४.

अपिधक्षति काठ १०, १०.

अपि-दुह मै २, ५, ३^३; ३, ३, ७^३;
काठ १३, ४^३; २१, ८^३.

अपि✓दुह, अपिदुदुहे मै ३, ३, ४;
४, ७, ४.

अपि✓धा, अपिदधाति तै १, ७
३, १; २, १०, ४; ५, १, ९,
५^१; १०, १; २, ७, ३, ८, १; ९,
२^१; ३, ४, १; ४, ६, १; ५, १०,
७; ७, ४, २; ६, ३, ५, ४; १०, १;
मै १, ६, ३; ५; ९, ८, ९; २, १,
६; १०; ६, १; ३, १, ९; ३, १०; ७,
६; ९, ५; १०, ४^३; ४, १, ३; ३,
१; ५, ५^३; ७, ४^३; काठ ६, ६^१;
१०, ६; ११, ५; १५, १; १९,
१०^१; २०, ६; २१, १; ८^२, २,
९^३; १०; २४, ७; २६, २^३; ७;
२७, ६; २८, ६; ९^३; ३१, २^३;

३७, १४^३; क ४, ५^३; ३०, ८^३;
३१, ८; ३७, ८; ४०, ५; ४१, ५;
४२, ९; ४४, ६; ९^३; ४७, २^३;
अपिदधाति मै १, ८, ९;
अपिदधामि मा ११, ७७; का
१२, ७, १२; तै ४, १, १०, २; मै
२, ६, १; ७, ७; ४, ३, १; ५, ५,
काठ १५, १; १६, ७; ३७, १३;
शौ ४, ३६, २; १६, ७, ३; पै १,
४२, १; १०, १२, ७; अपिदधमः
मै १, ७, १०; ८, ९^३; पै १६,
१५१, ६; १७, २४, ३; अपि-
धत्स्व ऋ १०, ८७, २; शौ ८,
३, २; पै १६, ६, २; अपि...
धेहि^० ऋ १०, ९८, ११; पै
१३, ९, १०; अपिदधुः मै
३, १०, ४; अपि...अदधुः^०
ऋ १०, ५६, ४; अपिदध्यात् तै
२, ६, ६, ६; ८, २; ५, २, ५, ३;
७, २; ३, ७, ४; १, ४; ६, ६, ३;
६, ३, ५, २; मै १, ४, १३; ६, ९^३;

*) सपा. काठ २७, ८ गुह्यताम् इति पाठे. ।

*) सपा. मै ४, ६, ३ °घाय इति पाठे. ।

*) गस. कर्मणि क्यप् प्र. (पा ३, १, ११८) ।

*) यनि. निगम एकमुपसृष्टं पदं भवति (तु. PW.
प्रभृ.). यद्वा पृथग्भूतपदद्वयं (व. व. सा.) इत्यस्य
विषयस्य भूयोविमर्शसहस्रं प्रदिनतं भवति । तिङ्ङपि
<✓घस् इति यनि. PW. प्रभृ. आहुः; <✓हस् इति
वै. सा. च ।

*) अपृच्छं नेव शं गुणी इति शोधो विमुक्तः ।

*) गस. कान्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, २,
१०१) ।

*) विप. ([प्रेरयित्री-] उषासा-नक्षता-). गस. क्विबन्ते
कृत-स्वरः प्रकृत्या पू. सोदी. च उसं. (पा ३, २, १७७
६, २, १३९; ३, ११६) ।

*) नाप. ([जलेनाऽपूर्ण-] नदी- इति सा. PW.
प्रभृ.). वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप.
✓पि(=✓पै) + भावे वा कर्मणि वा क्विप् प्र. ।

पाठे. कृते °अ-जितः टि. द्र. ।

१) सपा. मै ३, १, ९ अवस्थे इति पाठे. ।

१) सपा. काठ २०, ८ अपिधाव प्रत्यस्यति इति
पाठे. ।

२) सपा. तै ६, ५, ९, ३ प्रयच्छति इति पाठे. ।

१) सकृत् अपिदधति इति पाठः? यनि. शोधः (व.
संति. [क ४, ५]) ।

२) सकृत् सपा. तै ५, ४, ६, १ करोति इति पाठे. ।

३) सपा. मै ३, ९, १ अभिमानुकः स्वाव इति
पाठे. ।

०) पाठे. प्रति...दधामि द्र. ।

१) तु. GW.; वैतु. समुच्चयार्थस्याऽप्राकरिणस्त्वात्
तद्वादिनो वै. सा. च चिन्त्यौ द्र. ।

१) देवेषु कर्त्रोर्निधानस्य श्राविते अपिः गतिः द्र. (व.
वै. PW. प्रभृ.; वैतु. सा. समुच्चयार्थे अव्य. इति) ।

२) सपा. काठ ८, १ आधसे इति पाठे. ।

१०, २०^१; २, ३, ७; ३,
३, १; ९, १; १०, १^२; ३; ४, १,
३^३; २, १०; ५, ५^३; ७, ७; काठ
८, ८; १२, ५; २०, ३; २३, ६; २४,
६^३; २६, २; ३; ३१, २^३; क
७, ३; ३१, ५; ३७, ७^३; ४०,
५; ४७, २^३; अपिदध्यात् मै
४, ५, ५; अपिदध्यात् मै २,
१, १०.

अपिदध्यात् मै २, १, १; ३, ३,
९; अपिदध्यात् शौ ७, २६, २; पै
२०, ३०, ६.

अपिधोयते मै ३, १०, ५;
अपिधोयते मै १, ८, ९; अपि-
धायि शौ ५, ३०, १५; पै ९,
१४, ५.

अपि-धान^० - नम् शौ ७, ३६,
३; ११, ३, ११; २८, ४, ५३;
पै १६, ५४, १; -तं नम् १,
५१, ४; १६२, १३; मा २५,
३६; का २७, १३, ५; तै ४६,
९, १; मै ३ १६, १; काठ ४६, ४.
[^०न- ओष्ठ^०, त्वचा^०].

अपिधान-वत् - वन्तम् ऋ ५,
२९, १२.

अपि-धान^० - नः काठ ११, १;
४^०.

अपि-धाय मै २, ६, ६; ४, ६, ३^१;
९; काठ १५, ५; २०, ८^३; क ३१,
१०. [धाय अन्^०]

अपि-धिय^० - धीन् ऋ १, १२७,
७.

अपि-धेय^० - यः मै ४, ५, ५,
-यम् पै १९, ४२, १४.

अपि-हित^० - तः पै ८, २०, ११;
-तम् ऋ १, ३२, ११; ५, ६२,
१; १०, १२९, ३; मा ४०, १७;
का ४०, १, १५; पै १३, ६,
११^३; १६, ३९, ८^३; -तं नम्
४, २८, १; मै ४, ११, २;
काठ २, १९; -तान् ऋ ४, २८,
५. [त- अपूर्ण^०].

अपि-हित^० - त्वे मै २, ४, २; ३,
८, ७; १०, २; काठ १२, १२.

अपि ✓ धाव्(गती), अपिधाव पै ५,
२८, ३.

अपि-धिष्ण्य^० - ण्यम् मै ३, ९,
३.

अपि ✓ नह्, ? अपिनहोते^० पै ९, ६, ४;
अपिनहसि पै ५, ३२, ९; १९,

३२, १२^१; अपिनहामि ऋ १०,
१६६, ३; शौ १, १४, ४; ७, ७३,
४^०; ५^०; १००, ३; पै १, १५,
४; ९४, १; २; ५, २०, ५; १३,
१३, १^०; २^०; १९, २०, १^१; २०,
५४, ३; अपिनहन्तु पै १३,
१०, १०; अपिनह्य > ह्य शौ
१०, ९, १; पै १६, १३६, १;
अपिनह्यतम् शौ ६, ५०, १;
अपिनह्यत शौ ५, ८, ४; पै ५,
२०, ६; अपिनह्ययुः काठ ३३,
७.

अपि-नह^० - हम् ऋ १०, ६८, ८;
शौ ९, ३, १८; २०, १६, ८^३;
पै ९, ६, ५; १६, ३९, ८^३; ४०,
९. [ह- अन्^०].

अपि-नह-मुख^० - खः पै १९,
३२, १३.

अपि-नह-अ-अ^० - क्षः मै
२, १, ६.

अपि-नह-मान^० - ने शौ १२, ७, १४;
पै १६, १४३, ५.

अपि-नि ✓ धा, अपिनिदध्यात् पै
१९, ८, ११^३.

अपि-नि-धाय मै ३६, ६.

^१) पाभे. अन्वुवनयेत् काठ ३६, १४ द्र. ।

^२) सपा. मै ३, ७, ७ दध्यात् इति पाभे. ।

^३) गस. भावे वा करणे वा ल्युङन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, २, १३९) ।

^४) विप. (हरित-रुक्म-). गस. उप. कर्तरि ल्युङ् अनः
प्र. (पा ३, १, १३४) ।

^५) सपा. मै २, २, २ उपरिध्यात् इति पाभे. ।

^६) पाभे. अपिगृह्य तै ६, ४, १०, २ द्र. ।

^७) पाभे. अपिदध्यात् तै ५, २, ९, २ द्र. ।

^८) उप. भावे किः प्र. (पा ३, ३, १२) । शेषं ० टि. दिशा द्र. ।

^९) उप. कर्मणि यत् प्र. । शेषं ० टि. दिशा द्र. ।

^{१०}) सपा. शौ ९, ३, ८ अभिहितम् इति पाभे. ।

^{११}) मु. टि. अपहति- ।

^१) अस. सारव. (पा २, १, ६; ६, १, २२३) ।

^२) पाठः? अपिनहन्ते इति शोधः ।

^३) मूको. अनु अपि-नि ✓ सो > धो 'बन्धने' >
अपिनिन्य (मपु१) इति शोधः द्र. । ^०य अस्य मा^०
इति पदच्छेद इति कृत्वा 'या' > 'इया' इत्येवं विप-
रिणमप्य पादश्च सुपूरः ।

^४) सपा. तैत्रा २, ४, २, २; ३ अपनहामि इति
पाभे. ।

^५) पाठः? ^०ह्यामः इति शोधः द्र. ।

^६) सपा. शौ ९, ३, ८ अवनहम् इति पाभे. ।

^७) विप. (होत्-). शेषं पर्यस्ताक्ष- प्रष्टु. टि. द्र. ।

^८) सपा. शौ ६, ४२, २ उपास्यामसि इति पाभे. ।

अपि-नि/ (सो/बन्धने/)> षो, अपि-
निष्पन्न पं ५, ९, ८.

अपि-नि/ (स्था/)> ष्टा > अपि-
व्दि/न/ता- ता^१ पै १६, ३९,
१०.

अपि/नी. ष भुपिनयति ते २, २, २,
१; मै १, ८, ९; २, १, १०; ४,
८, ३; काठ १०, ५; २६,
२०; अपिनयामः पै १६, ३६,
५.

अपि-नीय तै २, २, ८, २०.

अपि/नुद्, अपिनुद्दामि पै १८, ४,
७, ५.

अपि-पक्ष^१ - क्षत्र तै ५, ५, ८, २१^१;
-क्षे मै १, ११, २१^१; ३, ३,

५. ११^१.

अपि/पद्, > पादि, अपिपद्यते
मै १, १०, १०^१; काठ ३६,
११^१.

अपिपादयति मै १, १०, १०;
काठ २८, ४; ३२, ३; ३६, ११;
क ४४, ४.

अपि-पुद्यमान^१ - नान् मै १, १०,
१०; काठ ३६, ११.

अपि/पृव्, > ङव्, ङ अपि-
पृव्वन्ति शो ५, २, ३; २०, १०७,
६६.

अपि...मप्राक्^१ शो १०, ४, २६;
पै १६, १७, ७.

अपि/पा > अपि-प्र (ण/)> गो^१ -

-गो क्र १, १८६, ११.

अपि-प्र (प्र/इ)ष्, अपिप्रेश्यामः पै
१७, २४, ३५.

अपि/वन्ध्, अपिबन्धामि पै ६, ९,
९.

अपि-भाग^१ - गः मै २, ५, ११^१;
काठ १३, ११^१.

अपि/भू, अपिभवति काठ ११, २;
१२, ६; १०; ३४, ८; अपि-
भवतः काठ १२, ६; अपि-
भवन्ति काठ १०, १०^१.

अपि...भूत क्र ८, ४४, २८५;
अप्यभूत् पै २, ३, ५^१; अपि-
अभूत् क्र १०, १४२, १^१;
अप्यभूः शो २, १०, ८^१;

१) सपा. शो ९, ३, १० पुरिष्कृता इति पाठे. ।

२) तु. सत्य. टि. अति/नो > अतिनयति ।

३) सपा. मै २, २, ५ काठ १०, १० अभिनयति इति
पाठे. ।

४) एकतरत्र शो १४, १, ३८ अपोहामि इति, अन्यत्र
उदचामि इति च पाठे. ।

५) सस्व. क्ते तु. अपि-कक्ष- । यनु भा. (तै ५, ५,
८, २) अ-वि-पक्ष- इति प्राति. इति मर्या व्यख्याने

पर्याश्राम्यत्, आश्रयमेव तत् । यथाक्रमप्यन्तोदात्त
उपपद्यमानेऽपि तात्पर्यतो विरोधात् (तु. मै ३, १, ५)

यदन्व एकत्वविशिष्टापिपक्षात्मक-वेदिभागविशेषाधिकरण-
तया सामविशेषमानं विधीयते न तु भा. अनु द्वित्व-विशिष्ट-

वेदिकेणविशेषाधिकरणतयेति । एत्स्य. च यदपि भा.
प्रतेः वीपपार्थे गतित्वमिवाह. तदपि अष्टमूलं द. । मै. अनु

सप्तम्यर्थेऽसौ कप्र. इत्येवमेव सुवचत्वात् । तत्-
स्वरपार्थक्यमप्येतत्-सूचकं भवतीति चाऽपरा दिक् ।

१) पाठे. अविकक्षे काठ २१, ५^१ द. ।

२) अपि-पक्षः इति पपा. चिन्त्यः (तु. सपा. क्र ४,
४०, ४ अपि-कक्षे इति पाठे.) ।

३) तु. सत्य. टि. अनु । सगतिकमाख्यातिकं मन्वानः
SI. चिन्त्यः ।

४) गस. शानचः निघाते सति शिष्टः ह्यग्नन्ते नित-

स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १८६; १९७; २, १३९) ।

१) सपा. क्र १०, १२०, ३ प्रभृ. ऐआ १, ३, ४ आपश्चो
२१, २२, चोश्चो १४, २२: ५ वाश्चो ३, २, ५, ५७ हिश्चो
१६, ७ १६ अपिबृज्जन्ति इति पाठे. ।

२) क्र. अनुसरन्तः RW. BU. अपिबृज्जन्ति इति ।

३) सपा. शो ७, ९३, १ अपृक्थाः इति पाठे. ।

४) गस. उप. कर्तरि ल्युङन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या
[पा ३, १, ११३; ६, १, १९३; २, १३९ (तु. वं.
ORN. NW. च; वैतु. सा. PW. GW. MW. च

<अपि-प्र/अन् [प्राणने] इत्युत्स्वरलक्षणमिव वदन्तः
सन्त उपेक्ष्यः)] ।

५) सपा. शो १६, ७, २ अभिनेष्यामि इति पाठे. ।

६) =भागिन्- । बस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २,
२४ पा ६, २, १) ।

७) पाठे. अपि मै २, २, ५ द. ।

८) तु. GW.; वैतु. सा. PW. च संभावनायां कप्र.
अपिः इति (वैतु. क्र १०, १४२, १ यत्र स-प्रकरण-
त्वेऽपि PW. यनि. अनुमन्वानो व्याहन्त्येत् (तु.
नाठ. टि.)) ।

९) सपा. अप्यभूत् (तित्रा २, ५, ६, ३ आपमं २, १२, ५
च) <> अप्यभूः इति पाठे. ।

१०) तु. वं. PW. प्रभृ.; वैतु. सा. संभावनिका कप्र.

अप्यभूम ऋ २, ११, १२^०; अपि-
भूम, > मा ऋ ७, ५७, ४^०; तै
३, ३, ११, ४^०; शौ ७, २१, ३^०;
पै २०, ४, १.

†अपि ✓ मद्, अपि... सुत्सथ > था^०
ऋ १, १८६, १; मा ३३, ३४;
क ३२, ३, ५.

‡अपि-मन्त्र^१ - न्त्रम् काठ १३, १.
[न्त्र-अन्^१].

†अपि ✓ मृप्, अपि मृष्टयते ऋ ६, ५४,
४; अपि मृष्टये ऋ ७, २२, ५;
शौ २, ११४९.

अपि पृष्ठाः ऋ ३, ३३, ८.
अपि-युत् - अपि (पि ✓ इ) द्र.

अपि ✓ या, अपियामि^१ शौ ४, ३७,
७; अपियातु पै १३, ४, ९.

अपि वा - ✓ अपि द्र.

अपि ✓ रिप् > अपि-रिप्त - -प्ताय
ऋ १, ११८, ७; ८, ५, २३.

अपि ✓ रुह, अपिराहति णीते २, ५,
१, ३; शौ ८, १२, २; पै १६,
१३४, १; १७, ४, ४; ‡अपि-
रोहात् तै २, ५, १, ३; अपिरोहतु
शौ १२, १, ३५.

अपि ✓ लिह, ? अपिलिह्यते^१ पै ११,
७, ७.

अपि ✓ लुप् > ? अपिलोप्य - -प्यम् पै
१९, ४९, ६१.

अपि^१ ✓ वत्^२, > वाति, अपि...
वतेम ऋ ७, ३, १०; ४, १०;
(६०, ६)]

अपि वातयामसि ऋ १, १२८;
२; ‡अपि वातय ऋ १०, २०;
१; २५, १]; शौ १, ४२२;
जै १, ४१, ४; अप्यवीवत्त
पै २०, ३०, ३१; ‡अप्यवीवत्त

अपिः इति (तथाभाषी प. चाऽधुनि सप्त. च ध्रुति अत्यसा-
निह च ऋ ८, ४४, २८ इत्यत्र च [तु. एप्. च नाउ. च
टि.] अपि पर्यनुयोज्यः स्यात्) ।

^१) तु. PW. ORN. प्रभुः; वैतु. सा. सानुनयप्रश्ने कप्र.
अपिः इति (तु. नापू. टि. यदनु पर्यनुयोज्यमानोऽसा-
निहाऽध्याहारमुखन सप्त. उपपत्तिमिराह) ।

^२) तु. PW. प्रभुः; वैतु. सा. इपदर्थे कप्र. अपिः इति
(नापू. टि. कप्र. [पक्षे] सप्त. विषय पर्यनुयोज्यो जागरूक एव
द्र. । अस्मद्वाच्येषु दिव्युतः साधिकरणतायामुपपद्यमाना-
यामप्यसमवायानां दिव्युतः साधिकरणतायाः कल्पनस्य
नितरामसंगतेरिति दिक्) ।

^३) तु. K.; वैतु. भा. सा. च (सप्रकरणत्वात् तु.
नापू. टि., श्रुयमेदाद् नाउ. टि. च) ।

^४) तु. PW. प्रभुः; वैतु. सा. (तु. नापू. टि.) विषय-
तात्मकम् अपि वा ग. वाच्यं सत् सप्त. इदं वाच्यमिति वा-
च्युपबन्धान उपेक्ष्यः ।

^५) छेदि सिपि युथा-युक्तत्वात्तिङो निघाताऽभावः ।
कः इति च जुगत् इति च कर्मद्वयमतदभिसंबद्धं द्र. ।
सकर्मकत्वे तु. ऋ ४, ३१, २; ६, ४४, १६; ८, ९४,
९ (तु. OW.; वैतु. वं. सा. PW. अपिः संभावनायाम्
कप्र. इत्यभिप्रायः) । यतु सा. युथा इत्येतद्
उपमाणीयम् अव्य. इतीवाऽभिबन्धान एच्छिरस्क-
मन्यद् उपमानवाक्यं चाऽऽचिन्तित-तथेत्ये-
च्छिरस्कम् अन्यदुपमेयवाक्यं चाऽऽचयेत्, तदसत् ।

तथा हि सति युथा इत्यस्य जिगमयिष्यमाणेन क्रिप.
संबन्धस्याऽवधारयत्वाच्च श्रुयमाणेन च प्रकृतेन क्रिप.
साक्षात्संबन्धाऽभावाद् यनि. तिवो निघाताऽभावो-
ऽनुपपन्नः स्यादिति दिक् [एवं तु. उ. म. (मा
३३, ३४) यदीये वा. वृश्च जुगत् इत्येतत् पद-
द्वयं सतः संबन्धादपास्तं सद्पर्यं चिकलेशाय, षतमिवा-
ऽऽनयते] ।

^१) विन. (मन्त्रज्ञ-) एतद्- [यजमान-] । वस. ।

^२) अन्तर्भावितव्यर्थं रूपं द्र. (तु. तल्लिङ्गयद् नाउ.
पै.) । एस्थि. अपियामि इति PW. सर्वसाध्य-
विहृदा च छन्दोदूषणी च सती शुशोषयिषा नैवाऽऽद्रियेत
यदि शोषमनुपादाय W. संघ. न-परतया व्याचष्टे,
तद्व्यपुष्टं भवति । शोषोऽपुष्ट इति च तदभ्युपगमेऽपि
✓दा इत्यस्योक्ताभिप्रेतार्थेऽप्रवृत्तश्च । रुपा. अपियामि
<> अपि वातु इति पाठे. द्र. ।

^३) तेनापि लब्धीय तेन इति सूको. अनु सुपा.
पादो भवति । तत्र तेनाऽपिलिह्यते न इति त्रिपदा-
त्मकः शोषः सुवचः । भूयसेऽपि शोषाय तु. सस्थ. टि.
अदि->-दिना ।

^४) शोषः सस्थ. ? २कोप्य- टि. द्र. ।

^५) तु. PW.; वैतु. सा. यमन् अयम् अपिः ऋ १,
१६५, १३ इति च १०, २०, १ इति च द्वे स्थ. वज्रमन्यत्र
रनि. स्थ. अगतिः कप्र. भवति ।

^६) तु. PW. प्रभुः; वैतु. सा. यमन् अयं धा. ऋ ७,
६०, ६ इत्येतत् स्थ. वज्रमन्यत्र यनि. स्थ. आसेयो न
भवति । यनि. जिज्ज्मतानां रूपाणां पाषा. तु. ✓ वात

क्र १०, १३, ५; शौ ७, ५९,
२०.
४अपि-वृत्त^० -तन्तः क्र ७ (३,
१०; ४, १०) ६०, ६१.
अपि-वात- सु.
†अपि-वातयत्^० -यन्तः क्र १,
१६५, १३; मै ४, ११, ३; काठ
९, १८.
अपि✓वृष, †अपि-वृषति तै ३, ४, १,
१; †अपि-वृषति मै ३, १०, ४;
अपि...वृषामि शौ १२, ३, २२^०;
†अपि-वृषामि मै ३, १०, ४.
अपि✓वह, अपि-वृहति मै १, ८, ९;
२, १, १०;
अपि✓वृ (आच्छादने), अपि (वृत्रे)
क्र ३, ३८, ८०; अपि...वः † मै

४. १४, ५.
अ(पि>)पी-वृत्त^० -तः क्र १०,
३२, ८; -तम् क्र १, १२१, ४;
२, ११, ५; -ताः क्र १, १९०, ६.
अपि✓वृक्ष^०, अपि...वृक्षम् क्र
६, ६२, १०.
†अपि✓वृक्ष, अपि-वृक्षन्ति क्र
१०, १२०, ३; तै ३, ५, १०, १;
क्र २, ८३५; जै ४, ५, ७; पै ६,
१, ३; अपि...वृक्षन्ति क्र ६,
३६, २.
अपि...वृक्षजम् क्र १०, ४८,
३.
अपि✓वृत्त>वर्ति, अपि...वृत्तयः
क्र १, १२१, १३.
अपि✓वृक्ष, अपि-वृक्षामि शौ २,

३२, २; ५, २३, ९६; १०, ६, १;
अपि...वृक्षतु शौ १, ७, ७५;
अपि-वृक्ष क्र ८, ४०, ६; १०,
८७, १६; शौ ७, १५, १; ८, ३,
१५; पै १६, ७, ६; २०, २९, ११.
अपि✓वृष, अपि-वृषामि शौ १,
२७, १; पै १९, ३१, ४.
†अपि-वृषति^० -ताः मै ३, १, १.
अपि-वृषरु^० -रे क्र ३, ९, ७; ८,
१, २९.
आपि-वृषरु^० -रः तै ७, ३, १३, १;
काठ ४३, ३.
अपि✓शस्त्र>अपि-शस्त्र^० -शस्त्र
मै ४, १३, ४; काठ १६, २१.
अ-पिशाच- -चम् पै १६, २८, ७;
१९, ११, ८४.

इत्यतो निष्पन्नत्वेन प्रतिपत्तेः क्र ७, ३, १० इत्यत्रत्यस्य
रूपस्य वर्णान्तरागममात्रपूर्वकं ✓वन् इत्यतो निष्पन्नत्वेन
संकेताच्चैति यावत् । तत्त्वतस्तु पारिणामिकोऽयं धा.
भवति ✓वृत् इत्येतेन च ✓वन् इत्येतेन चाऽसिबद्धः
संस्तदुभयगम्यस्य पृथग्भूतस्य गतिबंधकस्यात्मकस्याऽर्थ-
द्वयस्याऽपि वाचकः फलद्वयोपेतैकालौप्यमागति दिङ्-
मात्रम् ।

१) तु. B.W.; वैतु. शंपा. सात. °वीवृत्त इति ?

२) गस. अन्तर्भावित-प्यर्थके शत्रन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, १, १८६; २, १३९) ।

३) सख. नापू. द्र. । विशेषस्तिह निचः श्रवणमात्रे द्र. ।

४) पाभे. अपि... वृषामि पै १७, ३८, ४ द्र. ।

५) तु. सख. टि. आ...वृत्रे ।

६) सपा. क्र २, १४, ३ अपि...वः इति पाभे. ।

७) कर्मणि कृतेऽन्तरगतिस्वरः (पा ६, ३, ४९) ।
निपातस्य च (पा ६, ३, १३६) इति कृत्वा पूष. दीर्घत्वं
भाषमाणः सा. उपेक्ष्यः । पूष. दीर्घे तदशिष्टत्वात् ।
तर्हि कथं दीर्घ इति । नहि- (पा ६, ३, ११६) इत्यत्र
धा. च प्र. च उंसं. इति ।

८) धा. ? स्क. वै. सा. MGS. च ✓वृक्ष (वेदने) इति
(तु. निष २, १९) । ✓वृक्ष इतीतरे B.W. प्रमु. ।

अर्थत उत्तरः कल्पः प्रकरणं नेदीय इव स्पृशेदिति
कृत्वा ✓वृक्ष इत्येतत्-सजन्मा यनि. धा. ? कृता-
ऽऽदरः द्र. ।

१) अपि सामुच्चयनिकं द्र. भाषमाणः सा. उपेक्ष्यः
(वैतु. क्र १०, ४८, ३ इत्यत्र स्वयमसौ) । इह च
तदुद्धृतं श्रुत्यन्तरमपि सावधानं संगम्यमानम् अपि गति-
त्वमेव साधयेदिति दिक् । पाभे. अपिपृच्छन्ति द्र. ।

२) अपिः यथा गतिस्तथा नापू. टि. द्र. ।

३) पाभे. अपवृक्षामि पै ७, २, ६ द्र. ।

४) सपा. पै १६, ४२, १ प्रवृक्षामि इति पाभे. ।

५) पाभे. अपि...वृक्षतु द्र. ।

६) विप. > नाप. [[वृत्रभागिन-] बन्धु- (तु. सा. [माष
३, ६, २, २१)] । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४;
पा ६, २, १) ।

७) नाप. (निशामुख-, रात्रि-) । सख. कृते वृ. टि.
अपि-वृषरु- ।

८) विप. ([रात्रिमुखे रात्रौ वा क्रियमाण-] अपि-
रात्र-) । तात्रयत्रिकः अण् प्र. (वैतु. भा. अपि-वृषरु-
इत्यतोऽकृतसमासान्तोदिव स्वार्थे प्र. इति) ।

९) गस. शिवन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

१०) पाभे. १जननिवृत्त->वृत्त शौ ६, ४०, ३ द्र. ।

अ-पिशाचधीत^१ - तः खि २, १०,
२; पै ११, १, ८.

अपि/श्रु, अशिष्टाति पै १२,
११, ७; अपिश्रुणीमसि^२ शौ २,
७, ५; पै २०, १७, ४; अपिश्रुगतु
शौ ६, ३२, २; अपिश्रुण शौ
१२, ४५, १०; अपिश्रुणीहि शौ
१६, ७, १२; अपि...श्रुणीतम्
शौ ६, ५०, १.

अपिश्रुणीते^३ काठ ३५, १६.

अपि-शर^४ - तम् पै ११, २, १०.

अपि-शी(र्ण>)णी - णाः^५ शौ ४,
३६.

अ-पिष्ट - तम् पै २, २, ५.

अपि/स्था>)ष्टा, >तिष्ठ, अपि-
ष्टात>ता शौ ५ १३, ५; पै ८,
२, ५; अपिष्टतिष्ठत् तै ५, ६, १,
३; मै २, १३, १; काठ ३२, २;
शौ ३, १३, ४.

अपि-ष्ठित^६ - तम् ऋ १, १४५,
४.

अपि-सं/नह, अपि...संनद्येत्^७ तै
२, २, ८, ०; ३, १, ५.

अपि/सु. अप्यसरत् पै २०, ४०,

१.

अपि/सुज्, अपिसुजति तै ६, ४,
४; ४; ६, ६, २; १, २; मै ३,
१, ४; काठ १२, ५; २६, १;
२७, १; ३०, १; ७; क ३७,
८, ४०, ४; ४२, १; ४६, ४.
अप्यसः^८ मै १, १, ८; २, ३, ७;
५, ५.

अपि...असज्यन्त^९ काठ ३४,
८.

अपि-सुज्य तै ३, २, २, १.

अपि/हन्. अपिहन्ति मै ४, ५,
५; अपिहन्ति खि ५, २२,
७९^{१०}; तै २, १, ५, ३; अपि-
हन्त्या मै ३, १०, ४; ४, ७,
४०; काठ १२ ५; २६, १०; क
४१, ८.

अपि/हा(त्यागे)> अपि-हीन-
नाः मै ४, २, ११.

अपि-हित, अपि-हित- अपि
✓धा द.

अपि/हनु, अपिहनुतः ऋ ८,
३१, ७.

अपी(पि/इ), अप्येति ऋ १,

१६२, २०; ३, ३३, २; ९, ७१,
६; मा २५, २५; का २७,
१२, २; तै १४, ६, ८, १;
५, ६, ६, ४१; शौ ५, १८;
१३; १०, १०, ६; पै ३, ३२,
३; अप्येति ऋ १०, ११५,
१७; तै ३, १, १०, २; काठ ३५,
८; अप्येति पै १२, ३६, १४;
४६, १५; अपियन्ति ऋ १,
१४०, ७; १(२, ३, ९) ३, ८, १,
७, ४७, ३; मा ३४, ११; का
३३, १, ५; तै ७, २, ८, ६१;
शौ ४, ३४, २; पै ६, २२, २;
अप्येति ऋ १२, ३, १; (३,
८, ९; ७, ४७, ३); मा ८, ६१;
२२, २; का ३१, १, २; तै १,
५, १०, ४; ६, ३, ३; ३, १, ४,
३; ११, २; ५, १, ११, ११;
मै १, ७, १; ८, ९; ३, १६, ११;
२; ४, १४, ८; काठ ३०,
८; ३४, १९; ३५, ५; ४६, ३;
४१; क ४८, ६; शौ २, ३४,
२; पै २, १७, ३; १४, ३, ३;
१६, १०७, ६; १२, ३५, १२;

१) तस. नञ्-स्वरः । उप. तृस. । अन्तोदात्तः सुपा.

चिन्त्यः (तु. आपमे १, १३, १) ।

२) पामे. अपडण पै १५, ४, १ द. ।

३) सपा. क ४८, १४ अवशीर्यते इति पामे. ।

४) नाप. (रोग-भेद-) । उप. कर्तृ + अञ् प्र. ।

५) सपा. पै २, ८, ४ उपशीर्णाः इति पामे. ।

६) सपा. पै ३, ४, ४ उपातिष्ठत् इति पामे. ।

७) विप. (अग्नि-) । कैप २ अग्नि-क्रान्तु- टि. द. ।

८) पल्वजानामेवेधे संनद्येत्वेन विधानश्रुतेः संनद्यान्त-

रस्य चाश्रुतेः समुच्चयाद्यर्थे अनेः कर्मप्रवचनीयत्वमनुप-

पन्नं स्यात् (सु. भा.) । सहायस्य च प्राधान्येन

घोत्यन्तदर्शनाद् गतित्वमुक्तता तदर्थसार्थेति दिक् । एस्थि.

इष्टे इति स १ द. । पामे. अपि मै २, २, ५ द. ।

१) =सपा. माश १४, १, ४, ५ तैमा १, ४, ३, १

१११-४१

प्रभृ. । ऐत्रा ५, २७; ७, ३ आश्रौ ३, ११, ७ माश्रौ ३, २, २
अत्यसुपव इति पामे. ।

१) पामे. अतिसुजति काठ २४, ७ द. ।

२) 'अन्तःसंकरनपूर्वम्' इत्युपसर्गार्थे प्रकरणसंगते सति

अपिम् अगतिं कुर्वाणः SI. चिन्त्यः ।

१) सपा. काठ २७, १ अभावयति इति पामे. ।

२) सपा. शौ २०, १३६, ६ निम्नन्ति इति पामे. ।

३) सपा. काठ १३, ४ परिबाधन्त इति पामे. ।

४) पामे. अन्तरियाश् काठ २८, ८ द. ।

५) सपा. अप्येति <> अप्येत् इति पामे. ।

६) पामे. अनेति कौ १, ६४ द. ।

७) अनेः गतित्वेऽप्यवस्थितचित्तः सा. चिन्त्यः ।

देवानां पापसोऽस्मद्विषयाया अन्तःसमानेश्वि-
न्दाया अगतिमयसिमुक्ताया एव सत्या गतेर्बिबक्षित-

२०, ३४, ४^३; ४०, ६; अपीहि^३
मा ८, ५०^१; का ८, २२, ४^१;
तै ३, ३, ३, ३^१; शौ १८, २,
११^१ ७^१; पै २०, २६, ७;
३८, १; अपीतम् मा २, १०^१;
का २, ४, ५; शौ १२, ३, ४४;
पै १७, ४०, ४; अपीत तै १, ८,
५, २^१ ०^१; अपीतन शौ १०, ५,
२३; पै १६, १३०, ३.
‡अपि-युत्- -यत् क्र ८, ४३, ७७;
-यन्तम् क्र १, १६२, २०; मा
२५, ४३; तै ४, ६, ९, ४; काठ
४६, ५.
अपी(पि-इ)ति^० - -ते: क्र १, १२१,
१०.

अपी(पि-इ)त्य क्र २, ४३, २.
?अ-पी^१ - -प्य: क्र ६, ६७, ९.
अपीच्य^१ - अप्य(पि/अ)ञ्च् द.
अपी-जू- अपि/जू द.
अ-पीत- १पीत^०.
अपी-वृत्- अपि/वृ (आच्छादने) द.
अपी(पि/इ)प्(गतौ), अपि...
इष्यते^३ क्र २, ६९, १.
‡अ-पुत्र^१ - -त्र: खिसा २६, २२; मै
३, २, ६.
अपुत्र-ता^१ - -ता पै १६, १४९,
६.
अ-पुत्र(हन्)>घ्नी- -घ्नीम् पै २०,
१९, ३.
अ-पु(अ्य>)ज्या^१ - -ज्या पै ५,

३७, ३.
‡अ-पुनर^१ - -न: क्र १०, ६८, १०;
शौ २०, १६, १०.
‡अ-पुनराभाव^१ - -वाय मै ३, ८,
४^२.
अ-पुनर्दीयमा(न>)ना^१ - -ना
शौ १२, ९, ६; पै १६, १४५,
६.
अ-पुरोगव^१ - -वास: खि ५, २०, ३;
शौ २०, १३५, ७.
‡अ-पुरोरुक्^१ - -क: काठ २७, १०.
‡अपुरोहि^१ पै १०, ४, ६.
‡अ-पुरोहित^१ - -तम् काठ २७, ८.
अ-पुल- -लम् पै १५, ६, ८.
?अपुलंपतु^३ पै २, ८१, २.

तत्वादिति दिक्। एस्थि, अस्मे इति न द्वि३ किन्तिर्हि
स३ द.।

*) =सपा. मावा ११, ५, ९, १२^१। तै ३, ३, ३, १^१
मै १, ३, ३६^१ काठ १, १२^१; ३०, ६^१ उपेहि इति पामे.।

*) अपेहि इतीव दुष्टे पाठे सति अपम् उपस्था-
उथै ग्राहयिष्णुतया च पक्षे तदीये वर्जनार्थे सुस्थिते
सति तं पूर्वार्धयिन द्वि. वर्तमानेन सारमेयौ इति पदेना-
ऽसमर्थयोगमिव कारयिष्णुतया च नितरां दयनीयः सा.
उपेक्ष्यः।

*) सपा. क्र १०, १४, १० उपेहि इति पामे.।

*) द. निष्ठायां रूपम् आह। तदपि विमृश्यम्।

*) कितन्नत्रे पूष. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, ५०)।

*) तस. नञ्-स्वरः। वा. पुं. प्र३ द.। उप.

✓पी (<✓पी) + क्तिप् प्र. [वैतु. पाप्र.

<✓प्ये (उंसं. पा ६, १, २८ उ.); <✓पा (रक्षणे)

वा (उंसं. ई: प्र. क्तिवं च [पाठ ३, १५९])।

यत्तु १अपस- + यत् प्र. > अपस्य- > -स्याः =यनि.

इतीव सा., २अप्- > अप्य- > अप्या- > अपी- >

यनि. [स्त्री. व१ (=अयज्ञसाच:); वैतु. स्क. वें. सा. पुं.

प्र३] इति P.W. प्रमृ. चाऽऽहुः, तत्र सदसतो-

भविष्योर्विचिचः प्रमाणम्। इह हे मित्रावरुणौ। य ओहसा

न देवासः न मर्ताः (भवन्ति, ये च) अ-यज्ञसाचः

(=अ-देवपुत्राश्च) अप्याः (=अ-पितृपुत्राः) पुत्राः -न

(=इव च कृतधना भवन्ति), तेऽसुराः यद् वां स्पर्धन्
(=स्पर्धन्ति स१) युव-धिता म्रिया धाम प्रमिनन्ति
(तद्) 'अंहः विचयिष्यन्' इति नापू. मन्त्रान्त्य-
मागेन वा. द.।

*) तु. G.W. ; वैतु. इतरे सा. P.W. प्रमृ. च क्रम.
पृथग् अव्य. चेति कृत्वा योजुकाः।

*) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)।

*) भावे तलन्ते लिट्स्वरः।

*) विप. (लक्ष्मी-)। तस. उप. पुत्र-+यत् प्र.।

*) वा. विप. वा क्तिवि. वा भवति।

*) तस. नञ्-स्वरः।

*) उप. तस. पुनर-+आभाव- (आ/भू-+घञ् प्र.।)

*) उप. <पुनर-+दा (दाने)।

*) तु. B.W.। =सपा. ऐवा ६, ३५ गो २, ६,
१४ शश्रौ १२, १९, २। जैमि २, ११६ अपुरो-
गमाणि इति, शंपा. सात. ?न पुरोगवासः इति
पामे.।

*) सस्व. कृते तु. टि. अ-च-छन्दुस्क-।

*) एकवृत्ता विधिना भजन्तु पुरोहिताः इत्येवं शोष-
युक्तोऽधिद्वयस्रो जागतः पादः स्यादिति कृत्वा सतत्त्वं
पदं यद्।

*) विप. (राष्ट्र-). बस.।

*) शोषः ?अक्षोरसमपुलंपतु टि. द.।

*अपुव- > √अपुवायु^१, √अपुवायेत
तै ६, २, २, ५; √अपुवायेत
तै ६, २, २, ३.

†अ-पु(षु) > ष्पा^२ - ष्पाः^३ ऋ १०,
१७, १५; मा १२, ८९; का १३,
६, १५; तै ४, २, ६, ४; - ष्पाम्
ऋ १०, ७१, ५.

अ-पृत, तौ^४ - तः तै ६, ४, ९, २; मै
२, १, ३, ५, ५; - तस्य मै १, ६, ८;
काठ ६, ४^५; ३०, ९^५; - सा तै
२, १, १०, २; काठ २६, ९; क
३६, ६; - तौ तै ६, ४, ९, १.

अपृत-पा^५ - पाः^६ तै ४, ४, ९, १.

अ-पृतभृत्^७ - भृत्^८ मै २, ११, ५;
काठ १८, ११; क २८, ११.

अपूप^९ - पः खि ५, ७, ४, १-३;
मै १, ६, ५ √; ३, १०,
६; काठ २९, १; क ४५, २;

-†पम् ऋ १३, (४७, २) ५२,
७; १०, ४५, ९; मा १२, २६;
का १३, २, ९; तै ३, ३, ८, ४ √;
४, २, २, ३; मै २, ७, ९; काठ
१६, ९. [†प- पञ्चत्^{१०}].

अपूप-कृ(ल) >)ला^{११} - लाः काठ
४०, १३.

अपूप-नाभि^{१२} - भिम् शौ १०, ९,
५^{१३}; पै १६, १३६, ७.

अपूप-वत्^{१४} - †वन्तम् ऋ १३,
५२, १; ८, ९१, २; मा २०,
२९; का २२, २, ६; कौ १,
२१०; जै १, २२, ७; पै ४,
२६, २; -वान् शौ १८, ४,
१६-२४.

अपूपा(प-अ)पिहित^{१५} - तान् शौ
१८, ३, ६८; ४, २५.

†अ-पूरुपु^{१६} - वम् ऋ १०, १५५, ३;

पै ६, ८, ७.

अ-पूरुषन्त^{१७} - ञ्तः ऋ १, १३३, ६.

अ-पूवे^{१८} - वम् खि ४, ११, २; मा
३४, २; -वेण शौ १०, ८, ३३.

†अ-पूर्य, वर्या^{१९} - वर्यं ऋ ८, २१,
१; ८९, ५; कौ १, ४०८; २, ५८;
७७९; ३, २, ७; जै १, ४५,
१०; २, ६, १; ३, ६, ४; शौ
२०, १४, १; ६२, १; -वर्यं ऋ
१, १३४, ६; -वर्यम् ऋ ३,
१३, ५; ५, ५६, ५; ८, १८,
१; १०, २३, ६; -वर्या ऋ १,
४६, १; ६, ३२, १; ८, ६६, ११;
कौ १, १७८; ३२२, २, १०७८;
जै १, १९, ४; ३३१, १०.

अ-पृणत्^{२०} - णत्तः ऋ ५, ७, १०; ६,
४४, ११; -णम् ऋ १०, ११७,
१; -णन्तः ऋ ५, ४२, ९;

^{१)} = दूषित- । व्युः^२ *अरुपुर्- > *अफुर्- >

*अपुर्- इत्यतो मौह्यि. प्रतिपिपादयिषितात् √पूय >

अपृति- इत्येतस्य पर्यायभूतस्य दूरसनाभेश्च सतः

प्राति. मत्वर्थीये वे प्र. (पा ५, २, १०९) *अपुर्व- >

*अपुव- > *अपुव- > यनि. इति नैप्र. सिद्धं मतं

सत् नाड. व्यु. औप. इति (तु. अप्वा-) ।

^{२)} मृशदिषु उंसं. (पा ३, १, १२) क्यङ्कन्तो

नाधा. द्र. (वैतु. भा. पू. अप इत्येतस्य वर्णविकारत

उद्भूतो वा तत्पर्यायभूतः स्वतन्त्रो वोकारान्तः ग.,

उप. √वा इत्यतः कर्तृक पाक्षिकस्वरवत्तया निष्पन्नं वा

√वे इत्यतो वा तुदा. च आत्म. च सतः यनि. आख्या-

तिकं वृत्तिमिति ।

^{३)} वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^{४)} पाभे. अकोशाः द्र. । ^{५)} तस. नञ्-स्वर ।

^{६)} पाभे. अनुत्पूतम् क ४, ३ द्र. ।

^{७)} नाप. (अपूतसोम-पात्-) । उष. उप. √पा

(पाने) + विच् प्र. । कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^{८)} सपा. मा ८, ५७ का ९, ७, ५ आभीतपाः इति,

काठ ३४, १६ निभूषणः इति च पाभे. ।

^{९)} = सोमपात्र-विशेष- ।

^{१)} सपा. मा १८, २१ का १९, ७, ३ तै ४, ७, ८, १
आधवनीयः इति पाभे. ।

^{२)} नाप. [गोधूमादिपिष्टसंपादित-वृत्तपक्वविशेष-

(पुरोडाश- । तु. उद्गी. वै. सा. GFW. प्रश्. १)] । *अपुव-

इत्युपपदे सति उप. √पा (रक्षणे) + कः प्र. (पा ३,

२, ३) । धाथीयः स्वरः । नैप्र. वर्णलोदीर्घत्वविषयत्वा-

दिह च *अपुव- इत्यत्र चाऽन्याय्यत्वमिव विभाव्य पपा.

अवग्रहाऽभाव उपपाद्येत । यत्त्वन्वे वाच. प्रमृ. अ+पूप-

इतीवाऽवयावयेयुस्तदनिष्टम् । तथा हि सत्यन्तोदात्तो

नैव स्यात् किं तर्हि नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) स्यात् ।

नापि सुप्रसिद्धः पूप- इत्येतत्-पर्यायभावः प्रसिध्ये-

दिति दिक् ।

^{१)} विप. (नदी-) । मलो. वध. ।

^{२)} विप. (।शतौदना-। गो-) । वस. पू. प्रकृतिस्वरम्

(पा ६, २, १) ।

^{३)} सपा. पै १६, १३६, ६ हिरण्य-ज्योतिषम् इति

पाभे. । ^{४)} स्वरस्य क्लृते तु. टि. आदित्य-वत्- ।

^{५)} विप. (कुम्भ-) । तुष. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,

४८) ।

^{६)} अत्र पू. नञ् गुणप्रतिषेधादन्यस्मिन्नर्थे द्र. ।

-गन्तम् ऋ १, १२५, ७; १०,
११७, ७.

अ-पुन्य- -ऋः पै ६, १, १०.

अपे(प/इ). अपायति ऋ ८, ६६,
१५; कौ ४, ३, ५; ६, १, २;
२०, १; १०, १, १३; १९,
४९, १०; पै १४, ४, १०; १६,
३६, ३; १९, २, ८; १२, १०;
अप...यति ऋ ८, ६६, १५;
अप...यत् पै ५, १, १; अपा-
यातौ शौ ७, १५, ३; अपायत ऋ
१०७२, ६.
अपैति ऋ १, १२४, ८; अप...
एति ऋ १, १२३, ७; अपयन्ति
तै ६, ५, ११, २; मै २, ३, २;
४, २, ८; काठ १२, २; पै १९,
२, ४; अप...यन्ति ऋ १,
५०, २; कौ ३, ५, ७; शौ १३,
२, १७; २०, ४७, १४; पै १८, २२,
२; अपैतु शौ १०, १, १०; पै
१, २१, ५; १६, ३५, १०;
अप...एतु ऋ ८, ६७, १५; काठ
३८, १३; पै १९, २३, ४; अप.

(एतु) पै १, २१, ५; अपो(एतु)
ऋ ८, ६७, १५; अप...यन्तु मा
३५, १, का ३५, ४, १; पै १, ५९, ५;
अपेहि ऋ १०, १६४, १; शौ ५,
७, ७; ६, १६, ३; ४५, १; ७, ९३,
१; २०, १६, ४; पै ५, १, २;
७, ९, ६; १९, १६, ४; ३८, ४;
२०, ३२, ७; ५०, ५; अप(इहि)
पै १४ ३, १०; अपेत ऋ १०,
१४, ९; मा १२, ४५; का १३, ४,
१; तै ४ २, ४, १, ५, २, ३, १; मै
२, ७, ११; ३, २, ३; काठ १६,
११; २०, १; क २५, २; ३१, ३;
शौ १८, १, ५५; ङ पै ३, ९, ७; ४
१७, ७; १९, ७; ५, १, ५; १३,
४, ११; १९, ३१, ६; अप...इत
ऋ १०, १०८, १०; अपेतन शौ
६, ८३, २; पै १, २१, ३; अपेयुः
मै ३, ८, ४.

अपा(प-आ)यिन्- अन्.

अपेत- अन्.

अपेत-चीत- -तम् काठपुष्टि
२०.

अपे(प/इ)च्छ, अपेक्षन्ते मा १७,
६८; का १८, ६, ४; तै ४, ६, ५,
२; ५, ४, ७१; मै २, १०, ६;
काठ १८, ४; २१, ९; क २८, ५;
शौ ४, ११, ४; पै ३, ३८, ४;
अपे(प-इ)श्- अन्.
अपे(प-इ)क्षमा(ण>)णा- -णा
शौ १२, ७, ८; पै १६, १४३, ६.
[ण- अन्].
अपे(प/इ)जू (गतौ) अपेजते ऋ ६,
६४, ३; अपो(प+उ) अपेजते
ऋ ५, ४८, २.

अपेक्षस्- -क्षते ऋ १, ६, ३;
मा २९ ३७; का ३१, २, १;
तै ७, ४, २०, १; मै ३, १६, ३;
काठ ४४ ९; कौ २, २०; पै ३,
५७, १०; शौ २०, २६, ६; ५७,
१२ ६९, ११.

*अपे(प-आ/ए)य्, अप...येः ऋ
५, २, ८.

अपो(प/उ)च्छ, अप...च्छत् ऋ
११, ४८, ८; ७, ८१, (१) १;
अप(च्छत्) ऋ १, ४८, ८;

*) अपेतु इति पाठः? यनि. शोधः ।

*) सपा. तैआ १, २८, १ अप...ह्यः इति पामे. ।

*) माप [मा। अप] > साप ? इति मुपा. शोधः ।

*) सपा. ऋ १, १११, १३ विभे. ।

*) पादादौ ग. पठितस्यापि सतोऽर्थतो ध्यवहितिर्मा
भूतिनीवाऽऽख्यातपार्श्ववर्तिनी द्विरुक्तिः द्र. (वैत. सा.
एकः ग. पादपूरण इति [ड. वै.]) ।

*) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. यर. ।

*) अपाऽऽहोः ग. सतोः किमिदम् ✓*एय् इति ।

✓यश्च इत्यस्य सनामिः धा. हत । कथमिति । मूलतः

✓ह>अय्->(नाधा.) ✓*अयि (=✓अयुष्-ञ्ज्-)

>✓*एय् (<✓*इय् [ञ्ज्]) इति पक्षेऽन्यस्याच्चा-

ञ्चरोहमुख्याः, >✓यय् (-ञ्ज्) इति पक्षान्तरेऽन्यस्या-

श्चाऽऽदिलोपनिष्ठया वर्णपारिणामिका विधाया आस्ये-

यत्वादिति ।

*) यनि. लिङि मपु १ इति मतम् । यत् वै. सा. आत्म सतः
✓इ इत्यस्य पर. ऐयः > ऐयः इति वर्णविकारसहकृतं
लङ्ङुतमिदमित्य [हनुः, तन्न । लङ्ङुत्तस्य वा. अयोमयत्वा-
त्तदभाव आढागनामावाद् ऐकारादिदेनाऽसिद्धेरिति
यावत् । एवमपि यत् LB. प्रथ. ✓इय् इत्यस्य लिङ्ङुतया
इत्याहुः, यच्च ORN. ✓इय् इतीव लिङ्ङुतया
परिणतस्य ✓इ इत्यस्य तदेवेयमिमेने, तदपि समानं
चोषम् । लिङ्ङुत आढागमानु.पतरेवेत । यनि. अर्थत
उपपत्तिविशेषद्वय द्र. (तु. आ/यञ् [ऋ १, १४, २; ३, ४,
२]) । अथ स्वरतो हि-यं.गेऽनिहन्यमाने साकाङ्क्षे तिङि
परतः सति आहुः ग. निघातः (पा ८, १, १५;
१, ७१) ।

*) ✓वश्च (कान्तौ) ✓वस् (दीप्तौ) इत्येताभ्यां यनि.
साजात्यं द्र. ।

अप... उच्छताम् पै १, १९, १;
 अपोच्छतु क ७, १०४, २३; शौ
 ६, ८३, १; पै १, २१, २; अप...
 उच्छतु ऋ ८ ४७, १८; शौ २, ८,
 २; ३-५; ३, ७, ७; १४, २, ४८;
 १६, ६, २; पै १८ ११, ८; अप...
 (उच्छतु) शौ ३, ७, ७; अपोच्छ-
 तां पै १६, ११, ३; अपो-
 च्छन्तु शौ २, ८, २; ८, ४,
 २३.

अपो(प-उ)च्छ(त् >)न्ती- -न्ती पं
१,९९,१.

अपो(प-उ)ष्ट^० - एम् पे १,१९,१.

अयो(उ-उद्)त् ✓ क्रम्, २ अयोद्-
क्रामत्^१ तै ६ १, १, ७.

भूपो(५-३)दक, का^० -कः शौ ५, १६,
११; पै ८, ४, ११^१; -कम् शौ
५.१३, २; पै ८, २, २; -कस्य^२
शौ ५, १३, ६; -कामिः ऋ १,
११६, ३.

अपोदि(प-उद्✓इ), अपोदित शौ ६,
५०, २; पै १९, २०, ६.

अपो(प-उ)द्धृ(द्व/ह), अप...
उद्धरेयुः मै १, ५, १३.

?अपोन्नदपोन्नहि पै १९, ३२, १७.

१ अ गेन्नुन्तुतामस्सधक्षमसपोन्न-
तवातस्ते प १, ८९, ३.

अगो(प✓उ म्,म्, अपोम्भत् कौ
८, ८, ११; प १६, ३०, १;
॥अपौम्भत् मै २, १, १२;
॥अपौम्भन् तै २ ४, १३, १;
काठ ११, ४.

॥ अपो (प-उ) ध- -धः तै २, ४,
१३, १; मै २, १, १२; काठ ११,
४. [°ध-अन्°].

१ भयो(प-उ)म्भन^२ - -नात् तै २,
४, १३, ११; काठ ११, ४.

अगो (प✓ऊ)णुं, अरोणुंते क १, १२,
४; २, ३४, १२; तै ६, १, ३, ३५;
मै ३, ७, ८५; काठ २४, ६५;

क ३७, ७॥; अभपोणुंते ऋ १,
१५६, ४; ९, १०८, ४; मै ३.

७, ८१; कौ २, २८९; जै ३,
२४, ५; अपो... उर्गो त ऋ १०,

८८, १२; अपोर्णुतः ऋ ८, ४०,
५; अपूर्णुयः ऋ १०, ४०,

८; †अर्गोणु क्र ९, १६, ११;
मा १२, ५३; का २१, ४, ३; त
२६, ३३, ३०, ११, १०, १०, १०, १०

२, ६, १२, १; म ४, १, ११; १०. ६; काठ २१, १४; अ०...

ऊणुहि ऋ १०, ७३, ११; काठ
१, १९; कौ १, ३१९; जै १, ३३,
७; पै २०, ५२, ८; अ०प०र्षोत्
तै २, १, ५, १; अ०प०र्षोत्, अ०प०-
र्षोत् तै ६, १, ३ ३॥

अपो(प-ऊ)गुञ्ज- -वन् शौ ९, १,
१८; पै १६, ४०, ९; -वन्तः
३१, १९०, ६; ४, ४५, २.

अपोष्ट- अपं (प✓उ)च्छ द.
अपो(प✓अ)ह् (प्रापणे), अपोह ति
काठ १०, ४१; अप-अप!... ऊहति

अ ५.३४,३; अपोहाभि मा २,
१५^३; का २४,१^३; शौ १४,१,

३८^k; अप... ऊह शौ १८, २,
५७; अपोहतम् पै २०, २२, ४;
अपौदक क १०, ६, १०, आगरे

अपाहर क्र १०,६१,५; पाअयो-
हेर काठ २०,६; क ३१,८.
अप्त- अप्ता- अप्तये- अप्त्य-

अप्तराज्-, अप्त-वान्-, अप्त-
वानवत्-, अप्तस-, अप्य-

अप्य(पि✓अ)च् > अप्यु(पि-अ)च्-

> अक्षर्य - चयः ऋ ८, ४१,
८; तै ७, ४, १९, २; काठ ४५, ८;

- विष्णु क १, ८४. १५: २,
उद् ।

*) सपा. अपोच्छतु > सपा. अपोच्छन्ताम् इति, अपो-
च्छन्तु इति च पाठे. ।

७) पाभे. अप...अक्रमीत् पे ३, २, ६ द. ।

७) कते छस्य षत्वम् (पा ८, २, ३६) ।

१) पाठः? यंस्थि. द्वैस्वर्याऽनुपपत्तेः । अपः

(दि३ < २अप-) *अपोदकामत् > अपोऽपोदकामत्
(प्रथमस्य पो इत्यंशस्य प्रच्यवात्) यनि. वैकृत-
कमः सुगमः । एस्थ. अपोदकामत् इति शोधः संपा. च
प्रा. च यथावदुद्गनेयः (तु. भा. अपोपोदकामत् इति
मुग. ?) 'अपे. पहायोर्ध्वमगच्छत्' इति प्रतिपदं विवृण्वतः
स्पष्टः संकेतः । पामे. मै ३, ६, ३ उदकामत् इ. ।

०) वस. पूर. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४; पा ६, २,

੧) । ਰਪ. $< \sqrt[3]{\text{ਤਰੁ}}$ ।

१) पृषोदकः इति सूक्तो.

४) सपा. पै १,४४,१;८,२,४ उपोदकस्य इति पाठे. ।

५) गस. ल्युङन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

१) सपा. ऋ १०,१३९,४ अपश्यत् इति पाठे. ।

१) आभीक्ष्ण्ये द्वित्वम् (तु. या [६, १९] प्रभृ ; वैतु.
स्क. [या.] सा. च सकृत् भप इति पादपूरणे इति?) ।

ક) પામે. અપિનુદામિ પૈ ૧૮,૪,૭ દ્ર.

१) विष. (अन्तर्हित- गुण- अव्यक्त-] नामन्- रत्न-
समुद- प्रवृ. [तु. निघ ३, २५ या ४, २५) ।

तात्रभविके यति प्र. तित्-स्वः उप. अकारलोपः
पूर्वस्येकारस्य दीर्घत्वं च (पा ४, ४, ११०; ६.

१, १८५; ४, १३८; ३, १३८) । यत् सा. क्र १,

३५, ११; ८, ३९, ६; ४७, १३; ९
७१, ५; (१, १५५, ३) ७५, २; ८६, १०; ८७, ३; मै २, १३, ६;
काठ ३९, १२; कौ १, ११७, २
२९; ५१; २६५; १८१; जै १,
१६, ३; ३, ३, ८; ५, १०; २२, १२;
३१, १; शौ २०, ४१, ३; -चा
ऋ ८, ४१, ५; -चये ऋ १०,
१२, ८; शौ १८, १, ३६; -च्येन
ऋ ७, ६०, १०; १०, ५३, ११.
॥ अप्य(पि/अ)द्, अप्यत्, अप्यादन्
मै ४, ५, ९.

अप्य(पि/अ)स्(भुवि), अप्यस्ति मै
१, ४, १२^१; काठ ५, २^२; ६, ७^३;
क ४, ६^४; शौ ११, १; ३३^५;
अपि...अस्ति^६ ऋ १०, १२, ५;
शौ १८, १, ३३; अपिष्मसि^७ ऋ
८, १८, १९; ३२, ७^८; ४७,
८; ६६, १३^९; कौ १, २३०;
जै १, २४, ६; ॥ अप्यसत्^{१०} तै
७, १, १, १^१; २^१; ३; अप्यस्तु
पै १, ७०, २^{१२}; १६, ९२, ३^{१३};
अपि...अस्तु^{१४} ऋ १, १६२,
१८; ९; १४; मा २५, ३१;

३२; ३८; का २७, १२, ८; १३,
१, ७; तै ४, ६, ८, ३; ४; ९, २; मै
३, १६, १^१; काठ २८, ३४; ४६,
४^१; ५; क ४४, ३; अप्येधि तै ४,
४, ७, २; ५, ३, ११, ३; अपि...
आसीन् शौ २, २, ३; पै १, ७, ३;
अपिष्यात्^{१५} ऋ ६, ६८, ६; अपि
स्थात् काठ २८, ३; क ४४, ३.
॥ अप्य(पि/अ)स् (क्षेपणे), अप्यु-
ह्यति मै ३, २, ७^१; ४, ७, ७.
अप्या(पि/आ)प्, अप्याप्य^{१६} शौ
२०, १३६, ७; ८.

८४, १५ इत्यत्र विकल्पेन अपि/चि(चयनं) + यत्
प्र. इत्येवम् आह, तद् अपि-चेय- > अपोच्य- इत्येवं
प्रकारकस्य परिणामस्याऽत्यन्तं दुर्गमत्वाद् उपेक्ष्यम् (तु.
भन्त्य-).

*) यदा पदार्थ- (पा १, ४, १६) इत्युक्तदिशा-
ऽऽक्षेप्यः पदार्थः कस्यचित् कुत्रचिद् भागरूपो भवति
तदा अपिः ग. भवतीति च तदर्थम् अभिरभागे
(पा १, ४, ११) इत्यत्र तस्य उक्तं. च द्र. (वैतु. SI.
कप्र. इति)।

*) तु. नाप्. टि.; वैतु. W. पदार्थार्थे, सा. च
संभावनायो कप्र. वदन्तौ विशुश्यौ।

*) तु. LB. ORN.; वैतु. GW. W. समुच्चयार्थे कप्र.।
निष्ठाऽभावः (पा ८, १, ३५)।

*) अन्तःसमाश्रयणं गत्यर्थः सप्त. तद्व्योमश्च। यच्च
उप. ✓अस्(भुवि) इत्यस्य अयच्-परस्याऽपि सतः
प्लवविषयत्वं श्रूयते, तदर्थम् उक्तं. सावसरं स्यात् (पा ८,
१, ८७)। यत्तु सा. ऋ ८, ४७, ८ इति विरहट्याऽन्यत्रेह
सर्वत्र अपिः कप्र. इतीवाऽभिसंदेहे, तन्मन्त्रार्थस्वारस्य-
विधातृकत्वाच्च त्रिन्त्यम्।

*) अपिभावाऽऽक्षेप्यमाणं रे इति पदं गम्यं द्र. (तु.
ऋ ८, ६६, १३)।

*) हेतुहेतुमद्भूताऽश्वत्यस्मिन्नर्थे च यत् सा. अपि
संभावनायै कप्र. कृता स्वे इत्यनेन सप्ता सता
विप्राः इत्यस्याऽऽश्रयमिव संबन्धमाह, तच्चिन्त्यम्।
तत्त्वोत्तत्त्वतः दधीनत्वयोहमयोरप्यर्थयोः व. एवा-
ऽध्यभिचारेण श्रुत्युपलम्भात्। अथ संभावनायोऽपि

लिङ्माकाङ्क्षेन लङ्मित्यपरा दिक् (पा ३, ३, १५४)।

*) तु. टि. अप्यस्ति (काठ ५, २); वैतु. भा. सा. च
कप्र. अपिः इति।

*) 'देवेषु (=तन्मध्ये प्राप्तवतः) सुवां ता (प्र३=तदा-
त्मकः) ते अपि...अस्तु (=तव भागः स्यात्) इत्येवं
गम्येन भाग-पदेन कर्तृभूतेन बहुत्ववदुपधाव्यमाणयो-
रपि सुवां ता इति पदयोः सामानाधिकरण्यं स्यात्।
यद्वाऽन्तर्भावित इह पयर्थ इति कृत्वा 'देवेषु दीयमानस्तव-
(भागः) सुवां ता (द्वि३) अपिभावयतु (अन्तः
समावेशयतु)' इत्येवं व्याख्येयम् (तु. PW. प्रभु.; वैतु.
यनि. स्थ. सा. प्रभु., SI. च अपि कप्र. वदन्तश्चिन्त्याः।
यत्तु सा. क्तिप. वचनव्यत्ययमुपाश्रित्य सुवां ता इत्ये-
तद्वाच्यानां सतामर्शोपकरणानां वाऽश्वशरीरावयवानां
वा देवभावमपि साधयेत्, तदसांप्रदायिकत्वाच्च नितरा-
मुपेक्ष्यम्)।

*) तु. वं. PW. GW.; वैतु. स्क. सा. समुच्चये
कप्र. अपिः इति (तुरीयादिऽपेक्षितस्याऽपि सतः
समुच्चयाऽर्थस्य गम्यत्वोपपत्तेश्च अपिः तद्वाचकत्वाऽभ्यु-
पगमे गतिरवाऽभावात् नाऽ. क्तिप. यत्वाऽनुगतेश्चेति
दिक्)।

*) सपा. तै ५, १, १, ३ काठ २०, ८ प्रत्यत्यति
इति पाठे.।

*) अष्टा अप्याप्य भू-भुवः पिप्पलीस्तथैव इति
इत्येवं मूलतः सतः पाठस्य कौन्तापसाधारणं वैकृतं सुशोधं
स्यान्न वेति विमर्शसापेक्षमेव द्र.। एवं तावद् यनि.
व्यवन्ते रूपं वा स्यात्, उद्/स्था > उरथाप्य इति

अप्यु(पि/ऊ)ह^१, अप्युहे क १०,
५२,३; †अप्युहे क ७, १०४,
१४; शौ ८, ४, १४; पै १६,
१०,४.

अ-प्रकेत^१ - तम् क १०, १२९, ३.

अ-प्रक्षित^१ - तम् क १, ५५, ८.

अ-प्रचक्षुश^१ - शा: शौ ८, ६, १६;
पै १६, ८०, ७.

?अ-प्रच(चि)ति^१ - ति: खि ५,
१३, ३.

अ-प्रचित^१ - तम् पै २०, ३२, ७.

अ-प्रचेतस्^१ - तस: क २, ६४,
२०; १८, ११; -ता: क २,
१२०, १; १०, ७, ६; ११७,
६; खि ५, १२, २; शौ २०,

१२८, २.

अ-प्रचयुत^१ - तम् खि ५ ७, ३, १०;
मै ४, १३, ८; काठ १२, १३;
-तानि क २, २८, ८.

अ-प्रजक्षि^१ - शय: क १० ७१, ९.

अ-प्रजनिष्णु^१ - ण्य: मै १, ६, १०.

अ-प्रजस्^१ - जसम् शौ ७, ३६, ३;

१२, ९, ७; पै १६, १४५, ७;

-प्राजा: तै ६, ३, २, ५; काठ

२३, ९; ३१, १३; ३५, १८; १९;

क ३६, ६; ४८, १६; १७.

अप्रजस्त^१ - ताम् शौ ९, २, ३;

पै १६, ७६, ३.

अप्रजास्-स्व^१ - त्वम् शौ ८, ६,

२६; पै १६, ८१, ७; स्वाय शौ

१०, १, १७; पै १६, ३६, ७.

अ-प्रजस्त्य^१ - त्वम् खि २, ११, ४०;
तै ५, ६, ८, ४॥

अ-प्रजा^१ - जा: क १, २१, ५.

अ-प्रजात.ता^१ - त: मै ४, ३, २;

काठ १२, ७; -ता काठ १३,

१२.

अ-प्रज्ञात^१ - तम् तै ६, ३, ४, ८.

अ-प्रज्ञातृ^१ - त्रम् तै ७, १, ७, ४.

अ-प्रति^१ - ता: क ८, ३२, १६;

-ति: क १, ५३, ६; ६, १४४,

१४; ७, २३, ३; ८३,

४; ९९, ५; ९, २३, ७; तै ३,

२, ११, ३१; ५, ३, २; १५, ४,

६, ३४; ४; मै १, ३, १०; ३

वा अथ इति प्रथम विभज्य आ✓अप् > आऽप्य इति
वा मूलान्तरीयं सदिपि समाननिष्पत्तिकं रूपम् इति भूयसे
विवेकाय कल्पताम् ।

^१) पा. प्रागणे वृत्तिरिति प्राञ्चः; आदरे इति PW.
GW. GRV., PG [३, ७०; ७१] NW. प्रभृ. ।

^२) विप. (सलिल-) । वस. अन्तोदात्तः ।

^३) तस. नञ्-स्वरः ।

^४) उप. <प्र✓क्षि(हिंसायाम्) ।

^५) विप. (रक्षस्-) । तस. उप. अर्थः? = प्रक्षीणो-
स्पृश- इति सा., = दृष्टिशक्ति- इति PW. प्रभृ.
यङ्लुङ्लृतात् प्र✓कश्+प्रच् प्र. (पा ३, १, १३४)
अभ्यासस्य जुगागमः उसं. (पा ७, ४, ८६) ।

^६) °वतिश्च चयः? > पाभे. !अप्रतिदिश्ययः द्र. ।

^७) विप. (विष-) । सपा. शौ ७, १३, १ अभ्युपेदि तम्
इति पाभे. ।

^८) विप. । उप. प्र✓ज्ञा+कर्तरि किः प्र. लिङ्वच्च
(पा ३, २, १७१) तु. वें. सा. PW. GW. प्रभृ.;
वैट्. BL. ORN., [पक्षे] GRV. <✓जन् इति
तु. माश २, ३, १, १४)) ।

^९) द्र. डि. अ-शोधक- । उप. यद्र. ।

^{१०}) विप. (सपत्नी-, यजमान-) । उप. प्र✓जन्
+ कर्तरि उभुच् प्र. उसं. [पाउ ४, २२८ (वैट्. मा. [तै.],

सा. W. [शौ.] वच. इति चिन्त्यं स्वरादुपपत्तः)] । कर्मणि
प्र. निष्पन्नस्य उप. कृते तु. वैप२ २अ-प्रजस्- इति ।

^{११}) भावे तलि प्र. लिन्-स्वरः (पा ६, १, ११३) ।

^{१२}) सस्व. कृते तु. डि. अनागस्->गास्-त्त्व- ।

^{१३}) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६) । उप.

प्र✓जन् > प्रजस्- + भावे यः प्र. उसं. (पा ५, १,
१२६) ।

^{१४}) = प्रपा. मं १, १, १४ । खिसा १०, ४ आपमं १, ४,
११ प्रभृ. अप्रजस्तान् इति पाभे. ।

^{१५}) विप. (अत्रिन्-) । उप. प्र✓जन् + कर्तरि विद्
प्र. (तु. PW. GW. च; वैट्. सा. MW. च डः प्र.
इति [ययोः अ-प्रज- इति प्राति. इति सुवेचम्]) ।
एवमस्मिन् व्यतिकरे कः स्यात् प्र. ध्रुत्वभिप्रेततर इत्यर्थो
भूयोऽपि ✓जन् > जन्, ज्ञा- इत्यत्र प्र✓जन् > प्र-जन्-
प्र-ज्ञा- इत्यत्र च प्राप्यमाणसंकेतः द्र. ।

^{१६}) विप. (सहस्र-) । वस. अन्तोदात्तः । उप. प्र✓ज्ञा
+ ष्टन् प्र. (पाउ ४, १५१) ।

^{१७}) विप. ([प्रतिद्विन्द्र-रहित-] पुर-, मृग-, इज्-,
प्रभृ.) । वस. अन्तोदात्तः । -ता इति सप्त१ इति GW.
प्रभृ. । यत्तु सा. एनत् अ + प्र✓जन् + विद् तस.
इति कृत्वा ग्याचष्टे, तन्न । तथाहि ह्यानुदात्तात्वापत्तेः ।

^{१८}) °ति इति कश्चित् वा. किवि. द्र. ।

^{१९}) ?तै प्रस्यसुरान् > वैश्वे, अ प्रत्यसुरान् इति शेषः ।

३, ७१^०; १४, १०, ५; १२, ५;
काठ ४, ४; २१, १०^० ११; शौ
७, ५२, १^०; १८, १; ११५,
१५^०; १२०, १२, ३; २१, ६;
पै १९, १, ८^०; २०, १४, ७^०;
-ति: ऋ ५, ३२, ३; -तिनि
क २, १९, ४; ४, १७, १९; ६,
३१, ४; ७, ८५, ३; ८, ९०,
५; कौ १, २४८; २, ७६१; जै
१, २६, ६.

अ-प्रतिशत^० - तम् मै १, ११,
५; ४, २२^१.

अ-प्रतिशत^० - तान् काठ १४,
५.

अ-प्रतिगृहीत^० - तन् तै ७, १,
६, ५.

अ-प्रतिघात^० - स्य: पै ३, २७, १.

अ-प्रतिजग्ध^० - धेन मै १, ४,
१०^१; काठ ३२, ७^१.

अ-प्रतिदिश्य^० शौ २०, १२८, ८.

अ-प्रतिघृष्ट^० > अ-प्रतिघृष्ट-
शवस्^१ - वसम् १, ८४, २; मा

८, ३५; का ८, १०, १; तै १, ४, ३८,
१; मै १, ३, ३४; काठ ४, ११; क
३, ९; कौ २, ३८०; जै ३, ३०,
२३.

अ-प्रतिघृष्ट^० - ण्य: मै १, ९,
१; ५; काठ ९, १; १२; क ८,
१२; -ण्य मा ३८, ७; का
३८, २, १; मै ४, ९, ८.

अ-प्रतिनोद^० - दाघ मै ३, ३, ९;
६, ६; काठ २३, ३; २६, ३;
४; २८, ४; क ४२, १; २, ४४, ४

अ-प्रतिपद^० - पदम् मा ३०, ८;
का ३४, १, ८.

अ-प्रतिवृत्त^० - वृत्ति: शौ ३, ८, ३;
पै १, १८, ३.

अ-प्रतिमन्यूपमान^० - ना: शौ १३,
१, ३१; पै १८, १७, १०.

अ-प्रतिमान^० - तम् ऋ ८, ९६,
१७; शौ २०, १३७, ११

अ-प्रतिरथ^० - यम् तै ५, ४, ६,
३; ४; मै ३, ३, ७^१; काठ २२,
१०; -थस्य तै ५, ४, ६, ४; मै

३, ३, ७; काठ २२, १०; -येन
मै ३, ३, ७.

अ-प्रतिरथ-वृ- - त्वम् तै ५, ४, ६,
४; मै ३, ३, ७^०; काठ २१, १०.

अ-प्रतिवादिन्^० - चन् पै ३, २७, ४, ६,
६, १०, १.

अ-प्रतिविद्ध^० - दाय तै १, ५,
१०, १.

अ-प्रतिषिक्त^० - क: मै १, ८, ३;
-कम् मै १, ८, ३; काठ ६, ३;
क ४, २^१; -केन^० कठ ६, ३; क
४, २.

अ-प्रतिपेक्ष्य^० - यम् मै १, ८,
३^१; काठ ६, ३; क ४, २.

अ-प्रतिष्कृत^० - त: क १, ७, ६;
[२; ८४, ७]; १३; ५, ६१, १३;
७, ३२, ६; मै २, १३, ६; काठ
३९, १२; कौ १, १७९; ३८९;
२, २६३; ६९१; ९७१; ९७२;
जै १, १९, ५; ४३, ९; ३, २२,
१०; ५६, १८; शौ २०, ४१,

१) असुरान्? प्रत्ययान् > शान् अन्त्य (ति-अ) जयन्
इति शोधः (तु. सपा. काठ २१, १०)।

२) = सपा. तैत्रा २, ४, ५, ७। ऋ ६, ६०, ६ कौ २, २०५
जै ३, १८, १२ आर्या इति पाठे।

३) तस. नञ्-स्वरः।

४) हन्त्राऽयमस्तु अप्रतिघातियः इत्येवमन्त्यविसर्ज-
नीयमूर्त्या सु-शोधश्च विसर्हितः सन् सुपठश्च त्रैष्टुभः पादः
द्र. (तु. नाड. धृतिः)।

५) पाठः (तु. शोपा.) अ-प्रददिः। च। यः इति सूक्तो. RW.
एतमेव पाठम् अङ्गीचक्रतुः (तु. सपा. शौत्री १२, २१, २)।
सपा. खि ५, १३, ३ अप्रचविश्र चयः इति पाठे। एतत्
सर्वं विमर्शाद् द्र. १) विप. ([अप्रत्यभिमुख-बल-]
हन्त्र-)]। वस. यूप. प्रकृतिरवाम्।

२) विप., नाप. (आतिगु-विशेष-। मै. प्रम्.)। तस.
उप. क्यपि कृत्योकीयः स्वरः (पा ६, २, १६०)।

३) उप. प्रति ✓ वृत् + मावे पञ्च प्र. १

१) नाप (विशिष्ट-पुद्ग-।) उप. प्रति ✓ पद् + कर्तारि
विजप् प्र. १। १) उप. प्रति ✓ मन्यूय + शानच् प्र. १।

२) विप. (ओजम्-)। वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)।

३) नाप. ([अप्रतिरथ-कवि-दृष्ट-] सूक्त-विशेष-। ऋ
१०, १०३)। उप. वस. द्र. १।

४) Sch. अप्र^० इति शोधापेक्षम् (तु. सात.)।

५) विप.। वस. उप. माप.।

६) उप. प्रति ✓ वृत् + नाञ्छीलिको णिनिः प्र. १।

७) उप. प्रति ✓ व्यध् + स्तः प्र. १।

८) उप. प्रति ✓ (सि >) विच् + क्तः प्र. १।

९) सपा. तैत्रा २, १, ३, २ भृगान्तः इति पाठे।

१०) क्ते न इति पाठः? यनि. शोधः (तु. क ४, २)।

११) तस. उप. ण्यदन्ते कृत्योकीयः स्वरः (पा ६, २, १६०)।

१२) विप. ([अप्रतिस्वहित- = अप्रतिस्वहित-] अग्नि-हन्त्र-
प्रम्. (तु. या ६, १६, १ प्रम्.))। उप. प्रति ✓ (स्व >) क्
+ कर्मणि क्तः प्र. १

१; ६३, ४; ७०, ११; १४; -तम्
क ३, १४; ८, ९३, १२; ९७,
१३; शौ १, ४६०; शौ २०,
५५, १.

अ-प्रतिष्कृत- -तम् जै १, ४८,
४०.

अ-प्रतिष्ठा- -ष्ठा पै १६, ४७ ७.

अ-प्रतिष्ठान- -नः पातै २, ७, ६, ६;

२, २, ६, ५; पातै २७, ६;

क ४२, ६; शौ ११, ४, १८; पै
१६, ५६, १७; ८, ४, ५.

अ-प्रतिष्ठाप्य- -तै ३, १, २, ४.

अ-प्रतिष्ठायुक्त- -कम् मै ४, १,
१२.

अ-प्रतिष्ठित, ता- -तः तै २, १, ४,

७; ३, १, २, ४; ५, ४, १२

३; ६, ३, ३ ४; ७, ३, ७,

१; १०, ४; ४, ११, ४; मै १,

१०, २०; २, ५, २; काठ १३.

१; ३३, ३; ३६, १४; -तम्

मै १, १०, २०; ३, ३, ३;

काठ ३६, १४; -ता मै १, ८,

६; -ताः तै ५, ४, १०, ११;

७, ३, १०, ४; मै १, १०, २०;

३, ४, ४; काठ २२, १; ३४, २;

३६, १४; -ताव तै ६, ६, ६, १;

-तानि तै ३, १, २, ४; ५, ४,

१०, १.

अ-प्रतिष्ठित- -न्या मै ३, ३, १०.

अ-प्रतिष्ठित(त>)ता- -तामिः

तै ७, ५, ८, २.

अ-प्रतीक- -कम् मै ४, १४, १२.

अ-प्रतीक्षम्- -तै ५, २, ४, ४; ६,

६, ३, ५.

अ-प्रतीति- -तः क १, १३३, ६;

-तः क ३, ४६, ३; ४, ५०,

१; ५, ३२, ९; ६, २०, ९; ७३,

३, १०, १११, ३; काठ ४, १६;

४०, ११; शौ २०, १०, ३;

-तम् क १, ३३, २; ११७, १;

४, ४२, ६; ५, ३२, ७; १०,

१०४, ७; मै ४, १४, १७; ११;

-तस्य क ५, ४२, ६; -ता मा

८, ५९; का २, ७, ८; मै ४, १४,

६; -तौ शौ ७, २६, १; पै २०,

१४, १०.

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

४; शौ ६, ११७, १; पै १६,

४९, १०.

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

अ-प्रतीति- -तम् तै ३, ३, ८, २;

१) सपा. अ-प्रतिष्कृतम् <> अ-प्रतिष्कृतम् इति
पामे.।

२) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)।

३) तस. नञ्-स्वरः।

४) तु. टि. अ-प्रोद्युक्त-।

५) उप. प्रति✓ह + कर्मणि क्तः प्र.।

६) विप. (।अपराजित-। इन्द्र-)। अ-प्रति- (अनि-
वर्तकः, अपराजित-) + वृद्ध- (बल-) > वस.

अ-प्रति-वृद्ध- > (वावि.) यनि.। अ-प्रतीति- इत्यपि
यनि. पर्यायः सन् समानस्वरसंस्कारः द्र. (वैतु. AVS.

अ-प्रतीति- > अ-प्रतीति- इति शोध इति ?)।

७) सपा. तैआ २, ८, ४, २ अ-प्रतीतिम् (मैसू BO.
अ-प्रतीतिम्) इति पामे.।

८) उप. प्रति✓ईश् + णमुक् प्र.।

९) पामे. अनुपेक्षमाणाः द्र.।

१०) पाठः (तु. कामा १२६ : ४ माधौ २, ५, ५,

१८) अ-प्रतीतिम् इति शोधः (तु. सपा. तै ३, ३, ८, २

तस्यः पामे. च)।

११) उप. प्रति✓वा(दाने)+कर्मणि क्तः प्र.। वा. ताऽऽदेशे

१११-११५

पू. दीर्घत्वम् (पा ७, ४, ४७; ६, ३, १२४) बोध्यते, "प्रतिदत्त-

"प्रतिभक्त-> यनि. इत्येवमज्मध्यस्थवर्णलोपाऽऽनुपदिकः

पूर्ववर्णशीर्षो वेति तत्त्वविधिचा विमोक्षमर्हेत्। एवं-

विधेषु साहितिकाऽऽपत्तिविशेषवत्सु स्थ. पपा. ना-

ऽवगृह्णन्ति (तु. तै ६, ३, १०, ४; मा ९, ९; शौ ६,

११७, १)। एरिय. अपि यदिह तै. पपा. उप. प्रति-

दत्त- इत्येवमवगृह्य प्रादर्शि, तत्र रहस्यं सत्त्वन्वेप्यम्।

तदत्र दकारस्थानीयः सन् इकारो श्रेयमात्रं वा भवतीह

प्रस्तूयमानान्तरपक्षीयस्य प्राकृत्यायितस्य "प्रति-

भक्त-> "प्रति-दत्त- इतीव कश्चिदपरो भूयोऽपि मध्य-

वर्त्यवान्तरविशेषो वेत्यपि विमृश्यम्। यत्किं भा. पपा.

दत्त- इत्यंशस्येकारोपजनवत्तया वा ✓हृन्द् + क्तः प्र.

इत्येवं निष्पन्नतया वा समाधानमाह, तदहत्तुक्त्वाच्चा-

ऽपासाक्षिकत्वाच्च नैवाऽऽक्षियेतेति दिक्।

१) सपा. तैआ २, ३, १ गोत्रा २, ४, ८ प्रसू.। तैआ

३, ७, ९, ८ आगत्रौ १३, २२, ५ प्रसू. अ-प्रतीतिम् इति,

मंत्रा २, ३, २० अ-प्रदत्तम् इति च पामे.।

२) तस.। उप. प्र✓अस+घञ् प्र.।

३) पामे. अनिर्माणाय क ३७, ७ द्र.।

अ-प्रहपित^१ - तः ऋ १, १५, २.
 अ-प्रपा(ण>)णा^२ - णा खि ५,
 १३, ३; शौ २०, १२८, ८.
 अ-प्रपाद^३ - दाय तै ५, ६, १, १;
 काठ १९, ११; २४, ५; २८, ६;
 क ३१, १; ३७, ६; ४४, ६.
 अ-प्रपादुक^४ - काः मै ३, ७, ५.
 अ-प्रभु^५ - भुः ऋ ९, ७३, ९.
 अ-प्रभृति^६ - ती^७ ऋ १०, १२४, ७.
 अ-प्रमय^८ - यम् पै १४, ३, ८.
 अ-प्रमाद^९ - दम् मा ३४, ५५;

का ३३, २, १८; मै ४, १४, ११;
 शौ १२, १, ७; ९; १८; १३,
 १; २३; ३, ११; १९, ४६, २;
 पै ४, २३, २; १६, ७२, २; ७३,
 ३; १०३, ११; १७, १, ७; ८;
 १८, १७, ३; २०, ४८, ३.
 अ-प्रमायुक^{१०} - णकः काठ ८, ११;
 क ७, ८; -कम् शौ १९, ४४,
 ३; पै १५, ३, ३.
 अ-प्रमूर^{११} - राः ऋ १, ९०, २.
 अ-प्रमृष्ट^{१२} - ष्वः ऋ ४, २, ५; तै

१, ६, ६, ४; ३, १, ११, १; मै १,
 ४, ३; काठ ५, ६; ३२, ६;
 -ष्वम् ऋ २, ३५, ६; ६, २०, ७;
 ३२, ५.
 अ-प्रमेय - यम् खिसा ३३, १३.
 अ-प्रयाज, जा^{१३} - जम् तै ६, १, ५,
 ४; मै ३, ७, २; काठ २३, १;
 क ३६, ६; -जाः मै ३, ७, ९.
 अ-प्रयात^{१४} - तम् शौ १९, ५५,
 १७.
 अ-प्रयावन्^{१५} - वन् शौ ३, ५, १.

१) तस. नन्-स्वरः ।

२) विप. (वेशन्ता-[-पत्वल-])। वस. अन्तोदात्तः ।
 उप. प्र✓पा (पनि) + अधिकरणे ल्युट् प्र. । अ-प्रपाणा-
 इति स्वरः (तु. मुपा. सान. च) ? यनि. शोधः द्र.
 (तु. खिः B.W. च) ।

३) उप. प्र✓पद्-भावे घञ् प्र. ।

४) तस. उक्तान्ते कृत्योक्तियः स्वरः (पा ३, २, १५४; ६,
 २, १६०) ।

५) सपा. तैत्रा. ३, २, १, ५ अ-प्रपादुकाः इति पाभे. ।

६) तृतीयायाः पूर्वसवर्णदीर्घत्वम् (पा ७, १, ३९) ।

७) अ-प्रमाय इति मूको. । ल्यबन्त-साहचर्यान् मन्त्रार्थ-
 चसत्कारकत्वाच्च आ-प्र-माय (<मा + प्र✓मा [माने])
 इति पाठः शोधदिशा प्रस्ताव्यते ।

८) उप. भावे घञन्तम् । वा. किवि. द्र. ।

९) यत्तु सा. वस. इति कृत्वा पक्षद्वयेन व्याचक्षे,
 तदसत् । तथात्वे नन्-स्वरस्याऽनुपपन्नत्वात् ।

१०) सपा. ऋ ३, २०, २ अ-प्रयुच्छन् इति पाभे. ।

११) सस्व. कृते तु. टि. अनुतिवादुक- ।

१२) विप. (वरुण- प्रभृ.) । उप. <प्र✓मूर्च्छे (तु. १ नृ. २) ।

१३) तस. ऋष्यसूते कृत्योक्तियः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

१४) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

१५) पाठः ? सर्वत्र मूको. (तु. संपा.) यनि. उपलम्भाच्च,
 सा. एउ. इति कृत्वा व्याख्यानप्रवृत्तेश्च, समानप्रार्थे याजुष-
 मन्त्रेऽपि एउ. -एव. सर्वशास्त्रासामान्येन श्रावितत्वाच्च,
 सश्रु. पै. अपि एउ. -एत्र पर्यायभूतस्य अ-प्रयुच्छन् (?म्).
 इत्यस्य श्रावणाच्च चेति (तु. W.) । एस्थि. -एउ.
 भूयः संयुज्यते सत्यपि शास्त्राभेदीयः - पाभे. अपि

संभवेदिति कृत्वा यनि. उप. प्र✓या+भावे वा
 कर्मणि वा क्तः प्र. । कथं प्र. वाच्ये विकल्प
 इति । वा. किवि. इति कृत्वा भावे प्र. स्यात् ।
 (प्रयातं नाम नाशो व्यवच्छेदस्तदभावो यथा स्यात्
 तथेति । प्रयातं समाप्तावधिकमनभिनवमिति कृत्वा तु)
 वासु- इत्येतत्-समानाधिकरणमिति कर्तरीति (पाठः
 पक्षान्तरे एउ. टि. द्र.) ।

१६) सपा. मा ११, ७५ का १२, ७, १० प्रभृ. सांख्य ६,
 ६, ३ ८; ४, १; २ अ-प्रयावस् इति, शौ १९, ५५, ६ बलि-
 मित्ते इति च पाभे. ।

१७) सस्व. च उप. पक्षद्वयं च एपू. द्र. । तथा
 हि । प्र✓या + वनिप् प्र. इति कृत्वा सा. प्र१ वा सं१
 वेति प्रतिपद्यमानो यथाकथमपि न्याय्यत्वं सिवाधयि-
 पति । न त्वसौ फलेग्रहिपरिश्रमः । प्रथमे कल्पे पुं.
 रूपे सत्य् उपधादीर्घाभावस्याऽव्याख्यातत्वात् । द्वितीये-
 ऽप्याष्टमिकाऽऽमन्त्रितनिघातप्रसङ्गायाऽवारितत्वादिति ।
 एस्थि. नापू. दिशा शौ. प्रातिस्त्रिकोऽयं विशेष इति
 कृत्वेह प्र✓या इत्यस्यैव श्रुतिरभिप्रेता चेत् स्यात्,
 तर्हि वनिबन्तस्य प्राति. वा. किवि. सतः द्विः इत्येव
 सुवचम् । तथा च सति नलोपाऽभाव उत्सं. (पा ८,
 २, ८) । अथ पक्षान्तरम् । अभिप्रेतार्थतः प्र✓यु
 (वधा.) इत्यस्य प्रसिद्धतरत्वेनोपगमाच्च पै. प्र✓युच्छ
 इत्येतच्छ्रावणेन तत्-संवादात्वाच्च (तु पै ३, १३, १
 यत्र मूको. जिन्वन्प्रयच्छं > जिन्वत्प्रयुच्छं इत्येव
 सुपठः; वैतु. पं. °च्छन् इति । तु. एपू. टि.), जिन्व
 प्रयच्छन् [यत्र] इति च) नाउ. इह पठित्वमिति (पा.
 B.W. प्रभृ.) ।

अ-प्रयावम्^{१०} मा ११, ७५^०; का १२, ७, १०^०; तै ४, १, १०, १^०; मै २, ७, ७^०; १३, २२; ३, १, ९^०; काठ १६, ७^०; १९, १०^०; ४०, १२; क ३०, ८^०; प २०, ४८, १.
 अ-प्रयुक्त^{११} - त्तम्^{१२} मै १, ९, ७; -त्ता: काठ ९, १५.

अ-प्रयुक्त^{१३} - चत: क १०, ६६, १३; -चत: क १, १४३, ८; -चत: क १, १०९, ७; ४, ५५, ७; १४३, ८; २, ९, २; ११, ८; ३, ५, ६; २०, २^०; ५, ८२, ८; १०, ८, ७; ७, ७; १२, ६; १७, ५; (७, ६३, ४) ८८, १६; मा ४, १४^०; ५, ४; १५, ५२; २७, ३; का ४, ५, ६^०; ५, १, ४; १६, ६, ४; २९, १, ३; तै ३, २, ११, १; ५, ११, ३; ४, १, ७, २; ७, १३, ४; मै

२, ४, ४^०; १२, ४, ५; ४, १०, ४^०; १२, ६; १४, १६^०; काठ २, ४^०; १५; ९, १९; १५, १२; १८, १६; १८; क १, १६^०; २९, ४; ६; शौ २, ६, ३; ६, ४, ४, ७, १०, २; १८, १, ३४; प ३, ३३, ३; ४, २८, ७^०.

अ-प्रयु(त>)ता^{१४} - ताम् क ७, १००, २.

अ-प्रयुत्वन^{१५} - त्वमि: क ६, ४८, १०; कौ २, १७४.

अ-प्रवी(त>)ता^{१६} - ता क ४, ७, ९^०; काठ १२, ८; १५, ३; १; -ता: क ३, ५५, ५.

अ-प्रवे(द>)दा^{१७} - दै मै ४ १३, ९.

अ-प्रवलय^{१८} - याय काठ ३३, ६.

अ-प्रशस्त^{१९} - स्तान् क १, १६७, ८.

अ-प्रशस्त, स्तु^{२०} - स्ता: क १, १, १, १, १-१०.

२१, ९) २, ४१, १६^०; ४, २८, ४.
 अ-प्रस्त^{२१} - त: मै १, १०, ९^०; काठ ३६, ३.

अ-प्रस्त^{२२} - त्ताय मै ४, ८, ३^०.

अ-प्रस्तुत^{२३} - तम् तै ५, ४, १०, २.

अ-प्रसंस^{२४} - साय तै २, ५, ७, २; काठ २३, ९; क ३६, ६.

अ-प्रहन्^{२५} - हणम् क ६, ४४, ४; कौ १, ३५७; जै १, ३७, ६.

अ-प्रहाव(न>र>)री^{२६} - री: मै २, ६, ७; काठ १५, ६^०; -रीणम् मै ४, ४, १.

अ-प्रहित^{२७} - त: प १९, २७, १२; -तम् क ८, ९९, ७; कौ १, २८३; जै १, ३०, १; शौ २०, १०५, ३; -तौ शौ ६, २९, २.

अ-प्रहित: प १५, २१, ८.
 अ-प्रहत्य^{२८} तै ६, ५, ९, २.

१०) तस. नञ्-स्वर: ।

११) उप. प्र-यावम् (प्र √यु [अमिश्रणे]) + गुणुल प्र. इति । स्याद्वा घञन्तं प्र-याव- इति ततः स्वरतो विवर्तते प्राप्तिः वा किञ्चि. सद् द्वि प्रयुक्त-मिति । तत् का गतिरिति । समानजातीयानाम् उप. तत्र तत्र श्रुतौ प्रयोगचारितार्थाऽनुपातः पर्येयः । ततो हि विनिगमनमुपलभ्येतेति दिक् । अपि वा अ-प्रयावम् < *अ-प्रयापम् (<प्र √या>यापि) इति प्राकृतस्थितमात्रे (तु. पाभे.) ।

१२) पाभे. अ-प्रयातम् इ. ।

१३) पाभे. अनिरुक्तम् काठ ९, १५ इ. ।

१४) पाभे. अ-प्रमादम् प २०, ४८, ३ इ. ।

१५) सपा. मास ३, २, १, २२ तै १, २, ३, १ मै १, २, ३ स्वस्तये इति पाभे. ।

१६) विप. (पर्व-) । उप. प्र √यु (अमिश्रणे) + वनिष् प्र. इति । (वैतु. स्क. अप्रयुत-+मत्वर्थे वनिष् प्र. इति) ।

१७) तु. व. G.W. ; वैतु. सा. ORN. °ता: इति ?

१८) विप. (यावापृथिवी-) । उप. धातु. अर्थः ? प्र √विद् (ज्ञाने) इति MW., प्र √विद् (लभे) इति सा. (तु. मास

१. ७, २, ५) । तद् यस्या. यथावद् अवधेयम् ।

१९) तस. उप. प्र √क्की+भावे जच् प्र. (पा ३, ३, ५६) ।

२०) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. न. भावे क्तान्तं सत् क्वचित् तद्वत्सामान्यवृत्त्यपि यस्य. इ. ।

२१) सपा. काठ २८, ४ क ४४, ४ अत्राहणाय इति पाभे. ।

२२) उप. प्र √संस + भावे घञ् प्र. ।

२३) विप. ([अप्रहन्नु-, अनुमाहक-] इन्द्र-) । उप. प्र √हन् + कर्तरि क्विप् प्र. (तु. व. सा. ORN. ; वैतु. स्क. अन्यथावदः) ।

२४) विप. (अक्षयमाणा- [२अप-]) । उप. प्र √हा (स्यागे) + कर्तरि वनिष् प्र. । स्त्रियां ङीप् रान्तादेशश्च (पा ४, १, ७) ।

२५) सपा. आपश्रो १८, १३, ८ प्रहावरी: इति पाभे. । सा. [तै. वृ १२०६] प्रभावरी: इति? यनि. शोधः (तु. O. [आपश्रो.]) ।

२६) प्रहा° इति पाठः? यनि. शोधः ।

२७) शानुशिरश्छेदप्रयोजनकोऽव्यवस्थकल्पनापूर्वक उद्-कामिचारः प्रकरणमिति संप्रदायो भवति (तु. कौट. ६, ३) ।

अ-प्राण, प्रा^०- -जा शौ ८, ९, ९; पै १६, १८, ९; -णाप तै ७, ५, १२, १०.

अ-प्राणक^०- -काय काठ ४५ ३^०.

अ-प्राणत्^०- -णत् मै १, ९, ४^०।

काठ ९, ९; ११; १२^०; शौ १०, ८, ११; पै १६, १०२, ३; -णत् तै ७, ५, १२, १; काठ ४५, ३.

अ-प्राणती, न्ती- -ती: मै १, १०, १०; -न्ती: काठ ३६, ५.

अ-प्राप्त^०- -स: मै ३, ७, ८; ९, १; काठ २३, १; -प्तम् मै ३, ९, ७^०; १०, १^०; काठ २४, ६^०; २६, २^०; क ३७, ७; ४०, ५.

अ-प्राप्य^० तै ६, १, ६, २^०; काठ २३, १०^०; क ३७, १^०.

अ-प्रा(प्र-आ)मिन्^० -> अ-प्रा-मि-सराय^०- -त्य ऋ ८, ६१, ४.

अ-प्रायु^०- -यु ऋ ५, ८०, ३; -युभि: ऋ ८, २४, १८; कौ २, १०३६; शौ २०, ६४, ६; -युव: ऋ १, ८९, १; मा २५, १४; का २७, ११, १; काठ २६, ११.

अ-प्रायुस्^०- -युवे ऋ १, १२७, ५.

अ-प्राशित्रिय^०- -य: तै २, ६, ८, ५.

अ-प्रिय^०- -य: शौ ८, १२, २; पै १५, ४, २; १६, ९९, ८; १००, ५-११; १३४, १; -यम् शौ ८, १५, ४; १५, १, ८; पै ५, ३४, २; १६, ९९, ८; १३५, १०; १८, २७, ८; -यस्य शौ ९, ५, ३१; ३२^०-३६^०; पै १६, १००, ५-११; -या: शौ ९, ७, ६; पै १६, ११६, १; -यात् पै २०, ५९, १; -यान् पै १०, ४, १०; -याय काठ १०, ३^०; -ये शौ ८, ६, २६^०; १२, १, ३०; -ये शौ ८, ६, २६^०; १२, १, ३०; अ-प्रा-मि-सराय^०- -त्य ऋ ८, ६१, ४.

१२, ५७, १^०; पै २, ३७, १^०; ३, ३०, १; १६, ८१, ७; १७, ३, ११; १९, ४६, ११^०; २०, ५०, ७ [य-प्रिय^०].

अ-प्रिय-जा- -जा: पै २०, ३७, १.

अ-प्रित^०- -त: मै १, ८, ५; -ता: मै १, ४, ६.

अ-प्रोक्षित^०- -तम् काठ ८, ७; क ७, ४.

अ-प्रोक्ष्य^० मै १, ६, १२; ४, ४, ३; काठ २२, ८; क ३५, २.

अ-प्रोदि(त>)ता^०- -ताम् तै २, २, ९, ५.

अ-प्रोषिषस्^०- -वान् ऋ ८, ६०, १९; खि ५, ५, १०; कौ १, ३९; जै १, ४, ५.

अ-प्लव^०- -वा: शौ १९, ५०, ३; पै १४, ४, १३.

अ-प्लव^०- -प्लवाम् शौ ९, १३, १;

मूको. विकृतो भवति । तेन समग्रेऽपि सूक्ते प्रतिमन्त्र-मन्त्रिमपादद्वयमनुष्ठुब्भानतः तेनाऽपकामान्व अपः । अप-वुसः सपत्नहा इत्येवं शोध-पुरस्सरं सुपठं द्र. (तु. ३यो मन्त्रो यत्राऽशतः साधु पठयेते) ।

१) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

२) सपा. अप्राणाय<>अप्राणकाय इति पामे. ।

३) व्यु. कृते तु. टि. अ-चर्मक- ।

४) तस. नञ्-स्वरः ।

५) विप., नाप. (स्वावरपदार्थ- मै १, १, ४ काठ ९, १२, १) ।

६) पामे. अदः क ३७, ७ द्र. ।

७) उप. प्र ✓अम्(बधा.) + ताच्छीलिकः णिनिः प्र. [वैतु. वै. सा. G.W. प्रमृ.<प्र(>प्रा)-मि-(<✓मि [हिंसायाम्])]. यनि. विनाशपर्यवसानकचलशीलत्वे तात्पर्य स्यात्, परामिप्राये तु विनाशालम्के हिंसाफल इति विवेकः द्र. ।

८) विप. (अविनश्यत्सत्य-इन्द्र-): बस. पू. प्रकृतिस्वरम् ।

९) विप. (देव., यज्ञ-) । उप. प्र + आयु- [✓इ + उण् प्र. (तु. पपा.); वैतु. PW. GW. प्रमृ.

प्र(>प्रा) + यु- (<✓यु [अमिप्राण]) = प्रा- युत्- इति क्विपीत्यभिसन्धिः (तु अ-प्रयात->-तम्, अ-प्रयावम्, अ-प्रायुस्-)] । -यु इति वा. क्वि. द्र. ।

१) उ. प्र + आयुस्- इति भावकर्मणोरभिनिर्वृतम् इत्येतावानेव वि ५: । शिष्टं नापू. द्र. ।

२) तस. उप प्राशित्र- + तादर्थिकः घ>इयः प्र. । नञ्-स्वरापवादोऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १५५) ।

३) सपा. कौसू ५८, १ । मंत्रा १, १, १४ आपमं १, ४, ११ हिट् १, १९, ७ द्विपुञ्जयः इति पामे. ।

४) सपा. ऋ ८, ४७, १७ आप्ये इति पामे. ।

५) उप. प्र + उदित- (<✓वद्) ।

६) उप. ✓प्लु+कर्तरि अञ् प्र. । यतु PW. तरि-रहित- इति बस. इव व्याचष्टे, तन्मन्त्रम् । तथात्वे हि नञ्-स्वरस्याऽनुपपत्तेः ।

७) = रोग-विशेष- । व्यु.? अप ✓वी इत्यतः प्यन्तात् ङः प्र. बसं. (पाउ ५, ४७) । स्त्रियां टाप् प्र. पू. अन्त्यलोपश्च [तु. या ६, १२ दे ४, ३, ५, ३ उ. म. च] । ✓आप्+वन् (ङ्) प्र. (पाउ १, १५४) ततो यथेष्टादिति द्विर्द्वि द्वितीयः पन्थाः । एवं नञ्-पूर्वात् पुनः समुचित-

-०^१प्वे ऋ १०, १०३ १२;
मा १७, ४४; का १८, ४, १२;
कौ २, १२११; शौ ३, २, ५;
पै ३, ५, ५.

*अप्सन्त ✓अप् द्र.

?अप्-सर्- > अप्सरा- -राभ्यः शौ
२, २, ५; ७, ११४, २; पै १, ७,
५; ४, ९, ३; १८, ४; १५, १९,
१-१२; -राप् शौ ४, ३८, १९;
२; ४; -राप् शौ २, २, ३;
पै १, ७, ३; १६, ९६, १.

अप्सरा-पति- -तेः शौ ४ ३७,
७; पै १३, ४, ९.

?अप्सर-द्रु- -द्रुः क ४८, १३.

अप्सर-द्रु- -द्रुः काठ ३५, १४.

?अप्-सर्स्- -रसः ऋ ७, ३३, ९;
१२; ९, ७८, ३; मा १८, ३८-

४३; का २०, २, १-६; तै ३, ४,
७, १९, २; ३; ५, ३, ७, २१;
७, १५, १; मै २, १२, २;
काठ १८, १४; २१, २, ५३,
५; क २९, ३; ३१, १७१; जै
२, ४, ७; शौ ४, ३७, २; ३;
१२; द, १११, ४; ७, ११४,
३; ८, ५, १३; ९, १२, १०; ११,
११, १५; १२, १, २३; ५०;
१४, २, ९; ३४; ३५; पै १,
८५, १; ८९, ३; २, ७६, ४; ४,
९, ५; ५, १७, ८; २६, ६;
६, २२, १३; ७, ११, ३, ९,
११, ७; १३, ४, २; ३; १२;
१५; १५, १८, ४; १६, २८,
३; १३९, ११; पै १७, ३, ४;
५, ८; १८, ७, १०; १०, ४, ५;

२०, ५७, ६; -०रसः शौ ४,
३७, १-५; पै १३, ४, ४-८;
११; १५, १८, १; -रसाम् क
१०, १३६, ६; मा २४, ३७;
का २६, ८, २; तै ५, ५, १६,
१; मै ३, १४, १८; ४, १४,
१७९; काठ ४७, ६; शौ ६,
१३०, १; पै १, २९, १; ८९,
२; ५, २९, २; ३८, ६; १३,
४, ६; १९, ३०, १४; २०,
६१, ११; -रसौ मा १५, १५-
१९; का १६, ४, १; ३; ५; ७;
९; तै ४, ४, ३, १; २; मै २,
८, १०; काठ १७, ९; क २६,
८; शौ ६, ११८, १६; पै १६,
५०, ३६; -०रसौ शौ ६, ११८,
३; पै १६, ५०, ५; -रसु खि

प्रक्रियेष्टलाभः द. (तु. अपुर्- , अपुव-, ✓अपुवाय
। < ✓अप्सृ) ।

१) व्यु? पपा. नावग्रहः । अ इति पू. स्यात्,
प्सर- (< ✓प्स् + अप् प्र.) इति उप. च स्यात्, वस.
अन्तोदात्तश्च [तु. PW. GW. L ५५१ (?तु. प्सरस्-
स-प्सर-, देव-प्सरस्-, मुधु-प्सरस्-, सु-प्सरस्-)] ।
यद्वा (✓अप् >) *अप्स- + रु- (< ✓रा + कः प्र.) ।
इत्येवम् उस. थापीयः स्वरः स्यात् (पा ६, १, १४४) ।
नापू. कल्पे अप्सस्- इति पू. वेत्यप्यवान्तर इव कल्पः
स्यात् (या ५, १३) । अथवा २अप्- + ✓स् +
अच् प्र. (तु. या. SHY [१०१]) इत्येवं सत्युक्तपूर्वस् थापीय
एव स्वरः स्यात् । अथापि वा २अप्- इति पू. इतिमात्रं
नापू. कल्पाद् विशेषः स्यात् (तु. शौ २, २, ३; PW.
प्रसृ.) । शेषम् ?अप्-सर्स्- टि. द्र. ।

२) =गन्धर्व- । तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । परस्यौ
(पा ६, २, १८) इति न प्रवर्तते पति-शब्दस्य भर्तृपर्या-
यावात् ।

३) तु. सेंटि. काठ ३५, १४ । तेन तावत् यनि.
पाठोऽश्लीकृतः तु. नाउ. टि.) ।

४) महाकृता ध्रुतिः शौ ६, ४९, २; क ४८, १३
इत्यत्रापि कियताचिद्विवाऽन्तरेण द्र. । उक्ते शौ.

उत्तरद्रौ इति श्रवणाद् उत्तर-द्रु- (तु. पृ-द्रु-, सु-द्रु-)
इति प्राति. भवति । ततश्चेहाऽपि तत्-सदृशः पद-
विभागः समाहतः द्र. । उक्ते क. मूको. अप्सरुद्रैः
इति यच्छ्रूयते ततः अप्सरुद्र- इति प्राति. भवेत्,
तच्च मूलतः अप्सर-द्रु- इत्यस्य सतः प्रामादिको-
ऽपपाठोऽपलेखश्चेति संभाव्यते । तदेवं त्रीणि प्राति.
भवन्ति । उत्तर-द्रु- इति शौ., अप्सर-द्रु- इति
इति क., अप्सर-द्रु- इति काठ. (मुपा.) । त्रयाणा-
मपि समानभग्निविशेषणतयाऽनुपदश्रूयमाणोऽरशब्द-
लिङ्गितवैयुताग्निपरत्वमास्थाय, अप्सर- विशेषणसाम-
र्थ्याद् अर्ध-इन्धनतया तात्पर्यतः पर्यवसानं सुकल्पमिति
दिक् ।

५) व्यु. कृते तु. टि. ?अप्-सर्- । उप. प्र. तु ततो
विशिष्टः द्र. । तथाहि । तत्र कल्पविशेषेण तत्त-
कार्यमुद्दिश्य उप. अप् इति वा कः इति वा
अच् इति वा प्र. यक्. स्यात् । इह तु असुर् इति
वा कसच् इति वा असुच् इति वा यक्. प्र. द्र. इति
दिक् ।

६) ?अप्सरसो > रसाम् इति शोधः ।

७) सपा. *रसाम् < > *रसौ (तैमा ३, ७, १२, ३
तैमा २, ४, १ च) इति पामे. ।

४, ८, ३०; -राः क्र १०, १२३, ५; पै ४, १६, २३; १३, १०, ४६; १६, ४६, १०; -रोम्यः पै १७, २४, ११. [पस- गन्वर्ध].	७१, ८, ८४, १; कौ २, ३४५; जे ३, २९, २; -साम क्र १, ९१, २१; ६, १४, ४; मा ३४, २०; का ३३, १, १४; मै ४, १४, १.	१५; मा १२, ८९; का १३, ६, १५; तै ४, २, ६; ११; ४; मै २, ७, १३; ११; काठ १२, १३; १६, १३; ११; क २५, ४१; कौ ८, ७, २७; पै ११, १, ३१; १६, १४, ६; -लाम क्र १०, ७१, ५.
अप्सरारविः पै १२, ३६, १८.	अप्सु २अप्- < ✓*अप् द. १अप्सु- -प्सवः क्र ७, ४, ६. २अप्सु- रविद्वं. ?अप्स्यन् पै २०, १५, १.	अ-फालकृष्ट- -ष्टम् पै १५, २३, १३.
?अप्-सव- -विव क्र १०, ६५, ३.	अप्-फ(ल)ला- -लाः क्र १०, ९७,	अ-वद्ध, द्वा- -द्वम् तै ३, १, १,
अप्सव्य- , अप्सस्- २अप्- < ✓*अप् द.	अप्-सा- -साः क्र ९, ६५, २०;	

*) =सपा. काष्ठ ४१, १८ माष्ट १, २१, ११ वाष्ट ५, ८०
अप्सरःसु इति, तैमा १०, ४१, १ मना २ ४२ बौध्वा १७,
४१:२ आपमं २, ४, ६ प्रष्ट. अप्सरासु इति पाभे ।

०) 'रा वै शोधः इति (तु सस्थ. टि. गृहैः) ।

०) व्यु. ? पपा. नावग्रह. । अप्सस्- + मत्वर्थीयो
वः प्र. इतीव उद्गी. वं. सा. अभिप्रयुः (तु. अनुपदं
भ्रूयमाणम् अर्णव- इति) । २अप्- > अप्सु इत्यतो-
ऽसावेव प्र. इति NW. (अन्यत्र अर्णव- इति साह
चर्येण समुद्र- इत्यस्य श्रुतेस्तत्-पर्याय एवेहाऽपि श्रूयतेत्य-
मिसन्धिः) । २अप्- + सव- (< ✓सावभा.] इति GW.) ।
जलौषवृक्षमात्रस्य ऽर्णवशब्देनैव गतार्थत्वात् तत्-पुनरुक्त-
मात्रं वा भूदिनि जलजनकत्वेन विशेषेण चमत्कारः स्यादि-
त्यत्र विशेषः द. ।

०) रूपम् ? नाप्. > ✓*अप्सव (नाभा.) >
-वन् इति लङि प्रपु १ इत्येव सति 'अर्णवं जलधि-
मार्गं सन्तः जलजनकमकुर्वन्तेन देवेन चित्रेण राघसा
प्रमाविनेन सता जलता-नापाऽपहृत्या इव स्वीयजल-
प्रदानमप्यकारयन्' इति कृत्वा तृतीयरादमात्रेण वा.
अपि पूर्येत च, यच्च नाम यच्छिरस्कस्याऽस्य पादस्य
चित्रराजस्तथा- देवा विशेष्येन्निति मुख्यं प्रयोजनं
भवति तदपि सिद्ध्येच्चेति । अत्रयाः दिशाऽस्य-संपूर्ण-
वाक्याऽऽत्मकस्य पादस्य तादृशेनैव सता तच्छिरस्केन
तृतीयेन पादेन समीचीनं प्रतियोगित्वं प्रतीयतेत्यपरः
कारणसौष्ठवपरो विशेषः दः । नन्वेवमपि कथमिव
'वर्मणवम् इति श्रूयते न 'वन्नर्णवम् इति । छान्दसमत्र
रह इति । किं च तदिति । यस्याख्यमिति । किं
ततः इति । मूलतो जागर्तं नामैतत् छन्दो भवति ।
यत्र प्रथमद्वितीयतृतीयेषु पादेषु पञ्चमादक्षरादनन्तरं

च तृतीये पादे तु चतुर्थदक्षरादनन्तरं च यतिर् भवति ।
यतिसौकर्यप्रयोजितेन -वन् इत्यत्रत्यस्याऽचो विलम्बिते-
नेव सतोच्चारेणन तद्ग्रन्थस्वत्वाऽभावप्रतीतिः -वन् + अर्णवम्
इत्यस्यां संहितायामुपस्थितायां नकारद्वित्वं प्राप्नुवान-
मिव सद् बाध्येत, कालेन च 'वन्नर्णवम् 'वर्मण- इत्येव
यतिसंस्कारच्युत्याऽन्यादयसंस्थस्येव नकारस्य मकाराऽऽ-
पत्तिः परिणमेदिति सुवेचो संभावनायाऽलं स्यात् ।

०) १अप्- + ✓सन् + विद् प्र. । अनुनासिकस्या-
ऽऽत्वं कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, २, ६७; ६, ४, ४१;
३, १३९) । प्रायेण सोम-विशेषणतया श्रुतीनाम् १अप्-
इति पूष. इत्यकस्मिन् । यज्ञियकर्मणां मुख्यसाधकत्वत्वा
२अप्- इति वा पूष. इत्यपि सुवेचं स्यात् । उभयथा स्वर-
संस्कारौ समानौ द. ।

०) सपा. तैत्रा २, ४; ३, ८; ७, ४, १ अप्सरासु
इति पाभे ।

०) विप. (अस्मद्-) । तसु. नञ्-स्वरः + उप-
प्सु- (< ✓प्सा [पाभे]) इति कर्तरि निष्पन्नं द. (तु. वं;
वैतु. GW. प्रष्ट. उप. भावकर्मणोर्निष्पन्नं स्यादिति
कृत्वा वस. इति प्रतिपन्नाः सन्तः स्वरतश्चोद्यत्वमाप-
मानाः । तु. टि. अ-व-) । यत्तु सा. GW. NW.
अ + अप्सस्- इत्येतज्जन्यं वस. इव प्रतिपेदि-
नाऽद्यापि सुभेदं तदह इति भूयसी विमृद् शरणायाताम् ।

०) ? अप्स्यन् > (अप्सस्- > ✓अप्स्यन् >)
अप्सरयत्- > -स्यन् इति शोधः ।

०) विप. (ओषधि-, वाच्-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६,
२, १७२) ।

०) सपा. क्र १०, ९७, ३ विभे. ।

०) तसु. नञ्-स्वरः । उप, यद्- ।

२३, ६, १, ७, २१; -द्वया मै ३, ७, ६०; -प्रादा तै ६, १, ७, ५६; -देन मै ३, ७, ५; -प्रादौ मै ४, २, १३.	पै ३, १९, ६; -लेन शौ ३, २९, ३. अवल-धन्वन् ^१ - न्वनः शौ ३, १९, ७; पै ३, १९, ६.	अ-विभ्युषी-षीः शौ ३, १४, ३१. अ-विभ्यत् ^२ - भ्यत् क्र ६, २३, २; शौ १९, ६५, १; पै १६, १५०, ४.
अ-बधिर ^३ - नम् क्र ८, ४५, १७. अ-बन्धन् ^४ - नः क्र ३, ५५, ६. अ-बन्धु ^५ - न्वनः क्र ८, २१, ४; -न्धु शौ ६, १२२, २; पै १६, ५१, ६; -न्धुना क्र १, ५३, ९; शौ २०, २१, ९.	अ-बलास ^६ - सौ शौ ८, २, १८; पै १६, ४, ८. अ-बलीयस् ^७ - यः मै ४, ६, ८. अ-बलीयसी - सी मै ४, ६, ८; -सीः काठ ३९, ८; -सीम् मै ४, ६, ८. अ-बाधित ^८ - तः क्र १०, ९२, ८. अ-विभीयस् ^९ - भ्युषः क्र १, ११, ५; कौ २, ६०, १; जै ३, ४८, १७; -भ्युषा क्र १, ६, ७; ९, ५३ २; कौ २, ३००; १०६५; जै ३, १८, ७; ४, ७, २; शौ २०, ४०, १; ७०, ३.	अ-बोभयु ^{१०} - युः सि १, ७, ५. अ-बुध्न् ^{११} - न्ते क्र १, २४, ७; -ध्नेऽ क्र ८, ७७, ५. अ-बुध्य ^{१२} - ध्यम् क्र ४, १९, ३. अ-बुध्यमान, ना ^{१३} - नम् क्र ४, १९, ३; -नाः क्र १, १२४, १०; ४, ५१, ३; -नाम् पै १३, ७, १०१ ^{१४} ; -नि क्र १, २९, ३; शौ २०, ७४, ३. अ-बुजत् ^{१५} - बजन्तः ^{१६} वि ५, १५, ७. अब्जा - रअप् - <✓* अप् द. १-अब्द ^{१७} - न्दः मा १२, ७४; का १३, ५१३; तै ५, ६, ४, ११ ^{१८} ; मै २,

^१) =सगा. काश्री २५, ११, २५ प्रभु. । माश्री २,
१, २, ३६ अरिष्टम् इति, शांष्ट ६, ४, १; ९ अदब्धम्
इति च पाभे. ।

^२) पाभे. अनालब्धा द. ।

^३) तस. नञ्-स्वरः ।

^४) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^५) वा. क्तिवि. भवति ।

^६) उप. बुन्धु- + ✓कृत् (छेदने) + कर्तरि
विप् प्र. [तु. W. टि. ; वैतु. PW. प्रभु.
✓कृ इति (एक एव पदार्थो जामि-कृच्चाऽजामि
[= अ-बन्धु]- कृच्च कथं वत रयादित्येते व्याहतवाचस्तु
स्युः)] । यदपि सा. अ-बन्धु- इत्येतत् पूष. इति
कृत्वा ध्यायेत्, तदपि स्वरतो दुष्यत् । उस. सति
उप. प्रकृतिस्वरश्च ह्रापयेत्, पूष. प्रकृतिस्वरत्वञ्च च
नैकोपपद्येतेति यावत् ।

^७) वस. अन्तोदात्तः । उप. ✓बन्ध् + करणे रञ् प्र.
उसं. (पाठ २, २७) ।

^८) अ-बन्ध इति पाठः? (२अप्- + बन्ध- [धारक-]
> उस. *अक् बन्ध- > नैप्र.) अ-बन्ध- > न्वनः
इति शोधः (तु. सूको.; पै ५, ३२, ८ च, सत्यः परि-
हस्यमानः च) ।

^९) विप., नाप.

^{१०}) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^{११}) विप. (नीहि-यव-). 'न बलासो यतः' इति कृत्वा
वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । यत्तु सा. बला-
ऽक्षेप्त्वरत्वेन वृत्तिमाचष्ट, तन्न । उप. बल-क्षेप्त्वरत्वेन
दुःसाधत्वात् (तु. यस्या. टि.) ।

^{१२}) सपा. पै ४, २, १० पै २, १३, ५ अविहृताः इति पाभे. ।

^{१३}) विप. (च्यवन-) । उप. ✓भी+ठः प्र. उसं. (पाठ
१, ७) ।

^{१४}) विप. (रजस्-), नाप. (अन्तरिक्ष-) ।

^{१५}) तस. वयवन्ते कृत्योक्तोयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

^{१६}) सपा. क्र २, १२, १० अमन्यमान इति पाभे. ।

^{१७}) *अ-विजत्->-जत् इत्येतेन चतुरक्षरेण शोधेन
नाऽऽनुष्टुभः पादः सुः स्यात् सुदिलम्बश्च प्रतीकस्या-
ऽर्थः । ✓विज् इत्यस्य ✓कुप् इत्यस्य चाऽर्थयोः प्रति-
योगित्वसंसिद्धिरित्य भसन्धेः ।

^{१८}) पाभे. अकुप्यन्तः द ।

^{१९}) नाप. (भवत्तर-) । बु. संदेहे सति यनि, सेनिवेशोः
संदिह्यते । कथम् । उच्यते । २अप्- इति पूष. सति उप.
<✓वा (दाने) इति प्रलोपादः (तु. सा. [क्र ५,
५४, ११] उ. म. [मा.], PW. प्रभु. PW [१,

१२, ३; १३, १२; ३, ४, ४; १; काठ २२, ५; ६; १; क ३४, १; १.	१३, १; शौ २०, १२८, ६; -झाणः ऋ ७, २६, १. †मग्रहम्-ता- -ता ऋ ५, ३३, ३; मा १०, २२; का ११, ७, २. १अग्रहवर्चसिन्- -सी मे ३, ६, ५; काठ २३, २.	१२६; -णाः सा ३०, २२; का ३४, ४, ४; मे १, ४, १११; शौ ५, १७, ८; ११, १, ३३; पे ९, १६, ६; १६, ११, ६; -१णाय काठ २८, ४; ५; क ४४, ४; ५.
अब्द-या ^० ऋ ५, ५४, ३. २अ(प-द)ब्द ^० -ब्दाः खि ४, ५, २८. १अब्दि ^० > अब्दि-मत् ^० -मान् ऋ ५, ४२, १४.	अ-ब्राह्मण ^१ - १णः तै २, ५, ११ ९; मै १, ४, १२; काठ ९, १६; ३२, २; शौ १२, ४, ४३; ४४; ४६; पे १७, १९, ४; २०, ३; ४; ६; -१णस्य मै १, ४,	११अब्राह्मणो(ण-उ)क ^० -कः तै २; ६, १०, १. अ-भक्त ^१ -क्तम् ऋ १, १२७, ५; ३, ३०, ७; तै १, ७, ३, २१; -क्ते ऋ १०, ११२, १०.

४७)। न त्वेवम् उप प्रकृतिस्वरे प्राप्ते पूष. प्रकृति-
स्वरे च पपा. अवग्रहाभावश्चोपपेयताम् (देतु. अब्जा-
अब्ज-; पपा.)। अतः तप. नञ्-स्वरः (१६, २, २)
इति कृत्वा "ब्द" इति उप. (<✓ब्द इति) संभा-
व्येत। कालस्य नित्यगमनस्वाभाव्यात् तन्मानविशेषा-
ऽऽत्मकरयाब्दः यापि तथात्वे स्वतःसिद्धं भवति। तेन
नासौ "ब्दः" (>"ब्दः")=स्थिरः (किं तर्हि चाचलि)
इति सूचनं स्वरूपवर्णनं स्यात्। अथवा पूर्वमव-
ग्रहीतानां सतीनामपां वर्षासु समागतास्व अस्थायरं-
माबुधानां पूर्वोक्तनिष्पत्तिकेव संज्ञा स्यात् तत्साहचर्य-
प्राधान्याच्च वर्षतुंवाचकवृत्तोरुत्तरं परिणतं स्यात्।
अथ व्यु. मूलत एवाऽऽयां योग आप्रहृश्चेत् रयात्तर्हि
धा- (<✓धा) इति भावनिष्पन्ने उप. 'अपां धा
(धानं) यस्मिन्' इति कृत्वा संहितायां प्राकृतिक-
वर्णविकारवती मेघस्य वा प्रावृषो वा संज्ञा स्याद् घस.
पूष. प्रकृतिस्वरम् चेति। अथापि ✓*अप् इत्यतो
(वा, ✓अब् इत्यतो वा) दन् प्र. स्यात् (पाउ ४, ९८)
नित्यस्वरश्च, इतीवाऽपरः प्राचीनः प्रकारो भवति। तदेवं-
व्यतिकरतेऽस्मिन् विषये वस्तुस्थित्यवधारणं भूयांसं विमर्श-
मपेक्षमाणं द्र. (तु. द्वि. टि.)।

१) सपा. माश १, ७, २, २६ सुब्दम् इति, तै ४, ४, ७, २
सुब्दः इति च पामे.।

२) व्यु. तृ१ सत् किञि. भवति [तु. टि. अदुस्-
>अमुया; वैतु. सा. यः जसः याज् आदिशः
इत्यादि; G.W. प्रमु. च यदुत् अब्-डा- इत्यस्य स्त्री. प्राति.
तृ१ भवति (स्वरतश्च पपा या इत्यतः पूर्वमवग्रहणतश्च
चोयास्तेवं ते मवेयुः [तु. अदुष्ठा- >अदुष्ठा।])।

०) = १अब्द-। उच. उप. ✓दा (दाने) + क्तरि
कः प्र. याथादि-स्वरश्च (पा ३, २, ३; ६, २, १४४)।
एप्. चैतच्च प्राति. व्यु. भिन्ने सती अपि समानप्रवृत्तिनी
समजनिपातामिति तत्त्वं द्र. (तु. द्वि. टि.)।

१) व्यु. तस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
२, १३९) इति, पूष. २अप्- इति उप. च भावे
<✓दा(दाने) इति वें. सा.। अस्य प्राति. २अब्द-
इत्येतेन समानप्रवृत्तिकत्वे सति उप. कर्तरि प्र. इतीव
कृत्वा PW. प्रमु. मन्त्रे सहचरितम् उदनिमान् इत्यपरं
विप. लिङ्गमुद्भावयेयुर्मेघाणि तदर्थसन्निधापकम् २अप्-
इति पूष. स्यादिति। पूर्वोद्धेयि स्तन्यन्तं रुन्तम्
इत्येते अपरे विप. तु लिङ्गान्तरं सती पञ्चन्यघोष-
भिप्रायं संकेतयेताम्, आ✓ब्द > "आ-ब्दि- > "अब्दि-
>अब्दि- इत्याकारकं वर्णपरिणामं चोपस्थापयेताम् (तु.
उपब्दि- इत्यत्रत्यम् उप.)।

०) विप. (इलस्पति-). मनुजुदातः (पा ६, १, १७६)।

१) तस. नञ्-स्वरः। उप. यः।

२) उप. = २अहम्- (यागादिकर्मावृष्टावृ-। वैतु.
सा. G.W. प्रमु. विप. बस. उप. १अहम्- इति!)।

३) ब्रह्मणः इति शं.पा. सात. मुपा. ? यनि. शोधा (तु.
B.W. खि. शांश्री १२, २१, १)।

४) भावे लङ्ते लिङ्-स्वरः (पा ६, १, १९३)।

५) सपा. शौ १२, ४, ३४ अहम्-इति पामे.।

६) सपा. काठ ५, २ असोम्यस्य इति पामे.।

७) पामे. अप्रसृताय मै ४, ८, ३. द्र.।

८) उच. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८)।

१ अ-भक्तु^१ - तुः काठ ७, १५;
क ६, ५.

१ अ-भक्षणीय^२ - यात्र काठ ३५,
१६; क ४८, १४.

१ अ-भक्षयित्वा^३ मै ४, ६, १.

अ-भगु^४ - गः शौ ५, ३१, ११; पै ५,
२४, ५.

अ-भद्र- -द्रः^५ पै १७, २४, १; ४-११.

१ अ-भय, या^६ - यश्च ऋ २, २७,
११; १४; ४१, १२; ३, ४७, २; ४,
२९, ३; ६, २८, ४; ४७, ८;
१२; ७, ७७, ४; ८, ६१, १३;
९, ७८, ५; १०, ६३, ७;
१३१, ६; खि २, २, २; ४; ४,
२; ४, ४, २; ५, २४; मा ७,
३७; १८, ६; २०, ५१; १;
३६, २२; का ७, २०, १; १;
१९, ४, २; २२, ५, ५; ३६,
१, २२; तै ११, ४, ४२, १;

७, १३, ४; २, १, ११, ६; ४,
७, ३, २; मै १, ३, २३; २,
२, १०; ११, ३; ४, ९, २७;
१२, ५; १४, १४; काठ ७,
१२; ८, १६; १३, १६; १८,
९; ३७, १०; क २८, ९; ४८,
२; १कौ १, २७; २, ६७;
१जै १, २९, २; ३, ५५,
१२; शौ ४, २१, ४; ६, ३२,
३; ४०, १; २, ५०, १; ७,
१६, १; ८, १, १०; ११, २,
३१; १३, १, ५; १८, ३, ६१;
१९, ३, ४; ८, ७; ९, १३;
१४, १; १५, १; ४; ५; ६;
१६, १; २७, १४; ४४, १; २०,
२०, ७; ५७, १०; १२५, ६;
पै १, २७, १; २; ४; ३, ३५,
१; ४; ५; ६; ५, १७, ३;
१०, ८, ४; १३, ३, १५; १४, १४;

१५, ३, १; १६, १, १०; १८,
१५, ५; २०, २१, १०; -यस्य
पै १, २७, ३; -याः शौ १९,
४५, ४; पै १५, ४, ४; -यानाम्
क १०, १२, १४; -यानि क
९, १०, ४; मा ११, १५; का
१२, २, ४; तै ४, १, २, २,
मै २, ७, २; ३, १, ३; काठ
१६, १; क २९, ८; कौ २,
७६०; -ये ऋ ३, १०, ५; तै
५, ७, २, ४; काठ १३, १५.

अभय-कृ^७ - रः ऋ १०, १५२, २;
खि १, ५, ४; शौ १, २१, १;
८, ५, २२; पै २, ८८, ४;
१६, २८, ११; १५२, ८.

अभय-कृ^८ - कृतौ मै ४, १३, १.
१ अभय-तम^९ - मेन ऋ १०, १७,
५; मै ४, १४, १६; शौ ७,
१०, २.

१) उप. भक्त-कृतु- इति वस. ।

२) तस. नञ्-स्वरः ।

३) तस. नञ्-स्वरः [पा ६, २, २ (नञ् नेह गुण-
प्रतिषेधविषय इत्यभिसन्धेः [वैतु. पा ६, २, १५५; १६०.])]

४) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

५) सपा. शौ १९, ५७, ३ भद्रः इति पाभे. ।

६) उप. ✓भी > भय- इत्यस्य भावे च तद्धेतौ च
वृत्तिमुपजीव्य यनि. प्राति. अपि भय-भावाऽभावे
न च (तु. ऋ २, ४१, १२; ३, ४७, २ प्रभ.) भयहेतुत्वा-
अनवच्छेदकतया विप. च (तु. ऋ २, २७, ११; १४ प्रभ.)
भूयते । यतु सा. प्रभ. वस. इति कृत्वा विप. सत् यनि.
प्राति. व्याचक्षीरन्, तदसत् । अन्तोदात्तत्वाऽऽपत्तेः
(पा ६, २, १७२) । ऋ ६, ४७, ८ इत्यत्र विप.
सदप्येतत् नापू. पदेन समानाधिकरणमिति सा. ।
नाउ. तथेति तु स्थितिः (तु. Gw.) । अथ
ऋ ७, ७७, ४ इत्यत्र चाऽर्थो गम्यः द्र. (तु. ऋ
१, ७८, ५) वैतु. सा. प्रभ. यनि. वृत्ति-सामान्येन
इतीव कृत्वा भिन्नलिङ्गेन नापू. संप. तत्समाना-
धिकरणमिच्छन् । भ्रुतिस्वारस्य-प्रतिकूलस्त्वेन वादः
पै ११-४८

द्र. । अथापि यत् वै. सा. ऋ १०, ६३, ७ इत्यत्र
विप. सदप्येतत्था न प्रतिपेदाते वा. चाऽर्थोपक्षेपेणा-
ऽस्य पृथक् कर्मभावं चाऽऽतस्याते, तन्न । विशेष्यतथे-
ऽस्य सतः शुभं- इत्यस्य नाउ. तेन विप. युक्त-
तया भ्रुति-प्रसिद्धेः (तु. उद्गी. ऋ १, २२, १५; ३४, ६;
५८, ९ प्रभ.) ।

७) पाभे. शौ ६, ५५, २ शरणे द्र. ।

८) उष. उप. कर्तरि अच् प्र. याथीय-स्वरश्च (पा
३, १, १३४; ६, २, १४४) । सुपोऽनुगर्थं द्वि.
विभक्तेरप्यल्लक् उष. (पा ६, ३, १-२४) । एवं तावद्
अनुबन्धमात्रविशिष्टः सन् खच् प्र. (पा ३, २, ४३;
६, ३, ३७) इति पृथग् अन्यथासिद्धो भवेत् । ततः
किमिति । लाघवं च समाननिष्पत्तिशब्दान्तरसंन्यायत्वं
चेति (तु. नाउ.) ।

९) उष. उप. कर्तरि क्विप् प्र. कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

१) *भय-तम-इति उप. द्वस., यद्वा पंस. [= 'भयात् तमः'
(भावे < ✓तम् < ✓स्तम्) प्रवृत्तिनिरोधः (तु. पंजा.
✓थम्, Eng. ✓stem)] । एस्थि. सर्वदिग्बेदि-
तत्वाद् अज्ञातपदार्थभयहेतु कतिप्रतिबन्धाऽभावपूर्वकं पृषा-

१भय-स्व-स्वम् काठ ३५, १०.

अभय-सुनि^० - नि मा १९, ४८;
का २१, ३, १९; मै ३, ११, १०;
काठ ३८, २.२अ-भय^० - यम् खि ४, २, १०.१अ-भर्तव्य^० - न्यम् मै ३, ६, ७.

अ-भविष्यत् - प्यत् पै १६, ४६,

३.

अ-भाग-गा^० - गः ऋ १०, ८३, ५;
मै १, ४, १२१; काठ ५, २१;
शौ ४, ३२, ५१; पै ४, ३२, ५१;
-१गम् तै २, ६, ४, २; -१गाः
मै २, ५, १; -१गानि^१ तै २,
६, ३, २; ५, १, १, १.१अ-भागधेय^० - यः मै ३, ३, १;
काठ १०, ५; -यम् मै १, ६, ५;
-यानि^१ काठ १८, ११; क
२९, ७.
अभि, > भी^१ ऋ १, ५, १; ११, २६;
८८; ६, ६०, ७१; ११, १७;
३१, १८; ३३, १०; ११; ३७,

ऽस्माद्यव इत्याकारकः श्रुतिस्वरसो भवतीति कृत्वा
वा. तु१ सत् क्रिवि. ऋ. (वैतु. तम इत्यंशं तमपो-
ऽनर्थान्तरीकुर्वाणो विशेष्यभूतमार्गार्थमुपनिक्षिप्युः सा.
। तु. G.W. अनु MW.) श्रुत्युपेक्षे । तु. द्विपू. टि. भयरा-
हित्यसामान्ये पूष. वृत्तिमदिति कृत्वा ततोऽगुणवचनादपि सत्
आतिशायनिकं प्र. ऊचिवान् सञ्जितरामपेक्ष्यः तु. MW.) ।

१) अभयं तुव इति द्विपदः शोधः (तु. काठ ७, १२
क ४८, २ शौ १९, ३, ४) ।

२) कर्मण्युपपदे ✓सन् + इत् प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या
(पा ३, २, २७; ६, १, १९७; २, १३९) ।

३) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । मुपा. मे इति
नापू. सना. मा (द्वि१) इत्येवं कृत-शोधं सच्छन्दोऽनु-
रोधतो विंशदितमेव आच्येत ।

४) तस. कृत्योक्तीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

५) विप. (असद्-, प्रजा-, छन्दस्- प्रमृ.) । वस. अन्तोदात्तः ।

६) सपा. अभागानि <> अभागधेयानि इति पाभे. ।

७) विप. (अभि-, छन्दस्-) । वस. अन्तोदात्तः ।

८) भागधेयानि इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. O.
[ZDMG ७२, १४], पाभे. च) ।

९) छन्दस्तः साहितिकः क्वचिद् दीर्घः (तु. ऋ २, ४१,
१०; ४, ३१, ४ प्रमृ.) । अथवा भौशिय. (तु. टि.
अभ्या ✓धा > अभ्यादधामि मा २०, २४) कचित्
ह्रस्वाभावः ।

१०) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. स्क. सा.; वैतु.
P.W. प्रमृ. अभिप्रगायत इत्येवं योजुकाः सन्त एकपदा-
ऽवच्छेदेनाऽन्यायां द्वैस्वरीं प्रति चोद्याः (यथा त्वयं नि.
कप्र. एव स्यात् ग. इत्यत्र तु. ऋ १, ४, १०; ५, ४; ३७, ४;
यत्रोक्त एव लक्षणार्थः च. समप्येते)] ।

११) त्वाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [वैतु. स्क. धं. सा. P.W.
प्रमृ. अभि-प्र ✓तु >] णु इति द्विपदस्य धा. उपकल्प्य
ततोऽन्याप्यद्वैस्वर्यविशिष्टं क्रिप. श्रावयन्तः चिन्त्याः (तु.

नाड. टि.) ।

१) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [वैतु. सा. G.W.
प्रमृ. अभि ✓तु, नू इति (तु. ऋ १, १४४, २; ३, ५१, १;
४, १, १६; ३२, ४; ५, ५, ४; ६, ३८, ३; ६०, ७; ७,
३२, २२; ८, ३, ३; ९, ३४; ८, १२; १२, १५; २१, ५;
६१, ११; ८८, १; ९, १२, ३; १७, ६; २६, २; [३२,
५; ३३, ५]; ५६, ३; ६४, २१; ६८, ८; ७१, ७; ८०, ३;
८६, १७; २५; ९९, ४; १००, १; १०३, ३; १०४, ४;
११०, ६; १०, ६८, १; १२३, २; मा २०, ६९; पै २, ६,
१; ५, १९, १. प्रमृ. यदेतत्-प्रकारकेष्व् अन्ति चत्वारिंशत्
संख्यातेषु स्थ. अन्ये अभिना ✓तु, नू इत्यस्य तिङ्शतमुप-
सर्जयेयुः [तु. यस्थ. टिटि.], तदनिष्टम् । भौरिय. आत्मा-
ऽनुयोगिकगतिमिति वचनस्य ✓नम् इत्येतत्-सजातस्य
सतः ✓तु, नू इत्यस्य वर्णकमेदेन सकर्मकत्वे संभवत्यपि
[तु. यस्था. टि. ✓नम्, ✓तु, नू] प्राधान्येनाऽकर्मकं
वृत्तमेव श्रूयते । एस्थि. स्वाभाविकमेवेतद् यथा तत्र यदभि-
प्रायेणैतद् नवनाऽऽख्यमात्मगं कर्म प्रवर्तते, तत् च वा
अभि-युक्त्या द्वि. वा श्राव्येतेति । एवं तावद् अभि
प्रणोनुमः [ऋ १, ११, २; ७८, १-५] इति द्वयो-
रपि नि. स्वरं श्रावयन्ती साहितिकी प्रवृत्तिश्च अभि
अनूवत [ऋ २, ८०, २] इति स्वरद्वयपरा पपा. उपलभ्यमाना
प्रवृत्तिश्च भूयोपि यदुक्तं भवति तत्-प्रामाण्याय कल्पेताम्
इति दिक्] ।

२) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. स्क. सा. G.W.;
वैतु. P.W. MW. अभि... सज्जामि इति) ।

३) वृत्त्यः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. ऋ १, १४१,
१२; १०, १८२, १ प्रमृ.; वैतु. स्क. धं. सा. [प्रमादा-
च्छ्रुतपद इव], G.W. प्रमृ. अभि... प्रणवि इति) ।

४) इत्यभूताख्याने कप्र. । अद्यमानानामभ्यर्थं यथा
स्यात् तथा द्रव्यमानव्रह्मसयुग्वन इन्द्रस्य द्रव्य-निर्मा-
पत्वे श्रुतिस्वरस्य ऋ. (वैतु. स्क. धं. सा. अभि... द्रव्यमानः

१०; ४२, ८०; ४५, ८;
५१, १०; १०; ५२,
५६; ५४, १००; ६१,

१०६; ७१, १०६; ७८,
[१२; २-५]६; ८४, ४१;
८६, ५१, १२, १०६;

१०१, ६१; ७७; १०८,
६१; ११८, ४०; ११९,
१; १२१, ८०; १२५,

इत्येकपदावच्छेदेन द्वैस्वयेमतुजानानः, GW. च अमन्य-
मानान् अभि...अधमः इत्येवं पृथग् सावयं कुर्वाणः) ।

१) तु. टि. क्र १, ५, १; ५१, १ ।

२) सुयुवसम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. स्क. वें. सा.
PW. प्रमृ. अभि...नय इति) ।

३) विप्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [वैतु. स्क. वें. सा.
PW. प्रमृ. अभि...अर्च इति (तु. क्र १, १०१, ७;
४, १, १४; ५, २९, १२; ४१, ८; ६, २१, १०; १२,
१; ५०, ६; १५, ७, २३, ६; ८, ४०, ४; ९, ९७, ४;
१०, १, ३; ६४, ३; ९२, १३; १४८, ३; सा ४, २५;
शौ ७, ८७, १; २३, ३, २३ प्रमृ. यदेतत्-प्रकार-
केष्व अन्ति विंशति संख्यातेषु स्थ. यनि. कप्र. सन्
परेषां केषांचित् [यस्थ. द.] ✓अर्च इत्येतत्तद्वृत्तेन
युक्तः ग. अभिमतो भवति, तच्चिन्त्यम् । ✓गै,
✓नम्, ✓नु, न् इत्यादिसमानतापर्यकधात्वन्तर-
समानन्यायभाक्त्वे सति ✓अर्च इत्यस्य मौस्थि.
कर्मकस्य सतः सरूपसजातपरिणामपरिभाषया
सकर्मकत्वाऽऽविर्भावस्य सूपपदत्वदर्शनात् । तु. यस्थ. टि.] ।
एस्थि. एवंजातीयानां धा. अकर्मकाणां सतां कप्र.
द्वारा तद्वाच्यक्रियालक्ष्यभूतं पदार्थजातमभियोक्तितं
भवतीति मतं भवति । प्रकृते चैतत्-प्रोद्वलकं किञ्चित्
सौवरमपि प्रदर्शनायोपलभ्येत । तद् यथा— क्र ४, १९,
५; ५८, ८; ६, ३६, २; ७, ३४, ५; ८, ४९, १;
६९, ४; ९२, ५ प्रमृ. स्थ. द्वौ नि. सह श्राव्यमाणौ
सन्तौ स्वरपार्थक्यसंकेतितपृथगन्वयौ [तु. यस्थ. टि.]
भवतः । वैतु. क्र १, १२६, ७; ९, ११०, ५ प्रमृ.
स्थ. यत्र सहश्रुतिमपि भजमानौ नि. एकस्वरसंकेतितैकान्वयौ
भवतः । तु. यनि. टि. क्र १, ५, १; ११, २ प्रमृ.]] ।

४) उपमानोपमेयभाववैश्वार्थ्यमभिलक्ष्यस्य प्राधान्येन
समर्पयितव्यत्वात् कप्र. (तु. सा. GW.; वैतु. स्क. वें. PW.
PW. अभि...समुः इति) ।

५) ईम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW. प्रमृ.; वैतु.
स्क. वें. सा. अभि...विघ्नते इति) ।

६) अभि...अमुञ्चत् इति क्रियायोगमाह वें. ।
न त्वसौ मन्त्रस्वारस्यसंवादी । कर्मप्रवचनीयत्वे हि

तृतीये पादे यज्जलमोचनं श्राम्यते, तदेव चतुर्थे
चरणे श्रवः अभिलक्ष्योद्दिश्य वेति प्रतिपादनेन
हेतुयोगत उपपाद्यत इव (तु. GW. प्रमृ.) । सा. अध्या-
हनक्रियान्तरेण अभेः अभिमुख्याऽऽप्तकर्ममपार्थमिव
युयोजयिषति । ७) स्वार्थप्रधानम् अव्य. ।

८) तु. टि. क्र १, ११, २; ८; ५१, १ ।

९) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. स्क., विव. [को १,
३४४]; वैतु. वें. सा. PW. प्रमृ. अभ्यक्षरन् इति) ।
शुक्रस्य स्वाभि, अक्षरन् इत्येवं विसंघेयः पादः द. ।

१०) चर्वणीः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. GW.
GBV. प्रमृ. अभि [भवति] इति, सा. अभि...भुवः
इति) ।

११) इत्यंभृतलक्षणे (=तु. अर्थे) कप्र. द. (वैतु.
सा. ग. अयमिति कृत्वा 'प्राप्य' इत्यध्याजिहीषुः;
PW. प्रमृ. च अभि शुम्भमाना इत्येकं पदमिच्छन्तः
सन्तोऽपार्थं सामान्यं स्वरलक्षणं तिरोधापयन्तश्च
आत्म. अकर्मकवृत्तस्य ✓शुम्भ इत्येतस्य धा. कर्मतया-
ऽनन्वितेनापि वृणं-पदेन सकर्मकतामापादयन्तश्च नितरा-
मुपेक्ष्याः [तु. क्र १, ८५, १; ६, ६४, २ प्रमृ.] ।

१२) युम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. क्र ३, ३, ३ यत्र
अधि इति कप्र. समाने वा. श्रूयते; क्र. गपू.; ३, २०, ३;
१०, १००, ४ च यत्र सं✓धा इत्यकर्मकं वृत्तमितीव
कृत्वा श्रूयते; वैतु. स्क. वें. सा. PW. प्रमृ. अभिसंदधुः इति) ।

१३) तु. टि. क्र १, ५१, १ ।

१४) यच्छिरस्केन पूर्वाववाक्येनोपक्रान्तस्य तदा परा-
मृष्टस्य श्रद्धा-पदार्थस्य प्राधान्येन समर्पयितुमिष्टव्यं प्रतीयते ।
तत्-साधनभूतः अभिः कप्र. भवति (तु. सा.) । अभ्या...
यातुम् इति योगं ब्रुवन्तः स्क. वें. GW. चिन्त्याः । अभ्यर्थ-
स्योपसर्जनीभावाऽनिष्टाऽऽपत्तेश्चाऽपलक्षणगतिद्वैस्वर्यदोष-
प्रसक्तेरिति दिक् ।

१५) प्रयः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. GW.
अभि...वहन्ति इति) ।

१६) लक्षणं कप्र. । 'यतः त्वया युद्धं कर्तव्यं (योधानः
इत्यत्र हेतौ प्र. द.) अतो युम्नसहसुत्सम् (=सोमम्)
अभिलक्ष्य (=स त्वया प्राप्येत) हरी दिवः (=दिवि

१ अभय-स्व-स्वम् काठ ३५, १५.

अभय-सुनि^१ - नि मा १९, ४८;
का २१, ३, १९; मै ३, ११, १०;
काठ ३८, २.२ अभय^२ - यम् खि ४, २, १०.३ अभय-व्य^३ - व्यम् मै ३, १, ७.

अभयविष्यत् - व्यत् पै १६, ४६,

३.

अ-भाग-गा^४ - गः क्र १०, ८३, ५;
मै १, ४, १२१; काठ ५, २१;
शौ ४, ३२, ५१; पै ४, ३२, ५१;
-गागम् तै २, ६, ४, २; -गागः
मै २, ५, १; -गागानि^५ तै २,
६, ३, २, ५, १, १, १.१ अभय-धेय^६ - धेयः मै ३, ३, १;
काठ १०, ५; -यम् मै १, ६, ५;
-यानि^७ काठ १८, १९; क
२९, ७.
अभि, > भी^८ क्र १, ५, १, ११, २६;
८८; ६, ६०, ७१; १९, १०;
३१, १८; ३३, १०; ११; ३७,

ऽस्माज्जायत् इत्याकारकः श्रुतिस्वरसो भवतीति कृत्वा
वा. तु १ सत् क्वि. द. (वैतु. तम इत्यंशं तमपो-
ऽनर्थान्तीकुर्वाणो विशेष्यभूतमार्गार्थमुपचिक्षिप्युः सा.
[तु. GW. अनु MW.] श्रुत्यपुष्टे [तु. द्विपू. टि. मयरा-
दित्यसामान्ये पूष. वृत्तिमदिति कृत्वा ततोऽगुणवचनादपि सत्
आतिशायनिकं प्र. ऊचिवान् सन्नितरामुपेक्ष्यः तु. MW.) ।

१) अभयं तु इति द्विपदः शोधः (तु. काठ ७, १२
क ४८, २ शौ १९, ३, ४) ।

२) कर्मण्युपपदे ✓ सन् + हन् प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या
(पा ३, २, २७; ६, १, १९७; २, १३९) ।

३) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । मुपा. मे इति
नापू. सना. मा (द्वि १) इत्येवं कृत-शोधं सच्छन्दोऽनु-
रोधतो विरहितमेव आच्येत ।

४) तस. इत्योकीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

५) विप. (अस्यद्-प्रजा-छन्दस्-प्रभृ.) । वस. अन्तोदात्तः ।

६) सपा. अभागानि <> अभागधेयानि इति पाभे. ।

७) विप. (अग्रि-छन्दस्) । वस. अन्तोदात्तः ।

८) भागधेयानि इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. O.
[ZDMG ७२, १४], पाभे. च) ।

९) छन्दस्तः साहितिकः क्वचिद् दीर्घः (तु. क्र २, ४१,
१०; ४, ३१, ४ प्रभृ.) । अथवा भौस्थि. (तु. टि.
अभ्या ✓ धा > अभ्यादधामि मा २०, २४) कचित्
ह्रस्वाभावः ।

१०) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. स्क. सा.; वैतु.
PW. प्रभृ. अभिप्रगायत इत्येवं योजकाः सन्त एकपदा-
ऽवच्छेदेनाऽऽयाय्या द्वैस्वरीं प्रति चोद्याः (यथा त्वयं नि.
कप्र. एव स्यात् ग. इत्यत्र तु. क्र १, ४, १०; ५, ४; ३७, ४;
यनोक्त एव लक्षणार्थः च. समप्येते)] ।

११) त्वाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [वैतु. स्क. वै. सा. PW.
प्रभृ. अभि-प्र ✓ [तु >] शु इति द्विपदस्य धा. उपकल्प्य
ततोऽन्याय्यद्वैस्वर्यविशिष्टं क्तिप. श्रावयन्तः चिन्त्याः (तु.

नाउ. टि.)] ।

१) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [वैतु. सा. GW.
प्रभृ. अभि ✓ तु, नू इति (तु. क्र १, १४४, २; ३, ५१, १;
४, १, १६; ३२, ४; ५, ५, ४; ६, ३८, ३; ६०, ७; ७,
३२, २२; ८, ३, ३; ९, ३४; ८, १२; १२, १५; २१, ५;
६९, ११; ८८, १; ९, १२, २; १७, ६; २६, २; [३२,
५; ३३, ५]; ५६, ३; ६४, २१; ६८, ८; ७१, ७; ८०, ३;
८६, १७; २५; ९९, ४; १००, १; १०३, ३; १०४, ४;
११०, ६; १०, ६८, १; १२३, २; मा २०, ६९; पै २, ६,
१; ५, १९, १. प्रभृ. यदेतत्-प्रकारकेष्व् अन्ति चत्वारिंशत्
संख्यातेषु स्थ. अन्ये अभिना ✓ तु, नू इत्यस्य तिङ्श्रुतमुप-
सर्जयेयुः [तु. यस्थ. टिटि.], तदनिष्टम् । भौस्थि. आत्मा-
ऽनुयोगिकगतिभित्तिवचनस्य ✓ नम् इत्येतत्-सजातस्य
सतः ✓ तु, नू इत्यस्य वर्णकमेदेन सकर्मकत्वे संभवत्यपि
[तु. यस्था. टि. ✓ नम्, ✓ तु, नू] प्राधान्येनाऽकर्मकं
वृत्तमेव श्रूयते । एस्थि. स्वाभाविकमेवैतद् यथा तत्र यदभि-
प्रायेणैतद् नवनाऽऽख्यमात्मगं कर्म प्रवर्तेत, तत् च वा
अभि-युक्तया द्वि. वा श्राव्येतेति । एवं तावद् अभि
प्रणोजुमः [क्र १, ११, २; ७८, १-५] इति द्वयो-
रपि नि. स्वरं श्रावयन्ती साहितिकी प्रवृत्तिश्च अभि
अनूषत् [क्र ९, ८०, २] इति स्वरद्वयपरा पपा. उपलभ्यमाना
प्रवृत्तिश्च भूयोपि यदुक्तं भवति तत्-प्रामाण्याय कल्पेताम्
इति दिक्] ।

२) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. स्क. सा. GW.;
वैतु. PW. MW. अभि... सज्जामि इति) ।

३) वृत्त्यः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. क्र १, १४१,
१२; १०, १८२, १ प्रभृ.; वैतु. स्क. वै. सा. [प्रमादा-
च्चयुतपद इव], GW. प्रभृ. अभि... प्रणवि इति) ।

४) इत्थंभूताख्याने कप्र. । अदन्त्यमानानामभ्यक्षं यथा
स्यात् तथा दन्त्यमानब्रह्मसयुगवन इन्द्रस्य दस्यु-निर्भा-
पृत्वे श्रुतिस्वरस्य द. (वैतु. स्क. वै. सा. अभिमन्त्रमानैः

१०; ४२, ८०; ४५, ८;
५१, १०; १०; ५२,
५६; ५४, १००; ६१,

१०६; ७१, १०६; ७८,
[१२; २-५]६; ८४, ४१;
८६, ५१; ९२, १०६;

१०१, ६१; ७३; १०८,
६०; ११८, ४०; ११९,
१; १२१, ८०; १२५,

इत्येकपदाच्छेदेन द्वैस्वयमनुजानान्; GW. च भ्रमन्य-
मानान् अभि...अधमः इत्येवं पृथग् सावयं कुर्वाणः) ।

१) तु. टि. क्र १, ५, १; ५१, १ ।

२) सुयुवसम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. स्क. वें. सा.
PW. प्रमृ. अभि...भव इति) ।

३) विप्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [वैतु. स्क. वें. सा.
PW. प्रमृ. अभि...अर्च इति (तु. क्र १, १०१, ७;
४, १, १४; ५, २९, १२; ४१, ८; ६, २१, १०; १२,
१; ५०, ६; १५, ७, २२, ६; ८, ४०, ४; ९, ९७, ४;
१०, १, ३; ६४, ३; ९२, १३; १४८, ३; सा ४, २५;
शौ ७, ८७, १; २३, ३, २३ प्रमृ. यदेतत्-प्रकार-
केष्व अन्ति विंशतिं संख्यातेषु स्थ. यनि. कप्र. सन्
परेषां केषांचित् [यस्थ. द.] ✓अर्च इत्येतत्तद्धृत्येन
युक्तः ग. अभिमतो भवति, तच्चिन्त्यम् । ✓नै,
✓नम्, ✓नु, च इत्यादिसमानतारपर्यंकधात्वन्तर-
समानन्यायभाक्त्वे सति ✓अर्च इत्यस्य मौल्यि.
कर्मकस्य सतः सरूपसजातपरिणामपरिभाषया
सकर्मकत्वाऽऽविर्भावस्य सूपपदत्वदर्शनात् [तु. यस्थ. टि.] ।
एस्थि. एवंजातीयानां धा. अकर्मकाणां सतां कप्र.
द्वारा तद्वाच्यक्रियालक्ष्यभूतं पदार्थजातमभियोतितं
भवतीति मतं भवति । प्रकृते चैतत्-प्रोद्बलकं किञ्चित्
सौवरमपि प्रदर्शनायोपलभ्येत । तद् यथा— क्र ४, १९,
५; ५८, ८; ६, ३६, २; ७, ३४, ५; ८, ४९, १;
६९, ४; ९२, ५ प्रमृ. स्थ. द्वौ नि. सह श्राव्यमाणौ
सन्तौ स्वरपार्थक्यसंकेतितपृथगन्वयौ [तु. यस्थ. टि.]
भवतः [वैतु. क्र १, १२६, ७; ९, ११०, ५ प्रमृ.
स्थ. यत्र सहश्रुतिमपि भजमानो नि. एकस्वरसंकेतितैकान्वयौ
भवतः । तु. यनि. टि. क्र १, ५, १; ११, २ प्रमृ.]] ।

४) उपमानोपमेयभाववैतार्थमभिलक्ष्यस्य प्राधान्येन
समर्पितव्यत्वात् कप्र. (तु. सा. GW.; वैतु. स्क. वें. PW.
अभि...सत्तुः इति) ।

५) ईम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW. प्रमृ.; वैतु.
स्क. वें. सा. अभि...जिज्जने इति) ।

६) अभि...अमुञ्चत् इति क्रियायोगमाह वें. ।
न त्वसौ मन्त्रस्वारस्थसंवादी । कर्मप्रवचनीयत्वे हि

तृतीये पादे यज्जलमोचनं श्रान्यते, तदेव चतुर्थे
चरणे श्रवः अभिलक्ष्योद्दिश्य वेति प्रतिपादनेन
हेतुयोगत उपपाद्यत इव (तु. GW. प्रमृ.) । सा. अध्या-
हनक्रियान्तरेण अभिः अभिमुख्याऽऽत्मकमर्थमपार्थमिव
युयोजयिषति । ७) स्वार्थप्रधानम् अव्य. ।

८) तु. टि. क्र १, ११, २; ८; ५१, १ ।

९) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. स्क., विव. [को १,
३४४]; वैतु. वें. सा. PW. प्रमृ. अभ्यक्षरन् इति) ।
शुक्रस्य स्वाभि, अक्षरन् इत्येवं विसंध्यः पादः द. ।

१०) चर्षणीः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. GW.
GBV. प्रमृ. अभि [भवति] इति, सा. अभि...भुवः
इति) ।

११) इत्थंभूतलक्षणे (=तु. अर्थे) कप्र. द. (वैतु.
सा. ग. अयमिति कृत्वा 'प्राप्य' इत्यध्याजिहीषुः;
PW. प्रमृ. च अभि शुम्भमाना इत्येकं पदमिच्छन्तः
सन्तोऽपार्थं सामान्यं स्वरलक्षणं तिरोधापयन्तश्च
आत्म. अकर्मकवृत्तस्य ✓शुम्भ इत्येतस्य धा. कर्मतया-
ऽनन्वितेनापि वर्ण-पदेन सकर्मकतामापादयन्तश्च नितरा-
मुपेक्ष्याः [तु. क्र १, ८५, १; ६, ६४, २ प्रमृ.] ।

१२) युम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. क्र ३, ३, ३ यत्र
अधि इति कप्र. समाने वा. श्रूयते; क्र. गपू.; ३, २०, ३;
१०, १००, ४ च यत्र सं✓धा इत्यकर्मकं वृत्तमितीव
कृत्वा श्रूयते; वैतु. स्क. वें. सा. PW. प्रमृ. अभिसंदधुः इति) ।

१३) तु. टि. क्र १, ५१, १ ।

१४) यच्छिरस्केन पूर्वाविवाक्येनोपक्रान्तस्य तदा परा-
मृष्टस्य श्रद्धा-पदार्थस्य प्राधान्येन समर्पयितुमिष्टव्यं प्रतीयते ।
तत्-साधनभूतः अभिः कप्र. भवति (तु. सा.) । अभ्या...
यातुम् इति योगं ब्रुवन्तः स्क. वें. GW. चिन्त्याः । अभ्यर्थ-
स्योपसर्जनीभावाऽनिष्टाऽऽपत्तेश्चाऽपलक्षणगतिद्वैस्वर्यदोष-
प्रसक्तेरिति दिक् ।

१५) प्रयः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. GW.
अभि...वहन्ति इति) ।

१६) लक्षणे कप्र. । 'यतः त्वया युद्धं कर्तव्यं (योधानः
इत्यत्र हेतौ प्र. द.) अतो युष्मसहसुत्तम् (=सोमम्)
अभिलक्ष्य (=स त्वया प्राप्येत) हरी दिवः (=दिवि

७^a; १३४, १; १३५,
४; ६^b; १३९, १०;
८^d; १४०, ३०; ५^f;

१४४, २६; १४६,
३^b; १६३, ११; १६४,
३ⁱ; २७; २८^j; १६६,

१४६; १७०, १ⁱ; १७१,
३^m; १८३, २ⁿ; २,
२०; ४, ७^p; १९,

स्थितैव) आदः (येन कूरमध्वानं संपारयेताम्) इति वा.
द. (वैतु. सा. पच्छो नवं वाक्यं कुर्वाणः 'उस्सं=शत्रुम्
अभिभव', इत्येवमध्याहारमुखं वा. इच्छुः, PW. प्रभृ. च
अभियोधानः इत्यत्राऽनुपपन्नद्विस्वरत्वेऽप्यैकपद्यमिच्छवः)।

१) पृणद्-अपृणद्- विवेकः शिश्रावयिवितः द. ।
तदयं लक्षणे कप्र. इति मतं भवति । स्वार्थ-
प्रधानम् अव्य. इति मन्वानः सा. विमृश्यः । अभि-
संयन्तु इति गतिस्ववादिनः PW. प्रभृ. तु नितरां
चिन्त्याः । उक्तविवक्षितार्थस्य प्राधान्येन श्रावणस्य
वाचितत्वं प्रसङ्गात्, अपलक्षणैकपदाधिकरणकद्वैतस्वय-
प्रसंगाच्चेति दिक् ।

२) वाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. ; वैतु. W. प्रभृ.
अभ्यसृक्षत इति) ।

३) यदुत्तरवर्तिनः प्रसिद्धपाठच्छेपसूक्तचमत्कारलक्षण-
तया द्विरुक्तस्य कर्तृपदस्य विशेष्यतया अभिनाञ्चय-
मिच्छति सा., तन्नितान्तमतन्त्रत्वादपास्यम् । एवं
हुष्या इति प्रत्यक्षं श्रूयमाणस्य अभिना लक्ष्यत्वेनाऽन्वि-
तस्य तृतीयारूपत्वेन व्याख्याने प्रयत्नोऽपि तदीयेऽपार्थ
इति दिक् ।

४) पौस्या इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'अभि तानि
पौस्यानि युष्माकं युष्मानि सना भूवन्, तान्यस्मन्मा जारिषुः'
इति वा. द. (तु. GW.; वैतु. वै. सा. अभि...भूवन् इति
योगमभिप्रयन्तौ अस्मन् > अस्मान् इति स्वैरं परिवर्तकौ,
सा. [पक्षे] अपरिवर्तनपक्षे अभिम् अव्याख्यायुकश्च) ।

५) तु. सत्य. टि. आ...तरेवे ।

६) अवनिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । पक्षान्तरनिरासाय
तु. सत्य. टि. ✓ह > पुति ।

७) तु. टि. ऋ १, ११, ८; ५१, १ ।

८) वत्सम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. पपा.; वैतु. सा.
PW. प्रभृ. अभि संचरन्ती इति शत्रन्तेन गतित्वे हुवाणाः
(यनि. वा. सुलभे सति द्वैवर्षदर्शनात् चिन्त्याः स्युः)] ।

९) रथम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. पपा.; वैतु. वै.
सा. PW. प्रभृ. अभिसंनवन्ते इति (उपपत्यन्तरे संभवत्य-
पलक्षणद्वैतस्वयस्याऽऽशौकारस्याऽनिष्ठत्वाच्च चिन्त्याः [तु. टि.
क १, ११, ८; ५१, १])] ।

१) धर्मम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. १सा.; वैतु. GW.
MW. अभि ✓वक्ष् > अभिवावशाना इति) ।

२) तु. सत्य. टि. हुषिम् ।

३) लक्षणे कप्र. । 'उत (=अपि च) आधीतं (सत्)
अन्यस्य चित्तमभि (=तदुपाश्रयेण) संचरेण्यं (भवत्)
विनश्यति (तद्विपाकस्याऽन्याधीनत्वात्)' इति वा. द.
(तु. GRV. Gri [टि.]; वैतु. या [१, ६] प्रभृ. अभि संच-
रेण्यम् इत्येवं प्रतिपादकाः सन्तः स्वरदोषमपश्यन्तः
[तु. क १, १४६, ३; ३, ३३, ३ प्रभृ. स्थ. यत्र सा. कप्र.
उत्तरवर्तिन एकोपसृष्टात् पदाद् विवेकेन निर्दिशति, PW.
प्रभृ. च सत्यामपि स्वराऽनुपपत्तावैक्यमेवोपाश्रयन्ति) ।

४) मिथुनौ इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'यदि सम्यञ्चौ
मिथुनौ सन्तौ आजिमजाव' (तु. पपा. स्वरसंकेतः;
वैतु. सा. ✓ज् इत्यस्य ✓जि इत्येतेन पृथक्
सताऽपि संभेदं कुर्वाणः अभ्युभि-अजाव इति योगमिच्छुः,
PW. प्रभृ. च तदनुगतिमात्रेण कृतार्थः) ।

५) क्षाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. अभि...
वर्तते इति; PW. प्रभृ. अभि...यन् इति च) ।

६) लक्षणे कप्र. (तु. क ३, ५७, ३; ७, ७५, १ [यत्र
प्रति इति च अच्छ इति च तथा प्रयुक्तौ भवतः], सा.
च; वैतु. PW. प्रभृ. अभि ✓वाश् ऋ ९, ९०, २; ९४, २;
१०, १२३, ३ इत्यत्र च इति) ।

७) सप्तम्यर्थे वेत्यंभूतलक्षणे वा उर्वीम् इति द्वि. युक्तः
कप्र. । उत्तरे कल्पे उर्वीम् इत्यत्राऽत्यन्तसंयोगे द्वि. द.
(पा २, ३, ५) । यत्तुत्तरेण दुक्षत् (< ✓दक्ष; वैतु. पपा.,
ऋपा. [४, ९८] PW. प्रभृ. च < ✓दह इति) इति
क्रिप. योग इति सा. प्रभृ. अभिमन्वीरस्तदसत् ।
एकपदाऽवच्छेदेन द्वैतस्वय्याऽनुपपत्तेः । एवमभिकर्तृक-विधान-
दक्षणाक्रियाप्रतियोगिक-पृथिव्यभिव्याप्त्यर्थस्य प्रविवक्षित-
त्वात् तत्-समर्पकतरतयाऽपि कप्र. एव सुवचः स्यादित्य-
परा दिक् ।

८) स्वार्थप्रधानम् अव्य. स्वार्थेन नाउ. क्रिप. उपरजयत्
सत् तदीयं विप. इव भवति । तेन गस. तत्फलतयोरन-
स्यत्यैकपद्याऽनुपातिन्यैकस्वयं प्राप्त उदात्तवत्किङ्कुतरत्नात्
ग. निघातश्च नेह भवति (पा ८, १, ७१ [वैतु. सा. प्रभृ.]

१४, ९^०; १५, ५^०; १६, ८^०;
२३, ६; १^०; १६^०; ३१,

२^१; ३९, ७^०; ४१, १०^०; ३,
४, ५^१; १४, ४; १५, ५^१; १६, ४^५;

२९, १३^१; ३२, १५^०; ४४,
२^०; ४६, ४; ५१, १^०; ४^०;

अभिष्युः इति) । तर्हि कथं क्रिप. पत्वमिति । तत्पूर्ववर्ति-
नोऽभेः समासवृत्त्या क्रियायोगस्याऽभावेऽनुपसर्गसंज्ञकत्वा-
त्तदप्रयोजकत्वादित्यभिः संधेः (पा ८, ३, ८७) । नेति । किं
नेति । अभेरिहोपसर्गसंज्ञाया अभाव इति । कथमिति ।
गतित्वाऽभावेऽपि तस्योपसर्गत्वोपगमनेऽस्य निगमस्य
ज्ञापकत्वेनाऽङ्गीकारात्, सामान्येनैतत्-संज्ञाद्वयार्थक्योपपत्ते-
रिति । एस्थि. प्रादीनां समासभावाऽनुयोगिकत्वेन क्रिया-
संबन्धे सति गतिर्त्वं स्यात्, समासेऽसमासे चोभयथाऽपि
क्रियायोगसामान्ये त्वमगत्वं चेति द्विवेकः सुवचः (वैतु. सा.
प्रष्ट. गस. इति । यथा च उपरां = उपराः < २उपर-
इत्येतन्न [पपा. अनु] द्विः भवति, किन्तर्हि प्रः इति
कृत्वा सकर्मिकाया क्रियाया अनाकाङ्क्षितत्वात् सकर्मकक-
प्रवृत्तिरभिभवार्थश्च ? अभ्याभि-अ]स्य 'भुवि' इति धा.
इहाऽर्थानुसंधानतोऽपि नाऽपेक्ष्यतेत्यर्थः २'उपर- इत्यत्र
सस्थ. टि. पुनरुपादीयमानं यद.) ।

१) तु. सस्थ. टि. वाच्ये ।

२) रयिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.; वैतु. PW.
प्रष्ट. अभिप्रस्तस्थुः इति) ।

३) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा.; वैतु. वं. सा.
PW. प्रष्ट. अभ्याभि-आ] ववृत्त्व इति) ।

४) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'अस्मद्विषये ये दूरऽ-
दूरवर्तिनोऽरातयः सन्ति ताव' इत्यार्थः द्र. । एस्थि.
अभेः उपसर्गत्वाऽभावादेव सन्ति इत्यत्र षत्वाऽभावः द्र. (तु.
द्विपू. टि.; वैतु. वं. सा. MW. च अभिसृज्जि इत्युल्लक्षणं
समासे वदन्तः) ।

५) स्वार्थप्रधानम् अव्य. [= भी-राहित्यवैशिष्ट्यपूर्वकम्
= मौस्थि. किंवि. इति कृत्वा न. द्वि. (तु. टि. १ अभि
निरामिणः इत्यस्य वा जागृधुः इत्यस्य वा क्रिप. विप. इति
मत्तं भवति; वैतु. FW. प्रष्ट. केनापि पदान्तरेण ग. इति वा
कप्र. इति वा कृत्वाऽयोजुकाः सन्तोऽप्यस्य कैपर्यमप्रति-
पादुकाः; वं. सा. च अभि...जागृधुः इति योगं वदन्तो
चिन्त्यौ । तथा सति अङ्गेषु इति सप्त. अयोग्यत्वमापद्येत्य-
भिसंधेः)] ।

६) रुथम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'विश्वे वाज्यं
तमभिलक्ष्य न उत्थाप्याऽवत' इति ता. तु. PW. प्रष्ट.; वैतु.
सा. अभि...उदवत्ता इति योगमभिलाषुकः सन्नपि

वा. संगमयिनुमशक्तः) ।

७) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा. GW. ORN.
प्रष्ट.; वैतु. वं. सा. ?PW. अभिसंददी इति) ।

८) औपसर्गिकम् अव्य. नाउ. सुत् इत्येतस्य विप.
(= 'अभितो वर्तमानम्') तु. टि. क्र. २, ४, १; २३, ९; वैतु. वं.
सा. MW. च अभीपत् इति गतियोगं प्रतिपेदिरे । तत्
स्वरतोऽप्यत् । तथा हि स्वरद्वयस्योल्लक्षणत्वात् । अथ
वा. अपि चिन्त्यः स्यात् अभ्य[भि-अ]स्य 'भुवि' इत्यस्य
कर्मसाकाङ्क्षत्वात् तद्योग्यस्य कर्मपदस्य चाऽश्रुतेः) ।

९) इदमा निर्दिश्यमानस्य यज्ञस्य वाक्यस्वारस्याऽऽका-
ङ्क्षितप्राधान्यं केतस्य विद्यमानत्वात् लक्षणे कप्र. द्र. (तु.
सा.; वैतु. GW. MW. अभि...विचरन्त इति) ।

१०) वाजम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ('= वाजमभिलक्ष्य
नोऽस्मान् रोदसी वक्षि' इति; वैतु. वं. GW. अभि...वक्षि
इति; सा. 'देवान्' इत्याक्षिप्तेन पदेन कप्र. योगमिच्छुः
वा. सर्वथा विपर्ययुक्तः इति ।

११) इत्यंभूते कप्र. (= विश्वभुवनाऽऽभिमुख्येन); वैतु.
सा. अस्य गतिविभावविषया कल्पद्वयम् । 'विशति' इति
क्रिप. आक्षिप्येतेति च अभिसासहिः इत्येकं पदं क्रियेतेति
च । तदुभयमयुक्तम् । प्रथमस्याऽनपेक्षितत्वाद् द्वितीयस्य
चोल्लक्षणद्विस्वरयोगाऽऽपादकत्वादिति दिक् ।

१२) अभिसंरम्भन्ते इति योगमाहुः PW. प्रष्ट., तत्र ।
अनिष्ट-द्वैस्वर्याऽऽपत्तेर् अनौचित्याच्च । न हि जातो-
ऽग्निरङ्गुलिभिः संपुटीभूताभिर्युह्येत । अत्र अभिः भाव-
लक्षण-प्रधानः कप्र. द्र. । एतदुक्तं भवति । जातमात्रमभि-
मभिलक्ष्याऽङ्गुल्यम् तद्वन्त ऋत्विजादयः स्वस्वनियोगपरा
भवन्ति (तु सा.) । सं-रम्भ इत्यस्य व्यग्रीभावेऽर्थ-संगति-
रिह द्र. ।

१३) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. PW.; वैतु.
वं GW. अभि...सुम्...आववृत्र इति त्र्युपसृष्टं
योगमाहुतुव. तच्चिन्त्यम् अर्थवैशिष्ट्याऽप्रतीतेरिति) ।

१४) लक्षणे कप्र. (तु. वं.; वैतु. सा. अभि...वर्षसे इति) ।

१५) तु. टि. क्र. १, ११, ८; ५१, १ ।

१६) स्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. क्र. १, ५१, १;
वैतु. सा. प्रष्ट. अभिप्र...अवत इति संगमयन्तः सन्तो-
ऽनुपपन्नद्वैस्वर्यतश्चिन्त्यतां भजन्तः) ।

६२, ९^a; ४, १, ३^b;
१३^o; १४^d; १६^o; ४,
६^f; ६, १६; ७, ४^b;

१६, १९¹; १९, ५¹;
२०, ५^k; २३, १¹; २४,
८^m; ३२, ४^d; १०; ४३,

५^d; ४६, ३^o; ५६,
५^r; ५८, ८¹; १¹;
१०^u; ५, ३, ७^v; ४,

४) भुवना इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. अ. ३, १६, ४) । तथा हि सति विदशनसंदशनयोर्विवेकेन समर्पणे सुसंगतं स्यात् (तु. टि. अभि-वि. पृ. > अभि... विपश्य अ. ३, २३, २ शौ १२, १, ३३, W. शौ ६, ३४, ४; वैतु. वें. सा. PW. प्रभृ. अभि-विपश्यति इत्यनुपपन्नद्वैस्वर्यतः पर्यनुयोज्याः) ।

५) सुखायम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा. सा.; वैतु. PW. प्रभृ. अभ्यामि-आववृत्स्व इति) । अभि, आववृत्स्व इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. काठ २६, ११ अभ्याववृत्स्व इति पाठे ।

६) कृतम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. अ. १०, ३२, १। यत्र वरान् इत्येतदन्वित-); वैतु. PW. प्रभृ. अभिप्रसेदुः इत्युलक्षणद्वैस्वर्यतश्चिन्त्याः) ।

७) तु. टि. अ. १, ११, ८; ५१, १ ।

८) वाः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. अ. १, ११, २; ८; ५१, १) ।

९) तु. टि. सत्य. वि... यौत् ।

१०) विश्वम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा.; वैतु. सा. प्रभृ. अभ्यामि-असि इति) ।

११) 'विश्वाधर्षणीरभितक्ष्य [तु. दूतौ जनान् अनु अ. १०, १४, १२] यो विवस्वत आशुदूतः तम्' इति लक्षणे कप्र. । यतु वें. सा. प्रभृ. केचित् (तु. G. SBW. Gri.; वैतु. GW.) 'विश्वाधर्षणीरभिवति' इत्येवं योग्यक्रिया-ध्याहारपूर्वकमप्रेर्विवस्वतो दूतस्य सतः सर्वप्रजाऽभिभावकत्वं प्रतिपादययुः, तन्नेष्टम् । दूतकर्मणि किञ्चित्प्रतियोगिक-वचनादिवस्तुविशेषप्रपणमात्रलक्ष्यभूताया अभिभवनक्रियाया नितरामप्रासंगिकत्वादित्यभिप्रेतिः ।

१२) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'त्वदाभिमुख्येन तृभिर् वयं शुभ्रं याव इव (विराजमानाः) सन्तः (येन त्वत्प्रसादस्य प्रत्यक्षपात्रतां भजेम) अयः (व.) क्षपः (= कालरात्र्यस् तत्संचारनिरोधिकास्तत्राशंकहेतवः) च (सन्तः) पूर्वाः शरदो मदेम' इति वा.; वैतु. वें. सा. प्रभृ. अभिसन्तः इति मन्वाना उल्लक्षणद्विस्वरमपि सदेकं पदमिच्छन्तः स्वारसिकं वा. अंशयन्तः सन्तश्चिन्त्यता-मनुपन्नाः ।

१) गर्भम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. सा. प्रभृ. अभिप्रवृद्धः इति तुषमप्रमाख्यतं शिश्रावयिषन्तः सन्तः प्राकः णिकाथविरोधतयाऽपलक्षणद्वैस्वर्यतश्च चोधाः) ।

२) योषाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभिसुन्तभावः इति द्विस्वरयोगं मन्यमाना-दिचन्त्याः) ।

३) अनन्तरवर्तिनां साक्षात् श्रूयमाणां समर्था सक-मिकां जुषाणः इति क्रियां सुधैवाऽकर्मकतया निर्वाहयन्तो उपसर्गश्रुतेः उचितक्रियाऽध्याहारमनुमन्वानौ वें. सा. चिन्त्यौ ! तच्चिन्तितोपसर्गस्यानन्तरो-त्तरवर्तिना कर्मपदेन कर्मप्रवचनीयतया योगस्य सूपपदत्वा-दिति दिक् ।

४) आजिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा.; वैतु. वें. सा. PW. प्रभृ. अभ्यामि-आख्यत् इति द्वैस्वर्यं प्रति पर्यनुयोज्याः) ।

५) लक्षणे कप्र. (तु. टि. अ. १, ११, २; ८; ५१, १) ।

६) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.; वैतु. वें. अभि... अनुषत् इति) ।

७) वाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. प्रभृ. अभि-वर्तते इति) ।

८) लक्षणे कप्र. (तु. टि. अ. १, ११, ४; ३, १५, ५) ।

९) वाम्... द्युवि [द्वि. (तु. वें. सा. ? GRV.; वैतु. GW. BS., GRV. [पक्षे], Gri. प्रभृ. निहतं मन्वानाः [तु. अ. १०, १३, १। सं.]] इति युक्तः कप्र. वैतु. GW. प्रभृ. अभि... प्र... भगमहे इति योजुकाः । १०) तु. सत्य. टि. सुमनेव ।

११) तत् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. GW.; वैतु. PW. अभि... पवन्ते इति) ।

१२) आजिम् (अस्मभ्यम्) इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. सा. GW. प्रभृ. 'अभ्यर्षत' इति [ण्यथाभिप्रेतिः]) ।

१३) पुनः इति द्वि. युक्तः कप्र. [= 'योऽस्माकमाग एनसे (अस्मदीयपापोद्घोषणाय) विश्रूयात्' (वैतु. सा. PW. प्रभृ. आगसू- इत्यस्य पुनस्- इत्यस्य च मध्ये लक्षणविषयकस्य संबन्धस्य स्थाने समुच्चयविषयकं संबन्धं पश्यन्तः अभि... भराति इत्येवं योजुकाः, नः इत्येतत् च. [सा.] इति वा, द्वि. इति वा भणन्तः [(PW. प्रभृ.)]] ।

१^a; ५, ४^b; ९, ७^c; २९,
१२^d; ३३, २^e; ३^f; ४१,
८^g; ४४, ५^h; ५१,
५^b; ६^b; ७^b; ६५, ३;

८६, २ⁱ; ६, ५, ७^j;
७, २^b; ४^b; ९, ५^k; १०,
५^l; १६, ४४; १७, ८^m;
१८, ९ⁿ; १३ⁿ; १९, ३ⁿ;

९^o; २१, १०^o; १२^p;
२२, १^q; २^q; ३४, ४^r; ३६,
५^s; ३७, ३^t; ३८, ३^u;
४४, १७^u; ४५, २५^u, ४९,

१) लक्षणे कप्र. (वैतु. सा. GW. प्रभृ. अभिप्र✓मन्द
इति (तु. क्र १,५१,१२; ८,१२,१७; ५४,२; ६०,४ प्रभृ.
यतः ✓मन्द इत्यस्याऽकर्षार्थं वृत्तं परिपोषमियात्.)) ।

२) लक्षणे कप्र. (तु. डि. क्र १,११,२; ८; ५१,१) ।

३) लक्षणे कप्र. (वैतु. सा. अभि...आभर इति) ।

४) लक्षणे कप्र. (तु. डि. क्र १,५१,१) ।

५) जनान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW.
अभिप्र...सक्षि इति) ।

१) स्वार्थप्रधानम् अव्य. । 'ये' अव्ययता (=अधर्म-
परतया) अभि (=भी-राहित्येन) अस्मत्तोऽयुक्ताः (=वि-
युक्ताः) असन्, ते नैव ते (=तव) इति वा. (वैतु. GW.
कर्षसाक्षात्क्षत्वे सत्यपि अभि...असन् इति) ।

२) लक्षणे कप्र. (तु. वै. सा.) ।

३) प्रयः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. क्र १, ४५, ८
प्रभृ. PW. GW. प्रभृ. च; वैतु. सा. अभि...यन्ति इति) ।

४) चर्षणीः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. 'रक्षत'
क्रियापदमध्याहारकः) ।

५) स्वार्थप्रधानम् अव्य. इति मतं भवति (तु. सा.;
वैतु. म. [सा १८,७४] अभि...अद्याम इति, उ. GW.
अभिवाजयन्तः इति । अन्यस्तु कल्पः स्वरतो दुष्टः द्र.) ।

६) अभिविद्यन्ति इति योगं PW. प्रभृ. आहुः, तन्न ।
रथे लक्षणविषयभूतस्य प्राधान्येन विवक्षायामभिः कप्र.
स्यादित्यत्र निगमस्याऽस्य विशेषेण विनिगमकस्वदर्शनात् ।
तथाह्यत्रैकविशेषणप्रदानेन लक्ष्यभूतस्य क्तोस्तमभिलक्ष्य
बहूनां व्येतणामपेक्षया तत्तद्बहु-एककेन्द्रतया प्राधान्येन
विवक्षा स्पष्टं प्रतीयते । सा च कप्र. अभिना यथा
समापिता भवेत् न तथा तेन ग. (गतिखेनाऽऽख्याता-
ऽनुपवेशेन तदुपसर्जनमात्रोपगमात्) इति कप्र. एवेहाभिः
स्यान् न गतिरिति निर्गलितोऽर्थः । एतदाश्रयश्च न्याय
एवंप्रकारके विवेके कर्तव्ये यथायथं सर्वत्र द्र. ।

७) जनान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. प्रभृ.
अभिसन्ति इति योजुकाः सन्तः स्वरद्वयवर्ती च पत्वाऽ-
भाववर्ती च स्थितिमवहेत्यन्तः । तु. डि. क्र २,२३,६) ।

८) वैशान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा. वैतु.

सा. PW. प्रभृ. अम्यो[भि-औ]हिष्ट इति) ।

९) अस्मान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा.; वैतु.
सा. PW. प्रभृ. अम्यो[भि-औ]वदस्व इति) ।

१०) विद्वत्तः (= विद्वा दिशः) इति द्वि. युक्तः कप्र.
(वैतु. सा. अस्मान् इति सना. वा. आक्षेपुकः; GW.
अभिसमेतु इति) । ११) तु. डि. क्र ४,४६,३ ।

१२) तुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. डि. क्र १,५१,१;
वैतु. सा. PW. प्रभृ. प्रथमे स्थ. अभ्येचै इति द्वितीये
स्थ. सा. अभि तुष्टुः इति) ।

१३) लक्षणे वृत्त्यंभूतलक्षणे वा. कप्र. *वृन् > *वृन्-
न् > *धृन्वम् (< *वृन्व- [य१.]) इत्यनेन यति-
प्रयोजितोपधागुरुभावमिध्याप्रत्यायितनकारद्वयप्रकृत्यापत्त्या
मुशोधेनाऽन्विताः [वैतु. सा. अभि इति स्वार्थ-
प्रधानम् अव्य. इति सं-युत् (<सम् ✓इ, =सं-
यत्यः आपः) इति च नितरामुपेक्षितस्वरसंस्कारः
(स्याद्वा कथमपि किञ्चि. इति कृत्वा सं-युत् ? इति
न. द्वि१ इतीत्र प्रत्यायुक्तः) उपेक्ष्य; GW.
अभिसम्...वावृषुः इत्यन्याय्योभयगतिस्वरत्वेन योजुक्तः;
LR. Gri. अभि इत्येतं जनुम् इत्येतेन योजुक्तौ
सन्तावपि सा. वा. नेदीय इव स्पृशन्तौ समानं चिन्त्यौ] ।

१४) भूम इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'भूम्ना
(विस्तारेण) अर्थः (<अदि-) रायः (प्र३; वैतु. सा.
द्वि३ इति वदन् स्वरतश्चिन्त्यः) लु-सदृशाः इति वा. द्र.
(तु. GW.; वैतु. सा. भवसि इति क्रि१. आक्षेपतस्तत्परं
गतिस्वमुपकल्पुकः) ।

१५) श्रवः इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'अत्वा इन्द्रं श्रवः
अभिलक्ष्याऽच्छा वहेयुः' इति वा.; वैतु.सा. अभि...वहेयुः
इति योगः [रथेऽवस्थितिभाज इन्द्रायाऽश्वकर्तृकं हविरभि-
वहनाऽऽख्यमश्रुतपूर्वं कर्म कृतुहलैकहेतु सद् उपेक्ष्यम्];
PW. प्रभृ. अभि...श्रुज्यन्तः इति) ।

१६) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. पपा.; वैतु. सा. PW.
प्रभृ. अम्योदेदिशानान् इति द्विस्वरयोगं मन्वानाः (आ
✓दिश इत्यस्य च दाशतय्या [तु. १०,१३३,४] सकर्म-
क्ता-प्रसङ्गाद् उपेक्ष्याः) ।

१४^a; १५^b; ५०, ६०;
५३, २६, ६०, २०; ७^c;
६१, १४^d, ६३, ७;

७, १५, २^h; १८, १६;
२३, ६०; ३१, ४ⁱ; ३२,
२२^j; २४^k; ३३, ९^l; ३४,

५^m; ३७, ७ⁿ; ३९, ४^o;
४८, ३^p; ६०, २^q; ६१,
२^r; ८३, ५^s; ८८, २^t;

१) रातिपाचः (द्वि३ = यजमानान्) इति द्वि. युक्तः कप्र. (= तानुद्दिश्य राये भगस्तत् [= चनः] ओषधीभिः प्रजिन्वतु' [तु. PW. प्रभृ.; वैतु. सा. अभि इत्युपसर्गश्रुतिरिति कृत्वाऽध्याहृतेन किय. तृतीयपादगं पृथग् वाक्यं रचयैद्विचिन्त्यः] ।

२) विशाः इति द्वि. युक्तः कप्र. ('आ देवीभ्यो विड्भ्यो जनान् [= पुत्रपौत्रादीन्] अश्नवाम [च] अदेवीः स्पृधोऽभिकमाम च' इत्येवं स्वारसिके वा. सत्य उत्तरार्धे मध्यमः पादो भिन्नक्रमः द्व. [वैतु. सा. PW. प्रभृ. प्रथमपादगतं जन-शब्दं शत्रुपर्याय इति कृत्वाऽभिकम्यत्वेन व्याचक्षाणा उत्तमे पादे अयंश्नवाम इत्यन्याय्यद्वैवर्ध-दूषितं योगमङ्गीकुर्वाणश्च] ।

३) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र १, ५१, १) ।

४) वसु इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.; वैतु. GW. प्रभृ. अभि... नय इति) ।

५) योधिष्य इति क्रियायोगमाहुरर्वाञ्चः । तथा तु सति कर्माऽऽकाङ्क्षायां गवादीनां संनिहितत्वात्तैः सहेन्द्राग्नी युद्धमकुर्वतामित्याधारकोऽनिष्टोऽर्थः प्रसज्येत । तानभिलक्ष्य वृत्रादिभिरित्यन्वये तु सर्वं सुन्दरमिति दिक् ।

६) युवाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. सा. अभि... अन्वृषत इति योगः) ।

७) वस्यः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभि... नेषि इति) ।

८) चषणीः इति (अत्यन्तसंयोगे) द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. GW.; वैतु. PW. MW. अभि निवसाद इति मन्वाना उल्लक्षणस्वरत उपेक्ष्यौ) ।

९) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र १, ११, २) ८; ५१, १) । यत्तु सा. स्वाम् इत्यस्योपक्षेपमिव कुर्वाणस्तद-मिसंबद्धः कप्र. अभिः इति कृत्वा व्याचष्ट, तदंशतो-ऽसत् । उपक्षेपस्य श्रूयमाणत्वे सति तदुपक्षेपणस्य व्यर्थश्रमाऽन्यमिचारात् । कथं तच्छ्रवणमिति । स्वायवः इत्यत्र स्वा । आयवः (< आयु-) इत्येतयोर्द्वयोः पदयोः सद्भावोपगमादिति (वैतु. पपा. प्रभृ. स्वायु- > युवः इति; तु. क्र १, १३९, ३ [यत्र सा. अय्यायुः इतीवेकं पदं तिषापयिषुः पपा. उदासपूर्ववर्तिनः स्वरितस्य

विशिष्यमाणमपि संकेतमवजानानः स्वयं नितरासुपेक्ष्यः द्व.] ८, ३, ७ च [यत्राऽऽयवो देवतामभिलक्ष्य स्तुति-वाचनपरतया समानं ध्राव्यन्ते] । एस्थि. छन्दोगुरोधतः वयमिन्द्र त्वा आयवो अभिप्रणोनुमो वृषन् इत्येषा-ऽऽर्चनी मूलस्थितिः द्व. ।

१) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र १, ११, २; ८; ५१, १) ।

२) औपसर्गिकम् अन्वय. प (< स) तुः (< सत- < ✓ अस) द्वि३ [वैतु. सा. प१] इत्यस्य विप (तु. टि. क्र २, ४, ९ पपा. च; वैतु. सा. अभि... आभार इति, GW. अभिषतः इति) ।

३) निण्युम् इति द्वि. युक्तः (वैतु. वें. सा. PW. प्रभृ. अभिसुंचरन्ति इति) ।

४) यनुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । शेषं तु. टि. क्र २, १५, ५ ।

५) युम् (= यस्य संमुखे) इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. PW. प्रभृ.; वैतु. सा. अभि... नक्षन्ते इत्य् आक्षेपमूलकं योगं पश्यन् उपेक्ष्यः) ।

६) सा. सन्ति इति क्रियायोगमाह, तन्न । तथात्वे-ऽर्थवैपरीत्यप्रतीतेः । देवा हि यज्ञेषु सधस्थं (= साध-स्थं सहभावम्) इच्छन्ति न तु तस्याऽभिभवनं कुर्वन्ति । उपसर्गत्वाभावे भत्वाऽभावस्य द्वैस्वर्यप्रसक्तेश्च ज्ञापकताऽपि पूर्वोक्तं मतं द्रढयति (तु. टि. क्र २, ४, ९; २३, ९) ।

७) नापू. टि. दिशा कप्र. द्व. ।

८) वभे इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. GW. MW. अभि... उदेति इति) ।

९) पञ्च भूमा इति द्वि. युक्तः लक्षणे वेत्थभूताख्यानिवा कप्र. । उत्तरे कल्पे भूमा इत्यत्राऽत्यन्तसंयोगे द्वि. द्व. (तु. GW. प्रभृ.; वैतु. सा. अभि... आयातु इति) ।

१०) मा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा. GW.; वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभ्याभि-आ] तपन्ति इति । तच् चिन्त्यम् । आ ✓ तप् इत्यस्येदाऽकर्मकृतेः [तु. शौ ८, १, १२; १२, १, ५०] ।

११) अन्वः, वपुः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभि... निनीवात् इति) ।

१०४, २०; २१०; ८, २,
११०; ४००; ३, ३०; ६,
७०; ३४०; ४२; ८, १२३;
१२, १५०; २३०; १२, २८;

१५, १०; १७, ७५; १५१;
२०, १९१; २१, ५०;
२३, २६५; २५, २११;
२७, ६५; ३२, १३३;

२८०; ४०, ४८; ४५,
२२; ४६, १४०; ४८,
१५; ४९, १२; ५५, १;
५९, ३०; ६०, ४८;

१) अघशंसम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु PW. प्रमु.; वैतु. वें. सा. सुम्...अभि [भवतम्] इत्याक्षेपपूर्वकं गति-
त्वपक्षपातः, GW. सुम्...अभि...ययस्तु इति च) ।

२) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. सा. प्रमु. [प्रत्यक्षे पूजा-
पराणां परीक्षे पूजाविषयसंज्ञकानाम्]) ।

३) अस्मान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. MW.; वैतु. GW. अभि...हणीधाः इति) ।

४) सेष्यातिथिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. अभियुन् [< ? अभियुन्-] इति) । सस्थ. टि.
? युन्नय इत्यपि द्र. ।

५) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ११, २; ८; ५१, १) ।

६) स्तोमम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'एवं खल्वयं रतोमो
मयाऽकारि, यथाऽधिनी इममभि वही (= एतद्ग्रहणा-
ऽभिप्रायाविव) सन्तौ...अन्नाताम् (= आत्मनो नमन-
मिवाऽकार्याम्)' इति वा. (तु. टि. ऋ १, ११, २; ८; ५१, १) ।

७) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ५१, १) ।

८) स्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. अभि...प्र...
सर्पतु इति) ।

९) भूयसः इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'एकोऽपि सज्जभि
बहून् भूषिमश्चमनयत्' इति तृतीयपादान्तमेकं वाक्यं द्र.
(वैतु. सा. पूर्वार्धेन वाक्यं परिच्छेत्तुमाक्षेपमुखः 'अभि-
भवति' इति गतित्वपरः) ।

१०) पावकान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. अभि ऋ १,
५१, १; वैतु. सा. PW. अभि...गाय इति) ।

११) उत्तमे पादे देवता-निषदनक्रियामात्रस्य विवक्षित-
त्वात्तस्य च कर्मनिरपेक्षत्वात् पूर्वार्धेर्चाश्रयितपदार्थाऽभि-
लक्ष्यत्वं तदानुषङ्गिकसामीप्यसंकेतमात्रत्वं वा द्र. (तु. टि.
ऋ ४, ९, १; ७, १५, २; सा.; वैतु. १३. अभिनि ✓ षट् इति) ।

१२) उद्✓चद् इत्यस्याऽकमेकश्रौ प्रसिद्धायामपि (पा १,
३, ५३) यत् सा. PW. प्रमु. संभवचारयोगान्तरम्
अभि गत्यन्तरतया उद्✓चद् इत्याख्यातेनैवाऽभिनन्दुमिच्छ-
न्ति, ततोवा सौवरानुशासनस्याऽभिध्यातादुल्लङ्घनहठान्
न व्यतिरिच्येत । अतः लक्षणे कप्र. अत्र अभिः
इत्येवाऽवदातम् ।

वैप१-४९

१३) हव्या इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW.; वैतु. सा.
PW. अभि...प्रयाथन इति । वस्तुतस्तु अभि...या...
हव्या...प्रयाथन, [अभि ता हव्या] इत्येवमुत्तरार्धचेशिर-
स्यावर्त्य इन्द्रादयो बर्हिःरासदन्तु इति वा. द्र.) ।

१४) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. इन्द्रम् अभि
[ऋ १, ४, १० प्रमु.] इन्द्राय इति चतुर्थ्यन्तम् अर्थात्तु-
विधायि पदम्) ।

१५) वता इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. PW. प्रमु.; वैतु.
वें. सा. च अभि...चेतति [वेदेषु] इति) ।

१६) वीरम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. अभि ऋ ८, २०,
१९; वैतु. सा. PW. प्रमु. च अभि...गाय इति) ।

१७) युम् इति (अभिलक्ष्य-भूतस्य) द्वि. युक्तः कप्र.
प्राधान्येन समर्पणे धृतिस्वारस्यात् (वैतु. सा. GW. प्रमु.
अभिसंचरन्ति इत्युत्तन्त्रमिव योजुकाः) ।

१८) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ५१, १; ३, ५१, ४) ।

१९) 'अभि- इत्यस्य किति. सतः न. द्वि १ द्र. [तु.
पपा. (वैतु. GW. प्रमु. अभि इतीह भवतीति कृत्वा
अभिप्राति इत्यन्याप्यदैस्वर्यइवितं योगं प्रकुर्वाणाः) ।

*अभ-,*उभ-,*द्वि-,*द्वि- इत्येतैः प्राति. सजाते सति
'अभि- इति द्वित्वार्थ-विशिष्टे कास. च उप. प्रकृतिस्वरम्
(पा ६, २, १३९) च प्राति. अन्युत् (> द्) इति पू. च
(भावे) ✓भु > *भि- > *मि- इति उप. च द्र.

(*अन्यद्भि-> *अन्यद्भि-> *अभि-> *अभि- इति
वर्णसमापत्तिश्च निघातसुकरतरवर्णलोपश्चेत्यभिधाघः [तु.
WW १, ५४३]) । एरिय. 'यः अदब्धः वाम् अभि
(= इन्द्रं चाऽन्यतो वरुणं चाऽन्यतः) चित्तिभिः पाति' इति
वा. द्र. । न चापि अभि इत्येव लक्षणे कप्र. वाम् इत्ये-
तदन्वित इति सुवचम् । तथा सति ✓पा (रक्षणे) इत्यस्य
कर्माऽऽकाङ्क्षाया दुष्पूरत्वात् । अभि इत्यत्रैवाऽऽग्रह्येत्तर्हि
स्वार्थप्रधानम् अव्य. तद् द्र. इति दिक् ।

२०) प्रयांसि इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पूर्वार्धे धीतुये
इत्यस्य सकक्षो योगः; वैतु. सा. अभि...गहि इति,
GW. च यनि. इति वा अभि...आ...गहि इति वा
संक्षुप्तः) ।

६६, १०^a; ६७, ९^b;
६९, ४^c; ५०; ११०;
७२, २^d; ७४, १४^e;
७५, १५^f; (७६, ५)

८८, ११^g; ४^h; ८९,
४ⁱ; ९२, १०; ५०;
९३, १; ४^j; १९^k;
२१^l; ९५, १०; ९,

१, २^m; ४ⁿ; ३, १०;
४, ७^o; ८^p; ६,
२^q; ३^r; ७, ३;
८, १^s; ९, ५^t;

१) पणीन् इति अभिभावकत्वेन प्रतिमानवचनः द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. सा. गतित्वपरौ सन्तौ 'भवति' इत्याक्षेपुको) ।

२) 'अस्मानभिलक्ष्य रिपुणां मृवा मा प्रमृक्षत (=प्रकर्षेण मृक्षाः। <√मृक्ष् <मृक्ष- <√मृच् यद्.) भवत' इति वा. कृत्वा नः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. मृक्षत <√मृक्ष वा <√मृज् वेति विकल्पुकः, पूर्वे कल्पे PW. प्रमृ. अपि तमनुसरन्तश्च सन्तः अभिप्रमृक्षत इत्येवं योगोऽपलक्षणद्वैस्वर्यं स्वैरं पोषुकाः) ।

३) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र १, ११, २; ८; ५१, १) ।

४) युत्र अभि (=यत्राऽभितो वर्तमानाः सन्तः। तु. टि. क्र १, ११, २) इत्येवं संबन्धे सति स्वार्थप्रधानम् अव्य. द्र.; (वैतु. वें. सा. GW. प्रमृ. अभिसंनवामहे इति) ।

५) अंशुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW. प्रमृ.; वैतु. वें. अभि...नि...सोदन् इति, सा. च्युतपद इव द्र.) ।

६) प्रयः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW.; वैतु. PW., सा. चाऽपि न्यासुरधमाधी) ।

७) अवचान् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'परस्याः संवतोऽधि यत्राऽहमस्मि (तत्र) अवचान् (मन्नेदिष्ठान्) अभिलक्ष्य आतर तान् अव (च)' इति वा. द्र. (तु. पपा.; वैतु. सा. भा. [तै.] उ. म. च [मा.], PW. प्रमृ. च अभ्याभि-आतर इति) ।

८) योदाऽसि इति च पृथक्, उपसर्गश्रुतिबलात् 'अभि-भवति' इति च पृथग् योगाविति सा. अभिप्रैति, तच् चिन्त्यम् । एकेन वाक्येनाऽर्थसिद्धौ वाक्यद्वयी दुष्कल्पा भवेदिति दिक् । अथवा अभियोद्ध- इति प्राति. विवक्षितं स्यात् । तद् योदा सन् 'अभि भवति' इति च प्रथमे कल्पे 'अभियोदाऽसि' इति च द्वितीये कल्पे-ऽन्यथौ भवेताम् इति विवेको विमृश्यः (तु. GW.) ।

९) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र ४, ५६, ५; वैतु. वें. सा. GW. प्रमृ. अभिप्रभर इति [इह भर <√भृ वा <√हृ वेल्येय विषयः प्र<√हृ >भृ इत्यत्र सत्य. विवेच्यमानं यद्.) ।

१०) युत् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.; वैतु. PW.

प्रमृ. अभि...उद्गाः इति) ।

११) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'अस्मभ्यम्' स्तोतुभ्यः इति श्रुतिरेतदेवाऽभिवदति (तु. टि. क्र ५, ४, १; वैतु. सा. स्वार्थप्रधानम् अव्य. इति, PW. प्रमृ. च अभिप्रमन्दसे इति) ।

१२) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'अस्मभ्यं रयिं दाशुवे प्रयन्ता बोधि' इति वा. (तु. एपू. श्रुतौ; वैतु. वें. सा. योग्यक्रियाऽध्याहारिणी) ।

१३) अभि...आसदत् इति योग इति सा. आह, तच्चिन्त्यम् । योनि-सधस्थयोः पार्थक्यान्वये मन्त्रस्वारस्यप्रतीतिः । यथा चाऽभिलक्षणविषयत्वेन योनिम् इति पृथग् अन्यमर्हति द्रोणाधिकरणकं साधस्थं च आ<√सद् इत्यस्य कर्मतया पृथग् गम्यत इति मा २६, २६ इत्यतः स्पष्टं प्रतीति-गोचरं भवति । उपाश्रयमभिलक्ष्यमाणः सोमो द्रोणकलशे तमुप-लभत इति निर्गलितोऽर्थो भवति । एस्थि. अपि व्यधि-करणसमानाधिकरणपट्ट विभक्तित्वयस्यस्याऽगतिगती-यमानस्य यदुपाश्रयम् उ. म. च जगृहत्सु तन् नितरां साहसमानतामुपेयाद् इत्युपेक्ष्यम् (तु. एउ. टि.) ।

१४) वीतिम्, वाजम्, श्रवः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. क्र ९, ६३, १२; वैतु. सा. PW. प्रमृ. अभ्यर्ष इति) ।

१५) द्रोणानि इति द्वि. युक्तः कप्र. इत्थंभूतलक्षणे वा सन्तम्यर्थानुवादी वा कप्र. (तु. एपू. टि., सा. GW. च; वैतु. PW. MW. अभि...आसदम् इति) ।

१६) रयिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. अभ्यर्ष इति) ।

१७) सुदम्, अवतः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. अभि...क्षर इत्येवं संभेदुकतयाऽरुचिरप्रयोगः) ।

१८) सुदम्, वाजम्, श्रवः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. अभि...अर्ष इति) ।

१९) कामम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. GW., सा. च कामम् [=काम्यम्] इति कृत्वा अभि...अक्षरम् इति) ।

२०) तच्छब्देन परामृष्टस्य पदार्थस्याऽभिलक्ष्यत्वेन प्राधान्य-साकारक्षत्वप्रतीतिः अभिः अत्र कप्र. भवति (वैतु. सा. अभि...आदधुः इति च, GW. अभिसूतम् इति च) ।

१२, २^a; ८^b; १३, २^a; ७^c;
१४, ७^d; १७, २^a; ६^a; २०,
४ⁱ; २१, ३^e; २३, १; ४^h;
(१०३.३)^j; २५, २ⁱ; २६, २^a;

३०, ४^k; [३२, ५; ३३, ५]^l;
३४, ५ⁱ; ३५, ३^m; ३६, २ⁿ; ३७,
२^o; ३८, ६^p; ४२, ५^q; ४४,
१^r; ४५, २^a; ४८, ३ⁱ; ५१,

५^r; ५६, ३^a; ५७, २^a; ६१,
१; २३; २५^w; २८, ६३,
१२^{xx}; २५^y; २९^z; ६४,
२१^a; ६५, १९^{ai}; ६६, १^w; ४;

^a) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र १, ५, १; ११, २; ८; ५१, १)।

^b) 'वितुः (प. [वैतु. सा. पं. इति])' प्रिया पदा इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. अभि...अर्षति [वैतु. क्र ९, ३४, १; ६७, ४; ९७, ३२; १०७, १५ यत्र धा. अस्याऽऽर्षिका वृत्तिः ध्रुयते])।

^c) वत्सुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'यथा वत्समभिलक्ष्य धेनवो वाध्राः स्युस्तथा वाध्राः सन्त इन्दवोऽर्षन्ति', इति वा. (वैतु. सा. अभि...अर्षन्ति इति, GW. प्रभृ. अभि...दधन्विरे इति च)।

^d) एतिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभि...सुमग्मत इति)।

^e) पृथिवीम्, इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. प्रभृ. अभि...अक्षरम् इति)।

^f) 'मघवद्भ्यः' युगः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. अभ्यर्ष इति)।

^g) सध्वंश्च इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW; वैतु. सा. आक्षेपमुखः सन् अभि...अक्षरम् इति [वैतु. यनि. संवादनीयाः श्रुतयः क्र ९, १२, ३; ३९, ४; ८५, १०])।

^h) मुदम्, कोशम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभि...पुवस्ते इति)।

ⁱ) तु. सस्थ. टि. पुरि।

^j) योनिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. आक्षेपमुखः सन् 'अभिविश' इति, PW. प्रभृ. अभि...कुनिकदत् इति च)।

^k) तु. टि. क्र ९, ३, १।

^l) ईम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. PW. प्रभृ.; वैतु. वें. सा. अभि...दुहते इति [आत्म. त्वेवं सति चिन्त्यं द्र.])।

^m) वायम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. अभि...क्षर इति)।

ⁿ) कोशम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. PW. प्रभृ.; वैतु. सा. अभि...पुवस्व इति)।

^o) योनिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW.; वैतु. सा.

योग्यक्रियामध्याहारक उपसर्ग इति)।

^p) तु. नापू. टि. यतः अभि...अर्षति इति योग इति सा. इत्येव विशेषः द्र. । उभयय कन्दनस्याऽभिलक्ष्य-वस्तुसमर्पणे श्रुतिस्वरसः द्र. ।

^q) वार्या, देवान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (अर्षणस्या-ऽभिलक्ष्यवस्तुसमर्पणो श्रुतिरित्यभिसंधिः [वैतु. सा. GW. प्रभृ. अभि...अर्षति इति])।

^r) देवान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. श्रुतिस्वरस्य-विघ्नैकफले वाक्यान्तरं कुर्वाणः क्रिप. अध्याहारतो गतित्वमस्याऽभिलाषुकः; GW. प्र...अर्षति इति च)।

^s) नः इत्येतद् युक्तः लक्षणे कप्र. । 'अस्मदभिप्रायत इन्द्राय दूत्यमर्षं च (अस्मभ्यं) सखिभ्यो वरम् आ (यावद्) देवान् तोशसे च' इति वा. द्र. । एस्थि. नेयं गायत्री स्यात् । किं तर्हि द्विपदा निष्ठुम् वा जगती वा यस्याः तोशसे इति-प्रसृति द्वितीयः पाद इति । प्रथमे पादे अभी इति क्वचिद् दीर्घो यच्छ्रूयते ततो मौलिक्या यतः संकेतलाभः स्यादिति दिक् (वैतु. सा. प्रभृ. अभि...अर्ष इति)।

^t) रयिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. प्रभृ.)।

^u) पवित्रम्, वाजम्, श्रवः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. एकत्र 'रक्ष' इति क्रियासाक्षेपुकं, अन्यत्र च [तु. GW. च] अभ्यर्ष इति)।

^v) प्रियाणि कान्या इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. प्रभृ. अभि...अर्षति इति)।

^w) कान्या इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा. वैतु. GW. अभि...पुवस्व इति)।

^x) रयिम्, वाजम्, श्रवः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. सा. GW. अभ्यर्ष इति)।

^y) कान्या इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW.; वैतु. सा. अभि...असक्षत इति)।

^z) शुष्मम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.; वैतु. GW. अभ्यर्ष इति)।

^{ai}) द्रोणानि इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. GW. अभि...अर्ष इति)।

१७, ३०; १४^b; ६८, ८८;
७०, १००; ७१, ७०; ७२,
३०; ७५, ११; ३०; ७७,

१६; ४^b; ७८, ३१; ७९,
३; ८०, २०; ८२,
२१; ३^k; ८६, २१;

३०; १५^m; १७^m; २५^o;
३५^o; ३६^o; ८७, १०;
५०; ६०; ७१; ८८, ६०;

१) शुष्म इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.; वैतु. GW. अभ्यर्थ इति) ।

२) द्रोणा इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'द्रोणाभिप्राप्तये कनिष्कदत् सन् वम विगाहते' इति वा. द्र. (तु. ऋ ९, ४३, ५; वैतु. सा. प्रथमे वर्णके 'गच्छति' इति किप. गति-त्वेन योजुक्तः [तु. वै.], GW. MW. अभि... 'कनिष्कदत् इति च) ।

३) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ११, २; ८; ५१, १) ।

४) वाजम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

५) 'अभिलक्ष्य अत्येति' इति योगमभिप्रयन् सा. न साधुवादी, कर्मभेदात् । अभि✓इ इत्यस्य हि गात्रो-ऽभिलक्ष्यत्वेन कर्मभूताः । अति✓इ इत्यस्य तु पवित्रं कर्म गम्यम् (तु. ऋ ९, १७, ३१) । अतः अभेः कर्म-प्रवचनीयता द्र. यथाऽऽहतुः वै. GW. । अथवा अभि इत्यनेन योग्यक्रियाध्याहारमुखेन ✓इ इत्यस्याऽभ्यासः द्र. । उभयथाऽपि अति✓इ इत्यस्य गम्य-कर्मत्वं न विहन्यत इति दिक् ।

६) नामानि इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सस्थ. टि. अधि; वैतु. वै. सा. P.W. GW. अभि... पवते इति) ।

७) ईम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'इन्द्रस्य वज्रमभिलक्ष्य वाश्राः सस्य ऋतस्य [धेनवः] अर्षन्ति [अपरा धेनवः] पयसा पयोदोहनिमित्तमातुरायमाणाः सस्यो वाश्रा यथा' इति वा. द्र. ।

८) लक्षणं कप्र. (वैतु. वै. सा. P.W. प्रभृ. अभ्याभि-अ-र्षति इति) ।

९) सोमम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सस्थ. टि. अन्तर इति; वैतु. वै. सा. P.W. प्रभृ. अभि... अक्षरम् इति) ।

१०) वाजम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [= 'वाजाय मृष्टः' इति वा [तु. ऋ ९, ३, ३], 'वाजाय अर्षसि' इति वा (तु. ऋ १, १८०, २; ४, २१, ८; ५, १०, १; ४३, २; ९, ६२, १८; ७७, ३; ८६, ३४; ८७, ५ प्रभृ.); वैतु. वै. सा. प्रभृ. अभि... अर्षसि इति] ।

११) गाः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW.; वैतु. वै. सा. P.W. प्रभृ. अभि... असरम् इति) ।

१२) लक्षणं कप्र. यथा यथाऽऽहतुः वै. सा. योग्यं क्रिया-

न्तरमाक्षेप्यम् । उत्तरस्मिन् कल्पे वाक्यद्वयत्वे गौरवं तु द्र. ।

१३) संयुतः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वै. सा. P.W. प्रभृ. अभिसंयति इत्य् आख्यातिकं योगमाहुः, तन्न । अनिष्ट-द्विस्वरता-प्रसङ्गात्, पदविशेषा-त्मकाऽपादानैकत्वापेक्षया संयान-विषयविभूतानामभि-लक्ष्याणां सतां बहुत्वस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाच्च तदर्थं तत्-साधनतया कप्र. ग्रहणौचित्यादिति दिक्) ।

१४) एकतरत्र सोमम् इति द्वि. युक्तः कप्र. अन्यत्र च सप्तसीवचनः ईम् इत्येतदन्वितः (प्रथमे स्थ. [तु. टि. ऋ १, ११, २; ८; ५१, १] द्वितीये स्थ. [वैतु. वै. सा. P.W. प्रभृ. अभि... अशिश्रयुः इति]) ।

१५) 'असम्यम्' इषम्, ऊर्जम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. प्रभृ. अभ्यर्थसि इति योजुकारिचन्त्याः [सोमकर्तृकस्येषदचोर्जश्च साक्षादभ्यर्थणस्य संगत्यसंभवादिति यावत्]) ।

१६) मिश्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ('सोमाख्यस्य नवशिरोः प्रादुर्भावे मातृत्वमुपगताः' इति वा. [तु. ऋ ९, १०२, ४] यत्रैनां मातृत्वप्रतिष्ठासुपजीविनीव श्रुतिः प्रवर्तते; वैतु. वै. सा. प्रभृ. गतित्वाऽभिप्रायाः सन्तः 'गच्छन्ति' इत्येतदध्याहारुकाः) ।

१७) गव्या, अर्वांसि इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वै. GW. प्रभृ. ; वैतु. सा. अभि... असृग्रम् इति योगमुशान् असौ व्याहतरतु भवति । गव्यलक्ष्यी-करणमात्रेणाभेगतार्थतायां प्राक् तदुक्तवतोऽनुपदं क्रियाभिसंबन्धवादिनस्तस्य मते अभेः पुनः प्रसवस्य दुष्-पपदत्वात् । न च पवित्रैर्गव्यानि लक्ष्यीकृत्य सोमाः सृज्येरन् इति वक्तुं लभ्यते, कर्तृभेदात् । गव्य-लक्ष्यीकरणं हि सोमकर्तृकं सोमसृष्टिश्च पवित्रकर्तृकेति भावात्) ।

१८) गाः इति द्वि. युक्तः कप्र. । परि... अदधावत् इति संबन्धः (तु. GW.; वैतु. वै. सा. गा गव्यम् इत्येवं संबन्धुको सन्तौ 'गच्छति' इत्यध्याहारमुखेन युयोजयिष्यन्तौ) ।

१९) कलशान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW.; वैतु. सा. P.W. अभि... असृग्रम् इति) ।

८९, ७^a; ९०, २^b; ९३, २^o; ९४,
२^d; ५^e; ९६, ८^f; १६^g; ९७,
४^h; १२ⁱ; २१; २५^j; ३९^k;

४५^l; ४९^m; ५०ⁿ; ५१^o; ९८,
१^p; २^q; ९९, २^r; ४^s; १००,
१^t; १०१, ९^u; १०२, ७^v;

१०३, ३^w; १०४, २^x; ४^y;
१०५, १^z; १०६, ११^a; १२^b;
१०७, १४^c; २१^d; २३^e; २५;

१) देववीतिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. क्र ९, ९७,
२१; G.W. च; वैतु. वें. सा. अभि...पवस्व इति)।

२) वृषणम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. क्र २, २, २;
वैतु. सा. P.W. प्रभृ. अभि...जवाचशन्त इति)।

३) योषाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वें. सा. प्रभृ.
अभि...यन् इति)।

४) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र २, २, २)।

५) इषम्, ऊर्जम्, अश्वम्, गाम् इति द्वि. युक्तः कप्र.
(वैतु. सा. G.W. अभ्यर्थ इति)।

६) वाजम् इति द्वि. युक्तः कप्र.।

७) नाम, वाजम्, वायुम्, गाः इति द्वि. युक्तः
कप्र. (वैतु. सा. G.W. अभ्यर्थ इत्येतत् समस्तं किं
दर्शुको)।

८) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र २, ५१, १)।

९) प्रियाणि (नामानि वा द्रोणानि [तु. सा.] वा) इति
द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. G.W. अभि...पवस्व इति।
सा. वा. चिन्त्यो भवति। तृतीयपादस्य पूर्वाधोया-
यास्तदभिप्रेतायाः संगतेरयुक्तत्वात् [तु. सस्थ. टि.
✓ध्वे > अव्यत]।)

१०) धीतिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. G.W.
अभि...अर्थ इति)।

११) गाः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. G.W.; वैतु.
P.W. M.W. अभि...उष्णन् इति चिन्त्यं त्वेतद्
भवति। सोम-ज्योतिष्करणस्य गवाशुभयसमानकर्मकरय
दहनस्य प्रसिद्धिप्रयोजनाभावात् [तु. सस्थ. टि.
✓उष् > उष्णन्]।)

१२) निम्नम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. P.W.
प्रभृ. अभि...अक्षाः इति)।

१३) वायम्, मित्रावरुणा, नरम्, इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः
कप्र. (= 'तत्तदेवताया उद्दिष्टायै वीतये'। वैतु. सा. G.W.
प्रभृ. अभि...अर्थ इति)।

१४) 'नः (च. न द्वि.) वृत्रा, धेनुः, अश्वान् इति द्वि.
युक्तः कप्र. (वैतु. सा. G.W. [व्यर्थमन्तर्भावितव्यर्थे]
अभि...अर्थ इति)।

१५) वृस्नि, आष्वयम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा.

P.W. प्रभृ. अभि...अर्थ इति)।

१६) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र २, ६३, १२)।

१७) दुणा (< दुण- < दुण- यद्) इति द्वि.
युक्तः कप्र. (= 'द्रोणान्यभिलक्ष्य हितः प्रेरितः'। तु. G.W.;
वैतु. सा. अभि...हितः इति, P.W. अभि...अक्षाः
इति च)।

१८) वाजान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.; वैतु. P.W.
प्रभृ. अभिप्रगाहते इति [आख्यातस्याऽकर्मकत्व-संभवे तु.
क्र २, ८६, ४०]।)

१९) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र २, ११, २; ८; ५१, १)।

२०) 'तिष्ठति' इत्याक्षेपमुखेन युयोजयिषन्तौ वें. सा.
भवतः। तस्मिन् दर्शने 'य ओजिष्ठः सन्' इति कर्तुर्
विशेषणतामात्रम्। कप्र. कल्पे तु 'ओजिष्ठो भवति' इत्यस्य
विधेयत्वमिति विवेकः द्र.।

२१) 'यज्ञे प्राप्ताऽऽर्जनः सोम उभे अपि यावापृथिव्यौ
व्याप्नोति' इत्यर्थस्य स्वारसिकत्वेन प्रतीतेरभिव्याप्यस्य
प्रामुख्यवचनः कप्र. द्र. (वैतु. सा. गतित्वपरः 'गच्छति'
इत्याक्षेपुकः)।

२२) इम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. G.W.; वैतु. सा.
अभि...संसृजत इति)।

२३) तुम् (सोमम्) इति द्वि. युक्तः कप्र.।

२४) त्रिपृष्ठम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. P.W.
प्रभृ. अभि...समस्वरन् इति)।

२५) अभि...असर्जि इति योगं पश्यन् M.W. अपश्यो
भवति। तथात्वेऽलं कृतिमुद्दिश्योऽनुमासुखेन समर्पयितु-
मिष्टस्य वस्तुनः पुद्गभावप्रसङ्गात्। मीळहु-सकशस्यो-
पेयभूतस्य कलश-पदार्थस्य लक्षणे कप्र. अभिना
प्राधान्येनाऽभिलक्षितत्वे त्वालङ्कारिकयाकाङ्क्षा सम्यक्
पूर्तिमियादित्यसावेव पन्था अभ्युपेयः (तु. सा. G.W.)।

२६) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र २, २३, ४)।

२७) 'अस्मभ्यं' रयिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा.
P.W. प्रभृ. अभ्यर्थसि इति योग इति कृत्वा
अभ्य [भि/अ] इत्यस्योपरि अभि/क्षर् इत्यस्यार्थं
सिध्याऽऽरोपुकाः)।

२८) लक्षण कप्र. (तु. टि. क्र २, ६३, २५)।

१०९, ४ ^a ; ११०, २ ^b ;	२५, ३ ^b ; २९, ३ ¹ ; ३२,	३०; ६५, १५ ^b , ६९,
६०; ८०; ९०; १०,	१ ¹ ; ३७, १२ ^b ; ४३,	९; ६८, १९; ७१,
१, ३०; ४, २ ¹ ;	७ ¹ ; ४५, ९; ५३, ७;	३०; ७५, २ ¹ ; ४ ^b ; ८३,
१७, ६; १८, ८ ¹ ;	८ ^m ; ११ ^b ; ६४, १०;	६ ¹ ; ७ ¹ ; ८४, १ ¹ ;

^a) आम इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. GW. अभि...पवस्व इति) ।

^b) वाजान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. क्र ९, ९९, २ सा. च; वैतु. PW. प्रभृ. अभि...प्रगाहसे इति) ।

^c) लक्षणं कप्र. (तु. टि. क्र १, ११, २; ८ प्रभृ.) ।

^d) भाव-लक्षण-प्रधानः कप्र. द्र. (तु. सा. MW.; वैतु. GW. अभि...समस्वरन् इति) ।

^e) रोदसी, भुवना इत्येतदुभयान्वितः सप्तम्यर्थपर्यवसायिनीत्यंभूतलक्षणे कप्र. (वैतु. सा. गतित्वाऽभिध्व-धेनैव चरितार्थशक्तीनि सन्ति पूर्वाधीयानि पदानि दार्ष्टान्त-विरचनपरः पुनरपि योगान्तरेणोपयुज्योपयुज्यः सन् असमर्थ-भाषीति पर्यनुयोज्यः) ।

^f) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. क्र ८, ४८, १; वैतु. वें. सा. GW. अभिसंचरन्ति इति) ।

^g) जीवलोकम्, जनिवृम् इति द्वि. युक्तः उभयत्र लक्षणे कप्र. (तु. सा.; वैतु. सा. [शौ १८, ३, २] PW. प्रभृ. च अभिसंबन्ध इति [=जनिवृम् इति प्रदर्शकः]) ।

^h) स्वार्थप्रधानम् अव्य. । चित्- > चित् इत्येतत् नाउ. पदं वस. उप. इव निहतं द्र. (तु. टि. क्र ६, १७, ९) । वा. वद्यात् इत्येतेन (क्रिप. अपेक्षया) नेदीया-निवाऽभिसंबन्धः (तु. सा.; वैतु. GW. अभि...मृला इति योगं चिकीर्षुः । तदर्थं व्यर्थं वाक्यद्वयमिति कृत्वा क्रिप. आवर्त्तयंश्च नः इति च ३ सत् द्वि३ इत्युपगमयंश्च [तु. सा. अपि]) ।

ⁱ) गिरः इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'यत इमाः स्तुतय-स्तत्रत्या एव दुरो विधाव यथा रन्त्ये मदं प्राप्नुयाः' इति वा. (वैतु. सा. प्रभृ. अभि...विधाव इति) ।

^j) चान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. क्र ४, १, १३ सा. च; वैतु. GW. प्रभृ. अभि...प्रसीदतः इति) ।

^k) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. प्रभृ.) ।

^l) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । अपां च सिन्धुं

कृत्यानां च हृदमभिलक्ष्येव सोमानामिन्द्रमभिलक्ष्य संक्षरण उपमाया हृदयं भवति । न तु तत्तदभिलक्षितस्या-ऽभिसंक्षर्यमाणत्व इत्यभिसंधिः (वैतु. उद्गी. सा. GW. प्रभृ. अभि...समक्षरन् इति) ।

^m) वाजान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. प्राप्नुम् उत्तरेम इति [नदीम् इति शेषस्तस्याः कर्मतया प्रकृत-त्वात्] । एतदेवम् अवश्यन्तो दयनीयाः स्युः W. विरह्य PW. प्रभृ. अभि...उत्तरेम इति योगमुशन्तः) ।

ⁿ) योग्याः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW. प्रभृ.; वैतु. वें. सा. च अभि...वनते इति) ।

^o) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. पपा ; वैतु. उद्गी. वें. सा. FW. प्रभृ. अभ्या [भि-आ]ववर्त्तति इति) । यद्वा कप्र. ऊती [=ऊतीः (सांहितिको यतिविशेषितप्रवृत्तिकोऽज्मध्यस्थ-रेफलोपः नैप्र. द्र. [वैतु. वें. सा. =ऊत्यै]) इत्येतदन्वितः ।

^p) भुवना इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. क्र २, १५, ५१) ।

^q) बृहस्पतिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. टि. क्र १, ११, २; ८; ५१, १ (वैतु. सा. प्रभृ. अभि...अनावन् इति कृत्वोपमानांशीयस्वारस्यं प्रतिधातुकाः [तु. सस्थ. टि. उद-भृत्- > तः, वि- > वयः, ✓वद् > वावदत्- > -दत्तः])] ।

^r) वाजान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सस्थ. टि. वाजान्) ।

^s) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. उद्गी. वें. सा. PW. प्रभृ. अभि...अपति इति) ।

^t) माम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. क्र २, १६, ८) ।

^u) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. वें. सा. PW. प्रभृ. अभिप्रेहि इति; सपा. शौ [४, ३२, ७] इत्यत्र सा. च 'नः' इत्याक्षिप्तेन सता कप्र. इति, W. WI. च 'तान्' इत्याक्षिप्तेन सता कप्र. इति) ।

^v) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. सा. GW. अभि-प्रयन्तु इति) । सपा. शौ ४, ३१, १ पै ४, १२, १ उप इति पाप्मे, ।

८७, ९^a; १४^m; ९०, ४^b;
९२, १३^c; ९६, २^d;
९८, २^e; ५^f, १०३,
१२^g; ११३, ४^h; ११५,
७ⁱ; १२३, २^j; ६^k;

१३२, १^k; १३४, ७^l;
१४८, ३^m; १८०, ३ⁿ;
१८७, ४^o; खि १, ६, ३;
२, ८, ३; ११, २; ३, २२,
४^p; ४, ५, २१^q; ३५, १०,

१; ५, ४, ५; ५, १०; १५,
४^r; मा ३, ३८^s-४०^t;
४, २५^u; ३४^v; ७,
४५^w; १२, ४७; ७१^x;
१२, २६^y; ५७^z; ७०^{aa};

१) लक्षणे कप्र. प्रथमे स्थ. रुक्षोऽसि इत्येतदन्वितः, द्वितीये स्थ. एतदन्वयार्थ 'तान्' इत्येतदाक्षेप्तव्यम् (वैतु. सा. प्रथमे स्थ. एव स्पष्टं भावते), P.W. प्रभृ. अभिशो-
शुचानम् इति) ।

२) चेतनाचेतनाभिव्याप्तिपूर्वकं विक्रमणे तात्पर्यं लक्षणे कप्र. द्र. ।

३) लक्षणे कप्र. (तु. टि. अ. १, ११, २; ८; ५१, १) ।

४) योनिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. अ. २, १०६, ११; वैतु. सा. प्रभृ. अभि...समस्वरन् इति) ।

५) अस्मद्-वाच्यस्य प्राधान्येन समर्पयितुमिष्टत्वात् तत्-साधनभूतः अभिः कप्र. द. (वैतु. P.W. G.W. अभि... अगच्छत् इति, वै. सा. अभि...आ...अगच्छत् इति [तु. टि. सस्थ. आ/गम् > आगच्छत्]) ।

६) सप्तमीवचनः कप्र. (तु. वै. सा. दु. [या २, ११]; वैतु. P.W. प्रभृ. अभि...असृजत् इति) ।

७) 'अमित्रान्' इत्याक्षिप्तेनाऽन्वितः लक्षणे कप्र. (तु. म.; वैतु. सा. उ. P.W. प्रभृ. अभिश्रुहि इति द्रुदात्तमेकं पदं ब्रुवाणादिचिन्त्याः) ।

८) पौंस्यम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. अ. ७, ३०, १; ८, ९६, १६; वैतु. सा. रुणम् इत्यनेना-ऽस्याऽन्वयं पश्यन् यत् साधनं तत् साध्यतया प्रतिपादकः, P.W. प्रभृ. च पौंस्यम् इति संप. इह न भवति । किं तर्हि । रुणम् इत्यस्य विप. इतीवाऽभिमन्यमानाः अभि... प्रापश्यन् इति योजुकाः) ।

९) लक्षणे वेत्थंभूतलक्षणे वा कप्र. मानुषान् इत्येतदन्वितः [=तानभिलक्ष्येति वा तानभित इति वा; (वैतु. सा. P.W. प्रभृ. अभिसृजति इत्येवं योजुकाः सन्तः स्वरतश्च परवाऽभावतश्च पर्यनुयोज्याः [तु. टि. अ. २, ४, १; ३३, १; ७, २९, ४])] ।

१०) तु. सस्थ. टि. वेनन्तः ।

११) ईजानम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वै. सा. च आक्षेपमुखौ अभि-वर्धयति इति, P.W. प्रभृ. च अभि-

प्रभृपणि इति) ।

१) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. वै. सा.; वैतु. P.W. प्रभृ. अभि संरभामहे इति वदन्तोऽव्ययार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाद् गतिभावे तदलाभाद् अनिष्टद्वैस्वर्यस्य दुष्परिहरत्वाच्च चिन्त्याः) ।

२) क्षयम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. G.W.) ।

३) लक्षणे कप्र. (वैतु. सा. स्वार्थप्रधानम् अव्य., G.W. अभिविपश्यति इति च) ।

४) सपा. श्रौ ६, ३७, १ उप इति पाभे. ।

५) सपा. श्रौ २०, १२९, १३ इति [शंपा.], इव [R.W.] इति पाभे. ।

६) युम्नन्, सहः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. P.W. प्रभृ. अभि...आयच्छस्व इति, उ. म. च अभि इत्य् अपि ग. अपि कप्र. इति च यच्छस्व इति ✓यम् [यमने वा दाने वा] इत्युभयथा व्याचक्षाणौ च विकल्पप्रस्ताविनः) ।

७) धामानि इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. उ. म., [टि. तै ६, १, ११, ५; मै ३, ७, ८ इत्यत्र सपा. ब्राह्मण-भागे अभिप्रच्यवते इति]; वैतु. P.W. प्रभृ. अभि... प्रच्यस्व इति) ।

८) रूपम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा, टि. तै १, २, ३; वैतु. उ. म. च अभ्या[भि-आ-आगाम् इति] । अभि, आगाम् इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. तै १, ४, ४३, २, ६, ९, १, २ अभि, ऐमि इति, मै १, ३, ३७; ४, ८, २ अभ्ये-भि-एमि इति च पाभे. ।

९) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. पपा.; वैतु. उ. म. अभि-संनुसानौ इति योगं मन्त्राना अनिष्ट-द्वैस्वर्यप्रसङ्गा-दुपेक्षौ) ।

१०) अस्मान् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. पपा. म. च; वैतु. उ. अभ्या[भि-आ]ववृत्स्व (वैतु. तै. पपा. ४, २, ५, ६ अभ्या[भि-आ]ववृत्स्व इति पाभे. [यद्र.])] ।

१०३^०; †१७, ४४; ९६^०;
९७; ९८; १८, ४५^{१०};
७४^०; २०, ५४^०; ६९^०;
२५, ३४^०; †२६, ११;
२६; २७, १८^०; ३५^०; २९,
६^०; ३१, ४^०; ३२, ११^०;
†३३, ३५; ८१; ३५, १०^०;
३६, ७^०; का ३, ४, ३^०; ४^०;

९, १^०; ४, ८, ३^०; १०, ५;
९, २, ५^०; १२, ४, ११; ७, ६^०;
१३, २, ९^०; ४, १३; ५, ९;
७, २; १८, ४, १२^०; †१९, १,
९^०; १०; ११; २०, २, ८^०;
५, ७^०; २२, ५, ८^०; ७, ३;
२७, १३, ३^०; २९, २, ८^०; ५,
४^०; ३१, १, ६^०; †३२, ३,

६; ९, १२; ३५, १, ४^०; ३, ८;
४, ९^०; ३६, १, ७^०; तै १, १,
४, २^०; २, २, २; ३^०; ६, १;
९, १, १४, ३^०; ३, ४, ३^०; १४,
३^०; ४, ४३, २^०; ४६, २^०;
५, ९, ३^०; ६, ३, १^०; १२,
४^०; ७, ६, ७^०; ८, ७, २^०;
२, १, १, ६^०; ११, २^०; १२,

०) मा. पपा. अभि आवर्तस्व इत्युभयत्र स्वर-
दर्शनात् अभि इति स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. तदभि-
मितमिति द्र. । का. अपि तथैव स्यादिति च मतं
भवति (वैतु. PW. प्रमृ. [द्वैस्वर्थदोषाच् चिन्त्याः]
सपा. तै ४, २, ७, १ अभ्या (भि-आ) वर्तस्व इति
पाठे. यद्र.) ।

०) तु. सस्थ. टि. सुमनेव ।

०) मा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. [तै ४, ७, १२, ३]
उ. च; वैतु. म. अभि...वाहि इति) ।

०) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ११, २; ८; ५५, १) ।

०) अभि, गृणीतम् > सपा. मै २, १२, ६ प्रमृ.
अभिगृणीतम् इति, शौ ५, २७, १ अभिगृणत इति च
पाठे. ।

०) मुखं यज्ञानाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा.;
वैतु. उ. म. PW. प्रमृ. अभिसंविदाने इति अनिष्ट-द्वैस्वर्थ
प्रति चोद्याः) ।

०) पाठे. अनु शौ १९, ६, २ द्र. ।

०) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. । यद्वा आत्मानम् इति
द्वि. युक्तः कप्र. धा. चाऽकर्मकत्वेन वृत्तिः द्र. (तु. पपा.;
वैतु. उ. म. PW. प्रमृ. अभिसंविदेश इति [एप्. टि.
दिशा चिन्त्याः]) ।

०) युद्धं 'रेतः' इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.) ।

०) पाठे. अभि मा ७, ४५ द्र. ।

०) सुवः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. भा. सा.
स्वार्थ-प्रधानम् अव्य., PW. प्रमृ. अभिविषयेषु
इति) ।

०) श्रेयः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. [ऐत्रा १, १३];
वैतु. भा. सा. अभि...प्रेहि इति योगं मन्वानां उपेक्ष्यौ) ।
पाठे. अविः शौ ७, १, १ द्र. ।

०) तु. सस्थ. टि. वि...धौत् ।

०) रूपम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. भा. सा. PW.
प्रमृ. अभ्यै [भि-आ-ए] मि इति [द्वैस्वर्थं प्रति
चोद्याः]) ।

०) प्रत्यर्थः कप्र. इति सा. । 'तदाभिमुख्येन' इति
भा. अपि क्विचि. सत् कप्र. इत्यभिप्रेतीति प्रतीयते ।
इष्टमपि चैतत् । तथाहि, अनुवाचप्रधानाऽशमाजि
यज्ञनिवर्तनपुनरालम्भविधिं यजिक्तयैव विधेयप्रधाना-
ऽशस्याऽपि समावेशनस्य साधीयस्त्वम् । तस्य च
यथा कप्र. निगदविस्पष्टत्वं स्यान् न तथा गतित्वेन योगे-
ऽभ्युपगते कर्मकारकमात्रतया गुणभूते तत्पदे संभवेदिति
विवेकोऽवधेयः । अस्मिन् कल्पे च द्वैस्वर्थादिप्रति-
पतयोऽप्यनवकाशत्वात् पुरस्तदेव बाध्येरन् । एस्थि. ऋ.
कृतेऽप्यनुवादे 'to' इत्यस्य स्थाने 'towards' इत्येव
सुवचमिति दिक् ।

०) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. । अर्थतः अहम् इति कर्तृ-
पदं नेदीय इव, रक्षः इति कर्मपदं च परंपर्येव
स्पृशति (=अभिमुखंभावुकोऽहं यथा स्यां तथा भूत्वा
रक्षः संदहामि [तु. तत्रैव श्रूयमाणं सुदग्धं. रक्षः
इत्यश्रूयमाणं च 'अभिसंदग्धं रक्षः' इति; वैतु. सा.
अभि इति कप्र. रक्षः इत्येतदन्वितः इति कृत्वा
सकर्मिकायाः क्रियायाः कर्माऽऽकाङ्क्षायाः पूर्वार्थम-
पार्थाऽध्याहारप्रदर्शितकौशलः, भा. ऋ. च अभिसंदहामि
इति योगमातिष्ठमानौ सन्तौ सुवचेऽपि गप्. गायन्तरे-
ऽपलक्षणद्वैस्वर्थमेव परिपोषकौ]) ।

०) उर्जम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

०) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. टि. ऋ ८, ५१, ३;
शौ २, १००५; वैतु. भा. सा. अभिसंमज्जानत इति) ।
संमज्जानत अभि > सपा. शौ ६, ७४, ३ पै १९, १५, ६
शुद्धणीयमानाः इति पाठे. ।

२, ४^०; ४, ७^०; ८^०; ९, ४^०;
७, ४^०; ११, ६^०; ३, १,
३६; ६, १^०; १४, ६^०; ४,

१, १^०; १२, २^०; १४, २^०;
१५, २, २^०; ३^०; ३, १^०;
६^०; ७^०; ५, २^०; ४^०; ६,

५^०; ८, ५^०; ६, ८, ३^०; ११,
४^०; ३, १, १, ४^०; ९, २^०;
२, १९, १^०; ७^०; ३, ४,

१) पुराण इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा.; वैतु. भा. प्रभृ. अभिनिर्दिशति इत्येवं योजुकाः सन्तोऽपार्थाऽपलक्षणद्वैतस्यैव उपेक्ष्याः) । यदेव शमयित्वा इत्यस्य कमे अवति तदेव निर्दिशति इत्यस्येति च तच्च तदभिलक्ष्यत्वेनेष्टात्वात् पृथग्भूतमिति चाऽभिसंधिः ।

२) एकतरा सुजमानम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. मै ३, ७, ८, इत्यत्र अभिसंभवतः प्रभृ. यत्र समानप्रकरणे शाखाभेदेन प्रयोगवैशिष्ट्यं निदर्शयन्निव गतिस्वरूपप्रभृत्यं । वैतु. इ. अभिसंभवतः इति, तन्न । उपलक्षणद्वैतस्यैव प्रसङ्गः स्यादित्येको हेतुः । गतिस्वाऽभ्युपगमेऽपि लक्षणविशिष्ट-सायुज्यार्थस्याभिध्यायनयन्तिरस्यैव संगतत्वात् तदुक्तस्याभिभवनाऽऽस्त्यस्याऽर्थस्य न कोऽपि प्रसङ्ग इति चाऽप्यपरो हेतुः) । अन्यत्र भागधेयम् इत्येतदन्वितः (तु. भा.; वैतु. MW. प्रभृ. अभि...उद्धृष्यते इति) ।

३) किम् (=भागम्) इति द्वि. युक्तः कप्र. । शेषं नापू. टि. चरमे भागे द्र. ।

४) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा ४, ३४) । अभि, प्रच्युवते > सपा. मै २, १, २ काठ १०, ३ चतुते इति पाभे. ।

५) राष्ट्रानि, युम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. भा. PW. प्रभृ. अभिसमिधुः इति अभिप्रवेपेरम् इति च मन्वाना निर्दिष्टस्याऽर्थस्य प्राधान्येन विवक्षितस्य सामान्यः मताम् आपादयन्तोऽन्याद्यद्वैतस्यैव-प्रसङ्गवादिनश्चिन्त्याः) ।

६) एनम्, इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'अस्मै ज्यैष्ठ्याय समानाः संजानते यथेन्द्राय ज्यैष्ठ्याय देवा समजानत' इति वा. द्र. (तु. नापू. ऋषिकायां अन्यो-न्यस्मै ज्यैष्ठ्याय इति; वैतु. मै २, २, ६ अन्योन्यस्य श्रीष्टे । ?=श्रेष्ठ्ये यद्र. ।) यत्र अभिसंजानते, अभि-समजानत इति योग इति भा. PW. प्रभृ. समर्पितवन्तः, तन्न । अन्याद्यद्वैतस्यैव प्रसङ्गाच्च श्रुतिस्वारस्यविघाता-च्चेति दिक् ।

७) एनम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'हे महतः उप (इत, च) एना (एनम्) विदपतिनाऽपुं शत्रुभूतमभिलक्ष्य प्रेत च' इति वा. द्र. (वैतु. भा. अविरपष्ट-

योगः) ।

८) लोकान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा. सा. [लोकाऽपेक्षया पृथग्भूतस्याऽतिरिक्तवस्तुनः धावणे ताप-र्यम्] ; वैतु. PW. प्रभृ. अभ्यतिरिच्यते इति अभ्यु-भि-तिरिच्यत इति च) ।

९) लक्षणे कप्र. (तु. सा.; वैतु. भा. अभिप्रवत्स्यौ इति) ।

१०) 'तेषु देवेषु मृतेषु (रात्रिः) व्यौच्छत्' इति अभिः सप्तम्यनुवादी वाऽऽनन्तर्यवचनो वा कप्र. द्र. । प्रथमे कल्पेऽपि सप्तमीह भावान्तरापेक्षया तत्प्राग्वर्तिभाववचना द्र. । न च तान् मृतान् अभिलक्ष्य (तु. सा.) विशेषतो रात्रिः प्रभाता । तस्याः प्रभातभावस्य सामान्येन सर्वमृता-ऽमृतलोकेनाऽभिसंबद्धत्वात् । अतो नैवाऽभिलक्षणा-ऽऽभिमुख्यादिप्रकारको कोऽप्यर्थो गतिस्वमनुप्रविष्ट इह लब्धाऽवकाशो भवितुमुपकल्पेत ।

११) लक्षणे कप्र. (तु. टि. तै २, २, ४, ७) ।

१२) माम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा.) ।

१३) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'तमभिलक्ष्य प्रववण-लक्षणप्रवेपनयुक्ता आसन्' इति भावः (तु. टि. तै २, २, ७, ४; वैतु. भा. सा. PW. प्रभृ. अभिप्रापेन्त इत्यलामविशेषकरं योगमनुजानन्तः स्वरतश्चोद्यता गताः) ।

१४) तम्, भागधेयम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा. सा.; वैतु. PW. प्रभृ. अभिसमगच्छन्त इति) ।

१५) यक. 'चन्द्रस्य' निरुते हविः वा ईजानम् वाऽभि-लक्ष्योऽर्थे वैशेष्याऽभावात् सप्तम्यनुवादी वाऽऽनन्तर्यवचनो वा कप्र. (तु. इ.; वैतु. PW. प्रभृ. अभ्युदेति इति) ।

१६) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. भा. PW. प्रभृ. अभिसमनहोताम् इति मन्वाना अनिष्टद्वैतस्यैव व्यर्था-ऽभ्युपगमप्रसङ्गादुपेक्ष्याः) ।

१७) अरिं दूतं वृणीमहे इत्येतन्मन्त्रगतविषयेण युक्तः लक्षणे कप्र. (तु. भा.; वैतु. PW. प्रभृ. अभिपुनर्वर्तत इति) । १) तु. टि. अभि तै १, २, ३, ३ ।

२) वसीयः इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

३) एनम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा. इ.; वैतु. PW. MW. अभिप्रवर्तयति इत्यभिप्रयन्तौ द्वैतस्यैव दोषप्रसङ्गादुपेक्ष्यौ) ।

३१^०; ४, १, ३१^०; ११,
३^१; ४, १, ४, ४; ८, २१^०; २,
२, ३^१; ५, १^०; ३, ११, ४^०;

१३, ७^१; ४, ११, २^४; ६,
२, १^१४^०; ८, ४^१; ७, १२,
३^१; ५, १, ५, ९^११; ११,

२^१; १२, १, ३^५; ४, ३^१; १०,
२^४; ३, १, ३१^०; १४, २,
३^०; ४^०; ५, १, ३१^०;

१) द्विरण्यम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. ४.; वैतु. भा. सा. प्रष्ट. अभिव्यनिति इति स्वरत उल्लक्षणं योजुका विष्टयाः । तु. माश ४, १, २, २७ अभिव्यनिति इति यत्रासावेव योगो द्रुपसृष्टः सन् साधुर्धातुमात्रस्वरः) । अभिव्यनिति > सपा. काठ २९, ६ क ४५, ७ अभिव्यनिति इति पाभे. ।

२) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. PW. MW. अभिसमूहति इति वदन्तौ द्वैस्वर्यदोषदुष्टत्वान्वितौ) ।

३) वा. सप्तम्यनुवादी कप्र. द्र. । अग्निजिह्वाऽभिगत-मग्निजिह्वायां वा वर्तमानमित्यध्वरविशेषणेऽभिप्रायः । मै २, १२, ६ काठ १८, १७ इत्यत्र तु जिह्वायाः करणत्वेन श्रवणात् तद्गतत्वमध्वरस्याऽऽक्षेपात् द्र. । एवं च श्राविताक्षिप्तविषयविशेषात् समस्तस्य अभि ✓ गृ (निगरणे) इत्यस्य तत्रैवाऽऽक्षेपश्रुत्योः सावकाशत्वं स्यात् । न त्विह यथाऽऽह ४. तद्दृष्टोऽध्वरस्याऽग्निजिह्वात्वाऽऽरोपश्चा-ऽप्रसिद्ध इत्यधिकम् ।

४) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा १२, ५७) ।

५) अभि, लोकम् > सपा. पाठ ३, ३, ५ अधिलोकम् इति पाभे. ।

६) प्रथमः सप्तम्यनुवादी वा लक्षणार्थो वा कप्र. शैशि-राष्ट्रतु इत्येतदन्वितः । यच्च शाखान्तरे अभिकल्पमानाः इत्येकपदश्रुतिर्भवति (तु. मा १३, २५), तदपि गत्यंशे स्वराऽभावात् सप्तम्यनुवादिरोहितमिव । तत्र च ऋतुपदे द्वितीययाः कालात्यन्तसंयोगे योगो वक्तव्यः । द्वितीयोऽपि अभिः (तेऽग्नयः शैशिराष्ट्रतु) अभि (कल्पमाना एतत्कर्म वेष्टकादिपदार्थविशेषं वा देवा इन्द्रमिव संविशन्तु) इति सामर्थ्यात् पूरयित्वाऽऽक्षेप्यस्य वाक्यस्याऽवशेषमात्रमिति द्र. । अथवा द्वितीयोऽप्यम् अभिः शाखाविशेषाय तद्वैस्वर्य-वैशेष्योपाश्रयेण गतिरेव कामं भवतु, ननु तथा सत्यपि प्रथमस्य अभेः तथात्वं सुत्रचम् अपेक्षारिहात् (तु. सा. ४, ८) । अभि कल्पमानाः, अभि संविशन्तु (तैत्रा १, २, १, १० च) > सपा. मा १३, २५ प्रष्ट. माश ८, ७, १, ६ अभिकल्पमानाः, अभिसंविशन्तु इति पाभे. । शिष्टं सत्य. टि. संविशन्तु द्र. ।

७) नः (अस्मान्) सत्तुः (=लब्धजनुषः) इति द्वि.

युक्तः कप्र. [अस्मन्मनोरथपूर्वार्थम् इति यावत् (तु. पपा.; वैतु. सा. अभ्यु [भि-आ]... जज्ञान इति योजयन् षष्ठीत्याह, तत्र । तथात्वे अभिः अनभिसंज्ञ इव भवेत् । तस्य पञ्चमी-योगाऽप्रसिद्धेः । गतिर्त्वे च तस्य द्वैस्वर्यस्याऽनुपपन्नस्य दुर्वारत्वात्] । यद्यपि नः इति द्वि ३ इति ४. आह, तथाऽप्यसौ अभेः गतिर्त्वे एव कृतास्थो भवति । तेन चोक्ता स्वराऽपत्तिस्तदवस्था भवति । सत्तु इति पदस्य नः इत्यनेन सामानाधिकरण्यं वदतश्च तस्य वचनव्यत्ययो दुर्वारः स्यात् । ४) सपा. क्र १०, ८२, ३ विशिष्टः पाभे. ।

१) यजमानम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

२) इत्थंभूतलक्षणे कप्र. (तु. टि. मा २९, ६) ।

३) सप्तम्यर्थे वा लक्षणार्थे वा कप्र. द्र. (वैतु. भा. अभिपर्यावर्तते इति) ।

४) समीपवचनः कप्र. इति भा. । इष्टकाऽऽधानस्य प्रकृतत्वात्, तस्य च शिक्त्याऽधिकरणतयाऽविवक्षितत्वादि-त्यर्थः । आधानस्य शिक्त्याऽधिकरणकत्वे सप्तम्यनुवादित्वं सुवचं स्यात् (वैतु. MW. अभ्यु [भि-उ] पदधाति इति । शिक्त्य-कर्मकत्वाऽभावात् आधानस्य गतित्वाऽसंगतेः) । पाभे. अधि मै ३, २, ४ द्र. ।

५) स्वम् आयुतनम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा. ४.; वैतु. MW. अभिपर्युहते इति द्वैस्वरी-पुरस्सर ऐकपथे य आग्रहः स दुराग्रह इति [तु. अभ्यु [भि-ऊ] ह 'प्रापणे']) । अभि पर्युहते > सपा. काठ २०, ९ क ३१, ११ अभिपर्युहति इति पाभे. ।

६) अपः इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

७) लक्षणवचन उद्देशवचनो वा कप्र. अन्नाद्यम् इत्येतदन्वितः (तु. पपा.; वैतु. भा. PW. प्रष्ट. अभ्यु-पावर्तते इति मन्वानाः श्रुतिस्वारस्यमवहेलयतो द्वैस्वर्यं प्रति पर्यनुयोज्याः) ।

८) एनम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सत्य. टि. अभिपवते इति) । सकृत् अभि, पवते > मै ३, ४, ३ पवते इति पाभे. ।

९) लक्षणे वा विषयसप्तम्यनुवादे वा कप्र. द्र. । पशूनां नानारूपत्वेऽपि वायव्यत्वविशिष्टत्वाद् वायुमेव सन्तं पुरोडाशमभिलक्ष्य तद्विषय इति यावत् तेषां

६, ६, ३^०; ७, ४, ३^{१०};
४^०; १६, १, १, ७^०;
२, २^०; ४, ४^१; ७^{१०};

५, ५^०; ९, ४; ११,
५^{१०}; ८; ६^१; २, ६, १^१; ३,
३, ५; ५, ४^१; १०,

२^१; ४, १, ५^{१०}; २,
१^०; ३^०; ३, २^०; ४,
१^०; ११, ४^१; ५, ७,

संज्ञानमेकीभावो भवतीति श्रौतोऽभिप्रायः । तदेवमेकी-
भावं संप्राप्ताः पशव उपतिष्ठन्त इत्युक्तं भवति । अभिः
संज्ञानानां इत्युत्तरेण स्वरवता कृदन्तेन गतित्वेन योग
इति भा. । तन्न , रघराऽऽपत्तेरेव । अभि...उपतिष्ठन्ते
इति चाऽभिप्रेति । इ. एवं तु सति एतम् इति च एनम्
इति चैतद्विद्वत्किरसम्यग् व्याख्याता स्यात् (तु. टि. तै २,
२, ११, ६) ।

१) शोधः अनुवाच ते ५, ६, ६, ३ द्र. ।

२) 'यत्तस्तीव्राभ्यां तपोदीक्षाभ्याम् ऋषिभिरग्र उपनिष-
णाभ्यां सद्भ्यां क्षेत्रं जातं भवति, तत् (तस्मात् करणात्)
अस्मै (राज्ञे [तादृज्जातक्षत्रात्मने]) देवा अ(?अ)भि(१पि)
संनमन्तु (किमुत मनुष्याः)' इत्याकारस्यैव पाठस्य स्वारस्यं
स्यादिति, कृत्वा तत्परः शोधः द्र. । १) अभि, संनमन्तु (तैआ
३, ११, ९ च) > सपा. शौ १२, ४१, १ ? उपसंनमन्तु
इति (यस्था. टि. च द्र.) शांआ १२, ४ अभिसंनमन्ताम्
इति च पाभे. ।

३) अभि संनमामः > सपा. पै १, ५३, २ उपसंनमन्तु
इति, शांआ १२, ४ अभिसंनमन्ताम् इति च पाभे. ।

४) सप्तम्यनुवाचुपर्यर्थः अपः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु.
भा. K.; वैतु. PW. MW. आशौचप्रसङ्गात् अभ्यग्नियत
इति योगं मन्वानो तादृशस्याऽऽशौचस्यानुवादमात्रत्वेन
संकेतने श्रौताऽभिप्रायाच्चिन्त्यौ) । पाभे. अधि मै ३,
६, ३ द्र. ।

५) यजुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. भा. MW. प्रभु.
अभिप्रयुङ्क्ते इति) ।

६) यजुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा.) ।

७) एकतरत्र पशून् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा.
K.; वैतु. PW. [ब्राह्मणान्तरीये समानप्रकरणे] अभि-
दीक्षेत इति योगो द्वैस्वर्थाऽऽपत्तेदिचिन्त्यः) । अन्यतरत्र माम्
इत्येतदन्वितः ।

८) उदयनीयम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा.;
वैतु. PW. K. अभिनिर्वपति इति मन्वाना अनिष्टद्वैस्वर्थ-
प्रसङ्गादुपेक्ष्यौ) । अभि निर्वपति > सपा. काठ २३,
९ क ३६, ६ अभिनिर्वपति इति पाभे. ।

९) द्वयोः स्थ. धामानि उद्दिश्य प्रवृत्ते इत्यभिप्राय-

वर्त्यां श्रुतौ लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा ४, ३४; मै ३, ७, ८) ।
एकत्र च यत् क्रीत उपनद्धः सोमो (ह्रियते) यजमानमभि-
लक्ष्य वरुण एवैतीत्यभिप्रायवती श्रुतिः । तेन वरुणेन
यजमानस्याऽऽशङ्कितस्य ग्रहणस्य निवारणार्थमेवाऽनुपदं
शान्तिः श्राव्यते नमो मित्रस्य इति ।

१) यजमानम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. तै २,
२, ४, ७) । अनुपदं यत्तस्य निष्कयणं श्रूयते तदेवेह
अभिना संकेतते । अभिसंभवतः इति योगं व्याचक्षाणः
K. चिन्त्यः, द्वैस्वर्थाऽऽपत्तेः । न चाऽग्नीषोमकर्तृकस्य
यजमानाऽभिभवस्येह कश्चिद्वकाशः । भा. अपि कल्पद्वय-
माह तच्च चिन्त्यम् । तत्राऽपि हि चोद्यमुक्तम् ।
अभि, संभवतः > सपा. काठ २४, ७ प्रभु. अभि-
संभवतः इति, मै ३, ७, ८ अभिसंभवेताम् इति च पाभे. ।

२) अग्निम्, अपः, आदित्यम् इति द्वि. युक्तः कप्र.
(वैतु. भा. अभिविपश्यति इति यदाह तद् द्वैस्वर्थदोषा-
चिन्त्यम्) ।

३) हृदयम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । सुमेति इत्यस्य
'ल्योयते' इत्यर्थान् अकर्मकता च द्र. (तु. K.; वैतु. भा.
अभिसुमेति इत्यभिप्रायः अपरक्षणद्वैस्वर्थप्रसङ्गाच्चिन्त्यः) ।

४) नापू. टि. तै. शब्दप्रवृत्ति-विशेषस्य शाखा-विशेष-
गतस्येदमपरमुदाहरणं द्र. । शाखान्तरे समान-प्रकरणे
गतित्वयोगदर्शनात् (तु. मै.) । अभि, सुमेति > सपा.
मै ३, १०, ७ अभिसुमेति इति पाभे. ।

५) सप्तम्यनुवादी कप्र. । 'यस्य (वसतीवरीषु)
अगृहीताषु [सूर्यः] निम्नोचेत्' इति वा. (तु. भा. 'अभि-
लक्ष्य' इति, K. च वसतीवरीरगृहीतवन्तम् अभिभ्यादिव्या-
चक्षाणस्तात्पर्यबद्धदृष्टिरिति; वैतु. PW. प्रभु. अभि-
निम्नोचेत् इति) । अभि, निम्नोचेत् > सपा. मै ४, ५, १
अभिनिम्नोचेत् इति, माश ३, ९, २, ८ अभ्यस्तमियात्
इति च पाभे. ।

६) उपांशुसुवनम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा.) ।

७) वत्सम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा. K.; वैतु. भा.
प्रभु. अभिनिर्वर्तते इति चिन्त्ययोगाः [भा. 'यत्र यत्र...तत्र
तत्र' इत्यनेनैव अभिः अर्थस्य परिसमाप्तत्वेऽपि पुनस्तदा-
ख्याताऽनुप्रवेशोऽयन्तरनिर्देशश्च दुर्वच इत्यभिसंधेः] ।

२^०; ६, १, १^०; २^१७^०;
७, ३; १०, २^०; ११, १; ५^१;
६^१; १७, १, १, १^०; २, १^१;
५, ५^१; ७, ४^१; २, ७,
४^१; ३, ११, १^१७^१; ४, ८, १^१;
३^०; १०, २^०; ११, २^०;
५, ५, २^०; मै १, २, ५^२;

६^१; ३, ३९^१; ४, ३^१; ७, २^१;
३^१; २, २, १; ७, ५; ७^१; ९^१;
११^०; १०, ३^११^०; १२, ३^१;
१३, ८; ९^१; १०^१; ३, १,
९^१७^१; २, ९^१७^१; ७, ४; ८^१७^१;
१८, ३^१; ४^११^०१^०; १०१, ११,
४^२; १६, १^१; २^१; ४, २, ५^२;

१०^०; १३, ६^०; ८, ११^०;
७, ८^१०^१; ८, ६^१३^१; १०,
५^१; १११, २; ४; ५^१०^१;
११२, ३^१; ४; ६; ११४, ३;
५; १०; १२; १६; काठ २,
६^१; ७१; ४, ९^०; १३^०१;
६, ११^१०^१; ७, १६^१;

१) तृतीयसवनम् इति द्वि. युक्तः कप्र.। गतित्वोपाश्रयः
ऋ. प्रतिमाति। तेन तु तस्य द्वैस्वर्यापत्तेर्मोक्षो दुष्करः
स्यात्। सप्तम्यनुवादिनि कप्र. सवितारम् इत्येतदन्विते
सति तु सुलिष्टोऽन्वयः द्र.। अभि., पुन्यणयन् > सपा.
मै ४, ७, १ अभिपुन्यौ इन् इति पामे.।

१) सुदः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. भा.)।

१) रूपम् इति द्वि. युक्तः कप्र.।

१) तु. टि. पामे. च अभि मा ७, ४५।

१) लक्षणे कप्र.। तु. टि. पामे. च तै ३, ४, ३।

१) ज्यायश्छन्दोऽभिलक्ष्य तद्विषये वा कनीयसा छन्दसा
व्यशंसन् (विहृतं शंसनमकुर्वन्) इति लक्षणार्थे वा
विषयसप्तम्यनुवादे वा कप्र. द्र. (एकेन छन्दसा छन्दो-
न्तरस्य विहरणप्रकारार्थं तु. आश्रौ ६, ३, १२; १३)। यत्तु
भा. P.W. प्रम. अभिव्यं (वि-अ)शंसन्, अभिविशंसति
इत्याख्यातिकौ योगावाहुस्तच्चिन्त्यम्। द्विस्वराऽऽपत्तेः।
द्वितीये प्रयोगे च अभेः च वेः च पपा. भेदतो निर्देशोऽप्यस्मद्-
भिमत्तं श्रव्येत। गतित्वे हि नामोदात्तवति तिङि वि-वेत्
अभेः अपि निघातप्रसङ्गात्। अपवादाऽभावात्। यच्च शस्त्रे
ज्यायश्छन्दोऽभितः कनीयसोऽछन्दसोर्दर्शनात् कनीयसी
छन्दसी अभितः कृत्वा ज्यायश्छन्दो विशंसतीति। ऋ.
व्याचष्टे, तन्मन्दमिव भवति। विहरणप्रकारस्य तथात्वा-
ऽभावात्। तत्र हि कनीयसैकेन छन्दसाऽपरस्यैकस्य
ज्यायश्छन्दसो विहरणं भवति। तयोः पच्छे व्यत्यास-
पूर्वकं शंसनं विशंसनं भवतीति भावः।

१) लक्षणे कप्र. (तु. भा.; वैतु. ऋ. अभिसंपादयति
इत्यानुष्टुभेन शस्यसंपत्तौ तात्पर्याद् अनुष्टुप्संपत्तिमात्र-
पक्षेऽसितो गतित्वदर्शो चिन्त्यः)।

१) नाप्. टि. दिशा लक्षणे कप्र.।

१) स्वार्थप्रधानम् अव्य. द्र.।

१) तु. सस्थ. टि. अनुवाच।

१) लक्षणे कप्र.।

१) यक. आश्रौ, व्यस्तम् इति द्वि. युक्तः कप्र.।

१) सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. द्र. (तु. तत्रैव पूर्वपक्षे इति)।

१) लक्षणे वा सप्तम्यनुवादे वा कप्र. द्र.। विराज-
मभिलक्ष्य विराजि वा संयन्ते संपूर्णा दशत्वसंख्या
विमज्ज्यत्वविशिष्टा भवन्ति, विराट्प्रतया परिणता
भवन्तीति भावः। ऋ. तु अभि-सं/पादि इति
प्यर्थे सकर्मकतया व्याचक्षाणोऽप्रमाणः स्वरदोष-
श्चोक्तदिशा द्र.। सा. अपि शुद्धा सकर्मकता समर्थ-
स्वद्विशेषाऽनुयोक्तव्यः। अभि, संपद्यन्ते > सपा.
काठ ३३, २ अभिसंपद्यन्ते इति पामे.।

१) लक्षणे वोद्देशवचने वा कप्र. (तु. भा. ऋ. च)।
पामे. अतिरिच्यत तै ७, ५, ५, २ द्र.।

१) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ५१, १)।

१) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा ४, ३४)।

१) पामे. अधि क ३, ११ द्र.।

१) सपा. काठ ५, ६ अभिसंयभुवुः इति पामे.।

१) पामे. अनु काठ ८, १५ द्र.।

१) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. टि. मा १२, ५७)।

१) सुत् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. तै ४, ६, ९, १)।

१) पामे. अभि तै ४, ६, २, १ द्र.।

१) पामे. अभि तै ४, ३, ११, ४ द्र.।

१) अभि^१, नमति^१; अभि^२, नमेत्^२ > सपा. तै
६, २, ६, १ उप...नमति (तु. काठ २५, ३), उप...नमेत्
इति पामे.।

१) इत्थंभूनलक्षणे कप्र. (तु. टि. मा २९, ६)।

१) सप्तम्यनुवादे कप्र. द्र.। अनुपदम् स्वे कुलाये
संवशयति इति श्रौताल्लिङ्गादिति दिक्।

१) प्रजापत्युद्देशेन पशूनां प्रतिष्ठात्मना सृष्टेर
अहेतुत्वेनोपन्यासाद् उद्देशार्थस्य प्राधान्येन समर्पकः
कप्र. द्र.।

१) तु. सस्थ. टि. वि...द्यौत्।

१) लक्षणे कप्र.। तु. टि. पामे. च मा ७, ४५।

८, २१^a; ५१^b; ७१;
९१^b; १०^०; १६^१; ९,
१९^१; १०, ४१^a; ६; ७;
१३^०; ११, ३१^०; ५१^a; ६०;
११२, ८^१; १३^६; १५^१;
१६, ४; ७^१; ९^१; ११^१; १७,
१८^१; १८, ११^१; १४^१; १९,
५; ८^०; १२०, ३^०; ७,
१०^६; २१, ६१^b; ९^०; १२^१;
१३^१; २३, ६१^a; ९^१;

११^१; १२^१; २४, ५; ६^०; ७^०;
२५, ७^१; ९१^१; १०१^a;
१२६, २^१; ३^१; २७, ९१^१;
२८, ११^१; २१; ४^१; १३०,
१^१; २^१; ३^१; ४^१; ६६;
७; १३४, ७^१; १७^०;
३५, १६१^a; ३६, १^०;
३७, ९^१; ३८, ९; १३^१;
३९, १०^१; ११; १२^१;
४०, ७^१; ४३, १^१; ४६, २^१;

५^१; क १, १९; २, १; ३, ७^१;
६, ७१^a; १७, १; ४; ५;
६^१; २५, २; २८, २^१; ५^१;
२९, ३^१; ३०, ३; ३१, ५; ९^१;
१२; २१; ३७, ६; ७^०; ८; ३९,
५; १४०, २; ३^१; ५^१;
१४१, १^१; ४४, ४^१; ४६,
४; ५१^१; ६^१; ७; ४८, १४;
† कौ १, १२५; १२६; १३२;
१४६; १५५; १६१; १६४;

१) यावावृथिव्योर्विभागो प्रकृते पृथिव्या दिव्ययज्ञिय-
सृष्टयभिलक्ष्यत्वेन भ्रवणात् तत्प्रवचनः कप्र. द. । इमाम्,
अभि > सपा. तैत्रा १, १, ३, २ अस्याम् इति पामे. ।

२) लक्षणे कप्र. ।

३) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ११, २; ८; ५१, १;
वैतु. SI. अभि ✓ नम् इति [एकतरत्र तस्य अधि-
अभिनमतु इति द्वयुपसर्गयोगे नितरां चिन्तनीयः] ।

४) सप्तम्यनुवादी कप्र. द. ।

५) लक्षणे कप्र. (तु. टि. तै २, ३, १४, ६) ।

६) तु. मै ४, ३, ६ यत्-संवादत इह हेरश्रुतावपि तदर्धो
गम्य इति सुवचम् ।

७) ऊर्जम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

८) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. टि. मा १२, ५०) ।

९) पामे. अभि तै ४, ६, २, १ द. ।

१०) स्वर्गम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. शौ १२, ३,
२६) ।

११) SI. आभिः इति पठंश्चिन्त्यः ।

१२) पामे. अभि तै ५, ४, ९, ४ द. ।

१३) पामे. अनु क ३६, ३ द. ।

१४) पुत्नीम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. SI. अभि-
प्रतिष्ठति इति) । पामे. अधि क ३६, ६ द. ।

१५) तु. टि. अभि तै ५, १, ५, ९ द. ।

१६) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा ४, ३४) ।

१७) देवताः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. SI. अभि-
प्रच्यावयति इति) ।

१८) एतावत् इति वीप्सायां द्वि. युक्तो कप्र. (तु.

संति. यदनु क. कप्र. अभावः स्यात् (वैतु. क. सुपा. च
संति. च) ।

१९) पामे. अधि तै ६, २, १०, ५ द. ।

२०) लक्षणे कप्र. (वैतु. SI. अभिप्रयन्ति, अभिप्रति-
तिष्ठति इति) ।

२१) लक्षणे कप्र. (तु. सपा. तै ६, ३, ३, ५) ।

२२) लक्षणे कप्र. (तु. टि. तै ६, ४, ११, ४) ।

२३) भागधेयम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

२४) एकतरत्र लक्षणे कप्र. (तु. टि. पामे. च मा ७, ४५) ।

२५) सप्तम्यनुवादी कप्र. (तु. टि. तै ५, २, ४, ३ यत्रत्या
सौवरी स्थितिर् विनिगमिका) ।

२६) कर्मविशेषस्य पर्यवसानसांयोगिकम् उद्बहनं श्रूयते ।
तेन पर्यवसानवाचिनः अन्त-शब्दस्य कप्र. योगेन प्राधान्येन
निर्देश उचितो भवति (वैतु. MW. गतित्व-दर्श) ।

२७) लक्षणे कप्र. (वैतु. SI. अभि...वर्षति इति) ।

२८) छन्दसां यज्ञस्माराज्यान्तरविषयत्वेन सृष्टे-
र्विविच्य भ्राव्यमाणत्वात् प्राधान्येन तद्विवेकोऽवगमकरः
कप्र. ।

२९) तन्त्रम्, भरम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. SI.
अभिप्रतिष्ठति इति) ।

३०) लक्षणे कप्र. (तु. टि. काठ ४, १३) ।

३१) स्वार्थप्रधानम् अव्य. ।

३२) पामे. अभि तै ४, ३, ११, ४ द. ।

३३) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा २९, ६) ।

३४) पामे. अभि मा ७, ४५ द. ।

१६८; २००; २३३; २३५;
 २३६; २५०; २६५; ३०१;
 ३२०; ३४४; ३४९; ३७४;
 ३७६; ३८२; ४०७; ४२९;
 ४३२; ४६४^१; ५०३; ५०९;
 ५१७; ५१८^२; ५२१; ५२२;
 ५२३; ५२८; ५३५; ५४९;
 ५५०; ५५४; ५५६; ५६९^३;
 ५७५; ५७६^४; ५७७; २, २७;
 ३०; ३५; ४०; ५०; ५२; ६३;
 ८१; ९०; १२३^५; १२५;
 १६१; १७०; १७८; १८०;
 २०६; २२०; २७१; २९१; २९२;
 २९९; ३२१; ३४१; ३४४;
 ३७१; ४०३; ४०४; ४१२;
 ४२९; ४४८^६; ४८०; ४९१;
 ४९२; ५०३; ५०८; ५१८;
 ५२८; ५३८; ५४३; ५४७;

५५४; ५८८; ५९१; ६०२;
 ६०६; ६२८; ६४३; ६६७^७;
 ६६८; ६७५; ७०९; ७१६;
 ७३४; ७५८; ७६९; ७७६^८;
 ७७७^९; ७७८^{१०}; ८००; ८३९;
 ८४०; ८४४; ८४५; ८४६;
 ९३६; ९५७; ९८१; ९८३;
 १००५^{११}; १०४९; १११२,
 ११९३^{१२}; ११९६^{१३}; १२११;
 १२१५^{१४}; ३, ३, ५; ४, ४^१;
 ७, ५; जै १, १४, १, २; ८; १६,
 २; १७, १; ७; १०; १८, ४; २१,
 ७, २५, १; ३; ४; २६, ८; २८, ३;
 ३२, ७; ३३, ८^२; ३६, ३; ८; ३९,
 ५; ७; ४२, ३; ६; ४३, २; ४५, ९;
 ४८, ५^३; ५२, ७; १३; ५३, ७;
 ८^४; १०; ५४, १; १०; ५५, ३;
 ५६, ७; ८; ५७, १; ३; ७;

५८, ४^५; १०; ११^{१६}; १२; २,
 १, ७; ३, ७^{१७}; ७, २^{१८}; ३, ३,
 ६; ४, १; ६; ५, २; ८^{१९}; ९;
 ११; ७, १; ८, ७; १, ४; १३,
 १; १५, ९; १६, ८; १६; १७,
 १; १९, १; २०, २; २३, ३;
 २४, ७; ८; १५; २६, ७; २८,
 १३; २९, १; ३०, १४; ३१,
 २३; २४; ३२; ३२, ३; ३३,
 ४; ३४, ६^{२०}; ३६, ५; ३८, ५;
 ६; ३९, २; ४०, ४; ४१, ४;
 ४२, ४; ४३, ३; १०; ४८,
 ४; ७; ४९; ४; ५२, ८; ५३, १;
 ५५, ८; ५६, ३; ५८, १; ३; ६;
 ५९, ८; ७, २, ३; ७, ६; ८, ७;
 १७, १०^{२१}; २०, ६; २१, ८; २३,
 ३; २४, २; ४; २८, ९; शौ १, १,
 ३^{२२}; २, १, १^{२३}; ३, १, २^{२४}; ३^{२५};

१) तु. टि. वेनन्तः ऋ १०, १२३, ६ ।

२) सस्थ. टि. परि द्र. ।

३) तु. टि. अभि ऋ ८, २०, १९ ।

४) अभि, अर्ष > सपा. ऋ ९, १०६, १३ अभ्युर्वन्
 इति पांमे. (तु. सा.) ।

५) तु. टि. अभि ऋ ९, १०५, १ ।

६) तु. टि. अभि ऋ ९, ८२, ३ ।

७) प्रथमपादतात्पर्याऽनुबन्धात्मको द्वितीयः पादोऽत्र
 भवतीति कृत्वोपसर्गश्रुतेन योजय इति योग्यक्रियापदस्या-
 ऽध्याहारः स्यात् । संग्रह्यन्तरादशनादित्यभिधेधेः (वैतु.
 सा. अविस्पष्टयोगः [मुपा. अन्व् इन्द्रकर्तृकाऽश्व-
 कर्मकाऽध्यागमनस्याऽऽशंसनाऽविषयतादिति भावः]) इति
 प्रथमः कल्पः । अथ द्वितीयः । अभि इत्यस्याऽयं निगमो
 न यनि. इति प्रत्येकश्रुत्यस्याऽपेक्षयाऽन्यस्य भूतिर्यथा
 स्यात्तथा (=सायुज्यविशिष्टतया) 'उपसर्पतः' इत्युत्तरत्रा-
 ऽभिसंबन्ध इति ।

८) लक्षणे कप्र. (तु. टि. शौ ३, १, ३) ।

९) पांमे. अनु शौ १९, ६, २ द्र. ।

१०) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. सा. WI.; वैतु. PW.
 अभिविचनु इति द्विस्वरं द्रशुपचष्टं योगमतिष्ठमानः

उपेक्ष्यः) ।

११) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ११, २; ८; ५१, १) ।

१२) अत्र तिङ्-त्रयं भवति, अभिः च वा. प्रत्येकं क्वि-
 भवति (तु. WI.; वैतु. PW. अभिप्रैत इति) ।

१३) 'गच्छ' इति योग्यक्रियाऽध्याहारमुक्तं सा.
 ✓शत्रूय इत्यस्य उपमानादाचारं (पा ३, १, १०)
 इति क्यजन्तस्याऽकर्मकतां प्रत्यवस्थाप्य 'पुत्रीयति
 माणवकम्' इत्यस्य निदर्शनेन पाम (३, १, ८) उक्तदिशा
 सकर्मकतां समर्थयति । एवं तावदसावनुयोक्तव्यो भवति ।
 'अस्मान् अभिजसेना शत्रूयति' इति तदभिमतं वाक्यं
 किमुपमानं किञ्चाऽप्युपमेयमिति । यथा तेनैव स्वयमुक्तमिह
 शत्रुलक्षणमुपमानकर्म क्यजन्ते भ्रातृव्येऽन्तर्भूतं भवति ।
 न च तदभिमतप्रकारेणाऽनभिहितोपमेयकर्माऽपेक्षया
 सकर्मकत्वमुपपद्येत । इच्छायां क्यचि पुत्रमाणवकवदुपमा-
 नोपमेयभावेन स्थितयोः कर्मणोः प्रथमस्याऽन्तर्भावो
 द्वितीयाऽपेक्षया कामं क्यजन्तस्य सकर्मकताऽभिनिष्यतां
 न तु खल्वाचार उपमानात् क्यचि तत्संभवः । उपमेयस्य
 कर्तृत्वेनोपस्थानाद् उपमेयकर्मणोऽविद्यमानत्वात् तदा-
 श्रयेणोक्तसकर्मकत्वस्य च नितरां खपुष्पायितत्वाविति
 दिक् । न चाऽत्र अस्मान् इति पदमुपमेयकर्मतया नेतुं

२, ५^०; २१, ५^०; ४,
१, ३^०; ८, २^०; २७, ४^०;
†३२, ६; ७; ५, १, ५^०;
११, ७^०; १९, ४^०; ६, २५,
१-३^०; ३४, ४^०; ४७, ३^०;

११, १; १०२, १^०; ७, १०,
१; १५, १^०; ८७, १^०;
८९, २^०; ८, २, ४^०;
१४^०; १५^०; ३, ९^०;
४, २^०; २१; ७, २६^०;

१, ६^०; १५^०; २१^०; २,
१, ८^०; १४, ३^०; १५, ६^०;
†१, ११, २, १९^०; १२,
१, १२^०; २९^०; ३३^०; ३४;
२, २ ६^०; २७; ३, ८^०; १२^०;

शक्यम् । तस्य कयजन्ताऽभिक्षयोपमानोपमेयोभयाऽनभि-
संवधात् । अतो विषयवस्तम्यनुवादिना अभिना तस्य
कयजन्तलक्षितशत्रुक्रियाविषयत्वमुपस्थाप्यते ।

*) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. WI.; वैतु. सा. PW.
अभिसंविदुः इति मन्वानौ द्वैस्वर्थादुपेक्ष्यौ) ।

*) स्वधाः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. WI.;
वैतु. PW. MW. अभिप्रतस्थौ इत्यातिष्ठमानौ द्वैस्वर्थ
प्रत्यनयोक्तव्यौ) ।

*) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. WI.; वैतु. PW.
अभिप्रेदि इति) ।

*) पृथिवीम् इत्येदन्वितः सप्तम्यनुवादी कप्र. (वैतु.
PW. अभि. ✓ सृज् इति) ।

*) 'against' इति विरोधपरमर्थं यत् W. आह तद् अभेः
सप्तम्यनुवादकतां विरमन्नेवाऽऽह ।

*) पणीन् इत्येतदन्वितः सप्तमीवचनः कप्र. । 'एता-
वत्स बहुषु पणिषु सु भूद् इत्येवं मा वोचन्' इत्यादि-
प्रकारकः वा. द्र. (वैतु. W. अभि. ✓ भू इत्यस्याऽर्थ-
मनर्थोक्तुं दृश्यं पुरुषव्यत्ययमिच्छेदश्च नितरां दयनीयो
भवति) ।

*) यावत् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. WI.; वैतु.
PW. MW. अभिविजृह्णे इति मन्व्यमाना अनिष्टद्वैस्वर्था
चिन्त्यौ भवतः) ।

*) परस्परऽभिलक्ष्यविवेकस्य विवक्षितस्य तन्मात्र-
विनिगम्यत्वाद् अभिलक्ष्यस्य प्राधान्येन लक्षणे कप्र.
द्र. (तु. WI.; वैतु. सा. PW. MW. अभि...
संप्रति इति) । पाभे. अनु पै ८, १६, १-३ द्र. ।

*) वस्यः इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

*) माम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. WI.; वैतु.
PW. MW. अभि... समैतु इति [मन्त्रस्वारस्यप्राति-
कृत्याद् विमृश्यं स्यात्]) ।

*) उभे इत्येतदन्वितः लक्षणार्थो वा सप्तम्यर्थो वा
कप्र. (तु. सा. W. WI.) ।

*) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र १, ५१, १) ।

*) जातुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. WI.; वैतु.
PW. MW. अभिसंधमामि इति [अभिलक्ष्यस्य प्राधान्येन
निर्दिष्टव्यत्वाद् द्वैस्वर्थस्याऽपलक्षणस्याऽभ्युपगमस्याऽन्या-
व्यत्वाच्चिन्त्यौ]) ।

*) त्वा (=ते) पूर्वार्थे इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु.
PW. WI. अभिक्षरन्तु इति) ।

*) उद्धरणक्रियाया उद्धर्तृभूम्यवधिकत्वं स्वतः सिद्धम् ।
अत इह भूमिद्वयपक्ष उत्तरभूम्या अधिकरणता द्र. ।
भूमिद्वयपक्षे च सामर्थ्याद् मध्यभूम्यवधिकत्वमुद्धरणस्य
भूम्या उत्तरस्या (उत्तमाया)श्च तदभिलक्ष्यत्वं द्र. ।

*) लक्षणे कप्र. (तु. WI.) ।

*) आपाततः सप्तमीवचनः कप्र. सन्नप्यन्वयतः
'=आ पण्डात्' इति प्रतीयते । तद्विमर्शोपज्ञा भवति ।
साऽन्यतोऽनुसंधेया ।

*) पाभे. अभि तै ४, ३; ११, ४ द्र. ।

*) रात्रिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. शौ १८, ४, १३
पै १६, १९, ९) ।

*) सकृत् सपा. क्र १, १६४, २८ अनु इति पाभे. ।

*) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. W.; वैतु.
PW. WI. MW. अभिन्नाः [मपु१] < अभि. ✓ सृज्
इति योजुकाः [द्विकर्मकत्वाऽभावाच्चिन्त्याः इति]) ।

*) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. W.; वैतु. PW.
WI. अभि... पवस्व इति) ।

*) सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. (तु. टि. क्र ७, १५, २) ।

*) कुत्र अभिः उपसर्गः कुत्र च गतिर् विवक्षित इत्यत्र
विवेक इह मन्त्रे विशेषेण सुकरः द्र. ।

*) एकतरत्र सप्तमीवचनः कप्र. पात्रम् इत्यन्वितः
(तु. W. WI.; वैतु. PW. MW. अभि... पयवित्तंयाम्
इति) । अन्यत्र च दिशम् इत्येतदन्वितः (वैतु. PW.
WI. MW. अभिनुक्षमाणौ इति योजुका अनिष्टद्वैस्वर्था-
च्चिन्त्याः) ।

*) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. WI.; वैतु. PW. MW.
अभिसंस्वजस्व इति W. अपि व्याहृतः) ।

१६^०; १७^०; २६^०; ३०^०;
५२^०; ४, १५; १३. १,
३३^०; २, ४२^०; ३, २३^०; १४,
२, ३४^०; ३५^०; १८, ३, २^०;
४०^०; ७३^०; ४, १०^०; १३^०;
१२०, ५, १; ७, १; ८, ३; ९,
१; १२, ६; १६, १; १७, ७;
१८, ४; २०, ५; २२, १; ४;
५; ३०, २; ३५, १०; ३६, १;
२; ४८, १^०; ४९, ४; ५१,
१; ५७, ८; ६१, ४; ६२, ८;

६८, ११; ७६, ३; ९२, १; २; ८;
१०४, १; ११२, १; १२१, १;
१३०, १४^०; पै १, ४५,
३^०; ५१, ३^०; ७६, ३; ७७, १^०;
८६, ३^०; ९१, १-३^०; ९७,
२^०; ३^०; २, ६, १; २०, ५^०;
३५, ३; ६५, १; ३, ५, ५^०;
६, २; ३^०; १२, ५^०; १९, ६;
२०, १^०; २७, ३^०; ४, २,
२; ३२, ७; ३५, ४^०; ५, २, ३;
१२, ५; १९, १^०; २१, ३;

३४, ८; ६, १०, २^०; १७, १^०;
७, ६, ५^०; ९^०; १८, १, ७^०;
१३, ८^०; ९; १०; २, १९,
१^०; १३, १, ११; १४, १, ८^०;
११^०; ३, १५; १६; १५,
२, ५^०; १६, ३, ४^०; ४, ४; ५^०;
६, ९^०; ९, २^०; ११, १^०; १४,
४^०; १८, ६; १९, ५; १^०;
३२, ८^०; ४१, ३^०; ६६, ३^०;
६८, ६^०; १^०; ७३, २^०; ९०,
९; १०५, ९; १७, २, ३^०; ३,

१) स्वर्गं लोकम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. W.; वैतु. PW. WI. अभि✓नी इति) ।

२) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. । अभि संस्पृशन्ताम् > सपा. पै १७, ३८, ९ अभिजितं सजन्ताम् इति पाभे. ।

३) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा १२, ५७; वैतु. PW. प्रभृ. अभिसंवसानौ इति) । अभि, संवसानौ > सपा. तैत्रा ३, १, ३, १ परिवातनुते इति पाभे. ।

४) लक्षणे कप्र. (तु. टि. क्र १, ५१, १) ।

५) लोकान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सस्थ. टि. विभाति) ।

६) PW. संरुपा-संकेतः शोधनीयः । शेषं नापू. टि. द्र. ।

७) लक्षणे कप्र. (तु. W. WI.; वैतु. PW. अभि... पूरेहि इति) ।

८) सपा. क्र १०, १३, ३ अधि इति पाभे. । अनर्थक इति W. WI. च अधि-वत् सप्तम्यर्थानुवादी वा (वैतु. सा. अभिसंपुनाति इति मन्वानो द्वैस्वर्यदोषाच्चिन्त्यः) ।

९) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (वैतु. PW. अभिप्रेहि इति) ।

१०) लोकम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. WI.; वैतु. सा. अभि... वहाय इति) ।

११) ईजानम् इति द्वि. युक्तः कप्र. वैतु. सा. [पयर्थे] अभि... एति इति) ।

१२) त्वा, वत्सुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । नाउ. मन्त्रेण युग्मकं द्र., तद्गतम् अर्पन्ति इति समानं कप्र. च ।

१३) शोधः सस्थ. टि. विदत् द्र. ।

१४) गोत्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

१५) कणानि पापान्य् अभिलक्ष्येति कृत्वा कप्र. ।

१६) लक्षणे कप्र. यदा सपवर्णितस्य प्राधान्येन विश्रावयि-

वितत्वात् तत्-समर्थकेन 'तद्' इत्यनेनाऽन्वितः (तु. टि. अभि-सं✓गृ [शब्दे]) ।

१) आतुम् (<आतु-), आनम् (<आन-) इति द्वि. युक्तः कप्र. । मुपा. सुवारप्रदनविहनिवारः शोधः द्र. ।

२) मुगा. अर्थवैशद्येतरत्वाच्च चिन्त्यो भवति । 'अरुन्धति त्वाम् अभि(-लक्ष्य) सर्वं जीवम् आयुषम्' इत्याकारकचेदन्वयः सार्थकः संगतश्च, तर्हि अभिः कप्र. स्यात् । अन्यथाऽन्वयान्तरं प्रदर्श्य भवति । तदेतत् सर्वं विमृशां कृते समकेति ।

३) तु. टि. अभि शौ ३, १, ३ ।

४) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. शौ ३, १२, १ उप इति पाभे.) । ५) वसु, गव्यूतिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ।

६) लक्षणे कप्र. ।

७) अभि, नवत > सपा. शौ ३, ३०, १ अभिर्हयत इति पाभे. ।

८) पाठो वैकृतभूथिष्ठोऽतो भूयोविमर्शाऽपेक्षः ।

९) तु. टि. अभि शौ ५, ११, ७ । १०) ? सुमनेव टि. द्र. ।

११) तु. टि. अभि शौ ५, १९, ४ ।

१२) तु. टि. अभि शौ ४, २७, ४ ।

१३) तु. टि. अभि क्र १, ५१, १ ।

१४) तु. टि. अभि तै ४, ६, २, १ ।

१५) तु. टि. अभि शौ ८, २, ४, १५ ।

१६) तु. टि. अभि शौ ८, ७, २६ ।

१७) सपा. शौ ३, १२, ९; ९, ३, २. उप इति पाभे. ।

१८) सपा. क्र १, १६४, २८ प्रभृ. अनु इति पाभे. ।

१९) संहितेह दुष्पठा भूयोविमर्शापेक्षा द्र. ।

२०) . टि. अभि शौ १२, १, १२ ।

१०^०; ४, ३; ३०, ४^०; ३२,
६†; ७†; ३६, ८^०; ३७, २;
६; ७; ३८, ५; १८, १०, ४;
५; १४, ४^०; १८, ३^०; २२,
१०^०†; २५, २^०; १९, ४, ६†;
५, ४-६; ७, ५†^०; १३, १;
१४, १; १९, ३^०; २०, ११; २१,
१०†; ३७, ५; ४२, ५††; ४३,
१२; ४५, ३†; ४७, १५†; २०,
४, ८^०; ११, ३^०†; १७, १^०;
४६, ७†; १०.

† अभि-क^० - का: काठ ७, ७; ८.

अभि-कृत्तिदत्- अभि✓कन्द द.

† अभि✓कम् > कासि, अभि...

कामयते, अभि (कामयते)

काठ २९, ५; क ४५, ६;

अभिकामयन्ते मै ४, २, १;

अभि(कामयन्ते) काठ २९, ५;

क ४५, ६; अभ्यकामयत

मै ३, ६, ८^०; ४, २, १; १२;

५, ७^०; काठ ७, ५; ८, ५; १३,

३^०; १९, ३; २३, ४^०; क ५,
४; ७, १; ३०, १; ३६, १^०;
अभ्यकामयन्त मै १, १०, ६;
काठ ८, ५; २८, २^०; ३६, १; क ७,
१; ४४, २^०.

अभि-कल्पमान- अभि✓कल्प द.

अभि✓काश > चाकश^०, † अभि-

चाकशीति ऋ १, १६४, २०;

शौ ९, १४, २०; पै ८, १३,

९††; १६, ६७, १०; † अभि-

चाकशीमि ऋ ४, ५८, ५; ९†;

मा १३, ३८; १७, ९३; ९७;

का १४, ४, १; १९, १, ७;

१०; तै ४, २, ९, ६; मै २, ७,

१७; काठ १६, १६; ४०, ७†;

पै ८, १३, ५; अभिचाकशीहि

मा १६, २; क १७, १, २; तै

४, ५, १, १; मै २, ९, २; काठ

१७, ११; क २७, १; पै १४,

२, ८; अभ्यचाकश: पै १९,

४७, १४; अभ्यचाकशम् ऋ

१०, १३५, २; † अभि...

अचाकशम् ऋ १०, ८६, १९;

शौ २०, १२६, १९.

अभि✓कृ, अभि...कृणोमि, अभि

(कृणोमि)† पै ८, १०, ६;

अभिकृणुत > ता पै २, ६४, १^०.

अभिचक्र शौ ३, ९, १; पै २,

६४, १; ३, ७, २.

अभि-करण- स्वप्न^०

अभि-कृत्वर^० - राणाम् पै १६,

७०, ६.

अभिकृत्वर^० - शी: शौ २, ८, २

अभि✓कृत्पू > अभि-कल्पमान-

-न: पै १६, ७२, ४७; -ना: मा

१३, २५†; १४, ६; १५; १६; २७;

१५, ५७†; का १४, २, ११†;

१५, १, ५; ४, ३^०; ८, ५; १६,

७, १†; मै २, ८, १२†; काठ

१७, १०^०; क २६, ९^०.

† अभि-कृत्सि - प्लवै क ३९, १^०.

अभि-क्रु^० - तवे पै १९, ४९, १५;

^० तु. टि. अभि शौ १२, १, २९।

^१ पामे. अपि शौ १२, २, ४ द.। अति इति मूको.।

^२ पामे. अनु शौ १४, २, ७४ द.।

^३ तु. टि. अभि ऋ १, ५१, १।

^४ तु. टि. अभि शौ १३, २, ४२।

^५ शौ ६, १२, ३ ? पृञ्चे टि. द.।

^६ सपा. अभि पर्वतान् <> ऋ १, १९१, ९ शौ ६,

५३, १ पूर्वतेभ्यः इति पामे.।

^७ पामे. अनु शौ ६, २६, २ द.।

^८ सपा. खि ५, ११, २ वीरुः इति पामे.।

^९ सकृन् सपा. ऋ १, १६४, २८ प्रभृ. अनु इति पामे.।

^{१०} सपा. शौ ६, ३७, १ उप इति पामे.।

^{११} नः इति द्वि. युक्तः कप्र.। वंप ४ सपा. अभि✓वद् >

अभि...वद कौसू ४६, ५४^० इत्यत्र द्वि-पदः शोचः द.।

^{१२} अभि-गत- इत्यतो मूलभूतात् प्रास. पूष.

प्रकृतिस्वरवतः सतः प्राति. स्वार्थे कपि प्र. सति

अभि-गतक- > अभि-ज ज क- > यनि. इति नैप्र.

पै १-५१

द. (वैतु. पा ५, २, ७४; यदनु अभि इत्यतः कनि प्र.
आद्युदाते प्राति. निर्देष्टव्यं स्यात्। किमिति तत्तु नाऽऽस्थायी-
त्यत्र तु. टि. अभीक-)।

^१ सपा. तै ६, १, ३, ६ अभ्यघरायन् इति पामे.।

^२ सपा. तै ६, ४, ४, ३ अभ्यघरायन् इति पामे.।

^३ सपा. मै ४, ६, ८ अभ्यायच्छन् इति पामे.।

^४ यङ्लुकि रूपं भवति।

^५ सपा. °कशीति <> °कशीमि इति पामे.।

^६ पामे. अपकृणुता शौ ३, ९, १ द.।

^७ गस. उप. कप्र प्र. उस्. (पा ३, २, १६३)।

कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

^८ नाप. (रोग-विशेष- वा आसुरी-विशेष- वा)। सा.

[पक्षे] उप. <✓कृत् (छेदने) इति।

^९ पामे. अभि तै ४, ४, ११, २ द.।

^{१०} सपा. काठ २५, ४ अभिवृत्त्यै इति पामे.।

^{११} विप. [पै.], नाप. (आकभिन- , उद्धत-पुरुष-)।

अभिगामी कपुरस्य इति कृत्वा नस. पूष. प्रकृतिस्वरम्

-तूनाम् क्र ३, ३४, १०; म ४,
१४, ५, १३; शौ २०, ११, १०.

अभि ✓ कद्, न्द, > कनिकद्.

अभिक्रन्दति शौ ११, ६, ३; ४;

पै १६, २१, ३; ४; अभि-

क्रन्दन्ति क्र १०, ९४, २; पै ६,

१०, ३; अभिक्रन्दसि पै

१४, ३, २६; अभिक्रन्द क्र ५,

८३, ७; तै ३, १, ११, ६; काठ

११, १३; शौ ४, १५, ६;

५, २०, ७; २१, ४-६; पै ५,

७, ३; ९, २४, ८; अभ्यु(भि-अ)

क्रन्दत् काठ १३, १२; शौ १९,

३०, ५; पै १३, ११, २३.

अभि...चक्रन्द पै १, ५५, १;

अभ्यक्रन्दीत् पै १६, २१, ५०;

अभिक्रन् क्र ७, ५, ७.

†अभि...अचिक्रन्दत् क्र ९,

६८, २; ८२, १; कौ १, ५६२;

२, ६६६; जै १, ५७, ७; ३,

५५, ७.

†अभि-कनिक्रन्दत्-दत् क्र ९,

१७, १३; १०, ६७, ३; तै ३,

४, ११, ३; मै ४, १२, ६; काठ

२३, १२; कौ २, १५६; जै ३,

१५, ४; शौ २०, ११, ३.

अभि-क्रन्द^० -न्दः पै २, ७०, ४.

अभि-क्रन्दत् -न्दति^१ शौ ८, ७,

२१; पै १६, १३, ११; -न्दन् नृ

९, ८६, ११; १०, २१, ८; कौ २,

३८२; जै ३, ३१, २; शौ ५,

२०, २; ११, ७, १२; पै ९,

२४, २; ११, १, १०; १६,

१५४, २.

अभि-क्रन्द^० पै ७, १, ९.

अभि ✓ क्रम्, > क्राम्, क्रमि,

अभि...क्रमते क्र १, १४४, १;

†अभिक्रामति मै १, ७, ३; काठ

९, १; १८, १९; क ८, ४; २९,

७; अभि...क्रमाम क्र ६, ४९,

१५.

†अभ्य(भि-अ)कमीत् क्र ९,

८६, १४; १०८, २; काठ ४५,

१६९; कौ २, ४३; जै ३, ५९, २;

†अभि...अकमीत् क्र ९, ४०,

१; मै २, २, १३; कौ १,

४८८; २, २७४; जै १, ५१, २;

३, २३, ६.

†अभिक्रमयति तै ५, १, १, २.

†अभि-क्रम^० -मस् काठ १८,

११; क २९, ७.

अभि-क्रम् क्र १, ८०, ५; तै ३,

१, २ ३; काठ १८, ११; क

२९, ७. [म्य अन्].

†अभि-क्रान्त -न्ते काठ ६, ५,

८, ५; क ४, ४; ७, १.

†अभि-क्रान्ति -न्ति; तै ५, १, १,

२; -न्त्या मै ३, १, १; -न्त्ये

तै ५, ४, ८, ५; मै १, ८, ४; ५;

काठ ८, ५; क ७, १.

†अभि-क्राम(त् >)न्ती -न्ती

मै १, ४, १२.

†अभि-क्रामस् तै २, ६, १, ४;

मै १, ४, १२; काठ ६, ५; क

४, ४.

अभि ✓ कुश, अभिक्रोशन्तु शौ ५,

२१, ९; †अभ्यक्रोशन् तै २, ५,

१, २.

अभि-क्रोशक^१ -कम् मा ३०, २०;

का ३४, ४, २.

अभि ✓ क्षद् > अभि-क्षत्^१ -त्तारः

क्र २, २९, २; -त्तुः क्र ७,

२१, ८.

? अभि-क्षद्^१ -दान् क्र ६, ५०,

१.

च (पा २, २, २४; पा ६, २, १) ।

^१ सपा. अभिक्रन्द < > अभिक्रन्दन् इति पाठे ।

^२ सपा. शौ ११, ६, १७ अभ्युवर्णीत् इति पाठे ।

^३ गस. भावे घञ् प्र. (पा ३, ३, १८) ।

^४ वैतु. W. प्रभृ. क्रिप. इति? तु. सस्थ. स्तन्यत्-
-यति ।

^५ गमुल् प्र. (पा ३, ४, २२) । सपा. शौ ५, १४, ११
अभिक्रन्दम् इति पाठे ।

^६ पाठे. अत्यक्रमीत् तै ५, ७, २४, १ द्र. ।

^७ उप. भावे घञन्तम् वृद्धयभावः (पा ७, ३, ३४) ।

^८ गस. गमुकन्तम् । कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
१९३; २, १३९) ।

^९ गस. णुक्कन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

^१ ✓क्षद् इत्यस्याऽर्थवैमत्यस्य कृते यस्या. टि. द्र. ।

^२ गस. तुजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३;
२, १३९) ।

^३ गस. उप. कर्तरि अच् प्र. (पा ३, १, १३४)

याथादि-स्वरः वा. रूपम् च वः...त्रातुद् देवान्

इत्येतत्-समानाधिकरणं सन् नकारान्तं च द्विः च

द्र. (वैतु. सपा. पपा. -दाम् इति, स्क. वें. साः

-दा- इत्याकारान्तं प्राति. इति कृत्वा तस्य पुं. द्विः

सद् मकारान्तं चैतत् रूपम् इति प्रतिपन्नाश्चिन्त्याः

[व्यु. प्र. प्रतिपन्नुयोजकत्वव्यत्वादित्यभिसंधेः], GW. MW.

प्रभृ. अ-भिक्ष-दा- [पू. क्रि. वि. इति कृत्वा उस. इत्य-

भिसंधिः] इति प्राति. इति यदाहुस्तद् व्यर्थमिव पपा.

विरुध्येतेति कृत्वा सुकल्पितं सदप्युपेक्षम्) ।

अभि ✓ क्षम्, अभिक्षमध्वम् ऋ २,
२८, ३; अभि...क्षमध्वम् ऋ
२, २९, २; †अभि...क्षमेत^५
ऋ २ ३३, १; पै ७, ३, १०.

अभि...चक्षमीथाः ऋ २,
३३, ७.

अभि ✓ क्षर, †अभिक्षरन्ति ऋ ९,
६१, ५; कौ २, १३८; जै ३,
१३, १४; पै २, ३९, ६०;
अभिक्षर शौ ७, ११४, ४५;
†अभि...क्षरन् ऋ ९, ३३,
२०; कौ २, ११५; जै ३, १२२.

अभि ✓ क्षिप् > अभि-क्षिपुत्- -पन्
ऋ ५, ८३, ३.

अभि ✓ ख्या, अभि...ख्युत् ऋ १०,
५३, २; अभि...अख्यन्, तै
३, २, ८, ३; अभिख्यः ऋ ६,
४८, १९; अभि...ख्युः ऋ ६,
१५, १५; अभिख्यस् ऋ ७,
८६, २.

अभि-ख्या^१ -ख्या ऋ १, १४८,

५६; ८, २३, ५६^५; १०, ११२,
१०.

अभि-ख्यात् -ता ऋ ४, १७,
१७.

†अभि-ख्याय ऋ १, १५५, ५; २,
३०, ९; खि १, ११, ८.

अभि ✓ गच्छ, गम्, > गमि, अभि-

गच्छति ऋ १०, १४६, ५;

तै ५, १, ३, २^१; ३, ६,

१, २, २^१; ४, २^६; ७, ४; ३,

१०, ४; णि ३, ७, ५; णि काठ

२१, ७; अभिगच्छति काठ २३,

२१; अभिगच्छति क ३५,

८१; अभि...गच्छति पै १७,

३०, ४^१; अभिगच्छतः^३ शौ ४,

११, १०; अभिगच्छन्ति का

४०, १, ३^१; मै ३, ६, ८; अभि-

गच्छामि शौ १६, ७, ११;

अभिगच्छात् पै १०, १, ९;

अभ्यगच्छन् शौ १६, ७, ९^१०.

अभि...जस्युः ऋ ३, ६०, १;

†अभ्यगन् मै १, ९, १३^१.

अभि-गत^२ -तः खि ५, १८, १;

शौ २०, १३५, १. [त-अन्].

†अभि-गन्तु- -न्ता काठ २५, ७^३;

क ३२, ५^१.

अभि-गमन-गुरुदार^१.

अभि-गमयत् -यन् तै २, ३, ६, २;

४, ११, ५१.

अभि-गार- अभि ✓ गृ, गृ (शब्दे) द.

अभि ✓ गा, †अभि...जिगाति ऋ

७, ७१, ४; १०, १२३, ८; कौ

२, ११९८; †अभि...अजिगात्

ऋ १, ३३, १३; मै ४, १४,

१३.

†अभि...गात् ऋ १०, ५, ६;

शौ ५, १, ६^१; पै ६, २, ६;

अभिगुः^३ मै ४, ९, १२; अभ्य-

गाम पै १, ५१, २.

अभि ✓ गाह् > †अभि-गाहमान-

-नः ऋ १०, १०३, ७; मा

१७, २९; का १८, ४, ७; तै ४,

^५) = सपा. तैत्रा २, ८, ६, ९। ऐत्रा ३, ३४ क्षमेथाः
इति पाभे.।

^६) सपा. पै १५, २०, ४ चक्षमीथाः इति गत्यभावः पाभे.।

^७) सपा. तैत्रा ३, ७, १३, ३ उपभरन्ति इति पाभे.।

^८) तु. PW. WI.; वैतु. W. पू. कप्र. इतीव कृत्वा-
ऽन्वाचक्षण उपेक्ष्यः।

^९) द्रोणानि इत्यन्तसंयोगे द्वि. इति कृत्वा तदधि-
करणक-गोमद्वाजस्य वधुकर्तृके धारयाऽभिक्षरणे तात्पर्यं द.

(व. वै. सा.; वैतु. GW. अभिः कप्र. इति)।

^१) गस. उप. भावे अङ् प्र. ततस् स्त्रियां टाप्
प्र. (पा ३, १, १०६; ४, १, ४)। कृत-स्वरः प्रकृत्या।

^२) रु१ (व. वै. सा. GW. प्रमृ.; वैतु. सा. [१मे स्थ.]
द्वि१ इति)।

^३) सपा. मै २, ७, ४ दृशा इति, मा ११, ४१ का १२,
४, ४ तै ४, १, ४, १ काठ ११, ४ प्रमृ. दृशे इति च पाभे.।

^४) सपा. का १९, ३ क ३०, १ आप्नोति इति पाभे.।

^५) सपा. मै ३, ६, ४ अश्नुते इति पाभे.।

^६) सपा. काठ २३, ५ क ३६, २ आलभ्यते इति
पाभे.।

^१) पाभे. अपि...गच्छतु शौ १२, २, ४ द.।

^२) अत्र सूको. च सा. च मन्वान्ते कीनाशस्याभि-
गच्छतः इति पाभे. द.। तथात्वे अभि-गच्छतः इत्येवं
शत्रन्तस्य ष१ स्यात्। न तु स्वरतस्नादशे पाठे प्रमाण-
मुपलभ्येत।

^३) पाभे. अपिगच्छन्ति मा ४०, ३ द.।

^४) 'च्छम् [उपु१] इति शोधः (तु. RW.)।

^५) सस्व. कृते तु. टि. १ अति-क्रान्त-।

^६) पाभे. अतिघातम् द.।

^७) इह विरोधपर्यवसिताऽऽभिमुखयाऽर्थस्याऽऽख्याता-
न्तमविन मन्त्राऽर्थस्वारस्याऽनुकूलत्वाद् अभेः गतित्वेन
योगः (तु. PW. WI.; वैतु. W. अभिः कप्र. इति)।

^८) सपा. ? अभिगुल्लुधानः > माथौ २, ५, ४, २४
अधिगुल्लुधे तु इति, तैत्रा ४, २०, २ अभिगुः वृधानः
इति च पाभे.। सस्थ. आयुः टि. द.।

६, ४, २^३; मै २, १०, ४;
काठ १८, ५; क २८, ५; कौ २,
१२०, ५; शौ १९, १३, ७; पै ७,
४, ७; अभि (गाहमानः) मै ४,
१४, १२.

अभि-गीत- अभि ✓ मै द.

अभि ✓ गुप्, अथगोपायन् पै २,
११, २.

अभि ✓ गुर, अभि... जुगुरव ऋ ८,
८१, ५; अभि... जुगुर्याः ऋ
१, १४०, १३.

† अभि-गूर्तं-तम्^१ ऋ १, १६२,
१५; मा २५, ३७; का २७, १३,
६; तै ४, ६, ९, २; मै ३, १६, १;
काठ ४६, ५ [°तं-सु°,
स्वयम्^२].

† अभि-गूर्ति^३-तिः ऋ १, १६२,
६; १२; मा २५, २९; ३५;
का २७, १२, ६; १३, ४; तै
४, ६, ८, ३; ९, १; मै ३, १६, १;
काठ ४६, ४, ५.

अभि-गूर्तं > यौ^४ ऋ २, ३७, ३.

अभि-गूर्तं-स्वयम्^५

अभि ✓ गृ, गृ (शब्दे), णि अभिगृणाति
तै ५, १, ४, ४; अभिगृणाति ऋ
१, ५४, ७; अभि... गृणाति ऋ
५, २७, ३; ७, ३८, ४; अभि...
गृणीतः ऋ ३, ६, १०; अभि-

गृणन्ति ऋ १, १००, १७;
२, ४३, १; १०, ७, २; अभि-
... गृणन्ति ऋ ७, ३८, ४;
१०, ४९, ११; अभि...
गृणन्ति ऋ ५ ७९, ४;
अभि (गृणन्ति) ऋ ७, ३८, ४;
अभिगृणीमसि ऋ १, ४२, १०;
अभिगृणातु पै १२, ५१, २;
अभि... गृणातु ऋ ५, ४१, १९;
१०, १३९, ५^६; † अभि... गृणी-
ताम् ऋ १०, ४७, ८; पै ७, ६,
१; अभिगृणन्तु मा १४, ४;
१५, ३; का १५, १, ४; १६,
१, ३; तै ४, ३, ४, २; मै २,
८, १; ७; काठ १७, १; ६;
क २५, १०; २६, ५; शौ १८,
१, ५२, १^७; अभि... गृणन्तु
मा १४, २; का १५, १, २; तै
४, ४, १२, ५; मै २, ८, १;
३, १६, ४; काठ १७, १;
२२, १४; क २५, १०; पै
१५, २, ४; २०, ३४, २; अभि-
गृणीहि ऋ १, १०, ४; ४८,
१४; २, ९, ४; अभि... गृणीहि
ऋ १, १५, ३; मा २६, २१, १;
मै ३, १६, ४; काठ २, १५४;
२२, १४; पै १५, २, १;
अभि... गृणाहि तै ४, ४, १२, ५;

अभिगृणीतम् मै २, १२, ६^८; काठ
१८, १७^९; क २९, ५^{१०}; पै ९,
१, ८^{११}; † अभिगृणतौ ५, २७,
९^{१२}; अभिगृणीत^{१३} ऋ १०, १५, ६;
मा १९, ६२; का २१, ४, १२.
अभि-गुर^{१४}-रः मा ८, ४७; का
८, २२, १; -णौ मै १, ९, १^{१५};
५; काठ ९, ९; १२; क ८, १२.
णि अभिगरा (र-अ) पगर-तौ
काठ ३४, ५.

‡ अभि-गृणत् - णन्तः मा २,
१८; का २, ४, ६; तै १, १, १३,
३; मै १, १, १३.

अभि ✓ गृह, ग्रह, णि अभिगृह्णीते
क ३७, ५; णि अभिगृह्णाति
तै ६, ४, ११, ४^{१६}; ५, ७, ३;
६, ११, ३; मै ४, ५, १; ३;
७, १; काठ २४, ४; २७,
९^{१७}; २८, ७^{१८}; क ४४, ७^{१९};
णि अभिगृह्णाति तै ६, ५, ७,
३; मै १, ६, ९^{२०}; अभि...
गृह्णाति तै १, ६, ९, ४^{२१}; णि अभि-
(भि-अ) गृह्णात् तै २, १, ७, ३;
मै २, ५, ७; काठ १३, ८.
अभिजग्रहः पै १६, ४६,
१-१०; ४७, १-१०; ४८,
१-५^{२२}.

अभि-ग्रहीतु^{२३}-तारः मै १, ३,

*) अभिगोत्राणि इत्येकपदतया व्याचक्षाणः सा. चिन्त्यः.
तथा सति द्वैस्वयानुपपत्तेरेवेति दिक् ।

१) सपा. शौ ९, ५, १३ पै १६, ९८, ३ अभिपूर्वम्
इति पाठे ।

२) गस. भावे क्तिन्नन्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
२, ५०) ।

३) सस्व. कृते अपमृज्य टि. द्र. ।

४) पाठे. ‡ अभिगृणातुः द्र. ।

५) सपा. अभिगृणन्तु <> अभिगृणीत इति पाठे ।

६) सपा. तैत्रा २, ४, १, ४ आपथौ ९, ८, ८ प्रमृ.

अभि... गृणाहि इति, पाठ ३, १, ३ अभि... गृणाहि
इति च पाठे ।

७) पाठे. अभि मा २७, १८ द्र. ।

८) गस. उप. मा. का. इत्यत्र भावे अप् प्र. । अन्यत्र
क्तीरि अच् प्र. इत्याकरोतो विवेच्यम् । उभयथाऽपि
थायादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

९) ? अभिगरः इति पपा. ।

१०) सपा. मै ४, ६, ४ गृह्णाति इति गत्यभावः पाठे ।

११) अभिजग्रह इति मुपा. प्रमादजः द्र. ।

१२) गस. वृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

१२६.

अभि ✓ गै, अभिगाय पै १९, ३८,
१.

अभि-गीत- -तः ऋ ९, ९६, २३.

अभि-घातम् अभि ✓ हन् द्र.

अभि ✓ घृ > घारि, णिभिजिघति
मै १, १०, ७; ४, ६, ९; काठ
३६, २.

णिभिघारयति तै २, ६, १, ६;
६, ३, १०, २०; मै ३, १०;
१; ४, १, ११; णिभिघार-
यति तै २, ६, १, ६; ६, ६, ८,
४; ६, ३, ९, ६; मै ३, १०,
२; ४, १, ९; काठ ३१, ७; क
४७, ७; णिभि...घारयति मै
१, ८, ४; ३, ६, २; काठ २३,
१; २५, ८; क ३५, ७; ४०,
१; णिभिघारयन्ति मै ४, १,
१२; णिभिघारयन्ति तै २,
६, ३, १; णिभि...घारयन्ति
मै ३, १०, ५; ४, ५, २; ७,
४; अभिघारयामि तै १, ६,
१, २; मै १, १, ११; ४, १,
१२; काठ १, १०; णिभि-
घारयान् तै २, ६, ३, १;
अभिघारय शौ १२, ३, ३७;
पै १७, ३९, ७; णिभिघारयेत्
मै १, १०, ७; ४, ४, ९; काठ

३६, २; १४; णिभिघारयेत्
मै १, १०, २०; ३, १०, १;
णिभि...घारयेत् तै २, ६,
८, ४.

अभि-वारित- -तः शौ ५, २१,
३; पै ६, ९, १२०; -तौ शौ १०,
९, २५; पै १६, १३८, ६.

[त- अन्].

णिभि-घार्य तै २, ६, ३, ५; ६,
३, ९, ६; मै १, १०, ७; ३,
१०, १२.

णिभि-घार्य- -र्याः मै १, १०,
२०; काठ ३६, १४; -र्याः
मै १, १०, २०; काठ ३६,
१४.

णिभि-घृत, ता- -तम् मै ३, ९,
२; ४, १, १२; -ताः मै ४, ५, २;
-तानाम् तै ६, ४, ३, ३. [त-
अन्, सत्य].

अभि-घ्नन्- अभि ✓ हन् द्र.

? अभिघ्नन् ० खि १, २, २.

णिभि ✓ घ्रा > जिघ्र, अभिजिघति
तै ६, ४, ११, ४; मै ४, ६, ४.

अभि-जिघ्र(त् >)न्ती- -न्ती क्र
१, १८५, ५.

अभि ✓ चक्ष, णिभिचष्टे क्र १,
१६४, ४४; ३, ५९, १; ६,
५१, २; १०, १३९, २; ३;

खिसा ३, ८; मा १२, ६६;
१७, ५९; का १३, ५, ५;
१८, ५, १०; तै ३, ४, ११, ५;
४, २, ५, ४; ६, ३, ४; मै २,
७, १२; १०, ५; काठ १६,
१२; १८, ३; २३, १२; ३५,
१९; क २५, ३; २८, ३; ४८,
१७; पै १६, १०३, ७; णिभि-
चष्टे ऋ ७, १०४, ८; १०,
८५, १८; खि. ३, २२, १०;
शौ ८, ४, ८; ९, १५, २६; पै
१६, १, ८; अभि...चष्टे
ऋ १, १०८, १; ७, ६१, १;
णिभिचक्षते क्र ८, १०१,
६; १०, १०७, ४; शौ १८,
४, २९; अभि...चक्षते क्र
१, १९०, ६; अभिचक्षते क्र
५, ३, ९; अभि...चक्षायै क्र
७, ७०, ५; अभि...अचष्ट क्र
३, ५४, ६; अभ्युचक्षत शौ १८,
३, ६६; अभिचक्षुः क्र १०,
९२, १५.

अभि-चक्षण- -णम् शौ ६, १२७,
२; पै १, १०, २.

अभि-चक्षण(ण >)णा- -णाः शौ
९, २, २१; पै १६, ७८, ५.

णिभि-चक्षण- -णः क्र २, ४०,
५; मै ४, १४, १.

०) सपा. मा ७, १४ प्रभृ माश ४, २, १, २२ ददितारः
इति, क ३, ३ दधितीरः इति च पाभे. ।

०) पाभे. अनुक्ति मै ३, १०, २ द्र. ।

०) सपा. तैत्रा २ ४, ७, ५ अभिमानितः इति पाभे. ।

०) गस. कर्मणि यदन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
२१३; २, १३९) ।

०) पाठः अहिघ्नन् इति संटि. शोध-प्रस्तावः । सपा. क्र
१, ११७, ९; ११८, ९ अहिघ्नन् इति पाभे. । यद्यपि यमु.
यद्-योगीय-स्वरं लङि प्रपु ३ भवति, तथापि मूलतः
अहिघ्नन् इत्यस्य सतोऽयं विकार इति सुकल्पम्

(तु. संटि. ; ऋ १, ११६, ६; ११७, ९; ११८, ९; ११९,
१० प्रभृ. च) ।

१) सपा. अभिचष्टे <> अभिचष्टे इति पाभे. ।

२) तु. सा. PW. च; वैतु. GW. अभि इति पृथग्
अव्य. इतीवाऽभिप्रयन् उपेक्ष्यः ।

३) लङि प्रपु ३ खि > जुस् प्र. उसं. (पा ३, ४, १०९
[तु. वं. प्रभृ.] । यनि. अभ्यस्तं रूपमिति कृते तु. टि.
✓ चक्ष) । ४) गस. ल्युटन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

५) विप. (२ आशा-) । गस. स्त्रियां कर्तरि ल्युट् अन्तः प्र.
उसं. लिट्-स्वरश्च (पा ३, ३, १०७; ६, १, ११३; १, १३९) ।

अभि-चक्षे^१ क्र १, १०२, २;
११५, ५; ५, ३१, १२; खि
३, २२, ९; मा ३३, ३८; का
३२, ३, ९; मै ४, १४, ४; शौ
२०, १२३, २.

अभि-चक्ष्य क्र १, ९२, ९; ८, १,
३४.

अभि-चक्ष्य^२ -क्ष्यम् क्र ८,
४, ७; कौ २, ९५५; जै ४,
२०, १.

अभि ✓ चर (गतौ), अभिचरति
तै २, २, ९, ११०; ४, ११, ३;
मै २, ४, ५; ५, ७०; ९; काठ
१०, ६; २७, १^३; क ४२, १^३;
अभिचरति मै ३, ८, ४;
अभिचरन्ति काठ १०, ७;
अभिचर शौ २, ११, ३; पै १,
५७, ३; अभि...चरत क्र
१०, ३४, १४; अभिचरत्
तै ६, ४, ५, ६^३; मै ३, ३, ५^३;
४, ५, ५^३; ६, ४; ६; ७, ९;
८, ७; ९; काठ २१, ७; २७, १;
२९, ८^३; ३०, ९; ३७, ११; क
४२, १.

अभिचरे: शौ ५, ३०, २; १०,
१, १८; पै ९, १३, २; १६,
३६, ८.

अभि-चरण- प्रति^०.

अभि-चरणाय, या^१ -यम् मै
२, ५, ८; -या: काठ २१, २;
६; २२, ६; क ३१, १७; २१;
३४, १; -याम् काठ १९, ६; क
३०, ४.

अभि-चरत् -रत: तै ५,
१, ६, ४; काठ २०, ४;
क ३१, ६; -रता तै ३, ४,
८, ५; -रते काठ १०, ४; १३,
३; -रन् तै २, १, ५, ७; ७,
७; ८, २; २, २, ३; ३, २; ९,
१; २; १०, ४; ४, ११, २; ३;
३, २, ३, ४; ७, २, ५, ३; ७,
३; मै २, १, ६; ७; ९^३; ४, ५;
५, ६; ७; ९; ११; ३; १, ९;
८, ४; ४, ५, ५; काठ ९, १६;
१०, १^३; ६; ७; ११, ५; १२,
३; १३, २; ४; ८; २१, ४^३;
३०, ३; क ३१, १९^३; ४६, ६;
पै ८, ९, ७०^३; -रन्तम् तै २, २,
९, २. [रन्-अन्^०].

अभि-चरस् (:)^१ काठ ३७,
१४.

अभि-चरित- -तम् मै ३, ८, ८;
काठ २५ ९; ३७, १४; क
४०, २.

अभि-चरितवै^१ तै ५, ६, ३, १.
अभि-चर्य मै २, १, ७.

अभि-चर्यमाण- -ण: तै २, २,
३, २; ९, २; ४, ११, ३; ७;
२, ५, ३; ७, ४; मै २, १, ७^३; १०,
काठ १०, १^३; ७; ३०, ३; क
४६, ६.

अभि-चार^२ -र: जातै ५, ६, ३, १;
मै ४, ४, ४; शौ ११, १, २३;
-रा: शौ १२, ९, ९; -रात् शौ
८, २, २६; १०, ३, ७; पै १६, ५,
६; ६३, ७.

अभि-चारिन्^३ -रिण: शौ १०, १,
९; पै १६, ३५, ९.

अभि ✓ चि (चयने) > अभि-चित-
-ता: पै १६, ५७, १९.

अभि ✓ चित् > चेत, अभिचेतया (:)
पै १९, ३७, ६^३.

अभि-च-छाय^४ -यम् शौ १३, १,
५७; पै २०, २७, ३.

अभि ✓ जन् > जा, अभिजायते
जाठ ७, १५; जा ६, ५; शौ
१२, ४, १०; पै १७, १६, १०;
जा? अभिजायेते मै २, ५, १^३;
अभिजायन्त क्र १, १६८, २.
अभि-जा(त>)ता- -ता पै ११,
१, ७^३.

१) गस. केनन्ते कृत-स्वर: प्रकृत्या (६, १, १९७; २, १३९).

२) गस. ण्यदन्ते कृत-स्वर: प्रकृत्या। उप. ईड- (पा
६, १, २१४) इत्याद्युदात्त: वसं.

३) सकृत् सपा. मै २, १, ७ काठ १०, १ प्रतिचरति
इति पाभे।

४) सपा. काठ १३, ८ अभिप्रयुङ्क्ते इति पाभे।

५) सकृत् सपा. तै ६, ४, ५, ६ वृरे स्यात् इति
पाभे।

६) गस. अनीयरन्ते कृत-स्वर: प्रकृत्या (पा ६, १,
२१७; २, १३९)। यद्वा व्युदन्तात् तद्धित: उ>ईयः
प्र. तत्स्वरश्च द्र.।

७) सपा. मै ३, ४, ७ भ्रातृव्यवान् इति पाभे।

८) वा. सस्थ. टि. व्यथते द्र.

९) गस. कसुन् प्र. (पा ३, ४, १३)।

१०) तवैप्रत्ययान्तस्य द्वैस्वर्य द्र. (पा ६, २, ५१)।

११) गस. भवे घञन्ते थाथादि-स्वर:।

१२) गस. ताच्छीलिक-गिन्यन्ते कृत-स्वर: प्रकृत्या (पा
६, २, १३९)। १३) सपा. शौ ७, ३८, १ विभे।

१४) अस. सास्व. (पा ६, १, २२३)। वा. किवि. द्र.।

१५) अभि (स्तुनम् इति द्वि. युक्त: कप्र.), जायेते इति
द्वि-पद: शोध: (तु. सपा. तै २, १, १, ६)।

१६) सपा. माय २, १८, २ अभिन्नाण्डा इति पाभे।

अभि-जायमा(न>)ना- -ना पै
१३, ५, १६.

अभि ✓ जम् > जञ्जम् > अभि-
जञ्जमान- -नः शौ ५, २०,
६; पै ९, २४, ६.

अभि ✓ जल्प > अभि-जल्पमा-
(न>) ना- -ना पै १३, ५,
१६.

अभि ✓ जि, ॥ अभिजयति तै १, ७,
५, ४^१; २, १, ३, १०^१; ५, ७,
२^१; ११, ३; ५, ६^१; ६, ३, ४;
३, ३, ६, १^२; ४, ३, ४; ५,
२, १, १^३; ७^{१०}; ४, ६, ४;
९, ४; ६, २, १; ३, ४; ८,
२^१; ३; ७, ९, ४^१; ६, ५, ११,
१^१; मै १, ८, ६^२; ३, १, ६;
३, ७, ८, २; ९, ५^३; ७; ४,
४, ४; काठ १४, ६; १९, ८^०;
२१, १०; १२; २६, २; ७^१;
३२, ६; क ३०, ६^०; ४०, ५;
४१, ५^१; ॥ अभिजयति तै २,
५, ५, ४; ॥ अभि...जयति
तै ३, ५, १०, २; ५, ३, ११, २;
६, ४, ५; ७, ५, ७; ६, २, ६,
१; ॥ अभिजयन्ति तै ७, २, १,
४; ३, ४, २^१; ५, ८, ४^१;
॥ अभि...जयन्तु^१ शौ ६, १२६,
३; पै १५, १२, १; अभि...जय
शौ ९, ५, ६; १२; पै १६, ९७,

६; ९८, १; ॥ अभ्य(भि-अ)जयत्
तै २, १, ३, १०^१; मै ४, ८, १०^१;
काठ ३०, ५^१; अभ्य(भि-अ)जयन्
तै १, ७, ५, ४; ५, २, १, १;
मै १, ६, ४^१; ३, १, ६; ३, ७, ८,
१०; ९, १; ७; ४, १, १३;
काठ ८, १०; ९, १५^१; २१,
१०^१; २६, १^१; २; २८, ४^१; ३१,
१०; ३४, ५; क ७, ६; ४०, ४^१;
५^१; ४४, ४^१; ४७, १०; अभ्य-
(भि-अ)जयन् काठ ३७, ११;
॥ अभिजयत् तै ६, ६, ४, १;
॥ अभि...जयेत् तै ६, २, ६, १;
॥ अभिजयेयम् तै ३, ४, ३, ४;
॥ अभिजयेम काठ ८, १०; क
७, ६; अभि...जयेम शौ १२,
३, १५; पै १७, ३७, ५,
॥ अभिजेयन्ति काठ २५, २;
क ३८, ५; ॥ अभि...जेयन्ति
मै १, ६, १०; ॥ अभिजेय्यामः
मै ४, २, ३^१.

॥ अभि-जयत्- -यन्तः मै ३, २, ४;
९, १; काठ २४, १०; क ३८,
३.
॥ अभिजयन्ती- -न्ती पै २०,
३५, ३; -न्तीः मै ४, ७, ९;
काठ २६, २; क ४०, ५.

अभि-जित्- -जित् तै ३, ५, २, ४;
४, ४, १, २; ५, ३, ६, ११;

७, ५, १, ६१; मै २, १३, २०;
काठ १७, ७; ३३, ६१; ३७,
१७; ३९, ५; क २६, ६; शौ
११, ९, १२; १९, ७, ४; पै १६,
८३, २; -जित् पै १८, ३०,
१-३; -जिता मा १५, ७; का
१६, २, ४; ॥ तै ५, ६, ५, १;
२; मै २, ८, ८; ॥ काठ २२, १;
[०जित्- विश्वजित्^१].

॥ अभि-जित्, ता- -तम् तै ७, ५,
१, २; काठ १४, ६; -ताः तै
३, ५, १०, २; मै ३, ४, ३;
९, ५; ४, ४, ४; काठ २१,
१२; ३२, ६; ३३, ४; शौ १२,
३, ६४^१; -तो काठ ६, ८; क ४,
७. [०त्- अन्^१, सन्^१].

॥ अभि-जित्- -त्यै तै २, ५, ११,
१; ६, १, ४, ३, ३; ३, १, ७, २;
३, ६, १; ५, २, ४; ५, ३, ६, २;
६, ५, २; ६, १, १, २; ६, ४,
१; ११, २^१; ७, १, ५, ७; १०, ४;
२, २, २; ३, २; ५, ६; ४, ५,
३; ५, १, ६; ९, २; १५, ३^१;
मै १, ६, ४^१; ३, ४, १; ३; ८,
१^१; १, १; ४, ८, १०; काठ ८,
१०; १२, ७^१; २१, २; ११;
२२, ३; २५, १; २६, १; २८, ४;
३०, ५; क ७, ६; ३१, १७; ३८,
४; ४०, ४; ४४, ४.

१) सपा. मै २, ५, ३ काठ १३, ३ उञ्जयति इति
पामे. ।

२) पामे. अपाजयत् द्र. ।

३) सपा. मै ३, १, १० सुम्...नमति इति पामे. ।

४) पामे. प्रत्यावर्तय द्र. ।

५) सपा. मै २, ५, ३ काठ १३, ३ उदजयत् इति पामे. ।

६) सपा. काठ ८, ५ क ७, १ प्राणुदन्त इति पामे. ।

७) सपा. तै ६, ३, १, १ पुराजयन्त इति, मै १, ९, ८^१;
३, ८, १०^१ अजयन् इति च पामे. ।

८) सपा. तै ५, ४, ६, ४ मै ३, ३, ७ अजयन् इति
पामे. ।

१) सकृत् सपा. काठ २६, २ व्यजयन् इति पामे. ।

२) विप., नाप. (सोमयाग-विशेषः, नक्षत्र-विशेषः) ।
गस. क्तिबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

३) सपा. पै १७, ३६, ६ अभ्यन्विताः इति पामे. ।

४) सपा. मै ४, ७, ६ व्याप्त्यै इति पामे. ।

५) पामे. अपहृत्यै मै ३, २, ५ द्र. ।

६) सपा. मै ४, ३, २ उज्जित्यै इति पामे. ।

अभि-जित्य ॥ तै ३, ३, ६, २; ॥ मै
१, ६, ४; ३८, १०^३; ४, २,
३; ॥ काठ ८, १५^३; २५, २; २९,
६; ॥ क ८, ३^३; ३८, ५; ४५, ७;
शौ १२, ३, ३६; १९, ५४, ५;
पै १२, २, १५; १७,
३९, ६.

॥ अभि-जि(त्य) > > त्या- -त्याः
तै ७, ५, १५, ३.

॥ अभिजिघांसन् क ३५, ५^०.

अभि-जिघ्रन्ती- अभि ✓ प्रा द्र.

अभिजितम् पै १७, ३८, ९^४.

अभि-जु- - जु जै ३, ७, ३.

अभि ✓ जुप्, अभि... अजुपन्त क्र
४, ३३, ९^४; अभ्यजुषयाः पै २०,
१५, ९.

अभि... जुजोषन् क्र ४, २३,
४.

अभि-जुष्ट- -ष्टः पै ५, २८, ३.

अभि-जु- - जु क्र १, ३७, १०; ७२,
५; ३, ३९, ५; ७, २, ४; ८,
१२, ३; खि ५, २२, १०^३; कौ

१, २२१; २, ६५; जै १, २३, ८;
पै २०, ११, ५.

अभि ✓ तन्, अभि... तल्लिबे^१ क्र
८, ६, २५; ९, १०८, ६; कौ
१, ५८५; जै १, ५९, ८; ३,
४०, २.

अभि... ततुनाम^१ क्र १, १६०,
५; ५, ५४, १५.

अभि ✓ तप्, अभितपति पै ९, १०,
१२; ॥ अभितपेत् मै ४, २,
१०.

अभिताप्सीत्^२ मा १३, ३०;
का १४, ३, ४; मै २, ७, १६.

अभि-तपत्- -पन् शौ १९, २८, ३;
पै १३, ११, ३.

अभि-तप्त, प्ता- -प्तम् शौ ४, ४,
३; पै ४ ५, ४; -प्ताम्^१ खि
३, १६, ३.

*अभि-तर- > ॥ अभितरम्^३ मै १,
४, १२^४.

अभि-तस् (ः)^३ क्र १, ५३,
३; ८३, १; १०५, ८; १८२,
४; २, १३, ७; ४, १, १४; ५०,

३; ५, १५, ३; ३०, १०; ७,
५५, ५; ५९, ७; ९८, ६;
९९, ३; १०१, ४; १०३, ७; ८,
५, ३८; १०१, १४; ९, १०१
११; १०, २७, ८; ५३, ७; ७६,
६; ८१, ६; १३३, ४; १३४,
५; मा ५, १६^४; ११, २९;
१३, २; १६, ६; १७, २२^४;
२०, ४०; का ५, ५, ३^४; ८,
२०, १^४; १२, ३, २; १४, १,
२; १७, १, ६; १८, २, ८^४;
२२, ४, ५; तै १, २, १३, २^४;
॥ ५, २, ३; ४, ४; ७, ७, ३;
॥ २, १, २, ९; ३, ८, २^४; ४, १,
३; ३, १, ५, २^४; ४, २, ८, १;
५, १, २; ६, २, ६^४; ५, ७, १,
२^४; ६, ४, १०, ३^४; ॥ ७,
२, ५, ६; ६, ३; ३, ४, २; ५;
३; ६, २; ७, ४; ८, ३; ९, ३;
१०, २^४; ३^४; ५; ४, १, ३; ३;
५; ३, ६; ४, ३; ५, ४; ६, ३;
७, ३; ११, २; ५, १, ५, २५;
२; ॥ मै १, २, ९^४; ८,

^१) सपा. तै १, ५, १, १ विजित्य इति, मै १, ७, २
जित्वा इति च पाभे. ।

^२) गस. उप. कथप् प्र. उसं. (पा ३, १, ११७) । कृत्-
स्वरः प्रकृत्या ।

^३) अजिघांसन् इति शोधः (तु. सपा. काठ २२,
११) ।

^४) पाभे. अभि शौ १२, ३, ३० द्र. ।

^५) सपा. क्र ८, ९२, ३ कौ २, ६५ इवाजु, अजयमत्
इति सतः पाठस्य स्थाने जुवाजुव्, अजयमत् इति
पाभे. । अये वास्तविकः संगतार्थश्च पाभे. भवत्युत वा
शास्त्रान्तरस्यैव पाठस्य प्रादेशिको वा प्रामादिको बोधार्ण-
विशेष इति विन्तार्थं सुधियां प्रादर्शि ।

^६) 'मनसा दीप्याना देवा एषां क्त्वा हि अपः'
इति वा. द्र. (वैतु. सा. GW. प्रमृ. अभि... दीप्यानाः
इति) ।

^७) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. यद्र. ।
वा. किवि. द्र. ।

^८) सपा. शौ २०, १३६, १५ अभितः, अभिवत्
इति पाभे. ।

^१) तनिपत्योः (पा ६, ४, ९९) इत्युपधालोपः ।
^२) इलौ लोटि उपु ३ आडागमः प्र. पूर्व
स्वरः उसं. (पा ६, १, १९२ L तु. MGS.,
यस्था. टि. ततुनन्, ततुनन्त प्रमृ. च; वैतु. सा.
अन्यथा विवृण्वानः) । GW. प्रमृ. ण्यन्ताल् लुङि
चङि रूपमिति सुवचं स्यात् । तथात्वे चङ्ग्यन्तरस्याम्
(पा ६, १, २१८) इत्युक्तः स्वरः ।

^३) पाभे. परिताप्सीत् काठ ३९, ३ द्र. ।
^४) सुपा. -प्ताम् इत्यन्तोदात्तत्वं विवृण्वन् ।
^५) तु. यस्था. टि. *अव-तर- > अवतरम्, अवतर- ।
^६) तल्लिबस्ते लिस्वरः (पा ६, १, १९३) ।

५; २, ३, ६; ७, ३६; १,
२६; १०, २१; ३, २, ७, ९;
३, ५; ११, १६; ४, ३, ९;
४, ७, ६, ८; ७, ९; १४, ५१;
काठ ६, ६३; १०, १; ७; ११,
१; १२, ५; १३, ३; १६, ३;
१५; १७, ११; १८, २; २०,
१०; २१, १३; २२, ८; २५,
८; २७, ३; ६; ८; २८, १;
२९, १०; ३३, ३; ३७, ११;
३८, ६; १ क २, ४१; ४, ५;
२७, १६; २८, २१; ३१, १२;
३५, २; ४०, १; ४२, ३; ६;
४४, १; ४६, ३; १ कौ २,
४५३; १३१; १ जै ३, ३४,
११; शौ १, २७, ३; ३, ५, ६;
७; ३०, ६; ४, ५, ६१; १०,
८, ३१; १७; १२, ३, ४२^१; १३,
१, ३५; १४, १, ४५; १९,
१६, २; २७, १५; १२०, २१,
३; २५, १; ८७, ६; ८८, ३;
१३६, १५६^२; पै २, ७२, ४;
१०, ८, ५; १३, ३, १६; १०,
१; १४, २, ९; १५, ५, ६; १६, ६५,

६१^३; १०१, ६१; १०३, ८; १८,
५, २; १८, ५; २०, ९, ३.
अभि ✓ तस्, अभि... तस्त्रे क ४,
५०, २; १०, ८९, १५; शौ २०,
८८, २.
अभि-तस्थवस्- अभि ✓ ष्टा द.
अभि ✓ तुद्, > तिवृत्स, अभितृणत्ति
क ८ १०३, ५; १ अभि... तृन्दन्ति,
अभि (तृन्दन्ति) तै ५, ६, ४, ४;
काठ २२, ९; क ३५, ३; अभि-
तृन्धि क ६, १७, २; १ अभि...
तृन्धि क ६, १७, ३; शौ २०, ८,
१; अभि... अतृणत् क ८, ७७,
५; अभि... अतृणत् क २, २४,
४; अभि... अतृन्दन्^४ क ३,
३१, ५.
अभि... तर्दः क ६, १७, १.
१ अभि... तर्दधि क ९,
११०, ५; कौ २, ८५७.
१ अभि... तिवृत्सार् क १०,
७४, ४; मा ३३, २८; का ३२,
२, ११.

१ अभि-तृत्ति- -रवै काठ २५, ४६.
अभि ✓ तृप् > तर्पि > अभि-

तपयै(त >) न्ती- न्ती: शौ
१८, ४, ३९.
अ-भित्ति^५ -रवै मा ११, ६४; का
१२, ६, ५; तै ४, १, ६, २;
९, २; मै २, ७, ६; ३, १, ८^६; १;
काठ १६, ६.

१ अभि ✓ त्वर् > अभि-स्वरमाण-
-गः मै ४, ५, ५.
अभि ✓ त्सर्, १ अभित्सरति काठ
२७, ९; १ अभित्सरति क ८,
२, ६; जै ४, १६, ७.
१ अभि-त्सार्^७ -रः मै ३, ७, ४;
काठ २७, ९.

? अभिदना^८ पै १, ९८, ३.

अभि ✓ दम् > दिप्स > अभि-
दिप्सु, प्सु^९ -रप्सु: क २, २३,
१०^{१०}; -रप्सु: क २, २३, १३.

? अभि ✓ दस् > अभि-दुस्^{११} -
-रप्सु: क १०, २२, ८.

१ अभि ✓ दह्, अभिदहेत् काठ ३५,
१६; क ४८, १४.

अभि-दाह- अन्^{१२}.

अभि ✓ दा (दाने), अभि... ददाति
पै ५, ३१, ४५.

^१) अभितस्थौ इति मुपा. अष्टः (तु. सपा. क ४, ५,
SI. च अभितः । तौ इति) ।

^२) सपा. पै १७, ४०, २ अवताः इति पाभे. ।

^३) तु. R.W. शंपा. सात. अभिक्तुः इति ? खि ५,
२२, १० शौथौ १२, २४, २ अभिज्ञु इति पाभे. ।

^४) सपा. क १, १६४, १६ न वि इति विभे. ।

^५) = अभ्यमोचयन् (तु. क ६, १७, ३; वै. P.W.
GW. प्रभुः; वैतु. सा. अभि इति कप्र. सतीः इत्येतद-
न्वित इति) ।

^६) मन्त्रस्वरस्याऽनुरोधिनमन्त्रयमुपेक्ष्य स्वीयं चोत्तरं
माध्यमविचारयन् सा. उपेक्ष्यः ।

^७) पाभे. अभिक्लृप्स्यै क ३९, १ द. ।

^८) तस. नव्-स्वरः । उप. < ✓ मिद् ।

^९) गस. भावे चान्ते थायादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

पै ११-५१

^१) सपा. मै ४, ६, ४ त्सरा इति पाभे. ।

^२) पाठः ? शोधः सस्थ. टि. महा-रधक- द. ।

^३) विप. (। अभिमवनेच आवत्, °ठी-। दुःशंस, मृध्-।)
गस. उप. उः प्र. (पा ३, २, १६८) । कृत-स्वरः प्रकृत्या ।
स्त्री. ऊङ् प्र. ।

^४) पाभे. अवशंसः काठ ३५, ५ द. ।

^५) द्वि३ विभक्तेरुदात्तत्वाऽभावे यणादेशः स्वरितः (पा
६, १, १७५; ८, २, ४) ।

^६) विप. (दस्यु-) । गस. कृत-स्वरः प्रकृत्या ।
'योऽकर्मत्वादिविशिष्टो दासोऽस्मान् अभिदस्युः' इति
संबन्धः द. (वैतु. उद्गी. वै. सा. GW. प्रभु. अभि इति
स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. इति वा नः इत्येतदन्वितः कप्र. इति वा) ।

^७) छन्दस्तः सूको. विरोधतश्च मुपा. चिन्त्यः । त्रैष्टुभ-
स्तावदयमर्थः प्रथमेवमागच्छ पूर्वस्मादत्र, एतामश्नि-

॥ अभि-द्वि- - दिव तै ६, ६, ।

७, २.

अभि ✓ दा (अवलण्डने), अभिदाति^०
कौ १, ३३६; जै १, ३५, ५.अभि ✓ दास्^० (हिंसायाम्), अभि-
दासति ऋ १, ७९, ११; ७,
१०४, ७; १०, ९७, २३; १३३,
५; १५२, ४; खि ३, १५, ९;
४, ५, १४^०; २०; िमा ८,
४४; १२, १०१; १८, ७०;
िंका ८, १८, १; १३, ६,
२५; २०, ५, ३; तै १, ६,
१२, ४^०; ३, २, १०, २;
५, ७, ३, १; मै ४, ३, ९[॥];
१२, ३^०; काठ ७, २^०;
९[॥]; १३^०; २२, १५^०; ३७,१५; क ५, २^०; ८[॥]; ६, २^०;
कौ २, ४४२^०; १२, ८^०; शौ
१, १९, ३; २१, २^०; २, २७,
७; ४, १९, ५; ६, ६, ३^०;
१५, १^०; २; ५४, ३; ८, ४,
७^०; पै १, २०, ४; ६६, ४; २,
१६, ४; ५; ८८, ३^०; ५, २५, ५;
६, १२, ७; १६, ९, ७^०;
१९, २, ८^०; ९^०; ३, १०^०;
५, १४^०; १५^०; अभिदासन्ति
शौ ४, ४०, १-८; अभिदासत्
ऋ ६, ५, ४; काठ ३२, १४;
३५, १४^०; क ४८, १३^०;
अभिदासात् मै १, ५, ४^०;
४, ५, ८; शौ ५, ६, १०;
१०, १-७; ७, ११३, २;१२, १, १४^०; पै ६, ११, १२; १२,
९-११; १३, १-३; २०, १, १;
अभिदासान् शौ १९, १८,
१-१०; पै ७, १७, १-१०;
अभिदासत् पै ५, २६, ४.अभि-दासत्- - िसतः ऋ १०,
१०२, ३; १५२, ३; तै १, ६,
१२, ५; कौ २, १२१७; शौ १,
२१, ३; पै २, ८८, २; -सत्ते
तै १, ६, २, २; -सन् िमै १, ५,
१०; ११; शौ ६, ६६, १; पै १९,
११, १०; -सन्तम् शौ ८,
३, २५; पै १६, ८, ९.अभि-दिप्सु, प्सु- अभि ✓ दस् द.
अभि ✓ दिह > अभि-दिग्ध-
-ग्धाः शौ ५, १८, ८^०.स्लोकैऽभ्यु त्वा ददाति इत्येवं सु-शोधः द्र. (द्र. सस्थ.
टि. १ एत > ता- [< आ ✓ द्व.] ।१) विप. > नाप. (आज्याभिधारित-चरु-) । गम.
उप. अधिकरणे किः प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (द्र. सा.
०. [आपत्रौ १३, १४, ३] ऋ. प्रभुः; वैतु. रुद्रदत्तः
माप. = उपरि-दान- इति) ।२) यदयोगीयः स्वरः (पा ८, १, ६६; ७१) ।
अस्माकमाभिमुख्येन खण्डनपरो भवतीत्यर्थः द्र. ।
यदेव रूपं छन्दोनुरोधप्रयोजितया नैप्र. यनि. परिणतं
भवति तदपि सुवचम् (द्र. भ. 'अभिदासति') ।
यत् सा. अभ्यागमनपरतया वभाषे, तत् खलु साध्य-
भूतक्रियापिक्षया तत्साधनभूतक्रियाय नैदीय
इव स्पृशेदिति कृत्वा नादरणीयम् । न चाऽप्यस्य
धा. गती साक्षाद् वृत्तिः प्रसिद्धा भवति । यदपि
विच. ✓ दा(दाने) इत्यस्याऽर्थसंगमने कृतप्रयाधो भवति,
तदपि हेयम् । अभ्यस्त्योः नि. अर्थाऽविवेकमात्रप्रयो-
जितत्वादस्येति दिक् ।३) इत्यवि > इत्सति > दासति [< ✓ दास्] इति
नैप्र. ✓ दस् इत्यस्य इयन्नन्तरस्य सतोऽङ्गस्य
शब्दन्ततया प्रतिभासमानः परिणामः द्र. । ननु
✓ दस् इत्यस्याऽङ्गमिका वृत्तिर भवतीति । किं तत्
इति । ✓ दास् इति धा. सकर्मकः सन्न तत्उक्तया नैप्र. परिणमेदिति । सत्यम्, न त्वसौ सक-
र्मकः, किं तर्हि, अकर्मक इति । कथममुष्य तत्र तत्र
वा. कर्माऽभिसंयन्ध इति । अभि इत्यनेन योगे
सति सकर्मकत्वपरिणामादिति [वैतु. सा. GW. च
✓ दस् इत्यस्य गिजन्तं वृत्तमिति (णि-लोपेऽभ्यु-
पगम्यमानेऽप्युदाचनिवृत्तिस्वरस्य दुर्बलत्वे सति स्वर-
पूर्वसंकमस्याऽनुपपन्नत्वादित्यभिसंधेः); MW. ✓ दास्
(हिंसायाम्) इत्यनेन संभेदुकः; WW १, ८, १४ दास्-
इत्यतः नाधा. इति च ✓? ३ दास् इत्यस्य उपलब्ध्यर्थस्य
(मूलतः ✓ दिश् इत्यस्य वा ✓ दश् इत्यस्य वा सङ्गम-
भूतस्य सतः) वृत्तमिति चाऽनध्यवसायं संकेतुकः] ।४) अभिदा^० इति स्वरः ? यनि बोधः । सपा. खिस्वा
२९, १३ प्रतिभूषति इति पाभे. ।

५) सपा. तै ४, ७, १५, ५ प्रभु. अभिशोचति इति पाभे. ।

६) सपा. ऋ १०, १३४, २ आदिदेशति इति पाभे. ।

७) सपा. ऋ १, ४२, २ शौ ६, ६, २ आदिदेशति इति
पाभे. ।

८) सपा. शौ ६, ६, १ अभिमन्यते इति पाभे. ।

९) सपा. पै १७, २, ५ अभिमन्याते इति पाभे. ।

१०) द्र. BW. पै. च ; वैतु. शेषा. सात. च मुपा.
अभिदासात् इति ।

११) सपा. पै ९, १८, ३ सुदिग्धाः इति पाभे. ।

अभि ✓ दी (क्षये) > दिदी, † अभि...
दिदीहि क २, १०८, ९; कौ १,
५७९; २, ३६१; जै १, ५९, २;
३, ३०, ४.

† अभि ✓ दीक्ष, अभिदीक्षते काठ
२२, १३.

अभि-दीध्यान- अभि ✓ धी द.

अभि ✓ दीप् > दीपि, अभिदीपयः
पै १९, २६, १२.

अभि-दीपयत् - यन् शौ ४, १९,
३; पै ५, २५, ३.

अभि ✓ दु (उपतापे) > अभि-दुन्वत्-
न्वन् शौ ५, २२, २; पै १९,
१२, १२.

अभि ✓ दुह > अभि-दुह्य काठ ६,
३; क ४, २१.

† अभि-दुह्य (>) छा^० - छा मै
१, ८, ३.

† अभि-द्यु^० - द्यवः क १, ४७,
४; १२७, ७; १३४, २०;
३, २७, ११^०; ६, ५१, १५; ८, ७,
२५; ८३, ९; १०, ७७, ३;
७८, ४; † तै २, ५, ७, ४^०; मै
१, ६, ११^०; जै ४, १, ७^०; - द्यवे

क ८, ७५, ६; तै २, ६, ११, २;
मै ४, ११, ६; काठ ७, १७;
-द्युभिः क १, ६, ८; ५३, ५, ८,
४, २०; मै २, २, ६; काठ १०,
१२; शौ २०, २१, ५; ४०, २;
७०, ४; -द्युम् क १, ११९,
१०.

? २ अभि-द्यु^० - द्यु खि १, ३, ४.

अभि ✓ द्रा (कुत्सायां गतौ), अभि...
द्रासत् क ८, ४७, ७.

अभि ✓ दु, अभ्युदवः क १०, ७५, २.

अभि ✓ दुह, > दुह्य^०, † अभिदुह्यति
तै २, २, ६, ३; मै २, १,
२; ५, ६; काठ १०, ३; १३, १;
† अभिदुह्यति तै २, २, ६, २;
मै २, १, ४; † अभिदुह्येत् काठ
१०, ३; १३, १.

† अभिदुह्येत् क १, २३, २२;
१०, ९, ८; मा ६, १७; का ६,
५, ५; शौ ७, ९४, ३.

† अभिदुह्यन् क १, ५, १०;
शौ २०, ६९, ८; अभिदुह्यः शौ
२, ५, ४; पै १६, ९७, ३.

अभिदुह्येत् काठ १०, ३;

१३, १.

अभि-दुह्य^० - दुहे क २, २७, १६;
-द्युक् क १, १२२, ९. [† दुह-
अन्^०].

† अभि-दुह्य^० तै २, २, ६, २; मै २,
१, ४.

अभि-द्रोह^० - † द्रुह्य क ७, ८९, ५;
१०, १६४, ४; तै ३, ४, ११,
६; मै ४, १२, ६; काठ २३,
१२; शौ ६, ५१, ३; पै १९,
४३, ५१; -द्रात् मै ३, ७, १०;
पै ९, २२, १. [† द्र- अन्^०].

अभि-द्रोह्यत्^० - द्यन् मै २, १,
२; ५, ६.

† अभि ✓ धन्व, अभि... अभन्विषुः
क २, २४, २; कौ २, ३१२;
जै ३, २५, ८.

अभि ✓ धा (वधा.)^० > धित्स,
अभि... धातम् क १, १२०, ८;
अभिधेतन्^० क ८, ६७, ५.

† अभिदधाति तै ५, १, २, १;

† अभि... दधति मै ३, ९,
६; अभिदधामि शौ ८, ८,
८; ९; पै १६, २९, ८; १,

^० विप. (गो-)। गस. क्यबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

^० विप. ([अभिगतदीप्ति-] अग्नि-, इन्दु-, कण्व-
प्रभृ.)। प्रास. वस. वोभयथाऽपि पूष. प्रकृतिस्वरञ्च
(पावा २, २, १८; २४; ६, २, २; १) ।

^० सकृत् सपा. या ४, १९ अनूषत (BC. अनूषतः?)
इति पाठे. ।

^० अभिदिवः ([द्वि३] < *अभि-दिव्) इति शोधः ।

^० नापू. प्राति. गायंशस्वराद् वस्तुनः प्राति. भिन्न-
मद उत वा प्रमाद-मुलभविहार एवेति विषये विमृशां
विमृष्टिः साऽवसरा स्यात् । प्रथमे कल्पे अभि ✓ दिव्
इत्यस्माद् यथायथं कृद्गोशः द्र. । उत्तरं ✓ दिव् इत्यनु-
पस्थात् प्रथमं कृद् भवति ततश्च सिद्धवद्भूतेन कृता
नाम्ना अभिः समासः ।

^१ सनि एकाचः (पा ८, २, ३७) इति प्राप्तस्य भक्ष-

स्थाऽभावश्च छान्दसः द्र. ।

^० गस. उप. विवप् प्र. वशो भक्ष्मावः कृत-स्वरश्च
प्रकृत्या (पा ८, २, ३७; ६, २, १३९) ।

^० गस. ल्यबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३;
२, १३९) ।

^१ गस. भावे घबन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६, २,
१४४) ।

^१ गस. शत्रन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या वशो भक्ष्मावश्च ।

^५ उपसृष्टस्य धा. क्यने बन्धने च वृत्तिर्यायय-
मूल्या ।

^१ ✓ धा > ✓ धे > ✓ धि इति (तु. टि.
✓ धा) । यनि. प्राभाष्ये तु. निधेतन सा. (क १०,
३७, १२), PW. प्रभृ.; वैतु. स्क. वै. सा., दु. (या ६,
२७) ✓ धाव् इत्यस्यैतत् रूपमिति ।

अभि... दुधामि शौ ७, ३८, १;
 अभि... धत्ताम् शौ ४, ३६,
 १०; अभि (धत्ताम्) शौ १३,
 १, २०; पै १८, १६, १०;
 अभिधंदि काठ ४, १६; शौ
 ४, १६, ७; पै ५, ३१, २; ३२,
 ८; १६, ९७, ४^०; अभिधत्तम्
 शौ ११, ११, ३; अभि...
 दधिध्वम् ऋ ७, ३४, १^०; अभ्यु-
 धत्त शौ ३, ११, ८; पै १,
 ६१, १; अभिदध्यात् काठ
 ३०, १.
 अभि... अधित खि ५, ७, २,
 ८; मा २१, ४६; का २३, ५, ४;
 मै ४, १३, ७^०; काठ १८, २१;
 अभि... महित^० शौ ३, ११, ८;
 पै १, ६१, २; अभ्यधीताम्
 ऋ १०, ४, ६^०; अभ्यधाम् पै
 २०, ५२, ५; अभि... अधाम् ऋ
 १०, १४५, ६; शौ ३, १८, ६^१;
 पै १, ९८, ३; २०, ४६, ३.
 अभिधीयते मै ३, ७, ८.
 अभिधित्सते^० ऋ १०, ८५,
 १०.

अभि-धा^० -धा: मा २२, ३; का
 २४, १, ३; तै ७, १, ११, १;
 मै ३, १२, १; काठ ४१, २.

अभि-धान- वाजपेय^०.

अभिधानी^० -नी णामै २, ६, ५;
 ४, २, २; शौ ८, ११, ५;
 पै १६, १३३, १०. [नी-
 अस्व^०].

अभि-धाय काठ १८, २१, १^१; शौ
 ८, ८, ५, ७; १९, ५०, ५; पै १४,
 ४, १५; १६, २९, ५, ७.

अभि-हित, ता- -तः ऋ ५, ५०, ४;
 काठ २३, ६; शौ ६, ६३, ३;
 ८४, ४; पै ८, ११, ४; १९, ११,
 ३; -तम् शौ ९, ३, ८^१; -ताः
 शौ १०, १, ३०; पै १६, ३८, ३;
 -ताय तै ७, ४, २२, १; काठ
 ४५, १; -तौ ऋ १०, ८५,
 ११; शौ १४, १, ११^६. [त-
 अन्^०, शृङ्ग^०].

अभि/धाव् (गतौ), अभिधावति
 ऋ ९, ६०, ३; पै ४, २०, ६;
 अभि... धावति ऋ ९, २८,
 १४; ३७, ६१; कौ २, ६१३;

६४७; जै ३, ५२, १; ५३, ५;
 अभिधावामि शौ ६, १११,
 ३; पै १६, ५०, ७; अभिधाव-
 (१म)न्तु पै १६, ७३, ४;
 अभिधायन् मै ४, ६, १.

अभि/धि^०, अभिधिनोति तै ६,
 ६, १०, २; मै ४, ६, १^१; काठ
 २७, ५; २९, ६; क ४२, ५;
 ४५, ७; अभ्यधिन्वन् काठ २७,
 ५; क ४२, ५.

अभि/धी^०, > दीधी, अभि... दीधय
 > या ऋ ३, ३८, १; १०, ३२,
 ४; अभि(दीधय) ऋ १०, ३२,
 ४.

अभि-दीधयान- -नः पै १९, ३८,
 १६^०; -नाः ऋ ४, ३३, १^०.

अभि-धीत- -तः मा ८, ५४; का
 ९, ७, १.

अभि/धृ > अभि-धृत- -ताः पै
 १९, २१, ५.

अभि/धृप्, > धर्षि, अभिधृण्वन्
 पै १९, ३१, ६; अभ्यधृण्वत्^०
 मै ४, ५, ९॥; अभ्यधृण्वन्
 काठ २५, ६^१; क ३९, ४^१.

- १) सपा. शौ ९, ५, ५ अवचेहि इति पाभे. ।
- २) वैतु. सा. अभिः कप्र. इति विमृश्यम् ।
- ३) वैतु. भा. तैत्रा ३, ६, ११, ३ आधित इति ।
- ४) लुङि रूपं भवति (तु. सा., समीपवति अभ्युधत्त इति पदान्तरं च) । एरिय. दधातेर्हिः (पा ७, ४, ४२) इति यदनुशिष्टं भवति तदभ्याप्तत्वादल्पीयो भवतीति द्र. ।
- ५) या [३, १४] = अभ्यधाताम् । लुङि प्रपु२ ।
- ६) सपा. आपमं १, १७, ८ अभिधित्सति इति, शौ १४, १, २७ पै १८, ३, ६० अभ्यूर्णते इति च पाभे. ।
- ७) गस. त्रिजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, २, ७४; ६, २, १३९) । यथाऽनुपदमेव यम्यमानस्य ध्रिय-माणस्य च विषये यन्तृत्वं घर्तृत्वं च श्रूयते, तथाऽभिधीयमानस्य सतोऽभिधातृत्वेन श्रवणं स्यादिति कृत्वा क्तोरि प्र. इष्ट इत्यभिधेयः (तु. PW., L ४४०

अनु-ष्ठा- प्रभृ.; वैतु. MW. भा. उ. म. च कर्मणि क्विपा निष्पादुकाः) ।

१) = रज्जु- । गस. ल्युङन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २, १३९) । स्त्रियां ङीप् प्र. ।

२) सपा. ऋ १०, ७०, १० मै ४, १३, ७ नियया इति पाभे. ।

३) पाभे. अपिहितम् पै १६, १९, ८ द्र. ।

४) सपा. पै १८, १, ११ उपहितौ इति पाभे. ।

५) पाभे. अन्(नु/उ)न्द > अन्वौन्द्व द्र. ।

६) धा. प्रीणनपोषणयोर्वृत्तिः (तु. यस्या, टि.) ।

७) धा. ध्याने वृत्तिः (वैतु. वें. दीप्तौ वृत्तिरिति) ।

८) सपा. तै ३, ५, ५, ३ अधि रोचने दिवः इति पाभे. ।

९) तु. सा. GW. प्रभृ. ।

१०) वन् इति शोधः (तु. सपा. तैत्रा ५, १, ३) ।

अभिदाष्टपुः^१ शौ १, २७, ३.
 अभिर्ध्वध्वयन् मै १, १०, १६;
 काठ ३६, १०.

अभि-धुषे^२ मै २, ७, २०; काठ
 १६, २.

अभि-धृणु- -धृणवः पै ८, १२, ७.

अभि-धृणुवत्- अन्^३.

अभि/धमा > धम > अभि-

धमत्- -मन्ता ऋ १, ११७,
 २१.

अभि/ध्वै, अभिर्ध्वयावेत् तै १, ५,
 ९, ४; ५, ५, ४, १; ६, १, ३,
 ६५, ४, ४, ३०; अभिर्ध्वयायन् तै
 ७, २, ८, ६; अभिर्ध्वयावेत् तै १,
 ७, ४, ६.

अभि-धोक्ष्यत्- अभि/दुह् द्र.

अभि/ध्वस् > ध्वंसि, अभिर्ध्वंस-
 येत् काठ २७, ८.

अभि-ध्वंसयत्- -यन् काठ ११, ६.
 [यत्- अन्^३].

अभि/नक्ष्, अभिनक्षति ऋ
 १, ९५, १०; पै ८, १४, १०;

अभि...नक्षति ऋ २, २०, २;

अभि...नक्षन्ति ऋ ६, ३४, ३.

अभि...नक्षुः ऋ ५, १५, २.

अभि-नक्षत्- -क्षन्तः ऋ २, २४,

६; ८, १६, ५.

अभि-नक्षमाण- -णाः ऋ १०, १७,
 ९; शौ १८, १, ४२; ४, ४६.

अभि/नन्द, अभिनन्दति शौ २,
 २, २; पै १६, ७६, २.

अभि-नन्दत्- -न्दन् शौ १९, ८, ३.

अभि-नभ्यु^४- -भ्यम् ऋ १०, १११,
 १२.

अभि/नम् > अभि-नति-
 -तिम्, -त्यै काठ ८, १०; क
 ७, ६.

अभि/नश् (व्याप्तौ), अभि-
 नद् ऋ ७, १०४, २३; शौ
 ८, ४, २३; पै १६, ११, ३;
 अभि...नश्त् ऋ ८, २०, १६;
 अभि...नश्त् ऋ ४, २३, ४;
 अभिनश्न् ऋ २, २७, १४;
 अभिर्ना(भि-आ)नद् ऋ ६,
 ४९, ८; मा ३४, ४२; का ३३,
 २, ५; तै १, १, १४, २.

?अभिनाक्तजम्^५ पै २०, ३०, ७.

अभि-नि/क्रम्, अभि...न्यक्रमीः
 ऋ १०, ६०, ६^६.

अभि-नि/धा, अभिनिदधाति
 मै ३, ८, ९^७; ४, ७, ९^८; काठ
 २५, ४; क ३९, १; ४०, १;

अभिनिदधाति मै ३, ८,
 ७^९; अभिनिदधामि मै ४, ७,
 ९; काठ ७, १३^१; क ६, २^२;
 अभिन्यदधात् काठ २५, ४; क
 ३९, १; अभिनिदध्यात्^३ मै
 ४, ७, ९.

अभि-नि/वृच्, अभिनि-
 व्रोचत् मै १, ८, ७^४; ३, ६,
 ९; ४, ५, १०^५; काठ २३, २; क
 ३५, ८.

अभिनि-वृक्त- सूर्य^६.

अभि-निर्/नुद्, अभिनिर्नुदन्तु
 पै २०, ४२, १.

अभि-निर्/वप्, अभिनि-
 वंपति^७ काठ २३ ९; क ३६, ९.

अभि-नि/वृत्, अभि...
 निर्वर्तताम् ऋ १, ८९, २;
 मा २५, १५; का २७, ११, २;
 मै ४, १४, २; पै २, ३०, १;
 अभिनिर्वर्तस्व शौ १०, १, ७;
 पै १६, ३५, ७; अभि...
 निर्वर्तस्व^८ मा १२, ७; का
 १३, १, ८; काठ १६, ८;
 अभि...निर्वर्तध्वम् मै ४,
 २, ५.

अभिनि-वर्तम्^९ तै ६, ४, ११, ४;

^१) दादशुः (< ✓ दश) इति सा. पाठः ।

^२) गस. केनन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

^३) सपा. ऋ २, १०, ५ प्रष्ट. माश ६, ३, ३, २० अभि-
 मृशे इति पाठे ।

^४) पाठे. अभिर्ध्वकामयत् मै ३, ६, ८ द्र. ।

^५) पाठे. अभिर्ध्वकामयत् मै ४, ५, ७ द्र. ।

^६) अस. सास्व. (पा २, १, १४; ६, १, २२३) । वा. क्वि.
 द्र. । ^७) मध्य आडागमो न तु आडुपसर्गः । अन्यथात्वे
 गतिर्गतौ (पा ८, १, ७०) इति अभिः निधात-प्रसङ्गात्
 (द्र. पपा. स्क. प्रष्ट., दे २, १८; वैतु. उ. म. च) ।

^८) पाठः ? सपा. शौ ७, ३९, १ अभिरोरुदुम् इति
 पाठे ।

^१) नि इति स्वाअ. इति सा. । तच्चिन्त्यम् ।

^२) पाठे. अभि तै ६, २, १०, ५ द्र. ।

^३) सपा. काठ २९, ८ नियुनक्ति इति पाठे ।

^४) पाठे. अभिनिदधाति काठ २५, ८ द्र. ।

^५) पाठे. अभि काठ २९, ८ द्र. ।

^६) पाठे. अभि तै ६, ४, २, १ द्र. ।

^७) पाठे. अभि तै ६, १, ५, ५ द्र. ।

^८) वैतु. उ. म. च लक्षणे कप्र. मा इत्येतदन्वित इति ।

^९) सपा. माश ६, ७, ३, ६ । ऋ ४, ३१,
 ४ पै १, ४१, १ कौसू ७२, १४ अभि...आवर्तस्व इति,
 तै ४, २, १, २ मै १, ७, १ अभि...आवर्तस्व इति च पाठे ।

^{१०}) गस. णमुक्ते कृत्-प्रकृतिस्वरम् (पा ६, १, १३९) ।

काठ २७, ९.
अभि-नि ✓ षद् > अभिनि-षण्ण-
-णम् मै ३, ८, ७; ९, ६.

अभि-नि(स >) ष ✓ कृ
अभिनिष्-कारिन्^१ -रिणः शौ
१०, १, ३१; पै १६, ३८, ३.
अभिनिष्-कृत- -तात् शौ १०,
१, १२; पै १६, ३६, २.

अभि-नि(स >) ष ✓ पत्(गतौ)
अभिनिष्-पतत् -तत् शौ ७, ६६,
१.

अभि-नि ✓ ह (< घ) न्, अभि^२...
ति(वित्^३)...जघान ऋ ६,
१७, ९.

अभि ✓ नी, अभिनयति मै २, २,
५^४; काठ १०, १०^४; अभि-
नयत् तै २, ५, २, ४.

अभि...नेषस्व पे २०, २२, १.
अभि-नीति^५ -त्यै तै ५, ७, ८, ३;
६, ३, २, ३; ६, १, १; मै २, २, ७;
काठ ११, २.

अभि-नेतु^६ -ता ऋ ४, २०, ८.
अभि ✓ नी(नि ✓ इ)^६, अभि...न्येतु

ऋ १०, १४९, ४.
अभि ✓ नुद्, अभिनुदन्ति पै ६,
१०, ४; ? अभिनुदावहे^७ पै
२०, ३६, ९; अभिनुदावहे पै
२०, ४३, ३.

? अभिनुदत्यायती^१ पै १, ७१, २.
अभि-नेतु- अभि ✓ नी द.
१अ-भिन्न^१ -न्तः तै १, ५, १०, ४;
-न्ते^२ ऋ ६, २८, २.

२अ-भिन्न^१ -न्ते शौ ४, २१, २^३.
३अ-भिन्न- -न्तम् पै २०, ४७, ५.
अभि-न्यु(नि ✓ उ) ङ्ज, अभि...
न्युङ्ज शौ ८, ८, ६.

अभि ✓ पत्(गतौ), > पाति,
अभिपतत्^४ मै २, १, ८; ४, ५,
६; काठ १०, ११; २६, १०; क
४१, ८.

अभ्यु(भि-अ)पत्तत् शौ ६, १२४,
२; अभ्यु(भि-अ)पत्तत् शौ ६,
१२४, १; पै ९, १०, ८^५;
अभ्यपत्तत् पै १९, ४०, ४;
५; अभि(अपत्तत्) पै १९,
४०, ५०.

अभिपत्तयत् मै ४, १, ९; काठ
३१, ७; क ४७, ७.
अभि ✓ पत्(ऐरवर्थे)^६, अभि...
पत्यते ऋ ८, १०२, ९; कौ २,
२९८; जै ३, २४, १४.

अभि-पत्यमान- -नः पै १३, १४,
१७; -फनाः ऋ १०, १३२, ३.
अभि ✓ पद्, अभिपद्यस्व पै १०, १२,
१२.

अभि-पद्य^७ ऋ १०, ७१, ९.
अभि-परि ✓ लिख्, अभि-
परिलिखत् काठ २४, ४; क
३७, ५.

अभि-परी(रि ✓ इ), अभि-
परीहि^८ मै १, ३, १२; अभि...
परीहि^८ सा ७, १३; १८^८; काठ,
६, २; ७, ३^९.

अभि-पर्या(रि-आ) ✓ वृत्, अभि-
पर्यावर्तते मै १, १०, १७;
२, १, १२; काठ ३६, ११;
अभिपर्यावर्ते^{१०} पै १६, १३२,
३-६; अभिपर्यावर्तते मै
२, १, १२; ३, ३, ४; ६, ८;

१) गघ. ताच्छोदिके णिन्यन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
२, १३९) ।

२) वैतु. सा. Pw. प्रभु. अभ्यु(भि-ओ)हसानम् इति ।

३) यया चित्- इति भावे निष्पन्नं प्राति. समासा-
ऽनुप्रेषशतोऽनुदात्तं सत् अव्य. इतीव कृत्वा व्यव-
हियेत, तथा यस्था. विव्रियमाणं द्र. । तदनु प्रकृते वष.
इवाऽवधेयः ।

४) पाभे. अपिनीय तै २, २, ८, २ द्र. ।

५) गघ. उप. भावे क्तिनि पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
२, ५०) ।

६) गघ. तुजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३) ।

७) न्यमी (नि-अभि ✓ इ) इति सा. भिन्नक्रमः (तु.
टि. अभिनि ✓ क्रम्) ।

८) शोचः सत्य. टि. ?सगलिग द्र. ।

९) वि-नुदात्त्या (ति-आ-अ) दितिः इति शोच इति

मतम् ।

१) विप. (खित्य-धर्म-) । तस. नञ्-स्वरः ।

२) सपा. अभिन्ने < > अभिन्ने इति पाभे. ।

३) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

४) सपा. तै ६, ४, ६, १ अभ्यायन्त इति पाभे. ।

५) अभ्यपत्तानि > यनि. °तानि इति मुपा. शोचः द्र. ।

६) सपा. शौ ६, १२४, २ युद्धि इति पाभे. ।

७) तु. Pw. प्रभु. (वैतु. Gw. अभि इति कप्र. वा
स्यादित्यभिप्रयंश्चिन्त्यः । श्रियः प्रतीश्वरभावाद् व्यतिरिक्त-
स्योद्देशायर्थस्याऽनर्थकत्वादिति दिक् । वै. सा. च
✓ पत् [गतौ] इत्यस्य निगमो भवतीति) ।

८) गघ. त्यजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

९) पाभे. तै ६, ४, १०, ५ परीहि द्र. ।

१०) तु. उ.; वैतु. म. Pw. प्रभु. अभिः कप्र. इति ।

११) सपा. शौ १०, ५, ३८-४१ अभ्यावर्ते इति पाभे. ।

४, २, १२; काठ २१, ६; क ३१,
२१; अभिपयावर्तन्त शौ १५,
७, ४.
॥ अभिपयावर्त^१ - तात् तै २,
४, १२, ३; मै २, ४, ३.
॥ अभिपयावृत्त^२ मै ३, ८, १०.
॥ अभि-पर्यूरि (✓) ह (प्रापणे),
अभिपर्यूरि^३ काठ २०, ९; क
३१, ११; अभिपर्यूरि^४ मै ४,
५, ८; ७, १०; अभिपर्यूरि^५ काठ
२९, ८.
अभि ✓ पञ्च, अभिपश्यति ऋ
१, २५, ११; ९, ७३, ८;
॥ अभि... पश्यति ऋ ९, ९,
६; १०, ९; कौ २, ४७७; जै
३, ३६, २; अभि... पश्यतः
ऋ ८, २५, ७; अभिपश्यन्ति^६
पै १६, १५१, १०; ॥ अभि-
पश्यथ ऋ १०, १३६, ३; पै
५, ३८, ३; अभि... अपश्यत्
ऋ ३, ४८, ३; अभ्यपश्यन् स्त्रि
१, ६, ६; अभ्यपश्यम् ऋ ८,
५९, ६.
अभि-पश्यत् - श्यतः शौ १०,
८, २४^७.
अभिपश्यन्ती - न्ती ऋ ७,

७५, ४.
अभि ✓ पा(रक्षणे), अभिपाति ऋ
१०, १, ३; अभिपाति ऋ
३, ९, ६; अभिपात मा १३,
१९; १४, १२; १५, ६४; का
३, २, ७; १४, २, ४; १५,
४, २; १६, ७, ६; तै ४, २,
९, २; ३, ६, १; ४, ३, ३;
मै २, ८, १४^१; काठ ३९, ३;
४०, ३; ५; पै १२, ३७, ११^२;
अभिपाहि काठ ३९, २^३; अभि-
... पाहि मा ७, २०; का ७, ८,
३; तै १, ४, १०, १; ११, १;
मै १, ३, १३; २७; काठ ४, ५;
क ३, ४.
॥ अभिपित्-वृ^४ - वम् ऋ ४, १६,
१; ७, १८, ९; १०, ४०,
२; शौ २०, ७७, १; - वे
ऋ १, १२६, ३; १८६, १;
६; १८९, ७; ४, ३४, ५;
३५, ६; ५, ७६, २; ८, ४,
२१; २७, २०; मा ३३, ३४;
का ३२, ३, ५; कौ २, ११०३;
- वेपु ऋ १, ८३, ६; शौ २०,
२५, ६.
अभि ✓ पिञ्च, पिञ्च, अभ्यपिञ्च

काठ ३७, ९; पै ४, ३, २;
॥ अभि... अपिञ्चत् ऋ १०,
६८, ११; शौ २०, १६, ११.
अभिपिञ्चे ऋ ५, ६०, ४.
अभि ✓ पी(वृद्धौ) > ॥ अभि-पीप्सा-
(न >) ना^१ - नाः ऋ ७, ३६, ६.
अभि ✓ पू, ॥ अभिपूवते तै ३, २,
३, ३^२; ४; मै ४, ७, ४; काठ २१,
१२; २८, ९^३; क ४४, ९.
अभि-पूर्व^४ - र्वम् णै २, १, ४, २^५;
५, ३, ३, ३^६; ६, २, १, ५; ७, २,
४, ३; ३, ९, २^७; ४, १, २^८; ४,
२^९; ॥ मै ३, ४, ५^{३०}; ८, ३; ॥ काठ
१९, ११; २०, १२; १३; ॥ क
३१, १; १४; ३४, १^{३१}; शौ
११, २, २२; पै १६, १०६,
२.
अभि ✓ पृ, पृ. > पूरि, अभि... पृण-
ध्वम्^३ ऋ ७, ३७, १.
॥ अभिपूरयति^४ काठ ३६, १;
॥ अभिपूरयेत्^५ मै १, १०, ७;
काठ ३६, १; ॥ अभि... पूरयेत्
काठ ३६, १.
अभि-पूर्व^६ - पूर्वम्^७ शौ २, ५,
१३; पै १६, ९८, ३.
॥ अभि-पूर्व^८ - र्वः मै १, १०, ७^९.

- १) गस. घञन्ते थाथादि-स्वरः ।
२) गस. ल्यबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।
३) पाभे. अभि तै ५, २, १०, २ द्र. ।
४) पाभे. अभि तै ६, ५, ७, १ द्र. ।
५) सपा. तैआ ३, १३, २ पुरिजानन्ति इति, खिसा ३३,
८ मा ३१, १९ का ३५, २, ३ पुरिपश्यन्ति इति च
पाभे. ।
६) B.O. अभ्यपश्यम् इति ?
७) सपा. पै १६, १०३, १ विपश्यतः इति पाभे. ।
८) दु. टि. २आपित्-वृ- ।
९) विप. (अभिपृद्धौ-] सुदुघा- = नदी-) ।
१०) अभिपश्यते इति पाठः ? यनि, शोषः (दु. सपा.

मे. क.) ।

- १) अस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । वा. क्रिवि. ।
२) सपा. काठ १३, ७ विभे. ।
३) पाभे. अधिपूर्वम् द्र. ।
४) अभि कप्र. मन्वानाः P.W. प्रभृ. चिन्त्याः
साधन्याऽन्तरादर्शनात् (दु. वें. सा.) । तिङि इना, वा
इति विकरणद्वयम् ।
५) सपा. तैत्रा १, ६, ३, ५ आज्यमानयति इति पाभे. ।
६) सपा. तैत्रा १, ६, ३, ५ बह्नालयेव इति पाभे. ।
७) पाभे. अभिपूर्वम् द्र. ।
८) गस. ल्यबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९२;
१, १३९) ।

अभि-प्र ✓ चक्ष > अभिप्र-चक्षे^१ ऋ
१, ११३, ६.

अभि ✓ प्रच्छ > *अभि-प्रश्न- >
अभिप्रश्नित^२ - नम् मा ३०,
१०; का ३४, २, २.

¶ अभि-प्र ✓ च्यु, अभिप्रच्यवते मै
३, १०, १; अभिप्राच्यवेताम्^३
काठ २४, ७; क ३७, ८;
अभिप्राच्यवन्त मै ३, ७, ८;
काठ २४, ७; क ३७, ८; अभि-
प्रच्यवेत मै ३, १०, १.

अभि-प्र ✓ जन्, अभि...प्रजायन्ते
ऋ ५, १९, १.

¶ अभि-प्र ✓ ज्ञा > जा, अभिप्राजानीम
मै १, ५, ९.

अभि-प्र(न >) ✓ णक्ष, अभि...प्र
...नक्षे ऋ ८, ५१, ८; खि ३,
३, ८.

¶ अभि-प्र ✓ (नी >) णी, अभि-
प्रणयति^४ काठ १२, १३^३.

¶ अभि-प्रति ✓ गृ, गृ(शब्दे), अभि-
प्रतिगृणीयात् तै ३, २, १, ५.

¶ अभि-प्रति ✓ धाव् (गतौ), अभि-
प्रतिधावति^५, अभिप्रतिधावन्ति

मै ४, ६, ४.

अभि ✓ प्रथ्, > प्रथि, अभि...प्रथे-
थाम् कौ ३, ४, ८; जै २, २, १.
अभिप्रथे ऋ ९, ८०, ३.

¶ अभिप्रथयति तै २, ६, ३, ४.
अभि-प्रथत्^६ - यथा पै २, २५, ५.

¶ अभि-प्र ✓ पद्, अभिप्रपद्यते^७,
अभिप्रपद्यते^८ मै ४, ६, ७;
अभिप्रपद्याते काठ २९, २^३;
क ४५, ३^३; अभिप्रापद्येताम्
काठ ३०, १^३; क ४६, ४^३;
अभिप्रपद्येयाताम्^९ काठ २८, २^३;
क ४४, २^३.

अभिप्रपाद- अन्^{१०}.

अभि-प्र ✓ भञ्ज् > अभिप्र-
भङ्गित्^{११} - ङ्गिणः ऋ ८, ४५,
३५.

अभि-प्र ✓ मन्, अभिप्रमन्वते^{१२}
शौ ६, ८४, १; पै १९, ५, ११.

अभि-प्र ✓ मन्द, अभिप्रमन्दुः ऋ
८, १२, १३; अभि...प्रमन्दुः
ऋ ७, ३३, १.

अभि-प्र ✓ मृश, अभि...प्रमृश ऋ
८, २१, १६^३; ८१, ६.

अभि...प्र...मृशः ऋ ४, ३०,
१३.

अभि-प्र ✓ मृ > अभिप्र-मृ^{१३} - मुरा
ऋ १०, ११५, २.

¶ अभि-प्र ✓ यम् > च्छ (दाने),
अभि...प्रयच्छति काठ ३६,
१३.

¶ अभि-प्र ✓ या, अभिप्रयाति मै २,
१, १^३; २; ३, २, २^३; काठ ९,
१७.

अभिप्र-यात् - यान् मै २, १, १^३;
२; काठ ९, १७.

अभिप्र-यायित्^{१४} - यी काठ २०,
११-१३; २१, १; २; क ३१,
१३-१५; १७. [यिन्-
उत्तरतसं, उत्तरात्^{१५}].

¶ अभि-प्र ✓ युज्, अभिप्रयुङ्क्ते मै
२, १, १०; काठ १०, १; १२, ३;
१३, ४; ८^३.

अभिप्रायुक्त मै २, ७, ७.

अभि-प्रव- अभि ✓ प्रु द्र.

¶ अभि-प्र ✓ वृत् > वर्ति, अभिप्रवर्त-
येत् मै ४, १, १.

अभिप्रश्नित- अभि ✓ प्रच्छ द्र.

^१) गस. केनन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७;
२, १३९) ।

^२) मत्वर्थीयः इनिः प्र. तत्-स्वरश्च ।

^३) सपा. मै ३, ७, ८ उपप्राच्यवेताम् इति पामे. ।

^४) सपा मै २, ५, १^३ निनयति इति पामे. ।

^५) सपा. तै ६, ४, ११, ४ काठ २७, ९ वहति इति पामे. ।

^६) शत्रन्ते प्राति. । इद्वेदन्तानां त्रयाणां मन्त्राणामेक-
वाक्यतयाऽन्वयः द्र. ।

^७) पामे. अनुप्रपद्येत् तै ६, ५, ३, ३ द्र. ।

^८) गस. कर्तरि धिनुण् प्र. डसं. (पा ३, २, १४२)

कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

^९) पामे. प्रमन्दते टि. द्र. ।

^{१०}) इच्छा चिदर्थः (ष१ < ११ अरि-); वैतु. सा. प्र१
< अरि-); प्रमृशामि, आ भर इत्येवं द्वि-यतिषो जागतः

पादः द्र. (वैतु. सा. अभि इति औपसर्गिकम् अव्य. इतीव
कृत्वा आभर इत्यनेन योजुकः) ।

^{११}) विप. (जुहू-) । गस. क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, २, १३९) । एतत् प्राति. < ✓ मुच्छं
(तु. वें. सा. PVS. VVS.) इति वां, < ✓ मुद्र
उदा. (तु. सा.) इति वा, < ✓ मृ (= > ✓ मृण)
(तु. PW. GW. ORN. MW.) इति वा यत्
परोषां विप्रतिपन्नाः व्यु. भवन्ति, तच्चिन्त्यम् ।
प्रकृते त्यागविसर्जनद्रावणप्रकारकाऽर्थकस्य यनि. ✓ मृ
इत्यस्यैवाऽर्थानुगमदर्शनात् (तु. xlog. ✓ pour) इति
दिहमात्रम् ।

^{१२}) पामे. अष्टप्रवस्यति तै ५, २, १, ७ द्र. ।

^{१३}) निन्यन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^{१४}) पामे. अभिचरति मै २, ५, ७ द्र. ।

¶ अभि-प्र ✓ स्कन्द > स्कन्दि, अभि-
प्रस्कन्दयति मै ४, ६, ४, ९.

अभि-प्र ✓ स्था, अभि... प्र... अस्थात्
क्र १, ७४, ८.

¶ अभि-प्र ✓ हन्, अभिप्रचनन्ति क्र
६, ४६, १०; शौ २०, ८३,
२.

अभि-प्र ✓ ह्रा (गतौ), अभि... प्रजि-
हांते^१ खि ५, १०, ४; शौ २०,
१२७, १०.

अभि-प्र ✓ हि > अभिप्र-हि (त >)-
ता^२ - ता^३ शौ १०, १, १५.

¶ अभि-प्र ✓ ह्र, अभिप्रहरति मै ३,
२, ५.
अभिप्रहियते मै ३, २, ५.

अभि-प्रा (प्र ✓ आ) प्र > प्रेप्स,
? अभिप्रेप्सी^४ पे १५, १५, ८.

अभि ✓ धी > ¶ अभि-धी^५ - प्रियः क्र
९, ३१, ३; - प्रियम् क्र १, १६२,
३; मा २५, २६; का २७, १२,
३; तै ४, ६, ८, १; मै ३, १६, १;
काठ ४६, ४.

अभि ✓ धु (= ✓ छु) > ¶ अभि-प्रव-
-वान् काठ ३३, ८.

¶ अभि ✓ धुप्, अभिप्रुणुते क्र ६,
७१, १; १०, २३, ४; शौ २०,
७३, ५.

अभि ✓ धुपाय^६, अभि... धुपायति
क्र १०, २६, ३.

? अभि-प्रेत - तम् पे १, ४७, २.

अभि-प्रे (प्र ✓ इ) प्र (गतौ), अभि-
प्रेष्यामि^७ शौ १६, ७, १.

¶ अभि-प्रो (प्र ✓ उ) छ्, अभिप्रोक्षत्
मै १, ८, २^१.

१) अभिप्रो (प्र-उ) क्ष्य^१ - क्ष्यः मै १,
८, २.

¶ अभि-प्रो (प्र ✓ ऊ) णु, अभि...
प्रोणुवीत काठ २६, १; क
४०, ४.

¶ अभि ✓ प्लु (= ✓ यु) > अभि-
प्लुव^८ - वः तै ७, १, ४, २.

अभि ✓ वन्ध्, अभि... बध्नामि पे
१९, ३७, १.

अभि ✓ वाध्, अभिवाधेत क्र ८, ५,
३४.

अभि-वुभूषु - अभि ✓ भू द.

अभि ✓ भञ्ज > अभि-भञ्ज^९ -
-ज्ञाय क्र २, २१, २.

¶ अभि-भ (ञ्जुत >) भञ्जती^{१०} -

-तीनाम्^{११} क्र १०, १०३, ८;
मा १७, ४०; का १८, ४, ८;
तै ४, ६, ४, ३; मै २, १०, ४;
काठ १८, ५; क २८, ५; कौ २,
१२०६; शौ १२, १३, ९; पे ७,
४, ९.

अभि-भर्तु - अभि ✓ भृ द.

अभि-भव -, अभि-भवन्ती -, अभि-
भवितुम् अभि ✓ भू द.

अभि ✓ भा > अभि-भा^{१२} - भा क्र
२, ४२, १; - भाः काठ ४०,
१०; शौ १, २०, १; ५, ३, ६;
११, २, ११; १८, ४, ४९;
१९, ४४, ७; पे १५, ३, ७;
१६, १०५, १; १९, १६, ५;
- भाम् शौ ४, २०, ४; पे ४,
३७, ४.

अभि ✓ भाप्, अभिभापयाः मा २३,
२३; का २५, ६, ३.

अभि ✓ भू (बधा)^{१३} > बुभूष,
¶ अभिभवति मै १, ५, ११;
२, १, १; काठ २, १७; ¶ अभि
... भवति मै १, ४, १२; ४,

१) अभिः कप्र. वा स्याद् गतिर् वेत्युभयो तद्-गतिः
सुवचा द. । ननु तथात्वेऽर्थेऽप्यभेद इत्यपि समानं सुवच-
मित्यधिकम् ।

२) कर्मण क्वेऽनन्तरगति-स्वरः (पा ६, २, ४९) ।

३) सपा. पे १६, ३६, ५ प्रहितम् इति प. भे. ।

४) पाठः? तिङि लुङि सित्य् एतच्छब्दरूपं भवत्युताऽऽहो
कृतो नामीभूतस्य इत्ययमेतद् भवतीति चिन्तयम् ।

५) विप. (पु-डाश- वात-) । गस. कर्तार विवन्ते
कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

६) = अभि-प्लुव - । नाप. (षडह-विशेष- = प्रोम-
संस्था-विशेष- । तु. माश १२, २, २, ११) । गस. करणे अप्
प्र. याधादि-स्वरश्च (पा ३, ३, ५७; ६, २, १४४) ।

७) तु. उव्गी. Gw.; वैतु. सा. अभिः कप्र. इति कृत्वा
अस्मान् इत्युपक्षपकः । व्यु. कृते ✓ धुपाय द. ।

पे ११-५३

८) पामे. अपिप्रेष्यामः द. ।

९) सपा. काठ ६, २ क ४, १ प्रापयेत् इति पामे. ।

१०) गस. ण्यदन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (तु. पा ६, १, २१४;
२, १३९) ।

११) = अभि-प्रव - ।

१२) गस. कर्तारि अजन्ते न्यङ्क्वादित्वात् कुस्वम् (पा ७,
३, ५३) । याधादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

१३) विप. (देवसेना-) । शक्नन्ते स्त्री. क्रीड् उदाचः (पा
६, १, १७३) ।

१४) नासः उदात्तता (पा ६, १, १७८) ।

१५) भाप. (अभिभूति-, अपशकुन-, उपद्रव- । तु. या.
९, ४ प्रयु.) । क्र. स्त्री. भावे अद्ध प्र., अन्यत्र विजन्ते
प्राति. इति विवेकः ।

१६) पा. अभिभवाऽभिमुखीभावप्राप्त्यादिषु वृत्तिः ।

१, १२; काठ ७, १०; ३१, ९;
क ५, ८^१; ४७, ९; ॥अभि-
...भवन्ति तै ७, ४, ७, १;
मै १, ६, ३; अभि...मवाति
ऋ ५, ३७, ५; ॥अभि>भी^१
...मवाति ऋ ४, ३१, ३; खि
६, ३, ४; मा २७, ४१; ३६, ६;
का २९, ५, १०; ३६, १,
६; मै २, १३, ९; ४, ९, २७;
काठ ३९, १२; कौ २, ३४;
जै ३, ४, ५; शौ २०, १२४,
३; पै ४, २७, ६६; ॥अभि-
भवाम तै ६, ३, १०, ५;
॥अभ्यभवत् मै १, ४, १२; ४,
१, १२; काठ ३१, ९; क ४७,
९; अभि...भवत् ऋ २,
२२, २; तै ७, ४, २, ११; कौ
२, ८३८^१; अभि (अभवत्)^१
शौ १०, २, १८; पै १६, ६०,
१०; ॥अभ्यभवत् तै ६, २,
२, ७; ८, १; ३, ७, १; काठ
१९, २; १०; क २९, ८; ३०,
८; अभ्यभवः शौ ६, १२९,
२; पै १९, ३२, ३; ॥अभ्य-
भवम् काठ ७, ६; क ५, ५;
॥अभि...भवेयम् तै ७, ४, ७,
१; ॥अभिभवेम तै ६, २, ८,
१; अभि...भवेम ऋ १०,

५९, ३.
॥अभि...भवत् मा ३८, १७;
का ३८, ४, १; तै ४, १, ६
३; मै ४, ९, १; ॥अभि...
भवत् ऋ ३, ५९, ७; ४, १६,
५; शौ २०, ७७, ५; अभि^१
(वभवत्) ऋ ३, ५९, ७; ॥अभि...
भवत् ऋ ८, ९८, ५; कौ २,
५९८; जै ३, ४८, १४; शौ
२०, ६४, २; ॥अभिभविष्यन्ति
काठ ३१, ८; क ४७, ८;
॥अभिभविष्यसि मै १, ४, १२;
॥अभिभविष्यथ तै २, ४, २,
१; ॥अभिभविष्यामः काठ
१०, १०; अभि...भूयासम्
मै १, ५, ४; ११; काठ ७,
२; १२, २^१; क ५, २; ॥अभि
...भूवत् ऋ ८, ३१, १५-१८;
१२, ६; तै १, ८, २२, ४;
मै ४, ११, २^१; काठ ११, १२^१;
अभि...भूवत् ऋ २, २२, ४^१;
अभ्यभूत् मा २८, २१; का
३०, २, १०; मै २, ६, १२;
४, ४, ६; काठ १५, ८; अभि-
...भवत् तै १, ८, १६, २^१;
अभिभूत् शौ ७, ३६, ३; अभि-
...भूत् ऋ १, १७८, ४^१;
॥अभि...भूत् ऋ १०, ३, २;

१९, ३; ११, कौ २, ८१७, जै
४, १३, १०; ॥अभि...भूवत्
ऋ १, १३९, ८; शौ २०, ६७,
२; अभि...भूवः कौ १,
४६६ १^१; जै १, ४८, ६१^१;
॥अभि...भूः ऋ ७, २१, ९;
तै ७, ४, १५, १; काठ ४४, ४;
पै १९, २२, ४; अभि...भूवम्
पै १, ६०, १; अभि...भूवम्,
अभि (भूवम्) ऋ १०, ११९, ८.
॥अभि-भूवत्-भूवत् पै १, ७६, ३.
अभि-भूव^१-वः मै २, ७, २०^१;
शौ १, २९, ४; -वम् पै ४, २७,
५, १३, ३, १३^१.
अभि-भूवत्-वन्तम् पै १६, १००,
८.
अभिभवन्ती-न्तीम् पै १६,
१००, ८; -न्तीम्-न्तीम् शौ ९,
५, ३६.
॥अभि-भूवत् तै ६, ४, १०, १.
अभि-भू^१-भवे काठ ३५, १०;
क ४८, ८; -भूव शौ १०, १,
२९.
अभि-भू^१-भूवः काठ ३९, १;
-भूवम् शौ ९, ५, ३६; -भूवे
ऋ २, २१, २; मा २२, ३०;
का २४, १७, १; काठ
३४, ४^१; ३५, १०^१; क

१) सपा. मै १, ५, ११ भूवगृहीयात् इति पाभे ।

२) इकः (पा ६, ३, १३४) इति साहित्यिको दीर्घः ।

३) वैतु. प. प्रतिमानार्थं कप्र. पूर्वतान्, कुर्माणि
इत्युभयाऽन्वितः ।

४) पांम. मा ३८, १७ उतु द्र. ।

५) सपा. मै २, ३, २ भूयासम् इति पाभे. ।

६) सपा. अभि...भूवत्<>अभि...भूवः इति पाभे. ।

७) वैतु. सा. पक्षान्तरे अभिः कप्र. इत्याह ।

८) वैतु. सा. पक्षान्तरेऽनर्थक अभिः इति प्रतिषेधे ।

९) विप., नाप. (अय- = २अक्ष- [मै.]) । गस. कर्तारि

अजन्ते थाथादि-स्वरः ।

१) सपा. तै ४, ३, ३, २ काठ ३९, ७ आस्कन्दः इति
पाभे. ।

२) सपा. शौ १, २९, ४ -वः इति पाभे. ।

३) तुमुनन्ते अनन्तरगति-स्वरः प्रकृत्या ।

४) गस. उप. दुः प्र. उस्. (पा ३, २, १८०) । कृत-स्वरः
प्रकृत्या ।

५) विप., नाप. (वैतु- [शौ ९, ५, ३६], अय-
[= २अक्ष-] तै ४, ३, ३, २ प्रभृ.) । गस. विवन्तो
कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

४८, १२^१; -मू: क १, १००,
१०; ८, ८९, ६; ९७, ९; ९८,
२; १०, १५३, ५; १६६, ४;
मा १०, २८; का ११, ८, ३;
तै १, ६, २, १^१; १०, १^२; २,
१, ९, १; ४, ३, २; ४, ३, ३,
९^१; मै १, ५, ४; ११; २, १,
११; ३, २; काठ ७, ९; १०,
७; १२, २; ३९, ७^१; क ५, २;
†कौ २, ३७६; ७८०; जै ३,
३०, १९^१; शौ २, २७, १;
६, १७, १^१; ९, ५, ३६; ११, १,
६; १४, २, १९; †२०, ६२, ६;
९३, ८; पै १, ६०, ३; २,
१६, १; १६, ८९, ६; १८, ८,
१०; १२, १२, ७^१, २५, ९^१; २०,
२१, ७; -भ्वै मै २, १३, १७;
३, १२, ११; १४.

†अभिभू-तर- -रम् क ८, ९७,
१०; कौ १, ३७०; २, २८०; जै
१, ३९, १; ३, २३, १२; शौ २०,
५४, १.

†अभिभूत^१ - -त: पै १९, ३२, १०.

अभिभूति^१ - -तये पै ७, १८,

६^१; -†ति क ४, २१, १;
४१, ४; १०, ७६, २; मा २०,
४७; का २२, ५, १; -ति: क
८, १६, ८; तै ३, २, ५, १०;
४, ४, १२, १; मै ३, १६, ४;
काठ २२, १४; शौ ६, ९८,
२^१; पै १५, १, ३; १९, १२,
१४; -तिम् क १, ११८, ९;
४, ३८, १; ९; -†ते क १,
५३, ३; ६, १९, ६; १०, ८४,
६^१; १३१, १; -†से शौ
२०, २१, ३; १२५, १; पै ४,
१२, ६^१; १९, १६, ८^१; -त्यं
तै ३, १, ७, १; ७, ५, ५, १;
†काठ १९, २^१; १०^१; †क १९,
८^१; ३०, ८^१ [†ति- २भ्रातृव्य^१].
†अभिभूति-मत् - -मत् काठ
८, १; क ६६.

†अभिभूत्यो(ति-ओ)जस्^१-
-जसम् क १, ५२, ७; मै ४,
१२, ३; -जा: क ३, ३४, ६;
४८, ४; ४, ४२, ५; ६, १८, १;
१०, ८३, ४; मै ४, १२, ३; शौ
४, ३२, ४; २०, ११, ६; पै ४,

३२, ४.

अभि-भूय^१ क ३, ४८, ४; तै ६,
२, ८, ११^१.

अभि-भूय^१ - -याय शौ १९, ३७, ३;
पै १, ५४, ४.

†अभि-भूव(र>)री^१ - -री क
१०, १५९, ५; ६^१; पै २, ४१, ५^१.

अभि ✓ भू > अभि-भूत^१ - -ता पै ५,
१२, ४.

अभि-मउमन्^१ - -उमना खि २, ८, ३.

अभि ✓ मद्, न्द्. †अभि...मदत्
> ता^१ क १, ५१, १; कौ १,
३७६; जै १, ३९, ७; अभि(मदत्)
खि १, १, ४; अभि...अमदन्^१
क ३, ३१, १०.

अभिमाद्यतु पै १९, २९, ६.

अभि...मन्दसे क १०, ५०,
२.

अभि...अमन्दिषु: क ८, ५०,
३; खि ३, २, ३.

अभि-माद^१ - -दम् पै १९, २९, ६.

अभि ✓ मन्, अभिमन्यते क १०,
८६, ९; †तै १, ६, ७, ४;
३, १, ९, ६; ७, ५, १५, २;

^{१)} सपा. मै २, ७, २० आस्कन्द: इति पाभे. ।

^{२)} शोधस्य कृते तु. सस्थ. टि. ? भयां ।

^{३)} भाप. (अभिभव-), विप. ([अभिभावुक-] ओजस्,
क्षत्र- प्रभु.) । गस. वित्तनन्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
१, ५०) । ^{४)} पाभे. अपभृतये शौ ५, ८, ५ द्र. ।

^{५)} = सपा. तैत्रा ३, १०, ८, २ आपश्री १२, २४,
७ प्रभु. । माश्री २, ४, १, ३६ विभूति: इति पाभे. ।

^{६)} पाभे. अधिपति: मै ४, १२, २ द्र. ।

^{७)} सपा. शौ ४, ३१, ६ सङ्भूते इति पाभे. ।

^{८)} सपा. मै ३, १, ३ विजित्यं इति पाभे. ।

^{९)} पाभे. अपहत्ये मै ३, १, ९ द्र. ।

^{१०)} विप. (इन्द्र- वज्र- प्रभु.) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।
(पा ६, २, १) ।

^{११)} गस. यक्. व्यबन्ते च क्यबन्ते च कृत्-स्वर: प्रकृत्या

(पा ६, १, ११३; २, १३९) ।

^{१)} विप. (अस्मद्-) । गस. क्वरवन्ते कृत्-स्वर:
प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^{२)} सपा. आपमे १, १६, ६ अभिभुवरी: इति पाभे. ।

^{३)} वृजन्तं प्राति. । पाठ: संदिग्ध-स्थलीय: द्र. ।

^{४)} भाप. (मङ्गभाव-, बल-) । गस. उप. ? ✓ मज्
(उच्छ्रये)+मनि: प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९) । शेषं तु. टि मज्मन्- ।

^{५)} तु. अनुमदन्ति वाजै: क १, १७३, ७ इति यत्र
समान: वा. भवति ।

^{६)} स्वप् इत्येतत् यनि. कर्म सद् यद् अभि इत्येतेन
कप्र. सताऽन्वितमिति सा. MW., G. (तु. VVS ३८)
च, तच्चिन्त्यम् ।

^{७)} गस. भावे घञन्तम् । द्वि१ सत् वा. किति. द्र. ।

काठ २२, १२१; क ३५, ५१;
शौ २०, १२६, ११; प १२,
७, १०; अभिमन्युते मै ४, ३,
८१; शौ ६, ६, १०; अभि...
मन्यते शौ ५, १९, ९; पै ९,
१७, ५; अभिमन्यन्ते तै ३, ४,
९, ३१; पै १२, ७, १०;
अभिमन्यन्ते मै ३, ९, ७;
अभिमन्याते ऋ १०, २७, ११;
अभिमन्याते^१ पै १७, २, ५;
अभिमन्यन्ते तै ३, १, ९, ६;
काठ ३०, १०; क ४६, ८;
अभिमन्यन्ते काठ १३, ८;
अभिमन्यते तै १, ६, ७, ४;
७, ५, १५, १; काठ ६, ७;
१०, ६; २२, १२; क ४, ६;
३५, ५.
अभिमन्यते तै ३, १, ९, ६;
अभिमन्यते शौ ८, १, १२;
पै १६, २, २; अभिमांस्त
शौ ११, २, ८; पै १६,
१०४, ८; अभिमन्याः^२ मा

१३, ४१; का १४, ४, ४;
काठ १६, १७; शौ ९, ५, ४;
पै १४, ३, ६; १६, १७, ३.

अभि-म(न्य>)न्या- न्याः पै
१२, ७, १०.^३

अभि-मन्यु- न्युना पै ५, ४,
१३?४; न्युनाम् पै १६, ७०, ६.

अभि-मान- बहुल^४.

अभि-मानुक^५- कः मै १, ६, ४^६;
११; ३, १, ३; ७, १०; ९, १८. [क-
अन^७].

अभि-मनस्^८- नसः काठ ११, ६.

अभि ✓(मनस्->)मनस्य,
अभिमनस्यते शौ ११, ३, २५;
पै १६, ५४, ११.

अभि ✓(मन्त्र->)मन्त्रि, अभि-
मन्त्रयेते मै ४, १, २; ३^९;
४, ३; काठ १२, १; २५, ८;
१०; ३१, २; क २२, ८;
४०, १; ३; ४७, २; अभि-
मन्त्रयन्ते काठ १२, ११^१;
अभिमन्त्रये^२ ऋ १०, १९१,

३; पै १, ५३, ५; १२, ७, ४;
अभिमन्त्रयध्वम् मै २, २,
६^३; पै १, ५३, ४; अभि-
मन्त्रयेते तै १, ६, ८, ३^४; ७,
१, १; ३, १, २, १; ८, ३;
मै १, ४, ९; ८, ८^५; १; ३,
१, ३; ८, ६^६; ४, २, ८^७; १०;
११; ४, ३^८; ८, ७^९; काठ २३,
५^{१०}; ३४, १८.

अभि ✓मन्द अभि ✓मद द.

अभि-मरीमृशत्-, अभि-मरीशत्-,
अभि-मरीशन- अभि ✓मृश द।

अभि ✓मा (वधा.)^{११}

अभि-मा^{१२}- मया मै १, ४, ११;
काठ ५, ४; ३२, ४; -मा मै १,
४, ११; काठ ३२, ४; ३४, १४.

*अभि-मात्->अभिमातिन्-
तिनम ऋ १ ८५, ३.

अभि-मार्ति^{१३}- तयः ऋ १, २५,
१४; शौ २, ७, ४; -तये ऋ
८, ३, २; कौ २, ७७२; -ति
ऋ ५, २३, ४; -तिः ऋ १०,

१) पामे. अभिदासति पै १९, ३, १० द. ।

२) पामे. अभिदासात् शौ १२, १, १४ द. ।

३) =सपा. मात्रा ७, ५, २, १७ । तै ४, २, १०, १
अभिमृशः इति. मै २, ७, १७ अभिशोचीः इति च
पामे. ।

४) समस्तं वैतत् यनि. प्राति. उताहो जिघांसति
इत्याख्यातेन अभेः संबन्ध इति विवेकतुं दुःशकमिति द. ।

५) गस. उक्तजन्ते कृत-प्रकृतिस्वरम् (पा ३, २, १५४;
६, १, ११७; २, १३९) ।

६) अभिमानुकः स्यात् >सपा. तैत्रा १, १, ५, ९
अपिद्वयात् इति पामे. ।

७) पामे. अपिद्वयाति काठ २६, २ द. ।

८) गस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४;
पा ६, २, १) ।

९) सकृत् पामे. अनुमन्त्रयेते काठ ३१, २ द. ।

१०) पामे. अनुमन्त्रयन्ते मै २, ३, ९ द. ।

११) सपा. शौ ६, ६४, २ अभिसंविशध्वम् इति, तैत्रा २,
४, ४, ५ गौपि २, ६, २२ अभि सरभध्वम् इति च पामे. ।

१२) सपा. ऋ १०, १९१, ३ अभिमन्त्रये इति पामे. ।

१३) सपा. काठ ३२, १५ अभिमृशति इति, मै १, ५, ५
अभिमृशेत इति च पामे. ।

१४) सपा. अनुमन्त्रयेते तै २, ६, ६, ४ द. ।

१५) सपा. तैत्रा १, ७, ६, ८ उद्गृह्णाति इति पामे. ।

१६) धा. माने (तु. अभि-मा-) च, हिंसायां च धृतिः ।

१७) सस्व. कृते तु. टि. (अनु ✓ध्वे >) अनुध्या- ।

१८) गस. उप. भावे क्ते परत इकारादेश-विकल्पः उत्सं.
(पा ७, ४, ४१) ।

१९) =शत्रु- । मत्वर्थीयः ह्यनिः प्र. [पा ५, २, ११५
(तत्स्वरः । तु. वें. सा. ऋ ५, २३, ४; वंतु. Pw. प्रथ.
अभि ✓मन् इति)] ।

२०) उभयथा निगमा भवन्ति । भाव इति च
विप. वा विशेष्यगर्भं विप. सच् शत्रुपर्यायो वेति

६९, ५; तै २, १, ३, ५॥;
॥मै २, ५, ८^२; ९^२; काठ
१३, ३^२॥; -तिम् क्र ८, २५,
१५; १०, ८४, ३; १०२, ४;
तै २, १, ३, ५॥; ॥मै २, ५,
८^२; ९^२; शौ ४, ३१, ३१;
१९, ३२, ६०; पै ४, १२, ३१;
५, १, ७; १२, ४, ६; -तिष्ठु
क्र ३, ३७, ७; शौ २०, १९,
७; -ती: क्र ३, २४, १;
६२, १५; ८, २४, २६;
१०, १८, ९; ११६, ६;
मा २, ३७; का ११, १, ३;
१४, २, १३^२; मै २, २,
१०^१॥; ४, १२, ३; १४, १२;
जै ४, २५, ११; शौ १८, २,
५९१.

अभिमाति-जित्- -जित् मा
२७, ३; का २९, १, ३; तै ४,
१, ७, २; मै २, १२, ५;
काठ १८, १६; क २९, ४;
शौ २, ६, ३; पै ३, ३३, ३.

अभिमाति-(सा>) पाह^२-
-पाह: क्र १, ९१, १८; २,

४, ९; ६, ७, ३; ६९, ४; मा
१२, ११३; का १३, ७, १२;
तै ४, २, ७, ४; मै २, ७, १४;
काठ ४, १६; १६, १४; ३७.
५; क २५, ५; कौ ३, ३, ३;
जै २, १, २; पै २०, ५१,
६; -पाहम् क्र १०, ४७,
३; १०४, ७; तै १, २, ७, १;
४, ७, १४, ३१; मै ४, १४,
८१; काठ २, १५; -पाह तै
५, ७, २, ३; मै २, २, १०॥;
१३, १७; ३, १२, १४; काठ
१३, १५.

अभिमाति-पाह^२- -ह: क्र
१०, ८३, ४; मै ४, १२, ३१;
शौ ४, ३२, ४१; ५, ३, ११;
२०, २; ११; पै ३, २७, ३४,
३२, ४१; ५, ४, ८१; ९, २४, २;
११; -हम् क्र १०, १२८, ७;
काठ ४०, १०१; पै १०, ४, १२.
†अभिमाति-पाह^२- -ह्य क्र ३,
३७, ३; मै ४, १२, ३; शौ २०,
१९, ३.

†अभिमाति-हुन्- -ह्ने^२ मा

६, ३२; ३८, ८; का ६, ८, ३;
३८, २, २; तै १, ४, १, १;
२, १, ३, ४॥; मै १, ३, ३;
२, २, १०॥; ॥५, ८; ९, १३,
१७; ३, १२, १४; काठ ३,
१०; १३, ३; क २, १७;
-†ह्यम् क्र ३ ५१, ३; तै २,
१, ३, ५॥; मै ४, १२, ३;
काठ ३९, ५; -दा क्र ९,
६५, १५; मा ५, २४^१; १२, ५;
का ५, ६, ३१; १३, १, ६; तै
१, ३, २, १; ६, ५, २; ७,
५, ४; ४, २, १, १; ५, २, १,
१; मै १, २, १०; २, ७, ८;
४, १४, १२^२; काठ १६, ८;
३४, १५; क २, ५; पै १,
६९, २.

अभिमाति-हनी- -हनी: काठ
३९, १.

अभि-मानुक- अभि ✓ मन् द.

अभि ✓ मिह्, अभिमेधताम्^२ शौ
१९, ८, ५; पै २०, ४६, २.

अभि ✓ मुञ्च्, अभिमुञ्चताम्^२ पै
२, ११, ५.

च । प्रथमे कल्पे स्त्री. च प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् च
उप. कितनि धा. एपू. टि. दिशा इत्वाऽभावश्च
द्र. । अथ द्वितीये कल्पे विशेष्यलिङ्गता च बस. पूष. प्रकृति-
स्वरञ्चेत्येव विशेषः द्र. (वैतु. वें. सा. PW. प्रमृ.
<अभि ✓ मन् इति; सा. च क्र ५, २३, ४
हिसकपर्यायतया भाषमाणः) । यत्तु GW. नापू. व्यु.
एतन्मूलतामातस्ये, तन्नाऽऽक्षिपेत् । यनि. भवे क्तान्तत्वं-
वचने लाघवादिति दिक् ।

१) सपा. °तिम् <>°ती: <> मा १२, १९ अुराती:
इति प.भे. ।

२) उस. उप. ✓सह + कर्तरि णिवः प्र. (पा ३, २,
६३) । कृत-स्वरः प्रकृत्या । क्र. शौ. च पपा. उप.
सह- इति ह्रस्वोपधं भवति, तद् विमृश्यम् ।

३) उप. कर्तरि अण् प्र. (पा ३, २, १) । सस्व. कृते नापू. टि. द्र. ।

४) उस. उप. प्रकृतिस्वरम् । उप. चाऽधिकरणा-
र्थीय-ण्यदन्तं सदाद्युदातम् उसं. (पा ६, १, २१४) ।
यद्वा पाप्म. ✓सह इत्यत्र ✓साह इत्यस्यापि समावेशाद्
यत् प्र. (पा ३, १, ९९) । पपा. एपू. नापू. च दिशा
उप. ह्रस्वप्रथमस्वरं भवति । तत् सर्वत्राऽर्वाक्षित्तलौकिक-
प्रयोगाऽपेक्षया तदनुवादमात्रं स्यादिति विमृश्यम् ।

५) उदात्तनिवृत्तिस्वरं विभक्तितरुदात्ता (पा ६, १,
१६१) ।

६) =तपा. माश ३, ५, ४, १५ । मै १, २, १० अश-
स्तिहा इति पाभे. ।

७) तु. पै. तत्रत्यः ? मूको. च; वैतु. अभिमेधताम् इति
शंगा. सात., मेधताम् इति PW., अभि । मे । हताम्
इति मूको. केषाञ्चित् पाठः ।

८) सपा. शौ २, ४, ५ अभिरक्षताम् इति पाभे. ।

अभि ✓ मुद्

अभि(मि)मी-मोदु- >

अमीमोद-मुद्- मुद् शौ ११.

१, २६; १०, २४; पै १६, ८४,

८०; ८७, ४.

अभि ✓ मु > अभि-मृत्, ता- -तम्

काठ २५, ६; क ३९, ४; -ता

काठ ८, २; क ६, ७; -तायाम्

मै ४, ५, ९. [त- अन्].

अभि ✓ मृश > मरीमृश, अभि...

मृशते ऋ १, १४५, ४; ऋभि-

मृशति तै १, ५, ८, २०; २

६, ५, ६; ५, २, ७, ३; ४, १०,

१; २६; ३; मै ३, २, ५; ६;

४, ७; ४, ८, ९; काठ २०, ५;

२२. १^१; ३१, १५६; ३२, २;

क ३१, ७; पै १६, १२६, १;

४^१; ऋभिमृशति तै १, ७,

३, ४; अभि...मृशे पै १२.

३७, ७; अभिमृशामसि शौ

३, २४, ६; ४, १३, ७^१; पै५, १८, ८^१; ३०, ८; ऋभि

...मृशामसि ऋ १०, १७३,

६^१; पै १२, ६, ४^१; ऋभ्य-

मृशत् तै ५, ५, २, ४; ऋभि-

मृशत् तै २, ४, ३, ३; ३, १,

६, १; २, १, ३; ५, ५, २, ४;

४, ४; ७, १, १; ३; मै १, ४,

५^१; १२; ५, १२; ९, ५^१; ८;काठ ९, १४^२; १०, ७; २२. ८^२;

क ३५, २.

अभिमृशः^२ तै ४, २, १०, १.

अभि-मरीमृशत्- -शत् पै १२,

३५, १०.

अभि-मृशत्- -शत् ऋ ३,

३८, १.

अभि-मृश- शिव^०.अभि-मृश^१ ऋ २, १०, ५; मा

११, २४; का १२, २, १३; तै ४,

१, २, ५; क ३०, १.

अभि-मृश^२- -इयः मै ४, ६,६^१.अभि ✓ म्लै > अभिम्लैत-वर्ण-अन्^०.

अभि ✓ यज् > इयक्ष, ऋभि-

यजते मै १, ४, ५^१; ८^१; १०,

८; ३, ८, ७; ४, १, १३; काठ

३१, १५; ३६, ३; ऋभि-

यजते मै १, १०, ८; काठ ३६

३; ऋभ्ययजन्त काठ ८, १३;

क ८, १.

अभ्ययष्ट ऋ ६, ४७, २५.

अभि...इयञ्ति ऋ ९, ७८, १.

अभि(मि-इ)यक्षत्- -यते ऋ

९, ११, १; मा ३३, ६२; क ३२,

५, ८; कौ २, १; ११३; जं ३, १,

३; ११, ९.

अभि-यत्- अभी(मि ✓ इ) द्र.

अभि ✓ या, अभियाति शौ ४, २५,

७०; पै ४, ३८, ७०; १६, ३२,

८^१; अभियामि पै १८, २१,

३; २४, ४; अभियात् शौ ६,

४०, २; पै १, २७, ३; अभियाहि

शौ १०, १, १५; पै १६, ३६, ५

अभियातम् शौ ११, २, १; पै

१६ १०४, १.

अभि...यासिषत् ऋ १, १७४, ५.

अभि-यात्- -तः शौ ११, २, १३;

पै १६, १०५, ३.

अभि ✓ यु, अभियोधितै ३, ५, १०,

१^१.

अभि ✓ युज्, अभियुज्यताम् पै २,

५, ३.

१) गस. वजन्ते थायादि-स्वरः पूष. दीर्घलब्ध
(पा ६, ३, १२२; २, १४४)।

२) दस. सास्व. (पा ६, १, २२३; तु. सा.; वैतु.

PW. प्रसृ. यद्गुणन्तात् कर्तरि क्विप् प्र. इति)।

३) अभि^० इति मुपा. यनि. शोषः द्र.।

४) व्यु. अव-गत- टि. द्र.।

५) सपा. मै १, ५, ९ आलभते (तु. तत्रत्यं टि. च)
इति पाभे.।

६) सपा. मै ३, ४, ४ संसृशति इति पाभे.।

७) पाभे. अभिमन्त्रयेत् तै १, ६, ८, ३ द्र.।

८) सपा. ऋ १०, १३७, ७ उपसृशामसि इति पाभे.।

९) सपा. मा ७, २५ का ७, १०, ३ माष ४, २, ४,

२३ अवनयामि इति, तै ३, २, ८, ६ प्रसृ. अव...

नयामसि इति, मै १, ३, १५ ?कः (३अव) नयामसि

इति च (तु. तत्रत्यं टि. च) पाभे.।

१) सपा. क ३५, २ उपदध्यात् इति पाभे.।

२) पाभे. अभिमस्थाः मा १३, ४१ द्र.।

३) गस. केनन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७;
२, १३९)।

४) गस. क्यबन्ते (पा ३, १, ११०)। कृत-स्वरः प्रकृत्या।

५) सपा. काठ ३२, ६ आलभते इति, तैत्रा ३, ३, ९,
११ संतुनोति इति च पाभे.।६) सपा. तै ४, ७, १५, २ मै ३, १६, ५ उपयाति इति
पाभे.। ७) सपा. ऋ १, १६४, २७ विभे.।

८) सपा. शौ १३, २, ३७ उपयामि इति पाभे.।

९) पाठः! <अभि ✓ यु इति वा अभि ✓ युध् इति वेति द्र.
संदिहानः। सपा. ऋ १०, १२०, ३ अभियोधोः इति पाभे.।

१०) सपा. शौ २, १२, २ नियुज्यताम् इति पाभे.।

अभि-युक्त- -क्तस्य पै २२५, २.

१) अभि-युगवन्- -गवा मा ६, ४५, १५.

† अभि-युज्^० - युजः ऋ ३,
११, ६; छ, ३८, ८; ५, ४,
५; ६, २५, २; ८, ४५, ८;
९, २१, २; मै छ, ११, १;
१४, १२; काठ २, १५; कौ
२, ९०८; जै छ, १५, २; शौ
७, ७७, ९.

२) अभियुज् > गु-वृत्^० -

-गवा मा ३२, ७; का ३९, ५, १.

अभि ✓ युज्, अभियोधत् ऋ ६,
३९, २.

† अभियुध्याः ऋ ७, ९८, ४; शौ
२०, ८७, ४; † अभियुध्व ऋ
१, ९१, २३; मा ३४, २३;
का ३३, १, १७; अभि... युध्य^०
ऋ ६, ३१, ३; अभ्ययुध्यत् ऋ
१०, ८, ८.

अभि... अयोधीत् ऋ छ, ३८,
८; † अभियोधीः ऋ १०, १२०,
३९; कौ २, ८३५; जै छ, ५, ७;
शौ ५, २, ३; २०, १०७, ६;
पै ६, १, ३; † अभि... योधि-

ध्व ऋ ६६०, २; काठ छ, १५.

०) अभि-योद्धा^० - द्वा ऋ ८, ८८, ४.

अभि ✓ रक्ष, अभिरक्षते ऋ छ, ५३,
४; ७, ८३, ९; अभिरक्षति ऋ
१, १३६, ५६; ९, ७३, ३; मे
१, ४, १५१; शौ १०, २, २७;
पै ५, १७, ५; १६, ५९, १०;
९६, ६; अभि... रक्षति ऋ छ,
५३, ५; † अभिरक्षति ऋ १०,
१७०, १; मा ३३, ३०; का
३२, ३, १; मै १, २, ८; काठ
२, ९; कौ २, ८०३; ३, ५, ३;
जै २, ३, २; छ, २, ९; अभि-
रक्षतः शौ १०, ६, १२; पै १६,
४३, ५; † अभिरक्षन्ति ऋ १,
१६३, ५; मा २९, १६; का
३१, ३, ५; तै छ, ६, ७, २;
काठ छ०, ६; पै १६, ९२, ३६;
† अभिरक्षसि ऋ १०, ८६, ४;
शौ २०, १२६, ४; अभिरक्ष्य
शौ १०, ७, २३; पै १७, ९, ४;
अभि... रक्ष्य > धा ऋ ८,
४७, १; अभिरक्षति शौ ३, १२,
८; अभिरक्षतु लि २, ९, २; तै
२, १, ११, २; ३, ३, ८, २; मै १, ५,

१४; छ, १२, २; काठ छ, ३५, १०,
१२; क २, ३; ५, २; शौ ३, १७,
४; छ, १०, ७; ६, ७९, १;
१०, ३, १३-१५; १९, ४६,
१-७; पै छ, २३, १-७; २५,
७; ९, ११, ३; १२, १०; १६,
२३, ४; ४४, ८; ६४, ३-५;
७; ९६, ७; १५३, ९; १०; १९,
१६, १७; अभिरक्षताम् शौ २,
४, ५६; पै १३, १०, ११; †
अभिरक्षन्तु शौ ५, ३, ४; ८,
१, ७; ११, १, ३३; पै ५, ४,
४; १६, १, ७; १९, ३७, ११; †
अभिरक्ष ऋ ९, ११४, १३; ग;
शौ छ, १९, ८; १२, ३, ११;
पै ५, २५, ८; अभिरक्ष खिसा
२६, १६; अभिरक्ष पै १७, ३७,
१; अभिरक्षताम् मा ३५, १७;
का ३५, ४, १५; तै १, ३, १४,
५; ३, ३, ८, १; शौ २, १३, १;
अभिरक्षत पै १, १४, १; २,
१९, १-४; अभ्यरक्षत् पै ९,
११, २; अभ्यरक्षताम् पै ९,
११, १.
अभ्यरक्षीत् मै १, ५, १४.

१) गस. क्वनिबन्ते कृत्वम् कृत्-स्वरथ प्रकृत्या (पा ७,
३, ५३; ६, २, १३९) ।

२) गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

३) उस. उप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १३९) । उप.

✓ वन् + कर्तरि क्विप् प्र. (वैतु. म. अभि ✓ युज् +
क्वनिप् प्र. इति कृत्वा तथात्वे उप. प्राप्यमाणम् अनुदात्तत्व-
मुपेक्षमाणः) । PW. प्रमृ. च मुपा. उप. आनुदात्ततया
संस्कारकाः) । वस्तुतस्त्यत एव यनि. ज्ञापितं स्याद्
यथा मूलतः १) अभि-युगवन्- इति उप. प्रकृतिस्वरे गस.
न वक्तव्यः, किन्तु हि अभियुज्- + (✓ वन् >) वन्-
इति कृत्वा पू. प्रकृतिस्वरम् वस. इति । एवं च तत्र उप.
भावे क्विप् प्र. स्यादित्येतावन्मात्रं विज्ञापः द. ।

४) ०) प्यः (लङि मपु १ तु. वें. सा. प्रमृ.) इति

सतो विसर्गलोपः द. (तु. G.W.; वैतु. पपा. यनि. एव) ।

०) तु. टि. ? अभि ✓ यु > अभियोधि ।

१) गस. वृन्न्ते पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, १, १९७;
१, ५०) । विदेशां जातानामिन्द्रकर्तृकेऽभियोधने कर्मा-
ऽभिसंबन्ध एव स्वारसिक इत्यभिप्रायः (वैतु. सा.
वाक्यभेदभ्रान्तः सन् 'भवसि' इत्येतदक्षेपुकः; G.W.
अभिः कप्र. इति) ।

२) अभिम् अगतितया भाषमाणः G.W. उपेक्ष्यः ।

३) सपा. आनौ २, ५, ११ प्रमृ. अभ्यराक्षीत् (वावि.
०) इति पाठे. १) पाठे. अनुयच्छतु द. ।

४) पाठे. अनुतिष्ठत द. ।

५) पाठे. अभिमुञ्चताम् द. ।

६) पाठे. अभिवोचता ऋ १०, १२८, ४ द. ।

अभि-रक्षत्- -क्षत् पै ९, १२, ७.
अभि-रक्षमाण- -णः खि ४, १०^१,
५; पै २, ६, ५; -णाः ऋ
१०, १५७, ४; शौ २०, ६३, २;
१२४, ५.
अभि-रक्षित- इन्द्र^०.
अभि✓रा> अभि-रावन्- -णाम्
पै १६, ७०, ६.
†अभि-राष्ट्र- -ष्ट्रः ऋ १०, १७४,
५; शौ १, २९, ६; पै १,
११, ५.
¶अभि✓रिच् > रेचि, ?अभिरे-
चयेत्^१ काठ २३, ५.
अभि✓रिप्, ?अभिरेवात्^२ शौ ४,
३५, १.
अभि✓रु (शब्दे), अभिरुव शौ ५,
२०, ३०.
अभि✓रुद्, अभिरुदति पै १९, २,
४^०.
अभि-रोरुद्(?घृ)^३- -द(?घ)म्
शौ ७, ३९, १; पै ३, २८, ५.
¶अभि✓रुघ्, अभ्यरुघ^४ तै ६, १,
६, ३.
?अभिरुघ्यासन् पै १९, ४३, ३^५.
अभि-रोद्- -द्वारः मै २, २, १३;

३, ९, ४.
अभि✓रुह, अभिरोहत् पै १६, ४५;
२^१; अभिरोह^२ पै ९, २४, ४;
¶अभ्यरोहन् मै १, ६, ३.
अभि✓रुहुः ऋ ५, ७, ५;
अभ्यरुक्षत् पै २०, १५,
१०.
अभि-रु(प>)पा^३- -पाम् शौ ८, ९,
९; पै १६, १८, ९.
अभि✓लप् > *अभी-लाप- >
अभीलाप-लुप्^१- -लपः शौ
११, १०, २५; पै १६, ८७, ५.
अभि✓लम् > लिप्त > अभि-
लिप्तमान- -नाः पै १६, ५०,
३^२.
¶अभि✓लिप्>अभि-लिप्य तै ५,
७, १०, २.
अभि✓वद्. अभिवदति शौ ९, १०,
८; पै १६, १११, ४; ११५, ४;
अभिवदति मै २, ३, ९^१; काठ
१२, १०^१; शौ ९, ६, ४;
अभि✓वद खि २, २, ५;
¶अभ्यवदत् तै २, ५, ८, ३^२; मै
१, ८, १; काठ १३, ३; ¶अभ्यु-
वदत् मै १, ८, १.

अभि✓वदेत् काठ ४०, ५; पै
१, ९६, २.
¶अभि-वदत्- -दन्तः तै ७, ५,
७, ४; काठ ३३, ७.
१अभ्यु(भि-२उ)दित- अन्^०.
अभि✓वन्, अभि✓वन्वन् ऋ
१, ५१, २.
¶अभि-वा (न्य>)भ्या^१-
-न्यायाः मै १, १०, १७; -भ्याये
तै १, ८, ५, १.
¶अभिवान्य-व(त्स>)त्साम्-
-त्सायाः काठ ३६, ११.
अभि✓वप्, अभि✓वपन्त ऋ ७,
५६, ३.
अभ्यु(भि-उ)प्य>प्या ऋ २,
१५, ९.
¶अभि✓वम्, अभ्यवमत मै ३,
१०, ३.
अभ्यवमीत् तै ६, ३, ७, ४.
अभि-वान्त^२- -न्तः मै ३, १०,
३.
अभि-वयस्^३- -यसः ऋ १०,
१६०, १; शौ २०, ९६, १; -यसे
मै २, १३, १७; ३, १२, १४;
-याः काठ ३९, ११.

^१) वस. (पावा २, १, २४) । पू. प्रकृतिस्वरम् ।

^२) पाभे. अतिरेचयेत् मै ३, ६, ८ द ।

^३) पाठ ? नाभिरेवात् (न, अभिरेवात् इति पपा. ?w.)
> नाभिः एका इति सा., नाभिरेवात् (=नाभिच्छिदात्)
इति LB., नाभिरेषाम् इति मूको., नाभिः, एषाम्
इति Web. (तु w. टि.) ।

^४) सपा. अभिरुव <> अभिरोह इति पाभे. ।

^५) अभिरुदितम् इति मूको. ।

^६) गस. उप. यङ्लुगन्ताद् अच् प्र. । धायादि-स्वरः (पा
६, २, १४४ [तु. सा.]) । तु. सस्य. टि. मापश्य- ।

^७) सपा. काठ २३, १० क ३७, १ अभ्यारुणत् इति
पाभे. ।

^८) रुघ्यासन् इति शोधः (दु. सस्य. टि. मनु-
मस्वचः) ।

मस्वचः) ।

^१) पाभे. अतिरोहत् शौ १०, ६, ३१ द. ।

^२) तु. टि. अभि✓मुद् > अभीमोद-मुद् ।

^३) पाभे. ?अवजिघ्रमापः द. ।

^४) नाप. [[वत्सान्तरेण दोग्धुमिष्यमाणा- [मृतवत्सा-
इति सा.]] धेनु-] । गत. कर्मणि पयदन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, १, १८५; २, १३९) ।

^५) नाप. । वस. पू. विप. यत्र करणे ण्यत् प्र. ।

^६) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः (पा ६, २, ४९) ।

^७) विर. (बलपोषक-, तीव्र-] सोम-), नाप. [इन्द्र-
तन्वादीष्टकानाम् अन्यतमा- (मै. काठ. [तु. सा. तै ४,
४, ८, १])] । वस. (पावा २, २, २४) । पू. प्रकृतिस्वरम् ।
उप. (✓वी>) ३वृचस्- द. ।

अभि वरि सपत्न्या^१ पै १,११,२.

अभि-वर्त- , अभि-वर्तयत्- अभि
✓वृत् द्र.

अभि-वर्ध- , धन- अभि ✓वृष् द्र.

अभि-वर्धत्- अभि ✓वृष् द्र.

अभि ✓वलग्, अभिवलगन्ति शौ
१२, ३, २९; पै १७, ३८, ८.

अभि ✓वश्, अभिवष्टि ऋ २, २५,
३; ४, १, ८.

अभि ✓वस् (आच्छादने), > वालि,
अभिवस्ते पै १०, ६, १०;
१६, ३२, ५७; अभिवस्ताम् तै
४, ६, ४, ५१^०.

अभिवासायति तै २, ६, ३, ४^१;

मै ४, १, ९^१; अभिवासायति मै

४, १, ९; काठ ३१, ७^१; क ४७, ७^१;

अभिवासायति ऋ २, १०४,

४; कौ १, ५७५; जे १, ५८, १०;

अभिवासाय > या ऋ २, ७५, ५;

अभि...अवासायत् ऋ १, १६०,

२; अभिवासायत् मै ४, १, ९^१;

काठ ३१, ७; क ४७, ७.

अभि ✓वह, अभिवहति तै ५,

४, १०, १; काठ २२, १;

अभिव्यवहताम्^१ मै १, १०, १६.

अभि...वोळहाम् ऋ ८, ८३२,
२९, ९३, २४^१].

अभिववक्षे ऋ १, १४६, २.

अभि-वह (व >) न्ती- न्ती मै २,
१३, १०.

*अभि-वाह-> अभिवाह-

तम् (:)^१ तै ६, ६, ५, ४.

अभ्यू (भि-ऊ) ढ- ढः शौ १५,
१५, ५.

अभि ✓वा, अभिवाते पै २०, ३३,

१^१; अभिवाति मै ४, १, ५;

काठ ३१, ३; ४३, ६१^१; क ४७,

२; अभिवातु ऋ ७, ३५,

४; १०, १६९, १^१; तै ७, ४,

१७, १; मै ४, १, २७९^१; शौ १९,

१०, ४; पै १३, ८, ४; १९,

५१, ५.

अभि-चातु^१- -तम् मै २, २, १;
काठ ११, ६.

अभि-वान्त- अभि ✓वम् द्र.

अभि-वान्या- अभि ✓वम् द्र.

अभि ✓वास् (शब्दे) > अभि-वासिन्-
वस्त^१.

अभि-वाह- अभि ✓वह द्र.

अभि-वि ✓कशा, अभिव्यकशाम्^१ मै

१, १, ५; २, १३; ३, ९, १; ४,
१, ५.

अभि-वि ✓ख्या, अभिविख्येयम्^१

मा १, ११; का १, ३, ७; अभि-

व्यख्यम्^१ काठ १, ४; ३, १; २६,

२; ३१, ३; क १, ४; २, ८;

४०, ५; ४७, १.

अभि-वि ✓चक्ष्, अभि...विचटे ऋ

३, ५५, ९; अभि...विचटे शौ

२, १०, ४^१; पै २, ३, ३.

अभि ✓विज्ञ, अभिविक्त ऋ १,

१६२, १५; मा २५, ३७; का

२७, १३, ६; तै ४, ६, १, २; मै

३, १६, १; काठ ४६, ५.

अभि-वेग^१- -गः ऋ १०, २७, १.

अभि ✓विद् (लामे), अभि...विदन्

पै २, १०, ३; अभि...विदन्

शौ २०, १३०, १४०; पै २०,

२३, २.

अभि-वि ✓पश्, अभिविपश्यति

मै ३, ९, १; ४, १, ५; काठ २६,

२; ३१, ३; क ४०, ५; ४७, ३;

पै २, १०, १२९; अभिविपश्य

काठ ३२, ३^१; अभि...विपश्य

ऋ ३, २३, २.

^१ पाठः ? अभिवृत्त्य, सपत्न्या इति शेषः द्र.
(तु. ऋ १०, १७४, २ शौ १, २९, २) ।

^२ सपा. शौ ९, १, ५ विचटे इति पाठे ।

^३ पाठे. अनुवस्ताम् द्र. ।

^४ सक्त सपा. काठ ३१, ७ क ४७, ७ अभ्यूहति
इति पाठे. ।

^५ सपा. काठ ३६, १० अभ्यूहताम् इति पाठे. ।

^६ वैद्य. वै. सा. अभिः कप्र. इति ।

^७ सासः प्र. तत्-स्वरश्च । शेषम् अति-दाह-
दि. द्र. । ^८ आत्म. प्रपु १ द्र. ।

^९ पाठे. पवताम् मा ३६, १० द्र. ।

^{१०} सपा. अभिवाति <> अभिवातु इति पाठे. ।

^{११} गद्य. प्रवृद्धादित्वात् स्वरः । वा. किंवि. द्र. ।

पै १-५४

^१ सपा. अभिव्यकशम् (माथौ १, २, १, ४०; २, २,

४, ४० वाथौ १, २, ४, ४० च) <> अभिविख्येयम्

<> अभिव्यख्यम् (आपथौ १, १८, ३; ११, १८, २ प्रसू.

च) इति पाठे. । एतत् सर्वं ✓कशा <> ✓क्षा <>

✓ख्या इत्येतेषां प्रादेशिकविकारतया द्र. (तु. पाठे.) ।

अभिव्यक्ष्यम्, अभिव्यक्ष्यम्, अभिव्यक्ष्यम् इति

मूको., अभिव्यक्ष्यम् इति पाठः. (तु. संदि.) ।

^२ तु. P.W.; वैद्य. W.I. ग. अभाव इति ।

^३ गद्य. घञन्ते याथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

^४ *दन् इति पाठः ? यनि. शेषः (तु. P.W. अपि...

विदन् इति) । सपा. खि ५, १५, ९ अति...वदन् इति

पाठे. ।

^५ पाठे. अनुवीक्षस्व मा १३, ३० द्र. ।

अभिनि-पश्य(त>)ती-त्ती पै
२, १६, ४.
अभि-वि/भा, अभि... विभाति^१ क
७, ५, २.
अभि-वि/या, अभि... वियाति क
१, ४८, ७०.
अभिनिषोका^२ - क^३ पै ४, २४, १.
अभि-वि/स्था > ष्ठा, > तिष्ठ,
अभि... तिष्ठते क ५, ८, ७, १;
अभि... तिष्ठन्ति क ३०, १;
क ४६, ४.
अभि... वितस्थे क ६, २१, ७.
अभिनि-ष्ठित- -तः पै ६, २२,
११.
अभि-वि/सृज, अभि... सृजन्त
काठ २६, २; क ४०, ५.
अभिनि-सृज्येते काठ २८, २; क
४४, २.
अभिनि-सृजमान- -नः काठ २६,
२; क ४०, ५.
अभिनि-सृज्य^४ काठ २५, २; क
३८, ५.
अभि/वी > अभि-वी(त>)ता-
-ता क ७, २७, ४.

अभि-वीर^५ - -रः क १०, १०३,
५; मा १७, ३७; का १८, ४, ५;
तै ४, ६, ४, २; मै २, १०, ४;
काठ १८, ५; क २८, ५; कौ २,
१२०३; शौ १९, १३, ५; पै ७,
४५; -रेण पै १२, ५५, ५.
अभि/वृ(वधा.), अभि-वृ^६ पै
१, २३, ४.
अभि > भी-वृत्, ता^७ - -तः क
८, ३९, ५; १००, ९; १०, १७६,
३; तै ३, ५, ११, १; मै ४,
१०, ४; काठ १५, १२; -तम्
क १, ३५, ४; ३, ४४, ५; मै
४, १४, ६; -ता क १, १६४,
२९; १०, ७३, २; शौ ९, १५,
७; १०, १०, १६५; पै १६,
६८, ७; १०८, ७५; -ते क ६,
७०, ४.
अभि/वृज, अभि-वृजन्ति पै १३,
१४, १५.
अभि > भी-वृत्^८ - -गात् शौ
११, २, ४; पै १६, १०४, ४;
-गै शौ ३, ५, २; ६, ५४, २;
पै ३, १३, २; १९, ८, ५.

अभि/वृत् (वधा.)^९, > वृत्ति,
अभि-वृत्तं खि ४, ५, ४;
अभि-वृत्तं क ५, ३१, ५;
तै १, ६, १२, ६; मै ४, १२, २;
काठ ८, १६.
अभि-वृत्ते^{१०} क १०, १७४, १;
पै १, ११, १.
अभि-वृत्तं यामसि पै १९, ४१, १४;
अभि... वर्तय^{११} क १०, १७४,
१; पै १, ११, १; अभि...
वर्तयत क २, ३४, ९; अभि...
वर्तयन् मै ४, १४, ११; शौ
१२, १, ५; पै १७, १,
४.
अभि... अवीवृत्त, अभि
(अवीवृत्त), अभि(अवीवृत्त)
क १०, १७४, ३०; पै १, ११,
३०.
अभि, भी-वृत्त^{१२} - -तः क १०,
१७४, ३; मा १४, २३; का
१५, ७, १; तै ४, ३, ८, १;
अभि, ३, ३, ३; अभि, ५, १, १;
७, ४; मै २, ८, ४; काठ १७,
४; २०, १३; ३३, ७; क

१) पाठः? दुर्वा उ णोऽस्मा ओषधीर याः काश्चा-
अभिनिपश्यतीः [प्र३] इत्येवं यथापदं सु-शोधः द्र. ।

२) तु. वें. PW. प्रभुः; वैतु. सा. अभिः कप्र. विशः
इत्येतदन्वित इति ।

३) तु. GW. प्रभुः; वैतु. स्क. वें. सा. मातुषान्
इत्येतदन्वितः अभिः कप्र. इति ।

४) तालव्यस्य शकारस्य स्थाने मूर्धन्यः प्रमादजः द्र. ।

५) इच इत्येतद् अन्ताच् च्युतम् इति सुदर्शम् ।

६) वैतु. GW. कप्र. इह अभिः इति । लक्षणविषयभूतस्य
प्राधान्यं विवक्षाभावाऽभावाऽन्यत्र विवेकाऽधीनस्तन्निर्णयः ।

७) सपा. तै ६, २, ४, ३ उद्बृह इति, मै ३, ८, ३ अभ्या-
स्य इति च पामे. ।

८) विप. ([अभिगतवीर-] इन्द्र-) । नस. पूष. प्रकृति-
स्वरूप (पाठा २, २, २४ पा ६, २, २) ।

९) तु. सस्थ. टि. ?अभीवार । सपा. तैत्रा ३, ७, १०, ३
अभिवावृत्ते इति पामे. ।

१०) कर्मणि क्तेऽनन्तरपति-स्वरः । पूष. दीर्घतम् उलं.
(पा ६, २, ४९; ३, १२२) ।

११) भाप., नाप. । गस. उप. घभि. धायादि-स्वरः
पूष. दीर्घत्वञ्च (पा ६, २, १४४; ३, १२२) ।

१२) उपसृष्टस्य धा. अभिक्रमणविजयादिषु वृत्तिः ।

१३) सपा. शौ १, २९, १ अभिवावृत्ते इति पामे. ।

१४) सपा. शौ १, २९, १ अभि... वर्धयः इति पामे. ।

१५) सपा. शौ १, २९, ३ अभि... अवीवृत्त, अभि
(अवीवृत्त) अभि(अवीवृत्त) इति पामे. ।

१६) विप. ([अभिवर्तन-साधयितृ-] हविस्- प्रभु, [विज-
यितृ-] राजन्-) । गस. उप. घञ् प्र. । धायादि-स्वरः ।

२६, ३; शौ १, २९, ३१; ४^२;
पै १, ११, ३१; -†तेन ऋ १०,
१७४, १; शौ १, २९, १; पै १,
११, १.

¶अभि-वृत्तयत्- -यन्तः तै ७, ५,
७, ४; काठ ३३, ७.

¶अभि-वृत्त- -त्तं मं ३, ८, ७.

¶अभि-वृत्ति^०- -स्यै तै ७, ५,
१, ६.

†अभि-वृत्त^० ऋ १०, १७४, २; शौ
१, २९, २.

अभि ✓ वृत् > वधिं, अभिवर्धताम्
शौ ६, ७८, १; २; पै १९, १६.
९; १०; अभि...वर्धताम् शौ
६, ७८, २; १९ १६, १०; अभि-
वर्धस्व पै ७, २७, ४; ६;
अभि(वर्धस्व) पै ७, २७, ४;
अभ्यु(भि-अ)वर्धत ऋ २, १७,
४; अभ्यु(भि-अ)वर्धत ऋ ९,
४७, १; अभि(अवर्धत) ऋ २,
१७, ४; अभि...अवर्धताम्
ऋ १०, १३२, १; †अभ्यवर्धथाः
शौ १, ५०७; जै १, ५२, ११.
अभिवावृत्ते शौ १, २९, ११^०;
†अभि...वावृत्तं ऋ १०, २९,

७^१; शौ २०, ७६, ७.

अभि...वर्धय शौ १, २९, ११^०.

अभि...अवीवृत्त, अभि
(अवीवृत्त), अभि(अवीवृत्त)
शौ १, २९, ३१^०.

अभि,ओ-वर्ध- -धः पै ७, २७,
४; -धम् पै ७, २७, ५; १३, ३,
१३^०.

अभि-वर्धन- १गण^०.

अभि ✓ वृत्, अभिवर्षति तै ३, १,

१, २१; अभिवर्षति शौ ५,

१९, १५; पै २, १६, २;

¶अभि...वर्षति काठ ३०, ४;

क ४६, ७; अभिवर्षतु खि २,

१३, ६; मा ३६, १०; का ३६

१, १०; पै ११, ७, ३; ¶अभि-

वर्षत मै ७, २, १०.

अभ्यु(भि-अ)वर्षात् ऋ ७,

१०३, ३; शौ ११, ६, ५; १७^१;

पै १६ २२, ७.

अभि...वृषत् पै १९, ५१, १४;

‡अभि-वीवृषत् पै ८, १८, २^०.

अभि-वृषत्- -षते^१ तै ७, ५, ११,

१; काठ ४५, २.

अभि-वृष्ट, ऋ^०- -ष्टः ऋ ७, १०३.

४; -ष्टाः शौ ११, ६, ३; पै
१६, २१, ६.

अभि-वेग- अभि ✓ विज् द.

अभि ✓ वयघ्, > विघ्, ¶अभि-
विघ्येत तै २, ६, ८, ४.

अभि-विद्ध- अन्^०.

अभि-व्याधम्^० पै १९, ४१, १६;
४२, १.

अभि-व्याधिन्^०- -धिनः^० शौ १,
१९, १; पै १, २०, १.

¶अभि-व्य(वि ✓ अ)न्(पाणने),

अभिव्यनिति काठ २९, ६१; ३७,

१४; क ४५, ७१; अभिव्यन्यात्

काठ ३७, १४.

अभिव्यानीत् काठ ३७, १४.

¶अभि-व्या(वि-आ) ✓ दा(दाने),

अभिव्यादात् काठ ३७ १४.

¶अभि-व्या(वि-आ) ✓ ह्, अभिव्या-

हरति तै ६, ४, ३, २.

¶अभि-व्यु(वि ✓ वश् > उ)च्छ्,

अभिव्योच्छत् काठ १०, ६; ७.

अभि ✓ व्ये, अभिव्ययस्व ऋ ३, ५३,

१९.

अभि ✓ वज् > अभि-वजत्-

-जद्भिः ऋ १, १४४, ५;

तै. विरह्य्य पूष. दीर्घत्वम् (पा ६, २, १४४; ३,
१२२) ।

^० सपा. अभीवर्तुः <> अभीवर्धम् इति पाभे. ।

^० गस. उप. भावे क्तिनि पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
२, ५०) ।

^० गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३;
२, १३९) ।

^० अगतिरयथा अभिम् आतिष्ठमानौ PW. WI. च
चिन्त्यौ ।

^० पाभे. अभिवावृत्ते द. ।

^१ वैतु. PW. GW. अभिम् गतिप्रवदन्तौ चिन्त्यौ ।

^० पाभे. अभि...वर्तय द. ।

^० पाभे. अभि...अवीवृत्त द. ।

^१ = अभीवर्तु- ।

^१ पाभे. अभ्युक्कन्वीत् पै १६, २१, ५ द. ।

^० अभि वो वृषत् इति शोधः (तु. सपा. पै १९,
५१, १४) ।

^१ सपा. मा २२, २६ का २४, १२, १ अववर्धते
इति पाभे. ।

^० कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः ।

^० गस. उप. णमुलन्तम् (वैतु. Renou [vāk ५,
७७] व्याध- [नाप.] > धम् इति) ।

^० गस. णिन्वन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

^० पाभे. परिपन्थिनः ऋ १०, ८५, ३२ प्रघ्. द. ।

^० पाभे. अभि तै ३, ४, ३ द. ।

-जन् ऋ १, ५८, ५, ९, ६८, ३.

अभि ✓ वलङ्ग, > अभि-वल्गय >

ग्या ऋ १, १३३, १; २.

अभि-वल्गय^१ - वल्गः ऋ १,
१३३, ४.अभि ✓ शस्, शस्^१, णभि शस्तितै २, १; १०, २^२; मै २, १,३^२; ५, २^{१०}; ५^२; ३, ८,

४; णभि शस्ति मै २, ५,

२; काठ १०, ६; १२, ५;

१३, ६; णभि शस्ति मै २,

१, ३; णभि शस्ति मै २, १,

१०, २; मै २, १, ३; काठ १०,

६; १२, ५^१; १३, ६.अभि-शस्^१ - शसा^१ ऋ १०,

१६४, ३.

णभि-शस्ति^१ - स्वः तै २, ५,

१, ६; पै ९, १७, ९४. [°स्ति-

अन्^१].२अभि-शस्ति^१ > अभिशस्तेन्य-अन्^१.अभि-शस्ति^१ - णस्ति मै ५,३, १२^१; ७, ९४, ३; ८,

१९, २६; कौ २, २६८; जै

३, २२, १५; -स्तिम् ऋ ३,

३०, १; ५, ३, ७; मा ३४,

१८^१; का ३३, १, १२^१; शौ

३, १, १; २, १; पै ३, ५,

१; ६, १; -स्तीः ऋ ८, ८९,

२; मा ३३, ९५^१; काठ१२, १२^१; क ३१, २^१;

-स्तेः ऋ १, ७१, १०; ९१,

१५; ९३, ५; ६, ४२, ४; ७,

१३, २; ८, ६६, १४; १०,

३०, ७; ३९, ६; १०४, ९; मा

२७, ९; का २९, १, ९;

तै १. ५, ११, २^१; २, ३, १४,२^१; ४, १, ७, ४; मै २, १२,५; ३, ४, ६; १६, ५^१; ४,१०, १^१; काठ ४, १६^१; १८,

१६; क २९, ४; कौ २,

७९३^१; शौ ७, ५५, १;-स्त्या शौ ६, १२०, २^६; १२,१०, १२; पै १५, ५, ५^१; १६,५०, १०^६; -स्त्याः तै १,

१, ११, २; ३, १, ७, १; मै १,

१, १२; ५, २; ८^१; काठ १,

११; ६, ९; ७ ६; ३७, १५,

१६; क १, ११; ४, ८; ५,

५; पै ६, १२, ८; २०, ९,

४; -स्त्यै मा २ ५; का २, १,

६. [स्ति- अन्^१].णभि शस्ति-कुत्^१ - कृते मै

१, ४, १४.

अभि शस्ति-चातन^१ - नः ऋ

३, ३, ६.

१अभि शस्ति-पा^१ - पाः ऋ

९, २३, ५; ९६, १०; मै १,

२, ९; शौ २, १३, ३^१; ४,३९, ९^१; ५, १८, ६; ८, ७,१४; १९, २४, ५^१; ६; पै ९,१७, ८; १५, ६, २^१; ३; १६,

१३, ४; २०, ३८, ५; -पास् ऋ

६, ५२, ३.

२अभि शस्ति-पा^१ - पाः मा ५

५; का ५, २, २; तै १, २, १०, १;

१) गस. घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

२) उपसृष्टस्य घा. निन्दाद्यर्थे वृत्तिः ।

३) सपा. काठ १३, १^१ पर्यमन्ति इति पाभे. ।

४) गस. उप. भावे वित्रप् प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या ।

५) सपा. शौ ६, ४५, २ पै १९, ३६, ५ तैत्रा ३, ७, १२, ४

पराशसा इति पाभे. ।

१) कर्मणि क्ते प्रवृद्धादिस्वादिन्तोदात्तः (पा ६, २, १४७) ।

२) सपा. शौ ५, १८, १४ अभिशस्ता इति पाभे. ।

३) उप. भावे क्तः प्र. । स्वरस्य कृते एप्. टि. द्र. ।

४) गस. उप. भावे क्तिनि पूप्. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०) ।

५) कर्त्रर्थतया व्याचक्षणः सा. चिन्त्यः । तथात्वेऽन्तो-
दात्तप्रसङ्गादिति ।६) *स्त्याः इति सा. प. । अभिशस्त्या नः > सपा.
तैत्रा २, ६, २ अभिशस्तः पुनः इति पाभे. ।

१) तु. सपा. काय ४१, ५ १अपसस्त्वा इति पाभे. ।

२) उस. क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

३) तु. टि. अमीव-चातन- ।

४) विप. (अग्नि-, वीर-, सोम- प्रभृ.) । उस. विजगत् ।
शेषम् एप्. टि. द्र. ।५) अभिशस्तिपा उ > सपा. आपमं २, २, ७; ८ पाय
१, ४, १२ प्रभृ. अभिशस्तिपावा इति, अग्निपृ १, ५, ९;
२३; २५ भाय १, १३ : ७; ९ अभिशस्तिपावसी इति
च पाभे. ।

६) पाभे. अधिराजः तै १, ३, ७, २ द्र. ।

७) पंस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । उप. भावे
विच् प्र. इत्येतावानेव नापू. सरूपादस्य विशेषः द्र. । एवं
तावद् भवाच् शरगम् इत्यादि-साम्येनाऽस्योपचारिकी
वृत्तिश्च द्र. नियतलिङ्गता च (वैतु. भा. प्रभृ. यानि. एत-
दीयेषु स्थ. अपि १अभि शस्ति-पा- इत्येतदेव वर्तयितुं
कामा लिङ्गव्यत्ययं शरणायमाणाः) ।

६, २, २, ४^२॥; मै १, २, ७; काठ २, ८, क २, २.

अभिशास्त्रि-पावन^० - ना ऋ

१, ७६, ३; ७, ११, ३; मा ५,

४^०; का ५, १, ४^०; मै ४, १४, ६०.

अभिशास्त्रि-हृन्^० - ह्रा^० तै १,

६, ५, २; ४, २, १, १.

अभि-शास्त्र^० - स्ता^० शौ ५, १८, १४.

॥ अभि-शास्त्र्यमान - नः तै २, २,

५, १; ३, ७, ४; -नम् मै २, १,

३; ३, ७; ५, २; ५; ३, ८, ४.

? अभिशाच् - शाचम् पै १९, २८,

१५.

अभि ✓ शास्त्र, अभिशासति ऋ ६,

५४, २.

? अभिशिष्यः^० मै ४, ९, १२.

? अभिशिष्यतम्^० पै ६, ६, ४.

अभि ✓ शुच (वधा.) > शोचि, अभि-

शोचति^० तै ४, ७, १५, ५;

मै ३, १६, ५; शौ ४, २६,

७; पै ४, ३६, ७; अभिशोचतु

पै ९, २५, ६; ८; ॥ अभि...

शोचतु^० ऋ ६, ५२, २; पै २, ५,

६; अभिशोच तै १, ३, ११, १.

अभिशुचः^० काठ १६, ४; १९,

५; क ३०, ३; अभिशोचः

ऋ १०, १६, १०; काठ १६,

८; अभिशोचोः मा ११, ४५;

१२, १५; का १२, ४, ८; १३,

१, १६; मै २, ७, ८; १७^०.

॥ अभि... शोचयति काठ १९,

५; १२; क ३०, ३; ३१, २;

अभि शोचय, या पै १३, १, १६;

१९, २६, १२.

अभि शूचन् मा ३५, ८; का

३५, ४, ७; अभिशूचः तै

४, १, ४, ३^१; ९, ३; २, १, ५;

५, १, ५, ६^१; शौ १८, २, ४^१.

अभि-शोक^० - कः शौ १, २५,

३^०; पै २०, ३८, २^१.

अभि-शोच^० - चान् शौ ४, ३७,

१०; पै १३, ४, १४.

अभि-शोचन - नम् शौ ४, ९, ५;

पै ५, ३४, १-४; ८, ३, ५; -नात्

शौ २, ४, २.

॥ अभि-शोचयत् - यन् काठ

१०, ३.

अभि शोचयन्ती - न्ती पै १३,

४, १५.

अभि-शोचयिष्णु^० - णुः शौ ६,

२०, ३; पै १३, १, २.

अभि ✓ शुष्, अभिशुः यत् लि ४,

७, २, ९.

अभि ✓ इनथ > अभि-इनथ^० -

-इनथः ऋ १०, १३८, ५.

अभि ✓ आ, अभिश्राप्येताम् पै १६,

७१, १.

०) उस. कृत-स्वरः प्रकृत्या । उप. कर्तरि वनिप् प्र. ।

०) पाभे. अधिराजः तै १, ३, ७, २ द्र. ।

०) सपा. तैत्रा २, ८, ४, ६ अभिशस्तिपा वाम् इति

पाभे. ।

०) उस. क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

०) सपा. मा १२, ५ का १३, १, ६ मै २, ७, ८; ४, ४, ५

काठ १६ ८ माश ६, ७, २, १३ सपत्तहा इति पाभे. ।

०) गस. तृनन्ते अनन्तरगति-स्वरः (पा ६,

२, ५०) । अत्र कथम् इन्द्रोऽभिशास्तिपा अपि

सन् स्वयम् अभिशस्तिकारकः स्याद् इत्यापातिकं

विरोधं परिजिहीविवः केचिदभियुक्ताः अभि-शास्तिम्

इति PW. च, अभि-शास्त्रम् इति ZA. च, अभि-

शास्त्र्याः इति यद्वा अभिशस्तिपाः इति W. च पाठं

यथाक्रमे परिवर्तयितुमनसो भवन्ति, तद् अकल्पमिव

भवति । परकृताऽभिशास्तिहरत्वेऽपि परकर्मकाऽऽत्मकवृ-

काऽभिशास्तिहरत्वेऽस्य विरोधाऽभावात् ।

०) पाभे. अभिशस्तुः पै ९, १७, ९ द्र. ।

०) पाठः? सपा. ऋ ८, १, १२ अनु अभि ✓ श्रिष् >

अभि-श्रिष् > -श्रिष् इति शोचः (तु. यस्या. ऋ. टि.) ।

१) पाठः? अभिशुः यत् इति शोचः विदुष्यः (तु.

लि ४, ७, २, ९) ।

१) पाभे. अभिशस्तुः काठ २२, १५ द्र. ।

१) सपा. शौ २, १२, ६ अभिशुतपाति इति पाभे. ।

१) पाभे. हिंसीः मै २, ७, ४ द्र. ।

१) अभिशोचः (आश्रौ ६, १०, ९ प्रसृ. च) <>

अभि शूचः इति पाभे. ।

१) पाभे. अभिमंस्थाः मा १३, ४१ द्र. ।

०) विप. । तु. टि. २ शोक - ।

०) पाभे. अतोशोकः पै १, ३२, ३ द्र. ।

०) गस. कर्तरि अजन्ते यथादि-स्वरः ।

१) गस. हण्यजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,

१६३; २, १३९) ।

०) तु. पै. सूको. । सपा. लि ४, ७, ६ अभिशिष्ठसि

इति, शौ ५, ५, ९ पै ६, ४, ९ अभिशिष्यदे इति

च पाभे. ।

१) गस. क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (तु. वं. सा. उक्. ;

वंतु. PW. MW. च उप. इनथस् (ः) इति कसुनन्तम्

इति) ।

अभि-श्राव- अभि ✓ शु. द.

अभि ✓ अभि, अभि... अग्रत् शौ १३,
२, ९; पै १८, २१, ३.अभि-अ(य)या- याम् पै १७,
१४, ३.

† अभि-श्री^० - श्रियः क्र १०,
६६, ८; -श्रियम् क्र ८
४४, ७; ७२, १३; मा ३३,
२१; का ३२, २, ४; कौ २,
८३०; -श्रिया क्र १, १४४.
६; ६, ७०, १; मा ३४, ४५;
का ३३, २, ८; मै ४, ११,
१। काठ १३, १५; कौ १.
३७८; जै १. ३९, ९; पै १७,
१४, २१; -श्रियौ शौ ८, २,
१४५; -श्रीः क्र १, ९८, १;
७, ९१, ३; १०, १३०, ५;
मा २६, ७; २७, २३; का २८, ७,
१; २९, ३, १; तै १, ५, ११, ३;
मै ४, ११, १; १४, २; काठ ४,
१६.

अभि ✓ अभिप > † अभि-श्रिप^० -
-श्रिपः क्र ८, १, १२; कौ १,
२४४; जै १, २६, २; शौ १४, २,
४७; पै १८, ११, ७.

अभि ✓ श्री, अभिश्रीणन्ति क्र २,

९३, ३; कौ २, ७७०; अभि...
श्रीणन्ति क्र २, ८४, ५; † अभि...
श्रीणन्ति क्र २, १, ९; जै ४, ४,
९; † अभि... श्रीणीतन क्र २,
११, ६; कौ २, ७९६.

† अभि... अशिश्रयुः क्र २,
११, २; ८६, १७; कौ २, २;
५०३; जै ३, १, ४; ३९, २.

२ अभि-श्री^० - श्रियः क्र २, ७९,
५; ८६, २७.

अभि-श्रीणत् - णत् क्र २, ९७,
४३^१.

अभि ✓ शु, > शु, अभि... शृण्वन्तु
पै ५, ११, ४.

† अभि-श्राव- -वाय क्र १, १८५,
१०; -वे क्र १०, १२, १; शौ
१८, १, २९.

अभि-श्रु(त) > ता^० - ता शौ ६,
१३८, १; पै १, ६८, २.

अभि ✓ श्वस् > अभि-श्वसत् - सत्
क्र १, १४०, ५.

अभि-श्वसत् (ः)^१ क्र १०, ९२,
८.

अभि ✓ (स) > षच्, अभि... सचते
क्र २, ७४, ७; † अभि... सचन्ते
क्र १, ७१, ७; ३, ४०, ७; ४, ४४,

२; ७, ७२, १; ९०, ५; कौ २०,
६, ७; १४३, २; अभि...
सचताम् शौ ९, ४, २२;
अभि... सचन्ताम् क्र १, २२,
११; पै १९, १, ९; † अभि...
सचस्व क्र ३, ५३, १७; ५,
३१, २; अभि... सच काठ ४०,
३; † अभि... सचध्वम् कौ ६,
४१, ३; ९, ४, २४; १८, ४,
६२; पै १६, २६, ३; १९, १०,
२; अभि... असचन्त क्र ३,
३१, ४.

अभि... सिपक्ति क्र ७, ६७, ३.

अभि-प्राच् - प्राचः क्र ६, ६३,
९; ७, ३५, ११; १०, ६५,
१४; खि ५, ५, ७; मै ४, १४,
११; शौ १८, ४, ४४५; १९,
११, २; पै १३, ८, १२ - प्राचम्
क्र ३, ५१, २.

अभि ✓ व(स) > द् > वीद. † अभि-
वीदति काठ ३२, ५; † अभि...
सीदति क्र २, ७, ५; कौ २, ४८२;
जै ३, ३६, ७; † अभि-वीदेत् काठ
२४, १०; क ३८, ३.

† अभि-वण- -णः तै २, ४, १,
३; काठ १०, १०; -णः काठ

^{१)} विप. (मदान्वा-) । गस. कर्त्तरि कृत् ।

^{२)} विप. ([अभिभ्रयणीय-, सेवितव्य-, प्रातैश्वर्य-]
अविन-प्रमृ. [उ. या ७, २२ प्रमृ.]), नाप. (व्यवस्थापयितृ-
आदष्टृ-) । गस. विवचन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पावा ३,
२, १७८ पा ६, ३, १३९) ।

^{३)} नाप. ([अभिभ्रयणीय-] संधान-द्रव्य-) । गस. विवचन्ते
कृत-स्वरः प्रकृत्या (वैतु. सा. [तैमा ४, २०, १] वा. लुङि
मसु १ इति व्याख्यात, तन्मन्त्रम् । तथा सति अङः स्वरस्य
प्राप्ती धा. तदनुपात्तेरिति दिक्) ।

^{४)} कप्र. इति मन्वानः ऽप. पर्ययुक्तव्यः ।

^{५)} नाप. । गस. उप. कर्त्तरि क्प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या
(उ. अ. प. ; वैतु. षं. सा. प्रमृ. १ अभि-श्री- इति) ।

^{१)} एकनरत्रोपपर्गश्रुतेः शत्रुतस्याऽध्याहारः । अभ्यर्थस्य
भूयोऽपि श्रपणविशेषणत्वेन योगे श्रुतिस्वरस्य इत्यभिप्रायः
वैतु. षं. सा. 'अभिगच्छति' इत्याक्षेपपरः) ।

^{२)} गस. उप. घन् प्र. उत्सं. (पा ३, २५) । आधादि-
स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

^{३)} कर्मणि क्तान्ते प्रवृद्धादित्वाद् अन्तोदात्तः (पा ६, २,
४९; १४७) ।

^{४)} गस. कसुन्नन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७;
२, १३९ [वैतु. ऽप. अदन्तं प्राति. इति संकेतयमानञ्
चिन्त्यः]) ।

^{५)} गस. उप. णिवः प्र. उत्सं. (पा ३, २, ६३) । शेषं नाप.
दि. इ. । * अभिश्रावः इति मुपा. प्रमादजः इ. ।

१०, १०.

अभि ✓ (स >) पन् > अभि-पात-
-ताः ऋ ५, ४१, १४

अभि-पुवणी-अभि ✓ पु अनिषवे द.

अभि ✓ (स >) पाह, पाह, अभि
...ससह^० ऋ ८, ९६, १५;
शौ २०, १३७, ९; अभि...
सासह^० ऋ ५, २३, १; तै १,
३, १४, ७.अभि...सासहीन्दाः ऋ ६, ४५,
१८; अभि...सासहीन्दाः ऋ १०,
१५९, १; पै २, ४१, १.अभि-पाह^० - -० पाहू मै ४, १२,
३; -पाहू मै ३, १२, ११.अभि-पाह^० - -पाहू मै ३, १२, ११.
अभि-पाह^० - -पाहू मै ३, १२, ११.
२६, ४.अभि-पेहान^० - -तः ऋ ८, ३७, २.अभि(मि >) भी-पह^० - -पहा तै
२, ३, २, ६; ६, १, १०, ३, ४;
५, ११, ३.अभि(मि >) भी-पाह^० - -पाहू ऋ
७, ४, ८; काठ ३९, ११; शौ
१२, १, ५४; १३, १, २८;
पै १७, ६, २; १८, १७, ८; १९,
५२, १०; -पाहू मै २, १३, १७;
३, १२, १४.अभि-पाह^० - -पाहू काठ ३९,
११.अभि-पाह^० - अभि ✓ पच् द.
अभि ✓ (सि >) पि, अभि...
पिन्ति^० पै २, ५७, ३.अभि ✓ (सि >) पिच्, ज्च्, अभि-
पिच्चेत मै २, ४, १; ४,
३, १; ४; ४, ९; अभि-
पिच्चेत मै ३, १०, १; ४, ३,१०; ४, ३; अभि-पिच्चेत मै
५, ६, ३, २; ३; मै ४, ४,
२; ५; काठ ३७, १; अभि-
पिच्चेत मै ४, ३, ९; ४, २;
अभि-पिच्चेत मै ५, ६, २, २;
मै ४, ३, ९; १०; काठ २५, ७;
क ३९, ५; अभि-पिच्चेत पै १९,
१४, ८; अभि-पिच्चेत शौ ६,
१२२, ५; १०, ९, २७; ११,
१, २७; अभि-पिच्चेत मा ९,
३०; १०, १७; १८, ३७; २०,
३; का १०, ५, ८; ११, ६,
१; २०, १, ७; २१, ७, २;
तै १, ७, १०, ३; ८, १४, १;
५, ६, ३, ३; मै १, ११, ४;
२, ६, ११; ३, ४, ३; ११, ८;
४, ४, ५; काठ १४, २; ८;
१५, ७; ३६, १५; ३७, ९;१) वृ. सा.; वैतु. GW. विशः इत्येतदन्वतः
आमः कप्र. इति; PW. MW. च अभ्याचरन्ती-
> -न्तीः इति न्याय्येतरद्वैस्वर्य-दूषितं योगं प्रयोजुको
चिन्तयौ।२) पपा. ससहे इति धा. उपधायां वृद्धयभावः
प्रादर्शितः (वृ. ✓ सह इत्यस्य समानकार्षणि रूपान्तरा-
प्यपि यत्र सर्वत्र पपा. सनानी विधा भवति)। वस्तुतस्तु
✓ सह इत्येतत्-सजातः ✓ साह अभि मूलतः द. (वृ.
टि. यस्था.)।३) पयन्ताल् लुङि चङि उपोत्तमस्वरः (पा ६, १,
२१८)।४) गस. उप. णिवः प्र. (पा ३, २, ६३)। कृत-स्वरः प्रकृत्या।
यच्च सहेः (पा ८, ३, ५६) इत्यनोक्तं भवति तदल्पमेव
(वृ. पृतनापाहू ऋ ६, ७२, ५) एउ. रूपं च)।५) गस. लिटः क्वयुः प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (पा
७, १, ३६; ६, २, १३९)।६) वृ. PW. प्रमृ.; वैतु. वें. सा. यनि. स्वारसिकं
योगमनीक्षमाणं इवाऽऽक्षेपमुखेन अभि (भवति) इति
भषुको।

७) गस. काननन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,

१६३; २, १३९)।

८) भाप. (बलात्कार-)। गस. उप. भावे किञ्च प्र.
पू. दीर्घत्वं कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, ३, ११६;
२, १३९)।

९) पाभे. अनुपहूयमानः मै २, २, १३ द.।

१०) वप., नाप. [इष्टका- (वृ. अभि-वयस्- [काठ ३९
११])]। गस. उप. पाप्र. णिवः प्र. (पा ३, २, ६३)।
वस्तुतस्तु ✓ साह इत्यस्याऽभ्युपगमे [वृ. यस्था.
टि.] प्र. णित्वं नैवऽपेक्ष्येति दिक्) कृत-स्वरः
प्रकृत्या पू. च दीर्घत्वम् उक्तं. (पा ६, ३, ११६)।
पपा. पू. दीर्घत्वमन्यायमिति कृत्वाऽवप्रदाऽभावा-
देव तदभ्युपगतस्य उप. दीर्घाऽभावतो निर्देशस्येहा-
ऽभावः द.।११) ससव. नापू. टि. द.। उप. कृते वृ. टि. अभिमाति-
पाहू, पृतना-साहू-।१२) सपा. आपश्री १७, ६, १ हिश्री १७, २, १४ अभिष्वी
इति, लाश्री ४, १, ५ अभिषादी इति च पाभे.।१३) पाठः ? यनि. अभिप्रेतं भवत्युत ✓ खिन्दू >
खिन्दति > खिन्नन्ति > खिन्नन्ति इति वेति विमर्श-
सहं भवति। उभययाऽपि नतिरप्रमाणं द.।

३८, ४^१; ४०, १^१; श ३, २२,
६; ४, ८, ५; ६, १३६, ३; प
१, ६७, ३; ४, २, ६; १०, ७;
८, १०, १-५; १६, ११, ७;
१३८, ८; पै १९, २४, १५;
अभिषिञ्चतु लि ७, ७, ५;
काठ ४०, ९; पै २०,
३८, ५; अभिषिञ्चताम् पै २,
७९, २^१; ६, ७, २; अभि-
षिञ्चन्तु मै ३, ११, ८^१; अभि-
षिञ्च शौ ४, १५, १६; पै ५,
७, १४; अभि...षिञ्च शौ १९,
३१, १२; पै १०, ५, १२;
अभिषिञ्चत शौ ६, ५७, २;
पै १९, १०, ४; अभ्युषिञ्चन्
मा १०, १; का ११, २, १; तै
१, ८, ११, १; मै २, ६, ८;
काठ १५, ६; ३७, ४; पै १४, १,
६; १४; अभिषिञ्चेत् शौ ८,
१५, १; अभिषिञ्चेत् मै ३, ४,
३^१; शौ १६, १, ९; पै १६,
१३५, ९; अभिषिञ्च्युः मै
४, ४, २.
अभि...असिचन्^० शौ ४, ८, ६;
अभि...असिचम्^० काठ ३६,
१५; ३७, ९.
अभिषिच्यते मै ४, ३, २; काठ
१२, ७; १०; १४, १०^१; ३७,

१; १^१; ३; ४^{१०}; ५^{१०}; ६^१; ७^१;
८^१; अभ्युषिच्यन्त शौ १४, १,
३६; पै ४, १०, ७; १४, १, १;
१८, ४, ४; अभ्युषिचि मै ४,
४, ९.

अभि-षिक्त- -क्तः णै ५, ४,
९, २; णै ४, ३, ७^१; १०;
णै ३७, ५^१; शौ १९, ३१,
१२; पै १०, ५, १२; १९,
२६, १४; -क्त पै ५ २९, ३.

[^०क्त- धारा^०, राजसूय^०].

अभि-विच्युमान- -नस्य मै ४, ३,
९, ४, ४, ५.

अभि-विच्यन्- -च्यन् ऋ १,
१२१, ६.

अभि-विचिचान्- -नम् मै २, ४,
१; ४, ३, ५.

अभि-षेकु^१- -कः तै ५, ४, ९, १;
मै ३, ४, ३; काठ २१, १२.

अभि-षेकु^१- -कारम् मा ३०,
१२; का ३४, २, ४.

अभि-पेचन-> अभि-पेचनीय^१-
-यस्य मै ४, ४, १०^२; काठ
१५, १०.

अभि ✓ (पु>) पु(अभिषवै), अभि-
पुणाति तै ३, २, २, १; मै ४,
७, ७; अभिपुगोति तै ३, १,
८, २; ६, ४, ५, १; मै ३, ७, ८;

४, ५, ५^१; ६; काठ २६, १०;
क ४१, ८; अभिपुण्वन्ति तै
६, ४, ४, ४; ६, ७, १; ९, ३;
मै ४, ५, ६; ७, २; ७, ८, १;
अभिपुण्वन्ति णै ६, १, ६, ४;
णै ३०, ७; ३४, ३^१; णै ३७,
१; ४०, ४; ४५, ३; पै ५, ३६,
६^१; १६, १५१, १; अभ्य-
पुण्वन् काठ २६, १०; क ४१,
८; अभिपुणयात् तै ३, २, २, १;
काठ २६, १०; क ४१, ८;
अभिपुण्युः काठ ३४, ३.

अभ्युषुषुः^१ मै ४, ७, २.
अभि-पुव(ण>)णी- -णीः शौ
९, ६, १६; पै १६, ११२, ३.

अभि-पुण्वत्- -पवन्तः काठ २७,
४; क ४२, ४.

अभि-पुत्र- -तः^१ तै ४, ४, ९, १;
काठ ३४, १५; -णै १५ काठ
२७, २; क ४२, २. [^०त- अत्^०,
सकृत्^०].

अभि-पुत्य तै ६, २, ११, ४.
अभि-पुत्य- -त्यः मै ४, ५, ६;
काठ ३४, ३^१; -त्यम् तै ६,
४, ५, ३.

अभि-पूयमाण- -णस्य तै ३,
१, ८, २.

१) सपा. शौ १४, १, ५५ संशोभयामसि इति पामे. ।

२) सपा. ऋ ५, ८३, ८ निषिञ्च इति पामे. ।

३) सपा. परस्परं पामे. (वैतु. शंपा. अभि...असृजन्
इति पामे. [वु. सपा. पै ४, २, ७; ८, १०, १० टि.]) ।

४) =सपा. ताव्रा १८, ६, ११ मै १, ११, ९ सूयते
इति पामे. ।

५) सपा. मै ४ ३, ९ सूयते, सूयते इति पामे. ।

६) सपा. तैव्रा २, ७, ४, १ अभिपुतः इति पामे. ।

७) वु. PW. MW.; वैतु. स्क. वै. सा. अभिः कप्र.
इति, GW. अभि...आह इति योगं भुवाणद्वय ।

८) गस. कानजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६५
२, १३९) ।

९) गस. घञन्ते धायादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

१०) नाप. । गस. तुजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । सपा.
तैव्रा ३, ४, १, ८ पात्रनिर्णयम् इति पामे. ।

११) वु. टि. अभि ✓ च् > अभिचरणीय- ।

१२) सुपा. नकारोऽलक्षणः ।

१३) सपा. ऐव्रा ३, ३२ अभ्युषुषुः इति पामे. ।

१४) सपा. अप्राय ३, २ अभिहितः इति पामे. । किं
मा ८, ५७ सूयमानः टि. द्र. ।

अभि-पोतोस् (:) काठ २७, १; ३०, ७; क ४२, १.

अभि ✓ (सु >) पू (प्रेरणे), अभि-
पुवति मै २, ५, ६; काठ १३, २.

अभि-वेक- अभि ✓ पिच् द.

अभि ✓ (सेना >) पेणि^१ > अभि-
नेण^२ - णास् ऋ ६, ४४, १७.

अ(भि >) मी-वेण^३ - णस् पै ४,
२७, ५.

अभि-वेहान्- अभि ✓ पह् द.

अभि ✓ (सो >) पो > पू, अभि-
व्यामि शौ ४, १६, ९.

अभि ✓ (स्त >) एन्, > स्तनि,
तंस्तन्, अभिष्टन^४ शौ ६, १२६,
२१^०.

अभिष्टनयन्^५ तै १, ६, ११, ४.

अभिस्तनीति^६ पै १२, २४, १;

अभिस्तनीहि शौ ५, २०, १.

अभि-ष्टन्^७ - ने ऋ १, ८०, १४.

१ अभि-ष्टि- -ष्टयः ऋ १, ५२, ४;

११९, ८; ४, ३१, १०; १०, २२,

१२; -ष्टये ऋ १, १२९, १; २,

३४, १४; ५, १७, ५; ३८, ३;

८, ८, १७; १२, ४; २७, १३;

५०, १; ६७, १; १०; ६८, ५;

१०१, १; २, ८४, २; १०, ९,

४; ४९, ४; ९३, ११; लि ३,

२, १; ४, २, १३; ५, ६, २;

मा ४, ११; ३३, ८७; ११;

३६, १२; का ४, ५, २;

३६, १, १२; तै १, २, ३, १;

२, १, ११, ५; मै १, २, ३; ४,

१२, १; काठ २, ४; १३, १६;

३८, १३; क १, १६; कौ १,

३३; २, ११०; जै १, ३,

१३; ३, ५६, १७; ४, २८,

१०; शौ १, ६, १; ६, ३, २;

२०, ५१, ३; पै १२, १, १५;

-ष्टिभिः ऋ १, ४७, ५; १२९,

९; ४, ४६, २; ५, ३८, ५;

८, ३, २; १९, २०; ५३, ५;

लि २, १३, ५; ३, ५, ५; ५,

४, २; मा १५, ४०; का १६,

५, २२; कौ १, २८२; २,

७७२; ४, २६; जै १, २९, १०;

२, ७, १; -ष्टौ ऋ १, १५८,

१; ४, १६, ४; ९; ५, ४१, ९;

६, ३३, ५; ६७, ११; ७, १९,

८; ९; १०, ६, १; ६१, २२;

मै ४, १४, १५; शौ २०, ३७,

८; ९; ७७, ४. [ष्टि- सु].

† अभिष्टि-कृत्^८ - कृत् ऋ ४, ११,

४; २०, १; ९, ४८, ५; मा २०,

४८; का २२, ५, २; कौ २,

१८९; जै ३, १७, ११.

अभिष्टि-पा^९ - ? पा (:) ऋ २,

२०, २.

*) निजन्तो नाधा. (पा ३, १, २५) ।

*) विप. वा नाप. वा । गस. कर्तरि अच् प्र. धाधादि-
स्वरश्च । यत्तु स्क. वें. सा. वस. इति कृत्वा व्याचक्षिरे, तन्न ।
तथावेऽन्तोदात्ताऽनुपपत्तेः, अभिः उप. प्रति गतित्वा-
ऽभावाद् नतिजणत्वाऽप्रसक्तत्वेति दिक् ।

*) पूष. दीर्घत्वम् (तु पा ६, ३, ११६) इति नापू.
विशेषः ।

*) षत्वम् उंसं. (पा ८, ३, ६५) । यत्तु सा. पा ८, ३, ८६.
इत्यनेन षत्वमाह, तच्चिन्त्यम् । तस्य सति सामान्यपरे
विशेषपरकत्वादिति ।

*) सपा. ऋ ६, ४७, ३० निःष्टनिहि इति पाभे. ।

*) अङ्गव्यवयेऽपि षत्वाभावमुपलक्ष्य प्राक्- (पा
८, ३, ६३) इत्युक्तदिशा सिताद् उत्तरवर्तिताऽस्य
धा. उंसं. ।

*) प्रागुक्तविशा सितोत्तरवर्तित्वेऽस्य धा. स्थादिषु
(पा ८, ३, ६४) इत्येतद्-विषयत्वाभावाः सुगमः ।
अत्र मूको. °नयति इति पाठः । एवं तु. °नीहि
(शौ ५, २०, १) इति । अभ्यासे नलोपाभावो विपश्यः ।

*) गस. उप. भावे अप् प्र. उंसं. (पा ३, ३, ५८) ।
पै १-५५

धाधादि-स्वरः ।

*) प्रास. उप. ✓स्था + भावे किं प्र. पूष. प्रकृति-
स्वरम् (पा ३, ३, १२; ६, २, २) । नेप्. ठकारस्य
ठकाराऽऽपत्तिः । पपा. अवग्रहाभावोऽन्याव्यवर्णपरि-
णामस्य वाऽस्पष्टाऽवयवविभागस्य वा सूचकः द्र. ।
भूयस्यो ह्यत्र कल्पना भवन्ति । तथाहि । उप.
कितनि < ✓यज् इति वा (तु. सा. ऋ १, १२९, ९;
भा. तै १, २, ३, १) ✓इप् (इच्छायाम् गतौ वा)
इति वा (तु. सा. ऋ १, ५२, ४; ४७, ५), ✓अस्(भुवि)
इति वा (तु. PW. GW. प्रथ. WW. १, १६१, १७.
१ उप-स्ति-, परि-ष्टि-, स्ति-) ।

*) सपा. °ष्टये < > °ष्टिभिः इति पाभे. ।

*) विप. (इन्द्र-, वाजिन्-) । उस. उप. क्विबन्ते कृत्-
स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

*) षस. तस. सात्व. (सु. वें.) उस. इति कृत्वा वा
कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, २२३; २, १३९) । पूष.
क्वि. इति कृत्वा न. द्वि१ इति वर्तयित्वा. योज-
नीयम् । उप. ✓पा(रक्षणे) + विच् प्र. इति च ।
एदिष्ट. संपा. प्रथमपादान्ते स्वायत्तो > °त्वायत्तो इति च

अभिष्टि-शवस^०- वसे ऋ ३,
५९, ८.

अभिष्टि^०- ष्टिः ऋ १, १, १; ३,
३४, ४; १०, १००, १२;
१०४, १०; खि ४, ६, ४०; मा
२०, ३८; ३३, २५; का २२,
४, ३; ३२, २, ८; मै ३, ११,
१; ४, १२, ३; काठ ३८, ६;
†कौ १, १८०; †जै १, १९, ६;
†शौ २०, ११, ४; ७१, ७;
-ष्टिः तै २, ४, १४, २.

अभिष्टि-बु(म्न>)झा^०-झाः ऋ
४, ५१, ७.

अभिष्टि-सुत^०-सुत ऋ १, ११६,
११.

अभि✓(स्तु>)ष्टु, अभिष्टुवन्ति
मै ४, ६, २; अभिष्टुहि ऋ १,
५४, २; मै ४, ९, २; अभिष्टवाम
ऋ ८, १००, ३.

अभि-ष्टुत, ता- -तः ऋ ९, ३,
६; २७, १; ६७, १९; २०; †कौ

२, ६०७; ६३६; †जै ३, ४९, ९;
५१, २; शौ ९, २, १; पै १६,
७६, १; -तम् पै १०; ३, २१;
-ताः शौ ८, ७, ११; पै १६,
१३, १; -ते ऋ ७, ३९, ७.

अभिष्टताम्^० पै ६, ७, १.

अभि✓(स्था>)ष्ठा, >तिष्ठ,

अभिष्टिति तै ५, ४, ३, ५^१;

अभिष्टिति^१ तै ६, ६, ३, २;

मै ३, १, ४^२; अभिष्टिति पै

१९, ३७, १३; अभिष्टिति

खि ४, ७, १, ६^१; पै १८, ३१,

८^२; अभिष्टितामि मा ६, १६;

का ६, ३, ६; शौ ६, ४२, ३;

पै १९, ८, १२; अभि...तिष्ठन्

ऋ १०, १२३, ३; अभिष्टिः

पै ७, १८, ८; अभिष्टितु पै १६,

७३, ४; अभि...तिष्ठतु पै १,

९४, ३; अभिष्टि >छा ऋ १,

४२, ४; ५, २८, ३; १०, ६९,

१२; मा ११, २०; ३३, १२^१;

का १२, २, १; ३२, १, १२^१;
तै ४, १, २, ३; मै २, ७, २;
३, १, ४^२; ४, ११, १^१;
१२, ३; काठ २, १५^१; १६,
२; शौ ५, ८, १; ७, ७७,
१०^१; १९, ४६, ५; पै ३,
३, ३; २१, ६; ४, २३, ४;
२०, ८, ७^१; अभि...तिष्ठ
ऋ ६, २१, ७; १०, १७४,
२; शौ १, २९, २; पै १, ११, २;
अभि (तिष्ठ) ऋ १०, १७४, २;
शौ १, २९, २; पै १, ११, २;
अभिष्टिष्ठेम ऋ १, ११०, ७; ८,
२१, १२.

अभि...तस्थौ ऋ ४, ५०,
७; अभि...तस्थौ ऋ ६,
२०, १; ७, ८, ४; मा १२,
३४; का १३, ३, ५; तै २, ५,
१२, ४; ४, २, ३, २; मै २,
७, १०; काठ १६, १०; क
२५, १; अभितस्थ पै ९, २१,

द्वितीयपादान्ते जनाम् > *जनाम् (ष३) इति च द्वि >
ष. इति प्रकृतिप्रत्यापत्त्यात्मकः शोधः द्र. । अभि-
ष्टिपा असि इत्यत्र विसंधिश्च (तु. समाननिष्पत्तिकस्य
स्ति-पाः [ऋ १०, ६९, ४] इत्यस्य च पा- इत्ये-
तदुत्तरपदानामन्येषामपि प्राति. तत्र तत्र वा.; वैतु.
पपा. अविसर्जनीयान्तं चिन्त्यं रूपम् (तु. टि. ?अनेहा),
सा. पूष. शत्रुपर्याय इति समग्रश्रीतप्रसिद्धिविरुद्धमशुद्धं
भाषमाणः पंस. इति कृत्वा व्याचक्षणः, GW.
LR. च अभिष्टिपासि > अभिष्टि (<अभिष्टी <
अभिष्टया) । पासि इति पदविभाग इति (न त्वेवं
पाद उन्नाक्षरताया अपहतिरिव स्यादिति चिन्त्यम् [तु.
L ४४४ एतत् कल्पप्रवणत्वेऽप्यनध्यवसितः]) । GG.
अभिष्टि- इति पूष. इति कृत्वा तुस. इतीव
विश्रुणोति ।

*) विप. (मित्र-) । व्यधिकरणे बस. पूष. प्रकृतिस्वरम्
(पा ६, २, १) ।

*) गस. उप. ✓स्था + कर्तरि वा भावे वा किं प्र.

(पा ३, ३, ९२ कृत-स्वरः प्रकृत्या (तु. उदप-स्ति-) ।
नैप्र. ठस्य टः इति ।

०) सपा. आपमं २, ८, ८ आग्निष्ट १, ३, ४; १४
अभिष्टीः इति पाभे. ।

१) विप. (उष-). समानाधिकरणः बस. । शेषं द्वि-
टि. द्र. ।

०) विप. (वरुथ-) । मतुबुदात्तः (पा ६, १, १७६) ।

१) अभीष्टं वृत्तम् इति द्विपदोऽध्यक्षरः शोधः ।

४) पाठः? तु. टि. सस्थ. ✓स्था > अतिष्ठताम् ।

५) सपा. मै ३, ३, ४ ? आक्रामति इति (तु. सपा. काठ
२१, ६ आक्रामति इति पाभे) ।

१) सपा. काठ २९, ३ अवहन्ति इति पाभे. ।

१) पाभे. अभिष्टुष्यत द्र. ।

४) पाभे. अनुतिष्ठसे शौ १७, १, १६ द्र. ।

१) पूर्वस्या ऋचः योनिम् इत्यस्याऽध्याहारः द्र. सुनीका
इति साक्षाच्छ्रुतेश्च (तु. वें.; वैतु. सा. PW. MW. अभि-
वावशान्तः इत्यन्याय्यद्वैतस्वर्यप्रसक्तयोगाः) ।

१५; अर्ध्य(भि-अ)स्थात् तै ४, २, ८, १; काठ ३९, १; †अभि...स्थात् ऋ ६, १४९, ४ ^३ ; १०, ३, ३; कौ २, ८९८; ११२५; जै ४, १३, ११; अर्ध्य(भि-अ)टाम् शौ १०, ५, ३६; १६, ९, १; पै १६, १३२, १; १८, २९, १; अर्ध्य(भि-अ) स्थाम् मै १, ५, २; ६, २.	¶अभि-सं/युज्, अभिसंयुज्क्ते मै २, ३, २; ७; अभिसंयुज्क्ते मै २, ३, ७. अभि-सं/विश्, अभिसंविशन्ति शौ १५, १७, ९; पै ९, १२, १; अभिसंविशन्तु मा ^६ १३, २५; १४, ६; १५; १६; २७; १५, ५७; का ^६ १४, २, ११; १५, १, ५; ४, ३ ^३ ; ८, ५; १६, ७, १; मै २, ५, ६; ८, १२ ^६ ; १३, २२; ४, ६, ६; काठ १३, २; १७, १० ^६ ; ४०, १२; क २६, ९ ^३ ; अभिसंविशस्व शौ ९, २, २५ ^६ ; अभिसंविशध्वम् शौ ३, ३, ४; ६, ६४, २ ^१ ; ८, ५, २०; २१; पै २, ७४, ४; १६, २८, ९; १०. ¶अभि-सं/शस्, अभिसंशंसति मै ४, ७, ५. ¶अभि-सं/श्रि, अभिसंश्रयति काठ १०, ४. अभिसं-श्रित- -ता: काठ १०, ४ ^१ . ¶अभि-सं/श्लिप् > श्लेषि, अभिसंश्लेषयन्ति मै २, ४, ६. अभि-सं/सृज्, अभिसंसृज पै १७, ३, ६ ^१ .	अभि-सं/स्वृ, †अभि...सम्- स्वरन् क ८, ३, ७ ^६ ; ९, ६७, ९ ^६ ; कौ १, २५६ ^६ ; २, १२३ ^६ ; जै १, २७, ४ ^६ ; शौ २०, १९, १; †अभि...समस्वरन् ^१ ; पै ६, ११, ४ ^१ . अभि-सं/हन्, अभिसंहन्तः पै २०, ५८, ७ ^२ . अभिसंहन्तः पै १६, ९०, ६ ^३ . ¶अभि-सं/हृ, अभिसंहरति काठ २७, ५; क ४२, ५. ¶अभि-सं/क्रम्, अभिसंक्रामन्ति, अभिसंक्रामन्ति मै ४, २, ६. ¶अभि-सं/गम्, > च्छ्, अभिसंग- च्छन्ते, अभिसंगच्छन्त मै २, १, ४; ३, ६, ५. अभिसं-गत्य शौ ११, १, १६ ^३ . अभि/सज्, अभिसजस्व पै २०, १९, १०; अभि...सजस्व पै १८, ११, ९. ¶अभि-सं/ज्ञा > जा, अभिसंजानते मै २, २, ६ ^३ ; ३, २, ३ ^३ ; काठ २६, १; क ४०, ४; अभिसंजानत मै २, २, ६ ^३ . †अभि-स, पत्वन- -पत्वा काठ १८, ५; -सत्वा ऋ १०,
---	--	--

^{१)} एवं किल वें. अर्वाच्यश्च । सा. तु. सर्वलोकाभि-
षितौ हेतुभूतदीप्यर्थानुवादकेन शुशुचानः इति पदेन योगं
वदन् लोकविलक्षणमिव किञ्चित्चिकीर्षति । तदलक्षणं
त्विति तेन मर्षणीयम् ।

^{२)} पाभे. अपक्रान्तः शौ २०, १३५ २ द्र. ।

^{३)} पाभे. प्रतियुतः द्र. ।

^{४)} पाभे. अपक्रान्तः खि ५, १८, १ द्र. ।

^{५)} पाभे. अभिशुष्यत द्र. ।

^{६)} सपा. शौ ६, ७३, १ उपसंयात इति पाभे. ।

^{७)} पाभे. अभि तै ४, ४, ११, २ द्र. ।

^{८)} पाभे. अपसंविशस्व द्र. ।

^{९)} पाभे. अभिमन्त्रये ऋ १०, १९१, ३ द्र. ।

^{१)} पाभे. अपि शौ १२, १, २५ द्र. ।

^{२)} √स्वृ इत्यस्य √गे इत्येतत्-पर्यायितयैतत्-प्रकारकेषु
स्थः अभिः इति कप्र. अपि सुवचः (तु. टि. ऋ १,
५१, १) ।

^{३)} सपा. शौ ५, ६, ३ अमेः अभावः । सपा. ऋ ९, ७३,
४ अव...समस्वरन् इति पाभे. ।

^{४)} सपा. 'संहत्य < > 'संगत्य इति पाभे. ।

^{५)} भ्रूयन्तरेणाड्यत्र अभिः कप्र. भवति नोपसर्गः (तु.
तै २, २, ११, ६ अभि टि. च पाभे. च) । सपा. यक्. तै २, २,
११, ६ संजानते इति, काठ ११, ३ सुम्...जानते इति,
समजानत् इति च पाभे. ।

^{६)} विप. (इन्द्र-) । पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

१०३, ५; मा १७, ३७; का
१८, ४, ५; तै ४, ६, ४, २;
मै २, १०, ४; क २८, ५; कौ २,
१२०३; शौ १९, १३, ५; पै ७,
४, ५.

¶ अभि-सं ✓ तन्, अभिसंतनोति मै
१, ११, ९; ४, ४, ३; ८, १०;
काठ १४, १०; २७, १०; २८, १;
क ४४, १; अभिसंतन्वन्ति काठ
३०, ५.

अभिसंत-त-तः काठ २७, १०^१.

अभिसंत-तय काठ २३, ५.

अभि-सं ✓ तप्, > तापि, अभि-
संतपाति शौ २, १२, ६^१;
अभि-संतपताम् पै १०,
१२, ८.

अभिसंतपाय शौ १९, २८, २.

अभि-सं ✓ घा, ¶ अभिसंघत्त मै
४, ४, ५^१; ¶ अभिसंघत्तः मै
२, ४, २; काठ १२, १२; २४,

७^१; २६, ७^१; क^१ ३७, ८; ४१, ५;
¶ अभि-संघहि ऋ १०, ८७,
३; शौ ८, ३, ३^१; पै १६, ६, ३.
अभि-संघात् शौ १०, ५,
४३^१; पै १, ६३, २; १६,
१३२, ९.

¶ अभिसंघीयत्त मै ३, ७, २.

अभि ✓ सप्, अभि-सुपन्ते^३ ऋ
७, ३८, ५.

¶ अभि-समा(म्-आ) ✓ गम्, गच्छ,
अभिसमागच्छन्ति मै ४, ८,
१०^१; अभिसमागच्छान् मै १,
१०, १७.

अभि-सम्-आ ✓ यच्छ (यमने),
अभिसमायच्छन्ति काठ ३०,
५^१.

¶ अभि-समा(म्-आ) ✓ वृत्, अभि-
समावर्तते मै ३, ८, ९; अभि-
समावर्तन्ते मै १, ६, ६; २,
२, ६; काठ ३७, १^१; अभि-

समावर्तन्ते मै १, ६, ६^१; २, १, ६^१;
काठ ३७, १^१.

अभि-समि(म्-इ), अभिसमेति
मै ३, १०, ७^१; अभि-
यन्ति शौ ११, ५, ३; अभि-
संयन्तु मै १, ६, २^१; काठ ७,
१४; क ६, ३; पै १६, १५३, २;
¶ अभिसमियात् काठ २४, ५;
क ३७, ६.

अभि ✓ सम्(म्-इ)ह(प्राप्तौ),
अभिसमूहामि मै २, ६, ३; ४,
३, ४^१; काठ १५, २.

अभि-सम् ✓ ऋ, > अपि, अभि-
सुमरीत^१ ऋ ९, ७९, ३.

अभिसमपेय पै ४, १६, ८.

अभि-समे(म्-आ) ✓ इ) > अभि-
ससे(मा-इ)त्यम् शौ १२, ३, ४;
पै १७, ३६, ४.

¶ अभि-सं ✓ पद्, > पादि, अभि-
संपद्यन्ते काठ ३३, २^१, ३; ४.

^१) पामे. अनुसंत-तः मै ४, ६, ५ द. ।

^२) पामे. अभि-संघोचतु द. ।

^३) सपा. तैत्रा १, ७, ७, ४ समीची दधाति इति पामे. ।

^४) पामे. टि. च अभि तै ६, १, ११, ६ द. ।

^५) अभि > अपि इति मूको. (हु. W.) । यत्वाह
W.I. अभिः कप्र. इति, तच्चिन्त्यम् ।

^६) शौ ८, ३, ३ इत्यनेन समर्थं च चोयं च प्रति
सविषयता द. ।

^७) हु. वें. वैतु. सा. लक्षणे कप्र. इति मन्वानः चिन्त्यः ।

^८) सपा. अभिसमागच्छन्ति <> अभिसमायच्छन्ति
<> तैत्रा १, २, ३, १ अभि, समायच्छति इति पामे. ।

^९) यक. सपा. तैत्रा २, ७, १, १ उपावर्तन्ते, उपावर्तन्त
इति पामे. ।

^{१०}) पामे. अभि तै ६, ४, १, ५ द. ।

^{११}) सुपा. अभिः? अभि इति शोधः द. (हु. नापू.
स्थ.) ।

^{१२}) हु. वें. PW. प्रष्ट. वैतु. सा. तृतीयपादीये तान्
इति पदे तुरीयपादीयवाक्यान्तर्गतं प्रकुर्वाणः अभि इत्यस्य

वा. स्थितिं प्रति प्रमादुकः ।

^{१३}) अभि-संविशध्वम् इति योग इति यत् MW.
अभिमानुकः तन्न । स्वरतश्चाऽर्थतश्चोभयथाऽभ्यसंगतः ।
यदपि अभिः इति सप्त. अर्थे कप्र. आपः (=द्वि३
<२अप्-) इत्येतदन्वित इति उल्लेखस्तदपि
न । एवंविधे वा अभ्युपसृष्टस्याऽऽख्यातस्य सकर्म-
कत्वाऽभ्यभिचारात् आपः इत्यस्य द्वि३ सतः कर्म-
तयैव सूत्रयोगात् सप्त. अर्थे कप्र. प्रयोजकत्वस्याऽप्रस-
ङ्गात् । तथा चासल्लक्षणद्विस्वरत्वात्मकस्य चोद्यस्य
दुष्परिहरत्वाच्च । का तावदत्र गतिरिति । उच्यते ।
वा. समवबोध इति । कथमिति । शृणु । नेह आपः
इति प्र३ वा द्वि३ वा भवति । किन्तु हि । सं३ इति ।
पुत्रासः, जीवधन्याः उच्यते इत्युभे च आपः इत्येतत्
समानाधिकरणे विप. भवतः (हु. शौ १२, ३, २५ उ
[पुत्रत्वस्य चेह प्रियत्वोपलक्षकमात्रत्वात् पुंस्त्वमतन्त्रं द.]) ।
एस्थि. 'आपो जीवमभिसमेत्य संविशन्तु' इति वा. तात्पर्यं
भवतीति दिक् ।

^{१४}) पामे. अभि तै ७, ४, १०, २ द. ।

अभिसंपादयत् काठ २७, ९^०;
अभिसंपादयति मे ४, ५, २^१;
काठ २५, ४; क ३९, १.

अभिसं-पन्न- -ज्ञः काठ ३३, २;
३.

अभि-सं ✓ पश्, अभिसंपश्य पै १,
९७, ४.

¶ अभि-सं ✓ वन्ध्, अभिसम्बन्धीत
मे ४, ७, ८^१.

अभि-सं ✓ भू, अभिसंभवतः मे ३,
७, ८^१; अभिसंभव पै १६, ७, २,
१; ¶ अभिसम्भवताम् मे २,
४, ३; ¶ अभिसंभवेताम् मे ३,
७, ८^०.

अभिसंवभूव शौ ३, २८, ५;
६; अभिसंवभूवुः काठ ५, ६;
३९, २.

अभिसं-भूय शौ ५, २८, ८; पै २,
५९, ६.

¶ अभि-सं ✓ मिल्, अभिसममिलत्
मे १, ५, १२.

¶ अभि-सं सु(ख >) खा^० - खाः
काठ २५, १०; २६, ६; क
४०, ३.

¶ अभि-सं सु(ख >) खी^० - खीः क
४१, ४.

¶ अभि-सं ✓ मृश्, अभिसममृशन्^१
मे २, १, ११.

अभि ✓ साध् > साधि, अभिसा-
धय > या पै ५, १०, १०.

अभि ✓ स्तृ > अभि-सर्तृ - तारिम्^०
मा ३०, १४; का ३४, ३, १.

अभि ✓ स्तृज्, ¶ अभ्यस्तृजत् काठ
१३, २; ¶ अभ्यस्तृजन्त काठ
३५, २०; अभि...अस्तृजम्
पै ४, २, ७^१; ८, १०, १०^१.

¶ अभ्यस्तृजन्त मे १, १०, ५;
क ४८ १८.

अभि-सृज्य मे ४, २, ७.

¶ अभि-सृज्यमा(न >) ना-
नाः मे ४, ६, ८.

¶ अभि-सृष्ट - ष्टः क ३, ३५, १;
१०, ९१, ५; कौ २, ३३२; जै
३, २८, ४.

अभि ✓ सृप्, ¶ अभिसर्पति काठ २८,
८; क ४४, ८; ¶ अभिसर्पन्ति
मे १, ४, ५^१; ८, २; अभिसर्पतु
पै २०, ४३, ४; अभिसर्प शौ ३,
२५, ४.

¶ अभि-सृप्य - प्यम्^१ मे ४, ६, २.

अभि ✓ स्कन्द, अभिचस्कन्द शौ
७, १२०, २^१.

अभि-स्कन्दम्^१ शौ ५, १४, ११^१.

अभि ✓ स्फूर्ज्, अभिस्फूर्जति शौ
१२, ७, १^१.

¶ अभि ✓ स्तृ, अभिस्तृवन्तु क १०,
९, ४; मा ३६, १२; का ३६, १,
१२; काठ १३, १६; ३८, १३;
कौ १, ३३; जै १, ३, १३; ४,
२८, १०; शौ १, ६, १.

¶ अभि ✓ स्तृ, अभिस्तृरन्ति क १,
१६४, २१; शौ ९, १४, २२;
पै १६, ६७, १२; अभिस्वरन्ति
क ९, ८५, ३; अभिस्वरन्तु
क ८, १३, २८; अभिस्वर क
१, १०, ४; ८, १३, २७; ९, ९७,
३; कौ २, ७५१.

अभि-स्वरम्^१ - स्वरा क २, २१,
५; ८, ९७, १२^०; शौ २०,
५४, ३.

अभि-स्वर^० - रे^० क ३, ४५, २;
१०, ११७, ८; कौ २, २८१^१; १०६९;
जै ३, २३, १३^१; शौ १३, २, २५.

अभि-स्वर्तु^० - तारः क १०,
७८, ४.

अभि ✓ हन्, > जिधांत, ¶ अभिजहि
क ७, १०४, १९; शौ ८, ४, १९;

^१) सपा. मे ४, ६, ४ धत्ते इति पाठे. ।

^२) पाठे. अभि तै ६, १, ११, ६ द्र. । ^३) विप. (प्रजा-) ।

'अभितः संगतं मुखं यासाम्' इति बस. द्र. ।

^४) सपा. काठ १०, ५ संस्तृज्यमानः इति पाठे. ।

^५) सपा. तैत्रा ३, ४, १०, १ अभिसरम् इति पाठे. ।

^६) अभि...अस्तृजन् इति पाठः ? यनि. शोधः
द्र. । सूको. विरोधाच्चाऽन्यथासिद्धत्वाच्च (तु. नापू.

मन्त्रे च तैत्रा २, ७, १५, ५ च उप१ एव श्रुतिः ।

यदुरोधादिहापि अभि ✓ विष्, षच् इत्ययैव
निगमस्य सतः [तु. शौ ४, ८, ६] यनि. विकारमात्रं
संभाव्येत ।

^७) सपा. काठ ३२, ३ उपतिष्ठन्ते इति पाठे. ।

^८) सपा. तै ६, ४, ९, २ उपसृज्यः इति पाठे. ।

^९) सपा. पै २०, १७, ८ हृदि चस्कन्द इति पाठे. ।

^{१०}) गस. णमुलन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३) ।

^{११}) पाठे. टि. च अभिस्कन्दं द्र. ।

^{१२}) पाठे. अनुस्फूर्जयति द्र. ।

^{१३}) गस. भावे विजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

^{१४}) सपा. °स्वरा <> °स्वरे इति पाठे. ।

^{१५}) गस. उप. घः प्र. (पा ३, ३, ११८) । तु. विव. ।

^{१६}) तु. वें. सा. G.W.; वैतु. सा. [कौ.] P.W. नापू. प्राति.
च १, M.W. तुमर्थाय इत्याहुः । तद् विद्युश्यम् ।

^{१७}) गस. वृजन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
१६३; २, १३९) ।

पै १६, १०, १०; अभि...जहि^१
 ऋ ९, ८५, २; अभि...हन् ऋ
 ५, २९, २.
 † अभि...जघन्थ ऋ ३, ३०, ८;
 मा १८, ९९; का २०, ५, २.
 † अभि...जिघांसति ऋ ७,
 ५९, ८; मै ४, १०, ५.
 † अभि-घातम् काठ १२, ४.
 अभि हन्त- -हन्ते^२ मा १६, ४६;
 का १७, ७, ५; तै ४, ५, ९, २;
 मै २, ९, ८; काठ १७, १५;
 क २७, ५.
 अभि-हन्त- -तः शौ ११, १२, २२;
 -णित्स्य मै ३, ९, ३. [°त-
 उल्का°].
 अभि ✓ हर्ष, अभिहर्षन्ति ऋ १०,
 ११२, ६; अभिहर्षत^३ शौ ३,
 ३०, १.
 अभि ✓ हस् > अभि-हस्य^४ -स्यम्
 शौ ६, ३०, २; पै १९, २४, ६.
 † अभि ✓ हा (गतौ) > अभि-हाय मै

२, ५, ७; काठ १३, २०.
 अभि ✓ हि, अभि > भी...हिन्वन्ति^५
 ऋ ९, १०१, ३; अभि (हिन्वन्ति)
 कौ २, ४९.
 अभि-हिं ✓ छ, अभिहिंकराथ पै १७,
 ३९, ७; १९, ५५, ११-१४.
 अभिहिंकृणोत शौ १२, २, ३७.
 अभिहिं करोति, अभिहिङ्कृ-
 रोत् काठ २७, ९.
 अभि-हित- अभि ✓ धा द.
 अभि ✓ हु, † अभिजुहोति तै ३, १,
 ५, २; ६, ६, ३, २; मै ३, २, ८;
 ९, ५^६; ४, १, १४; काठ ६, ८^७;
 २५, १०; ३१, ११; क ४, ७^८;
 ४०, ३; ४७, ११; अभिजुहोमि
 तै १, ३, २, २; अभि...जुहोमि
 पै २, ६६, ४; † अभिजुहुयात्
 तै २, ६, ६, ६; ३, ४, ८, ३;
 † अभिजुहुयात्^९ काठ ३५, १९;
 क ४८, १७.
 अभि-हुत, ता- -ता शौ ६, १३३,

२; पै ५, ३३, २; -तो काठ
 ६, ८; क ४, ७.
 † अभि-होतवै मै १, ८, ६.
 अभि ✓ ह, अभिहरन्तु शौ १९, ४५
 ४; पै १५, ४, ४.
 † अभि-हृत्य मै २, ५, ७.
 अभि ✓ हु > अभि-हुत^{१०} -हुतः ऋ
 १, १२८, ५^१; १०, ६३, ११; शौ
 ६, ४, २^१; -हुताम् ऋ १,
 १८९, ६.
 अभि-हुति^{१२} -तो^{१३} शौ ६, ३, ३;
 -तेः ऋ १, ११६, ८.
 अभि ✓ हु^{१४} > अभि-ह्वार^{१५} -रे शौ
 ६, ७६, ३^{१६}.
 अभी(भि ✓ ह), अभि...अयसि पै
 २०, ८, ४^{१७}; † अभ्यायत^{१८} तै
 २, ५, २, २; ५; अभ्यायत^{१९} शौ
 ४, २४, ६; पै ४, ३९, ६; अभि-
 ...अयत ऋ १, ८०, १३;
 † अभ्यायत^{२०} कौ २, १८८; जै ३,
 १७, ९; † अभ्यायन्त तै ६, २

^१ वैतु. सा. अभ्या (भि-आ. गच्छ) इत्येवं व्यर्थ द्विस्वरं च
 क्रियायाः आहारवन्तं च योगं मन्यमानः, P.W. प्रभृ. च
 अभ्या...जहि इत्यादिष्ठमानाः । अत्र आ...पिब इति
 योगः द्र. ।

^२ शत्रन्ते वा. विभक्ति-स्वरः (पा ६, १, १६९) ।

^३ पामे. अभि पै ५, १९, १४ द्र. ।

^४ गस. उप. यत् प्र. उस्. (पा ३, १, ९९) । कृत-स्वरः
 प्रकृत्या ।

^५ पामे. अनुहाय मै २, ५, ६ द्र. ।

^६ अभिम् कप्र. वदन्तः P.W. प्रभृ. त्रिमृश्याः ।

^७ सपा. काठ २६, ७^२ जुहोति इति पामे. ।

^८ सपा. तैत्रा ३, ७, २, ४ अभि, जुहुयात् इति
 पामे. ।

^९ सपा. काठ १३, ८ अभ्यय इति पामे. ।

^{१०} हु < > ह्वृ इति शास्त्रान्तरीयः पामे. [तु.
 विह्व- < > विह्वृत-] ।

^{११} निप., आप. (कुटिलता-, हिंसा-) । गस. भावे

कर्तरि च क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,
 १६२; २, १३९) ।

^१ सा. °ह्वृतः इति पाठः । सपा. पै १९, २, २ आहुतः
 इति पामे. ।

^२ गस. कितनन्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,
 ५०) । शंपा. R.W. सात. तु अभि° इत्येवं पाठम्
 आहुस्तत्तन्त्रं द्र. (तु. W.) ।

^३ सप्त १ । सा. °ह्वृ इति पाठः । सपा. पै १९, १,
 १६ विह्वृती इति पामे. । अभि-हुतः इति प्र. प्रस्तावितं
 पाठं P.W. अनुमुमोदयिषति ।

^४ गस. घञन्ते कृति याथादि-स्वरः ।

^५ सपा. पै १९, १५, १४ विह्वारे इति पामे. ।

^६ पामे. अद्य पै २०, ४२, २ द्र. ।

^७ वैतु. भां. सा. < अभ्ये (भि-आ ✓ ह) इति ।

^८ वैतु. सा. < अभ्या ✓ यम् (यमने) इति ?

^९ सपा. ऋ ९, ४८, ३ अभि इति पामे. ।

७,४;४,६,१०.

अभ्येति कौ २, १२१००; शौ १, २५, ४; ७, १२१, २; ९, १, ८; अभ्येति ऋ १, ११५, २; १२४, ९; १४०, ६; ९, ९७, ७; १०१, १६; १०, ३, ३; ११७, ८; मै ४, १४, ४; णीकाठ २४, ७; णीक ३७, ८; णीकौ १, ५२४; २, ४६६; ८९८; णीक १, ५४, २; ३, ३५, १; ४, १३, ११; शौ ८, ९, ९; णीक २, २७; ३, २५; णीक २०, १०७, १५; अभ्येति पै २, ६५, १; १६, १८, ९; १७, ११, ३; १८, २३, ४; अभि... एति ऋ १, १२३, ७; ७, १०४, २१; ९, ९६, २२; शौ १३, २, ४३०; पै १८, २५, ३; अभि... एति ऋ १०, ६३, १६; अभि-युन्ति शौ १०, ७, ४, ६; पै १७, ७, ५; ६; अभि...यन्ति ऋ ८,

१००, १; शौ ५, ४, २; अभि... युन्ति ऋ १, १९०, ४; पै १९, ८, १४; अभ्येति पै १६, १४९, १०; अभ्येति मै १, ३, ३७; ४, ८, २; अभ्येति मै २, ७, १२, १; शौ ५, १३, ४; ७, १२१, २; १३, १, १०; पै ८, २, ३; १८, १५, १०; १९, ४१, ८; णीभि...एतु शौ ८, ४, २१; पै १६, ११, १; णीभि-यन्तु ऋ ४, ५७, ८; मा १२, ६९; का १३, ५, ८; तै ४, २, ५, ६; काठ १६, १२; क २५, ३; पै १५, ५, ६६; णीभीहि ऋ १, ८०, ३; १०, ८३, ३; शौ १, ४१३; जै १, ४०, ५; शौ ४, ३२, ३; पै ४, ३२, ३; णीभि...इहि ऋ ९, ६४, १३; शौ १, ५०५; २, १११; जै १, ५२, ९; ३, १७, १२; अभीतम् पै १३, ५, ८४;

णभ्येताम् काठ २७, ८; अभ्यायन् णीकाठ २९, १; णीक ४५, २; पै ५, २६, ५; अभि... आयन् ऋ १०, २८, ८; अभि... आयन् ऋ ७, १०३, २; णीभी-यात् मै ४, ६, ७. अभि...ईयुः ऋ ७, १८, १०. अभि-युत्- -यन्ती शौ ५, १, ५. अभियुन्ती- -यती शौ ७, ४८, ३; पै २०, १०, १३. १भी(भि-इ)ति- -तिम् ऋ ७, २१, ९; पै १०, ५, ११; -तीः ऋ २, ३३, ३; पै १५, २०, ३. अभी(भि-इ)त्य ऋ ४, ३२, १०; ९, ५५, ४; १०, ९९, ५; णीकाठ २६, १६, ९; ३६, ८; णीक ४०, ४६; ४१, ७; शौ २, ३२८; ३, २७, ४. अभी(भि-इ)त्वर(र>)री- -रीः मा ११, ७७; का १२, ७, १२; तै

१) पाभे. अभ्यपत्तम् द्र. ।

२) सपा. खि ३, २१, १ मा १७, ४७ प्रभु. अभ्येति इति, शौ ३, २, ६ अभि...एति इति च पाभे. ।

३) शौव १, १५ अनु अभ्यन् इत्यस्मात् तिङो निघाताऽभावे एति इति स्यात्. । पा ८, १, ६५ अनु स एव निघाताऽभावो वैकल्पिक इत्यु एतत्सर्वं शास्त्राभेदे-नोद्यम् ।

४) 'मृगाणामिव बृहस्पतेर्हेतयोऽहिमायान् यून् (< 'यु-') इति संबन्धः द्र. । च-योगे तिङ् नानुदात्तः [पा ८, १, ५८ (वैतु. सा. मृषेव च-लोपमुपस्थाप्य युन्ति इति प्रथमा तिङ्-विभक्ति-रिति कृत्वा नानुदातेति च, अभि इत्येतदुपसर्ज्या-ऽऽख्यातान्तरमध्याहार्याभिति च भाषुकः; GW. अभिः कप्र. [यून् < १यु-] इत्येतदन्वित इति; VVS १८१ [तु. GVS. ३, १३८] 'अभि ✓यु> 'अभि-यु->? अभि-युन् (> नोचपूर्वकम्) अभियुन् इति स्यादिति]] ।

५) पाभे. अभि मा ७, ४५ द्र. ।

६) पाभे. अभ्येति पै १२, ६, १३ द्र. ।

७) सपा. ऋ १, १६२, २१ इदेति इति पाभे. ।

८) पाभे. अनु तै ६, ५, ३, ३ द्र. ।

९) सपा. पै ६, २, ५ ? अभ्यञ्चः इति पाभे. । अभ्यञ्च-> -ञ्चौ (स्त्री. प्र२) इति शोधः (तु. अंशतः सपा. पै ६, २, २) ।

१०) मूको. अभिति (मू.) इति । शौ (१९, ३१, ११) अमतिम् इति वा (तु. सा.), अमितिम् इति वा (तु. मूको.), अतिम् इति वा (तु. B.W.) पाभे. द्र. ।

११) अभीत्य जिनाति > सपा. मै ३, ८, १० अभ्या-रोदुका स्यात् इति पाभे. ।

१२) गस. कवरबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, २, १६३; ६, २, १३९) । पा. प्रकियायाः कृते तु. दि. अम्रेवरी- ।

४, १, १०, २; मै २, ७, ७; ३,
१, ९; काठ १६, ७; १९, १०;
क ३०, ८^१; पै १, ४, १.

अभ्या(भि-आ)युक्त- -कः काठ
२८, २; क ४४, २.

अभ्ये(भि-ए)तुम् पै २०, ३८, ३.

अभी(भि✓इयाच्यायाम्), †अभि
...ईमहे क्र १, २४, ३; तै ३, ५,
११, ३; मै ४, १०, ३; काठ
१५, १२; †अभि(ईमहे) मै ४,
१३, १; काठ २८, ७; क ४४, ७.

†अभीक^१- -कम् क्र ९, ९२, ५; -के
क्र १, ७, ८; ११६, १४;
११८, ५; ११९, ८; १२१, १४;
१७४, ५; १८५, १०; ३, ३९,
७; ५६, ४; ४, १२, ५; १६,
१२; २४, ४; २८, ३; ४३, ४;
६, २४, १०; ५०, १०; ७,
१८, २४; ८५, १; १०, ३८,

४; ५५, १; ६१, ६; १३३, १;
खि १, ८, ३; मा ३३, ११; का
३२, १, ११; तै १, ३, १४,
६; ७, १३, ५; मै ४, ११, १;
२१^१; १२, ४; १४, १५; काठ
२, १५; कौ २, ११५१; जै ४,
१, ४; शौ २०, १५, २.

अभी(भि✓ई)ध्र, †अभ्यैक्षेताम्^१ क्र
१०, १२१, ६; मा ३२, ७;
का २९, ४, २; तै ४, १,
८, ५; अभ्यैक्षन्त तै ३, १,
४, २^०.

अभीच्छत्- अभी(भि✓इ)ध्र
(इच्छायाम्) द्र.

१अभीति- अभी(भि✓इ) द्र.

२अभीति- > अभीति-सु(द्र >)
द्रा^१- -द्राम् खि २, ६, ३, २९.

‡अभीते पै १९, २९, ६.

‡अभीत्सम् पै ९, ६, ६.

अभी(भि✓इ)ध्र, न्ध्र, †अभी(भि-इ)
न्धे तै ५, १, ७, २; अभीन्धे मै
३, १, ८; काठ १९, ७; क ३०,
५; शौ ११, ३, १८; पै १६, ५, १,
७; अभी(भि-इ)न्धे तै ७, ४,
९, १; अभीन्धाम् मै २, ७, ६;
‡अभीन्धाताम् मै ३, १, ८^१;
अभीन्धताम् मा ११, ६;
का १२, ६, २; अभी(भि-इ)
न्धताम् तै ४, १, ६, २; काठ
१६, ६.

१अभी(भि-इ)द्ध^१- -द्धः क्र १, १६, ४,
२६; †मे ३, १, ८^१; १, ६;
‡शौ ७, ७७, ७, ९, १५, ४; पै १६,
६८, ४^१; पै २०, ११, १^१;
-दात् क्र १०, १९०, १.

२‡अभी(भि-इद्ध) > द्रा^१- -द्धा^१
तै ५, १, ७, ३; काठ १९, ७;
क ३०, ५.

१) पांमे. अनु तै ६, ५, ३, ३ द्र. ।

२) वपा. । भाष. न. (संमेलन-संघर्ष-प्रभृ.) । तु. टि.
प्रतीक- । 'अभितो गतम् (भावे क्तः प्र.)' इति कृत्वा
*अभी- (<भि)गत- इत्यतः प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरस्य सतः
प्राति. कपि प्र. सति *अभीगतक- > *अभी अ
क- > यनि. इति वा. अभितः ईर- (भावे
<✓ईर [<✓क्र] इति कृत्वा *अभीर- (भि-
ईर- ध्रितु. पपा.) इत्यतः पूर्ववत् कपि प्र. सति
*अभीर्क- > *अभीर्क- > यनि. इति वा नैप्र.
द्र. [चैतु. (पा ५, २, ७८) यदनु अ(भि >)
भी + कन् इति व्यु. - आलुदातः (पा ६, १, १९७),
कमितृत्वाऽप्रसङ्गाद् अर्थतो विरोधश्च प्रसज्येत (प्रकामं
श्रोतसहपाभ्यां भिन्ने एव सती *अभिक- इति
*अभीक- इति च प्राति. उपकल्प्यमाने आचार्या-
ऽनुशासनस्य विषयीक्रियेयातामित्यभिसंधेः । तु. टि.
अभि-क) ; या. (३, २०) = अभ्यक्त- इति यदनु
अभि + अक- (= ✓अञ्च् + भावे कः) इति गस.
धा स्यात् प्रास. वा बस. वा (सर्वथाऽपि तु मिथ्यास्वर
एव प्रसज्येत । गस. थाथीयोऽन्तोदात्तश्चाऽन्यथा पूष.

प्रकृतिस्वरं स्यादिति *अभ्यक्त- इति मध्यस्वरित
इत्यभिसंधेः) ; दै. (२, १७) अभि✓इन्धकः प्र.
(तु. पाठ ४, २६; सा. । क्र ९, ९२, ५) इति धातु-
लोपनिर्भरः पक्षो वा, अ+भी- (<✓भी) इत्यतः बस.
सतः कप् प्र. इति वा (तु. टि. अनुक्त- यदनु उप.
<✓अञ्च् इति वादोऽप्यकिञ्चित्करः स्यात्) इति दिक्
(तु. टि. प्रतीक-, समीकृ-)] ।

१) सपा. क्र ६, ७४, ४ विभे. ।

२) सगा. मै २, १३, २३ अधारयत् इति, शौ ४, २, ३
अद्धयेथाम् इति च पांमे. । १) पांमे. अन्वैक्षन्त द्र. ।

३) विप. (महालक्ष्मी-) । बस. ।

४) यनि. द्विवचनम्? मन्त्रवर्णस्यैव (तु. मै २, ७, ६
अभीन्धाम् [प्रपु १]) ब्राह्मणेनाऽनुश्रुयमानत्वात् ।

५) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतस्वरः (पा ६, २, ४९) ।

६) सपा. अभीद्धः < > अभीद्धा इति पांमे. ।

७) आभीद्धः इति दीर्घादिः सुपा. चिन्त्यः । आर्द्ध-
पूर्वत्वस्य प्रसिद्ध्यभावादित्यभिसंधेः ।

८) १ संख्याकादभेदेऽपि स्वरितत्वाऽभावः तै. द्र. नाम्नप्र
(तु. अभीभि✓इध्र इत्यस्य तिङ्ङितम्) ।

*अभी(भि-इ)न्- -भीत् शौ १९. २८, २०; पै १३, ११, २०.	अभीमोद-सद्- अभि/मुद् द. अभी(भि/इ)न्, अभि/रयन्त ^१ खि ४, १०, १, ३.	अभील, ला ^१ - -ल पै २०, ५८, ८; -लम् पै २०, ५८, ७; -लाम् पै २०, ५९, १.
अभी(भि/इ)न्, अभि...इन्वतः, अभि...इन्वतु पै १२, ६, १२.	अ-भीरु- -रवः क १, ८७, ६; ८, ४६, ७; तै २, १, ११, २; ४, २, ११, २; मै ४, ११, २; काठ ८, १७; -रुः ऋ ४, २९, २; -र्वम् ऋ ८, ४६, ६.	अभीलाप-लप्- अभि/लप् द. अभीलि, ली ^१ - ली पै २०, ५९, २; -लीत् पै २०, ५८, ८.
अभीपु ^१ -> अभीप-तुसः (:) ऋ १, १६४, ५२; तै ३, १, ११, २; ३; ११, २, ८; ४, ८, ५; काठ १९, १४; २०, ९१; २९, ३१; ११, ११; ४५, ४, शौ ७, ४०, १; पै २०, ९, ८.	? अभीरुण ^१ , ? अभीरुण ^१ - -णम् मा ६, १७; शौ ७, १४, ३; पै १, ३३, ३.	अभी-वर्ग- अभि/वृत् द. अभी-वर्त- अभि/वृत् द. अभी-वर्ध- अभि/वृत् द. अभी-वार्(भि-इव/अ ^१) ^१ , ? अभी- वार ^१ शौ १, ३२, ४.
अभीपसत्- अभि/आप् द.	? अभीरुतेपु ^१ पै १९, ५०, १५.	अभी-वृत्- अभि/वृत् (आवरणे) द.

*) विप. (घर्म-) । गस. क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

*) अभीन् (पपाः, अ+भी- [< /भी] इति दुर्द्धादिः इत्येतद्गामि विप. इति सा. (तु. नाउ. टि. यदनु पै. मूको. विज्ञातिं भवेद् यथेहा-
न्त्यस्य तकारस्य मूलतः सतः न् इतीव विकारः समजनि [तकारस्य नकारसकारयोर्मध्ये व्यञ्जनभक्ति-
मात्रतया मिथ्याऽऽभासादित्यभिसंघेः] । एस्थि. अभिसंतापय इति वा (तु. B.W.), अभिन् इति वा (तु. सात.) यत् पिपठिषितं भवति, तदपुष्टमिति चालक्षणमिति च कृत्वा उप्रैर्ह द्र. ।

*) अभीन् इति सुपा. यनि. मूको. संगमध्य प्रकृति-
प्रत्यापतितया सुशान्धः द्र. (विकृतस्य सतः शौ. [तु. नापु. टि.] तस्य. छिच्छमात्रत्वाऽभिसंघेः) ।

*) तु. टि. अन्वीप- ।

*) वैतु. [पदे] सा. < अभि/पत् + क्विप् प्र. इति व्युत्पादुकश्चिन्त्यः ।

*) पामे. अधि शौ २, १, ५ द्र. ।

*) अभि पूर्वरूपेकादेशाभावः । अभीरुअन् इत्यभिसंघेः
पाद ऊनाक्षरताया अपहतिः द्र. (तु. L ४०७) ।

*) युदा शेष उतातुतम् इति बाह्वृचः (१, २३,
२२) पादो भवति । तस्य युच्च. शेषे अभी-
रुणम् इति रूपान्तरं भवति (तु. यनि. मा.), तत्रा-
प्युत्तरः पादार्धः अभीरुणम् इति शास्त्रान्तरे (तु.
यनि. शौ.) स्वरभेदेन श्रूयते । अत्रोभयो दृष्टि-
र्भवति । एकं पदमात्रं च द्वे पदे इति च । प्रथमे कश्चे गस. उप. प्रकृतिस्वरम् इति । को

धा. कश्च प्र. इति । अभी (भि/ई) र्त् (मा.) उतः
प्र. उलं. प्र. स्वरश्चेति वा (शौ.) उनम् प्र.
उलं नित्स्वरश्चेति वा (तु. यक्र. धग- इति
इति च वृण- इति च; वैतु. उ. म. PW.MW. प्रभु.
च तस. अ+!भीरुण- [=भीरु-] इति [उप. का
व्यु. कथं च नच्-स्वराऽपवृत्तिरिति त्वस्पृष्टं भवति];
उ. अभि/ल > रु इत्यपि विकल्पयति [पू. दीर्घ-
त्वम् इत्यभिसंघेः] । अथ द्वितीयः कल्पो द्वे पदे
इति । के ते इति भीरु (क्वि.) -ऋणम् > *भीरु
रुणम् > *भीरुणम् > अ^१ (यनि.) इति वा शेषे अभीरु
ऋणम् > शेषे अभीरु (क्वि.) रुणम् > शेषे अभी-
रुणम् > इति वर्णसमापतिलोशानुपातितौवरसंक्रमश्च
पक्षे छन्दोनुरोधप्रयोजितो मिथ्याप्रत्यायितपूर्ववर्णै-
कादेशादिव विसर्जमानोऽकारोपजनश्च द्र. (वैतु. सा.
[शौ.] अभि रुणैर् [ऋणम्] इत्युपवर्गभूतस्य प्रथमस्य
पदस्य दीर्घभावश्चाऽप्याहृतयोग्यक्रियायोगश्च) । एस्थि.
भूयोविमर्शवद्भास्य विषयस्य सुस्पष्टेति दिङ्मात्रम् ।

*) < अभि/र इति ? *) = किंमन्-वशेष- । व्यु. ?

*) सपा. शौ ५, २३, १० किमीन् इति पामे. ।

*) अभ्युपवचभूतस्य इव इत्यस्य तदङ्गत्वेनोप-
सर्गवदुपचारः द्र. (यनि. सत्तात आलोचनार्थं तु.
नाउ. टि.) ।

*) = अभि-इव-आर (त्रिको निघाताऽभावे तु. पा ८,
१, ६५; वैतु. ? PW. अभि-इव-आर इति) । एवं
तावत् यनि. इवोचित्वाऽभ्युपसृष्टत्वेन निष्पन्नमिदं
किप. स्यात् । न त्वेषा पाठस्य वस्तुस्थितिः स्यात् ।

अमी(भि/ई)श > अमी(भि-ई)

शु- -शवः ऋ १, ३८, १३; ५, ६१, २; ८, ३३, ११; जै ४, २०, ४; शौ ८, ८, २२; २०, १३१, ४; पै १५, १२, ८; १६, २१, २; -शुना शौ ६, १३७, २; पै १, ६७, ४; -शुभिः ऋ ५, ४४, ४; खि ४, ११, ६; ५, १५, ११; मा ३४, ६; -शुम् खि १, १२, ५; -शून् ऋ ६, ५७, ६; -शूनाम् ऋ ६, ७५, ६; मा २९, ४३; का ३१, २, १०; तै ४, ६, १, २; मै ३, १६, ३; काठ ४६, १; पै १५, १०, ६. [शु-अन्, दशन, सु, स्मत्,

हिरण्य°].

अमी(भि/इ)षू, च्छ (इच्छायाम्), अमीच्छात् शौ १२, ३, ३४; ४१; पै १७, ४०, १; अमि... इच्छात् शौ १२, ३, ४२; पै १७, ४०, २.

अमी(भि-इ)च्छ(त् >)न्ती-
न्ती ऋ १, १६४ २७.

१॥अमी(भि-इ)ष्ट,ष्टा- -ष्टः मै १, १०, १७; २०; काठ ८, ७; ३६, ११; १४; क ७, ४; -ष्टम् काठ २८, ५; क ४४, ५; -ष्टा काठ २८, ५; क ४४, ५; -ष्टाः मै १, १०, १७; २०; ३, ४, २; ४; ८, १०; ९, ४; १०, ४; ४, ४, ८; १०; ८, ३; ३;

काठ ८, ५; ११, १०; २८, ५; ३६, ११; १४; क ७, १; ४४, ५; -ष्टे मै ३, ४, २; ४. [०ष्ट-अन्].

२॥अमी(भि-इ)ष्ट- -ष्टाः तै २, ४, १०, ३.

१॥अमी(भि-इ)ष्टि- -ष्टै काठ ८, ८; २८, ३; ४; क ७, २; ४४, ३; ४.

अमी-पह्-, अमी-पाह्-, अमी-,
पाह्- अमि/पह्, पाह् द.
अमी-षेण- अमि/षेण द.

अ-भुज्- -भुक् ऋ १०, १५, ११.
अ-भुजिष्ठ- -ष्ठयः शौ २०, १२८, ४.

अ-भुजिष्य- -ष्यः खि ५, ११

कथमिति । स्वारसिकार्थविधाताच्च शाखान्तरीय-
संकेतान्तराच्चेति । कथं तावत् स्वारसिकार्थविधात इति ।
यद् निर्वं द्यौरभ्यवृद्ध इति वा (तु. तैत्रा ३,
७, १०, ३); *अभ्यवारीद् इति वा (तु. पै १, २३,
४), तत् (विस्वं [कर्त्तुं]) पृथिव्यामधिष्ठितम् इति हि
यः स्वारसिकऽर्थः प्रतीयेत, प्रथमे पादे त्रिद्वम्
इत्यस्य कर्मतयाऽनुगमयिष्यमाणस्य सतः कर्तृतयोप-
गमात् तस्य विधातः स्यादिति । शाखान्तरीयाच्च
संकेतात् (गपू. पै.) विश्वमन्याऽभिववार (<अमि
√आवरणे] यद्.) इति प्रथमस्य पादस्य मूलभूतः
आथर्वणिकः पाठः सन् काले विकारमुपागमदिति संभव्यते
(वैतु. गपू. तैत्रा. अभिवावृद्धे इति) । यत्तु सा.
अमीवारः (<अमि/वृ) इति प्र१ इति कृत्वा
पठन्नस्य प्राप्तिः सतो धतुविभक्त्येन घञि प्र. निष्पत्ति-
मभिसंधाय वर्णकत्रयेण विभक्तिपरिणामादिप्रपञ्चं रचयेत्,
तन्निदान्तमक्षौदक्षममिव स्यात् । थाथीयस्वरे प्राप्ते उप.
आधुदातस्याऽसंभवादिति दिक् । विस्तरस्तु कुतहलिभि-
राकृतोऽन्वेध्यः ।

१) नाप. (अश्व-रदिम- [तु. निघ १, ५]) । गस.
उप. रुन् प्र. वसं. निस्वरश्च प्रकृत्या (पाठ १, १० पा ६,
१, १२०; दे १, ५; वैतु. या ३, ९, [पक्षे] दे., PW.
प्रम. च <अन्यामि/अ] अ] [प्राप्ती]) ।

५) वैतु. शंपा. सात. °शुवः इति स्वरः शोधपेक्षः ।
०) अमि (हत), इषु-> -षवः (सं३) इति द्विपदः
शोधः विमृश्यः ।

५) =अङ्गुलि- इति सा. ZA [६८] ? B [तु. निघ २,
५]; वैतु. PW. W. प्रम. =अश्वरदिम- इति ।

०) अमिः इति कप्र. इतीव योजुकः W. चिन्त्यः ।

१) वैतु. वें. सा. PW. प्रम. च अभ्या(भि-आ)
गात् (तु. तत्रत्यं टि.) इति द्वैस्वर्ययोगाच्च चिन्त्याः द्र. ।

४) सस्व. कृते तु. टि. यक. १अमीद्व-, २अमीद्व- ।

५) विप. [समयागलन-रहित-, अनुभवहीन-] युष्मद्- ।
वस. अन्तोदातः (पा ६, २, १७२) । उप. मावे
क्विप् प्र. (तु. वें.; वैतु. सा. कर्त्तरि प्र. इति कृत्वाऽनुप-
पन्नस्वरं तस. वृषाणः) ।

१) तस. नष्-स्वरः (पा ६, २, २) । उप. √भुज्
> *भुजिष्ठि-> *भुजिष्ठ्य- इति तादर्थ्यं यता प्र.
निष्पन्नं द्र. (तु. नाउ. [पांमे] च RW. अ-भुजिष्ठ-
इति शोधश्च; वैतु. मूको. अ-भुजिष्ठ्य- [यद्यपि
√*भुज् > भुजिष्ठि-> *भुजिष्ठ्य- इति कल्प्य-
मानम् । ए-स्थ. अपि यत् शंपा. तदनु सात.
चाऽन्याद्यद्वैस्वर्यद्विषितमपि मूको. सुपा. प्रामाण्यं प्रापयत्
तन्नाश्रित्येत) ।

१) तस. नष्-स्वरः ।

४८.

अ-भुञ्जत^१ - ऋजतः ऋ १,
१२०, १२; ८, १, ६; कौ
१, २९२; जै १, ३०, १०;
-भुञ्जन्तः तै ६, ५, ९, ४;
मै १, १०, ७; काठ ३६, १; क
४४, ९.

?अभुञ्जतीरोकोद्यानाम् पै २,
४०, ३.

अभुव^२ - वेभ्यः मै ४, १, १२२.

अ-भूति^३ - तयः पै १७, २९, २४;
-तिः शौ ११, १०, २१;
१२, ८, ८; पै १६, ८७, १;
-तिम् खि २, ६, १, ८; ॥मं
४, २, १३; -त्या शौ
१६, ७, १; पै १७, २४, २;
-त्याः शौ ७, १०५, १?६; १६,
५, ५, ८, ६; पै १७, २४, १; २०,
३५, ४?६; -त्यैमा ३०, १७; का
३४, ३४.

॥अ-भूत्वा^४ तै ५, ५, १, ६.

?अभेद्या^५ पै १३, ४, १३.

अ-भोज^६ - > अभो (ज >) ग-

(हु >) वु^७ - घनः ऋ १,
६४, ३.

अभ्यं (भि/अ)ज्ञ (व्याप्तौ), अभ्या-
नशे पै ३, २, २६; अभि-ज्ञानशुः
ऋ २, २४, ६; अभ्यानशम ऋ
१०, ३१, ३.

?अभ्यक्तुम् पै १८, १८, ६.

?अभ्यगौ पै ५, ९, ५.

अभ्य (भि/अव- >) ज/अ घाय,
अभ्यघायुनि शौ ७, ७३, ३; १२,
५०, ४; पै १४, ४, १४; अभ्य-
घायुनि शौ ५, ६, ९; पै ६,
११, ११.

?अभ्यञ्चः पै ६, २, ५.

अभ्य (भि/अ)ञ्ज, ॥अभ्यङ्क्ते
तै २, ५, १, ७; ६, १, १,
५; काठ २३, १; ॥अभ्य-
ङ्क्ते तै ६, १, १, ५; मै ३,
६, २; काठ २२, १३; क
३५, ७; ॥अभ्यनुक्ति तै ५, २,
८, ६; काठ २०, ७; २३,
१; २५, ८; क ३१, ९;
३५, ७; ४०, १; ॥अभ्यनक्ति

तै २, ५, ११, ३; ५, २, ८,
६; ?अभ्यनुक्ति खि ४, १०, २,
१; ?अभ्यञ्जते ऋ ९, ८६,
४३; कौ १, ५६४; २, ९६४;
जै १, ५७, ११; ४, २०, ८; शौ
१८, ३, १८; अभ्यङ्क्त्व पै १९,
३८, ३.

अभ्य (भि-अ) क्त, क्ता - -० क्त
पै १९, ३८, ३; -क्तः मै ४,
९, १९; -क्ता शौ १०, १,
२५; पै १६, ३७, ५; -क्ताः खि
४, ५, ३०?१. [क्त-अन्,
हु].

अभ्य (भि-अ)ञ्जन - -० न पै
७, १५, ८; -नम् ऋ ८, ३,
२४; ७८, २; १०, ८५, ७; ॥तं
२, ५, १, ६; शौ ६, १२४,
३; १४१, ६; पै १६, १११,
१२१; १८, १, ६; १९, ४०,
६; -नस्य पै ४, १०, ८. [न-
आञ्जन].

अभ्य (भि-अ)ञ्जान - -नः ऋ २,
८, ४४; ॥मै ३, ६, ६.

०) मुपा. उत्तरादिस्वरः शोषार्हः द्र. अलक्षणत्वाच्च
श्रुत्यन्तरसंकेतविरोधाच्च (तु. नापू. पाभे.) ।

०) तस. नञ्-स्वरः ।

०) विप., नाप. कर्त्रर्थप्राधान्ये च सति स्वरभक्तिमत्त्वे
च सति = २अभ्व- । (✓*अम् 'हिंसायाम्' > [भाप.])
अभु- + (मत्वर्थे) वप् प्र. इति कृत्वा हिंसकवर्गपरस्तद्धित
इति विवक्ष्यम् ।

०) अ-प्रभुक्त्प- (I < प्र-भुक्ति-] = विप. [दुःस्वप्न्य-
पापस्वप्न्य-]) > -क्त्यात् इति शोधः इति मतम् (वैतु.
सा. PW. प्रभु. भाप. [अभ्रेयस्, दीनता-] इति) । सपा.
काथौ २५, ११, २१ बौथौ २८ २:२० ?अभूत्यै इत्यत्रापि
यनि. एव शोधः द्र. ।

०) अभेध्यान् इति मुपा. शोधसापेक्षः । सपा. शौ ४,
३७, ८ हविरदान् इति पाभे. ।

०) विप. ([अभोजयितृणामयजमानानां हन्तु-] रुद्र-) ।

उस. उप. क्तिवन्ते कृन्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

०) सपा. शौ ३, ७, ६ व्यानशो इति पाभे. ।

०) तु. सपा. शौ १३, १, ३६ अष्टगुतः इति पाभे. ।

०) सपा. पै १९, २७, ४ घृतनायति इति विभे. ।

०) पाभे. अभियन्तो द्र. ।

०) सपा. तैआ ४, २९, १ अर्धकतः (?भ्यं) इति पाभे. ।

०) अं इति मुपा. स्वर-प्रेषः द्र. । पाठः ? अभ्यक्ता
इति शोधः (तु. खि ४, ५, ३० आकता दि., सपा.
खिसा २९, ३१ शौ १०, १, २५ च) ।

०) नाप. (अभ्यज्ञसाधन-तैआदि-, आभूषण-, अञ्जन-) ।
गस. उप. कण्ठे वृद्धन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

०) सपा. शौ ९, ६, ११ आञ्जनाभ्यञ्जनम् इति पाभे. ।

०) क्रियाफलस्य कर्त्रतिगामित्वेनैव सुसंगतत्वात्तथा न
पश्यन् अभि पृथक् अभ्य. इतीव क्रिप. चान्तर्भावितपथ-
मितीव कृत्वा व्याचक्षाणः सा. चिन्त्यः ।

॥अभ्य(भि-अ)ति ✓ क्षर्, अभ्यतिक्ष-
रन्ति मै ४, ४, ४.

॥अभ्य(भि-अ)ति ✓ मुच्, अभ्यति-
मुच्यते काठ ३०, ७.

॥अभ्य(भि-अ)ति ✓ रिच्, अभ्यति-
रिच्यते तै ७, १, ५, ६; मै १,
११, ९; २, २, १३; ४, ७, ४;
६; काठ १४, १०; २६, ४;
२८, ९; ३४, ४; क ४१, २;
४४, ९.

॥अभ्य(भि-अ)ति ✓ (स >)
षज्, अभ्यतिषजति काठ
१२, ५.

अभ्य(भि-अ)ति ✓ सृज्, अभ्य-
तिसृजामः शौ १०, ५,
१५-२१; १६, १, ५; ॥अभ्य-
त्यसृजन्त काठ २४, ७; क ३७,
८.

॥अभ्य(भि-अ)त्यू (ति ✓ ऊ)ह
(प्रापणे), अभ्यत्यूहति मै
२, ३, ७; अभ्यत्यूहेत् काठ
२५, ५.

अभ्य(भि-अ)ध्व- -ध्वे शौ ४, २८,
२; पै ४, ३७, २.

अभ्य(भि-अ)नु ✓ दिग्, अभ्यनुदेष्टु

पै ५, ११, ५; ९.

अभ्य(भि-अ)न्वि(नु ✓ इ) > अभ्य-
न्वि(नु-इ)त- -ताः पै १७,
३६, ६०.

अभ्य(भि-अ)प ✓ क्रम्, अभ्य-
पक्रमीः शौ १२, २, १८; पै १७,
३१, ७.

अभ्यपे(भि-अप ✓ इ), अभ्यपेहि^१ शौ
७, ९३, १.

? अभ्यप्रयुज् पै २, ६५, ३.

अभ्य(भि ✓ अ)म्, अभ्यमी^२ त मा
२२, ५६; का २४, १, ५; तै ७,
४, १५, १; मै ३, १२, १; काठ
४४, ४; अभि...अमन्ति ऋ ७,
२५, २^३; †अभ्यमीषि ऋ १०,
८६, ८; शौ २०, १२६, ८;
अभ्यमन्त ऋ १, १८९, ३; मै
४, १४, ३†.

अभ्य(भि ✓ अ)य् > ॥अभ्य(भि-अ)-
य^४ काठ १३, ८.

? अभ्यरुण्यं हि^५ पै ३, ३४, १०.

अभ्य(भि ✓ अ)च्, अभ्य(भि-अ)चन्ति
ऋ ६, ५०, १५.

अभ्य(भि ✓ अ)घं (= ✓ ऋध्) >
*अभ्य (भि-अ) घं- > अभ्यघं-

युज्वन्^६ - ज्वा ऋ ६, ५०, ५.

॥अभ्य(भि-अ)च्^७ - -घं: तै
२, ३, ७, १; मै २, ५, ४;
३, ६, ६; ८, ३; काठ १०, ११;
१३, ३.

? अभ्यर्भवम् पै १, २६, ५.

†अभ्य(भि ✓ अ)घ्, अभ्यघेति ऋ
९, ६६, २२; अभ्यघेति ऋ
९, ६२, ३; ६३, ६; ८५, ७;
कौ २, १८२; जै ३, १७, ३;
अभ्यघेति ऋ ९, ६४, ८; कौ २,
३०९; जै ३, २५, ५; अभ्यघे क
९, ८५, ४: ८.

अभ्य(भि-अ)वेत्^८ - -वंत् ऋ ९,
१६, ६४; ६२, १९४; १०६, १३;
कौ १, ४८९४; जै १, ५१, ३४;
३, ५, ५; १२, ७.

अभ्य(भि ✓ अ)ह्, अभि...अहंत् पै
१४, ४, २.

†अभ्य(भि ✓ अ)च्, अभि...आवीत्
ऋ ९, ९७, ३९; कौ २, ७०९; जै
३, ५८, ६.

॥अभ्य(भि-अ)व ✓ क्रन्द्, अभ्य-
वक्रन्दति काठ २५, ७; क
३९, ५.

१) पामे. अन्वतिमुच्यते द्र. ।

२) पामे. अतिरिच्यते तै ७, ५, ५, २ द्र. ।

३) पामे. अतिसृजामः ।

४) प्रास. समासान्तः अच् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ५, ४,
८५: ६, १, १६३) ।

५) पामे. अभिजिताः शौ १२, ३, ६ द्र. ।

६) पामे. अप्रचितम् पै २०, ३२, ७ द्र. । सा. अभ्युपेहि
इति ।

७) वैतु. उ. <अभि ✓ मी (हिंसायाम्) इति मन्वानो
नितरासुपेक्ष्यः ।

८) अभि इति स्वाप्र. अद्य. इतीव कृत्वा यत्
सा. सुर्वसः इत्येतत्-समानाधिकरणतया निनीषति,
तदप्रमाणम् ।

१) पामे. अभिहृत्य द्र. ।

२) सपा. शौ ३, २०, १० अभ्युपेहि इति पामे. ।

३) विप. [[अभ्यर्धयद्-यष्ट- [तु. या [४, ६] प्रष्ट-]]
पूषन्-]] । उस. ऋग्विजन्तं कृत-स्वरः प्रकृत्या । अत्र नाठ.
एव पूष. इत्यैकदेशिकं मतम् (तु. MVG २४७)
अपुष्टमिव द्र. ।

४) गस. उप. अषुच् प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,
१, १६३; २, १३९; वैतु. भा. अकारान्तस्य प्राति. प्र
इत्यभिवादुकः) । वा. क्रिवि. भवति ।

५) पाठः? सपा. शौ १, २४, ४ अष्टयुद्भृता इति पामे. ।

६) तु. वं. सा ; वैतु. Pw. प्रष्ट. अगतिं मन्यमानाः ।

७) पामे. अभि कौ १, ५७६ द्र. ।

८) पामे. अति...अरुहत् शौ १९, ४९, २ द्र. ।

अभ्य(भि-अ)व / क्षि (निवासे) अभि-
...अव...क्षेपि ऋ ७, १८,
२?५.

अभ्य (भि-अ)व / चक्ष >
अभ्यव-चक्षण- -णौ पे १२,
३,४.

॥अभ्य(भि-अ)व / चर्, अभ्यवच-
रति^० काठ ३६, १४.

अभ्यव-चारश्च अनु^०.

अभ्यव-चारक- अन्^०.

अभ्य(भि-अ)व / तन्, अभ्यवत-
नोमि शौ ८, ८, २४.

॥अभ्य(भि-अ)व / दह, अभ्यवद-
हेत् मै १, ६, ६.

अभ्य(भि-अ)व / निज्, अभ्यव-
निक्षि शौ १०, ५, १५-२१;
१६, १, ४; पे १६, १२९, १-१०;
१८, २८, ४.

॥अभ्य(भि-अ)व / नी, अभ्य-
वनयेत् काठ ३५, १६; क ४८,
१४.

अभ्य(भि-अ)व / पञ्, अभ्यव-
पश्यसि, अभ्यवपश्य पे ८,

२०, ७.

॥अभ्य(भि-अ)व / रुह, अभ्यवरो-
हति मै १, ११, ८^१; ४, ४, ६^२;
काठ १४, ८^१.

अभ्यव-रोहन्- -हन् मै ४४, ६.

अभ्य(भि-अ)व / स्तृज्, ॥अभ्यवस्-
जन्ति^० काठ २१, ४; ९; क ३१,
१९; अभ्यवस्तृजामि शौ १६,
१, ६.

?अभ्यवस्त्रात^१- -त्तन पे २, २२,
१८.

अभ्य(भि-अ)व / ह, ॥अभ्यवहरति
मै ४, ४, ६^२.

अभ्य(भि-अ)व-हियमाण- -णः^०

मा ८, ५९; का ९, ७, ७.

॥अभ्यवे(भि-अव / इ), अभ्यवेति
मै ३, ६, २; ७; ८, ४; अभ्यव-
युन्ति मै १, १०, १३^२; मै
४, ८, ५^३; अभ्यवयन्ति मै ४,
८, ५^४; काठ २९, ३; क ४५,
४; अभ्यवेत् काठ ८, १०; क
७, ६; अभ्यवायन् तै २, ६,
३, २; काठ २४, ७; क ३७,

८; अभ्यवेयात् मै ३, ८, ४; अभ्य-
वेयुः मै ४, ८, ५^५; काठ २९, ३^१;
क ४५, ४^१.

अभ्यवा(व-अ)यन- -नम् मै ३,
८, १०.

अभ्यवे(व-इ)त्य तै १, ५, ४, ४.

अभ्यवे(व-इ)त्य- -त्यम् तै ३, १,
९, ६.

अभ्य(भि/अ)शु (व्याप्तौ) अभ्य-

इनुते, अभ्यइनुते तै ७, १, १,

२॥; ॥अभि...अश्नोति ऋ

३, ११, ७; कौ २, ९-७; जै

४, १५, ३; अभ्यइनगात् शौ

१२, ३, ३४; पे १७, ३९,

५; अभ्यइनुवौत पे १, ७०,

१; अभ्यइनवाव ऋ १, १७९, ३.

अभि...अद्याः ऋ ४, ५, ७;

॥अभि...अद्याम् ऋ १,

१५४, ५^६; १६६, १४; ६,

१३, ६; मै ४, १२, १; अभ्य-

इयाम ऋ ७, ९३, ८; अभि

...आष्ट^१ लि ३, २२, ३;

तै २, ३, १४, ६^१; काठ १०,

१) विमशंसहं स्थ. द्र. । 'जनिभो राजेव युमिस्त्वम्
(अस्माकं स्तुतीवि) विदुर् अभ्यवक्षेपि (दिव अवेत्या-
ऽस्मग्भिमुखीभूयेहैव निवससि)' इति वा. द्र. (तु. वं.
अभ्युपगच्छसि इति; वैतु. सा. [मुपा. ?] अभि
✓अव > अभि...अव [लोडि मपु१] इतीव पृथक्
कुर्वाणः; ORN. सा. कम्पं कर्माश्रुनेरवगणयन् समान-
मक्षोदक्षमपि सद् असत्-कल्पान्तरत्रयमपामुपदर्शकश्च ऋ
१, ७१, १०; ७, ६४, २ इत्यत्रत्यन्धायमनुसिसीधुरपि संस्तम-
न्याप्यमिवाऽऽभासुइश्च सु- इति दिनपर्यायीकृत्य अव >
उप इति पाठं परिवर्तकश्च ।

०) पाभे. अन्वभ्यवचारम् मै १, १०, २० द्र. ।

०) सपा. मै ३, ४, ७ उपप्रावर्तयन् इति पाभे. ।

०) अभ्यव / स्ना [= ✓सु] > °व-स्नात- (नाप. [१गर्भ-
साविन्-]) इति शोधः? । कर्तरि कृत् ।

०) सपा. तै ४, ४, ९, १ अवगतः इति पाभे. ।

१) =सपा. तैत्रा १, ६, ५, ५ । काठ ३६, ७ अवैति इति
पाभे. ।

१) सपा. तै ६, ६, ३, १ अवैति इति, क ४५, ४ अवयन्ति
इति, काठ २९, १ ? अवयन्ति > अवयन्ति (तु. सस्थ.
टि. स्यावरासु) इति च पाभे. ।

१) =सपा. ऐत्रा १, १७ आश्रौ ४, ५, ३ । सपा. तैत्रा
२, ४, ६, २ अभि...अस्याम् इति BI. BC. पाभे. इत्याह-
तुस्तच्छोधार्हं द्र. ।

१) =सपा. आश्रौ ४, ६, ३ । शौ ४, १, ५ पे ५, २, ४
अभि...आष्ट इति पाभे. ।

१) अनुपदमेव याज्यत्वेन श्रूयमाणं जुष्ताद् यो
अग्रमभ्युते इति यदनु यति. ✓अश् (व्याप्तौ)
इत्यस्य योगेन कर्माकाङ्क्षापूर्तेरपरिहार्यत्वेनौचित्यदर्शनाद्
अभि इति तदयुक्तः ग. इत्येव साधु द्र. (वैतु. भा. सा.
द्र. च अभि इति क्रम. अग्रम् इत्येतदन्वित इति) ।

१३; अभि...आष्टौ शौ ४,
१,५; पै ५,२,४५.

अभ्य(भि/अ)स्(भुवि), † अभ्यस्ति
ऋ ४, २१, २; ८, २४, १९;
२१; शौ १, ३८७; जै १, ४३,
७; ४, १७, ७; ९; शौ २०,
६५, १; ३; अभि...अस्ति ऋ
८, १, २७; अभि...सन्ति ऋ
३, १६, २; अभ्यसि ऋ ६,
२५, ५; † अभि...असि ऋ ८,
१९, ५; ९, ५९, ४; मा ३३,
६६; का ३२, ५, १२; कौ १,
३११; २, ९८७; जै १, ३२,
९; शौ ११, १, ६९; २०, १०५,
१; पै १६, ८९, ६९; अभ्यस्मि
ऋ ८, १००, ४; अभि...अस्मि,
अभि(अस्मि) ऋ १०, ४८, ७;
अभिष्मः ऋ ८, १०२, -३;
† अभिष्मः मै १, १०, १८; काठ
३६, १३; अभ्यसत् ऋ १, १५६,
२; २, २६, १; † अभ्यस्तु ऋ १,

१४, ८; २, ४, २; २८, १; ४.
१२, १; ८, १, ३२; पै १२,
१, ८; अभिसन्तु ऋ ७, १, १०;
अभि...असानि शौ ६, ९७, १;
अभि...असाम ऋ १०, ५३, ४;
अभि...आसीत् पै १९, १२, ७;
अभिव्यात् ऋ १०, ११७, ७;
अभिव्युः ऋ १०, ८९, १५;
अभिव्याः ऋ १०, ६९, ६; काठ
२, १५४; अभिव्याम् ऋ ७, १,
१३; अभिव्याम् ऋ १, १०५,
१९; १७८, ५; २, ८, ६;
३, १, १६; ५, ४, १; २, ३५,
३; १०, १३२, २; खि ५, ७,
३, १०; ति १, ४, ४६, ३,
मै १, ४, १४१; ४, १३, ८;
काठ ७, १६; १२, १४; १९,
१३; कौ १, ३३६; जै १,
३५, ५; शौ ७, ९८, १; १३,
१, २२; पै १८, १७, २; अभि...
स्याम् ऋ ७, ४८, २; ५६, २४;

काठ २३, ११.

अभि...आस ऋ ४ २७, २.

† अभ्य(भि/अ)स् (अपणे), अभ्य-
स्येत् काठ २१, ७.

? अभ्यस्येनहमि पै ३, २८, २.

? अभ्या^१ पै १, ८६, ७.

अभ्या((भि-आ) ✓ क्रम् > अभ्या-
क्रामम्^१ शौ १०, ७, ४२.

अभ्या(अभि-आ) > गम् > अभ्या-
गत- -तः पै १९, ३६, १४.

अभ्या(भि-आ) ✓ गा, अभ्या(भि-आ)
गात्^१ शौ ९, १५, ५; पै १६,
६८, ५; २०, ११, २.

अभ्या(भि-आ) ✓ चर् > अभ्या-
चार^१ -रम् शौ १०, ३, २; पै
१६, ६३, २.

अभ्या(भि-आ) ✓ अ, ज, † अभ्याजति
खि ३, ७, १; † अभ्याजन् मै १,
६, ३.

† अभ्या(भि-आ) ✓ तञ्च्, अभ्यात-
नक्ति तै २, ५, ३, ६.

१) ना. टि. दिगा. मा. प्र. समानपक्षत्वेन अभिः
क्र. इत्यादिष्ठमानः SI. उपेक्ष्यः ।

२) पामे अभि...आष्ट द्र. ।

३) आख्याते रेफोपजनः प्रामाणिकः द्र. (तु. मूको.
परा. च ; वैतु. सा. BW. शाखान्तरीयः पामे.
च [=नापू रूपम्] । अभिः गतित्वे एपू. टि. एव
प्रमाणं स्यात् । आलोच्यश्रुत्यमेदात् (वैतु. सा. W. चासौ
क्र. इति) ।

४) नापू. स्थ. आलोच्यविषयस्य साम्यं द्र. ।

५) ✓ दंस > दंसुन- > ना [न. द्वि३] इति कर्म
द्र. (वैतु. सा. कर्मकाङ्क्षापूर्थं शत्रु-शब्दमाक्षि-
पेच्च दंसुना [तु१] वदंसच ; GW. चानुपसृष्टं क्रिप. इति
संगिरमाणोऽवशिष्टोऽंशे सा. समानः) ।

६) सपा. अभि...असानि <> अभि...आसीत् <>
कौसु ४५, १६ अभि...साक्षीय इति पामे. ।

७) सपा. तैत्रा २, ४, १, ४ आपत्रौ ९, ८, ८ प्र. प्र.
अभिव्यु इति पामे. । शिष्टं वेप ४ अभि ✓ वो > अभिव्यु

टि. द्र. ।

८) पामे. सासह्याम् द्र. ।

९) मुपा. अभ्य आ > अद्या इति शोधः द्र. (तु.
मौलिकतरः मूको. L ✓ मृड् इत्यस्य लक्षणार्थं
नः इति च विभक्त्या योगे सति निराकाङ्क्षं वे
स्वतः सिध्यमाने नः इति द्वि३ स्यात् । तद्योगहेतुया
अद्या > अभ्या इति मूको. प्रान्तीयः शोधार्था-
ऽऽस्थीयेत, मुपा. अन्वित्यस्याऽन्यथासिद्धत्वाच्च,
आ ✓ मृड् इत्यस्य निगमान्तराऽश्रुतपूर्वत्वादप्रमाणत्वा-
च्चेत्यभिसंवेः) ।

१०) गस. गनुञ्जते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

११) सपा. शौ ७, ७७, ८ न्यागन् इति, ऋ १, १६४,
२७ च अभि । आ । अगात् इति पामे. तथात्वे अभिः
इच्छन्ती इत्यनेन युक्तः द्र. ।

१२) भाप. (आक्रमण-) । गस. उप. वनन्ते
यायादि-स्वरः ।

१३) सपा. ऋ ८, ५५, १ अभ्यायति L भि, आ, अयति
इति पामे. ।

॥ अभ्या (भि-आ) ✓ तन्, अभ्यातनुते
तै ३, ४, ६, २; अभ्यातन्वन
तै ३, ४, ६, १; २.

अभ्या-तानु^१ - नाः, -नान् तै
३, ४, ६, १; -नानाम् तै ३
४, ६, २; -नैः तै ३, ४,
६, २.

अभ्यातान-स्व- स्वम् तै ३, ४,
६, २.

॥ अभ्यातृप्ससि पै २०, १६, ३.

॥ अभ्या (भि-आ) ✓ तु (°ज्वलेने)
अभ्या-दाच्य^२ - व्यः, - व्यन मै
१, ८, ९.

॥ अभ्या (भि-आ) ✓ तु, अभ्याद्ववति
मै ४, ६, १.

अभ्या (भि-आ) ✓ धा, > दधा,
॥ अभ्यादुधाति मै ३, ४, ५;
काठ २२, २; ६; क ३४, १;
अभ्यादधामि^३ मा २०, २४;
का २२, २, १; ॥ अभ्यादध्यात्
तै २, २, १०, ५, ५, ८, ६.
॥ अभ्याधीयते मै १, ८, ७.

अभ्या (भि ✓ आ) प् > अभी-
(भि ✓ ई)प्स > ॥ अभीप्स-
(त् >)न्ती - न्तीः काठ २७,
१; क ४२, १.

अभ्या (भि-आ) ✓ पृ, अभि...आ
(पप्रिय)^४ क ३, ३०, ११.

॥ अभ्या (भि-आ) ✓ प्लु > अभ्या-
प्लवमान - नात् काठ ७, ६;
क ५, ५.

अभि...भ्याम् पै १, ७६, ३.

अभ्या (भि-आ) ✓ यच्छ, यम्,

॥ अभ्यायच्छति मै २, १, ८;
काठ १०, ११; २१, १०; क ३१.
१६; ॥ अभ्यायच्छन्ति मै २,
१, ८; काठ १०, ११; ॥ अभ्या-
यच्छन्^५ मै ४, ६, ८.

॥ अभि...आयम्^६ कौ १,
१२८; जै १, १४, ४; अभि...
आयम्^७ क ८, ९२, ३१.

अभ्या-यन्तेन्य^८ - न्या क १, ३४, १.

॥ अभ्या-यस्य मै ३, ८, ३१; ४, २,
१२.

॥ अभ्या (भि-आ) ✓ यु, अभ्यायुवते
मै ४, ५, ६.

अभ्यायुक- अभी (भि ✓ इ) द्र.

अभ्यायम् अभ्यु (भि ✓ ऋ) द्र.

॥ अभ्या (भि-आ) ✓ रुध्, अभ्या-
रुणत्^९ काठ २३, १०; क ३७, १.

॥ अभ्या (भि-आ) ✓ रुह्, > रोहि,
अभ्यारोहति तै २, ५, ५, ६;

अभ्यारोहति तै २, ५, ५, ५;

५, ६, ६, ४; ८, ३; ६, २,

३, ३; मै १, ९, ८; ३, ३, ९;

४, ६; ६, १; ६, ८, १०; ४, ३,

१; ४, ९; १०; काठ ९, १५;

२३, ३; शौ ३, २९, ३६;

अभि...आरोहति तै १, ५

९, ५; अभि...आरोहति, अभि

(आरोहति) मै १, ९, ८; काठ ९,

१५; अभ्यारोहन्ति तै ७, २, १, १;

३, ५, २; ३; ७, ३; ४; ९, २;

३; १०, ३; ४, १, २; २, ५; ३,

५; ४, २; ३; ५, १.

अभ्यारोहयति मै ३, ४, ६.

अभ्यारोहयति काठ २४, ६;

२६, ४; २७, ६; क ३७, ७;

४१, २; ४२, ६.

अभ्या-रुह्य तै ७, ४, ४, १.

अभ्या-रुह- -हः तै १, ५, ९,

५; २, ५, ५, ६; ७, ४, ५, १.

[°ट-अन्].

अभ्या-रोह-अन्.

अभ्या-रोहन्-हन् मै ४, ४,

४; -हन्तः तै ७, ५, १, ६;

काठ ३३, ७; ८; शौ ४, १४,

६४; ११, १, ३७; -हन्तम्

^१) नाप. (होम-विशेष-) । गस. उप. करणे घञन्ते
धाधादि-स्वरः ।

^२) नाप. (यज्ञियाग्निसंगमनेन प्रज्वलित-] अयज्ञियाग्नि-
[तु. BW. प्रष्ट.]) । गस. ण्यदन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या
(पा ६, १, १८५; २, १३९) ।

^३) तु. उ. PW. प्रष्ट. अभि-आदधामि इति; वैतु.
पपा. यद् अभिः स्वरः प्रादशि, तदन्तं द्र. ।

^४) 'नः (अस्मान्) इवश्च वाजाश्चाभ्यापप्रिय'
इति स्वारसिकं वा. अनभिरोचयन् 'अस्माकं समीपे त्वम्
इषः (=तिष्ठासुः ?) सन् वाजान् (अश्वान् ?) अभिप्रेरय'
इत्येवमपसिद्धं चाऽपमर्थं च वा. भूवाणः सा. चिन्त्यः ।

^५) पाभे. अति तै ५, ३, ४, १ द्र. ।

^१) पाभे. अभ्यकामयन्त काठ २८, २ द्र. ।

^२) सपा. °मत् < > °मन् इति पाभे. ।

^३) विप. ([अभ्यायन्त्य- , स्तुत्यनुनेय- , एष्टव्य-]
अदिवन्-) । गस. उप. ण्यः प्र. सकारोपजनः कृत-स्वरश्च
प्रकृत्या (तु. पाठ ३, ९८; पा ६, २, १३९; वै. स्क. प्रष्ट.;
वैतु. [पश्चे] स्क., सा. < अभ्यायम् + सेना- इति ?) ।

^४) पाभे. अभिसिञ्जय काठ २५, २ द्र. ।

^५) पाभे. अभ्यहन्त द्र. ।

^६) 'नाकम् (दिवम्) अभ्यारोहेम ततश्च युक्त-
लोकभूतं स्वर्ग गच्छेम' इति वा. द्र. (तु. एप. मन्त्रो
यत्र दिवो नाकस्य पृष्ठं प्राप्य) स्वर्गमनं
साक्षाच्छावितं भवति; वैतु. सा. स्वर्ग इत्यस्य

काठ २४, ६.

अभ्या-रोहु (क>) का- -का मैरे,
८, ७, १००.अभ्या(नि-आ) ✓ वह > अभ्या-वोट-
डा पै ८, ११, २.अभ्या(मि-आ) ✓ वृत्, > वर्ति,
अभ्यावर्तते, अभ्यावर्तते मै ३,
२, ११; अभ्यावर्ते शौ १०,
५, १८-४१; अभ्यावर्तस्व तै
४, २, ७, १०; मै २, ७, १४^०;
काठ १६, १४^०; क २५, ५^०;
शौ ७, ११०, १; ११, १, २२;
पै १५, २, ६; १६, १०, ९, २०,
७, ४; अभि... आवर्तस्व...
तै ४, २, १, २; मै १, ७, १;
अभ्यावर्तस्व तै ५, ७, ४,
४; अभ्यावर्तन्त मै ३, २, ४.
अभि... आ(आ-म)वर्त क ७,
५९, ४.अभ्या(मि-आ)वृत्स्व तै ४, २, ५,
६^०; मै २, ७, १२^०; काठ १६, १२^०;२६, ११^०; क २५, ३^०; शौ ३,
१७, ९; अभि... आवर्तस्व
क ४, ३१, ४; पै १, ४१, ११.अभ्यावर्तयन्ति मै ३, २, ५;
काठ ८, ५^०; क ७, १^०; अभ्या-
वर्तये^१ पै १६, १३२, २.अभ्या-वर्तिर^१ - -वर्ति मा १२,
७; का १३, १, ८; तै ४, २, १, २;
मै १, ७, १; २, ७, ८; काठ १६,
८; १९, ११; २२, १२; क ३१,
१; पै १, ४१, १; -तिने क ६,
२७, ५; -र्ती क ६, २७, ८.अभ्या-वृत्त - -तः मा ८, ५८; का
९, ७, ७; काठ ३४, १६.अभ्या-वृत्त्य तै ६, २, ५, ५^०; काठ
८, ४^०; २३, ५^०; क ६, ९^०.अभ्या(मि-आ) ✓ शस्, अभ्याशेसत
काठ ११, २.अभ्या(मि-आ) ✓ सु > अभ्या ✓ सारि
(व >) जी^१ - -जी: काठ
२५, ५.अभ्या (मि आ) ✓ स्था > तिष्ठ,
अभ्यातिष्ठति मै १, ११, ७^०;
४, ४, ५; काठ ८, ८; १४, ७;
२३, ९; क ७, २; ३६, ६.अभ्या(मि-आ) ✓ ह्ये, अभ्याहयते
तै ३, २, ९, १; ४, ७.अभ्यु(मि ✓ उ) च्, अभ्युच्यति मै १,
८, ९; अभि... उच्यति तै २,
२, ५^०.अभ्यु(मि-उद् >) त् ✓ कम्,
अभ्युत्कामति काठ ६, ४, ८^०;
क ४, ३; ७, ४; अभ्युत्कामत्
काठ ८, ७^०; क ७, ४^०.अभ्युत्स्था(मि-उद् ✓ स्था) > तिष्ठ,
अभ्युतिष्ठति काठ ३४, ११;
अभ्युत्तिष्ठ शौ १५, ८, २;
अभ्युत्तिष्ठन् काठ ३४, ११.अभ्यु(मि-उद् >) त् ✓ सद् >
अभ्युत्-सादया^१ - > अभ्युत्-
सादाय ✓ कृ^१, अभ्युत्सादयामकः
मै १, ६, ५.नाकम् इत्यनेन सामानाधिकरण्यां दर्शकः; PW.
प्रभृ. च अभिः कप्र. इति कृत्वा नाकम् इत्यनेनैवमभि-
संबन्धुकाः) । पाभे. अधि लि ४, ९, ४ द्र. ।१) गप्त. उक्तजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७;
२, १३१) ।

२) पाभे. अभीत्य काठ २६, १ द्र. ।

३) पाभे. अभिपर्यावर्ते द्र. ।

४) पाभे. अभि मा १२, १०३ द्र. ।

५) अभिः कप्र. लक्ष्यार्थ इति यथा सा. आह,
तन्न । तथा सति आभिमुख्यविशिष्टाऽऽवर्तनस्याऽऽसन-
विषयत्वे घटकृतया सहश्रुतिमतः अभ्यावर्तिन्- इत्यस्य
विप. वैयर्थ्याऽऽपत्तेरिति यावत् ।

६) पाभे. अभि... निवर्तस्व द्र. ।

७) पपा. स्वरसंधौ शाखाभेदो भवति । पाभे. कृते तु. टि.
अभि [मा १२, ७०]; वैदु. मै. पपा. अभि, आ^१ इति ।

८) पाभे. अभि क ४, १, ३ द्र. ।

९) स्वभ्या^१ ? > स्वमभ्या^१ इति शोभितो मौलिकः

पाठः द्र. ।

१) गप्त. गिन्यन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

२) विप. (जनि-) । सरि^१ इति पाठः? यनि. शोधः
द्र. (तु. पाभे. अत्यासारिणीः) ।३) गप्त. पप्रन्तात् स्त्रियां भावे शः प्र. उस्.
(पा ३, ३, १०७ [गिः शश्च इत्यभिनवं शिष्येते-
त्यभिसंधिः] तु. नाउ. टि.) । कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।४) गप्त. उस्. (नापू. समाननिष्पत्तिरस्य शब्द-
जातस्य परिप्रहार्थमभिनवगतिसंज्ञविधानार्थं च अभ्यु-
त्सादयादयश्च द्वितीयान्ता विभक्त्यलुक् च इति
ते प्राग् धातोः [पा १, ४, ८०] इत्यतः प्रागनु-
शिष्यमित्यभिसंधिः) । किमिति प्रागभिमते निपात-
नम् (पा ३, १, ४२) नोक्तमिति । यनि. लक्षण-
संमत्तादिति । एत्थि. अभि आम् इत्यस्य कृत्-
प्रयोगस्य चैव ङितोऽन्यत्र उस्. स्यादित्येवं किमिति
नोक्तं भवतीति । लाघवात् यनि. एव मौलिक. नदीय
इव स्वयं कं स्यादिति दिङ्मात्रम् ।

॥अभ्यु(मि-उद्)त्/सृज्, अभ्यु-
त्सर्जैव तै ६, २, ९, १.

अभ्युत्सृजति काठ २०, ३२;
क ३१, ५१.

अभ्यु(मि✓उ)द्, न्द्, अभि...
उत्त ऋ ५, ४२, ३.

अभ्यु(मि-उ)त्स- > अभ्युत्सि-
(व >) नी० - नी० पै १२, ३,
५.

†अभ्यु(मि-उ)न्द्त् - न्द्त्ः^१ ऋ
२, ६१, ४; कौ २, १३७; जै ३,
१३, १३.

अभ्युदि(मि-उद्✓इ), ॥अभ्युद्विति
मै १, ८, ९; २, २, १३; ४, १, ९;
अभ्युदिदि शौ ३, २०, १००; १७,
१, ६; ७; पै १८, ३१, १; २;
॥अभ्युदैत् मै २, ५, ३; ॥अभ्यु-
दियात् मै १, ८, ७; ९; २,
२, १३; ॥अभ्युदियात् मै ३,
६, ९; काठ २३, २; क ३५,
८.

२अभ्यु(मि-उ)दित- सूर्य०.

१अभ्युदित- अभि✓वद् द.

अभ्युदे(मि-उद्-आ✓इ), अभ्युदैति
मै ३, ९, १५.

अभ्युदे(दा-इ)त्य शौ १५, ११, २;

१२, २.

॥अभ्युद्(मि-उद्✓ह) अभ्युद्दरन्ति
मै १, ८, ८; अभ्युद्दरेयुः तै २,
२, ४, ६; मै १, ८, ८.

अभ्यु(मि-उ)द्✓वत् > वासि,
अभ्युदवीवसः मै १, ८, ४.

॥अभ्यु(मि-उद्)न्/नी, अभ्यु-
न्नयेत् काठ ३५ १६; क ४८,
१४.

॥अभ्यु(मि-उ)प✓कम्, अभ्युपका-
मति मै ३, ९, ७.

॥अभ्यु(मि-उ)प✓धाव्, अभ्युपधा-
वेम मै १, ७, २; काठ ८, १५;
क ८, ३.

॥अभ्युपा(मि-उप-आ)✓कृ, अभ्यु-
पाकुर्यात्, अभ्युपाकुर्यात् मै
४, ८, ८.

अभ्युपा(मि-उप-अ)व✓ह, अभ्यु-
पावहरामि^२ मा १०, २५.

॥अभ्युपा(मि-उप-आ)✓वृत्,
अभ्युपावर्तते मै १, ४, ७;
अभ्युपावर्तेमहि^३ मै १, ७, २.

†अभ्युपे(मि-उप✓इ), अभि...उप-
यन्ति ऋ ६, २८, ४; काठ १३,
१६; शौ ४, २१, ४६.

अभ्युप्य अभि✓वप् द.

॥अभ्यु(मि✓उ)प > अभ्युपसः^४

काठ २६, १; क ४०, ४.

अभ्युढ- अभि✓वद् द.

अभ्यु(मि✓उ)र्णु, अभ्युर्णुते शौ १४,
१, २७; पै १८, ३, ६; १;
अभ्युर्णोति ऋ ८, ७९, २;
अभि...ऊर्णोमि शौ १८, २,
५२; †अभि...ऊर्णुहि^५ ऋ १०,
१८, ११; शौ १८, २, ५०; ५१;
३, ५०; ४, ६६.

अभ्युर्णा(तु >)ता- ना ऋ ५,
४१, १९.

॥अभ्यु(मि✓उ)ह् (प्रापणे), अभ्यु-
हति तै ५, २, ३, ७; मै ३, ४, ५;
७, ४; ४, १, ९; काठ २२, २;
३१, ७; क ४७, ७; अभ्युहति
मै ३, ७, ४; काठ २०, १; क
३१, ३; अभ्युहताम्^६ काठ
३६, १०.

अभ्यु(मि✓क्र), अभ्युर्ति तै २, ३,
१४, ६; पै ५, २, ८.

†अभि...ऊर्णोति ऋ १, ३५,
९; मा ३४, २५; का ३३, १,
१९; अभ्युर्णोः^७ पै ३३, १, १५.
अभ्युर्ः ऋ ३, १, ४.

अभ्युर्म्^८ ऋ ८, ७२, ११; लि

^१) कर्त्तरि सन् प्र. उत्सं. (पाउ २, ६९) । तत्त्व मत्वर्थायः

इतिः प्र. स्त्री. स्त्रीप् च (पा ५, २, ११५; ४, १, ६) ।

^२) विभक्तिरुदात्ता (पा ६, १, १७३) ।

^३) पाभे. †अभ्युप्यं हि द्र. ।

^४) सपा. काठ २६, २ क ४०, ५ उदात्तयन्ति इति पाभे. ।

^५) पाभे. उपावहरामि का ११, ७, ५ द्र. ।

^६) सपा. काठ ८, १५ क ८, ३ उपावर्तेमहि इति पाभे. ।

^७) वैतु. सा. अभिः कप्र. इति कृत्वाऽपार्थम् उप✓इ

इत्यस्य दुष्परकर्मसाक्षात्क्षयमुत्पादकः ।

^८) गस. कसुन्नन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

^९) यनि. पाषा. अदा. द्र. । ✓वृ (आच्छादने) >

✓वृ > ✓ऊर इति तु तावन्मूलतः स्वा. धा. द्र.

पै ११-५७

(तु. Pw. प्रमु.) ।

^१) पाभे. अभिधित्सते ऋ १०, ८५, ३० द्र. ।

^२) सपा. तैआ ६, ७, १ आग्निय ३, ८, २: ३४ वौपि १,
१५: ४२ अभि...वृणु इति पाभे. ।

^३) सपा. तै ६, १, ९, ६ उप, समूहति इति पाभे. ।

^४) पाभे. अभिवासायति मै ४, १, ९ द्र. ।

^५) पाभे. अभ्युवहताम् मै १, १०, १६ द्र. ।

^६) सपा. शौ ५, २२, ११ अवर्द्धि, ऐः इति पाभे. ।

^७) गस. णमुलन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । यत्तु आर-

इत्यनेन विभक्त्यर्थ इवाऽव्ययीभाव इतीवाऽभिप्रेतः Pw.

प्र. च, तन्मन्दम् । तथा सत्यन्तोदात्तस्य (पा ६, १,

२११) दुर्वारत्वप्रसङ्गात् ।

२, १३, १०; कौ २, १५३। अभ्यु(भि-√क्र) > २ऋति > तीष, अभ्यार्णयत काठ १०, ११. अभ्यु(भि/√क्र)ङ्ज्, भमि... क्रज्यते क्र १, १४०, २. अभ्ये(भि-भा/√इ), अभ्यैति सि ३, २१, १०; मा १७, ४७०; का १८, ४, १५०; काठ २८, ४०; ३२, २; १क ४४, ४; पै ३, ५, ६०; भमि... ऐति शौ ३, २, ६०; अभ्यैमि शौ ६, ११८, ३; पै १६, ५०, ५; अभ्यैहि शौ ८, २, २; पै १६, ३, २; भमि... एहि पै २, २३, ११; भमि (आयन्ति) पै १७, १७, ५. १) १) अभ्योपदधाति° काठ २०, ७; क	३१, ९. अभ्र- प्रभृ.; अभ्रयन्ती- √*अप् > २अप्- द. १अ-भ्रातु ^१ - -तरः क्र ४, ५, ५०; -ता क्र १, १२४, ७. २अ-भ्रातु ^१ - -तरः शौ १, १७, १; पै १९, ४, १५. १अ-भ्रातुव्य ^१ - -व्यः तै २, ४, २, ४; मै १, २, १०. २अ-भ्रातुव्य, व्या ^१ - -व्यः क्र ८, २१, १३; कौ १, ३१९, २, ७३९; जै १, ४५, १; शौ २०, ११४, १; - १) व्याः ^१ काठ २१, २; क ३१, १७. अ-भ्रातु(हन् >) घ्री ^१ - -घ्रीम् शौ १४, १, ६२. अभि ^३ - -भिः मा ११, १०; का १२, १, १०; तै १, ३, १, १; ४, १,	१, ३; ५, १, १, ४१; ६, २, १०, १२१; मै १, २, १०; २, ७, १; ३, १, २१; ८, ८१; १; ४; ९, १; काठ १६, १; -भिभिः शौ १०, ४, १४; पै ५, ९, २; १६, १६, ४; -भिम् मा ११, ११; का १२, १, ११; तै ४, १, १, ४; ५, १, १, ४१; ६, २, १०, १; मै २, ७, १; १; ३, १, २; ४; १) काठ १६, १९; १९, १; २५, ९; १०; २६, ५; १क २९, ८; ४०, २; ३; ४१, ३. [°भि-अन्°]. ? अभ्रिया ^१ पै ९, ३, ३. अभि-खा(त >) ता ^१ - -ते शौ ४, ७, ५; ६०; पै २, १, ४; ५; ४, २१, २. [°ता-अन्°].
--	---	---

१) १) इति पाठः? यनि. शोधः (तु. सपा. खिसा १४, १)। १) पाभे. अभ्येति कौ २, १२१० द.।

०) भमि। आ। एति इति पपा. चिन्त्यः। यद्यो-
गीयनिघाताऽभाववति तिङि गतिद्वन्द्वनिघातस्य न्याय्य-
त्वात् (पा ८, १, ७१)। भमि इति नः इत्येतद-
न्वितः कप्र. अप्यभ्युपगतत्वेत् रयात्तदपि आ इत्यस्या-
ऽन्ययान्तराभावादवश्यं तेन निघातेन भाव्यम् (तु. पपा.
शौ ३, २, ६)।

०) अभ्येति इति पाठः? यनि. शोधः (तु. संटि. क ४४, ४)।

०) पाठः? काठ. च क. च पाठः संस्करणान्तर-
सापेक्षतयोपलम्भात्। तथाहि। काठ. संटि. यस्थ.
कर्मण्यभ्योप^१ इति कर्मण्यत्वाप^१ इति च क. मूको.
पाठ इत्युक्तं भवति। तैवैतत् संभाव्यते यदत्र
मूलतः कर्मण्यत्वायोप^१ इत्येवं सतः पाठस्य उभयत्र
वेकतमुक्तचरं समजनीति। क. मूको. पाठो यत् संस्कर्त्रा
न प्रादर्शि, काठ. पाठ एव च तत्रत्यं टि. अप्यनवलोक्यता
स्वकीये संस्करणे संन्यवेक्षि, तद् रुचिरतरं भवतीति दिक्।

१) विप. (लघातुरहिता-] योषन्, योषित-.)।

१) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)।

१) L.B. अभमर्तुरः इति शोधुकः?

१) विप. (जामि- [भगिनी-])। बस. मथ्योदात्तः उंसं.
(पा ६, २, ११६)। १) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २)।

१) सपा. तै ५, ३, ५, २ असपत्नाः इति पाभे.।

१) तु. टि. अ-देवृन्नी-।

१) व्यु.? (√*घृ >) घ्रा- > घ्राम् + *भि-
(कर्तरि वा करणे वा < √*भृ) कस्यचित् पृथिव्यादेः
पदार्थस्य शरीर आत्मानं प्रवेद्य तदीयरय प्रच्छिद्य-
मानस्यांशस्य भर्त्री भरणसाधनभूता वेति कृत्वा खनि-
त्रकविशेषसंज्ञा [*घ्राभि- (उस. कृत-स्वरः प्रकृत्या)
> *हभि- > *अभि- > यनि. (तु. पंजा. [हृ, रम्भि;
हिं. खुपिं इति साजात्यसंकेतदिङ्मात्रम्; वैतु. मा. तै.
[१, ३, १, १] √*अभ्र + इन् प्र. इति च, २अप् + √भृ
[भरणे] + इः प्र. इति च)]।

१) अभ्रिया। ? अखनम् (< √खन्) इति पद-
विभागेऽत्र भवतीति कृत्वा तादृशो निर्देश एवेहाङ्कारि।
तत्-साधुता तावत् परीक्षकाणां दिष्टिमनुसरेत्।

०) तुस. उप. कर्मणि क्ते पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, ४,
२८)।

१) इह सा. -पाते इति यत् पठन्निव प्रादर्शि, तन्
मूर्धन्यकण्ठयोरुच्चारणसांकर्येण व्यामोहितस्य लिपिकृत
एव प्रमाद इति संभाव्यते।

१अभ्रिय- २अभ्रिय- ✓अप्>

२अप्>अभ्र- द्र.

१अभ्रिय- -भ्रः ऋ १, ३१, ८;
-भ्रम् ऋ १, २४, ६; ९२, ५;
१४०, ५; १६८, ९; १६९, ३; २,
४, ५; ३३, १०^b; ४, ५१, ९, ५;
४९, ५; ६, ४, ३; ७१, ५;
-भ्र्वा० क १, ६३, १; -भ्र्वात्
ऋ १, १८५, २-८; मै ४,
१४, ७^c.

२अभ्रिय- -भ्रम् शौ ४, १७, ५; ७,
२४, १; १३, ६, ४; पै ५, २३,
७; २०, १५, ५.

✓अम् (वधा.)^a, >आमि, अमीव
तै २, ३, ५, १.

आमीत् तै २, ३, ५, १.

आमयति^f काठ १३, १२.

आमयत् पै १६, ६१, ९. [अभि^g,
परि^h, प्रⁱ, सम्^j].

१अम्^k -मः ऋ ५, ५६, ३, ६, ६१,

८; ८, १३, १४; मा १८, ४^b;
का १९, २, ४; तै ४, ७, २, १;
मै २, ११, २; काठ १८, ७; क
२८, ७; शौ १३, ८, ५; -मम्
ऋ १, ६६, ४; -मात् ऋ ५,
५९, २; ८, १२, २४^l; कौ २,
४६७; जै ३, १४, २; -माय ऋ
८, २०, ६; -मे ऋ १, ६३, १;
६७, २; ४, १७, ७; -मेन ऋ
४, २२, ३; ९, १०, ६; मै ३, ८,
१^m; -मेभिः ऋ ७, ३४, ११;
-मैः ऋ ८, ७५, १०; तै २,
६, ११, २; मै ४, ११, ६; काठ
७, १७; कौ १, ११; २, ९९८;
जै १, २, १. [म- वृष्टⁿ,
स्तनयत्^o].
†अम्-वत् -वत् ऋ १, ५२,
९; ४, ५५, ४; ५, ३४, ९; ५८,
१; ८६, ३; ८, ७५, १३; तै
२, ६, ११, ३; मै ४, ११, ६;

-वत्सु ऋ ६, ६६, ६; -वन्तः
ऋ १, ३६, २०; ३८, ७; ८,
२०, ७; जै ४, ८, ६; -वान्,
ऋ १, ५२, १०; ४, ४, १; ५,
८७, ५; १०, ११, ७; मा १३,
९; का १४, १, ९; तै १, २,
१४, १; मै २, ७, १५; काठ
१६, १५; क २५, ६; शौ १८, १,
२४.

अमवती- -तीः ऋ १,
१६८, ७.

अमवत्-तर- -रेभ्यः ऋ
१०, ७६, ५.

१अमृति^k -तिः ऋ १, ६४, ९;
७३, २; खि ३, २३, ४; मा ४, २५;
का ४, ८, ३; तै १, २, ६, १;
मै १, २, ५; काठ २, ६; क १,
१४; कौ १, ४६४; जै १, ४८,
५; शौ ७, १५, २; पै १६,
१४४, २^l; २०, ४, १; -तिम्

^a) भाप. (महत्ता-, घोरता-), नाप. (लघोराकृति-,
कूर-] रक्षस्-, पिशाच- प्रभृ.)। व्यु. ? भावार्थप्राधान्ये सति
*आ-भू- (प्रास. वा बस. वा) > *१आभूक- > *१अभूध-
> यनि. इत्येवमाद्यान्त्योपान्त्यवर्णतत्परिणामाः नैप्र.
द्र. (प्रकृतिसंवादार्थं तु. दे [१, १२; ३, ३] सा. [यस्व.], PW.
प्रभृ.; वैतु. पाठभो [२, ३, १३३] GW. प्रभृ. <अ [नञ्]]
+ ✓भू इति)। न. वृत्तोपलब्धि द्र. (तु. एउ. टि.)।

^b) सपा. तैआ ४, ५, ७ अम्भुवम् इति पामे.। तु. मै ४,
९, ४ ? †आ-धन्वा टि.।

^c) यद् अम्भाः इति PW. GW. आहतः, तन्न (तु.
ORN.)।

^d) नाप. (लघोराकृति-] रक्षोऽन्यतम-) इति कर्त्रर्थपरत्वेन
नाप. मेदे सति *२आ-भू- (गस.) > *२आभूक- >
*२अभूध- > यनि. इत्युदात्तयणोऽनुदात्तस्वरितपर्यवसाना
नैप्र. द्र.।

^e) धा. गत्यादिषु पीडायां च वृत्तिः।

^f) सपा. तै ३, ४, ३, ५ प्रतिष्ठापयति इति पामे. (तु.
तत्रैव गमयति इति)।

^g) भाप. (जव-, बल- [तु. या १०, २१] प्रयत्न-,
क्षोभ- प्रभृ.), नाप. (रोगादि- [भा. तै २, ६,
११, २])। अप् प्र. उत्सं. (पा ३, ३, ५८)। प्र. पित्वा-
न्निघाते धास्व.।

^h) म. अ + *म- (कर्मणि < ✓मा [माने]) इति
कृत्वा तस्य. नञ्-स्वरः इति (तु. सा. तै ७, ४, २, १)।
एस्थि. वा भ्राम- इत्यस्य विप. एवैतद् न अम्भः
इत्येतत्-सकृत् सत् तद्वत् कर्तृपदमिति यदभिप्रेतं भवति,
तन् मन्त्रपदस्वारस्यविधातप्रसङ्गाच्चिन्त्यम्।

ⁱ) सा. ✓अम्(रोगे) इत्यतो निष्पत्तिमाह।

^j) पाठः? तु. संस्कृते टि.।

^k) भाप. (अचिन्-, दीप्ति-, रूप- [तु. निघ ३, ७])।
पाप्र. अतिः प्र. (पाठ ४, ६१), तत्-स्वरश्च (वैतु. या ६,
१२ [मुपा. तदुपरि स्क. च दु. च दे. च म. [मा.] च विकल्पेन
सति- इत्यपि उप. अभिप्रेतमित्युपकल्पयमानाः सु-शोधाः
द्र.] < *अमा-मति- वा < *आम-मति- वा; म. [मा
४, २५] अ + मति- [< ✓मा [माने])।

^l) सपा. शौ १२, ८, २ नृदिः इति पामे.।

क ३, ३८, ८; ५४५, २;
६२, ५; ६९, १; ७, ३८, १;
२; ४५, ३; मै ४, १४, ६।
[°ति- हत°]

†१ अम्त्र^b - त्रः ऋ १, ६१, ९;
३, ३६, ४; तै २, ४, १४, २;
मै ४, १२, २; काठ ८, १७;
शौ २०, ३५, ९; -त्रम् क ४,
२३, ६.

†२ अम्त्र^d - त्रम् क १०,
२९, ७; शौ २०, ७६, ७; -त्रे
क ५, ५१, ४; -त्रेभिः क
२, १४, १; ६, ४२, २; कौ २,
७९१.

अमत्रिन्^e - -त्रिन् ऋ ६,
२४, ९,

अममान- सम्°.

*अमस्^f -> अमस्-व(र<)>री-

-०रीः^h मै २, ४, ७, ८.
अमान-, १आम- सम्°.
आमिन्- प्र°.

१ अम् - ✓ अम् (बधा.) द.
? २ अम्ⁱ - > अमा ऋ ११, १२४,
१२; ६, ६४, ६; २, ३६,
३; ३८, ६; ६, २४,
१०; ५१, १५; १०, २७,
२; ६३, १६; १२८, ६;

*) संपा. तैत्रा २, ८, ६, २ अमतिम् इति पाभे.।

*) विप. (। प्रबल- सुटड-। इन्द्र-, सख्य-)। अत्रन् प्र.
(पाउ ३, १०५)। निर-स्वरः। मौस्थि. तु अम- + 'त्र-
(<✓त्रा) इति कृत्वा बज. पूष. प्रकृतिस्वरम् इतीव
संभाव्यते [तु. PW १, १०८; वैतु. या ६, २३ (तु. दे ४,
३) अमात्रतया व्यु. विकल्पयंश्चिन्त्यः, 'अविद्यमाना
मात्रा यस्य' इति कृत्वा बस. अन्तोदात्तप्रसङ्गात्
(पा ६, २, १०२) इत्यभिसंधेः]।

*) तु. सा. PW. GW. प्रभृ.; वैतु. BW. GRV.
प्रभृ. २ अम्त्र- इति?

*) नाप. (चमसादि-पात्र-विशेष-)। व्यु? अ+*मत्र-
इति कृत्वा बस. (पावा २, २, २४) पूष. प्रकृतिस्वरं स्यात्
पूष. नैप्र. हस्त्वच्च। *मत्र-इति पुनः सेचनार्थात् ✓*मद्
इत्यतो वा ✓मद् इत्यतो वा कर्मणि त्रनि प्र. द.
(*मत्र- इत्यत्र वा *मत्र इत्यत्र वा नैप्र. संयोगादेर् हलो
लोप इत्यभिसंधिः)। अथ *अ- म + १ अत्र- (<✓अद्)
इति बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् इतीव कृत्वा शकन्वादि-
त्वपरः या ५, १ द.। 'अमाना मानमकुर्वताम्' (अ +
कर्त्तरि *म- । <✓मा 'बधा.।') इति कृत्वा तस.
नञ्-स्वर इत्यभिसंधिः। 'अनिमित्तं भवति' इति
यदुक्ते भवति तन् एस्थि. पर्यायान्तरेण व्याख्यान-
मात्रं स्यान् न वैयाकरणं प्रदर्शनम् (=अमा अमि-
न्वन्तः सन्तो येऽयुस्तेऽनिमित्तम् अनिःक्षिप्तमानं यथा
स्यात् तथैवाऽयुः। स्थिरपीतानां सतां शरावादि-
लघुपात्रमानैरतृप्यतां घटादिबृहत्पात्रसंलग्नमुखत्वपर-
जनोक्तिप्रसिद्धेरिति यावत्); वैतु. GW. मौस्थि.
अमात्र- इत्येतैर्न योजयन् नैप्र. तत एव निष्पादुकः;
PW १, ५२ ✓*अम् इत्यतो भारणार्थविशिष्टवृत्तेः
प्रसाधुकश्च।

*) विप. (इन्द्र-)। मत्वर्थे इतिः प्र. तत्स्वरश्च (वैतु.
सा. <१ अम्त्र- इति)।

*) भाप. (अगाधता- [तु. पाभे.])। असुत्र प्र.
नित्स्वरश्च। नात्र. व्यु. औपयिको निर्देशः द.।

*) नाप. (२ अप्-।) मत्वर्थे क्वरप् प्र. उत्सं. स्त्री. लोपः
पितृवाग्निघाते स्वरस्तदवस्थ इत्येवं सुवचं द. (पावा ५,
२, १०९; पा ४, १, १५) पाप्र. (४, १, ७) वग्नन्ताद्
रादेशे गौरवादित्यभिसंधेः।

*) सया. तै २, ४, ७, २ तमस्वरीः इति, काठ ११, ९
तमस्वतीः इति च पाभे.।

*) व्यु. स्वरूपनश्च *अम्- इति स्यात् यनि. वेति।
कथमिति। अमा इति रूपं हि द्वयोरर्थप्रत्ययोः
स्थानं भवति। सामीप्यसायुज्यप्रकारिकैका च गृहाभि-
प्रायिकाऽऽरा च। ततः प्रथमां प्रवृत्तिमभिलक्ष्य
*सम्-(>सम् इति क्वि. इति कृत्वा न. द्वि
इत्युच्यमानं यद्.) >*हुम्->*अम्->अमा (तृ
तु. पार. हमा) इत्युच्येन (यतु. सम्<>सम्
इति सानाभ्यषकारविवेकः)। अथ द्वितीयां प्रवृत्ति-
मादाय *धर्म- (तु. ग्राम-) >*हुर्म- (तु. हुर्म-)
>*हुम्->*हुम्- (तु. जल्प->*जल्प->*जल्प-;
Eng. home) > यनि. > अमा (तृ
वृत्तेः स्वरप्रक्रमः) इत्युच्येत। ? अमात् इत्यपि
संदेहविषयतामुपैति। कथमिति। एकं पदमित्येवं
विप्रतिपत्त्यन्तरे सत्यपि पपा. प्रभृ. सर्वैर्दृष्टत्वाच्च प्रक-
रणाऽनुसंधानतस्तु अमा। आत् इत्येव द्वैपयस्य
सुविभज्यतृचित्याच्च। तथाहि। प्रथमे निगमे क
(५, ५३, ८) मरुतां संभूय (=यथा न तेषां कश्चनानपि
परावतोऽवतिष्ठते। तु. तृतीयः पादः) दिवश्चाऽन्त-
रिक्षाच्च सपद्य आयानमार्शसितं भवति (सामीप्य-

१८५, २; मा ३, ३२; २६,
२४; का ३, २, २४; तै २,
५, ३, ६; छ, ७, १४, ३; ३;
६, १, ९, ३॥; मै १, ५, ४; ३;
काठ ७, २; १०^१; ॥; ४०,
१०; क ५, २; ९^२॥; शौ ४,
१८, ३; ५, ३, २; २१, ७,
१५; १२, ४, ३८^३; ५३; २०,
१२७, ५^३; पै ५, ४, २; २४,
३; १५, २१, २^०; १६, १५४, ५;
१७, २०, १३.

अमा-जु^२- -जुः ऋ ८, २१,
१५; १०, ३९, ३; -जूः ऋ २,
१७, ७.

अमा-न्य^३- -न्यः मा ५, २३; का
५, ६, २; तै १, २, ६, १०; ६, १,
९, ३^०; -तंत्यम् ऋ ७, १५, ३;
कौ २, ७३१.

अमा-वस्य^४- -वस्यम् पै १९, २०,

११.

अमा-वस्य^५- -स्या काठ ७,
५; १०; ९, १३^२; १४;
१०, ५^३; १२, ८; ३९, ८; क
५, ४; ९; -स्याम् काठ ६, ६;
१०, ५^३; ११, ३^३; क ४,
५; पै १, १०३, १९; -स्यायाः
काठ १२, ८; -स्यायाम् काठ
८, १^३; १०; २, १४; १०, ५;
३१, १५; ३३, ७; क ६, ६^३;
३३, ७.

? अमावास्या^६- -स्ये शौ ४, ३६,
३३.

अमा-वास्या^७- -स्यया तै ७,
५, ६, १^३; -स्या जूतै १, ६,
९, १; २, ५, ४, १; ३, ४, ९,
६; ५, १, ४^३; जूमै १, ४, १५;
६, ९^३; ९, ५; ४, ३, ५; शौ
७, ८४, २; १५, २, १४; १६,

३; पै १, १०३, ४; -स्याम्
जूतै १, ६, ९, १; २; २, २,
२, १^३; ५, ४^३; ५, ३, ६; ४,
३; ६, ४; जूमै १, ६, १०; २,
२, १३; ४, २, १२; शौ १, १६,
१; १५, १७, ९; पै १, १०,
३; -स्ययाः तै २, ५, ३, ७;
३, ५, १, ३; मै ४, ३, ५;
-स्ययाम् तै १, ६, ७, २;
२, ३, ५, ३; ५, २, ५^३; ३,
१; २; ४, १; ५, ४^३; ५, ६, ४;
६; ६, ३, ३; ७, १, ४, ३; ५,
७, १; मै १, ४, ५; ६, ९^३;
२, २, ७^३; ३, ६, १०; -स्यायै
शौ ७, ८४, ३; -स्ये तै ३,
५, १, १॥; शौ ७, ८४, १;
४^३; पै २०, ३२, १.
अमावास्या-स्व- -त्वम् तै २,
५, ३, ७.

जुपां सतामायानाऽऽशेसनस्याऽनवसरप्राप्तत्वाभिसंधिः) ।
द्वितीयेऽपि स्थ. ऋ (९, ९७, ८) हंसानां संभूयै-
वाऽस्तम् (सोमगृहम्) प्रति प्रयाणम् (तत्र प्राप्य
च) साकं सोमं प्रति प्रवदनं श्रावितं भवति (गृहाद्
गृहगमनस्याऽविस्पष्टतात्पर्यैकत्वाभिसंधिश्च निगमस्य
गृहाऽर्थत्वाभ्युपगमे सत्युत्तरार्थे साकम् इत्यस्य क्विप्.
पुष्टिलाघवाऽभिसंधिश्च (वैतु. सा. १अम- इत्यस्य
रूपम् इत्यसंगतवचनत्वाऽनमतस्वरसंस्कारश्च, PW.
प्रभृ. गप्. उभौ निगमौ > ३अम- द्र. लु. यस्या.
टि.)) ।

^{१)} सपा. पै १७, १९, ८ गृहेषु इति पाठे. ।

^{२)} वा. कृते तु. सस्थ. टि. मे ।

^{३)} विप. > नाप. । उस. उप. ✓जू (वयोहानौ)
> जुर् + कर्तरि क्विप् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या ।

^{४)} नाप. (समानगृहवासिन्-, सहवासिन्-, सचिव-
लु. सक्षं प्रतियोगि निष्-टय- इति)) । त्यपः (पा ४,
२, १०४) पित्त्वान्निघाते स्वरेऽभेदः ।

^{५)} सपा. मा ४, २४ प्रभृ. माश ३, १, २, ७ काशौ ७,

७, ९ प्रभृ. आस्माकः इति पाठे. ।

^{६)} विप. ([सहवासिन्-] वन्धु-). उस. उप. कर्तरि
यत् प्र. ऋसं. (पा ३, ३, ११३) ।

^{७)} नाप. (कृष्णपक्षस्य पञ्चदशी-रात्रि-). <अमा+
वसु- इति तै २, ५, ३, ६ काठ ७, १० । उस. उप.
✓वस् (निवासे) + ण्यत् प्र. वृद्धिभावाऽभावौ
कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, १, १२२; ६, १, १८५; २,
१३९) । सपा. बहुतरत्र स्थ. अमावस्या- <>
अमावास्या- इति पाठे. यथायथं द्र. ।

^{८)} = अन्धतमस्- (तु. सस्थ. टि. प्रति-क्रोशु->
-शे), सा. B. = अमावास्या- [रात्रि-] इति (वैतु. BW.
= सानिध्य- इति; उप. <✓वासु [शब्दे] इति कृत्वा
= हम्भारव- इति [PW.]) । व्यु. ? सा. 'वास्या- +
तत्रजातीयः अः ? > नव प्र. उसं. (पा ४, ३, ३१) इति ।
तित्-स्वरः ।

^{९)} सपा. ऋ १०, १२१, १० शौ ७, ८५, ३ प्रभृ.
प्रजापते इति पाठे. ।

अमे(मा-२इ)ष्ट ^a - -ष्टम् ^b मा १०,२०; का ११,६,६.	अ-मणि- .णि: शौ २०, १२८, ६६.	२१, ६, ५; तै ४, ३, ४, २; ६, ३, २; ५, ४, १, २; मै २, १०, ५; ३, ११, ९; †४, १३, १; काठ १५, १२†; १८, ३; ३८, ३; क २८, ३; शौ ४, १०, ३; ७, ५२, ७†; १२, २, ४८; १९, ३१, ११६; ३४, ३; २०, १७, १०; २१, ४; ८९, १०; १४, १०; पै ११, ३, ३; १७, १५, ५; ६†; -त्ती:† तै ४, १, ४, ४; ५, १, ५, ९; -ते: ऋ ५, ३६, ३; ८, ६६, १४; १०, ४३, ३; शौ २०, १७, ३. [°ति- हत°].
अमो(मा-उ)त ^c - -तम् मै ४, ५, ७†; शौ २, ५, १४; १२, ३, ५१; पै १६, १८, ४; १७, ४१, १.	*अ-मणिव ^d - -व: खि ५, १३, १६. ?अमणी पै २०, २२, ८. १अमति- ✓अम् (वधा.) द्र. २अमति ^e - -तये ऋ ३, १६, ५; ७, १, १९; -ति: ऋ १०, ३३, २; ३९, ६; शौ १०, २, १०; पै १६, ६०, २; -तिम् ऋ १, ५३, ४; ३, ८, २; ५३, १५; ४, ११, ६; ८; १८, ११; १०, ४२, १०; ४३, १०; ४४, १०; ७६, ४; मा १७, ५४; १९, ८४; का १८, ५, ५;	
३अम ^f - -म: काठ ३५, १८†; क४८, १६†; शौ १४, २, ७१; पै १८, १४, १.		
?अमघम् पै १७, १५, २.		
?अमङ्ग पै २०, ६१, ६.		
अ-मज्जक ^g - -काय तै ७, ५, १२, २; काठ ४५, ३.		

^a) विप. (हविस्-). उस. थाथादि-स्वर: (पा ६, २, १४४)।

^b) पाभे. यमंष्टम् द्र.।

^c) उप. ✓वे+क्त: प्र.। सस्व. कृते एपू. टि. द्र.।

^d) सामन् > साम इत्यत्र सा इति अम इति चेत्येवं विभजनपुरस्सरम् अम इत्यस्योत्तरांशस्य शब्दाऽनुकृतिमात्रस्वरूपस्य सतोऽपि तत्प्रकरणार्थ-सांगत्यचमच्चिकारविषामात्रप्रयोजितं तत्र तत्र यनि. प्राति. पुं. प्र१ इति कृत्वा भाक्ती श्रुतिरनुमता भवति [तु. वैप २ अम- इत्यत्र टि. च; वैतु. PW. प्रमृ. इदमर्थायम् सना. इति निष्प्रमाणमुप-कल्पयन्तः (तु. ?PW २, २३६) अमा ?अमा इति निगमयोस्तदाधारेण सायुज्यगृहप्रकारकोभयार्थ-योरुपपत्तिं दिदर्शयिष्वो भवन्तश्चिन्त्याः। तद् यथा। यनि. याजुपयोः शौ. च स्थ. विवाहप्रकरणे पत्न्याः सा इत्येतद्वाच्यः पत्युश्च अमः इत्येतद्वाच्य इत्युपचारः श्रूयते। तन्नाऽर्थं परमतेनोपपद्यते। पुरोवर्तिसंनि-हिताऽर्थकतयाऽभिप्रेयमाणस्य अमः इत्युक्तस्याऽपुरो-वर्तिपरोक्षाऽर्थकतया प्रसिद्धस्य (तुद- >) सा इत्युक्तस्य च वैवाहिकोपचारस्याऽसंभवात् (तु. ऐत्रा ३, २३ यत्र परामितस्य सा इत्येवं स्त्रीत्वसामान्यश्रुतेः पत्न्या विषये कथमप्यभिमतस्य सतोऽप्युपचारस्य पुंसः सतो राज्ञो विषये नितरामसंगतिः सुस्पष्टा द्र.; माश १४, ४, १, २४ यत्र प्राणस्य सामोपचार-श्रुतिः गपू. सामेतिशब्दानुकृतिमात्रानुप्राणितया विभजनदौल्या

विशदय्यते)]। एतावता तावत् यनि. प्राति. निता-न्तम् सना. न संभवतीति नेह प्रतिपाद्यते। किंतिहिं। गपू. स्थ. एव तादृशस्य व्याख्यानस्य निवर्तनमिष्यते। किमत इति। अमु-, अमो- इत्यादिवत् ३अम-इत्यस्याऽपि कस्यचिद् अदसीयपरिवाराद्भिन्नस्य सतः अ+ [अस्मदर्थे] १^m-इत्यादिप्रकारिका सामासिकी वृत्तिः कामं संभाव्येत, तदुपाश्रयेण च अमा इत्यस्याऽर्थ-संगतिरपीष्येत। एस्थि. अमा इति शब्दरूपमयाऽपि भूयोविमर्शसहं भवतीति।

^e) अमोऽहुम् (ऐत्रा ८, २७ माश १४, ९, ४, ११ प्रमृ.) > सपा. तैत्रा ३, ७, १, ९ आपश्चौ ९, २, ३ प्रमृ. (आर्षसंधिना) अमुहुम् इति पाभे.।

^f) सस्व. कृते तु. टि. अ-चर्मक-। उप. मज्जन्-यद्.।

^g) सपा. अमणिः < > अमणिवः (शांश्चौ १२, २१, १, ३) इति पाभे.।

^h) विप.। तस. उप. मणि- + वः प्र. (पावा ५, ३, १०९)। अमणिवः इति स्वरः? यनि. शोधः।

ⁱ) भाप. (दारिद्र्य-, अक्षानाया- प्रमृ.)। अर्थऽक्षतः संवदमानाः वै. सा. BL. NW. च अ-मति- [भाप.] इति ?; PW. GW. प्रमृ. < ✓अम् 'पीडायाम्' इति। व्यु. कृते तु. आम- टि. अपि।

^j) सपा. पै ४, २५, ५ अवधम् इति पाभे.।

^k) पाभे. अभीतिम् पै १०, ५, ११ द्र.।

^l) पाभे. २अनिराः द्र.।

अमती-वृन्^१ - वा ऋ ८, १९, २६,

॥ अ-मत्त - त्तः काठ १४, ५.

॥ अमत्तु^२ - त्तुः पै ५, १४, ३.

१, २ अमत्र- अमत्रिन्- ✓ अम्
(वधा.) द्र.

अ-मध्यम^३ - मासः ऋ ५, ५९, ६.

अ-मनुस्^४ - नसः मै २, ३, २२;

काठ ११, ६; - नसे तै ७, ५,

१२, २; - नाः काठ १२, २॥

॥ अमनस-तर- - राः काठ १२, २.

अ-मनुस्का^५ - रकाय काठ ४५, ३.

॥ अ-मनु^६ - न्तवः ऋ १०, १२५,

४; शौ ४, ३०, ४; - न्तुः ऋ १०,

२२, ८.

अ-मन्त्र^७ - न्त्रश्च खि ३, १०, २, ७.

अ-मन्द्^८ - न्दान् ऋ १, १२६, १.

॥ अ-मन्यमान^९ - नान् ऋ १, ३३,

९; २, १२, १०६; शौ २०, ३४,

१०६.

॥ अ-मन्युता^{१०} - ताः शौ १२, ३,

३१; पै १७, ३९, १.

अममान- ✓ अम्(वधा.) द्र.

अ-मन्त्रि^{११} - त्रिः शौ ८, २, २६; पै
१६, ५, ६.

*अमर- > *अमर-वल्लभ- - अभ
खि ७, २, २.

अ-मरिष्णु^{१२} - णवः पै २०, ४८,
१०.

॥ अ-मरुत्वतीय- - यान् काठ २८, ३;
क ४४, ३.

अ-मर्त^{१३} - र्तः ऋ ५, ३३, ६.

अ-मर्त्य, तर्था- - तर्था ऋ १,

४४, १; १२९, १०, ५, १८,

२; ८, ४, १८; १०, २१, ४;

१४०, ४; मा १२, १०९;

का १३, ७, ८३; तै ४, २, ७,

३; मै २, ७, १४; काठ १६,

१४; क २५, ५; कौ १, ४०;

२, ११३०; १११९; जै ४,

११, ८; ङौ ११, २, ३; १३,

१, ४४; ङै १६, १०४, ३;

१८, १९, ४; - तर्थाः ऋ १,

१३०, १८; ५, ७५, ९; ५८,

३; १६४, १३०; ३८; १७५,

२; ३, १२, ११; २७, ५; ११,

२; २४, २; २७, १७; ८, १९,

२४; ४, ९, २; ५, १८, १२;

६, ३, ६; ९, ४; ७; १२, ३; १६,

६; ७, १५, १०; ८, १९,

२५; १४८, १२ (४, ५८, ३);

९, ३, १; ९, ६; २८, ३; ६८,

८; ६९, ५; ८४, २; १०३, ५;

१०८, १२; १०, ८७, २१;

१२२, ३; १४४, १०; मा २१,

१४; १५; २२, १६; ३७,

१६; का २३, २, ३; ४; २४,

४, ८; ३७, ३, ३; तै ४, १,

११, ४; ५, ७, ९, १; मै

१, ६, १; ३, ११, ११; ४,

९, ६; १०, १; ११, ५;

१४, १५; काठ २, १४; ७,

१२; १९, १४; ३८, १०;

४०, १४; क ६, २; कौ

१) विप. (स्तोत्र-) । व्यु. ? उस. *अमती- इति दीर्घान्त उपपदे ✓ वृन् + कर्तरि विवप् प्र. (पा ३, २, ७६), उप. च प्रकृतिस्वरम् इति प्रथमः कल्पः । ✓ *अमतीय > *अमतीया- (पा ३, ३, १०२) इत्युपपदे पूर्ववत् उस. कृते सति नैप्र. *अमतीया-वृन्- > यनि. इत्यन्तोदात्तप्रयोजिततत्पूर्वलोपाऽऽत्मकः परिणाम इति द्वितीयः कल्पः । अथ पाप्र. ✓ *अमतीय + वृन् प्र. उसं. (पा ३, २, ७५) । ततोऽकारयकारयोर्लोपः (पा ६, ४, ४८; १, ६६) इति वा । *अमतीया- + वृन् प्र. तद्धितः उसं. (पावा ५, २, १०९) इति कृत्वा भवेत् उसं. (पा १, ४, २०) अवर्णलोपे (पा ६, ४, १४८) पूर्ववद् यलोप इति वा । *अमतिर- + वृन्- प्र. इत्येवं वा कल्पपञ्चतयं समूहं द्र. । तत्राऽपि द्वितीये कल्प आस्थाविशेषश्चेति दिक् (तु. अराती-वृन्-; वैतु. पपा. W. प्रभृ. च अमति-वृन्- इत्यवप्रहसुला भवन्तो मध्ये दीर्घ नोपपादुकाः; सा. उत्तराऽशं बनिप् प्र. इति

वचनतः पितृ-स्वरतः प्रसज्यमानलक्ष्यविधार्तं प्रति प्रयत्नयोज्य इत्यपरो विशेषः) । १) अ-मृत्यु- इति शोषो विमृश्यः ।

०) तस. नवृ-स्वरः ।

०) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. यद्र. ।

०) तु. टि. अ-वृन्दुस्का- ।

१) विप. (मन्त्रवर्जित-] अन्न-) । वस. ।

०) पाप्मे. अनुप्यमानान् पै १३, ७, ११ द्र. ।

०) उप. मन्वु- + ता- (✓ तद् + विद् प्र.; वैतु. PW. प्रभृ. मन्वु-त >]ता-) ।

१) W. अ-मन्वु (क्वि.), ताः इति द्वे पदे ?

१) उप. ✓ मृ + किः प्र. लिङ्गवद्भावश्च (पा ३, २, १७१) । १) विप. ([अ-मरणशील-] मरुत्-) ।

पाप्मे. कृते नमयिष्णवः द्र. ।

१) सपा. जै १, ४, ६ *मर्त्यम् इति पाप्मे. ।

०) तर्था इति सादी. द्र. (तु. सपा. ऋ १०, १४०, ४) ।

०) सपा. कौ १, ८५ जै १, ९, ५ तर्था इति पाप्मे. ।

०) सं १ एतदिति GW. बभ्राम ।

२, ६०६; ६३२; ७८३; ८२७;
 †जै ३, ४९, ४; ५१, १०; ४,
 २६, ८; शौ ६, २६, ३; ७,
 ८९, १^०; †८, ३, २०; २६;
 †२, १५, ८; १६; पै ३, १०;
 ४; ५, २१, ७; १३, १, १४;
 १६, ७, १०; ८, ४†; ३७, ७;
 १८, ९†; ६९, ७†; १७,
 ३३, ४^०; १८, २५, २०; १९,
 १९, २; २०, ५४, १०†;
 -त्यम् ऋ १, ४४, ११; ८४,
 ४; १३९, ८; २, ११, २; ३७,
 ४; ३, ११०, ९; ४, ८, १; ८,
 १०२, १७; ५१, १; ४, १, १;
 ५, ४, १०; १४, १; २; ८, १९,
 ३; १०, ११८, ६; खि ५, ७, ५,
 १०; मा २२, १५; २८, ३; २७;
 ३३, ६०; का २४, ४, ७; ३०,
 १, ३; ३, ४; ३२, ५, ६; तै १,
 ४, ४६, १†; ४, १, ११, ४†; ६,
 २, ६^०; ५, ५, ४, ३^०; मि २,
 १३, ५; ४, १०, १; १२, ३;
 †काठ १२, १५; १९, १४; †कौ
 १, १२; ११२; ३४४, ३७४; २,
 २९९; ७६३; †जै १, २, २;
 ४, ६†; १२, ६; ३६, ३; ३९,

५; ३, २४, १५; ४, १९, ५;
 शौ १८, ४, ४१; १९, ८, ३†;
 २०, ६७, २†; पै १३, ३, ४;
 -त्यस्य ऋ ८, ११, ५; १०,
 ७९, १; १४९, ३; तै १, ६,
 २, २; -त्यां ऋ ३, ६१, २;
 ७, ७३, १; १०, १२७, २;
 काठ १७, १८; -त्यां ऋ ८,
 ५, ३१; २६, १७; खि १, १२,
 ८; -त्यां ऋ १, १६८, ४; ६,
 १८, १५; ९, २२, ४; मा २१,
 १७; का २३, २, ६; मै ३,
 ११, ११; ४, १२, ३†; काठ
 ८, १६†; ३८, १०; शौ १२, १,
 २४; पै १३, ४, ४; १७, ३,
 ५; -त्यां शौ ६, ४१, ३;
 पै १९, १०, २; -त्यां शौ ४,
 ३७, १२; पै १३, ४, १२;
 -त्यां शौ ७, ५, ३; -त्ये ऋ
 ७, १, २३; कौ १, ८५†; जै
 १, ९, ५†; -त्ये ऋ १, ३०,
 २०; -त्येन ऋ ६, १८, ७;
 †१०, ६३, १७†; ६४, १७†; ७;
 शौ ७, ५, ३; -त्येणु ऋ १, ११०,
 ५; -त्यां शौ ८, ७, २०; पै १६,
 १३, १०; २०, ३६, २.

अमर्त्य-जा- -जा: पै १६, १५१, ९.
 †अ-मर्धत्- -धन्तः ऋ ७, ७६, ३;
 ५; -धन्ता ऋ ३, २५, ४; मै
 ४, १२, ६.
 अमर्धन्ती- -न्ती: ऋ ५, ४३, १.
 अ-मर्म्न्- -मर्णः ऋ १३, ३२, ४;
 ५, ३२, ५; ६, २६, ३.
 अम-वत्- ✓अम् (बधा.) द.
 अ-मविष्णु- -ष्णवः ऋ १०, १४,
 ११.
 अमस्-अमस्वरी- ✓अम् (बधा.) द.
 अ-महीयमा(न>)ना- -नाम् ऋ
 ४, १८, १३.
 अमा ?अम- द.
 अ-मांसक- -काय तै ७, ५, १२, २;
 काठ ४५, ३.
 अमा-जुर्- अमा-त्य- ?अम- द.
 ?अमात्^m ऋ ५, ५३, ८; ९,
 १७, ८.
 अ-मात्र- -त्रम् ऋ १, १०२, ७.
 ?अमाध्यानम् पै १९, ५४, १.
 अ-मानुष- -षः ऋ १०, २२, ८;
 -षम् ऋ २, ११, १०; ८, ७०,
 ११; १०, २२, ७; खि ५, १४,
 १०; शौ २०, १२८, १२०.
 अ-मानुषी- -षीषु ऋ १०, १५, ८.

१) पामे. अ-निष्टृतः मा २७, ७ द. ।

२) सपा. शौ १२, २, ३३ अमृतः इति पामे. ।

३) सपा. शौ १३, २, ४२ द्वे रूपे इति पामे. ।

४) पामे. अ-दाम्यम् मा १७, ७८ द. ।

५) पामे. अमर्त्यं ऋ १, ४४, १ द. ।

६) पाठः अमर्त्यम् ? अमर्त्यं, मर्त्यम् इति द्विपदः

शोधः (तु. अर्थः, छन्दः, सात. BW. च) ।

७) पामे. अमर्त्यः ऋ ५, १८, १ द. ।

८) पाठः ? मर्त्य- > -त्येन इति शोधः सस्थ. टि. ?जनो

द. । १) तस. नल्-स्वरः । उप. < ✓मृध् (बधा.) ।

२) विप. (वृत्त, शुष्ण-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,
 १७२) । उप. यद्र. ।

३) विप. ([निश्चल-] अद्रि-) । तस. नल्-स्वरः । उप.
 ✓मृ 'गतौ' + इष्णुच् प्र. (तु. BW. MW. प्रसू. ; वैतु.
 वें. 'हिंसायाम्' इति, सा. < ✓अम् [गत्यादिषु] इति
 कृत्वा 'उत्क्षेपणाऽवक्षेपण-गत्युपेत-' इत्यभिप्रयन्; PW.
 अ-मरिण्यु- इति Auf. GW. च अम-विष्णु- इति
 पिपठिष्वश्रोपेक्षाविषया भवन्ति) ।

४) सस्थ. कृते तु. टि. अ-चर्मक- ।

५) तु. टि. ?अम- > अमा, यदनु नैतत् पं१ भवति ।

किं हि । अमा । आर्तं इति पदद्वयीति ।

६) विप. (मघवन्-) । वस. उप. मात्रा- । वा.

किवि. इति यत् PW. NW. आहतुस्तद्विषयम् । ०) तु.

खि. BW. शांशौ १२, १५, ५; वैतु. मुपा. मानुषम् इति ।

अमा-वस्य-^१, वास्या-^२ १अम-द्र.
अ-मित, ता^३ - तस्य ऋ ४, १६, ५; कौ
३, ४, ८; जै २, २, १; शौ १०,
७, ३९; २०, ७७, ५१; पै १७,
१०, १०; -ता ऋ ५, ३४, १;
६, ६२, २; ७, ८४, ४; १०, ५६,
५; शौ ४, २६, १; पै ४, ३६,
१; -ता: ऋ १, ११९, ३;
५, ५८, ३; -तांति ऋ ८, २४,
२१; जै ४, १७, ९; शौ २०,
६५, ३; -तांति: तै ४, ७, १५, ६;
मै ३, १६, ५; काठ २२, १५;
-तै: ऋ ७, ३, ७

अमित-कृत^४ - तस्य ऋ १, १०२,
६.

*अमित-वीर्य^५ - ०२र्थ शौ १९,
३४, ८; पै ११ ३.८.

†अमितौ (त-ओ) जस^६ - जा:
ऋ १, ११, ४; कौ १, ३५९;
२, ६००; जै १, ३७, ८; ३,
४८, १६.

अमिति - तस्य पै १६, ४६, ६.

१अ-मित्र^७ - त्र: मै ४, २, १४पां;
-त्रान् खि ५, २, ३.

२अ-मित्र^८ - त्र: शौ ४, २२, २;
६, ६७, ३; ११, ११, १९;
१२, २२, २६; पै १, २०, ३;
३, २१, ३; ५, ४, १३; १९,
६, १५; -त्रम् ऋ ६, ७३,
३; ७, ७७, ४ (७८, ५);
८, ७५, १०; तै २, ६, ११,

३; मै ४, ११, ६; काठ ४,
१६; ७, १७; ४०, ११; कौ
१, ११; २, १९८; जै १, २,
१; शौ २०, ९०, ३; -त्रस्य
ऋ ६, २५, २; १०, १५२,
३; तै १, ६, १२, ५; मै ४,
१४, १२; कौ २, १२१७;
शौ १, २१, ३; पै २, ८८, २;
-त्रा: ऋ १, १६३, १; २,
१२, ८; ११०, ८९, १५१; १०३,
१२१; †मा १७, ४४१; †का
१८, ४, १२१; †कौ २, १२११;
शौ २, २८, ३; ५, २१, २;
८; ६, ६७, २४; १०४, २; ८,
८, २; ११, १२, २१; २३;
२०, ३४, ८१; पै १, १२,
४; ९, ४, ९; १३, ७, ८१;
१९, ६, १४; ४९, १३; -त्रा:
खि ३, २१, २; कौ २, १२२१;
शौ ८, ८, १९; पै १६, २०,
९; -त्राणाम् खि ५, २, १;
‡तै ३, ४, ८, ४; ‡काठ २१,
१०; शौ ३, १, ५; ५, २१,
९; ६, ६७, १; ८, ८, १; ११,
११, ३; ५; १८; २०; २३;
१२, १६; २०१; पै १६, २१,
१; १९, ६, १३; ४१, ८; १०;
-त्राव् शौ १९, १५, ६; पै ३,
३५, ६; -त्रान् ऋ १, ६३,
२; ५; १००, ५; ३, १८, २;
४, ४, ४; १२, २; ६, ३३, १;

३; ४४, १७; ४६, ६; ८; ७३,
२; ७५, ४; ७; १६; ७, १८,
९; २५, २; (६ ४६, ४; ४८,
१५); ३२, २५; ८५, २; १२,
४; ८, १६, १०; ९, १७,
५४; १०, १०३, ४; १३१, १;
†मा ११, ८२९; १३, १२; १७,
३६; ४५; २९, ४१; ४४;
†का १२, ७, १७९; १४, १,
१२; १८, ४, ४; १३; ३१, २;
४; †तै १, २, १४, २; ४, १,
१०, ३९; ६, ४, २; ४; ६, २;
३; †मै २, ७, ७९; १५; १०,
४; ३, १६, ३१; †काठ ४, १६;
१६, ७९; १५; १८, ५; १९,
१०९; ३५, १४; ४६, ११; †क
२५, ६, २८, ५; ३०, ८९; ४८,
१३; †कौ २, ४५६; १२०२;
१२१३; †जै ३, ३४, १४;
४, ५, ३; शौ १, १९, २; ३;
३, २, ५११; १९, ३; ८१; ४,
२२, १५, २०, ८; २१, ४-७;
१२; ६, १०४, १; ११, ११,
१२१; १८; ११; २३; १२, १;
३; १३; १८; १९; १९, १३,
८१; †११; †२०, ४६, १; ८०;
३; १०, २; १२५, १; पै १,
२०, २; ३; २७, २; ५६, ४;
२, २५, ५; ७३, ४; ३, ५, ५११;
१९, ४; ११, १; ७, ४, ८१; †११;
९, २४, ७; १५, ११०, ४; ७;

*) तस. नञ्-स्वरः ।   ५) विप. (इन्द्र-) । वस. पूष.
प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।   ०) विप. (जङ्गिड-) । शेषे
नापू. द्र. । सस्थ. १उपदानभगवः टि. अपि द्र. ।

१) = २अ-मित्र- । वैकल्पिकम् उप. आयुदातत्वम् उस्.
(पा ६, २, ११६) ।

०) नमः (पा ६, २, ११६) इत्यत्रोक्तः वस. तात्पर्यतः
तस. इत्येव पर्यवसीयते (वैतु. सा. [शौ १९, १५, ६]

✓ अम+इत्रः प्र. इति) ।

१) सपा. अमित्राः <> अमित्रान् इति पाठे ।

५) आमन्त्रिताऽपेक्षि प्रकरणं भवति (तु. सा. ५. च) ।
तथा सति मुपा. चिन्त्यो भवति ।

५) सकृत् सपा. ऋ १०, १०३, ४ मा १७, ३६ का १८,
४, ४ तै ४, ६, ४, २ मै २, १०, ४ काठ १८, ५ कौ २,
१२०२ युधा जुयन् इति विभे. ।

१२, ६; १६, २९, ६०; १९, १६,
८१; ४१, ९; ४९, १४; -त्रेभ्यः
शौ ५, २१, ३; ६, १०४, ३; ११,
११, १; १५; २२; २४; १२,
६; पै ३, ६, ५; १०, १३,
१-१०; १४, १-१०; १९,
४९, १२; -त्रेषु ऋ १०,
८९, ९; शौ ५, २१, १; ११,
११, ९; ११; २५; -त्रैः ऋ
३, ३०, १६; पै ४, १४, ५. [त्र-
अन्, द्वे, साठ].

†अमित्र^० - त्रः ऋ ६, २८,
३; शौ ४, २१, ३.

अमित्रो - त्री शौ ५, २०,
५; ११, १२, २५; पै ९, २४, ५.

†अमित्र-खादु^० - दः^१ ऋ १०,
१५२, १; पै २, ८८, १.

†अमित्र-दुम्भन^० - नः ऋ ४, १५,
४; -नम् ऋ २, २३, ३; काठ

२६, ११.

✓अमित्रयु^१ > †अमित्रयुत-

-यन्तम् ऋ १, १३१, ७; ५,
३५, ५; १०, १८०, ३६; तै १,
६, १२, ४६; काठ ८ १६६;
पै १, ७७, १६.

अमित्रयु- -युः खि ५, ११,
३; शौ २०, १२७, १३.

अमित्र-साहु^१ - दः शौ १, २०,
४१^१.

अमित्र-सेना^१ - -नाम् कौ २,
१२१५; शौ ३, १, ३; ५,
२०, ६; पै ३, ६, ३; ९, २४, ६.

†अमित्र-हुन्^१ - -हुन् ऋ ६,
४५, १४; १०, २२, ८; १३४,
३; जै ३, ३३, १७; -हा

ऋ ९, ११, ७; १६, १२; १०,
८३, ३; १७०, २; खिसा २९,
८; ड़िमा ५, १४^१; ड़िका ५,

६, ३^१; कौ २, ७१७; ८०४; जै
४, २, १०; शौ ४, ३२, ३; पै ४,
३२, ३.

✓अमित्रायु^१ > अमित्रायुत-
-यन्तम् शौ ७, ८९, २१^१.

अमि(त्र>)त्रा-युध्^१ - -युधः ऋ
३, २९, १५.

अमित्रिन्^१ - -त्रिणे ऋ १, १२०,
८.

†अमित्रिय^० - -यम् ऋ ९, ६१,
२०; कौ २, १६६; जै ३, १६, ३;

-या ऋ ६, १७, १; ८, ३१, ३.

अ-मित्रशोचन^१ - > †अमित्र-
शोचनि^१ - -निः मै ४, २, २.

अ-सिथित^१ - -तः ऋ ८, ४५, ३७.

†अ-मिथुन^१ - -नः मै १, ९, ६३ काठ
९, १४; -नम् मै ४, २, १४.

†अमिन्^१ - -नः ऋ ६, १९, १;
१०, ११६, ४; मा ७, २९; का

१) सपा. शौ ८, ८, १ शुन्नू इति पाभे. ।

२) संवन्धार्थे अण् प्र. (पा ४, ३, १२०) तत्-स्वरश्च ।

३) विप. (।शत्रुविनाशयितु-। इन्द्र-) । उस. उप.
अण् प्र. (पा ३, २, १) । कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

४) सपा. अमित्रखादुः <>^१ साहुः इति पाभे. ।

५) विप. (अग्नि-, रथ-) । उस. उप. ✓दम्भ-+कर्तरि
ल्युः प्र. कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

६) पाप्र. कर्तुराचारेऽर्थे क्यच् प्र. उसं. । दीर्घत्वभावा-
ऽभावौ यथायथम् द्र. (पा ३, १, ११; ७, ४, ३५) । पपा.
सर्वत्र [तु. ऋ. तै. शौ.] दीर्घत्वाऽभाव एवेति द्र. ।

७) सपा. 'त्रयुन्तम् <>^१ त्रायुन्तम् इति पाभे. ।

८) सख. कृते अमि-खादु- टि. द्र. । उप. साहितिकमात्रो
दीर्घ इति पपा. सकक्षसमानप्रकृतिकनिगमसमान्येनैव
सम्भवेति (तु. टि. अभिमाति-षाहु-, वातसाहु- प्रभृ.) ।

९) तस. साख. (पा ६, १, २२३) ।

१०) मूको. शंपा. सात. B.W. च -सेनाम् इत्युत्तरा-
दि-स्वरश्च चिन्त्यः (तु. P.W.) ।

११) विप. (इन्द्र-, सोम- प्रभृ.) । उस. विप्रभन्ते कृत-स्वरः

प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

१) पाभे. तै १, ३, २, १ नाष्टाणां हन्ता टि. द्र. ।

२) विप. (कुशिक-) । संपा. पूष. दीर्घत्वम् (तु. पपा.) ।
शेषं द्र. टि. द्र. ।

३) ✓अमित्रि+ताच्छीलिकः इनिः प्र. उसं. (पा ३,
२, १५७; वैतु. वै. सा. P.W. प्रभृ. अ-मित्र-+मत्वर्थे इनि.
प्र. इति मन्वानाः) ।

४) स्वार्थे वा तुल्यार्थे वा तद्धितः घ > ह्यः प्र. उसं.
(पा ४, ४, १३५) तत्-स्वरश्च ।

५) तस. नञ्-स्वरः । उप. सोप+दात् ✓शुच् (संतापो)
+कर्तरि ल्युः प्र. । ततश्च अपत्येऽर्थे इज् प्र. (पा ४, १,
१५) जित्-स्वरश्च ।

६) तस. नञ्-स्वरः ।

७) पाप्र. ✓अम् (बधा.) + इन्च् प्र. उसं. (पा
३, ३, १) । चित्-स्वरः (तु. [पक्षे] या ६, १६
भा. तै ११, ४, २१, १), सा. ऋ १०, ११६, ४) ।
अथवा *१अम्- (✓अम् [बधा.] + भावे + किवच्)
+इन्- (<✓इ) इति कृत्वा तस. साख. च (द्र.

७, २१, १; तै १, ४, २१, १; मै १,
३, २५; काठ ४, ८; क ३, ६.

अ-मिनत्^{१०} - नत् ऋ १०, ८८, १३;
-नत् ऋ ४, ५, ६.

अमिनती - ती ऋ ११, ९२. (११);
१२; १२४, २१; ४, ५६, २.

? अमिमात् पै १९, ३०, ८.

? अमियम् पै २०, ६१, १०.

* अ-मीत^{१०} > अमीत-व (र्ण >)

र्ण^{१०} - र्णाः ऋ ४, ५१, ९.

अमीव, वा^{१०} - तंवा ऋ ६, ७४, २;

९, ८५, १; ११०, १६२, १०;

२०; तै १, ८, २२, ५; मै ४,

११, २; काठ ११, १२; कौ १,

५६१; जै १, ५७, १०; शौ ७,

४३, १; २०, ९६, ११; १२;

पै १, १०९, १; -वाः ऋ १

१८९, ३; २, ३३, २; ३, १५,

१; ७, ३८, ७; ८, १३५, १६-

१८; ४८, ११; तंमा २, १६;

११, ४७९; ४९; २१, १०;

तंका १०, ३, ९; १२, ४,

११९; १३; २३, १, १०; तं

१, ७, ८, ३; ४, १, ५, १; मै

१, ११, २१; २, ७, ५१; १२,

५६; ४, १४, ३१; काठ १३,

१४१; १६, ४१; १८, १६६;

क २९, ४६; शौ ७, ८९, १६;

८, ७, १४; १९, ३४, ९; ४४,

७; पै ३, ३३, ७६; ७, ७, ३; ७;

११, ३, ९; १५, ३, ७; २०,

११; ६; १६, १३, ४; -वाम् ऋ

१, ३५, ९; ७, १, ७; ७१, २; ८,

१८, १०; ९, ९७, ४३; १०, ३७,

४; ६३, १२; ९८, १२; १००,

८; खि ५, ५, ४; ७, ४, १४;

मा १२, १०५; ३४, २५१; का

१३, ७, ४; ३३, १, १९१; तै

४, २, ७, २; मै २, ७, १४;

४, ११, २१; १४, ६१; काठ २,

१५१; १६, १४; क २५, ५; कौ १,

३९७१; जै १, ४४, ७१; शौ ४,

१०, ३; पै ४, २५, ५; १५, २, ८;

१७, २५, ७१. [°वा-अन्°].

अमीव-चातन^{१०} - नः ऋ १०, ९७,

६; मा १२, ८०१; का १३, ६,

६१; तै १, ४, ४६, ९; ४, २,

६, २१; मै २, ७, १३१; काठ

१६, १३१; ३८, १२; क २५,

४१; शौ १, २८, १; ८, २,

२८; १९, ४४, ७; पै ७, ५,

८; १०, १, १२; ११, ६, ९१;

-नम् ऋ १, १२, ७; ७, ८, ६;

कौ १, ३२; जै १, ३, १२१; पै १५,

३, ७; -नेभिः खि १, ११, ७.

अमीवचातनी^{१०} - नोः ऋ १०,

१३७, ६; शौ ३, ७, ५; ६,

११, ३; पै ३, २, ७; ५, १८, ९;

१९, १८, ९१.

† अमीव-हृन्^{१०} - ह्रा ऋ १, १८, २;

११, १२१; ७, ५५, १६; मा ३,

२९; का ३, ३, २१; तै ४, ३,

१३, ५; मै १, ५, ४; १३६; ४,

१०, ४; १२, ४; काठ २, १४;

७, ३; क ५, २.

? अमीवा-यातु-चातन^{१०} - नम् पै १,

GW.) । अथाऽपि वा ✓अम्(वधा.)+कर्तरि नः
प्र. उस्. (पा ३, ३, ९०) इति नैप्र. साध्यमिक
इकारः स्वरभक्तितया व्याख्येयः । स्याद्वा अ+
*मिन- (✓मा [वधा.] + भावे नम् प्र. कित्त्वञ्च
उस्. [पा ३, ३, ९०]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,
१७२) इति (तु. [पञ्च] या., भा. च गप्; सा. [ऋ ६,
१९, १] च) ।

°) तस. नञ्-स्वरः ।

°) उप. ✓मी + शता प्र. ; वैतु. सा. लङि प्रपु १
इति भावमाणश्चिन्त्यः, निधाताऽऽप्तैः ।

°) विप. (अक्षीण-दीप्ति-उपस्-) । बस. पूष. प्रकृति-
स्वरम् (पा ६, २, १) । उप. < ✓मी (हिंसायाम्) ।

°) नाप. (आर्ति-, विपद्-, व्याधि-, रक्षस्- प्रभृ.) ।

< ✓अम् ('रोगे' 'पीडादिषु च') तु. पाठभो २, ३,
१३८ PW. GW. प्रभृ.; वैतु. पाठस्ते १, १४० < अ+
✓मी इति?) ।

°) सपा. पै १९, २५, १२; १३ अरायः इति पाप्मे ।

°) पाप्मे. २ अनुिराः द्र. ।

°) सपा. मा २७, ७ प्रभृ. आशाः इति पाप्मे ।

°) विप. (अग्नि-, मिषल्-, शम्) । उस्. उप. ✓चत्
(अपनयने) > चाति+कर्तरि ल्युट् प्र. (पा ३, १, १३४) ।

कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

°) विप. (२ अप्-) ।

°) विप. (ब्रह्मणस्पति-, वास्तोष्पति-, सोम-) ।

उस्. किवबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

°) पाप्मे. अनमीवुः पै २०, २२, २ द्र. ।

°) पाठः अमीवावस्तु चा(त)नम् इति? अमीवायाः
तु । चातनम् इति पदत्रयाऽत्मकः पद-विभागः द्र. (तु.
मूको. ; वैतु. अमीवा-यातु-चातनम् इति समस्तैक-
पदाऽऽत्मकः मुपा. चिन्त्यः । प्रथमाऽवयवीयस्य दीर्घान्त-
त्वस्याऽन्याप्यत्वादिति दिक्) ।

१०, १.

अ-मुख^१ - स्त्राय^२ तै ७, ५, १२, १.अ-मुखक^३ - काय^४ काठ ४५, ३.अ-मुची^५ - च्याः शौ १६, १, १०.अमुवाना^६ - नै पै ६, ८, ५.

अ-मुषि(त>)ता - ता शौ १, २७,

४; पै १९, ३१, ७; - गते काठ

२५, ९; क ४०, २.

अ-मु(क>)क्का - क्काः काठ २६,

७; क ४१, ५.

अमूत्रे पै १९, ४२, १०.

अ-मूर^७ - -र क्र ८, ७४, ७;

-र क्र ४, ४, १२; १०, ४, ४;

तै १, २, १४, ५; मै ४, ११,

५; काठ ६, ११; शौ ५, १,

१६; ११, ५; पै ६, २, ८; ८, १,

५; -रः क्र १, १४१, १२; ३,

२५, ३; ४, ६, २; २६, ७; ७, ९,

३; खि ५, ७, १, ४; मै ४, १३,

२; काठ १५, १३; -रम् क्र

३, १९, १; १४, ११, ५ (५,

८, १); १०, ४६, ५; कौ १, ७४;

जै १, ८, २; -रा क्र ७, ६१,

५; -राः क्र १, ६८, ४; ७२, २;

४, ५५, २; ६, ६७, ५; ७, ४४,

५; १०, ६१, २७.

अमूरिशादसः^८ खि ५, १२, १; शौ

२०, १२८, १.

अ-मूल(ल>)ल्ला^९ - लायाम् शौ ५,

११, ४.

अ-मृक्त, क्ता^{१०} - कः क्र ३, ११,

६; ७, ३७, १; ८, २, ३१; कौ

२, १०८; जै ४, १५, २;

-कम् क्र २, ३७, ४; ६, १,

४; ५०, ७; ७, ३७, २; खि

५, ७, ५, १०; मै ४, १३, ६;

काठ १८, २०; -क्ता क्र ८,

२४, ९; -क्ताः क्र ४, ३, १२;

१०, १०४, ८; -क्ते क्र ३, ६, ४;

-क्तेन क्र ९, ६९, ५.

अ-मृडयु^{११} - यः तै ३, ४, ७, २; मै

२, १२, २.

अ-मृत, ता^{१२} - -त क्र १, २६, १०;

-० त क्र १, ४४, ५; ११४, ६;

३, १४, ७; ४, ११, ५; ५,

१८, ५; ३१, १३; ६, ५, ५;

७, ४; २१, १०; ८, ४८, ३;

९, ११०, ४; तै ३, २, ५, ४;

कौ २, ४९१; ८५८; जै ३,

३८, ५; -ता क्र १, ३८, ४; ५८,

१; ७०, २; ७७, १; ४, २,

१; २, १०, १; ३; ३, १, १८;

३, १; ४, ५, २; ४१, १; ६,

४, २; ७, १४, ४; १०, ४५,

७; २०, ७; ८, ७१, ११; ९,

९१, ३; १०, ४५, ८०; मा ११२,

१; २४; २५०; १९, १०; १५;

का ११३, १, १०; २, ७; ८; २१,

६, ११; १६; तै १, ३, १४,

५; ४, १, १०, ४०; २, २, २;

१) वस. अन्तोदातः (पा ६, २, १७२) ।

२) सपा. परस्परं पाप्मे ।

३) तु. टि. अ-दन्तक - ।

४) तस. उप. ✓मुच + कर्मानुपपदेऽपि टक् प्र. उसं.

(पा ३, २, ८) । स्त्री. ङीप् नञ्-स्वरद्वय । अथवा अ-मुच->

-चान् इति प्राशान् इत्यस्य विप. इति कृत्वा शोधः स्यात्

(तु. अमुचाः इति मूको. पाप्मे.) । तथा सति उप.

कः प्र. (पा ३, १, १३५) इति कृत्वा म्यु. सुगम-

तरा स्यात् ।

५) पाठः? तस. उप. ✓मू + शानच् प्र. स्याद् इति

विमृश्यम् ।

६) विप. (अमृडः, मेधाविन्-) अग्नि- प्रमृ.) । तस.

नञ्-स्वरः । उप. १मूर- ।

७) अ-मूर इति पाठः? यनि. शोधः (तु. पै [६, २, ८],

W., केचन मूको. च) ।

८) रूपम्? सा. पुं. सं२ इति; वें. न. प्र३ इति; G.W.

प्रमृ. स्त्री. प्र३ इति । एस्थि. भूयसे विमर्शयाऽवसरः द्र. ।

९) अमृत इव (✓छद्) *छाडुकः इति वि-पदः

शोधः इति मतम् । सस्थ. युः>युत् इति शोधोऽपि

द्र. । 'यत् समेयादितया विशिष्टः पुरुषः सूर्य

च (अपि [स्वतेजसा]) छादुकोऽभूत्, तद् देवाः

प्रागित्यकल्पयन्' इति वा. (वेंतु. RW., O. [शोधौ

१२, २०, २] प्रमृ. अमुं रिशादस्->-दसम् इति

शोधुकाः) ।

१) नाप. (ओषधि-) । वस. अन्तोदातः (पा ६, २,

१७२) । २) तस. नञ्-स्वरः । उप. <✓मृच् ।

३) विप. (द्वे-हेति-) । तस. नञ्-स्वरे प्राप्तेऽन्तोदातत्वम्

उसं. (पा ६, २, १६) । उप. धा. अवलोपिते सति

✓मृड्>मृडि + शः प्र. उसं. (पा ३, १, १३८) ।

४) विप., नाप. (देवगण- प्रमृ.), भाप. (अमरत्व-) ।

वस. भावे क्ते प्र. उत्तरपदादि-स्वरः (पा ६, २, ११६) ।

५) पाठः? कुत इति छन्दस्तः पादस्य विमानत्वाच्च

उभयेषाम् इत्यस्य साकार्क्षत्वादिव चेति ततश्च

अमृतानां मर्त्या (>र्विया) नाम् इत्यस्या मौलिक्याः

श्रुतेः परिणामः संभाव्येत (तु. WAG २, १५७)

AVG १५८) । ६) पाप्मे. अजूरः मै २, ७, ८ द्र. ।

११; ७, १८, ३; ८, १, ६; ७,
२०; ९, १, १; २; १०, २,
१४; ३, २५; ६, १४; ७, १५;
१०, २६; २९; ११, १, २८;
८, २३; ९, १३; १२, १, ८;
१५; ३, ४; १३, १, ७; ३४;
६, ४; १८, १, ३२; ३, ४१; १;
६२; ४, ३९; १९, ६, ३; २६,
१; ४३, ७; ५३, २; २०, २५,
५; पै १, १०१, १; २, ६, २;
३; ५९, ९; ४, १, २; ३३, ६;
३६, ३; ५, ७, ८; १९, ८; ६, ५,
११; ११, १०; २२, १०; ११;
७, ६, १; ९, ४, ९; ५, ३; ९,
५; ११, ८; १२, २, २; १४,
१, ९; ३, १७; १५, ५, १०;
१६, १, ६; १३, १०; २२, १०;
३२, १; ३; ४३, ७; ६०, ८;
६५, ४; ८३, ३; ९१, ८; १०९,
६; ९; १५०, ६; १५१, १;
१५४, ९; १७, १, ३; ९; २,
६; ८, ७; ३३, ३; ३६, ४; १८,
१५, ७; १८, ४; १२, ४३, १२;
५२, १; २०, ४, ६; २२, ४;
- तस्य ऋ १, १३, ५; ४३, ९;
११२, ३; ११२२, ११; १०,
९३, ४; १६४, २१; १७०,
४; १२, ४०, १; ३, १७, ४;
३, २०, ३; ४३, ५; ६१, ३;
४, ५, १३; १६, १४; ३५, ३;
५८, १; ५, २८, २; ४७, २;
५८, १; ६, ७, ६; ७; ९, ३;

१६, २५; २१, ३; ५२, ९; ७,
४; ६; ५७, ६; ८, ४२, २;
१०१, १५; ९, ७०, २; ४;
९४, २; ९७, ३२; १०८, ४;
११०, ४; १०, १११, ९; १२,
९; १२, ६; १३, १; ८५, २०;
१२३, ३; १८६, ३६; खि ३,
१०, २, ९; खिसा ३, २; मा ६,
३४; ११, ५; १२, १०५;
१७, ८९; ३३, ७७; का ६,
८, ५; १२, १, ५; १३,
७, ४; १९, १, ३; ३२,
६, ८; तै १, ४, १, १;
८, २२, ५; २, ३, १०, २; ११,
३; ३, १, ११, ६; ३, ११,
५; ४, १, १, २; २, ७, २५, ९,
६; ५, ६, १, ४; ७, १, २०,
१; मै १, २, १३; ३, ३, ६,
२; २, ३, ४; ७, १; १३,
१; ११; ४, ११, २; १२, ६;
१३, ५; काठ ३, १०; ८, १७;
११, ७; १३, १६; १५, ११;
१७, १९; १८, २१; २६, ११;
३५, ३; ३९, २; ४०, ७; क २,
१७; ४८, ४; कौ २, २८;
७७४; ८५८; ९४५; ३, १, ९६;
जि ३, २४, ५; ४, ३०, ४; शौ २,
१, २; ३, १३, ६; ४, ७, १; ९,
३; ११, ६; ५, ४, ३; ४; २८,
७; ३०, १४; ६, ४४, ३; ९५,
१; २; १२१, ३; ७, ४९, २;
८, १, १; २, १; ७, १२; २२;

९, १, ४; १४, २२; ११, ७,
७; १२, ३, ४१; १३, २, १५;
३, २०; १४, १, ६१; १८,
१, २५; ३४; १९, ३९, ६-८;
पै १, ९३, १; ३; २, २०, ५; ५९,
५; ३, ४, ६; २५, ६; ५, ८, ८;
१६, २; ३; ७, १०, ६-८; ८,
१३, १; ९, १०, ७; ११, १०;
१४, ४; १५, १५, ४; १६,
१, १; ३, १; १३, २; १४, १;
३२, ४; ५१, ३; ६७, १२;
१५३, ७; १७, ४०, १; १८, २१,
९; १९, ११, १; ३०, १२;
३१, १२; २०, १, ३; ५, ४;
- ता ऋ १, ६५, ६; ११३,
१३; ३, ५५, १०; मा २८,
२७; का ३०, ३, ४; शौ १०,
८, २६; पै ५, ३१, ९; ७, १५,
१०; १६, ७३, ३; १०३, ३;
- ता ऋ १५, ४२, १८; ४३;
१७; ७६, ५; ७७, ५; - ता;
ऋ १, ५९, १; ६२, १०; ७२,
२; १०; ९०, ३; १६६, ३;
१३, ४, ११; ७, २, ११; (५,
११, २; १०, १५, १०; ७०,
११); ४, १, १०; ३, १२; ४२,
१; ५, २, १२; ६९, ४; ७,
११, १; १३५, १५; १०, ६५,
१४; (१५; ६६, १५); ६३, ५;
८, ४८, ३; १०१, ६; १०, १६,
८; ६६, १; ५; ६९, ९; ७०, ११;
खि १, ११, ३; खिसा ३, ६;

- अ) सपा. तैत्रा २, ५, २, ४ सुवः इति पाठे. ।
ब) सपा. शौ ११, ९, ११ तुक्मा इति पाठे. ।
ग) सपा. शौ ११, ७, १९ वेवेस्यः इति पाठे. ।
द) पाठे. अजुराम् शौ १२, २, ३२ द. ।
e) सपा. शौ ६, ४७, ३ स्वंः इति पाठे. ।
१) = सपा, माश १, ३, १, १७ खे २, ५, १ शौ १८, ३, ३९

अमृतासः इति पाठे. ।

- १) पाठे. भेषजम् पै १९, ४६, ९ टि. द. ।
५) सपा. मा १२, १०५ का १३, ७, ४ मै २, ७, १४
काठ १६, १४ क २५, ५ माश ७, ३, १, २३ महिषस्य
इति पाठे. ।

१) सपा, ऋ १०, ९०, २ अमृतत्वस्य इति पाठे. ।

मा ४, १२; ८, ५२; ९, २१;
१८, २९; २०, ४६; २१,
२८; ४२; ३३, ६०; का ४,
५, ४; ९, ६, ४; १०, ४,
३; १९, ९, ४; २२, ४, ११;
२३, ३, ६; ५, २; ३२, ५,
६; तै १, ७, ९, २; ८, १२,
१; ३, २, ५, ४; ३, ११, ३; मै
१, १, १३; ११, ३; ३, ११, ४;
४, १२, ६; काठ १, १२; ११,
४; १४, १; १८, १२; क १,
१२; २९, १; शौ ३, ३१,
११; ४, २, ६; १३, १, २४;
१८, ३, ५३; १९, ११, ५; ५;
पै १३, ८, १५; १६, १५०,
७; १८, १७, ४; १९, २८,
८; २०, २, ५; ३४, २;
-०ता: ऋ ५, ५७, ८८;
५८, ८; -०ता: ऋ ७, ३८,
८; ८, ८०, १०; मा ९, १८;
२१, ११; का १०, ३, ११; २३,
१, १२; तै १, ७, ८, २; ४, ७,
१२, २; मै १, ११, २; काठ १३,
१४; -तासः ऋ ७, ५९, १२;
१०, १७६, ४; मा ३, ६०;
का ३, ८, ४; तै १, ८, ६,
२; २, ३, ११, ५१; ३, ५,
११, १; मै १, १०, ४; २, ३,
५१; ४, १०, ४; काठ ९,
७; १५, १२; ३५, १६१; क ८,

१०; ४८, १४१; शौ ८, २,
१३६; पै १६, ४, ३६; -तान्
ऋ ६, १५, १८; ७, ४, ५; १७,
४; ११०, ६५, १५; ६६, १३१;
मा ४, २८; का २, ७, ५; ४, ९,
५; तै १, २, ८, १; मै १, २, ६;
काठ २, ६; क १, १९; -तानाम्
ऋ १, २४, १; २; ७, ५, १;
१०, ३१, ३; ३३, ८; ७४, ३;
मै ३, १६, ५०; -तानि ऋ १,
८, ४) ७२, ११; ३, ३८, ४;
१०, १२३, ४; १३९, ६; मा
३३, २२; ता ३२, २, ५; तै
२, २, १२, २; मै ४, ९, ११;
ता ३७, ९; शौ ४, ८, ३; ३;
५, १, ३; ६, १, ३; ८, १, ५;
पै ४, २, ३; ६, २, ३; १६,
१, ५; १७, २९, १५; -ताम्
ऋ १०, १७, २; लि ४, १०, २;
३?; मा १९, १; का २१, १,
१; तै १, ८, २१, १; मै २, ३,
८; काठ १२, ९; ३७, १८; शौ
१८, २, ३३; पै २०, ५, ३;
-ताय ऋ १, ११, १८; ३, २५,
२; ३४, २; ४, २, ९; ३, ३, ७,
१७, ५; ८, ३१, ९; ९, ६२,
६; ८७, ५; १०६, ८; १०९,
३; १०, ५३, १०; ११, ११;
१२२, ५; मा १२, ११३; का
१३, ७, १२; तै ४, २, ७, ४;

मै २, ७, १४; ४, १२, ३१;
काठ १६, १४; १७, १८; ३७,
५; क २५, ५; कौ २, ३६०;
६७७; ७१८; ३, ३, २; जै २,
१, २; ३, ३०, ३; ५६, ५; ५९,
१०; शौ १४, १, ४२६; २०,
११, २; पै १९, ३५, १; २०, ३४,
१०; -तासः ऋ १, १०३,
१; १२७, ८; २, १, १४; ४,
३५, ८; ५, ४२, ५; ६, ७५, ३;
८; ५, ४२, ५; ७, ७५, ३;
९७, ५; ९, १५, २; २५, ४;
१०, १०, ३; काठ १७, १८;
कौ २, ६१७; जै ३, ५०, ५;
शौ ७, ७७, ३६; १२, ३,
२७६; १८, १, ३; ३, ३९१;
पै १७, ३८, ७; २०, १२, १;
-०तासः ऋ १, १६६, १३;
-तासु ऋ १०, ९५, ९; पै
६, २, ६१; -ते ऋ १, ११३,
२; ३, २५, ३; ९, ११३, ७;
तै ५, २, ७, २; मै ३, २, ६;
४, ४; ७; ४, ६, ६; ता २०,
५; ता ३१, ७; ता ११००;
शौ १०, ८, ४१; ११, ९, ११;
पै २, ७९, १; १६, ८३, १;
-तेन ना ऋ ६, ७५, १८; लि
४, ११, १; मा ४, २६; १७,
४१; १९, १; ३४, ४; का
४, ९, १; १८, ४, १७; २१,

१) पाभे. जनयन्ति पै ४, १७ द्र. ।

२) सपा. काठ ११, ८ तेजसः इति पाभे. ।

३) सपा. तै ४, ७, १५, १ काठ २२, १५ शौ ४, २३, १
पै ४, ३३, १ तैत्रा ३, ९, १६, ४ आपश्चै २०, २३, ४ प्रचेतसः
इति पाभे. ।

४) अमृतानि भूरि इत्यस्य स्थाने सपा. ऋ ७, ४५, ३
सुसुपतिर्वसूनि इति पाभे., आश्रौ ८, १, १८ च विभे. ।

५) पाठः अमृतम् इति शोधः (सु. पू. सं., सपा. मा ३२, १०

प्रसू. च) । १) तु. ऋ. ; वैतु. शं. सा. तान् इति ?

२) मै ४, १२, ६ सुकृतम् टि. यनि. अपि समा-
वेशः द्र. । ३) सपा. ऋ १०, ८३, ४ विभे. ।

४) पाभे. सुकृताय तै १, १, १०, १ द्र. ।

५) पाभे. अमृतस्य ऋ १०, १३, १ द्र. ।

६) सुपा. ? तु. सपा. शौ ५, १, ७ यत्र अमृतानि इति
समस्तं पदं श्रूयते । रवीकृते सुपा. तु मर्यादासु इत्यनेना-
ऽन्वयो वक्तव्यः ।

१, १; तै १, २, ७, १; ८, १२,
१; २१, १; २, ३, १०, ३; ३,
३, ४, ३१; ४, २, ९, ४; ४, ५,
२; ६, ४, ५; ५, ५, ५,
२१; मै १, २, ५; २, २, २^१; ३,
६; ७, १६; ८, १४; १३,
२, १; ३, ६; १४, ४, ३; ४;
५, ३; ७, ७; काठ २, ६; ११,
४^१; ७; १२, ९; १२, ११;
२१, ६; २४, ५; ६^१; २२,
६^१; ३७, १४^१; १६; १८;
३९, ३; ४०, ५; ११क १, १९ऽ;
३१, १; २१; ३७, ६, ७^१; ४५,
७^१; †कौ २, १२२०; शौ ३, १२,
८^१; ९; ५, २८, ८; ७, १२३,
१; ९, ३, २३; १०, २, २९;
११, ७, ५; २३; १८, ४, ४;
१९, १९, १०; पै २, ५९, ६;
७५, ५; ५, ३५, १०^१; ७, १४,
१०; ८, १७, १०; १६, ५, ७;
४१, ३; ६२, २; १५०, २;
१५३, ५; १९, ४४, १; २०,
४, ६; -तेभिः ऋ १, १८९,
३^०; १०, २०, १०; मै ४,
१४, १^०; -तेभ्यः शौ १, ३१,
१; पै १, २२, १; -तेषु ऋ २,
२, ९; ३, २१, १; २६, ३;
२८, ५; ४, ४३, १; ६, १५,
१०; १०, ३२, ५; खि ५, ७,

२, ९^१; मा २९, ८; का ३१,
१, ८; तै २, ५, १२, ५^१; ५,
१, ११, ३१; मै ४, १३, ५^१;
७^१; काठ ७, १६^१; १६, २१;
१८, ११^१; ४६, २; पै १६, ७३,
३; -तैः पै १७, ३५, ७^१;
-तौ शौ ९, ३, १९; पै २, ७९,
१; १६, ४१, १.

अमृत-गर्भ^१ - भैः शौ ६, ४६, १;
पै १९, ४६, १०.

अमृत-चित्^१ - चित् मै ३, ४,
४.

अमृत-त्व- -त्वम् ऋ १, ९६, ६;
११०, ३; ४; १६४, २३; ३,
६०, ३; ४, ३३, ४; ३६, ४;
५४, २; ५८, १; ५, ४, १०;
६३, २; ६, ७, ४; ९, ९४,
४; १०, ५२, ५; [५३, १०;
६३, ४]; ६२, १; ९२, ३;
१०७, २; १२४, २; खि ३,
१०, ६; ७, ५, १; मा ७,
४७^१; १७, ८९^१; ३३, ५४^१;
का ९, २, ७; ८^१; १९, १,
३^१; ३२, ४, ११^१; तै १,
४, ४६, १^१; मै १, ६, २^१; ९,
४^१; १०, १७^१; २, २,
२^१; ४, १४, १२^१; काठ
९, ९^१; ३६, ११^१; ३९, ३^१;
४०, ७; क ८, १२^१; †कौ

२, ४९१; ६५३; †जै २, १,
५; ३, ३८, ५; शौ ७, १११,
१; ९, १५, १^१; १५, १७,
१०; १८, ४, ३७; १९, ६४,
४^१; पै २, ७३, १; ८, १३, १^१;
९, १२, १; १५, २२, २;
१६, ६८, १^१; -त्वस्व ऋ
१०, ९०, २^१; मा ३१, २; का
३५, १, २; कौ ३, ४, ६; जै
२, २, ९; शौ १९, ६, ४; पै ८,
८, ३, २६; ९, ५, ४; -त्वाय
ऋ ११, ७२, ९; ३, ३१, १;
९, १०८, ३; का १०, ३, १२;
तै १, ७, ८, ४; †कौ १, ५८३;
२, २८८; †जै १, ५९, ६; ३,
२४, ४; -त्वे ऋ १, ३१, ७,
५, ५५, ४; शौ १८, ३, ६१;
पै १६, ७१, ७; -त्वेन मा ९,
१९; मै १, ११, ३; काठ १४,
१. [१त्व- प्रजा^०].

अमृत-वन्धु^१ - न्धवः ऋ १०,
७२, ५.

अमृता(त-अ)सु^१ - सुः शौ ५,
१, १; ७; पै ६, २, १.

अमृते(त-ई)श- -शाय खि ७, २,
३; ३, २.

? अमृतासासुरम्^१ पै ४, १७,
४.

अ-मृत्यु^१ - त्यवः ऋ ३, २,

१) सपा. काठ २१, ७ तेजसा इति पामे. ।

२) सपा. तै ६, ९, १०, २ आयुषा इति पामे. ।

३) सपा. तैत्रा २, ८, २, ४ अजुरेभिः इति पामे. ।

४) सपा. ऋ १०, ७०, १० विमे. ।

५) अमृतैश्च आ सुमङ्गि इति पाठः ? अमृते(न>)
 आ सुमङ्गि इति शोधः (तु. सपा. शौ ३, १२, ८) ।

१) नाप. ([अमृत-पुत्र-] स्वप्न-). तस सास्व. (पा
 ६, १, २२३) । २) विप. (तन्-). तस. चित्रवन्ते

कृत-स्वरः प्रकृत्या । उप. <✓चि (चयने) ।

५) सपा. मै २, ७, १६ महिमानम् इति पामे. ।

१) -त्वे इति R.W. सात. च । १) पामे. अमृतस्व
 पै १, ९३, २६. २) विप. ([अमरण-धर्मन्-] देव-).
 वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

१) विप. (त्रित-). शेषं नापू. टि. द्र. ।

३) पाठः ? अमृतासम् त्वासासुरम् इति शोध उप-
 स्थाप्येत (तु. पूर्वार्थे त्वा इति द्वि. धावितं पदम्) ।

५) नाप. (मृत्युराहित्य- [तु. वैप२]), विप. (तद्वति
 इतिरिति कृत्वा = अमर-] उञ्जि- प्रमु.) । तस. नन्-स्वरः ।

१०; ९, ७०, ३; १०, ९४, ११;
कौ २, ७७५†; -त्यवे मै १,
३, ३५.०; -त्यु ऋ ६, ४८,
१२.

अ-मृत्पात्रप^० - पः मै २, ५, ९.

अ-मृत्पात्र. धा^० - धः क ५, ४३,
१३; ६, १९, ७; ८, ८०, २;
९, ८२, ५; -धस् ऋ १, ३७,
११; -धाः ऋ ३, ५८, ८;
५, ३७, १; ६, ७५, ९; मा २९,
४६; तै ४, ६, ६, ३; मै ३,
१६, ३; काठ ४६, १; पै १५,
१०, ९; -धाम् ऋ ६, २२,
१०; ७, ६७, ५; शौ २०, ३६,
१०; -ध्र ऋ ५, ४३, २.

अ-मृत्पात्रपै २, २०, ४.

अ-मृत्पात्रस्क^० - स्कम् तै ६, ३,
११, ५.

अ-मृत्पात्र, ध्या^० - ध्यः तै ६, ४,
९, २; मै १, ६, ४; २, १, ३;
३, ९, ६; काठ २२, १३;
२६, ८; क ४१, ३, ६; -ध्यम्

तै २, ६, ४, २; ३, १, १, २;
३, ७, ३; ५, १, ८, १; २, ३,
२; ९, २; ६, १, ३, ४; २,
४, ५; मै १, ८, २, ७; ३, २, ३;
६, २; ७; ८, ६; ७; ९;
९, ३; ६, ४; १०, १; ४,
१, १०; १२; काठ २०, ८^{१०};
२२, १३; २३, ४; २५, ४;
६; २६, ८; ३१, ८; ९; क
३१, १०^{१०}; ३६, १; ३९, १;
४; ४१, ६; ४७, ८; ९; -ध्यस्व
मै ३, ६, ७; ८, १०; ४, १,
१०; काठ २३, ४; ३१, ८;
क ३६, १; ४७, ८; -ध्या तै
२, ६, ५, १; ६, १, १, २;
काठ २३, ९; ३१, ८; क ३६,
६; ४७, ८; -ध्याः तै ५, १, ८,
१; मै ४, २, ९; काठ २०,
८; ३२, ७; क ३१, १०;
-ध्यानि मै ३, २, ७^{१०}; काठ
२५, ५; ३४, १२; क ३९,
२; -ध्याम् तै ६, १, १, २;

काठ ३१, ८; क ४७, ८; -ध्वे
काठ २५, ९; क ४०, २; -ध्वेन
२०, ८; क ३१, १०; -ध्वैः तै
५, १, ८, १.

अ-मेनु^१ - नान् ऋ ५, ३१, २.

अ-मेनि^{१०} - नि^१ मा ३८, १४; का
३८, २, ८.

अ-मेनि^१ - नयः शौ ५, ६, ९; पै
६, ११, ११; -निम् पै ६,
११, १२; -नीन् शौ ५, ६,
१०.

अमेष्ट^१ - २अम->अमा द.

अ-मेह^{१०} - हेन तै ६, २, ९, ४; १०,
२; मै ३, ८, ७; काठ २५, ८;
३३, ७; क ४०, १.

अ-मोक्ष^१ - क्यैः शौ ३, ६, ५^०.

अ-मोक्ष^{१०} - घम् पै १६, १५२, ११;
१९, २६, ४; -घाय मै ४,
४, ५.

अमोत^१ - २अम->अमा द.

अमोतागा इवासते^१ शौ २०,
१२७, ५.

*) सपा. १त्यवः <> १त्यवे <> आपथौ १२, ७, १०
हिश्रौ ८, २, ९ अमर्त्यवे इति पाभे. ।

*) विप. (ब्राह्मण-) । उप. मृत्-पात्र-+✓पा(पात्रे) +
कः प्र. ।

*) तस. नन्-स्वरः ।

*) पाठः ? अमृत्युद् ऊचिरे इति तुरीयः पादो
विमृश्यः । *) सस्व. कृते तु. डि. अ-च्छन्दस्क- ।

*) तस. ययतोः (पा ६, २, १५६) इत्यन्तोदातः ।

*) एकतरत्र पाठः १ रमध्वम् इति शोधः (तु. सग.
मा ६, ८ मै १, २, १५ प्रमृ.) ।

*) पाभे. अमृतम् तै ५, २, ९, २ द. ।

*) =अ-स्त्रीक- । वस. अन्तोदातः (पा ६, २, १७२) ।
उप. <मेना- ।

*) इह उप. मेनि- इति विप. सदनपत्रात-
विशेष्यगर्भत्वपरिणामं द. । वा. किवि. भवति (वैतु.
उ. म. च विप. [घर्मे-] इति ? P.W. प्रमृ. नाउ.

१९१-५९

सं१ इति चाहुस्तद्विमृश्यम्) ।

*) =सग. मास १४, २, ३० तैआ ४, १०, २ काश्रौ
२६, ६, १० प्रमृ. । मै ४, ९, ९ एमि इति पाभे. ।

*) वस. अन्तोदातः (पा ६, २, १७२) । यत्तु P.W.
प्रमृ. तस. इतीव व्याचक्षिरे, तत् स्वरविरोधाच्
चिन्त्यम् ।

*) उप. ✓मिह् + भावे घञ् प्र. ।

*) विप. (मृत्-पात्र-) । तस. कृत्योकीयः स्वरः (पा ६,
२, १६०) । उप. ✓मुच् + ण्यत् प्र. कृत्यञ्च ।

*) सपा. पै ३, ३, ६ अविमोक्ष्यैः इति पाभे. ।

*) विप. (द्विणि- मसन्- पै.), भाप. (अव्यर्थता-
[मै.]) ।

*) पाठः (तु. डि. शंपा.; संदि. बि.) ?

इह अमा । उत । गावः । आसते इत्येवं शोधः
द. (तु. B.W. अमोत गा उपासते इति, नाउ.
च; वैतु. B.W. अमोतक- > -काः इत्येवं निर्देशे

अमोतपुत्रकाः खि ५, ९, २; शौ २०, १२७, ५.

१०; काठ ६, ५; ८, ८^२; ३६, ५; क ४, ४; ७, ३^२; शौ ८, ६, १९९.

अम्नस्- (ः) ० भै १, ६, १००; १०,

अम्नस्-त्सु (ः) ० पै १६, ८०, १०.
? अम्नस्-त्सु - स्ताम् पै ३, ३१, २.
अम्बर- - रे क ८, ८, १४.

सति अमोत- + तद्धितः कः प्र. इत्यभिसंधानः संशिवन्त्यतां भाजुकः [गपू. तद्धिते पित्वेन वा नित्वेन वा प्रसिद्धे सत्यन्यतरेणाऽपि यनि. उपो-त्तमपूर्वस्वराऽनुपपत्तेरित्यभिसंधेः], MW. अमा इति पूष. रुति ऊत- [< √ अच्] इति उप., ततश्च गपू. एव तद्धित इत्युत्प्रेक्षमाणः सौवरीमनुपपत्तिं प्रति समानं बोधः) ।

०) अमोतपु० [खि.] इति, °त-पुत्रं [शौ.] इति च स्वर-निर्देशः? पाठस्य विकारभूयस्त्वञ्च नापू. टि. दिशा द्र. । इह अमा । उत । पुत्रकाः इत्येवं पद-त्रयी सु-शोधा भवति (वैतु. BW. MW. च नापू. टि. दिशा. एव यनि. समस्तं प्राति. मन्यमानौ च, उत इति वा ऊत इति वेत्यत्र त्रिसंवादिनौ च सन्ताववाध्यताद्धितस्वराऽदर्शनसमाधिं प्रति पर्वतु-योज्यौ द्र.) ।

०) व्यु. ? अपूर्णाऽत्रधिरुप्रादुर्भावे वृत्तौ सत्यां विप. सत् वा. क्रिवि. इव श्रूयते (वैतु. MW. विप. इति) । अपक्वभावे वर्तमाने *अ-भ्र- इत्येतन्निष्पन्नत्वे सति √ *आम् इत्येतत् सहोदरे √ *अम् इत्यत्राऽस्य जन्मभूः स्यात् ([√ *अम् > *अम्न- >] √ *अम्न- + कर्तरि असुचि प्र. यनि. [तु. स्वरवैशिष्ट्ये सति सप्रकारकजन्म √ *अप् > अप्नस्-] इत्यभि-संधिः) । यद्वा अ + म्नस्- इति कृत्वा वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) इत्येवं समस्तं प्राति. स्यात् । उप. च पूर्वौ वर्तमाने √ *मृ इत्यत्र जन्म द्र. √ * (मृ > मर्ण- [तु. पर्ण-]) > *मण्, २ (१. मै. स्थ. मूर्धन्यविशिष्टत्वेन श्रुतिरिह विज्ञापक-भावुका) + भावे कसुन प्र. उपधालोपश्च उस्. (पा ६, ४, ९८ [= *मृन्स्-]) इति; वैतु. PW. प्रमृ. मृन्स्- इति उप. सल्लुप्तोपधकृत्यभिसंधानादिचिन्त्याः । तद्द्वाराऽभिप्रेयमाणाऽर्थस्य तत्र तत्र वा. असंगत्युपगमान् । यत्तु स्वरूपतः *अम्नर- इतीवाऽपि विकल्पेन प्रत्यपादि (द्र. पा ८, २, ७०; वैतु. शौप्रा २, ५२), ततः प्राति. वृत्तप्रकारताऽपि किञ्चिच्छाविशेषीयतयाऽनुमीयेत । तृपाले च सति द्वे इमे किञ्चिदभिन्नव्युत्पत्तिके सती समानार्थकं प्राति. इति द्र. । कथमिति । प्रथमे

कल्पे असुचः प्र. स्थाने अरच् प्र. च, द्वितीये कल्पे कसुनः प्र. स्थाने करुन् पाप्र. उस्. इति (मौस्थि. तु प्र. इत्येवं व्यञ्जित्यमाणानि शब्दरूपाणि प्राति. सन्ति तत्र तत्र स. उप. भूतानि द्र. । तद् यथेह प्रथमे कल्पे √ अस् > *अस्- इति, द्वितीये च √ *अर- > *अर- इति । एस्थि. प्रथमे कल्पे *अम्न- + *अस्- इत्येवं वा *अम्न- + *अर- इत्येवं वा कृत्वा तस. उप. प्रकृतिस्वरः च शकन्त्वादित्वञ्च द्र. । अथ द्वितीये कलोऽप्यनयैव दिशा यथावत् द्र. इति दिक्) ।

०) णमध्यत्वविशिष्टः पाठः द्र. (तु. नापू. टि.) ।

०) तसिः प्र. (पा ४, ३, ११३) । ये स्तः इति द्व्यक्षरस्य सतः मूको. येऽम्नस्तः इति ष्यक्षरतया सु-शोधः द्र. (वैतु. मुपा. अम्नः इति शौ [८, ६, १९] सपा. एवाऽनुलापुकः) ।

०) भावे तल् प्र. (वैतु. मूको. अम्नस्तम् इति, मुपा. अम्नः । ताम् इति पदद्वयमिति च) ।

१) नाप. (अन्तरिक्ष- इति निच [१, ३] BL. GBV.; वैतु. PW. GW. = सन्निधि- इति ?) । व्यु. ? अन्तश्चायमाणा दृष्टि न रुणद्धीति कृत्वा ३ अन् इति पूष. भासने √ *मृ > *मृ- इति उप. च वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् द्र. (*अम्नर- > *अम्नर- > यनि. इत्यभिसंधिः) । यद्वा परितो विश्वनभ्यःतरस्थमिव कृत्वा तद्वरण-हेतुत्वात् गपू. एव सस्व. च पूष. च सत्पु √ *वृ > वृ- इति उप. स्यात् (= *अवर- > यने.) । अथवा मृत्तिमद्दीप्तौ √ *मृ > मृ- इति उप. सति शेषं गपू. दिशा (= *अ२मर- > *अम्नर- > यनि.) । अथाऽपि वा २ अपृ- इति पूष. सति गपू. अन्यत-मत उप. द्र. [वैतु. दे १, ३; √ अम्ब + अरच् प्र. (अनुबन्धश्चिन्त्यः स्वराऽनुपपत्तेः) इति वा, अम्बु- (> *अम्ब-) + रु- ([< √ रा] एवमपि स्वरतो विरोधः द्र.) इति वा, अम्बु- (> *अम्ब-) + रु- ([= √ रा] + रुः प्र.) एवमपि स्वरो दुष्येत इति वा, *अम्बु- (> *अम्ब-) + मत्वर्थे रः प्र. (स्वराऽनुपपत्तिस्त्वेवमपि तदवस्था द्र.) इति वा] ।

?अम्बर-जिष्णु- -णवः पै १७, २२, ६.

अम्बरीषः^१ - षः ऋ १, १००, १७; -वात्, -पे तै ५, १, ९, ४.

अम्बु^२ - -म्ब मा ६, २६; ११, ६८; का ६, ८, ७; १२, ७, ३; तै १, ४, १, २; ४, १, ९, १; ६, ४, ४, ३; मै १, ३, ४; २, ७, ७; ४, ५, ७; काठ ३, १०; क २, १७; -०म्ब ऋ २, ४१, १६; १०, ८६, ७; ९७, २; खि ५, १५, ६; मा १२, ७६; का १३, ६, २; तै १, ८, ६, २; ४, २, ६, १; मै १, १०, २०; ४, २०; २, ७, १३; काठ ९, ७;

१६, ७; १३; ३६, १४; क ८, १०; २५, ४; शौ २०, १२६, ७; पै ३, ९, १; ५, १, २; ११, ११, २; -म्बा तै ४, ४, ५, १; मै २, ८, १३; काठ ४०, ४; -०म्ब मा २३, १८; का २५, ५, १; तै ७, ४, १९, १; २; ३; काठ ४४, ८.

अम्बिका^३ - -क्या मा ३, ५७; का ३, ८, १; तै १, ८, ६, १; मै १, १०, ४; २०; काठ ९, ७; ३६, १४; क ८, १०; -म्बिका मै १, १०, २०; काठ ३६, १४; -०के मा २३, १८; का २५, ५, १; तै ७, ४, १९,

१; २; ३; मै ३, १२, २०; काठ ४४, ८.

१अम्बी^४ - -म्बि मै ३, १२, २०; -म्बि मै १, १०, २०; काठ ३६, १४.

?अम्वात्मपुपात्सुतपद्वत्सुजत पै ३, ९, १.

अम्बाला^५ - > अम्बालिका^६ - -०के मा २३, १८; का २५, ५, १; मै ३, १२, २०.

अम्बाली^७ - -लि तै ७, ४, १९, १; २; ३; काठ ४४, ८.

अम्बि^८ - -म्बयः ऋ १, २३, १६; शौ १, ४, १.

२अम्बी^९ - -म्बयं मा ८, ७२, ५.

^१) नाप. (पाक-पात्र, भर्जन-पात्र- [तै.]), व्यप. राजर्षि-। व्यु. ? *अ-ञ- (=आम्-) इति वा, २*अन्- इति वा, पूष. सति *श्रीष- (=✓*श्रीष्+खल् प्र. उंसं.) इति उप. सति उस. वा गस. वा उप. प्रकृतिस्वरम् इति कृत्वा अपक्वपचनपर्याय इति वा अन्तः-पचनपर्याय इति वा (वैतु पाठ [४, ३०] ✓अम्ब+इंषः प्र. मध्ये अम् इत्युपजनश्च सा. च [क्र.] ईप्न् प्र. इति नुवाण आयुदात्तप्रसङ्गं प्रति चोद्यः।

^२) नाप. (जननी-, [साधारणतः] योषामात्र-; कृतिकानामन्यतमा- [तै ४, ४, ५, १ प्रभृ.]) । व्यु. ? गस. उप. प्रकृतिस्वरम् । *अन् इति पूष. सति उप. <✓मा(वधा.) वा ✓प्रा वा ✓*आ वा ✓*प्रा वेति कृत्वा विजन्तं वा काऽन्तम् (ततश्च स्त्री. टाप् प्र.) वा द. (तु. टि. अम्बि-, पंजा. हिं, अम्माँ, माँ, ?मा, वे प्रभृ.; वैतु. भोड [२, २, २२०] ✓अम् [वधा.] + वः प्र.) ।

^३) अम्बु इति पपा. स्वरो विमृश्यः ।

^४) पाठः? (भव स्वम्) हाऽम्ब ! ...मे शतमा इत्येवं सुपटश्च शोधः द. ।

^५) संप्र. हस्व-विकल्पः उंसं. (पा ७, ३, १०७) ।

^६) सपा. अम्बे (माश २३, २, ८, ३ तैत्रा ३, ९, ६, ३ प्रभृ. च) <>अम्बि इति पामे. ।

^७) स्वार्थे कन् प्र., नित्-स्वरः कात्पूर्वस्याऽऽत इत्वन्व (पा ५, ४, २९; ६, १, १२७; ७, ३, ४४) ।

^८) नापू. > *अम्बिआ->यनि. इत्येवं नैप्र. द. (तु. अम्बाला->*अम्बाली-) ।

^९) पाठः व्यु. च? मातुर् बाह्योपद्रवभ्योऽपत्यस्य स्वाऽभ्यन्तराऽवस्थापनेन वारणात्मकं गुणमादाय *अन् + *वारु- (✓वृ + अण् प्र.) इति स्यात् [=अंवारा->यानं. (तु. पा ६, १, ११८ यत्र अम्बाले इति सं१ [नाड. रूपस्य पामे.] किंविल्लपतचर-शाखीयमुपलभ्यते)] ।

^{१०}) =अम्बा- ।

^{११}) सपा. अम्बालिके (माश १३, २, ८, ३ शुप्रा २, २० च) <>अम्बालि (तैत्रा ३, ९, ६, ३ आपथी २०, १७, १२; १७; १८, ४ प्रभृ. च) इति पामे. ।

^{१२}) नापू. > *अम्बालिआ->यनि. इति नैप्र. द. (तु. १अम्बी-) ।

^{१३}) व्यु. ? तु. टि. अम्बाँ- । यतः उप. प्र. एव विशेषः । यथा तत्र चिच् प्र. वा कः प्र. वेत्युक्तमेवमिह किः प्र. उंसं. [पा ३, ३, ९२] । वा. स्त्री. द. ।

^{१४}) लोष् प्र. (पावा ४, १, ४५) । तत्-स्वरः ।

^{१५}) द्वि१ अमि पूर्वत्वाभावः उंसं. (पा ६, १, १०७) । स्वरितः (पा ८, २, ४ [वैतु. ?सा. अम्बयं->यनि. इति]) ।

अम्बि-तमा- -०मे क्र २, ४१, १६.

काठ ४४, ३.

अम्भस्- -म्भः क्र १०, १२९,

अम्भृण- -णम् क्र १, १३३, ५;

१; मा १८, ४; का १९, २,

-णौ मा १९, २७; का २१,

४; तै १, ५, ६, ११; ८, १३;

२, १६.

४, ७, २, १; मै १, ५, २१;

?अभ्यक् क्र १, १६९, ३.

११; २, ११, २; णि ४, २, १;

अभ्यक्षि ✓म्यक्ष द्र.

काठ ६, ७; ७, ११; १८, ७; क

✓अभ्य° अनूद°, अभि°, आपला°, उद°, पला°, पलि°, विपला°.

५, ११; २८, ७; शौ १३, ५;

१अभ्य- -भ्यः कौ १, २३;

१; ६, १; ८, ५; ६; पै ९, २०,

जै १, ३, ३; -या क्र ६,

१; १६, ३४, ३; ४; पै १७, २२,

६६, ४१; -याः क्र १०, ११६,

६; -भोभ्यः तै ७, ४, १४, १;

१; -णियान् तै ५, २, १०, ७;

-यानाम् का ११, ८, ३; तै ४,

३, ३, ११; २१; ५, २, १०, ७;

मै २, ७, २०; काठ ३९, ७;

-येभ्यः मा ३०, ८; का ३४,

१, ८; -यैः तै ५, २, १०, ७; ११;

शौ ४, ३८, ३. [°य- आ°, प्र°].

?अभ्य- -भ्यम् क्र १०, २८, १०;

११.

१अभ्य- -नम् क्र ३, १३,

७; णितै ७, १, ५, ७; ५, २,

१) नाप. (सल्लि-, [उपचारतः] क्षीराज्यादि-) ।

व्यु? *अन् + १*भस्- (✓मा + भावे कसुन्

प्र.) इति वा, *अर्- (भावे < ✓अर्) + *२भस्-

-(=✓भृ + भावे ढसुन् प्र.) इति वा, *अम्-

-(=✓अम्[वधा.] + भावे क्विप् प्र.) + २*भस्- इति

वा कृत्वा वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् द्र. [पावा २, २,

२४; पा ६, २, १ (=अन्तर्हितप्रकाशवद् इति वा

गतिश्रुतिमद् इति वा); वैतु. [पाठ ४, २१७]

✓भाप् (? > *अम्भ् यतः *अम्भ- > *अम्भ- >

*अब्- = २अप्-) इत्यस्य च *आब्- (= *आप्-

इत्यस्य च संकेतलाभः स्यात्) + कर्मणि असुन् प्र.,

PW १, १३१ भाप्र. *अम्भ- (=पाधा. ✓अम्भ्)

इत्येतन्मूलतयाऽवच्छेदुकः] ।

२) विप. ([*अभृतवर्षिणी-] ऋष्टि- [इन्द्रवज्र-])

इति कृत्वा (अम्बि- [तु. अम्बु-, अम्भस्-]) +

*वृष्- (सेचन-) > (वस) *अम्बि-वृष्- > (नैप्र)

*अभ्यस्- > -भ्यक् इति मतम् [वैतु. या ६, १५]

विप. सत् = अ + *माक्ता- ([=साम् >] मा +

[✓अभ्व् 'गतौ' >] अक्ता-) इति वा = पाठशोध-

पूर्वकम्। *अनभ्यक्ता- इति वा, दे. [पक्षे] = अमा-

+ अक्ता- इति, सा. PW. GW. प्रभृ. क्रिप. सत्

✓म्यक्ष [अर्थः?] इत्यस्य लुङि प्रपु १ इति [तु. SEY

१५९;?] ।

३) यनि. एकवृन्तीयफलद्वयीन्यायेन तत्र तत्राऽर्थ-

नित्यपरीक्षयाऽजादिप्रत्यये गुणभावुकस्य ✓इ इत्यस्य

वा, अर्थ- > ✓अभ्य इत्यस्य वा ग्रहणमभिमतं

भवतीति दिङ्मात्रमिह दर्शितम् । एस्थि. अपि यत्

✓इ इत्यस्य प्राधान्येनाऽऽख्यातिकं वृत्तं तत् यस्या. द्र. ।

यत्तु तद्व्यतिरिक्तं प्राधान्येन कृद्-भूतं वृत्तं तदिहेति ।

१) नाप. (धूत-पात्र-) । कर्तरि अभ् प्र. डसं. (पा ३,

३, ५८) । धास्व. शेषं नाउठ. टि. द्र. ।

२) विप. (गन्तु- इति [तु. सा.; वैतु. BS. आ

✓इ > आ... अभ्यः इति [तु. अंशतः विव.]) । सपा. क्र

४, ९, १ य ईम् इति विभे. ।

३) पाठः पपा. च? नाप. प३ डा-आदेशः इति

कृत्वा स्क. [=गन्तु-] मेघ- इति, द्वि३ वें. [गन्तव्य-]

स्थान- इति, सा. च करणे निष्पन्नमिति कृत्वा

तृ१ इति प्रतिपन्नः जनुषः इत्येतत्-कर्मकतया ईवन्ते

इति क्रि० इत्यभिप्रयंश्च; वैतु. L ३५८ कर्त्रेण अयाः

(प्र३) इति कृत्वा ✓ईप् इत्यस्य पं. योजुक्त्वसामान्य-

मादाय जनुषः इति पं१ इति; PW. MVH. GRV. प्रभृ.

अया < इद्रम् इति च ।

४) सपा. तैआ ३, ४, ५, १ ? अवेभ्यः इति पाभे. >

यनि. शोधः द्र. (तु. वैप२ [यत्र च टि. ?अय- > अभ-

इति स्वर-शोधः द्र.]) ।

५) नाप. (पाद-) । अभः प्र. डसं. तत्-स्वरश्च [[पाठ

३, ११३] तु. PW. प्रभृ.; वैतु. वें. सा. 'अयत्नेन' इत्येवं

व्याचक्ष्णौ स्वरं प्रति चोद्यौ (अ + ? यथा, ईयथम् इत्येवं

तस. वा अस. वा सत्यानुदात्तः स्याद् अथ अ + ? यस्त-

[< ✓यस्] इत्येवं च तस. आनुदात्तः वस. चाऽन्तो-

दात्तः स्यादित्यभिसंधेः]] ।

६) विप. (अश्व- [मा २२, ७ प्रभृ.]), नाप. (मार्ग-

सत्र-भेद-), आप. (गमन-, प्रलवण-) । भावावर्थे ह्युद्

प्र. लिस्वरश्च (पा ६, १, १९३) ।

१; काठ ३३, १; शौ ५, ३०,
७; १०, १, ८०; १०, २१;
१८, ४, ८१; १५; १९, ७, २;
पै २, ८७, ३; ५, २०, २३;
९, १३, ७; १४, ३, ११; १६,
३५, ८; १०९, १; ११६, ९७;
-नस्य मै ३, ७, २; -ना
शौ १०, १, १६; पै १६, ३६,
६; -नाय मा ३१, १८; का
३५, २, २; -ने मा १३, ५३;
का १४, ६, १; तै ४, ३, १,
१; ६, १, ८, ११; मै २, ७,
१८; काठ १६, १८; क २५,
९. ['न-अधि', अश्वय',
आ', उद्', उप', रजन',
जैत्र', देव', नि', निर',
परा', प्र', वि', सत्र', सुप्र',
स्वस्ति'].

अयनी-अञ्जसा°, तप्त°, तिक्',
वित्त°.

अयनीय-उद्', प्र°.

अयमान-नः क्र ८, १००, ८;

-नम् ऋ ४, ३८, ५

अयित-आपला°, पला°.

अयिष्यत्-, अयिष्यमाण-पला°.

अय्य अनूद्°, अभि°, उद्°.

२अय-अयत्-✓इ द्र.

अ-यक्ष्म-क्ष्मा°-क्ष्म मा १६, ४८;
१८, ६; का १७, १, ४८; १९,
४, २; तै ३, २, ८, ६०; ४,
५, १, २०; ७, ३, २; मै २, ११,
३; काठ १७, ११०; १८, ९;
क २७, १०; २८, ९; शौ ५,
२९, १३; पै ५, ३०, ९; ८, १८,
६; १३, ९, १६; १४, २, ६०;
-क्ष्मया मा १६, ११; का १७,
१, १२; तै ४, ५, १, ४; मै २,
९, ३; पै १४, २, १७; -क्ष्मस्य
तै ५, २, २, १; काठ १९, १०;
क ३१, २; -क्ष्माः ऋ ९, ४९,
१; मा १, १; ४, १२; का १, १,
२; ४, ५, ४; तै १, १, १; काठ
१, १; ३; ३०, १०३; ३१, २१;
क १, १; ४६, ८३; ४७, २१; †
२, ७८५; शौ ३, १२, ९; ९, ३,
२३; १२, १, ६२; पै २, २०, २;
१६, ४१, ३; -क्ष्मान् शौ ६, ५९,
२; पै १९, १४, ११; -क्ष्माय मा
११, ३८; ५३; का १२, ४, १, ५, ४;
तै ४, १, २, ४; ५, २; मै २, ७, ४;
५; काठ १६, ४; ५; -क्ष्मेण काठ
१७, ११; क २७, १.

अयक्ष्म-क्र(ण>)णी°-णीः शौ
१९, २, ५; पै ८, ८, ११.

अयक्ष्म-ता°-ताम् पै ४, ३४, ५.

अयक्ष्म-ताति°-तिम् शौ ४,
२५, ५.

अयक्ष्म-यमाण°-णः मै १, ९, ११.

अयजमान°-नः काठ २७, ९; क

४२, ६; -नम् मा १२, ६२; का

१३, ५, १; तै ४, २, ५, ४; मै २,

७, १२; काठ १६, १२; २७,

६१; क २५, ३; ४२, ६१; पै

५, २७, ६; -नस्य तै २, २,

९, ४; -नात् तै २, ६, ५, ३१;

६, २, ४, ५३; १०, ७३; काठ

२५, ५४; १०३; क ३९, २;

४०, ३१; -नेन काठ २५, ५१;

क ३९ २.

अयजुष्क°-क्षेण तै ५, १, २, १;

काठ २९, ३; क ४५, ४.

अयजुस्°-युवा मै ३, १, ७; ६,

८३; ९३; ८९; काठ १९, ६; २३,

१; ४१; ६; २५, ८; क ३०, ४;

३५, ७; ३६, ११; ४०, १.

अयज्ञ°-ज्ञः तै १, ५, ७, १, २,

५, ८, १; मै १, ५, ५; १२, ९,

८; काठ ९, १५.

*) सपा. खि ४, ५, १० जनम् इति पाठे. ।

*) अयने याचते > सपा. शौ ९, ११, ५ गृहानुपांदैति
इति पाठे. ।

*) विप. (नीरोग-] जगत्-प्रसू.), भाप. (रोग-राहित्य-
स्वास्थ्य- [मा ११, ३० प्रसू.]) । वस. अन्तोदात्तः
(पा ६, २, १७२) ।

*) पाठे. १संगस्याम् क्र १०, ४१, ४ द्र. ।

*) विप. (२अप्-)] उस. उप. ✓कृ + रुयुन् प्र. उस्.
पूप. सुमागमः (पा ३, २, ५६; ६, ३, ६७) । कृत-स्वरः
प्रकृत्या । स्त्रियां ङीप्ः पित्तान्निघाते खरेऽभेदः ।

*) यक. भावे तल प्र. च तातिल प्र. च । कृत-स्वरः ।
सपा. परस्परं पाठे. ।

*) तस. नञ-स्वरः ।

*) सुपा. नञ-हीनो भवति (तु. क ३९, २ इत्यत्र सं.
समान-विषयं टि.) ।

*) यज्ञ° इति पाठः? यनि. शोधः द्र. (तु. सपा. तै २,
६, ५, ३ क ३९, २ तत्रत्यं सटि. च) ।

*) तु. टि. अ-च्छन्दस्क- ।

*) =यजुरहित-मन्त्र- । वस. अन्तोदात्तः ।

*) सकृत् यजुषा इति Sch. पाठः? यनि. शोधः (तु.
सात. मूको. च, मै ३, १, ७ सपा. काठ २३, ४१ क ३६,
११ च) ।

*) यजुषा इति पाठः? यनि. शोधः (तु. पूर्व
स्थलम्) ।

अम्बि-तमा- -०मे ऋ २, ४१, १६.	काठ ४४, २.	९; -११यान् तै ५, २, १०, ७;
अम्बस्- -म्भः ऋ १०, १२९,	अम्भृण- -णम् ऋ १, १३३, ५;	-यानाम् का ११, ८, ३; तै ४,
१; मा १८, ४; का १९, २,	-णौ मा १९, २७; का २१,	३, ३, ११; २१; ५, २, १०, ७;
४; तै १, ५, ६, ११; ८, १३;	२, १६.	सै २, ७, २०; काठ ३९, ७;
४, ७, २, १; मै १, ५, २१;	?अम्बक् ^० ऋ १, १६९, ३.	-येभ्यः मा ३०, ८; का ३४,
११; २, ११, २; १४, २, १;	अम्बक्षि ✓म्यक्ष द.	१, ८; -येः तै ५, २, १०, ७१;
काठ ६, ७१; ७, ११; १८, ७; क	✓अय् ^० अनूद ^० , अभि ^० , आपला ^० ,	शौ ४, ३८, ३. [°य- आ°, प्र°].
५, ११; ५, २८, ७; शौ १३, ५;	उद् ^० , पला ^० , पलिं ^० , विपला ^० .	?अयुध ^० -यम् ऋ १०, २८, १०;
१; ६, १; ८, ५; ६; पै ९, २०,	१अय ^० -युयः ^० कौ १, २३;	११.
१; १६, ३४, ३; ४; पै १७, २२,	जै १, ३, ३; -१या ऋ ६,	१अयस् ^० -नम् ऋ ३, ११,
६; -म्भोभ्यः तै ७, ४, १४, १;	६६, ४१; -याः ऋ १०, ११६,	७; ११तै ७, १, ५, ७; ५, २,

१) नाप. (सल्लि-, उपचारतः) क्षीराज्यादि-) । व्यु. १. *अन् + १*भस्- (✓भा + भावे कसुन् प्र.) इति वा, *अर्- (भावे < ✓*अर्) + *२भस्- (=✓*भृ + भावे ढसुन् प्र.) इति वा, *अम्- (=✓*अम् [बधा.] + भावे क्विप् प्र.) + २*भस्- इति वा कृत्वा वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् द. [पावा २, २, २४; पा ६, २, १ (=अन्तर्हितप्रकाशवद् इति वा गतिधृतिमद् इति वा); वैतु. [पाठ ४, २१७] ✓भाप् (? > *अम्भ् यतः *अर्भ्- > *अव्भ्- > *अव्- = २अप्-) इत्यस्य च *आव्- (= *आप्- इत्यस्य च संकेतलाभः स्यात्) + कर्मणि असुन् प्र., PW १, १३१ मात्र. *अम्भ्- (?=पाधा. ✓*अम्भ्) इत्येतन्मूलतयाऽवच्छेदुकः] ।

२) विप. (1*अमृतवर्षिणी-] ऋष्टि- [=इन्द्रवज्र-]) इति कृत्वा (अम्बि- तु. अम्बु-, अम्भस्-)] + *वृष्- (संचन-) > (वस) *अम्बि-वृष्- > (नैप्र) *अम्बस्- > -म्यक् इति मतम् [वैतु. या ६, १५] विप. सत् = अ + *माक्ता- [=माम् >] मा + [✓अम्ब- गतौ >] अक्ता-) इति वा = पाठशोध-पूर्वकम् । *अनभ्यक्ता- इति वा, दे. [पक्षे] = अमा- + अक्ता- इति, सा. PW. GW. प्रभृ. क्तिप्. सत् ✓म्यक्ष [अभेः?] इत्यस्य लुङि प्रपु १ इति [तु. SEY १५९१?] ।

३) यनि. एकवृन्तीयफलद्वयीयन्यायेन तत्र तत्राऽर्थ-नित्यपरीक्षयाऽजादिप्रत्यये गुणभावुकस्य ✓इ इत्यस्य वा, अय- > ✓*अय् इत्यस्य वा ग्रहणमभिमतं भवतीति दिङ्मात्रमिह दर्शितम् । एस्थि. अपि यत्

✓इ इत्यस्य प्राधान्येनाऽऽख्यातिकं वृत्तं तत् यस्या. द. । यत् तद्व्यतिरिक्तं प्राधान्येन कृद्-भूतं वृत्तं तदिहेति ।

४) नाप. (यूत-पाश-) । कर्तरि अप् प्र. उंसं. (पा ३, २, ५८) । धास्व. शेषं नाउठ. टि. द. ।

५) विप. (गन्तु- इति तु सा.; वैतु. BS. आ ✓इ > आ... अयः इति [तु. अंशतः विव.]) । सपा. ऋ ४, ९, १ य इम् इति विभे. ।

६) पाठः पपा. च? नाप. प३ डा-आदेशः इति कृत्वा स्क. [=गन्तु-] मेघ- इति, द्वि३ वें. [गन्तव्य-] स्थान- इति, सा. च करणे निष्पन्नमिति कृत्वा तृ१ इति प्रतिपन्नः जनुषः इत्येत-कर्मकतया ईषन्ते इति किं. इत्यभिप्रयश्च; वैतु. L ३५८ कर्त्रेण अयाः (प३) इति कृत्वा ✓ईष् इत्यस्य पं. येजुक्त्वसामान्य-मादाय जनुषः इति पं१ इति; PW. MVH GRV. प्रभृ. अया < इदम् इति च ।

७) सपा. तैआ ३, ४, ५, १ ? अवेभ्यः इति पाभे. > यनि. शोधः द. (तु. वैप२ [यत्र च टि. ?अय- > अय- इति स्वर-शोधः द.]) ।

८) नाप. (पाद-) । अयः प्र. उंसं. तत्-स्वरश्च [(पाठ ३, ११३) तु. PW. प्रभृ.; वैतु. वें. सा. 'अयत्नेन' इत्येवं व्याचक्ष्णौ स्वरं प्रति चोद्यौ (अ+?यथा, ?यथम् इत्येवं तस. वा अस. वा सत्यानुदात्तः स्याद् अय अ+?यस्तु- [< ✓यस्] इत्येवं च तस. आद्युदात्तः वस. चाऽन्तो-दात्तः स्यादित्यभिसंधेः)] ।

९) विप. (अश्व- [मा २२, ७ प्रभृ.]), नाप. (मार्गः, सत्र-भेद-), माप. (गमन-, प्रलवण-) । भावाद्यर्थे ह्युद् प्र. लिस्त्वरश्च (पा ६, १, १९३) ।

२; काठ ३३, १; शौ ५, ३०;
७; १०, १, ८^१; १०, २१;
१८, ४, ८^१; १५; १९, ७, २;
पै २, ८७, ३; ५, २०, २^३;
९, १३, ७; १४, ३, ११; १६,
३५, ८; १०९, १; ११६, ९^७;
-नित्य मै ३, ७, २; -ना
शौ १०, १, १६; पै १६, ३६,
६; -नाय मा ३१, १८; का
३५, २, २; -ने मा १३, ५३;
का १४, ६, १; तै ४, ३, १,
१; ६, १, ८, ११; मै २, ७,
१८; काठ १६, १८; क २५,
९. ['न- अधि', अभ्यव',
आ', उद्', उप', रजन',
जैत्र', देव', नि', निर',
परा', प्र', वि', सत्र', सुप्र',
स्वस्ति'].

अयनी-अञ्जसा°, तप्त°, तिक्त°,
वित्त°.

अयनीय- उद्', प्र°.

अयमान- -नः क्र ८, १००, ८;

-नम् ऋ ४, ३८, ५

अयित- आपला°, पला°.

अयिष्यत्-, अयिष्यमाण- पला°.

अय्य अनूद्°, अभि°, उद्°.

रथय-, अयत्- ✓इ द्र.

अ-यक्ष्म, क्ष्मा°- -क्ष्म मा १६, ४^१;

१८, ६; का १७, १, ४^१; १९,

४, २; तै ३, २, ८, ६^१; ४,

५, १, २^१; ७, ३, २; मै २, ११,

३; काठ १७, ११^१; १८, ९;

क २७, १^१; २८, ९; शौ ५,

२९, १३; पै ५, ३०, ९; ८, १८,

६; १३, ९, १६; १४, २, ६^१;

-क्ष्मया मा १६, ११; का १७,

१, १२; तै ४, ५, १, ४; मै २,

९, २; पै १४, २, १७; -क्ष्मस्य

तै ५, २, २, १; काठ १९, १०;

क ३१, २; -क्ष्माः ऋ ९, ४९,

१; मा १, १; ४, १२; का १, १,

२; ४, ५, ४; तै १, १, १, १; काठ

१, १; ३; ३०, १०^१; ३१, २^१॥;

क १, १; ४६, ८^१; ४७, २^१॥; †को

२, ७८५; शौ ३, १२, ९; ९, ३,

२३; १२, १, ६२; पै २, २०, २;

१६, ४१, ३; -क्ष्मान् शौ ६, ५९,

२; पै १९, १४, ११; -क्ष्माय मा

११, ३८; ५३; का १२, ४, १, ५, ४;

तै ४, १, २, ४; ५, २; मै २, ७, ४;

५; काठ १६, ४, ५; -क्ष्मेण काठ

१७, ११; क २७, १.

अयक्ष्म-कुर(ण>)णी°- -णीः शौ
१९, २, ५; पै ८, ८, ११.

अयक्ष्म-ता'- -ताम् पै ४, ३४, ५.

अयक्ष्म-ताति'- -तिम् शौ ४,
२५, ५.

अ-यक्ष्यमाण°- -णः मै १, १, ११.

अ-यजमान°- -जः काठ २७, ९; क

४२, ६; -नम् मा १२, ६२; का

१३, ५, १; तै ४, २, ५, ४; मै २,

७, १२; काठ १६, १२; २७,

६॥; क २५, ३; ४२, ६॥; पै

५, २७, ६; -नित्य तै २, २,

९, ४; -नित्य तै २, ६, ५, ३^१;

६, २, ४, ५^१; १०, ७^१; काठ

२५, ५^१; १०^१; क ३९, २;

४०, ३^१; -नित्य काठ २५, ५^१;

क ३९, २.

अ-यजुष्क'- -क्केण तै ५, १, २, १;

काठ २९, ३; क ४५, ४.

अ-यजुस्'- -युषा मै ३, १, ७; ६,

८^१; ९^१; ८ ९; काठ १९, ६; २३,

१; ४^१; ६; २५, ८; क ३०, ४;

३५, ७; ३६, १^१; ४०, १.

अ-यज्ञ°- -ज्ञः तै १, ५, ७, १, २,

५, ८, १; मै १, ५, ५; १२, ९,

८; काठ ९, १५.

*) सपा. खि ४, ५, १० जनम् इति पाप्मे. ।

*) अयनं याचते>सपा. शौ ९, ११, ५ गृहानुपोदैति
इति पाप्मे. ।

*) विप. (नीरोग-] जगत्-प्रम्.), भाप. (रोग-राहित्य-
स्वास्थ्य- [मा ११, ३८ प्रम्.]) । बस. अन्तोदात्तः
(पा ६, २, १७२) ।

*) पाप्मे. १संगत्याम् क्र १०, ४१, ४ द्र. ।

*) विप. (२अप-). उस. उप. ✓कृ + रुनु प्र. उसं.
पूष. सुमागमः (पा ३, २, ५६; ६, ३, ६७) । कृत-स्वरः
प्रकृत्या । स्त्रियां ङीपः पित्वान्निघाते खरेऽभेदः ।

*) एक. भावे तल् प्र. च तात्तिल् प्र. च । लित-स्वरः ।
सपा. परस्परं पाप्मे. ।

*) तस. नञ्-स्वरः ।

*) मुपा. नञ्-हीनो भवति (तु. क ३९, २ इत्यत्र सं.
समान-विषयं टि.) ।

*) यज्ञ° इति पाठः? यनि. शोधः द्र. (तु. सपा. तै २,
६, ५, ३ क ३९, २ तत्रत्यं संटि. च) ।

*) तु. टि. अ-च्छन्दस्क- ।

*) =यजूरहित-मन्त्र- । बस. अन्तोदात्तः ।

*) सकृत् यजुषा इति Sch. पाठः? यनि. शोधः (तु.
सात. मूको. च, मै ३, १, ७ सपा. काठ २३, ४^१ क ३६,
१^१ च) ।

*) यजुषा इति पाठः? यनि. शोधः (तु. पूर्व
स्थलम्) ।

२अ-यज्ञ^१ - णिः काठ ८, १२; क ७,
७; -जम् क्र १०, १३८, ६;
-णिः काठ ३७, १२; -ज्ञान्
क्र ७, ६, ३.

अ-यज्ञवाह^२ - हानि काठ २१, २;
२३, ३; २९, १; क ३१, १७;
४५, २.

अ-यज्ञवेशस^३ - साय त ६, ३,
४, ९०.

अ-यज्ञसाच^४ - साचः ऋ ६, ६७, ९.

अ-यज्ञिय^५ - यः णि १, ६, ४; ३,
९, ६^६; शौ १२, २, ३७; पै १,
७०, १; १७, ३३, ७; -णियम्
मै १, ८, ७; ३, २, ३; ४, १, १२;
काठ २५, ४; २६, ८; ३२, ८;
९; क ३९, १; ४; ४१, ६;
४७, ८; ९; -णियाः मै १, ४,
१०; -यात् क्र १०, १२४, ३;
-यान् मै २, ३, ८^७; -णियानि
मै ३, २, ७.

अ-यज्यु^८ - ज्यवः क्र ७, ८३, ७;
-ज्युम् क्र १, १३१, ४; शौ

२०, ७५, २; -ज्युन् क्र १,
१२१, १३; ७, ६, ३; -ज्योः क्र
२, २६, १.

अ-यज्वन्^९ - ज्वनः क्र १, १०३, १८,
३१, १५-१८; ६; १०, ४९,
१; तै १, ८, २२, ४^१; मै ४,
११, २^१; काठ ११, १२^१; शौ ३,
२४, २; ११, २, २३; पै ५, ३०,
२; १६, १०६, ३; -ज्वनाम् क्र ७,
६१, ४; -ज्वानः क्र १, ३३, ४; ५;
-ज्वानम् क्र ८, ७०, ११.

अ-यत, ता^{१०} - णितः तै ५, ४, १२, ३;
-णितम् मै १, ५, १३^२; ६, १०^१;
-ता तै ६, १, ७, ५^१; ३, ९, ३;
मै १, ८, ६^१; ३, ७, ६; काठ
२४, ३; क ३७, ४; -णिताः मै
३, १०, १; ४, ७, ४.

अ-यतत्^{११} - तन्ता ऋ २, २४,
५.

अयती^{१२} पै २, ८५, १.

अयत्त पै २०, ५८, ६.

अयथ- ✓ अय् द.

अ-यथादेवत्^{१३} - तम् तै ३, १,
६, १; ५, ७, १, १; ६, १, ४,
८.

अ-यथापूर्व^{१४} - वम् तै ५, ५, ४, ४;
मै १, ४, १५; ४, ४, १०; काठ
८, ११; क ७, ८.

अयन- अयनीय- ✓ अय् द.

अयन(न>)ना- ✓ इ द.

अ-यन्त्र^{१५} - न्त्रैः क्र १०, ४६, ६.

अ-यभ्या^{१६} - भ्या खि ५, १३, ३;
शौ २०, १२८, ८.

अ-यमदेवत्^{१७} - त्वः मै ३, २, ३.

अयमान- ✓ अय् द.

अयल^{१८} - लः क ३२, ५.

अ-यव^{१९} - वाः मा १४, ३१;
का १५, ९, ४; मै २, ८, ६; १३,
१२^२; काठ १७, ५; क २६, ४;
-वानाम् मा १४, २६; का
१५, ८, ५; मै २, ८, ५; काठ
१७, ४; २१, १; क २६,
३.

१) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

२) तस. नञ्-स्वरः ।

३) उप. यज्ञ-+✓वह्+अण् प्र. ।

४) भाप. । उप. यज्ञवेशसु- यद्. ।

५) सपा. काठ २६, ६ क ४१, ४ निष्क्रीत्यै इति
पामे. ।

६) विप. (पुत्र-). तस. नञ्-स्वरः । उप. यज्ञ-+✓सच्
+ णिवः प्र. ।

७) तस. उत्तरपदान्तोदात्तः (पा ६, २, १५५) ।

८) अयज्ञियः इत्येवं मुपा. स्वरे प्रमादः संभाव्यते ।

९) पामे. अद्यान्यान् शौ २, ३५, ३ द्र. ।

१०) =संबन्धाऽभाव- । तु. टि. ?कुण्डयाग्रीय- । उप.

✓यम् । 'बन्धने' + भावे क्तः प्र. ।

११) अयथा इति केपाञ्चित् मूको. पाठः ।

१२) शोधः सस्य. टि. ?अस्यः द्र. ।

१३) वा, क्रिवि. भवति । उप. यद्. ।

१४) विप. > नाप. न. [तु. उद्गी. PW. GW. ORN.
GRV. प्रसू. ; वैतु. सा. यन्त्रैः इति पाठे स्वीकुर्वाणः
(तु. ?WAG 12, ११४ a], Knauer [KZ २७,
३६]] । वस. अन्तोदात्तः ।

१५) तस. अन्तोदात्ताऽपवादो नञ्-स्वरः (पा ६, २,
१६०) ।

१६) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६) । उप. यद्. ।

१७) व्यप. (काफोडि-). अस्यैव नाम्नः किञ्चिद्भिन्नाणि
रूपान्तराणि भवन्ति । तद् यथा । अर्थलः, अर्थलः
(काहोडिः); अर्थलः (काहोडिः) इति (तु. संटि.) ।
अयलः काफोडिः > सपा. काठ २५, ७ अर्थलः
काहोडिः इति, मै ३, ८, ६ अरुण औपवेशिः इति
च पामे. ।

१८) नाप. (कुण्ण-पक्ष-) । आयव- टि. द्र. ।

१९) आयवाः, अयावाः इति शाखान्तरे पामे. भवतः
(तु. तै ४, ४, ७, २ काठ २२, ५) ।

अयवस्- -चोभिः मा १२, ७४;
का १३, ५, १३.

अयश-शफ- प्रष्ट. अयस्- द्र.

अयस्- -यः ऋ १, १६३, ९;
४, २, १७; ५, ६२, ७; ६,
७५, १५; मा १८, १३०;
२९, २०१; का १९, ५,
१०; ३१, ३, ९१; तै ४,
६, ७, ४१; ७, ५, १०;
मै १, ८, २१०; २, ११,
५; ३, ८, २११; काठ
१३, १५१; १८, १०;
४६, ३१; क २८, १०;
शौ ११, ३, ७; १८, ३,
२२१; पै १४, ४, १६;
१६; १६, ५३, १२३; -तयसः
ऋ ६, ३, ५; ४७, १०; मै ४,
१४, १५; -यसा मै ४, २,
९१; काठ ६, २१; क ४,
२१; शौ ५, २८, ५; पै २,
५९, ३; -यसि मै १, ८, २१;
शौ ५, २८, १; पै २, ५९,
१०.

[यस्- अत्रपु].

१आयस्- -सः ऋ १, ५६, ३;
८०, १२; ८, ९६, १; १०, ९६,
३; ४; ८; शौ १२०, ३०, ३;
४; ३१, ३; -तसम् ऋ १, ५२,
८; ८१, ४; १२१, ९; १०, ४८,
३; ११३, ५; कौ १, ४२३; जै १,
१, ४१, ५; -तानि मै २,
६, ५. [स- सु].

१आयसी- -सीम् ऋ ८,
२९, ३; १००, ८.

२आयसी- > १२आयसी-
-सी ऋ ७, १५, १४;
९५, १; मै ४, १४,
७१; -सीः ऋ २, २०, ८;
४, २७, १; १०, १०१, ८;
काठ ३८, १३; शौ १९, ५८,
४१; पै १, ११०, ४; -सीभिः
ऋ १, ५८, ८; ७, ३,
७; -सीम् ऋ १, ११६,
१५.

अयस- रलोहित.

अय(स्)>श-शफ- -फान् काठ
३८, १२; पै २, ६, ४.

अय(स्)>:-श(यु)>या^b- -या¹

मा ५, ८; का ५, २, ८.

अय(स् >):-शिप्र¹- -प्राः ऋ
४, ३७, ४^k.

अय(स् >):-शीर्षिन्- -र्षि ऋ ८,
१०१, ३.

१अय(स् >):-श-शङ्ग- -ङ्गः मै
२, ५, ९; काठ १३, ८.

*अयस्-तर- > अयस्तरा(र-अ)

इकुश- -शः पै २, ८१, २.

अयस्-ताप¹- -पम् मा ३०, १४;
का ३४, ३, १.

अयस्-पात्र^m- -त्रम् क ४, २१^m;
शौ ८, १३, ३; पै १६, १३५,
१; २०, २९, ८; -त्रेण मै ४, २,
१; १३.

अयस्-मय^o- -यः ऋ ५, ३०, १५;
-यम् मा १२, ६३; का १३,
५, २; तै ४, २, ५, ३; मै २,
७, १२; काठ १६, १२; क
२५, ३; शौ ५, २८, ९; पै १,
३७, ५²; २, ५९, ७; -यान् शौ
६, ६३, २; ८४, ३; पै १, ३७,
४; ५; १९, ५, १३; ११, ५;
-ये शौ ६, ६३, ३; ८४, ४;

^a) तस. नञ्-स्वरः । उप. *यवस्- इति विशेषः पामे.
अर्थश्च आपवभिः, आयवस्- टि. द्र. ।

^b) नाप. (लोह-धातु-, [तद्विकार-] परश्वादि-) ।
यु? ✓ ह + असुत् प्र. इति पाठ [४, १८९] । नित्स्वरः ।

^c) अयस्- इति = *अजस्- (=रजत् - [स्वेतधातु-])
इति कृत्वा शोधोऽपेक्षितः द्र. ?

^d) पामे. अत्रपयः पात्रम् द्र. ।

^e) विकारायै अण् प्र. (पा ४, ३, १३४) तत्-स्वरश्च ।

^f) विकारायै अण् प्र. (पा ४, ३, १५४) । नित्-स्वरः ।

^g) बस. पूव. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^h) विप. (लोहमयी-) तन्- । उष. उप. ✓ शी + अञ्
प्र. (पा ३, २, १५) । थायादि-स्वरः । कृष्णयजुश्शाखासु

अयाशया इति पामे. ।

ⁱ) सपा. अयःशया (माश ३, ४, २३) <>

अयाशया (आयशौ ११, ३, १२ प्रष्ट. च) <> सपा.
कौ १, ३५३ जै १, ३७, २ आ...वयः (तु. तत्रत्ये टि. च)
इति वयःशयम् इति पामे. ।

¹) विप. (अमु-) । उप. शिप्रा- [क्षिस्त्राण-]
इति वै., स्क. [ऋ १, १०१, १०]; वैतु. सा. PW. प्रष्ट.
=हन्- इति ?

²) वैतु. *प्रासः इति GW. L ३४५ ।

³) उष. उप. ✓ तप् > तापि + कर्तरि अण् प्र. कृत्-स्वरश्च
प्रकृत्या । ^m) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

ⁿ) तु. सस्थ. टि. अ-त्रपु इति, अत्रपयःपात्र- इति
च, यदनु क. संदि. उपेक्ष्य क. इत्यस्य च काठ इत्यस्य च
पामे. इह सुवेचौ द्र. ।

^o) विकारायै मयट् प्र. (पा ४, ३, १४३) तत्-
स्वरश्च ।

पै १९, ११, ३; -येन मै २, १,
१२१; शौ ७, १२०, १; पै २०,
८, ४; १०; -यैः शौ १९, ६६, १;
पै १६, १५०, ५.

अयस्मयी- -णी यी तै ६, २, ३,
१; मै ३, ८, १; काठ २४, १०;
क ३८, ३; -यीः शौ ४, ३७, ८;
पै १३, ४, १३.

११*अय(स्>): -स-स्थूण- -००णौ
तै १, ८, १२, ३१^७.

२अय(स्>): -स्थूण- -णम्^७ क
५, ६२, ८; मै २, ६, ९; काठ
१५, ७.

अ(यस्>°य>)या-श(य>)
या^७- -या^७ तै १, २, ११, २;
मै १, २, ७; काठ २, ८; क

२, ३.

अ(यस्>)यो-अ(प्र>)प्रा^७४-
-प्रया क १०, ९९, ६.

अ(यस्>)यो-ग^७- -गूस् मा ३०,
५; का ३४, १, ५.

अ(यस्>)यो-जाल^७- -लाः शौ
१९, ६६, १; पै १६, १५०, ५.

†अ(यस्>)यो-द्वेष्ट^७- -ष्टः क
१०, ८७, २; शौ ८, ३, २;
-ष्टान् क १, ८८, ५; पै १६,
६, २; -ष्टाय पै १६, १५१,
६९.

अ(यस्>)योऽपाष्टि^१- -ष्टिः क
१०, ९९, ८.

अ(यस्>)यो-मुख^७- खः पै १९,
३७, १४; -खाः शौ ११,

१२, ३.

अ(यस्>)यो-द्वत्^१- -तम्^७ क
१, २; ८०, २; -ते^७ मा २६,
२६; कौ २, ४०; जै ३, ५, १.

अ(यस्>)यो-द्वत्^७- -वुः क ६,
७१, ४.

अयसे ✓इ द.

१अयस्काः पै ८, १५, २.

अया इवम्- द.

१अ-याचित^१- -तम् तै ५, ५, ७, २.

अ-याजित^१- -ताः खि ३, १०, २, ८.

अ-यात^१- -तम् शौ १०, ८, ८; पै १६,
१०, १३.

१अ-यातयाम^१- -मः काठ ३०, १;
क ४६, ४; -मम् तै २, ६, ३;
१; मै ४, १, १२; काठ ३०, १,

१) यनि. रूपम् वा. सं२ सतः पादादावाद्युदात्तो
भवति (पा ६, १, १९८) । मित्रावरुणतयोपचर्यमाणयोः
सतोर्बाहोर्छेत्तोपमाप्रकारकं वीपचारिकं वा वि० (=अयः-
स्थूणे इव सन्तापेवमुच्येते [वाहुसंवन्धवशात् उप. लिङ्ग-
परिणामः स्यात् । मूलतः पुं इत्येवमपि संभाव्यमानं
स्थूण-इति उप. वा द्र.]) । यत्तु भा. स्फिगन्तस्य
फि ४० इत्याद्युदात्तत्वाद्, तच्चिन्त्यम् । बाहो-
र्मित्रावरुणोभयनामभाक्ततयोपचारश्रुतौ सत्यां यनि.
हिरण्यवर्ण- इतीव तदीयं विप. इति कृत्वेव चरितार्थं
सदुपमेयनामधेयत्वाऽभावात् गपू. लक्षणस्याऽविषय
इत्यमिश्रं: । यथा चाऽयं बाहूदग्रहणाऽऽत्मककर्म-
विशेषस्याऽमिविवादविषामात्रेण प्रयोजितः तै. एव ऋक्-
परिणामो भवति तथा नाउ. अवधेयम् । एउ. टि. अपि द. ।

७) सपा. अयःस्थूणौ <> अयःस्थूणम् <> मा
१०, १६ माश ५, ४, १, १५ उभाविन्द्रौ इति, का ११,
५, ७ उभा इन्द्रौ इति च पामे. ।

१) छप्तामथ्यः वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४;
पा ६, २, १) । वा. गुर्वम् इत्यस्य विप. (वैतु. नापू. पामे.
मित्रावरुणयोः विप.) ।

१) नैप्र. °यश्श > यनि. इति पूष. दीर्घपरिणामः
द्र. (तु. टि. ?हराशु- तै ६, २, ३, १ मै ३, ८,
१ काठ २४, १० क ३८, ४ च अयस्मयी इति

ब्राह्मणपदम्, सा [ऐवा १, २३] Sch [ZDMG ३३,
२००] WAG [२, २३ b]; वैतु. मा. [१क्षे] अया [सप्त१]
=अस्याम् इति ?) । ०) पामे. अयशः शया- टि. द. ।

१) विप. (विप-) ।

७) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

७) उस उप. ✓गम् + हूः प्रः (पाउ २, ७१) । कृत-
स्वरः प्रकृत्या ।

१) विप. (येन-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
२, १) । उप. *अपाष्टि- (वैतु. पूष. सत् नैप्र.
टोपधं श्रुत्यन्तरम् [माश १२, ७, १, ६; ७, १५])
=अर + ✓अष् + क्तिच् प्र. (नैप्र. *अपाष्टि- > यनि.)
इति कृत्वा गस. सति कृत-स्वरः प्रकृत्या द्र. [तु.
टि. अपाष्टि- यत्रत्या सा. (<अप ✓स्था इति)
व्यु. ? इहाऽपि चरिताऽर्थयितुमिच्छेत (तु. MW.)
यदपि तु तात्पर्यतः भौस्थि. प्रकृतस्य प्राति. नेदीय
इति कृत्वा समानन्यायभाक्त्वेनैव सुनिष्पदं स्यात्;
वैतु. सा. अप + °यष्टि- (? = अष्टि < ✓अश् [व्याती])
इति वस. इति भाषमाणः (यतश्च पूष. प्रकृतिस्वरम्
अभावं प्रति पर्यनुयोज्यः)] ।

१) तृस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

७) सपा. °द्वत् <> °द्वत् इति पामे. ।

१) तस. नञ-स्वरः ।

३१, १; क ४६, ४; ४७, ९;
-माः काठ २९, ४०.

अ-यातयामत्वं^१ -त्वम् काठ १२,
५; -त्वाय तै १, ५, १, ४; २,
३, ६, २; ७, ३; ५, १, ८, ३;
६, २, ३, ४; ६, ७, ४; मै ३,
१, १०^३; ४, ८, ६; काठ १९,
८; २३, ३; २८, २; २९, ४;
क ३०, ६; ३५, ९; ४४, २;
४५, ५.

अ-यातयामन्^२ -मा तै २, ६, ३;
२; ५, ७, ५, ६; मै ३, १, १०;
४, १, १०; ८, ९; काठ ३१, ९;
क ४७, ९; -मानः तै ५, ५,

६, २; -मानि तै ३, ४, ९, ५;
मै ४, ३, ५; ६; काठ १२, ८^३;
-जः तै ३, ३, ६, २.

अयातयाम्नी^३ -झियाऽ-झिया
तै ६, १, ९, ५; -झी तै ५, ५, ३,
१; ६, २; ७, ५, ६; काठ २७,
१^३; २८, १; क ३८, ४^३;
-झीम् मै २, ३, ७; ३, ७,
१^३; -म्या काठ २५, १^३; क
३८, ४; -म्याऽ-म्या मै ३,
७, ४.

अयातयाम-रूप- -पम् काठ
३३, ६.

अ-यातु^४ - -तुः क ७, ३४, ८;

-तुम् क ७, १०४, १६; शौ ८,
४, १६; पै १६, १०, ६.

अ-याम^५ - -मम् तै ६, ३, १, ६.

अ-यामन्^६ - -मन् क १, १८१, ७;
८, ५२, ५; खि ३, ४, ५.

अ-याव^७ - -वाः तै ४, ४, ७, २^३;
५, ३, ४, ५; ६, ४, १; -वानाम्
तै ४, ३, ९, ३; १०, ३.

अ-यावन्^८ - -वभिः^८ तै ५, ६, ४,
१.

अ-यावु^९ - -यावः शौ ८, ६, १५; पै
१६, ८०, २.

अयास्^{१०} - -याः ऋ १, ८७, ४^३;
६, ६६, ५^३; मै १, ४, ३^३;

*) मुषा. नचादित्वं मिथ्या समभावि । तदपाकृतिः
शोधः द्र. (तु. सेटि. सपा. क ४५, ५) ।

*) तस. नञ्-स्वरः ।

*) स्त्रियां डाक्-ई-व-निषेधेषु प्राप्तेषु छन्दोविषये
नित्यत्वेन डीप् प्र. (पा ४, १, १२; १३; २९) ।

*) सपा. काठ २४, ८ क ३८, १ पुनर्थाग्नी इति पाभे. ।

*) तस. नञ्-स्वर इत्येके (तु. सा. [शौ.] ORN [क
७, ३४, ८], MW. च) । वस. प्रत्युदाहृत-तत्-स्वरः इत्यपरे
(तु. W. शौ.) । एतयोः पक्षयोः कतरो गरीयानिति
निश्चयो यातु-इन्द्रय यातुधान- शब्दपर्यायत्वभावा-
ऽभावविनिर्णयाधीनो भवति तद्विषयको विमर्शः वैश.
उपादेयः ।

*) पाभे. अयवाः मै २, १३, १२ द्र. ।

*) पाभे. आयवभिः द्र. ।

*) विप. [मैथुनशक्तिरहित-, नपुंसक-] राक्षस- इति
PW. W. प्रभृ. (तु. सा. क ११, १२६, ६), स्क. [या ५,
१५] प्रभृ.]] । उप. भाप. <✓मश् [=✓यम्] 'मैथुने'
इति । सा. अय-आशु- इति मन्वानाश्चिन्त्यः पपा.
अतथादर्शनात् क १, १२६, ६ इत्यत्रत्येन भाष्येण
विरोधाच्चेति दिक् ।

*) विप. (अदीन-, अनलस-, अध्रान्त-, क्षिप्रका-
रिन्-] गण-, गो-, मख-, मरुत्- प्रभृ.), नाप. (अग्निः नृ-
विशेष- [मै १, ४, ८]) । व्यु. ? वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,
१०२) । उप. भावे <✓'यास् (तु. मै १, ४, ८
मै १-१०.

[यत्राऽशास्त्वं नाम धैर्यविक्षिप्तत्वमिति धावितं भवति];
वैतु. PW. प्रभृ. यनि. अविप्रतिपद्यमाना अपि उप.
✓'यास् इत्यस्य सनामेः सतः ✓यस् इत्यतो
निष्पादयन्तः; या २, ७ पाठ ४, २२२; वै. भा.
सा. प्रभृ. चाऽऽस्माकां विवृतस्तत्र तत्र असमस्तं
प्राति. इति कृत्वा ✓इ इत्यतो निर्गुवन्तः) ।

*) यनि. प्र १ द्र. (तु. GW.; वैतु. पपा. विसर्जनी-
यद्विद्विचिन्त्यः; स्क. वै. सा. L ३५८ च <इदम्-
इत्येतद्भूतं प्रतिपन्नाः) ।

*) यनि. मात्रातः संदिह्येत । त्रैष्टुभे पादान्ते
गुरुयुग्मप्रवृत्तेः । एस्थि. *अय्याः इति वा *आय्याः
इति वा मौलिकः श्रुतिरितीव संभाव्यते । कथमिति ।
मौस्थि. यद. ✓'यास् इत्यस्य <✓'यास्
(<>ज्रास्) इत्येवं निर्देष्टव्यत्वाऽभिसंधेः प्रकृतेन
रूपेण लिङ्गयमानं सत् मौस्थि. *अ-यास्->अय्यास्-
इति वा आय्यास- (तु. पाठ ४, २२९) इति
वाऽपरमिव प्राति. निर्दिश्येत । वा. चैतत् रूपं क्वि.
इति कृत्वा न. द्वि १ द्र. । 'मास्तं धृष्णु नामाऽऽदधानाः
(स्तोतारः) येषु (मरुत्सु) अयाः (भ्रान्तिराहित्यपूर्वकम्)
मक्षु न (इव) दोहसे चित् (भवेयुः)' इति वा.; वैतु. स्क. वै.
सा. (✓इ>) *अय- इतीवोपकल्प्य तस्य प्र ३ इति
व्याख्यायुकाः; GW., L ३५८ च इदम्->अय्याः->
*आय्याः> यनि. इत्येवम् स्त्री. पं १ प्रतिपादुकाः सन्तः
वा. प्रति पर्यनुयोज्याः ।

८^{१०}; काठ ५, ४^{१०}; ३२, ४^{१०}॥
३४, १९^{१०}; क ४८, १^{१०};
-यासः ऋ १, ६४, ११, १५४,
६; १६७, ४^{१०}; ३, १८, २; ५४,
१३; ४, ६, १०; ५, ४२, १५;
६, ६६, ५; ९, ४१, १; खि १,
१०, २; मा ६, ३; का ६, १,
३; तै १, ३, ६, २; मै १, २,
१४; काठ ३, ३; ३५, १४; क
२, १०; ४८, १३; कौ १, ४९१;
२, २४२; जै १, ५१, ५; ३,
२१, ७; -यासः ऋ ७, ५८,
२; -यासम् ऋ ९, ८९, ३; ४;
जै ४, १९, ९; १०; -यासाम्
ऋ १, १६८, ९; १६९, ७.

१ अ-यास्क^१ - स्काः^१ पै ८, १५, २.

अ-यास्य^१ - स्यः ऋ १, ६२, ७;

८, ६२, २; ९, ४४, १; १०, ६७,
१; १०८, ८; १३८, ४; मै १,
९, १; ५॥; काठ ९, ९; १२; क
८, १२॥; कौ १, ५०९; जै १,
५२, १३॥; शौ २०, ९१, १॥.

?अयिवारम्^१ पै १७, १५, ७.

अ-युक्त^१ - णक्तः तै ३, ४, १०, ४;
-क्तम् ऋ १०, २७, ९; -क्ताः
ऋ ९, ४७, २०; मै ४, ४॥;
-क्ताय तै ७, ४, २२, १; वाठ ४५,
१; -क्तासः ऋ ५, ३३, ३; मा १०,
२२; का ११, ७, २; -णक्ते तै ३,
४, १०, ३; -णक्तेषु मै १, ५, १३.

अ-युज्ज^१ - जः ऋ ८, ६२, २.

अ-युत^१ - तः^१, -तम्^१ शौ १९,
५१, १.

अ-युत^१ - तम् ऋ ४, २६, ७; मा

१७, २^१; का १८, १, २^१; तै ४,
४, ११, ३; मै २, ८, १४^१; काठ
१७, १०^१; ३७, ६; क २६, ९;
शौ ८, २, २१; ८, ७; १०, ८,
२४; पै १४, ३, ११; १६, ५,
१; २९, ७; १०३, १; -तस्य
पै १, ९४, २; -ता ऋ ८, १२,
४१; २१, १८; ४६, २२;
-तानि ऋ ८, ३४, १५; -ताय
ऋ ८, १, ५; तै ७, २, २०, १;
काठ ४२, १०; कौ १, २९१॥;
जै १, ३०, ९॥; -ते काठ ३९,
६; -तेन तै २, ४, ५, १.

?अयुतत् पै १३, ५, ७.

अ-युद्ध^१ - अयुद्ध-सेन^१ - नः
ऋ १०, १३८, ५.

अ-युद्ध^१ - दः ऋ १०, २७, १०.

१) सकृत् सपा. अयाइचान्नेऽसि (आश्रौ १, ११,
१३ माश्रौ १, ३, ५, २० प्रमृ.) > तैत्रा २,
४, १, ९ आपश्रौ ३, ११, २ प्रमृ. त्वमग्ने अया
(याः अ)सि इति पाभे.; द्विः अयाः सन् (तैत्रा २,
४, १, ९ आश्रौ १, ११, १३ शाश्रौ ३, १९, ३ प्रमृ. च)
> सपा. काश्रौ २५, १, ११ अया नः इति, आपश्रौ
३, ११, २ प्रमृ. अयसा इति, आश्रौ १, ११, १३ शाश्रौ
३, १९, ३ प्रमृ. अयासा इति, कौसू ५, १३; ९७, ४
अयास्यम् इति च पाभे.।

२) पाठः? शोधः यवी- > न्या टि. द्र.।

३) विभ्रष्ट-स्वरः सुपा. (तु. संटि.)।

४) नन्-पूर्वत्वं संदिग्धं भवति। सहचरितेषु समान-
विषयेषु शब्दान्तरेषु तददर्शनाद् इति दिक्।

५) बहुषु गोत्रप्रत्ययस्य लुग् भवति (पा २, ४,
६३)।

६) विप. = अयास्-। व्यप. (ऋषि-)। व्यु.?
एप्. स्वार्थे एप् उस्. (पा ५, ३, १०३)।
यद्वा *अय- + *आस्य- (= √ अस् (क्षेपणे) + भावे ण्यत्
प्र.) इति वस. (= 'अये गतौ आस्यं प्रक्षेपो यस्य'
इति कृत्वा) पूप्, प्रकृतिस्वरम् [वैतु. माश (१४, ४,
१, ९; २१; २६) अयमास्येऽन्तुति (= इदम्- > अयम्

> ?अय + १आस्य- इति तस.)। वै. सा. च
(तत्र तत्र) अ + (L √ यस + घञ् प्र.) *यास- > [यति प्र.]
*यास्य- इति तस. इत्येवमुभयथाऽपि समानं स्वरो
नोपपद्यते। आद्ये प्रकारे सास्व. उत्तरे च पूप्. प्रकृति-
स्वरस्य न्याय्यत्वोपगमात्]।

७) BKA. अयोवाराम् इति मन्वानः।

८) तस. नन्-स्वरः।

९) वस. अन्तोदात्तः।

१०) वावि. लैवि. चेति कृत्वा *आ-युक्त्- > *अयुक्त्- >
यनि. (तु. टि. ? ऐमन्तुम्)।

११) नाप. (संख्या-विशेष- [१०००००])। तस. उप. √ यु
(यथा.) + कर्मणि क्तः प्र.। उत्तरपदादि-स्वरः उस्. (पा ६,
२, ११६)।

१२) विप. (वृत्रहन्-)। वस. पूप्. प्रकृतिस्वरम्।
उप. < सेना-।

१३) उप. *युद्ध- [= (युध्- L √ युध् +
भावे क्विप् प्र.) + √ धा + क्तः प्र. L पा ३, २, ३]
इति कृत्वा उस्. आधीय-स्वरः)। 'स्त्रीणामिवा-
ऽवलानां सतामभियोधनं प्रति सोपेक्षो भूत्वाऽनायासेनैव
तद्धनं विभजानि' इति भावः]।

*३अ-युद्ध^{१०} - ऋ ८, ४५, ३;
कौ २, ६९०; जै ४, १७, ६.

अ-युधि^{१०} - ध्यस् पै २०, १८, ७.

अ-युधिङ्गम^{१०} - मः^१ खि ५, १३, ५;
शौ २०, १२८, १०.

अ-युध्य^{१०} - िध्यः^१ ऋ १०, १०३, ७;
मा १७, ३९; का १८, ४, ७;

तै ४, ६, ४, ३; काठ १८, ५;

क २८, ५; कौ २, १२०५;

-ध्यस्^१ का ८, २१, १; १८,
२, ९.

अ-यु(धा) > ध्वी^{१०} ऋ १०, १०८, ५.

अ-युपि(त) > ता^{१०} - ता मै १,
१, २.

?अये पै २०, १४, ३.

?अयो पै १०, ९, ४.

अयोः इदम् - द्र.

अयोशु^१ - गृम् मा ३०, ५; का ३४,
१, ५.

अ-योद्धु^१ - ऋ १, ३२, ६;
पै १३, ६, ६.

अ-योध्य, ध्या^१ - ध्यः मै २, १०,
४३^१; शौ ५, २०, १२; १९,
१३, ७३^१; पै ७, ४, ७३^१; ९,

२४, १२; -ध्या शौ १०, २,
३१; पै १६, ६२, ३; -ध्यन
शौ १९, १३, ३३^१; पै ७, ४,
३३^१.

अ-योनि^१ - निः मै २, ३, ३०; ३,
४, १०; काठ १२, ६०; २६,
३; क ४१, १; -निम् मै ३, ४,
१०; काठ १९, ९; २६, ३,
क ४१, १; -नीन् काठ २४, ४५;
क ३७, ५५; -नौ तै ५, ६,
८, ३.

✓ अर्(वधा)^१ उप^१, प्र^१.

१) तस. नञ्-स्वरः ।

२) उप. युद्ध- [= (*युद्ध- L ✓ युध् + करणे क्धिप् प्र.) + ✓ धा + कः प्र. [पा ३, २, ३] इति कृत्वा उस. थापीय-स्वरः) । 'अनादृतशस्त्रस्पर्श एव सन् सत्त्वानां प्रतापेन शस्त्रभरणे श्रुतमपि शूरमाजति' इति भावः] ।

३) विप. (अलक्ष्मी) । तस. ।

४) तु. शाश्रौ १२, २१, २ RW.; वैतु. खि., [संवा.]
?युधि गमः इति ?

५) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६) । उप. युध् + तदह्नीयः यत् प्र. (पा ५, १, ६६) । सा. तु उप. क्यप् प्र. इति । एस्थि. कर्मणि प्र. इति कृत्वा तस. सति कृत्योकीयः स्वरः स्यात् [पा ६, २, १६०] । अथ भावे प्र. इति कृत्वा वा वस. सति नञ्-स्वरः [पा ६, २, १७२] स्यादिति दिक् ।

६) सपा. अयुध्यः < > अयोध्यः इति पाभे. ।

७) सपा. मा ८, ४६ प्रमृ. माश ४, ६, ४, ५ अवध्यम् इति पाभे. ।

८) तु. पा ७, १, ४९, वै. सा. BW. MW., Auf. [ZDMG १३, ४९८-९९]; वैतु. PW. GW. <अ-युधिन्- इति ?

९) उप. ✓युप् क्तः प्र. । = सपा. आपश्रौ १, ४, ११ प्रमृ. । आपश्रौ १, ४, १२ अलुभिता इति पाभे. ।

१०) =अयोगव- (तु. वैप ४), =आयोगव- (तु. वैप ४);

मनु १०, १२), =अयोग- (तु. मभा १२, २९६, ९), =आयोग- (तु. विपु ५, २०, १४) इति च पाभे. द्र. ।

११) तस. अन्तोदात्तः उसं. (पा ६, २, १६१ [तु. वै. स्क. ORN. ; वैतु. सा. वस. इति?]) । सपा. 'द्वा, इव > सपा. तैत्रा २, ५, ४, ३ 'ध्यैव > 'ध्युः, इव इति पाभे. ।

१२) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।

१३) सपा. ऋ १०, १०३, २ युत्कारेण इति पाभे. ।

१४) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

१५) पाभे. अप्सुयोनिः तै २, ३, १२, २ द्र. ।

१६) सपा. मै ३, ७, ७ योनेश्छन्नाः इति पाभे. ।

१७) ✓क इत्यस्यैव तदीयसगुणोपक्रम-कृद्भुतसंबन्ध-प्रदर्शनवैशद्यप्रयोजनकं निर्देशप्रकारान्तरमात्रं द्र. । धा. चाऽयमर्थवैविध्यस्य विषयो भवति । तद् यथा :—

१मः प्राप्तर्यः अग्नस्-, अम्भस्-, *१अर्-, १अर्-, १अरण-, १अरन्ति-, अरि-, ✓अणं, अणं-, अणव्-, ✓अर्व, अर्व-, ✓अर्थ, अर्थे-, १अर्थे-, २अर्थे-, अर्प-, ✓अर्म, १अर्वद-, २अर्वद-, अर्म-, अर्मन्-, अयं-, अर्द्ध- इत्येतेषु ;

२यः संसर्गप्रतिबन्धार्थः मौस्थि. २अर्- (यद्) इत्येतज्जः नाधा. सन् २अर्-, १अरण-, अरुह-, अरा-जिन्-, अरावन्-, १अरु-, अयमन्- इत्यत्र ;

३यः तपनदीप्यर्थः मौस्थि. (यद्) ✓*१धृ > ✓*१हृ इत्येतत्परिणतः सन् *३अर्-, १२अरण-, १अरणी-, १अरणि-, १२अरणी-, अरुण-, *१अर्-, अरुणि-, अरुण्-, अर्कं-, अर्जुन- इत्येतेषु ;

१ अरु- > † अरुम् १ १, ६६,
३; ७०, ३; १०८, २; १४२, १०;
१७०, ४; १७३, ६; १८७, ७;
२, ५, ७, ८; १७, ६; १८, २; ३,
३५, ५; ४, ३२, २४; ३३,
२; ५, ४४, ८; ६६, ५; ६,
१३, ४; १६, ४३; ४१, ५;
६३, २; ७४, १; ७, ७, ६;
६६, १४; ६८, २; ८६, ७; ८,
१५, १३; [४५, १०; ९२, २६];
४६, १७; ८२, ३; ९२, २४;
२५; [२५; ९, २४, ५]; [४५,

१०) २६; २७; १०, ९, ३;
६३, ६; ७१, १०; ९६, ७; ९७,
१८; १०१, २; १०६, ८;
११७, ३; मा ११, ५२; १२,
९२; १३, ३६; ३६, १६;
का १२, ५, ३; १३, ६, १८;
१४, ३, १०; ३६, १, १६; तै
४, १, ५, १; २, ९, ५; ५, ६,
१, ४; ७, ४, १९, ४; म २, ७,
५; १७; ४, ९, २७; ११, २;
काठ ११, १२; १६, ४; २२,
५; ३५, ३; ४०, ८; कौ १,

२५; ११८; २०९; २, ३१४;
७३३; १०१२; ११८९; जै
१, ३, ५; १३, ४; २२, १९;
३, २५, १०; कौ १, ५, ३; २०,
३१, २; पै १, १०९, ३; ६, १६,
७; १२, ३, १६६; १७, ६, १;
१९, ४५, १०.

अरु/कृ > † अरु-कृ-

-कृतः ऋ ११, १४, ५; ८, ५,
१७; काठ ५, ११; -कृतम्
ऋ ८, १, १०; कौ १, २५;
जै १, ३१, ३; -कृते ऋ २, १,

४र्थः सामीप्यार्थः अराल- , अर्व- , अर्वन्- , अर्वान्च-
इत्येतेषु ;

५मः शब्दार्थः अर्क- इत्यत्र ;

६ष्ठः द्विसार्थकः मौस्थि. ✓ * २ घृ >

✓ * २ हृ इत्येतत्परिणतः सन् * अरु- : अराट्क्री- ,
१ अराय- , अराड- , अराड्य- , अरावन्- , अरुस्- ,
✓ अर्ग इत्येतेषु ;

७मः रक्षार्थः * ६ अरु- , अराय- , अराय्य- , इत्यत्र ;

८मश्च बलनार्थः १ अरन्ति- , अराल- इत्यत्र ।

ननु भोः कथमेकस्य धा. एतावान् परस्परविविक्तार्थ-
विस्तर इति । अर्थवैशिष्ट्यं नाम प्रथमो हेतुः ।
इममेव प्राञ्चः 'धा. तदर्थोऽतिशयेन योगः' इति
कृत्वा पञ्चमनिरुक्तप्रकारतयाऽऽहुः । अथ नैप.
वर्णपरिणामो द्वितीयो हेतुः । एतद्-विषयीभूता मौस्थि.
भिन्नध्वनिमन्तोऽपि सन्तोऽनेके धा. समयनाऽभिन्न-
ध्वनयो भूत्वेकाऽऽत्मतामिव संप्राप्ता एकवृन्तगता-
ऽनेकफलत्वस्य निदर्शनं भवन्तीति । एस्थि. किमित्युक्तो-
भयहेतुजन्मानः समानध्वनिभाजोऽपि बहुत्वमापन्ना एते
धा. इह पृथङ् न निर्देयैरञ्जिति । बाढम् । अन्ततोगत्वा
वैश. पार्थक्यमेव शरणं भवेत् न त्विह वैप. इति ।
कुत इति । वैप. प्राधान्येन तथाञ्चनिशब्दस्वरूपमात्र-
परत्वाच्च प्रकृतौ यैकविवचारसामग्र्या भूयस्तरामिवाद्यापि
परिणिष्टेयकल्पत्वाच्चेति । एवमन्येषामपि धा. वैश.
विभेदादाहर्णां सतामिहाऽभेदनमुपपादनीयमित्यपरा दिक् ।

*) अप्र. प्र. (पा ३, ३, ५७) । तस्य च पित्वाञ्जिघाते
धात्व. ।

५) सर्वत्र वा. क्रिवि. (तु. वें प्रभृ ; वैतु. PW. प्रभृ.
नाड. टि. विषयभूतेषु स्थ. गतित्वेन योजुकाः) इति
कृत्वाऽव्यभिचारेण न. द्वि१ सद् असमासे अव्य. इत्यु-
पचर्यते (तु. पाग १, १, ३७ यत्र वर्णभेदेन यनि. >
अलम् इति तथोपचर्यते) । तदेव च नाड. पदान्तरेण
समासवृत्तिमनुप्रविष्टं सद् यथायोगं गश. द्र. (तु. अरु/कृ
प्रभृ , उपा-) ।

७) तु. सस्थ. टि. ✓ इप् (वधा.) > इषे ; वैतु. PW.
Gri. प्रभृ. अरुम्-इप्- इति समस्तं मन्वानाः ?

५) कृद्वृत्तप्रयोजन-प्रधानो निर्देशः द्र. । तिङ्प्रवृत्तस्य
मृग्यत्वात् (तु. पपा. क्र २, ५, ८; ४, ३३, २ यत्राऽव्यवहिते
यद्वृत्तीयस्वरवति तिङि परतोऽपि अरुम् इति पृथक्-
स्वरतया पृथक्-पदं भवति इतीव कृत्वा सर्वत्राऽस्य
पदपार्थक्यमेव प्रादर्शि ; वैतु. PW. प्रभृ. अना-
दित्स्वरविवेकाः सन्तः गपू. स्थ. अपि ऋ ५, ४४,
८ प्रभृ. L ✓ कृ इत्यत्र यस्थ. द्र.] अन्येषु स्थ.
चाऽपि ग. भावयन्तः । यत्तु भूषणे (पा १,
४, ६४) इत्यत्राऽर्थविवेके मध्ये ल्तापन्नस्य अरुम्
इत्यस्य गतित्वमनुशिष्टं भवति, तद् अवेदपरत्वेन
व्याख्येयम् । वेदे पर्याप्तिमात्रे भूषणत्वप्रकारतयाऽप्यर्थ-
सन्ने वृत्त्युपलम्भात् ।

७) गश. कर्तरि क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

१) वा. ? यनि. यज्ञः इत्यस्य विप. संभाव्येत । अथ
अरु-कृत- इत्यस्य द्वि३ सद् वेवान् इत्यस्य विप. इत्यपि
विपश्ये द्र. ।

७; ८, ६७, ३.

अरु-कृत, ता- -तः ऋ

१०, १४, १३; ११९, १३; शौ
२, १२, ७; १८, २, ११; पै २,
५, ८; -तम् शौ १२, १, २२;
पै १७, ३, ३; -ता पै १९, २१,
६; -ताः ऋ १, २, १. [°त-
कु°].

अरु-कृति- -तिः ऋ ७,
२१, ३.

अरु-कृत्य > र्मा ऋ १०,
५१, ५.

अरु-गम् > अरु-गम्-
-मः तै ५, ६, १, ४; मै २, १३,
१; काठ ३५, ३; ३९, २; शौ
३, १३, ५; पै ३, ४, ५; -तामाय
ऋ ६, ४२, १; ८, ४६, १७; शौ
१, ३५२; २, ७९०; जै १, २७,
१; -मासः शौ १३, २, ३३०; पै
१८, २३, ९.

अरु-गम् (शब्दे) > अरु-गम्-

-रः शौ २०, १३५, १३६.

अरु-घुप् > अरु-घुप्-

-षः शौ १०, ४, ४.

अरु- -रम् काठ ३४, १७;

-राः ऋ ५, ५८, ५; १०,

७८, ४; खि ४, ११, ५; मा

३४, ५; मै ४, १४, १८;

काठ १०, ४३; शौ ३, ३०, ६;

१०, ८, ३४; पै ५, १९, ६;

१६, ३१, ३; १५२, १; -राणाम्

ऋ ८, २०, १४; -ताम् ऋ

११, ३२, १५; १४१, ९; ५,

१३, ६; ८, ७७, ३; तै २, ५,

९, ३३; मै ४, १४, १३; पै

१३, ६, १५. [°र- अव°,

अष्टन्°, त्रि°, त्रिशत्°,

द्वादशन्°, पञ्चन्°, प्रति°, पष्°,

षोडशन्°].

अरु-मणस्- -णस् ऋ ६, १७.

१०.

अरितु- -ता ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरित्र- -प्रम् ऋ १, ४६, ८;
-त्राः ऋ १०, ४६, ७; मा ३३,

१; का ३२, १, १.

अरित्र- -त्राणि शौ ५, ४, ५; पै

१९, ८, १३. [°त्र- दशन्°,

नित्य°, शत°, सु°].

अरित्र-पुर(ण) > जी- -जीम्

ऋ १०, १०१, २

अरितु- (ः) काठ ९, १६.

✓ अरु (संसर्गप्रतिबन्धे) > अरण-
आ°.

✓ अरु (स्तुतौ) > अरि- आ°.

✓ अरु (पूजयाम्) > अर-
आ°.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

अरु- -रम् ऋ २, ४२, १; ९,
९५, २.

१) तु. टि. अरु-कृ ।

२) गस. कर्तरि अजन्ते थाथादि-स्वरः ।

३) विप. (प्रवृत्त-) इति कृत्वा स्त्री. द्वि ३ इति W.,
L [३६३] ।

४) सपा. खि ५, २१, ३ आरंगरुः इति पाठे. ।

५) गस. उप. कर्तरि कः प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ६, २,
१४४) ।

६) व्यु. ? अ + रा- (< भावे ✓ ऋ । तु.
ऋदन्तेभ्यः घा. समाननिष्पत्तिकानि प्राति. *घ्रा-
*त्रा- , *घ्रा- , *त्रा- , *घ्रा- , *त्रा- प्रभृ.) इति
कृत्वा वस. अन्तोदात्तः (तु. टि. १ अरण-; पा ६,
२, १७२) । चक्रनाभिनेमिगतस्वस्वस्थानाधिकरणकत-
त्स्थैर्यपर्यवसानेकं तत्संसर्ग-राहित्ये तात्पर्यम् ; वैतु-
गतिप्राप्तिसामान्यमादाय या [४, २७] प्रभृ. ✓ अरु
[प्राप्तौ] + अच् इतीवाऽभिप्रयन्तः ; WW [१, ६९] गति-
राहित्याऽऽख्यं गुणं पश्यन्त्यायमकारमुच्चारणार्थकमात्र-
तया प्रतिपन्नः ।

७) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । उप.

< ✓ मन् । अत्र पूष. अरुम् इति मतम-

सद् भवति (तु. वं. PW. प्रभृ.) । तथात्वे हि यनि.

स्वरस्याऽनुपपत्तेर्यसंगतिश्च । वज्रम् इत्यनेन परा-

भिमत्तस्य संबन्धस्याऽपेक्षया (तु. PW.) अहिम्

इत्यस्य विप. इत्येव मन्त्रस्वारस्ये नेदीय इव स्पष्टक-

मिति दिक् (तु. सा.) ।

८) नाप. ([ईरयितु-] नाविक- [तु. या ९, ४]) । तृच्

प्र. चित्-स्वरश्च (पा ६, १, १६३) ।

९) विप. ([प्रेरयितु-] अग्नि-), ना. ([नौकाचालन-

साधन-] काष्ठ-विशेष-) । कर्तरि करणे च इत्रः प्र.

(पा ३, २, १८४) । तत्-स्वरः ।

१०) आद्युदात्तार्थं प्र. निद् अवधेय इति नापू. विशेषः ।

११) विप. ([अरित्रेण पारयितव्या-] नौ-) । उस. कृत्-

स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप. अन्तर्मा-

वितण्यर्थात् ✓ पू + कर्मणि ल्युट् प्र. ।

१२) पाठः ? संदि. च *अजक- टि. च द. ।

†अ-रक्षस्^१-क्षः^२ क ५, ८७, ९;
-क्षसः क १, १९०, ३;
-क्षसम् क ७, ८५, १; ८,
१०१, ८; -क्षसा क १,
१२९, ९; २, १०, ५; मा
११, २४; का १२, २, १३; तै
४, १, २, ५; ५, १, ३, ३; मै २,
७, २; काठ १६, २; १९, ३; क
३०, १.

†अ-रक्षोहत^०-तः^१ तै ६, १, ७,
३; -तम् मै १, १०, २०६;
काठ ३६, १४.

†अ-रक्षस्य^१-स्यः^२ मै ३, ७, ७;
४, ८, ५.

अरग्राट^२-टेषु शौ ६, ६९, १.

अ-रज्जु^३-ज्जुभिः क ७, ८४, २;

-ज्जौ क २, १३, ९.

अरद्व^१-द्वे क ८, ४६, २७.

१अरण^१-णः क २, २४, ७;
५, २, ५; ६, ७५, १९; ७,
४, ८; खि ४, ५, ३७; काठ
२, ११; क २, ५; कौ २,
१२२२†; शौ १, १९, ३†;
५, १०, २; ७, ११३. १; पै २,
१३, २; १०, ११, १; १३.
३, १४; -णम् क ३, ५३, २४;
५, ८५, ७; ८, ४, १७; १०,
११७, ४; काठ ३१, १४†;
शौ ५, २२, १२; पै ६, २२,
१७; ८, १२, १०; -णस्य क
७, ४, ७; मै ४, ६, ६; -†णाः
क ८, १, १३; शौ २०,

११६, १; -†णानि क ६,
६१, १४†; तै ७, २, ७, ५†;
काठ १७, १८; ३०, ३†; ३;
क ४६, ६†; ३; -णाय मा २६,
२; का २८, १, ३; शौ ६, ४३,
१; पै १९, ३३, ७; -णे क
१०, ६३, १६; -णैभिः शौ
७, ५४, १; -णैभ्यः खि ५, १,
२; मै २, २, ६; काठ १०, १२;
पै १९, १५, ५. [†ण-आ, उ३,
सम्].

? १अरण^३-णाय^३ मै ३, १४
२०.

१अरण्य^०-णयाय^३ मा २४, १९;
का २६, ८, ४; तै ५, ५, १६, १,
काठ ४७, ६.

*) विप. (पथिन्-, मनस्-, मनीषा- प्रभृ.) । वस.

अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

*) विप. (हव- न.) इति GW. GRV. प्रभृ.
(वैतु. वें. सा. अन्यथावदौ) ।

*) विप. (पथिन्-, मध्यम-पर्ण-) । तस. नञ्-स्वरः ।
उप. तृस. । १) पाभे. २अपरिपरः काठ २४, ६ द्र. ।

*) अरक्षोहतम् इति मुपा. स्वरो भ्रष्टः ।

*) विप. (पथिन्-) । तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६) ।

*) व्यु. ? सा. २अरु- + ? गर- (< √ गृ [शब्दे])
+ ? अट्ट- (< √ अट्) इति उस. इव भावयन् स्वरतो
मिथ्यात्वं प्रति पर्यनुयोज्यः । वाच्यस्याऽऽश्रयत्वाद् भूयोविमर्श-
स्याऽप्रतिहतोऽवसरः द्र. । १) विप. (सेतु- [१मे स्थ.]),
नाप (बन्धनागार- [सा. प्रभृ.]) । सस्व. अ-रक्षस्- टि. द्र. ।

*) व्यु. ? प्रकरणात् व्यप. संभाव्येत ।

*) विप, नाप. । व्यु. ? √ अर (संसर्गप्रतिबन्धे) +
कर्तरि ल्यु > अजः प्र. लिट्-स्वरश्च (पा ३, १, १३४; ६,
१, १९१) । या. (३, ३; ११, ४६) अनु = अ (अप) +
? १रण- [= कण- (तु. पावा ६, १, ८९; ऐत्रा ७,
१३; यक्ष. स्क. दु. च) इति वा, = अण- (MW.)
इति वा, = √ रम् > * २रण- इति वा] इति
कृत्वा वस. इति वा यस्मिन् कल्पेऽन्तोदात्तः प्रसज्येत
[पा ६, २, १७३] । नैप्र. *अुपार्ण- (प्रास. पूष.

प्रकृतिस्वरम्) > °अुपार्ण- > *अुर्ण- > यनि.
इति वाऽभिसंधीयेत । अु + ? * २रण- (कर्त्रर्थे
? < √ रम्) इति कृत्वा तस. पूष. प्रकृतिस्वरम्
(पा ६, २, २) इत्यपरा क्वाचित्की व्यु. (तु. वें.
क ६, ७५, १९ प्रभृ., सा. क २, २४, ७; ६,
७५, १९; ७, ४, ८ प्रभृ.) । अथ ? * १अर- इति
परार्थे सना. इति कृत्वा ततः व्यु. पर्येव्येयपि मतं भवति
(WW १, ८४) ।

*) सपा. तैत्रा ३, ७, ६, ७ अमतिम् इति पाभे. ।

१) = सपा. तैत्रा २, ४, ३, २ । मै ४, ११, २ अरण्यानि
इति पाभे. ।

*) पाठः ? पपा. हि १अरण्य- इति प्राति.
प्रादर्शि (तु. मा २४, ३९ प्रभृ.) । यनि. तावदुभयी
व्यु. संभवति ताद्विती सामासिकी च [= अरण-
नाम् अग्राम्यप्रदेशानां राजा] इति कृत्वा तद्वितीयः अण्
प्र. उंसं. (पा ४, १, १६८) जित्स्वरश्च । यद्वा
'आगतमधिकारोऽरणं यस्य' इति कृत्वा मध्यपदलोपः
२अु-अरण- [यद्वा.] इति वस. स्यात् पूष. प्रकृतिस्वरश्च
(पावा २, २, २४; पा ६, २, १ [तु. आ-देव-]) ।

*) सपा. आरणाय < > अरण्याय- इति पाभे. ।

*) 'अरणेऽधिकृतः' इति कृत्वा तद्वितीयः न्यः
प्र. उंसं. (पा ५, ३, ११२) वृद्ध्यभावश्च [तु. द्विपू. टि.] ।

१२ अरण^a-१ अरणी^b - णी शौ ७, ११३,
१; णीम् ऋ १०, १२४, २.२ अरण्य^c - ण्यम् मा २५, ३;
का २७, ३, २; तै ५, ७, ११,
१; ण् ६, २, १०, ७; ५, ११,
२; मै ण १, ९, ७; ११, ६;
ण २, १, ६; रे, १५, ३; णकाठ
९, १६; १४, ७; रे०, १; ५३,
१६; क ४६, ४१; शौ १२,
१, ११; ५६; पै ६, २२,
१७; १७, २, २; -ण्यस्य मै
४, १, १; काठ रे०, १०; क
४६, ८; -ण्यात् मै ४, १, ११;
काठ १९, ११ ण; क रे१,
११; शौ २, ४, ५; पै २, ११,
५; ६, २२, १७; -ण्यानाम्
मा १६, २०; का १७, २, ४;
तै ४, ५, ३, १; मै २, ९, ३;
काठ १७, १२; क २७, २;
-ण्यानि ऋ १०, १४६, ११^d;
मै ४, ११, २१^e; पै १७, ६,
४; -ण्याय तै ७, १, १७,
१; काठ ४१, ८; -ण्ये ऋ ६,
२४, १०; खि ७, १, ११; मा रे,
४५; २०, १७; का रे, ५,२; २२, १, ४; तै १, ८, ३, १;
ण २, १, १०, २; ५, १, ६; मै
१, १०, २; २०^f; २, ५, ५^g;
काठ ९, ४; ण २१, १४; ण रे०,
१०; रे८, ५; क ८, ७; ४६,
८^h; पै १, ९९, ३; -ण्येषु
ऋ १, १६३, ११; मा २९, २२;
का रे१, ३, ११; तै ४, ६, ७, ४;
काठ ४६, ३. [०ण्य - अन्यतस्].आरण्य, ण्या^b - ण्यः मा
६, ६; २४, ३०; ३२; ३८;
का ६, १ ७; २६, ६, ५; ७, २;
८, ३; तै २, १, १०, २^h; ५, ५,
१२, १; मै २, ५, ५ⁱ; रे, १४,
११; १३; काठ ४७, २; पै १५,
१२, ७; -ण्यम् मा १३, ४८-
५१; का १४, ५, २-५; तै १, ६,
७, ४^j; ४, २, १०, १; २; ३^k;
४; ण ५, २, ८, ६; ९, ३; ५६;
४, ५, २; णमै १, ४, १०; ६, ५;
११, ८; २, ७, १७^l; रे, २,
५; ४, ३; १०; ४, ४, १; काठ
१२, ७; १६, १७^m; २०, ८;
२१, ६; २९, ८; रे२, ७; क
२५, ८ⁿ; रे१, १०; २१^o;
-ण्यस्य तै १, ६, ७, ३^p; मै१, ४, १०; काठ रे२, ७; -ण्याः
मा १४, ३०; १८, १४; रे१,
६^q; का १५, ९, ४; १९, ५,
२; रे५, १, ६^r; ण तै १, ६, ७,
३; २, ४, ६, २; रे, १, ४,
२६; ४, ३, ५; ६४, ३, १०,
२; ७, ५, २; ५, १, ४, ३; २,
५, ५; ९, ५; ४, ९, २; १२,
२; ६, १, ८, १; ३, ७, ५, ५,
११, २; ७, २, २, १; ३, ४,
१; णमै १, ६, ५; ६२, ८, ६;
११, ५; रे, २, ३; १, ७; ४,
३, २^s; काठ ७, ८; रे२,
७; रे३, १२; १७, ५;
१८, १०; २०, ३; २८, १०;
२९, ८^t; रे०, ८; ९^u; रे५,
१५; क २६, ४^v; २८, १०;
रे१, ५^w; ४५, ११; शौ ५,
२१, ४; ६, ५०, ३; रे१, २,
२४; ७, २१^x; ८, ८; रे२, १,
४९; रे९, ६, १४^y; पै ३, ३२,
६; ५, २२, ५; १५, १३, ८;
१६, १०६, ४; १५५, १;
१७, ५, ७; -ण्यात् काठ
२५, ५; रे०, १०; क रे२,
२; ४६, ८; -ण्यान् ऋ १०,

^a) व्यु. ? ✓*अर् (तपनदीप्योः) + करणे ल्युट् प्र.
लित-स्वरश्च (पा रे, ३, ११७; ६, १, १९३ [=ज्वलनपरिणा-
मितापजने करणम्]) । अग्न्युरपत्तिकारणताविशिष्टे
तात्पर्यदर्शने सदृशः सन्तोऽपि ✓*अर् (गतौ) इत्यतः व्यु.
आहुः या. (५, १०) प्रष्टु. । यत्तु या. मतमुदा-
जिहीर्षुरपि सन् MW. यनि. नापू. सल्लपात् प्राति.
अभेदमाह, तन्मन्दम् । या. मतमनु मौखि. च तयोः
प्राति. पार्थक्येन निर्देशाद्वत्वात् ।

^b) स्त्री. ङीप् प्र. (पा ४, १, १५) स्वरेऽभेदकरः ।

^c) स्वार्थिकः यप् प्र. उस्. [पा ५, २, १२० (वु.
या. [२, २९] दे. [५, ३] यौ १ अरण- इत्येतदीयां
व्यु. एवाऽतिदिशन्तौ तस्मादभेदमिव यनि.

तद्धितगम्यं प्रतिपादुको भवतः । वु. ऋ ६, ६१, १४
यश्चत्यस्य १ अरण- इत्यस्य स्थाने मै ४, ११, २
इत्यत्रत्यः २ अरण्य- इत्यात्मकः पाभे. अपि यनि. व्यु.
ध्रौतं लिङ्गं स्यात्; वैवृ. पाठ [रे. १०२] ✓*अर् [गतौ]
+ अन्य [न] प्र. इति निर्माध्यमा व्यु. इति]] ।

^d) द्विरुक्तयोः सरूपयोर्मैव एकं यनि. द्वि३ एकं
च ? अरण्यानी- (वु. डि.) > सं१ (वु. या. [२,
३०]) इति बोधे अपि रूपे द्वि३ इति वेत्यत्र भूयोऽपि
विष्टयताम् । ^e) पाभे. अरणानि ऋ ६, ६१, १४ द्र. ।

^f) सपा. खिता ६, १; १३, १ इरिणे इति पाभे. ।

^g) सपा. मै रे, ३, ९ वृनेषु इति पाभे. ।

^h) तात्रभविकः णः प्र. (पावा ४, २, १०४) तत्-स्वरश्च ।

१०, ८१; ११ १, ६, ७, ३;
२, ५, ११, २; ५, १, ४, २;
२, ९, ५, ६; ४, ३, २; ५,
५, २; ६, ६, ४, ५; ७, ३,
१४, १६; ११ १, ४, १०;
३, १, ५, २, ७; ३, ६; ४, ४,
६; ८, ८; ११ काठ १९, ५; २०,
५; ८; २१, ७; २८, १०; ३२,
७; ४३, ४६; ११ ३०, ३;
३१, ७; १०; ४५, १; पै ९, ५,
१२; ११; -ण्यानाम् तै ५, ४, ३,
२; काठ ३७, ४; -११ षेन मै १,
१०, २०; ३, ३, ४; काठ २१,
६; ३६, १४; क ३१, २१; १ अरणे-

-ण्येभ्यः काठ २६, २; क ४०,
५; -ण्येषु तै ५, ४, ४, ३१;
-ण्यैः शौ ३, ३१, ३.
अरण्यानि^० -निः क १०, १४६,
२; ३; ५; -निम् क १०,
१४६, ६; -न्याः शौ १२, २,
५३; पै १७, ३५, ३; -न्याम्
क १०, १४६, ४.
? अरण्यानी^० - नि क १०,
१४६, ११.
११ अरण्ये (ण्ये-अ) नुवाक्यं^० - कषः
मै ३, ३, १०^०; काठ २१,
१०^१.

-णिभिः क १, १२७, ४; १२१,
५; -११ णिभ्याम् मै ३, ६, १;
-णी क १०, १८४, ३; मै
१, ८, ११; ११ काठ ८, १०;
२३, ६; २६, ३; ७; ११ ७, ६;
४१, ५; शौ १०, ८, २०; पै १६,
१०२, ७; -ण्योः क ३, २९,
२; ७, १, १; ११ तै ३, ४, १०,
४-५; ११ काठ ३४, १९; ३९,
१५; ११ ४८, १; ११ शौ १, ७२;
७९; २, ७२३; ११ १, ७, १०; ८,
७; ३, ५९, १५; पै ११,
१, ३.

? २ अरुणी^० - णी क ५, १, ३.

*) पाठः (तु. तैआ ३, १२, ४)? अरण्याः इति
शोधः (तु. मा ३१, ६ प्रभु; क १०, ९०, ८ वायव्यान्
टि. च) ।

*) व्यु. ? १ अरण्य- + (✓जन् > जनि- >
जि- >) *ग्नि- (=ग्ना- यद्र.) इत्येवम् 'अरण्या
(=अरणेधिकृता) ग्निर्माता' इति कृत्वा कस. सास्व.
च । एस्थि. उप. गकारस्य नैप्र. नकारसमापत्तौ
*अरण्यानि-> यनि. इत्यभिसंधिः (तु. या.
१२, ३०) यत्र अरण्यपत्नी- इति शब्दः व्यु.
ग्ना- इत्यनेन कमपि मौस्थि. संबन्धं संकेतयेत्; वैतु.
सा. क ११०, १४६, २) नाउ. ? अरण्यानी- इत्यस्य
ह्रस्वाऽऽपत्त्या सिषाधयिषुः सन् मौस्थि. व्यु. व्यत्यासुकः
[जनि->*जनी- इति परिणामकमो भवति न तु *जनी-
>जनि- इत्यभिसंधेः)] ।

*) ङीष् प्र. (पावा ४, १, ४५; वैतु. पा ४, १, ४९
आनुगागमपूर्वकम् १ अरण्य- [१] इत्यतः प्र. इति) ।
तत्-स्वरः । एस्थि. उप. दीर्घान्तमित्येव नापू. विशेषः ।
यद्वा मौस्थि. ङीष्न्तेन सतैव उप. नापू. दिशा स्वनन्त्रः
कस. द्र. ।

*) तु. सस्थ. टि. १ अरण्य->ण्यानि । यद्वेकं
रूपं द्वि३ एकञ्च सं१ स्यात् (तु. या. वै. सा. च;
वैतु. GW. MW. चोमे अपि रूपम् सं१ इति, ORN.
चोमे अपि द्वि३ इति) ।

*) विप. (अरण्ये गत्वाऽप्येतव्याऽनुवाक्यान्तात्-गण- तु.

मा. तैत्रा १, ७, ७, ३) PW. प्रभु. च) । उस. उप.
प्यन् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, १, १३९
[तु. वैप२ अरण्येऽनूच्य- इति यत्र कृत्यः क्यप् प्र.]) ।

१) नाप. [(अश्वत्थारोहिष्ठक्ष-निर्मित- तु. पै १३,
३, ३) अग्निमन्थनसाधन-उत्तराधरात्मक-काष्ठद्वय-]] ।
व्यु. ? ✓*अर् (तपने वा दीप्तौ वा) >
*अर्- (=आनेन-) + जनि- (=प्रादुर्भाव-) इति
कृत्वा बस. पूर. प्रकृतिस्वरम्, नैप्र. वर्णलोपः शक-
न्धादित्वञ्च द्र. (तु. ? *२ अरण- [तेजोदिरण्य-
वैशिष्ट्यञ्च निर्मन्थनक्रियायोगश्चाप्यत्र श्रौतं लिख्य
क १, १२७, ४; १२९, ५; १०, १४८, ३]; वैतु.
या ५, १०, तदनु पाउ २, १०२, तै तै
प्रागवञ्चो विवृतश्च < ✓*अर् [प्राप्तौ] कृत्वा संभेदुक्-
वृत्तय इव) ।

*) यनि. सत्तातः संदेहो भवति । कथमिति ।
स्वरतश्च संबन्धतश्चाऽनुपपत्तेरिति । तथाहि । स्वर-
तस्तावत् । नापू. + ङीष् प्र. (पावा ४, १, ४५)
इति कृत्वाऽन्तोदात्तप्रसङ्ग इति । अथ संबन्धतः ।
प्र१ इति कृत्वा हि PW. GW. प्रभु. जनिष्ठ इति
इति क्तिप. अस्य संबन्धमाहुः । तन्नोपपद्येत ।
अरण्या अग्नेः प्रादुर्भावयितृत्वे सति स्वतस्तत्का-
लिक्याः क्रियाया योगतः प्रादुर्भावितृत्वाऽभावात् ।
ननु पयर्थे क्तिप. एतद्विष्येतेति । नेति । कथमिति ।
श्रुतिलिङ्गतः सामर्थ्याऽभावात् । दाशतव्यां हि

२अ-राणि,णी^१ -णिम् शौ १,
१८, २; पै २०, १७, ९; -णीम्
पै २०, १८, ८.

?अरणीयमान^२ -नः मै ४, ९,
५.

१, २अरण्य-, अरण्यानि- १, २अरण्य-
द्र.

१अरति^३ -तये ऋ ७, ५, १; -तिः
ऋ १, ५९, २; ११२८, ६;
(८, १९, १; ३९, ६); २, २,
२; ४, २; ४, २, १; ६, २,
५; १२, ३; ६७, ८; १०, ३, १;
२; ६; ७; ४५, ७; ६१, २०;

मा १२, २४; का १३, २, ७;
तै ४, २, २, २; मै २, ७, ९;
४, १४, १५; काठ १६, १;
कौ २, ८९६; ८९७; जै ४, १३,
९; १०; -तिम् ऋ १, ५८,
७; ११२८, ८ (५, १, ७; ६,
१४, २) ७, १६, ११; २, २, ३;
३, १७, ४; ४, १, १; ३८, ४;
६, ७, १; १५, ४; ४९, २; ७,
१०, ३; १ (१, १२८, ६) ८, १९,
१ (३९, ६); २१; १०, ४६,
४; मा ७, २४; १५, ३२; ३३,
८; का ७, १०, १; १६, ५,

१४; ३२, १, ८; तै १, ४, १३,
१; ४, ४, ४, ४; ६, ५, २, १;
मै १, १, १५; २, १३, ८; ४,
१३, ५; १४, ३; काठ ४, ५; १८,
२१; २८, १; ३९, १५; क ३,
५; कौ १, ४५; ६७; १०९; २,
९९; ४९०; १०३७; जै १, ५,
१; ७, ५; १२, ३; ३, १०, १;
३८, ४; ४, १९, ३; पै २०, ९,
४; -तीन्^४ मै २, ६, १२;
काठ १५, ८.

?२अरति^५ -तौ ऋ ५, २, १; पै
१८, २५, ७.

स्वरभावाऽभावाभ्याञ्चाऽङ्गभावाऽभावाभ्याञ्च चतुर्धा
व्यूढस्य सतोऽस्य क्रिप. २० निगमा भवन्ति । तेषु
मध्ये १९ निगमेषु पयथाऽभावे विप्रतिपत्यभावात्
प्रकृते विंशे निगमेषु पयथो नैव संभाव्येतेत्यर्थात्
यनि. रूपम् नापू. एव प्र२ इत्येवं प्रतिपद्य क्रिप.
तत्परतया वचनव्यत्यर्थं चिन्तारयिष्यन्तौ वै. सा. प्रत्यपि
पयथविषये समानं चोद्यं द्र.) इति । अरण्याः
कर्तृत्वे प्रतिहते कथं वा. इति । उच्यते । अत्र
नवो जुनिष्ट अरणी इत्येवं मूलतः सतः पादस्य
स्थाने वर्तमानः शोध-सापेक्षः पाठः द्र. । एतदनु
[युं >] युः [शिथुं >] शिथुः, [नवं >] नवो, [धर्तरं >]
धर्तरं अरं, [अग्निं >] अग्निः, [स्वध्वरं >] स्वध्वरः इति
द्वितीयान्तानां प्रथमान्ततया शोधः क्रियेत, अरणी
इति च सप्त२ सद् अग्नि-प्रादुर्भावाऽधिकरणतया
योज्येत (तु. ऋ. ७, ३, ९; १०, ३१, १० यत्र यक. मात्रोः
इति विप्रोः इति पदे सपा. श्राव्येते, ऋ ८, ७, ५
यत्रत्ये चरमे पादेऽप्येवं जातम् इति प्र१ सत् कर्तृ-
त्वेन अनु^६ अष्ट इत्यनेन क्रिप. योज्येत रोदसी
इति च सप्त. विषयेऽत्यन्तसंयोगकरणी द्वि. द्र.; वैतु.
वै. सा. प्रमृ. रोदसी इति प्र२ इति कृत्वा वाक्यपार्यक्येन
कर्तृतया योजुकाः) ।

^१ नाप. (अर्ति-, अलक्ष्मी- [सा.]) । तस. नञ्-स्वरः
(पा ६, २, २) । उप. <✓रण 'मोदे' (वैतु. सा. [पक्षे])
<✓अर [प्राप्तौ] इति) ।

^२ पाठः १ च; अहुः । अनी । यमानः इति पपा. च ?

पै ११-६१

अहरद्वर्णीयमानः इत्यनुष्टुप्पादतया शोधः द्र. (तु.
सपा. तैआ ६, ५, ३ अहरद्वर्णयमानः इति च; वैतु.
तैआ ४, ४, १; ६, १ BC. अहणीयमानः इति
च पाभे.) ।

^३ व्यु. ? ✓अर (प्राप्तौ) + अतिच् प्र. इति संप्रदायः
[तु. पाठ (४, ६०), ते ते प्रागर्वाचो विद्वतोऽर्थ-]
वैशिष्ट्ये सत्यप्येनां व्यु. अव्यभिचारकाः; वैतु. VVS
१०४ ✓अर इत्यतो निष्पादुकः, उ. म. (मा. यस्थ.)
नैप्र. = अलंमति- इति, म. (गपू.) मा. (तैत्रा २, ५, ४४)
अ+ (✓रम् >) इति- इति कृत्वा वस. अन्तोदात्तः (पा
६, २, १७२) इति] ।

^४ सपा. तै १, ८, १०, २ तैत्रा १, ७, ४, ३ अरातिम्
इति पाभे. ।

^५ सा. (तु. यनि. स्थ.) अरमणीयप्रदेशाऽरण्या-
न्यतराऽभिधानं सत् नापू. सरूपात् प्राति. भिन्न-
मेतत् यनि. इतीव व्यु. भेदमपश्यन्नप्यभिसंदध्यात् ।
एवं BW. पाठः अत्राधुरिति कृत्वा अ-रतिन्-
इति प्राति. शोधतया ध्रियेतेति । न तु पृथक् प्राति.
इहाऽपेक्ष्येतेति मतं भवति । नापू. प्राति. एवं
श्रुतिस्वरस्यस्य सुस्फुटत्वोपगमात् [जना अस्याऽनीकम्
(अस्मिन्) अरतौ निहितं सन् न मिनत् (भवत्)
पुरः पश्यन्ति (=क्षणमात्रमेव निहितमवतिष्ठते) । क्षणेनैव
च जनेस्तत् [अस्मिन् न मिनत्=] सर्वत्र संचरमाणं
प्रत्यक्षीक्रियते)] ।

१अरलि- -त्तिनः तै २, ५, ७, ५१;
 -ग्लिना तै ५, २, ५, १;
 -ग्लिन् तै २, ५, ७, ५; -त्नी
 मा २०, ८; का २१, ७, ७; मै
 ३, ११, ८; ४, ६, ३१; काठ
 ३८, ४१; -त्नीन् शौ १९,
 ५७, ५; पै ३, ३०, ६; -त्नौ ऋ
 १०, १६०, ४; तै २, ५, ७,
 ५१; शौ २०, १६, ४; -त्न्योः
 पै १६, १४७, ७. [त्ति- अष्टन्,
 एकत्रिंशत्, एकविंशति, एका-
 दशन्, त्रयस्त्रिंशत्, त्रयोदशन्,

त्रयोविंशति, दशन्, द्वादशन्,
 नवन्, पञ्चदशन्, पञ्चन्, पञ्च-
 विंशति, षष्, सप्तदशन्, सप्तन्,
 सप्तविंशति].

१अरलि-मात्र- -त्रम् मै ३, २,
 ४; काठ २०, ३; क ३१, ५.

१अरलि-मात्री- -त्री मै ३, १,
 २; ७; काठ ६, १; क ३,
 १२; -त्रीम् काठ १९, १; ६;
 क २९, ८; ३०, ४.

१२अरलि- -त्तयः ऋ ८, ८०, ८.

१अरलिन्- -त्तिनः मै ४,

३, ८.

अ-रध- -त्थाः ऋ ५, ३१, ५; ९,
 १७, २०; १०, ११, ४; तै १,
 ६, १२, ६; मै ४, १२, २; पाठ
 ८, १६; शौ ११, १२, २४४;
 -थेभ्यः मा १६, २६; का १७,
 ३, ५; तै ४, ५, ४, १.

अ-रथी- -थीः ऋ ६, ६६, ७.

अरदु- -दुः लि ५, १५, १४.

१अरदु-परम- शौ २०, १११, १५.

अ-रध- -धम् ऋ ६, ६१, ३; -धस्
 ऋ ६, १८, ४.

*) नाप. (।आ कृप्रात् प्रसृतकनिष्ठिकाङ्गुलिपर्यन्त-
 प्रमाण-विशेष-] कृपर-। व्यु. ? १अर- + (✓तन् >))
 *त्ति- इति तस. उस. वा (=प्राप्त्यर्थं तनने तात्पर्यम्)
 इति कृत्वा सास्व. वा उप. प्रकृतिस्वरम् वा द्र.
 तेन नैप्र. *अरलि- इत्यत्र पूष. अन्तेऽकारो-
 पजन इत्यभिसंधिः (तु. कुर्मन्-> कुर्म>पंजा.
 कर्म-प्रसृ.); वैतु. पाउ. (४ २) ✓*मर्(प्राप्तौ)+
 अलिच् प्र. इति कृत्वा चिदन्तोदात्त इति, WW १,
 १५७ < ✓*मर्(वलेन) इति ।

*) उस. उप. ✓मा (बधा) + कर्मणि त्रः प्र.
 (तु. पाउ ४, १६७) कृत-स्वरः प्रकृत्या च । पाप्र.
 उप. तद्धितस्य मात्रचः प्र. सतः मौस्थि. स्वरूपमिति द्र. ।

*) उप. मात्र-> मात्री- इति परिणामस्य
 तिस्रो विधाः संभवेयुः । यनि. उप. अनाम्नि सति
 मात्रच् इति प्र. चित्स्वरकरस्तदन्तात् स्त्री. ङीप्
 (पा ४, १, १५) इति प्रथमा विधा परिचितचरी ।
 ✓मा (बधा.) + त्रिः प्र. इति कृत्वा *मात्रि-
 इत्यस्य भिन्नस्य प्राति. सतः स्त्री. ङीष्न्तत्वं
 स्यात् (पावा ४, १, ४५) इति द्वितीया विधा स्यात् ।
 -मात्र-> *मात्रक-> *मात्रिका-> मात्रि आ-
 -मात्री- इति चरमा विधा नैप्र. द्र. (तु.
 जम्बाली-) । तद् एस्थि. एतासामुपदेयत्वतारतम्ये
 विमृशो धीः प्रमाणम् ।

*) यनि. सतातः संदेहो भवति । अपेक्षाया अदर्श-
 नात् । ननु अपा✓वृज् इत्यनेन निवारणार्थेन
 सता कर्मसंबन्धेन युक्ततया आव्यमाणं किञ्चिदशुभ-

मेव स्यादिति कृत्वा यनि. १संख्याकात् सरूपाद् भिन्नार्थं
 सद् भिन्ननिष्पत्तिकृतयाऽभ्युपेयमिति (तु. सा. BW.
 च अ + [✓रम् >] *रत्ति- इति कृत्वा तस.
 इति । तथा सति स्वरतश्चोद्यस्याऽपरिहार्यत्वं तु द्र. ।
 अतोऽस्मिन् पक्षेऽपि उप. भावे इति कृत्वा वस.
 एव सुवचः स्यात् (तु. वें.) । मा त्वेवं मानि ।
 अपा✓वृज् इत्यस्य परतः पृथक्कृतिपूर्वकम् आम-
 रणे वृत्त्युपगमाद् अपाऽऽडोरर्थयोर्विषयविभागेन
 कस्यचिद् वस्तुनः कुतश्चिदपकरणे कःसंचिदपरस्मै
 चाऽऽवर्जन इत्यभिसंधेः (तु. अप ✓मे>मि, अपा
 ✓मे>मि इत्येतयोः शौ ६, ११७, १ इत्यत्र मै १,
 १०, २ इत्यत्र च समानप्रकारको विवेक इहोक्तां दिशं
 परिपुष्णन्निवाऽऽङ्गयोगवति मै. स्थ. संभर इति क्रिप.
 निदर्शयमानः) ।

*) तस. नञ्-स्वरः ।

*) उप. रत्तिन्- (सेनानी- प्रसृ. [तु. वैप ४]) ।

*) विप. । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, १, १७२) ।

*) वा. सस्थ. टि । द्वोप्यद्व- द्र. ।

*) सपा. मै ४, ९, ४ काठ १७, १३ क २७, १
 वरुथिभ्यः इति पाठे ।

*) व्यु. ? प्रकरणेन वृक्षविशेषस्य नामेति सुलभम्
 (तु. नाउ. टि. [पाग ४, २, ८०]) । यत ऋइया-
 यन्तर्गते अरदु (ङ्) - इत्यत्रेह तात्पर्यमिति संकेतलाभः
 स्यात्) ।

*) तु. लि ५, १५, १४ अरदुः परमः यत इहाऽपि
 पदद्वयाऽऽत्मक एव पाठः मौलिकतया व्यवसीयेत (वैतु.

अ-र-प्स्- -^१पः ऋ [१०, १५, ४; ३७, ११]; मा ८, ५५; १२, ५५; का ८, २, १५; २१, ४, ५; तै २, ६, १२, ३; मै ४, १०, ६; काठ २१, १४; शौ १८, १, ५१; पै १२, ३०, ३; २०, ६, २; -पाः ऋ २, ३३, ६; ८, १८, ९; १०, १३७, ५; तै ३, २, ८, ४; शौ १, २२, २; ४, १३, ४; पै १, २८, २.

अर-मणस्- २अर- द्र.

अ-र-मति- -तिः ऋ [१, ३५, ८] २, ३८, ४; ७, १, ६; ३४, २१; ८, ३१, १२; १०, ६४, १५; १२, ४; तै ४, ३, १३, ६; -तिम् ऋ ५, ४३, ६; ५४, ६; ७, ३६, ८; ४२, ३; १०, १२, ५.

अ-र-ममाण- -णः ऋ २, ७२, ३.

अर-रिन्द- -न्दानि ऋ १, १३९, १०.

अ-र-रिचस्- -वान् ऋ १, १४७,

४; -रुषः ऋ [१, १८, ३; ७ १४, ८]; १५०, २; ३, १८, २; ५, ७७, १; [१, ३६, १५] ७, १, १३; १४, ८; ९, २९, ५; मा ३, ३०; का ३, ३, २२; मै ४, १२, ६; काठ ७, २; ३५, १४; क ५, २; ४८, १३; -रुषे ऋ ७, ५६, १९; मै ४, १४, १८.

अरुषी- -षीः शौ १२, १५, २; पै ३, ३५, २; २०, २४, ६.

अरु- -रुः तै १, १, १, १; २;

RW. अरदुपणः इत्येकं पदमिति । परम् इत्यस्य च स्थाने पर्णः इति सुपठः शोधः द्र.) ।

^१ विप. (ग्रह-वात-प्रभृ.) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^२ अदन्तं प्राति. इति परमतमनभिमतमिव भवति (तु. भा. K. च; वैतु. सा. उ. म. PW. MW. NW. च) । कथमिति चेत् । उच्यते । उ. म. च स्वपक्षपुष्ट्या उदाहृतस्य यास्कीयवचनस्य तन्मतविनाशकत्वाद् अरुपः इत्यस्य न. द्वि१ सतः किंवि. इति कृत्वा वा. सुवचतरत्वाच्च । यच्च सा. (तै ३, २, ८, ४) विश्वे इत्येतेन सामानाधिकरण्यमिच्छन् अरुपाः इति प्र३ आह, तदप्यसत् । एषधते इत्यैकवचनिक्या क्रिया अरुपाः इत्यस्य संबन्धस्य निगदस्पष्टत्वादिति (तु. जायते विन्दुते इति सानिध्येन श्रूयमाणे ऐकवचनिके क्रिप.) ।

^३ अरम् > अरम् > अर-मति- इत्याकारिका मतिरर्वाचामभियुक्तानामत्र यद् भवति (तु. 'W. प्रभृ.), तद् असद् इवाऽऽभाति । पपा. अवग्रहाऽऽभावात् कामं नञ्-समास इह मवतु, न तु परा-ममतः वस. । रमति- इत्येतत् प्राति. हि निन्द- अनिन्द-अन्यतर- अति- प्रत्ययान्ततया (तु. पाउ ४, ६५) मनोबन्ध-तद्वद्-अन्यतर-वाचकतया च श्रुत्यन्तरप्रसिद्धम् (तु. शौ ६, ७३, २; ३; ७, ७९, २) । अत्र चैतत् प्राति. उप. भवति नञ् च पूष. भवतीत्यत्र बाह्यवचनश्रुत्यन्तरसाधारण्येन विशेषणमात्रतया अनवन्- इत्येतेन अनेह- इत्येतेन च साहचर्येण च श्रूयमाणे ज्ञापकं भवेत् (तु. ऋ८, ३१, १२) । उत्तरपदाद्युदात्तत्वात् वसं.

(पा ६, २, ११६) । ^४ तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्. ।

^५ नाप. (उदक- इति वै. सा. [तु. निघ १, १२], सोमाभिवर्णयपात्र- इति PW. GW. प्रभृ.) । व्यु. ? *१अररि- [=अ + (✓रा [दाने] > कर्तरि वा भावे वा) ररि- इति वस. वा (=अदातृक-) तस. वा (=अदत्त- यस्मिन् कलेऽन्तोदात्तस्तु दुरुपपदः द्र.)] इति कृत्वा तत्पूर्वः (✓दा [दाने] > कर्तरि) द- इति उष. इति दे. (१, १२) यस्थ. सा. च ; पूर्वस्मिन्नेव कल्पे पूष. <✓*अर (गर्तौ) वेति सा. ; *२अररि- (=कपाट- पर्वयः [व्यु. ?]) + (दा [अवखण्डने] > कर्तरि) द- इति कृत्वा उष. इति PW. अनु GW. L ४४१ । सार्थापि त्वेव पूष. प्रकृतिस्वरोऽनुपपन्न इति कृत्वा कोऽपि भूयो विवृश्यस्वरूपः वस. एव शरणीयः ।

^६ अररिचस्- (✓*अर [हिंसायाम्] + क्वसुः प्र. इति मतं द्र.) ।

^७ विप., नाप. (रक्षन्, आतृग्य- [काठ २५, ४] प्रभृ.) । व्यु. ? (✓*अर [संसर्गप्रतिबन्धे] + भावे विच् प्र.) *अर + *१अरु- (✓*अर [संसर्गप्रतिबन्धे] + कर्तरि उन् प्र. उंसं. [पाउ १, ९]) इत्येवम् उस. उप. प्रकृति-स्वरं स्यात् (=बाधया बाधमान-) इति प्रथमः कल्पः । यद्वा २अर- (✓*अर [संसर्गप्रतिबन्धे] + कर्तरि विच् प्र.) + अ + रु- (< ✓रा [दाने]) इत्येवं कस. =अः (बाधमानः) चासाञ् अरः (अदाता) च इति कृत्वा निन्दाऽर्थे उल् प्र. तद्धितः उंसं. (पा ५, ३, ७४) लिप्ताच्च स्वरस्तदवस्थ इति द्वितीयः कल्पः । अथाऽपि वा *२अर- इत्यस्यैवाऽतिशयिते-ऽर्थेऽभ्यासः स्यात्, नाप. दिवा प्र. स्वरश्चेति तृतीयः

३; मे ४, १, १०; काठ १, ९;
 २५, ४; ३१, ८; १; क १, ९;
 ३९, १; ४७, ८; १; शौ
 ६, ४६, १; -रुम् ३१, १२९,
 ३; १०, ९९, १०; मा १, २६;
 का १, ९, ४; मै १, १, १०;
 ४, १; १०; काठ १, ९; २५,
 ४; ३१, ८; क १, ९; ३९, १;
 ४७, ८; -रो मा १, २६; का
 १, ९, ४; पै २, ३७, ४.

अ-र-श-न- -नम् काठ २६, ६; क
 ४१, ४; -नाम् मै ३, ९, ४.

अ-र-सु-न- -इमानः ३१, १७, २०.

अ-र-सु-सा- -स शौ ६, १२८, ३;
 -स शौ ४, ६, ६; पै १, ६८,
 ४; ४, १७, ४; ५, ८, ५; -सः
 शौ ४, ६, ६; ५, १६, १-१०;
 २२, ३; पै १, ६८, ४; ३, १६,
 ५; ५, ८, ५; ८, २, ६, ४,
 १-११; १९, १२, १२; -सम्

३१, १९१, १६; शौ ४, ६,
 १; ६; ७, २; ५, ४, ९, ८;
 ६; १३, ८; १०; ११; ६, २९,
 ३; १००, ३; १३८, ३; ७,
 ५८, ३; ७; १०, ४, ३; ४;
 ११, १२, १७; १९, ३४, ३;
 पै १, ४४, ४; ४८, ४; ६८,
 ४; ९३, ४; १११, ३; २,
 १, १; २, १; ५; ३, ९,
 १-६; ७; ४, १७, ३; ४; ७;
 १९, ४; ५; ७; ५, ८, ५; ८;
 ७, १८, ७; ८, २, ९-११;
 ७, १-४; ११; ९, १०,
 ५-८; १२; ११, १२; ११,
 ३, ३; १०; १६, १५, २-४;
 १९, १३, ६; ५४, ९; १०;
 २०, १३, ९; २७, ८; ४२,
 ८; ९; ४७, ६; ५५, १;
 -सस्य शौ ४, ६, ६; ७, ५८,
 ५; पै १, ४८, १; ५, ८, ५;

-सा शौ १०, ४, ८; पै १६,
 १५, ८; -साः शौ २, ३१, ३;
 ४, १८, १; ९, २, १०; १९,
 ३४, ३; पै २, १५, ३; ५, २४,
 १; ७, ८, ५; ११, ३, ३; १५,
 १९, ३; १६, ७६, ९; -साः
 शौ ५, १३, ७; -सान् शौ २,
 २७, १-६; १९, ३४, २; १०;
 ३५, ५; पै २, १६, १; ८, २, ७;
 ७, ७; ११, ३, २; ४, ५; ७, ३;
 -सासः शौ १०, ४, ९; पै १६,
 १५, ९; -से पै १९, ४२, ३.

अरसु-त्तम- -मम् शौ ५, ११, ९;
 पै ७, ३, ५; ८, २, ८.

अरसु-त(र>)रा- -राः शौ ७,
 ८०, १; पै १, २१, १.

अरसावधी- पै ३, १६, ४.

अ-राजन्- -जानः पै १, ११, २.

अ-राजन्- -न्यः मै १, ५, ८.

अराजिन्- -जिनः ३८, ७, २३.

कल्पः । वाऽऽशुदातः क्वाचित्कः पाभे. (तु. शंपा.
 शौ. यरथ.) ज्ञापकः स्याद् यथा पुराकांल प्रवृत्तिमान्
 सन्नपि सामासिकः स्वरः कालेनेहाऽऽख्यातऽभ्यस्त-
 विधया (पा ६, १, १८९) आयुदाततया पर्यणसीदिति ।
 स्याद्वा द्वितीये कल्प एव पक्षे उन् प्र. तद्धितः उंस.
 (पा ५, ३, ७४) । एस्थि. ✓*अर(प्राप्तौ) इत्येतदर्थ-
 प्राधान्येन व्यु. द्र. इत्यभिसेधिः (तु. Gw. शत्रुपर्या-
 वाचिना अरि- इत्येतेन पक्षे संजिगमयिषुः; वैतु. पाउ.
 [४, ८४] ✓*अर(प्राप्तौ) + अरुः प्र. इति, PW. प्रष्ट.
 अ + ✓रा 'दाते' > 'ररु-स्वरः' इति तस. इति । तथा
 सत्युत्तरादि-स्वर उपपत्तिसाक्षात्क्षः द्र.) ।

१) पाभे. द्रप्सुः मा १, २६ द्र. ।

२) आयुदातोऽपि पाभे. (तु. शंपा. मुपा. च
 टि. च) । सपा. पै १९, ४६, १२ ?हुहुत् इति
 पाभे. ।

३) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

४) आ/रध् 'हिंसायाम्' > (भावे कृत्.) *आ-
 रध्- > नैप्र. यनि. विपरिणतमिति कृत्वा <हिंसा-

भर- इति मतम् (तु. सस्थ. टि. आभूक- [यत्र 'यमकर्तुंका
 हिंसा मा भूत्' इति तात्पर्यं द्र.]) ।

५) त्वचारसम् (मूको.) > त्व अवारसम् (मुपा. १) ।
 अत्र तव । अरसम् इति द्विपदः शोधः द. ।

६) अरसः । अवधीत् इति शोधः द. ।

७) तस. नञ्-स्वरः ।

८) व्यु. ? (✓*अर् [संसर्गप्रतिबन्धे] >) १ अर्- +
 आजिन्- (= आ/अज् + ताच्छूलिकः इनिः प्र. तु.
 पा ३, २, १५६) इति उंस. उप. प्रकृतिस्वरम् (प्रति-
 बन्धकान् विद्रावयितु-) ; वैतु. वें. W. MW.
 Gw. च पर्वतविषयतया अ + (✓राज् >)
 *१राजिन्- इति तस. इति । तथा सत्यन्तोदात्त उप-
 पत्तिसाक्षात्क्षः सन् कथमपि पा ६, २, १५५ उउ. उंस.
 स्यात् ; वें. मेघविषयतया सा. मरुद्विषयतया च अ +
 *२राजिन् (राजन्- + मत्वर्थे तद्धितः इनिः प्र.) इति तस.
 इति वा, ? *अराज्- (अ + राजन्- इति बस) + तद्धितः
 इनिः प्र. इति बस. इति वेति; पपा. अप्यवग्रहाऽभावे
 नञ्-पूर्वत्वस्य संकेतः स्यात् ।

अराटकी^१- क्री शौ ४, ३७, ६; पै
१३, ४, १०; ११.

अराड^२- ढः मै २, ५, ९.

अराड्य^३- ङ्यौ ते ५, ६, २१, १०.

अराण- ✓ ऋ द्र.

अ-राति, *ती^४- तयः ऋ १, २९, ४;
४३, ८; २, २३, ५; ९; ३५, ६;
३८, ९; ५, २, ६; [दि, ४८,
१६; ५९, ८]; ७, ८३, ३; ५;
८, ९, १; ७१, ४; ९, ७९, १;
१०, ५७, १; ८५, ३२; १३३,
३; १७४, २; मा १, ७; १४;
१६, १९; २९; का १, ३, ३;
५, १; ६; ७, १; ८, ३; १०,
१; तै १, १, २, १; ४, १; ५,
१; २; ६, १; ७, १; ८, १;
१०, १; २, ५, १; ३, १, १;
६, १, ८, ३; २, १०, १; फ़ौ १,
१, ५५५; २, ११५३; जै १,
५७, २; छ, १, ६; शौ १, २९,
२; ५, २३, २; ६, १२९,

१-३; ११, १०, २१; १३,
१, ५९; १४, २, ११; १९,
५०, ३; १२०, ७४, ४; ९५,
४; १३९, १; पै १, ११, २;
७, २, २; ९; ७, ८; १४, ४,
१३; १६, ८७, १; १७, २५, २;
१८, ८, २; १९, ३२, १;
२; ३; -तये मा १, ११; का
१, ३, ७; मै १, १, ५; छ,
१, ५; शौ ५, ७, १; ३; पै
७, ९, ४; १९, ३; ४; -ति:
क २, ०, २; ८, ४८, ३; १०,
३४, १४; खि ४, ५, १४; तै ३,
२, ५, ४; मै १, १, २; ४; ६;
७; ८; ११; २, १६; ३, १०,
१; छ, १, ७; काठ १, २; ४;
५; ६; ७; ८; १०; ३, ६;
३१, ४; ५; ६; क १,
५; ६; छ, ४; ५; शौ
२, ७, ४; ६, १२४, ३; १२,
३, १७; पै १, ४६, ६; ८, ३,

४; १३, ३, १४; १७, ३७, ७;
-तिम् ऋ ४, ४, ४; १०, ६३,
१२; मा १३, १२; २७, ६५;
का १४, १, १२; २९, १, ६५;
तै १, २, १४, २; ८, १०,
२; छ, १, ७, ३; मै १, १,
११; २, ११; १४; ४, ३; ५,
१; २, ७, १५; १६; काठ
१, १०; २, १२; ३, ३; ५, ४;
१६, १५; १६; ३१, १४; क
१, १०; २, ६; १०; २५, ६; १;
फ़ौ १, ५४०; २, ३६९; जै
१, ५५, ७; ३, ३०, १२; शौ
१, १८, १; २, १०, ७; ३,
१, १; २, १; १५, १; ५, ७,
३; ६; ८, २, १२; १२, २,
३; ४५; १९, ३१, ११; पै १,
६९, २; ८६, २; ३, ५, १; ६,
१; छ, ८, १-१३; १८, ५, ५,
२६, ३-६; ९; ७, ९, ४;
८; १०, ५, ११; १६, ४, २;

*) मूको. दीर्घाऽऽदिरपि पाठः द्र. । व्यु. ?
✓ *अर 'हिंसायाम्' [मौस्थि. < ✓ *२ वृ
(=✓ २ वृ) < ✓ *अर (=✓ *शु) < > ✓ *कर
(=✓ *कृ)] > *अर- (=शृङ्ग- [तु. ३६रिण-]
WW १. ४०३ उ) + १अर्थ- (=प्रकृ- < ✓ ऋध्
इति पस. सास्व. इति कृत्वा १ *अर्थ-
इत्यस्मिन् प्राति. उपपदे सति (✓ कृ + ङिः प्र.
उसं. [पाठ ४, १३९]) = *कि- इति उप. योगे
*अर्थकि- > (स्त्री. ङीष् [पाठा ४, १, ४५])
-क्री- इति निप्रस्थानस्य प्राति. मौस्थि. अभ्यु-
पेयमानस्य सतः नैप्र. *अर्थकि- > *अराठ (> ङ
*ट)क्री- इति परिणामः अनुसंधेयः (तु. सह श्रूयमाणं
शृङ्गपदप्रधानं विप. ; नाउ. ?सनि. प्राति. च, वर्धकि-
प्राति. च लोके) ।

०) व्यु. ? (✓ *अर [हिंसायाम्] >) *अर-
+ १अर्थ- (द्र. नापू. टि.) इति कृत्वा बस. पूष.
प्रकृतिस्वरम् द्र. (=शृङ्गप्रकृतेवत्) । स्वरूपतस्तु नैप्र.

*अराध- > *अराठ- > यनि. इति सुलभः क्रमः ।

०) व्यु. ? नापू. स्वार्थे यत् प्र. (पा ५, ३, १०३)
यद्वा *अर- + १अर्थ- इति पस. सतस्तत्रसाधनीयः यत् प्र
(पा ४, ४, ९८) । उभयथाऽपि तित्-स्वरः (पा ६, १,
१८५) । दीर्घादि प्राति. अपि यद्. ।

१) सपा. काठ ५०, १ आराड्यौ इति पाभे. ।

०) भाप. (अ-प्रदान-, लोभ-बुद्धि- प्रभृ. [तु. या
११, २] Pw. Gw. प्रभृ. च), नाप. (अ-दात्- [तु. या
३, ११], शत्रु-) । तस. नन्-स्वरः । उप. राति- टि. यद्. ।

१) सपा. ऋ २, ११४, ४ आरातीवा इति पाभे. ।

०) अराती इति शोधः (तु सपा. पै ७, १५, ४) ।
एतदनु सस्थ. ?आदद्ः टि. द्र. ।

१) सपा. शौ २, ६, ५ द्विषः इति, काठ १८, १६ निर्कृतिम्
इति च पाभे. । १) पाभे. १अरतीन् द्र. ।

१) सपा. ऋ ९, ९७, १० *तीः इति पाभे. ।

०) सपा. तैत्रा २, ५, ६, ३ आपमं २, १३, ९ अवर्तिम्
इति पाभे. ।

१५, ७; १९, २९, १; ३९, ६;
४६, २; ४९, १; २०, १८, २;
-^१तियम्^१ पै ५, २६, ४; ६; ८;
-ती: ऋ १, ११६, २१; ३.
१८, १; २४, १; ४, १२६, ७;
२७, २; १५०, ११ (७, ६४,
५; ६५, ५; ९७, ७); ५, ५३,
१४; ६, ४, ५^०; १६, २७^३;
४४, ९; ७, १, ७; ९७, ९;
८, ११, ३; ३९, २^१; ९, ९६,
१५; ९७, १०^०; खि ३, १६,
३^०; ४, ५, ५; १३^०; मा ५,
२६; ६, १; ९, ३७; १०, १;
१२, ९९^१; १३, २६; का ५, ७,
१; ६, १, १; ११, १, ३, २, १;
१४, २, १२; तै १, ३, १, २, २,
२; ६, १; ६, १, १; ८, ११, १;
४, १, ४, ४^०; २, ८, १; ९, २;
५, १, ५, ९^०; मै १, २, १; ५,

३; ६, २; २, ६, ८; ३, ६, ३^१;
४, १४, ६^१; १७; काठ २, १;
१५, ६; ३९, १; क १, १३; जै
४, २५, १^१; शौ १, २, २; १०,
५, ३६; १३, १, २०; १६, ९,
१; पै ३, ३३, ६; ५, ६,
८^१; ७, १५, ४; १२, ६, ८;
१४, १, ९; १६, १३२, १;
१७, ३४, ६; १८, १६, १०;
२९, १; -तीनाम् खि १, ५,
५; -^१तीम्^१ पै ५, २६, ७; ९;
-०ते शौ ५, ७, ८; -०ते शौ
५, ७, १; २; ७; १४,
२, १९; पै ७, ९, १-३; ५;
१८, ८, १०; -^१ति: ऋ ८,
७१, १; कौ १, ६; जै १, १,
६; -त्या शौ ३, ३१, १; -त्या:
ऋ ९, ७९, ३^१; शौ १०, ३, ७;
१३, ८, २; -त्या: पै ५, २६,

१; २; १६, ६३, ७; -त्यै तै
१, १, ४, २; काठ १, ४; ३१, ३;
क १, ४; ४७, ३; शौ ५, ७, १०.
[^१ति-अन्^०].
अराति-दन्धि^१- -न्धिम् खि १,
५, ११.
अराति-दुषण^१- -णः^१ शौ १९,
३४, ४; पै ११, ३, ४.
अराति-दुषि^१- -षिः^१ शौ २,
४, ६.
अराति-भय^१- -ये खिसा २६, १८.
अराति-हु^१- -हम् शौ १९, ३५,
२; पै ११, ४, २.
अराति-हन- -हनम् काठ ३९, ५.
अराति-घनी- -घनी: काठ ३९, १.
✓अरातिय^१, अरातियात् शौ ४,
३६, १.
✓अरातीय^१, अरातीयति तै १,
३, २, १; ६, ३, १५; ३, ५, ८,

१) प्रकृते सूक्ते प्रथमे मन्त्रे पूर्वोत्तरविरहितस्य
रा? इत्यस्य च २ये च मन्त्रे रात्यात्? इत्यस्य च पूर्तिकरं
अरात्या: इति; ४थे, ६ठे, ८मे च मन्त्रेषु मूको. रातीयम्
(=^१अरातियम्) इति, ९मे च मन्त्रे मूको. रात्रीम्
(=^१अरातीम्) इति च ^१अराती- (> तु. खि १, ५,
५ -तीनाम्) इत्यस्य ङीपन्तस्य (पावा ४, १, ४५)
सद्भावप्रामाण्ये संकेतः द्र. । एस्थि. १मे मन्त्रे रा
(=^१अरात्या:), २ये मन्त्रे रात्यात् (=^१अरात्या:), ४थे, ६ठे
च मन्त्रयोः अरातिम् (=^१अरातियम्), ७मे मन्त्रे
अरातीन् (=^१अरातीम्), ८मे मन्त्रे अरातीद् (=^१अरातियम्),
९मे च मन्त्रे अरातिम् (=^१अरातीम्) इत्येवं शोध-
परम्परा द्र. । अनयैव दिशाऽन्येष्वपि बहुषु स्थ. मूको.
अनुसंधानतो दीर्घान्तस्य प्राति. सद्भावोऽङ्गीकार्येतेति
संभाव्येत ।

२) प्र१ छन्दोऽनुकृद्धं दीर्घत्वम् (तु. सा. =अरातिरिति,
L ३७६; वैतु. सा. द्वि३ इत्येवमपि मृषा विकल्पकः) ।
यद्वा ^१अरातिद्- [=अ^१+रा-तिद्- (=✓रा[दाने] + मावे
वा कर्तरि वा+तिद्- (< ✓तु)] इति तस्य. इत्यस्य प्र१ द्र.
(तु. ^१अमतिद्-)] । ०) पाभे. -तिम् कौ १, ५४० प्रभु. द्र. ।

१) अरा^० मुपा. स्वरभ्रेषः द्र. ।
०) सपा. खिसा २९, १५ राड्याः इति पाभे. ।
१) पाभे. अभिमातिम् शौ १९, ३२, ६ द्र. ।
४) पाभे. २अनिराः द्र. ।
५) सपा. ऋ ७, ८२, १ विशिष्टः पाभे. ।
१) नकारान्तः मुपा. सु-शोधः द्र. । अन्त्यनकारहीनः
मुपा. पाठो विसर्जनीयेन पूर्येत, न तु नकारेण । पुंषि
प्रयोगस्य श्रुत्यप्रसिद्धत्वात् ।
१) पंस. सास्त्र. । मुपा. आद्यन्तोभयस्वरः सु-शोधः द्र. ।
५) उस. उप. ✓दुष् > दूषि + कर्तरि ल्युः प्र. । कृत-
स्वरः प्रकृत्या ।
१) सपा. °षणः <> °षिः इति पाभे. ।
३) उस. इन्तन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७;
२, १३९) ।
५) पंस. अन्तोदात्तः । अ^० इति स्वरः? यनि. शोधः ।
०) उस. उप. ✓हन् + डः प्र. (पा३, २, ४९) ।
५) क्यजन्तः नाधा. । दीर्घत्वभावोऽभावौ यस्याः द्र. ।
१) आत्मन इच्छायां क्यचं ब्रुवाणः भा. चित्पत्तः ।
अरातिरात्मन इच्छायां विषयत्वाऽयोग्यत्वात् ।

१; मै १, २, १०; ३, ८, ८१;
काठ २, ५; ९; ११; १२; ३, ३;
७, ६; २५, ९; क २, ५; ५, ५१;
४०, २; अरातीयन्ति खि २,
८, ३; मै ४, ३, १; ८, २१;
काठ २८, ४१; क ४४, ४१;
अरातीयत् मा ११, ८०; का
१२, ७, १५; तै ४, १, १०, ३;
मै २, ७, ७; ३, १, ९; काठ १६,
७; १९, १०; क ३०, ८; पै १,
४२, ४.
अरातीयत्-यत्तः ऋ १, ९९,
१; खि ४, २, ६; खिसा २६,
१८; मा १२, ५; का १३, १, ६;
तै १, ६, १, १; ५, २; ४, २,
१, १; ९, २; मै १, २, १०^०; २,
७, ८; काठ १६, ८; क २,

५^०; -यन् काठ ३१, १४;
-यन्तम् तै ३, १, ४, ४; मै
३, १, ३^०.

अरातीय^०-योः शौ १०, ६,
१; पै १६, ४२, १.

अरातीय-वा ऋ १, १४७,
४; २. २३, ७; ८, ६२, ११;
९, ११४, ४^०; तै ७, ४, १५, १;
काठ ४४, ४.

अरादविदुरश्चसहनुः पै ५, २, ५.
अ-राद्धि-द्वयै मा ३०, ९; का ३४,
२, १.

अ-राधुस्-धसः ऋ ५, ६१, ६;
८, ६४, २; १०, ३२, २; ६०,
६; कौ २, ७०५; जै ४, ७, १०;
शौ ५१२, १०, १४; ११, ४;
२०, ९३, २; -धसम् ऋ १,

८४, ८; ९, १०१, १३; कौ १,
५५३; २, ६१३; ७३६; जै १,
५६, ९; ३, १२, ८; ५६, २०;
४, २६, १; शौ ५५, ११, ७; ८;
२०, ६३, ५; पै ८, १, ७; ८;
१६, १४६, १०.

?अरामाज्याः पै १९, ४१, १०.

अ-राय-यासः ऋ ८, ६१, ११.

अ-राय-य पै २, ६७, २;
-यः पै २, ६७, १; ६, १४,
७; ८; १९, २५, १२^१;
१३^१; -यम् शौ २, २५, ३;
पै ४, १३, ४; ६; ७, ११,
६; १७, १३, ४^१; -याः शौ
१२, १, ५०; पै १७, ५, ८;
१३, ८; १९, २५, १४; -यान्
शौ ८, ६, ४-६; १२; ११,

१) पांमे. नाष्टाणाम् तै १, ३, २, १ द्र. ।

२) सपा. तै ५, १, २, ३ काठ १९, २ आवृष्यम् इति
पांमे. ।

३) ताच्छीलिकः उः प्र. (पा ३, २, १७०) । तत्-स्वरः ।

४) व्यु. ? *अराती- इति उपपदे √वन् + कर्तरि
क्विप् प्र. (पा ३, २, ७६) इति कृत्वा उस. उप.
प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १३९) इति प्रथमः कल्पः ।
√अरातीय > *अरातीया- (पा ३, ३, १०२)
इत्युपपदे पूर्ववत् उस. कृते सति नैप्र. *अरातीया-
वन्-> यनि. इत्यन्तोदात्तप्रयोजिततत्पूर्वलोपात्मकः

परिणाम इति द्वितीयः कल्पः । अथ पाप्र. √अरा-
तीय + वनिः प्र. उसं. (पा ३, २, ७५) । ततो-
ऽकारयकारयोर्लोपः (यक. पा ६, ४, १४८; १, ६६)
इति व^१ । *अरातीया- + वन् प्र. तद्धितः उसं. (पावा
५, २, १०९) इति कृत्वा भत्वे उसं. (पा १,
४, ९०) पूर्वपद अवर्णलोपे यलोप इति वा ।

*अराति- + वन् (गप्. दिशा) प्र. इति वेत्येवं कल्प-
पञ्चतयं समूहं द्र. । तत्राऽपि द्वितीये कल्पे आस्था-
विशेषश्चेति दिक् (घ. अमती-वन्-; वैट्ट. पपा.
Pw. प्रसु. च अराति-वन्- इत्यत्रप्रहमुखा भवन्तो
मये दीर्घं नोपपादुकाः; भा. तै ७, ४, १५, १)

सा. [ऋ १, १४७, ४] चोतराऽशं वनिप् प्र. इति
वचनतः वित्-स्वरतः प्रसज्यमानलक्ष्यविधातं प्रति पर्यनु-
योज्यावित्यपरो विशेषः) ।

१) पांमे. अरातिः शौ २, ७, ४ द्र. ।

२) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

३) तस. नञ्-स्वरः । उप. *राय- (√रा [दाने]
+ कर्तरि णः प्र. युक् च); वैट्ट या. (६, २५) प्रसु.
सर्वे वस. इति कृत्वा रै-पर्यायीकुर्वाणा घञन्तमिव
प्रतिपादुकाः सन्तः प्रसज्यमानाऽन्तोदात्ताः (पा ६, २,
१७२) चिन्त्याः ।

४) नाप. (रक्ष-प्रसु.) । व्यु. ? रक्षोऽसृक्पाव-
गर्भाद-जिघत्सुत्वादिहिंसा-प्रधानविशेषणसहभूतिभिः (द्र.
यनि. स्थ.) लिङ्गितं भवति, यथेह √अर (हिंसायाम्)
> *अर- + (√ह + भावे घञ् प्र.) *आयु- इति
कृत्वा वस. पूर. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १ [अराऽऽय-])
इति; वैट्ट या. [६, ३०] प्रसु. तस. इति कृत्वा
नञ्-पूर्वत्वे सति √रा [दाने] इत्यत एव निष्पादुकाः
सन्तः स्वरतश्चिन्त्याः ।

५) पांमे. अमीवा ऋ १०, १६२, १ द्र. ।

६) रायम् इति पाठः ? यनि. शोधः (द्र.
BKA.) ।

६, १६; १६, ६, ७; पै १५,
१४, ९; १६, ७९, ४-६; ८०,
३; ८१, २; ५; -येभ्यः शौ ८,
२, २०; पै ५, ३४, ५^०; १६,
४, १०.

अरायी^० - -यि क १०,
१५५, १; २; -यि पै १७,

१४, १; -यी: पै १७, १४,
२०; -य्यः शौ १, २८, ४;
२, १४, ३; ४, १७, ५; १८,
७; ८; ७, २३, १; पै २, ४,
५; ५, २३, ७; २४, ७; ८;
२०, १५, ५; ६०, ११; -य्यश्
क १०, १५५, २^०.

अराय-क्षयण^० - -णश् शौ २, १८, ३.
अराय-चातन^० - -नश् शौ २, १८, ३.
? ✓*अराय^१ > अराय्य^२ - -य्यम्
खि ५, १०, २.
? अरायभ्यः^३ पै ५, ३४, ५.
अराल^१ - -ला: खि ५, १७, १.
? अरावन्^४ - -वा क ७, ५६, १५.

०) -यभ्यः इति पाठः? यनि. शोधः ।

०) रक्षोजातिविशेषीयत्वाद् योपधत्वे सत्यपि ङीष् प्र.
उसं. (पा ४, १, ६३) । -यि इत्यत्र आमन्त्रितायुदात्तः
द्र. (वैतु. सा. [शौ १, २८, ४] स्त्री. पुंयोगीयम् [पा
४, १, ४८] प्र. प्रस्तावुकः, Reuter (KZ ३२, २९७) च
<अरि- [तु. जह्वावी- प्रभृ.] ।

०) रायी इति पाठः? यनि. शोधः ।

०) संपा. पै ५, ९, ४ सदाभ्वाः इति पाभे. ।

०) विप. (अभि- प्रभृ.) उस. कर्तरि ल्युङन्ते कृत्-स्वरः
प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २, १३९) । उप. यक. <✓क्षि
(क्षये); <✓चर् > चाति (नाशने) ।

१) ✓*अर'रक्षणे' (मौस्थि. <✓*ह [ष, ग, ख, क,
श, झ, स्क] र <✓*अस्कृ 'खनने') > *अर- (अस्य गृह-
रक्षितोर्ये शरण- इत्येतत्-सा नात्यमित्यभिसंधिः) > यनि.
नाउ. व्यु. औपयिकः क्यङ्ङन्तः नाधा. रक्षित्वाभावे द्र. ।

०) भावे यः प्र. कृत्येषु उसं. (पा ३, १, ९५ उउ.) ।
तत्-स्वरश्च (तु. सूको. च, ✓*मू > मराय- इति शोश्रौ
[१२, १७, २] कुञ्जय- [मौस्थि. साजात्यमाक् यर.]
इति च पाभे) ।

०) ✓*अराय 'कुत्सितशब्दे' > *अरायत्- > अराय-
भ्यः इति शोधः ।

१) व्यु. ? ✓*अर 'वलने' (तु. WW १,
१५७) । यद्वा ✓*अर 'सामीप्ये' (तु. BW.
[शौ २०, १३४, १] ? आ-सन्नाः इति पठन्तौ)
+ ञालः प्र. (वैतु. ञालच् प्र. इति भो.
पाउना. च । तथा सति स्वरस्तु नोपपद्येतेति दिक्) प्र.
स्वरश्च । यतु *अरालाच्, ञच्- > -लाक् इतीव
गप्. शौ. (शंपा.) अथावि, तन्नेष्टम् । नाउउ.
मन्त्रेषु प्रागादीनाम् अघरागन्तानां चतुर्णामेव
क्रिदि. सतां पदानामावृत्तिदर्शनाद् न प्रकृतं पदं
तत्संजातीयमित्यस्य विषयस्य सुवचत्वाच्च नाउउ.

मन्त्राणां वा. दिशा एव च प्रपु३ सता क्रिप. कर्तु-
संबन्धेन युक्तस्य सतः प्र३ कस्यचिन्नाम्न एवाऽऽका-
ङ्क्षितत्वाच्च ।

१) सपा. शोश्रौ १२, २३, १ (तु. शंपा. सात. [शौ २०,
१३४, १] ? अरालाक् इति पाभे.) ।

१) व्यु. ? (✓*अर् [संसर्गातिबन्धे] + भावे अप् प्र.
*अर- > स्वार्थे *अरक- > नैप्र.) अरा- + वृन्-
(✓वृन् + भावे क्तिप् प्र.) = 'अरे (प्रतिबन्धे वा
हानौ वा) वन् (मनः) यस्य (पाप्र. वृन् प्र.
तद्धितः उसं (पावा ५, २, १०९) इति वस. पूप्.
प्रकृतिस्वरम् (वैतु. पपा. अनवृद्धन् नच् पूप्.
इतीव विज्ञापुकाः) । PW. प्रभृ. तु अ + *रावन्-
(<✓रा [दाने]) इति तस. इति संवादुकाः । यतु क
७, ६८, ७ इत्यत्र यनि. भिन्नं सदपरं सस्यं
प्राति. कृत्वा भिन्नायाः व्यु. विषयः [तु. सा.
(<✓*अर् [इत्यभिसंधाय]) 'अरणवानभिगन्ता' इति;
PW. = २अर-वृत्- (= रथ-) इति (तथा च
सति स्वरस्तु दुष्पवदः द्र.)] इति पराऽभिप्रायो भवति,
तदनिष्टम् । यनि. प्राति. प्राकरणिक-ऽर्थतः सुसंगत-
त्वात् कलनान्तरस्याऽन्यथासिद्धेः । 'यदा मुञ्चुं
तस्याऽऽत्मीयत्वेनाऽनुभूयमानाः सखायोऽपि पापवृत्तयो
भूत्वा मध्ये समुद्रं जहुः, तदा किल कश्चिदपर एव
नितान्तमसंबद्धः (= १ अरणः) शत्रुबुद्धिर्वापि
सन्नश्चिनोः संभक्तत्वाऽभिसंबन्धेन मनोव्रदिम्ना
नेदीय इव प्रेरितो भूत्वा तं निस्तारयामास' इति
श्रुतिस्वरस इत्यभिसंधेः (वैतु. वें. सा. च मुञ्चुरेव
अरावा इति व्यशेषीति कृत्वा पर्वन् इति क्रिप.
प्रपु१ सदपि मपु२ मावयित्वा व्याचक्षाणौ; PW.
प्रभृ. च दैवताभिसंबन्धेन परस्याऽप्यात्मीयभावस्य
महिमानमपश्यन्तः गप्. व्यु. चाऽर्थश्च वितथं
प्रतर्क्याः) ।

६८, ७; ८, २८, ४; ९, २१,
५; १०, ३७, १२०; -राज्यः ऋ
१, ३६, ११५ (७, १, १३);
१६०; ८, ६०, १००; ९, १३३, ९;
६३, ५ (३९, ५); ६१, २५; कौ
१, ५१०; २, ५४५; ५६३; ८९५;
जै १, ५२, १४; ३, ४२, १;
४४, ९; ४, १४, २; -राज्यः
ऋ ७, ३१, ५; शौ २०, १८, ५.

१ अश्विन-रथः खि ४, ५, १; -रथे
ऋ ६, १३, ५; -रिः ऋ १, ४,
९; ९, १०; १५०, १; ७, ६४, ३;
८, २, १४; ५१, ९; ७२, १६;
९, ७९, ३; १०, २८, १; ३९,
५; खि ३, ३, ९; ५, ११, १;
सा ३३, ८२; का ३२, ६, १३;
कौ १, ९७; २, ९५९; जै १,
११, १; ४, १९, १; शौ २०, ६८,

६; ७१, १६; १२७, ११; -रिम्
ऋ २, ८, २; ५, ४८, ५; -रिथः ऋ
१, ७०, १; ७१, ३; ७३, ५; ११८,
९; १२२, १४; १६९, ६; १८४,
१६; १८५, ९; २, १२, ४४;
५; २३, १५; ३, ४३, २६; ४,
२, १८६; १६, १९; २०, ३;
२९, १; ३८, २; ४८, १; १५०,
११; ७, ६४, ५; ६५, ५; ९७,

१) =सपा. तैआशा ६० माथौ २, ५, ४, ९ प्रभृ. । तैत्रा
३, ७, ११, २ आथौ ३, ९२, १८ प्रभृ. अश्विनः इति पाठे ।

२) सतीवृहत्यां विषययोगजगतयोः पादयोरवसाने लग्नौ
स्यातां (तु. तृतीये पाठे) इति कृत्वा अश्विनः इत्येवमत्र मूलतः
पाठः संभाव्येत (येनाऽक्षरद्वयेनोनेऽत्र पादेऽक्षरमप्येकं
सुपूर् स्याच्छब्दश्च सुपतिस्यमिसंघिः [तु. १. ५२५]).

३) ✓*अर् (प्राप्तौ वा संसर्गप्रतिबन्धे वा) + इः प्र. उस्.

(पाठ ४, १४०) । तत्-स्वरः । ननु स्वाभि-स्तोत्रार्थपरं

प्राति. अन्यच्च शत्रुपरं चाऽन्यदिति प्रागर्गभिमतं

विवेकं (तु. या. १५, ७) प्रभृ.) आदाय पृथगङ्गिते द्वे प्राति.

किमिति न निर्दिश्येयातामिति । व्यु. च वृत्ते च

विशेषाऽभावाच्छब्दतोऽभेदप्रतिपत्तेरिति । ननु शत्रु-

परस्य प्राति. अ + *रि- (< ✓रा [दाने] भावे) वस.

इति कृत्वा प्रकाराऽन्तरेण व्यु. इष्यतां (वैतु. या.

गर्.) तेन च प्राति. भिन्ने निर्दिश्येयातामिति ।

नेति । कथमिति । उक्ताया व्यु. अन्यथासिद्धत्वा-

दिति । कुत इति । गतितत्प्रतिबन्धप्रभृत्यनेकाऽर्थ-

वाचकत्वेनोपगतस्य सतः ✓*अर् 'संसर्गप्रतिबन्धे' (तु.

यस्था. डि.) इत्यरयैव तत्तदर्थवाचकस्य सतः १ अर्-इत्यस्य

मूलतयाऽभ्युपेयत्वादिति । अथ तत्र तत्र विषयविभागे

विभुषां वैमत्यादपि भिन्ने प्राति. न निर्दिश्येयाता-

मिति । कथमिति । उच्यते । तद् यथा । ऋ १,

४, ९ इत्यत्र शत्रु-पर इति सा. । न तथेति PW.

प्रभृ. । ऋ १, ७३, ५ इत्यत्र शत्र्वर्थ इति सा.

PW. च । न तथेति GW. । ऋ १, ११८, ९ इत्यत्र

शत्र्वर्थ इति सा. PW. च । न तथेति NW. ।

ऋ १, १८४, १ इत्यत्र शत्र्वर्थ इति PW. । न

तथेति सा. GW. च । एवमन्येष्वपि भूरिसंख्याकेषु

स्थ. प्रतिपत्तिभेदो भवति । अथाऽद्याऽवधि प्रसिद्धिं

वैप१-९२

प्राप्तवतो विषयविभागस्याऽपर्याप्तत्वादपि द्वे एव भिन्ने

प्राति. निर्दिश्येयातामिति नोचितम् । तथाहि ।

मा ६, ३६ इत्यत्र प्रजाऽर्थः साक्षाच्छ्रुतप्रमाणोपबृंहितो

भवति (तु. माश ३, ९, ४, २१) । ऋ ९, ७९, ३

इत्यत्र वृक- इत्यस्य साहचर्याद् हयर्थः संभाव्येत ।

एवमनुसंधानभूयस्त्व-निबन्धना विशिष्टतराऽर्थभूयस्त्व-

प्रसिद्धिः संभवेदिति किमु वक्तव्यम् । ननु तत्तत्

स्थ. सम्यगनुसंधाय तत्तदर्थविषयविभागमनुपतन्ति

कामं तानि तानि भिन्नभिन्नानि प्राति. निर्दिश्येर-

न्निति । सत्यम् । एवमेव कर्तव्यं न त्विहेति ।

तत् कुत्रेति । वैश. इति । कुत इति । अर्थविवेका-

ऽधीन विषयविभागाऽनुपातिनो निर्देशविभागस्य तत्रैव

प्राप्ताऽत्र परतरत्वाच्चाऽनुसंधेयसाधनसामग्रीसमृद्धिजस्य-

पर्याप्ततरस्य विभागप्रकारस्य संभवाच्चेति । अथ

किमिति २ अ-रि- इतीहाऽपि पृथग् निर्दिश्येतेति ।

स्वरतो भेदात् व्यु. भेदस्य शब्दस्वाभाव्य-प्राप्तत्वा-

दिति । अत्र यत्र यत्र अर्थः इति शब्दरूपं १ अर्-

इत्यस्य द्विः वा पं१ वा ष१ वा सत् १ अर्थ-

इत्यस्य प्र१ इतीवाऽन्येषां मिथ्या प्रतीतं भवति तत्र

तत्र यस्थ. डि. समकेतीति दिक् (तु. डि. इहैव अरे इति) ।

१) शोधः पाठे. च कौ १, २२५ रथिः द्र. ।

२) द्विः ।

३) वा. द्विः सस्थ. डि. ४) आजगमुषीः द्र. (तु. PW.

GW. प्रभृ. ; वैतु. वै. [५१], सा. < १ अर्थ-इति) ।

५) १ अर्थ- इत्यस्य रूपम् इति सा. तद् विपृश्यम् ।

६) १ अर्थ- इत्यस्य रूपम् इति PW. तच्चिन्त्यम् ।

७) यत् १ अर्थ- > अर्थे (स१) = 'इन्ने' इतीव PVS.

(१७२ डि. १) इत्यत्रोक्तं भवति । तच्चिन्त्यम् ।

स्वया इति पदेन तस्य गतार्थत्वात् ।

१, ५, १, १२; ३३, २; ६;
 ३४, १; ५४, १२; ६, १४, ३;
 [१५, ३ (६६, ३३); १०,
 ११५, ५]; १६, २०^३; २०, १;
 २४, ५^३; २५, ७; ३६, ५^३,
 ४५, ३३; ४८, १६; ५९,
 ८]; ७, ८, १; २१, ९;
 ३४, १८; ४८, ३^३; ५६, २२;
 ६०, ११; ६८, २; ८३, ५;
 ९२, ४; ८, १, ४; २१,
 १६^३; २४, २२^३; ३४, १०^३;
 ३९, २; ४८, ८; ६०, १२;
 ६५, ९^३; ६६, १२; ९४, ३;
 ९, २३, ३; ६९, ११; १०,
 १९१, १]; ७९, ११; १०,
 १३३, ३]; १०, २०, ४; २७,
 ८^३; ४२, १; ५९, ३; ७६, २;

८६, १^३; ११६, ६^३; १४८, ३;
 मा १५, ३०^३; २६, ३; १८^३;
 का १६, ५, ११; २८, २, १;
 तै १, ८, २२, २; २, ६, ११, ४;
 ४, ४, ४, ४; मै २, १३, ७; ४,
 १४, ४; १५; काठ २, १५; ४,
 १६; ८, १७; १७, १८; ४०,
 ११; कौ १, ७०; ५५५; २,
 २४; ११५३; ३, १, ८; जै १,
 ७, ८; ५७, २; २, ५, ५; ३,
 १, ३; ४, १, ६; १०, १०; शौ
 ६, ६३, ४; १८, ३, २३; २०,
 ३४, ४; ५; ६६, १; ८५, ४;
 ८९, १; ९५ ४; १२६, ३; पै
 १३, ७, ४; ५; १९, ७, ११.
 अरी^३ - री. मा ६, ३६; का ६,
 ८, ७; मै १, ३, ४; ४, ५, ७;

काठ^३ ३, १०; क २, १७; -यः।
 कौ १, ३२७; जै १, ३४, ५.
 अरे^३ मा २३, ५५; ५६; का २५,
 १०, ३; ४; मै ३, १, ४.
 अरि-कुव^३ - वेभ्यः पै १६, १०४,
 २।
 अरि-गूर्त^३ - र्तः ऋ १, १८६, ३.
 अरि-धायस्^३ - यंसः ऋ १,
 १२६, ५.
 अरि-पुत^३ - तः ऋ ८, १, २२.
 अरि-रि^३ - रिः शौ ७, १३, ११;
 १३, १, २९^३; पै २०, ३२, ७^३.
 अरिक्त^३ - क्तः^३ काठ ४०, ५;
 -णक्ताः तै ६, ४, ९, ५; काठ
 २७, ५; क ४२, ५; -णक्ताणि
 तै ६ ४, ९, ५^३; -काय तै
 ७, ३, २०, १; काठ ४३, १०.

१) तु. टि. अर्थः ऋ १, १८४, १।

२) अर्थ इति सं१ इति पठन् सा. चिन्त्यः।

३) १अर्थ- इत्यस्य रूपम् इति उ. म. मन्वानौ चिन्त्यौ।

४) स्त्री. क्रीष् (पावा ४, १, ४५ तु. मावा ३, ९,
 ४, २१)।

५) अरिः इति पाठः (वैतु. मै. मूको. १मे स्थ.
 अरीः इत्यपि पाठः)। एस्थि, अपि मै. काठ. च रूपम्
 स्त्रीत्वपरखं शास्त्रान्तरसामान्येन सुरिथतं द्र.।

६) वरुणी- > श्रीः इत्येतत् सामानाधिकरण्यात् यनि. द्र.
 (वैतु. सा. अरीन् इति व्याख्यानात् १अरि- इत्यस्य पुं.
 द्वि३ एतदिति प्रतिपन्नः संश्चिन्त्यः)।

७) मौल्य. प्रजाज्यस्य सतः १अरि- इत्यस्य
 सं१ संभाव्येत (वैतु. WW. [१, ८९] शब्दार्थकाद्
 ✓अला [तु. पंजा. अलाभ- < अलाप-] इत्यतो
 निष्पादकः)।

८) = कर्तनगुणविशिष्टकलविशिष्ट-। बस. पू. प्रकृति-
 स्वरम्।

९) सपा. काय ११४ : ३ अरिक्वेभ्यः इति, शौ ११,
 २, २ अलिक्लवेभ्यः इति च पाभे.।

१०) विप. (सरि-)। अरिरि वा अरिरिति वा
 अरि (= समुद्रं पुष्कलं यथा स्यात्तथेति कृत्वा किवि.

सत्. न. द्वि१ [तु. PW. प्रभृ, WW १, ६९; MW.]) इति वा
 गूर्त- (< √ गृ 'शब्दे') इति तस. आथीयश्च स्वरः (वैतु.
 सा. सस. इति च, B. [JOAS ४५, १६५] च तुस. इति
 वदन्तौ स्वरतश्चिन्त्यौ (तु. पा ६, २, २, ४८; विश्व-गूर्त-
 इति च)।

११) विप. (लसृद्धधायोविशिष्टा- गो-)। बस. पू. प्रकृति-
 स्वरम्। उप. भावे धायस्- (वैतु. सा. कर्म-
 णीति कृत्वा तुस. इति, GW. च कर्तरीति कृत्वा
 उस. इति च वदन्तौ स्वरतश्चिन्त्यौ [सा. उप. गुण-
 वचनत्वे सति पू. कृतत्वस्थेष्टत्वादस्य विशेषणद्वयस्यापि
 प्रकृते चाभावात् GW. च कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वरस्य प्राप्-
 त्वात् पू. प्रकृतिस्वरानुपपत्तेरित्यभिसंधिः)।

१२) विप. (इन्द्र-)। तस. आथीयः स्वरः (तु. PW.,
 MW., WW. [१, ६९]; वैतु. वें. सा. प्रभृ. तुस. इति
 वदन्तः पूर्ववच्चोद्यः)।

१३) तस. नञ्-स्वरः।

१४) उप. ✓ क + कर्तरि इक् प्र. उसं. (पावा ३, ३,
 १०८; यद्वा पाउ ४, १४२.)। अतुञ्जः सत् पराव
 परिपन्थुक इति श्रुतिस्वरस्यम्।

१५) पाभे. अग्निः पै १८, १७, ९. द।

१६) सपा. पै १, ९६, ४ अरिष्टः इति पाभे.।

अ-रिक्तत्व^१ - स्वाय^२ मै ४, ६, २.

? अरितः^३ पै ४, १४, ६.

अरितु-^४, १ अरितु-^५, २ अरितु-^६ प्रभु.

✓ अर द.

अ-रिष्ट-प्रा^७ - प्रमू ऋ ७, ४७, १;

१०, ७१, १; -० प्रा ऋ ८, ८,

९; -प्राः ऋ ७, ९०, ४; १०,

१२०, ९०; शौ १०, ५, २४;

१६, १, १०; पै ५, २, ६; ६,

१, ३१; १६, १३०, २; -१ प्रे^८

शौ ५, २, ९; २०, १०७, १२.

अ-रिषण्य^९ - ण्या ऋ २, ३९, ४.

अ-रिषण्यत्^{१०} - ण्यन् ऋ १, ६३,

५; २, ३७, ३; ६, २४, ९; २५,

२; मै ४, १४, १२.

अ-रिष्ट-प्रा^{११} - ०ष्ट शौ १९, ७, ३३३;

-०ष्ट शौ ८, २, २४; -ष्टः

ऋ ११, ४१, २ (५, ५२, ४;

६७, ३); ८, २७, १६; १०,

६३, १३३; ५, १८, ३; ३१,

१; १०, १६६, २; मा १०, २१;

का ११, ७, १; तै ३, २, ८, ४;

शौ ४, ५, ७; ७, ५५, ५; ८,

२, ८; १०, ३, १०; पै १,

६१, ४; ९६, ४५; २, ८७, ५;

४, ६, ७; १३, ३, १११; १५,

१२, २१; १६, ३, ९; ५, ४;

६३, १०; -ष्टम् ऋ २, ३४,

७; मा २, १३१; का २, १११;

काठ ३४, १९१; पै ४, ४०, २;

-ष्टा मा ११, ६९; ३७, २०;

का १२, ७, ४; ३७, ३, ६; तै ४

१, ९, २; ५, ५, ९, २; मै २,

७, ७; काठ १६, ७; १९, १०;

क ३०, ८; पै ११, १, ७; १८,

१४, ६; -ष्टाः ऋ २, २७, २; ७;

१६; ५, ४२, ८; ६, १९, ४; ७,

४३, ५; १०, १२८, ३; तै ४,

७, १४, २१; ५, ७, ९, १;

काठ ४०, १०१; शौ ५, ३,

५१; १०, ५, २३; पै १, १०६,

२; ३, २६, ६; ५, ४, ५१;

१५, ३; १६, ७; ६, ८, ८; १६,

१००, ३; १३०, ३; २०, २३,

१; -१ष्टान् ऋ ७, ४०, ४; ९७,

४; काठ १७, १८; -ष्टानि शौ

१९, ६०, २; -ष्टाभिः ऋ ६,

५४, ७; -ष्टाम् ऋ १०, ८५,

२४६; काठ २, ३; क १, १५;

-ष्टासः शौ ७, ५२, ७१; १९,

४७, २; २०, ८९, १०१;

पै ६, २०, २; १७, ३५, ६१;

१८, १४, २^{१२}; -ष्टे का २, ६,

२; -०ष्टे पै ८, ७, ३; -१ष्टेन तै

१, ६, ११, २; मै ४, ५, ५;

६, ८; काठ २६, १०; क ४१,

८; -१ष्टेभिः ऋ १, ११२,

२५; ८, २७, ४; मा ३४,

३०; का ३३, १, २४; -१ष्टैः

ऋ ६, ६९, १; तै ३, २, ११,

२; मै ४, १२, ५; काठ १२,

१४.

अरिष्ट-गातु^{१३} - तुः ऋ ५, ४४, ३.

अरिष्ट-गु^{१४} - गुः शौ १०, १, १०;

पै १६, ६३, १०.

अरिष्ट-प्राप्त^{१५} - माः ऋ १, १६६,

६.

अरिष्ट-ताति^{१६} - तये ऋ १२०,

६०, ८०, १०१; १७, ७; मा १२,

८१; का १३, ६, ७; तै ४, २, ६,

४; मै २, ७, १३; काठ १६,

१३; क २५, ४; शौ ३, ५,

५; ५, ३०, १२; ६, १९, २;

८०, २; ८, २, ६; ५, २०, ७,

६; २७; १९, ३८, ३; शौ १,

३१, ३; ३, १३, ५; ५, १७,

८१; ७, ५, ११; ८, ३, ९, ९,

१४, २; १५, १८, ८; २१, ६;

१६, ३, ६; १४, ६१; २८, ९;

१९, १६, १४१; १६; २४, ३१;

२५, ६; २०, ५४, ९; -तिभिः

१) तस. नञ्-स्वरः।

२) पाभे. अपहृत्यै क ४२, ५ द.।

३) पाठः? सस्य. टि. ✓सि>सितु- द.। वास्य-
(सि-अ)रितः > सपा. पै ४, १४, २ वा सरितः इति
पाभे.।

४) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)।

५) सपा. प्राः <> प्रे इति पाभे.।

६) विप. (अश्विन-). उप. ✓रिषण्य + कर्तरि अच् प्र.।

७) संबुद्धेरनपेक्षातः अरिष्टम् इति मूपा. संभाव्यते
(व. WI.)। अरिष्ट-मूलम् इतीव सा. पिपठिषन्
(वु. शोपा.) चिन्त्यन् छन्दोदोष-प्रसङ्गात्।

८) पाभे. अरिक्तः द.।

९) पाभे. विच्छिन्नम् तै १, ५, ३, २ प्रभु. द.।

१०) पाभे. अनागसः शौ ९, ५, २ द.।

११) पाभे. स्योन्यम् तै १, १, १०, २ द.।

१२) सपा. ऋ १०, ४२-४४, १० शौ २९, १७, १०;
१४, १० अस्माकं इति पाभे.।

१३) सपा. शौ १४, २, ७२ षास् इति पाभे.।

१४) वस. पृष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

१५) उप. <गो-।

१६) भावे तातिष प्र. (पा ४, ४, १४४)। सिन्-स्वरः।

क्र १०, १३७, ४; शौ ४, १३, ५;
पै ५, १८, २.

अरिष्ट-नेमि^१ - मि: क्र १, ८९, ६;
मा १५, १८; २५, १९; का
१६, ४, ७; २७, ११, ६; तै
४, ४, ३, २; मै २, ८, १०; ४,
९, २७; काठ १७, ९; ३५,
१; क २६, ८; कौ २,
१२२५; -मिम् क्र १,
१८०, १०; १०, १७८, १; खि
२, ४, १; कौ १, ३३२; जै १,
३५, १; शौ ७, १०, १; -०मे
क्र ३, ५३, १७; काठ ४०, ३.

अरिष्ट-पशु - शु: पै १, १७, ४^१.
अरिष्ट-भर्मन्^२ - ०र्मन् क्र ८,
१८, ४.

अरिष्ट-रथ^३ - य: क्र १०, ६, ३.
अरिष्ट-वीर, रा^४ - रा: क्र १, ११४,
३; काठ ४०, ११; शौ ३, १२,
१; पै ३, १०, १; -राम पै ७,
६, ५.

अरिष्टा(ष्ट-अ)सू^५ - सू^० शौ १४,
२, ७२.

अ-रिष्टि^६ - ष्टिम् क्र २, २१, ६;

-ष्ट्यै मा २, ३^{१०}; ३०, १३; का
२, १, ३^{१०}; ३४, २, ५; तै
७, ४, ११, ३; ५, १, ४; काठ
३३, ३; ३५, १०^२; क ४८,
१२^२.

अ-रिष्यत्^७ - व्यतः, -व्यन् मै १,
२, ९; -व्यन्तः क्र १२, ८, ६;
८, २५, ११ (२, ३५, ३); ४,
५७, ३; ८, २५, १२; मै ४ ११,
१; शौ २, ४, १; १२, ५०, ३;
२०, १४३, ८; पै २, ११, १;
१४, ४, १३; -व्यन्तम् क्र ८,
५१, ३^१; १०, ६३, १४; खि ३,
३, १^१.

अ-रीळह (ढ)^८ - ळम् क्र ४, १८,
१०.

अरु^९ - रुम् पै १, ९४, ४. [रु-
३पाक^{१०}].

अ-रुक्म - रुक्मम् पै १४, ४, ८.

अ-रुण^{११} - रुणः पै १, ९४, ३; -रुणम्
क्र ६, ३९, २.

अ-रुच्^{१२} - रुचः क्र ६, ३९, ४.

अ-रुज् - रुज् पै ६, ९, १०; -रुजा
पै ११, २, ८.

अरुण, णा^१ - णः मै ४, १४, ९^१;
-णः क्र १, १०५, १८; १३०,
९; ९, ४०, २; १०, १०, २;
५५, ६; मा १६, ६; १७,
६०^१; २४, ३; २९, ५८;
का १७, १, ६; १८, ५, ११^१;
२६, १, ५; ३१, ६, १; तै २,
१, ६, ३; ४, ५, १, २;
६, ३, ४^१; ५, ५, २२, १;
१६, १, ९, २; ४, ५, १;
११मै १, ४, १०^२; ५, ९^०; २,
५, ९^३; ९, २६; १०, ५^१;
३, ६, ४; ६; ७, ४; ८, ६;
१०, ५; १३, ४६; ४, १४,
१४६; काठ १३, ४; १७, ११;
१८, ३^१; २१, ८^१; २६,
१०; ३२, ७; ३७, ७;
४८, १; क २७, १; २८,
३^१; ४१, ८^१; कौ २, २७५;
११३३; जै ३, २३, ७; शौ ५,
२२, ३; ११, ७, १२^१; पै १,
४५, २; १३, १, ४; १४, २,
९; १६, १५४, २; -णम् क्र
१, ७३, ७; ७, ९८, १; ८

१) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

२) पांम. अनुष्टपशुः द्र. । ३) पांम. अरिष्टासः
पै १८, १४, २ द्र. । ४) तस. नञ्-स्वरः ।

५) =सपा. माश १, ३, ४, २; ४ काश २, ३, २, १९-
२१ । तै १, १, ११, १ काठ १, ११ बौध् १, १३ : २१
ईषतः इति, मै १, १, १२ ईषमाणः इति, क १, ११
ऋषतः इति च पांम. ।

६) व. ORN.; वैतु. PW. GW. प्रमृ. ✓अव् >

अविष्यन् > -व्यन्तम् इति ?

७) उप. ✓रिह् + क्तः प्र. ।

८) व्यु. ? ✓अर (संसर्गप्रतिबन्धे) इत्यतः
(=प्रतिबन्धकः) संभाव्येत । बिले इत्यस्य स्थाने बिलम्
इति च पृथक् पदमिति कृत्वा मुपा. सु-शोधः द्र. ।

९) विप. > नाप. (लोक-) । वस. अन्तोदात्तः ।

१) विप. ([अरुण-वर्ण-] वृक्-प्रमृ.), नाप. न. (अरुण-
वर्ण-), व्यप. (ऋषि-) । व्यु. ? या. [५, २१] < ✓रु
[दीप्तौ] इतीव । ✓अर (तपनदीप्योः) + उन्च् प्र.
(वैतु. पाठ. [३, ६०] < ✓अर 'प्राप्तौ' इति ;
तु. टि. अरुणि-) । चित्स्वरः ।

२) सपा. क्र २, २८, ७ असुर इति पांम. ।

३) =सपा. माश ९, २, ३, १८ । क्र ५, ४७, ३ अरुणः
इति पांम. ।

४) सपा. क्र ५, ४७, ३ अरुणः इति पांम. ।

५) यनि. काठ. स्थ. आहारुणः इत्यत्र आरुणः इत्येवं
दीर्घाऽऽदितया द्वितीयं पदं विसंस्कारः SI. विसंस्कार
इत्युपेक्ष्यः ।

६) सपा. काठ ७, ६ क ५, ५ आरुणिः इति पांम. ।

७) पांम. अयलः द्र. । ८) सा. वरुणः इति ?

१०१, ६; ९, ४५, ३; ७८, ४;
१०, १४४, ५; तै २, १, ६,
२१; काठ १३, ४१; शौ १२,
१, ५२; १३, २, ३६; ८, ६;
२०, ८७, ११; पै १७, ५, १०;
१८, २४, ३; -णिवत् तै ६,
१, ६, ७; -णस्य ऋ १०, ९४,
३; -णा ऋ १, १३४, ३, मै
३, ७, ४१; छ, २, ४; १४१;
-णाः ऋ १, ९२, २; तै ५, ६,
१५, १; मै ३, १३, २०; छ,
२, ११; काठ ४२, ५; कौ २,
११०६; शौ १०, २, ११; ११,
१२, ७; पै १६, ६०, ३; -णाम्
ऋ १, ९२, १५; मा २४, ११;
का २६, ३, १; कौ २, १०८३;
-णानाम् ऋ १, १२४, ११;
-णानि ऋ १०, १६८, १; पै
१, १०७, १; -णाम् ऋ ५,
६३; ६; मै ४, १४, १२; -णाय

ऋ ९, ११, ४; मा १६, ३९;
का १७, ६, ३; तै ४, ५, ८,
१; ७, ३, १८, १; मै २, ९, ७;
काठ १७, १५; छ ८; क २७,
५; कौ २, ७९४; शौ ६, २०,
३; पै १३, १, २; १९, १२, १०;
-णासः ऋ ६, ६४, ३; -णभिः
ऋ १, ८८, २; ११३, १४; २,
३४, १३; ५, ८०, ३; -णेषु काठ
४०, ४; -णैः ऋ २, १, ६; ३४,
१२; तै १, ३, १४, १; शौ
११, १२, २. [°ण-त्रि°].
॥ अरुणि° - गयः काठ १३,
१२; -णिः काठ ७, ६०, ९; क ५,
५०; -णिम् काठ ७, ६; ८; क
५, ५.
॥ अरुणि-विद्° - विदः^d
मै ३, ६, ४.
? अरुणी° - णिभिः^f मै २,
१२, ३; ३, ४, ४; -णीषु ऋ १,

६४, ७.

॥ अरुण-पिशङ्ग° - ऋः तै ६, ६,
११, ६.
† अरुण-प्सु^h - प्सवः ऋ १, ४९,
१; ८, ७, ७; -प्सुः ऋ ८, ५,
१; ७३, १६; कौ १, २१९; जै
१, २३, ६; -प्सुम् ऋ ५, ८०, १.
अरुण-वञ्जु^k - भुः मा २४, २;
का २६, १, ३; तै ५, ६, ११,
१; मै ३, १३, ३; काठ ४९, १.
अरुण-युज्^l - युग्भिः ऋ ६,
६५, २.
अरुण-ललाम^m - माः तै ५, ६,
१२, १; २०, १; काठ ४९, २; १०.
अरुणा(ण-अ)श्वाⁿ - दवाः ऋ ५,
५७, ४.
अरुणै(ण-ए)तु^o - ताः तै ५, ६,
१८, १; काठ ४९, ८; -ताय
तै ७, ३, १७, १; काठ ४३, ७.
अरुणि° - गयः ऋ १०, ९५, ६.

^a) व्यप. (ऋषि-) । अपत्यार्थे इज् प्र. (पा ४, १, ९५) ।

^b) पाभे. अरुणः मै १, ५, ९ द. ।

^c) विप. > नाप. (अवर्ग्यु-) । उस्. क्विबन्ते कृत्-
स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^d) सपा. काठ २३, २ क ३५, ८ कारुद्वेपिणः इति
पाभे. ।

^e) नाप. ([रक्त-वर्ण-] उषसो रश्मि- बडवा- । तु.
ऋ ५, ५७, ४ प्रभृ.) । पाठः? मै. पाठस्य प्रतियोगित्वेन
अरुणी- इत्यस्य शाखान्तरं श्रुतेरच (तु. मा १२,
७४) । ऋ. स्थ. अपि यदुदरुणीषु इत्यत्र मूलतः
यदुदरुणीषु इति संभाव्य यत् आ अरुणीषु इति
त्रिपदविभागस्य सुप्रस्तावाच्च (तु. ऋ ५, ५८, ७;
वैतु. पपा. यत् आरुणीषु इति. GW.? यदा
अरुणीषु इति) यस्थि. व्यु. ? यनि. तद्धिते अजि
प्र. कृते सति स्त्री. ङीप् इत्येवं वा, आ अरुणी- इति
प्रास. पूष. प्रकृतिस्वरम् इत्येवं वेत्येतयोर्विकल्पयोर्मध्ये
विनिगमनाया दुःशक्त्यादिति दिक् ।

^f) सपा. मा १२, ७४ प्रभृ. अरुणीभिः इति, खि ५, ७,

४, १८ अरुपेभिः इति च पाभे. ।

^g) तस पूष. प्रकृतिस्वरं प्राप्ते पिशङ्गा- इये-
दपि पयुंदस्यतया उस्. (पा ६, २, ३) । तेन सास्व. द.
(पा ६, १, २२३) ।

^h) विप. ([अरुणरूप-] उषस्. मरुत्-) ।

ⁱ) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^j) नाप. ([अरुणरूप-] अव- = रश्मि- । तु. ऋ १,
११३, १४; ६, ६५, २ प्रभृ. स्क. वै. GRV. प्रभृ.; वैतु.
GW. विप. इति?) ।

^k) तस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ३) ।

^l) विप. ([अरुणरश्मि-युक्त-] अश्वा-) । उस्. कर्तरि
क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । पूष. नाप. द्र. ।

^m) वर्णः (पा ६, २, ३) इत्यत्र एतु- इत्यस्य पयु-
दासात् सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

ⁿ) पाप्र. व्यु. अरुण- इत्यस्य साजात्ये सति प्र.
एव विशेषः स्यादिति सुवचम् । तद् यथा । तत्र
अकारान्तः प्र. इह त्विकारान्तः उनिच् प्र. उस्.
(पाठ ३, ६०) इति, तद्वच्च चित्-स्वरः । नैप्र.

१ अरुणी- - णीः ऋ १, ११२,
१९; १२१, ३; ४, १, १६^०;
२, १६; १४, ३; मा १२, ६९;
का २१, ४, १९; तै २, ६, १०,
४; कौ ३, ३, ५; जै २, १, ७; शौ
१८, ३, २१; - णीनाम् ऋ
१०, १५, ७; मा १२, ६३; का
२१, ४, १३; शौ १८, ३, ४३;
- णीषु ऋ १०, ६१, ४; - ण्यः
ऋ १, १४०, १३.

२ अरुणी- - णीः तै ५, ६, ४, १;

काठ २२, ६१; क ३४, ११;
- णीभिः मा १२, ७४; का १३,
५, १३; तै ५, ६, ४, १; काठ
२२, ५.

अ-रुत- > अरुत-हनु- - लुः ऋ
१०, १०५, ७.

अ-रु(द्व) > द्वा- - द्वाम् पे १२,
३३, ३६.

अरुन्धती- - णीः काठ ३७, १०^११;
शौ ४, १२, १; ५, ५, ५, ९;
६, ५९, १; पे २, २०, ५; ६,

४, ४; ९; १०; ८, ७, ९; १५,
१५, १; ७; १६, २-९; १७,
१-७; १२, १४, १०; - ती लि
३, १७, २, ५; ४, ७, १, ५; ६;
७, २, ४; ९; १०; काठ ३७,
१०^११; शौ ६, ५९, २; पे १,
८५, ३; २, २०, ५^१; ९, ११,
१०; १५, १५, ४; ८; ९; १२,
१४, ११; - तीम् शौ ८, ७, ६;
पे ८, ७, १०; १६, ३, ६;
१२, ६; - त्यः पे १५,

तुमयत्र तस. इति कृत्वा (✓अर् [तपनदीप्योः] >) >
*२अरु- (ताप-, तद्विशिष्टविशेष- वा) इति पूष.
द्र. । (✓जन् <> ✓गन् >) *गन्- इति अरुण-
इत्यत्र *गिन्- इति चेह उप. इति (तु. टि.
अरण्यानि-) । यत्तु PW. प्रमृ. अरुण- > अरुणी-
> - ण्यः (प्र३) इति प्रतिपद्यमानाः यनि.
पार्थक्यं नैवाऽनुजानीरन्, तन्नोचितम् । अरुण- इत्यस्मा-
दननुदात्तान्तात् सतः स्त्री. ङीष्ः प्र. (पा ४, १, ४०)
असंभवात् । नाड. प्रादुर्भावोऽपि यनि. प्रकृत एव
समभ्राथीत्येवं सुवचत्वात् । अथाऽपि ङ्यन्तरय प्राति.
पूर्वसवर्णैकादेशवद्वा गुणादेशवद्वा रूपम् अजादौ सुपि
प्रसिष्येद् न तु पराभिमतं सदप्यपुष्टं गुणाऽऽदेशवद्
रूपम् इत्यपरा दिक् ।

*) ङीष् प्र. (पावा ४, १, ४५) तत्स्वरश्च ।

*) प्र१ सोरलोप छान्दस इति सा. (तु. ८ ३७६) ।
स्याद्वेह प्रकृतात् यनि. भिन्नं सदपरं *३अरुणी- इति प्राति.
द्र. । तत्र च *२अरु + (✓नी >) *नी- (= 'अर् सूर्यमग्निं
वा तत्-पूर्ववर्तिनी स्तो नयति') इति कृत्वा उस. उप.
प्रकृत्या स्वरः । अथवा अरुणी, ईः (< *ई-)
इति पदद्वयं द्र. (= 'इयमेवाऽरुणी') । अथवा
अरुणी-ईः इत्येकं समस्तं पदं द्र. (यत्र उप.
*ई- इति मौख्य. सना. सद् अवधारणाऽर्थे निपाता-
यमानं (तु. हिं. ही) सामासिकं वृत्तमनुधावति [यथा
चिन् (मौख्य. = *चिन्-) इति नि. इत्यभिधेयः
(चिन् इत्यत्र निपातः वस. प्रयोजित इति कृत्वा
यस्या. उपपाद्यमानः द्र.)] । एस्थि. प्रकृते सुप्सुपीयः
सः सास्व. च । यदपीह सा, प्रमृ. 'अरुणवर्णा'

इति वर्णवचनाद् अरुण- इत्यतः ङीष्ः प्र. (पा ४,
१, ४०) आगममभिसंदधीरन्, तद् यथा न सत्
तथा प्रतिपादितपूर्वमिति नेह पुनरुपात्तमिति दिक् (तु.
टि. अरुणि-) ।

*) द्विरे । ' (उपाः) अरुणीः (रश्मिगवीः)
आवहन्ती ज्योतिषाऽऽगात्' इति वा. द्र. (वैत.
सा. स्वरूपतः प्र३ सदर्थतः प्र१ इति वदन्
नापू. टि. संकेतितचरी स्वीयां सुलोपाऽभावपरा
दिशमपि विस्मारकश्चाऽऽवहनक्रियाया निगदसिद्धं कर्म
परित्याजितः सैस्तदर्थमध्याहारमुखेन वा. पूरकश्च;
८ ३३६ प्र१ [तु. नापू. टि.] इति चेत्यावहनस्य कर्मणो
विषये पर्यनुयोज्यः) ।

*) नाप. (= १ अरुणी-) । *२अरु- + (✓नी > [भावे])
*२नी- इति वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । भिन्नं स. उपजीव्य
स्वरभेदवत्-समानार्थसरूपप्रवृत्तिर्वक्तृविवक्षाऽधीनेति किमु
वक्तव्यम् ।

*) पांशे. आरुणीभिः द्र. ।

*) विप. (इन्-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,
१) । पूष. तस. नञ्-स्वरः । रुत- (< ✓रु [रेणो])
यद्र. ।

*) सपा. कौष १२८, ४ ? अविद्वान् इति पांशे. ।
*) नाप. (लाक्षा- , यज्ञदक्षिणा- [काठ ३७, १०^१]) ।
व्यप. (वसिष्ठपत्नी- [लि ३, १७, २, ५]) । व्यु. ? तु. विव.
[सिभा १, २०८ ; २१२-१३] । आक्रोशभिन्नेऽप्यर्थे
संज्ञायाम् (पा ६, २, १५९) इति नञः परस्याऽन्तोदात्तत्वम्
उसं. ।

*) शोषः सस्थ. टि. ? नामासि द्र. ।

१६, १. [ती- रक्षिण०].
? अरुन्धते शौ १८, ३८, १; पै १९,
२४, १.

अरुश^b -> अरुश-हुन्^c - द्वा ऋ
१०, ११६, ४.

अरुश्चित्- अरुस्- द्र.

† अरुष^d - षः ऋ ३, १५, ३; २९,
६; ४, ५८, ७; ५, १, ५; ४७,
३०; ५६, ७; ६, ३, ६; ४८, ६;
७, ३, ३; ९, ८, ६; २५,
५; ६१, २१; ७१, ७; ७२, १;
[९, ७, ४; ६२, २३] ७४, १;
८२, १; १११, १; १०, १, ६;
२०, ९; ४३, ९; मा १७, ९५;
का १२, १, ८; तै ४, १, ३,
४; ४, ४, ४; मै २, ७, ३; १, ४;
काठ १६, ३; १, ४; ४०, ७; कौ
१, ४६३; ५६२; २, १६७; ५३३;
५७१; ६६६; ९४०; जै १,
४८, ९; ५७, ७; ३, १६, ३;

४१, ९; ४६, ६; ५५, ७; ४,
१, १; शौ २०, १७, ९; पै ८,
१३, ७; -षम् ऋ १, ६, १;
३६, ९; ११४, ५; ३, १, ४;
४, १५, ६; ५, ४३, १२; ६,
४९, २; ७, ९७, ६; ८, ६९,
१६; ९, ८९, ३; १०, ४५, ७;
८९, ९; मा ११, ३७; १२,
२४; १३, ४३९; २३, ५;
३८ १७; का १२, ३, १०;
१३, २, ७; १४, ४, ६९;
२५ ३, १; ३८, ४, १; तै
४, १, ३, ४; २, २, ३; १०,
२९; ७, ४, २०, १; मै २, ७,
३; १७९; ३, १२, १८; १६,
३; ४, ९, ३; १४, ४; काठ १६,
३; १७९; १७, १८; ३७, ९९;
४४, ९; कौ २, ८१८; जै ३,
५७, ८; ४, १९, ९; शौ २०,
२६, ४; ४७, १०; ६९, ९;

१२, १३; पै २०, ४२, २१;
-षम् ऋ १, ८५, ५; ३, ७, ५;
३१, ३; [५, १२, २; ६]; ६,
८, १; ४९, ३; १०, ९२, २;
कौ ३, ३, ८; जै २, २, ३;
-पा ऋ १, ९४, १०; २,
१०, २; ४, २, ३; ६, २७,
७; ७, १६, २; मा १५, ३३;
का १६, ५, १५; कौ २, १००;
जै ३, १०, २; पै १२, १, १०;
-पाः ऋ १, ११८, ५; ५, ७३,
५; ७, ४२, २; ९ पै ६, १८,
३; ९, ६, १०; -पाय ऋ ७,
७१, १; -पासः ऋ १, १४६,
२; ४, ६, ९; ४३, ६; ५, ५९,
५; ७, १६, ३; ७५, ६; ९७,
६; ८, ३४, १७; तै ४, ४, ४,
५; काठ १७, १८; ३९, १५;
शौ ३, ३, २९; पै २, ७४, २९;
-षेण ऋ २, २, ८; -षेभिः ऋ

१) आरुन्धते इति शोधः (तु. W. ; वैतु. पपा. अ०
इति (तदनु तु शंभा. सा. सात. च छन्दस्तो ह्रस्व
इति अभिप्रयन्तः?), पै. RW. B. अरुन्धती->
-०त्ते [सं१] इति?, WI., L ३७२ अरुन्धत (लङि
प्रपु३) इति? च ।

२) व्यु? पपा. नावग्रहः । १ अरु- + शः प्र. (पा ५, २, १०)
स्यात् (=शनु- [तु. वें. सा.]; वैतु. PW. प्रभृ. = नाड, इति) ।

३) विप. (इन्द्र-) । उस्. विवचन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

४) विप. ([ताम्रवर्ण-] अग्नि- सोम- प्रभृ.), नाप.
(व्यतरस्य- प्रभृ.) । अरुण- इत्यनेन सन्धायता द्र. ।

व्यु. ? *२ अरु- + (✓ सन् + उः प्र.) *सु-
-> *प- इति उज. कृत-स्वरः प्रकृत्या (=सालिम-
विशिष्टदीप्तिभाज्-) । पाप्र. अनु तु ✓ *अरु-
(तपनदीप्योः) + उपच् प्र. उस्. (पाठ ४, ७५) ।

चित्-स्वरः [तु. सा. ऋ १, ११४, ५ आरोचमान-
इति पर्यायं प्रयुञ्जानोऽपि तत्त्वमपर्यालोचुकः, WW
१, १५९ (वैतु. टि. *२ अरु-); वैतु. सा. (ऋ १,
१, ६, १) अ + (✓ रुष 'हिंसायां' + कर्तरि कः प्र. इत्य-

भिप्रायतः) १रुप- इति, (ऋ १, ३६, ९) अ
+ (✓ रुष 'रोषे' + भावे कः प्र.) २रुप- इति
च कृत्वा बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२);
म. (मा १७, ९५) अ + (✓ रुष (कोधे) + कर्तरि
कः प्र.) ३रुष- इति कृत्वा तस. इति वदत् स्वरतो-
ऽनादरार्हः] । १) पाभे. अरुणः मा १७, ६० द्र. ।

२) सपा. अरुपः <> अरुपा इति पाभे. ।

३) सपा. अरुपः <> अरुषम् इति पाभे. ।

४) पाभे. महिषम् मै २, १, ९ [यत्र अरुषम् इत्यस्यापि
समावेश इष्टः] द्र. ।

५) पाठः (तु. सस्थ. बभ्रुणा) ? इव्वारुषम्
> सपा. पै २०, ८, ४ ? इच्छुषम् इति,
कौसू ४६, ५५ ? अस्तिपुरुषम् इति च पाभे. ।

६) ? अरुषाः > [अरुष- (=रुष- [तु. MW.J)] >
अरुष्य-> -ष्याः इति शोधः ।

७) उपेण (< ✓ वष् [दाहे] > उप-) इतीव शोध-
परः PW. चिन्त्यः । जागतस्य पादस्य वृद्धिप्रसङ्गाच्च
उष्- इत्यस्य यनि. दूर-सानाभ्याऽभ्युपगमात् (तु टि.

१, ४१, ८; खि ५, ७, ४, १८^०;

-षे: ऋ ३, ३१, २१.

†अरुणी^० -०षि ऋ ११, ३०,

२१ (४, ५२, २); -धी ऋ

३, ५५, ११; ४, ५२, २; ८, ६८,

१८; कौ २, १०७६; -धी: ऋ

१, [१४, १२; ५, ५६, ६];

७२, १०; ९२, १; २^१; ८, ६९, ५;१०५, ५; १०६^३; शौ २०, २२,

५; ९२, २; -धीणाम् ऋ ८,

५५, ३; खि ३, ७, ३; -धीमि:

ऋ ९, १११, २; कौ २, ९४२;

जै ४, १, ३; -धीम् ऋ १, ७१,

१. [°वी- वि°].

†अरुण-स्तप्^० -प: ऋ ३, २९

३; मा ३४, १४; का ३३,

१, ८.

?अरुणसौ^० खिसा ३१, १०.अरुस्^० -रु: खि ४, ७, १, ३^१; शौ

५, ५, ४; पै ६, ४, ३.

¶अरु(स्>)श्-चित्^० -चित्

काठ २२, १०; क ३५, ४.

अरुस्-पान- -न: पै १, ८, ४;

-नम् पै १, ८, ३०.

?अरुस्-स्त्राण^० -णम् शौ २, ३,

३; ५१.

¶अरुक्ष^० -क्षम् मै १, ८, ५१.†अरुक्षित^० -तम् ऋ ४, ११, १;

तै ४, ३, १३, २.

अरुक्ष^० -पेण तै ५, ७, ११, १; काठ

५३, ९.

अरुहेडत्^० -डता^० तै १, ६, ३, २;

मै १, ४, १; काठ ३२, ३.

†अरुण^० -णव: ऋ १, ३५, ११,

१५१, ५; १६८, ४; ६, ६६, २.

यथा.) मिथ्याशक्तिताऽसंबद्धार्थस्य नितान्तनिवृत्तेर-
प्रसक्ताच्चेति दिक् ।

*) पाभे: आरुणीभि: इ. ।

*) विप., नाप. (अग्नि-ज्वाला-, उपस्- बडवा-) ।

डीन् प्र. डसं. (पा ४, १, ७३) नित्-स्वरश्च ।

(वैतु. या. [१२, ७] प्रष्ट. < आ/रुच् (दीप्तौ) इति ;

[पक्षे] स्क., सा. < आ/रुश् 'गतौ' [तु निघ २, १४])

अथवा २अरु-ष- इति (अवयवत: १अरु-प- इत्यनेन

सामान्ये सति वस. इति कृत्वा) पू. प्रकृतिस्वरम्

अरं प्राप्ति. स्यात् ततश्च स्त्री. डीप् डसं. (पा ४,

४, १, ३०) । अथापि वा वस. सति अरु-धी-

इतीकारान्तं प्राप्ति. स्यात् । तत्र च पू. विषये

१अरु-प- इत्यनेन अग्नेदे सति (✓सन् + भावे डी:

प्र. डसं. = *सी>)*पी- इति उप. स्यात् पू. प्रकृति-

स्वरश्च (१अरु-प- इत्यस्मात् स्त्री. निष्पन्नस्य सत:

*१अरुपी- इत्यस्य च संभाव्यमानायां निवृत्तौ यनि.

पदभिन्नार्थवाचकस्य सत: प्रवृत्तिसंलभो वीजमित्यभिसंधि:

[तु. २अरुणी- टि. इत्यत्र ३अरु-णी- इति]) ।

*) विप. ([आरोचमानतेज:संघात-] अग्नि-) । वस.

पू. प्रकृतिस्वरम् । उप. यद्. ।

*) तु. खि [४, ८] टि. ?अरुषस उ इति । सपा. मा

१२, १७ अरुषस: इति पाभे: ।

*) नाप. (आघात-, क्षत-) । न्यु. ? ✓*अरु[हिंसायाम्]

+ डसि: प्र. नित् [पाठ २, ११९ (तु. टि. *१अरु-; वैतु.

ww २, ३५२ समानाभिप्रायत्वे सति विलेखने सरूपं पृथक्

भा. उपरुक्त्युक्त: [तस्य यनि. धा. हिंसार्थस्य वैशिष्ट्यमात्रस्य

वाचकत्वे सति तदन्तः-पातात् तथाविधः पृथग् निर्देशो नेष्ट
इत्यभिसंधि:)] ।*) अदु: इति पाठ: (तु. पै ६, ४, ३ मूको:)? यनि.
शोध: ।*) विप. ([खण्डितचयन-] उरुणाऽग्नि- [तु. C.
[WZKM २६ १२४]) । उस. किव्रन्ते कृत्-स्वर: प्रकृत्या
(पा ६, २, १३९) । यत्तु संटि. (काठ.) *२अरु- इति पू.
इति समेति, तन्न । संवन्धाऽभावात् (सांवत्सरिकमृत्युभाव
उरुणोऽपूर्ण. सन् विकीर्ण इव व्रणित इव भवतीति श्रुति-
स्वारस्याभिसंधे:) ।*) अरुस्पाम् इति मूको. विसंवादी शाखान्तरीय-
संकेत-विसंवादी च मुपा. शोधार्हो भवति । सपा. शौ २,
३, ५ स्त्राणम् इति पाभे: ।*) नाप. ([व्रणपाकाद्यौपयिक-] ओषधि-) । उस.
व्युदन्ते कृत्-स्वर: प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २, ११९) ।
उप < ✓स्त्रा [= ✓आ] 'पाके' ।*) अरुस्-स्त्राण- इत्यस्य स्थाने मौलिक-
संभावन-पूर्वकः ? अरुस्-त्राण- इति शोध उप-
स्थाप्यते । शाखान्तरीयम् अरुस्-पान- इत्यत्र ज्ञापकं
भवति ।

*) तस. नख-स्वर: ।

*) विप. ([अनादरमकुर्वत्, श्रद्धान-] मनस्-) । उप.
< ✓रेड् 'अनादरे' [तु. भा. सा.] ।*) =सपा. आपथौ ४, १२, ६ हिथौ ६, ३, १४ । काठ
५, ३ अहेडता इति पाभे: ।

*) विप. (पथिन्, महत्, योजन-प्रष्ट.) । वस. अन्तोदात्ता ।

१०, १४३, २; मा ३४, २७,
का ३३, १, २१; तै ७, ५, २४,
१; मै ४, १४, ११; काठ ४१,
१; -णु^१ क १, ५६, ३; -णुभः
क १, १६३, ६; द, ६२, ६;
मा २९, १७; का ३१, ३, ६;
तै ४, ६, ७, ३; काठ ४६, ३.

¶ अ-रेतस्^२ - ताः^३ काठ २४, २.

अ-रेतस्कु^४ - स्काय तै ७, ५, १२,
२; काठ ४५, ३.

अ-रेपस्^५ - पसः क १, ६४, २; ५.
५३, ३; ५७, ४; ६१, १४; ९,
१०१, १०; १०, ७८, १; L (५,
५५, ३) १९, ४; कौ १, ४४२;
४५८; ५४८; २, ४५१; जै १,
४६, ६; ४८, २; ५६, ६; ३,
२४, ९; शौ ७, २३, २;
पै २०, ५, १; -†पसम् क
५, ६३, ६; ७३, ६; ९, ७०,
८; मै ४, १४, १२; -†सा क
१, १२४, ६; १८१, ४; ५.
७३, ४; -पसौ क ५, ५१, ६;
मा^१ ५, ३; १२, ६०; का^१ ५,
१, ३; १३, ४, १६; तै^१ १,
३, ७, २; ४, २, ५, २; मै^१
१, २, ७; ८, ८; ३, २, ३; ९,

५; काठ^१ ३, ४; १६, ११; क^१
२, ११; -†पाः क ४, १०, ६;
६, ३, ३; १०, १०५, १०; तै २,
२, १२, ७; मै ४, १२, ४.

*अ-रोग- > आरोग्य^६ - न्यम् लि
२, ६, २, ४.

अ-रोगण^७ - णम् शौ २, ३, २;
पै १, ८, २; १९, ३३, १४;
५२, १६; २०, ३३, ८.

अ-रोगिन् - णि खिसा २६, २३.

अरोगिणी - णी पै १५, २१, ३.

¶ अ-रोलुक्^८ - कः मै १, ४, १२.

१अर्क- , अर्क- ✓ अर्च द्र.

२अर्क- ✓ कच द्र.

३अर्क^९ धि^{१०} पै १३, १, ६.

✓ अर्च (= ✓ अर्ह) > *अर्च^{११} - गो^{१२},
१धन^{१३}, वहु^{१४}, सहस्र^{१५}.

✓ अर्च^{१६} (वधा. L = ✓ कच^{१७} L)^{१८}, >

अर्चि, †अर्चन्ति क ७, २२,

३; तै ३, ३, ७, ३; मै ४, १२,

४; काठ १२, १५; कौ २, २७५;

जै ३, २३, १०; शौ २०, ११७,

३; अर्चन्ति क १, ६, ८; L ९,

१० (१०, १६, २; १३३, १);

१०१, ७; तै ३, ३, ७, ३; †शौ

२०, ४०, २; ७०, ४; ७१, १६;

†अर्चन्ति क १, १०, १; १२,
३; १६५, १; ५, २९, १;
६; ३०, ६; १०, १४७, ३;
तै १, ६, १२, ३; ७, ३, १,
३; मै ४, ११, ३; काठ ९, १८;
कौ १, ३४२; ४४५५; २, ६९४;
११०७; जै १, ३६, १; ४६, १५;
३, ३४, २२५; ५६, २१; †शौ
१, २, ३; १२, १, ३८; †अर्चन्ति
क १, १३२, ५; ५, २९, १२; २;
६, २१, १०; ७, २३, ६; २;
१०, १, ३; लि १, २, १;
मा २०, ५४; का २२, ५,
८; काठ ८, १६; शौ १३,
१, ३३५; २०, १२, ६;
७ पै १४, १, ११; १७, ४,
१; १८, १८, ३; अर्चसे क
१०, ६४, ३; अर्चथः क १,
१५१, ६; †अर्च^{१९} क ५, ४१,
८; ६, २२, १; शौ २०, ३६,
१; अर्चामि क १, १३८, १;
४, ४, ८; १०, १२, ४; लि ३,
२२, ४; मा ४, २५; का ४,
८, ३; तै १, २, ६, १; २,
१४, ३; मै १, २, ५; ४, ११,
५; काठ २, ६; ६, ११; क १,

*) द्वि१ सत् वा. क्रिवि. द्र. ।

*) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

*) साण्डः स्याद् अरेताः > सपा. क ३७, ३ धूर्वाट्
इति पाभे. ।

*) तु. टि. अ-चर्मक- ।

*) विप. (निलैप- , अनव्य-) मरुत- , सोम- प्रभृ.) ।

*) = सपा. माश ३, ४, १, २४ । तैत्रा २, ४, २, ५
सुरेतसौ इति पाभे. ।

*) भावे व्यञ् प्र. (पा ५, १, १२४) जित्-स्वरश्च ।

*) विप. (रोग-निवर्तक-) भेषज-) । उप. ✓ रुज् >
रोजि + ल्युः प्र. ।

*) आरोहणम् इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. सपा.
शौ २, ३, २ पै २०, ३३, ८ सस्थ. मूको.) । प. आरोहणम्
पै १-६३

इति पाभे. ।

*) तस. कृत्योकीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

*) अर्क^{२०} इति सुपठं स्यात् (तु. शौ ५, २२, ८ यत्र
वृन्वद्धि इति पाभे.) ।

*) घञ् प्र. जित्-स्वरश्च (पा ६, १, ११७) ।

*) धा. दीप्ति-स्तुति-दानादिषु वृत्तिः । अस्याऽनेक-
प्रकृतिपरिणामजत्वे सत्यमौलिकत्वप्रतिपत्तिसंकेतार्थं तु. टि.
अर्क- इति । स्वरूपतः सकर्मकाऽकर्मकोभयविधयुतिसंभवे-
ऽप्यकर्मकस्य व्यवहारस्यैव सुभिक्षं भवति । तेन विषयी-
भावनाभिप्रेतस्य लक्षणार्थेन कप्र. योगेन निगमा भवन्ति
(तु. टि. अग्नि क १, ५१, १) ।

*) तु. सस्थ. टि. अग्नि ।

१९^०; कौ १, ४६४^०; जै १,
४८, ५; शौ ७, १५, १^०; १८, १,
३१; पै २०, ४, ८; अर्चामसि
ऋ ६, २१, ६; अर्चत् ऋ १,
१७३, २; अर्चत् ऋ १,
१६५, १४; मै ४, ११, ३;
काठ ९, १८; अर्चत् ऋ ४,
१६, ३; शौ २०, ७७, ३; अर्चन्
ऋ ३, १४, ४; ४, १, १४^०;
अर्चान् ऋ ५, ३१, ५; तै
१, ६, १२, ६; मै ४, १२, २;
काठ ८, १६; अर्चतु ऋ १०,
३६, ५; अर्चन्तु ऋ ८, ६९, ८;
कौ १, ३६२; जै १, ३८, ५;
शौ २०, १२, ५; अर्चन्तु ऋ
८, १२, १९; कौ १, १५८; २,
७२; जै १, १७, ४; ३, ७, १०;
शौ २०, ११०, १; अर्च> चा
ऋ १, ५४, २; ३, ५, १६, १;
५९, १^०; ८, ४१, १; कौ १, ८८;
२, ४६४; जै १, ९, ८; अर्च>
चा ऋ ३, ५४, २; ५, २५, ७;
६, ५०, ६^०; ८, २३, २४, ४०,
४^०; ४९, १; ६९, ४; १०,

८९, ३; ११२, ९; १४८, ३^०;
खि ३, १, १; मा २६, १२; तै १,
१, १४, ४; काठ ३९, १४;
कौ १, ८६; १६८; २३५; २,
१६१; जै १, ९, ६; १८, ४;
२५, ३; ४, २८, २; शौ २०,
५१, १; अर्चतम् पै ५, १४, ६;
अर्चत् ऋ ६, ४५, ४; ८, ६९,
८^०; कौ १, ३६२^०; जै १,
३८, ५^०; शौ २०, १२, ५^०;
अर्चत् ऋ १, ५१, १; ८०, ९;
८४, ५; २, १७, १; ८, ६९,
८; १३, २६; ९, ११, ४;
१०, ६४, ९; १२, १३^०; १४, ७;
[१, ९, १०;] १६, २; १३३, १;
अर्चौ १, ३६२; ३७६^०; २,
३०१; ७९४; अर्चौ १, ३९, ७;
३, २४, १७; शौ ७, ८७, १^०;
१८, ३, ६३; ४, ५४; अर्चौ २०, ३०,
२; १२, ५; १५, २; अर्चाम
ऋ १, ६२, १; १७३, १; मा
३४, १६; का ३३, १, १०;
अर्चाम ऋ ९, १७, ४^०; १०,
१६५, १; कौ १, ५३५^०; जै १,

५५, ३^०; शौ ६, २७, १;
पै १९, १३, १३; अर्चत् ऋ
५, ३३, ९; अर्चन् ऋ १,
५२, १५; ५, २९, २^०; ४५, ७;
अर्चन् शौ १३, ३, २३.
अर्चयः ऋ ३, ४४, २.
१ अर्क(वप्रा)^० - कः ऋ १, ८३, ६;
१६७, ६; ३, २६, ७; ६, २१, ४;
७, २४, ५; ८, ८८, ४; ८९, ६;
१०, ६८, ४; मा १८, २२; ५०;
६६; का १९, ७, ४; २०, २,
१३; तै २, २, ७, २१; १२,
४; ४, ७, ९, १; १५, २, ५,
५; ३, ४, ६; ४, ३, ३, ५, ६,
३^०; ७, ५, २^०; मै १, ६, २;
२, २, ९^०; ११, ६; १३, १,
१; २^०; २, ४^०; ५^०; १०; ३,
३; ४; ५^०; ४, १२, ५; काठ
७, १४; १०, ८^०; १८, ११;
१९, १^०; २०, ३^०; १२^०; २१,
१^०; ५, ६^०; ३५, ११; ४०, १३;
क ६, ४; २८, ११; २९, ८^०;
१३१, ५^०; १४^०; १६^०; २०, २१^०;
४८, ११; अर्कौ २, ७८०; ३,

१) तु. सस्थ. टि. अमि ।

२) तु. सस्थ. टि. प्र...मरे ।

३) = सपा. वैताश्री २९, १९ । ऋ ४, ५८, १० प्रमृ.
अर्च इति पाठे ।

४) तु. सस्थ. टि. अनु ।

५) नाप. (अग्नि-, अन्न-, क्रतु-विशेष-, रश्मि-,
वृक्ष-भेद-, स्तोत्र-, स्तोत्र-, सूर्य- प्रभृ.) ।
पर्यायेण कर्तृकर्मकरणाऽन्यतमसाधनभूतः घः प्र.
कुत्वप्रयोजकश्च प्र. स्वरोऽन्तोदात्तत्वसंपादकश्च
उसं. [पा ३, ३, ११८; ७, ३, ५२ (वैतु. पाठ. [३, ४०]
तदनुवादकः दे. [२, २०; ४, २] च कः प्र. अकित । वैतु.
पा १, ३, ८] च अनिदायमः [तु. पा ७, २, ९] च कुत्वप्रयो-
जकश्च [पा ८, २, ३०] इति दवीयन् पन्थाः [अर्क-
यनि. इयमिषेधः]; रक. [५, ४] घञोऽस्मरणात्

पचाद्यच्यपि कुत्वाऽनुपपत्तेः [मुपा. एतदनु सुशोधः
द्र.] इति वचनात् संभावितघञ्-पक्षपातः स्वर-
मुपेक्षुकः] । यनि. परस्परऽसंश्रितमनेकार्थं भवति
(तु. रक. दे. गपू.) । ततो विज्ञापितं भवति ।
यथा ✓ अर्च अनेकमूलः सैस्तादृशाऽनेकाऽर्थान्
अभिधापयेदिति । कथमिति । मौस्थि. अस्य अनेक-
प्रकृतिपरिणामस्वरूपत्वे सति पूर्वाऽशतोऽनेकस्वरूप-
परिणामस्वरूपत्वे सत्यनेकप्रकृतिप्रातिनिध्यभाज इव
सतः ✓ अर् (तपनदीप्त्योः वा शब्दार्थे वा)
इत्यतोऽभेदाऽभिसेधेरिति (✓ अर् इत्यस्य प्राकृतिक-
भेदव्यूहसंकेताऽर्थं यस्या. टि. द्र.) ।

१) एकतरत्र अर्कश्चाऽश्चमेश्च इत्यस्य स्थाने काठ
१०, ९ अर्कवती इति, तै २, २, ७, ५ अर्काश्चमेश्च इति
च पाठे ।

३, १२; जै २, २, ७; शौ ४,
१५, ५; २४, ५; ६, ७२, १;
१३, ३, २३; †२०, १६, ४;
२५, ६; पै ४, २९, ५; १९, २७,
१४; -कर्म क्र १, १०, १; १९,
४; ६१, ५; ८; ६२, १; ८५, २;
१६४, २४; १६६, ७; १८६, ४;
३, २६, ८; ५, ३०, ६; ३१,
५; ६, ४९, ८; ६६, ९; ७, ९,
२; [३९, ७; ४०, ७; ६२, ३];
९७, ५; ८, ५१, ४; १०; ९२,
१९; १०१, १४; ९, ७३, २;
१०, ६७, ५; ७८, ४; १०७,
४; ११२, ९; ११४, १; १५३,
४; १५७, ५; खि ३, ३, ४;
१०; †मा ३४, १६; ४२; †का
३३, १, १०; २, ५; तै †१, १,
१४, २; ६, १२, ३; ६; ४, १,
११, ३; ३, ११, २; ५, १,
५, ५; मै २, १३, १०; †३,
१, २; २, ४; ५; ३, ४; ५; †४,
१०, ३; १२, २, ५; १४, ११; काठ
८, १६; ९, १९; १७, १८; †;
१९, २; २०, १५; २१, ५;
३९, १०; †क २९, ८; ३१,
१०; †कौ १, १५८; ३४२;
४४५; २, ७२; ६९४; ९६०;
‡जै १, १७, ४; ३६, १; ४६,
१६; ३७, १०; ३४, २२; ५६,
२१; ४, १९, २; शौ ३, ३, २;
९, १५, २; १०, ८, ३; १२,
२, ५५; १३, १, ३३; १८, ३,
४०; ४, २९; †२०, ३५, ५;

८; ६३, ३; ९१, ५; ९३, ७; ११०,
१; ११९, २; १२४, ६; पै २,
७४, २; ५, ३४, ५; ६, १७,
५; †१६, ६८, २; १०१, ६;
१७, ३५, ४; १८, १८, ३;
-कर्म क्र १, १३१, ६; ८,
६३, ४; ९, २५, ६; ५०, ४; ७;
‡तै ५, १, १, ४; ४, ३, ३;
‡मै ३, १, १; २, १०; ‡काठ
१९, १; २१, ६; ‡क २९, ८;
३१, १४; १६; २१; कौ १,
४७२; २, ४२६; ५५८;
जै १, ४९, ६; ३, ३१, १;
४४, ४; शौ २०, ७२, ३;
-‡काठ १०, ९; -‡कां:
क्र ३, ५४, १४; ५, ५, [९, ६४,
२१] ४; ५७, ५; ८, ६३, ५;
६; ९, ९७, ३५; १०, ६८,
१; तै ३, ४, ११, ३; मै ४,
१२, ६; काठ २३, १२; कौ
२, २१०; जै ३, १९, ५;
शौ २०, १६, १; पै ५, ७, ४;
६, १८, ३; १९, ४८, १९;
-‡काठ २१, ६; क ३१,
२१; -‡कै तै ५, २, ५, ५;
३, ४, ७; मै ४, ८, १०; ६;
काठ २०, ३; क ३१, ५; -‡कै
क्र १, १६४, २४; ६, ६५, ५;
१०, ६८, ९; ‡मै ३, १, २, २,
४; ५; ३, ४; ‡काठ २१, ६;
‡क ३१, २१; ‡कौ ९, १५, ३;
२०, १६, ९; पै १६, ६८, २;
-‡कैमि: क्र १, ७, १; ६, ५,

५; ८, १६, ९; तै १, ६, १२,
२; मै २, १३, ६; काठ ८, १६;
३९, १२; कौ १, १९८; २,
१४६; जै १, २१, ५; ३, १४,
७; ४, ५, २; शौ २०, ३८, ४;
- ४७, ४; ७०, ७; -‡कै क्र १,
१७६, ५; -‡कै: क्र १, ३३, २;
४७, १०; ६२, ७; ११; ८८,
४; १४३, १३; १९०, १; २,
११, १५; ३, ३१, ९; ११;
३४, १; ६१, ६; ६२, ५; ४,
३, १५; १०, ३; १६, ४; ४४,
३; ५५, ३; ५६, १; २; ५, २९,
१२; ३१, ४, ३३, २; ४१, ६;
(१०, ६४, ७); ७; ६, ३, ८;
४, ६; २०, १३; [२१, १०;
५०, १५; ७, २३, ६]; ३८,
३; ४९, १४; ६२, १; ६९,
२; ७३, ३; ८, १२, २३;
९, ९७, ३१; १०, ६, ४; १५,
९; ६८, ६; ११६, ९; १४८, ५;
मा १५, ४६; २०, ५४; का १६,
५, २८; २२, ५, ८; तै १, ६,
१२, ६; ४, ४, ७; मै ४,
१०, २; ६; १२, २; १४, ७;
काठ ४, १६; ८, १६; २०,
१४; ४०, ११; कौ १, ४३९;
५३४; २, ११२१; जै १, ४६,
३; ५५, २; शौ १८, ३, ४७;
२०, ११, १; १२, ६; १६, ६;
७७, ४; ९०, ३; १४३, ३.
[कै- उक्थं, चन्द्रं, ग्वालं,
बृहत्, सुं, स्वर्णं].

*) पांमे. बृहत् काठ ८, १६ द्र. ।

*) सपा. क्र १०, १३, ३ एताम् इति पांमे. ।

*) पांमे. क्रतुस्य क्र ९, ६४, २२ द्र. ।

*) सपा. काठ २०, १२; २१, १ अर्कस्य इति पांमे. ।

*) पांमे. सस्य. अन्नस्य द्र. ।

*) इयम् इत्यनेन सामानाधिकरण्यार्थं स्त्रियां श्रुतिः । अथवा श्रेयमात्रमिति स्यात् । अस्त्रियामपि सुसंगतेः । अर्कः इति शोधः (द्र. काठ १०, ८) ।

*) सपा. काठ ३०, ५ महावते इति पांमे. ।

अर्क-स्व-स्वम् तै ५, ४, ३,
३; काठ २१, ६; क ३१, ११.

अर्क-पण- -पण तै ५, ४, ३,
३; मै ३, ३, ४; काठ २१, ६;
क ३१, ११.

अर्क-वत्- -वते तै २, २, ७,
२; ३; मै २, २, ९; काठ १०,
८; ९; -वन्तम् तै २, २, ७, २.

अर्क-वती- -ती काठ १०,
८; ९.

अर्क-शोक- -कैः ऋ ६, ४, ७;
मा ३३, १३; का ३२, १, १३.

अर्क-साति- -तौ ऋ १, १७४,
७; ६, २०, ३६, ३.

अर्क-स्तुम्- -स्तुमः लि ५, ५, ९.

अर्क(र्क-अ)श्चमेध- -धयोः
तै ५, ७, ५, ३; -चो तै २, २,
७, ५; शौ ११, ९, ७; वै १६,
८२, ७.

अर्क-श्चमेध-वत्- -वते,

-वन्तम् तै २, २, ७, ५.

अर्क-श्चमेध- -धी तै
५, ७, ५, ३.

अर्क-किन्- -किणः ऋ १ ७, १;
१०, १; तै १, ६, १२, २; ३;
मै २, १३, ६; काठ ८, १६;
३९, १२; कौ १, १९८; ३४२;
२, १४६; ६९४; जै १, २१,
५; ३६, १; ३, १४, ७; ५६,
२१; शौ २०, ३८, ४; ४७,
४; ७०, ७; -किणम् ऋ १, ३८,
१५. [किन्- वृहत्].

अर्क-िणी- -णी ऋ ८, १०१,
१३.

अर्क-य- -क्यम् तै ५, ३, ४, ७; ७,
५, ९, १; काठ ३०, ५; -क्यस्य
काठ २०, १२; २१, १; -क्येण
तै ७, ५, ९, १; -क्यैः मै ३, ३, ५;
काठ २१, ५; क ३१, २०.

अर्क- -र्चा ऋ ६, ३४, ४. [च-

११धन].

अर्च- -चतः ऋ ७, १२, ४;
[२८, ५; २९, ५; ३०, ५];
१०, ८९, १६; तै ४, ११, १४;
मै २, ७, १४; काठ २५, ११;
कौ २, ११४८; -चते ऋ १, ८७,
२; १५१, २; ५, ६४, २; तै ४, ३,
१३, ८; -चन् ऋ ११, ८०,
१-१६; ३, १७, ७; १०, १११,
५; तै २, २, १२, ४; कौ १,
४१०; ४१२; ४१३; जै १, ४०,
२; ४; ५; -चन्तः ऋ १, ६२, २;
८५, २; ३, ३२, ३; ५, १३,
१; ८, २९, १०; मा ३४, १७;
का ३३, १, ११; कौ २, २२४;
-चन्तम् लि ५, ५, २.
[चत- प्र, सम्, छ].

अर्च- > अर्च-धूम- -मासः
ऋ १०, ४६, ७; मा ३३, १; का
३२, १, १.

१) सकृत् अर्कवतेऽश्चमेधवते <> अर्क-श्चमेधवते
इति पामे. ।

२) पामे. अर्कः मै २, २, ९ द्र. ।

३) तस. पूष. प्रकृतिस्वरम् उंसं. (पा ६, २, ४२) ।

४) नाप. (कतु-द्वय-) । द्रस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

अध्वर्युकतुः (पा २, ४, ४) इत्यस्य विषयत्वे सत्यपि
नैकवद्-भावः । द्वैवचनिकीनामेव श्रुतीनां मन्त्रवाङ्मययोर्
यावदुपलभ्ययोरुपलम्भाद् एकवद्-भावस्य निदर्शनं ततो
वहिरुच्यम् ।

५) नाप. (शस्त्र-विशेष- वा साम-विशेष- वा) ।
ण्यति कुत्वे तित्-स्वरः (पा ३, १, १२४; ७, ३, ५२; ६,
१, १८५) ।

६) पामे. अर्कस्य मै ३, २, १० द्र. ।

७) कर्तरि अच् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ३, १, १३४;
६, १, १६३) । वा. द्वि२ सद् २मासु- इत्यस्य
विप. । यद्वा प्र२ सद् २मासु- इत्यस्यैवोद्देश्यस्य सतो
विधेयम् । प्रथमे कल्पेऽर्धव्याप्तमेकं वाक्यं स्याद्
द्वितीये च प्रतिपादं पृथग् वाक्यमिति विवेकस्तु द्र. [वैदु,

सा. PW. च स्तोत्रसूर्याऽन्यतरसंज्ञार्थिनौ सन्तौ घस्य प्र.
क्षेत्रमिव प्रवेशकौ ततश्च कुत्वाऽभावं प्रति पर्यनुयोज्यौ
(पा ३, ३, ११८; ७, ३, ५२), GW. BW. च
अर्च- इतीव प्रतिपन्नौ सन्तौ ऋच्- इत्यस्याऽगुण-
वतः सकक्षतायां साधनसामान्ये सत्यपि गुणवत्त्वोपपत्ति
प्रति च वा. प्रति च चोद्यौ (यनि. तु१ सति [द्व.
पक्षे सा.] वा. क्लिष्टत्वाऽऽपत्तेः, प्र२ वा द्वि२ वेति कल्प-
नायामपि स्वराऽनुपपत्तेरित्यभिसेधः), ORN. (LBV.
अनु) अर्चा इति भावे निष्पन्नं सत् स्त्री. प्र१ इति
(‘यथा दिवि चन्द्रेणाऽर्चा तथेन्द्रे सोमो न्ययामि’ इति
वा. अभिसेधिः [तथा सति अस्मै एतत् इत्यस्या
वाच्येयुक्तेर् अपूर्णेनाऽपि सता नाड. ऋचा सामान्येनोच्य-
मानाऽप्युपपत्तिर्भूयोविमर्शसद्देव द्र.]]) ।

८) सपा. ऋ ५, ८१, ३ प्रभृ. ओजसा इति पामे. ।

९) सपा. ऋ ९, ८३, २ शोचन्तः इति पामे. ।

१०) विप. ([अर्चिगद्-धूम-] अग्नि-) । वस.
पूष. प्रकृतिस्वरम् । अतिः प्र. (तु. पाउ २, ८४) । तद-
स्वरः । व्यु. कृते यावयद्-द्वेषसं- प्रभृ. द्र. ।

*अर्चत्र^० -> अर्चत्र्य^० -इयः ऋ
६, २४, १.

अर्चत्रि^० -त्रयः ऋ ६, ६६, १०;
मै ४, १४, १११.

अर्चन्^० -> अर्चना (न-अ) नस^० -
-नसम् ऋ ५, ६४, ७; -नाः
शौ १८, ३, १५.

अर्चस् - शत^०.

अर्चि^० -चयः ऋ १, ३६, ३; २०;
४४, १२; ४८, १३; ४, ६, १०;
५, ६, ७; ९, ५; १०, ५; १७,
३; २५, ८; ८, ४४, ४; १७;
९, ६६, ५; १०, १४०, १;
खि ४, ९, ३; मा १२, १०६;
का १३, ७, ५; तै १, ३, १४,
८; ५, ५, ३; ४, २, ७, २; मै
१, ५, १; २, ७, १४; काठ १६,
१४; ४०, १४; क २५, ५; कौ
२, ८८४; ८९१; ११६६; जै
४, ८, ६; १२, १३; १३, ६;
२८, ३; -चिभिः ऋ ५, ७९,
८; ६, ४८, ७; मा १२, ३२;
का १३, ३, ३; तै ४, २, ३, १;
मै २, ७, १०; काठ १६, १०;

क २५, १; कौ १, ३०१; जै १,
४, ३१; शौ ८, ३, २३१६; पै ७,
३, ११; १६, ८, ७१६. [चिं-
१धन^०, सु^०].

अर्चि-मत्^० -मन्ता ऋ १०,
६१, १५.

†अर्चि-वृत्^० -वृत् ऋ ७, ८१,
२; ९, ६७, २४; कौ २, १०२;
जै ३, १०, ४.

अर्चितु^० -तारः तै ७, ३, १, ३.

†अर्चिन्^० -चिनः ऋ २, ३४, १६;
५, ४५, ११; -चिना ऋ ८,
४१, ८.

अर्चिस्^० -चिः ऋ १, १२, ५, ३;
६, ३; ४, ७, ९; ८, ४३, १०;
१०, १६, ४; १४२, ६; मा ३७,
११; का ३७, २, १; तै १, १,
१०, ३; ५, ७, ८, १; मै १,
५, २; ६, ११; २, ११, ८; ११;
४, ९, ३; काठ ३, ३^०; ६, ९;
७, १२१; ८, ९^१; २६, ६^०;
४०, ५; क २, १०^०; ४, ८; ६,
२१; ७, ५^१; ४१, ४^०; शौ
१, २५, २; २, १९, ३; २०,

३; २१, ३; २२, १; २३, ३;
१२, १, ५१; १८, २, ८१; पै १,
३२, २; २, ४८, ४; ९, ७, ४;
११; १७, ५, ९; -चिषा ऋ
१, १५७, १; २, ८, ४; ५,
१७, ३; ७९, ९; ६, ४८, ३;
६०, १०; ८, ७, ३६; ४३,
८; १०, ८७, २; ११; १४; १७;
८८, ९; १२; खिसा २९, ४५;
मा १२, १५; का १३, १, १६;
तै ४, १, ९, ३; २, १, ५; मै २, १,
१११; ७, ८; ४, १०, २१; काठ
१६, ८; †कौ २, ४९९; ११०८;
जै ३, ५७, १११; शौ ५, २९,
१५; ६, ३२, ३; †८, ३, २;
११; १३; १७; २५६; १०, ५,
४९; १३, २, २; १९, ६५,
१^०; पै २, ६२, ३; ५, ५, २०,
३; ७, ३, २; ९, २५, ३; ११;
१७; १०, १२, ३; †१६, ६,
२; ७, १; ३; ७; १५०, ४^१६;
१८, २०, ६; १९, २०, ८;
-चिषि ऋ ९, ६७, २३०; मा
१९, ४१; का २१, ३, १२; तै

^१) भाप. (स्तुति-)। अत्रन् प्र. उसं. (पाठ ३,
१०५)। नित्-स्वरः।

^२) विप. ([स्तोत्रार्ह-] मघवन-)। आर्हायः यत् प्र.
(पा ५, १, ६६)। तित्-स्वरः।

^३) विप. ([अर्चनीय-] मरुत्-)। अत्रिः प्र. उसं. (पाठ
४, ६९)। तत्-स्वरः।

^४) युच् प्र. उसं. (पा ३, २, १५१) चित्-स्वरश्च।

^५) व्यप. (ऋषि-)। पपा. नावप्रहः। बस. पूष.
प्रकृतिस्वरम्। पूष. = अर्चनीय- इति सा. [शौ.], = ध्वनयत्-
इति GW. WAG. [२, ३९ b] प्रघृ. (वैतु. BL.
अर्चना- [स्तुति-] इति)। ^१) नाप. पुं. (= अर्चिस्-)।
इः प्र. उसं. (पाठ ४, १४०)। तत्-स्वरः।

^६) सपा. ऋ १०, ८७, २३ ऋष्टिभिः इति पाठे।

^७) विप. (अर्चिन्-)। मत्तुप उदात्तम् (पा ६, १,

१७६)।

^१) प्रत्ययमकारस्य वत्त्वं (पा ८, १, १५)। शेषं
नापू. टि. द्र.।

^१) विप. (पद्-, मरुत्-)। गिनिः प्र. (तु. पा ३, १,
१३४)। तत्-स्वरः।

^२) सपा. तैव्रा २, ५, ५, ४ ऊर्मिभिः इति पाठे।

^१) शोषः सस्थ. टि. इवजिनीः द्र. (वैतु. जें.
सा. नाप. [उषसो रदिम-] इति, GRV. = स्तोतृ- इति,
ORN. = अर्चिष्मत्- इति च ?)।

^३) नाप. न. (प्रभा-, दीप्ति-, ज्वाला- प्रघृ.)। इतिः प्र.
(पाठ २, १०८)। तत्-स्वरः।

^४) = सपा. आपधौ ७, २७, ४। मा ६, २१ का ६, ५, २
मास ३, ७, १, १२ ज्योतिः इति पाठे।

^५) सपा. आधौ २, १२, ४ अर्चिषा इति पाठे।

२, २०, ८; ४, २४, ४.
 अर्ण-चित्ररथ^१ -था ऋ ४, ३०,
 १८.
 अर्णव^२ - ऋ १, ५५, २;
 ३, २२, २; ६, ६१, ८; ७,
 ६३, २; ९, ८६, ४५; १०,
 ६६, ११; १९०, १; मा १२,
 ४८; का १३, ४, ४; तै ४, २,
 ४, ३; मै २, ७, ११; काठ
 १६, ११; क २५, २; कौ २,
 ९६६; जै ४, २०, ९; पै ३,
 ३७, १६; -वस् ऋ १, १९,
 (८) ७; ५१, १; ५६, ५;
 ८५, ९; १६८, ६; २, २३, १८;
 ३, ५१, २; ५३, ९; ८, ४०, ५;
 १०, १०, १०; ५८, ५; ६५,
 ३; ११५, ३; मै ४, ११, २१^३;
 काठ ३३, ५१^४; ४०, ११^५;
 कौ १, ३७६^६; जै १, ३९, ७^७;

शौ ७, ८६, ११^८; १३, १, ३६;
 २, ११०^९; १४, १, २३१^{१०};
 १८, १, ११^{११}; पै १, ८४, ५;
 ६, १७, ८१^{१२}; १६, ५२,
 ३; १८, १८, ६; -वस्य
 क ११०, १७, १२; १११, ४; शौ
 २०, ११, १२; -वात् क १०,
 १९०, २; मै ४, १४, १७; शौ
 १, १०, ४; १३, १, २६; पै १,
 ९, ४; १६, ५२, १; १८, १७, ६;
 -वान् ऋ ५, ३२, १; कौ १,
 ३१५^{१३}; ३४०^{१४}; जै १, ३३,
 ३१; ३५, ९^{१५}; -वाय मा २२,
 २५; का २४, ११, १; मै ३, १२,
 १२^{१६}; ४, ९, ८; काठ ४०, ४; -वे
 ऋ ८, २६, १७; खि ३, २२, ६;
 मा १३, ५३; १६, ५५; २३,
 ६३; का १४, ६, १; १७, ८,
 ९; २५, १०, ११; तै ४, ३,

१, १; ५, ११, १; मै १, ६,
 ११^{१७}; २, ७, १८; ९, ९; काठ
 १६, १८; १७, १६; क २५,
 ९; २७, ६; शौ ३, ६, ३; ११,
 १०, २; ६; १२, १, ८; ६०;
 १३, १, ४०; २, २; पै ३, ३,
 ४; १५, ४; ६, ७, २; ५;
 १६, ८५, २; ६; १७, १, ९;
 १८, १८, १०; २०, ६; -वेन
 शौ ५, ६, ४१^{१८}; -वैः ऋ ५, ५९,
 १; पै २०, १९, ९.

† अर्णस्^१ - णः क १, ३, १२;
 १२२, १४; १६७, ९; २,
 १९, ३; १३, ३२, ११; ४, १९,
 २; ६, ३०, ४; ४, १९, ६;
 ५, ४५, १०; ७, ६०, ४; ६,
 ४७, ५; ८, २०, १३; ९, ८६,
 ३४; ९७, २१; १०, ८, ३;
 मा २०, ८६; का २२, ८, ७;

*) द्रस. देवताविषयत्वाऽभावेऽपि पूष. आनङ् पूर्वोत्तर-
 पदयोः प्रकृतिस्वरत्वञ्च उच्यते. (पा ६, ३, २६; २,
 १४१) ।

*) विप. ([संशुब्ध-] समुद्र-, सिन्धु- प्रसृ.),
 नाप. (अन्तरिक्ष-, समुद्र- प्रसृ.) । मत्वर्थे वः प्र.
 (पावा ५, २, १०९; वैतु. पाका. [गर्.]
 धर्णस्- [= नाउ.] इत्यतः [मौस्थि. तु अर्ण-,
 इत्येतद्गोत्रापत्यस्थानीयात् सतः] तदन्यलोपप्रयोजकः
 प्र. इति दवीयसी सरणिः ; GW. [तु. WW १, १३७
 अपि तत्पक्षविशिष्टतरुणिः] । ✓*अर् > ✓*अर्ण >
 ✓*अर्ण इत्यतः [समभिजातविकरणात् नाउ.] नामकरण
 इति चिन्त्यस्त्वेष पक्षः द्र.) । मौस्थि. ✓*अर्,
 ✓*अर्ण इत्येतयोः धा. मध्ये अर्ण- इत्यस्य नाम्नो
 जन्यजनकभावेनोपकृत्ययितव्यत्वाऽभिसंधेद्व 'अर्ण- +
 *अव- (= २*अर्व- < *अर्प- < *अर्प्र- [= अर्- + *प्रा-
 < *प्रा] इति कृत्वा तस. शकन्वादिन्यायतोऽनव-
 प्राप्त्वेन निष्पन्नात् सतः *अर्णव- इत्यतः ✓*अर्णव
 (✓*अर्ण) इत्यस्य निष्पत्तेरभ्युपगमाच्च (मौस्थि. सर्वेषां
 धा. नामजत्वसामान्याऽभिसंधेः) । एस्थि. अपि यदिह

यनि. उपकल्पितं भवति तत्र पाप्र. अनुरोधतो यथा-
 प्रसिद्धाऽनुवादमात्रत्वमिति दिक् ।

*) सपा. अर्णवम् < > अर्णवान् इति पाप्मे ।

*) सपा. क १, १९, ८ ओजसा इति विभे. ।

*) पाप्मे. अर्ध्वम् क १०, ८५, १८ द्र. ।

*) सपा. आपमं १, १०, ७ अर्णवः इति पाप्मे. ।

*) सपा. ऋ १०, १८९, २ प्रसृ. माश २, १, ४, २९
 रोचना इति पाप्मे. ।

*) पाप्मे. ऋणयाः क ९, ११०, १ द्र. ।

*) नाप. (तरङ्ग-, जलप्रवाह-, सरित्-, समुद्र-, अन्तरिक्ष-
 प्रसृ.) । पाप्र. ✓*अर्ण (गतौ) + अमुन् प्र. निस्स्वरः (वैतु.
 पाउ [४, १९७]) ✓*अर् इत्यत एव नकारोपजनप्रयोजकः प्र.
 इति । नैप्र. तावत् मौस्थि. इतरथेवोपकल्प्येत । तद्
 यथा अर्ण- + *अस्- इति कृत्वा वस. पूष.
 प्रकृतिस्वरञ्च वर्णसमापत्तौ शकन्वादिन्यायप्रवृत्तिवेति
 (तु. नाप. टि.) । एस्थि. मौस्थि. बहून्यपि नामानि
 सन्ति पाप्र. ते ते कृतः प्र. इत्येवं मात्रत्वेनोच्यन्त-
 इत्यभिसंधिः ।

मै ४, १२, ४; १४, १८; काठ
३८, ७; -णंसः ऋ १, ११७,
१४; १५८, ३; १८२, ७; ६,
६२, ६; ७, ६९, ७; मै ४, १४,
१०; -णंसा ऋ ९, २१, ६;
१०७, १२; कौ १, ५१४; २,
११७; जै १, ५३, ४; ३, १२,
४; -णंसि खि ४, ७, १, ६०;
-णंसि ऋ १, ५२, २; ६१,
१२; १७४, ४; १८०, १; ४,
१६, ७; ६, ७२, ३; ७, १८,
५; ८७, १; १०, ४९, ९; मै ४,
१२, ३; काठ ८, १६; १२, १५;
शौ २०, ३५, १२; ७७, ७;
-णोभिः ऋ ४, ३, १२. [णंस-
गो°, घनु°, १मधु°].

अर्णसु^b - सम ऋ ५, ५४, ६.

अ(र्णसु >) णो-वृत्^c - तम् ऋ २,
१९, २.

✓ अर्त्त > अर्त्त^d - नम्^e मा ३०,
१९; का ३४, ४, १.

अर्त्तित- ✓ ऋत् द.

अर्त्तोस् (:) ✓ अर् (बधा.) द.
? अर्त्तिरंनः^f पै ११, ५, १३.

✓ अर्थ^g नि°, सम°.

अर्थ^h - र्थः मा १८, १५; का १९,
५, ३; तै ४, ७, ५, २; मै २,
११, ५; काठ १८, १०; क २८,
१०; -र्थम् ऋ १, १०, २; ३८,
२; १०५, २; ११३, ६; १२४,
१; १३०; ५; १४४, ३; १५८,
६; २, ३०, २; ३९, १; ३,
११, ३; ५३, ५; ६१, ३; ४,
६, १०; १३, ३; ६, ३२, ५;
७, १८, ९; ८, ६९, १७; ७९,
५; ९, १, ५; १०, १८, ४;
२७, २०; २९, ५; ५१, ४; ६;
५९, १; ७३, ५; १४३, १;
खि ५, ७, २, ७; मा ३५, १५†;
का ३५, ४, १६†; तै ४, ३, ११,
५; मै ४, १३, ७; काठ १, १२?;
१८, २१; ३९, १०; कौ २,
६९५†; जै ३, ५६, २२†; शौ
† १२, २, २३†; १५, १७, ८;

† २०, ७६, ५; १२; १४; पै ९,
१२, १; १६, १५२, १; १७,
३२, ३; -र्थान् मा ४०, ८;
का ४०, १, ८; -र्थानि ऋ ७,
६३, ४; काठ १०, १३; -र्थान्
शौ १, ७, ६; -र्थेषु ऋ १०,
१०६, ७; पै ९, २५, २. [र्थ-
उपकार°, कद्°, काम-
शय्या°, कूचिद्°, तदिद्°,
तूर्णि°, दूरे°, नि°, शान्ति°,
सद्यस्°, समुद्र°, ३सर्व°, सुग].
? अर्थ-दर्शिन्^k - शिनिम् खि
३, १५, २८.

✓ अर्थि^l, † अर्थयासे ऋ १,
८२; १; कौ १, ४१६; जै १, ४०,
८; अर्थयेथे ऋ १०, १०६, १.

अर्थित- -ताः पै ९, १०, ५.
अर्थिन्^m - र्थिनः ऋ १, ४८,
६; १०५, २; ८, २७, १२;
७९, ५; १०, २६, ८; १२७, ५;
-र्थी ऋ ७, १, २३.

अर्थे(र्थ-इ)त्ⁿ - र्थतः मा १०,

^a) तु. सत्य. टि. ? पतति (< ✓ पत्). ।

^b) विप. (वृक्ष- [तु. GW. प्रमृ.], नाप. [मेघ- इति च
वै. सा.]) । मत्वर्थीयः अच् प्र. (पा ५, २, १२७)
चित्-स्वरश्च ।

^c) विग. (अहि-). उस. कृत-स्वरः प्रकृत्या । उप. ✓ वृ
(आवरणे) + क्तिप् प्र. ।

^d) नाप. । कर्तरि युच् प्र. वसं. (पा ३, २, १५१)
चित्-स्वरश्च । धा. अधिक्षेपणे इतिः (तु. १ ऋति- >
✓ ऋतीयु) ।

^e) सपा. तैत्रा ३, ४, १३, १ ऋतुलम् इति पाभे. ।

^f) अरद्वाजो गोतमो अथ स्योनम् इत्येवं मूलतः
पादं संभाव्य सुपा. व्यर्थनपरः शोचः साऽवसरः स्यात् ।

^g) वर्णवैशिष्ट्ये सति नैप्र. = ✓ अर्थ. । एस्थि.
पाधा. चुरा. सरूपात् (तु. ✓ अर्थि) भेदः सुगमः ।

^h) नाप. पुं. न. (लक्ष्य-, प्रयोजन-, पदार्थ- [मा ४०, ८]) ।
नैप्र. = अर्थ- । पाप्र. भावकर्मणोः चच् प्र.

(पा ३, ३, १८; १९) चित्-स्वरश्च (वैतु. पाठ २, ४
✓ अर् + थम् प्र. [तु. WW १, १३६; वैतु. MW.
< ✓ अर्थि इति कृत्वा पुत्रं पितृष्वितृतामिव
निनीषुकः) ।

¹) = सपा. मात्रा १३, ८, ४, १२ । तैत्रा ३, ७, ११, ३
तैत्रा ६, १०, २ प्रमृ. अर्थम् इति पाभे. ।

²) पाठः ? अक्तम् इति शोधः द्र. (तु. सपा. काठ
३१, ११; तै १, १, १३, १) ।

³) स्वरः ? अन्तोदात्ततया सु-शोधः द्र. (तु. सत्य.
सर्वश्च इति समानं अट्स्वरं सत् प्रकृतेऽपि तथालं
ज्ञापुकम्) ।

⁴) = नाधा. चुरा. । यनि. अर्थ- > नाधा. इत्यभिन्तविः ।
^m) विप. (स्येन-, सूरि- प्रमृ.) । मत्वर्थीयः इतिः प्र.

(पावा ५, २, १३५) तत्-स्वरश्च ।

ⁿ) विप. (२अप्-) । उस. कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
१, १३९) । उप. ✓ इ + विवप् प्र. ।

३; का ११, २, ३; तै १, ८, ११, १; काठ ३९, १.

? अर्थास्तो: पै १२, २९, १४.

✓ अर्द्ध (बधा.) > अर्द्धि, अर्द्धति शो १२, ४, ३; पै १७, १६, ३; ? अर्द्धतः^१ लि ५, २२, २; आर्द्धन् क्र ४, १७, २.

¶ अर्द्धयति मै ४, ५, ६; अर्द्धयाति शौ ४, १५, ११; पै ५, ७, १०; अर्द्धयः क्र ८, ५३, २; लि ३, ५, २; अर्द्धयः क्र १०, १४७, २; अर्द्धय शौ ४, १५, ६; † अर्द्धय क्र ८, ७५, १०; तै २, ६, ११, ३; मै ४, १०, ५; ११, ४६; ६; काठ ७, १७; कौ १, ११; २, १९८; जै १, २, १; शौ ६, ६५, १६; पै ५, ७, १६; १९, ११, ११; आर्द्धयत् क्र १०, १०४, १०. [प्र°, वि°].

अर्द्धयत् - यत्^२ शौ ६, ४९, २; पै १९, ३१, १५.

✓ अर्ध° अभि°.

¶ १ अर्धक^१ - कः मै १, ८, ४.

अर्धयित्वा सम्°.

अर्धस्- अभि°.

अर्धि- प्रति°.

¶ १ अर्धुक^२ - कः तै ६, ३, १, ३;

काठ ६, ४, २६, १; क४, ३, ४०, ४;

-कम् तै २, ५, ५, ७; ५, ६, ४,

५; ६. २. ३, ५; काठ २२, ९;

क ३५, ३. [क- वि°, सम्°].

१ अर्ध्व^३ - ध्वः क्र १, १५६, १;

-ध्वम् क्र ५, ४४, १०.

१ अर्ध^४ - धः ¶ तै १, ७, ६, ३;

५, २, १, ३; ५, ४; ३, ३, ५;

४, ४; ५, १; ¶ मै ३, २, १०;

७, ६; ¶ काठ ९, ११; १९, ११;

२०, ९; २४, ४; ¶ क ३१, १;

११; शौ ८, ९, १; पै १६, १८,

१; -धम् क्र १, १६४, १७;

६, ४७, २१; १०, २८, ५; ¶ मै

१, ११, ८; ३, २, १०^५; ७, ६^५;

१०, ५; शौ ९, १४, १७^६; १३,

१, ४१^७; पै १६, ६७, ७^८;

१८, १९, १^९; - ¶ धात् मै ३,

२, ५; - † धे क्र १, १२, १;

१२४, ५; १६४, १२; ६, २७,

५; कौ २, ११०^५; शौ ४, १,

६; ९, १४, १२; पै १६, ६७,

२; -धेन मै ३, ७, ६^१; -धौ

क्र २, २७, १५.

२ अर्ध^१ - कौपुष्पि; -धः क्र १०, २७,

१८; तै ६, १, ८, ५^१; -धम्

क्र २, ३०, ५; ४, ३२, १; ६,

३०, १; ४४, १८^२; ७, १८,

१६; मा ३३, ६५^३; का ३२,

५, ११^४; ¶ तै २, २, १०, ५^५;

५, ४, ८, ३; ¶ मै १, ९, ४^६;

६^७; २, ४, २^८; ३, २, ७^{२९};

८, ९^३; ९, ४^३; ४, ३, १^३; ११,

४^४; ¶ काठ ६, १०^४; ८, ४^५; ९,

१२^५; ११, ५^६; १२, १२^६;

१३, २^७; १५, ५^८; २६, ६^९;

८; २८, १^{१०}; २९, ८; ३५, १८^{११};

¶ क ६, ९^{१२}; ४१, ४^{१३}; ४४, १^{१४};

४८, १६^{१५}; कौ १, १८^{१६}; जै १,

^१) पाठः ? तु शौ २०, १३६, २ वृधत्तः इति पामे. ।

^२) सपा. काठ ३५, १४ क ४८, १३ आश्रौ १४, २९, ३ एजयन् इति पामे. ।

^३) बधा. । तु. ✓ अर् (प्रातौ), ✓ अर्द्ध (= ✓ ऋष् यद्र.) ।

^४) विप. ([कनिष्ठ-] पुत्र-) । एवुल् प्र. (पा ३, १, १३३) । लिट्-स्वरः । १ अर्धुक- इति शाखान्तरीयः पामे. द्र. ।

^५) उक्त् प्र. उसं. (पा ३, १, १५४) । लिट्-स्वरः ।

^६) एयति प्र. आयुदात्ता उसं. (पा ६, १, २१४) ।

^७) नाप. (भाग-, पक्ष- प्रय.) । व्यु. ? या. [३, २०] प्रय. < ✓ ह वा < ✓ छ वा < ✓ ऋष् वेति ।

आयुन्तायतरस्वरभेदतो द्विरूपं प्राति. भवति (तु. नाठ.) । अर्थभेदतस्त्वस्य भूयस्तरामन्तर्विभक्तत्वे

सत्यनेकप्रकृतिजत्वं संभाव्यमानं परमप्रकृतिस्थानीयस्य सतः ✓ अर् इत्यस्य स्वयमनेकपरमतरप्रकृतिपरि-

१५१-१४

णतत्त्वदर्शनेनोपपद्यतां (तु. टि. ✓ अर् ; वैतु. WW.

[१, १४३] स्वरतोऽर्थतश्च विवेकमपश्यन् पृथग्भावार्थ-

विशिष्टमेवैकम् ✓ अर् इति धा. प्रस्तावुकः) । पाप्र.

यनि. घञ् प्र. जित्-स्वरश्च द्र. (तु. टि. अर्थ-) ।

^५) सपा. काठ २०, १२ क ३१, १४ पक्षम् इति पामे. ।

^१) सपा. काठ २४, ४ क ३७, ५ पदा इति पामे. ।

^१) घः प्र. (पा ३, ३, ११८) लित्-स्वरश्च । शेषं १ अर्ध-

द्र. । यरतु समाऽसमाऽर्थभागपरतयास्वरविवेकः प्राचाम-

भिमतो भवति (तु. शौषा १, २, १) तस्य भूयोविमर्शसहत्वात्

वैश. पुनरुपादानं द्र. । वै^१ छ टि. द्र. ।

^५) विप. इति कृत्वा सा. अस्य सूरीन् इत्यनेन

सामानाधिकरण्यं दृष्टि । तच्चिन्त्यम् । यस्थि.

अप्य् अन्वयसौवच्यात् (तु. वैश.) । GW. अत्र नापू.

आयुदात्तं पिपटिषति । तदपि वैश. भूयो विमृश्यम् ।

^१) सपा. मै २, १, ६^१ नेमः, नेमम् इति पामे. ।

^२) सकृत् सपा. काठ २०, ८ सहस्रम् इति पामे. ।

१९, ७; शौ ५, १, ९; १०, ८,
७; १३; ११, ६, २२; पै ६, २,
८; १६, २३, २; १०१, २;
१०२, २; -धर्मऽधर्म काठ
११, ५; -धर्माः तै ७, ५, २, १;
काठ ३३, १; -धर्मात् काठ
२६, ६; क ४१, ४; -धर्मै
३, ७, २; काठ ३५, १८; क ४८,
१६; पै ५, २१, २६; -धेन शौ
५, १, ९; १०, ८, ७; १३;
११, ६, २२; पै ६, २, ८; १६,
२३, २; १०१, २; १०२, २.
[धे- अधि°, अमि°, उत्तम°,
१उत्तर°, उप°, जघन°,
१दक्षिण°, १पर°, १पुष्कर°,
१पूर्व°, प्र°].

॥अर्ध-ऋचु°- -चः मै ३, २,
८; १०, ४; ४, ६, ८;
-चाभ्याम् मै ३, २, ८; -चे
मै ३, १०, ४; -चेन मै ३, १,
५; -ऽचैः मा १९, २५; का
२१, २, १४.

†अर्ध-गर्भ°- -मः ऋ १, १६४,
३६; शौ ९, १५, १७; पै १६,
६९, ५.

अर्ध-देव°- -वस् ऋ ४, ४२,
८; ९.

॥अर्ध-भाजु°- -भाक् मै ३, ४,
१०; ४, ६, ६; काठ २०, ११;
२८, १; ३९, ११; क ३१, १३.

शौ ६, ८६, ३६; पै १९, ६, १२;
-भाजः मै ४, ६, ६.

अर्ध-मासु°- -सम् तै २, ५,
५, ४, ५; मै २, ४, ३; -सयोः
तै ७, १, ४, ३; -सस्य तै २,
५, ६, ४; ८, ३; ५, ६, ७, २;
७, ३, ७, २; मै १, ७, ३;
काठ ९, १; २१, ५; ३३, ८;
३४, ९; क ८, ४; ३१, २०;
-साः मा २३, ४१; २७, ४५;
का २५, ८, ३; २९, ६, १;
॥तै २, ५, ७, ४; ५१, ८, ५;
२, १२, १६; ३, ४, ५; ६,
७, २; ७, २, ५; २५, १६; ६,
२, ३, ५, ७, १, १, ६; ४, १,
३; २, २; ५; ३, ४; ११, ४;
५, १, ३; २०, १६; २५, १;
मै १, ८, ६॥; ३, ४, ६॥; ४,
९, १८; काठ ६, ७; १०, ७;
१४, ४; २१, ५; २२, १;
३३, २; ३; ३४, ९; ४०, ६;
४५, ५; १७; ५०, ६; ॥क ४,
६; ३१, २०; शौ १०, ७, ५;
११, ९, २०; १५, ६, १७;
पै १६, ८३, १०; १७, ७, ७; २९,
१५; -॥सान् तै ५७, २, ५;
६, २, ३, ५; पै १७, २८, ४;
-सानाम् मा २४, १७; का २६,
८, २; तै ५, ५, १७, १, ७, १८, १;
मै ३, १४, १८; काठ ४७, ७;

५३, ८; शौ १५, ६, १८; १६,
८, २३; -से ॥तै २, ५, ६, ६;
७, १, ४, ३; ॥मै १, ४, ८, ४;
१, १३; ॥काठ ३१, १२; ३२,
६; शौ ८, १२, ५; ६; पै १६,
१३४, ३; -॥से-से मै १, ४,
८; ४, १, ९; काठ ३१, ७;
३२, ६; -सेभ्यः मा २२, २८;
का २४, १४, १; तै ७, १, १५,
१; मै ३, १२, ७; काठ ४१, ६;
-सैः तै ७, ५, ६, १॥; मै ४,
१०, ६.

॥अर्धमास-शस् (ः)° तै २,
५, ८, ३; ५, ६, ७, २; ७,
३, ७, २; काठ २१, ५; ३३,
२; ३, ८; क ३१, २०.

॥अर्धमासा(स-आ)यतन-
-नाः काठ ३४, ९.

॥अर्ध(ध-ऋ)र्चु°- -चः तै ६, ३,
११, ३; -धर्म तै २, ५, ७,
४; -चर्त् तै ३, २, ९, ५; -चै
तै १, ६, १०, ५; ६, ३, ११, ३;
-धेन तै ५, १, ४, १; शौ ९,
१५, १९६; पै १६, ६९, १६;
-चौ तै २, ५, ७, ५.

॥अर्ध-वशा°- -शाम् मै १, ११,
७; कठ १४, ८.

॥अर्धित्°- -धिनः तै ६, ५, २,
१६; -धी तै ६, ५, २, १.
[धिन- सु>रव°].

०) तप्र. समासान्तः अः प्र. (पा २, २, २; ५, ४, ७४)
तत्-स्वरश्च (तु. टि. अर्धित्-).

१) कस. सास्त्र. (पा ६, १, २२३).

०) तस. सास्त्र. (पा २, २, २; ६, १, २२३).

१) उघ. ण्वि-अन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९).

०) सपा. तै ५, ४, ८, ३ मृषिष्ठभाक्त्तमः इति, काठ
२१, ११ मृषिष्ठभाक् इति च पां. १.

१) सपा. तै ४, ४, ८, १ ऋद्व्यः इति पां. १.

०) सपा. अर्धभाजः <>अर्धिनः इति पां. १.

१) वीप्सायां शस् प्र. (पा ५, ४, ४३) तत्-स्वरश्च।

१) अत्र पूर्वोत्तरयोः पदयोर् अन्त्याद्योर् अन्तोः
प्रकृतिवद्-भावाऽभाव इति विशेषः। शेषम् अर्ध-ऋचु-
टि. द्र. १.

१) मत्वर्थे इतिः प्र. (पा ५, २, ११५) तत्-स्वरश्च।

॥अर्धे(र्ध-इ)न्द्र- -न्द्राणि तै ५,

४, ८, ३; मै ३, ४, १; काठ

२१, ११; -न्द्रैः मै ३, ४, १.

१२अर्ध- -धर्षः मै ३, ४, १॥

३अर्ध- उत्तर°, दक्षिण°.

३अर्ध- -धम् काठ १४, ८.

२अर्धक° - > अर्धक-घातिन्^d-

-तिना शौ ११, २, ७.

अर्धयत् ✓कथ् द.

अर्धयित्वा, अर्धस्-, अर्धि-,

१अर्धक- ✓*अर्ध द.

१२अर्धक- -कम् पै १०, ९, ३.

१अर्ध- ✓*अर्ध द.

✓*अर्ध > अर्धि^१, अर्पयते काठ ११,

४॥ ॥अर्पयति तै ३, १, ९,

१; ॥अर्पयति तै २, ६, ४, ४;

३, १, ९, १; ५, १, १, ३; ४,

३; ६, २; ४, ४, २; ३, ५; ५, ५,

२; ६, २, ४; ६, १, ९, २; १०, ४;

२, ७, ५; ४, १, ५; ५, १, ५;

मै २, २, ३; ३, १, १; ५; ३, ५;

४, ८; ४, १, ४; ६, ५; काठ

१८, १९; १९, ५; २०, ८; २१,

७; २२, १२; १३; २४, ४; २७,

१०; ३१, ३; क २९, ७; ३०,

३; ३१, १०; ३५, ५; ६; ३७,

५; ४७, ३; अर्पयन्ति मै १,

११, ८॥ ॥अर्पयन्ति मै १,

११, ८; काठ १४, ८; अर्पय तै

५, ७, ४, ३; शौ १०, ९, १;

पै २, ८, ५, १; १६, १३६, १;

१७, १४, ६; १९, ३९, ९;

अर्पयतम् खि १, ११, ३;

॥अर्पयत् तै ५, १, ४, १;

आर्पयन् शौ ५, १९, २;

पै २, १८, ८; ॥अर्पयेत् तै ५,

१, ४, २; ६, २; २, ७, १; २; २; ४,

३, २, ३; ६, ४, १, ५; मै ३,

१, ५; ४, १, ४; २, ९; काठ

१९, ५; ३१, ३; क ३०, ३;

४७, ३; ॥अर्पयेयम् तै ५, १,

१, ३; ६, ५, १, ४, ५; मै ३,

१, १; काठ १८, १९; पै २७,

१०; क २९, ७.

अर्पिम् शौ १२, १, ३५; पै १७,

४, ४. [अभिसम्, आ°, नि°,

प्र°, प्रति°, सम्°].

अर्पण- -णम् पै १७, ३८, ३;

-णेन शौ १२, ३, २२. [°ण-

अन्°, प्र°].

अर्पयत्- सम्°.

॥अर्पयितोस्(ः) मै ३, ९, ४.

अर्पयित्वा प्रति°.

१अर्पित, ता^१- -तः ऋ ६, ५८, २;

९, ८६, १४; ३९, ४५; मै ४, ४१,

१६; कौ २, ३०५; ९६६; जै

३, २५, १; ४, २०, ९; पै १२,

३२, २; -तम् ऋ १,

१६४, १२; १०, ८२, ६; १७०,

२; मा १७, ३०; का १८, ३,

*) नाप. । तस. सास्व. । 'अर्धं यथा स्यात्तथा इन्द्राणि = ऐन्द्राणि' इति कृत्वाऽतिप्रक्तरः पाठस्य विकारः *अर्धेन्द्र- इत्येवं सु-शोधः स्यात् । अथ वस. एवाऽऽग्रहश्चेदुक्ते शोधे नाऽऽदरश्च, तर्हि यनि. हविर्विशेषसंज्ञत्वादनतोदात्तप्रकरणे इन्द्र- इति उच्यते. (पा ६, २, १९५) । १) वि. ([अर्ध-भाज्-] इन्द्र-) । अर्धार्थे यत् (तु. टि २कथ्य-).

२) अर्थः ? नाप. (सेनाऽर्ध- इति सा., जल-सर्प- [अर्धक-] इति R.W. M.W.) ? १अर्धक- इत्यतो भिन्नवृत्तीव संभाव्यते । तद् विमृश्यम् ।

३) वि. (रुद्र-) । उच्यते. गिन्यते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । पाभे. अध्वगघातिना द. ।

४) वि. (चक्षुस्-). अर्-बुध्- इति मूको. अनु अर् (=नञ्)+बुध्- (तु. पंजा. बुध्) > वस. इति मतम् । सपा. शौ १६, २, ५ सौपर्णम् इति पाभे. ।

५) पात्र. =पुगन्तः (तु. W.W. १, ६९) ✓ऋ > ✓*अर् + णिच् प्र. (पा ७, १, ३६) । मौस्थि.

अनु नैप्र. *अर्- + *प- (= *भ- [तु. W.W. १, ७३]) = *अर्प- इत्यस्य उच्यते. सतः नाधा. सुवचः । ✓*अर्ध > *अर्प- इति च व्यत्यासेनोक्तस्य पात्र. पुनर्निर्देशः द. (तु. टि. ✓*अर्त्त). १) शुचाऽर्पयेत् > सपा. काठ २०, ५ क ३१, ७ शुचा निर्देहेत् इति पाभे. ।

२) सपा. तैत्रा ३, १, ४, ४ प्रददेत् इति पाभे. ।

३) पात्र. कर्मणि क्ते विभाषितमायुदात्तत्वम् (पा ६, १, २०९) । मौस्थि. तु *अर्प- (< ✓*अर्प < *अर्प-) + (भावे) इत्- (< ✓इ) इति कृत्वा 'अर्पि' इत्तं यस्य' इति वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । एस्थि. यद्यपि २अर्पित- इति प्रकृतिस्वर इति कृत्वा पात्र. संवादः सुलभः, तथापि तद्विषयक- सामान्यलक्षणां मौस्थि. अनु *अर्प- + (कर्तरि) इत्- इति उच्यते. याथीयः स्वरः । यद्वाऽनिट्कृतान्त- लक्षणसामान्यमनुरूप्य ✓*अर्प > *अर्पि- (भावे)+त्- (< ✓तन् गपू. दिशा एव पययिण भावे च कर्तरि च) इति कृत्वा सस्व. द. ।

४) सपा. शौ ६, १२९, ३ आहितः इति पाभे. ।

६; तै ४, ६, २, ३; मै २, १०, ३; काठ १८, १०; क २८, २; कौ २, ८०४; जै ४, २, १०; शौ ९, १४, १२; पै २, १७, ५४; १६, ६७, २; -ता ऋ १, १४२, १; पै १, ६६, २; -ता: काठ ३७, ९; पै १७, १३, १; -तानि मा २३, ५१०; ५२०; का २५, ९, ७०; ८०; -ते तै ४, ७, १३, २. [°त-आं, निं].
 २अर्पित^१- ता: ऋ १, १६४, ४८.
 अर्ध प्र०.

१अर्बुद^१- दम् ऋ २, ११, २०; १४, ४; ८, ३२, २६; मा १७,

२; का १८, १, ३; तै ४, ४, ११, ४; मै २, ८, १४; काठ १७, १०; क २६, ९; -दस्य ऋ ८, ३, १९; ३२, ३; -दा तै ७, २, २०, १; काठ ४२, १०; -दे काठ ३९, ६१. [°द-निं].

२अर्बुद^२- दम् ऋ १, ५१, ६; -दस्य ऋ १०, ६७, १२; शौ २०, ९१, १२.

३अर्बुद > १अर्बुदि(न>)नी'-
 -नी: काठ २६, ४; क ४१, २.

अर्बुदि^३- दि: शौ ११, ११, ४; २३; -दे शौ ११, ११, ५; १२, ५; -दे शौ ११, ११, १-३; ७-११; १३; १४; १५; १८;

२०; २२; २४; २५; १२, २३. [°दि-निं].
 ?अर्बुदेनम्^४ पै १६, ८९, ७.

✓अर्ध > १अर्भ, मा'- -भस्य ऋ ७, ३७, ३; काठ ३९, १३; कौ २, ३३४; जै ३, २८, ६; -मा: पै १, ९, २; -मात् ऋ १, १२४, ६; ८, ४७, ८; -मां ऋ १, ५१, १३; -मायि ऋ १, १४६, ५; -मां ऋ १, ७, ५; ४०, ८; ८१, १; ६, ५०, ४; १०, ९१, ८; मै ४, १२, ४; कौ १, १३०; ४११; २, ३५२; जै १, १४, ६; ४०, ३; ३, २९, ९; शौ २०, ५६, १; ७०, ११; -मां ष

१) तु. सस्थ. टि. अर्धि।

२) पाभे. अर्पिता: शौ १३, ३, १० द्र.।

३) सपा. आश्रौ १०, ९, २ वैताश्रौ ३७, २ अर्पितानि इति पाभे.।

४) विप. (शब्दकु-।) शेषं १अर्पित, ता- टि. द्र.।

५) नाप. (संख्या-विशेष- [दशगुणिता-कोटि-]), व्यप. (सर्पाकृति-] असुर-), नाप. (मेघ- [वै: सा. ऋ ८, ३२, ३; २६ प्रभृ.]) । तात्पर्याऽभेदेऽपि सति यत् स्वरतो द्वैविध्यं भवति, तत्र स. कारणं स्यात् । तद् यथा । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् इति कृत्वाऽऽयुदात्तः स्यात्, उस. उप. प्रकृतिस्वरम् इति कृत्वा चाऽन्तोदात्त इति (पा ६, २, १; २, १३९) । अथ कावत्राऽवयवाविति । *अर्बु- (तु. या ३, १० यत्राऽऽयुदात्तत्वस्योपपत्तिसंकेताऽभावे सति अम्बु- इत्यस्य पर्यायमात्रता र्णादिति कृत्वा *अर्बु अरणाद् अम्बु भवति इत्येवं मुपा. सु-शोषः द्र.) इति पूष. भवति, दु- (<*ध- <✓धा) इति उप. चेति । *अर्बु- इत्यपि *अर- + (भावे) *बु- (<*भु- <*भु- <✓भृ) इत्येवं वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् द्र. [वैतु. या. गप. उप. दु- (<✓दा [दाने]) ? [अनुपदमेव ✓भा, ✓भृ इत्येतयोरर्थ-सांगत्योपलब्धे: या. स्थ. भूयोविमर्शाहता भवति]] । *अर- इत्यत्र च ✓अर् इत्यस्य क्तमो विशेषः संगततमः स्यात् (तु. यस्था. टि.) इत्यपर्यवसित-

विमर्शं द्र.।

१) विप. (रोगविशेष-युक्ता-] जनि-) ।

२) = १अर्बुद- [व्यप.] इत्येतेनैव व्याख्यातं द्र. । तत्रत्यं न्यायमन्व इह *दि- इति उप. भवतीतिमात्रे विशेषः (वैतु. वाच. अर्बुद->✓अर्बुद + इन् प्र. इति व्यर्थं द्राघीयांसं पन्थानमनुवाञ्जुकः) ।

३) तु. शौ ११, १, ७ यदन्विह उदुब्जै (वज्र-ए) नम् इति पदद्वयाऽऽत्मकतया पाठः सु-शोषो भवति ।

४) विप. (स्वरूप-, यवीयम्-] एन्स्-, धन-प्रभृ.) । पाप्र. निर्दिष्टार्थं धा. संकेतः द्र. (तु. ✓अर्बु प्रभृ.) । तेन यत्राऽऽयुदात्त एतज्जः नाउ. कृच् श्रूयते तत्र घञ् प्र. यत्र चाऽन्तोदात्तः श्रूयते तत्र घस्य प्र. विषयो भवतीति विवेकः । मौस्थि. तु *अर- + (भावे वा कर्तरि वा) *भु- (<✓भा) इति कृत्वा यत्राऽऽयुदात्तस्तत्र वस. पूष. प्रकृतिस्वरम्, यत्र चाऽन्तोदात्तस्तत्र उस. उप. प्रकृतिस्वरं सुवचः (तु. टि. १अर्बुद-; वैतु. पाठ ३, १५२ ✓अर + भृ प्र. इति) । इह ✓अर इत्यस्य मूलभूतस्य सतो हिंसा विशेषभू-निरसनाऽऽत्मकाऽर्थविशेष-प्रतीत्यर्थं तु. WW १, १०३ (तु. टि. ✓अर) ।

५) सपा. अर्भस्य (तैत्रा ३, ११, ६, ३; आपश्रौ १६, ३५, ५ च) <> अर्भे इति पाभे. ।

६) सपा. शौ १, २०, २ साकुम् इति पाभे. ।

ऋ १, १०२, १०; पै ३, ३६, २.
 २अर्भ- -भस्य शौ ७, ५८, ३;
 पै २०, १३, ९.
 अर्भकु- -तकः ऋ ८, ३०, १;
 ६९, १५; शौ २०, ९२, १२;
 -तकम् ऋ १, ११४, ७; मा १६,
 १५; का १७, १, १५; तै ४, ५,
 १०, २; शौ ७, ५८, ६६; ११,
 २, २९; ङुपै १, ४८, २; १६,
 १०६, ९; २०, ५८, ७; -काः

शौ १, २७, ३; १९, ३६, ३; पै
 २, २७, ३; १९, ३१, ६; -कासः
 ऋ ७, ३३, ६; -के ऋ ४, ३२,
 २३; -केभ्यः० ऋ १, २७, १३;
 मा १६, २६; का १७, ३, ५;
 मै २, ९, ४; काठ १७, १३; क
 २७, ३.
 ?अर्भग- -गाय ऋ १, ११६, १.
 ✓*अर्भ > अर्भ० -भेभ्यः मा ३०,
 ११; का ३६, २, ३.

अर्भकु- -के ऋ १, १३३, ३.
 णर्भम-कपाल- -लैः तै ५, १,
 ६, २.
 १अर्भ- -णम्यैः काठ १२, ५;
 क ३०, ३.
 अर्भन्- -मै पै २, ८१, २.
 [मैन्- अन्].
 ?२अर्भ- -म्यां खि ३, २२, ६.
 ✓*अर्य > १अर्य, यौ- -तयः ऋ १,
 ३३, ३; ८१, ६; ९३, ११६,

*) तु. टि. १अर्भ- १

*) विप., नाप. (शिञ्जु-) । कुत्सार्थे कः प्र. (पा ५, ३, ७४)
 तत्-स्वरश्च ।

*) = सपा. ऐत्रा ७, १६ । तै ४, ५, ४, १ शुल्लकभ्यः
 इति पाभे. ।

*) ण्वुल् प्र. लिट्-स्वरश्च (पा ६, १, १९३)
 इति *२अर्भक- इत्यस्य सतो वर्णविकारः । यद्वा
 १अर्भ- + अनुकम्पोपाधिके स्वार्थे कन् प्र. नित्-
 स्वरश्च द्र. (पा ५, ३, ७६; ६, १, ११७; वैतु.
 सा. पा ५, ३, ७५ इति संज्ञाविपयत्वाभावाच्चिन्त्यः) ।
 यदपि सा. शाकल्यपदकारनाम्ना अर्भ-ग- इति स्वरूपतः
 उस. इति कृत्वा उप. ✓गै + टक् प्र. (पा ३, २,
 ८) इति त्रैकलिङ्गी व्यु. आह, तत् पपा. अनुप-
 लम्भात् सांशयिकं स्यात् । ननु सा. सकाले पपा.
 तथोलेभ इति चेत् तदपि उस. पूष. प्रकृतिस्वरस्यानु-
 पयोगाद् नेष्टमिति दिक् ।

*) पाप्र. नापू. धा. उपकल्प्य ततः घञ् प्र. नित्-
 स्वरश्च द्र. । मौस्थि. तु. *अर्- + *म- इति
 कृत्वा वस. पूष. प्रकृतिस्वरस्य सुत्रचः [तु. टि.
 अर्थ-; WW १, १४२ (यत्तु पृथग्भावीयः ✓*अर्
 इति मूलतया प्रत्यगादि, तत्राशिकं तथ्यं द्र. । प्रकरण-
 विशेषतः ✓*अर् इत्यस्य तत्तदर्थविशेषान्तराणामप्यु-
 पादयत्वात् । तद् यथा । चक्षुरोगविशेषेऽभिधेये-
 ऽन्तश्चक्षुर्वर्तमाने पृथग्भावाऽविशिष्टं कर्तनमात्रं वा
 तपनमात्रे वाऽभिप्रेतं स्यात् । मृत्पात्रेऽकादिपाकार्यं
 निर्मिते [अर्भकु- > *अर्भम- > *आर्भ- >] पंजा.
 भावा- इति प्रसिद्धेऽभिधेयेऽन्तःखननाऽऽत्मकं
 गृहीकरणमभिप्रेतं स्यात् । अथवा तत्राऽपि तपन एवा-

ऽभिप्रायः स्यात् । तेन प्रकरणानुसारव्यवसेयतत्तद्वै-
 शेषपरः ✓*अर् [तु टि.] अत्र मूलभावमुपेया-
 दिति तत्त्वम् ; वैतु. पाठ. (१, १३०) ✓*अर् + मन्
 प्र. इति] ।

*) अज्ञाताद्यर्थे कः प्र. (पा ५, ३, ७३ प्रमृ.) तत्-
 स्वरश्च ।

*) नाप. । तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

*) विप. (कपाल- [काठ.]) । तात्रभाक्कः यत् प्र.
 यतोनावीय आयुदात्तश्च (पा ६, १, २१३) ।

*) पाप्र. कनिन् प्र. नित्-स्वरश्च (पा ६, १, १९७) ।
 मौस्थि. तु. *अर् + *मन्- इति कृत्वा वस. पूष. प्रकृति-
 स्वरं द्र. ।

*) यथोर्म इति पाठः यथा । उ । अर्भ (विसन्ध्यात्मकः
 शोधः) इत्येवं वा यथा । अर्भ (* < अर्भन्-) इत्येवं
 वा विभज्येत ।

*) विप. ([गतिमत-] सूर्याचन्द्रमस्-) । पाठः ?
 भा. सा. [तैत्रा २, ८, ९, १] ? अर्भ- > अर्भ्या [गत्या]
 इति, ? BC. अर्भ- > अर्भ्या इति शोधुक इव ।

*) स्वामिभावे वर्तमानात् नापू. धा. कर्तरि अच्
 प्र. चित्-स्वरश्च । मौस्थि. तु. *अर्- + *यु-
 (< ✓या कर्तरि) इति कृत्वा उस. उप. प्रकृति-
 स्वरं स्यात् [“अरा स्वामिभावेन याति” इति (वैतु.
 पा. पावा. च ३, १, १०३ ✓अ + यत् प्र. स्वामि-
 न्यर्थेऽन्तोदात्तश्चेति), पाप्र. यस्थि. सौवरीयं दिगनुप-
 पादिता सती संज्ञाप्रमाणितमात्रा तु द्र., अपि च तु. टि.
 ? अर्भ-] ।

*) < १अर्- इति B, (JAOS ४५, १६६) ।

६०; १२१, १५; २, २३, १३०;
३५, १२ (४०, ५; १०, ८५,
१८)] ४, १, ७०; २, १२; ४,
६०; २४, ८; ५, ३३, ९०;
६, ४७, ९; ५१, २०; ७,
२१, ५; ३१, ५०; ६४, ३; ८६,
७; १००, ५; ८, १९, ३६०;
६३, ७; १०, २७, १९; १४,
१३; ८६, ३; ८९, ३; तै
१, २, १४, ३; २, २, १२, ५;
मै ४, १०, १; ११, ५; काठ
६, १०; १२; १२, १५; कौ २,
१७६; जै ४, २३, ६; शौ २०,

१८, ५; ५६, ६; १२६, १;
-यैम् ऋ ८, ३३, १४;
-यैया ऋ ५, ७५, ७; -यै
 ऋ ७, ६५, २; -यै ऋ ५,
१६, ३; ८, ५१, ९; ५४, ७;
खि ३, ३, ९; ६, ७; मा ३३, ८२;
का ३२, ६, १३; कौ २, ९५९;
जै ४, १९, १; -यैषु कौ ४, ९; जै
२, ७, ३. [यै- ऋ १०, २५७].
†अर्थ-प(ति>)ली० -ली: ऋ
७, ६, ५१; १०, ४३, ८; शौ २०,
१७, ८.
अर्थ-समान० -न: खि १, ५,

१०.

२अर्थ, यै-यै: पै १९, ३८, १५१
-यैस्य मै ४, ६, ६; -यैय मा
२६, २; का २८, १, ३; -यै
मा २३, ३१; का २५, ६, ११;
-यै मा २०, १७; का २२, १,
४; काठ ३८, ५.
अर्थ-जा(र>) रा१-रा मा
२३, ३०; का २५, ६, १०; तै ७,
४, १९, ३; मै ३, १३, १; काठ
४४, ८.
३अर्थ, यै-यै: यै ऋ १, १२३, १;
-यै तै २, ८, ३, १.

१) तु. PW. प्रभू.; वैतु. NW. < १अरि- इति ।

२) तु. सा.; वैतु. GW. < १अरि- इति ।

३) तु. टि. ऋ १, ८१, ९ ।

४) यनि. द्वि१ द्र.; वैतु. GW. (> L ४००) १अरि-
(शत्रुपरम्) > अर्थाम् [प३] इति । चिन्त्यस्त्वेव
प्रस्तावः स्यात् । अभ्युपगमे सत्यनुपदमेव कांचिदा-
काङ्क्षां पूरुस्तयेव श्राव्यमाणयोर् अन्येषां या इति
पदयोरन्यथासिद्धत्वप्रज्ञात् (तदभिप्रायेण अर्थाम् इतीव
श्राविते सति तृतीयपादेनैव नैराकाङ्क्षयसंभवादित्य-
भिसंधेः) । अन्यच्च । असंगतेश्च परप्रस्तावस्य
चिन्त्यत्वं द्र. । तद् यथा । अरिप्रतियोगिक-सवन-
कर्मक-तिरस्कारे संपन्ने सति अन्यप्रतियोगित्वेन यद्वि-
शेष्यत्वेन च शिश्रावयिष्यस्य सतः सुवनानि इति
पदस्य सकृद् द्वि३ च प्र३ चेत्युभयथा श्रावणार्थ-
मनुपलम्भादित्यर्थात् । अथाऽपि परपक्षे अन्येषाम्
इति पदं तात्पर्यतः िपेधणतां नैव व्यभिचरेत् । अस्वत्व-
प्रतीतिकरत्वेऽस्य च ? अर्थाम् इत्यस्य चाऽनर्थान्तरत्वो-
पगमादिति दिक् ।

५) विप. (२अप्-, उषस्- L वैतु. GW. नाप,
इति) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । रत्री.
वैरल्पिको नान्ताऽऽदेशः ङीप् प्र. च (पा ४, १, ३४) ।

१) सपा तैत्रा २, ४, ७, ९ अर्थ० इति पामि. ।

२) तुस. पूष. प्रकृतिस्वरम् उषस्. (पा ६, २, ११) ।

३) कर्मणि घञ् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ३, ३, १९
[वैदयसंज्ञाविषयत्वं द्र.] ; ६, १, १९७) । मौरिय.

तु *अर्- + यु- < ✓या (भावे) इति कृत्वा 'अरा
स्वामिभोजेन यः (यानं) यस्मिन्' इति वस. पूष.
प्रकृतिस्वरं स्यात् (वैतु. पा. [३, १, १०३] गप्.
[तु. १अर्थ- टि.] आगुदात्तार्थं पा ६, १, २३ च
अपि तु. टि. ३अर्थ-)] ।

१) विप. (श्रद्धा-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

१) विप. (उषस्- [ऋ.]), नाप. (=२अर्थ- [तै.]) ।
व्यु.? १अरि- + यत् प्र. तद्धित इति कृत्वा
लक्ष्याऽनुरोधाद् भस्य सतोऽपीवर्णस्य लोपाऽभावः
उसं. (पा ६, ४, १४८) । तेन *अरिय- इत्यस्य
व्यञ्जकस्य तित्-स्वरितवत्तश्च (पा ६, १, १८५) सतः
नैप्र. यनि. द्व्यचकः परिणामः स्यात् (तु. टि. १अप्रयु-
अज्रय-) । छन्दस्तो विमानश्च पाद इह मानं स्यात् ।
तद् यथा । ऋ १, १२३, १ इत्यत्र कृणादुदस्थान,
*अरियां विदायाः इत्येव श्राव्यमाणः सन्नेव
त्रैष्टुभः पादः साधीयान् प्रतीयेत । तै. स्थ. अप्येवं
प्रमीयेत । तथाहि । युच्छ्रे युद् *अरिय इत्यक्षर-
द्वयसाकाङ्क्षः पादः सुपूरः स्यात् । कुतः उ इति
नि. इति । यस्थि. पठः अर्थ इत्यत्राऽऽवसानिकस्य
ए > अय् > अ इत्यनेन संधिपरिणामेनाऽऽपत्वे
संकेतिते सत्यर्थतः ... उ इत्यस्य सुसंगतित्वा-
दिति । ननु एनः इत्युत्तरपादऽऽदौ वर्तमानमवमुपादा-
योक्तः संधिः प्रवर्ततेति । नेति । कुत इति । उत्तरस्य
पादस्याऽप्येकाऽक्षरसाकाङ्क्षस्य सतः सपा. मा २०,
१७ मेलनेन युत्- पूर्वत्वेन सुभ्रवत्वे सत्यनजादि-

अर्थमन्-मणः ऋ ५, ५४, ८;
 -†मणम् ऋ १, ८९, ३; १३६,
 ६; १७४, ६; ४, २, ४; ६,
 ४८, १४; ५०, १; ५१, ३; ७,
 ३६, ४; ३९, ५; ६६, ७; १०,
 ६१, १७; ६८, २; ८९, ९;
 ११७, ६; १४१, ५; मा २, २७;
 २५, १६; का १०, ५, ७; २७,
 ११, ३; तै १, ७, १०, २; १२,
 ३, ४, १^१; २; मै १, ११, ४;
 कौ २, ४१७; जै ३, ३२, ७;
 शौ ३, २०, ७; १४, १, १७^१;
 २०, १६, २; पै २, ३०, २; ३,
 ३४, ५६; १८, २, ७^१; -†मणा^०
 ऋ ९, १०८, १४; कौ २
 ४४७; -०मन् ऋ १५, ६७, १;
 ८, ६७, ४; १०, १२६, २; ७,
 ५९, १; ८, १९, ३५; मै २,
 ४, ७; -०मन् ऋ २, २७, ५;
 ६; ८; ७, ६०, १; ८, १८,
 २१; ८३, ४; तै २, १, ११,
 ५^१; ३, १४, ४; ४, ८, १; मै
 ४, १२, ४^१; †; १४, १४^१;
 काठ १०, १३; ११, ८; १२^१;
 शौ ६, ६८, २^१; पै ३, ३१, ३;
 †५, ३९, २; ७^१; १२, १४,
 ५^१; -मा ऋ १, १२६, ४; ४१,

१; ४, ५५, १०; ५, ६७, ३;
 ८, १८, ३; २८, २; ८३, २;
 १३६, ४; ४०, ५; ७, ६६, १२;
 ८२, १०; ८३, १०; ८, १९,
 १६; २६, ११; १०, ३६, १;
 ६५, १; ९; ९२, ६; ४४,
 १३; १७९, ३; ८, २७, १७;
 १०, ९३, ४; १०, १; ९;
 १९१, ३; ९, ८८, ८; १०७,
 ३ (६, ४९, ५४); १३६, ३;
 ५; १३९, ७; १४१, ९;
 १६२, १; ५, ४१, २; १६७,
 ८^१; १८६, २; ७, ६०, ४;
 २, १, ४ २७, १; १२ (७, ६४,
 १); ७; ३८, ९; ३, ५४, १८;
 ४, ३०, २४; ५५, ४; ५, ३,
 २; २९, १; ४६, ५ ६ ५२
 ११; ७, ३५, २; ३८, ४; ४०,
 २; ४; ५१, २; ६०, ५; ९;
 ६२, ६; ६३, ६; ६४, १;
 ६६, ४; ११; ८२, १०; ९३,
 ७; ८, २५, १३; ३१, १३;
 ४६, ४; ६७, २; ९४, ५;
 ९, ६४, २४; ८१, ५; १०,
 ३१, ४; ६४, ५; ८५, २३;
 ३६; ४३; १२६, १; ३; ४^१; ५-७;
 १४१, २; खि ४७, १, १; ७, २,

१; †मा ९, २९; २५, २४९;
 ३३, १५; २०; ३४, ५४; ५७;
 ३६, ९; †का १०, ५, ६; २७,
 १२, १६; ३२, १, १५, २, ३;
 ३३, २, १७; २०; ३६, १,
 ९; तै १, ७, १०, २^१; २, ३,
 १४, १^१; २; १४, ४; ४, ४,
 १०, २; ६, ८, १^१; मै १, ६,
 २^१; १^१; १२^१; ११, ४^१;
 २, ३, ६^१; ११, २०; ३,
 १६, १^१; ४, २, १०^१; १२,
 ४^१; †; १४, ११^१; काठ ५,
 १; ७; १८^१; ८, १; १०, १३;
 ११, ४, १२^१; १४, २^१; ३९,
 १३; ४६, १; क १६, ६; ७, ४^१;
 २९, २; †कौ १, ५०; १८५;
 २०६; २१८; ४२६; २, ४२८;
 ७०१; ११३६; †जै १, ५, ६;
 २०, १; २२, ३; २३, ५; ४१, ८;
 ३, ३३, ३; ४६, ७; शौ १, ११,
 १; १८, २; ३ १४, २;
 २०, ३^१; ५, ५, १; २८,
 १२; ६, ४, २; ६०, १; १०३,
 १^१; ९, १२, ७; ११, ८, ४;
 १३, ४, ४; १४, १, ५०^१;
 २, १३; ४०^१; †१२, ९, ६;
 १०, २; पै २, १३, १; ५९,

त्वादुक्ते संघौ निमित्तत्वाऽसंभवात् (तु. काठ ३८,
 ५ यत्राऽप्येवं युत्-पूर्वत्वं चिकिर्षितं द्र., मा. [गण्].
 का २२, १, ४ च यत्राऽप्युक्तयैव दिशा षडक्षरः
 सन्नष्टाऽक्षरत्वेन प्रकृतः पादः सुपरिणमः द्र.) ।
 स्वामित्वसामान्यपरं च सद् *अर्थि- इत्येवोत्तरोत्तर-
 षटमानसामाजिकवैशेष्यनैष्ण्येन १अर्थ- २अर्थ- इति
 विशिष्टरूपान्तरयुगलेतया पर्यणसीदित्येषाऽपि भूयो-
 विमृष्टयै कल्पताम् ।

१) व्यु. ? पपा. नावप्रहः । < *अर्थिमन्-
 (उप. *अर्थमन्- द्र.) इति या ११, २३ । < √ *अर्
 वा < √ ईर् + √ मन् वेति सा. ऋ ५, ८५,

७ । १अर्थ- + √ मा + कनिच् प्र. इति पाठना. च
 पाठये. च (१, १५० [तु. प्व १, ८०]) । १अर्थ-
 + √ मन् + कर्मणि क्तिप् प्र. इति कृत्वा उस. उप. प्रकृति-
 स्वरं चेति तु संभ.व्येत (= 'तापजनकतया वा शरप्यतया
 वा मतो भवति') । एवमपि भूयोविमर्शसह एवाऽयं
 विषयः द्र. ।

७) पामे. अर्थमन् ऋ ७, ५९, १२ ।

७) सपा. जै ३, ३४, ५; पै १८, ४, ३ *व्या इति पामे. ।

७) सपा. *मन् < > *मा इति पामे. ।

७) अर्थमा + उ > *मो इति सुपा. भवति

७) पामे. अग्निः पै १९, १८, १३ द्र. ।

११; ६६, ४; ३, ३४, ४†; १५, ३९, १; ३-६; ६, ४, १; १९, ३; १३, ८, २†; १५, १३, ३; १६, १३९, ७; १८, ५, ६†; ८; ८, ४; १०, ८†; १९, २, २; १४, ४; २०, १७, ९; -माणम् पै १९, ४१, ११†; -मणः ऋ १, ४१, ७; १०५, ६; १३६, २; ८, ४७, ९; १०, ४०, १२; १८५, १; मा ३, ३१†; २५, ४†; का ३, ३, २३†; २७, ४, १०; तै ५, ७, २२, १; मै १, ५, ४†; ६, ९१; ३, १५, ५†; काठ ७, २†; ८, १; ४७, ५; ११; ५३, १२; क ५, २†; ६, ६१; †कौ १, १९२; जै १, २०, ८†; शौ ३, ५, ५; १४, १, ३९; २, ५†; पै १८, ४, ८; ७, ५†; -मणा जै ३, ३४, ५†; शौ २, ३६, २; १४, १, ३४; पै २, २१, ३; १८, ४, ३†; -मणे ऋ ४, ३, ५†; ७, ६२, २; ८, १०१, ५; मा १०, ५; का ११, ४, २; तै १२, ३, ४, १†; २; ५, ५, १५, १; २१, १; ११ २, ३, ६; काठ ११, ४१; कौ १, २५५†; जै १, २७, ३†.

॥ अयमन्-गृहपति - तयः मै १, ९, ५; काठ ९, १२.

अयम्य† - म्यम् ऋ ५, ८५, ७.

अयल - ऋः काठ २५, ७.

अयतिः पै १८, ७, ७.

✓ अर्व, अर्वस्व मै ४, १२, ३†.

* अर्व - अन्.

अर्वत् - †र्वतः ऋ १, ७३, ९; ९३, १२; ११२, २२; ११८, २; १६२, ८; १२; १४; ४, ३१, ४; ३९, २; ५, ३६, २; ६, ३९, ५; ४५, १२; ४६, १; १३; ५४, ५; ६०, १२; ८, ४७, ११; ९, ६, २; ६४, ३; ७९, २; १०, ६१, १६; ७६, २; मा २५, ३१; ३५, ३८; २७, ३७; का २७, १२, ८; १३, ४; ७; २९, ५, ६; तै २, ४, १४, ३; ४, १, ११, २; ६, ८, ३; ९, १†; मै २, २, ६६; १३, ९; ३, १६, १†; ४, १०, ३; काठ ४, १५; ७, १६; १०, १२६; १७, १८; ३९, १२†; ४६, ४; ५†; कौ १, २३४; २, १३३; १५९; १८१†; ५०१; जै १, २५, २; ३, १३, ९; १५, ७; १७, २†; ५७, १३; शौ १०, ४, ७६; १९, ५०, ५६; २०, ९८, १; ६५ १४, ४, १५; १६, १५, ७; १९, ३०, १४; -†र्वता ऋ १, ८, २; ११६, १७; १५५, १; १६२, ३; २, २, १०; ४, ३७, ६; ६, ४५, २; ८,

४०, २; ६२, ३; १०३, ५; मा २५, २६; का २७, १३, ३; तै ४, ६, ८, १; मै ३, १६, १; काठ ४६, ४; शौ २०, ७०, १८; -र्वताम् ऋ ७, १०२, ३; ८, ६, ४७; २, ४७, ५; १०, १४, ६; खि ५, ८, ३; शौ ४, ९, २; २७, ३; २०, १२७, ३; पै ४, ३५, ३; ८, ३, ३; ६, ५; -†र्वति ऋ २, ३३, १; ८, ७१, १२; पै ७, ३, १०; -र्वति ऋ १, ४३, ६; ६३, ५; १११, ३; १५१, ३; १६२, ६; ५, ८६, ५; ६, ३६, २; ९, ११, ३; ६२, २†; १०, ४०, ५; मा २५, २९; का २७, १२, ६; तै ३, २, ३, १; ४, ६, ८, २; मै ३, १६, १; काठ ४६, ४; कौ २, ३; जै ३, १५; -†र्वत्सु ऋ ५, ८५, २; मा ४, ३१; का ४, १०, २; तै १, २, ८, १; ६, १, ११, ३†; मै १, २, ६; काठ २, ६; ४, ९; क १, १९; -र्वदभिः ऋ १, २७, ९; १६४, १३ (२, २६, १; १०, १४७, ४); ७३, ९; ६, ४५, १२; ७, ९०, ६; ८, २, ३६; १९, १०; ९२, ११; १०, १६, ७; ८; कौ २, ७६७; शौ २०, ३१, २; ३; -†र्वन्तः ऋ ५

१) सपा. मंत्रा १, २, ३ अयमणम् इति पामे. ।

२) सपा. तै ५, ७, २१, १ मित्रस्य इति पामे. ।

३) पामे. °मणा द्र. ।

४) छन्दस्तः °मणे इति स्यात् (तु. L ५२४) ।

५) विप. (सप्तहोतृ-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

६) स्वार्थे यत् प्र. । तित्-स्वरः (पा ६, १, १८५) ।

७) व्यप. (ऋषि-) । पामे. अयल- क ३९, ५ द्र. (तु. MH.) ।

८) अर्वस्व इति स्वरः ? यनि. शोधः द्र. (तु. विद्वतः सन्नपि पपा. संटि.) ।

१) वप्रा. । विप. ([क्षिप्रगामिन्-] अश्व-, वाज- प्रम्.), नाप. (अश्व- प्रम्.) । * अर्- वा °अर्व- वा + मतुप् प्र. । उत्तरे कल्पे वलि परतो वस्य लोपः द्र. (पा ६, १, ६६; तु. PW. प्रम्.; वैतु. पा ६, ४, १२७ यदनु अर्वन्- [तु. यश्च.] इत्यस्यैव प्रत्ययविशेषपरत्वे सति तकारान्ततया परिणाम उच्यते) । १) सपा. अर्वतः <> अर्वत् इति पामे. ।

६, १; २; ७, ३५, १२; ४०,
६; ९०, [७; ९१, ७]; ९३, ३;
८, १९, ६; ९, १०, १; ६६,
१०; १०, ६४, ६; ७४, १; मा ९,
१७; १५, ४१; ४२; का १०, ३,
१०; १६, ५, २३; २४; २३, १,
११; तै १, ७, ८, २; मै १,
११, २; २, १३, ७; ४, ११,
१; काठ १३, १४; ३९, १४;
कौ १, ४२५; २, ७; ४६९;
१०८७; १०८९; जै १, ४१,
७; ३, १, ९; ३५, ४; ५३,
६; शौ १९, ११, १; पै १३,
८, ११; -वन्तः कौ १, ४३५०;
जै १, ४२, ९; -वन्तम् ऋ १,
९१, २०; ११२, २१; १६३,
१६; १६३, ९; १४, १५, ६;
८, १०२, १२; ५, ५४, १४;
मा २२, ५; २५, ३९; २९,
२०; ३४, २१; का २४, १,
५; २७, १४, १; ३१, ३, ९; १;
३३, १, १५; तै १४, ६, ७, ४;
९, २; ७, ४, १५, १; मै ३, १२,

१६; १६, १; ४, १४, १; काठ ४४,
४६; ४६, ३; ५; -वन्ता ऋ ८,
२५, २४; १०, १०५, २७; -वर्त्तान्
ऋ १, १६३, १३; ९, ९७,
२५; मा २९, २४; का ३१, ३,
१३; तै ४, ६, ७, ५; काठ ४६, ३.
अवर्त्ती- -तीः ऋ १, १४५, ३०;
७, ८७, १; काठ १२, १५; १;
शौ १०, ४, २१; पै १६, १७,
१; -तोमिः ऋ १०, ५, २.
अवर्त्त- -वर्त्तम् ऋ १, १६३, १;
३; ४; ८; ११; ६, १२, ६; मा ११,
४४६; १७, ८७६; २९, १२;
१४; १५; १९, २२; का १२,
४, ७६; १९, १, १६; ३१,
३, १; ३; ४; ८; ११; तै ४,
१, ४, २६; २, ८, १; ६, ७,
१; २-४; मै १, ६, २; २, ७,
४६; काठ १६, ४६; ३९, १;
४०, ६; ४६, ३; शौ ६, ९२,
२६; पै १९, ३४, ११; -वर्त्त
ऋ १, १०४, १५; १४९,
३; [१५२, ५ (४, ३६, १)];

१६३, १२; ३, ४९, ३; ४, ७,
११; ११, ४; ३६, ६; १३८,
१० (१०, १७८, ३); ६, १२,
४; २८, ४; १३३, २; ७, ५६,
२३; ७, २२, १; ३७, ६;
४४, ४; ५८, ४; ९, ८७, ७;
१०, २७, १४; ९९, ४; १३२,
५; लि ४, ९, ४; ५, ७, ३, २;
मा ११, २२; २२, १९; २९,
९; २३; का १२, २, ११; २४,
६, १; ३१, १, ९; ३, १२; १;
तै १, ५, ११, ४; ७, ८, १;
२, ४, १४, ४; ४, १, २, ४, ६;
७, ५; ५, १, ११, ३; ६, ३,
८, ४; ७, १, १२, १; ५,
१९, १; २५, २; मै २, ७, २;
३, १२, ४; १६, २; ४, १३,
८; काठ ७, १६; १३, १६;
१६, २; १९, १३; ४१, ३;
४५, १५; ४६, २; ३; १; कौ
१, ३९८; २, २७७; ११२४;
जै १, ४४, ८; ३, २३, ९; शौ
४, २१, ४; २०, ११७, १;

*) द्वि३ इति ब्रुवन् सा. नितरां चिन्त्यः (तु. Gr.) ।

*) ? अवर्न्ता > -न्तो इति शोधः । शेषं सस्थ. टि. शेषा द्र. ।

*) इवर्त्ती, अवर्त्ती इत्यन्यतरतया पाठं परिवर्तकः LRV. चिन्त्यः (तु. ORN.) । ✓ अर्च् इत्यस्मात् बधा. सतो निष्पन्नस्य सतः यनि. एव प्राकरणिबार्ध-समन्वयधर्माच्च शोध-प्रस्तावस्याऽन्यथासिद्धमात्रत्वादिति दिक् ।

*) ब्रा. । विप (क्षिप्र-गामिन्-] अश्व, वाज- प्रमु.), नाप. (अश्व- प्रमु.) । *अर्- वा *अर्च- वा + *वृन्- च *वृन्- च (< ✓ वृन् भावे [तु. टि. *अप्न-वान्-]), पर्या-येण सर्वनामस्थानेषु *वृन्- अन्यत्र *वृन्- उप. इति विवेक इति कृत्वा बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (वैतु. पात्र. तद्धितः वनिप् प्र. [पावा ५, २, १०९] इति वा, ✓ अर् [गतौ] वा ✓ अर्च् वा + वनिप् प्र. [पा ३,

पै १-६५

२, ७५; पाउ ४, १०९ च; तु. या १०, ३१ दे १, १४; सा. ऋ १, ८, २; PW. प्रमु. WW १, १४१ च] इति वा) । यत्तु *अवर्ण- इत्यपि पृथक् कैश्चिन्ननिर्दिक्षितं भवति, तन्नेष्टम् (तु. टि. अनवर्त्त-) ।

*) सं१ सत् यनि. वा, अवर्त्त- इत्यस्य वेदं रूपम् इति भूयोविमर्शविषयः । मौल्यि. उभयथा-ऽपि संभवाच्च मतुबन्तस्य सकाराऽऽपतेः (पा ८, ३, १; WG ४१२b) अनैकान्तिकत्वोपगमाच्च (तु. L ५२०) । *) पाभे. जर्मिम् काठ ४०, ६ द्र. ।

*) पाभे. वाजिन् का १०, २, ६ द्र. ।

*) प्र१ सत् मौल्यि. यनि. = अवर्त्त (तु. अप्न-वान् < *अप्न-वान्-) इति वा, (= (अवर्त्त >) अवर्त्त इति वेति विमर्शसहो विषयः द्र. (तु. L ५१७ b) ।

*) अवर्त्त । अर्कः इति पदद्वयाऽऽत्मकमज्ञानानः SI. उपेक्ष्यः ।

१२९, ११; -वर्णिः शौ १८,
३, १९; -वर्णिम् ऋ १०, ४६,
५; मा २८, १३; का ३०, २,
२. [र्वन्-अन्].

१. अर्वश^१ -शः क १०, ९२, ६.

२. अर्वश^२ -शेभिः ऋ १०, ९२, ६.

*अर्वा^३ > अर्वा (वा-आ) कु^४ - के
ऋ ८, ९, १५; शौ २०, १४१, ५.

अर्वा (वा-अ) च, च्व^५ - चकि, रा क
१, ९, ५; ४७, १०; १९२, १६;
७, ७४, २; ८, ३५, २२; १०८, ४;
११८, २; २, ३९, ३; ५; ३, ४, ८; ७, २, ८;
३२, १३; ४३, ६; ५८, २; ४,
४, ८; ३२, १५; ५, ४३, ५;
८; ४५, १०; ६२, ४; ६, १८,
११; ३७, १; ६०, ३; ६२,
११; ६३, १; ७, २७, ३; ३९,
३; ६४, २; ६७, ३; ७; ६९, ३;
७२, २; ८२, ८; ८३, ३;
९१, ५; ६; ८, ८, २३; ६१,
१; १०, १५, ४; २९, ३; ७१,
१; ७७, ४; ८९, ५; १२९, ६;
खि १, ९, ३; ११, २; मा ५,
४२; १९, ५५; का ५, १०,
२; २१, ४, ५; तै १, २,

१४, ३; ३, ५, १; १२, २,
१२, ३; ६, १२, २; ६, ३, ३,
१; मै १, २, १४; ६, ८; ३,
९, २; १; १४, १०, ६; ११,
५; १२, १; १३, ७; १४, १०;
१४; १८; काठ ३, २; ४, १५; ६,
११; १७, १८; २१, १४; २२,
१०; २६, ३; २७, ५; ३८,
७; क २, ९; ३५, ४; ४२, ५;
१०४; ५८३; १०८४; ३, १,
२; १जै १, ३०, ८; २, १, १;
३, १०, ६; ४७, ९; शौ ४,
२५ ६; ५, ११, ६; ८, १,
१०; १०, १, १६; ८, १७;
११, ७, १०; ११; १८, १,
५१; १९, ५, १; १२०, ७१,
११; ७६, ३; ११३, १; पै ३,
५, ३; ४, ३४, ४; ५, २२,
१; ८, ८, १; ९, २, १२; १६,
१, १०; ३६, ६; १५३, १०;
१५४, १; २०, १८, ४; -वर्णि
ऋ १, १३५, १०; ११८, १;
१०४, ९; १५७, ३; १७७, १;
१५, ४०, ४; २; ५, २, १८, ५;
६; ३, ४, ११; ७, २, ११;

(५, ११, २; १०, १५, १०;
७०, ११); ६, ९; ३५, ६;
४१, ८; ४३, १; ४, १०, ३;
५, ४०, ४; ८३, ६; ६, १९, १;
४१, ५; १०, १५, १; ४४, २;
८३, ६; ८९, १६; १मा १५,
४६; २६, २३; ३४, २६; १का
१६, ५, २८; ३३, १, २०; १तै ३,
१, ११, ७; ४, ४, ७; ७, ३,
११, १६; १मै ४, १०, २; ११, ४;
काठ ९, १९; ११, १०; ११; १२,
१३; २०, १४; २२, ७; ४३,
१; १को २, १११० ११२९;
शौ ३, २, ३; ४, १५, ११;
३२, ६; ३८, ६; ५, २२, ११;
३६, १२; ८, १, १; २, २;
१०, ८, १९; १३, ३; ३१;
३, १६; १७, १, १७; १८, २, ६०;
३, ४८; १२०, ८; २; १२, ७;
१३, ४; २३, ८; १४, २;
पै ४, १४, २, ४; ३३, ६; ५, ७,
१०; १०, ३, १; १२, ६, १;
१६, १, १; १०३, ६; १८, २३, ८;
१३, १; १९, ४१, ४; २०, २८, २;
४१, ७; ६०, १०; -वर्णिः क

१) सपा. कौ १, ७४; जै १, ८, २ वर्मणा इति पाभे. ।

२) *अर्- वा *अर्व- वा + १वश- (भावे > ✓वश)
इति कृता वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (तु. टि. अर्वत्-; वैतु.
सा. प्रमृ. अर्वत्- + षाः प्र. [पा ५, २, १००] इतीवाऽभि-
प्रयन्तश्चिन्त्याः सन्तः नाउ. टि. पर्यनुयोज्यमानाः) ।

३) उस. उप. प्रकृतिस्वरम् उप. च पचाद्यजन्तं सद्-
न्तोदात्तमितीव नापू. सरूपादिशेषः द्र. (वैतु. सा. प्रमृ.
यनि. नापू. च सरूपयोः सतोः स्वरतो विविक्तयोर्मध्ये
भेदमकुर्वन्ना उभयत्र समानं मत्वर्थ-श-प्रत्ययान्तत्वमिच्छ-
न्तः यनि. अन्तोदात्तं कथमप्युपपादयन्तोऽपि नापू. आधु-
दात्तस्थोपपादनेऽशक्तोः) ।

४) *अर्व- इत्यस्य सामीप्यद्वयेः सतः तु १ सत. क्विचि.

द्र. पुरा इत्यस्य वा प्रतियोगि ।

५) माप. (अन्तिक-) । उस. थाथादि-स्वरः (पा ६,
२, १४४) । *क्रे इति सप्त वा. क्विचि. द्र । उप.
*आकृ- [= ✓अक् (= ✓अच्) + घञ् प्र. ; (वैतु.
दे २, १६ *१अर्व- + ✓क्रम + आकः प्र. [पाठ
४, १४] घा. लोपश्चेति)] । अपि यत् GW. अर्वाच-
इत्यतः यनि. ताद्वितीमिव व्यु. प्रतिपद्येत, तन्न ।
तथात्वे अण्-प्रत्ययान्तत्वे सत्याद्यद्विप्रसङ्गदिति दिक्
(तु. आकृ-, उपाकृ-, पराकृ-) ।

६) उस. क्विन्नन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

७) सपा. तै २, ४, १०, २ न्यङ् इति पाभे. ।

८) पाभे. अभ्युणोः पै १३, १, १५ द्र. ।

१, १६४, १९; १६८, १; ६,
४८, ४; ७, ४८, १^१; णतै
२, ५, ८, ७; णमै ४, ३, ७; ७,
३^१; णकाठ २९, ७; शौ ९, १४,
१९†; पै १६, ६७, ९; -वर्वा
क ७, ७८, १; -वर्वाचः क १,
१६४, १९; २, २९, ६; ७,
२८, १; मा ३३, ५१†; णका
३२, ४, ८; णतै २, ५, ८, ७;
३, ३, ६, २^१; ६, ६, ८, ४^१;
मै ४, ७, ३^१; १२, ६†; णकाठ
२२, ११^१; २९, ७; क ३५, ५^१;
शौ ९, १४, १९†; पै १३, १४,
१५; १६, ६७, ९†; -वर्वाचम् क
१, ३४, १२; ४५, १०; २,
३७, ५; ३, ४१, ९; ७, ८८, १;
८, १४, १४ (१, ४७, ८; १२,
३; ८, ८७, २; ४); [६, ४५;
३२, ३०]; १४, ८; ९०, ४;
[८, २२, ३] १०, ३८, ४;
खि १, ३, २; ७, ६; ४, ३, १;
तै ४, ७, १४, ४; काठ २१, ६;
३३, २^१; ४०, १०; णक ३१, २१;
कौ २, १९, १†; शौ ५, ३, ११;
११, ४, १-१८; †२०, २३, ९;

२८, २; ३९, ३; पै १, ४३, १;
५०, १; ५, ४, ९; १०; ११,
७, ११; १९, ११, ११; -वर्वा
क १, १४७, ८ (९२, ३; ८,
४, १४; ८७, २; ४); ५५, ७;
१३७, ३; २, ३९, ३; ५, ७६, १;
कौ २, ११०२†; -वर्वाचौ शौ
५, २६, १२; पै १९, ३४, ४.
[°च्, ञच्- अन्°].
अर्वाची-ची क १, १०७,
१; २, ३४, १५; ४, ५७, ६;
७, १८, ३; खि ५, २, ३; णमा
८, ४; ३३, ६८; णका ८, १,
३; ३२, ५, १४; तै १, ४,
२२, १; २, १, ११, ४; मै १,
३, २६; काठ ४, १०; ७, १२;
क ३, ८; शौ ३, १७, ८†; ६,
६७, ३; पै १०, ६, ३; १९, ६, १५;
-णचीः काठ २४, ५; क ३७,
६; -णचीम् तै ५, ४, ७, ३; ६,
२, १०, २; ३; काठ २१, ९;
२५, १०^१; २६, ५; क ४०, ३^१;
४१, ३; -च्यै मा २२, २४^१; २७;
का २४, १०, १^१; १३, १; मै ३,
१२, ८^१. [°ची- सु°].

अर्वाग्-इष्ट- अन्°.

अर्वाग्-ज्योतिस्^१ -तिः पै १९,
३४, ५.

अर्वा(च्>क्)>ग्-वसु° -सुः

मा १५, १९; का १६, ४, ९;

तै ४, ४, ३, २; मै १, ५, ९†;

२, ८, १०; काठ ७, ६; १७, ९;

क २६, ८; -सो^१ मै १, ५, ३;

काठ ६, ९; ७, ६; क ४, ८.

अर्वाङ्-कृति° -तिः पै २०,

४२, ७.

१†अर्वाचीन्, ना^१ -नः क ४, ३,

२; २०, २; ३२, १४; [३, ४३,

३]; ७, २९, २; ८, ३, १७;

१०, ११६, २; मा २०, ४९;

का २२, ५, ३; कौ १, ३०१; जै

१, ३१, ९; -नम् क ४, २४,

१; ७, ४१, ६; मा ३४, ३९;

शौ ३, १६, ६; पै ४, ३१, ६;

-ना क ५, ७४, ९^१; [८, २२, ३;

(१०, ३८, ४)]; -नाः क १०,

६, ६; -नासः क ६, २५, ३.

२अर्वाचीन^१ -नम् क १, ८४,

१३; ३, ५७, २; मा ८, ३३†; का

८, ९, १†; तै १, ४, ३७, १;

^१) रूपं प्रति संदिहः । वा. भूयोविमर्शसहत्वदर्श-
नात् । यनि. द्वि३ इति कृत्वा 'वः युष्मान् अर्वाचः
(अस्माकं) समीपवर्तिनः (*? कृत् >) कृतवः
पाहुकाः न इव विभक्तः विभक्त्यर्थयभूतविभक्तिस्वा-
धान्तर-नामोपलक्षिता क्रमवः यातां (दूरं) गच्छताम्
(आत्मनां [=त्रिवापेक्षया बहुत्व]) नृयं रथम्...
आ...वर्तयन्तु' इति वा. द्र. (सु. GW. [वा. तु
न निरुदेक्षि]; वैतु. ORN. द्वि३ इति प्रतिपन्नोऽपि
वा. विप्रतिपन्नः संविचिन्त्यो वाक्यस्य कर्तारं प्रत्य-
स्पष्टप्रमेयत्वात्. कृतवः न इति पदयोरसम्यग्-निर्वाहा-
च्च, वै. सा. प्रभृ. [सु. L ४५८ MVG १८२ टि६]
अर्वाचः प्र३ इति वदन्तः वा. प्रति निःसत्त्वाः ।

^२) विप. (सु. प्रतियोगि सत्य. परस्तमस-) । बस. ।

^०) विप. (अग्नि-, पर्जन्य-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

^१) =सपा. आपथौ ६, १६, ११ प्रभृ. । मा ३, १८ का
३, ३, १० तै १, ५, १५, ४ प्रभृ. चित्रावसो इति पाप्मे ।

^०) विप. ([अस्मद्व्यक्-प्रवृत्ति-] देव-) । बस.

पूष. असर्वनामस्थाने नुम् उसं. (पा ७, १, ७०) । वा. °ति

इति पाठः ? यनि. शोचः । उप. माप. सत्

<✓°कृत् (=✓वृत् 'वर्तने' [वैतु. Renou <✓कृ

[आक्रमणे] इतीव ?) ।

^१) विप. (इन्द्र-, उति-, प्रभृ.) । वैमाषिकः खच् >

ईनः प्र. उसं. (पा ५, ४, ८) चित्-स्वरश्च ।

^४) आमन्त्रिततया व्याचक्षाणः सा. चिन्त्यः ।

^५) विप. (मनस्-, पथिन्-) । ख>ईनः प्र. (पा ५,

४, ८) तत्-स्वरश्च ।

३, ४, १०, २१; ६, ६, ३, ११; ११ मै ३, १०, ५; ४, ३, ९; काठ ३७, ९१; कौ २, ३७, ९१; जै ३, ३०, २२१; शौ १०, ५, २२; २०, १९, २१; पै ९, २२, ४; १६, १३०, १; १९, ३४, ४१; -नैः ऋ २, १७, २८.

† अर्वा-वृत्- -वत्तः ऋ ३, ३७, १११; ४०, ८; (९); ८, ८२, १; ९, ३९, ५; सि ५, ७, ४, ९; मै ४, १२, ३; कौ २, २५२; जै ३, २१, १७; शौ २०, ६, ८; २०, ४; ५७, ७; पै १९, ३९, १३; -वत्तम् ऋ ३, ४०, (८; ३७, ११) ९; मै ४, १२, ३; शौ २०, ६, ९; -वत्ति ऋ ५, ७३, १; ८, ११३, १५; ९७, ४; ३३, १०; १५३, ३; ९३, ६; ९, ६५, २२; सि ३, ५, ३; कौ १, २६३; २६४; २, ५१३; जै १, २८, १; २; ३, ४०, ९; ४, ८, ९; १८, ७; २०, ३; शौ २०, ११२, ३.

अर्वाहः शौ २०, ११९, ११७.

✓ अर्श (= √ ऋश्)

अर्श- -अन्.

अर्शत्- -शैव मा ४०, ४.

* अर्शनि- -अन्.

अर्शसान्- -नम् ऋ १२, १३०, ८; ८, १२, ९; -नस्य ऋ २, २०, ६; -नाय ऋ १०, ९९, ७.

अर्शस्- -शैवः मा १२, ९७; का १३, ६, २१.

✓ अर्ष (= √ ऋष्), अर्षति ऋ २, ७, ४४; (६२, २३); १८, ६४; ५६, २; ७७, ४१; कौ २, ४८१४; जै ३, ३६, ६४; अर्षति ऋ १, १३५, २४; २, ३, ९; ५, २; १२, ८१; ११३, १; २८, ६; १०१, ७; १६, ७; ११७, ३; ३७, ११; १२३, ५; ३७, २१; ३८, ६१; १ (५, ५१, ७; २, ३३, ३); ३४, २; ६५, २०; ३८, ११; ४२, ५१; ५६, १ (१७, ३; ३७, १) १४; ५७, २१; ६३, २०; ६७, ४; १५; ६९, २४; ८४, २४; ८६, ७४; ११, १२; २६४; ४४; ४६४; १०३, २४; ३४; १०७, ५; १७; २६४; मा २३, ५५;

५६; का २५, १०, १; ४, काठ २, १९१; † कौ १, ५४६; ५७७; २, १०८; १६८; ३८२; ५३७; ६१४; ६२८; ६५१; ६४२; ६४३; ७२१; १११२; † जै १, ५६, २; ५८, १२; ३, ११, ४; १६, ६; ३१, २; ४२, ३; ५०, २; ५२, ४; ८४; १०; ५३, १४; ५९, १३; ४, ७, ६४; अर्षन्ति ऋ ८, ९४, ७; † अर्षन्ति ऋ १, १०५, १२; १२५, ५; २, २५, ४; ४, १८, ६; ५८, ५, ६; ९, २, ४४; १०, ४४; १३, ७; १३१, ३; ६२, २७; १ (५, ५१, ७) ३३, ३१; (३४, २; ६५, २०) १७७, ११; १०, ७५, ४१; ८९, ५; मा १७, ९३; ९४; का १९, १, ७; काठ ४०, ७; कौ १, ४८५; ५५६; २, ३९०; ४७२; ५४३; जै १, ५०, ९; ५७, ३; ३, ३१, १०; ३५, ७; ४२, ९; शौ २०, ४८, २९; पै ८, १३, ५; ६; १९, ९, ११; † अर्षसि ऋ २, ३२, ४; ५४,

*) भाष. (सामीप्य- । तु. सस्थ. प्रतियोगि परा-वृत्-।) वा. उपसर्गसमानवृत्तेः सतः पूष. वत्तिः प्र. उत्सं. (पा ५, १, ११८) तत्-स्वरश्च । पपा. पूष. ह्रस्वाभावो ज्ञापयति यथाऽत्रोपलभ्यमानो दीर्घः सहजो भवति छन्दः-प्रयोजितः सन् साहितिकश्च न भवतीति (वैतु. अन्यथा-वृत्तीनि प्राति. । तु. पा ६, ३, १३१); PW. च *अर्व- > अर्वा इति ।

*) सपा. सि ५, १५, ३ ? अवदि इति, RPW. अर्वा इति च पाठे ।

*) अच् प्र. (पा ३, १, १३४) चित्-स्वरश्च ।

*) हिंसाकर्मणः ✓ रिश् इत्यस्य तुदा. नञ्-पूर्वं लुप्ताऽकारं शरि रूपमिति उ. म. चाऽऽहवृत्तान् । हिंसाथस्याऽप्राकरणिक्त्वाद् गत्यर्थस्य प्राकरणिक्स्य च ✓ अर्ष इत्यतो गत्यर्थात् तालव्यान्तत्वाऽऽपत्तिमात्रत्वेन

भिन्नस्य धात्वन्तरस्य सुकल्पत्वेन सुशकोपलम्भात् । सपा. का ४०, १, ४ ईउ ४० अर्षत् इति पाठे. (तु. वैप३) ।

१) अनिः प्र. उत्सं (पाठ २, १०२) तत्-स्वरश्च (तु. अर्णि- , *अर्णि- , अवनि- प्रभु.) ।

*) विप. (हिंसक- दास- प्रभु.) । धियसान्- टि. इ. ।

*) व्याधि-विशेष- । असुन् प्र. नित्-स्वरश्च । यत्तु पाठ. (४, १९६) ✓ ऋ इत्यतः प्र. परतः सति शकारोपजनो-ऽन्वशासि, तन्नेष्टम् । अन्यानि सजातानि संलक्ष्य धा. एव शकारवतायास्तध्यस्य नेदीयस्तरत्त्रोपगमात् (तु. PW १, १६०) ।

*) तु. सस्थ. टि. परि । १) तु. सस्थ. टि. अभि ।

१) सपा. कौ २, ६२४ अन्यत् इति पाठे ।

*) तु. सस्थ. टि. अनु ।

१) सपा. कौ २, ११६ जै ३, १२, ३ अर्षन्तु इति पाठे ।

४^०; ६२, १२३; (७, ४); ७६,
१९६, २०) ५१; १ (७, ७७, ४)
७८, ५१; ८०, ५; ८२, २०; ८६,
३५०; १०७, ३०; ४; २१०;
१ (१०३, २) २२; कौ १, ५११;
५१००; २, २५: २६; ३८३; ४१२;
४२९०; ४३०; ६६८०;
जै १, ५३, १; ७०; ३, ३, ४; ५; ३१,
३; ३२; ३३, ४०; ५; ५५, ९०;
अर्षत् शौ १०, ४, १०; पै १६, १५, १;
अर्षत् क्र ३, ३३, ११; अर्षः
पै १६, ७०, ९; अर्षत् शौ ४,
३, २०; १२, ४७, ७; पै २, ८, २;
६, २०, ७; अर्षन्तु क्र ३, ३०,
९; अर्षन्तु कौ २, ११६; ३४५;
जै ३, १२, ३; २९, २; पै १८, २२, ११;
†अर्ष > षा क्र ९, ६१, १५;
६५, १९; कौ १, ५०३; २, ३४४;
६८७; जै १, ५२, ७०; ३, २९, १;
५६, १४; †अर्ष क्र ९, ११, ४०;
६, ३; ५१, ५; ६३, १२; ४, ७०;
८०; २०, ४०; ९, ३९, १०; ४५, २; १५२,
१; ६४, १२; ६२, ८; २४; ६३, २९;
६७, ३०; ७०, १००;

८६, ३०; ८७, १०; ६०; ९६,
८०; १६०; २१; ९७, ६;
१५०; १७; २५०; ४९०; ५०;
५१०; ९८, १; १०९, ३; कौ १,
५२३०; ५४९०; ५७६०; २,
२७; १२३०; २४८०;
३२९०; ३३०; ४०३०; ४०४०;
४१३; ५८८०; ६७५०; ७१८;
७७६०; ७७७०; ७७८०; जै १,
५४, १०; ५६, ७०; ५८, ११०;
३, ३, ६०; २१, १३; २६,
७०; २७, ६०; ३१, २३०;
२४०; ३३; ४८, ४०; ५६, ३०;
५९, १०; ६१, २, ६९, ३; १२,
३९, १०; †अर्षत् क्र ४, ५८,
१०; मा १७, ९८; का १२,
१, ११; काठ ४०, ७; पै
८, १३, १०; १७, २३, ११;
अर्षत् पै ४, २२, १. [अभि,
आ°, परि°, वि°].
?अर्ष- -र्षः पै १६, १२३, १.
*अर्षणि- > अर्षणी- -णीः
शौ ९, १३, १३; १६; २१;
पै १६, ७५, ३, ६; ११.
अर्षत्- -र्षत् का ४०, १, ४;
-र्षत् क्र ९, ९६ [७६, ५)
२०]. [°र्षत्- अभि°].

?अर्ष- -र्षः पै ३, १, ७, १.
✓अर्ह, अर्हति क्र १०, १५८, २; ११
२, २, ९, ७; ५, २, ५, १; ७, ४;
अर्हति क्र २, १४, २; १०, ८५,
३४; खि ४, ६, ५; ११ २, १,
५, २; ५, १, ३, ४; २, ५, ३; ७,
३, १, ४; ११ १, १०, १९;
११, ९; ४, ४, ६; काठ १०,
१; ११, १०; १२, १; १४, ६;
१०; २०, ५; २१, १२; २२,
२; २९, १; ३, ६; ३०, ९; ३६,
१३; १४; ११ ३१, ७; ४५,
२; ७; शौ १०, १, २६;
१४, १, २९; १२, २२,
२१; २३, ३०; २६, १; पै ८,
९, १; १७, ३, ४; १८, ३,
८; अर्हत् खि ५, ७, ३, ८;
मा २८, १९; का ३०, २, ८;
मै ४, १३, ८; काठ १२, १३;
अर्हन्ति क्र ८, २०, १८; ११
४, ८, ३; अर्हन्ति ११ १, ११,
६; ३, १, ५; ४, ८, ८; काठ
२७, ८; पै ५, ३७, २; अर्हसि
क्र ११, १३४, ६; (४, ४७, २;
५, ५१, ६; ८, ६, १९); ५,
७९, १०; खि ४, ५, २५; पै
११, २, ९; १६, ३७, ६; २०,

०) तु. सस्थ. टि. पुरि । ०) तु. सस्थ. टि. अभि ।

०) रिषत् इति मूको. पासे. (तु. W. टि., MVG.

३२३ टि३ च) ।

०) पासे. अप... अर्षत् पै १२, ३१, ६ द्र. ।

०) पासे. अभि कौ १, ५७६ द्र. ।

०) पासे. अर्षत् शौ ७, ८७, १ द्र. ।

०) कृद्-वृत्तं भवति । अथवा अर्षत्- इत्यस्यैव सतो

मूर्धन्याऽऽपत्तिमात्रम् इति स्यात् ।

०) अनिः प्र. (तु. पाठ २, १०२) । तत्-स्वरः (तु.

अर्षनि-) ।

०) नाप. (अर्षन्तुदा-) व्यथा-) । स्त्री. डीष् प्र. (पावा

४, १, ४५) तत्-स्वरथ (तु. अर्षणि- > अर्षणी- [वैतु.

वाच. ल्युडन्ताद् डीर्घं व्रुवाणः खरतदिचन्त्यः) ।

१) पासे. अर्षत्- द्र. ।

०) कर्तरि तुः प्र. उंस. इटोऽभावश्च (पाठ १, ७२;

पा ७, १, ९) तत्-स्वरथ । वा. प्र १ द्र. (तु. MW.

च, वैप २; ४ च; वैतु. मा ✓अर्ष + तुः प्र. इति

प्रदर्श्याऽपि वा. पं १ इतीव व्याचक्षाणः सन् स्वरूपतः

अर्ष- इतीव प्रतिपन्नः) । यद्वा *अर्ष- + *स्तु- (= ✓स्तु

+ डुः प्र.) इति कृत्वा उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या स्यात् ।

१) तु. ✓अर्ह, अर्ह । = ✓अर्ष (तु. WW

१, ९१) ।

३८, ३; अहंथः क। (१, १३४, ६) ४, ४७, २; ५, ५१, ६; (८, ६, १९; ३२, २३); कौ २, १७९; जै ४, २३, १०; अहमि काठ ७, १०; क ५, ९; अहमि सि ४, ५५, ७; अहंति^१ ४, २, २३ १५; मा २६, ३; का २८, २, १; तै १, ८, २२, २; मै ४, १४, ४; काठ ४, १६; ४०, ११. [अति^२, अमि^३, उद्^४, प्र^५].

अहं- बहु^६.

अहंण- णम् पै २०, ५१, ९.

अहंणा^७- णा १, १२७, ६; १०, ६३, ४; ९२, ७.

अहंत्- हंते ४, १४, १; मै २, ७, ३; कौ १, ६६, २, ४१४; जै १, ७, ४; ३, ३२, ४; शौ २०, १३, ३; पै १२, १, १; -हंत् ४, २, ३, ११; १०, २, २; ३; ३३, १०^८;

७, १८, २२^९; १०, ९९, ७; तै २, ३, १४, ४६; मै ४, ९, ४^१; पै १५, २०, ७^२; -हंन्तः ४, ७, २; ५२, ५; तै २, १, ११, ३; मै ४, १२, ४; -हंन्ता ४, ५, ८६, ५; खि ५, ७, ४, ६.

अहंसे^३ ४, १०, ७७, १,

*अ(हं >) हं- हं पै ४, १५, ४.

*अहंरिष्वणि^४- णिः ४, १, ५६, ४.

अल(= अ^५ अ^६), अलति^७ ४, ८, ८; अलति ४, ८, १, ७; कौ १, २७, १; जै १, २८, ९; ४, १०, ५.

अल^८- लम् पै २, १, १, ३; ३, ५; ५, ३; ४, ९, १; २, १, १; ५, २; ८, ६; ३, १, १; ५, ३, १०, २; ६, ३, १, २; पै २, १, १^९; ४, १; ५, ४^१; ५, ८; ११^२; पै काठ ८, ११^३; ९, १७; १०, ४; ११, ५; १२, १^४; १३, २; ४; ८^५; २९, २; ४०, ५;

पै ७, ८^६; ४५, ३; शौ ६, १०९, १; पै १, १६, २; १९, २७, ९.

अलं^७ √ कृ^८ > अलं-कृ(त >) ता- सु^९.

अल^{१०}- लस्य पै ११, २, १३.

अलक^{११}- कम् ४, १०, ७१, ६; १०८, ७.

*अलक्ष्मी^{१२}- क्ष्मीः खि^{१३} २, ६, ५, ६; पै १६, १४९, ६; २०, २०, ७; -क्ष्मीम् खि २, ६, ८^{१४}; पै २०, १९, १; -क्ष्म्यम् पै २०, १८, ९.

अलज्ज^{१५}- जः मा २४, ३४; का २६, ७, ४; तै ५, ५, २०, १; मै ३, १४, १६; काठ ४७, १०.

अलज-चित्^{१६}- चितम् तै ५, ४, ११, १; काठ २१, ४; क ३१, १९.

*अलज्जि^{१७}- जेः शौ ९, १३, २०; पै १६, ७५, १०.

१) तु. सस्थ. टि. अति ।

२) स्त्री. भावे यु वा क्यु > अनः प्र. उसं. (पा ३, ३, १०७; पाउ २, ८२) । तत्-स्वरः । वा. हेतौ तु १ द्र. ।

३) प्र १ सद् 'अहम्' इत्यनेनाऽव्याहतेनाऽन्वितम् (वेत्तु. GW. फिप. सत् प्रपु ३ इति) ।

४) तुमर्थायः असेः प्र. (पा ३, ४, ९) । तत्-स्वरः ।

५) पाठः ? शोधः सस्थ. आवासि टि. द्र. ।

६) विप. (इन्द्र-) । व्यु. ? अहंरि-स्वनि- इति पपा. । तदनु वे. सा. ?*अहंरि- (*अह- + हरि- इति उस.) + *स्वनि- (= √ स्वन् + इन् प्र.) इति कृत्वा उस. इति । अन्ये च (तु. OBN.) *अहंरिष्व- (< √ हृष् वा √ अहं वा, अहं- + रिष्व- इति वा) + वनिः प्र. इतीवाऽभिप्रायकाः । तदेवं भूयोविमर्श-सहत्वं द्र. ।

७) यङ्लुगृत् लट्वाध्वजरीयकम् । अभ्यासांशमात्रे तदुपलब्धेः ।

८) भावे अप् प्र. (पा ३, ३, ५७) । तस्य पिप्वान्निघाते

धास्व. । यनि. अमन्तं रूपं द्वि १ सत् वा. क्वि. भवति (= अरम् टि., अलला- टि. च द्र.) ।

१) उत्तरवर्तिभ्यां √ कृ, √ भू इत्येतदीयतिङ्गुताभ्यां समासऽभावः द्र. (तु. टि. अरम् √ कृ) ।

२) अनाख्यातिकः पूर्वभागः मौस्थि. द्वि १ सद् भूषण- इर्थे प्रयोगतो गतित्वमाप्नन्तः द्र. (पा १, ४, ६४) ।

३) नाप. (विष-भेद- ?) ।

४) व्यु. ? अर्थस्य च कृते तु. टि. सुकृतस्य ४, १०, ७१, ६ । तस. नञ्-स्वरः ।

५) मुपा. अन्तोदात्तत्वं भ्रष्टं द्र. । तथात्वे हि वस. स्यात्तस्य चाऽप्राकरणिकत्वात् ।

६) = पक्षि-विशेष- ।

७) नाप. ([अलजाकृति-] अग्न्याधार-रथण्डिल-विशेष-) । उस. कर्मणि क्विप् प्र. (पा ३, २, १२) । कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

८) वालज्जे > वा, अलज्जेः इति पपा. तदनु च यनि. द्र. । सहचरितानां सतां त्रयाणामपरेषां यस्मिन्-शेषनाम्ना वकारादित्वाच्च वा इत्यस्य पदस्य पार्थक्ये-

अ-लपत्- -पन् शौ ८, २, ३; पै १६, ३, ३.

*अ-लर्षि- > अलर्षि-राति-
-तिम् कौ २, ६७०; जै ३, ५५, ११.

*अल्ला° > अलला✓भू >
अलला-भुव(तु>)न्ती- न्तीः
क्र ४, १८, ६.

*अलवतेरारशीर्णम्° पै ११, २, ५.

अलसाला° -ला शौ ६, १६, ४.

*अलातृण- -णः ऋ ३, ३०, १०;
-णासः ऋ १, १६६, ७.

अलापु, यु- -पुना मै ४, २, १३;
-बुना शौ ८, १५, १; पै १६, १३५, ९; -बूनि शौ २०, १३४, १.

अलाबुक- -कम् खि ५, १५, १५१; शौ २०, १३२, १; २.

अलाबु-गन्धि- -न्धीन् पै १७, १२, ८.

अलाबु-पात्र- -त्रम् शौ ८, १४, १४; पै १६, १३५, ८.

अलाय्य- -य्यस्य ऋ ९, ६७, ३०.

नाडनाकाङ्क्षितत्वे सत्यकिञ्चित्करत्वाच्च *वाल-जि-
इत्यस्य रूपस्य श्रवणं तु संभाव्येत । एस्थि. यनि.
चक्षुरोगतया वा (तु. P.W. प्रभृ.) स्फोटविशेषतया वा (तु.
ता ३८-३९) व्याख्यानां निराधारतामापतेदिति किमु
वक्तव्यम् ।

१) तस. नञ्-स्वरः ।

२) व्यु. ? सपा. ऋ. अनुशं° इति पाभे. (तु. तत्रत्यं टि.)।
बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । पूष. ? तद् यथा । अनुशं-
इति ऋ ८, ९९, ४ पाभे. श्रुतेः नैप्र. (=अनुशं->
*अनुशं-> *अलन्श-> *अलर्ष- इत्येवं) वर्ण-
विपरिणाममात्रं -सद् ✓*अल् > *अलर्षि इत्येतेन
तिङा संभेदमुपगतमिति १मः कल्पः । उक्त-
तिङ्कर्तृविशिष्टत्वेन उप. अर्थस्य विवक्षायामुप
तिङोऽपि सतः सुप्-प्रतिरूपकत्वेनोपचारः उस्. (पावा २, २, २४) इति २यः कल्पः । नञ्-पूर्वत्वे
सति तस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (=नापृ.), यत्र उप.
कर्तरि *लर्षि-(<✓*लर्ष् 'लाघवे') इत्येतत् प्राति. इति
३यः कल्पः (तु. तात्पर्येऽर्थे या ६, २३ अपि) ।

३) व्यु. ? पाप्र. स्वरूपतः डाजन्तम् उस्. (पा
५, ४, ५७ उउ) सद् गतीभूय (पा १, ४, ६१)
नाउ. आख्यातिकं श्रुतमापन्नं स्यात् । एवं ताव-
देतदाम्नेडितलकारं शब्दरूपं वेगेन वहन्तीनां पार्वतीनां
नदीनां शब्दस्यऽनुकृतिमात्रं स्यात् (तु. सा. प्रभृ.; वैतु.
P.W. [१, ८९] ✓अल् इत्यतः शब्दे वर्तमाना-
न्निष्पादुकः) । यद्वा ✓*अल् (प्रकाशे) > अल्+*ल-
(<✓ला) इति कृत्वा उस. स्यात् वा. च गपू. पाप्र.
डाजन्ततया (मौस्थि. =तृ १ सद्व्ययत्वाऽऽन्नतया)
भूयतेति दिक् ।

४) आलाकता या रुक्षशीर्णी इति शोषः (तु. सपा.
क्र ६, ५५, १५) ।

५) नाप. (सस्य-वल्ली-) । व्यु. ? तु. सस्य. टि.
सिलाञ्जाला- ।

१) विप. (मरुत्-, वल-) । व्यु. ? अल(म्) +
*आतृण- (नैप्र. =*आ-तृण- [=आ ✓तृन्द् +
क्तः प्र.]) इति कृत्वा उस. थायीय-स्वरस्चेतीव 'अल-
मातर्दनः' इत्युक्तवान् या. (६, २ [तु. वं.]) अभिप्रेयात्
[वैतु. दे. (४, ३) उप. णः प्र. उस्. (पाउ ३,
१५) इति वा, ल्युट् प्र. इति वा कृत्वा नैप्र. भूया-
समसंभाव्यमिव सन्तं वर्णविपरिणामं प्रस्तावुकः
(द्वितीये कले बस. इति कृत्वा व्याख्यायुक्तश्च सच
[तु. स्क. अपि] पूष. प्रकृतिस्वरम् आपयमानस्य
सतोऽभावं प्रति चोर्थमवुकश्च)] । अ (>अन्->
अल्)+ *आतृण-[भाप.] इति कृत्वा बस. अन्तोदात्त इती-
वापि सा. विचल्येत (वैतु. P.W. प्रभृ. नञ्-पूर्वत्वे सति
*आतृण- इति उप. इति) ।

२) नाप. (तुम्बिका-) । व्यु. ? नैप्र. =(अ) *ल(पु)ड-
(< *लर्भु- <✓*लर्भ् [लम्बने]) इति वा, = <*आ-
लर्भु- <*आ✓लर्भु इति । प्रथमे कलेऽकार उच्चारणाऽर्थः,
द्वितीये तु ह्रस्वाऽऽपत्तिज इति विवेकः द्र. ।

३) =नापृ. । स्वार्थिकस्य कप् प्र. उस्. ।

४) सकृत् *बुकम् इति स्वरः ?

५) मूको. आबुशचा श्रुतिः (तु. टि. शंपा.) ।

६) विप. ([अलाबुगन्धसदृशगन्ध-वत्-] अमुर-) । बस.
समासान्तः इः प्र. उस्. (पा ५, ४, १३५) ।

१) व्यु. ? अर-(<✓*अर् [हिंसायाम्]) + १अर्थ- इति
सस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) इति कृत्वा *अरार्थ-
इत्यस्य सतः नैप्र. वर्णविपरिणामः संभाव्येत [=शास-
नार्थं हिंसाया विषये स्वामित्वभाग् इन्द्रः (वैतु. सा.
शत्रुपर्यायतया, P.W. प्रभृ. चेन्नापरतया नञ्-पूर्वं
तस. सति यक. उप. <✓अ च <✓ली चेति, म.

अलि- > अलि-क्लव^१ - वा: शौ
११, ११, ९; -वेभ्यः शौ ११,
२, २^०.

अलि-वन्दु^२ - न्दाय काठ ५२, १^४
अलि-वन्दु(न्द-अ)नुवचन^३ -
काठपुष्पि ५२.

? अलिश^४ - शः शौ ८, ६, १; पै १६,
७९, १.

? अलिक्लुशाक^५ - का: पै १७, २२,
१४.

अलिन^६ - नासः ऋ ७, १८, ७.

अलीक^७ - का: शौ ५, १३, ५; पै ८,
२, ५.

अ-लुभ्यत् - भ्यतः शौ ३, १०, ११;
पै १, १०५, ३.

अ-लू(=रू)क्ष - क्षः तै २, ५,
११, ३.

अ-लून - नः मै २, ५, ११.

अ-लोक^८ - कम् मै ४, ७, ५^६;
काठ २५, ३; २६, ४; २७, ६;
क ३८, ६; ४१, २; ४२, ६.

अ-लोमक^९ - कम् काठ २५, २^२;

क ३८, ५^३; -काय तै ७, ५,
१२, २; काठ ४५, ३.

अलोमका^{१०} - का तै २, ६, ५, १;
७, ४, ३, १; काठ १२, १३.

अलोमिका^{११} - का मै २, ५, २.
अ-लोहित^{१२} - ताय तै ७, ५, १२, २;
काठ ४५, ३.

अलगा^{१३} - लगाभ्याम् मा २५, ६; का
२७, ६, १; मै ३, १५, ६.

अलङ्गण्डु^{१४} - ण्डूश्च शौ २, ३१, २;
३; पै २, १५, २; ३^१.

अलापि, अस्य इति द्वे पदे इति ; ORN. अरम् > यनि.
[तु. उचम- > उचमाय-] इति बह्व्यो वाचा समानमेव
स्वरतोऽनुपपन्नाः] ।

^१) विप. (गृध्र-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

^२) पाभे. अरिक्लवेभ्यः ।

^३) अर्थः व्यु. च? नाप (प्रभवादिपञ्चकेषु प्रथमवर्ष- इति
सा. तैत्रा ३, ८, २०, ५) प्रमु.) । उस. उप. अच् प्र.
याथीयः स्वरश्च (पा ६, २, १४४) ।

^४) सपा. तैत्रा ३, ८, २०, ५ आपश्चौ २०, २१, ६ प्रमु.
इलुव्दाय इति पाभे. ।

^५) नाप. (अलि-वन्दुनुवाक-) ।

^६) व्यु. ? 'अलिरिव शरणं दंशनमस्य' इति
कृत्वा = अलि + श्र- (= नैप्र.) < *शर- < *शृ
इति वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । यद्वा (अ)लिश-
(< *लिश् [हिंसायाम्]) इत्येवमाथोऽकार उच्चारण-
मात्रफलः द्र. । अथवोत्तरे कल्पे नञ्-पूर्वत्वे सति उप.
च भाव-परे सति वस. इति कृत्वोत्तराऽऽदिस्वरः उसं. (पा
६, २, ११६; वैतु. सा. अली [लि-ई] श- इतीव कृत्वा
व्याचक्ष्णः । तथा सति सास्व. अभावं प्रति चोद्यस्तु
द्र.) ।

^७) अर्थः व्यु. च ? व्यप. (एतदाख्य-जन- इत्यर्वाङ्गवः
[तु. सस्थ. टि. १५५- , अलानुस्- , विषाणिन्- ; वैतु.
वै. = इन्द्रस्य शर- इति, सा. = तपोभिरप्रवृद्धयजमान-
इति]) ।

^८) व्यु. ? *अल् + कीकन् प्र. (पाठ ४, २५)
इति संप्रदायः (तु. पप १, १५७ अनार्जवपरत्वेन धा.
अर्थे वैशिष्ट्ये सति तदेव समर्थकः) । मौस्थि. तु अन्त-

*लीक- (नैप्र. < *लिक्क- < *लिक् 'प्रकाशने') इति
कृत्वा तस. नञ्-स्वरश्च संभाव्यते ।

^१) वैतु. W. B. प्रभू. संज्ञे व्याचक्षत, तदनिष्टं पद-
परत्वाद् निघातप्रसङ्गात् (तु. सस्थ. टि. २ असित- > ताः) ।

^१) विप. ([स्थिति-रहित-] भ्रातृव्य-) । वस. अन्तो-
दात्तः ।

^१) लोकम् इति पाठः ? यनि. शोधः ।

^१) विप. ([लोम-रहित-] अश्व-, [लोमस्थानीयतृण-
क्षुपादि-रहित-] देवयजन-प्रदेश-) । व्यु. कृते तु. टि.
अ-रेतुस्क- ।

^१) स्त्री. टापि कात् पूर्वस्यास्त इत्वाऽभावः द्र. (पावा
७, ३, ४५) ।

^१) कात् पूर्वस्यास्त इत्वे ह्रस्वान्तीये स्वे च (पा
७, ३, ४४; ६, २, १७४) नापू. विशेषः द्र. । शाखा-
भेदेन व्यवस्थाप्यश्च ।

^१) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^१) नाप. (वल्लक्षण- [ऊह-संधि-]) । व्यु. ? *अल् +
घः प्र. (पा ३, ३, ११८) तत्-स्वरश्चेति मतम् द्र. (वैतु. उ.
म. च अलाम् + *गु- [< *गम्] इतीव कृत्वा नैप्र.
वर्णविकारं पश्यन्तो) ।

^१) नाप. (किमि-विशेष-) । व्यु. ? 'अल्गाव् अन्दति'
इत्यर्थतः अल्गा- + *अन्दु- (< *अन्द्) इति उस.
स्याच्छकन्धादित्वमूर्धन्याऽऽपतिभ्यामिष्टसिद्धिश्च । यत्तु
R.W. अलङ्गण्डु- इति प्राति. स्वरूपमिति, तत्र मूको.
ल्गा- > ला- इत्याकारात् संभाव्यमानमाध्यमिकलिपि-
विकारादभ्यत किमपि प्रमाणं नोत्पश्यामः ।

^१) अलगाद्वन् इति मुपा. चिन्त्यः ।

✓ अल्प > अल्प, ल्पा^० - ल्प. तै ५.
१, ३, २; शौ ११, ३, २४; पै १६,
५४, १०; -णल्लपम् तै २, ४, १,
१०; काठ २८, १; -णल्ला तै
२, १, २, ३; -णल्ला: तै ६, ५,
९, ३; काठ ७, ८; २८ ९; क ४४,
९; -ल्पे शौ ४, १६, ३; पै ५,
३२, ३; -णल्लपेन तै २, ५,
४, ३.

अल्पकु^० - कम् काठ १०, ७०.

[°क- लु°].

अल्लिका^० - का खि ५, २२,
३; शौ २०, १३६, ३.

अल्प-शु^० - शुम् शौ १२ ४,
२५; पै १७, १८, ५.

? अल्प-शु^० - यून शौ ४, ३६,
९.

अल्पा(ल्प-अ)ञ्जि^० - अञ्जि: मा
२४, ४; का २६, १, ८; मै ३,
१३, ५.

? अल्मगासाम् पै १७, १५, १०.

✓ अव(वधा), > आवि^०, अवति ऋ
२ १२, १४; ५, ८३, ४; ८, २,
३५; तै २, ५, ९, ६२; मै ४,
१२, ५; शौ ८, ७, २१; २०,
३४, १५; पै १३, ७, १५; अवति ऋ ७,
१०४, १२; ८, ७५, १४; तै २, ६, ११, ३; ७, ५,
८, ५; काठ ६, ७; क ४, ६;
शौ ८, ४, १२; पै १६, १०,

२; १३, ११; अवतः^१ शौ ४, २,
३; अवतः मा २१, ५२; का
२३, ६, ५; अवन्ति ऋ १,
१०९, ३; १२, २३, १९; २४,
१६; ३५, १५; ९, ८३, २; मा
३४, ५८; का ३३, २, २१; मै
४, १२, १; कौ २, २२६; जै ३,
२०, १०; शौ १८, ३, २४;
अवन्ति ऋ ४, ५०, ९; अवसि
ऋ ६, २३, २; ५८, १; ८,
३६, ३; ३७, ६; तै ४, १, ११,
३; मै ४, १०, ३; काठ ४, १५;
कौ १, ७५; जै १, ८, ३; अवधः
ऋ १, ११२, २; १७; २०;
२२; ५, ६३, १; ८६, १; ७,
६९, ४; ८, २२, १०; मै ४,
१४, १०; १२; शौ ४, २९, ३;
४; ५; ६; पै ४, ३८, १;
३-६; अवधः ऋ ४, ३६, ५;
३७, ६; १६, ६६, ८; १०, ३५,
१४; ६३, १४; ८, २०, २४;
१०, ६७, ११; शौ २०, ९१, ११;
अवधः ऋ ५, ५४, १४; अवसि
ऋ १०, १२४, ४; अवन् पै
२०, ३७, १; अवान् तै २, ६, ७,
४; मै ४, १३, ५; अवः ऋ १,
१२१, १२; अवः ऋ १, २७,
७; मा ६, २९; का ६, ७, ७;
मै १, १, १; काठ ३, ९; क २,
१६; कौ २, ७६५; अवाधः ऋ

७, ६१, २; अवाधः ऋ ७, ४०, ३;
अवतु ऋ २, ४०, १६ (७, ४०,
४); मै ४, १४, १; अवतु ऋ
५, ८७, ६; ६, ९, ७; ५०, १३;
७, ४७, २; ४८, २; १०, ९७,
१४; १८२, २; मा १०,
१०-१४; १२, ८८; १८, ३२;
२०, २७; २३, १३; का ३,
९, १; ११, ५, १-५; १३, ६,
१४; २०, १, ३; २२, २, ४;
२५, ४, १; २; तै १, २, ६, १;
८, १३, १; २; ३, ४, ५,
१; ४, २, ६, ३; ४, १२, ४;
७, १२, १; ७, ४, १२, १;
मै २, ६, १०; ७, १३; १२,
१; ३, ११, ४; १६, ४;
४, १४, ७; काठ १५, ७; १६,
१३; १८, १३; २२, १८; २३,
११; ४४, १; १८ २५, ४;
शौ २, १२, ४; ५, २४, १; २; ४;
७-१४; ७, २१, ५; १९, ४५,
६-९; पै १, ६५, ४; २, ५, ४;
८६, १-९; ३, १०, ४; ४, ३,
७; ९, ४; ९, १२, ३; १०, ६,
५; ६; १३, १३, ७; १५, १,
९; १०; ४, ६-९; ७, १-१०;
८, १-९; ९, १-३; १९, ३९,
५; ५३, ७; ८; ९; २०, ४, ३;
अवताम् ऋ १, ७६, २; १०, ७०,
१०; मा २, ९; का २, २, ४; मै

^०) १ अंभे-इत्यतः नैप्र. वर्णविपरिणाममात्रमिति कृत्वा-
ज्जाडि तत्रत्यं टि. अनु पाप्र. घा. प्र. च निर्देशः द. ।

^०) सपा. अल्पम् < > अल्पकुम् इति पाभे. ।

^०) प्राग्वीयः कः प्र. (पा ५, ३, ७०) । तत्-स्वरः ।

^०) तु. B.W. शंपा.; वैतु. खि. अं इति ?

^०) विप. (पूरुष-). बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^०) शोषस्य कृते तु. टि. दुर्-हित- > -नान् ।

^०) विप. (पशु-). बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । उप. नाप. ।

पै १-६६

^०) ग्रहणादनप्रकारकाऽहेतुमद्-अर्थविशेषप्रवृत्तियोजकः
गिच् प्र. । यद्वा तस्मिन्नेवाऽर्थे प्राप्त-वर्जनवर्णविकारस्य

✓ आप् इत्यस्य चौरादिकृत्-विकल्प इत्यपि संभाव्येत ।

^१) वैतु. सा. = अवनात् (अव- [माप.] + तसिच् प्र.
इत्यभिप्रेत्यन्त्यः) ।

^१) सपा. ऋ १०, १२१, ६ प्रष्ट. अवसा इति पाभे. ।

^१) अवसि इति L.R.V. शोषो विष्टयः ।

^१) सपा. शौ ७, ११४, ५ देवः इति पाभे. ।

१, १०, २; काठ ९, ५; क ८, ८;
अवताम् खि ३, १५, १३; मा
२, १६; २७, १७; का २, ४,
२; २९, २, ७; तै ४, १, ८, २;
मै २, १२, ६; काठ १८, १७;
क २९, ५; शौ ५, २४, ३;
५; २७, ८^१; ७, १३,
१; १८, ३, ३८; पै ९, १, ७;
२०, २०, ९; १०; अवन्तु ऋ
१, १०६, ३, ५, ४२, ५; द, ५२,
४; ८, ५४, ४; खि ३, ६, ४; शौ
१८, ३, १५; अवन्तु ऋ १, २२,
१६; २३, १२; ३, ८, ८; १०;
६२, ३; ४, ३१, १०; ३३, ३;
५, ४१, ११; ४६, ७; ५१, १३;
८७, ७; ६, ५०, १४ (१०, १४,
४); ७, ४९, ११; २; ३; ४^१;
८, ३, १; ६३, १२; १०, १५, १;
५; ७७, ८; मा ४, ११; १५,
१५-१९; १६, ६४-६६; १७,
५४; १९, ४९^१; ५७; ५८;
२०, ११; ३३, ५०^१; ३४,
५३^१; का ४, ५, ३; १६, ४,
२; ४; ६; ८; १०; १७, ८,
१८^१; १८, ५, ५; २१, ४, १^१;
६^१; ९^१; ७, ११; ३२, ४, ७^१;
३३, २, १६^१; तै १, २, ३, १;
८, ७, १; २, ४, ८, २;
१६, १२, ३; ४; ३, ३, २, २;
४, ५, १; ४, ३, ३, २, ४, १२,
४; ६, ३, २; ५, ४, ६, २; ७,
४, १२, १; मै १, २, ३, ६, २^१;

२, ६, ३^१; ७, २०^१; १०, ५;
३, ३, ८; ११, ८, ४, ३, ४;
९, २^१; १०, ६^१; १३, १०^१;
काठ २, ४; ४, १४; ११, ९;
१५, २^१; १७, १^१; १८, ३;
२१, १४^२; १; ३१, १५; ३५,
२^२; ३; ६^२; ९^२; ३८, ४; ३९,
७; ४४, १; क २६, ८; २८, ३;
४८, ३^२; ४; ७^२; १०^२; १^२ कौ १,
२३९; २, ७७१; १०२४; जै १,
२५, ७^१; शौ २, १३, ५; ३
१९, ५; ५, २४, ६; १५-१७;
७, ५१, १^१; १८, १, ४४^१;
४७^१; ३, ४५^१; १९, ४५, १०;
पै १, ९५, ४; २, ५३, १-६;
४, २८, ३^१; १४, १, १-१७;
१५, ४, १०; ६, ९; ९, ४;
२२, १; अव>वा ऋ १, ७९,
७; १२९, ४; ६, १५, १५; ४८,
१९; ६१, ६; ८, ३६, २; ८०, ६;
९२, ९; ९, ९, ७; १०, ५०, ५;
मा २, ९; ११, ४१^१; का २, २,
४; १२, ४, ४^१; तै ४, १, ४,
१^१; मै ४, १२, ३^१; १^१ कौ २,
८७४; ९९४; जै १४, २७, ३;
अव ऋ १, ७, ४०; ३, ३२, १२;
३५, ३; ६२, ८; ४, ५२, ६^१;
५, ३३, ७; ३५, ७; ८; ६,
४६, ११; ८, ७०, ६; ७५,
१५; १०, १०२, १; मा २,
१२^१; ११, ७१^१; १४, ८; १८,
५५^१; का २, ३, १०^१; १२, ७,

६^१; १५, २, ३; २०, ३, ५^१; तै
२, ६, ११, ४^१; ४, १, ९, ३^१;
३, ४, ३; मै २, ७, ७^१; ८, २;
१३, ६^१; ४, १२, ४^१; काठ
९, ५; १६ ४^१; ७^१; १८,
१५^१; क ८, ८; २५, १०; २९,
४^१; १^१ कौ २, १४८^१; २१३; ३,
२, ४^१; १^१ जै २, ५, ९^१; ३, १४,
९^१; १९, ८; १^१ शौ २०, ७०, १०^१;
८१, २; ९२, २१; अवतात् मा
५, ९^१; का ५, ३, १^१; तै १, २,
१२, १^१; ६, २, ७, २^१; मै १, २,
८^१; ३, ८, ५^१; काठ २, ९^१; २५,
६^१; क २, ३^१; ३९, ३^१; अवतात्
ऋ ८, ३, २; कौ २, ७७२;
अवतम् ऋ २, ४०, १५; ६,
५२, १६^१; मै ४, १४, १;
अवतम् ऋ १, ३४, ५; ४७,
५; १०९, ७; ८; १८१, ७;
१८२, ४; २, ३१, १; ५, ४०,
७; ७, ८३, १; ५; ८, ८, २०;
५९, ३; खि १, ६, ३; ५;
९, ६; ३, २२, ७; मै ३, ११,
५; काठ १६, १२; क २५, ३;
शौ १४, १, ३५; ३६; पै ५, ४,
१०^१; १८, ४, ४; अव>ता
ऋ ७, ३८, ८; ८, ३०, ३;
१०, ३५, ११; १०३, ११;
१०७, ११; १^१ मा ९, १८; १७,
४३; २०, ७४^१; २१, ११;
१^१ का १०, ३, ११; १८, ४, ११;
२२, ७, ८^१; २३, १, १२;

*) सपा. ऋ १०, ११०, ६ विभे. ।

*) सपा. मै २, १३, १ अवन्तु इति पाभे. ।

*) सपा. ऋ ८, २३, ५ स्तुवानः इति विभे. ।

*) सपा. ऋ १०, ८३, २ पाङ्गि इति पाभे. ।

*) सपा. काठ ३९, १२ वह इति पाभे. ।

*) अनु...अव इति योजकः G.W. चिन्त्यः ,

लक्षणे वा तृतीयार्थे वा अनोः कर्मप्रवचनीयत्वात्
(तु. सा.) ।

*) सपा. भाश्रौ ५, १८, १ द्विश्रौ ३, ६, ५ ? अवधि
इति पाभे. ।

*) अनुतः इति शोधः (तु. सपा. तै ४, ७, १४, ४ शौ
५, ४, ११) ।

तै १, ७, ८, २†; २, ४, ८, १^०;
 ७, २; ३, ४, ५, १^०; ४, ६,
 ४, ४†; ७, १२, १†; १३,
 २^०; मै १, १, १३^०; ११, २†;
 २, ४, ७^०; १०, ४†; १२, ३^०;
 ४, १, १४^०; काठ २, १; ११,
 १^०; १३, १४†; १८, ५†^०; ३८,
 ९; १२; ४०, १०†^०; क २८,
 ५†; कौ २, १२०९†; शौ १९,
 १, २†; १३, ११†; ७२, १; पै
 १, ६५, ४; ७, ४, ११†; १०,
 ७, ६; १९, ३५, ३; आवत्
 क्र १, ८५, ७; ६, २०, ३;
 ७, १८, १९; ८, ९६, १३^०;
 तै ४, १, ११, ३†; ६, २, ७,
 २^०†; मै ३, ८, ५^०†; काठ
 २८, ४†^०; क ४४, ४†^०; कौ
 १, ३२३^०; जै १, ३४, १†^०;
 शौ २०, १३७, ७†^०; आवत्
 क्र ३, ३२, १२; ४८, १; १०,
 १०८, २; १३०, ४; मै ४,
 १४, १३^०; काठ २५, ६^०†;
 क ३९, ३^०†; कौ ३, १, ९;
 †आवन् क्र ४, ४४, ६; शौ
 २०, १४३, ६; आवन् शौ ४,
 २, ६†^०; आवः क्र १, ३३, १४;

१५: ६, २६, १(१, ३३, १४)
 ४; १७६.५; १०, १०५, ११;
 तै १, ३, १३, २†; ३, ४, १०,
 १†^०; †आवः क्र ७, १९, २;
 शौ २०, ३७, २; आवत् क्र
 १, ११२, ७; ९-१३; १४^०; १५;
 २१; २३; ८, ५, २५; ८, २०; २१;
 †आवत् क्र १, ११६, २१; १०,
 १३१, ४; मा १०, २३; का ११,
 १०, ३; काठ १७, १९^०†; ३८,
 ९; शौ २०, १२५, ४; आवत्
 क्र ११, ६४, १३; १६६, ८; १३;
 †आवत् मा २०, ७६; का
 २२, ७, १०; मै ३, ११, ४;
 आवत् क्र ४, २६, ३; आवत्
 क्र १०, ४९, ३.
 आव क्र २, ११, ११; १०,
 ८०, ३; †आविथ क्र १,
 १३१, ५^०; १२, १३, ९; ८, ३,
 १२; ८, ३, ९; १२, २; ६८,
 १०; ८०, २; ९, ६१, २२;
 १०, १२०, ७; तै ३, २, ११,
 १†^०; कौ १, १०८†^०; ४९४;
 २, ११७२†^०; जै १, १२,
 २†^०; ५१, ८; ३, ४४, ६; ४,
 २७, ९; शौ ५, २, ६; २०, ९,

३; ४९, ६; ६३, ८; ७५,
 ३^०; १०७, ९; †आविथ क्र
 १, ५३, १०; ५४, ६; ८, ३७,
 ६; ४६, ११; शौ २०, २१,
 १०; पै ६, १, ७; ११, १,
 १०†; †आवत् क्र १०,
 १३१, ५; लि १, ३, ५; मा
 १०, ३४; २०, ७७; का ११,
 १०, ४^०; २२, ७, ११; मै
 ३, ११, ४; काठ ३८, ९; शौ
 २०, १२५, ५; आवत् क्र ८,
 ७, १८; अविष्ट क्र १, १११,
 ५; १०, २६, ९; अविष्टाम्
 क्र १, १८५, ९; ५, ४३, २;
 अविष्टि क्र २, १७, ८;
 अविष्टि क्र ११, १०, ९;
 ६, ४४, ९; २, २४, १; ३०;
 ८; ४, ३१, १२; †अविषः क्र
 ३, १३, ६; मै ४, ११, २^०;
 काठ २, १५; अविष्टम् क्र
 १४, ५०, ११; ७, ६४, ५; ६५,
 ५; ९७, ९; ७, ६७, ६;
 अविष्टम् क्र २, ३०, ६; ५, ६२,
 ९; ७, ६७, ५; ८, ९, ५; मै
 ४, १४, १०†; शौ २०, १३९,
 ५†; अवितु > ता^० क्र ७, ५९, ६;

१) पाभे. अव मा १८, ५५ द्र. ।

२) सपा. पाठ १, ५, १० अवन्तु इति पाभे. ।

३) आवह मा २ १६ पाभे. यनि. अपि समावेशः द्र. ।

४) आ... अवत् इत्येवं पश्यन् SI. उपेक्ष्यः ।

५) सपा. क्र १०, १२८, ७ पान्तु इति पाभे. ।

६) सपा. पै १९, ४३, १५ पचत इति पाभे. ।

७) सपा. तैआ १, ६, ३ प्रावः (मैसू. आवः) इति पाभे. ।

८) आ अ(आ)वत् इति पपा. (तु. संटि.) अनु आ
 इति कप्र. शम्बर-हृत्ये इत्येतदन्वितः ।

९) सपा. क्र १०, १२१, ७ आयन् इति पाभे. ।

१०) सपा. क्र ७, ५४, ३ पाहि इति पाभे. ।

११) सकृत् आवताम् इति शोधः (तु. वैप ४) ।

१) क्र १०, १३१, ४ इत्यत्रत्यस्य आवत् इत्यस्य वचन-
 परिणामः द्र. । यत्तु उ. म. च यनि. आ✓अव्
 इत्याहलुः, तन्नेष्टम् । ग. स्वरस्यादर्शनात् (तु. पपा.) ।

२) सपा. क्र ८, १९, ३० आवुरः इति पाभे. ।

३) आवत्तुः [प्रपु] इत्यस्यैव यनि. लैवि. द्र. (तु. सा.
 OBN., [पक्षे] GRV.; वैलु. R. [ZDMG ४८, १०६]
 प्रमृ. सस्थ. इन्द्र > इन्द्रम् इति कृत्वा आवत्तुः इति
 शोधकाः [तु. सस्थ. टि. इन्द्रा]) ।

४) -धुः इति मुपा. अष्टः (तु. क्र १०, १३१, ५) ।

५) हविषः इति मुपा. पपा. च प्रमादज एव द्र. ।

६) जागतपादप्रयोजितश्छान्दसो दीर्घः द्र. ।

लेटि मपु३ इट्पूर्वे सिपि सति *अविष्ट इत्यस्य

अविष्टो[ष्ट-उ] ऋ ७, ३४,
१२; अविष्टन > ना ऋ ७,
१८, २५; अव्यात् तै २, १,
११, २; मै ४, ९, ११; १२,
२; १४, ६; १२; काठ १०,
१२; अव्याः ऋ २, ३८, १०;
१०, १३९, ५; अवीत् ऋ ७,
७, ३४, १४; आवीत् सि ५, ७,
३, ७; मा २९, ८; का ३१, १,
८; ११ तै ५, १, ११, ३; मै ३,
१६, २; ४, १३, ८; काठ १९,
१३; ४६, २; आविष्टुः ऋ ४,

३६, ६; † आविष्टुः ऋ १,
११, ५; कौ २, ६०९; जै ३,
४८, १७; अवीः ऋ [६, १०, ६,
(२६, २)].
आवयत् मै २, ४, ११; आव-
यत् ऋ १०, ११३, ८; मै
२, ४, ११; काठ १२, १०१;
शौ ४, ६, ३०; ५, १९, २; पै
९, १८, ८०; आवयः शौ ६,
१६, २; पै १९, ५, ८. [अनु°,
अभि°, आ°, उद्°, उप°, नि°,
प्र°, सम्°, संप्र°].

? अच्- अवोः ऋ ६, ६७, ११, ७,
६७, ४; १०, १३२, ५.
? १ अच्- -वेण ऋ १, १२८, ५.
२ अच्- > अविष्ट- -ष्ठः ऋ ७,
२८, १५; २९, ५; ३०, ५.
अवत्- -वत्तः मा १५, ६३; का १६,
७, ६; तै ४, ४, ३, ३; मै २, ७, १६;
८, १४; काठ १७, १०; क २६,
९; -वताम् पै ४, १०, २६;
१०, ६, १२; -वन् ऋ ७,
४६, २; -वन् ऋ १, २५,
३; तै ३, ५, ११, ३; मै ४

रूपस्य सतः नैप्र. वर्णपरिणामः सुवचः द्र. [तु. सा.
(‘आगच्छत’ इत्युक्तेरु ✓ अच् इत्यस्य प्राप्त्यर्थतामात्रा-
ऽनुवचनाऽभिप्रायादित्यभिसंधिः) प्रभृ.] अतिङ्ङुत्तरत्वा-
न्निघाताऽभावश्च प्रत्युदाहार्यः (पा ८, १, २८) ।

१) तु. सस्थ. टि. अनुम्र ।

२) पाप्मे. आदयत् पे ५, ८, २ द्र. १) आमयत् इति
पाठः? यनि. शोधः (तु. सपा. शौ ५, १९, २) ।

३) पर सत् स्वरूपतो भूयोविप्रतिपत्तिविषयं रूपं
द्र. । तथाहि । यनि. कर्तरि क्विबन्ते सावे-
काचोयः स्वरः (पा ६, १, १६८) इति स्क. वै. सा.
च; वैतु. सा. ऋ. (१०, १३२, ५) ? *अच्- >
-वोः इति ११ सत् सदन्वयं मिश्रकमिव कृतं वदन्
व्यर्थमेव व्याहृतः (१२ इति कृत्वा मित्रावरुण-पर-
तया साधनान्वयस्य सुलभत्वादित्यभिसंधेः [=यदा यज-
मानो रक्षित्रोः सतो रतयोर् अवो रक्षणमात्मन्यधात्
तदा सर्वहितमिवभूते तस्मिन् कृतोऽपकारोऽपकर्तृणां
वीराणामेव मृत्युंभावुकः]) । एस्थि. यनि. रूपम् = आत्रयोः
(तु. BW.) इति वा, = अत्रयोः (L ३४४) इति वा
यदुक्तं भवति, तन्नेष्टम् । उक्तया दिशा विप. द्वारा
मित्रावरुणयोः परामर्शसंभवे सति द्वारान्तरकल्पनावैयर्थ्यात्
ऋ १०, १३२, ५ इत्यत्र श्रूयमाणस्य अच् इत्यस्य प्रकृत-
विकल्पतारतम्ये ज्ञापकत्वेन यनि. पोषकत्वाच्चेति दिक् ।

४) भावे अप् प्र. डसं. (पा ३, २, ५८) । यद्वा ✓ अच्- >
* १ अच्- इत्येतद् घञन्तं सद् जित्-स्वरं स्यात् [तु. यनि.
णत्ववत् नृ १ रूपम् (वैतु. पपा. अवेन इत्येवं निर्दिशन् [तु.
ऋपा ५, ६०] उक्तं मौस्थि. संकेतं विलोपुकः)] । एस्थि.

संपा. अग्नेरुर्वेण इत्येवं मूलतः सतः नैप्र. ययोपलब्धि
विपरिणामः सुवचः । मौस्थि. ✓ अच् इत्यस्य ✓ अच् इत्ये-
तज्जमात्रत्वात् तात्पर्यतो नैविशेष्यं द्र. । उभयत्र
च व-पूर्वायांऽस्य ✓ * अच् इत्यतः इति प्रतीतिं
संभाव्य शब्दार्थे प्राकरणिकं स्वारस्यमन्वेष्टव्यं [मस्तां
शब्दवत्त्वाख्यं गुणं विरह्य्याऽग्निनोपमेयपक्षेण सतो-
पमानपक्ष्यत्वसंसाधुकस्य गुणान्तरस्य दुर्लभत्वादित्य-
भिसंधेः (तु. LRV. प्रभृ. [=GRV., ? ORN., Gri.
NW.] अग्ने रुवेण इत्येवं विसंधायुकाः, उत्तरं पदं
रुव- L < ✓ रु इत्यभिसंदधतः [अन्यथासिद्धं त्वे-
तत् द्र. । मौस्थि. रुव- इत्यस्याऽपि १ * अच्- इत्यत
एव नैप्र. विपरिणतत्वे सति पाप्र. ✓ रु इत्येतज्जत्वेन
परिभाषितमात्रत्वदर्शनादिति दिङ्मात्रम्]; वैतु. वै.
सा. प्रभृ. [=PW., L ५५४ [१ अच्- > अच्- <]
अच्- इति संभेदजां भ्रान्तिमतिदिशुकः]. GW., ? ORN.]
✓ अच् इत्यस्य प्रसिद्धेन सता रक्षणप्रकारकेणैवाऽर्थेन
प्रकरणं निर्वाहुकाः]] ।

५) कर्तरि अजन्तात् इण्डन् प्र. नित्-स्वरश्च (तु. प्रेयस्-
प्रेष्ठ- प्रभृ.) । पाप्र. तु < अचितु- (पा ६, ४, १५४) ।

६) पत्याम् अवताम् इति मुपा. स्थाने पत्याऽवि-
ताम् इति शोधो विमृश्यः । पत्या इति त्र्यक्षरी-
च्छन्दोऽनुकूलयित्री पति-आ इत्येवं द्र. । अवि(त) >
ता- इत्यस्य निष्ठायाम् ऊतोऽभावे सद्प्रक्रियया निष्पति-
विकल्पयितव्या । यद्वा १ अच्- इत्यतः इतच् प्र.
स्यान्मत्वर्थायः । ७) तु. पपा.; वैतु. सा. (ऋ.),
मा. इति सुदावन् इति समस्तं पदमाह तुस्तनेष्टम् ।

१०, ३; काठ १५, १२; -वन्तम्
क ८७३, ७. [°वत्- उद्°].

अवन्ती- न्ती क १,
१८५, ४; -न्ती: क १, १५२,
६; ७, ४६, २; तै ७, ४, १२, १^१;
काठ ४४, १^२.

अवत्कु^१- -कम् शौ २, ३, १; पै
१२, ३०, ८^१.

अवत्-तर- -र: शौ १८, ३,
५^१; -रम् तै ४, ६, १, ३^००.

अवतु^१- -तुना पै १२, २९, ८^१०.

†अवन्ति- -नय: क १, १८६,
८; १९०, ७; ५, ८५, ६;
-ना क ५, ५४, २; -नि:
क १, ४, १०; ८, ३२, १३; १८१,
३; शौ २०, ६८, १०; पै १२, २,
१५; -निम् क १, १४०, ५;
४, १९, ६; -नी: क १, ६१, १०;
६२, १०; २, १३, ७; ५, ११, ५;
६, ६१, ३; ७, ८७, १; १०, ९९,
४; मै २, १३, ७; काठ १२, १५;
शौ २०, ३५, १०. [°नि- दशन°].

१अवस^१- -†व: क १, १७,
१; [३९, ७; ४२, ५]; ४६,
१२; ११४, ९; ११९, ४;
१२७, ५; १५१, १; १५८, ३;
[२, २६, २; १०, ३५, १];

३, १, १५; १७, ३; २६, ५;
३१, १४; ५८, २; ५९, ६^१;
४, १, २०; २५, ३; ५, ३५,
२; [१. १०, १०) ३]; ७०,
१; ६, ६, १; २६, १; ६५,
३; ७, २१, ८; ८८, ७; ८,
९, १३; १६, २; २४, २५;
२७, १; [३८, १०; ९४, ८];
[४७, १; ६७, ४]; ६७, १,
[७३, १-१८]; ८३, १; ९७,
८; १०, २२, ७; ३५, १; २;
३६, [२-१२]; ११^१; १००,
११; ११५, ५; १३२, ५;
१८५, १; खि ४, १३, ३,
मा ३, ३१; ११, ६२^१; ३३,
१६; १७; का ३, ३, २३;
१२, ६, ३^१; ३२, १, १६;
१७; तै २, १, ११, ५, ५,
१२, २; ३, २, ११, २; मै १,
५, ४; ११; ४, ११, १; १२,
१^२ काठ २, १५; ७, २, ९;
१०, १३; ११, १२६; १२,
१४; क ५, २; कौ १, ४८;
१३८; १९२; २, ३३५; जै १,
५, ४; १५, ४; २०, ८; ३,
२८, ७; ४, २२, ६; शौ २०,
४४, २; १४१, ३; -†वस: क
२, ४, ८; २७, ५; ३, ५१, ६; [४,

२१, १०; ५, ५७, ७; ५, २२, ३^१;
८, ७५, १६; ९, ५८, २; तै
२, ६, ११, ४; कौ २, ४०८;
जै ३, ३१, २८; -†वसा क १,
१७, ६; २२, ११; २४, ५;
३९, ७; ७७, ४; ८५, ११;
[८९, ७; १०७, २; १०, ३५,
१३]; १०२, ५; [११०, ७;
७, ५९, २]; १२४, १३; १३८,
३; १५२, ७; १६६, २; १७७,
१; १५; ६, २५, ९; १०, ८९,
१७; १८५, ४; ६; ९; १८७,
६; ३, ३२, १३; ५, [४२,
१८; ४३, १७; ७६, ५; ७७,
५]; ४६, ६; ४९, ५; ७६, २;
३; ६, [२, ११; १४, ६; १५,
१५]; २०, १०; ३१, ५; ५०,
९; ५२ ५; ६; ५९, [५, ४५, ४)
३]; ७, २१, ९; ५१, १;
८२, ८; ८३, १; ३; ९४, ७;
८, ६१, ४; ९, ६१, २४; ९८,
८; १०, १५, ४; ४०, ७; ६४,
९; ८९, १६; १२०, ७; १२१,
६^१; खि २, ६, १, १९; ७, ५;
८, ५; ३, १३, १; ५, ५,
२-११; ७, ४, ५; मा १८, ३१;
१२, ५५; २५, २०; ३२,
७^१; ३३, ५२; का २०, १,

१) प्राग्वीय: क: प्र. (पा ५, ३, ७०)। तत्-स्वर:।
अवत्- > अवत्-कुम् इति संदिहानः MW. कल्पयेत्।

२) सपा. र: <> रम् <> सा १७, ६ प्रमु. माश
९, १, २, २७ अवत्तर इति पाभे.।

३) अव > अवत्तर इति मा. का. पाभे. अन्य-
शास्त्रीय: यद्र.। अवत्तरम् इति मै. (२, १०, १) पपा.।
अवत्तरम् इति शोध: H. प्रस्तावितोऽनवसरः, पिचुम्
इत्येननाऽस्य सामानाधिकरण्यः न्वयस्य सुलभत्वात्।

४) मावे अवतु: प्र. डसं. (पाउ १, ७८)।

५) सपा. क १, ५०, १३ सुहसा इति पाभे.।

१) नाप. (नदी-)। जनि: प्र. (पाउ २, १०२) तत्-स्वरश्च
(वैतु. GW. अव इति पूष. इत्युच्चिवान् सन् *?अनि-
इति उप. इतीवाऽभिसंद्धानः शकन्वादिस्वरः; WW.
[१, २५४] आयाऽकार उच्चारणार्थके सति <✓°वन्
[उन्दने] इति)।

२) बप्रा.। माप., नाप.। असुन् प्र. (पाउ ४, २८९)।
नित-स्वरः। ३) पाभे. अव: तै ३, ४, ११, ५ द.।

४) पाभे. कृते उरुशर्मणाम् मै १, ३, ९, टि. अरयापि
समावेश. द.। ५) °वसे इति सा. GW. च।

६) पाभे. ✓अव् > अवतः शौ ४, २, ३ द.।

२; २१, ४, ५; २७, ११,
७; २९, ४, २; ३२, ४,
९; तै २, १, ११, ६; ६, १२,
२; ४, १, ८, ५; ७, १२, १;
मै २, १२, १; ४, १०, ६;
१४, १२; १४; १८; काठ १८,
१३; २१, १४; ३५, १;
३८, ७; ४०, ८; क २९, २;
कौ २, ११०३; ११०४; जै
३, ४४, ७; शौ ५, २, ६;
६, ७, १६; १८, १, ५१; २०,
१०७, ९; पै ४, १, ५; ६, १,
७; १६, ६; १९, १, ९; १७,
८; -वसाम् ऋ ४, २३,
३०; -वसि ऋ ५, ६५, ५; ८,
४७, ५; -वसे ऋ १, १७, २;
२२, ६; १०; [३४, १२; ११२,
२४]; ३५, १; ४५, ५; ४७,
१०; [४८, १४; ८, ८, ६];
५२, [१; १६८, १]; १२; ८९,
५; १००, ८; १०२, १०; ११४,
४; ११८, १०; १२७, ४; ३;
१२८, ८; १२९, १०; १३५,
४; १६४, ५२; १८३, ५;
१८६, १०; २, १२, ९; १६,
१; २९, १; ३४, १४; ३, १३,
२; २६, २; [४७, ५; ६, १९,
११]; ५४, १२; ५७, ५; ६२,
२; ४, २, १३; ३, १; २०, १;
२; २१, १; ३; २५, १; ४१,
७; ८; ५, १७, १; २५, १;

[३५, १ (७, ९४, ७) ८,
५३, ७]; ४१, ५; [४५, ४;
(६, ५९, ३)]; ६५, ३; ६, १४,
१; ३; १७, १३; २१, ९; २३,
८; ९; २४, १०; २९, १; ३३,
१; ३८, ५; ४०, ५; ४६, ६;
४८, ४; ६१, २; ७, १, २;
२१, ८; २६, २; ३२, ८; ३८,
६; ४८, ४; ५१, २; ७४, १०;
८५, ४; [९०, ७; ९१, ७]; ८,
८, ९; ९, १; ११, [६; १०,
१४१, ३]; ९; [१२, १९; २७,
१३]; १९, ३२; २२, [३; १०,
३८, ४]; १६; २३, २५; ३२,
१०; ३४, ४; ५३, ७; ५४, २;
३; ७; ६१, ८; ६३, ४; ७०,
२; ७१, १४; ८६, ४; ९९, ८;
९, १०८, १४; १०, ३१, १;
३९, ५; ६३, ११; [६५, ९)
६६, ४]; ७४, ५; ८१, ७;
१०१, १; १४९, ५; खि १, ३,
२; ७, ६; २, १५, १; ३, ५,
७; ६, २; ३; ७; †मा ६, २०; ६;
७, ३६; ८, ४५; ९, २६; ६;
१७, २३; २०, ४७; ४८;
४९; २१, ५; २५, १८; ३३,
९१; ३४, २९; †का ६, ४,
५; ७, १८, १; ८, १९, १;
१०, ५, ५; १८, २, ७; २२,
५, १-३; २३, १, ५; २७,
११, ५; ३३, १, २; †तै १,

३, १०, १; १४, १; ४, १७
१; ४६, २; ५, ११, ५; ३१,
११, ३; ४, ६, २, ६; ६, ३,
११, ३; †मै १, २, १०; ३;
२१; २, १०, २; ४, १०, १; ३;
२; ११, ४; १४, ७; †काठ ३,
७; ४, ८; १६; ७, १६; १४,
२; १८, २; १९, १४; ३;
२०, १४; २१, १३; ३०,
४; ५; ३; ३९, १५; ४०,
११; क २, १४; ३, ६; २८,
२; २९, २; ४६, ७; ७;
† कौ १, ४९; ६९; २१७;
२८५; ३०४; ३७७; २,
१०३; २८४; ४४७; ५१८;
७२४; ९३२; †जै १, ५, ५;
७, ७; २३, ४; ३०, ३; ३३,
२; ३९, ८; ३, १०, ५; २३,
१६; ३४, ५; ४०, १४; ५९,
१७; ४, १४, ८; शौ ३, २०,
४; ५, २५, २; ६, १०८,
२; ७, ६, १; ४१, १; ८,
७, २३; २४; †२०, ३४, ९;
८०, २; ९२, १७; १०३, १;
१०५, ५; १३९, १; पै १,
६८, १; †३, ३४, ६; ३६,
२; ५, ३१, ८; ७, १५, ९; ११,
१, ६; १३, २, १; ७, १; १६,
१४, ३; १९, १, १३; ३७, २;
२०, १, ८; ९, ६; -†वांवि
क ४, ५५, ५; ७, ९७, २; ८,

*) पामे. ✓ अव् > अवतः शौ ४, २, ३ द. ।

*) तु. वं. सा. पपा. अवग्रहाऽभावश्च ; वैतु. GW.
प्रमृ. अव-सा- (< ✓ सो) इत्यस्य द्वि१ इति मन्वाना-
धिन्त्याः उप. प्रकृतिस्वरस्य दुर्बलत्वात् ।

*) तु. एउ. टि. ।

*) पामे. वुरुणम् तै १, ७, १०, ३ द. ।

*) अङ्गुयवसे इति सुपा. ? *अङ्गुयवसे (= [अङ्गे

>] अङ्गु + अवसे) इत्येवं सु-शोधः द. । एरिध-
ए > अय् इति विपरिणामः शाखान्तरीयस्य अङ्गे
अवसे इत्यस्य प्रकृतिभावस्य स्थाने द. (तु. ऋ ७,
७४, १; कौ २, १०३ [यत्रोभयत्र सुपा. ततया
शोधार्हः द. । अन्यथा छन्दस्तो जागतमानाऽनुपपत्ति-
प्रसङ्गः] ।

[२६, २१; ६७, ४]; मा २७, ३४; का २९, ३, १०; काठ ११, १२; -†वोभिः क्र १, ८६, ६^१; ११७, १९; १६७, २; १८५, १०; ११; ४, २२, ७; ४१, २; ६; ५, ७४, ६; [६, ४७, १२; १०, १३१, ६]; ७, २०, १; ३५, १; ३६, ९; ८, २६, २; ८१, २; १०, ६, ६, १; खि २, १३, ६; मा २०, ५१; ३६, ११; का २२, ५, ५; ३६, १, ११; तै १, ७, १३, ४; मै ४, १२, ५; १४, ७; १५; काठ ८, १६; १७, १८; १८; कौ २, ७९; जै ३, ८, ५; शौ ७, ९६, १; १९, १०, १; २०, १२५, ६; पै १३, ८, १. [वस- सु^०].

✓ अवस्यु^० > १ अवस्युत्-
-स्वते क्र १, ११६, २३.

अवस्यु, स्तू^० -†स्यवः क्र १, १४, ५; १०१, १; ११४, ११; १३१, ३; २, ११, १३; १३; १९, ८; २१, ५, ३; ४२, १; ७, ९४, ४; ८, [१३, १७; ९, १७, ७; ६३, २०]; २१, १;

६३, १०; ९, ८६, २४; कौ १, ३८०; ४०८; २, ५८; १५०; जै १, ३९, ११; ४५, १०; ३, ६, ४; १४, १०; शौ २०, ४, १; २४, ९; ६२, १; ७२, २; ७५, १; -†स्यवः क्र ९, १३, २; कौ २, ५३८; जै ३, ४२, ४; -स्यवे क्र २, ६, ६; ४, ५०, ९; मा ३८, ७; का ३८, २, ९; मै ४, ९, ८; पै ७, २०, ५; -स्तुः क्र १, २५, १९; ३, ३३, ५; ४, १६, ११; ५, ३१, १०^०; ७, ३२, १७; ८, ३५, [२२-२४]; मा २१, १†; का २३, १, १†; तै १, ३, ३, १^०; २, १, ११, ६†; ४, ७, १२, ३; मै १, २, १२^०; २, १२, ३^०; †४, १०, २; १४, १७; काठ २, १३^०; ४, १६†; १८, १४^०; ४०, ११†; क २, ७^०; २९, ३^०; कौ २, ९३५†; -स्तुभिः क्र ८, १३, ९; -स्तुम् क्र ५, ७५, ८; -स्तुवः क्र ९, ४३, २; -स्तुवस् क्र ५, ४६, १. अवस्यु-वा(त>)ता^१-
-ता^१ मै ३, १६, ४; काठ २२,

१४; -ता^१ तै ४, ४, १२, ३.
? *अवस्यु^१ - -स्तू^० मा ५, ३२; १८, ४१; का ५, ८, २; २०, २, ८.

अवस-वत्^१ - -वन्तः शौ ३, २६, ६; पै ३, ११, ६; -†स्वान् तै ५, ५, १०, ४.

अवस्व(त>)द्व-वत्^१ -
-वत्ते^१ मै २, ६, ३; काठ १५, २; पै २, ५४, ५; -वन्तः^१ मै २, ६, ३; काठ १५, २.

अवस्वद्व(त>)न-नेत्र-
-त्राः पै २, ५३, ५.

१ अवसु^० - -सम् क्र १, ९३, ४; ११९, ६; ६, ६१, १; मा ३, ६१; णि २, २, ५, ५; ५, ४, ६, १; मै ४, १४, ७†; काठ ४, १६†; २१, ८†; -†साय क्र १०, १६९, १; तै ७, ४, १७, १; काठ ४४, ६; पै १९, ५१, ५†; -से पै ४, १०, ८; -सेन का ३, ८, ६; तै १, ८, ६, २†; ५, ७, २, ४†; मै णि १, १०, ४; २०; काठ ९, ७†; १३, १५; ३६, १४†; क ८, १०†. [स- अन्^०].

^१) सपा. तै ४, ३, १३, ५ सहोभिः इति पामे. ।

^२) क्यजन्तः नाधा. द्र. । विभक्तिरुदात्ता भवति (पा ६, १, १७३). । ^०) विप. (इन्द्र-, गिर- प्रभृ.) । उः प्र. स्त्री. ऊङ् च (पा ३, २, १७०; पावा ४, १, ६६) । तत्-स्वरः ।

^३) तु. क्र ४, १६, ११ प्रभृ.; वैतु. वै. सा. व्यप. इति ?

^४) सपा. °स्तुः (तां १, ४, ७ प्रभृ. च) <> °यूः (माश ९, ४, २, ७ च) <> शोभौ ६, १२, ६ अपिजः इति पामे. ।

^५) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^६) सपा. पै १५, १, ९ ओषजाता इति पामे. ।

^७) वस. कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप. स्तू. १ पपा नावग्रहः । १ मे स्थ. सा. उ. म. च °स्तु-

इत्यत्र प्र. दीर्घत्वं छान्दसम् इति ; २ ये स्थ. ऊः प्र. औणादिकः, *अव-+ ?°स्तू-(<✓सिच्) इति च ।

^१) तु टि १ अङ्गिरस्वत्- ।

^२) स्तुव-द्वयेऽपि प्र. पित्वात् स्वरे विशेषाऽभावः ।

^३) सपा. मा ९, ३५ का ११, १, १ दुवस्वद्वयः इति, तै १, ८, ७, २ दुवस्वते इति च पामे. ।

^४) सपा. मा २, ३६ का ११, १, २ दुवस्वन्तः इति पामे. ।

^५) नाप. (भक्ष्य-, अन्न-) । तु. टि. अनवसु- ।

मौस्थि. कृते तु. टि. युवस- ।

^६) सपा. कौ ३, ५, १ ? वशेन इति, शोभ ३, ८, ३

? उवसेन इति, पाय ३, १, ४ ? अवशेन इति च पामे. । शोधस्य कृते वै ४ अवसेन टि. द्र. ।

अवसे^१

१ अव्वि^१-विः शौ १०, ८, ३, १०;

-विः शौ ५, १, १^१.

अवितवे^१ क ७, ३३, १.

† अवितु- -तः क १, १२९, १०;

-ता क १, ३६, २; ४४, १०;

[८१, ८; ९१, ९; ७, ९६, ५]; १८७,

२; २, १२, ६; ३, १९, ५; ६२,

९; ४, १६, १८; २०; १७, १८;

३१, ३; [५, ४, ९; ७, २२, ११;

१०, १०३, ४] ६, ३३, ४; ३४,

५; ४४, १५; ४५, ५; [४६, ४

(४८, १५); ७, ३२, २५]; ४८,

२; ७, १९, १०; २४, १; ३२,

१०; ८, २, ३६; ४, १८; १३, १५;

२६; ३६, १; ४६, १३; ७१,

१५; ८०, ३; ९, ६७, १०;

१०, ७, ७; २४, ३; १५७,

३; मा १७, ३६; २७, ४१;

४४; ३६, ६; का १८, ४, ४;

२९, ५, १०; १२; ३६, १, ६;

तै ४, १, ११, १; ६, ४, २;

मै २, १०, ४; १३, ९^२; ४,

९, २७; १०, १; ३; काठ २,

१४; १५; १८, ५; १९, १४;

२२, १४६; ३९, १२^३; ४०,

८; क २८, ५; कौ १, २६३३^४;

३१४; २, ३४; ५४; १२०२;

जै १, २८, ११^५; ३३, २; ३,

४, ५; ५, १३; ४, ३, ५;

१४, ९; शौ १९, १३, ८; २०,

३४, ६; ३७, १०; ५६, ५;

६३, २; १२४, ३; ५; पै ६,

१६, २; ७, ४, ८; १३, ७, ६;

१९, २, ७; ३, ११४; २०,

९, ७^६; -तारम् ऋ ६, ४७,

११; ७, ३६, ८; ८, २१, २;

खि ५, ७, ४, १०; मा २०,

५०; का २२, ५, ४; तै १, ६,

१२, ५; मै ४, ९, २७; १२,

३; कौ १, ३३३; २, ५९; जै

१, ३५, २; ३, ६, ५; शौ ७,

९१, १; २०, १४, २; ६२, २;

पै ५, ४, ११; -तारा ऋ १०,

३९, ३; -तारा ऋ १,

१८१, १; -तुः ऋ ७, २५, ४.

[°तृ-प्र°].

† अव्वित्री- -त्री ऋ २, ३२,

१; ६, ६१, ४; ७, ९६, २^७; तै १,

८, २२, १.

? १ अव्विष^१- -षम् तै १, ११, ३, ३.

१) तुमर्थे असेन् प्र. (पा ३, ४, ९) इतीव कृता-
ज्वाग्निर्विशेषेण पृथक् कृद्भावेन निर्दिक्षितं सदपि
मौस्थि. अवस्- इत्यथ च १ एतत् रूपम् भवतीति तथा-
त्वेन यथा. समाविष्टं द्र ।

२) विप. । इन् प्र. (पाउ ४, ११८) । नित्-स्वरः ।
नाउ. टि. द्र. ।

३) वा. विधेयं सदुद्देश्यीकृत्य नाप. देवताविशेष-
वाचकमिति यत् BW. NW. चाऽऽहृतुः; तदसत् ।
परब्रह्मविषयकतया न. तद्- इत्यस्य च पुं. देव-
इत्यस्य च, स्त्री. देवता- इत्यस्य चाऽभेदेन प्रकृतत्वे
सत्युद्देश्यत्वरस्य स्वारभिकत्वोपपत्तात् (तु. २५-३२
तमा मन्त्राः) । एस्थि. प्रकृत इदं देवता- इत्यस्य
विप. एव द्र. तु. टि. २ अव्वि->-विः मा १३, ४४) ।

४) नापू. टि. दिशा अस्य विप. सतो वरुणेन सामाना-
धिकरण्येऽनवये सत्यपि पाठे सांशयिकतामव्यभिचारक
इव भवति । वृधाम इत्यनेन रूपम् ण्यर्थ-साकाङ्क्षस्य
दुष्प्रवृत्ताच्च, अव्वीवृधाम इत्यस्य रूपस्यार्थतः
सुसंगतस्य सतः मूको. (तु. शंपा. च W. च टि.), पै
६, १, ९ च पुद्गुपञ्चधेः ततारः शोधः सुवचः द्र. (तु
BL. W., NW.) ।

५) त्वेन् प्र. नित्-स्वरश्च ।

१) सपा. ऋ ८, ३३, १० अवृतः इति पाभे. ।

२) पाभे. अव्विचोचता शौ ६, ७, २ ।

३) छन्दस्तः सा नो बोधि, अवितरी मरुत् सखा
इत्येवं विंशधिवर्धितः पादः सुपठः द्र. [१. L ४२६
(यतः प्रकृते मौस्थि. अवतरी->-त्री- इति नैप्र.
विपरिणामः सुवचः । ✓तृ>*त्रा-[>ता], *तृ-
*तृ- [री-], *तृ- इत्येवमनेष्टा व्यूढानां सतां
कृतां तृ-प्रत्यय इति पाप्र. समूहमेकीभावाऽऽत्मकं परि-
भाषिकप्रथयान्तरमात्रं च द्र. [तु. टि. एतरी-]] ।

४) स्वरूपतः संदेहः । उप. विषवद्-वृतीति कृत्वा
तस. नञ्-स्वर इति भा. (वैतु. D. वन. इति
ब्रुवाणोऽन्तोदात्ताऽभावं प्रति चोद्यः [वैतु. सपा.
माश १, ९, २, २० अन्तोदात्तः]) । भवतु वा
यनि. अनञ्-पूर्वं सद् *अवि- + *सु- (<✓सन्)
इति कृत्वा वन. पूष. प्रकृतिस्वरम् इति (=रक्षण-
प्राप्तिर्भवभूत-) । अन्नस्य हि विप. भवति ।
तच्च विषादित्येनाऽपि रक्षणमूलधारत्वेनाऽपि समानं
प्रवृत्तिमद् भवितुमर्हं सत् स्वरतः संकेत्यमानविवेकं
शास्त्राभेदेन भिद्यत । पाप्र. अञ् ✓अव् + इषन् प्र.
उसं. (पाउ १, ४५) नित्स्वरश्च ।

५) पाभे. स्वदितुम् काठ ७, १४ द्र. ।

✓अविष्य > अविष्युत्^२-

व्यत्ते ऋ १०, ११५, ६; -व्यन्
 ऋ ७, ३, २; मा १५, ६२; का
 १६७, ५; तै ४, ४, ३, ३; मै २,
 ८, १४; काठ १७, १०; क २६,
 ९; कौ २, ५००; जै ३, ४६, ५
 [°व्यन्- आ[आ]°].

अविष्या^३- व्याम् ऋ २,
 ३८, ३.

अविष्यु^४- -व्यवः ऋ ८,
 ४५, २३; कौ २, ८२; जै ३,
 ८, ८; शौ ३, २६, २; ११, २, २;
 २०, २२, २; पै ३, ११, २;
 ५, ३, ३; १६, १०४, २; -°व्यवः
 ऋ ८, ६७, ९; -°व्यवे ऋ १,
 १८९, ५.

अवी- उप°, देव°, प्र°.

अव्य > व्या आ°.

ऊत- इन्द्र°, त्वा°, युष्मा°.

ऊति^५- -तयः ऋ १, ८, ९;

११, ३; ५१, २; ५२, ४;
 ५; ९; ८४, २०; ९१, ९; १००,
 ७; ११९, २; ११४, २; ३,
 १३, २; १६७, १; ३, १४,
 ६; ४, ३१, १०; ५, ५४, ७;
 ६, २४, ३; ३६, ३; ४४, ६;
 ४५, ३; ७, २५, ३; २६, ४;
 ८ ४६, ७; १ (५, ६५, ५),
 ४७, १२-१८२; ६६, १२; तै
 ४, १, ११, १; मै ४, १०,
 ३; १२, ३; १४, १८; काठ २,
 १४; ६, १०; ३८, ७; कौ २,

१७९; १०७४; जै ३, १६,
 १७; शौ २०, ६०, ५; ७१,
 ५; -तये ऋ १, ४, १; ८,
 १; ९, ९; २२, ५; २३, ३;
 ३०, ६३७; ८, २१, ९; ३५,
 १; ३६, १३; ४५, ४, ४८, १४;
 (८, ८, ६); ५६, ४; १०४,
 २; १०५ १७; १०६, १; ६;
 १११, ४; १२९, ४; १३०,
 ९; १४४, ५; ३, ९, १; ५,
 २२, ३; ८, ११, ६; २, ५, १;
 ३२, ८; ३४, १४; ३, १४,
 २; २७, ६; १३०, २२; ३१,
 २२; ३२, १७; ३४, ११; ३५,
 ११; ३६, ११; ३८, १०;
 ३९, ९; ४३, ८; ४४, ५; ५०,
 ५; १०, ८९, १८; १०४,
 ११; ३७, ८; ४, ३२, २; ४४,
 ३; ४७, ३; ५, ५, ३; ५;
 ८, १; १०, ६; १३, १; १७,
 १; २०, ४; १४६, ३; ७, ४४,
 १; ६, ९, ७^२; २१, ९; ७,
 २६, ५; ९४, ५; ८, १, १३;
 १५, १२; ६८, ५; १४; ६०,
 १८; ५, ४; ६, २७; ४४; ७,
 ६; १२, १४; ७१, १०; १५;
 २१, २; २२, १; ३२, ४; १०;
 ३४, ६; १३८, ९; ४२, ६;
 ४५, १७; ५०, ४; ६६, १;
 ६८, १; ८३, १; ८८, ४;
 ९२, ७; ९, ५१, ४; ६२, ७;
 ६५, १७; ६६, ४; १०, ४३.

१; ६१, २७; ६३, ११; ६४,
 ८; ६६, ९; ८१, ७; १०१,
 ९; १२; १२६, ३; ७; खि
 ३, २, ४; ४, १४, १; ५, ४,
 ६; २२, ११; मा ८, ४५; ११,
 १४; ४२; १७, २३; १८,
 ७२६; २२, १०; २६, ८६;
 २७, ४१; ३३, ४९; का
 ८, १९, १; १२, २, ३; ४,
 ५; १८, २, ७; २०, ५, ५६;
 २४, ४, २; २८, ६, १६;
 २९, ५, १०; ३२, ४, ६;
 तै १, ४, २५, १; २, २, १२,
 २; ३, ४, ११, ४; ४, १, २,
 १; ४, २; ६, २, ५; ५, ६६°;
 ६७, १५, ३-५; ५, १, २,
 २; ५, ३; मै २, ७, २; ४; १०,
 २; ११, १६°; ३, १६, ५१°;
 ४, १०, १; १२, २; ३; १३,
 १; १४, ६२°; काठ ४, ११६°;
 ८, १७; ११, १३°; १५,
 १२; १६, १; ४; १८, २; १२,
 २; ५; २०, १५°; २१,
 १३°; १४; ६२२, १४;
 १५°; ३०, ५; ४०, १४; क
 २८, २; २९, ८; ३०, ३; कौ
 १, १०°; ५७; ६२; १२९;
 १३८; १६०; १६३; १७०;
 २१७; २३७; २७१; ३२९;
 ३५४; ३७५; ४००; २,
 ३४; ३७; ५९; १३; १५१;
 १८५; ३२९; ४३७; ६७१; १;

*) वयजन्तः नाधा. द्र. । पाप्र. ✓अव् + लृटः स्थाने
 शला प्र. तत्-स्वरश्च । वा. विभक्तिरुदात्ता भवति (पा ६,
 १, १७३) ।

*) स्त्री अः प्र. (पा ३, ३, १०२) तत्-स्वरश्च ।

*) कर्तरि उः प्र. (पा ३, २, १७०) तत्-स्वरश्च ।

*) उदात्तः कितन् प्र. उपधाया ऊठादेशश्च (पा ३,

५१-६७)

३, १७; ६, ४, २०) । मौस्थि. तु ✓*उर्
 (=✓*अर्) इत्येतदाद्यवयवत्वे सति ✓*उर्व >
 *उर्व- (=✓*ऊर्व > *ऊर्व-) + भावे *ति- (<*त्रि-
 <✓*तृ) इति कृत्वा घस. सारव. सुवचः (=°उर्ति-
 > नैप्र. यनि.) । *) पाप्मे. अयु काठ १८, ६ द्र. ।
 *) सपा. ऋ ८, २४, ११ प्रसु. ऊतिभिः इति पाप्मे. ।

४; ४३, ४; ४५, १७; ७, १९, ११;
 २०, २; २५, १; २७, ४; ३७,
 ५; ५७, ७; ५९, ९; १०; ८,
 २१, ७; ६६, १४; ६८, ४; ७१,
 ५; ९७, ७; ९९, ७; ९, ९७,
 ३८^७; १०, १५, ४; ६४, १०;
 १०४, ४; मा १८, ३१; ७४;
 १९, ५५; २१, ४; २७, ३९;
 ३३, ५२; ३६, ४; का २०,
 १, २; ५, ७; २१, ४, ५; २३,
 १, ४; २९, ५; ८; ३२, ४, ९;
 ३६, १, ४; तै १, ३, १४,
 ३; ७, १३, २; २, ५, १२, ३;
 ६, १२, २; ४, २, ११, २; ३,
 १३, ३; ७, १२, १; मै २,
 १२, १; १३, ९; ४, ९, २७;
 १०, ४-६; १२, ३; १४,
 १७; काठ ८, १६; १८, १३;
 २१, १३; १४; ३४, १९; ३९,
 १२; क २९, २; कौ १, १६९;
 २६०; २८३^३; ३६४; ३६५; २,
 ३२; ७०८^७; जै १, १८, ५;

३०, १^३; ३८, ३; ४; ३, ४, ३;
 ५८, ५^७; शौ ७, ८२, १; १८,
 १, ५१; २०, ३३, ३; ३४, १५;
 ३७, ११; १०५, ३; १२४, १;
 पै १३, ७, १५; -ती: ऋ १,
 ११९, ८^३; १३०, ५^३; ८, ५, २३;
 १०, ६, ६; -त्या ऋ १, १३५,
 ५; ६, ४८, ९; ८, १८, ७;
 ९३, १९; १०, १५६, २; †मा
 ३६, ७; †का ३६, १, ७; तै
 १, ५, ११, १; ४, ४, १२, ५;
 ७, १५, ६; मै ३, १६, ४;
 ५; ४, १०, १; ११, १; १२,
 ४; †कौ १, ४१; १०२; २,
 ८७८; ९३६; ९७३; †जै
 १, ४, ७; ११, ६; -णत्वै
 काठ १९, २; क २९, ८.
 [°ति- २अक्षित°, अच्छिद्र°,
 अन्°, अन्ति°, इतस्°, उप°,
 उर्वी°, १चित्र°, त्वा°, शत°,
 शतम्°, सद्यस्°, सहस्°, सह-
 सम्°, सु°].

¶ऊति-म(त >) ती^७- स्या
 मै ३, १, ३.
 †ऊम^७- -म: पै २०, ४०, ६; ७:
 -मा: ऋ ३, ६, ८; ४, १९, १;
 ५, ५२, १२; [७, ३९, ४;
 १०, ७७, ८]; १०, ६, ७; ३१,
 ३; १२०, १; ३; मा ३३, ८०;
 का ३२, ६, ११; तै ३, ५, १०,
 १; ४, ४, ७, २९; मै २, १३,
 १२९; काठ २२, ५९; कौ २,
 ८३३; ८३५; जै ४, ५, ५; ७;
 शौ ५, २, १; ३; २०, १०७, ४;
 ६; पै ६, १, १; ३; -मास:
 ऋ १, १६६, ३; -मेमि: ऋ
 ५, ५१, १; -मेभ्य: ऋ १०,
 ३२, ५; -मै: ऋ १, १६९, ७.
 †ओम^१- -मास: ऋ १, ३, ७;
 मा ७, ३३; ३३, ४७; का ७,
 १५, १; ३२, ४, ४; तै १, ४,
 १६, १; मै १, ३, १८; काठ ४,
 ७; क ३, ५.
 ✓ओम् > ओम्^२- ओम्^३ लि

औती इत्याकारकस्य वृद्धोपक्रमस्य रूपस्याऽऽपते: (पा ६,
 १, ८९)। वस्तुतस्तु 'संपतौ च विपतौ च समानेमेवा-
 ऽऽराध्यमानो देवः सुहवोऽस्तु' इत्यर्थस्य स्वारसिकत्वो-
 पगमात् प्रकृतं सप्त. १ स्यान् न तृ१ (तु. सा.) न च च१
 (तु. षं. G.W. प्रभू. [तु. टि. अनूनी- >-ती])।

*) ऋ १, ११९, ८ इतुस्(ः) टि. द्र.।

*) ती^१ > ती: [प्र३] इति बोधः (तु. टि. प्रिय-सा-।)

*) तु. सस्थ. टि. अभि। ४) नाप. [तच्छब्दवती-
 ऋग-विशेष-]। मतुप् उदात्तः (पा ६, १, १७६)।

*) विप. वा नाप. वा। कर्तरि क्मन् प्र. ऊठादेशो नितु-
 स्वरश्च (पाठ १, १४८; पा ६, ४, २०; १, १९७)। मौस्थि.

तु ✓*उर (= ✓*अर) > भावे *उर- + *म- (भावे
 < ✓मा) इति कृत्वा वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (= *उर्म-
 > नैप्र. यनि.)। एतावांश्चाऽर्थः पाप्र. पाधा. उस्.

✓*ऊम् इत्येवं सुलमाऽनुवादः द्र.।

*) विप. वा नाप. वा (विश्वेदेव-)। मौस्थि.

(✓अव् >) *अव्- + *म- (भावे < ✓मा)
 इति स्थिते सस्व. नापू. टि. दिशा द्र.। पूष.
 संप्रसारणे सत्यकारस्योकारस्य च गुणपरिणामः द्र.। तदे-
 तत् पाप्र. ✓अव् > ✓ओ (= अनुनासिकनिमित्तके
 वकारमात्रादेशभूते ऊठि [पा ६, ४, १९] गुणैकादेशे च) +
 कर्तरि मन् प्र. इत्येवमेव सुवचं स्यान्नान्यथा (तु. स्क.
 [या १२, ४०]; वैतु. सा. ऋ १, ३, ७ ✓अव् + क्मन् इत्युद्-
 करणे प्र. कित्वमुपयुज्य गुणनिषेधेऽनुपयोजकः सन्ध-
 जरतीयं कुर्वाणः ; म. [मा ७, ३३] मकि प्र. संप्रसारणं
 प्रसाधुकः सन् स्वरविरोधमपश्यन्)।

*) क्विप् प्र. (वैतु. पाठ. [१, १४२] ✓अव् + म्
 [< मन्] प्र. इति। तत्तु चिन्त्यम्। धा. नामीभावे
 व्यञ्जनमात्रस्य प्र. उदाहरणाज्जतराऽभावे सति प्रकृतस्य
 यनि. सूपपदत्वोपगमादिति)।

*) वा. क्विप्. इति कृत्वा रूपतः न. द्वि१ द्र. (वैतु.
 अनुमति-प्रणवान्यतरपर्यायतयाऽर्थवैशिष्ट्ये परिणते सति

२, १, ४; ४, २, १-११; ७, ७, ६;
मै ४, १, ११; ५, २१; १,
२; १; २१; ओ३म् मा २,
१३; ४०, १५; १७; का २, ३,
११; ४०, १, १७.

ओम्या(म्-या)^७ > ओम्या-
वत्^८ - वन्तम् ऋ १, ११२,
७.

ओम्यावती^८ - तीम् ऋ
१, ११२, २०.

१ओमन्^८ - मभिः ऋ ५ ४३, १३.
[०मन्- वि^९].

ओमन्-वत्^८ - वन्तम् ऋ
१०, ३१९.

ओमन्वती^८ - ती तै २, ६,
१, ५.

२ओमन्^८ - मना^८ ऋ ७, ६९,
४; मै ४, १४, १०; -मानम्
ऋ १, ३४, ६; ११८, ७; ६, ५०,
७; ७, ६८, ५.

ओमा(त्र >)त्रा^८ - त्राम् ऋ १०,
५०, ५.

अव शौ ७, ८, ११; ५७, २; पै १९,
३७, ३१.

?अव्-, १अव्-, *२अव्- ✓अव् द.
३अव्^८ - वः पै १४, ३, ७.

अ-चंश^८ - शात् ऋ ७, ५८, १;
-शे ऋ २ १५, २; ४, ५६, ३;
मै ४, १४, ७.

अव-कृति- अवर् (व✓/क) द.

कालेन अव्य. इत्यकारोकारमकारात्मकमिति च प्रवृत्ति-
मतं तत्तद्वादभ्यस्तम् [तु. वैप२ टि. च]।

*) अभ्यादाने प्लुतिः (पा ८, २, ८७)।

७) 'ओमः अनुमत्यर्हाऽऽनुकूल्यस्य या गतिः' इति
कृत्वा मौस्थि. षस. सास्व. (पा ६, १, २२३) द. ।
उप. *या- (भावे < ✓या) द. । पाप्र. तु कृद्वृत्ते
✓*ओम् इत्यतरतद्धितवृत्ते च ओम्- इत्यतो
भावकर्मणोः यः प्र. उंसं. (पाउ ४, १०९; पा
५, १, १२६) । प्रस्व. स्त्री. रूपसंभवश्च सुवचः
[वैतु. सा. (ऋ १, ११२, ७) १ओमन्- + आर्हायः
यः प्र. (पा ५, १, ६७) इति कृत्वाऽप्राप्नुवानष् टिलोपः
(पा ६, ४, १६८) उंसं. इतीवाऽमिसंदधानश्चिन्त्यः (तु.
GW.) । टिलोपगौरवाच्चाहार्थीऽसंगतेऽचेति दिक्] ।
यत् BW. MW. च मै १, ८, ९ उदाजहनुस्तन्न,
लक्ष्यानुपलम्भात् । ९) विप. (घर्म-) ।

१) नाप. । अत्र पाप्र. मनिन् प्र. (पाउ ४, १४५)
इति । मौस्थि. च *मन्- इति भावे उप. इति ओम्-
इत्यतो विशेषः द. ।

०) म(>व)तुप् । स्वरस्य नलोपाऽभावस्य च
कृते तु. टि. अक्षण्-वत्- । यत् तत्राऽन्नन्तानां मतुपि
नलोपाऽलोपविवेकतो द्वैविध्यमसूचि, तत्र मौस्थि.
नकारान्तताया भावाऽभावविवेक एव द्वैविध्यमित्यपर
शोध-परो विशेषः द. ।

१) पाप्र. कर्तरि मनिः प्र. उंसं. (पाउ ४, १५२) ।
तत्-स्वरः । मौस्थि. च पू. उप. च कर्तरि निष्पन्नयोः
सतोः कव. इति विवेकः सुवचः ।

*) यत् भावनिष्पन्नस्य ऋद्वन्तस्य भुवन- इत्यस्य

पर्याय इति या. (६, ४), नैप्र. रूपान्तरमिति च दे.
(४, ३) आहतुः, तन्नेष्टम् । आबुदात्तस्य सतः
१ओमन्- इत्यस्यैव भावपरस्याऽर्थस्य तत्तन्निगमनिगमित-
त्वाच्च नैप्र. वकाररहितस्याऽकारमात्रस्योकारतया परि-
णामस्य साध्यसमत्वेऽपगमाच्च । एनेन स्क. प्रभृ. अपि
प्रत्याख्याताः द. । =सपा. या ६, ४ । तैत्रा २, ८, ७, ८
वाम् मुना इति पाभे. ।

८) मौस्थि. *अव्- + *मात्रा- इति कृत्वा वस.
पूप. प्रकृतिस्वरम् । पाप्र. चैतदेव ✓*ओम्
+ *मात्रन्- प्र. इत्येवं सुलभाऽनुवादे स्यात् (वैतु.
सा. < ✓? *उम् < ✓अम् इति; GW.
< =२ओमन्- इति) । जागतः पाद इति कृत्वा
*आ उ मात्राम् इत्येवं मूलतश्चतुरक्षरस्य सतः
स्थाने नैप्र. यनि. त्र्यक्षरं रूपम् इति सुवचम् (तु. I
३५७; वैतु. GW. छन्दस्तः सदष्टिरपि सन् महीम्
इत्यत्र त्र्यक्षरतां धावुकः) ।

१) कप्र. स्यात् द्वितेः इत्येतदन्वितः [‘=दितेः
अव (=अप [तु. पा २, १, १२] =पृथग्) यथा
स्यात्तथा वर्तमानानां सताम् अदितेः पुत्राणाम्’ इत्येवं
वा. द. ; वैतु. सा. (तु. PW. प्रभृ.) ग. इति
कृत्वाऽऽक्षिप्तशब्दान्तरसंगत्यर्थं क्रियाऽन्तरमाशेषिकः
सन्नपि वदन् व्याहृत एव अव...कारिषम् इत्येवमपि
योगं कुर्वाणः; w. अवस्- इति शोधः स्यादिति (वैतु.
WI. नि. इति)] । सपा. ऋ १०, १६, ११ अवः इति
पाभे. (तु. टि. उरुशर्मणाम्) ।

१) दिवः इत्येतदन्वितः कप्र. ।
८) अ-ग- (नन्-पूर्वः तस.) > -गः इति शोधः द. ।
१) नाप. (आकाश-) । वस, अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

॥ अवकर्ण^० - णिम् काठ १०, ६.

अवका^० - कया मा १७, ४^०; का १८, १, ५^०; मै २, १०, १^०; ३, ३, ६^१; काठ १७, १७^०; २१, ७^१; क २८, १^०; - ॥ का मै ३, ३, ६^३; काठ २१, ३; ७; क ३१, १८; ६वै २, ७, ३; - का: तै ५, ४, ४, ३; - कामि: तै ५, ४, ४, ३^१; ७, ११, १; काठ ५३, १; पै ९, ७, १०; - काम मा २५, १; का २७, १, १; तै ५, ४, २, १^१; ७, ११, १; मै ३, ३, ३^१; १५, १^१; काठ २१, ३^१; ५३, १^३; क ३१, १८; - काया: पै ९, ७, १३^०.

अवका(का-अ)द^० - दान् शौ ४, ३७, ८-१०; पै १३, ४, १३; १४.

अवको(का-उल्लव, >) वा, वा^० - ल्वा: शौ ८, ७, ९; - ल्वा: पै १६, १२, ९.

अव ✓ काश्, > चाकश्

॥ अव-काश्^० - शम् मै ४, १, १२; काठ ३१, ९; क ४७, ९; - शे मै ४, ४, ७; ५, १.

अव-चाकश् - शत् ऋ १८,

३२, २२; १०, ४३, ६, ९, ३२, ४; १०, ११६, ४; शौ ६, ८०, १^१; १३, २, १२; ४, १; २०, १७, ६^१; पै ५, ३८, ४; १८, २१, ६^१; १९, १६, १२^१.

अव ✓ कृत् (छेदने), अवकृन्त पै २०, २२, ७.

॥ अव-कृत् - तम् मै ३, ९, २.

अव ✓ कृश्, > कर्शि, अवकृन्तियात् मै ३, ६, ९.

अवकर्णयन्ति ऋ ६, २४, ७.

अव ✓ कृ, अवाकोर्यन्त काठ ८, १; क ६, ६.

अव-कीर्ण - यज्ञ^०.

अव ✓ कल्प, > कल्पि, अवकल्पे तै ५, ४, १०, ३; मै ४, ७, ६; अवकल्पते तै ५, ४, ९, ४; काठ २९, १; क ४५, २.

अवकल्पयति काठ २९, १; क ४५ २; अवकल्पयन्ति तै ६, ६, ११, ५; अवाकल्पयन् काठ २३, ७; क ३६, ४.

अव-कलृप्त - स: तै ७, १, १, ३. [स-अन्^०].

अवकलृप्त-तम - मम् मै १, ८,

४; ६.

अव-केश^० - श: शौ ६, ३०, २; पै १९, २४, ६.

अव ✓ कक्ष > ॥ अव-कक्षिन्^० - क्षिणम् ऋ ८, १, २; कौ २, ७११; जै ३, ५८, ८; शौ २०, ८५, २;

अव ✓ क्रन्द > क्रन्दि, अव... क्रन्दतु क ५, ५८, ६; अवक्रन्द ऋ २, ४२, ३.

अवचक्रदत् ऋ ९, ७, [३(१०७, २२)]; ७४, १; ८६, ३१; १ अव... अचिक्रदत् ऋ ९, ७५, ३; कौ २, ५२; जै ३, ५, ११; अवचक्रद: ऋ १९, (७, ३) १०७, २२.]

अव-क्रन्दु^० - न्दाय^० मा २२, ७; का २४, ३, १; मै ३, १२, ३; -न्देन मा २५, १; का २७, १, १; तै ५, ७, ११, १; मै ३, १५, १; काठ ४३, १.

अव-क्रन्दुत्^० - न्दते^० तै ७, १, १९, १; काठ ४१, १०.

अव ✓ क्रम्, > क्राम्, ॥ अवक्रामति तै ५, १, २, ३; मै ३, १, ३; काठ १९, २; क २९, ८; ३०, १^०.

*) पाठ: ? (✓ अर्ध 'दीप्तौ' >) अर्धस - (दीप्ति-मत-) + वर्ण - > वस. अर्धस्वर्ण - इति शोध इति मतम् (तु. मूको.).

*) नाप. (शैवाल्लुण-विशेष-) । व्यु. ? स्त्री. तस. नञ्-स्वर: संभाव्यते । उप. वक्- (< ✓ वक्. वैतु) वाच. < ✓ अव इति । ०) सपा. तै ४, ६, १, १ आपश्चौ १७, १२, ७ प्रभृ. अवाकया इति पाठे. ।

*) इह अवकान् इतीव पाठं संभाव्य BW. MW. च पुं. अपि व्यवहारं प्रमाणयेयाताम्, तन्नेष्टम् । निगमान्तरसर्वस्वविरोधादिहाऽपि पया. स्त्री. एवोपलम्भाच्च (तु. संटि.) । ०) 'का या इति पाठ: ? यनि. शोध: ।

*) विप. (गन्धर्व-) । उस. उप. अचि थायादि-स्वर: (पा ६, २, १४४) ।

*) विप (ओषधि-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

*) नाप. [स्थान- (मै ४, ४, ७; ५, १), प्रकाशक-मन्त्र-विशेष- (अग्नेर्जिह्वासि मा १, ३० [तु. सा. तै. आन. पृ १४८]) । गस. घञन्ते थायादि-स्वर: ।

*) विप. ([केशवपतन-कृत-] शमी-मद-) । वस. अन्तोदात्त: उसं (पा ६, २, १८४) ।

*) गस. गिण्यन्ते कृत-स्वर: प्रकृत्या ।

*) गस. भावे घञन्ते थायादि-स्वर: (पा ६, २, १४४; वैतु. म. [मा २२, ७] कर्नरि कृत इति) ।

*) सपा ० न्दाय < > न्दते इति पाठे. ।

*) गस. शत्रन्ते कृत-स्वर: प्रकृत्या (पा ६, १, १८६) ।

*) सपा. काठ १९, ३ अवगृह्णाति इति, तै ५, १, २, ६ स्तृणुते इति च पाठे. ।

अव...अक्रमीत् शौ १९,
३६, ५^१; †अवक्रमुः ऋ ७, ३२,
२७; कौ २, ८०७; जै ४, ३०,
७; शौ २०, ७९, २; अवक्रमि-
षम् मा २, ८; क २, २, २;
तै १, १, १२, १; २, ३, ३; ६,
१, ४, ९; काठ १, १२; ३१,
११; क १, १२; ४७, ११.

¶अव-क्रम्य तै ६, ४, ७, ३.

°अव-क्राम-अन्°.

अव-क्रामत्-मन् मा ११, १५;
का १०, २, ४; तै ४, १, २, २;
५, १, २, ३; मै २, ७, २;
३, १, ३; काठ १६, १; १९,
२; क २९, ८; शौ ४, ११,
१०^१; १३, १, २०^१; -†मन्तः ऋ
६, ७५, ७; मा २९, ४४; तै ४,
६, ६, ३; मै ३, १६, ३; काठ
४६, १; पै १५, १०, ७.

अव-क्रामिन्^१-मी शौ ५, १४,
१०^१.

अव ✓ क्लिग् > °अव-क्लेश-अन्°.

अव ✓ कशा, क्षा [=क्या], अवकशत्
मै १, २, ५; १३; ३, ९; क ३,
२; अवकशत् काठ ४, २^१.

¶अव-कशाय मै १, ६, ७.

अव ✓ क्षिप्, > क्षेपि, अव...क्षिपुत्
ऋ ४, २७, ३६; अवक्षिप ऋ २,

३०, ५.

अवचिक्षिपन् शौ १८, ४, १२;
१३.

†अव-क्षिपुत्-पन् ऋ १०, ६८,
४; शौ २०, १६, ४.

अव ✓ क्षै > ¶अव-क्षाण^१-णानि
तै २, २, ४, ८; ३, ४, १०, ४;
मै १, ८, ९; -णेभ्यः मै १, ८, ९.

अव-क्षाम^१-मम्^१ खि ४, ५, १८;
शौ ६ ३७, ३. [°म-अन्^१].

अव ✓ क्षणु अवक्षणौमि ऋ १०, २३,
२.

अव ✓ खाद् > अव-खादु^१-दः ऋ
१, ४१, ४.

अव ✓ ख्या, अवाख्यत् ऋ १, १६१,
४; १०, २७, ३; अवख्यत्
तै ३, २, १०, २; अव...ख्यत्
ऋ ८, ४७, ११; अवख्ये^१म्^१
तै ३, २, ५, १.

अव ✓ गच्छ, गम्, > गमि, अवग-
च्छति ऋ ८, ६४, ८; १०,
८६, १०; ¶तै २, ३, १, ३; ४;
५^१; ६, ६, ५, ४; मै २, २, १^१¶;
काठ ११, ६¶; शौ ६, ७६,
४; २०, १२६, १०†; पै ८, ३,
१२; ¶अवगच्छति मै २, २, १;
काठ ११, ६; अवगच्छति पै १९,
१५, १५; †अव...गच्छति ऋ

९, १५, ६; कौ २, ६२२; जै ३,
५०, ९; अवगच्छथः ऋ ८, ३५,
[७-९]; १०, ४०, ३; अव...
गच्छत् शौ ४, १, ७; पै ५,
२, ७; २, २५, १७; ¶अव-
गच्छतु तै ६, ६, ५, ३;
अवगच्छतात् शौ १८, २, ५६;
?अवगच्छ > छा पै १५, १६, १;
अवगच्छतम् ऋ ८, ३५, [४-६];
अवगच्छत पै १९, २३, ११;
¶अवगच्छन् तै २, ३, १, ४;
५^१; मै २, २, १^१; काठ ११,
६^१; २७, ५; २८, १; क ४२, ५.
†अवजग्मुः ऋ १, ३२, २; मै ४,
१४, १३; शौ २, ५, ६; पै १३,
६, २; अवागन् मै २, २, १¶;
काठ ११, ६¶; ३५, ११;
अवागन् पै १६, १७, ४.
¶अवगमयति मै २, २, १; ११;
काठ ११, ६^१; २७, ५; २८,
१^१; क ४२, ५; ¶अवगमयन्ति
तै २, ३, १, ५^१; मै २, २, १^१;
काठ ११, ६; अवगमयामसि पै
१९, २३, १५; अव...गमया-
मसि पै १९ २३, १४; अवगमय
शौ ३, ३, ६; पै २, ७४, ६;
अवगमयत मै २, २, १; काठ
११, ६.

^१) पांमे. अप...अक्रमीत् पै २, २७, ४ द्र. १

^२) सपा. पै ३, २५, ११ समाक्रामन् इति पांमे. १

^३) पांमे. अपक्रामन् पै १८, १६, १० द्र. १

^४) गस. णिन्यन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या १

^५) सपा. पै ७, १, ८ आच्ययन् इति पांमे. १

^६) तु. टि अनु आ, वि ✓ कशा, क्षा, क्या इति यस्या.
यथोपलब्धम् १

^७) सृजत् इत्यनेन योग इति सा. १ तथाऽपि यनि.
अपीति चेति नाऽप्यवसितः Pw. १

^८) विप. (उल्लुक्-). १ गस. ल्युङन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या १

^१) गस. कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः (पा ६, २, ४९) १

^२) सपा. खिसा २९, १८ क्षामम् (तु. टि. ?समपैप्स-
मिवावक्षासम्) इति पांमे. १

^३) गस. घञ् प्र. थाथादि-स्वरश्च द्र. (वैतु सा.
प्रास. इतीव घुवाणः सन् पूप्. प्रकृतिस्वरस्याऽभावं
प्रति, प्रास. दुष्प्राप्तस्य थाथीयस्य स्वरस्य च भावं प्रति
पर्यनुयोज्यः; GW. MW. च पचाद्यजन्तमिव प्राति.
इच्छन्ती) १

^४) सपा. माथ्रौ २, ४, १, ३४ अवकशेषम् इति, माथ्रौ
७, ४, ४ प्रतीक्षे इति च पांमे. १

॥अव-गत, ता^३- तः तै ४ ४, ९,
१५^३; ६, ६, ५, ३; ४; काठ
२७, ५१^०; २८, १; क ४२, ५;
-तम् मै ४, ६, २; काठ २७,
५^३; २८, १^३; क ४२, ५^३; -ता
तै २, ३, १, ४. [०त-अन्].

†अव-गत्य ऋ ६, ७५, ५; मा २९.
४२; का ३१, २, ७; तै ४, ६,
६, २; मै ३, १६, ३; काठ ४६,
१; पै १५, १०, ५.

अव-गन्तोस् (:) ^० तै २, ३, १,
४, ५.

॥अव-गम्^०- माय काठ ११, ६^०;
-मेन पै १९, २३, १४.

॥अवगम-काम- -मः काठ
१०, ८.

॥अव-गप्रयित्- -ता मै २, २, १;
-तारः तै २, ३, १, १; मै २,

२, १.

अव-गमस् (:) ^१ मै २, २, १०.

अव ✓ गण > ओ-गण^०- -णासः ऋ
१०, ८९, १५.

अव ✓ गा, अवगात् शौ १२, ३, ४६;

पै १७, ४०, ६; अवागात् क
४८, ११; अवगाम् मै ३, ९, ४.

अव ✓ गाह्, अवगाहन्ते पै ७, १३,
११; १५, १९, १०; ॥अवगाहेत्^१,

॥अवगाहेत् मै ३, ६, ९^५.

अव ✓ गु (> गू) ह्, अवगूहति शौ
२०, १३३, ४; ५; अवगूहसि

खि ५, १६, ४, ५; अवगूहामि तै
१, ३, ६, २^१.

अव-गूढ- -ढम् पै ७, १९, ३.

अव ✓ गृ (शब्दे), > गर, > ज, > ल
गु (>) ल^१, अव-गरत् शौ

१६, ७, ४.

अव-जल्लुलः ऋ १, २८,
[१-४].

॥अव ✓ ग्रह > गृह्, अवगृह्णाति काठ

१९, ३^१; २१, ८^५, अव-गृह्णाति

काठ ७, ९; क ५, ८; अवगृह्णी-

यात् मै १, ५, ११^०; ३, ४, ८^०;

४, ५, ८; काठ २२, ७^०; क ३५,
१^०.

अवगृह्यते शौ २०, १३१,

१२२.

अव-गृहीति- वि^०.

अव ✓ ग्लै, > गलापि, अवग्लाय^० पै ३,
५, १०.

अवग्लायन्ति ऋ १, १६४,

१०; पै १६, ६६, १०^१; †अव-

ग्लायन्त शौ ९, १४, १८^२.

अव-ग्लायत्- अन्^०.

अव-घन्त- अव ✓ हन् द.

१) इह पात्र. गस. सति तै २, ३, १, ४ इत्यतोऽन्यत्र न
कर्मणि क्तः प्रायुत कर्तरि ति (तु. अपक्रान्त-आगत-प्रभृ.)
कृत्वाऽनित्यस्ववैशिष्ट्येऽपि पूष. प्रकृतिस्वरम् उस्. (पावा
६, २, ६१) । उक्ते तै. रथ. तु यथायोगं गतिस्वरः
(पा ६, २, ४९) इति विवेकः । यद्वा भावे क्ताना-
मिति कृत्वाऽयं वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,
१) यत्र मध्यमपदभूतस्य कृतो लोपः स्यात् (पावा २,
२, २४) । एस्थि. अपि यत्र कर्तरि क्तः तत्र कर्तुः
गतेन प्रतियोगित्वाऽऽत्मकः संबन्धः 'गतमस्य' इत्येवं
विग्रहवाक्ये निर्देयः । यत्र तु कर्मणि क्तः तत्र कर्मणो
गतेनाऽनुयोगित्वाऽऽत्मकः संबन्धः 'गतमस्मिन्' इत्येवं
प्रदर्शय इत्यस्त्वेवाऽपरो विवेकः ।

२) पाभे. अभ्यवहियमाणः द्र. ।

३) यनि. पाठस्त्रुटि इव (तु. सस्थ. टि. प्रतिप्रस्थाता) ।

४) सपा. अवगन्तोस् (:) < > अवगमाय < > अवगमः
इति पाभे. ।

५) विप. (हविस्-लै. ज), नाप. । गस. अप्र. थाधादि-स्वरः
(पा ६, २, १४४) ।

६) गस. कसुप्पन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, ४,
१३; ६, १, १९७; २, १३९; तु. सपा. तै २, ३, १, ४

अवगन्तोस् (:) इति) ।

७) विप. (अवगणयत्- शत्रु-) । गस. कर्तरि
अजन्ते थाधीयः स्वरः [वैतु. वं. सा. च गस्थंशं
विस्मारकौ; P.W. अव-गण- इत्यनेन संभेदुक् इव?;
Q.W. M.V.G. (१४८) 'अवहीनः गणात्' इतीव कृत्वा
प्रकुर्वाणौ पूष. प्रकृतिस्वरस्याऽभावं प्रति पर्यनुयोज्यौ
(तु. W.N.G. [१, ५४] W.W. [१, १३]) । । गत्यंशे
अव > ओ इति नैप्र. द्र. (तु. W.W. गपू.) ।

८) पाभे. अतिगाहेत् काठ २३, ६ द. ।

९) पाभे. उपेष् मै १, २, १४ द. ।

१०) यल्लुगन्तः धा. द. ।

११) ✓ गल्ल इत्यस्य वृषम् इति यत् सा. आह,
तदप्यर्थाऽनुसंधानतः ✓ गृ (शब्दे) इत्येतत् पर्यवधानक-
मेव भवेद् इति । १) पाभे. अवकामसि क ३०, १ द. ।

१२) सपा. तै ५, ४, ६, ६ मै ३, ३, ८ निगृह्णाति इति पाभे. ।

१३) पाभे. अभिभवति काठ ७, ९ द. ।

१४) पाभे. अन्तर्द्वयात् तै ५, ५, ७, १ द. ।

१५) पाभे. उपनृत्तसि खि ५, १५, १३ द. ।

१६) तु टि. (अपे [प > इ] > अपाय- >) अपाय-वत्- >
-वाच् । १७) सपा. परस्परं पाभे. ।

अव ✓ घ्रा > जिघ्र, > घ्रापि, अव-
जिघ्रसि तै ५, ७, २६, १^३;
अवजिघ्रताम् काठ १४, १;
अवजिघ्र तै ५, ७, २६, १; काठ
४५, ४^३; अवजिघ्रतम् मै १,
११, ३; ७; अवजिघ्रत मा ९,
९; १९; का १०, २, ७; ३, १३;
तै १, ७, ८, ४; अवजिघ्रेत् तै
३, १, २, २; काठ २९, २; क
४५ ३.
अवघ्रापयति तै ३, २, ६, ३, ५,
७, १, ३; काठ १४, ७; २२, ८;
३०, ९; अवघ्रापयेत् तै ७, १,
६, ६.

अवच- उच्च^०.

अव ✓ चक्ष, > चक्षि, अवचष्टे ऋ ८,
१२, ६; ९, २८, ५; कौ २, ६२७;
जै ३, ५२, ९; अव... चष्टे ऋ
१०, ३०, २; अवचक्षि ऋ ९,
१७, ३३.

अवचक्षत ऋ ९, ७१, ९.

अवाचचक्षम् ऋ ५, ३०, २

अव-चक्षाण- अमि^०.

अव-चक्षे^० ऋ ४, ५८, ५; मा १७,
१३; का १९, १, ७; काठ ४०,

७, पै ८, १३, ५

अव ✓ चर, अवचरति मै १, १०,
१६; काठ ३६, १०; अव-
चरन्ति तै ६, ४, २, ६^७; अव...
चरन्ति ऋ १०, ५९, ९; अवचरः
पै १३, १२, १-१३? ०.

अव-चर- यज्ञ^०.

*अव-चरन्त- > *अवचरन्-कु-

> अवचरन्ति कु^० - का^०

शौ ५, १३, ९; पै ८, २, ८.

अव-चारिन्- अन्तर^०, ग्राम^०.

?अवचालूष^० - षयोः पै १६, १४८,
९.

अव-चाकशत्- अव ✓ काश द्र.

अव ✓ चि > अव-चिन्व (न्वत् >)

ती^० - ली ऋ ३, ६१, ४.

अव ✓ चृत्, अव (चृत) ऋ १, २५

२१; काठ २१, १३; अवचृतेत्,

अवचृतेत् णै ६, १ ३, ८.

अव ✓ च-छिद्, अव... छिनधि,

अव (छिन्धि) पै २०, १९, ९^३;

अवछिन्धि पै १९, २५, ७;

अवछिन्ध्यात् काठ २४, ८; क

३८, १.

अव... छिद्यते तै १, २, ५, ४;

३, २, १, १; २.

अव-च्छिति- अन्^०

अव ✓ जि > अव-जय- अन्^०.

अव-जित्य पै १९, २१, २.

?अवजिघ्रमापः^० मै ४, १४, १७.

अव ✓ ज्वल् > ज्वलि, अवाजिज्वल्
पै २०, ५६, २.

अवट^० - ०० मा ११, ६१; का १२,

६, १; तै ४ १, ६, १; मै २, ७,

६; ३, १, ८; ४, ९, १; काठ

१६, ६; -टः पै ११, ७, ६;

-टम् तै ४, २, ५, ५^३;

काठ ३७, १६१; कौ २, ९५४^३;

-टस्य कौ २, ९५३^३;

-टे कौ

१, ११७; २, ९५२; जै १, ११,

३; -टेषु खिता १५, १०; मा

१३, ७; का १४, १, ७; तै ४, २,

८, ३; मै २, ७, १५; काठ १६,

१५; क २५, ६; पै १९, २२, ३.

[०ट-यूण^०, २लोहित^०].

अवटय, टया^० - टयाभ्यः तै ७, ४,

१३, १; काठ ४४, २; -टया

मा १६, ३८; का १७, ६, २,

तै ४, ५, ७, २; मै २, ९, ६; काठ

१७, १५; क २७, ५.

^१) गस. केनन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, ४, १४; ६,
१, १९७; २, १३९) । पाप्र. तु शंन् प्र. (पा ३, ४, १५
वैतु. पाका. प्रमृ. सार्वधातुत्वमात्रदृष्टयः पृश्-प्रत्ययं
निपातयेयुः, तच्चिन्त्यं स्वरविरोधप्रज्ञातः) ।

^२) सपा. मै ४, ५, १ अवयन्ति इति पाभे. ।

^३) ? अवचर > अभिचरे (अभि ✓ चर > लटि उगु १)
इति शोधः (वैतु. BKA. अव-चर- > -रः इतीव) ।

^४) विर. (शवाविधू- [वु. W. B.; वैतु. MW. नाप.
इति]) । अच् > अन्तः प्र. उस्. (पाठ ३, १२८) । चित्-
स्वरः । ततः कुत्सार्यैः प्र. (पा ५, ३, ७४) तत्-स्वरश्च ।
स्त्री. द्रापि कात् पूर्वस्थाऽत इत्वं द्र. (पा ७, ३, ४४; वैतु.
PW. W. प्रमृ. <अवचरन्तीकु- इति) ।

^५) सपा. ऋ १, १९१, १६ प्रवर्तमानकुः इति पाभे. ।

^१) नाप. ([प्रकरणतः] अङ्ग-विशेष-) । व्यु. ?

^२) गस. शत्रन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । स्त्री. ङीपः उदा-
तता च द्र. (पा ६ १, १७३) ।

^३) अवजिघ्रमानः इति शोधः (वु. तैत्रा ३, ७,
१०, ३ तैआ २, ४, १ प्रमृ. उपजिघ्रमानः इति, शौ ६,
११८, १ उपलिप्समानाः इति, पै १६, ५०, ३ अभि-
लिप्समानाः इति च पाभे.) ।

^४) गस. अव + ✓ अट् + अच् प्र. थायादि-स्वरश्च
(पा ६, २, १४४; निघ ३, २३ तदुपरि दे. च) शकन्वादि-
त्वेन पररूपत्वम् (वु. टि. = अवट्-) । सपा. अवट्- <
२अवट्- [ऋ. प्रमृ.] इति पाभे. यथायर्थं द्र. ।

^५) विप. (२अप्- रुदाणामन्यतम-) । तात्रभविकः
चत् प्र. (पा ६, १, १८५) । तित्-स्वरः ।

अवडुयि पै १७, २८, ३.

अवत- ✓ अव द.

† अवत- -तः ऋ ८, ४९, १६; ५०, ६; खि ३, १, ६; २; ६; -तम् ऋ १, ८५, १०; ११; ११६, ९; १३०, २; २, २४, ४; ३, ४६, ४; ८, ७२, १०; १२; १०, १०१, ५-७; मा ३३; १९; ७१; का ३२, २, २; ६, २; काठ ३८, १४; -तस्य ऋ ८, ७२, ११; -ताः ऋ ४, ५०, ३; शौ २०, ८८, ३; -तात् ऋ १, ११६, २२; -तान् ऋ ८, ६२, ६; १०, २५, ४; -तासः ऋ १, ५५, ८; -ते ऋ ४, १७, १६.

अवत- -त खि १, ४, ८.

अव✓तन्, अव...तनोमि शौ ६, ४२, १; २; पै ४, २१, ३; १२, ८, १०;

अव...तन्मसि मा १६, ५४-६३; का १७, ८, ८-१७; पै ४, ५, ११, १; २; मै २, ९, १^{१०}; काठ १७, १६^{१०}; क २७, ६^{१०}; † अव...तनुष्व ऋ २, ३३, १४; मा १६, ५०; का १७, ८, ४; पै ४, ५, १०, ४; मै २, ९, ९; काठ १७, १६; क २७, ६; † अव...तनुहि ऋ ४, ४, १५; ८, १९, २०; १०, ११६, ५; १०, १३४, २; मा १३, १३; १५, ४०; का-१४, १, १३; १६, ५, २२; पै १, २, १४, २; मै २, ७, १५; काठ १६, १५; क २५, ६; कौ २, ४४२; ९१०; जै ३, ५६, १७; अव...तनु शौ ७, ९^{१०}, ३; पै २०, २९, ३^{२०}; † अव... (व-अ)तनोव मै २, ५, २.

अव(तन्यताम्)^d, अव(तन्ये-ताम्)^e, अव(तन्यन्ताम्) शौ ६, ६५, १; पै १२, ११, ११.

अव-तत- -तः^f पै १, ६७, ३; -तम् शौ २, ७, ३.

अवतत-ध(तुस्)> न्वन्^g-

-न्वा मा ३, ६१; का ३, ८, ६; पै १, ८, ६, २; मै १, १०, ४; २०; काठ २, ७; क ८, १०.

अव-तरया मा १६, १३; का २७, १, १३; पै ४, ५, १, ४; मै २, ९, २; ९; काठ १७, ११; क १७, १; पै १४, २, १४.

अव✓तप्, अवतपति शौ १२, ४, ३९; पै १७, १९, ९.

† अव✓तम् > अव-तान्त- -न्तम्^h पै ५, ६, ३, २.

† अव-तर- > अवतरम्ⁱ ऋ १,

१) मौस्थि. जलाऽजलवतानैरपेक्षेया निम्नगते गतात्मके भूपदेशे वृत्तिमुपादाय [तु. पंजा. टोआ] अव + अवत- (< ✓ अव < ✓ अवर् [गतौ] इति गस. इति कृत्वा शक्यादित्वं च कृत-स्वरः प्रकृत्या च द. [तु. या. (५, २६; १०, १३), दे. (३, २३); वैतु. सा. (ऋ १, ८५, १०, उप. < ✓ तन् (तमनु अवतु- इत्यत्र रूपान्तरमात्रे प्राति. मूर्धन्या-देशो दुर्वचः स्यात् । मौस्थि. तकारात् पूर्ववर्तिनो रेफस्याऽलाभे मूर्धन्यादेशे निमित्ताऽभावादित्यभिसंधेः), WW. (१, २२५) कूपवैशिष्ट्यवतीं सतीं वृत्तिमुपादाय जलघोतस्तया प्रवृत्तिमुपकल्पमानः सन् ✓ (अ)वद 'उन्दने' इत्यतः व्युत्पादुकः]।

२) सकृत् सपा. शौ ७, ९५, ३ नि...तनु इति पाभे. ।

३) °ले वातनोत् इतीव पाठः (तु. Sch. सात.)? > °लेऽवा° कोषः । सपा. काठ १२, १३ अवातिष्ठत् इति पाभे. । ४) तु. सपा. शौ ६, ४२, २ ।

५) वैतु. सा. आशया इत्येतत् पदं प्र २ सत् प्र ३ इति कृत्वा तत्परं पृथग् वाक्यं कुर्वाणः ।

६) सपा. शौ ६, १३६, ३ अवपद्यते इति पाभे. ।

७) विप. (६१-). बस. समासान्तः अनङ्कादेशः पू. पै १-६८

प्रकृतिस्वरञ्च (पा ५, ४, १३३; ६, २, १) ।

८) सपा. काठ २१, ७ क ३२, ५ तान्तम् इति पाभे. ।

९) व्यु. च वा. च कृते तु. अन्तर- इति । एतदुप-जीव्यैव नाउ, किवि. संपद्येतेति कृत्वा तत्रोपयि-कृतया सुकल्पमेतत् प्राति. द्र. । अद्याऽपि पंजा. औतर- इत्येतच्च व्यवहियमाणं सद् अस्य कल्पना-मात्रतामतिक्रान्तमैतिहासिकीं सत्तामेवोपोद्बलयेदिति दिक् । पाप्र. अध्येतत् सिद्धं भवति । अव्य. द्रव्य-प्रकर्षेऽद्वयप्रकर्षे च समानं तरपि सिद्ध एवाऽद्रव्य-प्रकर्षे नामनिष्पन्नात् प्राति. द्रव्याऽऽत्मकानां नाप. विप. असतोऽद्रव्याऽऽत्मकानां ततो भिन्नानां (=त्रिप. क्रिप. च) त्रिप. सतः असु च आसु च प्र. अनु-शिष्टौ भवेयातामिति । एरिय. सन्यायेषु प्राति. अयं विषय-विभागे भवति । यदा तानि द्रव्यप्रकर्ष-माचक्षीरंस्तदा तेषु तरपि या प्रकृतिस्तत्र स्वर इति । यदा च तान्यद्रव्यप्रकर्षमाचक्षीरन्, तदा तेषु अन्तोदात्त इति विकल्पेन दीर्घोपधत्वं चेति । प्रकृते च संकेयमानः आम् प्र. मूलतः अस. सुमिक्षायमाणात् अम् इत्यतोऽभिन्न एव स्यादित्यप्यनुसंधेयं द्र. ।

१०) नापू. भेदाऽभेदौ नापू. टि. गताभौ द्र. ।

१२९, ६.
अव-तस्थिवस्- अव ✓ स्था द्र.
अवतु- ✓ अव द्र.
¶ अव ✓ तृद्, अवातृणत्^१ मै १, ९,
३; काठ ९, ११.
अव ✓ तृ, > तर, > तिर, > तारि,
अवतर^२ मा १७, ६; का १८,
१, ७; मै २, १०, १; काठ १७,
१७; क २८, १.
¶ अवतिरति तै ६, १, १०,
१; काठ २४, ६^३; क ३७,
७^३; अव-...तिर ऋ १०,
१३३, ५^०; अवातिरत् ऋ ६,
९, १; शौ ५, १८, ११^०;
अवातिरत् ऋ १, १०१, ५;
¶ अवातिरः ऋ १, ११, ७;
८, ९६, १७; शौ १०, १३७,
११; ¶ अवातिरः ऋ ११,
१३१, ४^३ (१७४, २; ६, २०,
१०)] ; शौ २०, ७५, २^३;
¶ अवातिरवम् ऋ १, ९३, ४;
१५२, १; मै ४, १४, १०;

¶ अवतिरत् तै ६, १, १०, १.
¶ अवतारीः ऋ ६, २५, २; मै
४, १४, १२.
अव-...तारयन्ति शौ ७,
११२, १.
अव-तारिन्- ग्राम^०.
? अव-तीर्थ(र्यत् >) ती^० - ती शौ
१९, ९, ८.
अव-तोका^१ - काम मा ३०, १५; का
३४, ३, २; शौ ८, ६, ९; पै १६,
७९, ९.
अवत्-कु-, अवत्तर- ✓ अव द्र.
अव ✓ त्सर्, अवत्सरत् ऋ १, ७१, ५.
अव-त्सार^२ - रस्य ऋ ५, ४४, १०.
अ-चदत् - दतः ऋ १०, ११७, ७; -दते
तै ७, ५, १२, १; काठ ४५, ३.
? अवदंत्य^३ पै ६, ३, ९.
अव ✓ दय, ¶ अवदयते तै ६, ३, १०,
५; मै १, ७, ५; काठ ९, २; क
८, ५; अवदये शौ १६, ७, ११.
अव ✓ दह, अवादहः ऋ १, ३३, ७.
अव ✓ दिग्, अवदिदिपन ऋ १०,

१३२, ६; अवदेदिशम् ऋ ८,
७४, १५.
अव ✓ दुह, अव-...धुक्ष्व ऋ ८,
१३, २५^१; अवधुक्षत् ऋ ६,
४८, १३^१.
अव ✓ दू, अवदयत् ऋ ९, ७४, ७.
? अवदेदिशम्^२ ऋ ८, ७४, १५.
? अवदेन पै २०, ३८, ३.
अव ✓ दो(बधा.), ¶ अवद्यति तै २,
६, ६, ५; ६, ३, १०, ४; ४,
१, ४; मै १, ११, ९^३; ३, १०,
२-४; ¶ अवद्यति तै २, ३,
२, २; ६, २; १३, ३; ४, ११,
५; ६, ६, ५^३; ३, ४, १, ४;
५, ७, १; ६, २, २, २; ३,
१०, ३^१; ४^१; ६; ४, १, १^३;
४; मै १, १०, १८; २, १, ९;
२, २; ३, ७; ४, ५; ३, ९, ९^३;
१०, २; ३^१; ४; काठ ११,
१; १२, १^१, ४^१; १३, १०;
२३, ८^०; २९, २^१; ३६, १३;
क ४५, ३^३; ¶ अव-...द्यति मै

१) सपा. तैत्रा २, २, ३, १ उदतृणत् इति पाठे. ।

२) पाठे. अवत्तरः शौ १८, ३, ५, °तरम् तै ४, ६, १, २
इति च द्र. । ०) पाठे. अप-...तिर द्र. ।

३) सपा. पै ९, ११, ६ इवाचरत् इति पाठे. ।

४) अवतीर्थत्यः इति शंपा. सात. मुपा. च
चिन्त्यो भवति । बहुवचनस्य दुरन्वयप्रसङ्गात् ।
अथाऽपि गतिपूर्वस्यैकपदालम्बकस्याऽस्य द्वैत्वर्थं दुरुपपदं
भवति । यत् अवतीर्थत्यो इति ? ष. शोधयामास (तु.
MW.), तद् अन्यथा साधीयोऽपि स्वरतो दुष्टं
भवति । स्थियां शतुरनुमः (पा ६, १, १७३) इत्यनु-
शिष्टस्य नदीस्वरस्य चारिताभ्यांऽऽकाङ्क्षित्वात् । अव-
दीर्थत्यो इति सा. शिश्रावयिषन् समस्तैकपदतां तावत्
समर्थयेत् । उपलभ्यमानसाक्ष्यान्तरात् तु प्रतीयेत
यथाऽत्र मूलतः भूमाः अवती यतीः इत्याद्याकारिका
काचिच्छ्रुतिरभूदिति । तत्र यमु. द्वैत्वर्थं च पया. द्वैपथ्यं च
(अवतीः । यतीः इत्यकारकः मूको. पाठे. च) कामपि

पुष्टिं करयेयुरिति विविञ्चन्तु सुधियः ।

१) विप. ([अवसृत-गर्भा-] स्त्री- वा गो- वा) । वस.
पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

२) व्यप. (ऋषि-) । व्यु. ?

३) पाठः ? अवदन्त इति वा अवदन् ते इति वा शोधो
विमृश्यः ।

४) यथा नाउ. स्थ. भरद्वाजाय इति च । श्रूयते, एवमि-
हाऽपि नः इति च ३ भवतीति सुवचम् (वैतु. वै. PW. प्रभ-
च अव [< ✓ अव] इति लोटि मपु १ इतीव कल्पयन्तो
वाक्यान्तरं च प्रकुर्वाणाः नितराम् उपेक्ष्याः । तु. सा. ।

५) तु. स्क. वै. सा. PW. MW.; वैतु. GW. गत्यभावं
मन्वानश्चिन्त्यः ।

६) शोधस्य कृते तु. टि. शुविष्टाव ।

७) व्युद्वाद्यति > सपा. मै २, ३, १ व्युद्वाति इति,
समवद्यति इति च पाठे. ।

८) सपा. मै ३, ७, १ समवद्यति इति पाठे. ।

४, ८, ९; ॥ अवद्यन्ति तै २, ६,
६, ५; ॥ अवद्यन्ति तै ५, ३,
१२, २; ६, ६, ४; ६, ३, ७,
४; ७, ४, ९, १; काठ १४, ९;
२६, ७; क ४१, ५; ॥ अवद्यत्
तै २, ६, ८, ४; ३, ४, १, ३;
मै २, १, ९; ३, १०, ३; ४,
८, ९; ॥ अवद्यत् तै २, २, ११,
३; ५, ३, ५; ६, ८, ४; ३, १, ३, २;
४, १, ३; मै २, १, ९; २, ५; ४, ८,
९; काठ १०, ११; ११, १; १२,
५; १३, १०; ३०, १; क ४६, ४.
अव... दिषीय ऋ २, ३३, ५;
॥ अवादात् मै ३, १०, ४;
अव... अदिमहि^१ तै १, ८,
६, २; मै १, १०, ४; २०; काठ
९, ७; ३६, १४; क ८, १०;
अव... अदीमहि^२ मा ३, ५८;
का ३, ८, २.
॥ अव-त्त- -त्तम् तै ६, ३, १०,
४; मै ३, १०, १; ३; काठ
१३, १०; -त्तानाम् खि ५,
७, २, ६; मा २१, ४३-४५;
का २३, ५, ३; मै ४, १३, ७;
काठ १८, २१. [°त्त- अन्,

चतुर्, सकृत्].

॥ अव-दान- -नम् तै ३, १, ३, २;
मै ३, ४, ३; १०, ४; ४, ८, ९;
काठ ११, ४; -नानाम् तै ६,
३, १०, ५; -नानि तै ६, ३,
१०, ३; मै ३, १०, ३; ४,
८, ९; काठ १३, १०; २६,
८; ३०, १; क ४१, ६; ४६,
४; -ने काठ ११, १; -नेषु काठ
१३, १०; -नैः तै ६, ३, १०,
५; मै ३, ९, ५; काठ २१,
१२. [°न- १हस्त].

अवदान-त्व- -त्वम् तै ६, ३,
१०, ५.
अवदानीय- अन्.

॥ अव-दाय तै २, २, ११, ३; ६,
८, ४; ६, १, ४, ५; ३, १०, ४;
मै १, १०, १८; ३, १०, ३;
काठ ११, १; ३६, १२.

अव-दीयमान- -नस्य तै ६, ३,
१०, ३; -ने काठ ९, १४.

॥ अव-द्वेय- -यम् तै २, ५, ३, ४;
मै ३, १०, १.

॥ अव-द्यत्- -द्यत् तै २, २, ११, २;
अ-वद्य- -द्यम् क ४, १८, ५, ७;

५, ५३, १४; ८, ६८, १९; १०,
१४, ८; मा ६, १०; मै १, २,
१; शौ ७, ९४, ३; १८, ३,
५८; पै १, ३३, ३; ४, २५,
५; ६, ३, ९; १०; १७, २३,
१; -द्यात् ऋ १, ९३, ५;
११५, ६; १६७, ८; १८५, १०;
३, ३१, ८; ४, ४, १५; ६,
१५, १२; ७, ४, ९; ७, १२,
२; मा ४, १५; ३३, ४२;
का ४, ५, ७; ३२, ३, १३;
तै १, २, १४, ६; २, ३,
१४, २; मै ४, १०, १; ११,
५; १४, ४; काठ ४, १६; ६,
११; काँ २, ६५५; जै ३,
५४, ५; शौ २, १०, ६; ५, ६,
८; १२, २, ४७; ४८; पै १,
१०९, २; २, ३, ५; ७०, ४;
६, ११, १०; १७, ३५, ५; १९,
८, २; -द्यानि ऋ ६, ६६, ४;
शौ ५, ११, ७; पै ८, १, ७; -द्ये
ऋ ८, ८०, ८. [°द्य- अन्,
आर्, गृहत्].

अवद्य-गोहन- -ना ऋ १, ३४,
३.

१) सपा. मै ३, ९, ५ उपसाद्यते इति पाभे. ।

२) दकाराहुत्तरमीकारोऽपि पठ्यते (तु. पाभे.) ।
उ. म. च (मा.) सा. च (का.) ✓अद् इत्यस्य
शुद्धं वा लुप्तणिच्कं वा द्युत्तमाहुः (तु. PW.; वैतु.
भा. सा. ड. च [तै.] यनि. इति [तु. काथौ.
५, १०, १२ प्रकृताञ्जु जपात् पूर्ववर्तिनो यजुषो-
ऽवदानहोमे विधानं कुर्वन्) । यद्वा दकारस्य स्थाने
धकार एव मौलिकः स्यात् (तु. संटि. मै. क. च)
इति कृत्वा नेदं यनि. न वा ✓अद् इत्यस्य
द्युत्तं किं तर्हि < अव✓धा इति ड. । तथाहि,
जप्यत्वेन काथौ. (५, १०, १३) मन्त्रस्याऽस्य विनि-
योगो भवति । तस्याऽर्थस्य च अव✓धा इत्यनेन
नेदीयानिव संबन्ध इत्यभिसंधिः (तु. अव✓धा इत्यस्य

लुक्वृत्तं एतत् रूपम्) । सपा. °दिमहि (तैत्रा १, ६, १०, ४
आपथ्रौ प्रमृ. च) <> °दीमहि (मावा २, ६, २, ११ काश
१, ६, २, ६ प्रमृ. च) <> द्राथ्रौ १३, २, १३ लाथ्रौ ५, ३,
५ अव... अयक्ष्महि इति पाभे. ।

३) गस. उप. कर्मणि क्ते धा. व आदेशोऽनन्तरगति-
स्वरश्च (पा ७ ४, ४७; ६, २, ४९) ।

४) विप., नाप., भाप. । तस्य. अन्तोदात्तः (पा ६,
२, १६०) । ५) पाभे. दुरितम् ऋ १०, ९, ८ ड. ।

६) पाभे. २; अमुत्ति- -त्तिम् शौ ४, १०, ३ ड. ।

७) सपा. तैत्रा २, ५, ६, २ आपमं २, १२, ९ अवर्त्ये
इति पाभे. ।

८) विप. (अक्षिन्-) । उस. उप. ल्युः प्र. कृत-
स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, १, १३४; ६, १, १३३; २, १३९) ।

अवध-प- मिथस्.
 अवध-भी- -मिया^१ क १०,
 १०७, ३.
 अवध-वत् > ती- -त्याः शौ ७,
 १०८, १; पै २०, ३, ५.
 अव-धुत्- अव✓दो द.
 अव✓द्रा > अव-द्राण- अन्.
 अव-धु- -धम् क १, १८५, ३.
 अव-धर्ष- अव✓धृष द.
 अव✓धा > दधा, अवदधाति तै
 २, ३, १३, ३; ५, १, ९, ५;
 २, २, ५; ६, १, ७, २; मै ३,
 १, ३^०; काठ ११, ८; १४, ७;
 १९, १०^३; २४, ५^१; २७, ५;
 क ३०, ८; ३७, ६^१; ४२, ५;
 अवदधाति मै ४, ६, २; काठ
 २४, ५; अव...दधाति पै ३, १,
 ३^१; अवदधति मै १, ११, ७;
 अवदधम् शौ १९, ७२, १;
 पै १९, ३५, ३; अवधेहि शौ
 ९, ५, ५^१; पै १६, ११, ३^१;
 अव...धेहि^१ मा २३, २१; का
 २५, ६, १; अवधादधात् मै १,
 ६, १२; अव...अधत्तम् क १,
 १८०, ३; अवदध्यात् तै ५,
 १, ९, ३; ४^१; मै ३, १, ९^३;

काठ १९, १०^१; क ३०, ८^५;
 अवदध्यात् तै ६, १, ७, २.
 अवदधुः शौ ५, ३१, ८; अवधाधुः
 क ४, १३, ४; मै ४, १२, ५;
 काठ ११, १३; अवधाधुः क १,
 १५८, ५
 अव-धाय तै ३, २, ६, ३; ६,
 १, ७, १; ३, ११, १; ४, २, २;
 मै १, ६, १२; ३, ७, ५^१; ८,
 २; १०, ३; ४, ८, २; ७; काठ
 ३७, १६. [य वि०].
 अव-धि- -धिम पै १५, १६, १.
 अव-धीयमा(न >) ना- ना शौ
 १२, ८, ३; पै १६, १४४, ३.
 अव-धेय- -यः मै १, ८, ५^२.
 अव-हित, ता- -तः क १, १०५,
 १७; -तम् क १०, १३७, १;
 मै ४, १४, २; शौ ४, १३, १;
 पै ५ १८, १; -ता तै १, ७,
 १, १.
 अव-धा^१ मै ३, २, १.
 अव✓धाव्, अवधावति क १,
 १६२, ११; मा २५, ३४; का
 २७, १३, ३; तै ४, ६, ८, ४; मै
 ३, १६, १; काठ ४६, ५; शौ २,
 ३, १६.

? अवधिकम् पै ९, ६, ६.
 अव✓धी > दीधी, अवदीधेत् क
 १०, १४४, ३.
 अव✓धू, अव...ध्वस्ते क ६, ४७,
 १४.
 अव...दधुवीत क ८, ७०, ११.
 अवधूनुते शौ ५ १९, ७; पै
 ९, १८, १०; अवधूनुते मै ३,
 १, ५; अव...धूनुते शौ १९,
 ३६, ४; अवधूनुते तै २, ४,
 १०, ३; काठ ११, १०; अव-
 धून्वते मै ३, ९, ५^१; अवधूनुपे
 क १, ७८, ४; अव...धूनुपे क
 १०, १३४, ४^१; जै ३, ३३,
 १७^१; अवधून्वे पै २०, २१,
 ७; अवधूनुष्व शौ १९, ४६,
 २; पै ४, २३, २; १३, ३, १०;
 १९, ३२, ८; ३६, १०;
 अव...धूनुहि क १०, १३४,
 ३^०; अवधूनुत > ता क १०,
 ६६, १४; अवधाधूनुत काठ
 १२, ३; अव...अधूनुथाः क
 ८, १४, १४; शौ २०, २९, ४.
 अवधाधूत पै १६, १५०, २;
 अव...अधूषत क १, ८२, ३;
 मा ३, ५१; का ३, ७, १; तै

*) तस. सास्त्र. (पा ६, १, २२३) ।

*) अनित्यसमास इति कृत्वा वा. विभक्ति-स्वर-
 विकल्पः द. (पा ६, १, १६९ L वैतु. L ३८१ समास-
 नित्याऽनित्यस्वरपरं विवेकमुपेक्षमाणः सन् समासाऽभावमिवा-
 ऽतिदंशुकः । भवतु वाऽनित्यसमासवृत्तिस्वरवैशेष्यस्य
 मौल्य. तदुक्तैवोपपत्तिः । तथापि यन्नि. हान्यदर्शना-
 दिति दिक् ।)

*) तु. टि. अदिति- > आदिस्थ-वत् ।

*) विप. (अदितिः दात्र- [दान-]) । वस. अन्तोदात्तः
 (पा ६, २, १७२; वैतु. GW. तस. इति वदन्ति च न्य-स्वरः) ।

*) सपा. काठ २६, ५^२ क ४१, २^१ अवहरति इति पाठः ।

*) सपा. शौ ३, ४, ३ सुचरातै इति पाठः ।

*) पाठे. अभिधेहि पै १६, ९७, ४ द. ।

*) सपा. शौ ११, १, २३ उपधेहि इति पाठः ।

*) सपा. तै ७, ४, १९, १ काठ ४४, ८ उद्...धेहि
 इति पाठः ।

*) सपा. मै ३, १, ९^२ आदरेत् इति पाठः ।

*) गस. उप. कि. प्र. (पा ३, ३, ९२) ।

*) प्रकाराऽर्थे धाव् प्र. डसं. (पा ५, ३, २३) ।

लित-स्वरः । शेषं तु. टि. विश्व-धा, ह ।

*) अवधिषम् इति अमेतसम् इति चेद पूर्वाधोत्तराधो
 शोभो यत्न. विमृश्येयाताम् ।

*) अनुपसृष्टं योगं मन्थमानौ PW. GW. उपेक्षौ ।

*) सपा. अव...धूनुपे < > अव...धूनुहि इति पाठः ।

१,८,५,२; मै १, १०, ३; काठ २,६; क ८, ९; कौ १, ४१५; जै १,४०,७; शौ १८,४,६१.	१०,११३,७. अव-ध्वंस- -सः शौ ५, २२, ३; पै १३,१,४.	६ ^१ ; काठ २७, १०; २८, १ ^१ ; क ४४, १ ^१ ; ॥अवनयति तै ६, ५, २, २; मै ४, ६, ९; ८, ९; ॥अवनयन्ति काठ २३, १०; क ३७, १; अवनयामि मा ५, २५ ^१ ; ७, २५ ^१ ; का ५,६,४ ^१ ; ७, १०, ३ ^१ ; तै १, ३, २, २ ^१ ; मै ४, ९, १०; ॥अव...नयामसि ^१ तै ३, २, ८, ६; मै १, ३, १५ ^१ ; काठ ३५, ७; क ४८, ९; शौ ७, ९, ९, १; ॥अवनयेत् तै ६, ५, १, ४; ५ ^१ ; मै ४, ६, ५ ^१ ; काठ २७, १० ^१ ; २८, १ ^१ ; ३५, १६ ^१ ; १९; क ४४, १ ^१ ; ४८, १४ ^१ ; १७; ॥अवनयेत् मै ४, ६, ६. अवनैः पै १२, १५, ११ ^१ .
अव-धूत, ता- -तम् ^१ मा १, १४; १९; का १, ५, १; ७, १; तै १, १, ५, १; ६, १; मै १, १, ६; ७; ४, १, ६; ७; काठ १, ५, ६; ३१, ४; ५; क १, ५, ६; ४७, ४; ५; -ता ^१ मै १, १, ६; ७; काठ १, ५, ६; ३१, ४; ५; क १, ५, ६; ४७, ४; ५; -ता ^१ मा १, १४; १९; का १, ५, १; ७, १; तै १, १, ५, १; ६, १.	अव-नक्ष्, अवनक्षयः ऋ १, १८०, २. अव-नम् > अव-नत- उप ^१ . अव-नम् > (अदर्शने) > नाक्षि, अव... नाशय सि ४, ५, ६. अव-नह् > अव-नह- -हम् ऋ १, ११६, २४; शौ २, ३, ८ ^१ . अवनि- ✓अव् द. ॥अव-निज्, अवनैनिके मै ३, ६, ९; ४, ५, ३; काठ ३१, ३; क ४७, ३; अवनैनिके मै ३, ४, ९; अवनैनिजते मै ३, ६, ९; अवनैनिजीत मै १, ५, ७; ३, ६, ९; ४, २, १; काठ २३, ५. अव-निज्य मै १, ४, ५; ४, २, ३; काठ ८, ९; ३१, १५; क ७, ५ अव-नेग- प्रातर ^१ . अव-नेजन- १हरत ^१ . अव-नि ✓धा, अवनिदधमसि ^१ पै १, ६८, ४.	अव-नीत- -तम् ऋ १, ११६, ८; -ताय ऋ १, ११८, ७. ॥अव-नीय मै १, ८, ३; काठ ६, ३; क ४, २ ^१ . ॥अव-नीय ^१ -यः तै ६, ५, २, ३ ^१ ; मै ४, ६, ६. अव-नू, अव-नवन्ते ऋ ९, ८६, २७. अव-नेग-, अव-नेजन- अव-निज् द्र.
अव-ध्वान- -नः ऋ ६, ४७, १७. अव-धृप् > अव-ध्व- अन् ^१ . अव-धेय- अव-धा द. अव-ध्व- -ध्यम् ^१ मा ८, ४६; १७, २४; तै ४, ६, २, ६; मै २, १०, २; काठ १८, २; क २८, २; पै ३, २७, २; -ध्यस्य काठ ११, ५. अवध्या(ध्य-अ)द ^१ -दम् पै ६, १४, १. ?अव-ध्व- -धम् ऋ ७, ८२, [१०; ८३, १०]. अव-ध्वस्, ध्वंस, अवदध्वसे ऋ		

१) पाभे. पुरापूतम् द्र. ।

२) पाभे. यक. पुरापूता, °पूताः द्र. ।

३) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।

४) पाभे. अयुध्यम् द्र. ।

५) अवदध्यादम् इति मुपा. ? यनि. शोधः द्र. । उप.
कृते व. टि. अज्ञातु- ।

१) व्यु. ? पपा. नावप्रहः । नव-पूर्वः तस. उप. च
?वध्वे- इति कर्तरि < ✓वध्व इति सा. प्रथ. । तथा सति
चार्वादिषु उंसं. (पा ६, २, १६०) । वस. उप. च उक्तादेव
धा. 'वध्व- इति भावे निष्पन्नमिति कृत्वाऽन्तोदात्त
इत्युजीयान् पन्थाः । यद्वा यनि. विभागे 'अव-ध्व +
कर्तरि कः प्र. इति कृत्वा गस, थायादि-स्वरः ।

६) गस. उप. घञन्ते थायादि-स्वरः ।

७) सपा. पै १६, ३९, ८ अपिनदम् इति पाभे. ।

८) पाभे. अविनिदधमसि शौ ६, १३८, ३ द्र. ।

९) सङ्कृत् सपा. काठ २५, १० प्रथ. अवसिञ्चति इति,
मै ३, ८, ९ प्रोक्षति इति च पाभे. ।

१०) सपा. काठ २, ११ प्रथ. अवसिञ्चामि इति पाभे. ।

११) पाभे. अभि...मृशामसि ऋ १०, १७३, ६ द्र. ।

१२) वः...नयामसि इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. सस्थ.
टि. वः) । १३) शौ २, ७, १ प्र-निज् > प्राणैक्षीत्
टि. अपि समावेशमिदं स्थ. द्र. ।

१४) गस. उप. कल्काऽविषयत्वेऽपि वयप् प्र. उंसं.
कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, १, ११७; ६, २, १३९) ।

अव ✓ पत् (गतौ), > पाति, अव...

पतन्तु ऋ १०, १३४, ५.

अवपतिष्यति पै १६, ५६, १;
२; ५.

अव...पातय पै १६, ८०, ७.

†अव-पुत(तु >)न्ती - न्तीः ऋ
१०, ९७, १७; मा १२, ९१;
तै ४, २, ६, ५; मै २, ७, १३;
काठ १६, १३; क २५, ४;
पै १३, १३, ८.

अव ✓ पद्, > पादि, अवपद्यते ऋ

४, १३, [५; १४, ५]; ६, ५४, ३;

मै १, ५, ९; काठ २८, ६१; क

४४, ६१; अवपद्यते तै ५, ५, १,

६; शौ ६, १३६, ३; †अव-

पद्यन्ते तै ६, ३, ९, ५; मै १,

८, ६; ४, ५, ६; अवपद्यन्ते मै

३, १०, १; शौ ५, १७, ७; पै

९, १५, ७; अवपदाति ऋ ९,

७३, ९; अव...पद्यताम् शौ १,

११, ४-६; पै १, ५, ५; अव-

पद्यन्ताम् शौ ८, ८, २०; पै

१६, ३०, १०; अवापद्यत मै १,

६, १२; अवापद्यन्त मै ४, ६,

३; †अवपद्येत मै १, ६, ८.

अवपेदुः मै ४, ६, ३१; अव-

पत्स्येते पै १६, ५६, १२;

†अवपत्स्यन्ति काठ २९, १; क

४५, २; †अव...पदीष्ट ऋ ७,

१०४, १७; शौ ८, ४, १७; पै १६,

१०, ७; अवपादि ऋ १, १०५,

३; शौ ८, ६, २०; पै १६, ८१,

१; †अवापादि मै १, ८, ६;

अवपत्याः शौ ८, १, ४; पै १६,

१, ४; अवपत्सि^१ शौ ६, १२०,

२; पै १६, ५०, १०.

अवपादय शौ ९, २, १०; पै १६,

७६, ९; अव...पादय शौ ८,

६, १६.

†अव-पुदस् (:) ऋ २, २९, ६;

मा ३३, ५१; का ३२, ४, ३; मै

४, १२, ६.

अव-पुदयमा(न >)ना- नाम शौ

५, १७, ४; पै ९, १५, ४.

अव-पुन^१- न्नेभ्यः तै ७, ३, १९,

१, २०, १; काठ ४३, ९; १०.

[°न- कौट^१, स्वयम्^१].

अव-पाद- -दात् काठ ३३, ६.

[°द- अन्^१].अव ✓ पद्, अवपश्यते^१ शौ ९, ४, १९;

अवपश्यति ऋ ८, ६, [१,

२५, ११] १९; अवपश्यामि^१

मा १, ३०; का १, १०, २; काठ

१, ६; १०; ३१, ५; क १, ६;

१०; ४७, ५; अवपश्यत पै ३,

८, २; अवपश्यत ऋ १०, १७९,

१; शौ ७, ७५, ११; १८, ४, ३७;

†अवापश्यत मै ३, ७, ८.

†अव-पुश्यत्- -इयन् ऋ ७, ४९,

३; तै ५, ६, १, १; मै २, १३,

१; शौ १, ३३, २; पै १, २५, ३४;

१४, १, ३.

अव ✓ पा (पाने) > †अव-पान-

-नम् ऋ ७, ९८, १; ८, ४, १०;

१०, ४३, २; शौ २०, १७, २;

८७, १; -नात् ऋ १०, १०६,

२; -नेषु ऋ १, १३६, ४.

अव ✓ पू > अव-पूत- नन्^१.अव ✓ पृच् > अव-पृण- अन्^१.†अवप्रभ्रंशन^१- -नम् शौ १९, १९,

८.

अव-प्रे(प्र ✓ इ) > अवप्र-युत् -यन्^१

तै ४, ४, ९, १.

*अव ✓ बाह^१ > अव-बाह- -डः

तै १, ३, २, १; काठ २,

१) पामे. ए(आ ✓ इ) > आयत्तीः शौ ६, १०९, २ द्र. ।

२) सपा. तै ६, ५, ६, ५ आपथौ १३, ९, ५-१० प्रस्कृ-

न्वेत् इति पामे. । ३) पामे. अवततः द्र. ।

४) सपा. तैआ २, ६, २ विवित्ति इति पामे. ।

५) प्रास. रूप. प्रकृतिस्वरम् उंस. (पा ६, २, ६१ [तु. टि.

अवगत- अपि]) । ६) सपा. पै १६, २५, ९ विपश्यतु इति

पामे. । ७) पामे. प्रतीक्षे टि. समावेशोऽस्य द्र. ।

८) पाठः (नृ । अव-प्र-भ्रंशनम् [तु. सा. RW.] ?

नावः, प्रभ्रंशनम् इति द्विपदः शोभः द्र. (टि. [नृ->]

नावः [पै ७, १०, ८] W. तु मानव्या आख्यायिकाया नौ-

संबन्धिन्याः सर्वप्रथमं संकेतमिह पश्यन्) ।

१) सपा. मा ८, ५९ का ९, ७, ७ उद्द्यतः इति पामे. ।

१) ✓ बाह^१ इत्येतत्-सजन्मा सन् यद्र. [वैतु. मा.(तै.) < ✓ बाह^१ [प्रयत्ने] इति कृत्वाऽपि वन्धना-

ऽर्थं प्रकथयन् सन् वदन् व्याहृतश्च मृशार्थेन (तु.

पा ७, २, १८) बाह- इत्यनेन वृथा संबन्धुकश्च (तदर्थं

✓ *बाह^१ [> ह] विवृद्धावित्यस्य मौस्थि. ✓ वृष्

इत्येतत्-सजन्मनः यनि. च भिन्नस्य सतः सुवचला-

ऽभिसंधेः [वैतु. पाका. प्रभृ. ✓ *बाह^१ > ह इत्यस्यै-

नमपरं भेदमभ्यन्तः सन्तः प्रयत्नार्थाय धा. एवो-

दाहारुकाः सन्तश्चिन्त्याः, प्रकृतेऽवबाधनार्थस्यैव

संगतत्वादित्यभिसंधेः]) । यत्तु बाह- < ✓ *भृच्

(घनीभावे) इतीव PW. (२, १५१) आह, तदपि

प्रत्याख्येयं सद् यद्र. । PW. प्रभृ. < अव ✓ बंह

(उरखने) इत्येवं कल्पयन्तः सन्तः धा. अनुना-

सिकोपधत्वस्य प्रयोजनं च प्रकृतार्थसंबन्धव्य प्रति

२, ११^१; २५, १^२; क २, ५^१;
४०, २^२.
अव ✓ बाध्, अवबाधते मै ४, ६,
३; काठ २५, ९; क ४०, २;
पै १, ६९, १६; अवबाधन्ते
मै ३, २, ५; अवबाधे मा
६, १६; का ६, ३, ६; मै १, २,
१६; ३, १२^१; ३, १०, १; काठ
३, ६; क २, १३; शौ ४, ३५,
७; अव...बाधे तै ३, ५, ३,
१; काठ ३१, १४; पै १६
१३१, १-१०; अवबाधामहे^१
क १०, १२८, ९; मा ३४, ४६;
का ३३, २, ९; तै ४, ७, १४,
४; काठ ४०, १०; शौ ५, ३,
१०; अवबाधस्व शौ ४, २२,
७; अवबाधत मै ४, ६, ३.
अव...बाधे ऋ २, १४, ४.
अव ✓ बुध्, अवबोध पै १४, ४, ५०.
अव ✓ ब्रू > अव-ब्रव- अन्.
अव ✓ भा, अवभाति ऋ १, १५४,
६; तै १, ३, ६, २; मै १, २,
१४; काठ ३, ३; क २, १०.
? अवभारि^१ मा ६, ३; का ६, १, २.
अव ✓ भिद्, अवभिन्दति तै ७, ५,
१०, १^१; शौ ५, १८, ९; पै २,
१८, २; अवभिन्त ऋ २, ११,
१८; अवभिन्त ऋ २, ११,

२; ४, १९, ४; १०, ८, ९; अव
...भिन्त ऋ १०, ६९, ११;
अव...भिन्त ऋ ११, ५४, ४;
(७, १८, २०); अवभिन्त्यात्
मै १, ८, ३; काठ ६, ३^१; क
४ २.
अव...भेत् ऋ १, ५९, ६;
[(१, ५४, ४) ७, १८, २०].
अव-भिन्दत्- न्दत्ते^१ तै ४, ५,
६, ३; मै २, ९, ६.
अव-भेदिन्- विभे मा १६, ३४;
का १७, ५, ३; काठ १७, १४;
क २७, ४.
अव ✓ भृ(=✓ह), अव...भरते ऋ
१, १०४, ३^२; अव(भरते) ऋ
८, १९, २३; अव...भरत् ऋ २,
२०, ६; अव...भरः ऋ १०,
१७१, २; अवभरा^१ ऋ ३, २९,
३; मा ३४, १४; का ३३, १, ८;
अवभरत् ऋ १, १३०, ७; १०,
११३, ५.
अव...भ्रिषाते ऋ ५, ३१, १२.
१ अव-भृथ^१- -०थ मा ३, ४८;
८, २७; २०, १८; का ३, ५,
४; ९, ४, ४; २२, १, ४; तै १,
४, ४५, २; ६, ६, ३, ४; मै १,
३, ३९; ४, ८, ५; काठ ४,
१३; २९, ३; ३८, ५; क ३,

११; -थः मा १८, २१; १९,
२८; का १९, ७, ३; २१, २,
१७; तै १, ७, ५, ३^१; ४, ७,
८, १; ५, ४, ८, ४; मै २, ११,
५; ३, ४, १; ४, ८, ५^१; काठ
१८, ११; २१, ११; क
२८, ११; -थम् ऋ ८, ९३,
२३; तै १, ७, ५, ४; २, ३,
११, २; ३, ३, ८, १^३; ४, ४,
१, १६; ६, ५, १०, ३; ६, ३,
१; तै १, १०, १३^२; ३, ६, २;
७, ८, ४^१; ४, ४, ७; ८, ५^१;
काठ २२, ३; ३५, १६; ३६,
७^१; का ४५, ४; ४८, १४; तै १,
१५१; तै १, १६, ७; पै
१६, ११६, ९; -थात् काठ
३७, १; -थात् काठ २२, ११;
२३, १; क ३५, ५; ३६,
६; -थाय मा ८, ५९; का ९,
७, ७; काठ ४५, ७; ८; -थे
काठ २२, ११; ३४, १६; -थेन
तै ५, ५, ७, ५^१; काठ २२
८; क ३५, २.
अव-भृथ-यजुस्- -जुषि तै ६,
६, ३, १.
२ अव-भृथ^१- -यम् शौ ९, ११, ५.
अव-भेदिन्- अव ✓ भिद् द.
अव-भ्र- अन्.

पर्यनुषोज्याः (✓बन्धु विवृद्धौ) इत्येतन्मात्रस्य तैः प्रति-
पादितत्वाच्च अवोदोः नि. पर्यायत्वाभावाच्चेत्यभिसंधे ।

१) पामे. सामह्याम द्र. ।
२) पामे. अपवाधाम पै ५, ४, १४ द्र. ।
३) सपा. शौ १२, ४९, ५ निबोध इति पामे. ।
४) पाठः ? अव ✓ भा > भाति इति ऋ
(१, १५४, ६) पामे. भवति । ततो नैप्र. वर्ण-
विकारमात्रं संभाव्येत (तु. उ. म. च) । यद्वा, अव ✓ भृ
इत्यस्य लुङि षिणि रूपं स्यात् (तु. पपा. PW. MW.
द. च) । द्वितीये कल्पे ✓ भृ इत्यस्य बधा. प्रकाशनादर्थे

वृत्तिरिति कृत्वा मौस्थि. ✓ भा इत्यस्य ✓ भा इत्येतद्बा-
रकस्तेनाऽभेदान्वयः द्र. ।

०) भिषात् इति मुपा. प्रमादजः ।
१) विभक्तिरुदात्ता (पा ६, १, १७३) ।
२) अव, भर (तु. पपा. वें. सा. उ. म. प्रभृ.) ? >
अवभरत् इति वा अवभरत् इति वा शोधः द्र. ।
३) = यज्ञान्तकर्म-विशेष- । गस. उप. कथं प्र. (पाठ
२, ३) । थाथादि-स्वरः ।
४) = १ अवभृथ- । उप. थाथादित्वस्य छान्दसेऽनवकाशे
नित्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७; १, १३१) ।

अव ✓ भ्रंश, अव... भ्रंशत् खि ५,
१६, ६^१; शौ २०, १३३, ६^१.

अवसुमा^० - िमः क ४, १, ५; मा
२१, ४; का २३, १, ४; तै २,
५, १२, ३; ५, ५, १, ४^१; ७,
१, ३, ३^१; मै ४, १०, ४; १४,
१७; काठ २२, १३; ३४, १९;
पै २०, ५५, २; -मसु ऋ १,
१०७, ४; ७, ३२, १६; तै ७,
१, ३, ३^१; िकौ १, २७०;
िजै १, २८, ८; शौ ५, १३, २;
१०, ७, ८; पै ८, २, २; १७, ७,
९; -मस्य ऋ ६, २१, ५;
-मस्याम् ऋ १, १०८, ९; १०;
७, ७१, ३; -िमा ऋ ३, ५४,
५; ६, २५, १; १०, ८१, ५;
मा १७, २१; का १८, २, ६;
तै ४, ६, २, ५; ६, २, ३, १;
मै २, १०, २; ३, ९, २^१; काठ
१८, २; क २८, २; ङ्गौ १८,
२, ४८; -माः शौ १९, ४७, ५;
पै ६, २०, ५; -मात् शौ ६,
१०३, २; पै १९, १८, १९;
-माभिः क ६, ६२, ११; -माय

क २, ३५, १२; -िमे ऋ १,
१०१, ८; १८५, ११; ५, ६०, ६;
मै ४, १४, ७; -मैः ऋ ३, ३०,
१६.

॥ अवसु-तम - -मः मै ४, ७, ६^१.

अव ✓ मन्, अवमन्यते पै १७, १३, ७.

॥ अव ✓ मा > अव-माय तै ६, २,
४, ५.

ि अव ✓ मिह, अवमेहन्ति^० ऋ ९,
७४, ४; काठ ३५, ६; क ४८, ७.

अव ✓ मुच् > ऋ > अव-मुञ्चत् -
-ञ्चत् शौ ८, २, २; पै १६,
३, २.

अव-मुञ्चमान - -नः शौ ८, १, ४;
पै १६, १, ४.

॥ अव ✓ मुष्, अवमुष्णात्^१ काठ २३,
५.

अव ✓ मृज्, ॥ अवमार्ष्टि^० मै १, ८, ५;
॥ अवमृज्यात् मै ४, १, १३^१; ५,
५^१; काठ २७, १^१; क ४२, १^१.

अव-मार्जन - -नानि क १, १६३,
५; मा २९, १६; का ३१, ३, ५;
तै ४, ६, ७, २; काठ ४०, ६.

॥ अव ✓ मृद्, अवमृद्येत मै २,

२, ५.

अव ✓ मृश, > मर्शि, ॥ अवमृशेत् तै
३, २, ६, २^१.

अवामृक्षत्^१ काठ ३५, ४^२; क
४८, ५^१; शौ ७, ६६, २;

अवामृक्षत् पै २०, १५ ६^१.

॥ अवमर्शयेत् मै ३, ७, १०^२.

अव-मृशत् - -शत् काठ २५, ७;
क ३९, ५; -शतः^२ काठ
२५, ५.

अव ✓ यज्ञ, ॥ अवयजते तै २, ३,
१२, २; ५, २, ४, २; ६, ३, १;
६, ६, ३, १; ४; काठ १२, ६;
२१, ६^१; २९, ३; ३६, ३;

६^१ m^१, ७; क ३१, २१^१; ४५, ४;

॥ अवयजति मै १, १०, ८;
११ m^१; २, ५, ६^०; ३, ३, ४^१; ९,
१; ४^१; १०, ७; ि अव^२... यजति

क १, ११३, ७; शौ २०, ६७,
१; ॥ अवयजतः मै १, १०,
११^१; काठ ३६, ६^१; अवयजे तै

२, ३, १३, १^२; ३^१; मै २, ३, १^१;
३^१; ६, १; ४, ९, १०^१; काठ ११,
११^२; १२, ६^२; १५, १; १७,

११^२; १२, ६^२; १५, १; १७,

१) अवभ्रशत् इति सुपा. यनि. शोधः द्र. (तु.
सपा शौ.) ।

२) अवश्लक्ष्णमिव इति सुपा. शंषा. नापू. खि. प्रामाण्येन
सु-शोषीकृत्य (तु सप.) अव इत्यस्य यनि. योगः सुलभः
द्र. (तु. सस्थ. टि. श्लक्ष्ण- > -क्ष्णम्) ।

३) व्यु. ? ✓ अव + अमच् प्र. वसं. (पाठ ५, ६८)
इति वा, २ अवसू^० + मः (= 'डमच्') प्र. सलोपश्च
(पाठ ४, ३, ८) इति वा प्राची मतिः (वैतु. दे. [२, १६]
✓ अव + मः प्र. इति वदन् माध्यमिकाऽकारोत्पत्तिं प्रति
पर्यनुयोज्यः) । अव इत्यतस्तद्वितस्तत्पायः (तु. टि. अध-मु-
२ अप मु-) अथवा मौख्य. अव + मै- (< ✓ मा) इति
कृत्वा गस. उप. प्रकृतिस्वरं स्यात् (भूयसे विमर्शाय तु.
टि. ? वप-मु-) ।

४) पांशे. * अनुजावर - > अनुजावरः तै २, ३, ४, २ द्र. ।

५) = °हयन्ति (= वर्षयन्ति) यद्वा अवमेह - > नाधा.
✓ अवमेह > यनि. ' = अवमेहं कुर्वन्ति ' इति ।

१) सपा. मै ३, ६, ९ प्रमुष्णात् इति पांशे. ।

२) सपा. तैत्रा २, १, ४, ४ उपमार्ष्टि इति पांशे. ।

३) सपा. काठ ३१, १० क ४७, १० प्रमृज्यात् इति पांशे. ।

४) सपा. तै ६, ४, ५, ६ निमृज्यात् इति पांशे. ।

५) सपा. आपश्चौ २, १७, ५ हिश्रौ १५, ७, २५ अवा-
क्षिण्य इति पांशे. ।

६) सपा. क ३९, २^२ उद्वन्तः इति पांशे. ।

७) सपा. मै ३, ३, ४^२ शमयति इति पांशे. ।

८) सपा. तैत्रा १, ६, १०, १ निर्वपति इति पांशे. ।

९) सपा. मै १, १०, ११ तैत्रा १, ६, १०, १ निर्वदयते
इति पांशे. । १०) सपा. काठ १३, २ मुञ्चति इति पांशे. ।

११) सपा. काठ २१, ६ द्विः निर्वयजते इति पांशे. ।

१९५; अव...यज्ञे काठ ७, १२^३;
अवयजामहे मा ३, ४५; का
३, ५, २; काठ ९, ४; ३८,
१३^३; क ८, ७; अव...यज्ञ
शौ १९, ३, ४^३; अवयजत् मै
१, १०, १०; काठ ३६, ५; अव...
यज्ञेत् ऋ ७, ६० ९.
† अवयक्ष्व ऋ ४, १, ५; सा २१,
४; का २३, १, ४; तै २, ५, १२,
३; मै ४, १०, ४; १४, १७;

काठ ३४, १९; अव...इक्ष्व^३
काठ ३५, १; क ४८, २.
अव...अयाद् तै १, ४, ४५,
२; काठ ३८, ५; अवायाक्षुः मै
१, १०, १२; काठ ३६, ६;
अव...अयक्षि^३ मा २०, १८;
का २२, १, ४; अव...यक्षि^३ मै
१, ३, १९; काठ ४, १३; क
३, ११.

अव-युजन- नम् मा ८, १३^१;

२०, १७; का २२, १, ४; तै १,
८, ३, १; ३, २, ५, ७^१; मै १, १०,
२; काठ ३८, ५.
† अव-युज्य मै १, १०, १४^३; १७^३;
४, ३, १.
? अव-या^३ तै १, ८, ३, ११^१; ३, २,
८, ३^३; मै २, ३, ८^३; काठ ९,
४१^३; क ८, ७१^३; शौ २, ३५,
१३; तै १, ८८, १४.
? अव-या^१ ऋ १, १७३, १२^१;

*) शोधः सस्थ. टि. हीङ्गानि द्र. । सपा. आपथौ
१४, १७, १ अव...इयक्ष्व इति, हिश्रौ १५, ५, १ ? अव...
युक्ष्व (शोधः वैप ४ द्र.) इति च पाभे. ।

*) = सपा. तैत्रा ३, १०, ८, २ तैआआ ५७ आपथौ
१६, १६, १ । कौसू ९७, ८ अवयजानति इति पाभे. ।

*) सपा. मा ३, ४८; ८, २७ प्रष्ट. माश २, ५, २, ४७; ४,
४, ५, २२ द्राथौ ६, ४, ८ लाथौ २, १२, ९ अव...अयासिपम्
इति पाभे. । *) सपा. काठ ३६, ८; ११ अवेज्य इति पाभे. ।

*) व्यु. ? तु. टि. ? अव-याः ।

*) सपा. ? अव-या < > ? अव-याः इति पाभे. (तु नाउ.) ।

*) तु. यथोपलब्धि पपा. ; वैतु. सा. (शौ.), WG.
(४०६) विसर्गान्तं रूपं प्रतिपादकौ ।

*) सपा. ऋ १, १७३, १२ यव्या इति पाभे. ।

*) व्यु. ? प्रकृतौ मताभेदेऽपि साधने मतभेदात् ।
तद् यथा । यथोपलब्धं प्र१ एव रूपे सति *अव-
याज्- इत्येवं मूलतः सतः पदत्वे भाविनि *अव-
युस्- इत्येवं परिणाम उपधादीर्घेणैष्टलाभ इत्येकः
प्राग्वादः (यक. पा ३, २, ७२ पावा ३, २, ७१
पा ६, ४, १४) । अविसर्गोपलब्धेरन्यतमे स्थ. (तु.
नापू.) *अव-याज्- इत्यत एव सु इत्यस्य प्र.
स्थाने टिलोपकरत्वेनोदात्तनिवृत्तिस्वरं भाजुकं डा
इत्येतं प्र. दृष्ट्वेष्टसिद्धिरिति द्वितीयः प्राग्वादः (तु.
भा. तै. । उभयोः स्थ. विशेषतो द्वितीयः) । *अव-
याज्- + सु (प्र१) इति स्थिते सकारलोपोत्सर्गाप-
वादरूप उपान्त्यस्य ज (>) कारस्य लोप इति तृतीयो-
ऽर्वावादः (तु. W. ४०६, MVG १८३) । *अव-
युज्- + सु इति स्थिते नैप्र. जकारसकारयोः समा-
पत्तौ सकारमात्राऽवशेषे ततः पूर्वास्याऽकारस्य दीर्घ इति

वैप १-१९

तुरीयोऽर्वावादः (तु. GSV ११ ; L ४६३; ZDMG
२७, ७०९) । एस्थि. अपि यस्थ. विमर्शात्
क्वचित् *अव-याज्- इत्यस्य क्वचित्च *अव-याजस्-
इत्यस्य वृत्तिकारमात्रमुपलभ्येतेति तु मतं भवति ।
तथाहि । ऋ १, १७३, १२ इत्यत्र मुपा. २यस्य
पादस्य छन्दोमानतोऽक्षरोनस्य मूलतः अस्ति हि
ग्मा, ते शुष्मिन्नवयाजः इत्येवं सतोऽवसाने *अव-
याजस्- > *अवयाजः > [°याजः >] °याः इति च
°या (तु. तै १, ८ ३, १) इति च विकल्पित-
विसर्गसाहित्यराहित्याभ्यां विशिष्टः नैप्र. विपरिणामः
संभाव्येत । अन्यथा छन्दोदोषनिवृत्त्यसंभवादित्यमिसंधेः ।
शाखान्तरेषु [तु. मै १, १०, २; काठ ९, ४; क ८, ७]
प्रकृतात् पादात् हि इत्यस्य पदस्य च्युतेरप्येतद् भूय-
पुष्टमिव भवति यथाऽत्र पाठः संभावितविकाराय सुलभ
इति ; वैतु. GW. ORN. AVM. (१०१) यथाप्रस्तावम्
अव-याजः इति चतुरक्षरीमनुमन्यमाना अपि *अव-याज-
इत्यस्य प्र१ इतीव प्रातिपादकाः सन्तद्विचिन्त्याः
(घञन्तत्वेऽन्तोदात्तप्रसङ्गादित्यमिसंधेः) [तु. *अति-याज-
अनु-याज्-, जीव-याज्-, प्र-याज्- इति बाह्वृचा
एव निगमाः] । गपू. चत्वारोऽपि वादाश्च छन्दो-
मानसाकाङ्क्षयमुपेक्षुकाः । काठ ९, ४; क ८, ७
इत्युभयत्र द्वितीयमिव यदेतच्छ्रूयेत तस्य मौस्थि.
*यवीया [तु. AVM १३६] > यव्या > यव्या >
अवया इति नैप्र. विकारमात्रतयाऽऽस्थेयत्वाद् आभासिक-
मात्रत्वं द्र. (तु. ऋ १, १७३, १२; मै १, १०, २) ।
यच्च नापू. तै ३, २, ८, ३ प्रष्ट. सटिप्पणेषु स्थ.
श्रूयेत, तद् *अव-याज्- इत्यस्य प्र१ इत्येव सत्
नैप्र. लुप्तान्त्यवर्णं (*अवयाद् > *अवया) द्र. ।

मा ३, ४६; का ३, ५, ३; मै
१, १०, २; काठ २, ४; ३५, १२; क ८, ७; ४८,
१२.

¶अवे(व-इ)ज्य^१ काठ ३६, ८;
११.

अवे(व-इ)ष्ट- -ष्टम् काठ ३६, ६०;

-ष्टा: मा १०, १०; का ११, ५,

१; तै १, ८, १४, १; ५, ६, ३,

११; मै २, ६, १०; ¶४, ३, २;

४, ४; काठ १५, ७. [°ष्ट-
अन^१].

¶अवे(व-इ)ष्टि- -ष्टयः मै ४, ४, ९;

-ष्टि: मै १, १०, १०; २,

१, ४; काठ ३६, ५; -ष्टिम्

मै १, १०, १२; ३, ९,

४; काठ ३६, ६; -ष्टयै मै

१, १०, १०-१३; काठ ३६,

६^२; ७.

अव-युत्-अवे(व✓इ) द्र.

अव✓यस् > अव-यास्^१ -साय तै

१, ४, ३५, १; काठ ४५, ६.

अव✓या, अवयाति पै २०, ५५,
३.

†अव-यात्- -ताम्^१ क १, १४,
१२; पै १२, १, १२.

अव-यात्^१ - > अवयात्-हेळ-
(ड) > स्^१ -ळा: ऋ १, १७१,
६.

अव-यात्^१ -ता क १, १२९, ११;
८, ४८, २; शौ २, २, २; पै १,
७, २.

अव-यात्^१ -नम् क १, १८५, ८;
शौ ८, १, ६; पै १६, १, ६.

अव-यै^१ क ८, ४७, १२.

?अव-या, ?अव-या: अव✓यज् द्र.

ननु *अव-याजस्- इत्यनेनैवेहाऽपि निर्वाहः, कोऽर्थः
कल्पनाऽन्तरेणेति । नेति । कुत इति । तै. इयम्
इत्यतोऽन्यत्र या इत्यतः (सर्वत्र च छन्दोविमर्शतः
इयं या इत्येवं पदयुग्मतया सु-शोधात् सतः) विप.
स्त्री. प्राति. आकाङ्क्षितत्वोपगमाच्च *अव-याजस्-
इत्यस्य च न. सतोऽस्तथात्वसंभवाच्च *अव-याज्-
इत्येव सुकल्पं सदन सुसंगतमिति । अन्ततो यच्च
काठ ३५, १२ क ४८, १२ इत्युभयत्र च श्रूयेत,
तस्याऽपि नापू. निगमस्येवाऽन्यवर्णलोपाऽऽत्मकता-
मात्रत्वं सुगमं द्र. (जागतेऽवसाने *अवयाजोऽसि इत्यस्य
मौलिकस्य पाठः सतः अवया असि इत्येवं दुष्परि-
णामत्वादित्यभिसंधेः) । एरिथ. *अव-याज्-, *अव-
याजस्- इत्येतयोः प्राति. यक्र. पाप्र. अव ✓यज्
इत्यतः भावे णिवः प्र. च *णसुन् प्र. च द्र. ।
मौरिथ. तु अव ✓याज् इत्यतः क्विप् च णसुन्
चेत्यपरो विवेकः (ल्युङन्त-पर्यायत्वदर्शनाद् ण्यन्त-
प्रकृतिक्त्वकल्पनाया अनवरसत्वादित्यभिसंधेः) । यनि.
स्थ. सर्वत्र अव ✓या > *अव-या- इति प्राति.
श्रूयेतेत्यपि मतं भवति । एवं तावदत्र भूयानपि विमर्शः
सावकाशः (द्र. टि. अव ✓यास् > *अव-यास्-,
*अव-यासस्-, वया-; OBN. ऋ १, १६५, १५; W.
शौ २, ३५, १; NW. च) ।

^१) पाप्मे. अवयज्य मै १, १०, १४ द्र. ।

^२) विश्वकम् अहोऽवेष्टम् > सपा. मै १, १०, ११
अनवेष्टमंहः इति पाप्मे. । ? विश्वकम् टि. अये विशेषः द्र. ।

^३) सपा. काठ १२, ७ पृष्टाः इति पाप्मे. ।

^१) गस. उप. घञन्ते थाथादि. स्वरः ।

^२) विभक्तिरुदात्ता भवति (पा ६, १, १७३) ।

^३) नैप्र. *अव-यापित- इत्यस्य विपरिणाम इति
कृत्वा गस. कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः द्र. (पा ६,
२, ४९ [तु. NW.]) । यद्वा पाप्र. 'अव-गतं यातं
वेगो यस्य तादृशं हेडो यस्य' इति वस. (पावा २, २, २४)
पूप. प्रकृतिस्वरं द्र. ।

^४) विप. ([अपगतमन्यु-] इन्द्र-) । वस. पूप. प्रकृति-
स्वरम् । ^५) गस. वृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
१, १६३; २, १३९) । अर्थतः *अव-यापयितु- इत्यस्य
नैप्र. सुगमः परिणामः द्र. ।

^६) नाप. । गस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या । उप. करणे ल्युट्
प्र. (वैतु. PW. प्रभृ. भाव इति) ।

^७) गस. उप. कैः प्र. उस्. (पा ३, ३, १०) । कृत्-
स्वरः प्रकृत्या (तु. PW. प्रभृ.) । अर्थविरोधस्त्वेवं
शङ्क्येत । काम्यमानस्य भद्रस्योपयानविषयकनिवृत्तेरपि
प्रसङ्गात् । न च कस्याऽपि 'भद्रं मां नोपयातु' इति
कामो भवति । एरिथ. का गतिरिति । नायं तुमर्थः
कृत्, किन्तु *अव-या- इति कर्तरि निष्पन्नस्य सतः
च १ रक्षस्विन्- [=राक्षस-] इत्येतत्-समानाधिकरणं
(=दूरवर्तिने वा समीपवर्तिने वा रक्षस्विने समानं
भद्राऽभाव आशंस्यते [तु. वें.; सा. तु स्वरूपतः संवादुको-
ऽप्यर्थतश्चिन्त्यः]) । अरिमन् दर्शने घा. आकारलोपा-
ऽभावः उस्. (पा ६, ४, १४०) । इदं च प्राति. ऋ १,
१७३, १२ (तु. टि. ?अव-याः) परप्रस्तावितेन (तु. NW.)
सरूपेण प्राति. न संभेतव्यमिति दिक् ।

अव ✓ यास् (याच्ञायाम्)^१, अव-
यासन्^२ ऋ ६, ६६, ५.
† अवयासिस्तीष्ठाः^३ ऋ ४, १, ४;
मा २१, ३; का २३, १, ३; तै २,
५, १२, ३; मै ४, १०, ४; १४, १७;
काठ ३४, ११; अव...अयासि-
पम्^४, अव (अयासिपम्) मा ३,
४८; ८, २७; का ३, ५, ५; ९, ४, ४.
अव-यास- अव ✓ यस् द.
अव ✓ यु, > यावि, अव...अयुवन्त^५
पै १५, ५, ५.
अव...यावयामसि पै ७, ८, २.
अ-चयुन^६ - नम् ऋ ६, २१, ३.

अव-यै अव ✓ या द.
अवर (व ✓ अर, ऋ), अवारम् तै २,
६, ३, ४.
अव-ऋति- -त्यै मा ३०, १२;
का ३४, २, ४.
?अव (व-ऋ) ति^७ - तिः णिमे ३,
७, ४; ४, ६, ६; शौ ४, ३४, ३;
१०, २, १०; १२, ८, १०; पै ६,
२२, ४; १६, ६०, २; १४४, १;
- तिम् ऋ ११, ११८, ३^१; ३,
५८, ३; ५, ७६, २; णितै ७,
२, १, ४; ४, २, १^२; २; णिमै
१ ६, ३; ८, ८; णिकाठ २४, ६;

णिक ३७, ७^२; कौ २, ११० ३^३;
शौ ९, २, ३; ४; ४, १७; १९,
३१, ११^४; पै २, ३, ५; १६, ७६,
३; १४९, १०; -त्या ऋ ४,
१८, १३; तै १, ५, ३, २^५; काठ
८, १४^६; क ८, २^६; शौ १२, २,
३५; पै १७, ३३, ६.
अवर्ति-मत् - मत् पै ९, १८, ४.
१ अवा (व-आ) र^७ - राय^८ मा ३०,
१६; का ३४, ३, ३; -रे तै ७,
३, १६, १; काठ ३४, १६; ४३,
६; पै २, ११, २. [२- अर्^९].
अवार-तस् (:)^{१०} ऋ १०, ६५, ६.

^१) मौस्थि. ✓ याज् इत्यस्य सकक्षः सन् सकर्मकः
धा. ✓ यस् इत्यस्याऽऽकर्मकस्य च सतः सजन्मा तद्वद्
✓ या इत्येतद्वर्गायः यद्र. (तु. *अव-याज्-, *अव-याजस्-
ययोः स्थाने जकारसकारयोः संभेदात् *अव-यास्-,
*अव-यासस्- इत्येते प्राति. अपि सुकल्पे द्र.) ।

^२) तु. सा. अव ✓ यज् इत्येतत् पर्यायत्ववचनेन
यनि. नेदीय इव स्पष्टकः ; वैतु. PW. प्रभृ.
अव ✓ या इत्येतद् वृत्तत्वं प्रतिपादुकाः सन्तश्चिन्त्याः
(सकर्मकत्वसाक्षाद्भवेऽऽकर्मकस्य सतः ✓ या इत्यस्या-
ऽनुपयोगादिति । ननु अवेन योगेऽस्य सकर्मकता
स्यादिति । नेति । कथमिति । पृथग्-भाववृत्तिना अवेन
युक्तस्याऽपादानं प्रत्यभिधानुक्तवस्त्वाभावात् कर्मसंबन्धा-
ऽसंभवादिति) ।

^३) तु. वें. ✓ यज् इत्येतत् पर्यायत्ववचनम् इति,
भा. सा. उ. म. च ✓ यस् > ✓ यासि इत्यस्य
वृत्तमिति कृत्वाऽप्यर्थतः यनि. एव संकेतुकाः ; वैतु.
पाम. (३, १, ३४), PW. प्रभृ. च अव ✓ या इत्यस्य
वृत्तमित्येवं प्रतिपन्नाः नापू. रूपस्य दिशा चिन्त्याः ।
यदपि पाम. सिपः स्थाने सप् इत्यस्य प्रस्तावे सौवरं
प्रयोजनं प्रादर्शितं, तदर्थं पुष्टिकरो निगमोऽद्यापि मृग्यः ।
सोयुः षत्वाभावे तु. माप्रा ३, ६३ ।

^४) पामे. अव...अयक्षि मा २०, १८ द्र. । PW.
प्रभृ. नापू. रूपयोः दिशा प्रत्याख्येयाः द्र. ।

^५) सपा. आपमं २, २, ३ अव...अवृज्जन् इति पामे.
(वैप ४ अव...अपृज्जन् इत्यत्राप्यर्थं समावेशः) ।

^६) विप. (तमस्-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,
१७२) ।

^७) प्रकृतिभावः शाखाविशेषनिघ्नः (पा ६, १, १२८ वैतु.
नाउ. १) । वा. सपा. तैत्रा ३, ४, ८, १ अवर्त्ये इति पामे. ।

^८) भाप. (अजीवन-, दारिद्र्य-, दुर्भाग्य-) । व्यु. ?
अ + ? वृति- (< ✓ वृत्) इति तस. नव्-स्वरः इति
सा. शौ ४, ३४, ३ । अव + ✓ ऋ (> ✓ अर्)
+ कितन् प्र. अनन्तरगतिस्वरश्चेत्तौ प्रतिपन्नाः PW.
प्रभृ. ऋति- इति वा ? अर्ति- इति वा उप. इति कृत्वा
गुणपक्ष्या वा स्युः शकञ्चादित्वपक्ष्या वेति दिक् ।

^९) स्क. तु १ अर्थे द्वि १ इति ।

^{१०}) अमतिम् इति शंपा. । PW. तु यमु. । तदन्यतर-
साधीयस्त्वं विमृश्यम् ।

^{११}) पामे. पुरुषे पै १७, ३०, ५ द्र. ।

^{१२}) नाप. [नदीकूल- (= अर्वाकृतीर- [या २, २४
= अवर-] पंजा. उरार)] । व्यु. ? गस. उप. ✓ अर् +
घञ् प्र. थायोदि-स्वरश्च (तु. NW.) । यद्वा,
< अव ✓ तृ सति माध्यमिकस्य तकारस्य नैप्र. लोपः द्र.
(तु. टि. अवर- यत्र सौवरी स्थितिर्ननुपूर्वीये कल्पे
मौस्थि. नेदीय इव स्पष्टका स्यात्) ।

^{१३}) सपा. तैत्रा ३, ४, १२, १ अवार्योय इति पामे. ।

^{१४}) तसिल् प्र. लिट्-स्वरश्च [पा ६, १, ११३ (वैतु. सा.
अ + वार- L < ✓ वृ] इति कृत्वा तस. ? अ-वार- इति
भिन्नं प्राति. उपकल्पकाः)] ।

अवारीय^{११०} - येभ्यः^० काठ
४३, ६.
१ अवारीय^{११०} - यः मा २५,
१; का २७, १, २; मै ३, १५, १;
-यः मा २५, १; का २७, १,
२; मै ३, १५, १; -यः मा
१६, ४२; का १७, ७, १; तै ४,
५, ८, २; मै २, ९, ८; काठ १७,
१५; क २७, ५; -येभ्यः तै ७,
३, १६, १०.

अवर^{११०} - वः ऋ १, १३३, ६.

अवर, रा^१ - त्रः ऋ १, १६३, ९;
१०, ८८, १७; १९; मा २९,
२०; का ३१, ३, ९; तै ४,
६, ७, ४; काठ ४६, ३; शौ
१८, २, ३२६; पै १८, २५, १;
-रम् ऋ १, [१५५, ३ (९,
७५, २)]; १६८, ६; १०, ५५,
४; ८७, ३; १२०, ७८; मै १, ६,
१०१; ४, ९, १२४; काठ १४, ६;

२८, १०; २९, २; ऋ ४५,
१; ३; शौ १, ८, ३; ५, ११, ५;
७, ३६, ३; ८, ३, ३१; १०, ८, ८;
पै ४, ४, ९; ५, ९, ५; ६, १,
७; ८, १, ५; १६, ६, ३१;
१०१, ३; -रा शौ ७, ४२, १;
पै २०, १०, १; -राः पै १५, ९,
४; -त्राणि ऋ ८, ९६, ६;
९, ९६, ७; कौ २, २९५; जै
३, २४, ११; -रात् ऋ ७, ६,
७; -त्रान् ऋ ८, ७५, १५; ९,
९७, १७; १०, ८१, ११; मा ११,
७१; १७, १७; का १२, ७, ६;
१८, २, २१; तै २, ६, ११, ४;
४, १, ९, २; मै २, ७, ७; १०,
२१; काठ १६, ७; १८, ११;
क २८, २१; शौ १२, २, २९६;
-राय शौ १, १२, ४६; -रासः
ऋ ६, २१, ६; -रासु ऋ १,
१४१, ५; -रे ऋ २, ९, ३;

१९, ८; २४, २१; ४, २५, ८;
१०, १५, १; त्रिमा १७, ७५;
१९, ४९; त्रिमा १८, ६, ११;
२१, ४, १; तै २, ६, १२, ३१;
४, ३, ३, २; ६, ५, ४१; ऋ
४, ६, २; ३; मै २, ७, २०;
१०, ६१; ४, ३, ५; १०, ६१; काठ
१२, ८; १८, ४१; २३, ८; क
२८, ४१; ३६, ५१; शौ ५, २,
६१; २४, १६; १०, ७, २१;
१८, १, ४४१; २०, ३४, ८१;
१०७, ९१; पै १३, ७, ८१;
१७, ९, २; -रे तै ३, ४, ५,
१; शौ १, १७, २; पै १९, ४,
१६; -त्रेण ऋ १, १६४, १७;
१८; ४३; ६, ९, २; शौ ९, १४,
१७; १८; १५, २५; १३, १,
४१६; पै ७, ३, ७६; ८, १,
५६१; १६, ६७, ७; १८, १९,
१; -रेभ्यः मा ५, ४२; २३,

१) विप. (अवारभव-इक्षु, पक्ष्मद, रुद्र-लयोपलब्धं द्र.)।

२) छ>ईयः प्र. उत्सं. (पा ४, ४, ११७)।

३) सपा. अवारीयेभ्यः <> अवारीयेभ्यः इति पाभे.।

४) तात्रभविकः यत् प्र. (पा ४, ४, ११०) तित्-स्वरश्च।
यद्वा ठे प्र. *अवारिक-<*अवारिञ्->यनि. इति कृत्वा
स्वरितविपरिणामः द्र. (पा ८, २, ४)।

५) अव + *अर- (=√*अर [प्राप्तौ] + भावे क्विप्)
इति कृत्वा गस. शकञ्चादित्वम् उप. प्रकृतिस्वरं च
(पा ६, २, १३९)। वा. क्रिवि. इति न. द्वि१ एवोप-
लभ्यते (तु. टि. अधुस्^१, २अवुस्^२, सा. GW. GRV.
PW १, १३; वैतु. पा. [८, २, ७०] २अवुस्^३-
इत्यतोऽभेदे सति साहितिकनिपातनमात्रं रेफान्तत्वमिति।
वै. लेटि मपु१ इत्याह तच्चिन्त्यम्)।

१) व्यु. ? पपा. नावप्रहः। स. सति तदवयवयोश्च संदेहः।
अव+उप.√*वृ>भावे *तुर-इति (वैतु. GW. प्रभृ. तरप् प्र.
इति) वा√*ऊ>भावे *अर- इति चेति कृत्वा बस. इति।
प्रथमे कल्पे नैप्र. तकारलोपे सति शकञ्चादित्वम्, उत्तरे
कल्पे च मूलत एव तदिति विवेकः। उभयथाऽपि पूष.

प्रकृतिस्वरः समानः। अ+√*वृ >वर- (=आच्छादितत्वे
सति विप्रकृष्टपर्यायः [तु. अभा.] इति वा √*पृ>पुर-
(व्याप्तत्वे सति विप्रकृष्टपर्यायः सन् नैप्र. वकारित-
पकारः) इति वा कृत्वा तस. नच्-स्वर इति। अथापि
वा (√*अर >भावे) *अर- (तु. √*अर्म्, √*अल्प्
इत्यत्राऽऽद्यावयवः) + (√*भृ >भावे) भर- इति
कृत्वा *अर्भर- इति वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् नैप्र. यनि.
वर्णविपरिणामश्च द्र. (अपि च तु. टि. १अ-पर-
अवार-)।

६) सपा. *रम् <> रे इति पाभे.।

७) पुरम् अवरम् (तु. Sch. [वैतु. सात. परमवरम् ?])
इति पाठस्य स्थाने सपा. तैआ ४, २०, २ पुरम्,
अधरम् इति, माश्रौ २, ५, ४, २४ ? परमघनम् (शोधः
वैप ४ द्र.) इति च पाभे.।

१) पाभे. परमच्छुदः द्र.।

२) सपा. पै १७, ३२, ९ दुरितान् इति पाभे.।

३) पाभे. अपराय पै १, १७, ४ द्र.।

४) सपा. शौ ५, ११, ५ पुरेण इति पाभे.।

४४^३; का ५, १०, २; २५, ८, ६^३;
तै ५, २, १२, २^३; मै १, २, १४;
३, ९, २^३ण; काठ ३, २;
२६, ३^२; ३९, ७; ५०, ६^३ण; क
२, ९; -णरेषाम् तै २, २, २,
४; -रेषु ऋ १०, ५६, ६; ७;
-रै: मा ७, ५; का ७, २, २; तै
१, ३, ५, १; ४, ३, १; ६, ३, ३,
१^३; ४, ६, २; ३; मै १, ३, ५;
काठ ४, १; क ३, १.

अवर-पर^३ - रम् शौ ११, ३, २०;
पै १६, ५४, १३.

अवर-स्-पर^३ - रम् मै ४, ४, ६^३ण;
-राय मा ३०, १९; का ३४,
४, १.

अव ✓ र (> ल) स्क् > अव-रस्व-
माण - ण: ऋ ८, १, ३४.

अव ✓ राध्, अव... अरात्सी: शौ ५,
६, ६; पै ६, ११, ८.

अव ✓ रिफ् > अव-रिफत् - फन्तौ
काठ २७, ८.

अव ✓ रुच्, अवरोचते शौ ३, ७, ३;
पै ३, २, ३.

अव-रोक्तिन्^३ - किण: मा २४, ६;
वा २६, २, १; मै ३, १३, ५.

अ-चरुण^३ - णम् मै २, १, २; ५,
६; काठ १०, ३; १३, १.

अ-चरुणगृहीत^३ - त: मै २, ५, ६;

काठ १३, २; -तौ मै १, १०,
१२; काठ ३६, ६.

अ-चरुणग्राह^३ - हाय तै ६, ६,
५, ४.

अ-चरुण्य^३ - णम् मै ४, १, ५;
काठ ३१, ३; क ४७, ३

अव ✓ रुध (वधा.), > रुधस्,

अवरुधे^३ तै १, ५, २, १; ५;

४, ४; ७, २^३; ५; ८, १; ४^३;

६, ७, ३; ७, ४, २; २, १, १, ६^३;

२, ६; ४, २; ५, २; ५; ६; ७,

३; ४; ५^३; ६; ७; ८, २; ४; ५;

२, ४, ५, ८; ५, ७^३; ९, ४; १०,

२; ११, १; ५^३; ३, २, ३; ७^३;

८^३; ९; ७, २^३; ३^३; ९, ३^३; ४,

९, ३; ११, १; ६^३; ५, ३, २;

४, ४; ५, ३; ७, ३; ४; १०, ३^३;

४^३; ११, २^३; ६, १, १^३; २^३;

२, ६; ९, १; ३, १, ५, १; ३;

३, ४, १; २; ५, २; ३^३; ४^३; ४,

१, ४; ३, ३^३; ८, १^३; २^३; ९, ३;

५; ५, २, ३; ४, ४; ७, २; ९,

३; १०, २; ५, १, १, १; २,

२^३; ८, २-५; ९, २; ५^३;

६; १०, २; २, १, २; ६^३; ३, २;

४; ६, ५, ५; ६^३; ९, १^३, ३; ५;

८, ७; ९, १^३; ३; ५; ६; १०,

७; ३, १, ३; २, ४; ४, ७; ७,

२; ८, १^३; २; ३; १०, १^३;

११, २; ३; ४, १, २^३; ३; ४, १;

५; ६, ३^३; ५; ६; ७, २; ४; ६;

७^३; ८, १^३; २; ३^३; ४^३; ५^३;

६^३; ९, २; ३; ४^३; ११, २;

४^३; ५, १, ५, ७; ६, ३^३; ६, २,

३^३; ६^३; ६, ४; १०, २; ७, २,

२; ३, ३; ४, १; ८, ३; १०, ३;

६, १, १, २; ६; २, १; ४; ७;

३, १; २; ४; ४, १^३; ४; ८; ५,

२; ७, ३; ८, १^३; २; ४; ९, २^३;

३; ५; ६^३; १०, २; २, १, ३;

२, २; ४, १; ५; ६, ४; ७, २;

३^३; ८, ३; ९, ४; ३, ३, ६; ६,

२; ७, ३; १०, ३; ११, ३; ५;

४, १, ३; २, ५; ३, २^३; ४,

२^३; ३; ५, ४, १; ६, ५; ६, ४,

५; ५, २; १०, १; ११, ३; ६^३;

७, १, २, १; ४, २; ८, २; ९,

१^३; १०, ४^३; २, २, १; २^३; ३,

१^३; २^३; ५, ५^३; मै १, ४, ७;

४, ६; १०^३; १४^३; १५; ५,

६^३; ७^३; ११; ६, ३; ४^३; ५^३;

७; ८^३; ९^३; १०; ११^३; ७, २^३;

३^३; ४^३; ५; ८, १; ४; ५; ६^३;

८; ९^३; ९, ७^३; १०, ६; ११,

६^३; ८; ९^३; २, १, ८; २, १;

८^३; ३, १^३; ४, ४; ८; ५, १^३;

^{१)} पाभे. अपराय पै १, १७, ४ द्र. ।

^{२)} द्रस. एकवत्त्वम् उस्. सारव. च (पा २; ४, १२; ६,
१, २२३) । वा. क्रिवि. द्र. ।

^{३)} विप. (राष्ट्र- [मै.]), नाप. । सुट् उस्. (पा ६, १, १४४
वि. ५पा. PW. प्रथ. च.।) । मौस्थि. तु *अवरतस्पर-
इत्यस्य सतः नैष. त-लोपः द्र. । एस्थि. *अवर-तस्+पर-
इति कृत्वा तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) चेति दिक् ।

^{४)} गध. उप. कर्तरि धिनुण प्र. उस्. कुत्वं च (पा ३,
२, १४२; ७, ३, ५२) । तत्-स्वरः । उ. म. च अव ✓ लोक्
इत्यस्य वृत्तविकल्पमपि ब्रूतः ।

^{५)} वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । वा. क्रिवि. द्र. ।
सपा. तै २, २, ६, २ निर्वरुणम् इति पाभे. ।

^{६)} तस. नव्-स्वरः । उप. तुस. ।

^{७)} तस. उप. भाप. वस. ।

^{८)} तस. अन्तोदात्तः (पा ६, १, १५६) ।

^{९)} सपा. तैत्रा ३, २, ४, ५ अवारुणम् इति पाभे. ।

^{१०)} प्रपु १ उप. च उपु १ च यथायथं द्र. ।

^{११)} पाभे. अभिसंयुक्ते मै २, ३, २ द्र. ।

^{१२)} पाभे. अत्ति काठ १३, १२ द्र. ।

^{१३)} पाभे. राधनोति, अराधनोव मै ३, २, २ द्र. ।

२; ५^३; ७; १०; ११; ३, १,
५; ९^३; २, १^३; २^३; ३; ५^३;
६^३; ७; ८; ३, २^३; ३^३; ४; ८;
९; ४, १^३; २^३; ३^३; ४; ६^३;
७; ८; १०; ६, ३^३; ५^३; १०; ७;
१; २^३; ४^३; ५^३; १०^३; ८, ५^३;
६^३; ७; १०; ४; ४; १, १; ९;
१३^३; १४; २, ४; ७; ८; १०;
११^३; ३, ३^३; ६, १^३; २; ४;
७^३; ९, ५, १; ३; ५; ७; ६,
७; १^३; ७, ३-५; ८, ८; काठ
६, ८^३; ७, ८^३; ९; १४^३; ८,
२^३; ५; ८; १०; ११; १२^३;
१३; १५; ९, १^३; ३; १५^३;
१६; १०, २; ८; १०; ११; १२,
१; २^३; ४; १२, १^३; ४^३; ५;
७; ११; १२; १३^३; १३, १^३;
४; १२^३; १४, ६^३; ८^३; १९,
६^३; ८; १०^३; ११^३; १२^३; २०,
१^३; ३^३; ४^३; ५^३; ७^३; १०; १२;
१३^३; २१, १^३; २^३; ३; ४; ७^३;
८^३; ९^३; ११^३; १२^३; २२, ६^३;
७; ८; २३, १; २^३; ३; ४; ८;
२४, २^३; ४^३; ५; ८; २५, २;
४; ५; ६; ७^३; ८; २८, ४; ६;
९; २९, २; ३०, १०; ३१, ७;
१०; ११^३; १५^३; ३२, १^३; ६;
७^३; ३४, ३; ५; ६; १०^३;
१२^३; ३५, १६; ३६, १; ७;
३७, १; ७^३; १७^३; क ४, ७^३;
६, ३^३; ७^३; ७, १; २; ६; ७^३;
८; ८; १; ३; ४^३; ३०, ४;
६; ८^३; ३१, १^३-३^३; ५^३ -

७^३; ९^३; १२, १४-१६;
१७^३; १८; १९; ३४, १^३;
३५, १; ७; ८^३; ३६, १; ३७,
३^३; ५^३; ६; ३८, १; ५; ३९,
१-३; ५^३; ४०, १; ४४, ४;
६; ९; ४५, ३; ४६, ८; ४७, ७; १०;
११^३; ४८, १४; श्रौ ९, ५, २२;
६, ९; ९, २; ४; ६; ८; १२,
३, ४१; १५, ११, ३; ४; ६;
८; १०; १३, २; ४; ६; ८; १०;
श्रौ ९, २१, १-७; ९-१२;
१६, १११, ११; ११२, ७; ८;
११४, १^३-४^३; १७, २७,
४, २८, ७; २९, १०; १३; ४०,
१; अवस्थे तै ३, ३, ६, १;
श्रौ ९, ९, २; ४; ६; ८;
अव...स्थे तै १, ७, ६, ७, ५,
२, ९, ६; ४, ४, ५; ५, ६, २;
काठ २१, ७; श्रौ ९, २०,
१-१२; अवस्थान्ते मै १, ८,
९; अवस्थान्ते तै ६, ५, ९, ४;
७, २, १, २^३; ६, २; ३; ३, ३,
२; ५, ३; ६, २; ७, ४; ८, १;
२; ४, १, २; ३; २, ३; ५; ३,
२; ४; ६; ४, ३; ५, २; ३; ६,
२; ३; ११, २; ५, ३, १; २;
४, १; ५, २; ६, ४^३; ८, १;
२; ४; ९, १; ३^३; ४; १०, १;
मै ४, ३, ८; काठ ३३, २; ४;
८^३; ३४, ५^३ ७; ९^३; श्रौ
१३, २, १५; पै १८, २१, ९; श्रौ
अवस्थमः पै १७, ४०, ३०;
अवस्थान्ते काठ ८, ३; क ६, ८;

अवस्थान्ते तै २, ५, ३, २; ५,
२, १, २; ६^३; ३, ४; ३, ८, १०;
६, ६, ४, ५; ७, १, ८, २; २, २,
१; ४, ३, १; ५, ९, १; मै १, १०,
१२; २, २, ८; ३, २; ३, ३, १;
काठ १०, १०; १२, ५; १९,
११; १२^३; २०, १; ३६, ६^३;
क ३१, १^३; २; ३; अवस्थान्ते
तै ३, ३, ६, १; ५, ४, १, २;
७, २, ६, १; ५, २, २; ८, १;
काठ ३३, १; श्रौ अव...स्थान्ते
खि १, ११, ४; अवस्थान्ते
तै ५, १, ९, २; अवस्थान्ते
तै ७, २, ६, १.

श्रौ अव...स्थान्ते क १०, १०५,
१; कौ १, २२८^३; जै १,
२४, ८^३; अवस्थान्ते मै १, ५, १०;
११^३; ३, ७, १; काठ २०, ५;
क ३१, ७; अव...स्थान्ते काठ
३३, २; अव...स्थान्ते तै ७, ५, २, १; काठ ३३, १; श्रौ
१६, १४९, १२^३; अवस्थान्ते
मै १, ६, ५.
अवस्थान्ते मै १, ११, ६; ४, ३,
३; ४, ७; अवस्थान्ते मै ३,
१०, १.

अवस्थान्ते, द्वा- -द्वः श्रौ १०,
२८, १०; मै ३, ९, ४; काठ
२४, ८^३; क ३८, १^३; -द्वय
तै ५, ४, ९, २; ७, ५, १, २;
क ३७, ३^३; -द्वा तै ३, ४, १, ८;
काठ ६, ८; १३, १२; क ४,
७; -द्वाः तै २, ३, ९, ३; ५,

- ०) सकृत् पामे. अपिदधाति तै ५, १, ९, ५ द्र. ।
०) एकतत्र अवस्थान्ते इति मुपा. ? यनि. शोधः द्र. ।
०) पामे. अपस्थमः श्रौ १२; ३, ४३ द्र. ।
०) पामे. अराधनो मै ३, २, २ द्र. ।
०) पामे. आनर्ध काठ २१, ४ द्र. ।

१) सकृत् सपा. तैत्रा १, ६, ४, ५ उपानमव इति पामे. ।

२) तु. AVM ९८ यदनु आ इति वैराजस्य सतः १मस्य पादस्याऽन्ते द्र. । ५) ? अनुक्षमाहि इत्यत्र टि. द्र. ।

१) सपा. काठ २४, २ °ध्यम् इति पामे. ।

५; मै १, १०, ७.
२अ-व(र्ण्य)र्ण्य^१- -वर्ण्यः तै
७, ४, १३, १; काठ ४४, २

॥अव/लिप्, > स्, अवालिम्पत् क
३९, १.

अव-लिप्त^२- -सम् मै २, ५, ५॥^३;
-सा: मा २४, ३; का २६, १,
६; तै ५, ६, २३, १; मै ३, १३,
४; काठ ५०, ३.

॥अव/लिह, अवालिह मै ३, १०, ६;
काठ २९, १; क ४५, २.

॥अव/लुप् > म्, अवलुम्पन्ति तै
३, २, २, १.

॥अव/वद्, अववदेत् काठ २५, ८;
क ४०, १.

अव/वह, अववक्षति पै १९, ३४,
१४.

अव/वा, अववाति ऋ १, ५८, ५;
१०, ६०, ११.

अव/विघ्, ॥अवविध्यति तै २
५, ५, ६^४; ७, ४, ५, १^५; अव^६
विध्यति ऋ ९, ७३, ८.

†अव-विद्ध- -द्धम् ऋ १, १८२,

६; ७, ६९, ७; मै ४, १४, १०.

अव-वि/नश् (अदर्शने), †अव^७
विनश्य पै १९, ३३, १२^८.

अव-वि/मुञ्च्, अव^९ विमुञ्चामि
शौ ५, १३, ६.

†अव/वी, अववेति ऋ १०, २३, ४;
शौ २०, ७३, ५.

॥अव/वृज्, अववृजेयुः काठ ३४, २.
अव-वृक्त- -क्तम् काठ १३, ३.

अव-वृज्य काठ १३, ३; क ३६, १^{१०}.

अव/वृश्च्, अव^{११} वृश्च् ऋ १,
५१, ७; अव^{१२} अवृश्च् ऋ ७,
१८, १७.

अव/वृप् > अव-वृषत्- -वृषे^{१३} मा
२२, २६; का २४, १२, १.

॥अव-वृष्ट- -ष्टेन काठ ३५, १९;
क ४८, १७.

अव/वेप्, अववेपते पै २०, ५०, ८.

अव/व्ये > अव-वीत- -प्राचीन^{१४}.

†अव-वृषत्- -वृषत् ऋ ४, १३,
४; मै ४, १२, ५^{१५}; काठ ११, १३.
अव-वृष^{१६}- -शः शौ ६, ४२, ३; ४३, ३;
पै १९, ३३, १.

अव/शस् > अव-शस्^{१७}- -शसा^{१८}
शौ ६, ४५, २; पै १९, ३६, ५.

अव-वृषा- -शा शौ १२, ४, ४२;
पै १७, २०, २; -शाम् शौ १२,
४, १७; पै १७, १७, ७.

?अव-शान्त्सम् पै २०, ३३, २.

अव/शीय^{१९}, ॥अवशीयन्ते तै १,
८, १, १^{२०}; मै ४, १, ७; काठ १५, १;
अवशीयताम् शौ १८, ३, ६०.

॥अव/शृ > शिर, अवशीर्ये^{२१} क
४८, १४; अवशीर्येत मै ४, ८,
१०; काठ ३०, ५.

अव/शो > शिशी, अव^{२२} शिशीहि
ऋ १०, १०५, ८.

†अव/श्रथ्, अव(श्रथाय) ऋ १,
२४, १५; मा १२, १२; का १३,
१, १३, तै १, ५, ११, ३; ४,
२, १, ३; मै १, २, १८; ४,
१४, १७; काठ ३, ८; १६, ८;
४०, ११; क २, १५; कौ ३,
१, ४; जै २, ५, १; शौ ७,
८८, ३; १८, ४, ६९.

अव/इवस् > अव-इवस्^{२३} शौ

१) विप. (२अप्-). तस. यथतो: (पा ६, २, १५६)
इत्युत्तरपदान्तोदात्तः ।

२) विप. ([संकीर्णवर्ण-] आश्वमेधिक-पशु-) ।
गस. उप. बधा. सतः कौटिल्यवृत्ते: √लिप् (तु.
पंजा. √लिप्) इत्यतः कर्तरि क्त्वे प्रवृद्धादिवाद् अन्तो-
दात्तः [पा ६, २, १४७ (धा. ऋकर्मकत्वमात्रे तु. म. [मा.]
सगर्वत्वे वृत्ति पश्यन्, भा. च [तै.] अन्यदीयत्वेन स्तब्धत्वे
वृत्तिमुदाहरन्; वैतु. भा. सा. MW. छ. उपदेहने वृत्ति-
मतः सधर्मकात् सतः अप. धा. कर्मणि क्तम् प्र. वदन्तः
स्वरतश्चिन्त्याः] ।

३) सपा. काठ १३, ५ शुण्ठम् इति पाठे. ।

४) पाठे. अनु^१ विनश्य शौ ६, ११३, २ द. ।

५) पाठे. अनु-मुश्य तै ६, १, ३, ६ द. ।

६) पाठे. अभिवृषेते द. ।

७) विप ([वर्षाम्बु-संपृक्त-] हविस्- [तु. भा. तैत्रा ३,

७, २, ३ प्रसृ.]) ।

८) अवव्ययन् इति मुपा. स्वरो भ्रष्टः ।

९) विप. । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

१०) भाप. । गस. क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या । यतु सा.

√शस् (हिंसायाम्) इत्यस्य रूपम् आह, तद्विप्रत्ययम् ।

११) सपा. ऋ १०, १६४, ३ युद्, आशुसा इति विभे. ।

१२) मौस्थि. √शृ > √शीर्ये > यनि. इति नैप्र.

कमः द्र. (वैतु. पा [७, ३, ७८] < √शद् इति; PW.

प्रसृ. च √शी इत्येतस्य यगन्त-वृत्तेन संभेदुकाः [तु. PW.

शौ १८, ३, ६०.] ।

१३) पाठे. अतिशीयन्ते द. ।

१४) पाठे. अपिशीर्येते काठ ३५, ६ द. ।

१५) णमुल्-कमुल्-सकक्षोऽलित् अनुः प्र. उलं. (पा ३,

४, १२) । यद्वा उप. सावे अप् प्र. थायादि-स्वरः,

वा. क्विबि. च द्र. ।

४ ३७, ३; पै १३, ४, २.
अव ✓ श्वि, अव... अश्नैव क १.
१२४, ११^३.

१ अवस्- ✓ अव द.
२ अवस्^३ - नः क १. ८३, २;
१६३, ६; १६४, १७; १८; ५,
४०, ६; ६, ९, ३; ८, ४०, ८; ९.
७४, ६; १०, १७, १३; २७, २१;
६७, ४; मा २९, १७; का ३१.
३, ६; तै ४, ६, ७, २; काठ
३५, ८; ४६, ३; शौ ९, १४,
१७; १८^३; १३, १, ४१; २०,
२५, २; ९१, ४; पै १६, ६७,
७; ८; १८, १९, १; २०,
१२, ९.

अवस्-तर- रम् पै २०, ५८, ४.
अवस्-तात्^० क ३, २२, ३; १०,
८८, १४; १२९, ५; मा ८,
९; १२, ४९; ३३, ७४; का
८, ६, २; १३, ४, ५; ५;
३२, ६, ५; तै ३, ५, ५, १;
४, २, ४, २; १७, २, ५, ५;

३, १०, १^३; १; ४, २, ३; ४;
११^३ १, ३, २६; ८, ५^३; २,
७, ११; ३, ६, १; ८, ८^३; ९,
४; ४, ३, १; ११ काठ १३,
५^३; १६, ११; २०, ३^३;
३३, ६^३; क २५, २; पै ११,
५, ७.

अ(वस् >) वो-देव^० - वम् क ८,
१९, १२.

१ अवस्- ✓ अव द.
२ अवस्- अन्^०, पिनाक^०.
१ अव-सं ✓ सृज्, अव... सुमस्तरम्
क ९, ७३, ४^३; काठ ३८,
१४.

अव ✓ सद्, > सीद, १ अवसीदति
काठ २३, ६; १ अवसीदति तै
२, ६, १, १; अव... सीद क
२, ९६, १३^३.

अव-स(ज >) ज्ञा^३ - ज्ञाम् मै ३,
६, १०.

अव-सृजन्- अव ✓ सृज् द.
अव-सातु- अव ✓ सो द.

१ अव-सा(न >) ना^३ - नाः क ३,
१, ६.

२ अव-सान- अवसान्य- अवसाय,
अवसाय्य अव ✓ सो द.

अव ✓ सिच् > सृज्, १ अवसिञ्चति
मै ३, ८, ८^३; ९, ९, ३; काठ २५,
९; १०^३; २६, ५^३; क ४०,
२; ३^३; ४१, ३^३; अवसिञ्चामि
मै १, २, ११; काठ २, ११^३;
२५, ९^३; क २, ५^३; ४०,
२^३.

अव-सित- अव ✓ सो द.
अव ✓ सृज्, अव... ससृज्यात् क १,
२४, १३.

अवसृजन्ति क ५, ३०, १३;
अवसृजयः क १०, ६५, १२;
अव... सृजत् क १, ५५, ६;
१०, ११३, ४; अव... सृजत् क
१, १७४, ४; अवसृजात् क
१०, १०८, ५; अवसृजः क १,
१८९, ५^३; अव... सृजन्तु
क ५, २, ५, ६; अवसृज > जाक

१) = ✓ श्वि । < ✓ श्वि (गतौ) इति सा., PW. प्रमृ.
< ✓ श्वित् (दीप्तौ) इति च मन्वानाः ।

२) व्यु. ? मौस्थि. अव + *अस्- (= ✓ अस् [भुवि]
+ भावे क्विप् प्र.) इति कृत्वा गस. शक्न्वादित्वम् उप.
प्रकृतिस्वरश्च द. । वा. क्वि. इति कृत्वोपलब्धेः च
अव्य. इति प्राक्तनो व्यवहारो भवति । वस्तुतस्तु न. द्वि ।
द. (वैतु. पा ५, ३, ३९ अवस्- > *अव्- + असिः प्र. इति
[वैतु. टि. अवस्-; WW १, १३] ।

३) अवस्तात् इत्यत्रत्यं न्यायमनु (तु. यस्था. टि.)
सातिल् प्र. उस्. (तु. WW १, १३; १५; ६०४; वैतु.
पा ५, ३, ४१ अवस्- > प्रव्- + अस्तातिः प्र. इति) ।

४) पामे. अधस्तात् क ३१, ५ द. ।

५) वस. (पावा २, २, २४) पूष. प्रकृतिस्वरम् । वृचस्-
इत्यस्य विप. उपरि-मत्य- इत्यस्य प्रतियोगि च [= अवोगताः
(इत्यस्य च यजमानस्य चाऽभीष्टफलस्य प्रदायुक्तया)
सामीप्यं गताः (नीताः) देवा येन] (स्तोत्रयजमानयोरवस्थिते-

देवलोकऽपेक्षयाऽत्रोत्तिरात्तत्सामीप्यपराणां देवानामवो-
गतिरित्यभिसंधिः । तु. क १, १४२, ११; ३, ४, १०; १०, ११,
१० यत्र वनस्पतेर्कर्तुं देवानामुपावसर्जनमाश्रयते), तु.
PW. GW. BW. प्रमृ. ; वैतु. सा. LRV. GRV.
NW. च 'अवस्ताद् देवानाम्' इतीव व्याचक्षाणाः उस्.
अस. अभिसंधानाः स्वरतः (तु. टि. अध-ईप्-) चोद्याः ।
भूयधेऽपि विमर्शाय तु टि. उपरि-मत्य-] ।

१) पाठः ? अव इत्यस्य स्थाने सपा. शौ ५, ६, ३
एव इत्यस्य च, पै ६, ११, ४ अभि इत्यस्य च भूयमाण-
त्वात् तन्मूलस्वरूपतः संदेहादिति यावत् ।

२) पामे. अव... रोह द. ।

३) तु. टि. १ अव-गत- । ४) विप. (यही-) । तस.

नव-स्वरः । उप. < ✓ वस् (आच्छादने) द. ।

५) पामे. अवनयति तै ६, २, १०, ३^३ द. ।

६) पामे. अवनयामि मा ५, २५ द. ।

७) सपा. मा २, १६, ३ विसृजः इति पामे. ।

१, १३, ११; मा २७, २१^१; का
२९, २, ११^१; तै ४, १, ८, ३^१;
मै २, १२, ६^१; काठ १८,
१०^१; क २९, ५^१; शौ ५,
२७, ११^१; १८, २, १०^१; पै ९,
१, ११^१; अव...सृज > जा
क ३, ४, १०^१; ७, २, १०^१;
८६, ५^१; शौ १, ११, ३; ४,
१५, १२^१; ६, २६, १; पै १, ५,
३; ५, ७, ११; १९, १९, १;
अव...सृज > जा क १,
८०, ४; ७, ८६, ५; अव...
सृजतम् क १, १५१, ६^१; ५, ६२,
३; भव...सृजतम् क २, १२, १२;
८, ३२, २५; १०, ८५, १३; शौ
१४, १, १३^१; २०, ३४, १३;
पै ६, ३, १; १३, ७, १३; १८, २,
२^१; १९, ११, ८; अवासृजतम् तै
६, २, ३, २^१; अवासृजन्तम् क
[(३, ३२, ११) ४, १९, २ (६,
३०, ४)]; अवासृजन् शौ ४, ६,
७; पै १, १०७, ६; ५, ८, ६;
भव...सृज: क १, १३२, १२;
(२, १२, १२); ५७, ६; [(३,
३२, ११); ४, १९, २) ६, ३०, ४];
१०, १३३, २; १३८, २; मै ४,

१४, १८; काठ ३८, ७; कौ २,
११५२; जै ४, १, ५; शौ २०,
१५, ६; १५, ३; पै १३, ६, १२;
अवासृज: क ६, ४३, ३; अव-
सृजेव मै १, ६, ४; काठ २६,
६^१; क ४१, ४^१.
भव...सृजयति मै ३, ८, १^१;
अव...सृजयति शौ १४, २,
५२; पै १८, १२, १.
भव...सृजयति पै २, ५२, ५.

अव-सृजन् - नाय^१ मा १२, ६४;
का १३, ५, ३; तै ४, २, ५, ३;
काठ १६, १२; क २५, ३;
शौ ६, ८४, १; पै १९, ५,
११.

अव-सृजन् - जन् क २, २, १०.

भव-सृजय^१ - जय: मै १, ६, ४.

भव-सृष्ट, टा- -ष्ट: क १०, ४,
३; मा २०, ४५; का २२, ४,
१०; मै ३, ११, १; काठ ३८,
६; -ष्टम् तै २, ४, ७, १; काठ
११, १३; -ष्टा क ६, ७५,
१६; ७, ४६, ३; मा १७, ४५;
का १८, ४, १३; तै ४, ६, ४,
४; कौ २, १२१३; शौ १, ३,
९^१; ३, १९, ८; ५^१ १, ५६, ४;

३, १०, ३; ४, १४, ५; -ष्टा
शौ १७, १, २८; -ष्टम् शौ १४,
२, ५३-५८; पै १८, १३,
२-६. [°ष्ट-रुद्र°].

भव-सृष्ट^१ - -ष्टा क १०, २८,
११; -ष्टास: क १०, ११,
१४; मा २०, ७८; का २२, ५,
१२; मै ३, ११, ४.

भव-सृष्ट, टा- -ष्टा: काठ ३८,
९^१; पै १८, ३२, ११.

अव-सृष्ट, अवसृष्टि मा १६, ७;
का १७, १, ७; तै ४, ५, १, ३;
मै २, ९, २; काठ १७, ११; क
२७, १; अवसृष्टि तै ४, २,
७, १^१; अवसृष्टि शौ ११, १,
१७; पै १६, ९०, ७.
अवसृष्ट: शौ ८, ६, ३; पै १६,
७९, ३.

अव-सृष्ट अव-सृष्टि द्र.

अव-सृष्टि > सा, सायि, सि, स,
अवसृष्टि क १०, ६१, २०;
पै २, ५, ६, १; ६, २, ९,
१; मै ४, ६, ५^१; काठ ८, १;
१३, १२; २९, ८^१; क ६, ६^१;
अवसृष्टि शौ २, २, १४; पै
१६, ७७, ४; अव...सात् क

*) सपा. क ३, १० उप...अवसृज इति पाठे. ।

*) तु. सस्थ. टि. उप ।

*) इह सा. अवनीचीरपोऽपसृज इत्येवं शिश्रावयि-
षन् अवनीचीः इत्येतद् एकं पदम् अव-न्यञ्च्- इत्यस्य
शवि रूपमाह, अथ अप-सृज इत्यस्य वृत्तमन्त्यं क्रिय-
पदमिति च मेने । तद् विमृश्यम् । त्रैष्टुभपाद-पुपूर्वा हि
सा. पाठमाकाङ्क्षेततरामिति दिक् ।

*) अव...सृजतम् इत्येवं पठन् G W. चिन्त्यः ।

*) पाठे. व्यसृजन् द्र. ।

*) सपा. तै ६, २, ३, १ असृजयति इति पाठे. ।

*) सपा. आपमं १, ४, ४ बौध १, ४, १७ ? अव...
अदास्य इति, मंत्रा १, २, ५ अप...अयष्ट इति, जैय १,

२, १: २१ अव...अयक्षत इति च पाठे. ।

*) पाठः ? अ-जस्र- इति श्रुत्यभिप्रायः संभाव्येत
(तु. मूको. आजस्रा इति) । दीक्षायाः विप. चापरमुप-
लभ्येतेति चिन्त्यो भवति मुपा. ।

*) पाठे. प्रमोचनाय द्र. ।

*) गस. क्यवन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

*) गस. उप. कते प्रवृद्धादित्वाद् अन्तोदात्तः (पा ६,
२, १४७) ।

*) सपा. मा १२, १०३ का १३, ७, २ मै ३, ७, १४
काठ १६, १४ क २५, ५ अरोहत् इति पाठे. ।

*) धा. विमोचनेऽपि वृत्तिः (तु. मा १, १७) ।

७, २८, ४; अवस्य ऋ ४, १६,
२; ६, ४०, १; तै १, २, ३, ३०;
शौ २०, ७७, २१; †अवस्यत्तम्
ऋ ६, ७४, ३; तै १, ८, २२, ५; मै
४, ११, २; काठ ११, १२; शौ
७, ४३, २; पै १, १०९, ४;
¶अवस्येत् तै २, ५, १, ३.

अवासुः^१ ऋ १. १७९, २.

अव-सातु- -तारम् ऋ १०, २७,
९.

२अव-सान- -नम् ऋ १०, १४,
९; मा १२, ४५; ३५, ११; का
१३, ४, १; ३५, ४, २१; तै ४.
२, ४, १; मै २, ७, ११; ३, २,
३; काठ १६, ११; ३४, ९१;
क २५, २; शौ १८, १, ५५१; २,
३७; १९, १४, १; पै २, २३,
३; १०, १, ११; २०, २१,
१०; -¶ने तै २, ५, ६, १.
[°न-नव°].

अवसान-दर्श- -र्शः शौ ७,
४२, १; पै २०, १०, १.

? अवसान-भ(द्व>)दात्^२ पै
१४, ४, २.

अवसान्^३ -न्याय मा १६,

३३; का १७, ५, २; तै ४, ५, ६,
१; मै २, ९, ६; काठ १७, १४;
क २७, ४.

अव-साय ऋ १, १०४, १; मै ४,
१, ६१; ¶काठ ६, ६; ३१, ४;
¶क ४, ५; ४७, ४.

¶अव-साय्य तै ३, ४, ८, ७.

अव-सित- -तस्य ऋ १, ३२, १५;
मै ४, १४, १३; पै १३, ६, १५;
तासः ऋ ४, २५, ८; -¶ते तै
५, २, २, ४. [°त-२प्रतिचीन°].

अव-सै^४ ऋ ३, ५३, २०.

२अव-स्थित- -स्थन् काठ १३,
१२. [°स्थित-अन्°].

अव ✓ स्कु > अव-स्कव- -वम्
शौ २, ३१, ४; पै २, १५, ४.

अव ✓ स्तम्भ > भ, अव- -अस्त-
म्नात्^५ खि ५, ५, ११.

अवृत्-तात् २अवस्-^६ द्र.

¶अव ✓ स्तृ. > स्तृ, अवस्तृणाति तै
६, २, १०, ३; ११, ३; ३, ४,
२; अवस्तृणाति मै ३, ८, ८;
९^७; ९, ३; अव- -स्तृणाति मै
३, ८, ८; काठ २५, ९; क
४०, २; §अवस्तृणामि मा ५,

२५; का ५, ६, ४; तै १, ३, २,
२; मै १, २, ११^८; १४; काठ
२, ११^९; २५, ९; क २, ५^१;
४०, २.

अव-स्तृयै तै ६, २, १०, ४; १, ४, २.
[°यै अन्°].

अव ✓ स्था > तिष्ठ, अवतिष्ठति ऋ
८, २४, ३०; अवतिष्ठति शौ ६,
४३, २; ७, ८०, ३^१; ¶अवा-
तिष्ठत् काठ १२, १३^२; †अव-
तिष्ठन् ऋ ८, १६, १३; काठ
२८, ४; क ४४, ४; कौ १, ३२३;
जै १, ३४, १; शौ २०, १३७,
७; ¶अवतिष्ठेत् मै ३, ९, ४.

अवतस्थे ऋ ५, ४४, ९; १०,
४८, ५; अव- -स्थात् ऋ ७,
८७, ६; अवस्थात् ऋ ५, ५३,
८; अवस्थाम् ऋ १२, २७, १७;
२८, ११; २९, ७.

अव-तस्थिवस्- -वांसम् ऋ ८,
१६, १४; शौ २०, १३७, ८.

अव-स्थ^३ -स्थम् पै २, ८४, ७;
-स्थस्य शौ ७, ९०, ३; पै २०,
२९, ३.

१अव-स्था^४ -स्था मै २, १३

[३, १५ d] ।

४) नाप. (क्लिमि-विशेष-) । गस. अजन्ते (पा ३, १,
१३४) थायादि-स्वरः । पपा. अवग्रहाऽभावश्चिन्त्यः । धा.
अर्थः ? गतौ इति सा., विदारणे इत्यर्वाच्यः ।

५) सपा. शोभौ ८, २५, १ अव- -अहन् इति पामे. ।

१) सपा. काठ ३, १२ प्रभ. क २, ६ प्रभ. आस्तृणामि
इति पामे. ।

१) सपा. पै १९, ४०, ७ उपतिष्ठति इति पामे. ।

५) पामे. अवाप्तनोव मै २, ५, २ द्र. ।

१) नाप. ([स्थिर-स्थितिमतः] पुंव्यञ्जन- [उप-
स्थ-]) । गस. उप. कर्तरि कः प्र. थायादि-स्वरश्च ।

३) विप., नाप. (अवाची- दिश- मै.) । गस. उप.
कर्तरि विजन्ते धास्व. तदवस्थः ।

१) पामे. शौ ७, ९, १ अस्याः टि., यत्र ऐत्रा १, १३
अपि संकेतः द्र. ।

५) अव, असुः इति पपा. । लुङि प्रपु ३ द्र. ।

१) विप. ([दिव्य-मुपर्ण-] सूर्य-) । उस. अजन्ते
(पा ३, १, १३४) कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

१) रात्री इत्येतेन प्र१ समानाधिकरणं -द्रा इत्या-
काङ्क्षते न तु -द्रात् इति (तु. टि. ? अनु सा भट्टाऽभि.) ।

१) वि. (रुद्र-) । तात्रभविके यति तित-स्वरः ।

१) अवसा आ > पपा. °सै, आ इति । आ > *अव-
सानात् इति पाठे सति नैप्र. छान्दसो विपरिणामः (तु. सस्थ.
टि. आ) । पं. अर्थे तुमर्थयिम् इति Gw. प्रभ.; अव-सा-
> -सै [पं. अर्थे च.] इत्येवं बें. सा.; > -साः [पं. सः ?]
इत्येवं पपा. शोधकाः W.G. [१७१४] ORN. WAG

२१; -स्था: पै २, ५६, ४.
 २अव-स्था^a -स्था: ऋ ५, १९, १.
 १अव-स्थावन्^b -वा तै ५, ५, १०,
 २; -वान: तै ५, ५, १०, ४.
 १अव-स्थित -ताय काठ २४; ७;
 क ३७, ८.
 अव ✓ स्पृ, अवस्पृत् ऋ ६, ४२, ४^c;
 अव...स्प: ऋ ९, ७०, १०.
 अवस्पृषि ऋ ५, ३, ९; ८, ६६,
 १४; अवस्पृत् ऋ १०, ३९, ६.
 अव-स्पृत्^d - -तै: ऋ २, २३, ८.
 अव ✓ स्फूर्ज, अवस्फूर्जत् पै २,
 ७०, ४.
 अव-स्फूर्जत् -जन्तु मै २, ८, १०;
 काठ १७, ९; -जन्तु मा २२,
 २६; का २४, १२, १; -जन्तु
 मा १५, ११; का १६, ४, ९;
 तै २, ४, ७, १; २; ४, ४, ३, २;
 मै २, ४, ७^e; काठ ११, ९^f;
 क २६, ८.
 अव ✓ स्मि, अवस्मयन्त ऋ १,
 १६८, ८.
 अव ✓ स्मृ, अवासस्मरम् पै २०,
 ६१, ७.
 ✓ अवस्यु, अवस्युत् - ✓ अव् द.
 २अव-स्युत् -अव ✓ सो द.

अवस्यु - ✓ अव् द.
 ? अवस्रजम् पै १, १५, १.
 अव ✓ स्रस् > अव-स्रस्^g -स्रस:
 ऋ २, १७, ५.
 अव ✓ स्रु, अवस्रव पै ५, १०, २;
 अवस्रवेत्, अव...स्रवेत् ऋ १,
 १२९, ६.
 अवस्-वत्, अवस्वद्-वत्, अवस्व-
 द्वन्-नेत्र - ✓ अव् द.
 अव ✓ स्वन्, अव...अस्वनीत् ऋ ४,
 २७, ३.
 अव-स्वन्^h > अवस्वन्^h - -न्याय
 मा १६, ३१; का १७, ४, ५; तै
 ४, ५, ५, २; मै २, ९, ५; काठ
 १७ १४; क २७, ४.
 अव ✓ स्वप्, अवस्वाप्सीत् पै ९,
 २५, १६; २०, ६१, ८ⁱ.
 अव ✓ स्तु, अवस्तराति ऋ ८, ६९,
 ९; शौ २०, ९२, ६; अवस्तर
 कौ २, ७९, ३^j.
 अव ✓ हन् > जहन्, अवहन्ति तै ५,
 २, ८, ७; काठ २९, ३^k; १अव...
 हुन्ति तै १, ६, ९, ३; अव...हन्मि
 शौ १२, १, ५८; पै १७, ६, ५;
 अवहन्तु पै ५, ३३, ४^k; अव...
 (हन्तु) शौ ६, १३४, १; पै ५, ३३,

४; अवजहि शौ ५, १४, २; १३,
 १, ३०; पै १०, १०, २; १६,
 १५२, १०; १८, १८, १; अव...
 जहि ऋ १, १३३, ३; ८, ६४,
 १; ९, ८५, २; खि २, ५, १; ६;
 २४; खिपा २९, ४१; शौ १,
 १९४; २, ७०४; जि १, २१,
 १; ४, ७, ९; शौ ५, १४, १;
 २; २१, १; १०, ४, ३^m; १३, १,
 ३०; ३२ⁿ; १९, ६५, १; २०,
 ९३, १^o; पै १२, १, १^o;
 १६, १५, ४^m; १५०, ४; १८, १८,
 २; अव...हन्तन ऋ २ ३४,
 ९; अवाहन् ऋ ४, ३०, १४;
 १०, ७३, ६; अवाहन् ऋ ५,
 ४०, ६; (१, ८४, १३) ९, ६१,
 १^l; कौ १, ४९५; २, ५६०; जै
 १, ५१, ९; ३, ४५, २; १अव...
 हन् ऋ ५, ३२, १; ६, २६, ५;
 कौ १, ३१५; जै १, ३३, ३;
 अव...अहनम् ऋ १०, ४८, ६.
 अवजिघ्रते ऋ १, ८०, ५.
 अव...जघन्थ ऋ ६, ३१, ४.
 अवजङ्घनी पै २, ६५, ३^p; अव-
 जङ्घनीहि शौ ५, २०, ८; पै ९,
 २४, ७.

^a) भाप. (दशा-, स्थिति-) इति वै. सा. GRV. प्रमृ.
 (वैतु. PW. GW. BL. प्रमृ. नाप. [स्त्रीव्यञ्जन- इति]) ।

^b) अवस्यायितृ- [उदीची-दिश-, गन्धर्व- इति भा.] ।
 गस. वनिबन्ते कृत्-स्वर: प्रकृत्या ।

^c) सपा. अवस्पृत् < > अवस्वरत् इति पाभे. ।

^d) गस. नृजन्ते कृत्-स्वर: प्रकृत्या ।

^e) पाठः अव-स्फूर्जत् (भाप. । अति: प्र. शलुवत्
 उसं. [पाठ २, ८४]) इति शोधः (लु. सूको.; वैट. BKA.
 यनि. एवेति) ।

^f) सपा. शौ १, १४, १ इव स्रजम् इति पाभे. ।

^g) गस. भावे विवबन्ते कृत्-स्वर: प्रकृत्या ; वैतु. PW.
 प्रमृ. अवस्रस्रः इति कसुन्बन्तं मन्त्राना विमृश्याः ।

^h) विप. (रह-) । तात्रभविके यति तित-स्वरः
 (पा ६, १, १८५) ।

ⁱ) स्वप्सीत् इति पाठः ? यनि. शोधः (लु. सपा. पै.) ।

^j) पाभे. अभिनिष्ठति तै ५, ४, ३, ५ द. ।

^k) पाभे. अपहन्तु शौ ६, १३४, १ द. ।

^l) सपा. पै ७, १, १ प्रति...दह इति पाभे. ।

^m) सपा. आपमं २, १७, २६ प्रमृ. अप...जदि इति, आपय
 १८, १२ अप(जहि) इति, माय २, ७, १ अपः...आगदिⁿ)
 इति च पाभे. ।

^o) सपा. ऋ १, ९४, ९ अप...जहि इति पाभे. ।

^p) S. अहन् इति चिन्त्यम् ।

अव-घन(घन्त >) ती- ती ऋ १,
१९१, २; शौ ११, १, ९; पै ४,
१६, ३१; १६, ८९, ९.
अव-हत- -तः काठ ४, १३^१; २९,
३^१; शौ ६, १३४, २; पै ५, ३३,
५; -तम् काठ ३७, १२; -तस्य
पै ६, १५, ५.
अव-हन्तु- -न्ता ऋ ४, २५, ६.
अव ✓ हा (त्यागे), अवाहाः^१ ऋ १,
११६, ३.
॥ अवहीयते काठ २६, ९; क ४१,
७; अवहीये ऋ १०, ३४, ५.
॥ अवहास्यते काठ २६, ९; क
४१, ७.
अवजोहिपः ऋ ३, ५३, १९.
अव-हाय तै ५, ७, ९, १; मै १, ६, १;
काठ ७, १२^३; क ६, २; शौ ७,
५५, ४; १६, ४, ३; पै २०, १०,
७. [य अन्].
अव-हीय- पाप^०.
? अवहि^० खि ५, १५, ३.
अव-हित- अव ✓ धा द्र.
अव ✓ हु, अव-... लुहति ऋ ५,
७, ५.
अव ✓ ह > भृ, ॥ अवहरति काठ
२५, १०; २६, ५^१; क ४०,
३; ४१, ३^१; ॥ अवाहरत् मै
१, ८, १; ॥ अवहरेयुः काठ

११, ५^०.
† अव-... जभार ऋ १, ३२, ९;
पै १३, ६, ९.
अव ✓ ह > अव-हृ- अन्^०.
अव ✓ ह्ने, अवहृये ऋ ५, ५६, १.
अवाका^१ - कया तै ४, ६, १, १६.
अवा(व-आ) ✓ कृ, अव-... आहृधि ऋ
८, ५३, ४; खि ३, ५, ४; जै ४,
१८, ८.
अवा(व-आ) ✓ गम्, अवाजगाम पै
२, ५७, १.
अवा(व ✓ अ)च्, ऊच् > ॥ अवाच्,
ऊच्- -वाक् काठ २७, ३;
क ४२, ३; -वाङ् तै ३, २,
५, ३; ६, ३, १, ५; ५, २,
२; मै १, ९, ३; ३, ६, ३^१; ४,
६, ६; काठ ९, ११^१; २७, २;
५; २८, १; क ४२, २; ५; पै
१, ७१, ३९; -वाचः ऋ ४, २५,
६९; मै ४, ७, ५; -वाञ्चः मै
१, ९, ३; काठ ९, ११; ३७,
१६; -वाञ्चम् मै ३, ६, ३^१;
-वाञ्चौ तै ५, ३, २, ५; काठ
२७, २; क ४२, २; पै १९,
४९, ९.
अवाची- -वाची मै १, ८,
५; २, १३, २१; काठ १३, ४^१;
-चीः शौ १०, २, ११; पै १६.

६०, ३; १९, ८, ४; ६; -वाचीम्
तै ६, ३, ४, ६^१; मै ३, ९, ४॥
काठ २६, ६; क ४१, ४; -च्यै
मा २२, २४; का २४, १०, ११
-च्यौ पै २, ८७, ४.
अवाचीन्^१ - नम् ॥ तै ६, १,
३, ४; ॥ मै १, ८, ५; ३, ६, ७;
४, १, १३; ५, ५; ८, १^१; ॥ काठ
२३, ४; २६, १; २७, १; ॥ क
३६, १; ४०, ४; ४२, १; शौ
१०, ४, २५; पै १६, १७, १;
-नाः पै १३, १०, २; -नाच् शौ
१३, १, ३०; पै १८, १८, १; २०,
४३, ८.

अवा(व ✓ अ)ज्, अवाजति ऋ १,
१६१, १०.

अ-वाजिन्^१ - जिनम् ऋ ३, ५३,
२३.

† १अ-वात, ता^१ - तः ऋ ६, १६,
२०; १८, १; ९, ८९, ७; ९६,
८; ११; मा १९, ५३; का २१,
४, ३; तै २, ६, १२, १; मै ४,
१०, ६; काठ २०, १४; २१,
१४; -ता ऋ ६, ६४, ५; -ताः
ऋ ६, ६७, ७; पै २, ५५, ५.

२अ-वात, ता^१ - तः ऋ ८, ७९, ७;
-तम् ऋ १०, १२९, २; -ताः
ऋ १, ५२, ४; ६२, १०; -ताय

^१) पामे. प्रतियुतः द्र. ।

^२) लुहि प्रपु (< अवाहास्य इति [तु. सा. GW. प्रभृ.;
वैतु. स्क. प्रपु ३ > मपु १ इति अनन्वितत्वात् चिन्त्यम्,
W. एतद् रूपम् < अव ✓ ह इत्येवञ्च चिन्त्यं
प्रथक तारविशिष्टाऽङ्गीकाराऽऽत्मकार्थाऽऽसंगतेः) ।

^३) पामे. ? सर्वाहुः द्र. ।

^४) पामे. अवदधाति मै ३, ९, ३ द्र. ।

^५) सपा. मै २, १, ५ प्रहरेयुः इति पामे. ।

^६) = अवाका- । व्यु. ?

^७) पामे. अवकया मा १७, ४ द्र. ।

^८) सपा. काठ २३, १ यक. अन्वृज्, अन्वृजम् इति
पामे. ।

^९) ख > ईनः प्र. (पा ५, ४, ८; ७, १, २) । तत्-स्वरः ।

^{१०}) नाप ([अन्वृज्, अ-जवन-] अजादिक- इति वै., स्क.
[या ४. १४], ORN.; कदम्ब- लुद्रघोटक- इति PW.
GW. प्रभृ.; सा. = मूर्ख- इति ?) । तस. नञ्-स्वरः ।

^{११}) तस. नञ्-स्वरः । उप. < ✓ वा (हिंसायाम्) ;
वैतु. PW. प्रभृ., NW., WW १, २११ < ✓ वन्
इति ।

^{१२}) विप. । बसः अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

शौ २०, १३६, ३१; -ताम्
ऋ १, ३८, ७; -ते ऋ ६,
६४, ४.

॥अवा(व/अ)न् > अवा(व-अं)
नम्^१ काठ २६८; क ४१, ६.
[^१नम् अन्].

अवा(व-अ)न्तर^१ -रः पै १३, १२,
२; -॥रम् तै ७, ४, ५, ३; ५,
४, २; ७, १; मै २, ५, १; ४,
५, ८.

अवान्तर-दिशा^१ - ॥शाः तै २, ४,
९, २०; ७, २, ३; १, ५, २५ १;
काठ ४५, ५; -शाभ्यः मा २४,
२६; का २६, ९, १; तै ७,
१, १५. १; मै ३, १४, ७; काठ
४१, ६.

॥अवान्तर-दीक्षा^१ - क्षया तै ६,
२, २, ७; मै ३, ७, १०; काठ
२४, ९; क ३८, २; -क्षा
तै ६, २, ३, ५; -क्षाम् तै ६,
२, २, ७; ३, ५; -क्षायाम्

काठ ३४, १४.

॥अवान्तर-शफ^१ - फः तै ५, ०,
६, ५.

अवा(व-अ)न्तरा काठ ३३, ७॥^१

अवा(व/आ)प्, अवाप पै १९, ३६,
१४.

अवा(व-अ)भि/वि(< सि)च् >
अवाभि-वेचन- १हस्त°.

अवा(व-आ)/भृ(< ह) > अवा-
भृत- -तम् पै ९, ८, ३.

अवायु-, अवा-युत्- अवे(व/इ)
द्र.

अवा(व-आ)/या, अवा...आ...ययुः
ऋ १, १६८, ४६.

१अवार- अव(व/अर्, ऋ)र् द्र.

२अवा(व-२अ)र- शत°.

अवारीय- अव(व/अर्, ऋ)र् द्र.

अवाच्छर्(व/अर् > ऋच्छ), अवा-
च्छति तै २६, ३, ४.

॥अवा(व/अ)र्ज्, अवार्जति काठ
१; क ४४, १.

१अवार्य- अव(व/अर्, ऋ)र् द्र.
२अ-वार्य- > ॥अवार्य-कृत^१ - तुम्
ऋ ८, ९२, ८; कौ २, ११३; जै
४, २७, २.

अवा(व-आ)/लभ् > लिप्स्
अवा-लिप्स् - प्लः पै १, ६९, १; २;
-प्लम् पै १, ६९, ३.

?अवावृपन^१ - नम् मै ३, १२, १९.

?अवावृष्ट(ष्ट) > घ्रा^१ पै १, ९५, ४.

॥?अवाशङ्गा^१ - ङः तै २, १,
८, ५.

अवा(व/अ)ल् (क्षेपणे), ॥अवास्यति
तै ६, ३, ४, २; ॥अवास्यति मै ३,
८, ९; ९, ३; काठ २१, ७; २६
५; क ४१, ३.

अवा(व-अ)स्य ऋ १, १४०, १०;
॥तै ३, २, २, १.

१अ-वास्तु^१ - स्तु तै ३, ४, १०, २.

२अ-वास्तु^१ - स्तुम् शौ १२, १, ७;
पै १६, १४५, ७.

१अवि- √अव् द्र.

* अवानाय इति मूढो. । आ-तुत्य इति PW.
संशोधको ।

^१ गस. गणमुलन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

^२ विप. । वस. अन्तोदात्तः उसं. (पा ६, २, १६६) ।
-रम् इति वा. किवि द्र. ।

^३ कस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

^४ पाभे. उपदिशाः द्र. ।

^५ सस्थ. टि. भेजाते द्र. ।

^६ तु. सा.; वैतु. वं. अव इत्यस्य श्रुतिमुपेक्षुक इव,
PW. GW. आ इत्येतन्न श्रावयन्तौ (कप्र. असौ दिवः
इत्येतदन्वित इतीवाऽभिसंस्थानौ) ।

^७ विप. (अवार्य-कर्मन्- इन्द्र-). वस. पूर. प्रकृतिस्वरम्
पूप. < अ + वार्य- (< √ वृवारणे) इति तस.
वा वस. वा द्र. । तस. तावत् उप. गतिद्वयी । तद्विद्वान्तं
वा (√ वृ (वारणे) > *१वार्य- + यत् प्र.) कृदन्तं वा
(√ वृ (वारणे) > √ वारि + यत् प्र.) । उभयथाऽप्या-
शुदातस्य सतः (पा ६, १, २१३) नवा स. अन्तोदात्तः (यक.

पा ६, २, १५६; १६०) । अथ वस. उप. भवे निष्पन्नमिति
चान्तोदात्तं (पा ६, २, १७२) इति च विशेषः ।

^१ किम् अवा^१ इति पाठः किम् वा^१ (किम्, उ, आ-
वृपन- [तु. सपा. मा २३, ९ प्रभृ.] इत्यस्य वावि.
द्र. (तु. पपा.) । मा. पाठ एवादर्थव्य इति संस्कर्ता ?

^२ शोधः सस्थ. टि. ?प्रहुतेषु द्र. ।

^३ व्यु. ? *अवा (=अव + आ) + शृङ्ग- इति कृत्वा
वस. अन्तोदात्तः (पावा २, २, २४; पा ६, २, १७७)
इति वा, ?अवा √ *शृङ्ग + कर्तरि अचि न्यङ्क्वादित्वात्
कुत्वं थाथीयः स्वरश्चेति वा । अथवा नैप्र. पूप.
२*अव-गत्- इत्यस्यैवैकोपसष्टस्य सतः परिणामः स्यात्
(वैतु. पपा. अनवग्रहः, भा. अवा > अवा इति वा,
अवाञ्च्- > अवाक् इति वा पूप., स्वरस्तु निरुदकादित्वात्
द्र. [पा ६, २, १८४] इति च; MW. २अवस्- इति
पूप. इति च) ।

^४ नाप. । तस. नञ्-स्वरः । उप. =२वास्तु- ।
^५ विप. (गृह्यहित- [ब्रह्मज्य-] । उप. =१वास्तु- ।

२अवि-^१। वयः तै ६, ५, १०, १;
काठ २८, १०; ३५, १५; क
४५ १; पै १, ४०, ४६; -वि:
२९, ७८, १; मा १९, ९०;
२१, ३०; २३, १२; ५४; का
२१, ६, ११; २३, ४, २; २५,
३, ९; १०, २; तै १२, १, २,
२३; ७, १, १, ५१; ४, १८, १;
११ १, ५, २; १०; ८, १; २, ५,
२३; ६३, ११, २; ९; १२, १९;
४, ५, ७; ११काठ २; ७, ७;
१२, १३^{१०}; २७, २०; ३४,
७; ३८, ३; ४४, ७; ११क ४, १;
४२, २; शौ ३, २९, १; २, ५, १९,
२; १२, २, ५३; पै १७, ३५, ३;
-विभिः २, ३६, १; ९,
८६, ११; ९, १, २; १०७, २; कौ
२, ३८२; ६६४; जै ३, ३१, २;
५५, ५; पै ११, १, १०६; -विम
मा १२, ७१; १३, ४४^०; का
१३, ५, १०; १४, ४, ७; तै १२,
१, २, ३; २, ६, ३; ४, २, ५, ६;
१०, ३; ११ २, ५, २; ६७, १२;
१७; ३, १०, २; ४, ८, ३; ८;
काठ १६, १२; १७; २८, ५; क

२५, ३; ४४, ५१; शौ ३, १७,
३; २९, ३-५; ५, ८, ४; ६, ७१,
१; ७, ५२, ५; पै २, २८, २; ७,
१८, ५; १२, ९, ७; ५१, १२;
२०, १४, १; -वी तै ५, ६, २१,
१; काठ ५०, १; -वी: तै ७,
३, १४, १; काठ २८, १०; ४३,
४; क ४५, ११; -वीनाम् २
२, १०७, ८; १०९, ७; १०,
२६, ६; ११ २, १, १, ५; ५,
५ १, ३; १कौ १, ४३६; ५१५;
२, ३४७; १जै १, ५३, ५; ३,
२९, ४; शौ १२, ४७, ६; पै २,
३७, ४; ६, १५, ८; २०, ६;
-११वे: मै २, ५, १; काठ १३,
१; क ६, ७; -व्य: २८, २,
२; ९, ६, १; ७, ६; १२, ४;
[१६, ८; २८, १ (६४, २५)
७४, ९, १०६, १०]; [२०,
१; ३८, १]; ५०, ३; ५२, २;
६३, १०; १९; ६८, ७; ७४, ९;
८६, ४८; [१०१, १६; १०८,
५]; १०७, ६; -व्या: खि १,
७, २; काठ ८, २; १कौ १,
५०६; ५१९; ५८४; २, ८५;

३१८; ४८३; ५४९; ५५७;
६२४; १जै १, ५२, १०; ५३,
९; ५९, ७; ३, ८, ११; २६,
४; ३६, ८; ४०, १; ४३, ५;
४४, ३; ५२, ४; पै १, ७२, २;
-व्याम् शौ ५, ३१, २; १२, २,
१९; २०; पै १७, ३१, ९, १०.
[°वि- १अजा°, अति°, वि°,
पञ्चन°, शत°].
अवि-(क>)का^१ -का २,
१२६, ७; खि ५, १५, ५०; -का:
शौ २०, १२९, १००.
अवि-पाल^१ -रुम् मा ३०, ११;
का ३४, २, २.
अवि-मत् -मतः शौ ६, ३७, १६;
पै २०, १७, १; -१मन्तम् मे
१, ४, ८; काठ ३२, ६; -१मान्
२, ४, ५; तै १, ६, ६, ४; ७,
६, ७; ३, १, ११, १; मै १, ४,
३; ८; काठ ५, ६; ३२, ६.
अवि-वृत्^१ -वृत्तः^१ खि ४, ५, २१६.
अव्य^१ -व्यम् २, १३, ६;
६१, १७; ६७, ५; ६९, ९; ९७,
४; [८५, ५] ५६; १०७, १७;
१०९, १६; १कौ १, ५२०;

१) नाप. [मेष-, मेषी-, [उपचारात्] अविलोमनिर्मित-
दशापवित्र- (२, ३६, १; ९, ७८, १ प्रभु.)] ।
व्यु. ? <✓अव् इति स्यान्न वा स्यात् । तत्सं-
भवेऽपि द्वौ कल्पौ स्याताम् । १अवि- इत्यस्यैवा-
ऽऽर्थिकः परिणाम इति प्रथमः । वधा. सतः ✓अव्
इत्यस्माद् १अवि- इत्येतद्गतार्थमिन्नार्थवृत्तेर्निगम इत्य-
परः । ननु भोः कोऽसावर्थ इति । अवाप्यवसेयकल्प
इति । अथवा ✓अव् इत्यनेन संबन्धाभावे *आ-वि-
(‘आगतौ *विः [<✓वृ] आच्छादनं यतः’ इति कृत्वा
वस. पूर. प्रकृतिस्वरम्) इत्यस्य नैप्र. विपरिणामः स्यात्
(स. WW १, १६७ सिद्धवदुपवर्णकः) ।

१) भाविस्- > विः इति वृषाणः SI. नितरा-
मुपेक्ष्यः (स. तै २, १, २, २ प्रभु.) ।

०) पुरुषादिपञ्चपशुसंकेतस्य ४१तमान्मन्त्रादारभ्य प्र-
कृतत्वादतत्परः सन् देवताविशेषोऽर्थ इह नैव संभा-
व्येत (तु. टि. १अवि->-विः शौ १०, ८, ३१; वैतु.
NW.) । ०) स्वार्थे कः प्र. (पा ५, ४, २८) तत्-स्वरः ।

०) तु. *अजक-^१, १अरु- ।

१) उस. अण्णन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

उप. (<✓पा [रक्षणे] > पाल->) ✓पालि द्र. ।

१) सपा. परस्परं पामे. ।

१) वस पूर. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । उप. <✓वृत् ।

१) सपा. शौ ६, ३७, १ अविमतः इति पामे. । तत्सा-

पेक्ष्यात् प्रकृते द्विः संभवत्यपि व१ इत्येव सुवचम् ।

१) विप. (अविबंधन्धिन-] पवित्र-, रोमन्- प्रभु.) ।

तद्धिते यति प्र. आशुदातः (पा ४, ४, ११०; ६, १, २१३) ।

५३४; ५३५; ५७२; २;
 २४०; २९०; ५१०; ५४१;
 ६१०; जै १, ५३, १२;
 ५५, २; ३; ५८, ७; ३;
 २१, ५; २४, ६; ४०, ६; ४२,
 ८; ५१, ८; -व्या क्र ९,
 ७५, ४; ८८, ६; -व्या: तै
 २, १, १, ५; ५, ५, १, ३;
 -व्या क्र ९, ९७, ३१;
 -व्या क्र ९, ५०, २; ६६,
 ९; ६९, ३; ७०, ८; ८६,
 १३; २५; १९१, १; ९२, ४;
 ९६, १३; ९७, ३; १२; १९६;
 १९; १८६, ३; ४०; ९८, ३;
 कौ १, ५२९; ५३२; ५४३; २,
 ३७१; ५५६; ५९०, ६०३;
 ७५१; जै १, ५४, ५; ८; ५५,
 १२; २, ३०, १४; ४४, २;
 ४८, ५; ४९, १.

†अव्यय^a - यम् क्र ९, ३७, ३;
 ४९, ४; ६६, २८; ६७, २०; ६९,
 ४; ८२, १; ८५, ५; (९७, ६);
 ८६, ८; ३१; ९८, २; १००,
 ४; कौ १, ५६३; २, ६४४;

६६६; ७२२; ७८८; जै १, ५७,
 ७; ३, ५३, २; ५५, ७; ५९,
 १४; ४, ३०, २; -या क्र १,
 १३५, ६; १९, ६२, ८; ६७,
 ४; १०७, १०; ११०३, २;
 (१०७, २२); कौ १, ५१३;
 २, ३३०; १०३९; जै १,
 ५३, ३; २७, ६; -ये क्र ९,
 १६, ६; १३६, ४; ६४, ५; ६६,
 ११; १८६, ३ (९७, ४०); ९९,
 ५; १०३, ३; १ (१०३, २); ०७,
 २२; ११०, १०; कौ २, ८;
 ३८५, ४३०; जै ३, १, १०;
 ३१, ५; ३३, ५; ५३, ७.

अव्ययी - यी क्र ९, ७०, ७.

†अव्यय^b - यम् क्र ८, ९७, २;
 शौ २०, ५५, ३; -यानि क्र ९,
 ८६, ३४.

अ-विकृत - तम् तै १, ५, ९, १.

अ-विक्रीत - तः क्र ४, ४, ९.

अ-विक्षित - तम् क्र ८, ३२, ८;

-तासः क्र ७, १, २४.

अ-विश्रुद्ध - वधम् मै १, ४, १२;
 ३, १०, २; काठ ३२, २.

अ-विशोध^a - धाय काठ ३१,
 १४^d.

अ-विशोभ - भाय मै २, ५, ३^d.

? अ-विक्षमतौ मै २०, ३१, ४^d.

अ-विचर्त्य^a - रथम्^b तै ४, २, ५, ३;
 मै २, ७, १२; काठ १६, १२,
 क २५, ३.

अ-विचाचल - ला: कौ १०, ८,
 ४; पै १६, १०१, ७.

अ-विचाचलत् - लत् मै २, ७,
 ८; काठ १६, ८; ३५, ७^d; क
 ४८, ९^d; शौ ६, ८७, १; २; पै
 १९, ६, ५^d; ६^d.

अ-विचाचलि - लि: क्र १०;
 १७३, १^d; २^d; मा १२, ११^d; का
 १३, १, १२^d; तै ४, २, १, ४^d;
 ५ २, १, ४^d; क ४८, ९^d.

अ-विचित - तः मै ३, ९, ५;
 -तानाम् मै २, १, ६.

अ-विचृत्य^a - रथम्^b मा १२, ६^d;
 का १३, ५, ४; पै १९, ११, ४.

अ-विचेतन^a - नानि क्र ८, १००,
 १०; खि ५, २०, २^d; शौ २०,
 १३५, ७^d.

^a) पाप्र. विकाराऽर्थे ययद् प्र. उस्सं., तस्मिन् परत
 इकारलोपश्च (पा ४, ३, १५०; ६, ४, १४८) । प्र-
 स्वरः । मौरिय. तु *अवि-मय-> *अविअय-> यनि
 इत्येवं नैप. लक्ष्यसिद्धिः (तु. टि. गन्धुय-, हिरण्युय-) ।

^b) ययन् प्र. उस्सं. (पा ४, ३, १५०) । नित-स्वरः ।
 नाप्. वि१. इदं च विशेषि. द्र. । अथवा समूहाऽर्थे प्र.
 (पा ५, ४, २२; वैतु. सा. प्रभ. इमं विवेकमदर्शकाः) । यदपि
 सा. प्रथमे स्थ. नञादि समस्तं पदमिति कृत्वा विनाश-
 रहिततया व्याचष्टे, तदप्राकरणिकत्वाद् दुर्ग्रहं द्र. । गवा-
 श्वाऽव्ययानां जातविकवचने श्रूयमाणानां च प्रत्येकं समानं
 नाप. सतामेव च भागशब्देन सामानाधिकरण्यं संभाव्ये-
 तेति दिक् । ^c) उप. भाप. <वि/क्षुध् ।

^d) सपा. °क्षोचाय<>°क्षोमाय (तैत्रा ३, ७, ६, ७
 आप्रौ ४, ६, ३ च) इति पाभे. १

^e) सपा. शौ ७, १०७, १ मेक्षामि इति पाभे. ।

^f) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) । उप. वि
 ✓चृत्+कर्मणि ण्यत् प्र. ।

^g) सपा. अविचर्त्यम्<>अविचृत्यम् (माश ७, २,
 १, १५ च)<>शौ ६, ६३, १ अविमोक्ष्यम् इति पाभे. ।

^h) सपा. क्र १, १६४, ४ न, चलाचलासः इति पाभे. ।
 तु. टि. चलाचलासः ।

ⁱ) सपा. °लत्<>°लिः इति पाभे. ।

^j) सपा. °लत् [एकतरत्र] <>°लिः इति पाभे. ।

^k) उप. वि ✓चृत्+क्यप् प्र. उस्सं. (पा ३, १, ११०) ।

^l) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^m) =सपा. ऐवा ६, ३५ गो २, ६, १४ शांश्री १२, १९,
 २ । जैमि २, ११६ अविचेतनासः इति पाभे. (तु. टि. इक्ष्वा-
 नेतरसम्) ।

अ-विचेतस्- -तसः ऋ ९, १४

२१.

॥अ-विच्छिन्दत्- -न्दन् मै ४,
८,४.॥अ-विच्छिन्न- -न्नः काठ २४,
८२; क ३८, १२; -न्नम् मै ३,
४, १; ९, ३; काठ ९, १२;
३१, १३; -न्नाः काठ २३, ६;
-न्नान् काठ २६, ९; क ४१, ७;
-न्नौ मै १, ४, ९, ६, १०.॥अ-विच्छेद- -दाय तै ५, ५, १, १;
मै ३, १, १०; ४, १; ५, ४;
४, ४, ७; ६, २; ७, ७; ८, ४;
काठ १९, ८; २१, ११; २४,
८, २६, ५, ९; २७, १; २९, ३; ३०,
७; क ३८, १; ४१, ३; ७; ४२,
१; ४५, ४; ङशौ ९, ८, ८; ङपै
१६, ११३, ११.अ-विजा(त>)ता- -ताम् मा
३०, १५; का ३४, ३, २.

अ-विजानत्- -नन् ऋ १, १६४.

५; शौ ९, ९, ६; पै १६, ६६, ५.
अ-विज्ञात- -ज्ञातः तै ६, ५, १०,
२; काठ २७, ९; -ताः मा २४,
५, ९; का २६, १, ९; २, ४; मै
३, १३, ६; १०; -ज्ञेन तै ६, ५,
१०, ३; मै ४, ६, ४; काठ २७, ९.
अविज्ञात-ग(द>)दा- -दा शौ
१२, ४, १६; पै १७, १७, ६.अ-वितत्- -ततः पै १९, १५, ८
अ-वितचे ✓अव् द्र.
अ-वितारि(न्>)णी- -णीम् ऋ
८, ५, ६.अवितृ-, त्री- ✓अव् द्र.
॥अ-वितृण, ण्णा- -ण्णे काठ
२५, १४; क ४०, २४.

?अवित्ति- -त्तम् पै १०, १, १.

अ-वित्ति- -त्तेः शौ १६, ६, १०.

॥अ-वित्त्वा- -मै १, १०, १५; काठ
३६, ९; ३७, १.

अ-विथुर- -राः ऋ १, ८७, १.

?अविदला पै २०, ५२, १०.

अ-विदस्य- -स्यम् ऋ ७, २९, ६.

॥अ-विदहत्- -हता तै २, ६, ३, ४.

अ-विदीधु- -धुम् ऋ ४,
३१, ७.॥अ-विदुष्ट- -रासः ऋ १०, २,
४; तै १, १, १४, ४; मै ४, १०, २;
काठ ३५, ९; शौ १९, ५९, २; पै
१९, ४७, ५.॥अ-विदोह- -हाय मै २, ४, २;
काठ १२, १२.

अ-विद्यं- -द्याः खि ४, २, ७.

अ-विद्या- -द्याया मा ४०, १४; का
४०, १, १०; ११; -द्याः शौ
११, १०, २३; पै ६, ३, २१; १६,
८७, ३; -द्याम् मा ४०, १२;
१४; का ४०, १, ९, ११; -द्यायाः
मा ४०, १३.॥अ-विद्वि(य>)या- -याभिः ऋ
१, ४६, १५; मा ३४, २८; का
३३, १, २२.

अ-विद्वस्- -द्वुषः खिसा २९, ७:

१) तस. नञ्-स्वरः ।

२) नाप. (अप्रसूता-] स्त्री-) ।

३) विप. (अविदित-वाच्-] वशा-) । वस. पूव. प्रकृति-
स्वरम् (पा ६, २, १) । उप. <✓गद् (शब्दे) ।

४) विप. (शङ्कु-) । तस. उप. वि✓तद्+क्विप् प्र. ।

५) विप. (निश्चला-, अनपायिनी-] गव्यूति-) ।

६) विप. (अधिपवण-, हनु-) ।

७) सकृत् सपा. तै ६, २, ११, ३ असंतृण्णे इति पाठे ।

८) उप. <✓विद् (लाभे) ।

९) अविता इति पाठः ? यत्नि. शोधः द्र. (तु. सपा.
तैत्रा १, ६, ७, २) ।

१०) विप. (मरुत्-) । उप. <✓विथ् L<✓व्यथ् ।

११) विप. (रवि-) । तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।

१२) विप. (दीप्यमान-) शचीपति-) । उप. विगत-

दीप्ति- इति वै. सा., [दानकर्मणि] नाडित्थ्यायत्, क्षिप्र-

करिन्- इति F.W. G.W. G.R.V. प्रष्ट. । वि✓धी>

दीधीभः प्र. उंसं. (पाठ १, ७) ।

वैप १-७१

१३) उप. विद्वस्- + तरनि संस्पर्शार्थं छान्दः भवम्
(पा १, ४, २२; ६, ४, १२१) ।

१४) उप. वि✓दुह+घञ् प्र. ।

१५) विप. (विद्याहीन-ब्राह्मण-) । वस. अन्तोदात्तः ।

१६) अवद्यात् इति शोधः विमृश्यः ।

१७) विप. (ऊति-) । तस. अन्तोदात्तः उंसं. (पा ६,
२, १५५) । उप. *विद्वि- <*विद्- (<✓विद् वा

✓विथ् वा) + घञ् प्र. उंसं. [पा ५, १, ६३ (वैतु. सा.

अ-विद्वि- [उप. <वि✓द्रा] + या- L<✓या]

इति कृत्वा उंस. इति वदन् कृत-स्वरः प्रकृत्या च

व्युपसर्गाद्धर्मवग्रहस्य च [तु. पपा. अवि-दस्य- प्रष्ट.]

अभावं प्रति चोद्यः । म. च [तु. उ. लब्धसंकेतः

सन् यत्नि.] G.W. च तस. अभिप्रयन्तावपि उप.

<वि✓वृ [G.W. भावशो मुद्रणभ्रष्टः] इति बुवाणौ

नञ् स्वरस्य चोक्ताऽवग्रहस्य चाऽभावं प्रति दुर्वारनिग्रहौ

द्र. । यदपि O.B.N. L.A.B.V. अनु] श्रुतिश्रेयतामिवाऽनु-

मन्येत, तदप्यप्रमाणं वच इति दिक्] ।

शौ ४, १८, २; पै २, ३८, ३; ५, २४, २; ७, १, ६; १०, ३, ३१^०;
-॥दुषामै ४, १, १४; -द्वांसः क
६, १५, १०; तै २, ५, १२, ५^१; ४,
७, १५, ६^१; १काठ ७, १६; शौ
६, ११५, १; पै ६, २२, २३;
१६, ४९, ४; -द्वात्र क १, १२०,
२; ५, ३०, ३; १०, ७९, ६;
मा ८, १३; ॥तै ३, २, ७, ३;
५, २, ८, २; ७, १, ७, २;
॥मै १, ८, २; ९, ४^१; ११, ९;
३, ८, १०^१; १०, ७, ४, १,
२; ११; ॥काठ २, १२^१; १४,
९; २०, ६; ३१, १; १३; ३४,
१८; ॥क ३१, ८; ४७, १; पै
५, ३६, ४; ८.

अ-विद्धिषे^० शौ १, ३४, ५; पै २, ९, ३.
अ-विद्धिषे^० -पम् शौ ३, ३०, १; पै

५, १९, १.
अ-विधव^१ -वाः पै १७, ३३, २.
अ-विधवा^१ -वा खि ३, १७, २, १;
काठ १, १०; पै ११, ७, १०;
-॥वाः क १०, १८, ७; शौ १२,
२, ३१; १८, ३, ५७; पै १७,
३३, १.
?अ-विधान- -नानि पै १४, ३, ८.
॥अ-विधृत, ता- -ताः काठ २७, ४;
क ३९, ४^१; ४२, ४.
अ-विनष्ट^१ -ष्टान् मै १, ५, १४^१;
काठ ७, ३; क ५, २.
अ-विप्र^१ -प्रः क ८, ६१, ९; -प्रे
क ६, ४५, २.
॥अ-विभक्त, का^१ -क्तः मै १, ६, ४;
-क्ता काठ २३, २; क ३५, ८.
॥अ-विभूति- -तिः जै ४, ५, १^१.
?अविभ्रस्तम्ना^१ पै २०, २६, ७.

॥अ-विमुक्त^० -क्तः^१ तै ६, २, १, १;
काठ २४, ८^२; क ३८, १^२;
-क्तम्^१ काठ २७, ५; क ४२, ५;
-क्तौ काठ २४, ८; क ३८, १.
॥अ-विमुच्य^० तै ६, २, १, १.
॥अ-विमुच्यमान^० -नः तै ५, ५,
१०, ६.
अ-विमोक्ष्य^{१०} -क्यम् शौ ६,
६३, १^१; -क्यैः पै ३, ३, ६; २०,
२७, ६^१.
अ-विमोचन^० -नाय खि २, १०, ६.
अवियक्ष्यताम् पै १९, ४०, १३.
अ-विरण^{१०} -णाय क १, १७४, ८.
अ-चिराधय(त >)न्ती- -न्ती शौ
२, ३६, ४; पै २, २१, ४.
अ-विरुद्ध- -द्धाः पै १६, ५७, १९.
अ-विलिप्त- -ष्टम् पै २०, २५, ५.
॥अ-विवाक्य^१ -क्ये तै ७, ३, १,

^० शोधस्य कृते तु. सस्थ. टि. वर्म ।

^० पामे. अचित्तिभिः द्र. ।

^० तस. नञ्-स्वरः ।

^० उप. वि✓द्विष्+क्विप् प्र. वा. च१ इति च । यद्वा
केनन्ते द्र. ।

^० वा. क्वि. भवति । उप. वि✓द्विष्+भावे घञ् प्र. ।

^१ विप. (वीर-) । वस. उप. वि-धवा- ।

^१ विप. (सौभाग्यवती-) इन्द्राणी-, नारी-) । तस.
चार्वादिषु उंसं. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।

^१ पामे. अद्यताः काठ २५, ६ द्र. ।

^१ सख. एपू. टि. दिशा द्र. ।

^१ सपा. क ८, १६, ८ अभिभूतिः इति पामे. ।

^१ सपा. पाठ १, ३, १४ प्रश्न. अरिष्टा अस्माकं वीराः
इति पामे. ।

^१ सपा. मै ३, ७, ९ युक्तुः इति पामे. ।

^१ पामे. अनुसुक्तम् मै ४, ६, २ द्र. ।

^१ तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।

^१ उप. वि✓मुञ् + कर्मणि ण्यत् प्र. ।

^१ पामे. अविचृत्यम् पै १९, ११, ४ द्र. ।

^१ पामे. अमोक्ष्यैः शौ ३, ६, ५ द्र. ।

^१ भाप. [प्रहर्ष- (तु. सस्थ. टि. आगुः, Foy LKZ
३४, २६२) ; वैतु. अन्ये अन्यथावादिनः)] । उप.
<वि✓रण (वधा.) ।

^१ नाप. (सोमयागे दशमाऽह-) । वस. अन्तोदात्तः
(पा ६, २, १७२) । उप. वि-वाक्य^१ इत्यत्र विषयनात्मक-
शब्दसंज्ञायां कर्मणि ण्यति प्र. गस. कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा
६, १, १८५; २, १३९ [तु. *अनु-वाक्यं-, वि-वचन-,
वि-वृचन-; वैतु. सा. प्रास. इति कृत्वा व्याचक्षाणः सजात-
पर्यायभूतशब्दान्तरश्रुतिसाक्ष्यमुपेक्षुकः सन् स्वरतश्चोद्यः ।
तद्दर्शने हि पूष. प्रकृतिस्वरः स्यान्नोक्तः उप.
प्रकृतिस्वर इति]) । यदपि भा. पक्षे तस. पश्यन् उप.
अधिकरणे कृत्यं प्र. चोक्तत्वास्तद्धितविषयेण सूत्रेण (पा
६, २, १५६) अन्तोदात्तत्वं च सिषाधयितवास्तदु-
भयं नोपपद्येत । अशब्दसंज्ञायां कृत्वाऽनुत्पत्तेः (पा ७,
३, ६७) उक्तस्य सौवरसूत्रस्य कृत्योत्तरे तस. अनु-
पयोगाच्च । भा. प्रत्याख्यानमनु कृत्योत्तरं तस. वदन्तः
PW. प्रश्न. अपि प्रत्याख्याताः द्र. । अथोक्ते पक्षे-
ऽप्याप्रहश्चेत्, तर्हि उप. *वि-वाक्-> विवाक्यं- इत्येषा
ताद्विती वृत्तिः समाश्रयणीया । दवीयस्त्वात्वस्य पथो
नात्राऽऽदरविशेष इति दिक् ।

१; २.
 अ-विवादिन्^१ - दिनः मै ४, ३, ७.
 अ-विवादिनी^२ - नीम्^३ मै २, १,
 ९; ५, ८.
 अ-विवेनत्^४ - नम्^५ ऋ ४, २४, ६.
 अ-विवेनम्^६ ऋ ४, २५, ३.
 अ-विशस्तु^७ - स्ता ऋ १, १६२,
 २०; मा २५, ४३; तै ४, ६, ९,
 ४; काठ ४६, ५.
 अ-विशीरिवामिव पै १, ८७, २.
 अ-विश्वमिन्वन्वा^८ - न्वस्^९ ऋ
 २, ४०, ३; मै ४, १४, १; - न्वस्^९
 ऋ १, १६४, १०; पै १६, ६६,
 १०.
 अ-विश्वचि(ज>)ञा^{१०} - ञाम्
 शौ ९, १४, १०.
 अ-विष- ✓ अक् द.

२ अ-विपुं^१ - षः खि २, १४, २; ३;
 - षम्^२ मा २, २०; का २, ५, १;
 मै १, ६, २; काठ १, १२; ३१,
 १२; कं १, १२; ४७, ११; शौ
 ८, २, १९; पै ५, १६, ४; १२,
 ३, १४; १६, ४, ९; - षस्य ऋ
 ८, २५, २०; - षा ऋ ३, १९, ५.
 अ-विष्कन्ध^३ - न्धः पै १, ४६, ३.
 अ-विष्टम् पै १३, ५, १६.
 अ-विष्ट- , अविष्ट्युत्- , अविष्ट्या- ,
 अविष्ट्यु- ✓ अक् द.
 अ-विस्ष्ट^४ - ष्टम् तै १, ७, ६, ६.
 अ-विस्सं^५ - साय तै ७, ३,
 १०, ३.
 अ-विहयंत^६ - > अविहयंत-कृतु^७ -
 -०तो ऋ १, ६३, २.
 अ-विहित^८ - तः मै १, ९, ६.

अ-विहृत, ता^९ - तः पै १९, ३४,
 १३^{१०}; - तम् ऋ ५, ६६, २;
 १०, १७०, १; मा ३३, ३०;
 का ३२, ३, १; मै १, २, ८;
 काठ २, ९; क २, ३; कौ २,
 ८०३; ३, ५, २; जै २, ३, २;
 ४, २, ९; शौ ६, २६, १६;
 पै १९, १९, १; - ताः^{११} मै ४,
 २, १०; पै २, १३, ५; - तात्^{१२}
 मै १, ५, १४^१; काठ ७, ३; क
 ५, २.
 अ-विह्वरत्^{१३} - रन्तम् ऋ ४, ३६, २.
 अ-विह्वत्^{१४} - ह्वत् पै १९, ३८, १.
 अवी- ✓ अक् द.
 अ-वी(त>)ता^{१५} - ताः ऋ ४, ४८, १.
 अ-वीर, रा^{१६} - राः ऋ ७, ४, ६;
 ६१, ४; पै १७, १५, १; - राम्

१) तस. नञ्-स्वरः ।
 २) पामे. अनुवर्त्तमानम् तै २, २, ११, २ द्र. ।
 ३) उप. < वि✓वेन ; वैतु. MVG ६८ णमुलन्तया
 पभा. शोषमिच्छुः । भूयसे विस्तराय तु. ORN. ।
 ४) उप. णमुल प्र. इति । यद्वा क्विवि. इति कृत्वा^१ अ-विवेन-
 इत्यस्य प्राति. विप. सतः न. द्वि१ वक्तव्यम् । पक्षं चैन-
 मनुसंधाय *वि-वेन- इत्यत्र वस. सति उप. *२वेन-
 इति भावे निष्पन्नं द्र. । ✓ विवेन् इति च ततः नाधा.
 युवच इति दिक् ।
 ५) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६१) ।
 ६) उप. *विश्व-मिन्व- (तु. पपा.; वैतु. सा. ऋ १, १६४,
 १० उस. इति कृत्वा व्याचक्षाणोऽन्तोदात्ततयेव शिधा-
 वयिषुः; G.W. प्रभृ. विश्वम्-इन्व- इतीवासवृत्तन्तः उप.
 < ✓ इन्व इति दर्शयन्तः (तु. ORN.) इत्यत्र पूष. प्रकृति-
 स्वरः द्र. । तत्राऽपि उप. *मिन्व- इत्यस्य मूलभूतः
 ✓ मिन्व इति मानं परिच्छेदनमित्यस्मिन्नर्थे पाधा. उसं. ।
 परमते नञ्पूर्वत्वे सति दिव्यरथवागन्यतरविशेषणभावा-
 ऽनुपयोगो मा भूदिति आ विश्वम्-इन्व(न्वा)म् इत्ययं
 श्रुतेर्मूलत आकार इतीयं या, कल्पना भवति (तु.
 ORN.) साऽपि यस्थि. सूपपतिसंभवादन्वयासिद्धा द्र.
 (तु. नाउ. टि.) ।

७) उप. विश्व-विन्- (< ✓ विद् [लामे]) इत्यत्र
 तस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) द्र. । अयमेवं
 वास्तविकः पामे. (तु. ऋ १, १६४, १०; पै १६, ६६, १०)
 वा स्यात्, *मिन्व- इत्यस्य *मिन्- इत्येतद्भारकं
 वर्णविकारमात्रं केयत्र भूयसी विमृष्टं सावसरा द्र. ।
 ८) विप. ([विष-रहित-] अजगर-सर्प-, अन्न- प्रभृ.) ।
 वस. अन्तोदात्तः ।
 ९) पामे. स्वदितम् काठ ७, १४ द्र. ।
 १०) = नीरोग- । वस. उप. नाप. (रोग-सामान्य-) ।
 ११) उप. वि✓संस् + वञ् प्र. ।
 १२) तथ. नञ्-स्वरः । पूष. अ+विवर्जने + हर्यतु- ।
 १३) विप. ([अवाधित-कर्मन्-, प्रज्ञ- वा] इन्द्र-) ।
 वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।
 १४) सपा. ऋ १०, ५६, २ अहुतः इति पामे. ।
 १५) पामे. अविभ्युषीः शौ ३, १४, ३ द्र. ।
 १६) सपा. आश्रौ २, ५, २; १२ प्रभृ. अविहृतान् इति
 पामे. ।
 १७) उप. < वि✓ह्व ।
 १८) विप. (कृतु-, युवति- प्रभृ.) । वस. पाप्र.
 पराधुदात्तत्वप्रकरणे उप. वा पूष. वा उसं. द्र.
 (यक. पा ६, २, ११६; १२०) ।

का १०, ८६, ९; शौ २०, १२६,
९; -रे का १०, ९५, ३.

अवीर-ता^a - ता^a अ ७, १, ११;

-तायै अ ३, १६, ५.

?अवीरह^a पै १९, १६, १५.

*अवीर-त्^a - रते अ ७, १, १९.

॥अवीरस्थ^a - स्था: मै ४, ३, ६^३;
काठ १२, ८^१.

अवीरहन^a - हणौ मा ४, ३३; का
४, १०, ४; तै १, २, ८, ९; काठ
२, ७; क २, १; -हन पै १९,
१३, ९; -हा अ १, ९१,
१९; मा ४, ३७; का ४, १०,
८; तै १, १, १०, १; मै ४,
१२, ४^३; काठ ११, १३; डूगौ
१, १६, ४; ६, १४, ३; डूगै १,
१०, ४; १४, २, ३; १९, ३६,
१३.

अवीरणी-नी: शौ ६, ८३, २;
१४, १, ३९; पै १, २१, ३; १८,
४, ८

?अवीरुघसो^a पै १, ८३, ३.

॥अवीर्य^a - र्य: काठ ३५, १७; क
४८, १५

॥अवीर्यव(त >)ती^a - सी: मै ३,
८, १.

†अवृक, का^a - क: अ ४, १६, १८;
६, २, २; १५, ३; -कम् अ
११, ४८, १५; ८, ९, ११; ६,
४८, १८; ७, ८८, ५; ८, २७, ४;
१०, ३६, ३; १४४, ५; मै ४,
१४, ९; शौ २०, १३९, १;
-कस्य अ १, १५५, ४;
-का: अ ४, ४, १२; १०
१५, १; मा १९, ४९; का २१,
४, १; तै १, २, १४, ५; २, ६,

१२, ४; मै ४, १०, ६; ११, ५;
काठ ६, ११; शौ १८, १, ४८;
-काणि अ १, ५५, ६; -काभि:
अ २, ३१, ३; -काय अ १,
३१, १३; ७, ६६, ८; शौ २,
४१८; जै ३, ३२, ८; -कास:
अ ७, ७४, ६; -के अ ६, ४, ४;
तै १, ३, १४, ७; -केभि: अ
६, ४, ८; ७, १९, ७; तै १, ६,
१२, ६; मै ४, १२, ३; शौ २०,
३७, ७.

अवृक-तस- -म: अ १, १७४,
१०.

॥अवृकण^a - कण: मै ३, ९, ३.

अवृजिन^a - ना: अ २, २७, २; मै
४, १२, ११^१.

१अवृत्त^a - ता: मै ४, ६, ४^१.

२†अवृत्त^a - त: अ १, १३३, ७;

^a) भावे तप् प्र. उसं. (पा ५, १, ११९) । पाप्र. तु
नञ्-पूर्वे तस. वा छन्दसि (पामवा ५, १, ११९) इति
स्वतन्त्रं नञ्-समासविप्रतिषेधाऽभावविकल्पे ?*वीर-ता-
इत्यस्य तलन्तस्याऽपि उप. नाप्. टि. दिशा आधुदात्तत्वम्
उसं. (पा ६, २, ११६; १२०) ।

^b) तृ१ द्र. [°वया > °तजा > °ता इत्येवं छन्दोऽनु-
रुद्धो वर्णविपरिवर्तनक्रम इत्यभिसंधिः (यतः माशेषसो
अवीरता परि त्वा इत्येवं त्रैष्टुभः पादो मूलतः श्राव्येतेति
संकेतलाभः); वैतु. NW. (MGO. प्रमाणतः) ?*अवीरताति
> °तावा > °ता (तु. नाउ. टि.) इत्येवं व्यर्थं तृ१
स्थाने सप्त१ उपकल्पकः] ।

^c) यनि. च१ सत रूपस्योपपत्त्यर्थं हलन्तमेतत् प्राति.
सुकल्पं भवति । तस्य रूपस्य प्रादुर्भावश्च त्रैष्टुभपादे-
ऽधिकाक्षरनिविर्बर्त्तिषाप्रयोजितः सन् °तायै > °ताइ >
यनि. इत्येतत्क्रमेण संभाव्येत [तु. देवतातये > °ताते
इति समानप्रवृत्तिकं रूपम्; वैतु. L ३५९, ४६६ उक्तस्य
वर्णविपरिणामस्य विषये शब्दाऽऽदौ वर्तमानाया नञः
श्रुतीर्विस्पष्टप्रतीत्युत्कण्ठाऽऽत्मकमसद्वैतं प्रदर्शकः (पूर्व-
सवर्णैकादेशे सत्यवर्णैऽध्यामोऽप्युभयथा । सा नो अग्ने-
ऽवीरतायै पुरा दाः इत्यत्र च माऽवीरतायै नो अग्ने

पुरा दाः इत्यत्र च] समानमेव स्वरतो नञ्पूर्वत्वस्य
प्रत्याख्यमानत्वादित्यभिसंधिः) : NW. [MGO. प्रमाणतः] ।

*?अवीरताति- (यत्र पाप. *वीरताति- इति उप.
अवीर-ता- इत्येतद्वत् पराधुदात्तत्वम् उसं.) इति
प्राति. उपकल्प्य (तु. नाप्. टि.) तातये > °ताते > °ते
इत्येवमपार्थमाध्यमिकाधिकाक्षरमिवाऽनुकामुकः] ।

^d) तस. नञ्-स्वरः ।

^e) -हा इत्येवमन्तोदात्तः मुपा. यनि. शोधः द्र. (तु.
संति. पपा.) ।

^f) अ(पि, पी) ✓रुध् > अवीरुध्मः इति शोधः (तु.
सस्य टि. इन्द्रियम्) ।

^g) मुपा. तैत्रा ३, ७, १, १ अवीर्यः इति पाठे ।

^h) विप. ([हिंसक-रहित-] इन्द्र-, ऊति-, पथिन्- प्रभ.) ।
वस. अन्तोदात्तः ।

ⁱ) विप. ([अकुटिल-] अर्थमन्-, मित्र-, वरुण-) ।

^j) सपा. अ २, २७, ९ अस्वप्नजः इति पाठे ।

^k) उप. < ✓वृ(वरणे) ।

^l) °वृत्ताः इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. मै. मूको.,
सपा. काठ २९, ६ च) ।

^m) विप. (इन्द्र-, वाजिन्- प्रभ.) । उप. < ✓वृ(वधा.) ।

८, ३२, १८; ६, १४, ५^२; ८, ३३, ६; १०^०; जै ४, २०, ३; शौ २०, ६७, १; -तस्म ऋ ८, १०२, १४; काठ ४०, १४; कौ २, १२१; जै ४, ६, ६; — ताः मै ३, ९, ८.

अ-वृष्टि^१ - धान् ऋ ७, ६, ३.

अ-वृष्टि- > ?अवृष्टि-द(त>)त्ता^०-
-त्ता पै ५, ३१, ३.

अवे(व✓ई), ?अवायते^० पै ८, १५, १३; अव...अयत् ऋ ५, ३७, २; अवायन्ताम् शौ ११, १२, ८.

॥अवैति तै १, ७, ५, ४; २, ३, १२, २^०; ६, ६, ३, १^०; काठ १०, ५; ९; ३६, ७^१; ३७, १^२; ॥अवैति तै ३, ३, ८, १; †अव...एति ऋ ८, ४, ३; कौ १, २५२; २, १०७१; जै १, २६, १०; अव(एति) ऋ १, १६४, ५१; ॥अवयन्ति ऋ ५, ४१, १३^६; तै ६, ५, १०, ३; मै ३, ८, ७; ४, ५, १^०; ६, २^१;

अवयन्ति मै ४, ४, ७; काठ २९, ३^०; क ४५, ४^{१०}; अवैतु ऋ ५, ४९, ५; शौ १, ११, ४^१; पै १, ५, ४; १३, ५, ७; १५, ६, ६; अव...एतु पै २०, २८, ६; अवेहि ऋ ५, ७८, ८^६; ॥अवेयात् काठ १०, ९; अव...इयाम् ऋ ७, ८६, ४.

अव(यत् >)यत्तो^१ - -तीः का १३, ६, १७^१म.

अवा(व-अ)य-अन्^०.

†अ(व >)वा(यत् >)यत्तो^०-

-ती ऋ ८, ९१, १; पै ४, २६, १.

अवे(व-३)त-अन्^०.

अवे(व-इ)त्य- -त्यः, -त्याः काठ ३७, १.

॥अवे(व-ए)व्यत्^० - -व्यन् तै ३, ३, ८, १.

अवे(व✓ई), अव...ईमहे ऋ १, २४, १४; ७, ५८, ५; मा १६, ६; का १७, १, ६; तै १, ५, ११, ३†; ४, ५, १, ३; मै २, ९, २; ४, १४, १७†; काठ १७, ११;

४०, ११†; क २७, १; पै १४, २, ९; †अव(ईमहे) ऋ १, २४, १४; तै १, ५, ११, ३; १२, १; ४, २, ११, २; मै ४, १४, ३; १२; काठ ४०, ११. ॥अवे(व✓ई)क्ष > क्षि, अवैक्षते तै २, ३, ११, २; ५, १, १०, ५, ७, १, ३; मै ४, १, १२; काठ ६, ७; २२, ८; २९, २^१; ३१, ९^१; क ४, ६; ३५, २; ४५, ३^१; ४७, ९^१; पै १६, ११२, ५९; अवैक्षते मै ३, २, ७; ४, १, १२; अवैक्षन्ते तै ६, ६, ७, २; पै १५, १९, ७९; ५ अवैक्षे तै १, १, १०, ३^१; मै १, १, ७; ११^१; ४, १, ७; अवैक्षत मै २, १, ११; काठ १०, ५; ३१, ९; क ४७, ९; अवैक्षेत तै ३, २, १, ३^१; ४; ६, ६, ७, २^१; मै १, ८, ४; ४, ६, ९; काठ ६, ७; २९, २, क ४, ६; ४५, ३; अवैक्षेत मै ३, २, ७. अवैक्षये पै २०, ५३, ८.

^१) पामे. अवित्ता कौ १, २६३ द्र. ।

^२) विप. ([देवानाम् अवर्धयितु-] पणि-). । तस. उप. कर्तरि कः प्र. । अन्तोदात्तः उलं. (पा ६, २, १५७) ।

^३) 'अवृष्टिनिवृत्त्यै दत्ता-(गो-)' इति मध्यमपदलोपः स्यात् । एस्थि. अपि अतोवृ- इति मूको. ?नतूर्णदत्ता इति कौस्. (६२, २१ [तु. वैप ४]) उपलभ्यमानौ पाठौ सुपा. संदिग्ध इत्येव सूचयेताम् ।

^४) यनि. सुपा. चिन्त्यः । लछि प्र१ सतः ऐच्छन् इत्यस्य नापू. पदस्य नकारान्ततया शुभावयिषाया अन्यायत्वात् । एस्थि. नापू. पदे मूलतस्तकारान्ते सति परादिनकारप्रभावजा सांहितिकी तकारस्य नकारा-ऽऽपत्तिः सुवचेति कृत्वा मूको. अनु न वायते (<✓वै) इति पदद्वयाऽऽत्मकः शोध-प्रस्तावो विमृश्यताम् ।

^५) पामे. अवयवयन्ति मै ४, ८, ५ द्र. ।

^६) पामे. अवयवयन्ति मै १, १०, १३ द्र. ।

^७) तु. १पा. प्रभृ.; वितु. आ-अवयन्ति इत्येकं पद-मिति GW. प्रभृ. ? । तु. सस्थ. टि. आ ।

^८) पामे. अवचरन्ति तै ६, ४, २, ९ द्र. ।

^९) सपा. काठ २७, ५ क ४२, ५ सचन्ते इति पामे. ।

^{१०}) =सपा. पाठ १, १६, २ । आपमं २, ११, १० निरैतु इति पामे. ।

^{११}) पामे. पत शौ १, ११, ६ द्र. ।

^{१२}) डोपः उदात्तत्वम् (पा ६, १, १७३) ।

^{१३}) पामे. (ए[आ✓इ]>) आद्यतीः शौ ६, १०९, २ द्र. ।

^{१४}) विप. (कन्या-) । शास्त्रान्तरनिघ्नः साहितिको दीर्घः (तु. ऋपा ९, २३; ORN.) । सस्व. कृते एपू. टि. द्र. ।

^{१५}) गण. उप. लृट्: वान्नादेशे कृत्-त्वरः प्रकृत्या ।

^{१६}) पामे. व्रतीक्षे का २, १, ४ द्र. ।

अवे(व-ई)क्ष्य पै ५, २८, ७.

५, ४, ५, २०; अव... उक्षति तै ६,

अवेज्य अव/यज् द्र.

२, ७, ४; काठ २१, ७.

अवेत-, अवेत्य- अवे(व/इ) द्र.

अवो(व-उ)क्ष्य काठ ८, ७; क ७, ४.

अ-वेनत्- -नन्तम् ऋ १०, २७, १६.

अवो-देव- २अवस्- द्र.

अवे(व/इ)न्व्, अव... हन्वत्तम् ऋ ७, ६४, २७.

॥अवो(व/ऊ)ह्(प्रापणे), अवोहेत्
तै ६, ३, ४, ६^१; मै ३, ९, ४.

अवे(व/इ)ल् > लि, अवेल्य शौ ६,
१६, ३; पै १९, ५, ९.

अवो(इ-ऊ)ह्^२ मै ४, ४, ६.

अव... एलयीत् शौ ६, ११, ३.
पै १९, ५, ९.

अव्य ✓ अव् द्र.

अवे(व/इ)श्, अव... इक्षे ऋ ८,
७९, ९०.

अव्य- २अवि- द्र.

अवेष्ट-, अवेष्टि- अव/यज् द्र.

अव्यक्त- -क्तम् खिसा ३३, १३.

॥अ-चैर्भादक^३- -कः मै २, १, ६.

[क्त- व्यक्त^४].

अ-चैरहत्यु^५- -न्याय शौ ६, २९, ३;
पै १९, २७, १२.

॥अ-व्यतिहार- -राय काठ २७, १;
क ४२, १.

अवैष्यत्- अवे(व/इ) द्र.

अ-व्य(त>)ती^६- -स्य ऋ १०, ९५,
५.

॥अवो(व/उ)क्ष्, अवोक्षति तै ५,
२, ३, २, ४, ५, २^७; ३; मै ३, २,
३; काठ २१, ७^८; अवोक्षति तै

अ-व्यथ^७- -थाय काठ १७, ८^९.

अ-व्यथमान, ना^८- -नः पै १९,
४६, १; -ना मा ११, ६३^१; १३,
१६; का १२, ६, ४^२; १४, २,
१; तै ४, २, ९, १; मै २, ७.

६^१; १५; ३, १, ८^३; काठ १६, ६^४;
१६; १९, ७^५; क ३०, ५^६; -नाम्
मा १४, ११; का १५, ४, १; तै
४, ३, ६, १; ५, ३, २, ११^७; मै २,
८, ३; ३, २, ९; काठ १७, ३; २०,
११; क २६, २; ३१, १३.

अ-व्यथयत्- -यत् तै ४, ४, २, १^८.

अव्यथयन्ती- -न्ती तै ४, ४, २, ३.

अ-व्यथा^९- -थायै मा १०, २१; १५,
१०-४४; का ११, ७, १; १६,
३, ३; ५; ८; ११; १४; मै २, ८,
९^{१०}; क २६, ७^{११}.

१अ-व्यथि^{१२}- -थ्यै काठ ३५, १०^{१२};
क ४८, १२^{१३}.

२अ-व्यथि^{१४}- -थिः ऋ १, ११७,
१५; ९, ४८, ३^{१४}; -थिभिः ऋ १,
११२, ६; ७, ६९, ७; मै ४, १४,
१०; -थिषु ऋ ८, २, २४^{१५};
-थी कौ २, १८८^{१६}; जै ३, १७,
९^{१७}.

^{१)} तस. नञ्-स्वरः ।

^{२)} तु. वें. सा. G.W. M.W. च; वैतु. P.W. अव
इत्यस्य पृथगन्वय इतीवोपेक्ष्यवचनः ।

^{३)} मपु१ इडभावः उंसं. [पा ७, २, ७७ (तु.
ऋ ४, २०, ८; ६, १९, १०; ORN. च मतान्तर-
सुमिक्षं संकेतुकः; वैतु. वें. सा. G.W. ✓ ईश् इत्यस्य
उपु१ इति, सा. [पक्षान्तरे] च मपु१ इति)] । यद्योगी-
यस्तिङ्निघाताऽभावश्च द्र. ।

^{४)} तस. उप. वीर-हृत्- (भाप. + स्वार्थे ञञ्
प्र. एतदनु यस्या. शोधः इष्टः । अन्तोदात्तत्वम् उंसं.
(पा ६, २, १५६); वैतु. F.W. प्रभृ. < वीर-हृन्-
इत्यपार्थं वदन्तः । वीरमारकत्वाऽभावाऽपेक्षया वीरमारणा-
ऽभावस्य नेदीय इव प्रकरणं स्पृशेत्त्वादनुपदं सु-वीरता-
इति भावनिष्पन्नेन पदेन भूयोऽप्येवं संकेतितत्वाच्च ।

^{५)} सपा. यक. मै ३, ३, ६ व्युवोक्षति, व्युवोक्षति इति पाभे.

^{६)} सपा. काठ २६, ६ क ४१, ४ उद्देहत् इति च
परिव्ययेत् इति च पाभे. ।

^{७)} सपा. आपथ्यौ १८, १८, १६ अवोक्ष्य इति पाभे. ।

^{८)} अ-व्यथा- । उप. भावे प्र. ।

^{९)} पाभे. अप्रचमाना द्र. ।

^{१०)} तस. नञ्-स्वरः । उप. ✓ व्यथ्+भावे इन् प्र.
(पाउ ४, ११८) ।

^{११)} विप. (ऊति-, पतविन्- प्रभृ.) । वस. अन्तोदात्तः
(पा ६, २, १७२) । उप. कृते नाप्. टि. द्र. ।

^{१२)} सपा. °थिः <> °थी इति पाभे. । °थिभरत् > °थि-
भरत् > °थी भरत् इति नैप्र. साहितिको विपरिणामः संभा-
व्येत । स्यादिममेव निगमे लक्षयित्वाऽऽचार्यः अ+✓व्यथ्
इत्यतो नञा युक्तादेव सतः इनिम् प्र. शशास
(पा ३, २, १५७) यथा प्रकृतिस्वरम् स्यादिति (वैतु.
पाम ६, १, १५८ यत्रैवं सहनिर्दिष्टस्य नञः स्वरो
बलीयानिति प्रत्यपादि स्वोक्तिविरुद्धस्वरश्चायमेव निगम
उदाहारि) । एस्थि. प्रकृतं रूपम् < °अव्य-थिन्-
इत्येवमुक्तं भवतीति (तु. BS.) पाप्र. विशेषस्तत्त्वतार-
तम्यापेक्षया भूयोविलोडनार्हः द्र. ।

^{१३)} विशेषि. द्र. (वैतु. P.W. प्रभृ. १संख्याकेन सप्रणे
संभेदुकाः) ।

?अव्यथि-या- -या^१ क १०, २७,

२१.

?अव्यथिपे^२ मै १, २, १७.

अव्यथिष्यै काठ ३, ७; क २, १४.

?अव्य(थि-ई>)थी^३- -थी^४ क १०, ३१, १०.

अव्यथेयु^५- -यम् खि १, ११, ५.

अव्यथ्य^६- -थ्यय क २, ३५, ५.

अव्यनत्^७- -नत् क १०, १२०,

२; खि ४, ५, १५^१; कौ २.

८३४; जै ४, ५, ६; शौ ५, २,

३; २०, १०७, ५; पै ६, १, २.

१ अव्यय- २ अव्यय- २ अवि- द्र.

पा अव्यधुक्^८- -कः तै ५, ३, ६, ३;
मै ४, ५, ६.

पा अव्यवच्छिन्न^९- -न्नम् मै ४, १,

११; -जानि तै ७, १, ५, ४.

पा अव्यवानत्^{१०}- -नता मै ४, ७, ७;

-नन् मै १, १०, ९^१.

पा अव्यवानम्^{११} मै ४, ७, ७.

?अव्यवस्तु^{१२} पै १२, ३, १५.

अव्य(च!)स्^{१३}- -व्य(च!)सः शौ १९,
६८, १; पै १९, ३५, २.

पा अव्याकृ(त>)ता^{१४}- -ता^{१५} तै
६, ४, ७, ३.

पा अव्याकृत्य काठ ८, ६; क ७, २.

पा अव्यायुक्^{१६}- -कः मै ४, १, ५;

१) तु अव्यथि, जरिमाणस्तरान्त इत्येवं मूलतो-
ऽधिकाक्षरे सति त्रैष्टुभे पादे स्वरपुरस्कृतयतिभार-
वशात् *?अव्यथि-या- (वस. पूष. स्वरः प्रकृत्या,
व्यथारहितप्राप्तिमति तात्पर्यं च द्र.) > -याः ([संहितायां]
> -या) इत्येतद् रूपम् अव्यथी इत्येवं विपरिणतमिति
संभाव्येत । 'तत् (तृतीयपादोक्तं श्रवः) व्यथारहित्येन
(यथासमये) प्राप्नुवाना जरिमाणः (जरोपलक्षितपरिपक्व-
भावाः [वैतु. सा. स्तोतृपर्यायतया ब्रुवाणः जरमाण-
इत्यनेन संभेदुकाः]) तरन्ति' इति वा. द्र. (वैतु. उद्गी. वे.
सा. च २ अव्यथि- इत्यस्य प्र ३ इतीव व्याचक्षाणाः,
PW. प्रभ. च *१ अव्यथि- इत्यस्य भावपरस्य प्राप्ति.
अभिप्रायतस्तत्संभिन्नस्य सतः २ अव्यथि- इत्यस्यैव
स्त्री. सतः प्राप्ति. तु १ इति तात्पर्यवन्तः) ।

२) पपा. नञ्-रहितः स्वर-हीनश्च भवति (तु. मा ६, १८;
का ६, ४, २ व्यथिषत् इति पाभे.) । एवं मुपा. स्वरः
नाउ. शाखान्तरीयोऽपरः पाभे. संटि. च द्र. ।

३) विप. (स्तरी-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । उप.
ई- (✓ई + भावे विवप् प्र. [= *?अव्यथि-या-]) ।

४) प्र १ द्र. । 'स्थिरस्वभावाऽपि सती व्यथिः (=न.
दि १ < व्यथिस्-) अकरोत्' इति वा. (वैतु. वै.
सा. प्रभ. [तु. ORN. PW. प्रभ.] २ अव्यथि-
इत्यनेन संभेदुकाः स्त्री. द्वि ३ इति वदन्तः वा. कृते
व्यथिः कर्तरि निगन्तस्य सतः व्यथि- इत्यस्य स्त्री.
प्र १ इति संलापुकाः सन्तश्चोद्याः [कर्तृभावा-
ऽन्यतराऽर्थे व्यु. अपेक्ष्य २ अव्यथि- इत्यत्र व्यथि-
इत्ययं भाव एवाऽऽशुदात्तत्वेन प्रवृत्तिस्वाभाव्योपग-
मात्.] ; PW. च वा. नेदीय इव संवदमानोऽपि *?अ-
व्यथिष्- इत्यस्य रूपं ब्रुवाणः संहितायां नत्यभावं यथा-
क्यमपि समाधित्वविमृश्यः) ।

५) उग्र- इत्यनेन सामानाधिकरण्यं द्र. । तस. अन्तो-
दातः (पा ६, २, १६०) । उप. कृत्यसमानाऽर्थः
एषः प्र. भवति (तु. दिद्वेय-) । व्यथा + ठ >
एयः प्र. इत्येवं तद्धितवृत्तेऽपि सति (तु. समेय-)
तद्धिताऽभिव्यज्यमानगुणप्रतिषेधेऽन्तोदात्त एव द्र. (पा
६, २, १५५) । यत्तु संस्कर्ता ?अव्यथा इयम् इति
पदद्वयमाह, तच्चिन्त्यम् । निष्प्रमाणं पदपार्थक्यस्या-
ऽभ्युपेयत्वेऽपि मातृ-पदसमानाधिकरणतयाऽभीष्टस्य सतः
प्रथमस्य पदस्येहाऽन्तोदात्तत्वेन निर्देष्टव्यत्वात् (पा ६,
२, १७२) ।

६) उप. ✓व्यथ् + स्यप् प्र. (पा ३, १, १४४) । सस्.
नापू. टि. द्र. ।

७) तस. नञ्-स्वरः ।

८) उप. <वि✓अन् (प्राणने) ।

९) सपा. खिसा २९, १४ अव्यनत् इति पाभे. ।

१०) तु. टि. अ-क्षोभुक्- ।

११) उप. <व्यवा(व✓अ)न् (प्राणने) ।

१२) अव्यवानम् इति मूको. पाभे. (तु. BW.) । पाभे.
अनवानम् काठ ३६, ४ द्र. ।

१३) उप. णमुल् प्र. इति विशेषः ।

१४) पाठः? सपा. शौ ६, ६३, १ अदि प्रसूतः इति पाभे. ।

१५) अवि-जस्- इति पपा. । तस. नञ्-स्वरः । उप.
वि✓अस् (क्षेपणे) + भावे विवप् प्र. । यत्तु सा. WR.
अव्यचस्- इत्यतश्च चकारलोपे यनि. प्राप्ति. आहु-
स्तद्धिभ्रश्यं यनि. गतार्थत्वात् ।

१६) विप. (वाच्-) । उप. <व्या (वि-आ) ✓कृ ।

१७) सपा. मै ४, ५, ८ वृत्ता इति, काठ २७, ३ क
४२, ३ न व्यावर्तत इति च पाभे. ।

काठ ३१, ३; क ४७, ३.
 १ अ-व्यावृत्त, ता^{१०} - तः काठ २०,
 ५; क ३१, ७; -तम् तै ५, ३,
 ४, ७; ६, ४, ८, ३; मै ३, २, ५; ४,
 ६; ४, ६, ७; -ता^{१०} मै ४, ५, ८;
 -ताः काठ ३४, ७.
 १ अ-व्युप्तवह^१ - हः, -हाः मै २,
 ५, ९.
 १ अ-व्युष्ट^१ > ए^१ - एाः ऋ २, २८,
 ९; मै ४, १४, ९.
 १ अ-व्युष्टि^१ - ष्ट्यै तै १, ५, ७, ५.
 अ-व्युष्टि^१ - द्विः शौ १०, २, १०;

पै १६, ६०, २०.
 अ-व्येष्यत्^१ - व्यत् शौ १२, ४, ९;
 पै १७, १६, ९.
 अ-व्रण^१ - णम् मा ४०, ८; का
 ४०, १, ८.
 १ अ-व्रत^१ - तम् कौ १, २९८; जै १,
 ३१, ६.
 २ अ-व्रत्, ता^१ - तः ऋ ८, ९७, ३;
 कौ १, ४४१; जै १, ४६, ५;
 शौ ६, २०, १; ७, १२१, २;
 -तम् ऋ १, १०१, २; १३२,
 ४; [१७५, ३; ९, ४१, २];

६, १४, ३; कौ २, २४३; ७८४;
 जै ३, २१, ८; -ता खि ४, ५,
 १६१; -ताः पै १७, ४०, २६;
 -ताः ऋ १, ३३, ५; ५१, ८;
 १३०, ८, २, ७३, ५, ८.
 १ अ-व्रत्य^१ - त्यः काठ ६, ६; क ४,
 ५; -त्यम् तै २, २, ३, २^{१०}; ६,
 १, ४, ६; काठ १०, ५^{१०}.
 अ-व्रात्य^१ - त्यः शौ १५, १३, ११.
 ✓ अश्रु(वधा.)^०, अशेम ऋ ५, ३०, २.
 अष्ट मा ७, ३; ६; ८, ६०;
 का ७, १, ३; २, २; ९, ७, ९;

१) तप्त. नन्-स्वरः ।

२) उप. <व्या(वि-आ)✓वृत् ।

३) पामे. अव्याकृता द. ।

४) विप. (अव-). तप्त. नन्-स्वरः । उप. व्युप्त- +
 वह- इत्यत्र वस पूर्वपदान्तोदात्तत्वम् (पा ६, २, ११०) ।
 तत्रापि उप. ✓वह् + ऋणे वः प्र. (पा ३, ३, ११९) ।

५) अतिवृद्धिः इति पाठः? यनि. शोधः (तु. छन्दः) ।

६) तप्त. नन्-स्वरः । उप. <वि✓इ ।

७) विप. (?ब्रह्मन्-). वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,
 १७२) ।

८) विप. (दस्यु-पिप्रु-कृत्या-प्रभृ.) । सख. नापू. टि. द्र. ।

९) वैतु. अव्रतम् इति व्यत्यायुक्तः सा. ।

१०) सपा. खिसा २९, १६ ब्रज इति पामे ।

११) पामे. अभितः शौ १२, ३, ४२ द्र. ।

१२) तप्त. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६) ।

१३) अवत्यं चरेत् > सपा. मै २, १, १० अश्रु कुर्यात्
 इति पामे. ।

१४) उप. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६) न भवति ।
 तद्विद्वत्तस्य सामान्यविशेषणतापरस्य वाच्यविशेषनिर्दष्टेः
 विशेषणमात्रत्वाऽपहानादिति दिक् ।

१५) नैप्र. ✓*अश्रु इत्येतत्साध्यत्वेन ✓*अरु
 इत्यस्य शब्दान्तरयोगानुगतकायवृद्धिरूपतयाऽस्य प्रति-
 पत्तेः, यावन्तः ✓*अरु इत्यस्य प्रमेदाः
 स्युस्तावन्त एवास्याऽपि संभवेयुरित्यभिसंधिः । एस्थि.
 यथा ✓*अरु इत्यत्र प्रमेदविवेकस्याऽद्यापि परिणिष्ठय-
 स्वरूपत्वात् सामान्येन निर्देशोऽकारि, एवमिहाऽपि

सामान्येनैव निर्देशस्य कर्तव्यतया प्राप्तावपि यत् १मश्च
 २यश्च प्रमेदौ विविच्येयानां तत्राऽभियुक्तानां प्रायेण
 व्याप्ति-भोजनाऽर्थकृतया भिन्नयोः सतोर्द्विथेरेव धा.
 विषये परिचितित्वमात्रं निमित्तं द्र. । एवं तावदिह
 प्रकृते धा. पूर्वप्रसिद्धयतुरोधादेव भुज्यर्थकस्य प्रमेदमात्रं
 विरह्य यथासंभवं भेदान्तरसर्वस्वरथेत् ऊर्ध्वं वैप.
 वाऽन्यत्र वा क्वचिदाकाङ्क्ष्यमाणविवेचनप्रयत्नस्य सामा-
 न्येनाऽन्तर्भावो भवति । शब्दान्तरसामान्येन वक्तृप्रवृत्ति-
 विशेषलक्षणश्च ?अनुशामहै, आनश्याम्, आनशे,
 आनश, आनशुः, आनाश इत्येभिस्तद्धभिः, अंश-
 अंशु- इत्याभ्यां कृद्भ्यां च समर्थ्यमाणसद्भावसंकेतः
 सानुनासिकोपक्रमः ✓*अश्रु इत्ययमपरोऽपि वधा. पाधा.
 उस्. सन्निह गद्र. । तदनु अंश- इत्यत्र गपू. टि.
 च क्रियानपि विशेषाधेयः (तु. वैप ३, ४ टि. b च) ।
 किं च, नैप्र. सकक्षमिव विपरिणम्यमाणः ✓*अश्रु
 इति दीर्घादिरपरोऽपि वधा. पाधा. उस्. ।
 ततश्च १आशु- , आशु- इत्येतयोः व्यु. यस्या.
 निर्देश्यनाना द्र. यत्तु GW. अश्रु- , अश्रुम्- ,
 अश्रुनि- इत्येतेषां व्यु. कृते ✓*? ३अश्रु इति
 पृथगुक्तल्पयेत् , तन्नेष्टम् । तदभिहितदीयतैस्थ-
 परत्वस्य ✓*अरु इत्यस्य हिंसाधेये ६ठे प्रमेदेऽन्त-
 र्भावस्य सुवचत्वात् तदभिमतस्य मौस्थि. ✓शा
 (=✓शो) इत्यनेन संबन्धस्य प्रकृतस्य धा. आद्यजमात्रेण
 तत्प्रतिनिधिना सता विज्ञापिते सत्यवशिष्यमाणस्य ✓*श्रु
 इत्यस्य वंशस्य सतस्तद्दर्शनतो दुर्बलत्वाच्चेति दिक् ।

तै १,४,२,१; ३,१; ६,४,५५;
 मै १,३,४,४,५,५; काठ ४,१;
 २७,१; २; क ३,१; ४२, १;
 अष्टात् १ मै ४,९,१२; अष्टात्
 का ९, २, ७; ८; मै ४,१३,९;
 अष्टात्: क २, १९, ८; अष्टात्:
 मै १, ६, १; ६; अष्टात्: क १,
 ६०, ३; ६९, ३; ७०, १;
 २,११, ७; अष्टात् क २, ३२,
 ६; मा ३, १८; ४, १८; ५, ७;
 ७, ४७; ८, १०; ६२; ३९,
 ४; का ३, ३, १०; ४, ६, २;
 ५, २, ६; ८, ६, ४; ३९, २, २;
 तै १, २, १, १; ४, १; ११, १;
 ३, ११, १; ५, ५, ४, ७, ५; ६,
 ३, १०; २; ६, २, २, ५; मै १, २,
 १, ४; ७; ५, २, ४; ३, ९; ९, ४;
 ३, ६, ९; ७, ५; ४, २, ५; काठ २,
 १, ५; ८; ३, ८; ५, २; ६, ९;
 ७, ९; ९, ९; १३, १५; २४, ३;
 ३२, ३; क १, १३; १७; २, २;
 १५; ४, ८; ८, १२; ३७,
 ४; शौ १६, ४, ६; १९, ६, १,

१०; पै १६, १४९, १२०;
 १९, २६, २; ४८, १८;
 अष्टात् क ५, ६४, ३; तै १,
 ३, १४, ३; अष्टात् क १, १२,
 ८; १७८, १६; २, २७, ११;
 १४; ५, ४, १०; ६, १, १३; तै १,
 ४, ४६, ११, १; २, १, ११, ६; मै
 ४, १३, ६; १४, ११, १४; १४;
 काठ १८, २०; अष्टात् क ५,
 ४७, ७; खि ४, २, ४; शौ १९,
 ११, ६; अष्टात् क ७, ३२,
 २६; १५, ३६, ४; ३७, ६;
 ४०, १२; खि २, ६, १०;
 १४, ३; मा ३८, २८; का ३८,
 ६, २; तै ७, ५, ७, ४; मै ४,
 ९, १३; काठ ३३, ७; कौ
 १, २५९; २, ८०६; अष्टात् १,
 २७, ७; ४, ३०, ६; शौ १३,
 १, ६०; १४, २, ५; १८,
 ३, १७; १९, ४७, २; २०,
 ७९, १; पै ६, २०, २; १३,
 ८, १६; १७, २५, ३; २८, ७,
 ५; २०, ५८, २; अष्टात्

क १, ११४, ३; २, १९, ७; २७,
 १०; ६, ५, ७; ७, ६५, २;
 ८, २७, २२; ९, १८, १२; मा
 १८, ७४; ३८, १६; का २०,
 ५, ७; ३८, ३, २; तै १, ३, १४,
 ३; मै ४, ९, १६; काठ ४०,
 ११; कौ २, १०३०; अष्टात् ४, १७, ३;
 अष्टात् क १, ११४, ३; १३६
 ७; ४, ४, १४; ५८, ११; ५,
 ४१, १८; ७०, २; ७, ४७, २;
 ९, ११, ५; मा १७, १९; का
 १९, १, १२; तै १, २, १४, ६; ४,
 ५, १०, २; मै ४, ११, ५; काठ
 ६, ११; ४०, ७; ११; कौ २, ३३६;
 अष्टात् ३, २८, ८; पै ८, १३, ११.
 अष्टात् तै ५, १, ३, ४; मै
 २, ५, ४; ३, ६, ४; शौ १९,
 ३८, १; अष्टात् क ६, २८,
 ४; ८, ५१, १६ (५२, ६);
 ९, ८३, १; खि ३, ३, ६; मा
 ४०, ११; १४; का ४०, १, ११;
 १४; तै ६, ४, ५, ५, १०;
 ६; मै २, ५, ४; काठ ९,

*) मुपा. आद्यक्षरं प्रति संदेहः । कथमिति । १मे
 स्थ. साक्षाद् दीर्घश्रुतेः २ये स्थ. अयि वा आष्टात्
 इत्येवं व्यवच्छेदसंभवाद् उभयत्राऽऽकारादि रूपमिति
 १मः कल्पः (तु. संटि. १२ ? आष्टा इति, BO.
 आष्टा इति च पाभे.) । अथ नो (तु. संटि.) इत्येवं
 १मे स्थ. नापू. पदस्य पाभे. उपलब्धेस्तदुत्तरवर्तिनोऽय
 रूपस्याऽऽकारादित्वं संभाव्येतेति २यः कल्पः (तु. संटि
 २१ यदनु २ये स्थ. पपा. अकारादित्वमेव धाव्येत,
 सपा. तैत्रा ४, २०, २ अस्ता इति च पाभे.) ।
 एरिथ. १मे कल्पे आ इत्यनेनोपसृष्टस्य २ये कल्पे
 चाजुपसृष्टस्य सतोऽस्य यनि. एतत् तातळि रूपम्
 इति द्र. । उभयथाऽपि प्रकृतिस्वरं भवति । १मे स्थ.
 चलोपवशाद् २ये स्थ. च वा-योगवशात् प्रकृतस्य
 तिको निघाताऽमाविकल्पे सति १मे कल्पे ग. निघातात्
 (पा ८, १, ७१) २ये कल्पे च प्रकृतिस्वरं सति शिष्टत्वा-

दिति किं (वैतु. संटि. २१ यदनु पपा. २ये स्थ. तिङ्निघात-
 विकल इव धाव्येत) । सस्थ. ? आष्टात् टि. अपि द्र. ।
 १) तु. सस्थ. टि. आ । १) पाभे. गमयेत् काठ ५, २ द्र. ।
 १) पाभे. पुषेयम् सा ४, २६ द्र. ।
 १) पाभे. गेरम् काठ ४५, १५ द्र. ।
 १) आद्यक्षरं यासुडागमः (पा ३, ४, १०३) ।
 १) पाभे. सस्थ. टि. परि द्र. ।
 १) सपा. क ५, ६०, १ क्रय्याम् इति पाभे. ।
 १) असि । मयि इति पदद्वयाऽस्तनः पपा. चिन्त्यः ।
 १) सपा. क १०, ५७, २ नशीमहि इति पाभे. ।
 १) तु. सस्थ. टि. अभि ।
 १) <✓अश (भोजने) इति मन्वानः सा. चिन्त्यः ।
 सनेम इत्यनन्तरश्रुतेः प्राप्त्यर्थे धावसरत्वं संकेतोपलम्भात् ।
 १) <✓अश (भोजने) इति मन्वानः उ. उपेयः ।
 १) शोचः सस्थ. टि. ? श्रुसा द्र. ।

१; १३, १६; १९, १; २३, १;
 २४, ३; २५, ६; २९, १; ३३,
 ६; ॥ क ८, ४; ३०, ७; ३५, ७;
 ३७, ४; ३९, ४; ४०, १; ४५, २;
 ॥ कौ १, ५६५; २, २२५; ॥ जै
 १, ५७, १२; ३, २०, ९; शौ ४,
 ९, ५; २१, ४; २५, २६; १९,
 ३८, १; ५६, ५; १२, ३, १०;
 १९, २४, १; २, २६, ५; ४२, ३;
 ४९, ७; ॥ अशुनोति ऋ १, ९४,
 २; ३, ५९, २; ९, ८१, २; १०, ३९,
 ११; ६२, ९; तै ३, ४, ११, ५; मै ४,
 १०, २; काठ २३, १२; पै १२,
 १, २; अशुतुः मा ८, ५; का
 ८, १, १; तै ३, २, ८, ४; शौ
 १४, २, ९; पै १८, ७, १०;
 ॥ अशुवते तै ७, ४, ६, ३;
 अशुवते ऋ ७, १०३, ९;
 ॥ अशुये ऋ ९, ६५, ६; कौ २,
 १३५; जै ३, १३, ११; पै १५,
 १५, ३; ॥ अशुयः^० खि १, ९,
 २; अशुय ऋ ५, ५४, १०;
 ॥ अशुवे ऋ १, १६४, ३७; शौ
 ९, १५, १५; पै १६, ९९, ६,

॥ अशुवत् ऋ १, १, ३; ४०, ६;
 ७; ११३, १८; २, २३, ४; तै ३,
 १, ११, ७; ४३, १३, ५; मै ४,
 १०, ४; १४, १६; पै १६, ३, ९५;
 ॥ अशुवत् मै ३, ८, ५; ॥ अश्ववै
 तै ६, २, ७, १; ॥ अश्ववातै काठ
 २५, ६; क ३९, ३; ४; अश्ववन्त
 ऋ ७, ३०, ४; अशुवैथे ऋ ७,
 ७०, ४; अशुताम् शौ ८, २, ८;
 अशुताम् मा ३२, १६; का ३५,
 ३, १२; तै ३, २, ८, ४; अशुहि
 पै १९, ४२, ३; ॥ अश्ववावहे^१
 मै ४, ६, २; अशुवामहे मै
 २, ७, १३; ॥ अशुवामहे ऋ
 १०, ९७, १७; मा १२, ९१;
 का १३, ६, १७; तै ४, २, ६,
 ५; काठ १६, १३; क २५, ४;
 शौ ६, १०९, २; पै १३, १३, ८;
 १९, २७, ८; ॥ अशुवाम
 ऋ ६, ४९, १५; ९, ९७, ५१;
 कौ २, ७७८; ॥ आशुत तै ७,
 ४, ६, ३; ॥ आशुवाताम् मै
 ४, ८, ९; ॥ आशुवत् मै ३,
 ८, ५; ॥ अशुवीत् तै ६,

४, १०, ६.

आश ऋ ८, ४७, ६; आशते^१
 ऋ ५, ६६, २; आशते^२ ऋ १,
 २५, ६; १३६, ३; १४४, ६;
 ५, ६८, ४; ५: ८, ३१, ६;
 मै ३, ८, २; ॥ कौ २, २६१;
 ८१६; ८१७; जै ३, २०, ८;
 ५७, ६; ७; आशतुः ऋ ८, २५,
 ८; आशुः^१ मा १९, ६१; का
 २१, ४, ११; मै ४, १०,
 ६; आशुः ऋ ४, ३३, ४;
 ॥ आशथे^२ ऋ १, २, ८; १५,
 ६; १५१, ८; १; ५, ६७, १;
 कौ २, १९८; जै ३, १८, ५;
 आशिरे खि १, ११, १; ॥ अष्ट
 ऋ [७, ८४, ५; ८५, ५]; १०,
 १२६, १; कौ १, ४२६; जै १,
 ४१, ८; पै ५, ३९, १; आष्ट ऋ
 १, १२१, ६; तै ४, ३, ११, ४;
 काठ ३९, १०; अशुत् ऋ १०, ११,
 ७; अशिपत् शौ १९, ४९, १०;
 पै १४, ४, १०; आष्ठाः^१ मै २,
 १३, १०; ॥ आशत ऋ १,
 ८, ६; ८७, ५; १०, ९२, ३;

१) पाभे. आनशे मै १, ७, २ द्र. ।

२) सपा. अशुये <> अशुवामहे <> अशुवामहे
 इति पाभे. ।

३) अशुयः इति शोधः द्र. ।

४) यमु. दुरुपपदे निघाताऽभावे यथाकथञ्चिदभ्युपेत-
 ०ऽपि स्वरोऽल्लक्षणिकः (तु. नाउ. रूपम्) ।

५) आशवः > आश । चः इति द्वे पदे (तु. पपा. GW.
 प्रमु.; वैतु. वै. सा. आशु- > -शवः [सं. १] इति मन्वानौ) ।

६) लाऽऽदेशस्य लिङ्विषयत्वेऽपि छान्दसं सार्व-
 धातुकत्वमिति छित् उत्तरवर्तिनस्तस्य निघातः द्र. (पा
 ३, ४, ११५; ११७; ६, १, १८६) । हि-योगे तिङ्-
 निघाताऽभावाच्च धास्व. सुस्थः (पा ८, १, ३४ [तु.
 MWG ३५९ टि. १५]) ।

७) छन्दोऽपेक्षया आशते इति सुश्रवम् (तु. GW.

AVM.) ।

८) आशथे इति म. पु. २ इव विपठिषुः GW. चिन्त्यः ।

९) पाभे. आसाते ऋ २, ४१, ५ द्र. ।

१०) पाभे. आनशुः काठ २१, १४ द्र. ।

११) छन्दोऽपेक्षया आशथे इति सुश्रवम् (तु. GW.
 AVM.) । १२) "आशथे > आशथे > यनि. इति
 (तु. सस्थ. टि. [देव-निष्कृत-]) ।

१३) < ✓ अश (भोजने) इति सा. । तुरीय-चरणाद्
 अभिः उपाऽऽकृष्येहोपसर्जनीय इतीव GW. OBN. च
 पश्यतः । तत्रोपपत्तिर मृग्या भवति । श्रौताऽन्वयस्वारस्य
 पीडनप्रसङ्गात् ।

१४) अश्लिषत् इति सा., श्लिषत् इति RW. ।

१५) छिन्नि म. पु. १ (तु. पाभे. तै ४, ३, ११, ४ आष्ट, पपा.
 च; वैतु. मै. पपा. < आ ✓ स्था इति) ।

शौ २०, ७१, २; आशत ऋ
१, २०, २; ८५, २; ८, ५९,
२; २, २१, ५; ७, ६६, ११; ८,
४३, १७; ६९, १८^७; ९७, ९; ९,
६६, ४; २४, २; १८, ३; २१,
४; २२, १^७; ६७, ७; ६९,
२; ७३, ९; ८३, ४, १०, ९२,
७; ९४, ३; खि १, ६, २; मा २०,
७२; का २२, ७, ६; मै ३, ११,
४; काठ ३८, ९; कौ २, २०९^७;
३१२^१; ४४५^१; ४७५^१;
६१७^१; ७१३^१; जै ३, २४,
५^१; २५, ८^१; ३४, ३^१; ३६,
१^१; ५०, ५^१; ५८, १०^१;
शौ २०, ९२, १५^१; †आक्षिपुः^१

ऋ १, १६३, १०; मा २९,
२१; का ३१, ३, १०; तै ४,
६, ७, ४; काठ ४६, ३. [अनु^०,
अभि^०, आ^०, उद्^०, उप^०, परि^०,
प्र^०, सम्^०, समा^०].

अशनु^७ - इनः ऋ १०, २७, १५;
-इना ऋ २, ३०, ४; ४, २८, ५;
१०, ६८, ८; शौ २०, १६, ८.

१अशन- वि^०.

†अशुस^७ - शसः ऋ २, ३४, ९;
४, ४, १५; तै १, २, १४, ६;
मै ४, ११, ५; काठ ६, ११.

✓अशाय, अशायतम् ऋ १, ३४,
७^१; अशायत ऋ १०, ९२, ११.
[परि^०, वि^०].

†अइन^७ - इनः ऋ १, १६४, १;
१७३, २; शौ ९, १४, १; पै १६,
६६, १; -इनम् ऋ २, १४, ५;
-इन्त्य ऋ [२, २०, ५; ६, ४, ३];
-इनैः ऋ ८, २, २; कौ २, ८५;
जै ३, ८, ११.

! *अइनया^१ कौ १, ३०५; जै १,
३२, ३.

!अइनय- वि^०.

अशनुवत्^७ - वत् ऋ १, ११६, २५;
काठ १७, १८.

!अशनुविन्, अशयत्-, अशवत्-,
अशवत्- वि^०.

२अष्ट- सम्^०.

अष्टवे^७ ऋ ४, ३०, १९.

१) तु. सस्थ. टि. अनु ।

२) पाभे. आनशुः ऋ ९, १०८, ४ द्र. ।

३) सपा. ऋ ९, १०, ७ आसते इति पाभे. ।

४) सपा. ऋ ९, १५, २ आसते इति पाभे. ।

५) पाभे. आनशुः ऋ ८, ३, १६ द्र. ।

१) <✓अक्ष(व्याप्तौ) इत्यपि सुकल्पं भवेत् (तु. पाधा.) ।

२) नाप. । कनिन् प्र. उस्. (पाठ १, १५६)

नित-स्वरश्च । यद्वा मौस्थि. अइमन्-> अइमनः,
अइमना > *अइमनः, *अइमना > अइनः, अइना
इति नैप्र. सहजप्रवृत्तिसंभवात् यनि. रूपे अइमन्-
इत्येतदीये सती प्रकृतं प्राति. अन्यथासिद्धतामवतारये-
ताम् । इतश्चाऽन्नन्तानि प्राति. मौस्थि. मन्नन्त-
तयेव सुग्रहाणि स्थिरित्यस्मिन् संकेतग्रहे लाघवदर्शने
सत्यपि तेषां तेषामन्योन्याऽन्तर्भाव्य-जन्मनां सती प्राति.
यथोपलब्धाऽ-वाख्यानमात्रप्रयोजनः पृथङ्निर्देशो युक्ता-
ऽऽदरः द्र. (तु. MPG २०५) ।

१) विप. (रक्षस्-), नाप. । असिः प्र. (पाठ ४, २२२) ।
तत्-स्वरश्च [वैतु. सा. (१मे स्थ.) <✓अश
(भोजने) इति (भुजित्वाऽविशिष्टदधसामान्याऽभि-
संव्यथ्रुतः यनि. एव पर्याप्तत्वादित्यमिसंधिः); वै.
अ+शस्- (भावे <✓शस्) इति कृत्वा बस.
इति वदंश्चिन्त्यः (स्वरतोऽदुष्टोऽपि सन्नर्थनैरपेक्ष्यत
उपेक्षणीयत्वात्); उप. कर्तरीति कृत्वा तस. इतीव

व्याचक्षाणाः सा. प्रभृ. नितरामुपेक्ष्याः (स्वरतोऽनुपपन्न-
त्वादर्थतः प्रकरणाऽनपेक्षितत्वाच्च) ।

१) वैतु. स्क. सा. <✓शी इति च परि...
अशायतम् <पर्य (रि/अ)श [व्याप्तौ] इति च; वै.,
स्क. (पक्षे.), GW. प्रभृ. <परि/शी इति ।

१) तु. GW (परि.), GRV.; वैतु. सा. <✓शी इति ?

२) नन् प्र. उस्. (पा ३, ३, ९१; यद्वा पाठ ३,
१०) । नित-स्वरः (पा ६, १, १९७) । बधा. लब्ध-
मूलत्वादस्य बहुव्यता नैसर्गिकी भवति । न तु संख्या-
भेदेन तद्विवेक इहेष्यते । तत्तत्प्रकरणार्थविवेकस्य
प्रागभियुक्तमतभेदव्याकुलितस्य सतः वैश. एव सुकर-
त्वेन संभाव्यमानत्वात् । अतः ✓अश(भोजने) इत्ये-
तदीयत्वेन केषांचिन्निगमानां प्रतीतावपीह तत्पृथङ्निर्देशो
नाऽऽदर इति दिक् ।

१) व्यु. ? अइना- (भावे स्त्री. उदात्तः शप् प्र.
उस्. [पा ३, ३, १००]) > ✓*अइन-> *अरना-
> *अइनया-> [तु. १] अइनया>या इति नैप्र. वर्ण-
लोपश्च स्वरसंक्रमश्च द्र. (तु. टि. अइनया- [यत्र
*अक्ष्ण- इति कृत्वा इहत्या सरणिः निर्देश्या], अमुया;
वैतु. भ. [पक्षान्तरे] अइन- इत्यस्यैव द्विः इति, भव. प्रभृ.
अइमन्- इत्यस्य वृत्तमिति) ।

२) शवा प्र. तत्-स्वरश्च ।

३) तवेन् प्र. (पा ३, ४, ९) नित-स्वरश्च ।

अष्टि- ह्ये शौ ६, ५४, १; पै १९, ८, ४. [अष्टि- १-३जरत्, वसि, वि, सम].

✓अश(भोजने)^a, अशीय ऋ २, ३३, २.

अशनाति तै १, ६, ७, ३; ६, १, १, ४; मै १, ४, १०^{१०}; ८, ७; १०, १६^१; २, १, १०; ३, ४, ९; ६, २^१; ४, १, ६; काठ २२, १३^१; शौ ९, ८, १-६; अशनाति ऋ ९, ६७, ३१; १०, ८५, ३; ४; णै १, ६, ७, ३; ४^१; ६, १, १, ३; णि १, ८, ९; १०, १६; काठ ६, ७; २४, ७^१; ३२, ७^{२०}; ३६, १०^१; णि ४, ६; ३७, ८^१; कौ २; ६४८; शौ ९, ८, १-६; ११४, १, ३; ५; पै ६, २२, २०; १६, ११३, ७^१-९^१; १८, १, ३; ५; अशनाती ३०, अशनाती ३० मै १, ८, ९१; अशनीतः^d मै १, ८, ९; काठ ३१, १५; अशन्ति मै ३, ६, ६१; काठ ३१, ४१; क ४७, ४१; शौ ९, ७, ८; ९; ११, १२, १४; पै १२, ३, १३;

१६, ११३, २; ३; २०, ३५, ५; अशनाति शौ ८, २, १९; पै १६, ४, ९; अशनाति शौ ६, १३५, १; ७, १०६, १; अशनाति पै ५, ३३, ७; अशनातु पै ७, १९, ८; अशनीतम्^d ऋ ७ ७३, २. अशनात् मै १, ६, १२^१; २, १, १२; काठ ७, १५; ११, ६^१; २५, ४^१; क ६, ५; ३९, १^१; अशनन्^१ ऋ १०, १७६, १; अशनात् ऋ १०, ९५, १६; अशनीयात् तै १, ६, ७, ४; ५, २, ५, ६; ७, ६, १; मै १, ८, ८; १०, १६; २, १, ६; ३, २, ५; ४, ८; ६, २; ४, ३, २; काठ ८, १२; शौ ४, ११, ३६; अशनीयात् तै २, ५, ५, ६१; णि १, ४, १०^१; ८, ८; ९, ७; २, १, ६; ३, ४, ८^१; ६, २; ६; ४, ३, २^१; णि ४८, १२; ९, १५; ११, ५; १०; १२, ७; २३, ९; २९, १; ८; ३२, ७^१; ३६, १०; क ७, ७^१; ३६, ६; ४५, २; शौ ९, ७, ७^१; ८, ७-९; १२, ४, ४३; ४४; ४६; पै ३, २५, ५; ८, १५, ५; १२, ३, ३; १६,

११३, १०; ११; १७, २०, ३; ४; ६; अशनीयाताम् मै १, ४, ५; अशनीयाम् मै १, ६, १२.

अशनात् ऋ १, १६२, ९; मा २५, ३२; का २७, १३, १; तै ४, ६, ८, ४; मै ३, १६, १; काठ ४६, ४; आशुः मा १९, ६१; का २१, ४, ११; मै ४, १०, ६; आशिम > मा पै ९, २२, ९; २१; २२; अशोत्^१ ऋ १०, ८७, १७; पै १६, ७, ७; आशीत् शौ ८, ३, १७^१; पै १६, ५७, १-१६; अशिम मै १, १०, १५१; काठ ३६, ९; आशिप्यम् काठ ११, ६. [अति, आ, प्र, वि, सम].

अशन- णि ११ मै २, ५, ६, ६; ६, १, १, ४; मै ३, ६, २; ६; -ने शौ ५, २९, ६; ७; पै १३, ९, ८; ९ [अन- अन, प्रात, स, सायम्, हुत्].

अशन-कृत्- कृतम् शौ ९, ६, १३; पै १६, १११, १३.

अशनान(न-अ)नशन- -ने कौ ३, ४, ४; जै २, ३, ७; शौ १९,

^a) प्राक्प्रसिद्धात् पृथक् निर्देशः द्र. [तु. टि. ✓अश[वधा.] यतः मौस्थि. अस्य ✓अश् इत्यस्य एतेन हिंघार्थकेन प्रभेदेन संबन्धो गृह्येत (हिंस्रक्रिया-वद् भुजिक्रियाया अपि स्वविषयभूतस्य पदार्थस्य स्वरूपतो विलोपकत्वाद् उक्तस्य हिंस्रपरस्य ✓अश् इत्यस्यैव भुजिपरतयाऽप्यर्थान्तिशययोगपरिणाम इत्यभि-संधिः)। यद्वा ✓अश् इत्यस्य ९मः भोजनार्थः पृथक् संकल्पः]।

^b) सकृत् पामे. उपवृत्ति तै १, ६, ७, ३ द्र. ।

^c) उदात्तप्लुतः (पा ८, २, १७) । एकतरञ् विकरणस्वर इति कृत्वा स्वरद्वयं द्र. ।

^d) विकरणस्य स्वराऽभावे लसार्वधातुकस्वरः (पामवा ६,

१, १५८) ।

^e) अशनम् इति संपा. च पपा. स्वरतश्च छन्दस्तश्च चिन्त्यः। आढभावे प्रकृतिस्वरं प्राप्तत्वादानुष्ठुभपादाद्यै-काक्षरोनापत्तश्चेति यावत् (तु. G.W.; वैतु. सा. आशु-वन् इत्येतत्स्थानिकतया व्याचक्षाणोऽप्युक्तोभयदोष-विशये समानं चोद्यः) ।

^१) पामे. अद्यात् तै ४, ७, ६, १ द्र. ।

^२) पामे. अद्यात् काठ १२, ७ द्र. ।

^३) णलो लिट्वात् प्र. पूर्वमुदात्तः (पा ६, १, १९३) ।

^४) सपा. अशीत् <> आशीत् इति पामे. ।

^५) द्रस. सास्व. उप. तस. । सपा. ऋ १०, ९०, ४ साशनानशने इति पामे. ।

६, २; पै ९, ५, २.
 अशाना पै २०, ४, ३.
 अशितु-ता- -णितम् तै १, ६, ७,
 ४; काठ २५, १०^३; क ४०,
 ३; -ता शौ १२, ८, १०; ११;
 पै १६, १४४, ९; १०. [°त-
 अन्, प्र°].
 अशितु-वत्- -वति शौ ९, ८,
 ८; पै १६, ११३, ११.
 अशितव्य^१- -व्यम् मै १, ५, ७^३;
 ३, ४, ८; ७, ८^३; काठ १२,
 ७; २४, ७^३; क ३७, ८^३.
 अशितु- प्र°.
 अशितु- -त्रम् काठ ७, ५^३; क
 ५, ४^३. [°त्र- प्र°].
 अशितु मै १, ६, १२.
 अशितु- -शनन्ता ऋ ७, ६७, ७;
 -शनन्तौ ऋ ८, ५, ३१. [°शनन्त-
 अन्, प्र°].
 अशितु- -त्याः मै १, ६, १२.
 अशितु- वि°.
 अशितु प्र°.
 अशितु- -इये मै ३, १०, १.
 [°इय- प्र°].

अशितुमा(न)ना- ना शौ १२,
 ८, १०; पै १६, १४४, ९.
 अशितु सन्°.
 अशितु- -ष्टा ऋ १, १२१, ८.
 आशित- -णितः तै ६, १, १, ४;
 मै ३, ६, २^३; -तम् ऋ १०, ३७,
 ११; ११७, १; ७; जै २, १, ९;
 पै २०, ६, २^३; -तस्य पै ८,
 १०, ७; -ताः ऋ १०, ९४, १०;
 -ताय मै ४, १, १३^३; -तेन
 मै ३, ६, २^३. [°त- अति°, सु°].
 आशितुमन्- -म्ने तै ७, १,
 १७, १; काठ ४१, ८.
 ? आशितु- -शिनान् पै ६, २२,
 २४.
 आशितु- -इयम् तै २, ५, १, ४^३;
 ६, १, ११, ६^३.
 आशितु- अन्°.
 अशितु^२- -तु ऋ ५, २, १२; शौ ६,
 ४०, २^३; -तुः ऋ १२, १०२,
 ८ (८, २१, १३) १०, १३३,
 २; कौ २, ११५२; जै ४, १, ५;
 शौ २०, ९५, ३; -तुभ्यः ऋ
 ८, ९६, १६; कौ १, ३२६; जै

१, ३४, ४; शौ २०, १३७,
 १०; -तुम् ऋ १०, २८, ६; पै
 १, २७, ४; -तुम् ऋ ८, ८२,
 ४; पै २, ७, २^३.
 अशितु- १अशितु- ✓अशु(वधा) द्र.
 २अशितु- ✓अशु(भोजने) द्र.
 अशितु- -निः ऋ १, १४३, ५;
 १७६, ३; ४, १६, १७; ६, ६,
 ५; १८, १०; ८, २७, १८;
 १०, ८७, ५; सि ४, ५, २२;
 काठ ८, २; ऋ ६, ७; शौ ३,
 २७, ४; ६, ३७, २; १४२, १; ७,
 ५२, १; ८, ३, ४^३; पै ३, २४, ६;
 ८, १५, ११; १६, ६, ४^३;
 १२, ९, ८; २०, १७, २;
 -तुनिभिः ऋ १०, ८७, ४;
 शौ ८, ३, ६; पै १६, ६, ५;
 -निभ्यः पै १७, ४१, १०^३;
 -निम् ऋ १, ५४, ४; ८०, १३;
 ३, ३०, १६; [७, १०४, २०;
 २५]; मा २५, २; ३२, ८; का
 २७, २, १; ३२, ६, १; तै ५,
 ७, १२, १; मै ३, १५, २ काठ
 ५३, २; शौ ८, ४, २०; २५;

१) विप. (भोजन-वत्-। अतिथि-) । पू. संहितायां
 दीर्घत्वम् उस् (पा ६, ३, १३१; तु. पपा. शितु-वत्-इति,
 MW., MGS १८५ च; वैतु. PW. कवत्वन्तस्य रूपम्
 इति १) । व्यु. कृते तु. टि. २अ-दिति- > आदित्य-वत्-।
 २) तस्यति प्र. तित-स्वरः (पा ६, १, १८५) ।
 ३) नाप. (भोजन-, चरु-) । कर्मणि इत्रः प्र (पाठ ४,
 १७३) ।

४) क्यप् वा स्यात् यत् वा स्यात् कृयः । प्रथमे प्र.
 पितृवन्निघाते धास्व. । उत्तरे यतोऽनावीयः स्वरः (पा
 ६, १, २११) ।

५) रुचि चित्-स्वरः (पा ६, १, १६३) ।

६) कर्त्तरि क्ते प्र. उपधादीर्घत्वाऽऽद्युदात्तश्च [पा ६, १,
 २०७ (तु. पपा. नावग्रहः, अत्याति-आशित- टि. च;
 PW. GW. प्रभृ. पयःताद् निष्पन्नमिति) ।

७) °शित- + भावे इमनिच् प्र. उस्. (पा ५,
 १, १२२) चित्-स्वरश्च (तु. भा.; वैतु. [पक्षे] < °शितु-
 इत्यपि च) ।

८) विप. (इन्द्र-, वेदस्-, सप्तम्-) । वस. अन्तो-
 दात्तः (पा ६, २, १७२ [वैतु. PW. प्रभृ. तस. इति,
 तथात्वे यनि. स्वरस्याऽनुपपत्तेः]) ।

९) विसर्गान्तः पाठ इतीव कृत्वा इन्द्रस्य विप. इति सा.
 आह । यनि. तु अभयम् इत्यनेन समानाधिकरणम्
 इति विवेकः ।

१०) पाभे. शक्र शौ २, ५, ४ द्र. ।

११) नाप. (वज्र-) । अनिः प्र. (पाठ २, १०२) । तत्-
 स्वरः । यत्तु अक्षी. अभा. ✓अशु(भोजने) इत्यत
 आहतुस्तच्चिन्त्यम् ।

१२) सपा. शौ १२, ३, ६० वर्षाय इति पाभे. ।

अष्टि- ह्ये शौ ६, ५४, १; पै १९,
८, ४. [अष्टि- १-३ अरत्, वसि,
वि, सम].

✓ अश (भोजने), अशीय ऋ २,
३३, २.

¶ अशनाति तै १, ६, ७, ३;
६, १, १, ४; मै १, ४, १०^{१०};
८, ७; १०, १६^१; २, १,
१०; ३, ४, ९; ६, २^१; ४, १,
६; काठ २२, १३^१; शौ ९, ८,
१-६; अशनाति ऋ २, ६७,
३१; १०, ८५, ३; ४; ¶ तै १,
६, ७, ३; ४^१; ६, १, १, ३;
¶ मै १, ८, ९; १०, १६; ¶ काठ
६, ७; २४, ७^१; ३२, ७^{१०}; ३६,
१०^१; ¶ क ४, ६; ३७, ८^१;
† कौ २; ६४८; शौ ९, ८, १-६;
† १४, १, ३; ५; पै ६, २२,
२०; १६, ११३, ७^१-९^१;
१८, १, ३; ५; अशनाती ३०,
अशनाती ३० मै १, ८, ९^१;
¶ अशनीतु^१ मै १, ८, ९; काठ
३१, १५; अशन्नित मै ३, ६,
६^१; काठ ३१, ४^१; क ४७,
४^१; शौ ९, ७, ८; ९; ११,
१२, १४; पै १२, ३, १३;

१६, ११३, २; ३; २०, ३५, ५;
अशनाति शौ ८, २, १९; पै १६,
४, ९; अशनामि शौ ६, १३५,
१; ७, १०६, १; अशनामि पै
५, ३३, ७; अशनातु पै ७, १९,
८; अशनीतुम्^१ ऋ ७ ७३, २.
¶ आशनात् मै १, ६, १२^१; २, १,
१२; काठ ७, १५; ११, ६^१;
२५, ४^१; क ६, ५; ३९, १^१;
आशनन्^१ ऋ १०, १७६, १;
आशनाम् ऋ १०, ९५, १६;
¶ अशनीयात् तै १, ६, ७, ४;
५, २, ५, ६; ७, ६, १; मै १,
८, ८; १०, १६; २, १, ६; ३,
२, ५; ४, ८; ६, २; ४, ३, ३;
काठ ८, १२; शौ ४, ११, ३४;
अशनीयात् तै २, ५, ५, ६^१; ¶ मै
१, ४, १०^१; ८, ८; ९, ७; २, १, ६;
३, ४, ८^१; ६, २; ६; ४, ३, २^१;
¶ काठ ८, १२; ९, १५; ११, ५;
१०; १२, ७; २३, ९; २९, १; ८;
३२, ७^१; ३६, १०; क ७, ७^१;
३६, ६; ४५, २; शौ ९, ७,
७^१; ८, ७-९; १२, ४, ४३;
४४; ४६; पै ३, २५, ५; ८,
१५, ५; १२, ३, ३; १६,

११३, १०; ११; १७, २०,
३; ४; ६; ¶ अशनीयाताम् मै
१, ४, ५; ¶ अशनीयाम् मै १,
६, १२.

† आशन्^१ ऋ १, १६२, ९; मा
२५, ३२; का २७, १३, १; तै ४,
६, ८, ४; मै ३, १६, १; काठ
४६, ४; आशुः मा १२, ६१;
का २१, ४, ११; मै ४, १०, ६;
आशिम > मा पै २, २२, ९;
२१; २२; † अशीत्^१ ऋ १०,
८७, १७; पै १६, ७, ७; आशीत्
शौ ८, ३, १७^१; पै १६, ५७,
१-१६; अशिम मै १, १०,
१५^१; काठ ३६, ९; ¶ आशि-
प्यम् काठ ११, ६. [अति,
आ, प्र, वि, सम].

२ अशन- - ¶ नम् तै २, ५, ६, ६;
६, १, १, ४; मै ३, ६, २, ६;
-ने शौ ५, २९, ६; ७; पै १३,
९, ८; ९ [न- अन्, प्रात, स,
सायम्, हुत].

अशन-कृत- -कृतम् शौ ९, ६,
१३; पै १६, १११, १३.

† अशन(न-अ)नशन^१- -ने कौ
३, ४, ४; जै २, ३, ७; शौ १९,

*) प्राक्प्रसिद्धात् पृथक् निर्देशः द्र. [तु. टि.
✓ अश [बघा.] यतः मौख्य. अस्य ✓ अर इत्यस्य
द्वेन हिंस्रार्थकेन प्रमेदेन संबन्धो गृह्यते (हिंस्रक्रिया-
वद् भुजिक्रियाया अपि स्वविषयभूतस्य पदार्थस्य
स्वरूपतो विलोपकत्वाद् उक्तस्य हिंस्रपरस्य ✓ अर
इत्यस्यैव भुजिपरतयाऽप्यर्थतिशययोगपरिणाम इत्यभि-
संधिः)। यद्वा ✓ अर इत्यस्य ९मः भोजनार्थः पृथक्
संकल्पः]।

*) सकृत् पामे. उपवसति तै १, ६, ७, ३ द्र. ।

*) उदात्तप्लुतः (पा ८, २, १७) । एकतरत्र
विकरणस्वर इति कृत्वा स्वरद्वयं द्र. ।

*) विकरणस्य स्वराऽभावे लसार्वाच्चातुकस्वरः (पामवा ६,

१, १५८) ।

*) अशनन् इति संपा. च पपा. स्वरतश्च छन्दस्तत्त्वं
चिन्त्यः । आडभावे प्रकृतिस्वरं प्राप्तत्वादानुष्ठुभपादस्यै-
काक्षरोनतापक्षेत्वेति यावत् (तु. G.W.; वैतु. सा. आशु-
वन् इत्येतन्मथानिक्रतया व्याचक्षाणोऽप्युक्तोभयदोष-
विशये समानं चोद्यः) ।

१) पामे. अद्यात् तै ४, ७, ६, १ द्र. ।

२) पामे. अद्यात् काठ १२, ७ द्र. ।

३) णलो लिट्वात् प्र. पूर्वमुदात्तः (पा ६, १, १९३) ।

४) सपा. अशीत् <> आशीत् इति पामे. ।

५) द्रस. सास्व. उप. तस. । सपा. ऋ १०, ९०, ४
साशनानशने इति पामे. ।

६, २; पै ९, ५, २.
 अशना पै २०, ४५, ३.
 अशितु, ता- -तम् तै १, ६, ७,
 ४; काठ २५, १०^१; क ४०,
 ३; -ता शौ १२, ८, १०; ११;
 पै १६, १४४, ९; १०. [०त्-
 अन्, प्र^०].
 अशितु-वत्- -वति शौ ९, ८,
 ८; पै १६, ११३, ११.
 अशितव्य^०- -व्यम् मै १, ५, ७^३;
 ३, ४, ८; ७, ८^३; काठ १२,
 ७; २४, ७^३; क ३७, ८^३.
 अशितु- प्र^०.
 अशितु- -त्रम् काठ ७, ५^३; क
 ५, ४^३. [०त्र- प्र^०].
 अशित्वा मै १, ६, १२.
 अश्नु- -श्नन्ता ऋ ७, ६७, ७;
 -श्नन्तौ ऋ ८, ५, ३१. [०श्नत्-
 अन्, प्र^०].
 अश्नन्ती- -स्याः मै १, ६, १२.
 अश्नान्- वि^०.
 अश्य प्र^०.
 अश्य^०- -श्ये मै ३, १०, १.
 [०श्य- प्र^०].

अश्यमा(न>)ना- ना शौ १२,
 ८, १०; पै १६, १४४, ९.
 अष्टुम् सप्त^०.
 अष्टु- -ष्टा ऋ १, १२१, ८.
 आशित- -तम् तै ६, १, १, ४;
 मै ३, ६, २^३; -तम् ऋ १०, ३७,
 ११; ११७, १; ७; जै २, १, ९;
 पै २०, ६, २^३; -तस्य पं ८,
 १०, ७; -ताः ऋ १०, ९४, १०;
 -ताय मै ४, १, १३^३; -तेन
 मै ३, ६, २^३. [०त्- अति^०, सु^०].
 आशितिमन्- -म्ने तै ७, १,
 १७, १; काठ ४१, ८.
 अशिन- -शिनम् पै ६, २२,
 २४.
 आशय- -श्यम् तै २, ५, १, ४^३;
 ६, १, ११, ६^३.
 आशय- अन्^०.
 अ-शत्रु^०- -शु ऋ ५, २, १२; शौ ६,
 ४०, २^३; -शत्रुः ऋ १२, १०२,
 ८ (८, २१, १३) १०, १३३,
 २; कौ २, ११५२; जै ४, १, ५;
 शौ २०, ९५, ३; -शत्रुभ्यः ऋ
 ८, ९६, १६; कौ १, ३२६; जै

१, ३४, ४; शौ २०, १३७,
 १०; -शुम् ऋ १०, २८, ६; पै
 १, २७, ४; -शत्रोः ऋ ८, ८२,
 ४; पै २, ७, २^३.
 अशान्, अशान- ✓अश्(बधा) द.
 अशान- ✓अश्(भोजने) द.
 अशानि- -निः ऋ १, १४३, ५;
 १७६, ३; ४, १६, १७; ६, ६,
 ५; १८, १०; ८, २७, १८;
 १०, ८७, ५; खि ४, ५, २२;
 काठ ८, २; ऋ ६, ७; शौ ३,
 २७, ४; ६, ३७, २; १४२, १; ७,
 ५२, १; ८, ३, ४^३; पै ३, २४, ६;
 ८, १५, ११; १६, ६, ४^३;
 १९, ९, ८; २०, १७, २;
 -निभिः ऋ १०, ८७, ४;
 शौ ८, ३, ६; पै १६, ६, ५;
 -निभ्यः पै १७, ४१, १०^३;
 -निम् ऋ १, ५४, ४; ८०, १३;
 ३, ३०, १६; १७, १०४, २०;
 २५; मा २५, २; ३९, ८; का
 २७, २, १; ३९, ६, १; तै ५,
 ७, १२, १; मै ३, १५, २ काठ
 ५३, २; †शौ ८, ४, २०; २५;

^० विप. (भोजन-वत्) अतिथि- । पू. संहितायां
 दीर्घत्वम् उस् (पा ६, ३, १३१; तु. पपा. शितु-वत्-इति,
 MW., MGS १८५ च; वैतु. PG. कवत्वन्तस्य रूपम्
 इति!) । व्यु. कृते तु. टि. २अ-दिति->आदित्य-वत्- ।

^१ तन्मति प्र. तित्-स्वरः (पा ६, १, १८५) ।

^२ नाप. (भोजन-, चरु-) । कर्मणि इत्रः प्र (पाठ ४,
 १७३) ।

^३ क्यप् वा स्यात् यत् वा स्यात् क्ययः । प्रथमे प्र.
 पित्वाग्निघाते धास्व. । उत्तरे यतोऽनावीयः स्वरः (पा
 ६, १, २१३) ।

^४ रुचि चित्-स्वरः (पा ६, १, १६३) ।

^५ कर्नरि क्ते प्र. उपधादीर्घत्वाऽऽद्युदात्तश्च [पा ६, १,
 २०७ (तु. पपा. नावग्रहः, अत्याति-आशित- टि. च;
 PW. GW. प्रमृ. पयस्ताद् निष्पन्नमिति) ।

^६ शित- + भावे इमनिच् प्र. उस्. (पा ५,
 १, १२२) चित्-स्वरश्च (तु. भा.; वैतु. [पक्षे] < शितु-
 इत्यपि च) ।

^७ विप. (इन्द्र-, वेदस्-, सप्तन्-) । बस. अन्तो-
 दात्तः (पा ६, २, १७२ [वैतु. PW. प्रमृ. तस. इति,
 तथात्वे यनि. स्वरस्याऽनुपपत्तेः]) ।

^८ विसर्गान्तः पाठ इतीव कृत्वा इन्द्रस्य विप. इति सा.
 आह. । यनि. तु अभयम् इत्यनेन समानाधिकरणम्
 इति विवेकः ।

^९ पाप्मे. शक्र शौ २, ५, ४ द्र. ।

^{१०} नाप. (वज्र-) । अनिः प्र. (पाठ २, १०२) । तत्-
 स्वरः । यत्तु अक्षी. अभा. ✓अश्(भोजने) इत्यत
 आहस्तत्त्वित्वम् ।

^{११} सपा. शौ १२, ३, ६० वर्षाय इति पाप्मे. ।

पै १०, १, ८; १५, २२, ४;
७; ८; २३, ३; ४; १३; † १६,
१०, ९; ११, ५; -न्या ऋ
२, १४, १; शौ ७, ११४, ४;
-न्या: मै ४, ४, ४॥; पै २,
७०, ४; २०, ७, १०; -न्यै
शौ १२, ३, ५८^१. [०नि. अन्,
अश्मन्^०].

अशानि-मत्^० - मान् ऋ ४, १७,
१३.

॥ अशानि-हत्^० - तस्य काठ ८,
२; क ६, ७.

अ-शपत् - पतः खि ४, ५, १७; शौ
६, ३७, ३; ७, ६१, १; पै २०,
१७, ३.

अ-शम्^० शौ २, २५, १; पै ४, १३,
१; ६, २२, २०^१.

अश-तर- रम् पै ५, ३४, १.

॥ अ-शरमय^० - यम्^० मै २, १, ६.

अशस्- ✓ अश् (बधा.) द्र.

अ-शस्त^० - स्तानि शौ ६, ४५, १;
पै १९, ३६, ४.

अशस्त-वार^१ - रः ऋ १०, ९९, ५.

अ-शस्ति^० - स्तयः शौ ७, ११९, २;
पै २०, १७, ६; - स्ति: काठ १९,

२॥; ४०, १०; क २९, ८॥;
शौ १, २०, १; ५, ३, ६; पै १९,
१, ७१^१; १६, ५; - स्तिम् ऋ
[१०, १८२, १-३]; शौ ८, २,
२; १७, १, ८; १७; पै १६, ३,
२; १४९, १२; पै १८, ३१, ३;
१२, १; - स्ती: ऋ १, १००, १०;
४, ४८, २; ६, ४८, १७; ६८, ६;
७, १८, ५^१; मा ११, १५;
का १२, २, ४; तै ४, १, २, २;
५, १, २, ३; मै २, ७, २; ३,
१, ३^१; ॥; काठ १६, १; १९,
२; क २९, ८; - स्त्या: शौ १२,
२, १२; पै १७, ३१, २.

अशस्ति-तुर- - तः^१ काठ ७, १३.

† अशस्ति-हृन्^१ - हा ऋ ८, ८९,
२; ९९, ५; ९, ६२, ११; ८७,
२; १०, ५५, ८; मा ३३,
६६; ९५^१; का ३२, ५, १२; मै
१, २, १८^१; कौ १, ३१, १; २,
२८; ९८७; जे १, ३२, १; ३,
३, ७; शौ २०, १०५, १.

॥ अ-शाख^१ - खः काठ २६, ३; क
४१, १.

॥ अ-शान्त, न्ता^० - न्तः तै २, २, ५,

२; ७, ५, १५, १^१; मै १, ८,
५^१; ३, ६, २; ७, ८; ८, ७;
९, ३; ४; ४, १, १, ७, ६^१;
काठ १०, १०; २६, १; ३१,
७; ३७, १४; क ४०, ४;
- न्तम् तै ६, ५, ८, ५; मै १,
८, २; ३; ४, २, ९; काठ ६,
३; ८; क ४, २; ७; - न्तस्य मै ३,
१, ६; ४, १; - न्ता काठ १३, ६;
- न्ता: तै ३, १, १, २; ६, १,
२, ३; मै २, ३, १; ३, ८, २, १०,
१; ४, ४, १; काठ २४, १०; २७,
४; क ३८, ३; ४२, ४; - न्तानि
मै ४, ३, ६; काठ १२, ८; - न्ते
मै ४, २, १२^१; - न्तौ तै २, ५,
८, १; मै ३, २, ३.

॥ अशान्ति- - न्त्यै काठ २४, ९; क
३८, २.

✓ अशाय ✓ अश् (बधा.) द्र.

अ-शास्य^० - स्यम् ऋ ८, १३, १७.

अशित्-, अशितव्य-, अशित्-,

अशित्र-, अशित्वा ✓ अश्
(भोजने) द्र.

॥ अ-शिथिरत्व^० - त्वाय मै २,
२, ३; ३, ५, २; ७, २; ४, ३

१) सपा. पै १७, ४१, ८ वाताय इति पाठे ।

२) विप. (शो-) । मनुबन्ते स्वरस्तदवस्थः ।

३) तृष. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

४) तस. नञ्-स्वरः ।

५) सपा. काठ ११, ५ दर्भमयम् इति पाठे ।

६) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

७) ? अशस्ति: > *अश्मस्ति- [= अशानि-] >

- स्ति: इति च शोधः (तु. सपा. शौ., ऋ १, १७२, २
[*अश्मन्- > अश्मन्- > अश्मा इति पर्यायतः
पाठे.]) ।

८) अशस्ती: इति पाठः? *अशस्तिस्- [वशिन्-
(विप. [इन्द्र-])] > अशस्ती: [प्र१] इति शोधः ।

९) पाठे. सपस्नतु: द्र. ।

१) उस. क्विबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,
१३९) । पूष. उ. (मा ३३, ६९) अभि-नास्ति-
> अ-शस्ति- (अभेरादिशेषः) इत्याह । यत्तु तत्रैव
म. पूष. वस. इत्येतदाह, तेनासौ अ-नास्ति- इत्य-
परं प्राति. उपकल्पयमानोऽपामाणिकः । तत्साधक-
साक्ष्यन्तराऽभावाद् व्युत्पत्त्यन्तरसद्भावे तदनिवार्यत्वा-
ज्भावाच्चिति दिक् ।

२) पाठे. अभिमातिहा मा ५, २४ द्र. ।

३) विप. (वृक्ष-) । वस. ।

४) तस. कृत्योक्तीयः स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

५) तस. नञ्-स्वरः । अत्र स्वरसिद्धयर्थं वा छन्दसि
(पामवा ५, १, ११९) इति नञ्-समासात् त्वस्य विप्रति-
षेधः विकल्पितः । सपा. °र- < > °छ- [यद्र.] इति पाठे ।

१,४,२,७,६; ८,७,१०.

अ-शिथिलत्व- -त्वाय काठ ८,८;
२६,४,२९,२; ३०,५; क ७,३;
४१,२,४५,३.अ-शिथिलम्मा(म्-भा)व^१ -वाय
तै ७,१,५,४; २,४,२.अ-शिप(दु>)दा^{१०} -दा: ऋ ७,
५०,४.अ-शिमिद्,दा^१ -दा: ऋ ७, ५०,
५; -दाय मा ३८,७; का ३८,
२,१.अ-शिव,वा^१ -व: ऋ १०,१२४,२;
-वस्य ऋ १, ११७, ३; ६,
४४, २२; -वा ऋ १०, २३,
४; शौ २०, ७३, ६; -वा: ऋ
५, १२, ५; मा ३५, १०१^{१०};
का ३५, ४, ९१^{१०}; मै १, ६,
९१; शौ ७, ४४, १; १२, २,
२७१^{१०}; पै १७, ३२, ७१^{१०}; १९,
३६, १५; १६; २०, १, ४;
-वास: ऋ ७, ३२, २७; १०,
९५, १५; खि ४, ५, १३^{१०};कौ २,८०७; जै ४, ३०, ७; शौ
२०, ७९, २; -वेन ऋ १, ११६,
२४; ११७, १७.अ-शिश्वी^१ -श्वी: ऋ १, १२०,
८; ३, ५५, १६.अ-शिष्ट^{१०} -ष्टान् शौ २, ३१, ३.अ-शीत^१ - > अशीत-तनु^{११} --०नो^१ तै १, १, १३, ३.अशीत-स^{११} - ०म^१ मा २, २०;
का २, ५, १.अशीति^१ - तय: शौ ११, ३, २१;

१) तस. नञ्-स्वर: (पा ६, २, २)। १०) अ-शिमिद्वा-इति

शोध: द्र.। १) अर्थस्य व्यु. च कृते शिमि^१दा-टि. द्र.।१) सपा. ऋ १०, ५३, ८ अशेवा: इति, शौ १२, २,
२६ पै १७, ३२, ६ दुरेवा: इति च पाभे.।१) अत्र मुवा. अन्तोदात्तत्वदर्शनात् वस. वा स्यात्
प्रमादज: स्वरो वा स्यात्। सपा. खिसा २९, १५ शिवास:
इति पाभे.।१) तस. नञ्-स्वर:। उप. ? यनि. पाप्र.
शिथु- इत्येतदनन्तरवृत्तिनश्च सनिष्पत्तिकस्यच सत: (तु. ✓*शिश्<) *शिश्चि- (तु. सु-
शिश्चि-व) इत्येतस्य ङीष्भूतं (पावा ४, १, ४५)*शिश्ची- इति द्र.। जसि पूर्वसवर्णदीर्घ: (पा ६, १,
१०६)। मौस्थि. शिथु- इत्येतत्-प्राग्रूपभूतं *शिश्चि-(स्त्री.) > *शिश्चिका- इति उप. इति कृत्वा यनि.
रूपम् *अशिश्चिका->-का: इत्यस्य मूलत: सत:

प्र३ रूपम् नैप्र. विपरिणाम: स्यात्। यत्तु शिथु- इति

उप. इति परसाधारणी दृष्टिर्भवति (तु. सा. प्रमृ.),

तथापि पाप्र. अनुरोधेन विशेषदृष्टिभरयमपरो विशेषो-

ऽवश्यमवधेयो यथा लोकमात्रगोचरतयाऽन्तोदात्त-

श्रुतिक्रमेत् प्राति. इतीवाभिप्रेयादिति। कुत इति।

यनि. आयुदाततया वेदे श्रूयमाणस्यैव सतस्तद्विभिन्न-

श्रुतिकतया लोक उपलब्धिमपेक्ष्य तथात्वेन प्रतिपादनार्थं

ङीष्: प्रकरणे (पा ४, १, ६२) समावेशस्यौचित्या-

दिति (वैतु. सा. अपार्थमेव ङीष्भूतं सरूपं वेदे

आलुक्: सन् स्वरतो दुष्परिहरपर्यनुयोग:)।

मौस्थि. शिथु- इति उप. इत्यास्थायाऽपि वेदे पूर्व

ङीष्भूतताम् (पावा ४, १, ४५) आपन्नेन सता *शिश्ची-

इत्येतेन नव: यनि. आयुदातकर: तस. भवति, लोके

तु नञ्-पूर्वस्य तस. सत: अशिथु- इत्यतो ङीष्

प्र. इत्यत इत्येतद्विवेककृत संसदाय इति सुवचम् [वैतु.

सा. प्राकरणिकं शिथुभिन्नत्वं समर्थयितुमप्रमर्थं इव

वस. इति कृत्वा शिथुराहित्ये श्रुतितात्पर्यमिति निगम-

नार्थं *शिश्ची- इति उप. तद्धितवृत्त्या साधुक्तया

वा, नितान्मसंबद्धमिव कृद्वृत्त्या ✓शी इत्यतो

निष्पादुकतया बोधयथाऽपि मोघप्रयत्न: (तु. P.W.

G.W. प्रमृ. अपि वस. इति वदन्त: स्वत: समानं

चोद्या:); L.R.V. सुशिश्ची: इत्येवमुभयो: स्थ. पिप-

ठिषु: सन्नन्यथासिद्धमिव सन्तं शोधं प्रस्तावुक: (तु.

ORN.))। १) उप. २ शिष्ट-द्र.।

५) सपा. पै २, १५, ३ असृष्टान् इति पाभे.।

१) विप. (अशिश्चि-तनु-] अग्नि-।

१) वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

५) सपा. अशीततनो (तैत्रा ३, ३, ९ च [अशी^१ तैत्रा

१, २, १, २५ च)] <> अशीतम (माश १, १, २, २० च)

इति, काठ १, १२ प्रमृ. अशीततनो इति, वाथौ १, १, १२

अदब्धमनो इति च पाभे.।

१) उप. *स- (<✓मा) इति दीप्तिपर्यायं द्र. [तु.

सपा. नापृ. टि.; वैतु. सा. (का.), उ. म. P.W. प्रमृ. च

*अशिश्चि- (<✓अश [वधा.] वा ✓अश [भोजने]

वा) इत्यस्य तमपि प्र. दीर्घ इत्येवमास्थायुका:।

१) विप., ना. (संख्या-विशेष-). पाप्र. *अशी-

(<अष्टुन्- + दशुन्-) + ति: प्र. (पा ५, १,

(५९) तत्-स्वरश्च। मौस्थि. तु अष्टुन्- +

*दशीति- इति स्थिते सारव. द्विस. आस्थेय:।

-ति: खि ४, २, २; मा २३, ५८; का २५, १०, ६; शौ ५, १५, ८; १९, ४७, ३; पै ६, २०, ३; ८, ५, ८; -तिभि: शौ २, १२, ४; पै २, ५, ४; -त्या क २, १८, ६; -त्यै तै ७, २, ११, १; १२, १; १४, १; १७, १; १८, १; काठ ४२, १; ३; ५-८. [ति- अष्टन्, एकं, एकान्, चतुर्, नवन्, पञ्चन्].	६, १४; -र्षणिम् शौ १९, ४७, ८, ५०, १; पै ६, २०, ८; १४, ४, ११.	-ग्र: काठ २६, ३; क ४१, १. अ-शुद्ध ^० - द्रा: मा ३०, २२ ^३ ; का ३४, ४, ४ ^२ . अ-शून्य ^० - > अशून्यो(न्य-उ)प- स्था ^० - स्था खि २, ११, २. पाअ-शु(>)ङ्गा ^० - द्रा: तै ७, ५ १, १; २, १. अ-शृण्वत् ^० - ण्वत्ते तै ७, ५, १२, १; काठ ४५, ३. पाअ-शृत ^० - त: तै २, ६, ३, ४; -तम् तै ६, ३, १०, १; मै १, ८, २; ४, ७, ४; काठ ६, ७; २८, १ ^० ; क ४, ६; ४४, १ ^० ; -तान् काठ, २८, ८; क ४४, ८. अ-शृथित ^० - ता: क १०, १४, ११. अ-शेष, वा ^० - वा क ७, ३४, १३; -वा: क १०, ५३, ८. अ-शेषस् ^० - षस: क ७, १, ११. *अ-शो(क>)का ^० - > आशोकेय ^० - -य: मै ३, ५, ४.
पाअशीत्यक्षर-रम् मै ३, २, ५. पाअशीत्यक्षर-स्व- स्वम् मै ३, २, ५. *अ-शीर्त् ^० - > *अशीर्त्-तनु ^० - -०नो ^० काठ १, १२; ३१, १२; क १, १२; ४७, ११. अ-शीर्षक ^० - काय तै ७, ५, १२, १; काठ ४५, ३. अ-शीर्षन् ^० - र्षा क ४, १, ११; -र्षाण: खि ३, २१, २ ^३ ; कौ २, १२२१; शौ ६, ६७, २; पै १९.	पाअ-शुक्र ^० - क्रम् मै ३, ८, १०; ४, ६, ९. अ-शुचि ^० - > पाअशुचि-तर- -र: मै १, ८, ९. अ-शुद्ध, द्वा ^० - द्वा: का १, ४, ४; मै १, १, ६; ४, १, ६; काठ १, ५; क १, ५; पै २०, १५, ४; -द्वा: मा १, १३; -द्वाम् पै ९, २२, १७. *अ-शुन ^० - नम् शौ १४, २, १६; पै १८, ८, ७. अ-शुन्ध - न्धात् पै ४, १८, ३. *अ-शु(भु>)भा ^० - भा खि २, ६, २, २२. *अशुष ^० - षम् क १, १०१, २; १७४, ३; २, १४, ५; १९, ६; ४, १६, १२; ६, ३१, ३; -षस्य क ६, २०, ४. अ-शुष्क-> पाअशुष्का(ष्क-अ)ग्र-	

उभयत्र नैत्र. आश्रयणीयत्वसामान्येऽप्युत्तरे कल्पेऽस्ति
काचिल्लघीयस्तेति दिक् ।

१) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

२) स्वरितः (पा ८, २, ४) ।

३) तस. नञ्-स्वरः । ४) = अशीततनु- टि. द्र. ।

५) पांमे. अशीततनो द्र. ।

६) तु. टि. अ-रेतुष्क- इति ।

७) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

८) सपा. खिसा २४, २ ? अशीर्षाणाः इति पांमे. ।

९) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६१) ।

१०) = अ-शिष- । तस. नञ्-स्वरः ।

११) सपा. क ३, ३३, १३ शूनम् इति पांमे. ।

१२) तस. । यनि. स्वरश्चिन्त्यः । अथवा उप. चार्वादिषु
उसं. कृत्वा समाधेयः (पा ६, २, १६०) ।

१३) विप. (अग्नि-, शुष्ण-) । व्यु. १ नञ्-पूर्वः वस.

इति स्क. वें., [तात्पर्यतः] सा. (वैतु. सा. [क १, १७४,
३] आ->अ इत्येवमप्यादिमकारं विकल्पकश्च नञ्-पूर्व
तस. अपि पक्षे प्रतिपादकश्च) । यतु सा. स्वरतो
बाहुलकाश्रयः (पा ६, २, १९९) पाठ इति । एतदपेक्षया
उपं. (पा ६, २, १९६) इति सुवचनं स्यात् ।
प्रकरणतः प्रदाहार्थप्राधान्यस्य प्रतिपत्तेस्तु तदर्थवृत्तेः सतः
✓अश(वर्षा.) इत्यतोऽस्य जन्म द्र. (वैतु. PW. प्रश्.
<✓अश[भोजने] इति) ।

१४) विप. (स्त्री-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
२, १) । मुपा. अ-शून्यो^० इति पाठे द्वितीयः
स्वरश्चिन्त्यः ।

१५) पांमे. तै ६, ५, ९, १ आम् द्र. ।

१६) पांमे. अशिवाः सा ३५, १० द्र. ।

१७) वस. पराशुदात्तत्वम् उलं. (पा ६, २, १९६) ।

१८) अपत्येऽर्थे ढक्>पुयः प्र. कित्स्वरश्च (पा ४, १,
१२३; ६, १, १६५) ।

अ-शौचत्^a - च^b तै ५, ४, ४, १.
 अ-शौचन- नम् पै ५, १९, ७.
 अ-शौचिष्क^c - क्रम् पै १९, २६, १४.
 अ-शौण^d - जा: शौ १९, ६०, १^e.
 ✓अश्^f > ✓अश्च^g, अश्चसि पै
 १०, १, १.

अश्चांसु: पै ९, २५, ६.

अश्च-✓अश् (वधा.) द.

अश्नत्, अश्नती- ✓अश् (भोजने) द.

अश्नया ✓अश् (वधा.) द.

अश्नान- ✓अश् (भोजने) द.

?अश्नय- ✓अश् (वधा.) द

?अश्नु पै २०, ५२, ९.

अश्नुवत्, अश्नुविन्- ✓अश् (वधा.)
 द.

अश्मन्^h - इमन् ऋ ७, ८८, २;
 मा १७, १ⁱ; का १८, १, १^j;
 तै ४, ६, १, १^k; ५, ४, ४, १^l;
 मै २, १०, १^m; ३, ३, ५ⁿ;
 काठ १७, १७^o; २१, ७^p; क
 २८, १^q; - इमन: ऋ २, १,
 १; ३, २९, ६; ६, ४३, ३; ९,
 १०८, ६; १०, ६८, ४; मा ११,
 २७; का १२, २, १६; तै ४,
 १, २, ५; मै २, ७, २; काठ १६,
 २; शौ ६, ४२, २६; २०, १६,
 ४; पै २०, ५२, ९; - इमना ऋ १,

१९१, १५, २, १४, ६; शौ ५, २३,
 १३; ६, १३८, ५; ७, ३६, २;
 १३, १, ३२; पै १, ६८, १;
 ४, १७, ५^r; ७, २, १०;
 १९, ८, ११; २०, ३०, ६;
 - इमनि ऋ १, १३०, ३^s; २,
 २४, ७; मै २, १३, १३; काठ
 ४०, ३; कौ १, ५८५^t;
 जै १, ५९, ८^u; ३, ४०, २^v;
 पै ३, १२, १; - इमने सि ४,
 ४, १; शौ १, १३, १; पै १५,
 २०, ८; १९, ३, ९; - इमनो:
 ऋ २, १२, ३; मै ४, १४, ५; शौ
 २०, ३४, ३; पै १३, ७, ३;
 - इमभि: ऋ ९, ११२, २;
 - इमसु शौ ३, २१, १; १२,
 १, १९; पै १७, २, १०; - इमा
 ऋ १, १७२, २; ५, ४७, ३;
 ६, ७५, १२^w; १०, ८९, १२^x;
 मा १७, ६०^y; १८, १३;
 २९, ४९^z; का १८, ५, ११^{aa};
 १९, ५, १; तै ४, १६, ३, ४;
 ६, ४; ७, ५, १; ५, ४, ६,
 ५^{ab}; मै २, १०, ५^{ac}; ११, ५;
 १३, ४, ४; १६, ३; काठ १८,
 ३^{ad}; १०; २१, ८^{ae}; १२^{af}; ३७,
 १५; ४६, १^{ag}; क २८, ३^{ah}; १०;

शौ १, २६, १^{ai}; २, १३, ४; ४,
 १३, ७; १०, ५, २०; १२, १, २६;
 १८, ४, ५^{aj}; पै १५, ५, ७; १६,
 १०३, ७^{ak}; १२९, ८; १७, ३, ७;
 - इमान: शौ ४, १८, ३; ११, ९,
 २१; पै ५, २४, ३; १६, ८४, १;
 - इमानम् ऋ १, १२१, ९; २,
 ३०, ५; ४, १६, ६; २२, १; ५, ३०,
 ४; ८; ७, १०४, १९; तै ५, ४, ६,
 ५^{al}; ७, ३, १; १ मै ३, ३, ५; ८;
 काठ ८, १९^{am}; २२ ८; ३७, १९^{an};
 शौ १, २, २; २, १३, ४; ७, ३६, ३;
 ८४, १९^{ao}; १३, ७, १३; १४, १,
 ४७; २०, ७७, ६^{ap}; पै १, ८६,
 ७^{aq}; १०, १, ८; १५, ५, ७; १६,
 १०, १०^{ar}; १८, ५, ४.

अश्म-चक्र^{as} - क्रम् ऋ १०, १०१, ७.

अश्म-दिद्यु^{at} - चय: ऋ ५, ५४, ३.

अश्म-नव(म>)मा^{au} - मा: मै
 ३, ४, ४.

अश्मन्-स्य^{av} - यानि ऋ १०,
 ६७, ३; तै ३, ४, ११, ३; मै ४, १२,
 ६; काठ २३, १२; शौ २०, ११, ३.

अश्मन्मयी - यीनाम् ऋ ४,
 ३०, २०; - यीमि: ऋ १०, १०१,
 १०.

अश्मन्-व(त्>)ती^{aw} - ती^{ax} ऋ

^a) तस. नञ्-स्वर: । ^b) सपा. काठ २१, ७ प्रीत:
 इति पामे. । ^c) तु. टि. अ-च्छन्दस्क- ।

^d) अक्षीर्णा: इति BW. W. शोधप्रस्ताव: ।

^e) चात् पूर्वोऽंशे ✓अश् (वधा.) इत्यतोऽनर्थान्तरं
 सन् नापू. वधा. इति कृत्वा पाश्चा. उच्यते. । यनि. च
 धा. नैप्र. वर्षविपरिणामतः नापू. जातः सन्
 ✓अश्च इत्यत्र परतरे वर्षविपरिणामे द्वारायमाणः द.
 (व. टि. ✓अश्च) ।

^f) वपा. । नाप. (प्रस्तर-, वज्र-, आकाश- प्रमृ.) । व्यु?
 ✓अश् + मनिन् प्र. (पाउ ४, १४७) नित्-स्वरश्चेति
 प्रायोबाहः ।

पै ११-७३

^g) सपा. अश्मा <> अश्मानम् इति पामे. ।

^h) तु. सस्थ. टि. आ ।

ⁱ) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^j) मयद प्र. तत्-स्वरश्च । अयस्मयादित्वाद् भत्वम्
 (पा १, ४, २०) ततो नलोपाऽभावः ।

^k) विप. > नाप. (पाषाणवती-, महावेणा- नदी-) ।

म(>व)नु प्र. । नलोपाऽभावार्थे नापू. टि. द. ।

^l) = सपा. माश १३, ८, ४, ३ शोधौ ४, १५, ५

प्रमृ. । तैआ ६, ३, २; ४, २; ९, २ आग्निष्ट ३, ६,
 १:२४ (वैप ४ सस्थ. ती इत्यत्र शोधः) अश्म-
 न्वती: इति पामे. ।

१०, ५३, ८; मा ३५, १०; का ३५, ४, ९; शौ १२, २, २६; २७५; पै १७, ३२, ६; ७.	२, २४, ४.	४, १४, १०.
अश्म-मय ^१ - येन पै २०, ८, ४.	? अश्मनासः ^१ खिसा २९, ४८.	अ-श्रमण ^० - णाः ऋ १०, १४, ११.
अश्म-मयी ^१ - चीनाम् मै ३, ८, ३; काठ २५, २; क ३८, ५.	अ-श्मशानचित् ^१ - चित् तै ५, २, ८, ५; मै ३, २, ६; ७; ५, १.	अ-श्रमिष्ठ ^१ - ष्ठाः ऋ ४, ४, १२; तै १, २, १४, ५; मै ४, ११, ५; काठ ६, ११.
अश्म(ल->)लौ ^१ - लाम् पै १, २९, ४; ८९, ३.	? अश्मदाव(त् >)ती - ती पै १९, ३५, १३.	? अ-श्रवि(ष्ठ >)ष्टा - ष्ठा पै १४, ४, २.
अश्म-वर्मन् ^१ - र्मं शौ ५, १०, १-७; पै ६, १२, ९-११; १३, १-३.	अश्य, अश्य - √ अश् (भोजने) द.	अ-श्रात ^१ - तः ऋ १०, १७९, १; - तम् शौ ७, ७५, १.
अश्म-वज्र, जा ^१ - जाः ऋ ४, १, ११३ (५, ५१, ३); - जानाम् ^१ ऋ १०, १३९, ६.	अश्यत् - √ अश् (बधा.) द.	अ-श्रान्त ^१ - न्तस्य शौ १९, २५, ११; - न्ताः ऋ १०, ६२, ११.
अश्म-हन्मन् ^१ - न्मभिः ऋ ७, १०४, ५; शौ ८, ४, ५; पै १६, ९, ४.	अश्यमाना - √ अश् (भोजने) द.	अ-श्राम - मः पै १, २२, ३२.
अश्मा(श्म-अ)शनि - निम् पै १०, १२, १६.	अ-श्रद्धा ^१ - नः तै २, ६, १०, १. ^१	अ-श्रि ^१ - श्रयः मै ३, ९, ३; ४, ७, ९; काठ २६, ४, २९, ८; क ४१, २; - श्रिः तै ६, ३, ४ ३; - श्रिम् तै ६, ३, ४, ३-५. [° श्रि- अष्ट्वं, चतुरं, त्रिसं, नवन्, शतं].
अश्मा(श्म-आ)स्य ^१ - स्यम् ऋ	अ-श्रद्धा ^१ - द्वाः शौ १२, २, ५१ ^३ ; - द्वात् ऋ ७, ६, ३.	अ-श्रित ^१ - तम् ऋ ४, ७, ६.
	अ-श्रद्धा ^१ - द्वाया तै ७, ५, २, २, काठ ३३, १; पै १७, ३५, १ ^३ ; - द्वा शौ ११, १०, २२; पै १६, ८७, २; - द्वाम् मा १९, ७७; का २१, ५, ४; मै ३, ११, ६; काठ ३८, १.	अ-श्री ^१ - > † अश्री-र, रा ^१ - रः ऋ ८,
	१ अ-श्रम ^१ - मासः ऋ ६, २१, १२.	
	२ अ-श्रम ^१ - मैः ऋ ७, ६७, ७; मै	

- १) नलोप इति विशेषः । शेषं द्विपू. टि. द्र. ।
 २) उस. उप. √ रा <> ला + कः प्र. थायादि-स्वरश्च (तु. अश्म-रु- [WW १, २९]) । यद्वा √ अश् (बधा.) + अलच् प्र. मुढागमश्च उत्तं. (पाठ १, १०९) ।
 ३) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।
 ४) विप. (उल्ला-), नाप. । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।
 ५) तु. ऋ ४, १६, ६; ६, ४३, ३ । = सपा. तै आ ४, ११, ८ । मै ४, ९, ११ अश्मद्रथानाम् इति पामे. ।
 ६) विप. > ना. । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । उप. < √ हन् (तु. ? GG. ORN. ; वैतु. सा. PW. प्रष्ट. तस. इति वदन्तः स्वरतश्चिन्त्याः) ।
 ७) अश्माशान - इति सूको. ।
 ८) विप. (अवत-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । या १०, १३ अशनवत् - वा आस्यन्दनवत् - वेति ?
 ९) अश्मन्-+नास्- > बस. °नास्- > यनि. इति ?
 १०) तस. नवृ-स्वरः ।
 ११) उप. सोपपदात् √ चि(चयने)+कर्मेणि क्विप् प्र. (पा ३, २, १२) । १) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।
 १२) सपा. परस्परं पामे. ।

- ३) उप. √ अश्+कर्तरि अच् प्र. ।
 ४) = २ अ-श्रम - । विप. ([अश्रान्त-] अदि-) । बस. अन्तोदात्तः । उप. √ अश्म+भावे ल्युट् प्र. ।
 ५) विप. (१पायु-) । २ अश्रम - । [अश्रान्त-] > यनि. इत्यपि विमृश्यम् । उप. पाप्र. √ अश्म > अश्रितु- + इच्छत् प्र. ।
 ६) सपा. पै २०, ३८, ७ ? आशांतस्य इति पामे. ।
 ७) सपा. शौ १, ३१, ३ अश्मामः इति पामे. । ग्यु. कृते तु. तत्रत्यं टि. ।
 ८) नाप. (कोण-) । √ अश् (बधा.) + क्तिन् प्र. (पाठ ४, ६६) इति प्रथमः कल्पः (तु. WW १, २८) । आ √ श्रि + क्तिन् प्र. आङो ह्रस्वं च. (पाठ ४, १३८) इत्यपरः कल्पः । उभयथाऽपि नित-स्वरः ।
 ९) विप. ([निर्गुण-] जामातु-, तनू- प्रष्ट.) । उष. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप. √ क + कर्तरि कः [पावा ३, २, ५ (वैतु. सा. L ऋ ८, २, २०) मत्वर्थीयः रः प्र. इति कृत्वा तद्धितवृत्तेन व्याख्यायुको नयमभावमात्रवचनतया प्रतिपन्नः संदिच्यन्त्यः । भावार्थमकल्प हि सता पदार्थस्य योगे तद्वतो मनुबर्धेन प्र.

२, २०; -रम् ६, २८,
६; शौ ४, २१, ६; -रा १०,
८५, ३०; पै १८, ३, ६.

अश्री(वि>)वी- -वी: मै १, ११,
१०.

अश्रु- -श्रु १०, ९५, १२; १३;
११; १, ५, १, १ १०; मै २, १,
१०; काठ ३४, १२१;
-श्रुभि: मा २५, ९; का २७, ९,
१; तै ५, ७, २०, १; मै ३, १५,
८; काठ ५३, १०; -श्रुणि शौ
५, १९, १३. [श्रु-अन्].

अश्रु-जु- -जम् तै १, ५, १, २.

अश्रु-सु(ख>)खो- -खौ शौ ११,
११, ७.

अश्रेष्मन्- -ष्माण: शौ ३, ९, २.

अश्रोण,णा- -ण: खि २, १०, २;
पै १, २२, ३; -णा मै ३,
७, ४.

अश्रोत्रिय- -या: मै ४, ५, ८;
-याय काठ २८, ४, ५; क ४४,
४; ५.

अश्री(=श्री)- > अश्री-ल, लाम्-
-लम् मै २, ३, ९; ५, २; ३,
१, ९; ६, ७; काठ १२, १०;
१२, १०; २३, ६; क ३०, ८;

-ला शौ १४, १, २०, १.

? अश्रेष्मन् पै १६, ७९, १.

अश्रेष्मन्- -ष्माण: पै ३, ७, ३.

अश्रोण,णा- -ण: शौ १, ३१,
३; -णया तै ६, १, ६, ७१;
-णा: शौ ६, १२०, ३; पै १६,
५१, १.

अश्व, श्वा- -श्व खि ५, १४, ४;
शौ २०, १२८, १५; -श्व: क
१, ३१, ८; १६१, १; १६२,
२२; १६४, २; १७३, ३; ३,
२६, ३; २७, १४; २९, ६; ४,
२, ८; ६, ३, ४; ४५, २६; ७,

व्यवहार्यत्वादित्यभिः संधेः; Pw. प्र. च अन्? श्रीर-
इति कृत्वा तस. इति वदन्तः स्वरतः समाधिसाकाङ्क्षयमु-
पेक्षकाः ।

१) सपा. तैत्रा २, ८, ८, १२ अश्लीलम् इति पाठे ।

२) सपा. अश्रीरा <> अश्लीला (आपमं १, १७, ८
अश १४, १ च) इति पाठे ।

३) =अश्रीनी- । नाप. (छन्दो-विशेष-) वस. अन्तो-
दातः (पा ६, २, १७२) । यत्तु MW. इहापि
दन्त्यादिद्वितीयाक्षरतया निर्दिदेश, तद् विमृश्यम् ।
मूढो. उभयविधसंकेतोपलम्भात् (तु. संटि.) । सपा.
काठ १४, ४ अश्लीवीः इति पाठे ।

४) व्यु.? *अश्रु- [वस. पू. प्र. प्रकृतिस्वरम्
(पू. <√अश्रु [व्याप्तौ] उप. च √तृ + भावे
कु. प्र. [=प्रक्षोभ्यन्तुर् आर्द्रता यस्मात्.]) इत्यस्य
नै. वर्णविपरिणामः द. (तु. पंजा. अश्रु) । मौरिथ.
च √अश्रु (व्याप्तौ) इत्यस्य √अश्र (वधा.) इत्यस्य
कायोपचयस्वरूपत्वात् तावताऽंशेनेदं प्राति. <√अश्र
(वधा.) इत्यपि संकेतलामः स्यात् (तु. पाठ ५,
२९) । यद्वा √अश्र इत्यस्य दीप्त्यर्थे ३ये प्रभेदे
√धृ इत्यस्याप्यन्तरमूलतया संनिवेशः गपू. टि.
उसं. । ततश्च प्रकृते मौरिथ. पू. दाहशोकादितात्पर्यकं
सत् धृ- (<√अश्र) इत्यतः परममूलतो विप-
रिणतम् *अश्र- (<√अश्र [वधा.] इति स्यादिति कृत्वा
मापान्तरित्यतर्ग-उवर्गान्यतरादि-सजन्मनामपि विषये
शु. अस्या व्याप्तिः द. (तु. WW १, ३३ उक्तसजन्म-

परिचयमात्रे) । अथापि वा (√धृ > धृ- [=दाह-]
+ √अश्र 'अवक्षरणे' > भावे) *अश्र- इति कृत्वा वस.
पू. प्र. प्रकृतिस्वरस्य सतः) *अश्रु- इत्यस्य नै. विपरिणामः
स्यात् (तु. टि. अश्र-) ।

५) पाठे. अश्रुयम् तै २, २, २, २ द. ।

६) विप. (रजत-) । उस. ढान्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

७) वस. अन्तोदात्तात् स्त्री. ङीष् प्र. तत्-स्वरश्च
(पा ४, १, ५४; ६, २, १६७) ।

८) वस. अन्तोदात्तः । उप. √अश्रु+मनिः प्र. उसं.
(पाठ ४, १५२) । सपा. अश्रेष्माणः <> अश्रेष्माणः इति
पाठे ।

९) तस. नञ-स्वरः ।

१०) सपा. अश्रोणः <> अश्लोणः इति पाठे ।

११) यद्यपि मुपा. नेहाऽशुद्धः तथाप्यसावशुद्धभावा
धुणाक्षरीयो भवति न तु सांकल्पिकः (तु. टि. अ-
काणा-) ।

१२) सपा. अश्रोणा <> अश्लोण्या इति पाठे ।

१३) तु. टि. अश्रीर- ।

१४) पाठः ? सपा. शौ ८, ६, २ आश्रेषम् इति पाठे ।

१५) =अश्रोण- ।

१६) पाठे. अश्रैः शौ ६, १२०, ३ द. ।

१७) नाप. । व्यु.? √अश्र (व्याप्तौ) + क्वन् प्र.
(पाठ १, १४०) नित-स्वरश्चेति प्रायोवादः । <√अश्र
(भोजने) इति [पक्षे] या [२, २७], <√शिव इति तै ५,
३, १२, १ मै १, ६, ४ प्र. ।

३, १; ७०, १; ८, २, २; १४९,
 ५; (५०, ५); ९, ६४, ३; ७१,
 ६; १७, २८; १०१, २; १०९,
 १०; ११२, ४; १०, ६१, २४;
 १३६, ५; खि ३, १, ५; ४,
 ७, २, ८, ५, १३, ५, ६; मा १४,
 १९; १५, ६२, १; २२, १९; २३,
 १२, ५४; २४, १; २५, ४५; २९,
 ९, १०; का १५, ५, ५; १६, ७,
 ५, १; २४, ६, १; २५, ३, ९; १०,
 २; २६, १, १; ३१, १, ९; १०;
 ११, १, ५, ७, ३; ८, ८, १; २, ३,
 ७, ४; १२, २; ४, ९, ४; ३, २,
 ६, ३; ४, ३, ७, १६; ४, ३,
 ३, १; ६, ९, ४, १; ५, १, २,
 २; ३; ६; ७, १; ६११, ३; ४;
 २, ६, ५; ८, १; ३, २, २; ७,
 ४; १२, १; २; ४, १२, १;
 २, ३; ५, १०, ६; २३, १६;
 ७, १, २, ३; ६, ६, ११, ६;
 ७, १, १, ६; १२, १६; ४,
 १८, १६; ५, २५, २; ११, १,
 ५, १०; ६, ४, १; १२, ८, १, ६;
 ११, ६; २, ३, ३, ५, ८, ५, ९;
 ६, ४; ६; ८, ३६; १४, १, ३,
 १४, ६; ३, १, ३, ७, ७, ९;
 ६१२, ४; १९; २०, १, ३, २६;
 १६, २, ६; ४, १, २; ४, ८, १;
 ८, ३; काठ ६, २, ७, ४, ५, ७, ८,
 २, ५, ९, १४; ११, १०; १२,
 ६, १३, ३; १४, ६; १५, ३;
 ५, १; १७, ३; १०, १; १९, २;
 ३; ६; २०, ५; ६; ११; २१, ३;
 २२, ८, २४, ८; २५, ७; २९, ४;

३१, १; ३४, ७; ३९, ४, ७; ४१,
 ३; ४४, ७; ४६, २, ५, १; ४८, २;
 १, १, १, १, १, १, १, १, १, १,
 ७; ७, १, १, २, ४, ८; २६, २६;
 ९, १; २९, ८, ३, ३, १, ४; ३१,
 ७; ८; १३; १८; ३५, २, १;
 ३८, १; ३९, ५; ४५, ५; ४७,
 १; १, ४, ३, ३, ३, ३, ३, ३, ३,
 ८, ५; १३३; ५७, ८; ६८, २;
 ८८, १; १, ४, २, ४; ३, ५,
 ७; ८, ११; १३, ९; ४६, ५;
 ५६, १०; ४, १३, ४; शौ २,
 ३०, ५; ५, ५, ८; ८, २, २५;
 ९, १४, २, १; १०, १, १९; १०,
 १६; ११, ७, १८; १२, १,
 ५७; २, ५०; १३, ३, १८;
 १९, ५३, १; ५७, ४, १, २०,
 १०२, २, १; १२८, १०; ११;
 १३६, ५, १; ५५, २, २,
 १७, २; ४, २०, ६; ५, २८,
 ६, १; ३८, ५, १; १२, २, १;
 १६, ५, ५; ३६, ९; ६६, १, १;
 १०८, ७; १५४, ४; ८; १७,
 ६, ६; ३४, ११; १९, ३६, ९;
 ५०, ७; ९; २०, ३९, २; -इवम्
 १, २५, ३; २७, १; ११६,
 ६; ११७, ४; १९, ७, ७१, ५;
 ११८, ९; १०, ३९, १०;
 १६१, ७; १६२, ४; १३; १५;
 १६३, २; ३, ५३, ११; २४;
 ४, १०, १; ३७, ८; ३९, ५;
 ५७, १; ६, ४६, २; ७, ७,
 १; ७७, ३; ८, ४, २१; १४, ३;

१७, १५; ७४, १०; ७८, २;
 १७, २; १०३, ७; ९, ९, ९;
 ६१, ३; ६२, ६; ६४, १०; ८७,
 १; ८९, ४; ९४, ५; १०८, ७;
 १०, १८, १४; ६५, ११; ६८,
 ११; ९७, ४; १०७, ७; १०;
 ११९, १; १४३, १; २; १५९,
 १; १६, ६२, १८ १८८, १;
 खि १, २, २; २, ६, २;
 ५, १४, ५; मा २, ७; १२,
 ७८, १; २३, ४२; १५, ४४, १;
 १७, ७, ७; २२, ४; १९; २३,
 ७; २५, २७; ३६; ३७; २७,
 ३८, १; २९, १३, १; का १०, २;
 ४; १३, ६, ४, १; १४, ४, ५;
 १६, ५, २६, १; १८, ६, १३, १;
 २४, १, ४; ६, २; २५, ३, ३;
 २७, १२, ४; १३, ५, ६; २९,
 ५, ७, १; ३१, ३, २, १; ११, १,
 १, १४, २, १; ७, ७, २६; ८,
 १८, १; २, २, ६, ३; ३, १२,
 १, ३, २, ६, ३; ४, २,
 १०, १६; ४; ४, ७, १; १६, ७,
 १; ८, २; ९, १; २; ५, १,
 २, १; ३; २, ६, ५, ८, १;
 ३, २, १; ७, ४; ७, १, ३;
 १०, १; ७, १, १२, १६; ४,
 २०, १६; ५, २५, २; ११, १,
 ६, ४, ९, ४, १०, ३, १; ११,
 १६; २, ३, ३; ७, १७; ११, ३;
 ८; ९; ३, १, ३, ४; २, ५;
 ६; १०, २, १; ११, १, ४; १८;
 १६, १, १; ४, ८, ३; ८; काठ
 ४, १५, १; ८, ५, ९, ९; ११;

अ) सपा. काठ ३९, ४ वाक् इति पामे. ।

ब) पामे. मा २३, २० बाजी द्र. ।

ग) सपा. पै २, १३, १४ पुरुषः इति पामे. ।

घ) सपा. पै ३, ३०, ४ अश्वी इति पामे. ।

०) तु. RW.; वैतु. शंपा. सात. अस्थान्? इति, खि

५, २२, ६ अस्तम् इति च पामे. ।

१) सह गो अश्वो विषा इति मुपा. सु-शोधः
 द्र. ।

१२; १२, ६; १३, १४; १६,
१७; १९, २; ८; २०, ५; ६;
११; २१, ३; २२, ८; २८,
४; ५; ३७, ७; ३९, १२†
४०, ६†; ४१, ३; ४४, ९;
४६, ४†; ५†; ५क ७, १†;
८, १२; २९, ८; ३१, ७;
८; १३; १८; ३५, २; ४४,
४; ५; †कौ १, १७; १७२; १
४३४; ४८१; ५२३; ५८०; २, २७;
१६०; ३६०; ५६२; ७४४; ९३४;
९८४; ११२७, ११८६; †जै १,
२, ७; १८, ८; ४२, ८; ५०,
५; ५४, १; ५९, ३; ६३, ६;
१५, ८; २०, ४; ३०, ३; ४५,
४; ४, ११, ७; १९, १०; २४,
५; शौ १, १६, ४; ४९, ७†;
३६, १०; ५, १४, ६; २९, १;
६, ७, १; ८, ७, ११; १०, १,
१७; २९; †२०, १६, ११; २७,
३; ५५, ३; ९८, २; पै १, १०,
४; १००, २; २, २८, २;
३५, ४; ५, ३६, ६; ७, १, १२;
१५, ५; ८, ३, १३†; १२, ८; ९,
७, ६; २२, १५; २५, ११; १३, ९,
२; १६, १३, १; ३६, ७; ३७, १०;
१७, ३, ४; १९, ३७, ४; २०,
१४, १; ५२, ५; -†श्वया ऋ
९, १०७, ८; कौ १, ५१५;
२, ३४७; जै १, ५३, ५; ३,
२१, ४; -श्वयोः ऋ ६, ४७, ९;
-श्वस्य ऋ १, ५३, २; ८४,
१४; ११६, ७; ११७, ६
(७); १२; १२१, २; १६२,
१; १८; १९; १६४, ३४; ३५;
२, ३५, ६; ४, ३९, ३; ६, ५,

८३, ६; ८, ३२, ५; ५२, ५; ६१,
६; १०, ३४, ३; खि ३, ४, ५; ४,
७, ६; ७; ९; ५, १५, ५; २२,
१३; मा २३, ३२†; ३७; ६१†;
६२; २५, ३२; ४१; ४२; ३७,
९; का २५, ६, १२†; ७, ५;
१०, १†; १०; २७, १३, १;
३७, १, ९†; †तै १, ५, ११,
४; ३२, ४, ७, २; ९, ४; ३,
१, ११, ७; ४, ६, ८, ३; ९,
३; ५, १२, ६, ५; ९, ४;
११, १६; १३, १२, १; २†;
१४, १२, ७; ३†; ७, ४, १८, २†;
१९, ४; १५, २५, १†; २†; मै १,
५, १†; ६, ४, १; २, ४, ७; ८;
५, १†; १३, ६†; ३, १, ४, १;
१२, २१; १६, १†; ४, ८,
८, १; १, २; काठ ६, १†; ७,
१६†; ८, २; ११, १०†; १३†;
१३, १; २०, ८; २८, १०; ३६,
१५; ३७, १३; १४; ३९, १२†;
४४, ७†; †४६, ४; ५†; ५०,
५; १क ४, ८†; ६, ७; ३१, १०;
४५, १; †कौ १, १५८, २;
२६४; ९३०; ११९४; †जै १,
३७, ७; ३, २२, ११; शौ ४,
४, ८; १५, ११†; ५, ५, ९;
६, ३८, ४; ७, ३; †९, १५,
१३; १४; १०, ४, १; ११,
२, २२; १९, ४९, ४; †२०,
२१, २; ४१, २; ११८, २;
१२९, १८; १३७, ३; पै १,
९४, १; ४, ५, ६; ५, ७, १०;
६, ४, ९; ११, ७, १२; १४, ४,
४; १६, १५, २; †६९, ३; ४;
१०६, २; १९, २७, १५; २०,

५२, ११; -श्व ऋ १, १७४,
५; ३, ३५, ३; ४, ३३, १०;
३४, ९; ५२, २; ६, ५९, ३;
६७, ४; ७, १०४, ६; १०,
२२, ४; ५; ७५, ७; मा २१,
३३; ३७, १२; का २३, ४, ५;
३७, २, २; मै १, ११, ६; ३,
११, २; ४, ९, ३; कौ २,
१००६†; शौ ८, ४, ६†; पै १२,
३, ५†; १६, ९, ६†; २०, ५२,
११; -श्वः ऋ १, ११५, ३;
११८, ५; १६३, १०; १६४, ३;
१८०, १; ३, १४; ६, ८; ९, ७;
२; ६१, २; ५, ५३, ७; ५४, १०;
५९, ५; ६१, २; ६, ६, ४; २४,
६; ३७, ३; ७५, ७; ७, १८, १;
४१, ६; ६७, ४; ७५, ६; ९७,
६; ८, २३, ११; ९, ७८, २;
१०, ६, ६; ४४, ७; १०, १०;
१५, ८; ९७, ३; १०७, ११;
११९, ३; खि १, ७, ४; २, ९,
१; ५, १५, १; †मा १२,
७७; २९, २१; ४४; ३१, ८;
३४, ३९; †का १३, ६, ३;
३१, ३, १०; ३५, १, ८; †तै १,
७, ७, २†; †४, २, ६, १; ६, ६,
३; ७, ४; †मै १, ११, १†;
२, ३, ३; ७, १३; ३, १६, ३;
४, १०, २; १२, १; ४; १४, ४;
†काठ १३, १४†; १६, १३;
१७, १८; १२८, ४; १०; ४६,
१; ३; क २५, ४†; ४४, ४†;
४५, १†; †कौ १, ६८; †जै १, ७,
६; शौ २, २६, ३; ३, १६, ६†;
९, १४, ३†; ११, २, ९; ३, ५;
१३, १, २४; ३, ६; ७; १८

१) पाठे, सस्थ. टि. वि. एरयः द्र. ।
२) अश्वैव इति मुपा. चिन्त्यः ।

०) पाठे, देवाः ऋ १, २३, १९ द्र. ।

४, १०; १९, ६, १२; ३८, २;
 २०, १३, ४; १४, ७; १२९,
 १; १३०, १९; १३१, ५; पै १,
 ४०, ४; २, १२, ३; ४, ३१,
 ६; ९, ५, १०; २३, ९; ११,
 ६, ३; १५, १०, ७; १६, ५३,
 १०; ६६, ३; १०४, ९; १८,
 १७, ४; २१, १; १९, १६, १०;
 २१, १०; २४, २; -१०३वाः
 मा ९, ६; का १०, २, ३; शौ १,
 ४, ४; १९, २, ४; -०३वाः खि
 ५, ११, २; काठ ३५, ३; क
 ४८, ४; शौ २०, १२७, १२०;
 पै ८, ८, १०; -३वाः क्र १,
 १६१, ७; ३, ५३, २३; १०,
 ७३, १०; ११ पै ५, १, २, १; ३;
 पै ८, २, ११; ९, ९, ३; -३वाः
 क्र १, १२, १५; १०३, ५;
 १०४, १; १२६, २; १७१, १;
 २, ३४, ३; ८; ४, ४३, ६;
 ४५, ६; ५, ३१, १०; ५५, ६;
 ५८, ७; ५९, १; ६२, १; ८३,
 ३; ६, ४७, २३; ५९, ५; ७५,
 १३; ७, ३४, ४; ८, १, ३१;
 ४१, ६; ६८, १७; ७५, १; ९,
 १७, ५०; १०, ३४, ११; ७९,
 ७; १०१, ७; १४९, ४; खि १,
 १५, ४; ४, ११, ६; खिसा ११,
 १५; १ मा १३, ३७; २९, ५०;
 ३३, ४; ३४, ६६; १ का १४, ३,
 ११; ३१, २, ११; ३२, १, ४; तै
 १, ७, ८, १; २, ३, १२, ११; ६,
 ११, १; १४, २, १, ५; ६, ६, ५;
 ७, ३, १४, १; मै १, ११, ६; १;
 १२, ७, १७; १३, १६, ३; ४, २,
 ११; काठ ७, १७; १२, ६;

१४, ६; २२, ५; २८, १०; ३८,
 १२; ४३, ४; ४६, १; क
 ४५, १; १ कौ २, ७७७;
 १०८३; शौ ६, ७७, १०; पै ३,
 १९, २; १५, ११, ५; १९,
 ३४, १४; २०, ४०, ६; ७;
 -३वाः क्र १, १०१, ४; ५,
 १८, ५; ६, ६३, १०; ७, १०४,
 १०; ८, ३६, ५; ४६, २९;
 ५६, ४; खि ३, ८, ४; १ तै २,
 १, १, ५; ५, ५, १, ३; शौ ४,
 ९, २; ८, ४, १०; १२, १, ५;
 १९, ४७, ७; पै २, ३७, ४; ६,
 २०, ६; ८, ३, ३; १६, ९, १०;
 १७, १, ५; १९, ५३, ७-९; ५४,
 ६-९; -३वाः क्र २, ३४, ६;
 -३वाः क्र १, १६२, १६; ५,
 ३१, ४; ८, ३०, ४; ९२, २५;
 मा ३, ५९; ११, ७५; २५ ३९;
 का ३, ८, ३; १२, ७, १०;
 २७, १४, १; तै १, ६, १२, ६;
 ८, ६, १; ४, १, १०, १; ६,
 १, २; ७, ४, १६, १; मै १, १०,
 ४; २०; २, ७, ७; ३, १६, १;
 ४, ७, ४; १२, २; काठ ८,
 १६; ९, ७; १६, ७; ३६, १४;
 ४४, ५; ४६, ५; क ८, १०;
 १ कौ १, ११८; ४४०; १ जै १,
 १३, ४; ४६, ४; शौ ३, १५,
 ८; १९, ५५, १; ६; पै २, ९,
 ४; २०, ४७, १०; ४८, १;
 -११वाः क्र १, ३८, १२;
 १४८, ३; १८१, २; २, १२,
 ७; १४, १४, ४, ४५, २; ५, ५९,
 ७; ६२, ४; ७५, ६; ६, १६, ४३;
 २९, २; ६३, ७; ७, ७४, ४;

७८, ४; ८, १, ९; ५५, ४; १०,
 ७८, ५; ९१, १४; ९५, ९;
 खि १, ३, ३; ३, ७, ४; मा १३,
 ३६; २०, ७८; का १४, ३, १०;
 २२, ७, १२; तै ४, २, ९, ५;
 मै २, ७, १७; ३, ११, ४; काठ
 २२, ५; ३८, ९; कौ १, १५;
 २, ७३३; जै १, ३, ५; ४, १०,
 ७; शौ २०, ३४, ७; पै १३,
 ७, ७; १९, २०, १२; -३वाः क्र ३,
 ३३, १; १ (१, ३०, २१) ४, ५२,
 २; -३वाः क्र १२, ३०, २१;
 (४, ५२, २); -३वाः क्र १,
 १६२, ३; मा २५, २६; का
 २७, १२, ३; तै ४, ४, ८, १; ६, ८,
 १; ५, १, २, २; १ मै १, ६,
 ४; ३, १, ३; १६, १; १ काठ
 ८, ५; १९, २; ४६, ४; १ क
 ७, १; २९, ८; -३वाः क्र ७,
 ५४, २; १९०, ६; १०, १०८, ७;
 ८, ५, ७; ११३, ११; ८७, ५, ४६,
 २६; मा २०, ७३; का २२, ७,
 ७; मै ३, ११, ४; ४, १४, ९;
 काठ ३८, ९; शौ ६, १०८, १;
 १९, १७, ७; -३वाः मा १६,
 २४; का १७, ३, ३; तै ४, ५, ३,
 २; ७, ५, २३, २; मै २, ९, ४;
 काठ १७, १३; ४५, २०; क २७,
 ३; शौ ३, २८, ३; ९, ३, १३;
 १२, २, १६; १९, ४७, ९; पै
 ६, २०, ९; १०, ११, १०; १६,
 ४०, ५; १७, ३१, ५;
 -३वाः क्र १, २९, १-७; ११४,
 ८; मा १३, २३; १६, १६;
 १८, ४७; २०, १०; का १४,
 २, ८; १७, १, १६; २०, २,

*) तु. RW. वैतु. शेषा. सात. अश्वः इति ? सपा. खि ५,
 १५, ११ कुशाः इति पामे. ।

*) पामे. कोषस्य कृते वृक्कौ शौ ७, १०१, १ द. ।

*) पामे. देवाः क्र १, २३, १९ द. ।

१०; २१, ७, ९; तै ३, ४, १२,
३१; ४, २, ९, ४; ५, १०, ३१;
५, ७, ६, ३; मै २, ७, १६; ३,
११, ८; ४, १२, ६१; काठ १०,
१२१; १६, १६; २३, १२१;
३५, १२१; ३६, १५०; ३८, ४;
क ४८, १२; शौ ४, २२, २; ९,
१, १८; १२, १, १९; २५, २, १५;
†२०, ७४, १-७; पै २, १८, २०;
३५, २; ३, २१, ३; ४, १०,
७; ५, २९, ४; ८, १०, ४; ९,
२२, १६; १६, ३३, ६; १०६,
१; १७, १, ३; २, १०; ३, ६०;
२९, ६; ३१, ६; २०, २७,
१; -श्वैः ऋ १, १६, ९; ८८,
२; ११३, १४; ११७, १४;
१७५, ४; २, १५, ४; ३, २०,
१२॥ २०; ५०, ४॥ (१, ११८,
१) ५८, ३॥; ४, ५१, ५; ५,
२९, ९; ५५, १; ५८, ६; ६,
३९, ४; ६२, ३; ६५, २; ७,

१८, २; ४१, ३; ४५, १; ६९,
१; ७१, ३; ८, ५, २५; ७, २७;
९, १६, ११; १०, ३, ७; ७,
२; ११, ७; ६८, १२; ७०,
२; ३; मा १२, ५११; २६,
१९; ३४, ३६१; का २१, ४,
३१; २८, ११, १; तै २, ६,
१२, ११; ४, ७, १५, ३; ७, ५,
२३, २; मै २, ८, १४१; ९, १; ३,
१६, ५१; ४, १०, ६; १४, ६; १०,
काठ १७, १९१; २१, १४१; ३५,
३; ४५, २०; क ४८, ४; †शौ
३, १६, ३; †७, ८६, ४; ५;
१८, १, २४; २०, १६, १२,
पै ३, २२, ६; ४, ३१, ३१; ८;
१६, ११; १०, ४, १; ८; १९,
३०, १२; -श्वौ तै ५, ७, १, २;
काठ २२, ८; २८, २; क ३५, २,
४४, २. [°श्व- अघ°, १अज°,
अन°, अरुण°, आशु°, इष्ट°,
ऋज्र°, गो°, जीर°, देव°, ३द्वत्°,

द्रोणि°, नाग°, निन्दित°, पिशङ्ग°,
पीवस°, पृषत्°, रमारुत°, युक्त°,
१राजन्°, रासभ°, १रोहित°,
२वाह°, वि°, विद्वन्°, शत°,
२स्याव°, षष्°, स°, १सत्°,
सप्तन्°, संसृत°, सु°, १हरि°].
अश्व-कु^१-कः मा २३, १८; का
२५, ५, १; तै ७, ४, १९, १; २;
३; मै ३, १२, २०; काठ ४४,
८.

॥अश्व-कुणपु^१-पन् तै ७, २, १०,
२.

अश्व-क्रन्द^१-न्दस्य पै ८, ७, २.

१अश्व-क्ष(भ^१)भा^१-भा शौ
१९, ४९, १.

अश्व-क्ष(र^१)रा^१-रा पै १४,
४, १.

॥अश्व-गदेभ-भयोः काठ १९,
२; क २९, ८.

*अश्व-जु^१->आश्व-जु^१-जन्तस्य
क १०, ६१, २१.

१) एतच्छून्यः मुपा. चिन्त्यः । मूको. च शाखा-
न्तराय च (तु. क ४८, १२) साक्ष्यतोऽर्थवैशद्यकरस्याऽस्य
पठितुं योग्यत्वात् ।

१) पामे. अप्सु शौ ६, ३८, २ द्र. ।

१) सपा. शौ १२, १, २५ मृगेषु इति पामे. ।

१) कुत्साऽर्थे कः प्र. (पा ५, ३, ७४) । तत्-स्वरः ।

१) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

१) =सं-विशेष- । वस. ।

१) उस. थाधादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) । यद्यपि
वप. *क्ष(भ^१)भा- (✓*क्षभ् + अच् [पा ३, १, १३४])
इत्येवं यमु. अनु सुकलं तथाऽपि तत्र संदेहो भवति ।
✓*क्षभ् इत्यस्याऽप्रसिद्धेरर्थतोऽध्यवसेयमात्रत्वस्य तदव-
स्थलाऽनिर्णीकात् । एस्थि. नाउ. सन्तं शाखान्तरीयं
पामे. अनुसंधाय ✓*क्षभ् इत्येतत्पूर्वाऽशस्य सतः
✓*क्षभ् इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम इति कृत्वा ✓*क्षभ्
इत्यर्थं पाधा. उलं. । अस्य ✓*क्षप् इत्यनेन साजात्याच्च
तज्जे क्षपा- इत्यत्र यो गुणः सामान्येनाऽभिप्रेतो भवति

तस्यैवैहाऽप्यश्वविषयकत्वमात्रविशेषेण राष्ट्रानुयोजितया
संकेतग्रहः द्र. (वैतु. सा. *अश्वक्ष् + भा- इत्येवं वा,
अश्व- + १✓क्षै, ✓क्षि > १क्ष् + भा- इत्येवं वाऽवयवतः
साधुकः सञ्जवग्रहे पपा. च क्षकाराद्युत्तरपदतया विस्पष्ट-
दर्शनेन नाउ. पामे. चाऽनभीष्टविरोधाच्चिन्त्यः; PW.
व्यु. अनीशानाविव सन्तौ विश्व-न्यचस- इति निजि-
गमयिष्यन्ताद्युपेक्ष्यौ [संभन्धाऽमावादित्यभिसंधेः]; ता.
[४२] उप. ✓क्षभ् > *क्षभ् > १भा- इत्यन्यथासिद्धमि-
वोपकल्पकः [मौस्थि. ✓*क्षृ इत्येतदात्मकपूर्वाशतः ✓*क्षभ्
इत्यस्य ✓क्षभ् इत्यनेन सानाभ्याभिसंधेरभिप्रेताऽर्थतो
यथाश्रुतेनैव निर्वाहसंभवादिति दिक्षु] ।

१) उस. उप. < ✓क्षभ् । पामे. कृते तु. टि.
नापू. ।

१) व्यप. । उस. थाधादि-स्वरः । उप. ✓हन् + कः प्र.
(पावा ३, २, ५) ।

१) अपत्येऽर्थे अण् प्र. उसं. (पा ४, १, ११२) ।
तत्-स्वरः । आश्व-जु- इति पपा. ।

अश्व-जित्^१ - जित् ऋ ९, ५९,
१; खि ४, ३, १; तै ४, ७, १४,
४; मै २, ७, १२; काठ ३८, १४;
४०, १०; शौ ५, ३, ११; ७,
५२, ८; पै १, ४९, १; २, १२, ६;
५, ४, १०; -जिते क्र २, २१, १.
अश्व-त्^२ - रः ॥ तै ७, १, १,
२; ३; मै १, ५, १० ॥ काठ
७, ७ ॥ पै १२, ७, १३; २०,
३९, २; -रस्य शौ ४, ४, ८;
-रान् पै ९, ६, ४; -रौ पै २,
८७, ४.
अश्व-तरी^३ - यः शौ ८, ८, २२;
पै १६, ११, १.
॥ अश्व-तरी-रथ^४ - यः तै
७, ३, १, ४.
॥ अश्व-त्^५ - स्वम् तै ५, ३,
१२, १.
अश्व-दुदा^६ - दाः क्र १, ११३,
१८; ५, ४२, ८; १०, १०७, २.

[०वा-अन्].
अश्व-दुदा-तर^७ - रः क्र ८, ७४,
१५.
१ अश्व-दुदायै^८ खि २, ६, २, १८.
अश्व-दावन्^९ - वन् ऋ ५,
१८, ३.
अश्व-निर्णिज्^{१०} - निर्णिजि ऋ १०,
७६, ३.
अश्व-पु^{११} - पम् मा ३०, ११; का
३४, २, ३.
अश्व-पति^{१२} - तिभ्यः मा १६,
२४; का १७, ३, ३; तै ४, ५,
३, २; मै २, ९, ४; काठ १७, १३;
क २७, ३; -तिंते क्र ८, २१,
३; कौ १, ४०२; जै १, ४५, ४.
॥ अश्व-परशु^{१३} - रश्वो मै ४, १, २.
॥ अश्व-पर्ण^{१४} - र्णाः क्र ६, ४७,
३१; मा २२, ५७; तै ४, ६,
६, ७; मै ३, १६, ३; काठ ४६,
१; शौ ६, १२६, ३; पै १५, १२.

१; -णैः क्र १, ८८, १
॥ अश्व-परशु^{१५} - श्वि^{१६} काठ ३१,
१; क ४७, १.
अश्व-पस्त्य^{१७} - स्त्यम् क्र ९, ८६,
४१.
१ अश्व-पु^{१८} (वि^{१९}) - वाम् खि
२, ६, ३.
अश्व-पृष्ठ^{२०} - पृष्ठम् क्र ८, २६, २४.
अश्व-पेशस्^{२१} - शसम् क्र १२, १,
१६; २, १३१.
अश्व-उ^{२२} (उ^{२३}) - उ^{२४} क्र १०,
८, ३.
अश्व-उध्य^{२५} - ध्यम् क्र १, ९२,
८; -ध्यान् क्र १, ९२, ७; १२१,
१४.
अश्व-मातृ^{२६} - ता पै ११, ७, ९.
॥ अश्वमि^{२७} (म^{२८}) - म^{२९} क्र ८,
६१, ७; कौ १, २४०; २, १३१;
जै १, २५, ८.
१ अश्वमि^{३०} क्र २, ६, २.

*) विप. (अस्मद्, इन्द्र, सोम-) । उच. किवन्ते
कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

*) = पशुजाति-विशेष- [नभा. खचवर] । एरच्
प्र. (पा ५, ३, ९१) चित्-स्वरश्च ।

*) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

*) विप. (उपस-, मघवन्-) ।

*) उध. उप. कः प्र. थायादि-स्वरश्च ।

*) विप. (मर्त्य-) । विजन्तात् तरप् प्र. ।

*) अश्व-दा(य^१)यी- > -०यि इति शोषः (तु.
सस्थ. टि. गोदायी- > -०यि, सकक्षं मानधना- > -०ने
इति, देवी- > -०वि इति च) ।

*) उच. वनिबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

*) विप. (अव्वरूप- [अश्वैः परिवृत्त-] त्वाष्ट्र-) ।

*) तस. पूष. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १८) ।

*) यत्तु मुपा. -र- इत्येवं स्वरः प्रादक्षि, तद् अप्र-
माणम् । अलक्षणत्वात् । उप. प्रकृतिस्वरेण वाऽपि
निर्दिष्टसामान्यसमासस्वरेण वाऽप्यन्तोदात्तस्यैव प्राप्ते-
रिति यावत् । स्त्री. तु १ विभक्ति-स्वरः (पा ६, १, १७४)

द्र. । मूको. -रुच्वा इत्येकदेशीया लिपिरप्युक्तस्या-
न्तोदात्तस्य संकेतनायाऽलंभूष्णः द्र. ।

*) सपा. काठ ०१२च्वा < > ०१२र्वा (तैत्रा ३, २, १
च) इति पाठे ।

*) बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

*) = अश्व-परशु- ।

*) पाठः ? बस. इति कृत्वा पूष. प्रकृतिस्वरः
प्राप्तवान् । अश्व-पु^१ (र्ण^१) - इति वा प्राति.
(तु. संटि.) । तथात्वेऽपि तृस. इति कृत्वा पूष. प्रकृति-
स्वरः एव स्यात् (पा ६, २, ४८) इति दिक् ।

*) विप. (वाज-, रथि-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरं प्रकृत्या
(पा ६, २, १) । १) उप. √बुध् + कर्मणि क्यप् प्र. ।

*) विप. (पैद्व- [सर्प-विशेष-]) । बस. कवभावः
(पा ५, ४, १५८) ।

*) बस. वा तस. वा पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १;
४२) । व्यु. कृते तु. पुद्व-इष्टि- ।

*) ०श्वम्-इष्टि- > यनि. सं १ इति सा. GW.
GAV. प्रसृ. १, अश्वम् इष्टे (इच्छति) इति वै.,

अश्व-मेघ^१ - धस्य ऋ ५, २७,
५; -घाय ऋ ५, २७, ४; -घे
ऋ ५, २७, ६.

आश्वमेघ^२ - धस्य ऋ ८, ६८,
१५; -धे ऋ ८, ६८, १६.

अश्व-मेघ^३ - काठयुष्णि; -धः
मा १८, १२; का १९, ७, ४; तै
४, ७, ९, १; १५, ४, १२,
३; ७, ५, ३; मै २, २, ९, ११^१;
११, ६; काठ १०, ९; १८, ११;
३५, ११; क २८, ११; ४८,
११; -धम्पै १४, ३, २७;
-धेन १ तै ५, ३, १२, १^२; २.
[०ध-१ अर्क].

अश्वमेघ-वत्^३ - वत्ते मै २,
२, १^१, काठ १०, ९.

अश्वयु^४ > अश्वयु^५ - या^१ ऋ
८, ४६, १०; ९, ६४, ४; कौ १,
१८६; ४८२; २, ३८४; जै १, २०,
२; ५०, ६; ३, ३१, ४.

अश्वयु^६ - यवः पै १९, ३९, ६;
-युः ऋ १, ५१, १४; ४, ३१,
१४; ८, ५३, ८; ७८, ९; ९,
३६, ६; खि ३, ५८.

अश्व-युज^७ - युजः ऋ ५, ५४, २;
-युजौ तै ४, ४, १०, ३; मै २,
१३, २०; काठ ३९, १३; कौ
१९, ७, ५.

अश्व-यूप^८ - पाय ऋ १, १६२,
६; मा २५, २९; का २७, १२,
६; तै ४, ६, ८, २; मै ३, १६, १;
काठ ४६, ४.

अश्व-यो(ग) > गाम^९ - गाः ऋ १,
१८६, ७.

अश्व-रथ^{१०} - यः तै ७, ३, १, ४.

अश्व-राधस्^{११} - धसः ऋ ५, १०, ४;
१०, २१, २.

अश्व-वत्^{१२} - वत् ऋ ८, ४६, ५;
९, १०५, ४; मा ८, ६३, ५;
काठ ४०, ५; कौ १, ५७४;

२, २४५, ५; १६१; जै १,
५८, ९; ३, २१, १०; ४,
२, ५; कौ १८, ३, ६१; २०,
७, ३; पै १, १६, ३; -वत्सम्
पै १९, ५३, ३; -वात् खि १,
१०, ३; कौ ६, ६८, ३; पै २, ५२,
१; २०, २८, ९ [वत्-वि].

अश्व-वार^{१३} - राः मै ३, ७, १०.

अश्व-वार^{१४} - रः मै ३, ७, ११;

अश्व-वाल^{१५} - लाः तै ६, २, १,
५; काठ २४, ८; क ३८, १.

अश्व-वाल^{१६} - लः तै ६, २, १;
५; काठ २४, ८; क ३८, १.

अश्व-विद्^{१७} - वित् ऋ ९, ५५,
३; ६१, ३; कौ २, १२७; ५६२;
जै ३, १७, ३; ४५, ४.

अश्व-वृष^{१८} - वेण काठ ३५, १५.

अश्व-सकु^{१९} - केन तै ५, १, ७,
१; मै ३, १, ७; काठ १९, ६;
क ३०, ४.

अश्वमिष्टि- > -ष्टौ इत्यस्य विकृतः पाठ इति BL. ।

१) व्यप. (भरतवंशीय-राजर्षि-) । बस. [अश्वानां मेधाः
(=पश्वालम्भविशिष्टयागविशेषाः) यस्य' इति वैयधिकरण्यं
वा उस्., 'अश्वालम्भाभिनिर्गृत्तत्वाद्धानां विकारा मेधा
यस्य' इति विकारार्थायायाः घ. वा सप्त. द्र.] पूष.
प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४; पा ६, २, १) ।

२) अपत्येऽर्थे अण् प्र. उस्. (पा ४, १, ११२) । तत्-स्वरः ।

३) नाप. (कतु-भेद-) । तस. सास्व. (पा ६, १,
२३३) । यद्वा कास. उप. अधिकरणे घञि
अन्तोदात्तः (पा ६, २; १४४ [तु. वाच.]) ।

४) पाभे. अर्कः मै २, २, ९ द्र. ।

५) तु. टि. २ अ-दिति- > आदित्य-वत्- ।

६) पाभे. अर्कवत्ते मै २, २, ९ द्र. ।

७) पाप्र. परेच्छाविषयेऽनादिष्टाऽऽस्वतया क्यजन्तः
(पावा ३, १, ८) नाधा. उस्. (पा ७, ४, ३७) । दीर्घ-
त्वाऽपवादसामान्यस्य (पा ७, ४, ३५) गोचरश्च सन्
अश्वाय इत्यरमात् सारूपदेशीयात् नाधा. पृथक् द्र. ।

८) स्त्री. कः प्र. (पा ३, ३, १०२) तत्-स्वरः टाप् च ।

पै ११-७४

१) तु १ (तु. टि. अदस्- > अमु-या- > -मुया,
अश्वनया-) ।

२) उः प्र. तत्-स्वरश्च (पा ३, २, १७०) ।

३) उस्. किवबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

४) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

५) बस. पूष. प्रकृतिस्वरं प्रकृत्या (पा ६, २, १) ।

६) यक. सपा. ऋ २, ६३, १८; ४१, ४ अश्ववत् इति
पाभे. ।

७) सपा. °राः < > लाः इति पाभे. ।

८) विप. (प्रस्तर-) । विकारार्थे अण् प्र. जित्-स्वरश्च
(पा ४, ३, १४०; ६, १, १९७) ।

९) सपा परस्परं पाभे. ।

१०) उस्. उप. √ विद् (लाभे) + क्विप् प्र. कृत-स्वरश्च
प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

११) नाप. (बलवद्-अश्व-) । कस. विशेष्यस्य पूर्वनिपातः
(पा २, १, ५६) ।

१२) सपा. तै ७, ३, १४, १ बुष्णा इति पाभे. ।

१३) तस. सास्व. । उप. अदन्तं शकृत्-पर्यायभूतं द्र. ।

अश्व(स-च) अश्व(न-व) अश्व(न-व) अश्व(न-व) अश्व(न-व)
क ६, ३५, ४.

अश्व-सुनि^१ - नि: मा ८, १२; का
८, ७, २; तै ३, २, ५, ७; मै १,
३, ३९; काठ ४, १३; क ३, ११.

† अश्व-सु^१ - सा: ऋ ९ [२, १०;
(६, ५३, १०)]; ६१, २०; काठ
३५, ६; क ४८, ७; कौ २, १६६;
३९५; जै ३, १६, २; ३१, १५;
-साम् ऋ ६, ५३, १०; (९, २,
१०)]; कौ २, ९४३.

अश्वसु-तम^१ - म: ऋ १, १७५,
५.

अश्व-साद^१ - साद: पै २०, ४०, २.

अश्व-साद^१ - दम् मा ३०, १३;
का ३४, २, ५.

* अश्व-सूत(त>)ता^१ - -ते ऋ
५, ७९, [१-१०]; कौ १, ४१९;

२, १०९०; १०९१; १०९२; जै
१, ४१, ३.

? अश्व-स्तोम - -मस्य पै १४, ४,
५५.

अश्व-हय^१ - य: ऋ १०, २६, ५;
-यै: ऋ ९, ९६, २.

† अश्व-हविस्^१ - -त्रिषा मै २, ३, ३.

† अश्व-अ(अ)ज(न>)नी^१ -

-० नि ऋ ६, ७५, १३; मा २९,
५०; का ३१, २, ११; तै १, ७,
८, १९; ४, ६, ५; मै ३, १६, ३;
काठ ४६, १; पै १५, ११, ५;
-नी ऋ ५, ६२, ७.

अश्व(अ-अ)मिथ्या(न>)नी^१ -

-नीम् तै ५, १, २, ११; -न्या
शौ ४, ३६, १०; ५, १४, ६; पै १,
१००, २; २, ३५, ४; ७, १, १२;
९, ७, ६; १९, ३७, ४; २०, ५२, ५.

अश्व-मघ^१ - -वा ऋ ७, ७१, १.

✓ अश्वायु^१ > † अश्वायु^१ - यते^१
क ६, ४५, २६; -यन्त: ऋ
[४, १७, १६; १०, १३१, ३]; ७,
३२, २३; १०, १६०, ५; मा २७,
३६; का २९, ५, ५; मै २, १३, ९;
काठ ३९, १२; कौ २, ३१; जै
३, ४, २; शौ २०, ९६, ५; १२१,
२; १२५, ३.

† अश्व-वत्^१ - वत् ऋ १, ४८, १२;
२, ४१, ७; ५, ५७, ७; ७, २७, ५;
७५, ८; ७७, ५; ९४, ९; ८, २२,
१७; ७२, ६; १९३, ३; ९, ६९, ८;
९, ४१, ४९; ४२, ६९; (६१, ३);
६३, १८९; मा २०, ८१; का २२,
८, २; काठ ४ १५; ८, १४९; क
८, २९; कौ २, ८०२; -वत:
क १, १२२, ८; ७, १००, २;

१) विप. (पृक्ष-) । अश्व-व^१ इति पपा. । वस.

पू. प्रकृतिस्वरम् । सुडागमः (पा ६, १, १५१) ।

२) तु. टि. अभय-सुनि - ।

३) उस. उप. ✓ सन्+विद प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या ।

४) तमप् प्र. पिन्निहतः सन् नाप्. स्वरतोऽभेदकः ।
अश्व-सातम - इति पपा. अवग्रहः प्रक्रियान्तरमात्रसूचकः
द्र. । तथाहि । यनि. नाप्. एवाऽऽतिशायनिकं श्रावणं
स्यात्, पपा. अनु त्वतिशयितस्य सतः सा-गुणविशिष्टस्या-
ऽश्वविषयत्वेन श्रावणमिति विवेकः ।

५) = अश्व-साद - । उप. पित्रः प्र. इति ततो विशेषः ।

६) नाप. । उस. कृत-स्वरः प्रकृत्या । उप. ✓ सद् >
सादि+अण् प्र. । यद्वा ✓ साधि > साधु - इत्यस्य नैप्र.
विपरिणामः द्र. ।

७) विप. (उपस्-) । तुस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २
वैतु. सा. वस.) । उप. गुणवचनस्य सतोऽश्वकृततद्-
गुणत्वाऽभिसंधेः (तु. टि. अग्नि-धावस्-) ।

८) तु. सपा. शौ १९, ४९, ५ अस्य स्तोमस्य इति
पाठः । इहाऽपि तथैव श्रूयमाणस्य विकृतिरियं प्रामादि-
कीति संस्करणान्तराऽपेक्षः सुपा. द्र. । शौ. अपि अश्व
इत्येकदेशीयः मूको. भवतीति कृत्वा वस्तुस्थितिं प्रति

संदेह इति चेत् न । अनुपदं श्रूयमाणस्य स्तोमेत्येतद्-
विशेषणभूतस्य यद्- इति सर्वनाम्नः इदम्- इति सर्वनाम
प्रत्यु आकाङ्क्षापूर्त्यर्थं सापेक्षत्वोल्भमात्, यस्थि. सुपा.
अर्थतः सांगत्यदर्शनाच्चेति दिक् ।

१) विप. (नमस्-पूर्वत्-) । उस. थाधीयः स्वरः (पा ६,
२, १४४) । उप. ✓ दि+कर्त्तरि अच् प्र ।

२) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) सपा. काठ १२, ६
वारुणेन हविषा इति पाप्मे ।

३) नाप. (कशा-) । कास. उप. करणे ल्युट् प्र. कृत-
स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २ १३९) ।

४) नाप. ([अश्व-बन्धना-] रक्षना-) । शेषं नाप्. टि. द्र. ।

५) नाप. ([अश्व-धन-] अश्विन-) । वस. पू. प्रकृति-
स्वरं दीर्घत्वम् (पा ६, ३, १३७) च । वा. प्र २ द्र.
(तु. G.W. G.B.V. प्र २; वैतु. वै. सा. सं २ इति) ।

६) कश्चि आत्त्वमात्रेण (पा ७, ४, ३७) ✓ अश्वयु
इत्यस्मात् सस्पात् सुभेदः द्र. ।

७) तु. टि. अश्वायु->-यते ।

८) मनुपि पाक्षिको दीर्घः उसं. (पा ६, ३, १३१ [वै.
अश्व-वत्-]) ।

९) पाप्मे. अश्ववत् मा ८, ६३ द्र. ।

-वता ऋ ७, ७२, १; -वति ऋ १, ८३, १ (२, २५, ४); शौ २०, २५, १; -वते ऋ १०, ४०, ५; -वन्तः ऋ ८, ४५, ११; -वन्तम् ऋ १, ८३, ४; ४, ४९, ४; ८, २, २४; १०, ४७, ५; तै ३, ३, ११, १; मै ४, १२, १; १४, ८; काठ १०, १३; शौ २०, २५, ४.

१†अश्वावती- -वति ऋ १, ९२, १४; कौ २, १०८२; -ऽती शौ ३, १२, २; पै ३, २०, २; -तीः ऋ १, ४८, २; १२३, १२; [७, ४१, ७; ८०, ३]; ८, ५, १०; खि १, १२, १^०; मा ३४, ४०; शौ ३, १६, ७; पै ४, ३१, ७; -वतीम् शौ १८, २, ३१६; -वत्या ऋ १, ३०, १७; ५३, ५; मै २, २, ६^०; काठ १०, १२; शौ २०, २१, ५.

२†अश्वावती- -तीम् ऋ १०, १७, ७; मा १२, ८१; का १३, ६, ७; तै ४, २, ६, ४; मै २, ७, १३; ४, १४, ६; काठ १६, १३; क २५, ४; पै ११, ६, १०.

१अश्विन्- -श्विनः ऋ ८, ३२, ९; -श्विनम् ऋ ४, ३७, ५; ५, ४, ११; ८, ६, १९; ९, ६२, १२; ६३, १२; ९, ४, १०; ६७, ६; ९३, ४; १०, २५, ५; ६२, ७; ७५, ९; १५६, ३; तै १, ४, ४६, १†; मै १, ४, ८१; काठ १०, १२†; ३२, ६; †कौ २, ४०६; ८७९; †जै ३, ३१, २६; -श्विना ऋ १, ५३, ४; १०९, ४; -श्विमिः ऋ ६, ४५, २१; -†श्वी ऋ २, २७, १६; ४, २, ५; ७, १, १२; ८, ४, ९; तै १, ६, ६, ४; ७, ६, ७; ३, १, ११, १; मै १, ४, ३; ८; काठ ५, ६; ३२, ६; कौ १, २७७; जै १, २९, ७; †पै ३, ३०, ४^{१०}; ६, ६, ६.

१अश्विन्- -या ऋ ४, १७, ११.

२†अश्विन्- -यम् तै २, २, १२, ८. [०य- सु^०].

१†अश्विन्- -इव्यः ऋ १, ३२, १२; ७४, ७; ८, ६६, ३; पै १३, ६, १२; -इव्यम् ऋ १, ११७, २२; ११९, ९; ४, २८, ५; ५, ५, ५२, १७; ६१, ५;

७, ९२, ३; ८, २१, १०; ३४, १६; ९, ७२, १; १०८, ६। १०, ४८, ४; ९३, १२; मा २७, २७; का २९, ३, ४; मै ४, १०, ६; काठ १०, १२; कौ १, ५८५; जै १, ५९, ८; ३, ४०, २; शौ २०, १४, ४; ६२, ४; -इव्यस्य ऋ ४, ४१, १०; ८, ४६, २२; -इव्या ऋ ५, ७९, (६) ७; ७, १६, १०; ६७, ९; ८, २७, ६; ३४, १४; -इव्यानाम् ऋ ८, २५, २३; -इव्यानि ऋ ६, ४४, १२; ७, १८, १९; -इव्ये ऋ ८, १३, २२; -इव्येन ऋ १०, ८७, १६; शौ ८, ३, १५; पै १६, ७, ६; -इव्यैः ऋ १६, ६०, १४; ८, ७३, १४; ८, ७३, १५. [०इव्य- सु^०].

२अश्व- > २†अश्विन्- -इव्यः ऋ ८, ४६, २१; -इव्यम् ऋ १, ११२, १०; ८, ४६, ३३; -इव्यस्य ऋ ८, २४, १४; कौ २, ८६०.

अश्वत्थ- -०त्थ शौ ३, ६, ५; पै ३, ३, ६; -०त्थ शौ ३, ६, २-४;

^{१)} शोधितः पाठः (तु. सपा. टि. नादितेयः) ।

^{२)} अश्वस्या ? यनि. शोधः द्र. (तु. संस्कृतः परि.) ।

^{३)} विप. (ओषधि-) । अन्तोदात्तः (पा ६, १, २२०) ।

^{४)} विप. (अश्व-युक्त-यज्ञ-रथ-, रयि-, व्रज- प्रभृ.),

नाप (अश्व-पालक- [ऋ २, २७, १६ प्रभृ.]) । मत्वर्थे इनिः

प्र. १ तत्-स्वरः । ०) पाप्मे. अश्वः शौ १९, ५७, ४^१ द्र. ।

^{१)} समूहेऽर्थे घच् > इयः प्र. उस्. चित्-स्वरश्च (पा ४, २, ४८; ६, १, १६३) ।

^{२)} यनि. स्थल-स्थाने नाड. १ अश्व- इति

बाह्वचः [५, ६, १० (? अश्व-इव्य- टि. द्र.); ७, १२, ३] पाप्मे. द्र. । तेनेह घन्नन्तं पुषक् प्राति. वाऽऽथेय-

मुत शाखाविशेषाऽथ्येत् प्रवृत्तिविशेषे निमित्तीकृत्य बाह्वचस्य

य-कारस्य स्थाने तं. ह-पूर्वतयोच्चारणविशेषमात्रतया

व्याख्येयमित्यत्र तु. टि. १ अश्विन्- यदन्विहापि विमर्शो वर्तयितव्य इति दिक् ।

^{१)} विप. (अश्व-संबन्धिन-] वार-, शिरस्- प्रभृ.)

नाप. (अश्व-सङ्घ- [ऋ ८, २१, १० प्रभृ.]) । इदमर्थीयः

यत् प्र. उस्. (पा ४, २, १२१) । यतोऽनावीयः स्वरः ।

^{१)} व्यप. (कषि-) । अपत्येऽर्थे यः प्र. उस्. (पा ४, १, १०५) । तत्-स्वरः ।

^{१)} नाप. (वृक्ष-विशेष-, [तद्-प्रभवा-] अरणि- [ऋ १, १३५, ८ प्रभृ.], नक्षत्र-विशेष- [मै ४, २, १२ प्रभृ.]) ।

शुभा [४, १००] > अश्व-+स्थ- (< ✓स्था+अधिकरणे

कः प्र.) > नैप्र. यनि. इति प्रायोवादः । व्यु. ? यपा. नावग्रहः ।

पाप्र. नैप्र. > *रथ- इति कृत्वा उस्. यायादि-स्वरः

(तु. शुभा, GW, [ऋ १, ४६७]) ।

६; ८, ८, ३; पै १, ७९, १; ३,
३, २-५; १६, २९, ४; १९, १९,
१२; १३; १४; -स्थः खि ५,
१५, १४०; ११ तै २, ३, १, ५;
३, ५, ७, २; ३; ५, १, १०,
२; ११ मै १, ६, १२; काठ ७,
१२; ८, २१; ३९, १३; क
६, २; ७१; शौ ३, ६, १; ५,
४, ३; ६, ११, १; ९५, १; ८,
७, २०; १९, ३९, ६; २०,
१३१, १७०; पै ३, ३, १; ७,
५, ४; १०, ६; ९, २५, १;
१६, १३, १०; १९, ११, १; १२,
१; २०, ५१, ८; -त्यम् क १,
१३५, ८; ११ मै १, ६, ५; २,
२, १; ४, २, १२; ४, २; काठ
११, ६१; पै २, ५५, १; -त्यस्थ
मै १, ६, १२१; काठ ८, २१;
क ६, ७१; शौ ३, ६, ८; पै ३,
३, ८; ९, २५, १२; १६; १३,
३, ३; -त्याः शौ ४, ३७, ४;
पै १३, ४, ७; -त्यात् शौ ५,
५, ५; पै १, ६६, ३; १३, ३, १;
-त्यात् पै ९, २५, १४; २०,
६१, १०; -त्ये क १०, ९७,
५; खि ४, ७, ५; ७, २, ४; मा
१२, ७९; ३५, ४; का १३,
६, ५; ३५, ४, ४; तै ४, २,
६, २; मै १, ६, १२१; २, ७,

१३; काठ ७, १५१; १६, १३;
क ६, ५१; २५, ४; पै ६,
४, ४६; ९, १०, ३६; ११, ६,
६; -त्येन काठ ३५, १५; पै
२, ५५, ४.

११ अश्वत्थ^७ -स्थः तै ३, ४,
८, ४; -त्यम् काठ १५, ५;
-त्याः तै २, ३, १, ५; मै २, २,
१; काठ ११, ६; पै १७, २९,
८६; -त्यात् तै २, ३, १, ५;
-त्थानि काठ ८, २; क ६, ७; -त्ये
तै १, ८, ९, २; -त्येन मै ४, ४, २.

अश्वत्थी- -त्थी तै ३, ५,
७, २; ३; ७, २, १, ३; -त्थीः मै
१, ६, ५; -त्थीम् ५, १, १०,
२; काठ १९, १०; क ३०, ८.

१ अश्वत्थ-त्व- -त्वम् मै १, ६, १२;
काठ ८, २; क ६, ७.

अश्वत्थ-पलाश^८ -शाम् शौ २०,
१३५, ३.

अश्वत्थ-मित्र^९ -त्रम् पै २, ५५, ५.

अश्वत्थ-शाखा- -याः मै २, ६,
६; काठ १५, ५.

अश्वत्थ^{१०} -थः ऋ ६, ४७, २४.

अश्वन्- ✓अश् (वधा.) द्र.

अश्वयु- , अश्वयु- १अश्व- द्र.

अश्वयोपदानि^१ पै ११, ३, ८.

अश्वस्- ✓अश् (वधा.) द्र.

अश्वस्याव पै ९, ६, १.

✓अश्वायुत्-, अश्वायुत्-,
१अश्वायुत्ती-, २अश्वायुत्ती-
१अश्व- द्र.

अश्विताप- -पम् पै ३, ३९, १.

१अश्विन्- १अश्व- द्र.

२अश्विन्^{११} -धिना ऋ १, २२, २;
४४, ८; ८९, ३; १११, ४;
१५६, ४; १५७, १; १०, ३५,
६; १६१, ६; १८१, २; ३,
२०, १; ५; ५८, ४; ४, २, ४;
३४, ९; ४५, ५; ५, २६, १;
४३, ८; ४६, ८; ५१, ११; ७६,
२; ३; ७७, १; २; ६, ६२, १;
७, ९, ५; ३५, ४; ४१, १;
४४, १; २; ५१, ३; ७३, १;
७४, ५; ८, ५, ४; ८, ८; ९,
१७; १९; १०, ३; १८, ८;
२०; २२, ३; ११; १३; १५;
२५, १४; २६, १०; १३; ७३,
६; १७; ९४, ४; ९, ७, ७; ८,
२; ८१, ४; १०, ३५, ११; ४०,
२; १४; ६४, ३; ६६, ५; ७३;
३१^{१२}; ४; ८५, ८; ९; २६; ९३, ६;
७; १२५, १; १२८, ७; १३१,
५; १८४, ३; खि १, १२, २;
५, १, २१; ७, ३, ८; ४, ८;
१८^{१३}; ५, ११; मा १०, ३४^{१४};
१२, ७४; १४, १-५; ७^{१५}; १९,
१२; १८; ३३; ३४; ८०; ८२;

^{१)} तु. BW.; वैतु. सपा. अश्वत्थ इति पाभे. ।

^{७)} विकाराद्यर्थे अञ् प्र. जित्-स्वरश्च (पा ४, ३, १४०;
६, १, १९७) ।

^{९)} द्रस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । वा. एक-
वत्त्वम् (पा २, ४, १२) । अश्वत्थपलाश- इति मुपा.
स्वरः ?

^{१०)} त्रिप. ([अश्वत्थदेवताकर्तृकमैश्वर्यवत्-] पुरुष-) ।
बस. ।

^{११)} व्यप. । स्यु. ? अ+इवुथ- (भावे < ✓इवथ्) इति

कृत्वा बस. अन्तोदात्तः स्यादिति विमृश्यम् ।

^{१)} पाठः ? तु. टि. ? उपादानभगवः ।

^{७)} नाप. (देव-विशेष-) । व्यु ? < ✓अश् (व्याप्ती)

इति या १२, १; <अश्व- इति और्णवाभः ।

^{११)} अश्विना ? >अश्विन्-> -इत्री [प्र१], नः,
आ इति त्रि-पदः क्रोध. (वैतु. पपा. अश्विना आ
इति^{१)} ।

^{१)} अश्विना [सं२] इति शोधः (तु. सपा. मै २, २, ६
काठ १०, १२ शौ ७, ५४, १) ।

८८; ९३; २०, ५६^a-५९^a;
 ६३; ६४; ६७-६९; ७३; ७७^a;
 ८०; ९०^a; २१, २९; ३०; ३२;
 १९; ४२; ४३^b; ४८; ५४; ५८;
 ६०; ७५; १६^a; २७, ९; २८;
 १९; ३४, ३४^a; ३८, १३;
 का ११, १०, ४^a; १३, ५;
 १३; १५, १, १-५; २, १^a;
 २१, २, १; ७; ३, ३; ६, १;
 ३; ९; १४; २२, ६, २^a-५^a;
 ९; १०; ७, १-३; ७; ११^a;
 ८, १; ११^a; २३, ४, १; २;
 ४-११; ५, २; ३^b; ६, १-७;
 ११; १३; २७, ११, ३^a; २९,
 १, ९; ३०, २, ८; ३८, २, ७;
 तै ४, १, ७, ४; ३, ४, १^a-३^a;
 ७, १४, ३^a; ५, १, ८, ६; ६,
 ४, १^a; मै १, ९, १; ४^a; २,
 ८, १^a; १२, ३; ५; ३, ४, ४^a;
 ६१; ११, २^a; ३^a; ४^a; १^a; ५^a;
 ७; १^a; ४, ९, ९; १२, ६^a;
 १^a; १३, ८^a; १४, ११^a;
 काठ ९, ८; ११^a; १६, २१;
 १७, १^a; १८; १९; १८, १६;
 ११^a; १२, १३; २२, १; ५;
 ६; १५; ३५, ५^a; ३८, २^a;
 ३^a; ८^a; ९^a; ५३, ३; क ८,
 ११; २५, १०^a; २९, ४; ३४,
 १^a; ४८, ६^a; १^a; १^a; १०४;

२, ४८४; ५२९; ११०३;
 ११०४; ११०८; ११३५; जि
 १, १८, १०; ३, ३६, ९; ४१, ५;
 शौ ३, ३, ४; ४, ४; १६, १^a;
 २२, ४^a; ४, ३०, १^a; ५, ३,
 ९^a; २५, ३^a; ६, ३, ३;
 ८२, २; १०३, १; १४१, २;
 ७, ५५, १; ९, १२, १९;
 ११, ८, ४१०, ५; १४, १,
 ८^a; ९^a; २०^a; ५४; २, १३;
 १९, १०, ४^a; २०, १; १९, ४०,
 ४^a; १२०, २१, ४; १२५, ५;
 १४२, २; ४; पै १, १०८, १;
 २, २, १; ३०, २^a; ६१, १^a;
 ७४, ४; ७८, २; ७९, २; ८०,
 ४; ८१, ४; ३, १, ४; ३७,
 १; ४, १०, २; ३१, १^a;
 ५, ४, ८^a; ८, १०, १; ६; ९,
 ११, ३; १२, १^a; १०; १८;
 ६; २०, १; २; ११; १०, २,
 २; १२, ३, ४; ७; ६, २; ४;
 ५; ७, १०; १३, ८, ४^a; १४,
 ३, ३^a; १५, १३, ३; १६, ५३,
 ६; ८५, ५; १८, १, ८^a; ९^a;
 २, ९^a; ६, २; ८, ४; १९, १, १६;
 २२, ९; ४७, ८; २०, ६, ४;
 ११, ६; २४, ४; २९, ६; ३६,
 १०; ४७, २; ५०, ७; - ०^aखिना
 क १, ३, १; २; १५, ११;

२२, ३; ४; ४७, ३; ९२,
 १६; ३, ५८, ७-९; १५, ७४,
 १० (८, ७३, ५); १७५, ३;
 ८, ८, १; ८५, १; ७८, २; ३;
 ८, ८, १५ (४२, ६); १६; १८;
 १९; २२, ६; २६, १९; २७,
 ८; १३५, १९-२१; ८३, ७;
 ८५, ९; ८७, ६; खि १, ५, १; १०,
 १; १२, १; ३, १५, ८; मा ७,
 ११^a; ३३, ४७^a; ३८, १२; का
 ७, ५, १^a; ३२, ४, ४^a; ३८,
 २, ६; तै १, ४, ६, १^a; मै १, ३,
 ८^a; ४; ९, १; १२, ६; काठ ४,
 २^a; १^a; १^a; १०८४; १०९५;
 शौ ५, २६, १२; ६, ६९, २;
 ९, १, १९; १४, १, ३६; - ०^aखिना
 क १, ३०, १८; ३४, १-८;
 ११; ११; ४६, १; ६; १७; १५;
 ८, ७३, १; ४७, १; १२; ८, ८,
 ११; १४; १४; ८, ५, १७;
 ६; १०; ८९, ४; १२२, १७;
 १५७, ४; ११२, ११-२३;
 २५; ११६, ३; ६; ८; १८;
 २१; ११७, १; २३४; ५;
 ८-१३; १५; १६; १८-२४;
 १२५; २, ३९, ८; ११८, १;
 २; १३; ३, ५८, ३; ४; ८;
 १९; १०, ३९, १०; ११; ११९,
 २; ३; ५; १०; १२०, १; ६;

१) चतुः पाठः? तत्र त्रिः अश्विना (सं२) इति
 (तु. द्विः मा २०, ५५; ६१; ६२ प्रमृ.) । सकृत्
 अश्विना [सं२] इति (तु. तैत्रा २, ६, १२, २) शोधः ।

२) पाठे, मै ४, १३, ७^a इन्द्राग्नी ब्र.

३) अश्विना इति? (✓अश [भोजने]) > *अश्विन-
 [यद्र. = वृत्तिकारक- इति वाज- इत्यस्य विप.] > -नाः इति
 शोधः (वैतु. ८. आपश्चौ १४, ३०, ५ अश्विन- इत्यस्य
 सं२ एतदिति?) । सपा. पै ५, १५, ७ अश्विनोः इति
 पाठे ।

४) पाठः? अश्विना वृषं आ धत्तां पुष्कर सजा >
 अश्विनोर्वृष आधत्स्व पुष्करसज्जोः इति शोध इति
 मतम् (वैतु. अन्ये अन्यथावदौ) ।

५) छन्दस्तः अश्विनौ इत्येवं मूलतः सतः स्थाने-
 ऽज्मध्यस्थ-वकारलोपाऽनुपातिन्याऽनपेक्षितयाऽपि सत्या
 संहिताया प्रयोजितः यनि. मुपा. द्व. (तु. सस्थ. टि.
 उभ- > -भा; सपा. क १०, १८४, २ अश्विनौ इति
 पाठे; L ५४४ ८.) ।

६) पाठः? रश्मिना इति शोधः ब्र. (दु. नाउ. मन्त्रः) ।

१३९, ३; १५७, २; १८०, ४;
 १०; १८१, ५; ७; ९; १८२,
 २; ४; २, ३९, ७; ४१,
 ७; ९; ३, ५८, ५; ४, १३, १;
 १५, ९; १०; ४३, ४; ४४,
 १-३; ६; ४५, ३; ७; ५, ४१,
 ३; ४९, १; ७३, १; ७; ९;
 ७४; १; ८; ७५, २; ५; ६; ८;
 ७६, १; ४; ७७, ३; ७८, ४-६;
 ७, ६७, ३-६; ६८, १; ३;
 ६-८; ६९, २; ५; ७; ७०, १;
 ३; ५; ७; ७१, ६; ७१, २; ३;
 ७२, ५; ७३, ५; ७४, १; ३;
 ४; ८, ५, २; ७; १०; १४;
 १६; १८; २६, १६; १९;
 २५; २७; १२८ (४, ४६, ४);
 ३१; ३२; ३७; ८, १२; ९, १४;
 ८७, ५; ३; ८६; ३५, २२-२४;
 ९; १०; १३; २१; २२; ९,
 १-५; ८-१०; १२; ११; ११०,
 १; ६; २२, १; २०, ३९,
 ११; ५; ९; १०; १७; २६,
 ४; ५; ७; १४; ३५, ११-१८;
 ४२, ४; ५; ५७, २; ३; ७३,
 २; ३; ७; १२; १३; ८५, २;
 ३; ६; ८; ८७, १; १२
 [५७, ४]४; (२०, ४०, १३);
 १०, ३६, ६; ३९, १; २; ६;
 ९; १२; १३; ४०, ५; ६;
 ७; ८; ११; १२; ४१, २; ३;
 ५२, २; ६१, ४; ६५, १२;
 ८५, १४; ९२, १३; १३१,
 ४; १४३, ४; खि १, २, १; ५; ३,

१; ४; ४, ३; ४, ५; ५; ५, ७; ७,
 २; ५; ६; १०, २; ११, ५; ८; १२,
 ७; मा १०, ३३; २० ५५; ६१;
 ६२; ६६; ७६; ८१; ८३;
 २५, १७; ३३, ८८; १३४,
 २८; २९; ३०; ४७; ३८,
 ६; १०; का ११, १०, ३;
 २२, ६, १; ७; ८; १२०; ७,
 १०; १; ८, २; ४; २७, ११, ४;
 १३३, १, २२-२४; २, १०;
 ३८, १, ६; २, ४; तै १, ६,
 १२, ४; २, ४, ७, १; ३, २,
 ५, ४; ३, ३, ३; मै २, २, ६;
 ३, ११, ४; ४, ९, ७; १२,
 ५; १४, १०; काठ १०,
 १२; ११, १३; ११७, १८;
 १९; ३८, ९; ४०, १०;
 क ३, ३; १०, १०८; ३०४;
 ३०५; ३०६; २, १०३;
 १०७८, १०८६; १०९४; ११०२;
 ११०९; १११, ४; ३२,
 २; ३६; ४; ३, १०, ५; शौ २,
 ३०, २; ६, ४, ३; ५०, १०;
 १०२, १; १४१, ३; ७, ५४, १०;
 ७७, १; २; ४; ५; ९, १, ११;
 १६; १७; १४, १, १४; ३५;
 ५५; २, ५; १९, ४०, ४; ४२,
 ४; १२०, १२५, ४; १३९,
 १-५; १४०, ३-५; १४१,
 २; ४; १४२, ६; १४३, १-३;
 ६; ९; पे १, ११२, ३; २, १७,
 ३; ७८, १; ३, १८, ५; ८,
 १०, २-४; ५; ९, २, १२;

८, १; ३; ५; ७; ८; १२, १;
 १०, १३, ६; १२, ६, १४;
 १३, २, ४; १६, ३३, १;
 ७-९; १७, २६, ६; १८, २, ३;
 ४, ४; ५; ६, ३; ७, ५; १९, १४,
 १; १५, ५; १७, ५; १८, १३;
 २०, ५; २२, ८; ३२, १४; २०,
 ११, ७; ८; ९; २५, ७; ५०, ८;
 ५८, ७; -श्विनाम् पै ५, २६,
 २७; -श्विनोः क्र १, ४६, १२,
 १२०, १०; १५७, ३; ३, २९,
 ६; ५४, १६; ४, ५२, २; ३;
 १५, ४२, १८; ४३, १७; ७६,
 ५; ७७, ५; ६, ४९, ५; ७,
 ७२, ३; ८, ८, २३; ९, ७;
 १३; १६; १८; १०, १०६,
 ११; मा १, १०; २१; २४; २,
 ११; ५, २२; २६; ६, १; ९; ३०;
 ९, ३०; ३८; ११, ९; २८; १८,
 ३७; २०, ३; २१, ३१; ४६;
 ४७; २२, १; ३७, १; ३८, १;
 का १, ३, ६; ८, १; ९, १; २,
 ३, ४; ५, ६, १; ७, १; ६,
 १, १; २, २; ८, १; १०, ५, ८;
 ११, १, ३; १२, १, ९; ३, १;
 २०, १, ७; २१, ७, १; २;
 २३, ४, ३; ५, ४; ५; २४,
 १, १; ३७, १, १; ३८, १, १;
 तै १, १, ४, २; ६, १; ३, १;
 १; ७, १०, ३; ८, ७, २; २;
 १, ९, ४; ३, १०, १; ११,
 २; ६, ४, १; ८, ६; ३, १;
 ६, २; २, ५, १; ४, १, १, ३,

अ) सपा. क्र ८, ५७, ४ अस्मे इति पाभे. ।

ब) सपा. क्र ६, ६९, ७ दक्षा इति पाभे. ।

ग) वैतु. BC. सुमधाताम् इति पाठानुरोधेन अश्विना
 [प्र२] इवेति ।

घ) तु. डि. अश्विना खि ५, १, २ ।

०) तु. BW.; वैतु. शोपा. सात. अश्विना इति ।

१) तु. BW.; वैतु. शोपा. सात. अश्विना इति शोधा-
 पेक्षः पाठः ।

२) सपा. शौ ७, ७७, १ वृषणा इति पाभे. ।

३) अश्विना इति सं२ स्यादित्येतत् सु-शोधं द्र. ।

३, १; ६, २, १०, ११; ३, ६.
 ३; ४, ४, १; ७, १, ११, १;
 मै १, १, २; ५; ९; १०; २,
 १०; १५; ३, ३; ९, ४; ११,
 ४; २, ३, ४; ५१; ६, ३; ७, १;
 २; ३, ४, ३; ८, ८; ९, ६;
 ११, २; ८; ४, १, २; ४; ५;
 ९; १०; ४, ९१; ५, ४; ९,
 १; ७; काठ १, २; ४; ५; ८;
 ९; २, ९; ११; १२; ३, ३;
 ५; १०; ९, ९; ११, ७; ८;
 १४, २; ८; १५, २; १६, १;
 ३; १८, २१; २७, १; ३८,
 ४; १२; ४०, ६; ९; ४२, २;
 क १, ४; ८; ९; २, ३; ५; ६;
 १०; १२; १७; ८, १२; ४२
 १; †कौ २, १०७६; १०७७;
 १११०; शौ २, २९, ६; ७.
 ७७, ३; ९, १, ११; ४, ८;
 ११, ३, ४६; १२, ५१, २;
 †२०, १४०, २; १४१, ३; १४२,
 १; ३; पै १, १३, ३; २, ३६,
 २; ५, १५, ७; ३०, ७; ४०,
 १; १५, १२, ४; १६, २४, ७;
 ३३, १; ७०, १; ७; १२, २६,
 १०; २०, १२, १; ५३, १०;
 -अश्विनौ १, १२२, १ (५, ७५,
 ७; ७८, १); १८६, १०; २,
 ३१, ४; ३, ५८, १; ४, २५, ३;
 ८, ८, १२; ९, १३; १०, २;
 १०, १७, २; १३२, १; १८४,
 २; लि ४, ८, २; मा ९, ३१;
 १९, ३३; २०, ५८; २१,
 ४१; ४२; ४३; २५, ३; ३१,

२२; का १०, ६, १; २१, ३, २;
 २३, ५, १; २; ३०; २७ ३, २;
 ३०, ४, ६; ३५, २, ६; ११
 १, ७, ११, १६; २, १, ९, ४; १०,
 १; ३, ११, २; ६, ३, ६; ४, १;
 ६४, ४, १०, ३; ७, ६, २;
 १५, ४; ५, ३, १, १; ७, १३,
 १६; ६, २, १०, १; ३, ६, ३;
 ४, ४, १; ९, १; ७, २, ७, २;
 मै १, ९, २; ११, १०; २, ४,
 १२१; १५, ६; १; १३, २०; ३,
 २, ९१; ४, ९१; ८, ९१; १, ९१;
 ११, ३; ४; ७; १५, ३; १६, ५;
 ४, १, २; १५, ४१; ६, २; १;
 १२, ५; ११काठ ९, १०; १२,
 १०; १२; १३, ५; ६; ७;
 १४, ४; २७, ४; ३०, ३;
 ३८, २; ८; ३९, १३; ११
 ३१, १२; ४२, ४; ४४, ५;
 ४६, ६; शौ १०, ६, १२; १२,
 १, १०; १८, २, ३३; १९,
 १६, २; २७, १५, २; २०,
 १४१, ३; पै २, ९, ५, ५, ११,
 ६; ८, १०, ११; १०, ८, ५;
 १२, ७, १०; १३, ३, १६; १६,
 ४३, ५; १७, १, १०, -अश्विनौ
 १, १२२, १) ५, ७५, ७;
 ७८, १; तै १, ४, ७, १; -अश्विनौ
 १, ३०, १७; ११६, ५;
 १३; २५; ११७, ७; ११८,
 ७; १५, ५; १८०, ७; ८;
 १८२, ७; १८३, ६; १८४, ६;
 १८४, ५; ५७५, १; ७, ४०, ५;
 १६७, १०; ६९, ८; ७२, ४;

७३, २; ८, १०, ५; १०, ३९, १४;
 लि १, २, ६; तै ३, २, १०, २;
 काठ १७, १८; †कौ १, ४१८;
 २, १०९३; जै १, ४०, १०;
 -अश्विनौ १, ४४, २; १४;
 (७, ६९, १०; १०, ६५, ७) ५,
 ५१, ८; १६४, २७; १८२, ६; ५,
 ७३, १०; लि १, ४, ७; मा ७,
 ११; १०, ३१; ३२; १२, ७२;
 १९, १; ६; १५; २६; ८९,
 १४; १५; २०, ३३; ६०; ६५;
 २१, ३४; ४०; ५५-५७; ५९;
 ६०; २४, २३; ३८, ४; का ७,
 ५, १; ११, १०, १; २; १३;
 ५, ११; २१, १, १; ५; २, ४;
 १५; ६, १०; १५; १६; २२,
 ३, २; ६, ६; ११; २३, ४,
 ६; १२; ६, ८-१०; १२; १३;
 २६, ५, ३; ३८, ०, ४; तै १,
 ४, ६, १; ७, १; ८, १९, ११;
 २१, १; ७, ५, २२, ११; मै १,
 ३, ८; ११, १०; २, ३, ८; ६,
 १३; ३, ११, २; ३; ५; ७;
 ९; १४, ४; १५, ११; ४, ९,
 ७; काठ ४, २; ५, ५; १२,
 ९; १५, ९; १६, १२; १९,
 १३; ३७, १८; ३८, ३; ८; ४५,
 ११; क ३, २; २५, ३; कौ २,
 ११३१; जै ४, ११, ९; शौ
 ७, ७७, ८; ९, १५, ५; पै १६,
 ६८, ५; १७, २२, ५; २०,
 ११, २; २२, ८.
 †अश्विनौ- नी ५, ४६
 ८; मै ४, १३, १०; शौ ७, ५१, २,

- १) पामे. अश्विनौ काठ ३५, ५ द्र. ।
 २) पामे. अश्विनौ शौ १, २५, ३ ।
 ३) पामे. इन्द्राग्नी मै ४, १३, ७ द्र. ।
 ४) पामे. इन्द्राग्नी ७, १४, ८ द्र. ।

- ०) पामे. अश्विनौ तै ४, २, ५, ६ द्र. ।
 १) सकृत् सपा. मै ४, १३, १ इन्द्राग्निभ्याम् (तु. मै ४,
 १३, १ द्र.) इति पामे. ।
 २) =अश्विनौ-

१आश्विन^१- नमः शौ ६, १३१, ३.
 २आश्विन^२- नः मा १८,
 १९; २४, ३६; ३९, ५; का
 १९, ७, १; २६, ८, १; ३९,
 ३, १; तै ४, ७, ७, १; ५, ६,
 २२, ११; १६, ४, ९, १; २, ४; मै
 २, ९, ५१; ११, ५; ३, १४,
 १७; १४, ३, ८; ५, ९; ६, १^२;
 ८, ७; ११काठ १२, १०; १२;
 १५, ४; १८, ११; २७, ४;
 ५^३; २८, १०; ५०, २; क
 २८, ११; १४, ४; ५^३;
 १४, ५, १; -नमः मा १९, ८; का
 २१, १, ७; ११तै १, ८, ९, २;
 २१, २; २, १, १०, १; ६, ३,
 ६; ६, ४, ९, १; २०; ४; मै
 १, ८, १०; १२, ३, ९; ४, २;

५, ६^३; ९^२; ४, ६, ११; ११काठ
 १२, १०; १२; १३, ५^३; ६, ७^२;
 २८, १०^३; ३४, १६; ३७, १८;
 क ४५, १^१; -१नस्य काठ
 २७, ५; क ४२, ५; -नाः मा
 २४, ३; का २६, १, ५; तै ५,
 ६, १३, १; मै ३, १३, ४; काठ
 ४९, ३; -१नानि तै ७, ४, ५,
 २; ७, ३; -१ने तै २, १, १०, २;
 मै २, ५, ११^३; ४, ६, २; -नौ
 मा २४, १; का २६, १, २; तै ३,
 १, ६, २; मै ३, १३, २; ४, ६,
 २१; काठ २८, ५१; क ४४, ५१.
 ११आश्विनी- नौ मै २,
 ४, १; -नौः तै ५, ३, १, १; मै ३,
 २, ९^३; काठ २०, १०^३; क ३१,
 १२^३; -नौभिः मै ४, ६, २;

-नौमः तै २, १, ९, ४.

१आश्विनी(न-अ)प्र^१-

-ग्रामः तै ७, २, ७, २; मै ४, ८,
 ९; काठ ३०, ३; क ४६, ९.

अश्वि-ताप- -पम् पै ३, ३९, १.

*अश्वि(श-वि) न^१-> अश्विन-
 कृत^१- -तस्य मा २०, १५; का
 २२, ३, ४.

१अश्विन- २अश्विन- १अश्व-द्र.

?अश्वेनायाम्^३ पै २, १८, ३.

?अश्वे(श-इ)पित^३- -तम् क ८,
 ४६, २८.

१अश्विन- १अश्व-द्र.

२अश्विन- २अश्व-द्र.

?अ^३ पै १, ५९, ४.

अ^३->अप-तर- -रा न १, १७३,
 ४.

^१) पाप्र. खञ् > इनः प्र. उंसं. (पा ५, २, १९)। जित्-
 स्वरः (तु. PW. प्रमृ.; वैतु. सा. १अश्विन- इत्यत इव
 निष्पादयन् २अश्विन- इत्येतेन संभेदुकः)। मौरिथ. तु
 ✓अश (वधा.) इत्येतत् सनाभिः सतः ✓*आश
 इत्यनो निष्पन्नं *१आश- इति पूष. च ✓विन्द>
 (भावे) *विन्द- इत्येतत् नैप्र (*विन->*१विन->)
 *१विन्- इत्येवं विपरिणतं सत् उप. चेति कृत्वा विशेष्य-
 गर्भः वस. 'आशा [वाहेन] विन् [प्राप्तिः] यस्य [=दूर-
 देशः]' इति मतं भवति।

^२) विप. ([अश्विन-देवत्य-] ग्रह-प्रमृ.)। सास्यदेवतार्थं
 अण् प्र. (पा ४, २, २४; ३, १२०)। तत्-स्वरः।

^३) सपा. काठ २७, ४ क ४२, ४ ग्रहम् इति पाभे।

^४) विप. (ग्रह-)। वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,
 २, १)।

^५) मौरिथ. *अश-विन्द- इत्येतज्जत्वे सति अश्वि-
 (श-वि)न्- इत्यस्य जनकम् [तु. टि. अश्विन-
 यदनु गवादिषु (पावा ३, १, १३८) इत्यत्र उंसं. इह
 नेष्यते (अन्यथा उप. शः प्र. इति कृत्वाऽन्तोदातः
 स्यादित्यनिष्ठाऽपत्तेरिति यावत्)। एस्थि. पाप्र.
 उंस. उप. ✓विन्द+कर्तरि अन् प्र. उंसं. (पाव ५, ३३)।
 नित्-स्वरः स च प्रकृत्या (पा ६, १, १९७)। यत्

आयुदात्तत्वं निर्वाधं स्यादिति दिक् (तु. नाउ. टि.
 मतान्तरे क्षुद्यमाने)।

^१) तृस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८)। यदिह
 पूष. नकार उपजन इति उ. प्रमृ. (तु. PW. प्रमृ.)
 आहुस्तदनुपपन्नमिव भवति। तस्य कौतस्यस्य विषये
 साकाङ्क्षयाऽनिवृत्तेः। यदपि म. पूष. स्वार्थे अण्
 प्र. इत्याह, तत्र वृद्धभावे यथाकथमप्युपेक्षितेऽपि सति
 स्वरतो नितरामनुपपत्तिः, अन्तोदात्तत्वप्रसङ्गादिति दिक्।

^२) पाठः? अश्वे, वा इति द्विपदः शोधः संभाव्येत।
 सपा. शौ ६, ३८, ४ अश्वस्य वाजे इति, काठ ३६,
 १५ अश्वस्य क्रन्दे इति, तैत्रा २, ७, ७, १ अश्वस्य क्रन्दे
 इति पाभे।

^३) विप. ([*वेगवद्-गतिक-] वपुस्- [=वाहन-])।
 शोधं ?रुजेषित- टि. द्र.; वैतु. वें. सा. GW. GRV.
 प्रमृ. <१अश्व- +इषित- L <✓इश् 'गतौ'। तृष.
 पूष. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, ४८)।

^४) अथ इति शोधो विमृश्यः।

^५) व्यु. ? ✓*अप्+कर्तरि निष्पन्नमिति कृत्वा अण् प्र.
 उंसं. (पा ३, १, १३४) थास्व. च। अवि प्र.
 सत् आयुदात्तत्वाय वृषादिषु उंसं. [पा ६, १, २०३
 (तु. सा. KZ ३४, २७१ [ORN.], MW.]

पाद, डा (ळह, ळहा) - ङः क
 ३, १५, ४; ७, २०, ३; २८, २;
 १, १०, ३; तै १, ५, १०, १;
 १, १०, ३; पें १९, ४६,
 २; -ढन ऋ १, ५५, ८; ९१,
 २१; ६, १८, १; ८, ७०, ४;
 १०, ४८, ११; मा ३४, २०;
 का ३३, १, १४; मै ४, १४, १;

काठ २६, ९१; क ४१, ७१;
 शौ २, ५०६; जै ३, ३९, ५;
 शौ २०, ९२, १९; -ढा मा
 १३, २६; का १४, २, १२; तै
 ४, २, ९, २; मै २, ७, १६;
 काठ १६, १६; -ढाय क
 १२, २१, २; ७, ४६, ११; ८,
 ३२, २७; -ढेन ऋ ६, १९,

२.

२अषाढा^१ - ङाः तै ४, ४, १०, २२;
 मै २, १३, २०२; काठ ३९, १३;
 शौ १९, ७, ४.

१अष्ट- ✓अश् (वेधने) द्र.

२अष्ट- ✓अश् (वधा.) द्र.

अष्ट-कर्ण^२ पूर्ण^३ - ण्यैः ऋ १०,
 ६२, ७.

३४८; वैतु. G.W. प्राति. ऊरीकुर्वीणोऽपि ✓अश्
 व्याप्तौ इत्यतो वा ✓अश् (वधा.) इत्यतो वा व्यु.
 र्शुकः, वै. Gri. च < ✓इप् [वधा.] इतीव
 [व्याप्तौ]। च्यौत्न- इत्येतेन सामान धिकः ण्यमिति
 क्त्वा तु (वैतु. सा. वाक्यभेदतोऽर्थवैपरीत्यमिव कारकः
 तु. च्यौत्न-१) प्र'भरन्ते इति क्रिय. अर्धवैशप-
 क्त्वात् कर्म इत्यस्या भिन्नपुरुषायाः सत्याः क्रिय. पृथग-
 भायाः क्त्वात् द्र. (वैतु. पपा. प्रभृ. तद्भावं प्रति-
 पन्नाः)। कर्म इत्येतच् शब्दरूपं यन्ति. एव पूर्वाशतया
 व्याख्येयम्। तत् कथमिति। उच्यते। 'कर्मार्थ-
 <वर्माव- (धर्म- + *?अप- L<अर्थ- 'भावे
 <✓अर्थ' इति क्त्वा वस. पू. प्रकृतिस्वरम् [प्रकाश-
 वदगतेमत्त्वेन विशेष्यगर्भं सखविपः संकेतकम्] इति
 संभाव्येत। यद्वा मौस्थि. अनुरोधतः *धर्मर-
 <वर्माव- (भावे <✓*धृ + *मर- (कर्तरि <✓*मृ)
 इति क्त्वा उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)]
 +भावे (✓*धृ > *दृ > *क्ष- > *घ- >) *प- इति
 क्त्वा वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) *धर्मव-
 (नै. >वर्माव-) इति पूर्ववत् ककारादितया विपरि-
 णितं स्यादिति (वैतु. ORN. एतत् <कल्माष- इत्येवं
 शब्दतो नदीय इवोपपत्तुकोऽन्यर्थतः संबन्धाभावादु-
 पेक्षः)। प्रकृते मन्त्रे बृहतीमान्ततया संभाव्यमाने (तु.
 १यः पादः) १मश्च ४थश्च पादाव नुष्टुभौ २यश्च त्रैष्टुभ
 इति कृत्वैष पादः ता कर्मार्थतरा अस्मै इत्येवं सुपठः द्र.
 (वैतु. ORN.)।

*) विप. (अग्नि-, इन्द्र-, रुद्र-, सहस्- प्रभृ.), नाप.
 (स्त्री. इष्टका-विशेष- [मा १३, २६ प्रभृ.]), व्यप.
 (ऋषि- [काठ २६, ९१])। व्यु. ? ✓*अर्थ- > *अर्थ-
 (भावे घञ्) + *अर्थ- (भावे <✓*अर्थ) इति क्त्वा वस.
 पू. प्रकृतिस्वरम्, *अर्थार्थ- > नै. यन्ति, स्याद् इति मतम्।

सा. प्रभृ. अ + *साह- (= ✓सह + कः प्र. 'साह्ये') [पा ६,
 ३, ११३ इत्यभ्यौपलाक्षणिकवद्दर्शनेन] इति क्त्वा तस.
 पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) इति। षत्वोपपत्तिं प्रति
 समाधिः लम्मुकाः। अर्थतद्देह ✓*अर (हिंसायाम्)
 इति संगतः स्यादिति दिक्।

*) नाप. (नक्षत्र-विशेष-)। उस. धायादि-स्वरः (पा ६,
 २, १४४) इति १संख्याकात् विवेकः सुकरः। पू. ✓*अर
 (दीप्तौ, तपने च) द्र.। उप. कर्मणि घञ् प्र. (पा ३, ३, १९)
 वा ✓*अर्थ इत्यतः कर्तरि अचि वृषादिषु उसं. (पा ३,
 १, १३४; ६, १, २०३) वा द्र. [वैतु. भोउ. (२, २,
 १२१) प्रभृ. (तु. PW. प्रभृ.) नाप. दिशा एवावयवौ
 प्रतिपन्नाः नञा वस. इति क्त्वा स्वरतः कथञ्चिच्
 चतुरस्रिताः (पा ६, २, १७२) सन्तोऽपि (वैतु. पाउना.
 ११, ९६) यस्य तस. इतीव व्याख्यायुकस्य सत एतदपि
 नैव सुवचं स्यात्) नञ उत्तरस्य सस्य पञ्चविपरिणामस्य
 तात्त्विकं समाधिं प्रति यथार्थमेव बोधाः।

*) विप. (गो-, G.W. [पक्षे] बडवा- (। स्त्री. विकल्पितः
 डीष् प्र. (पा ४, १, ५५)। तत्-स्वरः। अवयवौ
 च स. च प्रति संदेहः। तथाहि। पू. संख्या-
 विशेषवाचकं सतदङ्गस्योपलक्षणं स्यात् [तु. PW.
 प्रभृ. (पा ६, ३, ११५ इत्यतो गृहीतसंकेताः); वैतु. वै
 सा. ✓अश् (वधा.) + कः प्र. इति, GVB., WAG.
 [३, १८४८], MW. प्रभृ. ✓अश् (वेधने) + कः प्र. इति]
 उप. १कृण- इति श्रोत्रपरं वा स्यात् २कर्ण- इति
 कृत्पर्यायान्तरं वेति विशयः। मौस्थि. नै. प्र. *कृण- >
 -र्णिका- > इत्येवमेतद्विरणितमित्यभिप्रेतः। उस. उप.
 प्रकृतिस्वरं संभाव्येत (= अष्ट प्रविद्धं वाऽष्टसंख्यतयाऽङ्कितं
 वा यथा स्यात्तथा कर्णः कृतः)। यद्वोक्ताऽभिर्धवावपि
 कृण- इत्येव उप. सति वस. इति क्त्वाऽन्तोदात्तः उसं,
 (पा ६, २, १६३)।

अष्टका^१- का काठ ३५, १२; शौ
१५, १६, २; -काम्य मै ४, २,
१२; -कासु क ४८, १२.
[का- एक, वि०].

अष्टन^२-ष्ट^०, > षा ऋ ८, २, ४१;
१०, २७, १५; णमै ३, २, १;
३, २; ४, ५; ९, ३; क ४१,
२; शौ ५, १५, ८; ८, ९, २१;
२३; ११, १०, १९; पै ८, ५,
८; १६, १९, ९; २०, २; ८७,
१०; -ष्टाष्टौ मै ३, ४, ४;
-ष्टभिः काठ १९, ४; -ष्टसु
क ६, ८; -ष्टभिः^३ ऋ २, १८,
४; णतै ५, १, ४, ५; ४, ४, ३;
७, ५, ७, ३; णमै ३, १, १;
णकाठ १९, ४; २१, ७; ३३,
७; णक ३०, २; -ष्टाष्टुः^४ तै
७, २, ११, १; १३, १; १५, १;
१९, १; काठ ४२, १; ३; ५; ९;
-ष्टसु काठ ८, ३१; -ष्टौ ऋ
१, ३५, ८; १२६, ५; १०, ७२,
८; खि ४, २, २; मा १८, २५;
३०, २२; ३४, २४; का १९,
८, २; ३३, १, १८; ३४,
४, ४; णतै २, ४, ९, १; ३,
४, ९, ६; ५, २, ३; ४, ७,
११, २६; ५, १, १, २; ३, २,

३, ५; ४, ८, ६; १०, ४; ६,
७, ३; ६, १, २, ६; ४, ५, १;
७, २, ९, २; ३; णमै १, ५, ८;
१०, ८; ११, १०६; २, ४, ८;
११, ६६; ३, १, १; ४, २, ६;
५; ६; ८, १; ४, १, ८; १२;
५, ५; ६, ९; १३, १;
णकाठ ११, १०; १२, १; १४,
४; १८, १२; १९; २०, १;
२१, ५; ११; १२; २२, ३; १०;
२३, २; २६, ४; ९; १०;
३१, ६; ९; ३४, ७; ८; ३६,
२; ३७, २; १७; णक २९,
१; ७; ३१, ३; २०; ३५,
४; ८; ४१, ७; ८; ४७, ६;
९; शौ २, १२, ७; १९, ४७, ३;
पै २, ५, ८; ६, २०, ३; १५,
१२, १०; १६, १९, ९; २०,
५२, २; -ष्टौ-ष्टौ तै ५, ४, ११,
४; ६, ४, ५, २; मै १, ११, १०;
काठ २६, १०; क ४१, ८.

अष्ट-कु^५- तैपुष्पिः. -कैः खि १,
२, १२.

अष्ट-कृत्वसः (ः)^६ शौ ११, २, ९;
पै १६, १०, ४, ९.

अष्ट-धा^७ मा ८, ६२; शौ १३, ३,
१९; पै १९, ३९, १३.

अष्ट-पु(त्र>)त्रा^८- त्रा खि ३,
१७, २, ३; मै १, ५, ८१; शौ ८,
९, २१; पै १६, १९, ९.

अष्ट-सु^९- सः शौ १३, ५, ५;
-सम् ऋ २, ५, २; १०, ११४,
९; णतै ७, २, ८, ४; णमै ४, १,
८; णकाठ ३१, ६; ३४, ६;
णक ४७, ६; -मे मा ३९, ६;
का ३९, ४, १; णतै ७, २,
८, ४; ७; णकाठ ३०, २; ३४,
१; णक ४६, ५; -णमेन तै ७,
३, २, २; काठ ३४, १०. [म-
सप्तमं, सप्तमं].

अष्ट-सी^{१०}- सी मा २५, ४, ५;
२६, १; का २७, ४, १; ५, १;
२८, १, १; तै ५, ७, २१, १;
२२, १; मै ३, १५, ४; ५; काठ
५३, ११; १२; पै ५, १५, १२;
-सीम् मै १, ८, २१; शौ ८,
९, २१; पै १६, १९, ९; -म्या
पै ९, २०, ८.

अष्ट-यू(थ>)था^{११}- था मै ४, २,
१४.

अष्ट-ग्रानि^{१२}- निः शौ ८, ९, २१;
पै १६, १९, ९.

णअष्ट-रात्र^{१३}- त्रः तै ७, २, ३, १;
-त्रम्, -त्रेण तै ७, २, ३, १.

^१) नाप. [म. ग. षिषोर्णमास्या उत्तरं त्रिषु मासेषु भविनी-
कृष्णश्राष्टमी-तिथि-]। व्युः? $\checkmark$ अश (वधा-) + तकन्
प्र. स्त्री. टापि कात्पूर्वस्याऽवर्णस्थेत्वाऽभावश्च (पाठ ३,
१४८; पात्रा ७, ३, ४५ [ड. MW. प्रष्ट. ; वैतु. वाच.
प्रष्ट. < $\checkmark$ अश [भोजने]]।। वैप. ४ अपि द्र.।

^२) विप., नाप. (संख्या-विशेष-]। व्युः? < $\checkmark$ अश
[व्याप्तौ] इति ऐत्रा. [११, १२], पाठ. [११, १५७]।
सनाभ्यन्तरार्थं दु. WW १, १७२।

^३) मूलत एतत् रूपम् अष्टौ इत्यस्यैव कायसंकोचः
स्यादिति विमृश्यम् (तु. I. ३४२)।

^४) आत्वं विभक्तेरुदात्तत्वं च द्र. (पा ७, २, ८४; ६, १,

१७२)। ^५) सपा. मै ३, ३, ६ सप्तभिः इति पाप्मे।

^६) सपा. तै ५, ६, ७, ३ काठ २१, ५ क ३१, २०
चतुरः इति पाप्मे।

^७) नाप.। कः प्र. उस्. (पा ५, १, ५८)। तत्-स्वरः।

^८) क्रियाभ्यावृत्तिगणने कृत्वसिः प्र. उस्. (पा ५, ४, १७)।

^९) अधिकरणविचालेऽर्थे धा प्र. (पा ५, ३, ४३)।
तत्-स्वरः।

^{१०}) बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

^{११}) पूरणार्थेकं ढटि मडागमः तत्-स्वरश्च (पा ५, २,
४८; ४९)।

^{१२}) तस. समासान्तः अच् प्र. (पा ५, ४, ८७)। चित्-स्वरः।

अष्ट(ष्ट-क)वै- -चैभ्यः शौ १९,
२३, ५.

अष्ट-वृष- -षः शौ ५, १६, ८;
पै ८, ४, ८.

अष्ट-शराव- -वम् पै ९, २१, ८.

अष्ट-वृष- -ष्टम् लि १, २, १३.

अष्ट-स्तना- -नः मै ३, १, ७.

अष्टा-कपाल- -लः ङिमा २९,
६०; ङिमा ३१, ५, १; तै २,
२, ५, ३, ५, १, ५; ३, ३, ४, ५, ३,
२; ६, ३, ३; ३, ५, ४, ४, ५,
५, १, ५, ६, ५, १; ७, ५, १४ १;
२१, १; २२, १; मै १, ७, ४;
१०, १, ६, १०; ६, २, ६, १; ३, ५;
१३; ३, ६, १; ७, ३, १;
८; ८, ६; काठ ९, ३; ४;
५; १०, २; ५, १५, १; २;
४; ५; ९; २२, ३, १३; २९,
४; ३६, ५; ३७, २; ३; ४५,
१०; १८; १९; क ८, ६;
७; ८; ४५, ५; -लम् तै १,
८, १, १; २, २, १, ४, १, २; ७, १;
९, १; १०, १; १७, १; १९,
१; २०, १; २, २, २, १; २;
३; ४; ५; ३, १-४; ४, १;
२; ४; ५; ६; ७; ५, ५, ९,

५; ११, ६; ३, २, ३; ८;
३, १; २; ३; ८, १; ११, १; ४, १,
२; ३; ३, ३; १०, २; ५, ३,
१; ४, ५; ५, २; ३, ४, ३, १;
५, ६, ५, १; ७, ५, ७, २;
मै १, ४, १५, ८, ८; ९; २,
१, ३; ७; १०; ११; २, ६; ७;
१३; ३, १; ५; ६; ४, ६;
८; ५, ९; ६, १; ६; ६, १५,
१०; ११; काठ १०, १; २;
५; ६; ७; ७; ९; ११, १;
२; ३; ८; १०; १३, ३; २२,
३; ३३, ७; -लम् तै ७,
५, ६, ४; -लम् मै २, ६, १;
४, ३, १.

अष्टा(ष्ट, ष्टा-अ)शर, रा- -शरम्
मै ३, ६, ५; -शर्या मै १, ११,
१०; काठ १४, ४; -शरा
तै २, २, ५, ५; ९, ५; ३, ४, ९, ७;
५, ४, ४; ५, १, १, २; ४, ५; २,
३, ५; ४, ४, ४; १०, ४; ६,
५, १; ६, १, २, ६; ६, ३; ३,
३, ६; ४, ५, १; ७, २, ३, १;
मै ३, १, १; २, ३; ३, २; ४, ४;
५; ७, ५, ५; काठ ८, ३;
९, ३; १८, १९; १९, ४; २०,

१, ४; २१, ७; १२; २२, २;
३; २३, १०; २६, १०; २९,
४; ३७, २; क ६, ८; ८, ६;
२९, ७; ३०, २; ३१, ३; ६;
३७, १; ४१, ८; ४५, ५;
-शराणि तै ६, १, २, ६; मै ३,
६, ५; काठ २३, २; क ३५, ८;
-राम् तै ७, २, २, २; मै १,
११, १०; काठ १४, ४; ३७, १०;
-राय मै १, ११, १०; -रेण
मा ९, ३२; का १०, ६, २; तै
१, ७, ११, १.

अष्टा-चक्र, का- -क्रम शौ ११, ६,
२२; पै १६, २३, २; -का शौ
१०, २, ३१; पै १६, ६, २, ३.

अष्टा-चत्वारिंशत्- -शत् मा १८,
२५; का १९, ८, २; तै ४, ७, ११,
२; काठ १८, १२; ३६, ९; क
२९, १; -शत् णितै ५, ४, ८,
६; ७, ४, ७, ३; मै २, ११,
६; ३, ४, २; काठ २१, ११; ६;
-शत् तै २, ५, १०, ४;
-शत् काठ ४२, ३; ५.

अष्टा-चत्वारिंशद् (त-अ)स-
(र>)रा- -रा तै २, ५, १०,
४; ५, ४, ८, ६; ७, २, ६, ३;

१) वस. समासान्तः ङः प्र. (पा ५, ४, ७४) तत्-
स्वरञ्च ।

२) उस. थाथादि-स्वरो वा कस. सारव. वा (तु. W.
अष्टाधा-वृष- इति; वेतु. BW. MW. वस. ब्रुवाणौ
चिन्त्यौ । अन्तोदात्तानुपपत्तेरिति दिक् ।

३) ङ-प्रत्ययान्तः (पा ५, २, ४८ [=अष्ट-षष्ठितम-])
स्यान्तोदात्त इति तु संभाव्येत ।

४) विप. (उखा-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६४) ।
तु. अष्टा-स्तना- ।

५) नाप. (अष्टसु कपालेषु संस्कृत-] पुरो-
डास-) । कप. पूष. प्रकृतस्वरो दीर्घत्वं च (पा ६,
३, ३९; ३, १२६ तु. उप. अपेक्ष्य नियमार्थं पाम ६,

३, ४६) । पपा. अष्टा इति दीर्घान्तमेव पूष. भवति
(वेतु. [पा ६, ३, ११४]) यदनु शिष्यमाणस्य दीर्घस्य
संहितामात्रपरत्वं भूयोविवेच्यविषयं द्र. (तु. टि. विश्वा-
नर-, विश्वा-मित्र- प्रभृ. अन्यतः, विश्वा-वसु- प्रभृ.
चाऽन्यतः) ।

१) सकृत् सपा. तै १, ८, ९, १ द्वादशकपालम् इति पाठे ।

२) सपा. मै २, १, ४ एकादशकपालम् इति पाठे ।

३) वस. पूष. प्रकृतिस्वरं वैकल्पिकं दीर्घत्वं च (पा ६,
२, १; ३, १२६ तु. मा.) ।

४) सस्व. कृते नापू. टि. द्र. ।

५) द्रस. पूष. प्रकृतिस्वरो दीर्घत्वं च (पा ६, २, ३५;
३, ४७) ।

मै ३, ४, ० काठ २१, ११;
३४, ९.

अष्टाचस्वार्तिश^१ - शः मा १४,
२३; का १५, ७, २; तै ४,
३, ८, १; ५, ३, ४, ५; ७,
२, ६, ३॥; मै २, ८, ४; काठ
१७, ४; २१, १; क २६, ३;
३१, १६.

अष्टात्रिंशत्^२ - शते काठ ४२, ३.

अष्टादशन्^३ - शत तै ७, ४, ११,
४; काठ ३३, ३; -शुभ्यः^४ तै
७, २, ११, १; १३, १; काठ
४२, ३.

अष्टादश^५ - शः मा १४,
२३; का १५, ७, १; तै ४, ३,
८, १; ॥५, ३, ३, २; मै २, ८, ४;
काठ १७, ४; २०, १३; क २६,
३; ३१, १४.

अष्टादश (श-अ) च^६ - चैभ्यः
शौ १९, २३, १५.

अष्टा-नवति^७ - स्यै तै ७, २, १३.

१; काठ ४२, ३.

अष्टा-पक्ष^८ - क्षा^९ - क्षाम् शौ
९, ३, २१; पै १६, ४०, ८.

अष्टा-पञ्चाशत्^{१०} - शते काठ ४२,
३.

*अष्टा-पद्^{११} - अष्टादी^{१२} - दी
क १, १६४, ४१; खि ४, ५,
१६; तै ३, ३, १०, २; ४, १, ४॥;
मै ४, ८, ९॥; काठ १३, १०॥;

शौ ५, १९, ७; ९, १५, २१; १०,
१, २४; १३, १, ४२; पै ९, १८,
१०; २१, ८॥; १६, ३७, ४;
६९, ११; १८, १९, २; २;
-दीभिः क २, ७, ५; -दीम् क
८, ७६, १२; मा ८, ३०; का ९,
५, ३; कौ २, ३४०; जं ३,
२८, १२; शौ २०, ४२, १; १;
पै ९, २, ८.

अष्टा-वृद्ध^{१३} - डम् मं २, ९, १३;
काठ १३, १०२.

अष्टा-पूष्^{१४} - पूट^{१५} तै ३, ४, १, ४.

अष्टा-योग^{१६} - गा^{१७} पै ९, १, १;
-गैः शौ ६, ९१, १; पै १९,
१८, ७.

*अष्टा^{१८} (अष्ट-अ) र - रौ पै १६, ५३,
१४.

अष्टा^{१९} (अष्ट-अ) रस्ति^{२०} - रस्तिः मै
३, ९, २; काठ २६, ४॥; क ४१,
२॥.

अष्टा-वन्धुर^{२१} - रम् क १०,
५३, ७.

अष्टा-विंशति^{२२} - त्तिः मा १८,
२५; का १९, ८, २; तै ४, ७,
११, २; -रथै काठ ४२, ५.

अष्टा-विंश^{२३} - शम् (श) शौ
१९, ७, १०; -शानि शौ १९,
८, २.

अष्टा-शफ^{२४} - फः काठ १९, ८;
-फाः तै ५, ४, ११, ४; काठ
२०, ४; क ३१, ६; -फान्
काठ १९, ८.

*अष्टा^{२५} (अष्ट-अ) शीति^{२६} - तिम पै

१) पूरणेऽर्थे पाक्षिकः षट् प्र. (पा ५, २, ५६) तत् स्वरः ।

२) द्वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ३५) । पूष.
दीर्घत्वं च (पा ६, ३, ४७) ।

३) सलि (पा ६, १, १८०) इत्युपोत्तम-स्वरः ।

४) पूरणेऽर्थे षट् प्र. पूष. दीर्घत्वं प्रकृतिस्वरम् च (पा
५, २, ४८; ६, ३, ४७) ।

५) तु. टि. अष्टचं - ।

६) वस. पूष. प्रकृतिस्वरो दीर्घत्वञ्च (पा ६, २, १;
३, १२६) ।

७) °दीः इति पाठः ? यनि. शोधः ।

८) विप. (हिरण्य-) ।

९) उप. ✓पूष् इत्यतो निष्पन्नस्य दीर्घत्वं छान्दसम् ।
वृद्ध- = पूष्- इत्यस्य कृते तु. टि. वैप ४ । भूयान्
पामे. भवति (तु. संटि.) । अष्टा-वृद्धम् इति BW.
पिपठितम् ।

१०) नाप. । उष. पूष. दीर्घत्वं यातीयः स्वरश्च (पा

६, ३, १२५; २, १४४) । उप. अधिकरणे घञ्
[पा ३, ३, १२१; (वैतु. सा. कर्मणि प्र. इति घर्द्विचन्यः ।
रथद्वलान्यतरानुयोगितया गवाश्चादर्थ्युजि कर्मतोपयुक्तत्वमि-
संधेः)] ।

११) -गाः इत्येवं मुपा. सु-शोधः ।

१२) विप. (यूप-) । द्विस. पूष. स्वरः (पा ६, २, २९) ।

१३) सपा. तै ६, ३, ३, ६ मै ३, ९, ३ °ट्टाश्रिः इति पामे. ।

१४) विप (रथ-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

१५) यनि. पाठः स्यादिति कृत्वा यत् B.W. तुर्मिशम्
(तु. शंपा.) इति मूको सा. चोपेक्षेयाताम्, तन्नेष्टम् ।
नाक-विशेषणतयाऽर्थतश्चतुरक्षरतया छन्दस्तश्च सांगत्यसं-
भवेऽपि प्रमाणाऽभावादर्थतश्च छन्दस्तश्च यस्थि. मूको.
अपि ततो विशिष्टतराया उपपत्तेश्च (तु. सस्थ. टि.
*अस्तुर्मिश- , तुर्मिश-) ।

१६) द्वस. पूष. प्रकृतिस्वरो दीर्घान्तत्वाभावाच्च (पा ६,
२, ३५; ३, ४७) ।

२०, ६१, ७; -स्यै काठ ४२, ३; ५.

॥ अष्टा (अष्ट-अ) अि- -अयः मै ३, ९, ३; क ४१, २; -अिः^० तै ६, ३, ३, ६; मै ३, ९, ३.

*अष्टा-वष्टि^० -ष्ट्यै काठ ४२, ३; ५.

*अष्टा-ससति^० -स्यै काठ ४२, ३.

अष्टा-स्त(न>) ना^० -नाम् तै ५, १, ६, ४; काठ १९, ६; क ३०, ४.

अष्टवे, अष्टि- ✓अश्(वधा.) द्र.

अष्टा-दंष्ट्र^० -> आष्टादंष्ट्र^० - -दंष्ट्रम् मै १, ११, ९६.

अ(ष्ट>) ष्टा^० -ष्ट्या पै १९, ५१, १३; -ष्टा ऋ ६, ५३, ९; -ष्टाम् ऋ ४, ५७, ४; ६, ५८, २; मै २, ७, १२; ४, १४, १६; काठ ३७, ११; शौ ३, १७, ६; पै १२, ६, ३; १९, ५१, १३. [°ष्टा- सुं].

अष्टा-दंष्ट्र^० -> आष्टादंष्ट्र^० - -दंष्ट्रम् काठ १४, १०११.

अष्टा-विन्^० - -वी ऋ १०, १०२, ८.

? अष्टादशकी पै १७, २५, २.

*? अष्टि^० -

अष्टि(श्-थि < *स्थि) र्क- *अष्टीवृत्^० - ऊर्ध्व-> वृ^०.

*? अष्टिर्वृत्(र-वृ) वृ^० -> ! अष्टीवृत्^० - वज्रयाम् ऋ १०, १६३, ४; तै ५, ७, १५, १; ७, ३, १६, २; काठ ४३, ६; ५३, ५; शौ २, ३३, ५; ११, ४, १४; २०, १६, २१; पै ४, ७, ६; ८, १६, ४; ९, ३, १३; १६, ५५, १५; ५६, १५; ५७, १५; २०, १९, ५; -वन्ता खि ५, ७, ५, ३, १; मै ४, १३, ४; काठ १६, २१; -वन्तौ ऋ ७, ५०, २; काठ १६, २१; -वन्तौ ऋ ७, ५०, २; काठ ३९, २; शौ ९,

^१) विप. ([अष्टकोण-] यूष-). द्विस. पूष. स्वरः (पा ६, २, २९) ।

^२) पामे. अष्टारस्तिः काठ २६, ४ द्र. ।

^३) पूष. दीर्घत्वं (पा ६, ३, ४७) ।

^४) वस. उप. अन्तोदात्तत्वाभावपक्षे यूष प्रकृतिस्वरो दीर्घत्वं च (पा ६, २, १६४; १; ३, १२६) ।

अष्ट-स्तना- अपि द्र. ।

^५) व्यप. (ऋषि-) । पूष. व्यु. ?

^६) = पाम-विशेष- । तेनदृष्टीयः अण् प्र. (पा ४, २, ७) ।

^७) सपा. आष्टा^० < > आष्टा^० इति पामे. ।

^८) नाप. [आरा- (सा. [प्रतोद-])] । ✓अश् (वधा.) + अन् प्र. उक्ष. (पाठ ४, १६८) नित्-स्वरश्च (तु. WW १, ३६) ।

^९) विप. (कपर्दिन- [वृषभ-]) । मत्वर्थीयः विनि. प्र. (पावा ५, २, १२२) ।

^{१०}) अस्थि- इत्यस्यैव पाप्र. ? अष्टीवृत्- इत्यत्र औप. सन्तिकं रूपान्तरम् (पा ८, २, १२) इतीवाऽऽस्थीयमानं सत् तत्त्वतोऽनाश्वेयमिव द्र. ।

^{११}) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । नाउउ. व्यु. औप. द्र. । पूष. ✓अश् (वधा.) > *अश्- इति अस्थि- इत्येनदीयस्य पूष. पर्यायः द्र. । उप. च *स्थिर- [✓स्था + भावे किरिः प्र. (तु. पाठ १, ५३) = मौस्थि. ✓*स्थु इति भावे विवचन्तः]] इति नैप्र. > *थिर- इति द्र. [एस्थि. यनि. अस्थिन् तात्पर्य-

मिति भावः (तु. [अष्टिर्वृत्->] पंजा. टिल्डा हिं. टीला [< *अष्टील-])] ।

^१) = *अष्टिर्वृत्(इ-वृ) - (तु. टि. *? अष्टिर्वृत्-) । उप. मत्वर्थीयो वः प्र. (पावा ५, २, १०९) । मौस्थि. उप. < *वृ- < *वृत्- < *वृत् द्र. (वैतु. उ. म. VV २, ८६ < ? अष्टीवृत्-) ।

^२) उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । नैप्र. नाउ. व्यु. औपधिकं द्र. । उप. *वृत्- (✓*वृत् [नैप्र. ✓वृत्] + कर्तरि विवच प्र.) इति सद् वलन- कर्तरि तात्पर्यवत् द्र. (वैतु. WW [१, १५७] एतद- पश्यन् प्राति. आशंसे ✓*अर् [वलने] इत्येतत् किञ्चित् संदिहानोऽपि योजुक इव) ।

^३) नैप्र. नापू. अनर्थान्तरं द्र. [वैतु. पा. (८, १, १२) *अस्थि-मत्- इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम इतीव शाशुकः सन् नतितश्च दीर्घतश्च स्वरतश्च (वैतु. पा ६, १, १७६) तात्त्विकं समाधिं प्रति पर्यनुयोज्यः । ननु मतुपोऽभावे सर्वनामस्त्वानीये रूपम् (तु. -वन्ता ननु मतुपोऽभावे सर्वनामस्त्वानीये रूपम् (तु. -वन्ता प्रसू.) कुतो नुम् इति । उच्यते । ✓वृत् > *वृत्- इत्यतः नैप्र. अन्यतः *वृत्- इत्यन्यतश्च *वृन्- इति इति विपरिणाम-स्वाभाव्यात् (तु. प्राभा. जुन्मन्- इत्ये- तत्-सजाताः सन्तः नभा. जन्म-, जर्म-, जल्म- इत्या- कारकाः विपरिणामाः) उभयोः रूपयोः समयेन संभेदात् मौस्थि. *अष्टिर्वृत्(इ-वृ) न्व-> *अष्टीवृन्-> -वन्ता प्रसू. इति प्रक्रमः स्यादिति ।

४, १२; १२, १०; १०, २, २;
१, २१; ११, १०, १४; पै १६,
२५, २, ५९, २; ८६, ५; १३८, १;
१३९, ११; २०, २९, ७.

✓ अस्(भुवि)^१, अस्ति ऋ १, २२,
४; ३३, २; ३६, १२; ३७,
१५; १००, २; १०८, २; १४९,
२; १६२, ९; १०; १६७, ७; १७०,
१; १७३, १२; १७८, १; १९०, ३;
xx; छ १८८, ४; छि १८, १२^१; xx;
१०, ८२, ५^०; खि ३, ६, ५; िमा
३, ४६; ८, १५; ३६६; १७,
२९; ८९; २५, ३२; ३३; िका
३, ५, ३; ८, ११, १६; ९, ३,
१; १८, ३, ५^०; १९, १, ३; २७,
१३, १२; तै ११, ४, ४४, १;
७, १३, ३; ८, २२, ५; िर,
४, १२, ३; ४; ५, ४, २; xx; िमै
१, २, १०६; ३, ३८^१; ४, १४;
६, २^१; ९, ७; १०, २०;
२, ३, ५; ४, ३^०; १०, ३^०;
३, ४, ३; xx; काठ छ,
१२^१; ६, १; १०^१; ८, १६^१;
१२, ८^२; १८, १^२ १^०; १^०; ३५.

१०; ३८, १४; िकौ १, १७४;
३४५; ३५१; २, २७८; ३३५;
५२२; ५२४; ११३५; ११४७;
िजि १, १८, १०; ३६, ४; १०;
३, २३, ११; २८, ७; ४०, १८;
१९; शौ १, १८, ३; छ, १२,
२^१ ०; ५, ६, ११-१४; ११,
६^१; ७, ५, ४; १०२, २^१; १०,
७, ३१; ११, १२, २७;
१२, ३, ४८; १४, २, १२^१; xx;
अस्ति ऋ १, २७, ८; ४०, ८;
६, ६६, ८ (२५, ४); ४१,
४; ६२, ६; ८४, १९; ८,
६६, १३^१; ८१०५, १३; ८,
१०, ३^१; १०९, १; १६४, १;
१६५, ९; xx; खि ७, २, ४; मा ६,
३७^१; १५, ६२^१; ३२, ३;
३३, ७९^१; ४०, २; का ६, ८,
८^१; १६, ७, ५^१; ३२, ६, १०^१;
३५, ३, ३; छ०, १, २; ितै १,
५, ९, ७; ३, ५, १०, १; छ, ४,
३, ३^१; ५, ७, ५, ३-५; ६^१; xx;
िमै १, ४, ३६^१; ८, १; ३;
५; २, २, ७; ३, ५; १३, १०६;

३, ३, ३^१; ४, ८^२; छ, १, ३; १२;
४, ४; ७, ६; ८, ८; ९, ४^१;
११, ३^१; १२, ६^१; १४, १८^१; काठ
५, ६; छि, ३; ६; ७; ८^१; ७, ५;
९, १८^१; ११, २; १२^१; १२,
३^१; xx; िक ३, १०^१; १२^१; छ,
१; ५; ६; ७^१; ५, ४; २८, २^१; १^१,
xx; िकौ १, २०३; २४७; २,
५७०; ७६६; १०७३; िजै
१, २१, १०; २६, ५; ३, ४६,
५; शौ ३, ६, ७; छ, १९, २^१;
५, ११, ५; ७, ८, १; ५८, ६;
८, ९, २२; ९, २, १२; १४, १;
xx; पै १, ४८, २; ९१, ३; २,
२८, ३; ५८, ६; ३, ३, ७; ७,
१; छ, २४, ४; ८, १, ५; xx;
१९, ४४, २; ४९, ११^१;
सुन्ति^१ ऋ १, ८, ९; ११, ८;
३७, १४; ८५, १२; ९१, ९;
८१६४, ५०; १०, ९०, १६^१;
१८६, १०; २, २३, ९^१; xx;
६, १, १३; १०, ५^१; xx;
१०, ११५, ४^१; ७^१; खि ३,
३, ७; िमा ३१, १६;

^१, मौस्थि. वधा. ✓ अश् (वधा.) इत्यस्य सनाभिः
संस्तद्धदाद्याऽकारत आत्मीयाम् ✓ *अर इत्येतन्मूलकता
संसारकः द्र. । एस्थि. यथाऽयं पाधा. भ्वा. सतो
दीप्याद्यर्थेषु पठितस्य स्रूपस्य च अदा. सतो भ्वर्थे
पठितस्य स्रूपस्य च संप्राहको भवत्येवमपरंपरामपि
केचान्वित् प्राग्दृष्टि-सरणिमनागतानामपि तत्त्वानुसंधानतो-
ऽनिवार्याऽऽस्थेयभूतानां सतां स्रूपाणां संप्राहकः द्र.
(तु. टि. २ अस्त-). यथा च मौस्थि. अपेक्षया संख्याङ्को-
ऽन्यथासिद्धोऽपि सन् पाप्र. प्रसिद्धयनुरोधेन समादरं भाजि
तस्तथा संकेतितचराऽऽवृत्तिमात्रमपि कृत् । पुनरुपरि
संकेतयिष्यमाणं द्र. । (तु. टि. ✓ अश् [मोजने].

^१) इह अस्ति इति स्वरहीनः पाठः द्र. ।

^१) सपा. तै ४, ६, २, ३ गुहा इति पाभे. ।

^१) सपा. ऋ १०, ८२, ३ तै ४, ६, २, २ मै २, १०, ३

एव इति पाभे. ।

^१) BO. अस्थि इति शोधकः (तु. सपा. पै ४, १५, २
पाभे.) ।

^१) मूको. निहतमपि रूपं भवति । तस्यैव च याथाार्थं
संभाव्येन (तु. RW. सात. च) । सत्यपि अन्य- इत्यस्य
श्रवणे तत्समानार्थस्य एक- इत्यस्याऽश्रवणात् (पा ८,
१, ६५) ।

^१) सपा. आपमं १, ७, १० अस्याम् इति पाभे. ।

^१) अस्ति इति शोधः यद्योगीयत्वात् ।

^१) वैतु. RW. अस्ति इति ।

^१) सपा. शौ ६, १४०, ३ पुरैतु इति पाभे. ।

^१) प्रकृतिस्वरम् (पा ३, १, ३) ।

^१) तु. सस्थ. टि. अभि । ^१) तु. सस्थ. टि. अति ।

^१) तु. सस्थ. टि. पुनि ।

का ३५, १, १६; तै १, ५,
११, ५; ३, ५, ५, १६; ११, ५;
४, १, ११, १; ६, ४, ७, २१;
मै ११, ४, ११; १०, १३; तै ४,
१, १६; १०, ३; ४; ११, १;
१३, ६; १४, १८; तै ४, ८,
२, १४; ४, १५; ८, १७; १८,
२०; तै २, १३०; ३४२;
६०२; तै ३, १३, ६; २८,
१४; ४, १०, ७; शौ ६, १०४,
२; ११२, ३; ७, ५, ११; ११,
२, २८; १२, ४७, ३१; xx; सन्ति
का १, १४५, १; ३, ३८, ५; ४,
१, ७; २३, ९; ५, १२, ४; ८,
१९, ८; ९, ७३, ४; xx; खि ४,
५, ३३; तै ३, ५, ४, ३१; काठ
१५, १२; ३२, ६; ३६, ७;
३८, १४; शौ ५, ६, ३; ३;
१०, १, २०; पै १, ७०, ४;
५, ३४, ३; ६, २२, १०; ९, ६,
३; १६, १०६, ८; १२, २५, ३;
३३, १०; असि^१ का १, ८१,
४; ९७, ६; १२, ३; ८१३, ४;
१४, ११; ८१५, ३; ७, १६, ६;

४४, २; ९; १०^३; ५९, ३; xx; ४,
६, १७; xx; मा १, २७; ५, ९,
७, १; ८, ३८-४०; ९, २८;
१२ ७; २१, ६१; २६, २; १;
२९, ३; १४^४ तै ३४, १०; १;
का १, ९, ५; ५, ३, २; ७, १,
१; ८, १३-१७, १; १०, ५,
४; २१, १, ६; २३, ६, १४; xx;
तै १, २, १२, १; ३, १४, ७;
४, २, १; ४६, २; ५, ७,
६; २, ३, १०, १; ३, १,
११, ३; तै ४, १, ११, १; xx;
मै १, २, ८; ३, ४; ४, ३८; २,
३, ८; १३, १६; ३, ८, ५; xx;
काठ २, ९; १४; ४, १; ३९,
१३; तै २, १०; २३२;
२६४; २७९; ४८०; २, १३४;
१४२; १७४; ३५३; xx; तै १,
१, १०; २८, २; ५०, ४, २, ५;
xx; शौ १, २५, २; ३; ४, १०;
३३, ६; ५, ५, २; ११, ९; १४,
७; १६, १-११; xx; १२, ३८,
२; xx; २०, १३५, ४;
पै २०, १०, १२; असि

का १, १५, १२; २७, ६; ३१,
१०; १२; १६; ३६, १५ (४४,
९); १३; ४, ९, १; ५०, ४;
५३, २; ५९, १; ९, ८८, ४; xx;
खि ३, ३, ७; १५, १८; ४, ४, ३;
५, १५; ७, १३; ४; ७; ७, २, १;
xx; खि ५, १९, १; मा १, २, ३;
८; ९; १४; १५-१८; १९;
२०; २२; २४; २७; २८;
२९; ३०; ३१; xx; का १, १,
३; २, १; २; ३, ४, ५; ५, १; २;
३-६; ६, १; २; ३; xx; तै १,
१, २, १; २; ३, १; ४, १; ५,
१; २; ६, १; ७, १; २;
८, १; xx; ४, २, १^{१०};
४, २, ९, १^{११}; ४, १, २^{१२}; ६,
४, ५, ३^{१३}; xx; मै १, १, २^{१४};
६; ७; ८; ९; १०; ११^{१५};
१२; १३; २, १; २; ३; ४^{१६};
५; xx; काठ १, १; २; ३;
४; ५; ६; ७; ८; ९; १०^{१७};
११; १२; २, १; २;
xx; ३२, ३^{१०}; xx; क
१, १; २; ३; ४; ५; ६; ७;

^{१)} प्र. पित्वाग्निघाते धास्व. (पा ६, १, १६२) ।

^{२)} व. सस्थ. टि. अभि ।

^{३)} पपा. निघातः श्रूयमाणश्च चिन्त्यः स्यात् (पा ८, १, १५) । द्वितीयायाः क्रियाया अनिवार्यत्वेनाऽऽक्षेप्य-
त्वाच्च-युक्तायाः प्रथमायाः क्रियाया निघाताऽनर्ह-
त्वात् ।

^{४)} आसि इति शंपा. मुपा. चिन्त्यः । असंगतत्वात् ।

^{५)} पाठः (असि, असि R.W. अस्ति; सपा. खि ५, ११, १ असि, अति इति)? । शोधः *खुदस्- टि. द. ।

^{६)} निहितापि नासि इति सतः पाठस्य स्थाने
शौ १, १३, ३ निहिताऽसि नाभिः इति पाठे ।
तत्र प्रथमे मन्त्रत्रिके पर्जन्यपरतया चतुर्थे
चास्तिमे मन्त्रेऽशनिपरतया व्याचक्षाणः सा.
चिन्त्यो भवति । सकलस्याऽपि सूक्तस्याऽशनिपर-

तथैव सूत्रितत्वात् तुरीयमन्त्रे स्पष्टाश्वितस्य स्त्री-
त्वविशेषणस्य पूर्ववर्तिषु त्रिष्वपि मन्त्रेषु श्रूयमाणाः स्त्री-
पुंमोभयसमानलक्षणाः शब्दा अपि स्त्रीत्ववत्तथैव बोद्धव्या
इत्यस्य सूचकत्वाच्च । एस्थि. इहत्यं निहिता इति
पदम् अशनिविशेषणं स्यान्न तु नाभिः इत्यस्याऽनु-
पदं श्रूयमाणस्य पदस्येति कृत्वा ग्नाभिः इत्यस्य मूलतः
सतो नाभिः इत्ययं सा. प्राचीनतरो विकारः स्यादिति
शोधः स्यात् ।

४) एकतरत्र मुपा. स्त्रो भ्रष्टः ।

५) सकृत् पाठे. पवस्व मा ७, १^१ द. ।

६) सकृत् पाठे. मा प्रथस्व १३, १७ द. ।

७) सकृत् पाठे. सस्थ. टि. प्रकृतः द. ।

८) सकृत् पाठे. एहि काठ १, ११^१ द. ।

८; ९; ९; १०; ११; १२;
 १३; xx; ३; १; xx;
 ४२, १४; xx; तौ १, २३;
 ३९; ४१; ४२; ७५;
 १२०; २४८; २६३; २७१; xx;
 तौ १, ३, ३; ४, ५; ७; ८; ८;
 ३; १३, ६; २६, ६; २८, १; ९;
 २९, ४; ५; ३०, १०; xx; शौ १.
 १३, ३; २०, ४; २३,
 १; ३; २५, २; ३४ १; २, ३, २;
 ११, १; २; ४; ५; १७, १-७;
 १८, १-५; xx; ६, १०८, १^b; xx;
 १९, ३२, ३; xv; ५७, ३; xx;
 २०, १३५, ४; पै १, ८,
 २; ४; १६, १; ३०, २; ३१,
 ३; ३२, २; ३; ३८, २; ४; ४३,
 २; ५१, ४; ५४, १; तौ ५७ १;
 २; ४; ५; ५९, ३; ६३, ३; xx; ७,
 ५, ९; xx; ८, ७, ४; १; xx; १९,
 २५, ९; xx; ५७, ३; २०, २०,
 ८; xx; स्थः ऋ १, १७, २;
 १४७, ७; ८, ८, १४; (१, १३७,
 २; ५, ७९, ८; ८, १०१, २);
 १०८, ८-११; ३, ५४, १६;
 ५, ७३, १; ८, १०, १; ५; ३८, १;
 xx; मा ११, ३०; का १२, ३, ३;

मै २, ७, ३; काठ ३५, ५;
 तौ २, ३५१; ४२३; तौ ३,
 २९, ८; ३२, १३; स्थः ऋ १,
 १०८, ३; १५७, ६; २, ३०,
 ६; ५, ७२, २; ६, ६९, ६; ८,
 ७३, ४; खि १, ११, ७; मा १,
 १२, २, ५; १९; ४, ९; ३६; ५,
 २; २१; xx; का १, ४, १; २, १,
 ६; ४, ६; ४, ४, १; १०, ७, ५,
 १, ३; ५, ९; १२, ३, ३; तौ १,
 १, ११, २; २, २, १; १३, ३;
 ३, ७, १; २, ५, २, ३; ३;
 २, ४, ३; ४, १, ३, १; xx; मै १,
 १, १०; २, २; ७; ९; २, ७, ३;
 ८, १४; ३, १, ५; xx; काठ १,
 ५; ११; २, ३; १०; ३, ४; १६,
 ३; १९ ४; २३, ३; xx; क १,
 ५; ११; १५; २, ४; ११; ३०, २;
 xx; कौ १, ३० ५; जै १, ३२,
 ३; पै १, ८६, ५; ९७, १; १;
 ६, ११, १४; स्थः > स्था क्र
 १, १५, २; १३९, ११; १७१,
 २; ४, ३४, ६; ३६, ७; ५, ६०,
 ६; ६, ५०, ७; ५१, ६; xx;
 तौ मा ७, १९; ११, ५०; १२,
 ४५; ३३, ५३; ३६, १४;

तौ का ७, ८, १; १२, ५, १;
 १३, ४, १६; ३२, ४, १०;
 ३६, १, १४; तौ १, ३, १३,
 २; ४, १०, १; ८, १०, २;
 ३, २, ५, ६; ४, १, ५, १; २, ४;
 १; xx; मै १, ३, १३; १,
 २, २, ६; ४, ७; ८; ७, ११;
 १३, १; १६; xx; काठ ४,
 ५; २, ६; ३५, ३; ६; कौ २,
 ११८ ७; शौ १, ५, १; ३०, ३;
 २, १२, २; १४, ५; २४, १-८;
 ३, २६, १-६; xx; १८, ४, ८६;
 पै १९, ४५, ८; स्थः > स्था क्र
 २, २९, ४; ५, ५७, २; ६१, १;
 ८, ५५, ४; ६७ ५; १०, ९४,
 ११; १७, ९; खि ३, ७, ४; ४, ८,
 ५; ७, ५, ७; मा १, १; १३;
 १८; १८; ३४; २, २०; ५,
 २५; ३४; xx; का १, १, १; ४, ३;
 ६, ४; २, ४, ६; ७, ७; ३, ३,
 ११; १२; xx; तौ १, १, १;
 ५, १; ७, २; १३, १, २; ३,
 १२, १; ४, १, १; २८, १; xx;
 मै १, १, १; ४; १२; १३;
 ३, १; २; ३; ५, २;
 ३; ९; xx; ४, १, १४;

*) सकृत् पाभे. मा ७, १^a पस्व द्र. ।

*) सपा. पै १९ १७, ७ वसुदाः इति पाभे. ।

*) पाभे. अधि पै १२, ४, ३ द्र. ।

*) तु. टि. असि खि ५, १९, १ ।

*) सपा. ऋ १, ९१, १९ विभे. ।

*) ? असौष इत्यत्र शोध-परं टि. द्र. ।

*) सपा. ऋ १०, १६६, ४ विभे. ।

*) पाठः? एस्थि. निहतमिदं रूपम् (तु. शंपा.) आहो
 न (तु W.) इति दुर्बलम् ।

*) पदच्छेदः अविपाः पै २०, २०, ८ द्र. ।

*) तु सस्थ. कु टि., ऋ ५, ७४, १ कृष्णः टि, च ।

*) स्थ इति शोधः (तु. सस्थ. जुषध्वम्) ।

*) सपा. ऋ १०, १४, ९ पाभे. ।

*) पाभे. खि ५, १, ४ जनः द्र. ।

*) यदत्र WI. निहतं पदमाह, तच्चिन्त्यम् । यद्योगाद्
 निषाताऽभावविशयात् ।

*) पाभे. शोधान्तरस्य च कृते सस्थ. टि. ग्रहणः द्र. ।

*) सस्थ. टि. ? इषा द्र. ।

*) पाभे. गच्छ का २, ४, ३^a द्र. ।

*) सस्थ. टि. ? इषाः द्र. ।

xx; छ, ९, ७^a; काठ १, १^a;
 ७; १०; ११^a; १२^b; २,
 १^a; ३, ९^a; १०^a; छ, ११;
 ६, ७^a; ७, १^a; ६; ७^a;
 ८; xx; १६, १३^a; क १, १^a;
 १०; ११^a; १३^a; २, ३;
 १६^a; १७^a; ३, ४^a; शौ ३,
 १, २; १३, १; ७, ७^a, २;
 १०, ५, ५^a-५^a; ६^a; ७-१४;
 xx; पै १, २८, ३^a; ५१, २;
 २, ४, २; ५, २; ४२, १-८; ५६,
 १-५; xx; ५, ३९, ३^a;
 ९, २५, १३^a; xx; अस्मि
 ऋ १, १६४, ३७; ६, १९,
 १२; ७, २५, ४; १०४, ५;
 ८, ७५, १५; खि २, ६, ४; मा
 २, २८; ११, ७१^a; ८१;
 ऋ २, ६, १०; १२, ७, ६^a;
 १६; तै २, ४, १२, ६^a; ६,
 ११, ४^a; छ, १, ९, ३^a; १०,
 ३; मै २, ७, ७^a; †; काठ छ,
 १४; शौ ३, १९, १; ४; ५,
 ११, १०; ६, ११७, १^a;
 १२३, ३; १३३, ३; ८, ४,
 १४^a; १५^a; ९, १५, १५^a;
 पै १, ४, ११^a; अस्मि ऋ १,
 १०५, ७; १२६, ७; ३, २६,
 ७^a; छ, १६, १; १५, ४४, १४;
 १५^a; ७, १००, ६; १०४, १६;
 ८, १००, ४; १०, २७, १;

xx; खि २, ६, ७; ३, १५, २०^a;
 मा २, २८; १८, ६६^a; ६७^a;
 २०, ९; २३, ५०; ५२; का
 २, ६, १०; २१, ७, ९; २५, ९,
 ६; ८; छ०, १, १६; तै २,
 ३, १२, ५^a; ५, ६, ३^a; ६,
 ४, ८, १^a; मै २, १३, १०;
 ३, ११, ८; छ, १०, १^a; ५,
 ८^a; ६ ४^a; १२, ५^a; काठ
 १६ ७^a; २७, ४; २८, ७; ३१,
 १५; ३५ १८; ३७, १५; १६;
 ३८, ४; क ४२, ४^a; ४४,
 ७^a; ४८, १६^a; †कौ २,
 ९७५; १, ७६; ११७७; ३, १,
 १६; ३, १२^a; †जै २, २, ७^a;
 छ, २३, ७; शौ १, ७, ४; ३४,
 ४; ३, १८, ५^a; छ, †३२, ६;
 ३६, ६, ५, ९, ७; १०, ३; १०; ६,
 ३९, ३; ५८, ३; १२३, ३; xx;
 पै १, ६४, ३^a; १०३, ४; २,
 ४१, ३^a; ६६, २; ३, १९, १; ३; छ,
 ४, ४; ३२, ६; xx; १८, १८, ८^a;
 णस्वः तै २, ५, २, ३; ६, ७, १; स्मः
 ऋ ८, २१, ६; णै १, ८, ६,
 १; २, ५, ९, ५; ३, ३, ७, १;
 ६, २, २, १; ४, ६, २; ६, १, ४;
 णमै १, ४, ११^a; ३, ३, ८; काठ
 ९, ६; णस्मः तै २, १, ४,
 ४; मै ३, १, ७; २, २; काठ ८,
 ११^a; २४, १०; २७, ८; २९,

१; क ७, ८^a; ८, १६; ३८, ३;
 छ५, २; शौ १८, ४, ८७^a;
 †स्मसि ऋ १, १२९, १; २,
 ४१, १६; ३७, १५; ५, ७४, ६;
 ८, १८, २२; ४६, १; ९, ९७, २७;
 कौ १, १९३; जै १, २०, ९; शौ
 २०, ७४, १; †स्मसि ऋ १, ५७,
 ५; †(१, २९, १) २, ४१, १६;
 ६, ५४, ९; ८, ४८, ८; १२, ३२;
 मा ३४, ४१; का ३३, २, ४;
 शौ ७, १०, ३; १९, ४८, ४६;
 २०, १५, ५; पै ६, २१, ४६.
 असति^a ऋ ६, २३, ९; ४५,
 १४; ८, २०, १५; १०, ८५,
 २५; १११, ४; तै १, ८, १,
 ३; मै १, १०, ४^a; २, २,
 ६^a; काठ ९, ७; १०, १२^a;
 शौ ६, ६४, १^a; १११, १;
 ३; ७, ३७, १; १४, १,
 १८^a; पै १८, २, ८^a; असति
 ऋ ५, ५३, १५; क ८, १०;
 पै १, ५८, ४; ५, १, ५, १८,
 ५^a; १९, २५, १; २; ३;
 असत्^a ऋ १, ९, ५; ८९, ५;
 १०७, १; ११४, १; १४३, ६;
 १७३, ९; १७६, ५; १८६, ३;
 २, २३, १४; ३, २३, ३; ५१,
 ११; छ, १६, २०; xx; १०,
 १०१, ३^a; १३७, ५^a;
 १४१, ४^a; खि ४, ६, ८;

१) एकतरत्र पपा. स्थः इति मपुर समकेति,
 तद्विषयम् । २) तु. सस्थ. टि. इष्टा ।
 ३) पामे. भूत्वा शौ ५, ५, ९ द्र. ।
 ४) सपा. ऋ १०, १२३, ३ विभे. ।
 ५) शोधः सस्थ. टि. चरन्तिम् द्र. ।
 ६) Lud. भुवि इति शोधः विमृश्यः ।
 ७) सपा. ऋ ७, १०४, १४ आस इति पामे. ।
 ८) शोधस्य कृते सस्थ. टि. दृष्टसे द्र. ।

१) अस्मत् इति शोधः ।
 २) पामे. भूयासम् शौ १३, १, १८ द्र. ।
 ३) लेटि शपि लसार्वधातुक्निघाते घास्व. (पा ६,
 १, १८६) ।
 ४) आसति इति पपा. चिन्त्यः (तु. तै १, ८, ६, २) ।
 ५) सपा. असति <> असत् इति पामे. ।
 ६) सपा. शौ ३, १७, २ असत् इति पामे. ।
 ७) सपा. तै ३, २, ८, ६ असत् इति पामे. ।

मा २, ३३; ८, ४; ४६; १२, ६८; १६, ४; ४८; xx; का २, ७, ६; ८, १, ३; २१, १; १३, ५, ७; १७, १, ४; ८, २; xx; तै १, २, १३, १; १४, ३; ४, २२, १; ८, २२, ४; २, १, ११, ४; xx; मै १, २, ९; ३, १५; २६; ११, ४; २, २, ६; ३, ४; xx; काठ ४, १०; ११, ७; ८; १२; १७, ११; १६; १८, २; ३६, १५; कौ २, ८८; जै ३, ९, ३; शौ १, २२, २; २, २८, ५; ३, २०, ६; २३, ५; ४, १३, ४; असत् ऋ १, १२५, २; १२९, ८; १६४, १६; १७३, १०; ४, २, १०; ४, ७; ८, २०, १७; २८, ४; xx; खि ४, १०, २; १०, २, २; मा ४, ११; १७, ५१; ३२, ९; का ४, ५, २; १८, ५, २; ३५, ३, ६; तै १, २, ३, १; १२, ३, ६, १; ४, १, २; ६, ६, २; १०, १; ४, ६, ३, १; xx; मै १, २, ३; ८, ४; २, १, ३; १०, ४; ३, ४, १; ८, ६; xx; काठ २, ४; ६, ११;

८, १६; १०, ७; १२; १३, ४; १४, २; xx; क १, १६; ३, ८; २५, १; २७, १; ६; २८, २; ३; ३६, ५; जै ४, २३, ३; शौ १, २६, १; २, १, २; ३, १७, २; ६, ५, २; ७, ५८, ८; २, १४, १५; xx; १९, ४६, ७; पै २, ६, २; ६, १; ७७, ४; ३, १४, ५; ३४, ७; ४, १०, ४; १७, २; xx; असात्^० शौ ६, १२८, १०; असात्^० मै ३, ७, ५; ५; ३३, ३; ७, ८, ५; ८, ४५, ३३; १०, २९, ४; ५३, ८; खि ५, २०, २; तमा २५, १४; ३५, १०; का २, ५, ८; २७, ११, १; ३५, ४, ९; तै ३, २, ८, ६; शौ ११, १, १३; १२, २, २६; २७; २०, ७६, ४; ११५, ७; असत् ऋ १, ३८, १५; खि १, ४, १०; मा ३१, २१; का ३५, २, ५; तै ३, ३, ८, २; १, ५, १; ४, ७, ३; काठ २२, ७; २६, ११; ११, ३५,

१; ३६, १; पै १६, १०, ३; १७, ३२, ६; ७; सत् ऋ ५, १९, ५; असत्^० ऋ २, २६, २; ४, ५७, ६; १०, १७४, ३; शौ १, २९, ३; २, ३, १; ६, १११, २; ४; ७, ११८, २; पै १, ११, ३; ४, २७, ४; १९, ३७, ९; ४०, १; २०, १६, २; असत्^० ऋ ६, ३६, ५; ७, २४, १; ८, १००, २ (१०, ८३, ७); १०, ४४, ४; ५०, ५; ८५, २६; ३६; १२४, १; काठ ३६, १५; ३७, ९; तौ १, ३१४; तै १, ३३, २; शौ १, १६ ४; ३४, २; ५; २, ३०, १, ३, १७, ८; २५, ५; ४, १, ७; ८, ६; ७, ३८, १; ३९, ४; ११८, १; xx; पै १६, २८, ८; १८, २, ९; ५, ६; असत्^० काठ २८, ७; क ४४, ७; जै २, ४, ४; शौ ३, १२, ५; ६, १३१, ३; १८, २, ३०; पै १, १०, ४, २८, २; २, ९, २; १७, १; xx; असत्^० ऋ ६, ६३, १; असत्^०

१) पामे. असत् ऋ १०, १०१, ३ द्र. ।

२) एतत्स्थाने B.W. असत् इति मपु १ श्रावयतः । तपावेऽन्वये साधीयसि सत्यपि सा. प्रपु १ पठति तद्विमृश्यम् । मूको. साक्ष्याऽभावात् । यत् सात. असत् इति मूको. आह, तत् B.W. बोधस्य प्रतिलिपिमात्रत्वादप्रमाणमिति ।

३) लेटि शपि लसार्धधातुकनिवाते धात्व. (पा १, १८६) ।

४) स्वरः? (तु. शंपा. संटि. असात् इत्यपि पपा.) ।

५) असात् इति > सपा. पै १९, २४, १६ अजायत् इति पामे. । १) टेरुदात्तः प्लुतः (पा ८, २, १७) ।

६) अ-सत्तः इति मूको. ऐकदेशिकः । W. अप्येवं शिश्रावयिषुर्भवति । तच्चिन्त्यम् । अप्राकरणिकत्वात् । 'यथा पञ्च मानवा यमाय हर्म्यं कृतवन्तस्तथा कश्चित् स्वपितृभ्यो भूरिखंयाकृतेन प्रत्यक्षकृतेन संकेत्यमानेभ्यो

हर्म्यं कुर्वाण एवमह' इत्यस्योत्तरया प्रत्यक्षकृतया श्रुत्या भूयःपुष्टिं गतस्य विषयस्य स्पष्टं संभाव्यमानत्वात् । नेह कश्चिद् आत्मन और्ध्वदेहिफल भविष्येति मुद्दिश्य व्यापार-वानिव भवेदिति प्रेतकृत्यप्रकरणतः प्रतीयेतेति दिक् ।

७) तु सत्य. टि. अभि । १) पामे. विदसाम द्र. ।

२) एकनत्र पाठस्य शोधकृते तु. टि. अहानेतरसम् ।

३) पामे. असत् ऋ १०, १४१, ४ द्र. ।

४) पामे. सत्य. टि. गृहाणाम द्र. ।

५) सपा. असत् <> असत् इति पामे. ।

६) तु. शौ ४, ८, ६ । यथासौ इति मूको. । सपा. तैत्रा. २, ७, १५, ४ यथा सा(ः) इति पामे. (तु. संटि.) ।

७) शोधः शेष्या-वत्- टि. द्र. । ८) तु. सत्य. टि.

इन्द्रस्त्रसरपूतः, ✓ ऋ ७ > १ ऋ ७ द्र. ।

५, ६१, ४; १०, १०३, १३;
मा १७, ४६; का १८, ४, १४;
तै ४, ६, ४, ४; कौ २, १२१२;
असुथ ऋ ८, ३०, २; १०,
१७, ५; मा १२, ७९; ३५, ४;
का १३, ६, ५; ३५, ४, ४; तै ४,
२, ६, २; मै २, ७, १३; काठ
१६, १३; क २५, ४; पै १,
५६, १६; ११, ६, ६; असाथ शौ
३, ८, ४; १४, १, ३२; पै १,
१८, ४; १८, ४, १; अतम्
मा ३४, ५२; का ३३, २, १५;
पै २०, २१, ५; असुथ शौ १८,
४, ५५; अतु ऋ १, १३९,
१; तै ११, ६, ११, १; २०६;
१; ४; ८, ३, ११०; २, १, ७,
२१; १३, ३, ७, २; ३, ५, २,
३, ३१; xx; मै १, ४, १११; ६,
१२१; १०, २१०; ३, २, ३१;
४, १, १११; ९, ९; काठ २,
४१०; कौ १, ४६११; जै १,
४८, ७१; शौ १२, ७, २; असु
१, १७, १०; १३, १०१; ८,
५; १६, ७; २४, ९; २६, ७;
२७, ९; ३०, ५; १२; ३९, २;

४; xx; ७, ३८, ३०; xx; ६६,
५०; xx; लि २, १, ८; ९, ४,
२; ६३; ३०; ११, २; १३, ६१; xx;
लिखा २६, २३; ३१, ११;
३३, ११; १३; १४; १५; १७;
१८; १९-२६; मा ३, ३११;
६२०; ६३; ४, ९; ३७१; ५,
३४६, २३; ९, २२; १०, २०; xx;
१२, ६२; xx; का ३, ३, २३१;
३, ४०; ४, ४, २; १०, ८१; ५, ८,
५; ६, ६, १; ८, २०, १; xx; १२,
४, २; ७, ४; ८; ९१; १३,
५, ११; xx; तै १, २, ३,
३; १०, ११; १४, ३१; ३, १२,
१; ४, ४५, ११; ५, १०, २; ६,
१२, ११; xx; ४, १, ४, १; ७,
२; ९, २; १०, १११; ११,
३; २, ४, १; ५, ४; ६, ५१;
८, ३१; ९, ३१; ४, ५, २१;
१२, २; ३४; ५१; ५, १, १; ३, ४;
१०, ३१; ५, ६, १, ३; २, ६, ४,
५११; xx; ५, १, ५, १; २, १२, २;
५, ९, ३; ७, २, ४; xx; मै १, १,
३१; २, २; १२; ३, १; ३९१; ४,
११; ३; ५१; १५, ४; ११; ८, ४१;

५; २, २, ६१; ६, १२१; ७, ४;
७११; १२; १५१; १६१;
८, १०१; १४१; xx; ३, १६,
४१; xx; काठ २, ३१; १३; ३,
९; ४, १२१; १३; १४१; १५; ६,
७; १०; ११; xx; ११, ६; ७१;
xx; xx; १७, १०१; ११;
१६१; १७; १९; xx; ३०, ८;
क १, १५१; २, ७; १६;
३, १०१; १११; ४, ६; ५,
२१; ६, २१; ८, ७१; २५, ३;
६; २६, ११; xx; ४८, २०;
९; १२१; १०१; ७५;
१४०; १६६; १९२; ३२४;
२, ७०२; ७६७; xx; १३
१, ८, ३; १२, १६; १५, ६; १८,
२; २०, ८; ३४, २; २, १, ८;
३, ४६, ८; शौ १, १, २; ३;
३, १-५; ९, २; १०, २; १२,
४१; ११, ११; ३; ४; २५,
४; xx; ६, ५६, २०; ५७, ३;
६३, २१; ६४, ३१; ६६, १; ६८,
३; ७१, ३१; xx; ८, १, १; १८;
२, १; ७; १६१; xx; ११, १, १५;
२, ८; १५१; १८; २३; ९, ७१;

१) यथासम् इति मुपा. । तत्र यथा । आसम्
ति पदविभागं कुर्वणौ उ. म. च चिन्त्यौ (तु. पपा.
च) । अथवा 'भूयासम्' इति साध्वर्थं ब्रुवाणावदौषी
तौ संपा. भ्रमाद् दोषवन्ताविव प्रदर्शितौ भवतः ।
२) सपा. ऋ १, १७३, १२ अस्ति इति पामे. ।
३) तु. सस्थ. टि. अपि ।
४) सस्थ. टि. फप्रयामन् द्र. ।
५) सपा. मै १, ६, ८ आपमं २, ७, २ माण्ड १, १, २४
१, १, ६ । शाण्ड १, २८, ९ करोमि इति पामे. ।
६) सपा. पै ५, २७, ६ कृणोमि इति पामे. ।
७) सपा. ऋ ८, १०२, २० विशिष्टः पामे. ।
८) सपा. काठ २२, १४ इदम् इति पामे. ।
९) सपा. ऋ ६, ७५, १८ कृणोतु इति पामे. ।

१) पामे. दधात काठ १३, १५ प्रष्ट. द्र. ।
२) सपा. ऋ ७, ३, २ अस्ति इति पामे. ।
३) सपा. मै १, ३, ३८ कृणोमि इति पामे. ।
४) सकृत् पामे. करोमि तै २, ३, १०, ३ द्र. ।
५) सपा. तै ३, १, ४, ४ करोमि इति पामे. ।
६) सपा. आपथौ १४, १७, १ कृषि इति पामे. ।
७) सपा. पै १९, ९, १५ अहि- > हये इति पामे. ।
८) पामे. सु मा १२, ६३ प्रष्ट. द्र. ।
९) सपा. मै ४, ११, १ कृणोमि इति पामे. ।
१०) अस्तु ते > अस्तुते इति सा. ।
११) सपा. तैत्रा ३, ७, २, ७ आपथौ १, १२, ३४
आपथौ ९, २, ९ आपथौ ३, १, २५ ह्य इति पामे. ।

xx; १२, १, ११; ४२; २, ९^a, xx;
 पै १, ७, १; ९, २; १७, ४^१; १९,
 २; २२, ४^१; २६, ४; २७, १^१;
 २; xx; ३, २७, १^b; xx;
 १५, १, ५; ७^१; ? स्ताम^d
 शौ ६, ७८, २, स्ताम
 तै २, ६, ९, ६; मै ३,
 १६, ३^१; ४, १३, ९; शौ २,
 १०, १-८; ३, ४, ५; ७, ५५;
 २; ८, २, १४; १८; ९, ४, १०;
 १०, ९, २५; पै ६, २२, २५;
 १६, ४, ४; ८; १३८, ६; १९,
 १६, १०; २०, १; २०, १०, ५;
 सन्तु ऋ ४, १०, ८; सन्तु ऋ
 १, ५, ७; २१, ५; २६, ९;
 ३०, १३; ३८, १२; ३९, २; [७३,
 १०; (४, २, २०)]; ९०, ६; १३१,
 १; १३२, २; १३५, ८; १७१,
 ३; xx; ९, ७०, ३^१; ७४, ६^१;
 xx; खि १, २, ६; २, ९,
 ४; ४, २, २; १२, १; मा २,
 १०^१; २७; ४, १; ६, २२^१; ९,
 २२; १२, ८; ४४; xx; का २,
 २, ९^१; ५, ३; ६, ७; ४, १, २; ६,
 ५, ४^१; १०, ४, ४; १२, ७,

१९; xx; तै १२, १४, ७^१; ४,
 ४५, ३; ६, ३, २; १२, ३; ७,
 १३, ५^१; १२, २, १२, ८; xx;
 काठ २, १^२; १५; ३, ८, ५, २;
 ७, १२; ८, १६; १७; ११, १२, xx;
 ३१, १४^१; xx; क १, १३^१; २,
 १५; ६, २; २६, ९^१; २९, २, ४;
 ४४, १; १^१ १, ३८; १५३;
 ५५५^१; ५६१; २, ४९^१;
 ४३४; ६५६; ७७५; १२१२;
 १^१ १, ४, ४; १६, ९; ५७,
 २^१; १०; ३, ५, ८^१; ३३,
 ९; ५४, ६; ४, १६, ८; शौ
 १, ६, ४^१; २, ६, २; १२, ६^१;
 १४, ३; ३, १९, ७^१; ४, १८,
 १; ५, ३, ३^१; ६, ९; १४, ५;
 xx; १८, ४, ३४^१; xx; पै
 १, ४१, २; ५४, १; ५६, १;
 १०८, २; २, ४, ५; ५, ६^१; २०,
 २; २२, ३; ७०, १; ७३, १; xx;
 ५, ४, ३^१; ८, ६^१; २४, १; ६,
 ११, ४^१; ११; २०, ३; xx;
 एचि ऋ १, ९१, १५; ४, १, ५;
 ५, ९, ७; १०, ७; १६, ५; १७,
 ५; ६, १७, १४; ७, ५४, २; ५५,

१; १०, ५६, १; ८४, ९; ६;
 ८५, ४४; [७, ३२, ११] १०३,
 ४^१; १७३, १; २; खि ३, १७,
 १; खिसा १४, ६; मा ४,
 १९; ७, ४७^१; ९, ८; १०,
 १७; १४, ३; १७, ३६^१;
 २१, ४^१; २७, ५; ३५, १७;
 ३६, १७^१; का ९, २, ८^१;
 १०, २, ५, ६; ११, ६, १;
 १५, १, ३; १८, ४, ४^१;
 xx; तै १, ३, १४, ४^१;
 ६, २, २; २, ३, १४, ५^१; ४,
 १४, २; ५, १२, ४^१; ३, ३,
 ८, १; ४, १०, १^१; ४, १, ७,
 २; ३, ४, १; ६, ४, २^१; मै
 १, ५, २; ८; १३^१; ८, ९; २, ३,
 २^१; ४^१; ५१^१; ८, १; ९,
 ९; १०, ४^१; xx; काठ ६;
 ९; ८, १७; १३, १५^१; १७, १,
 १८, ५^१; २२, १४; xx; क
 ४, ८; २५, १०; २८, ५^१; १४८,
 ९; १५; १^१ १, ६५; २,
 १२०२^१; जै १, ७, ३^१; शौ ३,
 २८, ३; १४, ३१, २; ६; ५,
 ३०, ६; ६, ८७, २^१; १४२,

a) तु. टि. अपि ऋ १०, ७१, ६ ।

b) तु. टि. अ-प्रतिघात्य- ।

c) सपा. काठ २२, १४ इदम् इति पामे. ।

d) यनि. मुपा. भवति । तथा चाऽसौ चिन्त्यः ।

निघातविषयत्वात् (पा ८, १, २८) मूको. निहतस्य
 रूपस्य काचित्कसाक्ष्यस्य सद्भावाच्च । शुद्धाऽशुद्धा-
 ऽन्यतरप्राहृत्यविवेके कर्तव्ये काचित्कस्यापि शुद्धसाक्ष्यस्य
 बलवत्तरत्वादित्यभिः संधिः ।

e) सपा. ऋ ६, ७५, १० विशिष्टः पामे. ।

f) तु. सस्थ. टि. अनु ।

g) अत्र इत्यनेन योगमिच्छू वै. सा. चिन्त्यौ (तु.
 Pw. प्रघ्.) । h) पामे. लोके शौ ७, १०४, १ द्र. ।

i) नः सन्तु इति पाठः? सपा. ऋ ९, ७९, १ (तु. सपा.

शौ २०, ९५, ४) अनु नशान्त इति शोधः द्र. (तु. सपा.
 वि ✓ नश् > वि... नशान् टि.) ।

j) अभी, सन्तु > सपा. ऋ ९, १०१, ३ अभी...
 द्विवन्ति (जैमि १. १६३ च) इति पामे. ।

k) पामे. घत्तम् ऋ ४, ४२, १० द्र. ।

l) सपा. शौ ४, ६, ७ कृताः इति पामे. ।

m) सपा. ऋ ९, ७३, ४ सन्ति इति पामे. ।

n) पामे. बोधि ऋ ५, ४, ९ द्र. ।

o) पामे. भवन्तु मै ४, १०, ६ द्र. ।

p) पामे. करोमि तै २, ३, १०, ३ द्र. ।

q) पामे. तै ५, ७, २, ५ स्योनः द्र. (यत्र मंत्रा
 २, १, १३ अपि समावेश्यः) ।

२, ७, ८३, १; ११, १, ७; २२; ××;
 १४, १, ४३; ४४^२†; ××; १९,
 १३, ८†; ५५, ३; ४; पै †^७.
 १२, २; ६; ६, १६, ३†; ७,
 ४, ८†; ६, ८; १०†^५; ××;
 स्तम् क्र १०, ८५, ४२; मै १.
 १, १३; शौ ३, ११, ६; ५,
 ९, ८†; १४, १, २२†; पै १,
 ६१, ४; ६, ११, १४; १८, ३,
 १†; स्त, > स्ता मा ३, २१;
 का ३, ३, १३; तै १, ५, ६, १;
 ८, २; कौ ३, ४, १२; जै २, १,
 ८; शौ ६, ७३, ३^०; ७, ६२, ४;
 ६; ७; स्थन^१ क्र १, १०५, ५;
 ५, ८७, ६; ८, ३०, ४; ९, ६९,
 ८; १०, ६३, ६; कौ १, ३६८†;
 जै १, ३८, ९†; शौ १, ३१, २;
 ३, ८, ५^६; ६, २४, ३; ९४,
 १^६; पै १, २२, २; †स्थन क्र
 ५, ५९, ३; ८, १८, १५; १०,
 १४, १०^२; ९७, ९; मा १२,
 ८३; का १३, ६, ९; तै ४, २, ६,
 ३; मै २, ७, १३; काठ १०, १२४;
 क २५, ४; शौ ६, ६६,
 २६; पै ११, ६, ५; १२, ७,

१०; ११, १२; १५, २^६; असांनि
 तै २, ५, २, ५†; शौ १, २९,
 ५; ३, ५, ५; ८, २; ७, ३९,
 २; ८, ५, ११; १९, ३१, ६^५;
 †असांनि तै १, ५, १, २; ५,
 २, ९, ३; ५, २, २†; ७, १, ३६;
 ६, २, ३, ०; मै ३, २, ६; ९^६;
 ३, २६; ४, १, ४, ६, ४; काठ
 ८, ८†; २३, ४; क ७, ३†; ३६,
 १; †पै १, ११, ४; १८, २; ३,
 १३, ५; १०, ५, ६; ××;
 †असाव तै २, ५, ६, ५; मै ४,
 ३, ४; असाम क्र १, ५३, ११;
 १७३, ९; ४, २, १०; शौ १९,
 ४९, ६; २०, २१, ११†; पै
 १९, २८, १०; आ^१ क्र १०,
 ६१, ५; †मा: क्र १०, ८५, ७^२;
 १२९, ३; १४९, २; शौ १४,
 १, ६^२; पै १८१, ६†; आसीव
 क्र १, ३२, ११; ५, ३०, १५;
 १०, १७, २; ७१, १; ८८, ४;
 १२१, ८; १२९, ३; ४; १८१,
 २; मा २७, २६†; का २९, ४,
 ४†; †तै १, ५, ९, २^२; ६, ९, १;
 २, १, २, ३; ५, १; ४, १२,

२^२; ३-५; ५, १, २; ××; †मै
 १, ५, ८; १२; ६, ३; ४; १२;
 ८, २; ९, ४^२; १०, १३; २, ३, २;
 ४, १; २; ३†; ××; ५, १०†; काठ
 ६, १; ८, २; ९, १२; ११, ६; २३,
 २; ४; शौ ८, ९, १४; ११, ५^६;
 १३, २^६; ६^६; १०^६; १४^६;
 १४, २^६; ६^६; १८^६; १४^६; ××;
 आसीव क्र १, ३२, ९; १६३,
 ९; १६४, ९; १६५, ६; ४, १८,
 १२; ७, १८, ६; ८, ५८, १;
 १०, ३३, १; ३४, २; १५,
 १; ८१, २^२; ८५, ६-८; १०^२;
 ××, खि ४, ६, १०^२; ५, १४,
 १; मा १३, ४†; १४, २८^५;
 २९^५; ३०^५; ३१^५; १७, १८^५†;
 २३, १†; ११^५; १२^५; १७^५;
 ××; ३१, १०†^१; ××;
 का १४, १, ४†; १५, ९, १^५;
 २^१-४^१; १८, २, ३^१†; ××;
 ३५, १, १०†^१; ××; †तै
 १, ६, ९, २; २, १, १, ४; ३, ८, ५;
 ३, ४, २; ४, १२, २; ३; ५, १, १;
 ६, ९, ४; ××; ३, ३, ९, १^३;
 †मै १, ६, ३†; ६; ९;

- १) सपा. क्र १०, ८५, ४६ भव इति पामे. ।
 २) पामे. बोधि क्र ५, ४, ९ द्र. ।
 ३) सपा. क्र १, १८७, ३ विशिष्टः पामे. ।
 ४) सपा. क्र ७, ५४, १ भव इति पामे. ।
 ५) एव स्त < > सपा. पै १९, १०, १० आ^१यात
 इति पामे. ।
 ६) प्रख. । मपु ३ थनादेशः (पा ७, १, ४५) ।
 ७) पामे खि ५, १, ४ जुनः द्र. ।
 ८) मूको. भूयिष्ठं साक्ष्यम् अनिहतं रूपं समर्थयेत् ।
 तदेव W. पिपठिषति । शंपा. सात. च निहतं रूपं
 मुवाणौ चिन्तयौ ।
 ९) अस्तिसिचः (पा ७, ३, ९६; ९७) इति बाहुलकाद्

ईदः अभावपक्षे तिहो लेपः (पा ६, १, ६८) द्र. । स्वरे
 (तु. नाउ. रूपं) निघाताऽभावश्च यथायोगं सावसरः द्र. ।
 १) पामे. एषाम् तै ३, ३, ९, २ द्र. ।
 २) निघाताऽभावो दुष्पणदो भवति । यद्यपि आक्षे-
 प्तव्य इतीव शंपा. मेने । यद्वा सरूपं स्वरमात्रे भिन्नं
 क्रियाद्वयमत्र द्र. । तथा सति प्रथमायाः क्रियाया गम्य-
 मानत्वे द्वितीयाया वाक्यादित्वाद् निघाताऽभावः स्यात् ।
 यद्यपि W. अत्र निहतं रूपं पिपठिषति तथापि सति
 संभवं मूको. साक्ष्यं समादरणीयमिति कृत्वा मुपा.
 उपपादयितुमिष्टः ।
 ३) सपा क्र १०, ९०, ११ प्रष्ट. तैआ ३, १२, ५
 च इति पामे. ।
 ४) सपा. शौ ९, ४, ५ भागः इति पामे. ।

१३; १, ३; ५; १०, १३; ११, ७;
 २, २, २; ४, १; ३; ५, २; ७;
 १०५; १०, २; १; काठ ४,
 १६; ६, १; ७, १०; ८, २; ४;
 ९; १०; ९, ११; १५; १८; ××; १३,
 ९; १८; १८, १; १; १; १; १;
 १२; ५, ५; १; ६, ७; १; ७, ५; ६;
 २५, ६; ××; २८, २; १; १; ××;
 जै २, ४, १; शौ ४, २, ६; ७; ७;
 ८; ५, १७, २; ६, ३०, १;
 ७, ८, ५, ४; ८, ८, ५; ८; १०, १;
 ९, ४, १३; १५; ××; पै १, ३०,
 १; १०२, १; २, ७४, ५; ३,
 १६, ४; २३, २; २८, ३; ४, १,
 १; ८; ९; ××; आसी ३२; १
 १०, १२९, ५; मा ३३, ७४;
 का ३२, ६, ५; आसी ३२; शौ
 १२, १०, ४; आसी ३२; १
 १०, १२९, ५; मा ३३, ७४; का
 ३२, ६, ५; आस्ताम् १; १; २,
 ६, ४, १; ६, २, १०, १; ३, ६,
 ३; ४, ४, १; १; १, ६, ९; ३,
 २, ३; ६, ६; ४, १, ७; ८, १;
 शौ ८, ११, ६; १५, ३, ४; ५;
 आस्ताम् ८, ५९, २; १०,
 ८५, ९-११; मा १४, ३०; का
 १५, ९, ३; १; २, १, १०, १;
 ५, ८, २; ३, ४, ३, १; ४, ३,

१०, २५; ५, २, ३, ३; १; १, १,
 ८, २; २, ८, ६; ४, ६, २; ३;
 काठ ६, १; ३; २, १५; १३,
 ६; १२; १७, ५; २७, ४; ६;
 ३०, १; ३१, ५; १; ३, १२;
 ४, २; २६, ४; ४२, ४; ६;
 ४६, ४; ४७, ५; शौ ९, ४, १२;
 १३; ११, १०, २; ६; ११, १,
 ९-११; पै १३, १४, १७;
 १६, २५, २; ३; ८५, २;
 ६; १३३; १०; ××; आसन् १
 १, १०९, ७; १७९.
 २ (१०, १५४, ४); ३,
 ३२, ४; ५, ३०, १०; ७, ९१, १;
 १; २, ४, १, ३; ६, १, ५, ९, ४;
 ३, १, ९, ५; ५, २, ५, ३; ११, १;
 ××; १; १, ८, ६, १; ३, ६;
 १०, १३; ११, ९; २, ५, ७; ३,
 ७, १०; ××; काठ ७, १२; १०,
 ७; २३, १; ३; शौ ५, १८,
 १०; ६, ११२, २; ११, १०,
 १०; १२, १, ३७; १५, ३, १०;
 आसन् १, ११६४, ४३;
 ५०; १०, ९०, १६; १७१, ४;
 ४, ४२, ८; ५, ५२, १२; ७, २९,
 ४; ××; मा १४, २९; ३०;
 ३१; १३१, १५; १६; ३३.
 ७४; का १५, १, २; ४;

३२, ६, ५; १; ३५, १, १५; १६;
 १; ५, १, १; २, २, ११, ५;
 ३, ५, १; ७, १, ४, १, १; २, १;
 ३, १; ५, १, १; ६, ४; ६, १; ३, ४,
 ४, १; ××; १; ५, ८; ६,
 ३; १०; १०, ५; १३; १५;
 १६; २, ५, ३; ८, ६; ××;
 १; ८, ६; ८, २; ७-९; १५;
 १०, ७; १०; १२, २;
 १३; ××; २३, ४; ××;
 १; ५; ६, ६; ७; ७,
 ३-५; २६, ४; ३१, १; १७;
 १९; ××; जै २, ४, २; शौ ३,
 १३, ५; ५, ४, ५; ६, ३०, १;
 १३७, २; ७, ५, १; ९, ४, १४;
 १५, २५; ××; पै १, १०१, १;
 २; २, ७३, ५; ९, ५, १३; ८,
 २; ××; आसी: १०, १५,
 ५; का ३७, १, ५; काठ ७, १२;
 आस्ताम् १, १२०, ७;
 आसम् १, १०, २७, ४;
 २३; ५, ११; ६, ११; ७, ११;
 १५, ७; २२, ५; २३, ५; ७;
 ३४, २१; ८, १९, २६; सि ३,
 १७, २, ५; मा १२, ५१; का
 १३, ४, ७; १; ५, ८, ५;
 ७, ६, ५; ६; २, १, १, ५; २, १;

*) सपा. शौ ९, ४, ५ भागः इति पाठे. ।

*) सपा. १०, ८१, ४ आस इति पाठे. ।

*) पाठे. आसीत् मै २, ५, १० द्र. ।

*) एवं किल पठन्तो भूयिष्ठाः मूको, शंपा. सात. च
 चिन्त्याः स्युः । यद्यथेगीयस्य निघाताभावस्य दुर्वारसाव-
 सरत्वादिति दिक् (तु. वा. १, सात. [पाठे.] च आसीत्
 इति) ।

*) शोधः ?अधराकासी द्र. ।

*) निघार्यमाणस्य उदात्तः प्लुतः (पा ८, २, १७) ।

*) यद्यथेगे तिस्वरः । एतदन्तस्य वाक्यस्य प्रज्ञा-

उपयत्वात् मूको. अनु क्रियमाणः प्लुतिनिर्देशश्चिन्त्यः
 (तु. पा ८, २, १००) ।

*) अनुदात्तः प्लुतो भवति (पा ८, २, १०२) ।

*) आदागम उदात्तः (पा ६, ४, ७२) ।

*) सपा. तैत्रा ३, ६, ११, १ आपमं २, ३, २ आयन्
 (<✓इ) इति पाठे. ।

*) सकृत् आयन् इति शोधः (तु. काठ ३६, १०) ।

*) असन् इति शोधः (तु. सेंटि. क ३६, १)

अनवसरः ।

*) यासुडागम उदात्तः (पा ३, ४, १०३) ।

४; ३, ५; ४, १; xx; ६, ४, ५, ६^०; जमै १, ४, ५; १०; १२; ५, १३; ६, ५^३; ६^१; ८; ९^३; १२; १३; ८, ३^३; १०, २०; xx, ३, १, १०^३; २, २; ६^०; ७; ३, २^०; xx; ४, ५, ८^०; ६, ३; ४; ८^{२०}; xx; काठ ८, १२^३; ९, १६; १०, ७; ११, ६; २२, १३; २३, ३; २४, ५; जमै १, ७६; जै १, ८, ४^१; शौ १२, ४, १३; ४०; स्यात् क्र १, ३८, ४; ३, ६२, ३; ६, ६८, ७; ८, १४, १; १०, ३१, ४; खि ५, ७, ३; १०; ७, ३, १; ७, ५, १२; जमै १, ६, ७, ३; ४; ७, १, ३; ४; २, ३, ६, १; ११, ५; ५, ६, ४; ९, ५; ११, ७; xx; जमै १, ४, १२^३; ५, १३; ६, ४^{१०}; ५; ७; ८^३; १०; ११^३; १२; ८, ३^१; xx; ३, ३, २^{१०}; ७; १०; ४, ४; ७; ८^{१०}; ६, ५; ६; ७^१; ८; ९; ७, ४^{१६}; ६^३; ७; ८^३; १०^३; ८, १; ५; ६; ९; १०^{१६}; ९, १^{१०}; xx; काठ ६, ३; ६^३; ७; ७, ९; ८, ८; ११; १२; ९, ११; १४^{११}; xx; २४, १; २^{११}; xx; २८, २^१;

xx; जमै ४, २; ५^३; ६; ५, ८; ७, ३; ७^१; ८; २५, २^१; २९, ७; xx; ४४, २^१; xx; जमै १, १२२; २ ११८४; जमै १, १३, ८; शौ ३, २८, २; १०, ७, २४; ८, २३; ११, ६, २१^१; १२, ४, ४०; २०, २७, १^१; पै १, १९, ४^{१६}; ८, १८, ७; ९, ११, १३; १३, ५, १३; १४; १६, २३, १^३; १०२, १०; ११९, १-३; १७, १७, ३; १८, ७; स्याताम्^१ तै २, ६, ३, ५; ७, १, ४, ३; ५, ५, १; मै १, ६, ८; स्याताम् क्र १, १०४, ३; ४, ४१, ६; जमै २, १, ४; २, ३^१; ११; ३, ३, १०; ४ २, १४^३; जमै १०, ११; ११, ४^३; १९, ८; २३, ९; २४, ८; ३४, ४; १८; जमै ३६, ६; ३८, १; स्युः^१ क्र २, ४, ९^{१०}; ८, ४४, २३; ७०, ५; जमै २, ३, १, ३; ४; ४, १४, ३^१; ५, ५, २; ७, ५; ३, ४, ८, २; xx; जमै १, ५, १३; ८, ९; २, १, ८; ११; २, ११; १३^३; ३, ३; xx; काठ १२, १५^१; जमै १, २७८; २, २१२; जमै १, २९, ८; ३, १९, ७; शौ २०, ८१,

१; १२, २०; स्युः क्र १, २४, ७; १२३, १३; ६, २८, १; ६३, १०; १०, २०, ८; जमै १, ६, ८, ३; २, ८, १; ३, ४, १, ३, २, ६, २^३; ५, १, ८, ३^३; २, १६; ८, १०, १; xx; जमै १, १, ९, ८, ५; ५; १०, १६; १९; २, २, १; ५^{१०}; ३, २; ५, ११^३; xx; काठ ६, ७; ८, १; ८; ११, ४; १३, ७; १९, ८^३; ११; xx; जमै ४, ६; ६६; ३०, ६^३; ३१, १; ७; ३५, १; xx; शौ ४, २१, १^१; स्यात्^१ क्र ८, ४४, २३; स्यात् क्र १, १७४, १०; ४, १६, १८; ६, ३३, ५; ७, १, ८; ९; १०, ११, ९; १२, १^१; मै २, ४, ५^{११}; शौ ८, १, १६; १८, १, २५^१; पै ३, १, ४; ३३, ५; ४, १४, ७; १६, २, ६; स्याताम् क्र १, १२०, ७; ३, ३८, ९; स्यात्^१ श्र ५, ८७, ९; स्यात् मा १, १; का १, १, ३; तै १, १, १, १; मै १, १, १; ३, ३९; ४, १, १; काठ १, १; ३०, १०; क्र १, १; ४६, ८; स्याताम्^१ क्र १, ३८, ४; जमै १, ३६, ५०, ९; ८, १४, २; १९, २५; ४४, २३; शौ २,

- ०) पामे. अभिचरेत् मै ४, ५, ५^१ द्र. ।
 ०) गप्. (पृ १०७) अस्य(ति/अ)स् > अति...
 स्यात् इत्यत्र यनि. शोधः द्र. । अति इति कप्र.
 इत्येव सुवचम् [बु. टि. अनु मै ३, २, ६] ।
 ०) युद्-इत्यस्य युथा इत्यस्य वा वाक्यादौ गम्यमान-
 तस्य सङ्ख्यात् तदाश्रयो निघाताऽभावः द्र. ।
 ०) पामे. अभिमानुकः मै १, ६, ४ द्र. ।
 ०) पामे. २अपशुः मै ३, ४, ८ द्र. ।
 ०) एकतरत्र मुपा. चिन्त्यः (बु. टि. अ-काणा->-णा
 मै ३, ७, ४) ।

- ४) पामे. अभीत्य क ४०, ४ द्र. ।
 ०) पामे. अनु मै १, ९, ६ द्र. ।
 १) पामे. अरेताः काठ २४, २ द्र. ।
 १) पामे. अनु तै ६, ५, ३, ३^१ द्र. ।
 ४) मुपा. स्यात् इति यनि. सु-शोधः द्र. (बु. सस्य.
 टि. १आषो हर्द) ।
 १) यासुडागम उदात्तः (पा ३, ४, १०३) ।
 ०) बु. सस्य. टि. अभि ।
 ०) पामे. अपि मै २, २, ५ द्र. ।
 ०) तु > तनवादेशः (पा ७, १, ४५) ।

११८५; शौ २०, २७, २;
 स्याम् ऋ १, ११६, २५; ३,
 १५, १; ६, ५०, ९; ६३, ११;
 ८, ४४, १८; मा ३, ३७;
 ७, २९; ११, ४९; का १२,
 ४, १३; तै १८, २२, २; २,
 १, ६, १, २, ४, १; २; ४; ५; ३, ४
 ३, ३; ४, १, ५, १; १;
 ९, ३; XX, १, ४,
 १४; १५; ६, ९; २, १, १०;
 २, ५; १२; ५, ११; XX; काठ
 ८, १; १०, ६; ८; ११, ४; १३
 ४; १३; XX; १, ६, ६, ३, १,
 १३; १९; कौ २, ८८३; ३, ३,
 १०; जै २, २, २; शौ ६ ५८,
 १; १९, ४९, ३; पै १, २७,
 ४; १९ १०, ६; ३९, १०, २०,
 ९, ४; स्याम् ऋ ११, ४,
 ६; ८, ४७, ५; २, ११, १; १३;
 ५, ३१, १३; ३८, ५; ५३,
 १५; ६५, ५; XX; ८, ४४,
 १४; XX; तै १, ४, ४६, २;
 मै ४, १२, ६६; १३, ८;
 कौ २, ५८९; ज ३, ४४, ७;
 ४८, ६; शौ ५, ८, १६; २०,
 ६८, ६; स्याम् ऋ १, २४,
 १५; ५१, १५; ७३, ८; ९४,
 ११३; ५, ६५, ५; १५; ९८,
 १; १२१, १५; २, १८, ८;
 २४, १५; २७, १६; २८,

२; ३; ३८, १०; ३, ११, २१;
 ५९, ४; ६, ४७, १३; १०,
 १४, ६०, १३१, ७; ७, १, २०;
 २५; XX; खि ३, ५, ७; ११,
 २; ५, ७, ३, ५; मा ७, १४;
 ८, ६; ५३; १०, २०;
 ११, २; १२, १२; १५, १; २;
 १९, ४; ५०; ५४; ६१;
 XX; का ७, ६३; ७, ४; ८, ३,
 १; ११, ६, ५; १२, २, १०;
 १३, १, १३; १६, १, १, २
 XX; तै १, ४, २२, १, ५, ११,
 ३; ४; ६, ६ ४; १२, ६; ७,
 १३, ५; ८, १४, २; १२, २, १२,
 २; XX; मै १, २, १८; ३, १२;
 ३६; १०, ३; २, ६, १२; ७,
 २; ८, ७; XX; काठ ३, ८;
 ४; १३; १६; ६, १०; ७,
 १६; १८, १६; १७; ११,
 १२; XX; क २, १५; ३, ३;
 २६, ५; ३९, ४; १; कौ २,
 ३०६; ३३६; ४१९; ३, १, ४;
 जै २, ५, १; ३, २५, २; २८,
 ८; ३२, ९; ४, ११, २; शौ ३,
 १०, ५; ७; १६, ४; ५, ५,
 ३, ५; ६, ३९, २; ४७, १;
 २; ५५, २; ३; ५८, २;
 ६२, २; ७९, ३; XX;
 पै १, ६५, १; ९६, २; १०३,
 ३; १०५, १; १०६; ३; XX,

आप्त ऋ ५, २, ५; ७, १, ३;
 ८, २०, १५; १०, २७, ११;
 काठ ३९, १५; कौ २, ७२;
 जै ३, ५९, १७; शौ ७, ६८,
 १६; आस ऋ ४, ३५, ४;
 ५६, ३; ५, ४४, २; ५३, १;
 ६, ४७, २; ७, ८६, ४; १०,
 १३, ७; ८१, ४; ८३, २;
 १२०, १; १२४, ६; १२९, २;
 मा १७, २०; ३३, ८०; का ८,
 ६, २६; १८, २, ५; ३२, ६,
 ११; मै १, ५, ८; ४, १२, ३;
 १४, ७; कौ २, ८३३; शौ ४,
 ३२, २; ५, २, १; २०, १०७,
 ४; पै ४, ३२, २६; ६, १, १,
 आसतुः ऋ १, १६१, १२;
 आसुः ऋ ६, १९, ४; २१, ५;
 ११; आसुः ऋ ४, ५१, ७; १०,
 १२, ३; तै ५, ६, १, ३; आसिथ
 ऋ ६, ४५, ११; १७; आसिथ
 शौ १, २४, १; पै १, २६, १;
 ५९, १; २, ३२, ३; ७, १९,
 ६; आसथुः ऋ १०, ३९, ५;
 आस^१ ऋ ७, १०४, १४; आस
 ऋ १०, ६१, १८; आसि^२ शौ
 ७, ६७, ३; पै ९, २२, ७; ८; १३;
 १४. [अति^३, अतु^४, अप^५,
 अपि^६, अभि^७, आविस्^८, दप^९,
 नि^{१०}, परि^{११}, प्र^{१२}, प्रति^{१३}, सम^{१४}].
 १सुत^{१५}— सत् ऋ १, १६८, ४६, २,

^{१)} तु. सस्थ. टि. अन्तर^१— ।

^{२)} यत्तु B.W. स्याः इति पाठम् आह्वस्तुतसाधीयः ।

^{३)} वासुङ्गागमः उदात्तः (पा ३, ४, १०४) ।

^{४)} पाठः तु. सस्थ. टि. ते । ^{५)} तु. सस्थ. टि. अति ।

^{६)} तु. सस्थ. टि. उप । ^{७)} तु. सस्थ. टि. आ ।

^{८)} WIS (१३, ९२) स्याम् इति शोधः ।

^{९)} णलि लिखरः (पा ६, १, १९३) ।

^{१०)} पामे. आसीत् क २८, २^१ द्र. ।

^{११)} प्रस्व. (पा ३, १, ३) ।

^{१२)} सेटि थल्य आदिस्दात्तः (पा ६, १, १९६) ।

^{१३)} शतरि धातवाचकार लोपः प्रस्व. च (पा ६, ४, १११) । इह तावदाख्यातं भावुकस्यैवाऽस्य निर्देशो भवति । एतदीयस्य नामीदावमुपाश्रित्य प्रवृत्तस्य सामासिकस्य तादितस्य च वृत्तस्य निर्देशस्तु यथा. एव द्र. (तु. ?सुतीक—, ?सतीन—, ?सवन्—, सुत-पति—, १सुतवन्—, ?ससवन्—, ?सुवन्—) ।

४१, १०३; ४, ५, १०; ५, ४४,
३; ६ १८, ४; २४, ५; २७, २;
७, १०४, १२; ८, ७३, [१-१८];
९, ६१, १०; १०, ५, ७;
७२, [३; ३]; १२९, १;
खि ४, ६, १०; मा ६
१००; १९ ८८०; ६५, २; २६,
१६१; ३२, ८०; ९०; का ६, २,
४०; २१, ६, ९, २७, २, १; ३५,
३, ५०; ६०; तै १, ६, ५, १३;
७, ५, ३३; १२, १, ५, ४३; २, ८,
४; ४, १३, १; ३, २, ८, ०; ४ ६,
२, ११३; ५७, १२, १; १७,
२, ९, ३२; मै १, २, १५०;
४, २३; ७३; ६, ७१; ८, १०;
२, ४, २१; ६, १२; १०, ३३६;
३, ९, ६०; ११, ९; १५, २; ४, ४,
६१; काठ ५, ५; ७, ४, ४१; ११,
१; १२, १२; १८, ११, ११;
१९, ११; २७, ७, ७; ३४,
८५; ३८, ३; ५३, २; ११क
५, ३५; २८, २१, ११; ३१, १;
३६, ५; ११कौ १, २००; ४६७;
२, २२; ११, २, १, ७; ४९, १; ३,
३, १; शौ ५, १९, ९; ८, ४, १२१;
९, १५, २८१; १०, २, २२;

२३; ७, १०; २१; XX; २०,
२०, ५१; XX पै २, १७,
५; १५, २, ५१३; १६, १०,
२१; ६१, १; १०१, ९; १७, ८,
१; ९, २; १२, ५; १८, ३२, ३;
सतुः ११ क १, ३६, ३; ९६, ७;
४, ६, ६; ७, ३२, २, १; ८७,
६; ८ २३, २६; ००१, [१११;
(१०, ७५, ९)]; ९, ११, ७;
२१, ७; ३१, ६; ८६, ५; ६;
१०, २७, ४; ५३, १०;
१२९, ४; खि ३, २२, १; ४,
१०, ३; मा २, ३२; १३, ३;
३३, ३११; का १४ १, ३;
३२, ३, १०१; तै ४, २ ८, २;
३, १३, ११; ६, ९, १११; मै १,
८, ९१; २, ७, १५; १०, ३३६;
४, २, १४१; काठ ७, १११;
१६, १५; १८, ११३; ३८, १४;
क २५ ६; २८, २३६; ११कौ १,
२१९११; २७६१, ३०९; ३३११;
२, २३७; २३८; ७०८११;
११३६१; ११, २३, ६११; २९,
४१; १२, ७; ३३, ९१; ३, २१,
२; ३, ५८, ५११; ४, ३, २१;
शौ ४, १, १; ५, ६, १; २०, ५८;

३११; पै ५, २, २; ६, ११, १;
१५, २, ५१३; १६, १५०, १;
सतुः-प्रतः क ३, ३१, ८;
सतुः ११ क ८, ४३, १४; का
९, २, ९; तै १, ४, ४६, ३१;
२, ५, २, ७११; ३, ५, ११,
५१; मै ४, १०, २१; काठ
१५, १२१; जै ३, ४६, ११;
सतुः ११ क १, १७३, ७; २, १,
३; १६, १; ६, ६७, १; मै १, ५,
४१०; शौ १, ८, ४; सतुः काठ
१९, १११; क ३१, १११; शौ
१७, १, ११; पै ९, २२, ३; १८,
३२, ३; २०, ४१, ७; सतुः क
१, १२४, [१२; ६, ६४, ६];
५, ७, ४; ६, ४७, २०;
१०, १५, ६; खि १, २, १०;
तै ३, ५, ८, १; ७, १, ११, १; मे
१, ३, ३५; ३, १, ११; काठ २६,
१२; २९, ५; ३५, १४१; ४१,
२; क ४५, ६; ४८, १३१; पै
११, ३, ८०; सतुः काठ ९,
१६; सतुः क १, ६९, १; २;
७१, ४; ७१, [१०; ७, १८,
२]; ७६, ५; ९४, ७; १००, ४;
१२९, ११; १६५, ३; १७०, ३;

१) तु. सस्थ. टि. अभि. ।

२) पा. मे. सुदेवम् तै १, ३, ८, १ द्र. ।

३) तु. सा. [तैत्रा २, ६, ४, ४], उ. च; वैतु. म.
Gri. सुत- (वैतस-पात्र- [तु. मा १९.२७]) इत्यन्त्यलोप
इति ।

४) पा. मे. सुवनस्य खि ४, १०, १ द्र. ।

५) पा. मे. परसुम् शौ २, १, २ द्र. ।

६) पा. मे. सस्थ. टि. मुहि द्र. ।

७) सपा. क १०, ८२, ३ विशिष्टः पा. मे. ।

८) तु. संटि. मै १, ५, ५ इतुः इति ।

९) तु. टि. अभि. क २, ४१, १० (वैतु. सा. ✓सद
इत्यस्य लङि रूपम् इत्युपेक्षम्) ।

वैप१-७७

१) विभक्तेरुदात्तत्वं भवति (पा ६, १, १७३) ।

२) सपा. शौ १३, २, २९ प्रसृ. सहतुः इति पा. मे. ।

३) सपा. मंत्रा २, ३, १३ आपत्रौ १, १०, ३
गोष्ट ४, ३, २३ सदः इति पा. मे. ।

४) सपा. क ८, ५, १ सती इति पा. मे. ।

५) पाठः ? सु नु इति द्वि-पदः शोधः । सपा. क ९,
१७, ३८ सुः । तु इति पदद्वयाऽऽत्मकः पा. मे. ।

६) सपा. क १०, १८५, २ चनु इति पा. मे. ।

७) सपा. शौ १९, ३४, ८ प्रसते इति पा. मे. । तु. टि.
?उग्राः प्रसते ।

८) सावेकाचः (पा ६, १, १६८) इति विभक्तिस्वरः ।

३, १, २; २२, १; ३०, ५;
 ३२, १२; छ, १५, १; २७, १;
 ६, १, २; ३, ६; ३२, ३; ७,
 २८, २; ३२, १; ६८, ५; ८८,
 ६; ८, १६, ८; १७, १५^१;
 ३३, ९; ४३, ९; १४; ९,
 १९, ३; ६६, १६; १६, १७;
 १०, ४, ४; २२, १५; ४२, ६;
 ८३, ५; ११७, २; १२३, ५;
 मि १२, ३६; ४७; ३३, २७;
 कि १३, ३, ७; ४, ३; ३२,
 २, १०; तै १, ४, ४६, ३^१;
 ७, ६, ७; २, १, १, ३; २, ६; ५,
 ३; ४, ८, ४; २, १, १; २, १^१; २;
 xx; मि १, ४, ३^१; ११^१; १^१;
 ९, ५^१; ६; २, १, १^१; १०^१; ४,
 १; xx; काठ छ, १४; ५, ४^१;
 ८, ११; ९, १३^१; १७; १८^१;
 १०, ४; ५^१; ११, ४; ५; xx; कि
 ७, ८; मि १, १; २; ३६, २; ४२,
 ४; ४५, ३; ४६, ६; कि १, १,
 ५३; ८३; १२०^१; २८४;
 ४५०; ५०७^१; २, ३५०;
 ५२५; १०२५; १०४८; कि १,
 ५, ९; ९, १; १३, ६^१; ३०, २;
 ४७, ४; ५२, ११^१; ३, २९,
 ७; ४१, १; ४६, १; छ, ५, १;
 २६, ४; शौ छ, ११, ३; ३२,
 ५^१; ५, ८, ३; २२, ९; ६, २६,
 १; ८, ७; ११, ९, ३; xx;
 पै ३, २५, ५; छ, ३२, ५^१;
 ७, १८, ३; १२, १, ७^१; २,

४; १३, १, ३; १६, ३, ७; ८२,
 ३; १८, १८, ९^१; ३१, ७; १९,
 १९, १; सन्तः ऋ १, ११०, ४;
 १३८, ३; छ, ५, ५; १६, १९^१;
 ५, १२, ५; ६, ६६, ४; १०, ३४,
 ९; ६७, १०; मा २, ३०; का २,
 ७, २; तै ३, १, ४, २; कि ५, ३,
 १, २; ५, १, १; ६, ३, ११, २^१;
 मै १, १०, २; कि २, २, ९; ३, ९;
 छ, १२, १^१; कि १८ ८; २७,
 १^१; २८, २; ३०, ८; कि ४२,
 १^१; ४४, २; शौ २, ३४, ४; ६,
 ११७, २; २०, ९^१, १०^१; पै
 १, १०६, २; १६, ५०, १;
 २०, १४, ३; सन्तम् ऋ १,
 ७२, २^१; ८४, १७; ११०, ३;
 १२९, १; ७; १४१, ३; १४८, ५;
 २, १३, १२; ३, ५, १०; छ, १,
 १५^१; ७, ६; ५, ८, ३; ४०, ७; ६,
 १७, ५^१; ८, ११, ४; ४५,
 १७; ७१, १३; ८०, ४; ८६,
 ४; ९२, ८; ९, ९, ५^१; १०,
 २७, ४; ५५, ५; ९३, ११;
 ११४, ५; ११४, ५; १२४,
 ५; ६; १७१, ४; मा ९, ३^१;
 का १०, १, ४^१; तै १, २, १,
 २^१; २, १, १, १; ३, ४; ५;
 ९, १; ४, १३, १; ३, ११,
 २^१; ६, १, ११, २; ५, ७, २;
 ७, ५, ६, ३; मि १, २, २^१; ९,
 ७; २, १, १२; ३, ७, ८; ९,
 ७; छ, ९, १२^१; काठ २, २;

२७, १०; ३०, ९; क १, १४;
 कि १, ३२५; २, १९३;
 ११३०; कि १, ३४, ३; छ, २७,
 २; शौ ३, ३, २, ९, १५, १^१;
 १०, १, १८; ८, ३२^१; १३,
 १, ३३; १९, ५३, ३^१; पै
 २, ७४, २; ६, २२, १०; १२,
 २, ३; १६, ३६, ८; ६८, ८^१;
 १८, १८, ३; सन्ता ऋ १, २१,
 ४; छ, ३६, ३; ९, ६८, ५;
 सन्तौ ऋ १, १८४, १; १०,
 ११७, ९; मै १, ६, १२^१;
 काठ २७, ८; सा (<स) नित
 ऋ २, २८, ११ (८, १००,
 ४); ८, ८, २३^१. [१ सत्-
 प्र०].
 सत्ती^१ - ती ऋ २, १७, ७;
 छ, ३, ९; ६, ४७, २०; ८, ५,
 १^१; मा ६, ३५; का ६, ८, ६;
 तै १, ४, १, २; छ, ३, ११, ५;
 कि १, ६, २^१; ३; ४; ४, ११,
 ४; मि १, १०, ११; २, ५, ४;
 १३, १०^१; ३, २, ८; ६, ५; छ,
 ३, ४; ६, ९; काठ १३, ६^१;
 १४, ३^१; १९, ४; २३, १०^१;
 ३६, ५; ३९, १०; कि ३०, २;
 ३७, १^१; शौ ११, १०, १७;
 १२, ४, १६; पै १३, ५, १८;
 १५, २३, ५; ६; १६, ८६, ७;
 १७, १७, ६; - ती: ऋ १, १६४,
 १६; ३, ३१, ५; ५, २९, ५; ८,
 ६, ८; १४, ८; ९, ८७, ८; १०,

^१) तु. सस्थ. टि. मभि ।

^२) सपा. ऋ १०, १५३, २ विशिष्टः पाभे. ।

^३) सपा. ऋ ९, ४७, १ विशिष्टः पाभे. ।

^४) तु. सस्थ. टि. परि ।

^५) पाभे. सूर्यादि मै १, ११, ४ द्र. ।

^६) सन्तुः इति पठन् शंपा. चिन्त्यः (सु. तैत्ति ८,

६, १) । ^७) साहित्यिको दीर्घः (तु. ऋप्रा ९, ४७) ।

^८) माविस इत्यनेन संयोजुको वें., सा. [पक्षे] किय.
 भुवाणो चिन्त्यौ । अपलक्षणद्वैस्वर्याऽऽपत्तेः ।

^९) स्त्री. क्रीप् प्र. उदात्तः (पा छ, १, ६; ६, १, १७३) ।

^{१०}) पाभे. सत्तुः कौ १, २१९ द्र. ।

^{११}) तु. सस्थ. टि. आ ।

१६९, ४; मा २९, ५; का
३१, १, ५; णितै ५, १, ११, २;
६, ३, ६, १, ७, ४, १७, २; ५,
१, १, २, १; मै १, ७, ३१; ३,
१६, २; काठ ९, १; २५, १; ४६, २;
णक ८, ४; ३८, ४; ढौ २,
९९१; शौ ९, १४, १५; १२,
३, २६; १२०, २८, २; २९, ३;
पै १६, ६७, ६; १७, ३८, ५;
१९, ५१, ८; -तीम् पै ९,
११, ४; १९, २४, १९; -त्याः^b
तै ६, २, ६, ४१; -त्याः मै ३,
६, ५१; शौ १२, ४, ८; पै १७,
१६, ७.

✓अस् (क्षेपणे), अस्यति^c ऋ २,
२४, ८; मै ४, ७, ७१; अस्यति
ऋ ३, ५३, २९; णिमै ३, २,
४^d; ४, ४, ५; काठ २१, ७१^d;
शौ १३, ७, १३; अस्यतः शौ
१२, ४, १७; पै १७, १७, ७;
अस्यन्ति शौ ५, १८, ९;
अस्यन्ति शौ १२, ३, २९; पै
९, १८, २; १७, ३८, ८;
अस्यसि^e खि ४, ४, १; शौ १,

१३, १; ११, २, २५; पै १६,
१०६, ५; १९, ३, ९; अस्यथ
ऋ १, १७२, २; शौ १, २६, १;
६, ६५, २; पै १९, ११, १४;
अस्यत् ऋ १०, ६१, ८; अस्यन्
पै ९, १६, ५; अस्यत्तु ऋ १,
११४, ४; तै ६, २, ३, २१;
काठ ४०, ११; पै २०, २७,
३; अस्यताम् शौ १०, १, २३;
पै १०, ११, ५, ८; १२, १; १६,
३७, ३; १९, २, ११; अस्यन्ताम्
पै १९, ३३, ३; अस्य ऋ
१, १०३, ३६; १२१, १०^b;
३, ३०, १७; ६, ५२, ३; ६२,
९१; १०, ९९, ९; १०^c;
अस्यतम् ऋ ७, १०४, २५;
शौ ८, ४, २५; पै १६, ११,
५; अस्यत पै ९, ४, ७;
आस्यत् शौ ४, ६, ४; ६, ९०,
१; पै १९, १८, २; आस्यन् शौ
४, ६, ७; पै ५, ८, ६; अस्येत्
खिसा ६, १; १३, १.
असिष्यति तै ६, २, ३, ११^d.
अस्यते शौ ५, १९, ५¹.

[अधिनि^o, अनु^o, अनुप्र^o,
अन्वव^o, अप^o, अपि^o, अमि^o,
अव^o, आ^o उद्^o, उप^o, नि^o,
निर^o, परा^o, परि^o, प्र^o, प्रति^o,
वि^o, व्यति^o, संनि^o, सम्^o].
*अस्- वि^o, हस्त^o.
असिष्यत्- -छौ शौ ४, २८, २;
पै ४, ३७, २.
असन^o- -नम् शौ १९, ३३, ७;
-नाय ऋ १, १३०, ४; खि ४,
४, ४; शौ १, १३, ४; पै १९,
३, ६०; -ने ऋ १, ११२, २१.
असिष्यत्- -व्यन् ऋ ६, ३, ५;
मै ४, १४, १५.
अस्तु, स्तु^o- -स्तम् मै ४, ४,
५; -स्तया शौ ५, ३१, १२
-स्ता मै ३, ८, ११; -स्ताः
शौ १, १९, २; पै १, २०, २;
७, ८, ७; -स्ताम् मै ३, ८, ११;
शौ ६, ५९, ३; १२, ४, ४; ४,
५२; पै १७, २०, १२; ३४, ८;
१९, १४, १२. [स्त-अमि^o,
कीकस^o, नि^o, निर^o, परि^o,
प्रति^o, वि^o].

^a) सपा काठ ४४, ६ भवन्तीः इति पाभे. ।

^b) पूर्वोदात्तविपरिणामजन्य-परस्वरस्वरूप-भेदस्य शा-
खमिदकत्वम् वसं. (पा ६, १, १७४; ८, २, ४) । तेनेह
स्वरितः (वैतु. नाउ. रूपं तत्रैव स्थ. सती + औ^o > °त्यौ^o
इति संघट्टच) ।

^c) प्र. पित्वाग्निघाते इयनि नित्-स्वरः (पा ६, १, १९७) ।

^d) तु. सस्थ. टि. अधि । ^e) सपा. तै ५, २, ४, ३
उपधाति इति, काठ २०, २ क ३१, ४ न्यस्यति
इति च पाभे. ।

¹) सपा. पै १५, २०, ८ प्रत्यस्यसि इति पाभे. ।

²) तु. वें. PW. प्रष्ट. च; वैतु. सा. <हृदम्- इति ।

³) तु. स्क. GW. प्रष्ट. ; वैतु. वें., सा. [पक्षान्तरे]

<हृदम्- इति ।

⁴) शोधस्य कृते सस्थ. टि. वृत्ते द्र. ।

¹) तु. वें. सा. ।

²) पाभे. अवस्तक्षयति मै ३, ८, १ द्र. ।

¹) ZA [२०१], तदनु W. च ✓अश् (भोजने) >
अश्यते इति शोध-प्रस्तावोऽन्यथासिद्धः द्र. । भक्षणाथं-
ऽभिसंमतेऽपि मौस्थि. ✓अस् (क्षेपणे) इत्येतत्सर्वस्वस्य
✓अश् (भोजने) इत्येतन्मात्रतयोपगमात् यनि. अपि
यथेष्टार्थसंप्रतिपत्तिर्भवति दिक् ।

²) विप. (भवाश्व-). कर्त्तरि क्तिबन्तात् आति-
शायनिकः इच्छन् प्र. नित्-स्वरश्च । पाप्र. (६, ४, १५४)
तु <अस्तु- इति ।

³) ल्युटि लिङ्-स्वरः (पा ६, १, १९३) ।

⁴) भक्षनाय इति सूको. ।

⁵) विप. (इधु- हेति- प्रष्ट.) । कर्मणि क्तः प्र.

तत्-स्वरश्च (पा ३, १, ३) ।

अस्तवे^१ मा १६, ३; का १७, १,
३; तै ४, ५, १, २; मै २, ९,
२; काठ १७, ११; क २७, १;
पै १४, २, ५.

अस्तवै निर^२.

*अस्ति^३ > आस्ते(य >) वी^४-
-वी: शौ ११, १०, २८; पै १६,
८७, ९.

अस्तु^५ -०स्त: मै १, २, ५०;
-स्ताः का १, ६१, ७; ७०,
६; ७१, ५; २, ४२, २; ४, ४,
१; २७, ३; ३१, १३^६; ३६,
६; ६, ३, ५; २०, ९; ६४,
३; १०, ४२, १; ८७, ६^७;
१०३, ३; १३३, ३; खि ५,
९, ३६; मा १३, ९; १७, ३५;
वा १४, १, ९; १८, ४, ३;
तै १, २, १४, १; ४, ६, ४, १;
मै २, ७, १५; १०, ४; ४, १४,
१५; काठ १६, १५; १८,
५; क २५, ६; २८, ५; कौ २,
११५३; १२०१; जै ४, १, ६;
शौ ६, ९३, १४; ८, ३, ५;
१९, १३, ४; ३४, ३४; २०,

३५, ७; ८९, १; ९५, ४; १२७,
६४^८; पै ७, ४, ४; ११, ३,
३४; १९, १४, १३; -स्तार:
ऋ १, ६४, १०; -स्तारम् ऋ
८, ९३, १; कौ १, १२५; २,
८००; जै १, १४, १; ४, २,
३; शौ २०, ७, १; -स्तु: ऋ
१, ६६, ४; १४८, ४; १५५,
२; ९, ७७, २; -स्तुभि: ऋ
१, ८, ४; शौ २०, ७०, २०;
-स्तुन् ऋ १०, ६४, ८; -स्ता
ऋ ८, ९६, २^९; काठ ९, १९^{१०};
शौ ११, २, ७; पै २, २५,
४^{११}; १६, १०४, ७; -स्त्रे
शौ ६, ९३, २; पै १९, १४,
१४.

? अस्त्वा^{१२} पै ४, १४, ५; १६, ६,
६^{१३}.

अस्य अत्र^{१४}, उद्^{१५}, उप^{१६}, नि^{१७},
प्र^{१८}.

अस्य-उप^{१९}.

अस्यत्-स्यते खि ४, ५,
१२^{२०}; शौ ६, ९०, ३; पै
१, ३७, २; १९, १८, ३;

-स्यन्तयः^{२१} मा १६, २२; का
१७, ३, १; तै ४, ५, ३, २;
मै २, ९, ४; काठ १७, १३;
क २७, ३; -स्यन् ऋ ४,
२२, २^{२२}; १०, ४२, १; १६८,
१; शौ २०, ८९, १^{२३}; पै १,
१०७, १^{२४}; १०, १४, ८; ९;
-स्यन्त: शौ ६, ६६, २; पै
१०, १३, ७, ८; १४, १-६;
१९, ११, १२; -स्यन्तम् शौ
११, २, १७; पै १४, २, १; १६,
१०५, ७; २०, २४, १;
-स्यन्ति पै १०, १४, १०;
-स्यन्तौ पै १०, १३, १-६;
९; १४, ७. [°स्यत्-वि^{२५}].
अस्यन्ती-न्ती पै १०, १३,
१; १०. [°न्ती-परि^{२६}].

अस्यमान-प्रति^{२७}.

१आस-इष्टु^{२८}, नि^{२९}, प्र^{३०},
प्रति^{३१}.

आसम् व्यति^{३२}.

आसिन-१पूर्व^{३३}.

१आस्य^{३४}-रया: शौ १, ११, ३;
पै १, २०, २.

१) तवेन् प्र. (पा ३, ४, ९)। नित्-स्वरः। *अस्तु-इति
तुन्-अन्तर्य भावाऽर्थस्य कृतो वा सतः च १ ३.। तुमुन्
इति तुन्-अन्तर्यैव द्वि१ स्यादित्यभिसेधः।

२) नाप. (मल्लक्षेपक-) गुद-। कित्च् प्र. (तु.
वस्ति- [मृत्नाशय-])।

३) विप. (२अप-।) तत्रभवेऽर्थे ढञ् प्र. (पा ४, ३, ५६)।
(तु. सस्थ. वस्ति->वास्तेयी-; वैतु. सा. आस्ने[य >]
+त्री->यी: इति पाठ इति कृत्वा आ-स्नेय-[<आ
✓स्ता]+तत्रभवीयः अण् प्र. स्त्री. डीप् च,
पश्चान्तरे च आस्न- [<✓आस]+शैषिकः ढक् प्र.
इति; F.W. प्रभृ. च आस्नेयी: [<असन्-<असृज्-]
इति)।

४) नृनि नित्-स्वरः (पा ३, २, १३५; ६, १,
१९७)।

५) अर्थः पाभे च ४हस्त->हस्त टि. द्र.।

६) अतम् (गृहम्) इति R [ZDMG ४८, २८१]
शोधः।

७) सपा. अस्ता<>? अस्त्वा इति पाभे.।

८) सस्थ. टि. वीरुः द्र.।

९) पाभे. मै ३, ८, ३ २अस्त->-स्ता: द्र.।

१०) यनि. त्रान्तं रूपं साधु, उत वा टावन्तं कान्तं
प्रकरणानुरूपतरं स्यादिति विमृश्यम्।

११) स्यते इति पाठः? यनि. शोधः (तु. खि २९,
१२? अस्यत् इति पाभे.)।

१२) सपा. मा १६, २३ प्रभृ. विसृज्यः इति पाभे.।

१३) शोधः सस्थ. टि. उपमानः द्र.।

१४) विप. (शरु-)। कर्मणि ण्यत् प्र. तित्-स्वरश्च।

अ-संयत^{अ०} - यत् शौ १८, १, १४^{१०}.
 अ-संयत^{अ०} - तम् तै ५, २, १०, ६.
 अ-संयतात्मन्^० - त्मा खि ४, ९, ५.
 अ-संयत्^० - त्तः ऋ १, ८३, ३;
 शौ २०, २५, ३.

अ-संयत्^० - ज्याः खि ३, १०,
 ३, ८.

अ-संयु(क्त>) कता^० - कताः तै
 २, ५, ७, ५.

अ-संरोह^० - हाय तै २, ५,
 ११, २.

अ-संशर^० - रः मै ४, ४, १०;
 -राय काठ २७, १; क ४२, १.

अ-संशारु^० - काः काठ २८, १^२;

क ४४, १^२.
 अ-संशित(त>) ता^० - ता तै २,
 २, ८, १.

अ-संश्लिष्ट^० - ष्टः काठ ३४,
 ९; -ष्टाः काठ २७, १^२;
 क ४२, १^२; -ष्टान् क ४२, १.

अ-संसर्ग^० - र्गाय काठ १०, ११;
 १३, ३.

*? अ-संसूक्त^० - > ? असंसूक्त.
 गिरु, > लु^० - रेभ्यः प १६, १०६,
 १०; -लेभ्यः शौ ११, २, ३०.

अ-संसृष्टि^० - ष्ट्यै मै १, ४, १३.

अ-संस्थित^० - तः काठ २३, ९;
 ३०, १; क ३६, ६; ४६, ४;

-तम् मै १, ८, ७; ३, ५, ४;
 शौ ६, ५०, २७^१; -ताः मै
 १, १०, ९; काठ २७, ५;
 ३६, ४; क ४२, ५; -ते तै ६,
 ३, १, ६.

अ-संस्पृष्ट. ष्टा^० - ष्टाः तै ५, ४, १,
 ४; -ष्टौ तै ६, ४, ६, ४.

असकौ अदम् - द.

? अ-स(क>) का^० - काम् क ६,
 ६३, ८.

अ-संख्यात^० - अ-तम्^१ काठ २५,
 ८; क ४०, १; -ता मा १६,
 ५४; का १७, ८, ८; मै २, ९, ९;
 काठ १७, १६; क २७, ६;

१) तस. नञ्-स्वरः ।

२) उप. कर्नरि < सम् √ इ । वा. एतद् इत्यनेना-
 ऽनुवायेन सताऽस्य विधेयतासंबन्ध इति कृत्वा
 विप. द. [तु. MW.; वैतु. सा. असुम् । युत्
 इति पदद्वयं विभाव्येव भाषुकः, शंपा. गप् अनुवाय-
 विधेयसंबन्धं विपर्यस्यन् उप. भावे निष्पादुकः (तु. यस्था.
 उप. [१, २]) PW. अन्तोदात्ततया श्रावुकः (तु. मूको.
 एकदेशः)] ।

३) सपा. ऋ १०, १०, १२ विभे. ।

४) उप. सं √ यम् (वधा.) + क्तः प्र. ।

५) सस्व. कृते तु. टि. अ-कृत्तरुच्- ।

६) विप. । तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।

७) इति मुपा. स्वरो ध्रष्टः ।

८) विप. (रुदस्य श्वन्-) । उस. कृत्-स्वरः
 प्रकृत्या (पा ६, १, १३९) । पूष. उत्तराऽवयवस्य
 व्यु? सं-सुभ्याम् उपसृष्टे सति √ वच् इत्यत्र वा
 (तु. सा., w?), √ भुज् इत्यत्र वा (तु. PW.
 MW. च [ययोरयम् अभिसंधिः संभाव्येत]), √ *भुच्
 (मौस्थि. √ पच् इत्यस्य पितृव्यभूतः) इत्यत्र वा
 तन्मूलसंभवाद् उत्तरकल्पद्वयेऽन्यतरथाऽपि *संसु-मुक्त-
 इति स्थितेन नैप्र. मस्य वत्वे चाऽज्जम्भ्यस्थस्य वस्य लोपे
 चोकारयोः सवर्णदीर्घे चेट् रूपसंपत्तिरिति यावत् (वैतु. ता.
 ४३ √ स्वाद् > √ सूद् + क्तः इति कृत्वा *सूत्- [तु.

सुत्त-, वित्त-]) इति स्थिते क्त > त इत्याकारकप्राकृतिक-
 विपरिणामाऽऽभासतोऽव्यक्तिर्ना त्त > क्त इत्याकारिका
 संस्कृतभ्यापत्तिरिति वदन्विचिन्त्यः (मौस्थि. √ स्वाद्
 इत्यन्य सु-पूर्वेण √ अद् इत्येतत्-सनाभिना √ भाद्
 इत्यनेनाऽभेदप्रतिपत्तेरनवसरेऽपि यथाकथंचित् संप्रसारणे
 संभवति *सूत्त- इत्यत्र दीर्घाऽनुपपत्तेः) । यद्वा सं-
 पूर्वस्य √ सूच् (मौस्थि. √ शुष् इत्येतत्-सगोत्रस्य)
 इत्यस्य विस्तरः द. । अन्यतश्च √ वच्
 इत्यन्यतश्चोत्तरेषां कल्पानामन्यतमः कश्चिदित्येवं पुनः
 कल्पानामन्यतमः कश्चिदित्येवं पुनः कल्पद्वयं भवति ।
 तत्र च तारतम्यविवेको गिरु, > लु- इत्येतस्य उप.
 तात्पर्यविनिश्चयसापेक्षो भवति । तद् यथा । √ गृ
 इत्यस्य शब्दनिगरणयोर्ज्ञेतेः शुनां शब्दकर्तृत्वेऽभिप्रेते
 प्रथमः कल्पः स्यात्तेषां निगरणकर्तृत्वेऽभिप्रेते चोत्तरः
 कल्प इति । उभयथाऽपि उप. कः प्र. उसं. (पा ३, १,
 १३५) इति दिक् (वैतु. सा. पचायजन्तत्वं नृवाणो-
 ऽपार्थमस्यैव विपरिणामे प्रस्तावुकः) ।

९) पाभे. पै १९, २०, ७ प्राशितम् द. ।

१०) विप. ([अनपायिनी-] इष्- [तु. सस्थ. टि.
 धेनुम्]) । तस. नञ्-स्वरः । उप. ? सम् √ कम् +
 विट् प्र. तत्राऽनुनासिकस्थानीयदीर्घाऽऽकारान्तमितीव या
 विट् प्र. तत्राऽनुनासिकस्थानीयदीर्घाऽऽकारान्तमितीव या
 ६, २९ प्रष्ट. (तु. स्क. वें. सा., दे ४३); < √ सश्च्
 (तु. PW २, ४७३) ।

११) पाभे. अपरिमितम् मै ३, ८, ७ द. ।

-ता: शौ १२, ३, १८.

अ-संख्येय^० - यम् शौ १०, ८, २४;
पै १६, १०३, १.

अ-सचद्विष^० - ०द्विषः ऋ ८, २०,
२४.

असच्छाखा- असत्- द.

अ-सजन्य^० - न्यः^० मै १, २, १०.

अ-सजात^० - तः^० मा ५, २३; का
५, ६, २; मै १, २, १०; काठ
१२, १.

अ-सजा(त्यु>)त्या^० - त्या ऋ १०,
३१, ६.

अ-संज्ञा^० - ज्ञा शौ १२, ८, ७.

अ-संज्ञान^० - नम् तै ५, ३,
१, ४; -ने काठ २०, १०; क
३१, १२.

अ-सत्^१ - सत् ऋ ६, २४, ५; उ,
१०४, १२^२; १३^३; १०, ५, ७.
१२९, १; खि ४, ६, १०; णै
२, १, ५, ४; ५, ४, ६, ४; मै
२, ५, ४; काठ ३१, २^४;

क ४७, २^५; शौ ४, १९, ६;
† ८, ४, १२^६; १३; १०, ७,
२५; पै ५, २५, ६; † १६,
१०, २^७; ३; १७, ८, १;
९, ६; -सतः ऋ ५, १२,
४^८; उ, १०४, ८^९; [१०, ७२,
२; ३]; खि ३, २२, १; मा १३,
३; का १४, १, ३; तै २, १, ५,
४^{१०}; ४, २, ८, २; मै २, ७,
१५; ४, १, ३^{११}; काठ १६, १५;
३१, २; ३८, १४; क २५, ६;
४७, २^{१२}; कौ १, ३२१; जै १,
३३, ९; शौ ४, १, १; ५, ६, १;
८, ४, ८^{१३}; १०, ७, २५; पै ५,
२, २; ६, ११, १; १६, ९,
८^{१४}; १५०, १; १७, ९, ६;
-सता ऋ ४, ५, १४^{१५}; -सति
ऋ १०, १२९, ४; तै ५, १, २,
१^{१६}; शौ १७, १, १९; पै १८,
३२, ३; -सते तै ३, ५, ८, १;
उ, १, ११, १; मै १, ३, ३५;

काठ २६, १२; २९, ५; ४१,
२; क ४५, ६; -सत् ऋ ७,
१०४, ८; मै ४, १, ३^{१७}; शौ
८, ४, ८^{१८}; ११, ९, ३; पै १६, ९,
८^{१९}; ८२, ३.

असती- तीभ्यः शौ ७, ८०, १;
पै १, २१, १.

असच्छा(त-शा)खा^० - खाम शौ
१०, ७, २१; पै १७, ९, २.

असत्त(त-त)र, रा- -रः तै ५, १,
२, १^{२०}; -राः शौ ७, ८०, १; पै
१, २१, १.

? असन्म(त-म)न्त्र^१ - त्रात् शौ ४
९, ६.

असन्मन्त्र^२ - न्त्र्यात् पै ८,
३, ६.

अ-सत्य^० - त्याः ऋ ४, ५, ५.

अ-सत्र^० - त्रम् तै ७, ३, ६, २;
८, १; ४, १, ०; २, ३, ६, २.

? असत्रासहः^३ पै २०, २९, ३.

? असद्यन् पै २०, १८, १०.

१) तस. यदन्ते अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।

२) तस. नञ्-स्वरः । उप. <सचा- + √द्विष् + कर्तरि
कृत् । इह 'इ मरुतः' । यथा वयं युष्माकं सचा भवामो
यूयं च सचद्विड्भिन्नतया प्रसिद्धा भवथ' इतीवाभिप्रयत्तां
स्तोतृणां मरुदाराधनफलात्मिका कल्याणभावना प्राकरणीकी
स्यादिति कृत्वा यनि. आदर इति दिक् (तु. BW.; वेंतु.
वें. सा., PW. GW. ?अ-सच- इति पूष. सति उस.
दर्शकाः; MW. अध्यवसायात् पराजायुः) ।

३) तस. नञ्-स्वरः ।

४) सपा. असजन्यः <> असजातः <> काठ २, ११
क २, ५ असनाभिः इति पांमे. ।

५) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १०२) ।

६) विप. (वचस्- प्रभृ.), नाप. (सत्त्वाभाव-, शून्य-,
अव्याकृत- [मूल-प्रकृति-]), भाप. (असत्य- [ऋ ७,
१०४, ८ प्रभृ.]) । तस. नञ्-स्वरः ।

७) हुन्त्यासत् इति पाठः । हुन्ति । असत् इति
पपा. [तु. वें. सा.] विन्त्यो भवति । साहितिकदोषेत्वाऽपेक्षया

हुन्ति । आ । अ-सत् इति विभागे असद् आहन्ति
इत्यस्य सुवचनरत्वदर्शनात् । अत्र सा. सर्वथाऽपि
मौनमाऽऽस्थितेति चित्रम् । यदपि अर्वाचां हुन्ति । आ
(<अ)-सत् इति विभागोऽभिमतो भवति (तु. GW.
प्रभृ.) तदपि व्यर्थाऽऽडम्बरमात्रत्वात् सुत्यजं द. ।

८) सपा. असत् <> ?असन् इति, तैत्रा ३, २, ३,
९ अहविः इति पांमे. । १) आसतः इति सादी. ।

२) असत् इति शोधः (तु. सपा. काठ. क.) ।

३) तस. साख. (पा ६, १, २२३) ।

४) पाठः ? सा. अनु पै. (तु. नाउ.) च य-प्रत्ययान्तः
पाठो भवति । यनि. अपि नञ्-पूर्वः बस. संमन्तोदात्त
इति कृत्वा वा. संभवेदित्यपि द. (तु. PW. प्रभृ. साख.)
तथा सति उप. *असन्मन्त्र- इति कस. इति विवेकः ।
तु. नाउ. ।

५) तु. नापू. टि. ।

६) पाठः ? तु. सपा. शौ ७, ९५, ३ असदुनावयाः इति
द्विपदः पांमे. ।

असन्^१ - स्तः^२ खि ४, ७, २, ९^३; मै ४, २, ९^४; काठ ३४, ८^५; शौ ५, ५, ९^६; १९, ३; पै ४, १४, ३; ६, ४, ९^७; ९, १८, ९; १९, २५, ८; -स्ना खि ४, ७, २, ९^८; मा २५, ९; का २७, ९, १; तै ६ ३, ९, २^९; मै ३, १५, ८; ४, १, ७^{१०}; १३, ४; काठ १६, २१; ३१, ४; क ४७, ४^{११}; शौ ५, ५, ८; पै ४, १५, ३^{१२}; ६, ४, ८; -णस्नाम् मै ३, ९, ६^{१३}।

असन- ✓अस् (क्षेपणे) द्र.

असना^{१४} - ना ऋ १०, ९५, ३^{१५}; -नाम् ऋ १, १८, ४^{१६}; १५५,

२^१.

अ-सनाभि^{१७} - भिः^{१८} काठ २, ११; क २.५.

अ-सतत^{१९} - तः काठ २४, ८; क ३८, १.

अ-संताप, पा^{२०} - पम् शौ १६, ३, ६; -पे शौ ४, २६, ३; ८, २. १४; पै ४, ३६, ६; १६, ४, ४.

अ-संतृ(ण)णा^{२१} - ण्णे तै ६, २, ११, ३.

अ-संदित^{२२} - तः ऋ ४, ४, २; मा १३, १०; का १४, १, १०;

तै १, २, १४, १; मै २, ७, १५; काठ १६, १५; क २५, ६.

अ-संदिन^{२३} - नम् ऋ ८, १०२,

१४; काठ ४०, १४; कौ २, १२१; जै ४, ६, ६.

अ-संदश - शम् पं १, ७०, २.

अ-सन्न, न्ना^{२४} - न्नः तै ६, ४, ५, ७; मै ४, ५, ५; ७, ४; -न्नम् मै ४, ५, ५; काठ २८, ७; क ४४, ७; -न्नाः मै ४, ६, ७^{२५}; ७, १; ४; काठ २७, २; २८, ७; क ४२, २; ४४, ७; -न्नात् तै ६, ५, ६, ५; ७, १; ८, ५; -न्नौ मै ४, ५, ७; काठ २७, २; क ४२, २.

अ-सपत्न^{२६} - त्नः शौ १, १९, ४.

२अ-सपत्न, त्ना^{२७} - त्नः ऋ १०, १७४, १ (१५९, ४) ४; ५; मै

*) नाप. (रक्त-) । व्यु. ? पाप्र. <असृज्-शसादिषु प्र. आदेशमात्रं भवति (पा ६, १, ६३) । मौस्थि. तु (✓अस् [हिंसायाम्] >) *अस्-+ (✓सृज् *सरणे कर्तरि क्विप् >) *सृज्- इति स्थिते 'असः शस्वादिकारितव्रणात् सनति' इति कृत्वा उस. उप. प्रकृतिस्वरे सति नैप्र. यनि. द्र. । असृज्-इत्यस्यैतत्सजातत्वे सति व्यु. किञ्चित् पार्थक्यं भवतीति कृत्वा तन्निर्देशः यर. (वैतु. WW १, १६२ उभे प्राति. संभेदुकः) ।

*) वा. अरुलोप उदात्तनिवृत्तिस्वरः (पा ६, ४, १३४; १, १६१) ।

*) अस्तनः इति च अस्तना इति च पाठौ ? यक. यनि. शोधः द्र. (तु. सपा. शौ ५, ५, ९; पै ६, ४, ९ (१मं स्थ. एव)) ।

*) तु. पपा., PW. WI. प्रभृ. च; वैतु. W. आसृज्- > -स्तः इति पाठुकः ।

*) सपा. शौ ४, १२, ४ अस्थि इति पाठे. ।

*) शोधः सस्थ. टि. ? शूरीणाम् द्र. ।

*) व्यु. ? पाप्र. ✓अस् (भुवि) + स्त्री. युच् > अनः प्र. उसं. (पा ३, ३, १०७) इति संकेतमात्रं सद् भूयो-विमर्शसदं द्र. (उ. नाउ. टि.) ।

*) वा. ? भाप. इति च च१ सत् = असनायै इति च कृत्वा १मे पादे वा. इति वै. सा. । एतदादिः २यः पादस्तत्र चैतत् भाप. सद् रुंहि- इत्येतद्विशिष्टमिति

HL. । एतत् नाप. सत् तथेति Fw. प्रभृ. । विग. सत् भाप. सता रुंहि- इत्यनेन युक्तमिति तु प्रतीयेत (तु. ऋ १०, १७८, ३) ।

१) विप. सत् शुर्वा- इत्यनेन नाप. सता संबद्धम् (तु. सा.; वैतु. वै. ✓अस्(क्षेपणे) इत्यतः भाग. इति, PW. प्रभृ. तत् एव नाप इति) ।

१) नाप. सत् प्रति-धीयमान- इत्यनेन विशिष्ट-मिति कृत्वा *२अस-ना- [*अस- (=✓अस् [भुवि] + अप् प्र.) + *ना- (=✓ना [न=✓नी इत्येतत्-सगर्भ्यः] + क्विप् प्र.) इति स्थिते उस. उप. प्रकृतिस्वरम्] इत्यपरं प्राति. संभाव्येति मतम् । OW. ORN. च छन्दस्तो विकृतिमापन्नमिव सत् प्रति-धीयमान(न)ना- इत्येवं प्रकृतिं प्रत्यागदुक्तौ । यच्च परैः प्रकृतस्य प्राति. ✓अस्(क्षेपणे) इत्यतः व्यु. इष्यते (तु. WW १, १३४) तत्रापि विरोधाभावात् द्र. । ✓अस्(क्षेपणे) इत्यस्याऽपि मौस्थि. ✓अस्(भुवि) इत्येतदीयविशेषमात्रत्वेन प्रदर्शितपूर्वत्वात् ।

*) तस. नञ्-स्वरः । १) पाठे. असज्जन्त्यः द्र. ।

*) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

*) उप. सं ✓दो (बन्धने) + क्तः प्र. ।

*) नैकल्पिकं निष्ठानत्वम् उसं. (पा ८, २, ५६) ।

*) विप. (विश- प्रभृ.), नाप. (इष्टका-विशेष-)

भाप. ([सपत्नभाव-] शान्ति-) ।

३, २, ७॥; काठ ५, १; ३२.
 १^३; शौ १, २९, ५; १०, ६,
 ३०; १९, ४६, ७; पै १, ११,
 ४; ४, २३, ७; १३, ३, ११^३;
 १६, ४५, १; -त्तम् खि २,
 २, ४; ४, ५, २४; मा ९,
 ४०^३; १०, १८; का ११, ३, १^३;
 ६, २; मै २, ६, ६॥; काठ १५,
 ५; शौ ८, ५, १७^३; ९, २, ७;
 ८; १२, १, ४, १^३; १९, १६, १;
 २७, १४; पै १०, ८, ४; १३,
 ३, १५; १६, २८, ७^३; ७६, ६;
 ७; -त्ता ऋ १०, १५९, १४
 (१७४, ४); ५; मै ३, २, ७॥;
 पै २, ४१, ४, ५; -त्ता: मा ७,
 २५^३; का ७, १०, ३^३; तै ५,
 ३, ५, २१^३; शौ १९, १४, १६;
 पै २, ७३, १; १६, १५०, ८६;

१५२, ५६; २०, २१, १०
 ॥अ-सप्तश(फ>)फा^h- -फया तै
 ६, १, ६, ७; मै ३, ७, ४^३.
 अ-सवन्धु^h- -न्धु: खि ४, ५, २०;
 मा ५, २३; का ५, ६, २; मै १,
 २, १०; काठ २, ११; क २, ५;
 शौ ६, १५, २; ५४, ३; पै १,
 २०, ४; ६६, ४; १९, ५, १५;
 ८, ६.
 ॥अ-सभ^h- -भ: तै १, ७, ६, ७.
 अ-सम मा^h- -म: ऋ ६, ३६, ४;
 ८, ६२, २; शौ १२, ३, ३८;
 पै १७, ३९, ८; -मम् ऋ १,
 ५४, ८; १०, ४७, ८; ८९, ३;
 -मा ऋ १, ५४, ८; ६, ६७, १;
 -मा: ऋ २, १३, ७; १०, ७१,
 ७; -मानि ऋ ७, ४३, १.
 असम-रथ^१- -य: मा १५, १७;

का १६, ४, ५; तै ४, ४, ३, १; मै
 २, ८, १०; काठ १७, १; क
 २६, ८.

अ-समन् ना^h- -ना: ^m ऋ १, १४०,
 ४; ७, ५, ३; -ने ऋ ६, ४६,
 १३.

अ-समर्ति^h- -र्त्यै तै ३, ३, ८, २०^३.

*अ-समष्ट^h- > असमष्ट-काव्य-
 -व्य: ऋ २, २१, ४; ९, ७६, ४.

अ-समाति^h- -तिम् ऋ १०, ६०,
 २; शौ ६, ७९, १०^३ पै १९,
 १६, १७; -तिषु ऋ १०,
 ६०, ५.

असमात्यो(ति-ओ)जस्^u- -जा: ऋ
 ६, २९, ६.

अ-समान^h- -न: मा ५, २३; का ५,
 ६, २; तै १, ३, २, १^३; ६, ७,
 ११, २^३; मै १, २, १०^३; ३,

१) सपा. ऋ १०, १६६, २ अहम् । अस्मि इति
 पाभे ।

२) पाभे. अनमित्राय तै १, ८, १०, २ द्र. ।

३) पाभे. अनमित्रम् शौ ६, ४०, ३ द्र. ।

४) सपा. पै १७, ४, १० जरदष्टिम् इति पाभे. ।

५) =सपा. माश ४, २, ४, २३ । ऋ १०, १७३, ६ प्रभृ.
 केवली: इति पाभे. ।

६) पाभे. अत्रातृव्या: काठ २१, २ द्र. ।

७) =सपा. वेताश्रौ १४, १ । आपश्रौ ६, २९, १
 अनमित्रा: इति पाभे. ।

८) तस. नञ्-स्वर: ।

९) मिथ्यास्वरदुष्टत्वात् सुपा. चिन्त्य: (तु. टि. अ-
 काणा-) ।

१०) बस. अन्तोदात्त: (पा ६, २, १७०) ।

११) वैतु. PW. प्रभृ. बस. इतीव ।

१२) वप्र. (आदित्य-ग्रामणी- [नारिक- ऋतु- इति
 माशट, ६, १, १८ प्रभृ.; वैतु. PW. प्रभृ. विप. इति?]) ।

बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

१३) तु. वे. PW. प्रभृ.; वैतु. १मे स्थ. सा. [पक्षे]

सु-मनस- इति उप. कृत्वा वचनं व्यत्यायुक: ।

^m उप. सम्✓अरू(गतौ) + भावे कित् न प्र. ।

०) पाभे. सस्थ. गृह्णाणाम् द्र. ।

१) असमृष्ट्यै इति पपा. (तु. WAG [भू LXVI]) ।

२) उप. <सम्✓अश(व्याप्तौ) ।

३) विप. ([अप्राप्यप्रज्ञ-] इन्द्र-, सोम-) । बस. पूष.
 प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । ननु तस. स्यात्
 स्वरेऽविशेषादिति मा भ्रमि । देवताऽऽराधनतत्परेण
 तद्गुणकीर्तनैक्येन भाव्यमिति कृत्वा स्तोत्रं देवता-
 ऽभीष्टगुणहीनाऽधिकरणान्तरभेदवर्णनरुचित्वस्य द्वायी-
 ऽन्वगतिक्लेशमात्रफलस्याऽसंभाव्यमानत्वात् (तु. GW.;
 वैतु. PW. MW. च) ।

४) विप. ([अनुपम-, अद्वितीय-] रथ-, रथप्रोष्ट-) ।
 उप. बस. <सह-माति- (<✓मा [माने]) ।
 LB [ऋ] अ-समर्तिम् > ०^३तिषु इति शोधुः ।

५) इह उप. *१समाति- भाप. सत् सपा. (तै ३, ३,
 ८, २) उप. श्रूयमाणस्य *समर्ति- इत्यस्यैव नैप्र. रूपान्तरं
 सुवचम् (तु. B W.; वैतु. सा. W. अतथावादिनाविप
 सन्तौ उप. भाग. इत्यत्र समतौ) ।

६) विप. (इन्द्र-) । बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् ।

८, ८३१; काठ २, ५; ९; ११; १२; ३, ३; २५, ९; क २, ५; ४०, २; पै १, २०, ३.	४०, १, १३.	७, ३.
अ-सामिध्यमान ^१ - नः मै १, ६, ५.	अ-संभव ^२ - न्यम् ^३ शौ ५, १८, १२; १९, ११; पै ९, १८, ७; १९, ५.	? अ-सरत् ^४ - रत् शौ २०, १३६, ५.
अ-समुद्रि(य>)या ^५ - याः मै ४, ४, १.	? अ-संभाव - वात् काठ ३३, ४.	अ-सर्ववीर ^६ - रः शौ ९, २, १४; पै १६, ७७, ४.
अ-समुद्र ^७ - द्वाः शौ १, २७, २; ३; पै २, ३१, २; ५; १९, ३१, ५.	अ-संभिन्दत् ^८ - न्दत् तै ६, ४, १, १; मै ३, १०, ४; - न्दन्तः काठ २५, ९; क ४०, २.	अ-सश्चत् ^९ - > असश्चन्ती ^{१०} - न्ती क ३, ५७, ६; ६, ७०, २; ८, ३१, ४.
अ-समुद्रि ^{११} - द्दयः शौ १४, २, ४९; पै १८, ११, ९; - द्दयै शौ ५, ७, १; - द्दिय् खि २, ६, ८; पै १०, १२, ३; - द्दये शौ ५, ७, ७; पै ७, ९, ६; - द्दयै पै ७, ९, १.	अ-संभिज ^{१२} - जाः तै ६, २, ११, २; - ज्ञे मै १, १०, १३; काठ ३६, ७.	अ-सश्चत् ^{१३} - श्वतः क १, १३, ६; १४२, ६; ११२, २; २, २५, ४; ९, ५७, १; ६२, २८; १७३, ४; ८५, १०; ७४, ६; ८९, २७; काठ ३८, १४; कौ २, ११११; जै ४, ७, ५; शौ ५, ६, ३; पै ६, ११, ४; - श्वतम् क २, ३२, ३; - श्वता क १, १६०, २; ७, ६७, ९; १०, ६९, ८.
अ-संपृश्चान ^{१४} - नौ मै १, ४, २.	अ-संभृति ^{१५} - तिम मा ४०, ९; का ४०, १, १२.	अ-सश्चत् ^{१६} - श्वतः क १, १३, ६; १४२, ६; ११२, २; २, २५, ४; ९, ५७, १; ६२, २८; १७३, ४; ८५, १०; ७४, ६; ८९, २७; काठ ३८, १४; कौ २, ११११; जै ४, ७, ५; शौ ५, ६, ३; पै ६, ११, ४; - श्वतम् क २, ३२, ३; - श्वता क १, १६०, २; ७, ६७, ९; १०, ६९, ८.
अ-संप्रक्षाय ^{१७} तै ३, ४, १, ४.	अ-संभृत ^{१८} - तः काठ २३, २; क ३५, ८.	अ-सश्चत् ^{१९} - श्वतः क १, १३, ६; १४२, ६; ११२, २; २, २५, ४; ९, ५७, १; ६२, २८; १७३, ४; ८५, १०; ७४, ६; ८९, २७; काठ ३८, १४; कौ २, ११११; जै ४, ७, ५; शौ ५, ६, ३; पै ६, ११, ४; - श्वतम् क २, ३२, ३; - श्वता क १, १६०, २; ७, ६७, ९; १०, ६९, ८.
अ-संप्रत् ^{१९} - तः तै २, ६, ९, २.	अ-संभेद ^{२०} - दाय तै ६, ४, १, १; मै ३, १०, ४; काठ २५, ९; क ४०, २.	अ-सश्चत् ^{२१} - श्वतः क १, १३, ६; १४२, ६; ११२, २; २, २५, ४; ९, ५७, १; ६२, २८; १७३, ४; ८५, १०; ७४, ६; ८९, २७; काठ ३८, १४; कौ २, ११११; जै ४, ७, ५; शौ ५, ६, ३; पै ६, ११, ४; - श्वतम् क २, ३२, ३; - श्वता क १, १६०, २; ७, ६७, ९; १०, ६९, ८.
अ-संवाध, धा ^{२२} - धम् शौ १२, १, २; पै १७, १, २; - धा मै ४, १४, ११; - धे शौ १८, २, २०.	अ-संभोजन ^{२३} - नात् खि ३, १०, २, ३.	अ-सश्चत् ^{२४} - श्वतः क १, १३, ६; १४२, ६; ११२, २; २, २५, ४; ९, ५७, १; ६२, २८; १७३, ४; ८५, १०; ७४, ६; ८९, २७; काठ ३८, १४; कौ २, ११११; जै ४, ७, ५; शौ ५, ६, ३; पै ६, ११, ४; - श्वतम् क २, ३२, ३; - श्वता क १, १६०, २; ७, ६७, ९; १०, ६९, ८.
अ-संवाध(ध>)धा ^{२५} - धे मै ४, १३, ९.	अ-संमुष्ट ^{२६} - टः क ५, ११, ३; तै १, ३, ३, १; मै १, २, १२; काठ २, १३; क २, ७.	अ-सश्चत् ^{२७} - श्वतः क १, १३, ६; १४२, ६; ११२, २; २, २५, ४; ९, ५७, १; ६२, २८; १७३, ४; ८५, १०; ७४, ६; ८९, २७; काठ ३८, १४; कौ २, ११११; जै ४, ७, ५; शौ ५, ६, ३; पै ६, ११, ४; - श्वतम् क २, ३२, ३; - श्वता क १, १६०, २; ७, ६७, ९; १०, ६९, ८.
अ-संभव ^{२८} - वात् मा ४०, १०; का	अ-संयोजन ^{२९} - नि काठ ८, ८; क	अ-सादि ^{३०} - दाः शौ ११, १२, २४.

१) तस. नञ्-स्वरः ।

२) उप. सं-प्र✓क्षौ>क्षायिन्त्यप् प्र. ।

३) उप. सं-प्र✓दा(दाने) + कः प्र. ।

४) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

५) विप. (यावापृथिवी-) । तप्र. । मुपा. असंवा- इत्यत्र
सरो भट्ट इव स्यात् ।६) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) । उप. सं
✓सु+यत् प्र. । वा. क्रि. द्र. ।

७) पामे. वै १२ असंवेद्यम् इति च असंहाय्यम् इति च द्र. ।

८) उप. <सं✓भिद. १) वस. इतीव कृत्वा
मुपा. यदन्तोदात्तो निर्देशि, तदुपेक्ष्यम् ।९) उप. <सं✓मृश (वैतु. G.W. प्रभृ. क. स्थ.
<सं✓मृज् इति) ।

१०) सपा. मा ५, ३२ का ५, ८, ४ मृष्टः इति पामे. ।

११) सपा. मा ५, ३२ का ५, ८, ४ मृष्टः इति पामे. ।

१) पाठः ? आसदत्, इति व आसरत् इति च मूको. ।

२) विप. (इडा-, यावापृथिवी-, धारा-) ।

३) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२ तु. सा. L ४६७,
MGS ६३ टि.; वैतु. P.W. प्रभृ. तस. इतीव मानुकाः
स्वरतश्चोद्याः) । उप. रसश्चत् - (= ✓सस > भावे) ।४) सस- + L ✓चत् > भावे वा कर्तरि वा । चत्- इति
कृत्वा उस. उप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १३९) इत्यस्य परैः५) (सा. प्रभृ.) ✓सश्च् (स्ञ्) इत्यतः वधा. सतः (तु.
W.W. २, ४७३) । ०) उप. ✓सश्च्+चवसुः प्र. ।

६) विप. (अवयव-अनेः लेश-) । उप. < ✓सस (सरो) ।

७) विप. (इन्द्रस्य वाहु-) । तस. अन्तोदात्तः (पा ६,
२, १६०) । उप. ✓सह+कर्मणि यत् प्र. (पा ३, १, ९९) ।

८) सपा. शौ १९, १३, १ पै ७, १ पारिषिण् इति पामे. ।

९) सपा. तैत्रा १, ६, ७, १ अणुदमेपी इति पामे. ।

अ-सामुन्- -मा तै १, ५, ७, १;
२, ५, ८, १; काठ ३०, ७०.

अ-सामि- -मि ऋ १, १२५, १५;
१०, २२, २; ३९, ९; १०३; ६;
१९, २; ३८, ५; १०, २२, ३;
७४, ३; ९६, ५; शौ २०, ३०,
५; -मिभिः ऋ १, ३९, ९.

असामि-शवस्- -वसः ऋ ५,
५२, ५.

?असामे पै १०, १, ३.

असि- -सयः खि ४, ५, ३३; शौ
१०, १, २०; पै १६, ३६, १०;

-सिः ऋ १०, ७९, ६; ८९, ८;
मै २, ६, ५१; काठ १५, ४१;
-सिना ऋ १, १६२, २०; मा
२५, ४३; तै ४, ६, ९, ४; तै
काठ ४६, ५; शौ ९, ५, ४; पै
५, १५, ९; १६, ९७, ३; -सिम
ऋ १०, ८६, १८; शौ २०, १२६,
१८; -सीन् शौ ११, ११, १.

असि-मुत्- -मद्गयः मा १६, २१;
का १७, २, ५; तै ४, ५, ३, १; मै २,
९, ३; काठ १७, १२; क २७, २.

असिक्नी- -कि शौ १, २३, १;

पै १, १६, १; -क्नी शौ १, २३,
३; -क्नीः ऋ ७, ५, ३; शौ ८,
७, १; पै १६, १२, १; -क्नीम्
ऋ ९, ७३, ५; १०, ३, १; कौ २,
८९६; जै ४, १३, ९; -क्न्याः
शौ ५, १३, ८; पै ८, २, ७;
-क्न्याः खि ५, १५ ६; शौ
२०, १३०, २; -क्न्याम् ऋ
४, १७, १५; ८, २०, २५; शौ
१२, २, २०; पै १७, ३१, १०.

२असिक्नी- -क्न्या ऋ १०,
७५, ५.

^{a)} विप. (अदाभ्य-ग्रह-). वस. अन्तोदात्तः ।

^{b)} सय. टि. साम द्र. ।

^{c)} विप. ([संपूर्णा-] उति-). तस. नञ्-स्वरः । °मि
इति वा. किवि. द्र. ।

^{d)} विप. (तु-[-मरुत-]). वस. पूष. प्रकृतिस्वरम्
(पा ६, २, १) ।

^{e)} पाप्र. ✓अस् (भुवि) + इः प्र. पाठ. (४, १४०)
तत्-स्वरः भ्वादेशाऽभावश्च द्र. (तु. असु-). यनि. धा.
आद्यन्तः ✓अर(हिंसायाम्) इति द्र. (तु हिं.
कसि, पंजा. कहि; वैतु. पाउना. [गपू.] प्रभु. ✓अस्
[क्षेपेण] इत्यतः व्यु. इच्छन्तश्चिन्त्याः [क्षेप्ट-
कारवियोगसहकृतक्षेपणार्थस्यासंबन्धादित्यभिसंधेः), WW.
[१, १३४; ३२४] मूलतः यनि. धा. सनाभेः सतः
✓अस् इत्यतः व्यु. त्रुवाणः प्रकृतेऽनुनासिकोपयोगा-
ऽभावश्चोद्यः) ।

¹⁾ नाप. (रुद्राणामन्यतम-). मरुतुदातः (पा ६,
१, १७६) ।

²⁾ विप. ([असित-वर्णा-] विश्- प्रभु.), नाप.
(रात्रि-, घेनु- [खि ५, १५, ६ प्रभु.]), व्यप.
[चन्द्रभागा-नदी- (ऋ ८, २०, ७५ [पंजा. =चनाब-])]
व्यु. ? पाप्र. २असिक्- इत्यस्य स्त्री. क्विपि प्र.
कनादेशः (पावा ४, १, ३९) । मौस्थि. अन्-
°सिक्नि- [=विप. < °सिक्कनि- (=L✓°सिक् 'दीप्तौ'
>भावे) 'सिक्' + L✓कन् 'दीप्तौ' कर्तरि १°कनि->]
°१किन्- इति कृत्वा तस. सास्व. [पा ६, १, २३३]]

इति कृत्वा तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) । ततः स्त्री.
क्विपि स्वार्थिके कें प्र. पूर्वस्य ह्रस्वे (पा ७, ४, १३)
टापि नैप्र. °असिक्निका- इत्यस्य यनि. विपरिणामः
द्र. (यस्य पाप्र. अनुवादः ङीप् प्र. उस्. [पा ४, १,
४५] इति कृत्वा सुवचः) । यद्वा २°असि- (तु. टि.
२असित-)+°१किन्- (भाप.) इति कृत्वा वस. पूष.
प्रकृतिस्वरम् द्र. ।

^{b)} अर्थतश्चन्द्रस्तश्च जातु दासी असिक्नियाः
इति पादः सु-शोधः द्र. । एरिथ. प्रकृतस्य रूपस्य
पं१ सतः ढरु-(गु<) कूलायाः (तु. पै ८, २, ७)
इत्यनेन समानाधिकरणता भवति (तु. शंपा. मूको.,
W. च; वैतु. L ३६८ तृ१ इति वदंश्चिन्त्यः वा.
अस्पष्टत्वात्) ।

¹⁾ =खि. RW; वैतु. असिद्याः, असिद्याः प्रभु. भूयासः
पाभे. भवन्ति (तु. संटि.) ।

¹⁾ सपा. मागृ २, १, १० असितायाम् इति पाभे. ।

²⁾ व्यु. ? नापू. सरुगाद् विवेकार्थं पाप्र. पक्षे ङीप्
प्र. उस्. (पावा ४, १, ३९) । मौस्थि. अप अन्-
°सिक्नि- [=कस भाप. (यत्र उप. अपि २°कुनि-
इत्येतज्जं सत् भाप. द्र. [तु. नापू. टि.]) इति
कृत्वा वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । तस्य च
स्त्री. नापू. टि. दिशा एव °असिक्निका- इत्येवं
सतः नैप्र. यनि. विपरिणाम इति प्रथमः कलः द्र. ।
°२असि- + °१किन्- (विप.) इति कृत्वा तस.
सास्व. (पा ६, १, २२३) इति चोत्तरे कल्पे विशष
इति दिक् (वैतु. WW १, ३२४ स्वरभेदमविवेचकः) ।

१असित- -ताय तै ७, ४, २२, १;
काठ ४५, १.

२असित- -तः ऋ १, ४६, १०; पै
१, ६७, ४०; १२, २६, १४; -तम्
ऋ ४, १३, ४; ५१, ९; मा १२,
८९; का २१, ६, १०; तै ३, २,
२, २; मै ३, ११, ९; ४. १२, ५; तै
काठ ११, १३; ३८ ३; शौ
१, २३, ३; ११, २, १८; पै १,
१६, ३; १७, ३; ४, १८, ५; २४.
२; १६, १०५, ८; -तस्य शौ
१, १४, ४; ६, १३७, १; पै १,
१५, ४; ९०, १०; ८, ७, ८; ११,
७, ४; -ताः शौ ५, १३, ५; पै

८, २, ५; -तान् प ८, ७, ५;
-तानाम् पै ८, ७, ३; -तेषु काठ
४०, ४.

असित-प्रीव- -वः मा २३, १३;
का २५, ४, १.

असित-जु- -जवे तै ७, ३, १७,
१; काठ ४३, ७.

असित-जू- -जूः शौ १२, १, २१;
पै १७, ३, २.

असित-वर्ण- -र्णः तै ३, १,
११, ४.

असिता(त-अ)ञ्- > असिता-
चो- -चीम् पै १५, १८, ३.

३असितु- -तः मा २४, ३७; का

२६, ८, ३; तै ५, ५, १०, ११;
१४, १; मै २, १३, २१; ३,
१४, १८; काठ ४७, ४; शौ ३,
२७, १; ६, ७२, १०; पै ३, २४,
१; १२, २७, १४; -तम् शौ
१०, ४, ५; १३, १६, १५, ५; १६,
३; -तस्य शौ ५, १३, ६; पै १,
४४, १; ८, २, ४; -ताः शौ ६,
१३७, २०; ३; -ताय शौ ७, ५८,
१; पै २०, १३, ७; -ताय शौ
६, ५६, २; १२, ३, ५५; पै १७,
४१, ५; १२, ९, १५.

४असित- -ताय काठ २२, ११;
क ३५, ५.

१) तस. नञ्-स्वरः । उप. < ✓सि(बन्धने) ।

२) विप. । व्यप. (ऋवि-विशेष- [शौ १, १४, ४]) ।

व्यु. ? सस्व. नाप. टि. दिशा स्यातामिति
कृत्वा उप. ३सितु- दीप्तिताद्वदन्यतरपर्यायभूतं चित्र-
इत्यतः सनाभि सत् (दीप्त्यर्थे ✓*सू>) *सिर-
+ (✓तू > [भावे वा कर्त्तरि वा] *तू- > *जु-
> *तु- >) *तु- इति स्थिते तस. सास्व. इति
कृत्वा मस्थि. *सिर्- इत्येतच्च सत् नैप्र. यनि
विपरिणतं द्र. (तु. पंजा. चिट्टा) । न नञ्-पूर्वः स.
इत्यन्ये [तु. PW. GW. च < ✓अस् इति, WW.
१, ३२४ मलपर्यायम् *२असि- इति कृत्वा तद्वि-
स्तरकरत्कारोपजन इति (एस्थि. अपि WW. पर-
कीयत्वेन संकतिताद् अवदहनार्थात् अस्मदीयात् ✓अस्
इत्यनैव समावेदयत्वे सति ✓*भू इत्येतज्जात् ✓*भस्
इत्यतः नैप्र. प्रादुर्भूनात् सतः ✓अस् इत्यत एव
भस्मपर्यायभूतस्य *२असि- इत्यस्य व्यु. सुवचा स्यात् ।
ततश्चोक्तप्रकारेण व्युत्पन्नस्य सतः ३सितु- इत्यस्य
प्रकृतेन प्राप्ति. नैव कोऽपि माक्षात्-संबन्धोपलम्भ इति
दिक् [तु. टि. १असिकनी-; वैतु. MW.J] ।

३) यद्यपि मुग. स्वरो नाऽऽङ्कि तथाप्यर्थतः सामान्ये-
नाऽऽङ्कुदातवर्गेणाऽभिसंबन्धः स्यादिति कृत्वा रूपम्
इदमत्र निरुदेशि (वैतु. सपा. शौ ६, १३७, २ यत्र असिताः
इति अन्तोदात्तः श्रूयते) ।

४) 'अग्निः । तत् । नाम असि । तम् इति वा पद-

विभागः स्यात् ।

५) सपा. शौ ६, १२७, १ बलासस्य इति पाभे. ।

१) प्र३ द्र. (वैतु. W. B. प्रम. सं३ इति [तु. सस्य.
टि. भुलीक- > *काः]) ।

६) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

७) =सपा. माश १३, २, ७, २ । तै ७, ४, १२, १
काठ ४४, १ लोहितप्रीवः इति पाभे. ।

१) उप. पाप्र. ज्ञातु- > ज्ञ- उस्. (पा ५, ४, १२९८.) ।
मौस्थि. तु ज्ञातु- इत्येतत्-सजन्मनः सतः *ज्ञु-
इत्यस्य वस. स्वरपूर्वसंक्रमजः काय-संकोचः द्र. ।

१) विप. (पृथिवी-) । स्त्री. ऊङ् प्र. उस्. (पा ४, १,
६७) । तत्-स्वरः ।

५) पाभे. कृष्णम् ऋ १, १६४, ४७ प्रम. द्र. ।

१) व्यप. (अप्सरस्-) । तु. सस्य. मन्वाची- ।

३) नाप. (कृष्ण-सर्प-) । व्यु. ? तु. टि. २असित-
यदनु अ+३सितु- इति स्थिते वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,
१७२) इति वा *२असि-+तु- (तु. गणु. WW.) इति वा
द्र. । एस्थि. चोत्तरकल्पतः नाप. वस. इति विवेकः स्पष्टः
स्यात् ।

५) तु. W.; वैतु. सा. सितः इति पाठं मत्वा < ✓सि
(बन्धने) इति ।

०) W. असिताः इति शेषः ।

७) व्यप. (ऋवि-देवल-) ।

अ-सिन्वन्वा- न्वस् क्र ५, १२,
८; -न्वा क्र १०, ८९, १२.

अ-सिन्वत्- न्वन् क्र २, १३, ४;
७, ३९, ६; ८, ४५, ३८^०; १०,
७९, २.

असिन्वती- ती क्र १०, ७९, १.

असिर- रेण क्र ९, ७६, ४.

असिष्ठ-, असिष्यत्- ✓अस्(क्षेपणे)
इ.

?असीय^० पै ८, ७, ४.

असु- सवः मै ३, ६, ६१; शौ ८,
२, २६; १८, ३, ६२; पै १६,
५, ६; -सवे मा २२, ३०; का
२४, १७, १; मै ३, १२, ११;
काठ ३५, ८; १०; क ४८, ८;
९; शौ १२, ४४, ४; पै १५, ३,
४; १२, ४२, ६; -सु का १२,

२, २६; कौ १, ४६, ११^०; -सु:
क्र १, ११३, १६; १६४, ४;
१०, १२१, ७; मा ८, ५८; १८,
२६; २७, २५^०; का ९, ७, ६;
२९, ४, ३^०; तै ४, १, ८, ६^०;
४, ९, १; ७, १, २६; मै २,
११, २६; १३, २३^०; ३, ४,
४१^०; ४, २, १^०; काठ ७,
१३^०; १८, ७६; २१, १२१^०;
४०, १^०; क २८, ७६; शौ ५,
१, ७^०; ६, ५३, २^०; ८, १, ३;
९, १४, ४^०; पै १६, १, ३; ६६,
४^०; २०, ४४, ४; -सुना मै ४,
२, १^०; शौ ६, १०४, १; ८,
१, १; पै १६, १, १; २०, १३,
४; -सुस् क्र १, १४०, ८; १८२,
३; २, २२, ४^०; १०, १२, १;

१४, १२; १५, १^०; ५९, ७; मा
८, १९^०; १९, ४९^०; का ९,
३, ५^०; २१, ४, १^०; तै २,
६, १२, ३^०; मै १, ३, ३०^०;
१^०, १०, ६^०; १३, ४; काठ ४,
१२^०; ७, १३^०; १६, २१; २१,
१२^०; ३७, १३; १४; क ३,
१०^०; जै १, ४८, ६^०; शौ २,
१२, ८; ५, २९, ५; ३०, १; ७,
२, १; ८, १, १५; २, १; १८,
१, २९; ४४^०; २, १३; पै
२, ८०, २; ३; ९, ११, २; ३; १३,
१; १०, ९, १०^०; १३, ९,
६; १६, २, ५; ३, १; १९,
२०, ९; २९, ३^०; २०, १, ३;
५२, ११; १२; -सुस् शौ ६,
१०४, १; १२, २, ५५; १८,

०) विप. ([अतर्पणीय-, दुस्तोष-] वृत्र-, हेति-) ।
तस. चार्वादिषु डसं. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।
उप. सिन्व- < ✓*सिन्व (तर्पणे) कर्तरि यद्.
(तु. वें., द., WSGS. १, WW. [२, ४४४]) ✓सि
इत्यतः परम्परिता व्यु. दर्शकाः; वैतु. सा. स. अभावे
सति ✓अस्(क्षेपणे) इत्यतः प्राति. वस्तुः [वैतु. अ-
सुन्व- इत्यत्रत्य उत्तरः पक्षः] ।

०) उप. < ✓*सिन्व (दीप्तौ) इति कृत्वा यनि.
प्राति. अप्रकाशमान-पर्याय इति मतम् (तु. सस्थ. टि.
?एवारे) ।

०) विप. (हनु-) । या ६, ४ = असंखादन्ती- ।

०) नाप. [सूर्यस्य इषु- (= रश्मि-, तेजस्- [तु. वें.
GW. प्रमृ.])] । ✓अस्(क्षेपणे) + किरन् प्र. डसं.
(पाठ १, ५०) । नित्-स्वरः ।

०) ..... भेषजी, असीयं विषदूषणी इत्येवं मौलिकी
श्रुतिः संभाव्येत । प्रथमपादान्ते यत् सुपा. यण् अकारि
तदुपेक्ष्यम्, छन्दोभङ्गाऽऽपत्तेः ।

१) व्यु. ? ✓अस्(मुवि) > अस्- + (✓*भृ > *भृ-
> *अ- > *भ- > *व- >) *व- इति स्थिते वस.
इति कृत्वा पूष. प्रकृतिस्वरे (पा ६, २, १) सति उप.
वि-स्वरे सत् नैप्र. *ड- इत्येवं विपरिणतं स्यात् ।

पाप्र. यनि. धा. आर्धधातुकत्वेऽपि भूभावाऽप्रयोजकः
उन् प्र. नित्-स्वरश्च (पाठ १, १०; पा ६, १, १९७)
इति सुवचम् (वैतु. पाउना. पाउश्वे. [१, १०]
✓अस्(क्षेपणे) इत्यतोऽयोग्यामिव सती व्यु. वृत्तन्तौ) ।
ननु यनि. धा. अप्याद्योऽकारः ✓*अद् इत्यस्य कतमस्य
प्रभेदस्याऽज्ञातशेष इति । असुत्वस्य चरत्वाव्यभि-
चारात् १मः प्राप्त्यर्थः (यद्.) प्रभेदो वा द. साजोव्य-
प्रादुर्भावाऽर्थोऽपरः प्रभेदो वा ✓*झर् इत्येतन्मूलकः सन्
उसं. (तु. ✓अन[प्राणने], यस्याऽऽद्यंशस्यापि समान-
मूलत्वं द.; वैतु. GW. MW. भवर्थमात्रवृत्तेः ✓अस्[मुवि]
इत्यतः व्यु. संकतयन्तौ) ।

०) सपा. असु < असुः इति पाभे. ।

०) सपा. असु < असुम् इति पाभे. ।

१) सपा. पै ६, २, ६ असुराः इति पाभे. ।

१) सपा. पै १२, ८, २ आकृतिः इति, मा ४, १५
श्रोत्रम् इति च पाभे. ।

१) असुं यु ईयुः (या ११, १८ च) > सपा. ब्रीपि २, ९,
१२ असुं य हयाय इति, ब्रीथो २, ९; ११ भाप २, ११;
७ असुंगमाः इति पाभे. ।

१) = सपा. माश ४, ४, ११ । तै १, ४, ४४, ३ वसुम्
इति पाभे. । ०) पाभे. असुम् तै ५, ४, ६, ५ द. ।

१७४, १; २, २७, १०; २८, ७^१;
 ४, २, ५, ८, ९, ६; १०, ९६, ११;
 ११, ११; १३२, ४; तै १.
 ५, ११, ३; ६, ६, ४; ३, १.
 ११, १; मै १, ४, ३; ८^१; ४.
 १०, ४; १४, १७; काठ ५,
 ६; ३२, ६^१; ४०, ११; कौ २,
 ७६२; शौ २०, ३२, १; -रः ऋ
 १, ३५, ७; १०; ५४, ३; १३१,
 १; २, १, ६; ३, ३, ४; ५,
 १५, १; २७, १; ४२, १; ५१,
 ११; ८३, ६; ७, ३०, ३; ५६,
 २४; ८, १९, २३; ४२, १^०; ९,
 ७३, १; ७४, ७; १०, ११, ६;
 ७४, २; मा ८, ५५; २७, १२;
 ३४, २६^१; का ९, ७, २; २९, २,
 २; ३३, १, २०^१; तै १, ३, १४,
 १^१; ३, १, ११, ७^१; ४, १,
 ८, १; ४, ९, १; मै २, १२,
 ६; ४, १४, १४; काठ ८, १२^१;
 १११, १२^०; १३; १८, १७.
 १२५, ४; ८; ३४, १४^१; ११
 १, १९^१; ७, ७; २९, ५६;
 ३९, १; ४०, १; ४२, २; ४४,
 ४; शौ १, १०, १; ४, १५,
 १२^१; ५, २७, १; ८, ६, ५;
 १८, १, २३^१; पै १, १, १८,
 १; ५, ७, १०^१; ८, १२, ५;
 ९, १, २; १०, ३, ६; १६, ७९,
 ५; १९, ५२, १५; -रस् ऋ

५, ४२, ११; ७, २, ३; १०,
 ५६, ६; मै २, १०, ३^१;
 -रस् ऋ, १, ११०, ३; १२२,
 १; १२६, २; २, ३०, ४; ३,
 २९, १०; ३८, ४; १५३, ७;
 (७, १०३, १०) १०, ६७, २;
 ५६, ८; ४, ५३, १; ५, ४९,
 २; ६३, ३; ७; ७, ६, १; ९९,
 ५; ८, २०, १७; १०, १०, २;
 ३१, ६; ९२, ६; १३८, ३;
 १७७, १; मा १३, ४४; ३३,
 २२^१; का १४, ४, ७; ३२, २,
 ५^१; तै ३, २, ११, ३^१; ४, २,
 १०, ३; मै २, ७, १७; १४, १२,
 ५; १४, १२; काठ १६, १७; ३७.
 ९^१; कौ १, ७८^१; जै १, ८, ६^१;
 शौ ४, ८, ३^१; ६, ७२, १; १८,
 १, २^१; १९, ५६, १; २०,
 ११, २^१; पै ३, ८, १; १८, ५;
 ४, २, ३^१; १५, २३, १; १९, २७,
 १४; -रा ऋ ७, ६५, २; ८, २५,
 ४; -रा ऋ १, १५१, ४^१; ७,
 ३६, २; -राः ऋ १, ६४, २; ८,
 १६, ९; १०, १२४, ५; मा २,
 २९; ३०; का २, ७, १; २;
 १^१ तै १, ५, ९, २; ७, १, १; ३;
 ३, ३^१; २, ३, ७, १; ४, १,
 १; ३; ३, १; ५, ४, १; २; ८,
 ५; ११, ९; ६, १, ५; ३, २,
 २, २; ३^१; ३, ७, २; ४, ६.

१; २; ५, २, ८, ३; ३, १,
 १^१; ११, १; २; ४, १, १; ७,
 ३, १; ६, २, १, ५; ५, ३; ७,
 ४; ११, १; ३, १, ४^१; १०, ६;
 ४, ६, १^१; १०, १^१; ३; ४;
 ११, १; ५, २, २; ६, ४, ४;
 ९, १^१; ७, २, ५, ४; १^१ मै १,
 ४, १०; १४; ६, ३; ९^१; १०;
 १३^१; ९, ३^१; ८^१; १०, ५^०;
 १५^१; ११, ९^१; २, १, ११^१;
 ३, २; ५, ३^१; ९^१; ३, २, १^१;
 ७^१; ४, १; ७; ६, १०^१; ७,
 १०; ८, १; ३; ५; ८; १०^१;
 ९, १; १०, ५^१; ६^१; ४, १, ६;
 १०; १२; २, १^१; ३^१; १३;
 ३, ४^१; ५, ५; ६^१; ६, ३; ४^१;
 ८; ७, ४; ६; ७^१; ८, १^१;
 काठ ६, ७^१; ८, १; ८; १३^१;
 १५; ९, ११; १५^१; १०, ७^१;
 १०^१; १२, २^१; ३; १३, ४^१;
 ५; १४, ९^१; १९, १०; ११; २०;
 ६^१; १३^१; २३, ७^१; २४, ९^१;
 १०^१; २५, २; ६^१; ९^१; २६,
 १०^१; २७, ८^१; ९^१; २८, ४;
 ९; १९, १^१; ३०, १^१; ७^१;
 ३१, ४; ८^१; ९^१; ३२, ७;
 ३४, ५; ३५, २०^१; ३६, १;
 ३७, ११; १२^१; १४^१; १६^१;
 १^१ क ४, ६^१; ६, ६; ७, ३; ८;
 १^१; ३; ३०, ८; ३१, १; ८^१;

सतः नैप्र, यानि, विपरिणामः संभाव्यत [व. पाप्र. उरन्
 प्र इति व्यन्धरः (पाउ. [१, ४२], दे. [१, १०]; वैतु.
 पक्षे या. [३, ८], दे. [गपू.] च असु- +रः प्र. मत्वर्थ
 इति वा, असु- +र- [< ✓रस् वा ✓रा वा] इति
 वा वदन्तौ स्वरतद्विचन्तौ [अभयथाऽप्यन्तोदात्तप्रसङ्गादिति
 यावत्.]; दे. [गपू.] अ+सुर- [< ✓सुइ सुदा.]
 इति कृत्वा नञ्-स्वरः; PW. प्रभृ. च ✓अस्(भुवि)
 इत्यस्य प्राणित्वपर्यवसान्या WJ. [१, ६८] च तस्यैव

साधुनासिकोऽक्रमस्य सतः सुमतिस्त्वप-या वृत्त्या तत्तदर्थ-
 संपत्तिं व्याख्यायुक्ताः सन्तः उप. वीत्तरांशं वा प्रति
 मौनमुदिताः)] ।

१) पाभे. अरुण मे ४. १४, ९ द्र. ।

२) पाभे. तै १, २, ८, १ कपभः द्र. ।

३) सपा. ऋ १०, ८२, ५ प्रभृ. १असुरैः इति पाभे. ।

४) सं२ १७ इति साहित्यिको ह्रस्वः ।

५) सपा. मे २, ५, ३ पितुरः इति पाभे. ।

१५; ३६, ४; ३८, २; ३; ५; ३९, ३; ४; ४०, २; ४१, ८; ४४, ४; ९; ४५, २; ४६, ४; ४७, ४; ८; ९; ४८, १८; शौ २, ३, ३; ६, १०८, ३; १०९, ३; ८, १३, १; ४; १०, १०, २६; ११, १२, १५; १९, ६६, १; पै ६, २ ६१०; १६, १०९, ६; १३५, १; १५०, ५; १९, १७, १०; २०, ५४, २; -रात्रि ऋ ८, २७, २०; -राणाम् णितै १, ५, ७, ६; ९, २; ७, १, ५; ४, ६; २, ३, ७, १; ४, ३, २; ५, १, १; ८, ५; ६; ११, ८; ३, ४, ६, १; ४, ३, ११, ३९; ५, ४, ७, ४; ६, २, ३, १; ४, ३; ५, ४; ४, १०, १; ६, ११, ५; णामै २, १०, १६; २, ३, २; ७; ४, ९; ५, ९; ९, १९; ३, २, ६; ४, १; ६, १; ८, १; ३; ५; १०, ५; ४, १, १०; २, १; ९; ३, ४; ६, ३; ७, ५; ७; ८, १६; मैपुण्य ३, ८; काठ ७, ६; ९, १५; १०, ७, १२, २; ५; १०; १३, ४; १९, ११; २०, ६; २४, १०; २५, २; ६; २७, ८; ३१, ८; ३४, ४; ३६, १; १०; ३७, ११; १४; ३९, १०; णक ५, ५; ३१, १; ८; ३८, ३; ५; ३९, ३; ४७, ८; शौ २, १२१९; शौ ४, २३,

५; ६, ७, ३; ८६, ३; १००, ३; १०, ३, २; ६, १०; १९, १३, १; पै १, १०६, ४; ४, ३३, ५; ७, ३, ९; ४, १; १४, ३, २२; १६, ४३, २; ६३, २; १७, १५, ४; १९, ३, १२; ६, १२; १३, ६; ३१, ८; -रात्रि ऋ १०, ५३, ४; १५७, ४; खि २, १४, ११; णितै १, ६, १०, २; ११, ६; ७, १, १; ३; ४, २; २, २, ६, १; ४, १, २; २, १; ६, १, ३; ३, ७, १, ४, ४, १; ६, २; ५, १, १०, ४; ४, ६, ४; ६, २, २ ७; ३, २; ३; ८, १; ३, ७, १; १०, ५; ६, ९, १; ७, ३, १, २; ७, १; ५, २५, २; णामै १, ४, ७; १४; ६, ४; ६; ९, ३; ५; ६; १०, ५; १५; २, २, २; ५, ३; ९; ३, २, १; ३, ७; ४, ७; ६, ६; ८, १; ४; ५; ४, १, १०; १२; २, १; ५, ६; ६, ३; ९; १४, ११; काठ ८, ४; ५; ९, ११, १४; १५; १०, ७; १३, ३; ४; ५; १९, २; १०; २१, ४; १०; २३, ८; २६, १; २७, ८; २८, २-४; ६; २९, १; ६; ३०, १; ३१, ९; ३२, १; ५; ३५, २०; ३६, ९; ३७, १४; णक ६, ९; ७, १; २९, ८; ३०, ८; ३१, १९; ३६, ५; ३८, ५; ४०, ४; ४४, २-४, ६; ४५, २; ७; ४६, ४;

४७, ९; ४८, १८; शौ ४, १९, ४; ६, ७, २; ८, ५, ३; ९, २४; १३, १; ९, २, १७; १८; १०, ३, ११; ११, ७, ७; १२, १, ५; १२०, ६३, २; १२४, ५; पै ५, २५, ४; ९, २५, १४; ११, ५, ११; १६, २०, १; २७, ३; ६४, २; ७७, ६; ७; १३५, १; १५३, ७; १७, १, ४; १२, ८; २८, ३; १९, ३, ११; २०, २०, ३; -रात्रि ऋ ५, १२, १; ४१, ३; ९, ९९, १; १०, १२४, ३; शौ १, ५११; जै १, ५६, ३; शौ ५, ११, १; १३, ७, १४; पै ८, १, १; -रे ऋ १०, ९३, १४; -रेभ्यः ऋ ८, १७; १; णितै २, ५, १, १; ६, २, २, १; ७, ३, ७, १; णामै १, ६, ३; ९, ८; ३, ३, १; ९; ४, ७; ६, १; ८, ३; काठ १०, ९; १२, ३; २१, ४; ३७, १६; णक ३१, १९; शौ १, २५४; जै १, २७, २; शौ २, २७, ३; ४; ६, ६५, ३; १९, ५६, ३; २०, ५५, २; पै १, ८९, १; २, १६, २; ३; ४१, ४; ३, ८, ३; ४, १८, ४; ७, १२, ८; ८, १६, ८; १९, ११, ९; -रेषु ऋ १०, १५१, ३; णितै ६, ३, ७, २; ६, ११, ५; ७, ३, ९, १; णामै ३, ६, ८; ४, २, ३; ७, ५; ३,

- १) सपा. मै २, ५, ३ पितुरः इति पाभे ।
 २) पाभे. असुः शौ ५, १, ७ द. ।
 ३) =सपा. मंत्रा २, २९ पाठ ३, ३, ५ । शौ ३, १०, १२ इत्युनाम् इति पाभे ।
 ४) असुराणां ब्राह्मणौ इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. काठ ३०, १ क ४६, ४ असुरब्रह्मौ इति पाभे ।

- ५) प्रपाठकारम्भकत्वं ताच्छ्वम् ।
 ६) सकृत् सपा. मै ३, ८, ५ सपुनम् इति पाभे ।
 ७) सपा. मै २, २, १० वृत्राय इति पाभे ।
 ८) सपा. ऋ १०, १५९, ४ विशिष्टः पाभे ।
 ९) सपा. काठ २३, ४ क ३६, १ देवेषु इति पाभे ।

काठ १३, ५; ३७, १४;
-रै: क १, १०८, ६; १०, ८२,
५; सा १७, २९; का १८, ३,
५; तै २, ४, २, ३; ४, ६, २,
३; मै १, ७, २, ४, ४, ९;
काठ १०, १०; १८, १; क
२८, २; पै ५, २६, ९. [र-
देव, सुर].

आसुर^१ -र: क ३, २९,
११; १५, ४०, ५; ९; तै २,
१, २, ६, ९, ४; मै २, १,
५; ५, २; ३, ८, १०; ४, १, १०;
२, ९; ५, ७; ८, ३; काठ ११,
५; १२, १३; २५, ४; २६, १;
२७, २; २८, ४; ३१, ८; क
३९, १; ४०, ४; ४७, ८;
-गम तै २, ५, ११, १; ६, ९,
५; -रस्य क ५, ८५, ५; शौ ३,
२२, ४; -रात् मा १९, ३४;
२०, ६७; का २१, ३, ३; २२,
७, १; मै ३, ११, ४; ७; काठ

३८, २; ९; -राभ्याम् पै १९,
३६, १५; -रि क १०, १३१,
४; मा १०, ३३; २०, ६८;
७६; का ११, १०, ३; २२, ७,
२६; १०; मै ३, ११, ४; काठ
१७, १९; ३८, ९; शौ २०,
१२५, ४; -रै: पै १७, २८, २.

आसुरी^२ -री मा ११,
६९; का १२, ७, ४; तै ४, १,
९; २; मै २, ५, ९; ७, ७; ३,
१, ९; काठ १६, ७; शौ १,
२४, १; २; ७, ३९, २; पै १,
२६, १; २; २०, ३०, ७; -री:
शौ ८, ५, ९; पै १६, २७, ९;
-र्या^३ मै २, ५, ९.

असुर-क्षयण^४ -गम् शौ ११, १२,
१०; १२; १३.

असुर-क्षिति^५ -तिम् शौ १०, ६,
२२-२८; पै १६, ४४, ५-७.

असुर-घ्न^६ -घ्नम् खि २, ४, १.

असुर-त्व^७ -त्वम् क १३, ५५,

१-२२; १०, ५५, ४; मै ४,
२, १; -त्वा क १०, ११, २.
असुर-ब्रह्म^८ -ह्याभ्याम् काठ २७,
८; -ह्यौ^९ का ३०, १; क ४६, ४.
असुर-मायु^{१०} -यया शौ ३, ९,
४; पै ३, ७, ५; -या मै ३, १,
९; -ये मै ४, ८, १.

असुर-चोनि^{११} -निम् तै ५, २,
८, ४; काठ २०, ६; क ३१, ८.

असुर-लोक^{१२} -क; -कम् मै १,
११, ९; काठ १४, ९.

असुर-वैर^{१३} -रिन्^{१४} -रिणे खि ७,
३, २.

असुर-हृन्^{१५} -घ्न: क ६, २२,
४; शौ २०, ३६, ४; -घ्ने क
७, १३, १; -हणम् काठ ३९,
५; -हा क १०, १७०, २;
कौ २, ८०४; जै ४, २, १०.

असुर-घ्नी^{१६} -घ्नी मै ४, १, ६;
काठ ३१, ४; क ४७, ४.

?असुरा त्वेषा^{१७} पै ३०, ४८, ७.

१) पाठे. १असुरम् मै २, १०, ३ द्र. ।

२) विर. (असुर-पुत्र-, असुर-संबन्धिन- प्रभृ.) स्वर्भा-
नु, कञ्च-, नमुच-, अरु- प्रभृ.) । तस्येदमित्याद्यर्थे
अण् प्र. (पा ४, ३, १२०) । तत्-स्वरः ।

३) सपा. शाश्रौ १५, १५, १३ आसुरे इति पाठे. ।
विमर्शः वैप४ अघि, आसुरात् च शाश्रौ १५, १५,
१३ द्र. ।

४) विप. (माया-, कृत्या- प्रभृ.) । मायाऽर्थे तद्धितः
अण् प्र. (पा ४, ४, १२४) ।

५) स्वरितः (पा ८, २, ४) । असुर्या इति मुपा. ?
यनि. शोधः द्र. (सु. टि. २असुर-> -री-) ।

६) विप. (वध-) । उस. कर्तरि ल्युङ्घन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।
७) विप. (मणि-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् । उप.

<✓क्षि(क्षये) ।

८) अतिम् इत्यपि क्वचित् मूको. पाठः ।

९) उस. कान्ते (पा ३, २, ५) याथादि-स्वरः ।

१०) तत्र तत्र देवानाम् असुर-त्वस्य भवणात् सुर-त्वस्य

चाऽश्रवणात् सुर-इत्यर्वाकितनं प्राति. भवत्य् आभासिकनञ्-
निवृत्तीतीवाऽभिसंदधाना अर्वाञ्चः Pw. प्रभृ. द्र. (उ.
१असित-) । अत इह त्वत्त्वभ्याम् (पमवा ५, १,
११९) इत्यस्याऽवसराऽभावा नञ्-समासाऽभावादिति
दिक् । ननु विरुद्धार्थप्रतीतिर मा भूद् इति देवानां
प्रसङ्गे नञ्-समासो न स्याद् राक्षसानां प्रसङ्गे त्वनुपपत्त्य-
प्रसङ्गात् तादृशो नञ्-समासोऽनुमन्येति चेत् । न ।
सुर-इत्यस्य सुरा- इत्यतोऽन्यत्र श्रवणस्य नितरामनुप-
लभ्यमानत्वात् तादृश्या अनुमतेः प्राप्तेतरत्वकैमुक्तित्वा-
दिति यावत् ।

११) नाप. (असुर-पुरोहित-) विष्टा-वृत्ति- वा शु।पु।ण्डा-
मुकं-वा) । द्रस. । १) पाठे. १असुराणाम् मै ४, ८, १ द्र. ।

१२) वस. साख. (पा ६, १, २२३) ।

१३) विप. (कृष्ण-) । मत्वर्थीयः इति प्र. । तत्-स्वरः ।

१४) विप. (अग्नि-, इन्द्र- प्रभृ.) । उस. विवबन्ते कृत-
स्वरः प्रकृत्या ।

१५) पाठः ? असुरत्वेष्वा इति शोधः । वा. ?

असुरावम- -मै पै १७, १३, ६.
 असुर्यै- -०य ऋ २, २३,
 ३; १०, १०५, ११; -र्थाः ऋ ८,
 १०१, १२; मा ३३, ४०; का
 ३२, ३, ११; काठ ३४, ३१;
 कौ २, ११३९; जै ४, ३, ३;
 शौ २०, ५८, ४; -र्यम् ऋ २,
 २७, ४; ३३, ९; ३, ३८, ७;
 ५, १०, २; ६६, २; ६, २०,
 २; ३०, २; ३६, १; ७४, १;
 ७, ५, ६; ६५, १; ९, ७१, २;
 मा ८, २४^०; का ९, ४, २^०; तै
 १, ४, ४५, १^०; २, १, ११, ५^१;
 ५, १, ७, ४^१; मै १, ८, ३१;
 ४, ७, ४^२; ११, २^१; १२, १^१;
 काठ ४, १३^०; ६, ३१; ११,

१२^१; १९, ७^१; क ३, ११^०; ४,
 २^१; ३०, ५^१; पै १, १०९, ३;
 -र्थास्य ऋ २, ३५, २; ७, २२,
 ५; काठ १२, १५; कौ २,
 ११४९; -र्थाः ऋ १, १६७, ५;
 १६८, ७; ७, १६, १; काठ
 २५, ८; का ४०, १; -र्थाणि ऋ
 ४, ४२, ३; १०, ५४, ४; -र्थात्
 ऋ १, १३४, ५; -र्थां मै १,
 ३, ३९^०; काठ २४, १०^१; क
 ३८, ३१; -र्थास्य ऋ ४, १६,
 २; ७, २१, ७; ६६, २; ८, २५,
 ३; १०, ५०, ३; जै ३, ५४, ८;
 शौ २०, ७७, २; -र्थां मै ४,
 ६, ३.

२*असुर- > *असु(र-क)रिका-

> असुरी- -यैः मै १, ६, ३.
 *असुर- > *असुरिक- >
 २^१असुर्यै- -यैः मै १, ६,
 १०; काठ १३, ४; -र्यम् मै ३, ६,
 ६१^१; काठ ३४, २; -र्थां मै १,
 ८, ६; ३, ६, ६; काठ ८, ३; क
 ६, ८; -र्थाः मा ४०, ३; का
 ४०, १, ३.

१, २असुर्यै- १, *असुर- द्र.

*असुवर्ग्य- -र्यः तै ५, ५, १, २;
 -र्यम् तै ५, २, १०, ७; ५,
 ४, ४.

असुषिरत्व- -त्वाय मै ३, १०, २.

असुखि- -खीन् ऋ ४, २४, ५;
 ६, ४४, ११; -त्वेः ऋ ४,
 २५, ६.

१) तद्धिते यति नित्-स्वरः (पा ६, १, १८५) ।

२) सपा. असुर्यैम् (माश ४, ४, १२) <> असुर्यान्
 इति पाभे ।

३) मौस्थि. *असु-चर- (=उस. धात्रीय-स्वरः [पा
 ६, २, १४४]) इति विशेषे सति असुर- इत्यत्र
 निर्दिष्टा दिशा एवाऽतिदेश्या । एउ. व्यु. औप. द्र.
 (तु. एउ. टि.) ।

४) नाउ. व्यु. नैप्र. औप. द्र. ।

५) पाप्र. असुर- इत्यतः ङीवः उसं. (पा ४, १,
 ४१) यथेष्टलाभे संभवत्यपि मौस्थि. स्त्री. उपयु-
 ज्यमानस्येकारस्य स्वरभावाऽभावतो यथायोगं मूल-
 शब्द-संस्वरविस्वराऽन्त्याऽकारस्थानितया प्रतिपत्तेरिदं
 कल्पना-नौरवमिह लब्धाऽऽदरमिति दिक् [तु. टि.
 असुर- > आसु(र- >) री- > -र्यां (मै २, ५, ९)] ।

६) जसि स्वरसंक्रमः (पा ८, २, ४) ।

७) नापू. सरूपयोरन्योन्यं स. विषयभेदे सत्यप्यर्थतः
 सजातीयत्वं भवति । तयोरुभयोः प्रकाशसाहित्यवति
 तात्पर्यात् । प्रकृतं तु प्रकाशराहित्यवति तात्पर्यात्
 ततो विजातीयं द्र. । एवमर्थतः सिद्धेऽपि विवेके व्यु.
 स्वरस्य च विषये संदेहो भवति । तथाहि । यनि.
 उस. धात्रीय-स्वरः स्यात् (पा ६, २, १४४) । उप. च
 पै १-७१

नापू. सरूपं सद् भावे वा कर्तरि वा <√वृ 'आच्छादने'
 (वैतु. नापू. सरूपयोः उप. कर्तरि <√वृ <√भृ)
 इति स्यात् । यद्वा तस. नञ्-स्वरेण *असुर- इत्येवं
 वा निर्देष्टव्यम्, यत्र उप. (√सृ [प्रकाशे]) *सुर-
 इति भाप. द्र. । नाउ. व्यु. चेतत् औप. द्र. ।

८) तस्येदमीयेऽर्थे ठ>ङ्कः प्र. उसं. (पा ४, ३,
 १२०) । तत्-स्वरः । मौस्थि. नाउ. व्यु. औप. द्र.
 (तु. *असुरिक-) ।

९) विप. (रात्रि-, लोह-, वर्ण- प्रष्ट.) । नैप्र. वर्ण-
 विपरिणामे सति स्वर-संक्रमः (पा ८, २, ४) । यद्वा
 पाप्र. एपू. वा नाउ. वा यति प्र. तित्-स्वरः ।

१०) तु. सस्थ. टि. असुर- > असुर्यै- > -र्यम् ।

११) =सपा. माश १४, ७, २, १४ इं ३ च । वृउ
 ४, ४ ११ कठउ १, १, ३ अनन्दाः इति पाभे. ।

१२) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) ।

१३) वा छन्दसि (पा ५, १, ११९) इति प्रकृतिस्वरं
 बाधित्वा नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) । वस्तुतस्तु
 भावप्रत्ययान्ततया निष्पन्नेन कृता नञः स. च तत्-स्वरश्चे-
 त्येवं सुवचम् ।

१४) नाप. (सोमाभिषवाऽकर्तृ-) । उप. √सु(अभिषवे)
 + क्ति प्र. उसं. (पा ३, २, १७१) ।

अ-सू^१-सूम् मा ३०, १४; का ३४, अ-सूतिका^२-का शौ ६, ८३, ३; ३, १; -स्व^३ क्र १, ११२, ३; पै १, २१, ४.

१०, ६१, १७; शौ ७, ३६, ३.

*असूय^४->✓असूय>असूयत्^५-

असू-सू^६-स्व^७ शौ १०, १०, २३;

-यन् क्र १०, १३५, २.

पै १६, १०९, ३.

असूया^८-या पै ४, २४, ३१!

असूक्त^९ पै १४, १, ८.

[°या- स°].

?असूयेकप्सु^{१०} पै ४, २४, ३.

अ-सू^{११}-रे क्र ८, १०, ४.

*असूरिक^{१२}->?असूर्य^{१३}-यम् मै ३, ६, ६^{१४}.

असूर्त^{१५}-तम् शौ १०, ३, ९; पै १६, ६३, ८; -तं क्र १०, ८९,

१) विप. (प्रसवाऽसमर्थ- बन्ध्या-) धेनु-, सपत्नी-), नाप.(बन्ध्या-स्त्री- [मा ३०, १४])। बस. अन्तोदात्तः उप. ✓सू (प्राणिश्रवणे) + भावे क्विप् प्र.। यद्वा तस. उप. कर्तरि विबन्तं चार्वादिषु उभं. (पा ६, २, १६०)।

२) स्वरसंक्रमात् स्वरितः (पा ८, २, ४)। शाखा-भेदेन यण्-भावाऽभावौ द्र.।

३) पपा. नावग्रहः। तेनाऽन्यस्तीभावमिव स्वार्थिकं नञ्-पूर्वमिति संभाव्य PW. प्रभृ. एतत्=नापू. इत्यभि-संदधेरे। यथा यनि. पक्षेऽवग्रहाऽभावो नोपपद्येत, एवं परपक्षेऽप्य् अभ्यासहृस्वाऽभावो धा. मूर्धन्यादेशाऽभावश्च नोपपद्येतामित्युभयोः पक्षयोश्च चोद्यदुष्परिहरत्व-सामान्यात् प्रकरणाऽनुसंधानतोऽन्यतरपक्षपरिग्रहो निर्णी-येत। एस्थि. वशायाः सामान्येन अस्वः सत्याः सू-भावोदये श्रविते सत्येव तद्-गर्भश्रुतिरुपपद्येत चमत्कृति-सहकृता च भवेद् इति युज्येतैव समासपक्ष इति मतं भवति (तु. W.)। यनि. अ-सू- इत्यस्य नञ्-युक्तस्यैव पूर्वपदीभाव इति उच्यते। विबन्ते कृत-नवरः प्रकृत्या।

४) सवितृ-प्रकरणात् असूत (<✓सू [प्रेरणे]) इति शोधः द्र.।

५) विप. [(पृथक्तावम् अजनयन्ती-) बन्ध्या-) अप-चित्-]। बस. समासान्ते कपि कात्पूर्वस्याऽकारस्यैवं ह्रस्वात्तेऽन्यत्पूर्वीयः स्वरश्च (पा ५, ४, १५४; ७, ३, ४४; ६, २, १७४)।

६) व्यु. ? पाप्र. असू- इत्यतो वयण्ताद् वा यग-न्ताद् वा नाधा. सतः (पा ३, १, २७; पाम ३, १, १३) पचाद्यजन्तं प्र ति. द्र. (तु. टि. ✓वसूय)। मौस्थि. तु असूर->असूर्य- इत्यतः नैप्र. यनि. विपरिणामः (तु. माश १, २, ५, ४)।

७) शतृनिघाते तुदा. विकरणस्य स्वरः (पा ६, १, १८६)।

८) स्त्री. भावे कः प्र. टाप् च (पा ३, ३, १०३)।

९) पाठः? तु १ रुल् छत्तैक्यकारं संभाव्येत (तु. नाउ. टि.)।

१०) पाठः? असूया (=असूयया), एकपदसु इति

पदद्वयं स्यादिति तत्परः शोधः द्र. (पञ्चपन्मातृत्वादेक-पद्विपयाऽसूयेत्यभिसंधिः)। अधिकाक्षरनिविर्वात्यिपा-प्रयोजितः यनि. पाठस्य विकारः द्र.।

११) नाप.। अर्थः? [प्रज्ञा-रहित-] मनुष्य- इति वै., [स्तोत्र-रहित-] देश- इति सा., [सूर्य-रहित-] काल-, रात्रि- इति BW. WAG [२, ५१७] प्रभृ.। बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)।

१२) *असूरिक- इत्यत्रत्यं टि. द्र.।

१३) असूर्य- इत्यत्रत्यं टि. द्र.।

१४) एव किल मूको. (तु. संटि.)। प्रकरणतस्तु *असूर->असूर्य- इत्यस्य रूपं द्र.। एवमन्यतरत् किवि. (=नक्तम् इत्येतत्सकक्षम्) अन्यतरच्च कर्मपदम् इति त्रिवेकः द्र.।

१५) व्यु. ? *अस्वूर्त्र- [= (✓अस् [< ✓अस् (तु. असि-, पंजा. अस्,] >) *अस्- (=भाप. धूलि-पर्यायः) + (✓वृ >) वृ- [भाप. (=वृ- > ऊ- इत्यत्र तु. *वूर्ण- > ऊर्ण-; पंजा. [*वूर्ण- > *उर्ण- >] उन्न) इति कृत्वा *अस्वूर्- इति तस सास्व. (पा ६, १, २२३) सति (✓तृ >) तृ- (भाप.) इत्यनेन वय. पूष प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, ११) इत्यस्य (धूलिभूतस्वरित-वचनस्य सतः) नैप्र. यनि. विपरिणामः स्यात् (तु. टि. असूर्ति-, सुवृत्त-, सुर्ति-, शौ (१०, ३, ९) च यत् एतन्निगमान्तरेऽपि रुजस्- इत्ययैव विप. भवतीति स्पष्टम्; वैतु. या. (६, १५) प्रभृ. असू- इति पूष? (तु. दे. १४, ३, स्क. दु., सा. [तै., का.] उ. म.), ✓ईर इत्येतत् क्तान्तं सत् उप. चेति कृत्वा वृत्त. पूष. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, ४८) अभावतश्चोद्याः, नञ्-पूर्वः बस. वा (तु. सा. [क्र.] तस. वा (तु. PW. GW. ORN. NW. MW.) इति सूते- (✓सू इत्यतो वा [तु. पाका ८, २, ६१], सा. [क्र., PW.] ✓सू इत्यतो वा [तु. ORN. GW. NW.] इति उप. चेत्त्यपि स्वरतोऽसाधु वचः। बस. अन्तोदात्तः (पा ६,

४; मा १७, २८^३; का १८, १, ४^३.
असूर्ति- -तृति^३ तै ४, ६, २, २; मै २,
१०, ३; काठ १८, १; क २८, २.

१ असूर्य- -असूर- द्र.

असूर्य- -यै क ५, ३२, ६.

असृगादा पै ९, ६, ६.

असृज- -सृक् ऋ १, १६४, ४;

खि ४, ५, १४; ७, १, ६;

मै ४, २, ९^१; काठ ३४, ८^२;

१२; शौ ४, १२, ४; ५; ९, १४,

४^१; पै ४, १५, ३; ७, ११, ४;

१५, २३, २; १६, ६६, ४^१; १७,

२१, १; २०, ५२, ११; -सृजा

पै २०, ३९, २; -सृजाम् पै ८,

७, ८; -सृत्^३ तै ७, ४, ९, ११^१.

असृक्-तम् (:) पै २०, ५२, १२.

असृक्-त्व- -त्वम् मै ४, २, ९;

काठ ३४, ८.

असृक्-पावन्- -वानम् शौ २, २५,

३; पै ४, १३, ६.

असृक्-सृष्ट- -ष्टम् पै २०, ४९, ८.

३, १७२) तस. च आशुदातः (पा ६, २, २) स्यादि-

त्यभिसंधेः] ।

१) सपा. असूर्ते < > असूर्ता इति पाभे. ।

२) व्युः? *अस्वन्त्रि- (=उप. *त्रि- इत्येव नाप्. विशेषः) इत्यस्य नैप्र. विपरिणामः स्यात् । ननु किमिति नाप्. पृथक् प्राति. इति (वैतु. सा. [तै. स्थ.] श्रुतानि इत्येतत्समानाधिकरणं सत् यनि. नाप्. न. द्वि ३ इति) । असूर्ते सुते रजसि निषत्ते (ऋ १०, ८२, ४) इत्येतस्य मौलिकस्य सतः पाठस्य स्थाने प्रकृतस्य पाठस्य पर्यायान्तरमाप्तत्वाभिसंधेरिति । कथमिति । यथा तत्र असूर्ते इति सप्त १ सद् रजसि इत्यस्य विप. भवति (वैतु. यस्थ. या. (६, १५) प्रश्न. एकारान्तं पुं. प्र३ सद् ऋप्रयः इत्येतत्- समानाधिकरणमिति), तथेह (रजसो) विमाने इत्यनेन सप्त १ सता असूर्ता (=तौ) इत्यस्य संबन्धो गालवेषो पुंस्त्वभावश्च (पा ७, १, ७४) इति (तु. टि. *सूर्ति- , निषत्-) ।

३) विप. (तमस्-) । बस. अन्तोदातः (पा ६, २, १७२) ।

४) =शोणित- । (✓अस्|भुवि| >) *अस्- + (✓सृज

असृक्-स्थान- -नम् पै २०, ५४, ३.

असृङ्-मुख- -खः मै ४, ९, १९;

-खान् शौ ११, ११, १७; पै

१७, १२, ८.

असृष्ट, टा- -ष्टः मै १, ६, ६; -ष्टम्

मै ४, २, ९; पै २०, ४९, १०;

-ष्टाः मै १, १०, ५; काठ ३५,

२०; क ४८, १८; -ष्टान् पै २,

१५, १९^१.

असृष्टि- -ष्टौ पै २०, ४९, ८.

अ-सेन्य- -न्या ऋ १०, १०८, ६.

अ-सोम- -मः काठ २७, ४; क

४२, ४.

अ-सोमप- -पाः मै १, ४, ६; काठ

२६, ९^१; क ४१, ७^२; -पान्

काठ २६, ९; क ४१, ७; -पैः

काठ २६, ९^१; क ४१, ७^२; -पौ

तै २, १, १०, १; मै ४, ६, २;

काठ १३, ६; २७, ४; क

४२, ४.

अ-सोमपी- -थः काठ ११,

४, ५, ५^१.

१०.

अ-सोमयाजिन्- -जी तै २, ५,

५, १^१.

अ-सोम्य- -म्यस्य^३ काठ ५, २.

अ-स्कन्- -न्दाष तै १, ५, ८, ५;

२, ५, ८, ६; ५, ६, ८, ४; ७,

६, ५; ६, ३, ८, १; ३; ४, ५,

२; मै ४, १, ३; १०^३; काठ १३,

१०; १२, ४; २३, ३; २५,

४^३; ३१, २^१; ८^३; क ३०, २;

३९, १; ४७, २^२.

अ-स्कन्धञ्- > अस्कन्दी(क >)

का^३ - के पै १५, १८, ७.

अ-स्कन्- -नम् मा २, ८; का २, २,

२; शौ २, ६, १, ७; ६, ३, ८,

१; ३; ४, ५, २; मै ११, ४,

१२; ३, १०, २; १४, १, २; २,

१४^२; १काठ ६, ३; २३, ३;

३१, १; ३२, २; १क ४, ३;

४७, १; -१साः मै ३, १०, १;

४, ५, ५^१.

>) *सृज- (भाप.) इति स्थिते नैप्र. एकस्कारलोपे सति बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (तु. टि. असृज्-) ।

१) शृकृत्- , शृकृत्- इत्येतदीयाऽऽभासजन्यः लृ > व

इति विपरिणाम इति (तु. ८, ५२३) वा, पृथक् प्राति.

इदम् उप. ✓सृ > भाप. *सृत्- इत्येवमात्रे असृज्-

इत्यतो विशिष्टं सतेन सव्यु. इति वा विप्रत्ययम् ।

१) विप. (२अराय-) । उष. उप. ✓पा(पाने) +

वनिप् प्र. कृत-स्वरथ प्रकृत्या ।

२) बस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

३) तस. नञ्-स्वरः ।

४) पाभे. अशिष्टान् शौ २, ११, ३ द्र. ।

५) तस. अन्तोदातः (पा ६, २, १५६) ।

६) विप. ([सोम-रहित-] मैत्रावरुण-प्रह-) । बस. ।

७) विप. (शृह-) । बस. उप. भाप. ।

८) पाभे. अमाहणस्य मै १, ४, १२ द्र. ।

९) सपा. क ४७, ८ असृताय इति पाभे. ।

१०) तस. ।

॥ अस्कन-त्व^a - स्वाय मै १, ८, ३;
३, ४, ७, ८, १०; ९, ७^b; ४,
५, २, ८, ९.

॥ अस्कन-हविस^b - वि: तै १, ६,
८, २.

अस्कमन्^c - ने क १०, १४९, १.

† अस्कधोयु^d - यु क ६, ६७, ११;
७, ५३, ३; -यु: क ६, २१, ३;
शौ २०, ३६, ३.

! अस्त^e वै २०, १६, १.

१ अस्त - ✓ अस् (क्षेपणे) द्र.

२ अस्त^f - स्त: वै ५, ३०, ७;
-स्तम् क १, ६६, ५; ११६, ५;
२५; १३०, १^b; ३, ५३, ४; ६;
४, १६, १०; ३४, ५; ५, ६, १^b;
३०, १३; ६, ४९, १२; ७,
३७, ४; ६; ८, १३, २३; (७४,

१४); ९१, १; २, ६६, १२;
९७, ८; १०, १४, ८; २८, १;
३४, १०; ८५, ३३; ८६, २०;
२१; ९५, २; ४; १३; १११,
१०; खि १, २, १^b; ३, १९, १;
५, २२, ६^b; मा ३, ४७; १५,
४१^b; का ३, ५, ४; १६, ५,
२३^b; तै १, ८, ३, १; मै १,
६, २; ७^b; १०, २; २, १३,
७^b; काठ ७, १४; ९, ४; १७,
१८^b; ३९, १४^b; क ६, ३;
८, ७; † कौ १, ४२५^b; २, ९;
४६७; १०८७^b; † जै १, ४१,
७^b; ३, १, ११; ३५, २; ५३,
८; शौ ४, १५, ६; १०, ८, १६,
१४, १, ४३; २, १३; २९^b;
१८, ३, ५८^b; † २०, १२६, २०;

२१; पै १, ७२, २; ४, २६,
१^b; ५, ७, ३१, ८, १५, ११;
१६, १०२, ५; १८, ४, १०; ८;
४; ९, ९^b; -† स्ता^b कौ १,
४५९; जै १, ४८, ३; -† स्ता:
मै ३, ८, ३^b; -† स्ते क ७, १,
२; काठ ३९, १५; कौ २, ७२४;
जै ३, ५९, १७.

अस्त-क^g - कम् खि २, १, ५;
शौ २, २६, ७; पै २, १२, ५.
[क- सु^h].

अस्त-तातिⁱ - तिम् क ५, ७, ९.
अस्तम्^j

अस्तमि (सू. ✓ इ) > अस्त-
यत्^k - यत्ते^l शौ १७, १,
२३; पै १८, ३२, ७; -यन् शौ
२, १०, ५; पै १६, ११५, ३, ३.

^a) तु. टि. अ-सुविरत्त्व- ।

^b) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

^c) नाप. (अन्तरिक्ष-) । वस. अन्तोदात्तः ।

^d) विप. ([अनल्पप्राप्ति-, पुष्कल-] यद्-, रयि-) ।

तस. नञ्-स्वरः । उप. < कृधु [= कृधु-] + १ आयु- इति
या. ६, ३ वै. सा. प्रष्ट. । शेषं कृधु- टि. द्र. ।

^e) सपा. शौ ७, ११८, १ अस्: (✓ अस् [भुवि])
इति पाभे. ।

^f) नाप. (गृह-, धामन्-) । व्यु.? पाप्र. ✓ अस्
(भुवि) + तन् प्र. उसं. भ्वादेशाऽभावश्च (पाउ ३, ८६) ।

नित्-स्वरः । यनि. एव वधा. च स्वामित्वविशिष्टोपवेशना-
ऽर्थकः सन् ✓ आस् इत्यस्य च ✓ निश्च (तु. २ निष्कृत-
नीड-) इत्यस्य च सनामिरिति कृत्वा ✓ अस् (रक्षणे)

इत्यस्य तदवान्तरप्रभेदतया सुवचस्य सतः कायविस्तरः
स्यात् [वैतु. दे. (३, ४) भू-गति-दीप्त्या (प्ति-आ) दान-

क्षेपणानामन्यत्र समर्थमपेक्षकः सन्ननिर्णीतवचाः, सा.
(क १, ६६, ५) प्रष्ट. ✓ अस् (क्षेपणे) इत्येतमुपयुज्यानाः,

ww २, ३३४ ✓ नस् इत्यतः व्यु. पश्यंस्तदादि-
नकारलोपमिव संकेतुकः संश्लिखन्त्यः (मौस्थि. अकारादेशच

नकारादेशच धा. समानमूलभूतस्य ✓ अस् इत्यस्या-
ऽननुनासिकादितया सानुनासिकादितया चोच्चारणद्वैत्वा-

भाव्यं तदधीनश्चान्यतोऽकारादेशाऽन्यतो नकारादेशच
धा. पारिणामिकः प्रादुर्भाव इति कृत्वा तयोः परस्परं
सानाभ्यं न तु जन्यजनकभाव इत्यमिसंधेः] ।

^g) पाठः? इहैवाश्विनोर् अस्तं स्यात् इत्येवं ३यः
पादः सु-शोधः, वकारोपक्रमश्च त्रुटिताक्षरयुगमश्च ४र्थः
पादो भूयोविमर्शसहः द्र. ।

^h) सपा. 'स्तम् < > 'स्ता इति पाभे. ।

ⁱ) पाभे. अश्व शौ २०, १३६, ५ द्र. ।

^j) सपा. क ८, ९६, २ अस्त्रा इति पाभे. । पाठः? अस्त
[न. प्र३] इति शोधः संभाव्येत (तु. प्रकरणम्) ।

^k) स्वार्थे कन् प्र. उसं. (पा ५, ४, २९) । नित्-स्वरः ।

^l) सकक्ष-विशेषणान्तरसाम्येन करेऽर्थे तातिप् प्र.
उसं. [पा ४, ४, १४३; (तु. दुक्ष-ताति-; वैतु. सा. करेऽर्थे
Pw. प्रष्ट. च स्वार्थे तातिलम् प्र. इच्छन्तो लित्-स्वरस्य
[पा ६, १, १९३] अभावं प्रति पर्यनुयोज्याः)] ।

^m) मूलतः द्वि१ सद् मान्तम् अव्य. इति व्यवहार-
मुपैति । तदेतत् स. पूष. सत् उप. प्रति मौस्थि. क्वि.
इति कृत्वा तत्-संबद्धं सत् ग. इति कृत्वा व्यवहार्यते
(पा १, ४, ६८) ।

ⁿ) विप. (सूर्य-) । गस. शत्रन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।

^o) विभक्तिरुदात्ता भवति (पा ६, १, १७३) ।

अस्तमि (म-इ) त^० - ताय
शौ १७, १, २३; पै १८, ३२,
७.

अस्तमे (म-ए) व्यत्^० -
व्यत्^० शौ १७, १, २३; पै १८,
३२, ७.

अस्तमी (म-ई) क^० - के ऋ १,
१२९, ९.

अस्तनयन्^० पै १३, १४, ४.

अस्त(न >) ता^० - ता: मै ४, १, १४.

अस्त(य >) र्या^० - र्या: मै १, ५,
१०; - र्या: पै २, २३, ५.

अस्तवे, अस्तवै, अस्ति - √ अस्
(क्षेपणे) द्र.

अस्तुत, ता^० - त: ऋ ५, ६१, ८, ६७,

५; काठ ७, १०१; क ५, ११;
- तस् खि २, ७, ४; मै ३, ८,
१०१; - ण तथा तै ७, ५, ८,
४.

*अस्तुर-मिश्र^१ - शम् शौ १९,
७, १.

अस्त- √ अस् (क्षेपणे) द्र.

अस्तृणत् - णन् काठ ३६, १२.

१अ-स्तृत, ता^० - त शौ १९, ४६,

२^k; पै ४, २३, २; - त: ऋ १,

४१, ६; द, १६, २०; ८, ९३,

९; १५; ९, २७, ४; मै २, १३,

६; काठ १२, ११; २०, १४; ३७,

१५; १६; ३९, १२; १^k कौ २, ५७४; ६१३^१; ६३९;

६७४^१; जै ३, ४६, १२; ५०,
१^१; ५१, ५; ५६, २^१; शौ १९,
४६, १-७; १२०, ४७, ३; १३७,
१४; पै ४, २३, १-७; ६,
१२, ५; ६; १९, ४६, १^१;
- तस् ऋ १, ४, ४; १५, ५;
१४०, ८; ८, १, ११; ६६, १०;
९, ९, ५; १०, ४८, ११; तै ३,
२, ६, २०; कौ १, २२९^१; जै
१, २४, ५^१; शौ १९, ४६, १;
२०, ६८, ४^१; पै ४, २३, १; - ता
तै ४, २, ९, १^१; - तै शौ १९, ४६,
५; पै ४, २३, ४.

अस्तृत-यज्वन्^० - ज्वन: ऋ ८, ४३,
१; - ज्वा खि ५, ५, १०.

१) विप. (सूर्य-) । सस्व. कृते तु. टि. अव-गत- ।

२) तु. टि. अस्त-युत्-, -यत् ।

३) व्यु. ? भाप. (अन्तिक- [तु. २उपाकु- , प्रतियोगिपदं पराक्र- चेति]) । गस. अधिकरणे घञन्ते थाथादि स्वरः (पा ६, २, १४४) । उप. √ *ईक् मौस्थि. √ *ऋ इत्यत्र लघ्वमूलः सन् √ *ईक् इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम इति मतम् । यद्वा समस्तस्य धा. अनङ्गीकारे सति यनि. रूपे अस. सास्व. च सुपोऽल्लुकि सप्तम्याः स्थाने वैकल्पिकोऽम्भावाऽभावश्च (पा ६, १, २२३; २, ४, ८४ द्र.; तु. सव्यु. अभीक-, प्रतीक-, समीकु- यत्र स्वरभेदतः स. व्यवस्थेयस्तत्पर उक्तचरे प्रकरणे [तु. टि. अभीक-] प्रकृत्या दिशा विशेषाधानपरः शोधश्च द्र.; वैतु. दे. [२, १६] अस्तं √ मा।माने] कीकम् प्र. उस्. [पाउ ४, २६] इति कृत्वा धा. लोपं बुवाणो नित्-स्वरस्य [पा ६, १, १९७] अभावं चाऽन्यथा- सिद्धस्य धा. कल्पनां च प्रति पर्यनुयोज्यः) ।

४) तु. सस्थ. टि. ? उरपाम् ।

५) विप. (प्रजा-) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

६) व्यु. ? अ+√स्त् (हिंसायाम्) > स्तुत्य- (तु. पाम ३, १, १२३) इति कृत्वा तस. कृत्य- (पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्ते प्राप्ते स्वरितः उस्. । अथवा (√अस् [दीप्तौ] > भावे) *अस्- + (√तृ [धरणे] > कर्तरि) *तरि- इति स्थिते उस. कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,

२, १३९) । *अस्तरि- इत्यतः प्राग्वीमे उस्. (पा ५, ३, ७) कपि प्र. निष्पन्नस्य सतः *अस्तरि-क- इत्यस्य नैप्र. विपरिणामः स्वरसंक्रमः (पा ८, २, ४) चेति दिक् ।

७) र्या इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. विप. शरदः इति) ।

८) तस. नञ्-स्वरः । उप. कर्मणि क्तः प्र. ।

९) 'अस्तुभिः' (=स्तुभिः [=स्तुभिः]) मिश्रति' इति कृत्वा उस विवबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या । एस्थि. चतुरक्षरतया छन्दो नाक-विशेषणतया चार्थः सुसंगतः (तु. वैतु. ता. [७४] तुर [=स्तु-] विशुम् इति शोधमुखः, R.W. च अष्टाविंश- > -शम् इति पठन्तौ यद्.) ।

१०) विप. ([अहिंसित-] मर्य- प्रश्.), नाप. (मणि- विशेष- [शौ १९, ४६, १-७]) ।

११) सूको. अस्तृत । इमम् । इति पपा. भवति । यत्त्वत्र शेषा. अस्तृतः इति शोधम् इष्टवान् तद् अन- पेक्षितमिव भवति । वाक्यादित्वात् षाष्टिकस्याऽऽम- निज्जाऽऽद्युदात्तस्य (पा ६, १, १९८) सुपपदत्वोपलम्भात् । एस्थि. आष्टमिकमामन्त्रितनिघातमिव (पा ८, १, १९) श्रावयन्ताविह R.W. अपि चिन्तौ द्र. ।

१२) सपा. ऋ ९, ३, ८ अस्तृतः इति पाभे. ।

१३) सपा. ऋ ९, ६७, २ विशिष्टः पाभे. ।

१४) पाभे. आस्तृता द्र. ।

१५) पाभे. अक्षितम् मा ३८, २६ द्र. ।

१६) विप. (अभि-) । वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

२अ-स्तुत^{१०} - तः शौ १, २०, ४१^०;
५, १, ७.

१अ-स्तुति^{१०} - त्वै मै २, १, ७.

१अ-स्तोमभाज^{१०} - भाजः मै ३, ९,
४; ४, ७, १; काठ २८, ७; क
४४, ७.

अस्त्र^{१०} - खस् शौ ११, १२, १६;
पै १०, ११, ८; - खा पै ९,
२५, ५; - स्त्राणाम् पै ५, ३७,
१.

अस्त्र-बुध्न- > आस्त्रबुध्न^{१०}-
-ध्नाय ऋ १०, १७१, ३.

अस्त्रा(त्र-आ)खण^{१०} - णम् पै ९,
२५, ५.

?अस्त्राम् पै २०, १८, १०.

अ-स्त्रैण^{१०} - णाः शौ ८, ६, १६; पै
१६, ८०, ७.

?अस्त्वा ✓अस् (क्षेपणे) द.

अस्थन्^{१०} - स्थन् मै ४, २, १३;

-स्थभिः ऋ १, ८४, १३;

तै ५, ६, ६, ३; ७, १८, १६; मै

२, १३, ६; काठ ३९, १२; ५३,

८६; कौ १. १७९; २, २६३;

जै १, १९, ५; ३, २२, १०;

शौ २०, ४१, १; -स्थभ्यः मा

२३, ४४^१; ३२, १०^१; का

२५, ८, ६^१; ३९, ८, १^१; तै ५,

२, १२, २^१; ७, ३, १६, २^१;

काठ ५०, ६^१; -स्थानि तै ४,

७, १, २६^१; ५, ६, ६, ३; ६,

२, ८, ५^१; ६^१; ७, ५, २५, १;

मै २, ५, २; ११, २६^१; ३, ८,

५; ६; ९, ६; काठ १३, २;

१८, ७^१; -स्थन्^{१०} शौ ४, १२,

१; पै ४, १५, ४; -स्थन्^{१०} तै

६, ५, २, २; मै ४, ६, ६; काठ

२८, ११^१; ३८, १४; पै ४,

१५, २. [स्थन्- अस्, पुष्य^{१०}].

अस्थ- अधि^{१०}, अन्^{१०}, पुष्य^{१०}.

अस्थन्-वृत्^{१०} - वृत्ते तै ७, ५, १२,

२; काठ ४५, ३; -वृत्तः तै

६, २, ८, ५; मै ३, ७, ५; ८,

६; काठ २४, ५; क ३७, ६;

-वृन्तम् ऋ १, १६४, ४; मै २,

३, ११^१; काठ १२, ११^१;

शौ ९, १४, ४^१; पै १६, ६६,

४^१.

१अस्थन्वृत्ती^{१०} - तीः तै ६, १

७, १^१.

?अस्थान^{१०} क १०, ४८, १०.

?अस्थाय^{१०} पै ११, १, ८.

^{a)} बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^{b)} उप. भावे क्तः प्र. ।

^{c)} पामे. शुद्धमुतः ऋ १०, १५२, १ द्र. ।

^{d)} तस. नञ्-स्वरः ।

^{e)} विप. (ऋतु-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. स्तोम- +

✓भक्त+पिबः प्र. (पा ३, २, ६२) ।

^{f)} नाप. (इयु- प्रभृ.) । ✓अस् (क्षेपणे) + त्रः

प्र. उस्. (पाठ ४, १६७) । तत्-स्वरः ।

^{g)} व्यप. । अपत्येऽर्थे अण् प्र. (पा ४, १, ११२) ।

तत्-स्वरः ।

^{h)} उप. मौस्थि. <आ✓*थृ इत्येवं व्याचिख्या-
स्यमानं सत् यद् (तु. टि. वेषे अपि) ।

ⁱ⁾ व्यु. ? *अस्- (तु. टि. १अस्थि-) + (✓*थृ

[स्थैर्ये] > *स्थृ- >) *थृ- इति स्थिते तस. सास्व.

(पा ६, १, २२३) *अस्थृ- (तु. *अस्थि-) इति

पृष. (✓*भृ भरणे > *भृण- >) *भृन्- इति उप.

चेति कृत्वा बस. पृष. प्रकृतिस्वरम् सतः (*अस्थभृन्- >)

*अस्थभृन्- इत्यस्य यनि. विपरिणामः स्यात् ।

^{j)} पामे. अक्षेभ्यः शौ १, १२, ४ इत्यत्र अस्थभ्यः

सञ्ज्ञभ्यः इत्यस्यापि समावेशः द्र. ।

^{k)} सपा. काठ ४३, ६ अस्थिभ्यः इति पामे. ।

१) सपा. मा १८, ३ प्रभृ. अस्थोनि इति पामे. ।

^{m)} सपा. काठ २५, ६ प्रभृ. अस्थि इति पामे. ।

ⁿ⁾ अस्थानि इति पपा. सात. च ?

^{o)} अल्लोप उदात्तानिष्ठस्वरः (पा ६, ४, १३४; १, १६१) ।

^{p)} सस्व. कृते तु. टि. अक्षन्वृत्- ।

^{q)} सपा. तै २, ३, १३, २ आत्मन्वृन्तम् इति पामे. ।

^{r)} *अस्थ- [= L✓अस् >] *अस्- इति पूर्वाशौ

हिंसा-दीप्यन्यतरपर्यायः, *थ- इत्युत्तरांशश्च *तृ-

(< ✓तृ) इत्यस्य *त्र- > *तृ- इत्येतद्-द्वारकः

नैष. विपरिणाम इति कृत्वा वज्रपरः समुदितोऽर्थः द्र]

इत्यस्येन्द्रकर्तृकाविष्करणे साधनवचनस्य सतः नृ१

सावेकाचीयः स्वरश्च (पा ६, १, १६८) संभाव्येत

(वैतु. सा. अर्थतो नेदीयानपि सन् ✓अस् [क्षेपणे] इत्यतः

व्यु. तुवाणो भिन्नस्थानः, उद्गी. १अस्थि- इत्यस्य द्वि३

इति, GW. ORN. NW. MVG. [२५२, ४२८] च

अस्थन्-, १अस्थि-, नञ्-पूर्वः ✓स्था इत्याद्यन्यतम-

मूलतया वा, था-प्रत्ययान्ततया वा व्यु. सेकेतुकाः सन्तः

स्वरूपमात्रतः यनि. अपि प्रदर्शयन्तः) ।

^{s)} पाठः ? दृग्भ्रमाद् द्वितीयपादौपक्रमिकव्यक्षरीप्रयुक्तं

लिपिप्रमादमात्रमानुष्ठभयोः पादयोर्मध्येऽन्तर्गङ्गयमानं

सदपाकरणेनैव सु-शोधं द्र. (तु. आपमं १, १३, १) ।

अस्थि^१ - स्थि मा १९, ८२; २०, १३; का २१, ६, ३, ७, १४; १ तै २, ६, ३, ४; ३, ४, १, ४; ५, २, ३, ७; ७, ४, ९, १; मै ३, ३, ३ १; ११, ८; ९; ४, १, १ १; १ काठ १३, १०; २०, १३; २१, ४; २५, ६^०; ३१, ७; ३४, ११; १२; ३८, ३, ४; १ क ३१, ३^२; ११; ३९, ४^०; ४७, ७; शौ ४, १०, ७; १२, ३; ४^०; ५; १०, ९, १८; ११, १०, ११; २९; पै ४, १४, २; १५, २; ५; २५, ७; ७, ७, ४; १४, ३, २९; १६ ५३, १३; ६१, ७; ८; ८६, २; ८७, १०; -स्थिभ्यः काठ ४३. ६^०; पै ४, ७, ५; -स्थिपु पै १६, १४९, ४; -स्थीनि मा १८, ३०;

का १९, २, ३^०; क २८, ७^०; शौ ९, ५, २३; ११, १०, १२; १२, ११, ९; पै १६, ८६, १; १००, १; १३७, ८. [अस्थि- अन्, रुधिर^०].
अस्थि-चित्^१ - चित् मै ३, ५, १. [अचित्- अन्^०].
अस्थि-ज^१ - जम् पै १, २६, ४; -जस्य शौ १, २३, ४; -जा. पै ९, ६, १०.
अस्थि-भूयस्^१ - यान् शौ ५, १८, १३; पै ९, १७, ४.
अस्थि-खंस^१ - सम् शौ ६, १४, १; पै १९, १३, ७.
अस्थि-स्थि^१ - स्थिभ्यः शौ २, ३३, ६.
अस्थि-त^१ (तु) ता^१ - ता मै ३, ४, ६.

अस्थिवांस^१ - सेभिः पै ९, २५, ९.
अस्थि-स्थूति^१ - रिः तै ७, १, १, १; -रिणा तै ७, १, १, २.
अस्थि-स्थूति^१ - रि^० क ६, १५, १९; मा २, २७; का २, ६, ७; तै ५, ७, २, १; मै १, ४, २; ४, १४, १५; काठ ५, ५; ७, ३; २२, ६९; ४०, २; क ५, २; ३४, १९; शौ २०, १३०, १९९^०.
अस्थि-स्थूयस्^१ - गायसः तै ५, २, ६, २; काठ २०, ४; क ३१, ६; -गयसाम् क १०, १५९, ५; पै २, ४१, ५.
अस्नातु^१ - ता क १०, ४, ५; -तारा क ४, ३०, १७; -तृन् क २, १५, ५.

१) व्यु. ? तु. PW १, १५८ उ । ✓अस् (क्षेपणे) + क्तिन् प्र. नित्-स्वरश्च (पाउ ३, १५४; पा ६, १, १९७) इति संप्रदायः । मौस्थि. तु (✓अस् [हिंसायाम्] >) अस् - (तैत्तिष्यविशेषत्वे सति हिंसाकर्तरि पापाणादौ तात्पर्याद् अश- इत्यस्य पर्यायश्चाऽऽद्यकारतः अद्रि- इत्येतेन सागोच्यभाक् च द्र.) + (✓स्थ [स्थैर्ये] > भावे स्थिर- > स्थि- > स्थि- >) स्थि- इति स्थिते वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (तु. टि. अण्डि- अस्थि-).
२) पाप्मे. अस्थानि तै ६, २, ८, ५ द्र. ।
३) पाप्मे. अस्थान्- > स्ना पै ४, १५, ३ द्र. ।
४) पाप्मे. अस्थिभ्यः मा ३९, १० द्र. ।
५) पाप्मे. अस्थानि तै ४, ७, १, २ द्र. ।
६) उस. क्विब्रन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या ।
७) उस. उप. ✓जन् + उः प्र. (पा ३, २, १८) ।
८) विप. । वस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।
९) विप. (अस्थि-व्यावक- । वलास-). अण्णन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या । १) पाप्. क्तिच् प्र. उसं. (पाउ ३, १५४) । चित्-स्वरः इति कृत्वा मौस्थि. तस. सास्व. सतोः नापू. ह्यान्तरमात्रतया सुवचत्वेऽप्यस्य सतां प्रति संदेहः । नापू. सङ्गस्य श्रुतिषुभिश्चेऽप्येतस्य ध्रुत्यन्तरस्य नितरां दुर्भिक्षात् । एस्थि. मज्जन्- स्नावन्- इत्येतयो-

रन्नन्तयोः सतोरानुपदिकात् साहचर्यात् मूको. अपुष्टेऽपि सति अस्थिन्- > स्थिभ्यः इति शोधः सावसरः संभाव्येत (वैतु. MVB २८७, < १ अस्थि- इति) ।
२) विप. (श्री-) । वस. अन्तोदात्तः (६, २, १७२) । उप. भाप. द्र. ।

१) पाठः प्रकरणतः अस्थिमांस- इति शोधः सहः द्र. ।
२) विप. । [[अ+। ✓स्था > भावे] स्थूति- > वस.) अस्थूति- (सम्यक्-स्थिति-मत- । शकट- ।) > नैप्र. यनि. इति मतम् (तु. अंशतः । PW. प्रष्ट. ; वैतु. भा. = अन्यून- । ज्योतिषोम- । इति) ।

३) नाप [अनेकाश्चयुक्त-रथ-, (उपचारात् धन- धान्यादि-संपन्न-) गृहैस्वर्थ- इति वै. सा. उ. म.; वैतु. भा. स्थौल्य रहित- इति ?] । आ ✓स्था > गभा. (कर्तरि) अस्थूति- (आस्थात्) > नैप्र. यनि. इति मतम् ।

४) गार्हपत्यानि इत्यन्वितं प्र इति भा. सा. G.W. प्रष्ट ? वा. क्वि. इत्येव तु मतं पुष्टं भवति ।

५) तु. RW. ; वैतु. शंपा. प्रष्ट. अस्थिरः इति मुपा.

६) विप. > नाप. । तस. नञ्-स्वरः । उप. < ✓स्था

कर्तरि कृन् । पाप्. < स्थिर- (पा ६, ४, १५७) इति ।

७) तस. वैभाषिकोऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १११) ।

अ-स्नावक^a - काय तै ७, ५, १२, २;
काठ ४५, ३.

अ-स्नाविर^b - रम् मा ४०, ८; का
४०, १, ८.

?अस्नाहि पै ७, ५, १००.

अ-स्पन्दमान^c - नः ऋ ४, ३, १०.

अ-स्पृत^d - तः^e ऋ [(८, ८२, ९)२,
३, ८]; -तम् ऋ [८, ८२, ९;
(९, ३, ८)].

अस्मत् अस्मद्-द्र.

अस्मत्त्वसुपधि^f पै १, १८, ४.

अस्मद्-

अस्म- -स्मस्यम् ऋ १, ७, ६; १०,
८; १७, ८; २४, १४; ३४, ३;
४८, ९; ६३, ८; ७९, ५; ८१, ६;
८५, १२; ९०, ३; [१२, १३; ४,
५५, ९; (९, ७४, ५)]। ११०२,
४; ६, ४४, १८]; १०८, १३;
१११, ३; ११४, ५; ११७, २;
१३२, ४; १४०, ११; १५९,
५; १७०, ३; १७६, ४; १८७,
११; १८९, ३; २, ११, १९;
[१३, १३; १४, १२]; १८, ८;
३८, ११; ४०, ४; ३, ३०,
२१; [२१ (३३, १४; ४, २२,
१०)]। ३६, ९; ५०, ३; ५४,
११; ५७, ६; ६२, १४; XX मा ३,
३८; ४, १२; ८, ६; ९,
२३; ११, ८०; १५, ३६; ३;
१७, ४; ५; ७; ११; १५; २५,
४६; २७, ६; २९, ४८; ३;

३४, ३३; ३६, २०; का ३,
४; २; ४, ५, ४; ८, ३, १; १;
१०, ५, १; १२, ७, १५; १६,
५, १८; १८, १, ५; ६; ८;
१२; १५; २७, १५, १; २८,
१२, १; २९, १, ६; ३१, २,
८; ३३, २, २; ३६, १,
२०; तै १, ४, २३, १; १५,
११, ३; ५; ७, १०, १; १३,
३; ८, ६, १; २२, १२, २; ३;
४, ५, २; ६, १२, २; ३, ५,
१, २; ४, १, ७, ३; १०, ३;
४, ४, ५; ६, १, १; ३; ३;
५; ६, ४; ५, ४, ४, ५; ७,
४, १७, १; मै १, ४, १; १०,
४; ११, ४; २, २, ६; ७, ७;
१०, १; १२, ३; ५; १३, ८;
३, १, ९; ३, ६; ४, ९; १६,
३; ४, ९, ६; १०, ४; १२,
२; ३; १४, १; ३; ५; ८;
११; १२; १७; काठ ५, ३; ६,
१०; ७, १२; १६; ८, १७;
९, ६; ७; १३, १५; १; १४,
२; १६, ७; १७, १७; १९;
१८, १६; १९, १०; २६, ११;
३७, ९; ३९, १५; ४०, ८;
११; ४४, ६; ४६, १; क
८, ९; १०; २८, १; २९, ४;
३०, ८; कौ १, १०; ८१;
१३८; ३१७; ५४८; ५७५; २,
१८२; २११; २७६; ३४६; ३९६;

४५१; ४५३; ४६२; ४८६;
७६०; ७८७; ९०१; ९१२;
९७१; १०८१; १११, १,
१०६; ९, १; १५, ४; ३३,
५; ५६, ६; ५८, १०; ३, १७,
३; २०, ३; २३, ८; २९, ३;
३१, १६; ३४, ९; ११; २०; ३;
३७, १; ४, १४, ५; १५, ५;
३०, १; कौ १, १६, १; १८,
२६; २६, २; २६, ५; ३, ५,
३; ८, १; १२, ५; ४, १८, ६;
३१, ७; ५, ३१, ११; ६,
९२, ३; ११०, १; XX;
पै १, १८, १; ४२, ४;
४५, ३; ५१, १; ३; ९५,
४; ३, १०, ५; ३३, ६;
३६, ५; ४, १२, ७; ५, ४,
१३; २४, ५; ३९, ४; १६,
३, ४; १६, ११; १०, १०;
१२, ३, ७; २३, ८, १६; १५,
११, २; १६, १०, ४; २४,
६; २६, २; ७६, ३; ९८, १; XX;
-स्मान् ऋ १, ९, ६; १७, ७; २४,
१२; ३१, १८; [४७, ५; (८, ५९,
३)]; ८१, ३; ८४, २०; ९५, ९;
९८, ३; १०९, ७; ८; १११,
५; ११२, २५; १६५, १४;
१७४, १; १८९, १; २; २,
[१, १६; २, १३]; ११, १५;
२८, १०; ३०, ५; ६; ८; ३९,
४; ३, ८, १०; ३३, ६; ५३;

उप. ✓ स्नातृन् प्र. । यद्वा उप. भाप. इति कृत्वा
नञ्-पूर्वं बस. अन्तोदात्तः द्र. ।

^a) सस्व. कृते तु. टि. अ-चर्मक- ।

^b) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^c) स्नाहि इति मूको. ।

^d) तस. नञ्-स्वरः ।

^e) उप. < ✓ स्पन्द ।

¹) पामे. अस्मत्तः कौ २, ६१३ द्र. ।

²) अस्मद् अथ त्व् असूपधि^f इत्येवं शोधः संभाव्येत ।

³) सपा. ऋ १०, १५७, ३ अस्माकम् इति पामे. ।

⁴) सपा. ऋ १०, १५, ४ नः इति पामे. ।

⁵) सपा. ऋ १०, १४२, ७ विदिष्टः पामे. ।

⁶) पामे. अस्मत्तै पै २०, १७, ९ द्र. ।

⁷) शोधस्य कृते तु. सस्व. टि. प्रहृतेषु ।

२०; ६२, ३; ४, ४, १५; ९,
८; xx; खि १, ६, ५; २, ७, १;
८, १; ३, ६, ७; ४, ५, ३; १६;
२०; ७, ७, ४; मा १, ८; २५;
२६^३; २, १०^१; १५^१; २५^१; ३,
३६^१; ४, २^१; ५, ७; ३६^१; ६,
२२; ७, ४३^१; ८, ४४^१; ११, ८०;
xx; का १, ३, ४; ९, ३; ४^३;
२, २, ९^१; ४, १^२; ६, ३^१; ३,
२, ७; ३, २८^१; ९, १; ४, १,
२^१; ५, २, ६; ९, २^१; ६, ५, ४;
८, १८, १^१; xx; तै १, १, ४,
१; ९, १; २^१; १४, ३; ४; २, १,
१^१; ५, १; १४, ६^१; ३, १, १;
९, २; ११, १; ४, ४, १, १; ४३,
१^१; २; ४५, ३; ६, ३, २^१;
६, ४; १२, ३^१; २, ६, १२,
३^१; ३, १, ९, १; २; २, ५,
४^१; xx; मै १, १, ४; १०^३; २,
६; १३^१; १८; ३, ३; ३६;
३७; ४, १^१; ५, २^१; ४^१; ११^१;
१३^१; ६, १; १०, १६^१; २, ४,
१^१; ७; ७, १२; ९, २^१; १०, ४^१;
३, १६, ४^१; ५^१; xx; ४, ९, १२^१;
११, २^१; xx; काठ १, ४; ९^१;
२, १^१; ७; १५^१; ३, १^१; ८; १०;
४, ९; १३^१; ५, २^१; ५; ६, ९^१;
१०^१; ११^१; xx; क १, ४; ९^१;
१३^१; २, ८^१; १५; १७; ३, ७;
११^१; ४, ८^१; ५, २^१; १^१; ६, २;
२५, ३; २७, १^१; २८, ५^१; ३०,

८; १^१ १, २३९; ३१९; ४१४;
२, २१३; ३५४; ४४२; ६५५;
७३१; ७७१; ७७२; १०७४;
xx; शौ १, १, ४; १९, ३; २१,
२^१; २१, १^१; २, ११, ३; १९-
२३, १-५; ३५, ४; ३, १, ३;
२, ६; २७, १-६; ४, १०, ५;
१९, ५; ४०, १-८; ५, ६, ८^१; ९;
६, १९, ३^१; xx; पै १, ३६,
१-३; ५७, ३; ६३, ५; ६५, १; ८६,
३; ८८, ४; ९७, १; १००,
३; १०८, १; ३; ११०, २; २,
१६, ४; ४८, १-५; ८८, ३^१;
३, ५, ६; ६, ३; २४, १-६;
xx; ६, ११, १०^१;
-स्मान्-स्मान् ऋ ४, ३२, ४;
-स्माभिः ऋ १, ११३, ११;
३, ६२, ७; ६, ३४, २; ८, ८१,
८; १०, ३८, ३; ११२, ३;
खि ४, ५, ४; १६; ३६; तै १,
४, ३३, १^१; शौ ६, १२२, १;
१२, ३, ४२; पै २, ६०, २;
१६, ५१, ५; -स्माभिः पै १७,
४०, २; xx; -स्माभ्यः पै ३, ३९,
२^१; -स्मासु ऋ १, ४८, १२;
६४, १५; १२३, १३^१; १३९,
८; २, २, ६; १२३, १५;
८; १०, ३७, १०); ४, ५१, १०;
५०, २; ८; ५८, १०; ५, ४,
१०; ६, ७, ३; ४७, ६; ७, ७७,
६; ८, ४७, १०; ५९, ७; १०,

५९, ५; ६; ८३, ४; १४४, ३;
खि १, ६, ७; ५, १, २; मा ८,
५१; १७, १८^१; १९, ४८;
२६, ३^१; ३७, २०; का २, ६,
३; १९, १, ११^१; २१, ३, १९;
२८, २, १^१; तै १, १, १४, ३^१;
४, ४६, १^१; ६, ३, २^१; ४, ३;
८, २२, ३^१; २, ३, १४, ४;
४, १२, ४^१; ५^१; ७^१; xx; मै १,
२; ३^१; xx; काठ ३, १०; ४,
१५^१; १६^१; ५, २; ६, ८; ९, ६;
८; १०, १२; १३; २९, २; ३०,
४^१; ३२, २; ३३, १; ३८, २; ४०,
७^१; ११^१; क २, १७; ४, ७;
८, ९; ११; ४५, ३; ४६, ७^१;
शौ ४, ३२, ४^१; ५, ६, ८; ६,
८४, २; ७, ५, २; ५४, १;
८१, २^१; ८७, १^१; xx; पै १,
१०६, ६; १०९, ४^१; ३, ३०,
२; ५; ४, ३२, ४^१; ३४, ५; xx;
-स्मे ऋ १, ९, ७; ८; ४४,
२; ८, ६५, १; २४, ७; १३०, २२;
१०, २४, १^१; ३४, ४; ३८,
१५; ४३, ७; ४६, ६; ४७, ६;
५४, ११; ७१, २; ७२, २;
७४, १; ७९, ४; ९२, १४;
९३, १२; १०२, २; ११२,
२४; ११३, १७; ११४, ९; १०;
११७, २३; २, ३५, ४^१; xx;
६, ७४, ३६; ७, १०१, ५^१;
९, ६३, १६; १०, ७, ४^१;

१) छ. सस्थ. टि. अन्तर्।

२) सपा, ऋ ६, ७४, ४ विशिष्टः पाभे।

३) सपा. मै १, ३, ३९ युष्मान् इति पाभे।

४) सपा. ऋ ९, ६७, २५ साम् इति पाभे। तैत्रा १,

४, ८, २; ४ इडम् इति पाभे।

५) पाठः? परमाऽस्मभ्यं नः इत्याकारकः शोधो

विषयः। १) सपा. ऋ ८, ११, १ प्रसू. विशिष्टः पाभे।

१११-८०

४) पाभे. अन्तर पै १, १०९, ४ द्र.।

५) शो प्र. (पा ७, १, ३९) प्रयुक्तत्वप्रयोजकः (पा

१, १, १३ वैतु. टि. अस्मे-हेति-१)।

१) पाभे. अविनः तै २, ५, १२, २ द्र.।

१) पाभे. अस्मे काठ २०, १५ द्र.।

५) सपा. जै १, ५२, ५ ? अस्मे इति पाभे।

१) अस्मे इति शोधः।

१८, ९०; १९, १०; २२,
२; १२; १३०; ८४, ३०;
खि ३, ३, १००; ६, २; २२, ९;
मा ३, १११; ४, २२२; २६, ८;
१८०; ३८१; ९, २२२; २५;
१०, ३०; १२, २११; ५११;
६९१; xx; २७, २०१०;
का ३, ३, ११; ४, ७, ३३;
९, १; ८, १३, ११; ९, ३, ४०;
१०, ४, ४१; ५, २; xx; १३,
५, ८१; २९, २, १०१०;
तै १, २, ५, २९; ७, ११; १४, ४, ३;
१४, ८; ४, ४४, २९; ५, ५, १, २;
६, ६, २; ७, १०, १९; १३,
५; ८, २२, ५१; २, २, १२, ३; xx;
४, १, ८, ३१०; xx; मै १, २, ४३;
५१; ६; ३, ३८०; ५, १११; २, ७,
८१; ११; १११; १२११; xx;
४, ११, २१; काठ २, ५१; ६१; ८, ३;
१, ४, १२०; १५१; xx; ११, १२१;
१६, ८१; xx; १८, १०१०;
२०१; १९, १११; क १, १८२;

१९२; २, २; ८; ३, १००; ४,
८१; २५, २१; ५१; १०; २६, ५;
२९, २१; ५१०; ३१, १११; ३७,
५१; ७१; ११०; १, ७६; ९९;
५०११; २, ५५३; ७२९; ७५१;
८७०; ९११; xx; १११ १, ८,
४; ११, ३; ३, ४३, ९; ४, ३, १०;
११, ९; १२, ७; १५, ४; १९;
२१; २१, ९; शौ ४, २१, ११;
५, १, ३; १८, ११, ३; ४२;
४, ४६; १९, ४०, ४१; १२०,
१३, १; ७१, १३; १४; ८९,
६; ७; ९४, ५; ११९, २१;
१४३, ६; ७; पै १, ५४, १;
४, १२, ३१; ६, ९, ३; ९
१, १०१०; १२, ६, १४१; २०,
४, ५; ६, ६१; ४०, ६; ७.
†अस्म-त्रा^क ऋ १, १३२, २;
१३७, १; ३१; ४, ३२, १८;
४१, १०; ८, १८, १४; ६१,
४; १०, ४१, ३; शौ २०,
९४, ३.

अस्मन्ना(त्रा-अ)ञ्च^१-

-त्राञ्चः ऋ ६, ४४, १९.

अस्म-बुह^२- भुक् ऋ १,
३६, १६; १७६, ३; ८, ६०, ७.✓*अस्मयु^३- > अस्मयु^३-

-यु ऋ १०, ९३, १४; -युः
ऋ १, १३१, ७; १३५, २; १२;
(७, ९०, १; ८, ८२, ५); १४२,
१००; ३, ४१, ७; ४२, १; ५,
७४, ८; ६, ४८, २; ७७, १५, ८;
८, १९, ७; ७०, १२१; २०,
५; ६, १; १४, ८; ६४, १८; ७८,
५; १०, ९३, ११; मा २७, ४४;
का २९, ५, १२; मै २, १३, ९;
काठ ३९, १२; कौ १, ५०६;
२, ५४; ३९१; जै १, ५२, १०;
३, ५, १३; ३१, ११; शौ २०,
२३, ७; २४, १; -युम् ऋ २,
२३, ८; मा ११, १३; का १२,
२, २; तै ४, १, २, १; मै २,
७, २; काठ १६, १; -यू ऋ
१, १३५, ५; १५१, ७; ७, ७४,

- अ) सपा. शौ १८, २, ५९; ६० सह इति पाठे ।
ब) सपा. पै १२, २१, १४ अस्य इति पाठे ।
ग) *अस्मयु > नैप्र. यनि. इति कृत्वा छन्दस्तः तत्परः
शोधः द्र. (तु. सस्थ. टि. उपस्पृशः) ।
द) सपा. शौ ४, ३१, ३ अस्मै इति पाठे ।
e) सपा. शौ ७, १०२, ३ अस्मै इति पाठे ।
f) सपा. ऋ ४, ५७, ८ तै ४, २, ५, ६ काठ १६, १२ प्रभृ.
विभे. । शौ ३, १७, ५ अस्मै इति पाठे ।
g) सपा. अस्मे <> अस्मयुः इति, शौ ५, २७, १०
अस्य इति पाठे ।
h) पाठे. अन्तरं पै १, १०९, ४ द्र. ।
i) सपा. ऋ १०, १७३, १ विशिष्टः पाठे ।
j) पाठे. अस्मै ऋ ९, ६३, १ द्र. ।
k) त्रा. प्र. वसं. (पा ५, ४, ५६) । तत्-स्वरः । अव्ययत्वे-
नोपचारः द्र. (तु. वै. सा. PW प्रभृ.; वैदु. [पक्षे] सा. ऋ १,

१३७, १ इत्यत्र उप. ✓त्रा > *त्र-इति कृत्वा समस्तस्य
ह्रस्वाऽकारान्तस्य च सतः प्राति. प्र२ इतीव व्याचक्षाणः) ।
इह च नाउउ. च पपा. पूप. अस्म- इत्येव द्र. ।

१) विप. ([अस्मान् प्रति गच्छत्-] हरि-) ।
कारकाऽर्थस्याऽपि कारकत्वमिति कृत्वा सप्तम्यन्ताथे
त्राऽन्ते कारके उपपदे सति क्विबन्तन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

२) विप. (रिपु-), नाप. । उस. क्विबन्तन्ते कृत्-स्वरः
प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

३) क्यजन्तः नाधा. (पा ३, १, ८ [तु. या ६, ३१]) ।
ईत्वंदीर्घत्वाऽभावः (पा ७, ४, ३५ [तु. ✓अमित्रयु]) ।
वस्तुतस्तु अस्म- इत्यस्य *अस्मृ- इत्येतज्जत्वात् यनि.
✓*अस्मयु इत्येतज्जत्वमिति मतं भवति ।

४) विप. ([अस्माकम्] अविन-, इन्- , सोम-, बृहस्पति-
प्रभृ.) । उः प्र. (पा ३, २, १७०) तत्-स्वरश्च । पपा.
अस्म-यु- इत्येवं मूलप्रकृतिप्रत्ययविवेचनाऽर्थकः सावप्रहो
निर्देशः द्र. ।

४; ८, २६, १४; लि १, ५, १.

अस्मद्- -स्मत् ऋ १, २४, ९;
 १५; ३३, ३; ६०, ३; ६३, ५;
 १२, १६; ११४, ४; १२१, १५;
 १२९, ६; १०; १३४, २; १३९,
 ५; ८^१; १४४, ३; १८९, १; ३; ××;
 ४, ११, ६^१; ७, ३४, १०; मा
 ५, २६; ३६^१; ६, १; ७, ४३^१; २,
 १६^१; १२, १२^१; १८^१; ४३^१;
 ६२; १३, १३^१; ××; १७, ७^१;
 का ५, ७, १; ९, २^१; ६, १, १; ९,
 २, ३^१; १०, ३, ९^१; १३, १,
 १३^१; २, १^१; ३, १४^१; ५,
 १; १८, १, ८^१; ××; तै १, १,
 १४, ३; २, १, १^१; १४, २; ३,
 १, १३^१; २, १३^१; ६, १३^१; १४, ५;
 ४, ४३, १; ४५, १; ५, ११, ३;
 ७, ८, ३; ८, २२, ५^१; ××; ४, ६,
 १, ३^१; तै १, २, १०; ११३;
 १३; १४३; १८; ३, ३९; ४,

९१; ११, ३; २, ७, ८;
 ९; १०; १२३; १५, ९, ९३;
 ××; काठ २, १२; १५^१; ३, १^१;
 ३; ८^१; ६, १०^१; ११, १२^१;
 १३, १४^१; १५, १२^१; १६, ८^१;
 ९^१; १०^१; १२; १५^१; १७, ११^१;
 १६; १७^१; १^१; ××; ३४, १९^१;
 क २, ६; ८^१; १०; १५^१; ३,
 ११^१; २५, १^१; ३; ६^१; २७,
 १^१; ६; २८, १^१; १^१; ३१, १^१;
 तै १, २८४; २८७; २,
 ८५४३; ९६३; ९७५; १००९;
 १०२५; १०८४; ११५०; ३,
 १; ४; तै १, ३०, २; ५; २,
 ५, १; ४, १६, ७; २३, ७; २६,
 ४; शौ १, २, ३; ९, २; ४; १८,
 ४; १९, १; २; २०, २; २६, १;
 ३, ७, ७; ४, १७, ५; ६, २०,
 १; २६, ३; ४५, २; ××; ६,
 १२४, ३; ७, २४, १; ४३, १^१;

२^१; १^१; ५५, १^१; ९७,
 १^१; २०, १२५, ७^१;
 पै १, १९, ४; २०, १; २; ८६, २;
 ६; १०९, १^१; २, ३७, २; ३,
 २, ६; १०, ३; २६, ३; ४, २४, ३;
 ××; १५, २०, १^१; ३^१.
 अस्म(द्>)ज-जिघांसा^{१०}-
 -सपा लि ४, ५, १५.
 अस्मत्-सखि^{११}- खा ऋ ६,
 ४७, २६; मा ८, ५०; २९,
 ५२^१; का ८, २२, ४; ३१,
 २, ९^१; तै ३, ३, ३, ३; ४, ६,
 ६, ५^१; मै १, ३, ३६; ३, १६,
 ३^१; काठ ३०, ६; ४६, १^१;
 शौ ६, १२५, १^१; पै १५, ११,
 ८^१; -खापः पै १, ४४, ४.
 अस्मत्-सुतष्ट^{१२}- -ष्टः मै ४,
 ५, १४.
 अस्मद्-दा(त्र >)त्रा^{१३}- -त्राः^१
 तै १, ४, ४३, २; ६, ६, १, ४.

- १) व्यु. कृते परि. द्र. ।
 २) अस्मात् इति शोधः (तु. सस्थ. टि. दोषाः ; Barth
 BB १५, १९०) ? ORN. ; वैतु. पपा. प्रभृ. यनि. इति) ।
 ३) तु. टि. अस्मत्सुतष्टः ।
 ४) सपा. ऋ १०, १४२, ७ विशिष्टः पाभे. ।
 ५) सपा. ऋ १०, १७, १० विशिष्टः पाभे. ।
 ६) सपा. ऋ ६, ७४, २ विशिष्टः पाभे. ।
 ७) सपा. मै २, ९, २ अस्मिन् इति पाभे. ।
 ८) सपा. ऋ १०, १४२, ७ विशिष्टः पाभे. ।
 ९) SI. अस्मात् इति चिन्त्यम् ।
 १०) पाभे. अन्तर् पै १, १०९, ४ द्र. ।
 ११) सपा. मा २७, ९ का २९, १, ९ अस्मात् इति, पै
 २०, ६, ४ ते इति च पाभे. ।
 १२) सपा. ऋ ६, ४७, १३ अस्मे इति पाभे. ।
 १३) पाभे. सस्थ. वि...चातय द्र. ।
 १४) सपा. ऋ २, ३३, ३ विशिष्टः पाभे. ।
 १५) तस. साख. (पा ६, १, २२३) । °जिघांसा-
 इति स्वरः? यनि. शोधः द्र. ।

- १६) विप. (वनस्पति- सोम- प्रभृ.) ।
 १७) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।
 १८) एवं किल मुपा. ऐकस्वर्यद् एकपदत्वेन निरदेशि
 (वैतु. सपा. ऋ ७, ३४, १ अस्मात् । सुतष्टः इति द्विपदः
 पाभे. [तु. संटि. पपा. ; तै ४, १७, १] । द्विपद्ये तावत्
 निष्कलेऽन्वयश्च द्र. । यनि. तृष. पूष. प्रकृतिस्वरम्
 (पा ६, २, ४८) ।
 १९) उप. ✓दा (दाने) > कर्तरि °दात्र- इति पाप्र.
 सुवचम् (तु. पाउ ४, १५९) । मौस्थि. तु दातु- >
 -°तारः > -त्राः इति कृत्वा तकारेफमध्यस्थाऽवर्णलोपः उत्सं.
 [पा ६, ४, १३४ (वैतु. भा. °दातु- > -त्र- इति प्राति.
 समासान्ताऽजन्तं [यस्मिन् पक्षेऽन्तोदात्तापत्तिः]) इति
 वा, अकारोपजनान्तमिति वा, सा. च दत्त- > दात्र-
 इतीवाभिसंधाय तृष. इति] ।
 २०) सपा. °स्मद्दात्राः (आपथो १३, ६, १४ प्रभृ.
 च <> °स्मद्दात्रा (काश ५, ४, १, १५^१; १६ च) <>
 °स्मद्दात्राः (माश ४, ४, २० शांथो ७, १८, ९ प्रभृ.
 च) इति पाभे. ।

अस्मद्द्विषः^१ मै ४, ९, १२.

अस्मद्-धि-> अस्मद्भि-

अस्मद्भि- (द्वि-अ) च-

-यक् तै १, ४, २१, १; ३, ४, ११, १.

अस्मद्भि- (द्वि-अ) च,

अस्मद्भि- -यक् ऋ १३, ५४, २२;

५, ४, २; ६, १९, ३; ४, २२, ८;

६, १९, १; ७, ७९, ५; ९, ९३, ४;

१०, ११६, ६; मा ७, ३९; का

७, २१, १; मै १, ३, २५; ४,

१२, ६; काठ ४, ८; १३, १५;

२३, १२; क ३, ६; -द्रयञः

ऋ ७, १९, १०; शौ २०, ३७,

१०.

अस्मद्-यस्म- -कमस् मै

४, १४, १७.

अस्मद्-र(थु>) था-

-अथानाम् मै ४, ९, ११.

अस्मद्-रा(त >) ता- -ता-

का ९, २, ७; काठ ४, ९; २८, ४;

क ३, ७; ४४, ४; -ता- मा ७,

४६; मै १, ३, ३७; ४, ८, २१.

अस्माक- -कम् ऋ १,

७, १०; १३, १०; २५, १५;

२७, २; ३०, ११; ३३, १; ७९,

११; ९४, ८; ११४, ३; १२९, १;

१३२, ६; १३८, २; १३९, ९;

१४०, ११०; ६, ८, ६; १२;

१५२, ७; १७४, १०; १८७,

२; ३, १(३०, ३१) ३१, १४;

४, २२, १०; ३९, ४; ४, १, १३;

९, ७; २२, १०; ३१, १४; ३२,

१५; ५, ४, १९; ७, ३२, ११; १०,

१०३, ४; ३५, ७; ४१, १६;

६५, ६; ७४, ९; ६, १(१४, ८)

८, ७; १४५, ३०; ८, ५, १८;

१४६, ४; ७, ३२, २५; ४७,

३१; ५४, ६; ७, २८, १; ५१,

२; ५७, २; ५९, ३; ६९, ६; ८२,

९; ८, १, १५; १(१, ३०, १)

४-५, १८; ८८, ६; ६, ४२;

१२, १७; १७, ४; २६, २०; ३३,

१५; ५२, ८; ५४, ८; ६४, ६; ६७,

१९; ९२, ३२; १०, २६, ४; ३७,

११; ८१, ६; ८४, ५; ९७, २३;

१०३, ७; ११५, १०८, ५; ११२,

७; १३३, १; १३६, ३; १५७,

१) अस्मत्, द्विषः (लुङि मपु१) इति द्वि-पदः शोधः (तु. सपा. तैआ ४, २०, २ अस्मान् ? द्विषा इति पाभे. । द्विषः, सुनीथः इति सतः पाठस्य स्थाने तैआ. ? द्विषा सुनीते इति च पाभे. द्र.) ।

२) व्यु. ? पपा. नावग्रहः । मौस्थि. अस्मद्- + धि- (< ✓ छ) इति तस. साख. (पा ६, १, २२३) । उप. रि- इत्याकारतया श्रुत्यवशेषो भवतीति तु संभाव्यमाने यनि. प्राति. अस्मद्-धि- इत्यस्य नैप्र. विपरिणामः स्यात् (वैतु. GW. पक्षे * द्वि- इत्युत्तरांशतया श्रूयमाणं शब्दरूपम् आ ✓ छ इत्यत आदरार्थादपि व्युत्पादकः) ।

३) सपा. * द्विषः < > * द्वयः इति पाभे. । शाखा-भेदेनकारस्य ह्यङ्गुलदेशः इत्येव नाउ. विशेषः द्र. ।

४) वस. पूष. प्रकृतिस्वरं सन् स्वरितत्वेन विपरिणतः द्र. (पा ८, २, ४) । उप. भावे निष्पन्नं भवति वैतु. पा ६, ३, ९९ उस. इतीव कृत्वा उप. कर्तरि निष्पादयन् उप. प्रकृतिस्वरस्य (पा ६, २, १३९) अभावं प्रति चोद्यः) । एस्थि. उपपदाऽभावेऽपि ✓ अन्च् इत्यतः क्विच् प्र. सुवचः स्यात् (वैतु. पा ३, २, ५९) ।

५) पाठः ? अस्मद् यस्मम् इति द्वि-पदः शोधः द्र.

(तु. पपा.; सपा. तैआ २, ४, १ च) ।

१) पाभे. ऋ १०, १३९, ६ अस्मद्भजानाम् इत्यत्र व्यु. अर्थदच द्र. । विभ. स्वरो विभृशः (तु. पपा.) । अस्मद्-स्थानाम् इति पाभे. ।

२) तृस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

३) पाभे. अस्मद्-दात्राः द्र. ।

४) तस्येदमीयेऽर्थे ठल् प्र. तस्य च कादेशः उसं. (पा ४, ३, १२०; ७, ३, ५१) । लिट्-स्वरः । * अस्मर्क- इत्यस्य यनि. नैप्र. विपरिणामः द्र. (वैतु. सा. [ऋ १, ९७, ३] पा ४, ३, २ इत्यतो लब्धसंकेतः सन् अस्मद्-> अस्माक- इत्येवं वृषाणः साध्यसमं हेतुमिवाऽऽभासकः) ।

५) यनि. प्राति. विप. इति कृत्वा तत्तद् रूपं तेन तेन संप. समानाधिकरणतया श्रूयते । प्रकृतस्य रूपस्य तुभ्यी श्रुतेर्भवति । संप. सामानाधिकरण्येन (तु. नाउ.) च वैयधिकरण्येन च । यत्र वैयधिकरण्यं भवति तत्र कः समाधिरिति । तत्राऽस्य रूपस्य मूलतः वा. क्रिवि. सतः कालेन भाषातत्त्वविकासपरंपरया प३ इति कृत्वा व्यवहार-वैशिष्ट्यसंभवः स्यादिति दिक् । तदेतद् व्यधिकरणमात्रं रूपम् इह समानाधिकरणं रूपं च पृथक् नाउ. इति विवेकः द्र. । अस्य नाउ. च संख्याभेदोऽतन्त्रः ।

६) अस्माकमिन्द्रः इति सतः पाठस्य स्थाने L ३३१ अस्माकेन्द्रः इति शोधं प्रस्तावकः ।

३; खि २,७,३; ९, ४, ५; ३,
४, ८; ६, ८; मा २, १०; ४,
१२; ८, ५३; ९, ४०; १०,
१८; १२, १०१; †१७, २२;
३६; ३९; ४३; २९, ५७;
का २, २, ९; ४, ५, ४; ८,
२०, १; ९, ६, ५; ११,
३, ३; ६, ३; १३, ६, २५;
†१८, २, ८; ४, ४; ७; ११;
†१, ५, ११, २; ६, १२, १;
७, १३, ५; ६८, १०, २; १२,
३; ३, १, ११, १; २, ८, ६; ७;
४, ६, २, ६; ४, २; ३; ४;
६, ७; ६, ५, ६, २; मै १,
२, ३; ४, १; ५, १४; ६,
१२; १०, ३; २, ४, ३; ५,
९; ६, ९; †१०, २; ४; ३, १६,
३; ४, २, ३; ४, ३; १०, १;
†११, १; ४; १२, ४; १३, १०;
†१४, २; ७; १२; १४; काठ
४, १६; ५, २; ७, ३०; ८,
१७; १५, ७; १८, २; ५; १;
२१, १३; २४, १; ३२, २;
३८, १२; १३; ४०, ८; ११;
४६, १; क ५, २; †२८, २; ५;
३७, २; †कौ १, २४; २,
१३; ९७०; ९८५; ११५१;
१२०२; १२०५; १२०९; †जै
१, २५, ९; ४, १, ४; ६, २;
१०, १; २४, ६; शौ २, २६,

४; ५; ३१, ५; ३, १०, १३; ४,
३१, ५; ५, ३, ११; ६,
१५, १; ९३, १; १२६, ३;
७, ४२, २; १२, ३, ५५-६०;
१६, ८, १; ५-३०; १८,
४, ६८; †१२, १३, ७; ८;
११; †२०, ४, १; ३९, १;
६३, २; ७०, १६; ९५, २;
१११, ३; १२४, ५; पै २, १२,
४; ५; १५, ५; ७०, ३; ४, १२, ५;
५, ४, ९; १०; १६, ७; ३८,
३; ६, १६, २; †७, ४, ७; ८;
११; १०, १, १०; xx.

अस्माक-कम् १, २७,
४; ९४, १६; १०२, ४; ५;
१२९, ४; १५२, ७; १५७, २;
२, २, १०; ३०, ४; ३१, १; ३०,
६२, १५; ४, ९, ७; २०, ३;
३१, १५; ३२, १; ४२, ८; ५,
१ (६, ५२, १२; ७, ४२, ५) ४,
८; ३५, ७; ८; ४४, ७; ८, १,
१३ (१५, १२; ६८, ५); ३३,
१५; ४५, ९; ५७, २; ६४, ६;
१०, २२, ७; २६, ९; ३२, १;
३६, ६; ९७, २०; १५१, ३;
खि १, ४, ३; २, २, २; †मा १२,
९५; ३३, ६५; †का १३, ६,
२२; ३२, ५, ११; †१, ६, १,
३; ४, २, ६, ५; मै १, ४, ४; ९;
९, १; ४; ५; १३, ७, ९;

८, ३०; †४, ९, ११; ११, ४;
१४, १२; काठ ५, ६; ६, १०;
९, ९; ३२, ६; क ८, १२;
†कौ १, २८; १८१; २१८; २,
८४७; ११०९; †जै १, ३, ८;
१९, ७; ३१, ६; ४, ११, १०;
शौ २, १२, २; ७, ५२, ४;
१०, ५, ३६; १६, ८, १;
५-३०; ९, १; १२, ३४,
१; ५७, ५; २०, ८५, ३; पै
१, ६५, ३; २, ५, २; ३, ३९,
३; ३, ३०, ६; ३६, ४; ५; ४,
१८, ७; ८, १६, ९; ११, ३, १;
१२, १, १६; १५, १५, २;
१८, २९, १; -†कासः ४
११, ९७, ३; ५, १०, ६; ६,
२५, ७; ७, ७८, ५; काठ १७,
१८; शौ ४, ३३, ३; पै ४, २९,
३; -†किन् ४ ६, ४५, १५;
११०, ४२, १०; ४३, १०;
४४, १०; शौ २०, १७, १०;
९४, १०; -कैसिः ४ १, १००,
६; २, ३०, १०; १ (५, ४१,
१०) ६, १२, ४; ८, १ (१, ३)
१५, १२; (६८, ५); ४०, ७.

आस्माक-कः मा ४,
२४; का ४, ८, २; मै १, २, ५;
३, ७, ४; काठ २, ६; २४, ५; क
१, १९; ३७, ६. [क-अन् १].
?अस्माक १, १०१, १०;

१) पामे. अस्मद्-यस्मा मा २५, ४६ द्र. ।

२) सपा. ऋ १०, १४१, ४ विशिष्टः पामे. ।

३) दु. सस्थ. टि. आ ।

४) व्यु. ? १अस्माक-टि. द्र. ।

५) सक्त सपा. तै ६, २, ४, ४ नः इति पामे. ।

६) पामे. अरिष्टासः शौ ७, ५२, ७ द्र. ।

७) स्वार्थे अण् प्र. डसं. (पा ५, ४, ३८) । तत्-स्वरः

[वैतु. पा. (४, ३, १) यनि. प्र. (तस्येदमयि सति [पा.
४, ३, १२०]) परतः प्रकृत्यंशे अस्मद्->अस्माक-
इतीव शासुकाः संशिवन्त्यः (वु. टि. १अस्माक-)] ।

१) पामे. अस्माकः तै १, २, ६, १ द्र. ।

२) नैप्र. २अस्माक- इत्यस्याऽन्याऽकारस्य लोपे
तृ१ सत् वा. क्विवि. द्र. (वैतु. यनि. स्थ. सर्वत्र
?अस्माक इति पपा. [वु. ?युस्माक-> -क ऋ ७,
५९, १०] ; तच्च शब्दरूप लुप्तान्त्यमकारं

शौ १, ७, ६; ३, २४, ४^३; ७, ८२,
१^१०.

अस्म^० -> अस्मे-हिति^० -ति:

॥ १०, १०८, १.

अहम्^० क १, ११, ६; १७, १; ७;
[२३, २२; १०, ९, ८]; ३३, २;
४४, ५; ५०, १३; १०५, ७;
१२०, ६; १०; १२६, ७; १३८,
१; १६५, ६; ८; १०, १०१, १;
४; १०९, १; २, १४, १०; [२७,
१७; २८, ११; २९, ७]; २८, ९;
३२, ४; ३, १५, १; ४३, ३;
५३, १२; ४, १८, २; २६, १^०;
२^१; ३; २७, १; ४२, २-६;
५, [२, ८; १०, ३२, ६]; ९, ६^१;
१२, २; ३; ४२, २; ४३, ९;
[४४, १४; १५]; xx; खि १.

१, १; १०, १; २, ६, २; ८; १५;
६, २, १७; ६, ३, २९; xx; खिसा
३, १^१; मा १, ५; २, २७; २८; ३,
१९; ४, २३; ५, ११; २२; २३^१;
२६; ३९; ६, १; १६^३; ८, ९^१;
१३; ३७; ३८; ३९; ४०; xx;
१८, ३५^६; का १, ३, १;
२, ३, १; ३^२; ६, ६; १०; ३,
३, ११; ९, २; ४, ७, ४; ५,
४, २; ६, १; xx, २०, १, ६^६;
तै १, १, १०, २; २, ३, २;
५, १; २; ३, १, १; २, १; ४, २^३;
९, २; ५, ६, १; ४; ७, ६; ८,
१; १०, १; ६, २, १^१; ३^१; ४^१;
४, १^१; २^३-४^३; ६, १; २^१; ३;
१०, १^१; ११, ५^१; ६^३; ७^३;
७, ४, १^१; २; ४^२; ५^२; ६, २;

३; ८, १^१; ९, १; २^१; ११,
१; २; ८, ७, २; १५, १^१; १६,
१; xx; ३, २, ८, ५^१; ५,
६, १^१; ४, ६, ५, १; २;
४; ७, ३^६; मै १, २, १; १०^१;
१३; १६^३; ३, २६^१; ४, २^१; ३;
७^१; १०; १२^१; ५, २; ३; ४^१; ८;
१०; ११^१; १४^१; xx; २, १२, १^१;
४, १२, ३^१; काठ १,
१२^१; २, १; ४; ५^१; ९^१; ११^१;
१२^२; xx; ५, १^१; २^१;
१३, १६^१; ३२, २^१; ४०,
९^१; क १, १२^२; १३; १६; १८^३;
२, ३; ५^१; ६; ८; १०; १३^३;
४, ४^१; ६; ८; ५, १; २^१; ५^१; १;
xx; कौ १, १२२; १५२^१;
३०७; ३१०; ५१६; २, २७२;

सत् अस्माकम् इति रूपम् एवेत्येवं सा. प्रभृ. व्याख्यानं
च। ननु किमिति तत्र नैवाऽऽदर इति । तथात्वे
मूलतोऽभ्युपेयमाने शौ. स्थ. छन्दोवैषमी प्रसज्येतेति ।
कथमिति । उच्यते । तथाहि । १मे स्थ. २यस्य पाद-
स्याऽऽदितः १मस्य पादस्याऽन्त्येनाऽचैकरूपतायाः सुवा-
रायाः सत्या व्यवच्छेदे अस्माकमर्थाय जज्ञिषे इति
नवाक्षरोऽनुष्टुप्पादो जायेत । अपि च । यत्र नैप्र.
अज्मध्यस्थो हल लुप्यते, तत्राऽनुदात्तोदयोऽसौ भवति ।
इह तु न तथैत्यतदपरं पराऽभिप्राये बाधकं द्र. । अथ
२ये स्थ. धान्य- इत्यस्य *धानिका- (व्यु. यद्र.) इत्ये-
तन्मूलकत्वेनेति कृत्वा परप्रस्तावेन च संगमग्र्य मौस्थि.
एवास्माकमिदं धानिकम् इत्यधिकाक्षरः पादः संजा-
येत । ३ये स्थ. तावत् पराभिप्रायतोऽधिकाक्षरत्वं निगद-
सिद्धम् । एवं शौ. स्थ. सर्वत्र छन्दोदृशा यनि. सुवचतर-
त्वेनाभ्युपेयत्वे सति ऋ. स्थ. अपि अस्माका असदिन्द्रो
वृज्रहस्तः इतीदं पादस्य मौलिकं स्वरूपं द्र. इति दिक् ।

१) सपा. तैआभा ६७ मे इति पाठे ।

२) सपा. ऋ७, ५९, ९ *युष्माका इति पाठे. (तु. एपू. टि.) ।

३) *अस्मद्- + (✓) य [गतौ] > भावे) *य- इति
स्थिते वस. पू. प्रकृतिस्वरे सति *अस्मयं- इत्यत्र
नैप्र. *अस्मय- इत्येवं विपरिणते च वा. क्विप्. इति

कृत्वा न. द्वि१ व्यवहियमाणे चाऽवसाने अय् > ए इति
संकमः द्र. । एवं व्यु. पार्थक्याद् निर्देशपार्थक्ये प्राप्तेऽपि
यथाप्रसिद्धिस्थलानुक्रमणं त्वस्य अस्म- इत्यत्रैव गपू.
द्र. (तु. तत्र टि. पाप्र. अपि) ।

०) 'अस्मे [=अस्मद्गता] यथा स्यात्तथा हितिः यतः'
इति कृत्वा वस. पू. प्रकृतिस्वरम् इति मतम् द्र. । उप. ? <
✓ धा (धारणे [तु. वें. सा.] इति वा, < ✓ द्वि (गतौ)
(तु. [पक्षे] सा., GW. प्रभृ.) इति वा । तस. दासीभारादित्वात्
(तु. पा ६, २, ४२ [तु. या ११, २५] पू. प्रकृतिस्वरं द्र.) ।

१) व्यु. कृते तु. टि. अस्मद्- । त्वाहौ सौ (पा ७,
२, ९४) इति अस्मदः आदेशमात्रमिति विकारमात्रमिति
वा प्राञ्च आहुः । मौलिककण्ठ्यस्पर्शद्वितीयं पृथक् प्राति-
इत्यर्वाञ्चः (तु. WW १, ११५) ।

१) =सपा. आश्रौ १, १०, ७; ८ आश्रौ २, २८, ३
या ११, ३३ । शौ ७, ४९, २ वैताश्रौ १, १६ देवीम्
इति पाठे । २) तु. सस्थ. टि. सुः ।

३) =सपा. काश्रौ १०, ५, ३ । शौ २, २९, ३
अयुम् इति पाठे । ४) पाठे. सस्थ. अष्ट द्र. ।

५) सकृत् सपा. मा ८, ४६ प्रभृ. माश ४, ६, ४,
६ च अयुम् इति, तै ३, ४, ४, १ पाठ १, ५, ९^१
सुः इति च पाठे ।

२७३; ३४०; ८५०; ८५१;
xx; जै १, १३, ८; १६, ८;
३२, ५; ८; ५३, ६; ५२, २, २३;
४, ७; ३, २३, ४; ५; २८, १२;
४८, १८; ४, १२, ३; ४; शौ १,
९, ४; १०, ३; २९, ५; ६१;
२, १०, २-८; २५, २; २७, ५;
३०, ५; ३२, ३; ३, ५, २; ५, ६,
१; ३; ५; ७, ६; xx; ४, ९, ७; १;
६, ७१, १०; ९७, १०;
७, १०५, १०; ११५, २०;

११९, १; १४, १, ३८; ५१६;
पै १, ६, ४; ९, ३; ११, ४;
५१; १५, १; ३७, १; ३८, १;
४३, १; ५९, ३; ५; ६०, १;
३३; ६६, ४; ८३, ४; ५, ३४,
२; १; xx; १३, १४, ९;
१७, ११, ६; xx; १९, १०,
६; १३, ११;
✓ अहंयुम् > अहंयुम् - युः
श्रु १, १६७, ७.
अहं-सन् - -न क्र८, ६१, ९०;

-ना क्र५, ७५, २१०; शौ २,
१०१४;
? अहं-नमस् - मा: १ पै १, १८,
३१.
अहमु(म्-उ)त्तर - -रे शौ १२,
४, ५०; पै १७, २०, १०; -रेषु शौ
४, २२, ११; पै ३, २१, १.
? अहमुत्तर-स्व - -स्वे शौ
३, ८, ३; पै १, १८, ३.
अहं-पूर्व - -र्वः क्र १, १८१,
३.

- अ) सपा. क्र १०, ९७, ४ प्रभृ. वासः इति पाभे. ।
ब) पाभे. सस्थ. टि. प्रतिजग्रह द्र. ।
ग) सपा. पै १२, १२, ७ अयम् इति पाभे. ।
द) पाभे. सस्थ. टि. कृण्वे द्र. ।
e) पाभे. कृते तु. सस्थ. टि. प्र...हुवे ।
f) पाभे. अधि पै २०, १६, ३ द्र. ।
g) पाभे. अग्निः शौ २०, ४९, १ द्र. ।
h) दु. टि. ? अहस्त-> -स्ताभ्याम् ।
i) तु. सस्थ. टि. ? अहं पिचरुकः ।
j) सपा. क्र १०, ८५, १७ शौ १४, २, ४६ इहम्
इति पाभे. ।
k) सपा. शौ ६, ५८, १ इह इति पाभे. ।
l) सपा. शौ ६, ११३, १ ते (<युष्मद्-) इति पाभे. ।
m) कथजन्तः नाधा. द्र. (तु. टि. ✓ अस्मयु) । वा. च
यु. च पपा. च कृते तु. टि. अस्मयु- (वैतु पा.
[५, १, १४०] यनि. भिन्नात् तत्प्रतिस्पर्कीकृतादिव
सतः प्राति. मत्वर्थे युस् प्र. इत्यन्यथासिद्धमिव सन्तं
द्वीयांसं पन्थानं यायुकः) ।
n) तस. सारव. (पा ६, १, २२३) । अथवा उस.
उप. ✓ सन+अच् प्र. इति कृत्वा थाथीयः स्वरः (पा ६,
३, १४४) । पूप. समासस्य च कृते तु. टि. अहं-पूर्व- ।
o) पूर्वस्मिन्त्रिताऽविद्यमानवत्त्वाऽभ्युपगमात् पादादि-
त्वाद् शाब्दिक आधुदातः द्र. (पा ८, १, ७२; ६, १,
१९८) ।
p) मन्त्रपाठः पपा. वै. सा. च अहम् । सुना इति
पदद्वयमत्र पिपाठयिषन्ति । तथा स्थितेऽर्थस्य नितरां
विवादेतरत्वात् यनि. च देवताविशेषणतौपयिकत्वाद्

अर्वाणां समस्तैकपदत्वे प्राथिक्यमिति भवति । एस्थि.
अपि स्वरादिनिर्दिष्टिं प्रति भवत्येव क्रियानपि मतमेदः
(तु. ORN.) ।

q) -नमाः इव> -नमेव इत्यभिसंधिकः मुपा. द्र. (तु.
सपा. शौ ३, ८, ३ यत्र दीर्घम् एव इति पाठः श्राव्यते) ।
अहंनम् एव इति मुपा. त्वत्र प्रतिपत्तिशून्य इव भवति ।
यनि. शोधे समासादिकार्यम् अहमुत्तर- प्रभृ.
समाननिष्पत्तिकेषु प्राति. उक्त्या दिशः किञ्चिन्मात्र-
भेदपूर्वकं व्याख्येयमिति पिष्टपेषणे नादरः । अनेः
विप. एतदिति तु विशेषः द्र. । छान्दसेऽत्र संघौ इव
इति वा, एव इति वीतराशः द्र. ।

r) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

s) एवं किल पपा. प्रकरणाऽनुरोधश्च भवति (वैतु.
सा. अत्र पदद्वयीमिव पठित्वा व्याचक्षाणः) । यच्चात्र
देवानामप्युपरि स्वं यजमानं प्रतिष्ठापयितुमर्लभ्युरपि
पुनस्तस्य प्राधान्यप्रतिष्ठायै देवानामेकान्यत्रमस्य याच्चा-
मिव सा. कारयति तद्विरुद्धार्थप्रतिपत्तिकरत्वाद् अतित-
रामिवोपेक्ष्यम् ।

t) भावे त्वः प्र. तत्-स्वरश्च । अत्र अहम् । उत्तरत्वे
इति पदद्वयाऽऽत्मकः मुपा. भवति । सा. चापि तथैव
पठित्वेव व्याचष्टे । प्रकरणाऽनुरोधात् यनि. प्राति.
मौलिकतया संभाव्यते । तद् विमृश्यम् ।

u) अत्रात्रिहितलक्षणे मयूरव्यंसकाद्याकृतिगणीयः
तस. (पा २, १, ७२) सास्व. च । एहीडादयः पाप.
इत्येतदनु चान्यपदार्थे वृत्तिर्भवति । अथवा, 'अहं
पूर्व' इत्याकारकं शब्दोच्चारणमस्मिन्स्ति' इति 'अहं-पूर्व-
इत्याकारक बस. मूलत आत्येयो वचनपरः । ततस्तद्वति

आवृ^१- -॥वत् तै २, ५, ६, ९; ६,
४, ८, ३; -॥वम् तै २, ५, २, ३;
५, ६, ५; ६, ७, १; मै १, ६,
१२; -॥वयोः तै २, १, ९, ४; ५,
२, ५; मै १, ६, १३; -वाभ्याम्
काठ १२, ७; -॥वाम् काठ
८, १०; क ७, ६.

नः^२ ऋ १, १, ९; २, ९; ३, ६;
xx; ४, ५७, ८^३; ७, ३५,
२^{१०}; ९, ६७, २२^{१०}; २३^०;
९७, ४^१; ११०, १^६; १०,
१४१, १^{१०}; खि १, १,
२^१; २, ३; ४; ३, ३; ५, ५;
xx; २, १०, ३^१; ४ ७,
२, ४^१; ९^१; मा २, १०;
१६; २०; ३२; ३, १४^१; २४^२†;
२५†; २६†; २९†; ३०^२†;

३५†; xx; ५४†^k; ७, २५†^१;
xx; ११, ४१†^m; १२, ३४†ⁿ;
१६, ४७^०; १९, ४२†^०;
का २, २, ९; ६, ७^१; ८;
७, ४; ३, †३, ४; १६^१; १७;
१८^२; २१; २२^२; २७; ४, ६; ७;
५, ३†; ७, ४†^k; xx; ४,
१, २†; ७, १०, ३†^१; १२ ४,
४†^m; १३, ३, ५†ⁿ; १७ ८, १०;
२१, ३, १३^०; तै १, १ ४, २; १३
२; ३^२; †१४, २^१; ३; ४; २, १,
१†; २, १; ३, १^१; ४, २; ७, ९; xx;
४, ४५, २†^{१०}; ७, १०,
२^१; †^{११}; ८, ५, ३†; †^{१२};
२, ५, १२, ४^१; †; †ⁿ; ३,
२, ८, ६^१; †; †^१; ४, १, ४,
१†^m; २, ३, १^१; २†ⁿ; ४^१;

†^१; †४, ३; ४; ५, १^२; २^३;
६^{१०}†; ६, ४†; ५†^१; ६, २,
१†; †^१; ५, ६, १, ४^१;
मै १, १, ५; १३^२; २, २;
३^१; ४; ६^१; ७^१; ९; १३^१;
†^२; १४; १५; १८^१; १, ४; ६†;
१५; २३†, २६^१; xx; २, ७, १०^१;
†ⁿ; ११†; १२^{१०}; ९, ९^{१०};
†; †^v; १०, २†; ३†;
१३, १^१; †^w; ३, १६,
४^{१०}; †^x; ४, ९, २७^{१५};
†^{१००}; ११, ४^१; †^१; †^२;
१२, १^२; २^१; †^१; ३^{११};
†^{१५}; ४^{१३}; †^{१००}; †^{१०१}; काठ
१, ४; १२^२; २, १^१; ४^१;
५-९; ११^१; १२; १४^१; १५^{११};
३, १^१; २; ३; ४^१; ८^१; xx;

वाच्येऽर्शादीयः अच्प्र. (पा ५, २, १२७) । चित्-स्वरः ।
पूप अहम् इत्येतच्छब्दानुक्तेः प्राधान्येन प्रदर्शयितुमिष्ट-
त्वात् अस्मद्- इत्यस्य मूलस्य प्राति. स्थाने अहम्
इत्यस्यैव रूपस्य व्यवहार इति प्राक्प्रक्रियायामपरो विशेषः
द्र. । यद्वा अहम् इत्यस्य सर्वनामप्रतिरूपकस्य स्वरादि-
त्वम् उभे. (पा १, १, ३७) । अर्वाक्-प्रक्रियायां त्वा-
देशादेशिभावस्याऽनभिमतत्वाद् आदेशतया प्रतिपद्यमा-
नानां प्रातिस्विकसत्तास्वातन्त्र्यविशेषस्याऽभिमतत्वाच्च नेह
किञ्चिद् विशेषेणाऽवधेयमिव भवतीति दिक् ।

१) व्यु. कृते तु. टि. अस्मद्- ।

२) पामे. सस्थ. टि. फालाः द्र. ।

३) सस्थ. टि. शंसः द्र. ।

४) पामे. स्वः मै ३, ११, १० द्र. ।

५) पामे. पुनीमहे मै ३, ११, १० द्र. ।

६) पामे. इन्द्रुः कौ १, ५३५ द्र. ।

७) सस्थ. टि. ऋणयाः द्र. ।

८) सपा. मा ९, २८ का १०, ५, ४ माश ५, २,
२, १० हि इति पामे. ।

९) सपा. शौ ३, २३, ४ च इति पामे. ।

१०) नेहि इति पाठः (सु. पै ६, ४, ४; ९ मूको.)?
नूः पुहि (आ, इहि) इति शोषः (सु. शौ ५, ५, ५; ६ पै ६,

४, ४; ९) । ११) सपा. ऋ १०, ५७, ४ ते इति पामे. ।

१२) सपा. ऋ १०, १७३, ६ ते इति पामे. ।

१३) सपा. अवा नः (माश ६, ४, ३, ९) <> ऋ
८, २३, ५ स्तवानः इति पामे. ।

१४) सपा. शिवो नः > ऋ ७, ८, ४ शुशोच इति
विशिष्टः पामे. ।

१५) सपा. तै ४, ५, १०, १ एषाम् इति पामे. ।

१६) सकृत् पामे. सस्थ. टि. उरोः द्र. ।

१७) सपा. ऋ १, १४७, २ मे इति पामे. ।

१८) सपा. ऋ १, ९७, १८ विशिष्टः पामे. ।

१९) सपा. ऋ १०, ८२, ३ विशिष्टः पामे. ।

२०) पामे. मै २, १३, १ नु द्र. ।

२१) शोषस्य कृते सस्थ. टि. ईरया द्र. ।

२२) सपा. ऋ १, ११४, १ विशिष्टः पामे. ।

२३) सपा. ऋ ७, ४९, ३ विशिष्टः पामे. ।

२४) सकृत् सस्थ. टि. १आशा-> -दाया द्र. ।

२५) एकतरत्र नाउ. उदात्तस्योपोद्धलिका श्रुतिः ना इति ।

२६) सपा. ऋ ५, ५७, ६ वः इति पामे. ।

२७) सकृत् पाठः? तु. सपा. ऋ ५, ५७, ६ वः
इति पामे. ।

४, १३^०; १३, १५^०; १^b; १४,
२^a; १०; १६ २; ४^a; १^b; १०^०;
१^a; ३५, १६; २^a; ३^{१०}; ३७,
१०^०; ३८, ५^a; १४^a;
१६; ३९, १०^{१०}; ४०, १^a;
क १, ४; १२^a; १३^a; १६^a;
१९; २१; ५^a; ८^a; ९; ११^a;
१५^a; ३, १^a; २^a; ७; ८^a;
९^a; १०^a; ११^{१०}; XX; ८, ९^a;
१^a; १०^a; २५, १^a; XX;
२८, १^a; २^a; १^a; ४८,
१^a; १^a; १^a; १^a; १^a; XX;
कौ १, ६; १०; २२; २४;
३३^a; १^a; ३६; ४२; ४३^a;

४७; ५६; ५७, ६१; ६६; ६७^a;
७६; ८१; १०२; ११०; XX;
१६६^a; २२७^a; ४२८^a;
५५५^a; १^a; २, १७५^a;
४९०^a; ६०४^a; ७१४^a; ३, ३,
८^a; XX; १^a; १, ६; १०^a;
३, २; ४; १३^a; ४, २; ७^a;
९^a; ५, ३; ६, २; ३; ७; ७, ४;
५^a; ८, ४; ९, १; ११, ६; १२,
४; ५; १०^a; १८, २^a; २४, ६;
७^a; ४२, २^a; ५७, २^a; १^a;
३, १६, १३^a; ३८, १^a;
३^a; ४^a; ४६, ३^a; ४९,
३^a; ५५, ९^a; ५९, ६^a; शौ १, २,

२; १४, २; ३; १५, १; २; ३;
६, १^a; ४^a; ७, ३; ५; ६; १०,
४; १२, १; १३, २; ४; १६, ४^a;
१८, १; ३, २०, १; २^a; ३^a;
XX; ४, १२, ५^a; ६^a; ७^a;
५, ३, ५^a; ६^a; ७^a; ८^a;
१०^a; ११; ५, ५^a; ९^a;
६, २७, २^a; ३^a; १^a;
३९, २^a; ४०, १^a; २^a;
३^a; ५३, १^a; २^a; १२०, १;
२^a; ७, २३, १^a; १६,
१^a; १९, १^a; ९, ४,
२३^a; १५, ४; १२^a;
१२, २, ७^a; १४, २, १^a;

- १) सकृत् सस्थ. पाभे. टि. उरो: द्र. ।
२) पाभे. न: मा ११, ४१ द्र: ।
३) पाभे. न: ऋ १०, १४१, १ द्र. ।
४) पाभे. न: मा १२, ३४ द्र. ।
५) पाभे. मै २, १३, १ नु द्र. ।
६) द्वि: सग. का ३, २, ६ मे इति पाभे. सकृच्च
शौ ६, ४०, ३ उत्तरात् टि. द्र. ।
७) पाभे. सस्थ. टि. ऋणया: द्र. ।
८) पाभे. सस्थ. टि. नु द्र. ।
९) सपा. शौ ७, २०, १ इमा: इति पाभे. ।
१०) अत्र णवविशिष्ट: सपा. द्र. ।
११) सपा. ऋ १०, ५७, ४ ते इति पाभे. ।
१२) सपा. ऋ १०, ८२, ३ विशिष्ट: पाभे. ।
१३) सपा. ऋ १०, १७३, ६ ते इति पाभे. ।
१४) पाभे. आप: ऋ १०, ९, ४ द्र. ।
१५) सपा. ऋ ६, ७, १ विशिष्ट: पाभे. ।
१६) सपा. ऋ १, ८, ५ नु इति पाभे. ।
१७) सपा. ऋ ८, २, १९ विशिष्ट: पाभे. ।
१८) सपा. ऋ ९, ७९, १ विशिष्ट: पाभे. । सकृत् सस्थ. टि.
सन्तु द्र. ।
१९) सपा. ऋ ८, १२, २९ मे इति पाभे. ।
२०) सपा. ऋ ९, ९७, ४२ च इति पाभे. ।
२१) सपा. ऋ ६, ८, १ नु इति पाभे. ।
२२) सकृत् पाभे. सन्तु-कौ १, ५५५-द्र. ।
वैप १-८१

- १) सपा. ऋ ८, ४३, १६ मे इति पाभे. ।
२) ऋ ९, ८२, २ यनि. अधिक: पाठ: ।
३) पाभे. न: ऋ १०, १४१, १ द्र. । एकतरत्र णत्वविशिष्ट:
सपा. द्र. ।
४) सपा. ऋ १०, ८३, ५ मा इति पाभे. ।
५) सपा. ऋ १०, ८३, ६ मा, माम् इति पाभे. ।
६) सपा. ऋ १०, ८३, ७ मे इति पाभे. ।
७) न: एतत् > ऋ १०, १२८, ३ पूर्व इति पाभे. ।
८) सपा. ऋ १०, १२८, ९ मा इति पाभे. ।
९) सपा. न एहि < > लि ४, ७, २, ८; ९ ? नेहि इति
पाभे. ।
१०) गृहम् न: > ऋ १०, १६५, २ गृहेषु इति पाभे. ।
११) सपा. ऋ १०, १६५, ३ च इति पाभे. ।
१२) पाभे. अच्छ शौ ६, ४९, २ द्र. ।
१३) सकृत् असुर्न: < > सपा. पै १९, ८, २ आकृति:
इति पाभे. ।
१४) पाभे. अभिशस्या शौ ६, १२०, २ द्र. ।
१५) ? आनवो टि. द्र. ।
१६) ऋ ६, ४७, १२ यनि. अधिक: पाठ: ।
१७) सपा. ऋ ६, १८, ८ विशिष्ट: पाभे. ।
१८) सपा. ऋ १, १६४, ३३ मे इति पाभे. ।
१९) सपा. ऋ १०, १६, १० व: इति पाभे. ।
२०) सु: न: > सपा. ऋ १०, ८५, ३८ पुन: इति पाभे. ।

३; ५०, ५; १७, ४०, ६; १२,
१५, १०; ११; ३९, १; २०,
२६, ७.

†म(द्व>)व-कृत^१ - तानि क्र
२, २८, ९; मै ४, १४, ९.

¶म(द्व>)व-प्रायण^२ - णाः.
काठ २३, ८; क ३६, ५; -णाः
तै ६, १, ५, १.

म(द्व>)व-सखि^३ - खा क्र
१०, ८६, १; शौ २०, १२६,
१†.

¶म(द्व-अ)म^४ - माः तै ६, ४,
७, १; मै ४, ५, ८; काठ २७,
३; क ४२, ३.

म(द्व-उ)दयन^५ - नः काठ
२३, ८; क ३६, ५; -नाः तै
६, १, ५, १.

*म(द्व-दे)वत्ता^६ - > *महेव-
तिक^७ - > ¶महेवर्थ, रथा^८ -
नयः मै १, ७, २; -त्यम् तै १,
५, १, २; मै ३, ७, १; काठ ८,
१५; क ८, ३; -रथा मै १, ८,
४; -रथाः तै ६, ४, ७, २;
-रथानि तै ६, ४, ७, २; मै
४, ५, ८; काठ २७, ३; क
४२, ३.

*म(द्व-घि-> *म(द्वि->

*म(द्व-घि(द्वि-अ)च्->

†म(द्विच्^१ - द्विक् ऋ १ १७७,
१; ३; ६, ३१, ५; मै ४, १४, १८;
काठ ३८, ७.

म(द्व-घि(द्वि-अ)च्, ञच्^२ -
-द्वयक् ऋ ३, ४१, १; ६, ३८,
२; शौ २०, २३, १†; पै ९,
४, १२; -द्वयञ्चम् ऋ ७,
२४, ३.

*म(द्व-घि(द्वि-अ)द्वि^३ - >

*म(द्व-घि(द्वि-अ)च्^४ - >
म(द्व-घि(द्वि-अ)च्^५ - द्विक् ऋ
६, २२, ११; शौ २०, ३६,
११†.

मम ऋ १, १०, ९; २३, ८८, २,
४१, १५; [२१; १०, ९, ७];
५०, ११; ११०, २; १४२, ४;
१४८, २; १८२, ४; २, १८, ७;
४१, ४; ३, [२४, ३; ८, १७,
१ (१९, २५, ७५, ३)]; ४२,
३; ६२, ८; ४, १८, ७; २४,
१०; [२६, २; (१०, ६, ७)];
४२, १; [५, ७५, १-९]; xx;
६ ७५, १९^६; ८, ४४, ५^७; खि
२, ६, १; १३; १४; ६, २; २९;

६, ३, २७; २८; ३, १५, १^८; ४^९;
४, २, ४; xx; मा ३, ४, ५, ६; ४०;
७, ९†; १३, २५; १४, ६; १५, १६;
२७; १५, ५७; २०, ७; १३; ३३,
८१†; का ३, १, ४; ५, २, ४; १,
७; ७, ४, १†; १४, २, ११;
१५, १, ५, ४, ३^{१०}; ८, ५; १६,
७, १; २१, ७, ६; १४; ३२, ६,
१२†; तै १, १, १०, २; २, ३,
२^{११}; ३^{१२}; ११, १; ३, ४, ३; ४,
५, १†; ५, १०, १^{१३}; ¶२, ३,
६, १; ४, ४, २; ५, २, ३; १, १०,
१; xx; मै १, २, ७; १३; ३,
७†; †४, १; ५; ६, १†; २; २,
¶२, ४; ८; ८, १२^{१४}; ९, १; १३,
९†; ३, १, ११, ८^{१५}; ४, १०,
२†; १२, १; १४, ८†; काठ २,
८; ३; १; †४, २; १४; ७, ३^{१६}; ११^{१७};
१२^{१८}; †; १४; ८, १६; १०,
११; १२, १५†; १७, १०^{१९}; xx;
क २, २; ८; ३, २†; ५, २^{२०};
६, १^{२१}; २; ३; २६, ९^{२२};
४८, १२; †कौ १, ५२; १९१;
२५०; ४१८; २, १६; २६०;
८५२; ८९२; १५७; १०९३;
१०९४; १०९५\$; १२२२;

^१) वृष. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८).
^२) वृष. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १).
^३) कस. सास्व. (पा ६, १, २२३).
^४) मत्वर्थे ठ>इकः प्र. उस्. (पा ५, २, ११५).
तत्-स्वरः।
^५) नैप्र. नापू. अजमध्यस्थकारलोप इकारस्य यणा-
देशोत्तरस्याऽनुदात्तस्य स्वरितविपरिणामश्च (पा ८,
२, ४) द्र.। पाप्र. तु एपू. यति प्र. तित्-स्वरः (पा ५,
४, २४; ६, १, १८५) इति विशेषः।
^६) नैप्र. नाउ. उत्तरादिलोपाऽऽत्मको विपरिणामो
भवतीतीदमीया व्यु. तदीयया व्यु. एव गतार्था द्र.।
वा. किवि.।
^७) व्यु. कृते तु. टि. अस्मद्व्यञ्च्-।

^८) नाउउ. पूष. भवति (तु. एउ. टि.)।
^९) नाउ. मूलतया सुकल्पम्। सस्व. उप. च कृते तु.
मद्व्यञ्च्, ञच्-। इह पूष. सप्त. इति कृत्वा व्यधिकरणः
वस. इति विशेषस्तु द्र.। पूष. *अद्वि- इति अर्थ-
इत्येतत्सजातस्याऽश्रयपर्यायभूतस्य च सतः अद्वि-
इत्यस्य नैप्र. विपरिणामः द्र. (वैतु. सा. अद्वयद्वि- इति
द्विरुक्तस्याऽऽदेशस्य उस्. [पा ६, ३, ९२] इति; Gw.
द्वि इत्यस्य द्विरुक्तं च प्रथमे तच्छब्दोऽन्तेऽकारश्चेति)।
^{१०}) नैप्र. नापू. विपरिणामः संस्तेनैव गतार्थः द्र.
(तु. टि. मद्विच्-)
^{११}) पाभे. कृष्णे शौ ७, १०५, १ द्र.।
^{१२}) गिरा इति BC. चिन्त्यः।

३, ३, ९; जिं १, ५, ८; २०,
७; २६, ८; ४०, १०; २, २,
४; ४७५; ३, २, ७; २२,
७; ४, १२, ५; १३, ७; २०,
६; २९, २; शौ १, ६, ३१;
१२, ४; १९, २; ३; ४१;
३४, २३; ३, ८, ६; १८, ४;
२५, ५; ६; ४, ३०, ७; ३६, ८;
५, १३, १; ३३; ४; xx; ७,
२१, ११^a; २०, १३६, ८^b;
१४०, ३; पै १, २०, ४; ४०,
१^c; २१; ३४; ४; ५५, ४; ६०,
४; ६४, १^d; ९८, ४; २, ३५,
१; xx; १४, २, ५^e;
१७, ४०, ८^f; २०, ९, २;
३८, ९; ४०, १०^g; -०म^h मा
२३, १९; का २५, ५, २; तै ७,
४, १२, १; मै ३, १२, २०;
काठ ४४, १ⁱ; -०मा३ काठ
४४, ९; -०मा३म^j तै ७, ४,
२०, १.

*माम-> १माम-कु^k-कः
ऋ १०, १५९, १^l; पै २, ४१, ११;
४, ५, ९; -कम् ऋ १०, १७,
१४^m; काठ ३५, ४१ⁿ; शौ १,
२९, ५१^o; ३, २४, ११^p; ४, ४,
२; १८, ३, ५६^q; पै १, ११,
४; ३, १०, ६; ५, ३०, ११;
१९, २६, १४; १५; २०, १३,
११^r; -काः मा १९, ४६; का
२१, ३, १७; मै ३, ११, १०;
काठ ३८, २; -कान् शौ ३, ६,
१; ५; १३, १, ३०; पै ३, ३,
१; ६; १८, १८, १; १९, ३७,
१०^s; -कानाम् ऋ १०,
१०३, १०; मा १७, ४२; का
१८, ४, १०; तै ४, ६, ४, ४; कौ
२, १२०८; पै १, ५६, २; -के
पै २०, ५२, ५.

मामक्री- की^t पै
६, ६, ८.

मम-कु^u-कस्य ऋ १, ३१,

११; -काय ऋ १, ३४, ६.
मिम-सत्य^v- -त्येव ऋ १०,
४२, ४; शौ २०, ८९, ४.
मया^w ऋ ८, १००, १; १०,
८५, ३६; १२५, ४; खि ३,
१५, ८; २०; २२; १७,
१; मा २, २७; १९, ११; का
२, ६, ६; २१, १, १०; तै १,
५, ६४; ६, ६, २३; ३; ७, ६,
३; ९, २३; ३, २, ४, ५; ४, ४,
५, १; ११, २, ७, १; ८, १, ४,
७, २; मै १, ४, २३; ७^x; ५,
१४^y; २, १३, १५^z; ४, ६, ४^{aa}; १४,
१७; काठ ५, ५^{ab}; ७, ३;
२०, ६; २५, ६^{ac}; ३२, ५^{ad}; ४०,
२; क ५, २; ३१, ८^{ae}; १३९,
३; ४; शौ ३, ५, ८; १४, ५, ६;
४, ३०, ४^{af}; ७, ६२, ७;
१४, १, ४८; ५०^{ag}; ५२; १९,
७१, १; पै २, १३, ३; ३, १६,
६; १०, ४, ८; १२, ३, १६;

- a) सपा. ऋ १, ९३, १ प्रष्ट. मयः इति पाभे. ।
b) नम^o इति शंपा. शोधार्हः ।
c) सपा. मा १६, ३ प्रष्ट. जुगत् इति पाभे. ।
d) मेमत् इति पाठः? मम, इत् इति शोधः (तु.
सपा. शौ १२, ३, ४७) ।
e) ममैधमत् > सपा. पै ७, १२, ९ समेधमत् इति
पाभे. ।

f) षष्ठ्यन्तस्य पूर्वाङ्गवद्भावः (पावा २, १, २) इ. ।
g) अण. (पा ८, ४, ५७) इत्यनुनासिकः शाखा-
भेदेन विकल्पितः द्र. (वैतु. नाप. काठ.) । उदात्तप्लुतिः
(पा ८, २, ८४) अनुनासिकवती सती क्वचित् ४
इत्येतदङ्कवती मुद्रापिना भवति । तदयमङ्गभेदो विग्रहः
(तु. मैस्र.) । यत्किं भा. परमपि छन्दसि (पावा २,
१, २) इति षष्ठ्यन्तस्य पूर्वाङ्गवद्भावान् षष्ठ्यामन्त्रित-
समुदास्य स्वर इत्याशाह, तद् दृष्टविरोधाच्च चिन्त्यं
भवति । अत्रोदात्तप्लुतौ सत्यामपि पूर्वस्य युशः इत्यस्या-
ऽऽद्युदात्तत्वेनोपलम्भात् । स्याद् अत्रत्यः पाठः

संस्करणान्तराऽपेक्षो भवति । 'त्रयाणाम्' इत्यादि-
भास्करीयोत्तरग्रन्थस्याप्युपलभ्यमानस्थितिविरोध-
दर्शनात् । तद् एतत् सर्वं सम्यगालोचनीयं भवति
(तु. लाजिन्- , शार्चिन्-) ।

b) प्राग्वीयः कः प्र. उसं. (पा ५, ३, ७०; वैतु.
पा ४, ३, ३ अस्मद्-> *? ममक- + अण प्र.) ।
तत्-स्वरः ।

1) सपा. मामकः <> मामकुम् इति पाभे. ।

1) सपा. तै १, ५, १०, ३ क ४८, ५ वीरुधाम् इति पाभे. ।

k) सम- (सर्व-) > [स्वार्थे] समक- इति शोधः
इति मतम् (तु. मूको.) ।

1) सप्तमीविभक्तेर्लुगं भवति (पा ७, १, ३९) ।

m) प्र. स्वरस्य च कृते माम-कु- टि. द्र. ।

n) नाप. (संप्राम- [तु. निघ २, १७]) । 'मम सत्यं
जयः' इत्येवं यस्यां क्रियायामिति कृत्वा मयूरव्यसकादिः
तस. सास्व. (पा ६, १, २२३ [तु. दे.]) ।

o) व्यु. कृते तु. टि. अस्मद्- ।

१८, ५, ६†; ७; ९; १९, ४४,
११-१५.

सुधि ऋ १, १२३, २२; १०,
९, ८; ८, ५०, १०; ९, ६६,
२१; १०, ४८, ३; १२८, ३^३;
खि २, ६, १०; ११; ६, ३,
२५; ८, १; ३, २, १०;
१५, ३; १८; २१^१; २६; १७,
१; ४, ५, ३५; ६, १०; ८,
४; ६, ३, १^१; मा २, १०; ३,
२७; ४, १०; ५, ६; ४०^१; ८,
७; १०; ३८†; १०, २५^१; ११,
५८^१; १२, ४६; १३, १; ××; ३८,
२७^१; का २, २, ९; ३, ८; ३,
३, १९; ५, २, ४; ९, ७^१; ६, ५, ५†;
८, ४, १; ६, ४; १३, १†; १२,
७, ५; ××; तै १, २, १, २, ७, १;
११, २; ३, ४, ३^१; १४, ८†; ४,
४५, ३; ५, ५, ३†; ६, २; ४;
६, ६, १; ३†; ८, १५, २; ××;
मै १, २, २; ७; १३^१; ५,
१†; २^१; ९; ६, १^१; २, ६,
१२; ७, ६^१; ११; १०, १;
१३, १; २३; ४, ९, १३^१;
काठ २, ३; ८; ३, १^१;
४, १३; ५, २^१; ६, ९; ७,
१^१; ६-८; १२^१; १६; ८,
१३; १७; २, ७; १०, १०; ××;
क १, १५; २, २; ८^१; ३, ११;
४, ८; ५, १^१; ६, २^१; ८, ११०,

२५, २; ३०, ४; ४४, ९†; कौ
२, ८७†; ३, ३, १; जै २, १,
४; †४, ३, १०; १२, ७; शौ १,
१, २^१; ३^१; २, १२, १; २६,
४; ३, ५, २^१; १०, ६; १४,
२०; ४; २२, ५; ५, ३, ५†;
६, ६९, १; ३^१; ७३, २; ××;
पै १, ३३, ४; ६३, ५; ९२, ३;
१०३, ४^१; १०५, २; ११२,
४^१; २, ५, १; १२, ४; १३, २;
३; ३५, २; ४५, १-५; ४७,
१-५; ७७, १; ४; ८१, ३; ९०,
३; ३, ३, २^१; १३, १; २^१; १८,
६; २८, ३; २९, ४^१; ५, २९,
१-७; ८^१; ९, २२, ३; १०, ५,
६; १२^१; ६, ८; १०; १६, २३,
६; ३३, ६; ८२, ३; ५; ८३, २;
४; ८६, ५^१; १४९, १२^१; ××;
?मयिमे^१ पै १९, ५०, ११.

सुहृम^१ ऋ १, २३, १५; २४,
१२; ५०, १३; १०९, १; १२२,
८; १२६, ६; १६५, ११; २
२८, १०; २९, ४; ४, ५, २;
३; ४२, २; ५, ४२, १६; ४३,
१५; ५२, १०; ६, २७, ८
१४६, ९; ९, ३२, ६; ४७, १०;
८, १, ३२; ३३; २६, १२; ५६,
२; १००, १; १०, ३४, १; २;
३९, ६; ४८, ३; ४९, १; ८५,
२६; ४१; १२८, १; २; ४; १६९.

४; खि २, ६, २, २१; २३; ३, १५,
१; २^१; ३; ९; १७, १; ४, ८, १;
६^१; ५, १५, १३; खिसा २९,
४८; ३२, १; मा २, २१; ७,
४७^१; १२, १७; १८, ३६; का
१, ७, ५; ९, २, ७; ८^१; १३, १,
१८; २०, १, ७; तै ३, १, ९,
६†; २, ७, १; २; ३^१; ५,
५, ३; ४, १, ९, ३; २, १, ५;
७, १२, २; †१४, १^१; २;
५, ४, ९, १†; १६, ४, ७, ३;
८, २; ७, ४, १७, २†; ५,
१३, १; २३, १; २; मै १, २,
१५^१; ४, १†; ९, ४^१; २, ७,
८; १२, १; ४, ५, ८†; ८,
७^१†; ९, ९; २७; ११, ३†;
१४, ९†; ११; काठ ४, १४;
९, ९^१; १८; १९; १०, ६; १६,
८; १८, १३; २७, २^१; ३^१;
३०, ६; ३१, १४^१; ३८, १३;
४०, ५; ९^१; १०^१; ४४, ६; ४५,
९^१; २०^१; क ८, १२^१; २९, २;
१४२, १^१; ३^१; कौ १, २६६†;
जै १, २८ ४†; शौ १, २९, ४; २,
१२, २; ३, ५, ६; ७; १५, १; २२,
१; ४, ३६, १०; ३९, १; ३; ५; ७;
५, †३, १; ३; ४; १३, १;
६, २४, १; ६१, १^१; ××; पै १,
३४, १-४; ९६, ३; २, ५, ३;
२२, ५†; ५, ४, ५†; ××.

१) सपा. सुधि < > सुहृम इति पामे. ।

२) सकृत् = सपा. माश १४, ३, १, ३१ तैत्रा ३, ७,
९, ४ तैत्रा ४, २१, १ शांथो ७, १६, ८ । काठ ५,
२ आथो ५, १३, ६ उत इति पामे. ।

३) सपा. पै २, १३, १ इह इति पामे. ।

४) अत्र मे > मयि इति पुरातनो विकारः संभाव्यते
(तु. टि. ?वैबाध-?वैबाध-दोघत) ।

५) सपा. शौ ११, ८, १५ सुही इति पामे. ।

६) सपा. शौ ११, ८, १६ सुहृ इति पामे. ।

७) मयो(यि, इमे इति शोधः ?

८) मौस्थि. < *अस्मभ्यम द. । पात्र. च १ अस्मदो

मपर्यन्तस्य सुहृ इत्यादेशः (पा ७, २, ९५) । केषुचित्

स्थलेषु छन्दोऽनुरोधादिव G.W. सुहृ इत्यन्यनासिक्य-

राहित्येन पिपठिषेत, तदपि विचारार्हं द. ।

१) पामे. अनुयच्छतु ऋ ४, ५, ७ द. ।

मा^१ ऋ १, २३, १२३; १०, ९, ९;
 २४; ४८, २; १०५, ७; ८६; १०,
 ३३, २; १८०; १२०, ११; १२२,
 १५०; १२६, ३; १५८, ५; १६४,
 २१; ३७; १६५, ११; १२;
 १७९, ४; २, २८, ६; २९, ५;
 ३०, ७; ३३, ६; ७; ३, १, १;
 ३२, १४; ४३, ५; ४, ४, ११;
 १५, ७; २६, १; २७, १; ४२, ६;
 ८६; १०, ४८, ४; ५, २७, ५;
 ३० ९; १३; ३३, ८; ४०, ७; ४२,
 १५; xx; १०, ८३, ६^d; खि १, ४,
 ८; ५, ९; २, ६, ३; १८^३; ७, ३^३;
 ८, १; ४; ३, ११, १३^०; xx;
 मा २, १५^३; १९; २०; ३,
 २०; ६३^३; ४, ४^३; १^३; १०; २८^३;
 ५, ५; ९^३; ३३^३; xx; १२ ७; १^३;

१०२^३; १९, ४१^३; २१, ९^३;
 का २ ४, १^३; ६, ५, ३; ६, ९; ३, ३,
 १३; २८; ९, १; ४, २, २^३; ४,
 १; xx; १३, १, ८^३; ७, १^३; ४;
 २१, ३, १२^३; २३, १, ९^३;
 तै १, १, १२, १^३; १३, १; ३^३;
 २, १, २; २, १; २^३; ३^३; १०, २;
 १२, १^३; १४, ५^३; ३, ३, १^३; १२,
 १^३; १४, १, २; ४५ ३; xx; मै
 १, १, ११; १३^३; २, १^३; १^३; २^३;
 ७; ८; १२^३; ३, २^३; ३९, ४, १^३;
 २; ३^३; ४^३; ५ १; २^३; ३^३; ४^३;
 ८^३; ९; १०^३; ११^३; १६, ३; १२;
 ७, १^३; xx; काठ १, १०^३; १२^३;
 २, १^३; २^३; ३^३; ५; ८; ९; १३^३;
 १५; ३, १०^३; xx; ३९, १^३;
 क १, १०; १२^३; १३^३; १४^३;

१५^३; १७; २, २; ३^३; ७^३; xx;
 कौ ३, १, ९; ३, १०^३; ४, १०;
 जै २, २, २^३; ४, ५; शौ १, ३३, ४;
 २, ४, ५; १२, ५^३; १६, १-५;
 ३, ५, १; ५; १०, ७^३; १३, ५;
 ६^३; १५, २; ४; २०, १०; १२,
 २; २५, ४; ४, १९, ८^३; ५, ३, ४^३;
 ७, १०२; ४^३; ८, ४, ७^३;
 ११^३; xx; पै १, २५, ४; ३०,
 ४; ३३, १; २; ४; ५^३; ४९, २;
 ५५, १; २; ६४, ३; ८८, २;
 ९६, ४^३; ९७, २; ३; १०२, ३;
 १०३, ३^३; xx; ४, १०, ८^३;
 xx; १०, ९, २; ३^३; ११, ६,
 १०^३; १६, १०, १^३; ५१,
 ९^३; ७०, ६^३;
 मा-दृश- -१६कू मै ३, ६, ८^३.

१) व्यु. कृते तु. टि. मुत् । पदात् परस्य अस्मद्:
 द्वि१ अनुदात्तमादेशमात्रम् इति प्राक्पक्षीयो विशेषः द्र.
 (पा ८, १, २३) । २) तु. सस्थ. टि. सकृत् ।

३) वैतु. LB. माम् । अशशं इति मन्वानश्चिन्त्यः
 (तु टि. मशशरि-) ।

४) पांमे. न. शौ ४, ३२ ६^३ द्र. ।

५) पाठः ? सपा. शौ ७, १३, १ संवाद्योभयत्र पादः
 सु-शोधः द्र. । तद् यथा । प्रकृते सम् आसावितुश्
 > च मा सुमितिश् इति मथ्यतः, शौ. च उभे इति
 पदानेनाऽन्ततः (तु. सा.) इति ।

६) सपा. माश ६. ७, ३, ६ । ऋ ४, ३१, ४ नः इति
 पांमे. ।

७) सपा. ऋ १०, १२१, ९ नः इति पांमे. ।

८) पांमे. सस्थ. टि. पुनातु द्र. ।

९) सपा. ऋ ७, ६२, ५ नः इति पांमे. ।

१०) सपा. ऋ १०, १७, १० नः इति पांमे. ।

११) पांमे. अस्मै पै १, १९, ३ द्र. ।

१२) सकृत् शोधः सस्थ. टि. जिन्व द्र. ।

१३) सपा. ऋ ८, ८९, ७ नः इति पांमे. ।

१४) तु. म.; वैतु. सा. द्वितीयपादस्थं रूपं निहतं सदपि
 मा इति निषेधार्थेन अव्य. संभेदकः सन् वा. चिन्त्यः ।

१) पाठः ? स्मा (<स्म) इति शोधः स्यात् ।

२) सकृत् पांमे. नु मै २, १३, १ द्र. ।

३) सपा. ऋ १०, १२८, ४ विशिष्टः पांमे. ।

४) पांमे. शोधस्य च कृते सुवनम् मा ८, १८ प्रसू. द्र. ।

५) सपा. यक. ऋ ७, १०४, ७; ११ नः इति पांमे. ।

६) पाठः ? अस्मद् अपेक्षया इदमः रूपं योग्यतरत्वं
 स्यादिति कृत्वा ईम् इत्येतदभिप्रायुकः शोधः द्र. (तु.
 सस्थ. टि. आ/अञ्ज् > आनञ्जिम्) ।

७) पाठः ? एकः मा- शब्दो निषेधवचनः सन् यद्.
 (तु. सस्थ. टि. मा इति च, [मु. आ. ?आसीत्-] आ/ऋ >
 आसीत् [शोधितः] इति च, हृद-याजरस-> -सम्
 इति च) ।

८) सपा. ऋ १०, ९७, ७ अस्मै इति पांमे. ।

९) पाठः ? तृतीये पादे द्वितीय-पदतया विमृश्यम् (तु.
 सस्थ. टि. मा, ?मेजते) ।

१०) अत्र मूको. समानोपष्टम्भः यन् मेऽभिराणां यन्
 मेऽभिकृत्तराणां यन्मेऽभिमन्यूनान् इत्येवं शोधः, इदं
 सौथम् इत्युत्तरत्र यद् इत्यस्य सामानाधिकरण्यं च द्र. ।

११) सपा. माह्क् संभविष्यति > काठ २३, ४ सप्तनो
 भविष्यति इति, क ३६, १ भ्रातृव्यो भविष्यति इति
 च पांमे. ।

मा-वत्^१ -वत्: ऋ १, १७, २;
१-९, ११; १४२, २; -वत्त पै
१९, ३५, १; -वत्ते ऋ १, ८,
९; ४, १६, १६; ६, ६५, ४;
७, ३२, २१; ८, ८८, ३; १०, ५०,
२; कौ १, २९६; २, २१८; जै
१, ३१, ४; ३, १९, १३; शौ २०,
६०, ५; ७१, ५.

माम्^२ क १, १५८, ४^३; १६५, ६;
१८५, ९^३; ४, २७, २; ८३९, १;
४०, ११, ४२, ५^३; ५, २, ३; ३०,
८; ४०, ७; ६, ५२, ४; ७,
[४९, १-४]; ५०, ०; [१-३];
८३, ३; ८, ६, ३२; ७४, १४;
९, ६७, २१; २५; २७; १०७,
१९; ११३, ७; [८-११]; १०,
१८, १४; २७, ५; २८, ६; ७^३;
३३, १; ४८, १; ३; ४९, २;
५२, ४; [४, ३१, ४] ८३, ६^३,
८६, ९; ९८, २^३; १२५, ४;
१४५, ६; १८३, २; खि १, २,
११; २, १, ८; ६, ७; ७, १; ३,
१०, ५; १२, १-३; XX; ४, ६, १^०;
खि १ १८, ३; २०, २; ५; ६; २६,

१६; ३७, २; मा २, ६;
१०-१२; १३, १; १९ ४३^३;
३२, १४; ३४, ५०; का १, ७, ३;
२ १, ९; २, ७; ३, १०; १४, १, १;
२१, ३, १४^३; ३३, २, १३;
३५ ३, ११; तै १, १, ११, २;
२, ३, २; ५, ५, ४; १०, २;
३^३; ६, ३, १; ८, ५, ३; १५, २;
२, ३, ९, १; २; ४, ४, २^३; XX;
मै १, १, १२; ४, ३; १५^३; ५,
२; ८; ६, ५^३; ७, २^३; ८, ९;
२, ७, ५^३; ३, २^३; ४, ३^३; ६, १२;
१३, २^३; XX; काठ १, ६; ११;
६, ९; ७, ६; ९, १८; १०, १२;
१२, २^३; १७, १९; २२, १५;
२५, ६^३; २८, २^३; XX; क १,
११; ४, ८; ५, ५; १३९, ३;
४; ४४, २^३; ४८, ३; ७; १०;
कौ १, ५१६^३; २, २७२^३; ३,
१, ६; जै १, ५३, ६^३; २, ५, ३;
३, २३, ४^३; शौ १, ३४, ४; ५;
२, ७, ४; २७, ७; ३०, १; ३, ६, १;
३; ५; १८, ६^३; २२, ३; ६; ४,
३०, ४^३; ६, ८, १^३; २; ३; ९,

१; ८२, २; ८९, २; १०२, १; XX;
पै १, ३०, ४; ५३, २; ५५, ४; ६०,
४; १७, ४; १०२, ४; १०३, ४; २,
१, २^३; १६, ५; १७, १^३; १९, ५^३;
३५, ३; ७७, ४; ७८, २; १०;
३; ३, १; ६; १६, ६; १८, ३;
५, ४, ४^३; ८, ३, ४^३; XX;
* (माम्>) मां-पशु^३ ->

मांपशु^३ - इत्यम शौ ७, ३९,
१; पै ३, २८, ५; २०, ३०, ७.
मे^३ ऋ १, १०, १; २३, (२०;
१०, ९, ६) २४; २५, ४;
१६-१९; ५०, १२^३; १३, १;
१०५, [१-१८]; ९; ११०, १;
११७, २३; १२२, ४, XX; १०,
४३, १^३; ८३, ७^३; खि १,
२, ५^३; ३, १; ४, ९; ११,
८; १२, ८; २, ६, १; ५; ७; ८;
XX; मा १, ५; २, ७; १६; १९;
२६; २८; ३४; ३, १७^३; ३७^३;
५०^३; ४, १; ३^३; १५^३; २३;
२३; २४^३; ३४; ५, ६; ९^३;
XX; का १, ३, १; २, २, १; ३,
६^३; ८^३; ४, ४; ६, २^३; ५; १०^३;

^१) सादस्ये वतुप् प्र. (पावा ५, २, ३९) ।

^२) व्यु. कृते तु. टि. मृत् । यनि. प्राक्पक्षीयविशेषसंकेतः
(पा ७, २, ८७; १७) द्र. ।

^३) तु. सस्थ. टि. इन्द्र द्र. ।

^४) पाभे. नः शौ ४, ३२, ६^३ द्र. ।

^५) उ माम् > सपा. खि १ २७, १ इमाम् इति पाभे. ।

^६) सपा. ऋ १०, १२८, ४ विशिष्टः पाभे. ।

^७) परीमाम् इति पाठः ? > पुंरि माम् इति शोधः
(तु. शौ २, ७, ४) ।

^८) कस. सादस्य. (पा ६, १, २२३) । पूष. अर्थतो-
ऽस्मदीयितेतत्तार्यायभूतमिव सत् उप. विप. द्र. । *पुश-
इति उप. च पाश- इत्येतत्-सजातं सद् बन्धनार्थात्
✓पशु इत्यतो निष्पन्नं द्र. ।

^१) विप. (मेघज-). मयड्ये यः प्र. उसं. (पा ४, १३८) ।

तत्-स्वरः । अस्मदीयपाशमयं मेघजनिति कृत्वा प्रकरणतः
संगतिः सुवचा भवति [तु. अनुपदम् जमि ✓रुध् > जभरो-
रुध् (इव)म् इत्यारं समानाधिकरणं विप. द्र.; वैतु. सा. उप.
दर्शनाथार्थात् ✓पशु इत्यतोऽन्तर्भावितण्यर्थे व्युत्पादुकः
संश्लिख्यः । W. B. अन्यथाऽकिंचित्करौ न भवतः; WIS
५. २४९ (तु. W.) ?सांपश्यु- इति प्राति. पाठुकथ
संश्लिख्यः (अर्थतः संगत्यभावादिति यावत्) ।

१) प्राक्पक्षीयविशेषसंकेतः (पा ८, १, २२) द्र. ।

२) सपा. तैत्रा ३, ६, २२; २३ आपथौ ४, १५, १४

शौ १, २२, ४ ते इति पाभे. ।

१) = सपा. गोत्रा २, ४, १६ आथौ ६, १, २ प्रभृ. ।

कौ १, ३७५ जै १, ३९, ६ सत्रा २, ५, ३ वः इति पाभे. ।

३) पाभे. नः शौ ४, ३२, ७ द्र. ।

७, ७; ३, २, ६; XX; तै १,
१, १०, २१; १२, १; १३, १;
२; २, १, १; २; २, २; १०,
२; १२, १; ३, ११, १; १३,
१; २; ४, १, २; ५, ५, ३; ४,
७, १४, २१; ५, ७, ४, ४; ५;
XX; मै १, १, १२, १३; २, १;
२; ७; ८; १०; ३, १; २; २;
१; ४, १; २; ३; ५; ७; ११;
XX; काठ १, १२; २, १; २;
३; ५; १४; ३, ८; ९;
१०; ४, १३; १४; १६;
XX; क १, १२; १३; १४;
१८; २, १५; १६; १७; ४;
३; १; ४; ८; XX; तौ १,
१, १०६; १२२; २१२; ३३०;
३४५; ४१७; २, २७९;
५२२; १३५; १७७;
११८४; ३, ३, १२; जै १,
११, १०; १३, ८; ३०, १०; ३४,
८; ३६, ४; ४०, ९; २, २,
७; ३, २३, १०; ४०, १८;
४, २३, ८; शौ १, १, १; ६,
२; १२, ४; १५, १-४; १६,
२; २०, २; ३३, ४; ३४, २; ३; २,
२, ३; ५, ४; ७, ४; १५, १-६; १७,
१-७; १८, १-३; ४, ५; ३०,

३; ३, १६, ६; १७, ७; १;
२०, ३; XX; पै १, ६, १; ७, ३;
१०, १; १८, २; १९, १; २८, १-३;
२५, ४; ३१, १; ३३, २; ४;
XX; १५, २१, २? ५.

व्ययः क्र १, १, ७; ७, ५, ८,
३; ४; १७, ६; २३, ४; २४,
२, ५; १५; २६, ७; ३०, १०;
२१; ३१, १०; ३७, १५, ५०,
१०; ५७, ४; ६०, ५; ६६, ५;
७३, ८; ८२, ३; १०, १५८,
५; ८६, ६; ८९, २; ३; ५;
९१, ११; ९३, ४; ९४, ११-१४;
४; ९७, ४; १०१, ११; १०२,
४; १०५, १९; ११४, ४; ९;
१३०, १; १३२, १; १३६, ७;
१४१, १०; १३; १५७, २;
१५९, ५; १६४, ४०; ७, ४१,
५; १६५, ५; १६७, १०; १७८,
५; १८०, ७; १७०; ४, ४४, १;
१८७, २; ११; १८९, ८; १९१,
११०-१२ (१३); XX; खि ३,
३, ५; ६; ४, ४; ५, २; ६, ८; १०,
४; ११, २; २०, १; ५, ११,
४; खिसा ३, ७; मा १, ८; १६;
२५; २६; २, १४; १५; २५;
३, २२; ४५; ५२; ५६; ४,

१४; २२; ५, ४३; ६, १३;
२२; ७, १०; ८, २०; ९, २३;
१०, २०; २२, XX; का १, २,
४; ५, ५; ९, ३; ४; २, ३, ९, ४, १;
६, ३; ३, १४; ५, २; ७,
२; ६; ४, ५, ६; ७, ४; ५, १०,
५; ६, ३, २; ५, ४; ७, ४, २;
९, ३, ६; १०, २, १; ५;
५, १; ११, ७, २; XX;
तै १, १, १०, १; २, २; ४,
१; ५, २; ९, १; २; १४, २;
४; २, ३, १; ५, १; १४,
६; ३, १, १; ५, १; ८, २;
९, २; ११, १; ४, २२, १; ४५,
३; १५, ६, २; ४; ८, ५; ३,
५, ३, २; ४, ७, १५, ६; XX;
मै १, १, २; ४; ६; १०; ११;
२, ३; ६; ७; १४; १६;
१८; ४, १; १; ३; ५, २;
३; ४; ११; ६, २; ५;
७; १२; १०, २; ३; १९;
११, १; ४; ७; XX; काठ १, २;
४; ५; ९; २, ४; ७; १४; ३,
२; ६; ८; ४, १४; १५; १६;
५, ५; ६; ६, ९; १०; ११;
७, १; २; ३; ६; ८; १२;
८, १६; १७; २, ४; XX; क १,

१) सपा. क्र १०, ८५, २४ आपर्म १, ५, १७ त्वा इति पाभे. ।

२) सपा. क्र १०, १२८, ४ नः इति पाभे. ।

३) सपा. क्र १०, ८२, २ विशिष्टः पाभे. ।

४) =सपा. तां १४, ६, ४। शिष्टं पाभे. सस्थ. इहु इति च,
क्र ५, ३९, १ मेहुना इति च द्र. ।

५) सपा. क्र ७, ४१, ६ नः इति पाभे. ।

६) सपा. क्र ४, ५७, ५ नः इति पाभे. ।

७) सपा. क्र १०, १४१, २ नः इति पाभे. ।

८) पाठः (प्रसूति->) प्रसूतौ यत्र जड्घ्न(तः?)>

यः [शोधः] ततो मेऽमा (गृहे) परं वृषा (=वृषौ) स्व-
कर्तृकहत्याक्षेत्रात् परं यथा स्थातया मम गृहे वृषौ (कामप्रदौ)

सन्तौ पशुपती अधिभूतमिति पूर्वार्धे वा. द्र.) ।

१) व्यु. कृते तु. टि. अस्मद्- । अर्वाक्-पक्षे मूल-
भूतस्य *वे- इत्यस्य प्राति. *वे- इत्याकारतया वैशेष्ये
सतीदं रूपं द्र. (तु. WW २२०) । प्राक्पक्षीयसंक्तार्थं
पा ७, २, ९३ द्र. ।

२) सपा. क्र ३, २९, १६ विशिष्टः पाभे. ।

३) सपा. क्र ५, ३३, ३ विशिष्टः पाभे. ।

४) सपा. मा २१, १८ का २३, २, ७ प्रभृ. शुजा
इति पाभे. ।

५) सपा. क्र ४, १२, ४ चित्, हि इति द्विपदः पाभे. ।

६) सपा. तैत्रा ३, १२, ३, २ घृतेन इति पाभे. ।

२†; ४; ५; ९; १६; २, ९†;
 १३; १५†; ४, ८; ५, १†;
 २; ५; ६, २; ८, ७; ९; XX;
 ४६, ६†; †कौ १, १४; २६†;
 ३५; ६६; १३०; १३०; १३८;
 १५७; १९३; २०२; XX;
 †जै १, २, ४; ३, ६†; ४,
 १; ७, ४; १४, ६; ८; १५, ४;
 १७, ३; २०, ९; २१, ९; २४, ६;
 २७, ९; २८, १०; ३०, ४;
 ३९, ४; ४५, ५; १०; XX; शौ
 १, १८, ३; २७, १; ३१, १; ३५, ४;
 २, ४, १; ११, ३; १९-२३,
 १-५; ३३, ७; ३६, ४; १०, ५;
 ११; १५, ७; †१६, २; ४; ५;
 २४, २; २७, १-६; ३१, ११; ४,
 ३, ४; ४, १; ५, १†; १७, ६; ७;
 XX; ३२, १०; ५, १४, ७; ६, ५८,
 २०; ७, १८, १०; २०, ९६, २३†;
 १३६, १०§; पै १, २२, १;
 ३२, ४; ४५, ३; ५७, ३; ६३, ५;

६५, २; ६६, १; ९०, ३; ९५, ३;
 ९६, २; ३; १००, ३; १०५, १;
 ३; ११०, १; २; XX; २, २३,
 ५†; १८, १०, ६†; १३, ५;
 ६; ७; १७, ९; २५, ३; १९, २,
 ५; १३; ५, १३; ६, २; ९, १†;
 १०, १; ८; १८, २; १९, २;
 २०, ९; २१, ५; २३, १३; २४,
 १३†; २७, ३†; २८, १२; ३०,
 ६†; ३१, ४; ४३, ११†; ४४, २२;
 ४७, २; ५†; ४९, १; २०, २,
 ४; ३, ४; ४, १; ३; १०, ३†; ११,
 ४†; ७; १४, ४; २४, ६; ७; २८,
 ६; ७; ३१, १०†; ३६, ५; ४१,
 ६; ४२, ३-६; ५५, ४; ५; ७;
 ६०, ८; ?व्युम्-व्यम् १०,
 २२, १२.

वाम् १ ६, ५५, १.

?अस्माकेवुं^k शौ ३, २४, ४.

?अस्मास्युत्या पै १७, २५, २.

?अस्मि लि ३, १५, २०¹.

अ-स्मृत^m - तम् पै २०, २६, ८.

अस्मृत-भुⁿ - भू १०, ६१, ४.

अ-स्मृति^m - ति^o शौ ७, १११, १; पै
 २०, ७, ९.

†अ-स्मे(र>)रा^p^m - रा: २,
 ३५, ४; तै २, ५, १२, २; मै ४,
 १२, ४.

अस्मे-हि^{ti} - अस्मद्- द.

अस्य, अस्य-, अस्यत्-, अत्यन्ती-

✓अस् (क्षेपणे) द.

?अस्यम् पै २०, ४९, ८.

अस्यमान- ✓अस् (क्षेपणे) द.

?अस्यव्यस्वङ्करम् पै २०, ४६, ४.

?अस्याजनिष्टमिष्टर्गा पै ६, ८, ८.

?अस्यौ पै ६, १४, ६.

?अस्त¹ - स्त(है)र्(?) पै २, ८५,
 १.

?अस्त्रथिⁿ पै १९, ३३, ३.

†अ-स्त्रव(त>)न्ती- न्तीम् १०, ६३, १०; मा २१, ६; ७;

का २३, १, ६; ७; तै १, ५, ११,

का २३, १, ६; ७; तै १, ५, ११,

१) सपा. ६, ६१, १४ विशिष्टः पाभे. ।

२) सपा. ७, १५, ७ देव इति पाभे. ।

३) सपा. १०, ८३, १ यनि. अधिकः पाठः ।

४) पाभे. व्यम् तै ३, ५, ३, २ द. ।

५) सपा. पै १९, १०, ७ एवा इति पाभे. ।

६) सपा. १०, १८३, ६ विशिष्टः पाभे. ।

७) इदम् इति लि ५, २२, ८ च व्यम् इति शंपा. च पाभे. ।

८) यं भागो भागपतिश्च देवाः इति मुपा. ?> वयं

भागं भागपतेश्च (तु. मूको.) देवाः इति सु-शोधः द. ।

९) सकृत् सपा. १, ११३, १६ युज इति पाभे. ।

१०) =भावा^m (व्यु. कृते तु. टि. अस्मद्-) यस्याऽऽय-

क्षरस्य छान्दसो यतिपुरस्कारितत्वेन पिपठितत्वात्

लोपः द. (तु. सा. [तु. पक्षे पाभे.], MVG ३००) ।

११) अस्माकम् इदम् इति शोधः द. (वैतु. पया. °क। इ°

इति [सा. अन्त्यलोप इति]) ।

१२) शोधः सस्य. इदुहसे द. । १३) तस. नञ्-स्वरः ।

१४) विप. (अद्विन्-) । बस. पू. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,

पै १-८३

२, १) । उप. ✓भु ("गतिप्रकर्षे" [तु. पाचा. ✓धोर्क इति])
 +भावे डुः प्र. उसं. (पाठ १, ३३ [वैतु. वं. सा. G.W.
 B.W. ORN. NW. <✓दुह इति]) ।

०) वा. किवि. द. ।

१) विप. (युवति-) । उप. ✓स्मि+रः प्र. (पा ३, २,
 १६७) ।

२) पाठः ? अस्याः । जनिष्ट । मिष्टा । गौः इत्येवं
 पदानि विमृश्यानि ।

३) पाठः ? 'अमुं (इं) भूगान्' (इति) अर्पय, स्वयं
 पाशान् याऽगती (इति>त्य्) अस्त्र (इति) र(ः) इत्येव-

मुत्तरार्धः सु-शोधः स्यादिति कृत्वा यनि. प्राति. अशु-

इत्यस्य सजातं सत् व्यु. विषये तेनैव मतार्थं द. ।

मौस्थि. इह उप. ✓भू>क्ष->क्ष->क्ष- इति

मात्रं ततो विशेष इत्यभिसंधिः (तु. तत्रत्या चरमा व्यु.) ।

४) सपा. कौसू १२८, ४-?अस्त्रणी इति पाभे. ।

अश्रधिन [लङि <✓अथ] इति Bonou [Vāk

५, १०२] ?

५; मै ४, १०, १; वाठ २, ३;
शौ ७, ७, १; पै २०, १, ९.
!अस्त्राणि^a पै २०, १७, ६.

अ-स्त्राम्^b -मः शौ १, ३१, ३.

†अ-स्त्रिध्^c -स्त्रिधः ऋ १, ३, ९;
[१३, ९; ५, ५, ८]; ४, ४५, ४;
५, ४६, ४; ८, ५०, ८; स्त्रि ३, २,
८; मै ४, १०, ३; स्त्रिधम् ऋ १,
८९, ३; ९, ८६, १८; मा २५,

१९; का २७, ११, ३; पै २, ३०,
२; -स्त्रिधा ऋ ३, ५८, ७; ४,
३२, २४.

†अ-स्त्रिधान^d -नैः ऋ ७, ६९, ७;
मै ४, १४, १०.

अ-स्त्रीवि, वी^e -वयः^f मा १४, १८;
का १५, ५, २; काठ १७, ३; ३९,
४; क २६, २; -विः तै ४,
३, ७, १; -वीः मै २, ८, ३;

१३, १४; काठ १४, ४.
अ-स्रुत -ताय क ४७, ८.
†अ-स्त्रेधत्^g -धत्ता ऋ ३, १४, ५;
मा १८, ७५; का २०, ५, ८;
-धत्तिः ऋ ८, ६०, ८; -धन्तः
ऋ ३, २९, ९; ७, ५९, ६.
अस्त्रेधन्ती -न्ती ऋ ५, ८०, ३;
८, २७, १८.

†अ-स्त्रेसन्^h -मा ऋ १०, ८, ३;

^a) तु. सस्थ. टि. !निर् इष्टम् ।

^b) तस. नञ्-स्वरः ।

^c) विप. (देव-) । उप. २स्त्राम्- [तु. W. MW.]
सा. अश्राय- इति पपाठ (तु. सपा. पै १, २२, ३) ।

^d) विप. (अद्विनन्, इष्-, देव-, हरि- प्रभृ.) ।

^e) वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

^f) सपा. कौ २, ५०४ जै ३, १९, ३ ऊर्मिणा इति पाभे. ।

^g) उप. ✓स्त्रिध् + शानच् प्र. ।

^h) उप. <✓(स्त्रि)> स्त्री इत्यतो भावे कृन्निष्पत्तिर
औणादिकी द्र. (तु. किकिदीवि-) । यत्तु माश.
(८, ३, ३, ५) अस्य प्राति. अन्नम् इति
वाच्यतया प्रतिपाद्य तद् युद् एषु लोकेष्व् अन्नं तद्
अस्त्रीव्योऽथो युद् एभ्यो लोकेभ्योऽन्नं स्रवति तद्
अस्त्रीव्यः इति श्रावितं भवति, ततोऽत्र व्यस- इत्यन्न-
वाचकं प्राति. उप. अभिमतमित्याभासः सुप्रहो भवति ।
एवमेवैतद् अभिमन्यमानौ उ. म. च यस्थ. व्याचक्रतुः ।
अथ PW. संदिहानोऽपि वस्तु-स्थितिमलभमान इव
तदनुवादिताभेवोपययौ । यत्त्विह म. पूष. अस्त्री- (<
अस्त्रि- <✓अस्र [भोजने]) इति छान्दसदीर्घसह-
कृताम् औणादिकीं निष्पत्तिं ददर्श, तत्तस्य स्वोपज्ञमेव
दर्शनं बभूव नैवाऽनुविदितश्रुत्युपपत्तमिति विवेकः
कर्तव्यः । श्रुतौ हि तस्यां विकल्पद्वयमुपस्थापितं भवति ।
उभयत्र च अन्नम् इत्यस्य विशेष्यतया श्रयमाणत्वात्
तद्वाचकतया प्रसिद्धं व्यस- इति प्राति. उप. भवतीति
श्रुत्यभिमतमिव प्रतीयेत । यथैतल्लोकाऽधिकरणकत्वविशिष्टं
तद् व्यसः प्रथमे कल्पे श्रूयते, एवम् एतल्लोकाऽपादानक-
स्ववर्णधर्मकत्वविशिष्टं च तदुत्तरे कल्पे श्रूयते । एस्थि.
पूष इत्येतत् सना. रूपम् एव प्राकृतिकविकारतः *अस्त्रि-

इति विपरिणतमिति । तत्र च अ-स्त्रि- इति साऽव्यये
कल्पे अ इति प्रथमोऽव्ययः प्राकृतिकया प्रक्रियया पुंभ्यः
इति सना. रूपस्य विपरिणतः *स्त्रि- इति द्वितीयो-
ऽव्ययवश्च <✓स्रु इत्यौणादिकः कृदित्वाऽभिसंधिः
संभाव्यते । विशेषणप्रमासस्य (पा २, १, ५७)
सामान्येनोपलभ्यमानत्वात् तस. सास्व. (पा ६, १, २२३)
प्राप्तौ गतिहीनगतीयमानेन बाहुल्येन (पा ६, २, १९९)
निर्वाहाऽऽपेक्षेय मा. यस्थ. पपा. समासलक्षणभूतस्या-
ऽव्ययवस्याऽदर्शनाच्च *अस्त्री-व्यस- इतीवोपकल्प्यमानस्य
प्राति. सद्भावोऽपुष्टः द्र. । अन्यच्च । शाखान्तरीयं
साक्ष्यमपि यनि. नञ्-पूर्वम् इवर्णान्तं प्राति. एव पुष्पाति ।
तद् यथा । सपा. तै. (४. ३, ७, १) प्र१ उपलभ्यमानं सत्
मा. का. काठ. क. इत्येतेषूपलभ्यमानम् अस्त्रीव्यः इत्ये-
तदपि तस्यैव प्राति. प्र३ इत्येतदुपबृंहयेत् । स्त्री. द्वि३ अपि
नाउ. द्र. । एवं तावच्चतुरस्त्रीयमाणेऽस्मिन् विषये यत्
MW. पुं. प्राति. एतदिति च त्रि- इति पक्षिवाचकं चेह
उप. इति चाऽऽह, तत् प्रामादिकमेव द्र. । अत्र भूयसी
पुष्टिरपि श्रुत्यन्तरीयोपलभ्यमाना नाउ. द्र. ।

¹) सपा. अस्त्रीव्यः (माता ८, ३, ३, ५ च) <>°त्रिः
(आपथ्रौ १६, २८, १ प्रभृ. च) <>°त्रीः इति पाभे. ।

²) स्त्री. ङीप् प्र. (पावा ४, १, ४५) । तत्-स्वरः
वा. प्र३ [मै.] च द्वि३ [काठ.] च द्र. । एस्थि. यद् एतत्
प्राति. नापू. सर्वथाऽन्यत् पुं. चेति उप. वी- (<✓वी)
इति च MW. आह, तदपि नापू. टि. दिशेवोपक्ष्यं द्र. ।

³) पाभे. अस्कन्दाय मै ४, १, १० द्र. ।

⁴) पाभे. अद्रोधाविता द्र. ।

⁵) विप. (अपाप-, प्रशस्य- निघ ३, ८, उद्गी. धं.
प्रभृ.) अग्नि-) । उप. ✓स्त्रिध् + भावे मनिन् प्र.

-माणम् ऋ ३, २९, १३; काठ ३८, १३.

अस्व- -स्वः मै ४, ५, ६; काठ २७, ६; क ४२, ६.

अस्वग^{१०} -गम् शौ १२, ९, ७; प १६, १४५, ७.

अस्वग-ता^{११} -ता शौ १२, ९, २; प १६, १४५, २; -ताम् शौ ९, २, ३; प १६, ७६, ३.

अस्वप्न^{१२} -म काठ ३७, १०; ३८, १३.

॥; -मः काठ ३७, १०; ॥; शौ ५, ३०, १०; ८, १, १३; प ९, १३, १०; १६, २, ३; -माः मै ४, १४, ११; शौ १२, १, ७; प १७, १, ८.

अस्वप्न^{१३} -मेन शौ १९, ५६, ५; प ३, ८, ५.

अस्वप्नज^{१४} -मजः ऋ २, २७, ९; ४, ४, १२; तै १, २, १४, ५; मै ४, ११, ५; काठ ६, ११; -मजौ मा ३४, ५५; का ३३,

२, १८; प १६, १०३, ११.

?अस्वम् प १९, २९, १३.

अस्वग^{१०} -गम् मै ३, २, ३; ४, ८; १०, ४; काठ २२, ७; क ३५, १.

अस्ववेश^{११} -शम् ऋ ७, ३७, ७.

?अस्वा एत्तम् प २०, ५८, ६.

?✓अह (गौ)

?✓अह (संपीडनहननयोः)

?✓अह^{१२} (व्यक्त्यां वावि)

अह^{१३} ऋ १, ६, ४; ४८, ४; ५२, ११;

बन्धोपश्च उंसं. (पाउ ४, १४५) । मौस्थि. तु उप. स्नेम- <✓स्त्रि <✓क्षृ 'क्षरणे, क्षये' द्र. (तु. GW. WW [२, ३७८]) ।

१) बस. अन्तोदात्तः ।

२) तस. नञ्-स्वरः ।

३) उप. स्व- + ✓गम् + डः प्र. ।

४) भावे तलि लित्-स्वरः (पा ६, १, १९३) । अत्र नञ्-पूर्वस्य समासस्य भावः श्रावयितुमिष्टः द्र. । अतोऽत्र तत्त्वस्थाम् (पामवा ५, १, १९९) इति नञ्-प्रत्यया-ऽन्यतरस्वरनियमः प्रसक्तः द्र. ।

५) विप., नाप. (देव-विशेष- [काठ ३९, १०]) ।

१) प्राति. ? सं. च प. च [भूयिष्ठैः] मूको. च नञ्-पूर्वत्वस्थोपलम्भितत्वेऽपि तदादायैव च सा. मन्त्रव्याख्यानाय यतमानेऽपि स्वरतोऽर्थतश्चाऽसंगतत्वप्रतीतिः । स्वरतस्तावत् । प्रकरणतः तस. इति कृत्वा नञ्-स्वर एव स्यान्न तु यनि. अपलक्षण उत्तराऽऽद्युदात्तः । अर्थतोऽपि संगत्यभावः स्पष्टः । स्वप्नाऽभावे सति स्वप्न-प्रयोग्यकूपुण्यान्यतरफलप्राप्त्यसंभवात् (वैतु. सा. दुः-स्वप्नदर्शनाऽभावाऽऽस्मकमर्थं मन्वानोऽपि शब्दार्थ-स्वरतश्चिन्त्यः) । एस्थि. नञ्-निवृत्तिपुरस्सरं स्वप्न- > -नेन इति भावार्थ-व्युद्भूततया पठितव्यस्य त्रैषुभपादस्य मितिपूर्तिश्च साधीयानिव वा. चेति (वैतु. MW. स्वप्नेन इत्येवं पाठिकौ सन्तौ छन्दस्तः पर्यनुयोज्यौ) । 'यस्य (=नापू. मन्त्रे श्रूयमाणस्य वरुणानुशिष्टाऽऽदित्यैराहितस्य सतः स्वप्नस्य) स्वप्नेन दुष्कृतः कूरं सुकृतश्च पुण्यमायुरभजन्त' इति वा. द्र. । एवं च तत्तत्कर्मऽऽयत्तुफलदुष्फलोभयप्राप्तिसंकेतत्वेन स्वप्न-सौमयविध्यप्रदर्शनपरत्वं श्रुतेः स्वारसिकं द्र. इत्यभिसंधिः ।

२) तस. नञ्-स्वरः । उप. ? प. जकारात् पूर्वमवग्रहः (तु. उ. म. तदाधारेणोवाऽन्ते ✓जन् > ?ज- इति कृत्वा व्याचक्षाणौ) । पाप्र. नकाराद्यंशः प्र. ततः पूर्वं च प्रकृतिरिति (पा ३, २, १७२) । GW. तु ✓अज् > ?अज्- इत्युत्तराऽंश इति कृत्वा ?स्वप्नाऽज्- इत्यस्य सतः यनि. नैप्र. विपरिणाम इति प्रतिपन्नः (तु. टि. अ-तृष्णज्-) । नकाराद्यंशः बधा. बन्धनार्थात् सतः ✓नज् > कर्तरि 'नज्- इति स्यादित्येवमपि संभाव्येत (तु. टि. तृष्ण [ष-न] ज्-) ।

३) उप. स्व- + ✓विश् + भावे घञ् प्र. ।

४) यनि. ? 'अहेतन, अहेम, अहेम, अहेषत इत्येतेषां लुङ्विषयाणां रूपाणां सतां ✓हि इत्यनेन निर्देष्टव्यत्वात् (तु. MW. MVG.) यनि. घा. अन्यथासिद्धत्वात् (वैतु. PW. GW. विकल्पप्रस्तावि) ।

५) ✓अह (गौ) इत्यस्याऽननुनासिकोपक्रमः प्रति-रूपकभूतः अहेम इत्यस्य रूपस्य मूलतयोपकल्पमानः तु. WW १, ६२ चिन्त्यः । वा. असंगतेः (तु. नापू. टि. यदनु तस्य रूपस्य भूतविषयत्वे सति ✓हि इत्यनेन संबन्धो [तु. टि. अहन्, अहन्ता-] भवति) ।

६) यनि. ? तु. टि. ✓आह ।

१) इह द्वयोर्मूलतः स्वतन्त्रयोः सतोः कालेन सरूपतां गतयोश्च नि. संकलनं द्र. । अन्यस्तावद्धर्षशोकाद्यावे-शजन्य-तीव्रोष्मान्तकण्ठयध्वनिमात्रस्वरूप इति संभाव्येत (तु. WW १, ११५ [मूलतो घकारवत्तया निर्देशे तु प्रमाणाऽभावः द्र.]) । अन्यद्वाऽध्यवसायजातीयार्थवचनः ✓आह > (उप १) आह इत्यस्य मूलतः क्रिप. सतः नैप्र. ह्रस्वादितया विपरिणामः सन् नि. इति कृत्वा लब्धव्यवहार इत्येवं संभाव्येत (तु. पंजा. एतत्पर्याय-

८४, १५; ११९, ३; ८; १३५,
८; १४०, ९; १४६, ५; १४७,
३; ४, ४, १३; १५१, ७;
१५४, ६; २, १०, २; २५, ३;
३१, ७; ३, ३३, ११; ३६, ४;
४, २२, ७; ३०, ७; १०; ५,
३, १२; ७, ५; ९, ५; ३४, ३;
५२, ६; ५४, ४; १०; ८३, ३;
६, ३८, ४; ७, २०, २; १०३,
२; ८, ११, ४; २०, २०; २८,
१; ३३, १७; ४३, ३; ८; ९,
७७, २; १०, २८, १; ४२, ८;
४३, ६; ५१, २; ६१, १९;
७१, ८^१; ८६, २; ८९, १३; खि
५, ७, ४, १८; १२, ४^०; १५, २;
१ मा ६, ३; १ का ६, १, ३; १ तै

१, ३, ६, २^१; ६, ७, १; ७,
१३, १^१; ५, ३, १, १०; ४, ३, ४;
७, ८, १०; ६, ३, १, ६; ७, २, १०,
१; १ मै १, २, १४^१; ४, ५; १४;
१०, १५^१; ११, ५; २, १, ९^०;
४, ३; ७, ७^०; १३, ६^१; ३, १,
९; ३, ४; ४, ७, ४; ११, ५^१;
१ काठ ३, ३; ६, ११; १४, ५^०;
२९, २१^१; ३६, ९^१; ३९, १२;
१ क २, १०; ४५, ३^१; १ को
१, १४७, २, २०१; २६५; १ जै १,
१६, ३; ३, १८, ८; २९, १२; शौ १,
३४, २^१; ४, १८, ७; ७, ३९, ४;
१९, २, ४^१; १२०, १७, ६; ४०,
३; ४१, ३; ६९, १२; ८९, ८; १२६,
२; १२८, ४^१; १२९, ६^१; १३०,

१३५, १६^१; पै २, ३५, ३;
७३, ५; ७७, १^१; ९०, ३^१;
३, २९, ५^१; ४, १८, १; ५,
२४, ७; ८, ८, १०^१; ९, २५, १७;
२०, १३, १०.

अह-अहन्-द्र.

अहंयु-अहं-सन्-अस्मद्-द्र.

अहंषिचरुकाः^१ पै १३, १४, ९.

अ-हत, ता^१-तः काठ ३०, ७^१; शौ
१२, १, ११; पै १, २९, २^१;
१७, २, २; -णताः तै ५, ७, २,
४; काठ १३, १५; -ताम् काठ
३०, ७^१; -तौ मा १९, ११०;
का २१, १, १०^०.

अ-हति^१-तये ऋ ९, १६, ४.

अहन्^१->

कृत्तम् अखे; वैतु. WW. [१, ९८] ह इत्यस्य मूलतः
सतोऽकारः पुरस्तादुपजन इत्येवं प्रमापुकः संदिचन्त्यः
यनि. नैप्र. आदिलोपे सति ह इत्यस्य तद्वशेषत्वेन
सुवचत्वात् । अन्यथा तस्य व्यु. निदचेयमात्रत्व-
तादवस्थादिति दिक्।) अथवा स्वीकारार्थकः नि. मूलतः
अखल (तु. टि. *अख-ल) इति विसर्जनीयमात्रपर्यव-
सानक-कण्ठयच्चनिमात्रवरुणः सन् कालेन कण्ठयोष्मान्त-
तया नैप्र. विपरिणत इति कृत्वा पूर्वोक्ताभ्यामुभाभ्यां सह-
पाभ्यां नि. भिन्न एवेत्यपि विमृश्यम् (तु. टि. आम्, ओम्) ।

१) अह त्वम् (तु. पपा. प्रस.) > (अहम्->
*अहस्म- > -स्मयम् इत्येकपदः शोधः ।

२) =शौ २०, १२८, ४ । तत्रत्यं टि. अनु अहम्
इति मुपा. यनि. शोधः द्र. ।

३) सपा. मै ३, २, ९ काठ २०, १० ह इति पाभे. ।

४) सपा. तै २, २, ११, ३ एव इति पाभे. ।

५) तु. मै १, ११, ५; वैतु. SI. आह इति ।

६) सपा. मै ४, ८, ७ ह इति पाभे. ।

७) अहम् इति पठन् शंपा. यनि. (तु. BW. शाश्रौ
१२, २०, ४ अह) शोधाऽर्हः द्र., शुश्रुम् इत्यनेन क्रिप.
संघन्धाऽभावात् वा. वाधाऽपतेः ।

८) अहतम् इत्युत्तरेणैकपदमिच्छुः शंपा. तुम् इति
पृथक् पठित्वा यनि. (तु. BW.) सु-शोधः स्यात् ।

अन्यथा अहतम्, पुरास्यः इत्येतयोः क्रिययोरन्यो-
न्यविविक्तौ कर्तारौ मृग्यौ स्यातां प्रथमे क्रिप. अनिघातश्च
साध्यो भवेदिति दिक् ।

१) यनि. (तु. BW.) ड । ह इत्येवं पदद्वयमापाय
सु-शोधम् (तु. खि ५, २१, ३; वैतु. शंपा. विस्वरम्
अह इति नितरामुपेक्ष्यः) ।

२) पाठः? अपि इति शोधः द्र. (तु. टि. अप पै
३, २९, ४?) ।

३) सकृत् सपा. शौ ७, ३९, ४ इत् इति पाभे. ।

४) पाठः? अहमपि चाहः कः इत्येवं त्रैष्टुभे पादे शोधः
संभाव्येत । पूर्वार्धे च इन्द्रो वक्तेत्यभिसंधिः ।

५) तस. नव्-स्वरः । उप. भाप. ।

६) हतः इति पाठः? यनि. शोधः (तु. तै ६, ६, ९, २
यत्र सप्र. हतिप्रतियोगिनः ✓ जीव इत्यस्य श्रवणं भवति) ।

७) =सपा. माषा १२, ७, ३, २१ । तैत्रा ३, ७,
१२, ४ अहिसितौ इति पाभे. ।

८) व्यु. ? पाप्र. ✓ *अह 'संपीडनहननयोः' (तु. टि.
अहना-)+कनिन् प्र. डसं. (पाउ १, १५६) । नित-स्वरः
(पा ६, १; १९७) । मौस्थि. *अर्घ- (र-घ)र्मन्- [= (*धृ
>) *ध्र- (=ध्रियमाण- वा दीप्यमान- वा)+
(✓ *धृ>) *ध्रमन्- (=प्रकाश- वा) *धर्मन्-
(=सूर्य- वा) यस्मिन्निति कृत्वा बस. पूष. प्रकृतिस्वरम्

अह- -†ह ऋ १, ९२, ३^a; १०, १८९, ३^b; मा ३, ८^b; का ३, १, ८^b; काठ ७, १३^b; क ६, ४^b; कौ २, ७२८^b; ११०७; ३, ५, ६^b; जै २, ६, ५^b; ३, ५९, २०^b; -हानाम् ऋ ८, २२, १३. [†ह- अनु°, अनुचीन°, एक°, एकादशन्°, चतुर्° त्रयस्त्रिंशत्°, त्रि°, दशन्°, द्वादशन्°, द्वि°, पञ्चन्°, पुण्य°, भद्र°, विश्व°, षष्°].

॥अहीन- -नस्य तै ६, २, ५, १^a; मै ३, ८, २^d; ४, ७, ६^a; काठ २४, १०^a; क ३८, ३^a; -ने तै ६, २, ३, ४; काठ २९, १; क ४५, २.

अहन्- -हन् ऋ १, ३४, ३; १००, ६; ११७, १२; १८६, ४; २, ३२, २; ३, ४, २; ४, १२, १; १६, ११; ५४, ६; ६, २६, १; ९, ८६, १८; १०, ६१, १^o; ६८, ११; ९५, १; ११; खि ५,

५, ४; मा २३, २; ३९, ६; का २५, १, २; ३९, ४; १; ॥तै ३, ५, १०, ३^a; ७, १, ४, २; ३^a; २, ८, १^a; २^a; ३; ४^a; ५; ६; ७^a; ३, १, १; २^a; ॥मै १, ६, ९^a; ९, ७; ३, ७, ६; १६, ४६; ४, ७, ६^a; ॥काठ ९, १५; ३०, २^a; ३३, २; ४^a; ६^a; ३४, १^a; ३५, १८ ॥क ४६, ५^a; ४८, १६; †कौ २, ५०४; †जै ३, ३९, ३; -हनि ऋ १, ११०, ७; ७, ५९, २; १३२, १; १०, १८, १४; तै ४, ४, १२, १; ॥मै २, १, १०; ४, ८, १०; काठ २२, १४; शौ ७, ५४, २; पै ७, ३, ९^a; १५, १, ३; १९, १५, १; २०, २; -†हनी० ऋ १, १२३, ७; १८५, १; १४, ५५, ३; १०, ७६, १; ५, ८२, ८; ६, ५८, १; १०, ३९, १२; तै ४, १, ११, ३; मै ४,

१०, ३; काठ ४, १५; ३३, ८ ॥; कौ १, ७५; जै १, ८, ३; शौ १३, २, ३६; पै १८, २०, ७; -†हभिः ऋ १, १५१, ९; १६४, ५१; ४, ४५, ६; ५३, ७; ५, ६२, २; ७, २८, ४; ९, ५५, ३; १०, ७, ४; १०, ९; मै १, ६, ११^b; ४, १४, १०; कौ २, ३२७; जै ३, २७, ३; शौ १८, १, १०; -†हभ्यः ऋ ७, ८७, १; १०, ८९, ११; काठ १२, १५; -हसु ऋ १, १२४, ९; -हा ऋ १, ५०, ७^b; ११६, ४; १३०, २; ९; १४०, १३; ३, ३२, ९; ५४, २२; ४, ३०, २; ३३, ६; ५, ४८, २; ५८, ५; ६, ६१, ९; ७, ३०, ३; ३४, ५^a; ६५, २; ८, १, ३; ४३, ३०; ६१, १७; ९६, १९; १०, १२, ४; ३२, ८; खि ५, २०, ३; तै ४, २, ५, ५^a; ६, २, ६^k; ५, ५, ४, ३ ॥; मै ४^a;

(पा ६, २, १)] इत्यस्य सतः नैप्र. बहुव्यूहो विपरिणामः स्यात्। एवं मूलतः स्वातन्त्र्यभाजामपि सतां प्राक्-प्रतिदिमात्राऽपेक्षेह प्रकृताऽवान्तरप्रभेदतया निर्दिश्य-मानानामपरेषां त्रयाणां प्राप्तिः अपि व्यु. उक्तसाजात्येना-ऽतिदेयेत। तद् यथा। अह- इति *अघ्रं(इ घ्र)- इत्यस्य, अह- इति च *अघ्रं(इ-घ)र्- इत्यस्य, अहस्- इति च *अघ्रं(इ-घ)र्- इत्यस्य च विपरिणामाः स्युः, यत्र *घ्र- इति *घृ- इति *घ्रस्- इति च यक्र. उप. द्र. [वैतु. पा. (१, १५८) अ+✓हा (त्यागे) + कनिन् प्र. इत्यर्थनित्यत्वाहित्येन प्रवृत्तिमती ध्वनिमात्रनित्या व्यु.]।

^a) = अहा [=अहानि (तु. ऋ १, १३०, २; ७, २५, ४, GR. BL. L [३४८] Old. [ZDMG ५५, २७३]; वैतु. PW. GW. अह [नि.], स्क. सा. पदपूर्ण इति च)]।
^b) <अहभिः (तु. पाभे. GR. Barth [BB १५, २००]); वैतु. सा. ORN. अह [नि.] इति?)।
प्रति वस्तोरहं बुभिः (माश २, १, ४, २९ च) इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. मै १, ६, १ प्रति वां

सुरो अहभिः इति, शौ ६, ३१, ३; २०, ४८, ६ प्रति वस्तोरहं बुभिः इति, पै १९, ४५, १३ प्रति वस्तोरहं बुभिः इति, तै १, ५, ३, १ प्रत्यस्य च इ बुभिः इति च पाभे.।

^o) नाप. (सोमयाग-भेद-)। ख>ईनः प्र. टिलोपश्च (पावा ४, २, ४२; पा ६, ४, १४५)। प्र. स्वरः (वैतु. MW. आयुदात्तं प्राप्तिः इदमिति भाषमाणः चिन्त्यो भवति। निमू ९, ९: ४१ <नजू+✓हा 'त्यागे' इत्याह विमृश्यम्)।

^d) *अहिन्स्य इति मुञ्चे. द्र.।

^e) ✓हन् इत्यस्य लङि रूपम् इति Gri. आह तच्चिन्त्यम्।

^f) सपा. काठ ८, १ क ६, ६ नञ्चे इति पाभे.।

^g) =अहोरात्रे (तु. या ३, २२)।

^h) =सपा. या १२, २३। शौ १३, २, २२ प्रमृ.

अहः इति पाभे.।

¹) तु. वें. द.; वैतु. पपा. सा. च अहऽह इति।

^j) सपा. ऋ १०, १०१, ५ विशिष्टः पाभे.।

^k) पाभे. सस्थ. विश्वा द्र.।

१४, १८; काठ १३, १५;
 †कौ २, ८०८; ३, ५, १२; शौ
 ५१, १०; १८, १, ३१; २०, ८५,
 ३; १३५, ७; पै ५, १, ३; ६,
 २, १; १८, २२, ७; -हानि
 क १, ५२, ११; ८८, ४; १७१,
 १; ३, ३४, ४; १०; ५, ४९,
 ३; ५४, ४; ७, ११, २; २५
 ४; ७६, ३; ८, ४८, ७; १०,
 १८, ५; ३१, ७; ३७, २; मा
 ११, १७; ३६, ११; का १२,
 २, ६; ३६, १, ११; तै ४, १,
 २, २; १५, ५, २, ५-७; १७, ४,
 ११, ३; ४; मै ११, ५, १३; ७,
 ३; ८, ९; ९, ६; १३, ७, ६; ४,
 ९, २७; १४, ५; काठ ६, ६;
 ९, १; १६, २; १७, १९; २५,
 १; २९, १०; ३३, २; ३;
 ४; ६; ३४, १; ८; १८, ५;
 ८, ४; ३८, ४; ४६, ३; शौ ७,
 ७२, १; ८७, ४; ५; १२, २,
 २५; १८, १, २७; २८; १९,
 ७, १; †२०, ११, ४; १०; पै
 १, ४६, २; १७, २५, ५; ३२,
 ४; २०, ३३, १; -हः क १,
 ११६, १९; १२३, ९; ३, ३२, १४;
 ५६, ६; ४, १०, ५; १६, १२;
 ३३, ११; ५४, १; ५, ७६, ३;
 ८, २२, ११; ९, ८६, १९;
 १० १०, ६; ४२, ५; ९५, ५;

१६; १२९, २; १३०, ५; मा
 ८, ४८; २४, ३६; का ८, २२,
 २; २६, ८, १; तै १, ६, १२,
 ३; ३, २, ४, ४; ३, ३, २; ४,
 १; १५, ७, १, २; १६, १,
 ३, २; २, ३, ३; १७, १, ४, ३;
 ५, ४; ५, ३, १; ११, १, ३,
 ३६; २, ५, ७; ३, ६, ६; ८,
 १; १४, ६; १७; ४, २, ११;
 ७, ६; ८, १०; १२, ३; ५;
 १८, ७, १०; ८, १६; ११,
 २; ६; १३, ५; २४, १०;
 ३०, ६; ३३, ५, ६; ३४, १८;
 ३८, ७; क ५, ९; ३८, ३;
 कौ २, ११०४; ३, ३, ७; जै
 २, २, ६; शौ ८, ९, ६; १३,
 ७, १; १६, ४, ४; १८, १, ७;
 २०, ८९, ५; पै १, ९७, ४;
 १६, १८, ६; -हः क ४, १६,
 ३; १०, ३७, १०; मा १५, ६;
 का १६, २, ३; ११, ५, ९, ३;
 ७, १, ४, १; ३, २, १; मै २,
 ४, ३; ३, १६, ४; काठ ६,
 ८; ९, ११; १३, १५; २१,
 ९; २३, ५; ३४, १; १०; क
 ४, ७; शौ ४, १८, १; १५, १८,
 ५; २०, ७७, ३; पै ५, २४,
 १; ९, १२, ४; १०, १२, ३;
 १३, १०, १२; -हः क १०,
 ३७, ९; -हः क १, १२६,

३; १८५, ४; २, १९, ३; २१,
 ६; ३, ८, ५; २३, ४; ३४, ४;
 ४, ३४, १; ५; ३५, ६; ३७, १;
 ५, १, ४; ५; ३, ६; ८०, २; ६,
 ७, ५; ३९, ३; ७, ५, ५; ४१,
 ४; ७७, २; ८८, ४; ९, ८६,
 ४२; ४५; ९७, ३०; १०, ७०,
 १; ८५, १९; ८८, १२; ११०,
 ४; †मा २९, २९; ३४, ३७;
 का ३१, ४, ५; तै २, ४,
 १४, १; ३, ३, ८, ४; ४, १,
 ३, ४; ३, ११, ५; ४, १२,
 १-४; ५, १, ४, ५; १५, ६,
 १; २; मै २, ७, ३; १३, १०;
 ३, १६, ४; ४, १२, २; †१३,
 १; काठ १०, १२; १६, ३;
 २०; १९, ४; २२, १४;
 २९, १०; ३९, १०; क ३०,
 १; ४६, ३; कौ १, ५५९;
 २, १७१; ९६६; जै १,
 ५७, ६; ३, १६, ९; ४, २०,
 ९; शौ ३, १६, ४; ५, १२,
 ४; ६, १२८, २; ७, ८५, ४; ८६,
 २; १४, १, २४; १८, ४,
 ५८; २०, ११, ४; पै १;
 १०२, १; ४, ३१, ४; १५,
 १, २; ५; ७, २, २; १८, ३, ३;
 १९, ४९, ४; २०, १८, ३; -हः
 शौ ६, ११०, ३; १९, ५६, २; पै
 ३, ८, २; १२, ३, १३; १४,

१) पामे. अहा क १, ५०, ७ द्र. ।

२) व. पै ६, २, १ यत्राप्येतद् रूपं श्रूयतेति संभाव्येत
 (व. टि. इहव) । ३) व. टि. ? अहानेतरसम् ।

४) शोधः सस्थ. पुरि द्र. ।

५) सपा. काठ ९, १४ रात्रीः इति पामे. ।

६) सपा. अहः <> अहाम् इति पामे. ।

७) पामे. सस्थ. अष्ट द्र. ।

८) सपा. मा २४, २५ का २६, ५, ५ अहोरात्रयोः

इति पामे. ।

१) पामे. अहः तै ३, २, ४, ३ द्र. ।
 २) सपा. तै ४, ४, १, १ प्रष्ट. तां १, ९, ७ वैताश्री २२, ४
 अहः इति, गोत्रा २, २, १३ ? अहंति इति च पामे. ।

३) सपा. काठ १२, ३ अहरहः इति, मै २, ४, ३
 अहोरात्रे इति च पामे. ।

४) सपा. मा ३, १० का ३, २, ४ माश २, ३, १, ३८
 वैताश्री ७, १ अष्टा इति पामे. ।

५) सपा. मै १, ९, ३ द्विवा इति पामे. ।

४, ५^३; -ह्रै ऋ ९, ९२, ५;
 १०, ४०, ५; ९; मा ९, २०;
 १८, २८; २४, २५; ३०, २१;
 का १०, ४, १; १९, ९, १;
 २६, ५, ५; ३४, ४, ३; तै ४,
 ४, १, १^०; ५, ५, १५, १; ७, १,
 १७, १; मै १, ८, ११; २, ८,
 ८^०; ३, ३, ९१; १४, ६; ४, ९, ९;
 काठ ६, ११; १७, ७^०; ३७,
 १३^१; १४^२१; १५; १६; ४१,
 ८; ४७, ५; क ३, १२; २६, ६;
 शौ ८, २, २०; १९, ४८, २;
 ५०, ७; पै १, ६३, ३^०; ९७, २;
 ६, २१, २; १४, ४, १७; १६,
 ४, १०; १७, २१, ६; १९, २१,
 ११; -ह्रोः मै १, ६, १०१; शौ
 १६, ८, २५.

अहर्-य^१ - न्यः ऋ १, १६८,
 ५; १९०, ३^०; -न्येभिः ऋ ५,
 ४८, ३.

अहर्-? अनुयाज^०, १ अपर^०,
 १ पूर्व, मध्यम^०, स^०, ३ सर्व^०.

अहर्- १ तिरस्^०.

अहर्- १ तिरस्^०, सहस्र^०.

अहर्- -हः ऋ १, ७१, २; ३,
 ४८, २; ६, ९, १; ४८, १७४;

७ ६६, ११; १०३, ७; १०,
 १६८, ३; खि ३, १५, ३१^०; मा
 १५, ६; ३७, २१; ३८, १६;
 का १६, २, २; ३७, ३, ७; ३८, ३,
 २; १ तै १, ५, ९, २; ३; २, १,
 ७, ३; ४; ५, ६, ३; ४, ४, १, १^०;
 ५, ३, ६, १; ४; ९, ३; १२, १;
 ३; ७, २०, १^०; ६, ४, २, ४;
 ८, ३; ७, १, ४, २^१; ३^२; ५,
 ४^३; २, २, ३; ८, १^४; २; ३;
 ४^५; ५; ६; ७^६; ३, १, १^७;
 ३, १; ४, ५, २^८; ७, २; ५, ६,
 १^९; २^१; ३^२; ४; ७, २; २५, २;
 १ मै १, ४, ५; ५, ९^३; १२;
 ६, ९^४; ८, ९; ९, ७; २, ८,
 ८^५; ३, १, ६; २, २^६; ८; ३,
 ९; ६, ९; ७, ६^७; ७; १०;
 ८, १; ४, १, ६; ४, ९; ५,
 १; ६, ७; ७, ६^८; ८, १^९; १०^१;
 ९, ८^१; काठ ६, ८^२; ७, ६^३;
 १०; ८, ३^४; १३, १५; १७, ७;
 २२, ६; २७, ८; ३०, ५^५; ३१,
 १५; ३३, २; ५; ७^६; ८^७; ३४,
 १८; ६^{१०}; १६; ३५, ११; ३७,
 १०; १४; १६; ३८, १२; ५३,
 १०; १^१ क ४, ७^१; ५, ५; ९; ६,

८^२; २६, ६^३; ३४, १; ४८,
 ११^४; शौ २, १५, ३; ४, १,
 ५; ६, ३१, ३^५; ८, ५, १; १८;
 ९, २, १०; १०, २, १६; ११,
 ६, २१; १३, २, २२^१; ७, १;
 १५, २, ५; १३; १९; २०;
 २५; १७, १, २५; २६^२; १९,
 २०, ४; ४८, २; ५०, ७;
 २०, ४७, १९^३; ४८, ६^४;
 पै १, १०७, ४^५; १०८, ४; २, ७२,
 २; ८०, २, ५, २, ६; ६, ५,
 ४; २१, २; १०, १६, १; १३,
 १४, ३; १४, ४, १७; १६,
 २३, १; २७, ६; ६०, ९; १८,
 २२, ७^१; ३२, ८^२; २०, ३९,
 ३; -हः ऋ १, १२३, १; २,
 ३०, १; ८, २४, २४; २६, १२;
 १०, ५२, २; ३; मा ११, ७५^३;
 का १२, ७, १०^४; १ तै १, ५, ९,
 ६^५; ७; २, ५, ६, ३; ६; १ काठ
 ६, ६; ८, १२; १२, ३; १ क ४,
 ५; ७, ७; कौ १, ३९६^१; जै
 १, ४४, ६^२; शौ १६, ७, ११;
 १९, ५५, ६; २०, ६६, ३^३; पै
 २०, ४७, १०.

अहर्-जर^० - रस् पै २०, ४८, ९.

१) यथा पादान्तरसाम्यापेक्षया त्रैष्टुभी मितिः स्थात,
 यथा च तेनाऽर्थः सुसंगतः स्यादिति कृत्वा वन्दे इति
 पदं च्युतं संभाव्येत (वैतु. शंपा., W. शौ १९,
 ४९, ५)। यथा च ? अनु-सूर्य- इत्यत्रैकं समस्तं पदं
 न भवति पृथग्भूते द्वे पदे च भवत इत्यादिव्रजेताथ
 तत्रत्यं टि. द्र.। २) पाभे. अह्ना मा १५, ६ द्र.।

३) पाभे. अजे शौ १०, ५, ४४ द्र.।
 ४) भवेऽर्थे यत्र प्र. टिलोपाऽभावस् तित-स्वरश्च (पा
 ४, ४, ११०; ६, ४, १६८; १, १८५)।

५) तु. सा. GW. BW. प्रष्टुः; वैतु. वें. PW.
 ष (नव्) + हन्- (✓हन् + कर्मणि कृत) इति ?
 ६) <(उप) आ ✓ह इति या (२, २०) प्रष्टु.।

७) तु. वें. स्क. ORN. WAG [१, २८४४] प्रष्टु. ;
 वैतु. सा. लुकि प्रष्टु १ < ✓ह इति ?

८) अह इति मुपा. स्वरो भ्रष्टः द्र.।

९) द्विः सपा. काठ ८, १ क ६, ६ नक्षत्रम् इति पाभे.।

१०) सपा. काठ २४, ४ क ३७, ५ सप्तधा इति पाभे.।

११) पाभे. अहर्-→ अह ऋ १०, १८९, ३ द्र.।

१२) पाभे. अहर्-→ अह ऋ १, ५०, ७ द्र.।

१३) सपा. पै १८, ३२, ९ रात्रिम् इति पाभे.।

१४) पाभे. रात्रिम्ऽरात्रिम् तै ४, १, १०, १ द्र.।

१५) नाप. (संवत्सर-)। उस. उप. ✓जु + अधिकरणे
 अप्र प्र. (तु. सा. L तैआ ७, ४, ३)।

अहर्-जात^१ - तस्य शौ ३, १४,
१; ५, २८, १२; पै २, १३, ४;
५९, ११.

अहर्-दि^२ - दिवि ऋ ९, ८६,
४१; शौ ५, २१, ६; पै ५,
११, ३; १९, ४५, १३१.

अहर्दि(व>)वा^३ - वाभिः^३
मा ३८, १२; का ३८, २, ६.

अहर्-दुश्^४ - दशः ऋ ८, ६६,
१०.

अहर्-पति^५ - तये मा ९, २०;
१८, २८; का १०, ४, १; १९, ९,
१; मै १, ११, ३.

अहर्-भाज^६ - भाजः तै ७,
४, ५, १.

अहर्-विद^७ - विदः ऋ १, २,
२; -विदम् ऋ १, १५६, ४;
-विदा ऋ ८, ५, ९; २१.

अहस् - दः सु तै ३, ३, ६, २१;
७, २, २, २; ३; ४, ५, ४; ५,

४, २; -होभिः ऋ १, १३०,
१०; १०, १४, ९; मा ३५, ११;
का ३५, ४, २१; तै ७, ५, १, ४१;
काठ ३७, ९१; १०; शौ १८, १,
५५१; पै ४, ३, ६१; -होभ्यः मा
६, १५; का ६, ३, ४; -होभ्याम्
तै १, ३, ९, २; ६, ३, १, ११.

अह(स्>)श-शस् (:) काठ
३३, २१.

अह(स्>)हो-रात्र^८ - त्रयोः मा

१) बस. [=अहा वाऽहि वा जातं (=भाप.) यस्येति
वा, अहो जातं यत इति वा (तु. प्रातर्जित्- इति स-
विषयं विप. [शौ ३, १६, २]) इति कृत्वा प्रथमे स्थ.
सौभाग्य द्वितीये स्थ. च भगस्य वाचकं स्यात् (तु. ता
४४)] पूष. प्रकृतिस्वरम् [पा ६, २, १ (वैतु. सा. प्रभृ.
तु. ता.) उसं. इति कृत्वा व्याचक्षणादिचिन्त्याः । तथात्वे
पूष. प्रकृतिस्वरस्य [पा ६, २, २] आधीयस्वरेण [पा ६,
२, १४४] वाघप्रसङ्गादन्तोदात्ताऽऽपतिः [तु नक्तं-जात-
पुरु-जात-, वशा-जात- प्रभृ. तस; वैतु. ऋतु-जात-
गो-जात-, देव-जात- प्रभृ. बस. च]] ।

२) वीप्सायां विरूपयोः दस. पूष. प्रकृतिस्वरम् उसं.
(पा ६, २, ३७); वैतु. वै. सा. =अहोरात्र- इति ?

३) पामे. अहन्->अह ऋ १०, १८९, ३ द्र. ।

४) विप. [अहर्दिवं प्रयुज्यमाना-] उति- । ?अहर्दि-
[वीप्सायां दस. (तु. पाका ५, ४, ७७) उम. स्वरः [पा ६, २,
१४१]] > सत्वर्यायः अप् प्र. उसं. (पा ५, २, १२७) तु.
अंशतः मा. तैआ ४, १, ३, उ. म. PW. प्रभृ. च;
वैतु. पपा. द्वे पदे इति, सा. अहि द्योतमानाभिरित्यर्थः
इति च]] ।

५) =सपा. तैआ ४, १, ३१ । माश १४, २, २, २१
अहर्दिवाभिः [?] इति, मै ४, ९, ९ [वहव दिव्याभिः
इति च पामे. ।

६) विप. [L इहैव जन्मनि सूर्यदृश-] पणि- (तु. या
६, २६) प्रभृ.]] ।

७) उस. निवबन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (६, २, १३९) ।

८) नाप. [संवत्सरामिमानिन्-] प्रजापति- । उस.
कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप. ✓पा
(रक्षणे) + उतिः प्र. (पाठ. ४, ५७) । ऐश्वर्यवचनस्य

पति- शब्दस्य समासे वृत्तिविशेषेण त्रिविधः प्रयोगः ।

अहसस्पति- (तु. यस्था. टि.), चित्पति-, भूपति-प्रभृ.

अन्तोदात्त इत्येकः; पूष. प्रकृतिस्वरत्वम् (पा ६, २, १८
तु. भूपति-, गणपति- प्रभृ.) इति २यः; यनि. उस. (तु.

निधिपति-, ऋतुपति-, पुष्टिपति- प्रभृ.) इति च ३यः द्र.

(वैतु. भाष्यकृतोऽविशेषेण पस. बाहुलकाद्वा स्वरं साधुकाः
विपृश्याः) । मौस्थि. तु पति- इति (✓*भू भरणे>)

*भृ- + (✓तू [विस्तारे]>) *त्रि- इति स्थिते बस.

पूष. स्वरः (पा ६, २, १, सति *मन्त्रि(र-त्रि)- इत्यस्य नैप्र.

विपरिणामः [तु. १भृत्-; वैतु. WW. (२, ७७)

पकारादितयैव पर्यवसायुकः] इति कृत्वा, स. *भृ- इत्यस्य

अहर्- इत्यनेनाऽर्थसंनिकर्षविशेषे सति *अहर्म्(इ-भ)र्-

इति सास्व. तप्त. इह पूष. द्र. । ऐस्थि. च *त्रि- इति उप.

सति बस. पूष. प्रकृतिस्वर इति सुबचम् [=अहो भर्स् त्रियतः
(एवं च भाद्रपदमासे तात्पर्यमिति यद् वचः [तु. म. द्वितीये

स्थले] तदपि संगच्छेत [*मर्धे-> *भाद्र- इत्यभिसन्धेः])

मौस्थि. पकारात् पूर्वं रेफश्रुतिरपि सेतिहासा सती सूप-

पन्नेति चापरा दिक् [वैतु. पावा. (८, २, ७०)

यावदुपलभ्यश्रौतसाक्ष्याऽपुष्टौ मध्यतो विसर्गश्रुतिमपि
विकल्पुकः]] ।

१) उस. उप. णिवः प्र. कृत-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,
२, ६२; ६, २, १३९) ।

२) =सपा. तैआ २, ७, ८, २ । ऐआ ५, १, १
नक्षत्रैः इति पामे. ।

३) दस. समासान्तः अच् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ५,
४, ८७; ६, १, १६३) । अहो रुत्रिधौ (पावा ८, २,
६८) इति कृत्वं यथायर्थं पुं. न. च द्र. (पा २, ४,
२८; २९) ।

२४, २५^a; का २६, ५, ५^a; तै ४,
७, ९, १०^b; ५, ७, १८, १; ण ६, १,
३, १; ४, २, ४; णमै ३, १, ६;
२, ८; ४, ६, ७; णवाठ ७, ६;
१३, ५; २३, ३; ३०, ७; ५३,
८; शौ १५, ६, १८; १६,
८, २४; -त्रा: खि ४, ५, २८;
मा २७, ४५; का २९, ६, १;
शौ ४, ३५, ४^a; -त्राणि ऋ
१०, १९०, २; मा २३, ४१;
का २५, ८, ३; णतै २, १, ५,
२, ३; ३, ४, १०, २^a; ५, २,
१२, १६; ६, ७, ३; ९, ३; ७,
६, ६; णमै १, ५, १२; १३; ८,
६; ३, ३, ३; ४, ५, ३; काठ
ण ६, ६; ७; १५, १००; ण २१,
३, ५; ४०, ६; ५०, ६^a; णक
४, ५; ६; ३१, १८; २०; पै
१६, ७, ४; ७८, २; १८, २४,
५; -त्राभ्याम् णतै २, १, ७,
३^a; ४^a; ४, १०, १; २; ५,
१, १०, ४^a; ७, १, ३; ६, १,
१, ७; २, ३, ४; ३, ९, १; ४, १,
२; णमै १, ५, १४^a; २, ४,

८; ३, १, ८^a; २, १; ५; ८, १;
४, ४, ३; णकाठ १९, ११; ३४,
४; क ३१, १०; शौ ६, १२८,
३; १३, २, ४३; १४ २, ४०^a; ४;
१९, ८, २; ७; पै १८, १०, ८^a; ४;
२५, ३; ५; -त्रे मा ६, २१;
१४, ३०; १८, २३^b; ३१, २२;
का ६, ५, १; १५, ९, ३; १९,
७, ५^b; ३५, २, ६; तै १, ३, ११,
१; ५, ९, ७०; २, ४, १०, १००;
४, ३, १०, २; ५, ४, ९, ३०; ६,
४, १, २^a; ७, ४, ४, ३०; ५,
२०, १; २५, १०; णमै १, २,
१८; ५, १४^a; २, ४, ३^a; ५,
७^a; ८, ६; ११, ६^b; ३, १,
८^a; २, ५; ३, ९; ४, २^a; ३;
४^a; ६, ६^a; ७, ८; १०, ७^a; ४;
४, ४, ३; ५, १; २^a; ९, १८;
काठ ३, ८; ६, १; ११, २^a;
१०^a; १३, ८^a; १७, ५; १८,
११^b; २१, ९^a; २३, ३; २४,
१०; ४५, १७; क २, १५; ३,
१२०; ६, १०; २६, ४; २८,
११^b; ३८, ३०; शौ १०, ७, ६;

८, २३; ११, ७, २०; ८, ५;
७; ९, १४; १२, १, ९; ३६;
५२; २, ४९; १३, २, ५; ३२;
१५, ६, १७; १८, ४; पै २,
१०, ५; ९, २३, ४; १०, १३,
१०; १५, १३, ५; ६; १६,
३१, ३; ५४, ६; ८३, ४;
१०२, १०; १५२, ९; १५४,
१०; १७, १, ७; ४, ६; ५,
१०; ७, २; ६; २५, १; २६, २१;
२८, ४; २९, ९; ३४, ९; १८,
२०, ९; २३, १०; १९, २८, ५;
५१, २; २०, ५५, ९; -त्रेभ्यः
मा २२, २८; का २४, १४, १;
तै ७, १, १५, १; मै ३, १२, ७;
काठ ४१, ६; -त्रै: मै ४, १०, ६;
शौ १३, ३, ८.

अहन्-¹ -नेषु पै ८, १६, ५; २०,
४७, ७.

अह(तु >) न्ता¹ - ना ऋ १, १२३, ४.

अ-हन्ति² - न्त्यै¹ मा १६, १८; का
१७, २, २.

अ-हन्त्य³ - न्त्याय¹ तै ४, ५, २, १.

अ-हन्त्व⁴ - न्त्याय¹ मै २, ९, ३; काठ

^a) पाभे. अहन्: मै ३, १४, ६ द्र. ।

^b) तु. टि. ऊर्ध्वीव- ।

^c) वैतु. पपा. केचन सूको. च °रात्रा इति विसर्गहीनं
पाठं दर्शुकाः । ^d) अहोरात्रान्ति इति मुपा. भ्रष्टः ।

^e) सकृत् सपा. मै ३, २, १ काठ १९, ११ क ३१,
१ प्राणैः इति पाभे. ।

^f) सपा. तै ५, १, ७, २ होत्राः इति पाभे. ।

^g) सपा. ऋ १०, ८५, ४३ आजरसाय इति पाभे. ।

^h) पाभे. अहन्: मै २, ४, ३ द्र. ।

ⁱ) पाठः ¹ ✓अय् > अयन- इत्यस्य प्राति. विकृतं
रूपं संभाव्येन (तु. टि. ?अनख [प्त >] प्ता-, ?पूअन्-,
?पापीय >] या-, ?शमिद्वत् >] ती-) ।

^j) व्यु. ? यौस्थि. *ध्वर्- (> अहर्- । तु. टि.
अहन्-)] + (✓*धृधारणे > *धृ- >) *धृ- (> *अहृधृ-

वैप १०-८३

>यन्ति.) इति स्थिते तस. सास्व. (पा ६, १, २२३)
द्र. । उपसर्गचैतन्मूलतः विप. सत् कालेन तद्वाचकभूतं
नाप. जातमिति संभाव्येत (तु. नि १, ८; वै. सा. GW.;
वैतु. MW. अहन्- इत्यस्य तृ१ इति, ORN. आहन्स-
इत्यस्य रूपान्तरमिति च) । पाप्र. ✓*अह(मण्डनार्थे)
इत्यतः ✓*अर्धं इत्येतत्-स्थानीयात् सतः युच् प्र. चित्-
स्वरश्च [पा ३, २, १५१; ६, १, १६३ (वैतु.
दे. [१, ८] ✓अह [गतौ] इत्यतो वा ✓अह [व्याप्तौ]
इत्यतो वा युच् प्र. [तु. पाठ ३, २०] इति)] ।

^k) भार. >नाप. ([अ-हन्तृ-] कट-). । तस. नञ्-
स्वरः । उप. कर्तरि तिः प्र. उलं. (पाठ ४, १८०) ।

^l) सपा. °न्त्यै <> °न्त्याय <> °न्त्याय इति
पाभे. । °य <> °व (तु. WAG [१, १८८०]) ।

^m) तस. नञ्-स्वरः । उप < ✓हन् ।

१७, १२; क २७, २.

अहं-नमस्- अस्मद्- द्र.

अहन्य- अहन- द्र.

अहभून्- नः तै ४, ३, ३, २; मै २, ७, २०^b.

अहम् अस्मद्- द्र.

अ-हरित- नः शौ १, २२, २; पै १, २८, २.

अहर्षी पै २०, ५४, १.

अ-हविस्^{cd}- विः ऋ १, १८२, ३; काठ २९, २१; क ४५, ३१.अ-हव्यवाह- वाट् मै ४, ६, ४^e.

१अ-हस्त, स्ता- -स्त मै १, २, ५;

-स्तः ऋ १, ३२, ७; पै १३,

६, ७; -स्तस् ऋ ३, ३०, ८;

मा १८, ६९; का २०, ५, २;

-स्ता ऋ १०, २२, १४; -स्तासः

ऋ १०, ३४, ९.

२अ-हस्त- -स्ताभ्याम् पै ५, ३४, २.

अहाः ✓हा द्र.

अहातायद्^d पै ८, २, ११.अहानेतरसम्^f शौ २०, १३५ ७.

अहि- इयः खि ३, २१, २; कौ

२, १२२१; शौ ६, ६७, २; १०, ४, ९; पै ११, ७, १२; १६, १५, ९; १९, ६, १४; -हये ऋ १५ ३१, ४; ८, ९६, ५; ७, १०४, ९; तै १, ६, १२, ६; मै ४, १२, २; काठ ८, १६; कौ १, ४३९; जै १, ४६, ३; शौ ८, ४, ९; पै १६, ९, ९; १९, ९, १५^h; -हिः ऋ १, ३२, १५ (१०, ८९, १४); ८; १३; ७९, १; ६, ७५, १०; ९, ८६, ४४; मा ६, १२; ८, २३; २३, ५६; २९, ५१ⁱ;

*) व्यप. (ऋषि-विशेष-) । व्यु. ?

b) सपा. काठ ३९, ७ सनातनः इति पाभे. ।

c) तस. नव-स्वरः ।

d) वैतु. वै. सा. GW. प्रमृ. वस. इत्युत्तन्त्रं त्रुवाणाः । वा. क्रिवि. ।

e) विप. (२अक्ष-, क्षा-, वृत्र-), नाप. (सोमरक्षक-गन्धर्व- [मै.]) । वस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

f) पाभे. सुहस्त मा ४, २७ द्र. ।

g) पाठः ? लिप्तामि अहं हस्ताभ्याम् इति सु-शोधः सन् मूलत आनुष्टुभः पादः संभाव्येत ।

h) पाठः ? त्रायमाणा सहमाना सहस्वती इति पूर्वः पादः सु-शोधः द्र. । त्रिष्वपि पदेषु प्र१ स्यान्न तु यमु. द्वि१ इत्यभिसंधिः (वैतु. शौ ८, २, ६ यत्र द्वि१ एवैत-द्वैपरीत्येन प्राकरिणं भवति) । एस्थि. प्रकृते महा-तायद् इति पाठे ? स्वरूपे सति महत् तद् यद् (विषन्) इति त्रिपदीप्रदः शोधः द्र. ।

i) पाठः ? अहा (<अहन्-), न, इत्, (✓अस् [भुवि] >) असन्, अविचेतनानि इति सु-शोधानि सन्ति पदानि कृत्वा अहा नेद् असन्नविचेतनानि इत्येवं पादः सुपठ इति संभाव्येत । खि. RW. इत्यत्र नेत् सन् इति सुपा. विमृद्योऽस्पष्टत्वात् (कलानान्तरे तु शंपा.) । = ३पा. गोत्रा २, ६, १४ । खि १, २०, २ RW. (शौ.), ऐ ६, ३५ नेत् सन् इति, जैमि २, ११६ नेद् असन् इति, शांथी १२, ११, २ अहादेवसम् इति च पाभे. ।

j) नाप. (सर्प-, वृत्र-, मेघ-) । व्यु. ? पाप्र. यथा इति कृत्वा यथाप्रकरणं तत्तदर्थप्रधानात् सतः

✓*अह् (संपीडनहननयोः) + इन् प्र. उसं. नित्-स्वरश्च (पाठ ४, ११८ पा ६, १, १९७) । मौस्थिः तु प्रकरणविवेकतः ✓*अह् (संपीडनहननयोः) इत्यस्य तत्तत्प्रभेदोऽतीव दुरुहो भवति । एस्थि. अपि सर्पवृत्तित्वे प्रकृते सति हिंसार्थस्य प्राधान्येन विवक्षां संभाव्य ✓*अह् (संपीडनहननयोः [= ✓*अघ्]) इत्याकारतः ✓*अर् (हिंसायाम्) इत्यस्य प्रभेदस्य हकारतश्च ✓हन् इत्येतन्मूल-भूतस्य ✓*वृ इत्यस्य संस्मारक इत्युच्येत (उत्तरांशस्य मूलतो घकारात्मतायां तु. GW. MW., WW. ११, ३८; वैतु. या. १२, १७ उत्तरांशो सुवचाः सन् पूर्वांशे आ > अ इत्येवं दंशुकः) । अयमपरो विशेषोऽपि सुवचो यथेह हकारस्य घकारमूलकत्वं नैकान्तिकमिति । घकारभकारयोरपि मौलिकतायाः संकेतस्य लाभात् । तथाहि । पंजा. (*शुधर- >) सडल इति सर्पकल्पो जन्तुविशेष उच्यते । ततः यनि. *शुध्रि- इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम इत्युच्येत । अथ पाप्र. (*शुध्रि- >) अफि इति सर्प उच्यते । ततो हकारो भकाराऽवशेष इति शब्देत (एवं चाऽन्यतः श > स > ह > अ इत्यन्यतश्च भ > ह इति वर्णविपरिणामक्रमः संभाव्येत [तु. टि. सर्प-]) । अथाऽपि मेघप्रकरणे अघ्न- इत्येतत्-सजातं सत् *अघ्रि- इति यनि. साक्षान्मूलमित्युच्येत (वैतु. या. १२, १७) प्रमृ. *अ-हि- < आ ✓हन् इति, दे. ११, १० < ✓इ वा ✓अय् वा ✓अह् वा ✓अह् वा आ ✓हन् वेति च, अ+हि- < ✓हन् इति चेत्येवं बहु विकल्पकः) ।

k) पाभे. अस्तु शौ ६, ५६, २ द्र. ।

का ६, २, ८; ९, ४, १; २५, १०, ४; ३१, २, ६; तै ३, १, ११, ४; ४, ६, ५; तै ३, १६, ३; ४, १२, ३; काठ ४६, १; कौ २, ९६५; जै ४, २०, १०; शौ ६, ५६, १; १०, ४, २६; पै १, ६४, ३; ३, १६, ४; ५; ६, २२, २४; १३, १६, ५; ८; १३; १०, ४; ५; १५, ११, ४; १६, १७, ४; ७; १९, ९, १३; २५, २; -हिना ऋ [२, ११, २; ७, २१, ३]; [४, १७, १; १०, १११, ९]; १०, ११३, ३; मै ४, ११, ४; काठ ६, १०; पै ११, ७, ७; १५, १६, ५; -हिम् १, ३२, १; २; ५१, ४; ८०, १; १३; १०३, २; ७; १८७, ६; २, ११, ५; १२, १३; ४, २८, १; १०, ६७, १२; ११; [१, ३२, ३] १५, १; १९, २; ३, १३२, ११; ४, १९, २; ६, ३०, ४; ३३, ७; ४, [१७, ७; १९, ३]; १९, ९; २२, ५; ५, २९, २; १३; (३०, ११); ८; ३०, ६; ३१, ७; ३२, २; ६, १७, ९; १०; २०, २; ७२, ३; ७, ३४, १६; ३८, ७; ८, ३, २०; ९३,

२; १०, ९६, ४; ११३, ८; १३३, २; खि २, १, १; ५, ५, ११; तमा ९, १६; २१, १०; तका १०, ३, ९; २३, १, १०; तै १, ७, ८, २; तै १, ११, २; ४, ११, २; १४, ५; १३; १८; तकाठ ९, १९; १३, १४; ३८, ७; ४०, ८; तको १, ४१०; २, ८०१; ११५०; ३, ३, ११; तजै १, ४०, २; २, ३, १; ४, १, ५; २, ४; शौ १२, ५, ५; ६; ४, ३, ४; २४, ६; ६, १३९, ५; ७, ९३, १; १०, ४, ९; १०; १६; १७; १९, ४७, ८; ५०, १; त२०, ७, २; ३०, ४; ३४, ३; ११; ९१, १२; ९५, ३; पै २, ८, ५; ७०, १; ४, ३९, ६; ५, २७, २; ६, १६, ६; २०, ८; त१३, ६, १; २; ७, ३; ११; १४, ४, ११; १६, १५, ९; १०; ८०, ५; १९, २५, २; ३२, १६; -ही शौ १०, ४, ८; पै १६, १५, ८; -हीन् मा १६, ५; का १७, १, ५; तै ४, १, २; मै २, ९, २; काठ १७, ११; क२७, १; शौ १०, ४, ६; पै २, ७०, ३; ८, २, ७; ११, ७, ३; ९; १६, १५, ६; १६, ६; ७; -हीनाम् ऋ

१, ३२, १३ (२, १५, १); ४; शौ २, ५, ७; ६, १२, १; १०, ४, १; ३०; ४; २०; २३; पै १, १११, ३; ८, ७, १; त१३, ६, ३; ४; १६, १५, १-४; १६, १०; १७, ५; १९, ४, ४; ९, ११; -०हे शौ ५, १३, ४; १०, ४, २१; -०हे शौ ६, ५६, ३; १०, ४, १८; पै ८, २, ३; ११; १६, १६, ८; १७, १; २०; -हेः ऋ १, ३२, १४; ५२, १०; ८, ९३, १४; १०, ४८, २; शौ १०, ४, १९; २६; पै ८, ७, ३; ११, ७, ८; १३, ६, १४; १५, १२, २; १६, १६, ९; १७, ७; १९, २६, १२; ३०, १५; -हौ तै ५, ६, १, २; मै २, १३, १; काठ ३९, ३; शौ ३, १३, १; पै ३, ४, १. [०हि-२अन्ध°, २लोहित°]. आदेय- -यम् पै १, ४४, ४; १११, ३; ३, ९, १-५; ६०. तअहि-गो(प>)पाठ- -पाः ऋ १, ३२, ११; पै १३, ६, ११. तअहि-वृत्- -वृत्ते ऋ ६, १८, १४; मै ४, १२, ३; काठ ८, १६. ?अहिच्युः^१ शौ १०, ४, ७; पै १६, १५, ७. अहि-जम्भ- -म्भाः पै ११, ७, १.

१) न हि ना पि नः इति सूको. अनु मुपा. नाऽहिनाऽऽपि नः इति चतुष्पदाऽऽमकः शोधः सुवचः (भूयसेऽपि सस्थ. शोभाय तु. टि. [अपि/लिह] ?अपिलेख्यते) ।

२) पाठे. अंसे शौ ८, ६, १३ द्र. ।

३) सपा. अहीनाम् <> आदेयम् इति पाठे. ।

४) सपा. शौ १०, ४, २२ विपम् इति पाठे. ।

५) सपा. ऋ ५, ३१, १ यूथेव इति पाठे. ।

६) तावमविकः ङ>एयः प्र. (पा ४, ३, ५६) ।

७) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, ३, १) ।

८) उप. ✓हन् > *हन्- इति भावे निष्पन्नं यद्. । एस्थि. वृशान्तकतयेन्द्रवृत्रयोर्बुद्धं परामृष्टं भवति (तु. P.W. G.W.; वैतु. वें. सा. SI. च उप. भावपरं ?*हन्- इति च वस. इति च कृत्वा यनि. रूपं च१ इति निगामुको सन्तौ स्वरतो दीयमानौ) ।

९) पाठः ? P.W. प्रष्ट. अहिच्यु- > वृ१ यनि. इति । यद्वा Lanman अहिच्युः (वृ१ L <अहि-हन्-) इति शोधमिष्टवान्, [पक्षे] अहिच्यु- (पुं. [तु. अहि-]) > वृ१ यनि. एवेति च ।

अहि-दष्ट- -ष्टः पै ९, ८, ८.
 अहि-नामन्- -नाम्नाम् ऋ ९,
 ८८, ४.
 अहि-नासिक- -कम् पै ६, १४, २.
 अहि-भानु^{१०}- -०नवः ऋ १,
 १०२, १.
 अहि-मन्यु^{११}- -न्यवः ऋ १, ६४,
 ८; ९.
 अहि-माय^{१२}- -यस्य ऋ ६, २०,
 ७; -याः ऋ ६, ५२, १५;
 १०, ६३, ४; काठ १३, १५;
 -यान् ऋ १, १९०, ४.
 *१अहि-शुष्म^{१३}-, *२अहि-शुष्म^{१४}-
 अहिशुष्म-सुत्वन्^{१५}- -त्वा ऋ

५, ३३, ५.
 अहि-हृत्^{१६}- -त्याय ऋ १, १३०,
 ४; -त्ये ऋ १, ६१, ८; १६५,
 ६; ३, ३२, १२; ४७, ४; मा
 ३३, ६३; का ३२, ५, ९; मै ४,
 ११, ३; काठ ९, १८; शौ २०,
 ३५, ८.
 अहि-हृन्^{१७}- -जे ऋ २, ३०, १;
 -०हन् ऋ २, १३, ५; -हनम्
 ऋ १, ११७, ९; ११८, ९;
 -हा ऋ २, १९, ३.
 २अहि-(बुध्न्य-^{१८}, बुध्न्य-^{१९})- -हिः
 (-ध्नियः, ध्न्यः) ऋ १, १८६,
 ५; २, ३१, ६; १५, ४१, १६;

७, ३४, १७; ६, ४९, १४;
 ५०, १४; ७, ३५, १३; ३८, ५;
 १०, ६४, ४; ९२, १२; ६६,
 ११; ९३, ५; मा ५, ३३; ३४,
 ५३; का ५, ८, ३; ३३, २,
 १६; तै १, ३, ३, १; ४, ४,
 १०, ३; मै १, २, १२; ६, २;
 २, १३, २०; काठ २, १३;
 ३९, १३; क २, ७; शौ १९,
 ११, ३; पै १३, ८, १३;
 -हिना(-ध्न्येन) ऋ ४, ५५, ६;
 -हिम्(-ध्नियम्, ध्न्यन्) मा
 १०, १९; का ११, ६, ४; तै १,
 ८, १४, २; मै २, ६, ११; काठ

*) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

७) उप. <✓भा। मरुतो ह्य अनध्रेऽपि नमसि
 मेघानानीयाऽऽनीयोपदश्यन्तीति कृत्वा युक्तमेतत् यनि.
 तदीयं विप. [तु. वै. [आहन्तृ-दीप्ति]; वैतु. सा. पूष. *अहि-
 (=अ + L✓हा [त्यागे] + कर्मणि किं प्र. >] *हि-)
 तस. इति] ।

८) पूष. च स. च? वस. इति प्रथमः कल्पः (तु. सा.
 प्रभृ.) पूष. च *?अहि इति अधि इत्यस्य नि. सतः
 नैप्र. विपरिणामे सति (वैतु. सा. *?अहि- इति
 व्यापकचर्चनं विप., PW. प्रभृ. च १अहि- इति सर्प-
 वाचकं पूष. इति) पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । पस.
 इति द्वितीयः कल्पः । अत्र वृत्रवाचके १अहि- इति
 पूष. सति सास्त्र. (पा ६, १, २२३) इति कृत्वा *?२अहि-
 शुष्म- इत्येवं निर्देशः कर्तव्य इति दिक् (तु. नाउ. टि.) ।

९) विप. (इन्द्र-) । उष. उप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,
 १३९). *? १अहि-शुष्म- इति पूष. सत् 'अहिशुष्मं यथा
 स्यात्तथा युक्तं स्यात्' इति किंवि. । अथवा *?२अहि-शुष्म-
 इति पूष. सत् कर्मभूतमुपपदमिति वक्तव्यम् (तु. ऋ ९,
 १९, ७) । उप. च पाश्चा. उषं. हिंसायात् ✓*सत्
 इत्यतः कर्तरि बनिषि निष्पन्नं द्र. [वैतु. पपा. वै.
 सा. Gri. च पूष. सं१ सत् पृथक् पदमिति
 वृत्वाणादिचन्त्याः (पूर्वार्धेनाऽऽत्मनश्चाऽऽत्मीयानां चेन्द्र-
 प्रतियोगित्वेन समर्पितवतामस्मद्वाच्यानां स्तोतृणा-
 मुत्तरार्धोपाया आशिष इन्द्रस्यैव न त्वन्यस्य तदीयस्य किं

वाऽऽत्मीयस्य भृत्यादेः कस्यचिदात्मसमीपाऽऽगमनपरत्वेन
 प्रकरणसंगतस्वरूपाऽवच्छेदात् [यथा चेन्द्रः सुत्वा भवती-
 त्येव-कृते तु. ऋ १, १७३, ५ प्रभृ.]); PW. Gw. Mw.
 प्रभृ. पूष. प्रकृतिस्वरे (पा ६, २, १) असत्यपि वस. इति
 कृत्वेन्द्रस्य सत्त्वनाम् अहिशुष्मत्वमुद्धोषयन्तो विपरीतार्थ-
 वाचकाः सन्तः शिरश्छेद्यंभावुका इव द्र. (मूलतः सुत्वन-
 इत्यस्य विप. सतो हिंसकवाचकत्वादिन्द्रहिंसापराणां
 स्तुत्येन्द्रकोपस्य प्रसङ्गादिति दिक्)] ।

१०) उष. उप. भावे क्यवन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,
 २, १३९) । १) कर्तरि क्यवन्तम् । सस्व. नापू. टि. द्र. ।

११) व्यु. ? १अहि- इत्येनदीयया मेघप्रकरणीयया
 व्यु. गतार्थता स्यात् । एवं तर्हि किमिति पृथक् निर्देश
 इति । विवेकः स्यादिति । कथमिति । जलवत्त्वसामान्ये-
 ऽप्यध्रादध्रं विशिष्यते । वर्षत्यन्यद् न च वर्षत्यन्यदिति ।
 ततः किमिति । यदवर्षुकं सत् प्राणभृतां क्लेशैककृतया-
 ऽशुरत्वेन प्रतीतिगोचरं स्यात्, तन्निगमसंग्राहकम् १अहि-
 इति । यत्तु जलप्रदानेन प्राणिनां भरणपरतया
 देवत्वेन प्रतीयते (तु. नि ५, ४; या १०, ४४),
 तन्निगमसंग्रह इह द्र. इति । एवं विविच्यमानस्य सत्-
 त्वास्याऽऽनुपदिक् सद् बुध्न्य- इति वा बुध्न्य इति
 वा (एकं सदपि वक्तृप्रवृत्तिभेदो द्विषं च ✓*भू इत्यत्र
 सुप्रतिष्ठितमूलं च) प्राति. समानाधिकरणतया ध्राव्यते
 यथा भूय इव विवेकः प्रतीयतेति (तु. टि. बुध्न्य-,
 बुध्न्य-) ।

१५ ७; -०हे(-०६न्य) काठ ७,
१३; क ६, २.
३अहि-> १अही^a- -हीनाम्^b

क्र १०, १३९, ६; मै ४, ९,
११; -ह्यः क्र २, ७७, ३०; १०,
१३८, १०.

अहिंसत्-सन् मा ३, ६१; का ३,
८, ६; -सन्तः शौ ६, ५०, २;
१२, ३, ३१; पै १७, ३९, १;

१) अर्थः व्यु. च ? स्त्री. डीष् प्र. (पा ४, १,
४५) ।

२) दीर्घकारान्तस्य सतः वा. प३ द्र.; वैतु. वें. सा. GW.
१अहि- इत्यस्य, MW. *२अही- इत्यस्य च पुं. सतः
प३ इत्येवं वृवाणादिचन्त्याः । प्रकरणतो ह्येतद् नदी-पर्यायो
वा स्यात्, प्रथमे पादे श्रुतपूर्वेण नदीनाम् इत्यनेन समाना-
धिकरणं सत् विप. वा स्यात् (तु. ४र्थे मन्त्रेऽप्येवं पूर्वं
विद्वावसुना गन्धर्वेण पञ्चान् चन्द्रेणाऽपि संसर्गः धाव्य-
माणः) । अथ स्वरतोऽपि पराऽभिधायोऽसंगतो भवति ।
१अहि- इत्यस्याऽऽद्युदात्तस्य सतः पुं. यनि. रूपस्याऽनुप-
पत्तेः । एस्थि. यनि. प्राति. मोस्थि. (✓*सू [सरणे]
>भावे) *सुर- + (✓*भृ [भरणे] >कर्तरि) *भि- इति
स्थिते तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । *स(भि->) श्री-
इत्यस्य सतः नैप्र. विपरिणामः स्यात् [तु. सुरस-
सुरस्वती-, सुरभि- (स>ह>अ इत्यन्यतः भि>हि
इत्यन्यतश्चेत्यभिसंधिः [तु. हृद-])] । सपा. तैआ ४,
११, ८ १अहीनम् इति पाभे. (तु. भा. सा.; वैतु. भा.
[पक्षे], BC. च क्र. एव पाठमनुमनुतः) ।

३) प्र३ स्वरितविपरिणामः (पा ८, २, ४) द्र. ।
इन्दुधाराणां च नदीनां च सरणसाधर्म्याद् नद्युपमामुखे-
नेन्दुस्तुतिः (✓चर [गतौ] >चारु- इत्यभिसंधिः) ।
यद्वा यथा. ज्वलनवृत्तेः सतः ✓*चर>चारु- इति च
स्त्रियश्च सुदीप्तयः सत्य उपमानधर्माणः स्युरिति च
कृत्वा (✓*भृ [दीप्तौ] >भावे) *भृ+ (✓*भृ [भरणे
भावे वा] >कर्तरि) *भि- इति स्थिते तस. सास्व.
सतः *भ(भि->) श्री-> ३अही- (<४अहि-)
इति विपरिणामः स्यात् (तु. नभा. मातु-पर्यायाः भाभी,
बीबी, बेबे प्रभृ.; वैतु. वें. सा. अर्थे संवदमानावपि
सन्तौ आ✓हन् इत्यतः व्यु. वदन्तौ १अहि- इत्यस्यैव
वृत्तिवैशिष्ट्यमात्राऽमिवाभिप्रयन्तौ) । अथवा गाव इह
उपमानधर्माण इति कृत्वा (✓*भृ [भरणे] >भावे) *भृ-
इत्येतत्पूर्वस्य तस. सास्व. च सतः *क्षि-> इत्यस्य
गवार्थवृत्तेः सतः (तु. ORN.) ३अही- (<४अहि-)
इत्यस्यैव वा ४अही- (<५अहि-) इत्यस्य वा
विपरिणामः स्यात् (तु. दे २, ११ अर्थे संवादुकोऽपि

सन् व्यु. १अहि- इत्येतेनैव अभीष्टनिर्वाहः (तु. तत्रयेटि.) ।
एवं च वें. सा. दे. च १५अही- (<१६अहि-) इति
च, PW. प्रभृ. १२अही- इति च व्यु. १अहि-
इत्येतज्जे सती अप्यन्यत् स्त्री. अन्यच्च पुं. इति कृत्वा
सुवेचे इति दिक् ।

४) द्वि३ [हे इन्द्र] यत्र च त्वमुषसो दशस्यन्नपो
रिषन् अहः दंसयः [=✓दंसु 'मोक्षण' (तु. दे. [२, १]
दंसस्-)] >लङि मपु१ (तु. पूर्वादि व्यंदादिरुः [बले
विदारिते सति ह्यहीनां दिव्यनदीनामवमोक्ष इत्यभिसंधेः],
तु. PW. प्रभृ.; वैतु. नि. [२, १ या ४, २५] प्रभृ.
*?दंसि- इत्यस्य संप. सतः प्र३ इति) इति वा. द्र.
(तु. ORN.; वैतु. स्क. प्रभृ. यनि. क्र. वा गणू. नि.
या. वा टीकाकृत उत्तरार्धाऽनेकज्ञातमापादयन्तो-
ऽप्यन्योन्यं विमताः सन्तः यनि. रूपम् १अहि-
>१अही- >प्र१ इति वा [तु. स्क.], १अहि-
इत्यस्य [तत्रस्थवृत्तेः स्त्री. च सतः १] द्वि३ इति वा
[तु. दु.], १अहि- >प्र१ इति वा [तु. सा.] विवदमानाः
PW. प्रभृ. च १२अही- >द्वि३ इति । नाउ. मन्त्रे
सकक्षाणां सतां लङो रूपाणां प्रातुर्यमपि गणू. वा. विज्ञापुके
द्र.) । व्यु. चेह नापू. टि. दिशा एव यथायोगं संगमयि-
तव्या भवति । ननु भोः यनि. स्वरो दुरुपपदः स्यात् ।
शसि विभक्तिस्वरस्य (पा ६, १, १७४) प्राप्तत्वादिति ।
नेति । कथमिति । लक्षणस्य पाप्र. यथालक्ष्यं सु-
शोधित्वदर्शनादिति । कथमिति । स्त्री. यणू-विषयत्वेन
प्रतीतिगोचराणां सतां प्राति. शसि द्वयी गतिर्लक्ष्यते । प्र.
अचः पूर्वैरूपैकादेशे सति प्राति. स्वर इति (तु. देवी-
>वीः) वा, यणादेशे सति स्वरितविपरिणाम इति
(पा ८, २, ४ [तु. देही- >हीः]) वा । एवमे-
तद्गतिद्वयमात्रोपलब्धेः अहस् इति पदे गणू. सूत्रे उक्तं.
इति । वस्तुतस्तु सुत्यजमेतत् सूत्रं द्र. । देव->देविका-
>देवी- इत्यनया दिशा नैप्र. स्त्री. ईकारान्तानां प्राति.
विपरिणामाऽऽत्मकत्वेन संभाव्यमानत्वाद् यदा मैलिकेन
सता देविका- इत्येतत्प्रकारेण प्राति. सुब्रोगस्तदा
देविका->देवीः, देविकया->देविया->देव्या इत्येवं
जातीयः पूर्वसवर्ण-लोपाज्यतरसचिवः परसंक्रात्मकः

१९, २०, ६; -सन्तम् खि ४,
९, ३; मा ११, २८; का १२, ३.
१; तै ४, १, ३, १; ५, १, ४, १;
मै २, ७, २; ३, १, ४; काठ
१६, ३.

अहिंसती, न्ती- न्ती शौ ९, ३,
२२; पै १६, ४१, ४; -न्ती पै
६, १०, ६; -न्ती: क्र १०,
२२, १३; शौ ९, १३, १३-१८;
पै ५, १, ५; १६, ७५, ३-८;
-न्तीम् पै ५, ३१, ९; ७, १५,
१०.

अहिंसा- सा पै १, ६४, १; -सायै
पै ५, २, ८, ७, ६, ६, १; ७,

६, १; मै १, ५, ११; ८, ५;
८; ११, ७; २, २, ७; ३, ३;
३, १, ८^१; २, १; ३; ४^२; ४,
७^३; ६, २; ९; ७, ८^३; ८, १०;
९, १^३; ३^{१०}; ४; ५; १०, १^३;
४, १, १; २^३; ५; १०; १२;
१३; ३, ४; ४, ५; काठ ११, २;
२०, ९; २३, १; २६, ३^३; ७;
३१, १^३; ७; ८; ११; ३७, १६;
क ३१, १^३; ४१, १^३; ५;
४७, १^३; ७; ८; ११.

अहिंसा- नस्य क्र ५, ६४, ३.

अहिंसि (१ >) ता- ता पै ८,
१८, ५.

अहिंस्यमान- न: क्र १, १४१, ५.
अहिंसो पै २, १०, १.

अहित- तम् पै १५, १८, ३; -तेन
क्र ८, ६२, ३.

*अहिरण्यव- व: खि ५, १३,
१; शौ २०, १२८, ६.

*अहिश्यावसो अनुसारिच्छस्
पै ७, १०, ९.

१. हीन- अहन्- द्र.

२. अहीन- न: काठ १, १२; ३१,
११; क १, १२; ४७, ११; पै
१७, २९, ८^३.

*अहीशु- शुव: क्र १०, १४४, ३;
-शुवम् क्र ८, ३२, २; २६;

स्वरविपरिणामः (पा ६, १, १६१), यदा च देवी-
इति कृत्वा स्वरूपतो विपरिणतपूर्वेण सता सुव्योगस्तदा
यणपुरस्कृतस्वरितविपरिणामः (पा ८, २, ४) इत्येवं
सुवेचत्वादिति दिक् द. ।

१) पाभे. अक्रूरं काराय द्र. । सपा. काठ १९, ७ प्रसूत्यै
इति पाभे. ।

२) सकृत् सपा. तै ६ ३, ३, २ श्रान्त्यै इति पाभे. ।

३) तम. नञ्-स्वरः ।

४) शोध-सापेक्षः मुपा. भवति । अधि रक्षसो
प्राज्ञाश्च इत्येवं मूलतः पादः संभाव्येत (तु. शौ २,
९, १) । आदितम् तृतीयचतुर्थोऽक्षरयोः प्रामादिके भ्रंशे
अधिसो? > अहिंसो इत्येवं कालनिकः प्रयासो लब्धा-
ज्वर इत्यभिधंभिः ।

५) उप. हिरण्य- + वः प्र. (पावा ५, २, १०९),
= सपा. शांशौ १२, २१, १ । मुपा. स्वरः? सपा. अ-हिरण्य-
व- > -वान् इतीव R.W. BC. च पाभे. स्वीकुर्वन्तः ।

१) तु. शौ १९, ३९, ९ । उभयत्र वैकलीषकुल इव
पाठः शोध-सापेक्षः द्र. । अत्राऽऽदौ अपि । त्वा ।
वसः इत्येषा पदत्रयी संभाव्येत । ततः अनु इति व्यर्थो
वैधरिक आगमन्ततः सारिः इति व्यप. स्यादित्येवं
विधश्यम् । यद्वा अहिश्च वसोऽनु सारिश्च इत्येवं स्यात् ।
तत्राऽऽदौ अहि- इत्यन्ते अनुसारि- इति वा सारि-
इति वा द्वे व्यप. स्यानाम् । उत्तरे नु इति
अव्य. द्र. ।

४) व्यु. ? पपा. अनवग्रहात् । १ अही- + (✓*शू
[सुनौ] > भावे) *शूर- इति स्थिते तस. सास्व.
(पा ६, १, २२३) नदीप्रवाहपर्यायभूते *अही-शूर-
इत्यस्मिन् पूष. सति (✓*वृ [आच्छादने] > भावे) *वृ-
इत्यस्मिन् उप. च सति वस. पूष. प्रकृतिस्वरस्य (पा ६,
२, १) सतः *अहीशु(र-त्र)र्ष- इत्यस्य नैप्र. *अहीशुव-
इत्येतद्द्वारकः (तु. ORN.) यनि. विपरिणामः स्यात्
एवं च मेघजलस्य वा तत्प्रवाहस्य वाऽऽवरकस्य सतो
वृत्रवर्गस्य (तु. टि. और्णवाभ-) सामान्येन च (तु.
१०, १४४, ३ यत्र जातिपरं बहुत्वं श्रूयेत) विशेषेण
च (तु. इतरत्रैकत्वेन श्रूयमाणं) समर्पणे यनि. प्राति.
शक्तिरित्यभिधंभिः (वैतु. सा. [क्र.] ? ६ *अही-
[=अहीन-] + [✓*दिश 'गतिवृद्धयोः'] ? *शू- इति
स्थिते ? *अही-शू- इति वस. इति कृत्वा पुत्रादिपरतया
व्याचक्षाणः संदिचन्त्यः, अन्तोदात्ताऽनुपपत्तेश्च । इतरत्र
*अहीशुव- इत्यस्य नाप. निर्दिष्टनिष्पत्तेः सतः
द्वि१ इत्युक्तेश्च (तु. PW. प्रमृ. अपि नाप. इति कृत्वा
सामान्येन निर्द्विवाणाः [वैतु. ORN. पूर्वभागे ४ *अही-
इत्येतत्-परतया संदेहुक इव] ।

५) द्वि३ द्र. (तु. सा. ORN. MW.; वैतु. PW.
प्रमृ. *अहीशुव- इत्यस्य प्र१ इति) । 'घृषुः [इन्द्रः
(तु. सा.; वैतु. ORN. सोम इति) अहीशुवोऽवदीधत्
(=वज्रेण हत्वाऽवहितान् कुर्याद् यथा दिव्या नद्यो
निष्प्रस्यूहं प्रवहन्तु (तु. क्र १, ३२, ८)] इति वा.

७७, २.

अ-हुत, ता^a - तः काठ ८, ७^b; - तम्
तै ३, ४, १०, ३; ६, १, ४, ५^c;
॥ मै १, ८, ७^c; १०, १५;
३, ८, ६^d; ॥ काठ ६, ३^e; २१,
७; २३, ५^f; २४, ९^g; ३६, ९;
॥ क ४, २; ३८, २^h; शौ ६, ७, १,
२; १५, १२, १०ⁱ; पै २२८, ३;
- तस्य ॥ तै २, ६, ६, २^j; ६, २,
८, ५^k; मै ४, ७, ७; काठ ३५,
५^l; क ४८, ६^m; - ॥ तात् मै
१, ८, २ⁿ; काठ ६, २; क ४, १;
- ताम् शौ १२, ४, ५३; पै १३,
५, १; १७, २०, १३; - ॥ तासु
मै १, ४, १०^o; काठ ३२, ७^p;
- ॥ ते तै २, २, ४, ७; मै १,
५, ७^q; ८, ८^r; काठ ६, ६^s; क

४, ५^t; - तैभ्यः शौ ७, १०२,
७; पै २०, ३४, ८. [°त- हुत°].
अहुता(त-अ)द्^u - तात् तै ३,
३, ८, २; काठ ८, ११^v; क ७,
८^w; - तादः मा १७, १३;
का १८, १, १३; तै ४, ६, १, ४;
॥ ५, ४, ५, २^x; ५, १०, ५^y;
मै २, १०, १; काठ ८, १३; १७,
१७; २१, ७; क ८, १^z; २८,
१; शौ १, ३, ४, १८, २, २८;
पै १, १४, ४; ५, १५, १; १३,
१४, १३; - तादा पै २०, ३६,
३; - तादौ पै २०, ३६, २.

२अ-हुताद्^{a, b} - तादः मै १, ४, ६^c.
॥ अ-हुत्वा^d तै ३, ४, १०, ३; मै ४,
५, ६^e.

अ-हूत^f - तः क ७, ४^g; - ताः क

१०, १०७, ९

॥ अ-हूच्छ^h - च्छायⁱ मै ४, १, १४.
अ-हणान^j - नः क ७, ८६, २;
१०, ११६, ७.
अ-हणीयमान ना^{k, l} - नः क १०,
१०९, २; शौ ५, १७, २^m; ६,
७४, ३ⁿ; १८, ४, ६; पै ९, १५,
२^o; १९, १५, ६^p; २०, १, ४^q;
- ना क ५, ६२, ६; काठ १३,
१५; - नाः तै २, १, ११, ३^r;
शौ १, ३५४; ६, ७४, ३^s; ८, २,
२१; पै ५, १६, ५; ९, १२, ४;
१६, ५, १; १९, १५, ६^t; - ने
पै १, ११, ४.

॥ अ हुत^u - तः तै ५, ३, १०, २.

अ-हृद्य - द्यः पै १६, ७२, १.

? अहे^v तै ३, २, ४, ४.

स्वरस इति कृत्वा क्रिप. ✓ धा [धारणे] > धी > दीधी
इत्यस्य रूपं द्र. (वैतु. सा. प्रभृ. दीप्त्यर्थकात् सरूपात्
धा. एतत् रूपं निष्पादुकाः सन्तः वा. कृते आत्मानम-
पार्थमायासुकाः [तु. ORN.] ।

^a) तस. नञ्-स्वरः ।

^b) अहूत-> -तः इति शोधः (तु. क ७, ४) ।

^c) सपा. अहुतम् <> अहुते इति पाभे. ।

^d) सपा. अहुतम् <> अहुतस्य <> काठ २५, ७^३
क ३९, ५ हविर्भूतम् इति पाभे. ।

^e) -हुते इति पाठः? यनि. सु-शोधः (तु. सपा. क ४, २) ।

^f) -तम् इति मुपा. स्वरः? यनि. सु-शोधः ।

^g) विप. (अग्नि- [सामान्येन], सोमादि-देव-) । उस.

विहन्ते कृत-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

^h) विप. (देव-) । उप. यद्र. ।

ⁱ) °त इति पाठः? यनि. विसर्गान्तः शोधः ।

^j) उप. ✓ (हुच्छे) हुच्छे + घञ् प्र. ।

^k) सपा. काठ ३१, ११ समृद्धयै इति, तैत्रा ३, ३,

७, ८ अनुत्तयै इति पाभे. ।

^l) विप. (मधवत्, वरुण-) । उप. पाधा. कथा. उसं.

(✓ घृदीती) > ✓ हु + शानच् प्र. ।

^m) उप. (✓ घृ > घृणि- > हुणि->) नाधा.

✓ *हणीय + शानच् प्र. यद्र. ।

ⁿ) सपा. °नः <> °नाः इति पाभे. ।

^o) सपा. शौ ७, ४४, १ सुमनस्यमानः इति पाभे. ।

^p) पाभे. अग्नि तै २, १, ११, ३ द्र. ।

^q) स्वरूपतः? (✓ घृ [गलने वा शब्दे वा] > कर्मणि)

*घृ- (नमले वा शब्दे वा) + (✓ घृ [धारणे] > भावे)

*घृ- इति स्थिते बस. पूष. प्रकृतिस्वरे (पा ६, २, १)

सति घृधि- इत्यस्य नैप्र. विपरिणामस्य सतः *८अहि-

इत्यस्य (गर्दभ- इत्येतत्-सजातस्य) सं१ सत् क्षेपे नि.

इति कृत्वा व्यवहियमाणं कालेन नैप्र. आयाऽकारलोपे सति

*१हे इत्येवं विपरिणतमिति संभाव्येत (तु. अहः टि.,

AW. प्रभृ.; वैतु. भा. सा च १अहि- इत्यस्य आ ✓ हन्

इत्यतः स्वाभिमतयाः सत्याः व्यु. बलेनैव तृणे शक्ति

पश्यन्तौ तस्य सं१ इति) । ननु भोः अक्षेपेऽपि संवोधनीयः

हे इति नि. प्रसिद्ध इति । किं ततः इति । कथं

तस्य व्यु. इति । अह- इत्येतत्-सजातस्य सतः

*अग्नि- इत्यस्य नैप्र. १अहि- इत्यस्य विप. सतः (तु.

टि. ? १अहि-) विपरिणामस्य सतः सं१ इति कृत्वा

ततो विपरिणतं सत् *२हे इत्येतद् भद्राऽऽमन्त्रणं पृथङ्

निर्देश्यमिति (वैतु. PW. प्रभृ. अव्युत्पन्नवादमिवेहा-

ऽऽस्थादुकाः) ।

अ-हेडत्^० - डता ऋ २, ३२, ३; उ, ६७, ७; १०, ७०, ४; काठ ५, ३०; -डत् ऋ १, ९१, ४; १०, ३२, ८; मा १५, १; का १६, १, १; तै २, ३, १४, ११; ४, ३, १२, १; मै २, ८, ७; ४, १०, ३१; काठ १३, १५१; १७, ६; क २६, ५.

अ-हेडमान^० - नः ऋ १, २४, ११; १३८, ३; ४; ६, ४१, १; मा १८, ४९; २१, २; का २०, २, १२;

२३, १, २; तै २, १, ११, ६; मै ३, ४, ८; ४, १४, ११; काठ ४, १६; ४०, ११.

अ-हेडयत्^० - यन् ऋ १०, ३७, ५.
अहेत्रमानाभ्यैनस्^० पै १६, ७३, २.
अ-होतव्य^० - न्यम् मै १, ६, १०; ८, ७.

अ-होतृ^० - ता शौ ९, ११, ४; पै १६, ११६, ५.

अह- अहन्- द्र.

अ-हवाय्य^० - न्यम् ऋ ८, ४५, २७.

अहिय-, अहय- अहन्- द्र.

?अहेभ्यानुमानं पै १, ९७, २.

अह्यः *१अही- द्र.

*?अह्यः ऋ १०, १४४, ४१.

अह्यम्^० खि ३, २२, २; शौ ४, १, २; पै ५, २, १.

अह्यपूर्^० - पूर्णाम् ऋ २, ३८, ३.

अ-हय^० - यः ऋ १, ७४, ८; ८, १०, १३; १०, ९३, ९३; -यम् ऋ ३, २, ४; ५, ७९, ५; ७, ६७, ६; ८, ५४, ८; ५६, १;

*) तस. नच्-स्वरः ।

*) तु. ईडता इति मूको, अरेडता इति मै १, ४, १ पाभे. च । एवं खलु रेफहकारीयाल् लिपि वषथाद् भ्रमाद् इह शास्त्राभेदः समजनीत्यपि संभाव्येत । न हि तयोर्वर्णयोश्चचारणविषयः सामीप्यविशेष इव भवति यमादायाऽयं पाभे. उपपादयितुमुपलभ्येतेति त्रिविचां विचाराय द्र. ।

*) अ-हेडमाना । अभि । पुनः इत्येवं शोध-पुरस्कृतः पाठ इह सुलभः द्र. ।

*) तस. उप. प्रकृतिस्वरः उस्. (पा ६, २, १६० । तु. अनशितव्य- काश २, २, १, २२, WAG २, ११a) ।

*) तस. अन्तोदात्तः । उप. √हु > *हव- > नाधा. √ह्वि+ण्यत् प्र. आयादेशश्च उस्. (पा ३, १, १२७ उ.) ।

*) सस्थ. शतुचक्र- टि. द्र. ।

*) अनवगमात् स्वरूपतश्च स्वरतश्च ? √अह् (गतौ) इत्यतः कृद्वृत्त्या वा अहन्- इत्यतस् तद्धितवृत्त्या वा यत् प्र. इति कृत्वाऽऽयुदात्तमिव (पा ६, १, २१३) सन् विप. इति सा. । √हि इत्यस्य लङि उपु१ इति W. । मूको. अनु प्रायिकी निघातश्रुतिर्भवति । क्वाचित्क्यावेव चाऽऽयुदात्तश्रुतिरन्तोदात्तश्रुतिश्च । धर्मा-ऽऽख्यहविर्विशेषीयं च सुकुचा इत्येतद्विशेषणान्तरसकक्षं च ह्यारु-मह्य- > -ह्यम् इत्येकमेव समस्तं विप. स्यादिति विमृश्यमानं सन् स्वरूपतश्च स्वरतश्च संगच्छेतेति तु संभावनीयम् । कथमिति । (√*षू [तावे] > भावे) *षूर- + (√*भू [मरणे] > भावे) *भारु- इति स्थिते

तस. सास्व. [पा ६, १, २२३ (=पाप्र. उस्. उप. घञन्तत्वात् थाथीय-स्वरे [पा ६, २, १४८])] *धुर्भारु- (तु. नभा. धुवारः; वैतु. सा. प्रमृ. < √हृ [कौटिल्ये] इति) > नैप्र. *ह्यारु- इत्यस्मिन् पूष. सति √मह् > भावे *मह्य- इत्यस्मिन् उप. च सति वस. पूष. प्रकृतिस्वरः [पा ६, २, १ (=तापभारे महत्त्वं यस्येति [तु. टि. √मह् > *मह्य-, ह्यारु-मह्य- च])] ।

*) व्यु. ? पाग. नावप्रहः । १अहि- + (√*अर्ष > कर्तरि) *?अर्षु- इति स्थिते ह्रस्वान्तः उस्. इति सा. (उप. भाप. इति कृत्वा वस. इतीव द्रुवाणाः PW. प्रमृ. चिन्त्याः पूष. प्रकृतिस्वरा पतेः [तु. ORN.]) । मौस्थि. अभि √*अर् [गतौ] > *अभ्यर्- (भाप.) + (√*षू [प्रवृत्तौ] > भावे) *षू- इति स्थितेऽभिक्रमप्रवृत्तिक- वचनस्य वस. च पूष. प्रकृतिस्वरम् च सतः *अभ्यर्षू- इत्यस्य नैप्र. विपरिणामः स्यादिति विमृश्यम् ।

*) तस. नच्-स्वरः । उप. *हय- इति पाधा. उस्. च वधा. च √हयं इत्येतत्-सगोत्राच्च सतः √*हय इत्यतः कर्तरि अचि प्र. निष्पन्नतया संभाव्य- मानं द्र. ।

*) प्राति. ? यनि. वा. असारल्यात् (तु. सा. प्र१ सत् द्वि३ इति कृत्वा व्याचक्षाणः) । एस्थि. अ-(*हय- इत्येतत्-सनाभि [तु. नापू. टि.] भाप. सत्) *हयस्- (द्र. मगोत्रप्रायं सत् ज्रयस्- इति) इति स्थिते तस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) सतः *अ-हयस्- इत्यस्य कर्मणि द्वि१ इति सुवचम् (तु. ORN., NW. अहय- इत्यत्र) । छन्दस्तः पूर्वार्धे षैष्टुभश्च गायत्र्यश्चोत्त- रार्धे षैष्टुभश्च जागतश्च पादाः द्र. । एवं च प्रकृते

६०, १६; खि ३, ६, ८; ८, १;
-या ऋ [५, ७९, ६; (७)] ८,
८, १३; -ये ऋ १०, १४७,
३.

१४; तै १, २, १४, ६; मै ४,
११, ५; काठ ६, ११; -णम् ऋ
१, ६२, १०; -णा ऋ ७, ८०,
२.

३, १६; का ३, ३, ६; तै १, ५,
५, १; मै १, ५, १; काठ ६, ९;
क ४, ८; को २, १०५; जे ३,
११, १.

† अ-हयाण, णा^१ - -०ण ऋ ४, ४, ? † अहि^२ - हयः^३ ऋ ९, ५४, १; मा ? अहिपात् पै १९, २६, १५.

प्रथमे पाद आवसानिकया ग-युग्मतायाः सवितः इत्यत्र नैप्र. तिरोभावः संभाव्येत [मौस्थि. माध्यमिकस्य वि इत्यस्य ✓*भृ [दीप्तौ] > *भिर- इत्येतत्स्थानीयव-दर्शनात् (तु. टि. सवित्-; वैतु. ORN. [तु. ZDMG ६१, ८३५] कृषी इत्यत्र व्यक्षरतामुपकल्प्य जागतं पादमभिनिर्वर्तुकः संश्लिश्यन्त्यः । तथा सत्यप्यावसानिकया अभीष्टजागतस्वरूपताया असिद्धयभिसंधेः)] ।

*) तस. नञ्-स्वरः । उप. ✓*ह्य (तु. एपू. टि.) > *हयाण- इति ज्ञानजन्तं सत् द्र. (वैतु. या ५, १५ यान- इति उप. इत्यवान्तरं प्रविभज्य समासमुखेन व्याचक्षाणोऽपि तत्त्वमपरि-हापुकः) ।

*) प्राति. च वा. च व्यु. च ? देवतायै पयःप्रभृति-दोहप्रदाने प्रक्रियमाणे गाव एव तत्कर्तृत्वे प्रतिष्ठिताः सत्यः श्रुतिप्रसिद्धा भवन्ति (तु. ऋ ८, ७, १०; ६२, २; ९, ३१, ५; ७०, १) इति ता एवेहापि यनि. प्र३ इति कृत्वा आर्व्येरन्निति संभाव्यमाने सति अस्य (=सोमस्य) प्रत्नां द्युतमनु कुक्कं दुदुहे अहयः पयः सहस्रसामुषिम् (=ऋ. गपू. सप्रकरणेषु श्रुत्यन्तरेषु च. योऽर्थः समर्प्यतेऽसावेवार्थ इह द्वि. समर्प्यमाणः सन् ✓दुह इत्यस्य प्रसिद्धायाः सत्या द्विकर्मयोगेन प्रवृत्तेः श्रुतिमूलकनां संकेतुकः द्र. इति कृत्वैतद्विशेषणद्वय-विशिष्टाय सते सोमाय अहयो (=गावः [वैतु. वै. =कवयः]) दुदुहे (=दोहतो ददते) इति वा. स्यात् । एस्थि. तावत् का व्यु. इति । (✓*भृ भरणे > कर्तरि) *भ्र- इत्यस्मिन् भरणधर्मक्षीरपर्यायभूते पूष. सति (✓*धृ [दाने] > भावे) *धि- इत्यस्मिन् उप. च सति वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) गवार्थे विप. च सतः *मार्धि- इत्यस्य नैप्र. *अधि- इत्येवंसंभावितपूर्वक्रमश्च अहि- इत्येतदुत्तरक्रमश्च विपरिणामः स्यात् [तु. अभि. भद्र- (=गो- इति) टि. च ?अहे; वैतु. इह गपू. (तु. अ-धि-उउ.) ?अ-धि- इत्येवं पराभिमतोऽवयवविभागोऽङ्कन-

पूर्वक्रमस्य प्राति. खण्डनं (यस्मिन् विषये प्रकृतमनु-रुध्याऽधुना शोधः द्र. [=अधि- इत्यस्मिन् विप. पूष. सत्यन्यतः (✓*गु > *गुद- > *घु- >)*गु- इत्यस्मिन् उप. सति (वैतु. पा १, २, ४८ गो- > *गु- इत्येवं शासुकः) वस. पूष. प्रकृतिस्वरम् अधि-गु- इत्यन्यतश्च (✓*गु > *गर्व- > *गाव- > *गाव- >)*गौ- इत्यस्मिन् (मौस्थि. गो- इत्यतो विभिन्ने सति तत्-सगोत्रे) उप. च सति वस. पूष. प्रकृति-स्वरम् *अधि-गौ- इति द्वे पृथक् प्राति. इत्यभिसंधिः), भा. (तै.) ऋत्विग्वर्ग्यदोग्रघर्णे सति नञ्-पूर्वः तस. इति कृत्वा उप. कर्तरि < ✓ही [लज्जायाम्] इति (तु. ?Pw., Gw., ORN. प्रम्. [वैतु. NW. अ-हय- > (प्र३)-यः (?-याः) इत्येवम्, BL. (तु. ORN.) च अ-हय- > (क्वि.) -यः (?यम्) इत्येवं भिन्ननिर्देशौ सन्तावभिमतसंशोधौ), पक्षे च प्रकृत एवार्थे सति ✓अह [व्याप्तौ] + कर्तरि क्तिन् प्र. उसं. नित्-स्वरश्च (पाउ ५, ४९; पा ६, १, १९७) इति कृत्वा यनि. प्राति. निष्पादुकः (तु. द. [मा.]), उ. म. च गवार्थे सति अ + (✓ही [लज्जायाम्]) > ही- इति स्थिते वस. सतः *अ-ही- (> *अ-हि-) इत्यस्य रूपम् इतीव प्रतिपादुको चिन्त्यौ, अन्तोदात्तापत्तेः (पा ६, २, १७२), अभीष्टस्य पूष. प्रकृतिस्वरस्यानुपपत्तेश्च, सा. (?ऋ. का. च) म. (पक्षे) च नापू. प्रकृत एवार्थे सति व्यु. तथा वदन्तौ पूर्ववत् स्वरतश्चोद्यौ । अथ गपू. वा. [वैतु. उ. च म. च (=गवार्थकल्पे), सा. (?क्र.) च सहस्र-साम् ऋषिम् इति पदद्वयं (भिन्न-लिङ्गेन सतापि) पयः इत्यनेन समानाधिकरणमिति-इत्येतद्-विशिष्टं सत् ऋषि- इति गोपर्याय इति, अन्यत्र म. प्रकृतं पदद्वयं (विभक्तिलिङ्गवचनव्यत्ययेन) अहयः इत्यस्य विप. इति, उक्तं पदद्वयं स्त्री. सत् *अनु-द्युत्- > -तम् इत्यनेन समानाधिकरणमिति मा (तै.) द्युत्- > -तम् इत्यनेन तथेति द. (मा.) चेति (ऋत्विग्व-

*अ-हीत-> [अहीत-मु (ख>)खी-
काठ २६, १; क ४०, ४^a.
अ-हुत, ता^b -तः ऋ ६, ६१, ८;
१०, ५६, २०; तै १, १, १२, १;
मै १, १, १३; छ, १, १४; काठ
१, १२; ३१, ११; ३५, ५;
क १, १२; ४७, ११; ४८, ६;

शौ ६, १२, ३१; -तम् मा १,
९; का १, ३, ५; तै १, १, ४,
१; मै १, १, ५; छ, १, ५;
काठ १, ४; ३१, ३; क १, ४;
४७, ३; -ता मा ८, २९; का
९, ५, २; तै ३, ३, १०, १;
काठ १, ३; १३, ९; १०; ३१,

२; क १, ३; ४७, २; -ताः ऋ
९, ३४, ६; शौ ६, १२०, ३०; पै
१६, ५१, १०.
अहुत-प्सु^c -प्सवः ऋ १, ५२,
४; ८, २०, ७.
?अह्वणी^d पै ५, २०, ३.
?अहैत् पै १, ९८, ४.

इति वैदिकपदानुक्रमकोषे सांहितिके प्रथमे विभागे
प्रथमः खण्डः समाप्तः ।

वर्ग्यदोषभ्रंशे सति सर्वत्र ✓दुह इत्यस्य आत्म. सतः पर.
इति कृत्वा योगविचकीर्षिणो भवतीत्यप्यपरा दिक्)] ।
^a) वैकारिकात् सूको. (व. संटि.) उद्गीत-मुखी-
इत्येवं मौलिकः पाठोऽपि संभाव्येत ।
^b) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) ।

^c) पाभे. अविहुतः पै १२, ३४, १३ द्र. ।
^d) सपा. तैआ २ ६, २ अहताः इति पाभे. ।
^e) विप. > नाप. ([अर्हिसितरूप-] मरुत-). वस. पूष.
प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।
^f) पाठः? शोधस्य कृते तु सस्थ. टि. अनश्रुतसः(ः) ।

परिवर्धनं परिवर्तनञ्च

२अज्- -जस्य काठ ५, ३.

अत्वा काठ २१, ७^a.

?अद पै २, ८१, २^b.

अस्मद्^c-

^a) ?अचिदत्वेतान् > °चिस्वे (त, तु, ए) तान् इति शोधः (तु. सपा. तै ५, ४, ५, २) । केः प्र. जग्धादेशा-भावः ङसं. (पां २, ४, ३६) ।

^b) अध इति शोधः (तु. टि. ?२गण-> -णम्) ।

^c) व्यु. ? पाप्र. ✓अस् (भुवि) + मदिक् प्र. (पाउ १, १२१) । तत्-स्वरः । अ + स्म इति (सर्वनामिक उपजनः) + अत् इति सना. सुप्रतिरूप उपजनः) इतीवा-डर्गभिसंधिः (तु. WW २, ३२०) । इह *न- > अ- इत्येषा कल्पना तूपस्थायुकैव सती नितरामपोद्या । मौस्थि. अँ > न- इत्यस्य विपरिणामस्य शाब्दस्वाभाव्यात्तद्विपर्य-स्तस्य विपरिणामस्य चाऽतथात्वादिति यावत्, आत्मार्थे पर्यवसन्नं सत् ✓*अर् > *अर्- इत्येतच् शब्दरूपं साक्षाद्वा पारम्पर्यतो वा समग्रस्य अस्मदः वितरस्य मूलमिति यथा विपश्चिता विमर्शसहं स्यात् तथा किञ्चिदिवेहैतदीयव्यव-हार्यतत्तत्-स्वरूपाभिसंवन्धेन संकेत्यते । तथाहि । *अर्- + (✓*धृ [दोत्तौ >]) *धर्- इति स्थिते *अर्थर्-> *अघु- (तु. Gk. lat. ego. Germ. ich) इत्यनेन तप्त. साखः (पा ६, १, २२३ [आत्मप्रकाश-पर्यायभूतेन च]) सता (✓*मृ [माने] > *मर्->) *म- इत्यस्य वस. पूष. प्रकृतिस्वरे सति *अघु-म- इत्यस्य नैप्र. अन्त्यलोपपूर्वः अहुम्- इति विपरिणामः द्र. । एतच्च मौस्थि. प्राति. सत् प्र १ इति कृत्वा व्यवहारं लभते । एवम्

आवम्, आवाम् इति रूपे *अर्- + (✓*भृ [भरणे] >) *भर्- + *मर्- इत्यतो विपरिणिते । आवयोः इति रूपम् अपि *अर्- + *मर्- इत्यात्मक एव पूर्वाशः । वयम् इत्यत्र नैप्र. आदितः *अर्- इत्यस्य लोपः व इति च *मर्- इत्यस्याऽवशेषविपरिणामः द्र. (तु. हिं. आप इत्यात्मपर्यायः) । अस्म इत्युपक्रमेषु रूपम् *अस्- इति पूर्वाऽवयवः [यथा *अर्- इत्येतेन गभितस्तथा ✓अस् (भुवि) इत्यत्र द्र.] । *म इत्युत्तरावयवश्च गप्. *मर् इत्यस्य वा *मर्- इत्यस्य वा स्थानमापन्नः द्र. । अस्मद्- इत्यत्र दकारः (✓*धृ [धरणे] > *धर्-> *ध्र->) *ध्र- इत्यस्य विपरिणामः द्र. (अनया दिशा स्म इति कश्चित् सार्व-नामिक उपजनो भवतीति प्रत्युक्तमित्यभिसंधिः । नस् इत्यत्र नौ इत्यत्र च *न- इति सानुनासिकस्य सतः *अर्- इत्यस्य (*नर्-> *त्र-> *न-> *न- इत्येवं-क्रमः) विपरिणामो भवति (यतः अ- , अँ- इत्येतयोः गप्. स्थाने *अर्-, *अर्- [अन्वादेशेऽनुदात्तः] इत्येवं निर्देश-शोधोऽपि सुलभः स्यात्) । यथा वयम् इत्यत्र *अर्- इत्यस्यावयवभूतस्य लोपो भवति तथा मय प्रभृ. मकारादिषु रूपेषु *अस्- इत्यस्य लोपः द्र. (तेनेदं मकारादित्वं पारिणामिकं भवति न मौलिकमित्यागतं भवति [वैदु. WW २, २३६]) ।

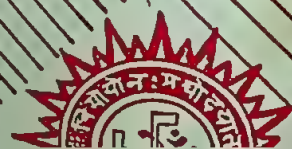
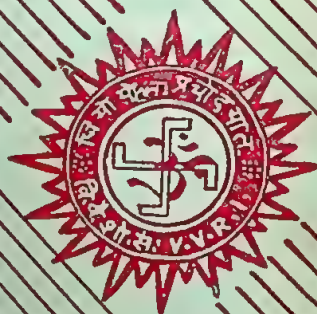
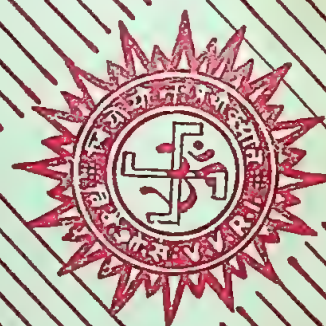
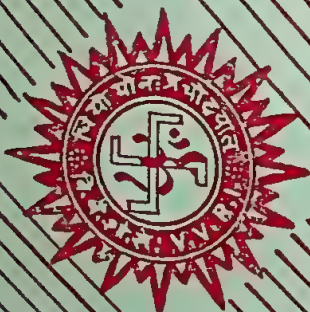
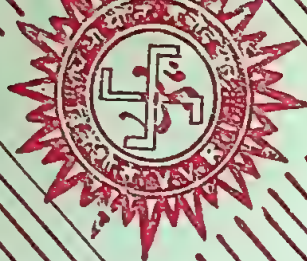
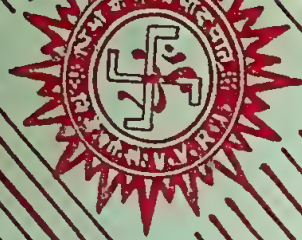
शोध-पत्रम्

पृष्ठे	स्तम्भे	पंक्तौ	एतत् >	एवम्
xxxvi (Intro.)	16	(2)	(3)	
७	३	२१	(यस् >)	(स् >)
८	१)	टि.	कर्ण-	>-र्णः द्व.
८	१)		कर्ण->	-र्णः X
१०	१६	१अक्तु		२अक्तु-
"	३	१८	२अक्ता-	१अक्ता-
११	"	१२	अष्ट-	१अष्ट-
१३	२	११	°समलं°	समपुलं°
"	१)		उक्	उक-
"	१)		अच्छिन्नपत्राः	अच्छिन्नपत्राः
३८	१)		ढक्<एयः	ढक्>एयः
३९	१)		आनलङ्	आनलङ्
४४	१	२२	(स्वा >)	(ष्वा >)
५४	३	२	°शंस-	शंस-
७२	"	१०	अज्र-	अज्र, ज्रा-
९३	१)		क्षितत्याद्	क्षितत्वाद्
१०४	३	१३	(त्वर >)	(त्वर >)

पृष्ठे	स्तम्भे	पंक्तौ	एतत् >	एवम्
१२०	१)		क ३१, २	४१, ३
"	१)		१९, ५५, २	१९, ५५, ५
१७२	१)		१, ६८, ५	१, ६८, ४
१७४	१)		क ३४, ७	क ३४, १
१८७	१)		क ३१, ३	क ३१, ६
२०७	१)		>	१)
"	१)		पूर्वार्थे	पूर्वार्थे
"	१)		: नि-	नि:-
२४१	२	१३	अनु-पथ-	अनु-पथ-
२४३	१)		४५, २, ३	४४, २, ३
२७५	१)		शौ ७, ४, ३, २	शौ ७, ४, ३, २
३६५	३	९	प	पो
३८२	१)		काठ २६, ११	काठ १६, १२
६०८	१)		१सत्वन- २सत्वन-	सत्वन-, सत्वन-
६१३	१)		✓सश्च	✓सश्च इत्यर्वाञ्चः
६५०	१)		अयं°	अयं°

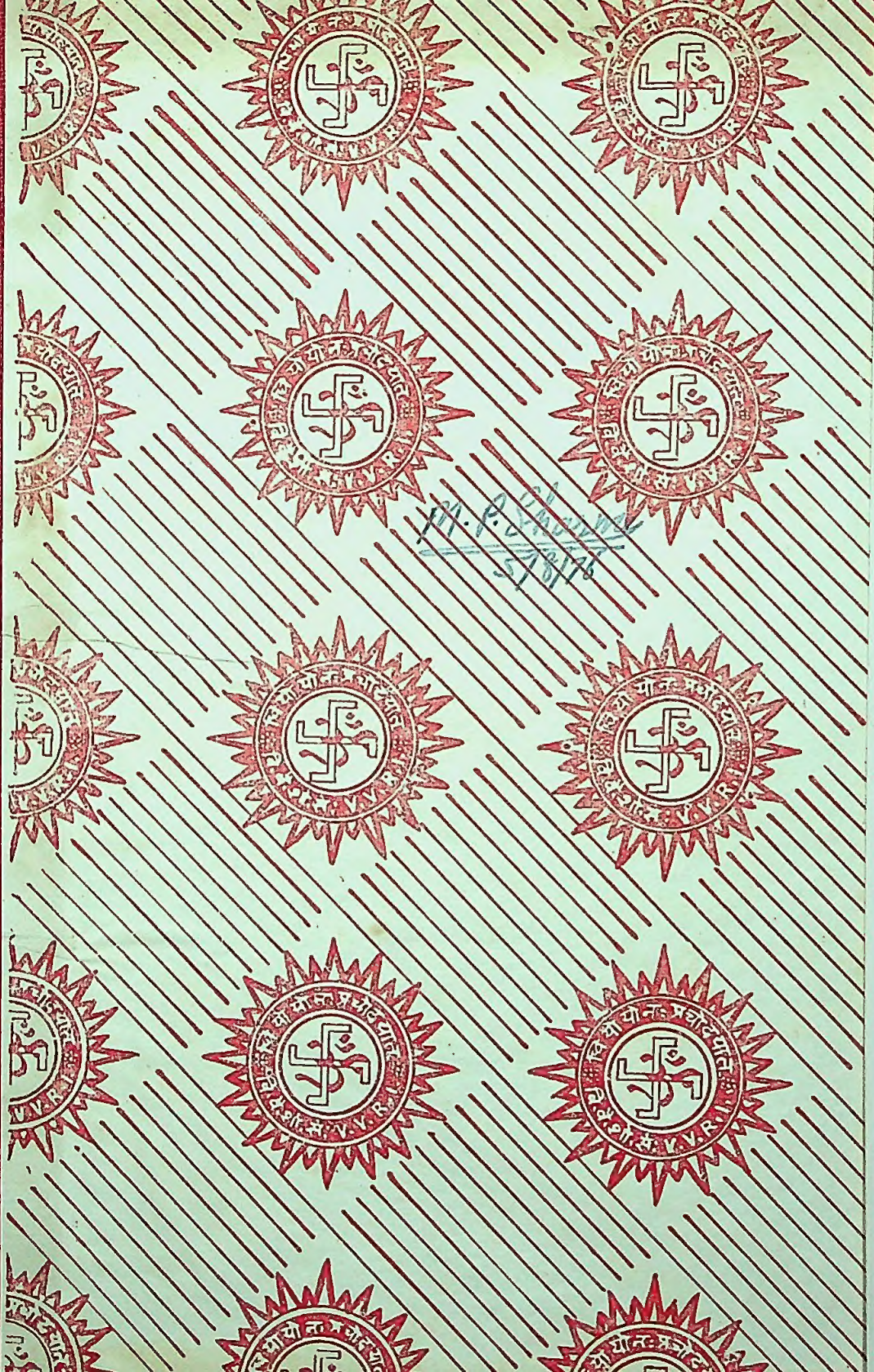

M. P. Sharma
5/7/76

V. V. RESEARCH INSTITUTE

SELECT RECENT PUBLICATIONS

General Editor : S. Bhaskaran Nair

1-2. A Vedic Word-Concordance, Section II (Brahmaṇa-s and Āraṇyaka-s), Parts 1-2, (S. V. Series—7 & 8) (Revised and Enlarged Second Edition)— <i>Vishva Bandhu</i>	Rs. ... 150
3. A Vedic Word-Concordance, Section I (Saṁhitā-s), Part 1 (S.V. Series—1) (Revised and Enlarged Second Edition) — <i>Vishva Bandhu</i>	... 75
4. Critical Studies on the Mahābhāṣya — <i>V.P. Limaye</i>	... 100
5-6. Hindi-Sahitya-Sārīṇī (A Bibliography of Hindi Books published upto 1964), Parts 1-2 — <i>Pitambar Narain Sharma</i> and <i>S. Bhaskaran Nair</i>	... 200
7. Satyaloka in R̥gveda : A Study — <i>A. Venkatasubbiah</i>	... 60
8. Līlāvati of Bhāskarācārya with Kriyākramakārī —Cr. ed. <i>K. V. Sarma</i>	... 70
9. Atharvaveda : A Literary Study (अथर्ववेद : एक साहित्यिक अध्ययन) — <i>Matri Datta Trivedi</i>	... 30
10. Kalidāsa : An Assessment by Ānandavardhana — <i>P.K. Narayana Pillai</i>	... 10
11. Indian Riddles : A Forgotten Chapter in the History of Sanskrit literature — <i>Ludwik Sternbach</i>	... 30
12. The Resurrection of Cow in India —Ed. <i>H.K. Lal</i>	... 25
13. Teachings of Swami Dayananda (Talks and Sermons) — <i>Raghunath Prasad Pathak</i>	... 10
14. Beginning of Punjabi Nationalism (Auto-biography of R. B. Mul Raj)	... 20
15. Lenināmṛtam : A Poetical Biography of Comrade V.I. Lenin, in Sanskrit with Hindi Translation ; (Soviet Land Nehru Award-winning publication) — <i>Padma Shastri</i>	... 14
16. Panjabi Rāmāyaṇa (in Gurumukhī script) — <i>Ram Labhaya Anand 'Dilishad'</i>	... 20
17. Vedic Textuo-linguistic Studies — <i>Vishva Bandhu</i>	... 50
18. Poetic Elements in the Upaniṣads (उपनिषदों में काव्यतत्त्व) — <i>K.K. Dhavan</i>	... 50
19-20. Mahā-Subhāṣita-Saṁgraha, Vols. I, II— <i>Ludwik Sternbach</i>	... 200
21. Ārṣeyakalpa with the Commentary of Varadarāja —Cr. ed. <i>B.R. Sharma</i>	... 100
22. Snow-birds and Other Poems— <i>Sri Ananda Acharya</i>	... 12
23. Arctic Swallows and Other Poems— <i>Sri Ananda Acharya</i>	... 15
24. Śāṅkhayana-Āraṇyaka —Cr. ed. <i>Bhim Dev</i>	(in press)

Place your orders with :

Vishveshvaranand Book Agency
P. O. Sadhu Ashram, Hoshiarpur (Pb., India)